ફઝાઈલે આ'માલ

فضائلِ اعمال

ફઝાઈલે ઝિક્ર
ફઝાઈલે કુઆન મજીદ
ફઝાઈલે રમઝાન

.... પસ્તીકા
વાહિદ ઈલાજ
ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ

ફઝાઈલે નમાઝ
હિકાયાતે સહાબા (રદિ.)
ફઝાઈલે તબ્લીગ

શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા (રહ.)

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ ભરૂચ
મહમૂદનગર મુ.પો. કંથારીઆ, ૩૯૨૧૯૨ તા.જિ. ભરૂચ, ગુજરાત. ફોન-૩૧૪૮૦

فضائلِ اعمال

ફઝાઈલે આ'માલ

— શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

હિકાયાતે સહાબા (રદિ.)

ફઝાઈલે નમાઝ

ફઝાઈલે તબ્લીગ

ફઝાઈલે ઝિક્ર

ફઝાઈલે કુર્આન મજીદ

ફઝાઈલે રમઝાન

મુસલમાનોંકી મવ્જૂદહ પસ્તીકા વાહિદ ઈલાજ

ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ-૩૯૨૧૬૨
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત) INDIA

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

પ્રસ્તાવના

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه أجمعين والعاقبة للمتقين۔

વૃક્ષ એના ફળથી ઓળખાય છે, તેમ કિતાબ એના લેખકથી ઓળખાય છે.

"શયૂખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા.(રહ.)"- ઈસ્લામી સાહિત્યજગતનું માનપૂર્વક લેવાતું એક સંનિષ્ઠ અને લબ્ધપ્રતિષ્ઠિત નામ છે. ઈલ્મી દુનિયામાં આદરપૂર્વક યાદ કરાતું ખ્યાતિપ્રાપ્ત વ્યક્તિત્વ છે.

"ફઝાઈલે આ'માલ" – આ જગપ્રસિદ્ધ અને સુપરિચિત કૃતિ ઉપરોક્ત યુગપ્રવર્તક અને મુતબહ્હિર આલિમે દીનની કલમી કાવિશનો કરિશ્મો છે:

– જેની ઝાત શરીઅત અને તરીકતનો સંગમ હતી.

– જેની ઝાત રોશનીનો મીનાર હતી, જેનાથી નીકળતી કિરણો જગત સમસ્તને રોશન અને મુનવ્વર કરતી હતી.

– જેનું શરીર હુઝૂર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની પેરવી માટે, જેની જીભ હદીષે રસૂલ તથા ઝિક્રે ઈલાહી માટે અને જેની કલમ દીને હનીફના પ્રચાર-પ્રસાર માટે વકફ હતાં.

– જેની ગિરામીકદર ઝાત તે ઘટાદાર, છાંયાદાર અને ઘેઘૂર વૃક્ષ જેવી હતી, જેના છાંયડામાં ઉમ્મતના આમ લોકોને સામાન્યરૂપે અને અહ્લે ઈલ્મને વિશેષરૂપે વાત્સલ્યશીલ માંની ગોદનો સુકૂન, રાહતઆરામ અને વિશ્રામ નસીબ થતાં હતાં.

–જેના પ્રભાવકારી અને જાજરમાન વ્યક્તિત્વે પોતાની પાછળ છોડેલાં ચિહ્નો આસાનીથી વિસારી શકાશે નહિ.

જેણે એકલપંડે બજાવેલી અનેકવિધ ઈલ્મી, દીની, ઈસ્લાહી અને તબ્લીગી બહોળી ખિદમાત વિષે અજાણ્યું અને અપરિચિત દિમાગ વિચાર કરે તો તે કાલ્પનિક જગતમાં વિહરતું હોય એવો ભાસ થાય, પણ જયારે એ વાસ્તવિક જગતમાં ડોકિયું કરે તો એ આ વાત માનવા સ્વજાતને મજબૂર અને વિવશ પામશે કે અલ્લાહ તઆલાની તવફીકથી આપની એકલી ઝાતે એવું અને એટલું કામ કર્યું છે, જે એક વ્યક્તિના બસની વાત નથી. ઝાલિ-ક ફઝ્લુલ્લાહિ યુઅ્તીહી મંય્યશાઅ:

યહ રુત્બએ બુલંદ મિલા જિસકો મિલ ગયા
હર મુદ્દઈકે વાસ્તે દારો-રસન કહાં?

કેવી ગુણવત્તા, વિશેષતા અને અસરકારકતા ધરાવે છે આ કિતાબ?

કોઈ જાતના ક્ષોભસંકોચ અને અતિશયોક્તિ વિના આ વાત સહેજે કહી શકાય છે કે કુર્આને મજીદ અને નબવી અહાદીષ પછી જો ઈસ્લામી જગતમાં કોઈ કિતાબ સૌથી વધુ પઢાતી, વંચાતી અને સંભળાતી હોય તો તે "ફઝાઈલે આ'માલ" છે. અગર તો આખો "તબ્લીગી નિસાબ – કુતુબે ફઝાઈલ" છે.

આ રૂહપોષક, ઈન્કિલાબી કિતાબે અસંખ્ય લોકોના દિલોની દુનિયા અને દિશા બદલી નાખી છે. આ કિતાબ અગણિત મલિન દિલોને અજવાળી અને ઉજ્જવાળી ચૂકી છે. ગુમરાહીઓ અને બદકારીઓના ઘટાટોપ, અંધકારમય અને ભેંકાર ભાસતા જંગલોમાં ભટકતા, અથડાતા અને કૂટાતા કરોડો આત્માઓને હિદાયતનો માર્ગ ચીંધ્યો છે આ કિતાબે! દીન અને ઝિંદગીથી હાથ ધોઈ ચૂકેલા, રઝળતા, કકડતા દિલોનો સેતુ દીને મતીન સાથે જોડવામાં આ કિતાબે મહત્ત્વનું યોગદાન પ્રદાન કર્યુ છે.

આ ઈમાનવર્ધક અને અમલપ્રેરક કિતાબમાં ઈલ્મી અને દીની બાબતોનો ઘૂઘવાતો, અફાટ સમુદ્ર ઉછાળા મારી રહ્યો છે. આજે એક દુનિયા એનાથી ફૈઝયાબ થઈ રહી છે. આ કિતાબની મકબૂલિયતનો અંદાઝો લગાવવા માટે આ વાત પૂરતી છે કે તે વિશ્વની અનેક ભાષાઓમાં છપાઈ ચૂકી છે અને જુદી જુદી ભાષાઓમાં એની અનેક આવૃત્તિઓ બહાર પડી ચૂકી છે, જેની આછેરી ઝલક હઝરત શયખુલ્ હદીષ (રહ.)ની કિતાબ "કુતુબે ફઝાઈલ પર ઈશ્કાલાત ઔર ઉન્કે જવાબાત"માં આપવામાં આવી છે. આજે ય વિવિધ ભાષાઓમાં એ રૂપાંતરિત થતી જ રહે છે. એનો આ પરિવર્તનકારી ફૈઝ અને સિલસિલો કિયામત સુધી ચાલુ રહેશે, ઈન્શાઅલ્લાહ. અલ્લાહુમ્મ ઝિદ્દ ફઝિદ્દ.

આવી લોકોપયોગી, ફૈઝદાયી અને મૂલ્યવાન કૃતિને પ્રગટ કરતાં દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ ભરૂચ, મહમૂદનગર – કંથારીઆનો "પ્રકાશન

C

અને પ્રસારણ વિભાગ" ગૌરવ, સઆદત અને આનંદની લાગણી અનુભવે એ સ્વાભાવિક છે.

અલ્લાહ તઆલાએ અમ નાચીઝોથી આવી મહાનતમ્ ખિદમત લીધી તે બદલ અમે એનો અપાર અને અનંત શુક્ર અદા કરીએ છીએ અને તેની બારગાહમાં દુઆ ગુઝારીએ છીએ કે તે આ કિતાબને હજી વધુ ફૈઝદાયી અને લાભદાયી બનાવે, આમીન !

આ કિતાબના પ્રકાશનમાં મદદરૂપ થનાર સાથીઓ અને સહાયકોનો હું હાર્દિક આભાર માનું છું.

: લિખિતંગ :

(મવલાના) ઈસ્માઈલ અહમદ મનુબરી (સા.)

(મુહ્તમિમ) : દારુલ ઉલૂમ ભરૂચ, મહમૂદનગર

મુ.પો. કંથારીઆ તા.જિ. ભરૂચ

(GUJ-INDIA)

D

પ્રકાશકીય

مُبَسْمِلاً وَّحَامِدًا وَّمُصَلِّيًا وَّمُسَلِّمًا ه

હાશ !

"ફઝાઈલે આ'માલ" જેવું દળદાર, મહાન, મહત્ત્વંત અને સીમાચિહ્નરૂપ પ્રકાશન વાંચકગણના કરકમળમાં મૂકવા ભાગ્યશાળી અને ગૌરવશાળી નીવડયા તે બદલ અલ્લાહ તઆલાનો અપાર પાડ માનીએ છીએ તથા હાશકારો અને હર્ષ અનુભવીએ છીએ.

આ વકીઅ્ અને અઝીમ પ્રકાશન અનેક સાથીઓ અને સજજનોની વિવિધ પ્રકારની અથાગ મહેનત અને પરિશ્રમનું પરિણામ છે. જો આ મુઆવિનોની મદદ અને હૂંફ સાંપડી ન હોત તો કદાચ આ કામ આ રીતે સાંગોપાંગ પાર ઊતર્યું ન હોત.

"પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ"ની આ આશા ફળીભૂત થવામાં સર્વપ્રથમ મુખ્ય અને નોંધપાત્ર પગલું, સંસ્થાના માનવંત મુહ્તમિમ મવલાના ઈસ્માઈલ અહમદ મનુબરી સાહેબે આ મોટીમસ, ખર્ચાળ સ્કીમને પરવાનગી અને માન્યતાની લીલી ઝંડી બતાવી, એ જ ગણાય.

આવા મોંઘેરા પ્રકાશનો માટે સામાન્યપણે નાણાકીય મુશ્કેલી અને મૂંઝવણનો સામનો કરવો પડતો હોય છે. રકમની ઉપલબ્ધિ સિવાય આવડું મોટું કામ પાર પાડવું કષ્ટભર્યું છે. આપણી સંસ્થાના શય્ખુલ હદીષ મવલાના યાકૂબ હાજી ઈબ્રાહીમ સારોદી સા. તથા સંસ્થાના આદ્યસ્થાપક અને પ્રથમ મુહ્તમિમ મર્હૂમ હઝરત મવલાના આદમ અહમદ સા. મનુબરીના સુપુત્ર હાફિઝ ઐયૂબ સા. મનુબરી તેમ જ એડવાન્સ અને લિલ્લાહ રકમ આપનાર ઉદારદિલ અસંખ્ય બિરાદરોએ આ મૂંઝવણ અને નડતરને દૂર કરી દઈ, આગળની મંઝિલની દડમજલ સરળ બનાવી દીધી.

દારુલ ઉલૂમની પ્રકાશનપ્રવૃત્તિની ગતિ મંદ ન પડી અને સાથે જ આવું દળદાર પ્રકાશન બહાર પાડી શકાયું, તેમાં લિપ્યંતરકારો અને પ્રૂફરીડરોનું મોટું અને નોંધનીય પ્રદાન છે. કિતાબને ઉર્દૂમાંથી ગુજરાતી લિપિમાં રૂપાંતરિત કરનાર હઝરાતમાં –

(૧) જનાબ પ્રૉફેસર અબ્દુલ કાદિર ફાતીવાલા સા. (વલસાડ)
(૨) જનાબ ઈબ્રાહીમ 'અનવર' સા. (કંથારીઆ)
(૩) જનાબ માસ્તર મુહમ્મદ સા. (હિંગલોટ)
(૪) જનાબ માસ્તર ઈસ્માઈલ સા. (પગુથણ)

—નો સમાવેશ થાય છે. જયારે પ્રૂફવાચન જેવું માથાકૂટિયું કામ કરનાર મિત્રોમાં સમાવિષ્ટ છેઃ

(૧) જનાબ માસ્તર મુહમ્મદ સા. (હિંગલોટ)
(૨) જનાબ માસ્તર ઈસ્માઈલ રંજા સા. (મનુબર)
(૩) જનાબ ઐયૂબ અબ્દુલ્લાહ ઈસ્માઈલ ટેલર સા. (ડુંગરી-ભરૂચ)
(૪) જનાબ અલ્તાફ હુસૈન અહમદભાઈ સા. (કંથારીઆ)

"દારુલ ઉલૂમ પ્રેસ", કંથારીઆના મેનેજર જનાબ યાકૂબભાઈ ઈસ્માઈલ મનુબરી સા. (વેસદડા જિ. ભરૂચ)એ સ્વપ્રેરિત આ મુબારક કામમાં વિવિધ ખિદમાત આપી છે. કૉમ્પ્યુટર ટાઈપ સેટીંગ અને છપામણી માટે મુંબઈના આંટાફેરા, કિતાબને લગતો સંપૂર્ણ હિસાબ-કિતાબ અને પત્રવ્યવહાર તથા કિતાબનાં પ્રૂફનું રી-રીડિંગ વગેરે.

કિતાબ લખાવવામાં તથા પ્રૂફનાં પુનઃ પુનઃવાચનમાં નીચેના મિત્રોએ મદદ કરી છેઃ

(૧) મવલાના મુહમ્મદ યાકૂબ દેવલવી સા. (શેરપૂરા)
(૨) મવલાના અબ્બાસ અલી ભડકોદ્રવી સા. (દા.ઉ. કંથારીઆ)
(૩) મવલાના મુ. કાસિમ મવલાના અલી યૂસુફ સા. (દા.ઉ. કંથારીઆ)
(૪) મવલાના મુહમ્મદ ઈબ્રાહીમ આછોદી સા. (દા.ઉ. કંથારીઆ)
(૫) મવલાના હાફિઝ સુલેમાન અહમદ સા. (વેસદડા)
(૬) જનાબ ઝુબૈરભાઈ મૂસા સા. મનુબરી (દા.ઉ. કંથારીઆ)
(૭) જનાબ ઈસ્માઈલ વલી સા. (મનુબર)
(૮) જનાબ ઝયનુલઆબિદીન મવ. ઈસ્માઈલ સા. (કંથારીઆ)
(૯) મવ. મુશ્તાક ઈસ્માઈલ સા. (વાંતરસા)
(૧૦) મવલાના વલી ઈસા સૂરતી સા. (દા.ઉ. કંથારીઆ)
(૧૧) મવલાના યૂસુફ અલી કોલવનવી સા. (દા.ઉ. કંથારીઆ)
(૧૨) મવલાના મુહમ્મદ ઈસ્માઈલ ભડકોદ્રવી સા. (દા.ઉ. કંથારીઆ)

કિતાબમાંના અપરિચિત અને ગેર માનૂસ નામોનાં સહીહ અને શુદ્ધ ઉચ્ચારના લેખન અને સંશોધનમાં મવલાના મુફતી ઈસ્માઈલ હાજી ઈબ્રાહીમ સા. ભડકોદ્રવીની સતત મદદ મળતી રહી.

આર્ટિસ્ટો-કલાનિર્દેશકો: (૧) ઈનાયત અબ્દુલ્લાહ પટેલ, વેસદડા (૨) અ. લતીફ અબ્દુલ્લાહ પટેલ, વેસદડા (૩) ગુલામઅહમદભાઈ ઈસ્માઈલ ખાંધીયા, મનુબર (૪) યૂનુસ ઈસ્માઈલ ખાંધીયા, મનુબર અને (૫) મવ. મુહમ્મદ નૂરુદ્દીન (કાતિબ) સા.ની દિલચસ્પીએ કિતાબને સુંદર અને મનોહર બનાવવામાં સારો ભાગ ભજવ્યો.

ઉપરોક્ત તમામ સહાયકો તથા અન્ય નામી-અનામી હિતચિંતકોનો દારુલ ઉલૂમનો "પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ" અત્યંત ઋણી, આભારવશ અને અનુગ્રહિત છે. અલ્લાહ તઆલા એમની કુર્બાનીઓને કબૂલ ફરમાવી દુનિયા અને આખિરતની ભલાઈઓનું નિમિત્ત બનાવે. જઝાહુમુલ્લાહુ અન્ના અહ્સનલ્ જઝાઈ ફિદ્દારૈન, આમીન યા રબ્બલ્ આલમીન!

કિતાબને બને તેટલી શુદ્ધ, સહીહ અને સુંદર બનાવવામાં કશી મણા કે કચાશ રાખવામાં આવી નથી. લિપ્યંતર અને છાપકામ વગેરેમાં સંપૂર્ણ ચોકસાઈ અને ચીવટ રખાઈ છે. પાંચ-પાંચ વખત કિતાબનાં પ્રૂફ વંચાયાં છે.

ઉર્દૂ શબ્દોનાં મૂળ ઉચ્ચાર લખવામાં પણ ઘણી તકેદારી રાખવામાં આવી છે. સંપૂર્ણ તહકીકને આધારે શબ્દોચ્ચાર લખવાનો પ્રયાસ કરાયો છે. ખાસ જરૂરત જણાઈ, અનિવાર્ય લાગ્યું ત્યાં જ થોડી છૂટછાટ લીધી છે. એટલે કે કેટલાંક ઠેકાણે શબ્દોનાં મૂળ ઉચ્ચાર લખવાનો આગ્રહ જતો કરીને લોકમુખે પ્રચલિત-વહેતા થઈ ગયેલાં અથવા લોકજીભે સરળ પડે એવાં ઉચ્ચારને – લિપ્યંતરના નીતિનિયમોનો લિહાઝ રાખીને – પ્રાધાન્ય અપાયું છે. ઉદાહરણરૂપે મો'કા, આ'લા, વા'દા, બા'દ, હે, હૈં, મેં.... વગેરે, કે એમનો ખરો ઉચ્ચાર મવ્કઅ્, અઅ્લા, વઅ્દહ, બઅ્દ, હય, હંય, મંય થાય છે.

ઘણા શબ્દોનો ઉચ્ચાર વિચિત્ર કે વિકૃત લાગશે, પણ એમનો ખરો ઉચ્ચાર એવોં જ છે, જે પ્રમાણે લખ્યો છે. જેમકે, ઘબરાહટ, અછ્છા, ધંદા, મુજાહદહ, મુશાહદહ વગેરે...

આયાત અને અહાદીષનાં મૂળ અરબી લખાણો પણ સમાવિષ્ટ કરાયાં છે, જેનો લાભ અહલે ઈલ્મ વિશેષરૂપે અને રસ ધરાવનાર- લોકો સામાન્યરૂપે ઉઠાવી શકશે. કારણકે હઝરત શૈખ (રહ.)એ જે તે હદીષના અંતે અરબીમાં તે હદીષનો પ્રકાર તથા તેની હેસિયત અને ગુણવત્તા (સહીહ, મરફૂઅ્, ઝઈફ વગેરે) દર્શાવેલાં છે અને તેના પર દલીલો રજૂ કરેલી છે.

મુશ્કેલ શબ્દોનાં ગુજરાતી અર્થ-ભાવાર્થ આપી શકાયાં નથી. એમ કરવામાં કિતાબનું પ્રકાશન વિલંબમાં પડવાની ભીતિ હતી. આ કારણે મુશ્કેલ શબ્દો અને તેમનાં અર્થને એક અલગ શબ્દકોશ તરીકે પ્રગટ કરવા નિર્ધાર્યું છે. આ શબ્દકોશ શકયતઃ જલદી પ્રસિદ્ધ કરવા પ્રયાસ કરીશું. આમ કરવાથી જેની

સખત જરૂરત વર્તાય રહી છે એવો "ઉર્દૂ-ગુજરાતી શબ્દકોશ" ગુર્જર પ્રજાને ચરણે ધરી શકાશે, ઈન્શાઅલ્લાહ.

આ કિતાબ જમાઅતે તબ્લીગના તા'લીમી હલકાઓ-વર્તુળોમાં વધુ સંભળાતી-સંભળાવાતી અને પઢાતી હોવાથી એનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરવાને બદલે લિપ્યંતરને ઉચિત સમજયું છે. આ કિતાબનું વ્યક્તિગત વાચન અને અધ્યયન નિસ્બતન્ ઓછું થાય છે. કિતાબની ઉર્દૂ ભાષાને યથાવત્ રાખવાનાં અનેક લાભ છે. તબ્લીગી હઝરાત બિન ગુજરાતી રાજયોના લોકો સામે પણ એની તા'લીમ કરી શકશે. હિંદી અને ઉર્દૂ વચ્ચે ખાસ્સુ તાદાત્મ્ય હોવાથી હિંદીભાષીઓને પણ એનાથી લાભાન્વિત કરી શકાશે. ઉર્દૂમાં જે મીઠાશ, કોમળતા, લાવણ્ય, લાલિત્ય, મનમોહકતા અને અસરકારકતા છે તે ગુજરાતી ભાષામાં નથી. આપણું નોંધપાત્ર ઈસ્લામી સાહિત્ય ઉર્દૂમાં સંઘરાયેલું છે. અને-

મોટામાં મોટી વાત તો આ છે કે કોઈ પણ કિતાબના અનુવાદમાં લેખકની ભાવનાઓ અને ઈચ્છાઓને યથેષ્ટપણે (કમા હક્કહૂ) ન્યાય આપવો અસંભવિત છે. જેમ કોઈના પ્રત્યેની લાગણી કે મુહબ્બત શબ્દો દ્વારા યથેષ્ટપણે (આ શબ્દને લક્ષે રાખો) વ્યક્ત થતી નથી અને જેમ આપણા દિલની વાતો કોઈના દિલમાં યથેષ્ટપણે રોપી શકાતી નથી, તેમ લેખકના વિચારોને અનુવાદ દ્વારા યથેષ્ટપણે વ્યક્ત કરી શકાતાં નથી. કંઈ ને કંઈ કચાશ તો રહી જ જશે.

અંતે, ભૂલો, ક્ષતિઓ અને કચાશ રહી જવા બદલ માફી માંગીએ છીએ. લખાણ કે છાપભૂલમાં રહી જવા પામેલી ભૂલો તરફ અમારું ધ્યાન દોરાશે તો બીજી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવાશે, ઈન્શાઅલ્લાહ. યોગ્ય સલાહ-સૂચનો આવકાર્ય અને સ્વીકાર્ય રહેશે.

અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ દારુલ ઉલૂમ ભરૂચ-કંથારીઆના "પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ" દ્વારા બજાવાતી સાહિત્યિક મહામૂલી ખિદમાતને શર્ફે કબૂલ અતા ફરમાવે એવી દુઆ અને દુઆની દરખાસ્ત સાથે –

વસ્સલામુ અલયકુમ વ રહ્મતુલ્લાહિ વ બરકાતુહ્.

: નાચીઝ :

હસન ભડકોદ્રવી

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ

દારુલ ઉલૂમ ભરૂચ, મહમૂદનગર-કંથારીઆ.

મુખ્તસર હાલાત

હઝરત મવ. મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.)

નામો-નસબ

શય્ખુલ્ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.) ઈબ્ને હઝરત મવલાના મુહમ્મદ યહ્યા સા. (રહ.) ઈબ્ને મવલાના ઈસ્માઈલ સા. (રહ.)

પય્દાઈશ

આપ ૧૦, રમઝાનુલ મુબારક ૧૩૧૫ હિજરી સન જુમેઅ્રાતકી રાતકો કાંધલા જિ. મુઝફ્ફરનગર (યૂ.પી.)મેં પય્દા હૂએ.

તા'લીમો-તરબિયત

ઉસ દૌરકે અક્ષર કદીમો-શરીફ ઘરાનોંકા યહ દસ્તૂર થા કે બચ્ચાકો ચાર-પાંચ સાલકી ઉમરમેં મક્તબ પળ્હનેકે લિએ ભેજને લગતે. બિસ્મિલ્લાહ શુરૂઅ્ કરા દી જાતી, મગર શૈખકે વાલિદે માજિદ મવલાના મુહમ્મદ યહ્યા સા. (રહ.)કા બચ્ચેકી તા'લીમકે સિલસિલેમેં દસ્તૂરે ઝમાનાકે ખિલાફ નયા તરીક થા. બ-કવ્લે હઝરત શૈખ બિસ્મિલ્લાહ તો કૂજા, દૂધ ભી નહીં છુટા થા કે મુઝે કુર્આને પાકકા રુબઅ્ પારહ હિફ્ઝ યાદ કરા દિયા ગયા થા ઔર સાત સાલકી ઉમરમેં મુકમ્મલ કુર્આને મજીદ હિફ્ઝ હો ચુકા થા, મગર દસ્તૂરકે મુતાબિક બિસ્મિલ્લાહ ખ્વાની ઔર ઝાબિતહમેં મક્તબમેં દાખિલ નહીં હુવા થા. ફરમાતે હૈં: મેરા કદ ઉઠાનકા અચ્છ્છા થા, જિસકી વજહસે ઈસ ઉમર તક બા-ઝાબિતહ તા'લીમ શુરૂઅ્ ન કરને પર સબકો તઅજ્જુબ થા. એક રોઝ તો દાદી અમ્માંને આજિઝ આકર મેરે વાલિદ સા. (રહ.)સે કેહ દિયા કે યહ્યા! અવલાદકી મુહબ્બતમેં અંધે નહીં બના કરતે. યહ ઈતના બળા બેલ ફિર રહા હે. ઈસસે જૂતે ઘુટવાએગા યા ગધે ચરવાએગા?

આખિર વહ રોઝે સઈદ ભી આ પહોંચા કે શૈખકી બા-ઝાબિતહ બિસ્મિલ્લાહ ખ્વાની હૂઈ ઔર ડાક્ટર અબ્દુર્રહમાન સા. મુઝફ્ફરનગરીકે (જો ગંગોહ ખાનકાહે રશીદીમેં મુકીમ થે) સુપુર્દ કર દીએ ગએ. કાઈદએ બગ્દાદી ખત્મ કિયા ઔર કુર્આને મજીદ શુરૂઅ્ કરા દિયા ગયા. ગંગોહકે કિયામકે ઝમાનેમેં શૈખને ઈબ્તિદાઈ તા'લીમ ઉર્દૂ-ફારસી વગય્રહકી તક્મીલ કર લી. બા'દ અઝાં સહારનપૂર આકર અરબી તા'લીમકા આગાઝ હુવા ઔર અપને ચચા મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. (રહ.) બાનિએ જમાઅતે તબ્લીગસે પળ્હી ઔર મા'કૂલાતકી કિતાબેં મવલાના અબ્દુલ્ લતીફ સા. નાઝિમઃ મદ્રસા મઝાહિરુલ ઉલૂમ ઔર મવલાના અબ્દુલ વહીદ સા. સંભલી મુદર્રિસે મદ્રસએ મઝકૂરસે પળ્હીં. દવ્રહકી કિતાબેં મુહદ્દિષે જલીલ, મુરબ્બિયે અઝીમ, કુદ્વતુસ્સાલિકીન હઝરત મવલાના ખલીલ અહમદ સા. સહારનપૂરી (રહ.) ઔર અમીને ઉલૂમે ગંગોહી મવલાના મુહમ્મદ યહ્યા સા. (રહ.)સે પળ્હીં. મવલાના મુહમ્મદ યહ્યા સા.કો અવ્લાદકી તા'લીમસે ઝિયાદા તરબિયતકા ખ્યાલ થા. ચુનાંચે પળ્હાઈકે મુકાબલે ઈસ બાતકી ઝિયાદા નિગરાની હૂઈ થી કે બચ્ચા કિસી હમ-જમાઅતસે ઝિયાદા બેતકલ્લુફ ન હો. નવજવાનોંમેં મેલજૂલ ઔર ઈખ્તિલાત ન બળ્હને પાએ. યહાં તક કે અગર કિસીકો ખુસૂસિય્યતસે સલામ કરતે હૂએ યા મુસલસલ કઈ નમાઝોંમેં કિસી એક શખ્સકી બરાબર ખળે હોતે હૂએ દેખ લિયા તો જવાબ તલબ હો જાતા, શદીદ તમ્બીહ હોતી, જિસકા નતીજા યહ હુવા કે ઈખ્તિલાતે બે-જાસે ઈહ્તિરાઝ, લગ્વિય્યાતો-મુન્કરાતસે નફરત શૈખકી તબીઅતે ષાનિયહ બન ગઈ.

હદીષકા આગાઝ

કસ્સામે અઝલને જિસ બુલંદો-અર્ફઅ્, મુન્તખબ, મુજ્તબા ઈલ્મકે લિએ શૈખકો પય્દા ફરમાયા ઔર જિસ વકીઅ્ ઈલ્મસે વાબસ્તગી તા કિયામત કઝા વ કદ્રમેં લિખ્ખી જા ચુકી થી, ઉસ મુબારકો-મસઊદ ઈલ્મકા વક્તે મસ્ઊદ આયા તો વાલિદ સા. (રહ.)ને પેહલે ગુસ્લ ફરમાયા ઔર ફિર મિશ્કાત શરીફ શુરૂઅ્ કરાઈ. કિતાબકા ખુત્બહ પળ્હા ઔર રૂ બ-કિબ્લા હોકર બારગાહે રબ્બુલ્ ઈઝ્ઝતસે દેર તક મુનાજાત કરતે રહે. મા'લૂમ નહીં, આપને અપને હોનહાર બચ્ચેકે લિએ ક્યા ક્યા દુઆએં માંગીં, મગર હઝરત શય્ખુલ હદીષ (રહ.) ફરમાતે હૈંઃ મૈં સિર્ફ યહી દુઆ કરતા રહા, "બારે ઈલાહ! હદીષકા સિલસિલા દેરમેં શુરૂઅ્ હુવા હૈ. અબ ઈસસે તા હયાત વાબસ્તહ ફરમા દે. કભી હદીષકા દામન ન છૂટે." મુજીબુદ્દઅ્વાતકી

બારગાહસે તાલિબે સાદિકકો ખાલી હાથ નહીં લોટાયા જાતા. હઝરત શૈખકી યહ દુઆ કબૂલ હૂઈ ઔર ઉસકી કબૂલિય્યતકે આષાર આજ દુન્યાભરકો શાહિદ હૈં. અયાં રા ચે બયાં.

તદ્રીસ

મદારિસે અરબિય્યહકે ઉલૂમે મુરવ્વજહકી તક્મીલકે બા'દ હઝરત શૈખ (રહ.)કો મદ્રસએ મઝાહિરુલ ઉલૂમમેં મુદર્રિસ મુકર્રર કર દિયા ગયા ઔર પેહલે હી સાલ વહ અસ્બાક હઝરત શૈખકે સુપુર્દ કિએ ગએ, જો મદારિસકે કાનૂનો-રિવાજકે મુતાબિક કિસી મુદર્રિસકો ચાર-પાંચ સાલ બા'દ દીએ જાતે હૈં ઔર અભી તદ્રીસકો ઝિયાદા અર્સા નહીં ગુઝરા થા કે અરબાબે મદ્રસહને ઉન્કી ગેર મા'મૂલી ઝહાનત, મેહનત, કષ્રતે મુતાલઆ ઔર ઈફ્હામો-તફ્હીમકે મુજ્તહિદાનહ તર્ઝસે મુતઅષ્ષિર હોકર હદીષ શરીફકી પેહલી કિતાબ મિશ્કાત શરીફકા દર્સ હઝરતકે સુપુર્દ કિયા ગયા, જો મુઆસિરીનકો અંગુશ્ત નુમાઈ મિલા, મગર શૈખકી મેહનત ઔર તલબાકે ઈત્મીનાનકો દેખકર સભી ખામોશ રહે. કોઈ ભી કુછ ન બોલ સકા.

ઈજાઝત

હઝરત સહારનપૂરી (રહ.) જબ મદીનએ તય્યિબહ મુસ્તકિલ કિયામકે ઈરાદેસે તશરીફ લે ગએ તો અહ્બાબસે યહી ફરમાયા કરતે કે બકીઅમેં આસૂદએ ખાક હોને આયા હૂં. ઈસ સફરમેં હઝરત શૈખ ખાદિમે સફર થે. અહ્લે મદીનહકી યહી ખ્વાહિશ થી કે શૈખ મુસ્તકિલ તૌર પર મદીનએ મુનવ્વરહમેં કિયામ કર લેં, મગર હિન્દૂસ્તાનમેં રુશ્દો-હિદાયતકે સિલસિલાકો જારી રખનેકે લિએ મુહદ્દિષે જલીલને યહી મુનાસિબ ખ્યાલ ફરમાયા કે શૈખ હિન્દૂસ્તાન વાપસ ચલે જાએં. જબ રુખ્સતકા વક્ત કરીબ આયા તો ચારોં સિલસિલોંમેં ઈજાઝતે બયઅત અતા ફરમાઈ ઔર બાનિએ મદ્રસએ ઉલૂમે શરઈય્યહ, મદીનએ તય્યિબહ મવલાના સય્યિદ અહમદ (રહ.)કો અપના અમામહ ઉતાર કર દિયા ઔર ફરમાયાઃ ઈસે શૈખ સર પર બાંધેં. જબ અમામહ સર પર બાંધા ગયા તો શૈખ પર ઐસી રિક્કત તારી હો ગઈ કે બે સાખ્તા ચીખેં નિકલ ગઈ, જિસસે તમામ હાઝિરીન આબ-દીદહ હો ગએ. ફિર મુહદ્દિષ સહારનપૂરી (રહ.)ને અર્બાબે મદ્રસહકે નામ એક તહ્રીર લિખ્ખી ઔર શૈખકો શય્ખુલ હદીષકે મુબારક ખિતાબસે સરફરાઝ ફરમાયા, જિસકી કબૂલિય્યતકા હાલ યહ હે કે લોગ આજ અસ્લ નામકે બ-જાએ ઈસ ખિતાબસે ઝિયાદા પેહચાનતે હૈં.

K

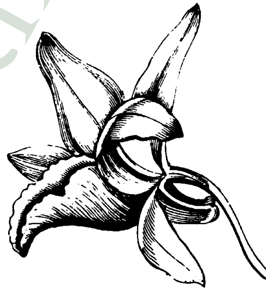
તા'લીફાતો-તસ્નીફાત

દર્સો-તદ્રીસકે અલાવા તસ્નીફો-તા'લીફકા સિલસિલા ભી શૈખકી ઝિંદગીકા ઈન્તિહાઈ મહબૂબ મશ્ગલા રહા હે. આપકી તા'લીફાતકા શર્હો-બસ્તસે તઆરુફ કરા દેના તો ઈસ મુખ્તસરમેં મુમ્કિન નહીં, અલ્બત્તા બ-તૌરે તઆરુફ યહાં ચંદ કિતાબોંકા તઝ્કિરહ કિયા જાતા હે.

"અવ્જઝુલ્ મસાલિક" – મુઅત્તા ઈમામ માલિક (રહ.)કી જામિઅ્ ઔર બસીત શરહ, જિસકે બારેમેં ઉલમાએ માલિકિય્યહકા કોલ હે કે અપને મસ્લકકે બહુતસે જુઝ્ઈય્યાત તો હમકો ભી મા'લૂમ નહીં, જિન્કા તઝ્કિરહ અવ્જઝમેં હે.

"લામિઉદ્દરારી" – બુખારી શરીફકી અરબી શરહ. "કવ્કબુદુર્રી" – જામિઅ્ તિરમિઝીસે મુતઅલ્લિક ઉલૂમે ગંગોહીકી તશ્રીહ."ખસાઈલે નબવી"- શમાઈલે તિરમિઝીકી વાઝિહ ઔર નિહાયત સહલ ઝબાનમેં શરહકે અલાવા આપબીતી.

"ઈસ્લામી સિયાસત", "ફઝાઈલે નમાઝ", "ફઝાઈલે તબ્લીગ", "ફઝાઈલે હજ", "ફઝાઈલે સદકાત", "ફઝાઈલે કુર્આન", "ફઝાઈલે ઝિક્ર", "હિકાયાતે સહાબા", "ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ" – જો જમાઅતે તબ્લીગકે નિસાબમેં દાખિલ હો ચુકી હૈં. યહ તો વહ કિતાબેં હૈં, જિન્કો ખૂદ શૈખ (રહ.)ને તા'લીફ ફરમાયા હે. ઈન્કે અલાવા દૂસરે હઝરાતને હઝરત શય્ખુલ હદીષ (રહ.)કે ઉલૂમકો કલમબંદ કિયા હે, ઉસકી ફેહ્રિસ્ત ભી ખાસી તવીલ હે. નમૂના મુશ્તે અઝ જવ્ : તકરીરે બુખારી, મક્તૂબાતે ઈલ્મિય્યહ, મક્તૂબાતે તસવ્વુફ, અકાબિરકે ખુતૂત, વગય્રહ બહુત સી કિતાબેં મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હૈં.

તબ્લીગી તહ્રીકકી મુખ્તસર તારીખ

યહ દીની તહ્રીક જિસકા દાઈરહ અબ દુન્યાકે તક્રીબન્ અક્ષર મુલ્કોં તક પહુંચ ગયા હે ઔર લાખોં ઈન્સાનોંકો ઈસકે ઝરીઅહ અલ્લાહ તઆલાને શૌકે અમલ ઔર રોઝા-નમાઝકી પાબંદી બખ્શી હે, ઈસકા આગાઝ કિસી બા-કાઈદહ તહ્રીકકે તૌર પર નહીં હુવા થા, બલ્કે ઈસકે બાની હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. (રહ.)કે વાલિદ મવલાના મુહમ્મદ ઈસ્માઈલ સા. (રહ.)ને બસ્તી હઝરત નિઝામુદ્દીન (રહ.)કી એક છોટી સી મસ્જિદ બંગલાવાલીમેં એક મક્તબ શુરૂઅ્ કિયા, જિસમેં ચંદ મેવાતી લળ્કે પળ્હતે થે. ઉન લળ્કોંકે ઝરીઅહ બહુતસે મેવાતી ભી હઝરત મવલાના (રહ.)-સે કરીબ હૂએ ઔર અકીદતમંદીકા તઅલ્લુક કાઈમ હુવા. મવલાના ઈસ્માઈલ સા. (રહ.)કે બા'દ ઉન્કે બળે સાહિબઝાદે મવલાના મુહમ્મદ સા. (રહ.)સે મેવાતિયોંકા વહી તઅલ્લુક રહા. ઉન્કે બા'દ મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. (રહ.)ને ઈસી તઅલ્લુકકે ઝરીઅહ ચાહા કે મેવાતમેં દીની મદારિસ કાઈમ કિએ જાએં, તાકે પૂરી કૌમમેં દીની શુઊર પયદા હો. ચુનાંચે કુછ હી દિનકી મુસલસલ જદ્દો-જહદકે બા'દ કઈ સો મકતબ મેવાતમેં કાઈમ હો ગએ, લેકિન તજ્રુબાસે મવલાનાને મહ્સૂસ કિયા કે ઉમૂમી ઈસ્લાહ ઔર મુઆશરેકી આમ તબ્દીલીકે લિએ યહ સિલસિલા કાફી નહીં. ચુનાંચે સન હિજરી ૧૩૪૫મેં આપને ગશ્તોંકા સિલસિલા શુરૂઅ્ કિયા ઔર દીનકી મોટી મોટી બાતેં મેવાતિયોંકો બતાના શુરૂઅ્ કીં, લેકિન ફિર ઈસ ખ્યાલસે કે અપને ઘરકે કામ-ધંદોંમેં રહતે હૂએ ઈન ચીઝોંકે સીખનેકી તરફ પૂરી તવજ્જુહ નહીં દી જા સકતી, ઉન્કો ઘરસે કુછ વક્તકે લિએ બાહર નિકલનેકી તરગીબ દી ઔર મેવાતકે લોગોંકો મીરઠ-મુઝફ્ફરનગરકે કસ્બાતમેં ભેજના શુરૂઅ્ કિયા, તાકે વહાં જાકર સીખા હુવા સબક યાદ ભી કરેં ઔર વહાંકા દીની માહોલ દેખકર ઔર ભી બહુત કુછ સીખ સકેં. ઈસ તરહ જમાઅતોંકે બાહર નિકલનેકા સિલસિલા શુરૂઅ હો ગયા.

મવલાનાકી તમન્ના થી કે હિન્દૂસ્તાનમેં કામ ઝરા જમ જાએ તો ઉસકો અરબોંમેં શુરૂઅ્ કિયા જાએ. ચુનાંચે હિજરી સન ૧૩૫૬ (ઈસ્વી સન ૧૯૩૮)મેં મવલાના ઈહ્તિશામુલ્ હસન સા. (રહ.) ઔર ચંદ સાથિયોંકો લેકર હજકા સફર કિયા ઔર વહાં સુલ્તાનસે મુલાકાત કી. મવલાના ઈહ્તિશામુલ હસન સા. (રહ.)ને ઈસકા તરીકએ કાર કલમબંદ કરકે વહાંકે શય્ખુલ્ ઈસ્લામકો ભી પેશ કિયા. ઔર ભી મુતઅદ્દદ અહમ લોગોંસે મુલાકાતેં હૂઈ. વહાંસે વાપ્સી પર મવલાનાને કામકી રફ્તાર ઔર તેઝ કર દી ઔર ઈસ અવામી કામમેં ઉલમાકે લગનેકી શદીદ ઝરૂરત મહ્સૂસ કી ઔર મવલાનાકી કોશિશ પર મુતઅદ્દદ ઉલમા ઈસ કામમેં શામિલ ભી હૂએ. મવલાનાકી હયાતમેં હિન્દૂસ્તાનકે કુછ હિસ્સોંમેં કામ ફેલા.....

હઝરત મવલાના ઈલ્યાસ (રહ.)કા ૨૧, રજબ હિજરી સન ૧૩૬૩ મુતાબિક ૧૩, જુલાઈ ઈસ્વી સન ૧૯૪૪કો ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર યહ ઝિમ્મહદારી ઉન્કે લાઈક ફરઝંદ મવલાના મુહમ્મદ યૂસુફ સા. (રહ.)કી તરફ મુન્તકિલ હૂઈ. ઉન્કે અહ્દમેં કામ બહુત તેઝીસે દૂર દૂર ફેલ ગયા. અલ્લાહ તઆલાને ઉન્કો સાથી ભી બહુત અછ્છે, બળે મુખ્લિસ ઔર બા-સલાહિય્યત દીએ. મવલાના યૂસુફ સા. (રહ.)કી વફાત ૨૯, ઝીકઅ્દહ હિજરી સન ૧૩૮૪ મુતાબિક ૨, અપ્રીલ ઈસ્વી સન ૧૯૬૫કો બ-મકામ લાહોરમેં હૂઈ. અલ્લાહ તઆલા ઉન્કી કબ્રકો નૂરસે ભર દે, આમીન!

મવલાના મર્હૂમકે બા'દ ઉન્કે દેરીનહ રફીક હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈન્આમુલ હસન સા. દામ મજ્દુહુમ્ દામાદે હઝરત શય્ખુલ્ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.)કે કાંધોં પર યહ ઝિમ્મહદારી રખ્ખી ગઈ હે ઔર વહ બ-હુસ્નો-ખૂબી ઈસકો અંજામ દે રહે હૈં ઔર મુખ્લિસીન અપને ઈખ્લાસ ઔર હુસ્ને નિય્યતકી વજહસે અબ ભી ફાઈદા ઉઠા રહે હૈં ઔર બિહમ્દિલ્લાહ મવલાના મવસૂફ ભી અપને બુઝુર્ગોંકે તૌરો-તરીકકો પૂરી તરહ અપનાતે હૂએ ઉન તબ્લીગી ઝિમ્મહદારિયોંકો બ-હુસ્નો-ખૂબી અંજામ દે રહે હૈં. અલ્લાહકે ફઝ્લો-કરમસે આજ યહ કામ હઝરત મવલાના મવ્સૂફકી સરપરસ્તી ઔર તબ્લીગી હઝરાતકી હુસ્ને કારકર્દગીકી વજહસે પૂરી દુન્યામેં ફેલ ચુકા હે. અલ્લાહુમ્મ ઝિદ્દ ફઝિદ્દ.

ખુદાવંદે કરીમ ઈસ તબ્લીગી સિલસિલાકો જારી વ સારી રખ્ખે ઔર જમાઅતકી રહબરીકે લિએ હઝરતે મવ્સૂફકા સાયા હમારે સરોં પર તા-દેર કાઈમ રહે, આમીન!

મુકદ્દમા:

ફઝાઈલે આ'માલ

અઝ: શ. હદીષ મવ. મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.)

કિસે ખબર થી કે ચૌદહ્વીં સદીમેં કસ્બા કાંધલા ઝિલઅ્ મુઝફ્ફરનગરકે સિદ્દીકી શુયૂખકી ચંદ અઝીમુશ્શાન હસ્તિયોંમેંસે હક તઆલા શાનુહૂ અપને હબીબ હઝરત મુહમ્મદ મુસ્તફા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લાએ હૂએ દીનકે ઈહ્યાઅ્કા કામ ઈસ તરહ લેંગે કે અરબો-અજમ સયરાબ હોગા, જિસકા આગાઝ તો મુફતી ઈલાહી બખ્શ કાંધલવી રહ. હી સે હો ગયા થા, મગર જૂં જૂં વક્ત ગુઝરતા ગયા આફતાબે હિદાયતકી શુઆએં બુલંદ હી હોતી ગઈ. યહાં તક કે હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. રહમતુલ્લાહ ઔર આપકે બિરાદરે મુહતરમ મવલાના મુહમ્મદ યહ્યા સા. રહ. ઔર ઉન્કે સાહિબઝાદે હઝરત મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. શયખુલ હદીષ રહ.કો હક તઆલા શાનુહૂને મશાઈખે ઈઝામકી સફમેં લા કર ખળા કર દિયા ઔર એક અઝીમુશ્શાન દીનકી ખિદમતકે લિએ કબૂલ ફરમા લિયા.

હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. રહ.કો કુદરતને એક અઝીમ અહમ કામકે લિએ મુન્તખબ ફરમાયા, જિસે તબ્લીગો-દા'વતકી તહરીકસે યાદ કિયા જાતા હે. ઈસકી ઈબ્તિદા ઈસ તરહ હૂઈ કે આપ ઉમ્મતકી ઈસ્લાહકે લિએ નિહાયત મુઝ્તરિબ ઔર બેચેન થે. હર વક્ત યહી ફિક્ર દામનગીર થી. સારી સારી રાત રોતે ઔર કરાહતે ગુઝર જાતી થી, બ-કવ્લે મવલાના અબુલ હસન અલી નદવી. ★

બા'ઝ અવકાત માહિએ બેઆબકી તરહ તળપતે, આહેં ભરતે ઔર ફરમાતે: મેરે અલ્લાહ! મેં ક્યા કરૂં, કુછ હોતા નહીં. કભી કભી દીનકે ઈસ દર્દ ઔર ઈસ ફિક્રમેં બિસ્તર પર કરવટેં બદલતે ઔર બેચેની બળ્હતી તો ઉઠ ઉઠ કર ટહલને લગતે. એક રાત વાલિદએ મવલાના મુહમ્મદ યૂસુફ સા.ને પૂછા કે આખિર ક્યા બાત હે કે નીંદ નહીં આતી. ફરમાયા, ક્યા બતલાઉં! અગર તુમકો વહ બાત મા'લૂમ હો જાએ તો જાગનેવાલા એક ન રહે, દો હો જાએં. બા'ઝ અવકાત દેખનેવાલોંકો તર્સ આતા ઔર તસ્કીન દેતે. બા'ઝ મરતબા ઈસ જોશકે સાથ ગુફ્તગૂ કરતે કે મા'લૂમ હોતા સીનામેં

★ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ રહ. ઔર ઉન્કી દીની દા'વત

તન્નૂર ગરમ હે, હમિય્યતે ઈસ્લામી ઔર જઝ્બાતકા એક તૂફાન બર્પા હે, ઝુબાન સાથ નહીં દેતી ઔર અલ્ફાઝ મુસાઅદત નહીં કરતે. બા'ઝ મરતબા પૂરા દર્દે દિલ કેહનેકે બા'દ ગાલિબકે મશહૂર શઅરકો બળી લતીફ તરમીમકે સાથ પળહતે:

બક રહા હૂં જૂનૂનમેં કિયા કિયા,
કુછ ન સમઝે ખુદા કરે કોઈ ★

યહાં તક કે આપ શવ્વાલ સન હિજરી ૧૩૪૪મેં દૂસરે હજકે લિએ અપને શૈખ હઝરત મવલાના ખલીલ અહમદ સા. સહારનપૂરી રહ.કે હમરાહ રવાના હો ગએ. મવલાનાકી દીની દા'વતમેં હે: "ઔર મદીનહ તય્યિબહકા ઝમાના જબ ખત્મ હુવા ઔર રુફકાઅ્ ચલનેકે લિએ તૈયાર હૂએ તો ઉન્હોંને મવલાનાકો અજીબ બેચેની વ ઈઝ્તિરાબમેં પાયા. આપ કિસી તરહ મદીનહ મુનવ્વરહસે જુદા હોનેકે લિએ રાઝી ન થે. કુછ દિન તવક્કુફકે બા'દ રુફકાઅ્ને મવલાના ખલીલ અહમદ સા.સે ઝિક્ર કિયા. આપને મવલાનાકી હાલત દેખ કર ફરમાયા કે તુમ ઉનસે ચલનેકે લિએ ઈસ્રાર ન કરો. ઉન પર એક હાલત તારી હે. યા તો તુમ ઈતના ઈન્તિઝાર કરો કે યહ અઝ ખૂદ તુમ્હારે સાથ ચલે જાએં યા તુમ ખૂદ ચલે જાઓ. યહ બા'દમેં આ જાએંગે. ચુનાન્ચે રુફકાઅ્ ઠહર ગએ."

મવલાના ફરમાતે થે કે, "મદીનહ તય્યિબહકે ઈસ કિયામકે દવ્રાનમેં મુઝે ઈસ કામ (તબ્લીગ)કે લિએ અમ્ર હુવા ઔર ઈરશાદ હુવા કે હમ તુમસે કામ લેંગે. કુછ દિન મેરે ઈસ બેચેનીમેં ગુઝરે કે મેં ના-તવાં ક્યા કર સકુંગા? કિસી આરિફસે ઝિક્ર કિયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે પરેશાનીકી ક્યા બાત હે? યહ તો નહીં કહા ગયા કે તુમ કામ કરોગે, યહ કહા ગયા હે કે હમ તુમસે કામ લેંગે. બસ, કામ લેનેવાલે કામ લે લેંગે." *

ઈસસે બળી તસ્કીન હૂઈ ઔર આપને મદીનહ મુનવ્વરહસે મુરાજઅત ફરમાઈ. પાંચ મહીને હરમૈનમેં કિયામ રહા ઔર ૧૩ રબીઉષ્ષાની સન હિજરી ૧૩૪૫કો કાંધલા વાપસી હૂઈ. ● દર અસ્લ મવલાનાકે દિલમેં ઈસ સફરે હજ્જમેં અલ્લાહ તઆલાને યહ બાત ડાલી કે સારી દુન્યા ગફલત, જહાલત ઔર દીનસે બેતલબીકે એક હિસારમેં ઘિરી હૂઈ હે, જિસકી વજહસે દીન પર ચલના તક્રીબન્ નામુમકિન હો ગયા હે. જબ તક લોગોંકો ઉન્કે ઈસ માહોલ ઔર મશાગિલસે નિકાલા ન જાએગા ઔર અહ્લુલ્લાહ ઔર બુઝુર્ગોંને દીનકી મજાલિસમેં ફિરાયા ન જાએગા ઔર ઈસ નક્લો-હરકતમેં

★ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ રહ. ઔર ઉન્કી દીની દા'વત

* હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ રહ. ઔર ઉન્કી દીની દા'વત

● હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ રહ. ઔર ઉન્કી દીની દા'વત

દીનકે બુન્યાદી અકાઈદ ઔર ફરાઈઝ ઔર દીનકી ઉમૂમી તા'લીમકા આદી ન બનાયા જાએગા, દીનકી તલબ પૈદા નહીં હો સકતી. ઈસ લિએ મવલાનાને લોગોંકો અપને મશાગિલસે નિકલને, ઘરોંકો છોળને ઔર ઈખ્રાજાતે સફર ખૂદ બરદાશ્ત કરને ઔર ઈસ રાહકી જુહ્દો-મશક્કત બરદાશ્ત કરને ઔર દીનકે સીખને ઔર સિખાને ઔર જમાઅતેં બના બના કર કર્ને અવ્વલકી તરહ મુલ્કોં મુલ્કોં ફિરનેકી દા'વત દેની શુરૂ' કર દી. મેવાતસે અપને પાસ બસ્તી હઝરત નિઝામુદ્દીન દેહલીમેં આના ઔર યહાંસે મેવાત ઔર યૂ.પી.કો જમાઅતેં બના કર રવાના કરના શુરૂ' કિયા. ચુનાન્ચે પેહલી જમાઅત અપને વતન કાંધલાકો રવાના ફરમાઈ.

મવલાના જિસ કામકો શુરૂ' ફરમાતે થે અપની તમામ કુવ્વતોંકો ઉસ પર સર્ફ ફરમા દેતે થે. "દીની દા'વત"મેં હઝરત મવલાના અલી મિયાં સા. ફરમાતે હૈં :

"મવલાનાકી ઝિંદગીકા અસ્લી જવહર જિસને ઉન્કો ખિદમતે દીનકે ઈસ બુલંદ મકામ તક પહોંચાયા થા, ઉન્કી બુલંદ હિમ્મતી હે. ખિદમતે દીન ઔર ઈસ્લાહે મુસ્લિમીનકી કિસી ઈબ્તિદાઈ મંઝિલ પર મવલાનાકી બેકરાર તબીઅતને કરાર ન પાયા. જબ તક ઉસકો અસ્લી મંઝિલ ન મિલ ગઈ ઉસને કહીં દમ ન લિયા ઔર કહીં આરામ નહીં કિયા."

જમાઅતોંકી નકૂલો-હરકતમેં ઐસી કિતાબોંકી ઝરૂરત પેશ આઈ, જિસમેં મિલ્લતકે તમામ તબકાત મિલજુલ કર સહીહ દીની ઝિંદગીકી એક સાખ્ત પર ઝહન બના સકેં ઔર આપસમેં કિસી ઈખ્તિલાફ યા ઈફ્તિરાકકા શાઈબહ તક ન આ સકે. હઝરત શયખુલ હદીષ મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.સે ફઝાઈલે આ'માલકી કિતાબેં લિખવાઈ ગઈં. ચુનાંચે 'હિકાયાતે સહાબા' હઝરત મવલાના શાહ અબ્દુલ કાદિર સા. રાઈપૂરી રહ.કે ઈરશાદ પર, 'ફઝાઈલે કુર્આને મજીદ' હઝરત હાફિઝ મુહમ્મદ યાસીન સા. નગીનવી રહ.કે ઈરશાદ પર, 'ફઝાઈલે નમાઝ', 'ફઝાઈલે ઝિક્ર', 'ફઝાઈલે તબ્લીગ', 'ફઝાઈલે રમઝાન' હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. રહ.કે ઈરશાદ પર ઔર 'ફઝાઈલે સદકાત' વ 'ફઝાઈલે હજ્જ' વગયરહ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ યૂસુફ સા. રહ.કી દરખ્વાસ્ત પર લિખ્ખી ગઈં ઔર 'મુસલમાનોંકી મવજૂદહ પસ્તીકા વાહિદ ઈલાજ' મવલાના ઈહ્તિશામુલ હસન સા. ખલીફએ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. રહ.ને અપને શય્ખો-મુરશિદકી તા'મીલે હુકમમેં તસ્નીફ ફરમાઈ.

યહ સબ કિતાબેં જમાઅતોંકી તા'લીમમેં બેહદ મુફીદ ષાબિત હૂઈં. અરબો-અજમમેં ઈન્કે ફવાઈદો-બરકાત નુમાયાં તૌર પર ઝાહિર હૂએ ઔર અરબી, અંગ્રેઝી ઔર મુખ્તલિફ ઝુબાનોંમેં ઉન્કે તર્જમે શાઈઅ્ હૂએ.

હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. રહ. અપને એક ગિરામીનામામેં હઝરત શયખ રહ.કે નામ લિખતે હૈં: "મેરે અઝીઝ! ઈસમેં શક નહીં કે આપકી હર તરહકી હિમ્મત ઔર હર તરહકી શિર્કત ઈસ (તબ્લીગ)કે ફુરૂગકા સબબ હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને યહ જૈસી તબ્લીગકી નિહાયત્ ફાઈદાબખ્શ ઔર ઉસૂલે ઈસ્લામકો હાવી, નિહાયત સહલ ઔર નિહયાત અઝીમ સૂરત ઈસં નાચીઝકો અતા ફરમાઈ હે. યહ નાચીઝ ઈસ નેઅ્મતે અઝીમહ-જલીલહકી કદ્રદાની ઔર શુક્ર ગુઝારી ઔર તવાઝુઅ્મેં અપને નફ્સકો બહુત હી કમઝોર પા કર ઈસ નેઅ્મતસે કુફ્રાને નેઅ્મતકે બહુત ખાઈફ હે. નીઝ તુમ્હારી ઈસ હિમ્મતકા ઈઝહાર ભી ઝરૂરી સમઝતા હૂં કે બંદએ નાચીઝકો ઈસ તબ્લીગકે (છે નંબર ઔર દીગર ઝરૂરી અજ્ઝાઅ્કો) ઉસૂલ કરાર દેનેમેં આપકી સુહબતકો બહુત ઝિયાદહ દખલ હે. હક તઆલા શાનુહૂ મુઝે ઈસકે શુક્રકી તવફીક બખ્શે. અલ્લાહકો મંઝૂર હુવા-ઔર જૈસે કે આષાર હૈં—યહ તબ્લીગ ફુરૂગ પકળેગી. ઈન્શાઅલ્લાહ તુમ્હારી યહ તસાનીફ ઔર ફુયૂઝ હિન્દુસ્તાન હી મેં નહીં; બલકે અરબો-અજમકો સયૂરાબ કરેંગી. અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં જઝાએ ખૈર દે. મેરી ઈસમેં દુઆસે ઝરૂર હી મદદ કીજિયો ઔર મેં ભી દુઆ કરતા હૂં." *

યહ ફઝાઈલકી કિતાબેં જમાઅતોંકી નકૂલો-હરકતમેં ઈજ્તિમાઈ તા'લીમો-તદરીસકે લિએ નિહાયત ઝરૂરી કરાર દી ગઈ ઔર સિર્ફ ઉન્હી કિતાબોંકી તા'લીમ મુફીદ સમઝી ગઈ.

ઈન્કે અલાવા દૂસરી મુસ્તનદ ઉલમાઅ્કી તસાનીફકો ઈનફિરાદી મુતાલઆકે લિએ નાફિઅ્ સમઝા ગયા. મસાઈલકી તા'લીમકો ભી ઝરૂરી સમઝા ગયા, મગર ઈનફિરાદી મુતાલઆમેં.

ફઝાઈલકા દરજા મસાઈલસે કબ્લ

હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. રહ. અપને એક મલ્ફૂઝમેં ફરમાતે હૈં:

"ફઝાઈલકા દરજા મસાઈલસે પેહલે હે. ફઝાઈલસે આ'માલકે અજ્ર પર યકીન પેદા હોતા હે, જો ઈમાનકા મકામ હે ઔર ઈસસે આદમી અમલકે લિએ આમાદહ હોતા હે. મસાઈલ મા'લૂમ કરનેકા ઈહ્સાસ તો તબ હી હોગા જબ વહ અમલ પર તૈયાર હોગા. ઈસ લિએ હમારે નઝદીક ફઝાઈલકી અહમિયત ઝિયાદહ હે. ★

---

* હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ રહ. ઔર ઉન્કી દીની દા'વત

★ મલ્ફૂઝાતે હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ રહ.

કુતુબે ફઝાઈલકે મઆખિઝ

ઝૈલમેં કુતુબે ફઝાઈલકે મઆઈઝકી તફસીલ લિખ્ખી જાતી હે, જિસસે અંદાઝા હોગા કે હઝરત શૈખ રહ.ને કિતની અહમ કુતુબસે ઔર કિતની મેહનત ઔર તવજ્જુહસે કુતુબે અહાદીષસે ફઝાઈલે આ'માલકો તરતીબ દિયા હે. વાઝિહ હો કે વહ કિતાબેં ઈસમેં શામિલ નહીં હૈં, જિન્કા કિસી હદીષ પર કલામ કરતે હૂએ હવાલા દિયા હે. ★

કુતુબે ફઝાઈલકે મઆખિઝ

તસ્નીફ

૧. બુખારી શરીફ
૨. ફત્હુલ બારી
૩. ઉસ્દુલ ગાબહ
૪. દુર્રે મન્શૂર
૫. ખસાઈસે કુબ્રા
૬. તારીખે ખમીસ
૭. બયાનુલ કુર્આન
૮. જમ્ઉલ ફવાઈદ
૯. તારીખુલ ખુલફાઅ્
૧૦. અશ્હરે મશાહીરે ઈસ્લામ
૧૧. મિશ્કાત શરીફ
૧૨. ઈહ્યાઉલ ઉલૂમ
૧૩. મુસ્લિમ શરીફ
૧૪. કિયામુલ લયલ
૧૫. તિરમિઝી શરીફ
૧૬. શમાઈલે તિરમિઝી
૧૭. તઝ્કિરતુલ હુફ્ફાઝ
૧૮. બઝ્લુલ મજ્હૂદ
૧૯. શિફા

તસ્નીફ

૨૦. અબૂ દાવૂદ શરીફ
૨૧. મુઅત્તા ઈમામ માલિક
૨૨. કિતાબુલ અમ્વાલ
૨૩. ઈકામતુલ હજ્જહ
૨૪. બયહકી
૨૫. દિરાયહ
૨૬. ઈસાબહ
૨૭. કુર્રતુલ ઉયૂન
૨૮. તફ્સીરે અઝીઝી
૨૯. તબકાત
૩૦. કિતાબુલ ઈમામતિ વસ્સિયાસત
૩૧. તલ્કીહ......
૩૨. મુસ્નદે અહમદ
૩૩. મુકદ્દમએ અવ્જઝુલ્ મસાલિક
૩૪. ઈબ્ને માજહ
૩૫. સુનને દારમી
૩૬. ઈસ્તીઆબ
૩૭. તબરાની
૩૮. નસાઈ

★ કુતુબે ફઝાઈલ પર ઈશ્કાલાત ઔર ઉસકે જવાબાત. અઝ મૌલાના મુહમ્મદ શાહિદ સહારનપૂરી સા.

તસ્નીફ

૩૯. અત્તરગીબ વત્તરહીબ
૪૦. ઈબ્ને હિબ્બાન
૪૧. મુસ્તદ્રકે હાકિમ
૪૨. અઝ્ઝવાજિર
૪૩. મુસ્નદે બઝ્ઝાર
૪૪. મુસન્નફે ઈબ્ને અબી શય્બા
૪૫. મુસ્નદે અબૂ યઅ્લા
૪૬. સુનને દાર કુત્ની
૪૭. શર્હુસ્સુન્નહ
૪૮. હુલ્યતુલ અવલિયા
૪૯. રહ્મતુલ મુહ્દાત
૫૦. કન્ઝુલ ઉમ્માલ
૫૧. મુસ્નદે ઈબ્ને ખુઝય્મહ
૫૨. મુસ્નદુલ ફિરદૌસ
૫૩. મુસ્નદે અબૂ અવાનહ
૫૪. ઝાદુસ્સઈદ ફી ઝિક્રિ-
ન્નબિય્યિલ હબીબ
૫૫. રવ્ઝુલ ફાઈક
૫૬. નુઝ્હતુલ બસાતીન
૫૭. યૂસુફ-ઝુલય્ખા
૫૮. કસાઈદે કાસિમી
૫૯. અહ્કામુલ કુર્આન
૬૦. અયની શર્હે બુખારી
૬૧. મિરકાત શર્હે મિશ્કાત
૬૨. મઝાહિરે હક
૬૩. ફતાવા આલમગીરી
૬૪. તમ્બીહુલ ગાફિલીન

તસ્નીફ

૬૫. જુમલ
૬૬. હિસ્ને હસીન
૬૭. મજ્મઉઝ્ઝવાઈદ
૬૮. કવ્કબુદુર્રી
૬૯. હુજ્જતુલ્લાહિલ બાલિગહ
૭૦. મકાસિદે હસનહ
૭૧. જામિઉસ્સગીર
૭૨. તફ્સીરે કબીર
૭૩. તફ્સીરે ખાઝિન
૭૪. મુસ્તદ્રકે હાકિમ
૭૫. અરવાહે ષલાષહ
૭૬. મુસામરાત
૭૭. મુશીરુલ અઝ્મ
૭૮. અલ કામિલ
૭૯. અલ કવ્લુલ
બદીઅ્ ફીસ્સલાતિ
અલલ્ હબીબિશ્શફીઅ્
૮૦. અવ્નુલ મા'બૂદ
ફી શર્હિ સુનનિ
અબી દાવૂદ
૮૧. હિર્ઝે ષમીન
ફી મુબશ્શરાતિન્ન-
બિય્યિલ અમીન
૮૨. તહ્ઝીબુત્તહઝીબ
૮૩. ઈત્તિહાફુસ્સાદતિલ મુત્તકીન
૮૪. રવ્ઝુર્રિયાહીન

જામિઅ: અહકર અનીસ અહમદ બુલંદશહરી
૧૯, ડિસમ્બર સન ઈસ્વી ૧૯૮૪

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ

બેશક, ઉન્કે કિસ્સે મેં (બળી) ઈબ્રત હે સમઝદારોંકે લિએ.

હિકાયાતે સહાબા

રિદ્વાનુલ્લાહિ અલયહિમ અજમઈન

યા'ની સચ્ચી કહાનિયાં

શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

જિસમેં

હઝરત મવલાના હાફિઝ અલ્હાજ શાહ અબ્દુલ કાદિર સા. (રહ.)કે ઈરશાદસે ફખ્રુલ અમાષિલ, ઝુબ્દતુલ અફાઝિલ હઝરત મવલાના હાફિઝ અલ્હાજ મુહદ્દિષ મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.)ને સહાબી મર્દોં, સહાબી અવરતોં, સહાબી બચ્ચોં (રદિયલ્લાહુ અન્હુમ)કે ઝુહ્દો-તક્વા, ફક્રો-ઈબાદત, ઈલ્મી મશાગિલ, ઈષારો-હમદર્દી, બેમિષ્લ જુર્અતો-બહાદુરી, હયરત અંગેઝ જાંબાઝી વગયરહકે ઈમાન અફરોઝ હાલાત બયાન કિએ હૈં.

લિપ્યંતર : હસન ભડકોદ્રવી

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ-૩૯૨૧૬૨ તા.જિ.ભરૂચ (ગુજરાત INDIA

ફેહ્‌રિસ્તે મઝામીન:
હિકાયાતે સહાબા (રદિ.)

ઉન્વાન	સફા'

તમ્હીદ

બિસ્મિલ્લાહિર્રહ્માનિર્રહીમ

નહ્મદુહૂ વ નુસલ્લી વ નુસલ્લિમુ અલા રસૂલિહિલ કરીમ વ આલિહી વ સહ્બિહી વ અત્બાઈહિલ હુમાતિ લિદ્દીનિલ કવીમ.

અમ્મા બા'દઃ અલ્લાહકે એક બરગુઝીદહ બંદે ઔર મેરે મુરબ્બિયો-મુહસિનકા ઈરશાદ ૧૩૫૩ હિજરીમેં હુવા કે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે ચંદ કિસ્સે બિલ્ખુસૂસ કમસિન સહાબા (રદિ.) ઔર અવરતોંકી દીનદારીકી કુછ હાલત ઉર્દૂમેં લિખ્ખી જાએ. તાકે જો લોગ કિસ્સોંકે શવકીન હૈં, વહ વાહી-તબાહી ઝૂટી હિકાયાતકે બ-જાએ અગર ઈન્કો દેખેં તો ઉન્કે લિએ દીની તરકકીકા સબબ હો ઔર ઘરકી અવરતેં અગર રાતોંમેં બચ્ચોંકો ઝૂટી કહાંનિયોંકે બ-જાએ ઈન્કો સુનાએં તો બચ્ચોંકે દિલમેં સહાબા (રદિ.)કી મુહબ્બત ઔર અઝમતકે સાથ દીની ઉમૂરકી તરફ રગ્બત પેદા હો. મેરે લિએ ઈસ ઈરશાદકી તા'મીલ બહુત ઝરૂરી થી કે ઈહસાનાતમેં ડૂબે હૂએ હોનેકે અલાવહ અલ્લાહવાલોંકી ખૂશ્નૂદી દો જહાંમેં ફલાહકા સબબ હોતી હે, મગર ઈસકે બા-વુજૂદ અપની કમ-માઈગીસે યહ ઉમ્મીદ ન હૂઈ કે મેં ઈસ ખિદમતકો મરઝીકે મુવાફિક અદા કર સકતા હૂં. ઈસ લિએ ચાર બરસ તક બાર બાર ઈસ ઈરશાદકો સુનતા રહા ઔર અપની નાઅહ્લિયતસે શરમિંદા હોતા રહા કે સફર ૧૩૫૭ હિજરીમેં એક મર્ઝકી વજહસે ચંદ રોઝકે લિએ દિમાગી કામસે રોક દિયા ગયા. તો મુઝે ખ્યાલ હુવા કે ઈસ ખાલી અય્યામકો ઈસ બા-બરકત મશ્ગલેમેં ગુઝાર દૂં કે અગર યહ અવરાક પસંદે ખાતિર ન હૂએ તબ ભી મેરે યહ ખાલી અવકાત તો બેહતરીન ઔર બા-બરકત મશ્ગલેમેં ગુઝર હી જાએંગે.

ઈસમેં શક નહીં કે અલ્લાહવાલોંકે કિસ્સે, ઉન્કે હાલાત યકીનન્ ઈસ કાબિલ હૈં કે ઉન્કી તહકીક ઔર તફતીશ કી જાએ ઔર ઉનસે સબક હાસિલ કિયા જાએ. બિલ્ખુસૂસ સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકી જમાઅત–જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને લાડલે નબી ઔર પ્યારે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુસાહબતકે લિએ ચુના–ઈસકી મુસ્તહિક હે કે ઉસકા ઈત્તિબાઅ્ કિયા જાએ. ઈસકે અલાવહ અલ્લાહ વાલોંકે ઝિક્રસે અલ્લાહકી રહમત નાઝિલ હોતી હે. સૂફિયાકે સરદાર

હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.)કા ઈરશાદ હે કે હિકાયતેં અલ્લાહકે લશ્કરોંમેંસે એક લશ્કર હે,જિસસે મુરીદીનકે દિલોંકો તક્વિયત હાસિલ હોતી હે. કિસીને દરયાફ્ત કિયા કે ઈસકી કોઈ દલીલ ભી હે? ફરમાયા: હાં, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ

"(તર્જુમા) ઔર પયગમ્બરોંકે કિસ્સોંમેંસે હમ યહ સારે કિસ્સે આપસે બયાન કરતે હૈં, જિન્કે ઝરીઆસે હમ આપકે દિલકો તક્વિયત દેતે હૈં. (એક ફાઈદા તો યહ હુવા) ઔર ઉન કિસ્સોંમેં આપકે પાસ ઐસા મઝમૂન પહુંચતા હે જો ખૂદ ભી રાસ્ત ઔર વાકિઈ હે ઔર મુસલમાનોંકે લિએ નસીહત હે (ઔર અછ્છે કામ કરનેકી) યાદ-દહાની હે." (બયાનુલ કુર્આન)

એક ઝરૂરી બાત યહ ભી દિલમેં જમા લેનેકી હે કે નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હદીષેં હોં યા બુઝુર્ગોંકે હાલાત, ઈસી તરહ મસાઈલકી કિતાબેં હોં યા મુઅ્તબર લોગોંકે વઅ્ઝો-ઈરશાદાત, યહ ઐસી ચીઝેં નહીં હોતીં કે એક મરતબા દેખ લેનેકે બા'દ હમેશાકો ખતમ કર દિયા જાએ, બલ્કે અપની હાલત ઔર ઈસ્તિઅ્દાદકે મુવાફિક બાર બાર દેખતે રહના ચાહિએ. અબૂ સુલયમાન દારાની એક બુઝુર્ગ હૈં. વહ ફરમાતે હૈં કે મેં એક વાઈઝકી મજલિસમેં હાઝિર હુવા. ઉન્કે વઅઝને મેરે દિલ પર અષર કિયા; મગર જબ વઅઝ ખત્મ હુવા તો વહ અષર ભી ખત્મ હો ગયા. મેં દો બારહ ઉન્કી મજલિસમેં હાઝિર હુવા તો ઉસ વઅઝકા અષર ફારિગ હોનેકે બા'દ ઘરકે રાસ્તેમેં ભી રહા. તીસરી મરતબા ફિર હાઝિર હુવા તો ઉસકા અષર. ઘરમેં પહુંચને પર ભી રહા. મેંને ઘર જા કર અલ્લાહકી નાફરમાનીકે જો અસ્બાબ થે, સબ તોળ દીએ ઔર અલ્લાહકા રાસ્તા ઈખ્તિયાર કર લિયા. ઈસી તરહ દીની કિતાબોંકા ભી હાલ હે કે મહઝ સરસરી તોર પર એક મરતબા ઉન્કે પળહ લેનેસે અષર કમ હોતા હે. ઈસ લિએ કભી કભી પળહતે રહના ચાહિએ. પળહને વાલોંકી સહૂલત ઔર મઝામીનકે દિલનશીન હોનેકે ખ્યાલસે મેંને ઈસ રિસાલાકો બારહ (૧૨) બાબોં ઔર એક ખાતિમહ પર તક્સીમ કિયા હે:

પેહલા બાબ : દીનકી ખાતિર સખ્તિયોંકા બરદાશ્ત કરના ઔર તકાલીફો-મશક્કતકા ઝીલના.

પેહલા બાબ.

દીનકી ખાતિર સખ્તિયોંકા બરદાશ્ત કરના ઔર તકલીફો-મશક્કતકા ઝીલના

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમને દીનકે ફેલાનેમેં જિસ કદર તકલીફેં ઔર મશક્કતેં બરદાશ્ત કી હૈં, ઉન્કા બરદાશ્ત કરના તો દરકિનાર, ઉસકા ઈરાદા કરના ભી હમ જૈસે નાલાઈકોંસે દુશ્વાર હે. તારીખકી કિતાબેં ઉન વાકિઆતસે ભરી હૂઈ હૈં; મગર ઉન પર અમલ કરના તો અલાહિદા રહા, હમ ઉન્કો મા'લૂમ કરનેકી ભી તકલીફ નહીં કરતે. ઈસ બાબમેં ચંદ કિસ્સોંકો નમૂનાકે તોર પર ઝિક્ર કરના હે. ઉનમેં સબસે પેહલે ખૂદ હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે એક કિસ્સાસે ઈબ્તિદા કરતા હૂં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્ર બરકતકા ઝરીઆ હે.

(૧) હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તાઈફકે સફરકા કિસ્સા

નુબુવ્વત મિલ જાનેકે બા'દ નવ (૯) બરસ તક નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મક્કા મુકર્રમામેં તબ્લીગ ફરમાતે રહે ઔર કૌમકી હિદાયત ઔર ઈસ્લાહકી કોશિશ ફરમાતે રહે, લેકિન થોળીસી જમાઅતકે સિવા જો મુસલમાન હો ગઈ થી ઔર થોળેસે ઐસે લોગોંકે અલાવહ જો બા-વુજૂદ મુસલમાન ન હોનેકે આપકી મદદ કરતે થે, અક્ષર કુફ્ફારે મક્કા આપકો ઔર આપકે સહાબા રદિ.કો હર તરહકી તકલીફેં પહોંચાતે થે, મઝાક ઉળાતે થે ઔર જો હો સકતા થા, ઉસસે દરગુઝર ન કરતે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા અબૂ તાલિબ ભી ઉન્હી નેકદિલ લોગોંમેં થે જો બા-વુજૂદ મુસલમાન ન હોનેકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હર કિસમકી મદદ ફરમાતે થે. દસવી સાલમેં જબ અબૂતાલિબકા ભી ઈન્તિકાલ હો ગયા તો કાફિરોંકો ઔર ભી હર તરહ ખુલે

મુહાર ઈસ્લામસે રોકને ઔર મુસલમાનોંકો તકલીફ પહોંચાનેકા મોકા' મિલા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ ખ્યાલસે તાઈફ તશરીફ લે ગએ કે વહાં કબીલ-એ-ષકીફકી બળી જમાઅત હે. અગર વહ કબીલા મુસલમાન હો જાએ તો મુસલમાનોંકો ઈન તકલીફોંસે નજાત મિલે ઔર દીનકે ફેલનેકી બુન્યાદ પળ જાએ. વહાં પહુંચ કર કબીલાકે તીન સરદારોંસે—જો બળે દરજેકે સમઝે જાતે થે—ગુફતગૂ ફરમાઈ ઔર અલ્લાહકે દીનકી તરફ બુલાયા ઔર અલ્લાહકે રસૂલકી યા'ની અપની મદદકી તરફ મુતવજ્જેહ કિયા, મગર ઉન લોગોંને બ-જાએ ઈસકે કે દીનકી બાતકો કબૂલ કરતે યા કમસે કમ અરબકી મશહૂર મેહમાન નવાઝીકે લિહાઝસે એક નવ્વારિદ મેહમાનકી ખાતિર મુદારાત કરતે, સાફ જવાબ દે દિયા ઔર નિહાયત બેરુખી ઔર બદઅખ્લાકીસે પેશ આએ. ઉન લોગોંને યહ ભી ગવારા ન કિયા કે આપ યહાં કિયામ ફરમા લેં. જિન લોગોંકો સરદાર સમઝ કર બાત કી થી કે વહ શરીફ હોંગે ઔર મુહઝ્ઝબ ગુફતગૂ કરેંગે, ઉનમેંસે એક શખ્સ બોલા કે ઓ હો! આપ હીકો અલ્લાહને નબી બના કર ભેજા હે! દૂસરા બોલા કે અલ્લાહકો તુમ્હારે સિવા કોઈ ઔર મિલતા હી ન થા, જિસકો રસૂલ બના કર ભેજતે! તીસરેને કહા: મેં તુઝસે બાત કરના નહીં ચાહતા, ઈસ લિએ કે અગર તૂ વાકિઈ નબી હે-જૈસા કે દા'વા હે—તો તેરી બાતસે ઈન્કાર કર દેના મુસીબતસે ખાલી નહીં ઔર અગર ઝૂટ હે તો મેં ઐસે શખ્સસે બાત કરના નહીં ચાહતા. ઈસકે બા'દ ઉન લોગોંસે નાઉમ્મીદ હો કર હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઔર લોગોંસે બાત કરનેકા ઈરાદા ફરમાયા, કે આપ તો હિમ્મતો-ઈસ્તિક્લાલકે પહાળ થે, મગર કિસીને ભી કબૂલ નહિ કિયા; બલકે બ-જાએ કબૂલ કરનેકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કહા કે હમારે શહરસે ફવરન્ નિકલ જાઓ ઔર જહાં તુમ્હારી ચાહતકી જગા હો વહાં ચલે જાઓ. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ ઉનસે બિલકુલ માયૂસ હોકર વાપસ હોને લગે તો ઉન લોગોંને શહરકે લળકોંકો પીછે લગા દિયા કે આપકા મઝાક ઉળાએં, તાલિયાં પીટેં, પથ્થર મારેં. હત્તા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દોનોં જૂતે ખૂનકે જારી હોનેસે રંગીન હો ગએ. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસી હાલતમેં વાપસ હૂએ. જબ રાસ્તામેં ઉન શરીરોંસે ઈત્મીનાન હુવા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ દુઆ માંગી:

اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ اَشْكُوْ ضُعْفَ قُوَّتِيْ وَقِلَّةَ حِيْلَتِيْ وَهَوَانِيْ عَلَى النَّاسِ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ اَنْتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِيْنَ وَاَنْتَ رَبِّيْ اِلٰى مَنْ تَكِلُنِيْ

"અય અલ્લાહ! તુઝીસે શિકાયત કરતા હૂં મેં અપની કમઝોરી ઔર બેકસીકી ઔર લોગોંમેં ઝિલ્લતો-રુસ્વાઈકી. અય અર્હમુર્રાહિમીન!

إِلَىٰ بَعِيدٍ يَتَجَهَّمُنِي أَمْ إِلَىٰ عَدُوٍّ مَلَّكْتَهُ أَمْرِي
إِنْ لَمْ يَكُنْ بِكَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلَا أُبَالِي وَلَٰكِنْ
عَافِيَتُكَ هِيَ أَوْسَعُ لِي أَعُوذُ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِي
أَشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَاتُ وَصَلُحَ عَلَيْهِ أَمْرُ الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ مِنْ أَنْ يَنْزِلَ بِي غَضَبُكَ أَوْ يَحِلَّ
عَلَيَّ سَخَطُكَ لَكَ الْعُتْبَىٰ حَتَّىٰ تَرْضَىٰ وَلَا حَوْلَ
وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ (كذا في سيرة ابن هشام قلت
واختلفت الروايات في الفاظ الدعاء كما
في قرة العيون)

તૂ હી ઝુઅફાકા રબ હે ઔર તૂ હી મેરા પરવરદિગાર હે. તૂ મુઝે કિસકે હવાલા કરતા હે? કિસી અજનબી-બેગાનાકે જો મુઝે દેખ કર તુર્શ-રૂ હોતા હે ઔર મુંહ ચળહાતા હે? યા કે કિસી દુશ્મનકે જિસકો તૂને મુઝ પર કાબૂ દે દિયા? અય અલ્લાહ! અગર તૂ મુઝસે નારાઝ નહીં હે તો મુઝે કિસીકી ભી પરવાહ નહીં હે. તેરી હિફાઝત મુઝે કાફી હે. મૈં તેરે ચેહરાકે ઉસ નૂરકે તુફૈલ, જિસસે તમામ અંધેરિયાં રોશન હો ગઈ ઔર જિસસે દુન્યા ઔર આખિરતકે સારે કામ દુરુસ્ત હો જાતે હૈં, ઈસ બાતસે પનાહ માંગતા હૂં કે મુઝ પર તેરા ગુસ્સા હો યા તૂ મુઝસે નારાઝ હો, તેરી નારાઝગીકા ઉસ વક્ત તક દૂર કરના ઝરૂરી હે, જબ તક તૂ રાઝી ન હો. ન તેરે સિવા કોઈ તાકત હે, ન કુવ્વત.

માલિકુલ મુલ્કકી શાને કહ્હારીકો ઈસ પર જોશ આના હી થા કે હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામને આ કર સલામ કિયા ઔર અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ તઆલાને આપકી કૌમકી વહ ગુફતગૂ-જો આપસે હૂઈ-સૂની ઔર ઉન્કે જવાબાત સુને ઔર એક ફરિશ્તાકો જિસકે મુતઅલ્લિક પહાળોંકી ખિદમત હે, આપકે પાસ ભેજા હે કે આપ જો ચાહેં ઉસકો હુકમ દેં. ઈસકે બા'દ ઉસ ફરિશ્તાને સલામ કિયા ઔર અર્ઝ કિયા કે જો ઈરશાદ હો મૈં ઉસકી તા'મીલ કરૂં. અગર ઈરશાદ હો તો દોનોં જાનિબકે પહાળોંકો મિલા દૂં, જિસસે યહ સબ દરમિયાનમેં કુચલ જાએં યા ઔર જો સઝા આપ તજવીઝ ફરમાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી રહીમો-કરીમ ઝાતને જવાબ દિયા કે મૈં અલ્લાહસે ઈસકી ઉમ્મીદ રખતા હૂં કે અગર યહ મુસલમાન નહીં હૂએ તો ઉન્કી અવલાદમેંસે ઐસે લોગ પેદા હોં, જો અલ્લાહકી પરસ્તિશ કરેં ઔર ઉસકી ઈબાદત કરેં.

ફાઈદા:

યહ હૈં અખ્લાક ઉસ કરીમ ઝાતકે જિસકે હમ લોગ નામ-લેવા હૈં કે હમ ઝરા સી તકલીફસે, કિસીકી મા'મૂલી સી ગાલી દે દેનેસે એૈસે ભળક જાતે હૈં કે ફિર ઉમરભર ઉસકા બદલા નહીં ઉતરતા. ઝુલ્મ પર ઝુલ્મ ઉસ પર કરતે રહતે હૈં ઔર દા'વા કરતે હૈં અપને મુહમ્મદી હોનેકા, નબીકે પૈરૂ બનનેકા. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈતની સખ્ત તકલીફ ઔર મશક્કત ઉઠાનેકે બા-વુજૂદ ન બદ્દ દુઆ ફરમાતે હૈં, ન કોઈ બદલા લેતે હૈં.

(૨) કિસ્સા હઝરત અનસ ઈબ્ને નઝ્ર (રદિ.) કી શહાદતકા

હઝરત અનસ ઈબ્ને નઝ્ર (રદિ.) એક સહાબી થે, જો બદ્રકી લળાઈમેં શરીક નહીં હો સકે થે. ઉન્કો ઈસ ચીઝકા સદમા થા. ઈસ પર અપને નફ્સકો મલામત કરતે થે કે ઈસ્લામકી પેહલી અઝીમુશ્શાન લળાઈ ઔર તૂ ઉસમેં શરીક ન હો સકા. ઈસકી તમન્ના થી કે કોઈ દૂસરી લળાઈ હો તો હોસ્લે પૂરે કરૂં. ઈત્તિફાકસે ઉહદકી લળાઈ પેશ આ ગઈ, જિસમેં યહ બળી બહાદુરી ઔર દિલેરીસે શરીક હૂએ. ઉહદકી લળાઈમેં અવ્વલ અવ્વલ તો મુસલમાનોંકો ફતહ હૂઈ, મગર આખિરમેં એક ગલતીકી વજહસે મુસલમાનોંકો શિકસ્ત હૂઈ. વહ ગલતી યહ થી કે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કુછ આદમિયોંકો એક ખાસ જગા મુકર્રર ફરમાયા થા કે તુમ લોગ ઈતને (જબ તક) મેં ન કહૂં ઈસ જગાસે ન હટના કે વહાંસે દુશ્મનકે હમ્લા કરનેકા અંદેશા થા. જબ મુસલમાનોંકો શુરૂ'મેં ફતહ હૂઈ તો કાફિરોંકો ભાગતા હુવા દેખ કર યહ લોગ ભી અપની જગાસે યહ સમઝ કર હટ ગએ કે અબ જંગ ખત્મ હો ચુકી, ઈસ લિએ ભાગતે હૂએ કાફિરોંકા પીછા કિયા જાએ ઔર ગનીમતકા માલ હાસિલ કિયા જાએ. ઈસ જમાઅતકે સરદારને મના' ભી કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુમાનઅત થી, તુમ યહાંસે ન હટો, મગર ઉન લોગોંને યહ સમઝ કર કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ સિર્ફ લળાઈકે વક્તકે વાસ્તે થા, વહાંસે હટ કર મયદાનમેં પહુંચ ગએ. ભાગતે હૂએ કાફિરોંને ઉસ જગાકો ખાલી દેખ કર ઉસ તરફસે આ કર હમ્લા કર દિયા. મુસલમાન બેફિક્ર થે. ઈસ અચાનક બેખબરીકે હમ્લાસે મગલૂબ હો ગએ ઔર દોનોં તરફસે કાફિરોંકે બીચમેં આ ગએ, જિસકી વજહસે ઈધરઉધર પરેશાન ભાગ રહે થે. હઝરત અનસ (રદિ.)ને દેખા કે સામનેસે એક દૂસરે સહાબી હઝરત સઅદ ઈબ્ને મુઆઝ (રદિ.) આ રહે હૈં, ઉનસે કહા કે અય સઅદ! કહાં જા રહે હો?

ખુદાકી કસમ, જન્નતકી ખૂશ્બૂ ઉહદકે પહાળસે આ રહી હે, યહ કેહ કર–તલવાર તો હાથમેં થી હી–કાફિરોંકે હુજૂમમેં ઘુસ ગએ ઔર ઈતને (જબ તક) શહીદ નહીં હો ગએ વાપસ નહીં હૂએ. શહાદતકે બા'દ ઉન્કે બદનકો દેખા તો છલની હો ગયા થા. અસ્સી (૮૦)સે ઝિયાદહ ઝખ્મ તીર ઔર તલવારકે બદન પર થે. ઉન્કી બહનને ઉંગલિયોંકે પોરોંસે ઉન્કો પેહચાના.

ફાઈદા:

જો લોગ ઈખ્લાસ ઔર સચ્ચી તલબકે સાથ અલ્લાહકે કામમેં લગ જાતે હૈં, ઉન્કો દુન્યા હી મેં જન્નતકા મઝા આને લગતા હે. યહ હઝરત અનસ (રદિ.) ઝિંદગી હી મેં જન્નતકી ખૂશ્બૂ સૂંઘ રહે થે. અગર ઈખ્લાસ આદમીમેં હો જાવે તો દુન્યામેં ભી જન્નતકા મઝા આને લગતા હે. મેંને એક **મુઅ્તબર શખ્સસે-જો** હઝરતે અક્દસ મવલાના શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહિબ રાઈપૂરી રહમતુલ્લાહિ અલયહકે મુખલિસ ખાદિમ હૈં, હઝરતકા મકોલા સુના હે કે, "જન્નતકા મઝા આ રહા હે." ફઝાઈલે રમઝાનમેં ઈસ કિસ્સાકો લિખ ચુકા હૂં.

(૩) સુલ્હે હુદયબિય્યહ ઔર અબૂ જુન્દલ (રદિ.) ઔર અબૂબસીર (રદિ.) કા કિસ્સા

હિજરી સન છે (૬) મેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉમરહકે ઈરાદાસે મક્કા તશરીફ લે જા રહે થે. કુફ્ફારે મક્કાકો ઈસકી ખબર હૂઈ ઔર વહ ઈસ ખબરકો અપની ઝિલ્લત સમઝે, ઈસ લિએ મુઝાહમત કી ઔર હુદયબિય્યહમેં આપકો રુકના પળા. જાંનિષાર સહાબા (રદિ.) સાથ થે, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર જાન કુર્બાન કરના ફખ્ર સમઝતે થે. લળનેકો તૈયાર હો ગએ, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મક્કાવાલોંકી ખાતિરસે લળનેકા ઈરાદા નહીં ફરમાયા ઔર સુલહકી કોશિશ કી ઔર બા–વુજૂદ સહાબા (રદિ.)કી લળાઈ પર મુસ્તઅદ્દી ઔર બહાદુરીકે હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કુફ્ફારકી ઈસ કદર રિઆયત ફરમાઈ કે ઉન્કી હર શર્તકો કબૂલ ફરમા લિયા. સહાબા (રદિ.)કો ઈસ કદર દબ કર સુલહ કરના બહુત હી ના-ગવાર થા, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદકે સામને ક્યા હો સકતા થા કે જાંનિષાર થે ઔર ફરમાંબરદાર. ઈસ લિએ હઝરત ઉમર જૈસે બહાદુરોંકો ભી દબના પળા. સુલહમેં જો શર્તે તય્ હૂઈ, ઉન શર્તોમેં એક શર્ત યહ ભી થી કે કાફિરોંમેંસે જો શખ્સ ઈસ્લામ લાએ ઔર હિજરત કરે,

મુસલમાન ઉસકો મક્કા વાપસ કર દેં ઔર મુસલમાનોંમેંસે ખુદા ન-ખ્વાસ્તા અગર કોઈ શખ્સ મુર્તદ હો કર ચલા આએ તો વહ વાપસ ન કિયા જાએ. યહ સુલહનામા અભી તક પૂરા લિખ્ખા ભી નહીં ગયા થા કે હઝરત અબૂ જુન્દલ (રદિ.) એક સહાબી થે, જો ઈસ્લામ લાનેકી વજહસે તરહ તરહકી તકલીફેં બરદાશ્ત કર રહે થે ઔર ઝંજીરોંમેં બંધે હૂએ થે, ઈસી હાલતમેં ગિરતે પળતે મુસલમાનોંકે લશ્કરમેં ઈસ ઉમ્મીદ પર પહુંચે કે ઉન લોગોંકી હિમાયતમેં જા કર ઈસ મુસીબતસે છુટકારા પાઉંગા. ઉન્કે બાપ સુહૈલને જો ઈસ સુલહનામામેં કુફ્ફારકી તરફસે વકીલ થે ઔર ઈસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હૂએ થે, ફત્હે મક્કામેં મુસલમાન હૂએ, ઉન્હોંને સાહિબઝાદેકે તમાંચે મારે ઔર વાપસ લે જાને પર ઈસરાર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અભી સુલહનામા મુરત્તબ ભી નહીં હુવા, ઈસ લિએ અભી પાબંદી કિસ બાતકી, મગર ઉન્હોંને ઈસરાર કિયા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે એક આદમી મુઝે માંગા હી દે દો, મગર વહ લોગ ઝિદ પર થે-ન માના. અબૂ જુન્દલ (રદિ.)ને મુસલમાનોંકો પુકાર કર ફરયાદ ભી કી, મેં મુસલમાન હો કર આયા ઔર કિતની મુસીબતેં ઉઠા ચુકા, અબ વાપસ કિયા જા રહા હૂં! ઉસ વક્ત મુસલમાનોંકે દિલોં પર જો ગુઝર રહી હોગી, અલ્લાહ હી કો મા'લૂમ હે, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદસે વાપસ હૂએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તસલ્લી ફરમાઈ ઔર સબ્ર કરનેકા હુક્મ દિયા ઔર ફરમાયા કે અનક઼રીબ હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારે લિએ રાસ્તાં નિકાલેંગે. સુલહનામાકે મુકમ્મલ હો જાનેકે બા'દ એક દૂસરે સહાબી. અબૂબસીર (રદિ.) ભી મુસલમાન હો કર મદીના મુનવ્વરા પહુંચે, કુફ્ફારને ઉન્કો વાપસ બુલાનેકે લિએ દો (૨) આદમી ભેજે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હસ્બે વા'દા વાપસ ફરમા દિયા. અબૂ બસીર (રદિ.)ને અર્ઝ ભી કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેં મુસલમાન હો કર આયા, આપ મુઝે કુફ્ફારકે પંજામેં ફિર ભેજતે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉનસે ભી સબ્ર કરનેકો ઈરશાદ ફરમાયા ઔર ફરમાયા કે ઈન્શાઅલ્લાહ અનક઼રીબ તુમ્હારે વાસ્તે રાસ્તા ખુલેગા. યહ સહાબી ઉન દોનોં કાફિરોંકે સાથ વાપસ હૂએ. રાસ્તામેં ઉનમેંસે એકસે કેહને લગે કે યાર, તેરી યહ તલવાર તો બળી નફીસ મા'લૂમ હોતી હે. શૈખીબાઝ આદમી ઝરા સી બાતમેં ફૂલ હી જાતા હે. વહ નિયામસે નિકાલ કર કેહને લગા કે હાં, મેંને બહુત સે લોગોં પર ઈસકા તજરુબા કિયા. યહ કેહ કર તલવાર ઉન્કે હવાલે કર દી. ઉન્હોંને ઉસી પર ઉસકા તજરુબા કિયા. દૂસરા સાથી યહ દેખ કર કે એકકો તો નિમ્ટા દિયા, અબ મેરા નમ્બર

હે, ભાગા હુવા મદીના આયા ઔર હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે મેરા સાથી મર ચુકા હે, અબ મેરા નમ્બર હે.' ઉસકે બા'દ અબૂબસીર (રદિ.) પહુંચે ઔર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ અપના વા'દા પૂરા ફરમા ચુકે કે મુઝે વાપસ કર દિયા ઔર મુઝસે કોઈ અહ્દ ઉન લોગોંકા નહીં હે, જિસકી ઝિમ્મેદારી હો. વહ મુઝે મેરે દીનસે હટાતે હૈં, ઈસ લિએ મેંને યહ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે લળાઈ ભળકાનેવાલા હે. કાશ, કોઈ ઈસકો મુઈન-મદદગાર હોતા! વહ ઈસ કલામસે સમઝ ગએ કે અબ ભી અગર કોઈ મેરી તલબમેં આએગા તો મેં વાપસ કર દિયા જાઉંગા. ઈસ લિએ વહ વહાંસે ચલ કર સમન્દરકે કિનારે એક જગા આ પળે. મક્કાવાલોંકો ઈસ કિસ્સાકા હાલ મા'લૂમ હુવા તો અબૂ જુન્દલ (રદિ.) ભી-જિન્કા કિસ્સા પેહલે ગુઝરા-છુપ કર વહીં પહુંચ ગએ. ઈસી તરહ જો શખ્સ મુસલમાન હોતા વહ ઉન્કે સાથ જા મિલતા. ચંદ રોઝમેં યહ એક મુખ્તસર સી જમાઅત હો ગઈ. જંગલમેં જહાં ન ખાનેકા કોઈ ઈન્તિઝામ, ન વહાં બાગાત ઔર આબાદિયાં. ઈસ લિએ ઉન લોંગોં પર જો ગુઝરી હોગી વહ તો અલ્લાહ હી કો મા'લૂમ હે, મગર જિન ઝાલિમોંકે ઝુલ્મસે પરેશાન હો કર યહ લોગ ભાગતે થે ઉન્કા નાતિકહ બંદ કર દિયા. જો કાફલા ઉધરકો જાતા ઉસસે મુકાબલા કરતે ઔર લળતે. હત્તા કે કુફ્ફારે મક્કાને પરેશાન હો કર હુઝૂરે સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આજિઝી ઔર મન્નત કરકે અલ્લાહકા ઔર રિશ્તેદારીકા વાસ્તા દે કર આદમી ભેજા કે ઈસ બેસિરી જમાઅતકો આપ અપને પાસ બુલા લેં કે યહ મુઆહદામેં તો દાખિલ હો જાએં ઔર હમારે લિએ આને-જાનેકા રાસ્તા ખુલે. લિખ્ખા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈજાઝતનામા જબ ઈન હઝરાતકે પાસ પહુંચા હે તો અબૂ બસીર (રદિ.) મરઝુલ મૌતમેં ગિરિફ્તાર થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વાલાનામા હાથમેં થા કે ઈસી હાલતમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. (રદિયલ્લાહુ અન્હૂ વ અર્દાહૂ.)

(બુખારી-ફત્હુલ બારી)

ફાઈદા:

આદમી અગર અપને દીન પર પક્કા હો, બશર્તે કે દીન ભી સચ્ચા હો તો બળીસે બળી તાકત ઉસકો નહીં હટા સકતી ઔર મુસલમાનકી મદદકા તો અલ્લાહકા વા'દા હે, બશર્તે કે વહ મુસલમાન હો.

(૪) હઝરત બિલાલે હબ્શી (રદિ.) કા ઈસ્લામ ઔર મસાઈબ

હઝરત બિલાલે હબ્શી (રદિ.) મશહૂર સહાબી હૈં, જો મસ્જિદે નબવીકે હમેશા મુઅઝ્ઝિન રહે. શુરૂ'મેં એક કાફિરકે ગુલામ થે. ઈસ્લામ લે આએ, જિસકી વજહસે તરહ તરહકી તકલીફેં દી જાતી થીં. ઉમય્યહ ઈબ્ને ખલફ- જો મુસલમાનોંકા સખ્ત દુશ્મન થા—ઉન્કો સખ્ત ગરમીમેં દો-પહરકે વક્ત તપતી હૂઈ રેત પર સીધા લિટા કર ઉન્કે સીના પર પથ્થરકી બળી ચટાન રખ દેતા થા. તાકે વહ હરકત ન કર સકેં ઔર કેહતા થા કે યા ઈસ હાલમેં મર જાએં ઔર ઝિંદગી ચાહેં તો ઈસ્લામસે હટ જાએં, મગર વહ ઈસ હાલતમેં ભી અહદ અહદ કેહતે થે. યા'ની મા'બૂદ એક હી હે. રાતકો ઝંજીરોંમેં બાંધ કર કોળે લગાએ જાતે ઔર અગલે દિન ઉન ઝખ્મોંકો ગરમ ઝમીન પર ડાલ કર ઔર ઝિયાદહ ઝખ્મી કિયા જાતા, તાકે બેકરાર હો કર ઈસ્લામસે ફિર જાએં યા તળપ તળપ કર મર જાએં. અઝાબ દેનેવાલે ઉક્તા જાતે. કભી અબૂ જહલકા નમ્બર આતા, કભી ઉમય્યહ ઈબ્ને ખલફકા, કભી ઔરોંકા. ઔર હર શખ્સ ઈસકી કોશિશ કરતા કે તકલીફ દેનેમેં ઝોર ખત્મ કર દે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂને ઈસ હાલતમેં દેખા તો ઉન્કો ખરીદ કર આઝાદ ફરમાયા.

ફાઈદા:

ચૂંકે અરબકે બુતપરસ્ત અપને બુતોંકો ભી મા'બૂદ કેહતે થે, ઈસ લિએ ઉન્કે મુકાબલામેં ઈસ્લામકી તા'લીમ તવહીદકી થી, જિસકી વજહસે હઝરત બિલાલ રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી ઝબાન પર એક હી એક વિર્દ થા. યહ તઅલ્લુક ઔર ઈશ્કકી બાત હે. હમ ઝૂટી મુહબ્બતોંમેં દેખતે હૈં કે જિસસે મુહબ્બત હો જાતી હે ઉસકા નામ લેનેમેં લુત્ફ આતા હે, બેફાઈદા ઉસકો રટા જાતા હે તો અલ્લાહકી મુહબ્બતકા ક્યા કેહના, જો દીન ઔર દુન્યામેં દોનોં જગા કામ આનેવાલી હે. યહી વજહ હે કે હઝરત બિલાલ (રદિ.)કો હર તરહસે સતાયા જાતા થા, સખ્તસે સખ્ત તકલીફેં પહુંચાઈ જાતી થીં, મકકાકે લળકોંકે હવાલા કર દિયા જાતા કે વહ ઉન્કો ગલીકૂચોંમેં ચકકર દેતે ફિરેં ઔર યહ થે કે "એક હી એક હે"કી રટ લગાતે થે. ઈસીકા યહ સિલા મિલા કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દરબારમેં મુઅઝ્ઝિન બને ઔર સફરહઝરમેં હમેશા અઝાનકી ખિદમત ઉન્કે સુર્પુદ હૂઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ **અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે બા'દ મદીના તય્યિબામેં રેહના ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી જગાકો ખાલી દેખના મુશ્કિલ હો ગયા,**

ઈસ લિએ ઈરાદા કિયા કે અપની ઝિંદગીકે જય (જિતને) દિન હૈં, જિહાદમેં ગુઝાર દૂં. ઈસ લિએ જિહાદમેં શિર્કતકી નિય્યતસે ચલ દીએ. એક અરસા તક મદીના મુનવ્વરા લોટ કર નહીં આએ. એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ બિલાલ! યહ ક્યા ઝુલ્મ હે? હમારે પાસ કભી નહીં આતે તો આંખ ખુલને પર મદીના તય્યિબા હાઝિર હૂએ. હઝરત હસન-હુસૈન (હસનૈન)ને અઝાનકી ફરમાઈશ કી. લાડલોંકી દરખ્વાસ્ત ઐસી નહીં થી કે ઈન્કારકી ગુન્જાઈશ હોતી. અઝાન કેહના શુરૂ' કી ઔર મદીનામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનાકી અઝાન કાનોંમેં પળ કર કુહરામ મચ ગયા. અવરતેં તક રોતી હૂઈ ઘરસે નિકલ પળીં. ચંદ રોઝ કિયામકે બા'દ વાપસ હૂએ ઔર હિજરી સન બીસકે કરીબ દમિશ્કમેં વિસાલ હુવા.

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

(૫) હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) કા ઈસ્લામ

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) મશહૂર સહાબી હૈં, જો બા'દમેં બળે ઝાહિદોં ઔર બળે ઉલમામેંસે હૂએ. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકા ઈરશાદ હે કે અબૂઝર (રદિ.) ઐસે ઈલ્મકો હાસિલ કિએ હૂએ હૈં, જિસસે લોગ આજિઝ હૈં, મગર ઉન્હોંને ઉસકો મહફૂઝ કર રખ્ખા હે. જબ ઉન્કો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નુબુવ્વતકી પેહલે પહલ ખબર પહુંચી તો ઉન્હોંને અપને ભાઈકો હાલાતકી તહકીકકે વાસ્તે મક્કા ભેજા, કે જો શખ્સ યહ દા'વા કરતા હે કે મેરે પાસ વહી આતી હે ઔર આસમાનકી ખબરેં આતી હૈં, ઉસકે હાલાત મા'લૂમ કરેં ઔર ઉસકે કલામકો ગોરસે સુનેં. વહ મક્કા મુકર્રમા આએ ઔર હાલાત મા'લૂમ કરનેકે બા'દ અપને ભાઈસે જા કર કહા કે મેંને ઉન્કો અચ્છી આદતોં ઔર ઉમદા અખ્લાકકા હુક્મ કરતે દેખા ઔર ઐસા કલામ સુના જો ન શઅર હે, ન કાહિનોંકા કલામ હે. અબૂઝર (રદિ.)કો ઈસ મુજ્મલ બાતસે તશફ્ફી ન હૂઈ, તો ખૂદ સામાને સફર કિયા ઔર મક્કા પહુંચે ઔર સીધે મસ્જિદે હરામમેં ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો પેહચાનતે નહીં થે ઔર કિસીસે પૂછના મસ્લિહતકે ખિલાફ સમઝા. શામ તક ઈસી હાલમેં રહે. શામકો હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂને દેખા કે એક પરદેસી મુસાફિર હે. મુસાફિરોંકી, ગરીબોંકી, પરદેસીયોંકી ખબરગીરી, ઉન્કી ઝરૂરતોંકા પૂરા કરના ઈન હઝરાતકી ઘુટ્ટીમેં પળા હુવા થા. ઈસ લિએ ઉન્કો અપને ઘર લે આએ. મીઝબાની ફરમાઈ, લેકિન ઈસકે પૂછનેકી કુછ ઝરૂરત ન સમઝી કે કોન હો,

ક્યૂં આએ? મુસાફિરને ભી કુછ ઝાહિર ન કિયા. સુબ્હકો ફિર મસ્જિદમેં આ ગએ ઔર દિન ભર ઈસી હાલમેં ગુઝરા કે ખૂદ પતા ન ચલા ઔર કિસીસે દરયાફ્ત કિયા નહીં. ગાલિબન્ ઈસકી વજહ યહ હોગી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ દુશ્મનીકે કિસ્સે બહુત મશહૂર થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઔર આપકે મિલનેવાલોંકો હર તરહકી તકલીફેં દી જાતી થીં. ઉન્કો ખ્યાલ હુવા હો કે સહીહ હાલ મા'લૂમ નહીં હોગા ઔર બદગુમાનીકી વજહસે મુફ્તકી તકલીફ અલાહિદા રહી. દૂસરે દિન શામકો ભી હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ અન્હૂકો ખ્યાલ હુવા કે પરદેસી મુસાફિર હે. બ-ઝાહિર જિસ ગર્ઝકે લિએ આયા હે વહ પૂરી નહીં હૂઈ, ઈસ લિએ ફિર અપને ઘર લે આએ ઔર રાતકો ખિલાયા-સુલાયા, મગર પૂછનેકી ઈસ રાતકો ભી નૌબત ન આઈ. તીસરી રાતકો ફિર યહી સૂરત હૂઈ તો હઝરત અલી (રદિ.)ને દરયાફ્ત કિયા કે તુમ કિસ કામસે આએ હો, ક્યા ગર્ઝ હે? તો હઝરત અબૂઝર (રદિ.)ને અવ્વલ ઉન્કો કસમ ઔર અહ્દો-પયમાન દીએ ઈસ બાતકે કે વહ સહીહ બતાએં, ઉસકે બા'દ અપની ગર્ઝ બતલાઈ. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂને ફરમાયા કે વહ બેશક અલ્લાહકે રસૂલ હૈં ઔર સુબ્હકો જબ મેં જાઉં તો તુમ મેરે સાથ ચલના, મેં વહાં તક પહુંચા દૂંગા, લેકિન મુખાલફતકા ઝોર હે ઈસ લિએ રાસ્તામેં અગર મુઝે કોઈ શખ્સ એસા મિલા, જિસસે મેરે સાથ ચલનેકી વજહસે તુમ પર કોઈ અંદેશા હો તો મેં પેશાબ કરને લગૂંગા યા અપના જૂતા દુરુસ્ત કરને લગૂંગા, તુમ સીધે ચલે ચલના, મેરે સાથ ઠેરના નહીં, જિસકી વજહસે તુમ્હારા મેરે સાથ હોના મા'લૂમ ન હો. ચુનાંચે સુબ્હકો હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકે પીછે પીછે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહુંચે. વહાં જા કર બાતચીત હૂઈ. ઉસી વક્ત મુસલમાન હો ગએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કી તકલીફકે ખ્યાલસે ફરમાયા કે અપને ઈસ્લામકો અભી ઝાહિર ન કરના. ચુપકેસે અપની કૌમમેં ચલે જાઓ. જબ હમારા ગલ્બા હો જાએ ઉસ વક્ત ચલે આના. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! ઉસ ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે કે ઈસ કલિમએ તવહીદકો ઉન બેઈમાનોંકે બીચમેં ચિલ્લાકે પઢ્હુંગા. ચુનાંચે ઉસી વક્ત મસ્જિદે હરામમેં તશરીફ લે ગએ ઔર બુલંદ આવાઝસે અશહદુ અંલ્લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ. વ અશહદુ અન્ન મુહમ્મદર્રસૂલુલ્લાહ પઢ્હા. ફિર ક્યા થાં, ચારોં તરફસે લોગ ઉઠે ઔર ઈસ કદર મારા કે ઝખ્મી કર દિયા. મરનેકે કરીબ હો ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) જો ઉસ વક્ત તક મુસલમાન ભી નહીં હૂએ થે, ઉન્કે ઉપર બચાનેકે લિએ લેટ ગએ ઔર લોગોંસે કહા કે ક્યા ઝુલ્મ કરતે હો. યહ શખ્સ કબીલએ ગિફારકા હે ઔર

યહ કબીલા મુલ્કે શામકે રાસ્તામેં પળતા હે. તુમ્હારી તિજારત વગયરહ સબ મુલ્કે શામકે સાથ હે. અગર યહ મર ગયા તો શામકા આના-જાના બંદ હો જાએગા. ઈસ પર ઉન લોગોંકો ભી ખ્યાલ હુવા કે મુલ્કે શામસે સારી ઝરૂરતેં પૂરી હોતી હૈં. વહાંકા રાસ્તા બંદ હો જાના મુસીબત હે, ઈસ લિએ ઉન્કો છોળ દિયા. દૂસરે દિન ફિર ઈસી તરફ ઉન્હોંને જા કર બ-આવાઝે બુલંદ કલિમા પળ્હા ઔર લોગ ઈસ કલિમાકે સુનનેકી તાબ ન લા સકતે થે, ઈસ લિએ ઉન પર ટૂટ પળે. દૂસરે દિન ભી હઝરત અબ્બાસ (રદિ.)ને ઈસી તરહ ઉન્કો સમઝા કર હટાયા કે તુમ્હારી તિજારતકા રાસ્તા બંદ હો જાએગા.

ફાઈદા:

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈસ ઈરશાદકે બા-વુજૂદ કે અપને ઈસ્લામકો છુપાઓ, ઉન્કા યહ ફે'લ હકકે ઈઝહારકા વલવલા ઔર ગલ્બા થા કે જબ યહ દીન હક હે તો કિસીકે બાપકા ક્યા ઈજારા હે, જિસસે ડર કર છુપા જાએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મના' ફરમાના શફકતકી વજહસે થા કે મુમકિન હે તકાલીફકા તહમ્મુલ ન હો, વરના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હુકમકે ખિલાફ સહાબએ કિરામ (રદિ.)કી યહ મજાલ હી ન થી. ચુનાંચે ઈસકા કુછ નમૂના મુસ્તકિલ બાબમેં આ રહા હે. ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂદ હી દીનકે ફેલાનેમેં હર કિસ્મકી તકલીફેં બરદાશ્ત ફરમા રહે થે, ઈસ લિએ હઝરત અબૂઝર (રદિ.)-ને સહૂલત પર અમલકે બ-જાએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈત્તિબાઅ્કો તરજીહ દી. યહી એક ચીઝ થી કે જિસકી વજહસે હર કિસ્મકી તરક્કી દીની ઔર દુન્યવી સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે કદમ ચૂમ રહી થી ઔર હર મયદાન ઉન્કે કબ્ઝામેં થા કે જો શખ્સ ભી એક મરતબા કલિમએ શહાદત પળ્હ કર ઈસ્લામકે ઝંડેકે નીચે આ જાતા થા, બળીસે બળી કુવ્વત ભી ઉસકો રોક ન સકતી થી ઔર ન બળેસે બળા ઝુલ્મ ઉસકો દીનકી ઈશાઅતસે હટા સકતા થા.

(૬) હઝરત ખબ્બાબ ઈબ્નુલ અરત્ત (રદિ.) કી તકલીફેં

હઝરત ખબ્બાબ ઈબ્નુલ અરત્ત (રદિ.) ભી ઉન્હી મુબારક હસ્તિયોંમેં હૈં, જિન્હોંને ઈમ્તિહાનકે લિએ અપને આપકો પેશ કિયા થા ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં સખ્તસે સખ્ત તકલીફેં બરદાશ્ત કીં.શુરૂઅ્હી મેં પાંચ-છ આદમિયોંકે બા'દ મુસલમાન હો ગએ થે, ઈસ લિએ બહુત ઝમાના તક તકલીફેં ઉઠાઈ. લોહેકી ઝિરહ પેહના કર ઉન્કો ધૂપમેં ડાલ દિયા જાતા, જિસસે ગરમી ઔર

તપિશકી વજહસે પસીનોં પર પસીને બેહતે રહતે થે. અક્ષર અવકાત બિલકુલ સીધા ગરમ રેત પર લિટા દિયા જાતા, જિસકી વજહસે કમરકા ગોશ્ત તક ગલ કર ગિર ગયા થા. યહ એક અવરતકે ગુલામ થે. ઉસકો ખબર પહુંચી કે યહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મિલતે હૈં તો ઉસકી સઝામેં લોહેકો ગરમ કરકે ઉન્કે સરકો ઉસસે દાગ દેતે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને એક મરતબા અરસાકે બા'દ અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં હઝરત ખબ્બાબસે ઉન તકાલીફકી તફસીલ પૂછી, જો ઉન્કો પહુંચાઈ ગઈ. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મેરી કમર દેખેં. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને કમર દેખ કર ફરમાયા કે ઐસી કમર તો કિસીકી દેખી હી નહીં, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મુઝે આગકે અંગારોં પર ડાલ કર ઘસીટા ગયા. મેરી કમરકી ચરબી ઔર ખૂનસે વહ આગ બુઝી. ઈન હાલાતકે બા-વુજૂદ જબ ઈસ્લામકો તરક્કી હૂઈ ઔર ફુતૂહાતકા દરવાઝા ખુલા તો ઈસ પર રોયા કરતે થે કે ખુદા ન-ખ્વાસ્તા હમારી તકલીફકા બદલા કહીં દુન્યા હી મેં તો નહીં મિલ ગયા. હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખિલાફે આદત બહુત હી લમ્બી નમાઝ પળ્હી. સહાબા (રદિ.)ને ઉસ્કે મુતઅલ્લિક અર્ઝ કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ રગબતો-ડરકી નમાઝ થી. મેંને ઉસમેં અલ્લાહ તઆલાસે તીન દુઆએં કી થીં. દો ઉનમેંસે કબૂલ હૂઈ ઔર એકકો ઈન્કાર ફરમા દિયા. મેંને યહ દુઆ કી કે મેરી સારી ઉમ્મત કહતસે હલાક ન હો જાએ, યહ કબૂલ હો ગઈ. દૂસરી યહ દુઆ કી કે ઉન પર કોઈ ઐસા દુશ્મન મુસલ્લત ન હો, જો ઉન્કો બિલકુલ મિટા દે, યહ ભી કબૂલ હો ગઈ. તીસરી યહ દુઆ કી કે ઉનમેં આપસમેં લળાઈ-ઝઘળે ન હોં, યહ બાત મંઝૂર નહીં હૂઈ.. હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.)કા ઈન્તિકાલ સન હિજરી ૩૭મેં હુવા ઔર કૂફામેં સબસે પેહલે સહાબી યહી દફન હૂએ. ઉન્કે ઈન્તિકાલકે બા'દ હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકા ગુઝર ઉન્કી કબર પર હુઆ તો ઈરશાદ ફરમાયા: અલ્લાહ ખબ્બાબ (રદિ.) પર રહમ ફરમાએં, અપની રગબતસે મુસલમાન હુવા ઔર ખૂશીસે હિજરત કી ઔર જિહાદમેં ઝિંદગી ગુઝાર દી ઔર મુસીબતેં બરદાશ્ત કીં. મુબારક હે વહ શખ્સ જો કિયામતકો યાદ રખ્ખે ઔર હિસાબ-કિતાબકી તૈયારી કરે ઔર ગુઝારહકે કાબિલ માલ પર કનાઅત કરે ઔર અપને મવલાકો રાઝી કર લે.

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

ફાઈદા:

હકીકતમેં મવલાકો રાઝી કર લેના ઉન્હી લોગોંકા હિસ્સા થા કે ઉન્કી ઝિંદગીકા હર કામ મવલા હી કી રઝાકે વાસ્તે થા.

(૭) હઝરત અમ્માર (રદિ.) ઔર ઉન્કે વાલિદૈનકા ઝિક્ર

હઝરત અમ્માર (રદિ.) ઔર ઉન્કે માં-બાપકો ભી સખ્તસે સખ્ત તકલીફેં પહુંચાઈ ગઈં. મક્કાકી સખ્ત ગરમ ઔર રેતીલી ઝમીનમેં ઉન્કો અઝાબ દિયા જાતા ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઉસ તરફ ગુઝર હોતા તો સબ્રકી તલકીન ફરમાતે ઔર જન્નતકી બશારત ફરમાતે. આખિર ઉન્કે વાલિદ હઝરત યાસિર (રદિ.) ઈસી હાલતે તકલીફમેં વફાત પા ગએ કે ઝાલિમોંને મરને તક ચેન ન લેને દિયા ઔર ઉન્કી વાલિદહ હઝરત સુમય્યહ (રદિ.)કી શર્મગાહમેં અબૂ જહલ મલઊનને એક બરછા મારા, જિસસે વહ શહીદ હો ગઈં, મગર ઈસ્લામસે ન હટીં. હાલાંકે બુળ્હી થીં, ઝઈફ થીં, મગર ઉસ બદ્નસીબને કિસી ચીઝકા ભી ખ્યાલ નહીં કિયા. ઈસ્લામમેં સબસે પેહલી શહાદત ઉન્કી હે ઔર ઈસ્લામમેં સબસે પેહલી મસ્જિદ હઝરત અમ્માર (રદિ.)કી બનાઈ હૂઈ હે. જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હિજરત ફરમા કર મદીના તશરીફ લે ગએ તો હઝરત અમ્માર (રદિ.)-ને કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ એક મકાન સાયાકા બનાના ચાહિએ, જિસમેં તશરીફ રખ્ખા કરેં. દો-પહરકો આરામ ફરમા લિયા કરેં ઔર નમાઝ ભી સાયામેં પળ્હ સકેં તો કુબામેં હઝરત અમ્માર (રદિ.)ને અવ્વલ પથ્થર જમા' કિએ ઔર ફિર મસ્જિદ બનાઈ. લળાઈમેં નિહાયત જોશસે શરીક હોતે થે. એક મરતબા મઝેમેં આ કર કેહને લગે કે અબ જા કર દોસ્તોંસે મિલેંગે. મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર ઉન્કી જમાઅતસે મિલેંગે. ઈતનેમેં પ્યાસ લગી ઔર પાની કિસીસે માંગા. ઉસને દૂધ સામને કિયા. ઉસકો પિયા ઔર પી કર કેહને લગે કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના કે તૂ દુન્યામેં સબસે આખિરી ચીઝ દૂધ પિએગા. ઉસકે બા'દ શહીદ હો ગએ. ઉસ વક્ત ચોરાનવે (૯૪) બરસકી ઉમર થી. બા'ઝને એક આધ સાલ કમ બતલાઈ હે. (ઉસ્દુલ ગાબહ)

(૮) હઝરત સુહૈબ (રદિ.) કા ઈસ્લામ

હઝરત સુહૈબ (રદિ.) ભી હઝરત અમ્માર (રદિ.)કે સાથ મુસલમાન હૂએ. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હઝરત અરકમ સહાબી (રદિ.)કે મકાન પર તશરીફ ફરમા થે કે યહ દોનોં હઝરાત અલાહિદહ અલાહિદહ હાઝિરે ખિદમત હૂએ ઔર મકાનકે દરવાઝા પર દોનોં ઈત્તિફાકિય્યહ ઈકટ્ઠે હો ગએ. હર એકને દૂસરેકી ગર્ઝ મા'લૂમ કી તો એક

હી ગર્ઝ યા'ની ઈસ્લામ લાના ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ફૈઝસે મુસ્તફીદ હોના દોનોંકા મકસૂદ થા. ઈસ્લામ લાએ ઔર ઈસ્લામ લાનેકે બા'દ જો ઉસ ઝમાનામેં ઉસ કલીલ ઔર કમઝોર જમાઅતકો પેશ આતા થા, વહ પેશ આયા. હર તરહસે સતાએ ગએ, તકલીફેં પહુંચાઈ ગઈ. આખિર તંગ આ કર હિજરતકા ઈરાદા ફરમાયા તો કાફિરોંકો યહ ચીઝ ભી ગવારા ન થી કે યહ લોગ કિસી દૂસરી હી જગા જા કર આરામસે ઝિંદગી બસર કર લેં, ઈસ લિએ જિસ કિસીકી હિજરતકા હાલ મા'લૂમ હો જાતા થા ઉસકો પકળનેકી કોશિશ કરતે થે કે તકાલીફસે નજાત ન પા સકે. ચુનાંચે ઉન્કા ભી પીછા કિયા ગયા ઔર એક જમાઅત ઉન્કો પકળનેકે લિએ ગઈ. ઉન્હોંને અપના તર્કશ સંભાલા, જિસમેં તીર થે ઔર ઉન લોગોંસે કહા કે દેખો, તુમ્હેં મા'લૂમ હે કે મેં તુમ સબસે ઝિયાદહ તીરઅંદાઝ હૂં. ઈતને એક ભી તીર મેરે પાસ બાકી રહેગા તુમ લોગ મુઝ તક નહીં આ સકોગે ઔર જબ એક ભી તીર ન રહેગા તો મેં અપની તલવારસે મુકાબલા કરૂંગા, યહાં તક કે તલવાર ભી મેરે હાથમેં ન રહે. ઉસકે બા'દ જો તુમસે હો સકે, કરના. ઈસ લિએ અગર તુમ ચાહો તો અપની જાનકે બદલામેં અપને માલકા પતા બતલા સકતા હૂં, જો મક્કામેં હે ઔર દો બાંદિયાં ભી હૈં, વહ સબ તુમ લે લો. ઉસ પર વહ લોગ રાઝી હો ગએ ઔર અપના માલ દે કર જાન છુળાઈ. **ઈસી બારહમેં આયતે પાક નાઝિલ હૂઈ:**

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِىْ نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ

તર્જમા: "બા'ઝ લોગ ઐસે હૈં જો અલ્લાહકી રઝાકે વાસ્તે અપની જાનકો ખરીદ લેતે હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલા બંદો પર મહરબાન હૈં."

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ વક્ત કુબામેં તશરીફ ફરમા થે. સૂરત દેખ કર ઈરશાદ ફરમાયા કે નફા'કી તિજારત કી. સુહૈબ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ વક્ત ખજૂર નોશ ફરમા રહે થે ઔર મેરી આંખ દુખ રહી થી. મેં ભી સાથ ખાને લગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે આંખ તો દુખ રહી હે ઔર ખજૂરેં ખાતે હો! મેંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ આંખકી તરફસે ખાતા હૂં જો તંદુરસ્ત હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ જવાબ સુન કર હંસ પળે. હઝરત સુહૈબ (રદિ.) બળે હી ખર્ચ કરનેવાલે થે. હત્તા કે હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઉનસે ફરમાયા કે તુમ ફુઝૂલખર્ચી કરતે હો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે નાહક કહીં ખર્ચ નહીં કરતા. હઝરત ઉમર (રદિ.)કા જબ વિસાલ હોને લગા તો ઉન્હીંકો નમાઝે જનાઝા પળ્હાનેકી વસિય્યત ફરમાઈ થી. (ઉસ્દુલ ગાબહ)

(૯) હઝરત ઉમર (રદિ.) કા કિસ્સા

હઝરત ઉમર (રદિ.) જિન્કે પાક નામ પર આજ મુસલમાનોંકો ફખ્ર હે ઔર જિન્કે જોશે ઈમાનીસે આજ તેરહ સો (૧૩૦૦) બરસ બા'દ તક કાફિરોંકે દિલમેં ખૌફ હે, ઈસ્લામ લાનેસે કબ્લ મુસલમાનોંકે મુકાબલા ઔર તકલીફ પહુંચાનેમેં ભી મુમતાઝ થે. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ આલિહી વ સલ્લમકે કત્લકે દરપે રહતે થે. એક રોઝ કુફ્ફારને મશ્વરાકી કમીટી કાઈમ કી કે કોઈ હે જો મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કત્લ કર દે. ઉમર (રદિ.)ને કહા કે મેં કરૂંગા. લોગોંને કહા કે બેશક, તુમ હી કર સકતે હો. ઉમર (રદિ.) તલવાર લટકાએ હૂએ ઉઠે ઔર ચલ દીએ. ઈસી ફિક્રમેં જા રહે થે કે એક સાહિબ કબીલએ ઝહ્રાકે જિન્કા નામ હઝરત સઅદ ઈબ્ને અબી વક્કાસ (રદિ.) હે ઔર બા'ઝોંને ઔર સાહિલ લિખ્ખે હૈં, મિલે. ઉન્હોંને પૂછા કે ઉમર (રદિ.) કહાં જા રહે હો? કેહને લગે કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કત્લકી ફિક્રમેં હૂં. (નઊઝુ બિલ્લાહ) સઅદને કહા કે બનૂ હાશિમ ઔર બનૂ ઝહ્રા ઔર બનૂ અબ્દે મુનાફસે કૈસે મુત્મઈન હો ગએ? વહ તુમકો બદલામેં કત્લ કર દેંગે ઈસ જવાબ પર બિગળ ગએ ઔર કેહને લગે કે મા'લૂમ હોતા હે તૂ ભી બેદીન (યા'ની મુસલમાન) હો ગયા. લા, પેહલે તુઝ હી કો નિમ્ટા દૂં, યહ કેહ કર તલવાર સોંત લી ઔર હઝરત સઅદ (રદિ.)ને ભી યહ કેહ કર કે હાં, મેં મુસલમાન હો ગયા હૂં, તલવાર સંભાલ લી. દોનોં તરફસે તલવાર ચલનેકો થી કે હઝરત સઅદ (રદિ.)ને કહા કે પેહલે અપને ઘરકી તો ખબર લે! તેરી બહન ઔર બેહનોઈ દોનોં મુસલમાન હો ચૂકે હૈં. યહ સુનના થા કે ગુસ્સાસે ભર ગએ ઔર સીધે બહનકે ઘર ગએ. વહાં હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.) જિન્કા ઝિક્ર નમ્બર છે (૬) પર ગુઝરા, કિવાળ બંદ કિએ હૂએ ઉન દોનોં મિયાં-બીવીકો કુર્આને શરીફ પળ્હા રહે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને કિવાળ ખુલ્વાયા. ઉન્કી આવાઝસે હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.) તો જલ્દીસે અંદર છુપ ગએ ઔર વહ સહીફા ભી જલ્દીમેં બાહર હી રહ ગયા, જિસ પર આયાતે કુર્આની લિખ્ખી હૂઈ થીં. હમશીરાને કિવાળ ખોલે. હઝરત ઉમર (રદિ.)કે હાથમેં કોઈ ચીઝ થી, જિસકો બહનકે સર પર મારા, જિસસે સરસે ખૂન બેહને લગા ઔર કહા કે અપની જાનકી દુશ્મન! તૂ ભી બદ્દીન હો ગઈ. ઉસકે બા'દ ઘરમેં આએ ઔર પૂછા કે ક્યા કર રહે થે ઔર યહ આવાઝ કિસકી થી? બેહનોઈને કહા કે બાતચીત કર રહે થે. કેહને લગે, ક્યા તુમને અપને દીનકો છોળ કર દૂસરા દીન ઈખ્તિયાર કિયા? બેહનોઈને કહા કે અગર દૂસરા દીન હક હો તબ. યહ સુનના થા કે ઉન્કી દાળ્હી પકળ કર ખીંચી ઔર બેતહાશા ટૂટ પળે

ઔર ઝમીન પર ગિરા કર ખૂબ મારા. બહનને છુળાનેકી કોશિશ કી તો ઉન્કે મુંહ પર એક તમાંચા ઈસ ઝોરસે મારા કે ખૂન નિકલ આયા. વહ ભી આખિર ઉમર (રદિ.) હી કી બહન થીં. કેહને લગીં કે ઉમર! (રદિ.) હમકો ઈસ વજહસે મારા જાતા હે કે હમ મુસલમાન હો ગએ. બેશક, હમ મુસલમાન હો ગએ હૈં. જો તુઝસે હો સકે તૂ કર લે. ઉસકે બા'દ હઝરત ઉમર (રદિ.)કી નિગાહ ઉસ સહીફા પર પળી જો જલ્દીમેં બાહર રહ ગયા થા ઔર ગુસ્સાકા જોશ ભી ઈસ મારપીટસે કમ હો ગયા થા ઔર બહનકે ઈસ તરહ ખૂનમેં ભર જાનેસે શરમ સી ભી આ રહી થી. કેહને લગે કે અછ્છા મુઝે દિખલાઓ, યહ ક્યા હે? બહનને કહા કે તૂ નાપાક હે ઔર ઈસકો નાપાક હાથ નહીં લગા સકતે. હરચંદ ઈસરાર કિયા, મગર વહ બેવુઝૂ ઔર ગુસ્લકે, દેનેકો તૈયાર ન હૂઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ગુસ્લ કિયા ઔર ઉસકો લે કર પળ્હા. ઉસમેં સૂરએ તા-હા લિખ્ખી હૂઈ થી, ઉસકો પળ્હના શુરૂઅ્ કિયા ઔર—* إِنَّنِيْٓ أَنَا اللّٰهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّآ أَنَا فَاعْبُدْنِيْ وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِيْ -તક પળ્હા થા કે હાલત હી બદલ ગઈ. કેહને લગે કે અછ્છા મુઝે ભી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે ચલો. યહ અલ્ફાઝ સુન કર હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.) અંદરસે નિકલે ઔર કહા કે અય ઉમર! (રદિ.) તુમ્હેં ખૂશખબરી દેતા હૂં કે કલ પંજશમ્બામેં હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દુઆ માંગી થી કે યા અલ્લાહ! ઉમર (રદિ.) ઔર અબૂજહલમેં જો તુઝે ઝિયાદહ પસંદ હો ઉસસે ઈસ્લામકો કુવ્વત અતા ફરમા. (યહ દોનોં કુવ્વતમેં મશહૂર થે.) મા'લૂમ હોતા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી દુઆ તુમ્હારે હકમેં કબૂલ હો ગઈ. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર જુમ્અહકી સુબ્હકો મુસલમાન હૂએ. (ખસાઈસ)

ઉન્કા મુસલમાન હોના થા કે કુફ્ફારકે હોસ્લે પસ્ત હોના શુરૂ' હો ગએ, મગર ફિર ભી યહ નિહાયત મુખ્તસર જમાઅત થી ઔર વહ સારા મક્કા, બલ્કે સારા અરબ, ઈસ લિએ ઔર ભી જોશ પેદા હુવા ઔર જલ્સે કરકે, મશ્વરા કરકે ઉન હઝરાતકો નાપૈદ કરનેકી કોશિશ હોતી થી ઔર તરહ તરહકી તદબીરેં કી જાતી થીં, તા-હમ ઈતના ઝરૂર હુવા કે મુસલમાન મક્કાકી મસ્જિદમેં નમાઝ પળ્હને લગે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઉમર (રદિ.)કા ઈસ્લામ લાના મુસલમાનોંકી ફતહ થી ઔર ઉન્કી હિજરત મુસલમાનોંકી મદદ થી ઔર ઉન્કી ખિલાફત રહમત થી.

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

---

* બેશક મેં હી ખુદા હૂં, મેરે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, તુમ મેરી ઈબાદત કરો ઔર મેરી યાદકે લિએ નમાઝ પળ્હા કરો.

(૧૦) મુસલમાનોંકી હબ્શાકી હિજરત ઔર શિઅ્બે ઈબ્ને અબી તાલિબમેં કૈદ હોના

મુસલમાનોંકો ઔર ઉન્કે સરદાર ફખ્રે દો-આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો જબ કુફ્ફારસે તકાલીફ પહુંચતી હી રહી ઔર આએ દિન ઉનમેં બ-જાએ કમીકે ઈઝાફા હી હોતા રહા તો હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)કો ઈસકી ઈજાઝત ફરમા દી કે વહ યહાંસે કિસી દૂસરી જગા' ચલે જાએં તો બહુતસે હઝરાતને હબ્શાકી હિજરત ફરમાઈ. હબ્શાકે બાદશાહ અગરચે નસરાની થે ઔર ઉસ વક્ત તક મુસલમાન ન હૂએ થે, મગર ઉન્કે રહમદિલ ઔર મુનસિફ મિઝાજ હોનેકી શોહરત થી. ચુનાંચે નુબુવ્વતકે પાંચવે બરસ રજબકે મહીનામેં પેહલી જમાઅતકે ગિયારહ (૧૧) યા બારહ (૧૨) મર્દ ઔર ચાર યા પાંચ અવરતોંને હબ્શાકી તરફ હિજરત ફરમાઈ. મકકાવાલોંને ઉન્કા પીછા ભી કિયા કે યહ ન જા સકેં, મગર યહ લોગ હાથ ન આએ. વહાં પહુંચ કર ઉન્કો યહ ખબર મિલી કે મકકાવાલે સબ મુસલમાન હો ગએ ઔર ઈસ્લામકો ગલ્બા હો ગયા. ઈસ ખબરસે યહ હઝરાત બહુત ખૂશ હૂએ ઔર અપને વતન વાપસ આ ગએ, લેકિન મકકા મુકર્રમાકે કરીબ પહુંચ કર મા'લૂમ હુવા કે યહ ખબર ગલત થી ઔર મકકાવાલે ઈસી તરફ, બલ્કે ઈસસે ભી ઝિયાદહ દુશ્મની ઔર તકલીફેં પહુંચાનેમેં મસરૂફ હૈં તો બળી દિક્કત હૂઈ. ઉનમેંસે બા'ઝ હઝરાત વહીંસે વાપસ હો ગએ ઔર બા'ઝ કિસીકી પનાહ લેકર મક્કએ મુકર્રમહમેં દાખિલ હૂએ. યહ હબ્શાકી પેહલી હિજરત કેહલાતી હે. ઉસકે બા'દ એક બળી જમાઅતને જો તિરાસી (૮૩) મર્દ ઔર અઠારહ અવરતેં બતલાઈ જાતી હૈં, મુતફર્રિક તૌર પર હિજરત કી ઔર યહ હબ્શાકી દૂસરી હિજરત કેહલાતી હે. બા'ઝ સહાબા (રદિ.)ને દોનોં હિજરતેં કીં ઔર બા'ઝને એક. કુફ્ફારને જબ યહ દેખા કે યહ લોગ હબ્શામેં ચેનકી ઝિંદગી બસર કરને લગે તો ઉન્કો ઔર ભી ગુસ્સા આયા ઔર બહુતસે તોહફે-તહાઈફ લે કર નજાશી શાહે હબ્શાકે પાસ એક વફ્દ ભેજા, જો બાદશાહકે લિએ ભી બહુતસે તોહફે લે કર ગયા ઔર ઉસકે ખવાસ ઔર પાદરિયોંકે લિએ ભી બહુત સે હદ્યે લે કર ગયા. જા કર અવ્વલ પાદરિયોં ઔર હુક્કામસે મિલા ઔર હદ્યે દે કર ઉનસે બાદશાહકે યહાં અપની સિફારિશકા વા'દા લિયા ઔર ફિર બાદશાહકી ખિદમતમેં યહ વફ્દ- હાઝિર હુવા. અવ્વલ બાદશાહકો સિજદા કિયા ઔર

ફિર તોહફે પેશ કરકે અપની દરખ્વાસ્ત પેશ કી ઔર રિશ્વતખોર હુક્કામને તાઈદ કી. ઉન્હોંને કહા કે અય બાદશાહ! હમારી કૌમકે ચંદ બેવકૂફ લળકે અપને કદીમ દીનકો છોળ કર એક નએ દીનમેં દાખિલ હો ગએ, જિસકો ન હમ જાનતે હૈં, ન આપ જાનતે હૈં ઔર આપકે મુલ્કમેં આ કર રહને લગે. હમકો શુરફાએ મકકાને ઔર ઉન્કે બાપ, ચચા ઔર રિશ્તેદારોંને ભેજા હે કે ઉન્કો વાપસ લાએ. આપ ઉન્કો હમારે સુપુર્દ કર દેં. બાદશાહને કહા કે જિન લોગોંને મેરી પનાહ પકળી હે, બગેર તહકીક ઉન્કો હવાલા નહીં કર સકતા. અવ્વલ ઉનસે બુલા કર તહકીક કર લૂં. અગર યહ સહીહ હુવા તો હવાલા કર દુંગા. ચુનાંચે મુસલમાનોંકો બુલાયા ગયા. મુસલમાન અવ્વલ બહુત પરેશાન હૂએ. કૃયા કરેં, મગર અલ્લાહકે ફઝ્લને બહુત મદદ કી ઔર હિમ્મતસે યહ તય્ કિયા કે ચલના ચાહિએ ઔર સાફ બાત કેહના ચાહિએ. બાદશાહકે યહાં પહુંચ કર સલામ કિયા. કિસીને એ'તિરાઝ કિયા કે તુમને બાદશાહકો આદાબે શાહીકે મુવાફિક સિજદા નહીં કિયા. ઉન લોગોંને કહા કે હમકો હમારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અલ્લાહકે સિવા કિસીકો સિજદા કરનેકી ઈજાઝત નહીં દી. ઉસકે બા'દ બાદશાહને ઉનસે હાલાત દરયાફ્ત કિએ. હઝરત જા'ફર (રદિ.) આગે બળ્હે ઔર ફરમાયા કે હમ લોગ જહાલતમેં પળે હૂએ થે, ન અલ્લાહકો જાનતે થે, ન ઉસકે રસૂલોંસે વાકિફ થે, પથ્થરોંકો પૂજતે થે, મુરદાર ખાતે થે, બુરે કામ કરતે થે, રિશ્તા-નાતોંકો તોળતે થે, હમમેંકા કવી ઝઈફકો હલાક કર દેતા થા. હમ ઈસી હાલમેં થે કે અલ્લાહને અપના એક રસૂલ ભેજા, જિસકે નસબકો, ઉસકી સચ્ચાઈકો, ઉસકી અમાનતદારીકો, પરહેઝગારીકો હમ ખૂબ જાનતે હૈં. ઉસને હમકો અછ્છે કામ કરનેકા હુકમ દિયા, બુરે કામોંસે મના' કિયા, ઉસને હમકો સચ બોલનેકા હુકમ દિયા, અમાનતદારીકા હુકમ કિયા, સિલા-રહ્મીકા હુકમ કિયા, પળોસીકે સાથ અછ્છા બરતાવ કરનેકા હુકમ દિયા, નમાઝ, રોઝા, સદકા, ખયરાતકા હુકમ દિયા ઔર અછ્છે અખ્લાક તા'લીમ કિએ. ઝિના, બદકારી, ઝૂટ બોલના, યતીમકા માલ ખાના, કિસી પર તોહમત લગાના ઔર ઈસ કિસ્મકે બુરે આ'માલસે મના' ફરમાયા. હમકો કુર્આને પાકકી તા'લીમ દી, હમ ઉસ પર ઈમાન લાએ ઔર ઉસકે ફરમાનકી તા'મીલ કી, જિસ પર હમારી કૌમ હમારી દુશ્મન હો ગઈ ઔર હમકો હર તરહ સતાયા. હમ લોગ મજબૂર હો કર તુમ્હારી પનાહમેં અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદસે આએ હૈં. બાદશાહને કહા, જો કુર્આન તુમ્હારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લે કર આએ હૈં વહ કુછ મુઝે સુનાઓ. હઝરત જા'ફર (રદિ.)ને સૂરએ મરયમકી અવ્વલકી આયતેં પળ્હીં, જિસકો સુન કર બાદશાહ ભી રો દિયા ઔર ઉસકે પાદરી ભી જો કષ્રતસે મવજૂદ

થે, સબકે સબ ઈસ કદર રોએ કે ડાળ્હીયાં તર હો ગઈ. ઉસકે બા'દ બાદશાહને કહા કે ખુદાકી કસમ, યહ કલામ ઔર જો કલામ હઝરત મૂસા (અલૈ.) લે કર આએ થે એક હી નૂરસે નિકલે હૈં ઔર ઉન લોગોંસે સાફ ઈન્કાર કર દિયા કે મૈં ઉન્કો તુમ્હારે હવાલે નહીં કર સકતા. વહ લોગ બળે પરેશાન હૂએ કે બળી ઝિલ્લત ઉઠાના પળી. આપસમેં સુલહ કરકે એક શખ્સને કહા કે કલ મૈં ઐસી તદબીર કરૂંગા કે બાદશાહ ઉન્કી જળ હી કાટ દે. સાથીયોંને કહા ભી કે ઐસા નહીં કરના ચાહિએ. યહ લોગ અગરચે મુસલમાન હો ગએ, મગર ફિર ભી રિશ્તેદાર હૈં, મગર ઉસને ન માના. દૂસરે દિન ફિર બાદશાહકે પાસ ગએ ઔર જા કર કહા કે યહ લોગ હઝરત ઈસા (અલૈ.)કી શાનમેં ગુસ્તાખી કરતે હૈં. ઉન્કો અલ્લાહકા બેટા નહીં માનતે. બાદશાહને ફિર મુસલમાનોંકો બુલાયા. સહાબા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે દૂસરે દિનકે બુલાનેસે હમેં ઔર ભી ઝિયાદા પરેશાની હૂઈ. બહર હાલ ગએ. બાદશાહને પૂછા કે તુમ હઝરત ઈસા (અલૈ.)કે બારે મેં ક્યા કેહતે હો? ઉન્હોંને કહા, વહી કેહતે હૈં **જો હમારે નબી પર ઉન્કી શાનમેં નાઝિલ હુવા કે વહ અલ્લાહકે બંદે હૈં, ઉસકે રસૂલ હૈં, ઉસકી રૂહ હૈં ઔર ઉસકે કલિમા હૈં, જિસકો ખુદાને કુંવારી ઔર પાક મરયમ (અલૈ.)કી તરફ ડાલા. નજાશીને કહા કે હઝરત ઈસા (અલૈ.) ભી ઈસકે સિવા કુછ નહીં ફરમાતે. પાદરી લોગ આપસમેં ચખ ચખ કરને લગે. નજાશીને કહા, તુમ જો ચાહે** કહો. ઉસકે બા'દ નજાશીને ઉન્કે તોહફે વાપસ કર દીએ ઔર મુસલમાનોંસે કહા, **તુમ અમનસે રહો, જો તુમ્હેં સતાએ ઉસકો તાવાન દેના પળેગા ઔર ઈસકા એ'લાન ભી કરા દિયા કે જો શખ્સ ઉન્કો સતાએગા ઉસકો તાવાન દેના** હોગા. **(ખમીસ)**

ઈસકી વજહસે વહાંકે મુસલમાનોંકા ઈકરામ ઔર ભી ઝિયાદા હોને લગા ઔર ઉસ વફ્દકો ઝિલ્લતસે વાપસ આના **પળા.** તો ફિર કુફ્ફારે મક્કાકા જિતના ભી ગુસ્સા જોશ કરતા, ઝાહિર હે. ઈસકે સાથ હી હઝરત ઉમર (રદિ.)કે ઈસ્લામ લાનેને ઉન્કો ઔર ભી જલા રખ્ખા થા ઔર હર વક્ત ઈસ ફિક્રમેં રેહતે થે કે ઉન લોગોંકા ઉનસે મિલના-જુલ્ના બંદ હો જાએ ઔર ઈસ્લામકા ચિરાગ કિસી તરહ બુઝે. ઈસ લિએ સરદારાને મક્કાકી એક બળી જમાઅતને આપસમેં મશ્વરા કિયા કે અબ ખુલ્લમ ખુલ્લા મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કત્લ કર દિયા જાએ, લેકિન કત્લ કર દેના ભી આસાન કામ ન થા. ઈસ લિએ કે બનૂ હાશિમ ભી બળે જથ્થે ઔર ઊંચે તબ્કાકે લોગ શુમાર હોતે થે. વહ અગરચે અક્ષર મુસલમાન નહીં હૂએ થે, લેકિન જો મુસલમાન નહીં થે વહ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કત્લ હો જાને પર આમાદહ નહીં થે. ઈસ લિએ ઉન સબ કુફ્ફારને

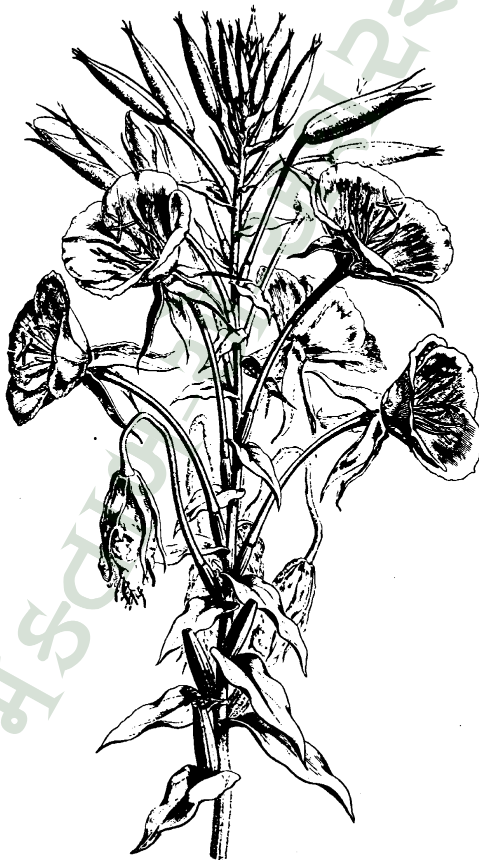
મિલ કર એક મુઆહદા કિયા કે સારે બનૂ હાશિમ ઔર બનુલ મુત્તલિબકા બાઈકાટ કિયા જાવે, ન ઉન્કો કોઈ શખ્સ અપને પાસ બેઠને દે, ન ઉનસે કોઈ ખરીદો-ફરોખ્ત કરે, ન બાતચીત કરે, ન ઉન્કે ઘર જાએ, ન ઉન્કો અપને ઘરમેં આને દે ઔર ઉસ વક્ત તક સુલહ ન કી જાએ, જબ તક કે વહ હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કત્લકે લિએ હવાલે ન કર દેં યહ મુઆહદા ઝબાની હી ગુફ્તગૂ પર ખત્મ નહીં હુવા, બલ્કે યકુમ મુહર્રમ સન સાત નબવીકો એક મુઆહદા તહરીરી લિખ કર બયતુલ્લાહમેં લટકાયા ગયા, તાકે હર શખ્સ ઉસકા ઈહતિરામ કરે ઔર ઉસકો પૂરા કરનેકી કોશિશ કરે ઔર ઉસ મુઆહદાકી વજહસે તીન બરસ તક યહ સબ હઝરાત દો પહાળોંકે દરમ્યાન એક ઘાટીમેં નઝરબંદ રહે કે ન કોઈ ઉનસે મિલ સકતા થા, ન યહ કિસીસે મિલ સકતે થે, ન મક્કાકે કિસી આદમીસે કોઈ ચીઝ ખરીદ સકતે થે, ન બાહરકે આનેવાલે કિસી તાજિરસે મિલ સકતે થે. અગર કોઈ શખ્સ બાહર નિકલતા તો પીટા જાતા ઔર કિસીસે ઝરૂરતકા ઈઝહાર કરતા તો સાફ જવાબ પાતા. મા'મૂલી સા સામાન ગલ્લા વગયરહ જો ઉન લોગોંકે પાસ થા વહ કહાં તક કામ દેતા! આખિર ફાકોં પર ફાકે ગુઝરને લગે ઔર અવરતેં ઔર બચ્ચે ભૂકસે બેતાબ હો કર રોતે ઔર ચિલ્લાતે ઔર ઉન્કે અઈઝ્ઝાકો અપની ભૂક ઔર તકાલીફસે ઝિયાદા ઉન બચ્ચોંકી તકાલીફ સતાતી. આખિર તીન બરસકે બા'દ અલ્લાહકે ફઝ્લસે વહ સહીફા દીમકકી નઝર હુવા ઔર ઉન હઝરાતકી યહ મુસીબત દૂર હૂઈ. તીન બરસકા ઝમાના ઐસે સખ્ત બાઈકાટ ઔર નઝરબંદીમેં ગુઝરા ઔર ઐસી હાલતમેં ઉન હઝરાત પર ક્યા ક્યા મશક્કતેં ગુઝરી હોંગી વહ ઝાહિર હે, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન નિહાયત ષાબિત કદમીકે સાથ અપને દીન પર જમે રહે, બલ્કે ઉસકી ઈશાઅત ફરમાતે રહે.

ફાઈદા:

યહ તકાલીફ ઔર મશક્કતેં ઉન લોગોંને ઉઠાઈ હૈં, જિન્કે આજ હમ નામલેવા કેહલાતે હૈં ઔર અપનેકો ઉન્કા મુત્તબિઅ્ બતલાતે હૈં ઔર સમઝતે હૈં, હમ લોગ તરક્કીકે બાબમેં સહાબએ કિરામ (રદિ.) જેસી તરક્કિયોંકે ખ્વાબ દેખતે હૈં, લેકિન કિસી વક્ત ઝરા ગોર કરકે યહ ભી સોચના ચાહિએ કે ઉન હઝરાતને કુર્બાનિયાં કિતની ફરમાઈ ઔર હમને દીનકી ખાતિર, ઈસ્લામકી ખાતિર, મઝહબકી ખાતિર ક્યા કિયા? કામ્યાબી હમેશા કોશિશ ઔર સઈકે મુનાસિબ હોતી હે. હમ લોગ ચાહતે હૈં કે ઐશો-આરામ, બદ્દીની ઔર દુન્યા-તલબીમેં કાફિરોંકે દોશ બ-દોશ ચલેં ઔર ઈસ્લામી તરક્કી હમારે સાથ હો! યહ કૈસે હો સકતા હે?:

તરસમ ન રસી બ-કા'બા અય અઅ્રાબી,
કીં રાહ કે તૂ મી રવી બ-તુર્કિસ્તાન અસ્ત.

તર્જમાઃ મુઝે ખૌફ હે ઓ બદવી કે તૂ કા'બાકો નહીં પહુંચ સકતા. ઈસ લિએ કે યહ રાસ્તા કા'બાકી દૂસરી જાનિબ તુર્કિસ્તાનકી તરફ જાતા હે.

દૂસરા બાબ

અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂકા ખૌફ ઔર ડર

દીનકે સાથ ઉસ જાંફિશાનીકે બા-વુજૂદ જિસકે કિસ્સે અભી ગુઝરે ઔર દીનકે લિએ અપની જાન-માલ-આબરૂ સબ કુછ ફના કર દેનેકે બા'દ-જિસકા નમૂના અભી આપ દેખ ચૂકે હૈં, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ખૌફ ઔર ડર જિસ કદર ઉન હઝરાતમેં પાયા જાતા થા, અલ્લાહ કરે કે ઉસકા કુછ શમ્મહ હમ સિયાહકારોંકો ભી નસીબ હો જાએ. મિષાલકે તોર પર ઈસકે ભી ચંદ કિસ્સે લિખ્ખે જાતે હૈં.

(૧) આંધીકે વક્ત હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તરીકા

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે જબ અબર-આંધી વગયરહ હોતી થી તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચેહરએ અનવર પર ઉસકા અષર ઝાહિર હોતા થા ઔર ચેહરેકા રંગ ફિક હો જાતા થા ઔર ખૌફકી વજહસે કભી અંદર તશરીફ લે જાતે, કભી બાહર તશરીફ લાતે ઔર યહ દુઆ પઢતે રેહતે:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیۡ اَسۡئَلُكَ خَیۡرَهَا وَخَیۡرَ مَا فِیۡهَا
وَخَیۡرَ مَا اُرۡسِلَتۡ بِهٖ وَاَعُوۡذُ بِكَ مِنۡ شَرِّهَا
وَشَرِّ مَا فِیۡهَا وَشَرِّ مَا اُرۡسِلَتۡ بِهٖ

તર્જમા: યા અલ્લાહ! ઈસ હવાકી ભલાઈ ચાહતા હૂં ઔર જો ઈસ હવામેં હો, બારિશ વગયરહ ઉસકી ભલાઈ ચાહતા હૂં ઔર જિસ ગર્ઝસે યહ ભેજી ગઈ, ઉસકી ભલાઈ ચાહતા હૂં. યા અલ્લાહ! મેં ઈસ હવાકી બુરાઈસે પનાહ માંગતા હૂં. ઔર જો ચીઝ ઉસમેં હે ઔર જિસ ગર્ઝસે યહ ભેજી ગઈ, ઉસકી બુરાઈસે પનાહ માંગતા હૂં.

ઔર જબ બારિશ શુરૂ' હો જાતી તો ચેહરા પર ઈમ્બિસાત શુરૂ' હોતા. મૈંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સબ લોગ જબ અબર દેખતે હૈં તો ખૂશ હોતે હૈં કે બારિશકે આષાર મા'લૂમ હૂએ, મગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર એક ગિરાની મહસૂસ હોતી હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, આઈશા! રદિ. મુઝે ઈસકા ક્યા ઈત્મીનાન હે કે ઈસમેં અઝાબ ન હો. કૌમે આદકો હવાકે સાથ હી અઝાબ દિયા ગયા ઔર વહ અબરકો દેખ કર ખૂશ હૂએ થે કે ઈસ અબરમેં હમારે લિએ પાની બરસાયા જાએગા, હાલાં કે ઉસમેં અઝાબ થા.

(દુર્રે મન્ષૂર)

અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا
مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ لا
قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا
بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ط
رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝
تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ
رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا
يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ط كَذٰلِكَ
نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ۝

તર્જમા: ઉન લોગોંને (યા'ની કૌમે આદને) જબ ઉસ બાદલકો અપની વાદિયોંકે મુકાબિલ આતે દેખા તો કેહને લગે, યહ બાદલ તો હમ પર બારિશ બરસાને વાલા હે. (ઈરશાદે ખુદાવંદી હુવા કે) નહીં, બરસને વાલા નહીં, બલ્કે યહ વહી (અઝાબ હે) જિસકી તુમ જલ્દી મચાતે થે (ઔર નબી અલૈ.સે કેહતે થે કે અગર તૂ સચ્ચા હે તો હમ પર અઝાબ લા) એક આંધી હે, જિસમેં દર્દનાક અઝાબ હે, જો હર ચીઝકો અપને રબકે હુક્મસે હલાક કર દેગી. ચુનાંચે વહ લોગ ઉસ આંધીકી વજહસે ઐસે તબાહ હો ગએ કે બ-જુઝ ઉન્કે મકાનાતકે કુછ ન દિખલાઈ દેતા થા ઔર હમ મુજરિમોંકો ઈસી તરહ સઝા દિયા કરતે હૈં.

(બયાનુલ કુર્આન વગયરહ)

ફાઈદા:

યહ અલ્લાહકે ખૌફકા હાલ ઉસી પાક ઝાતકા હે જિસકા સય્યિદુલ અવ્વલીન વલ આખિરીન હોના ખૂદ ઉસીકે ઈરશાદસે સબકો મા'લૂમ હે. ખૂદ

કલામે પાકમેં યહ ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ તઆલા એસા ન કરેંગે કે ઉનમેં આપકે હોતે હૂએ ઉન્કો અઝાબ દેં. ઈસ વા'દ-એ ખુદાવંદીકે બા-વુજૂદ ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમકે ખૌફે ઈલાહીકા યહ હાલ થા કે અબર ઔર આંધીકો દેખ કર પેહલી કૌમોંકે અઝાબ યાદ આ જાતે થે. ઈસીકે સાથ એક નિગાહ અપને હાલ પર ભી કરના હે કે હમ લોગ હર વક્ત ગુનાહોંમેં મુબ્તલા રહતે હૈં ઔર ઝલઝલોં ઔર દૂસરી કિસમકે અઝાબોંકો દેખ કર બ-જાએ ઉસસે મુતઅષ્ષિર હોનેકે, તવ્બા, ઈસ્તિગ્ફાર, નમાઝ વગયરહમેં મશગૂલ હોનેકે, દૂસરી કિસમ કિસમકી લગ્વ તહકીકાતમેં પળ જાતે હૈં.

(૨) અંધેરા છા જાનેકે વક્ત હઝરત અનસ (રદિ.) કી નસીહત

નઝ્ર ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અનસ (રદિ.)કી ઝિંદગીમેં એક મરતબા દિનમેં અંધેરા છા ગયા. મેં હઝરત અનસ (રદિ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઔર અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં ભી ઈસ કિસમકી ચીઝેં પેશ આતી થીં. ઉન્હોંને ફરમાયા, ખુદાકી પનાહ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં તો ઝરા સી હવા તેઝ હો જાતી થી તો હમ લોગ કિયામતકે આ જાનેકે ખૌફસે મસ્જિદોંમેં દોળ જાતે થે. એક દૂસરે સહાબી અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મા'મૂલ થા કે જબ આંધી ચલતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઘબરાએ હૂએ મસ્જિદમેં તશરીફ લે જાતે.

(જમ્ઉલ ફવાઈદ)

ફાઈદા:

આજ કિસી બળેસે બળે હાદિષહ, મુસીબત, બલામેં ભી મસ્જિદ કિસીકો યાદ આતી હે? અવામકો છોળ કર ખવાસમેં ભી ઈસકા ઈહતિમામ કુછ પાયા જાતા હે? આપ ખૂદ હી ઈસકા જવાબ અપને દિલમેં સોચેં.

(૩) સૂરજ ગિર્હનમેં હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તર્ઝે અમલ

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં સૂરજ ગિર્હન હો ગયા. સહાબા (રદિ.)કો ફિકર હૂઈ કે ઈસ મવકા પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ક્યા અમલ ફરમાએંગે, ક્યા કરેંગે, ઉસકી તહકીક કી

જાએ. જો હઝરાત અપને અપને કામમેં મશગૂલ થે, છોળ કર દોળે હૂએ આએ. નવઉમર લળકે જો તીરઅંદાઝી કી મશ્ક કર રહે થે ઉન્કો છોળ કર લપકે હૂએ આએ. તાકે યહ દેખેં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ વક્ત ક્યા કરેંગે. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દો રકા'ત કુસૂફકી નમાઝ પળ્હી, જો ઈતની લાંબી થી કે લોગ ગશ ખા-કર ગિરને લગે. નમાઝમેં નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રોતે થે ઔર ફરમાતે થેઃ અય રબ! ક્યા આપને મુઝસે ઈસકા વા'દા નહીં ફરમા રખ્ખા કે આપ ઈન લોગોંકો મેરે મવજૂદ હોતે હૂએ અઝાબ ન ફરમાએંગે ઔર ઐસી હાલતમેં ભી અઝાબ ન ફરમાએંગે કે વહ લોગ ઈસ્તિગફાર કરતે રહેં. (સૂરએ અન્ફાલમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસકા વા'દા ફરમા રખ્ખા હૈઃ

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيْهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُوْنَ

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને લોગોંકો નસીહત ફરમાઈ કે જબ કભી ઐસા મવકા હો ઔર આફતાબ યા ચાંદ ગિરહન હો જાએ તો ઘબરા કર નમાઝકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાયા કરો. મેં જો આખિરતકે હાલાત દેખતા હૂં, અગર તુમકો મા'લૂમ હો જાએં તો હંસના કમ કર દો ઔર રોનેકી કષરત કર દો. જબ કભી ઐસી હાલત પેશ આએ નમાઝ પળ્હો, દુઆ માંગો, સદ્કા કરો.

(૪) હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા રાતભર રોતે રહના

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મરતબા તમામ રાત રોતે રહે ઔર સુબ્હ તક નમાઝમેં યહ આયત તિલાવત ફરમાતે રહેઃ

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ

અય અલ્લાહ! અગર આપ ઉન્કો સઝા દેં જબ ભી આપ મુખ્તાર હૈં કે યહ આપકે બંદે હૈં ઔર આપ ઉન્કે માલિક. ઔર માલિકકો હક હે કે બંદોંકો જરાઈમ પર સઝા દે ઔર અગર આપ ઉન્કો મુઆફ ફરમા દેં તો ભી આપ મુખ્તાર હૈં કે ઝબરદસ્ત કુદરતવાલે હૈં તો મુઆફી પર ભી કુદરત હે ઔર

હિકમતવાલે હૈં તો મુઆફી ભી
હિકમતકે મુવાફિક હોગી.
(બયાનુલ કુર્આન)

ઈમામે આ'ઝમ રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે મુતઅલ્લિક ભી નકલ કિયા ગયા હે કે વહ એક શબ તમામ રાત: وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ – પળ્હતે રહે ઔર રોતે રહે. મતલબ આયતે શરીફહકા યહ હે કે કિયામતકે દિન મુજરિમોંકો હુકમ હોગા કે દુન્યામેં તો સબ મિલેજુલે રહે, મગર આજ મુજરિમ લોગ સબ અલગ હો જાએં ઔર ગેર મુજરિમ અલાહિદા. ઈસ હુકૂમકો સુન કર જિતના ભી રોયા જાએ થોળા હે કે ન મા'લૂમ અપના શુમાર મુજરિમોંમેં હોગા યા ફરમાં-બરદારોંમેં.

(૫) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) પર અલ્લાહકા ડર

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂ જો બ-ઈજ્મામે અહલે સુન્નત અમ્બિયાકે અલાવા તમામ દુન્યાકે આદમિયોંસે અફઝલ હૈં ઔર ઉન્કા જન્નતી હોના યકીની હે કે ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો જન્નતી હોનેકી બશારત દી, બલકે જન્નાતિયોંકી એક જમાઅતકા સરદાર બતાયા ઔર જન્નતકે સબ દરવાઝોંસે ઉન્કી પુકાર ઔર બુલાવેકી ખૂશખબરી દી ઔર યહ ભી ફરમાયા કે મેરી ઉમ્મતમેં સબસે પેહલે અબૂબક્ર (રદિ.) જન્નતમેં દાખિલ હોંગે. ઈસ સબકે બા-વુજૂદ ફરમાયા કરતે કે કાશ! મૈં કોઈ ઘાસ હોતા કે જાનવર ઉસકો ખા લેતે. કભી ફરમાતે, કાશ! મૈં કિસી મુઅ્મિનકે બદનકા બાલ હોતા. એક મરતબા એક બાગમેં તશરીફ લે ગએ ઔર એક જાનવરકો બેઠા હુવા દેખ કર ઠંડા સાંસ ભરા ઔર ફરમાયા કે તૂ કિસ કદર લુત્ફમેં હે કે ખાતા હે, પીતા હે, દરખ્તોંકે સાયેમેં ફિરતા હે ઔર આખિરતમેં તુઝ પર કોઈ હિસાબ-કિતાબ નહીં. કાશ! અબૂબક્ર (રદિ.) ભી તુઝ જૈસા હોતા.

(તારીખુલ ખુલફાઅ્)

રબીઅહ અસ્લમી (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા કિસી બાત પર મુઝમેં ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)મેં કુછ બાત બળ્હ ગઈ ઔર ઉન્હોંને મુઝે કોઈ સખ્ત લફ્ઝ કેહ દિયા, જો મુઝે ના-ગવાર ગુઝરા. ફવ્રન ઉન્કો ખ્યાલ હુવા, મુઝસે ફરમાયા કે તૂ ભી મુઝે કેહ દે, તાકે બદલા હો જાએ. મૈંને કેહનેસે ઈન્કાર કિયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે યા તો કેહ લો, વરના મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે જા કર અર્ઝ કરૂંગા. મૈંને ઉસ પર ભી જવાબી લફ્ઝ કેહનેસે ઈન્કાર કિયા. વહ તો ઉઠ કર ચલે ગએ. બનૂ

અસ્લમકે કુછ લોગ આએ ઔર કેહને લગે કે યહ ભી અચ્છી બાત હે કે ખૂદ હી તો ઝિયાદ્તી કી ઔર ખૂદ હી ઉલ્ટી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે શિકાયત કરેં. મેંને કહા, તુમ જાનતે ભી હો, યહ કોન હૈં? યહ અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) હૈં. અગર યહ ખફા હો ગએ તો અલ્લાહકા લાડલા રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝસે ખફા હો જાએગા ઔર ઉસકી ખફ્ગીસે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ નારાઝ હો જાએંગે તો રબીઅહ (રદિ.)કી હલાકતમેં ક્યા તરદ્દુદ હે. ઉસકે બા'દ મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઔર કિસ્સા અર્ઝ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઠીક હે, તુઝે જવાબમેં ઔર બદલામેં કેહના નહીં ચાહિએ. અલ્બત્તા ઉસકે બદલેમેં યૂં કેહ કે અબૂબક્ર! (રદિ.) અલ્લાહ તુમ્હેં મુઆફ ફરમાવેં.

ફાઈદા:

યહ હે અલ્લાહકા ખૌફ કે એક મા'મૂલી સે કલિમામેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કો બદલાકા ઈસ કદર ફિક્ર ઔર ઈહ્તિમામ હુવા કે અવ્વલ ખૂદ દરખ્વાસ્ત કી ઔર ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વાસ્તાસે ઈસકા ઈરાદા ફરમાયા કે રબીઅહ (રદિ.) બદલા લે લેં. આજ હમ સેંકળોં બાતેં દૂસરેકો કેહ દેતે હૈં. ઈસકા ખ્યાલ ભી નહીં રહતા કે ઈસકા આખિરતમેં બદલા ભી લિયા જાએગા યા હિસાબ-કિતાબ ભી હોગા.

(૬) હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ખૌફે ઈલાહી

હઝરત ઉમર (રદિ.) બસા અવકાત એક તિન્કા હાથમેં લેતે ઔર ફરમાતે, કાશ! મેં યહ તિન્કા હોતા. કભી ફરમાતે, કાશ! મુઝે મેરી માંને જના હી ન હોતા. એક મરતબા કિસી કામમેં મશગૂલ થે. એક શખ્સ આયા ઔર કેહને લગા કે ફુલાં શખ્સને મુઝ પર ઝુલ્મ કિયા હે. આપ ચલ કર મુઝે બદલા દિલ્વા દીજિએ. આપ (રદિ.)ને ઉસકો એક દુર્રા માર દિયા કે જબ મેં ઈસ કામકે લિએ બેઠા હૂં ઉસ વક્ત તો આતે નહીં, જબ મેં દૂસરે કામોંમેં મશગૂલ હો જાતા હૂં તો આ કર કેહતે હૈં કે બદલા દિલ્વા. વહ શખ્સ ચલા ગયા. આપ (રદિ.)ને આદમી ભેજ કર ઉસકો બુલ્વાયા ઔર દુર્રા ઉસકો દે કર ફરમાયા કે બદલા લે લો. ઉસને અર્ઝ કિયા કે મેંને અલ્લાહકે વાસ્તે મુઆફ કિયા. ઘર તશરીફ લાએ. દો રકા'ત નમાઝ પઢી. ઉસકે બા'દ અપને આપકો ખિતાબ કરકે ફરમાયા: અય ઉમર! (રદિ.) તૂ કમીના થા, અલ્લાહને તુઝકો ઊંચા કિયા, તૂ ગુમરાહ થા, અલ્લાહને તુઝકો હિદાયત કી, તૂ ઝલીલ

થા, અલ્લાહને તુઝે ઈઝઝત દી, ફિર લોગોંકા બાદશાહ બનાયા. અબ એક શખ્સ આ કર કેહતા હે કે મુઝે ઝુલ્મકા બદલા દિલ્વા દે તો તૂ ઉસકો મારતા હે, કલકો કિયામતકે દિન ક્યા જવાબ દેગા? બળી દેર તક ઈસી તરહ અપને આપકો મલામત કરતે રહે.

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

આપ (રદિ.)કે ગુલામ હઝરત અસ્લમ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં એક મરતબા હઝરત ઉમર (રદિ.)કે સાથ હર્રહકી તરફ જા રહા થા. એક જગા આગ જલ્તી હૂઈ જંગલમેં નઝર આઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા કે શાયદ યહ કોઈ કાફલા હે, જો રાત હો જાનેકી વજહસે શહરમેં નહીં ગયા. બાહર હી ઠેર ગયા. ચલો, ઉસેકી ખૈર-ખબર લેં. રાતકો હિફાઝતકા ઈન્તિઝામ કરેં. વહાં પહુંચે તો દેખા, એક અવરત હે, જિસકે સાથ ચંદ બચ્ચે હૈં, જો રો રહે હૈં ઔર ચિલ્લા રહે હૈં ઔર એક દેગચી ચૂલ્હે પર રખ્ખી હે, જિસમેં પાની ભરા હુવા હે ઔર ઉસકે નીચે આગ જલ રહી હે. ઉન્હોંને સલામ કિયા ઔર કરીબ આનેકી ઈજાઝત લે કર ઉસકે પાસ ગએ ઔર પૂછા કે યહ બચ્ચે ક્યૂં રો રહે હૈં. અવરતને કહા કે ભૂકસે લાચાર હો કર રો રહે હૈં. દરયાફ્ત ફરમાયા કે ઈસ દેગચીમેં ક્યા હે? અવરતને કહા કે પાની ભર કર બેહલાનેકે વાસ્તે આગ પર રખ દી હે કે ઝરા ઉન્કો તસલ્લી હો જાએ ઔર સો જાએ. અમીરુલ મુઅ્મિનીન ઉમર (રદિ.)કા ઔર મેરા અલ્લાહ હી કે યહાં ફેસ્લા હોગા કે મેરી ઈસ તંગીકી ખબર નહીં લેતે. હઝરત ઉમર (રદિ.) રોને લગે ઔર ફરમાયા કે અલ્લાહ તુઝ પર રહમ કરે, ભલા ઉમર (રદિ.)કો તેરે હાલકી ક્યા ખબર હે? કેહને લગી કે વહ હમારે અમીર બને હૈં ઔર હમારે હાલકી ખબર ભી નહીં રખતે. અસ્લમ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) મુઝે સાથ લે કર વાપસ હૂએ ઔર એક બોરીમેં બયતુલ માલમેંસે કુછ આટા ઔર ખજૂરેં ઔર ચરબી ઔર કુછ કપળે ઔર કુછ દિરહમ લિએ. ગર્ઝ ઉસ બોરીકો ભર લિયા ઔર ફરમાયા કે યહ મેરી કમર પર રખ દે. મેંને અર્ઝ કિયા કે મેં લે ચલૂં. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે નહીં, મેરી કમર પર રખ દે. દો-તીન મરતબા જબ મેંને ઈસરાર કિયા તો ફરમાયા, ક્યા કિયામતમેં ભી મેરે બોઝકો તૂ હી ઉઠાએગા? ઉસકો મેં હી ઉઠાઉંગા, ઈસ લિએ કે કિયામતમેં મુઝ હી સે ઈસકા સવાલ હોગા. મેંને મજબૂર હો કર બોરીકો આપ (રદિ.)કી કમર પર રખ દિયા. આપ (રદિ.) નિહાયત તેઝીકે સાથ ઉસકે પાસ તશરીફ લે ગએ. મેં ભી સાથ થા. વહાં પહુંચ કર ઉસ દેગચીમેં આટા ઔર કુછ ચરબી ઔર ખજૂરેં ડાલીં. ઉસકો ચલાના (હિલાના) શુરૂ' કિયા ઔર ચૂલ્હેમેં ખૂદ હી ફૂંક મારના શુરૂ' કિયા. અસ્લમ (રદિ.) કેહતે હૈં કે આપકી ગન્જાન દાળ્હીસે ધુવાં નિકલતા હુવા મેં દેખતા રહા. હત્તા કે

હરીરહ સા તૈયાર હો ગયા. ઉસકે બા'દ આપને અપને દસ્તે મુબારકસે નિકાલ કર ઉન્કો ખિલાયા. વહ સેર હો કર ખૂબ હંસી-ખેલમેં મશગૂલ હો ગએ ઔર જો બચા થા વહ દૂસરે વક્ત વાસ્તે ઉન્કે હવાલે કર દિયા. વહ અવરત બહુત ખૂશ હૂઈ ઔર કેહને લગી, અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં જઝાએ ખૈર દે, તુમ થે ઈસકે મુસ્તહિક કે બ-જાએ હઝરત ઉમર (રદિ.)કે તુમ હી ખલીફા બનાએ જાતે.હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઉસકો તસલ્લી દી ઔર ફરમાયા કે જબ તુમ ખલીફાકે પાસ જાઓગી તો મુઝકો ભી વહીં પાઓગી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસકે કરીબ હી ઝરા હટ કર ઝમીન પર બેઠ ગએ ઔર થોળી દેર બેઠનેકે બા'દ ચલે આએ ઔર ફરમાયા કે મેં ઈસ લિએ બેઠા થા કે મેંને ઉન્કો રોતે હૂએ દેખા થા. મેરા દિલ ચાહા કે થોળી દેર ઉન્કો હસ્તે હૂએ ભી દેખૂં.

(અશ્હરે મશાહીર, મુન્તખબ કન્ઝુલ ઉમ્માલ)

સુબ્હકી નમાઝમેં અક્ષર સૂરએ કહફ, તા-હા વગયરહ બળી સૂરતેં પળહતે ઔર રોતે કે કઈ કઈ સફોં તક આવાઝ જાતી. એક મરતબા સુબ્હકી નમાઝમેં સૂરએ યૂસુફ પળહ રહે થે. ★ اِنَّمَآ اَشْكُوْا بَثِّيْ وَحُزْنِيْۤ اِلَى اللّٰهِ

-પર પહુંચે તો રોતે રોતે આવાઝ ન નિકલી. તહજ્જુદકી નમાઝમેં બા'ઝ મરતબા રોતે રોતે ગિર જાતે ઔર બીમાર હો જાતે.

ફાઈદા:

યહ હે અલ્લાહકા ખૌફ ઉસ શખ્સકા જિસકે નામસે **બળે બળે** નામવર બાદશાહ ડરતે થે, કાંપતે થે. આજ ભી સાળ્હે તેરહ સો (૧૩૫૦) બરસકે ઝમાના તક ઉસકા દબદબા માના હુવા હે. આજ કોઈ બાદશાહ નહીં, હાકિમ નહીં. કોઈ મા'મૂલી સા અમીર ભી અપની રિઆયાકે સાથ ઐસા બરતાવ કરતા હે?

(૭) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી નસીહત

વહબ ઈબ્ને મુનબ્બહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી ઝાહિરી બીનાઈ જાનેકે બા'દ મેં ઉન્કો લિએ જા રહા થા. વહ મસ્જિદે હરામમેં તશરીફ લે ગએ. વહાં પહુંચ કર એક મજમાસે કુછ ઝગળેકી આવાઝ આ રહી થી. ફરમાયા, મુઝે ઉસ મજમાકી તરફ લે ચલો. **મૈં ઉસ તરફ લે ગયા. વહાં પહુંચ કર આપને સલામ કિયા. ઉન લોગોંને**

★ હું મારી પરેશાની અને મારો ગમ અલ્લાહની સામે જાહેર કરું છું.

બેઠનેકી દરખ્વાસ્ત કી તો આપને ઈન્કાર ફરમા દિયા ઔર ફરમાયા કે તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે અલ્લાહકે ખાસ બંદોંકી જમાઅત વહ લોગ હૈં, જિન્કો ઉસકે ખૌફને ચુપ કર રખ્ખા હે, હાલાંકે વહ ન આજિઝ હૈં, ન ગૂંગે, બલ્કે ફસીહ લોગ હૈં, બોલને વાલે હૈં, સમઝદાર હૈં, મગર અલ્લાહ તઆલાકી બળાઈકે ઝિક્રને ઉન્કી અક્લોંકો ઉળા રખ્ખા હે, ઉન્કે દિલ ઈસકી વજહસે ટૂટે રહતે હૈં ઔર ઝુબાનેં ચુપ રહતી હૈં. જબ ઈસ હાલત પર ઉન્કો પુખ્તગી મયસ્સર હો જાતી હે તો ઉસકી વજહસે નેક કામોંમેં વહ જલ્દી કરતે હૈં. તુમ લોગ ઉનસે કહાં હટ ગએ? વહબ (રદિ.) કેહતે હૈં કે ઉસકે બા'દ મૈંને દો (૨) આદમિયોંકો ભી એક જગા જમા નહીં દેખા.

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) અલ્લાહકે ખૌફસે ઈસ કદર રોને થે કે ચેહરા પર આંસૂઓંકે હર વક્ત બેહનેસે દો (૨) નાલિયાં સી બન ગઈ થીં. ઉપરકે કિસ્સામેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને નેક કામોં પર ઈહ્તિમામકા યહ એક સહલ નુસ્ખા બતલાયા કે અલ્લાહકી અઝમત ઔર ઉસકી બળાઈકા સોચ કિયા જાએ કે ઉસકે બા'દ હર કિસમકા નેક અમલ સહલ હે ઔર ફિર વહ યકીનન્ ઈખ્લાસસે ભરા હુવા હોગા. રાતદિનકે ચોબીસ (૨૪) ઘંટોંમેં અગર થોળા સા વક્ત ભી હમ લોગ ઈસ સોચનેકી ખાતિર નિકાલ લેં તો ક્યા મુશ્કિલ હે?

(૮) તબૂકકે સફરમેં કૌમે ષમૂદકી બસ્તી પર ગુઝર

ગઝ્વએ તબૂક મશહૂર ગઝ્વા હે ઔર નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા આખિરી ગઝ્વા હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈત્તિલાઅ્ મિલી કે રૂમકા બાદશાહ મદીના મુનવ્વરા પર હમલા કરનેકા ઈરાદા કર રહા હે ઔર બહુત બળા લશ્કર લે કર શામકે રાસ્તેસે મદીનાકો આ રહા હે. ઈસ ખબર પર પાંચ રજબ સન હિજરી નવ પંજશંબાકો નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકે મુકાબલાકે લિએ મદીના તય્યિબાસે રવાના હો ગએ. ચૂંકે ઝમાના સખ્ત ગરમીકા થા ઔર મુકાબલા ભી સખ્ત થા, ઈસ લિએ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સાફ એ'લાન ફરમા દિયા થા કે રૂમકે બાદશાહસે મુકાબલાકે લિએ ચલના હે, તય્યારી કર લી જાએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખૂદ ઈસકે લિએ ચંદા ફરમાના શુરૂ' કિયા. યહી લળાઈ હે જિસમેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ઘરકા સારા સામાન લે આએ ઔર જબ

ઉનસે પૂછા કે ઘરવાલોંકે લિએ કયા છોળા? તો ફરમાયા કે ઉન્કે લિએ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો છોળ આયા ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) ઘરકે પૂરે સામાનમેંસે આધા લે આએ, જિસકા કિસ્સા છટે બાબમેં આતા હે ઔર હઝરત ઉષ્માને ગીન (રદિ.)ને એક તિહાઈ લશ્કરકા પૂરા સામાન મુહય્યા ફરમાયા ઔર ઈસી તરહ હર શખ્સ અપની હેષિયતસેં ઝિયાદા હી લાયા. ઈસકે બા-વુજૂદ ચૂંકે આમ તોરસે તંગી થી ઈસ લિએ દસ દસ આદમી એક ઊંટ પર થે કે નોબત બ-નોબત ઉસ પર સવાર હોતે થે. ઈસી વજહસે ઉસ લળાઈકા નામ જયૂશુલ ઉસ્રહ (તંગીકા લશ્કર) ભી થા. યહ લળાઈ નિહાયત હી સખ્ત થી કે સફર ભી દૂરકા થા ઔર મોસમ ભી ઈસ કદર સખ્ત કે ગરમીકી ઈન્તિહા નહીં થી ઔર ઈસકે સાથ હી મદીના તય્યિબામેં ખજૂરકે પકનેકા ઝમાના ઝોર પર થા કેં સારે બાગ બિલ્કુલ પકે હૂએ ખળે થે ઔર ખજૂર હી પર મદીના તય્યિબાવાલોંકી ઝિંદગીકા ઝિયાદહ દારોમદાર થા કે સાલ ભરકી રોઝીકે જમા' કરનેકા ગોયા યહી ઝમાના થા. ઈન હાલાતમેં યહ વક્ત મુસલમાનોંકે લિએ નિહાયત સખ્ત ઈમ્તિહાનકા થા કે ઈધર અલ્લાહકા ખૌફ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ, જિસકી વજહસે બગૈર જાએ ન બનતી થી ઔર દૂસરી જાનિબ યહ સારી દિક્કતેં કે હર દિક્કત મુસ્તકિલ રોક થી, બિલ ખુસૂસ સાલભરકી મેહનત ઔર પકે-પકાએ દરખ્તોંકા યૂં બે-યારો-મદદગાર છોળ જાના જિતના મુશ્કિલ થા વહ ઝાહિર હેઃ મગર ઈસ સબકે બા-વુજૂદ અલ્લાહકા ખૌફ ઉન હઝરાત પર ગાલિબ થા, ઈસ લિએ બ-જુઝ મુનાફિકીન ઔર મઅઝૂરીન જિનમેં અવરતેં ઔર બચ્ચે ભી દાખિલ થે ઔર વહ લોગ ભી થે જો બ-ઝરૂરત મદીના તય્યિબામેં છોળે ગએ યા કિસી કિસમકી સવારી ન મિલ સકનેકી વજહસે રોતે હૂએ રેહ ગએ થે, જિન્કે બારેમેં-

تَوَلَّوْا وَّاَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ

-નાઝિલ હૂઈ, ઔર સબ હી હઝરાત હમૂરિકાબ થે. અલબત્તા તીન હઝરાત બિલા ઉઝ્રકે શરીક નહીં થે, જિન્કા કિસ્સા આઈન્દહ આ રહા હે. રાસ્તેમેં કૌમે ષમૂદકી બસ્તી પર ગુઝર હુવા તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દામનસે અપને ચેહરએ અનવરકો ઢાંક લિયા ઔર ઊંટનીકો તેઝ કર દિયા ઔર સહાબા (રદિ.)કો ભી હુક્મ ફરમાયા કે યહાંસે તેઝ ચલો ઔર ઝાલિમોંકી બસ્તીયોંમેંસે રોતે હૂએ ગુઝરો ઔર ઉસસે ડરતે હૂએ ગુઝરો કે તુમ પર ભી ખુદા ન-ખ્વાસ્તા વહ અઝાબ કહીં નાઝિલ ન હો જાએ, જો ઉન પર નાઝિલ હુવા થા.

(ખમીસ)

ફાઈદા:

અલ્લાહકા પ્યારા નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર લાડલા રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અઝાબવાલી જગાસે ડરતા હુવા, ખૌફ કરતા હુવા ગુઝરતા હે ઔર અપને જાંનિષાર દોસ્તોંકો જો ઈસ સખ્ત મજબૂરીકે વક્તમેં ભી જાંનિષારીકા ષુબૂત દેતે હૈં, રોતે હૂએ જાનેકા હુકૂમ ફરમાતે હૈં કે ખુદા ન-ખ્વાસ્તા વહ અઝાબ ઉન પર ન નાઝિલ હો જાએ. હમ લોગ કિસી બસ્તીમેં ઝલઝલા આ જાએ તો ઉસકો સેરગાહ બનાતે હૈં. ખંડરોંકી તફરીહકો જાતે હૈં ઔર રોના તો દરકિનાર, રોનેકા ખ્યાલ ભી દિલમેં નહીં લાતે.

(૯) તબૂકમેં હઝરત કઅબ (રદિ.) કી ગેરહાઝિરી ઔર તવબા

ઈસી તબૂકકી લળાઈમેં મઅઝૂરીનકે અલાવા અસ્સી (૮૦)સે ઝિયાદા તો મુનાફિક અન્સારમેંસે થે ઔર ઈતને હી તક્રીબન્ બદ્વી લોગોંમેંસે. ઉન્કે અલાવા એક બળી જમાઅત બાહરકે લોગોંમેંસે ઐસી થી, જો શરીક નહીં હૂએ ઔર ઈતના હી નહીં, બલ્કે યહ લોગ દૂસરોંકો ભી લા તન્ફિરૂ ફિલ્ હર્રિ કેહ કર રોકતે થે (કે ગરમીમેં ન નિકલો.) હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે જહન્નમકી આગકી ગરમી બહુત સખ્ત હે. ઈન્કે અલાવા તીન સચ્ચેપકકે મુસલમાન ભી ઐસે થે, જો બિલા કિસી કવી ઉઝ્રકે ઈસ લળાઈમેં શરીક નહીં હો સકે. એક કઅબ ઈબ્ને માલિક (રદિ.), દૂસરે હિલાલ ઈબ્ને ઉમય્યહ (રદિ.), તીસરે મુરારહ ઈબ્ને રબીઅ્ (રદિ.) – યહ તીનોં હઝરાત કિસી નિફાક યા ઉઝ્રસે નહીં ઠહૂરેં, બલકે ખૂશહાલી હી સબબ રહ જાનેકા બન ગઈ. કઅબ (રદિ.) અપની સરગુઝશ્તા જો ઈસ મોકા' પર પેશ આઈ-મુફસ્સલ સુનાતે હૈં, જો આઈન્દહ આ રહી હે.

મુરારહ ઈબ્ને રબીઅ (રદિ.)કા બાગ ખૂબ ફલ રહા થા. ઉન્કો ખ્યાલ હુવા કે અગર મેં ચલા ગયા તો યહ સબ ઝાએ' હો જાએગા. હમેશા મેં લળાઈઓંમેં શરીક હોતા હી રહા હૂં. અગર ઈસ મરતબા રહ ગયા તો ક્યા મુઝાઈકા હે. ઈસ લિએ ઠહર ગએ, મગર જબ તનબ્બુહ હુવા તો ચૂંકે બાગ હી ઉસકા સબબ હુવા થા, ઈસ લિએ સબકો અલ્લાહકે રાસ્તામેં સદ્કા કર દિયા.

હિલાલ (રદિ.)કે અહ્લો-અઈઝ્ઝહ જો કહીં કહીં ગએ હૂએ થે, ઈત્તિફાકસે ઈસ મોકા' પર સબ જમા' હો ગએ. ઉન્કો ભી યહી ખ્યાલ હુવા કે હમેશા શિર્કત કરતા હી રહતા હૂં, અગર ઈસ મરતબા રહ ગયા તો ક્યા હરજ હે.

ઈસ લિએ ઠહર ગએ, મગર તનબ્બુહ હોને પર સબસે તઅલ્લુકાત મુન્કતિઅ્ કર લેનેકા ઈરાદા કિયા કે યહ તઅલ્લુકાત હી ઈસ લળાઈમેં શિકર્ત ન કર સકનેકા સબબ હૂએ.

હઝરત કઅબ (રદિ.)કા કિસ્સા અહાદીષમેં કષ્રતસે આતા હે. વહ અપની સરગુઝશ્ત બળી તફસીલસે સુનાયા કરતે થે. વહ ફરમાતે હેં કે મેં તબૂકસે પેહલે કિસી લળાઈમેં ભી ઈતના કવિયો-માલદાર નહીં થા, જિતના કે તબૂકકે વક્ત થા. ઉસ વક્ત મેરે પાસ ખૂદ અપની ઝાતી દો ઊંટનિયાં થીં. ઉસસે પેહલે કભી ભી દો ઊંટનિયાં મેરે પાસ હોનેકી નોબત નહીં આઈ. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હમેશા આદતે શરીફહ યહ થી કે જિસ તરફ લળાઈકા ઈરાદા હોતા થા ઉસકા ઈઝ્હાર નહીં હોતા થા; બલકે દૂસરી જાનિબોંકે અહ્વાલ દરયાફ્ત ફરમાતે થે, મગર ઈસ લળાઈમેં ચૂંકે ગરમી ભી શદીદ થી ઔર સફર ભી દૂરકા થા, ઈન્કે અલાવા દુશ્મનોંકી ભી બહુત બળી જમાઅત થી, ઈસ લિએ સાફ એ'લાન ફરમા દિયા થા, તાકે લોગ તય્યારી કર લેં. ચુનાંચે મુસલમાનોંકી ઈતની બળી જમાઅત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ હો ગઈ કે રજિસ્ટરમેં ઉન્કા નામ ભી લિખના દુશ્વાર થા ઔર મજમા'કી કષ્રતકી વજહસે કોઈ શખ્સ અગર છુપના ચાહતા કે મેં ન જાઉં, ન પતા ચલે તો દુશ્વાર ન થા. ઈસકે સાથ હી ફલ બિલ્કુલ પક રહે થે. મેં ભી સામાને સફરકી તય્યારીકા સુબ્હ હી સે ઈરાદા કરતા; મગર શામ હો જાતી ઔર કિસી કિસ્મકી તય્યારીકી નોબત ન આતી; લેકિન મેં અપને દિલમેં ખ્યાલ કરતા કે મુઝે વુસ્અત હાસિલ હે. જબ ઈરાદા પુખ્તા કરૂંગા, ફવ્રન હો જાએગા. હત્તા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રવાના ભી હો ગએ ઔર મુસલમાન આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ સાથ; મગર મેરા સામાને સફર તય્યાર ન હુવા. ફિર ભી યહી ખ્યાલ રહા કે એક-દો રોઝમેં તય્યાર કરકે જા મિલૂંગા. ઈસ તરહ આજકલ પર ટલ્તા રહા. હત્તા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વહાં પહુંચનેકા ઝમાના તક્રીબન્ આ ગયા. ઉસ વક્ત મેંને કોશિશ ભી કી, મગર સામાન ન હો સકા. અબ મેં જબ મદીના તય્યિબામેં ઈધરઉધર દેખતા હૂં તો સિર્ફ વહી લોગ મિલતે હેં, જિન્કે ઉપર નિફાકકા બદ્નુમા દાગ લગા હુવા થા યા વહ મા'ઝૂર થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ભી તબૂક પહુંચ કર દરયાફ્ત ફરમાયા કે કઅબ (રદિ.) નઝર નહીં પળતે? ક્યા બાત હૂઈ? એક સાહિબને કહાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકો અપને માલો-જમાલકી અકળને રોકા. હઝરત મુઆઝ (રદિ.)ને ફરમાયા કે ગલત કહા, હમ જહાં તક સમઝતે હેં વહ ભલા આદમી હે; મગર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને

બિલ્કુલ સુકૂત ફરમાયા ઔર કુછ નહીં બોલે, હત્તા કે ચંદ રોઝમેં મૈંને વાપસીકી ખબર સુની તો મુઝે રંજો-ગમ સવાર હુવા ઔર બળા ફિક્ર હુવા. દિલમેં ઝૂટે ઝૂટે ઉઝ્ર આતે થે કે ઉસ વક્ત કિસી ફર્ઝી ઉઝ્રસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ગુસ્સાસે જાન બચા લૂં. ફિર કિસી વક્ત મુઆફીકી દરખ્વાસ્ત કર લૂંગા ઔર ઈસ બારેમેં અપને ઘરાનેકે હર સમઝદારસે મશવરા કરતા રહા; મગર જબ મુઝે મા'લૂમ હો ગયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે હી આએ તો મેરે દિલને ફેસ્લા કિયા કે બગેર સંચકે કોઈ ચીઝ નજાત ન દેગી ઔર મૈંને સચ સચ અર્ઝ કરનેકી ઠાન હી લી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફા યહ થી કે જબ સફરસે વાપસ તશરીફ લાતે તો અવ્વલ મસ્જિદમેં તશરીફ લે જાતે ઔર દો (૨) રકા'ત તહિય્યતુલ મસ્જિદ પળ્હતે ઔર વહાં થોળી દેર તશરીફ રખતે કે લોગોંસે મુલાકાત ફરમાએં. ચુનાંચે હસ્બે મા'મૂલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા રહે ઔર મુનાફિક લોગ આ કર ઝૂટે ઝૂટે ઉઝ્ર કરતે ઔર કસ્મેં ખાતે રહે. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કે ઝાહિર હાલકો કબૂલ ફરમાતે રહે ઔર બાતિનકો અલ્લાહકે સુપુર્દ કરતે રહે કે ઈતનેમેં મૈં ભી હાઝિર હુવા ઔર સલામ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નારાઝગીકે અંદાઝમેં તબસ્સુમ ફરમાયા ઔર એ'રાઝ ફરમાયા. મૈંને અર્ઝ કિયાઃ યા નબિય્યલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એ'રાઝ ફરમા લિયા. મૈં ખુદાકી કસમ, ન તો મુનાફિક હૂં, ન મુઝે ઈમાનમેં કુછ તરદ્દુદ હે. ઈરશાદ ફરમાયા કે યહાં આ. મૈં કરીબ હો કર બેઠ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તુઝે કિસ ચીઝને રોકા, ક્યા તૂને ઊંટનિયાં નહીં ખરીદ રખ્ખી થીં? મૈંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અગર મૈં કિસી દુન્યાદારકે પાસ ઈસ વક્ત હોતા તો મુઝે યકીન હે કે મૈં ઉસકે ગુસ્સાસે મા'કૂલ ઉઝ્રકે સાથ ખલાસી પા લેતા કે મુઝે બાત કરનેકા સલીકા અલ્લાહ તઆલાને ઈનાયત ફરમાયા હે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મુતઅલ્લિક મુઝે મા'લૂમ હે કે અગર આજ ઝૂટસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો રાઝી કર લૂં તો કરીબ હે કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ મુઝસે નારાઝ હોંગે ઔર અગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સાફ સાફ અર્ઝ કર દૂં તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ગુસ્સા આએગા, લેકિન કરીબ હે કે અલ્લાહકી પાક ઝાત આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈતાબકો ઝાઈલ ફરમા દેગી, ઈસ લિએ સચ હી અર્ઝ કરતા હૂં કે વલ્લાહ, મુઝે કોઈ ઉઝ્ર નહીં થા ઔર જૈસા ફારિગ ઔર વુસ્અત વાલા મૈં ઉસ ઝમાનામેં થા, કિસી

ઝમાનામેં ભી ઉસસે પેહલે નહીં હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસને સચ કહા. ફિર ફરમાયા કે અચ્છા, ઉઠ જાઓ. તુમ્હારા ફેસ્લા હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાએંગે. મેં વહાંસે ઉઠા તો મેરી કૌમકે બહુતસે લોગોંને મુઝે મલામત કી કે તૂને ઈસસે પેહલે કોઈ ગુનાહ નહીં કિયા થા. અગર તૂ કોઈ ઉઝ્ર કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઈસ્તિગફારકી દરખ્વાસ્ત કરતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈસ્તિગફાર તેરે લિએ કાફી થા. મેંને ઉનસે પૂછા કે કોઈ ઔર ભી એસા શખ્સ હે જિસકે સાથ યહ મુઆમલા હુવા હો. લોગોંને બતલાયા કે દો (૨) શખ્સોંકે સાથ ઔર ભી યહી મુઆમલા હુવા કે ઉન્હોંને ભી યહી ગુફ્તગૂ કી જો તૂને કી ઔર યહી જવાબ ઉન્કો મિલા જો તુઝકો મિલા. એક હિલાલ ઈબ્ને ઉમય્યહ (રદિ.). દૂસરે મુરારહ ઈબ્ને રબીઅ (રદિ.). મેંને દેખા કે દો (૨) સાલિહ શખ્સ જો દોનોં બદ્રી હેં, * વહ ભી મેરે શરીકે હાલ હેં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હમ તીનોંસે બોલનેકી ભી મુમાનઅત કર દી કે કોઈ શખ્સ હમસે કલામ ન કરે. યહ કાઈદહકી બાત હે કે ગુસ્સા ઉસી પર આતા હે જિસસે તઅલ્લુક હોતા હે ઔર તમ્બીહ ઉસીકો કી જાતી હે જિસમેં ઉસકી અહ્‌લિયત ભી હો. જિસમેં ઈસ્લાહો-સલાહકી કાબિલિય્યત હી ન હો ઉસકો તમ્બીહ હી કોન કરતા હે? કઅબ (રદિ.) કેહતે હેં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુમાનઅત પર લોગોંને હંમસે બોલના છોળ દિયા ઔર હમસે ઈજ્તિનાબ કરને લગે. ગોયા દુન્યા હી બદલ ગઈ. હત્તા કે ઝમીન બા-વુજૂદ અપની વુસ્અતકે મુઝે તંગ મા'લૂમ હોને લગી. સારે લોગ અજનબી મા'લૂમ હોને લગે. દરો-દીવાર ઓપરે બન ગએ. મુઝે સબસે ઝિયાદા ઈસકા ફિક્ર થા કે મેં ઈસ હાલમેં મર ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જનાઝાકી નમાઝ ભી ન પળ્હેંગે ઔર ખુદા ન-ખ્વાસ્તા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હો ગયા તો મેં હમેશા હમેશાકે લિએ એસા હી રહૂંગા, ન મુઝસે કોઈ કલામ કરેગા, ન મેરી નમાઝ પળ્હેગા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદકે ખિલાફ કોન કર સકતા હે? ગર્ઝ હમ લોગોંને પચાસ દિન ઈસી હાલમેં ગુઝારે. મેરે દોનોં સાથી તો શુરૂ' હી સે ઘરોંમેં છુપ કર બેઠ ગએ થે. મેં સબમેં કવી થા. ચલતા-ફિરતા બાઝારમેં જાતા. નમાઝમેં શરીક હોતા, મગર મુઝસે બાત કોઈ ન કરતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં હાઝિર હો કર સલામ કરતા ઔર બહુત ગૌરસે ખ્યાલ કરતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

---

* બદ્રી વહ લોગ કેહલાતે હેં જો બદ્રકી લળાઈમેં શરીક હુએ. ઉન્કી બુઝુર્ગી ઔર બળાઈ મુસલ્લમ હે. અહાદીસમેં ભી ઉન્કી ફઝીલત આઈ હે. કિતની હી હદીસોંમેં ઉન્કી મગફિરત ઔર અલ્લાહ તઆલાકી ઉનસે ખુશ હોનેકી બશારતેં આઈ હેં.

વ સલ્લમકે લબ મુબારક જવાબકે લિએ હિલે યા નહીં? નમાઝકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ હી ખળે હો કર નમાઝ પૂરી કરતા ઔર આંખ ચુરા કર દેખતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે દેખતે ભી હૈં યા નહીં ? જબ મૈં નમાઝમેં મશગૂલ હોતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે દેખતે ઔર જબ મૈં ઉધર મુતવજ્જેહ હોતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુંહ ફેર લેતે ઔર મેરી જાનિબસે એ'રાઝ ફરમા લેતે.

ગર્ઝ યહી હાલાત ગુઝરતે રહે ઔર મુસલમાનોંકા બાતચીત બંદ કરના મુઝ પર બહુત હી ભારી હો ગયા તો મૈં અબૂ કતાદહ (રદિ.)કી દીવાર પર ચળ્હા. વહ મેરે રિશ્તાકે ચચાઝાદ ભાઈ ભી થે ઔર મુઝસે તઅલ્લુકાત ભી બહુત હી ઝિયાદા થે. મૈંને ઉપર ચળ્હ કર સલામ કિયા. ઉન્હોંને સલામકા જવાબ ન દિયા. મૈંને ઉન્કો કસમ દે કર પૂછા કે ક્યા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે મુઝે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મુહબ્બત હે. ઉન્હોંને ઈસકા ભી જવાબ ન દિયા. મૈંને દૂસરી મરતબા કસમ દી ઔર દરયાફ્ત કિયા. વહ ફિર ભી ચુપ હી રહે. મૈંને તીસરી મરતબા ફિર કસમ દે કર પૂછા. ઉન્હોંને કહાઃ અલ્લાહ જાને ઔર ઉસકા રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ. યહ કલિમા સુન કર મેરી આંખોંસે આંસૂ નિકલ પળે ઔર વહાંસે લોટ આયા. ઈસી દવ્રાનમેં એક મરતબા મૈં મદીનાકે બાઝારમેં જા રહા થા કે એક કિબ્તીકો-જો નસરાની થા ઔર શામસે મદીના મુનવ્વરા અપના ગલ્લહ ફરોખ્ત કરને આયા થા—યહ કેહતે હૂએ સુના કે કોઈ કઅબ ઈબ્ને માલિકકા પતા બતા દો. લોગોંને ઉસકો મેરી તરફ ઈશારા કરકે બતાયા. વહ મેરે પાસ આયા ઔર ગસ્સાનકે કાફિર બાદશાહકા ખત મુઝે લા કર દિયા. ઉસમેં લિખ્ખા હુવા થાઃ હમેં મા'લૂમ હુવા કે તુમ્હારે આકાને તુમ પર ઝુલ્મ કર રખ્ખા હે, તુમ્હેં અલ્લાહ ઝિલ્લતકી જગા' ન રખ્ખે ઔર ન ઝાએ' કરે, તુમ હમારે પાસ આ જાઓ, હમ તુમ્હારી મદદ કરેંગે. (દુન્યાકા કાઈદા હોતા હે કે કિસી બળેકી તરફસે અગર છોટોંકો તમ્બીહ હોતી હે તો ઉન્કો બેહકાનેવાલે, ઔર ઝિયાદા ખોનેકી કોશિશ કિયા કરતે હૈં ઔર ખૈરખ્વાહ બન કર ઈસ કિસમકે અલ્ફાઝસે ઈશ્તિઆલ દિલાયા હી કરતે હૈં) કઅબ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને યહ ખત પળ્હ કર ઈન્ના લિલ્લાહ પળ્હી કે મેરી હાલત યહાં તક પહુંચ ગઈ કે કાફિર ભી મુઝમેં તમઅ્ કરને લગે ઔર મુઝે ઈસ્લામ તકસે હટાનેકી તદબીરેં હોને લગીં. યહ એક ઔર મુસીબત આઈ ઔર ઈસ ખતકો લે જા કર મૈંને એક તન્નૂરમેં ફૂંક દિયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે જા કર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે એ'રાઝકી વજહસે મેરી યહ હાલત હો ગઈ

કે કાફિર મુઝમેં તમઅ્ કરને લગે. ઈસી હાલતમેં ચાલીસ (૪૦) રોઝ હમ પર ગુઝરે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કાસિદ મેરે પાસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ લેકર આયા કે મેં અપની બીવીકો ભી છોળ દૂં. મેંને દરયાફ્ત કિયા કે ક્યા મન્શા હે? ઈસકો તલાક દે દૂં? કહા· નહીં, બલ્કે અલાહિદ્ગી ઈખ્તિયાર કર લો ઔર મેરે દોનોં સાથિયોંકે પાસ ભી ઉન્હી કાસિદકી મઅ્રિફત યહી હુક્મ પહુંચા. મેંને અપની બીવીસે કેહ દિયા કે તૂ અપને મયકામેં ચલી જા. જબ તક અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઈસ અમ્રકા ફેસલા ફરમાએં, વહીં રહના. હિલાલ ઈબ્ને ઉમય્યહકી બીવી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂઈ ઔર અર્ઝ કિયા કે હિલાલ બિલ્કુલ· બૂળ્હે શખ્સ હૈં, કોઈ ખબરગીરી કરનેવાલા ન હોગા તો હલાક હો જાએંગે. અગર આપ ઈજાઝત દેં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ગિરાનીં ન હો તો મેં કુછ કામકાજ ઉન્કા કર દિયા કરૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: મુઝાઈકા નહીં, લેકિન સોહબત ન કરેં. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ ચીઝકી તરફ તો ઉન્કો મયલાન ભી નહીં. જિસ રોઝસે યહ વાકિઅહ પેશ આયા, આજ તક ઉનકા વક્ત રોતે હી ગુઝર રહા હે. કઅબ (રદિ.) કેહતે હૈં, મુઝસે ભી કહા ગયા★ કે હિલાલકી તરહ તૂ ભી અગર બીવીકી ખિદમતકી ઈજાઝત લે લે તો શાયદ મિલ જાએ. મેંને કહા, વહ બૂળ્હે હૈં, મેં જવાન હૂં, ન મા'લૂમ મુઝે ક્યા જવાબ મિલે: ઈસ લિએ મેં જુર્અત નહીં કરતા. ગર્ઝ ઈસ હાલમેં દસ (૧૦) રોઝ ઔર ગુઝરે કે હમસે બાતચીત, મેલજુલ છુટે હૂએ પૂરે પચાસ (૫૦) દિન હો ગએ. પચાસવેં દિનકી સુબ્હકી નમાઝ અપને ઘરકી છટ પર પળ્હ કર મેં નિહાયત ગમગીન બેઠા હુવા થા, ઝમીન મુઝ પર બિલકુલ તંગ થી ઔર ઝિંદગી દોભર હો રહી થી કે સલઅ્ પહાળકી ચોટી પરસે એક ઝોરસે ચિલ્લાને વાલેને આવાઝ દી કે કઅબ (રદિ.) ખૂશખબરી હો તુમકો. મેં ઈતના હી સુન કર સિજદેમેં ગિર ગયા ઔર ખૂશીકે મારે રોને લગા ઔર સમઝા કે તંગી દૂર હો ગઈ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ હમારી મુઆફીકા એ'લાન ફરમાયા, જિસ પર એક શખ્સને તો પહાળ પર ચળ્હ કર ઝોરસે આવાઝ દી. વહ સબસે પેહલે પહુંચ ગઈ. ઈસકે બા'દ એક સાહિબ ઘોળે પર સવાર હો કર ભાગે હૂએ આએ. મેં જો કપળે પહન રહા થા વહ નિકાલ કર બશારત દેનેવાલેકી નઝર કર દીએ. ખુદાકી

★ મુમકિન હે બીવીને કહા હો, કે બીવિયોંકી અલાહિદ્ગીકા હુક્મ અબ તક નહીં હુવા થા યા કિસી બચ્ચે યા મુનાફિકને કહા હો. સહાબા તો બોલતે હી ન થે.

કસમ, ઉન દો કપળોંકે સિવા ઔર કોઈ કપળા ઉસ વક્ત★ મેરી મિલ્કમેં ન
થા. ઉસકે બા'દ મૈંને દો (૨) કપળે માંગે હૂએ પહને ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ
અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. ઈસી તરહ મેરે દોનોં
સાથિયોંકે પાસ ભી ખૂશખબરી લે કર ગએ. મૈં જબ મસ્જિદે નબવી
સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમમેં હાઝિર હુવા તો વહ લોગ જો ખિદમતે
અક્દસમેં હાઝિર થે, મુઝે મુબારકબાદ દેનેકે લિએ દોળે ઔર સબસે પેહલે
અબૂ તલ્હા (રદિ.)ને બળ્હ કર મુબારકબાદ દી ઔર મુસાફહા કિયા, જો
હમેશા હી યાદગાર રહેગા. મૈંને હૂઝુર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી
બારગાહમેં જા કર સલામ કિયા તો ચેહ્રએ અનવર ખિલ રહા થા ઔર
અનવાર ખૂશીકે ચેહરેસે ઝાહિર હો રહે થે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ
અલયહિ વ સલ્લમકા ચેહરએ મુબારક ખૂશીકે વક્તમેં ચાંદકી તરહસે ચમકને
લગતા થા. મૈંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ
સલ્લમ મેરી તવબાકી તકમીલ યહ હે કે મેરી જાઈદાદ જો હે વહ સબ
અલ્લાહકે રાસ્તેમેં સદ્કા હે. (કે યહ ષરવત હી ઈસ મુસીબતકા સબબ બની
થી.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઉસમેં તંગી હોગી.
કુછ હિસ્સા અપને પાસ ભી રહને દો. મૈંને અર્ઝ કિયા કે બેહતર હે,
ખયબરકા હિસ્સા રહને દિયા જાવે. મુઝે સચ હીને નજાત દી. ઈસ લિએ
મૈંને અહ્દ કર લિયા કે હમેશા હી સચ બોલુંગા.

(દુર્રે મન્થૂર, ફત્હુલ બારી)

ફાઈદા:

યહ હે સહાબા (રદિ.)કી ઈતાઅત ઔર દીનદારીકા ઔર અલ્લાહકે
ખૌફકા નમૂના કે હમેશા જંગમેં યહ હઝરાત શરીક રહે. એક મરતબાકી
ગેરહાઝિરી પર ક્યા ક્યા ઈતાબ હુવા ઔર ઉસકો કિસ ફરમાંબરદારીસે
બરદાશ્ત કિયા કે પચાસ (૫૦) દિન રો કર ગુઝાર દિએ ઔર માલ-જિસકી
વજહસે યહ વાકિઅહ પેશ આયા થા-વહ ભી સદ્કા કર દિયા ઔર
કાફિરોંને તમઅ્ દિલાઈ તો બ-જાએ મુશ્તઈલ હોનેકે ઔર ઝિયાદા પશેમાન
હૂએ ઔર ઉસકો ભી અલ્લાહકા ઈતાબ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ
સલ્લમકે એ'રાઝકી વજહસે સમઝા કે મેરે દીનકા ઝો'ફ ઈસ દરજા તક
પહુંચ ગયા કે કાફિરોંકો ઉસકી તમઅ્ હોને લગી કે વહ મુઝે બેદીન બના
દેં. હમ લોગ ભી મુસલમાન હૈં, અલ્લાહ ઔર ઉસકે પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ
અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાત ભી સામને હૈં. બળેસે બળા હુકમ નમાઝ

★ અગરચે કપળોંકે સિવા ઔર માલ મવજૂદ થા, મગર ઉસ વક્તકી આમ ઝિંદગી યહી થી કે ફુઝૂલ ચીઝેં ઝિયાદા ન હોતી થીં. ઈસ લિએ કપળે દો હી થે.

હી કર લે લો કે ઈમાનકે બા'દ ઉસકે બરાબર કોઈ ચીઝ ભી નહીં, કિતને હેં જો ઈસ હુકમકી તા'મીલ કરતે હેં ઔર જો કરતે હેં વહ ભી કૈસી કરતે હેં ? ઉસકે બા'દ ઝકાત ઔર હજકા તો પૂછના હી ક્યા કે ઉસમેં તો માલ ભી ખર્ચ હોતા હે.

(૧૦) સહાબા (રદિ.) કે હંસને પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તમ્બીહ ઔર કબરકી યાદ-દહાની

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મરતબા નમાઝકે લિએ તશરીફ લાએ તો એક જમાઅતકો દેખા કે વહ ખિલખિલા કર હંસ રહી થી ઔર હંસીકી વજહસે દાંત ખિલ રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર મૌતકો કષ્રતસે યાદ કિયા કરો તો જો હાલત મેં દેખ રહા હૂં વહ પેદા ન હો, લિહાઝા મૌતકો કષ્રતસે યાદ કિયા કરો. કબર પર કોઈ દિન ઐસા નહીં ગુઝરતા જિસમેં વહ યહ આવાઝ ન દેતી હો કે મેં બેગાન્ગીકા ઘર હૂં, મિટ્ટીકા ઘર હૂં, કીળોંકા ઘર હૂં. જબ કોઈ મુઅ્મિન કબરમેં રખ્ખા જાતા હે તો વહ કેહતી હે કે તેરા આના મુબારક હે. બહુત અછ્છા કિયા તૂ આ ગયા. જિતને આદમી ઝમીન પર ચલતે થે તૂ ઉન સબમેં મુઝે ઝિયાદા પસંદ થા. આજ જબ તૂ મેરે પાસ આયા હે તો મેરે બેહતરીન સુલૂકકો દેખેગા. ઉસકે બા'દ વહ કબર જહાં તક મુર્દેકી નઝર જાતી હે વહાં તક વસીઅ્ હો જાતી હે ઔર એક દરવાઝા ઉસમેં જન્નતકા ખુલ જાતા હે, જિસસે વહાંકી હવા ઔર ખૂશ્બૂએં ઉસકો આતી રહતી હેં ઔર જબ કોઈ બદ્કિરદાર કબરમેં રખ્ખા જાતા હે તો વહ કેહતી હે કે તેરા આના નામુબારક હે, બુરા કિયા જો તૂ આયા. ઝમીન પર જિતને આદમી ચલતે થે ઉન સબમેં તુઝહીસે મુઝે ઝિયાદા નફરત થી. આજ જબ તૂ મેરે હવાલા હુવા હે તો મેરે બરતાવકો ભી દેખ લેગા. ઉસકે બા'દ વહ ઈસ તરહસે ઉસકો દબાતી હે કે પસ્લિયાં આપસમેં એકદૂસરેમેં ઘુસ જાતી હેં ઔર સત્તર (૭૦) અઝદહે ઉસ પર ઐસે મુસલ્લત હો જાતે હેં કે અગર એક ભી ઝમીન પર ફૂંકાર માર દે તો ઉસકે અષરસે ઝમીન પર ઘાસ તક બાકી ન રહે. વહ ઉસકો કિયામત તક ડંસ્તે રહતે હેં. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે કબર, યા જન્નતકા એક બાગ હે યા જહન્નમકા એક ગળ્હા હે.

(મિશ્કાત)

ફાઈદા:

અલ્લાહકા ખૌફ બળી ઝરૂરી ઔર અહમ ચીઝ હે. યહી વજહ હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અક્ષર કિસી ગેહરી સોચમેં રહતે થે ઔર મૌતકા યાદ કરના ઉસકે લિએ મુફીદ હે. ઈસી લિએ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ નુસ્ખા ઈરશાદ ફરમાયા. કભી કભી મૌતકો યાદ કરતે રહના બહુત હી ઝરૂરી ઔર મુફીદ હે.

(૧૧) હઝરત હન્ઝલહ (રદિ.) કો અપને મુતઅલ્લિક નિફાકકા ડર

હઝરત હન્ઝલહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં થે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને વઅઝ ફરમાયા, જિસસે કુલૂબ નરમ હો ગએ ઔર આંખોંસે આંસૂ બેહને લગે ઔર અપની હકીકત હમેં ઝાહિર હો ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસસે ઉઠ કર મેં ઘર આયા. બીવી-બચ્ચે પાસ આ ગએ ઔર કુછ દુન્યાકા ઝિક્ર-તઝ્કિરહ શુરૂ' હો ગયા ઔર બચ્ચોંકે સાથ હંસના-બોલના, બીવીકે સાથ મઝાક શુરૂ' હો ગયા ઔર વહ હાલત જાતી રહી જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં થી. દફ્અતન્ ખ્યાલ આયા કે મેં પેહલેસે કિસ હાલમેં થા, અબ ક્યા હો ગયા? મેંને અપને દિલમેં કહા કે તૂ તો મુનાફિક હો ગયા કે ઝાહિરમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સામને તો વહ હાલ થા ઔર અબ ઘરમેં આ કર યહ હાલત હો ગઈ. મેં ઉસ પર અફસોસ ઔર રંજ કરતા હુવા ઔર યહ કેહતા હુવા ઘરસે નિકલા કે હન્ઝલહ (રદિ.) તૂ મુનાફિક હો ગયા. સામનેસે હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) તશરીફ લા રહે થે. મેંને ઉનસે અર્ઝ કિયા કે હન્ઝલહ (રદિ.) તો મુનાફિક હો ગયા. વહ યહ સુન કર ફરમાને લગે કે સુબ્હાનલ્લાહ, ક્યા કેહ રહે હૈં, હરગિઝ નહીં. મેંને સૂરત બયાન કી કે હમ લોગ જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હોતે હૈં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દોઝખ ઔર જન્નતકા ઝિક્ર ફરમાતે હૈં તો હમ લોગ ઐસે હો જાતે હૈં, ગોયા વહ દોનોં હમારે સામને હૈં ઔર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસસે આ જાતે હૈં તો બીવી-બચ્ચોં ઔર જાઈદાદ વગયરહકે ધંદોંમેં ફંસ કર ઉસકો ભૂલ જાતે હૈં. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ફરમાયા કે યહ બાત તો હમકો ભી પેશ આતી હે, ઈસ લિએ દોનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર જા કર હન્ઝલહ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા,

યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેં તો મુનાફિક હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ક્યા બાત હૂઈ? હન્ઝલહ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે જબ હમ લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોતે હૈં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જન્નત-દોઝખકા ઝિક્ર ફરમાતે હૈં તબ તો હમ ઐસે હો જાતે હૈં કે ગોયા વહ હમારે સામને હૈં, લેકિન જબ ખિદમતે અક્દસસે ચલે જાતે હૈં તો જા કર બીવી-બચ્ચોં ઔર ઘર-બાહરકે ધંદોંમેં ફંસ કર ભૂલ જાતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉસ ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે, અગર તુમ્હારા હર વક્ત વહી હાલ રહે જૈસા મેરે સામને હોતા હે તો ફરિશ્તે તુમ્હારે બિસ્તરોં પર ઔર રાસ્તોંમેં મુસાફહા કરને લગેં, લેકિન હન્ઝલહ (રદિ.) બાત યહ હે કે ગાહે ગાહે ગાહે ગાહે.

(ઈહ્યા-મુસ્લિમ)

ફાઈદા:

યા'ની આદમીકે સાથ ઈન્સાની ઝરૂરતેં ભી લગી હૂઈ હૈં, જિન્કો પૂરા કરના ભી ઝરૂરી હે. ખાના-પીના, બીવી-બચ્ચે ઔર ઉન્કી ખૈરખબર લેના યહ ભી ઝરૂરી ચીઝેં હૈં. ઈસ લિએ ઈસ કિસમકે હાલાત કભી કભી હાસિલ હોતે હૈં. ન હર વક્ત યહ હાસિલ હોતે હૈં ઔર ન ઉસકી ઉમ્મીદ રખના ચાહિએ. યહ ફરિશ્તોંકી શાન હે કે ઉન્કો કોઈ દૂસરા ધંદા હી નહીં, ન બીવી-બચ્ચે, ન ફિક્રે મઆશ ઔર ન દુન્યવી કિસ્સે ઔર ઈન્સાનકે સાથ ચૂંકે બશરી ઝરૂરિય્યાત લગી હૂઈ હૈં, ઈસ લિએ વહ હર વક્ત એક સી હાલત પર નહીં રેહ સકતા, લેકિન ગૌરકી બાત યહ હે કે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકો અપને દીનકી કિતની ફિક્ર થી કે ઝરા સી બાતસે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સામને જો હાલત હમારી હોતી હે વહ બા'દમેં નહીં રહતી, ઉસસે અપને મુનાફિક હોનેકા ઉન્કો ફિક્ર હો ગયા. ઈશ્ક અસ્ત વ હઝાર બદગુમાની: ઈશ્ક જિસસે હોતા હે ઉસકે મુતઅલ્લિક હઝાર તરહકી બદગુમાની ઔર ફિક્ર હો જાતા હે. બેટેસે મુહબ્બત હો ઔર વહ કહીં સફરમેં ચલા જાએ, ફિર દેખિએ, હર વક્ત ખૈરયતકી ખબરકા ફિક્ર રહતા હે ઔર જો યહ ભી મા'લૂમ હો જાએ કે વહાં તાઊન યા ફસાદ હો ગયા, ફિર ખુદા ... ને કિતને ખુતૂત ઔર તાર પહોંચેંગે.

તક્મીલ

અલ્લાહકે ખૌફકે મુતફર્રિક અહ્વાલ

કુર્આન શરીફકી આયાત ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અહાદીષ ઔર બુઝુર્ગોંકે વાકિઆતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ડરનેકે મુતઅલ્લિક જિતના કુછ ઝિક્ર કિયા ગયા હે ઉસકા ઈહાતા તો દુશ્વાર હે, લેકિન મુખ્તસર તોર પર ઈતના સમઝ લેના ચાહિએ કે દીનકે હર કમાલકા ઝીના અલ્લાહકા ખૌફ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હિકમતકી જળ અલ્લાહકા ખૌફ હે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) બહુત રોયા કરતે થે, હત્તા કે રોતે રોતે આંખે ભી બેકાર હો ગઈ થીં. કિસી શખ્સને એક મરતબા દેખ લિયા તો ફરમાને લગે કે મેરે રોને પર તઅજ્જુબ કરતે હો, અલ્લાહકે ખૌફસે સૂરજ રોતા હે. એક મરતબા ઐસા હી કિસ્સા આયા તો ફરમાયા કે અલ્લાહકે ખૌફસે ચાંદ રોતા હે. એક નવજવાન સહાબી (રદિ.) પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ગુઝર હુવા. વહ પળ્હ રહે થે. જબ—

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ

—પર **પહુંચે** તો બદનકે બાલ ખળે હો ગએ. રોતે રોતે દમ ઘુંટને લગા ઔર કેહ રહે થેઃ હાં, જિસ દિન આસ્માન ફટ જાવેંગે (યા'ની કિયામતકે દિન) મેરા ક્યા હાલ હોગા ? હાય, મેરી બરબાદી ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ્હારે ઈસ રોનેકી વજહસે ફરિશ્તે ભી રોને લગે. એક અન્સારીને તહજ્જુદ પળ્હા ઔર ફિર બેઠ કર બહુત રોએ. કેહતે થે, અલ્લાહ હી સે ફરયાદ કરતા હૂં જહન્નમકી આગકી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમને આજ ફરિશ્તોંકો રુલા દિયા. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) એક સહાબી હૈં, રો રહે થે. બીવી ભી ઉન્કી ઈસ હાલતકો દેખ કર રોને લગીં. પૂછા કે તુમ ક્યૂં રોતી હો? કેહને લગીં કે જિસ વજહસે તુમ રોતે હો. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને રવાહા (રદિ.)ને કહા કે મેં ઈસ વજહસે રો રહા હૂં કે જહન્નમ પર તો ગુઝરના હે હી, ન મા'લૂમ નજાત હો સકેગી યા વહીં રેહ જાઉંગા ?

(કિયામુલ્લયૂલ)

ઝુરારહ ઈબ્ને અવ્ફા એક મસ્જિદમેં નમાઝ પળ્હ રહે થે—

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ الآيَةَ

–પર જબ પહુંચે તો ફવ્રન ગિર ગએ ઔર ઈન્તિકાલ હો ગયા. લોગ ઉઠા કર ઘર તક લાએ. હઝરત ખલીદ એક મરતબા નમાઝ પળ્હ રહે થે–

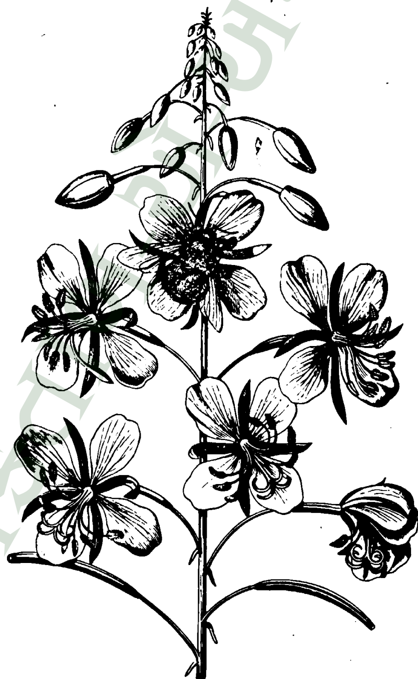
كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

–પર પહુંચે તો ઉસકો બાર બાર પળ્હને લગે. થોળી દેરમેં ઘરકે એક કોનેસે આવાઝ આઈ કે કિતની મરતબા ઉસકો પળ્હોગે? તુમ્હારે ઈસ બાર બારકે પળ્હનેસે ચાર (૪) જિન મર ચુકે હૈં. એક ઔર સાહિબકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે.પળ્હતે પળ્હતે જબ– وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ

–પર પહુંચે તો એક ચીખ મારી ઔર તળપ તળપ કર મર ગએ. ઔર ભી ઈસ કિસમકે વાકિઆત કષ્રતસે ગુઝરે હૈં. હઝરત ફુઝૈલ (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે અલ્લાહકા ખૌફ હર ખૈરકી તરફ રહબરી કરતા હે. હઝરત શિબ્લી (રહ.)કે નામસે સબ હી વાકિફ હૈં. વહ કેહતે હૈં કે જબ ભી મેં અલ્લાહસે ડરા હૂં, ઉસકી વજહસે મુઝ પર હિકમત ઔર ઈબ્રતકા ઐસા દરવાઝા ખુલા હે, જો ઈસસે પેહલે નહીં ખુલા. હદીષમેં આયા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે મેં અપને બંદે પર દો (૨) ખૌફ જમા' નહીં કરતા ઔર દો (૨) બેફિક્રિયાં નહીં દેતા. અગર દુન્યામેં મુઝસે બેફિક્ર રહે તો કિયામતમેં ડરાતા હૂં ઔર દુન્યામેં ડરતા રહે તો આખિરતમેં બેફિક્રી અતા કરતા હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો અલ્લાહસે ડરતા હે ઉસસે હર ચીઝ ડરતી હે ઔર જો ગયરુલ્લાહસે ડરતા હે ઉસકો હર ચીઝ ડરાતી હે. યહ્યા ઈબ્ને મુઆઝ (રદિ.) કેહતે હૈં કે આદમી બીચારા અગર જહન્નમસે ઈતના ડરને લગે જિતના તંગદસ્તીસે ડરતા હે તો સીધા જન્નતમેં જાએ. અબૂ સુલયમાન દારાની (રહ.) કેહતે હૈં કે જિસ દિલસે અલ્લાહકા ખૌફ જાતા રહતા હે વહ બરબાદ હો જાતા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જિસ આંખસે અલ્લાહકે ખૌફકી વજહસે ઝરા સા આંસૂ ખ્વાહ મખ્ખીકે સરકે બરાબર હી કયૂં ન હો, નિકલ કર ચેહરા પર ગિરતા હે, અલ્લાહ તઆલા ઉસ ચેહરાકો આગ પર હરામ ફરમા દેતા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા એક ઔર ઈરશાદ હે કે જબ મુસલમાનકા દિલ અલ્લાહકે ખૌફસે કાંપતા હે તો ઉસકે ગુનાહ ઐસે ઝળતે હૈં જૈસે દરખ્તોંસે પત્તે ઝળતે હૈં. મેરે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા એક ઔર ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ અલ્લાહકે ખૌફસે રોએ ઉસકા આગમેં જાના ઐસાં હી મુશ્કિલ હે જૈસા દૂધકા થનોંમેં વાપસ જાના. હઝરત ઉક્બા ઈબ્ને આમિર (રદિ.) એક સહાબી હૈં, ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે નજાતકા રાસ્તા ક્યા હે? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અપની ઝબાનકો રોકે રખ્ખો. ઘરમેં બેઠે રહો ઔર અપની ખતાઓં પર રોતે રહો. હઝરત આઈશા (રદિ.)ને એક મરતબા દરયાફ્ત કિયા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતમેં કોઈ ઐસા ભી હે જો બેહિસાબ-કિતાબ જન્નતમેં દાખિલ હો? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ હાં, જો અપને ગુનાહોંકો યાદ કરકે રોતા રહે. મેરે આકા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા એક ઔર ઈરશાદ હે કે અલ્લાહકે નઝદીક દો (૨) કત્રોંસે ઝિયાદા કોઈ કત્રા પસંદ નહીં. એક આંસૂકા કત્રહ, જો અલ્લાહકે ખૌફસે નિકલા હો, દૂસરા ખૂનકા કત્રા જો અલ્લાહકે રાસ્તામેં ગિરા હો. એક જગા ઈરશાદ હે કે કિયામતકે દિન સાત (૭) આદમી ઐસે હોંગે જિન્કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપના સાયા અતા ફરમાએંગે. એક વહ શખ્સ જો તન્હાઈમેં અલ્લાહકો યાદ કરે ઔર ઉસકી વજહસે ઉસકી આંખસે આંસૂ બેહને લગેં. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કા ઈરશાદ હે, જો રો સકતા હો, રોએ ઔર જિસકો રોના ન આએ વહ રોનેકી સૂરત હી બના લે. મુહમ્મદ ઈબ્ને મુન્કદિર (રદિ.) જબ રોતે થે તો આંસૂઓંકો અપને મુંહ ઔર ડાળ્હીસે પૂંછતે થે ઔર કેહતે થે કે મુઝે યહ રિવાયત પહુંચી હે કે જહન્નમકી આગ ઉસ જગાકો નહીં છૂતી જહાં આંસૂ પહુંચે હોં. ષાબિત બનાની (રહ.)કી આંખેં દુખને લગીં. તબીબને કહા કે એક બાતકા વા'દા કર લો, આંખ અછ્છી હો જાવેગી કે રોયા ન કરો. કેહને લગેઃ આંખમેં કોઈ ખૂબી હી નહીં અગર વહ રોએ નહીં. યઝીદ ઈબ્ને મયસરહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે રોના સાત (૭) વજહસે હોતા હેઃ ૧. ખૂશીસે, ૨. જુનૂનસે, ૩. દર્દસે, ૪. ઘબરાહટસે, ૫. દિખલાવેસે, ૬. નશાસે, ઔર ૭. અલ્લાહકે ખૌફસે. યહી હે વહ રોના કે ઉસકા એક આંસૂ ભી આગકે સમંદરોંકો બુઝા દેતા હે. કઅ્બે અહબાર (રદિ.) કેહતે હૈં, ઉસ ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે કે અગર મેં અલ્લાહકે ખૌફસે રોઊં ઔર આંસૂ મેરે રુખ્સાર પર બેહને લગે, યહ મુઝે ઈસસે ઝિયાદા પસંદ હે કે પહાળકે બરાબર સોના સદ્કા કરૂં. ઈન્કે અલાવા ઔર ભી હઝારોં ઈરશાદાત હૈં, જિનસે મા'લૂમ હોતા હે કે અલ્લાહકી યાદમેં ઔર અપને ગુનાહોંકી ફિક્રમેં રોના કીમિયા હે ઔર બહુત હી ઝરૂરી ઔર મુફીદ, ઔર અપને ગુનાહોં પર નઝર કરકે યહી હાલત હોના ચાહિએ, લેકિન ઈસકે સાથ હી યહ ભી ઝરૂરી હે કે અલ્લાહકે ફઝ્લ ઔર ઉસકી રહમતકી ઉમ્મીદમેં ભી કમી ન હો. યકીનન્ અલ્લાહકી રહમત હર શયકો વસીઅ્ હે. હઝરત ઉમર (રદિ.)કા ઈરશાદ હે કે અગર કિયામતમેં યહ એ'લાન હો કે એક શખ્સકે સિવા સબકો જહન્નમમેં દાખિલ કરો તો મુઝે અલ્લાહકી રહમતસે યહ ઉમ્મીદ હે કે વહ

શખ્સ મેં હી હૂં ઔર અગર યહ એ'લાન હો કે એક શખ્સકે સિવા સબકો જન્નતમેં દાખિલ કરો તો મુઝે અપને આ'માલસે યહ ખૌફ હે કે વહ શખ્સ મેં હી ન હૂં. ઈસ લિએ દોનોં ચીઝોંકો અલાહિદા અલાહિદા સમઝના ઔર રખના ચાહિએ. બિલખુસૂસ મૌતકે વક્તમેં ઉમ્મીદકા મુઆમલા ઝિયાદા હોના ચાહિએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તુમમેંસે કોઈ શખ્સ ન મરે, મગર અલ્લાહ તઆલાકે સાથ હુસ્ને ઝન રખતા હો. ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.)કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઉન્હોંને અપને બેટેકો બુલાયા ઔર ફરમાયા કે ઐસી અહાદીષ મુઝે સુનાંઓ, જિનસે અલ્લાહ તઆલાકે સાથ ઉમ્મીદ બળ્હતી હો.

તીસરા બાબ

સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે ઝુહ્દ ઔર ફક્રકે બયાનમેં

ઈસ બારામેં ખૂદ નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા અપના મા'મૂલ ઔર ઉસકે વાકિઆત જો ઈસ અમ્ર પર દલાલત કરતે હૈં કે યહ ચીઝ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખૂદ ઈખ્તિયાર ફરમાઈ હૂઈ ઔર પસંદ કી હૂઈ થી, ઈતની કષ્રતસે હદીષકી કિતાબોંમેં પાએ જાતે હૈં કે ઉન્કા મિષાલકે તોર પર ભી જમા' કરના મુશ્કિલ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ફક્ર મુઅ્મિનકા **તુહફા હે.**

(૧) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પહાળોંકો સોના બના દેનેસે ઈન્કાર

નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેરે રબને મુઝ પર યહ પેશ કિયા કે મેરે લિએ મક્કાકે પહાળોંકો સોનેકા બના દિયા જાએ. મેંને અર્ઝ કિયાઃ અય અલ્લાહ! મુઝે તો યહ પસંદ હે કે એક દિન પેટ ભર કર ખાઉં તો દૂસરે દિન ભૂકા રહૂં, તાકે જબ ભૂકા રહૂં તો તેરી તરફ ઝારી કરૂં ઔર તુઝે યાદ કરૂં ઔર જબ પેટ ભરૂં તો તેરા શુક્ર કરૂં, તેરી તા'રીફ કરૂં.

(તિરમિઝી)

ફાઈદા:

યહ ઉસ ઝાતે મુકદ્દસકા હાલ હે જિસકે હમ નામ-લેવા હૈં ઔર ઉસકી ઉમ્મતમેં હોને પર ફખ્ર હે, જિસકી હર બાત હમારે લિએ કાબિલે ઈત્તિબાઅ્ હે.

(૨) હઝરત ઉમર (રદિ.) કે વુસ્અત તલબ કરને પર તમ્બીહ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ગુઝરકી હાલત

બીવિયોંકી બા'ઝ ઝિયાદ્તિયોં પર એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કસમ ખા લી થી કે એક મહીના તક ઉન્કે પાસ ન જાઉંગા, તાકે ઉન્કો તમ્બીહ હો ઔર અલાહિદા ઉપર એક હુજરામેં કિયામ ફરમાયા થા. લોગોંમેં યહ શોહરત હો ગઈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સબકો તલાક દે દી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસ વક્ત અપને ઘર થે. જબ યહ ખબર સુની તો દોળે હૂએ તશરીફ લાએ. મસ્જિદમેં દેખા કે લોગ મુતફર્રિક તોર પર બેઠે હૂએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે રંજ ઔર ગુસ્સાકી વજહસે રો રહે હૈં. બીબિયાં ભી સબ અપને અપને ઘરોંમેં રો રહી હૈં. અપની બેટી હઝરત હફસા (રદિ.)કે પાસ તશરીફ લે ગએ. વહ ભી મકાનમેં રો રહી થીં. ફરમાયા કે અબ ક્યું રો રહી હે? ક્યા મેં હમેશા ઈસસે ડરાયા નહીં કરતા થા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નારાઝગીકી કોઈ બાત ન કિયા કર. ઉસકે બા'દ મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ. વહાં એક જમાઅત મિમ્બરકે પાસ બેઠી રો રહી થી. થોળી દેર વહાં બેઠે રહે, મગર શિદ્દતે રંજસે બેઠા ન ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જિસ જગા તશરીફ ફરમા થે, ઉસકે કરીબ તશરીફ લે ગએ ઔર હઝરત રિબાહ (રદિ.) એક ગુલામકે ઝરીઆસે દો બારીકે ઝીનહ પર પાઉં લટકાએ બેઠે થે, અંદર હાઝૂરીકી ઈજાઝત ચાહી. ઉન્હોંને હાઝિરે ખિદમત હો કર હઝરત ઉમર (રદિ.)કે લિએ ઈજાઝત માંગી, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સુકૂત ફરમાયા, કોઈ જવાબ ન દિયા. હઝરત રિબાહ (રદિ.)ને આ કર યહી જવાબ ઉમર (રદિ.)કો દે દિયા. મેંને અર્ઝ કર દિયા થા, મગર કોઈ જવાબ ન મિલા. હઝરત ઉમર (રદિ.) મા'યૂસ હો કર મિમ્બરકે પાસ આ બેઠે, મગર બેઠા ન ગયા, તો ફિર થોળી દેરમેં હાઝિર હો કર હઝરત રિબાહ (રદિ.)કે ઝરીઆસે ઈજાઝત ચાહી. ઈસી તરહ તીન મરતબા પેશ આયા કે યહ બે-તાબીસે ગુલામકે ઝરીઆસે ઈજાઝત હાઝૂરીકી માંગતે, ઉધરસે જવાબમેં સુકૂત ઔર ખામોશી હી હોતી. તીસરી મરતબા જબ લોટને લગે તો હઝરત રિબાહ (રદિ.)ને આવાઝ દી ઔર કહા કે તુમ્હેં હાઝૂરીકી ઈજાઝત હો ગઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) હાઝિરે ખિદમત હૂએ તો દેખા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક બોરીએ પર લેટે હૂએ હૈં, જિસ પર કોઈ

ચીઝ બિછી હૂઈ નહીં હે. ઈસ વજહસે જિસ્મે અત્હર પર બોરીએકે નિશાનાત ભી ઉભર આએ હૈં. ખૂબસૂરત બદન પર નિશાનાત સાફ નઝર આયા હી કરતે હૈં ઔર સિર્હાને એક ચમળેકા તકિયા હે, જિસમેં ખજૂરકી છાલ ભરી હૂઈ હે. મેંને સલામ કિયા ઔર સબસે અવ્વલ તો યહ પૂછા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બીવિયોંકો તલાક દે દી? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં. ઉસકે બા'દ મેંને દિલ બસ્તગીકે તોર પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! હમ કુરૈશી લોગ અવરતોં પર ગાલિબ રહતે થે, મગર જબ મદીના આએ તો દેખા કે અન્સારકી અવરતેં મર્દોં પર ગાલિબ હૈં. ઉન્કો દેખ કર કુરૈશકી અવરતેં ભી ઈસસે મુતઅષ્થિર હો ગઈં. ઉસકે બા'દ મેંને એક આધ બાત ઔર કી, જિસસે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચેહરએ અનવર પર તબસ્સુમકે આષાર ઝાહિર હૂએ. મેંને દેખા કે ઘરકા કુલ સામાન યહ થાઃ તીન ચમળે બગેર દિબાગત દીએ હૂએ ઔર એક મુઠી જવ એક કોનેમેં પળે હૂએ થે. મેંને ઈધરઉધર નઝર દોળા કર દેખા તો ઈસકે સિવા કુછ ન મિલા. મેં દેખ કર રો દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ક્યૂં રો રહે હો? મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ક્યૂં ન રોઉં કે યહ બોરીએકે નિશાનાત આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બદન મુબારક પર પળ રહે હૈં ઔર ઘરકી કુલ કાઈનાત યહ હે જો મેરે સામને હે. ફિર મેંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દુઆ કીજિએ, આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મત પર ભી વુસ્અત હો. યહ રૂમો-ફારિસ બેદીન હોને કે બાવુજૂદ કે અલ્લાહકી ઈબાદત નહીં કરતે, ઉન પર તો યહ વુસ્અત, યહ કયસરો-કિસ્રા તો બાગોં ઔર નહરોંકે દરમ્યાન હોં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર ઉસકે ખાસ બંદા હો કર યહ હાલત! નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તકિયા લગાએ હૂએ લેટે થે, હઝરત ઉમર (રદિ.)કી યહ બાત સુન કર બેઠ ગએ ઔર ફરમાયા કે ઉમર! (રદિ.) ક્યા અબ તક ઈસ બાતકે અંદર શકમેં પળે હૂએ હો? સુનો, આખિરતકી વુસ્અત દુન્યાકી વુસ્અતસે બહુત બેહતર હે, ઉન કુફ્ફારકો તય્યિબાત ઔર અછ્છી ચીઝેં દુન્યામેં મિલ ગઈં ઔર હમારે લિએ આખિરતમેં હૈં. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! મેરે લિએ ઈસ્તિગફાર ફરમાએં કે વાકિઈ મેંને ગલતી કી.

(ફતહ - શમાઈલ)

ફાઈદા:

યહ દીનો-દુન્યાકે બાદશાહ ઔર અલ્લાહકે લાડલે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તર્ઝે અમલ હે કે બોરીએ પર કોઈ ચીઝ બિછી હૂઈ ભી નહીં, નિશાનાત બદન પર પળે હૂએ હૈં, ઘરકે સાઝો-સામાનકા હાલ ભી મા'લૂમ હો ગયા. ઉસ પર એક શખ્સને દુઆકી દરખ્વાસ્ત કી તો તમ્બીહ ફરમાઈ. હઝરત આઈશા (રદિ.)સે કિસીને પૂછા થા કે આપ (રદિ.)કે ઘરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા બિસ્તરા કૅયા થા? ફરમાયા કે એક ચમળાકા થા, જિસમેં ખજૂરકી છાલ ભરી હૂઈ થી. હઝરત હફસા (રદિ.)સે ભી કિસીને પૂછા કે આપ (રદિ.)કે ઘરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા બિસ્તરા કૈસા થા? ફરમાયા કે એક ટાટ થા, જિસકો દોહરા કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નીચે બિછા દેતી થી. એક રોઝ મુઝે ખ્યાલ હુવા કે અગર ઉસકો ચોહરા કરકે બિછા દૂં તો ઝિયાદા નરમ હો જાએ. ચુનાંચે હમને બિછા દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સુબ્હકો ફરમાયા કે રાત કૅયા બિછા દિયા થા? હમને અર્ઝ કર દિયા કે વહી ટાટ થા. ઉસકો ચોહરા કર દિયા થા. ફરમાયા: ઉસકો વૈસા હી કર દો; જૈસા પેહલે થા. ઉસકી નરમી રાતકો ઉઠનેમેં માનિઅ્ બનતી હે.

(શમાઈલ)

અબ હમ લોગ અપને નરમ નરમ ઔર રૂએંદાર ગદ્દોં પર ભી નિગાહ ડાલેં કે અલ્લાહને કિસ કદર વુસ્અત ફરમા રખ્ખી હે ઔર ફિર ભી બ-જાએ શુક્રકે હર વક્ત તંગીકી શિકાયત હી ઝુબાન પર રહતી હે.

(૩) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) કી ભૂકકા હાલ

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) એક મરતબા કતાનકે કપળેમેં નાક સાફ કરકે ફરમાને લગે, કૅયા કેહને હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કે આજ કતાનકે કપળેમેં નાક સાફ કરતા હે, હાલાંકે મુઝે વહ ઝમાના ભી યાદ હે જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મિમ્બર ઔર હુજરાકે દરમિયાનમેં બેહોશ પળા હુવા હોતા થા ઔર લોગ મજનૂન સમઝ કર પાઉંસે ગરદન દબાતે થે, હાલાંકે જુનૂન નહીં થા; બલ્કે ભૂક થી.

ફાઈદા:

યા'ની ભૂકકી વજહસે કઈ કઈ રોઝકા ફાકા' હો જાતા થા, બેહોશી હો જાતી થી ઔર લોગ સમઝતે થે કે જુનૂન હો ગયા. કેહતે હૈં કે ઉસ

ઝમાનામેં મજનૂનકા ઈલાજ ગરદનકો પાઉંસે દબાનેસે કિયા જાતા થા. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) બળે સાબિર ઔર કાનિઅ્ લોગોંમેં થે. કઈ કઈ વક્ત ફાકોંમેં ગુઝર જાતે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બા'દ અલ્લાહને ફુતૂહાત ફરમાઈ તો ઉન પર તવંગરી આઈ. ઉસકે સાથ હી બળે આબિદ થે. ઉન્કે પાસ એક થેલી થી, જિસમેં ખજૂરકી ગુઠલિયાં ભરી રહતી, ઉસ પર તસ્બીહ પળ્હા કરતે. જબ યહ સારી થેલી ખાલી હો જાતી તો બાંદી ઉસકો ફિર ભર કર પાસ રખ દેતી. ઉન્કા યહ ભી મા'મૂલ થા કે ખૂદ ઔર બીવી ઔર ખાદિમ તીન આદમી રાતકે તીન હિસ્સે કર લેતે ઔર નમ્બરવાર એક શખ્સ તીનોંમેંસે ઈબાદતમેં મશગૂલ રહતા. મેંને અપને વાલિદ સાહિબ (રહ.)સે સુના કે મેરે દાદા સાહિબ (રહ.)કા ભી તક્રીબન્ યહી મા'મૂલ થા કે રાતકો એક બજે તક વાલિદ સાહિબ (રહ.) મુતાલઆમેં મશગૂલ રહતે. એક બજે દાદા સાહિબ (રહ.) તહજ્જુદકે લિએ ઉઠતે તો તકાઝા ફરમા કર વાલિદ સાહિબ (રહ.)કો સુલા દેતે ઔર ખૂદ તહજ્જુદમેં મશગૂલ હો જાતે ઔર સુબ્હસે તક્રીબન્ પૌન ઘંટા કબ્લ મેરે તાઈ સાહિબ (રહ.)કો તહજ્જુદકે લિએ જગા દેતે ઔર ખૂદ ઈત્તિબાએ સુન્નતમેં આરામ ફરમાતે. અલ્લાહુમ્મર્ઝુક્ની ઈત્તિબાઅહૂ.

(તઝ્કિરતુલ હુફ્ફાઝ)

(૪) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા બયતુલ માલસે વઝીફા

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કે યહાં કપળેકી તિજારત હોતી થી ઔર ઉસીસે ગુઝર-અવકાત થા. જબ ખલીફા બનાએ ગએ તો હસ્બે મા'મૂલ સુબ્હકો ચંદ ચાદરેં હાથ પર ડાલ કર બાઝારમેં ફરોખ્તકે લિએ તશરીફ લે ચલે. રાસ્તામેં હઝરત ઉમર (રદિ.) મિલે. પૂછા, કહાં ચલે? ફરમાયા, બાઝાર જા રહા હૂં. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે અગર તુમ તિજારતમેં મશગૂલ હોગે તો ખિલાફતકે કામકા ક્યા હોગા? ફરમાયા, ફિર અહ્લો-અયાલકો કહાંસે ખિલાઉં? અર્ઝ કિયા કે અબૂ ઉબયદહ (રદિ.) જિન્કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અમીન હોનેકા લકબ દિયા હે, ઉન્કે પાસ ચલેં, વહ આપકે લિએ બયતુલ માલસે કુછ મુકર્રર કર દેંગે. દોનોં હઝરાત ઉન્કે પાસ તશરીફ લે ગએ તો ઉન્હોંને એક મુહાજિરીકો જો અવસતન્ મિલતા થા, ન કમ ન ઝિયાદા, વહ મુકર્રર ફરમા દિયા. એક મરતબા બીવીને દરખ્વાસ્ત કી કે કોઈ મીઠી ચીઝ ખાનેકો દિલ ચાહતા હે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ફરમાયા કે મેરે પાસ તો દામ નહીં કે ખરીદૂં, અહ્લિયાને

અર્ઝ કિયા કે હમ અપને રોઝકે ખાનેમેંસે થોળા થોળા બચા લિયા કરેં, કુછ દિનોંમેં ઈતની મિક્દાર હો જાએગી. આપ (રદિ.)ને ઈજાઝત ફરમા દી. અહ્‌લિયાને કઈ રોઝમેં કુછ થોળેસે પૈસે જમા કિએ. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે તજ્રુબેસે યહ મા'લૂમ હુવા કે ઈતની મિક્દાર હમેં બયતુલ માલસે ઝિયાદા મિલતી હે, ઈસ લિએ જો જમા' કિયા થા વહ ભી બયતુલ માલમેં જમા' ફરમા દિયા ઔર આઈન્દહકે લિએ ઈતની મિક્દાર જિતના ઉન્હોંને રોઝાના જમા' કિયા થા અપની તન્ખ્વાહમેંસે કમ કર દિયા.

ફાઈદા:

ઈતને બળે ખલીફા ઔર બાદશાહ પેહલેસે અપની તિજારત ભી કરતે થે ઔર વહ ઝરૂરિય્યાતકે લિએ કાફી ભી થી, જૈસા કે ઈસ એ'લાનસે મા'લૂમ હોતા હે, જો બુખારીમેં હઝરત આઈશા (રદિ.)સે મરવી હે કે જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ખલીફા બનાએ ગએ તો આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે મેરી કૌમકો યહ બાત મા'લૂમ હે કે મેરા પેશ-એ-તિજારત મેરે અહ્‌લો-અયાલકે ખર્ચકો નાકાફી નહીં થા, લેકિન અબ ખિલાફતકી વજહસે મુસલમાનોંકે કારોબારમેં મશગૂલી હે, ઈસ લિએ બયતુલ માલસે મેરે અહ્‌લો-અયાલકા ખાના મુકર્રર હોગા, ઈસકે બા-વુજૂદ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કા વિસાલ હોને લગા તો હઝરત આઈશા (રદિ.)કો વસિય્યત ફરમાઈ કે મેરી ઝરૂરતોંમેં જો ચીઝેં બયતુલ માલકી હૈં વહ મેરે બા'દ આનેવાલે ખલીફાકે હવાલા કર દી જાએં. હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે આપ (રદિ.)કે પાસ કોઈ દીનાર યા દિરહમ નહીં થા. એક ઊંટની દૂધકી, એક પ્યાલા, એક ખાદિમ થા. બા'ઝ રિવાયાતમેં એક ઓળ્હના, એક બિછોના ભી આયા હે. યહ અશ્યાઅ્ હઝરત ઉમર (રદિ.)કે પાસ જબ નયાબતમેં પહોંચીં તો આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા અબૂબક્ર (રદિ.) પર રહમ ફરમાએં કે અપનેસે બા'દ વાલેકો મશક્કતમેં ડાલ ગએ.

(ફતહ)

(૫) હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) કા બયતુલ માલસે વઝીફા

હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી તિજારત કિયા કરતે થે. જબ ખલીફા બનાએ ગએ તો બયતુલ માલસે વઝીફા મુકર્રર હુવા. મદીના તય્યિબામેં લોગોંકો જમા' ફરમા કર ઈરશાદ ફરમાયા કે મૈં તિજારત કિયા કરતા થા, અબ તુમ લોગોંને ઈસમેં મશગૂલ કર દિયા. ઈસ લિએ અબ ગુઝારાકી ક્યા સૂરત હો?

લોગોંને મુખ્તલિફ મિક્દારેં તજવીઝ કીં, હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ ચુપ બેઠે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમ્હારી ક્યા રાઈ હે? આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે તવસ્સુતકે સાથ જો તુમ્હેં ઔર તુમ્હારે ઘરવાલોંકો કાફી હો જાએ. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઈસ રાઈકો પસંદ ફરમાયા ઔર કબૂલ કર લિયા ઔર મુતવસ્સિત મિક્દાર તજવીઝ હો ગઈ. ઉસકે બા'દ એક મરતબા એક મજલિસમેં જિસમેં ખૂદ હઝરત અલી (રદિ.) ભી થે ઔર હઝરત ઉષ્માન (રદિ.), હઝરત ઝુબેર (રદિ.), હઝરત તલહા (રદિ.) શરીક થે, યહ ઝિક્ર આયા કે હઝરત ઉમર (રદિ.)કે વઝીફામેં ઈઝાફા કરના ચાહિએ કે ગુઝરમેં તંગી હોતી હે, મગર ઉનસે અર્ઝ કરનેકી હિમ્મત ન હૂઈ. ઈસ લિએ ઉન્કી સાહિબઝાદી હઝરત હફ્સા (રદિ.) જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમંકી બીવી હોનેકી વજહસે ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન ભી થીં, ઉન્કી ખિદમતમેં યહ હઝરાત તશરીફ લે ગએ ઔર ઉન્કે ઝરીઆસે હઝરત ઉમર (રદિ.)કી ઈજાઝત ઔર રાઈ મા'લૂમ કરનેકી કોશિશ કી ઔર સાથ હી યહ ભી કેહ દિયા કે હમ લોગોંકે નામ મા'લૂમ ન હોં.હઝરત હફ્સા (રદિ.)ને જબ ઉમર (રદિ.)સે ઈસકા તઝ્કિરહ કિયા તો ચેહરા પર ગુસ્સાકે આષાર ઝાહિર હૂએ. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને નામ દરયાફ્ત કિએ. હઝરત હફ્સા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે પેહલે આપકી રાઈ મા'લૂમ હો જાએ. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા કે મુઝે ઉન્કે નામ મા'લૂમ હો જાતે તો ઉન્કે ચેહ્રે બદલ દેતા, યા'ની ઐસી સખ્ત સઝાએં દેતા કે મુંહ પર નિશાન પળ જાતે. તૂ હી બતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઉમદાસે ઉમદા લિબાસ તેરે ઘરમેં ક્યા થા? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે દો (૨) કપળે ગેરવી રંગકે જિન્કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જુમ્આકે દિન યા કિસી વફ્દકી વજહસે પહનંતે થે. ફિર ફરમાયા કે કોનસા ખાના તેરે યહાં ઉમદાસે ઉમદા ખાયા. અર્ઝ કિયા કે હમારા ખાના જવકી રોટી થી. હમને ગરમ ગરમ રોટી પર ઘીકે ડિબ્બેકી તલછટ ઉલટ કર ઉસકો એક મરતબા ચુપળ દિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂદ ભી ઉસકો મઝે લે કર નોશ ફરમાતે થે ઔર દૂસરોંકો ભી ખિલાતે થે. ફરમાયા, કોનસા બિસ્તર ઉમદા હોતા થા, જો તેરે યહાં બિછાતે થે. અર્ઝ કિયા, એક મોટા સા કપળા થા. ગરમીમેં ઉસકો ચોહરા કરકે બિછા લેતે થે ઔર સરદીમેં આધેકો બિછા લેતે ઔર આધેકો ઓળ્હ લેતે. ફરમાયા કે હફ્સા (રદિ.)! ઉન લોગોં તક યહ બાત પહોંચા દે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને તર્ઝે અમલસે એક અંદાઝા મુકર્રર ફરમા દિયા ઔર ઉમ્મીદ (આખિરત) પર કિફાયત ફરમાઈ. મેં ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ્ કરૂંગા. મેરી મિષાલ ઔર મેરે દો (૨) સાથી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત

અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કી મિષાલ ઉન તીન (૩) શખ્સોંકી સી હે જો એક રાસ્તા પર ચલે. પેહલા શખ્સ એક તોશા લે કર ચલા ઔર મકસદકો પહુંચ ગયા. દૂસરેને ભી પેહલેકા ઈત્તિબાઅ્ કિયા ઔર ઉસીકે તરીકા પર ચલા. વહ ભી પેહલેકે પાસ પહુંચ ગયા. ફિર તીસરે શખ્સને ચલના શુરૂ' કિયા. અગર વહ ઈન દોનોંકે તરીકા પર ચલેગા તો ઉન્કે સાથ મિલ જાએગા ઔર અગર ઉન્કે તરીકાકે ખિલાફ ચલેગા તો કભી ભી ઉન્કે સાથ નહીં મિલ સકેગા.

(અશ્હર)

ફાઈદા:

યહ ઉસ શખ્સકા હાલ હે જિસસે દુન્યાકે બાદશાહ ડરતે થે, કાંપતે થે કે કિસ જાહિલાનહ ઝિંદગીકે સાથ ઉમર ગુઝાર દી. એક મરતબા આપ (રદિ.) ખુત્બહ પઢ્હ રહે થે ઔર આપકી લુંગીમેં બારહ (૧૨) પેવન્દ થે, જિનમેંસે એક ચમળેકા ભી થા. એક મરતબા જુમ્અહકી નમાઝકે લિએ તશરીફ લાનેમેં દેર હૂઈ તો તશરીફ લા કર મઅ્ઝિરત ફરમાઈ કે મુઝે અપને કપળે ધોનેમેં દેર હૂઈ ઔર ઈન કપળોંકે અલાવા ઔર થે નહીં.

(અશ્હર)

એક મરતબા હઝરત ઉમર (રદિ.) ખાના નોશ ફરમા રહે થે. ગુલામને આ કર અર્ઝ કિયા કે ઉત્બહ (રદિ.) ઈબ્ને અબી ફરકદ હાઝિર હૂએ હૈં. આપ (રદિ.)ને અંદર આનેકી ઈજાઝત ફરમાઈ ઔર ખાનેકી તવાઝુઅ્ ફરમાઈ. વહ શરીક હો ગએ તો ઐસા મોટા ખાના થા કે નિગલા ન ગયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે છને હૂએ આટેકા ભી તો હો સકતા થા? આપ (રદિ.)ને ફરમાયા, ક્યા સબ મુસલમાન મેદા ખા સકતે હૈં? અર્ઝ કિયા કે સબ તો નહીં ખા સકતે. ફરમાયા કે અફસોસ, તુમ યહ ચાહતે હો કે મૈં અપની સારી લઝ્ઝતેં દુન્યાહી મેં ખત્મ કર દૂં!

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

ઈસ કિસમકે સેંકળોં-હઝારોં નહીં, બલકે લાખોં વાકિઆત ઈન હઝરાતે કિરામકે હૈં. ઈન્કા ઈત્તિબાઅ્ ન અબ હો સકતા હે, ન હર શખ્સકો કરના ચાહિએ કે કુવા ઝઈફ હૈં, જિસકી વજહસે તહમ્મુલ ભી ઈન્કા ઈસ ઝમાનામેં દુશ્વાર હે. ઈસી વજહસે ઈસ ઝમાનામેં મશાઈખે તસવ્વુફ ઐસે મુજાહદોંકી ઈજાઝત નહીં દેતે, જિસસે ઝો'ફ પેદા હો કે કુવ્વતેં પેહલે હી સે ઝઈફ હૈં, ઉન હઝરાતકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને કુવ્વતેં ભી અતા ફરમાઈ થીં, અલબત્તા યહ ઝરૂરી હે કે ઈત્તિબાઅ્કી ખ્વાહિશ ઔર તમન્ના ઝરૂર રખના ચાહિએ કે ઉસકી વજહસે આરામ-તલબીમેં કુછ કમી વાકિઅ્ હો ઔર નિગાહ કુછ તો નીચી રહે ઔર ઈસ ઝમાનાકે મુનાસિબ એ'તિદાલ પૈદા હો

જાએ કે હમ લોગ હર વક્ત લઝ્ઝાતે દુન્યામેં બઢતે જાતે હૈં ઔર હર શખ્સ અપનેસે ઝિયાદા માલો-દવલતવાલેકી તરફ નિગાહ રખતા હે ઔર ઈસ હસરતમેં મરા જાતા હે કે ફુલાં શખ્સ મુઝસે ઝિયાદા વુસ્અતમેં હે.

(૬) હઝરત બિલાલ (રદિ.) કા હુઝૂર (સલ.) કે લિએ એક મુશ્રિકસે કર્ઝ

હઝરત બિલાલ (રદિ.)સે એક સાહિબને પૂછા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈખ્રાજાતકી ક્યા સૂરત હોતી થી? હઝરત બિલાલ (રદિ.)ને ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ કુછ જમા' તો રહતા હી નહીં થા. યહ ખિદમત મેરે સુપુર્દ થી, જિસકી સૂરત યહ થી કે કોઈ મુસલમાન ભૂકા આતા તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે ઈરશાદ ફરમા દેતે. મેં કહીંસે કર્ઝ લે કર ઉસકો ખાના ખિલા દેતા. કોઈ નંગા આતા તો મુઝે ઈરશાદ ફરમા દેતે. મેં કિસીસે કર્ઝ લે કર ઉસકો કપડા બના દેતા. યહ સૂરત હોતી રહતી થી. એક મરતબા એક મુશ્રિક મુઝે મિલા. ઉસને મુઝસે કહા કે મુઝે વુસ્અત ઔર ષર્વત હાસિલ હે. તૂ કિસીસે કર્ઝ ન લિયા કર. જબ ઝરૂરત હુવા કરે, મુઝ હી સે કર્ઝ લે લિયા કર. મેંને કહા, ઈસસે બેહતર ક્યા હોગા? ઉસસે કર્ઝ લેના શુરૂ' કર દિયા. જબ ઈરશાદે આલી હોતા, ઉસસે કર્ઝ લે આયા કરતા ઔર ઈરશાદે આલીકી તક્મીલ કર દેતા. એક મરતબા મેં વુઝૂ કરકે અઝાન કેહનેકે લિએ ખડા હી થા કે વહી મુશ્રિક એક જમાઅતકે સાથ આયા ઔર કેહને લગા, ઓ હબ્શી! મેં ઉધર મુતવજ્જેહ હુવા તો એકદમ બેતહાશા ગાલિયાં દેને લગા ઔર બુરાભલા જો મુંહમેં આયા કહા ઔર કેહને લગા કે મહીના ખતમ હોનેમેં કિતને દિન બાકી હૈં?. મેંને કહા, કરીબ ખતમકે હે. કેહને લગા કે ચાર દિન બાકી હૈં. અગર મહીનાકે ખતમ તક મેરા સબ કર્ઝા અદા ન કિયા તો તુઝે અપના કર્ઝામેં ગુલામ બનાઉંગા ઔર ઉસી તરહ બકરિયાં ચરાતા ફિરેગા જૈસા પેહલે થા. યહ કેહ કર ચલા ગયા. મુઝ પર દિન ભર જો ગુઝરના ચાહિયે થા વહી ગુઝરા. તમામ દિન રંજો-સદમા સવાર રહા ઔર ઈશાકી નમાઝકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં તન્હાઈમેં હાઝિર હુવા ઔર સારા કિસ્સા સુનાયા ઔર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! ન આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ ઈસ વક્ત અદા કરનેકા ફવ્રી ઈન્તિઝામ હે ઔર ન મેરે પાસ મેં કોઈ ઈન્તિઝામ કર સકતા હૂં. વહ ઝલીલ કરેગા. ઈસ લિએ અગર ઈજાઝત હો તો ઈતને કર્ઝ ઊતરનેકા ઈન્તિઝામ હો, મેં કહીં રૂપોશ હો જાઉં. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ કહીંસે કુછ આ જાએગા, મેં હાઝિર હો જાઉંગા. યહ અર્ઝ કરકે મેં ઘર આયા, તલવાર લી, ઢાલ ઉઠાઈ, જૂતા ઉઠાયા. યહી સામાને સફર થા ઔર સુબ્હ હોનેકા ઈન્તિઝાર કરતા રહા કે સુબ્હકે કરીબ કહીં ચલા જાઉંગા. સુબ્હ કરીબ હી થી કે એક સાહિબ દોળે હૂએ આએ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જલ્દી ચલો. મેં હાઝિરે ખિદમત હુવા તો દેખા કે ચાર ઊંટનિયાં જિન પર સામાન લદા હુવા થા, બેઠી હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ખૂશીકી બાત સુનાઉં કે અલ્લાહ તઆલાને તેરે કર્ઝાકી બેબાકીકા ઈન્તિઝામ ફરમા દિયા. યહ ઊંટનિયાં ભી તેરે હવાલે ઔર ઉન સબકા સામાન ભી. ફદકકે રઈસને યહ નઝરાના મુઝે ભેજા હે. મૈંને અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા ઔર ખૂશી ખૂશી ઉન્કો લે કર ગયા ઔર સારા કર્ઝા અદા કરકે વાપસ આયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈતને મસ્જિદમેં ઈન્તિઝાર ફરમાતે રહે, મૈંને વાપસ આ કર અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર! અલ્લાહકા શુક્ર હે, હકતઆલાને સારે કર્ઝેસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સુબુકદોશ કર દિયા ઔર અબ કોઈ ભી ચીઝ કર્ઝાકી બાકી નહીં રહી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે સામાનમેંસે ભી કુછ બાકી હે? મૈંને અર્ઝ કિયા કે જી હાં, કુછ બાકી હે. હુઝૂર! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઉસે ભી તક્સીમ હી કર દે, તાકે મુઝે રાહત હો જાએ. મેં ઘરમેં ભી ઉસ વક્ત તક નહીં જાનેકા જબ તક યહ તક્સીમ ન હો જાએ. તમામ દિન ગુઝર જાનેકે બા'દ ઈશાકી નમાઝસે ફરાગત પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે વહ બચા હુવા માલ તક્સીમ હો ગયા યા નહીં? મૈંને અર્ઝ કિયા કે કુછ મવજૂદ હે, ઝરૂરતમંદ આએ નહીં. તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મસ્જિદ હી મેં આરામ ફરમાયા. દૂસરે દિન ઈશાકે બા'દ ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કહો જી, કુછ હે? મૈંને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો રાહત અતા ફરમાઈ કે વહ સબ નિમટ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી હમ્દો-ષના ફરમાઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ડર હુવા કે ખુદા ન-ખ્વાસ્તહ મૌત આ જાએ ઔર કુછ હિસ્સા માલકા આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મિલ્કમેં રહે. ઉસકે બા'દ ઘરોંમેં તશરીફ લે ગએ ઔર બીવિયોંસે મિલે. (બઝલ)

ફાઈદા:

અલ્લાહ વાલોંકી યહ ભી ખ્વાહિશ રહતી હે કે ઉન્કી મિલ્કમેં માલો-મતાઅ્ કુછ ન રહે. ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તો

ફ્યા પૂછના, જો સારે નબીયોંકે સરદાર, સારે અવલિયાકે સરતાજ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈસકી ખ્વાહિશ ક્યૂં ન હોતી કે મેં દુન્યાસે બિલ્કુલ ફારિગ હો જાઉં. મેંને મો'તબર ઝરાયે'સે સુના હે કે હઝરતે અક્દસ મવલાના શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકા મા'મૂલ યહ થા કે જબ નઝરાનોંકી રકમ કુછ જમા' હો જાતી તો ઈહતિમામસે મંગવા કર સબ તક્સીમ ફરમા દેતે ઔર વિસાલસે કબ્લ તો અપને પહનનેકે કપળે વગયરહ ભી અપને ખાદિમે ખાસ હઝરત મવલાના શાહ અબ્દુલ કાદિર સાહિબ(રહ.)-કો દે દીએ થે ઔર ફરમાયા થા કે બસ, અબ તુમસે મુસ્તઆર લે કર પહન લિયા કરૂંગા ઔર અપને વાલિદ સાહિબ *(રહ.)કો મેંને બારહા દેખા હે કે મગરિબકે બા'દ જો કોઈ રૂપિયા પાસ હોતા, વહ કિસી કર્ઝખ્વાહકો દે દેતે કે કઈ હઝારકે મકરૂઝ થે ઔર યહ ફરમાયા કરતે કે યહ ઝઘળેકી ચીઝ મેં રાતકો અપને પાસ નહીં રખતા. ઈસ નો'અકે બહુતસે હાલાત અકાબિરકે હેં, મગર યહ ઝરૂરી નહીં કે હર શય્કા એક હી રંગ હો. મશાઈખકે અલ્વાન મુખ્તલિફ હોતે હેં ઔર ચમનકે ફૂલોંમેં હર ફૂલકી સૂરત-સીરત મુમતાઝ હોતી હે.

(૭) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) કા ભૂકમેં મસ્અલા દરયાફ્ત કરના

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ફરમાતે હેં કે તુમ લોગ ઉસ વક્ત હમારી હાલતેં દેખતે કે હમમેંસે બા'ઝોંકો કઈ કઈ વક્ત તક ઈતના ખાના નહીં મિલતા થા, જિસસે કમર સીધી હો સકે. મેં ભૂકકી વજહસે જિગરકો ઝમીનસે ચિપટા દેતા ઔર કભી પેટકે બલ પળા રહતા થા ઔર કભી પેટ પર પથ્થર બાંધ લેતા થા. એક મરતબા મેં રાસ્તામેં બેઠ ગયા, જહાંકો ઉન હઝરાતકા રાસ્તા થા. અવ્વલ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ગુઝરે. મેંને ઉનસે કોઈ બાત પૂછના શુરૂ' કર દી. ખ્યાલ થા કે યહ બાત કરતે હૂએ ઘર તક લે જાએંગે ઔર ફિર આદતે શરીફાકે મુવાફિક જો મવજૂદ હોગા ઉસમેં તવાઝુઅ્ ફરમાએંગે હી, મગર ઉન્હોંને ઐસા ન કિયા (ગાલિબન્ ઝહન મુન્તકિલ નહીં હુવા યા અપને ઘરકા હાલ મા'લૂમ હોગા કે વહાં કુછ ભી નહીં) ઈસકે બા'દ હઝરત ઉમર (રદિ.) તશરીફ લાએ. ઉન્કે સાથ ભી યહી સૂરત પેશ આઈ. ફિર નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ ઔર મુઝે દેખ કર મુસ્કુરાએ ઔર મેરી હાલત ઔર ગર્ઝ

* યા'ની હઝરત મવલાના મુહમ્મદ યહયા સાહિબ (રહ.)

સમઝ ગએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા, અબૂ હુરયરહ! (રદિ.) મેરે સાથ આઓ. મેં સાથ હો લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઘર તશરીફ લે ગએ. મેં સાથ અંદર હાઝિરીકી ઈજાઝત લેકર હાઝિર હુવા, ઘરમેં એક પ્યાલા દૂધકા રખ્ખા હુવા થા. જો ખિદમતે અક્દસમેં પેશ કિયા ગયા. દરયાફ્ત ફરમાયા કે કહાંસે આયા હે? અર્ઝ કિયા કે ફુલાં જગાસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ હદ્યામેં આયા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, અબૂ હુરયરહ, જાઓ, અહલે સુફ્ફાકો બુલા લાઓ. અહલે સુફ્ફા ઈસ્લામકે મેહમાન શુમાર હોતે થે. યહ વહ લોગ થે, જિન્કે ન ઘર થા, ન દર, ન ઠિકાના, ન ખાનેકા કોઈ મુસ્તકિલ ઈન્તિઝામ. ઉન હઝરાતકી મિક્દાર કમો-બેશ હોતી રહતી થી; મગર ઈસ કિસ્સાકે વક્ત સત્તર (૭૦) થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મા'મૂલ યહ ભી થા કે ઉનમેંસે દો દો, ચાર ચારકો કિસી ખાતેપીતે સહાબીકા કભી કભી મેહમાન ભી બના દેતે ઔર ખૂદ અપના મા'મૂલ યહ થા કે કહીંસે સદ્કા આતા તો ઉન લોગોંકે પાસ ભેજ દેતે ઔર ખૂદ ઉસમેં શિર્કત ન કરતે ઔર કહીંસે હદ્યા આતા તો ઉન્કે સાથ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂદ ભી ઉસમેં શિર્કત ફરમાતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બુલાનેકા હુક્મ દિયા. મુઝે ગિરાં તો હુવા કે ઈસ દૂધકી મિક્દાર હી ક્યા હે, જિસ પર સબકો બુલા લાઉં. સબકા ક્યા ભલા હોગા? એક આદમીકો ભી મુશ્કિલસે કાફી હોગા ઔર ફિર બુલાનેકે બા'દ મુઝકો હી પિલાનેકા હુક્મ હોગા. ઈસ લિએ નમ્બર ભી અખીરમેં આએગા, જિસમેં બચેગા ભી નહીં, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઈતાઅતકે બગૈર ચારહ હી ક્યા થા? મેં ગયા ઔર સબકો બુલા લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે લે, ઉન્કો પિલા. મેં એક એક શખ્સકે પ્યાલા હવાલા કરતા ઔર વહ ખૂબ સેર હો કર પીતા ઔર પ્યાલા મુઝે વાપસ દેતા. ઈસી તરહ સબકો પિલાયા ઔર સબ સેર હો ગએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને પ્યાલા દસ્તે મુબારકમેં લેકર મુઝે દેખા ઔર તબસ્સુમ ફરમાયા. ફિર ફરમાયા કે બસ, અબ તો મેં ઔર તૂ હી બાકી હૈં. મેંને અર્ઝ કિયા કે બેશક. ફરમાયા કે લે, પી. મેંને પિયા. ઈરશાદ ફરમાયા, ઔર પી. મેંને ઔર પિયા. બિલ આખિર મેંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અબ મેં નહીં પી સકતા. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સબકા બચા હુવા ખૂદ નોશ ફરમાયા.

(૮) સિર્ફ દુન્યવી શરાફતકી અલ્લાહકે યહાં કોઈ વક્અત નહીં

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં કુછ લોગ હાઝિર થે કે એક શખ્સ સામનેસે ગુઝરા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમ લોગોંકી ઉસ શખ્સકે બારેમેં ક્યા રાઈ હે. અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ શરીફ લોગોંમેં હેં. વલ્લાહ ઈસ કાબિલ હે કે અગર કહીં નિકાહકા પયામ દે દે તો કબૂલ કિયા જાએ. કિસીકી સિફારિશ કર દે તો માની જાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સુન કર ખામોશ હો ગએ. ઉસકે બા'દ એક ઔર સાહિબ સામનેસે ગુઝરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કે મુતઅલ્લિક ભી સવાલ કિયા. લોગોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ! એક મુસલમાન ફકીર હે, કહીં મંગની કરે તો બિયાહા ન જાએ, કહીં સિફારિશ કરે તો કબૂલ ન હો, બાત કરે તો કોઈ મુતવજ્જેહ ન હો. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉસ પેહલે જૈસોંસે અગર સારી દુન્યા ભર જાએ તો ઈન સબસે યહ શખ્સ બેહતર હે.

ફાઈદા:

મતલબ યહ હે કે મહઝ દુન્યવી શરાફત અલ્લાહકે યહાં કુછ ભી વક્અત નહીં રખતી. એક મુસલમાન ફકીર જિસકી દુન્યામેં કોઈ ભી વક્અત ન હો, ઉસકી બાત કહીં ભી ન સુની જાતી હો, અલ્લાહકે નઝદીક સેંકળોં ઉન શુરફા'સે બેહતર હે, જિન્કી બાત દુન્યામેં બળી વક્અતસે દેખી જાતી હો ઔર હર શખ્સ ઉન્કી બાત સુનને ઔર માનનેકો તય્યાર હો, લેકિન અલ્લાહકે યહાં ઉસકી કોઈ વક્અત ન હો. દુન્યાકા કિયામ હી અલ્લાહવાલોંકી બરકતસે હે. યહ તો હદીષમેં ખૂદ મવજૂદ હે કે જિસ દિન દુન્યામેં અલ્લાહકા નામ લેનેવાલા ન રહેગા, કિયામત આ જાએગી ઔર દુન્યાકા વુજૂદ હી ખત્મ હો જાએગા. અલ્લાહકે પાક નામ હી કી યહ બરકત હે કે યહ દુન્યાકા સારા નિઝામ કાઈમ હે.

(૯) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મુહબ્બત કરનેવાલે પર ફક્કી દોળ

એક સહાબી હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

સલ્લમ મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મુહબ્બત હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ દેખ, ક્યા કેહતા હે? ઉન્હોંને ફિર યહી અર્ઝ કિયા કે મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મુહબ્બત હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફિર યહી ઈરશાદ ફરમાયા. જબ તીન મરતબા યહ સવાલો-જવાબ હુવા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે **અચ્છા**, અગર તુમ અપની બાતમેં સચ્ચે હો તો ફક્કે ઓઢને-બિછાનેકે લિએ તય્યાર હો જાઓ, ઈસ લિએ કે મુઝસે મુહબ્બત રખનેવાલોંકી તરફ ફક્ર ઐસે ઝોરસે દોળતા હે, જૈસા કે પાનીકી રવ્ નીચાનકી તરફ દોળતી હે.

ફાઈદા:

યહી વજહ હે કે હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન તો અક્ષર ફક્રો-ફાકામેં રહે હૈં. અકાબિર મુહદ્દિષીન, અકાબિર સૂફિયાઅ્, અકાબિર ફુકહાઅ્ ભી તવંગરીમેં ઝિયાદા નહીં રહે.

(૧૦) સરિય્યતુલ અમ્બરમેં ફક્કી હાલત

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રજબ સન આઠ હિજરીમેં સમંદરકે કિનારે એક લશ્કર તીન સો આદમિયોંકા જિન પર હઝરત અબૂ ઉબયદહ (રદિ.) અમીર બનાએ ગએ થે, ભેજા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક થેલીમેં ખજૂરોંકા તોશા' ભી ઉન્કો દિયા. પંદરહ રોઝ ઉન હઝરાતકા વહાં કિયામ રહા ઔર તોશા' ખત્મ હો ગયા. હઝરત કૈસ (રદિ.)ને જો ઈસ કાફલામેં થે, મદીના મુનવ્વરામેં કીમત અદા કરનેકે વા'દા પર કાફલાવાલોંસે ઊંટ ખરીદ કર ઝબહ કરના શુરૂ' કિએ ઔર તીન ઊંટ રોઝાના ઝબહ કરતે, મગર તીસરે દિન અમીરે કાફલાને ઈસ ખ્યાલસે કે સવારિયાં ખત્મ હો ગઈ તો વાપસી ભી મુશ્કિલ હો જાએગી, ઝબહકી મુમાનઅત કી ઔર સબ લોગોંકે પાસ અપની અપની જો કુછ ખજૂરેં મવજૂદ થીં, જમા' કરકે એક થેલીમેં રખ લીં ઔર એક એક ખજૂર રોઝાના તક્સીમ ફરમા દિયા કરતે, જિસકો ચૂસ કર યહ હઝરાત પાની પી લેતે ઔર રાત તકકે લિએ યહી ખાના થા. કેહનેકો મુખ્તસર સી બાત હે, મગર લળાઈકે મોકા' પર જબકે કુવ્વત ઔર તાકતકી ભી ઝરૂરત હો, એક ખજૂર પર દિનભર ગુઝાર દેના દિલો-જિગરકી બાત હે. ચુનાંચે હઝરત જાબિર (રદિ.)ને જબ યહ કિસ્સા લોગોંકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ- વ સલ્લમકે બા'દ સુનાયા તો એક શાગિર્દને અર્ઝ કિયા કે હઝરત! એક ખજૂર ક્યા કામ દેતી હોગી? આપ (રદિ.)ને ફરમાયા, ઉસકી કદર જબ મા'લૂમ હૂઈ

જબ વહ ભી ન રહી કે અબ બ-જુઝ્ ફાકા'કે કુછ ન થા. દરખ્તકે ખુશ્ક પત્તે ઝાળતે ઔર પાનીમેં ભિગો કર ખા લેતે. મજબૂરી સબ કુછ કરા દેતી હે ઔર હર તંગીકે બા'દ અલ્લાહ તઆલા જલ્લ શાનુહૂકે યહાંસે સહૂલત હોતી હે. હક તઆલાને ઈન તકાલીફ ઔર મશક્કતોંકે બા'દ સમંદરમેંસે એક મછલી ઉન લોગોંકો પહુંચાઈ, જિસકો અમ્બર કેહતે હૈં. ઈતની બળી થી કે અઠારહ રોઝ તક યહ હઝરાત ઉસમેંસે ખાતે રહે ઔર મદીના મુનવ્વરા પહુંચને તક ઉસકા ગોશ્ત તોશોંમેં સાથ થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સામને જબ સફરકા મુફસ્સલ કિસ્સા સુનાયા ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ અલ્લાહકા એક રિઝ્ક થા, જો તુમ્હારી તરફ ભેજા ગયા.

ફાઈદા:

મશક્કત ઔર તકાલીફ ઈસ દુન્યામેં ઝરૂરી હૈં ઔર અલ્લાહવાલોંકો ખાસ તોર પર પેશ આતી હૈં. ઈસી વજહસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકો સબસે ઝિયાદા મશક્કતમેં રખ્ખા જાતા હે. ફિર જો સબસે ઝિયાદા અફઝલ હો, ફિર ઉન્કે બા'દ જો બકિય્યહમેં અફઝલ હો. આદમીકી આઝમાઈશ ઉસકી દીની હેષિયતકે મુવાફિક હોતી હે ઔર હર મશક્કતકે બા'દ અલ્લાહકી તરફસે ઉસકે લુત્ફો-ફઝલસે સહૂલત ભી અતા હોતી હે. યહ ભી ગોર કરેં કે હમારે બળોં પર ક્યા ક્યા ગુઝર ચુકા ઔર યહ સબ દીન હી કી ખાતિર થા. ઈસ દીનકે ફેલાનેમેં જિસકો આજ હમ અપને હાથોંસે ખો રહે હૈં, ઉન હઝરાતને ફાકે કિએ, પત્તે ચાબે, અપને ખૂન બહાએ ઔર ઈસકો ફેલાયા જિસકો આજ હમ બાકી ભી નહીં રખ સકતે!

ચોથા બાબ

સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકે તક્વાકે બયાનમેં

હઝરાતે સહાબએ કિરામ (રદિ.)કી હર આદત, હર ખસ્લત ઈસ કાબિલ હે કે ઉસકો ચુના જાએ ઔર ઉસકા ઈત્તિબાઅ્ કિયા જાએ ઔર ક્યૂં ન હો કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને લાડલે ઔર મહબૂબ રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુસાહબતકે લિએ ઈસ જમાઅતકો ચુના ઔર છાંટા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેં બની આદમકે બેહતરીન કર્ન ઔર ઝમાનામેં ભેજા ગયા. (શિફા)

ઈસ લિએ હર એ'તિબારસે યહ ઝમાના ખૈરકા થા ઔર ઝમાનાકે બેહતરીન આદમી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સોહબતમેં રખ્ખે ગએ.

(૧) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી એક જનાઝાસે વાપસી ઔર એક અવરતકી દા'વત

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક જનાઝાસે વાપસ તશરીફ લા રહે થે કે એક અવરતકા પયામ ખાનેકી દરખ્વાસ્ત લે કર પહુંચા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખુદ્દામ સમેત તશરીફ લે ગએ ઔર ખાના સામને રખ્ખા ગયા તો લોગોંને દેખા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લુક્મા ચબા રહે હૈં, નિગ્લા નહીં જાતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઐસા મા'લૂમ હોતા હે કે ઈસ બકરીકા ગોશ્ત માલિકકી બગેર ઈજાઝત લે લિયા ગયા. ઉસ અવરતને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેંને રેવડમેં બકરી ખરીદને

આદમી ભેજા થા, વહાં મિલી નહીં. પળોસીને બકરી ખરીદી થી. મેંને ઉસકે પાસ કીમતસે લેનેકો ભેજા. વહ તો મિલે નહીં, ઉન્કી બીવીને બકરી ભેજ દી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે કેદિયોંકો ખિલા દો. (અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા:

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉલુવ્વે શાનકે મુકાબલામેં એક મુશ્તબહ ચીઝકા ગલેમેં અટક જાના કોઈ એૈસી અહમ બાત નહીં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અદના ગુલામોંકો ભી ઈસ કિસમકે વાકિઆત પેશ આ જાતે હૈં.

(૨) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા સદકાકે ખજૂરકે ખૌફસે તમામ રાત જાગના

એક મરતબા નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તમામ રાત જાગતે રહે ઔર કરવટેં બદલતે રહે. અઝવાજે મુતહ્હરાતમેંસે કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આજ નીંદ નહીં આતી? ઈરશાદ ફરમાયા કે એક ખજૂર પળી હૂઈ થી. મેંને ઉઠા કર ખા લી થી, ઝાઈઅ્ ન હો, અબ મુઝે યહ ફિક્ર હે, કહીં વહ સદ્કાકી ન હો.

ફાઈદા:

અક્રબ યહી હે કે વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અપની હી હોગી, મગર ચૂંકે સદ્કાકા માલ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે યહાં આતા થા. ઈસ શુબહકી વજહસે નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો રાતભર નીંદ ન આઈ કે ખુદા ન-ખ્વાસ્તહ વહ સદ્કાકી હો ઔર ઈસ સૂરતમેં સદ્કાકા માલ ખાયા ગયા હો. યહ તો આકાકા હાલ હે કે મહઝ શુબહ પર રાતભર કરવટેં બદલીં ઔર નીંદ નહીં આઈ. અબ ગુલામોંકા હાલ દેખો કે રિશ્વત, સૂદ, ચોરી, ડાકા, હર કિસમકા નાજાઈઝ માલ, કિસ સુર્ખરૂઈસે ખાતે હૈં ઔર નાઝસે અપનેકો ગુલામાને મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ શુમાર કરતે હૈં!

(૩) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા એક કાહિનકે ખાનેસે કય્ કરના

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કા એક ગુલામ થા. જો ગલ્લાકે * તોર પર

* ગુલામ પર કોઈ તા'દાદ મુઅય્યન કર દી જાએ કે ઈતના રોઝાનહ યા માહવાર હમેં દે દિયા કરો, બાકી જો કમાઓ તુમ્હારા હે. યહ ગલ્લહ કેહલાતા હે. યહ જાઈઝ હે ઔર ઈસ તરહ સહાબાકે ઝમાનામેં ભી ગુલામોંસે મુકર્રર કર લિયા જાતા થા.

અપની આમદનીમેંસેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કી ખિદમતમેં પેશ કિયા કરતા થા. એક મરતબા વહ કુછ ખાના લાયા ઔર હઝરતને ઉસમેંસે એક લુક્મા નોશ ફરમા લિયા. ગુલામને અર્ઝ કિયા કે આપ રોઝાનહ દરયાફ્ત ફરમાયા કરતે થે કે કિસ ઝરીએસે કમાયા, આજ દરયાફ્ત નહીં ફરમાયા. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે ભૂકકી શિદ્દતકી વજહસે દરયાફ્ત કરનેકી નો'બત નહીં આઈ. અબ બતાઓ. અર્ઝ કિયા કે મેરા ઝમાનએ જાહિલિય્યતમેં એક કૌમ પર ગુઝર હુવા ઔર ઉન પર મંતર પઢા. ઉન્હોંને મુઝસે વા'દા કર રખ્ખા થા. આજ મેરા ગુઝર ઉધરકો હુવા તો ઉન્કે યહાં શાદી હો રહી થી. ઉન્હોંને યહ મુઝે દિયા થા. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને ફરમાયા કે તૂ મુઝે હલાક હી કર દેતા. ઉસકે બા'દ હલકમેં હાથ ડાલ કર કય્ કરનેકી કોશિશ કી, મગર એક લુક્મા વહ ભી ભૂકકી શિદ્દતકી હાલતમેં ખાયા ગયા, ન નિકલા. કિસીને અર્ઝ કિયા કે પાનીસે કય્ હો સકતી હે. એક બહુત બળા પ્યાલા પાનીકા મંગવાયા ઔર પાની પી પી કર કય્ ફરમાતે રહે. યહાં તક કે વહ લુક્મા નિકાલા. કિસીને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ આપ (રદિ.) પર રહમ ફરમાએ, યહ સારી મશક્કત ઉસ એક લુક્માકી વજહસે બરદાશ્ત ફરમાઈ. આપ (રદિ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર મેરી જાનકે સાથ ભી યહ લુક્મા નિકલતા તો મેં ઉસકો નિકાલતા. મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે જો બદન માલે હરામસે પરવરિશ પાએ, આગ ઉસકે લિએ બેહતર હે. મુઝે યહ ડર હુવા કે મેરે બદનકા કોઈ હિસ્સા ઉસ લુક્માસે પરવરિશ ન પા જાએ. (મુન્તખબ કન્ઝુલ ઉમ્માલ)

ફાઈદા:

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કો ઈસ કિસમકે વાકિઆત મુતઅદ્દદ બાર પેશ આએ કે ઈહ્તિયાત મિઝાજમેં ઝિયાદહ થી. થોળા સા ભી શુબહ હો જાતા થા તો કય્ ફરમાતે. બુખારી શરીફમેં એક ઔર કિસ્સા ઈસી કિસમકા હે કે કિસી ગુલામને ઝમાનએ જાહિલિય્યતમેં કોઈ કહાનત યા'ની ગૈબકી બાત નજૂમીઓંકે તોર પર કિસીકો બતલાઈ થી. વહ ઈત્તિફાકસે સહીહ હો ગઈ. ઉન લોગોંને ઉસ ગુલામકો કુછ દિયા, જિસકો ઉન્હોંને અપની મુકર્રરહ રકમમેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કો લા કર દે દિયા. હઝરતને નોશ ફરમાયા ઔર ફિર જો કુછ પેટમેં થા સબ કય્ કિયા. ઈન વાકિઆતમેં ગુલામોંકા માલ ઝરૂરી નહીં કે નાજાઈઝ હી હો. દોનોં ઈહ્તિમાલ હૈં, મગર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી કમાલે ઈહ્તિયાતને ઈસ મુશ્તબહ માલકો ભી ગવારા ન કિયા.

(૪) હઝરત ઉમર (રદિ.) કી સદકાકે દૂધસે કય્

હઝરત ઉમર (રદિ.)ને એક મરતબા દૂધ નોશ ફરમાયા કે ઉસકા મઝા કુછ અજીબ સા, નયા સા મા'લૂમ હુવા. જિન સાહિબને પિલાયા થા ઉનસે દરયાફ્ત ફરમાયા કે યહ દૂધ કૈસા હે, કહાંસે આયા હે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે ફુલાં જંગલમેં સદ્કાકે ઊંટ ચર રહે થે કે મેં વહાં ગયા તો ઉન લોગોંને દૂધ નિકાલા, જિસમેંસે મુઝે ભી દિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને મુંહમેં હાથ ડાલા ઔર સારેકા સારા કય્ ફરમા દિયા.

(મુઅત્તા ઈમામ માલિક)

ફાઈદા:

ઉન હઝરાતકો ઈસકા હમેશા ફિક્ર રહતા થા કે મુશ્તબહ માલ ભી બદનકા જુઝ ન બને, ચે જાએ કે બિલ્કુલ હરામ. જૈસા કે હમારે ઈસ ઝમાનામેં શાઈઅ્ હો ગયા.

(૫) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા ઈહ્તિયાતન્ બાગ વક્ફ કરના

ઈબ્ને સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કી જબ વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો આપ (રદિ.)ને હઝરત આઈશા (રદિ.)સે ફરમાયા કે મેરા દિલ નહીં ચાહતા થા કે બયતુલ માલસે કુછ લૂં, મગર ઉમર (રદિ.)ને ન માના કે દિક્કત હોગી ઔર તુમ્હારી તિજારતકી મશગૂલીસે મુસલમાનોંકા હરજ હોગા. ઈસ મજબૂરીસે મુઝે લેના પડા. ઈસ લિએ અબ મેરા ફુલાં બાગ ઉસકે ઈવઝમેં દે દિયા જાએ. જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કા વિસાલ હો ગયા તો હઝરત આઈશા (રદિ.)ને હઝરત ઉમર (રદિ.)કે પાસ આદમી ભેજા ઔર વાલિદકી વસિય્યતકે મુવાફિક વહ બાગ દે દિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયાઃ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારે બાપ પર રહમ ફરમાએ, ઉન્હોંને યહ ચાહા કે કિસીકો લબ્ કુશાઈકા મોકા હી ન દેં.

(કિતાબુલ અમવાલ)

ફાઈદા:

ગોર કરનેકી બાત હે કે અવ્વલ તો વહ મિક્દાર હી ક્યા થી જો હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને લી. ઉસકે બા'દ લેના ભી અહલે રાઈકે ઈસરારસે થા ઔર મુસલમાનોંકે નફા'કી વજહસે થા. ઉસમેં ભી જિતની મુમકિનસે મુમકિન ઈહ્તિયાત હો સકતી થી ઉસકા અંદાઝા કિસ્સા ચાર બાબ તીનસે મા'લૂમ હો ગયા કે બીવીને તંગી ઉઠા કર, પેટ કાટ કર કુછ દામ, મીઠેકે લિએ જમા

કિએ તો ઉસકો બયતુલ માલમેં જમા ફરમા દિયા ઔર ઈતની મિક્દાર મુસ્તકિલ કમ કર દી. ઈસ સબકે બા'દ યહ આખિરી ફે'લ હે કે જો કુછ લિયા ઉસકા ભી મુઆવઝા દાખિલ કર દિયા.

(૬) હઝરત અલી ઈબ્ને મઅ્બદ (રહ.) કા કિરાયાકે મકાનસે તહરીરકો ખુશ્ક કરના

અલી ઈબ્ને મઅ્બદ (રહ.) એક મુહદ્દિષ હૈં. ફરમાતે હૈં, મેં એક કિરાયાકે મકાનમેં રહતા થા. એક મરતબા મૈંને કુછ લિખ્ખા ઔર ઉસકો ખુશ્ક કરનેકે લિએ મિટ્ટીકી ઝરૂરત હૂઈ. કચ્ચી દીવાર થી. મુઝે ખ્યાલ આયા કે ઉસ પરસે ઝરા સી ખુરચકે તહરીર પર ડાલ લૂં. ફિર ખ્યાલ આયા કે મકાન કિરાયાકા હે, (જો રહનેકે વાસ્તે કિરાયા પર લિયા ગયા, ન મિટ્ટી લેનેકે વાસ્તે) મગર સાથ હી યહ ખ્યાલ આયા કે ઈતની ઝરા સી મિટ્ટીમેં ક્યા મુઝાઈકા હે, મા'મૂલી ચીઝ હે. મૈંને મિટ્ટી લે લી ઔર રાતકો ખ્વાબમેં દેખા કે એક સાહિબ ખડે હૈં, જો યહ ફરમા રહે હૈં કે કલ કિયામતકો મા'લૂમ હોગા યહ કેહના કે મા'મૂલી મિટ્ટી ક્યા ચીઝ હે.

ફાઈદા:

'કલ મા'લૂમ હોગા'કા બ-ઝાહિર મતલબ યહ હે કે તક્વાકે દરજાત બહુત ઝિયાદા હૈં. કમાલે દરજા યહ યકીનન્ થા કે ઉસસે ભી ઈહ્તિરાઝ કિયા જાતા, અગરચે ઉર્ફન્ મા'મૂલી ચીઝ શુમાર હોનેસે જવાઝકી હદમેં થા.

(ઈહ્યા)

(૭) હઝરત અલી (રદિ.) કા એક કબર પર ગુઝર

કમીલ (રદિ.) એક શખ્સ હૈં. કેહતે હૈં કે મેં હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકે સાથ એક મરતબા જા રહા થા. વહ જંગલમેં પહુંચે. ફિર એક મક્બરાકી તરફ મુતવજ્જેહ હૂએ ઔર ફરમાયાઃ અય મક્બરાવાલો! અય બોસીદગીવાલો! અય વહ્શત ઔર તન્હાઈવાલો! ક્યા ખબર હે? ક્યા હાલ હે? ફિર ઈરશાદ ફરમાયા કે હમારી ખબર તો યહ હે કે તુમ્હારે બા'દ અમ્વાલ તક્સીમ હો ગએ, અવલાદેં યતીમ હો ગઈં, બીવિયોંને દૂસરે ખાવિંદ કર લિએ. યહ તો હમારી ખબર હે. કુછ અપની તો કહો! ઉસકે બા'દ મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર ફરમાયાઃ કમીલ! અગર ઉન લોગોંકો

બોલનેકી ઈજાઝત હોતી ઔર યહ બોલ સકતે તો યહ લોગ જવાબમેં યહ કેહતે કે બેહતરીન તોશા તક્વા હે. યહ ફરમાયા ઔર ફિર રોને લગે ઔર ફરમાયાઃ અય કમીલ! કબર અમલકા સન્દૂક હે ઔર મૌતકે વક્ત બાત મા'લૂમ હો જાતી હે. (મુન્તખબ)

ફાઈદા:

યા'ની આદમી જો કુછ અચ્છા યા બુરા કામ કરતા હે વહ ઉસકી કબ્રમેં મહફૂઝ રહતા હે, જૈસા કે સંદૂકમેં. મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે કે નેક આ'માલ અચ્છે આદમીકી સૂરતમેં હોતે હૈં, જો મય્યિતકે જી બેહલાને ઔર ઉન્સ પેદા કરનેકે લિએ રહતા હે ઔર ઉસકી દિલદારી કરતા હે ઔર બુરે આ'માલ બુરી સૂરતમેં બદબૂદાર બન કર આતે હૈં, જો ઔર ભી અઝિય્યતકા સબબ હોતા હે. એક હદીષમેં વારિદ હે કે આદમીકે સાથ તીન ચીઝેં કબ્ર તક જાતી હૈંઃ ઉસકા માલ, જૈસા કે અરબમેં દસ્તૂર થા, ઉસકે રિશ્તેદાર ઔર ઉસકે આ'માલ. દો ચીઝેં માલ ઔર રિશ્તેદાર દફન કરકે વાપસ આ જાતે હૈં. અમલ ઉસકે સાથ રહ જાતા હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા સહાબા (રદિ.)સે ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ્હેં મા'લૂમ હે કે તુમ્હારી મિષાલ ઔર તુમ્હારે અહ્લો-અયાલ ઔર માલો-આ'માલકી મિષાલ ક્યા હે? સહાબા (રદિ.)કે દરયાફ્ત ફરમાને પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉસકી મિષાલ ઐસી હે જૈસે એક શખ્સકે તીન ભાઈ હોં ઔર વહ મરને લગે. ઉસ વક્ત એક ભાઈકો વહ બુલાએ ઔર પૂછે કે ભાઈ! તુઝે મેરા હાલ મા'લૂમ હે કે મુઝ પર ક્યા ગુઝર રહી હે? ઈસ વક્ત તૂ મેરી ક્યા મદદ કરેગા? વહ જવાબ દેતા હે કે તેરી તીમારદારી કરૂંગા, ઈલાજ કરૂંગા, હર કિસમકી ખિદમત કરૂંગા. જબ તૂ મર જાએગા તો નહલાઉંગા, કફન પેહનાઉંગા ઔર કાંધે પર ઉઠા કર લે જાઉંગા ઔર દફનકે બા'દ તેરા ઝિક્રે ખૈર કરૂંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યહ ભાઈ તો અહ્લો-અયાલ હૈં. ફિર વહ દૂસરે ભાઈસે યહી સવાલ કરતા હે. વહ કેહતા હે કે મેરા-તેરા વાસ્તા ઝિંદગીકા હે. જબ તૂ મર જાએગા તો મેં દૂસરી જગા ચલા જાઉંગા, યહ ભાઈ માલ હે. ફિર વહ તીસરે ભાઈકો બુલા કર પૂછતા હે. વહ કેહતા હે કે મેં કબ્રમેં તેરા સાથી હૂં. વહ્શતકી જગા તેરા દિલ બેહલાનેવાલા હૂં. જબ તેરા હિસાબ-કિતાબ હોને લગે તો નેકિયોંકે પલ્ળેમેં બેઠ કર ઉસકો ઝુકાઉંગા, યહ ભાઈ અમલ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા; અબ બતલાઓ, કોનસા ભાઈ કારઆમદ હુવા? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહી ભાઈ કારઆમદ હે. પેહલે દો તો બેફાઈદા હી રહે. (મુન્તખબ-કન્ઝ)

(૮) હલાલ માલ ખાનેકી તરગીબ ઔર હરામ માલસે બચનેકી તાકીદ

નબીએ અક્‌રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ખૂદ પાક હૈં ઔર પાક હી માલ કબૂલ ફરમાતે હૈં. મુસલમાનોંકો ઉસી ચીઝકા હુક્‌મ દિયા જિસકા અપને રસૂલોંકો હુક્‌મ ફરમાયા. ચુનાંચે કલામે પાકમેં ઈરશાદ હે:

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"અય રસૂલો! પાક ચીઝોંકો ખાઓ ઔર નેક અમલ કરો, મૈં તુમ્હારે આ'માલસે બાખબર હૂં."

દૂસરી જગા ઈરશાદ હે:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

"અય ઈમાનવાલો! હમારે દીએ હૂએ પાક રિઝ્‌કમેંસે ખાઓ."

ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક શખ્સકા ઝિક્ર ફરમાયા કે લમ્બે લમ્બે સફર કરતા (ઔર મુસાફિરકી દુઆ કબૂલ હોતી હે) ઔર ઉસકે સાથ હી બિખરે હૂએ બાલોંવાલા, ગુબારઆલૂદ કપળોંવાલા (યા'ની પરેશાન હાલ) દોનોં હાથ આસમાનકી તરફ ફેલા કર કેહતા હે, અય અલ્લાહ! અય અલ્લાહ! લેકિન ખાના ભી ઉસકા હરામ હે, પીના ભી હરામ હે, લિબાસ ભી હરામ હે, હમેશા હરામ હી ખાયા તો ઉસકી દુઆ કહાં કબૂલ હો સકતી હે. (જમ્ઉલ ફવાઈદ)

ફાઈદા:

લોગોંકો હમેશા સોચ રહતા હે કે મુસલમાનોંકી દુઆએં કબૂલ નહીં હોતીં, લેકિન હાલતકા અંદાઝા ઈસ હદીષ શરીફસે કિયા જા સકતા હે. અગરચે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને ફઝ્‌લસે કભી કાફિરકી ભી દુઆ કબૂલ ફરમા લેતે હૈં, ચે જાએ કે ફાસિકકી; લેકિન મુત્તકીકી દુઆ અસલ ચીઝ હે. ઈસી લિએ મુત્તકિયોંસે દુઆકી તમન્ના કી જાતી હે. જો લોગ ચાહતે હૈં કે હમારી દુઆએં કબૂલ હોં, ઉન્કો બહુત ઝરૂરી હે કે હરામ માલસે ઈહ્‌તિરાઝ કરેં ઔર ઐસા કોન હે જો યહ ચાહતા હે કે મેરી દુઆ મકબૂલ ન હો.

(૯) હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઈન્તિહાઈ ઈહ્તિયાત

હઝરત ઉમર (રદિ.)કી ખિદમતમેં એક મરતબા બહરૈનસે મુશ્ક આયા. ઈરશાદ ફરમાયા કે કોઈ ઈસકો તોલ કર મુસલમાનોંમેં તક્સીમ કર દેતા. આપ (રદિ.)કી અહ્લિયા હઝરત આતિકહ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, મૈં તોલ દૂંગી. આપ (રદિ.)ને સુન કર સુકૂત ફરમાયા. થોળી દેરમેં ફિર યહી ઈરશાદ ફરમાયા કે કોઈ ઈસકો તોલ દેતા, તાકે મૈં તક્સીમ કર દેતા. આપ (રદિ.)કી અહ્લિયાને ફિર યહી અર્ઝ કિયા. આપ (રદિ.)ને સુકૂત ફરમાયા. તીસરી દફા'મેં ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે યહ પસંદ નહીં કે તૂ ઉસકો અપને હાથસે તરાઝૂકે પલ્ળેમેં રખ્ખે ઔર ફિર ઉન હાથોંકો અપને બદન પર ફેર લે ઔર ઈતની મિક્દારકી ઝિયાદતી મુઝે હાસિલ હો.

ફાઈદા:

યહ કમાલે ઈહ્તિયાત થી ઔર અપને આપકો મહલ્લે તોહ્મતસે બચાના, વરના જો ભી તોલેગા ઉસકે હાથકો તો લગે હી ગા. ઈસ લિએ ઉસકે જવાઝમેં કોઈ તરદ્દુદ ન થા, લેકિન ફિર ભી હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અપની બીવીકે લિએ ઉસકો ગવારા ન કિયા. હઝરત ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રદિ.) જિન્કો ઉમરે ષાની (રદિ.)ભી કહા જાતા હે, ઉન્કે ઝમાનામેં એક મરતબા મુશ્ક તોલા જા રહા થા તો ઉન્હોંને અપની નાક બંદ ફરમા લી ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે મુશ્કકા નફા તો ખૂશ્બૂ હી સૂંઘના હે.

(ઈહ્યા)

ફાઈદા:

યહ હે ઈહ્તિયાત ઉન સહાબા (રદિ.) ઔર તાબિઈન (રહ.)કી ઔર હમારે બળોંકી-પેશવાઓંકી.

(૧૦) હઝરત ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રદિ.) કા હજ્જાજકે હાકિમકો હાકિમ ન રખના

હઝરત ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રદિ.)ને એક શખ્સકો કિસી જગાકા હાકિમ બનાયા. કિસીને અર્ઝ કિયા કે યહ સાહિબ હજ્જાજ ઈબ્ને યૂસુફકે ઝમાનામેં ઉસકી તરફસે ભી હાકિમ રહ ચુકે હૈં. ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ

(રદિ.)ને ઉન હાકિમકો મા'ઝૂલ કર દિયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મેંને તો હજ્જાજ ઈબ્ને યૂસુફકે યહાં થોળે હી ઝમાના કામ કિયા. ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રદિ.)ને ફરમાયા કે બુરા હોનેકે લિએ ઈતના હી કાફી હે કે તૂ ઉસકે સાથ એક દિન યા ઉસસે ભી કમ રહા. (ઈહ્યા)

ફાઈદા :

મતલબ યહ હે કે પાસ રહનેકા અષર ઝરૂર પળતા હે. જો શખ્સ મુત્તકિયોંકે પાસ રહતા હે ઉસકે ઉપર ગેર મા'મૂલી ઔર ગેર મહસૂસ તરીકાસે તક્વાકા અષર પળતા હે ઔર જો ફાસિકોંકે પાસ રહતા હે ઉસકે ઉપર રિઝ્કકા અષર હોતા હે, ઈસી વજહસે બુરી સોહબતસે રોકા જાતા હે. આદમી તો દર કિનાર, જાનવરોં તકકે અષરાત પાસ રહનેસે આતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ફખ્ર ઔર બળાઈ ઊંટ ઔર ઘોળોંવાલોંમેં હોતી હે ઔર મસ્કનત બકરીવાલોંમેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે સાલિહ આદમીકે પાસ બેઠનેવાલોંકી મિષાલ ઉસ શખ્સકી સી હે, જો મુશ્કવાલેકે પાસ બેઠા હે કે અગર મુશ્ક ન ભી મિલે તબ ભી ઉસકી ખૂશ્બૂસે દિમાગકો ફરહત હોગી ઔર બુરે સાથીકી મિષાલ આગકી ભટ્ટીવાલેકી સી હે કે અગર ચિન્ગારી ન ભી પળે તો ધુવાં તો કહીં ગયા હી નહીં. (જમઅ)

પાંચવાં બાબ

નમાઝકા શગફ ઔર શૌક ઔર ઉસમેં ખુશૂઅ્ વ ખુઝૂઅ્

નમાઝ સારી ઈબાદતોમેં સબસે ઝિયાદહ અહમ ચીઝ હે. કિયામતમેં ઈમાનકે બા'દ સબસે પેહલે નમાઝહી કા સવાલ હોગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કુફ્ર વ ઈસ્લામકે દરમિયાનમેં નમાઝ હી આળ હે. ઈસકે અલાવહ ઔર બહુતસે ઈરશાદાત ઈસ બારેમેં વારિદ હૈં, જો મેરે એક દૂસરે રિસાલહ* મેં મઝકૂર હૈં.

(૧) અલ્લાહ તઆલાકા ઈરશાદ નવાફિલવાલેકે હકમેં

હકતઆલા શાનુહૂ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં: જો શખ્સ મેરે કિસી વલીસે દુશ્મની કરતા હે મેરી તરફસે ઉસકો લળાઈકા એ'લાન હે ઔર કોઈ શખ્સ મેરા કુર્બ ઉસ ચીઝકી બ-નિસ્બત ઝિયાદા હાસિલ નહીં કર સકતા, જો મેંને ઉસ પર ફર્ઝ કી હે. યા'ની સબસે ઝિયાદા કુર્બ ઔર નઝદીકી મુઝસે ફરાઈઝકે અદા કરનેસે હાસિલ હોતી હે ઔર નવાફિલકી વજહસે બંદા મુઝસે કરીબ હોતા રહતા હે, યહાં તક કે મેં ઉસકો અપના મહબૂબ બના લેતા હૂં તો ફિર મેં ઉસકા કાન બન જાતા હૂં, જિસસે સુને ઔર ઉસકી આંખ બન જાતા હૂં, જિસસે વહ દેખે ઔર ઉસકા હાથ બન જાતા હૂં, જિસસે વહ ચીઝકો પકળે ઔર ઉસકા પાઉં બન જાતા હૂં, જિસસે વહ ચલે. અગર વહ મુઝસે કુછ માંગતા હે તો મેં ઉસકો અતા કરતા હૂં ઔર કિસી ચીઝસે પનાહ ચાહતા હે તો મેં પનાહ દેતા હૂં. (જમ્ઉલ ફવાઈદ)

ફાઈદા:

આંખ, કાન બન જાનેકા મતલબ યહ હે કે ઉસકા દેખના, સુનના,

* ફઝાઈલે નમાઝ

ચલના, ફિરના સબ મેરી ખૂશીકે તાબિઅ્ બન જાતા હે ઔર કોઈ બાત ભી મેરી ખિલાફે મર્ઝી નહીં હોતી. કિસ કદર ખૂશનસીબ હૈં, વહ લોગ જિન્કો ફરાઈઝકે બા'દ નવાફિલ પર કષ્રતકી તવફીક હો ઔર યહ દોલત નસીબ હો જાએ. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ અપને ફઝ્લસે મુઝે ઔર મેરે દોસ્તોંકો ભી નસીબ ફરમાએં.

(૨) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તમામ રાત નમાઝ પળ્હના

એક શખ્સને હઝરત આઈશા (રદિ.)સે દરયાફ્ત કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કોઈ અજીબ બાત જો આપ (રદિ.)ને દેખી હો, વહ સુના દેં. હઝરત આઈશા (રદિ.)ને ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કોન સી બાત અજીબ ન થી. હર બાત અજીબ હી થી. એક દિન રાતકો તશરીફ લાએ ઔર મેરે પાસ લેટ ગએ. ફિર ફરમાને લગે, લે છોળ, મેં તો અપને રબકી ઈબાદત કરૂં. યહ ફરમા કર નમાઝકે લિએ ખળે હૂએ ઔર રોના શુરૂઅ્ કિયા. યહાં તક કે આંસૂ સીના મુબારક તક બેહને લગે. ફિર રુકૂઅ્ ફરમાયા. ઉસમેં ભી રોતે રહે. ફિર સિજદા કિયા. ઉસમેં ભી ઈસી તરહ રોતે રહે. ફિર સિજદાસે ઉઠે. ઉસમેં ભી ઈસી તરહ રોતે રહે. યહાં તક કે હઝરત બિલાલ (રદિ.)ને આ કર સુબ્હકી નમાઝકે લિએ આવાઝ દી. મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ ઈતને રોએ, હાલાં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મા'સૂમ હૈં. અગલે-પિછલે સબ ગુનાહોંકી (અગર બિલ્ ફર્ઝ હો ભી તો) મગ્ફિરતકા વા'દા અલ્લાહ તઆલાને ફરમા રખ્ખા હે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ફિર મેં શુક્રગુઝાર ન બનૂં! ઉસકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં એસા ક્યૂં ન કરતા? હાલાંકે આજ મુઝ પર યહ આયતેં નાઝિલ હૂઈઃ

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ આલિ ઈમરાનકા અખીર રુકૂઅ.(ઈકામતુલ હુજ્જહ)

યહ મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં આયા હે કે હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રાતકો ઈસ કદર લમ્બી નમાઝ પળ્હા કરતે થે કે ખળે ખળે પાઉં પર વરમ આ ગયા થા. લોગોંને અર્ઝ કિયા; યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ ઈતની મશક્કત ઉઠાતે હૈં? હાલાંકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બખ્શે બખ્શાએ હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં શુક્રગુઝાર બંદા ન બનૂં? (બુખારી)

(૩) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા : ચાર રકા'તમેં છે પારે પળ્હના

હઝરત ઔફ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હમરિકાબ થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મિસ્વાક ફરમાઈ, વુઝૂ ફરમાયા ઔર નમાઝકી નિય્યત બાંધ લી. મેં ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝમેં શરીક હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સૂરએ બકરહ એક રકા'તમેં પળ્હી ઔર જો આયત રહમતકી આતી, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ જગા દેર તક રહમતકી દુઆ માંગતે રહતે ઔર જો આયત અઝાબકી આતી, ઉસ જગા દેર તક અઝાબસે પનાહ માંગતે રહતે. સૂરતકે ખત્મ પર રુકૂઅ્ કિયા ઔર ઈતના હી લમ્બા રુકૂઅ્ કિયા જિતની દેરમેં સૂરએ બકરહ પળ્હી જાતી ઔર રુકૂઅ્મેંઃ

سُبْحَانَ ذِی الْجَبَرُوْتِ وَالْمَلَكُوْتِ وَالْعَظَمَةِ

પળ્હતે જાતે થે. ફિર ઈતના હી લમ્બા સિજદા કિયા. ફિર દૂસરી રકા'તમેં ઈસી તરહ સૂરએ આલિ ઈમરાન પળ્હી ઔર ઈસી તરહ એક એક રકા'તમેં એક એક સૂરત પળ્હતે રહે. ઈસ તરહ ચાર રકા'તોંમેં સવા છે સીપારે હોતે હૈં. યહ કિતની લમ્બી નમાઝ હૂઈ હોગી, જિસમેં હર આયતે રહમત ઔર આયતે અઝાબ પર દેર તક દુઆકા માંગના ઔર ફિર ઈતના હી લમ્બા રુકૂઅ્ ઔર સિજદા થા. હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) ભી અપના એક કિસ્સા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝ પળ્હનેકા ઈસી તરહસે નક્લ કરતે હૈં ઔર ફરમાતે હૈં કે ચાર રકા'તોંમેં ચાર સૂરતેં સૂરએ બકરહસે લેકર સૂરએ માઈદહકે ખત્મ તક પળ્હીં.

ફાઈદા:

ઈન ચાર સૂરતોંકે સવા છે સીપારે હોતે હૈં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ચાર રકા'તોંમેં પળ્હે ઔર હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફહ તજવીદો-તરતીલકે સાથ પળ્હનેકી થી, જૈસા કે અક્ષર અહાદીષમેં હે. ઉસકે સાથ હી હર આયતે રહમત ઔર આયતે અઝાબ પર ઠેરના ઔર દુઆ માંગના, ફિર ઈતના હી લમ્બા રુકૂઅ્-સિજદા. ઈસસે અંદાઝા હો સકતા હે કે ઈસ તરહ ચાર રકા'તમેં કિસ કદર વક્ત ખર્ચ હુવા હોગા. બા'ઝ મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક રકા'તમેં સૂરએ બકરહ, આલિ ઈમરાન, માઈદહ તીન સૂરતેં પળ્હીં, જો તક્રીબન્ પાંચ પારે હોતે હૈં. યહ જબ હી હો સકતા હે, જબ

નમાઝમેં ચેન ઔર આંખોંકી ઠંડક નસીબ હો જાએ. નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ હે કે મેરી આંખોંકી ઠંડક નમાઝમેં હે. અલ્લાહુમ્મર્ઝુક્ની ઈત્તિબાઅ-હૂ.

(૪) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) વ હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) વ હઝરત અલી (રદિ.) વગયરહકી નમાઝોંકે હાલાત

મુજાહિદ (રદિ.) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કા હાલ નક્લ કરતે હૈં કે જબ વહ નમાઝમેં ખળે હોતે થે તો ઐસા મા'લૂમ હોતા થા કે એક લકળી ગળી હૂઈ હે.

(તારીખુલ ખુલફાઅ્)

યા'ની બિલકુલ હરકત નહીં હોતી થી. ઉલમાને લિખ્ખા હે કે હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)ને હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)સે નમાઝ સીખી ઔર ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે. યા'ની જિસ તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝ પળ્હતે થે ઈસી તરહ અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) પળ્હતે થે ઔર ઈસી તરહ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.). ષાબિત (રદિ.) કેહતે હૈં કે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કી નમાઝ ઐસી હોતી થી કે ગોયા લકળી એક જગા ગાળ દી. એક શખ્સ કેહતે હૈં કે ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) જબ સિજદા કરતે તો ઈસ કદર લમ્બા ઔર બે-હરકત હોતા થા કે ચિળ્યાં આ કર કમર પર બેઠ જાતીં. બા'ઝ મરતબા ઈતના લમ્બા રુકૂઅ્ કરતે કે તમામ રાત સુબ્હ તક રુકૂઅ્ હી મેં રહતે. બા'ઝ અવકાત સિજદા ઈતના હી લમ્બા હોતા કે પૂરી રાત ગુઝર જાતી. જબ હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)સે લળાઈ હો રહી થી તો એક ગોલા મસ્જિદકી દીવાલ પર લગા, જિસસે દીવાલકા એક ટુકળા ઉળા ઔર હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કે હલક ઔર દાળ્હીકે દરમિયાનકો ગુઝરા, મગર ન ઉન્કો કોઈ ઈન્તિશાર હુવા, ન રુકૂઅ્-સિજદા મુખ્તસર કિયા. એક મરતબા નમાઝ પળ્હ રહે થે. બેટા-જિસકા નામ હાશિમ થા—પાસ સો રહા થા. છતમેંસે એક સાંપ ગિરા ઔર બચ્ચા પર લિપટ ગયા. વહ ચિલ્લાયા. ઘરવાલે સબ દોળે હૂએ આએ, શોર મચ ગયા. ઉસ સાંપકો મારા. ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ઉસી ઈત્મીનાનસે નમાઝ પળ્હતે રહે. સલામ ફેર કર ફરમાને લગે, કુછ શોરકી સી આવાઝ આઈ થી, ક્યા થા? બીવી કેહને લગી, 'અલ્લાહ તુમ પર રહમ કરે, બચ્ચાકી તો જાન ભી ગઈ થી. તુમ્હેં પતા હી ન ચલા?! ફરમાને લગે, તેરા નાસ હો, અગર નમાઝમેં

દૂસરી તરફ તવજ્જુહ કરતા તો નમાઝ કહાં બાકી રહતી? હઝરત ઉમર (રદિ.)કે અખીર ઝમાનામેં જબ ઉન્કો ખંજર મારા ગયા, જિસકી વજહસે ઉન્કા ઈન્તિકાલ હુવા તો હર વક્ત ખૂન બેહતા થા ઔર અક્ષર ગફલત ભી હો જાતી થી, લેકિન ઈસ હાલતમેં ભી જબ નમાઝકે લિએ મુતનબ્બહ કિએ જાતે તો ઈસી હાલતમેં નમાઝ અદા ફરમાતે ઔર ઈરશાદ ફરમાતે કે ઈસ્લામમેં ઉસકા કોઈ હિસ્સા નહીં, જો નમાઝ છોળ દે. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) તમામ રાત જાગતે ઔર એક રકા'તમેં પૂરા કુર્આન શરીફ ખત્મ કર લેતે. (મુન્તખબ-કન્ઝ)

હઝરત અલી (રદિ.)કી આદતે શરીફહ યહ થી કે જબ નમાઝકા વક્ત આ જાતા તો બદનમેં કપકપી આ જાતી ઔર ચેહરા ઝર્દ હો જાતા. કિસીને પૂછા કે યહ ક્યા બાત હે? ફરમાયા કે ઉસ અમાનતકા વક્ત હે જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને આસ્માનોં ઔર ઝમીન ઔર પહાળોં પર ઉતારા તો વહ ઉસકે તહમ્મુલસે આજિઝ હો ગએ ઔર મેંને ઉસકા તહમ્મુલ કિયા હે. ખલફ ઈબ્ને અય્યૂબ (રદિ.)સે કિસીને પૂછા કે તુમ્હેં નમાઝમેં મખ્ખિયાં દિક નહીં કરતીં? ફરમાયા કે ફાસિક લોગ હુકૂમતકે કોળે ખાતે હૈં ઔર હરકત નહીં કરતે ઔર ઈસ પર ફખ્ર કરતે હૈં ઔર અપને સબ્રો-તહમ્મુલ પર અકળતે હૈં કે ઈતને કોળે મારે, મેં હિલા તક નહીં! મેં અપને રબકે સામને ખળા હૂં ઔર એક મખ્ખીકી વજહસે હરકત કર જાઉં?! મુસ્લિમ ઈબ્ને યસાર (રહ.) જબ નમાઝકે લિએ ખળે હોતે તો અપને ઘરવાલોંસે કેહતે કે તુમ બાતેં કરતે રહો, મુઝે તુમ્હારી બાતકા પતા હી ન ચલેગા. એક મરતબા બસરાકી જામિઅ મસ્જિદમેં નમાઝ પળહ રહે થે કે મસ્જિદકા એક હિસ્સા ગિરા. લોગ ઉસકી વજહસે દોળે વહાં જમા હૂએ, શોરો-શગબ હુવા; મગર ઉન્કો પતા હી ન ચલા. હાતિમે અસમ (રહ.)સે કિસીને ઉન્કી નમાઝકી કેફિયત પૂછી તો કેહને લગે કે જબ નમાઝકા વક્ત આતા હે તો વુઝૂકે બા'દ ઉસ જગા પહુંચ કર-જહાં નમાઝ પળહૂં-થોળી દેર બેઠતા હૂં કે બદનકે તમામ હિસ્સેમેં સુકૂન પયદા હો જાએ. ફિર નમાઝકે લિએ ખળા હોતા હૂં, ઈસ તરહ કે બયતુલ્લાહકો અપની નિગાહકે સામને સમઝતા હૂં ઔર પુલસિરાતકો પાઉંકે નીચે, જન્નતકો દાઈં તરફ ઔર જહન્નમકો બાઈં તરફ ઔર મૌતકે ફરિશ્તેકો અપને પીછે ખળા હુવા ખ્યાલ કરતા હૂં ઔર સમઝતા હૂં કે યહ આખિરી નમાઝ હે. ઉસકે બા'દ પૂરે ખુશૂઅ-ખુઝૂઅસે નમાઝ પળહતા હૂં ઔર ઉસકે બા'દ ઉમ્મીદ ઔર ડર કે દરમિયાન રહતા હૂં કે ન મા'લૂમ કબૂલ હૂઈ યા નહીં?! (ઈહ્યા)

(૫) એક મુહાજિર ઔર એક અન્સારીકી ચોકીદારી ઔર અન્સારીકા નમાઝમેં તીર ખાના

નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક ગઝ્વાસે વાપસ તશરીફ લા રહે થે. શબકો એક જગા કિયામ ફરમાયા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે આજ શબકો હિફાઝત ઔર ચોકીદારહ કોન કરેગા? એક મુહાજિરી ઔર એક અન્સારી, હઝરત અમ્માર ઈબ્ને યાસિર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉબ્બાદ ઈબ્ને બિશ્ર (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે હમ દોનોં કરેંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક પહાળી જહાંસે દુશ્મનકે આનેકા રાસ્તા હો સકતા થા, બતા દી કે ઉસ પર દોનોં કિયામ કરો. દોનોં હઝરાત વહાં તશરીફ લે ગએ, વહાં જા કર અન્સારીને મુહાજિરીસે કહા કે રાતકો દો હિસ્સોં પર મુન્કસિમ કરકે એક હિસ્સામેં આપ સો રહેં, મેં જાગતા રહૂં. દૂસરે હિસ્સામેં આપ જાગેં, મેં સોતા રહૂં કે દોનોંકે તમામ રાત જાગનેમેં યહ ભી ઈહ્તિમાલ હે કે કિસી વક્ત નીંદકા ગલ્બા હો જાએ ઔર દોનોંકી આંખ લગ જાએ. અગર કોઈ ખતરા જાગનેવાલેકો મહસૂસ હો તો અપને સાથીકો જગા લે. રાતકા પેહલા આધા હિસ્સા અન્સારીકે જાગનેકા કરાર પાયા ઔર મુહાજિરી સો ગએ. અન્સારીને નમાઝકી નિય્યત બાંધ લી. દુશ્મનકી જાનિબસે એક શખ્સ આયા ઔર દૂરસે ખળે હૂએ શખ્સકો દેખ કર તીર મારા ઔર જબ કોઈ હરકત ન હૂઈ તો દૂસરા ઔર ફિર ઈસી તરહ તીસરા તીર મારા ઔર હર તીર ઉન્કે બદનમેં ઘુસતા રહા ઔર યહ હાથસે ઉસકો બદનસે નિકાલ કર ફેંકતે રહે. ઉસકે બા'દ ઈત્મીનાનસે રુકૂઅ્ કિયા, સિજદા કિયા. નમાઝ પૂરી કરકે અપને સાથીકો જગાયા. વહ તો એકકી જગા દોકો દેખ કર ભાગ ગયા કે ન મા'લૂમ કિતને હોં, મગર સાથીને જબ ઉઠ કર દેખા તો અન્સારીકે બદનસે તીન જગાસે ખૂન હી ખૂન બેહ રહા થા. મુહાજિરીને ફરમાયા, સુબ્હાનલ્લાહ! તુમને મુઝે શુરૂઅ્ હી મેં ન જગા લિયા. અન્સારીને ફરમાયા કે મેંને એક સૂરહ (કહફ) શુરૂઅ્ કર રખ્ખી થી. મેરા દિલ ન ચાહા કે ઉસકો ખત્મ કરનેસે પેહલે રુકૂઅ્ કરૂં. અબ ભી મુઝે ઈસકા અંદેશા હુવા કે ઐસા ન હો, મેં બાર બાર તીર લગનેસે મર જાઉં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જો હિફાઝતકી ખિદમત સુપુર્દ કર રખ્ખી થી વહ ફૌત હો જાએ. અગર મુઝે યહ અંદેશા ન હોતા તો મેં મર જાતા, મગર સૂરહ ખત્મ કરનેસે પેહલે રુકૂઅ્ ન કરતા.

(બયહકી-અબૂ દાવૂદ)

ફાઈદા:

યહ થી ઉન હઝરાતકી નમાઝ ઔર ઉસકા શૌક કે તીર પર તીર ખાએ જાએં ઔર ખૂન હી ખૂન હો જાએ, મગર નમાઝકે લુત્ફમેં ફર્ક ન પળે. એક હમારી નમાઝ હે કે અગર મચ્છર ભી કાટ લે તો નમાઝકા ખ્યાલ જાતા રહે. ભિળકા તો પૂછના હી કયા? યહાં એક ફિક્હી મસ્અલા ભી ઈખ્તિલાફી હે કે ખૂન નિકલનેસે હમારે ઈમામ યા'ની ઈમામે આ'ઝમ (રહ.)કે નઝદીક વુઝૂ ટૂટ જાતા હે. ઈમામ શાફિઈ (રહ.)કે નઝદીક નહીં ટૂટ્તા. મુમકિન હે કે ઉન સહાબીકા મઝહબ ભી યહી હો યા ઉસ વક્ત તક ઈસ મસ્અલાકી તહકીક ન હૂઈ હો કે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ મજલિસમેં તશરીફ ફરમા ન થે યા ઉસ વક્ત તક યહ હુક્મ હુવા હી ન હો.

(૬) હઝરત અબૂ તલ્હા (રદિ.) કા નમાઝમેં ખ્યાલ આ જાનેસે બાગ વક્ફ કરના

હઝરત અબૂ તલ્હા (રદિ.) એક મરતબા અપને બાગમેં નમાઝ પળ્હ રહે થે. એક પરિન્દહ ઉળા ઔર ચૂંકે બાગ ગન્જાન થા ઈસ લિએ ઉસકો જલદીસે બાહર જાનેકા રાસ્તા ન મિલા. કભી ઈસ તરફ, કભી ઉસ તરફ ઉળતા રહા ઔર નિકલનેકા રાસ્તા ઢુંઢતા રહા. ઉન્કી નિગાહ ઉસ પર પળી ઔર ઈસ મંઝરકી વજહસે ઉધર ખ્યાલ લગ ગયા ઔર નિગાહ ઉસ પરિન્દહકે સાથ ફિરતી રહી. દફ્અતન્ નમાઝકા ખ્યાલ આયા તો સહ્વ હો ગયા કે કોનસી રકા'ત હે. નિહાયત કલક હુવા કે ઈસ બાગકી વજહસે યહ મુસીબત આઈ કે નમાઝમેં ભૂલ હૂઈ. ફવ્રન્ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર પૂરા કિસ્સા અર્ઝ કરકે દરખ્વાસ્ત કી કે ઈસ બાગકી વજહસે યહ મુસીબત પેશ આઈ, ઈસ લિએ મેં ઈસકો અલ્લાહકે રાસ્તામેં દેતા હૂં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જહાં દિલ ચાહે ઉસકો સર્ફ ફરમા દીજિએ.

ઈસી તરહ એક ઔર કિસ્સા હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં પેશ આયા કે એક અન્સારી અપને બાગમેં નમાઝ પળ્હ રહે થે. ખજૂરેં પકનેકા ઝમાના શબાબ પર થા ઔર ખોશે ખજૂરોંકે બોજ ઔર કષ્રતસે ઝુકે પળે થે. નિગાહ ખોશોં પર પળી ઔર ખજૂરોંસે ભરે હોનેકી વજહસે બહુત હી અછ્છે મા'લૂમ હૂએ. ખ્યાલ ઈધર લગ ગયા, જિસકી વજહસે યહ ભી યાદ ન રહા કે કઈ રકા'તેં હૂઈં. ઉસકે રંજ ઔર સદમાકા એેસા ગલ્બા હુવા કે ઉસકી વજહસે યહ ઠાન લી કે ઉસ બાગ હી કો અબ નહીં રખના,

જિસકી વજહસે યહ મુસીબત પેશ આઈ. ચુનાંચે હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર આ કર અર્ઝ કિયા કે યહ અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખર્ચ કરના ચાહતા હૂં. ઉસકો જો ચાહે કીજિએ. ઉન્હોંને ઉસ બાગકો પચાસ હઝારમેં ફરોખ્ત કરકે ઉસકી કીમત દીની કામોંમેં ખર્ચ ફરમા દી.

(મુઅત્તા ઈમામ માલિક)

ફાઈદા:

યહ ઈમાનકી ગયરત હે કે નમાઝ જૈસી અહમ ચીઝમેં ખ્યાલ આ જાનેસે પચાસ હઝાર દિરહમકા બાગ એકદમ સદ્કા કર દિયા. હમારે શાહ વલિય્યુલ્લાહ સાહિબ રહમતુલ્લાહિ અલયહ્ને 'કવ્લે જમીલ'મેં સૂફિયાઅ્કી નિસ્બતકી કિસ્મેં તહરીર ફરમાતે હૂએ ઉસકે મુતઅલ્લિક તહરીર ફરમાયા હે કે યહ નિસ્બત હે અલ્લાહકી ઈતાઅતકો મા-સિવા પર મુકદ્દમ ઔર ઉસ પર ગયરત કરના કે ઉન હઝરાતકો ઈસ પર ગયરત આઈ કે અલ્લાહકી ઈતાઅતમેં કિસી દૂસરી ચીઝકી તરફ તવજ્જુહ ક્યૂં હૂઈ?

(૭) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા નમાઝકી વજહસે આંખ ન બનવાના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી આંખમેં જબ પાની ઉતર આયા તો આંખ બનવાને વાલે હાઝિરે ખિદમત હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા કે ઈજાઝત હો તો હમ આંખ બના દેં, લેકિન પાંચ દિન તક આપ (રદિ.)કો ઈહ્તિયાત કરના પળેગી કે સિજદા બ-જાએ ઝમીનકે કિસી ઊંચી લકળી પર કરના હોગા. ઉન્હોંને ફરમાયા, યહ હરગિઝ નહીં હો સકતા. વલ્લાહ, એક રકા'ત ભી ઈસ તરહ પળ્હના મુઝે મંઝૂર નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ મુઝે મા'લૂમ હે કે જો શખ્સ એક નમાઝ ભી જાન કર છોળ દે વહ હક તઆલા શાનુહૂસે ઐસી તરહ મિલેગા કે હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દસ ઉસ પર નારાઝ હોંગે.

(દુર્રે મન્થૂર)

ફાઈદા:

અગરચે શરઅન્ નમાઝ ઈસ તરહસે મજબૂરીકી હાલતમેં પળ્હના જાઈઝ હે ઔર યહ સૂરત નમાઝ છોળનેકી વઈદમેં દાખિલ નહીં હોતી, મગર હઝરાતે સહાબા (રદિ.)કો નમાઝકે સાથ જો શગફ થા ઔર નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદ પર અમલકી જિસ કદર અહમિયત થી ઉસકી વજહસે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને આંખ બનવાનેકો ભી પસંદ ન કિયા કે ઉન હઝરાતકે નઝદીક એક નમાઝ પર સારી દુન્યા કુરબાન થી. આજ હમ બેહયાઈસે જો ચાહે ઉન મર મિટને વાલોંકી શાનમેં

મુંહસે નિકાલ દેં. જબ કલ ઉન્કા સામના હોગા ઔર યહ ફિદાઈ મયદાને હશ્રકી સેરકે લુત્ફ ઉળા રહે હોંગે, જબ હકીકત મા'લૂમ હોગી કે યહ ક્યા ક્યા થે ઔર હમને ઉન્કે સાથ ક્યા બરતાવ કિયા.

(૮) સહાબા (રદિ.) કા નમાઝકે વક્ત ફવ્રન્ દુકાનેં બંદ કર દેના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) એક મરતબા બાઝારમેં તશરીફ રખતે થે કે જમાઅતકા વક્ત હો ગયા. દેખા કે ફવ્રન્ સબકે સબ અપની અપની દુકાનેં બંદ કરકે મસ્જિદમેં દાખિલ હો ગએ. ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઉન્હીં લોગોંકી શાનમેં યહ આયત નાઝિલ હૂઈ:

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ ....

તર્જમા પૂરી આયતે શરીફહકા યહ હે કે ઉન મસ્જિદોંમેં ઐસે લોગ સુબ્હ ઔર શામ અલ્લાહકી પાકી બયાન કરતે હૈં, જિન્કો અલ્લાહકી યાદસે ઔર બિલ્ખુસૂસ નમાઝ પળ્હને ઔર ઝકાત દેનેસે ન ખરીદના ગફલતમેં ડાલતા હે, ન બેચના. વહ ઐસે દિનકી પકળસે ડરતે હૈં, જિસમેં બહુતસે દિલ ઔર બહુતસી આંખેં ઉલટ જાએંગી. (બયાનુલ કુર્આન)

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે વહ લોગ તિજારત વગયરહ અપને અપને કારોબારમેં મશગૂલ હોતે થે, લેકિન જબ અઝાનકી આવાઝ સુનતે તો સબ કુછ છોળ કર ફવ્રન્ મસ્જિદમેં ચલે જાતે. એક જગા કેહતે હૈં, ખુદાકી કસમ! યહ લોગ તાજિર થે, મગર ઉન્કી તિજારત ઉન્કો અલ્લાહકે ઝિક્રસે નહીં રોકતી થી. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) એક મરતબા બાઝારમેં તશરીફ રખતે થે કે અઝાન હો ગઈ. ઉન્હોંને દેખા કે લોગ અપને અપને સામાનકો છોળ કર નમાઝકી તરફ ચલ દીએ. ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)ને ફરમાયા, યહી લોગ હૈં જિન્કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને–

لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ

–સે યાદ ફરમાયા. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિયામતકે દિન જબ હક તઆલા શાનુહૂ તમામ દુન્યાકો એક જગા જમા ફરમાએંગે તો ઈરશાદ હોગા, કહાં હૈં વહ લોગ જો ખૂશી ઔર રંજ દોનોં હાલતોંમેં અલ્લાહકી હમ્દ કરનેવાલે થે તો એક મુખ્તસર જમાઅત ઉઠેગી ઔર બગેર હિસાબ-કિતાબકે જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગી. ફિર ઈરશાદ હોગા, કહાં હૈં વહ લોગ જો રાતોંમેં અપની ખ્વાબગાહસે દૂર રહતે

ઔર અપને રબકો ખૌફ ઔર રગબતકે સાથ યાદ કરતે થે તો એક દૂસરી મુખ્તસર જમાઅત ઉઠેગી ઔર વહ ભી જન્નતમેં બગૈર હિસાબકે દાખિલ હો જાએગી. ફિર ઈરશાદ હોગા, કહાં હૈં વહ લોગ જિન્કો તિજારત યા બેચના અલ્લાહકે ઝિક્રસે નહીં રોકતા થા તો એક તીસરી જમાઅત મુખ્તસર સી ખળી હોગી ઔર જન્નતમેં બગૈર હિસાબ-કિતાબકે દાખિલ હોગી. ઉસકે બા'દ બકિય્યહ લોગોંકા હિસાબ શુરૂઅ્ હો જાએગા. (દુર્રે મન્થૂર)

(૯) હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કા કત્લકે વક્ત નમાઝ પળ્હના ઔર ઝૈદ (રદિ.) વ આસિમ (રદિ.) કા કત્લ

ઉહદકી લળાઈમેં જો કાફિર મારે ગએ થે, ઉન્કે અઝીઝોંમેં ઈન્તિકામકા જોશ ઝોર પર થા. સલાફહને—જિસકે દો બેટે ઈસ લળાઈમેં મારે ગએ થે-મન્નત માની થી કે અગર આસિમકા (જિન્હોંને ઉસકે બેટે કત્લ કિએ થે) સર હાથ આ જાએ તો ઉસકી ખોપળીમેં શરાબ પીયુંગી, ઈસ લિએ ઉસને એ'લાન કિયા થા કે જો આસિમકા સર લાએગા ઉસકો સો ઊંટ ઈન્આમ દૂંગી. સુફ્યાન ઈબ્ને ખાલિદકો ઈસ લાલચને આમાદહ કિયા કે વહ ઉન્કા સર લાનેકી કોશિશ કરે. ચુનાંચે ઉસને અઝ્લ વકારહકે ચંદ આદમિયોંકો મદીનહ મુનવ્વરહ ભેજા. ઉન લોગોંને અપનેકો મુસલમાન ઝાહિર કિયા ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે તા'લીમો-તબ્લીગકે લિએ અપને સાથ ચંદ હઝરાતકો ભેજનેકી દરખ્વાસ્ત કી ઔર હઝરત આસિમ (રદિ.)કે ભી સાથ ભેજનેકી દરખ્વાસ્ત કી કે ઉન્કા વઅઝ પસંદીદહ બતલાયા. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દસ આદમિયોંકો ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં છે આદમિયોંકો ઉન્કે સાથ કર દિયા, જિનમેં હઝરત આસિમ (રદિ.)ભી થે. રાસ્તામેં જા કર ઉન લે જાનેવાલોંને બદ્અહ્દી કી ઔર દુશ્મનોંકો મુકાબલાકે લિએ બુલાયા. જો દો સો આદમી થે ઔર ઉનમેંસે સો આદમી બહુત મશહૂર તીર અંદાઝ થે ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં હે કે હઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન હઝરાતકો મકકાવાલોંકી ખબર લાનેકે લિએ ભેજા થા. રાસ્તામેં બનૂ લહ્યાનકે દો સો આદમિયોંસે મુકાબલા હુવા. યહ મુખ્તસર જમાઅત દસ આદમિયોંકી યા છે આદમિયોંકી યહ હાલત દેખ કર એક પહાળી પર જિસકા નામ ફુદફુદ થા, ચળ્હ ગઈ. કુફ્ફારને કહા કે હમ તુમ્હારે ખૂનસે

અપની ઝમીન રંગના નહીં ચાહતે. સિર્ફ અહ્‌લે મક્કાસે તુમ્હારે બદલામેં કુછ માલ લેના ચાહતે હૈં, તુમ હમારે સાથ આ જાઓ. હમ તુમકો કત્લ ન કરેંગે, મગર ઉન્હોંને કહા કે હમ કાફિરકે અહ્‌દમેં આના નહીં ચાહતે ઔર તરકશસે તીર નિકાલ કર મુકાબલા કિયા. જબ તીર ખત્મ હો ગએ તો નેઝોંસે મુકાબલા કિયા. હઝરત આસિમ (રદિ.)ને સાથિયોંસે જોશમેં કહા કે તુમસે ધોકા કિયા ગયા, મગર ઘબરાનેકી બાત નહીં, શહાદતકો ગનીમત સમઝો. તુમ્હારા મહબૂબ તુમ્હારે સાથ હે ઔર જન્નતકી હૂરેં તુમ્હારી મુન્તઝિર હૈં, યહ કેહ કર જોશસે મુકાબલા કિયા ઔર જબ નેઝા ભી ટૂટ ગયા તો તલવારસે મુકાબલા કિયા. મુકાબલોંકા મજ્મા' કષીર થા. આખિર શહીદ હો ગએ ઔર દુઆ કી કે યા અલ્લાહ! અપને રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હમારે કિસ્સાકી ખબર કર દે, ચુનાંચે યહ દુઆ કબૂલ હૂઈ ઔર ઉસી વક્ત ઈસ વાકિઅહકા ઈલ્મ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હો ગયા ઔર ચૂંકે આસિમ (રદિ.) યહ ભી સુન ચૂકે થે કે સલાફહને મેરે સરકી ખોપળીમેં શરાબ પીનેકી મન્નત માની હે, ઈસ લિએ મરતે વક્ત દુઆ કી કે યા અલ્લાહ! મેરા સર તેરે રાસ્તામેં કાટા જા રહા હે, તૂ હી ઉસકા મુહાફિઝ હે, વહ દુઆ ભી કબૂલ હૂઈ ઔર શહાદતકે બા'દ જબ કાફિરોંને સર કાટનેકા ઈરાદા કિયા તો અલ્લાહ તઆલાને શહદકી મખ્ખિયોંકા ઔર બા'ઝ રિવાયતોંમેં ભિળોંકા એક ગૌલ ભેજ દિયા, જિન્હોંને ઉન્કે બદનકો ચારોં તરફસે ઘેર લિયા. કાફિરોંકો ખ્યાલ થા કે રાતકે વક્ત જબ યહ ઉળ જાએંગી તો સર કાટ લેંગે, મગર રાતકો એક બારિશકી રવ્ આઈ ઔર ઉન્કી નઅશકો બહા કર લે ગઈ. ઈસી તરહ સાત આદમી યા તીન આદમી શહીદ હો ગએ. ગર્ઝ તીન બાકી રહ ગએ. હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) ઔર ઝૈદ ઈબ્ને દષ્ના (રદિ.) ઔર અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને તારિક (રદિ.) –ઈન તીનોં હઝરાતસે ફિર ઉન્હોંને અહ્‌દ-પયમાન કિયા કે તુમ નીચે આ જાઓ, હમ તુમસે બદ્દ અહ્‌દી ન કરેંગે. યહ તીનોં હઝરાત નીચે ઉતર આએ ઔર નીચે ઉતરને પર કુફ્ફારને ઉન્કી કમાનોંકી તાંત ઉતાર કર ઉન્કી મશ્કેં બાંધીં. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને તારિક (રદિ.)ને ફરમાયા કે યહ પેહલી બદ્દ અહ્‌દી હે. મેં તુમ્હારે સાથ હરગિઝ ન જાઉંગા. ઈન શહીદ હોનેવાલોંકા ઈક્તિદા હી મુઝે પસંદ હે. ઉન્હોંને ઝબરદસ્તી ઉન્કો ખીંચના ચાહા, મગર યહ ન તલે તો ઉન લોગોંને ઉન્કો ભી શહીદ કર દિયા. સિર્ફ દો હઝરાત ઉન્કે સાથ રહે, જિન્કો લે જા કર ઉન લોગોંને મક્કાવાલોંકે હાથ ફરોખ્ત કર દિયા. એક હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને દષ્નહ (રદિ.) જિન્કો સફ્વાન ઈબ્ને ઉમય્યહને પચાસ ઊંટકે બદલામેં ખરીદા, તાકે અપને બાપ ઉમય્યહકે બદલામેં કત્લ કરે. દૂસરે હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) જિન્કો હુજૈર ઈબ્ને અબી ઈહાબને સો ઊંટકે

બદલામેં ખરીદા, તાકે અપને બાપકે બદલામેં ઉન્કો કત્લ કરે. બુખારી શરીફકી રિવાયત હે કે હારિષ ઈબ્ને આમિરકી અવલાદને ખરીદા, કે ઉન્હોંને બદ્રમેં હારિષકો કત્લ કિયા થા. સફ્વાનને તો અપને કેદી હઝરત ઝૈદ (રદિ.)-કો ફવ્રન્ હી હરમસે બાહર અપને ગુલામકે હાથ ભેજ દિયા, કે કત્લ કર દીએ જાવેં. ઉસકા તમાશા દેખનેકે વાસ્તે ઔર ભી બહુતસે લોગ જમા હૂએ, જિનમેં અબૂ સુફયાન ભી થા. ઉસને હઝરત ઝૈદ (રદિ.)સે શહાદતકે વક્ત પૂછા કે અય ઝૈદ! (રદિ.) તુઝકો ખુદાકી કસમ, સચ કેહના, ક્યા તુઝકો યહ પસંદ હે કે મુહમ્મદ(સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી ગરદન તેરે બદલામેં માર દી જાએ ઔર તુઝકો છોળ દિયા જાએ, કે અપને અહ્લો-અયાલમેં ખૂશો-ખુર્રમ રહે. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)ને ફરમાયા કે ખુદાકી કસમ, મુઝે યહ ભી ગવારા નહીં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જહાં હૈં વહીં ઉન્કો એક કાંટા ભી ચુભે ઔર હમ અપને ઘર આરામસે રહેં. યહ જવાબ સુન કર કુરૈશ હયરાન રહ ગએ. અબૂ સુફયાનને કહા કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કે સાથિયોંકો જિતની ઉનસે મુહબ્બત દેખી, ઉસકી નઝીર કહીં નહીં દેખી. ઉસકે બા'દ હઝરત ઝૈદ (રદિ.) શહીદ કર દીએ ગએ.

હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) એક અરસા તક કેદમેં રહે. હુજૈરકી બાંદી—જો બા'દમેં મુસલમાન હો ગઈ—કેહતી હૈં કે જબ ખુબૈબ (રદિ.) હમ લોગોંકી કૈદમેં થે તો હમને દેખા કે ખુબૈબ(રદિ.)એક દિન અંગૂરકા બહુત બળા ખોશા આદમીકે સરકે બરાબર હાથમેં લિએ હૂએ અંગૂર ખા રહે થે ઔર મકકામેં ઉસ વક્ત અંગૂર બિલ્કુલ નહીં થા. વહી કેહતી હૈં કે જબ ઉન્કે કત્લકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉન્હોંને સફાઈકે લિએ ઉસ્તુરા માંગા. વહ દે દિયા ગયા. ઈત્તિફાકસે એક કમસિન બચ્ચા ઉસ વક્ત ખુબૈબ (રદિ.)કે પાસ ચલા ગયા. ઉન લોગોંને દેખા કે ઉસ્તુરા ઉન્કે હાથમેં હે ઔર બચ્ચા ઉન્કે પાસ. યહ દેખ કર ઘબરાએ. ખુબૈબ (રદિ.)ને ફરમાયા, ક્યા તુમ યહ સમઝતે હો કે મેં બચ્ચાકો કત્લ કર દૂંગા? ઐસા નહીં કર સકતા. ઉસકે બા'દ ઉન્કો હરમસે બાહર લાયા ગયા ઔર સૂલી પર લટકાનેકે વક્ત આખિરી ખ્વાહિશકે તોર પર પૂછા ગયા કે કોઈ તમન્ના હો તો બતાઓ. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મુઝે ઈતની મોહલત દી જાએ કે દો રકા'ત નમાઝ પળહ લૂં કે દુન્યાસે જાનેકા વક્ત હે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મુલાકાત કરીબ હે. ચુનાંચે મોહલત દી ગઈ. ઉન્હોંને દો રકા'તેં નિહાયત ઈત્મીનાનસે પળહીં ઔર ફિર ફરમાયા કે અગર મુઝે યહ ખ્યાલ ન હોતા કે તુમ લોગ યહ સમઝોગે કે મેં મૌતકે ડરકી વજહસે દેર કર રહા હૂં તો દો રકા'ત ઔર પળહતા. ઉસકે બા'દ સૂલી પર લટકા દીએ ગએ તો ઉન્હોંને દુઆ કી કે યા અલ્લાહ! કોઈ ઐસા શખ્સ નહીં હે, જો તેરે રસૂલે પાક સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક મેરા આખિરી

સલામ પહુંચા દે. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો બ-ઝરીઅએ વહી ઉસી વક્ત સલામ પહુંચાયા ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ વ અલયકુમુસ્સલામ યા ખુબૈબ! (રદિ.) ઔર સાથિયોંકો ઈત્તિલાઅ્ ફરમાઈ કે ખુબૈબ (રદિ.)કો કુરૈશને કત્લ કર દિયા. હઝરત ખુબૈબ (રદિ.)કો જબ સૂલી પર ચળ્હાયા ગયા તો ચાલીસ કાફિરોંને નેઝે લે કર ચારોં તરફસે ઉન પર હમલા કિયા ઔર બદનકો છલ્ની કર દિયા. ઉસ વક્ત કિસીને કસમ દે કર યહ ભી પૂછા કે તુમ યહ પસંદ કરતે હો કે તુમ્હારી જગા મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કો કત્લ કર દેં ઔર તુમકો છોળ દેં. ઉન્હોંને ફરમાયા, વલ્લાહિલ અઝીમ મુઝે યહ ભી પસંદ નહીં કે મેરી જાનકે ફિદ્યહમેં એક કાંટા ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચુભે.

ફાઈદા:

વૈસે તો ઉન કિસ્સોંકા હર હર લફ્ઝ ઈબ્રત હે, લેકિન ઈસ કિસ્સામેં દો ચીઝેં ખાસ તૌરસે કાબિલે કદ્ર, કાબિલે ઈબ્રત હૈં. ઉન હઝરાતકી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુહબ્બતો-ઈશ્ક કે અપની જાન જાએ ઔર ઉસકે બદલેમેં ઈતના લફ્ઝ કેહના ભી ગવારા નહીં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કિસી કિસમકી તકલીફ મા'મૂલીસી ભી પહુંચ જાએ, ઈસ લિએ કે હઝરત ખુબૈબ (રદિ.)સે સિર્ફ ઝબાનસે હી કેહ-લાના ચાહતે થે ઔર સિર્ફ ઝબાનસે કેહના હી થા, વરના બદલામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો તકલીફ પહુંચાને પર તો ઉન કુફ્ફારકો ભી કુદરત ન થી, બલ્કે વહ લોગ ખૂદ હી હર વક્ત તકલીફ પહુંચાનેકી કોશિશમેં રહતે થે, જિસમેં બદલા બે-બદલા સબ બરાબર થા. દૂસરી ચીઝ નમાઝકી અઝ્મત ઔર ઉસકા શગફ કે ઐસે આખિરી વક્તમેં આમ તૌરસે બીવી-બચ્ચોંકો આદમી યાદ કરતા હે, સૂરત દેખના ચાહતા હે, પયામો-સલામ કેહતા હે, મગર ઉન હઝરાતકો પયામો-સલામ દેના હે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઔર આખિરી તમન્ના હે તો નમાઝકી!

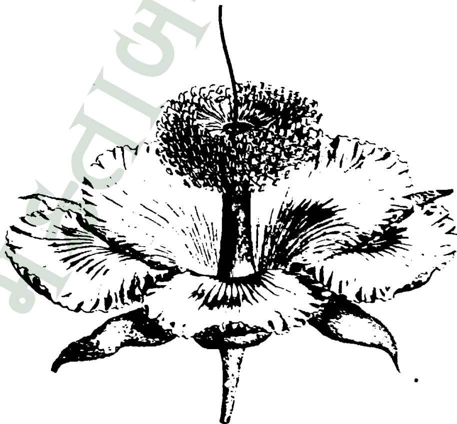
(૧૦) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી જન્નતમેં મઈય્યતકે લિએ નમાઝકી મદદ

હઝરત રબીઅહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં રાત ગુઝારતા થા ઔર તહજ્જુદકે વક્ત વુઝૂકા પાની ઔર દૂસરી ઝરૂરિય્યાત, મષલન્ મિસ્વાક, મુસલ્લા વગયરહ રખતા થા. એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મેરી ખિદમાતસે ખૂશ હો કર ફરમાયાઃ માંગ, ક્યા માંગતા હે? મેંને અર્ઝ કિયા, યા

રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જન્નતમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી રફાકત. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઔર કુછ? મેંને કહા કે બસ, યહી ચીઝ મત્લૂબ હે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિં વ સલ્લમને ફરમાયા: અછ્છા, મેરી મદદ કીજિયો સિજદોંકી કષ્રતસે. (અબૂ દાઊદ)

ફાઈદા:

ઈસમેં તમ્બીહ હે ઈસ અમ્ર પર કે સિર્ફ દુઆ પર ભરોસા કરકે ન બેઠના ચાહિએ, બલ્કે કુછ તલબ ઔર અમલકી ભી ઝરૂરત હે ઔર આ'માલમેં સબસે અહમ નમાઝ હે કે જિતની ઉસકી કષ્રત હોગી ઈતને હી સિજદે ઝિયાદહ હોંગે. જો લોગ ઈસ સહારે પર બેઠે રહતે હૈં ફુલાં પીર, ફુલાં બુઝુર્ગસે દુઆ કરાએંગે, સખ્ત ગલતી હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસ દુન્યાકો અસ્બાબકે સાથ ચલાયા હે, અગરચે બેઅસ્બાબ હર ચીઝ પર કુદરત રખતા હે ઔર કુદરતકે ઈઝ્હારકે વાસ્તે કભી એસા કર ભી લેતે હૈં, લેકિન આમ આદત યહી હે કે દુન્યાકે કારોબાર અસ્બાબસે લગા રખ્ખે હૈં. હયરત હે કે હમ લોગ દુન્યાકે કામોંમેં તો તકદીર પર ઔર સિર્ફ દુઆ પર ભરોસા કરકે કભી નહીં બેઠતે. પચાસ તરહકી કોશિશ કરતે હૈં, મગર દીનકે કામોંમેં તકદીર ઔર દુઆ બીચમેં આ જાતી હે! ઈસમેં શક નહીં કે અલ્લાહ વાલોંકી દુઆ નિહાયત અહમ હે, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ભી યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે સિજદોંકી કષ્રતસે મેરી મદદ કરના.

છટા બાબ

ઈષારો-હમદર્દી ઔર અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરના

ઈષાર કેહતે હૈં અપની ઝરૂરતકે વક્ત દૂસરેકો તરજીહ દેના. અવ્વલ તો સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકી હર અદા, હર આદત ઐસી હી હે, જિસકી બરાબરી તો દરકિનાર, ઉસકા કુછ ભી હિસ્સા કિસી ખૂશકિસ્મતકો નસીબ હો જાએ તો ઐને સઆદત હે, લેકિન બા'ઝ આદતેં ઉનમેંસે ઐસી મુમતાઝ હૈં કે ઉન્હીંકા હિસ્સા થીં. ઉન્કે મિન જુમ્લા ઈષાર હે કે હકતઆલા શાનુહૂને કલામુલ્લાહ શરીફમેં ઉસકી તા'રીફ ફરમાઈ ઔર—

يُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

—મેં ઈસ સિફતકો ઝિક્ર ફરમાયા કે વહ લોગ અપને ઉપર દૂસરોંકો તરજીહ દેતે હૈં, ગો ઉન પર ફાકા હી હો.

(૧) સહાબી (રદિ.) કા મેહમાનકી ખાતિર ચિરાગ બુઝા દેના

એક સહાબી (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર ભૂક ઔર પરેશાનીકી હાલતકી ઈત્તિલાઅ્ દી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને ઘરોંમેં આદમી ભેજા. કહીં કુછ ન મિલા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)સે ફરમાયા કે કોઈ શખ્સ હે, જો ઈન્કી એક રાતકી મેહમાની કબૂલ કરે? એક અન્સારી સહાબી (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેં મેહમાની કરૂંગા. ઉન્કો ઘર લે ગએ ઔર બીવીસે ફરમાયા કે યહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મેહમાન હૈં, જો ઈકરામ કર સકે ઉસમેં કસર ન કરના ઔર કોઈ ચીઝ છુપા કર ન રખના. બીવીંને કહા, ખુદાકી કસમ! બચ્ચોંકે કાબિલ કુછ થોળા સા રખ્ખા હે ઔર કુછ ભી ઘરમેં

નહીં. સહાબી (રદિ.)ને ફરમાયા કે બચ્ચોંકો બેહલા કર સુલા દીજિયો ઔર જબ વહ સો જાએં તો ખાના લેકર મેહમાનકે સાથ બેઠ જાવેંગે ઔર તૂ ચિરાગકે દુરુસ્ત કરનેકે બહાનેસે ઉઠ કર ઉસકો બુઝા દેના. ચુનાંચે બીવીને એસા હી કિયા ઔર દોનોં મિયાંબીવી ઔર બચ્ચોંને ફાકાસે રાત ગુઝારી, જિસ પર યહ આયતઃ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ નાઝિલ હૂઈ.

તર્જમાઃ ઔર તરજીહ દેતે હૈં અપની જાનોં પર અગરચે ઉન પર ફાકા હી હો.

ફાઈદા:

ઈસ કિસમકે મુતઅદ્દદ વાકિઆત હૈં, જો સહાબા (રદિ.)કે યહાં પેશ આએ. ચુનાંચે એક દૂસરા વાકિઅહ ઈસ કિસમકા લિખ્ખા હે.

(૨) રોઝહદારકે લિએ ચિરાગ બુઝા દેના

એક સહાબી (રદિ.) રોઝહ પર રોઝહ રખતે થે. ઈફતારકે લિએ કોઈ ચીઝ ખાનેકી મયસ્સર ન આતી થી. એક અન્સારી સહાબી હઝરત ષાબિત (રદિ.)ને તાળ લિયા. બીવીસે કહા કે મૈં રાતકો એક મેહમાનકો લાઉંગા. જબ ખાના શુરૂ કરેં તો તુમ ચિરાગકો દુરુસ્ત કરનેકે હીલાસે બુઝા દેના ઔર ઈતને મેહમાનકા પેટ ન ભર જાએ ખૂદ ન ખાના. ચુનાંચે ઉન્હોંને એસા હી કિયા. સાથમેં સબ શરીક રહે, જૈસે ખા રહે હોં. સુબ્હકો હઝરત ષાબિત (રદિ.) જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં હાઝિર હૂએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે રાતકા તુમ્હારા અપને મેહમાનકે સાથકા બરતાવ હકતઆલા શાનુહૂકો બહુત હી પસંદ આયા.

(અબૂ દાઉદ)

(૩) એક સહાબી (રદિ.) કા ઝકાતમેં ઊંટ દેના

હઝરત ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઝકાતકા માલ વુસૂલ કરનેકે લિએ ભેજા. મૈં એક સાહિબકે પાસ ગયા ઔર ઉનસે ઉન્કે માલકી તફસીલ મા'લૂમ કી તો ઉન પર એક ઊંટકા બચ્ચા એક સાલહ વાજિબ થા. મૈંને ઉનસે ઈસકા મુતાલબા કિયા. વહ ફરમાને લગે કે એક સાલકા બચ્ચા ન દૂધકે કામકા, ન સવારીકે કામકા. ઉન્હોંને એક નફીસ, ઉમ્દા જવાન ઊંટની સામને

કી કે યહ લે જાઓ. મેંને કહા કે મેં તો ઈસકો નહીં લે સકતા કે મુઝે ઉમ્દા માલ લેનેકા હુકૂમ નહીં. અલબત્તા અગર તુમ યહી દેના ચાહતે હો તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સફરમેં હૈં ઔર આજકા પળાઉ ફુલાં જગા તુમ્હારે કરીબ હી હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જા કર પેશ કર દો. અગર મંઝૂર ફરમા લિયા તો મુઝે ઈન્કાર નહીં, વરના મેં મા'ઝૂર હૂં. વહ ઈસ ઊટનીકો લેકર મેરે સાથ હો લિએ ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હો કર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કાસિદ ઝકાતકા માલ લેને આએ થે ઔર ખુદાકી કસમ, મુઝે આજ તક યહ સઆદત નસીબ નહીં હુઈ કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યા ઉન્કે કાસિદને મેરે માલમેં કભી તસર્રુફ ફરમાયા હો. ઈસ લિએ મેંને અપના સારા માલ સામને કર દિયા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઉસમેં એક સાલહ ઊંટકા બચ્ચા ઝકાતકા વાજિબ હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક સાલકે બચ્ચાસે ન તો દૂધકા હી નફા' હે, ન સવારીકા. ઈસ લિએ મેંને એક ઉમ્દા જવાન ઊંટની પેશ કી થી, જિસકો ઉન્હોંને કબૂલ નહીં ફરમાયા. ઈસ લિએ મેં ખૂદ લેકર હાઝિર હુવા હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તુમ પર વાજિબ તો વહી હે, જો ઉન્હોંને બતલાઈ, મગર તુમ અપની તરફસે ઈસસે ઝિયાદા ઔર ઉમ્દા માલ દો તો કબૂલ હે. અલ્લાહ તુમ્હેં ઈસકા અજ્ર મરહમત ફરમાએં. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે યહ હાઝિર હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કબૂલ ફરમા લિયા ઔર બરકતકી દુઆ ફરમાઈ.

ફાઈદા:

યહ ઝકાતકે માલકા મંઝર હે. આજ ભી ઈસ્લામકે બહુતસે દા'વેદાર હૈં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બતકા દમ ભરતે હૈં, લેકિન ઝકાતકે અદા કરનેમેં ઝિયાદતીકા તો ક્યા ઝિક્ર હે, પૂરી મિક્દાર ભી અદા કરના મૌત હે! જો ઊંચે તબ્કેવાલે, ઝિયાદા માલવાલે કેહલાતે હૈં, ઉન્કે યહાં તો અક્ષરો-બેશ્તર ઉસકા ઝિક્ર હી નહીં, લેકિન જો મુતવસ્સિત હેષિયતકે લોગ હૈં ઔર અપનેકો દીનદાર ભી સમઝતે હૈં, વહ ભી ઈસકી કોશિશ કરતે હૈં કે જો ખર્ચ અપને અઝીઝ રિશ્તાદારોંમેં યા કિસી દૂસરી જગા મજબૂરીસે પેશ આ જાએ ઉસમેં ઝકાત હી કી નિય્યત કર લેં.

(૪) હઝરાત શયખૈનકા સદકામેં મુકાબલા

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમને સદ્કા કરનેકા હુક્મ ફરમાયા. ઈત્તિફાકન્ ઉસ ઝમાનામેં મેરે પાસ કુછ માલ મવજૂદ થા. મેંને કહા, આજ મેરે પાસ ઈત્તિફાકસે માલ મવજૂદ હે. અગર મેં અબૂબક્ર રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે કભી ભી બળ્હ સકતા હૂં તો આજ બળ્હ જાઉંગા. યહ સોચ કર ખૂશી ખૂશીમેં ઘર ગયા ઔર જો કુછ ભી ઘરમેં રખ્ખા થા, ઉસમેંસે આધા લે આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઘરવાલોંકે લિએ ક્યા છોળા? મેંને અર્ઝ કિયા કે છોળ આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આખિર ક્યા છોળા? મેંને અર્ઝ કિયા, આધા છોળ આયા ઔર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) જો કુછ રખ્ખા થા સબ લે આએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઘરવાલોંકે લિએ ક્યા છોળા? ઉન્હોંને ફરમાયા, ઉન્કે લિએ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો છોળ આયા. યા'ની અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલે પાક સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નામકી બરકત ઔર ઉનકી રઝા ઔર ખૂશ્નૂદીકો છોળ આયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) કેહતે હૈં, મેંને કહા, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)સે કભી નહીં બળ્હ સકતા.

ફાઈદા:

ખૂબિયોં ઔર નેકિયોંમેં ઈસકી કોશિશ કરના કે દૂસરેસે બળ્હ જાઉં, યહ મુસ્તહ્સન્ ઔર મન્દૂબ હે. કુર્આને પાકમેં ભી ઈસકી તરગીબ આઈ હે. યહ કિસ્સા ગઝ્વએ તબૂકકા હે. ઉસ વક્તમેં હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ચંદાકી ખાસ તોરસે તરગીબ ફરમાઈ થી ઔર સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમને અપને અપને હોસ્લાકે મુવાફિક, બલ્કે હિમ્મતો-વુસ્અતસે ઝિયાદા ઈઆનતેં ફરમાઈં, જિન્કા ઝિક્ર બાબ દો (૨)કે કિસ્સા નવમેં ભી મુખ્તસર તોર પર ગુઝરા હે. જઝાહુમુલ્લાહુ અન્ના વ અન્ સાઈરિલ મુસ્લિમીન અહ્સનલ્ જઝાઅ્.

(૫) સહાબા (રદિ.) કા દૂસરોંકી વજહસે પ્યાસે મરના

હઝરત અબૂ જહ્મ ઈબ્ને હુઝયફહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે યરમૂકકી લળાઈમેં મેં અપને ચચાઝાદ ભાઈકી તલાશમેં નિકલા કે વહ લળાઈમેં શરીક થે ઔર એક મશ્કીઝહ પાનીકા મેંને અપને સાથ લિયા કે મુમ્કિન હે વહ પ્યાસે હોં તો પાની પિલાઉં. ઈત્તિફાકસે વહ એક જગા ઈસ હાલતમેં પળે હૂએ મિલે કે દમ તોળ રહે થે ઔર જાં-કની શુરૂ' થી. મેંને પૂછા, પાનીકા ઘોંટ દૂં? ઉન્હોંને ઈશારેસે હાં કી. ઈતનેમેં દૂસરે સાહિબને જો કરીબ હી પળે થે ઔર વહ ભી

મરનેકે કરીબ થે—આહ કી. મેરે ચચાઝાદ ભાઈને આવાઝ સુની તો મુઝે ઉન્કે પાસ જાનેકા ઈશારા કિયા. મૈં ઉન્કે પાસ પાની લેકર ગયા. વહ હિશામ ઈબ્ને અબીલ આસ થે. ઉન્કે પાસ પહુંચા હી થા કે ઉન્કે કરીબ એક તીસરે સાહિબ ઈસી હાલતમેં પળે દમ તોળ રહે થે.ઉન્હોંને આહ કી. હિશામ (રદિ.)ને મુઝે ઉન્કે પાસ જાનેકા ઈશારા કર દિયા. મૈં ઉન્કે પાસ પાની લેકર પહુંચા તો ઉન્કા દમ નિકલ ચુકા થા. હિશામ (રદિ.)કે પાસ વાપસ આયા તો વહ ભી જાં બ-હક હો ચુકે થે. ઉન્કે પાસસે અપને ભાઈકે પાસ લોટા તો ઈતનેમેં વહ ભી ખત્મ હો ચુકે થે. ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન. (દિરાયહ)

ફાઈદા:

ઈસ નો'અકે મુતઅદ્દદ વાકિઆત કુતુબે હદીષમેં ઝિક્ર કિએ ગએ. ક્યા ઈન્તિહા હે ઈસ ઈષારકી કે અપના ભાઈ આખિર દમ તોળ રહા હો ઓર પ્યાસા હો, એેસી હાલતમેં કિસી દૂસરેકી તરફ તવજ્જુહ કરના મુશ્કિલ હો જાતા હે, ચે જાએ કે ઉસકો પ્યાસા છોળ કર દૂસરેકો પાની પિલાને ચલા જાએ ઓર ઉન મરનેવાલોંકી રૂહોંકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફો-ફઝ્લસે નવાઝેં, કે મરનેકે વક્ત ભી જબ હોશો-હવાસ સબ હી જવાબ દે દેતે હૈં, યહ લોગ હમદર્દીમેં જાન દેતે હૈં.

(૬) હઝરત હમઝહ (રદિ.) કા કફન

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા હઝરત હમઝહ (રદિ.) ગઝ્વએ ઉહદમેં શહીદ હો ગએ ઓર બેદર્દ કાફિરોંને આપ (રદિ.)કે કાન-નાક વગયરહ અઅ્ઝા કાટ દીએ ઓર સીના ચીર કર દિલ નિકાલા ઓર તરહ તરહકે ઝુલ્મ કિએ. લળાઈકે ખત્મ પર હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઓર દૂસરે સહાબા (રદિ.) શહીદોંકી નઅ્શેં તલાશ ફરમા કર ઉન્કી તજ્હીઝો-તકફીનકા ઈન્તિઝામ ફરમા રહે થે કે હઝરત હમઝહ (રદિ.)કો ઈસ હાલતમેં દેખા, નિહાયત સદ્મા હુવા ઓર એક ચાદરસે ઉન્કો ઢાંક દિયા. ઈતનેમેં હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી હકીકી બહન હઝરત સફિય્યહ (રદિ.) તશરીફ લાઈ કે અપને ભાઈકી હાલતકો દેખેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ ખ્યાલસે કે આખિર અવરત હૈં, એેસે ઝુલ્મોંકો દેખનેકા તહમ્મુલ મુશ્કિલસે હોગા. ઉન્કે સાહિબઝાદહ હઝરત ઝુબૈરસે ઈરશાદ ફરમાયા કે અપની વાલિદહકો દેખનેસે મના' કરો. ઉન્હોંને વાલિદહસે અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દેખનેકો મના' ફરમા દિયા. ઉન્હોંને કહા કે મૈંને યહ સુના હે કે મેરે ભાઈકે નાક-કાન વગયરહ કાટ દીએ ગએ, અલ્લાહકે રાસ્તેમેં યહ કોનસી બળી બાત હે,

હમ ઈસ પર રાઝી હૈં. મૈં અલ્લાહસે જવાબકી ઉમ્મીદ રખતી હૂં ઔર ઈન્શાઅલ્લાહ સબ્ર કરૂંગી. હઝરત ઝુબૈર (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે જા કર ઈસ કલામકા ઝિક્ર કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ જવાબકો સુનકર દેખનેકી ઈજાઝત અતા ફરમા દી. આ કર દેખા, ઈન્ના લિલ્લાહ પઢી ઔર ઉન્કે લિએ ઈસ્તિગફાર ઔર દુઆ કી. એક રિવાયતમેં હૈ કે ગઝ્વએ.ઉહદમેં જહાં નઅ્શેં રખ્ખી હુઈ થીં એક અવરત તેઝીસે આ રહી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, દેખો, અવરતકો રોકો. હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને પેહચાન લિયા કે મેરી વાલિદહ હૈં. મૈં જલ્દીસે રોકનેકે લિએ બઢ્હા, મગર વહ કવી થીં. એક ઘોંસા મારા ઔર કહા, પરે હટ. મૈંને કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મના' ફરમાયા હૈ તો ફવ્રન્ ખળી હો ગઈ. ઉસકે બા'દ દો કપળે નિકાલે ઔર ફરમાયા કે મૈં અપને ભાઈકે કફનકે લિએ લાઈ થી કે મૈં ઉન્કે ઈન્તિકાલકી ખબર સુન ચુકી થી. ઈન કપળોંમેં ઉન્કો કફ્ના દેના. હમ લોગ વહ કપળે લે કર હઝરત હમઝહ (રદિ.)કો કફ્નાને લગે કે બરાબરમેં એક અન્સારી શહીદ પળે હૂએ થે, જિન્કા નામ હઝરત સુહૈલ (રદિ.) થા. ઉન્કા ભી કુફ્ફારને એૈસા હી હાલ કર રખ્ખા થા જૈસા કે હઝરત હમઝહ (રદિ.)કા થા. હમેં ઈસ બાતસે શરમ આઈ કે હઝરત હમઝહ (રદિ.)કો દો કપળોંમેં કફન દિયા જાએ ઔર અન્સારીકે પાસ એક ભી ન હો, ઈસ લિએ હમને દોનોંકે લિએ એક એક કપળા તજવીઝ કર દિયા, મગર એક કપળા ઉનમેં બળા થા, દૂસરા છોટા. તો હમને કુર્અહ ડાલા કે કુર્અહમેં જો કપળા જિન્કે હિસ્સામેં આ જાએગા, વહ ઉન્કે કફનમેં લગાયા જાએ. કુર્અહમેં બળા કપળા હઝરત સુહૈલ (રદિ.)કે હિસ્સામેં આયા ઔર છોટા હઝરત હમઝહ (રદિ.)કે હિસ્સામેં આયા, જો ઉન્કે કદસે ભી કમ થા કે અગર સરકો ઢાંકા જાતા તો પાઉં ખુલ જાતે આર પાઉંકી તરફ કિયા જાતા તો સર ખુલ જાતા. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે સરકો કપળેસે ઢાંક દો ઔર પાઉં પર પત્તે વગયરહ ડાલ દો. (ખમીસ)

ઈબ્ને સઅદ (રદિ.)કી રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત સફિય્યહ (રદિ.) જબ દો કપળે લેકર હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી નઅશ પર પહુંચીં તો ઉન્કે કરીબ હી એક અન્સારી ઈસી હાલમેં પળે હૂએ થે તો એક એક કપળેમેં દોનોંકો કફન દિયા ગયા. હઝરત હમઝહ (રદિ.)કા કપળા બળા થા. યહ રિવાયત મુખ્તસર હૈ ઔર 'ખમીસ'કી રિવાયત મુફસ્સલ હૈ.

ફાઈદા:

યહ દો જહાંકે બાદશાહકે ચચાકા કફન હૈ. વહ ભી ઈસ તરહ કે એક અવરત અપને ભાઈકે લિએ દો કપળે દેતી હૈ. ઉસમેં યહ ગવારા નહીં કે

દૂસરા અન્સારી બેકફન રહે. એક એક કપળા બાંટ દિયા જાતા હે ઔર ફિર છોટા કપળા ઉસ શખ્સકે હિસ્સામેં આતા હે, જો કઈ વજહસે તરજીહકા ઈસ્તિહ્કાક ભી રખતા હે. ગરીબ પરવરી ઔર મુસાવાતકે દા'વેદાર અગર અપને દા'વોંમેં સચ્ચે હૈં તો ઉન પાક હસ્તિયોંકા ઈત્તિબાઅ્ કરેં, જો કેહ કર નહીં, બલ્કે કરકે દિખલા ગએ. હમ લોગોંકો અપને લિએ ઉન્કા પેરૂ કેહના ભી શર્મકી બાત હે.

(૭) બકરેકી સિરીકા ઘુમ-ફિર કર લોટ આના

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક સહાબી (રદિ.)કો કિસી શખ્સને બકરેકી સિરી હદ્યાકે તોર પર દી. ઉન્હોંને ખ્યાલ ફરમાયા કે મેરે ફુલાં સાથી ઝિયાદા ઝરૂરતમંદ હૈં, કુમ્બાવાલે હૈં ઔર ઉન્કે ઘરવાલે ઝિયાદા મુહતાજ હૈં, ઈસ લિએ ઉન્કે પાસ ભેજ દી. ઉન્કો એક તીસરે સાહિબકે મુતઅલ્લિક યહી ખ્યાલ પેદા હુવા ઔર ઉન્કે પાસ ભેજ દી. ગર્ઝ ઈસી તરહ સાત ઘરોંમેં ફિર કર વહ સિરી સબસે પેહલે સહાબી (રદિ.)કે ઘર લોટ આઈ. (દૂર્રે મન્સૂર)

ફાઈદા:

ઈસ કિસ્સાસે ઉન હઝરાતકા આમ તોરસે મુહતાજ ઔર ઝરૂરતમંદ હોના ભી મા'લૂમ હોતા હે ઔર યહ ભી કે હર શખ્સકો દૂસરેકી ઝરૂરત અપનેસે મુકદ્દમ મા'લૂમ હોતી થી.

(૮) હઝરત ઉમર (રદિ.) કા અપની બીવીકો ઝચ્ચગીમેં લે જાના

અમીરુલ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમર (રદિ.) અપને ખિલાફતકે ઝમાનામેં બસા અવ્કાત રાતકો ચોકીદારહકે તોર પર શહરકી હિફાઝત ભી ફરમાયા કરતે થે. એક મરતબા ઉસી હાલતમેં એક મેદાનમેં ગુઝર હુવા. દેખા કે એક ખેમહ બાલોંકા બના હુવા લગા હુવા હે, જો પેહલે વહાં નહીં દેખા થા. ઉસકે કરીબ પહુંચે તો દેખા કે એક સાહિબ વહાં બેઠે હૈં ઔર ખેમહસે કુછ કરાહનેકી આવાઝ આ રહી હે. સલામ કરકે ઉન સાહિબકે પાસ બેઠ ગએ ઔર દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમ કોન હો? ઉન્હોંને કહા, એક મુસાફિર હૂં, જંગલકા રહનેવાલા હૂં. અમીરુલ મુઅ્મિનીનકે સામને કુછ અપની ઝરૂરત પેશ કરકે મદદ ચાહનેકે વાસ્તે આયા હૂં. દરયાફ્ત ફરમાયા કે યહ ખેમહમેંસે આવાઝ કૈસી આ રહી હે. ઈન સાહિબને કહા, મિયાં! જાઓ, અપના કામ કરો. આપ (રદિ.)ને ઈસ્રાર ફરમાયા કે નહીં, બતા દો, કુછ તકલીફકી

આવાઝ હે. ઈન સાહિબને કહા કે અવરતકી વિલાદતકા વક્ત કરીબ હે, દર્દે ઝેહ હો રહા હે. આપ (રદિ.)ને દરયાફ્ત ફરમાયા કે કોઈ દૂસરી અવરત ભી પાસ હે? ઉન્હોંને કહા, કોઈ નહીં. આપ વહાંસે ઉઠે ઔર મકાન તશરીફ લે ગએ ઔર અપની બીવી હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)સે ફરમાયા કે એક બળે ષવાબકી ચીઝ મુકદ્દરસે તુમ્હારે લિએ આઈ હે. ઉન્હોંને પૂછા, ક્યા હે? આપ (રદિ.)ને ફરમાયા, એક ગાઉંકી રહનેવાલી બીચારી તન્હા હે, ઉસકો દર્દે ઝેહ હો રહા હે. ઉન્હોંને ઈરશાદ ફરમાયા કે હાં-હાં, તુમ્હારી સલાહ હો તો મેં તય્યાર હૂં ઔર ક્યૂં ન **તય્યાર** હોતીં કે યહ ભી આખિર હઝરત સય્યિદહ ફાતિમા (રદિ.)કી હી સાહિબઝાદી થીં. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા કે વિલાદતકે વાસ્તે જિન ચીઝોંકી ઝરૂરત પળતી હો—તેલ, ગૂદળ વગયરહ—લે લો ઔર એક હાંડી ઔર કુછ ઘી ઔર દાને વગયરહ ભી સાથ લે લો. વહ લેકર ચલીં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ખૂદ પીછે પીછે હો લિએ. વહાં પહુંચ કર હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.) તો ખૈમહમેં ચલી ગઈં ઔર આપ (રદિ.)ને આગ જલા કર ઉસ હાંડીમેં દાને ઉબાલે, ઘી ડાલા. ઈતનેમેં વિલાદતસે ફરાગત હો ગઈ. અંદરસે હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)ને આવાઝ દે કર અર્ઝ કિયા, અમીરુલ મુઅ્મિનીન! (રદિ.) અપને દોસ્તકો લળકા પેદા હોનેકી બશારત દીજિએ. અમીરુલ મુઅ્મિનીનકા લફ્ઝ સુન કર વહ સાહિબ બળે ઘબરાએ. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા, ઘબરાનેકી બાત નહીં. વહ હાંડી ખૈમહકે પાસ રખ દી કે ઉસ અવરતકો ભી કુછ ખિલા દેં. હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)ને ઉસકો ખિલાયા. ઉસકે બા'દ હાંડી બહાર દે દી. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઉસ બદ્દૂસે કહા કે લો, તુમ ભી ખાઓ. રાતભર તુમ્હારી જાગનેમેં ગુઝર ગઈ. ઉસકે બા'દ અહ્લિયાકો સાથ લેકર ઘર તશરીફ લે આએ ઔર ઉન સાહિબસે ફરમા દિયા કે કલ આના, તુમ્હારે લિએ ઈન્તિઝામ કર દિયા જાએગા. (અશહર)

ફાઈદા:

હમારે ઝમાનેકા કોઈ બાદશાહ યા રઈસ નહીં, કોઈ મા'મૂલી હેષિયતકા માલદાર ભી ઐસા હે, જો ગરીબકી ઝરૂરતમેં મુસાફિરકી મદદકે વાસ્તે ઈસ તરહ બીવીકો રાતકો જંગલમેં લે જાએ ઔર ખૂદ અપને આપ ચૂલ્હા ધોંક કર પકાએ. માલદારકો છોળીએ, કોઈ દીનદાર ભી ઐસા કરતા હે? સોચના ચાહિએ કે જિન્કે નામ લેવા હેં ઔર ઉન જૈસી બરકાતકી હર બાતમેં ઉમ્મીદ રખતે હેં, કોઈ કામ ભી હમ ઉન જૈસા કર લેતે હેં?

(૯) અબૂ તલ્હા (રદિ.) કા બાગ વક્ફ કરના

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હેં કે અબૂ તલ્હા (રદિ.) અન્સારી મદીના

મુનવ્વરામેં સબસે ઝિયાદા ઔર સબસે બળે બાગવાલે થે. ઉન્કા એક બાગ થા જિસકા નામ બી'રે હાઅ્ થા. વહ ઉન્કો બહુત હી ઝિયાદા મહબૂબ થા. મસ્જિદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ થા. પાની ભી ઉસમેં નિહાયત શીરીં ઔર ઈફરાતસે થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી અક્ષર ઈસ બાગમેં તશરીફ લે જાતે ઔર ઉસકા પાની નોશ ફરમાતે. જબ કુર્આન શરીફકી આયત

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ

તર્જમાઃ તુમ નેકીકે (કામિલ) દરજાકો નહીં પહુંચ સકતે, જબ તક ઐસી ચીઝોંસે ખર્ચ ન કરોગે, જો તુમકો પસંદ હૈં—નાઝિલ હૂઈ તો અબૂ તલ્હા (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા કે મુઝે અપના બી'રે હાઅ્ બાગ સબસે ઝિયાદા મહબૂબ હે ઔર અલ્લાહ તઆલાકા ઈરશાદ હે કે મહબૂબ માલ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરો. ઈસ લિએ વહ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં દેતા હૂં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જૈસા મુનાસિબ સમઝેં, ઉસકે મુવાફિક ઉસકો ખર્ચ ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બહુત ઝિયાદા મસર્રતકા ઈઝહાર ફરમાયા ઔર ફરમાયા, બહુત હી ઉમદા માલ હે. મેં યહ મુનાસિબ સમઝતા હૂં કે ઉસૅકો અપને અહ્લે કરાબતમેં તક્સીમ કર દો. અબૂ તલ્હા (રદિ.)ને ઉસકો અપને રિશ્તાદારોંમેં તક્સીમ ફરમા દિયા. (દુર્રે મન્ષૂર)

ફાઈદાઃ

હમ ભી અપના કોઈ મહબૂબતરીન માલ-જાઈદાદ કોઈ એક આધ વઅઝ સુન કર, કુર્આને પાકકી કોઈ આયત પળ્હ કર યા સુન કર ઈસ તરહ બેધળક ખયરાત કર દેતે હૈં? અગર વક્ફ વગયરહ કરનેકા ખ્યાલ ભી આતા હે તો ઝિંદગીકો મા'યૂસ હો જાનેકે બા'દ યા વારિષોંસે ખફા હોકર, ઉન્કો મહરૂમ કરનેકી નિય્યતસે ઔર બરસકે બરસ ઈસ સોચમેં લગા દેતે હૈં કે કોઈ સૂરત ઐસી પેદા હો જાએ કે મેરી ઝિંદગીમેં તો મેરે કામ હી આએ, બા'દમેં જો હો વહ હોતા રહે. હાં, નામો-નમૂદકી કોઈ ચીઝ હો, બિયાહ-શાદીકી તક્રીબ હો તો સૂદી કર્ઝસે ભી ઈન્કાર નહીં.

(૧૦) હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કા અપને ખાદિમકો તમ્બીહ ફરમાના

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) મશહૂર સહાબી હૈં, જિન્કે ઈસ્લામ લાનેકા કિસ્સા પેહલે બાબકે પાંચવે કિસ્સામેં ગુઝર ચુકા. યહ બળે ઝાહિદ

લોગોંમેં થે. માલ ન અપને પાસ જમા રખતે થે, ન યહ ચાહતે થે કે કોઈ દૂસરા જમા રખ્ખે. માલદાર લોગોંસે હમેશા લડાઈ રહતી થી, ઈસ લિએ હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કે હુકૂમસે રબ્ઝહમેં રહને લગે થે, જો જંગલમેં એક મા'મૂલી સી આબાદી થી. હઝરત અબૂઝર (રદિ.)કે પાસ ચંદ ઊંટ થે ઔર એક ના-તવાં ઝઈફ સા ચરવાહા થા, જો ઈન્કી ખબરગીરી કરતા થા. ઉસી પર ગુઝર થા. એક શખ્સ કબીલએ બનૂ સલીમકે, ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર યહ તમન્ના ઝાહિર કી કે મેં આપ (રદિ.)કી ખિદમતમેં રહના ચાહતા હૂં, તાકે આપ (રદિ.)કે ફુયૂઝસે ઈસ્તિફાદહ હાસિલ કરૂં. મેં આપ (રદિ.)કે ચરવાહેકી મદદ કરતા રહૂંગા ઔર આપ (રદિ.)કી બરકાતસે ફાઈદા ભી હાસિલ કરૂંગા. હઝરત અબૂઝર (રદિ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેરા દોસ્ત વહ હે જો મેરી ઈતાઅત કરે. અગર તુમ ભી મેરી ઈતાઅતકે લિએ તય્યાર હો, શૌકસે રહો. કેહના ન માનો તો તુમ્હારી ઝરૂરત નહીં. સલીમી સાહિબને અર્ઝ કિયા, કિસ ચીઝમેં આપ (રદિ.) અપની ઈતાઅત ચાહતે હૈં? ફરમાયા કે જબ મેં અપને માલમેંસે કિસી ચીઝકે ખર્ચકા હુકૂમ કરૂં તો ઉમદાસે ઉમદા માલ ખર્ચ કિયા જાએ. વહ કેહતે હૈં કે મેંને કબૂલ કિયા ઔર રહને લગા. ઈત્તિફાકસે એક દિન ઉનસે કિસીને ઝિક્ર કિયા કે પાની પર કુછ લોગ રહતે હૈં, જો ઝરૂરતમંદ હૈં, ખાનેકે મુહતાજ હૈં. મુઝસે ફરમાયા, એક ઊંટ લે આઓ. મેં ગયા. મેંને દેખા કે એક બહુત હી ઉમદા ઊંટ હે, જો નિહાયત કીમતી, નિહાયત કાર-આમદ ઔર સવારીમેં મુતીઅ્. મેંને હસ્બે વા'દા ઉસકો લે જાનેકા ઈરાદા કિયા, મગર મુઝે ખ્યાલ હુવા કે ગુરબાઅ્કો ખિલાના હી તો હે ઔર યહ ઊંટ બહુત ઝિયાદા કાર-આમદ હે. હઝરતકી ઔર મુતઅલ્લિકીનકી ઝરૂરતકા હે. ઉસકો છોળ કર ઉસસે ઝરા કમ દરૂજાકી ઉમદા ઊંટની કે ઉસ ઊંટકે અલાવા ઔર બાકી સબસે બેહતર થી, લેકર હાઝિરે ખિદમત હુવા. ફરમાયા કે તુમને ખયાનત કી. મેં સમઝ ગયા ઔર વાપસ આ કર વહી ઊંટ લે ગયા. પાસ બેઠનેવાલોંસે ઈરશાદ ફરમાયા કે દો આદમી ઐસે હૈં, જો અલ્લાહકે વાસ્તે એક કામ કરેં? દો આદમી ઉઠે, ઉન્હોંને અપનેકો પેશ કિયા. ફરમાયા કે ઈસકો ઝબહ કરો ઔર ઝબહકે બા'દ ગોશ્ત કાટ કર જિતને ઘર પાની પર આબાદ હૈં, ઉન્કો શુમાર કરકે અબૂઝર (રદિ.)કા યા'ની અપના ઘર ભી એક અદદ **ઉનમેં** શુમાર કર લો ઔર સબકો બરાબર તક્સીમ કર દો. મેરે ઘર ભી ઈતના હી જાએ, જિતના ઉનમેંસે હર ઘરમેં જાએ. ઉન્હોંને તા'મીલે ઈરશાદ કી ઔર તક્સીમ કર દિયા. ઉસકે બા'દ મુઝે બુલાયા ઔર ફરમાયા કે તૂને મેરી વસિય્યત ઉમદા માલ ખર્ચ કરનેકી જાનબૂઝ કર છોળી યા ભૂલ ગયા થા? અગર ભૂલ ગયા થા તો મા'ઝૂર હે. મેંને અર્ઝ કિયા કે ભૂલા તો નહીં થા. મેંને અવ્વલ ઈસી ઊંટકો લિયા થા, મગર મુઝે ખ્યાલ હુવા કે

યહ બહુત કાર-આમદ હે. આપ (રદિ.)કો અક્ષર ઈસકી ઝરૂરત રહતી હે, મહઝ ઈસ વજહસે છોળ દિયા થા. ફરમાયા કે મહઝ મેરી ઝરૂરતસે છોળા થા? અર્ઝ કિયા કે મહઝ આપ (રદિ.)કી ઝરૂરતસે છોળા થા. ફરમાયા, અપની ઝરૂરતકા દિન બતાઉં? મેરી ઝરૂરતકા દિન વહ હે, જિસ દિન મેં કબ્રકે ગળ્હેમેં અકેલા ડાલ દિયા જાઉંગા. વહ દિન મેરી ઝરૂરત ઔર ઈહ્તિયાજકા હે. માલકે અંદર તીન હિસ્સાદાર હૈં. એક તક્દીર જો માલકે લે જાનેમેં કિસી ચીઝકા ઈન્તિઝાર નહીં કરતી. અચ્છા-બુરા હર કિસમકા લે જાતી હે. દૂસરા વારિષ, જો ઈસકે ઈન્તિઝારમેં હે, તૂ મરે તો વહ લે લે ઔર તીસરા હિસ્સાદાર તૂ ખૂદ હે. અગર હો સકતા હો ઔર તેરી તાકતમેં હો તો તીનોં હિસ્સાદારોંમેં સબસે ઝિયાદા આજિઝ ન બન. અલ્લાહ તઆલાકા ઈરશાદ હે—

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّوْنَ

ઈસ લિએ જો માલ મુઝે સબસે ઝિયાદહ પસંદ હે, ઉસકો મેં અપને લિએ આગે ચલતા કરૂં, તાકે વહ મેરે લિએ જમા રહે. (દુર્રે મન્ષૂર)

ફાઈદા:

'તીન હિસ્સાદારોંમેં સબસે ઝિયાદા આજિઝ ન બન'કા મતલબ યહ હે કે જો હો સકે અપને લિએ આખિરતકા ઝખીરહ જમા' કર લે. ઐસા ન હો કે મુકદ્દર ગાલિબ આ જાએ ઔર વહ માલ તુઝસે ઝાઈઅ્ હો જાએ યા તૂ મર જાએ ઔર વહ દૂસરોંકે કબ્ઝામેં આ જાએ કે બા'દમેં કોઈ કિસીકા નહીં હોતા. આલ-અવલાદ, બીબી-બચ્ચે સબ થોળે બહુત દિનોં રો કર ચુપ હો જાએંગે. ઐસા બહુત કમ હોતા હે કે મરનેવાલેકે લિએ ભી કુછ સદ્કા-ખયરાત કર દેં ઔર ઉસકો યાદ રખ્ખેં. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ વારિદ હે, આદમી કેહતા હે કે મેરા માલ, મેરા માલ! હાલાંકે ઉસકા માલ સિર્ફ વહ હે, જો ખા લિયા ઔર ખત્મ કર દિયા યા પહન લિયા ઔર પુરાના કર દિયા યા અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કર દિયા ઔર અપને લિએ ખઝાનામેં જમા' કર દિયા. ઈસકે સિવા જો કુછ હે વહ દૂસરોંકા માલ હે. લોગોંકે લિએ જમા' કર રહા હે. એક હદીષમેં આયા હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા, તુમમેંસે ઐસા કૌન શખ્સ હે, જિસકો અપને વારિષકા માલ અપનેસે અચ્છા લગે? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઐસા કોન હોગા, જિસકો દૂસરેકા માલ અપનેસે ઝિયાદા મહબૂબ હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અપના માલ સિર્ફ વહી હે, જો આગે ભેજ દિયા જાએ ઔર જો છોળ દિયા, વહ વારિષકા માલ હે. (મિશ્કાત)

(૧૧) હઝરત જઅ્ફર (રદિ.) ઔર ઉન્કે સાહિબઝાદે અબ્દૂલ્લાહકી ફય્યાઝી

હઝરત જઅ્ફરે તય્યાર (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચાઝાદ ભાઈ ઔર હઝરત અલી (રદિ.)કે હકીકી ભાઈ હૈં. અવ્વલ તો યહ સારા હી ઘરાનહ ઔર ખાનદાન, બલ્કે આલ-અવલાદ સખાવત, કરમ, શુજાઅત ઔર બહાદુરીમેં મુમતાઝ રહે ઔર હૈં, લેકિન હઝરત જઅ્ફર (રદિ.) મસાકિનકે સાથ ખાસ તઅલ્લુક રખતે થે ઔર ઝિયાદા ઉઠના-બેઠના ગુરબાઅ્ હીકે સાથ હોતા થા. કુફ્ફારકી તકાલીફસે તંગ હો કર અવ્વલ હબ્શાકી હિજરત કી ઔર કુફ્ફારને વહાં ભી પીછા કિયા તો નજ્જાશીકે યહાં અપની સફાઈ પેશ કરના પળી, જિસકા કિસ્સા પેહલે બાબકે નમ્બર દસમેં ગુઝરા. વહાંસે વાપ્સી પર મદીનએ તય્યિબહકી હિજરત કી ઔર ગઝ્વએ મૂતહમેં શહીદ હૂએ, જિસકા કિસ્સા અગલે બાબકે ખત્મ પર આ રહા હે. ઉન્કે ઈન્તિકાલકી ખબર પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કે ઘર તઅ્ઝિયતકે તોર પર તશરીફ લે ગએ ઔર ઉન્કે સાહિબઝાદોં અબ્દુલ્લાહ ઔર ઔન (અવ્ન) ઔર મુહમ્મદકો બુલાયા. વહ સબ કમ ઉમર થે. ઉન્કે સર પર હાથ ફેરા ઔર બરકતકી દુઆ ફરમાઈ. સારી હી અવલાદમેં બાપકા રંગ થા, મગર અબ્દુલ્લાહમેં સખાવતકા મઝમૂન બહુત ઝિયાદા થા. ઈસી વજહસે ઉન્કા લકબ કુત્બુસ્સખા–સખાવતકા કુતુબ થા. સાત બરસકી ઉમરમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે બય્અત હૂઈ. ઉન્હી અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જા'ફર (રદિ.)સે કિસી શખ્સને હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકે યહાં સિફારિશ કરાઈ. ઉન્કી સિફારિશ પર ઉસકા કામ હો ગયા તો ઉસને નઝ્રાનહકે તોર પર ચાલીસ હઝાર દિરહમ ભેજે. ઉન્હોંને વાપસ કર દીએ કે હમ લોગ અપની નેકીકો ફરોખ્ત નહીં કિયા કરતે. એક મરતબા કહીંસે દો હઝાર દિરહમ નઝ્રાનહમેં આએ. ઉસી મજલિસમેં તક્સીમ ફરમા દીએ. એક તાજિર બહુત સી શકર લે કર આયા, મગર બાઝારમેં ફરોખ્ત ન હૂઈ. ઉસકો ફિક્રો-રંજ હુવા. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)ને અપને કારિન્દોંસે કહા કે સારી શકર ઈસસે ખરીદ લો ઔર લોગોંમેં મુફ્ત લુટા દો. રાતકો કબીલામેં જો મેહમાન આ જાતા થા, વહ ઉન્કે યહાંસે ખાના-પીના હર કિસમકી ઝરૂરત પૂરી કરતા. (ઈસાબહ)

હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) એક લળાઈમેં શરીક થે. એક દિન અપને બેટે અબ્દુલ્લાહકો વસિય્યત ફરમાઈ કે મેરા ખ્યાલ યહ હે કે આજ મેં શહીદ હો જાઉંગા. તુમ મેરા કર્ઝા અદા કર દેના ઔર ફુલાં ફુલાં કામ કરના. યહ

વસિય્યતેં કરકે ઉસી દિન શહીદ હો ગએ. સાહિબઝાદાને જબ કર્ઝાકો જોળા તો બાઈસ લાખ દિરહમ થે ઔર યહ કર્ઝા ભી ઈસ તરહ હુવા થા કે અમાનતદાર બહુત મશહૂર થે. લોગ અપની અપની અમાનતેં બહુત કષ્રતસે રખતે. યહ ફરમા દેતે કે રખનેકી જગા તો મેરે પાસ નહીં. યહ રકમ કર્ઝ હે. જબ તુમ્હેં ઝરૂરત હો, લે લેના. યહ કેહ કર ઉસકો સદ્કા કર દેતે ઔર યહ ભી વસિય્યત કી કે જબ કોઈ મુશ્કિલ પેશ આએ તો મેરે મવલાસે કેહ દેના. અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં મવલાકો ન સમઝા. મેંને પૂછા કે આપ (રદિ.)કે મવલા કોન? ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા. ચુનાંચે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.)ને તમામ કર્ઝા અદા કિયા. કેહતે હૈં કે જબ કોઈ દિક્કત પેશ આતી, મેં કેહતા કે અય ઝુબૈરકે મવલા! ફુલાં કામ નહીં હોતા, વહ ફવ્રન્ હો જાતા! યહ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેંને એક મરતબા ઈન અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)સે કહા કે મેરે વાલિદકે કર્ઝાકી ફેહરિસ્તમેં તુમ્હારે ઝિમ્મહ દસ લાખ દિરમ લિખ્ખે હૈં. કેહને લગે કે જબ ચાહો લે લો. ઉસકે બા'દ મા'લૂમ હુવા કે મુઝસે ગલતી હૂઈ. મેં દો બારહ ગયા. મેંને કહા કે વહ તો તુમ્હારે ઉન્કે ઝિમ્મહ હૈં. કેહને લગે કે મેંને મુઆફ કર દીએ. મેંને કહા કે મેં મુઆફ નહીં કરતા. કેહને લગે કે જબ તુમ્હેં સહૂલત હો, દે દેના. મેંને કહા, ઉસકે બદલામેં ઝમીન લે લો. ગનીમતકે માલમેં ઝમીન બહુત સી આઈ હૂઈ થી. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)ને કહા, અચ્છા મેંને એક ઝમીન ઉન્કો દે દી, જો મા'મૂલી હેષિયતકી થી. પાની વગયરહ ભી ઉસમેં નહીં થા. ઉન્હોંને ફવ્રન્ કબૂલ કર લી ઔર ગુલામસે કહા કે ઈસ ઝમીનમેં મુસલ્લા બિછા દે. ઉસને મુસલ્લા બિછા દિયા. દો રકા'ત નમાઝ વહાં પળ્હી ઔર બહુત દેર તક સિજદામેં પળે રહે. નમાઝસે ફારિગ હોકર ગુલામસે કહા કે ઈસ જગાકો ખોદો. ઉસને ખોદના શુરૂ' કિયા. એક પાનીકા ચશ્મહ વહાંસે ઉબલને લગા.

ફાઈદા:

ઈન હઝરાતે સહાબએ કિરામ (રદિ.)કે યહાં યહ ઔર ઈસ કિસમકી ચીઝેં–જો ઈસ બાબમેં લિખ્ખી ગઈ–કોઈ બળી બાત ન થી. ઉન હઝરાતકી આમ આદતેં ઐસી હી થીં.

સાતવાં બાબ

બહાદુરી, દિલેરી ઔર મૌતકા શૌક

(મૌતકા શૌક) જિસકા લાઝિમી નતીજા બહાદુરી હે કે જબ આદમી મરને હી કે સર હો જાએ તો ફિર સબ કુછ કર સકતા હે. સારી બુઝદિલી, સોચ, ફિક્ર, ઝિંદગી હી કે વાસ્તે હે ઔર જબ મરનેકા ઈશ્તિયાક પેદા હો જાએ તો ન માલકી મુહબ્બત રહે ઔર ન દુશ્મનકા ખૌફ. કાશ, મુઝે ભી ઈન સચ્ચોંકે તુફૈલ યહ દવલત નસીબ હો જાતી.!

(૧) ઈબ્ને જહશ ઔર ઈબ્ને સઅદ (રદિ.) કી દુઆ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જહશ (રદિ.)ને ગઝ્વએ ઉહદમેં હઝરત સઅદ ઈબ્ને અબી વક્કાસ (રદિ.)સે કહા કે અય સઅદ! આઓ, મિલ કર દુઆ કરેં, હર શખ્સ અપની ઝરૂરતકે મુવાફિક દુઆ કરે, દૂસરા આમીન કહે કે યહ કબૂલ હોનેકે ઝિયાદા કરીબ હે. દોનોં હઝરાતને એક કોનેમેં જા કર દુઆ ફરમાઈ. અવ્વલ હઝરત સઅદ (રદિ.)ને દુઆ કીઃ યા અલ્લાહ! જબ કલકો લળાઈ હો તો મેરે મુકાબલામેં એક બળે બહાદુરકો મુકર્રર ફરમા, જો સખ્ત હમ્લાવાલા હો. વહ મુઝ પર સખ્ત હમ્લા કરે ઔર મેં ઉસ પર ઝોરદાર હમલા કરૂં, ફિર મુઝે ઉસ પર ફતહ નસીબ ફરમા કે મેં ઉસકો તેરે રાસ્તેમેં કત્લ કરૂં ઔર ઉસકી ગનીમત હાસિલ કરૂં. હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.)ને આમીન કહી ઔર ઉસકે બા'દ હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.)ને દુઆ કીઃ અય અલ્લાહ! કલકો મયદાનમેં એક બહાદુરસે મુકાબલા કરા, જો સખ્ત હમ્લાવાલા હો, મેં ઉસ પર શિદ્દતસે હમ્લા કરૂં, વહ ભી મુઝ પર ઝોરસે હમ્લા કરે ઔર ફિર વહ મુઝે કત્લ કર દે, ફિર મેરે નાક-કાન કાટ લે, ફિર કિયામતમેં જબ તેરે હુઝૂરમેં પેશી હો તો તૂ કહે કે અબ્દુલ્લાહ તેરે નાક-કાન ક્યૂં કાટે ગએ? મેં અર્ઝ કરૂં, યા અલ્લાહ! તેરે ઔર તેરે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે રાસ્તેમેં કાટે ગએ. ફિર તૂ કહે કે સચ હે મેરે હી

રાસ્તેમેં કાટે ગએ. હઝરત સઅદ (રદિ.)ને આમીન કહી. દૂસરે દિન લળાઈ હૂઈ ઔર દોનોં હઝરાતકી દુઆએં ઉસી તરહસે કબૂલ હૂઈં, જિસ તરહ માંગી થી. (ખમીસ)

સઅદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જહશ (રદિ.)કી દુઆ મેરી દુઆસે બેહતર થી. મૈંને શામકો દેખા કે ઉન્કે નાક-કાન એક તાગેમેં પિરોએ હૂએ હૈં. ઉહદકી લળાઈમેં ઉન્કી તલવાર ભી ટૂટ ગઈ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો એક ટેહ્‌ની અતા ફરમાઈ, જો ઉન્કે હાથમેં જા કર તલવાર બન ગઈ ઔર અરસા તક બા'દમેં રહી ઔર દો સો દીનારકો ફરોખ્ત હૂઈ. દીનાર સોનેકે એક સિક્કાકા નામ હે. (ઈસાબહ)

ફાઈદા:

ઈસ કિસ્સામેં જહાં એક જાનિબ કમાલે બહાદુરી હે કે બહાદુર દુશ્મનસે મુકાબલાકી તમન્ના હે, વહાં દૂસરી જાનિબ કમાલે ઈશ્ક ભી કે મહબૂબકે રાસ્તેમેં બદનકે ટુકળે ટુકળે હોનેકી તમન્ના કરે ઔર આખિરમેં જબ વહ પૂછે કે યહ સબ ક્યૂં હુવા તો મેં અર્ઝ કરૂં કે તુમ્હારે લિએ:

રહેગા કોઈ તો તૈગે સિતમકે યાદગારોંમેં,
મેરે લાશેકે ટુકળે દફન કરના સો મઝારોંમેં.

(૨) ઉહદકી લળાઈમેં હઝરત અલી (રદિ.) કી બહાદુરી

ગઝ્‌વએ ઉહદમેં મુસલમાનોંકો કુછ શિકસ્ત હૂઈ થી, જિસકી બળી વજહ નબીએ અક્‌રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે એક ઈરશાદ પર અમલ ન કરના થા. જિસકા ઝિક્ર બાબ-૧ કિસ્સા-૨મેં ગુઝર ચુકા. ઉસ વક્ત મુસલમાન ચારોં તરફસે કુફ્ફારકે બીચમેં આ ગએ, જિસકી વજહસે બહુત સે લોગ શહીદ ભી હૂએ ઔર કુછ ભાગે ભી. નબીએ અક્‌રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી કુફ્ફારકે એક જથ્થેકે બીચમેં આ ગએ ઔર કુફ્ફારને યહ મશહૂર કર દિયા થા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ શહીદ હો ગએ. સહાબા (રદિ.) ઈસ ખબરસે બહુત પરેશાન થે ઔર ઈસી વજહસે બહુતસે ભાગે ભી ઔર ઈધર ઉધર મુતફર્રિક હો ગએ. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્‌હહૂ ફરમાતે હૈં કે જબ કુફ્ફારને મુસલમાનોંકો ઘેર લિયા ઔર હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરી નઝરસે ઓઝલ હો ગએ તો મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અવ્વલ ઝિંદોંમેં તલાશ કિયા, ન પાયા. ફિર શોહદાઅમેં જા કર તલાશ કિયા, વહાં ભી ન પાયા તો મૈંને અપને દિલમેં કહા કે એસા તો હો નહીં સકતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમ લળાઈસે ભાગ જાએં. બ-ઝાહિર હક તઆલા શાનુહૂ હમારે આ'માલકી વજહસે હમ પર નારાઝ હૂએ, ઈસ લિએ અપને પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો આસ્માન પર ઉઠા લિયા, ઈસ લિએ અબ ઈસસે બેહતર કોઈ સૂરત નહીં કે મેં ભી તલવાર લે કર કાફિરોંકે જથ્થેમેં ઘુસ જાઉં, યહાં તક કે મારા જાઉં. મેંને તલવાર લે કર હમ્લા કિયા. યહાં તક કે કુફ્ફાર બીચમેંસે હટતે ગએ ઔર મેરી નિગાહ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર પળ ગઈ તો બેહદ મસર્રત હૂઈ ઔર મેંને સમઝા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મલાઈકહકે ઝરીઆસે અપને મહબૂબ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હિફાઝત કી. મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ જા કર ખળા હુવા કે એક જમાઅતકી જમાઅત કુફ્ફારકી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર હમ્લાકે લિએ આઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અલી! (રદિ.) ઉન્કો રોકો. મેંને તન્હાને ઈસ જમાઅતકા મુકાબલા કિયા ઔર ઉન્કે મુંહ ફેર દીએ ઔર બા'ઝોંકો કત્લ કર દિયા. ઈસકે બા'દ ફિર એક ઔર જમાઅત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર હમ્લાકી નિય્યતસે બળ્હી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફિર હઝરત અલી (રદિ.)કી તરફ ઈશારા ફરમાયા. ઉન્હોંને ફિર તન્હા ઈસ જમાઅતકા મુકાબલા કિયા. ઈસકે બા'દ હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને આ કર હઝરત અલી (રદિ.)કી ઈસ જવાંમર્દી ઔર મદદકી તા'રીફ કી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ ઈન્નહૂ મિન્ની વ અ-ન મિન્હૂ-બેશક અલી (રદિ.) મુઝસે હૈં ઔર મેં અલી (રદિ.)સે હૂં. યા'ની કમાલે ઈત્તિહાદકી તરફ ઈશારા ફરમાયા તો હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને અર્ઝ કિયાઃ વ અ-ન મિન્કુમા- મેં તુમ દોનોંસે હૂં.

(કુર્રતુલ ઉયૂન)

ફાઈદાઃ

એક તન્હા આદમીકા જમાઅતસે ભિળ જાના ઔર નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુકદ્દસ ઝાતકો ન પા કર મર જાનેકી નિય્યતસે કુફ્ફારકે જમ્ઘટેમેં ઘુસ જાના, જહાં એક તરફ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ સચ્ચી મુહબ્બત ઔર ઈશ્કકા પતા દેતા હે, વહાં દૂસરી જાનિબ કમાલે બહાદુરી ઔર દિલેરી-જુર્અતકા ભી નક્શા હે.

(૩) હઝરત હન્ઝલહ (રદિ.) કી શહાદત

ગઝ્વએ ઉહદમેં હઝરત હન્ઝલહ (રદિ.) અવ્વલસે શરીક નહીં થે. કેહતે હૈં કે ઉન્કી નઈ શાદી હૂઈ થી. બીવીસે હમ-બિસ્તર હૂએ થે. ઉસકે બા'દ

ગુસ્લકી તય્યારી કર રહે થે ઔર ગુસ્લ કરનેકે લિએ બેઠ ભી ગએ થે. સરકો ધો રહે થે, કે એકદમ મુસલમાનોંકી શિકસ્તકી આવાઝ કાનમેં પળી, જિસકી તાબ ન લા સકે. ઈસી હાલતમેં તલવાર હાથમેં લી ઔર લળાઈકે મયદાનકી તરફ બળ્હે ચલે ગએ ઔર કુફ્ફાર પર હમ્લા કિયા ઔર બરાબર બળ્હતે ચલે ગએ કે ઈસી હાલતમેં શહીદ હો ગએ. ચૂંકે શહીદકો અગર જુનૂબી ન હો તો બગૈર ગુસ્લ દીએ દફન કિયા જાતા હે, ઈસ લિએ ઉન્કો ભી ઈસ તરહ કર દિયા, મગર હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દેખા કે મલાઈકહ ઉન્કો ગુસલ દે રહે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)સે મલાઈકહકે ગુસ્લ દેનેકા તઝકિરહ ફરમાયા. અબૂ સઈદ સાઈદી કેહતે હૈં કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ સુન કર હન્ઝલહ (રદિ.)કો જા કર દેખા તો ઉન્કે સરસે ગુસ્લકા પાની ટપક રહા થા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને વાપસી પર તહકીક ફરમાયા તો ઉન્કે, બગૈર નહાએ જાનેકા કિસ્સા મા'લૂમ હુવા.

(કુર્રતુલ ઉયૂન)

ફાઈદા:

યહ ભી કમાલે બહાદુરી હે. બહાદુર આદમીકો અપને ઈરાદહમેં તા'ખીર કરના દુશ્વાર હોતા હે. ઈસી લિએ ઈન્તિઝાર ભી નહીં કિયા કે ગુસ્લ પૂરા કર લેતે.

(૪) અમ્ર ઈબ્ને જમૂહ (રદિ.) કી તમન્નાએ શહાદત

હઝરત અમ્ર ઈબ્ને જમૂહ (રદિ.) પાઉંસે લંગળે થે. ઉન્કે ચાર બેટે થે, જો અક્ષર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ભી હાઝિર હોતે થે ઔર લળાઈઓંમેં ભી શિર્કત કરતે. ગઝ્વએ ઉહદમેં અમ્ર ઈબ્ને જમૂહ (રદિ.)કો ભી શૌક પૈદા હુવા કે મેં ભી જાઉં. લોગોંને કહા કે તુમ મા'ઝૂર હો. લંગળેપનકી વજહસે ચલના દુશ્વાર હે. ઉન્હોંને ફરમાયા, કૈસી બુરી બાત હે કે મેરે બેટે તો જન્નતમેં જાએં ઔર મેં રહ જાઉં. બીવીને ભી ઉભારનેકે લિએ તઅ્નહકે તોર પર કહા કે મેં તો દેખ રહી હૂં કે વહ લળાઈસે ભાગ કર લોટ આયા. અમ્ર (રદિ.)ને યહ સુન કર હથ્યાર લિએ ઔર કિબ્લાકી તરફ મુંહ કરકે યહ દુઆ કી: અલ્લાહુમ્મ લા તરુદ્દની ઈલા અહ્લી (અય અલ્લાહ! મુઝે અપને અહ્લકી તરફ ન લોટાઈઓ.) ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અપની કૌમકે મના' કરનેકા ઔર અપની ખ્વાહિશકા ઈઝ્હાર કિયા ઔર કહા કે મેં ઉમ્મીદ

કરતા હૂં કે અપને લંગળે પેરસે જન્નતમેં ચલૂં-ફિરૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અલ્લાહને તુમકો મા'ઝૂર કિયા હે તો ન જાનેમેં ક્યા હરજ હે? ઉન્હોંને ફિર ખ્વાહિશ કી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈજાઝત દે દી. અબૂ તલ્હા (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેંને અમ્ર (રદિ.)કો લળાઈમેં દેખા કે અકળતે હૂએ જાતે થે ઔર કેહતે થે કે ખુદાકી કસમ! મેં જન્નતકા મુશ્તાક હૂં. ઉન્કા એક બેટા ભી ઉન્કે પીછે દોળા હુવા જાતા થા. દોનોં લળતે રહે, હત્તા કે દોનોં શહીદ હૂએ. ઉન્કી બીવી અપને ખાવિન્દ ઔર બેટેકી નઅશકો ઊંટ પર લાદ કર દફનકે લિએ મદીના લાને લગી તો વહ ઊંટ બેઠ ગયા. બળી દિક્કતસે ઉસકો માર કર ઉઠાયા ઔર મદીના લાનેકી કોશિશ કી, મગર વહ ઉહદ હી કી તરફકા મુંહ કરતા થા. ઉન્કી બીવીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઝિક્ર કયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઊંટકો યહી હુક્મ હે. ક્યા અમ્ર (રદિ.) ચલતે હૂએ કુછ કેહ કર ગએ થે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે કિબ્લાકી તરફ મુંહ કરકે યહ દુઆ કી થીઃ અલ્લાહુમ્મ લા તરુદ્દની ઈલા અહ્લી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈસી વજહસે યહ ઊંટ ઉસ તરફ નહીં જાતા. (કુર્રહ)

ફાઈદા:

ઈસીકા નામ હે જન્નતકા શૌક ઔર યહી હે વહ સચ્ચા ઈશ્ક અલ્લાહકા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા, જિસકી વજહસે સહાબા (રદિ.) કહાંસે કહાં પહુંચ ગએ કે ઉન્કે જઝ્બે મરનેકે બા'દ ભી વૈસે હી રહતે. બહુતરી કોશિશ કી કે ઊંટ ચલે; મગર વહ યા તો બેઠ જાતા થા યા ઉહદકી તરફ ચલતા થા.

(૫) હઝરત મુસ્અબ ઈબ્ને ઉમૈર (રદિ.) કી શહાદત

હઝરત મુસ્અબ ઈબ્ને ઉમૈર (રદિ.) ઈસ્લામ લાનેસે પેહલે બળે નાઝકે પલે હૂએ ઔર માલદાર લળકોંમેં થે. ઉન્કે બાપ ઉન્કે લિએ દો-દો સો દિરમકા જોળા ખરીદ કર પહનાતે થે. નવઉમર થે. બહુત ઝિયાદા નાઝો-નેઅ્મતમેં પરવરિશ પાતે થે. ઈસ્લામકે શુરૂ' હી ઝમાનેમેં ઘરવાલોંસે છુપ કર મુસલમાન હો ગએ ઔર ઈસી હાલતમેં રહતે. કિસીને ઉન્કે ઘરવાલોંકો ભી ખબર કર દી. ઉન્હોંને ઉન્કો બાંધ કર કૈદ કર દિયા. કુછ રોઝ ઈસી હાલતમેં ગુઝરે ઔર જબ મોકા' મિલા તો છુપ કર ભાગ ગએ ઔર જો લોગ હબ્શાકી હિજરત કર રહે થે, ઉન્કે સાથ હિજરત કરકે ચલે ગએ. વહાંસે વાપસ આ કર

મદીનહ મુનવ્વરહકી હિજરત ફરમાઈ ઔર ઝુહ્દો-ફક્રકી ઝિંદગી બસર કરને લગે ઔર ઐસી તંગીકી હાલત થી કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા થે. હઝરત મુસ્અબ (રદિ.) સામનેસે ગુઝરે. ઉન્કે પાસ સિર્ફ એક ચાદર થી, જો કઈ જગાસે ફટી હૂઈ થી ઔર એક જગા બ-જાએ કપળેકે ચમળેકા પયૂવન્દ લગા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કી ઈસ હાલત ઔર ઉસ પેહલી હાલતકા તઝ્કિરહ ફરમાતે હૂએ આંખોંમેં આંસૂ ભર લાએ. ગઝ્વએ ઉહદમેં મુહાજિરીનકા ઝંડા ઉન્કે હાથમેં થા. જબ મુસલમાન નિહાયત પરેશાનીકી હાલતમેં મુન્તશિર હો રહે થે તો યહ જમે હૂએ ખળે થે. એક કાફિર ઉન્કે કરીબ આયા ઔર તલવારસે હાથ કાટ દિયા કે ઝંડા ગિર જાવે ઔર મુસલમાનોંકો ગોયા ખુલી શિકસ્ત હો જાએ. ઉન્હોંને ફવ્રન્ દૂસરે હાથમેં લે લિયા. ઉસને દૂસરે હાથકો ભી કાટ ડાલા. ઉન્હોંને દોનોં બાઝૂઓંકો જોળ કર સીનાસે ઝંડેકો ચિમટા લિયા કે ગિરે નહીં. ઉસને ઉન્કે તીર મારા, જિસસે શહીદ હો ગએ; મગર ઝિંદગીમેં ઝંડેકો ન ગિરને દિયા. ઉસકે બા'દ ઝંડા ગિરા, જિસકો ફવ્રન્ દૂસરે શખ્સને ઉઠા લિયા. જબ ઉન્કો દફન કરનેકી નોબત આઈ તો સિર્ફ એક ચાદર ઉન્કે પાસ થી, જો પૂરે બદન પર નહીં આતી થી. અગર સરકી તરફસે ઢાંકા જાતા તો પાઉં ખુલ જાતે ઔર પાઉંકી તરફ કી જાતી તો સર ખુલ જાતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ચાદરકો સરકી જાનિબ કર દિયા જાએ ઔર પાઉં પર ઈઝ્ખિર્કે પત્તે ડાલ દીએ જાએં. (કુર્રહ)

ફાઈદા:

યહ આખિરી ઝિંદગી હે, ઉસ નાઝુક ઔર નાઝોંમેં પલે હૂએકી, જો દોસો દિરમકા જોળા પહનતા થા કે આજ ઉસકે કફનકી એક ચાદર ભી પૂરી નહીં મિલતી ઔર ઉસ પર હિમ્મત યહ કે ઝિંદગીમેં ઝંડા ન ગિરને દિયા. દોનોં હાથ કટ ગએ, મગર ફિર ભી ઉસકો ન છોળા. બળે નાઝોંકે પલે હૂએ થે, મગર ઈમાન ઉન લોગોંકે દિલોંમેં કુછ ઐસી તરહસે જમતા થા કે ફિર વહ અપને સિવા કિસી ચીઝકા ભી ન છોળતા થા. રૂપિયા-પૈસા, રાહત-આરામ હર કિસમકી ચીઝસે હટા કર અપનેમેં લગા લેતા થા. (કુર્રહ)

(૬) યરમૂકકી લળાઈમેં હઝરત સઅદ (રદિ.) કા ખત

ઈરાકકી લળાઈકે વક્ત હઝરત ઉમર (રદિ.)કા ઈરાદા ખૂદ લળાઈમેં શિર્કત ફરમાનેકા થા. અવામ ઔર ખવાસ દોનોં કિસમકે મજ્મઓંસે કઈ

રોઝ તક ઈસમેં મશ્વરહ હોતા રહા કે હઝરત ઉમર (રદિ.)કા ખૂદ શરીક હોના ઝિયાદહ મુનાસિબ હે.

મશ્વરોંકી ગુફ્તગૂમેં હઝરત સઅદ ઈબ્ને અબી વક્કાસ (રદિ.)કા ભી તઝ્કિરહ આ ગયા. ઉન્કો સબને પસંદ કર લિયા કે ઉન્કો અગર ભેજા જાવે તો બહુત મુનાસિબ હે. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.)કે જાનેકી ઝરૂરત નહીં. હઝરત સઅદ (રદિ.) બળે બહાદુર ઔર અરબકે શેરોંમેં શુમાર હોતે થે.ગર્ઝ યહ તજવીઝ હો ગઈ ઔર ઉન્કો ભેજ દિયા ગયા. જબ કાદ્સિય્યહ પર હમ્લાકે લિએ પહુંચે તો શાહે કિસ્રાને ઉન્કે મુકાબલાકે લિએ રુસ્તમકો–જો મશહૂર પહલવાન થા–તજવીઝ કિયા. રુસ્તમને હરચંદ કોશિશ કી ઔર બાદશાહસે બાર બાર ઉસકી દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે અપને પાસ રહને દે. ખૌફકા ગલ્બા થા, મગર ઈઝ્હાર ઈસકા કરતા થા કે મેં યહાંસે લશ્કરોંકે ભેજનેમેં ઔર સલાહ-મશ્વરહમેં મદદ દૂંગા; મગર બાદશાહને–જિસકા નામ યઝ્દજર્દ થા–કબૂલ ન કિયા ઔર ઉસકો મજબૂરન્ જંગમેં શરીક હોના પળા.

(અશ્હર)

હઝરત સઅદ (રદિ.) જબ રવાના હોને લગે તો હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઉન્કો વસિય્યત ફરમાઈ, જિસકે અલ્ફાઝકા મુખ્તસર તર્જમા યહ હે: "સઅદ તુમ્હેં યહ બાત ધોકેમેં ન ડાલે કે તુમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મામૂં કેહલાતે હો ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સહાબી (રદિ.) હો. અલ્લાહ તઆલા બુરાઈકો બુરાઈસે નહીં ધોતે, બલ્કે બુરાઈકો ભલાઈસે ધોતે હૈં. અલ્લાહ તઆલાકે ઔર બંદોંકે દરમિયાન કોઈ રિશ્તા નહીં હે. ઉસકે યહાં સિર્ફ ઉસકી બંદગી મકબૂલ હે. અલ્લાહકે યહાં શરીફ, રઝીલ સબ બરાબર હૈં. સબ હી ઉસકે બંદે હૈં ઔર વહ સબકા રબ હે. ઉસકે ઈન્આમાત બંદગીસે હાસિલ હોતે હૈં. હર અમ્રમેં ઉસ ચીઝકો દેખના, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તરીકા થા. વહી અમલકી ચીઝ હે. મેરી ઈસ નસીહતકો યાદ રખના. તુમ એક બહુત બળે કામકે લિએ ભેજે જા રહે હો. ઉસસે છુટકારા સિર્ફ હકકે ઈત્તિબાઅ્સે હો સકતા હે. અપને આપકો ઔર અપને સાથિયોંકો ખૂબીકા આદી બનાના, અલ્લાહકે ખૌફકો ઈખ્તિયાર કરના ઔર અલ્લાહકા ખૌફ દો બાતોંમેં જમા હોતા હે: ઉસકી ઈતાઅતમેં ઔર ગુનાહસે પરહેઝ કરનેમેં ઔર અલ્લાહકી ઈતાઅત જિસકો ભી નસીબ હૂઈ, દુન્યાસે બુગ્ઝ ઔર આખિરતકી મુહબ્બતસે નસીબ હૂઈ."

(અશ્હર)

ઉસકે બા'દ હઝરત સઅદ (રદિ.) નિહાયત બશાશતસે લશ્કર લે કર રવાના હૂએ, જિસકા અંદાઝા ઉસ ખતસે હોતા હે, જો ઉન્હોંને રુસ્તમકો લિખ્ખા હે, જિસમેં વહ લિખતે હૈં:

فَإِنَّ مَعِيَ قَوْمًا يُحِبُّوْنَ الْمَوْتَ كَمَا يُحِبُّوْنَ الْأَعَاجِمُ الْخَمْرَ

બેશક, મેરે સાથ ઐસી જમાઅત હે, જો મૌતકો ઐસા હી મહબૂબ રખતી હે, જૈસા કે તુમ લોગ શરાબ પીનેકો મહબૂબ રખતે હો.

(તફસીરે અઝીઝ, અવ્વલ)

ફાઈદા:

શરાબકે દિલદાદોંસે પૂછો કે ઉસમેં ક્યા મઝા હે? જો લોગ મૌતકો ઐસા મહબૂબ રખતે હોં, કામ્યાબી ક્યૂં ન ઉન્કે કદમ ચૂમે.

(૭) હઝરત વહબ ઈબ્ને કાબૂસ (રદિ.) કી ઉહદમેં શહાદત

હઝરત વહબ ઈબ્ને કાબૂસ (રદિ.) એક સહાબી હૈં, જો કિસી વક્તમેં મુસલમાન હૂએ થે ઔર અપને ઘર કિસી ગાઉંમેં રહતે થે. બકરિયાં ચરાતે થે. અપને ભતીજેકે સાથ એક રસ્સીમેં બકરિયાં બાંધે હૂએ મદીનહ મુનવ્વરહ પહુંચે. પૂછા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કહાં તશરીફ લે ગએ? મા'લૂમ હુવા કે ઉહદકી લળાઈ પર ગએ હૂએ હૈં. બકરિયોંકો વહીં છોળ કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ પહુંચ ગએ. ઈતનેમેં એક જમાઅત કુફ્ફારકી હમ્લા કરતી હૂઈ આઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ઈન્કો મુન્તશિર કર દે, વહ જન્નતમેં મેરા સાથી હે. હઝરત વહબ (રદિ.)ને ઝોરસે તલવાર ચલાની શુરૂ' કી ઔર સબકો હટા દિયા. દૂસરી મરતબા ફિર યહી સૂરત પેશ આઈ. તીસરી મરતબા ફિર ઐસા હી હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો જન્નતકી ખૂશખબરી દી. ઈસકા સુનના થા કે તલવાર લે કર કુફ્ફારકે જમ્ઘટમેં ઘુસ ગએ ઔર શહીદ હૂએ. હઝરત સઅદ ઈબ્ને અબી વક્કાસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેંને વહબ (રદિ.) જૈસી દિલેરી ઔર બહાદુરી કિસીકી ભી, કિસી લળાઈમેં નહીં દેખી ઔર શહીદ હોનેકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મેંને દેખા કે વહબ (રદિ.)કે સિરહાને ખળે થે ઔર ઈરશાદ ફરમાતે થે કે અલ્લાહ તુમસે રાઝી હો, મેં તુમસે રાઝી હૂં. ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખૂદ અપને દસ્તે મુબારકસે દફન ફરમાયા, બા-વુજૂદે કે ઈસ **લળાઈમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂદ ભી ઝખ્મી થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે થે કે મુઝે કિસીકે અમલ પર ભી ઈતના રશ્ક** નહીં આયા, જિતના વહબ (રદિ.)કે અમલ પર આયા. મેરા દિલ ચાહતા હે

કે અલ્લાહકે યહાં ઉન જૈસા આ'માલનામા લે કર પહુંચૂં.

(ઈસાબહ, કુર્રહ)

ફાઈદા:

ઉન પર રશ્ક ઉસ ખાસ કારનામાકી વજહસે હે કે જાનકો જાન નહીં સમઝા, વર્ના ખૂદ હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર દૂસરે હઝરાતકે દૂસરે કારનામે ઈસસે કહીં બળ્હે હૂએ હૈં.

(૮) બી'રે મઊનહકી લળાઈ

બી'રે મઊનહકી એક મશ્હૂર લળાઈ હે, જિસમેં સત્તર (૭૦) સહાબા (રદિ.)કી એક બળી જમાઅત પૂરીકી પૂરી શહીદ હૂઈ, જિન્કો કુર્રાઅ્ કેહતે હૈં. ઈસ લિએ કે સબ હઝરાત કુર્આન મજીદકે હાફિઝ થે ઔર સિવાઈ ચંદ મુહાજિરીનકે અક્ષર અન્સાર થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઉન્કે સાથ બળી મુહબ્બત થી, કયૂંકે યહ હઝરાત રાતકા અક્ષર હિસ્સા ઝિક્રો-તિલાવતમેં ગુઝારતે થે ઔર દિનકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીવિયોંકે ઘરોંકી ઝરૂરિય્યાત-લકળી, પાની વગયરહ પહુંચાયા કરતે થે. ઈસ મક્બૂલ જમાઅતકો નજ્દકા રહનેવાલા કૌમે બની આમિરકા એક શખ્સ જિસકા નામ આમિર ઈબ્ને માલિક ઔર કુન્નિયત અબૂ બરાઅ્ થી, અપને સાથ અપની પનાહમેં તબ્લીગ ઔર વઅઝકે નામસે લે ગયા થા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ભી ફરમાયા કે મુઝે અંદેશા હે કે મેરે અસ્હાબકો મઝર્રત ન પહુંચે, મગર ઉસ શખ્સને બહુત ઝિયાદા ઈત્મીનાન દિલાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન સત્તર સહાબા (રદિ.)કો હમરાહ કર દિયા ઔર એક વાલાનામહ આમિર ઈબ્ને તુફૈલકે નામ—જો બની આમિરકા રઈસ થા—તહરીર ફરમાયા, જિસમેં ઈસ્લામકી દા'વત થી. યહ હઝરાત મદીનહસે રુખ્સત હો કર બી'રે મઊનહ પહુંચે તો ઠેર ગએ ઔર દો સાથી—એક હઝરત ઉમર ઈબ્ને ઉમય્યહ (રદિ.) ઔર દૂસરે હઝરત મુનઝિર ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)–સબકે ઊંટોંકો લેકર ચરાનેકે લિએ તશરીફ લે ગએ ઔર હઝરત હરામ (રદિ.) અપને સાથ દો હઝરાતકો સાથિયોંમેંસે લેકર આમિર ઈબ્ને તુફૈલકે પાસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વાલાનામહ દેનેકે લિએ તશરીફ લે ગએ. કરીબ પહુંચ કર હઝરત હરામ (રદિ.)ને અપને દોનોં સાથિયોંસે ફરમાયા કે તુમ યહીં ઠેર જાઓ, મેં આગે જાતા હૂં. અગર મેરે સાથ કોઈ દગા ન કી ગઈ તો તુમ ભી ચલે આના, વરના યહીંસે વાપસ હો જાના કે તીનકે મારે જાનેસે એકકા મારા જાના બેહતર હે. આમિર ઈબ્ને તુફૈલ ઉસ આમિર ઈબ્ને માલિકકા ભતીજા

થા, જો ઉન સહાબા (રદિ.)કો અપને સાથ લાયા થા. ઉસકો ઈસ્લામ ઔર મુસલમાનોંસે ખાસ અદાવત થી. હઝરત હરામ (રદિ.)ને વાલાનામહ દિયા તો ઉસને ગુસ્સામેં પળ્હા ભી નહીં, બલ્કે હઝરત હરામ (રદિ.)કે એક ઐસા નેઝા મારા, જો પાર નિકલ ગયા. હઝરત હરામ (રદિ.) ફુઝ્તુ વ રબ્બિલ્ કા'બા (રબ્બે કા'બાકી કસમ, મેં તો કામ્યાબ હો ગયા) કેહ કર જાં બ-હક હૂએ. ઉસને ન ઈસકી પરવાહ કી કે કાસિદકો મારના કિસી કૌમકે નઝદીક ભી જાઈઝ નહીં ઔર ન ઈસકા લિહાઝ કિયા કે મેરા ચચા ઉન હઝરાતકો અપની પનાહમેં લાયા હે. ઉન્કો શહીદ કરનેકે બા'દ ઉસને અપની કૌમકો જમા' કિયા ઔર ઈસ પર આમાદહ કિયા કે ઉન મુસલમાનોંમેંસે એકકો ભી ઝિંદહ ન છોળો, લેકિન ઉન લાગોંને અબૂ બરાઅ્કી પનાહકી વજહસે તરદુદ કિયા તો ઉસને આસપાસકે ઔર લોગોંકો જમા' કિયા ઔર બહુત બળી જમાઅતકે સાથ ઉન સત્તર સહાબા (રદિ.)કા મુકાબલા કિયા. યહ હઝરાત આખિર કહાં તક મુકાબલા કરતે ઔર ચારોં તરફસે કુફ્ફારમેં ઘેરે હૂએ થે. બ-જુઝ્ એક કઅબ ઈબ્ને ઝૈદ (રદિ.)કે–જિનમેં કુછ ઝિંદગીકી રમક બાકી થી ઔર કુફ્ફાર ઉન્કો મુરદાર સમઝ કર છોળ ગએ થે, બાકી સબ શહીદ હો ગએ. હઝરત મુનઝિર ઔર ઉમર (રદિ.)–જો ઊંટ ચરાને ગએ હૂએ થે–ઉન્હોંને આસ્માનકી તરફ દેખા તો મુરદારખોર જાનવર ઉળ રહે થે. દોનોં હઝરાત યહ કેહ કર લોટે કે ઝરૂર કોઈ હાદિષહ પેશ આયા. યહાં આ કર દેખા તો અપને સાથિયોંકો શહીદ પાયા ઔર સવારોંકો ખૂનકી ભરી હૂઈ તલવારેં લિએ હૂએ ઉન્કે ગિર્દ ચકકર લગાતે. યહ હાલત દેખ કર દોનોં હઝરાત ઠિટ્કે ઔર બા-હમ મશ્વરહ કિયા કે ક્યા કરના ચાહિએ? ઉમર ઈબ્ને ઉમય્યહ (રદિ.)ને કહા કે ચલો, વાપસ ચલ કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈત્તિલાઅ્ દેં, મગર હઝરત મુનઝિર (રદિ.)ને જવાબ દિયા કે ખબર તો હો હી જાવેગી, મેરા દિલ નહીં માનતા કે શહાદતકો છોળું ઔર ઈસ જગાસે ચલા જાઉં, જહાં હમારે દોસ્ત પળે સો રહે હૈં, આગે બળ્હો ઔર સાથિયોં સે જા મિલો. ચુનાંચે દોનોં આગે બળ્હે ઔર મયદાનમેં કૂદ ગએ. હઝરત મુનઝિર (રદિ.) શહીદ હૂએ ઔર હઝરત ઉમર ઈબ્ને ઉમય્યહ (રદિ.) ગિરિફ્તાર હૂએ, મગર ચૂંકે આમિરકી માંકે ઝિમ્મહ કિસી મન્નતકે સિલસિલામેં એક ગુલામકા આઝાદ કરના થા, ઈસ લિએ આમિરને ઉન્કો ઈસ મન્નતમેં આઝાદ કિયા. (ઈસ્લામ)

ઈન હઝરાતમેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કે ગુલામ હઝરત આમિર ઈબ્ને ફુહયરહ (રદિ.) ભી થે. ઉન્કે કાતિલ જિબાર ઈબ્ને સલમા કેહતે હૈં કે મેંને જબ ઉન્કે બરછા મારા ઔર વહ શહીદ હૂએ તો ઉન્હોંને કહા: ફુઝ્તુ વલ્લાહિ. (ખુદાકી કસમ, મેં કામ્યાબ હુવા) ઈસકે બા'દ મેંને દેખા કે ઉન્કી

નઅશ આસ્માનકો ઉળી ચલી ગઈ. મૈં બહુત મુતહય્યર હુવા ઔર મૈંને બા'દમેં લોગોંસે પૂછા કે મૈંને ખૂદ બરછા મારા. વહ મરે, લેકિન ફિર ભી વહ કેહતે હૈં, મૈં કામ્યાબ હો ગયા! તો વહ કામ્યાબી ક્યા-થી? લોગોંને બતાયા કે વહ કામ્યાબી જન્નતકી થી. ઈસ પર મૈં મુસલમાન હો ગયા.

(ખમીસ)

ફાઈદા:

યહી હૈં વહ લોગ, જિન પર ઈસ્લામકો બજા તોર પર ફખ્ર હે. બેશક મૌત ઉન્કે લિએ શરાબસે ઝિયાદા મહબૂબ થી ઔર ક્યૂં ન હોતી, જબ દુન્યામેં કામ હી ઐસે કિએ થે, જિન પર અલ્લાહકે યહાંકી સુર્ખરૂઈ યકીની થી. ઈસ લિએ જો મરતા થા, વહ કામ્યાબ હોતા થા.

(૯) હઝરત ઉમૈર (રદિ.) કા કૌલ કે ખજૂરેં ખાના તવીલ ઝિંદગી હે

ગઝ્વએ બદ્રમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક ખય્મહમેં તશરીફ ફરમા થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)સે ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉઠો ઔર બળ્હો, ઐસી જન્નતકી તરફ જિસકી ચોળાઈ આસમાનો-ઝમીનસે કહીં ઝિયાદા હે ઔર મુત્તકિયોંકે વાસ્તે બનાઈ ગઈ હે. હઝરત ઉમૈર ઈબ્નુલ હમામ (રદિ.) એક સહાબી હૈં, વહ ભી સુન રહે થે. કેહને લગે, વાહ વાહ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વાહ વાહ કિસ બાત પર કહા? અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે યહ તમન્ના હે કે મૈં ભી ઉનમેંસે હોતા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ભી ઉનમેંસે હો. ઉસકે બા'દ ઝોલીમેંસેં ચંદ ખજૂરેં નિકાલ કર ખાને લગે. ઉસકે બા'દ કેહને લગે કે ઈન ખજૂરોંકે ખત્મ હોનેકા ઈન્તિઝાર જો હાથમેં હૈં, બળી લમ્બી ઝિંદગી હે, કહાં તક ઈન્તિઝાર કરૂંગા, યહ કેહ કર ઉન્કો ફેંક દિયા ઔર તલવાર લે કર મજ્મઅમેં ઘુસ ગએ ઔર શહીદ હોને તક લળતે રહે.

(તબ્કાતે ઈબ્ને સઅદ)

ફાઈદા:

હકીકતમેં યહીં લોગ જન્નતકે કદરદાન હૈં ઔર ઉસ પર યકીન રખને વાલે. હમ લોગોંકો ભી અગર યકીન નસીબ હો જાએ તો સારી બાતેં સહલ હો જાએં.

(૧૦) હઝરત ઉમર (રદિ.) કી હિજરત

હઝરત ઉમર (રદિ.)કા તો ઝિક્ર હી ક્યા હે? બચ્ચા બચ્ચા ઉન્કી બહાદુરીસે વાકિફ ઔર શુજાઅતકા મુઅ્તરિફ હે. ઈસ્લામકે શુરૂઅ્મેં જબ મુસલમાન સબ હી ઝો'ફકી હાલતમેં થે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખૂદ ઈસ્લામકી કુવ્વતકે વાસ્તે ઉમર (રદિ.)કે મુસલમાન હોનેકી દુઆ કી ઔર કબૂલ હૂઈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ કા'બાકે કરીબ ઉસ વક્ત તક નમાઝ નહીં પઢ સકતે થે, જબ તક કે ઉમર (રદિ.) મુસલમાન નહીં હૂએ. હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અવ્વલ અવ્વલ હર શખ્સને હિજરત છુપ કર કી, મગર જબ ઉમર (રદિ.)ને હિજરતકા ઈરાદા કિયા તો તલવાર ગલેમેં ડાલી, કમાન હાથમેં લી ઔર બહુતસે તીર સાથ લિએ. અવ્વલ મસ્જિદમેં ગએ, તવાફ ઈત્મીનાનસે કિયા, ફિર નિહાયત ઈત્મીનાનસે નમાઝ પઢી. ઉસકે બા'દ કુફ્ફારકે મજ્મઓંમેં ગએ ઔર ફરમાયા કે જિસકા દિલ યહ ચાહે કે ઉસકી માં ઉસકો રોએ, ઉસકી બીવી રાંડ હો, ઉસકે બચ્ચે યતીમ હોં, વહ મકકાસે બાહર આ કર મેરા મુકાબલા કરે. યહ અલગ અલગ જમાઅતોંકો સુના કર તશરીફ લે ગએ. કિસી એક શખ્સકી ભી હિમ્મત ન પડી કે પીછા કરતા.

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

(૧૧) ગઝ્વએ મૂતહકા કિસ્સા

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુખ્તલિફ બાદશાહોંકે પાસ તબ્લીગી દા'વતનામે ઈરસાલ ફરમાએ થે. ઉનમેં એક ખત હઝરત હારિષ ઈબ્ને ઉમૈર અઝદી (રદિ.)કે હાથ બુસરાકે બાદશાહકે પાસ ભી ભેજા થા. જબ યહ મૂતહ પહુંચે તો શુરહ્બીલ ગસાનીને—જો કયસરકે હુકકામેંસે એક શખ્સ થા—ઉન્કો કત્લ કર દિયા. કાસિદોંકા કત્લ કિસીકે નઝદીક ભી પસંદીદહ નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ બાત બહુત ગિરાં હૂઈ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તીન હઝારકા એક લશ્કર તજવીઝ ફરમા કર હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને હારિષહ (રદિ.)કો ઉન પર અમીર મુકર્રર ફરમાયા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર યહ શહીદ હો જાએં તો જા'ફર ઈબ્ને અબી તાલિબ (રદિ.) અમીર બનાએ જાએં. વહ ભી શહીદ હો જાએં તો અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) અમીર હોં. વહ ભી શહીદ હો જાએં તો ફિર મુસલમાન જિસકો દિલ ચાહે અમીર બના લેં. એક યહૂદી ઈસ ગુફ્તગૂકો સુન રહા થા. ઉસને કહા, યહ તીનોં તો ઝરૂર શહીદ હોંગે. પેહલે

અમ્બિયાઅ્કી ઈસ કિસમકે કલામકા યહી મતલબ હોતા હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક સફેદ ઝંડા બના કર હઝરત ઝૈદ (રદિ.)કે હવાલે ફરમાયા ઔર ખૂદ મ-અ એક જમાઅતકે ઉન હઝારતકો રુખસત ફરમાને તશરીફ લે ગએ. શહરકે બાહર જબ પહુંચાનેવાલે વાપસ આને લગે તો ઉન મુજાહિદીનકે લિએ દુઆ કી કે હક તઆલા શાનુહૂ તુમકો સલામતીકે સાથ, કામ્યાબીકે સાથ વાપસ લાએ ઔર હર કિસમકી બુરાઈસે મહફૂઝ રખ્ખે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને રવાહા (રદિ.)ને ઉસકે જવાબમેં તીન શઅર પળ્હે, જિન્કા મતલબ યહ થા કે મેં તો અપને રબસે ગુનાહોંકી મગફિરત ચાહતા હૂં ઔર યહ ચાહતા હૂં કે એક ઐસી તલવાર જિસસે મેરે ખૂનકે ફુવારે છુટને લગેં યા ઐસા બરછા હો જો આંટોં ઔર કલેજાકો ચીરતા હુવા નિકલ જાએ ઔર જબ લોગ મેરી કબર પર ગુઝરેં તો યહ કહેં કે અલ્લાહ તુઝ ગાઝીકો રશીદ ઔર કામ્યાબ કરે. વાકિઈ તૂ તો રશીદ ઔર કામ્યાબ થા. ઉસકે બા'દ યહ હઝરાત રવાના હો ગએ. શુરહ્બીલકો ભી ઉન્કી રવાનગીકા ઈલ્મ હુવા. વહ એક લાખ ફૌજકે સાથ મુકાબલાકે લિએ તૈયાર હુવા. યહ હઝરાત કુછ આગે ચલે તો મા'લૂમ હુવા કે ખૂદ હિરક્લ રૂમકા બાદશાહ ભી એક લાખ ફૌજ સાથ લિએ હૂએ મુકાબલાકે લિએ આ રહા હે. ઈન હઝરાતકો ઈસ ખબરસે તરદુદ હુવા કે ઈતની બળી જમ્ઈય્યતકા મુકાબલા કિયા જાવે યા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈત્તિલાઅ્ દી જાવે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને રવાહા (રદિ.)ને લલકાર કર ફરમાયાઃ અય લોગો! તુમ કિસ બાતસે ઘબરા રહે હો? તુમ કિસ ચીઝકે ઈરાદાસે નિકલે હો? તુમ્હારા મકસૂદ શહીદ હો જાના હે. હમ લોગ કભી ભી કુવ્વત ઔર આદમિયોંકી કષ્રતકે ઝોર પર નહીં લળે. હમ સિર્ફ ઉસ દીનકી વજહસે લળે હૈં, જિસકી વજહસે અલ્લાહને હમેં ઈકરામ નસીબ ફરમાયા હે. આગે બળ્હો. દો કામ્યાબિયોંમેંસે એક તો ઝરૂરી હેઃ યા શહાદત યા ગલ્બા. યહ સુન કર મુસલમાનોંને હિમ્મતકી ઔર આગે બળ્હ ગએ, હત્તા કે મૂતહ પર પહુંચ કર લળાઈ શુરૂ' હો ગઈ. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)ને ઝંડા હાથમેં લિયા ઔર મયદાનમેં પહુંચે. ઘમસાનકી લળાઈ શુરૂ' હૂઈ. શુરહ્બીલકા ભાઈ ભી મારા ગયા ઔર ઉસકે સાથી ભાગ ગએ ઔર ખૂદ શુરહ્બીલ ભી ભાગ કર એક કિલ્આમેં છુપ ગયા ઔર હિરક્લકે પાસ મદદકે લિએ આદમી ભેજા. ઉસને તક્રીબન દો લાખ ફૌજ ભેજી ઔર લળાઈ ઝોરસે હોતી રહી. હઝરત ઝૈદ (રદિ.) શહીદ હૂએ તો હઝરત જા'ફર (રદિ.)ને ઝંડા લિયા ઔર અપને ઘોળેકે ખૂદ હી પાઉં કાટ દીએ, તાકે વાપ્સીકા ખ્યાલ ભી દિલમેં ન આએ ઔર ચંદ અશ્આર પળ્હે, જિન્કા તર્જમા યહ હેઃ અય લોગો! ક્યા હી અછ્છી હે જન્નત ઔર ક્યા હી અછ્છા હે ઉસકા કરીબ હોના, કિતની

બેહતરીન ચીઝ હે ઔર કિતના ઠંડા હે ઉસકા પાની ઔર મુલ્કે રૂમકે લોગોં પર અઝાબકા વક્ત આ ગયા. મુઝ પર ભી લાઝિમ હે કે ઉન્કો મારૂં. યહ અશ્આર પળ્હે ઔર અપને ઘોળોંકે પાઉં ખૂદ હી કાટ ચુકે થે કે વાપૂસીકા ખ્યાલ ભી દિલમેં ન આવે ઔર તલવાર લે કર કાફિરોંકે મજ્મઅમેં ઘુસ ગએ. અમીર હોનેકી વજહસે ઝંડા ભી ઉન્હીકે પાસ થા. અવ્વલ ઝંડા દાએં હાથમેં લિયા. કાફિરોંને દાયાં હાથ કાટ દિયા કે ઝંડા ગિર જાએ. ઉન્હોંને ફવ્રન્ બાએં હાથમેં લિયા. ઉન્હોંને વહ ભી કાટા તો ઉન્હોંને દોનોં બાઝૂઓંસે ઉસકો થામા ઔર મુંહસે મઝબૂત પકળ લિયા. એક શખ્સને પીછેસે ઉન્કે દો ટુકળે કર દીએ, જિસસે યહ ગિર પળે. ઉસ વક્ત ઉન્કી ઉમર તેંતીસ સાલકી થી. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કેહતે હૈં કે હમને બા'દમેં નઅ્શોંમેંસે હઝરત જા'ફર (રદિ.)કો જબ ઉઠાયા તો ઉન્કે બદનકે અગલે હિસ્સામેં નવ્વે ઝખમ થે. જબ યહ શહીદ હો ગએ તો લોગોંને અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને રવાહા (રદિ.)કો આવાઝ દી. વહ લશ્કરકે એક કોનામેં ગોશ્તકા ટુકળા ખા રહે થે કે, તીન દિનસે કુછ ચખનેકો ભી ન મિલા થા. વહ આવાઝ સુનતે હી ગોશ્તકે ટુકળેકો ફેંક કર અપને આપકો મલામત કરતે હૂએ કે જા'ફર (રદિ.) તો શહીદ હો જાએં ઔર તૂ દૂન્યામેં મશગૂલ રહે, આગે બળ્હે ઔર ઝંડા લેકર કિતાલ શુરૂ' કર દિયા. ઉંગલીમેં ઝખમ આયા. વહ લટક ગઈ તો ઉન્હોંને પાઉંસે ઈસ કટી હૂઈ ઉંગલીકો દબા કર હાથ ખીંચા. વહ અલગ હો ગઈ. ઉસકો ફેંક દિયા ઔર આગે બળ્હે. ઈસ ઘમસાન ઔર પરેશાનીકી હાલતમેં થોળા સા તરદુદ ભી પેશ આયા કે ન હિમ્મત, ન મુકાબલાકી તાકત, લેકિન ઈસ તરદુદકો થોળી હી દેર ગુઝરી થી કે અપને દિલકો મુખાતબ બના કર કહા, ઓ દિલ! કિસ ચીઝકા અબ ઈશ્તિયાક બાકી હે? જિસકી વજહસે તરદુદ હે. ક્યા બીવીકા હે તો ઉસકો તીન તલાક યા ગુલામોંકા હે તો વહ સબ આઝાદ યા બાગકા હે તો વહ અલ્લાહકે રાસ્તામેં સદ્કા! ઉસકે બા'દ ચંદ શઅર પળ્હે, જિન્કા તર્જમા યહ હેઃ કસમ હે ઓ દિલ! તુઝે ઉતરના હોગા. ખૂશીસે ઉતર યા ના-ગવારીસે ઉતર, તુઝે ઈત્મીનાનકી ઝિંદગી ગુઝારતે હૂએ એક ઝમાના ગુઝર ચુકા. સોચ તો આખિર તૂ એક કત્રએ મની હે. દેખ, કાફિર લોગ મુસલમાનોં પર ખિંચે હૂએ આ રહે હૈં. તુઝે ક્યા હુવા કે જન્નતકો પસંદ નહીં કરતા. અગર તૂ કત્લ ન હુવા તો વૈસે ભી આખિર મરેગા હી. ઉસકે બા'દ ઘોળેસે ઉતરે. ઉન્કે ચચાઝાદ ભાઈ ગોશ્તકા એક ટુકળા લાએ કે ઝરા સા ખા લૂં. કમર સીધી કર લૂં. કઈ દિનસે કુછ નહીં ખાયા. ઉન્હોંને લે લિયા. ઈતનેમેં એક જાનિબસે હલ્લેકી આવાઝ આઈ. ઉસકો ફેંક દિયા ઔર તલવાર લે કર જમાઅતમેં ઘુસ ગએ ઔર શહીદ હોને તક તલવાર ચલાતે રહે. (ખમીસ)

ફાઈદા:

સહાબા (રદિ.)કી પૂરી ઝિંદગીકા યહી નમૂના હે. ઉન્કા હર હર કિસ્સા દુન્યાકી બે ષુબાતી ઔર આખિરતકે શૌકકા સબક દેતા હે. સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકા તો પૂછના હી ક્યા? તાબિઈન પર ભી યહી રંગ ચળ્હા હુવા થા. એક કિસ્સા પર ઈસ બાબકો ખત્મ કરતા હૂં, જો દૂસરે રંગકા હે. દુશ્મનસે મુકાબલાકે નમૂને તો આપ દેખ હી ચુકે હૈં. અબ હુકૂમતકે સામનેકા મન્ઝર ભી દેખ લીજિએ.

(૧૨) સઈદ ઈબ્ને જુબૈર (રહ.) ઔર હજ્જાજકી ગુફ્તગૂ

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે,

أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ

બેહતરીન જિહાદ ઝાલિમ બાદશાહકે સામને હક બાત કેહના હે. હજ્જાજકા ઝુલ્મો-સિતમ દુન્યામેં મશહૂર હે, ગો ઉસ ઝમાનાકે બાદશાહ બા-વુજૂદ ઝુલ્મો-સિતમકે દીનકી ઈશાઅતકા કામ ભી કરતે રહતે થે, લેકિન ફિર ભી દીનદાર ઔર આદિલ બાદશાહોંકે લિહાઝસે વહ બદ્તરીન શુમાર હોતે થે ઔર ઈસ વજહસે લોગ ઉનસે બેઝાર થે. સઈદ ઈબ્ને જુબૈર (રહ.)ને ભી ઈબ્નુલ અશઅષકે સાથ મિલ કર હજ્જાજકા મુકાબલા કિયા. હજ્જાજ અબ્દુલ મલિક ઈબ્ને મરવાનકી તરફસે હાકિમ થા. સઈદ ઈબ્ને જુબૈર (રહ.) મશહૂર તાબિઈ હૈં ઔર બળે ઉલમાઅ્મેંસે હૈં. હુકૂમત ઔર બિલ્ ખુસૂસ હજ્જાજકો ઉનસે બુગ્ઝો-અદાવત થી ઔર ચૂંકે મુકાબલા કિયા થા, ઈસ લિએ અદાવતકા હોના ભી ઝરૂરી થા. મુકાબલામેં હજ્જાજ ઉન્કો ગિરિફતાર ન કર સકા. યહ શિકસ્તકે બા'દ છુપ કર મક્કએ મુકર્રમહ ચલે ગએ. હુકૂમતને અપને એક ખાસ આદમીકો મક્કાકા હાકિમ બનાયા ઔર પેહલે હાકિમકો અપને પાસ બુલા લિયા. ઈસ નએ હાકિમને જા કર ખુત્બા પળ્હા, જિસકે અખીરમેં અબ્દુલ મલિક ઈબ્ને મરવાન બાદશાહકા યહ હુકમ ભી સુનાયા કે જો શખ્સ સઈદ ઈબ્ને જુબૈર (રહ.)કો ઠિકાના દે ઉસકી ખૈર નહીં. ઉસકે બા'દ ઉસ હાકિમને ખૂદ અપની તરફસે ભી કસમ ખાઈ કે જિસકે ઘરમેં વહ મિલેગા, ઉસકો કત્લ કિયા જાએગા ઔર ઉસકે ઘરકો નીઝ ઉસકે પળોસિયોંકે ઘરકો ઢાઉંગા. ગર્ઝ બળી દિક્કતસે મક્કાકે હાકિમને ઉન્કો ગિરિફતાર કરકે હજ્જાજકે પાસ ભેજ દિયા. ઉસકો ગુસ્સા નિકાલને ઔર ઉન્કો કત્લ કરનેકા મવકા' મિલ ગયા. સામને બુલાયા ઔર પૂછા:

હજ્જાજ: તેરા ક્યા નામ હે? સઈદ રહ.: મેરા નામ સઈદ હે. હજ્જાજ: કિસકા બેટા હે? સઈદ રહ.: જુબૈરકા બેટા હૂં. (સઈદકા તર્જમા નેકબખ્ત હે ઔર જુબૈરકે મઅ્ના ઈસ્લાહ કી હૂઈ ચીઝ) અગરચે નામોંમેં અક્ષર મઅ્ના મક્સૂદ નહીં હોતે, લેકિન હજ્જાજકો ઉન્કે નામકા અછ્છે મઅ્નાવાલા હોના પસંદ નહીં આયા, ઈસ લિએ કહા: નહીં, તૂ શકી ઈબ્ને કસીર હે. (શકી કેહતે હૈં બદ્બખ્તકો ઔર કસીર ટૂટી હૂઈ ચીઝ) સઈદ રહ.: મેરી વાલિદહ મેરા નામ તુઝસે બેહતર જાનતી થી. હજ્જાજ: તૂ ભી બદ્બખ્ત, તેરી માં ભી બદ્બખ્ત. સઈદ રહ.: ગૈબકા જાનનેવાલા તેરે અલાવા ઔર કોઈ હે? (યા'ની અલ્લામુલ્ ગુયૂબ) હજ્જાજ: દેખ, મેં અબ તુઝે મૌતકે ઘાટ ઉતારતા હૂં. સઈદ રહ.: તો મેરી માંને મેરા નામ દુરુસ્ત રખ્ખા. હજ્જાજ: અબ મેં તુઝકો ઝિંદગીકે બદલા કૈસા જહન્નમ-રસીદ કરતા હૂં. સઈદ રહ.: અગર મેં યહ જાનતા કે યહ તેરે ઈખ્તિયારમેં હે તો તુઝકો મા'બૂદ બના લેતા. હજ્જાજ: હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નિસ્બત તેરા ક્યા અકીદહ હે? સઈદ: વહ રહમતકે નબી થે ઔર અલ્લાહકે રસૂલ થે, જો બેહતરીન નસીહતકે સાથ તમામ દુન્યાકી તરફ ભેજે ગએ. હજ્જાજ: ખુલફાઅ્કી નિસ્બત તેરા ક્યા ખ્યાલ હે? સઈદ રહ.: મેં ઉન્કા મુહાફિઝ નહીં હૂં. હર શખ્સ અપને કિએકા ઝિમ્મહદાર હે. હજ્જાજ: મેં ઉન્કો બુરા કેહતા હૂં યા અછ્છા? સઈદ રહ.: જિસ ચીઝકા મુઝે ઈલ્મ નહીં હે, મેં ઉસમેં ક્યા કેહ સકતા હૂં. મુઝે અપના હી હાલ મા'લૂમ હે. હજ્જાજ: ઉનમેં સબસે ઝિયાદા પસંદીદહ તેરે નઝદીક કોન હે? સઈદ રહ.: જો સબસે ઝિયાદા મેરે માલિકકો રાઝી કરનેવાલા થા. બા'ઝ કુતુબમેં બ-જાએ ઈસકે યહ જવાબ હે કે ઉન્કે હાલાત બા'ઝકો બા'ઝ પર તરજીહ દેતે હૈં. હજ્જાજ: સબસે ઝિયાદા રાઝી રખનેવાલા કોન થા? સઈદ રહ.: ઉસકો વહી જાનતા હે, જો દિલકે ભેદોં ઔર છુપે હૂએ રાઝોંસે વાકિફ હે. હજ્જાજ: હઝરત અલી (રદિ.) જન્નતમેં હૈં યા દોઝખમેં? સઈદ રહ.: અગર મેં જન્નત ઔર જહન્નમમેં જાઉં ઔર વહાં વાલોંકો દેખ લૂં તો બતલા સકતા હૂં. હજ્જાજ: મેં કિયામતમેં કૈસા આદમી હૂંગા? સઈદ રહ.: મેં ઈસસે કમ હૂં કે ગૈબ પર મુત્તલિઅ્ કિયા જાઉં. હજ્જાજ: તૂ મુઝસે સચ બોલનેકા ઈરાદા નહીં કરતા? સઈદ રહ.: મૈંને ઝૂટ ભી નહીં કહા. હજ્જાજ: તૂ કભી હંસતા ક્યૂં નહીં? સઈદ રહ.: કોઈ બાત હંસનેકી દેખતા નહીં. ઔર વહ શખ્સ ક્યા હંસે જો મિટ્ટીસે બના હો ઔર કિયામતમેં ઉસકો જાના હો ઔર દુન્યાકે ફિત્નોંમેં દિન-રાત રહતા હો. હજ્જાજ: મેં તો હંસતા હૂં. સઈદ રહ.: અલ્લાહને ઐસે હી મુખ્તલિફ તરીકોંમેં હમકો બનાયા હે. હજ્જાજ: મેં તુઝે કત્લ કરનેવાલા હૂં. સઈદ રહ.: મેરી મૌતકા સબબ પેદા કરનેવાલા અપને કામસે ફારિગ હો ચુકા.

હજ્જાજ: મૈં અલ્લાહકે નઝદીક તુઝસે ઝિયાદા મહબૂબ હૂં. સઈદ રહ.: અલ્લાહ પર કોઈ ભી જુર્અત નહીં કર સકતા, જબ તક કે અપના મરતબા મા'લૂમ ન કર લે ઔર ગૈબકી અલ્લાહ હીકો ખબર હે. હજ્જાજ: મૈં ક્યૂં નહીં જુર્અત કર સકતા? હાલાં કે મૈં જમાઅતકે બાદશાહકે સાથ હૂં ઔર તૂ બાગિયોંકી જમાઅતકે સાથ હે. સઈદ રહ.: મૈં જમાઅતસે અલાહિદા નહીં હૂં ઔર ફિત્નહકો ખૂદ હી પસંદ નહીં કરતા ઔર જો તકદીરમેં હે ઉસકો કોઈ ટાલ નહીં સકતા. હજ્જાજ: હમ જો કુછ અમીરુલ મુઅ્મિનીનકે લિએ જમા' કરતે હૈં, ઉસકો તૂ કૈસા સમઝતા હે. સઈદ રહ.: મૈં નહીં જાનતા કે ક્યા જમા' કિયા? હજ્જાજને સોના-ચાંદી, કપળે વગયરહ મંગા કર ઉનકે સામને રખ દીએ. સઈદ રહ.: યહ અછ્છી ચીઝેં હૈં, અગર અપની શર્તકે મુવાફિક હોં. હજ્જાજ: શર્ત ક્યા હે? સઈદ રહ.: યહ કે તૂ ઉનસે ઐસી ચીઝેં ખરીદેં, જો બળે ઘબરાહટકે દિન યા'ની કિયામતકે દિન અમન પેદા કરનેવાલી હોં, વરના હર દૂધ પીલાનેવાલી દૂધ પીતેકો ભૂલ જાએગી ઔર હમલ ગિર જાએંગે ઔર આદમીકો અછ્છી ચીઝકે સિવા કુછ ભી કામ ન દેગી. હજ્જાજ: હમને જો જમા' કિયા યહ અછ્છી ચીઝ નહીં? સઈદ રહ.: તૂને જમા કિયા, તૂ હી ઉસકી અછ્છાઈકો સમઝ સકતા હે. હજ્જાજ: ક્યા તૂ ઈસમેંસે કોઈ ચીઝ અપને લિએ પસંદ કરતા હે? સઈદ રહ.: મૈં સિર્ફ ઉસ ચીઝકો પસંદ કરતા હૂં, જિસકો અલ્લાહ પસંદ કરે. હજ્જાજ: તેરે લિએ હલાકત હો! સઈદ રહ.: હલાકત ઉસ શખ્સકે લિએ હે, જો જન્નતસે હટા કર જહન્નમમેં દાખિલ કર દિયા જાએ. હજ્જાજ: (દિક્ હો કર) બતલા કે મૈં તુઝે કિસ તરીકાસે કત્લ કરૂં? સઈદ રહ.: જિસ તરહસે કત્લ હોના અપને લિએ પસંદ હો. હજ્જાજ: ક્યા તુઝે મુઆફ કર દૂં? સઈદ રહ.: મુઆફી અલ્લાહકે યહાંકી મુઆફી હે, તેરા મુઆફ કરના કોઈ ચીઝ ભી નહીં. હજ્જાજને જલ્લાદકો હુકમ દિયા કે ઉસકો કત્લ કર દો. સઈદ રહ.: બાહર લાએ ગએ ઔર હંસે. હજ્જાજકો ઈસકી ઈત્તિલાઅ્ દી ગઈ. ફિર બુલાયા ઔર પૂછા, હજ્જાજ: તૂ ક્યૂં હંસા? સઈદ રહ.: તેરી અલ્લાહ પર જુર્અત ઔર અલ્લાહ તઆલાકે તુઝ પર હિલ્મસે. હજ્જાજ: મૈં ઉસકો કત્લ કરતા હૂં, જિસને મુસલમાનોંકી જમાઅતમેં તફરીક કી. ફિર જલ્લાદસે ખિતાબ કરકે કહા: મેરે સામને ઉસકી ગરદન ઉળાઓ. સઈદ રહ.: મૈં દો રકા'ત નમાઝ પળહ લૂં. નમાઝ પળહી. ફિર કિબ્લારુખ હો કર–

وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِيفًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ

પળહા. યા'ની મૈંને અપના મુંહ ઉસ પાક ઝાતકી તરફ કિયા, જિસને આસ્માનો-ઝમીન બનાએ ઔર મૈં સબ તરફસે હટ કર ઉધર મુતવજ્જેહ

હુવા ઔર નહીં હૂં મુશરિકીનસે. હજ્જાજ: ઉસકા મુંહ કિબ્લાસે ફેર દો ઔર નસારાકે કિબ્લાકી તરફ કર દો, કે ઉન્હોંને ભી અપને દીનમેં તફરીક કી ઔર ઈખ્તિલાફ પેદા કિયા. ચુનાંચે ફવ્રન્ ફેર દિયા ગયા. સઈદ રહ.:

فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اَلْكَافِىْ بِالسَّرَائِرِ

જિધર તુમ મુંહ ફેરો ઉધર ભી ખુદા હે, જો ભેદોંકા જાનનેવાલા હે. હજ્જાજ: ઊંધા ડાલ દો. (યા'ની ઝમીનકી તરફ મુંહ કર દો.) હમ તો ઝાહિર પર અમલ કરનેકે ઝિમ્મહદાર હૈં. સઈદ રહ.:

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى

હમને ઝમીન હી સે તુમકો પેદા કિયા ઔર ઈસીસે ફિર દો બારહ ઉઠાએંગે. હજ્જાજ: ઉસકો કત્લ કર દો. સઈદ રહ.: મેં તુઝે ઈસ બાતકા ગવાહ બનાતા હૂં:

اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ

તૂ ઉસકો મહફૂઝ રખના. જબ મેં તુઝસે કિયામતકે દિન મિલૂંગા તો લે લૂંગા. ઉસકે બા'દ વહ શહીદ કર દીએ ગએ.

اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ

ઉન્કે ઈન્તિકાલકે બા'દ બદનસે ખૂન બહુત ઝિયાદા નિકલા, જિસસે હજ્જાજકો ભી હયરત હૂઈ.અપને તબીબસે ઉસકી વજહ પૂછી. ઉસને કહા કે ઉન્કા દિલ નિહાયત મુત્મઈન થા ઔર કત્લકા ઝરા ભી ખૌફ ઉન્કે દિલમેં નહીં થા. ઈસ લિએ ખૂન અપની અસલી મિક્દાર પર કાઈમ રહા. બ-ખિલાફ ઔર લોગોંકે ખૌફસે ઉન્કા ખૂન પેહલે હી ખુશ્ક હો જાતા હે.

(ઉલમાએ સલફ કિતાબુલ ઉમ્માત વસ્સિયાસત)

ફાઈદા:

ઈસ કિસ્સાકે સવાલ-જવાબમેં કુતુબમેં કમી-ઝિયાદતી ભી હે ઔર ભી બા'ઝ સવાલ-જવાબ નકલ કિએ ગએ હૈં. હમેં તો નમૂના હી દિખાના થા, ઈસ લિએ ઈસી પર ઈક્તિફાઅ્ કિયા ગયા. તાબિઈનકે ઈસ કિસમકે કિસ્સે બહુત ઝિયાદા હૈં. હઝરત ઈમામે આ'ઝમ (રહ.), ઈમામ માલિક (રહ.), ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.) વગયરહ હઝરાત ઈસી હક્ગોઈકી વજહસે હમેશા મશક્કતેં બરદાશ્ત ફરમાતે રહે, લેકિન હકકો હાથસે નહીં છોળા.

આઠવાં બાબ

ઈલ્મી વલ્વલા ઔર ઉસકા ઈન્હિમાક

ચૂંકે અસ્લ દીન કલિમએ તવહીદ હે ઔર વહી સબ કમાલાતકી બુન્યાદ હે. જબ તક વહ ન હો, કોઈ કારે ખૈર ભી મકબૂલ નહીં, ઈસ લિએ સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકી હિમ્મત બિલ્ખુસૂસ ઈબ્તિદાઈ ઝમાનામેં ઝિયાદહતર કલિમએ તવહીદકે ફેલાને ઔર કુફ્ફારસે જિહાદ કરનેમેં મશગૂલ થી ઔર વહ ઈલ્મી ઈન્હિમાકકે લિએ ફારિગો-યક્સૂ ન થે, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ ઉન મશાગિલકે સાથ ઉન્કા ઈન્હિમાક ઔર શૌકો-શગફ જિસકા ષમરહ આજ ચૌદહ સો બરસ તક ઉલૂમે કુર્આનો-હદીષકા બકા હે, એક ખુલી હૂઈ ચીઝ હે. ઈબ્તિદાએ ઈસ્લામકે બા'દ જબ કુછ ફરાગત ઉન હઝરાતકો મયસ્સર હો સકી ઔર જમાઅતમેં ભી કુછ ઈઝાફા હુવા તો આયતે કલામુલ્લાહ–

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

નાઝિલ હૂઈ, જિસકા તર્જમા યહ હે: મુસલમાનોંકો યહ ન ચાહિએ કે સબકે સબ નિકલ ખડે હોં. સો ઐસા ક્યૂં ન કિયા જાવે કે ઉન્કી હર હર બડી જમાઅતમેંસે એક છોટી જમાઅત જાયા કરે, તાકે બાકી માન્દહ લોગ દીનકી સમઝ-બૂઝ હાસિલ કરતે રહેં ઔર તાકે વહ કૌમકો જબ વહ ઉન્કે પાસ વાપસ આવેં, ડરાવેં, તાકે વહ ઈહ્તિયાત રખ્ખેં. (બયાનુલ કુર્આન)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હેં–

إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ઔર انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا

–સે જો ઉમૂમ મા'લૂમ હોતા હે ઉસકો–

مَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً

– ને મખ્સૂખ કર દિયા. સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકો હક તઆલા શાનુહૂને જામિઈય્યત અતા ફરમાઈ થી ઔર ઉસ વક્તકે લિએ યહ ચીઝ નિહાયત હી ઝરૂરી થી કે વહી મુખ્તસર સી જમાઅત દીનકે સારે કામ

સંભાલને વાલી થી, મગર તાબિઈનકે ઝમાનામેં જબ ઈસ્લામ ફેલ ગયા ઔર મુસલમાનોંકી બળી જમાઅત ઔર જમ્ઈય્યત હો ગઈ, નીઝ સહાબએ કિરામ (રદિ.) જૈસી જામિઈય્યત ભી બાકી ન રહી તો હર હર શો'બએ દીનકે લિએ પૂરી તવજ્જુહસે કામ કરનેવાલે અલ્લાહ તઆલાને પેદા ફરમાએ. મુહદ્દિષીનકી મુસ્તકિલ જમાઅત બનની શુરૂ' હો ગઈ, જિન્કા કામ અહાદીષકા ઝબ્ત ઔર ઉન્કા ફેલાના થા. ફુક્હાઅ્કી અલાહિદહ જમાઅત હૂઈ. સૂફિયાઅ્, કુર્રાઅ્, મુજાહિદીન, ગર્ઝ દીનકે હર હર શો'બાકો મુસ્તકિલ સંભાલને વાલે પેદા હૂએ. ઉસ વક્તકે લિએ યહી ચીઝ મુનાસિબ ઔર ઝરૂરી થી. અગર યહ સૂરત ન હોતી તો હર શો'બામેં કમાલ ઔર તરક્કી દુશ્વાર થી. ઈસ લિએ કે હર શખ્સ તમામ ચીઝોંમેં ઈન્તિહાઈ કમાલ પેદા કર લે યહ બહુત દુશ્વાર હે. યહ સિફત હક તઆલા શાનુહૂને અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ, બિલ ખુસૂસ સય્યિદુલ અમ્બિયાઅ્ અલયહિ અફ્ઝલુસ્સલાતુ વ સ્સલામ હી કો અતા ફરમાઈ થી, ઈસ લિએ ઈસ બાબમેં સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકે અલાવા ઔર દીગર હઝરાતકે વાકિઆત ભી ઝિક્ર કિએ જાએંગે.

(૧) ફત્વેકા કામ કરનેવાલી જમાઅતકી ફેહરિસ્ત

અગરચે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ જિહાદ ઔર એ'લાએ કલિમતુલ્લાહકી મશગૂલીકે બા-વુજૂદ સબ હી ઈલ્મી મશ્ગલહમેં હર વક્ત મુન્હમિક થે ઔર હર શખ્સ હર વક્ત જો કુછ હાસિલ કર લેતા થા ઉસકો ફેલાના-પહુંચાના યહી ઉસકા મશ્ગલહ થા, લેકિન એક જમાઅત ફત્વેકે સાથ મખ્સૂસ થી, જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં ભી ફત્વેકા કામ કરતી થી, વહ હઝરાત ઝૈલ હૈં :

હઝરત અબૂબક્ર રદિ., હઝરત ઉમર રદિ., હઝરત ઉષ્માન રદિ., હઝરત અલી રદિ., હઝરત અબ્દુર્રહમાન ઈબ્ને ઔફ રદિ., ઉબય ઈબ્ને કઅબ રદિ., હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિ., મુઆઝ ઈબ્ને જબલ રદિ., અમ્માર ઈબ્ને યાસિર રદિ., હુઝયફહ રદિ., સલમાન ફારસી રદિ., ઝૈદ ઈબ્ને ષાબિત રદિ., અબૂ મૂસા રદિ., અબુદ્દ્દાઅ્ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન. (તલ્કીહ)

ફાઈદા :

યહ ઉન હઝરાતકે કમાલે ઈલ્મકી બાત હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મવજૂદગીમેં યહ લોગ અહલે ફત્વા શુમાર કિએ જાતે થે.

(૨) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા મજમૂઅએ અહાદીષકો જલા દેના

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મેરે બાપ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને પાંચ સો અહાદીષકા એક ઝખીરહ જમા' કિયા થા. એક રાત મેંને દેખા કે વહ નિહાયત બેચેન હૈં, કરવટેં બદલ રહે હૈં. મુઝે યહ હાલત દેખ કર બેચેની હૂઈ. દરયાફ્ત કિયા કે કોઈ તકલીફ હે યા કોઈ ફિક્રકી બાત સુનનેમેં આઈ હે? ગર્ઝ તમામ રાત ઈસ બેચેનીમેં ગુઝરી ઔર સુબ્હકો ફરમાયા કે વહ અહાદીષ જો મેંને તેરે પાસ રખવા રખ્ખી હૈં, ઉઠા લા. મેં લેકર આઈ. આપ (રદિ.)ને ઉન્કો જલા દિયા. મેંને પૂછા કે ક્યૂં જલા દિયા? ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે અંદેશા હુવા, કહીં ઐસા ન હો કે મેં મર જાઉં ઔર યહ મેરે પાસ હોં. ઉનમેં દૂસરોંકી સુની હૂઈ રિવાયતેં ભી હૈં કે મેંને મોઅ્તબર સમઝા હો ઔર વહ વાકિઅ્મેં મોઅ્તબર ન હોં ઔર ઉસકી રિવાયતમેં કોઈ ગરબળ હો, જિસકા વબાલ મુઝ પર હો. (તઝ્કિરતુલ હુફ્ફાઝ)

ફાઈદા:

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂકા યહ તો ઈલ્મી કમાલ ઔર શગફ થા કે ઉન્હોંને પાંચ સો અહાદીષકા એક રિસાલહ જમા' કિયા ઔર ઉસકે બા'દ ઉસકો જલા દેના, યહ કમાલે ઈહ્તિયાત થા. અકાબિર સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમકા હદીષકે બારેમેં ઈહ્તિયાતકા યહી હાલ થા. ઈસી વજહસે અક્ષર સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમસે રિવાયતેં બહુત કમ નક્લ કી જાતી હૈં. હમ લોગોંકો ઈસ વાકિઅહસે સબક લેનેકી ઝરૂરત હે, જો મિમ્બરોં પર બેઠ કર બેધળક અહાદીષ નક્લ કર દેતે હૈં, હાલાંકે હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂ હર વક્તકે હાઝિર-બાશ, સફર-હઝરકે સાથી, હિજરતકે રફીક. સહાબા (રદિ.) કેહતે હૈં કે હમમેં બળે આલિમ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે બા'દ જબ બય્અતકા કિસ્સા પેશ આયા ઔર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂને તકરીર ફરમાઈ તો કોઈ આયત ઔર કોઈ હદીષ ઐસી નહીં છોળી જિસમેં અન્સારકી ફઝીલત આઈ હો ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને અપની તકરીરમેં ન ફરમા દી હો. ઈસસે અંદાઝા હોતા હે કે કુર્આન પર કિતના ઉબૂર થા ઔર અહાદીષ કિસ કદર યાદ થીં! મગર ફિર ભી બહુત કમ રિવાયતેં હદીષકી આપ (રદિ.)સે મન્કૂલ હૈં. યહી રાઝ હે કે હઝરત ઈમામે આ'ઝમ રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે ભી હદીષકી રિવાયતેં બહુત કમ નક્લ કી ગઈ હૈં.

(૩) હઝરત મુસ્અબ ઈબ્ને ઉમૈર (રદિ.) કી તા'લીમો-તદરીસ

મુસ્અબ ઈબ્ને ઉમૈર (રદિ.) જિન્કા એક કિસ્સા સાતવેં બાબકે નમ્બર પાંચ પર ભી ગુઝર ચુકા હે, ઉન્કો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મદીનહ મુનવ્વરહકી ઉસ જમાઅતકે સાથ જો સબસે પેહલે મિનાકી ઘાટીમેં મુસલમાન હૂઈ થી, તા'લીમ ઔર દીનકે સિખાનેકે લિએ ભેજ દિયા થા. યહ મદીનહ તય્યિબહમેં હર વક્ત તા'લીમ ઔર તબ્લીગમેં મશગૂલ રહતે. લોગોંકો કુર્આન શરીફ પળ્હાતે ઔર દીનકી બાતેં સિખલાતે થે. અસ્અદ ઈબ્ને ઝિરારહ (રદિ.)કે પાસ ઉન્કા કિયામ થા ઔર મુક્રી (પળ્હાનેવાલા, મુદર્રિસ)કે નામસે મશહૂર હો ગએ થે. સઅદ ઈબ્ને મુઆઝ (રદિ.) ઔર ઉસૈદ ઈબ્ને હુઝૈર (રદિ.) યહ દોનોં સરદારોંમેં થે. ઉન્કો યહ બાત ના-ગવાર હૂઈ. સઅદ (રદિ.)ને ઉસૈદ (રદિ.)સે કહા કે તુમ અસ્અદકે પાસ જાઓ ઔર ઉન્સે કહો કે હમને યહ સુના હે કે તુમ કિસી પરદેસીકો અપને સાથ લે આએ હો, જો હમારે ઝઈફ લોગોંકો બેવકૂફ બનાતા હે, બેહકાતા હે. વહ અસ્અદ (રદિ.)કે પાસ ગએ ઔર ઉનસે સખ્તીસે ગુફ્તગૂ કી. અસ્અદ (રદિ.)ને કહા કે તુમ ઉન્કી બાત સુન લો. અગર તુમ્હેં પસંદ આએ, કબૂલ કર લો. અગર સુનનેકે બા'દ નાપસંદ હો તો રોકનેકા મુઝાઈકહ નહીં. ઉસૈદ (રદિ.)ને કહા કે યહ ઈન્સાફકી બાત હે. સુનને લગે. હઝરત મુસ્અબ (રદિ.)ને ઈસ્લામકી ખૂબિયાં સુનાઈ ઔર કલામુલ્લાહ શરીફકી આયતેં તિલાવત કીં. હઝરત ઉસૈદ (રદિ.)ને કહા કે ક્યા હી અચ્છી બાતેં હૈં ઔર ક્યા હી બેહતર કલામ હે. જબ તુમ અપને દીનમેં કિસીકો દાખિલ કરતે હો તો કિસ તરહ દાખિલ કરતે હો? ઉન લોગોંને કહા કે તુમ નહાઓ, પાક કપળે પેહનો ઔર કલિમએ શહાદત પળ્હો. હઝરત ઉસૈદ (રદિ.)ને ઉસી વક્ત સબ કામ કિએ ઔર મુસલમાન હો ગએ. ઉસકે બા'દ યહ સઅદકે પાસ ગએ ઔર ઉન્કો ભી અપને હમરાહ લાએ. ઉનસે ભી યહી ગુફ્તગૂ હૂઈ. સઅદ ઈબ્ને મુઆઝ (રદિ.) ભી મુસલમાન હો ગએ ઔર મુસલમાન હોતે હી અપની કૌમ બનુલ અશ્હલકે પાસ ગએ. ઉનસે જા કર કહા કે મેં તુમ લોગોંકી નિગાહમેં કૈસા આદમી હૂં? ઉન્હોંને કહા કે હમમેં સબસે અફઝલ ઔર બેહતર હો. ઉસ પર સઅદને કહા કે મુઝે તુમ્હારે મર્દોં ઔર અવરતોંસે કલામ હરામ હે, જબ તક તુમ મુસલમાન ન હો જાઓ ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન ન લાઓ. ઉન્કે ઈસ કેહનેસે કબીલએ અશ્હલકે સબ મર્દ-અવરત મુસલમાન હો ગએ ઔર હઝરત મુસ્અબ (રદિ.) ઉન્કો તા'લીમ દેનેમેં

મશગૂલ હો ગએ.

ફાઈદા:

સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકા યહ આમ દસ્તૂર થા કે જો શખ્સ ભી મુસલમાન હો જાતા વહ મુસ્તકિલ એક મુબલ્લિગ હોતા ઔર જો બાત ઈસ્લામકી ઉસકો આતી થી ઉસકા ફેલાના ઔર દૂસરોં તક પહુંચાના ઉસકી ઝિંદગીકા એક મુસ્તકિલ કામ થા. જિસમેં ન ખેતી માનિઅ્ થી, ન તિજારત, ન પેશહ,ન મુલાઝમત.

(૪) હઝરત ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.) કી તા'લીમ

હઝરત ઉબય ઈબ્ને કઅબ મશહૂર સહાબા (રદિ.) ઔર મશહૂર કારિયોંમેં હૈં. ઈસ્લામ લાનેસે પેહલેસે લિખના-પઢના જાનતે થે. અરબમેં લિખનેકા આમ દસ્તૂર નહીં થા. ઈસ્લામકે બા'દસે ઉસકા ચર્ચા હુવા, લેકિન યહ પેહલેસે વાકિફ થે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર રેહ કર વહી ભી લિખ્ખા કરતે થે. કુર્આન શરીફકે બળે માહિર થે ઔર ઉન લોગોંમેં થે જિન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિંદગી હી મેં તમામ કુર્આન શરીફ હિફ્ઝ કર લિયા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેરી ઉમ્મતકે બળે કારી ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.) હૈં. તહજ્જુદમેં આઠ રાતોંમેં કુર્આને પાકકે ખત્મ કરનેકા ઈહ્તિમામ થા. એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુઝે ઈરશાદ ફરમાયા હે કે તુમ્હેં કુર્આન શરીફ સુનાઉં. અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહ તઆલાને મેરા નામ લેકર કહા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કહા: હાં, તુમ્હારા નામ લેકર કહા. યહ સુન કર ફર્તે ખૂશીસે રોને લગે:

ઝિક્ર મેરા મુઝસે બેહતર હે કે ઈસ મેહફિલમેં હે

જુન્દુબ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં મદીનહ તય્યિબહ ઈલ્મ હાસિલ કરનેકે લિએ હાઝિર હુવા તો મસ્જિદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમમેં હદીષ પઢાનેવાલે મુતઅદ્દદ હઝરાત થે ઔર શાગિર્દોંકે હલ્કે મુતફર્રિક તૌર પર અલાહિદહ અલાહિદહ હર ઉસ્તાઝકે પાસ મવજૂદ થે. મેં ઉન હલ્કોં પર ગુઝરતા હુવા એક હલ્કા પર પહુંચા, જિસમેં એક સાહિબ મુસાફિરાનહ હયઅતકે સાથ સિર્ફ દો કપળે બદન પર ડાલે હૂએ બેઠે હદીષ પઢા રહે થે મેંને લોગોંસે દરયાફ્ત કિયા કે યહ કોન બુઝુર્ગ હૈં? બતાયા કે મુસલમાનોંકે સરદાર ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.) હૈં. મેં ઉન્કે હલ્કએ દર્સમેં

બેઠ ગયા. જબ હદીષસે ફારિગ હૂએ તો ઘર જાને લગે. મેં ભી પીછે હો લિયા. વહાં જા કર દેખા, એક પુરાના સા ઘર, ખસ્તહ હાલત, નિહાયત મા'મૂલી સામાન, ઝાહિદાનહ ઝિંદગી. (તબ્કાત)

હઝરત ઉબય (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને (મેરા ઈમ્તિહાન લિયા) ઈરશાદ ફરમાયા કે કુર્આન શરીફમેં સબસે બળી આયત (બરકત ઔર ફઝૂલકે એ'તિબારસે) કોન સી હે? મેંને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી બેહતર જાનતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દો બારહ સવાલ ફરમાયાઃ મુઝે અદબ માનિઅ્ હુવા. મેંને ફિર વહી જવાબ દિયા. તીસરી મરતબા ફિર ઈરશાદ ફરમાયા. મેંને અર્ઝ કિયા, આયતુલ કુર્સી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂશ હૂએ ઔર ફરમાયાઃ અલ્લાહ તુઝે તેરા ઈલ્મ મુબારક કરે. એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝ પળહા રહે થે. એક આયત છૂટ ગઈ. હઝરત ઉબય (રદિ.)ને નમાઝમેં લુક્મા દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નમાઝકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયાં કે કિસને બતાયા? હઝરત ઉબય (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ મેંને બતાયા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ મેરા ભી યહી ગુમાન થા કે તુમને બતાયા હોગા. (મુસ્નદે અહમદ)

ફાઈદા: યહ હઝરત ઉબય(રદિ.)બા-વુજૂદ ઈસ ઈલ્મી શગફ ઔર કુર્આને પાકકી મખસૂસ ખિદમાતકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ હર ગઝ્વામેં શરીક હૂએ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કોઈ જિહાદ ઐસા નહીં, જિસમેં ઉન્કી શિર્કત ન હૂઈ હો.

(૫) હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) કા ફિત્નોંકે મા'લૂમ કરનેકા ઈહતિમામ

હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) મશહૂર સહાબામેં હૈં. સાહિબુસ્સિર (ભેદી) ઉન્કા લકબ હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુનાફિકીન ઔર ફિત્નોંકા ઈલ્મ ઉન્કો બતલાયા થા. કેહતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કિયામત તક જિતને ફિત્ને આનેવાલે હૈં, સબકો નમ્બરવાર બતાયા થા. કોઈ ઐસા ફિત્ના જિસમેં તીન સો આદમિયોંકે બ-કદ્ર લોંગ શરીક હોં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નહીં છોળા, બલકે ઉસ ફિત્નાકા હાલ ઔર ઉસકે મુક્તદાકા હાલ મ-અ ઉસકે નામકે, નીઝ ઉસકી માંકા નામ, ઉસકે બાપકા નામ, ઉસકે કબીલહકા નામ સાફ સાફ બતા દિયા થા. હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ખૈરકી બાતેં દરયાફ્ત કિયા કરતે થે ઔર

મેં બુરાઈકી બાતેં દરયાફ્ત કિયા કરતા થા, તાકે ઈસસે બચા જાએ. એક મરતબા મૈંને દરયાફ્ત કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ ખૈરો-ખૂબી જિસ પર આજકલ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બરકતસે હમ લોગ હૈં, ઉસકે બા'દ ભી કોઈ બુરાઈ આનેવાલી હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ હાં, બુરાઈ આને વાલી હે. મૈંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ બુરાઈકે બા'દ ફિર ભલાઈ લોટ કર આએગી યા નહીં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે હુઝયફહ! અલ્લાહકા કલામ પળ્હ ઔર ઉસકે મઆની પર ગોર કર. ઉસકે અહકામકી ઈત્તિબાઅ્ કર. (મુઝે ફિક્ર સવાર થા) મૈંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ બુરાઈકે બા'દ ભલાઈ હોગી? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ હાં, ભલાઈ હોગી,લેકિન દિલ ઐસે નહીં હોંગે, જૈસે પેહલે થે. મૈંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ ભલાઈકે બા'દ ફિર બુરાઈ હોગી? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ હાં, ઐસે લોગ પેદા હો જાએંગે, જો આદમિયોંકો ગુમરાહ કરેંગે ઔર જહન્નમકી તરફ લે જાએંગે. મૈંને અર્ઝ કિયા કે અગર મેં ઉસ ઝમાનાકો પાઉં તો ક્યા કરૂં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: અગર મુસલમાનોંકી કોઈ મુત્તહિદહ જમાઅત હો ઔર ઉન્કા કોઈ બાદશાહ હો તો ઉસકે સાથ હો જાના, વરના ઉન સબ ફિર્કોંકો છોળ કર એક કોનામેં અલાહિદહ બેઠ જાના યા કિસી દરખ્તકી જળમેં જા કર બેઠ જાના ઔર મરને તક વહીં બેઠે રહના. ચૂંકે ઉન્કો મુનાફિકોંકા હાલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સબકા બતલા દિયા થા, ઈસ લિએ હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉનસે દરયાફ્ત ફરમાયા કરતે થે કે મેરે હુક્કામમેં કોઈ મુનાફિક તો નહીં? એક મરતબા ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે એક મુનાફિક હે, મગર મેં નામ નહીં બતાઉંગા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઉન્કો મા'ઝૂલ કર દિયા. ગાલિબન્ અપની ફિરાસતસે પેહચાન લિયા હોગા. જબ કોઈ શખ્સ મર જાતા તો હઝરત ઉમર (રદિ.) તહકીક ફરમાતે કે હુઝયફહ (રદિ.) ઉન્કે જનાઝહમેં શરીક હૈં યા નહીં? અગર હુઝયફહ (રદિ.) શરીક હોતે તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી નમાઝ પળ્હતે, વરના વહ ભી ન પળ્હતે. હઝરત હુઝયફહ (રદિ.)કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો નિહાયત ઘબરાહટ ઔર બેચેનીમેં રો રહે થે. લોગોંને દરયાફ્ત કિયા. ફરમાયા કે દુન્યાકે છુટને પર નહીં રો રહા હૂં, બલ્કે મૌત તો મુઝે મહબૂબ હે. અલ્બત્તા, ઈસ પર રો રહા હૂં કે મુઝે ઈસકી ખબર નહીં કે મેં અલ્લાહકી નારાઝી પર જા રહા હૂં યા ખૂશનૂદી પર! ઉસકે બા'દ કહા કે યહ મેરી દુન્યાકી આખિરી ઘળી હે, યા અલ્લાહ! તુઝે મા'લૂમ હે કે મુઝે તુઝસે

મુહબ્બત હે, ઈસ લિએ અપની મુલાકાતમેં બરકત અતા ફરમા.

(અબૂ દાઉદ વ ઉસ્દુલ ગાબહ)

(૬) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) કા અહાદીષકો હિફ્ઝ કરના

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) નિહાયત મશહૂર ઔર જલીલુલ કદ્ર સહાબી હૈં ઔર ઈતની કષ્રતસે ઉનસે હદીષેં નક્લ હૈં કે કિસી દૂસરે સહાબીસે ઈતની ઝિયાદા નક્લ કી હૂઈ મવજૂદ નહીં. ઈસ પર લોગોંકો તઅજ્જુબ હોતા થા કે સન હિજરી સાતમેં યહ મુસલમાન હોકર તશરીફ લાએ ઔર સન હિજરી ગિયારહમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હો ગયા. ઈતની કલીલ મુદ્દતમેં – જો તક્રીબન્ ચાર બરસ હોતી હે – ઈતની ઝિયાદા હદીષેં કૈસે યાદ હૂઈ? ખૂદ અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ઉસકી વજહ બતાતે હૈં, ફરમાતે હૈં કે લોગ કેહતે હૈં કે અબૂ હુરયરહ (રદિ.) બહુત રિવાયતેં નક્લ કરતે હૈં. મેરે મુહાજિર ભાઈ તિજારત-પેશહ થે. બાઝારમેં આના-જાના પળતા થા ઔર મેરે અન્સારી ભાઈ ખેતીકા કામ કરતે થે. ઈસકી મશગૂલી ઉન્કો દરપેશ રહતી થી ઔર અબૂ હુરયરહ (રદિ.) અસ્હાબે સુફ્ફહકે મસાકિનમેંસે એક મિસ્કીન થા, જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતે અક્દસમેં જો કુછ ખાનેકો મિલ જાતા થા, ઉસ પર કનાઅત કિએ પળા રહતા થા. ઐસે અવકાતમેં મવજૂદ હોતા થા, જિસમેં વહ નહીં હોતે થે ઔર એસી ચીઝેં યાદ કર લેતા થા જિન્કો વહ યાદ નહીં કર સકતે થે. એક મરતબા મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે હાફિઝહકી શિકાયત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ચાદર બિછા. મૈંને ચાદર બિછાઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દોનોં હાથોંસે ઉસમેં કુછ ઈશારા ફરમાયા. ઉસકે બા'દ ફરમાયા, ઈસ ચાદરકો મિલા લે. મૈંને સીનાસે મિલા લિયા. ઉસકે બા'દસે કોઈ ચીઝ નહીં ભૂલા.

(બુખારી)

ફાઈદા:

અસ્હાબે સુફ્ફહ વહ લોગ કેહલાતે હૈં, જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ગોયા ખાન્કાહકે રહને વાલે થે.ઉન હઝરાતકે ઈખ્રાજાતકા કોઈ ખાસ નઝ્મ નહીં થા. ગોયા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મેહમાન થે. જો કહીંસે કોઈ હદ્યા યા સદ્કાકે તોર પર આતા ઉસ પર ઉન્કા ઝિયાદાતર ગુઝર થા. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ભી ઉન્હીં લોગોંમેં થે. બસા અવકાત કઈ કઈ વક્તકે ફાકે ભી ઉન પર ગુઝર જાતે થે. બા'ઝ અવકાત ભૂકકી વજહસે જુનૂનકી સી હાલત હો જાતી થી, જૈસા કે કિસ્સા

નમ્બર તીન-સાતમેં ગુઝરા, લેકિન ઉસકે બા-વુજૂદ અહાદીષકા કષરતસે યાદ કરના ઉન્કા મશ્ગલા થા, જિસકી બ-દવલત આજ સબસે ઝિયાદા અહાદીષ ઉન્હી કી બતાઈ જાતી હૈં. ઈબ્ને જવ્ઝી (રહ.)ને તલ્કીહમેં લિખ્ખા હે કે પાંચ હઝાર તીન સો ચહત્તર હદીષેં ઉંનસે મરવી હૈં. એક મરતબા હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)ને જનાઝહકે મુતઅલ્લિક એક હદીષ બયાન કી કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે, જો શખ્સ જનાઝહકી નમાઝ પળ્હ કર વાપસ આ જાએ, ઉસકો એક કીરાત ષવાબ મિલતા હે ઔર જો દફન તક શરીક રહે ઉસકો દો કીરાત ષવાબ મિલતા હે ઔર એક કીરાતકી મિક્દાર ઉહદકે પહાળસે ભી ઝિયાદા હે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)કો ઈસ હદીષમેં કુછ તરદુદ હુવા, ઉન્હોંને ફરમાયા, અબૂ હુરયરહ! (રદિ.) સોચ કર કહો. ઉન્કો ગુસ્સા આ ગયા. સીધે હઝરત આઈશા (રદિ.)કે પાસ ગએ ઔર જા કર અર્ઝ કિયા કે મેં આપ (રદિ.)કો કસમ દે કર પૂછતા હું, યહ કીરાતવાલી હદીષ આપ (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુની? ઉન્હોંને ફરમાયાઃ હાં, સુની હે. અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ફરમાને લગે કે મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં ન તો બાગમેં કોઈ દરખ્ત લગાના થા, ન બાઝારમેં માલ બેચના થા. મેં તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દરબારમેં પળા રહતા થા ઔર સિર્ફ યહ કામ થા કે કોઈ બાત યાદ કરનેકો મિલ જાએ યા કુછ ખાનેકો મિલ જાએ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા, બેશક તુમ હમ લોગોંસે ઝિયાદા હાઝિર-બાશ થે ઔર અહાદીષકો ઝિયાદા જાનનેવાલે.

(મુસ્નદે અહમદ)

ઉસકે સાથ હી અબૂ હુરયરહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં બારહ હઝાર મરતબા રોઝાનહ ઈસ્તિગફાર પળ્હતા હૂં ઔર એક તાગા ઉન્કે પાસ થા, જિસમેં એક હઝાર ગિરહ લગી હૂઈ થીં. રાતકો ઉસ વક્ત તક નહીં સોતે થે, જબ તક ઉસકો સુબ્હાનલ્લાહકે સાથ પૂરા ન કર લેતે થે. (તઝ્કિરહ)

(૭) મુસયલમહ કઝ્ઝાબકા કત્લ ઔર કુર્આને મજીદકા જમા' હોના

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે બા'દ મુસયલમહ કઝ્ઝાબકા–જિસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સામને હી નુબુવ્વતકા દા'વા કર દિયા થા–અષર બળ્હને લગા ઔર ચૂંકે અરબમેં ઈર્તિદાદ ભી ઝોરશોરસે શુરૂઅ્ હો ગયા થા, ઈસસે ઉસકો ઔર ભી તક્વિયત પહુંચી.

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ઉસસે લળાઈ કી. હક તઆલા શાનુહૂને ઈસ્લામકો કુવ્વત અતા ફરમાઈ ઔર મુસયલમહ કત્લ હુવા, લેકિન ઉસ લળાઈમેં સહાબએ કિરામ રિદ્વાનુલ્લાહિ અલયહિમ અજમઈનકી ભી એક જમાઅત શહીદ હો ગઈ. બિલ્ખુસૂસ કુર્આને પાકકે હાફિઝોંકી એક બળી જમાઅત શહીદ હૂઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) અમીરુલ મુઅ્મિનીન હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિ.કી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા કે ઈસ લળાઈમેં કારી બહુત શહીદ હો ગએ. અગર ઈસી તરહ એક-દો લળાઈમેં ઔર શહીદ હો ગએ તો કુર્આને પાકકા બહુત સા હિસ્સા ઝાઈઅ્ હો જાનેકા અંદેશા હે. ઈસ લિએ ઉસકો એક જગા લિખવા કર મહ્ફૂઝ કર દિયા જાએ. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ફરમાયાઃ ઐસે કામકી કૈસે જુર્અત કરતે હો, જિસકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નહીં કિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસ પર ઈસ્રાર ફરમાતે રહે ઔર ઝરૂરતકા ઈઝ્હાર કરતે રહે. બિલ્આખિર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કી રાઈ ભી મુવાફિક હો ગઈ તો હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને ષાબિત (રદિ.)કો–જિન્કા કિસ્સા બાબ નમ્બર ગિયારહ, કિસ્સા નંબર અઠારહ પર આ રહા હે–બુલાયા. ઝૈદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી તશરીફ રખતે થે. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને અવ્વલ અપની ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.)કી સારી ગુફ્તગૂ નક્લ ફરમાઈ. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ જવાન હો ઔર દાનિશ્મન્દ. તુમ પર કિસી કિસમકી બદગુમાની ભી નહીં ઔર ઈન સબ બાતોંકે અલાવા યહ કે ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં ભી તુમ વહીકે લિખને પર મા'મૂર રહ ચુકે હો, ઈસ લિએ ઈસ કામકો તુમ કરો. લોગોંકે પાસસે કુર્આને પાક જમા' કરો ઔર ઉસકો એક જગા' નક્લ કર દો. ઝૈદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે ખુદાકી કસમ! અગર મુઝે યહ હુક્મ ફરમાતે કે ફુલાં પહાળકો તોળ કર ઈધરસે ઉધર મુન્તકિલ કર દો તો યહ હુક્મ ભી મેરે લિએ કુર્આનેપાક જમા' કરનેકે હુક્મસે સહલ થા. મેંને અર્ઝ કિયા કે આપ હઝરાત ઐસા કામ કિસ તરહ કર રહે હો, જિસકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નહીં કિયા. વહ હઝરાત મુઝે સમઝાતે રહે. એક હદીષમેં આયા હે કે હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ઝૈદસે કહા કે અગર તુમ ઉમર (રદિ.)કી મુવાફકત કરો તો મેં ઉસકા હુક્મ દૂં, ઔર નહીં, તો ફિર મેં ભી ઈરાદા ન કરૂં. ઝૈદ ઈબ્ને ષાબિત (રદિ.) કેહતે હૈં કે તવીલ ગુફ્તગૂકે બા'દ હક તઆલા શાનુહૂને મેરા ભી ઉસી જાનિબ શર્હે સદ્ર ફરમા દિયા કે કુર્આને પાકકો યક્-જા જમા' કિયા જાએ. ચુનાંચે મેંને તા'મીલે ઈરશાદમેં લોગોંકે પાસ જો કુર્આન શરીફ

મુતફર્રિક તોર પર લિખ્ખા હુવા થા ઔર જો ઈન હઝરાતે સહાબએ કિરામ (રદિ.)કે સીનોંમેં ભી મહફૂઝ થા, સબકો તલાશ કરકે જમા' કિયા. (બુખારી)

ફાઈદા:

ઈસ કિસ્સામેં અવ્વલ તો ઈન હઝરાતકે ઈત્તિબાઅ્કા ઈહ્તિમામ મા'લૂમ હોતા હે કે પહાળકા મુન્તકિલ કરના ઉન્કે લિએ ઈસસે સહલ થા કે કોઈ ઐસા કામ કિયા જાએ, જિસકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નહીં કિયા. ઉસકે બા'દ કલામે પાકકા જમા' કરના—જો દીનકી અસ્લ હે—અલ્લાહને ઈન હઝરાતકે આ'માલનામામેં રખ્ખા થા. ફિર હઝરત ઝૈદ (રદિ.)ને ઈતના ઈહ્તિમામ ઉસકે જમા' ફરમાનેમેં કિયા કે કોઈ આયત બગૈર લિખ્ખી હૂઈ નહીં લેતે થે. જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનાકી લિખ્ખી હૂઈ થીં, ઉન્હીસે જમા' કરતે થે ઔર હુફ્ફાઝકે સીનોંસે ઉસકા મુકાબલા કરતે થે ઔર ચૂંકે તમામ કુર્આન શરીફ મુતફર્રિક જગ્હોંમેં લિખ્ખા હુવા થા, ઈસ લિએ ઉસકી તલાશમેં ગો મેહનત ઝરૂર કરના પળી, મગર સબ મિલ ગયા. ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.) જિન્કો ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કુર્આને પાકકા સબસે ઝિયાદા માહિર બતાયા, ઉન્કી ઈઆનત કરતે થે. ઈસ મેહનતસે કલામ શરીફકો ઈન હઝરાતને સબસે પેહલે જમા' ફરમાયા.

(૮) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કી ઈહ્તિયાત હદીષ બયાન કરનેમેં

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) બળે મશહૂર સહાબા (રદિ.)મેં હૈં ઔર ઉન સહાબામેં શુમાર હે, જો ફત્વેકે માલિક થે. ઈબ્તિદાએ ઈસ્લામ હીમેં મુસલમાન હો ગએ થે ઔર હબ્શાકી હિજરત ભી કી થી. તમામ ગઝ્વાતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ શરીક રહે હૈં ઔર મખ્સૂસ ખાદિમ હોનેકી વજહસે સાહિબુન્નઅ્લ, સાહિબુલ વિસાદહ, સાહિબુલ મુતહ્હિરહ: જૂતેવાલે, તકિયાવાલે, વુઝૂકે પાનીવાલે—યહ અલ્કાબ ભી ઉન્કે હૈં. ઈસ લિએ કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી યહ ખિદમતેં અક્ષર ઉન્કે સુપુર્દ રહતી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઉન્કે બારેમેં યહ ભી ઈરશાદ હે કે અગર મેં કિસીકો બગેર મશ્વરહ અમીર બનાઉં તો અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કો બનાઉં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ભી ઈરશાદ થા કે તુમ્હેં હર વક્ત હાઝિરીકી ઈજાઝત હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ભી

ઈરશાદ હે કે જિસ શખ્સકો કુર્આન શરીફ બિલકુલ ઉસી તરહ પળ્હના હો, જિસ તરીકાસે ઉતરા હે તો અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કે તરીકાકે મુવાફિક પળ્હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ભી ઈરશાદ હે કે ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) જો હદીષ તુમસે બયાન કરેં, ઉસકો સચ સમઝો. અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ જબ યમનસે આએ તો એક ઝમાના તક ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કો અહલે બૈતમેંસે સમઝતે રહે. ઈસ લિએ કે ઈતની કષ્રતસે ઉન્કી ઔર ઉન્કી વાલિદહકી આમદો-રફ્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઘરમેં થી, જૈસે ઘરકે આદમિયોંકી હોતી હે. (બુખારી) લેકિન ઈન સબ બાતોંકે બા-વુજૂદ અબૂઅમ્ર શયબાની (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં એક સાલ તક ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે પાસ રહા. મેંને કભી ઉન્કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફ મન્સૂબ કરકે બાત કરતે નહીં સુના, લેકિન અગર કભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફ કોઈ બાત મન્સૂબ કર દેતે થે તો બદન પર કપકપી આ જાતી થી. અમ્ર ઈબ્ને મયમૂન (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં હર જુમઅ્રાતકો એક સાલ તક ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કે પાસ આતા રહા. મેંને કભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફ નિસ્બત કરકે બાત કરતે નહીં સુના. એક મરતબા હદીષ બયાન ફરમાતે હૂએ ઝબાન પર યહ જારી હો ગયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ ઈરશાદ ફરમાયા તો બદન કાંપ ગયા, આંખોંમેં આંસૂ ભર આએ, પેશાની પર પસીના આ ગયા, રગેં ફૂલ ગઈ ઔર ફરમાયા, ઈન્શાઅલ્લાહ યહી ફરમાયા થા યા ઈસકે કરીબ કરીબ થા યા ઈસસે કુછ ઝિયાદા યા ઈસસે કુછ કમ. (મુકદ્દમએ અવ્જઝ-મુસ્નદે અહમદ)

ફાઈદા:

યહ થી ઉન હઝરાતે સહાબએ કિરામ (રદિ.)કી ઈહ્તિયાત હદીષ શરીફકે બારહમેં, ઈસ લિએ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો મેરી તરફસે ઝૂટ નક્લ કરે, અપના ઠિકાના જહન્નમમેં બના લે. ઈસ ખૌફકી વજહસે યહ હઝરાત બા-વુજૂદકે મસાઈલ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાત ઔર હાલાત હી સેં બતાતે થે, મગર યહ નહીં કેહતે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ હે, કે ખુદા ન ખ્વાસ્તહ ઝૂટ ન નિકલ જાએ. ઈસકે બિલ્મુકાબિલ હમ અપની હાલતેં દેખતે હૈં કે બેધળક, બેતહકીક હદીષ નક્લ કર દેતે હૈં. ઝરા ભી નહીં ઝિઝકતે, હાલાંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફ મન્સૂબ કરકે બાતકા નક્લ કરના બળી સખ્ત ઝિમ્મહદારી હે. ફિક્હે હન્ફી ઈન્હી અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)સે ઝિયાદાતર લિયા ગયા હે.

(૯) સિર્ફ એક હદીષકે લિએ મદીનહ મુનવ્વરહસે દમિશ્કકા સફર

કષીર ઈબ્ને કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત અબુદ્દરદાઅ્ રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે પાસ દમિશ્કકી મસ્જિદમેં બેઠા હુવા થા. એક શખ્સ ઉન્કી ખિદમતમેં આએ ઔર કહા કે મૈં મદીનહ મુનવ્વરહસે સિર્ફ એક હદીષકી વજહસે આયા હૂં. મૈંને સુના હે કે વહ આપ (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુની હે. અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.)ને પૂછાઃ કોઈ ઔર તિજારતી કામ નહીં થા? ઉન્હોંને કહાઃ નહીં. અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.)ને ફિર પૂછા કે કોઈ દૂસરી ગર્ઝ તો ન થી? કહાઃ નહીં, સિર્ફ હદીષ હી મા'લૂમ કરનેકે લિએ આયા હૂં. અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.)ને ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે જો શખ્સ કોઈ રાસ્તા ઈલ્મ હાસિલ કરનેકે લિએ ચલતા હે, હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકે લિએ જન્નતકા રાસ્તા સહલ ફરમા દેતે હૈં. ઔર ફરિશ્તે અપને પર તાલિબે ઈલ્મકી ખૂશ્નૂદીકે વાસતે બિછા દેતે હૈં. ઔર તાલિબે ઈલ્મકે લિએ આસ્માન, ઝમીનકે રહનેવાલે ઈસ્તિગફાર કરતે હૈં, હત્તા કે મછલિયાં–જો પાનીમેં રહતી હૈં–વહ ભી ઈસ્તિગફાર કરતી હૈં ઔર આલિમકી ફઝીલત આબિદ પર ઐસી હે, જૈસા કે ચાંદકી ફઝીલત તમામ સિતારોં પર હે ઔર ઉલમા અમ્બિયાઅ્કે વારિષ હૈં. અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ કિસીકો દીનારો-દિરહમકા વારિષ નહીં બનાતે, બલ્કે ઈલ્મકા વારિષ બનાતે હૈં. જો શખ્સ ઈલ્મકો હાસિલ કરતા હે વહ એક બળી દવલતકો હાસિલ કરતા હે. (ઈબ્ને માજહ)

ફાઈદાઃ

હઝરત અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.) ફુકૂહાએ સહાબા (રદિ.)મેં હૈં. હકીમુલ ઉમ્મત કેહલાતે હૈં. ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નુબુવ્વતકે વક્ત મેં તિજારત કિયા કરતા થા. મૈંને મુસલમાન હોનેકે બા'દ ચાહા કે તિજારત ઔર ઈબાદત દોનોંકો જમા' કરૂં, મગર દોનોં ઈકઠી ન રહ સકીં તો મુઝે તિજારત છોળના પળી. અબ મેરા દિલ યહ ભી ગવારા નહીં કરતા કે બિલ્કુલ દરવાઝા હી પર દુકાન હો, જિસકી વજહસે એક ભી નમાઝ ફૌત ન હો ઔર રોઝાનહ ચાલીસ દીનારકા નફા' હો ઔર મૈં ઉન સબકો સદ્કા કર દૂં. કિસીને પૂછા કે ઐસી તિજારતસે ક્યૂં ખફા હૂએ કે નમાઝ ભી ન જાએ ઔર ઈતના નફા રોઝાનહકા અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખર્ચ હો. ફિર ભી પસંદ નહીં કરત. ફરમાયા, હિસાબ તો દેના હી પળેગા. અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.) યહ ભી ફરમાતે હૈં કે મુઝે મૌતસે મુહબ્બત હે, અપને

મવલાસે મુલાકાતકે શૌકમેં ઔર ફક્રસે મુહબ્બત હે, તવાઝુઅ્કે વાસ્તે ઔર બીમારીસે મુહબ્બત હે, ગુનાહ ધુલનેકે વાસ્તે. (તઝ્કિરહ)

ઉપરકે કિસ્સામેં એક હદીષકે ખાતિર ઈતના તવીલ સફર કિયા હે. ઉન હઝરાતકે યહાં હદીષ હાસિલ કરનેકે લિએ સફર કરના કુછ અહમ નહીં થા. એક એક હદીષ સુનને ઔર મા'લૂમ કરનેકે લિએ દૂર દૂરકા સફર તય કર લેના ઉન હઝરાતકો બહુત સહલ થા. શુઅ્બી (રહ.) એક મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં, કૂફાકે રહનેવાલે હૈં. અપને કિસી શાગિર્દકો એક મરતબા હદીષ સુનાઈ ઔર ફરમાયા કે લે, ઘર બેઠે મુફ્ત મિલ ગઈ, વરના ઈસસે કમકે લિએ ભી મદીનહ મુનવ્વરહકા સફર કરના પળતા થા કે ઈબ્તિદાઅ્મેં હદીષકા મખ્ઝન મદીનહ તય્યિબહ હી થા. ઈલ્મી શગફ રખનેવાલે હઝરાતને બળે બળે તવીલ સફર ઈલ્મકી ખાતિર ઈખ્તિયાર ફરમાએ હૈં. સઈદ ઈબ્નુલ મુસય્યિબ (રહ.)–જો એક મશહૂર તાબિઈ હૈં–કેહતે હૈં કે મેં એક એક હદીષકી ખાતિર રાતોં ઔર દિનોં પયૂદલ ચલા હૂં. ઈમામુલ અઈમ્મહ ઈમામ બુખારી (રહ.) શવ્વાલ સન હિજરી એક સો ચોરાનવેમેં પેદા હુએ. સન હિજરી દો સો પાંચમેં યા'ની ગિયારહ સાલકી ઉમરમેં હદીષ પળ્હના શુરૂ' કી થી. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (રહ.)કી સબ તસાનીફ બચપન હીમેં હિફ્ઝ કર લી થી. અપને શહરમેં જિતની અહાદીષ મિલ સકીં ઉન્કો હાસિલ કર લેનેકે બા'દ સન હિજરી દો સો સોલહમેં સફર શુરૂ' કિયા. વાલિદકા ઈન્તિકાલ હો ચુકા થા, ઈસ વજહસે યતીમ થે. વાલિદહ સફરમેં સાથ થીં. ઉસકે બા'દ બલ્ખ, બગદાદ, મકકએ મુકર્રમહ, બસ્રહ, કૂફા, શામ, અસ્કલાન, હિમ્સ, દમિશ્ક–ઈન શહરોંમેં ગએ ઔર હર જગા જો ઝખીરહ હદીષકા મિલ સકા, હાસિલ ફરમાયા ઔર ઐસી નવઉમ્રીમેં ઉસ્તાદે હદીષ બન ગએ કે મુંહ પર દાળ્હીકા એક બાલ ભી નહીં નિકલા થા. કેહતે હૈં કે મેરી અઠારહ બરસકી ઉમ્ર થી. જબ મેંને સહાબા (રદિ.) ઔર તાબિઈન (રહ.)કે ફેસ્લે તસ્નીફ કિએ. હાશિદ (રહ.) ઔર ઉન્કે એક સાથી કેહતે હૈં કે ઈમામ બુખારી (રહ.) હમ લોગોંકે સાથ ઉસ્તાદકે પાસ જાયા કરતે. હમ લોગ લિખતે ઔર બુખારી (રહ.) વૈસે હી વાપસ આ જાતે. હમને કઈ રોઝ ગુઝર જાને પર ઉનસે કહા કે તુમ વક્ત ઝાઈઅ્ કરતે હો. વહ ચુપ હો ગએ. જબ કઈ મરતબા કહા તો કેહને લગે કે તુમને દિક્ હી કર દિયા. લાઓ, તુમને ક્યા લિખ્ખા? હમને અપના મજ્મૂઅએ અહાદીષ નિકાલા, જો પન્દરહ હઝાર હદીષોંસે ઝિયાદા મિક્દારમેં થા. ઉન્હોંને ઈસ સબકો હિફ્ઝ સુના દિયા. હમ દંગ રહ ગએ!

(૧૦) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા ઈલ્મી શૌક ઔર કોશિશ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે બા'દ મૈંને એક અન્સારીસે કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તો વિસાલ હો ગયા. અભી તક સહાબએ કિરામ (રદિ.)કી બળી જમાઅત મવજૂદ હે. આઓ, ઉનસે પૂછ પૂછ કર મસાઈલ યાદ કરેં. ઉન અન્સારીને કહાઃ ક્યા ઈન સહાબએ કિરામ (રદિ.)કી જમાઅતકે હોતે હૂએ ભી લોગ તુમસે મસ્અલા પૂછને આએંગે? સહાબા (રદિ.)કી બહુત બળી જમાઅત મવજૂદ હે. ગર્ઝ ઉન સાહિબને તો હિમ્મત કી નહીં. મૈં મસાઈલકે પીછે પળ ગયા ઔર જિન સાહિબકે મુતઅલ્લિક ભી મુઝે ઈલ્મ હોતા કે ફુલાં હદીષ ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુની હે, ઉન્કે પાસ જાતા ઔર તહકીક કરતા. મુઝે મસાઈલકા બહુત બળા ઝખીરહ અન્સારસે મિલા. બા'ઝ લોગોંકે પાસ જાતા ઔર મા'લૂમ હોતા કે વહ સો રહે હૈં તો અપની ચાદર વહીં ચોખટ પર રખ કર ઈન્તિઝારમેં બેઠ જાતા. ગો, હવાસે મુંહ પર ઔર બદન પર મિટ્ટી ભી પળતી રહતી, મગર મૈં વહીં બેઠા રહતા. જબ વહ ઉઠતે તો જિસ બાતકો મા'લૂમ કરના થા, વહ દરયાફ્ત કરતા. વહ હઝરાત કેહતે ભી કે તુમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચાઝાદ ભાઈ હોકર ક્યૂં તકલીફ કી? મુઝે બુલા લેતે, મગર મૈં કેહતા કે મૈં ઈલ્મ હાસિલ કરનેવાલા હૂં, ઈસ લિએ મૈં હાઝિર હોનેકા ઝિયાદા મુસ્તહિક થા. બા'ઝ હઝરાત પૂછતે કે તુમ કબસે બેઠે હો. મૈં કેહતા, બહુત દેરસે. વહ કેહતે કે તુમને બુરા કિયા. મુઝે ઈત્તિલાઅ્ કર દેતે. મૈં કેહતા, મેરા દિલ ન ચાહા કે તુમ મેરી વજહસે અપની ઝરૂરિય્યાતસે ફારિગ હોનેસે પેહલે આઓ. હત્તા કે એક વક્તમેં યહ નોબત ભી આઈ કે લોગ ઈલ્મ હાસિલ કરનેકે વાસ્તે મેરે પાસ જમા' હોને લગે, તબ ઉન અન્સારી સાહિબકો ભી કલક હુવા. કેહને લગે કે યહ લળકા હમસે ઝિયાદા હોશ્યાર થા. (દારમી)

ફાઈદા:

યહી ચીઝ થી, જિસને હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કો અપને વક્તમેં હિબ્રુલ ઉમ્મહ ઔર બહરુલ ઈલ્મકા લકબ દિલવાયા. જબ ઉન્કા વિસાલ હુવા તો તાઈફમેં થે. હઝરત અલી (રદિ.)કે સાહિબઝાદા મુહમ્મદને જનાઝહકી નમાઝ પળ્હાઈ ઔર ફરમાયા કે ઈસ ઉમ્મતકા ઈમામે રબ્બાની આજ રુખ્સત હુવા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કેહતે હૈં કે ઈબ્ને

અબ્બાસ (રદિ.) આયતોંકે શાને નુઝૂલ જાનનેમેં સબસે મુમતાઝ હૈં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉન્કો ઉલમાકી મુમતાઝ સફમેં જગા દેતે થે. યહ સબ ઉસી જાન-ફશાનીકા ષમ્રહ થા, વરના અગર યહ સાહિબઝાદગીકે ઝઅ્મમેં રહતે તો યહ મરાતિબ કૈસે હાસિલ હોતે?

(૧૧) ઈલ્મકી અઝ્મત ઔર ઉસકે આદાબ

ખૂદ આકાએ નામદાર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જિનસે ઈલ્મ હાસિલ કરો ઉન્કે સાથ તવાઝુઅસે પેશ આઓ. બુખારી (રહ.)ને મુજાહિદ (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ પઢનેમેં હયા કરે યા તકબ્બુર કરે વહ ઈલ્મ હાસિલ નહીં કર સકતા. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજૂહહૂકા ઈરશાદ હે કે જિસ શખ્સને મુઝકો એક હર્ફ ભી પઢા દિયા, મેં ઉસકા ગુલામ હૂં. ખ્વાહ વહ મુઝે આઝાદ કર દે યા બેચ દે. યહ્યા ઈબ્ને કષીર (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈલ્મ તન-પરવરીકે સાથ હાસિલ નહીં હોતા. ઈમામ શાફિઈ (રહ.)કા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ ઈલ્મકો બેદિલી ઔર ઈસ્તિગ્નાકે સાથ હાસિલ કરે વહ કામ્યાબ નહીં હો સકતા. હાં, જો શખ્સ ખાકસારી ઔર તંગદસ્તીકે સાથ હાસિલ કરના ચાહે વહ કામ્યાબ હો સકતા હે. મુગયરહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ અપને ઉસ્તાદ ઈબ્રાહીમ (રહ.)સે ઐસે ડરતે થે, જૈસા કે બાદશાહસે ડરા કરતે હૈં. યહ્યા ઈબ્ને મુઈન (રહ.) બહુત બળે મુહદ્દિષ હૈં. ઈમામ બુખારી (રહ.) ઉન્કે મુતઅલ્લિક કેહતે હૈં કે મુહદ્દિષીનકા જિતના ઈહ્તિરામ વહ કરતે થે, ઈતના કિસી દૂસરેકો કરતે મેંને નહીં દેખા. ઈમામ અબૂ યૂસુફ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને બુઝુર્ગોંસે સુના હે કે જો ઉસ્તાદકી કદર નહીં કરતા, વહ કામ્યાબ નહીં હોતા. ઈસ કિસ્સામેં જહાં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કે અસાતિઝહકે સાથ તવાઝુઅ્ ઔર ઈન્કિસારી મા'લૂમ હોતી હે, ઉસકે સાથ હી ઈલ્મકા શગફ ઔર ઈહ્તિમામ ભી મા'લૂમ હોતા હે કે જિસ શખ્સકે પાસ કિસી હદીષકા હોના મા'લૂમ હોતા, ફવ્રન્ જાતે, ઉસકો હાસિલ ફરમાતે, ખ્વાહ ઉસમેં કિતની હી મશક્કત, મેહનત ઔર તકલીફ ઉઠાની પળતી ઔર હક યહ હે કે બેમેહનત ઔર મશક્કતકે ઈલ્મ તો દરકિનાર, મા'મૂલી સી ચીઝ ભી હાસિલ નહીં હોતી. ઔર યહ તો ઝર્બુલ્ મષલ હેઃ મન્ તલબલ્ ઉલા સહિરલ્લયાલી—જો શખ્સ બલંદ મરતબોંકા તાલિબ હોગા, રાતોંકો જાગેગા.

(૧૨) મુતફર્રિક ઈલ્મી કારનામે

હારિષ ઈબ્ને યઝીદ રદિ., ઈબ્ને શુબ્રુમહ રદિ., કઅ્કાઅ્ રદિ., મુગયરહ

રદિ.—ચારોં હઝરાત ઈશાકી નમાઝકે બા'દ ઈલ્મી બહષ શુરૂઅ્ કરતે. સુબ્હકી અઝાન તક એક ભી જુદા ન હોતા. લૈષ ઈબ્ને સઅદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે ઈમામ ઝહરી (રહ.) ઈશાકે બા'દ બાવુઝૂ બેઠ કર હદીષકા સિલસિલા શુરૂઅ્ ફરમાતે તો સુબ્હ કર દેતે. (દારમી) દરાવર્દી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈમામ અબૂ હનીફા (રદિ.) ઔર ઈમામ માલિક (રદિ.)કો મૈંને દેખા કે મસ્જિદે નબવીમેં ઈશાકે બા'દસે એક મસ્અલામેં બહષ શુરૂઅ્ ફરમાતે ઔર વહ ભી ઈસ તરહ કે ન કોઈ તઅન-તશ્નીઅ્ હોતી, ન તગ્લીત ઔર ઈસી હાલતમેં સુબ્હ હો જાતી ઔર ઉસી જગા સુબ્હકી નમાઝ પઢતે. (મુકદ્દમહ)

ઈબ્ને ફુરાત બગદાદી (રહ.) એક મુહદ્દિષ હૈં. જબ ઈન્તિકાલ હુવા તો અઠારહ સન્દૂક કિતાબોંકે છોડે, જિનમેંસે અક્ષર ખૂદ અપને કલમકી લિખ્ખી હૂઈ થીં ઔર કમાલ યહ હે કે મુહદ્દિષીનકે નઝદીક સિહ્હતે નક્લ ઔર ઉમ્દગિએ ઝબ્તકે એ'તિબારસે ઉન્કા લિખ્ખા હુવા હુજ્જત ભી હે. ઈબ્ને જવ્ઝી (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં. તીન સાલકી ઉમરમેં બાપને મુફારકત કી. યતીમીકી હાલતમેં પરવરિશ પાઈ, લેકિન મેહનતકી હાલત યહ થી કે જુમ્અહકી નમાઝકે અલાવા ઘરસે દૂર નહીં જાતે થે. એક મરતબા મિમ્બર પર કહા કે મૈંને અપની ઈન ઉંગલિયોંસે દો હઝાર જિલ્દેં લિખ્ખી હૈં. ઢાઈ સો સે ઝિયાદા ખૂદ ઉન્કી અપની તસ્નીફાત હૈં. કેહતે હૈં કે કોઈ વક્ત ઝાઈઅ્ નહીં જાતા થા. ચાર જુઝ્ રોઝાનહ લિખનેકા મા'મૂલ થા. દર્સકા યહ આલમ થા કે મજલિસમેં બા'ઝ મરતબા એક લાખસે ઝિયાદા શાગિર્દોંકા અંદાઝા કિયા ગયા. ઉમરાઅ્, વુઝરાઅ્, સલાતીન તક મજલિસે દર્સમેં હાઝિર હોતે થે. ઈબ્ને જવ્ઝી (રહ.) ખૂદ કેહતે હૈં કે એક લાખ આદમી મુઝસે બય્અત હૂએ ઔર બીસ હઝાર મેરે હાથ પર મુસલમાન હૂએ હૈં. ઈસ સબકે બા-વુજૂદ શીઓંકા ઝોર થા. ઈસ વજહસે તકલીફેં ભી ઉઠાની પડીં. અહાદીષ લિખનેકે વક્તમેં કલમોંકા તરાશહ જમા' કરતે રહતે થે. મરનેકે વક્ત વસિય્યત કી થી કે મેરે નહાનેકા પાની ઈસીસે ગરમ કિયા જાએ, કેહતે હૈં કે સિર્ફ ગુસ્લે મય્યિતકે પાની ગરમ કરને હી કે લિએ કાફી ન થા, બલ્કે ગરમ કરનેકે બા'દ બચ ભી ગયા થા.

યહ્યા ઈબ્ને મુઈન (રહ.) હદીષકે મશહૂર ઉસ્તાઝ હૈં. કેહતે હૈં કે મૈંને અપને ઈન હાથોંસે દસ લાખ હદીષેં લિખ્ખી હૈં. ઈબ્ને જરીર તબરી (રહ.) મશહૂર મુઅર્રિખ હૈં. સહાબા (રદિ.) ઔર તાબિઈન (રહ.)કે અહ્વાલકે માહિર. ચાલીસ સાલ તક હમેશા ચાલીસ વરક રોઝાનહ લિખનેકા મા'મૂલ થા. ઉન્કે ઈન્તિકાલ પર શાગિર્દોંને રોઝાનહકી લિખાઈકા હિસાબ લગાયા તો બુલૂગકે બા'દસે મરને તક ચૌદહ વરક રોઝાનહકા અવ્સત નિકલા. ઉન્કી તારીખ મશહૂર હે. આમ તોરસે મિલતી હે. જબ ઉસકી તસ્નીફકા ઈરાદા

ઝાહિર કિયા તો લોગોંસે પૂછા કે તમામ આલમકી તારીખસે તો તુમ લોગ બહુત ખુશ હોગે. લોગોંને પૂછા કે અંદાઝન્ કિતની બળી હોગી? કેહને લગે કે તક્રીબન્ તીસ હઝાર વરક પર આએગી. લોગોંને કહા, ઉસકે પૂરા કરનેસે પેહલે ઉમરેં ફના હો જાએંગી. કેહને લગે કે ઈન્ના લિલ્લાહ, હિમ્મતેં પસ્ત હો ગઈ. ઉસકે બા'દ મુખ્તસર કિયા ઔર તક્રીબન્ તીન હઝાર વરક પર લિખ્ખી. ઈસી તરહ ઉન્કી તફસીરકા ભી કિસ્સા હુવા. વહ ભી મશ્હૂર હે ઔર આમ તોરસે મિલતી હે.

દાર કુત્ની (રહ.) હદીષકે મશહૂર મુસન્નિફ હૈં. હદીષ હાસિલ કરનેકે લિએ બગદાદ, બસ્રહ, કૂફા, વાસ્તહ, મિસ્ર ઔર શામકા સફર કિયા. એક મરતબા ઉસ્તાઝકી મજલિસમેં બેઠે થે, ઉસ્તાઝ પળહ રહે થે ઔર યહ કોઈ કિતાબ નક્લ કર રહે થે. એક સાથીને એ'તિરાઝ કિયા કે તુમ દૂસરી તરફ મુતવજ્જેહ હો. કેહને લગે કે મેરી ઔર તુમ્હારી તવજ્જુહમેં ફર્ક હે. બતાઓ, અબ તક ઉસ્તાદને કિતની હદીષેં સુનાઈ. વહ સોચને લગે. દાર કુત્ની (રહ.)ને કહા કે શૈખને અઠારહ હદીષેં સુનાઈ હૈં. પેહલી યહ થી, દૂસરી યહ થી. ઈસી તરહ તરતીબવાર સબકી સબ મ-અ સનદકે સુના દીં.

હાફિઝ અઝરમ (રહ.) એક મુહદ્દિષ હૈં. અહાદીષકે યાદ કરનેમેં બળે મશ્શાક થે. એક મરતબા હજકો તશરીફ લે ગએ. વહાં ખુરાસાનકે દો બળે ઉસ્તાઝે હદીષ આએ હૂએ થે ઔર હરમ શરીફમેં દોનોં અલાહિદહ અલાહિદહ દર્સ દે રહે થે. હર એકકે પાસ પળ્હનેવાલોંકા એક બળા મજ્મઅ્ મવજૂદ થા. યહ દોનોંકે દરમિયાનમેં બેઠ ગએ ઔર દોનોંકી હદીષેં એક હી વક્તમેં લિખ ડાલીં.

અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં. હદીષેં હાસિલ કરનેમેં ઉન્કી મેહનતેં મશહૂર હૈં. ખૂદ કેહતે હૈં કે મૈંને ચાર હઝાર ઉસ્તાઝોંસે હદીષ હાસિલ કી હે. અલી ઈબ્ને હસન (રહ.) કેહતે હૈં કે એક રાત સખ્ત સર્દી થી. મૈં ઔર ઈબ્ને મુબારક (રહ.) મસ્જિદસે ઈશાકે બા'દ નિકલે. દરવાઝા પર એક હદીષમેં ગુફ્તગૂ શુરૂઅ્ હો ગઈ. મૈં ભી કુછ કેહતા રહા, વહ ભી ફરમાતે રહે. વહીં ખળે ખળે સુબ્હકી અઝાન હો ગઈ. હુમૈદી (રહ.) એક મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં, જિન્હોંને બુખારી (રહ.) ઔર મુસ્લિમ (રહ.)કી અહાદીષકો એક જગા જમા' ભી કિયા હે. રાતભર લિખતે થે ઔર ગરમીકી મોસમમેં જબ ગરમી બહુત સતાતી તો એક લગનમેં પાની ભર લેતે ઔર ઉસમેં બેઠ કર લિખતે. સબસે અલગ રહતે થે. શાઈર ભી હૈં. ઉન્કે શઅર હૈં:

لِقَاءُ النَّاسِ لَيْسَ يُفِيْدُ شَيْئًا ۔ سِوَى الْهَذْيَانِ مِنْ قِيْلٍ وَّ قَالِ
فَاَقْلِلْ مِنْ لِقَاءِ النَّاسِ اِلَّا ۔ لِاَخْذِ الْعِلْمِ اَوْ اِصْلَاحِ حَالِ

તર્જમહ: લોગોંકી મુલાકાત કુછ ફાઈદા નહીં દેતી. બ-જુઝ્ કીલો-કાલકી બક્વાસકે. ઈસ લિએ લોગોંકી મુલાકાત કમ કર. બ-જુઝ્ ઈસકે કે ઈલ્મ હાસિલ કરનેકે વાસ્તે ઉસ્તાઝસે યા ઈસ્લાહે નફ્સકે વાસ્તે કિસી શૈખસે મુલાકાત હો.

ઈમામ તબરાની (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં. બહુત સી તસાનીફ ફરમાઈ હૈં. કિસીને ઉન્કી કષ્રતે તસાનીફકો દેખ કર પૂછા કે કિસ તરહ લિખ્ખી? કેહને લગે કે તીસ બરસ બોરીએ પર ગુઝાર દીએ. યા'ની રાત-દિન બોરીએ પર પળે રહતે થે. અબુલ અબ્બાસ શીરાઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને તબરાની (રહ.)સે તીન લાખ હદીષેં લિખ્ખી હૈં.

ઈમામ અબૂ હનીફા (રહ.) બળી શિદ્દતકે સાથ નાસિખ ઔર મન્સૂખ અહાદીષકી તહકીક ફરમાતે થે. કૂફા—જો ઉસ ઝમાનામેં ઈલ્મકા ઘર કેહલાતા થા—ઉસમેં જિતને મુહદ્દિષીન થે, સબકી અહાદીષકો જમા' ફરમાયા થા ઔર જબ કોઈ બાહરસે મુહદ્દિષ આતે તો શાગિર્દોંકો હુક્મ ફરમાતે કે ઉન્કે પાસ કોઈ ઐસી હદીષ હો જો અપને પાસ ન હો, તો ઉસકી તહકીક કરો. એક ઈલ્મી મજલિસ ઈમામ સાહિબકે યહાં થી, જિસમેં મુહદ્દિષ, ફકીહ, અહલે લુગતકા મજ્મઅ્ થા. જબ કોઈ મસ્અલા દરપેશ હોતા તો ઉસ મજલિસમેં ઉસ પર બહષ હોતી ઔર બા'ઝ મરતબા એક એક મહીના બહષ રહતી. ઉસકે બા'દ જબ કોઈ બાત તય્ હોતી તો વહ મઝહબ કરાર દી જાતી ઔર લિખ લી જાતી.

ઈમામ તિરમિઝી (રહ.)કે નામસે કોન નાવાકિફ હોગા. અહાદીષકા કષ્રતસે યાદ કરના ઔર યાદ રખના ઉન્કી ખુસૂસી શાન થી ઔર કુવ્વતે હાફિઝહમેં ઝર્બુલ મષલ થે. બા'ઝ મુહદ્દિષીનને ઉન્કા ઈમ્તિહાન લિયા ઔર ચાલીસ હદીષેં ઐસી સુનાઈ, જો ગેર મા'રૂફ થીં. ઈમામ તિરમિઝી (રહ.)ને ફવ્રન્ સુના દીં. ખૂદ ઈમામ તિરમિઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને મકકએ મુકર્રમહકે રાસ્તેમેં એક શૈખકી અહાદીષકે દો જુઝ્ નક્લ કિએ થે. ઈત્તિફાકસે ખૂદ ઉન શૈખસે મુલાકાત હો ગઈ. મૈંને દરખ્વાસ્ત કી કે વહ દોનોં જુઝ્ અહાદીષકે ઉસ્તાઝસે સુન ભી લૂં. ઉન્હોંને કબૂલ કર લિયા. મૈં સમઝ રહા થા કે વહ જુઝ્ મેરે પાસ હૈં, મગર ઉસ્તાઝકી ખિદમતમેં ગયા તો બ-જાએ ઉન્કે દો સાદે જુઝ્ હાથમેં થે. ઉસ્તાઝને સુનાના શુરૂઅ્ કિયા. ઈત્તિફાકન્ ઉન્કી નઝર પળી તો મેરે. હાથમેં દો સાદે જુઝ્ થે. નારાઝ હોકર ફરમાયા, તુમ્હેં શર્મ નહીં આતી? મૈંને કિસ્સા બયાન કિયા ઔર અર્ઝ કિયા કે આપ જો સુનાતે હૈં, વહ મુઝે યાદ હો જાતા હે. ઉસ્તાદકો યકીન ન આયા. ફરમાયા, અછ્છા સુનાઓ. મૈંને સબ હદીષેં સુના દીં. ફરમાયા કે યહ તુમકો પેહલેસે

યાદ હોંગી. મેંને અર્ઝ કિયા કે ઔર નઈ હદીષેં સુના દીજિએ. ઉન્હોંને ચાલીસ હદીષેં ઔર સુના દીં. મેંને ઉન્કો ભી ફવ્રન્ સુના દિયા ઔર એક ભી ગલતી નહીં કી.

મુહદ્દિષીન (રહ.)ને જો જો મેહનતેં અહાદીષકે યાદ કરનેમેં, ઉન્કો ફેલાનેમેં કી હૈં, ઉન્કા ઈત્તિબાઅ્ તો દરકિનાર, ઉન્કા શુમાર કરના ભી મુશ્કિલ હે. કર્તમહ (રહ.) એક મુહદ્દિષ હૈં. ઝિયાદા મશહૂર ભી નહીં હૈં. ઉન્કે એક શાગિર્દ દાઉદ (રહ.) કેહતે હૈં કે લોગ અબૂ હાતિમ (રહ.) વગયરહકે હાફિઝહકા ઝિક્ર કરતે હૈં. મેંને કર્તમહ (રહ.)સે ઝિયાદા હાફિઝ નહીં દેખા. એક મરતબા મેં ઉન્કે પાસ ગયા. કેહને લગે કે ઈન કુતુબમેંસે જોન સી દિલ ચાહે ઉઠા લો. મેં સુના દૂંગા. મેંને કિતાબુલ અશ્રિબહ ઉઠાઈ. વહ હર બાબકે અખીરસે અવ્વલકી તરફ પળ્હતે ગએ ઔર પૂરી કિતાબ સુના દી.

અબૂ ઝર્અહ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.)કો દસ લાખ હદીષેં યાદ થીં. ઈસ્હાક ઈબ્ને રાહ્વૈહ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક લાખ હદીષેં મેંને જમા' કી હૈં ઔર તીસ હઝાર મુઝે અઝ્બર યાદ હૈં. ખફ્ફાફ(રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ્હાક (રહ.)ને ગિયારહ હઝાર હદીષેં અપની યાદસે હમેં લિખવાઈં ઔર ફિર ઉન્કો નમ્બરવાર સુનાયા. ન કોઈ હર્ફ કમ હુવા, ન ઝિયાદા.

અબૂ સઅદ ઈસ્બહાની, બગદાદી (રહ.) સોલહ સાલકી ઉમરમેં અબૂ નસ્ર (રહ.)કી અહાદીષ સુનનેકે લિએ બગદાદ પહુંચે. રાસ્તેમેં ઉન્કે ઈન્તિકાલકી ખબર સુની. બેસાખ્તહ રો પળે, ચીખેં નિકલ ગઈં કે ઉન્કી સનદ કહાં મિલેગી? ઈતના રંજકે રોનેમેં ચીખેં નિકલ જાએં, જબ હી હો સકતા હે, જબ કિસી ચીઝકા ઈશ્ક હો જાએ. ઉન્કો મુસ્લિમ શરીફ હિફ્ઝ યાદ થી ઔર હિફ્ઝ હી તલબાકો લિખવાયા કરતે થે. ગિયારહ હજ કિએ. જબ ખાના ખાને બેઠતે તો આંખોંમેં આંસૂ ભર આતે. અબૂ ઉમર ઝરીર (રહ.) પેદાઈશી ના-બીના થે, મગર હુફ્ફાઝે હદીષમેં શુમાર હે. ઈલ્મે ફિકહ, તારીખ, ફરાઈઝ, હિસાબમેં કામિલ મહારત રખતે થે.

અબુલ હુસૈન ઈસ્ફહાની (રહ.)કો બુખારી શરીફ ઔર મુસ્લિમ શરીફ–દોનોં યાદ થીં. બિલ્ ખુસૂસ બુખારી શરીફકા તો યહ હાલ થા કે જો કોઈ સનદ પળ્હતા, ઉસકા મતન યા'ની હદીષ પળ્હ દેતે ઔર જો મતન પળ્હતા ઉસકી સનદ પળ્હ દેતે થે. શૈખ તકીયુદ્દીન બઅ્લબકકી (રહ.)ને ચાર મહીનેમેં મુસ્લિમ શરીફ તમામ હિફ્ઝ કર લી થી ઔર જમઅ્ બય્નસ્સહીહૈનકે ભી હાફિઝ થે. સાહિબે કરામાત બુઝુર્ગ થે. કુર્આન પાકકે ભી હાફિઝ થે. કેહતે

હૈં કે સૂરએ અન્આમ સારી એક દિનમેં હિફ્ઝ કર લી થી. ઈબ્નુસ્સુન્ની (રહ.) ઈમામ નસાઈ (રહ.)કે મશહૂર શાગિર્દ હૈં. હદીષ લિખનેમેં અખીર તક મશગૂલ રહે. ઉન્કે સાહિબઝાદે કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદ (રહ.)ને લિખતે લિખતે દવાતમેં કલમ રખ્ખા ઔર દોનોં હાથ દુઆકે વાસ્તે ઉઠાએ ઔર ઈસી હાલમેં ઈન્તિકાલ હો ગયા. અલ્લામહ સાજી (રહ.)ને બચપનમેં ફિકહ હાસિલ કિયા. ઉસકે બા'દ ઈલ્મે હદીષકા શુગૂલ રહા. હિરાતમેં દસ બરસ કિયામ કિયા, જિસમેં છે મરતબા તિરમિઝી શરીફ અપને હાથસે લિખ્ખી. ઈબ્ને મન્દહ (રહ.)સે ગરાઈબે શોઅ્બા પળ્હ રહે થે કે ઈસી હાલમેં ઈબ્ને મન્દહ (રહ.)કા ઈશાકી નમાઝકે બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા. પળ્હનેવાલેસે પળ્હાનેવાલેકા વલ્વલા ઈલ્મી હે કે અખીર વક્ત તક પળ્હાતે રહે.

અબૂ અમ્ર ખુફ્ફાફ(રહ.)કો એક લાખ હદીષેં અઝ્બર થીં. ઈમામ બુખારી (રહ.)કે ઉસ્તાઝ આસિમ ઈબ્ને અલી (રહ.) જબ બગદાદ પહુંચે તો શાગિર્દોંકા ઈસ કદર હુજૂમ થા કે અક્ષર એક લાખસે ઝાઈદ હો જાતે થે. એક મરતબા અંદાઝા લગાયા ગયા તો એક લાખ બીસ હઝાર હૂએ. ઈસી વજહસે બા'ઝ અલ્ફાઝકો કઈ કઈ મરતબા કેહના પળતા. ઉન્કે એક શાગિર્દ કેહતે હૈં કે એક મરતબા હદ્દષનલ્ લય્ષુકો ચૌદહ મરતબા કેહના પળા. ઝાહિર બાત હે કે સવા લાખ આદમિયોંકો આવાઝ પહુંચાનેકે વાસ્તે બા'ઝ લફ્ઝોંકો કઈ કઈ મરતબા કેહના હી પળેગા.

અબૂ મુસ્લિમ બસરી (રહ.) જબ બગદાદ પહુંચે તો એક બળે મયદાનમેં હદીષકા દર્સ શુરૂઅ્ હુવા. સાત આદમી ખળે હો કર લિખવાતે થે, જિસ તરહ ઈદકી તકબીરેં કહી જાતી હૈં. સબકકે બા'દ દવાતેં શુમાર કી ગઈ તો ચાલીસ હઝારસે ઝિયાદા થીં ઔર જો લોગ સિર્ફ સુનનેવાલે થે વહ ઉનસે અલાહિદહ. ફરયાબી (રહ.)કી મજલિસમેં ઈસી તરહ લિખવાનેવાલે તીન સો સોલહ થે. ઈસસે મજ્મઅ્કા અંદાઝા અપને આપ હો જાતા હે. ઈસ મેહનત ઔર મશક્કતસે યહ પાક ઈલ્મ આજ તક ઝિંદા હે.

ઈમામ બુખારી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને છે લાખ હદીષોંમેંસે ઈન્તિખાબ કરકે બુખારી શરીફ લિખ્ખી હે, જિસમેં સાત હઝાર દો સો પછત્તર હદીષેં હૈં ઔર હર હદીષ લિખતે વક્ત દો રકા'ત નફલ નમાઝ પળ્હ કર હદીષ લિખ્ખી હે. જબ યહ બગદાદ પહુંચે તો વહાંકે મુહદ્દિષીનને ઉન્કા ઈમ્તિહાન લિયા, ઈસ તરહકે દસ આદમી મુતઅય્યન હૂએ. ઉનમેંસે હર શખ્સને દસ દસ હદીષેં છાંટીં, જિન્કો બદલ બદલ કર ઉનસે પૂછા. યહ હર સવાલકે જવાબમેં 'મુઝે મા'લૂમ નહીં' કેહતે રહે. જબ દસકે દસ પૂછ ચુકે તો ઉન્હોંને સબસે પેહલે પૂછનેવાલેકો મુખાતબ કરકે ફરમાયા કે તુમને સબસે પેહલી

હદીષ યહ પૂછી થી. તુમને ઈસ તરહ બયાન કી. યહ ગલત હે ઔર સહીહ ઈસ તરહ હે. દૂસરી હદીષ યહ પૂછી થી. વહ ઈસ તરહ તુમને બયાન કી. યહ ગલત હે ઔર સહીહ ઈસ તરહ હે. ગર્ઝ ઈસી તરહ સો કી સો હદીષેં તરતીબવાર બયાન ફરમા દીં કે હર હદીષકો અવ્વલ ઉસ તરહ પળ્હતે, જિસ તરહ ઈમ્તિહાન લેનેવાલેને પળ્હા થા. ફિર કેહતે કે યહ ગલત હે ઔર સહીહ ઈસ તરહ હે.

ઈમામ મુસ્લિમ (રહ.)ને ચૌદહ બરસકી ઉમરમેં હદીષ પળ્હના શુરૂઅ્ કી થી. ઉસીમેં અખીર તક મશગૂલ રહે. ખૂદ કેહતે હૈં કે મૈંને તીન લાખ અહાદીષમેંસે છાંટ કર મુસ્લિમ શરીફ તસ્નીફ કી હે, જિસમેં બારહ હઝાર હદીષેં હૈં. ઈમામ અબૂ દાઉદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને પાંચ લાખ અહાદીષ સુની હૈં, જિનમેંસે ઈન્તિખાબ કરકે સુનને અબૂ દાઉદ શરીફ તસ્નીફ કી હે. જિસમેં ચાર હઝાર આઠ સો હદીષેં હૈં. યૂસુફ મિઝ્ઝી મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં. અસ્માએ રિજાલકે ઈમામ હૈં. અવ્વલ અપને શહરમેં ફિકહ ઔર હદીષ હાસિલ કિયા. ઉસકે બા'દ મકકએ મુકર્રમહ, મદીનએ મુનવ્વરહ, હલબ, હમાત, બઅ્લબક વગયરહકા સફર કિયા. બહુત સી કિતાબેં અપને કલમસે લિખ્ખીં. તહ્ઝીબુલ કમાલ દો સો જિલ્દોંમેં તસ્નીફ કી ઔર કિતાબુલ અંતરાફ અસ્સી જિલ્દોંસે ઝિયાદામેં. ઉન્કી આદતે શરીફહ થી કે અક્ષર ચુપ રહતે. બાત કિસીસે બહુત હી કમ કરતે થે. અક્ષર અવ્કાત કિતાબ દેખનેમેં મશગૂલ રહતે થે. હાસિદોંકી અદાવતકા શિકાર ભી બને, મગર ઈન્તિકામ નહીં લિયા.

ઈન હઝરાતકે હાલાતકા ઈહાતા દુશ્વાર હે. બળી બળી કિતાબેં ઉન્કે હાલાત ઔર જાંફશાનિયોંકા ઈહાતા નહીં કર સકીં. યહાં નમૂનાકે તોર પર ચંદ હઝરાતકે દો-ચાર વાકિઆતકા ઝિક્ર ઈસ લિએ કિયા, તાકે યહ મા'લૂમ હો કે વહ ઈલ્મે હદીષ, જો આજ સાળ્હે તેરહ સો બરસ તક નિહાયત આબો-તાબસે બાકી હે, વહ કિસ મેહનત ઔર જાંફશાનીસે બાકી રખ્ખા ગયા હે ઔર જો લોગ ઈલ્મ હાસિલ કરનેકા દા'વા કરતે હૈં, અપને આપકો તાલિબે ઈલ્મ કેહતે હૈં, વહ કિતની મેહનત ઔર મશક્કત ઈસકે લિએ ગવારા કરતે હૈં. અગર હમ લોગ યહ ચાહેં કે હમ અપની ઐશો-ઈશ્રત, રાહતો-આરામ, સૈરો-તફરીહ ઔર દુન્યાકે દૂસરે મશાગિલમેં લગે રહેં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક કલામકા યહ શુયૂઅ્ ઈસ તરહ બાકી રહે તો ઈં ખ્યાલ સ્તો મહાલ સ્તો જુનૂંકે સિવા ઔર ક્યા હો સકતા હે.

નવાં બાબ

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ફરમાંબરદારી ઔર ઈમ્તિષાલે હુક્મ ઔર યહ દેખના કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મન્શાઅ્ ક્યા હે?

વૈસે તો સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકા હર ફે'લ ફરમાંબરદારી થા ઔર ગુઝશ્તા કિસ્સોંસે ભી યહ બાત ખૂબ રોશન હે, લેકિન ખાસ તૌરસે ચંદ કિસ્સે ઈસ બાબમેં ઈસ લિએ ઝિક્ર કિએ જાતે હૈં કે હમ લોગ અપની હાલતોંકા ઈસ બાબસે ખાસ તૌર પર મુકાબલા કરકે દેખેં કે હમ અલ્લાહકી ઔર ઉસકે પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અહકામકી ફરમાંબરદારી કહાં તક કરતે હૈં, જિસ પર હમ લોગ હર વક્ત ઈસકે ભી મુન્તઝિર રહતે હૈં કે વહ બરકાત, તરક્કિયાત ઔર ષમરાત જો સહાબએ કિરામ (રદિ.)કો હાસિલ હોતે થે, હમેં ભી હાસિલ હોં. અગર વાકિઈ હમ લોગ ઈસ ચીઝકે મુતમન્ની હૈં તો હમેં ભી વહ કરના ચાહિએ, જો વહ હઝરાત કરકે દિખલા ગએ હૈં.

(૧) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર ઈબ્ને આસ (રદિ.) કા ચાદરકો જલા દેના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર ઈબ્ને આસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા સફરમેં હમ લોગ હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. મેરે ઉપર એક ચાદર થી, જો કુસુમકે રંગમેં હલકી સી રંગી હૂઈ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દેખ કર ફરમાયા, યહ ક્યા ઓઢ રખ્ખા હે? મુઝે ઈસ સવાલસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ના-

ગવારીકે આષાર મા'લૂમ હૂએ. ઘરવાલોંકે પાસ વાપસ હુવા તો ઉન્હોંને ચૂલ્હા જલા રખ્ખા થા. મેંને વહ ચાદર ઉસમેં ડાલ દી. દૂસરે રોઝ જબ હાઝિરી હૂઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વહ ચાદર ક્યા હૂઈ? મેંને કિસ્સા સુના દિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, અવરતોંમેંસે કિસીકો ક્યૂં ન પહના દી? અવરતોંકે પહનનેમેં તો મુઝાઈકહ ન થા. (અબૂ દાવૂદ)

ફાઈદા:

અગરચે ચાદરકે જલા દેનેકી ઝરૂરત ન થી, મગર જિસકે દિલમેં કિસીકી ના-ગવારી ઔર નારાઝીકી ચોટ લગી હૂઈ હો, વહ ઈતની સોચકા મુતહમ્મિલ હી નહીં હોતા કે ઉસકી કોઈ ઔર સૂરત ભી હો સકતી હે. હાં, મુઝ જૈસા ના-લાઈક હોતા તો ન મા'લૂમ કિતને ઈહ્તિમાલાત પેદા કર લેતા કે યહ ના-ગવારી કિસ દરજાકી હે? ઔર દરયાફ્ત તો કર લો ઔર કોઈ સૂરત ઈજાઝતકી ભી હો સકતી હે યા નહીં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને પૂછા હી તો હે, મના' તો નહીં કિયા, વગયરહ વગયરહ.

(૨) અન્સારીકા મકાનકો ઢા દેના

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મરતબા દોલતકદહસે બાહર તશરીફ લે જા રહે થે. રાસ્તામેં એક કુબ્બહ (ગુમ્બદદાર હુજરા) દેખા, જો ઊંચા બના હુવા થા. સાથિયોંસે દરયાફ્ત ફરમાયા કે યહ ક્યા હે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે ફુલાં અન્સારીને કુબ્બહ બનાયા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સુન કર ખામોશ હો રહે. કિસી દૂસરે વક્ત વહ અન્સારી હાઝિરે ખિદમત હૂએ ઔર સલામ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એ'રાઝ ફરમાયા. સલામકા જવાબ ભી ન દિયા. ઉન્હોંને ઈસ ખ્યાલસે કે શાયદ ખ્યાલ ન હુવા હો, દો બારહ સલામ કિયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફિર ભી એ'રાઝ ફરમાયા ઔર જવાબ નહીં દિયા. વહ ઈસકે કૈસે મુતહમ્મિલ હો સકતે થે. સહાબા (રદિ.)સે—જો વહાં મવજૂદ થે—દરયાફ્ત કિયા—પૂછાઃ તહકીક કિયા કે મેં આજ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નઝરોંકો ફિરા હુવા પાતા હૂં. ખૈર તો હે? ઉન્હોંને કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લે ગએ થે. રાસ્તામેં તુમ્હારા કુબ્બહ દેખા થા ઔર દરયાફ્ત ફરમાયા થા કે યહ કિસકા હે? યહ સુન કર વહ અન્સારી ફવ્રન્ આ ગએ ઔર ઉસકો તોળ કર ઐસા ઝમીનકી બરાબર કર દિયા કે નામો-નિશાન ભી ન રહા ઔર ફિર

આ કર અર્ઝ ભી ન કિયા. ઈત્તિફાકન્ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી કા ઉસ જગા કિસી દૂસરે મવકા પર ગુઝર હુવા તો દેખા કે વહ કુબ્બહ વહાં નહીં હે. દરયાફ્ત ફરમાયા. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે અન્સારીને આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે એ'રાઝકા કઈ રોઝ હૂએ ઝિક્ર કિયા થા. હમને કેહ દિયા થા કે તુમ્હારા કુબ્બહ દેખા હે. ઉન્હોંને આ કર ઉસકો બિલ્કુલ તોળ દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હર તા'મીર આદમી પર વબાલ હે, મગર વહ તા'મીર જો સખ્ત ઝરૂરત ઔર મજબૂરીકી હો. (અબૂ દાવૂદ)

ફાઈદા:

યહ કમાલે ઈશ્કકી બાતેં હૈં. ઉન હઝરાતકો ઈસકા તહમ્મુલ હી નહીં થા કે ચેહરએ અનવરકો રંજીદહ દેખેં યા કોઈ શખ્સ અપનેસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ગિરાની મહસૂસ કરે. ઉન સહાબા (રદિ.)ને કુબ્બહકો ગિરાયા ઔર ફિર યહ ભી નહીં કે ગિરાનેકે બા'દ જતાનેકે તૌર પર આ કર કેહતે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખૂશીકે વાસ્તે ગિરા દિયા, બલ્કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ખૂદ હી ઈત્તિફાકસે ઉધરકો તશરીફ લે જાના હુવા તો મુલાહઝા ફરમાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો તા'મીરમેં રૂપેકા ઝાઈઅ્ કરના ખાસ તૌરસે ના-ગવાર થા. બહુત સી અહાદીષમેં ઈસકા ઝિક્ર આયા હે. ખૂદ અઝ્વાજે મુતહ્હરાતકે મકાનાત ખજૂરકી ટહ્નિયોંકે ટટ્ટે થે, જિન પર ટાટકે પરદે પળે રહતે થે, તાકે અજનબી નિગાહ અંદર ન જા સકે. એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કહીં સફરમેં તશરીફ લે ગએ. હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.)કો કુછ ષર્વત હાસિલ થી. ઉન્હોંને અપને મકાન પર બ-જાએ ટટ્ટોંકે કચ્ચી ઈંટેં લગા લીં. વાપસી પર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુલાહઝા ફરમાયા તો દરયાફ્ત કિયા કે યહ ક્યા કિયા? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે ઉસમેં બેપર્દગીકા ઈહ્તિમાલ રૈહતા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે બદ્તરીન ચીઝ–જિસમેં આદમીકા રૂપિયા ખર્ચ હો–તા'મીર હે. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા મેં ઔર મેરી વાલિદહ અપને મકાનકી એક દીવારકો–જો ખરાબ હો ગઈ થી–દુરુસ્ત કર રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુલાહઝા ફરમાયા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે મૌત ઈસ દીવારકે ગિરનેસે ઝિયાદા કરીબ હે. (અબૂ દાવૂદ)

(૩) સહાબએ કિરામ (રદિ.) કા સુર્ખ ચાદરેં ઉતાર દેના

હઝરત રાફિઅ્ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ એક મરતબા સફરમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હમ્રિકાબ થે ઔર હમારે ઊંટોં પર ચાદરેં પળી હૂંઈ થીં, જિનમેં સુર્ખ ડોરે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, મેં દેખતા હૂં કે યહ સુર્ખી તુમ પર ગાલિબ હોતી જાતી હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ ફરમાના થા કે હમ લોગ એકદમ ઐસે ઘબરા કર ઉઠે કે હમારે ભાગનેસે ઊંટ ભી ઈધરઉધર ભાગને લગે ઔર હમને ફવ્રન્ સબ ચાદરેં ઊંટોંસે ઉતાર લીં. (અબૂ દાવૂદ)

ફાઈદા:

સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકી ઝિંદગીમેં ઈસ્ કિસમકે વાકિઆત કોઈ અહ્મિયત નહીં રખતે. હાં, હમારી ઝિંદગીકે એ'તિબારસે ઉન પર તઅજ્જુબ હોતા હે. ઉન હઝરાતકી આમ ઝિંદગી ઐસી હી થી. ઉર્વહ ઈબ્ને મસઊદ જબ સુલ્હે હુદયબિય્યહમેં –જિસકા કિસ્સા બાબ એકકે નમ્બર તીન પર ગુઝરા– કુફ્ફારકી તરફસે કાસિદકી હેષિયતસે આએ થે તો મુસલમાનોંકી હાલતકા બળી ગોરસે મુતાલઆ કિયા થા ઔર મક્કહ વાપસ જા કર કુફ્ફારસે કહા થા કે મેં બળે બળે બાદશાહોંકે યહાં કાસિદ બન કર ગયા હૂં. ફારિસો-રૂમ ઔર હબ્શહકે બાદશાહોંસે મિલા હૂં. મેંને કિસી બાદશાહકે યહાં યહ બાત નહીં દેખી કે ઉસકે દરબારી ઉસકી ઈસ કદર તા'ઝીમ કરતે હો, જિતની મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી જમાઅત ઉન્કી તા'ઝીમ કરતી હે. કભી ઉન્કા બલ્ગમ ઝમીન પર નહીં ગિરને દેતી. વહ કિસી ન કિસીકે હાથ પર પળતા હે ઔર વહ ઉસકો મુંહ ઔર બદન પર મલ લેતા હે. જબ વહ કોઈ હુક્મ કરતે હૈં તો હર શખ્સ દોળતા હે કે તા'મીલ કરે. જબ વહ વુઝૂ કરતે હૈં તો વુઝૂકા પાની બદન પર મલને ઔર લેનેકે વાસ્તે ઐસે દોળતે હૈં, ગોયા આપસમેં જંગો-જદલ હો જાવેગા ઔર જબ વહ બાત કરતે હૈં તો સબ ચુપ હો જાતે હૈં. કોઈ શખ્સ ઉન્કી તરફ અઝમતકી વજહસે નિગાહ ઉઠા કર નહીં દેખ સકતા.

(૪) હઝરત વાઈલ (રદિ.) કા ઝુબાબકે લફઝસે બાલ કટવા દેના

વાઈલ ઈબ્ને હજર (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈં એક મરતબા હાઝિરે ખિદમત હુવા. મેરે સરકે બાલ બહુત બળ્હે હૂએ થે. મૈં સામને આયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, ઝુબાબ! ઝુબાબ! મૈં યહ સમઝા કે મેરે બાલોંકો ઈરશાદ ફરમાયા. મૈં વાપસ ગયા ઔર ઉન્કો કટવા દિયા. જબ દૂસરે દિન ખિદમતમેં હાઝિરી હૂઈ તો ઈરશાદ ફરમાયા કે મૈંને તુમ્હેં નહીં કહા થા, લેકિન યહ અચ્છા કિયા. (અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા:

ઝુબાબકે મઅ્ના મન્હૂસકે ભી હૈં ઔર બુરી ચીઝકે ભી. યહ ઈશારોં પર મર મિટનેકી બાત હે કે મન્શા સમઝનેકે બા'દ–ખ્વાહ વહ ગલત હી સમઝા હો–ઉસકી તા'મીલમેં દેર ન હોતી થી. યહાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ હી ફરમા દિયા કે તુમકો નહીં કહા થા, મગર યહ ચૂંકે અપને મુતઅલ્લિક સમઝે, ઈસ લિએ ક્યા મજાલ થી કે દેર હોતી!

(૫) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી તરફસે સલામકા જવાબ ન પા કર હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કા બેચેન હો જાના

ઈબ્તિદાએ ઈસ્લામમેં નમાઝમેં બોલના જાઈઝ થા. ફિર મન્સૂખ હો ગયા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) હાઝિરે ખિદમત હૂએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝ પળ્હ રહે થે. ઉન્હોંને હસ્બે મા'મૂલ સલામ કિયા. ચૂંકે નમાઝમેં બોલના મન્સૂખ હો ચુકા થા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જવાબ ન દિયા. વહ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે જવાબ ન દેનેસે નઈ ઔર પુરાની બાતેં યાદ આ કર મુખ્તલિફ ખ્યાલાતને મુઝે આ ઘેરા. કભી સોચતા: ફુલાં બાતસે નારાઝી હૂઈ, કભી ખ્યાલ કરતા કે ફુલાં બાત પેશ આઈ. આખિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જબ સલામ ફેરા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે નમાઝમેં કલામ કરના મન્સૂખ હો ગયા હે, ઈસ લિએ મૈંને સલામકા જવાબ નહીં દિયા થા, તબ જાનમેં જાન આઈ.

(૬) હઝરત સુહૈલ ઈબ્ને હન્ઝલિય્યહ (રદિ.) કી આદત ઔર ખુરૈમ (રદિ.) કા બાલ કટવા દેના

દમિશ્કમેં સુહૈલ ઈબ્ને હન્ઝલિય્યહ (રદિ.) નામી એક સહાબી રહા કરતે થે, જો નિહાયત યક્સૂ થે. બહુત કમ કિસીસે મિલતે-જુલતે થે ઔર કહીં આતે-જાતે ન થે.દિનભર નમાઝમેં મશગૂલ રહતે યા તસ્બીહ ઔર વઝાઈફમેં મસ્જિદમેં આતે-જાતે. રાસ્તામેં હઝરત અબુદ્દ્દાઅ્ (રદિ.) પર—જો મશહૂર સહાબી હૈં—ગુઝર હોતા. અબુદ્દ્દાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે કે કોઈ કલિમએ ખૈર સુનાતે જાઓ, તુમ્હેં કોઈ નુકસાન નહીં, હમેં નફા હો જાએગા તો વહ કોઈ વાકિઅહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનાકા યા કોઈ હદીષ સુના દેતે. એક મરતબા ઈસી તરહ જા રહે થે. અબુદ્દ્દાઅ્ (રદિ.)ને મા'મૂલકે મુવાફિક દરખ્વાસ્ત કી કે કોઈ કલિમએ ખૈર સુનાતે જાએં. કેહને લગે કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ખુરૈમ અસદી (રદિ.) અછ્છા આદમી હે. અગર દો બાતેં ન હોં, એક સરકે બાલ બહુત બળ્હે રહતે હૈં, દૂસરે લૂંગી તખ્નોંસે નીચે બાંધતા હે. ઉન્કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ પહુંચા. ફવ્રન્ ચાકૂ લેકર બાલ કાનોંકે નીચેસે કાટ દીએ ઔર લૂંગી આધી પિંડલી તક બાંધના શુરૂઅ્ કર દી.

(અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા:

બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હે કે ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉનસે ઈન દોનોં બાતોંકો ઈરશાદ ફરમાયા ઔર ઉન્હોંને કસમ ખા કર કહા કે અબસે ન હોંગી, મગર દોનોં રિવાયતોંમેં કુછ ઈશ્કાલ નહીં. યહ હો સકતા હે કે ખૂદ ઈનસે ભી ઈરશાદ ફરમાયા હો ઔર ગયબતમેં ભી ઈરશાદ ફરમાયા હો. જો સુનનેવાલેને ઉનસે જા કર અર્ઝ કર દિયા.

(૭) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કા અપને બેટેસે ન બોલના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)ને એક મરતબા ઈરશાદ ફરમાયા થા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા થા કે અવરતોંકો મસ્જિદમેં જાનેકી ઈજાઝત દે દિયા કરો. ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)કે એક

સાહિબઝાદાને અર્ઝ કિયા કે હમ તો ઈજાઝત નહીં દે સકતે. ક્યૂં કે વહ ઈસકો આઈન્દહ ચલ કર બહાના બના લેંગી આઝાદી ઔર ફસાદો-આવારગીકા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) બહુત નારાઝ હૂએ. બુરાભલા કહા ઔર ફરમાયા કે મૈં તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ સુનાઉં ઔર તૂ કહે કે ઈજાઝત નહીં દે સકતે! ઉસકે બા'દસે હમેશાકે લિએ ઉન સાહિબઝાદાસે બોલના છોળ દિયા. (મુસ્લિમ-અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા:

સાહિબઝાદાકા યહ કેહના કે ફસાદકા હીલા બના લેંગી, અપને ઝમાનાકી હાલતકો દેખ કર થા. ઈસી વજહસે ખૂદ હઝરત આઈશા (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતી હૈં કે અગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ ઝમાનાકી અવરતોંકા હાલ દેખતે તો ઝરૂર અવરતોંકો મસ્જિદમેં જાનેસે મના' ફરમા દેતે, હાલાં કે હઝરત આઈશા (રદિ.)કા ઝમાના હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કુછ ઝિયાદા બા'દકા નહીં, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)કો ઈસકા તહમ્મુલ નહીં હો સકા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદકો સુન કર ઉસમેં કોઈ તરદ્દુદ યા તઅમ્મુલ કિયા જાએ ઔર સિર્ફ ઈસ બાત પર કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદ પર ઉન્હોંને ઈન્કાર કિયા, ઉમરભર નહીં બોલે ઔર હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકો ભી ઈસમેં દિક્કતેં ઉઠાના પળીં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક ઈરશાદકી અહમિયતકી વજહસે–જો ઉન્કી જાન થી–મસ્જિદસે રોકના ભી મુશ્કિલ થા ઔર ઝમાનાકે ફસાદકી વજહસે–જિસકા અંદેશા ઉસી વક્તસે શુરૂઅ્ હો ગયા થા–ઈજાઝત ભી મુશ્કિલ થી. ચુનાંચે હઝરત આતિકહ (રદિ.) જિન્કે કઈ નિકાહ હૂએ, જિનમેંસે હઝરત ઉમર (રદિ.)સે ભી હુવા, વહ મસ્જિદમેં તશરીફ લે જાતી થીં ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.)કો ગિરાં હોતા થા. કિસીને ઉનસે કહા કે ઉમર (રદિ.)કો ગિરાં હોતા હે. ઉન્હોંને કહા કે અગર ઉન્કો ગિરાં હે તો મના' કર દેં. હઝરત ઉમર (રદિ.)કે વિસાલકે બા'દ હઝરત ઝુબૈર (રદિ.)સે નિકાહ હુવા. ઉન્કો ભી યહ ચીઝ ગિરાં થી, મગર રોકનેકી હિમ્મત ન હૂઈ તો એક મરતબા ઈશાકી નમાઝકે લિએ યહ જહાંકો જાતી થીં, રાસ્તામેં બેઠ ગએ ઔર જબ યહ પાસકો ગુઝરીં તો ઉન્કો છેળા. ખાવિન્દ થે ઈસ લિએ ઉન્કો તો જાઈઝ થા હી, મગર ઉન્કો ખબર ન હૂઈ. અંધેરા થા કે યહ કોન હૈં? ઉસકે બા'દસે ઉન્હોંને જાના છોળ દિયા. દૂસરે વક્ત હઝરત ઝુબૈર (રદિ.)ને પૂછા કે મસ્જિદમેં ક્યૂં જાના છોળ દિયા? કેહને લગીં કે અબ ઝમાના નહીં રહા.

(૮) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે સવાલ કે નમાઝે કસ્ર કુર્આનમેં નહીં

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)સે એક શખ્સને પૂછા કે કુર્આને શરીફમેં મુકીમકી નમાઝકા ભી ઝિક્ર હે ઔર ખૌફકી નમાઝકા ભી, મુસાફિરકી નમાઝકા ઝિક્ર નહીં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે બિરાદરઝાદા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો નબી બના કર ભેજા. હમ લોગ અંજાન થે, કુછ નહીં જાનતે થે. બસ, જો હમને ઉન્કો કરતે દેખા હે, વહ કરેંગે. (શિફા)

ફાઈદા:

મકસૂદ યહ હે કે હર મસ્અલાકા સરાહતન્ કુર્આને શરીફમેં હોના ઝરૂરી નહીં. અમલકે વાસ્તે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ષાબિત હો જાના કાફી હે. ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મુઝે કુર્આને શરીફ અતા હુવા ઔર ઉસકી બરાબર ઔર અહ્કામ દીએ ગએ. અન્કરીબ વહ ઝમાના આનેવાલા હે કે પેટભરે લોગ અપને ગદ્દોં પર બેઠ કર કહેંગે કે બસ, કુર્આન શરીફકો મઝબૂત પકળ લો, જો ઉસમેં અહકામ હૈં ઉન પર અમલ કરો. (અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા:

પેટભરેસે મુરાદ યહ હે કે ઈસ કિસમકે ફાસિદ ખ્યાલ દવલતકે નશાસે હી પેદા હોતે હૈં.

(૯) હઝરત ઈબ્ને મુગફ્ફલ (રદિ.) કા ખઝફકી વજહસે કલામ છોળ દેના

અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુગફ્ફલ (રદિ.)કા એક નવ ઉમર ભતીજા ખઝફસે ખેલ રહા થા. ઉન્હોંને દેખા ઔર ફરમાયા કે બિરાદરઝાદા! ઐસા ન કરો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસસે ફાઈદા કુછ નહીં, ન શિકાર હોતા હે, ન દુશ્મનકો નુકસાન પહુંચાયા જા સકતા હે ઔર ઈત્તિફાકન્ કિસીકે લગ જાએ તો આંખ ફૂટ જાએ, દાંત ટૂટ જાએ. ભતીજા કમઉમર થા. ઉસને જબ ચચાકો ગાફિલ દેખા તો ફિર ખેલને લગા. ઉન્હોંને દેખ લિયા. ફરમાયા કે મેં તુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ સુનાતા હૂં, તૂ ફિર ઉસી કામકો કરતા હે?! ખુદાકી કસમ, તુઝસે

કભી બાત નહીં કરૂંગા. એક દૂસરે કિસ્સામેં ઉસકે બા'દ હે, ખુદાકી કસમ, ન તેરે જનાઝહમેં શરીક હૂંગા, ન તેરી ઈયાદત કરૂંગા. (ઈબ્ને માજહ)

ફાઈદા:

ખઝફ ઈસકો કેહતે હૈં કે અંગૂઠે પર છોટી સી કંકરી રખ કર ઉસકો ઉંગલીસે ફેંક દિયા જાએ. બચ્ચોંમેં આમ તૌરસે ઈસ તરહ ખેલનેકા મર્ઝ હોતા હે.વહ ઐસા તો હોતા નહીં કે ઈસસે શિકાર હો સકે. હાં, આંખમેં કિસીકે ઈત્તિફાકન્ લગ જાએ તો ઉસકો ઝખ્મી કર હી દે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુગફ્ફલ (રદિ.)કો ઈસકા તહમ્મુલ ન હો સકા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ સુનાનેકે બા'દ ભી વહ બચ્ચા ઉસ કામકો કરે. હમ લોગ સુબ્હસે શામ તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કિતને ઈરશાદાત સુનતે હૈં ઔર ઉન્કા કિતના ઈહ્તિમામ કરતે હૈં? હર શખ્સ અપને મુતઅલ્લિક ખૂદ હી ફેસ્લા કર સકતા હે.

(૧૦) હઝરત હકીમ ઈબ્ને હિઝામ (રદિ.) કા સવાલસે અહ્દ

હકીમ ઈબ્ને હિઝામ (રદિ.) એક સહાબી હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ, કુછ તલબ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અતા ફરમાયા. ફિર કિસી મવ્કા પર કુછ માંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફિર મર્હમત ફરમા દિયા. તીસરી દફા' ફિર સવાલ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અતા ફરમાયા ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે હકીમ! (રદિ.) યહ માલ સબ્ઝ બાગ હે, ઝાહિરમેં બળી મીઠી ચીઝ હે, મગર ઉસકા દસ્તૂર યહ હે કે અગર યહ દિલકે ઈસ્તિગ્નાસે મિલે તો ઉસમેં બરકત હોતી હે ઔર અગર તમઅ્ ઔર લાલચસે હાસિલ હો તો ઉસમેં બરકત નહીં હોતી. ઐસા હો જાતા હે (જૈસે જવ્ઉલ બકરકી બીમારી હો) કે હર વક્ત ખાએ જાએ ઔર પેટ ન ભરે. હકીમ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બા'દ અબ કિસીકો નહીં સતાઉંગા. ઉસકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં હકીમ (રદિ.)કો બયતુલ માલસે કુછ અતા ફરમાનેકા ઈરાદા કિયા. ઉન્હોંને ઈન્કાર કર દિયા. ઉસકે બા'દ હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં બાર બાર ઈસ્રાર કિયા, મગર ઉન્હોંને ઈન્કાર હી ફરમા દિયા. (બુખારી)

ફાઈદા:

યહી વજહ હે કે હમ લોગોંકે માલોંમેં બરકત નહીં હોતી કે લાલચ ઔર તમઅ્મેં ઘિરે રહતે હૈં.

(૧૧) હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) કા જાસૂસીકે લિએ જાના

હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ગઝ્વએ ખન્દકમેં હમારી એક તરફ તો મકકહકે કુફ્ફાર ઔર ઉન્કે સાથ દૂસરે કાફિરોંકે બહુતસે ગિરોહ થે, જો હમ પર ચળહાઈ કરકે આએ થે ઔર હમ્લાકે લિએ તય્યાર થે ઔર દૂસરી તરફ ખૂદ મદીનહ મુનવ્વરહમેં બનૂ કુરયઝહકે યહૂદ હમારી દુશ્મની પર તુલે હૂએ થે, જિનસે હર વક્ત અંદેશા થા કે કહીં મદીનહ મુનવ્વરહકો ખાલી દેખ કર વહ હમારે અહ્લો-અયાલકો બિલ્કુલ ખત્મ ન કર દેં. હમ લોગ મદીનહ મુનવ્વરહસે બાહર લળાઈકે સિલસિલામેં પળે હૂએ થે. મુનાફિકોંકી જમાઅત ઘરકે ખાલી ઔર તન્હા હોનેકા બહાના કરકે ઈજાઝત લેકર અપને ઘરોંકો વાપસ જા રહી થી ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હર ઈજાઝત માંગનેવાલેકો ઈજાઝત મરહમત ફરમા દેતે થે. ઈસી દવ્રાનમેં એક રાત આંધી ઈસ કદર શિદ્દતસે આઈ કે ન ઈસસે પેહલે કભી ઈતની આઈ, ન ઉસકે બા'દ. અંધેરા ઈસ કદર ઝિયાદા કે આદમીકો પાસવાલા આદમી તો ક્યા, અપના હાથ ભી નઝર ન આતા થા ઔર હવા ઈતની સખ્ત કે ઉસકા શોર બિજલીકી તરહ ગર્જ રહા થા. મુનાફિકીન અપને ઘરોંકો લોટ રહે થે. હમ તીન સો કા મજ્મઅ્ ઉસી જગા થા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક એકકા હાલ દરયાફ્ત ફરમા રહે થે ઔર ઉસ અંધેરીમેં હર તરફ તહ્કીકાત ફરમા રહે થે. ઈતનેમેં મેરે પાસકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ગુઝર હુવા. મેરે પાસ ન તો દુશ્મનસે બચાવકે વાસ્તે કોઈ હથ્યાર, ન સરદીસે બચાવકે લિએ કોઈ કપળા. સિર્ફ એક છોટી સી ચાદર થી, જો ઓળ્હનેમેં ઘુટનોં તક આતી થી ઔર વહ ભી મેરી નહીં, બીવીકી થી. મેં ઉસકો ઓળ્હે હૂએ ઘુટનોંકે બલ ઝમીનસે ચિમટા હુવા બેઠા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા, કોન હે? મેંને અર્ઝ કિયા, હુઝયફહ. મગર મુઝસે સરદીકે મારે ઉઠા ભી ન ગયા ઔર શરમકે મારે ઝમીનસે ચિમટ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉઠ ખળા હો ઔર દુશ્મનોંકે જથ્થેમેં જા કર ઉન્કી ખબર લા કે ક્યા હો રહા હે? મેં ઉસ વક્ત ઘબરાહટ, ખૌફ ઔર

સરદીકી વજહસે સબસે ઝિયાદા ખસ્તાહાલ થા, મગર તા'મીલે ઈરશાદમેં ઉઠ કર ફવ્રન્ ચલ દિયા. જબ મેં જાને લગા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દુઆ દી:

اَللّٰهُمَّ احْفَظْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ وَعَنْ يَّمِيْنِهٖ وَعَنْ شِمَالِهٖ
وَمِنْ فَوْقِهٖ وَمِنْ تَحْتِهٖ

યા અલ્લાહ! આપ ઈસકી હિફાઝત ફરમાએં સામનેસે ઔર પીછેસે, દાએંસે ઔર બાએંસે, ઊપરસે ઔર નીચેસે.

હુઝયફહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ ફરમાના થા, ગોયા મુઝસેં ખૌફ ઔર સરદી બિલ્કુલ હી જાતી રહી ઔર હર હર કદમ પર યહ માં'લૂમ હોતા થા, ગોયા ગરમીમેં ચલ રહા હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ચલતે વક્ત યહ ભી ઈરશાદ ફરમાયા થા કે કોઈ હર્કત ન કરકે આઈયો. ચુપચાપ દેખ કર આ જાઓ કે ક્યા હો રહા હે? મેં વહાં પહુંચા તો દેખા કે આગ જલ રહી હે ઔર લોગ સેંક રહે હૈં. એક શખ્સ આગ પર હાથ સેંકતા હે ઔર કૂખ પર ફેરતા હે ઔર હર તરફસે 'વાપસ ચલ દો, વાપસ ચલ દો'કી આવાઝેં આ રહી હૈં. હર શખ્સ અપને કબીલાવાલોંકો આવાઝ દેકર કેહતા હે કે વાપસ ચલો ઔર હવાકી તેઝીકી વજહસે ચારોં તરફસે પથ્થર ઉન્કે ખયમોં પર બરસ રહે થે. ખયમોંકી રસ્સિયાં ટૂટતી જાતી થીં ઔર ઘોળે વગયરહ જાનવર હલાક હો રહે થે. અબૂ સુફયાન—જો સારી જમાઅતોંકા ઉસ વક્ત ગોયા સરદાર બન રહા થા—આગ પર સેંક રહા થા. મેરે દિલમેં આયા કે મવ્કા અચ્છા હે, ઉસકો નિમટાતા ચલૂં. તર્કશસે તીર નિકાલ કર કમાનમેં ભી રખ લિયા, મગર ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ યાદ આયા કે કોઈ હરકત ન કીજિઓ, દેખ કર ચલે આના. ઈસ લિએ મેંને તીરકો તર્કશમેં રખ દિયા. ઉન્કો શુબા હો ગયા, કેહને લગે તુમમેં કોઈ જાસૂસ હે, હર શખ્સ અપને બરાબરવાલેકા હાથ પકળ લે. મેંને જલ્દીસે એક આદમીકા હાથ પકળ કર પૂછા, તૂ કોન? વહ કેહને લગા, સુબ્હાનલ્લાહ! તૂ મુઝે નહીં જાનતા! મેં ફુલાં હૂં. મેં વહાંસે વાપસ આયા. જબ આધે રાસ્તા પર થા તો તક્રીબન્ બીસ સવાર અમામહ બાંધે હૂએ મુઝે મિલે. ઉન્હોંને કહા, અપને આકાસે કેહ દેના કે અલ્લાહને દુશ્મનોંકા ઈન્તિઝામ કર દિયા, બેફિક્ર રહેં. મેં વાપસ પહુંચા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક છોટી સી ચાદર ઓળ્હે હૂએ નમાઝ પળ્હ રહે થે. યહ હમેશાકી આદતે શરીફા થી કે જબ કોઈ ઘબરાહટકી બાત પેશ આતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાયા કરતે થે. નમાઝસે ફરાગત પર મેંને વહાંકા જો મન્ઝર

દેખા થા, અર્ઝ કર દિયા. જાસૂસકા કિસ્સા સુન કર દન્દાને મુબારક ચમકને લગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝે અપને પાઉં મુબારકકે કરીબ લિટા લિયા ઔર અપની ચાદરકા ઝરા સા હિસ્સા મુઝ પર ડાલ દિયા. મૈંને અપને સીનેકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તલ્વોંસે ચિમટા લિયા. (દુર્રે મન્થૂર)

ફાઈદા:

ઉન્હી હઝરાતકા યહ હિસ્સા થા ઔર ઉન્હીકો ઝયૂબા થા કે ઈસ કદર સખ્તિયોં ઔર દિક્કતોંકી હાલતમેં ભી તા'મીલે ઈરશાદ તન, મન, જાન, માલ સબસે ઝિયાદા અઝીઝ થી. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બિલા ઈસ્તિહ્કાક ઔર બિલા અહ્લિય્યત મુઝ નાપાકકો ભી ઉન્કે ઈત્તિબાઅ્કા કોઈ હિસ્સા નસીબ ફરમા દેં તો ઝહે કિસ્મત!

દસવાં બાબ

અવરતોંકા દીની જઝ્બા

હકીકત યહ હે કે અગર અવરતોંમેં દીનકા શૌક ઔર નેક આ'માલકા જઝ્બા પેદા હો જાએ તો અવલાદ પર ઉસકા અષર ઝરૂરી હે. ઈસકે બર્ખિલાફ હમારે ઝમાનામેં અવલાદકો શુરૂઅ્ હી સે ઐસે માહોલમેં રખ્ખા જાતા હે, જિસમેં ઉસ પર દીનકે ખિલાફ અષર પળે યા કમ અઝ કમ યહ કે દીનકી તરફસે બેતવજ્જુહી પેદા હો જાએ. જબ ઐસે માહોલમેં ઈબ્તિદાઈ ઝિંદગી ગુઝરેગી તો ઉસસે જો નતાઈજ પેદા હોંગે, વહ ઝાહિર હૈં.

(૧) તસ્બીહાતે હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)

હઝરત અલી (રદિ.)ને અપને એક શાગિર્દસે ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં અપના ઔર ફાતિમહ (રદિ.)કા—જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સબસે ઝિયાદા લાડલી બેટી થીં—કિસ્સા સુનાઉં. શાગિર્દને કહા, ઝરૂર. ફરમાયા કે વહ અપને હાથસે ચકકી પીસતી થીં, જિસકી વજહસે હાથમેં નિશાન પળ ગએ થે ઔર ઘરકી ઝાળુ વગયરહ ભી ખૂદ હી દેતી થીં, જિસકી વજહસે કપળે મેલે-કુચેલે રહતે થે. એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ કુછ ગુલામ-બાંદિયાં આઈં. મેંને ફાતિમહ (રદિ.)સે કહા કે તુમ ભી જા કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક ખિદમતગાર માંગ લો. તાકે તુમકો કુછ મદદ મિલ જાવે. વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂઈં. વહાં મજ્મઅ્ થા ઔર શર્મ મિઝાજમેં બહુત ઝિયાદા થી, ઈસ લિએ શર્મકી વજહસે સબકે સામને બાપસે ભી માંગતે હૂએ શર્મ આઈ, વાપસ આ ગઈં. દૂસરે દિન હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂદ તશરીફ લાએ. ઈરશાદ ફરમાયા કે ફાતિમહ (રદિ.)! કલ તુમ કિસ કામકે લિએ ગઈ થીં. વહ શર્મકી વજહસે ચુપ હો ગઈં. મેંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કી યહ હાલત હે કે ચકકીકી વજહસે હાથોંમેં ગટ્ટે પળ ગએ ઔર મશકકી વજહસે સીના પર રસ્સીકે નિશાન હો ગએ. હર વક્તકે કારોબારકી વજહસે કપળે

મેલે રહતે હૈં. મૈંને ઉનસે કલ કહા થા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ ખાદિમ આએ હૂએ હૈં. એક યહ ભી માંગ લેં. ઈસ લિએ ગઈ થીં. બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હે, હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે ઔર અલી (રદિ.)કે પાસ એક હી બિસ્તરહ હે ઔર વહ ભી મેંઢેકી એક ખાલ હે. રાતકો ઉસકો બિછા કર સો જાતે હૈં. સુબ્હકો ઈસી પર ઘાસ-દાના ડાલ કર ઊંટકો ખિલાતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે બેટી સબ્ર કર. હઝરત મૂસા (અલૈ.) ઔર ઉન્કી બીવીકે પાસ દસ બરસ તક એક હી બિછોના (બિસ્તરહ) થા. વહ ભી હઝરત મૂસા (અલૈ.)કા ચોગહ થા. રાતકો ઉસીકો બિછા કર સો જાતે થે. તૂ તક્વા હાસિલ કર ઔર અલ્લાહસે ડર ઔર અપને પરવરદિગારકા ફરીઝહ અદા કરતી રેહ ઔર ઘરકે કારોબારકો અદા કરતી રેહ ઔર જબ સોનેકે વાસ્તે લેટા કરે તો સુબ્હાનલ્લાહ તેતીસ મરતબા, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ તેતીસ મરતબા ઔર અલ્લાહુ અકબર ચોંતીસ મરતબા પળ્હ લિયા કર. યહ ખાદિમસે ઝિયાદા અચ્છી ચીઝ હે. હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે મેં અલ્લાહસે ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે રાઝી હૂં. (મુઅત્તા)

ફાઈદા:

યા'ની જો અલ્લાહકી ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી રઝા મેરે બારહમેં હો, મુઝે બ-ખૂશી મન્ઝૂર હે. યહ થી ઝિંદગી દો જહાંકે બાદશાહકી બેટીકી! આજ હમ લોગોંમેંસે કિસીકે પાસ દો પૈસા હો જાએં તો ઉસકે ઘરવાલે ઘરકા કામકાજ દર કિનાર, અપના કામ ભી ન કર સકેં. પાખાનામેં લોટા ભી મામા હી રખ કર આએ. ઈસ વાકિઅહમેં જો ઊપર ઝિક્ર કિયા ગયા, સિર્ફ સોનેકે વક્તકા ઝિક્ર હે. દૂસરી હદીષોંમેં હર નમાઝકે બા'દ તેતીસ મરતબા યહ તીનોં કલિમે ઔર એક મરતબા:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

ભી આયા હે.

(૨) હઝરત આઈશહ (રદિ.) કા સદકા

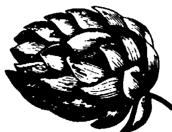
હઝરત આઈશહ (રદિ.)કી ખિદમતમેં દો ગુનેં દિરહમોંકી ભર કર પેશ કી ગઈ, જિનમેં એક લાખસે ઝિયાદા દિરહમ થે. હઝરત આઈશહ (રદિ.)ને તબાક મંગાયા ઔર ઉન્કો ભર ભર કર તક્સીમ ફરમાના શુરૂઅ્ કર દિયા ઔર શામ તક સબ ખત્મ કર દીએ. એક દિરહમ ભી બાકી ન છોળા. ખૂદ

રોઝહદાર થીં. ઈફતારકે વક્ત બાંદીસે કહા કે ઈફતારકે લિએ કુછ લે આઓ. વહ એક રોટી ઔર ઝયતૂનકા તેલ લાઈ ઔર અર્ઝ કરને લગીં, ક્યા અછ્છા હોતા કે એક દિરહમકા ગોશ્ત હી મંગા લેતી! આજ હમ રોઝહ ગોશ્તસે ઈફતાર કર લેતે. ફરમાને લગીં, અબ તઅન દેનેસે ક્યા હો! ઉસ વક્ત યાદ દિલાતી તો મેં મંગા લેતી. (તઝકિરહ)

ફાઈદા:

હઝરત આઈશહ (રદિ.)કી ખિદમતમેં ઈસ નો'અકે નઝરાને અમીર મુઆવિયહ (રદિ.), હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) વગયરહ હઝરાતકી તરફસે પેશ કિએ જાતે થે. ક્યૂંકે વહ ઝમાના ફુતૂહાતકી કષ્રતકા થા. મકાનોંમેં ગલ્લહકી તરહસે અશરફિયોંકે અંબાર પળે રહતે થે ઔર ઉસકે બા-વુજૂદ અપની ઝિંદગી નિહાયત સાદહ ઔર નિહાયત મા'મૂલી ગુઝારી જાતી થી. હત્તા કે ઈફતારકે વાસ્તે ભી મામાકે યાદ દિલાનેકી ઝરૂરત થી. પચ્ચીસ હઝાર રૂપિયેકે કરીબ તક્સીમ કર દિયા ઔર યહ ભી ખ્યાલ ન આયા કે મેરા રોઝહ હે ઔર ગોશ્ત ભી મંગાના હે. આજકલ ઈસ કિસમકે વાકિઆત ઈતને દૂર હો ગએ હૈં કે ખૂદ વાકિઅહકે સચ્ચા હોનેમેં તરદ્દુદ હોને લગા, લેકિન ઉસ ઝમાનાકી આમ ઝિંદગી જિન લોગોંકી નઝરમેં હે, ઉન્કે નઝદીક યહ ઔર ઈસ કિસમકે સેંકળોં વાકિઆત કુછ ભી તઅજ્જુબકી ચીઝ નહીં. ખૂદ હઝરત આઈશહ (રદિ.)કે બહુતસે વાકિઆત ઈસકે કરીબ કરીબ હૈં. એક દફા' રોઝહદાર થીં ઔર ઘરમેં એક રોટીકે સિવા કુછ ન થા. એક ફકીરને આ કર સવાલ કિયા. ખાદિમહસે ફરમાયા કે વહ રોટી ઉસકો દે દો. ઉસને અર્ઝ કિયા કે ઈફતારકે લિએ ઘરમેં કુછ ભી નહીં. ફરમાયાં, ક્યા મુઝાઈકહ હે. વહ રોટી ઉસકો દે દો. ઉસંને દે દી. (મુઅત્તા)

એક મરતબા એક સાંપ માર દિયા. ખ્વાબમેં દેખા, કોઈ કેહતા હે કે તુમને એક મુસલમાનકો કત્લ કર દિયા. ફરમાયા, અગર વહ મુસલમાન હોતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીવિયોંકે યહાં ન આતા. ઉસને કહા, મગર પરદેકી હાલતમેં આયા થા. ઉસ પર ઘબરા કર આંખ ખુલ ગઈ ઔર બારહ હઝાર દિરહમ—જો એક આદમીકા ખૂં-બહા હોતે હૈં—સદ્કા કિએ. ઉરવહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેંને એક દફા' દેખા કે સત્તર હઝાર દિરહમ સદ્કા કિએ ઔર અપને કુરતામેં પેવન્દ લગ રહા થા. (બુખારી)

(૩) હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કા હઝરત આઈશહ (રદિ.) કો સદકસે રોકના ઔર હઝરત આઈશહ (રદિ.) કા ખફા હોના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) હઝરત આઈશહ (રદિ.)કે ભાંજે થે ઔર વહ ઉનસે મુહબ્બત બહુત ફરમાંતી થીં. ઉન્હોંને હી ગોયા ભાંજેકો પાલા થા. હઝરત આઈશહ (રદિ.)કી ઈસ ફય્યાઝીસે પરેશાન હોકર કે ખૂદ તકલીફેં ઉઠાએં ઔર જો આએ વહ ફવ્રન્ ખર્ચ કર દેં, એક દફા' કેહ દિયા કે ખાલહકા હાથ કિસી તરહ રોકના ચાહિએ. હઝરત આઈશહ (રદિ.)કો ભી યહ ફકૂરા પહુંચ ગયા. ઈસ પર નારાઝ હો ગઈ કે મેરા હાથ રોકના ચાહતા હે ઔર ઉનસે ન બોલનેકી નઝરકે તૌર પર કસમ ખાઈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કો ખાલહકી નારાઝીકા બહુત સદ્મા હુવા. બહુતસે લોગોંસે સિફારિશ કરાઈ, મગર ઉન્હોંને અપની કસમકા ઉઝ્ર ફરમા દિયા. આખિર જબ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) બહુત હી પરેશાન હૂએ તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નન્હિયાલકે દો હઝરાતકો સિફારિશી બના કર સાથ લે ગએ. વહ દોનોં હઝરાત ઈજાઝત લેકર અંદર ગએ. યહ ભી છુપ કર સાથ હોલિએ. જબ વહ દોનોં પરદાકે પીછે બેઠે તો હઝરત આઈશહ (રદિ.) પરદાકે અંદર બેઠ કર બાતચીત ફરમાને લગીં તો યહ જલદીસે પરદામેં ચલે ગએ ઔર જા કર ખાલહ (રદિ.)સે લિપટ ગએ ઔર બહુત રોએ ઔર ખૂશામદ કી. વહ દોનોં હઝરાત ભી સિફારિશ કરતે રહે ઔર મુસલમાનસે બોલના છોળનેકે મુતઅલ્લિક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાત યાદ દિલાતે રહે ઔર અહાદીષમેં જો મુમાનઅત ઉસકી આઈ હે, વહ સુનાતે રહે, જિસકી વજહસે હઝરત આઈશહ (રદિ.) ઉન અહાદીષમેં જો મુમાનઅત ઔર મુસલમાનસે બોલના છોળને પર જો ઈતાબ વારિદ હુવા હે, ઉસકી તાબ ન લા સકીં ઔર રોને લગીં. આખિર મુઆફ ફરમા દિયા ઔર બોલને લગીં, લેકિન અપની ઈસ કસમકે કફ્ફારહમેં બાર બાર ગુલામ આઝાદ કરતી થીં, હત્તા કે ચાલીસ ગુલામ આઝાદ કિએ ઔર જબ ભી ઈસ કસમકે તોળનેકા ખ્યાલ આ જાતા, ઈતના રોતીં કે દોપટ્ટા તક આંસૂઓંસે ભીગ જાતા. (બુખારી)

ફાઈદા:

હમ લોગ સુબ્હસે શામ તક કિતની કસમેં એક સાંસમેં ખા લેતે હેં ઔર ફિર ઉસકી કિતની પરવાહ કરતે હેં, ઉસકા જવાબ અપને હી સોચનેકા હે.

દૂસરા શખ્સ કોન હર વક્ત પાસ રહતા હે, જો બતા દે; લેકિન જિન લોગોંકે યહાં અલ્લાહકે નામકી વક્અત હે ઔર અલ્લાહસે અહ્દ કર લેનેકે બા'દ પૂરા કરના ઝરૂરી હે, ઉનસે પૂછો કે અહ્દકે પૂરા ન હોનેસે દિલ પર ક્યા ગુઝરતી હે? ઈસી વજહસે હઝરત આઈશહ (રદિ.)કો જબ યહ વાકિઅહ યાદ આતા થા તો બહુત ઝિયાદહ રોતી થીં.

(૪) હઝરત આઈશહ (રદિ.) કી હાલત અલ્લાહકે ખૌફસે

હઝરત આઈશહ (રદિ.)સે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો જિતની મુહબ્બત થી, વહ કિસીસે મખ્ફી નહીં, હત્તા કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસીને પૂછા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સબસે ઝિયાદહ મુહબ્બત કિસસે હે? તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ આઈશહ (રદિ.)સે. ઈસકે સાથ હી મસાઈલસે ઈતની ઝિયાદા વાકિફ થીં કે બળે બળે સહાબા (રદિ.) મસાઈલકી તહ્કીકકે લિએ આપ (રદિ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હોતે થે. હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ ઉન્કો સલામ કરતે થે. જન્નતમેં ભી હઝરત આઈશહ (રદિ.)કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીવી હોનેકી બશારત દી ગઈ હે. મુનાફિકોંને આપ પર તોહમત લગાઈ તો કુર્આન શરીફમેં આપ (રદિ.)કી બરાઅત નાઝિલ હૂઈ. ખૂદ હઝરત આઈશહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે દસ ખુસૂસિય્યાત મુઝમેં ઐસી હૈં કે કોઈ દૂસરી બીવી ઉનમેં શરીક નહીં. ઈબ્ને સઅદને ઉન્કો મુફસ્સલ નક્લ કિયા હે. સદ્કાકી કેફિયત પેહલે કિસ્સોંસે મા'લૂમ હો હી ચુકી, લેકિન ઈન સબ બાતોંકે બા-વુજૂદ અલ્લાહકે ખૌફકા યહ હાલ થા, ફરમાયા કરતીં કે કાશ, મેં દરખ્ત હી હો જાતી કે તસ્બીહ કરતી રહતી ઔર કોઈ આખિરતકા મુતાલબા મુઝસે ન હોતા! કાશ, મેં પથ્થર હોતી! કાશ, મેં મિટ્ટીકા ડલા હોતી! કાશ, મેં પેદા હી ન હોતી! કાશ, મેં દરખ્તકા પત્તા હોતી! કાશ, મેં કોઈ ઘાસ હોતી!

ફાઈદા:

અલ્લાહકે ખૌફકા યહ મન્ઝર દૂસરે બાબકે પાંચવેં ઔર છટે કિસ્સામેં ભી ગુઝર ચુકા હે. ઈન હઝરાતકી યહ આમ હાલત થી. અલ્લાહસે ડરના ઉન્હીંકા હિસ્સા થા.

(૫) હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) કે ખાવિન્દકી દુઆ ઔર હિજરત

ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પેહલે હઝરત અબૂ સલ્મહ સહાબી (રદિ.)કી નિકાહમેં થીં. દોનોંમેં બહુત હી ઝિયાદા મુહબ્બત ઔર તઅલ્લુક થા, જિસકા અંદાઝા ઈસ કિસ્સાસે હોતા હે કે એક મરતબા ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.)ને અબૂ સલ્મહ (રદિ.)સે કહા કે મેંને યહ સુના હે કે અગર મર્દ ઔર અવરત દોનોં જન્નતી હોં ઔર અવરત * મર્દકે બા'દ કિસીસે નિકાહ ન કરે તો વહ અવરત જન્નતમેં ઉસી મર્દકો મિલેગી. ઈસી તરહ અગર મર્દ દૂસરી અવરતસે નિકાહ ન કરે તો વહી અવરત ઉસકો મિલેગી. ઈસ લિએ લાઓ, હમ ઔર તુમ દોનોં અહ્દ કર લેં કે હમમેંસે જો પેહલે મર જાએ, દૂસરા નિકાહ ન કરે. અબૂ સલ્મહ (રદિ.)ને કહા કે તુમ મેરા કેહના માન લોગી? ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.)ને કહા કે મેં તો ઈસી વાસ્તે મશ્વરા કર રહી હૂં કે તુમ્હારા કેહના માનૂં. અબૂ સલ્મહ (રદિ.)ને કહા કે તૂ મેરે બા'દ નિકાહ કર લેના. ફિર દુઆ કી કે યા અલ્લાહ ! મેરે બા'દ ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.)કો મુઝસે બેહતર ખાવિન્દ અતા ફરમા, જો ન ઉસકો રંજ પહુંચાએ, ન તકલીફ દે. ઈબ્તિદાએ ઈસ્લામમેં દોનોં મિયાં-બીવીને હબ્શાકી હિજરત કી. ઈસકે બા'દ વહાંસે વાપ્સી પર મદીનહ તય્યિબહકી હિજરત કી, જિસકા મુફસ્સલ હાલ ખૂદ ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) બયાન કરતી હૈં કે જબ અબૂ સલ્મહ (રદિ.)ને હિજરતકા ઈરાદા કિયા તો અપને ઊંટ પર સામાન લાદા ઔર મુઝે ઔર મેરે બેટેકો સવાર કિયા ઔર ખૂદ ઊંટકી નકીલ હાથમેં લેકર ચલે. મેરે મયૂકેકે લોગોં–બનૂ મુગયરહને દેખ

★ અગર અવરત દૂસરે ખાવિન્દસે નિકાહ કર લે તો ઈસમેં દો હદીષેં વારિદ હૂઈ હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે વહ દૂસરેકો મિલેગી ઔર દૂસરી હદીષમેં આયા હે કે ઉસકો ઈખ્તિયાર દે દિયા જાએગા કે જિસ ખાવિન્દકે પાસ રહના ચાહે ઉસકો ઈખ્તિયાર કર લે. યહ દૂસરી હદીષ ઝિયાદા મશ્હૂર હે ઔર યહ ભી હો સકતા હે કે જિન અવરતોંકોં દોનોં ખાવિન્દ બરાબર હોં ઉન્કે હકમેં પેહલી હદીષ હો. ઈસ બારેમેં ભી રિવાયાત મુખ્તલિફ હૈં કે હર શખ્સકો કિતની બીબિયાં મિલેંગી.

લિયા. ઉન્હોંને અબૂ સલ્મહ (રદિ.)સે કહા કે તુમ અપની ઝાતકે બારેમેં તો આઝાદ હો સકતે હો, મગર હમ અપની લળકીકો તુમ્હારે સાથ ક્યૂં જાને દેં કે યહ શહર દર શહર ફિરે. યહ કેહ કર ઊંટકી નકીલ અબૂ સલ્મહ (રદિ.)કે હાથસે છીન લી ઔર મુઝે ઝબરદસ્તી વાપસ લે આએ. મેરે સસુરાલકે લોગ બનૂ અબ્દિલ અસદકો—જો અબૂ સલ્મહ (રદિ.)કે રિશ્તાદાર થે, જબ ઈસ કિસ્સાકી ખબર મિલી તો વહ મેરે મયૂકાવાલોં—બનૂ મુગયરહસે ઝગળને લગે કે તુમ્હેં અપની લળકીકા ઈખ્તિયાર હે, મગર હમ અપને લળકે સલ્મહ (રદિ.)કો તુમ્હારે પાસ ક્યૂં છોળ દેં, જબ કે તુમને અપની લળકીકો ઉસકે ખાવિન્દકે પાસ નહીં છોળા ઔર યહ કેહ કર મેરે લળકે સલ્મહકો ભી મુઝસે છીન લિયા. અબ મેં ઔર મેરા લળકા ઔર મેરા શવહર તીનોં જુદા જુદા હો ગએ. ખાવિન્દ તો મદીનહ ચલે ગએ. મેં અપને મયૂકહમેં રહ ગઈ ઔર બેટા અપની દધિયાલમેં પહુંચ ગયા. મેં રોઝ મેદાનમેં નિકલ જાતી ઔર શામ તક રોયા કરતી. ઈસી તરહ પૂરા એક સાલ મુઝે રોતે ગુઝર ગયા. ન મેં ખાવિન્દકે પાસ જા સકી, ન બચ્ચા મુઝે મિલ સકા. એક દિન મેરે એક ચચાઝાદ ભાઈને મેરે હાલ પર તર્સ ખા કર અપને લોગોંસે કહા કે તુમ્હેં ઈસ મિસ્કીનહ પર તર્સ નહીં આતા કે ઉસકો બચ્ચા ઔર ખાવિન્દસે તુમને જુદા કર રખ્ખા હે? ઉસકો ક્યૂં નહીં છોળ દેતે? ગર્ઝ મેરે ચચાઝાદ ભાઈને કેહ-સુન કર ઈસ બાત પર ઉન સબકો રાઝી કર લિયા. ઉન્હોંને મુઝે ઈજાઝત દે દી કે તૂ અપને ખાવિન્દકે પાસ જાના ચાહતી હો તો ચલી જા. યહ દેખ કર બનૂ અબ્દિલ અસદને ભી લળકા દે દિયા. મેંને એક ઊંટ તય્યાર કિયા ઔર બચ્ચા ગોદમેં લેકર ઊંટ પર તન્હા સવાર હો કર મદીનહકો ચલ દી. તીન-ચાર મીલ ચલી થી કે તન્ઈમમેં ઉષ્માન ઈબ્ને તલ્હા મુઝે મિલે. મુઝસે પૂછા કે અકેલી કહાં જા રહી હો? મેંને કહા કે અપને ખાવિન્દકે પાસ મદીનહ જા રહી હૂં. ઉન્હોંને કહા, કોઈ તુમ્હારે સાથ નહીં? મેંને કહા કે અલ્લાહકી ઝાતકે સિવા કોઈ નહીં હે. ઉન્હોંને મેરે ઊંટકી નકીલ પકળી ઔર આગે આગે ચલ દીએ. ખુદાપાકકી કસમ, મુઝે ઉષ્માનસે ઝિયાદા શરીફ આદમી કોઈ નહીં મિલા. જબ ઉતરનેકા વક્ત હોતા, વહ મેરે ઊંટકો બિઠા કર ખૂદ અલાહિદા દરખ્તકી આળમેં હો જાતે. મેં ઉતર જાતી ઔર જબ સવાર હોનેકા વક્ત હોતા, ઊંટકો સામાન વગયરહ લાદ કર મેરે કરીબ બિઠા દેતે. મેં ઉસ પર સવાર હો જાતી ઔર વહ આ કર ઉસકી નકીલ પકળ કર આગે આગે ચલને લગતે. ઈસી તરહ હમ મદીનહ મુનવ્વરહ પહુંચે. જબ કુબામેં પહુંચે તો ઉન્હોંને કહા કે તુમ્હારા ખાવિન્દ યહીં હે. ઉસ વક્ત તક અબૂ સલ્મહ (રદિ.) કુબા હી મેં મુકીમ થે. ઉષ્માન મુઝે વહાં પહુંચા કર ખૂદ મક્કએ મુકર્રમહ વાપસ હો ગએ. ફિર કહા કે ખુદાકી કસમ, ઉષ્માન ઈબ્ને

તલ્હા (રદિ.)સે ઝિયાદા કરીમ ઔર શરીફ આદમી મૈંને નહીં દેખા. ઔર ઈસ સાલમેં જિતની મશક્કત ઔર તકલીફ મૈંને બરદાશ્ત કી હે, શાયદ હી કિસીને કી હો.
(ઉસ્દુલ ગાબહ)

ફાઈદા:

અલ્લાહ પર ભરોસાકી બાત થી કે તન્હા હિજરતકે ઈરાદાસે ચલ દેં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને ફઝ્લસે ઉન્કી મદદકા સામાન મુહય્યા કર દિયા. જો અલ્લાહ પર ભરોસા કર લેતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી મદદ ફરમાતા હે. બંદોંકે દિલ ઉસીકે કબ્ઝામેં હૈં. હિજરતકા સફર અગર કોઈ મહરમ ન હો તો તન્હા ભી જાઈઝ હે, બ-શર્તે કે હિજરત ફર્ઝ હો. ઈસ લિએ ઉન્કે તન્હા સફર પર શરઈ ઈશ્કાલ નહીં.

(૬) હઝરત ઉમ્મે ઝિયાદ (રદિ.) કી ચંદ અવરતોંકે સાથ ખયબરકી જંગમેં શિર્કત

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં મર્દોંકો તો જિહાદકી શિર્કતકા શૌક થા હી, જિસકે વાકિઆત કષ્રતસે નક્લ કિએ જાતે હૈં. અવરતેં ભી ઈસ ચીઝમેં મર્દોંસે પીછે નહીં થીં. હમેશા મુશ્તાક રૈહતી થીં ઔર જહાં મવ્કા મિલતા પહુંચ જાતીં. ઉમ્મે ઝિયાદ (રદિ.) કેહતી હૈં કે ખયબરકી લળાઈમેં હમ છે અવરતેં જિહાદમેં શિર્કતકે લિએ ચલ દીં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈત્તિલાઅ્ મિલી તો હમકો બુલાયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચેહરએ અનવર પર ગુસ્સાકે આષાર થે. ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ કિસકી ઈજાઝતસે આઈં ઔર કિસકે સાથ આઈં? હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમકો ઊન બુનના આતા હે ઔર જિહાદમેં ઉસકી ઝરૂરત પળતી હે. ઝખ્મોંકી દવાએં ભી હમારે પાસ હૈં ઔર કુછ નહીં તો મુજાહિદીનકો તીર હી પકળાનેમેં મદદ દે દેંગે ઔર જો બીમાર હોગા ઉસકી દવાદારૂકી મદદ હો સકેગી. સત્તૂ વગયરહ ઘોલને ઔર પિલાનેમેં કામ દે દેંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઠેર જાનેકી ઈજાઝત દે દી.

ફાઈદા:

હક તઆલા શાનુહૂને ઉસ વક્ત અવરતોંમેં ભી કુછ એસા વલવલા ઔર જુર્અત પયદા ફરમાઈ થી, જો આજકલ મર્દોંમેં ભી નહીં હે. દેખિએ, યહ સબ અપને શૌકસે ખૂદ હી પહુંચ ગઈં ઔર કિતને કામ અપને કરનેકે લિએ તજવીઝ કર લિએ. હુનૈનકી લળાઈમેં ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) બા-વુજૂદ યહ કે

હામિલહ થીં, અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબી તલ્હા (રદિ.) પેટમેં થે, શરીક હૂઈ ઔર એક ખંજર સાથ લિએ રહતી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે યહ કિસ લિએ હે? અર્ઝ કિયા કે અગર કોઈ કાફિર મેરે પાસ આએગા તો ઉસકે પેટમેં ભોંક દૂંગી. ઈસસે પેહલે ઉહદ વગયરહકી લળાઈમેં ભી યહ શરીક હોતી થીં. ઝખ્મિયોંકી દવાદારૂ ઔર બીમારોંકી ખિદમત કરતી થીં. હઝરત અનસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત આઈશહ (રદિ.) ઔર ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.)કો દેખા કે નિહાયત મુસ્તઅદીસે મશક ભર કર લાતી થીં ઔર ઝખ્મિયોંકો પાની પિલાતી થીં ઔર જબ ખાલી હો જાતી તો ફિર ભર લાતીં.

(૭) હઝરત ઉમ્મે હરામ (રદિ.) કી ગઝ્વતુલ બહ્રમેં શિર્કતકી તમન્ના

હઝરત ઉમ્મે હરામ (રદિ.) હઝરત અનસ (રદિ.)કી ખાલહ થીં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કષ્રતસે ઉન્કે ઘર તશરીફ લે જાતે ઔર કભી દો-પહર વગયરહકો વહીં આરામ ભી ફરમાતે થે. એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કે ઘર આરામ ફરમા રહે થે કે મુસ્કુરાતે હૂએ ઉઠે. ઉમ્મે હરામ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે માં-બાપ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાન હોં, કિસ બાત પર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુસ્કુરા રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મેરી ઉમ્મતકે કુછ લોગ મુઝે દિખલાએ ગએ, જો સમંદર પર લળાઈકે ઈરાદાસે ઈસ તરહ સવાર હૂએ, જૈસે તખ્તોં પર બાદશાહ બેઠે હોં. ઉમ્મે હરામ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દુઆ ફરમા દીજિએ, હક તઆલા શાનુહૂ મુઝે ભી ઉનમેં શામિલ ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ભી ઉનમેં શામિલ હોગી. ઈસકે બા'દ ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને આરામ ફરમાયા ઔર ફિર મુસ્કુરાતે હૂએ ઉઠે. ઉમ્મે હરામ (રદિ.)ને ફિર મુસ્કુરાનેકા સબબ પૂછા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફિર ઈસી તરહ ઈરશાદ ફરમાયા: ઉમ્મે હરામ (રદિ.)ને ફિર વહી દરખ્વાસ્ત કી કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ દુઆ ફરમાવેં કે મૈં ભી ઉનમેં હૂં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ પેહલી જમાઅતમેં હોગી. ચુનાંચે હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં અમીર મુઆવિયહ (રદિ.)ને—જો શામકે હાકિમ થે— જઝાઈરે કુબ્રસ પર

હમ્લાકી ઈજાઝત ચાહી. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)ને ઈજાઝત દે દી. અમીર મુઆવિયહ (રદિ.)ને એક લશ્કરકે સાથ હમ્લા ફરમાયા, જિસમેં ઉમ્મે હરામ (રદિ.) ભી અપને ખાવિન્દ હઝરત ઉબાદહ (રદિ.)કે સાથ લશ્કરમેં શરીક હૂઈ ઔર વાપ્સી પર એક ખચ્ચર પર સવાર હો રહી થીં કે વહ બિદકા ઔર યહ ઉસ પરસે ગિર ગઈ, જિસસે ગરદન ટૂટ ગઈ ઔર ઈન્તિકાલ ફરમા ગઈ ઔર વહીં દફન કી ગઈ. (બુખારી)

ફાઈદા:

યહ વલવલા થા જિહાદમેં શિર્કતકા કે હર લળાઈમેં શિર્કતકી દુઆ કરાતી થીં, મગર ચૂંકે ઈન દોનોં લળાઈયોંમેંસે પેહલી લળાઈમેં ઈન્તિકાલ ફરમાના મુતઅય્યન થા, ઈસ લિએ દૂસરી લળાઈમેં શિર્કત ન હો સકી ઔર ઈસી વજહસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસમેં શિર્કતકી દુઆ ભી ન ફરમાઈ થી.

(૮) હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) કી લળકેકે મરને પર ખાવિન્દસે હમબિસ્તરી

ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) હઝરત અનસ (રદિ.)કી વાલિદહ થીં, જો અપને પેહલે ખાવિન્દ યા'ની હઝરત અનસ (રદિ.)કે વાલિદકી વફાતકે બા'દ બેવા' હો ગઈ થીં ઔર હઝરત અનસ (રદિ.)કી પરવરિશકે ખ્યાલસે કુછ દિનોં તક નિકાહ નહીં કિયા થા. ઉસકે બા'દ હઝરત અબૂ તલ્હા (રદિ.)સે નિકાહ કિયા, જિનસે એક સાહિબઝાદહ અબૂ ઉમૈર (રદિ.) પયદા હૂએ, જિનસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ ઉન્કે ઘર તશરીફ લે જાતે તો હંસી ભી ફરમાયા કરતે થે. ઈત્તિફાકસે અબૂ ઉમૈર (રદિ.)કા ઈન્તિકાલ હો ગયા. ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.)ને ઉન્કો નહ્લાયા-ધુલાયા, કફન પેહ્નાયા ઔર એક ચારપાઈ પર લિટા દિયા. અબૂતલ્હા (રદિ.)કા રોઝહ થા. ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.)ને ઉન્કે લિએ ખાના વગયરહ તય્યાર કિયા ઔર ખૂદ અપને આપકો ભી આરાસ્તહ કિયા, ખૂશ્બૂ વગયરહ લગાઈ. રાતકો ખાવિન્દ આએ. ખાના વગયરહ ભી ખાયા. બચ્ચાકા હાલ પૂછા તો ઉન્હોંને કેહ દિયા કે અબ તો સુકૂન હે. મા'લૂમ હોતા હે, બિલ્કુલ અછ્છા હો ગયા. વહ બેફિક્ર હો ગએ. રાતકો ખાવિન્દને સોહબત ભી કી. સુબ્હકો જબ વહ ઉઠે તો કેહને લગીં, એક બાત દરયાફ્ત કરના થી. અગર કોઈ શખ્સ કિસીકો માંગી ચીઝ દે દે, ફિર વહ ઉસે વાપસ લેને લગે તો વાપસ દેના ચાહિએ યા ઉસે રોક લે, વાપસ ન કરે? વહ કેહને લગે કે ઝરૂર વાપસ કર દેના ચાહિએ, રોકનેકા

કયા હક હે? માંગી ચીઝકા તો વાપસ કરના હી ઝરૂરી હે. યહ સુન કર ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.)ને કહા કે તુમ્હારા લળકા—જો અલ્લાહકી અમાનત થા—વહ અલ્લાહને લે લિયા. અબૂ તલ્હા (રદિ.)કો ઈસ પર રંજ હુવા ઔર કેહને લગે કે તુમને મુઝકો ખબર ભી ન કી? સુબ્હકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અબૂ તલ્હા (રદિ.)ને ઈસ સારે કિસ્સાકો અર્ઝ કિયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દુઆ દી ઔર ફરમાયા કે શાયદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈસ રાતમેં બરકત અતા ફરમાવેં. એક અન્સારી (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી દુઆકી બરકત દેખી કે ઉસ રાતકે હમલસે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબી તલ્હા (રદિ.) પયદા હૂએ, જિન્કે નવ બચ્ચે હૂએ. સબને કુર્આન શરીફ પળ્હા.

(બુખારી-ફત્હ)

ફાઈદા:

બળે સબ્ર ઔર હિમ્મતકી બાત હે કે અપના બચ્ચા મર જાએ ઔર ઐસી તરહ ઉસકો બરદાશ્ત કિયા જાએ કે ખાવિન્દકો ભી મહસૂસ ન હોને દે. ચૂંકે ખાવિન્દકા રોઝા થા, ઈસ લિએ ખ્યાલ હુવા કે ખબર હોને પર ખાના ભી મુશ્કિલ હોગા.

(૯) હઝરત ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.) કા અપને બાપકો બિસ્તર પર ન બેઠને દેના

ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પેહલે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જહશકે નિકાહમેં થીં. દોનોં ખાવિન્દ-બીવી સાથ હી મુસલમાન હૂએ ઔર હબ્શાકી હિજરત ભી ઈકઠ્ઠે હી કી. વહાં જા કર ખાવિન્દ મુર્તદ હો ગયા ઔર ઉસી હાલતે ઈર્તિદાદમેં ઈન્તિકાલ કિયા. હઝરત ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.)ને યહ બેવૂગીકા ઝમાના હબ્શા હી મેં ગુઝ્રા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને વહીં નિકાહકા પયામ ભેજા ઔર હબ્શાકે બાદશાહકી મઅ્રિફત નિકાહ હુવા. જૈસા કે બાબકે ખત્મ પર બીબિયોંકે બયાનમેં આએગા. નિકાહકે બા'દ મદીનહ તય્યિબહ તશરીફ લાઈં. સુલહકે ઝમાનામેં ઉન્કે બાપ અબૂ સુફયાન મદીનહ તય્યિબહ આએ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુલહકી મઝબૂતીકે લિએ ગુફ્તગૂ કરનાં થી. બેટીસે મિલને ગએ. વહાં બિસ્તર બિછા હુવા થા. ઉસ પર બેઠને લગે તો હઝરત ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.)ને વહ બિસ્તર ઉલટ દિયા. બાપકો તઅજ્જુબ હુવા કે બ-જાએ બિસ્તર બિછાનેકે ઉસ બિછે હૂએકો ભી ઉલટ દિયા?! પૂછા કે યહ બિસ્તરહ મેરે કાબિલ નહીં થા, ઈસ લિએ લપેટ દિયા

યા મેં બિસ્તરહકે કાબિલ નહીં થા? હઝરત ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.)ને ફરમાયા કે યહ અલ્લાહકે પાક ઔર પ્યારે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા બિસ્તર હે ઔર તુમ બ-વજ્હે મુશ્રિક હોનેકે નાપાક હો. ઉસ પર કૈસે બિઠા સકતી હૂં. બાપકો ઈસ બાતસે બહુત રંજ હુવા ઔર કહા કે તુમ મુઝસે જુદા હોનેકે બા'દ બુરી આદતોંમેં મુબ્તલા હો ગઈ, મગર ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.)કે દિલમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી જો અઝ્મત થી, ઉસકે લિહાઝસે વહ કબ ઉસકો ગવારા કર સકતી થીં કે કોઈ નાપાક મુશ્રિક–બાપ હો યા ગેર હો–હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બિસ્તર પર બેઠ સકે! એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ચાશ્તકી બારહ રકા'તોંકી ફઝીલત સુની તો હમેશા ઉન્કો પાબંદીસે નિભા દિયા. ઉન્કે વાલિદ ભી જિન્કા કિસ્સા અભી ગુઝરા હે–બા'દમેં મુસલમાન હો ગએ થે. જબ ઉન્કા ઈન્તિકાલ હુવા તો તીસરે દિન ખૂશ્બૂ મંગાઈ ઔર ઉસકો ઈસ્તિઅ્માલ કિયા ઔર ફરમાયા કે મુઝે ન ખૂશ્બૂકી ઝરૂરત, ન રગબત, મગર મેંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ફરમાતે હૂએ સુના કે અવરતકો જાઈઝ નહીં કે ખાવિન્દકે અલાવા કિસી પર તીન દિનસે ઝિયાદા સોગ કરે. હાં, ખાવિન્દકે લિએ ચાર મહીના દસ દિન હૈં. ઈસ લિએ ખૂશ્બૂ ઈસ્તિઅ્માલ કરતી હૂં કે સોગ ન સમઝા જાએ. જબ ખૂદ અપને ઈન્તિકાલકા વક્ત હુવા તો હઝરત આઈશા (રદિ.)કો બુલાયા ઔર ઉનસે કહા કે મેરા-તુમ્હારા મુઆમલા સોકનકા થા ઔર સોકનોંમેં આપસમેં કિસી ન કિસી બાત પર થોળી-બહુત રંજિશ હો હી જાતી હે. અલ્લાહ મુઝે ભી મુઆફ ફરમાવેં ઔર તુમ્હેં ભી. હઝરત આઈશા (રદિ.)ને ફરમાયા, અલ્લાહ તુમ્હેં સબ મુઆફ કરે ઔર દરગુઝર ફરમાએં. યહ સુન કર કેહને લગીં કે તુમને મુઝે ઈસ વક્ત બહુત હી ખૂશી પહુંચાઈ, અલ્લાહ તુમ્હેં ભી ખૂશો-ખુર્રમ રખ્ખે. ઉસકે બા'દ ઈસી તરહ ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.)કે પાસ ભી આદમી ભેજા.

(તબકાત)

ફાઈદા:

સોકનોંકે જો તઅલ્લુકાત આપસમેં હોતે હૈં, વહ એક-દૂસરેકી સૂરત ભી દેખના નહીં ચાહા કરતીં, મગર ઉન્કો યહ ઈહ્તિમામ થા કે દુન્યાકા જો મુઆમલા હો, વહ યહીં નિમટ જાએ. આખિરતકા બોઝ સર પર ન રહે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અઝ્મત ઔર મુહબ્બતકા અંદાઝા તો ઉસ બિસ્તરહકે મુઆમલાસે હો હી ગયા.

(૧૦) હઝરત ઝયનબ (રદિ.) કા ઈફકકે મુઆમલામેં સફાઈ પેશ કરના

ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત ઝયનબ બિન્તે જહશ (રદિ.) રિશ્તામેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ફૂપી-ઝાદ બહન થીં. શુરૂઅ્ હી ઝમાનામેં મુસલમાન હો ગઈ થીં. ઈબ્તિદામેં આપકા નિકાહ હઝરત ઝૈદ (રદિ.)સે હુવા, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે આઝાદ કિએ હૂએ ગુલામ થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મુતબન્ના ભી થે, જિસકો લે-પાલક કેહતે હૈં. ઈસી વજહસે ઝૈદ (રદિ.) ઈબ્ને મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કેહલાતે થે, મગર ઝૈદ (રદિ.)સે હઝરત ઝયનબ(રદિ.)કા નિબાહ ન હો સકા તો ઉન્હોંને તલાક દે દી. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ ખ્યાલસે કે ઝમાનએ જાહિલિય્યતકી એક રસ્મ ટૂટે. વહ યહ કે મુતબન્ના બિલ્કુલ હી બેટે જૈસા હોતા હે ઔર ઉસકી બીવીસે નિકાહ ભી ન કરના ચાહિએ, ઈસ લિએ અપને નિકાહકા પયામ ભેજા. હઝરત ઝયનબ (રદિ.)ને જવાબ દિયા કે મેં અપને રબસે મશ્વરહ કર લૂં. યહ કેહ કર વુઝૂ કિયા ઔર નમાઝકી નિય્યત બાંધી કે અલ્લાહસે મશ્વરા બગૈર મેં કુછ જવાબ નહીં દેતી, જિસકી બરકત યહ હૂઈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નિકાહ હઝરત ઝયનબ (રદિ.)સે કિયા ઔર કુર્આને પાકકી આયત:

فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا لِكَيْلَا يَكُوْنَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِيْٓ اَزْوَاجِ اَدْعِيَاۤئِهِمْ
اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ؕ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ۝

(પસ જબ ઝૈદ (રદિ.)ને અપની હાજતકો ઉસસે પૂરા કર લિયા તો હમને ઉસકો તુમ્હારે નિકાહમેં દે દિયા, તાકે ન રહે મુઅ્મિનીન પર તંગી અપને લે-પાલકોંકી બીબીયોંકે બારહમેં, જબ કે વહ અપની હાજત ઉનસે પૂરી કર ચુકેં ઔર અલ્લાહકા હુક્મ હો કર હી રહા) નાઝિલ હૂઈ. જબ હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કો ઈસ આયતસે નાઝિલ હોને પર નિકાહકી ખૂશખબરી દી ગઈ તો જિસને બશારત દી થી ઉસકો વહ ઝેવર નિકાલ કર દે દિયા, જો વહ ઉસ વક્ત પહન રહી થીં ઔર ખૂદ સિજદહમેં ગિર ગઈ ઔર દો મહીનેકે રોઝોંકી મન્નત માની. હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કો ઈસ બાત પર બ-જા તોર પર ફખ્ર થા કે સબ બીબીયોંકા નિકાહ ઉન્કે અઝીઝ રિશ્તાદારોંને કિયા, મગર હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કા નિકાહ આસ્માન પર હુવા ઔર કુર્આને પાકમેં નાઝિલ હુવા. ઈસી વજહસે હઝરત આઈશા (રદિ.)સે મુકાબલાકી નોબત ભી આ જાતી થી કે ઈન્કો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

સલ્લમકી સબસે ઝિયાદા મહબૂબહ હોને પર નાઝ થા ઔર ઉન્કો આસ્માનકે નિકાહ પર નાઝ થા, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ હઝરત આઈશા (રદિ.) પર તોહમતકે કિસ્સામેં જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મિન જુમ્લહ ઔરોંકે ઉનસે ભી દરયાફ્ત કિયા તો ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મેં આઈશા (રદિ.)મેં ભલાઈકે સિવા કુછ નહીં જાનતી. યહ થી સચ્ચી દીનદારી, વરના યહ વક્ત સોકનકે ઈલ્ઝામ લગાનેકા થા ઔર ખાવિન્દકી નિગાહસે ગિરાનેકા. બિલ્ ખુસૂસ ઉસ સોકનકે જો લાડલી ભી થી, મગર ઉસકે બા-વુજૂદ ઝોરસે સફાઈ કી ઔર તા'રીફ કી. હઝરત ઝયનબ (રદિ.) બળી બુઝુર્ગ થીં. રોઝે ભી કષ્રતસે રખતી થીં ઔર નવાફિલ ભી કષ્રતસે પળહતી થીં. અપને હાથસે મેહનત ભી કરતી થીં ઔર જો હાસિલ હોતા થા ઉસકો સદ્કા કર દેતી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે વક્ત અઝ્વાજે મુતહ્હરાતને પૂછા કે હમમેંસે સબસે પેહલે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કોનસી બીવી મિલેગી? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસકા હાથ લમ્બા હો. વહ લકળી લે કર હાથ નાપને લગીં, લેકિન બા'દમેં મા'લૂમ હુવા કે હાથકે લમ્બા હોનેસે બહુત ઝિયાદા ખર્ચ કરના મુરાદ થા. ચુનાંચે સબસે પેહલે હઝરત ઝયનબ (રદિ.) હીકા વિસાલ હુવા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને જબ અઝ્વાજે મુતહ્હરાતકી તન્ખ્વાહ મુકર્રર ફરમાઈ ઔર ઉન્કે પાસ ઉન્કે હિસ્સેકા માલ–બારહ હઝાર દિર્હમ ભેજે તો યહ સમઝી કે યહ સબકા હે. ફરમાને લગીં કે તક્સીમકે લિએ તો ઔર બીબીયાં ઝિયાદા મુનાસિબ થીં. કાસિદને કહા કે યહ સબ આપ હી કા હિસ્સા હે ઔર તમામ સાલકે લિએ હે. તો તઅજ્જુબસે કેહને લગીં, સુબ્હાનલ્લાહ ઔર મુંહ પર કપળા ડાલ દિયા કે ઈસ માલકો દેખેં ભી નહીં. ઉસકે બા'દ ફરમાયા કે હુજ્રહકે કોનામેં ડાલ દિયા જાએ ઔર ઉસ પર એક કપળા ડલવા દિયા. ફિર બરઝહ (રદિ.)સે ફરમાયા (જો ઈસ કિસ્સાકો નક્લ કર રહે હૈં)કે ઈસમેંસે એક મુઠ્ઠી ભર કર ફુલાંકો દે આઓ ઔર એક મુઠ્ઠી ફુલાંકો. ગર્ઝ રિશ્તાદાર ઔર ગરીબોં, બેવાઓંકો એક એક મુઠ્ઠી તક્સીમ કર દિયા. ઈસમેં ઝરા સા રહ ગયા તો બરઝહ (રદિ.)ને ભી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી. ફરમાયા કે જો કપળેકે નીચે રહ ગયા વહ તુમ લે જાઓ. વહ કેહતે હૈં કે મૈંને જો રહ ગયા થા વહ લે લિયા ઔર લેકર ગિના તો ચોરાસી દિરહમ થે. ઉસકે બા'દ દોનોં હાથ ઉઠા કર દુઆ કી કે યા અલ્લાહ! આઈન્દહ સાલ યહ માલ મુઝે ન મિલે કે ઉસકે આનેમેં ભી ફિત્ના હે. ચુનાંચે દૂસરે સાલકી તન્ખ્વાહ આનેસે પેહલેહી ઉન્કા વિસાલ હો ગયા. હઝરત ઉમર (રદિ.)કો ખબર હૂઈ કે વહ બારહ હઝાર તો ખત્મ કર દિએ ગએ તો ઉન્હોંને એક હઝાર ઔર ભેજે કે અપની ઝરૂરતોંમેં ખર્ચ કરેં. ઉન્હોંને વહ ભી તક્સીમ

કર દિએ, બા-વુજૂદ કષ્રતે ફુતૂહાતકે ઈન્તિકાલકે વક્ત ન કોઈ દિરહમ છોળા, ન કોઈ માલ. સિર્ફ વહ ઘર તર્કહ થા, જિસમેં રહતી થીં. સદ્કાકી કષ્રતકી વજહસે મા'વલ મસાકીન (મસાકિનકા ઠિકાના) ઉન્કા લકબ થા.

(તબકાત)

એક અવરત કેહતી હે કે મેં હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કે યહાં થી ઔર હમ ગેરૂસે કપળે રંગનેમેં મશગૂલ થે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે આએ. હમકો રંગતે હૂએ દેખ કર વાપસ તશરીફ લે ગએ. હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કો ખ્યાલ પયૂદા હુવા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ચીઝ ના-ગવાર હૂઈ. સબ કપળોંકો જો રંગે થે ફવ્રન્ ધો ડાલા. દૂસરે મવ્કા' પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ. જબ દેખા કે વહ રંગકા મંઝર નહીં હે તો અંદર તશરીફ લાએ.

(અબૂદાઉદ)

ફાઈદા:

અવરતોંકો બિલ્ ખુસૂસ માલસે જો મુહબ્બત હોતી હે, વહ ભી મખ્ફી નહીં, ઔર રંગ વગયરહસે જો ઉન્સ હોતા હે વહ ભી મુહતાજે બયાન નહીં, લેકિન વહ ભી આખિર અવરતેં થીં, જો માલકા રખના જાનતી હી ન થીં. ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મા'મૂલી સા ઈશારા પા કર સારા રંગ ધો ડાલા.

(૧૧) હઝરત ખન્સાઅ્ (રદિ.) કી અપને ચાર બેટોં સમેત જંગમેં શિર્કત

હઝરત ખન્સાઅ્ (રદિ.) મશહૂર શાઈરહ હૈં. અપની કૌમકે ચંદ આદમિયોંકે સાથ મદીનહ આ કર મુસલમાન હૂઈ. ઈબ્ને અષીર (રહ.) કેહતે હૈં કે અહ્લે ઈલ્મકા ઈસ પર ઈત્તિફાક હે કે કિસી અવરતને ઉનસે બેહતર શઅર નહીં કહા. ન ઉનસે પેહલે, ન ઉન્કે બા'દ. હઝરત ઉમર (રદિ.)કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં સન હિજરી સોલહમેં કાદ્સિય્યહકી લળાઈ હૂઈ, જિસમેં ખન્સાઅ્ (રદિ.) અપને ચારોં બેટોં સમેત શરીક હૂઈ. લળકોંકો એક દિન પેહલે બહુત નસીહત કી ઔર લળાઈકી શિર્કત પર બહુત ઉભારા. કેહને લગીં કે મેરે બેટો! તુમ અપની ખૂશીસે મુસલમાન હૂએ હો ઔર અપની હી ખૂશીસે તુમને હિજરત કી. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં કે જિસ તરહ તુમ એક માંકે પેટસે પયૂદા હૂએ હો, ઈસી તરહ એક બાપકી અવલાદ હો. મેંને ન તુમ્હારે બાપસે ખયાનત કી, ન તુમ્હારે મામૂંકો રુસ્વા કિયા, ન મેંને તુમ્હારી શરાફતમેં કોઈ ધબ્બા લગાયા, ન તુમ્હારે નસબકો મેંને ખરાબ

કિયા. તુમ્હેં મા'લૂમ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુસલમાનોંકે લિએ કાફિરોંસે લળાઈમેં ક્યા ક્યા ષવાબ રખ્ખા હે? તુમ્હેં યહ બાત ભી યાદ રખના ચાહિએ કે આખિરતકી બાકી રહનેવાલી ઝિંદગી દુન્યાકી ફના હો જાનેવાલી ઝિંદગીસે કહીં બેહતર હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈરશાદ હે:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝

(અય ઈમાનવાલો! તકાલીફ પર સબ્ર કરો (ઔર કુફ્ફારકે મુકાબલામેં) સબ્ર કરો ઔર મુકાબલાકે લિએ તય્યાર રહો, તાકે તુમ પૂરે કામ્યાબ હો.)

(બયાનુલ કુર્આન)

લિહાઝા કલ સુબ્હકો જબ તુમ સહીહો-સાલિમ ઉઠો તો બહુત હોશ્યારીસે લળાઈમેં શરીક હો ઔર અલ્લાહ તઆલાસે દુશ્મનોંકે મુકાબલામેં મદદ માંગતે હૂએ બળ્હો ઔર જબ તુમ દેખો કે લળાઈ ઝોર પર આ ગઈ ઔર ઉસકે શોઅ્લે ભળકને લગે તો ઉસકી ગરમ આગમેં ઘુસ જાના ઔર કાફિરોંકે સરદારકા મુકાબલા કરના. ઈન્શાઅલ્લાહ જન્નતમેં ઈકરામકે સાથ કામ્યાબ હોકર રહોગે. ચુનાંચે જબ સુબ્હકો લળાઈ ઝોરોં પર હૂઈ તો ચારોં લળકોંમેંસે એક એક નમ્બરવાર આગે બળ્હતા થા ઔર અપની માંકી નસીહતકો અશ્આરમેં પળ્હ કર ઉમંગ પયદા કરતા થા ઔર જબ શહીદ હો જાતા થા તો ઉસી તરહ દૂસરા બળ્હતા થા ઔર શહીદ હોને તક લળતા રહતા થા. બિલ્ આખિર ચારોં શહીદ હૂએ ઔર જબ માંકો ચારોંકે મરનેકી ખબર હૂઈ તો ઉન્હોંને કહા કે અલ્લાહકા શુક્ર હે કે જિસને ઉન્કી શહાદતસે મુઝે શર્ફ બખ્શા. મુઝે અલ્લાહકી ઝાતસે ઉમ્મીદ હે કે ઉસકી રહમતકે સાયામેં ઉન ચારોંકે સાથ મેં ભી રહૂંગી. (ઉસ્દુલ્ ગાબહ)

ફાઈદા:

ઐસી ભી અલ્લાહકી બંદી માએં હોતી હેં, જો ચારોં જવાન બેટોંકો લળાઈકી તેઝી ઔર ઝોરમેં ઘુસ જાનેકી તરગીબ દેં ઔર જબ ચારોં શહીદ હો જાએં ઔર એક હી વક્તમેં સબ કામ આ જાએં તો અલ્લાહકા શુક્ર અદા કરેં.

(૧૨) હઝરત સફિય્યહ (રદિ.) કા યહૂદીકો તન્હા કત્લ કર દેના

હઝરત સફિય્યહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ફૂપી ઔર હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી હકીકી બહન થીં. ઉહદકી લળાઈમેં

શરીક હૂઈ ઔર જબ મુસલમાનોંકો કુછ શિકસ્ત હૂઈ ઔર ભાગને લગે તો વહ બરૂછા ઉન્કે મુંહ પર માર માર કર વાપસ કરતી થીં. ગઝ્વએ ખન્દકમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સબ મસ્તૂરાતકો એક કિલ્અહમેં બંદ ફરમા દિયા થા ઔર હઝરત હસ્સાન ઈબ્ને ષાબિત (રદિ.)કો બ-તૌર મુહાફિઝકે છોળ દિયા થા. યહૂદકે લિએ યહ મવ્કા' બહુત ગનીમત થા કે વહ તો અંદરૂની દુશ્મન થે હી. યહૂદકી એક જમાઅતને અવરતોં પર હમલાકા ઈરાદા કિયા ઔર એક યહૂદી હાલાત મા'લૂમ કરનેકે લિએ કિલ્અહ પર પહુંચા. હઝરત સફિય્યહ (રદિ.)ને કહીંસે દેખ લિયા. હઝરત હસ્સાન (રદિ.)સે કહા કે યહ યહૂદી મવ્કા દેખને આયા હે, તુમ કિલ્અહસે બાહર નિકલો ઔર ઉસકો માર દો. વહ ઝઈફ થે. ઝો'ફકી વજહસે ઉન્કી હિમ્મત ન હૂઈ તો હઝરત સફિય્યહ (રદિ.)ને એક ખયૂમહકા ખૂંટા અપને હાથમેં લિયા ઔર ખૂદ નિકલ કર ઉસકા સર કુચલ દિયા. ફિર કિલ્અહમેં વાપસ આ કર હઝરત હસ્સાન (રદિ.)ને કહા કે ચૂંકે વહ યહૂદી મર્દ થા, ના-મહ્રમ હોનેકી વજહસે મેંને ઉસકા સામાન ઔર કપળે નહીં ઉતારે. તુમ ઉસકે સબ કપળે ઉતાર લો ઔર ઉસકા સર ભી કાટ લાઓ. હઝરત હસ્સાન (રદિ.) ઝઈફ થે, જિસકી વજહસે ઈસકી ભી હિમ્મત ન ફરમા સકે તો દો બારહ તશરીફ લે ગઈં ઔર ઉસકા સર ભી કાટ લાઈં ઔર દીવાર પરકો યહૂદકે મજ્મઅમેં ફેંક દિયા. વહ દેખ કર કેહને લગે કે હમ તો પેહલે હી સે સમઝતે થે કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) અવરતોંકો બિલ્કુલ તન્હા નહીં છોળ સકતે હૈં, ઝરૂર ઉન્કે મુહાફિઝ મર્દ અંદર મવજૂદ હૈં. (ઉસ્દુલ્ ગાબહ)

ફાઈદા:

સન હિજરી બીસમેં હઝરત સફિય્યહ (રદિ.)કા વિસાલ હુવા, ઈસ લિહાઝસે ખન્દકકી લળાઈમેં—જો સન હિજરી પાંચમેં હૂઈ—ઉન્કી ઉમર અઠાવન સાલકી હૂઈ. આજકલ ઈસ ઉમરકી અવરતોંકો ઘરકા કામ ભી દોભર હો જાતા હે, ચે જાએકે એક મર્દકા ઈસ તરહ તન્હા કત્લ કર દેના ઔર ઐસી હાલતમેં કે યહ તન્હા અવરતેં ઔર દૂસરી જાનિબ યહૂદકા મજ્મા'!

(૧૩) હઝરત અસ્મા (રદિ.) કા અવરતોંકે અજ્રકે બારેમેં સવાલ

અસ્મા બિન્તે યઝીદ અન્સારી સહાબિય્યહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂઈં ઔર અર્ઝ કિયા, યા

રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ—મેરે માંબાપ આપ પર કુર્બાન—મેં અવરતોંકી તરફસે બ-તોર કાસિદકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂઈ હૂં. બેશક, આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મર્દ ઔર અવરત દોનોંકી તરફ નબી બના કર ભેજા, ઈસ લિએ હમ અવરતોંકી જમાઅત આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લાઈ ઔર અલ્લાહ પર ઈમાન લાઈ, લેકિન હમ અવરતોંકી જમાઅત મકાનોંમેં ઘિરી રહતી હે, પર્દોંમેં બંદ રહતી હે, મર્દોંકે ઘરોંમેં ગિળી રહતી હે ઔર મર્દોંકી ખ્વાહિશેં હમસે પૂરી કી જાતી હૈં, હમ ઉન્કી અવલાદકો પેટમેં ઉઠાએ રહતી હૈં ઔર ઈન સબ બાતોંકે બા-વુજૂદ મર્દ બહુતસે ષવાબકે કામોંમેં હમસે બળ્હે રહતે હૈં. જુમ્અહમેં શરીક હોતે હૈં, જમાઅતકી નમાઝોંમેં શરીક હોતે હૈં, બીમારોંકી ઈયાદત કરતે હૈં, જનાઝોંમેં શિર્કત કરતે હૈં ઔર ઈસ સબસે બળ્હ કર જિહાદ કરતે રહતે હૈં ઔર જબ વહ હજકે લિએ યા ઉમરહકે લિએ યા જિહાદકે લિએ જાતે હૈં તો હમ અવરતેં ઉન્કે માલોંકી હિફાઝત કરતી હૈં, ઉન્કે લિએ કપળા બુનતી હૈં, ઉન્કી અવલાદકો પાલતી હૈં. ક્યા હમ ષવાબમેં ઉન્કે શરીક નહીં? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ સુન કર સહાબા (રદિ.)કી તરફ મુતવજ્જેહ હૂએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમને દીનકે બારહમેં ઈસ અવરતસે બેહતર સવાલ કરનેવાલી કોઈ સુની? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમકો ખ્યાલ ભી ન થા કે અવરત ભી ઐસા સવાલ કર સકતી હે! ઉસકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અસ્મા (રદિ.)કી તરફ મુતવજ્જેહ હૂએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે ગોરસે સુન ઔર સમઝ ઔર જિન અવરતોંને તુઝકો ભેજા હે ઉન્કો બતા દે કે અવરતકા અપને ખાવિન્દકે સાથ અછ્છા બરતાવ કરના ઔર ઉસકી ખુશ્નૂદીકો ઢૂંડના ઔર ઉસ પર અમલ કરના ઈન સબ ચીઝોંકે ષવાબકે બરાબર હે. અસ્મા (રદિ.) યહ જવાબ સુન કર નિહાયત ખુશ હોતી હૂઈ વાપસ હો ગઈ.

ફાઈદા:

અવરતોંકા અપને ખાવિન્દોંકે સાથ અછ્છા બરતાવ કરના ઔર ઉન્કી ઈતાઅતો-ફરમાંબરદારી કરના બહુત હી કીમતી ચીઝ હે, મગર અવરતેં ઈસસે બહુત હી ગાફિલ હૈં. સહાબએ કિરામ (રદિ.)ને એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતે અક્દસમેં અર્ઝ કિયા કે અજમી લોગ અપને બાદશાહોં ઔર સરદારોંકો સિજદા કરતે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસકે ઝિયાદા મુસ્તહિક હૈં કે હમ આપ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સિજદા કિયા કરેં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મના' ફરમાયા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર મેં અલ્લાહકે સિવા કિસીકો સિજદાકા હુક્મ કરતા તો અવરતોંકો હુક્મ કરતા કે અપને ખાવિન્દોંકો સિજદહ કિયા કરેં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ ઉસ ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે કે અવરત અપને રબકા હક ઉસ વક્ત તક અદા નહીં કર સકતી જબ તક કે ખાવિન્દકા હક અદા ન કરે. એક હદીષમેં આયા હે કે એક ઊંટ આયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સિજદા કિયા. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે જબ યહ જાનવર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સિજદા કરતા હે તો હમ ઝિયાદા મુસ્તહિક હૈં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સિજદા કરેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મના' ફરમાયા ઔર યહી ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર મેં કિસીકો અલ્લાહકે સિવા સિજદા કરનેકા હુક્મ કરતા તો અવરતકો હુક્મ કરતા કે અપને ખાવિન્દકો સિજદા કરે. એક હદીષમેં આયા હે કે જો અવરત ઐસી હાલતમેં મરે કે ખાવિન્દ ઉસસે રાઝી હો, વહ જન્નતમેં જાએગી. એક હદીષમેં આયા હે કે અગર અવરત ખાવિન્દસે નારાઝ હોકર અલાહિદા રાત ગુઝારે તો ફરિશ્તે ઉસ પર લા'નત કરતે હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે દો આદમિયોંકી નમાઝ કબૂલિય્યતકે લિએ આસ્માનકી તરફ ઈતની ભી નહીં જાતી કે સરસે ઊપર હી હો જાએઃ એક વહ ગુલામ જો અપને આકાસે ભાગા હો ઔર એક વહ અવરત કે જો ખાવિન્દકી નાફરમાની કરતી હો.

(૧૪) હઝરત ઉમ્મે અમ્મારહ (રદિ.) કા ઈસ્લામ ઔર જંગમેં શિર્કત

હઝરત ઉમ્મે અમ્મારહ અન્સારિય્યહ (રદિ.) ઉન અવરતોંમેં હૈં, જો ઈસ્લામકે શુરૂઅ્ ઝમાનામેં મુસલમાન હૂઈ ઔર બયતુલ અકબહમેં શરીક હૂઈ. અકબહકે મઅ્ના ઘાટીકે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અવ્વલ છુપ કર મુસલમાન કરતે થે. ક્યૂં કે મુશ્રિકો-કાફિર લોગ નવ મુસ્લિમોંકો સખ્ત તકલીફ પહુંચાતે થે. મદીનહકે કુછ લોગ હજકે ઝમાનામેં આતે થે ઔર મિનાકે પહાળમેં એક ઘાટીમેં છુપ કર મુસલમાન હોતે થે. તીસરી મરતબા જો લોગ મદીનહસે આએ હૈં, ઉનમેં યહ ભી થીં. હિજરતકે બા'દ જબ લળાઈયોંકા સિલસિલા શુરૂઅ્ હુવા તો યહ અક્ષર લળાઈયોંમેં શરીક હૂઈ, બિલ્ ખુસૂસ ઉહદ, હુદયબિય્યહ, ખયબર, ઉમ્રતુલ કઝા, હુનૈન

ઔર યમામહકી લળાઈમેં, ઉહદકી લળાઈકા કિસ્સા ખૂદ હી સુનાતી હૈં કે મેં મશ્કીઝહ પાનીકા ભર કર ઉહદકો ચલ દી કે દેખૂં, મુસલમાનોં પર ક્યા ગુઝરી ઔર કોઈ પ્યાસા, ઝખ્મી મિલા તો પાની પિલા દૂંગી. ઉસ વક્ત ઉન્કી ઉમર તેંતાલીસ બરસકી થી. ઉન્કે ખાવિન્દ ઔર દો બેટે ભી લળાઈમેં શરીક થે. મુસલમાનોંકો ફતહ ઔર ગલ્બા હો રહા થા, મગર થોળી દેરમેં જબ કાફિરોંકો ગલ્બા ઝાહિર હોને લગા તો મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ પહુંચ ગઈ ઔર જો કાફિર ઉધરકા રુખ કરતા થા ઉસકો હટાતી થી. ઈબ્તિદામેં ઉન્કે પાસ ઢાલ ભી ન થી. બા'દમેં મિલી, જિસ પર કાફિરોંકા હંમલા રોકતી થીં. કમર પર એક કપળા બાંધ રખ્ખા થા, જિસકે અંદર મુખ્તલિફ ચીથળે ભરે હૂએ થે. જબ કોઈ ઝખ્મી હો જાતા તો એક ચીથળા નિકાલ કર, જલા કર ઉસ ઝખ્મમેં ભર દેતીં. ખૂદ ભી કઈ જગાસે ઝખ્મી હૂઈં. બારહ-તેરહ જગા ઝખમ આએ, જિનમેં એક બહુત સખ્ત થા. ઉમ્મે સઈદ (રદિ.) કેહતી હૈં કે મેંને ઉન્કે મૂંઢે પર એક બહુત ગેહરા ઝખમ દેખા. મેંને પૂછા કે યહ કિસ તરહ પળા થા? કેહને લગીં કે ઉહદકી લળાઈમેં જબ લોગ ઈધર ઉધર પરેશાન ફિર રહે થે તો ઈબ્ને કુમૈહ યહ કેહતા હુવા બળ્હા કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) કહાં હૈં? મુઝે કોઈ બતા દો કે કિધર હૈં? અગર આજ વહ બચ ગએ તો મેરી નજાત નહીં. મુસ્અબ ઈબ્ને ઉમૈર ઔર ચંદ આદમી ઉસકે સામને આ ગએ, જિનમેં મેં ભી થી. ઉસને મેરે મૂંઢે પર વાર કિયા. મેંને ભી કઈ વાર કિએ, મગર ઉસ પર દોહરી ઝિરહ થી, ઈસ લિએ ઝિરહસે હમલા રુક જાતા થા. યહ ઝખ્મ ઐસા સખ્ત થા કે સાલ ભર તક ઈલાજ કિયા, મગર અછ્છા ન હુવા. ઈસી દવ્રાનમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હમ્રાઉલ્ અસદકી લળાઈકા એ'લાન ફરમા દિયા. ઉમ્મે અમ્મારહ (રદિ.) ભી કમર બાંધ કર તય્યાર હો ગઈં, મગર ચૂંકે પેહલા ઝખ્મ બિલ્કુલ હરા થા, ઈસ લિએ શરીક ન હો સકીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ હમ્રાઉલ્ અસદસે વાપસ આએ તો સબસે પેહલે ઉમ્મે અમ્મારહ (રદિ.)કી ખૈરિયત મા'લૂમ કી ઔર જબ મા'લૂમ હુવા કે ઈફાકહ હે તો બહુત ખૂશ હૂએ. ઈસ ઝખ્મકે અલાવહ ઉહદકી લળાઈમેં ઔર ભી બહુતસે ઝખ્મ આએ થે. ઉમ્મે અમ્મારહ (રદિ.) કેહતી હૈં કે અસ્લમેં વહ લોગ ઘોળે સવાર થે ઔર હમ પયદલ થે. અગર વહ ભી હમારી તરહસે પયદલ હોતે, જબ બાત થી. ઉસ વક્ત અસ્લ મુકાબલાકા પતા ચલતા. જબ કોઈ ઘોળે પર આતા ઔર મુઝે મારતા તો ઉસકે હમલોંકો મેં ઢાલ પર રોકતી રહતી ઔર જબ વહ મુઝસે મુંહ મોળ કર દૂસરી તરફ ચલતા તો મેં ઉસકે ઘોળેકી ટાંગ પર હમલા કરતી ઔર વહ કટ જાતી, જિસસે વહ ભી ગિરતા ઔર સવાર ભી ગિરતા ઔર જબ વહ

ગિરતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે લળકેકો આવાઝ દેકર મેરી મદદકે લિએ ભેજતે. મેં ઔર વહ દોનોં મિલ કર ઉસકો નિમ્ટા દેતે. ઉન્કે બેટે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝૈદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેરે બાએં બાઝૂમેં ઝખ્મ આયા ઔર ખૂન થમતા ન થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે પટ્ટી બાંધ લો. મેરી વાલિદહ આઈ. અપની કમરસે કુછ કપળા નિકાલા. પટ્ટી બાંધી ઔર બાંધ કર કેહને લગીં કે જા, કાફિરોંસે મુકાબલા કર. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ મંઝરકો દેખ રહે થે. ફરમાને લગે, ઉમ્મે અમ્મારહ! (રદિ.) ઈતની હિમ્મત કોન રખતા હોગા, જિતની તૂ રખતી હે? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસ દવ્રાન્મેં ઉન્કો ઔર ઉન્કે ઘરાનેકો કઈ બાર દુઆએં ભી દીં ઔર તા'રીફ ભી ફરમાઈ. ઉમ્મે અમ્મારહ (રદિ.) કેહતી હૈં કે ઉસી વક્ત એક કાફિર આયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા કે યહી હે, જિસને તેરે બેટેકો ઝખ્મી કિયા હે. મેં બળ્હી ઔર ઉસકી પિંડલી પર વાર કિયા, જિસસે વહ ઝખ્મી હુવા ઔર એકદમ બેઠ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુસ્કુરાએ ઔર ફરમાયા કે બેટેકા બદલા લે લિયા. ઉસકે બા'દ હમ લોગ આગે બળ્હે ઔર ઉસકો નિમ્ટા દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જબ હમ લોગોંકો દુઆએં દીં તો મેંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દુઆ ફરમાઈયે કે હક તઆલા શાનુહૂ જન્નતમેં આપકી રિફાકત નસીબ ફરમાએં. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકી દુઆ ફરમા દી તો કેહને લગીં કે અબ મુઝે કુછ પરવાહ નહીં કે દુન્યામેં મુઝ પર ક્યા મુસીબત ગુઝરી. ઉહદકે અલાવહ ઔર ભી કઈ લળાઈયોંમેં ઉન્કી શિર્કત ઔર કારનામે ઝાહિર હૂએ હૈં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે બા'દ ઈર્તિદાદકા ઝોરશોર હુવા ઔર યમામહમેં ઝબરદસ્ત લળાઈ હૂઈ. ઉસમેં ભી ઉમ્મે અમ્મારહ (રદિ.) શરીક થીં. ઉન્કા એક હાથ ભી ઉસમેં કટ ગયા થા ઔર ઉસકે અલાવહ ગિયારહ ઝખ્મ બદન પર આએ થે. ઉન્હીં ઝખ્મોંકી હાલતમેં મદીનહ તય્યિબહ પહુંચી. (તબકાત)

ફાઈદા:

એક અવરતકે યહ કારનામે હૈં, જિન્કી ઉમર ઉહદકી લળાઈમેં તેંતાલીસ બરસકી થી. જૈસા કે પેહલે ગુઝરા ઔર યમામહકી લળાઈમેં તક્રીબન્ બાવન બરસકી. ઈસ ઉમરમેં ઐસે મઅરિકોંકી શિર્કત કરામત હી કહી જા સકતી હે.

(૧૫) હઝરત ઉમ્મે હકીમ (રદિ.) કા ઈસ્લામ ઔર જંગમેં શિર્કત

ઉમ્મે હકીમ બિન્તે હારિષ–જો ઈકરમહ ઈબ્ને અબી જહલકી બીવી થીં ઔર કુફ્ફારકી તરફસે ઉહદકી લળાઈમેં ભી શરીક હૂઈ થીં–જબ મક્કએ મુકર્રમહ ફતહ હો ગયા તો મુસલમાન હો ગઈ. ખાવિન્દસે બહુત ઝિયાદા મુહબ્બત થી, મગર અપને બાપકે અષરકી વજહસે મુસલમાન નહીં હૂએ થે ઔર જબ મક્કા ફતહ હો ગયા તો યમન ભાગ ગએ થે. ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સંલ્લમસે અપને ખાવિન્દકે લિએ અમન ચાહા ઔર ખૂદ યમન પહુંચીં. ખાવિન્દકો બળી મુશ્કિલસે વાપસ આને પર રાઝી કિયા ઔર કહા કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તલવારસે ઉન્કે દામન હી મેં પનાહ મિલ સકતી હે, તુમ મેરે સાથ ચલો. વહ મદીનહ તય્યિબહ વાપસ આ કર મુસલમાન હૂએ ઔર દોનોં મિયાં-બીવી ખૂશો-ખુર્રમ રહે. ફિર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે ઝમાનએ ખિલાફતમેં જબ રૂમકી લળાઈ હૂઈ તો ઉસમેં ઈક્રમહ (રદિ.)ભી શરીક હૂએ ઔર યહ ભી સાથ થીં. હઝરત ઈક્રમહ (રદિ.) ઉસમેં શહીદ હો ગએ તો ખાલિદ ઈબ્ને સઈદ (રદિ.)ને ઉનસે નિકાહ કર લિયા ઔર ઉસી સફરમેં મરજુસ્સફર, એક જગાકા નામ હે, વહાં રુખ્સતીકા ઈરાદા કિયા. બીવીને કહા કે અભી દુશ્મનોંકા જમઘટા હે, ઉસકો નિમટ્ને દીજિએ. ખાવિન્દને કહા, મુઝે ઈસ મઅરિકહમેં શહીદ હોનેકા યકીન હે. વહ ભી ચુપ હો ગઈ ઔર વહીં એક મંઝિલ પર ખય્મહમેં રુખ્સતી હૂઈ. સુબ્હકો વલીમહકા ઈન્તિઝામ હો હી રહા થા કે રૂમિયોંકી ફૌજ ચળ્હ આઈ ઔર ઘમસાનકી લળાઈ હૂઈ, જિસમેં ખાલિદ ઈબ્ને સઈદ (રદિ.) શહીદ હૂએ. ઉમ્મે હકીમ (રદિ.)ને ઉસ ખય્મહકો ઉખાળા, જિસમેં રાત ગુઝરી થી ઔર અપના સબ સામાન બાંધા ઔર ખય્મહકા ખૂંટા લેકર ખૂદ હી મુકાબલા કિયા ઔર સાત આદમિયોંકો તને તન્હાને કત્લ કિયા. (ઉસ્દુલ્ ગાબહ)

ફાઈદા:

હમારે ઝમાનાકી કોઈ અવરત તો દર કિનાર, મર્દ ભી એૈસે વક્તમેં નિકાહકો તય્યાર ન હોતા ઔર અગર નિકાહ હો ભી જાતા તો ઈસ અચાનક શહાદત પર રોતે રોતે ન મા'લૂમ કિતને દિન સોગમેં ગુઝરતે. ઈસ અલ્લાહકી બંદીને ખૂદ ભી જિહાદ શુરૂઅ્ કર દિયા ઔર અવરત હોકર સાત આદમિયોંકો કત્લ કિયા.

(૧૬) હઝરત સુમય્યહ ઉમ્મે અમ્માર (રદિ.) કી શહાદત

સુમય્યહ બિન્તે ખય્યાત (રદિ.) હઝરત અમ્માર (રદિ.)કી વાલિદહ થીં, જિન્કા કિસ્સા પેહલે બાબકે સાતવેં નમ્બર પર ગુઝર ચુકા હે. યહ ભી અપને લળકે હઝરત અમ્માર (રદિ.) ઔર અપને ખાવિન્દ હઝરત યાસિર (રદિ.)કી તરહ ઈસ્લામકી ખાતિર કિસમ કિસમકી તકલીફેં ઔર મશક્કતેં બરદાશ્ત કરતી થીં, મગર ઈસ્લામકી સચ્ચી મુહબ્બત–જો દિલમેં ઘર કર ચુકી થી–ઉસમેં ઝરા ભી ફર્ક ન આતા થા. ઉન્કો ગરમીકે સખ્ત વક્તે ધૂપમેં કંકરિયોં પર ડાલા જાતા થા ઔર લોહેકી ઝિરહ પેહના કર ધૂપમેં ખળા કિયા જાતા થા, તાકે ધૂપસે લોહા તપને લગે ઔર ઉસકી ગરમીસે તકલીફમેં ઝિયાદતી હો. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઉધરકો ગુઝર હોતા તો સબ્રકી તલ્કીન ફરમાતે ઔર જન્નતકા વા'દા ફરમાતે. એક મરતબા હઝરત સુમય્યહ (રદિ.) ખળી થીં કે અબૂ જહલકા ઉધરકો ગુઝર હુવા. બુરાભલા કહા ઔર ગુસ્સામેં બરછા શર્મગાહ પર મારા, જિસકે ઝખ્મસે ઈન્તિકાલ ફરમા ગઈ. ઈસ્લામકી ખાતિર સબસે પેહલી શહાદત ઉન્હીંકી હૂઈ. (ઉસ્દુલ ગાબહ)

ફાઈદા:

અવરતોંકા ઈસ કદર સબ્ર, હિમ્મત ઔર ઈસ્તિક્લાલ કાબિલે રશ્ક હે, લેકિન બાત યહ હે કે જબ આદમીકે દિલમેં કોઈ ચીઝ ઘર કર જાતી હે તો ઉસકી હર બાત સહલ હો જાતી હે. અબ ભી ઈશ્કકે બીસૂયોં કિસ્સે ઈસ કિસમકે સુનનેમેં આતે હૈં કે જાન દે દી, મગર યહી જાન દેના અગર અલ્લાહકે રાસ્તામેં હો, દીનકી ખાતિર હો તો દૂસરી ઝિંદગીમેં જો મરનેકે સાથ હી શુરૂઅ્ હો જાતી હે, સુર્ખરૂઈકા સબબ હે ઔર અગર કિસી દુન્યાવી ગર્ઝસે હોં તો દુન્યા તો ગઈ થી હી, આખિરત ભી બરબાદ હૂઈ.

(૧૭) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી સાહિબઝાદી અસ્મા (રદિ.) કી તંગદસ્તી ઔર મેહનતો-મશક્કત

હઝરત અસ્મા બિન્તે અબીબક્ર (રદિ.) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કી બેટી

ઔર અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કી વાલિદહ ઔર હઝરત આઈશા (રદિ.)કી સોતેલી બહન મશહૂર સહાબિય્યાતમેં હૈં. શુરૂઅ હી મેં મુસલમાન હો ગઈ થીં. કેહતે હૈં કે સત્રહ આદમિયોંકે બા'દ યહ મુસલમાન હૂઈ થીં. હિજરતસે સતાઈસ સાલ પેહલે પયદા હૂઈ ઔર જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક (રદિ.) હિજરતકે બા'દ મદીનહ તય્યિબહ પહુંચ ગએ તો હઝરત ઝૈદ (રદિ.) વગયરહકો ભેજા કે ઉન દોનોં હઝરાતકે અહ્લો-અયાલકો લે આએં. ઉન્કે સાથ હી હઝરત અસ્મા (રદિ.) ભી ચલી આઈ. જબ કુબામેં પહુંચીં તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) પયદા હૂએ ઔર હિજરતકે બા'દ સબસે પેહલી પેદાઈશ ઉન્કી હૂઈ. ઉસ ઝમાનાકી આમ ગુરબત, તંગદસ્તી, ફક્રો-ફાકહ મશ્હૂરો-મા'રૂફ હે ઔર ઉસકે સાથ હી ઉસ ઝમાનાકી હિમ્મત, જફા-કશી, બહાદુરી, જુર્અત ઝર્બુલ્ મષલ હૈં. બુખારીમેં હઝરત અસ્મા (રદિ.)કા તર્ઝે ઝિંદગી ખૂદ ઉન્કી ઝુબાનસે નક્લ કિયા હે, ફરમાતી હૈં કે જબ મેરા નિકાહ ઝુબૈર (રદિ.)સે હુવા તો ઉન્કે પાસ ન માલ થા, ન જાઈદાદ, ન કોઈ ખાદિમ કામ કરનેવાલા, ન કોઈ ઔર ચીઝ, એક ઊંટ પાની લાદ કર લાનેવાલા ઔર એક ઘોળા. મેં હી ઊંટકે લિએ ઘાસ વગયરહ લાતી થી ઔર ખજૂરકી ગુઠલિયાં કૂટ કર દાનાકે તોર પર ખિલાતી થી. ખૂદ મેં પાની ભર કર લાતી ઔર પાનીકા ડોલ ફટ જાતા તો ઉસકો આપ હી સીતી થી ઔર ખૂદ હી ઘોળેકી સારી ખિદમત ઘાસ-દાના વગયરહ કરતી થી ઔર ઘરકા સારા કારોબાર ભી અંજામ દેતી થી, મગર ઉન સબ કામોંમેં ઘોળેકી ખબરગીરી ઔર ખિદમત મેરે લિએ ઝિયાદા મશક્કતકી ચીઝ થી. રોટી અલ્બત્તા મુઝે અચ્છી તરહ પકાના નહીં આતી થી તો મેં આટા ગોંધ કર અપને પળોસકી અન્સાર અવરતોંકે યહાં લે જાતી. વહ બળી સચ્ચી મુખલિસ અવરતેં થીં મેરી રોટી ભી પકા દેતી થીં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મદીનહ પહુંચને પર ઝુબૈર (રદિ.)કો એક ઝમીન જાગીરકે તોર પર દે દી જો દો મીલકે કરીબ થી. મેં વહાંસે અપને સર પર ખજૂરકી ગુઠલિયાં લાદ કર લાયા કરતી થીં. મેં એક મરતબા ઈસી તરહ આ રહી થી ઔર ગઠરી મેરે સર પર થી. રાસ્તામેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મિલ ગએ. ઊંટ પર તશરીફ લા રહે થે ઔર અન્સારકી એક જમાઅત સાથ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝે દેખ કર ઊંટ ઠેરાયા ઔર ઉસકો બેઠનેકા ઈશારા કિયા. તાકે મેં ઉસ પર સવાર હો જાઉં. મુઝે મર્દોંકે સાથ જાતે હૂએ શરમ આઈ ઔર યહ ભી ખ્યાલ આયા કે ઝુબૈર (રદિ.)કો ગયરત બહુત હી ઝિયાદા હે. ઉન્કો ભી યહ ના-ગવાર હોગા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે અંદાઝસે સમઝ ગએ કે મુઝે ઉસ પર બેઠતે હૂએ શર્મ આતી હે. હુઝૂર

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે ગએ. મેં ઘર આઈ ઔર ઝુબૈર (રદિ.)કો કિસ્સા સુનાયા કે ઈસ તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મિલે ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા. મુઝે શર્મ આઈ ઔર તુમ્હારી ગયરતકા ભી ખ્યાલ આયા. ઝુબૈર (રદિ.)ને કહા કે ખુદાકી કસમ, તુમ્હારા ગુઠલિયાં સર પ્ર રખ કર લાના મેરે લિએ ઉસસે બહુત ઝિયાદા ગિરાં હે. (મગર મજબૂરી યહ થી કે યહ હઝરાત ખૂદ તો ઝિયાદાતર જિહાદમેં ઔર દીનકે દૂસરે ઉમૂરમેં મશગૂલ રહતે થે. ઈસ લિએ ઘરકે કારોબાર આમ તોર પર અવરતોં હી કો કરના પળતે થે.) ઈસકે બા'દ મેરે બાપ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને એક ખાદિમ જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈન્કો દિયા થા, મેરે પાસ ભેજ દિયા, જિસકી વજહસે ઘોળેકી ખિદમતસે મુઝે ખલાસી મિલી. ગોયા બળી કૈદસે મેં આઝાદ હો ગઈ.

ફાઈદા:

અરબકા દસ્તૂર પેહલે ભી થા ઔર અબ ભી હે કે ખજૂરકી ગુઠલિયાં કૂટ કર યા ચકકીમેં દલ કર, ફિર પાનીમેં ભિગો કર જાનવરોંકો દાનાકે તોર પર ખિલાતે હૈં.

(૧૮) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા હિજરતકે વક્ત તમામ માલ લે જાના ઔર હઝરત અસ્મા (રદિ.) કા અપને દાદાકો ઈત્મીનાન દિલાના

જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હિજરત ફરમા કર તશરીફ લે જા રહે થે તો ઈસ ખ્યાલસે કે ન મા'લૂમ રાસ્તામેં ક્યા ઝરૂરત દરપેશ હો કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી સાથ થે, ઈસ લિએ જો કુછ માલ ઉસ વક્ત મવજૂદ થા, જિસકી મિક્દાર પાંચ-છે હઝાર દિરહમ થી, વહ સબ સાથ લે ગએ થે. ઈન હઝરાતકે તશરીફ લે જાનેકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કે વાલિદ અબૂ કુહાફહ—જો ના-બીના હો ગએ થે—ઉસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હૂએ થે. પોતિયોંકે પાસ તસલ્લીકે લિએ આએ. આ કર અફસોસસે કેહને લગે કે મેરા ખ્યાલ હે કે અબૂબક્ર (રદિ.)ને અપને જાનેકા સદ્મા ભી તુમકો પહુંચાયા ઔર માલ ભી શાયદ સબ લે ગયા કે યહ દૂસરી મશક્કત તુમ પર ડાલી. અસ્મા (રદિ.) કેહતી હૈં, મેંને કહા, નહીં. દાદે અબ્બા! વહ તો બહુત કુછ છોળ ગએ હૈં. યહ કેહ કર મેંને છોટી છોટી પથરિયાં જમા'

કરકે ઘરકે ઈસ તાકમેં ભર દીં, જિસમેં હઝરત અબૂબક્ર રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે દિરહમ પળે રહતે થે ઔર ઉન પર એક કપળા ડાલ કર દાદેકા હાથ ઉસ કપળે પર રખ દિયા, જિસસે ઉન્હોંને હાથસે વહ અંદાઝા કિયા કે યહ દિરહમ ભરે હૂએ હૈં. કેહને લગે, ખૈર યહ ઉસને અછ્છા કિયા. તુમ્હારે ગુઝારહકી સૂરત ઉસમેં હો જાએગી. અસ્મા (રદિ.) કેહતી હૈં કે ખુદાકી કસમ, કુછ ભી નહીં છોળા થા, મગર મેંને દાદેકી તસલ્લીકે લિએ યહ સૂરત ઈખ્તિયાર કી કે ઉન્કો ઉસકા સદ્મા ન હો. (મુસ્નદે અહમદ)

ફાઈદા:

યહ દિલ ગુર્દહકી બાત હે, વરના દાદેસે ઝિયાદા ઉન લળકિયોંકો સદ્મા હોના ચાહિએ થા ઔર જિતની ભી શિકાયત દાદાકે સામને કરતીં, દુરુસ્ત થા કે ઉસ વક્તકા ઝાહિરી સહારા ઉન પર હી થા. ઉન્કે મુતવજ્જેહ કરનેકી બ-ઝાહિર બહુત ઝરૂરત થી કે એક તો બાપકી જુદાઈ, દૂસરે ગુઝારહકી કોઈ સૂરતે ઝાહિરહ નહીં. ફિર મકકા વાલે આમ તોરસે દુશ્મન ઔર બે તઅલ્લુક, મગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને એક એક અદા ઉન સબ હઝરાતકો—મર્દ હો યા અવરત—ઐસી અતા ફરમાઈ થી કે રશ્ક આનેકે સિવા ઔર કુછ ભી નહીં. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂ અવ્વલમેં નિહાયત માલદાર ઔર બહુત બળે તાજિર થે, લેકિન ઈસ્લામકી ઔર અલ્લાહકી રાહમેં યહાં તક ખર્ચ ફરમાયા કે ગઝ્વએ તબૂકમેં જો કુછ ઘરમેં થા, સબ હી કુછ લા દિયા. જૈસા કે છટે બાબકે ચોથે કિસ્સેમેં મુફસ્સલ ગુઝરા હે. ઈસી વજહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મુઝે કિસીકે માલને ઈતના નફા' નહીં પહુંચાયા, જિતના અબૂબક્ર (રદિ.)કે માલને. મેં હર શખ્સકે ઈહ્સાનાતકા બદલા દે ચુકા હૂં, મગર અબૂબક્ર (રદિ.)કે ઈહ્સાનાતકા બદલા અલ્લાહ હી દેંગે.

(૧૯) હઝરત અસ્મા (રદિ.) કી સખાવત

હઝરત અસ્મા (રદિ.) બળી સખી થીં. અવ્વલ જો કુછ ખર્ચ કરતી થીં, અંદાઝાસે નાપતોલ કર ખર્ચ કરતી થીં, મગર જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે બાંધ બાંધ કર ન રખ્ખા કર ઔર ન હિસાબ લગાયા કર. જિતના ભી કુદરતમેં હો, ખર્ચ કિયા કર. તો ફિર ખૂબ ખર્ચ કરને લગીં. અપની બેટિયોં ઔર ઘરકી અવરતોંકો નસીહત કિયા કરતી થીં કે અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખર્ચ કરને ઔર સદ્કા કરનેમેં ઝરૂરતસે ઝિયાદા હોને ઔર બચનેકા ઈન્તિઝાર ન કિયા કરો કે અગર ઝરૂરતસે

ઝિયાદતીકા ઈન્તિઝાર કરતી રહોગી તો હોનેકા હી નહીં, (કે ઝરૂરત ખૂદ બળ્હતી રહતી હે.) ઔર અગર સદ્કા કરતી રહોગી તો સદ્કામેં ખર્ચ કર દેનેસે નુકસાનમેં ન રહોગી. (તબકાત)

ફાઈદા:

ઉન હઝરાતકે પાસ જિતની તંગી ઔર નાદારી થી, ઉતની હી સદ્કા વ ખયરાત ઔર અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખર્ચ કરનેકી ગુંજાઈશ ઔર વુસ્અત થી. આજકલ મુસલમાનોંમેં ઈફ્લાસો-તંગીકી આમ શિકાયત હે; મગર શાયદ હી કોઈ ઐસી જમાઅત નિકલે, જો પેટ પર પથ્થર બાંધ કર ગુઝર કરતી હો યા ઉન પર કઈ કઈ દિનકા મુસલસલ ફાકા હો જાતા હો.

(૨૦) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બેટી હઝરત ઝયનબ (રદિ.) કી હિજરત ઔર ઈન્તિકાલ

દો જહાંકે સરદાર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સબસે બળી સાહિબઝાદી હઝરત ઝયનબ (રદિ.) નુબુવ્વતકે દસ બરસ પેહલે–જબ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમર શરીફ તીસ બરસકી થી–પયદા હૂઈ ઔર ખાલહ-ઝાદ ભાઈ અબુલ આસ ઈબ્ને રબીઅ્સે નિકાહ હુવા. હિજરતકે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ ન જા સકીં. ઉન્કે ખાવિન્દ બદ્રકી લળાઈમેં કુફ્ફારકે સાથ શરીક હૂએ ઔર કેદ હૂએ. અહ્લે મક્કાને જબ અપને કેદિયોંકી રહાઈકે લિએ ફિદ્યે ઈરસાલ કિએ તો હઝરત ઝયનબ (રદિ.)ને ભી અપને ખાવિન્દકી રહાઈકે લિએ માલ ભેજા, જિસમેં વહ હાર ભી થા જો હઝરત ખદીજહ (રદિ.)ને જહેઝમેં દિયા થા. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકો દેખા તો હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કી યાદ તાઝા હૂઈ. આબ-દીદહ હૂએ ઔર સહાબા (રદિ.)કે મશ્વરાસે યહ કરાર પાયા કે અબુલ આસકો બિલા ફિદ્યાકે ઈસ શર્ત પર છોળ દિયા જાએ કે વહ વાપસ જા કર હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કો મદીનહ તય્યિબહ ભેજ દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દો આદમી હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કો લેનેકે લિએ સાથ કર દીએ કે વહ મક્કાસે બાહર ઠહર જાએં ઔર ઉન્કે પાસ તક અબુલ આસ પહુંચવા દેં. ચુનાંચે હઝરત ઝયનબ (રદિ.) અપને દેવર કનાનહકે સાથ ઊંટ પર સવાર હોકર રવાના હૂઈં. કુફ્ફારકો જબ ઈસકી ખબર હૂઈ તો આગ બગોલહ હો ગએ ઔર એક જમાઅત મુઝાહમતકે લિએ પહુંચ ગઈ, જિનમેં હિબાર ઈબ્ને અસ્વદ–જો

હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કે ચચાઝાદ ભાઈકા લળકા થા ઔર ઈસ લિહાઝસે હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કા ભાઈ હુવા–વહ ઔર ઉસકે સાથ એક ઔર શખ્સ થા, ઈન દોનોંમેંસે કિસીને ઔર અક્ષરોંને હિબાર હી કો લિખ્ખા હે, હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કો નેઝા મારા, જિસસે વહ ઝખ્મી હોકર ઊંટસે ગિરીં. ચૂંકે હામિલહ થીં, ઈસ વજહસે પેટસે બચ્ચા ભી ઝાઈઅ્ હુવા. કનાનહને તીરોંસે મુકાબલા કિયા. અબૂ સુફયાનને ઉનસે કહા કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી બેટી ઔર ઈસ તરહ અલલ્ એ'લાન ચલી જાએ? યહ તો ગવારા નહીં ! ઈસ વક્ત વાપસ ચલો. ફિર ચુપકેસે ભેજ દેના. કનાનહને ઉસકો કબૂલ કર લિયા ઔર વાપસ આએ. દો-એક રોઝ બા'દ ફિર રવાના કિયા. હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કા યહ ઝખ્મ કઈ સાલ તક રહા ઔર કઈ સાલ ઉસમેં બીમાર રહ કર સન હિજરી આઠમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. રદિયલ્લાહુ અન્હા વ અર્ઝા–હા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ મેરી સબસે અછ્છી બેટી થી, જો મેરી મુહબ્બતમેં સતાઈ ગઈ. દફનકે વક્ત નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂદ કબરમેં ઉતરે ઔર દફન ફરમાયા. ઉતરતે વક્ત બહુત રંજીદહ થે. જબ બાહર તશરીફ લાએ તો ચેહરા ખિલા હુવા થા. સહાબા (રદિ.)ને દર્યાફ્ત કિયા તો ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે ઝયનબ (રદિ.)કે ઝો'ફકા ખ્યાલ થા. મૈંને દુઆ કી કે કબરકી તંગી ઔર ઉસકી સખ્તી ઉસસે હટા દી જાએ. અલ્લાહ તઆલાને કબૂલ ફરમા લિયા. (ખમીસ)

ફાઈદા:

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તો સાહિબઝાદી ઔર દીનકી ખાતિર ઈતની મશક્કત ઉઠાઈ કે જાન ભી ઉસમેં દી, ફિર ભી કબરકી તંગીકે લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી દુઆકી ઝરૂરત પેશ આઈ તો હમ જૈસોંકા ક્યા પૂછના? ઈસ લિએ આદમીકો અક્ષર અવ્કાત કબરકે લિએ દુઆ કરના ચાહિએ. ખૂદ નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તા'લીમકી વજહસે અક્ષર અવ્કાત અઝાબે કબ્રસે પનાહ માંગતે થે. અલ્લાહુમ્મહ્ફઝ્ના મિન્હુ બિમન્નિક વ કરમિક વ ફદ્લિક.

اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا مِنْهُ بِمَنِّكَ وَكَرَمِكَ وَفَضْلِكَ

(૨૧) હઝરત રુબય્યિઅ્ બિન્તે મુઅવ્વઝકી ગયતરે દીની

રુબય્યિઅ્ બિન્તે મુઅવ્વઝ એક અન્સારી સહાબિય્યહ (રદિ.) હૈં. અક્ષર

લળાઈયોંમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ શરીક હૂઈ હૈં. ઝખ્મિયોંકી દવાદારૂ ફરમાયા કરતી થીં ઔર મક્તૂલીન ઔર શુહદાઅ્કી નઅ્શેં ઉઠા કર લાયા કરતી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હિજરતસે પેહલે મુસલમાન હો ગઈ થીં. હિજરતકે બા'દ શાદી હૂઈ. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી શાદીકે દિન ઉન્કે ઘર તશરીફ લે ગએ થે. વહાં ચંદ લળકિયાં ખૂશીમેં શઅર પળ્હ રહી થીં, જિનમેં અન્સારકે ઈસ્લામી કારનામે ઔર ઉન્કે બળોંકા ઝિક્ર થા, જો બદ્રકી લળાઈમેં શહીદ હૂએ થે. ઉનમેંસે એકને યહ મિસ્રઅ્ ભી પળ્હાઃ વ ફીના નબિય્યુન, યઅ્લમુ મા ફી ગદિન. (હમમેં એક ઐસે નબી હૈં, જો આઈન્દહકી બાતોંકો જાનતે હૈં.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકો પળ્હનેકો મના' ફરમા દિયા. ક્યૂંકે આઈન્દહકે હાલાત અલ્લાહ હી કો મા'લૂમ હૈં. રુબય્યિઅ્કે વાલિદ હઝરત મુઅવ્વઝ (રદિ.) અબૂજહલકે કત્લ કરનેવાલોંમેં હૈં. એક અવરત જિસકા નામ અસ્મા થા, ઈત્ર બેચા કરતી થી. વહ એક મરતબા ચંદ અવરતોંકે સાથ હઝરત રુબય્યિઅ્ (રદિ.)કે ઘર ભી ગઈ ઔર ઉનસે નામ, હાલ, પતા વગયરહ જૈસે કે અવરતોંકી આદત હોતી હે, દરયાફ્ત કિયા. ઉન્હોંને બતા દિયા. ઉન્કે વાલિદકા નામ સુન કર વહ કેહને લગી કે તૂ અપને સરદારકે કાતિલકી બેટી હે. અબૂ જહલ ચૂંકે અરબકા સરદાર શુમાર કિયા જાતા થા, ઈસ લિએ અપને સરદારકા કાતિલ કહા. યહ સુન કર રુબય્યિઅ્કો ગુસ્સા આ ગયા. કેહને લગી કે મેં અપને ગુલામકે કાતિલકી બેટી હૂં. રુબય્યિઅ્કો ગયરત આઈ કે અબૂ જહલકો અપને બાપકા સરદાર સુને. ઈસ લિએ ઉન્હોંને અપને ગુલામકે લફ્ઝસે ઝિક્ર કિયા. અસ્માકો અબૂ-જહલકે મુતઅલ્લિક ગુલામકા લફ્ઝ સુન કર ગુસ્સા આયા ઔર કેહને લગી કે મુઝ પર હરામ હે કે તેરે હાથ ઈત્ર ફરોખ્ત કરૂં. રુબય્યિઅ્ને કહા કે મુઝ પર ભી હરામ હે કે તુઝસે ઈત્ર ખરીદૂં. મેંને તેરે ઈત્રકે સિવા કિસી ઈત્રમેં ગંદગી ઔર બદબૂ નહીં દેખી. (ઉસ્દુલ ગાબહ)

ફાઈદા:

રુબય્યિઅ્ કેહતી હૈં કે મેંને બદબૂકા લફ્ઝ ઉસકે જલાનેકો કહા થા. યહ હમિય્યત ઔર દીની ગયરત થી કે દીનકે ઈસ સખ્ત દુશ્મનકે મુતઅલ્લિક વહ સરદારીકા લફ્ઝ ન સુન સકીં. આજકલ દીનકે બળેસે બળે દુશ્મન પર ભી ઉસસે ઊંચે ઊંચે લફ્ઝ બોલે જાતે હૈં ઔર કોઈ શખ્સ અગર મના' કરે તો વહ તંગ-ઝગર બતા દિયા જાતા હે. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મુનાફિકકો સરદાર મત કહો. અગર વહ તુમ્હારા સરદાર હો ગયા તો તુમને અપને રબકો નારાઝ કિયા. (અબૂ દાઊદ)

મા'લૂમાત

હુઝૂરે સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીબિયાં ઔર અવલાદ

અપને આકા ઔર દો જહાંકે સરદાર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીબિયોં ઔર અવલાદકા હાલ મા'લૂમ કરનેકા ઈશ્તિયાક હુવા કરતા હે ઔર હર મુસલમાનકો હોના ચાહિએ ભી. ઈસ લિએ મુખ્તસર હાલ ઉન્કા લિખ્ખા જાતા હે કે તફસીલી હાલાતકે લિએ તો બળી ઝખીમ કિતાબ ચાહિએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નિકાહ–જિન પર મુહદ્દિષીન ઔર મુઅર્રિખીનકા ઈત્તિફાક હે–ગિયારહ અવરતોંસે હુવા. ઈસસે ઝિયાદામેં ઈખ્તિલાફ હે ઔર ઈસ પર ભી ઈત્તિફાક હે કે ઉન સબમેં પેહલા નિકાહ હઝરત ખદીજહ (રદિ.)સે હુવા, જો બેવા થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમર શરીફ ઉસ વક્ત પચ્ચીસ બરસકી થી ઔર હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કી ઉમર ૪૦ બરસકી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ ભી બ-જુઝ્ હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદિ.)કે સબ ઉન્હીંસે હૂઈ, જિન્કા બયાન બા'દમેં આએગા.

(૧) હઝરત ખદીજહ (રદિ.) કે હાલાત

હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કે નિકાહકી સબસે અવ્વલ તજવીઝ વરકહ ઈબ્ને નવ્ફલસે હૂઈ થી, મગર નિકાહકી નોબત નહીં આઈ. ઉસકે બા'દ દો શખ્સોંસે નિકાહ હુવા. અહ્લે તારીખકા ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે ઈન દોનોંમેં પેહલે કિસસે હુવા? અક્ષરકી રાઈ યહ હે કે પેહલે અતીક ઈબ્ને આઈઝસે હુવા, જિનસે એક લળકી પયદા હૂઈ, જિન્કા નામ હન્દ થા ઔર વહ બળી હો કર મુસલમાન હૂઈ ઔર સાહિબે અવલાદ ભી ઔર બા'ઝોંને લિખ્ખા હે કે અતીકસે એક લળકા ભી હુવા, જિસકા નામ અબ્દુલ્લાહ યા અબ્દે મુનાફ થા. અતીકકે બા'દ ફિર હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કા નિકાહ અબૂ હાલહસે હુવા, જિનસે હન્દ ઔર હાલહ દો અવલાદ હૂઈ. અક્ષરને કહા હે કે દોનોં લળકે થે ઔર બા'ઝોંને લિખ્ખા હે કે હન્દ લળકા હે ઔર હાલહ લળકી. હન્દ હઝરત અલી (રદિ.)કે ઝમાનએ ખિલાફત તક ઝિંદા રહે. અબૂ હાલહકે ઈન્તિકાલકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નિકાહ હુવા, જિસ વક્ત કે હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કી ઉમર ચાલીસ બરસકી થી. નિકાહકે બા'દ પચ્ચીસ બરસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી

નિકાહમેં રહીં ઔર રમઝાન સન દસ હિજરીમેં પેંસઠ બરસકી ઉમરમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઉનસે બેહદ મુહબ્બત થી ઔર ઉન્કી ઝિંદગીમેં કોઈ દૂસરા નિકાહ નહીં કિયા. ઉન્કા લકબ ઈસ્લામસે પેહલે હીસે તાહિરહ થા. ઈસી વજહસે ઉન્કી અવલાદ–જો દૂસરે ખાનદાનોંસે હે–વહ ભી બનુત્તાહિરહ કેહલાતી હે. ઉન્કે ફઝાઈલ હદીષકી કિતાબોંમેં કષ્રતસે હૈં. ઉન્કે ઈન્તિકાલ પર ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કબર મુબારકમેં ઉતર કર દફન ફરમાયા થા. નમાઝે જનાઝહ ઉસ વક્ત તક મશ્રૂઅ્ નહીં હૂઈ થી. ઉન્કે બા'દ ઉસી સાલ શવ્વાલમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) ઔર હઝરત સવ્દહ (રદિ.)સે નિકાહ હુવા. ઈસમેં ભી ઈખ્તિલાફ હે કે ઈન દોનોંમેં કિસકા નિકાહ પેહલે હુવા. બા'ઝ મુઅર્રિખીનને હઝરત આઈશા (રદિ.)સે નિકાહ પેહલે હોના લિખ્ખા હે ઔર બા'ઝોંકી રાઈ યહ હે કે હઝરત સવ્દહ (રદિ.)સે પેહલે હુવા, બા'દમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) સે.

(૨) હઝરત સવ્દહ (રદિ.) કે હાલાત

હઝરત સવ્દહ (રદિ.)ભી બેવા થીં. ઉન્કે વાલિદકા નામ ઝમ્અહ ઈબ્ને કૈસ હે. પેહલેસે અપને ચચાઝાદ ભાઈ સકરાન ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.)કે નિકાહમેં થીં. દોનોં મુસલમાન હૂએ ઔર હિજરત ફરમા કર હબ્શા તશરીફ લે ગએ ઔર હબ્શાંમેં સકરાનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. બા'ઝ મુઅર્રિખીનને લિખ્ખા હે કે મક્કા વાપસ આ કર ઈન્તિકાલ ફરમાયા. ઉન્કે ઈન્તિકાલકે બા'દ સન દસ નબવીમેં હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કે ઈન્તિકાલકે કુછ દિનોં બા'દ ઉનસે નિકાહ હુવા ઔર રુખ્સતી હઝરત આઈશા (રદિ.)કી રુખ્સતીસે સબકે નઝદીક પેહલે હી હૂઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફહ તો કષ્રતસે નમાઝમેં મશગૂલ રહના થી હી. એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે રાત આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈતના લમ્બા રુકૂઅ્ કિયા કે મુઝે અપની નાકસે નકસીર નિકલનેકા ડર હો ગયા: (યહ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પીછે નમાઝ પઢ રહી થીં. ચૂંકે બદનકી ભારી થીં, ઈસ વજહસે ઔર ભી મશક્કત હૂઈ હોગી.) એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો તલાક દેનેકા ઈરાદા ફરમાયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે ખાવિન્દકી ખ્વાહિશ નહીં; મગર યહ તમન્ના હે કે જન્નતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીવિયોંમેં દાખિલ રહૂં, ઈસ લિએ મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તલાક ન

હૈં. મૈં અપની બારી આઈશા (રદિ.)કો દેતી હૂં. ઉસકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કબૂલ ફરમા લિયા. ઈસ વજહસે ઉન્કી બારીકા દિન હઝરત આઈશા (રદિ.)કે હિસ્સામેં આતા થા. સન હિજરી ચવ્વનમેં યા સન હિજરી પચપનમેં ઔર બા'ઝને લિખ્ખા હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.)કે અખીર ઝમાનએ ખિલાફતમેં વફાત પાઈ. ઉન્કે અલાવહ એક સવ્દહ ઔર ભી હૈં, જો કુરૈશ હી કી હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉનસે નિકાહકા ઈરાદા ફરમાયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મુઝે સારી દુન્યામેં સબસે ઝિયાદા મહબૂબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હૈં, મગર મેરે પાંચ-છે બચ્ચે હૈં. મુઝે યહ બાત ગિરાં હૈ કે વહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સિરહાને રોએં–ચિલ્લાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કી ઈસ બાતકો પસંદ ફરમાયા, તા'રીફ કી ઔર નિકાહકા ઈરાદા મુલ્તવી ફરમા દિયા.

(૩) હઝરત આઈશા (રદિ.) કે હાલાત

હઝરત આઈશા (રદિ.)સે ભી નિકાહ મક્કએ મુકર્રમહમેં હિજરતસે પેહલે શવ્વાલ સન દસ નબવીમેં હુવા, જિસ વક્તકે ઉન્કી ઉમર છે સાલકી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીવિયોંમેં યહી સિર્ફ એક ઐસી હૈં જિનસે કુંવારેપનમેં નિકાહ હુવા ઔર બાકી સબસે નિકાહ બેવ્ગીકી હાલતમેં હુવા. નુબુવ્વતસે ચાર સાલ બા'દ યહ પયદા હૂઈ ઔર હિજરતકે બા'દ જબ કે ઉન્કી ઉમરકો નવાં બરસ થા, રુખ્સતી હૂઈ ઔર અઠારહ સાલકી ઉમરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હુવા ઔર છિયાસઠ સાલકી ઉમરમેં ૧૭, રમઝાન સન હિજરી સત્તાવનકો મંગલકી શબમેં ઉન્કા વિસાલ હુવા. ખૂદ હી વસિય્યત ફરમાઈ થી કે મુઝે આમ કબ્રસ્તાનમેં–જહાં ઔર બીબિયાં દફન કી ગઈ હૈં–દફન કિયા જાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ હુજરએ શરીફહમેં ન દફન કિયા જાએ. ચુનાંચે બકીઅમેં દફન કી ગઈ. અરબમેં યહ મશહૂર થા કે શવ્વાલકે મહીનામેં નિકાહ નામુબારક હોતા હૈ. હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મેરા નિકાહ ભી શવ્વાલમેં હુવા. રુખ્સતી ભી શવ્વાલમેં હૂઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીવિયોંમેં કોનસી મુઝસે ઝિયાદા નસીબાવર ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મહબૂબહ થી?

હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કે ઈન્તિકાલકે બા'દ ખવ્લહ (રદિ.) હકીમકી બેટી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂઈ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ નિકાહ નહીં

કરતે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિસસે? અર્ઝ કિયા, કુંવારી ભી હે, બેવા ભી હે, જો મંઝૂર હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા, તો અર્ઝ કિયા કે કુંવારી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સબસે ઝિયાદા દોસ્ત અબૂબક્ર (રદિ.)કી લળકી આઈશા (રદિ.)હે. ઔર બેવા સવ્દહ (રદિ.) બિન્તે ઝમ્અહ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અછ્છા, તઝ્કિરહ કરકે દેખ લો. વહ વહાંસે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કે ઘર આઈ ઔર હઝરત આઈશા (રદિ.)કી વાલિદહ ઉમ્મે રૂમાન (રદિ.)સે અર્ઝ કિયા કે મેં એક બળી ખૈરો-બરકત લેકર આઈ હૂં. દરયાફ્ત કરને પર કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝે આઈશા (રદિ.)સે મંગની કરનેકે લિએ ભેજા હે. ઉમ્મે રૂમાન (રદિ.)ને કહા, વહ તો ઉન્કી ભતીજી હે. ઉસસે કૈસે નિકાહ હો સકતા હે. અછ્છા, અબૂબક્ર (રદિ.)કો આને દો. અબૂબક્ર (રદિ.) ઉસ વક્ત ઘર પર મવજૂદ ન થે. ઉન્કે તશરીફ લાને પર ઉનસે ભી યહ ઝિક્ર કિયા. ઉન્હોંને ભી યહ જવાબ દિયા કે વહ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ભતીજી હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કૈસે નિકાહ હો સકતા હે? ખવ્લહ (રદિ.)ને જા કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ મેરે ઈસ્લામી ભાઈ હૈં. ઉન્કી લળકીસે મેરા નિકાહ જાઈઝ હે. ખવ્લહ (રદિ.) વાપસ હૂઈ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કો જવાબ સુનાયા. વહાં ક્યા દેર થી? કહા, બુલા લાઓ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે ગએ ઔર નિકાહ હો ગયા. હિજરતકે બા'દ ચંદ મહીને ગુઝર જાને પર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને દરયાફ્ત કિયા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અપની બીવી આઈશા (રદિ.)કો ક્યૂં નહીં બુલા લેતે? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સામાન મુહય્યા ન હોનેકા ઉઝ્ર ફરમાયા. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને નઝ્રાનહ પેશ કિયા, જિસસે તય્યારી હૂઈ ઔર શવ્વાલ સન હિજરી એક યા સન હિજરી દોમેં ચાશતકે વક્ત હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)હી-કે દોલત-કદહ પર બિના યા'ની રુખ્સતી હૂઈ. યહ તીન નિકાહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હિજરતસે પેહલે હૂએ. ઉસકે બા'દ જિતને નિકાહ હૂએ વહ હિજરતકે બા'દ હૂએ.

(૪) હઝરત હફ્સહ (રદિ.) કે હાલાત

હઝરત આઈશા (રદિ.)કે બા'દ હઝરત' ઉમર (રદિ.)કી સાહિબઝાદી હઝરત હફ્સહ (રદિ.)સે નિકાહ હુવા. હઝરત હફ્સહ (રદિ.) નુબુવ્વતસે પાંચ બરસ કબ્લ મક્કામેં પયદા હૂઈ. પેહલા નિકાહ મક્કા હી મેં ખુનૈસ ઈબ્ને

હુઝાફહ (રદિ.)સે હુવા. યહ ભી પુરાને મુસલમાન હૈં, જિન્હોંને અવ્વલ હબ્શાકી હિજરત કી. ફિર મદીનહ તય્યિબહકી હિજરત કી. બદ્રમેં ભી શરીક હૂએ ઔર ઉસી લળાઈમેં યા ઉહદકી લળાઈમેં ઉન્કે એૈસા ઝખ્મ આયા, જિસસે અચ્છે ન હૂએ ઔર સન હિજરી દો યા સન હિજરી તીનમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. હઝરત હફ્સહ (રદિ.) ભી અપને ખાવિન્દકે સાથ હિજરત ફરમા કર મદીનહ તય્યિબહ હી આ ગઈ થીં. જબ બેવા હો ગઈ તો હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અવ્વલ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)સે દરખ્વાસ્ત કી કે મૈં હફ્સહ (રદિ.)કા નિકાહ તુમસે કરના ચાહતા હૂં. ઉન્હોંને સુકૂત ફરમાયા. ઈસકે બા'દ હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કી અહ્લિયહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સાહિબઝાદી હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કા જબ ઈન્તિકાલ હુવા તો હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)સે ઝિક્ર ફરમાયા. ઉન્હોંને ફરમા દિયા કે મેરા તો ઈસ વક્ત નિકાહકા ઈરાદા નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઈસકી શિકાયત કી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મૈં હફ્સહ (રદિ.)કે લિએ ઉષ્માન (રદિ.)સે બેહતર ખાવિન્દ ઔર ઉષ્માન (રદિ.)કે લિએ હફ્સહ (રદિ.)સે બેહતર બીવી બતાતા હૂં. ઈસકે બા'દ હઝરત હફ્સહ (રદિ.)સે સન દો હિજરી યા સન તીન હિજરીમેં ખૂદ નિકાહ કિયા ઔર હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કા નિકાહ અપની સાહિબઝાદી હઝરત ઉમ્મે કુલ્ષૂમસે કર દિયા. ઉન્કે પેહલે ખાવિન્દકે ઈન્તિકાલમેં મુઅર્રિખીનકા ઈખ્તિલાફ હૈ કે બદ્રકે ઝખ્મસે શહીદ હૂએ યા ઉહદકે? બદ્ર સન દો હિજરીમેં હૈ ઔર ઉહદ સન તીન હિજરીમેં. ઈસી વજહસે ઉન્કે નિકાહમેં ભી ઈખ્તિલાફ હૈ. ઈસકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને હઝરત ઉમર (રદિ.)સે ફરમાયા કે જબ તુમને હફ્સહ(રદિ.)-કે નિકાહકા ઝિક્ર કિયા થા ઔર મૈંને સુકૂત કિયા થા, તુમ્હેં ઉસ વક્ત ના-ગવારી હૂઈ હોગી, મગર ચૂંકે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉનસે નિકાહકા તઝ્કિરહ ફરમા ચુકે થે, ઈસ લિએ ન તો મૈં કબૂલ કર સકતા થા, ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે રાઝકો ઝાહિર કર સકતા થા. ઈસ લિએ સુકૂત કિયા થા. અગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરાદા મુલ્તવી ફરમા દેતે તો મૈં ઝરૂર કર લેતા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે અબૂબક્ર (રદિ.)કે સુકૂતકા હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કે ઈન્કારસે ભી ઝિયાદા રંજ થા. હઝરત હફ્સા (રદિ.) બળી આબિદહ, ઝાહિદહ થીં. રાતકો અક્ષર જાગતી થીં ઔર દિનમેં કષ્રતસે રોઝા રખ્ખા કરતી થીં. કિસી વજહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો એક તલાક ભી દી થી, જિસકી વજહસે હઝરત ઉમર (રદિ.)કો બહુત રંજ હુવા ઔર હોના ભી ચાહિએ થા. હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.) તશરીફ લાએ ઔર અર્ઝ કિયા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હૈ કે હફ્સહ (રદિ.)સે

રુજૂઅ્ કર લો. યહ બળી શબ-બેદાર ઔર કષ્રતસે રોઝા રખને વાલી હૈ. ઔર ઉમર (રદિ.)કી ખાતિર ભી મંઝૂર હે, ઈસ લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રુજૂઅ્ ફરમા લિયા. જમાદિયુલ-ઊલા સન હિજરી પેંતાલીસમેં–જબ કે ઉન્કી ઉમર તક્રીબન ત્રેસઠ બરસકી થી-મદીનહ તય્યિબહમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. બા'ઝને ઉન્કા ઈન્તિકાલ સન હિજરી એકતાલીસમેં ઔર ઉમર સાઠ બરસકી લિખ્ખી હે.

(૫) હઝરત ઝયનબ બિન્તે ખુઝયમહ (રદિ.) કે હાલાત

ઈન્કે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નિકાહ હઝરત ઝયનબ (રદિ.)સે હુવા. હઝરત ઝયનબ (રદિ.) ખુઝયમહકી બેટી, જિન્કે પેહલે નિકાહમેં ઈખ્તિલાફ હે, બા'ઝને લિખ્ખા હે કે પેહલે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જહશ (રદિ.)સે નિકાહ હુવા થા. જબ ગઝ્વએ ઉહદમેં શહીદ હૂએ–જિન્કા કિસ્સા બાબ સાતકી પેહલી હદીષમેં ગુઝરા–તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નિકાહ કિયા ઔર બા'ઝને લિખ્ખા હે કે ઉન્કા પેહલા નિકાહ તુફૈલ ઈબ્ને હારિષસે હુવા થા. ઉન્કે તલાક દેનેકે બા'દ ઉન્કે ભાઈ ઉબયદહ ઈબ્નુલ હારિષસે હુવા, જો બદ્રમેં શહીદ હૂએ. ઉસકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે હિજરતકે એકતીસ મહીને બા'દ રમઝાન સન હિજરી તીનમેં હુવા. આઠ મહીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નિકાહમેં રહીં ઔર રબીઉલ આખર સન હિજરી ચારમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બીવિયોંમેં હઝરત ખદીજહ (રદિ.) ઔર હઝરત ઝયનબ (રદિ.) દો હી બીબિયાં ઐસી હૈં, જિન્કા વિસાલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સામને હુવા. બાકી નવ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલ તક ઝિંદા થીં, જિન્કા બા'દમેં ઈન્તિકાલ હુવા. હઝરત ઝયનબ (રદિ.) બળી સખી થીં. ઈસી વજહસે ઉન્કા નામ ઈસ્લામસે પેહલે ભી ઉમ્મુલ મસાકીન (યા'ની મિસ્કીનોંકી માં) થા.

(૬) હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) કે હાલાત

ઉન્કે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નિકાહ હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.)સે હુવા. હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) અબૂ ઉમય્યહકી બેટી થીં. જિન્કા પેહલા નિકાહ અપને ચચાઝાદ ભાઈ અબૂ સલ્મહ (રદિ.)સે હુવા થા, જિન્કા નામ અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઈબ્ને અબ્દુલ અસદ થા. દોનોં મિયાં-બીવી ઈબ્તિદાઈ મુસલમાનોંમેં હૈં. કુફ્ફારકે હાથસે તંગ આ કર અવ્વલ દોનોંને હબ્શહકી હિજરત કી. વહાં જા કર એક લળકા

પયૂદા હુવા, જિન્કા નામ સલ્મહ (રદિ.) થા. હબ્શહસે વાપ્સીકે બા'દ મદીનહ તય્યિબહકી હિજરત કી, જિસકા કિસ્સા ઈસી બાબકે પાંચ (નમ્બર) પર મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા હે. મદીનહ મુનવ્વરહ પહુંચ કર એક લળકા ઉમર (રદિ.) ઔર દો લળકિયાં દુર્રહ ઔર ઝયનબ પયૂદા હૂઈ. અબૂ સલ્મહ (રદિ.) દસ આદમિયોંકે બા'દ મુસલમાન હો ગએ થે. ઉહદ ઔર બદ્રકી લળાઈમેં ભી શરીક હૂએ થે. ઉહદકી લળાઈમેં એક ઝખ્મ આ ગયા થા, જિસકી વજહસે બહુત તકલીફ ઉઠાઈ. ઉસકે બા'દ સફર સન હિજરી ચારમેં એક સરિય્યહમેં તશરીફ લે ગએ તો વાંપૂસી પર વહ ઝખ્મ ફિર હરા હો ગયા ઔર ઉસીમેં આઠ જમાદિયુલ ઉખ્રા સન હિજરી ચારમેં ઈન્તિકાલ કિયા. હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) ઉસ વક્ત હામિલહ થીં ઔર ઝયનબ (રદિ.) પેટમેં થીં. જબ વહ પયૂદા હૂઈ તો ઈદ્દત પૂરી હૂઈ. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને નિકાહકી ખ્વાહિશ ફરમાઈ તો ઉન્હોંને ઉઝ્ર કર દિયા. ઉસકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરાદા ફરમાયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મેરે બચ્ચે ભી હૈં ઔર મેરે મિજાઝમેં ગયૂરતકા મઝમૂન બહુત હે ઔર મેરા કોઈ વલી યહાં હે નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે બચ્ચોંકા અલ્લાહ મુહાફિઝ હે ઔર યહ ગયૂરત ભી ઈન્શાઅલ્લાહ જાતી રહેગી ઔર કોઈ વલી ઈસકો નાપસંદ નહીં કરેગા, તો ઉન્હોંને અપને બેટે સલ્મહ (રદિ.)સે કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મેરા નિકાહ કર દો. અખીર શવ્વાલ સન હિજરી ચારમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નિકાહ હુવા. બા'ઝને સન હિજરી તીનમેં ઔર બા'ઝને સન હિજરી દો મેં લિખ્ખા હે. ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) કેહતી હૈં કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના થા કે જિસ શખ્સકો કોઈ મુસીબત પહુંચે ઔર વહ યહ દુઆ કરે:

اَللّٰهُمَّ اْجُرْنِيْ فِيْ مُصِيْبَتِيْ وَاخْلُفْنِيْ خَيْرًا مِّنْهَا

"અય અલ્લાહ! મુઝે ઈસ મુસીબતમેં અજ્ર અતા ફરમા ઔર ઈસકા નિઅ્મુલ બદલ નસીબ ફરમા" તો ઉસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બેહતરીન બદલ અતા ફરમાતે હૈં. અબૂ સલ્મહ (રદિ.)કે મરને પર મેં યહ દુઆ તો પળહ લેતી, મગર યહ સોચતી થી કે અબૂ સલ્મહ (રદિ.)સે બેહતર કોન હો સકતા હે. અલ્લાહને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નિકાહ કરા દિયા. હઝરત આઈશાહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે ઉન્કે હુસ્નકી બહુત શોહરત થી. જબ નિકાહ હો ગયા તો મેંને છુપ કર હીલાસે જા કર દેખા તો જૈસા સુના થા, ઉસસે ઝિયાદા પાયા. મેંને હફ્સહ (રદિ.)સે ઉસકા ઝિક્ર કિયા. ઉન્હોંને કહા: નહીં, ઐસી હસીન નહીં હૈં, જિતની શોહરત હે. ઉમ્મહાતુલ

મુઅ્મિનીનમેં સબસે અખીરમેં હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.)કા ઈન્તિકાલ સને હિજરી ઉન સાઠ યા સન હિજરી બાસઠમેં હુવા. ઉસ વક્ત ચોરાસી સાલકી ઉમર થી. ઈસ લિહાઝસે નુબુવ્વતસે તક્રીબન્ નવ બરસ પેહલે પયૂદા હૂઈ. હઝરત ઝયનબ બિન્તે ખુઝયૂમહ (રદિ.)કે ઈન્તિકાલકે બા'દ ઉનસે નિકાહ હુવા ઔર હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કે મકાનમેં મુકીમ હૂઈ. ઉન્હોંને વહાં દેખા કે એક મટકેમેં જવ રખ્ખે હૈં ઔર એક ચકકી ઔર હાંડી ભી. ઉન્હોંને જવ ખૂદ પીસે ઔર ચિકનાઈ ડાલ કર મલીદહ તય્યાર કિયા ઔર પેહલે હી દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો વહ મલીદહ ખિલાયા, જો નિકાહકે દિન અપને હી હાથસે પકાયા થા.

(૭) હઝરત ઝયનબ બિન્તે જહશ (રદિ.) કે હાલાત

ઉન્કે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નિકાહ ઝયનબ બિન્તે જહશ (રદિ.)સે હુવા. યહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ફૂપી-ઝાદ બહન હૈં. ઉન્કા પેહલા નિકાહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને મુતબન્ના હઝરત ઝૈદ બિન્તે હારિષહ (રદિ.)સે કિયા થા. ઉન્કે તલાક દેનેકે બા'દ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ખૂદ ઉન્કા નિકાહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કર દિયા, જિસકા કિસ્સા સૂરએ અહ્ઝાબમેં ભી હે. ઉસ વક્ત ઉન્કી ઉમર પૈંતીસ સાલકી થી. મશહૂર કૌલકે મુવાફિક ઝીકઅ્દહ સન હિજરી પાંચમેં નિકાહ હુવા. બા'ઝને સન હિજરી તીનમેં લિખ્ખા હે, મગર સહીહ સન હિજરી પાંચ હે ઔર ઈસ હિસાબસે નુબુવ્વતસે ગોયા સતરહ સાલ કબ્લ ઉન્કી પેદાઈશ હૂઈ. ઉન્કો ઈસ પર ફખ્ર થા કે સબ અવરતોંકા નિકાહ ઉન્કે અવલિયાને કિયા ઔર ઉન્કા નિકાહ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને કિયા. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)ને જબ ઉન્કો તલાક દી ઔર ઈદ્દત પૂરી હો ગઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કે પાસ પયામ ભેજા. ઉન્હોંને જવાબમેં અર્ઝ કિયા કે મૈં ઉસ વક્ત તક કુછ નહીં કેહ સકતી, જબ તક અપને અલ્લાહસે મશ્વરા ન કર લૂં ઔર યહ કેંહ કર વુઝૂ કિયા ઔર નમાઝકી નિય્યત બાંધ લી ઔર યહ દુઆ કીઃ યા અલ્લાહ! તેરે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝસે નિકાહ કરના ચાહતે હૈં અગર મૈં ઉન્કે કાબિલ હૂં તો મેરા નિકાહ ઉનસે ફરમા દે. ઈધર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કુર્આન શરીફકી આયતઃ

فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا

નાઝિલ હૂઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખૂશખબરી ભેજી. હઝરત ઝયનબ (રદિ.) ખૂશીકી વજહસે સિજદામેં ગિર ગઈ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કે નિકાહકા વલીમહ બળી શાનસે કિયા. બકરી ઝબહ કી ઔર ગોશ્ત-રોટીકી દા'વત ફરમાઈ. એક એક જમાઅતકો બુલાયા જાતા થા ઔર જબ વહ ફારિગ હો જાતી થી તો દૂસરી જમાઅત ઈસી તરહ બુલાઈ જાતી, હત્તા કે સબ હી લોગોંને પેટ ભર કર ખાયા. હઝરત ઝયનબ (રદિ.) બળી સખી થીં ઔર બળી મેહનતી. અપને હાથસે મેહનત કરતીં. ઔર જો હાસિલ હોતા વહ સદ્કા કર દેતીં. ઉન્હીકે બારહમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા થા કે મુઝસે સબસે પેહલે મરનેકે બા'દ વહ મિલેગી, જિસકા હાથ લાંબા હોગા. બીવિયાં ઝાહિરી લમ્બાઈ સમઝીં, ઈસ લિએ લકળી લેકર સબકે હાથ નાપને શુરૂઅ્ કર દીએ. દેખનેમેં હઝરત સવ્દહ (રદિ.)કા હાથ સબસે લાંબા મિલા, મગર જબ હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કા ઈન્તિકાલ સબસે પેહલે હુવા, જબ યહ સમઝીં કે હાથકી લમ્બાઈસે મુરાદ સદ્કાકી કષ્રત થી. રોઝે ભી બહુત ઝિયાદા રખતી થીં. સન હિજરી બીસમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને નમાઝે જનાઝહ પળહાઈ. પચાસ બરસકી ઉમર થી. ઉન્કા કિસ્સા ઈસી બાબકે નમ્બર દસ પર ભી ગુઝરા હે.

(૮) હઝરત જુવયરિય્યહ (રદિ.) કે હાલાત

ઉન્કે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નિકાહ હઝરત જુવયરિય્યહ (રદિ.) બિન્તુલ હારિષ ઈબ્ને અબી ઝરારસે હુવા. યહ ગઝ્વએ મુરયૂસીઅ્મેં કૈદ હોકર આઈ થીં ઔર ગનીમતમેં હઝરત ષાબિત ઈબ્ને કૈસ (રદિ.)કે હિસ્સામેં આઈં. કૈદ હોનેસે પેહલે મુસાફઅ્ ઈબ્ને સફ્વાનકે નિકાહમેં થીં. હઝરત ષાબિત (રદિ)ને ઉન્કો નવ અવ્કિયહ સોને પર મુકાતબ કર દિયા. મુકાતબ ઉસ ગુલામ યા બાંદીકો કેહતે હૈં, જિસસે યહ મુકર્રર કર લિયા જાવે કે ઈતને દામ તુમ અગર દે દો તો તુમ આઝાદ. એક અવ્કિયહ ચાલીસ દિરહમકા હોતા હે ઔર એક દિરહમ તક્રીબન્ સાઢે તીન આનેકા. ઈસ હિસાબસે નવ અવ્કિયહકી કીમત અઠતર રૂપ્યે, બારહ આને હૂઈ ઔર ચાર આનેકા અગર દિરહમ હો તો નવ્વે રૂપ્યે હૂઈ. યહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આઈં ઔર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેં અપની કૌમકે સરદાર

હારિષકી બેટી જુવયૂરિય્યહ હૂં, જો મુસીબત મુઝ પર નાઝિલ હૂઈ, આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મા'લૂમ હે. અબ ઈતની મિક્દારમેં મેં મુકાતબ હૂઈ હૂં ઔર યહ મિક્દાર મેરી તાકતસે બાહર હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મીદ પર આઈ હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મેં તુઝે ઈસસે બેહતર રાસ્તા બતાઉં કે તુઝે માલ અદા કરકે આઝાદ કરા દૂં ઔર તુઝસે નિકાહ કર લૂં. ઉન્કે લિએ ઈસસે બેહતર ક્યા થા? બ-ખૂશી મંઝૂર કર લિયા ઔર સન હિજરી પાંચમેં મશહૂર કૌલકે મુવાફિક ઔર બા'ઝોંને સન હિજરી છે મેં ઈસ કિસ્સાકો બતાયા હે, નિકાહ હો ગયા. સહાબા (રદિ.)ને જબ સુના કે બનુલ્ મુસ્તલક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સુસરાલ બન ગઈ તો ઉન્હોંને ભી ઈસ રિશ્તાકે એ'જાઝમેં અપને અપને ગુલામ આઝાદ કર દીએ. કેહતે હૈં કે એક હઝરત જુવયૂરિય્યહ (રદિ.)કી વજહસે સો ઘરાને આઝાદ હૂએ, જિનમેં તક્રીબન્ સાત સો આદમી થે. ઈસ કિસમકી મસ્લિહતેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઉન સબ નિકાહોંમેં થીં. હઝરત જુવયૂરિય્યહ (રદિ.) નિહાયત હસીન થીં. ચેહરે પર મલાહત થી. કેહતે હૈં, જો નિગાહ પળ જાતી થી, ઉઠતી ન થી. હઝરત જુવયૂરિય્યહ (રદિ.)ને ઉસ લળાઈસે તીન દિન પેહલે એક ખ્વાબ દેખા થા કે યષ્રબસે એક ચાંદ ચલા ઔર મેરી ગોદમેં આ ગયા. કેહતી હૈં કે જબ મેં કૈદ હૂઈ તો મુઝે અપને ખ્વાબકી તા'બીરકી ઉમ્મીદ બંધી. ઉસ વક્ત ઉન્કી ઉમર બીસ સાલકી થી ઔર રબીઉલ અવ્વલ સન હિજરી પચાસમેં સહીહ કૌલકે મુવાફિક પેસંઠ બરસકી ઉમરમેં મદીનહ તય્યિબહમેં ઈન્તિકાલ હુવા ઔર બા'ઝોંને ઉન્કા ઈન્તિકાલ સન હિજરી છવ્વનમેં સત્તર બરસકી ઉમરમેં લિખ્ખા હે.

(૯) હઝરત ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.) કે હાલાત

ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમ્મે હબીબહ (રદિ.) અબૂ સુફયાનકી સાહિબઝાદી ઉન્કે નામમેં ઈખ્તિલાફ હે. અક્ષરોંને રમલહ ઔર બા'ઝોંને હિન્દ બતાયા હે. ઉન્કા પેહલા નિકાહ ઉબયદુલ્લાહ ઈબ્ને જહશ (રદિ.)સે મકકએ મુકર્રમહમેં હુવા થા. દોનોં મિયાં-બીવી મુસલમાન હો ગએ થે. કુફ્ફારકી તકાલીફકી બ-દવલત વતન છોળના પળા ઔર હબ્શાકી હિજરત દોનોંને કી. વહાં જા કર ખાવિન્દ નસ્રાની હો ગયા. યહ ઈસ્લામ પર બાકી રહીં. ઉન્હોંને ઉસી રાતમેં અપને ખાવિન્દકો ખ્વાબમેં નિહાયત બુરી શકલમેં દેખા. સુબ્હકો મા'લૂમ હુવા કે વહ નસ્રાની હો ગયા હે. ઉસ તન્હાઈમેં ઉસ હાલતમેં ઉન પર ક્યા ગુઝરી હોગી?! અલ્લાહ હી કો મા'લૂમ હે, લેકિન

હક તઆલા શાનુહૂને ઈસકા નિઅ્મુલ બદલ યહ અતા ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નિકાહમેં આ ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હબ્શાકે બાદશાહ નજાશીકે પાસ પયામ ભેજા કે ઉન્કા નિકાહ મુઝસે કર દો. ચુનાંચે નજાશીને એક અવરત અબ્રહાકો ઉન્કે પાસ ઈસકી ખબરકે લિએ ભેજા. ઉન્હોંને ખૂશીમેં અપને દોનોં કંગન–જો પહન રહી થીં–ઉસકો અતા કર દીએ ઔર પાઉંકે છલ્લે-કળે વગયરહ મુતઅદ્દદ ચીઝેં દીં. નજાશીને નિકાહ કિયા ઔર અપને પાસસે ચાર સો દીનાર મહરકે અદા કિએ ઔર બહુત કુછ સામાન દિયા. જો લોગ મજ્લિસે નિકાહમેં મવજૂદ થે ઉન્કો ભી દીનાર દીએ ઔર ખાના ખિલાયા. ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે યહ નિકાહ સન હિજરી સાતમેં હુવા, જૈસા કે અક્ષરકા કૌલ હે યા સન હિજરી છેમેં, જૈસાકે બા'ઝને કહા હે. સાહિબે તારીખે ખમીસને લિખ્ખા હે કે ઉન્કા નિકાહ સન હિજરી છેમેં હુવા ઔર રુખ્સતી સન હિજરી સાતમેં. જબ યહ મદીનહ તય્યિબહ પહુંચીં, નજાશીને બહુત સી ખૂશ્બૂ ઔર સામાને જહેઝ વગયરહ દેકર ઉન્કો નિકાહકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ભેજા. બા'ઝ કુતુબો-તવારીખ ઔર અહાદીષસે મા'લૂમ હોતા હે કે ઉન્કે બાપને નિકાહ કિયા, મગર યહ સહીહ નહીં, ઈસ લિએ કે ઉન્કે બાપ ઉસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હૂએ થે. વહ ઈસ કિસ્સાકે બા'દ મુસલમાન હૂએ હૈં. ઉન્કા એક કિસ્સા ઈસી બાબકે નમ્બર નવ પર ગુઝર ચુકા હે. ઉન્કે ઈન્તિકાલમેં બહુત ઈખ્તિલાફ હે. અક્ષરને સન હિજરી ચવાલીસ બતાયા હે ઔર ઈસકે અલાવહ સન હિજરી બયાલીસ ઔર સન હિજરી પચ્પન ઔર સન હિજરી પચાસ વગયરહ અક્વાલ ભી હૈં.

(૧૦) હઝરત સફિય્યહ (રદિ.) કે હાલાત

ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત સફિય્યહ (રદિ.) હુયય્કી બેટી હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામકે ભાઈ હઝરત હારૂન અલયહિસ્સલામકી અવલાદમેં હૈં. અવ્વલ સલામ ઈબ્ને મુશ્કિમકે નિકાહમેં થીં. ઉસકે બા'દ કિનાનહ ઈબ્ને અબી હુકૈકકે નિકાહમેં આઈ. ઉનસે નિકાહ ઉસ ઝમાનામેં હુવા થા કે ખયબરકી લળાઈ શુરૂઅ્ હો ગઈ થી ઔર ઉન્કા ખાવિન્દ કત્લ હો ગયા થા. ખયબરકી લળાઈકે બા'દ–દહ્યા કલ્બી (રદિ.) એક સહાબી થે–ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક બાંદી માંગી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈન્કો મર્હમત ફરમા દિયા. ચૂંકે મદીનહમેં ભી દો કબીલે–કુરયઝહ ઔર નુઝૈર –આબાદ થે ઔર યહ સરદારકી બેટી થીં, ઈસ લિએ લોગોંને અર્ઝ કિયા કે યહ બાત બહુતસે લોગોંકો ના-ગવાર હોગી,

સફિય્યહ (રદિ.)કો અગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અપને નિકાહમેં લે લેં તો બહુતસે લોગોંકી દિલદારી હે, ઈસ લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દહ્યા (રદિ.)કો ખાતિર-ખ્વાહ ઈવઝ દે કર ઉન્કો લે લિયા ઔર ઉન્કો આઝાદ ફરમા કર નિકાહ કર લિયા ઔર ખયૂબરસે વાપ્સીમેં એક મંઝિલ પર ઉન્કી રુખ્સતી હૂઈ. સુબ્હકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જિસકે પાસ જો ચીઝ ખાનેકી હો, વહ લે આએ. સહાબા (રદિ.)કે પાસ મુતફર્રિક ચીઝેં-ખજૂર, પનીર, ઘી વગયરહ જો થા, વહ લે આએ. એક ચમળેકા દસ્તરખ્વાન બિછા દિયા ઔર ઉસ પર વહ સબ ડાલ દિયા ગયા ઔર સબને શરીક હોકર ખા લિયા. યહી વલીમહ થા. બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો ઈખ્તિયાર દે દિયા થા કે અગર તુમ અપની કૌમ ઔર અપને મુલ્કમેં રહના ચાહો તો આઝાદ હો, ચલી જાઓ ઔર મેરે પાસ મેરે નિકાહમેં રહના ચાહો તો રહો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેં શિર્કકી હાલતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તમન્ના કરતી થી, અબ મુસલમાન હોકર કૈસે જા સકતી હૂં? ઈસસે મુરાદ ઉન્કા ગાલિબન્ વહ ખ્વાબ હે, જો ઉન્હોંને મુસલમાન હોનેસે પેહલે દેખા થા કે એક ચાંદકા ટુકળા મેરી ગોદમેં હે. ઈસ ખ્વાબકો ઉન્હોંને અપને ખાવિન્દ કિનાનહસે કહા,ઉસને એક તમાંચા ઈસ ઝોરસે મુંહ પર મારા કે આંખ પર ઉસકા નિશાન પળ ગયા ઔર યહ કહા કે તૂ યષ્રબકે બાદશાહકે નિકાહકી તમન્ના કરતી હે. એક મરતબા ખ્વાબ દેખા કે આફતાબ ઉન્કે સીના પર હે. ખાવિન્દસે ઈસકો ભી ઝિક્ર કિયા. ઉસને ઈસ પર ભી યહી કહા કે તૂ ચાહતી હે કે યષ્રબકે બાદશાહકે નિકાહમેં જાએ. એક મરતબા ઉન્હોંને ચાંદકો દેખા કે ગોદમેં હે તો અપને બાપસે ઝિક્ર કિયા. ઉસને ભી એક તમાંચા મારા ઔર યહ કહા કે તેરી નિગાહ યષ્રબકે બાદશાહ પર જાતી હે. મુમકિન હે કે ચાંદકા વહી એક ખ્વાબ ખાવિન્દ ઔર બાપ દોનોંસે કહા હો યા ચાંદ દો મરતબા દેખા હો. રમઝાન સન પચાસ હિજરીમેં સહીહ કૌલકે મુવાફિક ઈન્તિકાલ હુવા ઔર તક્રીબન્ સાઠ બરસકી ઉમર પાઈ. ખૂદ કેહતી હૈં કે મેં જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નિકાહમેં આઈ તો મેરી ઉમર સત્રહ સાલકી નહીં હૂઈ થી.

(૧૧) હઝરત મયમૂનહ (રદિ.) કે હાલાત

ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત મયમૂનહ (રદિ.) હારિષ ઈબ્ને હુઝ્નકી બેટી

ઉન્કા અસ્લ નામ બર્રહ થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બદલ કર મયમૂનહ (રદિ.) રખ્ખા થા. પેહલેસે અબૂ રહમ ઈબ્ને અબ્દુલ ઉઝ્ઝાકે નિકાહમેં થીં. અક્ષર મુઅર્રિખીનકા યહી કૌલ હે ઔર ભી બહુતસે અક્વાલ ઉન્કે પેહલે ખાવિન્દકે નામમેં હૈં. બા'ઝને લિખ્ખા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પેહલે ભી દો નિકાહ હૂએ થે. બેવા હો જાનેકે બા'દ ઝીકા'દહ સન હિજરી સાતમેં જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉમરહકે લિએ મકકએ મુકર્રમહ તશરીફ લે જા રહે થે, મવ્ઝઅ સર્ફમેં નિકાહ હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરાદા ફરમાયા કે ઉમરહસે ફરાગતકે બા'દ મક્કામેં રુખ્સતી હો જાએ, મગર મક્કાવાલોંને કિયામકી ઈજાઝત ન દી. ઈસ લિએ વાપસીમેં સર્ફ હીમેં રુખ્સતી હૂઈ ઔર સર્ફ હીમેં ખાસ ઉસી જગા જહાં રુખ્સતીકા ખયમહ થા, સન હિજરી એકાવનમેં સહીહ કૌલકે મુવાફિક ઈન્તિકાલ હુવા ઔર બા'ઝને સન હિજરી એકસઠમેં લિખ્ખા હે. ઉસ વક્ત ઉન્કી ઉમર ઈક્યાસી બરસકી થી ઔર ઉસી જગા કબર બની. યહ ભી ઈબ્રતકા મકામ હે ઔર તારીખકા અજૂબહ હે કે એક સફરમેં વહાં નિકાહ હુવા ઔર દૂસરે સફરમેં વહાં રુખ્સતી ઔર અરસાકે બા'દ ઉસી જગા કબર બની! હઝરત આઈશહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મયમૂનહ (રદિ.) હમ સબમેં ઝિયાદા મુત્તકી ઔર સિલા-રહ્મી કરનેવાલી થીં. યઝીદ ઈબ્ને અસમ (રદિ.) કેહતે હૈં કે ઉન્કા મશ્ગલા હર વક્ત નમાઝ થા યા ઘરકા કામ. અગર દોનોંસે ફરાગત હોતી તો મિસ્વાક કરતી રહતી થીં. જિન અવરતોંકે નિકાહ પર મુહદ્દિષીનો-મુઅર્રિખીનકા ઈત્તિફાક હે, ઉનમેં હઝરત મયમૂનહ (રદિ.)કા નિકાહ સબસે આખિરી નિકાહ હે. ઉન્કી દરમિયાની તરતીબમેં અલબત્તા ઈખ્તિલાફ હે, જિસકી વજહસે ઉન નિકાહોંકી તારીખકા ઈખ્તિલાફ હે. જૈસા કે મુખ્તસર તોર પર મા'લૂમ હુવા ઉન ગિયારહ બીવિયોંમેંસે દોકા વિસાલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સામને હો ચુકા થા. હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કા ઔર હઝરત ઝયનબ બિન્તે ખુઝયમહ (રદિ.)કા. બાકી નવ બીબિયાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે વક્ત મવજૂદ થીં. ઈન્કે અલાવહ ઔર ભી બા'ઝ નિકાહ બા'ઝ મુહદ્દિષીન ઔર મુઅર્રિખીનને લિખ્ખે હૈં, જિન્કે હોનેમેં ઈખ્તિલાફ હે. ઈસ લિએ ઉન્હી બીબિયોંકા ઝિક્ર લિખ્ખા હે, જિન પર ઈત્તિફાક હે.

મા'લૂમાત

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ

મુઅર્રિખીન ઔર મુહદ્દિષીનકા ઈસ પર ઈત્તિફાક હે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચાર લળકિયાં હૂઈં ઔર અક્ષરકી તહ્કીક યહ હે કે ઉનમેં સબસે બળી હઝરત ઝયનબ (રદિ.) હૈં. ફિર હઝરત રુકય્યહ (રદિ.), ફિર હઝરત ઉમ્મે કુલ્ષૂમ (રદિ.), ફિર હઝરત સય્યિદહ ફાતિમહ (રદિ.). લળકોંમેં અલ્બત્તા બહુત ઈખ્તિલાફ હે, જિસકી વજહ યહ હે કે યહ સબ હઝરાત બચપન હીમેં ઈન્તિકાલ ફરમા ગએ થે ઔર અરબમેં ઉસ ઝમાનામેં તારીખકા ઈહ્તિમામ કુછ એસા ન થા. સહાબા (રદિ.) જૈસે જાંનિષાર ભી ઉસ વક્ત તક કષ્રતસે નહીં હૂએ થે, જો હર બાત પૂરી પૂરી મહ્ફૂઝ રહતી. અક્ષરકી તહકીક યહ હે કે તીન લળકે હઝરત કાસિમ (રદિ.), હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.), હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદિ.) હૂએ. બા'ઝોંને કહા હે કે ચોથે સાહિબઝાદે હઝરત તય્યિબ (રદિ.) ઔર પાંચવેં હઝરત તાહિર (રદિ.) થે. ઈસ તરહ પાંચ હૂએ. બા'ઝ કેહતે હૈં કે તય્યિબ (રદિ.) ઔર તાહિર (રદિ.) દોનોં એક હી સાહિબઝાદહકે નામ હૈં. ઈસ તરહ ચાર હૂએ ઔર બા'ઝને કહા હે કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) હી કા નામ તય્યિબ (રદિ.) ઔર તાહિર (રદિ.) થા. ઈસ તરહ તીન હી લળકે હૂએ ઔર બા'ઝોંને દો લળકે ઔર ભી બતાએઃ મુતય્યિબ (રદિ.) ઔર મુતહ્હિર (રદિ.) ઔર લિખ્ખા હે કે તય્યિબ (રદિ.) ઔર મુતય્યિબ (રદિ.) એક સાથ પય્દા હૂએ. ઈસ તરહ સાત લળકે હૂએ, લેકિન અક્ષરકી તહકીક તીન લળકોંકી હે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સારી અવલાદ હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદિ.)કે સિવા હઝરત ખદીજહ (રદિ.) હી સે પય્દા હૂઈ.

(૧) હઝયરત કાસિમ (રદિ.)

લળકોંમેં હઝરત કાસિમ (રદિ.) સબસે પેહલે પય્દા હૂએ, લેકિન ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે હઝરત ઝયનબ (રદિ.) ઉનસે બળી થીં યા છોટી. હઝરત કાસિમ (રદિ.)ને બચપન હીમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. દો સાલકી ઉમર અક્ષરને લિખ્ખી હે ઔર બા'ઝોંને ઉસસે કમ યા ઝિયાદા લિખ્ખી હે.

(૨) હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.)

દૂસરે સાહિબઝાદે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) જો નુબુવ્વતકે બા'દ પયદા હૂએ ઔર ઈસી વજહસે ઉન્કા નામ તય્યિબ (રદિ.) ઔર તાહિર (રદિ.) ભી પળા ઔર બચપન હીમેં ઈન્તિકાલ હુવા. ઉન્કે ઈન્તિકાલ પર ઔર બા'ઝને લિખ્ખા હે કે હઝરત કાસિમ (રદિ.)કે ઈન્તિકાલ પર કુફ્ફાર બહુત ખૂશ હૂએ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નસ્લ મુન્કતિઅ્ હો ગઈ, જિસ પર સૂરએ ઈન્ના અઅ્તય્ના... નાઝિલ હૂઈ ઔર કુફ્ફારકે ઈસ કેહનેકા કે જબ નસ્લ ખત્મ હૂઈ તો કુછ દિનોંમેં નામે મુબારક ભી મિટ જાએગા, યહ જવાબ મિલા કે આજ સાળ્હે તેરહ સો બરસ બા'દ તક ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નામકે ફિદાઈ કરોળોં મવ્જૂદ હૈં.

(૩) હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદિ.)

તીસરે સાહિબઝાદે હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદિ.) થે, જો હિજરતકે બા'દ મદીનહ તય્યિબહમેં બિલ્ ઈત્તિફાક ઝિલ્હજ્જહ સન હિજરી આઠમેં પયદા હૂએ. યહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બાંદી હઝરત મારિયહ (રદિ.)કે પેટસે પયદા હૂએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સબસે આખિરી અવલાદ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સાતવેં દિન ઉન્કા અકીકહ કિયા ઔર દો મેંઢે ઝબહ કિએ ઔર બાલોંકે બરાબર ચાંદી સદ્કા ફરમાઈ ઔર બાલોંકો દફન કરાયા. અબૂ હિન્દ બયાઝી (રદિ.)ને સરકે બાલ ઉતારે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેંને અપને બાપ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કે નામ પર નામ રખ્ખા હે ઔર સોલહ મહીનેકી ઉમરમેં ઈન સાહિબઝાદહને ભી દસ રબીઉલ અવ્વલ સન હિજરી દસમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. બા'ઝોંને અઠારહ મહીનેકી ઉમર બતલાઈ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ઈબ્રાહીમ (રદિ.)કે લિએ જન્નતમેં દૂધ પિલાનેવાલી તજવીઝ હો ગઈ.

(૪) હઝરત ઝયનબ (રદિ.)

સાહિબઝાદિયોંમેં સબસે બળી હઝરત ઝયનબ (રદિ.) હૈં ઔર જિન મુઅર્રિખીનને ઈસકે ખિલાફ લિખ્ખા હે, ગલત હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નિકાહસે પાંચ બરસ બા'દ, જબ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમર શરીફ તીસ બરસકી થી, પયદા હૂઈ ઔર અપને.

વાલિદૈનકે આગોશમેં જવાન હૂઈ, મુસલમાન હૂંઈ ઔર અપને ખાલહ-ઝાદ ભાઈ અબુલ આસ ઈબ્ને રબીઅ્સે નિકાહ હુવા. ગઝ્વએ બદ્રકે બા'દ હિજરત કી, જિસમેં મુશ્રિકીનકી નાપાક હરકતોંસે ઝખ્મી હૂઈ, જિસકા કિસ્સા ઈસી બાબકે નમ્બર બીસ પર ગુઝર ચુકા હે ઔર ઈસી બીમારીકા સિલસિલા અખીર તક ચલતા રહા. યહાં તક કે સન હિજરી આઠકે શુરૂઅ્મેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. ઉન્કે ખાવિન્દ ભી સન હિજરી છે યા સન હિજરી સાતમેં મુસલમાન હોકર મદીનહ મુનવ્વરહ પહુંચ ગએ થે ઔર ઉન્હીંકે નિકાહમેં રહીં. ઉનસે દો બચ્ચે હૂએ. એક લળકા, એક લળકી. લળકેકા નામ હઝરત અલી (રદિ.) થા, જિન્હોંને અપની વાલિદહકે ઈન્તિકાલકે બા'દ બુલૂગકે કરીબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિંદગી હીમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. ફત્હે મક્કામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ ઊંટની પર જો સવાર થે, વહ યહી હઝરત અલી (રદિ.) થે. લળકીકા નામ હઝરત ઉમામહ (રદિ.) થા, જિન્કે મુતઅલ્લિક હદીષકી કિતાબોંમેં કષ્રતસે કિસ્સા આતા હે કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝમેં સિજદા કરતે તો યહ કમર પર સવાર હો જાતીં. યહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બા'દ તક ઝિંદા રહીં. હઝરત સય્યિદહ ફાતિમહ (રદિ.)કે વિસાલકે બા'દ—જો ઉન્કી ખાલહ થીં—હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂને ઉનસે નિકાહ કિયા ઔર ઉન્કે વિસાલકે બા'દ મુગયરહ (રદિ.) ઈબ્ને નવ્ફલસે નિકાહ હુવા. હઝરત અલી (રદિ.)કે કોઈ અવલાદ ઉનસે નહીં હૂઈ. અલબત્તા, મુગયરહ (રદિ.)સે બા'ઝોંને એક લળકા યહ્યા લિખ્ખા હે ઔર બા'ઝોંને ઈન્કાર કિયા હે. કેહતે હૈં કે હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)ને ખૂદ વસિય્યત ફરમાઈ થી કે મેરે બા'દ હઝરત અલી (રદિ.)કા નિકાહ ભાંજીસે કર દિયા જાએ. ઉન્કા ઈન્તિકાલ સન હિજરી પચાસમેં હુવા.

(૫) હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી દૂસરી સાહિબઝાદી હઝરત રુકય્યહ (રદિ.) થીં, જો અપની બહન હઝરત ઝયનબ (રદિ.)સે તીન બરસ બા'દ પયદા હૂઈ, જબ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમર શરીફ તેંતીસ બરસકી થી ઔર બા'ઝોંને હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કો હઝરત ઝયનબ (રદિ.)સે બળા બતાયા હે, લેકિન સહીહ યહી હે કે યહ હઝરત ઝયનબ (રદિ.)સે છોટી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા અબૂ લહબકે બેટે ઉત્બહસે નિકાહ હુવા થા. જબ સૂરએ તબ્બત્ નાઝિલ હૂઈ તો અબૂ લહબને ઉનસે ઔર ઉન્કે દૂસરે ભાઈ ઉતયબહસે—જિસકે નિકાહમેં

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તીસરી સાહિબઝાદી હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.) થીં–યહ કહા કે મેરી મુલાકાત તુમ દોનોંસે હરામ હે, અગર તુમ મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી બેટિયોંકો તલાક ન દે દો. ઉસ પર દોનોંને તલાક દે દી. યહ દોનોં નિકાહ બચપનમેં હૂએ થે રુખ્સતીકી નોબત ભી નહીં આઈ થી. ઉસકે બા'દ ફત્હે મક્કા પર હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કે ખાવિન્દ ઉત્બહ મુસલમાન હો ગએ થે, મગર બીવીકો પેહલે હી તલાક દે ચુકે થે ઔર હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કા નિકાહ હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)સે અરસા હુવા, હો ચુકા થા. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) ઔર હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)ને દોનોં મરતબા હબ્શાકી હિજરત કી થી, જિસકા બયાન પેહલે બાબકે નમ્બર દસ પર ગુઝર ચુકા. ઉસકે બા'દ જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે ભી હિજરતકા હુક્મ હોનેવાલા હે ઔર મદીનહ મુનવ્વરહ મેરી હિજરતકી જગા હોગી તો સહાબા (રદિ.)ને મદીનહ તય્યિબહકી હિજરત શુરૂઅ્ કર દી. ઈસી સિલસિલામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પેહલે હી યહ દોનોં હઝરાત ભી મદીનહ તય્યિબહ પહુંચ ગએ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હિજરતકે બા'દ જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બદ્રકી લળાઈમેં તશરીફ લે જાને લગે તો હઝરત રુકય્યહ (રદિ.) બીમાર થીં. ઈસી લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કો ઉન્કી તીમારદારીકે વાસ્તે મદીનહ છોળ ગએ. બદ્રકી ફતહકી ખૂશખબરી મદીનહ તય્યિબહમેં ઉસ વક્ત પહુંચી જબ યહ હઝરાત હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કો દફન કરકે આ રહે થે. ઈસી વજહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કે દફનમેં શિર્કત ન ફરમા સકે. હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કે પેહલે ખાવિન્દકે યહાં રુખ્સતી ભી નહીં હો સકી તો અવલાદકા ક્યા ઝિક્ર? અલબત્તા હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)સે એક સાહિબઝાદહ-જિન્કા નામ અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) થા-હબ્શામેં પયદા હૂએ થે, જો અપની વાલિદહકે ઈન્તિકાલકે બા'દ તક ઝિંદા રહે ઔર છે સાલકી ઉમરમેં સન હિજરી ચારમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા ઔર બા'ઝને લિખ્ખા હે કે અપની વાલિદહસે એક સાલ પેહલે ઈન્તિકાલ કિયા. ઉન્કે અલાવા કોઈ ઔર અવલાદ હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)સે નહીં હૂઈ.

(૬) હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તીસરી સાહિબઝાદી હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.) થીં. ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે ઈનમેં ઔર હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)મેંસે કોન સી બળી થીં. અક્ષરકી રાઈ યહ હે કે ઉમ્મે કુલ્સૂમ

(રદિ.) બની થીં. અવ્વલ ઉતયબહ ઈબ્ને અબી લહબસે નિકાહ હુવા, મગર રુખ્સતી નહીં હૂઈ થી કે સૂરએ તબ્બતકે નાઝિલ હોને પર તલાકકી નોબત આઈ. જૈસા કે હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કે બયાનમેં ગુઝરા, લેકિન ઉન્કે ખાવિન્દ તો બા'દમેં મુસલમાન હો ગએ થે, જૈસા કે ગુઝર ચુકા ઔર ઈન્કે ખાવિન્દ ઉતયબહને તલાક દી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદ્મતે અક્દસમેં આ કર નિહાયત ગુસ્તાખી, બેઅદબી ઔર નામુનાસિબ અલ્ફાઝ ભી ઝબાનસે નિકાલે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બદ્દુઆ દી કે યા અલ્લાહ! અપને કુત્તોંમેંસે એક કુત્તા ઈસ પર મુસલ્લત ફરમા. અબૂ તાલિબ ઉસ વક્ત મવજૂદ થે. બા-વુજૂદ મુસલમાન ન હોનેકે સહમ ગએ ઔર કહા કે ઈસકી બદ્દુઆસે તુઝે ખલાસી નહીં. ચુનાંચે ઉતયબહ એક મરતબા શામકે સફરમેં જા રહા થા. ઉસકા બાપ અબૂ લહબ બા-વુજૂદ સારી અદાવત ઔર દુશ્મનીકે કેહને લગા કે મુઝે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી બદ્દુઆકા ફિક્ર હે. કાફલાકે સબ લોગ હમારી ખબર રખ્ખેં. એક મંઝિલ પર પહુંચે, વહાં પર શેર ઝિયાદા થે. રાતકો તમામ કાફલાકા સામાન એક જગા જમા' કિયા ઔર ઉસકા ટીલા સા બના કર ઉસ પર ઉતયબહકો સુલાયા ઔર કાફલાકે તમામ આદમી ચારોં તરફ સોએ. રાતકો શેર આયા ઔર સબકે મુંહ સૂંઘે. ઉસકે બા'દ એક ઝકન્દ લગાઈ ઔર ઉસ ટીલે પર પહુંચ કર ઉતયબહકા સર બદનસે જુદા કર દિયા. ઉસને એક આવાઝ દી, મગર સાથ હી કામ તમામ હો ચુકા થા. બા'ઝ મુઅર્રિખીનને લિખ્ખા હે કે યહ મુસલમાન હો ગયા થા ઔર યહ કિસ્સા પેહલે ભાઈકે સાથ પેશ આયા. બહરૂહાલ હઝરત રુકય્યહ (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)કે પેહલે શોહરોંમેંસે એક મુસલમાન હૂએ, દૂસરેકે સાથ યહ ઈબ્રતકા વાકિઅહ પેશ આયા. ઈસી વાસ્તે અલ્લાહવાલોંકી દુશ્મનીસે ડરાયા જાતા હે. ખૂદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

مَنْ عَادٰى لِيْ وَلِيًّا فَقَدْ اٰذَنْتُهٗ بِالْحَرْبِ

(જો મેરે કિસી વલીકો સતાએ ઉસકો મેરી તરફસે લળાઈકા એ'લાન હે.) હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કે ઈન્તિકાલકે બા'દ રબીઉલ અવ્વલ સન હિજરી તીનમેં હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)કા નિકાહ ભી હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)સે હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેંને ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)કા નિકાહ આસ્માની વહીકે હુક્મસે ઉષ્માન (રદિ.)સે કિયા. બા'ઝ રિવાયાતમેં હઝરત રુકય્યહ (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.) દોનોંકે મુતઅલ્લિક યહી ઈરશાદ ફરમાયા. પેહલે ખાવિન્દકે યહાં 'તો રુખ્સતી ભી નહીં હૂઈ થી. અવલાદ કોઈ હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)સે ભી નહીં હૂઈ ઔર શા'બાન સન

હિજરી નવમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કે ઈન્તિકાલકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર મેરે સો લળકિયાં હોતીં ઔર ઈન્તિકાલ કરતીં તો ઈસી તરહ એક-દૂસરીકે બા'દ સબકા નિકાહ ઉષ્માનસે કરતા.

(૭) હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ચોથી સાહિબઝાદી જન્નતી અવરતોંકી સરદાર હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)—જો ઉમરમેં અક્ષર મુઅર્રિખીનકે નઝદીક સબસે છોટી હૈં—નુબુવ્વતકે એક સાલ બા'દ જબકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમર શરીફ એકતાલીસ બરસકી થી, પયૃદા હૂઈ ઔર બા'ઝને નુબુવ્વતસે પાંચ સાલ પેહલે પેંતીસ સાલકી ઉમરમેં લિખ્ખા હે. કેહતે હૈં કે ઉન્કા નામ ફાતિમહ (રદિ.) ઈલ્હામ યા વહીસે રખ્ખા ગયા. ફત્મકે મઅ્ના રોકનેકે હૈં, યા'ની યહ જહન્નમકે આગસે મહ્ફૂઝ હૈં. સન હિજરી દો મુહર્રમ યા સફર યા રજબ યા રમઝાનમેં હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે નિકાહ હુવા ઔર નિકાહસે સાત માહ ઔર પંદરહ દિન બા'દ રુખ્સતી હૂઈ. યહ નિકાહ ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે હુક્મસે હુવા. કેહતે હૈં કે નિકાહકે વક્ત આપકી ઉમર પંદરહ સાલ પાંચ માહકી થી. ઈસસે ભી એકતાલીસવેં સાલમેં પેદાઈશ યા'ની પેહલે કૌલકી તાઈદ હોતી હે ઔર હઝરત અલી (રદિ.)કી ઉમર ઈકકીસ સાલ, પાંચ માહ યા ચોબીસ સાલ, દેળ્હ માહકી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અપની તમામ સાહિબઝાદિયોંમેં ઉનસે ઝિયાદા મુહબ્બત થી. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સફરકો તશરીફ લે જાતે તો સબસે અખીરમેં ઉનસે રુખ્સત હોતે ઔર જબ સફરસે વાપસ આતે તો સબસે પેહલે ઉન્કે પાસ તશરીફ લે જાતે. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂને અબૂ જહલકી લળકીસે દૂસરે નિકાહકા ઈરાદા ફરમાયા તો ઉન્કો રંજ હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે શિકાયત કી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ફાતિમહ (રદિ.) મેરે બદનકા ટુકળા હે. જિસને ઉસકો રંજ પહુંચાયા ઉસને મુઝે રંજ પહુંચાયા. ઈસ લિએ હઝરત અલી (રદિ.)ને ઉન્કી ઝિન્દગીમેં કોઈ નિકાહ નહીં કિયા. આપકે વિસાલકે બા'દ આપ (રદિ.)કી ભાંજી ઉમામહ (રદિ.)સે નિકાહ કિયા, જિસકા ઝિક્ર હઝરત ઝયનબ (રદિ.)કે બયાનમેં ગુઝરા. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે છે મહીને બા'દ હઝરત ફાતિમહ (રદિ.) બીમાર હૂઈં ઔર એક રોઝ ખાદિમહસે ફરમાયા કે મેં ગુસ્લ કરૂંગી, પાની રખ દો. ગુસ્લ ફરમાયા. નએ કપળે પેહને. ફિર ફરમાયા કે મેરા

બિસ્તરા ઘરકે બીચમેં કર દો. ઉસ પર તશરીફ લે ગઈં ઔર કિબ્લારુખ લેટ કર દાહ્‌ના હાથ રુખ્સારકે નીચે રખ્ખા ઔર ફરમાયા કે બસ, અબ મેં મરતી હૂં. યહ ફરમા કર વિસાલ ફરમાયા. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદકા સિલસિલા ઉન્હીંસે ચલા ઔર ઈન્શાઅલ્લાહ કિયામત તક ચલતા રહેગા. ઉન્કી છે અવલાદઃ તીન લળકે, તીન લળકિયાં હૂઈં. સબસે પેહલે હઝરત હસન (રદિ.) નિકાહસે દૂસરે સાલમેં પયદા હૂએ. ફિર હઝરત હુસૈન (રદિ.) તીસરે સાલમેં ગા'ની સન હિજરી ચારમેં. ફિર હઝરત મુહસ્સન (રદિ.) (યહ 'સીન'કી તશ્દીદકે સાથ હે) પયદા હૂએ, જિન્કા ઈન્તિકાલ બચપન હીમેં હો ગયા. સાહિબઝાદિયોંમેંસે હઝરત રુકય્યહ (રદિ.)કા ઈન્તિકાલ બચપન હીમેં હો ગયા થા. ઈસી વજહસે બા'ઝ મુઅર્રિખીનને ઉન્કો લિખ્ખા ભી નહીં. દૂસરી સાહિબઝાદી હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)કા પેહલા નિકાહ હઝરત ઉમર અમીરુલ મુઅ્મિનીન (રદિ.)સે હુવા, જિસકે એક સાહિબઝાદે ઝૈદ (રદિ.) ઔર સાહિબઝાદી રુકય્યહ (રદિ.) પયદા હૂઈં. હઝરત ઉમર (રદિ.)કે વિસાલકે બા'દ ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)કા નિકાહ ઔન ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)સે હુવા. ઉનસે કોઈ અવલાદ નહીં હૂઈ. ઉન્કે ઈન્તિકાલકે બા'દ ઉન્કે ભાઈ મુહમ્મદ ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)સે હુવા. ઉનસે એક લળકી પયદા હૂઈ, જો બચપન હીમેં ઈન્તિકાલ કર ગઈ. ઉન્કે ઈન્તિકાલકે બા'દ ઉન્કે તીસરે ભાઈ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)સે હુવા. ઉનસે ભી કોઈ અવલાદ નહીં હૂઈ ઔર ઉન્હીંકે નિકાહમેં હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)કા ઈન્તિકાલ હુવા ઔર ઉસી દિન ઉન્કે સાહિબઝાદે ઝૈદ (રદિ.)કા ભી ઈન્તિકાલ હુવા. દોનોં જનાઝે સાથ હી ઉઠે ઔર કોઈ સિલસિલા અવલાદકા ઉનસે નહીં ચલા. યહ તીનોં ભાઈ વહી અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઔર ઔન (રદિ.) ઔર મુહમ્મદ (રદિ.) હૈં, જિન્કા કિસ્સા છટે બાબકે નમ્બર ગિયારહ પર ગુઝરા હે. યહ હઝરત અલી (રદિ.)કે ભતીજે ઔર જઅ્ફરે તય્યાર (રદિ.)કે સાહિબઝાદે હૈં. હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)કી તીસરી સાહિબઝાદી હઝરત ઝયનબ (રદિ.) થીં, જિન્કા નિકાહ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)સે હુવા ઔર દો સાહિબઝાદે અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઔર ઔન (રદિ.) પયદા હૂએ ઔર ઉન્કે હી નિકાહમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. ઉન્કે ઈન્તિકાલકે બા'દ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને જઅ્ફર (રદિ.)કા નિકાહ ઉન્કી હમ્શીરહ હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ (રદિ.)સે હુવા થા. યહ અવલાદ હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)સે હે, વરના હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકી દૂસરી બીવિયોંસે—જો બા'દમેં હૂઈ—ઔર ભી અવલાદ હે. મુઅર્રિખીનને હઝરત અલી (રદિ.)કી તમામ અવલાદ બત્તીસ લિખ્ખી હે, જિનમેં સૌલહ લળકે, સોલહ લળકિયાં ઔર હઝરત ઈમામ હસન (રદિ.)કે

પંદરહ લળકે, આઠ લળકિયાં ઔર હઝરત ઈમામ હુસૈન (રદિ.)કે છે લળકે, તીન લળકિયાં.

રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ વ અર્દાહુમ અજ્મઈન વ જઅલ્ના બિહદ્‌યિહિમ મુત્તબિઈ-ન વલ્લાહુ અઅ્‌લમુ વ ઈલ્મુહૂ અતમ્મ.

(ખમીસ, ઝુર્કાની, મવાહિબ, તલ્કીહ, ઈસાબહ, ઉસ્દુલ્ ગાબહ)

ગિયારહવાં બાબ

બચ્ચોંકા દીની જઝ્બા

કમસિન ઔર નવ ઉમર બચ્ચોંમેં જો દીનકા જઝ્બા થા, વહ હકીકતમેં બળોંકી પરવરિશકા ષમ્રહ થા. અગર માં-બાપ ઔર દૂસરે અવલિયા અવલાદકો શફ્કતમેં ખો દેને ઔર ઝાઈઅ્ કર દેનેકે બ-જાએ શરૂઅ્ હી સે ઉન્કી દીની હાલતકી ખબરગીરી ઔર ઈસ પર તમ્બીહ રખ્ખેં તો દીનકે ઉમૂર બચ્ચોંકે દિલોંમેં જગા પકળેં ઔર બળી ઉમરમેં જા કર વહ ચીઝેં ઉન્કે લિએ બ-મંઝિલએ આદતકે હો જાએં, લેકિન હમ લોગ ઈસકે બરખિલાફ બચ્ચેકી હર બુરી બાત પર બચ્ચા સમઝ કર ચશ્મપોશી કરતે હૈં, બલ્કે ઝિયાદા મુહબ્બતકા જોશ હોતા હે તો ઉસ પર ખૂશ હોતે હૈં ઔર દીનમેં જિતની કોતાહી દેખતે હૈં, અપને દિલકો યહ કેહ કર તસલ્લી દેતે હૈં કે બળે હોકર સબ દુરુસ્ત હો જાવેગા, હાલાંકે બળે હો કર વહી આદાત પકતી હૈં, જિન્કા શુરૂઅ્મેં બીજ બોયા જા ચુકા હે. અગર આપ ચાહતે હૈં કે બચ્ચેમેં અચ્છી આદતેં પયદા હોં, દીનકા ઈહ્તિમામ હો, દીન પર અમલ કરનેવાલા હો તો બચપન હી સે ઉસકો દીનકે ઈહ્તિમામકા આદી બનાએં, સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ બચપનસે હી અપની અવલાદકી નિગહદાશ્ત ફરમાતે થે ઔર દીની ઉમૂરકા ઈહ્તિમામ કરાતે થે. હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે ઝમાન-એ ખિલાફતમેં એક શખ્સ પકળ કર લાયા ગયા, જિસને રમઝાનમેં શરાબ પી રખ્ખી થી ઔર રોઝહસે નહીં થા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા કે તેરા નાસ હો, હમારે તો બચ્ચે ભી રોઝહદાર હૈં.

ફાઈદા:

યા'ની તૂ ઈતના બળા હોકર ભી રોઝહ નહીં રખતા! ઉસકે બા'દ અસ્સી કોળે શરાબકી સઝામેં મારે ઔર મદીનહ મુનવ્વરહસે નિકલ જાનેકા હુક્મ ફરમા કર મુલ્કે શામકો ચલતા કર દિયા.

(૧) બચ્ચોંકો રોઝહ રખવાના

રુબય્યિઅ્ બિન્તે મુઅવ્વઝ (રદિ.) જિન્કા કિસ્સા પેહલે બાબકે અખીરમેં ગુઝરા હે, કેહતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા એ'લાન કરાયા કે આજ આશૂરાકા દિન હે, સબકે સબ રોઝહ રખ્ખેં, હમ લોગ ઈસકે બા'દસે હમેશા રોઝહ રખતે રહે ઔર અપને બચ્ચોંકો ભી રોઝહ

રખવાતે થે. જબ વહ ભૂકકી વજહસે રોને લગતે તો રૂઈકે ગાલેકે ખિલોને બના કર ઉન્કો બેહલાયા કરતે થે ઔર ઈફ્તારકે વક્ત તક ઈસી તરહ ઉન્કો ખેલમેં લગાએ રખતે થે. (બુખારી)

ફાઈદા:

બા'ઝ અહાદીષમેં યહ ભી આયા હે કે માએં દૂધ પીતે બચ્ચોંકો દૂધ નહીં પિલાતી થીં, અગરચે ઉસ વક્ત કુવા નિહાયત કવી થે ઔર અબ બહુત ઝઈફ. વહ લોગ ઔર બચ્ચે ઈસકે મુતહમ્મિલ થે, લેકિન દેખના યહ હે કે જિતનેકા અબ તહમ્મુલ હે, વહી કહાં કિયા જાતા હે? તહમ્મુલકા દેખના તો નિહાયત ઝરૂરી હે, મગર અબ જિસકા તહમ્મુલ હે, ઉસમેં કોતાહી યકીનન્ ના-મુનાસિબ હે.

(૨) હઝરત આઈશા (રદિ.) કી અહાદીષ ઔર ઉન્કા ઈલ્મી ઝૌક

હઝરત આઈશા (રદિ.) છે સાલકી ઉમરમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નિકાહમેં આઈં. મક્કહ મુકર્રમહમેં નિકાહ હુવા ઔર નવ સાલકી ઉમરમેં મદીનહ તય્યિબહમેં રુખ્સતી હૂઈ. અઠારહ સાલકી ઉમરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હુવા. અઠારહ સાલકી ઉમર હી ક્યા હોતી હે? જિસમેં ઈસ કદર દીની મસાઈલ ઔર નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાત ઔર અફ્આલ ઉનસે નક્લ કિએ જાતે હૈં કે હદ નહીં. મસ્રૂક (રદિ.) કેહતે હૈં કે બળે બળે સહાબા (રદિ.)કો મૈંને દેખા કે હઝરત આઈશા (રદિ.)સે મસાઈલ દરયાફ્ત કરતે થે. અતાઅ્ (રહ.) કેહતે હૈં કે મર્દોંસે ઝિયાદા મસાઈલસે વાકિફ ઔર આલિમ થીં. અબૂ મૂસા (રદિ.) કેહતે હૈં કે જો ઈલ્મી મુશ્કિલ હમેં દરપેશ આતી થી હઝરત આઈશા (રદિ.)કે પાસ ઉસકે મુતઅલ્લિક તહકીક મિલતી થી. (ઈસાબહ)

દો હઝાર દોસો દસ હદીષેં કુતુબે હદીષમેં ઉન્કી મિલતી હૈં (તલ્કીહ)

ખૂદ ફરમાતી હૈં કે મેં મકકહ મુકર્રમહમેં બચપનમેં ખેલ રહી થી. ઉસ વક્ત હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સૂરએ કમરકી આયત:

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَاَمَرُّ નાઝિલ હૂઈ (બુખારી)

મકકહ મુકર્રમહમેં આઠ બરસકી ઉમર તક હઝરત આઈશા (રદિ.) રહી હૈં. ઈસ કમ ઉમ્રીમેં ઈસ આયતકે નાઝિલ હોનેકી ખબર હોના ઔર ફિર

ઉસકા યાદ ભી રખના દીનકે સાથ ખાસ હી લગાઉસે હો સકતા હે, વરના આઠ બરસકી ઉમર હી ક્યા હોતી હે?

(૩) હઝરત ઉમૈર (રદિ.) કા શૌકે જિહાદ

હઝરત ઉમૈર (રદિ.) આબીલ્લહ્‌મકે ગુલામ ઔર કમ-ઉમર બચ્ચે થે. જિહાદમેં શિર્કતકા શૌક ઉસ વક્ત હર છોટે-બળેકી જાન થા, ખયૂબરકી લળાઈમેં શિર્કતકી ખ્વાહિશ કી. ઉન્કે સરદારોંને ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બારગાહમેં સિફારિશ કી કે ઈજાઝત ફરમા દી જાએ. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈજાઝત ફરમા દી ઔર એક તલવાર મરહમત ફરમાઈ, જો ગલેમેં લટકા લી, મગર તલવાર બળી થી ઔર કદ છોટા થા, ઈસ લિએ વહ ઝમીન પર ઘિસટ્તી જાતી થી. ઈસી હાલમેં ખયૂબરકી લળાઈમેં શિર્કત કી. ચૂંકે બચ્ચે ભી થે ઔર ગુલામ ભી, ઈસ લિએ ગનીમતકા પૂરા હિસ્સા તો મિલા નહીં, અલબત્તા બ-તૌર અતાકે કુછ સામાન હિસ્સામેં આયા.

(અબૂ દાવૂદ)

ફાઈદા:

ઉન જૈસે હઝરાતકો યહ ભી મા'લૂમ થા કે ગનીમતમેં હમારા પૂરા હિસ્સા ભી નહીં, ઉસકે બા-વુજૂદ ફિર યહ શૌક કે દૂસરે હઝરાતસે સિફારિશેં કરાઈ જાતી થીં. ઉસકી વજહ દીની જઝ્બા ઔર અલ્લાહતઆલા ઔર ઉસકે સચ્ચે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વા'દોં પર ઈત્મીનાનકે સિવા ઔર ક્યા હો સકતી હે.

(૪) હઝરત ઉમૈર (રદિ.) કી જંગે બદ્રમેં છુપ કર શરીક હોનેકી કોશિશ

હઝરત ઉમૈર ઈબ્ને અબી વક્કાસ (રદિ.) એક નવ ઉમર સહાબી હૈં. શુરૂઅ્ હી મેં મુસલમાન હો ગએ થે. સઅદ ઈબ્ને અબી વક્કાસ (રદિ.) મશહૂર સહાબીકે ભાઈ હૈં. સઅદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને અપને ભાઈ ઉમૈર (રદિ.)કો બદ્રકી લળાઈકે વક્ત દેખા કે લશ્કરકી રવાનગીકી તય્યારી હો રહી થી ઔર વહ ઈધર ઉધર છુપ કર ફિર રહે થે કે કોઈ દેખે નહીં. મુઝે યહ બાત દેખ કર તઅજ્જુબ હુવા. મૈંને ઉનસે પૂછા કે ક્યા હુવા? છુપતે ક્યું ફિર રહે હો? કેહને લગે, મુઝે યહ ડર હે કે કહીં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે ન દેખ લેં ઔર બચ્ચા સમઝ કર જાનેકી મુમાનઅત

કર દેં, કે ફિર ન જા સકૂંગા ઔર મુઝે તમન્ના હે કે ઝરૂર શરીક હૂં. ક્યા બઈદ હે, અલ્લાહ તઆલા મુઝે ભી કિસી તરહ શહાદત નસીબ ફરમાએં. આખિર જબ લશ્કર પેશ હુવા તો જો ખતરા થા વહ પેશ આયા ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કે કમ-ઉમર હોનેકી વજહસે ઈન્કાર ફરમા દિયા ઔર જો ખતરા થા વહ સામને આ ગયા, મગર શૌકકા ગલ્બા થા, તહમ્મુલ ન કર સકે ઔર રોને લગે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો શૌકકા ઔર રોનેકા હાલ મા'લૂમ હુવા તો ઈજાઝત અતા ફરમા દી. લળાઈમેં શરીક હૂએ ઔર દૂસરી તમન્ના ભી પૂરી હૂઈ કે ઉસી લળાઈમેં શહીદ હૂએ. ઉન્કે ભાઈ સઅદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે ઉન્કે છોટે હોને ઔર તલવારકે બળે હોનેકી વજહસે મેં ઉસકે તસ્મોંમેં ગિરહેં લગાતા થા, તાકે ઊંચી હો જાએ.

(૫) દો અન્સારી બચ્ચોંકા અબૂ જહલકો કત્લ કરના

હઝરત અબ્દુર્રહમાન ઈબ્ને ઔફ (રદિ.)મશહૂર ઔર બળે સહાબા(રદિ.)મેં હૈં. ફરમાતે હૈં કે મેં બદ્રકી લળાઈમેં મયદાનમેં લળનેવાલોંકી સફમેં ખળા થા. મેંને દેખા કે મેરે દાએં ઔર બાએં જાનિબ અન્સારકે દો કમ-ઉમર લળકે હૈં, મુઝે ખ્યાલ હુવા કે મેં અગર કવી ઔર મઝબૂત લોગોંકે દરમિયાન હોતા તો અછ્છા થા કે ઝરૂરતકે વક્ત એક-દૂસરેકી મદદ કર સકતે. મેરે દોનોં જાનિબ બચ્ચે હૈં. યહ ક્યા મદદ કર સકેંગે? ઈતનેમેં ઉન દોનોં લળકોંમેંસે એકને મેરા હાથ પકળ કર કહા, ચચાજાન! તુમ અબૂ જહલકો ભી પેહચાનતે હો? મેંને કહાઃ હાં, પેહચાનતા હૂં. તુમ્હારી ક્યા ગર્ઝ હે? ઉસને કહા, મુઝે યહ મા'લૂમ હુવા હે કે વહ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શાનમેં ગાલિયાં બકતા હે. ઉસ પાક ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે, અગર મેં ઉસકો દેખ લૂં તો ઉસ વક્ત તક ઉસસે જુદા ન હૂંગા કે વહ મર જાએ યા મેં મર જાઉં. મુઝે ઉસકે સવાલ ઔર જવાબ પર તઅજ્જુબ હુવા. ઈતનેમેં દૂસરેને યહી સવાલ કિયા ઔર જો પેહલેને કહા થા, વહી ઉસને ભી કહા. ઈત્તિફાકન્ મયદાનમેં અબૂ જહલ દોળતા હુવા મુઝે નઝર પળ ગયા. મેંને ઉન દોનોંસે કહા કે તુમ્હારા મત્લૂબ-જિસકે બારહમેં તુમ મુઝસે સવાલ કર રહે થે- વહ જા રહા હે. દોનોં યહ સુન કર તલવારેં હાથમેં લિએ હૂએ એકદમ ભાગે ચલે ગએ ઔર જા કર ઉસ પર તલવાર ચલાની શુરૂઅ્ કર દી. યહાં તક કે ઉસકો ગિરા દિયા (બુખારી)

ફાઈદા:

યહ દોનોં સાહિબઝાદે મુઆઝ રદિ. ઈબ્ને અમ્ર ઈબ્ને જમૂહ ઔર મુઆઝ રદિ. ઈબ્ને અફ્રા હૈં. મુઆઝ (રદિ.) ઈબ્ને અમ્ર કેહતે હૈં કે મેં લોગોંસે સુનતા થા કે અબૂજહલકો કોઈ નહીં માર સકતા.. વહ બળી હિફાઝતમેં રહતા હે. મુઝે ઉસી વક્તસે ખ્યાલ થા કે મેં ઉસકો મારૂંગા. યહ દોનોં સાહિબઝાદે પયૂદલ થે ઔર અબૂ જહલ ઘોળે પર સવાર થા. સફોંકો દુરુસ્ત કર રહા થા. જિસ વક્ત અબ્દુર્રહમાન ઈબ્ને ઔફ (રદિ.)ને દેખા ઔર યહ દોનોં દોળે તો ઘોળે સવાર પર બ-રાહે રાસ્ત હમ્લા મુશ્કિલ થા, ઈસ લિએ એકને ઘોળે પર હમ્લા કિયા ઔર દૂસરેને અબૂ જહલકી ટાંગ પર હમ્લા કિયા, જિસસે ઘોળા ભી ગિરા ઔર અબૂ જહલ ભી ગિરા ઔર ઉઠ ન સકા. યહ દોનોં હઝરાત ઉસકો ઐસા કરકે છોળ આએ થે કે ઉઠ ન સકે. વહીં પળા તળપૂતા રહે, મગર મુઅવ્વિઝ રદિ. ઈબ્ને અફરાઅ્ ઉન્કે ભાઈને ઔર ઝરા ઠંડા કર દિયા કે મુબાદા ઉઠ કર ચલા જાએ, લેકિન બિલ્કુલ ઉન્હોંને ભી ન નિમ્ટાયા. ઉસકે બા'દ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)ને બિલ્કુલ હી સર જુદા કર દિયા. મુઆઝ રદિ. ઈબ્ને અમ્ર કેહતે હૈં કે જિસ વક્ત મેંને ઉસકી ટાંગ પર હમ્લા કિયા તો ઉસકા લળકા ઈક્રમહ સાથ થા. ઉસને મેરે મૂંઢે પર હમ્લા કિયા, જિસસે મેરા હાથ કટ ગયા ઔર સિર્ફ ખાલમેં લટકા હુવા રહ ગયા.

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

મેંને ઉસ લટકે હૂએ હાથકો કમરકે પીછે ડાલ લિયા ઔર દિનભર દૂસરે હાથસે લળ્તા રહા, લેકિન જબ ઉસકે લટકે રહનેસે દિક્કત હૂઈ તો મેંને ઉસકો પાઉંકે નીચે દબા કર ઝોરસે ખીંચા. વહ ખાલ ભી ટૂટ ગઈ, જિસસે વહ અટક રહા થા ઔર મેંને ઉસકો ફેંક દિયા. (ખમીસ)

(૬) હઝરત રાફિઅ્ (રદિ.) ઔર હઝરત ઈબ્ને જુન્દુબ (રદિ.) કા મુકાબલા

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફહ યહ થી કે જબ લળાઈકે લિએ તશરીફ લે જાતે તો મદીનએ મુનવ્વરહસે બાહર જાનેકે બા'દ લશ્કરકા મુઆઈનહ ફરમાતે. ઉન્કે અહ્વાલકો, ઉન્કી ઝરૂરતોંકો દેખતે ઔર લશ્કરકી ઈસ્લાહ ફરમાતે. કમ-ઉમર બચ્ચોંકો વાપસ ફરમા દેતે. યહ હઝરાત શૌકમેં નિકલ પળતે. ચુનાંચે ઉહદકી લળાઈકે લિએ જબ તશરીફ લે જાના હુવા તો એક મવ્કા' પર જા કર લશ્કરકા મુઆઈનહ ફરમાયા ઔર નવ-ઉમરોંકો લળક્પનકી વજહસે વાપસ ફરમા દિયા, જિનમેં

હઝરાતે ઝેલ ભી થે. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર રદિ., ઝૈદ રદિ. ઈબ્ને ષાબિત, ઉસામહ રદિ. ઈબ્ને ઝૈદ, ઝૈદ રદિ. ઈબ્ને અરકમ, બરાઅ્ ઈબ્ને આઝિબ રદિ., અમ્ર રદિ. ઈબ્ને હઝ્મ, ઉસૈદ રદિ. ઈબ્ને ઝહીર, ઉરાબહ રદિ. ઈબ્ને ઔસ, અબૂ સઈદ ખુદ્રી રદિ., સમુરહ ઈબ્ને જુન્દુબ રદિ., રાફિઅ્ રદિ. ઈબ્ને ખદીજ કે ઈન્કી ઉમ્રેં તક્રીબન્ તેરહ-ચૌદહ બરસકી થીં. જબ ઉન્કો વાપ્સીકા હુક્મ હુવા તો હઝરત ખદીજ (રદિ.)ને સિફારિશ કી ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરા લળ્કા રાફિઅ્ તીર ચલાના બહુત અચ્છા જાનતા હે ઔર ખૂદ રાફિઅ્ ભી ઈજાઝતકે ઈશ્તિયાકમેં ઉભર ઉભર કર ખળે હોતે થે કે કદ લાંબા મા'લૂમ હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈજાઝત અતા ફરમા દી તો સમુરહ ઈબ્ને જુન્દુબ (રદિ.)ને અપને સોતીલે બાપ મુર્રહ રદિ. ઈબ્ને સનાનસે કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રાફિઅ્ (રદિ.)કો તો ઈજાઝત મરહમત ફરમા દી ઔર મુઝે ઈજાઝત નહીં અતા ફરમાઈ, હાલાંકે મેં રાફિઅ્ (રદિ.)સે કવી હૂં. અગર મેરા ઔર ઉસકા મુકાબલા હો તો મેં ઉસકો પછાળ લૂંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દોનોંકા મુકાબલા કરાયા તો સમુરહ (રદિ.)ને રાફિઅ્ (રદિ.)કો વાકિઈ પછાળ લિયા, ઈસ લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સમુરહ (રદિ.)કો ભી ઈજાઝત અતા ફરમા દી. ઉસકે બા'દ ઔર બચ્ચોંને ભી કોશિશ કી ઔર બા'ઝોંકો ઔર ભી ઈજાઝત મિલ ગઈ. ઈસી સિલસિલેમેં રાત હો ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તમામ લશ્કરકી હિફાઝતકા ઈન્તિઝામ ફરમાયા ઔર પચાસ આદમિયોંકો પૂરે લશ્કરકી હિફાઝતકે વાસ્તે મુતઅય્યન ફરમાયા. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયા કે હમારી હિફાઝત કોન કરેગા? એક સાહિબ ઉઠે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારા ક્યા નામ હે? ઉન્હોંને કહા, ઝક્વાન (રદિ.). હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ અચ્છા, બેઠ જાઓ. ફિર ફરમાયા, હમારી હિફાઝત કોન કરેગા? એક સાહિબ ઉઠે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નામ દરયાફ્ત કિયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અબૂ સબઅ્ (સબઅ્કા બાપ). હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બેઠ જાઓ. તીસરી મરતબા ફિર ઈરશાદ હુવા કે હમારી હિફાઝત કોન કરેગા? ફિર એક સાહિબ ખળે હૂએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નામ દરયાફ્ત કિયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, ઈબ્ને અબ્દુલ કૈસ (અબ્દે કૈસકા બેટા). હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અચ્છા, બેઠ જાઓ. ઉસકે થોળી દેર બા'દ ઈરશાદ હુવા કે તીનોં આદમી આ જાઓ તો એક સાહિબ હાઝિર હૂએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તુમ્હારે દોનોં સાથી કહાં ગએ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તીનોં દફ્આ મેં હી ઉઠા થા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દુઆ દી ઔર હિફાઝતકા હુક્મ ફરમાયા. રાતભર યહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ખયૂમહકી-હિફાઝત ફરમાતે રહે. (ખમીસ)

ફાઈદા:

યહ શૌક ઔર વલ્વલે થે ઉન હઝરાતકે કે બચ્ચા હો યા બળા, હર શખ્સ કુછ ઐસા મસ્ત થા કે જાન દેના મુસ્તકિલ મક્સૂદ થા. ઈસી વજહસે કામ્યાબી ઉન્કે કદમ ચૂમતી થી. રાફિઅ્ ઈબ્ને ખદીજ (રદિ.)ને બદ્રકી લળાઈમેં ભી અપને આપકો પેશ કિયા થા, મગર ઉસ વક્ત ઈજાઝત ન મિલ સકી થી. ફિર ઉહદમેં પેશ કિયા જિસકા કિસ્સા અભી ગુઝરા. ઈસકે બા'દસે હર લળાઈમેં શરીક હોતે રહે. ઉહદકી લળાઈમેં સીનેમેં એક તીર લગા. જબ ઉસકો ખીંચા ગયા તો સારા નિકલ આયા, મગર ભાલકા હિસ્સા અંદર બદનમેં રહ ગયા, જિસને ઝખ્મકી સૂરત ઈખ્તિયાર કી ઔર અખીર ઝમાનામેં બુળ્હાપેકે કરીબ યહી ઝખ્મ હરા હો કર મૌતકા સબબ બના. (ઉસ્દુલ ગાબહ)

(૭) હઝરત ઝૈદ (રદિ.) કા હાફિઝે કુર્આન હોનેકી વજહસે એ'ઝાઝ

હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને ષાબિત રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી ઉમર હિજરતકે વક્ત ગિયારહ સાલકી થી ઔર છે સાલકી ઉમરમેં યતીમ હો ગએ થે. બદ્રકી લળાઈમેં અપને આપ (રદિ.)કો પેશ કિયા. ઈજાઝત ન મિલી. ફિર ઉહદકી લળાઈમેં નિકલે, મગર વાપસ કર દીએ ગએ. જૈસા કે અભી મા'લૂમ હુવા. બા'ઝોંને કહા હે કે સમુરહ (રદિ.) ઔર રાફિઅ્ (રદિ.) દોનોંકો ઈજાઝત હો ચૂકી થી, જૈસા કે ઈસસે પેહલે કિસ્સામેં ગુઝરા. ઈસ લિએ ઉન્કો ભી ઈજાઝત હો ગઈ થી. ઈસકે બા'દસે હર લળાઈમેં શરીક હોતે રહે. તબૂકકી લળાઈમેં બનૂ માલિકકા ઝંડા હઝરત અમ્મારહ (રદિ.)કે હાથમેં થા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અમ્મારહ (રદિ.)સે લેકર હઝરત ઝૈદ (રદિ.)કો દે દિયા. અમ્મારહ (રદિ.)કો ફિક્ર હુવા કે શાયદ મુઝસે કોઈ ગલતી સાદિર હૂઈ યા કોઈ વજ્હે નારાઝી પેશ આઈ. દરયાફ્ત કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરી કોઈ શિકાયત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક પહુંચી હે? ઈરશાદ ફરમાયા, યહ બાત નહીં, બલ્કે ઝૈદ (રદિ.) કુર્આન શરીફ તુમસે ઝિયાદા પળ્હા હુવા હે. કુર્આનને ઉસકો ઝંડા ઉઠાનેમેં મુકદ્દમ કર દિયા.

(ઉસ્દુલ ગાબહ)

ફાઈદા:

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા આમ મા'મૂલ થા કે ફઝાઈલમેં દીનકે એ'તિબારસે તરજીહ ફરમાતે થે. યહાં અગરચે લળાઈકા મવ્કા' થા ઔર કુર્આને શરીફકે ઝિયાદા પળ્હે હૂએ હોનેકો ઉસમેં કોઈ દખલ નહીં થા ઈસકે બા-વુજૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કુર્આને પાકકી ઝિયાદતીકી વજહસે ઝંડેકે ઉઠાનેમેં ઉન્કો મુકદ્દમ ફરમાયા. અક્ષર ચીઝોંમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસકા લિહાઝ ફરમાતે થે. હત્તા કે અગર કઈ આદમિયોંકો કિસી ઝરૂરતસે એક કબરમેં દફન ફરમાનેકી નોબત આતી તો જિસકા કુર્આને શરીફ ઝિયાદા પળ્હા હુવા હોતા થા, ઉસકો મુકદ્દમ ફરમાતે. જૈસા કે ગઝ્વએ ઉહદમેં કિયા.

(૮) હઝરત અબૂસઈદ ખુદ્રી (રદિ.) કે બચ્પનમેં ઉન્કે વાલિદકી શહાદત

હઝરત અબૂસઈદ ખુદ્રી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મેં ઉહદકી લળાઈમેં પેશ કિયા ગયા. તેરહ સાલકી મેરી ઉમર થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કબૂલ નહીં ફરમાયા. મેરે વાલિદને સિફારિશ ભી કી કે ઉસકે કુવા અછ્છે હૈં. હડ્ડિયાં ભી મોટી હૈં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નિગાહ મેરી તરફ ઊપરકો ઉઠાતે થે. ફિર નીચે કર લેતે થે. બિલ્આખિર કમ-ઉમર હોનેકી વજહસે ઈજાઝત નહીં દી. મેરે વાલિદ ઈસ લળાઈમેં શરીક હૂએ ઔર શહીદ હો ગએ. કોઈ માલ વગયરહ કુછ ન થા. મેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં સવાલ કરનેકી ગર્ઝસે હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝે દેખ કર ઈરશાદ ફરમાયા કે જો સબ્ર માંગતા હે, અલ્લાહતઆલા ઉસકો સબ્ર અતા ફરમાતે હૈં ઔર જો પાકબાઝી અલ્લાહસે માંગતા હે, હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકો પાકબાઝ બના દેતે હૈં ઔર જો ગિના ચાહતા હે, ઉસકો ગિના અતા ફરમાતે હૈં. મેંને યહ મઝમૂન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના. ફિર કુછ ન માંગા. ચુપકે હી વાપસ આ ગયા. ઈસકે બા'દ હક તઆલા શાનુહૂને ઉન્કો વહ રુત્બા અતા ફરમાયા કે નવ-ઉમર સહાબા (રદિ.)મેં ઈસ બળે દર્જાકા આલિમ દૂસરા મુશ્કિલસે મિલેગા. (ઈસાબહ-ઈસ્તીઆબ)

ફાઈદા:

બચ્પનકી ઉમર ઔર બાપકે સદ્માકે અલાવા ઝરૂરતકા વક્ત, લેકિન નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી એક આમ નસીહતકો સુન

કર ચુપચાપ ચલે આના ઔર અપની પરેશાનીકા ઈઝ્હાર તક ન કરના ક્યા આજકલ કોઈ બળી ઉમરવાલા ભી કર સકતા હે? સચ યહ હે કે હક તઆલા શાનુહૂને અપને રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુસાહબતકે લિએ ઐસે હી લોગ ચુને થે, જો ઉસકે અહલ થે. ઈસી લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈર્શાદ હે, જો 'ખાતિમહ'મેં આતા હે કે અલ્લાહને સારે આદમિયોંમેંસે મેરે સહાબા (રદિ.)કો ચુના હે.

(૯) હઝરત સલ્મહ ઈબ્ને અક્વઅ્ (રદિ.) કા તન્હા એક જમાઅતસે મુકાબલા

'ગાબહ' મદીનહ તય્યિબહસે ચાર-પાંચ મીલ પર એક આબાદી થી. વહાં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કુછ ઊંટ ચરા કરતે થે. કાફિરોંકે એક મજ્મઅ્કે સાથ અબ્દુર્રહ્માન ફઝારીને ઉન્કો લૂટ લિયા. જો સાહિબ ચરાતે થે ઉન્કો કત્લ કર દિયા ઔર ઊંટોંકો લે કર ચલ દીએ. યહ લુટેરે લોગ ઘોળોં પર સવાર થે ઔર હથ્યાર લગાએ હૂએ થે. ઈત્તિફાકન્ હઝરત સલ્મહ ઈબ્ને અક્વઅ્ (રદિ.) સુબ્હકે વક્ત પય્દલ તીર-કમાન લિએ હૂએ (ગાબહ)કી તરફ ચલે જા રહે થે. અચાનક ઉન લુટેરોં પર નિગાહ પળી. બચ્ચે થે. દોળતે બહુત થે. કેહતે હૈં કે ઉન્કી દોળ ઝર્બુલ મષલ ઔર મશહૂર થી. યહ અપની દોળમેં ઘોળેકો પકળ લેતે થે ઔર ઘોળા ઉન્કો નહીં પકળ સકતા થા. ઈસકે સાથ હી તીર-અંદાઝીમેં ભી મશહૂર થે. હઝરત સલ્મહ ઈબ્ને અક્વઅ્ (રદિ.)ને મદીનહ મુનવ્વરહકી તરફ મુંહ કરકે એક પહાળી પર ચળ્હ કર લૂટકા એ'લાન કિયા ઔર ખૂદ તીર-કમાન સાથ થી હી. ઉન લુટેરોંકે પીછે દોળ લિએ, હત્તાકે ઉન્કે પાસ તક પહુંચ ગએ ઔર તીર મારને શુરૂઅ્ કિએ ઔર ઈસ ફુર્તીસે દમાદમ તીર બરસાએ કે વહ લોગ બળા મજ્મઅ્ સમઝે ઔર ચૂંકે ખૂદ તન્હા થે ઔર પય્દલ ભી થે, ઈસ લિએ જબ કોઈ ઘોળા લોટા કર પીછા કરતા તો કિસી દરખ્તકી આળમેં છુપ જાતે ઔર આળમેંસે ઉસકે ઘોળેકો તીર મારતે, જિસસે વહ ઝખ્મી હોતા ઔર વહ ઈસ ખ્યાલસે વાપસ જાતા કે ઘોળા ગિર ગયા તો મેં પકળા જાઉંગા. હઝરત સલ્મહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ગર્ઝ વહ ભાગતે રહે ઔર મેં પીછા કરતા રહા. હત્તા કે જિતને ઊંટ ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લૂટે થે, વહ મેરે પીછે હો ગએ ઔર ઈસકે અલાવહ તીસ બર્છે ઔર તીસ ચાદરેં વહ અપની છોળ ગએ. ઈતનેમેં ઉયય્નહ ઈબ્ને હિસ્નકી એક જમાઅત મદદકે તોર પર ઉન્કે પાસ પહુંચ ગઈ ઔર ઉન લુટેરોંકો કુવ્વત હાસિલ હો ગઈ. યહ ભી ઉન્કો મા'લૂમ હો ગયા કે મેં અકેલા હૂં. ઉન્હોંને કઈ

આદમિયોંને મિલ કર મેરા પીછા કિયા. મેં એક પહાળ પર ચળ્હ ગયા. વહ ભી ચળ્હ ગએ. જબ મેરે કરીબ હો ગએ તો મેંને ઝોરસે કહા કે ઝરા ઠેરો. પેહલે મેરી એક બાત સુનો. તુમ મુઝે જાનતે ભી હો કે મેં કોન હૂં? ઉન્હોંને કહા કે બતા, કોન હે? મેંને કહા કે મેં ઈબ્નુલ અક્વઅ્ હૂં. ઉસ ઝાતે પાકકી કસમ, જિસને મુહમ્મદ (સલ.)કો ઈઝ્ઝત દી, તુમમેંસે અગર કોઈ મુઝે પકળના ચાહે તો નહીં પકળ સકતા ઔર તુમમેંસે જિસકો મેં પકળના ચાહૂં, વહ મુઝસે હરગિઝ નહીં છૂટ સકતા. ઉન્કે મુતઅલ્લિક ચૂંકે આમ તૌર સે યહ શોહરત થી કે બહુત ઝિયાદા દોળતે હૈં, હત્તા કે અરબી ઘોળા ભી ઉન્કા મુકાબલા નહીં કર સકતા, ઈસ લિએ યહ દા'વા કુછ અજીબ નહીં થા. સલ્મહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં ઈસી તરફ ઉનસે બાતચીત કરતા રહા ઔર મેરા મક્સૂદ યહ થાકે ઉન લોગોંકે પાસ તો મદદ પહુંચ ગઈ હે, મુસલમાનોંકી તરફસે મેરી મદદ ભી આ જાએ કે મેં ભી મદીનહમેં એ'લાન કરકે આયા થા. ગર્ઝ ઉનસે ઈસી તરહ મેં બાત કરતા રહા ઔર દરખ્તોંકે દરમિયાનસે મદીનએ મુનવ્વરહકી તરફ ગોરસે દેખતા રહા કે મુઝે એક જમાઅત ઘોળે સવારોંકી દોળ કર આતી હૂઈ નઝર આઈ. ઉનમેં સબસે આગે અખ્રમ અસદી (રદિ.) થે. ઉન્હોંને આતે હી અબ્દુર્રહ્માન ફઝારી પર હમ્લા કિયા ઔર અબ્દુર્રહમાન ભી ઉન પર મુતવજ્જેહ હુવા. ઉન્હોંને અબ્દુર્રહ્માનકે ઘોળે પર હમ્લા કિયા ઔર પાઉં કાટ દીએ, જિસસે વહ ઘોળા ગિરા ઔર અબ્દુર્રહ્માનને ગિરતે હૂએ ઉન પર હમ્લા કર દિયા, જિસસે વહ શહીદ હો ગએ ઔર અબ્દુર્રહ્માન ફવ્રન્ ઉન્કે ઘોળે પર સવાર હો ગયા. ઉન્કે પીછે અબૂ કતાદહ (રદિ.) થે. ફવ્રન ઉન્હોંને હમ્લા શુરૂઅ્ કર દિયા. અબ્દુર્રહ્માનને અબૂ કતાદહકે ઘોળેકે પાઉં પર હમ્લા કિયા, જિસસે વહ ગિરે ઔર ગિરતે હૂએ ઉન્હોંને અબ્દુર્રહ્માન પર હમ્લા કિયા, જિસસે વહ કત્લ હો ગયા ઔર અબૂ કતાદહ (રદિ.) ફવ્રન્ ઉસ ઘોળે પર-જો અખ્રમ અસદી (રદિ.)કા થા ઔર અબ ઉસ પર અબ્દુર્રહ્માન સવાર હો રહા થા-સવાર હો ગએ.

(અબૂ દાવૂદ)

ફાઈદા:

બા'ઝ તવારીખમેં લિખ્ખા હે કે હઝરત સલ્મહ (રદિ.)ને અખ્રમ અસદી (રદિ.)કો હમ્લાસે રોકા ભી થા કે ઝરા ઠેર જાઓ, અપના મજ્મઅ્ ઔર આને દો, મગર ઉન્હોંને ફરમાયા કે મુઝે શહીદ હોને દો. કેહતે હૈં કે મુસલમાનોંમેં સિર્ફ યહી શહીદ હૂએ ઔર કુફ્ફારકે બહુતસે આદમી ઈસ લળાઈમેં મારે ગએ. ઈસકે બા'દ બળા મજ્મઅ્ મુસલમાનોંકા પહુંચ ગયા ઔર વહ લોગ ભાગ ગએ તો હઝરત સલ્મહ (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્દસ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરખ્વાસ્ત કી કે મેરે સાથ સો આદમી કર દેં, મેં ઉન્કા પીછા કરૂં, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે વહ અપની જમાઅતોંમેં પહુંચ ગએ. અક્ષર તવારીખસે મા'લૂમ હોતા હે કે હઝરત સલ્મહ (રદિ.)કી ઉમર ઉસ વક્ત બારહ યા તેરહ બરસકી થી. બારહ-તેરહ બરસકા લળકા ઘોળે સવારોંકી એક બળી જમાઅતકો ઈસ તરહ ભગા દે, કે હોશો-હવાસ ગુમ હો જાએં, જો લૂટા થા વહ ભી છોળ દેં ઔર અપના ભી સામાન છોળ જાએં, યહ ઉસી ઈખ્લાસકી બરકત થી, જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસ જમાઅતકો નસીબ ફરમાયા થા.

(૧૦) બદ્રકા મુકાબલા ઔર હઝરત બરાઅ (રદિ.) કા શૌક

બદ્રકી લળાઈ સબસે અફઝલ ઔર સબસે ઝિયાદા મુહ્તમ બિશ્શાન લળાઈ હે, ઈસ લિએ કે ઉસમેં મુકાબલા નિહાયત સખ્ત થા. મુસલમાનોંકી જમાઅત નિહાયત કલીલ. કુલ તીન સો પંદરહ આદમી થે, જિન્કે પાસ સિર્ફ તીન ઘોળે, છે યા નવ ઝિરહેં ઔર આઠ તલવારેં થીં ઔર સત્તર ઊંટ થે. એક એક ઊંટ પર કઈ કઈ આદમી બારી બારી સવાર હોતે થે ઔર કુફ્ફારકી જમાઅત એક હઝારકે કરીબ થી, જિનમેં સો ઘોળે ઔર સાત સો ઊંટ ઔર લળાઈકા કાફી સામાન થા. ઈસી વજહસે વહ લોગ નિહાયત ઈત્મીનાનકે સાથ, બાજોં ઔર ગાનેવાલી અવરતોંકે સાથ મયદાનમેં આએ. ઈધર નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નિહાયત મુતફક્કિર કે મુસલમાન નિહાયત કમઝોરીકી હાલતમેં થે. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દોનોં જમાઅતોંકા અંદાઝા ફરમાયા તો દુઆ માંગીઃ યા અલ્લાહ! યહ મુસલમાન નંગે પાઉં હૈં, તૂ હી ઉન્કો સવારી દેને વાલા હે, યહ નંગે બદન હૈં, તૂ હી ઉન્કો કપળા પેહનાને વાલા હે, યહ ભૂકે હૈં, તૂહી ઉન્કા પેટ ભરનેવાલા હે, યહ ફકીર હૈં, તૂ હી ઉન્કો ગની કરનેવાલા હે. ચુનાંચે યહ દુઆ કબૂલ હૂઈ. ઈન સબ બાતોંકે બા-વુજૂદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ઔર હઝરત બરાઅ ઈબ્ને આઝિબ (રદિ.) દોનોં હઝરાત લળાઈમેં શિર્કતકે શૌકમેં ઘરસે ચલ દીએ. નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બચ્ચા હોનેકી વજહસે રાસ્તામેંસે લોટા દિયા. યહ દોનોં હઝરાત ઉહદકી લળાઈમેંસે ભી વાપસ કિએ ગએ થે. જૈસા કે પેહલે કિસ્સામેં ગુઝર ચુકા હે. ઉહદકી લળાઈ બદ્રકી લળાઈસે એક સાલ બા'દ હૂઈ. જબ ઈસમેં ભી યહ બચ્ચોંમેં શુમાર કિએ ગએ તો બદ્રમેં બ-તરીકે

અવ્લા બચ્ચે થે, મગર ઈન હઝરાતકા શૌક થા કે બચપન હી સે યહ વલ્વલા ઔર શૌક દિલમેં જોશ મારતા થા ઔર હર લળાઈમેં શરીક હોને ઔર ઈજાઝત મિલનેકી કોશિશ કરતે થે.

(૧૧) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉબય્કા અપને બાપસે મુઆમલા

સન હિજરી પાંચમેં બનુલ મુસ્તલિકકી મશહૂર જંગ હૂઈ. ઉસમેં એક મુહાજિરી ઔર એક અન્સારીકી બા-હમ લળાઈ હો ગઈ. મા'મૂલી બાત થી, મગર બળ્હ ગઈ. હર એકને અપની અપની કૌમસે દૂસરેકે ખિલાફ મદદ ચાહી ઔર દોનોં તરફ જમાઅતેં પય્દા હો ગઈ ઔર કરીબ થા કે આપસમેં લળાઈકા મઅ્રિકહ ગરમ હો જાએ કે દરમિયાનમેં બા'ઝ લોગોંને પળ કર સુલહ કરા દી. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉબય્ મુનાફિકોંકા સરદાર ઔર નિહાયત મશહૂર મુનાફિક ઔર મુસલમાનોંકા સખ્ત મુખાલિફ થા, મગર ચૂંકે ઈસ્લામ ઝાહિર કરતા થા, ઈસ લિએ ઉસકે સાથ ખિલાફકા બરતાઉ ન કિયા જાતા થા ઔર યહી ઉસ વક્ત મુનાફિકોંકે સાથ આમ બરતાઉ થા. ઉસકો જબ ઈસ કિસ્સેકી ખબર હૂઈ તો ઉસને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શાનમેં ગુસ્તાખાનહ લફ્ઝ કહે ઔર અપને દોસ્તોંસે ખિતાબ કરકે કહા કે યહ સબ કુછ તુમ્હારા અપના હી કિયા હુવા હે. તુમને ઉન લોગોંકો અપને શહ્રોંમેં ઠિકાના દિયા. અપને માલોંકો ઉન્કે દરમિયાન આધોઆધ બાંટ દિયા. અગર તુમ ઉન લોગોંકી મદદ કરના છોળ દો તો અબ ભી સબ ચલે જાવેં ઔર યહ ભી કહા કે ખુદાકી કસમ! હમ લોગ અગર મદીનહ પહુંચ ગએ તો હમ ઈઝ્ઝતવાલે મિલ કર ઉન ઝલીલોંકો વહાંસે નિકાલ દેંગે. હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને અરકમ (રદિ.) નવ-ઉમરં બચ્ચે થે. વહાં મવજૂદ થે. યહ સુન કર તાબ ન લા સકે. કેહને લગે કે ખુદાકી કસમ! તૂ ઝલીલ હે, તૂ અપની કૌમમેં ભી તિર્છી નિગાહોંસે દેખા જાતા હે, તેરા કોઈ હિમાયતી નહીં હે ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈઝ્ઝત વાલે હૈં, રહમાનકી તરફસે ભી ઈઝ્ઝત દીએ ગએ ઔર અપની કૌમમેં ભી ઈઝ્ઝત વાલે હૈં. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉબયને કહા કે અછ્છા, ચુપકા રહ. મૈં તો વૈસે હી મઝાકમેં કેહ રહા થા, મગર હઝરત ઝૈદ (રદિ.)ને જા કર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કર દિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને દરખ્વાસ્ત ભી કી કે ઉસ કાફિરકી ગરદન ઉળા દી જાએ, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈજાઝત મરહમત ન ફરમાઈ. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉબયકો જબ ઈસકી ખબર હૂઈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

સલ્લમ તક યહ કિસ્સા પહુંચ ગયા હે તો હાઝિરે ખિદમત હો કર ઝૂટી કસ્મેં ખાને લગા કે મેંને કોઈ લફ્ઝ એૈસા નહીં કહા. ઝૈદ (રદિ.)ને ઝૂટ નક્લ કર દિયા. અન્સારકે ભી કુછ લોગ હાઝિરે ખિદમત થે. ઉન્હોંને ભી સિફારિશ કી કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અબ્દુલ્લાહ કૌમકા સરદાર હે, બળા આદમી શુમાર હોતા હે, એક બચ્ચાકી બાત ઉસકે મુકાબલામેં કાબિલે કબૂલ નહીં, મુમકિન હે કે સુનનેમેં કુછ ગલતી હૂઈ હો યા સમઝનેમેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકા ઉઝ્ર કબૂલ ફરમા લિયા. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)કો જબ ઈસકી ખબર હૂઈ કે ઉસને ઝૂટી કસ્મોંસે અપનેકો સચ્ચા ષાબિત કર દિયા ઔર ઝૈદ (રદિ.)કો ઝુટલા દિયા તો શરમકી વજહસે બાહર નિકલના છોળ દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં ભી નદામતકી વજહસે હાઝિર ન હો સકે. બિલ્ આખિર સૂરએ મુનાફિકૂન નાઝિલ હૂઈ, જિસસે હઝરત ઝૈદ (રદિ.)કી સચ્ચાઈ ઔર અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉબયકી ઝૂટી કસ્મોંકા હાલ ઝાહિર હુવા. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)કી વક્અત મુવાફિક-મુખાલિફ સબકી નઝરોંમેં બળ્હ ગઈ ઔર અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉબયકા કિસ્સા ભી સબ પર ઝાહિર હો ગયા. જબ મદીનએ મુનવ્વરહ કરીબ આયા તો અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉબયકે બેટે-જિસકા નામ ભી અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) થા ઔર બળે પક્કે મુસલમાનોંમેં થે મદીનએ મુનવ્વરહસે બાહર તલવાર ખીંચ કર ખળે હો ગએ ઔર બાપસે કેહને લગે કે ઉસ વક્ત તક મદીનહમેં દાખિલ નહીં હોને દૂંગા, જબ તક ઈસકા ઈક્રાર ન કરે કે તૂ ઝલીલ હે ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અઝીઝ હૈં. ઉસકો બળા તઅજ્જુબ હુવા કે યહ સાહિબઝાદહ હમેશાસે બાપકે સાથ બહુત ઈહ્તિરામ ઔર નેકીકા બર્તાઉ કરને વાલે થે, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મુકાબલામેં તહમ્મુલ ન કર સકે! આખિર ઉસને મજબૂર હોકર ઈસકા ઈક્રાર કિયા કે વલ્લાહ, મેં ઝલીલ હૂં ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અઝીઝ હૈં. ઉસકે બા'દ મદીનહમેં દાખિલ હો સકા. (ખમીસ)

(૧૨) હઝરત જાબિર (રદિ.) કી હમ્રાઉલ્ અસદમેં શિર્કત

ઉહદકી લળાઈસે ફરાગત પર મુસલમાન મદીનહ તય્યિબહ પહુંચે. સફર ઔર લળાઈકી તકાન ખૂબ થી, મગર મદીનએ મુનવ્વરહ પહુંચતે હી ઈત્તિલાઅ્ મિલી કે અબૂ સુફયાનને લળાઈસે વાપ્સી પર હમ્રાઉલ્ અસદ

(એક જગાકા નામ હે) પહુંચ કર સાથિયોંસે મશ્વરા કિયા ઔર યહ રાઈ કાઈમકી કે ઉહદકી લળાઈમેં મુસલમાનોંકો શિકસ્ત હૂઈ હે. ઐસે મવ્કા'કો ગનીમત સમઝના ચાહિએ થા કે ન મા'લૂમ ફિર ઐસા વક્ત આ સકે યા ન આ સકે, ઈસ લિએ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો નઊઝુબિલ્લાહ કત્લ કરકે લોટના ચાહિએ થા. ઈસ ઈરાદાસે ઉસને વાપ્સીકા મશ્વરા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એ'લાન કર દિયા કે જો લોગ ઉહદમેં સાથ થે, વહી સિર્ફ સાથ હોં ઔર દો બારહ હમ્લાકે લિએ ચલના ચાહિએ. અગરચે મુસલમાન ઉસ વક્ત થકે હૂએ થે, મગર ઉસકે બા-વુજૂદ સબકે સબ તય્યાર હો ગએ. ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એ'લાન ફરમા દિયા થા કે સિર્ફ વહી લોગ સાથ ચલેં, જો ઉહદમેં સાથ થે, ઈસ લિએ હઝરત જાબિર (રદિ.)ને દરખ્વાસ્ત કી કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરી તમન્ના ઉહદમેં ભી શિર્કત કી થી, મગર વાલિદને યહ કેહ કર ઈજાઝત ન દી કે મેરી સાત બહ્નેં હૈં. કોઈ મર્દ ઔર હે નહીં. ઉન્હોંને ફરમાયા થા કે હમ દોનોંમેંસે એકકા રહના ઝરૂરી હે ઔર વહ ખૂદ જાનેકા ઈરાદા ફરમા ચુકે થે, ઈસ લિએ મુઝે ઈજાઝત ન દી થી. ઉહદકી લળાઈમેં ઉન્કી શહાદત હો ગઈ. અબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે ઈજાઝત મર્હમત ફરમા દેં કે મેં ભી હમ-રિકાબ ચલૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈજાઝત અતા ફરમા દી. ઉન્કે અલાવા કોઈ ઐસા શખ્સ નહીં ગયા, જો ઉહદમેં શરીક ન હો. (ખમીસ)

ફાઈદા:

હઝરત જાબિર (રદિ.)કા ઉસ શૌકો-તમન્નાસે ઈજાઝત માંગના કિસ કદર કાબિલે રશ્ક હે કે વાલિદકા અભી ઈન્તિકાલ હુવા હે, કર્ઝા ભી બાપકે ઝિમ્મહ બહુત સા હે, વહ ભી યહૂદકા! જો સખ્તીકા બરતાઉ કિયા કરતે થે ઔર ઉન્કે સાથ ખાસ તોરસે સખ્તીકા બરતાઉ કર રહે થે. ઈસ સબકે અલાવા બહ્નોંકે ગુઝરાનકા ફિક્ર, કે સાત બહ્નેં ભી બાપને છોળી હૈં, જિન્કી વજહસે ઉન્કો ઉહદકી લળાઈમેં શિર્કતકી બાપને ઈજાઝત ભી ન દી થી, લેકિન જિહાદકા શૌક ઉન સબ પર ગાલિબ હે.

(૧૩) રૂમકી લળાઈમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કી બહાદુરી

હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં સન હિજરી છબ્બીસમેં મિસરકે પેહલે હાકિમ હઝરત અમ્ર ઈબ્ને આસ (રદિ.)કી બ-જાએ જબ

અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબી સરહ (રદિ.) હાકિમ બનાએ ગએ તો વહ રૂમકી લળાઈકે વાસ્તે બીસ હઝારકે મજ્મઅકે સાથ નિકલે. રૂમિયોંકા લશ્કર દો લાખકે કરીબ થા. બળે ઘમસાનકી લળાઈ હૂઈ. રૂમિયોંકે અમીર જર્જીરને એ'લાન કિયા કે જો શખ્સ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબી સરહ (રદિ.)કો કત્લ કર દેગા, ઉસસે અપની બેટીકા નિકાહ કરૂંગા ઔર એક લાખ દીનાર ઈન્આમ ભી દૂંગા. ઈસ એ'લાનસે બા'ઝ મુસલમાનોંકો ફિક્ર હુવા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કો મા'લૂમ હુવા. ઉન્હોંને કહા, યહ ફિક્રકી બાત નહીં. હમારી તરફસે ભી એ'લાન કિયા જાએ કે જો જર્જીરકો કત્લ કરેગા ઉસકી બેટીસે ઉસકા નિકાહ કિયા જાએગા ઔર એક લાખ દીનાર ઈન્આમ ઔર મઝીદ યહ કે ઉસીકો ઉન શહરોંકા અમીર ભી બના દિયા જાએગા. અલ્ ગર્ઝ દેર તક મુકાબલા હોતા રહા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)ને દેખા કે જર્જીર સારે લશ્કરકે પીછે હે ઔર લશ્કર ઉસસે આગે બળ્હા હુવા હે. દો બાંદિયાં મોરકે પરોંસે ઉસ પર સાયા કિએ હૂએ હૈં. ઉન્હોંને ગફલતકી હાલતમેં લશ્કરસે હટ કર ઉસ પર તન્હા જા કર હમ્લા કિયા. વહ યહ સમઝતા રહા કે યહ તન્હા ઈસ તરહ બળ્હે આ રહે હૈં. કોઈ પયગામ યા સુલહ લેકર આએ હૈં, મગર ઉન્હોંને સીધે પહુંચ કર ઉસ પર હમ્લા કર દિયા ઔર તલવારસે સર કાટ કર બર્છે પર ઉઠા કર લે આએ ઔર સબ દેખતે કે દેખતે રહ ગએ.

ફાઈદા :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) નવ-ઉમર હી થે. હિજરતકે બા'દ સબસે પેહલી પેદાઈશ મુહાજિરીનમેં ઉન્કી હે. મુસલમાનોંકો ઉન્કી પેદાઈશસે બહુત ખૂશી હૂઈ થી, ઈસ લિએ કે એક સાલ તક કિસી મુહાજિરીકે કોઈ લળ્કા ન હુવા થા તો યહૂદને યહ કેહ દિયા થા કે હમને ઉન મુહાજિરીન પર જાદૂ કર રખ્ખા હે, ઉન્કે લળ્કા નહીં હો સકતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મા'મૂલ બચ્ચોંકો બયઅત ફરમાનેકા નહીં થા, લેકિન હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કો સાત બરસકી ઉમરમેં બયઅત ફરમા લિયા થા. ઈસ લળાઈકે વક્ત ઉન્કી ઉમર ચોબીસ-પચ્ચીસ સાલકી થી. ઈસ ઉમરમેં દો લાખકે મજ્મઅકો ફલાંગ કર ઈસ તરહ બાદશાહકા સર કાટ લેના મા'મૂલી ચીઝ નહીં.

(૧૪) હઝરત અમ્ર ઈબ્ને સલ્મહ (રદિ.) કા કુફ્રકી હાલતમેં કુર્આને પાક યાદ કરના

અમ્ર ઈબ્ને સલ્મહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ મદીનહ તય્યિબહકે

રાસ્તેમેં એક જગા રહા કરતે થે. વહાંકે આને-જાને વાલે હમારે પાસસે ગુઝરતે થે. જો લોગ મદીનહ મુનવ્વરહસે વાપસ આતે, હમ ઉનસે હાલાત પૂછા કરતે કે લોગોંકા ક્યા હાલ-ચાલ હે? જો સાહિબ નુબુવ્વતકા દા'વા કરતે હેં, ઉન્કી ક્યા ખબર હે? વહ લોગ હાલાત બયાન કરતે કે વહ કેહતે હેં કે મુઝ પર વહી આતી હે. યહ યહ આયતેં નાઝિલ હૂઈ. મેં કમ-ઉમર બચ્ચા થા. વહ જો બયાન કરતે મેં ઉસકો યાદ કર લેતા. ઈસી તરહ મુસલમાન હોનેસે પેહલે હી મુઝે બહુત સા કુર્આન શરીફ યાદ હો ગયા થા. અરબકે સબ લોગ મુસલમાન હોનેકે લિએ મક્કા વાલોંકા ઈન્તિઝાર કર રહે થે. જબ મક્કએ મુકર્રમહ ફતહ હો ગયા તો હર જમાઅત ઈસ્લામસેં દાખિલ હોનેકે લિએ હાઝિરે ખિદમત હૂઈ. મેરે બાપ ભી અપની કૌમકે ચંદ આદમિયોંકે સાથ સારી કૌમકી તરફસે કાસિદ બન કર હાઝિરે ખિદમત હૂએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો શરીઅતકે અહ્કામ બતાએ ઔર નમાઝ સિખાઈ, જમાઅતકા તરીકા બતાયા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે જિસકો તુમમેં સબસે ઝિયાદા કુર્આન યાદ હો વહ ઈમામતકે લિએ અફ્ઝલ હે. મેં ચૂંકે આને વાલોંસે આયતેં સુન કર હમેશા યાદ કર લિયા કરતા થા, ઈસ લિએ સબસે ઝિયાદા હાફિઝે કુર્આન મેં હી થા. સબને તલાશ કિયા તો મુઝસે ઝિયાદા હાફિઝે કુર્આન કોઈ ભી કૌમમેં ન નિકલા તો મુઝ હીકો ઉન્હોંને ઈમામ બનાયા. મેરી ઉમર ઉસ વક્ત છે-સાત બરસકી થી. જબ કોઈ મજ્મઅ્ હોતા યા જનાઝહકી નમાઝકી નોબત આતી તો મુઝ હીકો ઈમામ બનાયા જાતા. (બુખારી-અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા:

યહ દીનકી તરફ તબ્ઈ મય્લાન ઔર રુજ્હાનકા અષર થા કે ઈસ ઉમરમેં મુસલમાન હૂએ કુર્આન શરીફકા હિસ્સા બહુત સા યાદ કર લિયા. રહા બચ્ચાકી ઈમામતકા કિસ્સા, યહ મસ્અલાકી બહષ હે. જિન્કે નઝદીક જાઈઝ હે ઉન્કે નઝદીક તો ઈશ્કાલ નહીં ઔર જિન્કે નઝદીક જાઈઝ નહીં, વહ ફરમાતે હેં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્હી લોગોંકો ઈરશાદ ફરમાયા થા કે તુમમેં જિસકો કુર્આન ઝિયાદા યાદ હો. બચ્ચે ઈસસે મુરાદ નહીં થે.

(૧૫) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા અપને ગુલામકે પાઉંમેં બેળી ડાલના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કે ગુલામ હઝરત ઈક્રમહ

(રદિ.) મશહૂર ઉલમામેં હૈં, કેહતે હૈં કે મેરે આકા હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને કુર્આનો-હદીષ ઔર શરીઅતકે અહકામ પળ્હાનેકે લિએ મેરે પાઉંમેં બેળી ડાલ દી થી કે કહીં આઉં-જાઉં નહીં. વહ મુઝે કુર્આન શરીફ પળ્હાતે ઔર હદીષ શરીફ પળ્હાતે. (બુખારી-ઈબ્ને સઅદ)

ફાઈદા:

હકીકતમેં પળ્હના ઈસી સૂરતસે હો સકતા હે. જો લોગ પળ્હનેકે ઝમાનામેં સૈરો-સફર ઔર બાઝારકી તફ્રીહકે શૌકમેં રહતે હૈં, વહ બેકાર અપની ઉમર ઝાઈઅ્ કરતે હૈં. ઈસી ચીઝકા અષર થા કે ફિર ઈક્રમહ ગુલામ, હઝરત ઈક્રમહ (રદિ.) બન ગએ કે બહ્રુલ ઉમ્મહ ઔર હિબ્રુલ ઉમ્મહકે અલ્કાબસે યાદ કિએ જાને લગે. કતાદહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે તમામ તાબિઈનમેં ઝિયાદા આલિમ ચાર હૈં, જિનમેંસે એક ઈક્રમહ હૈં.

(૧૬) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા બચ્પનમેં હિફ્ઝે કુર્આન

ખૂદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝસે તફ્સીર પૂછો, મેંને બચપનમેં કુર્આન શરીફ હિફ્ઝ કિયા હે. દૂસરી હદીષમેં હે કે મેંને દસ બરસકી ઉમરમેં અખીરકી મંઝિલ પળ્હ લી થી.

ફાઈદા: (બુખારી, ફત્હ)

ઉસ ઝમાનાકા પળ્હના ઐસા નહીં થા, જૈસા કે ઈસ ઝમાનામેં હમ લોગ ગૈર ઝુબાનવાલોંકા, બલ્કે જો કુછ પળ્હતે થે વહ મ-અ તફ્સીરકે પળ્હતે થે. ઈસી વાસ્તે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) તફ્સીરકે બહુત બળે ઈમામ હૈં કે બચ્પનકા યાદ કિયા હુવા બહુત મહ્ફૂઝ હોતા હે. ચુનાંચે તફ્સીરકી હદીષેં જિતની હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે નક્લ હૈં, બહુત કમ દૂસરે હઝરાતસે ઈતની નક્લ હોંગી. અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે કુર્આનકે બેહતરીન મુફસ્સિર ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હૈં. અબૂ અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) કેહતે હૈં કે જો સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ હમકો કુર્આન શરીફ પળ્હાતે થે, વહ કેહતે થે કે સહાબા (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દસ આયતેં કુર્આનકી સીખતે થે. ઉસકે બા'દ દૂસરી દસ આયતેં ઉસ વક્ત તક નહીં સીખતે થે, જબ તક પેહલી દસ આયતોંકે મુવાફિક ઈલ્મ ઔર અમલ નહીં હો જાતા થા. તેરહ સાલકી ઉમર થી, જિસ વક્ત કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હુવા. ઈસ ઉમરમેં જો દર્જા તફ્સીરો-હદીષમેં હાસિલ કિયા, વહ

ખુલી કરામત ઔર કાબિલે રશ્ક હે કે ઈમામે તફસીર હૈં ઔર બળે બળે સહાબા (રદિ.) તફ્સીર ઉનસે દરયાફ્ત કરતે હૈં. અગરચે યહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી કી દુઆકા ષમ્રહ થા કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ્તિન્જે તશરીફ લે ગએ. બાહર તશરીફ લાએ તો લોટા ભરા હુવા રખ્ખા થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દર્યાફ્ત ફરમાયા, યહ કિસને રખ્ખા હે? અર્ઝ કિયા ગયા કે ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ખિદમત પસંદ આઈ ઔર દુઆ ફરમાઈ કે અલ્લાહ તઆલા દીનકા ફહ્મ ઔર કિતાબુલ્લાહકી સમઝ અતા ફરમાએં. ઉસકે બા'દ એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નવાફિલ પળ્હ રહે થે. યહ ભી નિય્યત બાંધ કર પીછે ખળે હો ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હાથસે ખીંચ કર બરાબર ખળા કર લિયા કે એક મુક્તદી અગર હો તો ઉસકો બરાબર ખળા હોના ચાહિએ. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તો નમાઝમેં મશગૂલ હો ગએ. યહ ઝરા સા પીછેકો હટ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નમાઝકે બા'દ દર્યાફ્ત ફરમાયા. અર્ઝ કિયા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બરાબર કિસ તરહ ખળા હો સકતા હૂં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈલ્મો-ફહ્મકે ઝિયાદા હોનેકી દુઆ દી. (ઈસાબહ)

(૧૭) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર ઈબ્નુલ આસ (રદિ.) કા હિફ્ઝે હદીષ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર ઈબ્નુલ આસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ઉન આબિદ ઔર ઝાહિદ સહાબા (રદિ.)મેં થે કે રોઝાનહ એક કલામે મજીદ ખત્મ કરતે ઔર રાતભર ઈબાદતમેં મશગૂલ રહતે થે ઔર દિનકો હમેશા રોઝહદાર રહતે થે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ કષીર મેહનત પર તમ્બીહ ભી ફરમાઈ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે ઐસી સૂરતમેં બદન ઝઈફ હો જાએગા, આંખેં રાતભર જાગનેસે પથરા જાએંગી, બદનકા ભી હક હે, અહ્લો-અયાલકા ભી હક હે, આને-જાને વાલોંકા ભી હક હે. કેહતે હૈં, મેરા મા'મૂલ થા કે રોઝાનહ એક ખત્મ કરતા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે એક મહીનેમેં એક કુર્આન પળ્હા કરો. મેંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે અપની કુવ્વત ઔર જવાનીસે મુન્તફિઅ્ હોનેકી ઈજાઝત ફરમા

દીજિએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ અછ્છા, બીસ રોઝમેં એક ખત્મ કર લિયા કરો. મેંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બહુત કમ હે. મુઝે અપની જવાની ઔર કુવ્વતસે મુતમત્તિઅ્ હોનેકી ઈજાઝત દીજિએ. ગર્ઝ ઈસી તરહ અર્ઝ કરતા રહા. અખીરમેં તીન દિનમેં એક ખત્મકી ઈજાઝત હૂઈ. ઉન્કા મા'મૂલ થા કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાતકો તહ્રીર કિયા કરતે થે, તાકે યાદ રહેં. ચુનાંચે ઉન્કે પાસ એક મજ્મૂઅહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અહાદીષકા લિખ્ખા હુવા થા, જિસકા નામ ઉન્હોંને 'સાદિકહ' રખ્ખા થા. વહ કેહતે હૈં કે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે જો સુનતા, ઉસકો લિખ લિયા કરતા, તાકે યાદ રહે. મુઝે લોગોંને મના' કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બહર્ હાલ આદમી હૈં. કભી ગુસ્સા ઔર નારાઝીમેં કિસીકો કુછ ફરમાતે હૈં. કભી ખૂશી ઔર મઝાહમેં કુછ ઈરશાદ હોતા હે. હર બાત ન લિખ્ખા કરો. મેંને છોળ દિયા. એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મેંને ઈસકા ઝિક્ર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે લિખ્ખા કરો, ઉસ પાક ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે, ઈસ મુંહસે ગુસ્સામેં યા ખૂશીમેં હકકે સિવા કોઈ બાત નહીં નિકલતી. (મુસ્નદે અહમદ)

ફાઈદાઃ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) બા-વુજૂદ ઈસ કદર ઝાહિદ, આબિદ હોનેકે કે કષ્રતે ઈબાદતમેં મુમતાઝ શુમાર કિએ જાતે હૈં, ફિર ભી અબૂ હુરયરહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે સહાબા (રદિ.)મેં મુઝસે ઝિયાદા રિવાયત કરનેવાલા કોઈ નહીં, બ-જુઝ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.)કે કે વહ લિખતે થે, મેં લિખતા નહીં થા, જિસસે મા'લૂમ હોતા હે કે ઉન્કી રિવાયાત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે ભી ઝિયાદા હૈં. અગરચે હમારે ઝમાનેમેં અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી રિવાયાત ઉનસે કહીં ઝિયાદા મિલતી હૈં, જિસકી બહુત સી વુજૂહ હૈં, લેકિન ઉસ ઝમાનામેં ઈતની ઈબાદત પર ભી કષ્રતસે ઉન્કી અહાદીષ મવજૂદ થીં.

(૧૮) હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને ષાબિત (રદિ.) કા હિફ્ઝે કુર્આન

હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને ષાબિત રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ઉન જલીલુલ કદ્ર સહાબા (રદિ.)મેં હૈં, જો અપને ઝમાનેમેં બળે આલિમ ઔર બળે મુફ્તી શુમાર હોતે

થે. બિલ્ખુસૂસ ફરાઈઝકે માહિર થે. કહા જાતા હે કે મદીનએ મુનવ્વરહમેં ફત્વા, કઝાઅ, ફરાઈઝ, કિરા'તમેં ઉન્કા શુમાર ચોટીકે લોગોંમેં થા. જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હિજરત ફરમા કર મદીનએ મુનવ્વરહ તશરીફ લાએ તો ઉસ વક્ત કમ-ઉમર બચ્ચે થે. ગિયારહ બરસકી ઉમર થી. ઈસી વજહસે બા-વુજૂદ ખ્વાહિશકે ઈબ્તિદાઈ લળાઈમેં યા'ની બદ્ર-વગયરહમેં શિર્કતકી ઈજાઝત નહીં હૂઈ. હિજરતસે પાંચ બરસ પેહલે છે સાલકી ઉમરમેં યતીમ ભી હો ગએ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ હિજરતકે બા'દ મદીનએ મુનવ્વરહ પહુંચે તો જૈસે ઔર લોગ હાઝિરે ખિદમત હો રહે થે ઔર હુસૂલે બરકતકે વાસ્તે બચ્ચોંકો ભી સાથ લા રહે થે, ઝૈદ (રદિ.) ભી ખિદમતમેં હાઝિર કિએ ગએ. ઝૈદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જબ પેશ કિયા ગયા તો અર્ઝ કિયા ગયા કે યહ કબીલએ નજ્જારકા એક લળકા હે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તશરીફ આવરીસે કબ્લ હી ઉસને સતરહ સૂરતેં કુર્આને પાકકી હિફ્ઝ કર લીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈમ્તિહાનકે તોર પર મુઝે પળ્હનેકો ઈરશાદ ફરમાયા. મેંને સૂરએ કૉફ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સુનાઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મેરા પળ્હના પસંદ આયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો જો ખુતૂત યહૂદકે પાસ ભેજના હોતે થે, વહ યહૂદ હી લિખતે થે. એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહૂદકી જો ખત્તો-કિતાબત હોતી હે, ઉસ પર મુઝે ઈત્મીનાન નહીં કે ગળબળ ન કર દેતે હોં. તૂ યહૂદકી ઝબાન સીખ લે. ઝૈદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં પન્દરહ દિનમેં ઉન્કી ઝબાન ઈબ્રાનીમેં કામિલ હો ગયા થા. ઉસકે બા'દસે જો તહ્રીર ઉન્કો જાતી, વહ મેં હી લિખતા ઔર જો તહ્રીર યહૂદકે પાસસે આતી, વહ મેં હી પળ્હતા. એક દૂસરી હદીષમેં આયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે બા'ઝ લોગોંકો સુર્યાની ઝબાનમેં ખુતૂત લિખના પળતે હૈં, ઈસ લિએ મુઝકો સુર્યાની ઝબાન સીખનેકે લિએ ઈરશાદ ફરમાયા. મેંને સતરહ દિનમેં સુર્યાની ઝબાન સીખ લી થી. (ફત્હ)

(૧૯) હઝરત ઈમામ હસન (રદિ.) કા બચ્પનમેં ઈલ્મી મશ્ગલા

સય્યિદુસ્સાદાત હઝરત હસન રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી પેદાઈશ જમ્હૂરકે કૌલકે મુવાફિક રમઝાન સન હિજરી તીનમેં હે. ઈસ એ'તિબારસે હુઝૂરે અક્દસ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે વક્ત ઉન્કી ઉમર સાત બરસ ઔર કુછ મહીનોંકી હૂઈ. સાત બરસકી ઉમર હી ક્યા હોતી હે, જિસમેં કોઈ ઈલ્મી કમાલ હાસિલ કિયા જા સકતા હો, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ હદીષકી કઈ રિવાયતેં ઉનસે નક્લ કી જાતી હૈં. અબુલ હવ્રાઅ્ (રહ.) એક શખ્સ હૈં. ઉન્હોંને હઝરત હસન (રદિ.)સે પૂછા કે તુમ્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કોઈ બાત યાદ હે? ઉન્હોંને ફરમાયાઃ હાં, મેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ જા રહા થા. રાસ્તામેં સદ્કાકી ખજૂરોંકા એક ઢેર લગ રહા થા. મેંને ઉસમેંસે એક ખજૂર ઉઠા કર મુંહમેં રખ લી. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કખ્ કખ્ (હા હા) ફરમાયા ઔર મેરે મુંહસે નિકાલ દી ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે હમ સદ્કાકા માલ નહીં ખાતે ઔર મેંને પાંચોં નમાઝેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સમઝી હૈં. (મુસ્નદે અહમદ)

હઝરત હસન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે વિત્રમેં પઢનેકે લિએ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ દુઆ બતાઈ થીઃ

اَللّٰهُمَّ اهْدِنِیْ فِیْمَنْ هَدَیْتَ وَعَافِنِیْ فِیْمَنْ عَافَیْتَ وَتَوَلَّنِیْ فِیْمَنْ تَوَلَّیْتَ وَبَارِكْ لِیْ فِیْمَا اَعْطَیْتَ وَقِنِیْ شَرَّ مَا قَضَیْتَ فَاِنَّكَ تَقْضِیْ وَلَا یُقْضٰی عَلَیْكَ اِنَّهٗ لَا یَذِلُّ مَنْ وَّالَیْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَیْتَ

તર્જમાઃ "અય અલ્લાહ ! તૂ મુઝે હિદાયત ફરમા, મિન્જુમ્લા ઉન્કે જિન્કો તૂને હિદાયત ફરમાઈ ઔર મુઝે આફિયત અતા ફરમા, ઉન લોગોંકે ઝૈલમેં જિન્કો તૂને આફિયત બખ્શી ઔર તૂ મેરે કામોંકા મુતવલ્લી બન જા, જહાં ઔર બહુતસે લોગોંકા મુતવલ્લી હે ઔર જો કુછ તૂને મુઝે અતા ફરમાયા, ઉસમેં બરકત અતા ફરમા ઔર જો કુછ તૂને મુકદ્દર ફરમાયા હે, ઉસકી બુરાઈસે મુઝે બચા કે તૂ તો જો ચાહે તય્ ફરમા સકતા હે. તેરે ખિલાફ કોઈ શખ્સ કુછ ભી ફેસ્લા નહીં કર સકતા ઔર જિસકા તૂ વાલી હે વહ કભી ઝલીલ નહીં હો સકતા. તેરી ઝાત બા-બરકત હે ઔર સબસે બુલંદ હે."

ઈમામ હસન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના કે જો શખ્સ સુબ્હકી નમાઝકે બા'દસે તુલૂએ આફતાબ તક ઉસી જગા બેઠા રહે, વહ જહન્નમકી આગસે નજાત પાએગા. હઝરત હસન (રદિ.)ને કઈ હજ પય્દલ કિએ ઔર ઈરશાદ ફરમાતે થે કે મુઝે ઈસસે શરમ આતી હે કે મરનેકે બા'દ અલ્લાહસે મિલૂં ઔર ઉસકે ઘર પાઉં ચલ કર ન ગયા હૂં. નિહાયત હલીમ-મિઝાજ થે ઔર પરહેઝગાર. મુસ્નદે અહમદમેં મુતઅદ્દદ રિવાયાત ઉનસે નક્લ કી ગઈ હૈં ઔર સાહિબે તલ્કીહને ઉન

સહાબા (રદિ.)મેં ઉન્કો ઝિક્ર કિયા હે, જિનસે તેરહ હદીષેં રિવાયત કી જાતી હૈં. સાત બરસકી ઉમર હી ક્યા હોતી હે. ઉસ વક્તકી ઈતની અહાદીષકા યાદ રખના ઔર નક્લ કરના હાફિઝહકા કમાલ હે ઔર શૌકકી ઈન્તિહા. અફસોસ હે કે હમ લોગ અપને બચ્ચોંકો સાત બરસ તક દીનકી મા'મૂલી સી બાતેં ભી નહીં બતાતે.

(૨૦) હઝરત ઈમામ હુસૈન રદિયલ્લાહુ અન્હૂકા ઈલ્મી મશ્ગલા

સય્યિદુસ્સાદાત હઝરત હુસૈન (રદિ.) અપને ભાઈ હઝરત હસન (રદિ.)સે ભી એક સાલ છોટે થે. ઈસ લિએ ઉન્કી ઉમર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે વક્ત ઔર ભી કમ થી. યા'ની છે બરસ ઔર ચંદ મહીનેકી થી. છે બરસકા બચ્ચા ક્યા દીનકી બાતોંકો મહ્ફૂઝ કર સકતા હે, લેકિન ઈમામ હુસૈન (રદિ.)કી રિવાયતેં હદીષકી કિતાબોંમેં નક્લ કી જાતી હૈં ઔર મુહદ્દિષીનને ઉસ જમાઅતમેં ઉન્કા શુમાર કિયા હે, જિનસે આઠ હદીષેં મન્કૂલ હૈં. ઈમામ હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના કે કોઈ મુસલમાન મર્દ હો યા અવરત ઉસકો કોઈ મુસીબત પહુંચી હો, ફિર વહ અર્સાકે બા'દ યાદ આએ ઔર યાદ આને પર ફિર વહ ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન પળ્હે તો ઉસકો ઉસ વક્ત ભી ઈતના હી ષવાબ પહુંચેગા, જિતના કે મુસીબતકે વક્ત પહુંચા થા. યહ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેરી ઉમ્મત જબ દર્યા પર સવાર હો ઔર સવાર હોતે વક્ત –

بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَمُرْسٰهَا اِنَّ رَبِّىْ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

પળ્હે તો યહ ડૂબનેસે અમનકા ઝરીઅહ હે.

હઝરત હુસૈન (રદિ.)ને પચ્ચીસ હજ પયદલ કિએ હૈં. નમાઝ ઔર રોઝહકી ભી બહુત કષ્રત ફરમાતે થે ઔર સદ્કા ઔર દીનકે હર કામમેં કષ્રતકા ઈહ્તિમામ થા. રબીઅહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત હુસૈન (રદિ.)સે પૂછા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કોઈ બાત આપ (રદિ.)કો યાદ હે? ઉન્હોંને ફરમાયાઃ હાં, મૈં એક ખિળકી પર ચળ્હા, જિસમેં ખજૂરેં રખ્ખી થીં. ઉસમેંસે એક ખજૂર મૈંને મુંહમેં રખ લી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઉસકો ફેંક દો, હમકો સદ્કા જાઈઝ નહીં. હઝરત હુસૈન (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ

ભી મન્કૂલ હે કે આદમીકે ઈસ્લામકી ખૂબી યહ હે કે બેકાર કામોંમેં મશ્ગૂલ ન હો. (ઉસ્દુલ ગાબહ, ઈસ્તીઆબ)

ઈન્કે અલાવહ ઔર ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાત આપ (રદિ.)સે મન્કૂલ હૈં.

ફાઈદા:

ઈસ કિસમકે વાકિઆત સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકે બ-કષ્રત હૈં કે બચ્પનકે વાકિઆત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિએ ઔર યાદ રખ્ખે. મહમૂદ ઈબ્નુર્રબીઅ્ (રદિ.) એક સહાબી હૈં, જિન્કી ઉમર હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે વક્ત પાંચ બરસકી થી. વહ કેહતે હૈં કે મેં ઉમરભર ઈસ બાતકો નહીં ભૂલૂંગા કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમારે ઘર તશરીફ લાએ. હમારે યહાં એક કુંવાં થા ઉસકે પાનીસે એક કુલ્લી મેરે મુંહ પર કી. (ઈસાબહ)

હમ લોગ બચ્ચોંકો વાહી-તબાહી ફુઝૂલ બાતોંમેં લગાતે હૈં. ઝૂટે ઝૂટે કિસ્સે સુના કર લગ્વિય્યાતમેં દિમાગકો પરેશાન કરતે હૈં. અગર અલ્લાહ વાલોંકે કિસ્સે તલાશ કરકે ઉન્કો સુનાએ જાએં ઔર બ-જાએ જિન-ભૂતસે ડરાનેકે અલ્લાહસે ઔર ઉસકે અઝાબસે ડરાએં ઔર અલ્લાહકી નારાઝીકી અહમ્મિય્યત ઔર હય્બત દિલમેં પય્દા કરેં તો દુન્યામેં ભી ઉન્કે કાર-આમદ હો ઔર આખિરતમેં તો મુફીદ હે હી. બચ્પનકા ઝમાના હાફિઝહકી કુવ્વતકા ઝમાના હોતા હે. ઉસ વક્તકા યાદ કિયા હુવા કભી ભી નહીં ભૂલતા. ઐસે વક્તમેં અગર કુર્આને પાક હિફ્ઝ કરા દિયા જાએ તો ન કોઈ દિક્કત હો, ન વક્ત ખર્ચ હો. મૈંને અપને વાલિદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂસે ભી બારહા સુના ઔર અપને ઘરકી બૂળ્હયોં (બૂઢિયોં)સે ભી સુના હે કે મેરે વાલિદ સાહિબ રહમતુલ્લાહિ અલય્હકા જબ દૂધ છુળાયા ગયા હે તો પાઉ પારહ હિફ્ઝ હો ચુકા થા ઔર સાતવેં બરસકી ઉમરમેં કુર્આન શરીફ પૂરા હિફ્ઝ હો ચુકા થા ઔર વહ અપને વાલિદ યા'ની મેરે દાદે સાહિબસે મખ્ફી ફારસીકા ભી મુઅ્તદ બિહી હિસ્સા, બોસ્તાં, સિકંદરનામા વગયરહ પળ્હ ચુકે થે. ફરમાયા કરતે થે કે મેરે વાલિદ સાહિબને કુર્આન શરીફ ખત્મ હોનેકે બા'દ યહ ઈરશાદ ફરમા દિયા થા કે એક કુર્આન શરીફ રોઝાનહ પળ્હ લિયા કરો, બાકી તમામ દિન છુટ્ટી. મેં ગરમીકે મોસમમેં સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ મકાનકી છત પર બેઠા કરતા થા ઔર છે-સાત ઘંટામેં કુર્આન શરીફ પૂરા કરકે દો-પહરકો રોટી ખાતા થા ઔર શામકો અપની ખૂશીસે ફારસી પળ્હા કરતા થા. છે માહ તક મુસલસલ યહી મા'મૂલ રહા. છે માહ તક રોઝાનહ એક કલામે મજીદ પળ્હના ઔર ફિર ઉસકે સાથ હી દૂસરે અસ્બાક ભી પળ્હતે રહના ઔર વહ ભી સાત બરસકી ઉમરમેં કોઈ મા'મૂલી

બાત નહીં. ઉસીકા યહ ષમ્રહ થા કે કુર્આન શરીફમેં મુતશાબહ લગના યા ભૂલના જાનતે હી ન થે. ચૂંકે ઝાહિરી મઆશ કિતાબોંકી તિજારત પર થી ઔર કુતુબખાનાકા અક્ષર કામ અપને હાથસે કિયા કરતે થે, ઈસ લિએ ઐસા કભી ભી નહીં હોતા થા કે હાથસે કામ કરતે વક્ત ઝબાનસે તિલાવત ન ફરમાતે રહતે હોં ઔર કભી કભી ઉસીકે સાથ હમ લોગોંકો—જો મદ્રસહસે અલગ પઢતે થે—અસ્બાક ભી પઢા દિયા કરતે થે. ઈસ તરહ તીન કામ એક વક્ત કર લિયા કરતે થે, મગર ઉન્કા તરીકએ તા'લીમ હંમ લોગોંકે સાથ વહ નહીં થા, જો મદ્રસહકે અસ્બાકકા થા ઔર આમ મદારિસકા મુરવ્વજહ તરીકા હે કે સારા બોઝ ઉસ્તાદ હી કે ઝિમ્મહ રહે, બલ્કે મખ્સૂસ તલબાકે સાથ યહ તરીકા થા કે શાગિર્દ ઈબારત પઢે, તર્જમા કરે, મતલબ બયાન કરે. અગર વહ મતલબ સહીહ હોતા તો 'આગે ચલો' ફરમા દેતે ઔર ગલત હોતા તો અગર ગલતી કાબિલે તમ્બીહ હોતી તો તમ્બીહ ફરમાતે ઔર કાબિલ બતાનેકે હોતી તો બતા દેતે. યહ પુરાને ઝમાનેકા કિસ્સા નહીં હે. ઈસી સદીકા વાકિઅહ હે. લિહાઝા યહ ભી નહીં કહા જા સકતા કે સહાબા (રદિ.) જૈસે કુવા ઔર હિમ્મતેં અબ કહાંસે લાઈ જાએં?

બારહવાં બાબ

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુહબ્બતકા નમૂના

અગરચે જિતને કિસ્સે અબ તક નક્લ કિએ ગએ હૈં, વહ સબ હી મુહબ્બતકે કરિશ્મે થે કે મુહબ્બત હી ઉન હઝરાતકા વાલિહાનહ ઝિંદગીકા સબબ થી, જિસકી વજહસે ન જાનકી પરવાહ થી, ન ઝિંદગીકી તમન્ના. ન માલકા ખ્યાલ થા, ન તકલીફકા ખૌફ, ન મૌતસે ડર. ઈસકે અલાવહ મુહબ્બત હિકાયતકી ચીઝ ભી નહીં. વહ એક કેફિયત હે, જો અલ્ફાઝો-ઈબારાતસે બાલાતર હે. મુહબ્બત હી એક ઐસી ચીઝ હે, જો દિલમેં બસ જાનેકે બા'દ મહબૂબકો હર ચીઝ પર ગાલિબ કર દેતી હે. ન ઉસકે સામને નંગો-નામૂસ કોઈ ચીઝ હે, ન ઈઝ્ઝતો-શરાફત કોઈ શય્. હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફસે ઔર અપને મહબૂબકે વસીલહસે અપની ઔર અપને પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બત અતા ફરમાએં તો હર ઈબાદતમેં લઝ્ઝત હે ઔર દીનકી હર તકલીફમેં રાહત.

(૧) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા એ'લાને ઈસ્લામ ઔર તકલીફ

ઈબ્તિદાએ ઈસ્લામમેં જો શખ્સ મુસલમાન હોતા થા, વહ અપને ઈસ્લામકો હત્તલ્ વુસ્અ મખ્ફી રખતા થા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફસે ભી–ઈસ વજહસે કે ઉન્કો કુફ્ફારકી તરફસે અઝિય્યત ન પહુંચે–ઈખ્ફાઅ્કી તલ્કીન હોતી થી. જબ મુસલમાનોંકી મિક્દાર ઉન્તાલીસ તક પહુંચી તો હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂને ઈઝ્હારકી દરખ્વાસ્ત કી કે ખુલ્લમ ખુલ્લા અલલ્ એ'લાન તબ્લીગ કી જાએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અવ્વલ ઈન્કાર ફરમાયા, મગર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે ઈસ્રાર પર કબૂલ ફરમા લિયા

ઔર ઉન સબ હઝરાતકો સાથ લેકર મસ્જિદે કઅ્બહમેં તશરીફ લે ગએ. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને તબ્લીગી ખુત્બહ શુરૂઅ્ કિયા. યહ સબસે પેહલા ખુત્બહ હે, જો ઈસ્લામમેં પળ્હા ગયા ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા સય્યિદુશ્શુહદાઅ્ હઝરત હમ્ઝહ (રદિ.) ઉસી દિન ઈસ્લામ લાએ હૈં ઔર ઉસકે તીન દિન બા'દ હઝરત ઉમર (રદિ.) મુશર્રફ બ-ઈસ્લામ હૂએ હૈં. ખુત્બહકા શુરૂઅ્ હોના થા કે ચારોં તરફસે કુફ્ફારો-મુશ્રિકીન મુસલમાનોં પર ટૂટ પળે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કો ભી બા-વુજૂદ યહ કે મકકએ મુકર્રમહમેં ઉન્કી અઝ્મતો-શરાફત મુસલ્લમ થી, ઈસ કદર મારા કે તમામ ચેહરએ મુબારક ખૂનમેં ભર ગયા. નાક, કાન સબ લહૂ-લુહાન હો ગએ થે. પેહચાને ન જાતે થે. જૂતોંસે-લાતોંસે મારા. પાઉંમેં રોંદા ઔર જો ન કરના થા સબ હી કુછ કિયા. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) બેહોશ હો ગએ. બનૂ તૈમ યા'ની હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કે કબીલેકે લોગોંકો ખબર હૂઈ, વહ વહાંસે ઉઠા કર લાએ. કિસીકો ભી ઉસમેં તરદ્દુદ ન થા કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઈસ વહ્શિયાનહ હમ્લાસે ઝિંદા ન બચ સકેંગે. બનૂ તૈમ મસ્જિદમેં આએ ઔર એ'લાન કિયા કે હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કી અગર ઈસ હાદિષહમેં વફાત હો ગઈ તો હમ લોગ ઉન્કે બદલામેં ઉત્બહ ઈબ્ને રબીઅહકો કત્લ કરેંગે. ઉત્બહને હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)કે મારનેમેં બહુત ઝિયાદહ બદ્બખ્તીકા ઈઝ્હાર કિયા થા. શામ તક હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કો બેહોશી રહી. બા-વુજૂદ આવાઝેં દેનેકે બોલને યા બાત કરનેકી નોબત ન આતી થી. શામકો આવાઝેં દેને પર વહ બોલે તો સબસે પેહલા લફ્ઝ યહ થા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ક્યા હાલ હે? લોગોંને ઈસ પર બહુત મલામત કી કે ઉન્હીકે સાથકી બ-દૌલત યહ મુસીબત આઈ ઔર દિનભર મૌતકે મુંહમેં રહને પર બાત કી તો વહ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી કા જઝ્બા ઔર ઉન્હીકી લય્? ! લોગ પાસસે ઉઠ કર ચલે ગએ કે બદ્દિલી ભી થી ઔર યહ ભી કે આખિર કુછ જાન બાકી હે કે બોલનેકી નોબત આઈ ઔર આપ (રદિ.)કી વાલિદહ ઉમ્મે ખૈર (રદિ.)સે યહ કેહ ગએ કે ઉન્કે ખાને-પીનેકે લિએ કિસી ચીઝકા ઈન્તિઝામ કર દેં. વહ કુછ તય્યાર કરકે લાઈ ઔર ખાને પર ઈસ્રાર કિયા, મગર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કી વહી એક સદા થી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ક્યા હાલ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ક્યા ગુઝરી? ઉન્કી વાલિદહને ફરમાયા, મુઝે તો ખબર નહીં કે ક્યા હાલ હે? આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે ઉમ્મે જમીલ રદિ. (હઝરત ઉમર રદિ.કી બહન)કે પાસ જા કર દર્યાફ્ત કર લો કે ક્યા હાલ હે? વહ બીચારી બેટેકી ઈસ મઝ્લૂમાનહ હાલતકી બેતાબાનહ દરખ્વાસ્તકો

પૂરા કરનેકે વાસ્તે ઉમ્મે જમીલ (રદિ.)કે પાસ ગઈ ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હાલ દર્યાફ્ત કિયા. વહ ભી આમ દસ્તૂરકે મુવાફિક ઉસ વક્ત તક અપને ઈસ્લામકો છુપાએ હૂએ થીં. ફરમાને લગીં, મેં ક્યા જાનૂં? કોન મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ઔર કોન અબૂબક્ર (રદિ.)? તેરે બેટેકી હાલત સુન કર રંજ હુવા. અગર તૂ કહે તો મેં ચલ કર ઉસકી હાલત દેખૂં. ઉમ્મે ખૈર (રદિ.)ને કબૂલ કર લિયા. ઉન્કે સાથ ગઈ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કી હાલત દેખ કર તહમ્મુલ ન કર સકીં. બેતહાશા રોના શુરૂઅ્ કર દિયા કે બદ્કિર્દારોંને ક્યા હાલ કર દિયા. અલ્લાહ તઆલા ઉન્કો અપને કિએકી સઝા દે. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને ફિર પૂછા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ક્યા હાલ હે? ઉમ્મે જમીલ (રદિ.)ને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કી વાલિદહકી તરફ ઈશારા કરકે ફરમાયા કે વહ સુન રહી હૈં. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે ઉનસે ખૌફ ન કરો તો ઉમ્મે જમીલ (રદિ.)-ને ખૈર્યત સુનાઈ ઔર અર્ઝ કિયા, બિલ્કુલ સહીહ-સાલિમ હૈં. આપ (રદિ.) ને પૂછા કે ઈસ વક્ત કહાં હૈં? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે અર્કમ (રદિ.)કે ઘર તશરીફ રખતે હૈં. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા કે મુઝકો ખુદાકી કસમ હે કે ઉસ વક્ત તક કોઈ ચીઝ ન ખાઉંગા, ન પીવુંગા, જબ તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત ન કર લૂં. ઉન્કી વાલિદહકો બેકરારી થી કે વહ કુછ ખા લેં ઔર ઉન્હોંને કસમ ખા લી કે જબ તક ઝિયારત ન કર લૂં, ન ખાઉંગા. ઈસ લિએ વાલિદહને ઈસકા ઈન્તિઝાર કિયા કે લોગોંકી આમદો-રફ્ત બંદ હો જાએ. મુબાદા કોઈ દેખ લે ઔર કુછ અઝિય્યત પહુંચાએ. જબ રાતકા બહુત સા હિસ્સા ગુઝર ગયા તો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કો લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્કમ (રદિ.)કે ઘર પહુંચીં. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે લિપટ ગએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી લિપટ કર રોએ ઔર મુસલમાન ભી સબ રોને લગે કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કી હાલત દેખી ન જાતી થી. ઉસકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને દરખ્વાસ્ત કી કે યહ મેરી વાલિદહ હૈં, આપ ઈન્કે લિએ હિદાયતકી દુઆ ભી ફરમા દેં ઔર ઉન્કો ઈસ્લામકી તબ્લીગ ભી ફરમાએં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અવ્વલ દુઆ ફરમાઈ. ઉસકે બા'દ ઉન્કો ઈસ્લામકી તરગીબ દી. વહ ભી ઉસી વક્ત મુસલમાન હો ગઈ. (ખમીસ)

ફાઈદા:

ઐશો-ઈશ્રત, નશાતો-ફર્હતકે વક્ત મુહબ્બતકે દા'વે કરનેવાલે સેંકળોં હોતે હૈં. મુહબ્બતો-ઈશ્ક વહી હે, જો મુસીબત ઔર તક્લીફકે વક્ત ભી બાકી રહે.

(૨) હઝરત ઉમર (રદિ.) કા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલ પર રંજ

હઝરત ઉમર (રદિ.) બા-વુજૂદ અપની ઉસ ઝર્બુલ્ મષલ કુવ્વત, શુજાઅત, દિલેરી ઔર બહાદુરીકે જો આજ સાળ્હે (સાડે) તેરહ સો બરસકે બા'દ ભી શોહ્‌રએ આફાક હે ઔર બા-વુજૂદેકે ઈસ્લામકા ઝુહૂર હઝરત ઉમર (રદિ.)કે ઈસ્લામ લાને હી સે હુવા કે ઈસ્લામ લાનેકે બા'દ અપને ઈસ્લામકા ઈખ્ફા ગવારા ન હુવા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુહબ્બતકા એક અદ્‌ના સા કરિશ્મા યહ હે કે અપની ઉસ બહાદુરીકે બા-વુજૂદ હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકી હાલતકા તહમ્મુલ ન ફરમા સકે. સખ્ત હેરાની ઔર પરેશાનીકી હાલતમેં તલવાર હાથમેં લે કર ખળે હો ગએ, કે જો શખ્સ યહ કહેગા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હો ગયા હે તો ઉસકી ગરદન ઉળા દૂંગા. હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તો અપને રબકે પાસ તશરીફ લે ગએ હૈં, જૈસાકે હઝરત મૂસા અલા નબિય્યિના વ અલય્‌હિસ્સલાતુ વસ્સલામ તૂર પર તશરીફ લે ગએ થે. અનૂકરીબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ વાપસ તશરીફ લાએંગે ઔર ઉન લોગોંકે હાથ-પાઉં કાટ દેંગે, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈન્તિકાલકી ઝૂટી ખબર ઉળા રહે હૈં. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) બિલ્કુલ ગુમસુમ થે કે દૂસરે દિન તક બિલ્કુલ આવાઝ ન નિકલી. ચલતે-ફિરતે થે, મગર બોલા નહીં જાતા થા. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્‌હહૂ ચુપચાપ બેઠે રહ ગએ કે હરકત ભી બદનકો ન હોતી થી. સિર્ફ એક હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)-કા દમ થા કે ઉસ વક્‌તકે પહાળ જૈસે વક્‌તકો બરદાશ્ત કિયા ઔર અપની ઉસ મુહબ્બતકે બા-વુજૂદ જો પેહલે કિસ્સામેં ગુઝરી, ઉસ વક્‌ત નિહાયત સુકૂનસે તશરીફ લા કર અવ્વલ હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પેશાની મુબારકકો બોસા દિયા ઔર બાહર તશરીફ લા કર હઝરત ઉમર (રદિ.)કો ઈરશાદ ફરમાયા કે બેઠ જાઓ. ઉસકે બા'દ ખુત્બહ પળ્હા, જિસકા હાસિલ યહ થા કેજો શખ્સ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પરસ્તિશ કરતા હો વહ જાન લે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હો ચુકા, લેકિન જો શખ્સ અલ્લાહકી પરસ્તિશ કરતા હો, વહ સમઝ લે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઝિંદા હૈં ઔર હમેશા રહનેવાલે હૈં. ઉસકે બાદ કલામે પાકકી આયત:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ (ખમીસ)

અખીર તક તિલાવત ફરમાઈ.

તર્જમા: મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) નરે રસૂલ હી તો હૈં (ખુદા તો નહીં, જિસ પર મૌત વગયરહ ન આ સકે). સો અગર આપકા ઈન્તિકાલ હો જાવે યા આપ શહીદ ભી હો જાવેં તો કયા તુમ લોગ ઉલ્ટે ફિર જાઓગે ઔર જો શખ્સ ઉલ્ટા ફિર જાએગા તો ખુદા તઆલાકા તો કોઈ નુકસાન નહીં કરેગા (અપના હી કુછ ખો દેગા.). ઔર ખુદા તઆલા શાનુહૂ જલ્દ હી જઝા દેગા હક-શનાસ લોગોંકો.

(બયાનુલ કુર્આન)

ફાઈદા:

ચૂંકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)સે ખિલાફતકા અહમ કામ લેના થા, ઈસ લિએ ઉન્કી શાયાને શાન ઉસ વક્ત યહી હાલત થી. ઈસી વજહસે ઉસ વક્ત જિસ કદર ઈસ્તિકલાલ ઔર તહમ્મુલ હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)મેં થા, કિસીમેં ભી ન થા ઔર ઈસકે સાથ હી જિસ કદર મસાઈલ દફનો-મીરાષ વગયરહકે ઉસ વક્તકે મુનાસિબ હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)કો મા'લૂમ થે, મજ્મૂઈ તૌર પર કિસીકો ભી મા'લૂમ ન થે. ચુનાંચે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દફનમેં ઈખ્તિલાફ હુવા કે મક્કએ મુકર્રમહમેં દફન કિયા જાએ યા મદીનએ મુનવ્વરહમેં યા બયતુલ મુકદ્દસમેં? તો હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ફરમાયા કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે નબીકી કબર ઉસી જગા હોતી હે, જહાં ઉસકી વફાત હો, લિહાઝા જિસ જગા વફાત હૂઈ હે, ઉસી જગા કબર ખોદી જાએ. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા, મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના કે હમ લોગોં (યા'ની અમ્બિયાઅ)કા કોઈ વારિષ નહીં હોતા. જો કુછ હમ છોળતે હૈં, વહ સદ્કા હોતા હે. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા, મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે, જો શખ્સ મુસલમાનોંકી હુકૂમતકા મુતવલ્લી બને ઔર વહ લા પરવાહીસે કોતાહી કરતે હૂએ કિસી દૂસરેકો અમીર બનાએ, ઉસ પર લા'નત હે. નીઝ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ કે કુરૈશ ઈસ અમ્ર યા'ની સલ્તનતકે મુતવલ્લી હૈં. વગયરહ વગયરહ.

(૩) એક અવરતકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખબરકે લિએ બેકરાર હોના

ઉહદકી લળાઈમેં મુસલમાનોંકો અઝિય્યત ભી બહુત પહુંચી ઔર શહીદ

ભી બહુત સે હૂએ. મદીનહ તય્યિબહમેં યહ વહ્શત-અષર ખબર પહુંચી તો અવરતેં પરેશાન-હાલ હોકર તહ્કીકે હાલકે લિએ ઘરસે નિકલ પળીં. એક અન્સારી અવરતને મજ્મઅ્કો દેખા તો બેતાબાનહ પૂછા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કૈસે હૈં? ઉસ મજ્મઅ્મેંસે કિસીને કહા કે તુમ્હારે વાલિદકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. ઉન્હોંને ઈન્ના લિલ્લાહ... પળ્હી ઔર ફિર બેકરારીસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખૈરિયત દર્યાફ્ત કી. ઈતનેમેં કિસીને ખાવિન્દકે ઈન્તિકાલકી ખબર સુનાઈ ઔર કિસીને બેટેકી ઔર કિસીને ભાઈકી કે યહ સબ હી શહીદ હો ગએ થે, મગર ઉન્હોંને પૂછા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કૈસે હૈં? લોગોંને જવાબ દિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બ-ખૈરિયત હૈં, તશરીફ લા રહે હૈં. ઈસસે ઈત્મીનાન ન હુવા. કેહને લગીં કે મુઝે બતા દો, કહાં હૈં?લોગોંને ઈશારા કરકે બતાયા, ઉસ મજ્મઅ્મેં હૈં. યહ દોળી હૂઈ ગઈ ઔર અપની આંખોંકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારતસે ઠંડા કરકે અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત હો જાનેકે બા'દ હર મુસીબત હલ્કી ઔર મા'મૂલી હે. એક રિવાયતમેં હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કપળા પકળ કર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન હોં, જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઝિંદાઓ-સલામત હૈં તો મુઝે કિસીકી હલાકતકી પરવાહ નહીં. (ખમીસ)

ફાઈદા:

ઈસ કિસમકે મુતઅદ્દદ કિસ્સે ઈસ મવ્કા' પર પેશ આએ હૈં. ઈસી વજહસે મુઅર્રિખીનમેં નામોંમેં ઈખ્તિલાફ ભી હુવા હે, લેકિન સહીહ યહ હે કે ઈસ નો'અ્કા વાકિઅહ કઈ અવરતોંકો પેશ આયા હે.

(૪) હુદયબિય્યહમેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ઔર મુગયરહ કા ફે'લ ઔર આમ સહાબા (રદિ.) કા તર્ઝે અમલ

હુદયબિય્યહકી મશહૂર લળાઈ ઝીકા'દહ સન હિજરી છે મેં હૂઈ, જબકે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સહાબા (રદિ.)કી એક બળી જમાઅતકે સાથ ઉમ્રહકે ઈરાદાસે તશરીફ લા રહે થે. કુફ્ફારે મક્કાકો જબ ઈસકી ખબર પહુંચી તો ઉન્હોંને આપસમેં મશ્વરા કિયા ઔર યહ તય્ કિયા

કે મુસલમાનોંકો મક્કા આનેસે રોકા જાએ. ઈસકે લિએ બહુત બળે પયમાનહ પર તય્યારી કી ઔર મક્કાકે અલાવા બાહરકે લોગોંકો ભી અપને સાથ શિર્કતકી દા'વત દી ઔર બળે મજ્મઅ્કે સાથ મુકાબલાકી તય્યારી કી. ઝૂલ્હુલયફહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક સાહિબકો હાલાતકી ખબર લાનેકે લિએ ભેજા, જો મક્કાસે હાલાતકી તહ્કીક કરકે ઉસ્ફાન પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મિલે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મક્કાવાલોંને મુકાબલાકી બહુત બળે પયમાનહ પર તય્યારી કર રખ્ખી હે ઔર બાહરસે ભી બહુતસે લોગોંકો અપની મદદકે લિએ બુલા રખ્ખા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)સે મશ્વરા ફરમાયા કે ઈસ વક્ત ક્યા કરના ચાહિએ? એક સૂરત યહ હે કે જો લોગ બાહરસે મદદકો ગએ હૈં, ઉન્કે ઘરોં પર હમ્લા કિયા જાએ. જબ વહ ખબર સુનેંગે તો મકકાસે વાપસ આ જાએંગે. દૂસરી સૂરત યહ હે કે સીધે ચલે ચલેં. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ વક્ત આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બયતુલ્લાહકે ઈરાદાસે તશરીફ લાએ હૈં. લળાઈકા ઈરાદા તો થા હી નહીં, ઈસ લિએ આગે બળ્હે ચલેં. અગર વહ હમેં રોકેંગે તો મુકાબલા કરેંગે, વર્ના નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસકો કબૂલ ફરમા લિયા ઔર આગે બળ્હે. હુદયૂબિય્યહમેં પહુંચ કર બુદૈલ ઈબ્ને વર્કા ખઝાઈ એક જમાઅતકો સાથ લે કર આએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઈસકા ઝિક્ર કિયા કે કુફ્ફાર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હરગિઝ મકકામેં દાખિલ ન હોને દેંગે. વહ તો લળાઈ પર તુલે હૂએ હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હમ લોગ લળનેકે વાસ્તે નહીં આએ હૈં, હમારા મક્સદ સિર્ફ ઉમ્રહ કરના હે ઔર કુરૈશકો રોઝમર્રહકી લળાઈને બહુત નુકસાન પહુંચા રખ્ખા હે, બિલ્કુલ હલાક કર દિયા હે. અગર વહ રાઝી હોં તો મેં ઉનસે મુસાલહત કરનેકો તય્યાર હૂં કે મેરે ઔર ઉન્કે દરમિયાન ઈસ પર મુઆહદહ હો જાએ કે વહ મુઝસે તઅર્રુઝ ન કરેં, મેં ઉનસે તઅર્રુઝ ન કરૂં. મુઝે ઔરોસેં નિમટ્ને દેં ઔર અગર વહ કિસી ચીઝ પર ભી રાઝી ન હોં તો ઉસ ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે કે મેં ઉસ વક્ત તક ઉનસે લળૂંગા, જબ તક કે ઈસ્લામ ગાલિબ હો જાએ યા મેરી ગરદન જુદા હો જાએ. બુદૈલને અર્ઝ કિયા કે અછ્છા, મેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પયામ ઉન તક પહુંચાએ દેતા હૂં. વહ લોટે ઔર જા કર પયામ પહુંચાયા, મગર કુફ્ફાર રાઝી ન હૂએ. ઈસી તરહ તરફૈનસે આમદો-રફ્તકા સિલસિલા રહા, જિનમેં એક મરતબા ઉર્વહ ઈબ્ને મસ્ઊદ ષકફી કુફ્ફારકી જાનિબસે આએ કે વહ ઉસ વક્ત તક

મુસલમાન નહીં હૂએ થે, બા'દમેં મુસલમાન હૂએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉનસે ભી વહી ગુફ્તગૂ ફરમાઈ, જો બુદૈલસે કી થી. ઉર્વહને અર્ઝ કિયા, અય મુહમ્મદ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) અગર તુમ યહ ચાહતે હો કે અરબકા બિલ્કુલ ખાતિમહ કર દો તો યહ મુમ્કિન નહીં. તુમને કભી ન સુના હોગા કે તુમસે પેહલે કોઈ શખ્સ ઐસા ગુઝ્રા હો, જિસને અરબકો બિલ્કુલ ફના કર દિયા હો ઔર અગર દૂસરી સૂરત હુઈ કે વહ તુમ પર ગાલિબ હો ગએ તો યાદ રખ્ખો કે મૈં તુમ્હારે સાથ અશ્રાફકી જમાઅત નહીં દેખતા. યહ અત્રાફકે કમ-ઝર્ફ લોગ તુમ્હારે સાથ હૈં. મુસીબત પળ્ને પર સબ ભાગ જાએંગે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) પાસ ખળે હૂએ થે. યહ જુમ્લા સુન કર ગુસ્સામેં ભર ગએ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે તૂ અપને મા'બૂદ 'લાત'કી પયૂશાબ-ગાહકો ચાટ, ક્યા હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ભાગ જાએંગે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અકેલા છોળ દેંગે? ઉર્વહને પૂછા કે યહ કોન હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં. ઉન્હોંને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)સે મુખાતબ હો કર કહા કે તુમ્હારા એક કદીમી ઈહ્સાન મુઝ પર હે, જિસકા બદ્લા મૈં નહીં દે સકા. અગર યહ ન હોતા તો ઈસ ગાલીકા જવાબ દેતા. યહ કેહ કર ઉર્વહ ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે બાતમેં મશ્ગૂલ હો ગએ ઔર અરબકે આમ દસ્તૂરકે મુવાફિક બાત કરતે હૂએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી દાળ્હી મુબારકકી તરફ હાથ લે જાતે કે ખૂશામદકે મવ્કા' પર દાળ્હીમેં હાથ લગા કર બાત કી જાતી હે. સહાબા (રદિ.)કો યહ બાત કબ ગવારા હો સકતી થી? ઉર્વહકે ભતીજે હઝરત મુગયૂરહ ઈબ્ને શુઅ્બહ (રદિ.) સર પર ખૌદ ઓળ્હે (ઓઢે) હૂએ ઔર હથ્યાર લગાએ હૂએ પાસ ખળે થે. ઉન્હોંને તલ્વારકા કબ્ઝહ ઉર્વહકે હાથ પર મારા કે હાથ પરેકો રખ્ખો. ઉર્વહને પૂછા, યહ કોન હૈં? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મુગયૂરહ. ઉર્વહને કહા, ઓ ગદ્દાર! તેરી ગદ્દારીકો મૈં અબ તક ભુગત રહા હૂં ઔર તેરા યહ બરતાઉ? (હઝરત મુગયૂરહ ઈબ્ને શુઅ્બહ (રદિ.)ને ઈસ્લામસે કબ્લ ચંદ કાફિરોંકો કત્લ કર દિયા થા, જિન્કી દિય્યત ઉર્વહને અદા કી થીં. ઉસકી તરફ યહ ઈશારા થા.) ગર્ઝ, ઉર્વહ તવીલ ગુફ્તગૂ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કરતે રહે ઔર નઝરેં બચા કર સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકે હાલાતકા અંદાઝા ભી કરતે જાતે થે. ચુનાંચે વાપસ જા કર કુફ્ફારસે કહા કે અય કુરૈશ! મૈં બળે બળે બાદશાહોંકે યહાં ગયા હૂં, 'કયસરો-કિસ્રા ઔર નજાશીકે દરબારોંકો ભી દેખા હે ઔર ઉન્કે આદાબ ભી દેખે હૈં. ખુદાકી કસમ, મૈંને કિસી બાદશાહકો નહીં દેખા કે ઉસકી જમાઅત

ઉસકી ઐસી તા'ઝીમ કરતી હો, જૈસી મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી જમાઅત ઉન્કી તા'ઝીમ કરતી હે. અગર વહ થૂકતે હૈં તો જિસકે હાથ પળ જાએ વહ ઉસકો બદન ઔર મુંહ પર મલ લેતા હે. જો બાત મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કે મુંહસે નિકલતી હે, ઉસકે પૂરા કરનેકો સબકે સબ ટૂટ પળત હૈં, ઉન્કે વુઝૂકા પાની આપસમેં લળ લળ કર તક્સીમ કરતે હૈં, ઝમીન પર નહીં ગિરને દેતે. અગર કિસીકો કત્રહ ન મિલે તો વહ દૂસરેકે તર હાથકો હાથસે મલ કર અપને મુંહ પર મલ લેતા હે. ઉન્કે સામને બોલતે હૈં તો બહુત નીચી આવાઝસે, ઉન્કે સામને ઝોરસે નહીં બોલતે. ઉન્કી તરફ નિગાહ ઉઠા કર અદબકી વજહસે નહીં દેખતે. અગર ઉન્કે સર યા દાળ્હીકા કોઈ બાલ ગિરતા હે તો ઉસકો તબર્રુકન્ ઉઠા લેતે હૈં ઔર ઉસકી તા'ઝીમ ઔર ઈહ્તિરામ કરતે હૈં. ગર્ઝ મૈંને કિસી જમાઅતકો અપને આકાકે સાથ ઈતની મુહબ્બત કરતે નહીં દેખા, જિતની મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી જમાઅત ઉન્કે સાથ કરતી હે. ઈસી દવ્રાનમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કો અપની તરફસે કાસિદ બના કર સરદારાને મકકહકે પાસ ભેજા. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કી બા-વુજૂદ મુસલમાન હો જાનેકે મકકહમેં બહુત ઈઝઝત થી ઔર ઉન્કે મુતઅલ્લિક ઝિયાદા અંદેશા ન થા, ઈસ લિએ ઉન્કો તજવીઝ ફરમાયા થા. વહ તશરીફ લે ગએ તો સહાબા (રદિ.)કો રશ્ક હુવા કે ઉષ્માન (રદિ.) તો મઝેસે કા'બાકા તવાફ કર રહે હોંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે ઉમ્મીદ નહીં કે વહ મેરે બગૈર તવાફ કરેં. ચુનાંચે હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) મક્કામેં દાખિલ હૂએ તો અબાન ઈબ્ને સઈદને ઉન્કો અપની પનાહમેં લે લિયા ઔર ઉનસે કહા કે જહાં દિલ ચાહે ચલો-ફિરો, તુમકો કોઈ રોક નહીં સકતા. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) અબૂ સુફયાન વગય્રહ મક્કાકે સરદારોંસે મિલતે રહે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પયામ પહુંચાતે રહે. જબ વાપસ હોને લગે તો કુફ્ફારને ખૂદ દરખ્વાસ્ત કી કે તુમ મક્કામેં આએ હો, તુમ તવાફ કરતે જાઓ. ઉન્હોંને જવાબ દે દિયા કે યહ મુઝસે નહીં હો સકતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તો રોકે ગએ હોં ઔર મૈં તવાફ કર લૂં. કુરૈશકો ઈસ જવાબ પર ગુસ્સા આયા, જિસકી વજહસે ઉન્હોંને હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કો રોક લિયા. મુસલમાનોંકો યહ ખબર પહુંચી કે ઉન્કો શહીદ કર દિયા. ઈસ પર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)સે, અખીર દમ તક લળ્ને પર બય્અત લી. જબ કુફ્ફારકો ઈસકી ખબર પહુંચી તો ઘબરા ગએ ઔર હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કો ફવ્રન્ છોળ દિયા.

(ખમીસ)

ફાઈદા:

ઈસ કિસ્સામેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)કા ઈરશાદ, હઝરત મુગય્યરહ (રદિ.)કા મારના, સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકા આમ બર્તાઉ – જિસકો ઉર્વહને બહુત ગોરસે દેખા – હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)કા તવાફસે ઈન્કાર – હર વાકિઅહ ઐસા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ બેઈન્તિહા ઈશ્કો-મુહબ્બતકી ખબર દેતા હે, વહ બય્અત – જિસકા ઈસ કિસ્સામેં ઝિક્ર હે – બય્અતુશ્શજરહ કેહલાતી હે. કુર્આને પાકમેં ભી ઈસકા ઝિક્ર હે ઔર અલ્લાહ તઆલાને સૂરએ ફત્હકી આયત:

لَقَدْ رَضِیَ اللّٰہُ عَنِ الْمُؤْمِنِیْنَ الْآیَۃَ

– મેં ઈસકા ઝિક્ર ફરમાયા હે. પૂરી આયત મ-અ તર્જમાકે અનકરીબ ખાતિમહમેં આ રહી હે.

(૫) હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કા ખૂન પીના

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા સેંગનિયાં લગવાઈ ઔર જો ખૂન નિકલા વહ હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કો દિયા કે ઈસકો કહીં દબા દેં, વહ ગએ ઔર આ કર અર્ઝ કિયા કે દબા દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દર્યાફ્ત ફરમાયા, કહાં? અર્ઝ કિયા, મેંને પી લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જિસકે બદનમેં મેરા ખૂન જાએગા, ઉસકો જહન્નમકી આગ નહીં છૂ સકતી, મગર તેરે લિએ ભી લોગોંસે હલાકત હે ઔર લોગોંકો તુઝસે. (ખમીસ)

ફાઈદા:

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ફુઝ્લાત, પાખાના, પેશાબ વગયરહ સબ પાક હૈં, ઈસ લિએ ઈસમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈસ ઈરશાદકા મતલબ કે હલાકત હે, ઉલમાને લિખ્ખા હે કે સલ્તનત ઔર ઈમારતકી તરફ ઈશારા હે કે ઈમારત હોગી ઔર લોગ ઉસમેં મુઝાહિમ હોંગે. ચુનાંચે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) જબ પય્દા હૂએ થે, ઉસ વક્ત ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ તરફ ઈશારા ફરમાયા થા કે એક મેંઢા હે ભેળ્યોંકે દરમિયાન. ઐસે ભેળ્યે જો કપળે પેહને હૂએ હોંગે. ચુનાંચે યઝીદ ઔર અબ્દુલ મલિક દોનોંકે સાથ હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)કી મશહૂર લળાઈ હૂઈ ઔર આખિર શહીદ હૂએ.

(૬) હઝરત માલિક ઈબ્ને સનાન (રદિ.) કા ખૂન પીના

ઉહદકી લળાઈમેં જબ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચેહ્રએ અનવર યા સર મુબારકમેં ખોદકે દો હલ્કે ઘુસ ગએ થે તો હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂ દોળે હૂએ આગે બળ્હે ઔર દૂસરી જાનિબસે હઝરત અબૂ ઉબયદહ (રદિ.) દોળે ઔર આગે બળ્હ કર ખોદકે હલ્કે દાંતસે ખીંચને શુરૂઅ્ કિએ. એક હલ્કા નિકાલા, જિસસે એક દાંત હઝરત અબૂ ઉબય્દહ (રદિ.)કા ટૂટ ગયા. ઉસકી પરવાહ ન કી. દૂસરા હલ્કા ખીંચા, જિસસે દૂસરા ભી દાંત ટૂટા, લેકિન હલ્કા વહ ભી ખીંચ હી લિયા. ઉન હલ્કોંકે નિકલનેસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક જિસ્મસે ખૂન નિકલને લગા તો હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી (રદિ.)કે વાલિદે માજિદ માલિક ઈબ્ને સનાન (રદિ.)ને અપને લબોંસે ઉસ ખૂનકો ચૂસ લિયા ઔર નિગલ લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જિસકે ખૂનમેં મેરા ખૂન મિલા હે, ઉસકો જહન્નમકી આગ નહીં છૂ સકતી.

(કુર્રતુલ્ ઉયૂન)

(૭) હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને હારિષહ (રદિ.) કા અપને બાપકો ઈન્કાર

હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને હારિષહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ઝમાનએ જાહિલિય્યતમેં અપની વાલિદહકે સાથ નન્હ્યાલ (નનિહાલ) જા રહે થે. બનૂ કૈસને કાફલાકો લૂટા, જિસમેં ઝૈદ (રદિ.) ભી થે. ઉન્કો મક્કાકે બાઝારમેં લા કર બેચા. હકીમ ઈબ્ને હિઝામ (રદિ.)ને અપની ફૂપી હઝરત ખદીજહ (રદિ.)કે લિએ ઉન્કો ખરીદ લિયા. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નિકાહ હઝરત ખદીજહ (રદિ.)સે હુવા તો ઉન્હોંને ઝૈદ (રદિ.)કો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હદ્યાકે તૌર પર પેશ કર દિયા. ઝૈદ (રદિ.) કે વાલિદકો ઉન્કે ફિરાકકા બહુત સદ્મા થા ઔર હોના હી ચાહિએ થા કે અવલાદકી મુહબ્બત ફિત્રી ચીઝ હે. વહ ઝૈદ (રદિ.)કે ફિરાકમેં રોતે ઔર અશ્આર પળ્હતે ફિરા કરતે થે. અક્ષર જો અશ્આર પળ્હતે થે ઉન્કા મુખ્તસર તર્જમા યહ હે:

"મેં ઝૈદ (રદિ.)કી યાદમેં રોતા હૂં ઔર યહ ભી નહીં જાનતા કે વહ ઝિંદા હે, તાકે ઉસકી ઉમ્મીદ કી જાએ યા મૌતને ઉસકો નિમ્ટા દિયા. ખુદાકી કસમ, મુઝે યહ ભી મા'લૂમ નહીં કે તુઝે અય ઝૈદ! (રદિ.) નરમ ઝમીનને હલાક કિયા યા કિસી પહાળને હલાક કિયા. કાશ, મુઝે યહ મા'લૂમ હો જાતા કે તૂ ઉમરભરમેં કભી ભી વાપસ આએગા યા નહીં. સારી દુન્યામેં મેરી ઈન્તિહાઈ ગર્ઝ તેરી વાપ્સી હે. જબ આફતાબ તુલૂઅ્ હોતા હે, જબ ભી મુઝે ઝૈદ હી યાદ આતા હે ઔર જબ બારિશ હોનેકો હોતી હે, જબ ભી ઉસકી યાદ મુઝે સતાતી હે ઔર જબ હવાએં ચલતી હૈં તો વહ ભી ઉસકી યાદકો ભળકાતી હે. હાય, મેરા ગમ ઔર મેરા ફિક્ર કિસ કદર તવીલ હો ગયા, મેં ઉસકી તલાશ ઔર કોશિશમેં સારી દુન્યામેં ઊંટકી તેઝ રફ્તારીકો કામમે લાઉંગા ઔર દુન્યાકા ચકકર લગાનેસે નહીં ઉક્તાઉંગા. ઊંટ ચલનેસે ઉક્તા જાએં તો ઉક્તા જાએં, લેકિન મેં કભી ભી નહીં ઉક્તાઉંગા. અપની સારી ઝિંદગી ઈસીમેં ગુઝાર દૂંગા. હાં, મેરી મૌત ભી આ ગઈ તો ખૈર, કે મૌત હર ચીઝકો ફના કર દેને વાલી હે. આદમી ખ્વાહ કિતની હી ઉમ્મીદેં લગાએં, મગર મેં અપને બા'દ ફુલાં ફુલાં રિશ્તાદારોં ઔર આલો-અવલાદકો વસિય્યત કર જાઉંગા કે વહ ભી ઈસી તરહ ઝૈદ (રદિ.)કો ઢૂંઢતે રહેં."

ગર્ઝ યહ અશ્આર વહ પળહતે થે ઔર રોતે હૂએ ઢૂંઢતે ફિરા કરતે થે. ઈત્તિફાકસે ચંદ લોગોંકા હજકો જાના હુવા ઔર ઉન્હોંને ઝૈદ (રદિ.)કો પેહચાના. બાપકા હાલ સુનાયા, શઅર સુનાએ, ઉન્કી યાદો-ફિરાકકી દાસ્તાન સુનાઈ. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)ને ઉન્કે હાથ તીન શઅર કેહ કર ભેજે, જિન્કા મતલબ યહ થા કે મેં યહાં મક્કામેં હૂં, ખૈરિયતસે હૂં, તુમ ગમ ઔર સદ્મા ન કરો. મેં બળે કરીમ લોગોંકી ગુલામીમેં હૂં. ઉન લોગોંને જા કર ઝૈદ (રદિ.)કી ખૈરો-ખબર ઉન્કે બાપકો સુનાઈ ઔર વહ અશ્આર સુનાએ, જો ઝૈદ (રદિ.)ને કેહ કર ભેજે થે ઔર પતા બતાયા. ઝૈદ (રદિ.)કે બાપ ઔર ચચા ફિદ્યહકી રકમ લે કર ઉન્કો ગુલામીસે છુળાનેકી નિય્યતસે મક્કએ મુકર્રમહ પહુંચે. તહકીક કી, પતા ચલાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહુંચે ઔર અર્ઝ કિયા, અય હાશિમકી અવલાદ ઔર અપની કૌમકે સરદાર! તુમ લોગ હરમકે રહનેવાલે હો ઔર અલ્લાહકે ઘરકે પળોસી. તુમ ખૂદ કેદિયોંકો રિહા કરાતે હો. ભૂકોંકો ખાના દેતે હો. હમ અપને બેટેકી તલબમેં તુમ્હારે પાસ પહુંચે હૈં. હમ પર ઈહસાન કરો ઔર કરમ ફરમાઓ ઔર ફિદ્યહ કબૂલ કર લો ઔર ઉસકો રિહા કર દો, બલ્કે

જો ફિદ્‌યહ હો ઉસસે ઝિયાદા લે લો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા બાત હે? અર્ઝ કિયા, ઝૈદ (રદિ.)કી તલબમેં હમ લોગ આએ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, બસ ઈતની સી બાત હે? અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) બસ, યહી ગર્ઝ હે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, ઉસકો બુલા લો ઔર ઉસસે પૂછ લો. અગર વહ તુમ્હારે સાથ જાના ચાહે તો બગૈર ફિદ્‌યહ હી કે વહ તુમ્હારી નઝર હે ઔર અગર ન જાના ચાહે તો મૈં ઐસે શખ્સ પર જબ્ર નહીં કર સકતા, જો ખૂદ ન જાના ચાહે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ્તિહ્‌કાકસે ભી ઝિયાદા ઈહસાન ફરમાયા. યહ બાત ખૂશીસે મંઝૂર હે. હઝરત ઝૈદ (રદિ.) બુલાએ ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તુમ ઈન્કો પેહચાનતે હો? અર્ઝ કિયા, જી હાં, પેહચાનતા હૂં, યહ મેરે બાપ હૈં ઔર યહ મેરે ચચા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરા હાલ ભી તુમ્હેં મા'લૂમ હે. અબ તુમ્હેં ઈખ્તિયાર હે કે મેરે પાસ રહના ચાહો તો મેરે પાસ રહો. ઈન્કે સાથ જાના ચાહો તો ઈજાઝત હે. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મુકાબલામેં ભલા કિસકો પસંદ કર સકતા હૂં? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે લિએ બાપકી જગા ભી હૈં ઔર ચચાકી જગા ભી. અબ દોનોં બાપ-ચચાને કહા કે અય ઝૈદ! (રદિ.) ગુલામીકો આઝાદી પર તરજીહ દેતે હો ઔર બાપ-ચચા ઔર સબ ઘરવાલોંકે મુકાબલામેં ગુલામ રહનેકો પસંદ કરતે હો?! ઝૈદ (રદિ.)ને કહા કે હાં, મૈંને ઈનમેં (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફ ઈશારા કરકે) ઐસી બાત દેખી હે, જિસકે મુકાબલામેં કિસી ચીઝકો પસંદ નહીં કર સકતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જબ યહ જવાબ સુના તો ઉન્કો ગોદમેં લે લિયા ઔર ફરમાયા કે મૈંને ઉસકો બેટા બના લિયા. ઝૈદ (રદિ.)કે બાપ ઔર ચચા ભી યહ મંઝર દેખ કર નિહાયત ખૂશ હૂએ ઔર ખૂશીસે ઉન્કો છોળ કર ચલે ગએ. (ખમીસ)

હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ઉસ વક્ત બચ્ચે થે, બચપનકી હાલતમેં સારે ઘરકો, અઝીઝો-અકારિબકો ગુલામી પર કુર્બાન કર દેના, જિસ મુહબ્બતકા પતા દેતા હે, વહ ઝાહિર હે.

(૮) હઝરત અનસ ઈબ્ને નઝ્ર (રદિ.) કા અમલ ઉહદકી લળાઈમેં

ઉહદકી લળાઈમેં મુસલમાનોંકો જબ શિકસ્ત હો રહી થી તો કિસીને યહ ખબર ઉળાદી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી શહીદ હો ગએ. ઈસ વહ્શતનાક ખબરસે જો અષર સહાબા (રદિ.) પર હોના ચાહિએ થા, વહ ઝાહિર હે.ઈસી વજહસે ઔર ભી ઝિયાદા ઘુટને ટૂટ ગએ. હઝરત અનસ ઈબ્ને નઝ્ર (રદિ.) ચલે જા રહે થે કે મુહાજિરીન ઔર અન્સારકી એક જમાઅતમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર હઝરત તલ્હા (રદિ.) નઝર પળે કે સબ હઝરાત પરેશાન-હાલ થે. હઝરત અનસ (રદિ.)ને પૂછા, યહ કૂયા હો રહા હે કે મુસલમાન પરેશાન સે નઝર આ રહે હૈં? ઉન હઝરાતને કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ શહીદ હો ગએ. હઝરત અનસ (રદિ.)-ને કહા કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બા'દ તુમ ઝિંદા રહ કર કૂયા કરોગે? તલવાર હાથમેં લો ઔર ચલ કર મર જાઓ. ચુનાંચે હઝરત અનસ (રદિ.)ને ખૂદ તલવાર હાથમેં લી ઔર કુફ્ફારકે જમગઠેમેં ઘુસ ગએ ઔર ઉસ વક્ત તક લળતે રહે કે શહીદ હૂએ. (ખમીસ)

ફાઈદા:

ઉન્કા મતલબ યહ થા કે જિસ ઝાતકે દીદારકે લિએ જીના થા, જબ વહી નહીં રહી તો ફિર ગોયા જી કર હી કૂયા કરના હે? ચુનાંચે ઈસીમેં અપની જાન નિષાર કર દી.

(૯) સઅદ ઈબ્ને રબીઅ્ (રદિ.) કા પયામ ઉહદમેં

ઈસી ઉહદકી લળાઈમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે સઅદ ઈબ્ને રબીઅ્ (રદિ.)કા હાલ મા'લૂમ નહીં હુવા કે કૂયા ગુઝરી? એક સહાબી (રદિ.)કો તલાશકે લિએ ભેજા. વહ શુહદાઅ્કી જમાઅતમેં તલાશ કર રહે થે, આવાઝેં ભી દે રહે થે કે શાયદ વહ ઝિંદા હોં. ફિર પુકાર કર કહા કે મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ભેજા હે કે સઅદ ઈબ્ને રબીઅ્ (રદિ.)કી ખબર લાઉં તો એક જગાસે બહુત ઝઈફ સી આવાઝ આઈ. યહ ઉસ તરફ બળ્હે. જા કર દેખા કે સાત મક્તૂલીનકે દરમિયાનમેં પળે હૈં ઔર એક આધ સાંસ બાકી હે. જબ યહ કરીબ પહુંચે

તો હઝરત સઅદ (રદિ.)ને કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મેરા સલામ અર્ઝ કર દેના ઔર કેહ દેના કે અલ્લાહ તઆલા મેરી જાનિબસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઉસસે અફઝલ ઔર બેહતર બદલા અતા ફરમાએં, જો કિસી નબીકો ઉસકે ઉમ્મતીકી તરફસે બેહતરસે બેહતર અતા કિયા હો ઔર મુસલમાનોંકો મેરા યહ પયામ પહુંચા દેના કે અગર કાફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક પહુંચ ગએ ઔર તુમમેંસે કોઈ એક આંખ ભી ચમકતી હૂઈ રહે, યા'ની વહ ઝિંદા રહા તો અલ્લાહ તઆલાકે યહાં કોઈ ઉઝૂર ભી તુમ્હારા ન ચલેગા ઔર યહ કેહ કર જાન બ-હક હો ગએ.

ફાઈદા:

ફ-જઝાહુલ્લાહુ અન્ના અફ્ઝ-લ મા જઝા સહાબિય્યન્ અન્ ઉમ્મતિ નબિય્યિહી. દર હકીકત ઉન જાંનિષારોંને (અલ્લાહ તઆલા અપને લુત્ફસે ઉન્કી કબ્રોંકો નૂરસે ભર દે) અપની જાંનિષારીકા પૂરા ષુબૂત દે દિયા કે ઝખ્મોં પર ઝખ્મ લગે હૂએ હૈં, દમ તોળ રહે હૈં, મગર ક્યા મજાલ હે કે કોઈ શિક્વહ, કોઈ ઘબરાહટ, કોઈ પરેશાની લાહિક હો જાએ. વલ્વલા હે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમંકી હિફાઝતકા! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર જાંનિષારીકા! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાનીકા! કાશ, મુઝ સે ના-અહ્લકો ભી કોઈ હિસ્સા ઈસ મુહબ્બતકા નસીબ હો જાતા!

(૧૦) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી કબ્ર દેખ કર એક અવરતકી મૌત

હઝરત આઈશા સિદ્દીકા (રદિ.)કી ખિદમતમેં એક અવરત હાઝિર હૂઈ ઔર આ કર અર્ઝ કિયા કે મુઝે રસૂલે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કબ્ર મુબારકકી ઝિયારત કરા દો. હઝરત આઈશા (રદિ.)ને હુજ્રએ શરીફહ ખોલા. ઉન્હોંને ઝિયારત કી ઔર ઝિયારત કરકે રોતી રહીં ઔર રોતે રોતે ઈન્તિકાલ ફરમા ગઈ. રદિયલ્લાહુ અન્હા વ અર્દાહા. (શિફા)

ફાઈદા:

ક્યા ઈસ ઈશ્કકી નઝીર ભી કહીં મિલેગી કે કબ્રકી ઝિયારતકી તાબ ન લા સકીં ઔર વહીં જાન દે દી? !

(૧૧) સહાબા (રદિ.) કી મુહબ્બતકે મુતફર્રિક કિસ્સે

હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે કિસીને પૂછા કે આપ (રદિ.)કો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિતની મુહબ્બત થી? આપ (રદિ.)-ને ઈરશાદ ફરમાયા કે ખુદાએ પાકકી કસમ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમ લોગોંકે નઝદીક અપને માલોંસે ઔર અપની અવલાદોંસે ઔર અપની માઓંસે ઔર સખ્ત પ્યાસકી હાલતમેં ઠંડે પાનીસે ઝિયાદા મહબૂબ થે. (શિફા)

ફાઈદા:

સચ ફરમાયા, દર હકીકત સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકી યહી હાલત થી ઔર ક્યૂં ન હોતી, જબ કે વહ હઝરાત કામિલુલ ઈમાન થે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا
وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي
سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۝

તર્જમા: આપ ઈનસે કેહ દીજિએ કે અગર તુમ્હારે બાપ ઔર તુમ્હારે બેટે ઔર તુમ્હારે ભાઈ ઔર તુમ્હારી બીબિયાં ઔર તુમ્હારા કુમ્બા ઔર વહ માલ જો તુમને કમાએ હૈં ઔર વહ તિજારત જિસમેં નિકાસી ન હોનેકા તુમકો અંદેશા હો ઔર વહ ઘર જિન્કો તુમ પસંદ કરતે હો (અગર યહ સબ ચીઝેં) તુમકો અલ્લાહસે ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઔર ઉસકી રાહમેં જિહાદ કરનેસે ઝિયાદા પ્યારી હોં તો તુમ મુન્તઝિર રહો, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલા અપના હુકમ ભેજ દેં ઔર અલ્લાહ તઆલા બેહુક્મી કરનેવાલોંકો ઉન્કે મકસૂદ તક નહીં પહુંચાતા. (બયાનુલ કુર્આન)

ઈસ આયતે શરીફહમેં અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બતકે ઈન સબ ચીઝોંસે કમ હોને પર વઈદ હે. હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તુમમેંસે કોઈ શખ્સ ઉસ વક્ત તક મુઅ્મિન નહીં હો સકતા, જબ તક ઉસકો મેરી મુહબ્બત અપને બાપ ઔર અવલાદ ઔર તમામ લોગોંસે ઝિયાદા ન હો જાએ. હઝરત અબૂ

હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે ભી યહી મઝ્મૂન નક્લ કિયા ગયા હે. ઉલમાકા ઈરશાદ હે કે ઈન અહાદીષમેં મુહબ્બતસે મુહબ્બતે ઈખ્તિયારી મુરાદ હે, ગેર ઈખ્તિયારી યા'ની તબ્ઈ, ઇઝ્તિરારી મુરાદ નહીં ઔર યહ ભી હો સકતા હે કે અગર મુહબ્બતે તબ્ઈ મુરાદ હો તો ફિર ઈમાનસે મુરાદ કમાલ દર્જાકા ઈમાન હો, જૈસાકે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકા થા. હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તીન ચીઝેં ઐસી હૈં કે જિસ શખ્સમેં વહ પાઈ જાએં, ઈમાનકી હલાવત ઔર મઝા નસીબ હો જાએ. એક યહ કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બત ઉન્કે મા-સિવા સબસે ઝિયાદા હોવે. દૂસરે યહ કે જિસ કિસીસે મુહબ્બત કરે, અલ્લાહ હીકે વાસ્તે કરે. તીસરે યહ કે કુફ્રકી તરફ લોટના ઉસકો ઐસા હી ગિરાં ઔર મુશ્કિલ હો, જૈસા કે આગમેં ગિરના. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને એક મરતબા અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે અપની જાનકે અલાવા ઔર સબ ચીઝોંસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઝિયાદા મહબૂબ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે કોઈ શખ્સ મુઅ્મિન ઉસ વક્ત તક નહીં હો સકતા, જબ તક ઉસકો મેરી મુહબ્બત અપની જાનસે ભી ઝિયાદા ન હો. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે અપની જાનસે ભી ઝિયાદા મહબૂબ હૈં, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, અલ્આન્ યા ઉમર! રદિ. (ઈસ વક્ત અય ઉમર! રદિ.) ઉલમાને ઈસ ઈરશાદકે દો મતલબ બતાએ હૈં, એક યહ કે ઈસ વક્ત તુમ્હારા ઈમાન કામિલ હુવા હે. દૂસરા યહ કે તમ્બીહ હે કે ઈસ વક્ત યહ બાત પયૂદા હૂઈ કે મે તુમ્હેં અપને નફસસે ઝિયાદા મહબૂબ હૂં, હાલાંકે યહ બાત અવ્વલ હી સે હોના ચાહિએ થી.

સુહૈલ તસ્તરી (રહ.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ હર હાલમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અપના વાલી ન જાને ઔર અપને નફ્સકો અપની મિલ્કમેં સમઝે વહ સુન્નતકા મઝા નહીં ચખ સકતા. એક સહાબી (રદિ.)ને આ કર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા કે કિયામત કબ આએગી? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે કિયામતકે લિએ ક્યા તય્યાર કર રખ્ખા હે, જિસકી વજહસે ઈન્તિઝાર હે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મૈંને બહુત સી નમાઝેં ઔર રોઝે ઔર સદ્કે તો તય્યાર કર નહીં રખ્ખે હૈં, અલ્બત્તા અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બત મેરે દિલમેં હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ

ફરમાયા કે કિયામતમેં તુમ ઉસીકે સાથ હોગે, જિસસે મુહબ્બત રખતે હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ કે આદમીકા હશ્ર ઉસીકે સાથ હોગા, જિસસે ઉસકો મુહબ્બત હે, કઈ સહાબા (રદિ.)ને નક્લ કિયા હે, જિનમેં અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિ., અૂબ મૂસા અશ્અરી રદિ., સફ્વાન રદિ., અબૂ ઝર રદિ.વગયરહ હઝરાત હૈં. હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ કેહતે હૈં કે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકો જિસ કદર ખૂશી ઈસ ઈરશાદે મુબાંરકસે હૂઈ હે, કિસી ચીઝસે ભી ઈતની ખૂશી નહીં હૂઈ. ઔર ઝાહિર બાત હે, હોના ભી ચાહિએ થી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બત તો ઉન્કી રગો-પયમેં થી, ફિર ઉન્કો ક્યૂં ન ખૂશી હોતી? હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)કા મકાન શુરૂઅમેં હુઝૂરે સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઝરા દૂર થા. એક મર્તબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેરા દિલ ચાહતા થા, તુમ્હારા મકાન તો કરીબ હી હો જાતા. હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે હારિષહ (રદિ.)કા મકાન આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ હે. ઉનસે ફરમા દેં કે મેરે મકાનસે બદલ લેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઉનસે પેહલે ભી તબાદલા હો ચુકા હે. અબ તો શરમ આતી હે. હારિષહ (રદિ.)કો ઈસકી ઈત્તિલાઅ્ હૂઈ. ફવ્રન્ હાઝિર હો કર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે મા'લૂમ હુવા હે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફાતિમહ (રદિ.)કા મકાન અપને કરીબ ચાહતે હૈં. યહ મેરે મકાનાત મવ્જૂદ હૈં, ઉનસે ઝિયાદા કરીબ કોઈ મકાન ભી નહીં, જોનસા પસંદ હો, બદલ લેં. યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખુદાકી કસમ, જો માલ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લે લેં, વહ મુઝે ઝિયાદા પસંદ હૈં, ઉસ માલસે જો મેરે પાસ રહે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, સચ કેહતે હો ઔર બરકતકી દુઆ દી ઔર મકાન બદલ લિયા. (તબ્કાત)

એક સહાબી (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બત મુઝે મેરી જાનો-માલ ઔર અહ્લો-અયાલસે ઝિયાદા હે. મેં અપને ઘરમેં હોતા હૂં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ખ્યાલ આ જાતા હે તો સબ્ર નહીં આતા, યહાં તક કે હાઝિર હૂં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત ન કર લૂં. મુઝે યહ ફિક્ર હે. મૌત તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ભી ઔર મુઝે ભી ઝરૂર આની હી હે. ઈસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તો અમ્બિયાઅ્કે દર્જા પર ચલે જાએંગે તો મુઝે યહ ખૌફ રહતા હે કે ફિર મેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો નહીં દેખ સકૂંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસકે

જવાબમેં સુકૂત ફરમાયા કે હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ તશરીફ લાએ ઔર યહ આયત સુનાઈઃ

وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصّٰلِحِيْنَ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيْقًا ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيْمًا ۝

તર્જમાઃ "જો શખ્સ અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કેહના માન લેગા તો ઐસે અશખાસ ભી જન્નતમેં ઉન હઝરાતકે સાથ હોંગે, જિન પર અલ્લાહને ઈન્આમ ફરમાયા, યા'ની અમ્બિયાઅ્ ઔર સિદ્દીકીન ઔર શુહદાઅ્ ઔર સુલ્હાઅ્ ઔર યહ હઝરાત બહુત અચ્છે રફીક હૈં ઔર ઉન્કે સાથ રફાકત મહઝ્ અલ્લાહકા ફઝ્લ હે ઔર અલ્લાહ તઆલા ખૂબ જાનને વાલે હૈં હર એક અમલ કો."

ઈસ કિસમકે વાકિઆત બહુતસે સહાબા (રદિ.)કો પેશ આએ ઔર આના ઝરૂરી થે. ઈશ્ક અસ્ત વ હઝાર બદગુમાની. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહી આયત સુનાઈ. ચુનાંચે એક સહાબી (રદિ.) હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઐસી મુહબ્બત હે કે જબ ખ્યાલ આ જાતા હે, અગર ઉસ વક્ત મેં આ કર ઝિયારત ન કર લૂં તો મુઝે ગાલિબ ગુમાન હે કે મેરી જાન નિકલ જાએ, મગર મુઝે યહ ખ્યાલ હે કે અગર મેં જન્નતમેં દાખિલ ભી હો ગયા તબ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે તો નીચે દર્જામેં હૂંગા. મુઝે તો જન્નતમેં ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારતકે બગૈર બળી મશક્કત હોગી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહી આયત સુનાઈ. એક ઔર હદીષમેં આયા હે કે એક અન્સારી (રદિ.) હાઝિરે ખિદમત હૂએ ઔર નિહાયત ગમગીન થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગમગીન ક્યૂં હો? અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક સોચમેં હૂં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા, ક્યા સોચ હે? અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમ સુબ્હો-શામ હાઝિરે ખિદમત હોતે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારતસે મહઝૂઝ હોતે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં બેઠતે હૈં, કલકો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તો અમ્બિયાઅ્કે દરજે પર પહુંચ જાએંગે, હમારી વહાં તક રસાઈ નહીં હોગી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સુકૂત ફરમાયા ઔર જબ યહ આયત નાઝિલ હૂઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન અન્સારીકો ભી બુલાયા ઔર ઉન્કો ઈસકી બશારત દી. એક હદીષમેં આયા હે કે બહુતસે સહાબા (રદિ.)ને યહ ઈશ્કાલ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ આયત ઉન્કો સુનાઈ. એક

હદીષમેં હે, સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ તો ઝાહિર હે કે નબીકો ઉમ્મતી પર ફઝીલત હે ઔર જન્નતમેં ઉસકે દર્જાત ઊંચે હોંગે તો ફિર ઈકઠ્ઠા હોનેકી ક્યા સૂરત હોગી? હુઝૂર સંલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઊપરકે દર્જાવાલે નીચેકે દર્જાવાલોંકે પાસ આએંગે, ઉન્કે પાસ બેઠેંગે, બાતચીત કરેંગે. (દુર્રે મન્સૂર)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મુઝસે બહુત મુહબ્બત કરનેવાલે બા'ઝ ઐસે લોગ હોંગે, જો મેરે બા'દ પયદા હોંગે ઔર ઉન્કી યહ તમન્ના હોગી કે કાશ! અપને અહ્લો-અયાલ ઔર માલકે બદલેમેં વહ મુઝે દેખ લેતે. ખાલિદ (રદિ.)કી બેટી અબ્દહ કેહતી હૈં કે મેરે વાલિદ જબ ભી સોને લેટતે તો ઉન્કી આંખ ન લગતી ઔર જાગતે રહતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી યાદ ઔર શૌકો-ઈશ્તિયાકમેં લગે રહતે ઔર મુહાજિરીનો-અન્સાર સહાબા (રદિ.)કા નામ લેકર યાદ કરતે રહતે ઔર કેહતે કે યંહી મેરે ઉસૂલો-ફુરૂઅ્ હૈં (યા'ની બળે ઔર છોટે) ઔર ઉન્કી તરફ મેરા દિલ ખીંચા જા રહા હે. યા અલ્લાહ! મુઝે જલ્દ હી મૌત દે દે કે ઉન લોગોંસે જા કર મિલૂં ઔર યહી કેહતે કેહતે સો જાતે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને એક મરતબા અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે અપને બાપકે મુસલમાન હોનેકી બ-નિસ્બત આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા અબૂતાલિબકે મુસલમાન હો જાનેકી ઝિયાદા તમન્ના હે. ઈસ લિએ કે ઈસસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઝિયાદા ખૂશી હોગી. હઝરતં ઉમર (રદિ.)ને એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા હઝરત અબ્બાસ (રદિ.)સે અર્ઝ કિયા કે આપકે ઈસ્લામ લાનેકી મુઝે ઝિયાદા ખૂશી હે, અપને બાપકે મુસલમાન હોનેસે. ઈસ લિએ કે આપ (રદિ.)કા ઈસ્લામ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઝિયાદા મહબૂબ હે. હઝરત ઉમર (રદિ.) એક મરતબા રાતકો હિફાઝતી ગશ્ત ફરમા રહે થે કે એક ઘરમેંસે ચિરાગકી રોશની મહસૂસ હૂઈ ઔર એક બુળ્હ્યા (બુઢિયા)કી આવાઝ કાનમેં પળી, જો ઊનકો ધુનતી હૂઈ અશ્આર પળ્હ રહી થીં, જિન્કા તર્જુમા યહ હે કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર નેકિયોંકા દુરૂદ પહુંચે ઔર પાક-સાફ લોગોંકી તરફસે-જો બર્ગુઝીદહ હોં-ઉન્કા દુરૂદ પહુંચે. બેશક, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રાતોંકો ઈબાદત કરનેવાલે થે ઔર અખીર રાતોંકો રોને વાલે થે. કાશ! મુઝે યહ મા'લૂમ હો જાતા કે મેં ઔર મેરા મહબૂબ કભી ઈકઠ્ઠા હો સકતે હૈં યા નહીં? ઈસ લિએ કે મૌત મુખ્તલિફ હાલાતોંમેં આતી હે. ન મા'લૂમ મેરી મૌત કિસ

હાલતમેં આએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મરનેકે બા'દ મિલના હો સકે યા ન હો સકે. હઝરત ઉમર ભી ઉન અશ્આરકો સુન કર રોને બેઠ ગએ. હઝરત બિલાલ (રદિ.)કા કિસ્સા મશહૂર હે હી કે જબ ઉન્કે ઈન્તિકાલકા વક્ત હુવા તો ઉન્કી બીવી જુદાઈ પર રંજીદા હો કર કેહને લગીં કે હાય, અફસોસ! વહ કેહને લગે, સુબ્હાનલ્લાહ! ક્યા મઝેકી બાત હે કે કલકો મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કરેંગે ઔર ઉન્કે સહાબા (રદિ.)સે મિલેંગે. હઝરત ઝૈદ (રદિ.)કા કિસ્સા બાબ નમ્બર પાંચકે કિસ્સા નમ્બર નવમેં ગુઝર ચુકા હે કે જબ ઉન્કો સૂલી દી જાને લગી તો અબૂ સુફ્યાનને પૂછા, ક્યા તુઝે યહ ગવારા હે કે હમ તુઝે છોળ દેં ઔર તેરે બ-જાએ (ખુદા ન ખ્વાસ્તહ) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ યહ મુઆમલા કરેં? તો ઝૈદ (રદિ.)ને કહાઃ ખુદાકી કસમ, મુઝે યહ ભી ગવારા નહીં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અપને દોલત-કદહ પર તશરીફ ફરમા હોં ઔર વહાં ઉન્કે કાંટા ચુભ જાએ ઔર મેં અપને ઘર આરામસે રહ સકૂં! અબૂ સુફ્યાન કેહને લગા કે મેંને કભી કિસીકે સાથ ઉતની મુહબ્બત કરતે નહીં દેખા, જિતની મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી જમાઅતકો ઉનસે હે.

તમ્બીહ:

ઉલમાને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુહબ્બતકી મુખ્તલિફ અલામાત લિખ્ખી હેં. કાઝી અયાઝ (રહ.) ફરમાતે હેં કે જો શખ્સ કિસી ચીઝકો મહબૂબ રખતા હે, ઉસકો મા-સિવા પર તરજીહ દેતા હે. યહી મઅ્ના મુહબ્બતકે હેં, વર્ના મુહબ્બત નહીં, મહઝ દા'વાએ મુહબ્બત હે. પસ, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુહબ્બતકી અલામાતમેં સબસે મુહતમ બિશ્શાન યહ હે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈક્તિદા કરે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તરીકાકો ઈખ્તિયાર કરે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અક્વાલો-અફઆલકી પેરવી કરે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અહ્કામાતકી બજા-આવૂરી કરે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જિન ચીઝોંસે રોક દિયા હે, ઉનસે પરહેઝ કરે. ખૂશીમેં, રંજમેં, તંગીમેં, વુસ્અતમેં, હર હાલમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તરીકે પર ચલે. કુર્આને પાકમેં ઈરશાદ હે:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝

તર્જમાઃ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન લોગોંસે કેહ દીજિએ કે અગર તુમ ખુદા તઆલાસે મુહબ્બત રખતે હો તો તુમ મેરા ઈત્તિબાઅ્ કરો. ખુદા તઆલા તુમસે મુહબ્બત કરને લગેંગે, ઔર તુમ્હારે ગુનાહોંકો મુઆફ કર દેંગે. અલ્લાહ તઆલા બળે મુઆફ કરનેવાલે હેં, બળે રહમ ફરમાને વાલે હેં.

ખાતિમહ

સહાબા (રદિ.) કે હુકૂક ઔર ઉન્કે મુખ્તસર ફઝાઈલ

સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકે યહ ચંદ કિસ્સે નમૂનાકે તૌર પર
લિખ્ખે ગએ હૈં, વર્ના ઉન્કે હાલાત બળી ઝખીમ કિતાબોંમેં ભી પૂરે નહીં
હો સકતે. ઉર્દૂમેં ભી મુતઅદ્દદ કિતાબેં ઔર રિસાલે ઈસ મઝ્મૂનકે મિલતે હૈં.
કઈ મહીને હૂએ યહ રિસાલહ શુરૂઅ્ કિયા થા. ફિર મદ્રસહકે મશાગિલ ઔર
વક્તી અવારિઝકી વજહસે તઅ્વીકમેં પળ ગયા. ઈસ વક્ત ઈન અવ્રાક પર
ખાતિમહ કરતા હૂં કે જિતને લિખ્ખે જા ચૂકે હૈં, વહ કાબિલે ઈન્તિફાઅ્ હો
જાએં. અખીરમેં એક ઝરૂરી અમ્ર પર તમ્બીહ ભી અશદ્દ ઝરૂરી હે, વહ યહ
કે ઈસ આઝાદીકે ઝમાનામેં જહાં હમ મુસલમાનોંમેં દીનકે ઔર બહુતસે
ઉમૂરમેં કોતાહી ઔર આઝાદીકા રંગ હે, વહાં હઝરાતે સહાબએ કિરામ
રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકી હક-શનાસી ઔર ઉન્કે અદબો-ઈહ્તિરામમેં
ભી હદસે ઝિયાદા કોતાહી હે, બલ્કે ઈસસે બળ્હ કર બા'ઝ દીનસે
બેપર્વાહ લોગ તો ઉન્કી શાનમેં ગુસ્તાખી તક કરને લગતે હૈં. હાલાંકે
સહાબએ કિરામ (રદિ.) દીનકી બુન્યાદ હૈં, દીનકે અવ્વલ ફેલાનેવાલે હૈં.
ઉન્કે હુકૂકસે હમ લોગ મરતે દમ તક ભી ઓહ્દા-બરા' નહીં હો સકતે. હક
તઆલા શાનુહૂ અપને ફઝ્લસે ઉન પાક નુફૂસ પર લાખોં રહમતેં નાઝિલ
ફરમાએં કે ઉન્હોંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દીન
હાસિલ કિયા ઔર હમ લોગોં તક પહુંચાયા. ઈસ લિએ ઈસ 'ખાતિમહ'મેં
કાઝી અયાઝ (રહ.)કી 'શિફા'કી એક ફસ્લકા મુખ્તસર તર્જમા-જો ઈસકે
મુનાસિબ હે-દર્જ કરતા હૂં ઔર ઈસી પર ઈસ રિસાલહકો ખત્મ કરતા હૂં.
વહ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હીકે
એ'ઝાઝો-ઈકરામમેં દાખિલ હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સહાબા
(રદિ.)કા એ'ઝાઝો-ઈકરામ કરના ઔર ઉન્કે હકકો પેહચાનના ઔર ઉન્કા
ઈત્તિબાઅ્ કરના ઔર ઉન્કી તા'રીફ કરના ઔર ઉન્કે લિએ ઈસ્તિગ્ફાર ઔર

દુઆએ મગ્ફિરત કરના ઔર ઉન્કે આપસકે ઈખ્તિલાફાતમેં લબ્ કુશાઈ ન કરના ઔર મુઅર્રિખીન ઔર શીઆ ઔર બિદ્અતી ઔર જાહિલ રાવિયોંકી ઉન ખબરોંસે એ'રાઝ કરના, જો ઉન હઝરાતકી શાનમેં નુક્સ પયદા કરનેવાલી હોં ઔર ઈસ નો'અકી કોઈ રિવાયત અગર સુનનેમેં આએ તો ઉસકી કોઈ અછ્છી તા'વીલ કર લે ઔર કોઈ અછ્છા મહ્મલ તજવીઝ કર લે કે વહ ઈસકે મુસ્તહિક હૈં ઔર ઉન હઝરાતકો બુરાઈસે યાદ ન કરે, બલ્કે ઉન્કી ખૂબિયાં ઔર ઉન્કે ફઝાઈલ બયાન કિયા કરે ઔર એબકી બાતોંસે સુકૂત કરે, જૈસાકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જબ મેરે સહાબા (રદિ.)કા ઝિક્ર (યા'ની બુરા ઝિક્ર) હો તો સુકૂત કિયા કરો. સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે ફઝાઈલ કુર્આને શરીફ ઔર અહાદીષમેં બ-કષ્રત વારિદ હૈં. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ ۚ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗٓ اَشِدَّاۤءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاۤءُ بَيْنَهُمْ تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيْمَاهُمْ فِيْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ۗ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰىةِ ۖ وَمَثَلُهُمْ فِى الْاِنْجِيْلِ ۚ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهٗ فَاٰزَرَهٗ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوْقِهٖ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ۝

તર્જમા: "મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હૈં ઔર જો લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ હૈં, વહ કાફિરોંકે મુકાબલામેં સખ્ત હૈં ઔર આપસમેં મહરબાન ઔર અય મુખાતબ! તૂ ઉન્કો દેખેગા કે કભી રુકૂઅ્ કરનેવાલે હૈં, કભી સિજદહ કરનેવાલે હૈં ઔર અલ્લાહકે ફઝ્લ ઔર રઝામંદીકી જુસ્તજૂમેં લગે હૂએ હૈં. ઉન્કી અબ્દિય્યતકે આષાર બ-વજ્હે તા'ષીર ઉન્કે સિજદહકે ઉન્કે ચેહરોં પર નુમાયાં હૈં. યહ ઉન્કે અવ્સાફ તવ્રૈતમેં હૈં ઔર ઈન્જીલમેં ઉન્કી યહ મિષાલ ઝિક્ર કી હે કે જૈસે ખેતી કે ઉસને અવ્વલ અપની સૂઈ નિકાલી, ફિર ઉસને અપની સૂઈકો કવી કિયા, (યા'ની વહ ખેતી મોટી હૂઈ) ફિર વહ ખેતી ઔર મોટી હૂઈ, ફિર અપને તના' પર સીધી ખળી હૂઈ કે કિસાનોંકો ભલી મા'લૂમ હોને લગી (ઈસી તરહ સહાબા રદિ.મેં અવ્વલ ઝો'ફ થા, ફિર રોઝાનહ કુવ્વત બળ્હતી ગઈ ઔર અલ્લાહ તઆલાને સહાબા (રદિ.)કો ઈસ લિએ યહ નશો-નુમા દિયા) તાકે ઉનસે કાફિરોંકો હસદમેં જલાવે ઔર આખિરતમેં અલ્લાહ તઆલાને ઉન સાહિબોંસે જો કે ઈમાન લાએ ઔર નેક કામ કર રહે હૈં, મગ્ફિરત ઔર અજ્રે અઝીમકા વા'દા કર રખ્ખા હે."

યહ તર્જમા ઉસ સૂરતમેં હે કે તવ્રાત પર આયત હો ઔર આયતકે

ફર્કસે તર્જમામેં ભી ફર્ક હો જાએગા, જો તફાસીરસે મા'લૂમ હો સકતા હે. ઈસી સૂરહમેં દૂસરી જગા ઈરશાદ હે:

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ يُبَايِعُوْنَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيْبًا ۝ وَّمَغَانِمَ كَثِيْرَةً يَّاْخُذُوْنَهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۝

તર્જમા: "તહ્કીક, અલ્લાહ તઆલા ઉન મુસલમાનોંસે (જોકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હમસફર હૈં) ખૂશ હુવા, જબકે યહ લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરખ્તકે નીચે બયૂઅત કર રહે થે ઔર ઉન્કે દિલોંમેં જો કુછ (ઈખ્લાસ ઔર અઝ્મ) થા, અલ્લાહ તઆલાકો વહ ભી મા'લૂમ થા ઔર અલ્લાહ તઆલાને ઉન્કે દિલમેં ઈત્મીનાન પયૂદા કર દિયા થા ઔર ઉન્કો એક લગતે હાથ ફતહ ભી દે દી (મુરાદ ઈસસે ફત્હે ખયૂબર હે, જો ઉસકે કરીબ હી હૂઈ) ઔર બહુત સી ગનીમતેં ભી દીં ઔર અલ્લાહ તઆલા બળા ઝબરદસ્ત, હિકમત વાલા હે."

યહી વહ બયૂઅત હે, જિસકો 'બયૂઅતુશ્શજરહ' કહા જાતા હે. અખીર બાબકે કિસ્સા નમ્બર ચારમે ઈસકા ઝિક્ર ગુઝર ચુકા હે. સહાબા (રદિ.)કે બારેમેં એક જગા ઈરશાદે ખુદાવંદી હે:

رِجَالٌ صَدَقُوْا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضٰى نَحْبَهٗ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوْا تَبْدِيْلًا ۝

તર્જમા: "ઉન મુઅ્મિનીનમેં ઐસે લોગ હૈં કે ઉન્હોંને જિસ બાતકા અલ્લાહસે અહ્દ કિયા થા, ઉસમેં સચ્ચે ઉતરે. ફિર ઉનમેંસે બા'ઝ તો ઐસે હૈં, જો અપની નઝર પૂરી કર ચુકે (યા'ની શહીદ હો ચુકે) ઔર બા'ઝ ઉનમેં ઉસકે મુશ્તાક (મુન્તઝિર હૈં, અભી શહીદ નહીં હૂએ) ઔર અપને ઈરાદામેં કોઈ તગય્યુરો-તબદુલ નહીં કિયા."

એક જગા ઈરશાદે ખુદાવંદી હે:

وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ بِاِحْسَانٍ رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝

તર્જમા: "ઔર જો મુહાજિરીનો-અન્સાર (ઈમાન લાનેમેં સબ ઉમ્મતસે) મુકદ્દમ હૈં ઔર જિતને લોગ ઈખ્લાસકે સાથ ઉન્કે પેરૂ હૈં, અલ્લાહ તઆલા ઉન સબસે રાઝી હુવા ઔર વહ સબ અલ્લાહસે રાઝી હૂએ ઔર અલ્લાહ તઆલાને ઉન્કે લિએ ઐસે બાગ તય્યાર કર રખ્ખે હૈં, જિન્કે નીચે નહ્રેં જારી

હોંગી, જિનમેં વહ હમેશા હમેશા રહેંગે ઔર યહ બળી કામ્યાબી હે".

ઈન આયાતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને સહાબા (રદિ.)કી તા'રીફ ઔર ઉનસે ખૂશ્નૂદીકા ઈઝ્હાર ફરમાયા હે, ઈસી તરહ અહાદીષમેં ભી બહુત કષ્રતસે ફઝાઈલ વારિદ હૂએ હૈં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેરે બા'દ અબૂબક્ર-ઉમરકા ઈક્તિદા કિયા કરો. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે મેરે સહાબા (રદિ.) સિતારોંકી તરહ હૈં, જિસકા ઈત્તિબાઅ્ કરોગે હિદાયત પાઓગે. મુહદ્દિષીનકો ઈસ હદીષમેં કલામ હે ઔર ઈસી વજહસે કાઝી અયાઝ (રહ.) પર ઉસકે ઝિક્ર કરનેમેં એ'તિરાઝ હે, મગર મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે મુમકિન હે કે તઅદ્દુદે તુરુકકી વજહસે ઉન્કે નઝદીક કાબિલે એ'તિબાર હો યા ફઝાઈલમેં હોનેકી વજહસે ઝિક્ર કિયા હો. (ક્યૂંકે ફઝાઈલમેં મા'મૂલી ઝો'ફકી રિવાયતેં ઝિક્ર કર દી જાતી હૈં.) હઝરત અનસ (રદિ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેરે સહાબા (રદિ.)કી મિષાલ ખાનેમેં નમકકી સી હે કે ખાના બગૈર નમકકે અછ્છા નહીં હો સકતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ભી ઈરશાદ હે કે અલ્લાહસે મેરે સહાબા (રદિ.)કે બારેમેં ડરો, ઉન્કો મલામતકા નિશાના ન બનાઓ. જો શખ્સ ઉનસે મુહબ્બત રખતા હે, મેરી મુહબ્બતકી વજહસે ઉનસે મુહબ્બત રખતા હે ઔર જો ઉનસે બુગ્ઝ રખતા હે, વહ મેરે બુગ્ઝકી વજહસે બુગ્ઝ રખતા હે. જો શખ્સ ઉન્કો અઝિય્યત દે, ઉસને મુઝકો અઝિય્યત દી ઔર જિસને મુઝકો અઝિય્યત દી, ઉસને અલ્લાહકો અઝિય્યત દી ઔર જો શખ્સ અલ્લાહકો અઝિય્યત દેતા હે, કરીબ હે કે પકળમેં આ જાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ભી ઈરશાદ હે કે મેરે સહાબા (રદિ.)કો ગાલિયાં ન દિયા કરો. અગર તુમમેંસે કોઈ શખ્સ ઉહદકે પહાળકી બરાબર સોના ખર્ચ કરે તો વહ ષવાબકે એ'તિબારસે સહાબા (રદિ.)કે એક મુદ યા આધે મુદકે બરાબર ભી નહીં હો સકતા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ સહાબા (રદ.)કો ગાલિયાં દે, ઉસ પર અલ્લાહકી લા'નત ઔર ફરિશ્તોંકી લા'નત ઔર તમામ આદમિયોંકી લા'નત. ન ઉસકા ફર્ઝ મકબૂલ હે, ન નફલ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ તઆલાને અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામકે અલાવા તમામ મખ્લૂકમેંસે મેરે સહાબા (રદિ.)કો છાંટા હે ઔર ઉનમેંસે ચારકો મુમતાઝ કિયા હે: અબૂબક્ર રદિ., ઉમર રદિ., ઉષ્માન રદિ., અલી રદિ., ઈન્કો મેરે સબ સહાબા (રદિ.)સે અફઝલ કરાર દિયા. અય્યૂબ સખ્તિયાની (રહ.) કેહતે હૈં કે જિસ શખ્સને અબૂબક્ર (રદિ.)સે મુહબ્બત કી, ઉસને દીનકો સીધા કિયા ઔર જિસને ઉમર (રદિ.)સે મુહબ્બત કી, ઉસને દીનકે વાઝિહ રાસ્તેકો પા લિયા ઔર જિસને

ઉષ્માન (રદિ.)સે મુહબ્બત કી, વહ અલ્લાહકે નૂરકે સાથ મુનવ્વર હુવા ઔર જિસને અલી (રદિ.)સે મુહબ્બત કી ઉસને દીનકી મઝબૂત રસ્સીકો પકળ લિયા. જો સહાબા (રદિ.)કી તા'રીફ કરતા હે, વહ નિફાકસે બરી હે ઔર જો સહાબા (રદિ.)કી બેઅદબી કરતા હે, વહ બિદઅતી, મુનાફિક, સુન્નતકા મુખાલિફ હે. મુઝે અંદેશા હે કે ઉસકા કોઈ અમલ કબૂલ ન હો, યહાં તક કે ઈન સબકો મહબૂબ રખ્ખે ઔર ઈન્કી તરફસે દિલ સાફ હો. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અય લોગો! મેં અબૂબક્ર (રદિ.)સે ખૂશ હૂં, તુમ લોગ ઉન્કા મરતબા પેહચાનો. મેં ઉમર (રદિ.)-સે, અલી (રદિ.)સે, ઉષ્માન (રદિ.)સે, તલ્હા (રદિ.)સે, ઝુબૈર (રદિ.)સે, સઅદ (રદિ.)સે, સઈદ (રદિ.)સે, અબ્દુર્રહ્માન ઈબ્ને ઔફ (રદિ.)સે, અબૂ ઉબયદહ (રદિ.)સે ખૂશ હૂં. તુમ લોગ ઉન્કા મરતબા પેહચાનો. અય લોગો! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને બદ્રકી લળાઈમેં શરીક હોને વાલોંકી ઔર હુદયૂબિય્યહમેં શરીક હોને વાલોંકી મગફિરત ફરમા દી. તુમ મેરે સહાબા (રદિ.)કે બારેમેં મેરી રિઆયત કિયા કરો ઔર ઉન લોગોંકે બારેમેં જિન્કી બેટિયાં મેરે નિકાહમેં હૈં યા મેરી બેટિયાં ઉન્કે નિકાહમેં હૈં. ઐસા ન હો કે યહ લોગ કિયામતમેં તુમસે કિસી કિસમકે ઝુલ્મકા મુતાલબા કરેં કે વહ મુઆફ નહીં કિયા જાએગા. એક જગા ઈરશાદ હે કે મેરે સહાબા (રદિ.) ઔર મેરે દામાદોંમેં મેરી રિઆયત કિયા કરો. જો શખ્સ ઉન્કે બારેમેં મેરી રિઆયત કરેગા, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ દુન્યા વ આખિરતમેં ઉસકી હિફાઝત ફરમાએંગે ઔર જો ઉન્કે બારેમેં મેરી રિઆયત ન કરેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસસે બરી હૈં ઔર જિસસે અલ્લાહ તઆલા બરી હૈં, ક્યા બઈદ હે કે કિસી ગિરિફ્તમેં આ જાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહ ભી નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ સહાબા (રદિ.)કે બારેમેં મેરી રિઆયત કરેગા, મેં કિયામતકે દિન ઉસકા મુહાફિઝ હૂંગા. એક જગા ઈરશાદ હે કે જો મેરે સહાબા (રદિ.)કે બારેમેં મેરી રિઆયત રખ્ખેગા, વહ મેરે પાસ હૌઝે કવ્ષર પર પહુંચ સકેગા ઔર જો ઉન્કે બારેમેં મેરી રિઆયત ન કરેગા, વહ મેરે પાસ હૌઝ તક નહીં પહુંચ સકેગા ઔર મુઝે દૂર હી સે દેખેગા. સહલ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.)કી તા'ઝીમ ન કરે વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી પર ઈમાન નહીં લાયા. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફો-ફઝ્લસે અપની ગિરિફ્તસે ઔર અપને મહબૂબ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈતાબસે મુઝકો ઔર મેરે દોસ્તોંકો, મેરે મુહસિનોંકો મહફૂઝ રખ્ખે ઔર ઉન હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અનહુમ અજ્મઈનકી મુહબ્બતસે હમારે દિલોંકો ભર દે, આમીન બિરહ્મતિ-ક યા અરહમર્રાહિમીન!

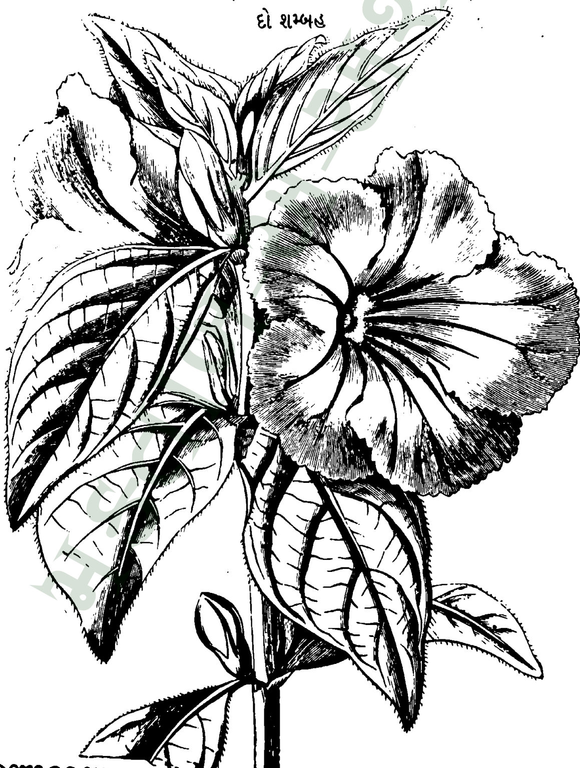
વ આખિરુ દઅ્વાના અનિલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમી-ન,વસ્સલાતુ વ સ્સલામુલ્ અતમ્માનિલ્ અક્મલાનિ અલા સય્યિદિલ્ મુર્સલી-ન વ અલા આલિહી વ અસ્હાબિહિત્તય્યિબી-ન ત્તાહિરી-ન વ અલા અત્બાઈહી વ અત્બાઈહિમ હ-મલતિદ્દીનિલ્ મતીન.

ઝકરિય્યા, ઉફિ-ય અન્હુ, કાંધલવી

મુકીમઃ મદ્રસા મઝાહિરે ઉલૂમ, સહારનપૂર

૧૨, શવ્વાલ સન હિજરી ૧૩૫૭

દો શમ્બહ

قَدۡ اَفۡلَحَ الۡمُؤۡمِنُوۡنَ الَّذِيۡنَ هُمۡ فِىۡ صَلَاتِهِمۡ خَاشِعُوۡنَ

બેશક, ફલાહ ઔર કામ્યાબીકો પહુંચ ગએ વહ લોગ જો
અપની નમાઝકો ખુશૂઅ્સે પળ્હનેવાલે હૈં.

~ શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

જિસમેં....

હઝરત મવલાના હાફિઝ અલ્હાજ મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. નવ્વરલ્લાહુ મર્કદ-હૂકે ઈર્શાદસે હઝરત મવલાના હાફિઝ અલ્હાજ મુહદ્દિષ મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.)ને વહ હદીષેં જમા'ફરમાઈ હૈં, જિનમેં નમાઝ પળ્હનેકી ફઝીલત, નમાઝ છોળનેકા અઝાબ, જમાઅતકે ષવાબ ઔર ઉસકે તર્કકી સઝાએં આઈ હૈં. હર મઝમૂનકે મુનાસિબ બુઝુર્ગોંકે ઝૌક, શૌકકે વાકિઆત ભી દર્જ ફરમાએ હૈં.

લિપ્યંતર : જનાબ અબ્દુલ કાદિર ફાતીવાલા (વલસાડ)

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ-૩૯૨૧૬૨ તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત) INDIA

ફેહરિસ્તે મઝામીન

ખુત્બહ વ તમ્હીદ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

نَحْمَدُهٗ وَنَشْكُرُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَاَتْبَاعِ الْحُمَاةِ لِلدِّيْنِ الْقَوِيْمِ وَبَعْدُ فَهٰذِهٖ اَرْبَعُوْنَةٌ فِيْ فَضَائِلِ الصَّلٰوةِ جَمَعْتُهَا اِمْتِثَالًا لِاَمْرِ عَمِّيْ وَصِنْوِ اَبِيْ رَقَاهُ اللّٰهُ اِلَى الْمَرَاتِبِ الْعُلْيَا وَوَفَّقَنِيْ وَاِيَّاهُ لِمَا يُحِبُّ وَيَرْضٰى.

اَمَّا بَعْدُ

ઈસ ઝમાનહમેં દીનકી તરફસે જિતની બેતવજ્જુહી ઔર બેઈલ્તિફાતી કી જા રહી હે, વહ મુહતાજે બયાન નહીં. હતાકે અહમતરીન ઈબાદત નમાઝ જો બિલઈત્તિફાક સબકે નઝદીક ઈમાનકે બા'દ તમામ ફરાઈઝ પર મુકદ્દમ હે ઔર કિયામતમેં સબસે અવ્વલ ઈસીકા મુતાલબહ હોગા, ઈસસે ભી નિહાયત ગફલત ઔર લા પરવાહી હે. ઈસસે બળ્હકર યહ કે દીનકી તરફ મુતવજ્જેહ કરનેવાલી કોઈ આવાઝ કાનોં તક નહીં પહૂંચતી. તબ્લીગકી કોઈ સૂરત બારઆવર નહીં હોતી. તજરુબહસે યહ બાત ખ્યાલમેં આઈ હે કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક ઈરશાદાત લોગોં તક પહુંચાનેકી સઈ કી જાએ. અગરચે ઈસમેં ભી જો મુઝાહમતેં હાઈલ હૈં વહ ભી મુઝ સે બેબઝાઅતકે લિએ કાફી હે. તા-હમ ઉમ્મીદ યહ હે કે જો લોગ ખાલીયુઝ્ઝહન હૈં ઔર દીનકા મુકાબલા નહીં કરતે હૈં યહ પાક અલ્ફાઝ ઈન્શાઅલ્લાહુ તઆલા ઉન પર ઝરૂર અષર કરેંગે ઔર કલામ વ સાહિબે કલામકી બરકતસે નફા'કી તવક્કુઅ હે. નીઝ દૂસરે દોસ્તોંકી ઈસમેં કામ્યાબીકી ઉમ્મીદેં ઝિયાદહ હૈં. જિન્કી વજહસે મુખ્લિસીનકા ઈસરાર ભી હે. ઈસ લિએ ઈસ રિસાલહમેં સિર્ફ નમાઝકે મુતઅલ્લિક ચંદ અહાદીષકા તર્જમા પેશ કરતા હૂં. ચૂંકે નફ્સે તબ્લીગકે મુતઅલ્લિક બંદએ નાચીઝકા એક

મઝમૂન રિસાલહ 'ફઝાઈલે તબ્લીગ'કે નામસે શાઈઅ્ હો ચુકા હે, ઈસ વજહસે ઈસકો સિલસિલએ તબ્લીગકા નમ્બર-૨ કરાર દે કર ફઝાઈલે નમાઝકે સાથ મવસૂમ કરતા હૂં.

વમા તવફીકી ઈલ્લા બિલ્લાહિ અલયહિ તવક્કલતુ વ ઈલયહિ ઉનીબ.

નમાઝકે બારેમેં તીન કિસમકે હઝરાત આમ તૌરસે પાએ જાતે હૈં. એક જમાઅત વહ હે જો સિરેસે નમાઝહીકી પરવાહ નહીં કરતી, દૂસરા ગિરોહ વહ હે જો નમાઝ તો પળ્હતા હે, મગર જમાઅતકા ઈહ્તિમામ નહીં કરતા. તીસરે વહ લોગ હૈં જો નમાઝ ભી પળ્હતે હૈં ઔર જમાઅતકા ભી ઈહ્તિમામ કરતે હૈં, મગર લાપરવાહી ઔર બુરી તરહસે પળ્હતે હૈં. ઈસ લિએ ઈસ રિસાલહમેં તીનોં મઝામીનકી મુનાસબતસે તીન બાબ ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં ઔર હર બાબમેં નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક ઈરશાદાત ઔર ઉન્કા તર્જમા પેશ કર દિયા હે, મગર તર્જમામેં વઝાહત ઔર સહૂલતકા લિહાઝ કિયા હે. લફ્ઝી તર્જમાકી ઝિયાદહ રિઆયત નહીં કી. નીઝ ચૂંકે નમાઝકી તબ્લીગ કરનેવાલે અક્ષર અહલે ઈલ્મ ભી હોતે હૈં, ઈસ લિએ હદીષકા હવાલા ઔર ઉસકે મુતઅલ્લિક જો મઝામીન અહ્લે ઈલ્મસે તઅલ્લુક રખતે થે, વહ અરબીમેં લિખ દીએ ગએ હૈં કે અવામકો ઉનસે કુછ ફાઈદા નહીં હે ઔર તબ્લીગ કરનેવાલે હઝરાતકો બસા અવકાત ઝરૂરત પળ જાતી હે ઔર તર્જમા વ ફવાઈદ વગયરહ ઉર્દૂમેં લિખ દીએ ગએ હૈં.

બાબે અવ્વલ

નમાઝકી અહમિય્યતકે બયાનમેં

ઈસ બાબમેં દો ફસ્લેં હૈં. ફસ્લે અવ્વલમેં નમાઝકી ફઝીલતકા બયાન હે ઔર દૂસરી ફસ્લમેં નમાઝકે છોડને પર જો વઈદ ઔર ઈતાબ હદીષમેં આયા હે ઉસકા બયાન હે.

ફસ્લે અવ્વલ
નમાઝકી ફઝીલતકે બયાનમેં

ઈસ્લામકી પાંચ બુન્યાદી ચીઝેં

(۱) عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلٰى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَاءِ الزَّكٰوةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ (متفق علیہ) وقال المنذری فی الترغیب رواہ البخاری ومسلم وغیرھما عن غیر واحد من الصحابة۔

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમા નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે ઈસ્લામકી બુન્યાદ પાંચ સુતૂનોં પર હે. સબસે અવ્વલ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ-કી ગવાહી દેના. યા'ની ઈસ બાતકા ઈક્રાર કરના કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં. ઉસકે બા'દ નમાઝકો કાઈમ કરના, ઝકાત અદા

કરના, હજ કરના, રમઝાનુલ
મુબારકકે રોઝે રખના.

ફાઈદા:

યહ પાંચોં ચીઝેં ઈમાનકે બળે ઉસૂલ ઔર અહમ અરકાન હૈં. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ પાક હદીષમેં બ-તોર મિષાલકે ઈસ્લામકો એક ખય્મહકે સાથ તશ્બીહ દી હે, જો પાંચ સુતૂનોં પર કાઈમ હોતા હે. પસ કલિમએ શહાદત ખય્મહકી દરમિયાની લકળીકી તરહ હે ઔર બકિય્યહ ચારોં અરકાન બ-મન્ઝિલહ ઉન ચાર સુતૂનોંકે હૈં જો ચારોં કોનોં પર હોં. અગર દરમિયાની લકળી ન હો તો ખય્મહ ખળા હો હી નહીં સકતા ઔર અગર યહ લકળી મવજૂદ હો ઔર ચારોં તરફકે કોનોંમેં કોઈસી લકળી ન હો તો ખય્મહ કાઈમ તો હો જાએગા, લેકિન જોનસે કોનેકી લકળી નહીં હોગી વહ જાનિબ નાકિસ ઔર ગિરી હૂઈ હોગી.

ઈસ પાક ઈરશાદકે બા'દ અબ હમ લોગોંકો અપની હાલત પર ખૂદ હી ગૌર કર લેના ચાહિએ કે ઈસ્લામકે ઈસ ખય્મહકો હમને કિસ દર્જહ તક કાઈમ કર રખ્ખા હે ઔર ઈસ્લામકા કૌનસા રુક્ન ઐસા હે જિસકો હમને પૂરે તોર પર સંભાલ રખ્ખા હે. ઈસ્લામકે યહ પાંચોં અરકાન નિહાયત અહમ હૈં. હત્તા કે ઈસ્લામકી બુન્યાદ ઈન્હીંકો કરાર દિયા ગયા હે ઔર એક મુસલમાનકે લિએ બ-હેષિયત મુસલમાન હોનેકે ઈન સબકા ઈહ્તિમામ નિહાયત ઝરૂરી હે, મગર ઈમાનકે બા'દ સબસે અહમ ચીઝ નમાઝ હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરયાફત કિયા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે યહાં સબસે ઝિયાદા મહબૂબ અમલ કોનસા હે? ઈરશાદ ફરમાયા કે નમાઝ. મેંને અર્ઝ કિયા કે ઈસકે બા'દ ક્યા હે? ઈરશાદ ફરમાયા કે વાલિદૈનકે સાથ હુસ્ને સુલૂક. મેંને અર્ઝ કિયાઃ ઈસકે બા'દ કોનસા હે? ઈરશાદ ફરમાયાઃ જિહાદ.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસ હદીષમેં ઉલમાકે ઈસ કૌલકી દલીલ હે કે ઈમાનકે બા'દ સબસે મુકદ્દમ નમાઝ હે. ઈસકી તાઈદ ઈસ હદીષે સહીહસે ભી હોતી હે, જિસમેં ઈરશાદ હેઃ

'અસ્સલાતુ ખૈરુ મવઝૂઈન'

યા'ની બેહતરીન અમલ જો અલ્લાહ તઆલાને બંદોંકે લિએ મુકર્રર ફરમાયા વહ નમાઝ હે.

ઔર અહાદીષમેં કષ્રતસે યહ મઝમૂન સાફ ઔર સહીહ હદીષોંમેં નક્લ કિયા ગયા કે તુમ્હારે આ'માલમેં સબસે બેહતર અમલ નમાઝ હે. ચુનાંચે જામિઅ્ સગીરમેં હઝરત ષવબાન, ઈબ્ને અમ્ર, સલ્મહ, અબૂ ઉમામહ, ઉબાદહ

રદિયલ્લાહુ અન્હુમ પાંચ સહાબા (રદિ.)સે યહ હદીષ નકૂલ કી ગઈ હે ઔર હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ વ અનસ (રદિ.)સે અપને વક્ત પર નમાઝકા પઢના અફઝલતરીન અમલ નકૂલ કિયા ગયા હે. (જામિઉસ્સગીર) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ઔર ઉમ્મે ફર્વહ (રદિ.)સે અવ્વલ વક્ત નમાઝ પઢના નકૂલ કિયા ગયા હે. મકસદ સબકા કરીબ હી કરીબ હે.

ગુનાહોંકે લિએ નમાઝ ઐસી હે જૈસે દરખ્તોંકે પત્તોંકે લિએ મોસમે ખિઝાં

(۲) عَنْ اَبِیْ ذَرٍّ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ خَرَجَ فِی الشِّتَاءِ وَالْوَرَقُ یَتَہَافَتُ فَاَخَذَ بِغُصْنٍ مِّنْ شَجَرَۃٍ قَالَ فَجَعَلَ ذٰلِکَ الْوَرَقُ یَتَہَافَتُ فَقَالَ یَا اَبَا ذَرٍّ قُلْتُ لَبَّیْکَ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ قَالَ اِنَّ الْعَبْدَ الْمُسْلِمَ لَیُصَلِّی الصَّلٰوۃَ یُرِیْدُ بِہَا وَجْہَ اللّٰہِ فَتَہَافَتُ عَنْہُ ذُنُوْبُہٗ کَمَا تَہَافَتُ ہٰذَا الْوَرَقُ عَنْ ہٰذِہِ الشَّجَرَۃِ (رواہ احمد باسناد حسن کذا فی الترغیب)

(૨) હઝરત અબૂઝર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા નબીએ અકૂરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સર્દીકી મોસમમેં બાહર તશરીફ લાએ ઔર પત્તે દરખ્તોં પરસે ગિર રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક દરખ્તકી ટહ્‌ની હાથમેં લી. ઉસકે પત્તે ઔર ભી ગિરને લગે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ અય અબૂઝર! મુસલમાન બંદા જબ ઈખ્લાસસે અલ્લાહકે લિએ નમાઝ પઢતા હે તો ઉસસે ઉસકે ગુનાહ ઐસે હી ગિરતે હૈં, જૈસે યહ પત્તે દરખ્તસે ગિર રહે હૈં.

ફાઈદા:

સર્દીકે મોસમમેં દરખ્તોંકે પત્તે ઐસી કષ્રતસે ગિરતે હૈં કે બા'ઝ દરખ્તોં પર એક ભી પત્તા નહીં રહતા. નબીએ અકૂરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ હે કે ઈખ્લાસસે નમાઝ પઢનેકા અષર ભી યહી હે કે ઉસકે સારે ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં, એક ભી નહીં રહતા.

કબીરહ ગુનાહોંકે લિએ તવબાકી ઝરૂરત

મગર એક બાત કાબિલે લિહાઝ હે. ઉલમાકી તહકીક, આયાતે કુર્આનિય્યહ

ઔર અહાદીષે નબવિય્યહકી વજહસે યહ હે કે નમાઝ વગયરહ ઈબાદાતસે સિર્ફ ગુનાહે સગીરહ મુઆફ હોતે હૈં, કબીરહ ગુનાહ બગૈર તવ્બાકે મુઆફ નહીં હોતા, ઈસ લિએ નમાઝકે સાથ તવ્બા વ ઈસ્તિગ્ફારકા ઈહ્તિમામ ભી કરના ચાહિએ, ઈસસે ગાફિલ ન હોના ચાહિએ. અલબત્તા હક તઆલા શાનુહૂ અપને ફઝલસે કિસીકે કબીરહ ગુનાહ ભી મુઆફ ફરમાદેં તો દૂસરી બાત હે.

(૩) عَنْ اَبِيْ عُثْمَانَ قَالَ كُنْتُ مَعَ سَلْمَانَ تَحْتَ شَجَرَةٍ فَاَخَذَ غُصْنًا مِّنْهَا يَابِسًا فَهَزَّهٗ حَتّٰى تَحَاتَّ وَرَقُهٗ ثُمَّ قَالَ يَا اَبَا عُثْمَانَ اَلَا تَسْئَلُنِيْ لِمَ اَفْعَلُ هٰذَا قُلْتُ لِمَ تَفْعَلُهٗ قَالَ هٰكَذَا فَعَلَ بِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَنَا مَعَهٗ تَحْتَ الشَّجَرَةِ وَاَخَذَ مِنْهَا غُصْنًا يَابِسًا فَهَزَّهٗ حَتّٰى تَحَاتَّ وَرَقُهٗ فَقَالَ يَا سَلْمَانُ اَلَا تَسْئَلُنِيْ لِمَ اَفْعَلُ هٰذَا قُلْتُ وَلِمَ تَفْعَلُهٗ قَالَ اِنَّ الْمُسْلِمَ اِذَا تَوَضَّاَ فَاَحْسَنَ الْوُضُوْءَ ثُمَّ صَلَّى الصَّلَوٰتِ الْخَمْسَ تَحَاتَّتْ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاتَّ هٰذَا الْوَرَقُ وَقَالَ اَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِيْنَ (رواه احمد والنسائي والطبراني)

(૩) અબૂ ઉષ્માન (રદિ.) કહતે હૈં કે મેં હઝરત સલમાન રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે સાથ એક દરખ્તકે નીચે થા. ઉન્હોંને ઉસ દરખ્તકી એક ખુશ્ક ટહ્‌ની પકળ કર ઉસકો હરકત દી, જિસસે ઉસકે પત્તે ગિર ગએ. ફિર મુઝે કહને લગે કે, અબૂઉષ્માન! તુમને મુઝસે યહ ન પૂછા કે મૈંને યહ ક્યૂં કિયા? મૈંને કહા, બતા દીજિએ ક્યૂં કિયા? ઉન્હોંને કહા કે મૈં એક દફા' નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ એક દરખ્તકે નીચે થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ભી દરખ્તકી એક ખુશ્ક ટહ્‌ની પકળકર ઈસી તરહ કિયા થા, જિસસે ઉસ ટહનીકે પત્તે ઝળ ગએ થે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા થા કે, સલમાન! પૂછતે નહીં કે મૈંને ઈસ તરહ ક્યૂં કિયા(મૈંને અર્ઝ કિયા: બતા દીજિએ, ક્યૂં કિયા) આપને ઈરશાદ ફરમાયા થા કે, જબ મુસલમાન અછ્‌છી તરહસે વુઝૂ કરતા હે, ફિર પાંચોં નમાઝેં પળ્હતા હે તો ઉસકી ખતાએં ઉસસે ઐસી હી ગિર જાતી હૈં, જૈસે યહ પત્તે ગિરતે હૈં. ફિર આપ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને

اَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ

· તિલાવત ફરમાઈ, જિસકા તર્જમા યહ હે કે :

'કાઈમ કર નમાઝ કો દિનકે દોનોં સિરોંમેં ઔર રાતકે કુછ હિસ્સોંમેં. બેશક, નેકિયાં દૂર કર દેતી હૈં ગુનાહોંકો, યહ નસીહત હે નસીહત માનનેવાલોંકે લિએ.'

ફાઈદા:

હઝરત સલમાન (રદિ.)ને જો અમલ કરકે દિખલાયા, યહ સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે તઅલ્લુકકી અદના મિષાલ હે. જબ કિસી શખ્સકો કિસીસે ઈશ્ક હોતા હે, ઉસકી હર અદા ભાતી હે ઔર ઈસી તરહ હર કામકે કરનેકો જી ચાહા કરતા હે, જિસ તરહ મહબૂબકો કરતે દેખતા હે. જો લોગ મુહબ્બતકા ઝાઈકહ ચખ ચુકે હૈં, વહ ઈસ હકીકતસે અચ્છી તરહ વાકિફ હૈં. ઈસી તરહ સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાત નક્લ કરનેમેં અક્ષર ઉન અફ્આલકી ભી નક્લ કરતે થે, જો ઉસ ઈરશાદકે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કિએ થે.

નમાઝકા ઈહ્તિમામ ઔર ઈસકી વજહસે ગુનાહોંકા મુઆફ હોના જિસ કષ્રતસે રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિયા ગયા હે, ઉસકા ઈહાતા દુશ્વાર હે. પેહલે ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે. ઉલમાને ઈસકો સગીરહ ગુનાહોંકે સાથ મખ્સૂસ કિયા હે. જૈસા પેહલે મા'લૂમ હો ચુકા, મગર અહાદીષમેં સગીરહ-કબીરહકી કુછ કૈદ નહીં હે, મુતલક ગુનાહોંકા ઝિક્ર હે.

મેરે વાલિદ સાહિબ રહમતુલ્લાહિ અલય્હને તા'લીમકે વક્ત ઈસકી દો વજૂહેં ઈરશાદ ફરમાઈ થીં. એક યહ કે મુસલમાનકી શાનસે યહ બઈદ હે કે ઉસકે ઝિમ્મહ કોઈ કબીરહ હો. અવ્વલન્ તો ઉસસે ગુનાહે કબીરહકા સાદિર હોના હી મુશ્કિલ હે ઔર અગર હો ભી ગયા તો બગૈર તવ્બાકે ઉસકો ચેન આના મુશ્કિલ હે. મુસલમાનકી મુસલમાની શાનકા મુક્તઝા યહ હે કે જબ ઉસસે કબીરહ સાદિર હો જાએ તો ઈતને રો-પીટ કર ઉસકો ધો ન લે, ઉસકો ચેન ન આએ. અલબત્તા સગીરહ ગુનાહ ઐસે હૈં કે ઉન્કી તરફ બસા અવ્કાત ઈલ્તિફાત નહીં હોતા હે ઔર ઝિમ્મહ પર રહ જાતે હૈં, જો નમાઝ વગયરહસે મુઆફ હો જાતે હૈં. દૂસરી વજહ યહ હે કે જો શખ્સ ઈખ્લાસસે નમાઝ પળ્હેગા ઔર આદાબો - મુસ્તહબ્બાતકી રિઆયત રખ્ખેગા, વહ ખૂદ હી ન મા'લૂમ કિતની મર્તબહ તવ્બા-ઈસ્તિગ્ફાર કરેગા ઔર નમાઝમેં 'અત્તહિય્યાત'કી અખીર દુઆ: 'અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઝલમ્તુ નફસી... (અખીર

તક)' મેં તો તવ્બા વ ઈસ્તિગફાર ખૂદ હી મવજૂદ હે. ઈન રિવાયાતમેં વુઝૂકો ભી અછ્છી તરહસે કરનેકા હુક્મ હે, જિસકા મતલબ યહ હે કે ઉસકે આદાબ ઔર મુસ્તહબ્બાતકી તહકીક કરકે ઉન્કા ઈહ્તિમામ કરે.

મિસ્વાક:

મષલન્ એક સુન્નત ઉસકી મિસ્વાક હી હે, જિસકી તરફ આમ તોર પર બે તવજ્જુહી હે. હાલાંકે હદીષમેં વારિદ હે કે જો નમાઝ મિસ્વાક કરકે પળ્હી જાએ વહ ઉસ નમાઝસે જો બિલા મિસ્વાક પળ્હી જાએ, સત્તર (૭૦) દર્જહ અફઝલ હે. એક હદીષમેં વારિદ હે કે મિસ્વાકકા ઈહ્તિમામ કિયા કરો. ઈસમેં દસ (૧૦) ફાઈદે હૈં. ૧. મુંહકો સાફ કરતી હે. ૨. અલ્લાહકી રઝાકા સબબ હે. ૩. શયતાનકો ગુસ્સા દિલાતી હે. ૪. મિસ્વાક કરનેવાલેકો અલ્લાહ તઆલા મહબૂબ રખતે હૈં. ૫. ફરિશ્તે મહબૂબ રખતે હૈં. ૬. મસૂળ્હોંકો કુવ્વત દેતી હે. ૭. બલ્ગમકો કતઅ્ કરતી હે. ૮. મુંહમેં ખૂશ્બૂ પય્દા કરતી હે. ૯. સફરાકો દૂર કરતી હે. ૧૦. નિગાહકો તેઝ કરતી હે. ૧૧. મુંહકી બદબૂકો ઝાઈલ કરતી હે ઔર ઈન સબકે અલાવહ યહ હે કે સુન્નત હે. (રિસાલએ ફઝાઈલે મિસ્વાક).

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે મિસ્વાકકે ઈહ્તિમામમેં સત્તર (૭૦) ફાઈદે હૈં, જિનમેંસે એક યહ હે કે મરતે વક્ત કલિમએ શહાદત પળ્હના નસીબ હોતા હે ઔર ઈસકે બિલમુકાબિલ અફયૂન ખાનેમેં સત્તર મઝર્રતેં હૈં, જિનમેંસે એક યહ હે કે મરતે વક્ત કલિમહ યાદ નહીં આતા. અછ્છી તરહ વુઝૂ કરનેકે ફઝાઈલ અહાદીષમેં બળી કષ્રતસે આએ હૈં. વુઝૂકે આ'ઝાઅ્ કિયામતમેં રોશન ઔર ચમકદાર હોંગે ઔર ઈસસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફવ્રન અપને ઉમ્મતીકો પેહચાન જાએંગે.

ગુનાહોંકે ધોનેમેં નમાઝ એક ચલતી હૂઈ નહરકી તરહ હે

(۴) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اَرَأَيْتُمْ لَوْ اَنَّ نَهْرًا بِبَابِ اَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيْهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ هَلْ يَبْقٰى مِنْ دَرَنِهٖ شَىْءٌ قَالُوْا لَا يَبْقٰى مِنْ دَرَنِهٖ شَىْءٌ قَالَ فَكَذٰلِكَ مَثَلُ الصَّلَوٰتِ الْخَمْسِ

(૪) હઝરત અબૂહુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મર્તબા ઈરશાદ ફરમાયા: બતાઓ, અગર કિસી શખ્સકે દરવાઝા પર એક નહર જારી હો, જિસમેં વહ પાંચ મર્તબા

يَمْحُو اللهُ بِهِنَّ الْخَطَايَا رواه البخاري ومسلم والترمذى والنسائى ورواه ابن ماجة من حديث عثمانؓ كذا فى الترغيب۔

(۴/۲) عَنْ جَابِرٍؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ الصَّلَوٰتِ الْخَمْسِ كَمَثَلِ نَهْرٍ جَارٍ غَمْرٍ عَلٰى بَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ رواه مسلم كذا فى الترغيب۔

રોઝાનહ ગુસલ કરતા હો, ક્યા ઉસકે બદન પર કુછ મેલ બાકી રહેગા? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે કુછ ભી બાકી નહીં રહેગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે યહી હાલ પાંચોં નમાઝોંકા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉન્કી વજહસે ગુનાહોંકો ઝાઈલ કર દેતે હૈં.

હઝરત જાબિર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે પાંચોં નમાઝોંકી મિષાલ ઐસી હે કે કિસીકે દરવાઝે પર એક નહર હો, જિસકા પાની જારી હો ઔર બહુત ગહરા હો. ઉસમેં રોઝાનહ પાંચ દફા' ગુસલ કરે.

ફાઈદા:

જારી પાની ગંદગી વગયરહસે પાક હોતા હે ઔર જિતના પાની ગહરા હોગા ઉતના હી સાફ-શફ્ફાફ હોગા. ઈસી લિએ ઈસ હદીષમેં ઉસકા જારી હોના ઔર ગહરા હોના ફરમાયા ગયા હે ઔર જિતને સાફ પાનીસે આદમી ગુસલ કરેગા ઉતની હી સફાઈ બદન પર આએગી. ઈસી તરહ નમાઝોંકી વજહસે અગર આદાબકી રિઆયત રખતે હૂએ પઢી જાએ તો ગુનાહોંસે સફાઈ હાસિલ હોતી હે.

ઈસ કિસમકા મઝમૂન કઈ હદીષોંમેં મુખ્તલિફ સહાબા (રદિ.)સે મુખ્તલિફ અલ્ફાઝમેં નક્લ કિયા ગયા હે. અબૂસઈદ ખુદ્રી રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂસે નક્લ કિયા ગયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: પાંચોં નમાઝેં દરમિયાની અવકાતકે લિએ કફ્ફારહ હૈં, યા'ની એક નમાઝસે દૂસરી નમાઝ તક જો સગીરહ ગુનાહ હોતે હૈં વહ નમાઝકી બરકતસે મુઆફ હો જાતે હૈં. ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: મષલન્ એક શખ્સકા કોઈ કારખાના હે, જિસમેં વહ કુછ કારોબાર કરતા હે, જિસકી વજહસે ઉસકે બદન પર કુછ ગર્દો-ગુબાર, મેલ-કુચેલ લગ જાતા હૈ ઔર ઉસકે કારખાને ઔર મકાનકે

દરમિયાનમેં પાંચ નહરેં પળતી હૈં, જબ વહ કારખાનાસે ઘર જાતા હે તો હર નહર પર ગુસલ કરતા હે, ઈસી તરહસે પાંચોં નમાઝોંકા હાલ હે કે જબ કભી દરમિયાની અવ્કાતમેં કુછ ખતા-લગ્ઝેશ વગયરહ હો જાતી હે તો નમાઝોંમેં દુઆ-ઈસ્તિગ્ફાર કરનેસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બિલ્કુલ ઉસકો મુઆફ ફરમા દેતે હૈં.

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મકસૂદ ઈસ કિસમકી મિષાલોંસે ઈસ અમ્રકા સમઝા દેના હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને નમાઝકો ગુનાહોંકી મુઆફીમેં બહુત કવી તાષીર અતા ફરમાઈ હે ઔર ચૂંકે મિષાલસે બાત ઝરા અચ્છી તરહ સમઝમેં આ જાતી હે, ઈસ લિએ મુખ્તલિફ મિષાલોંસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ મઝમૂનકો વાઝિહ ફરમા દિયા હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઈસ રહ્મત ઔર વુસ્અતે મગ્ફિરત ઔર લુત્ફો-ઈન્આમ ઔર કરમસે હમ લોગ ફાઈદા ન ઉઠાએં તો કિસીકા ક્યા નુકસાન હે, અપના હી કુછ ખોતે હૈં. હમ લોગ ગુનાહ કરતેં હૈં, નાફરમાનિયાં કરતે હૈં, હુકમે અદૂલિયાં કરતે હૈં, તા'મીલે ઈરશાદમેં કોતાહિયાં કરતે હૈં, ઈસકા મુક્તઝા યહ થા કે કાદિર-આદિલ બાદશાહકે યહાં ઝરૂર સઝા હોતી ઔર અપને કિએકો ભુગતતે; મગર અલ્લાહકે કરમકે કુરબાન કે જિસને અપની નાફરમાનિયાં ઔર હુકમે અદૂલિયાં કરનેકી તલાફીકા તરીકા ભી બતા દિયા. અગર હમ ઈસસે નફા' હાસિલ ન કરેં તો હમારી હિમાકત હે. હક તઆલા શાનુહૂકી રહ્મત ઔર લુત્ફ તો અતાકે વાસ્તે બહાને ઢૂંડતે હૈં. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ સોતે હૂએ યહ ઈરાદા કરે કે તહજ્જુદ પળ્હૂંગા ઔર ફિર આંખ ન ખુલે તો ઉસકા ષવાબ ઉસકો મિલેગા ઔર સોના મુફ્તમેં રહા. (તરગીબ) ક્યા ઠિકાના હે અલ્લાહકી દેન ઔર અતાકા ઔર જો કરીમ ઈસ તરહ અતાએં કરતા હો, ઉસસે ન લેના કિતની સખ્ત મહરૂમી ઔર કિતના ઝબરદસ્ત નુકસાન હે!

હર મુસીબતમેં નમાઝકા સહારા

(٥) عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا حَزَبَهٗ اَمْرٌ فَزَعَ اِلَى الصَّلٰوةِ (اخرجه احمد وابوداود وابن جرير كذا فى الدر المنثور)

(૫) હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે નબીએ અક્રમ - સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો જબ કોઈ સખ્ત અમ્ર પેશ આતા થા તો નમાઝકી તરફ ફવ્રન્ મુતવજ્જેહ હોતે થે.

ફાઈદા:

નમાઝ અલ્લાહકી બળી રહમત હે, ઈસ લિએ હર પરેશાનીકે વક્તમેં ઉધર મુતવજ્જેહ હો જાના ગોયા અલ્લાહકી રહમતકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાના હે ઔર જબ રહમતે ઈલાહી મુસાઈદો-મદદગાર હો તો ફિર ક્યા મજાલ હે કિસી પરેશાનીકી કે બાકી રહે. બહુત સી રિવાયતોંમેં મુખ્તલિફ તોરસે યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે. સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન જો હર કદમ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ્ ફરમાનેવાલે હૈં, ઉન્કે હાલાતમેં ભી યહ ચીઝ નક્લ કી ગઈ હે.

હઝરત અબૂદરદાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ આંધી ચલતી તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફવ્રન્ મસ્જિદમેં તશરીફ લે જાતે થે ઔર જબ તક આંધી બંદ ન હો જાતી મસ્જિદસે ન નિકલતે. ઈસી તરહ જબ સૂરજ યા ચાંદ ગરહન હો જાતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફવ્રન્ નમાઝકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાતે. હઝરત સુહૈબ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે પહલે અમ્બિયા (અલૈ.) કા ભી યહી મા'મૂલ થા કે હર પરેશાનીકે વક્ત નમાઝકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાતે થે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ એક મર્તબા સફરમેં થે. રાસ્તામેં ઈત્તિલાઅ્ મિલીકે બેટેકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. ઊંટસે ઉતરે, દો રકા'ત નમાઝ પળ્હી. ફિર 'ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન' પળ્હા ઔર ફિર ફરમાયા કે હમને વહ કિયા જિસકા અલ્લાહ તઆલાને હુક્મ ફરમાયા હે ઔર કુર્આને પાકકી આયત:

وَاسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ

– તિલાવત કી. એક ઔર કિસ્સા ઈસી કિસમકા નક્લ કિયા ગયા હે કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) તશરીફ લે જા રહે થે. રાસ્તામેં ઉન્કે ભાઈ કષમકે ઈન્તિકાલકી ખબર મિલી. રાસ્તાસે એક તરફકો હો કર ઊંટસે ઉતરે, દો રકા'ત નમાઝ પળ્હી ઔર અત્તહિય્યાતમેં બહુત દેર તક દુઆએં પળ્હતે રહે, ઈસકે બા'દ ઉઠે ઔર ઊંટ પર સવાર હૂએ ઔર કુર્આને પાકકી આયત:

وَاسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَاِنَّهَا لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخٰشِعِيْنَ

– તિલાવત ફરમાઈ.

તર્જમા: ઔર મદદ હાસિલ કરો સબ્રકે સાથ ઔર નમાઝકે સાથ ઔર બેશક વહ નમાઝ દુશ્વાર ઝરૂર હે, મગર જિન્કે દિલોંમેં ખુશૂઅ્ હે ઉન પર કુછ દુશ્વાર નહીં.

ખુશૂઅ્કા બયાન તીસરે બાબમેં મુફસ્સલ આ રહા હે. ઉન્હીંકા એક ઔર કિસ્સા હે કે અઝ્‌વાજે મુતહ્હરાતમેંસે કિસીકે ઈન્તિકાલકી ખબર મિલી તો સિજ્દહમેં ગિર ગએ. કિસીને દરયાફ્ત કિયા કે યહ ક્યા બાત થી? આપને ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હમકો યહી ઈરશાદ હે કે જબ કોઈ હાદિષહ દેખો તો સિજ્દહમેં (યા'ની નમાઝમેં) મશ્ગૂલ હો જાઓ. ઈસસે બળા હાદિષહ ઔર ક્યા હોગા કે ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન (રદિ.)કા ઈન્તિકાલ હો ગયા! (અબૂ દાવૂદ.)

હઝરત ઉબાદહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે ઈન્તિકાલકા વક્ત જબ કરીબ આયા તો જો લોગ વહાં મવજૂદ થે ઉનસે ફરમાયા કે, મેં હર શખ્સકો ઈસસે રોકતા હૂં કે વહ મુઝે રોએ ઔર જબ મેરી રૂહ નિકલ જાએ તો હર શખ્સ વુઝૂ કરે ઔર અછ્છી તરહસે આદાબકી રિઆયત રખતે હૂએ વુઝૂ કરે, ફિર મસ્જિદમેં જાએ ઔર નમાઝ પળ્હ કર મેરે વાસ્તે ઈસ્તિગ્ફાર કરે. ઈસ લિએ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને:

وَاسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ

કા હુક્મ ફરમાયા હે. ઈસકે બા'દ મુઝે કબરકે ગળ્હેમેં પહુંચા દેના.

હઝરત ઉમ્મે કુલ્ષૂમ (રદિ.)કે ખાવિંદ હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) બીમાર થે ઔર એક દફા' ઐસી સકતહકી સી હાલત હો ગઈ કે સબને ઈન્તિકાલ હો જાના તજવીઝ કર લિયા. હઝરત ઉમ્મે કુલ્ષૂમ ઉઠીં ઔર નમાઝકી નિય્યત બાંધ લી. નમાઝસે ફારિગ હૂઈં તો હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.)કો ભી ઈફાકહ હુવા. લોગોંસે પૂછા કે મેરી હાલત મૌતકી સી હો ગઈ થી? લોગોંને અર્ઝ કિયા, જી હાં. ફરમાયા કે દો ફરિશ્તે મેરે પાસ આએ ઔર મુઝસે કહા કે ચલો, અહકમુલ હાકિમીનકી બારગાહમેં તુમ્હારા ફેસ્લા હોના હે. વહ મુઝે લે જાને લગે તો એક તીસરે ફરિશ્તે આએ ઔર ઉન દોનોંસે કહા કે તુમ ચલે જાઓ. યહ ઉન લોગોંમેં હૈં જિન્કી કિસ્મતમેં સઆદત ઉસી વક્ત લિખ દી ગઈ થી, જબ યહ માંકે પેટમેં થે ઔર અભી ઈન્કી અવલાદકો ઈનસે ઔર ફવાઈદ હાસિલ કરને હૈં. ઈસકે બા'દ એક મહીના તક હઝરત અબ્દુર્રહ્માન (રદિ.) ઝિન્દહ રહે. ફિર ઈન્તિકાલ હુવા. (દુર્રે મન્ષૂર).

હઝરત નઝ્ર (રદિ.) કેહતે હૈં કે દિનમેં એક મર્તબા સખ્ત અંધેરા હો ગયા. મેં દોળા હુવા હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. મેંને દરયાફ્ત કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં કભી ઐસી નોબત આઈ હે? ઉન્હોંને ફરમાયા: ખુદાકી પનાહ,

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં તો ઝરા ભી હવા તેઝ ચલતી થી તો હમ સબ મસ્જિદોંકો દોળ જાતે થે કે કહીં કિયામત તો નહીં આ ગઈ! (અબૂ દાવૂદ.) અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને સલામ (રદિ.) કેહતે હૈં કે જબ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઘરવાલોં પર કિસી કિસમકી તંગી પેશ આતી તો ઉન્કો નમાઝ પળ્હનેકા હુક્મ ફરમાયા કરતે ઔર યહ આયત તિલાવત ફરમાતે:

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْئَلُكَ رِزْقًا الآيه

(અપને ઘરવાલોંકો નમાઝકા હુક્મ કરતે રહિએ ઔર ખૂદ ભી ઈસકા ઈહ્તિમામ કીજિએ. હમ આપસે રોઝી કમવાના નહીં ચાહતે, રોઝી તો આપકો હમ દેંગે.)

સલાતુલ હાજત

એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે જિસ શખ્સકો કોઈ ભી ઝરૂરત પેશ આએ દીની હો યા દુન્યવી, ઉસકા તઅલ્લુક માલિકુલ મુલ્કસે હો યા કિસી આદમીસે, ઉસકો ચાહિએ કે બહુત અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે. ફિર દો રકા'ત નમાઝ પળ્હે, ફિર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હમ્દો-ષના કરે ઔર ફિર દુરૂદ શરીફ પળ્હે, ઈસકે બા'દ યહ દુઆ પળ્હે તો ઈન્શાઅલ્લાહ ઉસકી હાજત ઝરૂર પૂરી હોગી. દુઆ યહ હે:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ اَسْئَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَّالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ لَا تَدَعْ لِيْ ذَنْبًا اِلَّا غَفَرْتَهٗ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ وَلَا هَمًّا اِلَّا فَرَّجْتَهٗ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا اِلَّا قَضَيْتَهَا يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ۔

વહબ ઈબ્ને મુનબ્બહ (રહ.) કેહતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલાસે હાજતેં નમાઝકે ઝરીઆ તલબ કી જાતી હૈં ઔર પહલે લોગોંકો જબ કોઈ હાદિષહ પેશ આતા થા, વહ નમાઝ હી કી તરફ મુતવજ્જેહ હોતે થે. જિસ પર ભી કોઈ હાદિષહ ગુઝરતા વહ જલ્દીસે નમાઝકી તરફ રુજૂઅ્ કરતા.

મુસીબતો-પરેશાનીકે વક્ત નમાઝ

કેહતે હૈં, કૂફામેં એક કુલી થા, જિસ પર લોગોંકો બહુત એ'તિમાદ થા. અમીન હોનેકી વજહસે તાજિરોંકા સામાન રૂપિયા વગયરહ ભી લે જાતા.

એક મર્તબા વહ સફરમેં જા રહા થા. રાસ્તામેં એક શખ્સ ઉસકો મિલા. પૂછાઃ કહાંકા ઈરાદા હે? કુલીને કહાઃ ફુલાં શહરકા. વહ કેહને લગા કે મુઝે ભી જાના હે. મેં પાઉં ચલ સકતા તો તેરે સાથ હી ચલતા. ક્યા યહ મુમ્કિન હે કે એક દીનાર કિરાયા પર મુઝે ખચ્ચર પર સવાર કર લે? કુલીને ઈસકો મંઝૂર કર લિયા. વહ સવાર હો ગયા. રાસ્તામેં એક દો-રાહા' મિલા. સવારને પૂછાઃ કિધરકો ચલના ચાહિએ? કુલીને શારિએ આમકા રાસ્તા બતાયા. સવારને કહાઃ યહ દૂસરા રાસ્તા કરીબકા હે ઔર જાનવરકે લિએ ભી સહૂલતકા હે કે સબ્ઝા ઈસ પર ખૂબ હે. કુલીને કહાઃ મેંને યહ રાસ્તા દેખા નહીં. સવારને કહા કે મેં બારહા ઈસ રાસ્તા પર ચલા હૂં. કુલીને કહાઃ અછ્છી બાત હે. ઈસી રાસ્તાકો ચલેં.

થોળી દૂર ચલ કર વહ રાસ્તા એક વહ્શતનાક જંગલ પર ખત્મ હો ગયા, જહાં બહુતસે મુર્દે પળે થે. વહ શખ્સ સવારીસે ઉતરા ઔર કમરસે ખંજર નિકાલકર કુલીકે કત્લ કરનેકા ઈરાદા કિયા. કુલીને કહા કે ઐસા ન કર, યહ ખચ્ચર ઔર સામાન સબ કુછ લે લે. યહી તેરા મકસૂદ હે. મુઝે કત્લ ન કર. ઉસને ન માના ઔર કસમ ખા લી કે પહલે તુઝે મારૂંગા, ફિર યહ સબ કુછ લૂંગા. ઉસને બહુત આજિઝી કી, મગર ઉસ ઝાલિમને એક ન માની. કુલીને કહાઃ અછ્છા મુઝે દો રકા'ત આખિરી નમાઝ પળહને દે. ઉસને કબૂલ કિયા ઔર હંસકર કહાઃ જલ્દીસે પળહ લે, ઈન મુર્દોને ભી યહી દરખ્વાસ્ત કી થી, મગર ઉન્કી નમાઝને કુછ ભી કામ ન દિયા. ઉસ કુલીને નમાઝ શુરૂઅ્ કી. અલ્હમ્દુ શરીફ પળહકર સૂરત ભી યાદ ન આઈ. ઉધર વહ ઝાલિમ ખળા તકાઝા કર રહા થા કે જલ્દી ખત્મ કર. બેઈખ્તિયાર ઉસકી ઝબાન પર યહ આયત જારી હૂઈઃ

اَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ الآية:

યહ પળહ રહા થા ઔર રો રહા થા કે એક સવાર નમૂદાર હુવા, જિસકે સર પર ચમકતા હુવા ખૌદ (લોહેકી ટોપી) થા. ઉસને નેઝા મારકર ઉસ ઝાલિમકો હલાક કર દિયા. જિસ જગા વહ ઝાલિમ મરકર ગિરા, આગકે શોઅ્લે ઉસ જગાસે ઉઠને લગે. યહ નમાઝી બેઈખ્તિયાર સિજ્દહમેં ગિર ગયા. અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા. નમાઝકે બા'દ ઉસ સવારકી તરફ દોળા. ઉસસે પૂછા કે ખુદાકે વાસ્તે ઈતના બતા દો કે તુમ કોન હો? કૈસે આએ? ઉસને કહા કે મેં 'અમ્મંય્યુજીબુલ્ મુઝતર્ર'કા ગુલામ હૂં. અબ તુમ મા'મૂન હો. જહાં ચાહો જાઓ. યહ કહ કર ચલા ગયા. (નુઝ્હતુલ મજાલિસ.)

દર હકીકત નમાઝ ઐસી હી બળી દોલત હે કે અલ્લાહકી રઝાકે અલાવા દુન્યાકે મસાઈબસે ભી અક્સર નજાતકા સબબ હોતી હે ઔર સુકૂને કલ્બ તો

હાસિલ હોતા હી હે. ઈબ્ને સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે અગર મુઝે જન્નતકે જાનેમેં ઔર દો રકા'ત નમાઝ પળ્હનેમેં ઈખ્તિયાર દે દિયા જાએ તો મૈં દો રકા'ત હી કો ઈખ્તિયાર કરૂંગા. ઈસ લિએ કે જન્નતમેં જાના મેરી અપની ખૂશીકે વાસ્તે હે ઔર દો રકા'ત નમાઝમેં મેરે માલિકકી રઝા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે: બળા કાબિલે રશ્ક હે વહ મુસલમાન જો હલકા ફુલકા હો (યા'ની અહ્‌લો-અયાલકા ઝિયાદા બોઝ ન હો) નમાઝ સે વાફિર હિસ્સા ઉસકો મિલા હો, રોઝી સિર્ફ ગુઝારેકે કાબિલ હો, જિસ પર સબ્ર કરકે ઉમ્ર ગુઝાર દે, અલ્લાહકી ઈબાદત અછ્છી તરહ કરતા હો, ગુમનામીમેં પળા હો, જલ્દીસે મર જાવે, ન મીરાષ ઝિયાદા હો, ન રોનેવાલે ઝિયાદા હોં. (જામિઉસ્સગીર.)

એક હદીષમેં આયા હે કે અપને ઘરમેં નમાઝ કષ્‌રતસે પળ્હા કરો. ઘરકી ખૈરમેં ઈઝાફા હોગા.(જામિઉસ્સગીર.)

નમાઝીકે હર હર હિસ્સએ જિસ્મકે ગુનાહોંકી મુઆફી

(٦) عَنْ اَبِیْ مُسْلِمِ التَّغْلَبِیِّ قَالَ دَخَلْتُ
عَلٰی اَبِیْ اُمَامَۃَ وَھُوَ فِی الْمَسْجِدِ فَقُلْتُ
یَا اَبَا اُمَامَۃَ اِنَّ رَجُلًا حَدَّثَنِیْ مِنْکَ اِنَّکَ
سَمِعْتَ رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ
یَقُوْلُ مَنْ تَوَضَّأَ فَاَسْبَغَ الْوُضُوْءَ غَسَلَ یَدَیْہِ
وَوَجْھَہٗ وَمَسَحَ عَلٰی رَأْسِہٖ وَاُذُنَیْہِ ثُمَّ قَامَ
اِلٰی صَلٰوۃٍ مَّفْرُوْضَۃٍ غَفَرَ اللّٰہُ لَہٗ فِیْ ذٰلِکَ
الْیَوْمِ مَا مَشَتْ اِلَیْہِ رِجْلَاہُ وَقَبَضَتْ
اِلَیْہِ یَدَاہُ وَسَمِعَتْ اِلَیْہِ اُذُنَاہُ وَنَظَرَتْ
اِلَیْہِ عَیْنَاہُ وَحَدَّثَ بِہٖ نَفْسُہٗ مِنْ سُوْءٍ فَقَالَ
وَاللّٰہِ لَقَدْ سَمِعْتُہٗ مِنَ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ
وَسَلَّمَ مِرَارًا (رواہ احمد والغالب علٰی
سندہ الحسن وتقدم لہٗ شواھد

(૬) અબૂ મુસ્લિમ કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત અબૂઉમામહ રદિયલ્લાહુ અન્હુકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. વહ મસ્જિદમેં તશરીફ ફરમા થે. મૈંને અર્ઝ કિયા કે મુઝસે એક સાહિબને આપકી તરફસે યહ હદીષ નક્લ કી હે કે આપને નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહ ઈરશાદ સુના હે: જો શખ્સ અછ્છી તરહ વુઝૂ કરે ઔર ફિર ફર્ઝ નમાઝ પળ્હે તો હક તઆલા જલ્લ શાનુહૂ ઉસ દિન વહ ગુનાહ જો ચલનેસે હૂએ હોં ઔર વહ ગુનાહ જિસકો ઉસકે હાથોંને કિયા હો ઔર વહ ગુનાહ જો ઉસકે કાનોંસે સાદિર હૂએ હોં ઔર વહ ગુનાહ જિન્કો આંખોંસે

فی الوضوء کذا فی الترغیب قلت وروی معناہ احمدؒ عن ابی امامۃ بطرق فی مجمع الزوائد۔

કિયા હો ઔર વહ ગુનાહ જો ઉસકે દિલમેં પેદા હૂએ હોં - સબકો મુઆફ ફરમા દેતે હૈં. હઝરત અબૂઉમામહ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂને ફરમાયા કે મેંને યહ મઝમૂન નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કઈ દફા' સુના હે.

ફાઈદા:

યહ મઝમૂન ભી કઈ સહાબા (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે. ચુનાંચે હઝરત ઉષ્માન (રદિ.), હઝરત અબૂહુરયરહ (રદિ.), હઝરત અનસ (રદિ.), હઝરત અબ્દુલ્લાહ સનાબજી (રદિ.), હઝરત અમ્ર ઈબ્ને અબસહ (રદિ.) વગયરહ હઝરાતસે મુખ્તલિફ અલ્ફાઝકે સાથ મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિયા ગયા હે ઔર જો હઝરાત અહલે કશ્ફ હોતે હૈં ઉન્કો ગુનાહોંકા ઝાઈલ હો જાના ભી મહસૂસ હો જાતા હે, ચુનાંચે હઝરત ઈમામે આ'ઝમ રહમતુલ્લાહિ અલયહકા કિસ્સા મશ્હૂર હે કે વુઝૂકા પાની ગિરતે હૂએ યહ મહસૂસ ફરમા લેતે થે કે કોનસા ગુનાહ ધુલ રહા હે.

હઝરત ઉષ્માન રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી એક રિવાયતમેં નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ ભી નક્લ કિયા ગયા હે કે કિસી શખ્સકો ઈસ બાતસે મગ્રૂર નહીં હોના ચાહિએ. ઈસકા મતલબ યહ હે કે ઈસ ઘમંડ પર કે નમાઝસે ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં ગુનાહોં પર જુર્અત નહીં કરના ચાહિએ. ઈસ લિએ કે હમ લોગોંકી નમાઝ ઔર ઈબાદાત જૈસી હોતી હૈં ઉન્કો અગર હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફ ઔર કરમસે કબૂલ ફરમા લે તો ઉન્કા લુત્ફો-ઈહ્સાનો-ઈન્આમ હે, વર્ના હમારી ઈબાદતોંકી હકીકત હમેં ખૂબ મા'લૂમ હે. અગર્ચે નમાઝકા યહ અષર ઝરૂર હે કે ઈસસે ગુનાહ મુઆફ હોતે હૈં, મગર હમારી નમાઝ ભી ઈસ કાબિલ હે, ઉસકા ઈલ્મ અલ્લાહ હી કો હે ઔર દૂસરી બાત યહ ભી કે ઈસ વજહસે ગુનાહ કરના કે મેરા માલિક કરીમ હે, મુઆફ કરનેવાલા હે, ઈન્તિહાઈ બેગયરતી હે. ઈસકી મિષાલ તો ઐસી હૂઈ કે કોઈ શખ્સ યૂં કહે કે અપને ઉન બેટોંસે જો ફુલાં કામ કરેં દરગુઝર કરતા હૂં તો વહ નાલાઈક બેટે ઈસ વજહસે કે બાપને દરગુઝર કરનેકો કેહ દિયા હે, જાન જાન કર ઉસકી નાફરમાનિયાં કરેં.

નમાઝીકા શહીદસે પેહલે જન્નતમેં દાખિલા

(٧) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ قَالَ كَانَ رَجُلَانِ مِنْ بَلِیٍّ حَیٍّ مِّنْ قُضَاعَةَ اَسْلَمَا مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتُشْهِدَ اَحَدُهُمَا وَاُخِّرَ الْاٰخَرُ سَنَةً قَالَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَیْدِ اللّٰهِ فَرَاَیْتُ الْمُؤَخَّرَ مِنْهُمَا اُدْخِلَ الْجَنَّةَ قَبْلَ الشَّهِیْدِ فَتَعَجَّبْتُ لِذَالِكَ فَاَصْبَحْتُ فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِلنَّبِیِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَوْ ذُكِرَ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ اَلَیْسَ قَدْ صَامَ بَعْدَهٗ رَمَضَانَ وَصَلّٰى سِتَّةَ اٰلَافِ رَكْعَةٍ وَكَذَا وَكَذَا رَكْعَةً صَلٰوةَ سَنَةٍ رواه احمد باسناد حسن ورواه ابن ماجة وابن حبان فی صحیحه والبیهقی كلهم عن طلحة بنحوه اطول منه وزاد ابن ماجة وابن حبان فی اٰخره فلما بینهما اطول ما بین السماء والارض كذا فی الترغیب ولفظ احمد فی النسخة التی بایدینا او كذا وكذا ركعة بلفظ او وفی الدر اخرجه مالك واحمد والنسائی وابن خزیمة والحاكم وصححه والبیهقی فی شعب الایمان عن عامر بن سعد قال سمعت سعدا وناسا من الصحابة یقولون كان رجلان اخوان فی عهد رسول اللّٰه صلى اللّٰه علیه وسلم وكان احدهما افضل من الاٰخر فتوفی الذی

(૭) હઝરત અબૂહુરયરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક કબીલાકે દો સહાબી એક સાથ મુસલમાન હૂએ. ઉનમેંસે એક સાહિબ જિહાદમેં શહીદ હો ગએ ઔર દૂસરે સાહિબકા એક સાલ બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા. મેંને ખ્વાબમેં દેખા કે વહ સાહિબ જિન્કા એક સાલ બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા થા, ઉન શહીદસે ભી પેહલે જન્નતમેં દાખિલ હો ગએ તો મુઝે બળા તઅજ્જુબ હુવા કે શહીદકા દર્જા તો બહુત ઊંચા હૈ. વહ પેહલે જન્નતમેં દાખિલ હોતે! મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ખૂદ અર્ઝ કિયા યા કિસી ઔરને અર્ઝ કિયા. તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જિન સાહિબકા બા'દમેં ઈન્તિકાલ હુવા ઉન્કી નેકિયાં નહીં દેખતે? કિતની ઝિયાદા હો ગઈ! એક રમઝાનુલ મુબારકકે પૂરે રોઝે ભી ઉન્કે ઝિયાદા હૂએ ઔર છે હઝાર ઔર ઈતની ઈતની રકા'તેં નમાઝકી એક સાલમેં ઉન્કી બળ્હ ગઈ.

هو افضلهما ثم عمر الآخر بعده اربعين ليلة الحديث وقد اخرج ابوداؤد بمعنى حديث الباب من حديث عبيد بن خالد بلفظ قتل احدهما ومات الآخر بعده بجمعة الحديث:-

ફાઈદા:

અગર એક સાલકે તમામ મહીને ઉન્તીસ દિનકે લગાએ જાએં ઔર સિર્ફ ફર્ઝ ઔર વિત્રકી બીસ રકા'તેં શુમાર કી જાએં તબ ભી છે હઝાર નવસો સાઠ રકા'તેં હોતી હૈં ઔર જિતને મહીને તીસ દિનકે હોંગે, બીસ-બીસ રકા'તોંકા ઈઝાફા હોતા રહેગા ઔર સુન્નતેં ઔર નવાફિલ ભી શુમાર કિએ જાએં તો ક્યા હી પૂછના! ઈબ્ને માજહમેં યહ કિસ્સા ઔર ભી મુફસ્સલ આયા હે. ઉસમેં હઝરત તલ્હા (રદિ.) જો ખ્વાબ દેખનેવાલે હૈં, વહ ખૂદ બયાન કરતે હૈં કે એક કબીલાકે દો આદમી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક સાથ આએ ઔર ઈકઠ્ઠે હી મુસલમાન હૂએ. એક સાહિબ બહુત ઝિયાદા મુસ્તઈદ ઔર હિમ્મતવાલે થે, વહ એક લળાઈમેં શહીદ હો ગએ ઔર દૂસરે સાહિબકા એક સાલ બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા. મેંને ખ્વાબમેં દેખા કે મેં જન્નતકે દરવાઝે પર ખળા હૂં ઔર વહ દોનોં સાહિબ ભી વહાં હૈં. અંદરસે એક શખ્સ આએ ઔર ઉન સાહિબકો જિન્કા એક સાલ બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા થા, અંદર જાનેકી ઈજાઝત હો ગઈ ઔર જો સાહિબ શહીદ હૂએ થે વહ ખળે રહ ગએ. થોળી દેર બા'દ ફિર અંદરસે એક શખ્સ આએ. ઉન શહીદકો ભી ઈજાઝત હો ગઈ ઔર મુઝસે યહ કહા કે તુમ્હારા અભી વક્ત નહીં આયા. તુમ વાપસ ચલે જાઓ. મેંને સુબ્હકો લોગોંસે અપને ખ્વાબકા તઝ્કિરહ કિયા તો સબકો ઈસ પર તઅજ્જુબ હુવા કે ઉન શહીદકો બા'દમેં ક્યૂં ઈજાઝત હૂઈ?! ઉન્કો તો પેહલે હોની ચાહિએ થી! આખિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે લોગોંને ઈસકા તઝ્કિરહ કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે, ઈસમેં તઅજ્જુબકી ક્યા બાત હે? લોગોંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! વહ શહીદ ભી હૂએ ઔર બહુત ઝિયાદા મુસ્તઈદ ઔર હિમ્મતવાલે ભી થે ઔર જન્નતમેં યહ દૂસરે સાહિબ પેહલે દાખિલ હો ગએ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: ક્યા ઉન્હોંને એક સાલ ઈબાદત ઝિયાદા નહીં કી? અર્ઝ કિયા: બેશક કી ઈરશાદ ફરમાયા: ક્યા ઉન્હોંને પૂરે એક રમઝાનકે રોઝે ઉનસે ઝિયાદા નહીં રખ્ખે? અર્ઝ કિયા ગયા: બેશક, રખ્ખે. ઈરશાદ ફરમાયા: ક્યા ઉન્હોંને ઈતને ઈતને સિજ્દે એક સાલકી નમાઝોંકે ઝિયાદા નહીં કિએ? અર્ઝ કિયા ગયા: બેશક કિએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: ફિર તો ઈન દોનોમેં આસમાન-ઝમીનકા ફર્ક હો ગયા.

ઈસ નો'અકે કિસ્સે કઈ લોગોંકે સાથ પેશ આએ. અબૂ દાવૂદ શરીફમેં દો સહાબા (રદિ.)કા કિસ્સા ઈસી કિસમકા સિર્ફ આઠ દિનકે ફર્કસે ઝિક્ર કિયા ગયા હે કે દૂસરે સાહિબકા ઈન્તિકાલ એક હફ્તા બા'દ હુવા, ફિર ભી વહ જન્નતમેં પેહલે દાખિલ હો ગએ! - હકીકતમેં હમ લોગોંકો ઈસકા અંદાઝા નહીં કે નમાઝ કિતની કીમતી ચીઝ હે. આખિર કોઈ તો બાત હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપની આંખોંકી ઠંડક નમાઝમેં બતલાઈ હે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આંખકી ઠંડક જો ઈન્તિહાઈ મુહબ્બતકી અલામત હે - મા'મૂલી ચીઝ નહીં. એક હદીષમેં આયા હે કે દો ભાઈ થે, ઉનમેંસે એક ચાલીસ રોઝ પેહલે ઈન્તિકાલ કર ગએ, દૂસરે ભાઈકા ચાલીસ રોઝ બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા. પેહલે ભાઈ ઝિયાદા બુઝુર્ગ થે. લોગોંને ઉન્કો બહુત બળ્હાના શરૂઅ્ કર દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ તુમ્હેં ક્યા મા'લૂમકે ઈન ચાલીસ દિનકી નમાઝોંને ઉન્કો કિસ દર્જા તક પહોંચા દિયા હે. નમાઝ કી મિષાલ એક મીઠી ઔર ગહ્રી નહરકી સી હે, જો દરવાઝા પર જારી હો ઔર આદમી પાંચ દફા' ઉસમેં નહાતા હો તો ઉસકે બદન પર ક્યા મેલ રહ સકતા હે? ઈસકે બા'દ ફિર દો બારહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ તુમ્હેં ક્યા મા'લૂમ કે ઉસકી નમાઝોંને જો બા'દમેં પળ્હીં ગઈ,ઉસકો કિસ દર્જા તક પહોંચા દિયા.

(કાલલ મુન્ઝરી રવાહૂ માલિકુન વલ્લફ્ઝુ લહૂ વ અહ્મદુન્ બિઈસ્નાદિન્ હ-સનિન્ વન્નસાઈ વબ્નુ ખુઝયમહ ફી સહીહિહી)

ખુદાકે મુનાદીકા એ'લાન કે નમાઝકે ઝરીઆ અપની આગ બુઝા લો

(٨) عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهٗ قَالَ يُبْعَثُ مُنَادٍ عِنْدَ حَضْرَةِ كُلِّ صَلٰوةٍ فَيَقُوْلُ يَا بَنِىْ اٰدَمَ قُوْمُوْا فَاَطْفِئُوْا مَا اَوْقَدْتُّمْ عَلٰى اَنْفُسِكُمْ فَيَقُوْمُوْنَ فَيَتَطَهَّرُوْنَ وَيُصَلُّوْنَ الظُّهْرَ فَيُغْفَرُ لَهُمْ مَا بَيْنَهُمَا فَاِذَا حَضَرَتِ الْعَصْرُ فَمِثْلُ ذٰلِكَ فَاِذَا حَضَرَتِ الْمَغْرِبُ

(૮) હુઝુરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જબ નમાઝકા વક્ત આતા હે તો એક ફરિશ્તા એ'લાન કરતા હે કે અય આદમકી અવલાદ! ઉઠો ઔર જહન્નમકી ઉસ આગકો જિસે તુમને (ગુનાહોંકી બદૌલત) અપને ઉપર જલાના શુરૂઅ્ કર દિયા હે, બુઝાઓ. ચુનાંચે દીનદાર લોગ ઉઠતે

فَمِثْلُ ذٰلِكَ فَاِذَا حَضَرَتِ الْعَتَمَةُ فَمِثْلُ ذٰلِكَ فَيَنَامُوْنَ فَمُدْلِجٌ فِيْ خَيْرٍ وَ مُدْلِجٌ فِيْ شَرٍّ۔ رواه الطبرانى فى الكبير كذا فى الترغيب۔

હૈં, વુઝૂ કરતે હૈં, ઝોહરકી નમાઝ પળ્હતે હૈં, જિસકી વજહસે ઉન્કે ગુનાહોંકી (સુબ્હસે ઝોહર તક)કી મગ્ફિરત કર દી જાતી હે. ઈસી તરહ ફિર અસરકે વક્ત, ફિર મગ્રિબકે વક્ત, ફિર ઈશાકે વક્ત (ગર્ઝ હર નમાઝકે વક્ત યહી સૂરત હોતી હે) ઈશાકે બા'દ લોગ સોનેમેં મશગૂલ હો જાતે હૈં. ઉસકે બા'દ અંધેરીમેં બા'ઝ લોગ બુરાઈઓં (ઝિનાકારી, બદકારી, ચોરી વગયરહ)કી તરફ ચલ દેતે હૈં ઔર બા'ઝ લોગ ભલાઈયોં (નમાઝ, વઝીફા, ઝિક્ર વગયરહ)કી તરફ ચલને લગતે હૈં.

ફાઈદા:

હદીષકી કિતાબોંમેં બહુત કષ્રતસે યહ મઝમૂન આયા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફસે નમાઝકી બ-દૌલત ગુનાહોંકો મુઆફ ફરમાતે હૈં ઔર નમાઝમેં ચૂંકે ઈસ્તિગ્ફાર ખૂદ મવજૂદ હે, જૈસા કે ઊપર ગુઝરા, ઈસ લિએ સગીરહ ઔર કબીરહ હર કિસમકે ગુનાહ ઈસમેં દાખિલ હો જાતે હૈં, બ-શર્તે કે દિલસે ગુનાહોં પર નદામત હો. ખૂદ હક તઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

اَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ

જૈસા કે હદીષ તીનમેં ગુઝરા

હઝરત સલમાન (રદિ.) એક બળે મશહૂર સહાબી હૈં. વહ ફરમાતે હૈં કે જબ ઈશાકી નમાઝ હો લેતી હે તો તમામ આદમી તીન જમાઅતોંમેં મુન્કસિમ હો જાતે હૈં. એક વહ જમાઅત હે જિસકે લિએ યહ રાત નેઅમત હે ઔર કમાઈ હે ઔર ભલાઈ હે. યહ વહ હઝરાત હૈં જો રાતકી ફુરસતકો ગનીમત સમઝતે હૈં ઔર જબ લોગ અપને અપને રાહતો-આરામ ઔર સોનેમેં મશગૂલ હો જાતે હૈં તો યહ લોગ નમાઝમેં મશગૂલ હો જાતે હૈં. ઉન્કી રાત ઉન્કે લિએ અજ્રો-ષવાબ બન જાતી હે. દૂસરી વહ જમાઅત હે જિસકે લિએ રાત વબાલ હે - અઝાબ હે. યહ વહ જમાઅત હે જો રાતકી તન્હાઈ ઔર ફુરસતકો ગનીમત સમઝતી હે ઔર ગુનાહોંમેં મશગૂલ હો

જાતી હે. ઉન્કી રાત ઉન પર વબાલ બન જાતી હે. તીસરી વહ જમાઅત હે જો ઈશાકી નમાઝ પઢ્હ કર સો જાતી હે. ઉસકે લિએ ન વબાલ હે, ન કમાઈ, ન કુછ ગયા, ન આયા.(દુર્રે મન્સૂર.)

નમાઝીકે જન્નતમેં દાખિલાકી ઝમાનત

(٩) عَنْ اَبِیْ قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِیٍّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ اللّٰہُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰی اِنِّیْ افْتَرَضْتُ عَلٰی اُمَّتِكَ خَمْسَ صَلَوَاتٍ وَعَهِدْتُّ عِنْدِیْ عَهْدًا اَنَّهٗ مَنْ حَافَظَ عَلَیْهِنَّ لِوَقْتِهِنَّ اَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ فِیْ عَهْدِیْ وَمَنْ لَّمْ یُحَافِظْ عَلَیْهِنَّ فَلَا عَهْدَ لَهٗ عِنْدِیْ كذا فی الدر المنثور بروایة ابی داؤد و ابن ماجة وفیه ایضا اخرج مالك و ابن ابی شیبة واحمد وابو داؤد والنسائی وابن ماجة وابن حبان والبیهقی عن عبادة بن الصامت فذكر معنی حدیث الباب مرفوعاً باطول منه۔

(૯) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હક તઆલા શાનુહૂને યહ ફરમાયા કે મેંને તુમ્હારી ઉમ્મત પર પાંચ નમાઝેં ફર્ઝ કી હે ઔર ઉસકા મેંને અપને લિએ અહ્દ કર લિયા હે કે જો શખ્સ ઈન પાંચોં નમાઝોંકો ઉન્કે વક્ત પર અદા કરનેકા ઈહ્તિમામ કરે, ઉસકો અપની ઝિમ્મહદારી પર જન્નતમેં દાખિલ કરૂંગા ઔર જો ઈન નમાઝોંકા ઈહ્તિમામ ન કરે તો મુઝ પર ઉસકી કોઈ ઝિમ્મહદારી નહીં.

ફાઈદા:

એક દૂસરી હદીષમેં યહ મઝમૂન ઔર વઝાહતસે આયા હે કે હક તઆલા શાનુહૂને પાંચ નમાઝેં ફર્ઝ ફરમાઈ હૈં. જો શખ્સ ઈનમેં લા-પરવાઈસે કિસી કિસમકી કોતાહી ન કરે, અછ્છી તરહ વુઝૂ કરે ઔર વક્ત પર અદા કરે, ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્સે પઢ્હે, હક તઆલા શાનુહૂકા અહ્દ હે કે ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ફરમાએંગે ઔર જો શખ્સ ઐસા ન કરે, અલ્લાહ તઆલાકા કોઈ અહ્દ ઉસસે નહીં, ચાહે ઉસકી મગ્ફિરત ફરમાએં, ચાહે અઝાબ દેં. કિતની બળી ફઝીલત હે નમાઝકી કે ઉસકે ઈહ્તિમામસે અલ્લાહકે અહ્દમેં ઔર ઝિમ્મહદારીમેં આદમી દાખિલ હો જાતા હે. હમ દેખતે હૈં કે કોઈ મા'મૂલી સા હાકિમ યા દોલતમંદ કિસી શખ્સકો ઈત્મીનાન દિલા દે યા કિસી મુતાલબાકા ઝિમ્મહદાર હો જાએ યા કિસી કિસમકી ઝમાનત કર લે તો વહ કિતના મુત્મઈન ઔર ખૂશ હોતા હે ઔર ઉસ હાકિમકા

કિસ કદર ઈહ્સાનમંદ ઔર ગર્વીદહ બન જાતા હે, યહાં એક મા'મૂલી ઈબાદત પર જિસમેં કુછ મશક્કત ભી નહીં હે, માલિકુલ મુલ્ક દો જહાંકા બાદશાહ અહ્દ કરતા હે, ફિર ભી લોગ ઈસ ચીઝસે ગફલત ઔર લાપરવાઈ કરતે હૈં. ઈસમેં કિસીકા ક્યા નુકસાન હે, અપની હી કમનસીબી ઔર અપના હી ઝરર હે.

નમાઝકી દો રકા'તેં હઝારહા રૂપેસે ઝિયાદા કીમતી હૈં

(١٠) عَنِ ابْنِ سَلْمَانَ اَنَّ رَجُلًا مِّنْ اَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهٗ قَالَ لَمَّا فَتَحْنَا خَيْبَرَ اَخْرَجُوْا غَنَائِمَهُمْ فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ لَقَدْ رَبِحْتُ رِبْحًا مَا رَبِحَ الْيَوْمَ مِثْلَهٗ اَحَدٌ مِّنْ اَهْلِ الْوَادِي قَالَ وَيْحَكَ وَمَا رَبِحْتَ قَالَ مَازِلْتُ اَبِيْعُ وَاَبْتَاعُ حَتّٰى رَبِحْتُ ثَلٰثَمِائَةِ اُوْقِيَةٍ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَا اُنَبِّئُكَ بِخَيْرِ رَجُلٍ رَبِحَ قَالَ مَا هُوَ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الصَّلٰوةِ. اخرجه ابوداؤد وسكت عنه المنذرى۔

(૧૦) એક સહાબી (રદિ.) ફરમાતે હું કે હમ લોગ લડાઈમેં જબ ખય્બરકો ફત્હ કર ચુકે તો લોગોંને અપને માલે ગનીમતકો નિકાલા, જિસમેં મુતફર્રિક સામાન થા ઔર કૈદી થે ઔર ખરીદો-ફરોખ્ત શુરૂઅ્ હો ગઈ (કે હર શખ્સ અપની ઝરૂરિય્યાત ખરીદને લગા. દૂસરી ઝાઈદ ચીઝેં ફરોખ્ત કરને લગા.) ઈતનેમેં એક સહાબી (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા કે, યા રસૂલલ્લાહ! મુઝે આજકી ઈસ તિજારતમેં ઈસ કદર નફા' હુવા કે સારી જમા'તમેંસે કિસીકો ભી ઈતના નફા' નહીં મિલ સકા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તઅજ્જુબસે પૂછા કે કિતના કમાયા? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ! મેં સામાન ખરીદતા રેહા ઔર બેચતા રહા, જિસમેં તીન સો અવ્કિયહ ચાંદી નફા'મેં બચી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ

ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં બેહતરીન નફા'કી ચીઝ બતાઉં? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ, ઝરૂર બતાએં. ઈરશાદ ફરમાયા કે ફર્ઝ નમાઝકે બા'દ દો રકા'ત નફલ.

ફાઈદા:

એક અવ્કિયહ ચાલીસ દિરમકા હોતા હે ઔર એક દિરમ તક્રીબન્ ચાર આનાકા. તો ઈસ હિસાબસે તીન હઝાર રૂપે હુવા, જિસકે મુકાબલામેં દો જહાનકે બાદશાહકા ઈરશાદ હે કે યહ ક્યા નફા' હુવા?! હકીકી નફા' વહ હે જો હમેશા હમેશાકે લિએ રહનેવાલા ઔર કભી ન ખત્મ હોનેવાલા હે. અગર હકીકતમેં હમ લોગોંકે ઈમાન ઐસે હી હો જાએં ઔર દો રકા'ત નમાઝકે મુકાબલામેં તીન હઝાર રૂપેકી વક્અત ન રહે તો ફિર વાકિઈ ઝિંદગીકા લુત્ફ હે ઔર હક યહ હે કે નમાઝ હે હી ઐસી દૌલત.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આખિરી વસિય્યત

ઈસી વંજહસે હુઝૂરે અક્દસ સય્યિદુલ બશર ફખ્રે રુસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપની આંખોંકી ઠંડક નમાઝમેં બતલાઈ હે ઔર વિસાલકે વક્ત આખિરી વસિય્યત જો ફરમાઈ હે, ઉસમેં નમાઝકે ઈહ્તિમામકા હુક્મ ફરમાયા હે. મુતઅદ્દદ હદીષોંમેં ઈસકી વસિય્યત મઝકૂર હે. મિનજુમ્લહ ઈન્કે હઝરત ઉમ્મે સલ્મહ (રદિ.) કેહતી હૈં કે આખિરી વક્તમેં જબ ઝબાને મુબારકસે પૂરે લફ્ઝ નહીં નિકલ રહે થે, ઉસ વક્ત ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નમાઝ ઔર ગુલામોંકે હુકૂકકી તાકીદ ફરમાઈ થી. હઝરત અલી (રદિ.)સે ભી યહ નક્લ કિયા ગયા કે આખિરી કલામ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નમાઝકી તાકીદ ઔર ગુલામોંકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરનેકા હુક્મ થા.

નમાઝે ઈશ્રાકકી ફઝીલત

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નજ્દકી તરફ એક મરતબા જિહાદકે લિએ લશ્કર ભેજા, જો બહુત હી જલ્દી વાપસ લોટ આયા ઔર સાથ હી બહુત સારા માલે ગનીમત લેકર આયા. લોગોંકો બળા

તઅજ્જુબ હુવા કે ઈતની ઝરા સી મુદ્દતમેં ઐસી બળી કામ્યાબી ઔર માલો-દૌલતકે સાથ વાપસ આ ગયા! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં ઈસસે ભી કમ વક્તમેં ઈસ માલસે બહુત ઝિયાદા ગનીમત ઔર દૌલત કમાનેવાલી જમાઅત બતાઉં? યહ વહ લોગ હૈં જો સુબ્હકી નમાઝમેં જમાઅતમેં શરીક હોં ઔર આફતાબ નિકલને તક ઉસી જગા' બૈઠે રહેં. આફતાબ નિંકલનેકે બા'દ (જબ મકરૂહ વક્ત જો તક્રીબન્ બીસ (૨૦) મિનટ રહતા હે નિકલ જાએ) તો દો રકા'ત (ઈશ્રાકકી) નમાઝ પળ્હે. યહ લોગ બહુત થોળેસે વક્તમેં બહુત ઝિયાદા દૌલત કમાનેવાલે હૈં.

હઝરત શકીક બલ્ખી (રહ.) મશહૂર સૂફી ઔર બુઝુર્ગ હૈં, ફરમાતે હૈં કે હમને પાંચ ચીઝેં તલાશ કી, ઉન્કો પાંચ જગા' પાયા:

૧. રોઝીકી બરકત ચાશ્તકી નમાઝમેં મિલી.
૨. કબરકી રોશની તહજ્જુદકી નમાઝમેં મિલી.
૩. મુન્કર-નકીરકે સવાલકા જવાબ તલબ કિયા તો ઉસકો કિરા'તમેં પાયા.
૪. પુલસિરાતકા સહૂલતસે પાર હોના રોઝા ઔર સદ્કામેં પાયા.
૫. અર્શકા સાયા ખલ્વતમેં પાયા.

હદીષકી કિતાબોંમેં નમાઝકે બારેમેં બહુત હી તાકીદ ઔર બહુતસે ફઝાઈલ વારિદ હૂએ હૈં. ઉન સબકા ઈહાતા કરના મુશ્કિલ હે. તબર્રુકન્ ચંદ અહાદીષકા સિર્ફ તર્જમા લિખ્ખા જાતા હે.

નમાઝકી તાકીદો-ફઝીલત પર મુખ્તસર ચહલ હદીષ

(૧) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મેરી ઉમ્મત પર સબ ચીઝોંસે પેહલે નમાઝ ફર્ઝ કી ઔર કિયામતમેં સબસે પેહલે નમાઝહી કા હિસાબ હોગા.

(૨) નમાઝકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરો, નમાઝકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરો.

(૩) આદમીકે ઔર શિર્કકે દરમિયાન નમાઝ હી હાઈલ હે.

(૪) ઈસ્લામકી અલામત નમાઝ હે. જો શખ્સ દિલકો ફારિગ કરકે ઔર અવ્કાત ઔર મુસ્તહબ્બાતકી રિઆયત રખતે હૂએ નમાઝ પળ્હે વહ મો'મિન હે.

(૫) હક તઆલા શાનુહૂને કોઈ ચીઝ ઈમાન ઔર નમાઝસે અફઝલ ફર્ઝ

નહીં કી. અગર ઈસસે અફઝલ કિસી ઔર ચીઝકો ફર્ઝ કરતે તો ફરિશ્તોંકો ઉસકા હુકૂમ દેતે, ફરિશ્તે દિન-રાત કોઈ રુકૂઅ્‌મેં હે, કોઈ સિજ્દેમેં.

(૬) નમાઝ દીનકા સુતૂન હે.

(૭) નમાઝ શયતાનકા મુંહ કાલા કરતી હે.

(૮) નમાઝ મો'મિનકા નૂર હે.

(૯) નમાઝ અફઝલ જિહાદ હે.

(૧૦) જબ આદમી નમાઝમેં દાખિલ હોતા હે તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી તરફ પૂરી તવજ્જુહ ફરમાતે હૈં. જબ વહ નમાઝસે હટ જાતા હે તો વહ ભી તવજ્જુહ હટા લેતે હૈં.

(૧૧) જબ કોઈ આફત આસમાનસે ઉતરતી હે તો મસ્જિદકે આબાદ કરનેવાલોંસે હટ જાતી હે.

(૧૨) અગર આદમી કિસી વજહસે જહન્નમમેં જાતા હે તો ઉસકી આગ સિજદેકી જગાકો નહીં ખાતી.

(૧૩) અલ્લાહને સિજદેકી જગાકો આગ પર હરામ કર દિયા હે.

(૧૪) સબસે ઝિયાદા પસંદીદહ અમલ અલ્લાહકે નઝદીક વહ નમાઝ હે, જો વક્ત પર પળ્હી જાએ.

(૧૫) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો આદમીકી સારી હાલતોંમેં સબસે ઝિયાદા યહ પસંદ હે કે ઉસકો સિજદેમેં પળા હુવા દેખેં કે પેશાની ઝમીનસે રગળ રહા હે.

(૧૬) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ આદમીકો સબસે ઝિયાદા કુર્બ સિજદેમેં હોતા હે.

(૧૭) જન્નતકી કુંજિયાં નમાઝ હે.

(૧૮) જબ આદમી નમાઝકે લિએ ખળા હોતા હે તો જન્નતકે દરવાઝે ખુલ જાતે હૈં ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઔર ઉસ નમાઝીકે દરમિયાનકે પર્દે હટ જાતે હૈં, જબ તક કે ખાંસી વગયરહમેં મશગૂલ ન હો.

(૧૯) નમાઝી શહનશાહકા દરવાઝા ખટકાતા હે ઔર યહ કાઈદહ હે કે જો દરવાઝા ખટકાતા હી રહે તો ખુલતા હી હે.

(૨૦) નમાઝકા મરતબા દીનમેં ઐસા હે જૈસા કે સરકા દર્જા બદનમેં.

(૨૧) નમાઝ દિલકા નૂર હે, જો અપને દિલકો નૂરાની બનાના ચાહે (નમાઝકે ઝરીઆસે) બના લે.

(૨૨) જો શખ્સ અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે, ઉસકે બા'દ ખુશૂઅ્ વ ખુઝૂઅ્સે દો યા ચાર રકા'ત નમાઝ ફર્ઝ યા નફલ પળ્હ કર અલ્લાહસે અપને ગુનાહોંકી મા'ફી ચાહે, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ મા'ફ ફરમા દેતે હૈં.

(૨૩) ઝમીનકે જિસ હિસ્સા પર નમાઝકે ઝરીઆસે અલ્લાહકી યાદ કી જાતી હે વહ હિસ્સા ઝમીનકે દૂસરે ટુકળોં પર ફખ્ર કરતા હે.

(૨૪) જો શખ્સ દો રકા'ત નમાઝ પળ્હ કર અલ્લાહ તઆલાસે કોઈ દુઆ માંગતા હે તો હકતઆલા શાનુહૂ વહ દુઆ કબૂલ ફરમા લેતે હૈં.

(૨૫) જો શખ્સ તન્હાઈમેં દો રકા'ત નમાઝ પળ્હે જિસકો અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તોંકે સિવા કોઈ ન દેખે તો ઉસકો જહન્નમકી આગસે બરી હોનેકા પરવાના મિલ જાતા હે.

(૨૬) જો શખ્સ એક ફર્ઝ નમાઝ અદા કરે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં એક મકબૂલ દુઆ ઉસકી હો જાતી હે.

(૨૭) જો પાંચોં નમાઝોંકા ઈહ્તિમામ કરતા રહે, ઉન્કે રુકૂઅ્ વ સુજૂદ ઔર વુઝૂ વગયરહકો ઈહ્તિમામકે સાથ અચ્છી તરહસે પૂરા કરતા રહે, જન્નત ઉસકે લિએ વાજિબ હો જાતી હે ઔર દોઝખ ઉસ પર હરામ હો જાતી હે.

(૨૮) મુસલમાન જબ તક પાંચોં નમાઝોંકા ઈહ્તિમામ કરતા રહતા હે, શયતાન ઉસસે ડરતા રહતા હે ઔર જબ વહ નમાઝોંમેં કોતાહી કરને લગતા હે, તો શયતાનકો ઉસ પર જુર્અત હો જાતી હે ઔર ઉસકે બહ્કાનેકી તમઅ્ કરને લગતા હે.

(૨૯) સબસે અફઝલ અમલ અવ્વલે વક્ત નમાઝ પળ્હના હે.

(૩૦) નમાઝ હર મુત્તકીકી કુરબાની હે.

(૩૧) અલ્લાહકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા પસંદીદા (અમલ) નમાઝકો અવ્વલે વક્ત પળ્હના હે.

(૩૨) સુબ્હકો જો શખ્સ નમાઝકો જાતા હે, ઉસકે હાથમેં ઈમાનકા ઝંડા હોતા હે ઔર જો બાઝારકો જાતા હે, ઉસકે હાથમેં શયતાનકા ઝંડા હોતા હે.

(૩૩) ઝોહરકી નમાઝસે પેહલે ચાર રકા'તોંકા ષવાબ ઐસા હે, જૈસા કે તહજ્જુદકી ચાર રકા'તોંકા.

(૩૪) ઝોહરસે પેહલે ચાર રકા'તેં, તહજ્જુદકી ચાર રકા'તોંકે બરાબર શુમાર હોતી હૈં.

(૩૫) જબ આદમી નમાઝકો ખળા હોતા હે તો રહ્મતે ઈલાહિય્યહ ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાતી હે.

(૩૬) અફઝલ-તરીન નમાઝ આધી રાતકી હે, મગર ઉસકે પળ્હનેવાલે બહુત હી કમ હૈં.

(૩૭) મેરે પાસ હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.) આએ ઔર કેહને લગે: અય મુહમ્મદ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ખ્વાહ કિતના હી આપ ઝિન્દા રહેં, આખિર એક દિન મરના હે ઔર જિસસે ચાહે મુહબ્બત કરેં, આખિર

એક દિન ઉસસે જુદા હોના હે ઔર આપ જિસ કિસમકા ભી અમલ કરેં, (ભલા યા બુરા) ઉસકા બદલા ઝરૂર મિલેગા. ઈસમેં કોઈ તરદુદ નહીં કે મો'મિનકી શરાફત તહજ્જુદકી નમાઝ હે ઔર મો'મિનકી ઈઝ્ઝત લોગોંસે ઈસ્તિગ્ના હે.

(૩૮) અખીર રાતકી દો રકા'તેં તમામ દુન્યાસે અફઝલ હે. અગર મુઝે મશક્કતકા અંદેશા ન હોતા તો ઉમ્મત પર ફર્ઝ કર દેતા.

(૩૯) તહજ્જુદ ઝરૂર પઢા કરો કે તહજ્જુદ સાલિહીનકા તરીકા હે ઔર અલ્લાહકે કુર્બકા સબબ હે. તહજ્જુદ ગુનાહોંસે રોકતા હે ઔર ખતાઓંકી મા'ફીકા ઝરીઆ હે, ઈસસે બદનકી તંદુરુસ્તી ભી હોતી હે.

(૪૦) હક તઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે કે, અય આદમકી અવલાદ! તૂ દિનકે શુરૂઅ્મેં ચાર રકા'તોંસે આજિઝ ન બન, મેં તમામ દિન તેરે કામોંકી કિફાયત કરૂંગા.

હદીષકી કિતાબોંમેં બહુત કષ્રતસે નમાઝકે ફઝાઈલ ઔર તરગીબેં ઝિક્ર કી ગઈ હૈં. ચાલીસકે અદદકી રિઆયતસે ઈતને પર કિફાયત કી ગઈ કે અગર કોઈ શખ્સ ઈન્કો હિફ્ઝ યાદ કર લે તો ચાલીસ હદીષેં યાદ કરનેકી ફઝીલત હાસિલ કર લેગા. હક યહ હે કે નમાઝ ઐસી બળી દોલત હે કે ઉસકી કદ્ર વહી કર સકતા હે, જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસકા મઝા ચખા દિયા હો. ઈસી દૌલતકી વજહસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપની આંખોંકી ઠંડક ઈસમેં ફરમાઈ ઔર ઈસી લઝ્ઝતકી વજહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રાતકા અક્ષર હિસ્સા નમાઝ હીમેં ગુઝાર દેતે થે. યહી વજહ હે કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને વિસાલકે વક્ત ખાસ તૌર પર નમાઝકી વસિય્યત ફરમાઈ ઔર ઉસકે ઈહ્તિમામકી તાકીદ ફરમાઈ. મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં ઈરશાદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નક્લ કિયા ગયા: **'ઈત્તકુલ્લાહ ફિસ્સલાતિ'** નમાઝકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરતે રહો. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે તમામ આ'માલમેં મુઝે નમાઝ સબસે ઝિયાદા મહબૂબ હે. એક સહાબી (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં એક રાત મસ્જિદે નબવી પર ગુઝરા . હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝ પઢ રહે થે. મુઝે ભી શૌક હુવા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પીછે નિય્યત બાંધ લી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સૂરએ બકરહ પઢ રહે થે. મેંને ખ્યાલ કિયા કે સો (૧૦૦) આયતોં પર રુકૂઅ્ કર દેંગે, મગર જબ વહ ગુઝર ગઈ ઔર રુકૂઅ્ ન કિયા તો મેંને સોચા કે દોસો (૨૦૦) પર રુકૂઅ્ કરેંગે, મગર વહાં

ભી ન કિયા તો મુઝે ખ્યાલ હુવા કે સૂરહકે ખત્મ હી પર કરેંગે. જબ સૂરહ ખત્મ હૂઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કઈ મરતબાઃ

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ

—પળ્હા ઔર સૂરએ આલિ ઈમરાન શુરૂઅ્ કર દી. મેં સોચમેં પળ ગયા. આખિર મેંને ખ્યાલ કિયા કે આખિર ઈસકે ખત્મ પર તો રુકૂઅ્ કરેંગે હી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસકો ખત્મ ફરમાયા ઔર તીન મરતબા **'અલ્લાહુમ્મ લકલ હમ્દુ'** પળ્હા ઔર સૂરએ માઈદહ શુરૂઅ્ કર દી. ઈસકો ખત્મ કરકે રુકૂઅ્ કિયા ઔર રુકૂઅ્મેં **'સુબ્હાન રબ્બિયલ અઝીમ'** પળ્હતે રહે ઔર ઉસકે સાથ કુછ ઔર ભી પળ્હતે થે, જો સમઝમેં ન આયા. ઉસકે બા'દ ઈસી તરહ સિજ્દહમેં **'સુબ્હા-ન રબ્બિયલ આ'લા'** ભી પળ્હતે રહે, ઈસકે સાથ ભી કુછ પળ્હતે થે, જો સમઝમેં ન આયા. ઈસકે બા'દ દૂસરી રકા'તમેં સૂરએ અન્આમ શુરૂઅ્ કર દી. મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝ પળ્હનેકી હિમ્મત ન કર સકા ઔર મજબૂર હો કર ચલા આયા. પેહલી રકા'તમેં તક્રીબન્ પાંચ પારે હૂએ ઔર ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પળ્હના, જો નિહાયત ઈત્મીનાનસે તજ્વીદ ઔર તરતીલકે સાથ એક એક આયત જુદા કરકે પળ્હતે થે. ઐસી સૂરતમેં કિતની લાંબી રકા'ત હૂઈ હોગી! ઈન્હીં વુજૂહસે આપકે પાઉં પર નમાઝ પળ્હતે પળ્હતે વરમ આ જાતા થા, મગર જિસ ચીઝકી લઝ્ઝત દિલમેં ઉતર જાતી હે, ઉસમેં મશક્કત ઔર તકલીફ દુશ્વાર નહીં રહતી.

અબૂ ઈસ્હાક સબીઈ (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં. સો બરસકી ઉમ્રમેં ઈન્તિકાલ ફરમાયા. ઈસ પર અફસોસ કિયા કરતે થે કે બુળ્હાપે ઔર ઝુઅ્ફકી વજહસે નમાઝકા લુત્ફ જાતા રહા. દો રકા'તોંમેં સિર્ફ દો સૂરતેં સૂરએ બકરહ ઔર સૂરએ આલિ ઈમરાન પળ્હી જાતી હૈં, ઝિયાદા નહીં પળ્હા જાતા. યહ દો સૂરતેં ભી પોને ચાર પારોંકી હૈં. મુહમ્મદ ઈબ્ને સિમાક (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કૂફામેં મેરા એક પળોસી થા. ઉસકે એક લળકા થા, જો દિનકો હમેશા રોઝહ રખતા ઔર રાતભર નમાઝમેં ઔર શવ્કિય્યહ અશ્આરમેં રહતા થા. વહ સૂખ કર ઐસા હો ગયા કે સિર્ફ હડ્ડી ઔર ચમળા રહ ગયા. ઉસકે વાલિદને મુઝસે કહા કે તુમ ઝરા ઉસકો સમઝાઓ. મેં એક મરતબા અપને દરવાઝા પર બેઠા હુવા થા. વહ સામનેસે ગુઝરા. મેંને ઉસકો બુલાયા. વહ આયા, સલામ કરકે બેઠ ગયા. મેંને કહના હી શુરૂઅ્ કિયા થા કે વહ કેહને લગા, ચચા! શાયદ આપ મેહ્નતકી કમીકા મશ્વરા દેંગે. ચચા જાન! મેંને ઈસ મુહલ્લેકે ચંદ લળકોંકે સાથ યહ તય્ કિયા થા કે દેખેં, કોન શખ્સ ઈબાદતમેં ઝિયાદા કોશિશ કરે. ઉન્હોંને કોશિશ ઔર

મેહનત કી ઔર અલ્લાહ તઆલાકી તરફ બુલા લિએ ગએ. જબ વહ બુલાએ ગએ તો બળી ખૂશી ઔર સુરૂરકે સાથ ગએ. ઉનમેંસે મેરે સિવા કોઈ બાકી નહીં રહા. મેરા અમલ દિનમેં દો બાર ઉન પર ઝાહિર હોતા હોગા. વહ ક્યા કહેંગે, જબ ઈસમેં કોતાહી પાએંગે. ચચા જાન! ઉન જંવાનોંને બળે બળે મુજાહદે કિએ. ઉન્કી મેહનતેં ઔર મુજાહદે બયાન કરને લગા, જિન્કો સુન કર હમ લોગ મુતહય્યર રહ ગએ. ઈસકે બા'દ વહ લળકા ઉઠ કર ચલા ગયા. તીસરે દિન હમને સુના કે વહ ભી રુખ્સત હો ગયા. રહિમહુલ્લાહુ રહ્મતંવ્ વાસિઅહ. અબ ભી ઈસ ગએ ગુઝરે ઝમાનેમેં અલ્લાહકે બંદે ઐસે દેખે જાતે હૈં, જો રાતકા અક્ષર હિસ્સા નમાઝમેં ગુઝાર દેતે હૈં ઔર દિનમેં દીનકે દૂસરે કામોં, તબ્લીગો-તા'લીમમેં મુન્હમિક રહતે હૈં.

હઝરત મુજદ્દિદે અલ્ફે ષાની (રહ.)કે નામે નામીસે કોન શખ્સ હિન્દૂસ્તાનમેં નાવાકિફ હોગા. ઉન્કે એક ખલીફા મવલાના અબ્દુલવાહિદ (રહ.) લાહોરીને એક દિન ઈરશાદ ફરમાયા કે જન્નતમેં નમાઝ ન હોગી? કિસીને અર્ઝ કિયા કે હઝરત જન્નતમેં નમાઝ ક્યૂં હો, વહ તો આ'માલકે બદલાકી જગા હે, ન કે અમલ કરનેકી. ઈસ પર એક આહ ખીંચી ઔર રોને લગે ઔર ફરમાયા કે બગૈર નમાઝકે જન્નતમેં ક્યૂંકર ગુઝરેગી! ઐસે હી લોગોંસે દુન્યા કાઈમ હે ઔર ઝિન્દગીકો વસૂલ કરનેવાલી હકીકતમેં યહી મુબારક હસ્તિયાં હૈં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફ ઔર અપને પર મરમિટનેવાલોંકે તુફૈલ ઈસ રૂ-સિયાહકો ભી નવાઝ દે તો ઉસકે લુત્ફે આમસે ક્યા બઈદ હે. એક પુર લુત્ફ કિસ્સા પર ઈસ ફસ્લકો ખત્મ કરતા હૂં.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)ને મુનબ્બહાતમેં લિખ્ખા હે, એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે દુન્યામેં તીન ચીઝેં મહબૂબ હૈં. ખૂશ્બૂ, અવરતેં ઔર મેરી આંખોંકી ઠંડક નમાઝમેં હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ ચંદ સહાબા તશરીફ ફરમા થે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ઈરશાદ ફરમાયાઃ ઔર મુઝે તીન ચીઝેં મહબૂબ હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચેહરાકા દેખના, અપને માલકો આપ પર ખર્ચ કરના ઔર યહ કે મેરી બેટી આપકે નિકાહમેં હે. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયાઃ સચ હે ઔર મુઝે તીન ચીઝેં મહબૂબ હૈં, અમ્ર બિલ મા'રૂફ, નહ્‌ય અનિલ મુન્કર. (અચ્છે કામોંકા હુકૂમ કરના ઔર બુરી બાતોંસે રોકના) ઔર પુરાના કપળા. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)ને ફરમાયા, આપને સચ કહા, ઔર મુઝે તીન ચીઝેં મહબૂબ હૈં. ભૂકોંકો ખિલાના, નંગોંકો કપળા પેહનાના ઔર કુરઆને પાકકી તિલાવત કરના. હઝરત અલી (રદિ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા, આપને સચ ફરમાયા, ઔર મુઝે તીન ચીઝેં પસંદ

હૈં. મેહમાનકી ખિદમત,. ગર્મીકા રોઝહ ઔર દુશ્મન પર તલવાર. ઈતનેમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ તશરીફ લાએ ઔર અર્ઝ કિયા કે મુઝે હક તઆલા શાનુહૂને ભેજા હે ઔર ફરમાયા કે અગર મેં (યા'ની જિબ્રઈલ) દુન્યાવાલોંમેં હોતા તો બતાઉં મુઝે ક્યા પસંદ હોતા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, બતાઓ. અર્ઝ કિયા, ભૂલે હૂઓંકો રાસ્તા બતાના, ગરીબ ઈબાદત કરનેવાલોંસે મુહબ્બત રખના ઔર અયાલદાર મુફલિસોંકી મદદ કરના ઔર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકો બંદોંકી તીન ચીઝેં પસંદ હૈં: (અલ્લાહકી રાહમેં) તાકતકા ખર્ચ કરના, (માલસે હો યા જાનસે) ઔર (ગુનાહ પર) નદામતકે વક્ત રોના ઔર ફાકા પર સબ્ર કરના.

હાફિઝ ઈબ્ને કય્યિમ (રહ.) 'ઝાદુલ મઆદ'મેં તહરીર ફરમાતે હૈં કે નમાઝ રોઝીકો ખીંચનેવાલી હે, સિહ્હતકી મુહાફિઝ હે, બીમારિયોંકો રફા' કરનેવાલી હે, દિલકો તક્વિયત પહૂંચાતી હે, ચેહરાકો ખૂબસૂરત ઔર મુનવ્વર કરતી હે. જાનકો ફરહત પહૂંચાતી હે, અઅ્ઝામેં નિશાત પૈદા કરતી હે, કાહિલીકો દફા' કરતી હે, શર્હે સદ્રકા સબબ હે, રૂહકી ગિઝા હે, દિલકો મુનવ્વર કરતી હે, અલ્લાહકે ઈન્આમકી મુહાફિઝ હે ઔર અઝાબે ઈલાહીસે હિફાઝતકા સબબ હે, શયતાનકો દૂર કરતી હે ઔર રહમાનસે કુર્બ પૈદા કરતી હે. ગર્ઝ રૂહ ઔર બદનકી સિહ્હતકી હિફાઝતમેં ઈસકો ખાસ દખલ હે ઔર દોનોં ચીઝોંમેં ઈસકી અજીબ તાષીર હે. નીઝ દુન્યા ઔર આખિરતકી મઝર્રતોંકે દૂર કરનેમેં ઔર દોનોં જહાનકે મનાફિઅ્ પૈદા કરનેમેં ઈસકો બહુત ખુસૂસિય્યત હે.

દૂસરી ફસ્લ

નમાઝકે છોડને પર જો વઈદ ઔર ઈતાબ હદીષોંમેં આયા હે ઉસકા બયાન

હદીષકી કિતાબોંમેં નમાઝ ન પઢને પર બહુત સખ્ત અઝાબ ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં. નમૂનેકે તૌર પર ચંદ હદીષેં ઝિક્ર કી જાતી હૈં. સચ્ચી ખબર દેનેવાલેકા એક ઈરશાદ ભી સમઝદારકે લિએ કાફી થા, મગર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શફ્કતકે કુરબાન કે આપને કઈ કઈ તરહસે ઔર બાર બાર ઈસ ચીઝકી તરફ મુતવજ્જેહ ફરમાયા કે ઉન્કે નામ-લેવા ઉન્કી ઉમ્મત કહીં ઈસમેં કોતાહી ન કરને લગે. ફિર અફસોસ કે હમારે

હાલ પર કે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈસ ઈહ્તિમામકે બા-વુજૂદ નમાઝકા ઈહ્તિમામ નહીં કરતે ઔર બેગયૂરતી ઔર બેહયાઈસે અપનેકો ઉમ્મતી ઔર મુત્તબિએ રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર ઈસ્લામકા ધૂની ભી સમઝતે હૈં.

આદમીકે ઔર કુફ્રકે દરમિયાન સિર્ફ નમાઝ હાઈલ હે

(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلٰوةِ رواه احمد ومسلم وَقَالَ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلٰوةِ ابوداؤد والنسائى ولفظه لَيْسَ بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ اِلَّا تَرْكُ الصَّلٰوةِ والترمذى ولفظه قَالَ بَيْنَ الْكُفْرِ وَالْاِيْمَانِ تَرْكُ الصَّلٰوةِ وابن ماجة ولفظه قَالَ بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلٰوةِ كذا فى الترغيب للمنذرى وقال السيوطى فى الدر لحديث جابر اخرجه ابن ابى شيبة واحمد و ابوداود والترمذى وصححه و النسائى وابن ماجة وابن حبان والحاكم وصححه عَنْ بُرَيْدَةَ مَرْفُوْعًا اَلْعَهْدُ الَّذِىْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلٰوةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ.

(૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે નમાઝ છોળના આદમીકો કુફ્રસે મિલા દેતા હે. એક જગા ઈરશાદ હે કે બંદાકો ઔર કુફ્રકો મિલાને વાલી ચીઝ સિર્ફ નમાઝકો છોળના હે. એક જગા ઈરશાદ હે કે ઈમાન ઔર કુફ્રકે દરમિયાન નમાઝ છોળનેકા ફર્ક હે.

ફાઈદા:

ઈસ કિસમકા મઝમૂન ઔર ભી કઈ હદીષોંમેં આયા હે. એક હદીષમેં આયા હે કે અબરકે દિન નમાઝ જલ્દી પળ્હા કરો, ક્યૂંકે નમાઝ છોળનેસે આદમી કાફિર હો જાતા હે. યા'ની કહીં ઐસા ન હો કે અબરકી વજહસે

વક્તકા પતા ન ચલે ઔર નમાઝ કઝા હો જાએ, ઈસકો ભી નમાઝકા છોળના ઈરશાદ ફરમાયા. કિતની સખ્ત બાત હે કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝકે છોળનેવાલે પર કુફ્રકા હુક્મ લગાતે હૈં. ગો ઉલમાને ઈસ હદીષકો ઈન્કારકે સાથ મુકય્યદ ફરમાયા હે, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદકી ફિક્ર ઈતની સખ્ત ચીઝ હે કે જિસકે દિલમેં ઝરા ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી વક્અત ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદકી અહમિય્યત હોગી, ઉસકે લિએ યહ ઈરશાદાત નિહાયત સખ્ત હૈં. ઈસકે અલાવા બળે બળે સહાબા (રદિ.)–જૈસા કે હઝરત ઉમર (રદિ.), હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.), હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) વગયરહ હઝરાતકા મઝહબ યહી હે કે બિલા ઉઝ્ર, જાનકર નમાઝ છોળનેવાલા કાફિર હે. અઈમ્મહમેંસે હઝરત ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.), ઈસ્હાક ઈબ્ને રાહુવય્ (રહ.), ઈબ્ને મુબારક (રહ.)કા ભી યહી મઝહબ નક્લ કિયા જાતા હે. અલ્લાહુમ્મહ્ફઝના મિન્હૂ. (તરગીબ)

મહબૂબકી સાત નસીહતેં

(٢) عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ اَوْصَانِيْ خَلِيْلِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعِ خِصَالٍ فَقَالَ لَا تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ شَيْئًا وَّاِنْ قُطِّعْتُمْ اَوْ حُرِّقْتُمْ اَوْ صُلِّبْتُمْ وَلَا تَتْرُكُوا الصَّلٰوةَ مُتَعَمِّدِيْنَ فَمَنْ تَرَكَهَا مُتَعَمِّدًا فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْمِلَّةِ وَلَا تَرْكَبُوا الْمَعْصِيَةَ فَاِنَّهَا سَخَطُ اللّٰهِ وَلَا تَشْرَبُوا الْخَمْرَ فَاِنَّهَا رَأْسُ الْخَطَايَا كُلِّهَا. الحديث
رواه الطبراني ومحمد ابن نصر في كتاب الصلوة باسناد لا باس بهما كذا في الترغيب وهكذا ذكره السيوطي في الدر المنثور وعزاه اليهما وفي المشكوة برواية ابن ماجة عن ابي الدرداء نحوه.

(૨) હઝરત ઉબાદહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મુઝે મેરે મહબૂબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સાત નસીહતેં કીં, જિનમેં સે ચાર યહ હૈં: (૧) અવ્વલ યહ કે અલ્લાહકા શરીક કિસીકો ન બનાઓ, ચાહે તુમ્હારે ટુકળે ટુકળે કર દીએ જાવેં યા તુમ જલા દીએ જાઓ યા સૂલી પર ચળ્હા દીએ જાઓ. (૨) દૂસરે યહ કે જાન કર નમાઝ ન છોળો. જો જાનબૂઝ કર નમાઝ છોળ દે વહ મઝહબસે નિકલ જાતા હે. (૩) તીસરે યહ કે અલ્લાહકી નાફરમાની ન કરો, કે ઈસસે હક તઆલા નારાઝ હો જાતે હૈં. (૪) ચોથી યહ કે શરાબ ન પીઓ કે વહ સારી ખતાઓંકી જળ હે.

ફાઈદા:

એક દૂસરી હદીષમેં હઝરત અબુદરૂદાઅ ભી ઈસ કિસમકા મઝમૂન ફરમાતે હૈં કે મુઝે મેરે મહબૂબ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને વસિય્યત ફરમાઈ કે અલ્લાહકા શરીક કિસીકો ન કરના, ખ્વાહ તેરે ટુકળે ટુકળે કર દીએ જાવેં યા આગમેં જલા દિયા જાએ. (૨) દૂસરી, નમાઝ જાન કર ન છોળના. જો શખ્સ જાનબૂઝ કર નમાઝ છોળતા હે ઉસસે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ બરીયુઝ્ ઝિમ્મહ હૈં.(૩) તીસરી, શરાબ ન પીના કે હર બુરાઈકી કુંજી હે.

(٣) عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ اَوْصَانِیْ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ بِعَشْرِ کَلِمَاتٍ قَالَ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰہِ شَیْئًا وَّاِنْ قُتِلْتَ وَحُرِّقْتَ وَلَا تَعُقَّنَّ وَالِدَیْكَ وَاِنْ اَمَرَاكَ اَنْ تَخْرُجَ مِنْ اَھْلِكَ وَمَالِكَ وَلَا تَتْرُكَنَّ صَلٰوةً مَّكْتُوْبَةً مُتَعَمِّدًا فَاِنَّ مَنْ تَرَكَ صَلٰوةً مَّكْتُوْبَةً مُّتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْہُ ذِمَّةُ اللّٰہِ وَلَا تَشْرَبَنَّ خَمْرًا فَاِنَّہٗ رَاْسُ كُلِّ فَاحِشَةٍ وَاِیَّاكَ وَالْمَعْصِیَةَ فَاِنَّ بِالْمَعْصِیَةِ حَلَّ سَخَطُ اللّٰہِ وَاِیَّاكَ وَالْفِرَارَ مِنَ الزَّحْفِ وَاِنْ ھَلَكَ النَّاسُ وَاِنْ اَصَابَ النَّاسَ مَوْتٌ فَاثْبُتْ وَاَنْفِقْ عَلٰی اَھْلِكَ مِنْ طَوْلِكَ وَلَا تَرْفَعْ عَنْھُمْ عَصَاكَ اَدَبًا وَّاَخِفْھُمْ فِی اللّٰہِ رواہ احمد والطبرانی فی الکبیر واسناد احمد صحیح وسلم من الانقطاع فان عبد الرحمن ابن جبیر لم یسمع من معاذ کذا فی الترغیب والیہما عزاہ السیوطی فی الدر ولم یذکر الانقطاع ثم قال واخرج الطبرانی عن امیمة مولاة رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ

(૩) હઝરત મુઆઝ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દસ (૧૦) બાતોંકી વસિય્યત ફરમાઈ: (૧) યહ કે અલ્લાહકે સાથ કિસીકો શરીક ન કરના, ગો તૂ કત્લ કર દિયા જાએ યા જલા દિયા જાએ. (૨) વાલિદૈનકી નાફરમાની ન કરના, ગો વહ તુઝે ઈસકા હુક્મ કરેં કે બીવીકો છોળ દે યા સારા માલ ખર્ચ કર દે. (૩) ફર્ઝ નમાઝ જાન કર ન છોળના. જો શખ્સ ફર્ઝ નમાઝ જાન કર છોળ દેતા હે અલ્લાહકા ઝિમ્મહ ઉસસે બરી હે. (૪) શરાબ ન પીના કે યહ હર બુરાઈ ઔર ફહશકી જળ હે. (૫) અલ્લાહકી નાફરમાની ન કરના કે ઈસસે અલ્લાહ તઆલાકા ગઝબ ઔર કહર નાઝિલ હોતા હે. (૬) લળાઈમેં ન ભાગના, ચાહે સબ સાથી મર જાએં. (૭) અગર કિસી જગા વબા ફેલ જાવે (જૈસે તાઊન વગયરહ) તો વહાંસે ન ભાગના. (૮) અપને ઘરવાલોં પર ખર્ચ કરના. (૯) તમ્બીહકે વાસ્તે ઉન પરસે લકળી ન હટાના. (૧૦) અલ્લાહ તઆલાસે ઉન્કો ડરાતે રહના.

وسلم قالت كنت اصب على رسول
الله صلى الله عليه وسلم وضوءه فدخل
رجل فقال اوصني فقال لا تشرك
بالله شيئا وان قطعت او حرقت ولا
تعقن والديك وان امراك ان تخلي من
اهلك ودنياك فتخله ولا تشربن خمرا
فانه مفتاح كل شر ولا تتركن صلوة
متعمدا فمن فعل ذلك فقد برئت
منه ذمة الله ورسوله۔

અવલાદકી તરબિયત ઔર નમાઝકી તાકીદ

ફાઈદા :

લકળી ન હટાનેકા મતલબ યહ હે કે વહ ઈસસે બેફિક્ર ન હોં કે બાપ તમ્બીહ નહીં કરતા ઔર મારતા નહીં. જો ચાહે કરતે રહો, બલ્કે ઉન્કો હુદૂદે શરઈય્યહકે મા-તહત કભી કભી મારતે રહના ચાહિએ કે બગૈર મારકે અક્ષર તમ્બીહ નહીં હોતી. આજકલ અવલાદકો શુરૂઅમેં તો મુહબ્બતકે જોશમેં તમ્બીહ નહીં કી જાતી. જબ વહ બુરી આદતોંમેં પુખ્તહ હો જાતે હૈં તો ફિર રોતે ફિરતે હૈં. હાલાંકે યહ અવલાદકે સાથ મુહબ્બત નહીં, સખ્ત દુશ્મની હે કે ઉસકો બુરી બાતોંસે રોકા ન જાએ ઔર મારપીટકો મુહબ્બતકે ખિલાફ સમઝા જાએ. કૌન સમઝદાર ઈસકો ગવારા કર સકતા હે કે અવલાદકે ફોળે ફુંસીકો બળ્હાયા જાએ ઔર ઈસ વજહસે કે નશ્તર લગાનેસે ઝખ્મ ઔર તકલીફ હોગી, અમલે જર્રાહી ન કરાયા જાએ, બલ્કે લાખ બચ્ચા રોએ, મુંહ બનાએ, ભાગે, બહર હાલ નશ્તર લગાના હી પળતા હે, બહુત સી હદીષોંમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે બચ્ચાકો સાત બરસકી ઉમ્રમેં નમાઝકા હુક્મ કરો ઔર દસ બરસકી ઉમ્રમેં નમાઝ ન પળ્હને પર મારો. (દુર્રે મન્થૂર) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે બચ્ચોંકી નમાઝકી નિગરાની કિયા કરો ઔર અછ્છી બાતોંકી ઉન્કો આદત ડાલો. હઝરત લુકમાન હકીમકા ઈરશાદ હે કે બાપકી માર અવલાદકે લિએ ઐસી હે, જૈસા કે ખેતીકે લિએ પાની. (દુર્રે મન્થૂર.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કોઈ શખ્સ અપની અવલાદકો તમ્બીહ કરે, યહ એક સાઅ્ સદકહ કરનેસે બેહતર હે. (જામિઉસ્સગીર). એક સાઅ્ તકરીબન્ સાળ્હે તીન સેર ગલ્લાકા હોતા હે. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે, કોઈ બાપ અપની અવલાદકો ઈસસે અફઝલ અતિય્યહ નહીં દે સકતા કે ઉસકો અછ્છા તરીકા તા'લીમ કરે. (જામિઉસ્સગીર.)

એક નમાઝકા છૂટ જાના ગોયા અપના સબ માલો-દૌલત લુટ જાના હે

(۴) عَنْ نَوْفَلِ بْنِ مَعْوِيَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ فَاتَتْهُ صَلٰوةٌ فَكَاَنَّمَا وُتِرَ اَهْلُهٗ وَمَالُهٗ رواه ابن حبان في صحيحه كذا في الترغيب زاد السيوطي في الدر والنسائى ايضا قلت ورواه احمد في مسنده

(૪) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જિસ શખ્સકી એક નમાઝ ભી ફૌત હો ગઈ, વહ ઐસા હે કે ગોયા ઉસકે ઘરકે લોગ ઔર માલો-દૌલત સબ છીન લિયા ગયા હો.

ફાઈદા:

નમાઝકા ઝાએ' કરના અક્ષર બાલ-બચ્ચોંકી વજહસે હોતા હે કે ઉનકી ખૈર-ખબરમેં મશગૂલ રહે યા માલો-દૌલત કમાનેકે લાલચમેં ઝાએ' કી જાતી હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે નમાઝકા ઝાએ' કરના અંજામકે એ'તિબારસે ઐસા હી હે, ગોયા બાલબચ્ચે ઔર માલો-દૌલત સબ હી છીન લિયા ગયા ઔર અકેલા ખળા રહ ગયા, યા'ની જિતના ખસારહ ઔર નુકસાન ઈસ હાલતમેં હે, ઉતના હી નમાઝકે છોળનેમેં હે યા જિસ કદર રંજો-સદ્મહ ઈસ હાલતમેં હો, ઉતના હી નમાઝકે છૂટનેમેં હોના ચાહિએ. અગર કિસી શખ્સસે કોઈ મો'તબર આદમી યહ કેહ દે ઔર ઉસે યકીન આ જાએ કે ફુલાં રાસ્તા લુટતા હે ઔર જો રાતકો ઉસ રાસ્તાસે જાતા હે તો ડાકૂ ઉસકો કત્લ કર દેતે હૈં ઔર માલ છીન લેતે હૈં તો કોન બહાદુર હે કે ઉસ રાસ્તાસે રાતકો ચલે. રાત તો દરકિનાર, દિનકો ભી મુશ્કિલસે ઉસ રાસ્તાકો ચલેગા, મગર અલ્લાહકે સચ્ચે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ પાક ઈરશાદ એક-દો નહીં, કઈ કઈ હદીષોંમેં વારિદ હુવા હે ઔર હમ મુસલમાન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સચ્ચે હોનેકા દા'વા ભી ઝૂટી ઝબાનોંસે કરતે હૈં, મગર ઈસ પાક ઈરશાદકા હમ પર અષર ક્યા હે; હર શખ્સકો મા'લૂમ હે.

બગૈર કિસી શરઈ મજબૂરીકે દો નમાઝેં એક સાથ પળહના કબીરહ ગુનાહ હે

(٥) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ مَنْ جَمَعَ بَيْنَ صَلٰوتَيْنِ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ فَقَدْ اَتٰى بَابًا مِنْ اَبْوَابِ الْكَبَائِرِ رواه الحاكم وقال حنش هو ابن قيس ثقة وقال الحافظ بل واه بمرة لا نعلم احدا وثقه غير حصين بن نمير كذا فى الترغيب زاد السيوطى فى الدر الترمذى ايضا وذكر فى اللآلى له شواهد وكذا فى التعقبات وقال الحديث اخرجه الترمذى وقال حنش ضعيف ضعفه احمد وغيره والعمل على هذا عند اهل العلم فاشار بذلك الى ان الحديث اعتضد بقول اهل العلم وقد صرح غير واحد بان من دليل صحة الحديث قول اهل العلم به وان لم يكن له اسناد يعتمد على مثله.

(૫) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ દો નમાઝોંકો બિલા કિસી ઉઝ્રકે એક વક્તમેં પળહે, વહ કબીરહ ગુનાહોંકે દરવાઝોંમેંસે એક દરવાઝા પર પહુંચ ગયા.

ફાઈદા:

હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તીન ચીઝમેં તાખીર ન કર: (૧) એક નમાઝ જબ ઉસકા વક્ત હો જાએ, (૨) દૂસરી જનાઝહ જબ તય્યાર હો જાએ, (૩) તીસરી બેનિકાહી અવરત જબ ઉસકે જોળકા ખાવિંદ મિલ જાએ. (યા'ની ફવ્રન નિકાહ કર દેના.) બહુતસે લોગ જો અપનેકો દીનદાર ભી સમઝતે હૈં ઔર ગોયા નમાઝકે પાબંદ ભી સમઝે જાતે હૈં, વહ કઈ કઈ નમાઝેં મા'મૂલી બહાનાસે-સફરકા હો, દૂકાનકા હો, મુલાઝમતકા હો-ઘર આકર ઈકઠ્ઠી હી પળહ લેતે હૈં, યહ ગુનાહે કબીરહ હે કે બિલા કિસી ઉઝ્ર, બીમારી વગયરહકે નમાઝકો અપને વક્ત પર ન પળહા જાવે. ગો બિલકુલ નમાઝ ન પળહનેકી બરાબર ગુનાહ ન હો, લેકિન બેવક્ત પળહનેકા ભી સખ્ત ગુનાહ હે, ઈસસે ખલાસી ન હૂઈ.

(٦) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهٗ ذَكَرَ الصَّلٰوةَ يَوْمًا فَقَالَ مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهٗ نُوْرًا وَّبُرْهَانًا وَّنَجَاةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمَنْ لَّمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَّهٗ نُوْرٌ وَّلَا بُرْهَانٌ وَّلَا نَجَاةٌ وَّكَانَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَعَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَاُبَيِّ بْنِ خَلَفٍ اخرجه احمد وابن حبان والطبرانی كذا فی الدر المنثور للسیوطی وقال الهيثمی رواه احمد والطبرانی فی الكبير والاوسط ورجال احمد ثقات وقال ابن حجر فی الزواجر اخرجه احمد بسند جید وزاد فیه قارون ایضا مع فرعون وغیره وكذا زاده فی منتخب الكنز بروایة ابن نصر والمشكوٰة ایضا بروایة احمد والدارمی والبیهقی فی الشعب وابن القیم فی كتاب الصلٰوة۔

(૬) એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને નમાઝકા ઝિક્ર ફરમાયા ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે જો શખ્સ નમાઝકા ઈહ્તિમામ કરે તો નમાઝ ઉસકે લિએ કિયામત કે દિન નૂર હોગી ઔર હિસાબ પેશ હોનેકે વક્ત હુજ્જત હોગી ઔર નજાતકા સબબ હોગી ઔર જો શખ્સ નમાઝકા ઈહ્તિમામ ન કરે ઉસકે લિએ કિયામતકે દિન ન નૂર હોગા ઔર ન ઉસકે પાસ કોઈ હુજ્જત હોગી ઔર ન નજાતકા કોઈ ઝરીઆ. ઉસકા હશ્ર ફિરઔન, હામાન ઔર ઉબય ઈબ્ને ખલ્ફકે સાથ હોગા.

ફાઈદા:

ફિરઔનકો તો હર શખ્સ જાનતા હે કે કિસ દર્જાકા કાફિર થા, હત્તાકે ખુદાઈકા દા'વા કિયા થા ઔર હામાન ઉસકે વઝીરકા નામ હે ઔર ઉબય ઈબ્ને ખલ્ફ મક્કાકે મુશ્રિકીનમેંસે બળા સખ્ત દુશ્મને ઈસ્લામ થા. હિજરતસે પેહલે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કહા કરતા થા કે મેંને એક ઘોળા પાલા હે, ઉસકો બહુત કુછ ખિલાતા હૂં, ઉસ પર સવાર હોકર (નઊઝુબિલ્લાહ) તુમકો કત્લ કરૂંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મર્તબા ઉસસે ફરમાયા થા કે ઈન્શાઅલ્લાહ મેં હી તુઝકો કત્લ કરૂંગા. ઉહદકી લળાઈમેં વહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો તલાશ કરતા ફિરતા થા ઔર કેહતા થા કે અગર વહ આજ બચ ગએ તો મેરી ખૈર નહીં. ચુનાંચે હમલાકે ઈરાદેસે વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ પહૂંચ ગયા. સહાબા (રદિ.)ને ઈરાદા ભી ફરમાયા કે દૂર હી સે નિમટા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે, આને દો. જબ વહ કરીબ હુવા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક સહાબી (રદિ.)કે હાથમેંસે બર્છા લેકર ઉસકે મારા, જો ઉસકી

ગર્દન પર લગા ઔર હલ્કા સા ખરાશ ઉસકી ગર્દન પર આ ગયા, મગર ઉસકી વજહસે ઘોળેસે લુળ્હકતા હુવા ગિરા ઔર કઈ મર્તબા ગિરા ઔર ભાગતા હુવા અપને લશ્કરમેં પહૂંચ ગયા ઔર ચિલ્લાતા થા કે ખુદાકી કસમ, મુઝે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)ને કત્લ કર દિયા. કુફ્ફારને ઉસકો ઈત્મીનાન દિલાયા કે મા'મૂલી ખરાશ હે, કોઈ ફિક્રકી બાત નહીં, મગર વહ કેહતા થા કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)ને મક્કામેં કહા થા કે મેં તુઝકો કત્લ કરૂંગા. ખુદાકી કસમ, અગર વહ મુઝ પર થૂક ભી દેતે તો મેં મર જાતા. લિખતે હૈં કે ઉસકે ચિલ્લાનેકી આવાઝ ઐસી હો ગઈ થી જૈસા કે બેલકી હોતી હે. અબૂ સુફ્યાનને જો ઉસ લળાઈમેં બળે ઝોરોં પર થા, ઉસકો શર્મ દિલાઈ કે ઈસ ઝરા સી ખરાશસે ઈતના ચિલ્લાતા હે! ઉસને કહા, તુઝે ખબર ભી હે કે યહ કિસને મારી હે? યહ મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી માર હે! મુઝે ઈસસે જિસ કદર તકલીફ હો રહી હે લાત ઔર ઉઝ્ઝાકી કસમ, અગર યહ તકલીફ સારે હિજાઝવાલોંકો તક્સીમ કર દી જાએ તો સબ હલાક હો જાએં. મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)ને મુઝસે કહા થા કે મેં તુઝકો કત્લ કરૂંગા. મેંને ઉસી વક્ત સમઝ લિયા થા કે મેં ઉન્કે હાથસે ઝરૂર મારા જાઉંગા. મેં ઉનસે છૂટ નહીં સકતા. અગર વહ ઈસ કેહનેકે બા'દ મુઝ પર થૂક ભી દેતે તો મેં ઉસસે ભી મર જાતા. ચુનાંચે મક્કા મુકર્રમા પહોંચનેસે એક દિન પેહલે વહ રાસ્તાહી મેં મર ગયા. (ખમીસ)

હમ મુસલમાનોંકે લિએ નિહાયત ગયૂરત ઔર ઈબ્રતકા મકામ હે કે એક કાફિર, પક્કે કાફિર ઔર સખ્ત દુશ્મનકો તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદકે સચ્ચા હોનેકા ઈસ કદર યકીન હો કે ઉસકો અપને મારે જાનેમેં ઝરા ભી તરદ્દુદ યા શક ન થા, લેકિન હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સચ્ચા માનનેકે બા-વુજૂદ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાતકો યકીની કહનેકે બા-વુજૂદ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુહબ્બતકે દા'વેકે બા-વુજૂદ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતમેં હોને પર ફખ્રકે બા-વુજૂદ કિતને ઈરશાદાત પર અમલ કરતે હૈં ઔર જિન ચીઝોંમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અઝાબ બતાએ હૈં ઉનસે કિતના ડરતે હૈં, કિતના કાંપતે હૈં?! યહ હર શખ્સ અપને હી ગરેબાનમેં મુંહ ડાલ કર દેખ સકતા હે, કોઈ દૂસરા કિસીકે મુતઅલ્લિક ક્યા કેહ સકતા હે!

ઈબ્ને હજર (રહ.)ને 'કિતાબુઝ્ઝવાજિર'મેં કારૂનકા ભી ફિરઔન વગયરહકે સાથ ઝિક્ર કિયા હે ઔર લિખ્ખા હે કે ઉન્કે સાથ હશ્ર હોનેકી યહ વજહ હે કે અક્સર ઈન હી વુજૂહસે નમાઝમેં સુસ્તી હોતી હે, જો ઉન લોગોંમેં પાઈ

જાતી થી. પસ અગર ઉસકી વજહ માલો-દૌલતકી કષ્રત હે તો કારૂનકે સાથ હશ્ર હોગા. અગર હુકૂમતો-સલ્તનત હે તો ફિરઔનકે સાથ ઔર વઝારત (યા'ની મુલાઝમત યા મુસાહબત) હે તો હામાનકે સાથ ઔર તિજારત હે તો ઉબય ઈબ્ને ખલ્ફકે સાથ ઔર જબ ઉન લોગોંકે સાથ ઉસકા હશ્ર હો ગયા તો ફિર જિસ કિસ્મકે ભી અઝાબ અહાદીષમેં વારિદ હૂએ હૈં, ખ્વાહ વહ હદીષેં મુતકલ્લમ ફીહ હોં, ઉનમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં રહા કે જહન્નમકે અઝાબ સખ્તસે સખ્ત હૈં. અલબત્તા યહ ઝરૂર હે કે ઉસકો અપને ઈમાનકી વજહસે એક ન એક દિન ઉનસે ખલાસી હો જાએગી ઔર વહ લોગ હમેશાકે લિએ ઉસમેં રહેંગે, લેકિન ખલાસી હોને તકકા ઝમાના ક્યા કુછ હંસી ખેલ હે? ન મા'લૂમ કિતને હઝાર બરસ હોંગે!

(٧) قَالَ بَعْضُهُمْ وَرَدَ فِي الْحَدِيْثِ اَنَّ مَنْ حَافَظَ عَلَى الصَّلٰوةِ اَكْرَمَهُ اللهُ تَعَالٰى بِخَمْسِ خِصَالٍ يَرْفَعُ عَنْهُ ضِيْقَ الْعَيْشِ وَعَذَابَ الْقَبْرِ وَيُعْطِيْهِ اللهُ كِتَابَهٗ بِيَمِيْنِهٖ وَيَمُرُّ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَمَنْ تَهَاوَنَ عَنِ الصَّلٰوةِ عَاقَبَهُ اللهُ بِخَمْسَ عَشَرَةَ عُقُوْبَةً خَمْسٌ فِي الدُّنْيَا وَثَلٰثٌ عِنْدَ الْمَوْتِ وَثَلٰثٌ فِيْ قَبْرِهٖ وَثَلٰثٌ عِنْدَ خُرُوْجِهٖ مِنَ الْقَبْرِ فَاَمَّا اللَّوَاتِيْ فِي الدُّنْيَا فَالْاُوْلٰى تُنْزَعُ الْبَرَكَةُ مِنْ عُمُرِهٖ وَالثَّانِيَةُ تُمْحٰى سِيْمَاءُ الصَّالِحِيْنَ مِنْ وَّجْهِهٖ وَالثَّالِثَةُ كُلُّ عَمَلٍ يَعْمَلُهٗ لَا يَاْجُرُهُ اللهُ عَلَيْهِ وَالرَّابِعَةُ لَا يُرْفَعُ لَهٗ دُعَاءٌ اِلَى السَّمَاءِ وَالْخَامِسَةُ لَيْسَ لَهٗ حَظٌّ فِيْ دُعَاءِ الصَّالِحِيْنَ وَاَمَّا الَّتِيْ تُصِيْبُهٗ عِنْدَ الْمَوْتِ فَاِنَّهٗ يَمُوْتُ ذَلِيْلًا وَالثَّانِيَةُ يَمُوْتُ جُوْعًا وَالثَّالِثَةُ يَمُوْتُ عَطْشَانًا وَّلَوْ سُقِيَ بِحَارَ الدُّنْيَا مَا رَوِيَ مِنْ عَطْشِهٖ وَاَمَّا الَّتِيْ تُصِيْبُهٗ فِيْ قَبْرِهٖ فَالْاُوْلٰى يَضِيْقُ

(૭) એક હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ નમાઝકા ઈહ્તિમામ કરતા હે, હક તઆલા શાનુહૂ પાંચ તરહસે ઉસકા ઈક્રામો-એ'ઝાઝ ફરમાતે હૈં, એક યહ કે ઉસ પરસે રિઝ્કકી તંગી હટા દી જાતી હે. દૂસરે યહ કે ઉસસે અઝાબે કબ્ર હટા દિયા જાતા હે. તીસરે યહ કે કિયામતકો ઉસકે આ'માલનામે દાએં હાથમેં દીએ જાએંગે (જિન્કા હાલ સૂરએ અલ્હાક્કહમેં મુફસ્સલ મઝકૂર હે કે જિન લોગોંકે નામએ આ'માલ દાહ્ને હાથમેં દીએ જાએંગે, વહ નિહાયત ખૂશો-ખુર્રમ હર શખ્સકો દિખાતે ફિરેંગે) ઔર ચોથે યહ કે પુલસિરાત પરસે બિજલીકી તરહ ગુઝર જાએંગે. પાંચવેં યહ કે હિસાબસે મહફૂઝ રહેંગે ઔર જો શખ્સ નમાઝમેં સુસ્તી કરતા હે ઉસકો પંદરહ તરીકાસે અઝાબ હોતા હે. પાંચ તરહ દુન્યામેં ઔર તીન તરહસે મૌતકે વક્ત ઔર તીન તરહ કબ્રમેં ઔર તીન તરહ કબ્રસે નિકલનેકે બા'દ. દુન્યાકે પાંચ તો

عَلَيْهِ الْقَبْرُ حَتّٰى تَخْتَلِفَ اَضْلَاعُهٗ وَالثَّانِيَةُ
يُوْقَدُ عَلَيْهِ الْقَبْرُ نَارًا فَيَتَقَلَّبُ عَلَى الْجَمْرِ
لَيْلًا وَّنَهَارًا وَالثَّالِثَةُ يُسَلَّطُ عَلَيْهِ فِيْ
قَبْرِهٖ ثُعْبَانٌ اِسْمُهُ الشُّجَاعُ الْاَقْرَعُ عَيْنَاهُ
مِنْ نَارٍ وَّاَظْفَارُهٗ مِنْ حَدِيْدٍ طُوْلُ كُلِّ
ظُفْرٍ مَسِيْرَةُ يَوْمٍ يُكَلِّمُ الْمَيِّتَ فَيَقُوْلُ اَنَا
الشُّجَاعُ الْاَقْرَعُ وَصَوْتُهٗ مِثْلُ الرَّعْدِ
الْقَاصِفِ يَقُوْلُ اَمَرَنِيْ رَبِّيْ اَنْ اَضْرِبَكَ
عَلٰى تَضْيِيْعِ صَلٰوةِ الصُّبْحِ اِلٰى بَعْدِ طُلُوْعِ
الشَّمْسِ وَاَضْرِبَكَ عَلٰى تَضْيِيْعِ صَلٰوةِ الظُّهْرِ
اِلَى الْعَصْرِ وَاَضْرِبَكَ عَلٰى تَضْيِيْعِ صَلٰوةِ الْعَصْرِ
اِلَى الْمَغْرِبِ وَاَضْرِبَكَ عَلٰى تَضْيِيْعِ صَلٰوةِ الْعِشَاءِ
اِلَى الْفَجْرِ فَكُلَّمَا ضَرَبَهٗ ضَرْبَةً يَغُوْصُ فِي
الْاَرْضِ سَبْعِيْنَ ذِرَاعًا فَلَا يَزَالُ فِي
الْقَبْرِ مُعَذَّبًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَاَمَّا الَّتِيْ
تُصِيْبُهٗ عِنْدَ خُرُوْجِهٖ مِنَ الْقَبْرِ فِيْ مَوْقِفِ
الْقِيٰمَةِ فَشِدَّةُ الْحِسَابِ وَسَخَطُ الرَّبِّ وَ
دُخُوْلُ النَّارِ وَفِيْ رِوَايَةٍ فَاِنَّهٗ يَاْتِيْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ وَعَلٰى وَجْهِهٖ ثَلٰثَةُ اَسْطُرٍ مَّكْتُوْبَاتٍ
اَلسَّطْرُ الْاَوَّلُ يَا مُضَيِّعَ حَقِّ اللّٰهِ اَلسَّطْرُ
الثَّانِيْ يَا مَخْصُوْصًا بِغَضَبِ اللّٰهِ اَلثَّالِثُ
كَمَا ضَيَّعْتَ فِي الدُّنْيَا حَقَّ اللّٰهِ فَايِسِ الْيَوْمَ
اَنْتَ مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ وَمَا ذُكِرَ فِيْ هٰذَا
الْحَدِيْثِ مِنْ تَفْصِيْلِ الْعَدَدِ لَا يُطَابِقُ
جملة الخمس عشرة لان المفصل اربع
عشرة فقط فلعل الراوى نسى
الخامس عشر كذا فى الزواجر لابن حجر

યહ હૈં: અવ્વલ યહ કે ઉસકી
ઝિંદગીમેં બરકત નહીં રહતી.
દૂસરે, યહ કે સુલ્હાકા નૂર ઉસકે
ચેહરાસે હટા દિયા જાતા હે. તીસરે,
યહ કે ઉસકે નેક કામોંકા અજ્ર
હટા દિયા જાતા હે. ચોથે, ઉસકી
દુઆએં કબૂલ નહીં હોતીં. પાંચવેં,
યહ કે નેક બંદોંકી દુઆઓંમેં
ઉસકા ઈસ્તિહ્કાક નહીં રહતા ઔર
મૌતકે વક્તકે તીન અઝાબ યહ હૈં
કે અવ્વલ ઝિલ્લતસે મરતા હે.
દૂસરે, ભૂકા મરતા હે. તીસરે,
પ્યાસકી શિદ્દતમેં મૌત આતી હે.
અગર સમંદર ભી પી લે તો પ્યાસ
નહીં બુઝતી. કબ્રકે તીન અઝાબ
યહ હૈં: અવ્વલ ઉસ પર કબ્ર
ઈતની તંગ હો જાતી હે કે પસ્લિયાં
એક દૂસરીમેં ઘુસ જાતી હૈં. દૂસરે,
કબ્રમેં આગ જલા દી જાતી હે.
તીસરે, કબ્રમેં એક સાંપ ઉસ પર
ઐસી શકલકા મુસલ્લત હોતા હે,
જિસકી આંખેં આગકી હોતી હૈં
ઔર નાખૂન લોહેકે, ઈતને લાંબે
કે એક દિન પૂરા ચલ કર ઉન્કે
ખત્મ તક પહુંચા જાએ. ઉસકી
આવાઝ બિજલીકી કળકકી તરહ
હોતી હે. વહ યહ કેહતા હે કે
મુઝે મેરે રબને તુઝ પર મુસલ્લત
કિયા હે કે તુઝે સુબ્હકી નમાઝ
ઝાએ' કરનેકી વજહસે આફતાબકે
નિકલને તક મારે જાઉં ઔર
ઝોહરકી નમાઝ ઝાએ' કરનેકી
વજહસે અસર તક મારે જાઉં ઔર
ફિર અસરકી નમાઝ ઝાએ' કરનેકી

વજહસે ગુરૂબ તક ઔર મગરિબકી નમાઝકી વજહસે ઈશા તક ઔર ઈશાકી નમાઝકી વજહસે સુબ્હ તક મારે જાઉં. જબ વહ એક દફા' ઉસકો મારતા હે તો ઉસકી વજહસે વહ મુર્દહ સત્તર હાથ ઝમીનમેં ધંસ જાતા હે. ઈસી તરહ કિયામત તક ઉસકો અઝાબ હોતા રહેગા ઔર કબ્રસે નિકલનેકે બા'દ કે તીન અઝાબ યહ હેં : એક હિસાબ સખ્તીસે કિયા જાએગા. દૂસરે, હક તઆલા શાનુહૂકા ઉસ પર ગુસ્સા હોગા. તીસરે, જહન્નમમેં દાખલ કર દિયા જાએગા. યહ કુલ મીઝાન ચૌદહ હૂઈ. મુમ્કિન હે કે પંદરહ્વાં ભૂલસે રહ ગયા હો. ઔર એક રિવાયતમેં યહ ભી હે કે ઉસકે ચેહરા પર તીન સતરેં લિખ્ખી હૂઈ હેં : પહલી સતર 'ઓ અલ્લાહકે હકકો ઝાએ' કરનેવાલે', દૂસરી સતર 'ઓ અલ્લાહકે ગુસ્સાકે સાથ મખ્સૂસ', તીસરી સતર, 'જૈસા કે તૂને દુન્યામેં અલ્લાહકે હકકો ઝાએ' કિયા આજ તૂ અલ્લાહકી રહમતસે માયૂસ હે'.

المکی قلت وھو کذلک فان ابا اللیث السمرقندی ذکر الحدیث فی قرۃ العیون فجعل ستۃ فی الدنیا فقال الخامسۃ تمقتہ الخلائق فی الدار الدنیا والسادس لیس لہ حظ فی دعاء الصالحین ثم ذکر الحدیث بتمامہ ولم یعزہ الی احد وفی تنبیہ الغافلین للشیخ نصر بن محمد بن ابراھیم السمرقندی یقال من داوم علی الصلوات الخمس فی الجماعۃ اعطاہ اللہ خمس خصال ومن تھاون بھا فی الجماعۃ عاقبہ اللہ باثنی عشر خصلۃ ثلثۃ فی الدنیا وثلثۃ عند الموت وثلثۃ فی القبر وثلثۃ یوم القیمۃ ثم ذکر نحوھا ثم قال وروی عن ابی ذر عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم نحو ھذا وذکر السیوطی فی ذیل اللآلی بعد ما اخرج بمعناہ من تخریج ابن النجار فی تاریخ بغداد بسندہ الی ابی ھریرۃ قال فی المیزان ھذا حدیث باطل رکبہ محمد ابن علی ابن عباس علی ابی بکر ابن زیاد النیسابوری قلت لکن ذکر الحافظ فی المنبھات عن ابی ھریرۃ مرفوعا الصلوۃ عماد الدین وفیھا عشر خصال الحدیث ذکرتہ فی الھندیۃ وذکر الغزالی فی دقائق الاخبار بنحو ھذا اتم منہ وقال من حافظ علیھا اکرمہ اللہ بخمس عشرۃ الخ مفصلا۔

ફાઈદા:

યહ હદીષ પૂરી અગર્ચે આમ કુતુબે હદીષમેં મુઝે નહીં મિલી, લેકિન ઈસમેં જિતની કિસ્મકે ષવાબ ઔર અઝાબ ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં, ઉન્કી અક્ષરકી તાઈદ બહુત સી રિવાયાતસે હોતી હે, જિનમેંસે બા'ઝ પહલે ગુઝર ચુકે ઔર બા'ઝ આગે આ રહે હૈં. ઔર પેહલી રિવાયાતમેં બેનમાઝીકા ઈસ્લામસે નિકલ જાના ભી મઝકૂર હે તો ફિર જિસ કદર અઝાબ હો-થોળા હે. અલબત્તા યહ ઝરૂર હે કે યહ જો કુછ મઝકૂર હે ઔર આઈન્દહ આ રહા હે વહ સબ ઈસ ફે'લકી સઝા હે. ઉસકે મુસ્તહિકકે સઝા હોનેકે બા'દ ઔર ઈસ દફઅ્કી ફર્દે જુર્મકે સાથ હી ઈરશાદે ખુદાવંદી -

اِنَّ اللّٰہَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُّشْرَكَ بِہٖ وَیَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ یَّشَآءُ

કે અલ્લાહ તઆલા શિર્કકી તો મુઆફી નહીં ફરમાએંગે, ઈસકે અલાવા જિસકી દિલ ચાહે મુઆફી ફરમા દેંગે. ઈસ આયતે શરીફહ ઔર ઈસ જૈસી આયાત ઔર અહાદીષકી બિના પર અગર મુઆફ ફરમા દેં તો ઝહે કિસ્મત, અહાદીષમેં આયા હે કે કિયામતમેં તીન અદાલતેં હૈં: એક કુફ્રો-ઈસ્લામકી, ઈસમેં બિલકુલ બખ્શિશ નહીં. દૂસરી હુકૂકુલ ઈબાદકી, ઈસમેં હકવાલેકા હક ઝરૂર દિલાયા જાએગા, ચાહે ઉસસે લિયા જાએ, જિસકે ઝિમ્મહ હે યા ઉસકો મુઆફ કરનેકી મરઝી હો તો અપને પાસસે દિયા જાએગા. તીસરી અદાલત અલ્લાહ તઆલાકે અપને હુકૂકકી હે, ઈસમેં બખ્શિશકે દરવાઝે ખોલ દીએ જાએંગે. ઈસ બિના પર યહ સમઝના ઝરૂરી હે કે અપને અફ્આલકી સઝાએં તો યહી હૈં જો અહાદીષમેં વારિદ હૂઈ, લેકિન મરાહિમે ખુસ્રુવાનહ ઈસસે બાલાતર હૈં. ઈન્કે અલાવહ ઔર ભી બા'ઝ કિસ્મકે અઝાબ ઔર ષવાબ અહાદીષમેં આએ હૈં. બુખારી શરીફકી એક હદીષમેં હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મા'મૂલ થા કે સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ સહાબા (રદિ.)સે દરયાફ્ત ફરમાતે કે કિસીને કોઈ ખ્વાબ દેખા હે? અગર કોઈ દેખતા તો બયાન કર દેતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકી તા'બીર ઈરશાદ ફરમા દેતે. એક મર્તબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હસ્બે મા'મૂલ દરયાફ્ત ફરમાયા. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયા કે મેંને એક ખ્વાબ દેખા હે કે દો શખ્સ આએ ઔર મુઝે અપને સાથ લે ગએ. ઈસકે બા'દ બહુત લમ્બા ખ્વાબ ઝિક્ર ફરમાયા, જિસમેં જન્નતો-દોઝખ ઔર ઉસમેં મુખ્તલિફ કિસ્મકે અઝાબ લોગોંકો હોતે હૂએ દેખે. મિન્જુમ્લહ ઉન્કે એક શખ્સકો દેખા કે ઉસકા સર પથ્થરસે કુચલા જા રહા હે ઔર ઈસ ઝોરસે પથ્થર મારા જાતા હે કે વહ પથ્થર લુળ્હકતા હુવા દૂર જા પળતા હે. ઈતને ઉસકો ઉઠાયા જાતા હે વહ સર ફિર વૈસા હી હો જાતા હે તો દો બારહ ઉસકો ઝોરસે મારા જાતા હે. ઈસી તરહ ઉસકે સાથ

બર્તાઉ કિયા જા રહા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને દોનોં સાથિયોંસે જબ દરયાફ્ત ફરમાયા કે યહ કોન શખ્સ હે તો ઉન્હોંને બતાયા કે ઈસ શખ્સને કુર્આન શરીફ પળ્હા થા ઔર ઉસકો છોળ દિયા થા ઔર ફર્ઝ નમાઝ છોળ કર સો જાતા થા. એક દૂસરી હદીષમેં ઈસી કિસ્મકા એક ઔર કિસ્સા હે, જિસમેં હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક જમાઅતકે સાથ યહ બર્તાઉ દેખા તો હઝરત જિબ્રઈલસે દરયાફ્ત કિયા, ઉન્હોંને ફરમાયા કે યહ વહ લોગ હૈં જો નમાઝમેં સુસ્તી કરતે થે. (તરગીબ) મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે જો લોગ નમાઝકે અવ્કાત મા'લૂમ કરનેકા ઈહ્તિમામ રખતે હૈં, ઉનમેં ઐસી બરકત હોતી હે, જૈસી હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર ઉન્કી અવલાદમેં હૂઈ. (દુર્રે મન્થૂર)

હઝરત અનસ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે જો શખ્સ દુન્યાસે ઐસે હાલમેં રુખ્સત હો કે ઈખ્લાસકે સાથ ઈમાન રખતા હો, ઉસકી ઈબાદત કરતા હો, નમાઝ પળ્હતા હો, ઝકાત અદા કરતા હો તો વહ ઐસી હાલતમેં દુન્યાસે રુખ્સત હોગા કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસસે રાઝી હોંગે. (દુર્રે મન્થૂર) હઝરત અનસ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે હક તઆલા શાનુહૂકા યહ ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે મૈં કિસી જગા અઝાબ ભેજનેકા ઈરાદા કરતા હૂં, મગર વહાં ઐસે લોગોંકો દેખતા હૂં જો મસ્જિદોંકો આબાદ કરતે હૈં, અલ્લાહકે વાસ્તે આપસમેં મુહબ્બત રખતે હૈં, અખીર રાતોંમેં ઈસ્તિગ્ફાર કરતે હૈં તો અઝાબકો મવકૂફ કર દેતા હૂં. (દુર્રે મન્થૂર) હઝરત અબૂદરદાઅ્ (રદિ.)ને હઝરત સલમાન (રદિ.)કો એક ખત લિખ્ખા, જિસમેં યહ લિખ્ખા કે મસ્જિદમેં અક્ષર અવ્કાત ગુઝારા કરો, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે મસ્જિદ મુત્તકીકા ઘર હે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસ બાતકા અહ્દ ફરમા લિયા હે કે જો શખ્સ મસ્જિદમેં અક્ષર રહતા હે, ઉસ પર રહમત કરૂંગા, ઉસકો રાહત દૂંગા ઔર કિયામતમેં પુલસિરાતકા રાસ્તા આસાન કર દૂંગા ઔર અપની રઝા નસીબ કરૂંગા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે મસ્જિદેં અલ્લાહકે ઘર હૈં ઔર ઘર આનેવાલેકા ઈક્રામ હોતા હી હે, ઈસ લિએ અલ્લાહ પર ઉન્કા ઈક્રામ ઝરૂરી હે, જો મસ્જિદોંમેં હાઝિર હોનેવાલે હૈં. અબૂસઈદ ખૂદરી (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે જો શખ્સ મસ્જિદસે ઉલ્ફત રખ્ખે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસસે ઉલ્ફત રખતે હૈં. હઝરત અબૂહુરયરહ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે જબ મુર્દહ કબ્રમેં રખ દિયા જાતા હે તો જો લોગ કબ્ર તક સાથ ગએ થે, વહ અભી તક વાપસ ભી નહીં હોતે કે ફરિશ્તે ઉસકે

ઈમ્તિહાનકે લિએ આતે હૈં. ઉસ વક્ત અગર વહ મો'મિન હે તો નમાઝ ઉસકે સરકે કરીબ હોતી હે ઔર ઝકાત દાઈ જાનિબ ઔર રોઝા બાઈં જાનિબ ઔર બાકી જિતને ભલાઈકે કામ હોતે હૈં વહ પાઉંકી જાનિબ હો જાતે હૈં ઔર હર તરફસે ઉસકા ઈહાતા કર લેતે હૈં કે ઉસકે કરીબ તક કોઈ નહીં પહુંચ સકતા. ફરિશ્તે દૂર હી સે ખડે હો કર સવાલ કરતે હૈં. (દુર્રે મન્થૂર) એક સહાબી (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઘરવાલોં પર ખર્ચકી કુછ તંગી હોતી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કો નમાઝકા હુકમ ફરમાતે ઔર યહ આયત તિલાવત ફરમાતેઃ

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْئَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى

'અપને ઘરવાલોંકો નમાઝકા હુક્મ કીજિએ ઔર ખૂદ ભી ઈસકા ઈહ્તિમામ કરતે રહિએ. હમ આપસે રોઝી (કમવાના) નહીં ચાહતે. રોઝી તો હમ દેંગે ઔર બેહતરીન અંજામ પરહેઝગારી હી કા હે.'

બગેર હિસાબ-કિતાબકે જન્નતમેં જાનેવાલે

હઝરત અસ્મા (રદિ.) કેહતી હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના કે કિયામતકે દિન સારે આદમી એક જગા જમા હોંગે ઔર ફરિશ્તા જો ભી આવાઝ દેગા સબકો સુનાઈ દેગી. ઉસ વક્ત એલાન હોગાઃ કહાં હૈં વહ લોગ જો રાહત ઔર તકલીફ હર હાલમેં અલ્લાહકી હમ્દ કરતે થે? યહ સુન કર એક જમાઅત ઉઠેગી ઔર બગેર હિસાબ-કિતાબકે જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગી. ફિર એ'લાન હોગાઃ કહાં હૈં વહ લોગ જો રાતોંકો ઈબાદતમેં મશગૂલ રહતે થે ઔર ઉન્કે પેહલૂ બિસ્તરોંસે દૂર રહતે થે? ફિર એક જમાઅત ઉઠેગી ઔર બગેર હિસાબ-કિતાબકે જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગી. ફિર એ'લાન હોગાઃ કહાં હૈં વહ લોગ જિન્કો તિજારત ઔર ખરીદો-ફરોખ્ત અલ્લાહકે ઝિક્રસે ગાફિલ નહીં કરતી થી? ફિર એક જમાઅત ઉઠેગી ઔર બગેર હિસાબ-કિતાબકે જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગી. એક ઔર હદીષમેં ભી યહી કિસ્સા આયા હે. ઉસમેં યહ ભી હે કે એ'લાન હોગાઃ આજ મેહ્શરવાલે દેખેંગે કે કરીમ લોગ કોન હૈં ઔર એ'લાન હોગાઃ કહાં હૈં વહ લોગ જિન્કો તિજારતી મશાગિલ અલ્લાહકે ઝિક્ર ઔર નમાઝસે નહીં રોકતે થે. (દુર્રે મન્થૂર) શેખ નસ્ર સમરકંદી (રહ.)ને તમ્બીહુલ ગાફિલીનમેં ભી યહ હદીષ લિખ્ખી હે. ઈસકે બા'દ લિખ્ખા હે કે જબ યહ હઝરાત બગેર

હિસાબ-કિતાબ છૂટ ચુકેંગે તો જહન્નમસે એક (ઉનુક) લમ્બી ગર્દન ઝાહિર હોગી, જો લોગોંકો ફાંદતી હૂઈ ચલી આએગી. ઉસમેં દો ચમકદાર આંખેં હોંગી ઔર નિહાયત ફસીહ ઝબાન હોગી. વહ કહેગી કે મેં હર ઉસ શખ્સ પર મુસલ્લત હૂં, જો મુતકબ્બિર બદ-મિઝાજ હો. ઔર મજમામેંસે ઐસે લોગોંકો ઈસ તરહ ચુન લેગી, જૈસા કે જાનવર દાના' ચુગતા હે. ઉન સબકો ચુન કર જહન્નમમેં ફેંક દેગી. ઈસકે બા'દ ફિર ઈસી તરહ દો-બારહ નિકલેગી ઔર કહેગી કે અબમેં હર ઉસ શખ્સ પર મુસલ્લત હૂં, જિસને અલ્લાહકો ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈઝા દી. ઉન લોગોંકો ભી જમાઅતસે ચુન કર લે જાએગી. ઈસકે બા'દ સેહ બારહ ફિર નિકલેગી ઔર ઈસ મર્તબા તસ્વીરવાલોંકો ચુન કર લે જાએગી. ઉસકે બા'દ જબ યહ તીનોં કિસ્મકે આદમી મજમા'સે છટ જાએંગે તો હિસાબ-કિતાબ શુરૂઅ્ હોગા. કેહતે હૈં કે પેહલે ઝમાનામેં શયતાન આદમિયોંકો નઝર આ જાતા થા. એક સાહિબને ઉસસે કહા કે કોઈ તરકીબ ઐસી બતા કે મેં ભી તુઝ જૈસા હો જાઉં. શયતાનને કહા કે ઉસકી તરકીબ યહ હે કે નમાઝમેં સુસ્તી કર ઔર કસમ ખાનેમેં ઝરા પરવાહ ન કર. ઝૂટી-સચ્ચી હર તરહકી કસ્મેં ખાયા કર. ઉન સાહિબને કહા કે મેં અલ્લાહસે અહ્દ કરતા હૂં કે કભી નમાઝ ન છોળુંગા ઔર કભી કસમ ન ખાઉંગા. શયતાનને કહા કે તેરે સિવા મુઝસે ચાલકે સાથ કિસીને કુછ નહીં લિયા. મેંને ભી અહ્દ કર લિયા કે આદમીકો કભી નસીહત નહીં કરૂંગા.

હઝરત ઉબય (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ ઈસ ઉમ્મતકો રફ્અતો-ઈઝ્ઝત ઔર દીનકે ફુરૂગકી બશારત દો, લેકિન દીનકે કિસી કામકો જો શખ્સ દુન્યાકેં વાસ્તે કરે આખિરતમેં ઉસકા કોઈ હિસ્સા નહીં. (તરગીબ) એક હદીષમેં આયા હે, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મેંને હક તઆલા શાનુહૂકી બેહતરીન સૂરતમેં ઝિયારત કી. મુઝસે ઈરશાદ હુવા કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મલ-એ - આ'લાવાલે યા'ની ફરિશ્તે કિસ ચીઝમેં ઝગળ રહે હૈં? મેંને અર્ઝ કિયા, મુઝે તો ઈલ્મ નહીં, તો હક તઆલા શાનુહૂને અપના દસ્તે મુબારક મેરે સીના પર રખ દિયા, જિસકી ઠંડક સિનાકે અંદર તક મહસૂસ હૂઈ ઔર ઉસકી બરકતસે તમામ આલમ મુઝ પર મુન્કશિફ હો ગયા. ફિર મુઝસે ઈરશાદ ફરમાયા, અબ બતાઓ! ફરિશ્તે કિસ ચીઝમેં ઝગળ રહે હૈં. મેંને અર્ઝ કિયા કે દર્જહ બુલંદ કરનેવાલી ચીઝોંમેં ઔર ઉન ચીઝોંમેં જો ગુનાહોંકા કફ્ફારહ હો જાતી હૈં ઔર જમાઅતકી નમાઝકી તરફ જો કદમ ઉઠતે હૈં ઉન્કે ષવાબમેં ઔર સર્દીકે વક્ત વુઝૂકો અછ્છી તરહસે કરનેકે ફઝાઈલમેં ઔર એક નમાઝકે બા'દસે

દૂસરી નમાઝ તક ઈન્તિઝારમેં બેઠે રહનેકી ફઝીલતમેં. જો શખ્સ ઈન્કા ઈહ્તિમામ કરેગા બેહતરીન હાલતમેં ઝિન્દગી ગુઝારેગા ઔર બેહતરીન હાલતમેં મરેગા..

ઈશરાકકી નમાઝ

મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં આયા હે, હક તઆલા શાનુહૂ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં, અય ઈબ્ને આદમ! તૂ દિનકે શુરૂઅમેં મેરે લિએ ચાર રકા'ત પઢ લિયા કર, મેં તમામ દિનકે તેરે કામ બના દિયા કરૂંગા.

તમ્બીહુલ ગાફિલીનમેં એક હદીષ લિખ્ખી હે કે નમાઝ અલ્લાહકી રઝાકા સબબ હે. ફરિશ્તોંકી મહબૂબ ચીઝ હે. અમ્બિયા (અલૈ.)કી સુન્નત હે. ઈસસે મા'રિફતકા નૂર પૈદા હોતા હે. દુઆ કબૂલ હોતી હે. રિઝ્કમેં બરકત હોતી હે. યહ ઈમાનકી જળ હે. બદનકી રાહત હે. દુશ્મનકે લિએ હથ્યાર હે. નમાઝીકે લિએ સિફારિશી હે. કબ્રમેં ચિરાગ હે ઔર ઉસકી વહ્શતમેં દિલ બેહલાનેવાલી હે. મુન્કર-નકીરકે સવાલકા જવાબ હે ઔર કિયામતકી ધૂપકા સાયા હે, ઔર અંધેરેમેં રોશની હે. જહન્નમકી આગકે લિએ આળ હે. આ'માલકી તરાઝૂકા બોઝ હે. પુલ સિરાત પર જલ્દીસે ગુઝારનેવાલી હે. જન્નતકી કુંજી હે.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)ને મુનબ્બહાતમેં હઝરત ઉષ્માન ગની (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ નમાઝકી મુહાફઝત કરે, અવકાતકી પાબંદીકે સાથ ઉસકા ઈહ્તિમામ કરે, હક તઆલા શાનુહૂ નવ ચીઝોંકે સાથ ઉસકા ઈક્રામ ફરમાતે હૈં: અવ્વલ યહ કે ઉસકો ખૂદ મહબૂબ રખતે હૈં. દૂસરે તંદુરુસ્તી અતા ફરમાતે હૈં. તીસરે ફરિશ્તે ઉસકી હિફાઝત ફરમાતે હૈં. ચોથે ઉસકે ઘરમેં બરકત અતા ફરમાતે હૈં. પાંચવેં ઉસકે ચેહરા પર સુલ્હાકે અનવાર ઝાહિર હોતે હૈં. છટે ઉસકા દિલ નરમ ફરમાતે હૈં. સાતવેં વહ પુલસિરાત પર બિજલીકી તરહસે ગુઝર જાએગા. આઠવેં જહન્નમસે નજાત ફરમા દેતે હૈં. નવ્વેં જન્નતમેં ઐસે લોગોંકા પળોસ નસીબ હોગા જિનકે બારેમેં:

لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الآيَة

વારિદ હે. યા'ની કિયામતમેં ન ઉન્કો કોઈ ખૌફ હોગા, ન વહ ગમગીન હોંગે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે, નમાઝ દીનકા સુતૂન હે ઔર ઉસમેં દસ ખૂબિયાં હૈં: (૧) ચેહરાકી રોનક હે. (૨) દિલકા નૂર હે. (૩) બદનકી રાહત ઔર તંદુરુસ્તીકા સબબ હે. (૪) કબ્રકા ઉન્સ હે.

(૫) અલ્લાહકી રહમત ઉતરનેકા ઝરીઆ હે. (૬) આસમાનકી કુંજી હે. (૭) આ'માલનામોંકી તરાઝૂકા વઝન હે (કે ઈસસે નેક આ'માલકા પલળા ભારી હો જાતા હે) (૮) અલ્લાહકી રઝાકા સબબ હે. (૯) જન્નતકી કીમત હે ઔર (૧૦) દોઝખકી આળ હે. જિસ શખ્સને ઉસકો કાઈમ કિયા ઉસને દીનકો કાઈમ રખ્ખા ઔર જિસને ઉસકો છોળા અપને દીનકો ગિરા દિયા. (મુનબ્બહાત ઈબ્ને હજર રહ.)

એક હદીષમેં વારિદ હુવા કે ઘરમેં નમાઝ પળ્હના નૂર હે, નમાઝસે અપને ઘરોંકો મુનવ્વર કિયા કરો. (જામિઉસ્સગીર) ઔર યહ તો મશહૂર હદીષ હે કે મેરી ઉમ્મત કિયામતકે દિન વુઝૂ ઔર સિજદાકી વજહસે રોશન હાથ-પાઉં વાલી, રોશન ચેહરાવાલી હોગી.|ઈસી અલામતસે દૂસરી ઉમ્મતોંસે પેહચાની જાએગી. એક હદીષમેં આયા હે કે જબ આસમાનસે કોઈ બલા-આફત નાઝિલ હોનેવાલી હોતી હે તો મસ્જિદકે આબાદ કરનેવાલોંસે હટા લી જાતી હે. (જામિઉસ્સગીર) મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં આયા હે કે અલ્લાહ તઆલાને જહન્નમ પર હરામ કર દિયા હે કે સિજદાકે નિશાનકો જલાએ (યા'ની અગર અપને આ'માલે બદકી વજહસે વહ જહન્નમમેં દાખિલ ભી હોગા તો સિજદાકા નિશાન જિસ જગા હોગા ઉસ પર આગકા અષર ન હો સકેગા.) એક હદીષમેં હે કે નમાઝ શયતાનકા મુંહ કાલા કરતી હે ઔર સદકહ ઉસકી કમર તોળ દેતા હે. (જામિઉસ્સગીર) એક જગા ઈરશાદ હે કે નમાઝ શિફા હે.(જામિઉસ્સગીર) દૂસરી જગા ઈસકે મુતઅલ્લિક એક કિસ્સા નકલ કિયા કે હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) એક મર્તબા પેટકે બલ લેટે હૂએ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા, ક્યા પેટમેં દર્દ હે? અર્ઝ કિયા, જી હાં. ફરમાયા, ઉઠ! નમાઝ પળ્હ! નમાઝમેં શિફા હે. (ઈબ્ને કષીર)

તહિય્યતુલ વુઝૂ

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મર્તબા જન્નતકો ખ્વાબમેં દેખા તો હઝરત બિલાલ (રદિ.)કે જૂતોંકે ઘસીટનેકી આવાઝ ભી સુનાઈ દી. સુબ્હકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને પૂછા કે તેરા વહ ખુસૂસી અમલ ક્યા હે જિસકી વજહસે જન્નતમેં ભી તૂ (દુન્યાકી તરહસે) મેરે સાથ સાથ ચલતા રહા. અર્ઝ કિયા કે રાત-દિનમેં જિસ વક્ત ભી મેરી વુઝૂ ટૂટ જાતી હે તો વુઝૂ કરતા હૂં. ઈસકે બા'દ (તહિય્યતુલ વુઝૂ) કી નમાઝ જિતની મુકદ્દર હો, પળ્હતા હૂં (ફત્હ.) સફીરી (રહ.)ને કહા હે કે સુબ્હકી નમાઝ છોળનેવાલેકો મલાઈકહ "ઓ ફાજિર"સે પુકારતે હૈં. ઔર ઝોહરકી નમાઝ છોળનેવાલેકો "ઓ ખાસિર" (ખસારહ વાલે) ઔર અસ્રકી નમાઝ

છોળનેવાલેકો "આસી"સે ઔર મગરિબકી નમાઝ છોળનેવાલેકો "કાફિર"સે ઔર ઈશાકી નમાઝ છોળનેવાલેકો "ઓ મુઝય્યિઅ્" (અલ્લાહકા હક ઝાએ' કરનેવાલે) સે પુકારતે હૈં. (ગાલિયતુલ મવાઈઝ) અલ્લામહ શુઅ્રાની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યહ બાત સમઝ લેના ચાહિએ કે મુસીબત હર ઉસ આબાદીસે હટા દી જાતી હે કે જહાંકે લોગ નમાઝી હોં. જૈસા કે હર ઉસ આબાદી પર નાઝિલ હોતી હે જહાંકે લોગ નમાઝી ન હોં. એસી જગહોંમેં ઝલઝલોંકા આના, બિજલિયોંકા ગિરના, મકાનોંકા ધંસ જાના કુછ ભી મુસ્તબ્અદ નહીં. ઔર કોઈ યહ ખ્યાલ ન કરે કે મેં તો નમાઝી હૂં, મુઝે દૂસરોંસે કયા ગર્ઝ? ઈસ લિએ કે જબ બલા નાઝિલ હોતી હે તો આમ હુવા કરતી હે. (ખૂદ હદીષ શરીફમેં મઝકૂર હે, કિસીને સવાલ કિયા કે હમ એસી સૂરતમેં હલાક હો સકતે હૈં કે હમમેં સુલ્હાઅ્ મવજૂદ હોં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ હાં, જબ ખબાષતકા ગલ્બા હો જાએ.) ઈસ લિએ કે ઉન્કે ઝિમ્મહ યહ ભી ઝરૂરી હે કે અપની વુસ્અતકે મુવાફિક દૂસરોંકો બુરી બાતોંસે રોકેં ઔર અછ્છી બાતોંકા હુકમ કરેં. (લવાકિહુલ અનવાર).

(૮) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ નમાઝકો કઝા કર દે, ગો વહ બા'દમેં પળ્હ ભી લે, ફિર ભી અપને વક્ત પર ન પળ્હનેકી વજહસે એક હુકબ જહન્નમમેં જલેગા ઔર હુકબકી મિક્દાર અસ્સી (૮૦) બરસકી હોતી હે ઔર એક બરસ તીનસો સાઠ દિનકા ઔર કિયામતકા એક દિન એક હઝાર બરસકી બરાબર હોગા, ઈસ હિસાબસે એક હુકબકી મિક્દાર દો કરોળ અઠાસી લાખ બરસકી હુઈ.

(٨) رُوِیَ اَنَّهٗ عَلَیْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ قَالَ مَنْ تَرَكَ الصَّلٰوةَ حَتّٰی مَضٰی وَقْتُهَا ثُمَّ قَضٰی عُذِّبَ فِی النَّارِ حُقْبًا وَّالْحُقْبُ ثَمَانُوْنَ سَنَةً وَّالسَّنَةُ ثَلٰثُمِائَةٍ وَّسِتُّوْنَ یَوْمًا كُلُّ یَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ اَلْفَ سَنَةٍ كذا فی مجالس الابرار قلت لم اجده فیما عندی من كتب الحدیث الا ان مجالس الابرار مدحه شیخ مشائخنا الشاه عبد العزیز الدهلوی ثم قال الراغب فی قوله تعالٰی لابثین فیها احقابا قیل جمع الحقب ای الدهر قیل والحقبة ثمانون عاما والصحیح ان الحقبة مدة من الزمان مبهمة واخرج ابن كثیر فی تفسیر قوله تعالٰی فَوَیْلٌ لِّلْمُصَلِّیْنَ الَّذِیْنَ هُمْ عَنْ صَلٰوتِهِمْ سَاهُوْنَ عن ابن عباس ان فی جهنم لوادیا تستعیذ

جهنم من ذلك الوادى فى كل يوم اربعمائة
مرة اعد ذلك الوادى للمرائين من
امة محمد الحديث وذكر ابو الليث
السمرقندى فى قرة العيون عن ابن
عباس وهو مسكن من يؤخر الصلوة
عن وقتها وعن سعد بن ابى وقاص
مرفوعا اَلَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلٰوتِهِمْ سَاهُوْنَ
قال هم الذين يؤخرون الصلوة عن
وقتها وصحح الحاكم والبيهقى وقفه واخرج
الحاكم عن عبد الله فى قوله تعالى فسوف
يلقون غيا قال واد فى جهنم بعيد القعر
خبيث الطعم وقال صحيح الاسناد-

ફાઈદા:

હુકબકે મઅ્ના લુગતમેં બહુત ઝિયાદહ ઝમાનાકે હૈં. અક્ષર હદીષોંમેં ઈસકી મિક્દાર યહી આઈ હે, જો ઊપર ગુઝરી, યા'ની અસ્સી સાલ. દુર્રે મન્ષૂરમેં મુતઅદદ રિવાયાતસે યહી મિક્દાર મન્કૂલ હે. હઝરત અલી (રદિ.)-ને હિલાલે હિજરી (રહ.) સે દરયાફ્ત ફરમાયા કે હુકબકી ક્યા મિક્દાર હે? ઉન્હોંને કહા કે હુકબ અસ્સી બરસકા હોતા હે ઔર હર બરસ બારહ મહીનેકા ઔર હર મહીના તીસ દિનકા ઔર હર દિન એક હઝાર બરસકા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)સે ભી સહીહ રિવાયાતસે અસ્સી બરસ મન્કૂલ હૈં. હઝરત અબૂહુરયરહ (રદિ.)ને ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહી નક્લ કિયા હે કે એક હુકબ અસ્સી સાલકા હોતા હે ઔર એક દિન તુમ્હારે દિનોંકે એ'તિબારસે (યા'ની દુન્યાકે મુવાફિક) એક હઝાર દિનકા. યહી મઝમૂન હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)ને ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ ફરમાયા હે.

ઈસકે બા'દ હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસ ભરોસા પર નહીં રહના ચાહિએ કે ઈમાનકી બ-દૌલત જહન્નમસે આખિર નિકલ જાએંગે. ઈતને સાલ યા'ની દો કરોળ અઠ્ઠાસી લાખ બરસ જલનેકે બા'દ નિકલના હોગા, વહ ભી જબ હી કે કોઈ ઔર વજહ ઝિયાદા પળે રહનેકી ન હો. ઈસકે અલાવા ઔર ભી કુછ મિક્દાર ઈસસે કમ વ ઝિયાદા

હદીષમેં આઈ હે, મગર અવ્વલ તો ઊપરવાલી મિક્દાર કઈ હદીષોંમેં આઈ હે, ઈસ લિએ યહ મુકદ્દમ હે. દૂસરે, યહ ભી મુમ્કિન હે કે આદમિયોંકી હાલતકે એ'તિબારસે કમો-બેશ હો.

અબુલ લૈષ સમરકંદી (રહ.)ને કુર્રતુલ ઉયૂનમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે: જો શખ્સ એક ફર્ઝ નમાઝ ભી જાનબૂઝ કર છોળ દે ઉસકા નામ જહન્નમકે દરવાઝા પર લિખ દિયા જાતા હે ઔર ઉસકો ઈસમેં જાના ઝરૂરી હે ઔર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે એક મર્તબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, યહ કહો કે અય અલ્લાહ! હમમેં કિસીકો શકી-મહરૂમ ન કર. ફિર ફરમાયા, જાનતે હો શકી-મહરૂમ કોન હે? સહાબા (રદિ.)કે ઈસ્તિફસાર પર ઈરશાદ ફરમાયા કે શકી-મહરૂમ નમાઝકા છોળનેવાલા હે, ઉસકા કોઈ હિસ્સા ઈસ્લામમેં નહીં. એક હદીષમેં હે કે દીદહ વ દાનિસ્તહ બિલા ઉઝ્ર નમાઝ છોળનેવાલેકી તરફ હક તઆલા કિયામતમેં ઈલ્તિફાત હી ન ફરમાએંગે ઔર અઝાબુન્ અલીમુન્ (દુખ દેનેવાલા અઝાબ) ઉસકો દિયા જાએગા. મિન્જુમ્લા ઉન્કે નમાઝકા છોળનેવાલા ભી હે કે ઉસકે હાથ બંધે હૂએ હોંગે ઔર ફરિશ્તે મુંહ ઔર પુશ્ત પર ઝર્બ લગા રહે હોંગે. જન્નત કહેગી કે મેરા-તેરા કોઈ તઅલ્લુક નહીં, ન મેં તેરે લિએ, ન તૂ મેરે લિએ. દોઝખ કહેગી કે આ જા! તૂ મેરે લિએ હે, મેં તેરે લિએ. યહ ભી નક્લ કિયા હે કે જહન્નમમેં, એક વાદી (જંગલ) હે જિસકા નામ હે લમ લમ, ઉસમેં સાંપ હૈં, જો ઊંટકી ગરદનકે બરાબર મોટે હૈં ઔર ઉન્કી લમ્બાઈ એક મહીનાકી મસાફતકે બરાબર હે, ઉસમેં નમાઝ છોળનેવાલોંકો અઝાબ દિયા જાએગા. એક દૂસરી હદીષમેં હે કે એક મેદાન હે જિસકા નામ જુબ્બુલ હઝ્ન હે. વહ બિછ્છૂઓંકા ઘર હે ઔર હર બિછ્છૂ ખચ્ચરકી બરાબર બળા હે. વહ ભી નમાઝ છોળનેવાલોંકો ડંસનેકે લિએ હૈં. હાં, મવલાએ કરીમ મુઆફ કર દે તો કોન પૂછનેવાલા હે! મગર કોઈ મુઆફી ચાહે ભી તો? ઈબ્ને હજર (રહ.)ને ઝવાજિરમેં લિખ્ખા હે કે એક અવરતકા ઈન્તિકાલ હો ગયા થા, ઉસકા ભાઈ દફનમેં શરીક થા. ઈત્તિફાકસે દફન કરતે હૂએ એક થેલી કબ્રમેં ગિર ગઈ. ઉસ વક્ત ખ્યાલ નહીં આયા. બા'દમેં યાદ આઈ તો બહુત રંજ હુવા. ચુપકેસે કબર ખોલ કર નિકાલનેકા ઈરાદા કિયા. કબરકો ખોલા તો વહ આગકે શુઅ્લોંસે ભર રહી થી. રોતા હુવા માંકે પાસ આયા ઔર હાલ બયાન કિયા ઔર પૂછા કે યહ ક્યા બાત હે? માંને બતાયા કે વહ નમાઝમેં સુસ્તી કરતી થી ઔર કઝા કર દેતી થી. અઆઝનલ્લાહુ મિન્હા.

(૯) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا سَهْمَ فِي الْإِسْلَامِ لِمَنْ لَا صَلٰوةَ لَهُ وَلَا صَلٰوةَ لِمَنْ لَا وُضُوْءَ لَهُ اخرجه البزار واخرج الحاكم عن عائشة مرفوعا وصححه ثَلٰثٌ أَحْلِفُ عَلَيْهِنَّ لَا يَجْعَلُ اللهُ مَنْ لَهُ سَهْمٌ فِي الْإِسْلَامِ كَمَنْ لَا سَهْمَ لَهُ وَسِهَامُ الْإِسْلَامِ الصَّوْمُ وَالصَّلٰوةُ وَالصَّدَقَةُ الحديث واخرج الطبرانى فى الاوسط عَنِ ابْنِ عُمَرَ مَرْفُوْعًا لَا دِيْنَ لِمَنْ لَا صَلٰوةَ لَهُ إِنَّمَا مَوْضِعُ الصَّلٰوةِ مِنَ الدِّيْنِ كَمَوْضِعِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ كَذَا فِي الدُّرِّ الْمَنْثُوْرِ۔

(૯) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ઈસ્લામમેં કોઈ ભી હિસ્સા નહીં ઉસ શખ્સકા જો નમાઝ ન પળ્હતા હો ઔર બેવુઝૂકી નમાઝ નહીં હોતી. દૂસરી હદીષમેં હે કે દીન બગેર નમાઝકે નહીં હે. નમાઝ દીનકે લિએ એસી હે જેસા આદમીકે બદનકે લિએ સર હોતા હે.

ફાઈદા:

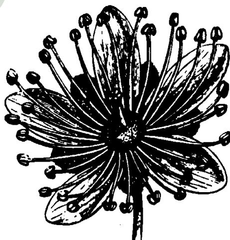
જો લોગ નમાઝ ન પળ્હ કર અપનેકો મુસલમાન કેહતે હૈં યા હમિય્યતે ઈસ્લામકે લમ્બેચોળે દા'વે કરતે હૈં વહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈન ઈરશાદાત પર ઝરા ગૌર કર લેં, ઔર જિન અસ્લાફકી કામ્યાબિયોં તક પહૂંચનેકે ખ્વાબ દેખતેં હૈં, ઉન્કે હાલાતકી ભી તહકીક કરેં કે વહ દીનકો કિસ મઝબૂતીસે પકળે હૂએ થે. ફિર દુન્યા ઉન્કે કદમ ક્યૂં ન ચૂમતી! હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી આંખમેં પાની ઉતર આયા. લોગોંને અર્ઝ કિયા કે ઈસકા ઈલાજ તો હો સકતા હે, મગર ચંદ રોઝ આપ નમાઝ ન પળ્હ સકેંગે. ફરમાયાઃ યહ નહીં હો સકતા. મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે જો શખ્સ નમાઝ ન પળ્હે વહ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં એસી હાલતમેં હાઝિર હોગા કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ પર નારાઝ હોંગે. એક હદીષમેં આયા હે કે લોગોંને કહાઃ પાંચ દિન લકળી પર સિજદહ કરના પળેગા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે એક રકા'ત ભી ઈસ તરહ નહીં પળ્હૂંગા. ઉમર ભર બીનાઈકો સબ્ર કર લેના ઉન હઝરાતકે યહાં ઈસસે સહલ થા કે નમાઝ છોળેં, હાલાંકે ઈસ ઉઝ્રકી વજહસે નમાઝકા છોળના જાઈઝ ભી થા. હઝરત ઉમર (રદિ.)કે અખીર ઝમાનામેં જબ બર્છા મારા ગયા તો હર વક્ત ખૂન જારી રહતા થા ઔર અક્ષર અવ્કાત ગફલત રહતી થી. હત્તાકે ઈસ ગફલતમેં વિસાલ ભી હો ગયા, મગર બીમારીકે ઈન

દિનોંમેં જબ નમાઝકા વક્ત હો જાતા તો ઉન્કો હોશ્યાર કિયા જાતા ઔર નમાઝકી દરખ્વાસ્ત કી જાતી, વહ ઈસી હાલતમેં નમાઝ અદા કરતે ઔર યહ ફરમાતે કે હાં, હાં, ઝરૂર. જો શખ્સ નમાઝ ન પઢે ઈસ્લામમેં ઉસકા કોઈ હિસ્સા નહીં. હમારે યહાં બીમારકી ખૈરખ્વાહી, રાહત-રસાની ઈસમેં સમઝી જાતી હે કે ઉસકો નમાઝકી તકલીફ ન દી જાએ, બા'દમેં ફિદ્યહ દે દિયા જાએગા. ઈન હઝરાતકે યહાં ખૈરખ્વાહી યહ થી, જો ઈબાદત ભી ચલતે-ચલાતે કર સકે દરેગ ન કિયા જાએ. બેબીં તફાવુતે રહ અઝ કુજાસ્ત તા બ-કુજા!

હઝરત અલી (રદિ.)ને એક મર્તબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક ખાદિમ માંગા કે કારોબારમેં મદદ કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ યહ તીન ગુલામ હેં જો પસંદ હો લે લો! ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, આપ હી પસંદ ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક શખ્સકે મુતઅલ્લિક ફરમાયા કે ઈસકો લે લો, યહ નમાઝી હે, મગર ઈસકો મારના નહીં, હમેં નમાઝિયોંકે મારનેકી મુમાનઅત હે. ઈસ કિસ્મકા વાકિઅહ એક ઔર સહાબી અબુલ હય્ષમ (રદિ.)કે સાથ ભી હુવા. ઉન્હોંને ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ગુલામ માંગા થા. ઈસકે બિલમુકાબિલ હમારા મુલાઝિમ નમાઝી બન જાએ તો હમ ઉસકો તઅન કરતે હેં ઔર હિમાકતસે ઉસકી નમાઝમેં અપના હરજ સમઝતે હેં. હઝરત સુફ્યાન ષવ્રી (રહ.) પર એક મર્તબા ગલબએ હાલ હુવા તો સાત રોઝ તક ઘરમેં રહે. ન ખાતે થે, ન પીતે થે, ન સોતે થે. શૈખકો ઈસકી ઈત્તિલાઅ્ કી ગઈ, દર્યાફ્ત કિયા કે નમાઝકે અવ્કાત તો મહફૂઝ રહતે હેં? (યા'ની નમાઝકે અવ્કાતકા તો ઈહ્તિમામ રહતા હે?) લોગોંને અર્ઝ કિયા કે નમાઝકે અવ્કાત બેશક મહફૂઝ હેં, ફરમાયાઃ

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ لَمْ یَجْعَلْ لِلشَّیْطَانِ عَلَیْہِ سَبِیْلًا

(તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હી કે લિએ હે જિસને શયતાનકો ઈસ પર મુસલ્લત ન હોને દિયા.) (બહ્જતુન્નુફૂસ)

બાબે દૌમ

જમાઅતકે બયાનમેં

જૈસા કે શુરૂઅ્ રિસાલહમેં લિખ્ખા જા ચુકા હે, બહુતસે હઝરાત નમાઝ પળ્હતે હૈં, લેકિન જમાઅંતકા ઈહ્તિમામ નહીં કરતે, હાલાંકે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે જિસ તરહ નમાઝકે બારેમેં બહુત સખ્ત તાકીદ આઈ હે, ઈસી તરહ જમાઅતકે બારેમેં ભી બહુતસી તાકીદેં વારિદ હૂઈ હૈં. ઈસ બાબમેં ભી દો ફસ્લેં હૈં. પેહલી ફસ્લ જમાઅતકે ફઝાઈલમેં, દૂસરી ફસ્લ જમાઅતકે છોળને પર ઈતાબમેં.

ફસ્લે અવ્વલ
જમાઅતકે ફઝાઈલમેં

અજ્રમેં સત્તાઈસ ગુના ઈઝાફા

(١) عَنِ ابْنِ عُمَرَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ صَلٰوۃُ الْجَمَاعَۃِ اَفْضَلُ مِنْ صَلٰوۃِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَّعِشْرِیْنَ دَرَجَۃً رواہ مالك والبخاری ومسلم والترمذی والنسائی کذا فی الترغیب

(૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જમાઅતકી નમાઝ અકેલેકી નમાઝસે સત્તાઈસ દર્જહ ઝિયાદા હોતી હે.

ફાઈદા:

જબ આદમી નમાઝ પળ્હતા હે ઔર ષવાબ હી કી નિય્યતસે પળ્હતા હે તો મા'મૂલીસી બાત હે કે ઘરમેં ન પળ્હે, મસ્જિદમેં જા'કર જમાઅતસે પળ્હ લે કે ન ઈસમેં કુછ મશક્કત હે, ન દિક્કત ઔર ઈતના બળા ષવાબ હાસિલ હોતા હે. કોન શખ્સ ઐસા હોગા જિસકો એક રૂપેકે સત્તાઈસ યા અઠ્ઠાઈસ રૂપે મિલતે હોં ઔર વહ ઉન્કો છોળ દે, મગર દીનકી ચીઝોંમેં ઈતને બળે નફા'સે ભી બેતવજ્જુહી કી જાતી હે! ઈસકી વજહ ઈસકે સિવા

ઔર ક્યા હો સકતી હે કે હમ લોગોંકો દીનકી પરવા નહીં, ઈસકા નફા' હમ લોગોંકી નિગાહમેં નફા' નહીં. દુન્યાકી તિજારત જિસમેં એક આના-દો આના ફી રૂપિયા નફા' મિલતા હે ઉસકે પીછે દિન ભર ખાક છાનતે હૈં. આખિરતકી તિજારત જિસમેં સત્તાઈસ ગુના નફા' હે વહ હમારે લિએ મુસીબત હે. જમાઅતકી નમાઝકે લિએ જાતે હૈં તો દૂકાનકા નુકસાન સમઝા જાતા હે, બિક્રીકા ભી નુકસાન બતાયા જાતા હે, દૂકાનકે બંદ કરનેકી ભી દિક્કત કહી જાતી હે; લેકિન જિન લોગોંકે યહાં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી અઝમત હે, અલ્લાહકે વા'દોં પર ઉન્કો ઈત્મીનાન હે, ઉસકે અજ્રો-ષવાબકી કોઈ કીમત હે, ઉન્કે યહાં યહ લચર ઉઝ્ર કુછ ભી વક્અત નહીં રખતે. ઐસે હી લોગોંકી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને કલામે પાકમેં તા'રીફ ફરમાઈ હે:

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ اَلْاٰيَۃ

તીસરે બાબકે શુરૂઅ્મેં પૂરી આયત મઅ તર્જમા મવજૂદ હે ઔર સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજ્મઈનકા જો મા'મૂલ અઝાનકે બા'દ અપની તિજારતકે સાથ થા વહ હિકાયાતે સહાબા (રદિ.)કે પાંચવેં બાબમેં મુખ્તસર તૌર પર ગુઝર ચુકા. સાલિમ હદ્દાદ (રહ.) એક બુઝુર્ગ થે, તિજારત કરતે થે, જબ અઝાનકી આવાઝ સુનતે તો રંગ મુતગય્યર હો જાતા ઔર ઝર્દ પળ જાતા, બેકરાર હો જાતે , દૂકાન ખુલી છોળકર ખળે હો જાતે ઔર યહ અશ્આર પળ્હતે:

اِذَا مَا دَعَا دَاعِيْكُمْ قُمْتُ مُسْرِعًا ۔ مُجِيْبًا لِمَوْلٰى جَلَّ لَيْسَ لَهٗ مِثْلٌ

જબ તુમ્હારા મુનાદી (મુઅઝ્ઝિન) પુકારનેકે વાસ્તે ખળા હો જાતા હે તો મેં જલ્દીસે ખળા હો જાતા હૂં,ઐસે માલિકકી પુકારકો કબૂલ કરતે હૂએ જિસકી બળી શાન હે, ઉસકા કોઈ મિષ્લ નહીં:

اُجِيْبُ اِذَا نَادٰى بِسَمْعٍ وَّطَاعَةٍ ۔ وَبِيْ نَشْوَةٌ لَّبَّيْكَ يَا مَنْ لَّهُ الْفَضْلُ

જબ વહ મુનાદી (મુઅઝ્ઝિન) પુકારતા હે તો મેં બ-હાલતે નશાત ઈતાઅતો-ફરમાંબરદારીકે સાથ જવાબમેં કહતા હૂં કે અય ફઝ્લો-બુઝુર્ગીવાલે ! લબ્બયૂક યા'ની હાઝિર હોતા હૂં:

وَيَصْفَرُّ لَوْنِيْ خِيْفَةً وَّمَهَابَةً ۔ وَيُرْجِعُ لِيْ عَنْ كُلِّ شُغْلٍ بِهٖ شُغْلٌ

ઔર મેરા રંગ ખૌફ ઔર હય્બતસે ઝર્દ પળ જાતા હે ઔર ઉસ પાક ઝાતકી મશગૂલી મુઝે હર કામસે બેખબર કર દેતી હે:

وَحَقِّكُمْ مَا لَذَّ لِيْ غَيْرُ ذِكْرِكُمْ ۔ وَذِكْرُ سِوَاكُمْ فِيْ فَمِيْ قَطُّ لَا يَحْلُوْ

તુમ્હારે હકકી કસમ, તુમ્હારે ઝિક્રકે સિવા મુઝે કોઈ ચીઝ ભી લઝીઝ નહીં મા'લૂમ હોતી ઔર તુમ્હારે સિવા કિસીકે ઝિક્રમેં ભી મુઝે મઝા નહીં આતા:

مَتٰى يَجْمَعُ الْاَيَّامُ بَيْنِيْ وَ بَيْنَكُمْ وَيَفْرَحُ مُشْتَاقٌ اِذَا جَمَعَ الشَّمْلُ

દેખિએ ઝમાના મુઝકો ઔર તુમકો કબ જમા' કરેગા ઔર મુશ્તાક તો જબ હી ખૂશ હોતા હે જબ ઈજ્તિમાઅ્ નસીબ હોતા હે:

فَمَنْ شَاهَدَتْ عَيْنَاهُ نُوْرَ جَمَالِكُمْ يَمُوْتُ اشْتِيَاقًا نَحْوَكُمْ قَطُّ لَا يَسْلُوْ

જિસકી આંખોંને તુમ્હારે જમાલકા નૂર દેખ લિયા હે તુમ્હારે ઈશ્તિયાકમેં મર જાએગા, કભી ભી તસલ્લી નહીં પા સકતા. (નુઝ્હત)

હદીષમેં આયા હે કે (જો લોગ કષ્રતસે મસ્જિદમેં જમા' રહતે હોં વહ) મસ્જિદકે ખૂંટે હૈં, ફરિશ્તે ઉન્કે હમનશીન હોતે હૈં, અગર વહ બીમાર હો જાએં તો ફરિશ્તે ઉન્કી ઈયાદત કરતે હૈં ઔર વહ કિસી કામકો જાએં તો ફરિશ્તે ઉન્કી ઈઆનત કરતે હૈં. (હાકિમ)

અજરમેં પચ્ચીસ ગુના ઈઝાફા

(٢) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلٰوةُ الرَّجُلِ فِيْ جَمَاعَةٍ تُضَعَّفُ عَلٰى صَلٰوتِهٖ فِيْ بَيْتِهٖ وَفِيْ سُوْقِهٖ خَمْسًا وَّعِشْرِيْنَ ضِعْفًا وَذٰلِكَ اَنَّهٗ اِذَا تَوَضَّأَ فَاَحْسَنَ الْوُضُوْءَ ثُمَّ خَرَجَ اِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُخْرِجُهٗ اِلَّا الصَّلٰوةُ لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً اِلَّا رُفِعَتْ لَهٗ بِهَا دَرَجَةٌ وَّحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيْئَةٌ فَاِذَا صَلّٰى لَمْ تَزَلِ الْمَلٰٓئِكَةُ تُصَلِّيْ عَلَيْهِ مَادَامَ فِيْ مُصَلَّاهُ مَالَمْ يُحْدِثْ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْهُ وَلَا يَزَالُ فِيْ صَلٰوةٍ مَّا انْتَظَرَ الصَّلٰوةَ رواه البخاری واللفظ له ومسلم وابوداود والترمذی وابن ماجه كذا فی الترغيب۔

(૨) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે આદમીકી વહ નમાઝ જો જમાઅતસે પળ્હી ગઈ હો, ઉસ નમાઝસે જો ઘરમેં પળ્હ લી હો યા બાઝારમેં પળ્હ લી હો, પચ્ચીસ દર્જા અલ મુઝાઅફ હોતી હે ઔર બાત યહ હે કે જબ આદમી વુઝૂ કરતા હે ઔર વુઝૂકો કમાલ દર્જા તક પહૂંચા દેતા હે, ફિર મસ્જિદકી તરફ સિર્ફ નમાઝકે ઈરાદાસે ચલતા હે, કોઈ ઔર ઈરાદા ઉસકે સાથ શામિલ નહીં હોતા તો જો કદમ ભી રખતા હે ઉસકી વજહસે એક નેકી બળ્હ જાતી હે ઔર એક ખતા મુઆફ હો જાતી હે ઔર ફિર જબ નમાઝ પળ્હકર ઉસી જગહ બેઠા રહતા હે તો જબ તક બાવુઝૂ બેઠા રહેગા, ફરિશ્તે ઉસકે લિએ મગ્ફિરત ઔર

રહમતકી દુઆ કરતે રહતે હૈં ઔર જબ તક આદમી નમાઝકે ઈન્તિઝારમેં રહતા હે વહ નમાઝકા ષવાબ પાતા રહતા હે.

ફાઈદા:

પહલી હદીષમેં સત્તાઈસ દર્જાકી ઝિયાદતી બતલાઈ ગઈ થી ઔર ઈસ હદીષમેં પચ્ચીસ દર્જાકી. ઈન દોનોં હદીષોંમેં જો ઈખ્તિલાફ હુવા હે, ઉલમાને ઉસકે બહુતસે જવાબાત તહરીર ફરમાએ હૈં, જો શુરૂહે હદીષમેં મઝકૂર હૈં. મિનજુમ્લહ ઉન્કે યહ હે કે યહ નમાઝિયોંકે હાલકે ઈખ્તિલાફકી વજહસે હે, કે બા'ઝોંકો પચ્ચીસ દર્જાકી ઝિયાદતી હોતી હે ઔર બા'ઝોંકો ઈખ્લાસકી વજહસે સત્તાઈસકી હો જાતી હે. બા'ઝ ઉલમાને નમાઝકે ઈખ્તિલાફ પર મહમૂલ ફરમાયા હે કે સિર્રી નમાઝોંમેં પચ્ચીસ હે ઔર જહ્રીમેં સત્તાઈસ હે. બા'ઝને સત્તાઈસ ઈશા ઔર સુબ્હકે લિએ બતલાયા હે કે ઈન દોનોં નમાઝોંમેં જાના મુશ્કિલ મા'લૂમ હોતા હે ઔર પચ્ચીસ બાકી નમાઝોંમેં. બા'ઝ શુર્રાહને લિખ્ખા હે કે ઈસ ઉમ્મત પર અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે ઈન્આમાતકી બારિશ બળ્હતી હી ચલી ગઈ. જૈસા કે ઔર ભી બહુત સી જગહ ઈસકા ઝુહૂર હે. ઈસ લિએ અવ્વલ પચ્ચીસ દર્જા થા, બા'દમેં સત્તાઈસ હો ગયા. બા'ઝ શુર્રાહને એક અજીબ બાત સમઝી હે, વહ કેહતે હૈં કે ઈસ હદીષકા ષવાબ પહલી હદીષસે બહુત ઝિયાદા હે. ઈસ લિએ કે ઈસ હદીષમેં યહ ઈરશાદ નહીં હે કે વહ પચ્ચીસ દર્જાકી ઝિયાદતી હે, બલ્કે યહ ઈરશાદ હે કે પચ્ચીસ દર્જા મુઝાઅફ હોતી હે, જિસકા તર્જમા દોચંદ ઔર દુગના હોતા હે, યા'ની યહ કે પચ્ચીસ મર્તબા તક દુગના અજ્ર હોતા ચલા જાતા હે. ઈસ સૂરતમેં જમાઅતકી એક નમાઝકા ષવાબ તીન કરોળ પેંતીસ લાખ ચવ્વન હઝાર ચારસો બત્તીસ દર્જા હુવા. હક તઆલા શાનુહૂકી રહમતસે યહ ષવાબ કુછ બઈદ નહીં ઔર જબ નમાઝકે છોળનેકા ગુનાહ એક હુકૂબહ હે, જો પેહલે બાબમેં ગુઝરા તો ઈસકે પળ્હનેકા ષવાબ યહ હોના કરીને કિયાસ ભી હે.

ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ તરફ ઈશારા ફરમાયા કે યહ તો ખૂદ હી ગૌર કર લેનેકી ચીઝ હે કે જમાઅતકી નમાઝમેં કિસ કદ્ર અજ્રો-ષવાબ ઔર કિસ કિસ તરહ હસનાતકા ઈઝાફા હોતા ચલા જાતા હે કે જો શખ્સ ઘરસે વુઝૂ કરકે મહઝ નમાઝકી નિય્યતસે મસ્જિદમેં જાએ તો ઉસકે હર હર કદમ પર એક નેકીકા ઈઝાફા ઔર એક ખતાકી મુઆફી હોતી ચલી જાતી હે. બનૂ સલ્મહ મદીનહ તય્યિબહમેં એક કબીલા થા. ઉન્કે મકાનાત મસ્જિદસે દૂર થે. ઉન્હોંને ઈરાદા કિયા કે મસ્જિદકે કરીબ હી કહીં મુન્તકિલ હો જાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને

ઈરશાદ ફરમાયાઃ વહીં રહો, તુમ્હારે મસ્જિદ તક આનેકા હર હર કદમ લિખ્ખા જાતા હે. એક ઔર હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ ઘરસે વુઝૂ કરકે નમાઝકો જાએ વહ એસા હે જૈસા કે ઘરસે ઈહરામ બાંધ કર હજકો જાએ. ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક ઔર ફઝીલતકી તરફ ઈશારા ફરમાતે હૈં કે જબ નમાઝ પળ્હ ચુકા તો ઉસકે બા'દ જબ તક મુસલ્લે પર રહે ફરિશ્તે મગ્ફિરત ઔર રહમતકી દુઆ કરતે રહતે હૈં. ફરિશ્તે અલ્લાહકે મકબૂલ ઔર મા'સૂમ બંદે હૈં, ઉન્કી દુઆકી બરકાત ખૂદ ઝાહિર હૈં. મુહમ્મદ ઈબ્ને સિમાઅહ (રહ.) એક બુઝુર્ગ આલિમ હૈં, જો ઈમામ અબૂ યૂસુફ (રહ.), ઈમામ મુહમ્મદ (રહ.)કે શાગિર્દ હૈં. એકસો તીન બરસકી ઉમ્રમેં ઈન્તિકાલ હુવા, ઉસ વક્ત દો સો રકા'ત નફલ રોઝાનહ પળ્હતે થે. કેહતે હૈં કે મુસલ્સલ ચાલીસ બરસ તક મેરી એક મર્તબાકે અલાવહ તકબીરે ઊલા ફૌત નહીં હૂઈ, સિર્ફ એક મર્તબા જિસ દિન મેરી વાલિદહકા ઈન્તિકાલ હુવા હે ઉસકી મશગૂલીકી વજહસે તકબીરે ઊલા ફૌત હો ગઈ થી. યહ ભી કેહતે હૈં કે એક મર્તબા મેરી જમાઅતકી નમાઝ ફૌત હો ગઈ થી તો મેંને ઈસ વજહસે કે જમાઅતકી નમાઝકા ષવાબ પચ્ચીસ દર્જા ઝિયાદા હે, ઉસ નમાઝકો પચ્ચીસ દફા' પળ્હા, તાકે વહ અદદ પૂરા હો જાએ. તો ખ્વાબમેં દેખા કે એક શખ્સ કેહતા હે કે મુહમ્મદ! પચ્ચીસ દફા' નમાઝ તો પળ્હ લી, મગર મલાઈકહકી આમીનકા ક્યા હોગા? (ફવાઈદે બહિય્યહ). મલાઈકહકી આમીનકા મતલબ યહ હે કે બહુત સી અહાદીષમેં યહ ઈરશાદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આયા હે કે જબ ઈમામ સૂરએ ફાતિહાકે બા'દ આમીન કેહતા હે તો મલાઈકહ ભી આમીન કેહતે હૈં. જિસ શખ્સકી આમીન મલાઈકહકી આમીનકે સાથ હો જાતી હે ઉસકે પિછલે સબ ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં. તો ખ્વાબમેં ઈસ હદીષકી તરફ ઈશારા હે. મવલાના અબ્દુલ હય (રહ.) સાહિબ ફરમાતે હૈં કે ઈસ કિસ્સેમેં ઈસ તરફ ઈશારા હે કે જમાઅતકા ષવાબ મજમૂઈ તૌરસે જો હાસિલ હોતા હે વહ અકેલેમેં હાસિલ હો હી નહીં સકતા, ચાહે એક હઝાર મર્તબા ઉસ નમાઝકો પળ્હ લે. ઔર યહ ઝાહિર બાત હે, એક આમીનકી મુવાફકત હી સિર્ફ નહીં, બલ્કે મજમા'કી શિર્કત, નમાઝસે ફરાગતકે બા'દ મલાઈકહકી દુઆ જિસકા ઈસ હદીષમેં ઝિક્ર હે, ઉન્કે અલાવા ઔર બહુતસી ખુસૂસિય્યાત હૈં જો જમાઅતમેં હી પાઈ જાતી હૈં. એક ઝરૂરી અમ્ર યહ ભી કાબિલે લિહાઝ હે, ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ફરિશ્તોંકી ઈસ દુઆકા મુસ્તહિક જબ હી હોગા જબ નમાઝ નમાઝ ભી હો. ઔર અગર એસે હી પળ્હી કે પુરાને કપળેકી તરહ લપેટ કર મુંહ પર માર દી ગઈ તો ફિર ફરિશ્તોંકી દુઆકા મુસ્તહિક નહીં હોતા. (બહજહ.)

(۳) عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ مَنْ سَرَّهٗ اَنْ يَّلْقَى اللّٰهَ غَدًا مُّسْلِمًا فَلْيُحَافِظْ عَلٰى هٰؤُلَاءِ الصَّلَوٰتِ حَيْثُ يُنَادٰى بِهِنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى شَرَعَ لِنَبِيِّكُمْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنَنَ الْهُدٰى وَاِنَّهُنَّ مِنْ سُنَنِ الْهُدٰى وَلَوْ اَنَّكُمْ صَلَّيْتُمْ فِيْ بُيُوْتِكُمْ كَمَا يُصَلِّيْ هٰذَا الْمُتَخَلِّفُ فِيْ بَيْتِهٖ لَتَرَكْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ وَلَوْ تَرَكْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ لَضَلَلْتُمْ وَمَا مِنْ رَجُلٍ يَّتَطَهَّرُ فَيُحْسِنُ الطُّهُوْرَ ثُمَّ يَعْمِدُ اِلٰى مَسْجِدٍ مِّنْ هٰذِهِ الْمَسَاجِدِ اِلَّا كَتَبَ اللّٰهُ لَهٗ بِكُلِّ خَطْوَةٍ يَّخْطُوْهَا حَسَنَةً وَّيَرْفَعُهٗ بِهَا دَرَجَةً وَّيَحُطُّ عَنْهُ بِهَا سَيِّئَةً وَّلَقَدْ رَاَيْتُنَا وَمَا يَتَخَلَّفُ عَنْهَا اِلَّا مُنَافِقٌ مَّعْلُوْمُ النِّفَاقِ وَلَقَدْ كَانَ الرَّجُلُ يُؤْتٰى بِهٖ يُهَادٰى بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ حَتّٰى يُقَامَ فِي الصَّفِّ وَفِيْ رِوَايَةٍ لَقَدْ رَاَيْتُنَا وَمَا يَتَخَلَّفُ عَنِ الصَّلٰوةِ اِلَّا مُنَافِقٌ قَدْ عُلِمَ نِفَاقُهٗ اَوْ مَرِيْضٌ اِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَمْشِيْ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ حَتّٰى يَاْتِيَ الصَّلٰوةَ وَقَالَ اِنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَّمَنَا سُنَنَ الْهُدٰى وَاِنَّ مِنْ سُنَنِ الْهُدٰى الصَّلٰوةَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِيْ يُؤَذَّنُ فِيْهِ رواه مسلم وابوداؤد والنسائي وابن ماجة كذا في الترغيب والدر المنثور

والسنة نوعان سنة الهدى وتاركها يستوجب اساءة كالجماعة والاذان والزوائد وتاركها لا يستوجب اساءة كسير النبي صلى الله عليه وسلم في لباسه وقعوده كذا

(૩) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ યહ ચાહે કે કલ કિયામતકે દિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી બારગાહમેં મુસલમાન બનકર જાઉં વહ ઈન નમાઝોંકો એસી જગા' અદા કરનેકા ઈહ્તિમામ કરે જહાં અઝાન હોતી હે, (યા'ની મસ્જિદમેં). ઈસ લિએ કે હક તઆલા શાનુહૂને તુમ્હારે નબી અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકે લિએ એસી સુન્નતેં જારી ફરમાઈ હૈં જો સરાસર હિદાયત હૈં, ઉન્હીંમેંસે યહ જમાઅતકી નમાઝેં ભી હૈં. અગર તુમ લોગ અપને ઘરોંમેં નમાઝ પળ્હને લગોગે જૈસા કે ફુલાં શખ્સ પળ્હતા હે તો તુમ નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકે છોળનેવાલે હોગે ઔર યહ સમઝ લો કે અગર નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકો છોળ દોગે તો ગુમરાહ હો જાઓગે ઔર જો શખ્સ અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે, ઉસકે બા'દ મસ્જિદકી તરફ જાએ તો હર હર કદમ પર એક એક નેકી લિખ્ખી જાએગી ઔર એક એક ખતા મુઆફ હોગી ઔર હમ તો અપના યહ હાલ દેખતે થે કે જો શખ્સ ખુલ્લમ ખુલ્લા મુનાફિક હો વહ તો જમાઅતસે રહ જાતા થા, વરૂના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં આમ મુનાફિકોંકી ભી જમાઅત છોળનેકી

فی نور الانوار والاضافۃ فی سنۃ الھدی بیانیۃ ای سنۃ ھی ھدی والحمل مبالغۃ کذا فی قمر الاقمار۔

હિમ્મત ન હોતી થી યા કોઈ સખ્ત બીમાર, વર્ના જો શખ્સ દો આદમિયોંકે સહારેસે ઘિસટતા હુવા જા સકતા થા વહ ભી સફમેં ખળા કર દિયા જાતા થા.

ફાઈદા:

સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે યહાં જમાઅતકા ઈસ કદર ઈહ્તિમામ થા કે અગર બીમાર ભી કિસી તરહ જમાઅતમેં જા સકતા થા તો વહ ભી જા કર શરીક હો જાતા થા. ચાહે દો આદમિયોંકો ખીચ કર લે જાનેકી નોબત આ જાતી ઔર યહ ઈહ્તિમામ ક્યૂં ન હોતા, જબકે ઉન્કે ઔર હમારે આકા નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈસી તરહકા ઈહ્તિમામ થા. ચુનાંચે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મરઝુલ વફાતમેં યહી સૂરત પેશ આઈ કે મર્ઝકી શિદ્દતકી વજહસે બાર બાર ગશી હોતી થી ઔર કઈ કઈ દફા' વુઝૂકા પાની તલબ ફરમાતે થે. આખિર એક મરતબા વુઝૂ ફરમાયા ઔર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ઔર એક દૂસરે સહાબી (રદિ.)કે સહારેસે મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ કે ઝમીન પર પાઉં મુબારક અછ્છી તરહ જમતા ભી ન થા. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને તા'મીલે ઈરશાદમેં નમાઝ પળ્હાના શુરૂઅ્ કર દી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જાકર નમાઝમેં શરીક હૂએ. (સહીહૈન) હઝરત અબૂ દરદાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મેંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ઈરશાદ ફરમાતે સુના કે અલ્લાહકી ઈબાદત ઈસ તરહ કર, ગોયા વહ બિલકુલ સામને હે ઔર તૂ ઉસકો દેખ રહા હે ઔર અપને આપકો મુર્દોંકી ફેહરિસ્તમેં શુમાર કિયા કર. (ઝિન્દોંમેં અપને આપકો સમઝ હી નહીં કે ફિર ન કિસી બાતકી ખૂશી, ન કિસી બાતસે રંજ) ઔર મઝલૂમકી બદ્દુઆસે અપને આપકો બચા ઔર જો તૂ ઈતની ભી તાકત રખતા હો કે ઝમીન પર ઘિસટ કર ઈશા ઔર સુબ્હકી જમાઅતમેં શરીક હો સકે તો દરેગ ન કર. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે મુનાફિકોં પર ઈશા ઔર સુબ્હકી નમાઝ બહુત ભારી હે, અગર ઉન્કો યહ મા'લૂમ હો જાતા કે જમાઅતમેં કિતના ષવાબ હે તો ઝમીન પર ઘિસટ કર જાતે ઔર જમાઅતસે ઉન્કો પળ્હતે. (તરગીબ)

(۴) عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَلّٰى لِلّٰهِ

(૪) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે

أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا فِيْ جَمَاعَةٍ يُدْرِكُ التَّكْبِيْرَةَ الْأُوْلٰى كُتِبَ لَهٗ بَرَاءَتَانِ بَرَاءَةٌ مِّنَ النَّارِ وَبَرَاءَةٌ مِّنَ النِّفَاقِ رواه الترمذي وقال لا اعلم احدا رفعه الا ما روى مسلم بن قتيبة عن طعمة ابن عمر وقال المملي ومسلم وبقية رواته ثقاة كذا في الترغيب قلت وله شواهد من حديث عمرؓ رفعه من صلى في مسجد جماعة اربعين ليلة لا تفوته الركعة الاولى من صلوة العشاء كتب الله له بها عتقا من النار رواه ابن ماجة واللفظ له والترمذي وقال نحو حديث انس يعني المتقدم ولم يذكر لفظه وقال مرسل يعني ان عمارة الراوي عن انس لم يدرك انسا وعزاه في منتخب الكنز الى البيهقي في الشعب وابن عساكر وابن النجار

કે જો શખ્સ ચાલીસ દિન ઈખ્લાસકે સાથ એસી તરહ નમાઝ પળ્હે કે તકબીરે ઊલા ફૌત ન હો તો ઉસકો દો પરવાને મિલતે હૈં : એક પરવાના જહન્નમસે છુટકારેકા, દુસરા, નિફાકસે બરી હોનેકા.

ફાઈદા:

યા'ની જો ઈસ તરહ ચાલીસ દિન ઈખ્લાસસે નમાઝ પળ્હે કે શુરૂઅ્ હી સે ઈમામકે સાથ શરીક હો ઔર નમાઝ શુરૂઅ્ કરનેકી તકબીર જબ ઈમામ કહે તો ઉસી વક્ત યહ ભી નમાઝમેં શરીક હો જાએ તો વહ શખ્સ ન જહન્નમમેં દાખિલ હોગા, ન મુનાફિકોંમેં દાખિલ હોગા. મુનાફિક વહ લોગ કેહલાતે હૈં જો અપનેકો મુસલમાન ઝાહિર કરેં, લેકિન દિલમેં કુફ્ર રખતે હોં ઔર ચાલીસ દિનકી ખુસૂસિય્યત બ-ઝાહિર ઈસ વજહસે હે કે હાલાતકે તગય્યુરમેં ચાલીસ દિનકો ખાસ દખલ હે, ચુનાંચે આદમીકી પેદાઈશકી તરતીબ જિસ હદીષમેં આઈ હે ઉસમેં ભી ચાલીસ દિન તક નુત્ફહ રહના, ફિર ગોશ્તકા ટુકળા ચાલીસ દિન તક, ઈસી તરહ ચાલીસ દિનમેં ઈસકા તગય્યુર ઝિક્ર ફરમાયા હે. ઈસી વજહસે સૂફિયહકે યહાં ચિલ્લહ ભી ખાસ અહમિય્યત રખતા હે. કિતને ખૂશ કિસ્મત હૈં વહ લોગ જિન્કી બરસોં ભી તકબીરે ઊલા ફૌત નહીં હોતી.

(૫) عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَوَضَّأَ

(૫) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે

فَاَحْسَنَ وُضُوْءَهٗ ثُمَّ رَاحَ فَوَجَدَ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا اَعْطَاهُ اللّٰهُ مِثْلَ اَجْرِ مَنْ صَلَّاهَا وَحَضَرَهَا لَا يَنْقُصُ ذٰلِكَ مِنْ اُجُوْرِهِمْ شَيْئًا رواه ابوداؤد والنسائي والحاكم وقال صحيح على شرط مسلم كذا في الترغيب وفيه ايضا عن سعيد بن المسيب قال حضر رجلا من الانصار الموت فقال اني محدثكم حديثا ما احدثكموه الا احتسابا اني سمعت رسول اللّٰه صلى اللّٰه عليه وسلم يقول اذا توضأ احدكم فاحسن الوضوء الحديث وفيه فان اتى المسجد وقد صلوا بعضا وبقي بعض صلى ما ادرك واتم ما بقي كان كذلك فان اتى المسجد وقد صلوا فاتم الصلوة كان كذلك. رواه ابوداؤد.

કે જો શખ્સ અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે, ફિર મસ્જિદમેં નમાઝકે લિએ જાએ ઔર વહાં પહુંચ કર મા'લૂમ હો કે જમાઅત હો ચુકી તો ભી ઉસકો જમાઅતકી નમાઝકા ષવાબ હોગા ઔર ઈસ ષવાબકી વજહસે ઉન લોગોંકે ષવાબમેં કુછ કમી નહીં હોગી, જિન્હોંને જમાઅતસે નમાઝ પઢી હૈ.

ફાઈદા:

યહ અલ્લાહકા કિસ કદર ઈન્આમો-ઈહ્સાન હૈ કે મહઝ કોશિશ ઔર સઈ પર જમાઅતકા ષવાબ મિલ જાએ, ગો જમાઅત ન મિલ સકે. અલ્લાહકી ઈસ દૈન પર ભી હમ લોગ ખૂદ હી ન લે તો કિસીકા ક્યા નુકસાન હૈ! ઔર ઈસસે યહ ભી મા'લૂમ હો ગયા કે મહઝ ઈસ ખટકહસે કે જમાઅત હો ચુકી હોગી મસ્જિદમેં જાના મુલ્તવી ન કરના ચાહિએ, અગર જાકર મા'લૂમ હો કે હો ચુકી હૈ તબ ભી ષવાબ તો મિલ હી જાએગા, અલબત્તા અગર પહલેસે યકીનન્ મા'લૂમ હો જાએ તો મુઝાઈકહ નહીં.

(٦) عَنْ قُبَاثِ بْنِ اَشْيَمَ اللَّيْثِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلٰوةُ الرَّجُلَيْنِ يَؤُمُّ اَحَدُهُمَا صَاحِبَهٗ اَزْكٰى عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ صَلٰوةِ اَرْبَعَةٍ تَتْرٰى وَصَلٰوةُ اَرْبَعَةٍ اَزْكٰى عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ صَلٰوةِ ثَمَانِيَةٍ تَتْرٰى وَصَلٰوةُ ثَمَانِيَةٍ يَؤُمُّهُمْ اَحَدُهُمْ

(૬) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ હૈ કે દો આદમિયોંકી જમાઅતકી નમાઝ કે એક ઈમામ હો, એક મુક્તદી, અલ્લાહકે નઝદીક ચાર આદમિયોંકી અલાહિદા અલાહિદા નમાઝસે ઝિયાદા પસંદીદહ હૈ. ઈસી

أَزْكٰى عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ صَلٰوةِ مِائَةٍ تَتْرٰى رواه البزار والطبرانى باسناد لا بأس به كذا فى الترغيب وفى مجمع الزوائد رواه البزار والطبرانى فى الكبير ورجال الطبرانى موثقون وعزاه فى الجامع الصغير الى الطبرانى والبيهقى ورقم له بالصحة وعن ابى بن كعب رفعه بمعنى حديث الباب وفيه قصة وفى آخره وكلما كثر فهو احب الى الله عز وجل رواه احمد وابوداؤد والنسائى وابن خزيمة وابن حبان فى صحيحيهما والحاكم وقد جزم يحيٰى ابن معين والذهلى بصحة هذا الحديث كذا فى الترغيب.

તરહ ચાર આદમિયોંકી જમાઅતકી નમાઝ આઠ આદમિયોંકી મુતફર્રિક નમાઝસે ઝિયાદા મહબૂબ કે ઔર આઠ આદમિયોંકી મુતફર્રિક નમાઝોંસે બળ્હી હૂઈ હે. એક દૂસરી હદીષમેં હે, ઈસી તરહ જિતની બળી જમાઅતમેં નમાઝ પળ્હી જાએગી વહ અલ્લાહકો ઝિયાદા મહબૂબ હે મુખ્તસર જમાઅતસે.

ફાઈદા:

જો લોગ યહ સમઝતે હૈં કે દો-ચાર આદમી મિલકર ઘર, દૂકાન વગયરહ પર જમાઅત કર લેં વહ કાફી હે. અવ્વલ તો ઈસમેં મસ્જિદકા ષવાબ શુરૂઅ્ હી સે નહીં હોતા. દૂસરે કષ્રતે જમાઅતકે ષવાબસે ભી મહરૂમી હોતી હે. મજમા' જિતના ઝિયાદા હોગા ઉતના હી અલ્લાહ તઆલાકો ઝિયાદા મહબૂબ હે ઔર જબ અલ્લાહ તઆલાકી ખુશ્નૂદીકે વાસ્તે એક કામ કરના હે તો ફિર જિસ તરીકામેં ઉસકી ખૂશ્નૂદી ઝિયાદા હો ઉસી તરીકાસે કરના ચાહિએ. એક હદીષમેં આયા હે કે હક તઆલા શાનુહૂ તીન ચીઝોંકો દેખકર ખૂશ હોતે હૈં. એક જમાઅતકી સફકો, એક ઉસ શખ્સકો જો આધી રાત (તહજ્જુદ)કી નમાઝ પળ્હ રહા હો. તીસરે ઉસ શખ્સકો જો કિસી લશ્કરકે સાથ લળ રહા હો. (જામિઉસ્સગીર)

(٧) عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَشِّرِ الْمَشَّائِيْنَ فِى الظُّلَمِ اِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّوْرِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ رواه ابن ماجة وابن خزيمة فى صحيحه

(૭) હઝરત સહલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જો લોગ અંધેરેમેં મસ્જિદોંમેં બ-કષ્રત જાતે રહતે હૈં ઉન્કો કિયામતકે દિનકે પૂરેપૂરે નૂરકી ખૂશખબરી સુના દે.

والحاكم واللفظ له وقال صحيح على شرط الشيخين كذا في الترغيب وفي المشكوة برواية الترمذي وابي داؤد عن بريدة ثم قال رواه ابن ماجة عن سهل بن سعد وانس. قلت وله شاهد في منتخب كنز العمال برواية الطبراني عن ابي امامة بلفظ بشر المدلجين الى المساجد في الظلم بمنابر من نور يوم القيمة يفزع الناس ولا يفزعون ذكر السيوطي في الدر المنثور في تفسير قوله تعالى انما يعمر مساجد الله عدة روايات في هذا المعنى.

ફાઈદા:

યા'ની આજ દુન્યામેં અંધેરી રાતમેં મસ્જિદમેં જાનેકી કદર ઉસ વક્ત મા'લૂમ હોગી જબ કિયામતકા હોલનાક મંઝર સામને હોગા ઔર હર શખ્સ મુસીબતમેં ગિરિફતાર હોગા. આજકે અંધેરોંકી મશક્કતકા બદલા ઔર ઉસકી કદર ઉસ વક્ત હોગી જબ એક ચમકતા હુવા નૂર ઔર આફતાબસે કહીં ઝિયાદા રોશની ઉન્કે સાથ હોગી. એક હદીષમેં હે કે હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઈરશાદ ફરમાએંગે કે મેરે પળોસી કહાં હૈં? ફરિશ્તે અર્ઝ કરેંગે કે આપકે પળોસી કોન હૈં? ઈરશાદ હોગા કે મસ્જિદોંકો આબાદ કરનેવાલે. એક હદીષમેં આયા હે કે અલ્લાહ તઆલાકો સબ જગ્હોંસે ઝિયાદા મહબૂબ મસ્જિદેં હૈં ઔર સબમેં ઝિયાદા નાપસંદ બાઝાર હૈં. એક હદીષમેં હે કે મસ્જિદેં જન્નતકે બાગ હૈં. (જામિઉસ્સગીર) એક સહીહ હદીષમેં વારિદ હે, હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નકલ કરતે હૈં, જિસ શખ્સકો દેખો કે મસ્જિદકા આદી હે તો ઉસકે ઈમાનદાર હોનેકી ગવાહી દો. (જામિઉસ્સગીર.) ઉસકે બા'દ:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ

યહ આયત તિલાવત ફરમાઈ, યા'ની મસ્જિદોંકો વહી લોગ આબાદ કરતે હૈં જો અલ્લાહ પર ઔર કિયામતકે દિન પર ઈમાન રખતે હૈં (દુર્રે.) એક હદીષમેં વારિદ હે કે મશક્કતકે વક્ત વુઝૂ કરના ઔર મસ્જિદકી તરફ કદમ ઉઠાના ઔર નમાઝકે બા'દ દૂસરી નમાઝકે ઈન્તિઝારમેં બેઠે રહના ગુનાહોંકો ધો દેતા હે. (જામિઉસ્સગીર) એક હદીષમેં વારિદ હે કે જો શખ્સ જિતના મસ્જિદસે દૂર હોગા ઉતના હી ઝિયાદા ષવાબ હોગા. (જામિઉસ્સગીર.) ઈસકી વજહ યહી હે કે હર હર કદમ પર અજ્રો-ષવાબ હે, ઔર જિત્નની દૂર મસ્જિદ હોગી ઉતને હી કદમ ઝિયાદા હોંગે. ઈસી વજહસે બા'ઝ સહાબા (રદિ.) છોટે છોટે કદમ રખતે થે. એક હદીષમેં આયા હે કે તીન ચીઝેં ઐસી હૈં કે અગર લોગોંકો ઉન્કા ષવાબ મા'લૂમ હો જાએ તો લળાઈયોંસે ઉન્કો હાસિલ કિયા જાએ: એક અઝાન કહના. દૂસરી જમાઅતકી નમાઝોંકે લિએ દો પહરકે વક્ત જાના. તીસરી પહલી સફમેં નમાઝ પળ્હના. (જામિઉસ્સગીર)

એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે કિયામતકે દિન જબ હર શખ્સ પરેશાન હોગા ઔર આફતાબ નિહાયત તેઝી પર હોગા, સાત આદમી ઐસે હોંગે, જો અલ્લાહકી રહ્‌મતકે સાયામેં હોંગે. ઉનમેં એક શખ્સ વહ ભી હોગા, જિસકા દિલ મસ્જિદમેં અટકા રહે કે જબ કિસી ઝરૂરતસે બાહર આએ તો ફિર મસ્જિદ હી મેં વાપસ જાનેકી ખ્વાહિશ હો. એક હદીષમેં વારિદ હે, જો શખ્સ મસ્જિદસે ઉલ્ફત રખતા હે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસસે ઉલ્ફત ફરમાતે હૈં. (જામિઉસ્સગીર).

શરીઅતે મુતહ્‌હરહકે હર હુકમમેં ખૈરો-બરકત, અજ્‌રો-ષવાબ તો બેપાયાં હે હી, ઈસકે સાથ હી બહુત સી મસ્લિહતેં ભી ઈન અહકામમેં જો મલ્હૂઝ હોતી હૈં, ઉન્કી હકીકત તક પહૂંચના તો મુશ્કિલ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઉલૂમ ઔર ઉન્કે મસાલિહ તક કિસકી રસાઈ હે? મગર અપની અપની ઈસ્તિઅ્‌દાદ ઔર હોસલાકે મુવાફિક જહાં તક અપની સમઝ કામ દેતી હે ઉન્કી મસાલિહ ભી સમઝમેં આતી હૈં ઔર જિતની ઈસ્તિઅ્‌દાદ હોતી હે ઉતની હી ખૂબિયાં ઈન અહકામકી મા'લૂમ હોતી રહતી હૈં. ઉલમાને જમાઅતકી મસાલિહ ભી અપની અપની સમઝકે મુવાફિક તહ્‌રીર ફરમાઈ હૈં. હમારે હઝરત શાહ વલીય્યુલ્લાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્‌કદહૂને હુજ્જતુલ્લાહિલ બાલિગહમેં એક તકરીર ઈસકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ ફરમાઈ હે, જિસકા તર્જમા ઔર મતલબ યહ હે કે:

(૧) રસ્મો-રિવાજકે મુહ્‌લિકાતસે બચનેકે લિએ ઈસસે ઝિયાદા નાફિઅ કોઈ ચીઝ નહીં કે ઈબાદાતમેંસે કિસી ઈબાદતકો ઐસી આમ રસ્મ ઔર આમ રિવાજ બના લિયા જાએ જો અલલ્ એ'લાન અદા કી જાએ ઔર હર શખ્સકે સામને-ખ્વાહ સમઝદાર હો યા ના સમઝ - વહ અદા કી જાએ. ઈસકે અદા કરનેમેં શહરી ઔર ગૈર શહરી બરાબર હોં, મુસાબકત ઔર તફાખુર ઈસી પર કિયા જાએ ઔર ઐસી આમ હો જાએ કે ઝરૂરિય્યાતે ઝિન્દગીમેં ઈસ તરહ દાખિલ હો જાએ કે ઈસસે અલાહિદગી નામુમકિન ઔર દુશ્વાર બન જાએ, તાકે વહ અલ્લાહકી ઈબાદતકે લિએ મુઅય્યિદ હો જાએ ઔર વહ રસ્મો-રિવાજ જો મૂજિબે મઝર્રતો-નુકસાન થા વહી હકકી તરફ ખીંચનેવાલા બન જાએ ઔર ચૂંકે ઈબાદાતમેં કોઈ ઈબાદત ભી નમાઝસે ઝિયાદા મુહ્‌તમ બિશ્શાન ઔર દલીલો-હુજ્જતકે એ'તિબારસે બળ્હી હૂઈ નહીં, ઈસ લિએ ઝરૂરી હુવા કે આપસમેં ઈસકે રિવાજકો ખૂબ શાએ' કિયા જાએ ઔર ઈસકે લિએ ખાસ તૌરસે ઈજતિમાઅ્ કિયા જાએ ઔર આપસમેં ઈત્તિફાકસે ઈસકો અદા કિયા જાએ. (૨) નીઝ હર મઝહબ ઔર દીનમેં કુછ લોગ ઐસે હોતે હૈં જો મુક્‌તદા હોતે હૈં કે ઉન્કા ઈત્તિબાઅ્ કિયા જાતા હે ઔર કુછ લોગ દૂસરે દર્‌જામેં ઐસે હોતે હૈં જો કિસી મા'મૂલી સી તરગીબો-તમ્બીહકે મુહતાજ

હોતે હૈં ઔર કુછ લોગ તીસરે દર્જામેં બહુત નાકારહ ઔર ઝઈફુલ એ'તિકાદ ઐસે ભી હોતે હૈં જિન્કો અગર મજમા'મેં ઈબાદતકા તકલ્લુફ ન કિયા જાએ તો વહ સુસ્તી ઔર કાહિલીકી વજહસે ઈબાદત ભી છોળ દેતે હૈં. ઈસ વજહસે મસ્લિહતકા મુક્તઝા યહી હે કે યહ સબ લોગ ઈજ્તિમાઈ તૌર પર ઈબાદતકો અદા કરેં, તાકે જો લોગ ઈબાદતકો છોળનેવાલે હૈં વહ ઈબાદત કરનેવાલોંસે મુમતાઝ હો જાએં ઔર રગબત કરનેવાલોં ઔર બેરગબતી કરનેવાલોંમેં ખુલા તફાવુત હો જાએ ઔર નાવાકિફ લોગ ઉલમાકે ઈત્તિબાઅ્સે વાકિફ બન જાએં ઔર જાહિલ લોગોંકો ઈબાદતકા તરીકા મા'લૂમ હો જાએ ઔર અલ્લાહકી ઈબાદત ઈન લોગોંમેં ઉસ પિઘલી હૂઈ ચાંદીકી તરહસે હો જાએ જો કિસી માહિરકે સામને રખ્ખી જાએ, જિસસે જાઈઝ, નાજાઈઝ ઔર ખળે-ખોટેમેં ખુલા ફર્ક હો જાએ. જાઈઝકી તક્વિય્યત કી જાએ ઔર નાજાઈઝકો રોકા જાએ. (૩) ઈસકે અલાવહ મુસલમાનોંકે ઐસે ઈજ્તિમાઅ્મેં જિસમેં અલ્લાહકી તરફ રગબત કરનેવાલે, ઉસકી રહમતકે તલબ કરનેવાલે, ઉસસે ડરનેવાલે મવજૂદ હોં ઔર સબકે સબ અલ્લાહ હી કી તરફ હમા-તન મુતવજ્જેહ હોં, બરકતોંકે નાઝિલ હોને ઔર રહમતકે મુતવજ્જેહ હોનેકી અજીબ ખાસિયત રખ્ખી હે. (૪) નીઝ ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહકે કિયામકા મકસદ હી યહ હે કે અલ્લાહકા બોલ બાલા હો ઔર દીને ઈસ્લામકો તમામ દીનોં પર ગલ્બા હો ઔર યહ મુમ્કિન નહીં જબ તક યહ તરીકા રાઈજ ન હો. સબકે સબ અવામ, ખવાસ, શહરકે રહનેવાલે ઔર ગાઉંકે રહનેવાલે, છોટે-બળે એક જગા' જમા' હો કર ઉસ ચીઝકો જો ઈસ્લામકા સબસે બળા શિઆર હે ઔર સબસે બાલાતર ઈબાદત હે અદા ન કરેં. ઈન વુજૂહસે શરીઅત જુમ્અહ ઔર જમાઅતકે ઈહ્તિમામકી તરફ મુતવજ્જેહ હૂઈ. ઈન્કે ઈઝ્હારો-એ'લાનકી તરગીબેં ઔર છોળને પર વઈદેં નાઝિલ હૂઈ ઔર ચૂંકે ઈઝ્હારો-ઈજ્તિમાઅ્ એક સિર્ફ મુહલ્લા ઔર કબીલાકા હે ઔર એક તમામ શહરકા. ઔર મુહલ્લાકા ઈજ્તિમાઅ્ હર વક્ત સહલ હે ઔર તમામ શહરકા હર વક્ત મુશ્કિલ હે કે ઈસમેં તંગી હે, ઈસ લિએ મુહલ્લાકા ઈજ્તિમાઅ્ હર નમાઝકે વક્ત કરાર દિયા, ઔર જમાઅતકી નમાઝ ઈસકે લિએ મશ્રૂઅ્ હૂઈ ઔર તમામ શહરકા ઈજ્તિમાઅ્ આઠવેં દિન કરાર દિયા ઔર જુમ્આકી નમાઝ ઈસકે લિએ તજ્વીઝ હૂઈ.

દૂસરી ફસ્લ

જમાઅતકે છોળને પર ઈતાબકે બયાનમેં

હક તઆલા શાનુહૂને અપને અહકામકી પાબંદી પર જૈસે કે ઈન્આમાતકા

વા'દા ફરમાયા હે એસે હી તા'મીલ ન કરને પર નારાઝી ઔર ઈતાબ ભી ફરમાયા હે. યહ ભી અલ્લાહકા ફઝ્લ હે કે તા'મીલમેં બે-કરાં ઈન્આમાતકા વા'દા હે, વર્ના બંદગીકા મુક્તઝા સિર્ફ ઈતાબ હી હોના ચાહિએ થા કે બંદગીકા ફર્ઝ હે તા'મીલે ઈરશાદ, ફિર ઈસ પર ઈન્આમકે ક્યા મઅ્ના ઔર નાફરમાનીકી સૂરતમેં જિતના ભી ઈતાબો-અઝાબ હો વહ બર મહલ, કે આકાકી નાફરમાનીસે બળ્હ કર ઔર ક્યા જુર્મ હો સકતા હે! પસ કિસી ખાસ ઈતાબ યા તમ્બીહકે ફરમાનેકી ઝરૂરત ન થી, મગર ફિર ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઔર ઉસકે પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હમ પર શફકત ફરમાઈ કે તરહ તરહસે મુતનબ્બહ ફરમાયા, ઈસકે નુકસાનાત બતાએ, મુખ્તલિફ તૌરસે સમઝાયા, ફિર ભી હમ ન સમઝેં તો અપના હી નુકસાન હે.

(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يَمْنَعْهُ مِنِ اتِّبَاعِهٖ عُذْرٌ قَالُوْا وَمَا الْعُذْرُ قَالَ خَوْفٌ اَوْ مَرَضٌ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ الصَّلٰوةُ الَّتِىْ صَلّٰى رواه ابوداؤد وابن حبان فى صحيحه وابن ماجة بنحوه كذا فى الترغيب وفى المشكوة رواه ابوداؤد والدارقطنى۔

(૧) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ અઝાનકી આવાઝ સુને ઔર બિલા કિસી ઉઝ્રકે નમાઝકો ન જાએ (વહીં પળ્હ લે) તો વહ નમાઝ કબૂલ નહીં હોતી. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાકે ઉઝ્રસે ક્યા મુરાદ હે? ઈરશાદ હુવા કે મર્ઝ હો યા કોઈ ખૌફ હો.

ફાઈદા:

કબૂલ ન હોને કે યહ મઅ્ના હેં કે ઉસ નમાઝ પર જો ષવાબ ઔર ઈન્આમ હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે હોતા વહ ન હોગા. ગો ફર્ઝ ઝિમ્મહસે ઉતર જાએગા ઔર યહી મુરાદ હે ઉન હદીષોંસે જિનમેં આયા હે કે ઉસકી નમાઝ નહીં હોતી. ઈસ લિએ કે ઐસા હોના ભી કુછ હોના હુવા, જિસ પર ઈન્આમો-ઈક્રામ ન હુવા! યહ હમારે ઈમામકે નઝદીક હે, વર્ના સહાબા (રદિ.) ઔર તાબિઈન (રહ.)કી એક જમાઅતકે નઝદીક ઈન અહાદીષકી બિના પર બિલા ઉઝ્ર જમાઅતકા છોળના હરામ હે ઔર જમાઅતસે પળ્હના ફર્ઝ હે, હત્તાકે બહુતસે ઉલમાકે નઝદીક નમાઝ હોતી હી નહીં. હનફિય્યહકે નઝદીક અગરચે નમાઝ હો જાતી હે, મગર જમાઅતકે છોળનેકા મુજ્રિમ તો હોગા હી. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે એક હદીષમેં યહ ભી નક્લ કિયા ગયા કે ઉસ શખ્સને અલ્લાહકી નાફરમાની કી ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નાફરમાની કી. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કા યહ ભી ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ અઝાનકી આવાઝ સુને

ઔર જમાઅતસે નમાઝ ન પઢે, ન ઉસને ભલાઈકા ઈરાદા કિયા, ન ઉસકે સાથ ભલાઈકા ઈરાદા કિયા ગયા. અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ અઝાનકી આવાઝ સુને ઔર જમાઅતમેં હાઝિર ન હો ઉસકે કાન પિઘલે હૂએ સીસેસે ભર દીએ જાવેં યહ બેહતર હે.

અઝાન સુનકર નમાઝકો ન જાને પર વઈદ

(٢) عَنْ مُعَاذِ بْنِ اَنَسٍ عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهُ قَالَ الْجَفَاءُ كُلُّ الْجَفَاءِ وَالْكُفْرُ وَالنِّفَاقُ مَنْ سَمِعَ مُنَادِيَ اللّٰهِ يُنَادِيْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَلَا يُجِيْبُهُ ـ رواه احمد والطبرانى من رواية زبان بن فائد كذا فى الترغيب. وفى مجمع الزوائد رواه الطبرانى فى الكبير وزبان ضعفه ابن معين ووثقه ابوحاتم وعزاه فى الجامع الصغير الى الطبرانى ورقم بالضعف ـ

(૨) નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે સરાસર ઝુલ્મ હે ઔર કુફ્ર હે ઔર નિફાક હે, ઉસ શખ્સકા ફે'લ જો અલ્લાહકે મુનાદી (યા'ની મુઅઝ્ઝિન)કી આવાઝ સુને ઔર નમાઝકો ન જાએ.

ફાઈદા:

કિતની સખ્ત વઈદ ઔર ડાંટ હે ઈસ હદીષે પાકમેં કે ઉસકી ઈસ હરકતકો કાફિરોંકા ફે'લ ઔર મુનાફિકોંકી હરકત બતાયા હે કે ગોયા મુસલમાનસે યહ બાત હો હી નહીં સકતી. એક દૂસરી હદીષમેં ઈરશાદ હે કે આદમીકી બદબખ્તી ઔર બદનસીબીકે લિએ યહ કાફી હે કે મુઅઝ્ઝિનકી આવાઝ સુને ઔર નમાઝકો ન જાએ.

સુલયમાન ઈબ્ને અબી હશ્મહ જલીલુલ કદ્ર લોગોંમેં થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં પયદા હૂએ, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે રિવાયાત સુનનેકી નોબત કમ ઉમ્રીકી વજહસે નહીં આઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઉન્કો બાઝારકા નિગરાં બના રખ્ખા થા. એક દિન ઈત્તિફાકસે સુબ્હકી નમાઝમેં મવજૂદ ન થે! હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસ તરફ તશરીફ લે ગએ તો ઉન્કી વાલિદહસે પૂછા કે સુલયમાન આજ સુબ્હકી નમાઝમેં મવજૂદ ન થે. વાલિદહને કહા કે રાતભર નફલોંમેં મશગૂલ રહા, નીંદકે ગલબાસે આંખ લગ ગઈ. આપ (રદિ.)ને ફરમાયા, મેં સુબ્હકી જમાઅતમેં શરીક હૂં, યહ મુઝે ઈસસે પસન્દીદહ હે કે રાત ભર નફલેં પઢું.

(٣) عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ هَمَمْتُ اَنْ اٰمُرَ فِتْيَتِیْ فَيَجْمَعُوْا اِلٰى حُزَمًا مِّنْ حَطَبٍ ثُمَّ اٰتِیْ قَوْمًا يُّصَلُّوْنَ فِیْ بُيُوْتِهِمْ لَيْسَتْ بِهِمْ عِلَّةٌ فَاُحَرِّقُهَا عَلَيْهِمْ رواه مسلم وابو داؤد وابن ماجة والترمذی كذا فی الترغيب قال السيوطی فی الدر اخرج ابن ابی شيبة والبخاری ومسلم وابن ماجة عن ابی هريرة رفعه اَثْقَلُ الصَّلٰوةِ عَلَى الْمُنَافِقِيْنَ صَلٰوةُ الْعِشَاءِ وَصَلٰوةُ الْفَجْرِ وَلَوْ يَعْلَمُوْنَ مَا فِيْهِمَا لَاَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا وَلَقَدْ هَمَمْتُ اَنْ اٰمُرَ بِالصَّلٰوةِ فَتُقَامَ الحديث بنحوه۔

(૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મેરા દિલ ચાહતા હે કે ચંદ જવાનોંસે કહૂં કે બહુત સા ઈંધન ઈકઠ્ઠા કરકે લાએં, ફિર મેં ઉન લોગોંકે પાસ જાઉં જો બિલા ઉઝ્રકે ઘરોંમેં નમાઝ પઢ લેતે હૈં ઔર જાકર ઉન્કે ઘરોંકો જલા દૂં.

ફાઈદા:

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો બા-વુજૂદ ઉસ શફ્કત ઔર રહમતકે જો ઉમ્મતકે હાલ પર થી ઔર કિસી શખ્સકી અદના સી તકલીફ ભી ગવારા ન થી, ઉન લોગોં પર જો ઘરોંમેં નમાઝ પઢ લેતે હૈં, ઈસ કદર ગુસ્સા હે કે ઉન્કે ઘરોંમેં આગ લગા દેનેકો ભી આમાદહ હૈં!

(٤) عَنْ اَبِی الدَّرْدَاءِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَا مِنْ ثَلٰثَةٍ فِیْ قَرْيَةٍ وَّلَا بَدْوٍ لَا تُقَامُ فِيْهِمُ الصَّلٰوةُ اِلَّا اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَعَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ فَاِنَّمَا يَاْكُلُ الذِّئْبُ مِنَ الْغَنَمِ الْقَاصِيَةَ رواه احمد ابو داؤد والنسائی وابن خزيمة وابن حبان فی صحيحيهما والحاكم وزاد رزين فی جامعه وَاِنَّ ذِئْبَ الْاِنْسَانِ الشَّيْطٰنُ اِذَا خَلَا بِهٖ اَكَلَهٗ كذا فی الترغيب ورقم له فی الجامع الصغير بالصحة وصححه الحاكم واقره عليه الذهبی۔

(૫) હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જિસ ગાઉં યા જંગલમેં તીન આદમી હોં ઔર વહાં બા-જમાઅત નમાઝ ન હોતી હો તો ઉન પર શયતાન મુસલ્લત હો જાતા હે, ઈસ લિએ જમાઅતકો ઝરૂરી સમઝો, ભેળ્યા અકેલી બકરીકો ખા જાતા હે ઔર આદમિયોંકા ભેળ્યા શયતાન હે.

ફાઈદા:

ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે જો લોગ ખેતીબાળીમેં મશગૂલ રહતે હૈં, અગર તીન આદમી હોં તો ઉન્કો જમાઅતસે નમાઝ પળ્હના ચાહિએ, બલ્કે દો કો ભી જમાઅતસે પળ્હના અવ્લા હે. કિસાન આમ તૌરસે અવ્વલ તો નમાઝ પળ્હતે હી નહીં કે ઉન્કે લિએ ખેતીકી મશગૂલી અપને નઝદીક કાફી ઉઝ્ર હે ઔર જો બહુત દીનદાર સમઝે જાતે હૈં વહ ભી અકેલે હી પળ્હ લેતે હૈં. હાલાંકે અગર ચંદ ખેતવાલે ભી એક જગા' જમા' હોકર પળ્હેં તો કિતની બળી જમાઅત હો જાએ ઔર કિતના બળા ષવાબ હાસિલ કરેં ! ચાર પૈસેકે વાસ્તે ગરમી, સર્દી, ધૂપ, બારિશ સબસે બેનિયાઝ હો કર દિનભર મશગૂલ રહતે હૈં, લેકિન ઈતના બળા ષવાબ ઝાએ' કરતે હૈં ઔર ઈસકી કુછ પરવાહ નહીં કરતે. હાલાંકે યહ લોગ અગર જંગલમેં જમાઅતસે નમાઝ પળ્હેં તો ઔર ભી ઝિયાદા ષવાબકા સબબ હોતા હે. હત્તા કે એક હદીષમેં આયા હે કે પચાસ નમાઝોંકા ષવાબ હો જાતા હે. એક હદીષમેં આયા હે કે જબ કોઈ બકરિયાં ચરાનેવાલા કિસી પહાળકી જળમેં (યા જંગલમેં) અઝાન કેહતા હે ઔર નમાઝ પળ્હને લગતા હે તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસસે બેહદ ખૂશ હોતે હૈં ઔર તઅજ્જુબો-તફાખુરસે ફરિશ્તોંસે ફરમાતે હૈં: દેખો જી, મેરા બંદા અઝાન કેહ કર નમાઝ પળ્હને લગા. યહ સબ મેરે ડરકી વજહસે કર રહા હે, મેંને ઉસકી મગ્ફિરત કર દી ઔર જન્નતકા દાખિલહ તય્ કર દિયા. (મિશ્કાત)

નવાફિલકે મુકાબલામેં ફરાઇઝકી અહમિય્યત

(٥) عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍؓ اَنَّہٗ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ يَصُوْمُ النَّهَارَ وَيَقُوْمُ اللَّيْلَ وَلَا يَشْهَدُ الْجَمَاعَةَ وَلَا الْجُمُعَةَ فَقَالَ هٰذَا فِى النَّارِ رواہ الترمذی موقوفا کذا فی الترغیب وفی تنبیہ الغافلین روی عن مجاھد ان رجلا جاء الی ابن عباسؓ فقال یا ابن عباسؓ ما تقول فی رجل فذکرہ بلفظہ زاد فی آخرہ فاختلف الیہ شہرا یسألہ عن ذلک وھو یقول ھو فی النار۔

(૫) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે કિસીને પૂછા કે એક શખ્સ દિન ભર રોઝા રખતા હે ઔર રાત ભર નફલેં પળ્હતા હે, મગર જુમ્આ ઔર જમાઅતમેં શરીક નહીં હોતા (ઉસકે મુતઅલ્લિક ક્યા હુકમ હે?) આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે યહ શખ્સ જહન્નમી હે.

ફાઈદા:

ગો એક ખાસ ઝમાના તક સઝા ભુગતનેકે બા'દ જહન્નમસે નિકલ આએ કે બહર હાલ મુસલમાન હે, મગર ન મા'લૂમ કિતને અરસા તક રહના પળેગા. જાહિલ સૂફિયોંમેં વઝીફોં ઔર નફલોંકા તો ઝોર હોતા હે, મગર જમાઅતકી પરવાહ નહીં હોતી. ઈસકો વહ બુઝુર્ગી સમઝતે હૈં. હાલાંકે કમાલે બુઝુર્ગી અલ્લાહકે મહબૂબકા ઈત્તિબાઅ્ હે. એક હદીષમેં વારિદ હે કે તીન શખ્સોં પર હક તઆલા શાનુહૂ લા'નત ભેજતે હૈં. એક ઉસ શખ્સ પર જિસસે નમાઝી (કિસી મા'કૂલ વજહસે) નારાઝ હો ઔર વહ ઈમામત કરે. દૂસરે ઉસ અવરત પર જિસકા ખાવિંદ ઉસસે નારાઝ હો. તીસરે ઉસ શખ્સ પર જો અઝાનકી આવાઝ સુને ઔર જમાઅતમેં શરીક ન હો.

(૬) હઝરત કઅબે અહબાર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કસમ હે ઉસ પાક ઝાતકી જિસને તવરાત હઝરત મૂસા (અલૈ.) પર ઔર ઈન્જીલ હઝરત ઈસા (અલૈ.) પર ઔર ઝબૂર હઝરત દાવૂદ (અલૈ.) પર (અલા નબિય્યિના વ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ) નાઝિલ ફરમાઈ. ઔર કુર્આન શરીફ સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ ફરમાયા કે યહ આયતેં ફર્ઝ નમાઝોંકો જમાઅતસે ઐસી જગહ પળહનેકે બારહમેં જહાં અઝાન હોતી હો નાઝિલ હૂઈ હૈં. (તર્જમએ આયાત): જિસ દિન હક તઆલા શાનુહૂ સાકકી તજલ્લી ફરમાએંગે (જો એક ખાસ કિસમકી તજલ્લી હોગી) ઔર લોગ ઉસ દિન સિજ્દહકે લિએ બુલાએ જાવેંગે, તો યહ લોગ સિજ્દહ નહીં કર પાએંગે, ઉન્કી આંખેં શર્મકે મારે ઝુકી હૂઈ હોંગી ઔર ઉન પર ઝિલ્લત છાઈ હૂઈ હોગી, ઈસ લિએ કે યહ લોગ દુન્યામેં સિજ્દહકી

(٦) أَخْرَجَ ابْنُ مَرْدَوَيْه عَنْ كَعْبِ الْحَبْرِ قَالَ وَالَّذِىْ أَنْزَلَ التَّوْرَاةَ عَلٰى مُوْسٰى وَالْاِنْجِيْلَ عَلٰى عِيْسٰى وَالزَّبُوْرَ عَلٰى دَاوٗدَ وَالْفُرْقَانَ عَلٰى مُحَمَّدٍ اُنْزِلَتْ هٰذِهِ الْاٰيَاتُ فِى الصَّلٰوةِ الْمَكْتُوْبَاتِ حَيْثُ يُنَادٰى بِهِنَّ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ اِلٰى قَوْلِهٖ وَهُمْ سَالِمُوْنَ اَلصَّلٰوٰتُ الْخَمْسُ اِذَا نُوْدِىَ بِهَا وَاَخْرَجَ البيهقى فى الشعب عَنْ سَعِيْدِ ابْنِ جُبَيْرٍ قَالَ الصَّلٰوٰتُ فِى الْجَمَاعَاتِ واخرج البيهقى عن ابن عباس قال الرجل يسمع الاذان فلا يجيب الصّلوة كذا فى الدر المنثور قلت وتمام الاٰية يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَّيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَّقَدْ كَانُوْا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ وَهُمْ سَالِمُوْنَ۔

તરફ બુલાએ જાતે થે ઔર સહીહ-સાલિમ તંદુરસ્ત થે, ફિર ભી સિજ્દહ નહીં કરતે થે.

ફાઈદા:

સાકકી તજલ્લી એક ખાસ કિસમકી તજલ્લી હે જો મયૂદાને હશ્રમેં હોગી. ઉસ તજલ્લીકો દેખકર સારે મુસલમાન સિજ્દહમેં ગિર જાએંગે, મગર બા'ઝ લોગ એૈસે હોંગે જિન્કી કમર તખ્તહ હો જાએગી ઔર સિજ્દહ પર કુદરત ન હોગી. યહ કોન લોગ હોંગે? ઈસકે બારેમેં તફસીરેં મુખ્તલિફ વારિદ હૂઈ હૈં. એક તફસીર યહ હે કે જો કઅબે અહબાર (રદિ.)સે મન્કૂલ હે ઔર ઉસીકે મુવાફિક હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુમા વગયરહસે ભી મન્કૂલ હે કે યહ વહ લોગ હોંગે જો દુન્યામેં જમાઅતકી નમાઝકે વાસ્તે બુલાએ જાતે થે ઔર જમાઅતકી નમાઝ નહીં પળ્હતે થે. દૂસરી તફસીર બુખારી શરીફમેં હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.)સે મન્કૂલ હે કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના કે યહ લોગ વહ હોંગે જો દુન્યામેં રિયા ઔર દિખલાવેકે વાસ્તે નમાઝ પળ્હતે થે. તીસરી તફસીર યહ હે કે યહ કાફિર લોગ હૈં, જો દુન્યામેં સિરેસે નમાઝ હી નહીં પળ્હતે થે. ચોથી તફસીર યહ હે કે ઈસસે મુરાદ મુનાફિક હૈં. વલ્લાહુ અઅ્લમુ વ ઈલ્મુહૂ અતમ્મ.

બહરહાલ ઈસ તફસીરકે મુવાફિક જિસકો હઝરત કઅબે અહબાર (રદિ.) કસમ ખાકર ઈરશાદ ફરમા રહે હૈં ઔર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) જૈસે જલીલુલ કદ્ર સહાબી ઈમામે તફસીરસે ઈસકી તાઈદ હોતી હે, કિતના સખ્ત મુઆમલહ હે કે મયૂદાને હશ્રમેં ઝિલ્લત નિક્બત હો ઔર જહાં સારે મુસલમાન સિજ્દહમેં મશગૂલ હોં ઉસસે સિજ્દહ અદા ન હો સકે! ઈન્કે અલાવહ ઔર ભી બહુત સી વઈદેં જમાઅતકે છોળને પર આઈ હૈં. મુસલમાનકે લિએ તો એક ભી વઈદકી ઝરૂરત નહીં કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હુક્મો-ઈરશાદ હી સબ કુછ હે ઔર જિસકો ઈસકી કદ્ર નહીં ઉસકે લિએ હઝાર તરહકી વઈદેં ભી બેકાર હૈં. જબ સઝાકા વક્ત આએગા તો પશેમાની હોગી, જો બેકાર હોગી.

તીસરા બાબ

ખુશૂઓ-ખુઝૂઅકે બયાનમેં

બહુતસે લોગ ઐસે હૈં જો નમાઝ પળ્હતે હૈં ઔર ઉનમેંસે બહુતસે ઐસે ભી હૈં જો જમાઅતકા ભી ઈહ્તિમામ ફરમાતે હૈં, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ ઐસી બુરી તરહ પળ્હતે હૈં કે વહ નમાઝ બ-જાએ ઈસકે ષવાબો-અજ્રકા સબબ હો, નાકિસ હોનેકી વજહસે મુંહ પર માર દી જાતી હે, ગો ન પળ્હનેસે યહ ભી બેહતર હે. ક્યૂંકે ન પળ્હનેકી સૂરતમેં જો અઝાબ હે વહ બહુત ઝિયાદા સખ્ત હે ઔર ઈસ સૂરતમેં યહ હુવા કે વહ કાબિલે કબૂલ ન હૂઈ ઔર મુંહ પર ફેંક કર માર દી ગઈ. ઈસ પર કોઈ ષવાબ નહીં હુવા, લેકિન ન પળ્હનેમેં જિસ દર્જહકી નાફરમાની ઔર નખ્વત હૂઈ વહ તો ઈસ સૂરતમેં ન હોગી. અલબત્તા યહ મુનાસિબ હે કે જબ આદમી વક્ત ખર્ચ કરે, કારોબાર છોળે, મશક્કત ઉઠાએ તો ઈસકી કોશિશ કરના ચાહિએ કે જિતની ઝિયાદાસે ઝિયાદા વઝની ઔર કીમતી પળ્હ સકે, ઉસમેં કોતાહી ન કરે. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે, ગો વહ કુરબાનીકે બારેમેં હે, મગર અહકામ તો સારે એક હી હૈં, ફરમાતે હૈં :

لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَاۤؤُهَا وَلٰكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ

ન તો હક તઆલા શાનુહૂકે પાસ ઉન્કા ગોશ્ત પહૂંચતા હે, ન ઉન્કા ખૂન, બલ્કે ઉસકે પાસ તો તુમ્હારા તક્વા ઔર ઈખ્લાસ પહૂંચતા હે. પસ જિસ દર્જહકા ઈખ્લાસ હોગા ઉસી દર્જહકી મકબૂલિયત હોગી. હઝરત મુઆઝ (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જબ મુઝે યમનકો ભેજા તો મૈંને આખિરી વસિય્યતકી દરખ્વાસ્ત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે દીનકે હર કામમેં ઈખ્લાસકા ઈહ્તિમામ કરના, કે ઈખ્લાસસે થોળા અમલ ભી બહુત કુછ હે.

હઝરત ષવબાન (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ફરમાતે હૂએ સુના, ઈખ્લાસવાલોંકે લિએ ખૂશહાલી હો કે વહ હિદાયતકે ચિરાગ હૈં. ઉન્કી વજહસે સખ્તસે સખ્ત ફિત્ને દૂર હો જાતે હૈં. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ તઆલા ઝઈફ લોગોંકી બરકતસે ઈસ ઉમ્મતકી મદદ ફરમાતે હૈં, નીઝ ઉન્કી દુઆસે, ઉન્કી નમાઝસે, ઉન્કે ઈખ્લાસસે. (તરગીબ) નમાઝકે બારેમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلٰوتِهِمْ سَاهُوْنَ الَّذِيْنَ هُمْ يُرَآءُوْنَ ۙ

બળી ખરાબી હે ઉન લોગોંકે લિએ જો અપની નમાઝસે બેખબર હે, જો એસે હૈં કે દિખ્લાવા કરતે હૈં. બેખબર હોનેકી ભી મુખ્તલિફ તફસીરેં કી ગઈ હૈં. એક યહ કે વક્તકી ખબર ન હો-કઝા કર દે, દૂસરે યહ કે મુતવજ્જેહ ન હો - ઈધર ઉધર મશગૂલ હો, તીસરે યહ કે યહી ખબર ન હો કિતની રકા'તેં હૂઈં. દૂસરી જગહ મુનાફિકીનકે બારેમેં ઈરશાદે ખુદાવંદી હે:

وَاِذَا قَامُوْۤا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى يُرَآءُوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيْلًا ۙ

ઔર જબ નમાઝકો ખળે હોતે હૈં સિર્ફ લોગોંકો દિખલાતે હૈં (કે હમ ભી નમાઝી હૈં) ઔર અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર નહીં કરતે, મગર બહુત થોળા સા.

એક જગા' ચંદ અમ્બિયા અલા નબિય્યિના વ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકા ઝિક્ર ફરમાકર ઈરશાદ હે:

فَخَلَفَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوٰتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ۙ

પસ ઈન નબિયોંકે બા'દ બા'ઝે એસે નાખલફ પેદા હૂએ જિન્હોંને નમાઝકો બરબાદ કિયા ઔર ખ્વાહિશાતે નફસાનિય્યહકે પીછે પળ ગએ. સો અન્કરીબ આખિરતમેં ખરાબી દેખેંગે. ગય્યકા તર્જમા લુગતમેં ગુમરાહી હે, જિસસે મુરાદ આખિરતકી ખરાબી ઔર હલાકત હે ઔર બહુતસે મુફસ્સિરીનને લિખ્ખા હે કે ગય્ય જહન્નમકા એક તબ્કા' હે જિસમેં લહૂ-પીપ વગય્રહ જમા' હોગા. ઉસમેં યહ લોગ ડાલ દીએ જાએંગે.

એક જગા' ઈરશાદ હે:

وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقٰتُهُمْ اِلَّاۤ اَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَبِرَسُوْلِهٖ وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ

اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُوْنَ اِلَّا وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ۝

(તર્જમા): ઔર ઉન્કી ખેર-ખેરાત મકબૂલ હોનેસે ઔર કોઈ ચીઝ બ-જુઝ ઈસકે માનિઅ્ નહીં હે કે ઉન્હોંને અલ્લાહકે સાથ ઔર ઉસકે રસૂલ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ કુફ્ર કિયા ઔર નમાઝ નહીં પળ્હતે, મગર કાહિલીસે ઔર નેક કામમેં ખર્ચ નહીં કરતે, મગર ગિરાનીસે.

ઈસકે બિલ્મુકાબિલ અછ્છી તરહસે નમાઝ પળ્હનેવાલોંકે બારેમેં ઈરશાદ હે:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلٰوتِهِمْ
خَاشِعُوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ حَافِظُوْنَ ۙ اِلَّا عَلٰى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ۚ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَاۤءَ ذٰلِكَ فَاُولٰۤئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ۚ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَوٰتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ۘ اُولٰۤئِكَ هُمُ الْوٰرِثُوْنَ ۙ الَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْفِرْدَوْسَ ؕ هُمْ فِيْهَا
خَالِدُوْنَ

તર્જુમા: "બેશક કામ્યાબી ઔર ફલાહકો પહૂંચ ગએ વહ મો'મિન જો અપની નમાઝમેં ખુશૂઅ્ કરનેવાલે હૈં ઔર વહ લોગ જો લગ્વિય્યાતસે એ'રાઝ કરનેવાલે હૈં ઔર જો ઝકાત અદા કરનેવાલે હૈં. ★ (યા અપને અખ્લાકકો દુરુસ્ત કરનેવાલે હૈં) ઔર જો અપની શર્મગાહોંકી હિફાઝત કરનેવાલે હૈં, બ-જુઝ અપની બીબિયોં ઔર બાંદિયોંકે કે ઉનમેં કોઈ હર્જ નહીં, અલબત્તા જો ઈન્કે અલાવહ ઔર જગા' શહ્વત પૂરી કરના ચાહેં વહ લોગ હદસે ગુઝરનેવાલે હૈં ઔર જો અપની નમાઝોંકા ઈહ્તિમામ કરનેવાલે હૈં યહી લોગ જન્નતકે વારિષ હૈં, જો ફિરદૌસકે વારિષ બનેંગે ઔર હમેશા હમેશાકો ઉસમેં રહેંગે."

હદીષમેં આયા હે કે ફિરદૌસ જન્નતકા આ'લા ઔર અફઝલ-તરીન હિસ્સા હે. વહાંસે જન્નતકી નહરેં જારી હોતી હૈં, ઉસી પર અર્શે ઈલાહી હોગા. જબ તુમ જન્નતકી દુઆ કિયા કરો તો જન્નતુલ ફિરદૌસ માંગા કરો.

દૂસરી જગા' નમાઝકે બારેમેં ઈરશાદે ઈલાહી હે:

وَاِنَّهَا لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخٰشِعِيْنَ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ

(તર્જુમા): "બેશક નમાઝ દુશ્વાર હે, મગર જિન્કે દિલોંમેં ખુશૂઅ્ હે ઉન પર કુછ ભી દુશ્વાર નહીં, યહ વહ લોગ હૈં જો ઈસકા ખ્યાલ રખતે હૈં કે બિલા શુબા' વહ અપને રબસે કિયામતમેં મિલનેવાલે હૈં ઔર મરનેકે બા'દ ઉસકી તરફ લૌટકે જાનેવાલે હૈં."

ઐસે લોગોંકી તા'રીફમેં એક જગા' ઈરશાદે ખુદાવંદી હે:

★ઝકાતકી તફસીરમેં ઈખ્તિલાફ હે કે ઈસ જગા' મશહૂર મઅ્ના ઝકાતકે મુરાદ હૈં યા ઝકાતે બદની યા'ની અપની ઈસ્લાહ ઔર નફસકા તઝ્કિય્યહ.

فِيْ بُيُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ
وَالْاٰصَالِ ۙ رِجَالٌ ۙ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَآءِ الزَّكٰوةِ
يَخَافُوْنَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيْهِ الْقُلُوْبُ وَالْاَبْصَارُ ۙ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ
فَضْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

ઐસે ઘરોંમેં જિન્કે મુતઅલ્લિક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હુકૂમ ફરમા દિયા હે કે ઉન્કા અદબ કિયા જાએ, ઉન્કો બુલંદ કિયા જાએ, ઉનમેં સુબ્હ-શામ અલ્લાહકી તસ્બીહ કરતે હૈં, ઐસે લોગ જિન્કો અલ્લાહકી યાદસે ઔર નમાઝકે કાઈમ કરનેસે ઔર ઝકાતકે દેનેસે ન તો તિજારત ગાફિલ કરતી હે, ન ખરીદો-ફરોખ્ત ગફલતમેં ડાલતી હે, વહ લોગ ઐસે દિનકી સખ્તીસે ડરતે હૈં, જિસ દિન દિલ ઔર આંખેં ઉલટ પુલટ હો જાએંગી (યા'ની કિયામતકા દિન) ઔર વહ લોગ યહ સબ કુછ ઈસ લિએ કરતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉન્કે નેક આ'માલકા બદલા ઉન્કો અતા ફરમાવેં ઔર બદલાસે ભી બહુત ઝિયાદા ઈન્આમાત અપને ફઝ્લસે અતા ફરમા દેં ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તો જિસકો ચાહતે હૈં બેશુમાર અતા ફરમા દેતે હૈં:

તૂ વહ દાતા હે કે દેનેકે લિએ, દર તેરી રહમતકે હૈં હરદમ ખુલે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નમાઝ કાઈમ કરનેસે યહ મુરાદ હે કે ઉસકે રુકૂઅ-સિજ્દહકો અચ્છી તરહ અદા કરે, હમા-તન મુતવજ્જેહ રહે ઔર ખુશૂઅકે સાથ પઢે. કતાદહ (રદિ.) સે ભી યહી નક્લ કિયા ગયા કે નમાઝકા કાઈમ કરના, ઉસકે અવ્કાતકી હિફાઝત રખના ઔર વુઝૂકા ઔર રુકૂઅ – સિજદેકા અચ્છી તરહ અદા કરના હે. યા'ની જહાં જહાં કુર્આન શરીફમેં 'ઈકામસ્સલાતિ' ઔર 'યુકીમૂનસ્સલાત' આયા હે યહી મુરાદ હે. (દુર્રે) યહી લોગ હૈં જિન્કી તા'રીફ દૂસરી જગા' ઈન અલફાઝસે ઈરશાદ ફરમાઈ ગઈ:

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ يَمْشُوْنَ عَلَى
الْاَرْضِ هَوْنًا وَّاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجٰهِلُوْنَ قَالُوْا سَلٰمًا ۙ وَالَّذِيْنَ يَبِيْتُوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا

"ઔર રહમાનકે ખાસ બંદે વહ હૈં જો ચલતે હૈં ઝમીન પર આજિઝીસે (અકડ કર નહીં ચલતે) ઔર જબ ઉનસે જાહિલ લોગ (જહાલતકી) બાત કરતે હૈં તો કેહતે હૈં કે સલામ (યા'ની સલામતીકી બાત કરતે હૈં જો રફ્એ શરકી હો યા બસ દૂર હી સે સલામ) ઔર યહ વહ લોગ હૈં જો રાતભર ગુઝાર દેતે હૈં, અપને રબકે લિએ સિજદે કરનેમેં ઔર નમાઝમેં ખડે રહનેમેં."

આગે ઉન્કે ઔર ચંદ અવ્સાફ ઝિક્ર ફરમાનેકે બા'દ ઈરશાદ હે:

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

યહી લોગ હૈં જિન્કો જન્નતકે બાલાખાને બદલામેં દીએ જાએંગે, ઈસ લિએ કે ઉન્હોંને સબ્ર કિયા (યા દીન પર ષાબિત કદમ રહે) ઔર જન્નતમેં ફરિશ્તોંકી તરફસે દુઆ વ સલામસે ઈસ્તિક્બાલ કિયા જાવેગા ઔર ઉસ જન્નતમેં વહ હમેશા હમેશા રહેંગે, ક્યા હી અછ્છા ઠિકાનહ ઔર રહનેકી જગા' હે.

દૂસરી જગા' ઈરશાદ હે:

وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ سَلَامٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

"ઔર ફરિશ્તે હર દરવાઝાસે દાખિલ હોંગે ઔર કહેંગે કે તુમ પર સલામ (ઔર સલામતી) હો, ઈસ વજહસે કે તુમને સબ્ર કિયા (યા દીન પર મઝબૂત ઔર ષાબિત કદમ રહે) પસ ક્યા હી અછ્છા અંજામકાર ઠિકાનહ હે."

ઈન્હીં લોગોંકી તા'રીફ દૂસરી જગા' ઈન અલ્ફાઝસે ફરમાઈ ગઈ હે:

تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"વહ લોગ ઐસે હૈં કે રાતકો ઉન્કે પેહલૂ ઉન્કે ખ્વાબગાહોં ઔર બિસ્તરોંસે અલાહિદા રહતે હૈં (કે નમાઝ પઢતે રહતે હૈં ઔર) અપને રબકો અઝાબકે ડરસે ઔર ષવાબકી ઉમ્મીદમેં પુકારતે રહતે હૈં ઔર હમારી અતા કી હૂઈ ચીઝોંસે ખર્ચ કરતે હૈં. સો કોઈ ભી નહીં જાનતા કે ઐસે લોગોંકે લિએ ક્યા કુછ આંખોંકી ઠંડકકા સામાન પર્દએ ગૈબમેં મવજૂદ હે જો બદલા હે ઉન્કે નેક આ'માલકા."

ઈન્હીં લોગોંકી શાનમેં હે:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

"બેશક મુત્તકી લોગ જન્નતોં ઔર પાનીકે ચશ્મોંકે દરમિયાનમેં હોંગે ઔર ઉન્કો ઉન્કે રબ ઔર માલિકને જો કુછ ષવાબ અતા ફરમાયા, ઉસકો ખૂશી ખૂશી લે રહે હોંગે ઔર ક્યૂં ન હો કે વહ લોગ ઈસસે પેહલે (દુન્યામેં) અછ્છે કામ કરનેવાલે થે, વહ લોગ રાતકો બહુત કમ સોતે થે ઔર અખીર

શબમેં ઈસ્તિગ્ફાર કરનેવાલે થે."

એક જગા' ઈરશાદે ખુદાવંદી હે:

اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَاۤءَ الَّیْلِ سَاجِدًا وَّقَاۤئِمًا یَّحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَیَرْجُوْا رَحْمَةَ رَبِّهٖ قُلْ هَلْ یَسْتَوِی الَّذِیْنَ یَعْلَمُوْنَ وَالَّذِیْنَ لَا یَعْلَمُوْنَ اِنَّمَا یَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ

"(ક્યા બરાબર હો સકતા હે બેદીન) ઔર વહ શખ્સ જો ઈબાદત કરનેવાલા હો, રાતકે અવ્કાતમેં કભી સિજદા કરનેવાલા હો ઔર કભી નિય્યત બાંધ કર ખળા હોનેવાલા હો, આખિરતસે ડરતા હો ઔર અપને રબકી રેહ્મતકા ઉમ્મીદવાર હો (અછ્છા આપ ઉનસે યહ પૂછેં) કહીં આલિમ ઔર જાહિલ બરાબર હો સકતા હે? (ઔર યહ ઝાહિર હે કે આલિમ અપને રબકી ઈબાદત કરેગા હી ઔર જો ઐસે કરીમ મવ્લાકી ઈબાદત ન કરે વહ જાહિલ બલ્કે અંજ્હલ હે હી) નસીહત વહી લોગ માનતે હેં જો અહલે અક્લ હેં."

એક જગા' ઈરશાદ હે:

اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوْعًا اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوْعًا وَّاِذَا مَسَّهُ الْخَیْرُ مَنُوْعًا اِلَّا الْمُصَلِّیْنَ الَّذِیْنَ هُمْ عَلٰی صَلَاتِهِمْ دَآئِمُوْنَ

"ઈસમેં શક નહીં કે ઈન્સાન ગેર મુસ્તકિલ મિઝાજ પેદા હુવા હે કે જબ કોઈ તકલીફ ઉસકો પહૂંચતી હે તો બહુત ઝિયાદા ઘબરા જાતા હે ઔર જબ કોઈ ભલાઈ પહોંચતી હે, બુખ્લ કરને લગતા હે કે દૂસરોંકો કોઈ ભલાઈ ન પહૂંચે, મગર (હાં) વહ નમાઝી જો અપની નમાઝકે હમેશા પાબંદ રહતે હેં ઔર સુકૂનોં-વકારસે પળહનેવાલે હેં."

આગે ઉન્કી ઔર ચંદ સિફતેં ઝિક્ર ફરમાનેકે બા'દ ઈરશાદ હે કે:

وَالَّذِیْنَ هُمْ عَلٰی صَلَاتِهِمْ یُحَافِظُوْنَ اُولٰٓئِكَ فِیْ جَنّٰتٍ مُّكْرَمُوْنَ

ઔર વહ લોગ જો અપની નમાઝોંકી હિફાઝત કરતે હેં, યહી લોગ હેં જિન્કા જન્નતોંમેં ઈક્રામ કિયા જાએગા."

ઈન્કે અલાવહ ઔર ભી બહુતસી આયાત હેં જિનમેં નમાઝકા હુકમ ઔર નમાઝિયોંકે ફઝાઈલ, ઉન્કે એ'ઝાઝો-ઈક્રામ ઝિક્ર ફરમાએ ગએ હેં ઔર હકીકતમેં નમાઝ ઐસી હી દૌલત હે. ઈસી વજહસે દો-જહાંકે સરદાર, ફખ્રે રુસુલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે, મેરી આંખોંકી ઠંડક નમાઝમેં હે. ઈસી વજહસે હઝરત ઈબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહ

(અલૈ.) દુઆ ફરમાતે હૈં:

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِن ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ

"અય રબ! મુઝકો નમાઝકા ખાસ ઈહ્તિમામ કરનેવાલા બના દે ઔર મેરી અવલાદમેંસે ભી ઐસે લોગ પેદા ફરમા જો ઈહ્તિમામ કરનેવાલે હોં, અય હમારે રબ! મેરી યહ દુઆ કબૂલ ફરમા લે."

અલ્લાહકા એક પ્યારા નબી જિસકો ખલીલ હોનેકા ભી ફખ્ર હે, વહ નમાઝકી પાબંદી ઔર ઈહ્તિમામકો અલ્લાહ હી સે માંગતા હે. ખૂદ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસ અપને મહબૂબ સય્યિદુલ મુર્સલીનકો હુક્મ ફરમાતે હૈં:

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَّحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى

"અપને ઘરવાલોંકો નમાઝકા હુક્મ કરતે રહિએ ઔર ખૂદ ભી ઈસકા ઈહ્તિમામ કીજિએ. હમ આપસે રોઝી (કમવાના) નહીં ચાહતે, રોઝી તો આપકો હમ દેંગે ઔર બેહતરીન અંજામ તો પરહેઝગારીકા હે."

હદીષમેં આયા હે કે જબ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કુછ તંગી વગયરહ પેશ આતી તો ઘરવાલોંકો નમાઝકા હુક્મ ફરમાતે ઔર યહ આયત તિલાવત ફરમાતે ઔર યહી અમ્બિયા અલયહિ-મુસ્સલાતુ વસ્સલામકા ભી મા'મૂલ નક્લ કિયા ગયા કે જબ ભી ઉન હઝરાતકો કોઈ દિક્કત પેશ આતી તો નમાઝમેં મશગૂલ હો જાતે, મગર હમ લોગ ઈસ અહમ ચીઝસે ઐસે ગાફિલ ઔર બેનિયાઝ હૈં કે ઈસ્લામ ઔર મુસલમાનીકે લમ્બે લમ્બે દા'વોંકે બા-વુજૂદ ભી ઈધર મુતવજ્જેહ નહીં હોતે, બલ્કે અગર કોઈ બુલાનેવાલા, કેહનેવાલા ખળા હોતા હે તો ઉસ પર ફક્રે કસતે હૈં, ઉસકી મુખાલફત કરતે હૈં, મગર કિસીકા ક્યા નુકસાન હે, અપના હી કુછ ખોતે હૈં ઔર જો લોગ નમાઝ પળ્હતે ભી હૈં, ઉનમેંસે અક્ષર ઐસી પળ્હતે હૈં, જિસકો નમાઝકે સાથ અગર મઝાકસે તા'બીર કિયા જાએ તો બેજા નહીં, કે અક્ષર અરકાન ભી પૂરે તૌરસે અદા નહીં કરતે, ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્કા તો ક્યા ઝિક્ર હે, હાલાંકે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નમૂના સામને હે. વહ હર કામ ખૂદ કરકે દિખલા ગએ. સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે કારનામે ભી સામને હૈં. ઉન્કા ઈત્તિબાઅ્ કરના ચાહિએ. સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે ચંદ કિસ્સે નમૂનાકે તૌર પર અપને રિસાલા હિકાયાતે

સહાબામેં લિખ ચુકા હૂં, યહાં ઉન્કે ઈઆદહકી ઝરૂરત નહીં, અલબત્તા ઈસ રિસાલામેં ચંદ હિકાયાત સૂફિયાકી નક્લ કરનેકે બા'દ ચંદ ઈરશાદાત નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નક્લ કરતા હૂં.

હિકાયાત:

શૈખ અબ્દુલ વાહિદ (રહ.) મશહૂર સૂફિયામેં હૈં, ફરમાતે હૈં કે એક રોઝ નીંદકા ઈતના ગલ્બા હુવા કે રાતકો અવ્રાદો-વઝાઈફ ભી છૂટ ગએ, ખ્વાબમેં દેખા કે એક નિહાયત હસીન ખૂબસૂરત લળકી સબ્ઝ રેશમી લિબાસ પહને હૂએ હે. જિસકે પાઉંકી જૂતિયાં તક તસ્બીહમેં મશગૂલ હૈં. કેહતી હે કે મેરી તલબમેં કોશિશ કર, મેં તેરી તલબમેં હૂં. ઈસકે બાદ ઉસને ચંદ શવ્કિય્યહ શઅર પળ્હે, યહ ખ્વાબસે ઉઠે ઔર કસમ ખાલી કે રાતકો નહીં સોઉંગા. કેહતે હૈં કે ચાલીસ બરસ તક સુબ્હકી નમાઝ ઈશાકે વુઝૂસે પળ્હી. (હિકાયાતે સહાબા)

■

શૈખ મઝહર સા'દી (રહ.) એક બુઝુર્ગ હૈં. જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઈશ્કો-શૌકમેં સાઠ બરસ તક રોતે રહે. એક શબ ખ્વાબમેં દેખા, ગોયા એક નહર હે, જિસમેં ખાલિસ મુશ્ક ભરા હુવા હે, ઉસકે કિનારોં પર મોતિયોંકે દરખ્ત સોનેકી શાખોંવાલે લહલહા રહે હૈં. વહાં ચંદ નવ ઉમ્ર લળકિયાં પુકાર પુકાર કર અલ્લાહકી તસ્બીહમેં મશગૂલ હૈં. ઉન્હોંને પૂછા: તુમ કોન હો? તો ઉન્હોંને દો શઅ્ર પળ્હે, જિન્કા મતલબ યહ થા કે હમકો લોગોંકે મા'બૂદ ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પરવરદિગારને ઉન લોગોંકે લિએ પેદા ફરમાયા હે, જો રાતકો અપને પરવરદિગારકે સામને અપને કદમોં પર ખળે રહતે હૈં ઔર અપને અલ્લાહસે મુનાજાત કરતે રહતે હૈં.

■

અબૂબક્ર ઝરીર (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે પાસ એક નવજવાન ગુલામ રહતા થા. દિન ભર રોઝહ રખતા થા ઔર રાત ભર તહજ્જુદ પળ્હતા. એક દિન વહ મેરે પાસ આયા ઔર બયાન કિયા કે મેં ઈત્તિફાકસે આજ રાત સો ગયા થા. ખ્વાબમેં દેખા કે મિહરાબકી દીવાર ફટી. ઉસમેંસે ચંદ લળકિયાં નિહાયત હી હસીન ઔર ખૂબસૂરત ઝાહિર હૂઈં, મગર ઉનમેં એક નિહાયત બદસૂરત ભી હે. મેંને ઉનસે પૂછા: તુમ કોન હો ઔર યહ બદસૂરત કોન હે? વહ કેહને લગીં કે હમ તેરી ગુઝિશ્તહ રાતેં હૈં ઔર યહ તેરી આજકી રાત હે. (નુઝહત)

■

એક બુઝુર્ગ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે એક રાત એસી ગહરી નીંદ આઈ કે આંખ ન ખુલી. મેંને ખ્વાબમેં દેખા કે એક એસી નિહાયત હસીન લળકી હે.

ઉસ જૈસી મૈંને ઉમ્રભર નહીં દેખી. ઉસમેંસે તેઝ ખૂશ્બૂ મહક રહી થી કે મૈંને વૈસી ખૂશ્બૂ ભી કભી નહીં સૂંઘી. ઉસને મુઝે એક કાગઝકા પર્ચા દિયા, જિસમેં તીન શઅર લિખ્ખે હૂએ થે. ઉન્કા મતલબ યહ થા કે તૂ નીંદકી લઝ્ઝતમેં મશગૂલ હોકર જન્નતકે બાલાખાનોંસે ગાફિલ હો ગયા, જહાં હમેશા તુઝે રહના હે ઔર મૌત ભી વહાં ન આએગી. અપની નીંદસે ઉઠ, સોનેસે તહજ્જુદમેં કુર્આન પઢના બહુત બેહતર હે. કેહતે હૈં, ઈસકે બા'દસે જબ મુઝે નીંદ આતી હે ઔર યહ અશ્આર યાદ આતે હૈં તો નીંદ બિલકુલ ઉડ જાતી હે.

■

હઝરત અતા (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક બાઝારમેં ગયા. વહાં એક બાંદી ફરોખ્ત હો રહી થી, જો દીવાની બતાઈ જાતી થી. મૈંને સાત દીનારમેં ખરીદ લી ઔર અપને ઘર લે આયા. જબ રાતકા કુછ હિસ્સા ગુઝરા તો મૈંને દેખા કે વહ ઉઠી, વુઝૂ કિયા, નમાઝ શુરૂઅ્ કર દી ઔર નમાઝમેં ઉસકી યહ હાલત થી કે રોતે રોતે ઉસકા દમ નિકલા જાતા થા. નમાઝકે બા'દ ઉસને મુનાજાત શુરૂઅ્ કી ઔર યહ કેહને લગી, અય મેરે મા'બૂદ! આપકો મુઝસે મુહબ્બત રખનેકી કસમ, મુઝ પર રહમ ફરમા. મૈંને ઉસસે કહા કે ઈસ તરહ ન કહો, યૂં કહો કે મુઝે તુઝસે મુહબ્બત રખનેકી કસમ. યહ સુન કર ઉસકો ગુસ્સા આ ગયા ઔર કેહને લગી, કસમ હે ઉસ ઝાતકી, અગર ઉસકો મુઝસે મુહબ્બત ન હોતી તો તુઝે મીઠી નીંદ ન સુલાતા ઔર મુઝે યૂં ન ખડા રખતા. ફિર ઊંધે મુંહ ગિર ગઈ ઔર ચંદ શઅર પઢે, જિન્કા મતલબ યહ હે કે : બેચેની બઢતી જા રહી હે ઔર દિલ જલા જા રહા હે ઔર સબ્ર જાતા રહા ઔર આંસૂ બહ રહે હૈં, ઉસ શખ્સકો કિસ તરહ કરાર આ સકતા હે જિસકો ઈશ્કો-શૌક ઔર ઈઝ્તિરાબસે ચેન હી નહીં. અય અલ્લાહ! અગર કોઈ ખૂશીકી ચીઝ હો તો ઉસકો અતા ફરમા કર મુઝ પર ઈહ્સાન ફરમા. ઈસકે બા'દ બુલંદ આવાઝસે યહ દુઆ કી કે યા અલ્લાહ! મેરા ઔર આપકા મુઆમલા અબ તક પોશીદા થા. અબ મખ્લૂકકો ખબર હો ચલી. અબ મુઝે ઉઠા લીજિએ. યહ કેહ કર ઝોરસે એક ચીખ મારી ઔર મર ગઈ!

■

ઈસી કિસમકા એક વાકિઅહ હઝરત સિર્રી (રહ.)કે સાથ ભી પેશ આયા. કેહતે હૈં કે મૈંને અપની ખિદમતકે લિએ એક બાંદી ખરીદી. એક મુદ્દત તક વહ મેરી ખિદમત કરતી રહી ઔર અપની હાલતકા મુઝસે ઈખ્ફા કરતી. ઉસકી નમાઝકી એક જગા' મુતઅય્યન થી. જબ કામસે ફારિગ હો જાતી વહાં જાકર નમાઝમેં મશગૂલ હો જાતી. એક રાત મૈંને દેખા કે વહ

કભી નમાઝ પળ્હતી હે ઔર કભી મુનાજાતમેં મશગૂલ હો જાતી હે ઔર કેહતી હે કે આપ ઈસ મુહબ્બતકે વસીલહસે જો મુઝસે હે ફુલાં ફુલાં કામ કર દેં. મેંને આવાઝસે કહા કે અય અવરત! યૂં કેહ કે મેરી મુહબ્બતકે વસીલહસે જો મુઝે આપસે હે. કેહને લગી, મેરે આકા! અગર ઉસકો મુઝસે મુહબ્બત ન હોતી તો તુમ્હેં નમાઝસે બિઠલા કર મુઝે ખળા ન કરતા. સિર્રી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ સુબ્હ હૂઈ તો મેંને ઉસકો બુલાકર કહા કે તૂ મેરી ખિદમતકે કાબિલ નહીં, અલ્લાહ હી કી ઈબાદતકે લાઈક હે. ઉસકો કુછ સામાન દેકર આઝાદ કર દિયા. (નુઝહત)

■

હઝરત સિર્રી સકતી (રહ.) એક અવરતકા હાલ બયાન ફરમાતે હૈં કે જબ વહ તહજ્જુદકી નમાઝકો ખળી હોતી તો કેહતી, "અય અલ્લાહ! ઈબ્લીસ ભી તેરા એક બંદા હે, ઉસકી પેશાની ભી તેરે કબ્ઝહમેં હે. વહ મુઝે દેખતા હે ઔર મેં ઉસે નહીં દેખતી. તૂ ઉસે દેખતા હે ઔર ઉસકે સારે કામોં પર કાદિર હે ઔર વહ તેરે કિસી કામ પર ભી કુદરત નહીં રખતા. અય અલ્લાહ! અગર વહ મેરી બુરાઈ ચાહે તો તૂ ઉસકો દફઅ્ કર ઔર વહ મેરે સાથ મક્ર કરે તો તૂ ઉસકે મક્રકા ઈન્તિકામ લે, મેં ઉસકે શરસે તેરી પનાહ માંગતી હૂં ઔર તેરી મદદસે ઉસકો ધકેલતી હૂં. ઈસકે બા'દ વહ રોતી રહતી થી. હત્તાકે રોતે રોતે ઉસકી એક આંખ જાતી રહી. લોગોંને ઉસસે કહા, ખુદાસે ડર! કહીં દૂસરી આંખ ભી ન જાતી રહે. ઉસને કહા, અગર યહ આંખ જન્નતકી આંખ હે તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈસસે બેહતર અતા ફરમાએંગે ઔર અગર દોઝખકી આંખ હે તો ઈસકા દૂર હી હોના અચ્છા.

■

શૈખ અબૂ અબ્દુલ્લાહ જિલા (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન મેરી વાલિદહને મેરે વાલિદસે મછલીકી ફરમાઈશ કી. વાલિદ સાહિબ બાઝાર તશરીફ લે ગએ. મેં ભી સાથ થા. મછલી ખરીદી. ઘર તક લાનેકે વાસ્તે મઝદૂરકી તલાશ થી કે એક નવ ઉમ્ર લળકા જો પાસ હી ખળા થા કેહને લગા, ચચાજાન! ઈસે ઉઠાનેકે વાસ્તે મઝદૂર ચાહિએ? કહા: હાં. ઉસ લળકેને અપને સર પર ઉઠાઈ ઔર હમારે સાથ ચલ દિયા. રાસ્તામેં ઉસને અઝાનકી આવાઝ સુન લી. કેહને લગા, અલ્લાહકે મુનાદીને બુલાયા હે, મુઝે વુઝૂ ભી કરના હે. નમાઝકે બા'દ લે જા સકૂંગા, આપકા દિલ ચાહે ઈન્તિઝાર કર લીજિએ, વર્ના અપની મછલી લે લીજિએ. યહ કેહ કર મછલી રખકર ચલા ગયા. મેરે વાલિદ સાહિબકો ખ્યાલ આયા કે યહ મઝદૂર લળકા તો ઐસા કરે. હમેં બ-તરીકે અવ્લા અલ્લાહ પર ભરોસા કરના ચાહિએ. યહ સોચ કર વહ ભી મછલી રખકર મસ્જિદમેં ચલે ગએ. નમાઝસે ફારિગ હોકર હમ

સબ આએ તો મછલી ઈસી તરહ રખ્ખી હૂઈ થી. ઈસ લળકેને ઉઠાકર હમારે ઘર પહૂંચા દી. ઘર જાકર વાલિદને યહ અજીબ કિસ્સા વાલિદહકો સુનાયા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઉસકો રોક લો, વહ ભી મછલી ખા કર જાએ. ઉસસે કહા ગયા. ઉસને જવાબ દિયા કે મેરા તો રોઝા હે. વાલિદને ઈસ્રાર કિયા કે શામકે વક્ત યહીં આકર ઈફ્તાર કરે. લળકેને કહા કે મેં એક દફા' જાકર દો-બારહ નહીં આતા. યહ મુમ્કિન હે કે મેં પાસ હી મસ્જિદમેં હૂં, શામકો આપકી દા'વત ખાકર ચલા જાઉંગા. યહ કેહ કર વહ કરીબ હી મસ્જિદમેં ચલા ગયા. શામકો બા'દ મગરિબ આયા, ખાના ખાયા ઔર ખાનેસે ફરાગત પર ઉસકો તખ્લિયહકી જગા' બતા દી. હમારે કરીબ હી એક અપાહજ અવરત રહા કરતી થી. હમને દેખા કે વહ બિલકુલ અછ્છી તંદુરુસ્ત આ રહી હે. હમને ઉસસે પૂછા કે તૂ કિસ તરહ અછ્છી હો ગઈ? કહા, મેંને ઉસ મેહમાનકે તુફૈલસે દુઆ કી થી કે, યા અલ્લાહ! ઈસકી બરકતસે મુઝે અછ્છા કર દે! મેં ફવ્રન અછ્છી હો ગઈ. ઉસકે બા'દ જબ હમ ઉસકે તખ્લિયહકી જગા' ઉસકો દેખને ગએ તો દેખા, દરવાઝે બંદ હૈં ઔર ઉસ મઝદૂરકા કહીં પતા નહીં!

■

એક બુઝુર્ગકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે ઉન્કે પાઉંમેં ફોળા નિકલ આયા. તબીબોંને કહા, અગર ઉન્કા પાઉં ન કાટા ગયા તો હલાકતકા અંદેશા હે, ઉન્કી વાલિદહને કહા, અભી ઠહર જાઓ. જબ યહ નમાઝકી નિય્યત બાંધ લે તો કાટ લેના. ચુંનાંચે ઐસા હી કિયા ગયા. ઉન્કો ખબર ભી ન હૂઈ!

■

અબૂ આમિર (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને એક બાંદી દેખી, જો બહુત કમ દામોંમેં ફરોખ્ત હો રહી થી, જો નિહાયત દુબલી-પતલી થી. ઉસકા પેટ કમરસે લગ રહા થા. બાલ બિખરે હૂએ થે. મેંને ઉસ પર રહમ ખા કર ઉસકો ખરીદ લિયા. ઉસસે કહા કે હમારે સાથ બાઝાર ચલ. રમઝાનુલ મુબારકકે વાસ્તે કુછ ઝરૂરી સામાન ખરીદ લે. કેહને લગી, અલ્લાહકા શુક્ર હે જિસને મેરે વાસ્તે સારે મહિને યકસાં કર દીએ. વહ હમેશા દિનકો રોઝા રખતી. રાત ભર નમાઝ પળ્હતી. જબ ઈદ કરીબ આઈ તો મેંને ઉસસે કહા કે કલ સુબ્હ બાઝાર ચલેંગે, તૂ ભી સાથ ચલના. ઈદકે વાસ્તે કુછ ઝરૂરી સામાન ખરીદ લાએંગે. કેહને લગીઃ મેરે આકા! તુમ તો દુન્યામેં બહુત હી મશગૂલ હો, ફિર અંદર ગઈ ઔર નમાઝમેં મશગૂલ હો ગઈ ઔર ઈત્મીનાનસે એક એક આયત મઝે લે લે કર પળ્હતી રહી, હત્તા કે ઈસ આયત પર પહૂંચીઃ وَيُسْقٰى مِنْ مَّآءٍ صَدِيْدٍ ﴿١٦﴾

ઈસ આયતકો બાર બાર પળ્હતી રહી ઔર એક ચીખ માર કર ઈસ દુન્યાસે રુખ્સત હો ગઈ.

■

એક સય્યિદ સાહિબ (રહ.)કા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે બારહ દિન તક એક હી વુઝૂસે સારી નમાઝેં પળ્હીં ઔર પંદરહ બરસ મુસલસલ, લેટનેકી નોબત નહીં આઈ. કઈ કઈ દિન ઐસે ગુઝર જાતે કે કોઈ ચીઝ ચખનેકી નોબત ન આતી.

■

અહલે મુજાહદહ લોગોંમેં ઈસ કિસમકે વાકિઆત બહુત કષ્રતસે મિલતે હૈં. ઈન હઝરાતકી હિર્સ તો બહુત હી મુશ્કિલ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉન્કો પેદા હી ઈસ લિએ ફરમાયા થા, લેકિન જો હઝરાતે અકાબિર, કે દૂસરે દીની ઔર દુન્યવી મશાગિલમેં મશગૂલ થે ઉન્કી હિર્સ ભી હમ જૈસોંકો દુશ્વાર હે. હઝરત ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.)સે સબ હી વાકિફ હૈં. ખુલ્ફાએ રાશિદીનકે બા'દ ઉન્હીંકા શુમાર હે. ઉન્કી બીવી ફરમાતી હૈં કે ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.)સે ઝિયાદા વુઝૂ ઔર નમાઝમેં મશગૂલ હોનેવાલે તો ઔર ભી હોંગે, મગર ઉનસે ઝિયાદા અલ્લાહસે ડરનેવાલા મૈંને નહીં દેખા. ઈશાકી નમાઝકે બા'દ મુસલ્લા પર બેઠ જાતે ઔર દુઆકે વાસ્તે હાથ ઉઠાતે ઔર રોતે રહતે, હત્તાકે ઉસમેં નીંદકા ગલ્બા હોતા તો આંખ લગ જાતી. ફિર જબ ખુલ જાતી તો ઈસી તરહ રોતે રહતે ઔર દુઆમેં મશગૂલ રહતે. કેહતે હૈં કે ખિલાફતકે બા'દસે જનાબતકે ગુસલકી નોબત નહીં આઈ. ઉન્કી બીવી અબ્દુલ મલિક બાદશાહકી બેટી થીં. બાપને બહુતસે ઝેવરાત-જવાહિર દીએ થે ઔર એક ઐસા હીરા દિયા થા જિસકી નઝીર નહીં થી. આપને બીવીસે ફરમાયા કે દો બાતોંમેંસે એક ઈખ્તિયાર કર, યા તો વહ ઝેવર સારા અલ્લાહ વાસ્તે દે કે મૈં ઉસકો બયતુલ માલમેં દાખિલ કર દૂં, યા મુઝસે જુદાઈ ઈખ્તિયાર કર લે, મુઝે યહ ચીઝ ના-ગવાર હે કે મૈં ઔર માલ એક ઘરમેં જમા રહેં. બીવીને અર્ઝ કિયા કે વહ માલ ક્યા ચીઝ હે? મૈં ઈસસે કઈ ચંદ ઝિયાદા પર ભી આપકો નહીં છોળ સકતી. યહ કેહ કર સબ માલ બયતુલ માલમેં દાખિલ કર દિયા. આપકે ઈન્તિકાલકે બા'દ અબ્દુલ મલિકકા બેટા યઝીદ બાદશાહ બના તો ઉસને બહનસે દરયાફ્ત કિયા, અગર તુમ ચાહો તો તુમ્હારા ઝેવર તુમકો વાપસ દે દિયા જાએ. ફરમાને લગીં કે જબ મૈં ઉન્કી ઝિંદગીમેં ઈસસે ખૂશ ન હૂઈ તો ઉન્કે મરનેકે બા'દ ઈસસે ક્યા ખૂશ હૂંગી. મરઝુલ મૌતમેં આપને લોગોંસે પૂછા કે ઈસ

મર્ઝકે મુતઅલ્લિક ક્યા ખ્યાલ કિયા જાતા હે? કિસીને અર્ઝ કિયા કે લોગ જાદૂ સમઝ રહે હૈં. આપને ફરમાયા, યહ નહીં. ફિર એક ગુલામકો બુલાયા, ઉસસે પૂછા કે મુઝે ઝહર દેને પર કિસ ચીઝને તુઝે આમાદહ કિયા? ઉસને કહા, સો દીનાર દીએ ગએ ઔર આઝાદીકા વા'દા કિયા ગયા. આપને ફરમાયા, વહ દીનાર લે આ. ઉસને હાઝિર કિએ. આપને ઉન્કો બયતુલ માલમેં દાખિલ ફરમા દિયા ઔર ઉસ ગુલામસે ફરમાયાઃ તૂ કિસી ઐસી જગા' ચલા જા જહાં તુઝે કોઈ ન દેખે. ઈન્તિકાલકે વક્ત મુસ્લિમહ (રહ.) ઉન્કી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા કે આપને અવલાદકે સાથ ઐસા કિયા, જો કિસીને ભી નહીં કિયા હોગા. આપકે તેરહ બેટે હૈં ઔર ઉન્કે લિએ ન કોઈ રૂપિયહ આપને છોળા, ન પૈસા. આપને ફરમાયા, ઝરા મુઝે બિઠા દો. બેઠ કર ફરમાયા કે મેંને ઉન્કા કોઈ હક નહીં દબાયા ઔર જો દૂસરોંકા હક થા વહ ઉન્કો દિયા નહીં. પસ અગર વહ સાલિહ હૈં તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ખૂદ ઉન્કા કફીલ હે. કુર્આન પાકમેં ઈરશાદ હેઃ

وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

(વહી મુતવલ્લી હે સુલ્હાકા)

ઔર અગર વહ ગુનહગાર હૈં તો ઉન્કી મુઝે ભી કુછ પરવાહ નહીં.

હઝરત ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.) જો ફિકહકે મશહૂર ઈમામ હૈં, દિન ભર મસાઈલમેં મશગૂલ રહનેકે બા-વુજૂદ રાત-દિનમેં તીનસો રકા'ત નફલ પઢતે થે. હઝરત સઈદ ઈબ્ને જુબૈર (રહ.) એક રકા'તમેં પૂરા કુર્આન શરીફ પઢ લેતે થે. હઝરત મુહમ્મદ ઈબ્ને મુન્કદિર (રહ.) હુફ્ફાઝે હદીષમેં હૈં. એક રાત તહજ્જુદમેં ઈતની કષ્રતસે રોએ કે હદ ન રહી. કિસીને દરયાફ્ત કિયા તો ફરમાયા, તિલાવતમેં યહ આયત આ ગઈ થીઃ

وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ اخر تک

ઉપરકી આયતમેં ઈસકા ઝિક્ર હે કે અગર ઝુલ્મ કરનેવાલોંકે પાસ દુન્યાકી સારી ચીઝેં હોં ઔર ઈતની હી ઉન્કે સાથ ઔર ભી હોં તો વહ કિયામતકે દિન સખ્ત અઝાબસે છૂટનેકે લિએ ફિદ્યહકે તૌર પર દેને લગેં. ઈસકે બા'દ ઈરશાદ હેઃ વ બદા લહુમ અલ આયહ....

ઔર અલ્લાહકી તરફસે ઉન્કે લિએ (અઝાબકા) વહ મુઆમલહ પેશ આએગા, જિસકા ઉન્કો ગુમાન ભી ન થા ઔર ઉસ વક્ત ઉન્કો અપની તમામ બદ્ આ'માલિયાં ઝાહિર હો જાએંગી. હઝરત મુહમ્મદ ઈબ્ને મુન્કદિર

(રહ.) વફાતકે વક્ત ભી ઘબરા રહે થે ઔર ફરમાતે થે કે ઈસી આયતસે ડર રહા હૂં.

હઝરત ષાબિત બનાની (રહ.) હુફ્ફાઝે હદીષમેં હૈં, ઈસ કદર કષ્રતસે અલ્લાહકે સામને રોતે થે કે હદ નહીં. કિસીને અર્ઝ કિયા કે આંખેં જાતી રહેંગી. ફરમાયા કે, ઈન આંખોંસે અગર રોએં નહીં તો ફાઈદા હી ક્યા હે? ઈસકી દુઆ કિયા કરતે થે કે, યા અલ્લાહ! અગર કિસીકો કબ્રમેં નમાઝ પળહનેકી ઈજાઝત હો સકતી હો તો મુઝે ભી હો જાએ. અબૂ સનાન (રહ.) કેહતે હૈં, ખુદાકી કસમ મૈં ઉન લોગોંમેં થા જિન્હોંને ષાબિતકો દફન કિયા. દફન કરતે હૂએ લહદકી એક ઈંટ ગિર ગઈ તો મૈંને દેખા કે વહ ખળે નમાઝ પળહ રહે હૈં. મૈંને અપને સાથીસે કહા, દેખો યહ ક્યા હો રહા હે! ઉસને મુઝે કહા, ચુપ હો જાઓ! જબ દફન કર ચુકે તો ઉન્કે ઘર જાકર ઉન્કી બેટીસે દરયાફ્ત કિયા કે ષાબિતકા અમલ ક્યા થા? ઉસને કહા, કયૂં પૂછતે હો? હમને કિસ્સા બયાન કિયા. ઉસને કહા કે પચાસ બરસ શબ-બેદારી કી ઔર સુબ્હકો હમેશા યહ દુઆ કિયા કરતે થે કે, યા અલ્લાહ! અગર તૂ કિસીકો યહ દોલત અતા કરે કે વહ કબ્રમેં નમાઝ પળ્હે તો મુઝે ભી અતા ફરમા. (ઈકામતુલ હુજ્જહ)

હઝરત ઈમામ અબૂ યૂસુફ (રહ.) બા-વુજૂદ ઈલ્મી મશાગિલકે જો સબકો મા'લૂમ હે ઔર ઉન્કે અલાવહ કાઝીયુલ કુઝાત હોનેકી વજહસે કઝાકે મશાગિલ અલાહિદહ થે, લેકિન ફિર ભી દો સો રકા'ત નવાફિલ રોઝાનહ પળહતે થે. હઝરત મુહમ્મદ ઈબ્ને નસ્ર (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં. ઈસ ઈન્હિમાકસે નમાઝ પળહતે થે, જિસકી નઝીર મુશ્કિલ હે. એક મરતબા પેશાની પર એક ભીળને નમાઝમેં કાટા, જિસકી વજહસે ખૂન ભી નિકલ આયા, મગર ન હરકત હૂઈ, ન ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્મેં કોઈ ફર્ક આયા. કેહતે હૈં કે નમાઝમેં લકળીકી તરહસે બેહરકત ખળે રહતે થે. હઝરત બકી ઈબ્ને મુખલ્લદ (રહ.) રોઝાનહ તહજ્જુદ ઔર વિત્રકી તેરહ રકા'તમેં એક કુર્આન શરીફ પળ્હા કરતે થે. હઝરત હન્નાદ (રહ.) એક મુહદ્દિષ હૈં, ઉન્કે શાગિર્દ કેહતે હૈં કે વહ બહુત હી ઝિયાદા રોતે થે. એક મરતબા સુબ્હકો હમેં સબક પળ્હાતે રહે. ઉસકે બા'દ વુઝૂ વગયરહસે ફારિગ હોકર ઝવાલ તક નફલેં પળ્હતે રહે, દો-પહરકો ઘર તશરીફ લે ગએ ઔર થોળી દેરમેં આકર ઝોહરકી નમાઝ પળ્હાઈ ઔર અસ્ર તક નફલોંમેં મશગૂલ રહે. ફિર અસ્રકી નમાઝ પળ્હાઈ ઔર કુર્આને પાકકી તિલાવત મગરિબ તક ફરમાતે રહે. મગરિબકે બા'દ મૈં વાપસ ચલા આયા. મૈંને ઉન્કે એક પળોસીસે તઅજ્જુબસે કહા કે યહ શખ્સ કિસ કદર ઈબાદત કરનેવાલે હૈં. ઉસને કહા, સત્તર બરસસે ઉન્કા

યહી અમલ હે ઔર અગર તુમ ઉન્કી રાતકી ઈબાદત દેખોગે તો ઔર ભી તઅજ્જુબ કરોગે.

■

મસરૂક (રહ.) એક મુહદ્દિષ હૈં. ઉન્કી બીવી કેહતી હૈં કે વહ નમાઝેં ઈતની લમ્બી લમ્બી પળ્હા કરતે થે કે ઉન્કી પિંડલિયોં પર હમેશા ઈસકી વજહસે વરમ રહતા થા ઔર મેં ઉન્કે પીછે બેઠી હૂઈ ઉન્કે હાલ પર તર્સ ખાકર રોયા કરતી થી.

■

સઈદ ઈબ્નુલ મુસય્યિબ (રહ.)કે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હે કે પચાસ બરસ તક ઈશા ઔર સુબ્હકી નમાઝ એક હી વુઝૂસે પળ્હી. ઔર અબુલ મુઅ્તમિર (રહ.)કે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હે કે ચાલીસ બરસ તક ઐસા હી કિયા.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને અબૂ તાલિબ મકકી (રહ.)સે નક્લ કિયા કે ચાલીસ તાબિઈયોંસે તવાતુરકે તરીકસે યહ બાત ષાબિત હે કે વ ઈશાકી વુઝૂસે સુબ્હકી નમાઝ પળ્હતે થે. ઈનમેંસે બા'ઝકા ચાલીસ બરસ તક યહી અમલ રહા. (ઈત્તિહાફ)

હઝરત ઈમામ આ'ઝમ રહમતુલ્લાહિ અલયહકે મુતઅલ્લિક તો બહુત કષ્રતસે યહ ચીઝ નક્લ કી ગઈ કે તીસ યા ચાલીસ યા પચાસ બરસ ઈશા ઔર સુબ્હકી નમાઝ એક વુઝૂસે પળ્હી ઔર યહ ઈખ્તિલાફ નક્લ કરનેવાલોંકે ઈખ્તિલાફકી વજહસે હે કે જિસ શખ્સકો જિતને સાલકા ઈલ્મ હુવા ઉતના હી નક્લ કિયા હે. લિખ્ખા હે કે આપકા મા'મૂલ સિર્ફ દો-પહરકો થોળી દેર સોનેકા થા ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા કરતે થે કે દો-પહરકે સોનેકા હદીષમેં હુક્મ હે.

હઝરત ઈમામે શાફિઈ (રહ.) સાહિબકા મા'મૂલ થા કે રમઝાનમેં સાઠ કુર્આન શરીફ નમાઝમેં પળ્હતે થે. એક શખ્સ કેહતે હૈં કે મેં કઈ રોઝ તક ઈમામ શાફિઈ (રહ.)કે યહાં રહા. સિર્ફ રાતકો થોળી દેર સોતે થે.

હઝરત ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.) તીન સો રકા'તેં રોઝાનહ પળ્હતે થે ઔર જબ બાદશાહે વક્તને આપકે કોળે લગવાએ ઔર ઉસકી વજહસે ઝો'ફ બહુત હો ગયા તો ડેળ્હ સો (૧૫૦) રહ ગઈ થીં ઔર તક્રીબન્ અસ્સી બરસકી ઉમ્ર થી.

અબૂ ઈતાબ (રહ.) સુલેમી ચાલીસ બરસ તક રાત ભર રોતે થે ઔર દિનકો હમેશા રોઝા રખતે.

ઈન્કે અલાવા હઝારોં-લાખોં વાકિઆત તવફીકવાલોંકે કુતુબે તવારીખમેં મઝકૂર હૈં, જિન્કા ઈહાતા ભી દુશ્વાર હે. નમૂના ઔર મિષાલકે લિએ યહી

વાકિઆત કાફી હૈં. હક તઆલા શાનુહૂ મુઝે ભી ઔર નાઝિરીનકો ભી ઈન હઝરાતકે ઈત્તિબાઅ્કા કુછ હિસ્સા અપને લુત્ફો-ફઝ્લસે નસીબ ફરમાએં, આમીન!

બા'ઝ લોગોંકો નમાઝકા કુછ હી હિસ્સા હાસિલ હોતા હે

(૧) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે આદમી નમાઝસે ફારિગ હોતા હે ઔર ઉસકે લિએ ષવાબકા દસવાં હિસ્સા લિખ્ખા જાતા હે. ઈસી તરહ બા'ઝકે લિએ નવાં હિસ્સા, બા'ઝકે લિએ આઠવાં, સાતવાં, છટા, પાંચવાં ઔર ચોથાઈ, તિહાઈ, આધા હિસ્સા લિખ્ખા જાતા હે.

١١ عَنْ عَمَّارِ ابْنِ يَاسِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اِنَّ الرَّجُلَ لَيَنْصَرِفُ وَمَا كُتِبَ لَهٗ اِلَّا عُشْرُ صَلٰوتِهٖ تُسْعُهَا ثُمْنُهَا سُبْعُهَا سُدُسُهَا خُمُسُهَا رُبْعُهَا ثُلُثُهَا نِصْفُهَا رواه ابوداؤد وقال المنذرى فى الترغيب رواه ابوداؤد والنسائى وابن حبان فى صحيحه بنحوه وعزاه فى الجامع الصغير الى احمد وابى داود وابن حبان ورقم له بالصحيح وفى المنتخب عزاه الى احمد ايضًا وفى الدر المنثور اخرج احمد عن ابى اليسر مرفوعًا منكم من يصلى الصلٰوة كاملة ومنكم من يصلى النصف والثلث والربع حتى بلغ العشر قال المنذرى فى الترغيب رواه النسائى باسناد حسن واسم ابى اليسر كعب بن عمرو السلمى شهد بدرًا۔

ફાઈદા:

યા'ની જિસ દર્જહકા ખુશૂઅ્ ઔર ઈખ્લાસ નમાઝમેં હોતા હે ઉતની હી મિક્દાર અજ્રો-ષવાબકી મિલતી હે, હત્તા કે બા'ઝકો પૂરે અજ્રકા દસવાં હિસ્સા મિલતા હે. અગર ઉસકે મુવાફિક ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્ હો. ઔર બા'ઝકો આધા મિલ જાતા હે ઔર ઈસી તરહ દસવેંસે કમ ઔર આધેસે ઝિયાદા ભી મિલ જાતા હે. હત્તા કે બા'ઝકો પૂરા પૂરા અજ્ર મિલ જાતા હે ઔર બા'ઝકો બિલકુલ ભી નહીં મિલતા કે વહ ઈસ કાબિલ હી નહીં હોતી. એક હદીષમેં આયા હે કે ફર્ઝ નમાઝકે લિએ અલ્લાહકે યહાં એક ખાસ વઝન હે. જિતની ઈસમેં કમી રહ જાતી હે ઉસકા હિસાબ કિયા જાતા હે. અહાદીષમેં આયા હે

કે લોગોંમેંસે સબ'સે પેહલે ખુશૂઅ્ ઉઠાયા જાએગા કે પૂરી જમાઅતમેં એક શખ્સ ભી ખુંશૂઅ્સે પળ્હનેવાલા ન મિલેગા. (જામિઉસ્સગીર)

કામિલ નમાઝ ગુનાહોંસે પાક-સાફ કર દેતી હે

(٢) رُوِيَ عَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَنْ صَلَّى الصَّلَوَاتِ لِوَقْتِهَا وَاَسْبَغَ لَهَا وُضُوْءَهَا وَاَتَمَّ لَهَا قِيَامَهَا وَخُشُوْعَهَا وَرُكُوْعَهَا وَسُجُوْدَهَا خَرَجَتْ وَهِيَ بَيْضَاءُ مُسْفِرَةٌ تَقُوْلُ حَفِظَكَ اللّٰهُ كَمَا حَفِظْتَنِيْ وَمَنْ صَلَّاهَا لِغَيْرِ وَقْتِهَا وَلَمْ يُسْبِغْ لَهَا وُضُوْءَهَا وَلَمْ يُتِمَّ لَهَا خُشُوْعَهَا وَلَا رُكُوْعَهَا وَلَا سُجُوْدَهَا خَرَجَتْ وَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ تَقُوْلُ ضَيَّعَكَ اللّٰهُ كَمَا ضَيَّعْتَنِيْ حَتّٰى اِذَا كَانَتْ حَيْثُ شَاءَ اللّٰهُ لُفَّتْ كَمَا يُلَفُّ الثَّوْبُ الْخَلِقُ ثُمَّ ضُرِبَ بِهَا وَجْهُهُ. رواه الطبراني في الاوسط كذا في الترغيب والدر المنثور وعزاه في المنتخب الى البيهقي في الشعب وفيه ايضا برواية عبادة بمعناه وزاد في الاولى بعد قوله كما حفظتني ثم اصعد بها الى السماء حتى ينتهي بها الى الله فتشفع لصاحبها وقال في الثانية وغلقت دونها ابواب السماء وعزاه في الدر الى البزار والطبراني وفي الجامع الصغير حديث عبادة الى الطيالسي وقال صحيح۔

(૨) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ નમાઝોંકો અપને વક્ત પર પળ્હે, વુઝૂ ભી અછ્છી તરહ કરે, ખુશૂઅ્ વ ખુઝૂઅ્સે ભી પળ્હે, ખળા ભી પૂરે વકારસે હો, ફિર ઈસી તરહ રુકૂઅ્-સિજ્દહ ભી અછ્છી તરહ ઈત્મીનાનસે કરે, ગર્ઝ હર ચીઝકો અછ્છી તરહ અદા કરે તો વહ નમાઝ નિહાયત રોશન-ચમકદાર બનકર જાતી હે ઔર નમાઝીકો દુઆ દેતી હે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તેરી ભી એેસી હી હિફાઝત કરે, જૈસી તૂને મેરી હિફાઝત કીં ઔર જો શખ્સ નમાઝકો બુરી તરહ પળ્હે, વક્તકો ભી ટાલ દે, વુઝૂ ભી અછ્છી તરહ ન કરે તો વહ નમાઝ બુરી સૂરતસે સિયાહ રંગમેં બદ્ દુઆ દેતી હૂઈ જાતી હે. કે અલ્લાહ તઆલા તુઝે ભી એેસા હી બર્બાદ કરે, જૈસા તૂને મુઝે ઝાએ' કિયા. ઉસકે બા'દ વહ નમાઝ પુરાને કપળેકી તરહસે લપેટકર નમાઝીકે મુંહ પર માર દી જાતી હે.

ફાઈદા:

ખૂશનસીબ હેં વહ લોગ જો નમાઝકો અછ્છી તરહ પળ્હેં કે અલ્લાહકી

અહમ તરીન ઈબાદત ઉન્કે લિએ દુઆ કરતી હે, લેકિન આમ તૌરસે જૈસી નમાઝ પઢ્હી જાતી હે કે રુકૂઅ્ કિયા તો વહીંસે સિજદેમેં ચલે ગએ. સિજદેસે ઉઠે તો સર ઉઠાને ભી ન પાએ થે કે ફવ્રન્ કવ્વેકી સી ઠોંગ દૂસરી દફા' માર દી. ઐસી નમાઝકા જો હશ્ર હે વહ ઈસ હદીષ શરીફમેં ઝિક્ર ફરમા હી દિયા ઔર ફિર જબ વહ બર્બાદીકી બદ્દુઆ કરે તો અપની બર્બાદીકા ગિલા' ક્યૂં કિયા જાએ! યહી વજહ હે કે આજ-કલ મુસલમાન ગિરતે જા રહે હૈં ઔર હર તરફ તબાહી હી તબાહીકી સદાએં ગૂંજ રહી હૈં. (તરગીબ) એક દૂસરી હદીષમેં ભી યહી મઝમૂન વારિદ હુવા હે. ઉસમેં યહ ભી ઈઝાફા હે કે જો નમાઝ ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્સે પઢ્હી જાતી હે આસમાનકે દરવાઝે ઉસકે લિએ ખુલ જાતે હૈં, વહ નિહાયત નૂરાની હોતી હે ઔર નમાઝીકે લિએ હકતઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં સિફારિશી બનતી હે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જિસ નમાઝમેં રુકૂઅ્ અચ્છી તરહ ન કિયા જાએ કે કમર પૂરી ઝુક જાએ ઉસકી મિષાલ ઉસ અવરતકી સી હે જો હામિલહ હો ઔર જબ બચ્ચા હોનેકા વક્ત કરીબ આ જાએ તો ઈસ્કાત કર દે. (તરગીબ)

એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે બહુતસે રોઝેદાર ઐસે હૈં જિન્કો રોઝેસે બ-જુઝ્ ભૂકા ઔર પ્યાસા રહનેકે કોઈ હાસિલ નહીં ઔર બહુતસે શબ-બેદાર ઐસે હૈં જિન્કો જાગનેકે અલાવહ કોઈ ચીઝ નહીં મિલતી.

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મેંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના કે જો કિયામતકે દિન પાંચોં નમાઝેં ઐસી લેકર હાઝિર હો કે ઉન્કે અવ્કાતકી ભી હિફાઝત કરતા રહા હો ઔર વુઝૂકા ભી ઈહ્તિમામ કરતા રહા હો ઔર ઉન નમાઝોંકો ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્સે પઢ્હતા રહા હો તો હક તઆલા શાનુહૂને અહદ ફરમા લિયા હે કે ઉસકો અઝાબ નહીં કિયા જાએગા ઔર જો ઐસી નમાઝેં ન લેકર હાઝિર હો ઉસકે લિએ કોઈ વા'દા નહીં હે, ચાહે અપની રહમતસે મુઆફ ફરમા દેં, ચાહે અઝાબ દેં.

એક ઔર હદીષમેં હે કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સહાબા (રદિ.)કે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા, તુમ્હેં મા'લૂમ ભી હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ક્યા ફરમા દિયા? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી જાનતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈહ્તિમામકી વજહસે તીન મરતબા યહી દરયાફ્ત ફરમાયા ઔર સહાબએ કિરામ(રદિ.)યહી જવાબ દેતે રહે. ઈસકે બા'દ ઈરશાદ હુવા કે હક તઆલા શાનુહૂ અપની ઈઝઝત ઔર

અપની બળાઈકી કસમ ખાકર ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ ઈન નમાઝોંકો અવ્કાતકી પાબંદીકે સાથ પળ્હતા રહેગા, મૈં ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ કરૂંગા ઔર જો પાબંદી ન કરેગા તો મેરા દિલ ચાહેગા, રહમતસે બખ્શ દૂંગા, વર્ના અઝાબ દૂંગા.

ફરાઈઝકી કમી નવાફિલસે પૂરી કર દી જાએગી

(٣) عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رضـ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اِنَّ اَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنْ عَمَلِهٖ صَلٰوتُهٗ فَاِنْ صَلُحَتْ فَقَدْ اَفْلَحَ وَاَنْجَحَ وَ اِنْ فَسَدَتْ خَابَ وَخَسِرَ وَاِنِ انْتَقَصَ مِنْ فَرِيْضَتِهٖ قَالَ الرَّبُّ انْظُرُوْا هَلْ لِعَبْدِیْ مِنْ تَطَوُّعٍ فَيُكَمَّلُ بِهَا مَا انْتَقَصَ مِنَ الْفَرِيْضَةِ ثُمَّ يَكُوْنُ سَائِرُ عَمَلِهٖ عَلٰى ذٰلِكَ

رواه الترمذی وحسنه النسائی وابن ماجة والحاکم وصححه کذا فی الدر وفی المنتخب بروایة الحاکم فی الکنی عن ابن عمر اول ما افترض الله علی امتی الصلوة الخمس الحدیث بطوله بمعنی حدیث الباب وفیه ذکر الصیام والزکوة نحو الصلوة وفی الدر اخرج ابو یعلی عن انس رفعه اول ما افترض الله علی الناس من دینهم الصلوة واٰخر ما یبقی الصلوة واول ما یحاسب به الصلوة یقول الله انظروا فی صلوة عبدی فان کانت تامة کتبت تامة وان کانت ناقصة قال انظروا هل له من تطوع الحدیث فیه ذکر الزکوة والصدقة وفیه ایضا اخرج

(૩) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિયામતમેં આદમીકે આ'માલમેં સબસે પેહલે ફર્ઝ નમાઝકા હિસાબ કિયા જાએગા. અગર નમાઝ અછ્છી નિકલ આઈ તો વહ શખ્સ કામ્યાબ હોગા ઔર બા-મુરાદ ઔર અગર નમાઝ બેકારષાબિત હૂઈ તો વહ ના મુરાદ ખસારહમેં હોગા ઔર અગર કુછ નમાઝમેં કમી પાઈ ગઈ તો ઈરશાદે ખુદાવંદી હોગા કે દેખો, ઈસ બંદાકે પાસ કુછ નફલેં ભી હૈં જિનસે ફર્ઝોંકો પૂર કર દિયા જાએ? અગર નિકલ આઈ તો ઉનસે ફર્ઝોંકી તક્મીલ કર દી જાએગી. ઈસકે બા'દ ઈસી તરહ બાકી આ'માલ- રોઝા, ઝકાત વગયરહકા હિસાબ હોગા.

ابن ماجة والحاكم عن تميم الداری مرفوعًا
اول مايحاسب به العبد يوم القيمة صلوته
الحديث وفى اٰخره ثم الزكوة مثل ذٰلك
ثم توخذ الاعمال حسب ذٰلك وعزاه
السيوطى فى الجامع الى احمد وابى داؤد و
الحاكم وابن ماجة ورقم له بالصحيح۔

ફાઈદા:

ઈસ હદીષ શરીફસે મા'લૂમ હુવા કે આદમીકો નફલોંકા ઝખીરહ ભી અપને પાસ કાફી રખના ચાહિએ કે અગર ફર્ઝોમેં કુછ કોતાહી નિકલે તો મીઝાન પૂરે હો જાએ. બહુતસે લોગ કેહ દિયા કરતે હૈં: અજી, હમસેં ફર્ઝ હી પૂરે હો જાએં તો બહુત ગનીમત હે, નફલેં પઢના તો બળે આદમિયોંકા કામ હે. ઈસમેં શક નહીં કે ફર્ઝ હી અગર પૂરે પૂરે હો જાએં તો બહુત કાફી હૈં, લેકિન ઉન્કા બિલકુલ પૂરા પૂરા અદા હો જાના કોન સા સહલ કામ હે કે હર હર ચીઝ બિલકુલ પૂરી અદા હો જાએ! ઔર જબ થોળી બહુત કોતાહી હોતી હી હે તો ઉસકે પૂરા કરનેકે લિએ નફ્લોં બગૈર ચારએ-કાર નહીં.

એક દૂસરી હદીષમેં યહ મઝમૂન ઝિયાદા વઝાહતસે આયા હે. ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ તઆલાને ઈબાદાતમેં સબસે પેહલે નમાઝકો ફર્ઝ ફરમાયા હે ઔર સબસે પેહલે આ'માલમેંસે નમાઝ હી પેશ કી જાતી હે ઔર સબસે પેહલે કિયામતમેં નમાઝહી કા હિસાબ હોગા. અગર ફર્ઝ નમાઝોંમેં કુછ કમી રહ ગઈ તો નફ્લોંસે ઉસકો પૂરા કિયા જાએગા. ઔર ફિર ઉસકે બા'દ ઈસી તરહ રોઝોંકા હિસાબ કિયા જાએગા ઔર ફર્ઝ રોઝોંમેં જો કમી હોગી વહ નફલ રોઝોંસે પૂરી કર દી જાએગી ઔર ફિર ઝકાતકા હિસાબ ઈસી તરીકાસે હોગા. ઈન સબ ચીઝોંમેં નવાફિલકો મિલાકર ભી અગર નેકિયોંકા પલ્લા' ભારી હો ગયા તો વહ શખ્સ ખૂશી ખૂશી જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગા, વર્ના જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. ખૂદ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મા'મૂલ યહી થા કે જો શખ્સ મુસલમાન હોતા સબસે અવ્વલ ઉસકો નમાઝ સિખાઈ જાતી.

કિયામતમેં સબસે પેહલે નમાઝકા હિસાબ હોગા

(۴) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ قُرْطٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ الصَّلٰوةُ فَاِنْ صَلُحَتْ صَلُحَ سَائِرُ عَمَلِهٖ وَاِنْ فَسَدَتْ فَسَدَ سَائِرُ عَمَلِهٖ رواه الطبرانی فی الاوسط ولا باس باسناده انشاء الله كذا فی الترغیب و فی المنتخب برواية الطبرانی فی الاوسط و ایضا عن انس بلفظه و فی الترغیب عن ابی هريرة رفعه الصلوة ثلثة اثلاث الطهور ثلث والركوع ثلث والسجود ثلث فمن اداها بحقها قبلت منه وقبل منه سائر عمله و من ردت عليه صلوته رد عليه سائر عمله رواه البزار وقال لا نعلمه مرفوعا الا من حديث المغيرة بن مسلم قال الحافظ واسناده حسن. واخرج مالك فی الموطا ان عمر بن الخطاب كتب الى عماله ان اهم اموركم عندى الصلوة من حفظها او حافظ عليها حفظ دينه ومن ضيعها فهو لما سواها اضيع كذا فی الدر.

(૪) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિયામતમેં સબસે પેહલે નમાઝકા હિસાબ કિયા જાએગા. અગર વહ અછ્છી ઔર પૂરી નિકલ આઈ તો બાકી આ'માલ ભી પૂરે ઉતરેંગે. ઔર અગર વહ ખરાબ હો ગઈ તો બાકી આ'માલ ભી ખરાબ નિકલેંગે. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અપની ખિલાફતકે ઝમાનામેં એક એ'લાન સબ જગા'કે હુક્કામકે પાસ ભેજા થા કે સબસે ઝિયાદા મુહતમ બિશ્શાન ચીઝ મેરે નઝદીક નમાઝ હે. જો શખ્સ ઉસકી હિફાઝત ઔર ઈસકા ઈહતિમામ કરેગા વહ દીનકે ઔર અજ્ઝાઅૂકા ભી ઈહતિમામ કર સકતા હે ઔર જો ઉસકો ઝાએ' કર દેગા વહ દીનકે ઔર અજ્ઝાઅૂકો ઝિયાદા બરબાદ કર દેગા.

ફાઈદા:

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈસ પાક ઈરશાદ ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.)કે ઈસ એ'લાનકા મન્શા બ-ઝાહિર યહ હે જો દૂસરી હદીષમેં આયા હે કે શયતાન મુસલમાનસે ઉસ વક્ત તક ડરતા રેહતા હે જબ તક વહ નમાઝકા પાબંદ ઔર ઉસકો અછ્છી તરહ અદા કરતા રહતા હે. કયૂં કે ખૌફકી વજહસે ઉસકો ઝિયાદા જુર્અત નહીં હોતી, લેકિન જબ

વહ નમાઝકો ઝાએ' કર દેતા હે તો ઉસકી જુર્અત બહુત બઢ જાતી હે ઔર ઉસ આદમીકો ગુમરાહ કરનેકી ઉમંગ પેદા હો જાતી હે ઔર ફિર બહુતસે મુશ્કિલાત ઔર બડે બડે ગુનાહોંમેં ઉસકો મુબ્તલા કર દેતા હે. (મુન્તખબ કંઝ)

ઔર યહી મતલબ હે હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસકે ઈરશાદ:

إِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ

-કા જિસકા બયાન કરીબ હી આ રહા હે.

નમાઝકી ચોરી

(૫) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બદતરીન ચોરી કરનેવાલા શખ્સ વહ હે જો નમાઝમેં સે ભી ચોરી કર લે. સહાબા (રદ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) નમાઝમેંસે કિસ તરહ ચોરી કરેગા? ઈરશાદ ફરમાયા કે, ઉસકા રુકૂઅ્ ઔર સિજ્દહ અચ્છી તરહસે ન કરે.

(٥) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِيْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِيْهِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْوَءُ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِيْ يَسْرِقُ صَلٰوتَهٗ قَالُوْا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُ صَلٰوتَهٗ قَالَ لَا يُتِمُّ رُكُوْعَهَا وَلَا سُجُوْدَهَا رواه الدارمي

وفي الترغيب رواه احمد والطبراني وابن خزيمة في صحيحه وقال صحيح الاسناد وفي المقاصد الحسنة حديث ان اسوء الناس سرقة رواه احمد والدارمي في مسنديهما من حديث الوليد بن مسلم عن الاوزاعي عن يحيى بن ابي كثير عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه مرفوعا وفي لفظ بجذفان وصححه ابن خزيمة والحاكم وقال انه على شرطهما ولم يخرجاه لرواية كاتب الاوزاعي له عنه عن يحيى عن ابي سلمة عن ابي هريرة ورواه احمد ايضا والطيالسي في مسنديهما من حديث علي بن زيد عن سعيد بن المسيب عن ابي سعيد الخدري به مرفوعا ورواية ابي هريرة عند ابن

منيع وفى الباب عن عبد الله ابن مغفل
وعن النعمان بن مرة عند مالك مرسلا
فى اخرين۔ وقال المنذرى فى الترغيب
لحديث ابن مغفل رواه الطبرانى فى معاجمه
الثلثة باسناد جيد وقال لحديث ابى

هريرة رواه الطبرانى فى الاوسط وابن
حبان فى صحيحه والحاكم وقال صحيح الاسناد
قلت وحديث ابى قتادة وابى سعيد ذكرهما
السيوطى فى الجامع الصغير ورقم بالصحيح۔

ફાઈદા:

યહ મઝમૂન કઈ હદીષોંમેં વારિદ હુવા હે. અવ્વલ તો ચોરી ખૂદ હી કિસ કદર ઝિલ્લતકી ચીઝ હે ઔર ચોરકો કૈસી હકારતસે દેખા જાતા હે! ફિર ચોરીમેં ભી ઈસ હરકતકો બદતરીન ચોરી ઈરશાદ ફરમાયા ગયા હે કે રુકૂઅ્-સિજ્દહકો અછ્છી તરહ ન કરે.

હઝરત અબૂ દરદાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને આસમાનકી તરફ નિગાહ ઉઠાઈ ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉસ વક્ત ઈલ્મ દુન્યાસે ઉઠ જાનેકા વક્ત(મુન્કશિફ હુવા) હે. હઝરત ઝિયાદ (રદિ.) સહાબીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈલ્મ હમસે કિસ તરહ ઉઠ જાએગા! હમ લોગ કુર્આન શરીફ પળ્હતે હૈં ઔર અપની અવલાદકો પળ્હાતે હૈં (ઔર વહ ઈસી તરહ અપની અવલાદકો પળ્હાએંગે ઔર યહ સિલસિલા ચલતા રહેગા.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેં તો તુઝે બળા સમઝદાર ખ્યાલ કરતા થા. યહ યહૂદો-નસારા ભી તો તવરાત, ઈન્જીલ પળ્હતે-પળ્હાતે હૈં, ફિર ક્યા કાર-આમદ હુવા? અબૂ દરદાઅ્ (રદિ.)કે શાગિર્દ કેહતે હૈં કે મેંને દૂસરે સહાબી હઝરત ઉબાદહ (રદિ.)સે જાં કર યહ કિસ્સા સુનાયા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે અબૂ દરદાઅ્ (રદિ.) સચ કેહતે હૈં. ઔર મેં બતાઉં કે સબસે પેહલે ક્યા ચીઝ દુન્યાસે ઉઠેગી? સબસે પેહલે નમાઝકા ખુશૂઅ્ ઉઠ જાએગા. તૂ દેખેગા કે ભરી મસ્જિદમેં એક શખ્સ ભી ખુશૂઅ્સે નમાઝ પળ્હનેવાલા ન હોગા.

હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે રાઝદાર કેહલાતે હૈં, વહ ભી ફરમાતે હૈં કે સબસે પેહલે નમાઝકા ખુશૂઅ્ ઉઠાયા જાએગા. (દુર)

એક હદીષમેં આયા હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ નમાઝકી તરફ તવજ્જુહ હી નહીં ફરમાતે, જિસમેં રુકૂઅ્-સિજ્દહ અચ્છી તરહ ન કિયા જાએ.

એક હદીષમેં ઈરશાદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હે કે આદમી સાઠ બરસ તક નમાઝ પળ્હતા હે, મગર એક નમાઝ ભી કબૂલ નહીં હોતી કે કભી રુકૂઅ્ અચ્છી તરહ કરતા હે તો સિજ્દહ પૂરા નહીં કરતા. સિજ્દહ કરતા હે તો રુકૂઅ્ પૂરા નહીં કરતા.

હઝરત મુજદ્દિદે અલ્ફે ષાની નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂને અપને મકાતીબ (ખુતૂત) મેં નમાઝકે ઈહ્તિમામ પર બહુત ઝોર દિયા હે ઔર બહુતસે ગિરામીનામોંમેં મુખ્તલિફ મઝામીન પર બહષ ફરમાઈ હે. એક ગિરામી નામહમેં તહરીર ફરમાતે હૈં કે સિજ્દહમેં હાથોંકી ઉંગલિયોંકો મિલાનેકા ઔર રુકૂઅ્મેં ઉંગલિયોંકો અલાહિદા-અલાહિદા કરનેકા ઈહ્તિમામ ભી ઝરૂરી હે. શરીઅતને ઉંગલિયોંકો મિલાનેકા-ખોલનેકા હુક્મ બેફાઈદા નહીં ફરમાયા હે, યા'ની ઐસે મા'મૂલી આદાબકી રિઆયત ભી ઝરૂરી હે. ઈસી સિલસિલામેં તહરીર ફરમાતે હૈં કે નમાઝમેં ખળે હોનેકી હાલતમેં સિજ્દહકી જગા' નિગાહકા જમાએ રખના ઔર રુકૂઅ્કી હાલતમેં પાઉં પર નિગાહ રખના ઔર સિજ્દહમેં જા કર નાક પર રખના ઔર બેઠનેકી હાલતમેં હાથોં પર નિગાહ રખના નમાઝમેં ખુશૂઅ્કો પેદા કરતા હે ઔર ઈસસે નમાઝમેં દિલ-જમ્ઈ નસીબ હોતી હે. જબ ઐસે મા'મૂલી આદાબ ભી ઈતને અહમ ફાઈદે રખતે હૈં તો બળે આદાબ ઔર સુન્નતોંકી રિઆયત તુમ સમઝ લો કે કિસ કદર ફાઈદા બખ્શેગી.

નમાઝમેં હિલને - જુલનેકી મુમાનઅત

(٦) عَنْ اُمِّ رُوْمَانَ وَالِدَةِ عَائِشَةَ قَالَتْ رَاٰنِیْ اَبُوْبَکْرِ نِ الصِّدِّیْقُ اَتَمَیَّلُ فِیْ صَلٰوتِیْ فَزَجَرَنِیْ زَجْرَةً کِدْتُّ اَنْصَرِفُ مِنْ صَلٰوتِیْ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یَقُوْلُ اِذَا قَامَ اَحَدُکُمْ فِی الصَّلٰوةِ فَلْیُسَکِّنْ اَطْرَافَهٗ لَا یَتَمَیَّلْ تَمَیُّلَ الْیَهُوْدِ فَاِنَّ سُکُوْنَ الْاَطْرَافِ فِی الصَّلٰوةِ مِنْ تَمَامِ الصَّلٰوةِ

(૬) હઝરત આઈશા (રદિ.)કી વાલિદહ ઉમ્મે રૂમાન ફરમાતી હૈં કે મેં એક મરતબા નમાઝ પળ્હ રહી થી. નમાઝમેં ઈધર-ઉધર ઝુકને લગી. હઝરત અબૂ બક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને દેખ લિયા તો મુઝે ઈસ ઝોરસે ડાંટા કે મેં (ડરકી વજહસે) નમાઝ તોળનેકે કરીબ હો ગઈ. ફિર ઈરશાદ ફરમાયા કે મેંને હુઝૂર

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે જબ કોઈ શખ્સ નમાઝકો ખળા હો તો અપને તમામ બદનકો બિલકુલ સુકૂનસે રખ્ખે, યહૂદકી તરહ હિલે નહીં. બદનકે તમામ અઅ્ઝાઅ્કા નમાઝમેં બિલકુલ સુકૂનસે રહના-નમાઝકે પૂરા હોનેકા જુઝ્વ હે.

اخرجہ الحکیم الترمذی من طریق القاسم بن محمد عن اسماء بنت ابی بکر عن ام رومان کذا فی الدر وعزاہ السیوطی فی الجامع الصغیر الی ابی نعیم فی الحلیۃ وابن عدی فی الکامل ورقم لہ بالضعف وذکر ایضًا بروایۃ ابن عساکر عن ابی بکرؓ من تمام الصلوٰۃ سکون الاطراف

ફાઈદા:

નમાઝમેં સુકૂનસે રેહનેકી તાકીદ બહુત સી હદીષોંમેં આઈ હે. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફહ અક્ષર આસમાનકી તરફ દેખનેકી થી કે વહીકે ફરિશ્તેકા ઈન્તિઝાર રહતા થા ઔર જબ કિસી ચીઝકા ઈન્તિઝાર હોતા હે તો ઉસ તરફ નિગાહ ભી લગ જાતી હે. ઈસી વજહસે કભી નમાઝમેં ભી નિગાહ ઊપર ઉઠ જાતી થી. જબ:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلَاتِهِمْ خَاشِعُوْنَ

નાઝિલ હૂઈ તો ફિર નિગાહ નીચે રહતી થી. સહાબા (રદિ.)કે મુતઅલ્લિક ભી હદીષમેં આયા હે કે અવ્વલ અવ્વલ ઈધર-ઉધર તવજ્જુહ ફરમા લિયા કરતે થે, મગર ઈસ આયતે શરીફહ કે નાઝિલ હોનેકે બા'દસે કિસી તરફ તવજ્જુહ નહીં કરતે થે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ઈસી આયતે શરીફહકે ઝૈલમેં ફરમાતે હૈં કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) જબ નમાઝકો ખળે હોતે થે તો કિસી તરફ તવજ્જુહ નહીં કરતે થે, હમા-તન નમાઝકી તરફ મુતવજ્જેહ રહતે થે, અપની નિગાહોંકો સિજ્દહકી જગા' રખતે થે ઔર યહ સમઝતે થે કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉન્કી તરફ મુતવજ્જેહ હૈં.

હઝરત અલી (રદિ.)સે કિસીને દર્યાફ્ત કિયા કે ખુશૂઅ્ ક્યા ચીઝ હે? ફરમાયા કે, ખુશૂઅ્ દિલમેં હોતા હે (યા'ની દિલસે નમાઝમેં મુતવજ્જેહ રહના) ઔર યહ ભી ઈસમેં દાખિલ હે કે કિસી તરફ તવજ્જુહ ન કરે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ખુશૂઅ્ કરનેવાલે વહ હૈં, જો અલ્લાહસે ડરનેવાલે હૈં ઔર નમાઝમેં સુકૂનસે રહનેવાલે હૈં.

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા ઈરશાદ ફરમાયા કે નિફાકકે ખુશૂઅ્સે અલ્લાહ હી સે પનાહ માંગો. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમ, નિફાકકા ખુશૂઅ્ ક્યા ચીઝ હે? ઈરશાદ ફરમાયા કે ઝાહિરમેં તો સુકૂન હો ઔર દિલમેં નિફાક હો. હઝરત અબૂ દરદાઅ્ (રદિ.) ભી ઈસ કિસમકા એક ઔર વાકિઅહ નક્લ ફરમાતે હૈં, જિસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા કે નિફાકકા ખુશૂઅ્ યહ હે કે ઝાહિર બદન તો ખુશૂઅ્વાલા મા'લૂમ હો ઔર દિલમેં ખુશૂઅ્ ન હો. હઝરત કતાદહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે દિલકા ખુશૂઅ્ અલ્લાહકા ખૌફ હે ઔર નિગાહકો નીચી રખના.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા એક શખ્સકો દેખા કે નમાઝમેં દાળ્હી પર હાથ ફેર રહા હે. ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર ઉસકે દિલમેં ખુશૂઅ્ હોતા તો બદનકે સારે અઅ્ઝાઅ્મેં સુકૂન હોતા.

હઝરત આઈશા (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક મરતબા દરયાફ્ત કિયા કે નમાઝમેં ઈધર-ઉધર દેખના કૈસા હે? ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ શયતાનકા નમાઝમેંસે ઉચક લેના હે.

એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જો લોગ નમાઝમેં ઉપર દેખતે હૈં, વહ અપની ઈસ હરકતસે બા'ઝ આ જાએં, વર્ના નિગાહેં ઊપરકી ઊપર હી રહ જાએંગી. (દુર્રે મન્ષૂર)

બહુતસે સહાબા (રદિ.) ઔર તાબિઈનસે નક્લ કિયા ગયા હે કે ખુશૂઅ્ સુકૂનકા નામ હે. યા'ની નમાઝ નિહાયત સુકૂનસે પળ્હી જાવે. મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે નમાઝ ઐસી તરહ પળ્હા કરો ગોયા યહ આખિરી નમાઝ હે. ઐસી તરહ પળ્હા કરો જૈસા વહ શખ્સ પળ્હતા હે જિસકો યહ ગુમાન હો કે ઈસ વક્તકે બા'દ મુઝે દૂસરી નમાઝકી નોબત હી ન આએગી. (જામિઉસ્સગીર)

જો નમાઝ આદમીકો ગલત હરકતોંસે ન રોક દે વહ નમાઝ હી ક્યા !

(૭) عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَوْلِ اللّٰهِ تَعَالٰى اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ فَقَالَ مَنْ لَّمْ تَنْهَهُ صَلٰوتُهُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ فَلَا صَلٰوةَ لَهُ اخرجه ابن ابى حاتم

(૭) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસીને હક તઆલા શાનુહૂકે ઈરશાદ: 'ઈન્નસ્સલાત તન્હા....' (બેશક નમાઝ રોકતી હે બે હયાઈસે ઔર ના-શાઈસ્તહ હરકતોંસે)કે મુતઅલ્લિક દરયાફ્ત કિયા તો હુઝૂર

وابن مردویہ کذا فی الدر المنثور-

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે, જિસ શખ્સકી નમાઝ એસી ન હો ઔર ઉસકો બેહયાઈ ઔર ના-શાઈસ્તહ હરકતોંસે ન રોકે વહ નમાઝ હી નહીં.

ફાઈદા:

બેશક નમાઝ એસી હી બળી દોલત હે ઔર ઉસકો અપની અસલી હાલત પર પળ્હનેકા ષમરહ યહી હે કે વહ એસી નામુનાસિબ બાતોંસે રોક દે. અગર યહ બાત પેદા નહીં હૂઈ તો નમાઝકે કમાલમેં કમી હે. બહુત સી હદીષોંમેં યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નમાઝમેં ગુનાહોંસે રોક હે ઔર ગુનાહોંસે હટાના હે.

હઝરત અબૂલ આલિયહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂકે ઈરશાદ 'ઈન્નસલાત તન્હા....'કા મતલબ યહ હે કે નમાઝમેં તીન ચીઝેં હોતી હૈં: (૧) ઈખ્લાસ (૨) અલ્લાહકા ખૌફ ઔર (૩) અલ્લાહકા ઝિક્ર. જિસ નમાઝમેં યહ ચીઝેં નહીં વહ નમાઝ નહીં. ઈખ્લાસ નેક કામોંકા હુક્મ કરતા હે. ઔર અલ્લાહકા ખૌફ બુરી બાતોંસે રોકતા હે, ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કુર્આને પાક હે, જો મુસ્તકિલ તૌર પર અચ્છી બાતોંકા હુકૂમ કરતા હે ઔર બુરી બાતોંસે રોકતા હે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે જો નમાઝ બુરી બાતોં ઔર નામુનાસિબ હરકતોંસે ન રોક દે, વહ નમાઝ બ-જાએ અલ્લાહકે કુર્બકે અલ્લાહસે દૂરી પેદા કરતી હે.

હઝરત હસન (રદિ.) ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહી નક્લ કરતે હૈં કે જિસ શખ્સકી નમાઝ ઉસકો બુરી બાતોંસે ન રોકે વહ નમાઝ હી નહીં. ઉસ નમાઝકી વજહસે અલ્લાહસે દૂરી પેદા હોતી હે.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)ને ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહી મઝમૂન નક્લ ફરમાયા હે.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે જો નમાઝકી ઈતાઅત ન કરે ઉસકી નમાઝ હી ક્યાં ઔર નમાઝકી ઈતાઅત યહ હે કે બેહયાઈ ઔર બુરી બાતોંસે રુકે.

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક શખ્સ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા કે ફુલાં શખ્સ રાતકો નમાઝ પળ્હતા રહતા હે ઔર સુબ્હ હોતે ચોરી કરતા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઉસકી નમાઝ ઉસકો ઈસ ફે'લસે અનકરીબ હી રોક દેગી. (દુર્રે મન્થૂર)

ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે અગર કોઈ શખ્સ બુરી બાતોંમેં મશગૂલ હો તો ઉસકો ઈહ્તિમામસે નમાઝમેં મશગૂલ હોના ચાહિએ. બુરી બાતેં ઉસસે ખૂદ હી છૂટ જાએંગી. હર હર બુરી બાતકે છુળાનેકા ઈહ્તિમામ દુશ્વાર ભી હે ઔર દેર-તલબ ભી. ઔર ઈહ્તિમામસે નમાઝમેં મશગૂલ હો જાના આસાન ભી હે ઔર દેર-તલબ ભી નહીં. ઈસકી બરકતસે બુરી બાતેં ઉસસે અપને આપ હી છૂટતી ચલી જાવેંગી. હક તઆલા શાનુહૂ મુઝે ભી અચ્છી તરહ નમાઝ પળ્હનેકી તવફીક અતા ફરમાએં.

લમ્બી રકા'તોંકી ફઝીલત

(૸) عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْضَلُ الصَّلٰوةِ طُوْلُ الْقُنُوْتِ اخرجه ابن ابى شيبة ومسلم والترمذى وابن ماجة كذا فى الدر المنثور وفيه ايضا عَنْ مُجَاهِدٍ فِىْ قَوْلِهٖ تَعَالٰى وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قَانِتِيْنَ قَالَ مِنَ الْقُنُوْتِ الرُّكُوْعُ وَالْخُشُوْعُ وَطُوْلُ الرُّكُوْعِ يَعْنِىْ طُوْلَ الْقِيَامِ وَغَضُّ الْبَصَرِ وَخَفْضُ الْجَنَاحِ وَالرَّهْبَةُ لِلّٰهِ وَكَانَ الْفُقَهَاءُ مِنْ اَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا قَامَ اَحَدُهُمْ فِى الصَّلٰوةِ يَهَابُ الرَّحْمٰنَ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى اَنْ يَلْتَفِتَ اَوْ يُقَلِّبَ الْحَصٰى اَوْ يَشُدَّ بَصَرَهٗ اَوْ يَعْبَثَ بِشَىْءٍ اَوْ يُحَدِّثَ نَفْسَهٗ بِشَىْءٍ مِّنْ اَمْرِ الدُّنْيَا اِلَّا نَاسِيًا حَتّٰى يَنْصَرِفَ اخرجه سعيد بن منصور وعبد بن حميد وابن جرير وابن المنذر وابن ابى حاتم والاصبهانى فى

(૮) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અફ્ઝલ નમાઝ વહ હે જિસમેં લમ્બી લમ્બી રકા'તેં હોં. મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂકે ઈરશાદ: 'કૂ મૂ લિલ્લાહિ કાનિતીન' - (ઔર નમાઝમેં) ખળે રહો અલ્લાહકે સામને મુઅદ્દબ. ઈસ આયતમેં રુકૂઅ્ ભી દાખિલ હે ઔર ખુશૂઅ્ ભી ઔર લમ્બી રકા'ત હોના ભી ઔર આંખોંકો પસ્ત કરના, બાઝૂઓંકો ઝુકાના (યા'ની અકળકે ખળા ન હોના) ઔર અલ્લાહસે ડરના ભી (શામિલ હે, કે લફ્ઝે કુનૂતમેં-જિસકા ઈસ આયતમેં હુક્મ દિયા ગયા-યહ સબ ચીઝેં દાખિલ હૈં). હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.)મેંસે જબ

કોઈ શખ્સ નમાઝકો ખળા હોતા થા તો અલ્લાહસે ડરતા થા, ઈસ બાતસે કે ઈધર-ઉધર દેખે યા (સિજદહમેં જાતે હૂએ) કંકરિયોંકો ઉલટ પુલટ કરે (અરબમેં સફોંકી જગા' કંકરિયાં બિછાઈ જાતી હૈં) યા કિસી લગ્વ ચીઝમેં મશગૂલ હો યા દિલમેં કિસી દુન્યાવી ચીઝકા ખ્યાલ લાએ. હાં, ભૂલકે ખ્યાલ આ ગયા હો તો દૂસરી બાત હે.

الترغيب والبيهقي في شعب الايمان. وهٰذا اٰخر ما اردت ايراده في هٰذه العجالة رعاية لعدد الاربعين والله ولي التوفيق وقد وقع الفراغ منه ليلة التروية من سنة سبع و خمسين بعد الف وثلثمائة والحمد لله اولاً واٰخراً.

ફાઈદા:

'કૂ મૂ લિલ્લાહિ કાનિતીન'કી તફસીરમેં મુખ્તલિફ ઈરશાદાત વારિદ હૂએ હૈં. એક યહ ભી હે કે 'કાનિતીન' કે મઅ્ના ચુપચાપકે હૈં. ઈબ્તિદાએ ઝમાનહમેં નમાઝમેં બાત કરના, સલામકા જવાબ દેના વગયરહ વગયરહ ઉમૂર જાઈઝ થે. મગર જબ યહ આયતે શરીફહ નાઝિલ હૂઈ તો નમાઝમેં બાત કરના નાજાઈઝ હો ગયા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ બાતકા આદી બના રખ્ખા થા કે જબ મેં હાઝિર હૂં તો ગો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝમેં મશગૂલ હોં, મેં સલામ કરતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જવાબ દેતે. એક મરતબા મેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝમેં મશગૂલ થે. મેંને હસ્બે આદત સલામ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જવાબ નહીં દિયા. મુઝે સખ્ત ફિક્ર હુવા કે શાયદ મેરે બારેમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાંસે કોઈ ઈતાબ નાઝિલ હુવા હો. નએ ઔર પુરાને ખ્યાલાતને મુઝે ઘેર લિયા. પુરાની પુરાની બાતેં સોચતા થા કે શાયદ ફુલાં બાત પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નારાઝ હો ગએ હોં. શાયદ ફુલાંની બાત હો ગઈ હો. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સલામ ફેર લિયા તો ઈરશાદ ફરમાયા કે હકતઆલા શાનુહૂ અપને અહકામમેં જો ચાહતે હૈં તબ્દીલ ફરમાતે હૈં. હક તઆલા શાનુહૂને નમાઝમેં બોલનેકી મુમાનઅત ફરમા દી. ઔર યહ આયત તિલાવત ફરમાઈ. ઔર ફિર ઈરશાદ ફરમાયા કે નમાઝમેં અલ્લાહકે ઝિક્ર, ઉસકી તસ્બીહ, ઉસકી હમ્દો-ષનાકે સિવા બાત કરના જાઈઝ નહીં.

મુઆવિયહ ઈબ્ને હકમ સિલ્મી (રદિ.) કેહતે હૈં કે જબમેં મદીનહ

તય્યિબહ મુસલમાન હોનેકે લિએ હાઝિર હુવા તો મુઝે બહુત સી ચીઝેં સિખાઈ ગઈ. મિનજુમ્લહ ઉન્કે યહ ભી થા કે જબ કોઈ છીંકે ઔર 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કહે તો ઉસકે જવાબમેં 'યરહમુકલ્લાહ' કેહના ચાહિએ. ચૂંકે નઈ તા'લીમ થી. ઉસ વક્ત તક યહ ભી મા'લૂમ ન થા કે નમાઝમેં ન કેહના ચાહિએ. એક સાહિબકો નમાઝમેં છીંક આઈ. મેંને જવાબમેં યરહમુકલ્લાહ કહા. આસપાસકે લોગોંને મુઝે તમ્બીહકે તૌર પર ઘોરા. મુઝે ઉસ વક્ત તક યહ ભી મા'લૂમ ન થા કે નમાઝમેં બોલના જાઈઝ નહીં. ઈસ લિએ મેંને કહા કે, હાય અફસોસ! તુમ્હેં ક્યા હુવા કે મુઝે કળવી કળવી નિગાહોંસે ઘોરતે હો. મુઝે ઈશારહસે ઉન લોગોંને ચુપ કર દિયા. મેરી સમઝમેં તો આયા નહીં, મગર મેં ચુપ હો ગયા. જબ નમાઝ ખત્મ હો ચુકી તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને (મેરે માં-બાપ આપ પર કુરબાન) ન મુઝે મારા, ન ડાંટા, ન બુરા-ભલા કહા, બલ્કે યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે નમાઝમેં બાત કરના જાઈઝ નહીં. નમાઝ તસ્બીહો-તકબીર ઔર કિરા'તે કુર્આન હી કા મોકા' હે. ખુદાકી કસમ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જૈસા શફીક ઉસ્તાદ ન મેંને પેહલે દેખા, ન બા'દમેં.

દૂસરી તફસીર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે મન્કૂલ હે કે 'કાનિતીન' કે મઅ્ના 'ખાશિઈન' કે હૈં. યા'ની ખુશૂઅ્સે નમાઝ પળ્હનેવાલે. ઈસીકે મુવાફિક મુજાહિદ યહ નક્લ કરતે હૈં, જો ઉપર ઝિક્ર કિયા ગયા કે યહ સબ ચીઝેં ખુશૂઅ્મેં દાખિલ હૈં. યા'ની લમ્બી લમ્બી રકા'તકા હોના ઔર ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્સે પળ્હના, નિગાહકો નીચી રખના, અલ્લાહ તઆલાસે ડરના.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઈબ્તિદામેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રાતકો જબ નમાઝકે લિએ ખળે હોતે તો અપનેકો રસ્સીસે બાંધ લિયા કરતે કે નીંદકે ગલ્બહસે ગિર ન જાએં. ઈસ પર:

طٰهٰ ۚ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ۙ

નાઝિલ હૂઈ ઔર યહ મઝમૂન તો કઈ હદીસોંમેં આયા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈતની તવીલ રકા'ત કિયા કરતે થે કે ખળે ખળે પાઉં પર વરમ આ જાતા થા, અગર્ચે હમ લોગોં પર શફ્કતકી વજહસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ ઈરશાદ ફરમા દિયા કે જિસ કદર તહમ્મુલ ઔર નિબાહ હો સકે ઉતની મેહનત કરના ચાહિએ. ઐસા ન હો કે તહમ્મુલસે ઝિયાદા બાર ઉઠાનેકી વજહસે બિલકુલ હી જાતા રહે. ચુનાંચે એક સહાબી અવરત (રદિ.)ને ભી ઈસી તરહ રસ્સીમેં અપનેકો બાંધના શુરૂઅ્ કિયા, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મના' ફરમા

દિયા, મગર ઈતની બાત ઝરૂર હે કે તહમ્મુલકે બા'દ જિતની લમ્બી નમાઝ હોગી ઉતની હી બેહતર ઔર અફઝલ હોગી. આખિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈતની લમ્બી નમાઝ પળ્હના કે પાઉં મુબારક પર વરમ આ જાતા થા કોઈ તો બાત રખતા હે? સહાબએ કિરામ (રદિ.) અર્ઝ ભી કરતે કે 'સૂરએ ફત્હ'મેં આપકી મગ્ફિરતકા વા'દા અલ્લાહ તઆલાને ફરમા લિયા હે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે કે, ફિર મેં શુક્રગુઝાર બંદા ક્યૂં ન બનૂં?

એક હદીષમેં આયા હે કે જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નમાઝ પળ્હતે થે તો આપકે સીનએ મુબારકસે રોનેકી આવાઝ (સાંસ રુકનેકી વજહસે) ઐસી મુસલ્સલ આતી થી જૈસા ચકકીકી આવાઝ હોતી હે.

એક દૂસરી હદીષમેં આયા હે કે ઐસી આવાઝ હોતી થી જૈસા કે હંડિયાકે પકનેકી આવાઝ હોતી હે. (તરગીબ)

હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે બદ્રકી લળાઈમેં મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો દેખા કે એક દરખ્તકે નીચે ખળે નમાઝ પળ્હ રહે થે ઔર રો રહે થે કે ઈસી હાલતમેં સુબ્હ ફરમા દી.

મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં ઈરશાદ હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ચંદ આદમિયોંસે બેહદ ખૂશ હોતે હૈં, મિનજુમ્લહ ઉન્કે વહ શખ્સ હે,જો સર્દીકી રાતમેં નર્મ બિસ્તર પર લિહાફમેં લિપટા હુવા લેટા હો, ઔર ખૂબસૂરત, દિલમેં જગા કરનેવાલી બીવી પાસ લેટી હો ઔર ફિર તહજ્જુદકે લિએ ઉઠે ઔર નમાઝમેં મશગૂલ હો જાએ. હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ શખ્સસે બહુત હી ખૂશ હોતે હૈં, તઅજ્જુબ ફરમાતે હૈં, બા-વુજૂદ આલિમુલ ગૈબ હોનેકે ફરિશ્તોંસે ફખ્રકે તૌર પર દરયાફ્ત ફરમાતે હૈં કે , ઈસ બંદાકો કિસ બાતને મજબૂર કિયા કે ઈસ તરહ ખળા હો ગયા? ફરિશ્તે અર્ઝ કરતે હૈં કે આપકે લુત્ફો-અતાયાકી ઉમ્મીદને ઔર આપકે ઈતાબકે ખૌફને. ઈરશાદ હોતા હે કે અચ્છા, જિસ ચીઝકી ઉસને મુઝસે ઉમ્મીદ રખ્ખી વહ મેંને અતા કી ઔર જિસ ચીઝકા ઉસકો ખૌફ હે ઉસસે અમન બખ્શા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિસી બંદાકો કોઈ અતા અલ્લાહકી તરફસે ઈસસે બેહતર નહીં દી ગઈ કે ઉસકો દો રકા'ત નમાઝકી તવફીક અતા હો જાએ.

કુર્આનો-હદીષમેં કષ્રતસે વારિદ હુવા હે કે ફરિશ્તે હર વક્ત ઈબાદતમેં મશગૂલ રહતે હૈં. અહાદીષમેં આયા હે કે એક જમાઅત ઉન્કી ઐસી હે જો કિયામત તક રુકૂઅ્ હી મેં રહેગી ઔર એક જમાઅત ઈસી તરહ હર વક્ત સિજ્દહમેં મશગૂલ રહતી હે ઔર એક જમાઅત ઈસી તરહ ખળી રહતી હે.

હક તઆલા શાનુહૂને મો'મિનકે લિએ યહ ઈકરામો-એ'ઝાઝ ફરમાયા કે ઈન સબ ચીઝોંકા મજમૂઅહ ઉસકો દો રકા'ત નમાઝમેં અતા ફરમા દિયા, તાકે ફરિશ્તોંકી હર ઈબાદતસે ઉસકો હિસ્સા મિલ જાએ ઔર નમાઝમેં કુર્આન શરીફકી તિલાવત ઉન્કી ઈબાદતોં પર ઈઝાફા હે ઔર જબ યહ ફરિશ્તોંકી ઈબાદતકા મજમૂઅહ હે તો ઉન્હીંકી સી સિફાતસે ઈસમેં લુત્ફ મયસ્સર હો સકતા હે. ઈસી લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે નમાઝકે લિએ અપની કમર ઔર પેટકો હલ્કા રખ્ખા કરો. (જામિઉસ્સગીર) કમરકો હલ્કા રખનેકા મતલબ યહ હે કે બહુતસે ઝગળે અપને પીછે ન લગાઓ ઔર પેટકો હલ્કા રખના ઝાહિર હે કે ઝિયાદા સેર હોકર ન ખાઓ, ઈસસે કાહિલી-સુસ્તી પેદા હોતી હે.

નમાઝમેં બારહ હઝાર ચીઝેં હૈં

સૂફિયહ કેહતે હૈં કે નમાઝમેં બારહ હઝાર ચીઝેં હૈં, જિન્કો હક તઆલા શાનુહૂને બારહ ચીઝોંમેં મુન્ઝમ ફરમાયા હે. ઈન બારહકી રિઆયત ઝરૂરી હે, તાકે નમાઝ મુકમ્મલ હો જાએ ઔર ઉસકા પૂરા ફાઈદા હાસિલ હો. યહ બારહ હસ્બે ઝૈલ હૈં: અવ્વલ ઈલ્મ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ઈલ્મકે સાથ થોળા સા અમલ ભી જહ્લકી હાલતકે બહુતસે અમલસે અફઝલ હે. દૂસરે વુઝૂ, તીસરે લિબાસ, ચોથે વક્ત, પાંચવેં કિબ્લહકી તરફ રુખ કરના, છટે નિય્યત, સાતવેં તકબીરે તહરીમહ, આઠવેં નમાઝમેં ખળા હોના, નવેં કુર્આન શરીફ પળહના, દસવેં રુકૂઅ, ગિયારહ્વેં સિજ્દહ, બારહ્વેં અત્તહિય્યાતમેં બેઠના ઔર ઈન સબકી તકમીલ ઈખ્લાસકે સાથ હે, ફિર ઈન બારહકે તીન તીન જુઝ્વ હૈં:

અવ્વલ ઈલ્મકે તીન જુઝ્વ યહ હૈં કે ફર્ઝો ઔર સુન્નતોંકો અલાહિદહ અલાહિદહ મા'લૂમ કરે. દૂસરે યહ મા'લૂમ કરે કે વુઝૂ ઔર નમાઝમેં કિતની ચીઝેં ફર્ઝ હૈં, કિતની સુન્નત હૈં. તીસરે યહ મા'લૂમ કરે કે શયતાન કિસ કિસ મક્રસે નમાઝમેં રખ્નહ ડાલતા હે.

ઈસકે બા'દ વુઝૂકે ભી તીન જુઝ્વ હૈં. અવ્વલ યહ કે દિલકો કીનહ ઔર હસદસે પાક કરે, જૈસા કે ઝાહિરી આ'ઝાઅકો પાક કર રહા હે. દૂસરે ઝાહિરી આ'ઝાઅકો ગુનાહોંસે પાક રખ્ખે. તીસરે વુઝૂ કરનેમેં ન ઈસરાફ કરે, ન કોતાહી કરે.

ફિર લિબાસકે ભી તીન જુઝ્વ હૈં. અવ્વલ યહ કે હલાલ કમાઈસે હો, દૂસરે યહ કે પાક હો, તીસરે સુન્નતકે મુવાફિક હો કે ટખ્ને વગયરહ ઢકે હૂએ ન હોં, તકબ્બુર ઔર બળાઈકે તૌર પર ન પહના હો.

ફિર વક્તમેં ભી તીનૂ ચીઝોંકી રિઆયત ઝરૂરી હે. અવ્વલ યહ કે ધૂપ-સિતારોં વગયરહકી ખબરગીરી રખ્ખે, તાકે અવકાતે સહીહ મા'લૂમ હો સકેં (ઔર હમારે ઝમાનામેં ઈસકે કાઈમ મુકામ ઘળી-ઘંટે હો ગએ હૈં), દૂસરે અઝાનકી ખબર રખ્ખે, તીસરે દિલસે હર વક્ત નમાઝકે વક્તકા ખ્યાલ રખ્ખે, કભી ઐસા ન હો કે વક્ત ગુઝર જાએ, પતા ન ચલે.

ફિર કિબ્લહકી તરફ મુંહ કરનેમેં ભી તીન ચીઝોંકી રિઆયત રખ્ખે. અવ્વલ યહ કે ઝાહિરી બદનસે ઉધર મુતવજ્જેહ હો. દૂસરે યહ કે દિલસે અલ્લાહકી તરફ તવજ્જુહ રખ્ખે કે દિલકા કા'બા વહી હે. તીસરે માલિકકે સામને જિસ તરહ હમા-તન મુતવજ્જેહ હોના ચાહિએ ઈસ તરહ મુતવજ્જેહ હો.

ફિર નિય્યત ભી તીન ચીઝોંકી મુહતાજ હે. અવ્વલ યહ કે કૌન સી નમાઝ પળ્હ રહા હે, દૂસરે યહ કે અલ્લાહકે સામને ખળા હે ઔર વહ દેખતા હે, તીસરે યહ કે વહ દિલકી હાલતકો ભી દેખતા હે.

ફિર તકબીરે તહરીમાકે વક્ત ભી તીન ચીઝોંકી રિઆયત કરના હે. અવ્વલ યહ કે લફ્ઝ સહીહ હો. દૂસરે, હાથોંકો કાનોં તક ઉઠાએ (ગોયા ઈશારા હે કે અલ્લાહકે મા-સિવા સબ ચીઝોંકો પીછે ફેંક દિયા). તીસરે યહ હે અલ્લાહુ અકબર કહતે હૂએ અલ્લાહકી બળાઈ ઔર અઝમત દિલમેં ભી મવજૂદ હો.

ફિર કિયામ યા'ની ખળે હોનેમેં ભી તીન ચીઝેં હૈં. અવ્વલ યહ કે નિગાહ સિજ્દહકી જગહ રહે. દૂસરે, દિલસે અલ્લાહકે સામને ખળે હોનેકા ખ્યાલ કરે. તીસરે, કિસી દૂસરી તરફ મુતવજ્જેહ ન હો. કેહતે હૈં કે જો શખ્સ નમાઝમેં ઈધર-ઉધર મુતવજ્જેહ હો, ઉસકી મિષાલ ઐસી હે જૈસે કોઈ શખ્સ બળી મુશ્કિલસે દરબાનોંકી મન્નત સમાજત કરકે બાદશાહકે હુઝૂરમેં પહુંચે ઔર જબ રસાઈ હો ઔર બાદશાહ ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હો તો વહ ઈધર-ઉધર દેખને લગે. ઐસી સૂરતમેં બાદશાહ ઉસકી તરફ ક્યા તવજ્જુહ કરેગા!

ફિર કિરા'તમેં ભી તીન ચીઝોંકી રિઆયત કરે. અવ્વલ સહીહ તરતીલસે પળ્હે. દૂસરે, ઉસકે મઅ્ના પર ગૌર કરે. તીસરે, જો પળ્હે ઉસ પર અમલ કરે.

ફિર રુકૂઅ્મેં ભી તીન ચીઝેં હૈં. અવ્વલ યહ કે કમરકો રુકૂઅ્મેં બિલકુલ સીધા રખ્ખે, ન નીચા કરે, ન ઊંચા (ઉલમાને લિખ્ખા હે કે સર ઔર કમર ઔર સુરીન તીનોં ચીઝેં બરાબર રહે), દૂસરે, હાથોંકી ઉંગલિયાં ખોલ કર ચૌળી કરકે ઘુટનોં પર રખ્ખે. તીસરે, તસ્બીહાતકો અઝમત ઔર વકારસે પળ્હે.

ફિર સિજ્દહમેં ભી તીન ચીઝોંકી રિઆયત કરે. અવ્વલ યહ કે દોનોં હાથ સિજ્દહમેં કાનોં બરાબર રહેં. દૂસરે, હાથોંકી કોહનિયાં ખળી રહેં. તીસરે,તસ્બીહાતકો અઝમતસે પળ્હે.

ફિર બેઠનેમેં ભી તીન ચીઝોંકી રિઆયત કરે. અવ્વલ યહ કે દાયાં પાઉં ખળા કરે ઔર બાએં પર બેઠે. દૂસરે યહ કે અઝમતકે સાથ મઅ્નાકી રિઆયત કરકે તશહ્હુદ પળ્હે કે ઈસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલામ હે. મુઅ્મિનીનકે લિએ દુઆ હે, ફિર ફરિશ્તોં પર ઔર દાએં-બાએં જાનિબ જો લોગ હૈં ઉન પર સલામકી નિય્યત કરે.

ફિર ઈખ્લાસકે ભી તીન જુઝ્વ હૈં. અવ્વલ યહ કે ઈસ નમાઝસે સિર્ફ અલ્લાહકી ખુશ્નૂદી મકસૂદ હો. દૂસરે,યહ સમઝે કે અલ્લાહ હીકી તવફીકસે યહ નમાઝ અદા હૂઈ. તીસરે,ઈસ પર ષવાબકી ઉમ્મીદ રખ્ખે.

ષનાકા તર્જમા વ મતલબ

હકીકતમેં નમાઝમેં બળી ખૈર ઔર બળી બરકત હે. ઈસકા હર ઝિક્ર બહુતસી ખૂબિયોંકો ઔર અલ્લાહકી બળાઈયોંકો લિએ હૂએ હે. એક 'સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ' હી કો દેખ લીજિએ જો સબસે પેહલી દુઆ હે કે કિતને ફઝાઈલ પર હાવી હે. **'સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ'**, યા અલ્લાહ તેરી પાકીકા બયાન કરત્તા હૂં કે તૂ હર ઐબસે પાક હે. હર બુરાઈસે દૂર હે. **'વ બિહમ્દિક'** જિતની તા'રીફ કી જાતી હૈં ઔર જિતને ભી કાબિલે મદ્હ ઉમૂર હૈં વહ સબ તેરે લિએ ષાબિત હૈં ઔર તુઝે ઝયબા. **'વ તબારકસ્મુક'** તેરા નામ બા-બરકત હે ઔર ઐસા બા-બરકત હે કે જિસ ચીઝ પર તેરા નામ લિયા જાએ વહ ભી બા-બરકત હો જાતી હે. **'વ તઆલા જદુક'** તેરી શાન બહુત બુલંદ હે, તેરી અઝમત સબસે બાલાતર હે. **'વ લા ઈલા-હ ગયરુક'** તેરે અલાવહ કોઈ મા'બૂદ નહીં, ન કોઈ ઝાત પરસ્તિશકે લાઈક કભી હૂઈ, ન હો.

ઈસી તરહ રુકૂઅ્મેં **'સુબ્હાન રબ્બિયલ અઝીમ'** મેરા અઝમત ઔર બળાઈવાલા રબ હર ઐબસે બિલકુલ પાક હે. ઉસકી બળાઈકે સામને અપની આજિઝી ઔર બેચારગીકા ઈઝહાર હે કે ગર્દનકા બુલંદ કરના ગુરૂર ઔર તકબ્બુરકી અલામત હે ઔર ઉસકા ઝુકા દેના નયાઝમંદી ઔર ફરમાંબરદારીકા ઈકરાર હે તો રુકૂઅ્મેં ગોયા ઈસકા ઈકરાર હે કે તેરે અહકામકે સામને અપનેકો ઝુકાતા હૂં ઔર તેરી ઈતાઅત ઔર બંદગીકો અપને સર પર રખતા હૂં, મેરા યહ ગુનહગાર જિસ્મ તેરે સામને હાઝિર હે ઔર તેરી બારગાહમેં

ઝુકા હુવા હે, તૂ બેશક બળાઈવાલા હે ઔર તેરી બળાઈકે સામને મેં સરનિગૂં હૂં.

ઈસી તરહ સિજ્દહમેં **'સુબ્હાન રબ્બિયલ આ'લા'** મેં ભી અલ્લાહકી બેહદ રફ્અત ઔર બુલંદીકા ઈકરાર હે ઔર ઈસ બુલંદીકે સાથ હર બુરાઈ ઔર ઐબસે પાકીકા ઈકરાર હે. અપને ઈસ સરકો ઉસકે સામને ડાલ દેના હે, જો સારે આ'ઝાઅ્મેં અશ્રફ શુમાર કિયા જાતા હે ઔર ઈસમેં મહબૂબતરીન ચીઝેં - આંખ, કાન, નાક, ઝબાન હૈં, ગોયા ઈસકા ઈકરાર હે કે મેરી યહ સબ અશ્રફ ઔર મહબૂબ ચીઝેં તેરે હુઝૂરમેં હાઝિર ઔર તેરે સામને ઝમીન પર પળી હૂઈ હૈં, ઈસ ઉમ્મીદ પર કે તૂ મુઝ પર ફઝ્લ ફરમાએ ઔર રહમ કરે ઔર ઈસ આજિઝીકા પેહલા ઝુહૂર ઉસકે સામને હાથ બાંધકર મુઅદ્દબ ખળે હોનેમેં થા, ઈસ પર તરક્કી ઉસકે સામને સર ઝુકા દેનેમેં થી ઔર ઈસ પર ભી તરક્કી ઉસકે સામને ઝમીન પર નાક રગળને ઔર સર રખ દેનેમેં હે.

ઈસી તરહ પૂરી નમાઝકી હાલત હે ઔર હક યહ હે કે યહી અસલી હયઅત નમાઝકી હે ઔર યહી હે વહ નમાઝ જો દીનો-દુન્યાકી ફલાહો-બહબૂદકા ઝીનહ હે. હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફસે મુઝે ઔર સબ મુસલમાનોંકો ઈસ પર અમલકી તવફીક અતા ફરમાએ.

બુઝુર્ગોંકે અલ્લાહ તઆલાસે ડરનેકે વાકિઆત

ઔર જૈસાકે મુજાહિદ (રહ.)ને બયાન કિયા હે, ફુકહાએ સહાબા (રદિ.)કી યહી નમાઝ થી. વહ જબ નમાઝમેં ખળે હોતે થે, અલ્લાહસે ડરતે થે. હઝરત હસન (રદિ.) જબ વુઝૂ ફરમાતે તો ચેહરાકા રંગ મુતગય્યર હો જાતા થા. કિસીને પૂછા, યહ ક્યા બાત હે? તો ઈરશાદ ફરમાયા કે એક બળે જબ્બાર બાદશાહકે હુઝૂરમેં ખળે હોનેકા વક્ત આ ગયા હે. ફિર વુઝૂ કરકે જબ મસ્જિદમેં તશરીફ લે જાતે તો મસ્જિદકે દરવાઝા પર ખળે હો કર યહ ફરમાતે :

اِلٰهِىْ عَبْدُكَ بِبَابِكَ يَا مُحْسِنُ قَدْ اَتَاكَ الْمُسِيْئُ وَقَدْ اَمَرْتَ الْمُحْسِنَ مِنَّا اَنْ يَّتَجَاوَزَ عَنِ الْمُسِيْئِ فَاَنْتَ الْمُحْسِنُ وَاَنَا الْمُسِيْئُ فَتَجَاوَزْ عَنْ قَبِيْحِ مَا عِنْدِىْ بِجَمِيْلِ مَا عِنْدَكَ يَا كَرِيْمُ

તર્જમા: 'યા અલ્લાહ! તેરા બંદા તેરે દરવાઝા પર હાઝિર હે. અય ઈહ્સાન કરનેવાલે ઔર ભલાઈકા બરતાવ કરનેવાલે, બદ આ'માલ તેરે પાસ હાઝિર હે. તૂને હમ લોગોંકો યહ હુક્મ ફરમાયા હે કે અછ્છે લોગ બુરોંસે દરગુઝર કરેં, તૂ અછ્છાઈવાલા હે ઔર મેં બદકાર હૂં, અય કરીમ! મેરી બુરાઈયોંસે

ઉન ખૂબિયોંકી બ-દવલત જિન્કા તૂ માલિક હે, દરગુઝર ફરમા'. ઈસકે બા'દ મસ્જિદમેં દાખિલ હોતે.

હઝરત ઝયનુલ આબિદીન (રદિ.) રોઝાનહ એક હઝાર રકા'ત પળ્હતે થે. તહજ્જુદ કભી સફર યા હઝરમેં નાગા' નહીં હુવા. જબ વુઝૂ કરતે તો ચેહરા ઝર્દ હો જાતા થા. ઔર જબ નમાઝકો ખળે હોતે તો બદન પર લર્ઝહ આ જાતા. કિસીને દરયાફ્ત કિયા તો ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં ખબર નહીં કે કિસકે સામને ખળા હોતા હૂં? એક મરતબા નમાઝ પળ્હ રહે થે કે ઘરમેં આગ લગ ગઈ. યહ નમાઝમેં મશગૂલ રહે. લોગોંને અર્ઝ કિયા તો ફરમાયા કે, દુન્યાકી આગસે આખિરતકી આગને ગાફિલ રખ્ખા. આપકા ઈરશાદ હે કે, મુઝે તકબ્બુર કરનેવાલે પર તઅજ્જુબ હે કે કલ તક નાપાક નુત્ફહ થા ઔર કલકો મુર્દાર હો જાએગા, ફિર તકબ્બુર કરતા હે! આપ ફરમાયા કરતે થે કે, તઅજ્જુબ હે કે લોગ ફના હોને વાલે ઘરકે લિએ તો ફિક્ર કરતે હૈં, હમેશા' રહનેવાલે ઘરકી ફિક્ર નહીં કરતે. આપકા મા'મૂલ થા કે રાતકો છુપકર સદ્કા કિયા કરતે, લોગોંકો યહ ભી ખબર ન હોતી કે કિસને દિયા! જબ આપકા ઈન્તિકાલ હુવા તો સો ઘર ઐસે નિકલે જિન્કા ગુઝારહ આપકી ઈઆનત પર થા. (નુઝહત)

■

હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકે મુતઅલ્લિક નક્લ કિયા ગયા હે કે જબ નમાઝકા વક્ત આતા તો ચેહરાકા રંગ બદલ જાતા, બદન પર કપકપી આ જાતી. કિસીને પૂછા તો ઈરશાદ ફરમાયા કે, ઉસ અમાનતકે અદા કરનેકા વક્ત હે, જિસકો આસમાનો-ઝમીન ન ઉઠા સકે, પહાળ ઉસકે ઉઠાનેસે આજિઝ હો ગએ, મેં નહીં સમઝતા કે ઈસકો પૂરા કર સકૂંગા યા નહીં.

■

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) જબ અઝાનકી આવાઝ સુનતે તો ઈસ કદર રોતે કે ચાદર તર હો જાતી, રગેં ફૂલ જાતીં, આંખેં સુર્ખ હો જાતીં. કિસીને અર્ઝ કિયા કે હમ તો અઝાન સુનતે હૈં, મગર કુછ ભી અષર નહીં હોતા, આપ ઈસ કદર ઘબરાતે હૈં! ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર લોગોંકો યહ મા'લૂમ હો જાએ કે મુઅઝ્ઝિન ક્યા કેહતા હે તો રાહતો-આરામસે મહરૂમ હો જાએં ઔર નીંદ ઉળ જાએ. ઈસકે બા'દ અઝાનકે હર હર જુમ્લહકી તમ્બીહકો મુફસ્સલ ઝિક્ર ફરમાયા.

■

એક શખ્સ નક્લ કરતે હૈં કે મેંને હઝરત ઝુન્નૂન મિસરી (રહ.)કે પીછે અસ્રકી નમાઝ પળ્હી. જબ ઉન્હોંને અલ્લાહુ અકબર કહા તો લફ્ઝે 'અલ્લાહ'કે વક્ત ઉન પર જલાલે ઈલાહીકા ઐસા ગલ્બા થા ગોયા ઉન્કે

બદનમેં રૂહ નહીં રહી, બિલકુલ મબહૂતસે હો ગએ ઔર જબ 'અકબર' ઝબાનસે કહા તો મેરા દિલ ઉન્કી ઈસ તકબીરકી હયૂબતસે ટુકળે ટુકળે હો ગયા. (નુઝહત)

■

હઝરત ઉવૈસ કરની (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગ ઔર અફઝલતરીન તાબિઈ હૈં. બા'ઝ મરતબા રુકૂઅ્ કરતે ઔર તમામ રાત ઈસી હાલતમેં ગુઝાર દેતે. કભી સિજ્દહમેં યહી હાલત હોતી કે તમામ રાત એક હી સિજ્દહમેં ગુઝાર દેતે.

■

અસામ (રહ.)ને હઝરત હાતિમ ઝાહિદ બલ્ખી (રહ.)સે પૂછા કે, આપ નમાઝ કિસ તરહ પળ્હતે હૈં? ફરમાયા કે, જબ નમાઝકા વક્ત આતા હે, અવ્વલ નિહાયત ઈત્મીનાનસે અછ્છી તરહ વુઝૂ કરતા હૂં, ફિર ઉસ જગા' પહુંચતા હૂં જહાં નમાઝ પળ્હના હે. ઔર અવ્વલ નિહાયત ઈત્મીનાનસે ખળા હોતા હૂં કે ગોયા કા'બા મેરે મુંહકે સામને હે ઔર મેરા પાઉં પુલસિરાત પર હે, દાહ્ની તરફ જન્નત હે, બાઈં તરફ દોઝખ હે. મૌતકા ફરિશ્તા મેરે સર પર હે ઔર મેં યહ સમઝતા હૂં કે યહ મેરી આખિરી નમાઝ હે, ફિર કોઈ ઔર નમાઝ શાયદ મયસ્સર હો, ઔર મેરે દિલકી હાલતકો અલ્લાહ હી જાનતા હે. ઈસકે બા'દ નિહાયત આજિઝીકે સાથ 'અલ્લાહુ અકબર' કેહતા હૂં, ફિર મઅ્નાકો સોચકર પળ્હતા હૂં, તવાઝુઅકે સાથ રુકૂઅ્ કરતા હૂં. આજિઝીકે સાથ સિજ્દહ કરતા હૂં ઔર ઈત્મીનાનસે નમાઝ પૂરી કરતા હૂં. ઈસી તરહ અલ્લાહકી રહમતસે ઈસકે કુબૂલ હોનેકી ઉમ્મીદ રખતા હૂં. ઔર અપને આ'માલસે મરદૂદ હો જાનેકા ખૌફ કરતા હૂં.

અસામ (રહ.)ને પૂછા કે કિતની મુદ્દતસે આપ ઐસી નમાઝ પળ્હતે હૈં? હાતિમ (રહ.)ને કહા: તીસ બરસસે. અસામ (રહ.) રોને લગે કે મુઝે એક ભી નમાઝ ઐસી નસીબ ન હૂઈ. કેહતે હૈં કે હાતિમ (રહ.)કી એક મરતબા જમાઅત ફૌત હો ગઈ જિસકા બેહદ અષર થા. એક-દો મિલનેવાલોંને તઅ્ઝિયત કી. ઈસ પર રોને લગે ઔર ફરમાયા કે અગર મેરા એક બેટા મર જાતા તો આધા બલ્ખ તઅ્ઝિયત કરતા. એક રિવાયતમેં આયા હે કે દસ હઝાર આદમિયોંસે ઝિયાદા તઅ્ઝિયત કરતે. જમાઅતકે ફૌત હોને પર એક-દો આદમિયોંને તઅ્ઝિયત કી! યહ સિર્ફ ઈસ વજહસે કે દીનકી મુસીબત લોગોંકી નિગાહમેં દુન્યાકી મુસીબતસે હલ્કી હે!

■

હઝરત સઈદ ઈબ્નુલ મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે બીસ બરસકે અરસામેં કભી ભી ઐસા નહીં હુવા કે અઝાન હૂઈ હો ઔર મેં મસ્જિદમેં પેહલેસે

મવજૂદ ન હૂં.

■

મુહમ્મદ ઈબ્ને વાસિઅ્ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે દુન્યામેં સિર્ફ તીન ચીઝેં ચાહિએ. એક ઐસા દોસ્ત હો જો મુઝે મેરી લગ્ઝિશોં પર મુતનબ્બહ કરતા રહે. એક બ-કદ્રે ઝિંદગી રોઝી જિસમેં કોઈ ઝગળા ન હો. એક જમાઅતકી નમાઝ ઐસી કે ઉસમેં જો કોતાહી હો જાએ વહ તો મુઆફ હો ઔર ષવાબ જો હો મુઝે મિલ જાએ.

■

હઝરત અબૂ ઉબયદહ ઈબ્નુલ જર્રાહ (રદિ.)ને એક મરતબા નમાઝ પળ્હાઈ, નમાઝકે બા'દ ફરમાને લગે કે શયતાનને ઈસ વક્ત મુઝ પર એક હમ્લહ કિયા. મેરે દિલમેં યહ ખ્યાલ ડાલા કે મેં અફઝલ હૂં (ઈસ લિએ કે અફઝલકો ઈમામ બનાયા જાતા થા). આઈન્દહ કભી ભી નમાઝ નહીં પળ્હાઉંગા.

■

મયમૂન ઈબ્ને મહરાન (રહ.) એક મરતબા મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ તો જમાઅત હો ચુકી થી. **'ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન'** પળ્હા ઔર ફરમાયા કે નમાઝકી ફઝીલત મુઝે ઈરાકકી સલતનતસે ભી ઝિયાદા મહબૂબ થી.

કેહતે હૈં કે ઈન હઝરાતે કિરામમેંસે જિસકી તકબીરે ઊલા ફૌત હો જાતી તીન દિન તક ઉસકા રંજ કરતે થે ઔર જિસકી જમાઅત જાતી રહતી સાત દિન તક ઉસકા અફસોસ કરતે થે. (ઈહ્યા)

બક્ર ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે, અગર તૂ અપને માલિકસે, અપને મવલાસે બિલા વાસ્તહ બાત કરના ચાહે તો જબ ચાહે કર સકતા હે! કિસીને પૂછા કે ઈસકી ક્યા સૂરત હે? ફરમાયા કે, અચ્છી તરહ વુઝૂ કર ઔર નમાઝકી નિય્યત બાંધ લે.

હઝરત આઈશહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમસે બાતેં કરતે થે ઔર હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે બાતેં કરતે થે, લેકિન જબ નમાઝકા વક્ત આ જાતા તો ઐસે હો જાતે ગોયા હમકો પેહચાનતે હી નહીં ઔર હમા-તન અલ્લાહકી તરફ મશગૂલ હો જાતે થે.

સઈદ તન્નૂખી (રહ.) જબ તક નમાઝ પળ્હતે રહતે મુસલ્સલ આંસૂઓંકી લળી રુખ્સારોં પર જારી રહતી.

ખલફ ઈબ્ને અય્યૂબ (રદિ.)સે કિસીને પૂછા કે યહ મખ્ખિયાં તુમકો નમાઝમેં દિક્ નહીં કરતીં? કેહને લગે કે, મેં અપનેકો કિસી એૅસી ચીઝકા આદી નહીં બનાતા, જિસસે નમાઝમેં નુકસાન આએ. યહ બદકાર લોગ હુકૂમતકે કોળોંકો બરદાશ્ત કરતે રહતે હૈં, મહઝ ઈતની સી બાતકે લિએ કે લોગ કહેંગે કે બળા મુતહમ્મિલ મિઝાજ હે ઔર ફિર ઈસકો ફખ્રિય્યહ બયાન કરતે હૈં. મેં અપને માલિકકે સામને ખળા હૂં ઔર એક મખ્ખીકી વજહસે હરકત કરને લગૂં!

બહ્જતુન્નુફૂસમેં લિખ્ખા હે કે એક સહાબી (રદિ.) રાતકો નમાઝ પળ્હ રહે થે. એક ચોર આયા ઔર ઘોળા ખોલ કર લે ગયા. લે જાતે હૂએ ઉસ પર નઝર ભી પળ ગઈ, મગર નમાઝ ન તોળી. બા'દમેં કિસીને કહા ભી કે આપને પકળ ન લિયા? ફરમાયા, જિસ ચીઝમેં મેં મશગૂલ થા વહ ઈસસે બહુત ઊંચી થી.

હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકા તો કિસ્સહ મશહૂર હે કે જબ લળાઈમેં ઉન્કે તીર લગ જાતે તો વહ નમાઝ હી મેં નિકાલે જાતે. ચુનાંચે એક મરતબા રાનમેં એક તીર ઘુસ ગયા. લોગોંને નિકાલનેકી કોશિશ કી, ન નિકલ સકા. આપસમેં મશ્વરા કિયા કે જબ યહ નમાઝમેં મશગૂલ હોં ઉસ વક્ત નિકાલા જાએ. આપને જબ નફ્લેં શુરૂઅ્ કીં ઔર સિજ્દહમેં ગએ તો ઉન લોગોંને ઉસકો ઝોરસે ખીંચ લિયા. જબ નમાઝસે ફારિગ હૂએ તો આસપાસ મજમઅ્ દેખા. ફરમાયા, ક્યા તુમ તીર નિકાલનેકે વાસ્તે આએ હો? લોગોંને અર્ઝ કિયા કે વહ તો હમને નિકાલ ભી લિયા! આપને ફરમાયા, મુઝે ખબર હી નહીં હૂઈ!

મુસ્લિમ ઈબ્ને યસાર (રહ.) જબ નમાઝ પળ્હતે તો ઘરવાલોંસે કેહ દેતે કે તુમ બાતેં કરતે રહો, મુઝે તુમ્હારી બાતોંકા પતા નહીં ચલેગા.

રબીઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેં જબ નમાઝમેં ખળા હોતા હૂં, મુઝ પર ઈસકા ફિક્ સવાર હો જાતા હે કે મુઝસે ક્યા ક્યા સવાલો-જવાબ હોગા.

આમિર ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રહ.) જબ નમાઝ પળ્હતે તો ઘરવાલોંકી બાતોંકી તો ક્યા ખબર હોતી, ઢોલકી આવાઝકા ભી પતા ન ચલતા થા. કિસીને ઉનસે પૂછા કે તુમ્હેં નમાઝમેં કિસી ચીઝકી ભી ખબર હોતી હે? ફરમાયાઃ હાં, મુઝે ઈસકી ખબર હોતી હે કે એક દિન અલ્લાહકી બારગાહમેં ખળા હોના હોગા ઔર દોનોં ઘરોં જન્નત યા દોઝખમેંસે એકમેં જાના હોગા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યહ નહીં પૂછતા. હમારી બાતોંમેંસે ભી કિસીકી ખબર હોતી હે? ફરમાયા કે, મુઝમેં નેઝોંકી ભાલેં ઘુસ જાએં યહ ઝિયાદા અચ્છા હે ઈસસે કે મુઝે નમાઝમેં તુમ્હારી બાતોંકા પતા ચલે. ઉન્કા યહ ભી

ઈરશાદ હે કે અગર આખિરતકા મંઝર ઈસ વક્ત મેરે સામને હો જાએ તો મેરે યકીન ઔર ઈમાનમેં ઈઝાફા ન હો. (કે ગૈબ પર ઈમાન ઈતના હી પુખ્તા હે જિતના મુશાહદહ પર હોતા હે.)

એક સાહિબકા કોઈ ઉઝ્વ ખરાબ હો ગયા થા જિસકે લિએ ઉસકે કાટનેકી ઝરૂરત થી. ચુનાંચે નમાઝ પળ્હતે હૂએ ઉસ ઉઝ્વકો કાટ દિયા ગયા.

એક સાહિબસે પૂછા ગયા કે તુમ્હેં નમાઝમેં દુન્યાકા ભી ખ્યાલ આ જાતા હે? ઉન્હોંને ફરમાયા કે ન નમાઝમેં આતા હે, ન બગૈર નમાઝકે.

એક ઔર સાહિબકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે ઉનસે કિસીને દરયાફ્ત કિયા કે તુમ્હેં નમાઝમેં કોઈ ચીઝ યાદ આ જાતી હે? ઉન્હોંને ફરમાયા કે નમાઝસે ભી ઝિયાદા કોઈ મહબૂબ ચીઝ હે જો નમાઝમેં યાદ આએ!

બહ્જતુન્નુફૂસમેં લિખ્ખા હે કે એક બુઝુર્ગકી ખિદમતમેં એક શખ્સ મિલનેકે લિએ આયા, વહ ઝોહરકી નમાઝમેં મશગૂલ થે, વહ ઈન્તિઝારમેં બેઠ ગયા. જબ નમાઝસે ફારિગ હો ચુકે તો નફ્લોંમેં મશગૂલ હો ગએ ઔર અસ્ર તક નફ્લેં પળ્હતે રહે. યહ ઈન્તિઝારમેં બેઠા રહા. નફ્લોંસે ફારિગ હૂએ તો અસ્રકી નમાઝ શુરૂઅ્ કર દી ઔર ઉસસે ફારિગ હોકર ઝિક્રમેં મશગૂલ હો ગએ ઔર મગરિબ તક મશગૂલ રહે. ફિર મગરિબકી નમાઝ પળ્હી ઔર નફ્લેં શુરૂઅ્ કર દીં. ઈશા તક ઉસમેં મશગૂલ રહે. યહ બેચારહ ઈન્તિઝારમેં બેઠા રહા. ઈશાકી નમાઝ પળ્હ કર ફિર નફ્લોંકી નિય્યત બાંધ લી ઔર સુબ્હ તક ઉસમેં મશગૂલ રહે. ફિર સુબ્હકી નમાઝ પળ્હી ઔર ઝિક્ર શુરૂઅ્ કર દિયા ઔર અવ્રાદો-વઝાઈફ પળ્હતે રહે. ઈસીમેં મુસલ્લે પર બેઠે બેઠે આંખ ઝપક ગઈ તો ફવ્રન્ આંખોંકો મલતે હૂએ ઉઠે, ઈસ્તિગ્ફારો-તવબા કરને લગે ઔર યહ દુઆ પળ્હી:

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ عَيْنٍ لَّا تَشْبَعُ مِنَ النَّوْمِ

(અલ્લાહ હી સે પનાહ માંગતા હૂં ઐસી આંખસે જો નીંદસે ભરતી હી નહીં.)

■

એક સાહિબકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે વહ રાતકો સોને લેટતે તો કોશિશ કરતે કે આંખ લગ જાએ, મગર જબ નીંદ ન આતી તો ઉઠ કર નમાઝમેં મશગૂલ હો જાતે ઔર અર્ઝ કરતે: 'યા અલ્લાહ! તુઝકો મા'લૂમ હે કે જહન્નમકી આગકે ખૌફને મેરી નીંદ ઉળા દી.' યહ કેહ કર સુબ્હ તક નમાઝમેં મશગૂલ રહતે.

■

સારી રાત બેચેની ઔર ઈઝ્તિરાબ યા શૌકો-ઈશ્તિયાકમેં જાગ કર ગુઝાર દેનેકે વાકિઆત ઈસ કષ્રતસે હૈં કે ઉન્કા ઈહાતા મુમ્કિન નહીં. હમ લોગ ઈસ લઝ્ઝતસે ઈતને દૂર હો ગએ હૈં કે હમકો ઈન વાકિઆતકી સિહ્હતમેં ભી તરદુદ હોને લગા. લેકિન અવ્વલ તો જિસ કષ્રત ઔર તવાતુરસે યહ વાકિઆત નકૂલ કિએ ગએ હૈં ઉન્કી તરદીદમેં સારી હી તવારીખસે ઈઅ્તિમાદ ઉઠતા હે કે વાકિઅહકી સિહ્હત કષ્રતે નકૂલ હી સે ષાબિત હોતી હે. દૂસરે, હમ લોગ અપની આંખોંસે ઐસે લોગોંકો આએ દિન દેખતે હૈં જો સિનેમા ઔર થેટરમેં સારી રાત ખળે ખળે ગુઝાર દેતે હૈં કે ન ઉન્કો તઅબ હોતા હે, ન નીંદ સતાતી હે! ફિર ક્યા વજહ હે કે હમ ઐસે મઆસીકી લઝ્ઝતોંકા યકીન કરનેકે બા-વુજૂદ ઈન તાઆતકી લઝ્ઝતોંકા ઈન્કાર કરેં. હાલાંકે તાઆતમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે કુવ્વત ભી અતા હોતી હે. હમારે ઈસ તરદુદકી વજહ ઈસકે સિવા ઔર ક્યા હો સકતી હે કે હમ ઈન લઝ્ઝતોંસે નાઆશના હૈં ઔર નાબાલિગ બુલૂગકી લઝ્ઝતોંસે નાવાકિફ હોતા હી હે. હક તઆલા શાનુહૂ ઈસ લઝ્ઝત તક પહૂંચાવેં તો ઝહે નસીબ!

આખિરી ગુઝારિશ

સૂફિયહને લિખ્ખા હે કે નમાઝ હકીકતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ મુનાજાત કરના ઔર હમ-કલામ હોના હે, જો ગફલતકે સાથ હો હી નહીં સકતા. નમાઝકે અંલાવા ઔર ઈબાદતેં ગફલતસે ભી હો સકતી હૈં, મષલન્ ઝકાત હે કે ઈસકી હકીકત માલ ખર્ચ કરના હે. યહ ખૂદ હી નફ્સકો ઈતના શાકૂ હે કે અગર ગફલતકે સાથ હો તબ ભી નફ્સકો શાકૂ ગુઝરેગા. ઈસી તરહ રોઝા દિન ભરકા ભૂકા-પ્યાસા રહના, સુહબતકી લઝ્ઝતસે રુકના કે યહ સબ ચીઝેં નફ્સકો મગલૂબ કરનેવાલી હૈં. ગફલતસે ભી અગર મુતહક્કક હોં તો નફ્સકી શિદ્દતો-તેઝી પર અષર પળેગા, લેકિન નમાઝકા મુઅઝ્ઝમ હિસ્સા ઝિક્ર હે, કિરાઅતે કુર્આન હે. યહ ચીઝેં અગર ગફલતકી હાલતમેં હોં તો મુનાજાત યા કલામ નહીં હૈં, ઐસી હી હૈં જૈસે બુખારકી હાલતમેં હિઝ્યાન ઔર બકવાસ હોતી હે, કે જો ચીઝ દિલમેં હોતી હે વહ ઝબાન પર ઐસે અવકાતમેં જારી હો જાતી હે, ન ઈસમેં કોઈ મશક્કત હોતી હે, ન કોઈ નફા'. ઈસી તરહ ચૂંકે નમાઝકી આદત પળ ગઈ હે ઈસ લિએ અગર તવજ્જુહ ન હો તો આદતકે મુવાફિક બિલા સોચે-સમઝે ઝબાનસે અલફાઝ નિકલતે રહેંગે. જૈસા કે સોનેકી હાલતમેં અક્ષર બાતેં ઝબાનસે નિકલતી હૈં કે સુનનેવાલા ઉસકો અપનેસે કલામ સમઝતા હે, ન ઉસકા કોઈ ફાઈદહ હે.

ઈસી તરહ હક તઆલા શાનુહૂ ભી ઐસી નમાઝકી તરફ ઈલ્તિફાત ઔર તવજ્જુહ નહીં ફરમાતે, જો બિલા ઈરાદાકે હો. ઈસ લિએ નિહાયત અહમ હે કે નમાઝ અપની વુસ્અતો-હિમ્મતકે મુવાફિક પૂરી તવજ્જુહસે પળ્હી જાએ.

એક ઝરૂરી બાત

લેકિન યહ અમ્ર નિહાયત ઝરૂરી હે કે અગર યહ હાલાત ઔર કેફિયાત જો પિછલોંકી મા'લૂમ હૂઈ હૈં, હાસિલ ન હોં તબ ભી નમાઝ જિસ હાલસે ભી મુમ્કિન હો ઝરૂર પળ્હી જાએ. યહ ભી શયતાનકા એક સખ્ત-તરીન મક્ર હોતા હે કે વહ યહ સમઝાએ કે બુરી તરહ પળ્હનેસે તો ન પળ્હના હી અછ્છા હે. યહ ગલત હે, ન પળ્હનેસે બુરી તરહકા પળ્હના હી બેહતર હે. ઈસ લિએ કે ન પળ્હનેકા જો અઝાબ હે વહ નિહાયત હી સખ્ત હે. હત્તાકે ઉલમાકી એક જમાઅતને ઉસ શખ્સકે કુફ્રકા ફતવા દિયા હે, જો જાનબૂઝ કર નમાઝ છોળ દે. જૈસા કે પેહલે બાબમેં મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા હે. અલબત્તા ઈસકી કોશિશ ઝરૂર હોના ચાહિએ કે નમાઝકા જો હક હે ઔર અપને અકાબિર ઉસકે મુતાબિક પળ્હ કર દિખા ગએ હૈં, હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફસે ઈસકી તવફીક અતા ફરમાએં ઔર ઉમ્રભરમેં કમ અઝ કમ એક હી નમાઝ ઐસી હો જાએ જો પેશ કરનેકે કાબિલ હો.

આખિરમેં ઉસ અમ્ર પર તમ્બીહ ઝરૂરી હે કે હઝરાતે મુહદ્દિષીન રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકે નઝદીક ફઝાઈલકી રિવાયાતમેં તવસ્સુઅ્ હે ઔર મા'મૂલી ઝુઅ્ફ કાબિલે તસામુહ, બાકી સૂફિયએ કિરામ રહિમહુમુલ્લાહકે વાકિઆત તો તારીખી હેષિયત રખતે હી હૈં ઔર ઝાહિર હે કે તારીખકા દર્જહ હદીષકે દર્જહસે કહીં કમ હે.

وَمَا تَوْفِيْقِيْٓ اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ۔ رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْلَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ۔ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَّسِيْنَآ اَوْ اَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهٗ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَآ اَنْتَ مَوْلٰنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ۔ وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ سَيِّدِ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ وَعَلٰٓى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَتْبَاعِهِمْ وَحَمَلَةِ الدِّيْنِ الْمَتِيْنِ بِرَحْمَتِكَ يَآ اَرْحَمَ الرّٰحِمِيْنَ۔

ઝકરિય્યા ઉફિય અન્હુ કાંધલવી

શબે દો શમ્બહ, ૭ મુહર્રમ, ૧૩૫૮ હિ. સન.

મેરી તરફસે લોગોંકો પહુંચા દો, ચાહે વહ એક હી બાત ક્યૂં ન હો.

ફઝાઇલે તબ્લીગ

— શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

فضائل تبليغ

જિસમેં
તબ્લીગકી અહમિય્યત ઔર ઉસકે આદાબ,
નીઝ મુબલ્લિગીન ઔર આમ લોગોંકે
ફરાઇઝ બતલાએ ગએ હૈં,

લિપ્યંતર : હસન ભડકોદ્રવી

જિસકો
સિલસિલ-એ તબ્લીગ કે બાનિએ હઝરતે અક્દસ હાફિઝ અલ્હાજ મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. (રહ.) કે તા'મીલે ઈરશાદમેં હઝરત મવલાના હાફિઝ અલ્હાજ મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.)ને તા'લીફ ફરમાયા.

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઇસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ-૩૯૨૧૬૨
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત) INDIA

તમ્હીદ

હમ્દો-સલાતકે બા'દ મુજદ્દિદીને ઈસ્લામકે એક દરખ્શિન્દહ જવ્હર ઔર ઉલમા વ મશાઈખે અસ્રકે એક આબ્દાર ગવ્હરકા ઈરશાદ હે કે તબ્લીગે દીનકી ઝ઼રૂરતકે મુતઅલ્લિક મુખ્તસર તોર પર ચંદ આયાતો-અહાદીષ લિખ કર પેશ કરૂં. ચૂંકે મુઝ જૈસે સિયાહકારકે લિએ ઐસે હી હઝરાતકી રઝાઓ-ખુશ્નૂદી વસીલએ નજાત ઔર કફ્ફારએ સય્યિઆત હો સકતી હે. ઈસ લિએ ઈસ ઉજાલએ નાફિઅહકો ખિદમતમેં પેશ કરતે હૂએ હર ઈસ્લામી મદ્રસહ, ઈસ્લામી અંજુમન, ઈસ્લામી ઈસ્કૂલ ઔર હર ઈસ્લામી તાકત, બલ્કે હર મુસલમાનસે ગુઝારિશ હે કે ઈસ વક્ત દીનકા ઈન્હિતાત જિસ કદર રોઝ-અફ્ઝૂં હે, દીનકે ઊપર જિસ તરહ કુફ્ફારકી તરફસે નહીં, ખૂદ મુસલમાનોંકી તરફસે હમ્લે હો રહે હૈં, ફરાઈઝો-વાજિબાત પર અમલ આમ મુસલમાનોંસે નહીં, બલ્કે ખાસ ઔર અખસ્સુલ ખવાસ મુસલમાનોંસે મત્રૂક હોતા જા રહા હે, નમાઝ-રોઝાકે છોળ દેનેકા ક્યા ઝિક્ર, જબકે લાખોં આદમી ખુલે હૂએ શિર્કો-કુફ્રમેં મુબ્તલા હૈં ઔર ગઝબ યહ હે કે ઉન્કો શિર્કો-કુફ્ર નહીં સમઝતે. મુહર્રમાત ઔર ફિસ્કો-ફુજૂરકા શુયૂઅ્ જિસ કદર સાફ ઔર વાઝિહ તરીકસે બળ્હતા જા રહા હે ઔર દીનકે સાથ લાપરવાહી, બલ્કે ઈસ્તિખ્ફાફો-ઈસ્તિહ્ઝાઅ્ જિતના આમ હોતા જા રહા હે વહ કિસી ફર્દે બશરસે મખ્ફી નહીં. ઈસી વજહસે ખાસ ઉલમા, બલ્કે આમ ઉલમામેં ભી લોગોંસે યક્સૂઈ ઔર વહ્શત બળ્હતી જા રહી હે. જિસકા લાઝિમી અષર યહ હો રહા હે કે દીન ઔર દીનિયાતસે અજ્નબિય્યતમેં રોઝ બ-રોઝ ઈઝાફા હોતા જા રહા હે. અવામ અપનેકો મા'ઝૂર કેહતે હૈં કે ઉન્કો બતલાનેવાલા કોઈ નહીં; લેકિન ખુદાએ કુદ્દૂસકે યહાં ન અવામકા યહ ઉઝ્ર કાફી કે કિસીને બતલાયા ન થા. ઈસ લિએ કે દીની ઉમૂરકા મા'લૂમ કરના, તહકીક કરના હર શખ્સકા અપના ફર્ઝ હે. કાનૂનસે નાવાકિફિયતકા ઉઝ્ર કિસી હુકૂમતમેં ભી મો'તબર નહીં. અહ્કમુલ હાકિમીનકે યહાં યહ પોચ ઉઝ્ર કૈસે ચલ સકતા હે? યહ તો ઉઝ્રે ગુનાહ બદ્તર અઝ ગુનાહકા મિસ્દાક હે. ઈસી તરહ ન ઉલમાકે લિએ યહ જવાબ મવ્ઝૂં કે કોઈ સુનનેવાલા નહીં. જિન અસ્લાફકી નિયાબતકે આપ હઝરાત દા'વેદાર હૈં, ઉન્હોંને ક્યા કુછ તબ્લીગકી ખાતિર બરદાશ્ત નહીં ફરમાયા? ક્યા પથ્થર નહીં ખાએ? ગાલિયાં નહીં ખાઈ? મુસીબતેં નહીં ઝીલીં? લેકિન હર નો'અકી તકાલીફ બરદાશ્ત ફરમાનેકે બા'દ અપની તબ્લીગી ઝિમ્મેદારિયોંકા ઈહસાસ ફરમા કર લોગોં તક દીન પહુંચાયા. હર

સખ્તસે સખ્ત મુઝાહમતકે બા-વુજૂદ નિહાયત શફ્કતસે ઈસ્લામો-અહકામકી ઈશાઅત કી.

આમ તોર પર મુસલમાનોંને તબ્લીગકો ઉલમાકે સાથ મખ્સૂસ સમઝ રખ્ખા હે, હાલાંકે યહ સહીહ નહીં હે, બલ્કે હર વહ શખ્સ જિસકે સામને કોઈ મુન્કર હો રહા હો ઔર વહ ઉસકે રોકને પર કાદિર હો યા ઉસકે રોકનેકે અસ્બાબ પયદા કર સકતા હો, ઉસકે ઝિમ્મહ વાજિબ હે કે ઉસકો રોકે ઔર અગર બિલ્ફર્ઝ મહાલ માન ભી લિયા જાવે કે યહ ઉલમાકા કામ હે, તબ ભી જબ કે વહ અપની કોતાહીસે યા કિસી મજબૂરીસે ઈસ હકકો પૂરા નહીં કર રહે હૈં યા ઉનસે પૂરા નહીં હો રહા હે તો ઝરૂરી હે કે હર શખ્સકે ઝિમ્મહ યહ ફરીઝા આઈદ હો. કુર્આનો-હદીષમેં જિસ કદર ઈહ્તિમામસે તબ્લીગ ઔર અલઅમ્રુ બિલ્મઅ્રૂફ વન્નહ્યુ અનિલ મુન્કરકો ઈરશાદ ફરમાયા ગયા હે, વહ ઉન આયાતો-અહાદીષસે ઝાહિર હે, જો આઈન્દહ ફસ્લોંમેં આ રહી હૈં. ઈસી હાલાતમેં સિર્ફ ઉલમાકે ઝિમ્મહ રખ કર યા ઉન્કી કોતાહી બતા કર કોઈ શખ્સ બરિય્યુઝ્ઝિમ્મહ નહીં હો સકતા. ઈસ લિએ મેરી અલલ્ ઉમૂમ દરખ્વાસ્ત હે કે હર મુસલમાનકો ઈસ વક્ત તબ્લીગમેં કુછ ન કુછ હિસ્સા લેના ચાહિએ ઔર જિસ કદર વક્ત ભી દીનકી તબ્લીગ ઔર હિફાઝતમેં ખર્ચ હો સકતા હો, કરના ચાહિએ:

હર વક્ત ખૂશ કે દસ્ત દિહદ મુગ્તનમ શુમાર,
કસ રા વુકૂફ નેસ્ત કે અંજામે કાર ચીસ્ત.

યહ ભી મા'લૂમ કર લેના ઝરૂરી હે કે તબ્લીગકે લિએ યા અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ્ મુન્કરકે લિએ પૂરા કામિલો-મુકમ્મલ આલિમ હોના ઝરૂરી નહીં. હર વહ શખ્સ જો કોઈ મસ્અલા જાનતા હો, ઉસકો દૂસરોં તક પહુંચાએ. જબ ઉસકે સામને કોઈ નાજાઈઝ અમ્ર કિયા જા રહા હો ઔર વહ ઉસકે રોકને પર કાદિર હો તો ઉસકા રોકના ઉસ પર વાજિબ હે. ઈસ રિસાલહમેં મુખ્તસર તોર પર સાત ફસ્લેં ઝિક્ર કી હૈં.

ફસ્લે અવ્વલ

(ઈસ ફસ્લ)મેં તબર્રુકન્ અલ્લાહ પાકકે બા-બરકત કલામમેંસે ચંદ આયાતકા તર્જમા—જિનમેં તબ્લીગ વ અમ્ર બિલ્ મઅ્‌રૂફકી તાકીદો-તરગીબ ફરમાઈ હે—પેશ કરતા હૂં, જિસસે અંદાઝહ હો સકતા હે કે ખૂદ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસકો ઈસકા કિતના ઈહ્‌તિમામ હે કે જિસકે લિએ બાર બાર મુખ્તલિફ ઉન્વાનોંસે અપને પાક કલામમેં ઈસકા ઈઆદહ કિયા હે. તક્રીબન્ સાઠ આયાત તો મેરી કોતાહ નઝરસે ઈસકી તરગીબ ઔર તવસીફમેં ગુઝર ચુકી હૈં. અગર કોઈ દકીકુન્નઝર ગોરસે દેખે તો ન મા'લૂમ કિસ કદર આયાત મા'લૂમ હોં. ચૂંકે ઈન સબ આયાતકા ઈસ જગા જમા' કરના તૂલકા સબબ હોગા, ઈસ લિએ ચંદ આયાત હી પર ઈક્તિફા કરતા હૂં.

❶ قَالَ اللّٰهُ عَزَّ اسْمُهٗ وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِیْ مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ۔

(૧) ઔર ઉસસે બેહતર કિસકી બાત હો સકતી હે, જો ખુદાકી તરફ બુલાએ ઔર નેક અમલ કરે ઔર કહે કે મેં ફરમાં—બરદારોંમેંસે હૂં. (બયાનુલ કુર્આન)

મુફસ્સિરીનને લિખ્ખા હે કે જો શખ્સ ભી અલ્લાહ તઆલાકી તરફ કિસીકો બુલાએ, વહ ઈસ બશારત યા તા'રીફકા મુસ્તહિક હે. ખ્વાહ કિસી તરીકસે બુલાએ. મષલન્ અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ મુઅ્‌જિઝહ વગયરહસે બુલાતે હૈં ઔર ઉલમા દલાઈલસે, મુજાહિદીન તલવારસે ઔર મુઅઝ્‌ઝિનીન અઝાનસે. ગર્ઝ જો ભી કિસી શખ્સકો દા'વત ઈલલ્ ખૈર કરે, વહ ઈસમેં દાખિલ હે, ખ્વાહ આ'માલે ઝાહિરકી તરફ બુલાએ યા આ'માલે બાતિનહકી તરફ, જૈસા કે મશાઈખે સૂફિયહ મઅ્‌રિફતુલ્લાહકી તરફ બુલાતે હૈં. (ખાઝિન)

મુફસ્સિરીનને યહ ભી લિખ્ખા હે કે 'કાલ ઈન્નની મિનલ્ મુસ્લિમીન'મેં ઈસ તરફ ઈશારા હે કે મુસલમાન હોનેકે સાથ તફાખુર ભી હો, ઉસકો અપને લિએ બાઈષે ઈઝ્ઝત ભી સમઝતા હો. ઈસ ઈસ્લામી ઈમ્તિયાઝકો તફાખુરકે સાથ ઝિક્ર ભી કરે. બા'ઝ મુફસ્સિરીનને યહ ભી ઈરશાદ ફરમાયા હે કે મકસદ યહ હે કે ઈસ વઅ્‌ઝ, નસીહત, તબ્લીગસે અપનેકો બહુત બળી હસ્તી ન સમઝને લગે, બલ્કે યહ કહે કે આમ મુસલમાનોંમેંસે એક મુસલમાન મેં ભી હૂં.

❷ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ-

(૨) અય મુહમ્મદ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લોગોંકો સમઝાતે રહિએ. ક્યૂં કે સમઝાના ઈમાનવાલોંકો નફા' દેગા.

મુફસ્સિરીનને લિખ્ખા હે કે ઈસસે કુર્આને પાકકી આયાત સુના કર નસીહત ફરમાના મકસૂદ હે કે વહ નફા-રસાં હે. મુઅ્મિનીનકે લિએ તો ઝાહિર હે, કુફ્ફારકે લિએ ભી; ઈસ લિહાઝસે કે વહ ઈન્શાઅલ્લાહ ઈસકે ઝરીઅહસે મુઅ્મિનીનમેં દાખિલ હો જાએંગે ઔર આયતકે મિસ્દાકમેં શામિલ હોંગે. હમારે ઈસ ઝમાનામેં વઅ્ઝો-નસીહતકા રાસ્તા તક્રીબન્ બંદ હો ગયા હે. વઅઝકા મકસદ બિલ્ ઉમૂમ શુસ્તગીએ તકરીર બન ગયા હે, તાકે સુનને વાલે તા'રીફ કર દેં, હાલાંકે નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે, જો શખ્સ તક્રીરો-બલાગત ઈસ લિએ સીખે, તાકે લોગોંકો અપની તરફ માઈલ કરે તો કિયામતકે દિન ઉસકી કોઈ ઈબાદત મક્બૂલ નહીં, ન ફર્ઝ ન નફલ.

❸ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْئَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى-

(૩) અય મુહમ્મદ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) અપને મુત-અલ્લિકીનકો ભી નમાઝકા હુક્મ કરતે રહિએ ઔર ખૂદ ભી ઉસકે પાબંદ રહિએ. હમ આપસે મઆશ નહીં ચાહતે, મઆશ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હમ દેંગે ઔર બેહતર અંજામ તો પરહેઝગારી હી કા હે.

મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે કે જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કિસીકી તંગીએ મઆશકે રફઅ્ ફરમાનેકા ફિક્ર હોતા તો ઉસકો નમાઝકી તાકીદ ફરમાતે ઔર આયતે બાલાકો તિલાવત ફરમા કર ગોયા ઉસ તરફ ઈશારા ફરમાતે કે વુસ્અતે રિઝ્કકા વા'દા ઈહ્તિમામે નમાઝ પર મવકૂફ હે. ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઈસ આયતે શરીફહમેં નમાંઝકે હુક્મ કરનેકે સાથ ખૂદ ઈસ પર ઈહ્તિમામ કરનેકા હુક્મ ઈસ લિએ ઈરશાદ હુવા હે કે યહ અન્ફઅ્ હે કે તબ્લીગકે સાથ સાથ જિસ ચીઝકા દૂસરોંકો હુક્મ કિયા જાવે, ખૂદ ભી ઈસ પર ઈહ્તિમામ. કિયા જાવે કે ઈસસે દૂસરોં પર અષર ભી ઝિયાદા હોતા હે. ઔર દૂસરોંકે ઈહ્તિમામકા સબબ બનતા હે. ઈસી લિએ હિદાયતકે વાસ્તે અમ્બિયાઅ્

અલયહિમુસ્સલાતુ વ સ્સલામકો મબઊષ ફરમાયા હે કે વહ નમૂના બન કર સામને હોં તો અમલ કરનેવાલોંકો અમલ કરના સહલ હો ઔર યહ ખદ્‌શહ ન ગુઝરે કે ફુલાં હુકમ મુશ્કિલ હે, ઉસ પર અમલ કૈસે હો સકતા હે? ઉસકે બા'દ રિઝ્કકે વા'દાકી મસ્લિહત યહ હે કે નમાઝકા અપને અવકાતકે સાથ ઈહ્‌તિમામ બસા અવ્કાત અસ્બાબે મઈશતમેં ઝાહિરન્ નુકસાનકા સબબ મા'લૂમ હોતા હે. બિલ્ ખુસૂસ તિજારત, મુલાઝમત વગયરહમેં. ઈસ લિએ ઉસકો સાથકે સાથ દફઅ્ ફરમા દિયા કે યહ હમારે ઝિમ્મહ હે. યહ સબ દુન્યાવી ઉમૂરકે એ'તિબારસે હે. ઉસકે બા'દ બ-તોર કાઈદએ કુલ્લિય્યહ ઔર અમ્રે બદીહીકે ફરમાયા કે આકિબત તો હે હી મુત્તકિયોંકે લિએ, ઉસમેં કિસી દૂસરેકી શિર્કત હી નહીં.

(૪) يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ -

(૪) બેટા, નમાઝ પળહા કર ઔર અછ્છે કામોંકી નસીહત કિયા કર ઔર બુરે કામોંસે મના' કિયા કર ઔર તુઝ પર જો મુસીબત વાકિઅ્ હો ઉસ પર સબ્ર કિયા કર. યહ હિમ્મતકે કામોંમેંસે હૈં.

(બયાનુલ્ કુર્આન)

ઈસ આયતે શરીફહમેં મુહ્‌તમ્ બિશ્શાન ઉમૂરકો ઝિક્ર ફરમાયા હે ઔર હકીકતન્ યહ ઉમૂર અહમ હૈં. તમામ કામ્યાબિયોંકા ઝરીઅહ હૈં, મગર હમ લોગોંને ઈન હી ચીઝોંકો ખાસ તોરસે પસે પુશ્ત ડાલ રખ્ખા હે. અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફકા તો ઝિક્ર હી ક્યા કે વહ તો તક્રીબન્ સબ હીકે નઝદીક મત્રૂક હે, નમાઝ જો તમામ ઈબાદાતમેં સબસે ઝિયાદા અહમ ચીઝ હે ઔર ઈમાનકે બા'દ સબસે મુકદ્દમ ઈસીકા દર્જા હે, ઈસકી તરફસે ભી કિસ કદર ગફલત બરતી જાતી હે. ઉન લોગોંકો છોળ કર જો બેનમાઝી કેહલાતે હૈં, ખૂદ નમાઝી લોગ ભી ઈસકા કામિલ ઈહ્‌તિમામ નહીં ફરમાતે. બિલ્ ખુસૂસ જમાઅત—જિસકી તરફ ઈકામતે નમાઝસે ઈશારા હે—સિર્ફ ગુર્બાઅ્કે લિએ રહ ગઈ. ઉમરાઅ્ ઔર બા-ઈઝ્ઝત લોગોંકે લિએ મસ્જિદમેં જાના, ગોયા આર બન ગયા હે. ફઈલલ્લાહિલ્ મુશ્તકા:

આંચે આરે તુસ્ત ઊ ફખ્રે મનસ્ત ★

(૫) وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ

(૫) ઔર તુમમેંસે એક જમાઅત એસી હોની ઝરૂરી હે કે ખૈરકી

★ જો તેરે લિએ શરમકી ચીઝ હે, વહ મેરે લિએ ફખ્રકી હે.

يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ.

તરફ બુલાએ ઔર નેક કામોંકે કરનેકો કહા કરે ઔર બુરે કામોંસે રોકા કરે ઔર ઐસે લોગ પૂરે કામ્યાબ હોંગે.

હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસને ઈસ આયતે શરીફહમેં એક અહમ મઝમૂનકા હુકૂમ ફરમાયા હે. વહ યહ કે ઉમ્મતમેંસે એક જમાઅત ઈસ કામકે લિએ મખ્સૂસ હો કે વહ ઈસ્લામકી તરફ લોગોંકો તબ્લીગ કિયા કરેં. યહ હુકૂમ મુસલમાનોંકે લિએ થા, મગર અફસોસ કે ઈસ અસ્લકો હમ લોગોંને બિલ્ કુલ્લિય્યહ તર્ક કર દિયા હે ઔર દૂસરી કૌમોંને નિહાયત ઈહ્તિમામસે પકળ લિયા હે. નસારાકી મુસ્તકિલ જમાઅતેં દુન્યામેં તબ્લીગકે લિએ મખ્સૂસ હૈં ઔર ઈસી તરહ દૂસરી અક્વામમેં ઈસકે લિએ મખ્સૂસ કારકુન મવજૂદ હૈં, લેકિન મુસલમાનોંમેં ભી કોઈ જમાઅત ઐસી હે? ઈસકા જવાબ નફીમેં નહીં તો ઈષ્બાતમેં ભી મુશ્કિલ હે. અગર કોઈ જમાઅત યા કોઈ ફર્દ ઈસકે લિએ ઉઠતા ભી હે તો ઈસ વજહસે કે બ-જાએ ઈઆનતકે ઉસ પર એ'તિરાઝાતકી ઈસ કદર ભરમાર હોતી હે કે વહ આજ નહીં તો કલ,થક કર બેઠ જાતા હે. હાલાંકે ખૈરખ્વાહીકા મુક્તઝા યહ થા કે ઉસકી મદદ કી જાતી ઔર કોતાહિયોંકી ઈસ્લાહ કી જાતી, ન યહ કે ખૂદ કોઈ કામ ન કિયા જાવે ઔર કામ કરનેવાલોંકો એ'તિરાઝાતકા નિશાના બના કર ઉન્કો કામ કરનેસે ગોયા રોક દિયા જાએ.

(٦) كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ

(૬) તુમ બેહતરીન ઉમ્મત હો કે લોગોંકે (નફા' રસાનીકે) લિએ નિકાલે ગએ હો. તુમ લોગ નેક કામકા હુકૂમ કરતે હો ઔર બુરે કામસે મના' કરતે હો ઔર અલ્લાહ તઆલા પર ઈમાન રખતે હો.

(બયાનુલ્ કુર્આન વ તર્જમએ આશિકી)

મુસલમાનોંકા અશ્રફુન્નાસ ઔર ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા અશ્રફુલ ઉમમ હોના મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં તસ્રીહસે વારિદ હુવા હે. કુર્આને પાકકી આયાતમેં ભી કઈ જગા ઈસ મઝમૂનકો સરાહતન્ વ ઈશારતન્ બયાન ફરમાયા ગયા હે. ઈસ આયતે શરીફહમેં ભી ખય્ર ઉમ્મતિન્કા ઈત્લાક ફરમાયા ગયા હે ઔર ઈસકે સાથ હી ઉસકી ઈલ્લતકી તરફ ભી ઈશારા ફરમાયા ગયા હે કે તુમ બેહતરીન ઉમ્મત હો,

ઈસ લિએ કે અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ્ મુન્કર કરતે હો.

મુફસ્સિરીનને લિખ્ખા હે કે ઈસ આયતે શરીફહમેં અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કરકો ઈમાનસે ભી પેહલે ઝિક્ર ફરમાયા. હાલાંકે ઈમાન સબ ચીઝોંકી અસ્લ હે. બગૈર ઈમાનકે કોઈ ખૈર ભી મો'તબર નહીં. ઈસકી વજહ યહ હે કે ઈમાનમેં તો ઔર ઉમમે સાબિકહ ભી શરીક થીં.યહ ખાસ ખુસૂસિય્યત-જિસકી વજહસે તમામ અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકે મુત્તબિઈનસે ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહકો તફવ્વુક હે—વહ યહી અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર હે, જો ઈસ ઉમ્મતકા તમ્ગએ ઈમ્તિયાઝ હે ઔર ચૂંકે બગૈર ઈમાનકે કોઈ અમલે ખૈર મો'તબર નહીં. ઈસ લિએ સાથ હી બ-તૌર કૈદકે ઉસકો ભી ઝિક્ર ફરમા દિયા, વર્ના અસ્લ મક્સૂદ ઈસ આયતે શરીફહમેં ઈસીકા ઝિક્ર ફરમાના હે ઔર ચૂંકે વહી ઈસ જગા મક્સૂદ બિઝ્ઝિક્ર હે, ઈસ લિએ ઉસકો મુકદ્દમ ફરમાયા.

ઈસ ઉમ્મતકે લિએ તમ્ગએ ઈમ્તિયાઝ હોનેકા મતલબ યહ હે કે ઉસકા મખ્સૂસ ઈહ્તિમામ કિયા જાએ, વર્ના કહીં ચલતે-ફિરતે તબ્લીગ કર દેના ઈસમેં કાફી નહીં, ઈસ લિએ કે યહ અમ્ર પેહલી ઉમ્મતોંમેં ભી પાયા જાતા થા, જિસકો: فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ

— વગયરહ આયાતમેં ઝિક્ર ફરમાયા હે. ઈમ્તિયાઝ મખ્સૂસ ઈહ્તિમામકા હે કે ઉસકો મુસ્તકિલ કામ સમઝ કર દીનકે ઔર કામોંકી તરહસે ઉસમેં મશ્ગૂલ હોં.

(૭) لَا خَيْرَ فِىْ كَثِيْرٍ مِّنْ نَّجْوٰهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوْفٍ اَوْ اِصْلَاحٍۢ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝

(૭) આમ લોગોંકી અક્ષર સરગોશિયોંમેં ખૈર (વ બરકત) નહીં હોતી, મગર જો લોગ ઐસે હૈં કે સદ્કા-ખય્રાતકી યા ઔર કિસી નેક કામકી યા લોગોંમેં બા-હમ ઈસ્લાહ કર દેનેકી તરગીબ દેતે હૈં (ઔર ઈસ તા'લીમો-તરગીબકે લિએ ખુફ્યહ તદ્બીરેં ઔર મશ્વરે કરતે હૈં, ઉન્કે મશ્વરોંમેં અલ્બત્તા ખૈરો-બરકત હે) ઔર જો શખ્સ યહ કામ (યા'ની નેક આ'માલકી તરગીબ મહઝ) અલ્લાહકી રઝાકે વાસ્તે કરેગા (ન

કે લાલચ યા શોહ્રતકી ગર્ઝસે)
ઉસકો હમ અનક્રીબ અજ્રે અઝીમ
અતા ફરમાએંગે.

ઈસ આયતમેં હક તઆલા શાનુહૂને અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ કરનેવાલોંકે લિએ બળે અજ્રકા વા'દા ફરમાયા હે ઔર જિસ અજ્રકો હક જલ્લ જલાલુહૂ બળા ફરમા દેં, ઉસકી ક્યા ઈન્તિહા હો સકતી હે? ઈસ આયતે શરીફહકી તફ્સીલમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદે મુબારક નક્લ કિયા ગયા હે કે આદમીકા હર કલામ ઉસ પર બાર હે, મગર યહ કે અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ્ મુન્કર હો યા અલ્લાહકા ઝિક્ર હો.

દૂસરી અહાદીષમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે: "ક્યા મેં તુમકો ઐસી ચીઝ ન બતાઉં, જો નફલ નમાઝ-રોઝા-સદ્કા સબસે અફઝલ હો". સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર ઈરશાદ ફરમાઈએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે, "લોગોંમેં મુસાલહત કરાના. ક્યૂંકે આપસકા બિગાળ નેકિયોંકો ઈસ તરહ સાફ કર દેતા હે, જૈસા કે ઉસ્તુરહ બાલોંકો ઉળા દેતા હે". ઔર ભી બહુત સી નુસૂસમેં લોગોંકે દરમિયાન મુસાલહત કરાનેકી તાકીદ ફરમાઈ ગઈ હે. ઈસ જગા ઈસકા ઝિક્ર મક્સૂદ નહીં. ઈસ જગા ઈસ બાતકા બયાન કરના મક્સૂદ હે કે અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફમેં યહ ભી દાખિલ હે કે લોગોંમેં મુસાલહતકી સૂરત જિસ તરીકેસે પય્દા હો સકે, ઉસકા ભી ઝરૂર ઈહ્તિમામ કિયા જાએ.

ફસ્લે દૌમ

(ઈસ ફસ્લ)મેં ઉન અહાદીષમેંસે બા'ઝકા તર્જમા હે, જો મઝમૂને બાલાકે મુતઅલ્લિક વારિદ હૂઈ હૈં. તમામ અહાદીષકા ન ઈહાતા મકસૂદ હે, ન હોં સકતા હે. નીઝ, અગર કુછ ઝિયાદા મિક્દારમેં આયાતો-અહાદીષ જમા' ભી કી જાએં તો ડર યહ હે કે દેખેગા કોન? આજકલ ઐસે ઉમૂરકે લિએ કિસે ફુરસત ઔર કિસકે પાસ વક્ત હે? ઈસ લિએ સિર્ફ યહ અમ્ર દિખલાનેકે લિએ ઔર આપ હઝરાત તક પહુંચા દેનેકે લિએ કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કિસ કદર અહમિયતકે સાથ ઈસકી તાકીદ ફરમાઈ હે ઔર ન હોનેકી સૂરતમેં કિસ કદર સખ્ત વઈદ ઔર ધમકી ફરમાઈ હે, ચંદ અહાદીષ ઝિક્ર કી જાતી હૈં.

(1) عَنْ أَبِي سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ رض قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَنْ رَاٰى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهٖ فَإِنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهٖ فَإِنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهٖ وَذٰلِكَ أَضْعَفُ الْإِيْمَانِ۔

(رواه مسلم والترمذي وابن ماجة والنسائي كذا في الترغيب)

(૧) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ કિસી નાજાઈઝ અમ્રકો હોતે હૂએ દેખે, અગર ઈસ પર કુદરત હો કે ઉસકો હાથસે બંદ કર દે તો ઉસકો બંદ કર દે. અગર ઈતની મક્દરત ન હો તો ઝબાનસે ઉસ પર ઈન્કાર કર દે. અગર ઈતની ભી કુદરત ન હો તો દિલસે ઉસકો બુરા સમઝે ઔર યહ ઈમાનકા બહુત હી કમ દર્જા હે.

એક દૂસરી હદીષમેં વારિદ હે કે અગર ઉસકો ઝબાનસે બંદ કરનેકી તાકત હો તો બંદ કર દે, વર્ના દિલસે ઉસકો બુરા સમઝે કે ઈસ સૂરતમેં ભી વહ બરીયુઝ્ઝિમ્મહ હે.

એક ઔર હદીષમેં વારિદ હે કે જો શખ્સ દિલસે ભી ઉસકો બુરા સમઝે તો વહ ભી મુઅ્મિન હે, મગર ઈસસે કમ દર્જા ઈમાનકા નહીં.

ઈસ મઝમૂનકે મુતઅલ્લિક કઈ ઈરશાદાત નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મુખ્તલિફ અહાદીષમેં નક્લ કિએ ગએ હૈં. અબ ઈસકે સાથ ઈસ ઈરશાદકી તા'મીલ પર ભી એક નઝર ડાલતે જાઈએ કે કિતને

આદમી હમમેંસે ઐસે હૈં કે કિસી નાજાઈઝ કામકો હોતે હૂએ દેખકર હાથસે રોક દેતે હૈં યા ફક્ત ઝબાનસે ઉસકી બુરાઈ ઔર નાજાઈઝ હોનેકા ઈઝ્હાર કર દેતે હૈં યા કમ અઝ કમ ઈસ ઈમાનકે ઝઈફ દરજાકે મુવાફિક દિલ હી સે ઉસકો બુરા સમઝતે હૈં યા ઉસ કામકો હોતા હુવા દેખનેસે દિલ તલ્મલાતા હે. તન્હાઈમેં બેઠ કર ઝરા તો ગોર કીજિએ કે હોના ચાહિએ થા ક્યા ઔર ક્યા હો રહા હે?

(૨) عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيْرٍ قَالَ مَثَلُ الْقَائِمِ فِيْ حُدُوْدِ اللّٰهِ وَالْوَاقِعِ فِيْهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اِسْتَهَمُوْا عَلٰى سَفِيْنَةٍ فَصَارَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا فَكَانَ الَّذِيْنَ فِيْ أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوْا عَلٰى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوْا لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِيْ نَصِيْبِنَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا فَإِنْ تَرَكُوْهُمْ وَمَا أَرَادُوْا هَلَكُوْا جَمِيْعًا وَإِنْ أَخَذُوْا عَلٰى أَيْدِيْهِمْ نَجَوْا وَنَجَوْا جَمِيْعًا۔

(رواه البخاری والترمذی)

(૨) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ઉસ શખ્સકી મિષાલ, જો અલ્લાહકી હુદૂદ પર કાઈમ હે ઔર ઉસ શખ્સકી જો અલ્લાહકી હુદૂદમેં પળનેવાલા હે, ઉસ કૌમકી સી હે જો એક જહાઝમેં બેઠે હોં ઔર કુર્અહસે (મષલન્) જહાઝકી મંઝિલેં મુકર્રર હોં ગઈ હોં કે બા'ઝ લોગ જહાઝકે ઊપરકે હિસ્સામેં હોં ઔર બા'ઝ લોગ નીચે (નતક)કે હિસ્સામેં હોં. જબ નીચે વાલોંકો પાનીકી ઝરૂરત હોતી હે તો વહ જહાઝકે ઊપરકે હિસ્સા પર આ કર પાની લેતે હૈં. અગર વહ યહ ખ્યાલ કરકે કે હમારે બાર બાર ઊપર પાનીકે લિએ જાનેસે ઊપરવાલોંકો તકલીફ હોતી હે, ઈસ લિએ હમ અપને હી હિસ્સામેં યા'ની જહાઝકે નીચેકે હિસ્સામેં એક સુરાખ સમંદરમેં ખોલ લેં, જિસસે પાની યહાં હી મિલતા રહે, ઊપર વાલોંકો સતાના ન પળે. ઐસી સૂરતમેં અગર ઊપરવાલે ઉન અહ્મકોંકી ઈસ તજવીઝકો ન રોકેંગે ઔર ખ્યાલ કર લેંગે કે વહ જાને ઔર ઉન્કા કામ, હમેં ઉનસે ક્યા વાસ્તા?

તો ઉસ સૂરતમેં વહ જહાઝ ગર્ક હો જાએગા ઔર દોનોં ફરીક હલાક હો જાએંગે ઔર અગર વહ ઉન્કો રોક દેંગે તો દોનોં ફરીક ડૂબનેસે બચ જાએંગે.

સહાબએ કિરામ (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક મરતબા દરયાફ્ત કિયા કે હમ લોગ ઐસી હાલતમેં તબાહો-બરબાદ હો સકતે હૈં, જબ કે હમમેં સુલહાઅ્ ઔર મુત્તકી લોગ મવજૂદ હોં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હાં, જબ ખબાષત ગાલિબ હો જાએ.

ઈસ વક્ત મુસલમાનોંકી તબાહી વ બરબાદીકે હર તરફ ગીત ગાએ જા રહે હૈં ઔર ઉસ પર શોર મચાયા જા રહા હે. નએ નએ તરીકે ઉન્કી ઈસ્લાહકે વાસ્તે તજવીઝ કિએ જા રહે હૈં, મગર કિસી રોશન-ખ્યાલ (તા'લીમે જદીદકે શયદાઈ)કી તો ક્યા, કિસી તારીક-ખ્યાલ (મૌલ્વી સાહિબ)-કી ભી નઝર ઈસ તરફ નહીં જાતી હે કે હકીકી તબીબ ઔર શફીકે મુરબ્બીને ક્યા મર્ઝ તશખીસ ફરમાયા ઔર ક્યા ઈલાજ હો સકતા હે ઔર ઉસ પર કિસ દર્જા અમલ કિયા જા રહા હે? ક્યા ઈસ ઝુલ્મકી કુછ ઈન્તિહા હે કે જો સબબે મર્ઝ હે, જિસસે મર્ઝ પયદા હુવા હે, વહી ઈલાજ તજવીઝ કિયા જા રહા હે કે (દીનકી તરક્કીકે લિએ દીનો-અસ્બાબે દીનસે બેતવજ્જુહી કી જા રહી હે. અપની ઝાતી રાયોં પર અમલ કિયા જા રહા હે) તો યહ મરીઝ કલકી જગા આજ હલાક ન હોગા તો ક્યા હોગા?:

'મીર', ક્યા સાદહ હૈં બીમાર હૂએ જિસકે સબબ,
ઉસી અત્તારકે લળકેસે દવા લેતે હૈં!

(૩) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બની ઈસ્રાઈલમેં સબસે પેહલા તનઝ્ઝુલ ઈસ તરહ શુરૂઅ્ હુવા કે એક શખ્સ કિસી દૂસરેસે મિલતા ઔર કિસી નાજાઈઝ બાતકો કરતે હૂએ દેખતા તો ઉસકો મના' કરતા કે દેખ, અલ્લાહસે ડર, ઐસા ન કર, લેકિન ઉસકે ન માનને પર ભી વહ અપને તઅલ્લુકાતકી

٣ عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَوَّلُ مَا دَخَلَ النَّقْصُ عَلٰى بَنِيْ إِسْرَائِيْلَ اَنَّهٗ كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُوْلُ يَا هٰذَا اتَّقِ اللّٰهَ وَدَعْ مَا تَصْنَعُ بِهٖ فَاِنَّهٗ لَا يَحِلُّ لَكَ ثُمَّ يَلْقَاهُ مِنَ الْغَدِ وَهُوَ عَلٰى حَالِهٖ فَلَا يَمْنَعُهٗ ذٰلِكَ اَنْ يَّكُوْنَ

أَكِيلَهُ وَشَرِيبَهُ وَقَعِيدَهُ فَلَمَّا فَعَلُوا ذَٰلِكَ ضَرَبَ اللّٰهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ ثُمَّ قَالَ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَىٰ قَوْلِهِ فَاسِقُونَ ثُمَّ قَالَ كَلَّا وَاللّٰهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَتَأْخُذُنَّ عَلَىٰ يَدِ الظَّالِمِ وَلَتَأْطِرُنَّ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا۔

(رواه ابوداود والترمذی كذا فی الترغیب)

વજહસે ખાને-પીનેમેં ઔર નશિસ્તો-બરખાસ્તમેં વૈસા હી બરતાઉ કરતા, જૈસા કે ઉસસે પેહલે થા. જબ આમ તૌર પર ઐસા હોને લગા તો અલ્લાહ તઆલાને બા'ઝોંકે કુલૂબકો બા'ઝોંકે સાથ ખલ્ત કર દિયા. (યા'ની નાફરમાનોંકે કુલૂબ જૈસે થે, ઉન્કી નહૂસતસે ફરમાં-બરદારોંકે કુલૂબ ભી વૈસે હી કર દીએ.) ફિર ઉન્કી તાઈદમેં કલામે પાકકી આયતેં— લુઈનલ્લઝી-ન કફરૂ-સે ફાસિકૂન તક પળ્હીં. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બળી તાકીદસે યહ હુક્મ ફરમાયા કે અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ્ મુન્કર કરતે રહો, ઝાલિમકો ઝુલ્મસે રોકતે રહો ઔર ઉસકો હક બાતકી તરફ ખીંચ કર લાતે રહો.

દૂસરી હદીષમેં વારિદ હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તકિયા લગાએ હૂએ બેઠે થે. જોશમેં ઉઠ કર બેઠ ગએ ઔર કસમ ખા કર ફરમાયા, કે તુમ નજાત નહીં પાઓગે, જબ તક કે ઉન્કો ઝુલ્મસે ન રોક દો.

એક ઔર હદીષમેં હે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કસમ ખા કર ફરમાયા કે તુમ અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ્ મુન્કર કરતે રહો ઔર ઝાલિમોંકો ઝુલ્મસે રોકતે રહો ઔર હક બાતકી તરફ ખીંચ કર લાતે રહો, વર્ના તુમ્હારે કુલૂબ ભી ઈસ તરહ ખલ્ત કર દીએ જાએંગે, જિસ તરહ ઉન પર યા'ની બની ઈસરાઈલ પર લા'નત હૂઈ. કુર્આને પાકકી આયાત તાઈદમેં ઈસ લિએ પળ્હીં કે ઈન આયાતે શરીફહમેં ઉન લોગોં પર લા'નત ફરમાઈ હે ઔર સબબે લા'નત મિનૂજુમ્લા ઔર અસ્બાબકે યહ ભી હે કે વહ મુન્કરાતસે એક-દૂસરેકો નહીં રોકતે થે.

આજકલ યહ ખૂબી સમઝી જાતી હે કે આદમી સુલ્હે કુલ રહે. જિસ જગા જાવે, વૈસી હી કેહને લગે. ઈસીકો કમાલ ઔર વુસ્અતે અખ્લાક સમઝા જાતા હે. હાલાંકે યહ અલલ્ ઈત્લાક ગલત હે, બલ્કે જહાં અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ

વગયરહ કત્અન્ મુફીદ ન હો, મુમ્કિન હે કે સિર્ફ સુકૂતકી કુછ ગુંજાઈશ નિકલ આવે, (ન કે હાંમેં હાં મિલાનેકી). લેકિન જહાં મુફીદ હો સકતા હે, મષલન્ અપની અવલાદ, અપને મા-તહત, અપને દસ્તે નિગર લોગોંમેં, વહાં કિસી તરહ ભી યહ સુકૂત કમાલે અખ્લાક નહીં, બલ્કે સુકૂત કરનેવાલા શર્અન્ વ ઉર્ફન્ ખૂદ મુજરિમ હે.

સુફયાન ષવ્રી (રહ.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ અપને પળોસિયોંકો મહબૂબ હો, અપને ભાઈઓંમેં મહ્મૂદ હો (અગ્લબ યહ હે કે) વહ મુદાહિન હોગા.

મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન આયા હે કે જબ કોઈ ગુનાહ મખ્ફી તૌરસે કિયા જાતા હે તો ઉસકી મઝર્રત કરનેવાલે હી કો હોતી હે, લેકિન જબ કોઈ ગુનાહ ખુલ્લમ ખુલ્લા કિયા જાતા હે ઔર લોગ ઉસકે રોકને પર કાદિર હૈં ઔર ફિર નહીં રોકતે તો ઉસકી મઝર્રત ઔર નુકસાન ભી આમ હોતા હે.

અબ હર શખ્સ અપની હી હાલત પર ગોર કર લે કે કિતને મઆસી ઉસકે ઈલ્મમેં ઐસે કિએ જાતે હૈં, જિન્કો વહ રોક સકતા હે ઔર ફિર બેતવજ્જુહી, લા પરવાહી, બેઈલ્તિફાતીસે કામ લેતા હે ઔર ઈસસે બળ્હ કર ઝુલ્મ યહ હે કે કોઈ અલ્લાહકા બંદા ઉસકો રોકનેકી કોશિશ કરતા હે તો ઉસકી મુખાલફત કી જાતી હે, ઉસકો કોતાહ-નઝર બતલાયા જાતા હે. ઉસકી ઈઆનત કરનેકી બ-જાએ ઉસકા મુકાબલા કિયા જાતા હે:

وَسَيَعْلَمُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ۔

(૪) عَنْ جَرِيْرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُوْنُ فِيْ قَوْمٍ يَّعْمَلُ فِيْهِمْ بِالْمَعَاصِيْ يَقْدِرُوْنَ عَلٰٓى اَنْ يُّغَيِّرُوْا عَلَيْهِ وَلَا يُغَيِّرُوْنَ اِلَّآ اَصَابَهُمُ اللّٰهُ بِعِقَابٍ قَبْلَ اَنْ يَّمُوْتُوْا۔

(رواه ابو داؤد، وابن ماجة وابن حبان الاصبهانی وغيرهم كذا فی الترغيب)

(૪) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અગર કિસી જમાઅત ઔર કૌમમેં કોઈ શખ્સ કિસી ગુનાહકા ઈર્તિકાબ કરતા હે ઔર વહ જમાઅતો-કૌમ બા-વુજૂદ કુદરતકે ઉસ શખ્સકો ઉસ ગુનાહસે નહીં રોકતી તો ઉન પર મરનેસે પેહલે દુન્યા હીમેં અલ્લાહ તઆલાકા અઝાબ મુસલ્લત હો જાતા હે.

મેરે મુખ્લિસ બુઝુર્ગો ઔર તરક્કીએ ઈસ્લામો-મુસ્લિમીનકે ખ્વાહિશમન્દ દોસ્તો! યહ હૈં મુસલમાનોંકી તબાહીકે અસ્બાબ ઔર રોઝ-અફ્ઝૂં બરબાદીકી વુજૂહ. હર શખ્સ અજ્નબિયોંકો નહીં, બરાબર વાલોંકો નહીં, અપને ઘરકે લોગોંકો, અપને છોટોંકો, અપની અવલાદકો, અપને મા-તહ્તોંકો એક લમ્હા

ઈસ નઝરસે દેખ લે કે કિતને ખુલે હૂએ મઆસીમેં વહ લોગ મુબ્તલા હૈં ઔર આપ હઝરાત અપની ઝાતી વજાહત ઔર અષરસે ઉન્કો રોકતે હૈં યા નહીં? રોકનેકો છોળીએ, રોકનેકા ઈરાદા ભી કર લેતે હૈં યા નહીં? યા આપકે દિલમેં કિસી વક્ત ઈસકા ખતરા ભી ગુઝર જાતા હે કે યહ લાડલા બેટા ક્યા કર રહા હે? અગર વહ હુકૂમતકા કોઈ જુર્મ કરતા હે, જુર્મ ભી નહીં, સિયાસી મજાલિસમેં શિર્કત હી કર લેતા હે તો આપકો ફિક્ર હોતી હે કે કહીં હમ ન મુલવ્વષ હો જાએં. ઉસકો તમ્બીહ કી જાતી હે ઔર અપની સફાઈ ઔર તબર્રીકી તદબીરેં ઈખ્તિયાર કી જાતી હૈં, મગર કહીં અહ્કમુલ હાકિમીનકે મુજ્રિમકે સાથ ભી વહી બરતાઉ કિયા જાતા હે, જો મા'મૂલી હાકિમે આરઝીકે મુજ્રિમકે સાથ કિયા જાતા હે?

આપ ખૂબ જાનતે હૈં કે પ્યારા બેટા શતરંજકા શવ્કીન હે, તાશસે દિલ બેહલાતા હે, નમાઝ કઈ કઈ વક્તકી ઉળા દેતા હે, મગર અફસોસ કે આપકે મુંહસે કભી હર્ફે ગલતકી તરહ ભી યહ નહીં નિકલતા કે ક્યા કર રહે હો? યહ મુસલમાનોંકે કામ નહીં હૈં. હાલાંકે ઉસકે સાથ ખાના-પીના છોળ દેનેકે ભી મા'મૂર થે. જૈસા કે પેહલે ગુઝર ચુકા હે:

બેબીં તફાવુતે રહ અઝ કુજા અસ્ત તા બ-કુજા !

ઐસે બહુતસે લોગ મિલેંગે, જો અપને લળકેસે ઈસ લિએ નાખૂશ હૈં કે વહ અહદી હે, ઘર પળા રહતા હે, મુલાઝમતકી સઈ નહીં કરતા હે યા દૂકાનકા કામ તુન્દહીસે નહીં કરતા હે, લેકિન ઐસે લોગ બહુત કમ મિલેંગે, જો લળકેસે ઈસ લિએ નારાઝ હોં કે વહ જમાઅતકી પરવાહ નહીં કરતા યા નમાઝ કઝા કર દેતા હે.

બુઝુર્ગો ઔર દોસ્તો ! અગર સિર્ફ આખિરત હી કા વબાલ હોતા તબ ભી યહ ઉમૂર ઈસ કાબિલ થે કે ઉનસે કોસોં દૂર ભાગા જાતા, લેકિન કિયામત તો યહ હે કે ઈસ દુન્યાકી તબાહી-જિસકો હમ અમલન્ આખિરતસે મુકદમ સમઝતે હૈં-ઈન્હીં ઉમૂરકી વજહસે હે. ગૌર તો કીજિએ ઈસ અંધેપનકી કોઈ હદ ભી હે:

مَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖۤ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى

હકીકી બાત યહ હે કે:

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰۤى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ

— કા પરતવ હે.

❺ رُوِیَ عَنْ اَنَسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَزَالُ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ تَنْفَعُ مَنْ قَالَهَا وَتَرُدُّ عَنْهُمُ الْعَذَابَ وَالنِّقْمَةَ مَا لَمْ يَسْتَخِفُّوْا بِحَقِّهَا قَالُوْا يَا رَسُوْلَ اللّٰہِ مَا الْاِسْتِخْفَافُ بِحَقِّهَا قَالَ يُظْهَرُ الْعَمَلُ بِمَعَاصِی اللّٰہِ فَلَا يُنْكَرُ وَلَا يُغَيَّرُ۔

(૫) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહ ભી નક્લ કિયા ગયા હે કે (કલિમએ તવહીદ) લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, (મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ) કેહનેવાલેકો હમેશા નફા' દેતા હે ઔર ઈસસે અઝાબો-બલાકો દફઅ્ કરતા હે. જબ તક કે ઉસકે હુકૂકસે બેપરવાહી ઔર ઈસ્તિખ્ફાફ ન કિયા જાએ. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે ઉસકે હુકૂકસે બેપરવાહી વ ઈસ્તિખ્ફાફ કિએ જાનેકા ક્યા મતલબ હે? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહકી નાફરમા-નિયાં ખુલી તૌર પર કી જાએં ઔર ઉન્કો બંદ કરનેકી કોશિશ ન કી જાએ.

અબ આપ હી ઝરા ઈન્સાફસે ફરમાઈએ કે ઈસ ઝમાનેમેં અલ્લાહ તઆલાકી નાફરમાનિયોંકી કોઈ ઈન્તિહા, કોઈ હદ હે? ઔર ઈસકે રોકને યા બંદ કરનેકી યા કમ અઝ કમ તક્લીલકી કોઈ સઈ, કોઈ કોશિશ હે? હરગિઝ નહીં! ઐસે ખતરનાક માહોલમેં મુસલમાનોંકા આલમમેં મવજૂદ હોના હી અલ્લાહ તઆલાકા હકીકી ઈન્આમ હે, વર્ના હમને અપની બરબાદીકે લિએ ક્યા કુછ અસ્બાબ પયદા નહીં કર લિએ હૈં.

હઝરત આઈશા (રદિ.)ને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે ક્યા કોઈ અલ્લાહકા અઝાબ અગર ઝમીનવાલોં પર નાઝિલ હો ઔર વહાં કુછ દીનદાર લોગ ભી હોં તો ઉન્કો ભી નુકસાન પહુંચતા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે દુન્યામેં તો સબકો અષર પહુંચતા હે, મગર આખિરતમેં વહ લોગ ગુનહ્ગારોંસે અલાહિદહ હો જાએંગે. ઈસ લિએ વહ હઝરાત જો અપની દીનદારી પર મુત્મઈન હો કર દુન્યાસે યક્સૂ હો બેઠે, ઈસસે બેફિક્ર ન રહેં કે ખુદા ન-ખ્વાસ્તહ અગર મુન્કરાતકે ઈસ શુયૂઅ્ પર કોઈ બલા નાઝિલ હો ગઈ તો ઉન્કો ભી ઈસકા ખિમ્યાઝહ ભુગતના પળેગા.

٦ عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَرَفْتُ فِي وَجْهِهِ اَنْ قَدْ حَضَرَهُ شَيْءٌ فَتَوَضَّأَ وَمَا كَلَّمَ اَحَدًا فَلَصِقْتُ بِالْحُجْرَةِ اَسْتَمِعُ مَا يَقُوْلُ فَقَعَدَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللهَ وَاَثْنٰى عَلَيْهِ وَقَالَ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ اللهَ تَعَالٰى يَقُوْلُ لَكُمْ مُرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ قَبْلَ اَنْ تَدْعُوْا فَلَا اُجِيْبَ لَكُمْ وَتَسْأَلُوْنِيْ فَلَا اُعْطِيَكُمْ وَتَسْتَنْصِرُوْنِيْ فَلَا اَنْصُرَكُمْ فَمَا زَادَ عَلَيْهِنَّ حَتّٰى نَزَلَ رواه ابن ماجة وابن حبان في صحيحه كذا في الترغيب)

(૬) હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મરતબા દોલત-કદહ પર તશરીફ લાએ તો મૈંને ચેહરએ અનવર પર એક ખાસ અષર દેખ કર મહસૂસ કિયા કે કોઈ અહમ બાત પેશ આઈ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કિસીસે કુછ બાતચીત નહીં ફરમાઈ ઔર વુઝૂ ફરમા કર મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ. મેં હુજરહકી દીવારસે લગ કર સુનને ખળી હો ગઈ કે ક્યા ઈરશાદ ફરમાતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હૂએ ઔર હમ્દો-ષનાકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયા, લોગો! અલ્લાહ તઆલાકા ઈરશાદ હે કે અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ્ મુન્કર કરતે રહો. મબાદા વહ વક્ત આ જાએ કે તુમ દુઆ માંગો ઔર કબૂલ ન હો, તુમ સવાલ કરો ઔર સવાલ પૂરા ન કિયા જાએ, તુમ અપને દુશ્મનોંકે ખિલાફ મુઝસે મદદ ચાહો ઔર મેં તુમ્હારી મદદ ન કરૂં. યહ કલિમાતે તય્યિબાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાએ ઔર મિમ્બરસે નીચે તશરીફ લે આએ.

ઈસ મઝમૂન પર વહ હઝરાત ખુસૂસિયતસે તવજ્જુહ ફરમાએં, જો દુશ્મનકે મુકાબલાકે લિએ ઉમૂરે દીનિય્યહમેં તસામુહ ઔર મુસાલહત પર ઝોર દેતે હૈં કે મુસલમાનોંકી ઈઆનત ઔર ઈમદાદ દીનકી પુખ્તગી હી મેં

મુઝમર હે.

હઝરત અબુદરદાઅ્ (રદિ.) - જો એક જલીલુલ કદ્ર સહાબી હૈં-ફરમાતે હૈં કે તુમ અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર કરતે રહો, વર્ના અલ્લાહ તઆલા તુમ પર ઐસે ઝાલિમ બાદશાહકો મુસલ્લત કર દેગા, જો તુમ્હારે બળોંકી તા'ઝીમ ન કરે, તુમ્હારે છોટોં પર રહમ ન કરે. ઉસ વક્ત તુમ્હારે બરગુઝીદહ લોગ દુઆએં કરેંગે તો કબૂલ ન હોંગી, તુમ મદદ ચાહોગે તો મદદ ન હોગી, મગ્ફિરત માંગોગે તો મગ્ફિરત ન મિલેગી. ખૂદ હક જલ્લ જલાલુહૂકા ઈરશાદ હે:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

તર્જમા: અય ઈમાનવાલો! અગરે તુમ અલ્લાહકી મદદ કરોગે તો વહ તુમ્હારી મદદ કરેગા ઔર (દુશ્મનોંકે મુકાબલામેં) તુમ્હારે કદમ જમા દેગા.

દૂસરી જગા ઈરશાદે બારી અઝ્ઝ ઈસ્મુહૂ હે:

إِن يَنصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ الآيَة

તર્જમા: અગર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી મદદ કરેં તો કોઈ શખ્સ તુમ પર ગાલિબ નહીં આ સકતા ઔર અગર વહ તુમ્હારી મદદ ન કરેં તો ફિર કોન શખ્સ હે, જો તુમ્હારી મદદ કર સકતા હે ઔર સિર્ફ અલ્લાહ તઆલા હી પર ઈમાનવાલોંકો એ'તિમાદ રખના ચાહિએ.

દુર્રે મન્સૂરમેં બ-રિવાયતે તિરમિઝી વગયરહ હઝરત હુઝયફહ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કસમ ખા કર યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ લોગ અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ્ મુન્કર કરતે રહો, વરના અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ અપના અઝાબ તુમ પર મુસલ્લત કર દેંગે. ફિર તુમ દુઆ ભી માંગોગે તો કબૂલ ન હોગી.

યહાં પહુંચ કર મેરે બુઝુર્ગ, અવ્વલ યહ સોચ લેં કે હમ લોગ અલ્લાહકી કિસ કદર નાફરમાનિયાં કરતે હૈં, ફિર મા'લૂમ હો જાએગા કે હમારી કોશિશેં બેકાર ક્યૂં જાતી હૈં, હમારી દુઆએં બેઅષર ક્યૂં રહતી હૈં, હમ અપની તરક્કીકે બીજ બો રહે હૈં યા તનઝ્ઝુલકે?

(૭) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَظَّمَتْ أُمَّتِي الدُّنْيَا نُزِعَتْ مِنْهَا هَيْبَةُ الْإِسْلَامِ وَإِذَا تَرَكَتْ

(૭) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જબ મેરી ઉમ્મત દુન્યાકો બળી ચીઝ સમઝને લગેગી તો ઈસ્લામકી હયબતો-વક્અત ઉસકે કુલૂબસે

الْاَمْرُ بِالْمَعْرُوْفِ وَالنَّهْىُ عَنِ الْمُنْكَرِ حُرِمَتْ بَرَكَةَ الْوَحْىِ وَاِذَا تَسَابَّتْ اُمَّتِىْ سَقَطَتْ مِنْ عَيْنِ اللّٰهِ (كذا فى الدر عن الحكيم الترمذى)

નિકલ જાએગી ઔર જબ અમ્ર બિલ્ મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર છોળ બેઠેગી તો વહીકી બરકાતસે મહરૂમ હો જાએગી ઔર જબ આપસમેં ગાલી-ગલોજ ઈખ્તિયાર કરેગી તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી નિગાહસે ગિર જાએગી.

અય બહી-ખ્વાહાને કૌમ! તરક્કીએ ઈસ્લામ ઔર તરક્કીએ મુસ્લિમીનકે લિએ હર શખ્સ કોશાં ઔર સાઈ હે, લેકિન જો અસ્બાબ ઈસકે લિએ ઈખ્તિયાર કિએ જા રહે હૈં, વહ તનઝ્ઝુલકી તરફ લે જાનેવાલે હૈં. અગર દર હકીકત તુમ અપને રસૂલ (રૂહી ફિદાહૂ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કો સચ્ચા રસૂલ સમઝતે હો, ઉન્કી તા'લીમકો સચ્ચી તા'લીમ સમઝતે હો તો ફિર ક્યા વજહ હે કે જિસ ચીઝકો વહ સબબે મર્ઝ બતા રહે હૈં, જિન ચીઝોંકો વહ બીમારીકી જળ ફરમા રહે હૈં, વહી ચીઝેં તુમ્હારે નઝદીક સબબે શિફાઓ-સિહ્હત કરાર દી જા રહી હૈં. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે, "કોઈ શખ્સ ઉસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હો સકતા, જબ તક કે ઉસકી ખ્વાહિશ ઉસ દીનકે તાબિઅ્ ન હો જાએ, જિસકો મેં લે કર આયા હૂં." લેકિન તુમ્હારી રાઈ હે કે મઝહબકી આળકો બીચસે હટા દિયા જાએ, તાકે હમ ભી દીગર અક્વામકી તરહ તરક્કી કર સકેં. અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈરશાદ હે:

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهٗ فِىْ حَرْثِهٖ وَمَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ نَّصِيْبٍ

તર્જમા: જો શખ્સ આખિરતકી ખેતીકા તાલિબ હો, હમ ઉસકી ખેતીમેં તરક્કી દેંગે ઔર જો દુન્યાકી ખેતીકા તાલિબ હો, હમ ઉસકો કુછ દુન્યા દે દેંગે ઔર આખિરતમેં ઉસકા કુછ હિસ્સા નહીં. (બયાનુલ્ કુર્આન)

હદીષમેં આયા હે કે જો મુસલમાન આખિરતકો અપના નસ્બુલ્ ઐન બના લેતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે દિલકો ગની ફરમા દેતે હૈં ઔર દુન્યા ઝલીલ હોકર ઉસકે પાસ આતી હે ઔર જો શખ્સ દુન્યાકો અપના નસ્બુલ ઐન કરાર દેતા હે, પરેશાનિયોંમેં મુબ્તલા હોતા હે ઔર દુન્યામેંસે જિતના હિસ્સા મુકર્રર હો ચુકા હે ઉસસે ઝિયાદા મિલતા હી નહીં.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ આયતે પાકકો તિલાવત ફરમા કર ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હે કે

અય ઈબ્ને આદમ! તૂ મેરી ઈબાદતકે લિએ ફારિગ હો જા, મૈં તેરે સીનાકો તફક્કુરાતસે ખાલી કર દૂંગા ઔર તેરે ફક્કો હટા દૂંગા, વર્ના તેરે દિલમેં (સૈંકળોં તરહકે) મશાગિલ ભર દૂંગા ઔર તેરા ફક્ર બંદ નહીં કરૂંગા. યહ અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે ઔર તુમ્હારી રાઈ હે કે મુસલમાન તરક્કીમેં ઈસ લિએ પીછે હટે હૂએ હૈં કે જો રાસ્તા તરક્કીકે લિએ ઈખ્તિયાર કિયા જાતા હે, યહ મુલ્લાને ઉસમેં રુકાવટેં પયદા કર દેતે હૈં. આપ હી ઝરા ઈન્સાફકી નઝરસે મુલાહઝા ફરમાઈએ કે અગર યહ મુલ્લાને ઐસે હી લાલચી હૈં તો આપ હઝરાતકી તરક્કિયાત ઉન્કે લિએ મસર્રતકા સબબ હોંગી. ક્યૂંકે જબ ઉન્કી રોઝી આપકે ઝઅમમેં આપકે ઝરીઆસે હે તો જિસ કદર વુસ્અત ઔર ફુતૂહાત આપ પર હોંગી, વહ ઉન્કે લિએ ભી સબબે વુસ્અત ઔર ફુતૂહાત હોંગી, મગર યહ ખૂદગર્ઝ ફિર ભી આપકી મુખાલફત કરતે હૈં તો કોઈ તો મજબૂરી ઉન્કો દર-પેશ હે, જિસકી વજહસે યહ અપને નફા'કો ભી ખો રહે હૈં ઔર આપ જૈસે મુહ્સિનો-મુરબ્બિયોંસે બિગાળ કર ગોયા અપની દુન્યા ખરાબ કર રહે હૈં! મેરે દોસ્તો! ઝરા ગોર તો કરો, અગર યહ મુલ્લાને કોઈ ઐસી બાત કહેં, જો કુર્આને પાકમેં ભી સાફ તૌરસે મવજૂદ હો તો ફિર ઉન્કી ઝિદ્દસે મુંહ ફેરના ન સિર્ફ અક્લ હી સે દૂર હે, બલ્કે શાને ઈસ્લામસે ભી દૂર હે. યહ મુલ્લાને ખ્વાહ કિતને હી ના-અહલ હોં, મગર જબ કે સરીહ ઈરશાદે બારી અઝ્ઝ ઈસ્મુહૂ ઔર ઈરશાદે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ તક પહુંચા રહે હોં તો આપ પર ઉન ઈરશાદાતકી તા'મીલ ફર્ઝ હે ઔર હુક્મે ઉદૂલીકી સૂરતમેં જવાબ-દહી લાઝિમી હે. કોઈ બેવકૂફસે બેવકૂફ ભી યહ નહીં કેહ સકતા કે સરકારી કાનૂનકી ઈસ લિએ પરવાહ નહીં કે એ'લાન કરનેવાલા ભંગી થા.

આપ હઝરાત યહ ન ફરમાએં કે યહ મૌલ્વી જો દીની કામોંકે લિએ મખ્સૂસ હોનેકા દા'વા કરતે હૈં, હમેશા દુન્યાસે સવાલ કરતે હૈં. ઈસ લિએ કે મેરા જહાં તક ખ્યાલ હે, હકીકી મૌલ્વી અપની ઝાતકે લિએ શાયદ હી કભી સવાલ કરેં, બલ્કે જિસ કદર ભી વહ અલ્લાહકી ઈબાદતમેં મુન્હમિક હૈં, ઈસી કદર ઈસ્તિગ્નાઅ્સે હદ્યા ભી કબૂલ ફરમાતે હૈં. અલબત્તા કિસી દીની કામકે લિએ સવાલ કરનેમેં ઈન્શાઅલ્લાહ વહ ઈસસે ઝિયાદહ મા'જૂર હૈં, જિતના અપને લિએ સવાલ ન કરનેમેં.

એક આમ ઈશ્કાલ યહ કિયા જાતા હે કે દીને મુહમ્મદી અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામમેં રુહ્બાનિયતકી તા'લીમ નહીં. ઈસમેં દીનો-દુન્યા દોનોંકો સાથ રખ્ખા ગયા હે. ઈરશાદે બારી અઝ્ઝ ઈસ્મુહૂ હે:

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ

ઔર ઈસ આયતે શરીફહ પર બહુત ઝોર દિયા જાતા હે. ગોયા તમામ કુર્આને પાકમેં અમલકે લિએ યહી એક આયત નાઝિલ હૂઈ હે, લેકિન અવ્વલ તો આયતે શરીફહકી તફસીર રાસિખી-ન ફીલ્ઈલ્મસે મા'લૂમ કરનેકી ઝરૂરત થી ઔરઈસી વજહસે ઉલમાકા ઈરશાદ હે કે સિર્ફ લફ્ઝી તર્જમા દેખ કર અપનેકો આલિમે કુર્આન સમઝ લેના જહાલત હે. સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઔર ઉલમાએ તાબિઈન (રહ.)સે જો આયતે શરીફહકી તફસીરેં મન્કૂલ હૈં, વહ હસ્બે ઝૈલ હૈં:

હઝરત કતાદહ (રદિ.)સે મરવી હેકે દુન્યાકી ભલાઈસે મુરાદ આફિયત ઔર બ-કદ્રે કિફાયત રોઝી હે. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે મન્કૂલ હે કે ઈસસે સાલિહ બીવી મુરાદ હે. હઝરત હસન બસરી (રહ.)સે મરવી હે કે ઈસસે મુરાદ ઈલ્મ ઔર ઈબાદત હે. સુદ્દી (રહ.)સે મન્કૂલ હે કે પાક માલ મુરાદ હે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)સે મરવી હે કે નેક અવલાદ ઔર ખિલ્કતકી તા'રીફ મુરાદ હે. જઅ્ફર (રદિ.)સે મન્કૂલ હે કે સિહ્હત ઔર રોઝીકા કાફી હોના ઔર અલ્લાહ પાકકે કલામકા સમઝના, દુશ્મનોં પર ફતહ ઔર સાલિહીનકી સોહ્બત મુરાદ હે. દૂસરે યહ કે અગર હર કિસમકી દુન્યાકી તરક્કી મુરાદ હો-જૈસાકે મેરા દિલ ભી ચાહતા હે-તબ ભી ઈસમેં અલ્લાહ તઆલાસે દુઆકા ઝિક્ર હે, ન કે ઉસકી તહ્સીલમેં ઈન્હિમાક ઔર મશ્ગૂલીકા ઔર અલ્લાહ તઆલાસે માંગના- ખ્વાહ ટૂટે હૂએ જૂતેકી ઈસ્લાહ હી ક્યૂં ન હો-યહ ખૂદ દીન હે. તીસરે યહ કે દુન્યાકે હાસિલ કરનેકો, ઉસકે કમાનેકો કોન મના' કરતા હે? યકીનન્ હાસિલ કીજિએ ઔર બહુત શૌકસે હાસિલ કીજિએ. હમ લોગોંકી હરગિઝ યહ ગર્ઝ નહીં હે કે ખુદા ન ખ્વાસ્તા આપ દુન્યા જૈસી મુગ્તનમ વ મક્સૂદ ચીઝકો છોળ દેં.

મકસદ યહ હે કે જિતની કોશિશ દુન્યાકે લિએ કરેં, ઉસસે ઝિયાદહ નહીં તો કમ અઝ કમ ઉસકે બરાબર તો દીનકે લિએ કરેં. ઈસ લિએ કે ખૂદ આપકે કૌલકે મુવાફિક દીન ઔર દુન્યા દોનોંકી તા'લીમ દી ગઈ હે વર્ના મેં પૂછતા હૂં કે જિંસ કુર્આને પાકમેં યહ આયત ઈરશાદ ફરમાઈ હે, ઉસી કલામે પાકકી વહ આયત ભી તો હે, જો ઊપર ગુઝર ચુકી:

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهٗ فِيْ حَرْثِهٖ (الآية)

ઔર ઈસી કલામે પાકમેં યહ ભી હે:

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهٗ فِيْهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُّرِيْدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهٗ جَهَنَّمَ يَصْلٰهَا مَذْمُوْمًا مَّدْحُوْرًا ۝ وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَّشْكُوْرًا (پ۱۵ ع ۲)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ (سورۂ اٰل عمران رکوع ۲)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

مِنْكُمْ مَّنْ يُّرِيْدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرِيْدُ الْاٰخِرَةَ (پ۴ اٰل عمران)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيْلٌ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى (پ۵)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ
(سورۂ انعام)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

وَذَرِ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَعِبًا وَّلَهْوًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا (سورۂ انعام)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

تُرِيْدُوْنَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرِيْدُ الْاٰخِرَةَ (پ۱۰)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

اَرَضِيْتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيْلٌ (پ۱۰)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا لَا يُبْخَسُوْنَ ۝ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوْا فِيْهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ (پ۱۲)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ (پ۱۳)

ઈસી કલામે પાકમેં હે:

فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ (پ۱۴)

ઈન્કે અલાવા બહુત સી આયાત હૈં, જિનમેં દુન્યા વ આખિરતકા તકાબુલ કિયા ગયા હે. ઈસ વક્ત ન ઈહ્સાઅ્ મક્સૂદ હે, ન ઝરૂરત. નમૂનાકે તૌર પર ચંદ આયાત ઈખ્તિસારન્ લિખ દી હૈં ઔર ઈખ્તિસાર હી કી વજહસે તર્જમાકે બ-જાએ પારહકા હવાલા લિખ દિયા હે. કિસી મુતર્જમ કુર્આન શરીફસે તર્જમા દેખ લીજિએ. મકસૂદ સબકા યહ હે કે આખિરતકે મુકાબલામેં જો લોગ દુન્યાકો તરજીહ દેતે હૈં, વહ નિહાયત ખુસ્રાનમેં હૈં. અગર દોનોંકો આપ નહીં સંભાલ સકતે તો ફિર સિર્ફ આખિરત હી કાબિલે તરજીહ હે. મુઝે ઈન્કાર નહીં કે દુન્યાકી ઝિંદગીમેં આદમી ઝરૂરિય્યાતે દુન્યવિય્યહકા સખ્ત મોહતાજ હે, મગર ઈસ વજહસે કે આદમીકો બયતુલ્ ખલાઅ્ જાના લા બુદ હે ઔર ઈસકે બગૈર ચારહ નહીં, ઈસ લિએ દિનભર વહીં બેઠા રહે, ઈસકો કોઈ ભી અક્લે સલીમ ગવારા ન કરેગી.

હિક્મતે ઈલાહી પર એક નિગાહે અમીક ડાલેં તો આપકો મા'લૂમ હો જાએગા કે શરીઅતે મુતહ્હરહમેં એક એક ચીઝકા ઈન્ઝિબાત હે. અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂને એક એક ચીઝકો વાઝિહ ફરમા દિયા. નમાઝોંકે અવકાતકી તક્સીમને સાફ તૌરસે ઈસ જાનિબ ઈશારા કર દિયા કે રોઝો-શબકે ચોબીસ ઘંટોંમેં નિસ્ફ બંદાકા હક હે. ચાહે વહ ઈસકો અપની રાહતમેં ખર્ચ કરે યા તલબે મઈશતમેં ઔર નિસ્ફ અલ્લાહ તઆલાકા હક હે ઔર આપકી તજવીઝકે મુવાફિક દીનો-દુન્યાકે સાથ સાથ રખનેકા મુક્તઝા ભી યહી હોના ચાહિએ કે રોઝો-શબમેંસે આધા વક્ત દીનકે લિએ ખર્ચ હોના ચાહિએ ઔર આધા દુન્યાકે લિએ, વર્ના અગર દુન્યાવી મશાગિલ-ખ્વાહ ફિક્રે મઆશકે હોં યા રાહતે બદનકે-નિસ્ફસે બઢ ગએ તો યકીનન્ આપને દુન્યાકો રાજિહ બના લિયા. પસ, આપકી તજવીઝકે મુવાફિક ભી મુક્તઝાએ અદ્લ યહી હે કે શબો-રોઝકે ચોબીસ ઘંટોંમેંસે બારહ ઘંટે દીનકે લિએ ખર્ચ કિએ જાવેં, તાકે દોનોંકા હક અદા હો જાએ ઔર ઉસ વક્ત યકીનન્ યહ કેહના બજા હોગા કે દુન્યાઓ-આખિરત દોનોંકી હસનાતકી તહ્સીલકા હુક્મ કિયા ગયા હે ઔર ઈસ્લામને રુહ્બાનિયત નહીં સિખાઈ. યહ મઝ્મૂન ઈસ જગા મક્સૂદ ન થા, બલ્કે ઈશ્કાલકે જવાબમેં તબ્અન્ આ ગયા. ઈસ લિએ મુખ્તસરો-મુજ્મલ તૌર પર ઈશારા કરકે છોડ દિયા. ઈસ ફસ્લમેં મકસૂદ અહાદીષે તબ્લીગકા ઝિક્ર કરના થા. ઉનમેંસે સાત અહાદીષ પર ઈક્તિફા કરતા હૂં કે માનને વાલેકે લિએ સાત તો સાત, એક ભી કાફી હે. ઔર ન માનને વાલેકે લિએ —

فَسَيَعْلَمُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَىَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ કાફીસે ઝાઈદ હે.

અખીરમેં એક ઝરૂરી ગુઝારિશ યહ ભી હે કે બા'ઝ અહાદીષસે મા'લૂમ હોતા હે કે ફિત્નહકે ઝમાનામેં જબકે બુખ્લકી ઈતાઅત હોને લગે ઔર ખ્વાહિશાતે નફ્સાનિય્યહકા ઈત્તિબાઅ્ કિયા જાએ, દુન્યાકો દીન પર તરજીહ દી જાએ, હર શખ્સ અપની રાઈકો પસંદ કરે, દૂસરેકી ન માને, ઉસ વક્તમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દૂસરોંકી ઈસ્લાહ છોળ કર યકસૂઈકા હુકૂમ ફરમાયા હે, મગર મશાઈખકે નઝદીક અભી વહ વક્ત નહી આયા, ઈસ લિએ જો કુછ કરના હે,કર લો. ખુદા ન કરે કે વહ વક્ત દેખતી આંખોં આન પહુંચે કે ઉસ વક્ત કિસી કિસમકી ઈસ્લાહ મુમકિન ન હોગી. નીઝ ઉન ઉયૂબસે-જિન્કા ઝિક્ર ઈસ હદીષ શરીફસે ષાબિત હે-ઈહ્તિમામસે બચના ઝરૂરી હે કે યહ ફિત્નોંકે દરવાઝે હેં, ઉન્કે બા'દ સરાસર ફિત્ને હી ફિત્ને હેં. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક હદીષમેં ઉન્કો હલાક કર દેનેવાલી ચીઝોંમેં શુમાર કિયા હે.

اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا مِنَ الْفِتَنِ مَاظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ

ફસ્લે સૌમ

ઈસ ફસ્લમેં એક ખાસ મઝમૂન પર તમ્બીહ મકસૂદ હે, વહ યહ કે જિસ તરહ ઈસ ઝમાનામેં નફ્સે તબ્લીગમેં કોતાહી હો રહી હે ઔર આમ તૌર પર લોગ ઈસસે બહુત ઝિયાદા ગાફિલ હો રહે હૈં, ઈસી તરહ બા'ઝ લોગોંમેં એક ખાસ મર્ઝ યહ હે કે જબ વહ કિસી દીની મન્સબ-તકરીર, તહરીર, તા'લીમ, તબ્લીગ, વઅઝ વગયરહ પર મા'મૂર હો જાતે હૈં તો દૂસરોંકી ફિક્રમેં ઐસે મુબ્તલા હો જાતે હૈં કે અપનેસે ગફલત હો જાતી હે. હાલાંકે જિસ કદર દૂસરોંકી ઈસ્લાહકી ઝરૂરત હે, ઈસસે બહુત ઝિયાદહ અપને નફ્સકી ઈસ્લાહકી ઈહ્તિયાજ હે. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુતઅદ્દદ મવાકિઅ્મેં બહુત ઝિયાદા ઈહ્તિમામસે મના' ફરમાયા હે કે લોગોંકો નસીહત કરતા ફિરે ઔર ખૂદ મુબ્તલાએ મઆસી રહે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને શબે મે'રાજમેં એક જમાઅતકો દેખા, જિન્કે હોંટ આગકી કેંચીયોંસે કત્રે જાતે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે યહ કોન લોગ હૈં? તો હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને અર્ઝ કિયા કે યહ લોગ આપકી ઉમ્મતકે વાઈઝો-મુકર્રિર હૈં કે દૂસરોંકો નસીહત કરતે થે, ખૂદ ઉસ પર અમલ નહીં કરતે થે. (મિશ્કાત શરીફ)

એક હદીષમેં વારિદ હે કે અહ્લે જન્નતકે ચંદ લોગ બા'ઝ અહ્લે જહન્નમસે જા કર પૂછેંગે કે તુમ યહાં કૈસે પહુંચ ગએ? ! હમ તો જન્નતમેં તુમ્હારી હી બતાઈ હૂઈ બાતોં પર અમલ કરનેકી બ-દોલત પહુંચે હૈં. વહ કહેંગે કે હમ તુમકો તો બતલાતે થે, મગર ખૂદ અમલ નહીં કરતે થે. એક દૂસરી હદીષમેં વારિદ હે કે બદ્કાર કુર્રાઅ્ (ઉલમા)કી તરફ અઝાબે જહન્નમ ઝિયાદહ સુર્અતસે ચલેગા. વહ ઈસ પર તઅજ્જુબ કરેંગે કે બુત-પરસ્તોંસે ભી પેહલે ઉન્કો અઝાબ દિયા જાતા હે તો જવાબ મિલેગા કે જાનનેકે બા-વુજૂદ કિસી જુર્મકા કરના અન્જાન હો કર કરનેકી બરાબર નહીં હો સકતા.

મશાઈખને લિખ્ખા હે કે ઉસ શખ્સકા વઅઝ નાફિઅ્ નહીં હોતા, જો ખૂદ આમિલ નહીં હોતા. યહી વજહ હે કે ઈસ ઝમાનામેં હર રોઝ જલ્સે, વઅઝ, તકરીરેં હોતી રહતી હૈં, મગર સારી બેઅષર ! મુખ્તલિફ અન્વાઅ્કી તહ્રીરાતો-રસાઈલ શાઈઅ્ હોતે રહતે હૈં, મગર સબ બેસૂદ ! ખૂદ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈરશાદ હે:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ ـ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

તર્જમા: ક્યા તુમ હુક્મ કરતે હો લોગોંકો નેક કામકા ઔર ભૂલતે હો અપને આપકો, હાલાંકે પળ્હતે હો કિતાબ, ક્યા તુમ સમઝતે નહીં? (તર્જમએ આશિકી)

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે:

مَا تَزَالُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حَتّٰى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ عَنْ عُمُرِهٖ فِيْمَ أَفْنَاهُ وَعَنْ شَبَابِهٖ فِيْمَ أَبْلَاهُ وَعَنْ مَالِهٖ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَ وَفِيْمَ أَنْفَقَ وَعَنْ عِلْمِهٖ مَاذَا عَمِلَ فِيْهِ (ترغيب عن البيهقي وغيره)

તર્જમા: કિયામતમેં આદમીકે કદમ ઉસ વક્ત તક અપની જગાસે નહીં હટ સકતે, જબ તક ચાર સવાલ ન કર લિએ જાવે: ૧, ઉમર કિસ મશ્ગલામેં ખત્મ કી? ૨, જવાની કિસ કામમેં ખર્ચ કી? ૩, માલ કિસ તરહ કમાયા થા ઔર કિસ કિસ મસ્રફમેં ખર્ચ કિયા થા? ૪, અપને ઈલ્મ પર ક્યા અમલ કિયા થા?

હઝરત અબુદ્દર્દાઅ્ (રદિ.)-જો એક બળે સહાબી હૈં-ફરમાતે હૈં કે મુઝે સબસે ઝિયાદા ઈસ અમ્રકા ખૌફ હે કે કિયામતકે દિન તમામ મજ્મઓંકે સામને મુઝે પુકાર કર યહ સવાલ ન કિયા જાવે કે જિતના ઈલ્મ હાસિલ કિયા થા, ઉસ પર ક્યા અમલ કિયા? ખૂદ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસી સહાબી (રદિ.)ને દર્યાફ્ત કિયા કે બદ્તરીને ખલાઈક કોન શખ્સ હે? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે બુરાઈકે સવાલાત નહીં કિયા કરતે. ભલાઈકી બાતેં પૂછો. બદતરીને ખલાઈક બદતરીન ઉલમા હૈં.

એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે ઈલ્મ દો તરહકા હોતા હે: એક વહ જો સિર્ફ ઝબાન પર હો. વહ અલ્લાહ તઆલાકા ઈલ્ઝામ હે ઔર ગોયા ઈસ આલિમ પર હુજ્જતે તામ હે. દૂસરે વહ ઈલ્મ હે જો દિલ પર અષર કરે. વહ ઈલ્મે નાફિઅ્ હે. હાસિલ યહ હે કે ઈલ્મે ઝાહિરીકે સાથ ઈલ્મે બાતિન ભી હાસિલ કરે, તાકે ઈલ્મકે સાથ કલ્બ ભી મુત્તસિફ હો જાએ, વર્ના અગર દિલમેં ઈસકા અષર ન હો તો વહ અલ્લાહ તઆલાકી હુજ્જત હોગા ઔર કિયામતકે દિન ઉસ પર મુવાખઝહ હોગા કે ઈસ ઈલ્મ પર ક્યા અમલ કિયા? ઔર ભી બહુતસી રિવાયાતમેં ઈસ પર સખ્તસે સખ્ત વઈદેં વારિદ હૂઈ હૈં. ઈસ લિએ મેરી દરખ્વાસ્ત હે કે મુબલ્લિગીન હઝરાત અપની ઈસ્લાહે

ઝાહિરો-બાતિનકી પેહલે ફિક્ર કરેં. મબાદા, ઈન વઈદોંમેં દાખિલ હો જાએં. અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂ અપની રહ્મતે વાસિઅહકે તુફૈલ ઈસ સિયહકારકો ભી ઈસ્લાહે ઝાહિરો-બાતિનકી તવફીક અતા ફરમાવે કે અપનેસે ઝિયાદહ બદ્ અફ્આલ કિસીકો ભી નહીં પાતા. ઈલ્લા અંય્યતગમ્મદ-નિયલ્લાહુ બિરહ્મતિહી વાસિઅહ.

ફસ્લે ચહારુમ

(ઈસ ફસ્લ)મેં એક ખાસો-નિહાયત અહમ અમ્રકી તરફ હઝરાતે મુબલ્લિગીનકી તવજ્જુહ મબ્ઝૂલ કરાના મકસૂદ હે, જો નિહાયત હી અહમ હે. વહ યહ હે કે તબ્લીગમેં બસા અવ્કાત થોળીસી બેઈહ્તિયાતીસે નફા'કે સાથ નુકસાન ભી શામિલ હો જાતા હે. ઈસ લિએ બહુત ઝરૂરી હે કે ઈહ્તિયાતકે હર પેહલૂકા લિહાઝ રખ્ખા જાએ. બહુતસે લોગ તબ્લીગકે જોશમેં ઈસકી પરવાહ નહીં કરતે કે એક મુસલમાનકી પર્દહ-દરી હો રહી હે, હાલાંકે ઈર્ઝે મુસ્લિમ એક અઝીમુશ્શાનો-વકીઅ્ શય્ હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે:

عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضـ مَرْفُوْعًا مَّنْ سَتَرَ عَلٰی مُسْلِمٍ سَتَرَهُ اللّٰهُ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ فِیْ عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِیْ عَوْنِ اَخِیْهِ۔ (رواه مسلم وابو داؤد وغیرهما ترغیب)

તર્જમા: જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી પર્દહ-પોશી કરતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ દુન્યા ઔર આખિરતમેં ઉસકી પર્દહ-પોશી ફરમાતે હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલા બંદાકી મદદ ફરમાતે હૈં, જબ તક વહ અપને ભાઈકી મદદ કરતા હે.

દૂસરી જગા ઈરશાદ હે:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضـ مَرْفُوْعًا مَّنْ سَتَرَ عَوْرَةَ اَخِیْهِ سَتَرَ اللّٰهُ عَوْرَتَهٗ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ وَمَنْ كَشَفَ عَوْرَةَ اَخِیْهِ الْمُسْلِمِ كَشَفَ اللّٰهُ عَوْرَتَهٗ حَتّٰی یُفْضِحَهٗ بِهَا فِیْ بَیْتِهٖ

તર્જમા: નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી પર્દહ-પોશી કરતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઉસકી પર્દહ-પોશી ફરમાએગા. જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી પર્દહ-દરી કરતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી પર્દહ-દરી ફરમાતા હે, હત્તાકે ઘર બેઠે ઉસકો રુસ્વા કર દેતા હે.

અલ્ગર્ઝ બહુત સી રિવાયાતમેં ઈસ કિસમકા મઝમૂન વારિદ હુવા હે. ઈસ લિએ મુબલ્લિગીન હઝરાતકો મુસલમાનકી પર્દહ-પોશીકા ઈહતિમામ ભી નિહાયત ઝરૂરી હે ઔર ઈસસે ઝિયાદહ બળ્હ કર ઉસકી આબરૂકી હિફાઝત હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ

ઐસે વક્તમેં મુસલમાનકી મદદ ન કરે કે ઉસકી આબરૂ-રેઝી હો રહી હો તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી મદદસે ઐસે વક્તમેં એ'રાઝ ફરમાતે હૈં, જબકે વહ મદદકા મોહતાજ હો. એક દૂસરી હદીષમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદે મુબારક હે કે બદ્તરીન સૂદ મુસલમાનકી આબરૂ-રેઝી હે.

ઈસી તરહ બહુત સી રિવાયાતમેં મુસલમાનકી આબરૂ-રેઝી પર સખ્તસે સખ્ત વઈદેં વારિદ હૂઈ હૈં. ઈસ લિએ બહુત ઝરૂરી હે કે મુબલ્લિગીન હઝરાત ઈસકા પુરઝોર ઈહ્તિમામ રખ્ખેં કે નહ્ય અનિલ મુન્કરમેં અપની તરફસે પર્દહ-દરી ન હો. જો મુન્કર મખ્ફી તૌરસે મા'લૂમ હો, ઉસ પર મખ્ફી ઈન્કાર હો ઔર જો અલાનિય્યહ કિયા જાએ, ઉસ પર અલાનિય્યહ ઈન્કાર હોના ચાહિએ. નીઝ, ઈન્કારમેં ભી ઈસકી હત્તલ્ વુસ્અ ફિક્ર રહની ચાહિએ. મબાદા, 'નેકી બરબાદ ગુનાહ લાઝિમ'કા મિસ્દાક હો જાએં, હાસિલ યહ હે કે મુન્કર પર ઈન્કાર જરૂર કિયા જાએ કે સાબિકહ વઈદેં ભી બહુત સખ્ત હૈં, મગર ઈસમેં ઉસકી આબરૂકા ભી હત્તલ્ વુસ્અ સખ્ત ઈહ્તિમામ કિયા જાએ, જિસકી સૂરત યહ હે કે જિસ મઅ્સિયતકા વુકૂઅ્ અલાનિય્યહ તૌર પર હો રહા હો, ઉસ પર બેતકલ્લુફ અલાનિય્યહ ઈન્કાર કિયા જાએ, લેકિન જિસ મુન્કરકા કરને વાલેકી તરફસે ઈફ્શાઅ્ ન હો, ઉસ પર ઈન્કાર કરનેમેં અપની તરફસે કોઈ ઐસી સૂરત ઈખ્તિયાર ન ફરમાઈ જાએ, જિસસે ઉસકા ઈફ્શાઅ્ હો. નીઝ, યહ ભી આદાબે તબ્લીગમેંસે હે કે નર્મી ઈખ્તિયાર કી જાએ. મામૂનુર્રશીદ ખલીફાકો કિસીને સખ્ત કલામીસે નસીહત કી. ઉન્હોંને ફરમાયા કે નર્મીસે કહો. ઈસ લિએ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તુમસે બેહતર યા'ની હઝરત મૂસા, હઝરત હારૂન અલયૂહિમસ્સલાતુ વસ્સલામકો મેરેસે ઝિયાદહ બુરે યા'ની ફિર્ઔનકી તરફ ભેજા થા તો ફરમાયા થાઃ ફૂલા લહૂ કવ્લલ્લય્યિના, યા'ની તુમ ઉસસે નર્મ ગુફ્તગૂ કરના કે શાયદ વહ નસીહત કબૂલ કર લે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતે અક્દસમેં એક જવાન હાઝિર હુવા ઔર દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે ઝિનાકી ઈજાઝત દે દીજિએ. સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન ઈસકી તાબ ન લા સકે ઔર નારાઝ હોના શુરૂઅ્ ફરમા દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસ સાઈલસે ફરમાયા, કરીબ હો જાઓ ઔર ફિર ફરમાયા કે ક્યા તૂ ચાહતા હે કે કોઈ તેરી માંકે સાથ ઝિના કરે? કહા, મેં આપ પર કુર્બાન હૂં, યહ મેં હરગિઝ નહીં ચાહતા. ફરમાયા, ઈસી તરહ ઔર લોગ ભી નહીં ચાહતે કે ઉન્કી માઓંકે સાથ ઝિના કિયા જાએ. ફિર ફરમાયા, ક્યા તૂ પસંદ કરતા હે કે

કોઈ તેરી બેટીસે ઝિના કરે? અર્ઝ કિયા કે મેં આપ પર કુર્બાન હૂં, નહીં ચાહતા. ફરમાયા, ઈસી તરહ ઔર લોગ ભી નહીં ચાહતે કે ઉન્કી બેટિયોંકે સાથ ઝિના કિયા જાએ. ગર્ઝ, ઈસી તરહ બહન, ખાલહ, ફૂફીકો પૂછ કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દસ્તે મુબારક ઉસ શખ્સકે સીના પર રખ કર દુઆ ફરમાઈ કે યા અલ્લાહ! ઈસકે દિલકો પાક કર ઔર ગુનાહકો મુઆફ ફરમા ઔર શર્મગાહકો મઅ્સિયતસે મહ્ફૂઝ ફરમા. રાવી કેહતે હૈં કે ઉસકે બા'દસે ઝિનાકી બરાબર કોઈ ચીઝ ઉસ શખ્સકે નઝદીક મબ્ગૂઝ ન થી. બિલ્ જુમ્લા દુઆસે, દવાસે, નસીહતસે, નરમીસે યહ તસવ્વુર કરકે સમઝાએ કે મેં ઈસ જગા હોતા તો મેં અપને લિએ ક્યા સૂરત પસંદ કરતા કે લોગ મુઝકો ઈસ સૂરતસે નસીહત કરેં.

ફસ્લે પન્જુમ

(ઈસ ફસ્લ)મેં ભી મુબલ્લિગીનકી ખિદમતમેં એક ઝરૂરી દરખ્વાસ્ત હે. વહ યહ કે અપની હર તક્રીરો-તહ્રીરકો ખુલૂસો-ઈખ્લાસકે સાથ મુત્તસિફ ફરમાએં. ક્યૂંકે ઈખ્લાસકે સાથ થોળા સા અમલ ભી દીની ઔર દુન્યવી ષમ્રાતકે એ'તિબારસે બહુત બળ્હા હુવા હે ઔર બગૈર ઈખ્લાસકે ન દુન્યામેં ઉસકા કોઈ અષર, ન આખિરતમેં કોઈ અજ્ર.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદે મુબારક હે:

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَنْظُرُ إِلٰى صُوَرِكُمْ وَ اَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَّنْظُرُ إِلٰى قُلُوْبِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ

(مشکوٰۃ عن مسلم)

તર્જમા: હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી સૂરતોં ઔર તુમ્હારે માલોંકો નહીં દેખતે, બલ્કે તુમ્હારે દિલોંકો ઔર આ'માલકો દેખતે હૈં.

એક ઔર હદીષમેં વારિદ હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસીને પૂછા કે ઈમાન ક્યા ચીઝ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઈખ્લાસ.તરગીબને મુખ્તલિફ રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન ઝિક્ર કિયા હે. નીઝ, એક હદીષમેં વારિદ હે કે હઝરત મુઆઝ (રદિ.)કો જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યમનમેં હાકિમ બના કર ભેજા તો ઉન્હોંને દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમા દીજિએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે દીનમેં ઈખ્લાસકા ઈહતિમામ રખના કે ઈખ્લાસકે સાથ થોળા સા અમલ ભી કાફી હે. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે હક તઆલા શાનુહૂ આ'માલમેંસે સિર્ફ ઉસી અમલકો કબૂલ ફરમાતે હૈં, જો ખાલિસ ઉન્હીંકે લિએ કિયા ગયા હો.

એક ઔર હદીષમેં ઈરશાદ હે

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى اَنَا اَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا اَشْرَكَ فِيْهِ مَعِيْ غَيْرِيْ تَرَكْتُهٗ وَشِرْكَهٗ وَفِيْ رِوَايَةٍ فَاَنَا مِنْهُ بَرِيْءٌ هُوَ لِلَّذِيْ عَمِلَهٗ

(مشکوٰۃ عن مسلم)

તર્જમા: હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસકા ઈરશાદ હે કે મેં સબ શુરકાઅ્મેં શિર્કતસે બહુત ઝિયાદહ બેનિયાઝ હૂં. યા'ની દુન્યાકે શુરકાઅ્ શિર્કતકે મુહ્તાજ ઔર

શિર્કત પર રાઝી હોતે હૈં ઔર મૈં ખલ્લાક અલલ્ ઈત્લાક હૂં, બેપરવાહ હૂં, ઈબાદતમેં ગૈરકી શિર્કતસે બેઝાર હૂં. જો શખ્સ કોઈ ઐસા અમલ કરે, જિસમેં મેરે સાથ કિસી દૂસરેકો ભી શરીક કર લે, મૈં ઉસકો ઉસકે શિર્કકે હવાલા કર દેતા હૂં. દૂસરી રિવાયતમેં હે કે મૈં ઉસસે બરી હો જાતા હૂં. એક દૂસરી હદીષમેં વારિદ હે કે કિયામતકે દિન મય્દાને હશ્રમેં એક મુનાદી બ-આવાઝે બલંદ કહેગા કે જિસ શખ્સને કિસી અમલમેં દૂસરેકો શરીક કિયા હો, વહ ઉસકા ષવાબ ઔર બદલા ઉસીસે માંગે.

અલ્લાહ તઆલા સબ શુરકાઅ્મેં શિર્કતસે બહુત ઝિયાદહ બેનિયાઝ હે. એક ઔર હદીષમેં વારિદ હે:

مَنْ صَلّٰى يُرَائِيْ فَقَدْ اَشْرَكَ وَمَنْ صَامَ يُرَائِيْ فَقَدْ اَشْرَكَ وَمَنْ تَصَدَّقَ يُرَائِيْ
فَقَدْ اَشْرَكَ (مشكوٰة عن احمد)

તર્જમા: જો શખ્સ રિયાકારીસે નમાઝ પળ્હતા હે, વહ મુશ્રિક હો જાતા હે ઔર જો શખ્સ રિયાકારીસે રોઝા રખતા હે, વહ મુશ્રિક હો જાતા હે. જો શખ્સ રિયાકારીસે સદ્કા દેતા હે, વહ મુશ્રિક હો જાતા હે.

મુશ્રિક હો જાનેકા મતલબ યહ હે કે વહ દૂસરે લોગોંકો જિન્કે દિખલાનેકે લિએ યહ આ'માલ કિએ હૈં, અલ્લાહ તઆલાકા શરીક બના લેતા હે. ઈસ હાલતમેં યહ આ'માલ અલ્લાહ તઆલાકે લિએ નહીં રહતે હૈં, બલ્કે ઉન લોગોંકે લિએ બન જાતે હૈં, જિન્કો દિખલાનેકે લિએ કિએ જાતે હૈં.

એક ઔર હદીષમેં ઈરશાદે નબવી હે: اِنَّ اَوَّلَ النَّاسِ يُقْضٰى عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
رَجُلٌ اِسْتُشْهِدَ فَاُتِيَ بِهٖ فَعَرَّفَهٗ نِعْمَتَهٗ فَعَرَفَهَا فَقَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيْهَا قَالَ قَاتَلْتُ
فِيْكَ حَتّٰى اسْتُشْهِدْتُّ قَالَ كَذَبْتَ وَلٰكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِاَنْ يُّقَالَ جَرِئٌ فَقَدْ قِيْلَ
ثُمَّ اُمِرَ بِهٖ فَسُحِبَ عَلٰى وَجْهِهٖ حَتّٰى اُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَ
عَلَّمَهٗ وَقَرَأَ الْقُرْاٰنَ فَاُتِيَ بِهٖ فَعَرَّفَهٗ نِعَمَهٗ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيْهَا قَالَ
تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهٗ وَقَرَأْتُ فِيْكَ الْقُرْاٰنَ قَالَ كَذَبْتَ وَلٰكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ
الْعِلْمَ لِيُقَالَ اِنَّكَ عَالِمٌ وَقَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقَدْ قِيْلَ ثُمَّ اُمِرَ
بِهٖ فَسُحِبَ عَلٰى وَجْهِهٖ حَتّٰى اُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَعْطَاهُ
مِنْ اَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهٖ فَاُتِيَ بِهٖ فَعَرَّفَهٗ نِعَمَهٗ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيْهَا قَالَ
مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيْلٍ تُحِبُّ اَنْ يُّنْفَقَ فِيْهَا اِلَّا اَنْفَقْتُ فِيْهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَ
لٰكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ فَقَدْ قِيْلَ ثُمَّ اُمِرَ بِهٖ فَسُحِبَ بِهٖ عَلٰى وَجْهِهٖ ثُمَّ
اُلْقِيَ فِي النَّارِ (مشكوٰة عن مسلم)

તર્જમા: કિયામતકે દિન જિન લોગોંકા અવ્વલે વહ્લહમેં ફેસ્લા સુનાયા

જાએગા, ઉનમેંસે એક વહ શહીદ ભી હોગા, જિસકો બુલા કર અવ્વલન્ અલ્લાહ તઆલા અપની ઉસ નેઅ્મતકા ઈઝ્હાર ફરમાએંગે, જો ઉસ પર કી ગઈ થી. વહ ઉસકો પેહચાનેગા ઔર ઈક્રાર કરેગા. ઉસકે બા'દ સવાલ કિયા જાવેગા, ઈસ નેઅ્મતસે ક્યા કામ લિયા? વહ કહેગા કે તેરી રઝાકે લિએ જિહાદ કિયા, હત્તાકે શહીદ હો ગયા. ઈરશાદ હોગા કે ઝૂટ હે. યહ ઈસ લિએ કિયા થા કે લોગ બહાદુર કહેંગે. સો કહા જા ચુકા ઔર જિસ ગર્ઝકે લિએ જિહાદ કિયા ગયા થા, વહ હાસિલ હો ચુકી. ઉસકે બા'દ ઉસકો હુક્મ સુના દિયા જાવેગા ઔર વહ મુંહકે બલ ઘસીટ કર જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. દૂસરે, વહ આલિમ ભી હોગા, જિસને ઈલ્મ પળ્હા ઔર પળ્હાયા ઔર કુર્આને પાકકો હાસિલ કિયા. ઉસકો બુલા કર ઉસ પર જો ઈન્આમાત દુન્યામેં કિએ ગએ થે, ઉન્કા ઈઝહાર કિયા જાવેગા ઔર વહ ઈક્રાર કરેગા. ઈસકે બા'દ ઉસસે ભી પૂછા જાએગા કે ઉન નેઅ્મતોંમેં ક્યા ક્યા કામ કિએ. વહ અર્ઝ કરેગા કે તેરી રઝાકે લિએ ઈલ્મ પળ્હા ઔર લોગોંકો પળ્હાયા. કુર્આને પાક તેરી રઝાકે લિએ હાસિલ કિયા. જવાબ મિલેગા, ઝૂટ બોલતા હે. તૂને ઈલ્મ ઈસ લિએ પળ્હા થા કે લોગ આલિમ કહેં ઔર કુર્આન ઈસ લિએ હાસિલ કિયા થા કે લોગ કારી કહેં. સો કહા જા ચુકા (ઔર જો ગર્ઝ પળ્હને-પળ્હાનેકી થી વહ પૂરી હો ચુકી). ઈસકે બા'દ ઉસકો ભી હુક્મ સુનાયા જાએગા ઔર વહ ભી મુંહકે બલ ખીંચ કર જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાવેગા. તીસરે, વહ માલદાર ભી હોગા, જિસકો અલ્લાહ તઆલાને વુસ્અતે રિઝ્ક અતા ફરમાઈ ઔર હર કિસ્મકા માલ મર્હમત ફરમાયા, બુલાયા જાવેગા ઔર ઉસસે ભી નેઅ્મતોંકે ઈઝ્હાર ઔર ઉન્કે ઈક્રારકે બા'દ પૂછા જાએગા કે ઈન ઈન્આમાતમેં ક્યા કારગુઝારી કી હે? વહ અર્ઝ કરેગા કે કોઈ મસ્રફે ખૈર ઐસા નહીં, જિસમેં ખર્ચ કરના તેરી રઝાકા સબબ હો ઔર મેંને ઉસમેં ખર્ચ ન કિયા હો. ઈરશાદ હોગા કે ઝૂટ હે. યહ સબ ઈસ લિએ કિયા ગયા કે લોગ ફય્યાઝ કહેં, સો કહા જા ચુકા. ઉસકો ભી હુક્મકે મુવાફિક ખીંચ કર જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા.

લિહાઝા બહુત હી અહમ ઔર ઝરૂરી હે કે મુબલ્લિગીન હઝરાત અપની સારી કારગુઝારીમેં અલ્લાહકી રઝા ઔર ઉસકે દીનકી ઈશાઅત, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકા ઈત્તિબાઅ્ મકસૂદ રખ્ખેં. શોહ્રત, ઈઝ્ઝત, તા'રીફકો ઝરા ભી દિલમેં જગા ન દેં, અગર ખ્યાલ ભી આ જાએ તો લા હવ્લ વ ઈસ્તિગફારસે ઉસકી ઈસ્લાહ ફરમા લેં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફ ઔર અપને મહબૂબકે સદકે ઔર મહબૂબકે પાક કલામકી બરકતસે મુઝ સિયાહકારકો ભી ઈખ્લાસકી તવફીક અતા ફરમાએ ઔર નાઝિરીનકો ભી, આમીન!

ફસ્લે શશુમ

(ઈસ ફસ્લ)મેં આમ્મએ મુસ્લિમીનકો એક ખાસ અમ્રકી તરફ મુતવજ્જેહ કરના હે. વહ યહ કે ઈસ ઝમાનામેં ઉલમાકી તરફસે બદગુમાની, બેતવજ્જુહી નહીં, બલ્કે મુકાબલા ઔર તહ્કીરકી સૂરતેં બિલ્ ઉમૂમ ઈખ્તિયાર કી જા રહી હૈં. યહ અમ્ર દીનકે લિહાઝસે નિહાયત હી સખ્ત ખતરનાક હે. ઈસમેં ઝરા શક નહીં કે દુન્યાકી હર જમાઅતમેં જિસ તરહ અચ્છોંમેં બુરે ભી હોતે હૈં, ઉલમાકી જમાઅતમેં ભી ઈસી તરહ, બલ્કે ઈસસે ભી ઝિયાદહ ઝૂટે સચ્ચોંમેં શામિલ હૈં ઔર ઉલમાએ સૂઅ્ ઉલમાએ રુશ્દમેં મખ્લૂત હૈં, મગર ફિર ભી દો અમ્ર બેહદ લિહાઝકે કાબિલ હૈં. અવ્વલ યહ કે જબ તક કિસી શખ્સકા ઉલમાએ સૂઅ્મેંસે હોના મુહક્કક ન હો જાએ, ઉસ પર હરગિઝ કોઈ હુક્મ ન લગા દેના ચાહિએ:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔوْلًا

તર્જમા: ઔર જિસ બાતકી તુઝકો તહ્કીક ન હો, ઉસ પર અમલ દર આમદ ન કિયા કર. કાન ઔર આંખ ઔર દિલ-હર શખ્સસે ઈન સબકી પૂછ હોગી. (બયાનુલ કુર્આન) ઔર મહઝ ઈસ બદગુમાની પર કે કેહનેવાલા શાયદ ઉલમાએ સૂઅ્મેં હો, ઉસકી બાતકો બિલા તહ્કીક રદ કર દેના ઔર ભી ઝિયાદહ ઝુલ્મ હે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસમેં ઈસ કદર ઈહ્તિમામ ફરમાઈ હે કે યહૂદ તવરાતકે મઝામીનકો અરબીમેં નકલ કરકે સુનાતે થે.હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ લોગ ન ઉન્કી તસ્દીક કિયા કરો, ન તક્ઝીબ, બલ્કે યહ કેહ દિયા કરો કે અલ્લાહ તઆલાને જો કુછ નાઝિલ ફરમાયા હે, સબ પર હમારા ઈમાન હે. યા'ની યહ કે કાફિરોંકી નક્લકે મુતાબિક ભી બિલા તહ્કીક તસ્દીકો-તક્ઝીબસે રોક દિયા, લેકિન હમ લોગોંકી યહ હાલત હે કે જબ કોઈ શખ્સ કિસી કિસમકી બાત હમારી રાઈકે ખિલાફ કેહતા હે તો ઉસકી બાતકી વક્અત ગિરાનેકે લિએ કેહનેવાલેકી ઝાત પર હમ્લે કિએ જાતે હૈં. ગો ઉસકા અહ્લે હક હોના ભી મુહક્કક હો.

દૂસરા ઝરૂરી અમ્ર યહ હે કે ઉલમાએ હક્કાની, ઉલમાએ રુશ્દ, ઉલમાએ

ખૈર ભી બશરિય્યતસે ખાલી નહીં હોતે. મા'સૂમ હોના અમ્બિયાએ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકી શાન હે. ઈસ લિએ ઉન્કી લગ્ઝિશોં, ઉન્કી કોતાહિયોં, ઉન્કે કુસૂરોંકી ઝિમ્મહદારી ઉન્હીં પર આઈદ હે ઔર અલ્લાહ તઆલાસે ઉન્કા મુઆમલા હે: સઝા દેં યા મુઆફ ફરમા દેં, બલ્કે અગલબ યહ હે કે ઉન્કી લગ્ઝિશેં ઈન્શાઅલ્લાહુ તઆલા મુઆફ હી હો જાવેંગી. ઈસ લિએ કે કરીમ આકા-અપને ઉસ ગુલામસે જો ઝાતી કારોબાર છોળ કર આકાકે કામમેં મશગૂલ હો જાએ ઔર હમા-તન ઉસીમેં લગા રહે-અક્‌ષર તસામુહ ઔર દરગુઝર કિયા કરતા હે. ફિર અલ્લાહ જલ્લ વ અલાકી બરાબર તો કોઈ કરીમ હો હી નહીં સકતા, લેકિન વહ બ-મુક્તઝાએ અદ્‌લ ગિરિફ્ત ભી ફરમાએં તો વહ ઉન્કા અપના મુઆમલા હે. ઈન ઉમૂરકી વજહસે ઉલમાસે લોગોંકો બદગુમાન કરના, નફરત દિલાના, દૂર રખનેકી કોશિશ કરના લોગોંકે લિએ બદ્‌દીનીકા સબબ હોગા ઔર ઐસા કરનેવાલોંકે લિએ વબાલે અઝીમ હે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે:

اِنَّ مِنْ اِجْلَالِ اللّٰہِ تَعَالٰے اِکْرَامُ ذِی الشَّیْبَۃِ الْمُسْلِمِ وَحَامِلِ الْقُرْاٰنِ غَیْرِ الْغَالِیْ فِیْہِ وَلَا الْجَافِیْ عَنْہُ وَاِکْرَامُ ذِی السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ (ترغیب عن ابی داؤد)

તર્જમા: તીનોં અસ્હાબે ઝૈલકા એ'ઝાઝ અલ્લાહ તઆલાકા એ'ઝાઝ હે. એક, બૂળ્હા (બુઢા) મુસલમાન. દૂસરા, વહ મુહાફિઝે કુર્આન જો ઈફરાત-તફરીતસે ખાલી હો. તીસરા, મુન્સિફ હાકિમ.

દૂસરી હદીષમેં ઈરશાદ હે:

لَیْسَ مِنْ اُمَّتِیْ مَنْ لَّمْ یُبَجِّلْ کَبِیْرَنَا وَیَرْحَمْ صَغِیْرَنَا وَیَعْرِفْ عَالِمَنَا (ترغیب عن احمد والحاکم وغیرھما)

તર્જમા: વહ શખ્સ જો હમારે બળોંકી તા'ઝીમ ન કરે, હમારે બચ્ચોં પર રહમ ન કરે, હમારે ઉલમાકી કદર ન કરે, વહ હમારી ઉમ્મતમેંસે નહીં હે.

એક ઔર હદીષમેં વારિદ હે:

عَنْ اَبِیْ اُمَامَۃَ رض عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّے اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلٰثٌ لَّا یَسْتَخِفُّ بِہِمْ اِلَّا مُنَافِقٌ ذُو الشَّیْبَۃِ فِی الْاِسْلَامِ وَذُو الْعِلْمِ وَاِمَامٌ مُّقْسِطٌ (ترغیب عن الطبرانی)

તર્જમા: નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તીન શખ્સ ઐસે હૈં કે ઉન્કો ખફીફ સમઝનેવાલા મુનાફિક હી હો સકતા હે, (ન

કે મુસલમાન) વહ તીન શખ્સ યહ હૈં: એક, બૂળ્હા મુસલમાન. દૂસરા આલિમ, તીસરા મુન્સિફ હાકિમ.

બા'ઝ રિવાયાતમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકલ કિયા ગયા હે કે મુઝે અપની ઉમ્મત પર સબ ચીઝોંસે ઝિયાદહ તીન ચીઝોંકા ખૌફ હે. એક યહ કે ઉન પર દુન્યાવી ફુતૂહાત ઝિયાદહ હોને લગેં, જિસકી વજહસે એક દૂસરેસે હસદ પયૂદા હોને લગે. દૂસરે યહ કે કુર્આને શરીફ આપસમેં ઈસ કદર આમ હો જાએ કે હર શખ્સ ઉસકા મતલબ સમઝનેકી કોશિશ કરે. હાલાંકે ઉસકે મઆની ઔર મતાલિબ બહુતસે ઐસે ભી હૈં કે જિન્કો અલ્લાહ તઆલાકે સિવા કોઈ નહીં સમઝ સકતા ઔર જો લોગ ઈલ્મમેં પુખ્તાકાર હૈં, વહ ભી યૂં કેહતે હૈં કે હમ ઉસ પર યકીન રખતે હૈં. સબ હમારે પરવરદિગારકી તરફસે હે. (બયાનુલ કુર્આન) યા'ની ઈલ્મમેં પુખ્તાકાર લોગ ભી તસ્દીકકે સિવા આગે બળ્હનેકી જુર્અત નહીં કરતે તો ફિર અવામકો ચૂનો-ચિરાકા ક્યા હક હે? તીસરે યહ કે ઉલમાકી હક-તલ્ફી કી.જાએ ઔર ઉન્કે સાથ લા-પરવાહીકા મુઆમલા કિયા જાએ. તરગીબમેં ઈસ હદીષકો બ-રિવાયતે તબરાની ઝિક્ર કિયા હે ઔર ઈસ કિસમકી રિવાયાત બ-કષ્રત હદીષકી કિતાબોંમેં મવજૂદ હૈં

જિસ કિસમકે અલ્ફાઝ ઈસ ઝમાનામેં ઉલમા ઔર ઉલૂમે દીનિય્યહકે મુતઅલ્લિક અક્ષર ઈસ્તિઅ્માલ કિએ જાતે હૈં, ફતાવાએ આલમગીરીમેં ઉનમેંસે અક્ષર અલ્ફાઝકો અલ્ફાઝે કુફ્રિય્યહમેં શુમાર કિયા હે, મગર લોગ અપની નાવાકિફિયતસે ઈસ હુક્મસે ગાફિલ હૈં. ઈસ લિએ નિહાયત ઝરૂરી હે કે ઈસ કિસમકે અલ્ફાઝ બિલ્ઉમૂમ ઈસ્તિઅ્માલ કરનેમેં બહુત ઝિયાદા ઈહ્તિયાત કી જાએ. બ-ફર્ઝ અગર માન ભી લિયા જાએ કે ઉલમાએ હક્કાનીકા ઈસ વક્ત વુજૂદ હી નહીં રહા ઔર યહ સબ જમાઅતેં-જિન પર ઉલમાકા ઈત્લાક કિયા જાતા હે-ઉલમાએ સૂઅ્ હી હૈં, તબ ભી આપ હઝરાતકી સિર્ફ ઉન ઉલમાકો ઉલમાએ સૂઅ્ કેહનેસે સુબુક-દોશી નહીં હો સકતી, બલ્કે ઐસી હાલતમેં તમામ દુન્યા પર યહ ફર્ઝ આઈદ હો જાતા હે કે ઉલમાએ હક્કાનીકી એક જમાઅત પયૂદા કી જાએ, ઉન્કો ઈલ્મ સિખાયા જાએ. ઈસ લિએ કે ઉલમાકા વુજૂદ ફર્ઝે કિફાયહ હે. અગર એક જમાઅત ઈસકે લિએ મવજૂદ હે તો યહ ફર્ઝ સબસે સાકિત હે, વર્ના તમામ દુન્યા ગુનહગાર હે.

એક આમ ઈશ્કાલ યહ કિયા જાતા હે કે ઈન ઉલમાકે ઈખ્તિલાફને અવામકો તબાહો-બરબાદ કર દિયા હે. મુમ્કિન હે કિસી દર્જામેં સહીહ હો, મગર હકીકત યહ હે કે ઉલમાકા યહ ઈખ્તિલાફ આજકા નહીં, સો-પચાસ

બરસકા નહીં, ખયરુલ કુરૂન, બલ્કે ખૂદ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનાસે હે.

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કો અપંને નઅ્લૈન શરીફ બ-તૌર અલામતકે દે કર ઈસ એ'લાનકે લિએ ભેજતે હૈં કે જો શખ્સ કલિમહ-ગો હો વહ જન્નતમેં ઝરૂર દાખિલ હોગા. રાસ્તામેં હઝરત ઉમર (રદિ.) મિલતે હૈં ઔર મુઆમલા પૂછતે હૈં. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) અપને આપકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કાસિદ બતાતે હૈં, લેકિન ફિર ભી હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસ ઝોરસે ઉન્કે સીના પર દોનોં હાથ મારતે હૈં કે વહ બીચારે સુરીનોંકે બલ ઝમીન પર ગિર પળ્તે હૈં, મગર ન કોઈ હઝરત ઉમર (રદિ.)કે ખિલાફ પોસ્ટર શાઈઅ્ હોતા હે, ન કોઈ જલ્સા હો કર ઈહ્તિજાજી રીઝુલ્યુશન પાસ હોતા હે.

હઝરાતે સહાબએ કિરામ (રદિ.)મેં હઝારોં મસ્અલે મુખ્તલફ ફીહા હૈં ઔર અઈમ્મએ અર્બઅહ (રદિ.)કે યહાં તો શાયદ ફિકહકી કોઈ જુઝઈ હો, જો મુખ્તલફ ફીહ્ ન હો. ચાર રકા'ત નમાઝમેં નિય્યત બાંધનેસે સલામ ફેરને તક તક્રીબન્ દો સો મસ્અલે અઈમ્મએ અર્બઅહકે યહાં ઐસે મુખ્તલફ ફીહ્ હૈં, જો મુઝ કોતાહ-નઝરકી નિગાહસે ભી ગુઝર ચુકે હૈં ઔર ઈસસે ઝાઈદ ન મા'લૂમ કિતને હોંગે, મગર કભી રફ્એ યદૈન ઔર આમીન બિલ્ જહ્ર વગયૂરહ દો-તીન મસ્અલોંકે સિવા કાનોંમેં ન પળે હોંગે, ન ઉન્કે લિએ ઈશ્તિહારાતો-પોસ્ટર શાઈઅ્ હૂએ હોંગે, ન જલ્સે ઔર મુનાઝરે હોતે હૂએ દેખે હોંગે. રાઝ યહ હે કે અવામકે કાન ઈન મસાઈલસે આશ્ના નહીં હૈં. ઉલમામેં ઈખ્તિલાફ રહમત હે ઔર બદીહી અમ્ર હે. જબ ભી કોઈ આલિમ કિસી શરઈ દલીલસે કોઈ ફત્વા દેગા, દૂસરેકે નઝદીક અગર વહ હુજ્જત સહીહ નહીં તો વહ શર્અન્ ઈખ્તિલાફ કરને પર મજબૂર હે. અગર ઈખ્તિલાફ ન કરે તો મુદાહિન ઔર આસી હે.

હકીકત યહ હે કે લોગ કામ ન કરનેકે લિએ ઈસ લચર ઔર પોચ ઉઝ્રકો હીલા બનાતે હૈં, વર્ના હમેશા અતિબ્બાઅ્મેં ઈખ્તિલાફ હોતા હે, વુક્લાઅ્કી રાઈમેં ઈખ્તિલાફ હોતા હે, મગર કોઈ શખ્સ ઈલાજ કરાના નહીં છોળતા, મુકદ્દમહ લળાનેસે નહીં રુકતા. ફિર ક્યા મુસીબત હે કે દીની ઉમૂરમેં ઈખ્તિલાફે ઉલમાકો હીલા બનાયા જાતા હે! યકીનન્ સચ્ચે અમલ કરનેવાલે-કે લિએ ઝરૂરી હે કે જિસ આલિમકો વહ અચ્છા સમઝતા હે, મુત્તબિએ સુન્નત સમઝતા હે, ઉસકે કૌલ પર અમલ કરે ઔર દૂસરોં પર લગ્વ હમ્લોં ઔર તઅ્નો-તશ્નીઅ્સે બા'ઝ રહે. જિસ શખ્સકે ઝહનકી રસાઈ દલાઈલકે સમઝને ઔર ઉનમેં તરજીહ દેને તક નહીં હે, ઉસકા હક નહીં કે ઉનમેં

દખલ દે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા ગયા હે કે ઈલ્મકો ઐસે લોગોંસે નક્લ કરના જો ઉસકે અહલ ન હોં, ઉસકો ઝાઈઅ્ કરના હે, મગર જહાં બદ્દીનીકી યહ હદ હો કે અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સરીહ ઈરશાદાત પર લબ્-કુશાઈ હર શખ્સકા હક સમઝા જાતા હો, વહાં બીચારે ઉલમાકા ક્યા શુમાર હે? જિસ કદર ઈલ્ઝામાત રખ્ખે જાએં, કમ હૈં:

وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ

ફસ્લે હફતુમ

(યહ ફસ્લ) ગોયા છટી ફસ્લકા તકમલહ ઔર તતિમ્મહ હે. ઈસમેં નાઝિરીનકી ખિદમાતે આલિયહમેં એક અહમ દરખ્વાસ્ત હે. વહ યહ કે અલ્લાહ વાલોંકે સાથ ઈર્તિબાત, ઉન્કી ખિદમતમેં કષ્રતસે હાઝિરી, દીની ઉમૂરમેં તક્વિયત ઔર ખૈરો-બરકતકા સબબ હોતી હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે:

اَلَا اَدُلُّكَ عَلٰى مِلَاكِ هٰذَا الْاَمْرِ الَّذِىْ تُصِيْبُ بِهٖ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ عَلَيْكَ بِمَجَالِسِ اَهْلِ الذِّكْرِ الحديث (مشكوٰة ص۴۱۵)

તર્જમા: ક્યા તુઝે દીનકી નિહાયત તક્વિયત દેનેવાલી ચીઝ ન બતાઉં? જિસસે તૂ દીનો-દુન્યા દોનોંકી ફલાહકો પહુંચે. વહ અલ્લાહ તઆલાકી યાદ કરનેવાલોંકી મજલિસ હે ઔર જબ તૂ તન્હા હુવા કરે તો અપનેકો અલ્લાહકી યાદસે રત્બુલ્ લિસાન રખ્ખા કર.

ઈસકી તહકીક બહુત ઝરૂરી હે કે અહ્લુલ્લાહ કોન લોગ હૈં?અહ્લુલ્લાહકી પેહચાન ઈત્તિબાએ સુન્નત હે કે હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસને અપને મહબૂબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઉમ્મતકી હિદાયતકે લિએ નમૂના બના કર ભેજા હે ઔર અપને કલામે પાકમેં ઈરશાદ ફરમાયા હે:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِىْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ الرَّحِيْمٌ

તર્જમા: આપ ફરમા દીજિએ કે અગર તુમ ખુદાતઆલાસે મુહબ્બત રખતે હો તો તુમ લોગ મેરા ઈત્તિબાઅ્ કરો, ખુદાતઆલા તુમસે મુહબ્બત કરને લગેંગે ઔર તુમ્હારે સબ ગુનાહોંકો મુઆફ કર દેંગે ઔર અલ્લાહ તઆલા ગફૂરુર્રહીમ હૈં. (બયાનુલ્ કુર્આન)

લિહાઝા જો શખ્સ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કામિલ મુત્તબિઅ્ હો, વહ હકીકતન્ અલ્લાહવાલા હે ઔર જો શખ્સ ઈત્તિબાએ સુન્નતસે જિસ કદર દૂર હો, વહ કુર્બે ઈલાહીસે ઉસી કદર દૂર હે. મુફસ્સિરીનને લિખ્ખા હે કે જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાસે મુહબ્બતકા દા'વા કરે ઔર સુન્નતે રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી મુખાલફત કરે વહ ઝૂટા હે. ઈસ લિએ કે કાઈદએ મુહબ્બત ઔર કાનૂને ઈશ્ક હે કે જિસસે

કિસીકો મુહબ્બત હોતી હે. ઉસકે ઘરસે, દરો-દીવારસે, સહનસે, બાગસે હત્તાકે ઉસકે કુત્તેસે, ઉસકે ગધેસે મુહબ્બત હોતી હે:

أَمُرُّ عَلَى الدِّيَارِ دِيَارِ لَيْلَى أُقَبِّلُ ذَا الْجِدَارَ وَذَا الْجِدَارَا
وَمَا حُبُّ الدِّيَارِ شَغَفْنَ قَلْبِي وَلٰكِنْ حُبُّ مَنْ سَكَنَ الدِّيَارَا

તર્જમા: કેહતા હે કે મેં લયલાકે શહર પર ગુઝરતા હૂં તો ઈસ દીવારકો ઔર ઉસ દીવારકો પ્યાર કરતા હૂં. કુછ શહરોંકી મુહબ્બતને મેરે દિલકો ફરીફ્તહ નહીં કિયા હે, બલ્કે ઉન લોગોંકી મુહબ્બતકી કાર-ફરમાઈ હે, જો શહરોંકે રહનેવાલે હૈં, દૂસરા શાઈર કેહતા હે:

تَعْصِي الْإِلٰهَ وَأَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ وَهٰذَا لَعَمْرِيْ فِي الْفِعَالِ بَدِيْعُ
لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقًا لَأَطَعْتَهُ إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُّحِبُّ مُطِيْعُ

તર્જમા: તૂ અલ્લાહકી મુહબ્બતકા દા'વા કરતા હે ઔર ઉસકી નાફરમાની કરતા હે. અગર તૂ અપને દા'વામેં સચ્ચા હોતા તો કભી નાફરમાની ન કરતા. ઈસ લિએ કે આશિક હમેશા મા'શૂકકા તાબે'દાર હોતા હે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેરી તમામ ઉમ્મત જન્નતમેં દાખિલ હોગી, મગર જિસને ઈન્કાર કર દિયા. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે "જિસને ઈન્કાર કર દિયા"સે ક્યા મુરાદ હે? આપને ફરમાયા કે જો શખ્સ મેરી ઈતાઅત કરેગા, વહ જન્નતમેં દાખિલ હોગા ઔર જો નાફરમાની કરેગા, વહ ઈન્કાર કરનેવાલા હે. એક જગા ઈરશાદ હે કે તુમમેંસે કોઈ શખ્સ ઉસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હો સકતા કે ઉસકી ખ્વાહિશ ઉસ દીનકે તાબિઅ્ ન હો જાએ, જિસકો મેં લેકર આયા હૂં. (મિશ્કાત)

હયરતકી બાત હે કે ઈસ્લામ ઔર મુસલમાનોંકી બહબૂદીકે દા'વેદાર અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઈતાઅતસે બે-બહરહ હો. કિસી બાતકો ઉન મુદ્દઈયોંકે સામને યહ કેહ દેના કે સુન્નતકે ખિલાફ હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તરીકેકે ખિલાફ હે, ગોયા બરછી માર દેના હે:

ખિલાફે પયમ્બર કસે રહ ગઝીદ, કે હરગિઝ બ-મંઝિલ ન ખ્વાહદ રસીદ

"પયમ્બર અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકે તરીકેકે ખિલાફ જો શખ્સ ભી કોઈ રાસ્તા ઈખ્તિયાર કરેગા, કભી ભી મંઝિલે મકસૂદ તક નહીં પહુંચ સકતા."

બિલ જુમ્લા ઈસ તહકીકકે બા'દ કે યહ શખ્સ અલ્લાહવાલોંમેંસે હે ઉસકે સાથ રબ્તકા બઢ્હાના, ઉસકી ખિદમતમેં કષ્રતસે હાઝિર હોના, ઉસકે ઉલૂમસે મુન્તફિઅ્ હોના દીનકી તરક્કીકા સબબ હે ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા અમ્ર ભી હે.

એક હદીષમેં ઈરશાદે આલી હે કે જબ તુમ જન્નતકે બાગોંમેં ગુઝરા કરો તો કુછ હાસિલ ભી કર લિયા કરો. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જન્નતકે બાગ ક્યા ચીઝ હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈલ્મી મજાલિસ.

દૂસરી હદીષમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે લુક્માનને અપને બેટેકો નસીહત કી થી કે ઉલમાકી ખિદમતમેં બેઠનેકો ઝરૂરી સમઝો ઔર હુકમાએ ઉમ્મતકે ઈરશાદાતકો ગોરસે સુના કરો, કે હક તઆલા શાનુહૂ હિકમતકે નૂરસે મુર્દહ દિલોંકો ઐસે ઝિંદા ફરમાતે હૈં કે જૈસે મુર્દહ ઝમીનકો મૂસ્લાધાર બારિશસે ઔર હુકમાઅ્ હી દીનકે જાનનેવાલે હૈં, ન કે દૂસરે અશ્ખાસ.

એક ઔર હદીષમેં વારિદ હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસીને દરયાફ્ત કિયા કે બેહત્રીન હમનશીં હમ લોગોંકે વાસ્તે કોન શખ્સ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જિસકે દેખનેસે અલ્લાહકી યાદ પય્દા હો, જિસકી બાતસે ઈલ્મમેં તરક્કી હો, જિસકે અમલસે આખિરત યાદ આ જાએ. 'તરગીબ'ને ઈન રિવાયાતકો ઝિક્ર કિયા હે.

એક હદીષમેં હે કે અલ્લાહકે બેહતરીન બંદે વહ લોગ હૈં, જિન્કો દેખ કર ખુદા યાદ આ જાએ. ખૂદ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસકા ઈરશાદ હે:

يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ

તર્જમા: અય ઈમાનવાલો! અલ્લાહસે ડરો ઔર સચ્ચોંકે સાથ રહો.

(બયાનુલ કુર્આન)

મુફસ્સિરીનને લિખ્ખા હે કે સચ્ચોંસે મુરાદ ઈસ જગા મશાઈખે સૂફિયાઅ્ હૈં. જબ કોઈ શખ્સ ઉન્કી ચોખટકે ખુદ્દામમેં દાખિલ હો જાતા હે તો ઉન્કી તર્બિયત ઔર કુવ્વતે વિલાયતકી બ-દોલત બળે બળે મરાતિબ તક તરક્કી કર જાતા હે.

શૈખ અકબર તહરીર ફરમાતે હૈં કે અગર તેરે કામ દૂસરેકી મર્ઝીકે તાબિઅ્ નહીં હોતે તો તૂ કભી ભી અપને નફ્સકી ખ્વાહિશાતસે ઈન્તિકાલ નહીં કર સકતા, ગો ઉમ્રભર મુજાહદે કરતા રહે. લિહાઝા જબ ભી તુઝે કોઈ

ઐસા શખ્સ મિલે, જિસકા ઈહ્તિરામ તેરે દિલમેં હો, ઉસકી ખિદમત-ગુઝારી કર ઔર ઉસકે સામને મુર્દહ બન કર રેહ કે વહ તુઝમેં જિસ તરહ ચાહે તસર્રુફ કરે ઔર તેરી અપની કોઈ ભી ખ્વાહિશ ન રહે. ઉસકે હુક્મકી તા'મીલમેં જલ્દી કર ઔર જિસ ચીઝસે રોકે, ઉસસે ઈહ્તિરાઝ કર. અગર પેશાબ કરનેકા હુકમ કરે, પેશાબ કર, મગર ઉસકે હુકમસે, ન કે અપની રાઈસે. બેઠ જાનેકા હુક્મ કરે તો બેઠ જા. લિહાઝા ઝરૂરી હે કે શૈખે કામિલકી તલાશમેં સઈ કર. તાકે તેરી ઝાતકો અલ્લાહસે મિલા દે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કોઈ કૌમ કિસી મજ્લિસમેં બેઠ કર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતી હો તો મલાઈકહ ઉસકો ઘેર લેતે હૈં. રહમત ઉન્કો ઢાંપ લેતી હે ઔર હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસ અપની પાક મજલિસમેં ઉન લોગોંકા ઝિક્ર ફરમાતે હૈં, એક દિલે રુબૂદહકે વાસ્તે ઈસસે બળ્હ કર ક્યા નેઅ્મત હો સકતી હે કે મહબૂબકી મજલિસમેં ઉસકા ઝિક્ર હો.

એક દૂસરી હદીષમેં ઈરશાદ હે કે અલ્લાહકી યાદ કરનેવાલી જમાઅતકે લોગોંકો-જો ઈખ્લાસસે અલ્લાહકો યાદ કર રહે હોં-એક પુકારનેવાલા આવાઝ દેતા હે કે અલ્લાહને તુમ્હારી મગ્ફિરત કર દી ઔર તુમ્હારી બુરાઈયોંકો નેકિયોંસે બદલ દિયા. દૂસરી જગા ઈરશાદ હે કે જિસ મજલિસમેં અલ્લાહ તઆલાકી યાદ નહીં, ઉસકે રસૂલ પર દુરૂદ નહીં, ઉસ મજલિસવાલોંકો કિયામતકે દિન હસરત હોગી.

હઝરત દાવૂદ અલય્હિસ્સલાતુ વસ્સલામકી દુઆ હે કે યા અલ્લાહ! અગર તૂ મુઝે ઝાકિરીનકી મજલિસસે ગુઝર કર ગાફિલીનકી મજલિસમેં જાતા હુવા દેખે તો મેરે પાઉં તોળ દેઃ

જબ ઉસકી સલ્તો-સૂરતસે હે મહરૂમી તો બેહતર હે,
મેરે કાનોંકા કર હોના ઔર આંખેં કોર હો જાની.

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જિન મજાલિસમેં અલ્લાહ તઆલાકી યાદ હોતી હે, વહ આસ્માનવાલોંકે નઝદીક ઐસી ચમકતી હૈં, જૈસે કે ઝમીનવાલોંકે નઝદીક સિતારે.

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) એક મરતબા બાઝારમેં તશરીફ લે ગએ ઔર લોગોંકો મુખાતબ કરકે ફરમાયા કે તુમ લોગ યહાં બેઠે હો ઔર મસ્જિદમેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મીરાષ તક્સીમ હો રહી હે? ! લોગ દોળે હૂએ આએ. વહાં કુછ ભી તક્સીમ ન હો રહા થા. વાપસ જા કર અર્ઝ કિયા કે વહાં તો કુછ ભી નહીં ! અબૂ હુરયરહ (રદિ.)ને

પૂછા કે આખિર ક્યા હો રહા થા? લોગોંને કહા કે ચંદ લોગ અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશ્ગૂલ થે ઔર કુછ તિલાવતમેં. ઉન્હોંને કહા કે યહી તો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મીરાષ હે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને ઈસ નો'અકી રિવાયાત બ-કષ્રત ઝિક્ર ફરમાઈ હૈં. ઈસ સબસે બળ્હ કર યહ કે ખૂદ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ હુક્મ હે:

وَاصۡبِرۡ نَفۡسَكَ مَعَ الَّذِيۡنَ يَدۡعُوۡنَ رَبَّهُمۡ بِالۡغَدٰوةِ وَالۡعَشِىِّ يُرِيۡدُوۡنَ وَجۡهَهٗ وَلَا تَعۡدُ عَيۡنٰكَ عَنۡهُمۡ‌ۚ تُرِيۡدُ زِيۡنَةَ الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا‌ۚ وَلَا تُطِعۡ مَنۡ اَغۡفَلۡنَا قَلۡبَهٗ عَنۡ ذِكۡرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰٮهُ وَكَانَ اَمۡرُهٗ فُرُطًا

તર્જમા: ઔર અપને આપકો ઉન લોગોંકે સાથ મુકય્યદ રખ્ખા કીજિએ, જો સુબ્હો-શામ અપને રબકી ઈબાદત મહઝ ઉસકી રઝા-જૂઈકે લિએ કરતે હૈં ઔર દુન્યવી ઝિંદગાનીકી રોનકકે ખ્યાલસે આપકી આંખેં ઉનસે હટને ન પાવેં ઔર ઐસે શખ્સકા કેહના ન માનેં, જિસકે કલ્બકો હમને અપની યાદસે ગાફિલ કર રખ્ખા હે ઔર વહ અપની નફ્સાની ખ્વાહિશ પર ચલતા હે ઔર ઉસકા હાલ હદસે બળ્હ ગયા હે.

મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં વારિદ હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈસ પર શુક્ર અદા ફરમાયા કરતે થે કે મેરી ઉમ્મતમેં ઐસે લોગ પયૂદા ફરમાએ, જિન્કી મજલિસમેં અપને આપકો રોકે રખનેકા મા'મૂર હૂં ઔર ઈસી આયતે શરીફહમેં દૂસરી જમાઅતકા ભી હુક્મ ઈરશાદ ફરમાયા ગયા હે કે જિન્કે કુલૂબ અલ્લાહકી યાદસે ગાફિલ હૈં, અપની ખ્વાહિશાતકા ઈત્તિબાઅ્ કરતે હૈં, હુદૂદસે બળ્હ જાતે હૈં, ઉન્કે ઈત્તિબાઅ્સે રોક દિયા ગયા હૈં.

અબ વહ હઝરાત જો હર કૌલો-ફે'લમેં, દીનો-દુન્યાકે કામોંમેં કુફ્ફારો-ફુસ્સાકકો મુક્તદા બનાતે હૈં, મુશ્રિકીનો-નસારાકે હર કૌલો-ફે'લ પર સો જાનસે નિષાર હૈં, ખૂદ હી ગોર ફરમા લેં કે કિસ રાસ્તે જા રહે હૈં?:

તર્સમ ન રસી બ-કા'બા અય એઅ્રાબી,
કીં રાહ કે તૂ મી રવી બ-તુર્કસ્તાનસ્ત.★

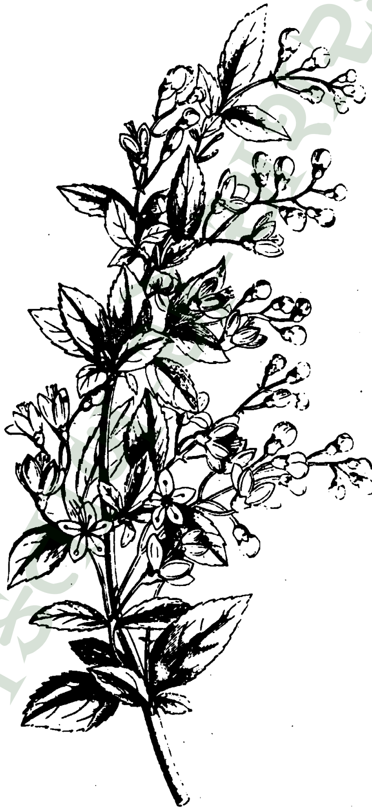
وَمَا عَلَى الرَّسُوۡلِ اِلَّا الۡبَلَاغُ۔

★ શાઈર કેહતા હે કે અય દેહાતી! મુઝે અંદેશા હે કે તૂ કા'બા તક ન પહોંચ સકે, ઈસ લિએ કે જિસ રાહ પર તૂ ચલ રહા હે, યહ તો તુર્કસ્તાન જાતી હે.

મુરાદે મા નસીહત બૂદો-કરદેમ, હવાલત્ બા-ખુદા કરદેમ વ રફતેમ.★

મુમૂતષિલે અમ્રઃ મુહમ્મદ ઝકરિય્યા કાંધલવી

૫, સફર ૧૩૫૦ હિ. સન મુતાબિક ૨૧, જૂન ૧૯૩૧ ઈ. સન.

★ હમારા મકસદ તો નસીહત કરના થા, વહ હમ કર ચુકે. અબ તુઝે ખુદાકે હવાલે કરતે હૈં ઔર જાતે

فضائلِ ذکر

اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ

ક્યા ઈમાનવાલોંકે લિએ ઈસકા વક્ત નહીં આયા કે ઉન્કે દિલ અલ્લાહકે ઝિક્રકે લિએ ઝુક જાએં.

ફઝાઈલે ઝિક્ર

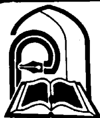
શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

યા'ની બરકાતે ઝિક્ર

જિસમેં

હઝરત હાફિઝ અલ્હાજ મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે ઈરશાદસે હઝરત હાફિઝ અલ્હાજ મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ. ને વહ આયાતો-અહાદીષ જમા' કી હૈં, જિનમેં ઝિક્રકી બરકાત, કલિમએ તય્યિબહકે ફઝાઈલ ઔર સૌમ કલિમા યા'ની તસ્બીહાતે ફાતિમા (રદિ.) કે ષવાબ વારિદ હૂએ હૈં. ખાતિમહમેં સલાતુત્તસ્બીહકા મુફસ્સલ બયાન હે.

લિપ્યંતર : હસન ભડકોદ્રવી

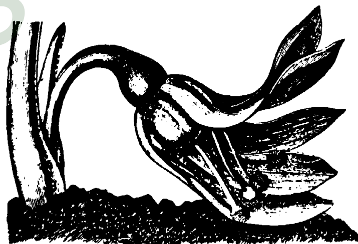

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ

દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરુચ

મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ-૩૯૨૧૬૨ તા. જિ. ભરુચ (ગુજરાત) INDIA

ફેહ્‌રિસ્તે મઝામીન
ફઝાઈલે ઝિક્ર

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَتْبَاعِهٖ

حَمَلَةِ الدِّيْنِ الْقَوِيْمِ

અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂકે પાક નામમેં જો બરકત, લઝ્ઝત, હલાવત, સુરૂર, તમાનીનત હે, વહ કિસી ઐસે શખ્સસે મખ્ફી નહીં, જો કુછ દિન ઈસ પાક નામકી રટ લગા ચુકા હો ઔર એક ઝમાના તક ઈસકો હિર્ઝે જાન બના ચુકા હો. યહ પાક નામ દિલોંકા સુરૂર ઔર તમાનીનતકા બાઈષ હે. ખૂદ હક તઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ

તર્જમા: "ખૂબ સમઝ લો કે અલ્લાહ તઆલાકે ઝિક્ર (મેં યહ ખાસિયત હે કે ઉસસે) દિલોંકો ઈત્મીનાન હો જાતા હે." આજકલ આમ તોરસે આલમમેં પરેશાની હે. રોઝાના ડાકમેં અક્ષરો-બેશ્તર મુખ્તલિફ નો'અ્સે પરેશાનિયોં હી કા તઝકિરહ ઔર તફક્કુરાત હી કી દાસ્તાન હોતી હે. ઈસ રિસાલહકા મકસદ યહી હે કે જો લોગ પરેશાન-હાલ હૈં-ખ્વાહ ઈન્ફિરાદી તોર પર યા ઈજ્તિમાઈ તરીકાસે-ઉન્કો અપને દર્દકી દવા મા'લૂમ હો જાએ ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રકે ફઝાઈલકી આમ ઈશાઅતસે સઈદો-મુબારક હસ્તિયાં બહ્રહમંદ હો જાએં. કયા બઈદ હે કે ઈસ રિસાલહકે દેખનેસે કિસીકો ઈખ્લાસસે ઈસ પાક નામકે લેનેકી તવફીક હો જાએ ઔર યહ મુઝ ના-કારહ વ બેઅમલકે લિએ ભી ઐસે વક્તમેં કામ આ જાએ, જિસ વક્ત સિર્ફ અમલ હી કામ આતા હે. બાકી અલ્લાહ તઆલા બિલા અમલ ભી અપને ફઝ્લસે કિસીકી દસ્તગીરી ફરમા લેં, યહ દૂસરી બાત હે.

ઈસકે અલાવા ઈસ વક્ત એક ખાસ મુહર્રિક યહ ભી પેશ આયા કે હકતઆલા શાનુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂને અપને લુત્ફો-ઈહ્સાનસે મેરે અમ મુહ્તરમ હઝરત મવલાના અલ્હાફિઝ, અલ્હાજ મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સાહિબ કાંધલવી (રહ.) મુકીમે નિઝામુદ્દીન (રહ.) દેહલીકો તબ્લીગમેં એક ખાસ મલકા ઔર જઝબા અતા ફરમાયા હે. જિસકી વહ સર્ગર્મિયાં જો હિન્દસે મુતજાવિઝ હોકર હિજાઝ તક ભી પહુંચ ગઈ હૈં, કિસી તઆરુફકી મોહતાજ નહીં રહીં. ઈસકે ષમરાતસે હિન્દો-બેરૂને હિન્દ ઉમૂમન્ ઔર ખિત્તએ મેવાત ખુસૂસન્ જિસ કદર મુતમત્તિઅ્ ઔર મુન્તફિઅ્ હુવા ઔર હો રહા હે, વહ

વાકિફીનસે મખ્ફી નહીં. ઉન્કે ઉસૂલે તબ્લીગ સબ હી નિહાયત પુખ્તહ, મઝબૂત ઔર ઠોસ હૈં, જિન્કે લિએ આદતન્ બરકાતો-બરકાત લાઝિમ હૈં. ઉન્કે અહમ-તરીન ઉસૂલમેંસે યહ ભી હે કે મુબલ્લિગીન ઝિક્રકા ઈહ્તિમામ રખ્ખેં ઔર બિલ્ ખુસૂસ તબ્લીગી અવ્કાતમેં ઝિક્રે ઈલાહીકી કષ્રત કી જાએ. ઈસ ઝાબિતહકી બરકાત આંખોંસે દેખી, કાનોંસે સુની, જિસકી વજહસે ઈસકી ઝરૂરત ખૂદ ભી મહસૂસ હૂઈ ઔર આં મખ્દૂમકા ભી ઈરશાદ હુવા કે ફઝાઈલે ઝિક્રકો ઈન લોગોં તક પહુંચાયા જાએ. તાકે જો લોગ મહઝ તા'મીલે ઈરશાદમેં અબ તક ઈસકા ઈહ્તિમામ કરતે હૈં, વહ ઈસકે ફઝાઈલ મા'લૂમ હોનેકે બા'દ ખૂદ અપને શૌકસે ભી ઈસકા ઈહ્તિમામ કરેં કે અલ્લાહકા ઝિક્ર બળી દોલત હે. ઈસકે ફઝાઈલકા ઈહાતા ન તો મુઝ જૈસે બે-બઝાઅતકે ઈમ્કાનમેં હે ઔર ન વાકિઅ્મેં મુમ્કિન હે. ઈસ લિએ મુખ્તસર તોર પર ઈસ રિસાલહમેં ચંદ રિવાયાત ઝિક્ર કરતા હૂં ઔર ઈસકો તીન બાબોં પર મુન્કસિમ કરતા હૂં. બાબે અવ્વલઃ મુત્લક ઝિક્રકે ફઝાઈલમેં, બાબે દૌમઃ અફ્ઝલુઝ્ઝિક્ર કલિમએ તય્યિબહ કે બયાનમેં,બાબે સૌમ કલિમએ સોયમ યા'ની તસ્બીહાતે ફાતિમહ (રદિ.)કે બયાનમેં.

પેહલા બાબ

ફઝાઈલે ઝિક્રમેં

અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે પાક ઝિક્રમેં અગર કોઈ આયત યા હદીષે નબવી ન ભી વારિદ હોતી તબ ભી ઉન મુન્ઈમે હકીકીકા ઝિક્ર ઐસા થા કે બંદાકો કિસી આન ભી ઉસસે ગાફિલ ન હોના ચાહિએ થા, કે ઉસ ઝાતે પાકકે ઈન્આમો-ઈહ્સાન હર આન ઈતને કષીર હૈં, જિન્કી ન કોઈ ઈન્તિહા હે, ન મિષાલ. ઐસે મુન્ઈમકા ઝિક્ર, ઉસકી યાદ, ઉસકા શુક્ર, ઉસકી ઈહ્સાનમંદી ફિત્રી ચીઝ હે:

ખુદાવંદે આલમકે કુરબાનમેં
કરમ જિસકે લાખોં હૈં હર આનમેં.

લેકિન ઈસકે સાથ જબ કુર્આનો-હદીષ ઔર બુઝુર્ગોંકે અક્વાલો-અહ્વાલ ઈસ પાક ઝિક્રકી તરગીબો-તહ્રીઝસે ભરે હૂએ હૈં, તો ફિર ક્યા પૂછના હે ઈસ પાક ઝિક્રકી બરકાતકા ઔર ક્યા ઠિકાના હે ઈસકે અન્વારકા. તા-હમ અવ્વલ ચંદ આયાત, ફિર ચંદ અહાદીષ ઈસ મુબારક ઝિક્રકે મુતઅલ્લિક પેશ કરતા હૂં.

ફસ્લે અવ્વલ : આયાતે ઝિક્રમેં

(1) فَاذْكُرُوْنِيْٓ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ (سورہ بقرہ رکوع ۱۸)

(૧) પસ તુમ મેરી યાદ કરો, (મેરા ઝિક્ર કરો) મેં તુમ્હેં યાદ રખ્ખૂંગા ઔર મેરા શુક્ર અદા કરતે રહો ઔર નાશુક્રી ન કરો.

(૨) فَإِذَآ أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ۝ (سورہ بقرہ، رکوع ۲۵)

(૨) ફિર જબ તુમ (હજકે મવ્કામેં) અરફાતસે વાપસ આ જાઓ તો મુઝ્દલિફહમેં (ઠેર કર) અલ્લાહકો યાદ કરો ઔર ઈસ તરહ યાદ કરો, જિસ તરહ તુમકો બતલા રખ્ખા હે. દર હકીકત તુમ ઈસસે પહલે મહઝ નાવાકિફ થે.

(૩) فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۝ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝ أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝ (سورہ بقرہ رکوع ۲۵)

(૩) ફિર જબ તુમ હજકે આ'માલ પૂરે કર ચુકો તો અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા કરો, જિસ તરહ તુમ અપને આબાઅ્ (વ અજ્દાદ)કા ઝિક્ર કિયા કરતે હો, (કે ઉન્કી તા'રીફોંમેં રત્બુલ લિસાન હોતે હો) બલ્કે અલ્લાહકા ઝિક્ર ઈસસે ભી બળ્હ કર હોના ચાહિએ. ફિર (જો લોગ અલ્લાહકો યાદ ભી કર લેતે હૈં) ઉનમેંસે બા'ઝ તો ઐસે હૈં, જો અપની દુઆઓંમેં યૂં કેહતે હૈં, અય પરવરદિગાર! હમેં તૂ દુન્યા હી મેં દે દે, (સો ઉન્કો તો જો મિલના હોગા, દુન્યા હી મેં મિલ જાએગા) ઔર ઉન્કે લિએ આખિરતમેં કોઈ હિસ્સા નહીં ઔર બા'ઝ આદમી યૂં કેહતે હૈં કે અય હમારે પરવરદિગાર! હમકો દુન્યામેં ભી બેહતરી અતા ફરમા ઔર આખિરતમેં ભી બેહતરી અતા કર ઔર હમકો દોઝખકે અઝાબસે બચા. સો યહી હૈં જિન્કો ઉન્કે અમલકી વજહસે (દોનોં જહાંમેં) હિસ્સા મિલેગા ઔર અલ્લાહ જલ્દ હી હિસાબ લેનેવાલે હૈં.

ફાઈદા:

હદીષમેં આયા હે કે તીન શખ્સોંકી દુઆ રદ નહીં કી જાતી (બલ્કે ઝરૂર કબૂલ હોતી હે.) એક વહ જો કષ્રતસે અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા હો. દૂસરે, મઝલૂમ. તીસરે, વહ બાદશાહ જો ઝુલ્મ ન કરતા હો.

(જામિઉસ્સગીર)

(૪) وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِىْٓ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ (سورہ بقرہ، رکوع ۲۵)

(૪) ઔર (હજકે ઝમાનામેં ભી ઠેર કર) કઈ રોઝ તક અલ્લાહકો યાદ કિયા કરો, ઉસકા ઝિક્ર કિયા કરો.

(૫) وَاذْكُرْ رَّبَّكَ كَثِيْرًا وَّسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ۝ (سورہ آل عمران، رکوع ۴)

(૫) ઔર કષ્રતસે અપને રબકો યાદ કિયા કીજિએ ઔર સુબ્હ-શામ તસ્બીહ કિયા કીજિએ.

(૬) اَلَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝ (سورہ آل عمران، رکوع ۲۰)

(૬) (પેહલેસે અકલમંદોંકા ઝિક્ર હે) વહ ઐસે લોગ હૈં, જો અલ્લાહ તઆલાકો યાદ કરતે હૈં ખળે ભી ઔર બેઠે ભી ઔર લેટે હૂએ ભી ઔર આસ્માનોં ઔર ઝમીનોંકે પયદા હોનેમેં ગોર કરતે હૈં (ઔર ગોરકે બા'દ યહ કેહતે હૈં) કે અય હમારે રબ ! આપને યહ સબ બેકાર તો પયદા કિયા નહીં. હમ આપકી તસ્બીહ કરતે હૈં, આપ હમકો અઝાબે જહન્નમસે બચા લીજિએ.

(૭) فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِكُمْ (سورہ نساء، رکوع ۱۵)

(૭) જબ તુમ નમાઝે (ખૌફ જિસકા પેહલેસે ઝિક્ર હે) પૂરી કર ચુકો તો અલ્લાહકી યાદમેં મશગૂલ હો જાઓ, ખળે ભી, બેઠે ભી ઔર

લેટે ભી. કિસી હાલમેં ભી ઉસકી યાદ ઔર ઉસકે ઝિક્રસે ગાફિલ ન હો.

(૮) وَإِذَا قَامُوْٓا إِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى يُرَآءُوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيْلًا ۝ (سورہ نساء، رکوع ۲۱)

(૮) (મુનાફિકોંકી હાલતકા બયાન હે) ઔર જબ નમાઝકો ખળે હોતે હૈં તો બહુત હી કાહિલીસે ખળે હોતે હૈં,. સિર્ફ લોગોંકો અપના નમાઝી હોના દિખલાતે હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર ભી નહીં કરતે, મગર યૂં હી થોળા સા.

(૯) إِنَّمَا يُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ أَنْ يُّوْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ۝ (سورہ مائدہ، رکوع ۱۲)

(૯) શયતાન તો યહી ચાહતા હે કે શરાબ ઔર જૂએકે ઝરીઅહસે તુમમેં આપસમેં અદાવત ઔર બુગ્ઝ પયદા કર દે ઔર તુમકો અલ્લાહકે ઝિક્ર ઔર નમાઝસે રોક દે. બતાઓ, અબ ભી (ઉન બુરી ચીઝોંસે) બા'ઝ આ જાઓગે?

(૧૦) وَلَا تَطْرُدِ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ (سورہ انعام، رکوع ۶)

(૧૦) ઔર ઉન લોગોંકો અપની મજલિસસે અલાહિદા ન કીજિએ, જો સુબ્હ-શામ અપને પરવરદિગારકો પુકારતે રહતે હૈં, જિસસે ખાસ ઉસકી રઝાકા ઈરાદા કરતે હૈં.

(૧૧) وَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۝ (سورہ اعراف، رکوع ۳)

(૧૧) ઔર પુકારા કરો ઉસકો (યા'ની અલ્લાહકો) ખાલિસ કરતે હૂએ ઉસકે લિએ દીનકો.

(૧૨) اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً ۚ إِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۝ وَلَا تُفْسِدُوْا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوْهُ خَوْفًا وَّطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ (سورہ اعراف، رکوع ۷)

(૧૨) તુમ લોગ પુકારતે રહો અપને રબકો આજિઝી કરતે હૂએ ઔર ચુપકે ચુપકે (ભી). બેશક, હક તઆલા શાનુહૂ હદસે બળ્હનેવાલોંકો નાપસંદ કરતે હૈં ઔર દુન્યામેં બા'દ ઈસકે કે ઉસકી ઈસ્લાહ કર દી ગઈ, ફસાદ ન ફેલાઓ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો પુકારા કરો,

ખૌફકે સાથ (અઝાબસે) ઔર તમઅ્કે સાથ (રહમતમેં). બેશક અલ્લાહકી રહમત અચ્છે કામ કરનેવાલોંકે બહુત કરીબ હે.

۱۳ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا (سورۂ اعراف، رکوع ۲۲)

(૧૩) અલ્લાહ હી કે વાસ્તે હૈં અચ્છે અચ્છે નામ. પસ, ઉન્કે સાથ અલ્લાહકો પુકારા કરો.

۱۴ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِىْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ۝ (سورۂ اعراف، رکوع ۲۴)

(૧૪) ઔર અપને રબકી યાદ કિયા કર અપને દિલમેં ઔર ઝરા ધીમી આવાઝસે ભી, ઈસ હાલતમેં કે આજિઝી ભી હો ઔર અલ્લાહકા ખૌફ ભી હો, (હમેશા) સુબ્હકો ભી ઔર શામકો ભી ઔર ગાફિલીનમેંસે ન હો.

۱۵ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝ (سورۂ انفال، رکوع ۱)

(૧૫) ઈમાનવાલે તો વહી લોગ હૈં કે જબ ઉન્કે સામને અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા જાતા હે તો (ઉસકી બળાઈકે તસવ્વુરસે) ઉન્કે દિલ ડર જાતે હૈં ઔર જબ ઉન પર અલ્લાહકી આયતેં પળ્હી જાતી હૈં તો ઉન્કે ઈમાનકો બળ્હા દેતી હૈં ઔર વહ અપને અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરતે હૈં. (આગે ઉન્કી નમાઝ વગયરહકે ઝિક્રકે બા'દ ઈરશાદ હે) યહી લોગ સચ્ચે ઈમાનવાલે હૈં, ઉન્કે લિએ બળે બળે દરજે હૈં ઉન્કે રબકે પાસ ઔર મગ્ફિરત હે ઔર ઈઝ્ઝતકી રોઝી હે.

۱۶ وَيَهْدِىْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ۝ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ۝ (سورہ رعد، رکوع ۴)

(૧૬) ઔર જો શખ્સ અલ્લાહકી તરફ મુતવજ્જેહ હોતા હે, ઉસકો હિદાયત ફરમાતે હૈં, વહ ઐસે લોગ હોતે હૈં, જો અલ્લાહ પર

ઈમાન લાએ ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રસે ઉન્કે દિલોંકો ઈત્મીનાન હોતા હે. ખૂબ સમઝ લો કે અલ્લાહકે ઝિક્રમેં ઐસી ખાસિયત હે કે ઉસસે દિલોંકો ઈત્મીનાન હો જાતા હે.

(١٧) قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ج

(سورۂ اسرائیل، رکوع ۱۲)

(૧૭) આપ ફરમા દીજિએ કે ખ્વાહ અલ્લાહ કેહ કર પુકારો યા રહ્માન કેહ કર પુકારો. જિસ નામસે ભી પુકારોગે (વહી બેહતર હે). ક્યૂંકે ઉસકે લિએ બહુતસે અછ્છે અછ્છે નામ હૈં.

(١٨) وَاذْكُرْ رَّبَّكَ اِذَا نَسِيْتَ۔

(سورۂ کہف، رکوع ۱۲)

(૧૮) ઔર જબ આપ ભૂલ જાવેં તો અપને રબકા ઝિક્ર કર લીજિએ.

وفی مسائل السلوك فيه مطلوبية الذكر ظاهر

(١٩) وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ ج تُرِيْدُ زِيْنَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ج وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ وَكَانَ اَمْرُهٗ فُرُطًا ○

(سورۂ کہف، رکوع ۴)

(૧૯) આપ અપનેકો ઉન લોગોંકે સાથ (બેઠનેકા) પાબંદ રખ્ખા કીજિએ, જો સુબ્હ-શામ અપને રબકો પુકારતે રહતે હૈં, મહઝ ઉસકી રઝા-જોઈકે લિએ ઔર મહઝ દુન્યાકી રોનકકે ખ્યાલસે આપકી નઝર (યા'ની તવજ્જુહ) ઉનસે હટને ન પાવે. (રોનકસે યહ મુરાદ હે કે રઈસ મુસલમાન હો જાએં તો ઈસ્લામકો ફુરૂગ હો) ઔર ઐસે શખ્સકા કેહના ન માનેં, જિસકા દિલ હમને અપની યાદસે ગાફિલ કર રખ્ખા હે ઔર વહ અપની ખ્વાહિશાતકા તાબિઅ્ હે ઔર ઉસકા હાલ હદસે બળ્હ ગયા હે.

(٢٠) وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكٰفِرِيْنَ عَرْضَا ۨ الَّذِيْنَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِيْ غِطَآءٍ عَنْ ذِكْرِيْ۔ (سورۂ کہف، رکوع ۱۱)

(૨૦) ઔર હમ દોઝખકો ઉસ રોઝ (યા'ની કિયામતકે દિન) કાફિરોંકે સામને પેશ કર દેંગે, જિન્કી આંખોં પર હમારી યાદસે પર્દહ પળા હુવા થા.

(૨૧) ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ○ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ○ (سورۂ مریم، رکوع ۱)

(૨૧) યહ તઝ્કિરહ હૈ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પરવરદિગારકી મહરબાની ફરમાનેકા અપને બંદે ઝકરિય્યા (અલયહિસ્સલામ) પર, જબકે ઉન્હોંને અપને પરવરદિગારકો ચુપકેસે પુકારા.

(૨૨) وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ○ (سورۂ مریم، رکوع ۳)

(૨૨) ઔર પુકારતા હૂં મેં અપને રબકો, (કત્ઈ) ઉમ્મીદ હે કે મેં અપને રબકો પુકાર કર મહરૂમ ન રહૂંગા.

(૨૩) إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ○ (سورۂ طٰہٰ، رکوع ۱)

(૨૩) બેશક, મેં હી અલ્લાહ હૂં, મેરે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં. પસ તુમ (અય મૂસા) મેરી હી ઈબાદત કિયા કરો ઔર મેરી હી યાદકે લિએ નમાઝ પળ્હા કરો. બિલા શુબા કિયામત આનેવાલી હે. મેં ઉસકો પોશીદહ રખના ચાહતા હૂં, તાકે હર શખ્સકો ઉસકે કિએકા બદલા મિલ જાએ.

(૨૪) وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي۔ (سورۂ طٰہٰ، رکوع ۲)

(૨૪) (હઝરત મૂસા ઔર હઝરત હારૂન અલયહિમસ્સલામકો ઈરશાદ હે) ઔર મેરી યાદમેં સુસ્તી ન કરના.

(૨૫) ઔર નૂહ (અલયહિસ્સલામકા તઝ્કિરહ ઉનસે કીજિએ) જબકે પુકારા ઉન્હોંને અપને રબકો (હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈ. કે કિસ્સેસે) પેહલે.

(૨૬) وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ○ (سورۂ انبیاء، رکوع ۶)

(૨૬) ઔર અય્યૂબ (અલયહિસ્સલામકા ઝિક્ર કીજિએ) જબકે ઉન્હોંને અપને રબકો પુકારા કે મુઝકો બળી તકલીફ પહુંચી ઔર આપ સબ મહરબાનોંસે ઝિયાદહ

મહરબાન હે.

(٢٧) وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۝ (سورۂ انبیاء، رکوع ٦)

(૨૭) ઔર મછલીવાલે (પયગમ્બર યા'ની હઝરત યૂનુસ અલૈ.કા ઝિક્ર કીજિએ) જબ વહ (અપની કૌમસે) ખફા હો કર ચલે ગએ ઔર યહ સમઝે કે હમ ઉન પર દારગીર ન કરેંગે. પસ ઉન્હોંને અંધેરોંમેં પુકારા કે આપકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, આપ હર ઐબસે પાક હૈં. બેશક, મેં કુસૂરવાર હૂં.

(٢٨) وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ۝ (سورۂ انبیاء، رکوع ٦)

(૨૮) ઔર ઝકરિય્યા (અલયહિસ્સલામકા ઝિક્ર કીજિએ) જબ ઉન્હોંને અપને રબકો પુકારા કે અય મેરે રબ! મુઝે લાવારિષ ન છોળો (ઔર યૂં તો) સબ વારિષોંસે બેહતર (ઔર હકીકી વારિષ) આપ હી હૈં.

(٢٩) إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ۝ (سورۂ انبیاء، رکوع ٦)

(૨૯) બેશક, યહ સબ (અમ્બિયાઅ્ જિન્કા પેહલેસે ઝિક્ર હો રહા હે) નેક કામોંમેં દોળતે થે ઔર પુકારતે થે હમકો (ષવાબકી) રગ્બત ઔર (અઝાબકા) ખૌફ કરતે હૂએ ઔર થે સબકે સબ હમારે લિએ આજિઝી કરનેવાલે.

(٣٠) وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ۝ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ (سورۂ حج، رکوع ٥)

(૩૦) ઔર આપ (જન્નત વગયરહકી) ખૂશખબરી સુના દીજિએ, ઐસે ખુશૂઅ્ કરનેવાલોંકો જિન્કા યહ હાલ હે કે જબ અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા જાતા હે તો ઉન્કે દિલ ડર જાતે હૈં.

(٣١) إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَ

(૩૧) (કિયામતમેં કુફ્ફારસે ગુફ્તગૂકે ઝૈલમેં કહા જાએગા, ક્યા તુમકો યાદ નહીં) મેરે બંદોંકા એક

أَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِيْنَ ○ فَاتَّخَذْتُمُوْهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰى أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِيْ وَكُنْتُمْ مِّنْهُمْ تَضْحَكُوْنَ ○ إِنِّيْ جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوْا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُوْنَ ○ (سورۂ مؤمنون، رکوع ۶)

ગિરોહ થા, (જો બીચારે હમસે) યૂં કહા કરતે થે: અય હમારે પરવરદિગાર! હમ ઈમાન લે આએ. સો હમકો બખ્શ દીજિએ ઔર હમ પર રહમત ફરમાઈએ, આપ સબસે ઝિયાદહ રહમ કરનેવાલે હૈં. પસ તુમને ઉન્કા મઝાક ઉડાયા. હત્તાકે ઈસ મશ્ગલાને તુમકો હમારી યાદ ભી ભૂલા દી ઔર તુમ ઉનસે હંસી કિયા કરતે થે. મૈંને આજ ઉન્કો ઉન્કે સબ્રકા બદલા દે દિયા કે વહી કામ્યાબ હૂએ.

(٣٢) رِجَالٌ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ الآیة (سورۂ نور، رکوع ۵)

(૩૨) (કામિલ ઈમાનવાલોંકી તા'રીફકે ઝૈલમેં હૈ) વહ ઐસે લોગ હૈં કે ઉન્કો અલ્લાહકે ઝિક્રસે ન ખરીદ ગફલતમેં ડાલતી હૈ, ન ફરોખ્ત.

(٣٣) وَلَذِكْرُ اللّٰهِ أَكْبَرُ ط (سورۂ عنکبوت، رکوع ۵)

(૩૩) ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર બહુત બડી ચીઝ હૈ.

(٣٤) تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ○ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءً بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ○ (سورۂ سجدہ، رکوع ۲)

(૩૪) ઉન્કે પેહલૂ ખ્વાબગાહોંસે અલાહિદહ રહતે હૈં, ઈસ તરહ પર કે અઝાબકે ડરસે ઔર રહમતકી ઉમ્મીદસે વહ અપને રબકો પુકારતે હૈં ઔર હમારી દી હૂઈ ચીઝોંસે ખર્ચ કરતે હૈં. પસ, કિસીકો ભી ખબર નહીં કે ઐસે લોગોંકી આંખોંકી ઠંડકકા ક્યા ક્યા સામાન ખઝાનએ ગૈબમેં મહફૂઝ હૈ, જો બદલા હૈ ઉન્કે આ'માલકા.

ફાઈદા:

એક હદીષમેં આયા હૈ કે બંદા અખીર શબમેં અલ્લાહકે યહાં બહુત મુકર્રબ હોતા હૈ. અગર તુઝસે હો સકે તો ઉસ વક્ત અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા કર. (જામિઉસ્સગીર)

٣٥ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا ۝ (سورۂ احزاب، رکوع ۳)

(૩૫) બેશક, તુમ લોગોંકે લિએ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નમૂના મવજૂદ થા. યા'ની હર ઉસ શખ્સકે લિએ જો અલ્લાહસે ઔર આખિરતસે ડરતા હો ઔર કષ્રતસે અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર કરતા હો (કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લળાઈમેં શરીક હૂએ ઔર જિહાદ કિયા તો ઉસકે લિએ ક્યા માનિઅ્ હો સકતા હે).

٣٦ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ۝

(૩૬) (પેહલેસે મુઅ્મિનોંકી સિફાતકા બયાન હે. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ હે) ઔર બ-કષ્રત અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલે મર્દ ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલી અવરતેં ઉન સબકે લિએ અલ્લાહ તઆલાને મગફિરત ઔર અજ્રે અઝીમ તય્યાર કર રખ્ખા હે.

٣٧ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۝ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

(૩૭) અય ઈમાનવાલો! તુમ અલ્લાહ તઆલાકા ખૂબ કષ્રતસે ઝિક્ર કિયા કરો ઔર સુબ્હ-શામ ઉસકી તસ્બીહ કરતે રહો.

٣٨ وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ۝ (سورۂ صٰفّت، رکوع ۳)

(૩૮) ઔર પુકારા થા હમકો નૂહ (અલયહિસ્સલામ)ને. પસ, હમ ખૂબ ફર્યાદ સુનનેવાલે હૈં.

٣٩ فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ (سورۂ زمر، رکوع ۳)

(૩૯) પસ, હલાકત હે ઉન લોગોંકે લિએ, જિન્કે દિલ અલ્લાહકે ઝિક્રસે મુતઅષ્ષિર નહીં હોતે. યહ લોગ ખુલી ગુમરાહીમેં હૈં.

٤٠ اللّٰهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ

(૪૦) અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને બળા ઉમદા કલામ (યા'ની કુર્આન) નાઝિલ ફરમાયા, જો ઐસી કિતાબ

يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ (سورۂ زمر، رکوع ۳)

હે કે બા-હમ મિલતી-જુલતી હે. બાર બાર દુહરાઈ ગઈ, જિસસે ઉન લાગોંકે બદન કાંપ ઉઠતે હૈં, જો અપને રબસે ડરતે હૈં, ફિર ઉન્કે બદન ઔર દિલ નરમ હો કર અલ્લાહકે ઝિક્રકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાતે હૈં. યહ અલ્લાહકી હિદાયત હે, જિસકો ચાહતા હે, ઉસકે ઝરીઅહસે હિદાયત ફરમા દેતા હે.

(૪૧) فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ○ (سورۂ مومن، رکوع ۲)

(૪૧) પસ, પુકારો અલ્લાહકો ખાલિસ કરતે હૂએ ઉસકે લિએ દીનકો. ગો કાફિરોંકો ના-ગવાર હો.

(૪૨) هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ (سورۂ مومن، رکوع ۷)

(૪૨) વહી ઝિંદા હે, ઉસકે સિવા કોઈ લાઈક ઈબાદતકે નહીં. પસ, તુમ ખાલિસ એ'તિકાદ કરકે ઉસકો પુકારા કરો.

(૪૩) وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ○ (سورۂ زخرف، رکوع ۴)

(૪૩) જો શખ્સ રહમાનકે ઝિક્રસે (જાન બૂઝ કર) અંધા હો જાએ, હમ ઉસ પર એક શયતાન મુસલ્લત કર દેતે હૈં, પસ, વહ (હર વક્ત) ઉસકે સાથ રહતા હે.

(૪૪) مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

(૪૪) મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં ઔર જો લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સોહ્બત-યાફ્તા હૈં વહ કાફિરોંકે મુકાબલામેં તેઝ હૈં ઔર આપસમેં મહરબાન ઔર અય મુખાતબ! તૂ ઉન્કો દેખેગા કે કભી રુકૂઅ્ કર રહે હૈં, ઔર કભી સિજદહ ઔર અલ્લાહકે ફઝ્લ ઔર રઝામંદીકી જુસ્તજૂમેં લગે

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ○ (سورہ فتح)

હૂએ હૈં. (ઔર ખુશૂઅ્-ખુઝૂઅ્કે) આષાર બ-વજ્હ તા'ષીરે સિજદહકે ઉન્કે અવ્સાફ તવરાતમેં હૈં ઔર ઈન્જીલમેં. જૈસાકે ખેતી કે ઉસને અવ્વલ અપની સૂઈ નિકાલી, ફિર ઉસકો કવી કિયા, ફિર વહ ખેતી ઔર મોટી હૂઈ, ફિર અપને તના પર સીધી ખળી હો ગઈ કે કિસાનોંકો ભલી મા'લૂમ હોને લગી, ઈસી તરહ સહાબા (રદિ.)મેં અવ્વલ ઝો'ફ થા, ફિર રોઝાનહ કુવ્વત બળ્હતી ગઈ ઔર અલ્લાહને યહ નશો-નુમા ઈસ લિએ દિયા, તાકે ઉનસે કાફિરોંકો જલાએ ઔર અલ્લાહને તો ઉન લોગોંસે જો ઈમાન લાએ ઔર નેક અમલ કર રહે હૈં, મગ્ફિરત ઔર અજ્રે અઝીમકા વા'દા કર રખ્ખા હે.

ફાઈદા:

આયતે શરીફહમેં ગો ઝાહિર તોર પર રુકૂઓ-સુજૂદ ઔર નમાઝકી ફઝીલત ઝિયાદહ-તર મક્સૂદ હે ઔર યહ તો ઝાહિર હે, લેકિન કલિમએ તય્યિબહકે દૂસરે જુઝ્ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ-કી ફઝીલત ભી ઈસસે ઝાહિર હે.

ઈમામ રાઝી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે ઊપરસે સુલ્હે હુદયબિય્યહમેં કુફ્ફારકે ઈન્કાર પર ઔર ઈસ બાતકે ઈસ્રાર કરને પર કે મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ ન લિખ્ખો, મુહમ્મદુબ્નુ અબ્દિલ્લાહ લિખ્ખો-હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ ખૂદ ગવાહ હૈં ઈસ બાત પર કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં ઔર જબ ભેજનેવાલા ખૂદ ઈક્રાર કરે-કે ફુલાં શખ્સ મેરા કાસિદ હે તો લાખ કોઈ ઈન્કાર કરે, ઉસકે ઈન્કારસે ક્યા હોતા હે? ઈસી ગવાહીકે ઈક્રારકે લિએ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ ઈરશાદ ફરમાયા. ઉસકે બા'દ આયતે શરીફહમેં ઔર ભી કઈ અહમ મઝામીન હૈં. મિન્ જુમ્લા ઉન્કે યહ હે કે ચેહરાકે આષાર નુમાયાં હોનેકી ફઝીલત હે. ઈસકી તફસીરમેં મુખ્તલિફ અક્વાલ હૈં. એક યહ ભી ઈરશાદ હે કે શબ-બેદારોંકે ચેહરોં પર જો અન્વારો-બરકાત ઝાહિર હોતે હૈં વહ મુરાદ

હૈં. ઈમામ રાઝી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે યહ મુહક્કક અમ્ર હે કે રાતકો દો શખ્સ જાગેં. એક લહ્વો-લઈબમેં મશગૂલ રહે, દૂસરા નમાઝ, કુર્આન ઔર ઈલ્મકે સીખનેમેં મશગૂલ રહે. દૂસરે દિન દોનોંકે ચેહરેકે નૂરમેં ખુલા હુવા ફર્ક હોગા. જો શખ્સ લહ્વો-લઈબમેં મશગૂલ હે, વહ ઉસ જૈસા હો હી નહીં સકતા, જો ઝિક્રો-શુક્રમેં રાતભર લગા રહે. તીસરી અહમ બાત યહ હે કે હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) ઔર એક જમાઅતને ઉલમાકી, ઈસ આયતસે ઉન લોગોંકે કુફ્ર પર ઈસ્તિદ્લાલ કિયા હે, જો સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકો ગાલિયાં દેતે હૈં, બુરા કેહતે હૈં, ઉનસે બુગ્ઝ રખતે હૈં. (ઈબ્ને કષીર)

(૪૫) اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ (سورہ حدید رکوع ۲)

(૪૫) ક્યા ઈમાનવાલોંકે લિએ ઈસકા વક્ત નહીં આયા કે ઉન્કે દિલ ખુદાકી યાદકે વાસ્તે ઝુક જાએં.

(૪૬) اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنْسٰهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطٰنِ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطٰنِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ○ (سورہ مجادلہ رکوع ۳)

(૪૬) (પેહલેસે મુનાફિકોંકા ઝિક્ર હે) ઉન પર શયતાનકા તસલ્લુત હો ગયા. પસ, ઉસને ઉન્કો ઝિક્રુલ્લાહસે ગાફિલ કર દિયા. યહ લોગ શયતાનકા ગિરોહ હૈં. ખૂબ સમઝ લો, યહ બાત મુહક્કક હે કે શયતાનકા ગિરોહ ખસારહ વાલા હે.

(૪૭) فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِى الْاَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ○ (سورہ جمعہ رکوع ۲)

(૪૭) ફિર જબ (જુમ્અહકી) નમાઝ પૂરી હો ચુકે તો (તુમકો ઈજાઝત હે કે) તુમ ઝમીન પર ચલો-ફિરો ઔર ખુદાકી રોઝી તલાશ કરો, (યા'ની દુન્યાકે કામોંમેં મશગૂલ હોનેકી ઈજાઝત હે) લેકિન ઉસમેં ભી અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર કષ્રતસે કરતે રહો, તાકે તુમ ફલાહકો પહુંચ જાઓ.

(૪૮) يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ج

(૪૮) અય ઈમાનવાલો! તુમકો તુમ્હારે માલ ઔર અવલાદ અલ્લાહકે ઝિક્રસે, ઉસકી યાદસે

وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝ (سورۂ منٰفقون، رکوع ۲)

ગાફિલ ન કરને પાએં ઔર જો લોગ ઐસા કરેંગે વહી ખસારહવાલે હૈં. (ક્યુંકે યહ ચીઝેં તો દુન્યા હી મેં ખત્મ હો જાનેવાલી હૈં ઔર અલ્લાહકી યાદ આખિરતમેં કામ દેનેવાલી હે.)

(૪૯) وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ۝ (سورۂ جن، رکوع ۱)

(૪૯) ઔર જો શખ્સ અપને પરવરદિગારકી યાદસે રૂ-ગર્દાની ઔર એ'રાઝ કરેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકો સખ્ત અઝાબમેં દાખિલ કરેગા.

(૫૦) وَاَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ۝ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ۝ (سورۂ جن، رکوع ۱)

(૫૦) જબ ખુદાકા ખાસ બંદા (યા'ની મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ખુદાકો પુકારનેકે લિએ ખળા હોતા હે તો યહ કાફિર લોગ ઉસ બંદા પર ભિળ લગાનેકો હો જાતે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કેહ દીજિએ કે મેં તો સિર્ફ અપને પરવરદિગાર હી કો પુકારતા હૂં ઔર ઉસકે સાથ કિસીકો શરીક નહીં કરતા.

(૫૧) وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيْلًا ۝ (سورۂ مزمل، رکوع ۱)

(૫૧) ઔર અપને રબકા નામ લેતે રહેં ઔર સબસે તઅલ્લુકાત મુન્કતિઅ્ કરકે ઉસીકી તરફ મુતવજ્જેહ રહેં. ("મુન્કતિઅ્ કરને" કા મતલબ યહ હે કે અલ્લાહકે તઅલ્લુકકે મુકાબલામેં સબ મગલૂબ હોં).

(૫૨) وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ۝ وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهٗ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيْلًا ۝ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ

(૫૨) ઔર અપને રબકા સુબ્હ ઔર શામ નામ લેતે રહા કીજિએ ઔર કિસી કદર રાતકે હિસ્સામેં ઉસકો સિજદહ કિયા કીજિએ ઔર

وَيَذَرُوْنَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيْلًا ۝

(سورۂ دہر، رکوع ۲)

રાતકે બળે હિસ્સામેં ઉસકી તસ્બીહ કિયા કીજિએ. (મુરાદ ઉસસે તહજ્જુદકી નમાઝ હે.) યહ લોગ (જો આપકે મુખાલિફ હૈં) દુન્યાસે મુહબ્બત રખતે હૈં ઔર અપને આગે (આનેવાલે) એક ભારી દિનકો છોળ બેઠે હૈં.

٥٣ وَاِنْ يَّكَادُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُوْلُوْنَ اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ۝

(سورۂ قلم، رکوع ۲)

(૫૩) યહ કાફિર લોગ જબ ઝિક્ર (કુર્આન) સુનતે હૈં (તો શિદ્દતે અદાવતસે) ઐસે મા'લૂમ હોતે હૈં કે ગોયા આપકો અપની નિગાહોંસે ફુસ્લા કર ગિરા દેંગે ઔર કેહતે હૈં કે (નઊઝુબિલ્લાહ) યહ તો મજનૂન હૈં.

ફાઈદા:

નિગાહકે ફુસ્લા કર ગિરા દેના કિનાયા હે દુશ્મનીકી ઝિયાદતીસે. જૈસા કે હમારે યહાં બોલતે હૈં: ઐસા દેખ રહા હે કે ખા જાએગા. હસન બસરી (રહ.) કેહતે હૈં કે જિસકો નઝર લગ ગઈ હો, ઉસ પર ઈસ આયતે શરીફહકો પળ્હ કર દમ કરના મુફીદ હે. (જમલ)

٥٤ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ۝ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ۝

(سورۂ اعلیٰ، رکوع ۱)

(૫૪) બેશક, બા-મુરાદ હો ગયા વહ શખ્સ જો (બુરે અખ્લાકસે) પાક હો ગયા ઔર અપને રબકા નામ લેતા રહા ઔર નમાઝ પળ્હતા રહા.

ફસ્લે દોમ : અહાદીષે ઝિક્રમેં

જબકે ઈસ મઝમૂનમેં કુર્આને પાકકી આયાત ઈસ કષ્રતસે મવજૂદ હૈં તો અહાદીષકા ક્યા પૂછના? ક્યૂંકે કુર્આન શરીફકે કુલ તીસ પારે હૈં ઔર હદીષ શરીફકી લા-તઅ્દાદ કિતાબેં હૈં ઔર હર કિતાબમેં બેશુમાર હદીષેં હૈં. એક બુખારી શરીફ હી કે બળે બળે તીસ પારે હૈં ઔર અબૂદાવૂદ શરીફકે બત્તીસ પારે હૈં ઔર કોઈ કિતાબ ભી ઐસી નહીં કે ઈસ મુબારક ઝિક્રસે ખાલી હો. ઈસ લિએ અહાદીષકા ઈહાતા તો કોન કર સકતા હે? નમૂના ઔર અમલકે વાસ્તે એક આયત ઔર હદીષ ભી કાફી હે ઔર જિસકો અમલ હી નહીં

كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا કરના ઉસકે લિએ દફ્તરકે દફ્તર ભી બેકાર હૈં.

(١) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اللّٰهُ تَعَالٰى اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِىْ بِىْ وَاَنَا مَعَهٗ اِذَا ذَكَرَنِىْ فَاِنْ ذَكَرَنِىْ فِىْ نَفْسِهٖ ذَكَرْتُهٗ فِىْ نَفْسِىْ وَاِنْ ذَكَرَنِىْ فِىْ مَلَاٍ ذَكَرْتُهٗ فِىْ مَلَاٍ خَيْرٍ مِّنْهُمْ وَاِنْ تَقَرَّبَ اِلَىَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ اِلَيْهِ ذِرَاعًا وَّاِنْ تَقَرَّبَ اِلَىَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ اِلَيْهِ بَاعًا وَّاِنْ اَتَانِىْ يَمْشِىْ اَتَيْتُهٗ هَرْوَلَةً۔ رواه احمد و البخاری ومسلم والترمذی والنسائی وابن ماجة والبیهقی فی الشعب واخرج احمد والبیهقی فی الاسماء والصفات عن انس بمعناه بلفظ يَا ابْنَ اٰدَمَ اِذَا ذَكَرْتَنِىْ فِىْ نَفْسِكَ الحديث۔ وفی الباب عن معاذ بن انس عند الطبرانی باسناد حسن وعن ابن عباس عند البزار باسناد صحیح والبیهقی وغیرهما وعن ابی هریرة رض عند ابن ماجة وابن حبان وغیرهما بلفظ انا مع عبدی اذا ذکرنی وتحرکت بی شفتاه کما فی الدر المنثور والترغیب للمنذری والمشکوٰة مختصرًا وفیه بروایة مسلم عن ابی ذر بمعناه وفی الاتحاف علق البخاری عن ابی هریرة بصیغة الجزم ورواه ابن حبان من حدیث ابی الدرداء۔

(૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હકતઆલા શાનુહૂ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મૈં બંદાકે સાથ વૈસા હી મુઆમલા કરતા હૂં, જૈસા કે વહ મેરે સાથ ગુમાન રખતા હે ઔર જબ વહ મુઝે યાદ કરતા હે તો મૈં ઉસકે સાથ હોતા હૂં. પસ, અગર વહ મુઝે અપને દિલમેં યાદ કરતા હે તો મૈં ભી ઉસકો અપને દિલમેં યાદ કરતા હૂં. ઔર અગર વહ મેરા મજ્મા'મેં ઝિક્ર કરતા હે તો મૈં ઉસ મજ્મા'સે બેહતર યા'ની ફરિશ્તોંકે મજ્મા'મેં (જો મા'સૂમ ઔર બેગુનાહ હૈં) તઝ્કિરહ કરતા હૂં ઔર અગર બંદા મેરી તરફ એક બાલિશ્ત મુતવજ્જેહ હોતા હે તો મૈં એક હાથ ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હોતા હૂં ઔર અગર વહ એક હાથ બળ્હતા હે તો મૈં દો હાથ ઉધર મુતજ્જેહ હોતા હૂં ઔર અગર વહ મેરી તરફ ચલ કર આતા હે તો મૈં ઉસકી તરફ દોળ કર ચલતા હૂં.

ફાઈદાઃ

ઈસ હદીષ શરીફમેં કઈ મઝમૂન વારિદ હૈં. અવ્વલ યહ કે બંદાકે સાથ ઉસકે ગુમાનકે મુવાફિક મુઆમલા કરતા હૂં. જિસકા મતલબ યહ હે કે હક તઆલા શાનુહૂસે ઉસકે લુત્ફો-કરમકી ઉમ્મીદ રખના ચાહિએ. ઉસકી રહમતસે હરગિઝ મા'યૂસ ન હોના ચાહિએ. યકીનન્ હમ લોગ ગુનહગાર હૈં ઔર સરાપા ગુનાહ ઔર અપની હરકતોં ઔર ગુનાહોંકી સઝા ઔર બદલાકા યકીન હે, લેકિન અલ્લાહકી રહમતસે મા'યૂસ ભી નહીં હોના ચાહિએ. ક્યા બઈદ હે કે હક તઆલા શાનુહૂ મહઝ અપને લુત્ફો-કરમસે બિલ્કુલ હી મુઆફ ફરમાવેં કેઃ

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ

કલામુલ્લાહ શરીફમેં વારિદ હે.

તર્જમાઃ હક તઆલા શાનુહૂ શિર્કકે ગુનાહકો તો મુઆફ નહીં ફરમાએંગે. ઈસકે અલાવહ જિસકો ચાહેંગે સબ કુછ મુઆફ ફરમાએંગે, લેકિન ઝરૂરી નહીં કે મુઆફ ફરમા હી દેં.

ઈસી વજહસે ઉલમા ફરમાતે હૈં કે ઈમાન ઉમ્મીદો-ખૌફકે દરમિયાન હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક નવજવાન સહાબી (રદિ.)-કે પાસ તશરીફ લે ગએ. વહ નઝઅકી હાલતમેં થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયાઃ કિસ હાલમેં હો? અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકી રહ્મતકા ઉમ્મીદવાર હૂં ઔર અપને ગુનાહોંસે ડર રહા હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ દોનોં યા'ની ઉમ્મીદો-ખૌફ જિસ બંદાકે દિલમેં ઐસી હાલતમેં હોં તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જો ઉમ્મીદ હે વહ અતા ફરમા દેતે હૈં ઔર જિસકા ખૌફ હે ઉસસે અમન અતા ફરમા દેતે હૈં. (જમ્ઉલ ફવાઈદ)

એક હદીષમેં આયા હે કે મુઅ્મિન અપને ગુનાહકો ઐસા સમઝતા હે કે ગોયા એક પહાળકે નીચે બેઠા હે ઔર વહ પહાળ ઉસ પર ગિરને લગા ઔર ફાજિર શખ્સ ગુનાહકો ઐસા સમઝતા હે, ગોયા એક મખ્ખી બેઠી થી, ઉળા દી. યા'ની ઝરા પરવાહ નહીં હોતી. મક્સૂદ યહ હે કે ગુનાહકા ખૌફ ઉસકે મુનાસિબ હોના ચાહિએ ઔર રહમતકી ઉમ્મીદ ઉસકે મુનાસિબ.

હઝરત મુઆઝ (રદિ.) તાઊનમેં શહીદ હૂએ. ઈન્તિકાલકે કરીબ ઝમાનામેં બાર બાર ગશી હોતી થી. જબ ઈફાકહ હોતા તો ફરમાતેઃ યા અલ્લાહ! તુઝે મા'લૂમ હે કે મુઝકો તુઝસે મુહબ્બત હે. તેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ, તુઝે યહ બાત મા'લૂમ હે. જબ બિલ્કુલ મૌતકા વક્ત કરીબ આ ગયા તો ફરમાયા કે અય મૌત! તેરા આના મુબારક હે. ક્યા હી મુબારક મેહ્માન આયા, મગર ફાકા'કી

હાલતમેં યહ મેહમાન આયા હે. ઉસકે બા'દ ફરમાયાઃ અય અલ્લાહ! તુઝે મા'લૂમ હે કે મેં હમેશા તુઝસે ડરતા રહા. આજ તેરા ઉમ્મીદવાર હૂં. યા અલ્લાહ! મુઝે ઝિંદગીકી મુહબ્બત થી, મગર નહર ખોદને ઔર બાગ લગાનેકે વાસ્તે નહીં થી, બલ્કે 'ગરમિયોંકી શિદ્દતે પ્યાસ બરદાશ્ત કરને ઔર (દીનકી ખાતિર) મશક્કતેં ઝીલનેકે વાસ્તે ઔર ઝિક્રકે હલ્કોંમેં ઉલમાકે પાસ જમ કર બેઠનેકે વાસ્તે થી. (તહ્ઝીબુલ્ લુગાત)

બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે હદીષે બાલામેં ગુમાનકે મુવાફિક મુઆમલા આમ હાલાતકે એ'તિબારસે હે. ખાસ મગ્ફિરતકે મુતઅલ્લિક નહીં. દુઆ, સિહ્હત, વુસ્અતે અમન વગયરહ સબ ચીઝેં ઈસમેં દાખિલ હૈં. મષલન્ દુઆકે હી મુતઅલ્લિકં સમઝો. મતલબ યહ હે કે અગર બંદા યહ યકીન કરતા હે કે મેરી દુઆ કબૂલ હોતી હે ઔર ઝરૂર હોગી તો ઉસકી દુઆ કબૂલ હોતી હે ઔર અગર યહ ગુમાન કરે કે મેરી દુઆ કબૂલ નહીં હોતી તો વૈસા હી મુઆમલા કિયા જાતા હે. ચુનાંચે દૂસરી અહાદીષમેં આયા હે કે બંદાકી દુઆ કબૂલ હોતી હે, જબ તક યહ ન કેહને લગે કે મેરી તો દુઆ કબૂલ નહીં હોતી. ઈસી તરહ સિહ્હત, તવંગરી વગયરહ સબ ઉમૂરકા હાલ હે. હદીષમેં આયા હે કે જિસ શખ્સકો ફાકા'કી નોબત આએ, અગર ઉસકો લોગોંસે કેહતા ફિરે તો તવંગરી નસીબ નહીં હોતી. અલ્લાહકી બારગાહમેં અર્ઝે મઅ્રૂઝ કરે તો જલ્દ યહ હાલત દૂર હો જાએ, લેકિન યહ ઝરૂરી હે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે સાથ હુસ્ને ઝન ઔર ચીઝ હે, ઔર અલ્લાહ પર ઘમન્ડ દૂસરી ચીઝ હે. કલામુલ્લાહ શરીફમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે ઈસ પર તમ્બીહ કી ગઈ. ઈરશાદ હેઃ

وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ

(ઔર ધોકામેં ન ડાલે તુમકો ધોકાબાઝ) યા'ની શયતાન તુમકો યહ ન સમઝાએ કે ગુનાહ કિએ જાઓ, અલ્લાહ ગફૂરુર્રહીમ હે. દૂસરી જગા ઈરશાદ હેઃ

أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا. كَلَّا

(ક્યા વહ ગૈબ પર મુત્તલિઅ્ હો ગયા યા અલ્લાહ તઆલાસે ઉસને અહ્દ કર લિયા હે? ઐસા હરગિઝ નહીં.) દૂસરા મઝમૂન યહ હે કે જબ બંદા મુઝે યાદ કરતા હે તો મેં ઉસકે સાથ હોતા હૂં. દૂસરી હદીષમેં હે કે જબ બંદા મુઝે યાદ કરતા હે તો જબ તક ઉસકે હોંટ મેરી યાદમેં હરકત કરતે રહતે હૈં, મેં ઉસકે સાથ હોતા હૂં, યા'ની મેરી ખાસ તવજ્જુહ ઉસ પર રહતી હે ઔર ખુસૂસી રહ્મતકા નુઝૂલ હોતા રહતા હે. તીસરા મઝમૂન યહ હે કે મેં ફરિશ્તોંકે મજ્મા'મેં ઝિક્ર કરતા હૂં, યા'ની તફાખુરકે તોર પર ઈસકા ઝિક્ર

ફરમાયા જાતા હે. એક તો ઈસ વજહસે કે આદમીકી ખિલ્કત જિસ તરકીબસે હૂઈ હે, ઉસકે મુવાફિક ઉસમેં ઈતાઅત ઔર મઅ્સિયત દોનોંકા માદ્દહ રખ્ખા હે. જૈસા કે હદીષ નમ્બર આઠકે ઝૈલમેં આ રહા હે. ઈસ હાલતમેં તાઅતકા કરના યકીનન્ તફાખુરકા સબબ હે. દૂસરે, ઈસ વજહસે કે ફરિશ્તોંને ઈબ્તિદાએ ખિલ્કતકે વક્ત અર્ઝ કિયા થાઃ આપ ઐસી મખ્લૂકકો પયદા ફરમાતે હૈં, જો દુન્યામેં ખૂનરેઝી ઔર ફસાદ કરેગી ઔર ઉસકી વજહ ભી વહી માદ્દહ ફસાદકા ઉનમેં હોના હે. બ-ખિલાફ ફરિશ્તોંકે કે ઉનમેં યહ માદ્દહ નહીં. ઈસી લિએ ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા થા કે તેરી તસ્બીહો-તક્દીસ હમ કરતે હી હૈં. તીસરે, ઈસ વજહસે કે ઈન્સાનકી ઈતાઅત, ઉસકી ઈબાદત ફરિશ્તોંકી ઈબાદતસે ઈસ વજહસે ભી અફઝલ હે કે ઈન્સાનકી ઈબાદત ગૈબકે સાથ હે ઔર ફરિશ્તોંકી આલમે આખિરતકે મુશાહદહકે સાથ હે. ઈસીકી તરફ અલ્લાહ પાકકે ઈસ કલામમેં ઈશારા હે કે અગર વહ જન્નતો-દોઝખકો દેખ લેતે તો ક્યા હોતા? ઈન વુજૂહસે હક તઆલા શાનુહૂ અપને યાદ કરનેવાલોં ઔર અપની ઈબાદત કરનેવાલોંકે કારનામે જતાતે હૈં. ચોથા મઝમૂન હદીષમેં યહ હે કે બંદા જિસ દરજામેં હક તઆલા શાનુહૂકી તરફ મુતવજ્જેહ હોતા હે, ઉસસે ઝિયાદા તવજ્જુહ ઔર લુત્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે ઉસ બંદા પર હોતા હે. યહી મતલબ હે કરીબ હોને ઔર દોળ કર ચલનેકા કે મેરા લુત્ફ ઔર મેરી રહમત તેઝીકે સાથ ઉસકી તરફ ચલતી હે. અબ હર શખ્સકો ઈખ્તિયાર હે કે જિસ કદર રહ્મતો-લુત્ફે ઈલાહીકો અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરના ચાહતા હે, ઉતની હી અપની તવજ્જુહ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફ બળ્હાએ. પાંચવીં બહષ ઈસ હદીષ શરીફમેં યહ હે કે ઉસમેં ફરિશ્તોંકી જમાઅતકો બેહતર બતાયા હે ઝિક્ર કરને વાલે શખ્સસે, હાલાંકે યહ મશહૂર અમ્ર હે કે ઈન્સાન અશ્રફુલ્ મખ્લૂકાત હે. ઉસકી વજહ તો તર્જમહમેં ઝાહિર કર દી ગઈ કે ઉન્કા બેહતર હોના એક ખાસ હેષિયતસે હે કે વહ મા'સૂમ હૈં. ઉનસે ગુનાહ હો હી નહીં સકતા. દૂસરી વજહ યહ હે કે યહ બ-એ'તિબાર અક્ષર અફરાદકે હે કે અક્ષર અફરાદ ફરિશ્તોંકે અક્ષર આદમિયોં, બલ્કે અક્ષર મુઅ્મિનોંસે અફઝલ હૈં. ગો ખાસ મુઅ્મિન જૈસા અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામ સારે હી ફરિશ્તોંસે અફઝલ હૈં. ઈસકે અલાવા ઔર ભી વુજૂહ હૈં, જિનમેં બહ્ષે તવીલ હે.

(૨) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ بُسْرٍ اَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اِنَّ شَرَائِعَ الْاِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ فَاَخْبِرْنِيْ بِشَيْءٍ اَسْتَنُّ بِهٖ قَالَ لَا يَزَالُ

(૨) એક સહાબી (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ ! અહકામ તો શરીઅતકે બહુતસે હૈં હી. મુઝે એક ચીઝ કોઈ ઐસી બતા દીજિએ, જિસકો મેં અપના દસ્તૂર ઔર

મશ્ગલા બના લૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહકે ઝિક્રસે તૂ હર વક્ત રત્બુલ્ લિસાન રહે. એક ઔર હદીષમેં હે, હઝરત મુઆઝ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જુદાઈકે વક્ત આખિરી ગુફ્તગૂ જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે હૂઈ, વહ યહ થી: મેંને દરયાફ્ત કિયા કે સબ આ'માલમેં મહબૂબ-તરીન અમલ અલ્લાહકે નઝદીક ક્યા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસ હાલમેં તેરી મૌત આવે કે અલ્લાહકે ઝિક્રમેં રત્બુલ્ લિસાન હો.

لِسَانُكَ رَطْبًا مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اخرجه ابن ابی شیبة واحمد والترمذی وحسنه وابن ماجة وابن حبان فی صحیحه والحاکم وصححه والبیهقی کذا فی الدر وفی المشکوٰة بروایة الترمذی وابن ماجة وحکی عن الترمذی حسن غریب - قلت و صححه الحاکم واقره علیه الذهبی وفی الجامع الصغیر بروایة ابی نعیم فی الحلیة مختصرا بلفظ اَنْ تُفَارِقَ الدُّنْيَا وَلِسَانُكَ رَطْبٌ مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ورقم له بالضعف وبمعناه عن مالك بن یخامر اَنَّ مَعَاذَ ابْنَ جَبَلٍ قَالَ لَهُمْ اِنَّ اٰخِرَ كَلَامٍ فَارَقْتُ عَلَيْهِ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ قُلْتُ اَيُّ الْاَعْمَالِ اَحَبُّ اِلَى اللّٰهِ قَالَ اَنْ تَمُوْتَ وَلِسَانُكَ رَطْبٌ مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اخرجه ابن ابی الدنیا والبزار وابن حبان والطبرانی والبیهقی کذا فی الدر والحصن الحصین والترغیب للمنذری وذکره فی الجامع الصغیر مختصرا وعزاه الی ابن حبان فی صحیحه وابن السنی فی عمل الیوم واللیلة والطبرانی فی الکبیر والبیهقی فی الشعب وفی مجمع الزوائد رواه الطبرانی باسانید-

ફાઈદા:

જુદાઈકે વક્તકા મતલબ યહ હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હઝરત મુઆઝ (રદિ.)કો અહ્લે યમનકી તબ્લીગો-તા'લીમકે લિએ યમનકા અમીર બના કર ભેજા થા. ઉસ વક્ત રુખ્સતકે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કુછ વસિય્યતેં ભી ફરમાઈ થીં ઔર ઉન્હોંને ભી કુછ સવાલાત કિએ થે. શરીઅતકે અહ્કામ બહુતસે હોનેકા મતલબ યહ હે કે હર હુક્મકી બજા-આવૂરી તો ઝરૂરી હે હી, લેકિન હર ચીઝમેં કમાલ પયદા કરના ઔર ઉસકો મુસ્તકિલ મશ્ગલા બનાના દુશ્વાર હે. ઈસ લિએ ઉનમેંસે એક ચીઝ જો સબસે અહમ હો, મુઝે ઐસી બતા દીજિએ કે ઉસકો મઝબૂત પકળ લૂં ઔર હર વક્ત, હર જગા ચલતે-ફિરતે, ઉઠતે-બેઠતે કરતા રહૂં. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે ચાર ચીઝેં ઐસી હૈં કે જિસ શખ્સકો યહ મિલ જાએં, ઉસકો દીનો-દુન્યાકી ભલાઈ મિલ જાએ. એક વહ ઝબાન જો ઝિક્રમેં મશગૂલ રહનેવાલી હો, દૂસરા વહ દિલ જો શુક્રમેં મશગૂલ રહતા હો, તીસરા વહ બદન જો મશક્કત બરદાશ્ત કરનેવાલા હો, ચોથે વહ બીવી જો અપને નફ્સમેં ઔર ખાવિન્દકે માલમેં ખયાનત ન કરે. નફ્સમેં ખયાનત યહ હે કે કિસી કિસમકી ગન્દગીમેં મુબ્તલા હો જાએ. રત્બુલ લિસાનકા મતલબ અક્ષર ઉલમાને કષ્રતકા લિખ્ખા હે ઔર યહ આમ મુહાવરા હે. હમારે ઉર્ફમેં ભી જો શખ્સ કિસીકી તા'રીફ યા તઝ્કિરહ કષ્રતસે કરતા હે તો યહ બોલા જાતા હે કે ફુલાંકી તા'રીફમેં રત્બુલ્ લિસાન હે, મગર બંદએ નાચીઝકે ખ્યાલમેં એક દૂસરા મતલબ ભી હો સકતા હે. વહ યહ કે જિસસે ઈશ્કો-મુહબ્બત હોતી હે, ઉસકે નામ લેનેસે મુંહમેં એક લઝ્ઝત ઔર મઝા મહ્સૂસ હુવા કરતા હે. જિન્કો બાબે ઈશ્કસે કુછ સાબિકહ પળ ચુકા હે વહ ઈસસે વાકિફ હૈં. ઈસ બિના પર મતલબ યહ હે કે ઉસ લઝ્ઝતસે અલ્લાહકા પાક નામ લિયા જાએ કે મઝા આ જાએ. મેંને અપને બા'ઝ બુઝુર્ગોંકો બ-કષ્રત દેખા હે કે ઝિક્ર બિલ્જહ્ર કરતે હૂએ ઐસી તરાવટ આ જાતી હે કે પાસ બેઠનેવાલા ભી ઉસકો મહ્સૂસ કરતા હે ઔર ઐસા મુંહમેં પાની ભર જાતા હે કે હર શખ્સ ઉસકો મહ્સૂસ કરતા હે. મગર યહ જબ હાસિલ હોતા હે કે જબ દિલમેં ચસક હો ઔર ઝબાન કષ્રતે ઝિક્રકે સાથ માનૂસ હો ચુકી હો. એક હદીષમેં આયા હે કે અલ્લાહસે મુહબ્બતકી અલામત ઉસકે ઝિક્રસે મુહબ્બત હે ઔર અલ્લાહસે બુગ્ઝકી અલામત ઉસકે ઝિક્રસે બુગ્ઝ હે.

હઝરત અબુદ્દર્દાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જિન લોગોંકી ઝબાન અલ્લાહકે ઝિક્રસે તરો-તાઝહ રહતી હે, વહ જન્નતમેં હસતે હૂએ દાખિલ હોંગે.

(૩) عَنْ اَبِی الدَّرْدَاءِ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَلَا اُنَبِّئُکُمْ بِخَیْرِ اَعْمَالِکُمْ وَاَزْکَاھَا عِنْدَ مَلِیْکِکُمْ وَاَرْفَعِھَا فِیْ دَرَجَاتِکُمْ وَ خَیْرٍ لَّکُمْ مِّنْ اِنْفَاقِ الذَّھَبِ وَالْوَرِقِ وَخَیْرٍ لَّکُمْ مِّنْ اَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّکُمْ فَتَضْرِبُوْا اَعْنَاقَھُمْ وَیَضْرِبُوْا اَعْنَاقَکُمْ قَالُوْا بَلٰی قَالَ ذِکْرُ اللّٰہِ اخرجہ احمد والترمذی وابن ماجۃ وابن ابی الدنیا والحاکم وصححہ والبیھقی کذا فی الدر والحصن الحصین قلت قال الحاکم صحیح الاسناد ولم یخرجاہ و اقرہ علیہ الذھبی ورقم لہ فی الجامع الصغیر بالصحۃ واخرج احمد عَنْ مُّعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رض کذا فی الدر وفیہ ایضاً بروایۃ احمد والترمذی والبیھقی عَنْ اَبِیْ سَعِیْدٍ سُئِلَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَیُّ الْعِبَادِ اَفْضَلُ دَرَجَۃً عِنْدَ اللّٰہِ یَوْمَ الْقِیَامَۃِ قَالَ الذّٰکِرُوْنَ اللّٰہَ کَثِیْرًا قُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ وَمِنَ الْغَازِیْ فِیْ سَبِیْلِ اللّٰہِ قَالَ لَوْ ضَرَبَ بِسَیْفِہٖ فِی الْکُفَّارِ وَالْمُشْرِکِیْنَ حَتّٰی یَنْکَسِرَ وَیَخْتَضِبَ دَمًا لَکَانَ الذّٰکِرُوْنَ اللّٰہَ اَفْضَلَ مِنْہُ دَرَجَۃً

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા સહાબા (રદિ.)સે ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં તુમકો એસી ચીઝ ન બતાઉં, જો તમામ આ'માલમેં બેહતરીન ચીઝ હે ઔર તુમ્હારે માલિકકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા પાકીઝહ ઔર તુમ્હારે દર્જોંકો બહુત ઝિયાદા બુલન્દ કરનેવાલી ઔર સોને-ચાંદીકો (અલ્લાહકે રાસ્તામેં) ખર્ચ કરનેસે ભી ઝિયાદા બેહતર ઔર (જિહાદમેં) તુમ દુશ્મનોંકો કત્લ કરો, વહ તુમકો કત્લ કરેં, ઈસસે ભી બઢી હૂઈ. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: ઝરૂર બતા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: અલ્લાહકા ઝિક્ર હે.

ફાઈદા:

યહ આમ હાલત ઔર હર વક્તકે એ'તિબારસે ઈરશાદ ફરમાયા હે, વર્ના વક્તી ઝરૂરતકે એ'તિબારસે સદકા-જિહાદ વગયરહ ઉમૂર સબસે અફઝલ હો જાતે હેં. ઈસી વજહસે બા'ઝ અહાદીષમેં ઈન ચીઝોંકી અફઝલિય્યત ભી બયાન ફરમાઈ ગઈ હે કે ઈન્કી ઝરૂરતેં વક્તી હેં ઔર અલ્લાહ પાકકા ઝિક્ર

દાઈમી ચીઝ હે ઔર સબસે ઝિયાદા અહમ ઔર અફ્ઝલ. એક હદીષમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હર ચીઝકે લિએ કોઈ સાફ કરનેવાલી ઔર મેલ-કુચેલ દૂર કરનેવાલી ચીઝ હોતી હે. (મષલન્ કપળે ઔર બદનકે લિએ સાબૂન, લોહેકે લિએ આગકી ભટ્ટી વગયરહ વગયરહ) દિલોંકી સફાઈ કરનેવાલી ચીઝ અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર હે. ઔર કોઈ ચીઝ અલ્લાહકે અઝાબસે બચાનેવાલી અલ્લાહકે ઝિક્રસે બળ્હ કર નહીં હે. ઈસ હદીષમેં ચૂંકે ઝિક્રકો દિલકી સફાઈકા ઝરીઆ ઔર સબબ બતાયા હે, ઈસસે ભી અલ્લાહકે ઝિક્રકા સબસે અફઝલ હોના ષાબિત હોતા હે. ઈસ લિએ કે હર ઈબાદત ઉસી વક્ત ઈબાદત હો સકતી હે, જબ ઈખ્લાસસે હો ઔર ઉસકા મદાર દિલોંકી સફાઈ પર હે. ઈસી વજહસે બા'ઝ સૂફિયહને કહા હે કે ઈસ હદીષમેં ઝિક્રસે મુરાદ ઝિક્રે કલ્બી હે, ન કે ઝબાની ઝિક્ર ઔર ઝિક્રે કલ્બી યહ હે કે દિલ હર વક્ત અલ્લાહકે સાથ વાબસ્તહ હો જાએ ઔર ઈસમેં ક્યા શક હે કે યહ હાલત સારી ઈબાદતોંસે અફઝલ હે. ઈસ લિએ કે જબ યહ હાલત હો જાએ તો ફિર કોઈ ઈબાદત છૂટ હી નહીં સકતી કે સારે અઅ્ઝાએ ઝાહિરહ વ બાતિનહ દિલકે તાબિઅ્ હૈં. જિસ ચીઝકે સાથ દિલ વાબસ્તહ હો જાતા હે, સારે હી અઅ્ઝાઅ્ ઉસકે સાથ હો જાતે હૈં. ઉશ્શાકકે હાલાતસે કોન બેખબર હે? ઔર ભી બહુત સી અહાદીષમેં ઝિક્રકા સબસે અફ્ઝલ હોના વારિદ હુવા હે. હઝરત સલ્માન (રદિ.)સે કિસીને પૂછા કે સબસે બળા અમલ ક્યા હે? ઉન્હોંને ફરમાયા કે તુમને કુર્આન શરીફ નહીં પળ્હા. કુર્આને પાકમેં હે:

وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ

(કોઈ ચીઝ અલ્લાહકે ઝિક્રસે અફઝલ નહીં.) હઝરત સલ્માન(રદિ.)ને જિસ આયતે શરીફહકી તરફ ઈશારા ફરમાયા, વહ ઈક્કીસવેં પારહકી પેહલી આયત હે. સાહિબે મજાલિસુલ્ અબ્રાર કેહતે હૈં કે ઈસ હદીષમેં અલ્લાહકે ઝિક્રકો સદ્કા ઔર જિહાદ ઔર સારી ઈબાદાતસે અફ્ઝલ ઈસ લિએ ફરમાયા કે અસ્લ મક્સૂદ અલ્લાહકા ઝિક્ર હે ઔર સારી ઈબાદતેં ઉસકા ઝરીઅહ ઔર આલહ હૈં ઔર ઝિક્ર ભી દો કિસમકા હોતા હે. એક ઝબાની ઔર એક કલ્બી, જો ઝબાનસે ભી અફઝલ હે ઔર વહ મુરાકબહ ઔર દિલકી સોચ હે ઔર યહી મુરાદ હે ઈસ હદીષસે, જિસમેં આયા હે કે એક ઘળીકા સોચના સત્તર બરસકી ઈબાદતસે અફઝલ હે. મુસ્નદે અહમદમેં હે કે હઝરત સહલ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે અલ્લાહકા ઝિક્ર અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખર્ચ કરનેસે સાત લાખ હિસ્સા ઝિયાદા હો જાતા હે. ઈસ તક્રીરસે યહ મા'લૂમ હો ગયા કે સદ્કા ઔર જિહાદ વગયરહ-જો વક્તી ચીઝેં હૈં- વક્તી ઝરૂરતકે એ'તિબારસે ઉન્કી

ઝરૂરત બહુત ઝિયાદા હે. લિહાઝા ઉન અહાદીષમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં, જિનમેં ઈન ચીઝોંકી ફઝીલત વારિદ હૂઈ હે. ચુનાંચે ઈરશાદ હે કે થોળી દેરકા અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખળા હોના અપને ઘર પર સત્તર સાલકી નમાઝસે અફઝલ હે. હાલાંકે નમાઝ બિલ્ઈત્તિફાક અફઝલ-તરીન ઈબાદત હે, લેકિન કુફ્ફારકે હુજૂમકે વક્ત જિહાદ ઉસસે બહુત ઝિયાદા અફઝલ હો જાતા હે.

(૪) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ رض اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ لَیَذْکُرَنَّ اللّٰہَ اَقْوَامٌ فِی الدُّنْیَا عَلَی الْفُرُشِ الْمُمَھَّدَۃِ یُدْخِلُھُمُ اللّٰہُ فِی الدَّرَجَاتِ الْعُلٰی اخرجہ ابن حبان کذا فی الدر قلت ویؤیدہ الحدیث المتقدم قریبا بلفظ اَرْفَعُھَا فِیْ دَرَجَاتِکُمْ وایضا قَوْلُہٗ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سَبَقَ الْمُفَرِّدُوْنَ قَالُوْا وَمَا الْمُفَرِّدُوْنَ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ قَالَ الذَّاکِرُوْنَ اللّٰہَ کَثِیْرًا وَّالذَّاکِرَاتِ رواہ مسلم کذا فی الحصن وفی روایۃ قَالَ الْمُسْتَھْتَرُوْنَ فِیْ ذِکْرِ اللّٰہِ یَضَعُ الذِّکْرُ عَنْھُمْ اَثْقَالَھُمْ فَیَاْتُوْنَ یَوْمَ الْقِیٰمَۃِ خِفَافًا رواہ الترمذی و الحاکم مختصرا وقال صحیح علی شرط الشیخین وفی الجامع رواہ الطبرانی عن ابی الدرداء ایضا۔

(૪) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બહુતસે લોગ એસે હેં કે દુન્યામેં નરમ નરમ બિસ્તરોં પર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા ઝિક્ર કરતે હેં. જિસકી વજહસે હક તઆલા શાનુહૂ જન્નતકે આ'લા દર્જોંમેં ઉન્કો પહોંચા દેતા હે.

ફાઈદા:

યા'ની દુન્યામેં મશક્કતેં ઝીલના, સંઊબતેં બરદાશ્ત કરના આખિરતકે રફ્એ દરજાતકા સબબ હે ઔર જિતની ભી દીની ઉમૂરમેં યહાં મશક્કત ઉઠાઈ જાએગી, ઉતના હી બુલંદ મરતબોંકા ઈસ્તિહ્કાક હોગા, લેકિન અલ્લાહ પાકકે ઝિક્રકી યહ બરકત હે કે રાહતો-આરામસે નરમ બિસ્તરોં પર બેઠ કર ભી કિયા જાએ તબ ભી રફ્એ દર્જાતકા સબબ હોતા હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અગર તુમ હર વક્ત

ઝિક્રમેં મશ્ગૂલ રહો તો ફરિશ્તે તુમ્હારે બિસ્તરોં પર ઔર તુમ્હારે રાસ્તોંમેં તુમસે મુસાફહા કરને લગેં. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ વારિદ હુવા હે કે મુફર્રિદ લોગ બહુત આગે બળ્હ ગએ. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે મુફર્રિદ કોન હેં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: જો અલ્લાહકે ઝિક્રમેં વાલિહાનહ તરીકા પર મશગૂલ હેં. ઈસ હદીષકી બિના પર સૂફિયહને લિખ્ખા હે કે સલાતીન ઔર ઉમરાઅકો અલ્લાહકે ઝિક્રસે ન રોકના ચાહિએ કે વહ ઉસકી વજહસે દર્જાતે આ'લા હાસિલ કર સકતે હેં. હઝરત અબૂ દરદાઅ (રદિ.) ફરમાતે હેં કે તૂ અલ્લાહકે ઝિક્રકો અપની મસર્રતોં ઔર ખૂશિયોંકે અવકાતમેં કર. વહ તુઝકો મશક્કતોં ઔર તકલીફોંકે વક્ત કામ દેગા. હઝરત સલ્માન ફારસી (રદિ.) ફરમાતે હેં કે જબ બંદા રાહતકે, ખૂશીકે, ષર્વતકે અવ્કાતમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા હે, ફિર ઉસકો કોઈ મશક્કત ઔર તકલીફ પહુંચે તો ફરિશ્તે કેહતે હેં કે માનૂસ આવાઝ હે, જો ઝઈફ બંદાકી હે. ફિર અલ્લાહકે યહાં ઉસકી સિફારિશ કરતે હેં ઔર જો શખ્સ રાહતકે અવ્કાતમેં અલ્લાહકો યાદ ન કરે, ફિર કોઈ તકલીફ ઉસકો પહુંચે ઔર ઉસ વક્ત યાદ કરે તો ફરિશ્તે કેહતે હેં, કૈસી ગેર માનૂસ આવાઝ હે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હેં કે જન્નતકે આઠ દરવાઝે હેં, એક ઉનમેંસે સિર્ફ ઝાકિરીનકે લિએ હે. એક હદીષમેં હે કે જો શખ્સ અલ્લાહકા ઝિક્ર કષ્રતસે કરે વહ નિફાકસે બરી હે. દૂસરી હદીષમેં હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસસે મુહબ્બત ફરમાતે હેં. એક સફરસે વાપ્સી હો રહી થી. એક જગા પહુંચ કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: આગે બળ્હનેવાલે કહાં હેં? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે બા'ઝ તેઝ-રવ્ આગે ચલે ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: વહ આગે બળ્હનેવાલે કહાં હેં? જો અલ્લાહકે ઝિક્રમેં વાલિહાનહ મશગૂલ હેં. જો શખ્સ યહ ચાહે કે જન્નતસે ખૂબ સય્રાબ હો, વહ અલ્લાહકા ઝિક્ર કષ્રતસે કરે.

(૫) عَنْ اَبِیْ مُوْسٰی رضؓ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مَثَلُ الَّذِیْ یَذْکُرُ رَبَّہٗ وَالَّذِیْ لَا یَذْکُرُ رَبَّہٗ مَثَلُ الْحَیِّ وَالْمَیِّتِ اخرجہ البخاری ومسلم والبیہقی کذا فی الدر والمشکوٰۃ۔

(૫) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા હે ઔર જો નહીં કરતા, ઈન દોનોંકી મિષાલ ઝિંદહ ઔર મુર્દહકી સી હે, કે ઝિક્ર કરનેવાલા ઝિંદહ હે ઔર ઝિક્ર ન કરનેવાલા મુર્દહ હે.

ફાઈદા:

ઝિંદગી હર શખ્સકો મહબૂબ હે ઔર મરનેસે હર શખ્સ હી ઘબરાતા હે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો અલ્લાહકા ઝિક્ર નહીં કરતા, વહ ઝિંદહ ભી મુર્દે હી કે હુક્મમેં હે. ઉસકી ઝિંદગી ભી બેકાર હે:

ઝિંદગાની ન-તવાં ગુફ્‌ત હયાતે કે મુરા અસ્ત,

ઝિંદહ આંસ્ત કે બા-દોસ્ત વિસાલે દારદ.

(કેહતે હૈં કે વહ ઝિંદગી હી નહીં, જો મેરી હે. ઝિંદહ વહ હે જિસકો દોસ્તકા વિસાલ હાસિલ હો.)

બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા હે, યહ દિલકી હાલતકા બયાન હે કે જો શખ્સ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા હે, ઉસકા દિલ ઝિંદહ રહતા હે ઔર જો ઝિક્ર નહીં કરતા, ઉસકા દિલ મર જાતા હે ઔર બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા હે કે તશ્બીહ નફા' ઔર નુકસાનકે એ'તિબારસે હે કે અલ્લાહકે ઝિક્ર કરનેવાલે શખ્સકો જો સતાએ, વહ ઐસા હે જૈસા કિસી ઝિંદહકો સતાએ કે ઉસસે ઈન્તિકામ લિયા જાએગા ઔર વહ અપને કિએકો ભુગ્તેગા ઔર ગેર ઝાકિરકો સતાનેવાલા ઐસા હે, જૈસા મુર્દહકો સતાએ કે વહ ખૂદ ઈન્તિકામ નહીં લે સકતા. સૂફિયહ કેહતે હૈં કે ઈસસે મુરાદ હમેશાકી ઝિંદગી હે કે અલ્લાહકા ઝિક્ર કષ્રતસે ઈખ્લાસકે સાથ કરનેવાલે મરતે હી નહીં, બલ્કે વહ ઈસ દુન્યાસે મુન્તકિલ હો જાનેકે બા'દ ભી ઝિંદોં હી કે હુક્મમેં રહતે હૈં. જૈસા કે કુર્આને પાકમેં શહીદકે મુતઅલ્લિક વારિદ હુવા હે:

بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ

(ઈસી તરહ ઉન્કે લિએ ભી એક ખાસ કિસમકી ઝિંદગી હે.)

હકીમ તિરમિઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે અલ્લાહકા ઝિક્ર દિલકો તર કરતા હે ઔર નરમી પયદા કરતા હે ઔર જબ દિલ અલ્લાહકે ઝિક્રસે ખાલી હોતા હે તો નફ્સકી ગરમી ઔર શહ્‌વતકી આગસે ખુશ્ક હો કર સખ્ત હો જાતા હે ઔર સારે અઅ્‌ઝાઅ્‌ સખ્ત હો જાતે હૈં, તાઅતસે રુક જાતે હૈં. અગર ઉન અઅ્‌ઝાઅ્‌કો ખીંચો તો ટૂટ જાએંગે. જૈસે કે ખુશ્ક લકડી કે ઝુકાનેસે નહીં ઝુકતી. સિર્ફ કાટ કર જલા દેનેકે કામકી રહ જાતી હે.

٦ عَنْ اَبِىْ مُوْسٰى قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ اَنَّ رَجُلًا فِىْ حِجْرِهٖ دَرَاهِمُ يَقْسِمُهَا وَاٰخَرُ يَذْكُرُ اللّٰهَ لَكَانَ الذَّاكِرُ لِلّٰهِ اَفْضَلُ

اخرجه الطبرانى كذا فى الدر وفى

(૬) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અગર એક શખ્સકે પાસ બહુતસે રૂપે હોં ઔર વહ ઉન્કો તક્સીમ કર રહા હો ઔર દૂસરા શખ્સ અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશ્ગૂલ હો તો ઝિક્ર કરનેવાલા અફઝલ હે.

مجمع الزوائد رواه الطبرانی فی الاوسط ورجال وثقوا-

ફાઈદા:

યા'ની અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખર્ચ કરના કિતની હી બળી ચીઝ ક્યૂં ન હો, લેકિન અલ્લાહકી યાદ ઉસકે મુકાબલામેં ભી અફઝલ હે. ફિર કિસ કદર ખૂશનસીબ હૈં વહ માલદાર અલ્લાહકે રાસ્તામેં ખર્ચ કરનેવાલે, જિન્કો અલ્લાહકે ઝિક્રકી ભી તવફીક નસીબ હો જાએ. એક હદીષમેં હે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ભી રોઝાનહ બંદોં પર સદ્કા હોતા રહતા હે ઔર હર શખ્સકો ઉસકી હેષિયતકે મુવાફિક કુછ ન કુછ અતા હોતા રહતા હે, લેકિન કોઈ અતા ઈસસે બળ્હ કર નહીં કે ઉસકો અલ્લાહકે ઝિક્રકી તવફીક હો જાએ. જો લોગ કારોબારમેં મશ્ગૂલ રહતે હૈં. તિજારત, ઝિરાઅત, મુલાઝમતમેં ઘિરે રહતે હૈં, અગર થોળા-બહુત વક્ત અલ્લાહકી યાદકે લિએ અપને અવ્કાતમેંસે નિકાલ લેં તો કૈસી મુફ્તકી કમાઈ હે. દિન-રાતકે ચોબીસ ઘંટોંમેંસે દો-ચાર ઘંટે ઈસ કામકે લિએ નિકાલ લેના કોન સી મુશ્કિલ બાત હે? આખિર ફુઝૂલિય્યાત, લગ્વિય્યાતમેં બહુત સા વક્ત ખર્ચ હોતા હે. ઈસ કાર-આમદ ચીઝકે વાસ્તે વક્ત નિકાલના ક્યા દુશ્વાર હે? એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહકે બેહતરીન બંદે વહ હૈં, જો અલ્લાહકે ઝિક્રકે વાસ્તે ચાંદ, સૂરજ, સિતારે ઔર સાયાકી તહકીક રખતે હૈં, યા'ની અવ્કાતકી તહ્કીકકા ઈહ્તિમામ કરતે હૈં. અગરચે ઈસ ઝમાનામેં ઘળી-ઘંટોંકી કષ્રતને ઈસસે બેનિયાઝ કર દિયા, ફિર ભી મિન્જુમ્લા વાકિફિય્યત ઈન ચીઝોંકી મુનાસિબ હે કે ઘળીકે ખરાબ ઔર ગલત હો જાનેકી સૂરતમેં અવ્કાત ઝાઈઅ્ ન હો જાએં. એક હદીષમેં આયા હે કે ઝમીનકે જિસ હિસ્સા પર અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા જાએ, વહ હિસ્સા નીચે સાતોં ઝમીનોં તક દૂસરે હિસ્સોં પર ફખ્ર કરતા હે.

(૭) عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ يَتَحَسَّرُ اَهْلُ الْجَنَّةِ اِلَّا عَلٰى سَاعَةٍ مَرَّتْ بِهِمْ لَمْ يَذْكُرُوا اللّٰهَ تَعَالٰى فِيْهَا

اخرجه الطبرانی فی الکبیر والبیهقی فی الشعب وبرقم له بالحسن وفی مجمع الزوائد رواه الطبرانی ورجاله ثقات و

(૭) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જન્નતમેં જાનેકે બા'દ અહ્લે જન્નતકો દુન્યાકી કિસી ચીઝકા ભી કલક વ અફસોસ નહીં હોગા, બ-જુઝ ઉસ ઘળીકે જો દુન્યામેં અલ્લાહકે ઝિક્રકે બગૈર ગુઝર ગઈ હો.

فی شیخ الطبرانی خلاف واخرج ابن
ابی الدنیا والبیہقی عن عائشۃ بمعناہ
مرفوعاً کذا فی الدر وفی الترغیب
بمعناہ عن ابی ھریرۃ مرفوعاً وقال
رواہ احمد باسناد صحیح وابن حبان
والحاکم وقال صحیح علی شرط البخاری۔

ફાઈદા:

જન્નતમેં જાનેકે બા'દ જબ યહ મન્ઝર સામને હોગા કે એક દફ્આ ઉસ પાક નામકો લેનેકા અજ્રો-ષવાબ કિતના ઝિયાદા મિક્દારમેં હે કે પહાળોંકી બરાબર મિલ રહા હે તો ઉસ વક્ત ઉસ અપની કમાઈકે નુકસાન પર જિસ કદર ભી અફસોસ હોગા ઝાહિર હે. ઐસે ખૂશનસીબ બંદે ભી હૈં, જિન્કો દુન્યા હી બગૈર ઝિક્રુલ્લાહકે અછ્છી નહીં મા'લૂમ હોતી. હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)ને મુનબ્બહાતમેં લિખ્ખા હે કે યહ્યા ઈબ્ને મુઆઝ રાઝી (રહ.) અપની મુનાજાતમેં કહા કરતે થે:

اِلٰهِیْ لَایَطِیْبُ اللَّیْلُ اِلَّا بِمُنَاجَاتِكَ وَلَایَطِیْبُ النَّهَارُ اِلَّا بِطَاعَتِكَ وَلَاتَطِیْبُ
الدُّنْیَا اِلَّا بِذِكْرِكَ وَلَاتَطِیْبُ الْاٰخِرَةُ اِلَّا بِعَفْوِكَ وَلَاتَطِیْبُ الْجَنَّةُ اِلَّا بِرُؤْیَتِكَ۔

"યા અલ્લાહ! રાત અછ્છી નહીં લગતી, મગર તુઝસે રાઝો-નિયાઝકે સાથ ઔર દિન અછ્છા મા'લૂમ નહીં હોતા, મગર તેરી ઈબાદતકે સાથ ઔર દુન્યા અછ્છી નહીં મા'લૂમ હોતી, મગર તેરે ઝિક્રકે સાથ ઔર આખિરત ભલી નહીં, મગર તેરી મુઆફીકે સાથ ઔર જન્નતમેં લુત્ફ નહીં, મગર તેરે દીદારકે સાથ."

હઝરત સિર્રી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મેંને જુર્જાની (રહ.)કો દેખા કે સત્તૂ ફાંક રહે હૈં. મેંને પૂછા કે યહ ખુશ્ક હી ફાંક રહે હો? કેહને લગે કે મેંને રોટી ચબાને ઔર ફાંકનેકા જબ હિસાબ લગાયા તો ચબાનેમેં ઈતના વક્ત ઝિયાદા ખર્ચ હોતા હે કે ઉસમેં આદમી સત્તર મર્તબા સુબ્હાનલ્લાહ કેહ સકતા હે. ઈસ લિએ મેંને ચાલીસ બરસસે રોટી ખાના છોળ દી. સત્તૂ ફાંક કર ગુઝર કર લેતા હૂં.

મન્સૂર ઈબ્ને મુઅ્તમર (રદિ.)કે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હે કે ચાલીસ બરસ તક ઈશાકે બા'દ કિસીસે બાત નહીં કી. રબીઅ્ ઈબ્ને હય્ષમ (રહ.)કે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હે કે બીસ બરસ તક જો બાત કરતે, ઉસકો એક પરચા પર લિખ લેતે ઔર રાતકો અપને દિલસે હિસાબ કરતે કે કિતની બાત ઉસમેં

ઝરૂરી થી ઔર કિતની ગેર ઝરૂરી.

❽ عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رضؓ وَاَبِىْ سَعِيْدٍ رضؓ اَنَّهُمَا شَهِدَا عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهٗ قَالَ لَا يَقْعُدُ قَوْمٌ يَّذْكُرُوْنَ اللّٰهَ اِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِيْنَةُ وَذَكَرَهُمُ اللّٰهُ فِيْمَنْ عِنْدَهٗ۔

اخرجہ ابن ابی شیبۃ واحمد ومسلم والترمذی وابن ماجۃ والبیھقی کذا فی الدر والحصن والمشکوٰۃ و فی حدیث طویل لِاَبِىْ ذَرٍّ اُوْصِيْكَ بِتَقْوَى اللّٰهِ فَاِنَّهٗ رَاْسُ الْاَمْرِ كُلِّهٖ وَعَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ وَذِكْرِ اللّٰهِ فَاِنَّهٗ ذِكْرٌ لَّكَ فِى السَّمَآءِ وَنُوْرٌ لَّكَ فِى الْاَرْضِ اَلْحَدِيْثُ ذکرہ فی الجامع الصغیر بروایۃ الطبرانی وعبد بن حمید فی تفسیرہ ورقم لہ بالحسن۔

(૮) હઝરત અબૂ હુરય્રહ (રદિ.) ઔર હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) દોનોં હઝરાત ઈસકી ગવાહી દેતે હૈં કે હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના, ઈરશાદ ફરમાતે થે કે જો જમાઅત અલ્લાહકો ઝિક્રમેં મશગૂલ હો, ફરિશ્તે ઉસ જમાઅતકો સબ તરફસે ઘેર લેતે હૈં ઔર રહ્‌મત ઉન્કો ઢાંક લેતી હે ઔર સકીનહ ઉન પર નાઝિલ હોતી હે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉન્કા તઝ્કિરહ અપની મજલિસમેં તફાખુરકે તોર પર ફરમાતે હૈં. હઝરત અબૂઝર (રદિ.) નબીએ અક્‌રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્‌લ કરતે હૈં કે મેં તુઝે અલ્લાહકે તક્‌વાકી વસિય્યત કરતા હૂં કે તમામ ચીઝોંકી જળ હે ઔર કુર્આન શરીફકી તિલાવત ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રકા ઈહ્‌તિમામ કર કે ઉસસે આસ્માનોંમેં તેરા ઝિક્ર હોગા ઔર ઝમીનમેં નૂરકા સબબ બનેગા. અક્‌સર અવ્‌કાત ચુપ રહા કર કે ભલાઈ બગૈર કોઈ કલામ ન હો. યહ બાત શયતાનકો દૂર કરતી હે ઔર દીનકે કામોંમેં મદદગાર હોતી હે. ઝિયાદા હંસીસે બચતા રેહ કે ઈસસે દિલ મર જાતા હે ઔર ચેહરેકા નૂર જાતા રહતા હે. જિહાદ કરતે રહના કે મેરી ઉમ્મતકી ફકીરી યહી હે. મિસ્કીનોંસે મુહબ્બત રખના, ઉન્કે પાસ અક્‌સર બેઠતે

રહના ઔર અપનેસે કમ-હેષિયત લોગોં પર નિગાહ રખના ઔર અપનેસે ઊંચે લોગોં પર નિગાહ ન કરના કે ઈસસે અલ્લાહકી ઉન નેઅ્મતોંકી ના-કદ્રી પયૂદા હોતી હે, જો અલ્લાહને તુઝે અતા ફરમાઈ હૈં. કરાબતવાલોંસે તઅલ્લુકાત જોળનેકી ફિકર રખના, વહ અગરચે તુઝસે તઅલ્લુકાત તોળ દેં. હક બાત કેહનેમેં તરદ્દુદ ન કરના, ગો કિસીકો કળવી લગે. અલ્લાહકે મુઆમલામેં કિસીકી મલામતકી પરવાહ ન કરના. તુઝે અપની ઐબ-બીની દૂસરોંકે ઉયૂબ પર નઝર ન કરને દે ઔર જિસ ઐબમેં ખૂદ મુબ્તલા હો, ઉસમેં દૂસરે પર ગુસ્સા ન કરના. અય અબૂઝર! (રદિ.) હુસ્ને તદ્બીરસે બળ્હ કર કોઈ અકલમંદી નહીં ઔર નાજાઈઝ ઉમૂરસે બચના બેહતરીન પરહેઝગારી હે ઔર ખૂશ-ખુલ્કીકી બરાબર કોઈ શરાફત નહીં.

ફાઈદા:

સકીનહકે મઅ્ના સુકૂનો-વકારકે હૈં યા કિસી મખ્સૂસ રહમતકે, જિસકી તફસીરમેં મુખ્તલિફ અક્વાલ હૈં, જિન્કો મુખ્તસર તોર પર મેં અપને રિસાલહ "ચહલ હદીષ જદીદ દર ફઝાઈલે કુર્આન"મેં લિખ ચુકા હૂં. ઈમામ નવવી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યહ કોઈ ઐસી મખ્સૂસ ચીઝ હે, જો તમાનીનત, રહ્મત વગયૂરહ સબકો શામિલ હે ઔર મલાઈકહકે સાથ ઉતરતી હે.

હકતઆલા શાનુહૂકા ઈન ચીઝોંકો ફરિશ્તોંકે સામને તફાખુરકે તોર પર ફરમાના એક તો ઈસ વજહસે હે કે ફરિશ્તોંને હઝરત આદમ અલય-હિસ્સલામકી પયૂદાઈશકે વક્ત અર્ઝ કિયા થા કે યહ લોગ દુન્યામેં ફસાદ કરેંગે, જૈસાકે પેહલી હદીષકે ઝૈલમેં ગુઝર ચુકા હે. દૂસરે ઈસ વજહસે હે કે ફરિશ્તોંકી જમાઅત અગરચે સરાપા ઈબાદત, સરાપા બંદગીયો-ઈતાઅત હે, લેકિન ઈનમેં મઅ્સિયતકા માદ્દહ ભી નહીં હે ઔર ઈન્સાનમેં ચૂંકે દોનોં

માદ્દે મવ્જૂદ હૈં ઔર ગફલત ઔર નાફરમાનીકે અસ્બાબ ઈસકો ઘેરે હૂએ હૈં, શહ્વતેં-લઝ્ઝતેં ઈસકા જુઝ્વ હૈં, ઈસ લિએ ઈસસે ઈન સબકે મુકાબલામેં જો ઈબાદત, જો ઈતાઅત હો ઔર જો મઅ્સિયતકા મુકાબલા હો, વહ ઝિયાદા કાબિલે મદ્હ ઔર કાબિલે કદ્ર હે.

હદીષમેં આતા હે કે જબ હકતઆલા શાનુહૂને જન્નતકો બનાયા તો હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકો ઈરશાદ હુવા કે ઉસકો દેખ કર આઓ. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ! આપકી ઈઝ્ઝતકી કસમ, જો શખ્સ ભી ઉસકી ખબર સુન લેગા, ઉસમેં જાએ બગૈર નહીં રહેગા. યા'ની લઝ્ઝતેં ઔર રાહતેં, ફરહતેં, નેઅ્મતેં જિસ કદર ઉસમેં રખ્ખી ગઈ હૈં, ઉન્કે સુનને ઔર યકીન આ જાનેકે બા'દ કોન હોગા, જો ઉસમેં જાનેકી ઈન્તિહાઈ કોશિશ ન કરેગા. ઉસકે બા'દ હકતઆલા શાનુહૂને ઉસકો મશક્કતોંસે ઢાંક દિયા કે નમાઝેં પળ્હના, રોઝે રખના, જિહાદ કરના, હજ કરના વગય્રહ વગય્રહ ઉસ પર સવાર કર દીએ ગએ કે ઈન્કો બજા લાઓ તો જન્નતમેં જાઓ ઔર ફિર હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામકો ઈરશાદ હુવા કે અબ દેખો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે અબ તો યા અલ્લાહ! મુઝે યહ અંદેશા હે કે કોઈ ઉસમેં જા હી ન સકેગા. ઈસી તરહ જબ જહન્નમકો બનાયા તો હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામકો ઉસકે દેખનેકા હુક્મ હુવા. વહાંકે અઝાબ, વહાંકે મસાઈબ, ગંદગિયાં ઔર તકલીફેં દેખ કર ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે યા અલ્લાહ! આપકી ઈઝ્ઝતકી કસમ, જો શખ્સ ઉસકે હાલાત સુન લેગા, કભી ભી ઉસકે પાસ ન જાએગા. હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસને દુન્યાકી લઝ્ઝતોંસે ઉસકો ઢાંક દિયા કે ઝિના કરના, શરાબ પીના, ઝુલ્મ કરના, અહ્કામ પર અમલ ન કરના વગય્રહ વગય્રહકા પરદા ઉસ પર ડાલ દિયા ગયા. ફિર ઈરશાદ હુવા કે અબ દેખો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે યા અલ્લાહ! અબ તો મુઝે અંદેશા હે કે શાયદ હી કોઈ ઉસસે બચે. ઈસી વજહસે જબ કોઈ બંદા અલ્લાહકી ઈતાઅત કરતા હે, ગુનાહસે બચતા હે તો ઉસ માહોલકે એ'તિબારસે જિસમેં વહ હે, કાબિલે કદ્ર હોતા હે. ઈસી વજહસે હકતઆલા શાનુહૂ ઈઝ્હારે મસર્રત ફરમાતે હૈં. જિન ફરિશ્તોંકા ઈસ હદીષે પાકમેં ઔર ઈસ કિસમકી બહુત સી હદીષોંમેં ઝિક્ર આયા હે, વહ ફરિશ્તોંકી એક ખાસ જમાઅત હે, જો ઈસી કામ પર મુતઅય્યન હે કે જહાં અલ્લાહકે ઝિક્રકી મજાલિસ હોં, અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા જા રહા હો, વહાં જમા' હોં ઔર ઉસકો સુનેં, ચુનાંચે એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે ફરિશ્તોંકી એક જમાઅત મુતફર્રિક તોર પર ફિરતી રહતી હે ઔર જિસ જગા અલ્લાહકા ઝિક્ર સુનતી હે, અપને સાથિયોંકો આવાઝ દેતી હે કે આ જાઓ, ઈસ જગા તુમ્હારા મકસૂદ ઔર ગર્ઝ મવજૂદ હે ઔર ફિર એક દૂસરે પર

જમા' હોતે રહતે હૈં. હત્તાકે આસ્માન તક ઉન્કા હલ્કા પહોંચ જાતા હે. જૈસા કે તીસરે બાબકી દૂસરી ફસ્લકે નમ્બર ચૌદહ પર આ રહા હે.

(૯) عَنْ مُعْوِيَةَ رض اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلٰى حَلْقَةٍ مِنْ اَصْحَابِهٖ فَقَالَ مَا اَجْلَسَكُمْ قَالُوْا جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللّٰهَ وَنَحْمَدُهٗ عَلٰى مَا هَدَانَا لِلْاِسْلَامِ وَمَنَّ بِهٖ عَلَيْنَا قَالَ آللّٰهُ مَا اَجْلَسَكُمْ اِلَّا ذٰلِكَ قَالُوْا آللّٰهُ مَا اَجْلَسَنَا اِلَّا ذٰلِكَ قَالَ اَمَا اِنِّيْ لَمْ اَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَلٰكِنْ اَتَانِيْ جِبْرَئِيْلُ فَاَخْبَرَنِيْ اَنَّ اللّٰهَ يُبَاهِيْ بِكُمُ الْمَلٰئِكَةَ اخرجه ابن ابى شيبة واحمد ومسلم والترمذى والنسائى كذا فى الدر والمشكوة۔

(૯) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મરતબા સહાબા (રદિ.)કી એક જમાઅતકે પાસ તશરીફ લે ગએ ઔર દરયાફ્ત ફરમાયા કે કિસ બાતને તુમ લોગોંકો યહાં બિઠાયા હે. અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઝિક્ર કર રહે હૈં ઔર ઈસ બાત પર ઉસકી હમ્દો-ષના કર રહે હૈં કે ઉસને હમ લોગોંકો ઈસ્લામકી દોલતસે નવાઝા. યહ અલ્લાહકા બળા હી ઈહ્સાન હમ પર હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ ક્યા ખુદાકી કસમ, સિર્ફ ઈસી વજહસે બેઠે હો? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ ખુદાકી કસમ, સિર્ફ ઈસી વજહસે બેઠે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે કિસી બદગુમાનીકી વજહસે મેંને તુમ લોગોંકો કસમ નહીં દી, બલ્કે જિબ્રઈલ (અલૈ.) મેરે પાસ અભી આએ થે ઔર યહ ખબર સુના ગએ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ લોગોંકી વજહસે મલાઈકહ પર ફખ્ર ફરમા રહે હૈં.

ફાઈદા:

યા'ની મેંને જો કસમ દે કર પૂછા, ઉસસે મકસૂદ ઈહ્તિમામ ઔર તાકીદ થી કે મુમકિન હે કોઈ ઔર ખાસ બાત ભી ઈસકે અલાવા હો ઔર વહ બાત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ફખ્રકા સબબ હો.અબ મા'લૂમ હો ગયા કે સિર્ફ યહ તઝ્કિરહ હી સબબે ફખ્ર હે. કિસ કદર ખૂશકિસ્મત થે વહ લોગ, જિન્કી ઈબાદતેં મકબૂલ થીં ઔર ઉન્કી હમ્દો-ષના પર હક તઆલા શાનુહૂકે ફખ્રકી

ખૂશખબરી ઉન્કો નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝબાનસે દુન્યા હી મેં મા'લૂમ હો જાતી થી ઔર ક્યૂં ન હોતા કે ઉન હઝરાતકે કારનામે ઈસીકે મુસ્તહિક થે. ઉન્કે કારનામોંકા મુખ્તસર તઝકિરહ મેં અપને રિસાલહ "હિકાયાતે સહાબા રદિ." મેં નમૂનાકે તોર પર લિખ ચુકા હૂં.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ફખ્ર કરનેકા મતલબ યહ હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ફરિશ્તોંસે ફરમાતે હૈં કે દેખો, યહ લોગ બા-વુજૂદેકે નફ્સ ઉન્કે સાથ હે, શયતાન ઉન પર મુસલ્લત હે, શહ્વતેં ઉનમેં મવજૂદ હૈં, દુન્યાકી ઝરૂરતેં ઉન્કે પીછે લગી હૂઈ હૈં. ઈન સબકે બા-વુજૂદ ઈન સબકે મુકાબલામેં અલ્લાહકે **ઝિક્રમેં** મશગૂલ હૈં ઔર ઈતની કષ્રતસે હટાનેવાલી ચીઝોંકે બા-વુજૂદ મેરે ઝિક્રસે નહીં હટતે. તુમ્હારા ઝિક્રો-તસ્બીહ ઈસ લિહાઝસે કે તુમ્હારે લિએ કોઈ માનિઅ્ ભી ઈનમેંસે નહીં હે, ઉન્કે મુકાબલામેં કોઈ ચીઝ નહીં હે.

(૧૦) عَنْ اَنَسٍ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ قَوْمٍ اِجْتَمَعُوْا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ لَا يُرِيْدُوْنَ بِذٰلِكَ اِلَّا وَجْهَهٗ اِلَّا نَادَاهُمْ مُنَادٍ مِّنَ السَّمَآءِ اَنْ قُوْمُوْا مَغْفُوْرًا لَّكُمْ قَدْ بُدِّلَتْ سَيِّاٰتُكُمْ حَسَنَاتٍ اخرجه احمد والبزار وابو يعلى والطبرانى واخرج الطبرانى عن سهل بن الحنظلية ايضا واخرج البيهقى عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُغَفَّلٍ وَزَادَ وَمَا مِنْ قَوْمٍ اِجْتَمَعُوْا فِىْ مَجْلِسٍ فَتَفَرَّقُوْا وَلَمْ يَذْكُرُوا اللّٰهَ اِلَّا كَانَ ذٰلِكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ كذا فى الدر قال المنذرى رواه الطبرانى فى الكبير والاوسط ورواته محتج بهم فى الصحيح وفى الباب عن ابى هريرة عند احمد وابن حبان وغيرهما و

(૧૦) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો ભી લોગ અલ્લાહકે ઝિક્રકે લિએ મુજ્તમિઅ્ હોં ઔર ઉન્કા મકસૂદ સિર્ફ અલ્લાહ હી કી રઝા હો તો આસ્માનસે એક ફરિશ્તા નિદા કરતા હે કે તુમ લોગ બખ્શ દીએ ગએ ઔર તુમ્હારી બુરાઈયાં **નેકિયોંસે** બદલ દી ગઈ. દૂસરી હદીષમેં હે કે ઈસકે બિલ્ મુકાબિલ જો ઈજ્તિમાઅ્ ઐસા હો કે ઉસમેં અલ્લાહ પાકકા કોઈ ઝિક્ર હો હી નહીં તો યહ ઈજ્તિમાઅ્ કિયામતકે દિન હસ્રતો-અફસોસકા સબબ હોગા.

صححہ الحاکم علی شرط مسلم فی موضع وعلے شرط البخاری فی موضع اخری وعزا السیوطی فی الجامع حدیث سہل الی الطبرانی والبیہقی فی الشعب والضیاء ورقم لہ بالحسن وفی الباب روایات ذکرھا فی مجمع الزوائد۔

ફાઈદા:

યા'ની ઈસ ઈજ્તિમાઅ્કી બેબરકતી ઔર ઈઝાઅત પર હસ્રત હોગી ઔર ક્યા બઈદ હે કે વબાલકા સબબ કિસી વજહસે બન જાએ. એક હદીષમેં આયા હે કે જિસ મજલિસમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર ન હો, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન હો, ઉસ મજલિસવાલે ઐસે હૈં, જૈસે મરે હૂએ ગધે પરસે ઉઠે હોં.

મજ્લિસકા કફ્ફારહ

એક હદીષમેં આયા હે કે મજ્લિસકા કફ્ફારહ યહ હે કે ઉસકે ઈખ્તિમામ પર યહ દુઆ પઢ લે:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ

એક દૂસરી હદીષમેં આયા હે કે જો ભી મજ્લિસ ઐસી હો, જિસમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ શરીફ ન હો વહ મજ્લિસ કિયામતકે દિન હસ્રત ઔર નુકસાનકા સબબ હોગી. ફિર હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફસે ચાહે મગફિરત ફરમાવેં, ચાહે મુતાલબા ઔર અઝાબ ફરમાવેં. એક હદીષમેં હે કે મજ્લિસોંકા હક અદા કિયા કરો ઔર વહ યહ હે કે અલ્લાહકા ઝિક્ર ઉનમેં કષ્રતસે કરો. રાહગીરોંકો (બ-વક્તે ઝરૂરત) રાસ્તા બતાઓ ઔર (નાજાઈઝ ચીઝ સામને આ જાએ તો) આંખેં બંદ કર લો. (યા નીચી કર લો કે ઉસ પર નિગાહ ન પળે.)

હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ યહ ચાહે કે ઉસકા ષવાબ બહુત બળી તરાઝૂમેં તુલે, (યા'ની ષવાબ બહુત ઝિયાદા મિક્દારમેં હો કે વહી બળી તરાઝૂમેં તુલેગા. મા'મૂલી ચીઝ તો બળી તરાઝૂકે પાસંગમેં આ જાએગી) ઉસકો ચાહિએકે મજ્લિસકે ખત્મ પર યહ દુઆ પઢા કરે:

(હિસ્ન વ હામિશહ)

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ

હદીષે બાલામેં બુરાઈયોંકે **નેકિયોંસે** બદલ દેનેકી બશારત ભી હે. કુર્આને પાકમેં ભી સૂરએ ફુર્કાનકે ખત્મ પર મુઅ્મિનીનકી ચંદ સિફાત ઝિક્ર ફરમાનેકે બા'દ ઈરશાદ હે:

فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا.

(**પસ** યહી લોગ હૈં જિન્કી બુરાઈયોંકો હક તઆલા **નેકિયોંસે** બદલ દેતે હૈં ઔર **અલ્લાહ** તઆલા ગુફૂરુર્રહીમ હૈં.)

ઈસ આયતે શરીફહકે મુતઅલ્લિક ઉલમાએ તફસીરકે ચંદ અક્વાલ હૈં. એક યહ કે સય્યિઆત મુઆફ ફરમા દી જાએંગી ઔર હસનાત બાકી રહ જાએંગી. ગોયા યહ ભી તબ્દીલી હે કે સય્યિઅહ કોઈ બાકી નહીં રહી. દૂસરે યહ કે ઉન લોગોંકો બ-જાએ બુરે આ'માલ કરનેકે નેક આ'માલકી તવફીક હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં નસીબ હોગી. જૈસા કે બોલતે હૈં–ગરમીકે બ-જાએ સર્દી હોગી. તીસરે યહ કે ઉન્કી આદતોંકા તઅલ્લુક બ-જાએ બુરી ચીઝોંકે અછ્છી ચીઝોંકે સાથ વાબસ્તહ હો જાતા હે. ઈસકી તવ્ઝીહ યહ હે કે આદમીકી આદતેં તબ્ઈ હોતી હૈં, જો બદલતી નહીં. ઈસી વજહસે ઝર્બુલ્ મષલ હે: "જબલ ગર્દદ જિબિલ્લત ન ગર્દદ". ઔર યહ મષલ ભી એક હદીષસે મા'ખૂઝ હે, જિસમેં ઈરશાદ હે કે અગર તુમ સુનો કે પહાળ અપની જગાસે ટલ ગયા ઔર દૂસરી જગા ચલા ગયા તો ઉસકી તસ્દીક કર લો, લેકિન અગર સુનો કે તબીઅત બદલ ગઈ તો ઉસકી તસ્દીક ન કરો. ગોયા હદીષકા મતલબ યહ હુવા કે આદાતકા ઝાઈલ હોના પહાળકે ઝાઈલ હોનેસે ભી ઝિયાદા મુશ્કિલ હે. ઉસકે બા'દ ફિર ઈશ્કાલ હોતા હે કે સૂફિયહ ઔર **મશાઈખ** જો આદાતકી ઈસ્લાહ કરતે હૈં, ઉસકા ક્યા મતલબ હોગા? ઈસકા જવાબ યહ હે કે આદતેં નહીં બદલતીં, બલ્કે ઉન્કા તઅલ્લુક બદલ જાતા હે. **મષલન્** એક શખ્સકે મિઝાજમેં ગુસ્સા હે. વહ મશાઈખકી ઈસ્લાહ ઔર મુજાહદોંસે ઐસા હો જાએ કે ગુસ્સા બિલ્કુલ ન રહે, યહ તો દુશ્વાર હે. હાં, ઉસ ગુસ્સાકા તઅલ્લુક પેહલેસે જિન ચીઝોંકે સાથ થા, મષલન્ બે-જા ઝુલ્મ, તકબ્બુર વગયૂરહ, અબ બ-જાએ ઉન્કે અલ્લાહકી **નફરમાનિયોં** પર, ઉસકે અહ્કામકી ખિલાફ-વર્ઝી વગયૂરહ વગયૂરહકી તરફ મુન્તકિલ હો જાતા હે. વહી હઝરત ઉમર (રદિ.) જો એક ઝમાનામેં મુસલમાનોંકી ઈઝા-રસાનીમેં કોઈ દકીકહ ન છોળતે થે, ઈમાનકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ફૈઝે સોહ્બતસે કુફ્ફારો-ફુસ્સાક પર ઉસી તરહ ટૂટતે થે. ઈસી તરહ ઔર અખ્લાકકા ભી હાલ હે. ઈસ તવ્ઝીહકે બા'દ અબ મતલબ યહ હુવા કે હકતઆલા શાનુહૂ ઐસે લોગોંકે અખ્લાકકા તઅલ્લુક બ-જાએ મઆસીકે

હસનાતસે ફરમા દેતે હૈં. ચોથે યહ કે હકતઆલા શાનુહૂ ઉન્કો અપની બુરાઈયોં પર તવ્બાકી તવ્ફીક અતા ફરમાતે હૈં, જિસકી વજહસે પુરાને પુરાને ગુનાહ યાદ આ કર નદામત ઔર તવ્બાકા સબબ હોતા હે ઔર હર ગુનાહકે બદલે એક તવ્બા જો ઈબાદત હે ઔર નેકી હે, ષબત હો જાતી હે. પાંચવેં યહ હે કે અગર મવ્લાએ કરીમકો કિસીકી કોઈ અદા પસંદ હો ઔર ઉસકો અપને ફઝ્લસે બુરાઈયોંકે બરાબર નેકિયાં દે તો કિસીકે બાપકા ક્યા ઈજારહ હે. વહ માલિક હે, બાદશાહ હે, કુદરતવાલા હે. ઉસકી રહ્મતકી વુસ્અતકા ક્યા કેહના. ઉસકી મગ્ફિરતકા દરવાઝા કોન બંદ કર સકતા હે? ઉસકી અતાકો કોન રોક સકતા હે? જો દે રહા હે વહ અપની હી મિલ્કસે દેતા હે. ઉસકો અપની કુદરતકે મઝાહિર ભી દિખાના હૈં. અપની કુદરતકે કરિશ્મે ભી ઉસી દિન ઝાહિર કરના હૈં. અહાદીષમેં મહ્શરકા નઝ્ઝારહ ઔર હિસાબકી જાંચ મુખ્તલિફ તરીકોંસે વારિદ હૂઈ હે, જિસકો 'બહ્જતુન્નુફૂસ'ને મુખ્તસર તોર પર ઝિક્ર કિયા હે ઔર લિખ્ખા હે કે હિસાબ ચંદ અન્વાઅ્ પર મુન્કસિમ હોગા. એક નો'અ્ યહ હોગી કે બા'ઝ બંદોંસે નિહાયત મખ્ફી રહ્મતકે પર્દહમેં મુહાસબા હોગા ઔર ઉન્કે ગુનાહ ઉન્કો ગિન્વાએ જાએંગે ઔર કહા જાએગા કે તૂને ફુલાં વક્ત યહ ગુનાહ કિયા, ફુલાં વક્ત ઐસા કિયા ઔર ઉસકો ઈક્રાર બગૈર ચારએ કાર ન હોગા. હત્તાકે વહ ગુનાહોંકી કષ્રતસે યહ સમઝેગા કે મેં હલાક હો ગયા તો ઈરશાદ હોગા કે હમને દુન્યામેં ભી તુઝ પર સત્તારી કી, આજ ભી સત્તારી કરતે હૈં ઔર મુઆફ કરતે હૈં. ચુનાંચે જબ યહ શખ્સ ઔર ઈસ જૈસા જો હોગા વહ હિસાબકે મકામસે વાપસ જાએગા તો લોગ દેખ કર કહેંગે કે યહ કૈસા મુબારક બંદા હે કે ઉસને કોઈ ગુનાહ કિયા હી નહીં. ઈસ લિએ કે ઉન્કો ઈસકે ગુનાહોંકી ખબર હી ન હૂઈ. ઈસી તરહ એક નો'અ્ ઐસી હોગી કે ઉન્કે લિએ છોટે-બળે ગુનાહ હોંગે. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ હોગા કે અછ્છા ઉન્કે છોટે ગુનાહોંકો નેકિયોંસે બદલ દો તો વહ જલ્દીસે કહેંગે કે અભી ઔર ભી ગુનાહ ઐસે હૈં, જો યહાં ઝિક્ર નહીં કિએ ગએ. ઈસી તરહ ઔર અન્વાઅ્કા ઝિક્ર કિયા હે કે કિસ કિસ તરહસે પેશી ઔર હિસાબ હોગા. હદીષમેં એક કિસ્સા આતા હે, નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મેં ઉસ શખ્સકો પેહચાનતા હૂં, જો સબસે અખીરમેં જહન્નમસે નિકાલા જાએગા ઔર સબસે અખીરમેં જન્નતમેં દાખિલ કિયા જાએગા. એક શખ્સકો બુલાયા જાએગા ઔર ફરિશ્તોંસે કહા જાએગા કે ઈસકે બળે બળે ગુનાહ તો અભી ઝિક્ર ન કિએ જાએં, છોટે છોટે ગુનાહ ઉસકે સામને પેશ કિએ જાએં. ઉન પર બાઝ-પુર્સ કી જાએ. ચુનાંચે યહ શુરૂઅ્ હો જાએગા ઔર એક એક ગુનાહ વક્તકે હવાલાકે સાથ ઉસકો

જતાયા જાએગા. વહ ઈન્કાર કૈસે કર સકતા હે? ઈક્‌રાર કરતા જાએગા. ઈતનેમેં ઈરશાદે રબ્બી હોગા કે ઈસકો હર ગુનાહકે બદલે એક નેકી દી જાએ તો વહ જલ્દીસે કહેગા કે અભી તો ઔર ભી બહુતસે ગુનાહ બાકી હૈં. ઉન્કા તો ઝિક્ર હી નહીં આયા. ઈસ કિસ્સાકો નક્લ ફરમાતે હૂએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ભી હંસી આ ગઈ.

ઈસ કિસ્સેમેં અવ્વલ તો જહન્નમમેં સબસે અખીરમેં નિકલના હે. યહી ક્યા કમ સઝા હે? દૂસરે, ક્યા મા'લૂમ કોન ખૂશ-કિસ્મત ઐસા હો સકતા હે કે જિસકે ગુનાહોંકી તબ્દીલી હો. ઈસ લિએ અલ્લાહકી પાક ઝાતસે ઉમ્મીદ કરતે હૂએ ફઝ્લકા માંગતે રહના બંદગીકી શાન હે, લેકિન ઉસ પર મુત્મઈન હોના જુર્અત હે. અલબત્તા સય્યિઆતકો હસનાતસે બદલનેકા સબબ ઈખ્લાસસે મજાલિસે ઝિક્રમેં હાઝિરી હદીષે બાલાસે મા'લૂમ હોતી હી હે, લેકિન ઈખ્લાસ ભી અલ્લાહ હી કી અતાસે હો સકતા હે.

એક ઝરૂરી બાત યહ હે કે જહન્નમસે અખીરમેં નિકલનેવાલેકે બારહમેં મુખ્તલિફ રિવાયતેં વારિદ હૂઈ હૈં, લેકિન ઉનમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. એક મુઅ્તદ બિહી જમાઅત અગર નિકલે તો ભી હર શખ્સ અખીરમેં નિકલનેવાલા હે ઔર જો કરીબ અખીરકે નિકલે વહ ભી અખીર હી કેહલાતા હે. નીઝ ખાસ ખાસ જમાઅતકા અખીર ભી મુરાદ હો સકતા હે. ઈસ હદીષમેં અહમ મસ્અલા ઈખ્લાસકા હે ઔર ઈખ્લાસકી કૈદ ઔર ભી બહુત સી અહાદીષમેં ઈસ રિસાલહમેં નઝરસે ગુઝરેગી. હકીકત યહ હે કે અલ્લાહ તઆલાકે યહાં ઈખ્લાસ હી કી કદર હે. જિસ દર્જાકા ઈખ્લાસ હોગા, ઉસી દર્જાકી અમલકી કીમત હોગી. સૂફિયહકે નઝદીક ઈખ્લાસકી હકીકત યહ હે કે કાલ ઔર હાલ બરાબર હોં. એક હદીષમેં આઈન્દહ આ રહા હે કે ઈખ્લાસ યહ હે કે ગુનાહોંસે રોક દે. 'બહ્‌જતુન્નુફૂસ'મેં લિખ્ખા હે, એક બાદશાહકે લિએ-જો નિહાયત હી જાબિર ઔર મુતશદ્દિદ થા—એક જહાઝમેં બહુતસી શરાબ લાઈ જા રહી થી. એક સાહિબકા ઉસ જહાઝ પર ગુઝર હુવા ઔર જિસ કદર ઠેલિયાં શરાબસે ભરી હૂઈ થીં, સબ હી તોળ દીં, એક છોળ દી. કિસી શખ્સકી હિમ્મત ઉન્કો રોકનેકી ન પળી, લેકિન ઈસ પર હયરત થી કે ઈસ બાદશાહકે તશદ્દુદકા મુકાબલા ભી કોઈ નહીં કર સકતા થા. ફિર ઉસને કિસ તરહ જુર્અત કી! બાદશાહકો ઈત્તિલાઅ્ દી ગઈ. ઉસકો ભી તઅજ્જુબ હુવા. અવ્વલન્ ઈસ બાત પર કે ઉસકે માલ પર કિસ તરહ એક મા'મૂલી આદમીને જુર્અત કી ઔર ફિર ઈસ પર કે એક મટકી ક્યૂં છોળ દી?! ઉન સાહિબકો બુલાયા ગયા. પૂછા કે યહ ક્યૂં કિયા? ઉન્હોંને જવાબ દિયા કે મેરે દિલમેં ઈસકા તકાઝા હુવા, ઈસ લિએ ઐસા કિયા. તુમ્હારા જો દિલ ચાહે, સઝા દે દો. ઉસને પૂછા કે યહ એક ક્યૂં છોળી?

ઉન્હોંને કહા કે મુઝે અવ્વલન્ ઈસ્લામી ગયૂરતકા તકાઝા થા, ઈસ લિએ મૈંને તોળીં, મગર જબ એક રહી તો મેરે દિલમેં એક ખૂશી સી પયૂદા હૂઈ કે મૈંને એક નાજાઈઝ કામકો મિટા દિયા તો મુઝે ઉસકો તોળનેમેં યહ શુબા' હુવા કે યહ હઝ્ઝે નફ્સ(દિલકી ખૂશી)કી વજહસે હે. ઈસ લિએ એકકો છોળ દિયા. બાદશાહને કહા, ઈસકો છોળ દો. યહ મજબૂર થા.

'ઈહ્યાઉલ્ ઉલૂમ'મેં લિખ્ખા હે કે બની ઈસ્રાઈલમેં એક આબિદ થા, જો હર વક્ત ઈબાદતમેં મશ્ગૂલ રહતા થા. એક જમાઅત ઉસકે પાસ આઈ ઔર કહા કે યહાં એક કૌમ હે, જો એક દરખ્તકો પૂજતી હે. યહ સુન કર ઉસકો ગુસ્સા આયા ઔર કુલ્હાળા કંધે પર રખ કર ઉસકો કાટનેકે લિએ ચલ દિયા. રાસ્તામેં શયૂતાન એક પીર મર્દકી સૂરતમેં મિલા. આબિદસે પૂછા, કહાં જા રહે હો? ઉસને કહા, ફુલાં દરખ્ત કાટને જાતા હૂં. શયતાનને કહા, તુમ્હેં ઉસ દરખ્તસે ક્યા વાસ્તા? તુમ અપની ઈબાદતમેં મશગૂલ રહો. તુમને અપની ઈબાદતકો એક મુહ્મલ કામકે વાસ્તે છોળ દિયા?! આબિદને કહા, યહ ભી ઈબાદત હે. શયતાનને કહા કે મૈં નહીં કાટને દૂંગા. દોનોંમેં મુકાબલા હુવા. યહ આબિદ ઉસકે સીને પર ચળ્હ ગયા. શયતાનને અપનેકો આજિઝ દેખ કર ખૂશામદ કી ઔર કહા, અછ્છા એક બાત સુન લે. આબિદને ઉસકો છોળ દિયા. શયતાનને કહા, અલ્લાહને તુઝ પર ઈસકો ફર્ઝ તો કિયા નહીં, તેરા ઉસસે કોઈ નુકસાન નહીં, તૂ ઉસકી પરસ્તિશ નહીં કરતા. અલ્લાહકે બહુતસે નબી હૈં. અગર વહ ચાહતા તો કિસી નબીકે ઝરીઆસે ઉસકો કટવા દેતા. આબિદને કહા, મૈં ઝરૂર કાટૂંગા. ફિર મુકાબલા હુવા. વહ આબિદ ફિર ઉસકે સીને પર ચળ્હ ગયા. શયતાનને કહા: અછ્છા સુન, એક ફેસ્લાવાલી બાત તેરે નફા'કી કહૂં. ઉસને કહા, કેહ. શયતાનને કહા, તૂ ગરીબ હે, દુન્યા પર બોઝ બના હુવા હે, તૂ ઈસ કામસે બાઝ આ, મૈં તુઝે રોઝાનહ તીન દીનાર (અશ્રફી) દિયા કરૂંગા, જો રોઝાનહ તેરે સિરહાને રખ્ખે હૂએ મિલા કરેંગે. તેરી ભી ઝરૂરતેં પૂરી હો જાએંગી. અપને અઈઝ્ઝહ પર ભી ઈહ્સાન કર સકેગા, ફકીરોંકી મદદ કર સકેગા ઔર બહુતસે ષવાબકે કામ કર સકેગા. ઈસમેં એક હી ષવાબ હોગા ઔર વહ ભી બેકાર કે વહ લોગ દૂસરા લગા લેંગે. આબિદકી સમઝમેં આ ગયા, કબૂલ કર લિયા. દો દિન તો વહ મિલે. તીસરે દિનસે ન દારદ! આબિદકો ગુસ્સા આયા ઔર કુલ્હાળી લેકર ફિર ચલા. રાસ્તામેં વહ બૂળ્હા મિલા. પૂછા, કહાં જા રહે હો? આબિદને બતાયા કે ઉસી દરખ્તકો કાટને જા રહા હૂં. બૂળ્હે (બુઢે)ને કહા કે તૂ ઉસકો નહીં કાટ સકતા. દોનોંમેં ઝગળા હુવા. વહ બૂળ્હા ગાલિબ આ ગયા ઔર આબિદકે સીના પર ચળ્હ ગયા. આબિદકો બળા તઅજ્જુબ હુવા. ઉસકો પૂછા કે યહ ક્યા બાત હે કે તૂ ઈસ મર્તબા ગાલિબ

હો ગયા. ઉસ બૂળ્હેને કહા કે પેહલી મરતબા તેરા ગુસ્સા ખાલિસ અલ્લાહકે વાસ્તે થા, ઈસ લિએ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુઝે મગ્લૂબ કર દિયા થા. ઈસ મરતબા દીનારોંકા દખલ થા, ઈસ લિએ તૂ મગ્લૂબ હુવા. હક યહ હે કે જો કામ ખાલિસ અલ્લાહકે વાસ્તે કિયા જાતા હે, ઉસમેં બળી કુવ્વત હોતી હે.

ઝિક્રુલ્લાહ ઓર અઝાબે કબ્ર

(૧૧) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે: અલ્લાહકે ઝિક્રસે બળ્હ કર કિસી આદમીકા કોઈ અમલ અઝાબે કબ્રસે ઝિયાદા નજાત દેનેવાલા નહીં હે.

(١١) عَنْ مُّعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا عَمِلَ اٰدَمِيٌّ عَمَلًا اَنْجٰى لَهٗ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اخرجه احمد كذا فى الدر والى احمد عزاه فى الجامع الصغير بلفظ اَنْجٰى لَهٗ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ ورقم له بالصحة وفى مجمع الزوائد رواه احمد ورجاله رجال الصحيح الا ان زيادا لم يدرك معاذا ثم ذكره بطريق اخر وقال رواه الطبرانى ورجاله رجال الصحيح قلت وفى المشكوة عنه موقوفا بلفظ مَا عَمِلَ الْعَبْدُ عَمَلًا اَنْجٰى لَهٗ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وقال رواه مالك والترمذى وابن ماجة - قلت وهكذا رواه الحاكم وقال صحيح الاسناد واقره عليه الذهبى وفى المشكوة برواية البيهقى فى الدعوات عن ابن عمر مرفوعا بمعناه قال القارى رواه ابن ابى شيبة وابن ابى الدنيا وذكره فى الجامع الصغير برواية البيهقى فى الشعب

ورقوله بالضعف وزاد في اوله
لِكُلِّ شَيْءٍ صِقَالَةٌ وَصِقَالَةُ الْقُلُوبِ
ذِكْرُ اللّٰهِ وفي مجمع الزوائد برواية
جابر مرفوعًا نحوه وقال رواه الطبراني
في الصغير والاوسط ورجالهما
رجال الصحيح اهـ-

ફાઈદા:

અઝાબે કબ્ર કિતની સખ્ત ચીઝ હે, ઈસસે વહી લોગ વાકિફ હૈં, જિન્કે સામને વહ અહાદીષ હૈં, જો અઝાબે કબ્રકે બારેમેં વારિદ હૂઈ હૈં. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) જબ કિસી કબ્ર પર તશરીફ લે જાતે તો ઈસ કદર રોતે કે દાળ્હી મુબારક તર હો જાતી. કિસીને પૂછા કે આપ જન્નતકે-દોઝખકે ઝિક્રસે એૈસા નહીં રોતે, જૈસા કે કબ્રકે સામને આ જાનેસે રોતે હૈં. આપને ઈરશાદ ફરમાયા કે કબ્ર આખિરતકી મંઝિલોંમેં સબસે પેહલી મંઝિલ હે. જો શખ્સ ઉસસે નજાત પા લે, બા'દકી સબ મંઝિલેં ઉસ પર સહલ હો જાતી હૈં ઔર જો ઉસસે નજાત ન પાએ, બા'દકી મંઝિલેં દુશ્વાર હી હોતી જાતી હૈં. ફિર આંપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ સુનાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ ઈરશાદ ફરમાતે થે કે મેંને કોઈ મંઝર કબ્રસે ઝિયાદા ઘબરાહટ વાલા નહીં દેખા. હઝરત આઈશહ (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતી હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હર નમાઝકે બા'દ અઝાબે કબ્રસે પનાહ માંગતે થે. હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે યહ અંદેશા હે કે તુમ ડર ઔર ખૌફકી વજહસે મુર્દોંકા દફન કરના છોળ દોગે, વર્ના મેં ઈસકી દુઆ કરતા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હેં ભી અઝાબે કબ્ર સુના દે. આદમિયોં ઔર જિન્નાતકે સિવા ઔર જાનદાર અઝાબે કબ્રકો સુનતે હૈં.

એક હદીષમેં આયા હે કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મર્તબા સફરમેં તશરીફ લે જા રહે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઊંટની બિદકને લગી. કિસીને પૂછા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઊંટનીકો ક્યા હુવા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે એક આદમીકો કબ્રકા અઝાબ હો રહા હે, ઉસકી આવાઝસે બિદકને લગી. એક મરતબા નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ તો ચંદ આદમિયોંકો દેખા કે

ખિલ ખિલા કર હંસ રહે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર મૌતકો અક્ષર યાદ કિયા કરો તો યહ બાત ન હો. કોઈ દિન કબ્ર પર ઐસા નહીં ગુઝરતા, જિસમેં વહ યહ એ'લાન નહીં કરતી કે મેં ગુર્બતકા ઘર હૂં, કીળોં ઔર જાનવરોંકા ઘર હૂં. જબ કોઈ મુઅ્મિન (કામિલ ઈમાનવાલા) દફન હોતા હે તો કબ્ર ઉસસે કેહતી હે: તેરા આના મુબારક હે. તૂને બહુત હી અછ્છા કિયા કે આ ગયા. જિતને લોગ મેરી પુશ્ત પર (યા'ની ઝમીન પર) ચલતે થે તૂ ઉન સબમેં મુઝે મહબૂબ થા. આજ તૂ મેરે સુપુર્દ હુવા તો મેરા હુસ્ને સુલૂક ભી દેખેગા. ઉસકે બા'દ વહ ઈસ કદર વસીઅ્ હો જાતી હે કે મુન્તહાએ નઝર તક ખુલ જાતી હે ઔર જન્નતકા એક દરવાઝા ઉસમેં ખુલ જાતા હે, જિસસે વહાંકી હવાએં ઔર ખૂશ્બૂએં વગય્રહ પહોંચતી રહતી હૈં ઔર જબ કાફિર યા ફાજિર દફન કિયા જાતા હે તો કબ્ર કેહતી હે કે તેરા આના મન્હૂસ ઔર ના-મુબારક હે. ક્યા ઝરૂરત થી તેરે આનેકી? જિતને આદમી મેરી પુશ્ત પર ચલતે થે, સબમેં ઝિયાદા બુગ્ઝ મુઝે તુઝસે થા. આજ તૂ મેરે સુપુર્દ હુવા તો મેરા મુઆમલા ભી દેખેગા. ઈસકે બા'દ ઉસકો ઈસ કદર ઝોરસે ભીંચતી હે કે પસ્લિયાં એક-દૂસરેમેં ઘુસ જાતી હૈં, જિસ તરહ હાથમેં હાથ ડાલનેસે ઉંગલિયાં એક-દૂસરીમેં ઘુસ જાતી હૈં. ઉસકે બા'દ નવ્વે યા નિનાન્વે અઝ્દહે ઉસ પર મુસલ્લત હો જાતે હૈં, જો ઉસકો નોચતે રહતે હૈં ઔર કિયામત તક યહી હોતા રહેગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈં કે અગર એક અઝ્દહા ઉનમેંસે ઝમીન પર ફુંકાર માર દે તો કિયામત તક ઝમીનમેં ઘાસ ન ઉગે. ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે કબ્ર, યા જન્નતકા એક બાગ હે યા જહન્નમકા એક ગળ્હા. એક હદીષમેં આયા હે કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા દો કબ્રોં પર ગુઝર હુવા. ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈન દોનોંકો અઝાબ હો રહા હે. એકકો ચુગલખોરીકે જુર્મમેં, દૂસરેકો પેશાબકી ઈહ્તિયાત ન કરનેમેં, (કે બદનકો ઉસસે બચાતા ન થા.) હમારે કિતને મુહઝ્ઝબ લોગ હૈં, જો ઈસ્તિન્જેકો ઐબ સમઝતે હૈં, ઉસકા મઝાક ઉળાતે હૈં. ઉલમાને પેશાબસે ન બચના ગુનાહે કબીરહ બતાયા હે. ઈબ્ને હજર મકકી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે સહીહ રિવાયતમેં આયા હે કે અક્ષર અઝાબે કબ્ર પેશાબકી વજહસે હોતા હે.

એક હદીષમેં આયા હે કે કબ્રમેં સબસે પેહલે મુતાલબા પેશાબકા હોતા હે. બિલ્ જુમ્લા અઝાબે કબ્ર નિહાયત સખ્ત ચીઝ હે ઔર જૈસા કે ઉસકે હોનેમેં બા'ઝ ગુનાહોંકો ખાસ દખલ હે, ઈસી તરહ ઉસસે બચનેમેં ભી બા'ઝ ઈબાદાતકો ખુસૂસી શરાફત હાસિલ હે. ચુનાંચે મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં વારિદ હે કે સૂરએ તબારકલ્લઝી...કા હર રાતકો પળ્હતે રહના અઝાબે કબ્રસે

નજાતકા સબબ હે ઔર અઝાબે જહન્નમસે ભી હિફાઝતકા સબબ હે ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રકે બારેમેં તો હદીષે બાલા હે હી.

(૧૨) عَنْ اَبِي الدَّرْدَآءِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَبْعَثَنَّ اللّٰهُ اَقْوَامًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِي وُجُوْهِهِمُ النُّوْرُ عَلٰى مَنَابِرِ اللُّؤْلُؤِ يَغْبِطُهُمُ النَّاسُ لَيْسُوْا بِاَنْبِيَآءَ وَلَا شُهَدَآءَ فَقَالَ اَعْرَابِيٌّ حُلْهُمْ لَنَا نَعْرِفْهُمْ قَالَ هُمُ الْمُتَحَابُّوْنَ فِي اللّٰهِ مِنْ قَبَآئِلَ شَتّٰى وَبِلَادٍ شَتّٰى يَجْتَمِعُوْنَ عَلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ يَذْكُرُوْنَهٗ اخرجه الطبرانى باسناد حسن كذا فى الدر و مجمع الزوائد والترغيب للمنذرى و ذكر ايضاله متابعة برواية عمرو بن عبسة عند الطبرانى مرفوعا قال المنذرى واسناده مقارب لا بأس به ورقم لحديث عمرو بن عبسة فى الجامع الصغير بالحسن وفى مجمع الزوائد رجاله موثقون وفى مجمع الزوائد بمعنى هذا الحديث مطولا وفيه حُلْهُمْ لَنَا يَعْنِيْ صِفْ شَكْلَهُمْ لَنَا فَسُرَّ وَجْهُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسُؤَالِ الْاَعْرَابِيِّ الحديث. قال رواه احمد والطبرانى بنحوه ورجاله وثقوا قلت وفى الباب عن ابى هريرة عند البيهقى فى الشعب اِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَعُمُدًا مِنْ يَاقُوْتٍ عَلَيْهَا غُرَفٌ مِنْ زَبَرْجَدٍ لَهَا اَبْوَابٌ مُفَتَّحَةٌ تُضِيْءُ كَمَا يُضِيْءُ الْكَوْكَبُ الدُّرِّيُّ يَسْكُنُهَا الْمُتَحَابُّوْنَ

(૧૨) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિયામતકે દિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બા'ઝ કૌમોંકા હશ્ર ઐસી તરહ ફરમાએંગે કે ઉન્કે ચેહરોંમેં નૂર ચમકતા હુવા હોગા. વહ મોતિયોંકે મિમ્બરોં પર હોંગે. વહ અમ્બિયાઅ્ ઔર શોહદાઅ્ નહીં હોંગે. કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! ઉન્કા હાલ બયાન કર દીજિએ કે હમ ઉન્કો પેહચાન લેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: વહ લોગ હોંગે, જો અલ્લાહકી મુહબ્બતમેં મુખ્તલિફ જગ્હોંસે, મુખ્તલિફ ખાનદાનોંસે આ કર એક જગા જમા' હો ગએ હોં ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ હોં. દૂસરી હદીષમેં હે કે જન્નતમેં યાકૂતકે સુતૂન હોંગે, જિન પર ઝબરજદ (ઝુમુર્રદ)કે બાલાખાને હોંગે. ઉનમેં ચારોં તરફ દરવાઝે ખુલે હૂએ હોંગે. વહ ઐસે ચમકતે હોંગે જૈસેકે નિહાયત રોશન સિતારા ચમકતા હે. ઉન બાલાખાનોંમેં વહ લોગ રહેંગે, જો અલ્લાહકે વાસ્તે આપસમેં મુહબ્બત રખતે હોં ઔર વહ લોગ જો અલ્લાહ હી કે વાસ્તે એક જગા' ઈકઠ્ઠે હોં ઔર વહ લોગ જો અલ્લાહ હી કે વાસ્તે આપસમેં મિલતે-જુલતે હોં.

فِي اللّٰهِ تَعَالٰى وَالسَّلَا قُوْنَ فِي اللّٰهِ كَذَا
فى الجامع الصغير ورقم له بالضعف
وذكر فى مجمع الزوائد له شواهد
وكذا فى المشكوٰة۔

ફાઈદા:

ઈસમેં અતિબ્બાઅ્કા ઈખ્તિલાફ હે કે ઝબરજદ ઔર ઝુમુર્રદ એક હી પથ્થરકે દો નામ હૈં યા એક હી પથ્થરકી દો કિસ્મેં હૈં યા એક હી નો'અ્કે દો પથ્થર હૈં.

બહર હાલ યહ એક પથ્થર હોતા હે, જો નિહાયત હી રોશન-ચમકદાર હોતા હે.

આજ ખાનકાહોંકે બેઠનેવાલોં પર હર તરહ ઈલ્ઝામ હે, હર તરફસે ફક્રે કસે જાતે હૈં. આજ ઉન્હેં જિતના દિલ ચાહે બુરા કેહ લેં, કલ જબ આંખ ખુલેગી ઉસ વક્ત હકીકત મા'લૂમ હોગી કે **બોરિયોં** પર બેઠનેવાલે ક્યા કુછ કમા કર **લે ગએ,** જબ વહ ઈન મિમ્બરોં ઔર **બાલાખાનોં** પર હોંગે ઔર યહ હંસને વાલે ઔર **ગાલિયાં** દેનેવાલે ક્યા કમા કર લે ગએ?!

فَسَوْفَ تَرٰى اِذَا انْكَشَفَ الْغُبَارُ ۔ اَفَرَسٌ تَحْتَ رِجْلِكَ اَمْ حِمَارٌ

તર્જમાઃ અનૂકરીબ જબ ગુબાર હટ જાએગા તો મા'લૂમ હોગા કે ઘોળે પર સવાર થે યા ગધે પર!

ઉન ખાનકાહોંકી અલ્લાહકે યહાં ક્યા કદર હે, જિન પર આજ ચારોં તરફસે **ગાલિયાં** પળતી હૈં. યહ ઉન અહાદીષસે મા'લૂમ હોતા હે, જિનમેં ઉન્કી ફઝીલતેં ઝિક્ર કી ગઈ હૈં. એક હદીષમેં વારિદ હે કે જિસ ઘરમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા જાતા હો, વહ આસ્માનવાલોંકે લિએ ઐસા ચમકતા હૈ, જૈસે ઝમીનવાલોંકે લિએ સિતારે ચમકતે હૈં. એક હદીષમેં હે કે ઝિક્રકી મજાલિસ પર જો સકીનહ (એક ખાસ નેઅ્મત) નાઝિલ હોતી હે, ફરિશ્તે ઉન્કો ઘેર લેતે હૈં. રહ્મતે ઈલાહી ઉન્કો ઢાંક લેતી હે ઔર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ અર્શ પર ઉન્કા ઝિક્ર ફરમાતે હૈં. અબૂ રઝીન (રદિ.) એક સહાબી હૈં. વહ કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તુઝે દીનકી તક્વિયતકી ચીઝ બતાઉં, જિસસે તૂ દોનોં જહાંકી ભલાઈકો પહોંચે. વહ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલોંકી મજલિસેં હૈં. ઉન્કો મઝબૂત પકળ ઔર જબ તૂ તન્હા હુવા કરે તો જિતની ભી કુદરત હો, અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા રેહ. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે આસ્માનવાલે ઉન ઘરોંકો જિનમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર હોતા હે, ઐસા ચમકદાર દેખતે હૈં, જૈસા કે

ઝમીનવાલે સિતારોંકો ચમકદાર દેખતે હૈં. યહ ઘર જિનમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર હોતા હે, ઐસે રોશન ઔર મુનવ્વર હોતે હૈં કે અપને નૂરકી વજહસે સિતારોંકી તરહ ચમકતે હૈં ઔર જિન્કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ નૂરકે દેખનેકી આંખેં અતા ફરમાતે હૈં, વહ યહાં ભી ઉન્કી ચમક દેખ લેતે હૈં. બહુતસે અલ્લાહકે બંદે ઐસે હૈં, જો બુઝુર્ગોંકા નૂર અપની આંખોંસે ચમકતા હુવા દેખતે હૈં ચુનાન્ચે હઝરત ફુઝૈલ ઈબ્ને અયાઝ (રહ.) જો મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં - ફરમાતે હૈં કે જિન ઘરોંમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર હોતા હે, વહ આસ્માનવાલોંકે નઝદીક ઐસા ચમકતે હૈં જૈસા કે ચિરાગ. શૈખ અબ્દુલ અઝીઝ દબ્બાગ અભી કરીબ હી ઝમાનામેં એક બુઝુર્ગ ગુઝરે હૈં, જો બિલ્કુલ ઉમ્મી થે, મગર કુર્આન શરીફકી આયત, હદીષે કુદ્સી, હદીષે નબવી ઔર મવ્ઝૂઅ્ હદીષકો અલાહિદહ અલાહિદહ બતા દેતે થે ઔર કેહતે થે કે મુતકલ્લિમકી ઝબાનસે જબ લફ્ઝ નિકલતે હૈં તો ઉન અલ્ફાઝકે નૂરસે મા'લૂમ હો જાતા હે કે કિસકા કલામ હે કે અલ્લાહ પાકકે કલામકા નૂર અલાહિદહ હે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કલામકા નૂર દૂસરા હે ઔર દૂસરે કલામોંમેં દોનોં નૂર નહીં હોતે.

તઝ્કિરતુલ ખલીલ યા'ની સવાનિહે હઝરતે અક્દસ મવલાના ખલીલ અહમદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂમેં બ-રિવાયતે મવલાના ઝફર અહમદ સાહિબ લિખ્ખા હે કે હઝરત (રહ.)કે પાંચવેં હજમેં જિસ વક્ત હઝરત (રહ.) મસ્જિદુલ્ હરામમેં તવાફે કુદૂમકે લિએ તશરીફ લાએ તો અહકર મવલાના મુહિબ્બુદીન (રહ.) સાહિબ (જો આ'લા હઝરત મવલાના અલ્હાજ ઈમ્દાદુલ્લાહ સાહિબ મુહાજિરે મક્કી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે ખાસ ખુલફાઅ્મેં થે ઔર સાહિબે કશ્ફ મશહૂર થે) કે પાસ બેઠા થા. મવલાના ઉસ વક્ત દુરૂદ શરીફકી કિતાબ ખોલે હૂએ અપના વિર્દ પળ્હ રહે થે કે દફ્અતન્ મેરી તરફ મુખાતબ હોકર ફરમાને લગે: ઈસ વક્ત હરમમેં કોન આ ગયા કે દફ્અતન્ સારા હરમ અન્વારસે ભર ગયા. મૈં ખામોશ રહા કે ઈતનેમેં હઝરત (રહ.) તવાફસે ફારિગ હો કર મવલાનાકે પાસકો ગુઝરે, મવલાના ખળે હૂએ ઔર હંસ કર ફરમાયા કે મૈં ભી તો કહૂં, આજ હરમમેં કોન આ ગયા? મજાલિસે ઝિક્રકી ફઝીલત મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે બહુત સી અહાદીષમેં વારિદ હૂઈ હે. એક હદીષમેં વારિદ હે કે અફ્ઝલ-તરીન રિબાત નમાઝ હે ઔર ઝિક્રકી મજાલિસ. રિબાત કેહતે હૈં દારુલ ઈસ્લામકી સરહદકી હિફાઝત કરનેકો, તાકે કુફ્ફાર ઉસ તરફસે હમ્લા ન કરેં.

(૧૩) عَنْ اَنَسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اِذَا مَرَرْتُمْ

(૧૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ જન્નતકે બાગોં

بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوْا قَالُوْا وَمَا
رِيَاضُ الْجَنَّةِ قَالَ حِلَقُ الذِّكْرِ،
اخرجه احمد والترمذی وحسنه
وذكره في المشكوة برواية الترمذي
وزاد في الجامع الصغير والبيهقي
في الشعب ورقم له بالصحة وفي
الباب عن جابر عند ابن ابي الدنيا
والبزار وابي يعلى والحاكم وصححه
والبيهقي في الدعوات كذا في الدر
وفي الجامع الصغير برواية الطبراني
عن ابن عباس بلفظ مجالس العلم
وبرواية الترمذي عن ابي هريرة
بلفظ المساجد محل حلق الذكر و
زاد الرتع - سُبْحَانَ اللّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ.

પર ગુઝરો તો ખૂબ ચરો. કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! જન્નતકે બાગ ક્યા હૈં? ઈરશાદ ફરમાયા, ઝિક્રકે હલ્કે.

ફાઈદા:

મકસૂદ યહ હે કે કિસી ખૂશ-કિસ્મતકી ઈન મજાલિસ, ઈન હલ્કોં તક રસાઈ હો જાએ તો ઉસકો બહુત ઝિયાદા ગનીમત સમઝના ચાહિએ કે યહ દુન્યા હી મેં જન્નતકે બાગ હૈં ઔર 'ખૂબ ચરો'સે ઈસ તરફ ઈશારા હે કે જૈસે જાનવર જબ કિસી સબ્ઝા-ઝાર યા કિસી બાગમેં ચરને લગતા હે તો મા'મૂલી સે હટાનેસે ભી નહીં હટતા, બલ્કે માલિકકે ડંડે વગયરહ ભી ખાતા રહતા હે, લેકિન ઈધરસે મુંહ નહીં મોળતા. ઈસી તરહ ઝિક્ર કરનેવાલેકો ભી દુન્યાવી તફક્કુરાત ઔર મવાનિઅ્કી વજહસે ઈધરસે મુંહ ન મોળના ચાહિએ ઔર જન્નતકે બાગ ઈસ લિએ ફરમાએ કે જૈસા કે જન્નતમેં કિસી કિસમકી આફત નહીં હોતી, ઈસી તરહ યહ મજાલિસ ભી આફાતસે મહ્ફૂઝ રહતી હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે અલ્લાહકા ઝિક્ર દિલોંકી શિફા હે, યા'ની દિલમેં જિસ કિસમકે અમ્રાઝ પયદા હોતે હૈં—તકબ્બુર, હસદ, કીના વગયરહ – સબ હી અમ્રાઝકા ઈલાજ હે. સાહિબુલ્ ફવાઈદ ફીસ્સલાતિ વલ્ અવાઈદ (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે આદમી ઝિક્ર પર મુદાવમતસે તમામ આફતોંસે મહ્ફૂઝ રહતા હે ઔર સહીહ હદીષમેં આયા હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મૈં તુમ્હેં ઝિક્રુલ્લાહકી કષ્રતકા હુક્મ કરતા હૂં ઔર ઈસકી મિષાલ ઐસી હે જૈસે કિસી શખ્સકે પીછે કોઈ દુશ્મન લગ જાએ ઔર વહ ઉસસે ભાગ કર કિસી કિલ્અહમેં મહ્ફૂઝ હો જાએ ઔર ઝિક્ર કરનેવાલા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા હમ-નશીં હોતા હે ઔર ઈસસે બળહ કર ઔર ક્યા ફાઈદહ હોગા કે વહ માલિકુલ્ મુલ્કકા હમ-નશીં હો જાએ. ઈસકે અલાવા ઉસસે શર્હે સદ્ર હો જાતા હે, દિલ મુનવ્વર હો જાતા હે, ઉસકે દિલકી સખ્તી દૂર હો જાતી હે. ઈસકે અલાવા ઔર ભી બહુતસે ઝાહિરી ઔર બાતિની મનાફિઅ્ હોતે હૈં, જિન્કો બા'ઝ ઉલમાને સો તક શુમાર કિયા હે. ઈન્તહા.

હઝરત અબૂ ઉમામહ (રદિ.)કી ખિદમતમેં એક શખ્સ હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા, મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે જબ ભી આપ અન્દર જાતે હૈં યા બાહર આતે હૈં યા ખળે હોતે હૈં યા બેઠતે હૈં તો ફરિશ્તે આપકે લિએ દુઆ કરતે હૈં. **અબૂ ઉમામહ (રદિ.)ને ફરમાયા: અગર તુમ્હારા દિલ ચાહે તો તુમ્હારે લિએ ભી વહ દુઆ કર સકતે હૈં. ફિર યહ આયત પળ્હી:**

يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ـ رَحِيْمًا

તક. ગોયા ઈસ તરફ ઈશારા હે કે હક તઆલા શાનુહૂકી રહ્મત ઔર મલાઈકહકી દુઆ તુમ્હારે ઝિક્ર પર મુતફર્રિઅ્ હે. જિતના તુમ ઝિક્ર કરોગે ઈતના હી ઉધરસે ઝિક્ર હોગા.

(١٤) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ عَجَزَ مِنْكُمْ عَنِ اللَّيْلِ اَنْ يُكَابِدَهُ وَ بَخِلَ بِالْمَالِ اَنْ يُّنْفِقَهُ وَجَبُنَ عَنِ الْعَدُوِّ اَنْ يُّجَاهِدَهُ فَلْيُكْثِرْ ذِكْرَ اللّٰهِ رواه الطبرانى والبيهقى والبزار واللفظ له وفى سنده ابويحيى القتات وبقية محتج بهم فى الصحيح كذا فى الترغيب قلت هو من رواة البخارى فى الادب المفرد والترمذى وابى داؤد وابن ماجة وثقه ابن معين و ضعفه آخرون وفى التقريب لين الحديث وفى مجمع الزوائد رواه

(૧૪) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો તુમમેંસે આજિઝ હો રાતોંકો મેહનત કરનેસે ઔર બુખ્લકી વજહસે માલ ભી ખર્ચ ન કિયા જાતા હો (યા'ની નફલી સદ્કાત) ઔર બુઝ્દિલીકી વજહસે જિહાદમેં ભી શિર્કત ન કર સકતા હો ઉસકો ચાહિએ કે અલ્લાહકા ઝિક્ર કષ્રતસે કિયા કરે.

البزار والطبراني وفيه الفتات ثلاثوثق وضعف
الجمهور وبقية رجال البزار رجال الصحيح۔

ફાઈદા:

યા'ની હર કિસમકી કોતાહી જો ઈબાદાતે નફ્લિય્યહમેં હોતી હે, અલ્લાહકે ઝિક્રકી કષ્રત ઉસકી તલાફી કર સકતી હે. હઝરત અનસ (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે અલ્લાહકા ઝિક્ર ઈમાનકી અલામત હે ઔર નિફાકસે બરાઅત હે ઔર શયતાનસે હિફાઝત હે ઔર જહન્નમકી આગસે બચાવ હે ઔર ઈન્હીં મનાફિઅકી વજહસે અલ્લાહકા ઝિક્ર બહુતસી ઈબાદતોંસે અફઝલ કરાર દિયા ગયા હે. બિલ્ખુસૂસ શયતાનકે તસલ્લુતસે બચનેમેં ઉસકો ખાસ દખલ હે. એક હદીષમેં આયા હે કે શયતાન ઘુટને જમાએ હૂએ આદમીકે દિલ પર મુસલ્લત રહતા હે. જબ વહ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા હે તો યહ આજિઝો-ઝલીલ હો કર પીછે હટ જાતા હે. આદમી ગાફિલ હોતા હે તો યહ વસ્વસે ડાલના શુરૂઅ્ કર દેતા હે. ઈસી લિએ સૂફિયાએ કિરામ ઝિક્રકી કષ્રત કરાતે હૈં, તાકે કલ્બમેં ઉસકે વસાવિસકી ગુન્જાઈશ ન રહે ઔર વહ ઈતના કવી હો જાએ કે ઉસકા મુકાબલા કર સકે. યહી રાઝ હે કે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ફૈઝે સોહબતસે યહ કુવ્વતે કલ્બિય્યહ આ'લા દર્જા પર હાસિલ થી તો ઉન્કો ઝર્બેં લગાનેકી ઝરૂરત પેશ ન આતી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનાસે જિતના બુઅ્દ હોતા ગયા, ઉતની હી કલ્બકે લિએ ઈસ મુકવ્વિએ કલ્બ ખમીરહકી ઝરૂરત બળ્હતી ગઈ. અબ કુલૂબ ઈસ દર્જા માઊફ હો ચુકે હૈં કે બહુતસે ઈલાજસે ભી વહ દર્જા કુવ્વતકા તો હાસિલ નહીં હોતા, લેકિન જિતના ભી હો જાતા હે, વહી બસા ગનીમત હે કે વબાઈ મર્ઝમેં જિસ કદર ભી કમી હો, બેહતર હે. એક બુઝુર્ગકા કિસ્સા નક્લ કિયા હે કે ઉન્હોંને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે દુઆ કી કે શયતાનક વસ્વસા ડાલનેકી સૂરત ઉન પર મુન્કશિફ હો જાએ કે કિસ તરહ ડાલતા હે તો ઉન્હોંને દેખા કે દિલકી બાઈં તરફ મૂંઢેકે પીછે મચ્છરકી શકલસે બેઠા હે. એક લમ્બી સી સૂંડ મુંહ પર હે, જિસકો સૂઈકી તરહસે દિલકી તરફ લે જાતા હે. ઉસકો ઝાકિર પાતા હે તો જલ્દીસે ઉસ સૂંડકો ખીંચ લેતા હે. ગાફિલ પાતા હે તો ઉસ સૂંડકે ઝરીઆસે વસાવિસ ઔર ગુનાહોંકા ઝહર ઈન્જક્શનકે તરીકાસે દિલમેં ભરતા હે. એક હદીષમેં ભી યહ મઝમૂન આયા હે કે શયતાન અપની નાકકા અગલા હિસ્સા આદમીકે દિલ પર રખ્ખે હૂએ બેઠા રહતા હે. જબ વહ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા હે તો ઝિલ્લતસે પીછે હટ જાતા હે ઔર જબ વહ ગાફિલ હોતા હે તો ઉસકે દિલકો લુક્મા બના લેતા હે.

(૧૫) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહકા ઝિક્ર એૈસી કષ્રતસે કિયા કરો કે લોગ મજનૂં કેહને લગેં. દૂસરી હદીષમેં હે કે એૈસા ઝિક્ર કરો કે મુનાફિક લોગ તુમ્હેં રિયાકાર કેહને લગેં.

(15) عَنْ أَبِي سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَكْثِرُوْا ذِكْرَ اللهِ حَتَّى يَقُوْلُوْا مَجْنُوْنٌ۔

رواه احمد وابو يعلى وابن حبان و الحاكم فى صحيحه وقال صحيح الاسناد وروى عن ابن عباس مرفوعًا بلفظ اُذْكُرُوا اللهَ ذِكْرًا يَقُوْلُ الْمُنَافِقُوْنَ إِنَّكُمْ مُرَاؤُوْنَ رواه الطبرانى ورواه البيهقى عن ابى الجوزاء مرسلًا كذا فى الترغيب والمقاصد الحسنة للسخاوى وهكذا فى الدر المنثور للسيوطى الا انه عزا حديث ابى الجوزاء الى عبد الله بن احمد فى زوائد الزهد وعزاه فى الجامع الصغير الى سعيد بن منصور فى سننه والبيهقى فى الشعب ورقم له بالضعف وذكر فى الجامع الصغير ايضًا برواية الطبرانى عن ابن عباس مسندًا ورقم له بالضعف وعزا حديث ابى سعيد الى احمد وابى يعلى فى مسنده وابن حبان والحاكم و البيهقى فى الشعب ورقم له بالحسن۔

ફાઈદા:

ઈસ હદીષસે યહ ભી મા'લૂમ હુવા કે મુનાફિકોં યા બેવકૂફોંકે રિયાકાર કેહનેસે એૈસી બળી દોલત છોળના ન ચાહિએ, બલ્કે ઈસ કષ્રત ઔર ઈહ્તિમામસે કરના ચાહિએ કે યહ લોગ તુમકો પાગલ સમઝ કર તુમ્હારા પીછા છોળ દેં ઔર મજનૂં જબ હી કહા જાએગા, જબ નિહાયત કષ્રતસે ઔર ઝોરસે ઝિક્ર કિયા જાએ. આહેસ્તામેં યહ બાત નહીં હો સકતી. ઈબ્ને કષીર (રહ.)ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે,

વહ ફરમાતે હૈં કે હકતઆલા શાનુહૂને કોઈ ચીઝ બંદોં પર એસી ફર્ઝ નહીં ફરમાઈ, જિસકી કોઈ હદ મુકર્રર ન કર દી હો ઔર ફિર ઉસકે ઉઝ્રકો કબૂલ ન ફરમા લિયા હો. બ-જુઝ્ અલ્લાહકે ઝિક્રકે કે ન કોઈ ઉસકી હદ મુકર્રર ફરમાઈ ઔર ન અક્લ રહને તક કિસીકો મા'ઝૂર કરાર દિયા. ચુનાંચે ઈરશાદ હે:

اُذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا۔

(અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ખૂબ કષ્રતસે ઝિક્ર કિયા કરો.) રાતમેં, દિનમેં, જંગલમેં, દર્યામેં, સફરમેં, હઝરમેં, ફક્રમેં, તવંગરીમેં, બીમારીમેં, સિહ્હતમેં, આહિસ્તા ઔર પુકાર કર ઔર હર હાલમેં. હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)ને 'મુનબ્બહાત'મેં લિખ્ખા હે કે હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)સે કુર્આને પાકકે ઈરશાદ:

وَكَانَ تَحْتَهٗ كَنْزٌ لَّهُمَا

–મેં મન્કૂલ હે કે વહ સોનેકી એક તખ્તી થી, જિસમેં સાત સતરેં લિખ્ખી હૂઈ થીં, જિન્કા તર્જમા યહ હે: (૧) મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જો મૌતકો જાનતા હો, ફિર ભી હંસે. (૨) મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જો યહ જાનતા હે કે દુન્યા આખિર એક દિન ખત્મ હોનેવાલી હે, ફિર ભી ઉસમેં રગ્બત કરે. (૩) મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જો યહ જાનતા હો કે હર ચીઝ મુકદ્દરસે હે, ફિર ભી કિસી ચીઝકે જાતે રહને પર અફસોસ કરે. (૪) મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જિસકો આખિરતમેં હિસાબકા યકીન હો, ફિર ભી માલ જમા' કરે. (૫) મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જિસકો જહન્નમકી આગકા ઈલ્મ હો, ફિર ભી ગુનાહ કરે. (૬) મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જો અલ્લાહકો જાનતા હો, ફિર કિસી ઔર ચીઝકા ઝિક્ર કરે. (૭) મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જિસકો જન્નતકી ખબર હો, ફિર દુન્યામેં કિસી ચીઝસે રાહત પાએ. બા'ઝ નુસ્ખોંમેં યહ ભી હે કે મુઝે તઅજ્જુબ હે ઉસ શખ્સ પર, જો શયતાનકો દુશ્મન સમઝે, ફિર ભી ઉસકી ઈતાઅત કરે. હાફિઝ (રહ.)ને હઝરત જાબિર (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ ભી નક્લ કિયા હે કે હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.) મુઝે અલ્લાહકે ઝિક્રકી ઈસ કદર તાકીદ કરતે રહે કે મુઝે યહ ગુમાન હોને લગા, બગૈર ઝિક્રકે કોઈ ચીઝ નફા' ન દેગી. ઈન સબ રિવાયાતસે યહ મા'લૂમ હુવા કે ઝિક્રકી જિતની ભી કષ્રત મુમકિન હો, દરેગ ન કરે. લોગોંકે મજ્નૂં યા રિયાકાર કેહનેકી વજહસે ઉસકો છોળ દેના અપના હી નુકસાન કરના હે. સૂફિયહને લિખ્ખા હે કે યહ ભી શયતાનકા એક ધોકા હે કે અવ્વલ વહ ઝિક્રસે ઈસ ખ્યાલસે રોકતા હે કે લોગ દેખેંગે, કોઈ દેખેગા તો ક્યા કહેગા? વગયૂરહ વગયૂરહ. ફિર શયતાનકો યહ એક

મુસ્તકિલ ઝરીઆ ઔર હીલા મિલ જાતા હે. ઈસ લિએ યહ તો ઝરૂરી હે કે દિખલાનેકી નિય્યતસે કોઈ અમલ ન કરે, લેકિન અગર કોઈ દેખ લે તો બલાસે દેખે, ઈસ વજહસે છોળના ભી ન ચાહિએ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઝુલ્ બજાદૈન (રદિ.) એક સહાબી હૈં, જો લળકૂપનમેં યતીમ હો ગએ થે. ચચાકે પાસ રહતે થે. વહ બહુત અચ્છી તરહ રખતા થા. ઘરવાલોંસે છુટ કર મુસલમાન હો ગએ થે. ચચાકો ખબર હો ગઈ તો ઉસને ગુસ્સામેં બિલ્કુલ નંગા કરકે નિકાલ દિયા. માં ભી બેઝાર થી, લેકિન ફિર માં થી. એક મોટી સી ચાદર નંગા દેખ કર દે દી, જિસકો ઉન્હોંને દો ટુકળે કરકે એકસે સતર ઢકા, દૂસરા ઊપર ડાલ લિયા. મદીનએ તય્યિબહ હાઝિર હો ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દરવાઝા પર પળે રહા કરતે ઔર બહુત કષ્રતસે બુલંદ આવાઝકે સાથ ઝિક્ર કરતે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા કે ક્યા યહ શખ્સ રિયાકાર હે કે ઈસ તરહ ઝિક્ર કરતા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, બલ્કે યહ અવ્વાહીનમેં હે. ગઝ્વએ તબૂકમેં ઈન્તિકાલ હુવા. સહાબા (રદિ.)ને દેખા કે રાતકો કબ્રોંકે કરીબ ચિરાગ જલ રહા હે. કરીબ જા કર દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કબ્રમેં ઉતરે હૂએ હૈં. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)—હઝરત ઉમર (રદિ.)કો ઈરશાદ ફરમા રહે હૈં કે લાઓ, અપને ભાઈકો મુઝે પકળા દો. દોનોં હઝરાતને નઅશકો પકળા દિયા. દફનકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ અય અલ્લાહ! મેં ઈસસે રાઝી હૂં, તૂ ભી ઈસસે રાઝી હો જા. હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે યહ સારા મન્ઝર દેખ કર મુઝે તમન્ના હૂઈ કે યહ નઅશ તો મેરી હોતી! હઝરત ફુઝૈલ (રહ.) જો અકાબિરે સૂફિયહમેં હૈં, વહ ફરમાતે હૈં કે કિસી અમલકો ઈસ વજહસે કરના કે લોગ દેખેં, યહ શિર્કમેં દાખિલ હે ઔર ઈસ વજહસે કિસી અમલકો ન કરના કે લોગ દેખેંગે, યહ રિયામેં દાખિલ હે.

એક હદીષમેં આયા હે કે બા'ઝ આદમી ઝિક્રકી કુન્જિયાં હૈં કે જબ ઉન્કી સૂરત દેખી જાએ તો અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા જાએ. યા'ની ઉન્કી સૂરત દેખ કર હી અલ્લાહકા ઝિક્ર યાદ આએ. એક ઔર હદીષમેં વારિદ હે કે અલ્લાહકે વલી હૈં વહ લોગ, જિન્કો દેખ કર અલ્લાહ તઆલા યાદ આતે હોં. એક હદીષમેં આયા હે કે તુમમેં બેહતરીન વહ લોગ હૈં, જિન્કો દેખ કર અલ્લાહ તઆલા યાદ આતે હોં ઔર ઉસકે કલામસે ઈલ્મમેં તરકકી હોતી હો ઔર ઉન્કે આ'માલસે આખિરતકી રગ્બત પયદા હોતી હો ઔર યહ બાત જબ હી હાસિલ હો સકતી હે, જબ કોઈ શખ્સ કષ્રતસે ઝિક્રકા આદી હો ઔર જિસકો ખૂદ હી તવફીક ન હો, ઉસકો દેખ કર ક્યા કિસીકો અલ્લાહકી યાદ આ સકતી હે? બા'ઝ લોગ પુકાર કર ઝિક્ર કરનેકો બિદ્અત ઔર નાજાઈઝ

બતાતે હૈં, યહ ખ્યાલ હદીષ પર નઝરકી કમીસે પય્દા હો ગયા હે. મવલાના અબ્દુલહય સાહિબ (રહ.)ને એક રિસાલા "સબાહતુલ્ ફિક્ર" ઈસી મસ્અલામેં તસ્નીફ ફરમાયા હે, જિસમેં તક્રીબન્ પચાસ હદીષેં ઐસી ઝિક્ર ફરમાઈ હૈં, જિનસે જહ્ર (પુકાર કર) ષાબિત હોતા હે. અલબત્તા યહ ઝરૂરી હે કે શરાઈતકે સાથ અપની હુદૂદકે અંદર રહે. કિસીકી અઝિય્યતકા સબબ ન હો.

(૧૬) عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رضـ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللّٰهُ فِىْ ظِلِّهٖ يَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّهٗ اَلْاِمَامُ الْعَادِلُ وَ الشَّابُّ نَشَأَ فِىْ عِبَادَةِ اللّٰهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهٗ مُعَلَّقٌ بِالْمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِى اللّٰهِ اِجْتَمَعَا عَلٰى ذٰلِكَ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَاَةٌ ذَاتُ مَنْصَبٍ وَّجَمَالٍ فَقَالَ اِنِّىْ اَخَافُ اللّٰهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَاَخْفَاهَا حَتّٰى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهٗ مَا تُنْفِقُ يَمِيْنُهٗ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ - رواه البخارى ومسلم وغيرهما كذا فى الترغيب و المشكوة وفى الجامع الصغير برواية مسلم عن ابى هريرة و ابى سعيد معا وذكره عدة طرق اخرى-

(૧૬) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે સાત આદમી હૈં, જિન્કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને (રહમતકે) સાયામેં ઐસે દિન જગા અતા ફરમાએગા, જિસ દિન ઉસકે સાયાકે સિવા કોઈ સાયા ન હોગા. એક, આદિલ બાદશાહ. દૂસરે, વહ જવાન જો જવાનીમેં અલ્લાહકી ઈબાદત કરતા હો. તીસરે, વહ શખ્સ જિસકા દિલ મસ્જિદમેં અટક રહા હો. ચોથે, વહ દો શખ્સ જિનમેં અલ્લાહ હી કે વાસ્તે મુહબ્બત હો, ઉસી પર ઉન્કા ઈજ્તિમાઅ્ હો, ઉસી પર જુદાઈ. પાંચવેં, વહ શખ્સ જિસકો કોઈ હસીન, શરીફ અવરત અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરે ઔર વહ કેહ દે કે મુઝે અલ્લાહકા ડર માનિઅ્ હે. છટે, વહ શખ્સ જો ઐસે મખ્ફી તરીકસે સદ્કા કરે કે દૂસરે હાથકો ભી ખબર ન હો. સાતવેં, વહ શખ્સ જો અલ્લાહકા ઝિક્ર તન્હાઈમેં કરે ઔર આંસૂ બેહને લગેં.

ફાઈદા:

આંસૂ બેહનેકા મતલબ યહ ભી હો સકતા હે કે દીદહ વ દાનિસ્તહ અપને મઆસી ઔર ગુનાહોંકો યાદ કરકે રોને લગે ઔર દૂસરા મતલબ યહ ભી હો સકતા હે કે ગલબએ શૌકમેં બેઈખ્તિયાર આંખોંસે આંસૂ નિકલને લગેં. બ-રિવાયતે ષાબિત બનાની (રહ.) એક બુઝુર્ગકા મકોલા નક્લ કિયા

હે, વહ ફરમાતે હૈં, મુઝે મા'લૂમ હો જાતા હે કે મેરી કોન સી દુઆ કબૂલ હૂઈ. લોગોંને પૂછા કે કિસ તરહ મા'લૂમ હો જાતા હે? ફરમાને લગે કે જિસ દુઆમેં બદનકે બાલ ખળે હો જાતે હૈં ઔર દિલ ધળકને લગતા હે ઔર આંખોંસે આંસૂ બેહને લગતે હૈં, વહ દુઆ કબૂલ હો જાતી હે. ઈન સાત આદમિયોંમેં જિન્કા ઝિક્ર હદીષે પાકમેં વારિદ હુવા, એક વહ શખ્સ ભી હે, જો અલ્લાહકા ઝિક્ર તન્હાઈમેં કરે ઔર રોને લગે. ઉસ શખ્સમેં દો ખૂબિયાં જમા' હૈં ઔર દોનોં આ'લા દર્જાકી હૈં: એક ઈખ્લાસ કે તન્હાઈમેં અલ્લાહકી યાદમેં મશગૂલ હુવા. દૂસરા અલ્લાહકા ખૌફ યા શૌક કે દોનોંમેં રોના આતા હે ઔર દોનોં કમાલ હૈં:

હમારા કામ હે રાતોંકો રોના યાદે દિલબરમેં,
હમારી નીંદ હે મહ્વે ખ્યાલે યાર હો જાના.

હદીષકે અલ્ફાઝ હૈં: رَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِيًا (એક વહ આદમી જો અલ્લાહકા ઝિક્ર કરે ઈસ હાલમેં કે ખાલી હો.) સૂફિયહને લિખ્ખા હે કે ખાલી હોનેકે દો મતલબ હૈં. એક યહ કે આદમિયોંસે ખાલી હો, જિસકે મઆની તન્હાઈકે હૈં. યહ આમ મતલબ હે. દૂસરે યહ કે દિલ અગ્યારસે ખાલી હો. વહ ફરમાતે હૈં કે અસલ ખલ્વત યહી હે, ઈસ લિએ અક્મલ દર્જા તો યહ હે કે દોનોં ખલ્વતેં હાસિલ હોં, લેકિન અગર કોઈ શખ્સ મજ્મા'મેં હો ઔર દિલ ગય્રોંસે બિલ્કુલ ખાલી હો ઔર ઐસે વક્ત અલ્લાહકે ઝિક્રસે કોઈ શખ્સ રોને લગે તો વહ ભી ઈસમેં દાખિલ હે કે મજ્મા'કા હોના-ન હોના ઉસકે હકમેં બરાબર હે. જબ ઉસકા દિલ મજ્મા' તો દર્ કિનાર, ગયરુલ્લાહકે ઈલ્તિફાતસે ભી ખાલી હે તો ઉસકો મજ્મા' ક્યા મુઝિર હો સકતા હે. અલ્લાહકી યાદમેં યા ઉસકે ખૌફસે રોના બળી હી દોલત હે. ખૂશનસીબ હે વહ શખ્સ જિસકો હકતઆલા શાનુહૂ મયસ્સર ફરમાવે. એક હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ અલ્લાહકે ખૌફસે રોએ, વહ ઉસ વક્ત તક જહન્નમમેં નહીં જા સકતા, જબ તક કે દૂધ થનોંમેં વાપસ જાએ. (ઔર ઝાહિર હે કે યહ ના-મુમ્કિન હે. પસ ઐસે હી ઉસકા જહન્નમમેં જાના ભી ના-મુમ્કિન હે.) એક ઔર હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ અલ્લાહકે ખૌફસે રોએ, હત્તાકે ઉસકે આંસૂઓંમેંસે કુછ ઝમીન પર ટપક જાએ તો ઉસકો કિયામતકે દિન અઝાબ નહીં હોગા.

એક હદીષમેં આયા હે કે દો આંખોં પર જહન્નમકી આગ હરામ હે. એક વહ આંખ જો અલ્લાહકે ખૌફસે રોઈ હો ઔર દૂસરી વહ જો ઈસ્લામકી ઔર મુસલમાનોંકી કુફ્ફારસે હિફાઝત કરનેમેં જાગી હો.

એક ઔર હદીષમેં હે કે જો આંખ અલ્લાહકે ખૌફસે રોઈ હો, ઉસ પર જહન્નમકી આગ હરામ હે ઔર જો આંખ અલ્લાહકી રાહમેં જાગી હો, ઉસ

પર ભી હરામ હે ઔર જો આંખ નાજાઈઝ ચીઝ (મષલન્ ના-મહ્‌રમ વગય્‌રહ) પર પળનેસે રુક ગઈ હો, ઉસ પર ભી હરામ હે. ઔર જો આંખ અલ્લાહકી રાહમેં ઝાઈઅ્ હો ગઈ હો,ઉસ પર ભી જહન્નમકી આગ હરામ હે.

એક હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ તન્હાઈમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલા હો, વહ એૈસા હે જૈસે અકેલા કુફ્ફારકે મુકાબલામેં ચલ દિયા હો.

(૧૭) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رَضِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یُنَادِیْ مُنَادٍ یَّوْمَ الْقِیٰمَةِ اَیْنَ اُولُوا الْاَلْبَابِ قَالُوْا اَیَّ اُولِی الْاَلْبَابِ تُرِیْدُ قَالَ الَّذِیْنَ یَذْکُرُوْنَ اللّٰهَ قِیَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰی جُنُوْبِهِمْ وَیَتَفَکَّرُوْنَ فِیْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَکَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ عُقِدَ لَهُمْ لِوَاءٌ فَاتَّبَعَ الْقَوْمُ لِوَاءَهُمْ وَقَالَ لَهُمْ اُدْخُلُوْهَا خَالِدِیْنَ اخرجہ الاصبہانی فی الترغیب کذا فی الدر۔

(૧૭) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિયામતકે દિન એક આવાઝ દેનેવાલા આવાઝ દેગા કે અકલમંદ લોગ કહાં હૈં? લોગ પૂછેંગે કે અકલમંદોંસે કોન મુરાદ હૈં? જવાબ મિલેગા: વહ લોગ જો અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે થે, ખળે ઔર બેઠે ઔર લેટે હૂએ. (યા'ની હર હાલમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે રહતે થે) ઔર આસ્માનોં ઔર ઝમીનોંકે પય્‌દા હોનેમેં ગૌર કરતે થે ઔર કેહતે થે કે યા અલ્લાહ! આપને યહ સબ બેફાઈદા તો પય્‌દા કિયા હી નહીં. હમ આપકી તસ્બીહ કરતે હૈં, આપ હમકો જહન્નમકે અઝાબસે બચા લીજિએ. ઈસકે બા'દ ઉન લોગોંકે લિએ એક ઝંડા બનાયા જાએગા, જિસકે પીછે યહ સબ જાએંગે ઔર ઉનસે કહા જાએગા કે હમેશાકે લિએ જન્નતમેં દાખિલ હો જાઓ.

ફાઈદા:

આસ્માનોં ઔર ઝમીનોંકે પય્‌દા હોનેમેં ગૌર કરતે હૈં. યા'ની અલ્લાહકી કુદરતકે મઝાહિર ઔર ઉસકી હિક્મતોંકે અજાઈબ સોચતે હૈં, જિસસે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી મઅ્‌રિફતમેં કુવ્વત પય્‌દા હોતી હે: ઈલાહી, યહ આલમ હે ગુલ્ઝાર તેરા.

ઈબ્ને અબિદુન્યા (રહ.)ને એક મુર્સલ રિવાયત નક્લ કી હે કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મર્તબા સહાબા (રદિ.)કી એક જમાઅતકે પાસ તશરીફ લે ગએ, જો ચુપચાપ બેઠે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, ક્યા બાત હે? કિસ સોચમેં બેઠે હો? અર્ઝ કિયા, મખ્લૂકાતે ઈલાહિય્યહકી સોચમેં હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હાં, અલ્લાહકી ઝાતમેં ગૌર ન કિયા કરો (કે વહ વરાઉલ્ વરાઅ્ હે) ઉસકી મખ્લૂકાતમેં ગૌર કિયા કરો. હઝરત આઈશહ (રદિ.)સે એક શખ્સને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કોઈ અજીબ બાત સુના દીજિએ. ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કોન સી બાત ઐસી થી, જો અજીબ ન થી. એક મર્તબા રાતકો તશરીફ લાએ. મેરે બિસ્તરે પર મેરે લિહાફમેં લેટ ગએ. ફિર ઈરશાદ ફરમાયાઃ છોળ, મેં તો અપને રબકી ઈબાદત કરૂં. યહ ફરમા કર ઉઠે, વુઝૂ ફરમાયા ઔર નમાઝકી નિય્યત બાંધ કર રોના શુરૂઅ્ કર દિયા. યહાં તક કે આંસૂ સીના મુબારક પર બેહતે રહે. ફિર ઈસી તરહ રુકૂઅ્મેં રોતે રહે. ફિર સિજદહમેં ઈસી તરહ રોતે રહે. સારી રાત ઈસી તરહ ગુઝાર દી. હત્તા કે સુબ્હકી નમાઝકે વાસ્તે હઝરત બિલાલ (રદિ.) બુલાનેકે લિએ આ ગએ. મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! આપતો બખ્શે બખ્શાએ હૈં. ફિર આપ ઈતના ક્યૂં રોએ? ઈરશાદ ફરમાયાઃ ક્યા મેં અલ્લાહકા શુક્રગુઝાર બંદા ન બનૂં? ફિર ફરમાયાઃ મેં ક્યૂં ન રોતા, હાલાંકે આજ યહ આયતેં નાઝિલ હૂઈ? (યા'ની આયાતે બાલા ઈન્ન ફી ખલ્કિસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ... સે ફકીના અઝાબન્નાર તક.) ફિર ફરમાયા કે હલાકત હે ઉસ શખ્સકે લિએ જો ઈન્કો પળ્હે ઔર ગૌરો-ફિક્ર ન કરે. આમિર ઈબ્ને અબ્દે કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમસે સુના હે, એકસે, દોસે, તીનસે નહીં (બલ્કે ઉનસે ઝિયાદાસે સુના હે) કે ઈમાનકી રોશની ઔર ઈમાનકા નૂર ગૌરો-ફિક્ર હે. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે એક આદમી છત પર લેટા હુવા આસ્માન ઔર સિતારોંકો દેખ રહા થા. ફિર કેહને લગા, ખુદાકી કસમ! મુઝે યકીન હે કે તુમ્હારા પયૂદા કરનેવાલા ભી કોઈ ઝરૂર હે. અય અલ્લાહ! તૂ મેરી મગ્ફિરત ફરમા દે. નઝ્રે રહમત ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હૂઈ ઔર ઉસકી મગ્ફિરત હો ગઈ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક સાઅતકા ગૌર તમામ રાતકી ઈબાદતસે અફઝલ હે. હઝરત અબૂ દર્દાઅ્ (રદિ.) ઔર હઝરત અનસ (રદિ.)સે ભી યહી નક્લ કિયા ગયા હે. હઝરત અનસ (રદિ.) સે યહ ભી નક્લ કિયા ગયા કે એક સાઅતકા ગૌર ઉન ચીઝોંમેં અસ્સી સાલકી ઈબાદતસે અફઝલ હે. ઉમ્મે દર્દાઅ્ (રદિ.)સે કિસીને પૂછા કે અબૂ દર્દાઅ્ (રદિ.)કી અફઝલ-તરીન ઈબાદત ક્યા થી? ફરમાયાઃ ગૌરો-ફિક્ર. બ-રિવાયતે અબૂ હુરયરહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ભી યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે એક સાઅતકા ગૌરો-ફિક્ર સાઠ બરસકી ઈબાદતસે અફઝલ હે, લેકિન ઈન રિવાયતોંકા યહ મતલબ નહીં કે ફિર

ઈબાદતકી ઝરૂરત નહીં રહતી. હર ઈબાદત અપની જગા જો દર્જા રખતી હે-ફર્ઝ હો યા વાજિબ, સુન્નત હો યા મુસ્તહબ, ઉસકે છોળને પર ઉસી દર્જાકી વઈદે અઝાબ યા મલામત હોગી, જિસ દર્જાકી વહ ઈબાદત હોગી.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે ગૌરો-ફિક્રકો અફ્ઝલે ઈબાદાત ઈસ લિએ કહા ગયા કે ઉસમેં મઅ્ના ઝિક્રકે તો મવજૂદ હોતે હી હૈં, દો ચીઝોંકા ઈઝાફા ઔર હોતા હે. એક અલ્લાહકી મઅ્રિફત, ઈસ લિએ કે ગૌરો-ફિક્ર મઅ્રિફતકી કુન્જી હે. દૂસરી, અલ્લાહકી મુહબ્બત કે ફિક્ર પર યહ મુરત્તબ હોતી હે. યહી ગૌરો-ફિક્ર હે, જિસકો સૂફિયહ મુરાકબહસે તા'બીર ફરમાતે હૈં. બહુત સી રિવાયાતસે ઈસકી ફઝીલત ષાબિત હોતી હે. મુસ્નદે અબૂ યઅ્લામેં બ-રિવાયતે હઝરત આઈશહ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે વહ ઝિક્રે ખફી-જિસકોં ફરિશ્તે ભી ન સુન સકેં - સત્તર દર્જા દો ચંદ હોતા હે. જબ કિયામતકે દિન હક તઆલા શાનુહૂ તમામ મખ્લૂકકો હિસાબકે લિએ જમા' ફરમાએંગે ઔર કિરામન્ કાતિબીન આ'માલનામે લેકર આએંગે તો ઈરશાદ હોગા કે ફુલાં બંદાકે આ'માલ દેખો. કુછ ઔર બાકી હૈં? વહ અર્ઝ કરેંગે કે હમને કોઈ ભી ઐસી ચીઝ નહીં છોળી, જો લિખ્ખી ન હો ઔર મહ્ફૂઝ ન હો. તો ઈરશાદ હોગા કે હમારે પાસ ઉસકી ઐસી નેકી બાકી હે, જો તુમ્હારે ઈલ્મમેં નહીં. વહ ઝિક્રે ખફી હે. બયહકીને શુઅ્બમેં હઝરત આઈશહ (રદિ.)સે ભી યહ હદીષ નક્લ કી હે કે જિસ ઝિક્રકો ફરિશ્તે ભી ન સુન સકેં વહ ઉસ ઝિક્ર પર જિસકો વહ સુનેં, સત્તર દર્જે બળ્હા હુવા હે. યહી મુરાદ હે ઉસ શઅ્રસે જિસમેં કહા ગયા હે:

મયાને આશિકો-મા'શૂક રમ્ઝેસ્ત, કિરામન્ કાતિબીન રા હમ ખબર નેસ્ત

(કે આશિકો-મા'શૂકમેં ઐસે રમ્ઝ ભી હોતે હૈં, જિન્કી ફરિશ્તોંકો ભી ખબર નહીં હોતી). કિતને ખૂશકિસ્મત હૈં વહ લોગ જિન્કો એક લહ્ઝા ભી ગફલત નહીં હોતી કે ઉન્કી ઝાહિરી ઈબાદત તો અપને અપને અજ્રો-ષવાબ હાસિલ કરેં હી ગી. યહ હર વક્તકા ઝિક્રો-ફિક્ર પૂરી ઝિંદગીકે અવ્કાતમેં સત્તર ગુના મઝીદ બરાં. યહી ચીઝ હે જિસને શયતાનકો દિક્ કર રખ્ખા હે. હઝરત જુનૈદ (રહ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે ઉન્હોંને એક મર્તબા શયતાનકો બિલ્કુલ નંગા દેખા. ઉન્હોંને ફરમાયા, તુઝે શર્મ નહીં આતી કે આદમિયોંકે સામને નંગા હોતા હે? વહ કેહને લગા કે યહ કોઈ આદમી હૈં?! આદમી વહ હૈં જો શોનીઝિયહકી મસ્જિદમેં બેઠે હૈં, જિન્હોંને મેરે બદનકો દુબ્લા કર દિયા ઔર મેરે જિગરકે કબાબ કર દીએ. હઝરત જુનૈદ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મેં શોનીઝિયહકી મસ્જિદમેં ગયા. મૈંને દેખા કે ચંદ હઝરાત ઘુટનોં પર સર રખ્ખે હૂએ મુરાકબહમેં મશગૂલ હૈં. જબ ઉન્હોંને મુઝે દેખા તો કેહને લગે કે

ખબીષકી બાતોંસે કહીં ધોકામેં ન પળ જાના. મસૂહી (રહ.)સે ભી ઈસકે કરીબ હી નક્લ કિયા ગયા હે. ઉન્હોંને શયતાનકો દેખા કે વહ નંગા હે. કહા, તુઝે આદમિયોંકે દરમિયાન ઈસ તરહ ચલતે શર્મ નહીં આતી? કેહને લગા, ખુદાકી કસમ! યહ આદમી નહીં, અગર યહ આદમી હોતે તો મેં ઉન્કે સાથ ઈસ તરહ ન ખેલતા, જિસ તરહ લળકે ગેંદસે ખેલતે હૈં. આદમી વહ લોગ હૈં જિન્હોંને મેરે બદનકો બીમાર કર દિયા ઔર સૂફિયહકી જમાઅતકી તરફ ઈશારા કર દિયા. અબૂ સઈદ ખઝ્ઝાઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને ખ્વાબમેં દેખા કે શયતાનને મુઝ પર હમલા કિયા, મેં લકળીસે મારને લગા. ઉસને ઝરા ભી પર્વા ન કી. ગૈબસે એક આવાઝ આઈ કે યહ ઈસસે નહીં ડરતા, યહ દિલકે નૂરસે ડરતા હે, હઝરત સઅદ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે બેહતરીન ઝિક્ર ઝિક્રે ખફી હે ઔર બેહતરીન રિઝ્ક વહ હે, જો કિફાયતકા દર્જા રખતા હો. (યા'ની ન કમ હો કે ગુઝર ન હો સકે, ન ઝિયાદા હો કે તકબ્બુર ઔર ફવાહિશમેં મુબ્તલા કરે.) ઈબ્ને હિબ્બાન (રહ.) ઔર અબૂ યઅ્લા (રહ.)ને ઈસ હદીષકો સહીહ બતાયા હે. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે અલ્લાહકો ઝિક્રે ખામિલસે યાદ કિયા કરો. કિસીને દર્યાફ્ત કિયા કે ઝિક્રે ખામિલ ક્યા હે? ઈરશાદ ફરમાયા કે મખ્ફી ઝિક્ર. ઈન સબ રિવાયાતસે ઝિક્રે ખફીકી અફ્ઝલિય્યત મા'લૂમ હોતી હે ઔર અભી કરીબ હી વહ રિવાયત ગુઝર ચુકી, જિસમેં મજનૂન કેહનેકા ઝિક્ર ગુઝરા હે. દોનોં મુસ્તકિલ ચીઝેં હૈં, જો હાલાતકે એ'તિબારસે મુખ્તલિફ હૈં. ઈસકો શૈખ તજવીઝ કરતા હે કે કિસ શખ્સકે લિએ કિસ વક્ત ક્યા મુનાસિબ હે?

(૧૮) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَهْلِ بْنِ حَنِيْفٍ قَالَ نَزَلَتْ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِىْ بَعْضِ اَبْيَاتِهٖ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِىِّ فَخَرَجَ يَلْتَمِسُهُمْ فَوَجَدَ قَوْمًا يَّذْكُرُوْنَ اللّٰهَ فِيْهِمْ ثَائِرُ الرَّاْسِ وَجَافُّ الْجِلْدِ وَذُو الثَّوْبِ الْوَاحِدِ فَلَمَّا رَاٰهُمْ جَلَسَ مَعَهُمْ وَقَالَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ جَعَلَ فِىْ اُمَّتِىْ مَنْ اَمَرَنِىْ اَنْ اَصْبِرَ نَفْسِىْ مَعَهُمْ اخرجه

(૧૮) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દોલત-કદહમેં થે કે આયત-વસ્બિર્ નફ્સ-ક નાઝિલ હૂઈ, જિસકા તર્જમા યહ હે: "અપને આપકો ઉન લોગોંકે પાસ બેઠનેકા પાબંદ કીજિએ, જો સુબ્હ-શામ અપને રબકો પુકારતે હૈં." હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ આયતકે નાઝિલ હોને પર ઉન લોગોંકી તલાશમેં નિકલે. એક જમાઅતકો દેખા કે અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ હે. બા'ઝ લોગ ઉનમેં બિખરે હૂએ

ابن جرير والطبراني وابن مردويه
كذا في الدر-

બાલોંવાલે હૈં ઔર ખુશ્ક ખાલોંવાલે ઔર સિર્ફ એક કપળેવાલે હૈં (કે નંગે બદન, એક લુંગી સિર્ફ ઉન્કે પાસ હે). જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો દેખા તો ઉન્કે પાસ બેઠ ગએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે લિએ હૈં, જિસને મેરી ઉમ્મતમેં ઐસે લોગ પયૂદા ફરમાએ કે ખૂદ મુઝે ઉન્કે પાસ બેઠનેકા હુક્મ હે.

ફાઈદા:

એક દૂસરી હદીષમેં હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો તલાશ ફરમાયા તો મસ્જિદકે આખિરી હિસ્સામેં બેઠે હૂએ પાયા કે અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે લિએ હૈં, જિસને મેરી ઝિંદગી હી મેં ઐસે લોગ પયૂદા ફરમાએ કે મુઝે ઉન્કે પાસ બેઠનેકા હુક્મ હે. ફિર ફરમાયા, તુમ હી લોગોંકે સાથ ઝિંદગી હે ઔર તુમ્હારે હી સાથ મરના હે. યા'ની મરને-જીનેકે સાથી ઔર રફીક તુમ હી લોગ હો. એક હદીષમેં આયા હે કે હઝરત સલ્માન ફારસી (રદિ.) વગયૂરહ હઝરાતે સહાબએ કિરામ (રદિ.)કી એક જમાઅત ઝિક્રુલ્લાહમેં મશગૂલ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ તો યહ લોગ ચુપ હો ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ક્યા કર રહે થે? અર્ઝ કિયા, ઝિક્રે ઈલાહીમેં મશગૂલ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મૈંને દેખા કે રહ્મતે ઈલાહી તુમ લોગોં પર ઉતર રહી હે, તો મેરા ભી દિલ ચાહા કે આ કર તુમ્હારે સાથ શિર્કત કરૂં. ફિર ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મેરી ઉમ્મતમેં ઐસે લોગ પયૂદા કિએ, જિન્કે પાસ બેઠનેકા મુઝે હુક્મ હુવા. ઈબ્રાહીમ નખ્ઈ (રહ.) કેહતે હૈં કે "અલ્લઝી-ન યદ્ઉ-ન"સે મુરાદ ઝાકિરીનકી જમાઅત હે. ઈન હી જૈસે અહકામસે સૂફિયહને ઈસ્તિમ્બાત કિયા હે કે મશાઈખકો ભી મુરીદીનકે પાસ બેઠના ઝરૂરી હે, કે ઈસમેં અલાવા ફાઈદા પહોંચાનેકે ઈખ્તિલાતસે શૈખકે નફ્સકે લિએ ભી મુજાહદએ તામ્મહ હે, કે ગેર મુહઝ્ઝબ લોગોંકી બદ્ઉન્વાનિયોંકે તહમ્મુલ ઔર બરદાશ્તસે નફસમેં ઈન્કિયાદ પયૂદા હોગા. ઉસકી કુવ્વતમેં ઈન્કિસાર પયૂદા હોગા. ઈસકે અલાવા કુલૂબકે ઈજ્તિમાઅકો અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી રહ્મત ઔર રઅફતકે મુતવજ્જેહ કરનેમેં ખાસ દખલ હે. ઈસી વજહસે જમાઅતકી

નમાઝ મશ્રૂરૂઅ્ હૂઈ ઔર યહી બળી વજહ હે કે અરફાતકે મય્દાનમેં સબ હુજ્જાજ બ-યક હાલ એક મય્દાનમેં અલ્લાહકી તરફ મુતવજ્જેહ કિએ જાતે હૈં, જૈસા કે હમારે હઝરત શાહ વલીય્યુલ્લાહ સ઼ાહિબ રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હને 'હુજ્જતુલ્લાહિલ્ બાલિગહ'મેં મુતઅદ્દદ જગા ઈસ મઝ્મૂનકો ઈહ્તિમામસે ઈરશાદ ફરમાયા હે. યહ સબ ઉસ જમાઅતકે બારેમેં હે, જો અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલી હો કે અહાદીષમેં કષ્રતસે ઉસકી તરગીબ આઈ હે. ઉસકે બિલ્મુકાબિલ અગર કોઈ શખ્સ ગાફિલીનકી જમાઅતમેં ફંસ જાએ ઔર ઉસ વક્ત અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ હો તો ઉસકે બારેમેં ભી અહાદીષમેં કષ્રતસે ફઝાઈલ આએ હૈં. ઐસે મવ્કા' પર આદમીકો ઔર ભી ઝિયાદા ઈહ્તિમામ ઔર તવજ્જુહસે અલ્લાહકી તરફ મશગૂલ રહના ચાહિએ. તાકે ઉન્કી નહૂસતસે મહ્ફૂઝ રહે. હદીષમેં આયા હે કે ગાફિલીનકી જમાઅતમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલા ઐસા હે, જૈસે કે જિહાદમે ભાગનેવાલોંકી જમાઅતમેંસે કોઈ શખ્સ જમ કર મુકાબલા કરે. એક હદીષમેં આયા હે કે ગાફિલીનમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલા ઐસા હે, જૈસે ભાગનેવાલોંકી તરફસે કુફ્ફારકા મુકાબલા કરે. નીઝ વહ ઐસા હે જૈસે અંધેરે ઘરમેં ચિરાગ. નીઝ વહ ઐસા હે જૈસે પતઝળવાલે દરખ્તોંમેં કોઈ શાદાબ, સરસબ્ઝ દરખ્ત હો. ઐસે શખ્સકો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકા જન્નતકા ઘર પેહલે હી દિખા દેંગે. ઔર હર આદમી ઔર હય્વાનકી બરાબર ઉસકી મગ્ફિરત કી જાવેગી. યહ જબ હે કે ઉન મજાલિસમેં અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ હો, વર્ના ઐસી મજાલિસકી શિર્કતકી મુમાનઅત આઈ હે. હદીષમેં હે કે અશીરહ્ યા'ની યારાનહકી મજાલિસસે અપને આપકો બચાઓ. અઝીઝી (રહ.) કેહતે હૈં, યા'ની ઐસી મજાલિસસે, જિનમેં ગય્રુલ્લાહકા ઝિક્ર કષ્રતસે હોતા હો, લગ્વિય્યાત ઔર લહ્વો-લઈબમેં મશગૂલ હોતી હો. એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મેં એક મર્તબા બાઝાર જા રહા થા. એક હબ્શન્ બાંદી મેરે સાથ થી. મૈંને બાઝારમેં ઉસકો એક જગા બિઠા દિયા કે મેં વાપ્સી પર ઉસકો લે લૂંગા. વહ વહાંસે ચલી આઈ. જબ મૈંને વાપ્સી પર ઉસકો વહાં ન દેખા તો મુઝે ગુસ્સા આયા. મેં ઘર વાપસ આયા તો વહ બાંદી આઈ ઔર કેહને લગી, મેરે આકા! ખફ્ગીમેં જલ્દી ન કરેં. આપ મુઝે ઐસે લોગોંકે પાસ છોળ ગએ, જો અલ્લાહકે ઝિક્રસે ગાફિલ થે. મુઝે યહ ડર હુવા કે ઉન પર કોઈ અઝાબ નાઝિલ ન હો, વહ ઝમીનમેં ધંસ ન જાએં ઔર મેં ભી ઉન્કે સાથ અઝાબમેં ધંસ ન જાઉં.

ફજ્ર ઔર અસ્રકે બા'દ અલ્લાહકા ઝિક્ર

(૧૯) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

(૧૯) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા પાક ઈરશાદ નકલ

فِيمَا يُذْكَرُ عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اُذْكُرْنِي بَعْدَ الْعَصْرِ وَبَعْدَ الْفَجْرِ سَاعَةً اَكْفِكَ فِيمَا بَيْنَهُمَا اخرجه احمد كذا في الدر.

ફરમાતે હૈં કે તૂ સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ ઔર અસ્રકી નમાઝકે બા'દ થોળી દેર મુઝે યાદ કર લિયા કર, મૈં દરમિયાની હિસ્સામેં તેરી કિફાયત કરૂંગા. (એક હદીષમેં આયા હે કે અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા કર, વહ તેરી મતલબ- બરા'રીમેં મુઈન હોગા.)

ફાઈદા:

આખિરતકે વાસ્તે ન સહી, દુન્યાકે વાસ્તે હમ લોગ કૈસી કૈસી કોશિશ કર ડાલતે હૈં, ક્યા બિગળ જાએ અગર થોળી સી દેર સુબ્હ ઔર અસ્રકે બા'દ અલ્લાહકા ઝિક્ર ભી કર લિયા કરેં કે અહાદીષમેં કષ્રતસે ઈન દો વક્તોંમેં અલ્લાહકે ઝિક્રકે ફઝાઈલ વારિદ હૂએ ઔર જબ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ કિફાયતકા વા'દા ફરમાતે હૈં, ફિર કિસી દૂસરી ચીઝકી ક્યા જરૂરત બાકી હે?

એક હદીષમેં આયા હે, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મૈં ઐસી જમાઅતકે સાથ બેઠૂં, જો સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ આફતાબ નિકલને તક અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ હો, મુઝે ઝિયાદા પસંદ હે ઈસસે કે ચાર અરબ ગુલામ આઝાદ કરૂં. ઈસી તરહ ઐસી જમાઅતકે સાથ બેઠૂં, જો અસ્રકી નમાઝકે બા'દ ગુરૂબ તક અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ રહે, યહ ઝિયાદા પસંદ હે ચાર ગુલામ આઝાદ કરનેસે. એક હદીષમેં હે કે જો શખ્સ સુબ્હકી નમાઝ જમાઅતસે પળ્હે, ફિર આફતાબ નિકલને તક અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ રહે ઔર ફિર દો રકા'ત નફલ પળ્હે, ઉસકો ઐસા ષવાબ મિલેગા જૈસા કે હજ ઔર ઉમ્રહ પર મિલતા હે ઔર હજ ઔર ઉમ્રહ ભી વહ જો કામિલ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મૈં એક જમાઅતકે સાથ સુબ્હકી નમાઝકે બા'દસે આફતાબ નિકલને તક ઝિક્રમેં મશગૂલ રહૂં, યહ મુઝે દુન્યા ઔર દુન્યાકી તમામ ચીઝોંસે ઝિયાદા મહબૂબ હે. ઈસી તરહ અસ્રકી નમાઝકે બા'દસે ગુરૂબ તક એક જમાઅતકે સાથ ઝિક્રમેં મશગૂલ રહૂં યહ મુઝે દુન્યા ઔર દુન્યાકી તમામ ચીઝોંસે ઝિયાદા પસંદ હે. ઈન હી વુજૂહસે સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ ઔર અસ્રકી નમાઝકે બા'દ અવ્રાદકા મા'મૂલ હે ઔર હઝરાતે સૂફિયહકે યહાં તો ઈન દોનોં વક્તોંકા ખાસ ઈહ્તિમામ હે કે સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ ઉમૂમન્ અશ્ગાલમેં ઈહ્તિમામ ફરમાતે હૈં ઔર અસ્રકે બા'દ અવ્રાદકા ઈહ્તિમામ કરતે હૈં. બિલ્ ખુસૂસ ફજ્રકે બા'દ ફુકહાઅ ભી ઈહ્તિમામ ફરમાતે હૈં, 'મુદવ્વનહ'મેં ઈમામ માલિક (રહ.)સે નકલ કિયા

ગયા હે કે ફજ્રકી નમાઝકે બા'દ તુલૂએ આફતાબ તક બાતેં કરના મકરૂહ હૈં ઔર હનફિય્યહમેંસે સાહિબે દુર્રે મુખ્તાર (રહ.)ને ભી ઈસ વક્ત બાતેં કરના મકરૂહ લિખ્ખા હે. એક હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ ઉસી હયૂઅતસે બેઠે હૂએ બોલનેસે કબ્લ યહ દુઆ દસ મર્તબા પઢે:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

(અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, વહ અપની ઝાત ઔર સિફાતમેં અકેલા હે, કોઈ ઉસકા શરીક નહીં, સારા મુલ્ક દુન્યા ઔર આખિરતકા ઉસીકા હે ઔર જિતની ખૂબિયાં હૈં, વહ ઉસી પાક ઝાતકે લિએ હૈં, વહી ઝિંદા કરતા હે, વહી મારતા હે ઔર વહ હર ચીઝ પર કાદિર હે) - તો ઉસકે લિએ દસ નેકિયાં લિખ્ખી જાએં, દસ બુરાઈયાં મુઆફ ફરમાઈ જાએં ઔર જન્નતમેં દસ દર્જા બુલન્દ કિએ જાએં ઔર તમામ દિન શયતાનસે ઔર મકરૂહાતસે મહ્ફૂઝ રહે.

એક હદીષમેં આયા હે, જો સુબ્હ ઔર અસ્રકે બા'દ:

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ وَاَتُوْبُ اِلَيْهِ

(મેં ઉસી અલ્લાહસે-જો ઝિંદા હે, હમેશા રહનેવાલા હે, ઉસકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં હે - અપને ગુનાહોંકી મગ્ફિરત માંગતા હૂં ઔર ઉસીકી તરફ રુજૂઅ્ કરતા હૂં-તવબા કરતા હૂં) તીન મર્તબા પઢે, ઉસકે ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં, ખ્વાહ સમન્દરકે બરાબર હોં.

(૨૦) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ الدُّنْيَا مَلْعُوْنَةٌ وَّمَلْعُوْنٌ مَا فِيْهَا اِلَّا ذِكْرُ اللّٰهِ وَمَا وَالَاهُ وَعَالِمًا وَّمُتَعَلِّمًا۔ رواه الترمذی وابن ماجة والبیھقی وقال الترمذی حدیث حسن کذا فی الترغیب وذکره فی الجامع الصغیر بروایة ابن ماجة ورقم له بالحسن وذکره فی مجمع الزوائد بروایة الطبرانی فی الاوسط عن ابن مسعودؓ

(૨૦) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે દુન્યા મલઊન હે ઔર જો કુછ દુન્યામેં હે સબ મલઊન (અલ્લાહકી રહ્મતસે દૂર) હે, મગર અલ્લાહકા ઝિક્ર ઔર વહ ચીઝ જો ઉસકે કરીબ હો ઔર આલિમ ઔર તાલિબે ઈલ્મ.

وكذا السيوطي في الجامع الصغير و
ذكره برواية البزار عن ابن مسعودؓ
بلفظ إلا أمرًا بمعروفٍ أو نهيًا عن
منكرٍ أو ذكر الله ورقم له بالصحة-

ફાઈદા:

ઉસકે કરીબ હોનેસે મુરાદ ઝિક્રકે કરીબ હોના ભી હો સકતા હે. ઈસ સૂરતમેં વહ ચીઝેં મુરાદ હોંગી, જો અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મુઈનો-મદદગાર હોં, જિનમેં ખાના-પીના ભી બ-કદ્રે ઝરૂરત દાખિલ હે ઔર ઝિંદગીકે અસ્બાબે ઝરૂરિય્યહ ભી ઈસમેં દાખિલ હૈં ઔર ઈસ સૂરતમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર હર ચીઝકો જો ઈબાદતસે હો, શામિલ હે ઔર યહ ભી હો સકતા હે કે ઉસકે કરીબ હોનેસે અલ્લાહકા કુર્બ મુરાદ હો, તો ઈસ સૂરતમેં સારી ઈબાદતેં ઉસમેં દાખિલ હોંગી ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રસે મખ્સૂસ ઝિક્ર મુરાદ હોગા ઔર દોનોં સૂરતોંમેં ઈલ્મ ઉનમેં ખૂદ દાખિલ હો ગયા થા. પેહલી સૂરતમેં ઈસ વજહસે કે ઈલ્મ હી અલ્લાહકે ઝિક્રકે કરીબ લે જાતા હે કે "બેઈલ્મ ન-તવાં ખુદારા શનાખ્ત" (બગૈર ઈલ્મકે અલ્લાહકો પેહચાન નહીં સકતા) ઔર દૂસરી સૂરતમેં ઈસ વજહસે કે ઈલ્મસે બળ્હ કર કોન ઈબાદત હોગી, લેકિન ઉસકે બા-વુજૂદ ફિર આલિમ ઔર તાલિબે ઈલ્મકો અલાહિદા ઈહ્તિમામકી વજહસે ફરમાયા કે ઈલ્મ બહુત હી બળી દોલત હે.

એક હદીષમેં આયા હે કે ઈલ્મકા સિર્ફ અલ્લાહકે લિએ સીખના અલ્લાહકે ખૌફકે હુકૂમમેં હે ઔર ઉસકી તલબ (યા'ની તલાશકે લિએ કહીં જાના) ઈબાદત હે ઔર ઉસકા યાદ કરના તસ્બીહ હે ઔર ઉસકી તહ્કીકાતમેં બહષ કરના જિહાદ હે ઔર ઉસકા પળ્હના સદ્કા હે ઔર ઉસકા અહ્લ પર ખર્ચ કરના અલ્લાહકે યહાં કુર્બત હે. ઈસ લિએ કે ઈલ્મ જાઈઝ-નાજાઈઝકે પેહ્ચાનનેકે લિએ અલામત હે ઔર જન્નતકે રાસ્તોંકા નિશાન હે. વહ્શતમેં જી બેહલાને વાલા હે ઔર સફરકા સાથી હે (કે કિતાબકા દેખના દોનોં કામ દેતા હે, ઈસી તરહ) તન્હાઈમેં એક મુહદ્દિષ હે. ખૂશી ઔર રંજમેં દિલ્લીલ હે. દુશ્મનોં પર હથ્યાર હે દોસ્તોંકે લિએ. હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી વજહસે એક જમાઅત (ઉલમા)કો બુલંદ-મર્તબા કરતા હે કે વહ ખૈરકી તરફ બુલાનેવાલે હોતે હૈં ઔર ઐસે ઈમામ હોતે હૈં કે ઉન્કે નિશાને કદમ પર ચલા જાએ ઔર ઉન્કે અફ્આલકા ઈત્તિબાઅ્ કિયા જાએ, ઉન્કી રાઈકી તરફ રુજૂઅ્ કિયા જાએ. ફરિશ્તે ઉનસે દોસ્તી કરનેકી રગ્બત કરતે હૈં, અપને પરોંકો (બરકત હાસિલ કરનેકે લિએ યા મુહબ્બતકે તોર પર) ઉન પર મલતે હૈં ઔર હર તર ઔર ખુશ્ક ચીઝ દુન્યાકી ઉન્કે લિએ અલ્લાહસે મગ્ફિરતકી

દુઆ કરતી હે, હત્તા કે સમન્દરકી મછ્લિયાં ઔર જંગલકે દરિન્દે ઔર ચોપાએ ઔર ઝહ્‌રીલે જાનવર (સાંપ વગયૂરહ) તક ભી દુઆએ મગફિરત કરતે રહતે હૈં-ઔર યહ સબ ઈસ લિએ કે ઈલ્મ દિલોંકી રોશની હે, આંખોંકા નૂર હે. ઈલ્મકી વજહસે બંદા ઉમ્મતકે બેહતરીન અફ્‌રાદ તક પહોંચ જાતા હે. દુન્યા ઔર આખિરતકે બુલંદ મર્‌તબોંકો હાસિલ કર લેતા હે. ઉસકા મુતાલઅહ રોઝોંકે બરાબર હે. ઉસકા યાદ કરના તહજ્જુદકે બરાબર હે. ઉસીસે રિશ્તે જોળે જાતે હૈં ઔર ઉસીસે હલાલો-હરામકી પેહચાન હોતી હે. વહ અમલકા ઈમામ હે ઔર અમલ ઉસકા તાબિઅ્ હે. સઈદ લોગોંકો ઉસકા ઈલ્હામ કિયા જાતા હે ઔર બદ્‌બખ્ત ઉસસે મહરૂમ રહતે હૈં. ઈસ હદીષ પર મજ્મૂઈ તોરસે બા'ઝને કલામ કિયા હે, લેકિન જિસ કિસમકે ફઝાઈલ ઈસમેં ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં, ઉન્કી તાઈદ દૂસરી રિવાયાતસે ભી હોતી હે. નીઝ ઉન્કે અલાવા ઔર બહુતસે ફઝાઈલ હદીષકી કિતાબોંમેં બ-કષ્રત આએ હૈં. ઈસ વજહસે આલિમ ઔર તાલિબે ઈલ્મકો ખાસ તોરસે હદીષે બાલામેં ઝિક્ર ફરમાયા હે. હાફિઝ ઈબ્ને કય્યિમ (રહ.) એક મશહૂર મુહદ્દિષ હૈં. ઉન્હોંને એક મબ્સૂત રિસાલા અરબીમેં "અલ્ વાબિલુસ્સય્યિબુ" કે નામસે ઝિક્રકે ફઝાઈલમેં તસ્નીફ કિયા હે, જિસમેં વહ ફરમાતે હૈં કે ઝિક્રમેં સો સે ભી ઝિયાદા ફાઈદે હૈં. ઉનમેંસે નમ્બરવાર ઉનાસી ફાઈદે ઉન્હોંને ઝિક્ર ફરમાએ હૈં, જિન્કો મુખ્તસરન્ ઈસ જગા' તરતીબવાર નક્લ કિયા જાતા હે ઔર ચૂંકે બહુતસે ફવાઈદ ઉનમેં ઐસે હૈં, જો કઈ કઈ ફાઈદોંકો શામિલ હૈં, ઈસ લિહાઝસે યહ સો સે ઝિયાદાકો મુશ્તમિલ હૈં:

(૧) ઝિક્ર શયતાનકો દફા' કરતા હે ઔર ઉસકી કુવ્વતકો તોળતા હે.

(૨) અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી ખૂશ્નૂદીકા સબબ હે.

(૩) દિલસે ફિક્રો-ગમકો દૂર કરતા હે.

(૪) દિલમેં ફર્હત, સુરૂર ઔર ઈમ્બિસાત પયૂદા કરતા હે.

(૫) બદનકો ઔર દિલકો કુવ્વત બખ્શતા હે.

(૬) ચેહરા ઔર દિલકો મુનવ્વર કરતા હે.

(૭) રિઝ્કકો ખીંચતા હે.

(૮) ઝિક્ર કરનેવાલેકો હયૂબત ઔર હલાવતકા લિબાસ પેહનાતા હે. યા'ની ઉસકે દેખનેસે રો'બ પળતા હે ઔર દેખનેવાલોંકો હલાવત નસીબ હોતી હે.

(૯) અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી મુહબ્બત પયૂદા કરતા હે ઔર મુહબ્બત હી ઈસ્લામકી રૂહ ઔર દીનકા મરકઝ હે, ઔર સઆદત ઔર નજાતકા મદાર હે. જો શખ્સ યહ ચાહતા હે કે અલ્લાહકી મુહબ્બત તક ઉસકી રસાઈ હો, ઉસકો ચાહિએ કે ઉસકે ઝિક્રકી કષ્રત કરે. જૈસા કે પળહના

ઔર તકરાર કરના ઈલ્મકા દરવાઝા હે, ઈસી તરહ અલ્લાહકા ઝિક્ર ઉસકી મુહબ્બતકા દરવાઝા હે.

(૧૦) ઝિક્રસે મુરાકબા નસીબ હોતા હે, જો મર્તબએ ઈહ્સાન તક પહુંચા દેતા હે. યહી મર્તબા હે જિસમેં અલ્લાહ તઆલાકી ઈબાદત ઐસી નસીબ હોતી હે, ગોયા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો દેખ રહા હે. (યહી મર્તબા સૂફિયહકા મુન્તહાએ મકસદ હોતા હે.)

(૧૧) અલ્લાહકી તરફ રુજૂઅ્ પયદા કરતા હે, જિસસે રફ્તા રફ્તા યહ નોબત આ જાતી હે કે હર ચીઝમેં હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકી જાએ પનાહ ઔર મા'વા વ મલ્જા બન જાતે હૈં ઔર હર મુસીબતમેં ઉસીકી તરફ તવજ્જુહ હો જાતી હે.

(૧૨) અલ્લાહકા કુર્બ પયદા કરતા હે ઔર જિતના ઝિક્રમેં ઈઝાફા હોતા હે, ઉતના હી કુર્બમેં ઈઝાફા હોતા હે ઔર જિતની ઝિક્રસે ગફલત હોતી હે, ઉતની હી અલ્લાહસે દૂરી હોતી હે.

(૧૩) અલ્લાહકી મઅ્રિફતકા દરવાઝા ખોલતા હે.

(૧૪) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હયબત ઔર ઉસકી બળાઈ દિલમેં પયદા કરતા હે ઔર અલ્લાહકે સાથ હુઝૂરી પયદા કરતા હે.

(૧૫) અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી બારગાહમેં ઝિક્રકા સબબ હે. ચુનાંચે કલામે પાકમેં ઈરશાદ હે:

فَاذْكُرُوْنِيْٓ اَذْكُرْكُمْ

ઔર હદીષમેં વારિદ હે:

مَنْ ذَكَرَنِيْ فِيْ نَفْسِهٖ ذَكَرْتُهٗ فِيْ نَفْسِيْ

ચુનાન્ચે આયાત ઔર અહાદીષકે બયાનમેં પેહલે મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા હે. અગર ઝિક્રમેં ઈસકે સિવા ઔર કોઈ ભી ફઝીલત ન હોતી તબ ભી શરાફત ઔર કરામતકે એ'તિબારસે યહી એક ફઝીલત કાફી થી. ચે જાએ કે ઈસમેં ઔર ભી બહુત સી ફઝીલતેં હૈં.

(૧૬) દિલકો ઝિંદા કરતા હે. હાફિઝ ઈબ્ને તયમિય્યહ (રહ.) કેહતે હૈં કે અલ્લાહકા ઝિક્ર દિલકે લિએ ઐસા હે, જૈસા મછલીકે લિએ પાની. ખૂદ ગૌર કર લો કે બગૈર પાનીકે મછલીકા ક્યા હાલ હોતા હે?

(૧૭) દિલ ઔર રૂહકી રોઝી હે. અગર ઈન દોનોંકો અપની રોઝી ન મિલે તો ઐસા હે જૈસા બદનકો ઉસકી રોઝી (યા'ની ખાના) ન મિલે.

(૧૮) દિલકો ઝંગસે સાફ કરતા હે, જૈસાકે હદીષમેં ભી વારિદ હુવા હે. હર ચીઝ પર ઉસકે મુનાસિબ ઝંગ ઔર મેલ-કુચેલ હોતા હે. દિલકા મેલ

ઔર ઝંગ ખ્વાહિશાત ઔર ગફલત હૈં. યહ ઉસકે લિએ સફાઈકા કામ દેતા હે.

(૧૯) લગ્ઝિશોં ઔર ખતાઓંકો દૂર કરતા હે.

(૨૦) બંદાકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે જો વહ્શત હો જાતી હે, ઉસકો દૂર કરતા હે કે ગાફિલકે દિલ પર અલ્લાહકી તરફસે એક વહ્શત રહતી હે, જો ઝિક્ર હી સે દૂર હોતી હે.

(૨૧) જો અઝ્કાર બંદા કરતા હે, વહ અર્શકે ચારોં તરફ બંદાકા ઝિક્ર કરતે રહતે હૈં. જૈસા કે હદીષમેં વારિદ હે. બાબ નમ્બર તીન, ફસ્લ નમ્બર દો, હદીષ નમ્બર સત્રહ.

(૨૨) જો શખ્સ રાહતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઝિક્ર કરતા હે, અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ મુસીબતકે વક્ત ઉસકો યાદ કરતા હે.

(૨૩) અલ્લાહકે અઝાબસે નજાતકા ઝરીઆ હે.

(૨૪) સકીનહ ઔર રહ્મતકે ઉતરનેકા સબબ હે ઔર ફરિશ્તે ઝિક્ર કરનેવાલેકો ઘેર લેતે હૈં. (સકીનાકે મઅ્ના બાબ હાઝાકે ફસ્લ નમ્બર દો, હદીષ નમ્બર આઠમેં ગુઝર ચુકા હે.)

(૨૫) ઈસકી બરકતસે ઝબાન ગીબત, ચુગલખોરી, ઝૂટ, બદ્ગોઈ, લગ્વ-ગોઈસે મહ્ફૂઝ રહતી હે. ચુનાંચે તજ્રુબા ઔર મુશાહદહસે ષાબિત હે કે જિસ શખ્સકી ઝબાન અલ્લાહકે ઝિક્રકી આદી હો જાતી હે, વહ ઉન અશ્યાઅ્સે ઉમૂમન્ મહ્ફૂઝ રહતા હે ઔર જિસકી ઝબાન આદી નહીં હોતી, હર નો'અ્કી લગ્વિય્યાતમેં મુબ્તલા રહતા હે.

(૨૬) ઝિક્રકી મજ્લિસેં ફરિશ્તોંકી મજ્લિસેં હૈં ઔર લગ્વિય્યાત ઔર ગફલતકી મજ્લિસેં શયતાનકી મજ્લિસેં હૈં. અબ આદમીકો ઈખ્તિયાર હે, જિસ કિસ્મકી મજ્લિસોંકો ચાહે પસંદ કર લે ઔર હર શખ્સ ઉસીકો પસંદ કરતા હે, જિસસે મુનાસબત રખતા હે.

(૨૭) ઝિક્રકી વજહસે ઝિક્ર કરનેવાલા ભી સઈદ (નેકબખ્ત) હોતા હે ઔર ઉસકે આસપાસ બેઠનેવાલા ભી ઔર ગફલત યા લગ્વિય્યાતમેં મુબ્તલા હોને વાલા ખૂદ ભી બદબખ્ત હોતા હે ઔર ઉસકે પાસ બેઠનેવાલા ભી.

(૨૮) કિયામતકે દિન હસ્રતસે મહ્ફૂઝ રખતા હે. ઈસ લિએ કે હદીષમેં આયા હે કે હર વહ મજલિસ જિસમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર ન હો, કિયામતકે દિન હસ્રત ઔર નુકસાનકા સબબ હે.

(૨૯) ઝિક્રકે સાથ અગર તન્હાઈકા રોના ભી નસીબ હો જાએ તો કિયામતકે દિનકી તપિશ ઔર ગરમીમેં જબકે હર શખ્સ મયદાને હશ્રમેં બિલબિલા

રહા હોગા, યહ અર્શકે સાયામેં હોગા.

(૩૦) ઝિક્રમેં મશગૂલ રહનેવાલોંકો ઉન સબ ચીઝોંસે ઝિયાદા મિલતા હે, જો દુઆએં માંગનેવાલોંકો મિલતી હૈં. હદીષમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ નકૂલ કિયા ગયા હે કે જિસ શખ્સકો મેરે ઝિક્રને દુઆસે રોક દિયા, ઉસકો મેં દુઆએં માંગનેવાલોંસે અફ્ઝલ અતા કરુંગા.

(૩૧) બા-વુજૂદ સહલ-તરીન ઈબાદત હોનેકે તમામ ઈબાદતોંસે અફ્ઝલ હે. ઈસ લિએ કે ઝબાનકો હરકત દેના બદનકે ઔર તમામ અઅ્ઝાકો હરકત દેનેસે સહલ હે.

(૩૨) અલ્લાહકા ઝિક્ર જન્નતકે પોદે હૈં. (ચુનાંચે બાબ નમ્બર તીન, ફસ્લ નમ્બર દો, હદીષ નમ્બર ચારમેં મુફસ્સલ આ રહા હે.)

(૩૩) જિસ કદર બખ્શિશ ઔર ઈન્આમકા વા'દા ઈસ પર હે, ઈતના કિસી ઔર અમલ પર નહીં હે. ચુનાંચે એક હદીષમેં વારિદ હે કે જો શખ્સ:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

સો મર્તબા કિસી દિન પઢે તો ઉસકે લિએ દસ ગુલામ આઝાદ કરનેકા ષવાબ હોતા હે ઔર સો નેકિયાં ઉસકે લિએ લિખ્ખી જાતી હૈં ઔર સો બુરાઈયાં ઉસસે મુઆફ કર દી જાતી હૈં ઔર શામ તક શયતાનસે મહ્ફૂઝ રહતા હે ઔર દૂસરા કોઈ શખ્સ ઉસસે અફ્ઝલ નહીં હોતા, મગર વહ શખ્સ કે ઉસસે ઝિયાદા અમલ કરે. ઈસી તરહ ઔર બહુત સી અહાદીષ હૈં, જિનસે ઝિક્રકા અફ્ઝલે આ'માલ હોના મા'લૂમ હોતા હે. (ઔર બહુત સી ઉનમેંસે ઈસ રિસાલામેં મઝકૂર હૈં).

(૩૪) દવામે ઝિક્રકી બ-દોલત અપને નફ્સકો ભૂલનેસે અમન નસીબ હોતા હે, જો સબબ હે દારૈનકી શકાવતકા. ઈસ લિએ કે અલ્લાહકી યાદકો ભુલા દેના સબબ હોતા હે ખૂદ અપને નફ્સકે ભુલા દેનેકા ઔર અપને તમામ મસાલિહકે ભુલા દેનેકા. ચુનાંચે ઈરશાદે ખુદાવંદી હે:

وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰهُمْ اَنْفُسَهُمْ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ (سورۃ حشر رکوع ۳)

(તુમ ઉન લોગોંકી તરહ ન બનો, જિન્હોંને અલ્લાહસે બેપર્વાઈ કી. પસ અલ્લાહને ઉન્કો અપની જાનોંસે બેપર્વા કર દિયા. યા'ની ઉન્કી અક્લ એસી મારી ગઈ કે અપને હકીકી નફા'કો ન સમઝા.) ઔર જબ આદમી અપને નફ્સકો ભુલા દેતા હે તો ઉસકી મસાલિહસે ગાફિલ હો જાતા હે ઔર યહ સબબ હલાકતકા બન જાતા હે. જૈસા કે કિસી શખ્સકી ખેતી હો યા બાગ હો ઔર ઉસકો ભૂલ જાએ, ઉસકી ખબરગીરી ન કરે તો લા મહાલહ વહ ઝાઈઅ્ હોગા ઔર ઉસસે અમન

જબ હી મિલ સકતા હે, જબ અલ્લાહકે ઝિક્રસે ઝબાનકો હર વક્ત તરો-તાઝા રખ્ખે ઔર ઝિક્ર ઉસકો ઐસા મહબૂબ હો જાએ, જૈસાકે પ્યાસકી શિદ્દતકે વક્ત પાની ઔર ભૂકકે વક્ત ખાના ઔર સખ્ત ગરમી ઔર સખ્ત સર્દીકે વક્ત મકાન ઔર લિબાસ, બલ્કે અલ્લાહકા ઝિક્ર ઈસસે ઝિયાદાકા મુસ્તહિક હે. ઈસ લિએ કે ઈન અશ્યાઅ્કે ન હોનેસે બદનકી હલાકત હે, જો રૂહકી ઔર દિલકી હલાકતકે મુકાબલામેં કુછ ભી નહીં હે.

(૩૫) ઝિક્ર આદમીકી તરક્કી કરતા રહતા હે, બિસ્તરા પર ભી ઔર બાઝારમેં ભી, સિહ્હતમેં ભી ઔર બીમારીમેં ભી, નેઅ્મતોં ઔર લઝ્ઝતોંકે સાથ મશગૂલીમેં ભી. ઔર કોઈ ઐસી ચીઝ નહીં હે, જો હર વક્ત તરક્કીકા સબબ બનતી હો. હત્તાકે જિસકા દિલ નૂરે ઝિક્રસે મુનવ્વર હો જાતા હે, વહ સોતા હુવા ભી ગાફિલ શબ-બેદારોંસે બઢ જાતા હે.

(૩૬) ઝિક્રકા નૂર દુન્યામેં ભી સાથ રહતા હે ઔર આખિરતમેં પુલસિરાત પર આગે આગે ચલતા હે. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنٰهُ وَجَعَلْنَا لَهٗ نُوْرًا يَّمْشِىْ بِهٖ فِى النَّاسِ كَمَنْ مَّثَلُهٗ فِى الظُّلُمٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا (سورۂ انعام رکوع ۱۵)

(ઐસા શખ્સ જો પેહલે મુર્દહ યા'ની ગુમરાહ થા. ફિર હમને ઉસકો ઝિંદા યા'ની મુસલમાન બના દિયા ઔર ઉસકો ઐસા નૂર દે દિયા કે વહ ઉસ નૂરકો લિએ હૂએ આદમિયોંમેં ચલતા-ફિરતા હે, યા'ની વહ નૂર હર વક્ત ઉસકે સાથ રહતા હે. ક્યા ઐસા શખ્સ બદ્હાલીમેં ઉસ શખ્સકી તરહ હો સકતા હે, જો ગુમરાહિયોંકી તાંરીકિયોંમેં ઘિરા હો કે ઉનસે નિકલને હી નહીં પાતા). પસ, અવ્વલ શખ્સ મુઅ્મિન હે, જો અલ્લાહ પર ઈમાન રખતા હે ઔર ઉસકી મુહબ્બત ઔર ઉસકી મઅ્રિફત ઔર ઉસકે ઝિક્રસે મુનવ્વર હે ઔર દૂસરા શખ્સ ઈન ચીઝોંસે ખાલી હે. હકીકત યહ હે કે યહ નૂર નિહાયત મુહ્તમ્ બિશ્શાન ચીઝ હે ઔર ઉસીમેં પૂરી કામ્યાબી હે. ઈસી લિએ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકી તલબ ઔર દુઆમેં મુબાલગા ફરમાયા કરતે થે ઔર અપને હર હર જુઝ્વમેં નૂરકો તલબ ફરમાતે થે. ચુનાંચે અહાદીષમેં મુતઅદ્દદ દુઆએં ઐસી હૈં, જિનમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસકી દુઆ ફરમાઈ હે કે હક તઆલા શાનુહૂ આપકે ગોશ્તમેં, હડ્ડિયોંમેં, પઠ્ઠોંમેં, બાલમેં, ખાલમેં, કાનમેં, આંખમેં, ઊપર-નીચે, દાએં-બાએં, આગે-પીછે નૂર હી નૂર કર દે, હત્તા કે યહ

ભી દુઆ કી કે ખૂદ મુઝીકો સર તા પા નૂર બના દે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝાત હી નૂર બન જાએ. ઈસી નૂરકી બ-કદ્ર આ'માલમેં નૂર હોતા હે. હત્તાકે બા'ઝ લોગોંકે નેક અમલ ઐસી હાલતમેં આસ્માન પર જાતે હૈં કે ઉન પર આફતાબ જૈસા નૂર હોતા હે ઔર ઐસા હી નૂર ઉન્કે ચેહ્રોં પર કિયામતકે દિન હોગા.

(૩૭) ઝિક્ર તસવ્વુફકા અસ્લે ઉસૂલ હે ઔર તમામ સૂફિયહકે સબ તરીકોં પર રાઈજ હે. જિસ શખ્સકે લિએ ઝિક્રકા દરવાઝા ખુલ ગયા હે, ઉસકે લિએ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તક પહોંચનેકા દરવાઝા ખુલ ગયા ઔર જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તક પહોંચ ગયા, વહ જો ચાહતા હે પાતા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાસ કિસી ચીઝકી ભી કમી નહીં હે.

(૩૮) આદમીકે દિલમેં એક ગોશા હે, જો અલ્લાહકે ઝિક્રકે અલાવા કિસી ચીઝસે ભી પુર નહીં હોતા ઔર જબ ઝિક્ર દિલ પર મુસલ્લત હો જાતા હે તો વહ ન સિર્ફ ઈસ ગોશાકો પુર કરતા હે, બલ્કે ઝિક્ર કરનેવાલેકો બગેર માલકે ગની કર દેતા હે ઔર બગેર કુમ્બા ઔર જમાઅતકે લોગોંકે દિલોંમેં ઈઝઝતવાલા બના દેતા હે ઔર બગેર સલ્તનતકે બાદશાહ બના દેતા હે ઔર જો શખ્સ ઝિક્રસે ગાફિલ હોતા હે વહ બા-વુજૂદ માલો-દૌલત, કુમ્બા ઔર હુકૂમતકે ઝલીલ હોતા હે.

(૩૯) ઝિક્ર પરાગન્દહકો મુજ્તમઅ્ કરતા હે ઔર મુજ્તમઅ્કો પરાગન્દહ કરતા હે, દૂરકો કરીબ કરતા હે ઔર કરીબકો દૂર કરતા હે. પરાગન્દહકો મુજ્તમઅ્ કરનેકા મતલબ યહ હે કે આદમીકે દિલ પર જો મુતફર્રિક હુમૂમ, ગુમૂમ, તફક્કુરાત, પરેશાનિયાં હોતી હૈં ઉન્કો દૂર કરકે જમ્ઈય્યતે ખાતિર પયદા કરતા હે ઔર મુજ્તમઅ્કો પરાગન્દહ કરનેકા મતલબ યહ હે કે આદમી પર જો તફક્કુરાત મુજ્તમઅ્ હૈં, ઉન્કો મુતફર્રિક કર દેતા હે ઔર આદમીકી જો લગ્ઝિશેં ઔર ગુનાહ જમા' હો ગએ હૈં, ઉન્કો પરાગન્દહ કર દેતા હે ઔર જો શયતાનકે લશ્કર આદમી પર મુસલ્લત હૈં, ઉન્કો પરાગન્દહ કર દેતા હે ઔર આખિરતકો - જો દૂર હે - કરીબ કર દેતા હે ઔર દુન્યાકો - જો કરીબ હે - દૂર કર દેતા હે.

(૪૦) ઝિક્ર આદમીકે દિલકો નીંદસે જગાતા હે, ગફલતસે ચોકન્ના કરતા હે ઔર દિલ જબ તક સોતા રહતા હે, અપને સારે હી મનાફિઅ્ ખોતા રહતા હે.

(૪૧) ઝિક્ર એક દરખ્ત હે, જિસ પર મઆરિફકે ફલ લગતે હૈં. સૂફિયહકી ઈસ્તિલાહમેં અહ્વાલ ઔર મકામાતકે ફલ લગતે હૈં ઔર જિતની ભી

ઝિક્રકી કષ્રત હોગી, ઉતની હી ઉસ દરખ્તકી જળ મઝબૂત હોગી ઔર જિતની જળ મઝબૂત હોગી, ઉતને હી ઝિયાદા ફલ ઉસ પર આએંગે.

(૪૨) ઝિક્ર ઉસ પાક ઝાતકે કરીબ કર દેતા હે, જિસકા ઝિક્ર કર રહા હે. હત્તાકે ઉસકે સાથ મઈય્યત નસીબ હો જાતી હે. ચુનાંચે કુર્આને પાકમેં હે:

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا

(ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મુત્તકિયોંકે સાથ હે) ઔર હદીષમેં વારિદ હે:

اَنَا مَعَ عَبْدِىْ مَا ذَكَرَنِىْ

(મેં અપને બંદેકે સાથ રહતા હૂં, જબ તક વહ મેરા ઝિક્ર કરતા રહે.) એક હદીષમેં હે કે મેરા ઝિક્ર કરનેવાલે મેરે આદમી હૈં, મેં ઉન્કો અપની રહ્‌મતસે દૂર નહીં કરતા. અગર વહ અપને ગુનાહોંસે તવ્બા કરતે રહેં તો મેં ઉન્કા હબીબ હૂં ઔર અગર વહ તવ્બા ન કરેં તો મેં ઉન્કા તબીબ હૂં કે ઉન્કો પરેશાનિયોંમેં મુબ્તલા કરતા હૂં, તાકે ઉન્કો ગુનાહોંસે પાક કરૂં. નીઝ, ઝિક્રકી વજહસે જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મઈય્યત નસીબ હોતી હે, વહ ઐસી મઈય્યત હે જિસકી બરાબર કોઈ દૂસરી મઈય્યત નહીં હે. ન વહ ઝબાનસે તા'બીર હો સકતી હે, ન તહ્‌રીરમેં આ સકતી હે. ઉસકી લઝ્ઝત વહી જાન સકતા હે, જિસકો યહ નસીબ હો જાતી હે. اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِىْ مِنْهُ شَيْئًا

(૪૩) ઝિક્ર ગુલામોંકે આઝાદ કરનેકે બરાબર હે, માલોંકે ખર્ચ કરનેકે બરાબર હે, અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદકે બરાબર હે. (બહુત સી રિવાયાતમેં ઈસ કિસમકે મઝામીન ગુઝર ભી ચુકે હૈં ઔર આઈન્દહ ભી આનેવાલે હૈં.)

(૪૪) ઝિક્ર શુક્રકી જળ હે. જો અલ્લાહકા ઝિક્ર નહીં કરતા વહ શુક્ર ભી અદા નહીં કરતા. એક હદીષમેં આયા હે કે હઝરત મૂસા અલા નબિય્યિના વ અલય્‌હિસ્સલાતુ વ સ્સલામને અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂસે અર્ઝ કિયા: આપને મુઝ પર બહુત ઈહ્‌સાનાત કિએ હૈં. મુઝે તરીકા બતા દીજિએ કે મેં આપકા બહુત શુક્ર અદા કરૂં. અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને ઈરશાદ ફરમાયા કે જિતના ભી તુમ મેરા ઝિક્ર કરોગે, ઉતના હી શુક્ર અદા હોગા. દૂસરી હદીષમેં હઝરત મૂસા અલય્‌હિસ્સલામકી યહ દરખ્વાસ્ત ઝિક્ર કી ગઈ હે કે યા અલ્લાહ! તેરી શાનકે મુનાસિબ શુક્ર કિસ તરહ અદા હો? અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને ફરમાયા કે તુમ્હારી ઝબાન હર વક્‌ત ઝિક્રકે સાથ તરો-તાઝહ રહે.

(૪૫) અલ્લાહકે નઝદીક પરહેઝગાર લોગોંમેં ઝિયાદા મુઅઝ્ઝઝ વહ લોગ હૈં, જો ઝિક્રમેં હર વક્ત મશગૂલ રહતે હોં. ઈસ લિએ કે તક્વાકા મુન્તહા જન્નત હે ઔર ઝિક્રકા મુન્તહા અલ્લાહકી મઈય્યત હે.

(૪૬) દિલમેં એક ખાસ કિસમકી કસ્વત (સખ્તી) હે, જો ઝિક્રકે અલાવા કિસી ચીઝસે ભી નરમ નહીં હોતી.

(૪૭) ઝિક્ર દિલકી બીમારિયોંકા ઈલાજ હે.

(૪૮) ઝિક્ર અલ્લાહકે સાથ દોસ્તીકી જળ હે ઔર ઝિક્રસે ગફલત ઉસકે સાથ દુશ્મનીકી જળ હે.

(૪૯) અલ્લાહકે ઝિક્રકે બરાબર કોઈ ચીઝ નેઅ્મતોંકી ખીંચનેવાલી ઔર અલ્લાહકે અઝાબકો હટાનેવાલી નહીં હે.

(૫૦) ઝિક્ર કરનેવાલે પર અલ્લાહકી સલાત (રહમત) ઔર ફરિશ્તોંકી સલાત (દુઆ) હોતી હે.

(૫૧) જો શખ્સ યહ ચાહે કે દુન્યામેં રહતે હૂએ ભી જન્નતકે બાગોંમેં રહે, વહ ઝિક્રકી મજાલિસમેં બેઠે, ક્યૂંકે યહ મજાલિસ જન્નતકે બાગ હૈં.

(૫૨) ઝિક્રકી મજૂલિસેં ફરિશ્તોંકી મજૂલિસેં હૈં. (અહાદીષે મઝ્કૂરહમેં યહ મઝમૂન મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા હે.)

(૫૩) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઝિક્ર કરનેવાલોં પર ફરિશ્તોંકે સામને ફખ્ર કરતે હૈં.

(૫૪) ઝિક્ર પર મુદાવમત કરનેવાલા જન્નતમેં હંસતા હુવા દાખિલ હોતા હે.

(૫૫) તમામ આ'માલ અલ્લાહકે ઝિક્ર હી કે વાસ્તે મુકર્રર કિએ ગએ હૈં.

(૫૬) તમામ આ'માલમેં વહી અમલ અફઝલ હે, જિસમેં ઝિક્ર કષ્રતસે કિયા જાએ. રોઝોંમેં વહ રોઝા અફઝલ હે, જિસમેં ઝિક્રકી કષ્રત હો. ઈસી તરહ ઔર આ'માલ, જિહાદ વગય્રહકા હુક્મ હે.

(૫૭) યહ નવાફિલ ઔર દૂસરી નફલ ઈબાદાતકે કાઈમ મુકામ હે. ચુનાંચે હદીષમેં આયા હે કે ફુક્રાઅ્ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે શિકાયત કી કે યહ માલદાર લોગ બળે બળે દરજે હાસિલ કરતે હૈં, યહ રોઝે-નમાઝમેં હમારે શરીક હૈં ઔર અપને માલોંકી વજહસે હજ, ઉમરહ, જિહાદમેં હમસે સબ્કત લે જાતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં ઐસી ચીઝ બતાઉં, જિસસે કોઈ શખ્સ તુમ તક ન પહોંચ સકે, મગર વહ શખ્સ જો યહ અમલ કરે. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હર નમાઝકે બા'દ—

سُبْحَانَ اللّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

પળ્હનેકો ફરમાયા. (જૈસા કે બાબ નમ્બર તીન, ફસ્લ નમ્બર દો, હદીષ નમ્બર સાતમેં આ રહા હે) કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હજ, ઉમરહ, જિહાદ વગયૂરહ હર ઈબાદતકા બદલ ઝિક્રકો કરાર દિયા હે.

(૫૮) ઝિક્ર દૂસરી ઈબાદાતકે લિએ બળા મુઈનો-મદદગાર હે કે ઉસકી કષ્રતસે હર ઈબાદત મહબૂબ બન જાતી હે ઔર ઈબાદાતમેં લઝ્ઝત આને લગતી હે ઔર કિસી ઈબાદતમેં ભી મશક્કત ઔર બાર નહીં રહતા.

(૫૯) ઝિક્રકી વજહસે હર મશક્કત આસાન બન જાતી હે ઔર હર દુશ્વાર ચીઝ સહલ હો જાતી હે ઔર હર કિસમકે બોઝમેં ખિફ્ફત હો જાતી હે ઔર હર મુસીબત ઝાઈલ હો જાતી હે.

(૬૦) ઝિક્રકી વજહસે દિલસે ખૌફો-હિરાસ દૂર હો જાતા હે. ડરકે મકામ પર ઈત્મીનાન પયૂદા કરને ઔર ખૌફકે ઝાઈલ કરનેમેં અલ્લાહકે ઝિક્રકો ખુસૂસી દખલ હે ઔર ઉસકી યહ ખાસ તા'ષીર હે, જિતની ભી ઝિક્રકી કષ્રત હોગી, ઉતના હી ઈત્મીનાન નસીબ હોગા ઔર ખૌફ ઝાઈલ હોગા.

(૬૧) ઝિક્રકી વજહસે આદમીમેં એક ખાસ કુવ્વત પયૂદા હોતી હે, જિસકી વજહસે ઐસે કામ ઉસસે સાદિર હોને લગતે હૈં, જો દુશ્વાર નઝર આતે હૈં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપની બેટી હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)કો જબ ઉન્હોંને ચકકીકી મશક્કત ઔર કારોબારકી દુશ્વારીકી વજહસે એક ખાદિમ તલબ કિયા થા તો સોતે વક્ત સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ તેતીસ, તેતીસ મરતબા ઔર અલ્લાહુ અકબર ચોંતીસ મરતબા પળ્હનેકા હુક્મ ફરમાયા ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા થા કે યહ ખાદિમસે બેહતર હે.

(૬૨) આખિરતકે લિએ કામ કરનેવાલે સબ દોળ રહે હૈં ઔર ઈસ દોળમેં ઝાકિરીનકી જમાઅત સબસે આગે હે. ઉમર મવ્લા ગફરહ (રહ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે કિયામતમેં જબ લોગોંકો આ'માલકા ષવાબ મિલેગા તો બહુતસે લોગ ઉસ વક્ત હસ્રત કરેંગે કે હમને ઝિક્રકા ઈહ્તિમામ ક્યૂં ન કિયા કે સબસે ઝિયાદા સહલ અમલ થા. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે મુફર્રિદ લોગ આગે બળ્હ ગએ. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે મુફર્રિદ લોગ કોન હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઝિક્ર પર મર મિટનેવાલે કે ઝિક્ર ઉન્કે બોઝોંકો હલ્કા કર દેતા હે.

(૬૩) ઝિક્ર કરનેવાલેકી અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તસ્દીક કરતે હૈં ઔર ઉસકો

સચ્ચા બતાતે હૈં ઔર જિસ શખ્સકો અલ્લાહ તઆલા ખૂદ સચ્ચા બતાએં, ઉસકા હશ્ર ઝૂટોંકે સાથ નહીં હો સકતા. હદીષમેં આયા હે કે જબ બંદા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર કેહતા હે તો હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં, મેરે બંદાને સચ કહા, મેરે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં હે ઔર મેં સબસે બળા હૂં.

(૬૪) ઝિક્રસે જન્નતમેં ઘર તા'મીર હોતે હૈં. જબ બંદા ઝિક્રસે રુક જાતા હે તો ફરિશ્તે તા'મીરસે રુક જાતે હૈં. જબ ઉનસે કહા જાતા હે કે ફુલાં તા'મીર તુમને કયૂં રોક દી તો વહ કેહતે હૈં કે ઉસ તા'મીરકા ખર્ચ અભી તક નહીં આયા હે. એક હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْمِ

સાત મરતબા પળ્હે, એક ગુમ્બદ ઉસકે લિએ જન્નતમેં તા'મીર હો જાતા હે.

(૬૫) ઝિક્ર જહન્નમકે લિએ આળ હે. અગર કિસી બદ અમલીકી વજહસે જહન્નમકા મુસ્તહિક હો જાએ તો ઝિક્ર દરમિયાનમેં આળ બન જાતા હે ઔર જિતની ઝિક્રકી કષ્રત હોગી, ઉતની હી પુખ્તા આળ હોગી.

(૬૬) ઝિક્ર કરનેવાલેકે લિએ ફરિશ્તે ઈસ્તિગફાર કરતે હૈં. હઝરત અમ્ર ઈબ્નુલ આસ (રદિ.)સે ઝિક્ર કિયા ગયા હે કે જબ બંદા સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી કેહતા હે યા અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન કેહતા હે તો ફરિશ્તે દુઆ કરતે હૈં કે અય અલ્લાહ ! ઉસકી મગ્ફિરત ફરમા.

(૬૭) જિસ પહાળ યા મયદાનમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા જાએ વહ ફખ્ર કરતે હૈં. હદીષમેં આયા હે કે એક પહાળ દૂસરે પહાળકો આવાઝ દે કર પૂછતા હે કે કોઈ ઝિક્ર કરનેવાલા તુઝ પર આજ ગુઝરા હે? અગર વહ કેહતા હે કે ગુઝરા હે તો વહ ખૂશ હોતા હે.

(૬૮) ઝિક્રકી કષ્રત નિફાકસે બરી હોનેકા ઈત્મીનાન (ઔર સનદ) હે. કયૂંકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુનાફિકોંકી સિફત યહ બયાન કી હે કે:

لَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيْلًا

(નહીં ઝિક્ર કરતે અલ્લાહકા, મગર થોળા સા.) કઅ્બે અહ્બાર (રદિ.)-સે નકૂલ કિયા ગયા હે કે જો કષ્રતસે અલ્લાહકા ઝિક્ર કરે વહ નિફાકસે બરી હે.

(૬૯) તમામ નેક આ'માલકે મુકાબલામેં ઝિક્રકે લિએ એક ખાસ લઝ્ઝત હે, જો કિસી અમલમેં ભી નહીં પાંઈ જાતી. અગર ઝિક્રમેં ઈસ લઝ્ઝતકે સિવા કોઈ ભી ફઝીલત ન હોતી તો યહી ચીઝ ઉસકી ફઝીલતકે લિએ

કાફી થી. માલિક ઈબ્ને દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં કે લઝ્ઝત પાનેવાલે કિસી ચીઝમેં ભી ઝિક્રકે બરાબર લઝ્ઝત નહીં પાતે.

(૭૦) ઝિક્ર કરનેવાલોંકે ચેહરા પર દુન્યામેં રોનક ઔર આખિરતમેં નૂર હોગા.

(૭૧) જો શખ્સ રાસ્તોંમેં ઔર ઘરોંમેં, સફરમેં ઔર હઝરમેં કષ્રતસે ઝિક્ર કરે, કિયામતમેં ઉસકે ગવાહી દેનેવાલે કષ્રતસે હોંગે. હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિનકે બારેમેં ફરમાતે હૈં :

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا

(ઉસ દિન ઝમીન અપની ખબરેં બયાન કરેગી.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ જાનતે હો, ઉસકી ખબરેં ક્યા હૈં? સહાબા (રદિ.)ને લા-ઈલ્મી ઝાહિર કી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જિસ મર્દો-અવરતને જો કામ ઝમીન પર કિયા હે, વહ બતાએગી કે ફુલાં દિન ફુલાં વક્ત મુઝ પર યહ કામ કિયા હે, (નેક હો યા બુરા). ઈસ લિએ મુખ્તલિફ જગહોંમેં કષ્રતસે ઝિક્ર કરનેવાલોંકે ગવાહ ભી બ-કષ્રત હોંગે.

(૭૨) ઝબાન જિતની દેર ઝિક્રમેં મશગૂલ રહેગી લગ્વિય્યાત, ઝૂટ, ગીબત વગય્રહસે મહ્ફૂઝ રહેગી. ઈસ લિએ કે ઝબાન ચુપ તો રહતી હી નહીં, યા ઝિક્રુલ્લાહમેં મશગૂલ હોગી, વર્ના લગ્વિય્યાતમેં. ઈસી તરહ દિલકા હાલ હે કે અગર વહ અલ્લાહકી મુહબ્બતમેં મશગૂલ ન હોગા તો મખ્લૂકકી મુહબ્બતમેં મુબ્તલા હોગા.

(૭૩) શયાતીન આદમીકે ખુલે દુશ્મન હૈં ઔર હર તરહસે ઉસકો વહ્શતમેં ડાલતે રહતે હૈં ઔર હર તરફસે ઉસકો ઘેરે રહતે હૈં. જિસ શખ્સકા યહ હાલ હો કે ઉસકે દુશ્મન હર વક્ત ઉસકા મુહાસરહ કિએ રહતે હોં, ઉસકા જો હાલ હોગા ઝાહિર હે ઔર દુશ્મન ભી ઐસે કે હર એક ઉનમેંસે યહ ચાહે કે જો તકલીફ ભી પહોંચા સકૂં, પહોંચાઉં. ઉન લશ્કરોંકો હટાનેવાલી ચીઝ ઝિક્રકે સિવા કોઈ નહીં હે. બહુત સી અહાદીષમેં બહુત સી દુઆએં આઈ હૈં, જિન્કે પઢનેસે શયતાન કરીબ ભી નહીં આતા ઔર સોતે વક્ત પઢનેસે રાતભર હિફાઝત રહતી હે.

હાફિઝ ઈબ્ને કય્યિમ (રહ.)ને ભી ઐસી દુઆએં મુતઅદદ ઝિક્ર કી હૈં, ઉન્કે અલાવા મુસન્નિફને છે નમ્બરોંમેં અન્વાએ ઝિક્રકા તફાઝુલ ઔર ઝિક્રકી બા'ઝ કુલ્લી ફઝીલતેં ઝિક્ર કી હૈં ઔર ઉસકે બા'દ પછત્તર ફસ્લેં ખુસૂસી દુઆઓંમેં - જો ખાસ ખાસ અવ્કાતમેં વારિદ હૂઈ હૈં - ઝિક્ર કી હૈં, જિન્કો

ઈખ્તિસારકી વજહસે છોળ દિયા ગયા હે કે તવ્ફીક વાલેકે લિએ જો ઝિક્ર કિયા ગયા હે, યહ ભી કાફીસે ઝિયાદા હે ઔર જિસકો તવ્ફીક નહીં હે, ઉસકે લિએ હઝારહા ફઝાઈલ ભી બેકાર હેં.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ -

દૂસરા બાબ

કલિમએ તય્યિબહ

કલિમએ તય્યિબહ જિસકો કલિમએ તવહીદ ભી કહા જાતા હે, જિસ કષ્રતસે કુર્આને પાક ઔર હદીષ શરીફમેં ઝિક્ર કિયા ગયા હે, શાયદ હી ઈસ કષ્રતસે કોઈ દૂસરી ચીઝ ઝિક્ર કી ગઈ હો ઔર જબકે અસ્લ મક્સૂદ તમામ શરાઈઅ્ ઔર તમામ અમ્બિયાઅ્કી બઅ્ષતસે તવહીદ હી હે તો ફિર જિતની કષ્રતસે ઉસકા બયાન હો, વહ કરીને કિયાસ હે. કલામે પાકમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાત ઔર મુખ્તલિફ નામોંસે ઈસ પાક કલિમહકો ઝિક્ર કિયા ગયા, હે. ચુનાંચે કલિમએ તય્યિબહ, કવ્લે ષાબિત, કલિમએ તક્વા, મકાલીદુસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ (આસ્માનોં ઔર ઝમીનોંકી કુન્જિયાં) વગયરહ અલ્ફાઝસે ઝિક્ર કિયા ગયા હે. જૈસા કે આઈન્દહ આયાતમેં આ રહા હે. ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને 'ઈહ્યાઅ્'મેં નક્લ કિયા હે કે યહ કલિમએ તવ્હીદ હે, કલિમએ ઈખ્લાસ હે, કલિમએ તક્વા હે, કલિમએ તય્યિબહ હે, ઉર્વતુલ્ વુષ્કા હે, દઅ્વતુલ્ હક હે, ષમનુલ્ જન્નહ હે. ઔર ચૂંકે કુર્આને પાકમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે ઉસકો ઝિક્ર ફરમાયા ગયા, ઈસ લિએ ઈસ બાબકો તીન ફસ્લોં પર મુન્કસિમ કિયા ગયા. પેહલી ફસ્લમેં ઉન આયાતકા ઝિક્ર હે, જિનમેં કલિમએ તય્યિબહ મુરાદ હે ઔર કલિમએ તય્યિબહકા લફ્ઝ નહીં હે. ઈસ લિએ ઉન આયાતકી મુખ્તસર તફસીર હઝરાતે સહાબએ કિરામ ઔર ખૂદ સય્યિદુલ બશર અલયૃહિ અફ્ઝલુસ્સ-લવાતિ વ સ્સલામસે નક્લ કી ગઈ. દૂસરી ફસ્લમેં ઉન આયાતકા હવાલા હે, જિનમેં કલિમએ તય્યિબહ પૂરા યા'ની લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ તમામકા નમામ ઝિક્ર કિયા ગયા હે યા કિસી મા'મૂલી તગય્યુરકે સાથ, જૈસે લા ઈલા-હ ઈલ્લા હુ-વ. ઔર ચૂંકે ઉનમેં યહ કલિમહ ખૂદ હી મવજૂદ હે યા ઉસકા તર્જમા દૂસરે અલ્ફાઝસે ઝિક્ર કિયા ગયા હે, ઈસ લિએ ઉન આયાતકે તર્જમાકી ઝરૂરત નહીં સમઝી. સિર્ફ હવાલએ સૂરત ઔર રુકૂઅ્ પર ઈક્તિફા કિયા ગયા ઔર તીસરી ફસ્લમેં ઉન અહાદીષકા તર્જમા ઔર મતલબ ઝિક્ર કિયા ગયા, જિનમેં ઈસ પાક કલિમહકી તરગીબ ઔર હુક્મ ફરમાયા ગયા. વમા તવ્ફીકી ઈલ્લા બિલ્લાહ.

ફસ્લે અવ્વલ

ઉન આયાતમેં જિનમેં લફ્ઝ કલિમએ તય્યિબહકા નહીં હે ઔર મુરાદ કલિમએ તય્યિબહ હે.

(૧) اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِى السَّمَآءِ ۝ تُؤْتِىٓ اُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍۢ بِاِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ۝ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيْثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيْثَةِ ۨاجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ۝ (سورۂ ابراہیم، رکوع ۴)

(૧) ક્યા આપકો મા'લૂમ નહીં કે અલ્લાહ તઆલાને કૈસી અચ્છી મિષાલ બયાન ફરમાઈ હે કલિમએ તય્યિબહકી કે વહ મુશાબહ હે એક ઉમ્દા, પાકીઝહ દરખ્તકે જિસકી જળ ઝમીનકે અંદર ગળી હૂઈ હો ઔર ઉસકી શાખેં ઊપર આસ્માનકી તરફ જા રહી હોં ઔર વહ દરખ્ત અલ્લાહકે હુક્મસે હર ફસ્લમેં ફલ દેતા હો (યા'ની ખૂબ ફલ્તા હો) ઔર અલ્લાહ તઆલા મિષાલેં ઈસ લિએ બયાન ફરમાતે હૈં, તાકે લોગ ખૂબ સમઝ લેં ઔર ખબીષ કલિમહ (યા'ની કલિમએ કુફ્ર)કી મિષાલ હે, જૈસે એક ખરાબ દરખ્ત હો કે વહ ઝમીનકે ઊપર હી ઊપરસે ઉખાળ લિયા જાવે ઔર ઉસકો ઝમીનમેં કુછ ષબાત ન હો.

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કલિમએ તય્યિબહસે કલિમએ શહાદત-અશ્હદુ અંલ્લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ મુરાદ હે, જિસકી જળ મો'મિનકે કૌલમેં હે ઔર ઉસકી શાખેં આસ્માનમેં, કે ઉસકી વજહસે મો'મિનકે આ'માલ આસ્માન તક જાતે હૈં ઔર કલિમએ ખબીષહ શિર્ક હે કે ઉસકે સાથ કોઈ અમલ કબૂલ નહીં હોતા. એક દૂસરી હદીષમેં ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હર વક્ત ફલ દેનેકા મતલબ યહ હે કે અલ્લાહકો દિન-રાત હર વક્ત યાદ કરતા હો. હઝરત કતાદહ તાબિઈ (રહ.) નક્લ કરતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસીને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! યહ માલદાર (સદ્કાતકી બ-દોલત) સારા ષવાબ ઉળા લે ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: ભલા,

બતા તો સહી, અગર કોઈ શખ્સ સામાનકો ઊપર-નીચે રખતા ચલા જાએ તો ક્યા આસ્માન પર ચળ્હ જાએગા? મેં તુઝે ઐસી ચીઝ બતાઉં, જિસકી જળ ઝમીનમેં હો ઔર શાખેં આસ્માન પર. હર નમાઝકે બા'દ:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ

દસ દસ મર્તબા પળ્હા કર, ઈસકી જળ ઝમીનમેં હે ઔર શાખેં આસ્માન પર.

٢ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيْعًا ط اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ ط

(سورۂ فاطر، رکوع ۲)

(૨) જો શખ્સ ઈઝ્ઝત હાસિલ કરના ચાહે (વહ અલ્લાહ હી સે ઈઝ્ઝત હાસિલ કરે. ક્યૂંકે) સારી ઈઝ્ઝત અલ્લાહ હી કે વાસ્તે હે, ઉસી તક અચ્છે કલિમે પહોંચતે હૈં ઔર નેક અમલ ઉન્કો પહુંચાતા હે.

ફાઈદા:

અચ્છે કલિમોંસે મુરાદ બહુતસે મુફસ્સિરીનકે નઝદીક લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે, જૈસાકે આમ મુફસ્સિરીનને નક્લ કિયા હે ઔર દૂસરી તફસીર યહ હે કે ઈસસે મુરાદ કલિમાતે તસ્બીહ હૈં, જૈસાકે દૂસરે બાબમેં આએગા.

٣ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَّعَدْلًا ط

(سورۂ انعام، رکوع ۱۴)

(૩) ઔર તેરે રબકા કલિમહ સચ્ચાઈ ઔર ઈન્સાફ (વ ઈઅ્તિદાલ)કે એ'તિબારસે પૂરા હે.

ફાઈદા:

હઝરત અનસ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે રબકે કલિમહસે મુરાદ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે ઔર અક્ષર મુફસ્સિરીનકે નઝદીક ઈસસે કલામુલ્લાહ શરીફ મુરાદ હે.

٤ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ج وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِيْنَ قف وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ۝

(سورۂ ابراہیم، رکوع ۴)

(૪) અલ્લાહ તઆલા ઈમાનવાલોંકો પક્કી બાત (યા'ની કલિમએ તય્યિબહ)સે દુન્યા ઔર આખિરત દોનોંમેં મઝબૂત રખતા હે ઔર કાફિરોંકો દોનોં જહાંમેં બિચૂલા દેતા હે ઔર અલ્લાહ તઆલા (અપની હિકમતસે) જો ચાહતા હે કરતા હે.

ફાઈદા:

હઝરત બરાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ કબ્રમેં સવાલ હોતા હે તો મુસલમાન લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ-કી ગવાહી દેતા હે. આયતે શરીફહમેં પકકી બાતસે યહી મુરાદ હે. હઝરત આઈશહ (રદિ.)સે ભી યહી નક્લ કિયા ગયા હે કે ઈસસે મુરાદ કબ્રકા સવાલ-જવાબ હે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુસલમાન જબ મરતા હે તો ફરિશ્તે ઉસ વક્ત હાઝિર હોતે હૈં, ઉસકો સલામ કરતે હૈં, જન્નતકી ખૂશખબરી દેતે હૈં. જબ વહ મર જાતા હે તો ફરિશ્તે ઉસકે સાથ જાતે હૈં. ઉસકી નમાઝે જનાઝહમેં શરીક હોતે હૈં ઔર જબ વહ દફન હો જાતા હે તો ઉસકો બિઠાતે હૈં ઔર ઉસસે સવાલો-જવાબ હોતે હૈં, જિનમેં યહ ભી પૂછા જાતા હે કે તેરી ગવાહી ક્યા હે? વહ કેહતા હે:

أَشْهَدُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ

યહી મુરાદ હે આયતે શરીફહમેં. હઝરત અબૂ કતાદહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે દુન્યામેં પકકી બાતસે મુરાદ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે ઔર આખિરતમેં કબરકા સવાલો-જવાબ મુરાદ હે. હઝરત તાઉસ (રદિ.)સે ભી યહ નક્લ કિયા ગયા હે.

⑤ لَهٗ دَعْوَةُ الْحَقِّ ؕ وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَجِيْبُوْنَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ؕ وَمَا دُعَآءُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ۝

(سورۂ رعد، رکوع ۲)

(૫) સચ્ચા પુકારના ઉસીકે લિએ ખાસ હે ઔર ખુદાકે સિવા જિન્કો યહ લોગ પુકારતે હૈં વહ ઉન્કી દરખ્વાસ્તકો ઈસસે ઝિયાદા મંઝૂર નહીં કર સકતે, જિતના પાની ઉસ શખ્સકી દરખ્વાસ્તકો મંઝૂર કરતા હે, જો અપને દોનોં હાથ પાનીકી તરફ ફેલાએ (ઔર ઉસ પાનીકો અપની તરફ બુલાએ) તાકે વહ ઉસકે મુંહ તક આ જાએ ઔર વહ (પાની ઉડ કર) ઉસકે મુંહ તક આનેવાલા કિસી તરહ ભી નહીં ઔર કાફિરોંકી દરખ્વાસ્ત મહઝ બેઅષર હે.

ફાઈદા:

હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ ફરમાતે હૈં કે દા'વતુલ હકસે મુરાદ

તવહીદ યા'ની લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે ભી યહી મન્કૂલ હે કે દા'વતુલ હકસે શહાદત લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકી મુરાદ હે. ઈસી તરહ ઉન્કે અલાવહ દૂસરે હઝરાતસે ભી યહી નકલ કિયા ગયા હે.

٦ قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَّلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُوْلُوا اشْهَدُوْا بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ ○

(سورۂ آلِ عمران، رکوع ۷)

(૬) (અય મુહમ્મદ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) આપ ફરમા દીજિએ કે અય અહ્‌લે કિતાબ! આઓ એક ઐસે કલિમહકી તરફ જો હમારે ઔર તુમ્હારે દરમિયાન (મુસલ્લમ હોનેમેં) બરાબર હે. વહ યહ કે બ-જુઝ અલ્લાહ તઆલાકે હમ કિસી ઔર કી ઈબાદત ન કરેં ઔર અલ્લાહ તઆલાકે સાથ કિસીકો શરીક ન કરેં ઔર હમમેંસે કોઈ કિસી દૂસરેકો રબ કરાર ન દે ખુદા તઆલાકો છોળ કર. ફિર ઈસકે બા'દ ભી વહ ઈઅ્‌રાઝ કરેં તો તુમ લોગ કેહ દો કે તુમ ઈસકે ગવાહ રહો કે હમ લોગ તો મુસલમાન હેં.

ફાઈદા:

આયતે શરીફહકા મઝમૂન ખૂદ હી સાફ હે કે કલિમહસે મુરાદ તવહીદ ઔર કલિમએ તય્યિબહ હે. હઝરત અબુલ આલિયહ (રદિ.) ઔર મુજાહિદ (રદિ.)સે સરાહતકે સાથ મન્કૂલ હે કે કલિમહસે મુરાદ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હે.

٧ كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ؕ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتٰبِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ؕ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفٰسِقُوْنَ ○

(سورۂ آلِ عمران، رکوع ۱۲)

(૭) (અય ઉમ્મતે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ!) તુમ લોગ (સબ અહલે મઝાહિબસે) બેહતરીન જમાઅત હો, કે વહ જમાઅત લોગોંકો નફા પહોંચાનેકે લિએ ઝાહિર કી ગઈ હે. તુમ લોગ નેક કામોંકો બતલાતે હો ઔર બુરી બાતોંસે રોકતે હો ઔર

અલ્લાહ પર ઈમાન રખતે હો. અગર અહલે કિતાબ ભી ઈમાન લે આતે તો ઉન્કે લિએ બેહતર થા. ઉનમેંસે બા'ઝ તો મુસલમાન હૈં, (જો ઈમાન લે આએ) લેકિન અક્ષર હિસ્સા ઉનમેંસે કાફિર હે.

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તઅ્મુરૂ-ન બિલ્ મઅ્રૂફિ (અછ્છી બાતકા હુકમ કરતે હો)કા મતલબ યહ હે કે ઈસકા હુક્મ કરતે હો કે વહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ-કી ગવાહી દેં ઔર અલ્લાહકે અહકામકા ઈક્રાર કરેં ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ સારી અછ્છી ચીઝોંમેંસે બેહતરીન ચીઝ હે ઔર સબસે બળ્હી હૂઈ.

(૮) وَ اَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَ زُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِيْنَ ○

(سورۂ هود، رکوع ۱۰)

(૮) ઔર મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) આપ નમાઝકી પાબંદી રખિએ, દિનકે દોનોં સિરોં પર ઔર રાતકે કુછ હિસ્સોંમેં, બેશક નેક કામ મિટા દેતે હૈં (નામ-એ-આ'માલસે) બુરે કામોંકો. યહ બાત એક નસીહત હે, નસીહત માનનેવાલોંકો.

ફાઈદા:

ઈસ આયતે શરીફહકી તફસીરમેં બહુત સી અહાદીષ વારિદ હૂઈ હૈં, જિનમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને આયતે શરીફહકી તવ્ઝીહ ફરમાતે હૂએ ઈરશાદ ફરમાયા હે કે નેકિયાં (આ'માલ નામાસે) બુરાઈયોંકો મિટા દેતી હૈં. હઝરત અબૂ ઝર (રદિ.) ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા કે મુઝે કુછ નસીહત ફરમા દીજિએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, અલ્લાહસે ડરતે રહો. જબ કોઈ બુરાઈ સાદિર હો જાએ, ફવ્રન કોઈ ભલાઈ ઉસકે બા'દ કરો, તાકે ઉસકી મુકાફાત હો જાએ ઔર વહ ઝાઈલ હો જાએ. મૈંને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! ક્યા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ ભી નેકિયોંમેં શુમાર હે? યા'ની ઈસકા વિર્દ, ઈસકા પળ્હના ભી ઈસમેં દાખિલ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ તો નેકિયોંમેં

અફઝલ-તરીન ચીઝ હે. હઝરત અનસ (રદિ.) હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે જો બંદા રાતમેં યા દિનમેં કિસી વક્ત ભી લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પઢતા હે, ઉસકે આ'માલનામાસે બુરાઈયાં ધુલ જાતી હૈં.

(૯) إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ○ (سورۂ نحل، رکوع ۱۳)

(૯) બેશક અલ્લાહ તઆલા હુક્મ ફરમાતે હૈં અદ્લકા ઔર ઈહ્સાનકા ઔર કરાબતદારોંકો દેનેકા ઔર મના' ફરમાતે હૈં ફહશ બાતોંસે ઔર બુરી બાતોંસે ઔર કિસી પર ઝુલ્મ કરનેસે, હકતઆલા શાનુહૂ તુમકો નસીહત ફરમાતે હૈં, તાકે તુમ નસીહતકો કબૂલ કરો.

ફાઈદા:

અદ્લકે મઅ્ના તો તફાસીરમેં મુખ્તલિફ આએ હૈં. એક તફસીર હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે ભી મન્કૂલ હે કે અદ્લસે મુરાદ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ-કા ઈક્રાર કરના હે ઔર ઈહ્સાનસે મુરાદ ફરાઈઝકા અદા કરના હે.

(૧૦) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ○ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ○ (سورۂ احزاب، رکوع ۹)

(૧૦) અય ઈમાનવાલો! અલ્લાહસે ડરો ઔર રાસ્તીકી (પક્કી) બાત કહો. અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે આ'માલ અછ્છે કર દેગા ઔર ગુનાહ મુઆફ ફરમા દેગા ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી ઈતાઅત કરેગા, વહ બળી કામ્યાબીકો પહોંચેગા.

ફાઈદા:

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ઔર હઝરત ઈક્રમહ (રદિ.) દોનોં હઝરાતસે યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે કુલૂ કવ્લન્ સદીદા-કા મઅ્ના યહ હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહ્ો કરો. એક હદીષમેં આયા હે કે સબસે ઝિયાદા પક્કે આ'માલ તીન ચીઝે હૈં. હર હાલમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કરના. (ગમી હો યા ખૂશી, તંગી હો યા ફરાખી.) દૂસરે અપને બારેમેં ઈન્સાફકા મુઆમલા કરના. (યહ ન હો કે દૂસરોં પર તો ઝોર દિખલાંએ ઔર જબ

કોઈ અપના મુઆમલા હો તો ઈધર ઉધરકી કેહને લગે.) તીસરે ભાઈકે સાથ માલી હમદર્દી કરના.

(૧૧) فَبَشِّرْ عِبَادِ ۝ الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ اَحْسَنَهٗ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ هَدٰىهُمُ اللّٰهُ وَاُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۝ (سورۂ زمر، رکوع ۲)

(૧૧) પસ, આપ મેરે ઐસે બંદોંકો ખૂશખબરી સુના દીજિએ, જો ઈસ કલામે પાકકો કાન લગા કર સુનતે હૈં, ફિર ઉસકી બેહતરીન બાતોંકા ઈત્તિબાઅ્ કરતે હૈં. યહી હૈં જિન્કો અલ્લાહને હિદાયત કી ઔર યહી હૈં જો અહલે અક્લ હૈં.

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત સઈદ ઈબ્ને ઝૈદ (રદિ.), હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) ઔર હઝરત સલ્માન ફારસી (રદિ.)—યહ તીનોં હઝરાત જાહિલિય્યતકે ઝમાનાહીમેં લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પળ્હા કરતે થે ઔર યહી મુરાદ હે ઈસ આયતે શરીફહમેં અહ્સનુલ કવ્લિસે. હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને અસ્લમ (રદિ.)સે ભી ઈસકે કરીબ હી મન્કૂલ હે કે યહ આયતેં ઈન તીન આદમિયોંકે બારહમેં નાઝિલ હૂઈ હૈં, જો જાહિલિય્યતકે ઝમાનામેં ભી લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પળ્હા કરતે થે: ઝૈદ ઈબ્ને અમ્ર ઈબ્ને નુફૈલ (રદિ.) ઔર અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) ઔર સલ્માન ફારસી (રદિ.).

(૧૨) وَالَّذِيْ جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِيْنَ ۝ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِيْ عَمِلُوْا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝ (سورۂ زمر، رکوع ۴)

(૧૨) ઔર જો લોગ (અલ્લાહકી તરફસે) સચ્ચી બાત લે કર આએ ઔર ખૂદ ભી ઉસકી તસ્દીક કી (ઉસકો સચ્ચા જાના) તો યહ લોગ પરહેઝગાર હૈં. યહ લોગ જો કુછ ચાહેંગે ઉન્કે લિએ ઉન્કે પરવર-દિગારકે પાસ સબ કુછ હે. યહ બદલા હે નેક કામ કરનેવાલોંકા. તાકે અલ્લાહ તઆલા ઈન્કે બુરે આ'માલકો ઈનસે દૂર કર દે (ઔર મુઆફ કર દે) ઔર નેક કામોંકા બદલા (ષવાબ) દે.

ફાઈદા:

જો લોગ અલ્લાહકી તરફસે લાનેવાલે હૈં વહ અમ્બિયા અલા નબિય્યિના વ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ હૈં ઔર જો લોગ ઉસકે રસૂલકી તરફસે

લાનેવાલે હૈં વહ ઉલમાએ કિરામ હૈં. શકરલ્લાહુ સઅ્યહુમ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે મન્કૂલ હે કે સચ્ચી બાતસે મુરાદ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હે. બા'ઝ મુફસ્સિરીનસે નક્લ કિયા ગયા હે કે "અલ્લઝી જા-અ બિસ્સિદ્કિ" (જો શખ્સ સચ્ચી બાત અલ્લાહકી તરફસે લે કર આયા)સે મુરાદ નબીએ અક્રમ સલ્લાલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હૈં ઔર "સદ્-ક બિહી" (વહ લોગ જિન્હોંને ઉસકી તસ્દીક કી) સે મુરાદ મુઅ્મિનીન હૈં.

١٣ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ۝ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِيٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ۝ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ۝

(૧૩) બેશક, જિન લોગોંને કહા કે હમારા રબ અલ્લાહ (જલ્લ જલાલુહૂ) હે. ફિર મુસ્તકીમ રહે, (યા'ની જમે રહે) ઉસકો છોળા નહીં, ઉન પર ફરિશ્તે ઉતરેંગે (મૌતકે વક્ત ઔર કિયામતમેં યહ કેહતે હૂએ) કે ન અંદેશા કરો, ન રંજ કરો ઔર ખૂશખબરી લો ઉસ જન્નતકી, જિસકા તુમસે વા'દા કિયા ગયા હે. હમ તુમ્હારે રફીક થે દુન્યાકી ઝિન્દગીમેં ભી ઔર આખિરતમેં ભી રહેંગે ઔર આખિરતમેં તુમ્હારે લિએ જિસ ચીઝકો તુમ્હારા દિલ ચાહે વહ મવજૂદ હે ઔર વહાં જો તુમ માંગોગે વહ મિલેગા (ઔર યહ સબ ઈન્આમો-ઈકરામ) બ-તોરે મેહમાનીકે હૈં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે (કે તુમ ઉસકે મેહમાન હોગે ઔર મેહમાનકા ઈકરામ કિયા જાતા હે).

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે "થુમ્મસ્તકામૂ"કે મઅ્ના યહ હૈં કે ફિર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકે ઈકરાર પર કાઈમ રહે. હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદિ.) ઔર હઝરત મુજાહિદ (રદિ.)સે ભી યહી નક્લ કિયા ગયા હે કે ફિર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પર મરને તક કાઈમ રહે. શિર્ક વગયરહમેં મુબ્તલા નહીં હૂએ.

⑭ وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ○ (سورہ حم سجدہ، رکوع ۵)

(૧૪) બાતકી ઉમ્દગીકે લિહાઝસે કોન શખ્સ ઉસસે અછ્છા હો સકતા હે, જો અલ્લાહકી તરફ બુલાએ ઔર નેક અમલ કરે ઔર યહ કહે કે મેં મુસલમાનોંમેંસે હૂં.

ફાઈદા:

હઝરત હસન (રદિ.) કેહતે હેં કે "દઆ ઈલલ્લાહ"સે મુઅઝ્ઝિનકા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કેહના મુરાદ હે. આસિમ ઈબ્ને હુબયરહ (રહ.) કેહતે હેં કે જબ તૂ અઝાનસે ફારિગ હો તો "લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર વ અ-ન મિનલ મુસ્લિમીન" કહા કર.

⑮ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ○ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ○ (سورہ رحمان، رکوع ۳)

(૧૫) ભલા, ઈહ્સાનકા બદલા ઈહ્સાનકે સિવા ઔર ભી કુછ હો સકતા હે? સો અય (જિન્નો-ઈન્સ!) તુમ અપને રબકી કોન કોન સી નેઅ્મતોંકે મુન્કિર હો જાઓગે.

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ ફરમાતે હેં કે આયતે શરીફહકા મતલબ યહ હે કે જિસ શખ્સ પર મેંને દુન્યામેં લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કેહનેકા ઈન્આમ કિયા, ભલા, આખિરતમેં જન્નતકે સિવા ઔર ક્યા બદલા હો સકતા હે? હઝરત ઈક્રમહ (રદિ.)સે ભી યહી મન્કૂલ હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કેહનેકા બદલા જન્નતકે સિવા ઔર ક્યા હો સકતા હે? હઝરત હસન (રદિ.)સે ભી યહ નક્લ કિયા ગયા હે.

⑯ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوْٓا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا (سورہ فتح، رکوع ۳)

(૧૬) પસ અલ્લાહ તઆલાને અપની સકીનહ (સુકૂન, તહમ્મુલ યા ખાસ રહમત) અપને રસૂલ પર નાઝિલ ફરમાઈ ઔર મુઅ્મિનીન પર ઔર ઉન્કો તક્વાકે કલિમહ પર (તક્વાકી બાત પર) જમાએ રખ્ખા ઔર વહી ઉસ તક્વાકે કલિમહકે મુસ્તહિક થે ઔર અહલ થે.

ફાઈદા:

તકવાકે કલિમહસે મુરાદ અક્ષર રિવાયાતમેં યહી વારિદ હુવા હે કે કલિમએ તય્યિબહ હે. ચુનાંચે હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) વ હઝરત સલ્મહ (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહી નક્લ કિયા હે કે ઉસસે મુરાદ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હે ઔર હઝરત ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.), હઝરત અલી (રદિ.), હઝરત ઉમર (રદિ.), હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.), હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) વગયરહ બહુતસે સહાબા (રદિ.)સે યહી નક્લ કિયા ગયા હે. અતાઅ્ ખુરાસાની (રહ.)સે પૂરા કલિમહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ નક્લ કિયા ગયા હે. હઝરત અલી (રદિ.)સે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, અલ્લાહુ અકબર ભી નક્લ કિયા ગયા હે. તિરમિઝી (રહ.)ને હઝરત બરાઅ્ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે ઉસસે મુરાદ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હે.

(૧૭) قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ـ (سورہ اعلیٰ، رکوع)

(૧૭) ફલાહકો પહુંચ ગયા વહ શખ્સ જિસને તઝ્કિયહ કર લિયા, (પાકી હાસિલ કી).

ફાઈદા:

હઝરત જાબિર (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે તઝક્કાસે મુરાદ યહ હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ-કી ગવાહી દે ઔર બુતોંકો ખૈરબાદ કહે. હઝરત ઈક્રમહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે તઝક્કાકે યહ મઅ્ના હે કે લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ પઢે. યહી હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે ભી નક્લ કિયા ગયા હે.

(૧૮) فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ○ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ○ فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلْيُسْرٰى (سورہ لیل، رکوع ۱)

(૧૮) પસ જિસ શખ્સને (અલ્લાહકી રાહમેં માલ) દિયા ઔર અલ્લાહસે ડરા ઔર અછ્છી બાતકી તસ્દીક કી તો આસાન કર દેંગે હમ ઉસકો આસાનીકી ચીઝકે લિએ.

ફાઈદા:

આસાનીકી ચીઝસે જન્નત મુરાદ હે કે હર કિસમકી રાહત ઔર સહૂલતેં વહાં મયસ્સર હૈં ઔર મતલબ યહ હે કે ઐસે આ'માલકી તવફીક ઉસકો દેંગે, જિસસે વહ આ'માલ સહૂલતસે હોને લગેંગે, જો જન્નતમેં જલ્દ પહોંચા દેનેવાલે હોં. અક્ષર મુફસ્સિરીનસે નક્લ કિયા ગયા હે કે યહ આયત હઝરત અબૂબક્ર સિદીક (રદિ.)કી શાનમેં નાઝિલ હૂઈ હે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે મન્કૂલ હે કે અછ્છી બાતકી તસ્દીકસે લા ઈલા-હ

ઈલ્લલ્લાહુ-કી તસ્દીક મુરાદ હે. અબૂ અબ્દુર્રહમાન સલમી (રદિ.)સે ભી યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે અચ્છી બાતસે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુરાદ હે. હઝરત ઈમામે આ'ઝમ (રદિ.)ને બ-રિવાયતે અબુઝ્ઝુબૈર (રહ.) હઝરત જાબિર (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સદ્-ક બિલ્ હુસ્ના પઢા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ-કી તસ્દીક કરે ઔર કઝ્ઝ-બ બિલ્ હુસ્ના પઢા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ-કી તક્ઝીબ કરે.

(૧૯) مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ○

(سورۂ انعام، رکوع ۲۰)

(૧૯) જો શખ્સ નેક કામ કરેગા, ઉસકો (કમસે કમ) દસ હિસ્સે ષવાબકે મિલેંગે ઔર જો બુરા કામ કરેગા, ઉસકો ઈસકે બરાબર હી બદલા મિલેગા ઔર ઉન લોગોં પર ઝુલ્મ ન હોગા. (કે કોઈ નેકી દર્જ ન કી જાએ યા બદીકો બઢા કર લિખ લિયા જાએ.)

ફાઈદા:

એક હદીષમેં આયા હે કે જબ આયતે શરીફહ મન્ જા-અ બિલ્ હ-સનતિ... નાઝિલ હૂઈ તો કિસી શખ્સને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ ભી હસનહ (નેકી)મેં દાખિલ હે? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ તો સારી નેકિયોંમેં અફઝલ હે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હસનહસે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુરાદ હે. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ગાલિબન્ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ ફરમાતે હૈં કે હસનતુન્સે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુરાદ હે. હઝરત અબૂ ઝર (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ તો સારી નેકિયોંમેં અફઝલ હે. જૈસા કે આયત નમ્બર આઠકે ઝૈલમેં ગુઝર ચુકા હે. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે દસ ગુના ષવાબ અવામકે લિએ હે. મુહાજિરીનકે લિએ સાત સો ગુના તક ષવાબ હો જાતા હે.

(૨૦) حٰمٓ ○ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ○ غَافِرِ الذَّنْۢبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ اِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ○

(૨૦) યહ કિતાબ ઉતારી ગઈ હે અલ્લાહકી તરફસે જો ઝબરદસ્ત હે, હર ચીઝકા જાનનેવાલા હે, ગુનાહકા બખ્શનેવાલા હે ઔર તવ્બાકા કબૂલ કરનેવાલા હે, સખ્ત

સઝા દેનેવાલા હે, કુદરત (યા અતા) વાલા હે. ઉસકે સિવા કોઈ લાઈકે ઈબાદત નહીં. ઉસીકે પાસ લોટકે જાના હે.

ફાઈદા:

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)સે ઈસ આયતે શરીફહકી તફસીરમેં નકૂલ કિયા ગયા હે કે ગુનાહકી મગ્ફિરત ફરમાનેવાલા હે, ઉસ શખ્સકે લિએ જો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહે ઔર તવબા કબૂલ કરનેવાલા હે, ઉસ શખ્સકી જો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહે. સખ્ત અઝાબવાલા હે, ઉસ શખ્સકે લિએ જો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ ન કહે. "ઝિત્તવ્લિ" કે મઅ્ના ગિના વાલા હે. "લા ઈલા-હ ઈલ્લા હુ-વ" રદ હે કુફ્ફારે કુરૈશ પર જો તવહીદકે કાઈલ ન થે ઔર "ઈલયહિલ મસીરુ" કે મઅ્ના ઉસીકી તરફ લોટના હે, ઉસ શખ્સકા જો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહે. તાકે ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ કરે ઔર ઉસીકી તરફ લોટના હે ઉસ શખ્સકા જો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ ન કહે. તાકે ઉસકો જહન્નમમેં દાખિલ કરે.

(૨૧) فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا (سورۃ بقرہ، رکوع ۳۴)

(૨૧) પસ જો શખ્સ શયતાનસે બદ્અ'તિકાદ હો ઔર અલ્લાહકે સાથ ખૂશ અકીદા હો તો ઉસને બળા મઝબૂત હલ્કા પકળ લિયા, જિસકો કિસી તરહ શિકસ્તગી નહીં.

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે "ઉર્વતિલ્ વુષ્કા" (મઝબૂત હલ્કા) પકળ લિયા. યા'ની લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહા. સુફયાન (રહ.)સે ભી યહી મન્કૂલ હે કે "ઉર્વતિલ વુષ્કા"સે કલિમએ ઈખ્લાસ મુરાદ હે.

تکمیل :- قُلْتُ وَقَدْ وَرَدَ فِيْ تَفْسِيْرِ اٰيَاتٍ اُخَرَ عَدِيْدَةٍ اَيْضًا اَنَّ الْمُرَادَ بِبَعْضِ الْاَلْفَاظِ فِيْ هٰذِهِ الْاٰيَاتِ كَلِمَةُ التَّوْحِيْدِ عِنْدَ بَعْضِهِمْ فَقَدْ قَالَ الرَّاغِبُ فِيْ قَوْلِهٖ فِيْ قِصَّةِ زَكَرِيَّا مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ قِيْلَ كَلِمَةُ التَّوْحِيْدِ وَكَذَا قَالَ فِيْ قَوْلِهٖ تَعَالٰى اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ الْاٰيَةَ قِيْلَ هِيَ كَلِمَةُ التَّوْحِيْدِ وَاقْتَصَرْتُ عَلٰى مَا مَرَّ لِلْاِخْتِصَارِ.

ફસ્લે દોમ

(ઈસ ફસ્લ)મેં ઉન આયાતકા ઝિક્ર હે, જિનમેં કલિમ-એ તય્યિબહ ઝિક્ર કિયા ગયા હે. અક્ષર જગા પૂરા કલિમહ મઝકૂર હે ઔર કહીં મુખ્તસર

ઔર કહીં દૂસરે અલ્ફાઝમેં બિઅયનિહી કલિમ-એ તય્યિબહકે મઅ્ના મઝકૂર હું કે કલિમ-એ તય્યિબહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકે મઅ્ના હૈં, કોઈ મા'બૂદ નહીં હૈ અલ્લાહ પાકકે સિવા. યહી મઅ્ના મા મિન્ ઈલાહિન્ ગયરુહૂકે હૈં કે કોઈ મા'બૂદ નહીં હૈ ઉસકે સિવા. યહી મઅ્ના લા ઈલા-હ ઈલ્લા હુ-વકે હૈં ઔર યહી મઅ્ના કરીબ કરીબ હૈં લા નઅ્બુદુ ઈલ્લલ્લાહ-કે: નહીં ઈબાદત કરતે હમ અલ્લાહકે સિવા કિસીકી. ઔર યહી મઅ્ના હૈં લા નઅ્બુદુ ઈલ્લા ઈય્યાહુકે, કે નહીં ઈબાદત કરતે હૈં હમ ઉસકે સિવા કિસીકી. ઈસી તરહ ઈન્નમા હુ-વ ઈલાહુંવ્વાહિદુન્કે મઅ્ના હૈં: ઉસકે સિવા નહીં કે મા'બૂદ વહી એક હૈ. ઈસી તરહ ઔર આયાત ભી હૈં, જિન્કા મફ્હૂમ કલિમ-એ તય્યિબહ હી કે હમ-મઅ્ના હૈ. ઈન આયાતકી સૂરતોં ઔર રુકૂઓંકા હવાલા ઈસી લીએ લિખ્ખા જાતા હૈ કે પૂરી આયતકા તર્જમા કોઈ દેખના ચાહે તો મુતર્જમ કુર્આન શરીફકો સામને રખ કર હવાલોંસે દેખતા રહે ઔર હક તો યહ હૈ કે સારા હી કલામે મજીદ કલિમ-એ તય્યિબહકા મફ્હૂમ હૈ કે અસ્લ મકસદ તમામ કુર્આન શરીફકા ઔર તમામ દીનકા તવહીદ હી હૈ. તવહીદ હી કી તા'લીમકે લિએ મુખ્તલિફ ઝમાનોંમેં મુખ્તલિફ અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ મબઊષ હૂએ. તવહીદ હી સબ મઝાહિબમેં મુશ્તરક રહી હૈ ઔર તવહીદકે ઈષ્બાતકે લિએ મુખ્તલિફ ઉન્વાનાત ઈખ્તિયાર ફરમાએ ગએ હૈં ઔર યહી મફ્હૂમ કલિમ-એ તય્યિબહકા હૈ.

(۱) وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ (سورہ بقرہ، رکوع ۱۹) (۲) اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ (سورۂ بقرہ، رکوع ۳۴) (۳) اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ (سورۂ آلِ عمران رکوع ۱) (۴) شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ (سورۂ آلِ عمران. رکوع ۲) (۵) لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ (سورۂ آلِ عمران، رکوع ۲) (۶) وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ (سورہ آلِ عمران، رکوع ۶) (۷) تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَنْ لَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ (سورۂ آلِ عمران رکوع ۷) (۸) اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ (سورہ نساء، رکوع ۱۱) (۹) وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّآ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ مائدہ، رکوع ۱۰) (۱۰) قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ انعام، رکوع ۲) (۱۱) مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِهٖ (سورہ انعام، رکوع ۵) (۱۲) ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ انعام، رکوع ۱۳) (۱۳) لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ (سورۂ انعام، رکوع ۱۳) (۱۴) قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْكُمْ اِلٰهًا (سورۂ اعراف، رکوع ۱۶) (۱۵) لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ (سورۂ اعراف، رکوع ۲۰) (۱۶) وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوْٓا اِلٰهًا وَّاحِدًا لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ توبہ، رکوع ۵) (۱۷) حَسْبِيَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ

وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ (سورۂ توبہ، رکوع ۱۶) (۱۸) ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ (سورۂ یونس، رکوع ۱)
(۱۹) فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ (سورۂ یونس، رکوع ۴) (۲۰) قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِیْٓ
اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُوْٓا اِسْرَآءِیْلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ (سورۂ یونس، رکوع ۹) (۲۱) فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِیْنَ
تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ (سورۂ یونس، رکوع ۱۱) (۲۲) فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَّآ
اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ ہود، رکوع ۲) (۲۳) اَنْ لَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ (سورۂ ہود، رکوع ۳) (۲۴، ۲۵،
۲۶) قَالَ یٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَیْرُهٗ (سورۂ ہود، رکوع ۵،۶،۸) (۲۷) ءَاَرْبَابٌ
مُّتَفَرِّقُوْنَ خَیْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (سورۂ یوسف، رکوع ۵) (۲۸) اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ
اِیَّاهُ (سورۂ یوسف، رکوع ۵) (۲۹) قُلْ هُوَ رَبِّیْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ رعد، رکوع ۴) (۳۰) وَلِیَعْلَمُوْٓا
اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ ابراہیم، رکوع ۷) (۳۱) اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاتَّقُوْنِ (سورۂ نحل رکوع ۱)
(۳۲) اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ نحل، رکوع ۳) (۳۳) اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ نحل، رکوع ۷)
(۳۴) وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ (سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ۴) (۳۵) قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ
كَمَا یَقُوْلُوْنَ (سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ۵) (۳۶) فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ
نَّدْعُوَا مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا (سورۂ کہف، رکوع ۲) (۳۷) هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ
اٰلِهَةً ط (سورۂ کہف، رکوع ۲) (۳۸) یُوْحٰٓى اِلَیَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ کہف، رکوع ۱۲)
(۳۹) وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّیْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ (سورۂ مریم، رکوع ۱) (۴۰) اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ
(سورۂ طٰہٰ، رکوع ۱) (۴۱) اِنَّنِیْٓ اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدْنِیْ (سورۂ طٰہٰ، رکوع ۱) (۴۲) اِنَّمَآ
اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِیْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ طٰہٰ، رکوع ۵) (۴۳) لَوْ كَانَ فِیْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ
لَفَسَدَتَا ج (سورۂ انبیاء، رکوع ۲) (۴۴) اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ط (سورۂ انبیاء، رکوع ۲)
(۴۵) اِلَّا نُوْحِیْٓ اِلَیْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا (سورۂ انبیاء، رکوع ۲) (۴۶) اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ
تَمْنَعُهُمْ مِّنْ دُوْنِنَا (سورۂ انبیاء، رکوع ۳) (۴۷) اَفَتَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا یَنْفَعُكُمْ
شَیْـًٔا وَّلَا یَضُرُّكُمْ (سورۂ انبیاء، رکوع ۵) (۴۸) لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ (سورۂ انبیاء، رکوع ۶)
(۴۹) اِنَّمَا یُوْحٰٓى اِلَیَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ انبیاء رکوع ۷) (۵۰) فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ
وَّاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوْا (سورۂ حج، رکوع ۵) (۵۱، ۵۲) اُعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَیْرُهٗ (سورۂ
مومن، رکوع ۲) (۵۳) وَمَا كَانَ مَعَهٗ مِنْ اِلٰهٍ (سورۂ مومنون، رکوع ۵) (۵۴) فَتَعٰلَى اللّٰهُ
الْمَلِكُ الْحَقُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ مومنون، رکوع ۶) (۵۵) وَمَنْ یَّدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ
لَا بُرْهَانَ لَهٗ بِهٖ فَاِنَّمَا حِسَابُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ (سورۂ مومنون، رکوع ۶) (۵۶) ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ (پانچ مرتبہ
سورۂ نمل رکوع نمبر ۵ میں وارد ہے) (۵۷) وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ (سورۂ قصص، رکوع ۷)
(۵۸) مَنْ اِلٰهٌ غَیْرُ اللّٰهِ یَاْتِیْكُمْ بِلَیْلٍ (سورۂ قصص، رکوع ۷) (۵۹) وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا

اٰخَرَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ قصص، رکوع ۹) (۶۰) وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ (سورۂ عنکبوت، رکوع ۵)
(۶۱) لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ (سورۂ فاطر، رکوع ۱) (۶۲) اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ (سورۂ صٰفّٰت،
رکوع ۱) (۶۳) اِنَّهُمْ كَانُوْٓا اِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُوْنَ (سورۂ صٰفّٰت، رکوع ۲)
(۶۴) اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَّاحِدًا (سورۂ صٓ، رکوع ۱) (۶۵) وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ (سورۂ صٓ، رکوع ۵) (۶۶) هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (سورۂ زمر، رکوع ۱) (۶۷) ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ زمر، رکوع ۱) (۶۸) لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اِلَيْهِ الْمَصِيْرُ
(سورۂ مومن، رکوع ۱) (۶۹) لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ (سورۂ مومن، رکوع ۷) (۷۰) هُوَ الْحَيُّ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوْهُ (سورۂ مومن، رکوع ۷) (۷۱) يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ (سورۂ
حٰم سجدہ، رکوع ۱) (۷۲) اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ (سورۂ حٰم سجدہ، رکوع ۲) (۷۳) اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ
(سورۂ شوریٰ، رکوع ۲) (۷۴) اَجَعَلْنَا مِنْ دُوْنِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُّعْبَدُوْنَ (سورۂ زخرف، رکوع ۴)
(۷۵) رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا (سورۂ دخان، رکوع ۱) (۷۶) لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ
وَيُمِيْتُ (سورۂ دخان، رکوع ۱) (۷۷) اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ (سورۂ احقاف، رکوع ۳) (۷۸) فَاعْلَمْ
اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ (سورۂ محمد، رکوع ۲) (۷۹) وَلَا تَجْعَلُوْا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ (سورۂ ذٰریٰت، رکوع ۳)
(۸۰) هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ حشر، رکوع ۳) (۸۱) اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُوْنَ
مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ (سورۂ ممتحنہ، رکوع ۱) (۸۲) اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ تغابن، رکوع ۲) (۸۳) رَبُّ
الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ (سورۂ مزمل، رکوع ۱) (۸۴) لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ وَلَآ
اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ (سورۂ کافرون) (۸۵) قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ (سورۂ اخلاص)

યહ પચાસી આયાત હૈં, જિનમેં કલિમએ તય્યિબહ યા ઉસકા મઝમૂન વારિદ હુવા હે. ઈન્કે અલાવા ઔર ભી આયાત બ-કષ્રત હૈં, જિનમેં ઉસકે મઅ્ના ઔર મફ્હૂમ વારિદ હુવા હે ઔર જૈસા મૈં ઈસ ફસ્લકે શુરૂઅ્મેં લિખ ચૂકા હૂં, તવહીદ હી અસ્લ દીન હે. ઈસ લિએ જિતના ઈસમેં ઈન્હિમાક ઔર શગફ હોગા, દીનમેં પુખ્તગી પેદા હોગી. ઈસી લિએ ઈસ મઝમૂનકો મુખ્તલિફ ઈબારાતમેં મુખ્તલિફ તરીકોંસે ઝિક્ર ફરમાયા હે કે દિલકી ગહરાઈયોંમેં ઉતર જાએ ઔર અન્દરૂને દિલમેં પુખ્તા હો જાએ ઔર દિલમેં અલ્લાહકે મા-સિવાકી કોઈ જગા બાકી ન રહે.

ફસ્લે સોમ

(ઈસ ફસ્લ)મેં ઉન અહાદીષકા ઝિક્ર હે, જિનમેં કલિમ-એ તય્યિબહકી તરગીબો— ફઝાઈલ ઝિક્ર ફરમાએ ગએ હૈં. ઈસ મઝમૂનમેં જબ આયાત

ઈતની કષ્રતસે ઝિક્ર ફરમાઈ હૈં, તો અહાદીષકા ક્યા પૂછના? સબકા ઈહાતા નામુમકિન હે. ઈસ લિએ ચંદ અહાદીષ બ-તોર નમૂનાકે ઝિક્ર કી જાતી હૈં

(૧) عَنْ جَابِرٍؓ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ كذا فى المشكوٰة برواية الترمذى وابن ماجة وقال المنذرى رواه ابن ماجة والنسائى وابن حبان فى صحيحه والحاكم كلهم من طريق طلحة بن خراش عنه وقال الحاكم صحيح الاسناد قلت رواه الحاكم بسندين وصححهما واقره عليهما الذهبى وكذا رقم له بالصحة السيوطى فى الجامع۔

(૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તમામ અઝ્કારમેં અફઝલ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હે ઔર તમામ દુઆઓંમેં અફઝલ અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ હે.

ફાઈદા:

લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકા અફઝલુઝ્ ઝિક્ર હોના તો ઝાહિર હે ઔર બહુત સી અહાદીષમેં કષ્રતસે વારિદ હુવા હે. નીઝ સારે દીનકા મદાર હી કલિમ-એ તવહીદ પર હે, તો ફિર ઉસકે અફઝલ હોનેમેં ક્યા તરદ્દુદ હે? ઔર અલ્હમ્દુ લિલ્લાહકો અફઝલ દુઆ ઈસ લિહાઝસે ફરમાયા હે કે કરીમકી ષનાકા મતલબ સવાલ હી હોતા હે. આમ મુશાહદહ હે કે કિસી રઈસ, અમીર, નવાબકી તા'રીફમેં કસીદા-ખ્વાનીકા મતલબ ઉસસે સવાલ હી હોતા હે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ પઢે, ઉસકે બા'દ ઉસકો અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ ભી કેહના ચાહિએ. ઈસ લિએ કે કુર્આને પાકમેં ફદ્ઊહૂ મુખ્લિસી-ન લહુદ્દીનકે બા'દ અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન વારિદ હે. મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ફરમાતે હૈં ઈસમેં ઝરા ભી શક નહીં કે તમામ ઝિક્રોંમેં અફઝલ ઔર સબસે બઢા હુવા ઝિક્ર કલિમએ તય્યિબહ હે કે યંહી દીનકી વહ બુન્યાદ હે, જિસ પર સારે દીનકી તા'મીર હે ઔર યહ વહ પાક કલિમહ હે કે દીનકી ચક્કી ઉસીકે ગિર્દ ઘૂમતી હે. ઈસી વજહસે સૂફિયા ઔર આરિફીન ઈસી કલિમહકા ઈહ્તિમામ ફરમાતે હૈં ઔર સારે અઝકાર પર ઉસકો તરજીહ દેતે હૈં ઔર ઈસીકી જિતની મુમકિન હો કષ્રત કરાતે હૈં કે તજરુબાસે ઉસમેં જિસ કદર ફવાઈદ

ઔર મનાફિઅ્ મા'લૂમ હૂએ હૈં, કિસી દૂસરેમેં નહીં. ચુનાંચે સય્યિદ અલી ઈબ્ને મય્મૂન (રહ.) મગરિબીકા કિસ્સા મશહૂર હે કે જબ શૈખ અલ્વાન (રહ.) હમવી જો એક મુતબહ્હર આલિમ ઔર મુફતી ઔર મુદર્રિસ થે, સય્યિદ સાહિબ (રહ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર સય્યિદ સાહિબકી ઉન પર ખુસૂસી તવજ્જુહ હૂઈ તો ઉન્કો સારે મશાગિલે દર્સ-તદરીસ, ફત્વા વગય્રહસે રોક દિયા ઔર સારા વક્ત ઝિક્રમેં મશગૂલ કર દિયા. અવામકા તો કામ હી ઈઅ્તિરાઝ ઔર ગાલિયાં દેના હે. લોગોંને બળા શોર મચાયા કે શૈખકે મનાફિઅ્સે દુન્યાકો મહરૂમ કર દિયા ઔર શૈખકો ઝાઈઅ્ કર દિયા, વગય્રહ વગય્રહ. કુછ દિનોં બા'દ સય્યિદ સાહિબકો મા'લૂમ હુવા કે શૈખ કિસી વક્ત કલામુલ્લાહકી તિલાવત કરતે હૈં. સય્યિદ સાહિબને ઉસકો ભી મના' કર દિયા તો ફિર તો પૂછના હી ક્યા?! સય્યિદ સાહિબ (રહ.) પર ઝિન્દીકી ઔર બદ્દીનીકા ઈલ્ઝામ લગને લગા, લેકિન ચન્દ હી રોઝ બા'દ શૈખ પર ઝિક્રકા અષર હો ગયા ઔર દિલ રંગ ગયા તો સય્યિદ સાહિબ (રહ.)ને ફરમાયા કે અબ તિલાવત શુરૂઅ્ કર દો. કલામે પાક જો ખોલા તો હર હર લફ્ઝ પર વહ વહ ઉલૂમો-મઆરિફ ખુલે કે પૂછના હી ક્યા હે? સય્યિદ સાહિબ (રહ.)ને ફરમાયા કે મેંને ખુદા ન-ખ્વાસ્તા તિલાવતકો મના' નહીં કિયા થા, બલ્કે ઈસ ચીઝકો પેદા કરના ચાહતા થા.

ચૂંકે યહ પાક કલિમહ દીનકી અસ્લ હે, ઈમાનકી જળ હે, ઈસ લિએ જિતની ભી ઉસકી કષ્રત કી જાએગી, ઉતની હી ઈમાનકી જળ મઝબૂત હોગી. ઈમાનકા મદાર ઈસી કલિમહ પર હે, બલ્કે દુન્યાકે વુજૂદકા મદાર ઈસી કલિમહ પર હે. ચુનાંચે સહીહ હદીષમેં વારિદ હે કે કિયામત ઉસ વક્ત તક નહીં હો સકતી, જબ તક લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કેહનેવાલા કોઈ ઝમીન પર હો. દૂસરી હદીષમેં આયા હે કે જબ તક કોઈ ભી અલ્લાહ અલ્લાહ કેહનેવાલા રૂએ ઝમીન પર હો, કિયામત નહીં હોગી.

(૨) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ رض عَنِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهٗ قَالَ قَالَ مُوْسٰی صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یَارَبِّ عَلِّمْنِیْ شَیْئًا اَذْكُرُكَ بِهٖ وَاَدْعُوْكَ بِهٖ قَالَ قُلْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ قَالَ یَارَبِّ كُلُّ عِبَادِكَ یَقُوْلُ هٰذَا قَالَ قُلْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ قَالَ اِنَّمَآ اُرِیْدُ شَیْئًا تَخُصُّنِیْ بِهٖ قَالَ یَامُوْسٰی

(૨) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે એક મરતબા હઝરત મૂસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામને અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી પાક બારગાહમેં અર્ઝ કિયા કે મુઝે કોઈ વિર્દ તા'લીમ ફરમા દીજિએ, જિસસે આપકો યાદ કિયા કરૂં ઔર આપકો પુકારા કરૂં.

لَوْاَنَّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعَ وَالْاَرْضِيْنَ السَّبْعَ فِیْ كِفَّةٍ وَّلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ فِیْ كِفَّةٍ مَالَتْ بِهِمْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ رواه النسائی و ابن حبان والحاکم کلهم من طریق دراج عن ابی الهیثم عنه وقال الحاکم صحیح الاسناد کذا فی الترغیب قلت قال الحاکم صحیح الاسناد ولم یخرجاه واقره علیه الذهبی واخرج فی المشکوٰة بروایة شرح السنة نحوه زاد فی منتخب الکنز ابا یعلی والحکیم وابا نعیم فی الحلیة والبیهقی فی الاسماء وسعید بن منصور فی سننه- وفی مجمع الزوائد رواه ابو یعلی ورجاله وثقوا وفیهم ضعف-

ઈરશાદે ખુદાવંદી હુવા કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહા કરો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા: અય પરવરદિગાર! યહ તો સારી હી દુન્યા કેહતી હે. ઈરશાદ હુવા કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહા કરો. અર્ઝ કિયા: મેરે રબ! મેં તો કોઈ ઐસી મખ્સૂસ ચીઝ માંગતા હૂં, જો મુઝ હી કો અતા હો. ઈરશાદ હુવા કે અગર સાતોં આસ્માન ઔર સાતોં ઝમીનેં એક પલળેમેં રખ દી જાએં ઔર દૂસરી તરફ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકો રખ દિયા જાએ તો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વાલા પલળા ઝુક જાએગા.

ફાઈદા:

અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ, અમ્મ નવાલુહૂકી આદતે શરીફહ યહી હે કે જો ચીઝ જિસ કદર ઝરૂરતકી હોતી હે, ઉતની હી આમ અતા કી જાતી હે. ઝરૂરિય્યાતે દુન્યવિય્યહમેં દેખ લિયા જાએ કે સાંસ, પાની, હવા કૈસી આમ ઝરૂરતકી ચીઝેં હેં, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉન્કો કિસ કદર આમ ફરમા રખ્ખા હે. અલબત્તા યહ ઝરૂરી ચીઝ હે કે અલ્લાહકે યહાં વઝન ઈખ્લાસકા હે. જિસ કદર ઈખ્લાસસે કોઈ કામ કિયા જાએગા, ઉતના હી વઝની હોગા ઔર જિસ કદર ઈખ્લાસકી કમી ઔર બેદિલીસે કિયા જાએગા, ઉતના હી હલ્કા હોગા. ઈખ્લાસ પેદા કરનેકે લિએ ભી જિસ કદર મુફીદ ઈસ કલિમહકી કષ્રત હે, ઉતની કોઈ દૂસરી ચીઝ નહીં કે ઈસ કલિમહકા નામ હી જિલાઉલ કુલૂબ (દિલોંકી સફાઈ) હે. ઈસી વજહસે હઝરાતે સૂફિયા ઈસકા વિર્દ કષ્રતસે બતાતે હેં ઔર સેંકળોં નહીં, બલ્કે હઝારોંકી મિક્દારમેં રોઝાનહકા મા'મૂલ તજવીઝ કરતે હેં.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે એક મુરીદને અપને શૈખસે અર્ઝ કિયા થા કે મેં ઝિક્ર કરતા હૂં, મગર દિલ ગાફિલ રહતા હે. ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઝિક્ર બરાબર કરતે રહો ઔર ઉસ પર અલ્લાહકા શુક્ર કરતે રહો કે ઉસને એક ઉઝ્વ યા'ની ઝબાનકો અપની યાદકી તવફીક અતા ફરમાઈ ઔર અલ્લાહસે દિલકી તવજ્જુહકે લિએ દુઆ કરતે રહો. ઈસ કિસમકા

વાકિઅહ ઈહ્યાઉલ ઉલૂમમેં ભી અબૂ ઉષ્માન મગરિબી (રહ.)કે મુતઅલ્લિક નક્લ કિયા ગયા કે ઉનસે કિસી મુરીદને શિકાયત કી થી, જિસ પર ઉન્હોંને યહ જવાબ દિયા થા, દર હકીકત બેહતરીન નુસ્ખા હે. હકતઆલા શાનુહૂકા કલામે પાકમેં ઈરશાદ હે કે અગર તુમ શુક્ર કરોગે તો મેં ઈઝાફા કરૂંગા. એક હદીષમેં વારિદ હે કે અલ્લાહકા ઝિક્ર ઉસકી બળી નેઅમત હે. ઉસકા શુક્ર અદા કિયા કરો કે અલ્લાહને ઝિક્રકી તવફીક અતા ફરમાઈ.

(૩) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضؓ قَالَ قُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَنْ اَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ ظَنَنْتُ یَا اَبَا هُرَیْرَةَ رضؓ اَنْ لَّا یَسْئَلُنِیْ عَنْ هٰذَا الْحَدِیْثِ اَحَدٌ اَوَّلُ مِنْكَ لِمَا رَاَیْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَی الْحَدِیْثِ اَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِیْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ مَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ خَالِصًا مِّنْ قَلْبِهٖ اَوْ نَفْسِهٖ رواه البخاری وقد اخرجه الحاکم بمعناه وذکر صاحب بهجة النفوس فی الحدیث اربعا وثلثین بحثا۔

(૩) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રાદ.)ને એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમંસે દરયાફ્ત કિયા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શફાઅતકા સબસે ઝિયાદા નફા' ઉઠાનેવાલા કિયામતકે દિન કોન શખ્સ હોગા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે અહાદીષ પર તુમ્હારી હિર્સ દેખ કર યહી ગુમાન થા કે ઈસ બાતકો તુમસે પેહલે કોઈ દૂસરા શખ્સ ન પૂછેગા. (ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સવાલકા જવાબ ઈરશાદ ફરમાયા) કે સબસે ઝિયાદા સઆદતમંદ ઔર નફા' ઉઠાનેવાલા મેરી શફાઅતકે સાથ વહ શખ્સ હોગા, જો દિલકે ખુલૂસકે સાથ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહે.

ફાઈદા:

સઆદત કેહતે હૈં આદમીકો ખૈરકી તરફ પહોંચાનેકે લિએ તવફીકે ઈલાહીકે શામિલ હોનેકો. અબ ઈખ્લાસસે કલિમએ તય્યિબહ પળહનેવાલેકા સબસે ઝિયાદા મુસ્તહિક્ક શફાઅત હોનેકે દો મતલબ હો સકતે હૈં. એક તો યહ કે ઈસ હદીષસે વહ શખ્સ મુરાદ હે, જો ઈખ્લાસસે મુસલમાન હો ઔર કોઈ નેક અમલ બ-જુઝ કલિમ-એ તય્યિબહ પળહનેકે ઉસકે પાસ ન હો. ઈસ સૂરતમેં ઝાહિર હે કે સબસે ઝિયાદા સઆદત ઉસકો શફાઅત હીસે હાસિલ હો સકતી હે કે અપને પાસ તો કોઈ અમલ નહીં હે. ઈસ મતલબકે

મુવાફિક યહ હદીષ ઉન અહાદીષકે કરીબ કરીબ હોગી, જિનમેં ઈરશાદ હે કે મેરી શફાઅત મેરી ઉમ્મતકે કબીરહ ગુનાહવાલોંકે લિએ હે કે વહ અપને આ'માલકી વજહસે જહન્નમમેં ડાલે જાએંગે, લેકિન કલિમ-એ તય્યિબહકી બરકતસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શફાઅત ઉન્કો નસીબ હોગી. દૂસરા મતલબ યહ હે કે ઉસકે મિસ્દાક વહ લોગ હૈં, જો ઈખ્લાસસે ઈસ કલિમહકા વિર્દ રખ્ખેં ઔર નેક આ'માલ હોં. ઉન્કે સબસે ઝિયાદા સઆદતમંદ હોંનેકા મતલબ યહ હે કે ઝિયાદા નફા' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શફાઅતસે ઉન્કો પહોંચેગા કે તરક્કીએ દરજાતકા સબબ બનેગી. અલ્લામહ અયની (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શફાઅત કિયામતકે દિન છે તરીકાસે હોગી. અવ્વલ મયદાને હશ્રકી કૈદસે ખલાસીકી હોગી કે હશ્રમેં સારી મખ્લૂક તરહ તરહકે મસાઈલમેં મુબ્તલા, પરેશાન હાલ યહ કેહતી હૂઈ હોગી કે હમકો જહન્નમ-હીમેં ડાલ દિયા જાએ, મગર ઈન મસાઈલસે તો ખલાસી હો. ઉસ વક્ત જલીલુલ કદ્ર અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલામકી ખિદમતમેં યકે બા'દ દીગરે હાઝિરી હોગી કે આપ હી અલ્લાહકે યહાં સિફારિશ ફરમાએં, મગર કિસીકો જુર્અત ન હોગી કે સિફારિશ ફરમા સકેં બિલ આખિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ શફાઅત ફરમાએંગે. યહ શફાઅત તમામ આલમ, તમામ મખ્લૂકે જિન્નો-ઈન્સ, મુસ્લિમ-કાફિર સબકે હકમેં હોગી ઔર સબ ઈસસે મુન્તફિઅ્ હોંગે. અહાદીષે કિયામતમેં ઉસકા મુફસ્સલ કિસ્સા મઝકૂર હે. દૂસરી શફાઅત બા'ઝ કુફ્ફારકે હકમેં તખ્ફીફે અઝાબકી હોગી. જેસા અબૂ-તાલિબકે બારહમેં સહીહ હદીષમેં વારિદ હુવા હે. તીસરી શફાઅત બા'ઝ મુઅ્મિનોંકો જહન્નમસે નિકાલનેકે બારહમેં હોગી, જો ઉસમેં દાખિલ હો ચૂકે હૈં. ચોથી શફાઅત બા'ઝ મુઅ્મિન જો અપની બદ આ'માલિયોંકી વજહસે જહન્નમમેં દાખિલ હોનેકે મુસ્તહિક હો ચુકે હૈં, ઉન્કી જહન્નમસે મુઆફી ઔર જહન્નમમેં ન દાખિલ હોનેકે બારેમેં હોગી. પાંચવીં શફાઅત બા'ઝ મુઅ્મિનીનકે બગૈરે હિસાબ-કિતાબ જન્નતમેં દાખિલ હોનેમેં હોગી ઔર છટી શફાઅત મુઅ્મિનીનકે દરજાત બલંદ હોનેમેં હોગી.

(٤) عَنْ زَيْدِ بْنِ اَرْقَمَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ قِيْلَ وَمَا اِخْلَاصُهَا قَالَ اَنْ تَحْجُزَهٗ عَنْ مَّحَارِمِ اللّٰهِ رواه الطبرانى فى الاوسط والكبير-

(૪) હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને અરકમ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં: જો શખ્સ ઈખ્લાસકે સાથ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહે વહ જન્નતમેં દાખિલ હોગા. કિસીને પૂછા કે

કલિમહકે ઈખ્લાસ (કી અલામત) ક્યા હે? આપને ફરમાયા કે હરામ કામોંસે ઉસકો રોક દે.

ફાઈદા:

ઔર યહ ઝાહિર હે કે જબ હરામ કામોંસે રુક જાએગા ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકા કાઈલ હોગા તો ઉસકે સીધા જન્નતમેં જાનેમેં ક્યા તરદુદ હે? લેકિન અગર હરામ કામોંસે ન ભી રુકે તબ ભી ઈસ કલિમ-એ પાકકી યહ બરકત તો બિલા તરદુદ હે કે અપની બદ આ'માલિયોંકી સઝા ભુગતનેકે બા'દ કિસી ન કિસી વક્ત જન્નતમેં ઝરૂર દાખિલ હોગા. અલબત્તા અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તા બદ આ'માલિયોંકી બ-દોલત ઈસ્લામો-ઈમાનહીસે મહરૂમ હો જાએ તો દૂસરી બાત હે.

હઝરત ફકીહ અબુલ્લૈષ સમરકન્દી (રહ.) "તમ્બીહુલ ગાફિલીન"મેં લિખતે હૈં: હર શખ્સકે લિએ ઝરૂરી હે કે કષ્રતસે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પઢતા રહા કરે ઔર હકતઆલા શાનુહૂસે ઈમાનકે બાકી રહનેકી દુઆ ભી કરતા રહે ઔર અપનેકો ગુનાહોંસે બચાતા રહે. ઈસ લિએ કે બહુતસે લોગ ઐસે હૈં કે ગુનાહોંકી નહૂસતસે આખિરમેં ઉન્કા ઈમાન સલ્બ હો જાતા હે ઔર દુન્યાસે કુફ્રકી હાલતમેં જાતે હૈં. ઈસસે બઢ઼હ કર ઔર ક્યા મુસીબત હોગી કે એક શખ્સકા નામ સારી ઉમર મુસલમાનોંકી ફેહરિસ્તમેં રહા હો! મગર કિયામતમેં વહ કાફિરોંકી ફેહરિસ્તમેં હો! યહ હકીકી હસરત ઔર કમાલે હસરત હે. ઉસ શખ્સ પર અફસોસ નહીં હોતા જો ગિરજા યા બુતખાનામેં હમેશા રહા હો ઔર વહ કાફિરોંકી ફેહરિસ્તમેં આખિરમેં શુમાર કિયા જાએ! અફસોસ ઉસ પર હે જો મસ્જિદમેં રહા હો ઔર કાફિરોંમેં શુમાર હો જાએ ઔર યહ બાત ગુનાહોંકી કષ્રતસે ઔર તન્હાઈયોંમેં હરામ કામોંમેં મુબ્તલા હોનેસે પેદા હોતી હે. બહુતસે લોગ ઐસે હોતે હૈં જિન્કે પાસ દૂસરોંકા માલ હોતા હે ઔર વહ સમઝતે હૈં કે યહ દૂસરોંકા હે, મગર દિલકો સમઝાતે હૈં કે મૈં કિસી વક્ત ઉસકો વાપસ કર દૂંગા ઔર સાહિબે હકસે મુઆફ કરા લૂંગા, મગર ઉસકી નોબત નહીં આતી ઔર મૌત ઉસસે કબ્લ આ જાતી હે. બહુતસે લોગ હૈં કે બીવીકો તલાક હો જાતી હે ઔર વહ ઉસકો સમઝતે હૈં, મગર ફિર ભી ઉસસે હમબિસ્તરી કરતે હૈં ઔર ઉસી હાલતમેં મૌત આ જાતી હે કે તવબાકી તવફીક ભી નહીં હોતી હે! ઐસે હી હાલાતમેં આખિરમેં ઈમાન સલ્બ હો જાતા હે. અલ્લાહુમ્મહ્ફઝ્ના મિન્હૂ.

હદીષકી કિતાબોંમેં એક કિસ્સા લિખ્ખા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં એક નવજવાનકા ઈન્તિકાલ હોને લગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા ગયા કે ઉસસે કલિમહ નહીં પળ્હા જાતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે ગએ ઔર ઉસસે દરયાફ્ત ફરમાયાઃ ક્યા બાત હે? અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! એક કુફ્લ સા દિલ પર લગા હુવા હે. તહકીકે હાલાતસે મા'લૂમ હુવા કે ઉસકી માં ઉસસે નારાઝ હે ઔર ઉસને માંકો સતાયા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને માંકો બુલાયા ઔર દરયાફ્ત ફરમાયા કે અગર કોઈ શખ્સ બહુત સી આગ જલા કર ઈસ તુમ્હારે લળકેકો ઉસમેં ડાલને લગે તો તુમ સિફારિશ કરોગી? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયાઃ હાં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કરૂંગી. તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઐસા હે તો ઉસકા કુસૂર મુઆફ કર દે. ઉન્હોંને સબ મુઆફ કર દિયા. ફિર ઉસસે કલિમહ પળ્હનેકો કહા ગયા તો ફવ્રન્ પળ્હ લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી વજહસે ઉન્હોંને આગસે નજાત પાઈ. ઈસ કિસમકે સેંકળોં વાકિઆત પેશ આતે હૈં કે હમ લોગ ઐસે ગુનાહોંમેં મુબ્તલા રહતે હૈં, જિન્કી નહૂસત દીન ઔર દુન્યા દોનોંમેં નુકસાન પહોંચાતી હે.

સાહિબે ઈહ્યા (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખુત્બા પળ્હા, જિસમેં ઈરશાદ ફરમાયા કે જો શખ્સ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકો ઈસ તરહસે કહે કે ખલત-મલત ન હો તો ઉસકે લિએ જન્નત વાજિબ હો જાતી હે. હઝરત અલી (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકો વાઝિહ ફરમા દેં, ખલત-મલતકા ક્યા મતલબ હે? ઈરશાદ ફરમાયા કે દુન્યાકી મુહબ્બત ઔર ઉસકી તલબમેં લગ જાના. બહુતસે લોગ ઐસે હૈં કે અમ્બિયાકી સી બાતેં કરતે હૈં ઔર મુતકબ્બિર ઔર જાબિર લોગોંકે સે અમલ કરતે હૈં. અગર કોઈ ઈસ કલિમહકો ઈસ તરહ કહે કે યહ કામ ન કરતા હો તો જન્નત ઉસકે લિએ વાજિબ હે.

(૫) عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا قَالَ عَبْدٌ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اِلَّا فُتِحَتْ لَهٗ اَبْوَابُ السَّمَآءِ حَتّٰى يُفْضِىَ اِلَى الْعَرْشِ مَا اجْتَنَبَ الْكَبَآئِرَ. رواه الترمذى وهكذا فى المشكوة لكن ليس فيها حسن بل غريب فقط قال القارى و

(૫) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કોઈ બંદા ઐસા નહીં કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહે ઔર આસમાનકે દરવાઝે ન ખુલ જાએં. યહાં તક કે યહ કલિમહ સીધા અર્શ તક પહોંચતા હે. બ-શર્તે કે કબીરહ ગુનાહોંસે બચતા રહે.

رواه النسائي وابن حبان وعزاه السيوطي في الجامع الى الترمذي ورقم له بالحسن وحكاه السيوطي في الدر من طريق ابن مردويه عن ابي هريرة وليس فيه ما اجتنبت الكبائر وفي الجامع الصغير برواية الطبراني عن معقل ابن يسار لكل شي مفتاح ومفتاح السموات قول لا اله الا الله ورقم له بالضعف۔

ફાઈદા:

કિતની બળી ફઝીલત હે ઔર કબૂલિયતકી ઈન્તિહા હે કે યહ કલિમહ બ-રાહે રાસ્ત અર્શે મુઅલ્લા તક પહોંચતા હે ઔર યહ ભી મા'લૂમ હો ચુકા હે કે અગર કબીરહ ગુનાહોંકે સાથ ભી કહા જાએ તો નફા'સે ઉસ વક્ત ભી ખાલી નહીં

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કબાઈરસે બચનેકી શર્ત કબૂલકી જલ્દી ઔર આસમાનકે સબ દરવાઝે ખુલનેકે એ'તિબારસે હે, વર્ના ષવાબ ઔર કબૂલસે કબાઈરકે સાથ ભી ખાલી નહીં. બા'ઝ ઉલમાને ઈસ હદીષકા યહ મતલબ બયાન ફરમાયા હે કે ઐસે શખ્સકે વાસ્તે મરનેકે બા'દ ઉસકી રૂહકે એ'ઝાઝમેં આસ્માનકે સબ દરવાઝે ખુલ જાએંગે. એક હદીષમેં આયા હે: દો કલિમે ઐસે હૈં કે ઉનમેંસે એકકે લિએ અર્શસે નીચે કોઈ મુન્તહા નહીં દૂસરા, આસમાન ઔર ઝમીનકો (અપને નૂર યા અપને અજ્રસે) ભર દે. એક લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ, દૂસરા અલ્લાહુ અકબર.

٦ عَنْ يَعْلَى بْنِ شَدَّادٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ وَعُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ حَاضِرٌ يُصَدِّقُ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هَلْ فِيكُمْ غَرِيبٌ يَعْنِي أَهْلَ الْكِتَابِ قُلْنَا لَا يَا رَسُولَ اللهِ فَأَمَرَ بِغَلْقِ الْأَبْوَابِ وَقَالَ ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ وَقُولُوا لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ فَرَفَعْنَا أَيْدِيَنَا سَاعَةً ثُمَّ قَالَ

(૬) હઝરત શદ્દાદ (રહ.) ફરમાતે હૈં ઔર હઝરત ઉબાદહ (રદિ.) ઈસ વાકિઅહકી તસ્દીક કરતે હૈં કે એક મરતબા હમ લોગ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા: કોઈ અજનબી (ગેરમુસ્લિમ) તો મજ્મઅમેં નહીં? હમને અર્ઝ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ بَعَثْتَنِيْ بِهٰذِهِ الْكَلِمَةِ وَوَعَدْتَنِيْ عَلَيْهَا الْجَنَّةَ وَاَنْتَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ثُمَّ قَالَ اَبْشِرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ قَدْ غَفَرَ لَكُمْ رواه احمد باسناد حسن والطبرانی وغيرهما كذا فی الترغيب [illegible] واخرج الحاكم و قال اسمٰعيل بن عياش احمد ائمة اهل الشام وقد نسب الی سوء الحفظ وانا علی شرطی فی امثال- وقال الذهبی راشد ضعف- الدار قطنی وغيره ووثقه رحيم اه وفی مجمع الزوائد رواه احمد والطبرانی والبزار ورجال- موثقون اھ

કિયા: કોઈ નહીં. ઈરશાદ ફરમાયા: કિવાળ બંધ કર દો. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયા: હાથ ઉઠાઓ ઔર કહો, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ. હમને થોડી દેર હાથ ઉઠાએ રખ્ખે ઔર કલિમ-એ તય્યિબહ પળ્હા. ફિર ફરમાયા: અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ, અય અલ્લાહ! તૂને મુઝે યહ કલિમહ દે કર ભેજા હે ઔર ઈસ કલિમહ પર જન્નતકા વા'દા કિયા હે ઔર તૂ વા'દા-ખિલાફ નહીં હે. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હમસે ફરમાયા કે ખૂશ હો જાઓ, અલ્લાહને તુમ્હારી મગ્ફિરત ફરમા દી.

ફાઈદા:

ગાલિબન્ અજનબીકો ઈસી લિએ દરયાફ્ત ફરમાયા થા ઔર ઈસી લિએ કિવાળ બંદ કરાએ થે કે ઉન લોગોંકે કલિમ-એ તય્યિબહ પળ્હને પર તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મગ્ફિરતકી બશારતકી ઉમ્મીદ હોગી, ઔરોંકે મુતઅલ્લિક યહ ઉમ્મીદ ન હો. સૂફિયાને ઈસ હદીષસે મશાઈખકા અપને મુરીદીનકી જમાઅતકો ઝિક્ર તલ્કીન કરને પર ઈસ્તિદ્લાલ કિયા હે. ચુનાંચે 'જામિઉલ ઉસૂલ'મેં લિખ્ખા હે: હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા સહાબા (રદિ.)કો જમાઅતન્ ઔર મુન્ફરિદન્ ઝિક્ર તલ્કીન કરના ષાબિત હે. જમાઅતકો તલ્કીન કરનેમેં ઈસ હદીષકો પેશ કિયા હે. ઈસ સૂરતમેં કિવાળોંકા બંદ કરના મુસ્તફીદીનકી તવજ્જુહકે તામ કરનેકી ગર્ઝસે હો ઔર ઈસી વજહસે અજનબીકો દરયાફ્ત ફરમાયા કે ગેરકા મજ્મઅમેં હોના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર તશત્તુતકા સબબ અગરચે ન હો, લેકિન મુસ્તફીદીનકે તશત્તુતકા ઈહ્તિમાલ તો થા હી:

ચે ખૂશસ્ત બા-તૂ બઝ્મે બનિહુફ્તા સાઝ કરદન્,
દરે ખાના બંદ કરદન્ સિરે શીશા બાઝ કરદન્.

(કૈસી મઝેકી ચીઝ હે તેરે સાથ ખુફ્યા સાઝ કર લેના. ઘરકા દરવાઝા બંદ કર દેના ઔર બોતલકા મુંહ ખોલ દેના.)

(૭) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَدِّدُوْا اِيْمَانَكُمْ قِيْلَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَكَيْفَ نُجَدِّدُ اِيْمَانَنَا قَالَ اَكْثِرُوْا مِنْ قَوْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ۔

رواه احمد والطبرانی واسناد احمد حسن کذا فی الترغیب قلت ورواه الحاکم فی صحیحه وقال صحیح الاسناد وقال الذهبی صدقة (الراوی) ضعفوه قلت هو من رواة ابی داؤد والترمذی واخرج له البخاری فی الادب المفرد وقال فی التقریب صدوق له اوهام وذکره السیوطی فی الجامع الصغیر برواية احمد والحاکم ورقم له بالصحة وفی مجمع الزوائد رواه احمد واسناده جید وفی موضع آخر رواه احمد والطبرانی ورجال احمد ثقات۔

(૭) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા હે કે અપને ઈમાનકી તજ્દીદ કરતે રહા કરો. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈમાનકી તજ્દીદ કિસ તરહ કરેં? ઈરશાદ ફરમાયા કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકો કષ્રતસે પળ્હતે રહા કરો.

ફાઈદા:

એક રિવાયતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ વારિદ હુવા હે કે ઈમાન પુરાના હો જાતા હે. જૈસા કે કપળા પુરાના હો જાતા હે. ઈસ લિએ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ઈમાનકી તજ્દીદ માંગતે રહા કરો. પુરાને હો જાનેકા મતલબ યહ હે કે મઆસીસે કુવ્વતે ઈમાનિય્યહ ઔર નૂરે ઈમાન જાતા રહતા હે. ચુનાંચે એક હદીષમેં આયા હે કે જબ બંદા કોઈ ગુનાહ કરતા હે તો એક સિયાહ નિશાન (ધબ્બા) ઉસકે દિલમેં હો જાતા હે. અગર વહ સચ્ચી તવબા કર લેતા હે તો વહ નિશાન ધુલ જાતા હે, વરના જમા રહતા હે ઔર ફિર જબ વહ દૂસરા ગુનાહ કરતા હે તો દૂસરા નિશાન હો જાતા હે. ઈસી તરહ આખિર દિલ બિલ્કુલ કાલા હો જાતા હે ઔર ઝંગ-આલૂદ હો જાતા હે, જિસકો હકતઆલા શાનુહૂને સૂરએ તત્ફીફમેં ઈરશાદ ફરમાયા હે:

كَلَّا بَلْ سکتہ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ○

ઉસકે બા'દ ઉસકે દિલકી હાલત એૈસી હો જાતી હે કે હક બાત ઉસમેં અષર

ઔર સિરાયત હી નહીં કરતી. એક હદીષમેં આયા હે કે ચાર ચીઝેં આદમીકે દિલકો બરબાદ કર દેતી હૈં: ૧. અહમકોંસે મુકાબલા. ૨. ગુનાહોંકી કષ્રત. ૩. અવરતોંકે સાથ કષ્રતે ઈખ્તિલાત ઔર ૪. મુર્દહ લોગોંકે પાસ કષ્રતસે બેઠના. કિસીને પૂછા, મુર્દોંસે ક્યા મુરાદ હે? ફરમાયા: હર વહ માલદાર જિસકે અન્દર માલને અકળ પેદા કર દી હો.

(૮) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَكْثِرُوْا مِنْ شَهَادَةِ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ قَبْلَ اَنْ یُّحَالَ بَیْنَكُمْ وَبَیْنَهَا۔ رواه ابویعلی باسناد جید قوی كذا فی الترغیب و عزاه فی الجامع الی ابی یعلی وابن عدی فی الكامل ورقم له بالضعف و زاد لقنوها موتاكم وفی مجمع الزوائد رواه ابویعلی ورجاله رجال الصحیح غیر ضمام وهو ثقة۔

(૮) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકા ઈક્રાર કષ્રતસે કરતે રહા કરો. કબ્લ ઉસકે કે ઐસા વક્ત આએ કે તુમ ઉસ કલિમહકો ન કેહ સકો.

ફાઈદા:

યા'ની મૌત હાઈલ હો જાએ કે ઉસકે બા'દ કિસી અમલકા ભી વક્ત નહીં રહતા. ઝિન્દગીકા ઝમાના બહુત હી થોળા સા હે ઔર યહી અમલ કરનેકા ઔર તુખ્મ બો લેનેકા વક્ત હે ઔર મરનેકે બા'દકા ઝમાના બહુત હી વસીઅ્ હે ઔર વહાં વહી મિલ સકતા હે, જો યહાં બો દિયા ગયા.

(૯) عَنْ عُمَرَ رض قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یَقُوْلُ اِنِّیْ لَاَعْلَمُ كَلِمَةً لَّا یَقُوْلُهَا عَبْدٌ حَقًّا مِّنْ قَلْبِهٖ فَیَمُوْتُ عَلٰی ذٰلِكَ اِلَّا حُرِّمَ عَلَی النَّارِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ۔ رواه الحاكم وقال صحیح علی شرطهما ورویاه بنحوه كذا فی الترغیب

(૯) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મેં એક ઐસા કલિમહ જાનતા હૂં કે કોઈ બંદા ઐસા નહીં હે કે દિલસે હક સમઝ કર ઉસકો પળ્હે ઔર ઉસી હાલમેં મર જાએ, મગર વહ જહન્નમ પર હરામ હો જાએ. વહ કલિમએ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે.

ફાઈદા:

બહુત સી રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે. ઉન સબસે અગર યહ મુરાદ હે કે વહ મુસલમાન હી ઉસ વક્ત હુવા હે તબ તો કોઈ ઈશ્કાલ હી

નહીં કે ઈસ્લામ લાનેકે બા'દ કુફ્રકે ગુનાહ બિલ ઈત્તિફાક મુઆફ હૈં ઔર અગર યહ મુરાદ હે કે પેહલેસે મુસલમાન થા ઔર ઈખ્લાસકે સાથ ઈસ કલિમહકો કેહ કર મરા હે તબ ભી ક્યા બઈદ હે કે હકતઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફસે સારે હી ગુનાહ મુઆફ ફરમા દેં. હકતઆલા શાનુહૂકા તો ખૂદ હી ઈરશાદ હે કે શિર્કકે અલાવા સારે હી ગુનાહ જિસકે ચાહેંગે મુઆફ ફરમા દેંગે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને બા'ઝ ઉલમાસે યહ ભી નક્લ કિયા હે કે યહ ઔર ઈસ કિસમકી અહાદીષ ઉસ વક્તકે એ'તિબારસે હૈં, જબ તક દૂસરે અહકામ નાઝિલ નહીં હૂએ થે. બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા હે કે ઈસસે મુરાદ ઈસ કલિમહકો ઉસકે હકકી અદાઈગીકે સાથ કેહના. જૈસાકે પેહલે હદીષ નમ્બર ચારમેં ગુઝર ચુકા હે. હસન બસરી (રહ.) વગયરહ હઝરાતકી ભી યહી રાઈ હે. ઈમામ બુખારીકી તહકીક યહ હે કે નદામતકે સાથ ઈસ કલિમહકો કહા હો.કે યહી હકીકત તવબાકી હે ઔર ફિર ઈસી હાલ પર ઈન્તિકાલ હુવા હો. મુલ્લા અલી કારી (રહ.)કી તહકીક યહ હે કે ઈસસે હમેશા જહન્નમમેં રહનેકી હુર્મત મુરાદ હે. ઈન સબકે અલાવા એક ખુલી હૂઈ બાત ઔર ભી હે. વહ યહ કે કિસી ચીઝકા કોઈ ખાસ અષર હોના ઈસકે મુનાફી નહીં કે કિસી આરિઝકી વજહસે વહ અષર ન કર સકે. સક્મૂનિયાકા અષર ઈસ્હાલ હે, લેકિન અગર ઉસકે બા'દ કોઈ સખ્ત કાબિઝ ચીઝ ખાલી હો જાએ તો યકીનન્ સક્મૂનિયાકા અષર ન હોગા, લેકિન ઈસકા મતલબ યહ નહીં કે ઈસ દવાકા વહ અષર નહીં રહા, બલ્કે ઉસ આરિઝકી વજહસે ઉસ શખ્સ પર અષર ન હો સકા.

(૧૦) عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَفَاتِيْحُ الْجَنَّةِ شَهَادَةُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ رواه احمد كذا فى المشكوٰة والجامع الصغير ورقم له بالضعف وفى مجمع الزوائد رواه احمد ورجاله وثقوا الا ان شهرا لم يسمع عن معاذ اهـ ورواه البزار كذا فى الترغيب وزاد السيوطى فى الدر ابن مردويه والبيهقى وذكره فى المقاصد الحسنة برواية احمد بلفظ مفتاح الجنة لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ واختلف

(૧૦) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકા ઈક્રાર કરના જન્નતકી કુન્જિયાં હૈં.

فی وجہ حمل الشھادۃ وھی مفرد علے المفاتیح وھی جمع علے اقوال اوجہھا عندی انھا لما کانت مفتاحًا لکل باب من ابوابہ صارت کالمفاتیح ۔

ફાઈદા:

કુન્જિયાં ઈસ લિહાઝસે ફરમાયા કે હર દરવાઝાકી ઔર હર જન્નતકી કુન્જી યહી કલિમહ હે. ઈસ લિએ સારી કુન્જિયાં યહી કલિમહ હુવા યા ઈસ લિહાઝસે કે યહ કલિમહ ભી દો જુઝ લિએ હૂએ હે. એક લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકા ઈક્રાર, દૂસરે મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહકા ઈક્રાર. ઈસ લિએ દો હો ગએ કે દોનોંકે મજ્મૂઆસે ખુલ સકતા હે. ઔર ભી ઈન રિવાયાતમેં જહાં જહાં જન્નતકે દુખૂલ યા જહન્નમકે હરામ હોનેકા ઝિક્ર હે ઉસસે મુરાદ પૂરા હી કલિમહ હે. એક હદીષમેં વારિદ હે કે જન્નતકી કીમત લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે.

(11) عَنْ اَنَسٍؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ عَبْدٍ قَالَ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ فِیْ سَاعَۃٍ مِّنْ لَیْلٍ اَوْ نَھَارٍ اِلَّا طُمِسَتْ مَا فِی الصَّحِیْفَۃِ مِنَ السَّیِّئَاتِ حَتّٰی تَسْکُنَ اِلٰی مِثْلِھَا مِنَ الْحَسَنَاتِ۔ رواہ ابویعلے کذا فی الترغیب وفی مجمع الزوائد فیہ عثمان بن عبد الرحمن الزھری وھو متروک اھ۔

(૧૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો ભી બંદા કિસી વક્ત ભી દિનમેં યા રાતમેં: લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ કેહતા હે તો આ'માલનામામેંસે બુરાઈયાં મિટ જાતી હૈં ઔર ઉન્કી જગા નેકિયાં લિખ્ખી જાતી હૈં.

ફાઈદા:

બુરાઈયાં મિટ કર નેકિયાં લિખ્ખી જાનેકે મુતઅલ્લિક બાબે અવ્વલ ફસ્લે પાનીકે નમ્બર દસ પર મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા હે ઔર ઈસ કિસમકી આયાતો-રિવાયાતકે ચન્દ મઅ્ના લિખ્ખે ગએ હૈં. હર મઅ્નાકે એ'તિબારસે ગુનાહોંકા ઈસ હદીષમેં આ'માલનામાસે મિટાના તો મા'લૂમ હોતા હી હે. અલ્બત્તા ઈખ્લાસ હોના ઝરૂરી હે ઔર કષ્રતસે અલ્લાહ પાકકા નામ લેના ઔર કલિમ-એ તય્યિબહકા કષ્રતસે પળ્હના ખૂદ ભી ઈખ્લાસ પેદા કરનેવાલા હે. ઈસી લિએ ઈસ પાક કલિમહકા નામ કલિમ-એ ઈખ્લાસ હે.

(12) عَنْ اَبِیْ ھُرَیْرَۃَ رضؓ عَنِ النَّبِیِّ صَلَّی

(૧૨) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે

اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ لِلّٰہِ تَبَارَکَ وَ تَعَالٰی عَمُوْدًا مِّنْ نُوْرٍ بَیْنَ یَدَیِ الْعَرْشِ فَاِذَا قَالَ الْعَبْدُ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ اِھْتَزَّ ذٰلِکَ الْعَمُوْدُ فَیَقُوْلُ اللّٰہُ تَبَارَکَ وَتَعَالٰی اُسْکُنْ فَیَقُوْلُ کَیْفَ اَسْکُنُ وَلَمْ تَغْفِرْ لِقَائِلِهَا فَیَقُوْلُ اِنِّیْ قَدْ غَفَرْتُ لَہٗ فَیَسْکُنُ عند ذلك رواه البزار وهو غريب كذا في الترغيب وفي مجمع الزوائد فيه عبد الله بن ابراهيم بن ابي عمرو وهو ضعيف جدا اه. قلت وبسط السيوطي في اللآلي على طرقه وذكر له شواهد.

અર્શકે સામને નૂરકા એક સુતૂન હે. જબ કોઈ શખ્સ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ કેહતા હે તો વહ સુતૂન હિલને લગતા હે. અલ્લાહકા ઈરશાદ હોતા હે કે ઠેર જા. વહ અર્ઝ કરતા હે: કૈસે ઠેરૂં, હાલાંકે કલિમ-એ તય્યિબહ પળ્હનેવાલેકી અભી તક મગ્ફિરત નહીં હૂઈ! ઈરશાદ હોતા હે કે અછ્છા, મૈંને ઉસકી મગ્ફિરત કર દી તો વહ સુતૂન ઠેર જાતા હે.

ફાઈદા:

મુહદ્દિષીન હઝરાત (રહ.)કો ઈસ રિવાયતમેં કલામ હે, લેકિન અલ્લામહ સિયૂતી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે યહ રિવાયત કઈ તરીકોંસે મુખ્તલિફ અલ્ફાઝસે નક્લ કી ગઈ હે. બા'ઝ રિવાયતોંમેં ઈસકે સાથ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા યહ ભી ઈરશાદ વારિદ હે કે મૈંને કલિમ-એ તય્યિબહ ઉસ શખ્સકી ઝુબાન પર ઈસ લિએ જારી કરા દિયા થા કે ઉસકી મગ્ફિરત કરૂં. કિસ કદર લુત્ફો-કરમ હે અલ્લાહકા કે ખૂદ હી તવફીક અતા ફરમાતે હૈં ઔર ફિર ખૂદ હી ઉસ લુત્ફકી તકમીલમેં મગ્ફિરત ફરમાતે હૈં.

હઝરત અતાઅ્ (રહ.)કા કિસ્સા મશહૂર હે કે વહ એક મરતબા બાઝાર તશરીફ લે ગએ. વહાં એક દીવાની બાંદી ફરોખ્ત હો રહી થી. ઉન્હોંને ખરીદ લી. જબ રાતકા કુછ હિસ્સા ગુઝરા તો વહ દીવાની ઉઠી ઔર વુઝૂ કરકે નમાઝ શુરૂઅ્ કર દી ઔર નમાઝમેં ઉસકી યહ હાલત થી કે આંસૂઓંસે દમ ઘુટા જા રહા થા. ઉસકે બા'દ ઉસને કહા: અય મેરે મા'બૂદ! આપકો મુઝસે મુહબ્બત રખનેકી કસમ, મુઝ પર રહમ ફરમા દીજિએ. અતાઅ્ને યહ સુન કર ફરમાયા કે લોંડી, યૂં કેહ: અય અલ્લાહ! મુઝે આપસે મુહબ્બત રખનેકી કસમ, યહ સુન કર ઉસકો ગુસ્સા આયા ઔર કેહને લગી: ઉસકે હકકી કસમ. અગર ઉસકો મુઝસે મુહબ્બત ન હોતી તો તુમ્હેં યૂં મીઠી નીંદ ન સુલાતા ઔર મુઝે યૂં ખળા ન કરતા. ઉસકે બા'દ ઉસને યહ અશ્આર પળ્હે:

اَلْكَرْبُ مُجْتَمِعٌ وَالْقَلْبُ مُحْتَرِقٌ وَالصَّبْرُ مُفْتَرِقٌ وَالدَّمْعُ مُسْتَبِقٌ
كَيْفَ الْقَرَارُ عَلٰى مَنْ لَّا قَرَارَ لَهُ مِمَّا جَنَاهُ الْهَوٰى وَالشَّوْقُ وَالْقَلَقُ
يَا رَبِّ اِنْ كَانَ شَيْءٌ فِيْهِ لِيْ فَرَجٌ فَامْنُنْ عَلَيَّ بِهٖ مَادَامَ بِيْ رَمَقٌ

તર્જુમા:

બેચેની જમા હો રહી હે ઔર દિલ જલ રહા હે ઔર સબ્ર જુદા હો ગયા ઔર આંસૂ બેહ રહે હૈં. ઉસકો કિસ તરહ કરાર આ સકતા હે, જિસકો ઈશ્કો-શૌક ઔર બેચેનીકે હમ્લોંકી વજહસે ઝરા ભી સુકૂન નહીં. અય અલ્લાહ! અગર કોઈ ચીઝ ઐસી હો સકતી હે, જિસમેં ગમસે નજાત હો તો ઝિન્દગીમેં ઉસકો અતા કર, મુઝ પર ઈહ્‌સાન ફરમા. ઉસકે બા'દ ઉસને કહા, અય અલ્લાહ! મેરા ઔર આપકા મુઆમલા અબ રાઝમેં નહીં રહા, મુઝે ઉઠા લીજિએ. યહ કેહ કર એક ચીખ મારી ઔર મર ગઈ.

ઈસ કિસમકે ઔર ભી બહુતસે વાકિઆત હૈં. ઔર ખુલી હૂઈ બાત હે કે તવ્ફીક જબ તક શામિલે હાલ ન હો, ક્યા હો સકતા હે?

وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۝

(ઔર તુમ બેદૂને ખુદાએ રબ્બુલ આલમીનકે ચાહે, કુછ નહીં ચાહ સકતે હો.)

(١٣) عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ عَلٰى اَهْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْشَةٌ فِيْ قُبُوْرِهِمْ وَلَا مَنْشَرِهِمْ وَكَاَنِّيْ اَنْظُرُ اِلٰى اَهْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَهُمْ يَنْفُضُوْنَ التُّرَابَ عَنْ رُءُوْسِهِمْ وَيَقُوْلُوْنَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ وَفِيْ رِوَايَةٍ لَيْسَ عَلٰى اَهْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْشَةٌ عِنْدَ الْمَوْتِ وَلَا عِنْدَ الْقَبْرِ۔ رواه الطبرانى والبيهقى كلاهما من رواية يحيى بن عبد الحميد الحمانى وفى متنه نكارة كذا فى الترغيب وذكره فى الجامع الصغير برواية الطبرانى عن ابن عمر ورقوله بالضعف وفى اسنى المطالب رواه الطبرانى وابو يعلى بسند

(૧૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ વાલોં પર ન કબ્રોંમેં વહ્‌શત હોગી, ન મય્દાને હશ્રમેં. ઈસ વક્ત ગોયા યહ મન્ઝર મેરે સામને હે કે જબ વહ અપને સરોંસે મિટ્ટી ઝાળતે હૂએ (કબ્રોંસે) ઉઠેંગે ઔર કહેંગે કે તમામ તા'રીફ ઉસ અલ્લાહકે લિએ હે, જિસને હમસે (હમેશાકે લિએ રંજો-ગમ દૂર કર દિયા). દૂસરી હદીષમેં હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ વાલોં પર ન મૌતકે વક્ત વહ્‌શત હોગી, ન કબ્રકે વક્ત.

ضعیف وفی مجمع الزوائد رواہ الطبرانی
وفی روایۃ لیس علی اھل لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ
وَحْشَۃٌ عِنْدَ الْمَوْتِ وَلَا عِنْدَ الْقَبْرِ فی الاولی
یحیی الحمانی وفی الاخری مجاشع بن
عمر وکلاھما ضعیف اھ وقال السخاوی
فی المقاصد الحسنۃ رواہ ابو یعلی و
البیھقی فی الشعب والطبرانی بسند
ضعیف عن ابن عمر اھ. قلت وما حکم
علیہ المنذری بالنکارۃ مبناہ اَنَّہٗ
حَمَلَ اَھْلُ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ عَلَی الظَّاھِرِ
عَلٰی کُلِّ مُسْلِمٍ وَمَعْلُوْمٌ اَنَّ بَعْضَ
الْمُسْلِمِیْنَ یُعَذَّبُوْنَ فِی الْقَبْرِ وَالْحَشْرِ
فَیَکُوْنُ الْحَدِیْثُ مُخَالِفًا لِّلسَّمْعِ وَفِیْہِ یَکُوْنُ
مُنْکَرًا لٰکِنَّہٗ اِنْ اُرِیْدَ بِہِ الْمَخْصُوْصُ
بِھٰذِہِ الصِّفَۃِ فَیَکُوْنُ مُوَافِقًا لِّلنُّصُوْصِ
الْکَثِیْرَۃِ مِنَ الْقُرْاٰنِ وَالْحَدِیْثِ فَا
السَّابِقُوْنَ السَّابِقُوْنَ اُولٰٓئِکَ الْمُقَرَّبُوْنَ
وَمِنْھُمْ سَابِقٌ بِالْخَیْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰہِ وَ
سَبْعُوْنَ اَلْفًا یَدْخُلُوْنَ الْجَنَّۃَ بِغَیْرِ حِسَابٍ

وَغَیْرُ ذٰلِکَ مِنَ الْاٰیَاتِ وَالرِّوَایَاتِ فَا
لْحَدِیْثُ مُوَافِقٌ لَّھَا لَا مُخَالِفٌ فَیَکُوْنُ
مَعْرُوْفًا لَا مُنْکَرًا وذکر السیوطی فی الجامع
الصغیر بروایۃ ابن مردویہ والبیھقی
فی البعث عَنْ عُمَرَ بِلَفْظِ سَابِقُنَا سَابِقٌ
وَمُقْتَصِدُنَا نَاجٍ وَظَالِمُنَا مَغْفُوْرٌ لَّہٗ
وَرَقَمَ لَہٗ بِالْحَسَنِ قلت ویؤیدہ حدیث
سَبَقَ الْمُفَرِّدُوْنَ الْمُسْتَھْتَرُوْنَ فِیْ
ذِکْرِ اللّٰہِ یَضَعُ الذِّکْرُ عَنْھُمْ اَثْقَالَھُمْ
فَیَاْتُوْنَ یَوْمَ الْقِیٰمَۃِ خِفَافًا رواہ الترمذی
والحاکم عن ابی ھریرۃ والطبرانی عن
ابی الدرداء کذا فی الجامع ورقم لہ
بالصحۃ وفی الاتحاف عن ابی الدرداء
موقوفًا اَلَّذِیْنَ لَا تَزَالُ اَلْسِنَتُھُمْ رَطْبَۃً
مِّنْ ذِکْرِ اللّٰہِ یَدْخُلُوْنَ الْجَنَّۃَ وَھُمْ
یَضْحَکُوْنَ وَفِی الجامع الصغیر بروایۃ
الحاکم ورقم لہ بالصحۃ اَلسَّابِقُ وَ
الْمُقْتَصِدُ یَدْخُلَانِ الْجَنَّۃَ بِغَیْرِ حِسَابٍ
وَالظَّالِمُ لِنَفْسِہٖ یُحَاسَبُ حِسَابًا یَّسِیْرًا
ثُمَّ یَدْخُلُ الْجَنَّۃَ.

ફાઈદા:

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ તશ્રીફ લાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નિહાયત ગમગીન થે. હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સલામ ફરમાયા હે ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે આપકો રન્જીદહ ઔર ગમગીન દેખ રહા હૂં, યહ ક્યા બાત હે? (હાલાંકે હકતઆલા શાનુહૂ દિલોંકે ભેદ જાનનેવાલે હૈં, લેકિન ઈક્રામો-એ'ઝાઝ ઔર ઈઝ્હારે શરાફતકે વાસ્તે ઈસ કિસમકે સવાલાત કરાએ જાતે થે.) હુઝૂર

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જિબ્રઈલ (અલૈ.)! મુઝે અપની ઉમ્મતકા ફિક્ર બહુત બળ્હ રહા હે કે કિયામતમેં ઉન્કા ક્યા હાલ હોગા? હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામને દરયાફ્ત કિયા કે કુફ્ફારકે બારેમેં યા મુસલમાનોંકે બારેમેં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મુસલમાનોંકે બારેમેં ફિક્ર હે. હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકોં સાથ લિયા ઔર એક મક્બરહ પર તશરીફ લે ગએ, જહાં કબીલ-એ બનૂ સલ્મહકે લોગ દફન થે. હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને એક કબ્ર પર એક પર મારા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે કુમ બિઈઝ્નિલ્લાહ (અલ્લાહકે હુક્મસે ખળા હો જા.) ઉસ કબ્રસે એક શખ્સ નિહાયત હસીન ખૂબસૂરત ચેહરાવાલા ઉઠા. વહ કેહ રહા થાઃ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન. હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા કે અપની જગા લોટ જા. વહ ચલા ગયા. ફિર દૂસરી કબ્ર પર દૂસરા પર મારા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહકે હુક્મસે ખળા હો જા. ઉસમેંસે એક શખ્સ નિહાયત બદસૂરત, કાલામુંહ, કયૂરી આંખોંવાલા ખળા હુવા. વહ કેહ રહા થાઃ હાય અફસોસ, હાય શરમિન્દગી, હાય મુસીબત! ફિર હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને ફરમાયાઃ અપની જગા લોટ જા, ઉસકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા કે જિસ હાલત પર યહ લોગ મરતે હૈં ઉસી હાલત પર ઉઠેંગે.

હદીષે બાલામેં લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ વાલોંસે બ-ઝાહિર વહ લોગ મુરાદ હૈં, જિન્કો ઈસ પાક કલિમહકે સાથ ખુસૂસી લગાવ, ખુસૂસી મુનાસબત, ખુસૂસી ઈશ્તિગાલ હો. ઈસ લિએ કે જૂતોંવાલા, મોતીવાલા, બરફવાલા વહી શખ્સ કેહલાતા હે, જિન્કે યહાં ઈન ચીઝોંકી ખુસૂસી બિક્રી ઔર ખુસૂસી ઝખીરહ મવજૂદ હો. ઈસ લિએ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ વાલોંકે સાથ ઈસ મુઆમલામેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. કુર્આને પાકમેં સૂરએ ફાતિરમેં ઈસ ઉમ્મતકે તીન તબ્કે બયાન ફરમાએ હૈં. એક તબ્કા સાબિકુમ બિલ્ખયરાતકા બયાન ફરમાયા હે, જિન્કે મુતઅલ્લિક હદીષમેં આયા હે કે વહ બેહિસાબ જન્નતમેં દાખિલ હોંગે. જો શખ્સ સો મરતબા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ પળ્હા કરે, ઉસકો હકતઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઐસી હાલતમેં ઉઠાએંગે કે ચૌદહવીં રાતકે ચાંદકી તરહ ઉન્કા ચેહરા રોશન હોગા. હઝરત અબૂ દરદાઅ્ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જિન લોગોંકી ઝુબાનેં અલ્લાહકે ઝિક્રસે તરો-તાઝહ રહતી હૈં. વહ જન્નતમેં હંસતે હૂએ દાખિલ હોંગે.

(૧૪) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ

(૧૪) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હકતઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ
يَسْتَخْلِصُ رَجُلًا مِّنْ اُمَّتِيْ عَلٰى رُءُوْسِ
الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَيَنْشُرُ عَلَيْهِ تِسْعَةً
وَّتِسْعِيْنَ سِجِلًّا كُلُّ سِجِلٍّ مِّثْلُ مَدِّ
الْبَصَرِ ثُمَّ يَقُوْلُ اَتُنْكِرُ مِنْ هٰذَا شَيْئًا
اَظَلَمَكَ كَتَبَتِيْ الْحَافِظُوْنَ فَيَقُوْلُ لَا يَا
رَبِّ فَيَقُوْلُ اَفَلَكَ عُذْرٌ فَيَقُوْلُ لَا يَا رَبِّ
فَيَقُوْلُ اللّٰهُ تَعَالٰى بَلٰى اِنَّ لَكَ عِنْدَنَا
حَسَنَةً فَاِنَّهٗ لَا ظُلْمَ عَلَيْكَ الْيَوْمَ فَتُخْرَجُ
بِطَاقَةٌ فِيْهَا اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ
فَيَقُوْلُ اُحْضُرْ وَزْنَكَ فَيَقُوْلُ يَا رَبِّ مَا
هٰذِهِ الْبِطَاقَةُ مَعَ هٰذِهِ السِّجِلَّاتِ
فَقَالَ فَاِنَّكَ لَا تُظْلَمُ الْيَوْمَ فَتُوْضَعُ السِّجِلَّاتُ فِيْ
كِفَّةٍ وَّالْبِطَاقَةُ فِيْ كِفَّةٍ فَطَاشَتِ السِّجِلَّاتُ
وَثَقُلَتِ الْبِطَاقَةُ فَلَا يَثْقُلُ مَعَ اللّٰهِ شَيْءٌ

رواه الترمذی وقال حسن غریب و
ابن ماجة وابن حبان فی صحیحه و
البیهقی والحاکم وقال صحیح علی شرط
مسلم کذا فی الترغیب قلت کذا قال
الحاکم فی کتاب الایمان واخرجه ایضا
فی کتاب الدعوات وقال صحیح الاسناد
واقره فی الموضعین الذهبی وفی المشکوٰة
اخرجه بروایة الترمذی وابن ماجة
وزاد السیوطی فی الدر فیمن عزاه الیهم
احمد وابن مردویه واللالکائی و
البیهقی فی البعث وفیه اختلاف فی بعض
الالفاظ کقوله فی اول الحدیث یُصَاحُ

મેરી ઉમ્મતમેંસે એક શખ્સકો મુન્તખબ ફરમા કર તમામ દુન્યાકે સામને બુલાએંગે ઔર ઉસકે સામને નન્નાન્વે દફતર આ'માલકે ખોલેંગે. હર દફતર ઈતના બળા હોગા કે મુન્તહાએ નઝર તક (યા'ની જહાં તક નિગાહ જા સકે વહાં તક) ફેલા હુવા હોગા. ઉસકે બા'દ ઉસસે સવાલ કિયા જાએગા કે ઈન આ'માલ-નામોંમેંસે તૂ કિસી ચીઝકા ઈન્કાર કરતા હે? ક્યા મેરે ઉન ફરિશ્તોંને જો આ'માલ લિખને પર મુતઅય્યન થે, તુઝ પર કુછ ઝુલ્મ કિયા હે (કે કોઈ ગુનાહ બગૈર કિએ હૂએ લિખ લિયા હો યા કરનેસે ઝિયાદા લિખ લિયા હો) વહ અર્ઝ કરેગા, નહીં. (ન ઈન્કારકી ગુન્જાઈશ હે, ન ફરિશ્તોંને ઝુલ્મ કિયા.) ફિર ઈરશાદ હોગા કે તેરે પાસ ઈન બદ આ'માલિયોંકા કોઈ ઉઝ્ર હે? વહ અર્ઝ કરેગા: કોઈ ઉઝ્ર ભી નહીં. ઈરશાદ હોગા: અછ્છા, તેરી એક નેકી હમારે પાસ હે. આજ તુઝ પર કોઈ ઝુલ્મ નહીં હે. ફિર એક કાગઝકા પુર્ઝા નિકાલા જાએગા, જિસમેં અશ્હદુ અન્ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વ અશ્હદુ અન્ન મુહમ્મદન્ અબ્દુહૂ વ રસૂલુહૂ લિખ્ખા હુવા હોગા. ઈરશાદ હોગા કે જા, ઈસકો તુલ્વા લે. વહ અર્ઝ કરેગા કે ઈતને દફતરોંકે મુકાબલામેં યહ પુર્ઝા ક્યા કામ દેગા? ઈરશાદ હોગા કે આજ તુઝ પર ઝુલ્મ નહીં

بِرَجُلٍ مِّنْ اُمَّتِیْ عَلٰی رُءُوْسِ الْخَلَائِقِ وَفِیْهِ اَیْضًا فَیَقُوْلُ اَفَلَكَ عُذْرٌ اَوْحَسَنَةٌ فَیُهَابُ الرَّجُلُ فَیَقُوْلُ لَا یَارَبِّ فَیَقُوْلُ بَلٰۤی اِنَّ لَكَ عِنْدَنَا حَسَنَةً الحدیث وعلم منه ان الاستدلال فی الحدیث علی محل ولاحاجة الی ما اوله القاری فی المرقاة وذکر السیوطی ما یؤید الروایة من الروایات الاخر

હોગા. ફિર ઉન સબ દફતરોંકો એક પલળેમેં રખ દિયા જાવેગા ઔર દૂસરી જાનિબ વહ પુર્ઝા હોગા તો દફતરોં વાલા પલળા ઉળને લગેગા ઉસ પુર્ઝેકે વઝનકે મુકાબલામેં. પસ, બાત યહ હે કે અલ્લાહકે નામસે કોઈ ચીઝ વઝની નહીં.

ફાઈદા:

યહ ઈખ્લાસ હી કી બરકત હે કે એક મરતબા કલિમ-એ તય્યિબહ ઈખ્લાસકે સાથ પળ્હા હુવા ઉન સબ દફતરોં પર ગાલિબ આ ગયા. ઈસી લિએ ઝરૂરી હે કે આદમી કિસી મુસલમાનકો ભી હકીર ન સમઝે ઔર અપનેકો ઉસસે અફઝલ ન સમઝે. ક્યા મા'લૂમ કે ઉસકા કોનસા અમલ અલ્લાહકે યહાં મકબૂલ હો જાએ, જો ઉસકી નજાતકે લિએ કાફી હો જાએ ઔર અપના હાલ મા'લૂમ નહીં કે કોઈ અમલ કાબિલે કબૂલ હોગા યા નહીં?

હદીષ શરીફમેં એક કિસ્સા આતા હે કે બની ઈસરાઈલમેં દો આદમી થે. એક આબિદ થા, દૂસરા ગુનહગાર. વહ આબિદ ઉસ ગુનહગારકો હમેશા ટોકા કરતા થા. વહ કેહ દેતા કે મુઝે મેરે ખુદા પર છોળ. એક દિન ઉસ આબિદને ગુસ્સામેં આ કર કેહ દિયા કે ખુદાકી કસમ, તેરી મગફિરત કભી નહીં હોગી. હકતઆલા શાનુહૂને આલમે અર્વાહમેં દોનોંકો જમા ફરમાયા ઔર ગુનહગારકો ઈસ લિએ કે વહ રહ્‌મતકા ઉમ્મીદવાર થા, મુઆફ ફરમાયા ઔર આબિદકો ઉસ કસમ ખાનેકી પાદાશમેં અઝાબકા હુક્મ ફરમા દિયા ઔર ઈસમેં ક્યા શક હે કે યહ કસમ નિહાયત સખ્ત થી. ખૂદ હકતઆલા શાનુહૂ તો ઈરશાદ ફરમાએં:

اِنَّ اللّٰهَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُّشْرَكَ بِهٖ وَیَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ یَّشَآءُ

(હક તઆલા શાનુહૂ કુફ્રો-શિર્કકી મગફિરત નહીં ફરમાવેંગે. ઈસકે અલાવા હર ગુનાહકી જિસકે લિએ ચાહેંગે મગફિરત ફરમાવેંગે) તો કિસીકો ક્યા હક હે યહ કેહનેકા કે ફુલાંકી મગફિરત નહીં હો સકતી, લેકિન ઈસકા મતલબ યહ ભી નહીં હે કે મઆસી પર, ગુનાહોં પર, નાજાઈઝ બાતોં પર ગિરિફ્ત ન કી જાએ-ટોકા ન જાએ. કુર્આનો-હદીષમેં સેંકળોં જગા ઈસકા હુક્મ હે, ન ટોકને પર વઈદ હે. અહાદીષમેં બ-કષ્રત આયા હે કે જો લોગ કિસી ગુનાહકો કરતે દેખેં ઔર

ઉસકે રોકને પર કાદિર હોં ઔર ન રોકેં તો વહ ખૂદ ઉસકી સઝામેં મુબ્તલા હોંગે, અઝાંબમેં શરીક હોંગે. ઈસ મઝમૂનકો મેં અપને રિસાલહ 'તબ્લીગ'મેં મુફસ્સલ લિખ ચુકા હૂં. જિસકા દિલ ચાહે ઉસકો દેખે.

યહાં એક ઝરૂરી ચીઝ યહ ભી કાબિલે લિહાઝ હે કે જહાં દીનદારોંકા ગુનહગારોંકો કત્ઈ જહન્નમી સમઝ લેના મુહ્લિક હે, વહાં જુહ્લાકા હર શખ્સકો મુક્તદા ઔર બળા બના લેના-ખ્વાહ કિતને હી કુફરિય્યાત બકે-સમ્મે કાતિલ ઔર નિહાયત મુહ્લિક હે. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ કિસી બિદ્અતીકી તા'ઝીમ કરતા હે વહ ઈસ્લામકે મુન્હદિમ કરને પર ઈઆનત કરતા હે. બહુત સી અહાદીષમેં આયા હે કે આખિર ઝમાનામેં દજ્જાલ, મક્કાર, કઝ્ઝાબ પેદા હોંગે, જો એસી અહાદીષ તુમકો સુનાવેંગે જો તુમને ન સુની હોંગી. ઐસા ન હો કે વહ તુમકો ગુમરાહ કરેં ઔર ફિત્નામેં ડાલ દેં.

(١٥) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰہُ عَلَيْہِ وَسَلَّمَ وَالَّذِىْ نَفْسِىْ بِيَدِہٖ لَوْجِىْءَ بِالسَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ فِيْهِنَّ وَمَا بَيْنَهُنَّ وَمَا تَحْتَهُنَّ فَوُضِعْنَ فِىْ كِفَّةِ الْمِيْزَانِ وَوُضِعَتْ شَهَادَةُ اَنْ لَّآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ فِى الْكِفَّةِ الْاُخْرٰى لَرَجَحَتْ بِهِنَّ۔ اخرجہ الطبرانی کذا فی الدر و ھکذا فی مجمع الزوائد وَزَادَ فِىْ اَوَّلِہٖ لَقِّنُوْا مَوْتَاكُمْ شَهَادَةَ اَنْ لَّآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ فَمَنْ قَالَهَا عِنْدَ مَوْتِہٖ وَجَبَتْ لَہُ الْجَنَّةُ قَالُوْا يَا رَسُوْلَ اللّٰہِ فَمَنْ قَالَهَا فِىْ صِحَّتِہٖ قَالَ تِلْكَ اَوْجَبُ وَاَوْجَبُ ثُمَّ قَالَ وَالَّذِىْ نَفْسِىْ بِيَدِہٖ الْحَدِيْث رواہ الطبرانی ورجالہ ثقات الا ان ابن طلحۃ لم یسمع من ابن عباس۔

(૧૫) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ઉસ પાક ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે, અગર તમામ આસમાનો-ઝમીન ઔર જો લોગ ઉન્કે દરમિયાનમેં હેં વહ સબ ઔર જો ચીઝેં ઉન્કે દરમિયાનમેં હેં વહ સબ કુછ ઔર જો કુછ ઉન્કે નીચે હેં વહ. સબકા સબ એક પલળેમેં રખ દિયા જાએ ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકા ઈકરાર દૂસરી જાનિબ હો તો વહી તોલમેં બળ્હ જાએગા.

ફાઈદા:

ઈસ કિસમકા મઝમૂન બહુત સી મુખ્તલિફ રિવાયતોંમેં ઝિક્ર કિયા ગયા હે. ઈસમેં શક નહીં કે અલ્લાહકે પાક નામકી બરાબર કોઈ ભી ચીઝ નહીં.

બદકિસ્મતી ઔર મહરૂમી હે ઉન લોગોંકી જો ઈસકો હલ્કા સમઝતે હૈં. અલબત્તા ઈસમેં વઝન ઈખ્લાસસે પેદા હોતા હે. જિસ કદર ઈખ્લાસ હોગા ઉતના હી વઝની યહ પાક નામ હો સકતા હે. ઈસી ઈખ્લાસકે પેદા કરનેકે વાસ્તે મશાઈખે સૂફિયાકી જૂતિયાં સીધી કરના પળતી હૈં. એક હદીષમેં ઈસ ઈરશાદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પેહલે એક ઔર મઝમૂન મઝકૂર હે. વહ યહ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે મય્યિતકો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકી તલ્કીન કિયા કરો. જો શખ્સ મરતે વક્ત ઈસ પાક કલિમહકો કેહતા હે ઉસકે લિએ જન્નત વાજિબ હો જાતી હે. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અગર કોઈ તન્દુરુસ્તી હીમેં કહે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા? ફિર તો ઔર ભી ઝિયાદા જન્નતકો વાજિબ કરનેવાલા હે. ઉસકે બા'દ યહ કસ્મિય્યહ મઝમૂન ઈરશાદ ફરમાયા, જો ઊપર ઝિક્ર કિયા ગયા.

(૧૬) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍؓ قَالَ جَآءَ النَّحَّامُ بْنُ زَيْدٍ وَّقَرْدُ بْنُ كَعْبٍ وَّبَحْرِيُّ بْنُ عَمْرٍو فَقَالُوْا يَا مُحَمَّدُ مَا تَعْلَمُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا غَيْرَهٗ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ بِذٰلِكَ بُعِثْتُ وَاِلٰى ذٰلِكَ اَدْعُوْ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى فِىْ قَوْلِهِمْ قُلْ اَىُّ شَىْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً الاية

اخرجه ابن اسحاق وابن المنذر وابن ابى حاتم وابو الشيخ كذا فى الدر المنثور

(૧૬) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક મરતબા તીન કાફિર હાઝિર હૂએ ઔર પૂછા કે અય મુહમ્મદ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) તુમ અલ્લાહકે સાથ કિસી દૂસરે મા'બૂદકો નહીં જાનતે, (નહીં માનતે) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ (નહીં કોઈ મા'બૂદ અલ્લાહકે સિવા) ઈસી કલિમહકે સાથ મેં મબઊષ હુવા હૂં ઔર ઈસીકી તરફ લોગોંકો બુલાતા હૂં. ઈસી બારહમેં આયત 'કુલ અય્યુ શય્ઈન્ અક્બરુ શહાદતન્' નાઝિલ હૂઈ.

ફાઈદાઃ

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસી કલિમહકે સાથ મેં મબઊષ હુવા હૂં. યા'ની નબી બના કર ભેજા ગયા હૂં ઔર ઈસી કલિમહકી તરફ લોગોંકો બુલાતા હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

સલ્લમકે ઈરશાદકા યહ મતલબ નહીં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઈસમેં ખુસૂસિય્યત હે, બલ્કે સારે હી નબી ઈસી કલિમહકે સાથ નબી બના કર ભેજેં ગએ ઔર સબ હી અમ્બિયાને ઈસી કલિમહકી તરફ દા'વત દી હે. હઝરત આદમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામસે લેકર ખત્મુલ અમ્બિયા, ફખ્રે રુસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ.સલ્લમ તક કોઈ ભી નબી ઐસા નહીં હે, જો ઈસ મુબારક કલિમહકી દા'વત ન દેતા હો. કિસ કદર બા-બરકત ઔર મુહ્તમ બિશ્શાન કલિમહ હે કે સારે અમ્બિયા ઔર સારે સચ્ચે મઝહબ ઈસી પાક કલિમહકી તરફ બુલાનેવાલે ઔર ઉસકે શાઈઅ્ કરનેવાલે હૈં. આખિર કોઈ તો બાત હે કે ઈસસે કોઈ ભી સચ્ચા મઝહબ ખાલી નહીં. ઈસી કલિમહકી તસ્દીકમેં કુર્આને પાકકી આયતઃ કુલ અય્યુ શયઈન્ અક્બરુ શહાદતન્ (સૂરએ અન્આમ, રુકૂઅ ૨) નાઝિલ હૂઈ, જિસમેં નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તસ્દીકમેં ખૂદ હકતઆલા શાનુહૂકી ગવાહીકા ઝિક્ર હે. એક હદીષમેં વારિદ હે કે જબ બંદા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ કેહતા હે તો હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકી તસ્દીક ફરમાતે હૈં ઔર ઈરશાદ ફરમાતે હૈંઃ મેરે બંદાને સચ કહા હે, મેરે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં.

(١٧) عَنْ لَيْثٍ قَالَ قَالَ عِيْسَى بْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أُمَّةُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اَثْقَلُ النَّاسِ فِي الْمِيْزَانِ ذَلَّتْ اَلْسِنَتُهُمْ بِكَلِمَةٍ ثَقُلَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَهُمْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ ۔ اخرجه الاصبهانى فى الترغيب كذا فى الدر۔

(૧૭) હઝરત ઈસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ ફરમાતે હૈં કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકે આ'માલ (હશ્રકી તરાઝૂમેં ઈસ લિએ) સબસે ઝિયાદા ભારી હૈં કે ઉન્કી ઝુબાનેં એક ઐસે કલિમહકે સાથ માનૂસ હૈં, જો ઉનસે પેહલી ઉમ્મતોં પર ભારી થા વહ કલિમહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે.

ફાઈદાઃ

યહ એક ખુલી હૂઈ બાત હે કે ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ (અલા સાહિબિહા અલ્ફુ અલ્ફિ સલાતિંવ તહિય્યહ)કે દરમિયાન કલિમ-એ તય્યિબહકા જિતના ઝોર ઔર કષ્રત હે, કિસી ઉમ્મતમેં ભી ઈતની કષ્રત નહીં હે. મશાઈખે સુલૂકકી લાખોં નહીં, કરોળોંકી મિક્દાર હે ઔર ફિર હર શૈખકે કમો-બેશ સૈંકળોં મુરીદ ઔર તક્રીબન્ સબ હી કે યહાં કલિમ-એ તય્યિબહકા વિર્દ હઝારોંકી મિક્દારમેં રોઝાનહકે મા'મૂલાતમેં દાખિલ હે.

'જામિઉલ ઉસૂલ'મેં લિખ્ખા હે કે લફ્ઝે અલ્લાહકા ઝિક્ર વિર્દકે તોર પર કમ અઝ કમ પાંચ હઝારકી મિક્દાર હે ઔર ઝિયાદાકે લિએ કોઈ હદ નહીં ઔર સૂફિયાકે લિએ કમ અઝ કમ પચીસ હઝાર રોઝાના ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકી મિક્દારકે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હે કે કમ અઝ કમ પાંચ હઝાર રોઝાના હો. યહ મિક્દારેં મશાઈખે સુલૂકકી તજવીઝકે મુવાફિક કમો-બેશ હોતી રહતી હૈં. મેરા મકસૂદ ઈઝરત ઈસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકી તાઈદમેં મશાઈખકા અંદાઝ બયાન કરના હે કે એક એક શખ્સકે લિએ રોઝાનાકી મિક્દારેં કમ અઝ કમ યહ બતાઈ ગઈ હૈં. હમારે હઝરત શાહ વલિય્યુલ્લાહ સાહિબ (રહ.)ને 'કવ્લે જમીલ'મેં અપને વાલિદ (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે મેં ઈબ્તિદાએ સુલૂકમેં એક સાંસમેં લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ દો સો મરતબા કહા કરતા થા.

શૈખ અબૂ યઝીદ કર્તબી (રહ.) ફરમાતે હૈં: મૈંને યહ સુના કે જો શખ્સ સત્તર હઝાર (૭૦,૦૦૦) મરતબા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ પળ્હે, ઉસકો દોઝખકી આગસે નજાત મિલે. મૈંને યહ ખબર સુન કર એક નિસાબ યા'ની સત્તર હઝારકી તઅ્દાદ અપની બીવીકે લિએ ભી પળ્હા ઔર કઈ નિસાબ ખૂદ અપને લિએ પળ્હ કર ઝખીરએ આખિરત બનાયા. હમારે પાસ એક નવજવાન રહતા થા, જિસકે મુતઅલ્લિક યહ મશહૂર થા કે યહ સાહિબે કશ્ફ હે. જન્નતો-દોઝખકા ભી ઉસકો કશ્ફ હોતા હે. મુઝે ઉસકી સિહ્હતમેં કુછ તરદ્દુદ થા. એક મરતબા વહ નવજવાન હમારે સાથ ખાનેમેં શરીક થા કે દફ્અતન્ ઉસને એક ચીખ મારી ઔર સાંસ ફૂલને લગા ઔર કહા કે, "મેરી માં દોઝખમેં જલ રહી હે, ઉસકી હાલત મુઝે નઝર આઈ." કર્તબી (રહ.) કેહતે હૈં કે મેં ઉસકી ઘબરાહટ દેખ રહા થા. મુઝે ખ્યાલ આયા કે એક નિસાબ ઉસકી માંકો બખ્શ દૂં, જિસસે ઉસકી સચ્ચાઈકા ભી મુઝે તજૂરુબા હો જાએગા. ચુનાંચે મૈંને એક નિસાબ સત્તર હઝારકા ઉન નિસાબોંમેંસે જો અપને લિએ પળ્હે થે, ઉસકી માંકો બખ્શ દિયા. મૈંને અપને દિલમેં ચુપકે હી સે બખ્શા થા ઔર મેરે ઈસ પળ્હનેકી ખબર ભી અલ્લાહકે સિવા કિસીકો ન થી, મગર વહ નવજવાન ફવ્રન્ કેહને લગા કે ચચા, મેરી માં દોઝખકે અઝાબસે હટા દી ગઈ. કર્તબી (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે ઈસ કિસ્સાસે દો ફાઈદે હૂએ. એક તો ઉસ બરકતકા જો સત્તર હઝારકી મિક્દાર પર મૈંને સુની થી, ઉસકા તજ્રુબા હુવા. દૂસરે ઉસ નવજવાનકી સચ્ચાઈકા યકીન હો ગયા.

યહ એક વાકિઅહ હે. ઈસ કિસમકે ન મા'લૂમ કિતને વાકિઆત ઈસ ઉમ્મતકે અફરાદમેં પાએ જાતે હૈં. સૂફિયાકી ઈસ્તિલાહમેં એક મા'મૂલી ચીઝ પાસે અન્ફાસ હે. યા'ની ઈસકી મશ્ક કે કોઈ સાંસ અલ્લાહકે ઝિક્ર બગૈર ન

અંદર જાએ, ન બાહર આએ. ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરોળોં અફરાદ ઐસે હૈં, જિન્કો ઈસકી મશ્ક હાસિલ હે તો ફિર કૂયા તરદ્દુદ હે હઝરત ઈસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વ સ્સલામકે ઈસ ઈરશાદમેં કે ઉન્કી ઝુબાનેં ઈસ કલિમહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકે સાથ માનૂસ ઔર મુન્કાદ હો ગઈ.

١٨ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَكْتُوْبٌ عَلٰى بَابِ الْجَنَّةِ إِنَّنِيْ أَنَا اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا لَا أُعَذِّبُ مَنْ قَالَهَا. أخرجه أبو الشيخ كذا في الدر

(૧૮) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જન્નતકે દરવાઝા પર યહ લિખ્ખા હુવા હે: إِنَّنِيْ أَنَا اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا لَا أُعَذِّبُ مَنْ قَالَهَا

મેં હી અલ્લાહ હૂં, મેરે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, જો શખ્સ ઈસ કલિમહકો કેહતા રહેગા, મેં ઉસકો અઝાબ નહીં કરૂંગા.

ફાઈદા:

ગુનાહોં પર અઝાબકા હોના દૂસરી અહાદીષમેં બ-કષ્રત આયા હે. ઈસ લિએ ઈસસે અગર દાઈમી અઝાબ મુરાદ હો તો કોઈ ઈશ્કાલ નહીં, લેકિન કોઈ ખૂશકિસ્મત ઐસે ઈખ્લાસસે ઈસ જુમ્લાકા વિર્દ રખનેવાલા હો કે બા-વુજૂદ ગુનાહોંકે ઉસકો બિલ્કુલ અઝાબ ન કિયા જાએ, યહ ભી રહમતે ખુદાવંદીસે બઈદ નહીં હે. જૈસા હદીષ નમ્બર ચૌદહમેં ગુઝરા. ઈસકે અલાવા નમ્બર નવમેં ભી કુછ તફસીલ ગુઝર ચુકી હે.

١٩ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ جِبْرَئِيْلَ قَالَ قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنِّيْ أَنَا اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُوْنِيْ مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ بِشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ بِالْإِخْلَاصِ دَخَلَ فِيْ حِصْنِيْ وَمَنْ دَخَلَ حِصْنِيْ أَمِنَ عَذَابِيْ أخرجه أبو نعيم في الحلية كذا في الدر وابن عساكر كذا في الجامع

(૧૯) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)સે નક્લ કરતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈરશાદ હે કે મેં હી અલ્લાહ હૂં, મેરે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં. લિહાઝા મેરી હી ઈબાદત કિયા કરો. જો શખ્સ તુમમેંસે ઈખ્લાસકે સાથ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકી ગવાહી દેતા હુવા આવેગા, વહ

الصغير وفيه ايضا برواية الشيرازي عن علي ورقم له بالصحة وفي الباب عن عتبان بن مالك بلفظ ان الله قد حرم على النار من قال لا اله الا الله يبتغي بذلك وجه الله رواه الشيخان وعن ابن عمر بلفظ ان الله لا يعذب من عباده الا المارد المتمرد الذي يتمرد على الله وابى ان يقول لا اله الا الله رواه ابن ماجه

મેરે કિલ્આમેં દાખિલ હો જાએગા ઔર જો મેરે કિલ્આમેં દાખિલ હોગા, વહ મેરે અઝાબસે મામૂન હોગા.

ફાઈદા:

અગર યહ ભી કબાઈરસે બચનેકે સાથ મશરૂત હો, જૈસા કે હદીષ નમ્બર પાંચમેં ગુઝર ચુકા, તબ તો કોઈ ઈશ્કાલ હી નહીં ઔર અગર કબાઈરકે બા-વુજૂદ યહ કલિમહ કહે તો ફિર કવાઈદકે મુવાફિક તો અઝાબસે મુરાદ દાઈમી અઝાબ હે. હાં, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહમત કવાઈદકી પાબંદ નહીં. કુર્આને પાકકા સાફ ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ શિર્કકો મુઆફ નહીં ફરમાએંગે, ઈસકે અલાવા જિસકો ચાહેંગે મુઆફ કર દેંગે. ચુનાંચે એક હદીષમેં હે કે હકતઆલા શાનુહૂ ઉસી શખ્સકો અઝાબ કરતે હૈં, જો અલ્લાહ પર તમર્રુદ (હેકળી) કરે ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ કેહનેસે ઈન્કાર કરે. એક હદીષમેં આયા હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હકતઆલા શાનુહૂકે ગુસ્સાકો દૂર કરતા રેહતા હે, જબ તક કે દુન્યાકો દીન પર તરજીહ ન દેને લગેં ઔર જબ દુન્યાકો દીન પર તરજીહ દેને લગેં ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ કેહતે રહેં તો હકતઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે તુમ અપને દા'વેમેં સચ્ચે નહીં હો.

(٢٠) عن عبد الله بن عمرو عن النبي صلى الله عليه وسلم قال افضل الذكر لا اله الا الله وافضل الدعاء الاستغفار ثم قرأ فاعلم انه لا اله الا الله واستغفر لذنبك الآية اخرجه الطبراني وابن مردويه والديلمي كذا في الدر وفي الجامع الصغير برواية الطبراني ما من الذكر افضل من لا

(૨૦) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તમામ ઝિક્રોંમેં અફઝલ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે ઔર તમામ દુઆઓંમેં અફઝલ ઈસ્તિગફાર હે. ફિર ઉસકી તાઈદમેં સૂરએ મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી આયત ફઅ્લમ અન્નહૂ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ તિલાવત ફરમાઈ.

إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَلَا مِنَ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ ورقرہ لہ بالحسن۔

ફાઈદા:

ઈસ ફસ્લકી સબસે પેહલી હદીષમેં ભી યહ મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ સબ અઝ્કારસે અફઝલ હે, જિસકી વજહ સૂફિયાને યહ લિખ્ખી હે કે દિલકે પાક હોનેમેં ઈસ ઝિક્રકો ખાસ મુનાસબત હે. ઉસકી બરકતસે દિલ સારી હી ગંદગિયોંસે પાક હો જાતા હે ઔર જબ ઉસકે સાથ ઈસ્તિગફાર ભી શામિલ હો જાએ તો ફિર ક્યા હી કેહના. એક હદીષમેં વારિદ હે કે હઝરત યૂનુસ અલયહિસ્સલામકો જબ મછલીને ખા લિયા થા તો ઉસકે પેટમેં ઉન્કી દુઆ યહ થી:

لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۝

જો શખ્સ ભી ઈન અલ્ફાઝસે દુઆ માંગેગા વહ ઝરૂર કબૂલ હોગી. ઈસ ફસ્લકી સબસે પેહલી હદીષમેં ભી યહ મઝમૂન ગુઝરા હે કે સબસે અફઝલ ઔર બેહતરીન ઝિક્ર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે, લેકિન વહાં સબસે અફઝલ દુઆ અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ ઈરશાદ હુવા થા ઔર યહાં ઈસ્તિગફાર વારિદ હે. ઈસ કિસમકા ઈખ્તિલાફ હાલાતકે એ'તિબારસે ભી હોતા હે. એક મુત્તકી, પરહેઝગાર હે. ઉસકે લિએ અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ સબસે અફઝલ હે. એક ગુનાહગાર હે. વહ તવ્બા ઔર ઈસ્તિગફારકા બહુત મોહતાજ હે. ઉસકે હકમેં ઈસ્તિગફાર સબસે અહમ હે. ઈસકે અલાવા અફઝલિય્યત ભી મુખ્તલિફ વુજૂહસે હોતી હે. મનાફિઅ્કે હાસિલ કરનેકે વાસ્તે અલ્લાહકી હમ્દો-ષના સબસે ઝિયાદા નાફિઅ્ હે ઔર મઝર્રતેં ઔર તંગિયાં દૂર કરનેકે લિએ ઈસ્તિગફાર સબસે ઝિયાદા મુફીદ હે. ઈન્કે અલાવા ઔર ભી વુજૂહ ઈસ કિસમકે ઈખ્તિલાફકી હોતી હૈં.

(٢١) عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رض عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَالْإِسْتِغْفَارِ فَأَكْثِرُوا مِنْهُمَا فَإِنَّ إِبْلِيسَ قَالَ أَهْلَكْتُ النَّاسَ بِالذُّنُوبِ وَأَهْلَكُونِي بِلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَالْإِسْتِغْفَارِ فَلَمَّا رَأَيْتُ ذٰلِكَ أَهْلَكْتُهُمْ بِالْأَهْوَاءِ وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ اخرجہ ابو یعلی کذا فی الدر

(૨૧) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ ઔર ઈસ્તિગ-ફારકો બહુત કષ્રતસે પઢા કરો. શયતાન કેહતા હે કે મૈંને લોગોંકો ગુનાહોંસે હલાક કિયા ઔર ઉન્હોંને મુઝે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ ઔર ઈસ્તિગફારસે હલાક કર દિયા. જબ મૈંને દેખા (કે યહ તો કુછ ભી ન

હુવા) તો મૈંને ઉન્કો હવાએ નફ્સ (યા'ની બિદઆત)સે હલાક કિયા ઔર વહ અપનેકો હિદાયત પર સમઝતે રહે.

والجامع الصغير ورقم له بالضعف -

ફાઈદા:

લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ ઔર ઈસ્તિગફારસે હલાક કરનેકા મતલબ યહ હે કે શયતાનકા મુન્તહાએ મકસદ દિલ પર અપના ઝહર ચળ્હાના હે, જિસકા ઝિક્ર બાબે અવ્વલ ફસ્લે દૌમકે નમ્બર ચૌદહ પર ગુઝર ચુકા ઔર યહ ઝહર જબ હી ચળ્હતા હે, જબ દિલ અલ્લાહકે ઝિક્રસે ખાલી હો, વર્ના શયતાનકો ઝિલ્લતકે સાથ દિલસે વાપસ હોના પળતા હે ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર દિલોંકી સફાઈકા ઝરીઆ હે. ચુનાંચે મિશ્કાતમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે હર ચીઝકે લિએ એક સફાઈ હોતી હે, દિલોંકી સફાઈ અલ્લાહકા ઝિક્ર હે. ઈસી તરહ ઈસ્તિગફારકે બારહમેં કષ્રતસે અહાદીષમેં યહ વારિદ હુવા હે કે વહ દિલોંકે મેલ ઔર ઝંગકો દૂર કરનેવાલા હે. અબૂ અલી દક્કાક (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ બંદા ઈખ્લાસસે લા ઈલા-હ કેહતા હે તો એકદમ દિલ સાફ હે જાતા હે. (જૈસા આઈના પર ભીગા હુવા કપળા ફેરા જાવે.) ફિર વહ ઈલ્લલ્લાહ કેહતા હે તો સાફ દિલ પર ઉસકા નૂર ઝાહિર હોતા હે. ઐસી સૂરતમેં ઝાહિર હે કે શયતાનકી સારી હી કોશિશ બેકાર હો ગઈ ઔર સારી મેહનત રાઈગાં ગઈ. હવાએ નફ્સસે હલાક કરનેકા મતલબ યહ હે કે નાહકકો હક સમઝને લગે ઔર જો દિલમેં આ જાએ ઉસીકો દીન ઔર મઝહબ બના લે. કુર્આન શરીફમેં કઈ જગા ઉસકી મઝમ્મત વારિદ હૂઈ હે. એક જગા ઈરશાદ હે:

أَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلٰهَهُ هَوٰىهُ وَ أَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَّخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَ قَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ۚ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ اللّٰهِ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ

(سورۂ جاثیہ رکوع ۲)

ક્યા આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસ શખ્સકી હાલત ભી દેખી, જિસને અપના ખુદા અપની ખ્વાહિશે નફ્સકો બના રખ્ખા હે ઔર ખુદા તઆલાને ઉસકો બાવુજૂદ સમઝ-બૂઝકે ગુમરાહ કર દિયા હે ઔર ઉસકે કાન ઔર દિલ પર મુહર લગા દી ઔર આંખ પર પરદા ડાલ દિયા (કે હક બાતકો ન સુનતા હે, ન દેખતા હે,

ન દિલમેં ઉતરતી હે.) પસ, અલ્લાહકે (ગુમરાહ કર દેનેકે બા'દ) કોન હિદાયત કર સકતા હે? ફિર ભી તુમ નહીં સમઝતે!

દૂસરી જગા ઈરશાદ હે:

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰىهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ○ (سورۂ قصص، رکوع ۵)

ઐસે શખ્સસે ઝિયાદા ગુમરાહ કોન હોગા, જો અપની નફ્સાની ખ્વાહિશ પર ચલતા હો, બગૈર ઈસકે કે કોઈ દલીલ અલ્લાહકી તરફસે (ઉસકે પાસ) હો. અલ્લાહ તઆલા ઐસે ઝાલિમોંકો હિદાયત નહીં કરતા.

ઔર ભી મુતઅદ્દદ જગા ઈસ કિસમકા મઝમૂન વારિદ હૂવા હે. યહ શયતાનકા બહુત હી સખ્ત હમ્લા હે કે વહ ગૈર દીનકો દીનકે લિબાસમેં સમઝાવે ઔર આદમી ઉસકો દીન સમઝ કર કરતા રહે ઔર ઉસ પર ષવાબકા ઉમ્મીદવાર બના રહે ઔર જબ વહ ઉસકો ઈબાદત ઔર દીન સમઝ કર કર રહા હે તો ઉસસે તવ્બા ક્યૂંકર કર સકતા હે? અગર કોઈ શખ્સ ઝિનાકારી, ચોરી વગયૂરહ ગુનાહોંમેં મુબ્તલા હો તો કિસી ન કિસી વક્ત તવ્બા ઔર છોળ દેનેકી ઉમ્મીદ હે, લેકિન જબ કિસી નાજાઈઝ કામકો વહ ઈબાદત સમઝતા હે તો ઉસસે તવ્બા ક્યૂં કરે ઔર ક્યૂં ઉસકો છોળે? બલ્કે દિન બ-દિન ઉસમેં તરક્કી કરેગા. યહી મતલબ હે શયતાનકે ઈસ કેહનેકા કે મૈંને ગુનાહોંમેં મુબ્તલા કિયા, લેકિન ઝિક્ર-અઝ્કાર, તવ્બા-ઈસ્તિગફારસે વહ મુઝે દિક્ કરતે રહે તો મૈંને ઐસે જાલમેં ફાંસ દિયા કે ઉસસે નિકલ હી નહીં સકતે! ઈસ લિએ દીનકે હર કામમેં નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.)કે તરીકાકો અપના રહબર બનાના બહુત હી ઝરૂરી અમ્ર હે ઔર કિસી ઐસે તરીકાકો ઈખ્તિયાર કરના જો ખિલાફે સુન્નત હો, નેકી બરબાદ, ગુનાહ લાઝિમ હે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને હસન બસરી (રહ.)સે ભી નક્લ કિયા હે, વહ ફરમાતે હૈં: હમેં યહ રિવાયત પહોંચી કે શયતાન કેહતા હે, મૈંને ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહકે સામને ગુનાહોંકો ઝયૂબો-ઝીનતકે સાથ પેશ કિયા, મગર ઉન્કે ઈસ્તિગફારને મેરી કમર તોળ દી તો મૈંને ઐસે ગુનાહ ઉન્કે પાસ પેશ કિએ, જિન્કો વહ ગુનાહ હી નહીં સમઝતે કે ઉનસે ઈસ્તિગફાર કરેં ઔર વહ

અહ્‌વા યા'ની બિદઆત હૈં કે વહ ઉન્કો દીન સમઝ કર કરતે હૈં. વહબ ઈબ્ને મુનબ્બહ (રહ.) કેહતે હૈં કે અલ્લાહસે ડર. તૂ શયતાનકો મજ્‌મઓંમેં લા'નત કરતા હે ઔર ચુપકેસે ઉસકી ઈતાઅત કરતા હે ઔર ઉસસે દોસ્તી કરતા હે. બા'ઝ સૂફિયાસે મન્કૂલ હે કે કિસ કદર તઅજ્જુબકી બાત હે કે હકતઆલા શાનુહૂ જૈસે મુહસિનકે ઈહ્‌સાનાત મા'લૂમ હોનેકે બા'દ, ઉન્કે ઈક્‌રારકે બા'દ ઉસકી નાફરમાની કી જાએ ઔર શયતાનકી દુશ્મનીકે બા-વુજૂદ, ઉસકી અય્યારી ઔર સરકશી મા'લૂમ હોનેકે બા-વુજૂદ ઉસકી ઈતાઅત કી જાએ!

(૨૨) عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَمُوْتُ عَبْدٌ يَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنِّىْ رَسُوْلُ اللّٰهِ يَرْجِعُ ذٰلِكَ اِلٰى قَلْبٍ مُّوْقِنٍ اِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَفِىْ رِوَايَةٍ اِلَّا غَفَرَ اللّٰهُ لَهٗ اخرجه احمد والنسائى والطبرانى والحاكم والترمذى فى نوادر الاصول وابن مردويه والبيهقى فى الاسماء والصفات كذا فى الدر وابن ماجة وفى الباب عن عمران بلفظ مَنْ عَلِمَ اَنَّ اللّٰهَ رَبُّهٗ وَاَنِّىْ نَبِيُّهٗ مُوْقِنًا مِّنْ قَلْبِهٖ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَى النَّارِ رواه البزار ورقم له فى الجامع بالصحة وفيه ايضا برواية البزار عن ابى سعيد مَنْ قَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ ورقم له بالصحة۔

(૨૨) હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ ભી ઈસ હાલમેં મરે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્‌-રસૂલુલ્લાહકી પક્કે દિલસે શહાદત દેતા હો, ઝરૂર જન્નતમેં દાખિલ હોગા. દૂસરી હદીષમેં હે કે ઝરૂર ઉસકી અલ્લાહ તઆલા મગફિરત ફરમાવેંગે.

ફાઈદા:

હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સહીહ હદીષમેં યહ ભી નક્‌લ કિયા ગયા કે ખૂશખબરી સુનો ઔર દૂસરોંકો ભી બશારત સુના દો કે જો શખ્સ સચ્ચે દિલસે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકા ઈક્‌રાર કરે, વહ જન્નતમેં દાખિલ હોગા. અલ્લાહકે યહાં ઈખ્લાસકી કદ્ર હે ઔર ઈખ્લાસકે સાથ થોળા સા અમલ ભી બહુત ઝિયાદા અજ્રો-ષવાબ રખતા હે. દુન્યાકે દિખાવેકે વાસ્તે, લોગોંકે ખૂશ કરનેકે વાસ્તે કોઈ કામ કિયા જાવે વહ તો ઉન્કી

સરકારમેં બેકાર હે, બલ્કે કરને વાલેકે લિએ વબાલ હે, લેકિન ઈખ્લાસકે સાથ થોળા સા અમલ ભી બહુત કુછ રંગ લાતા હે. ઈસ લિએ ઈખ્લાસસે જો શખ્સ કલિમ-એ શહાદત પળ્હે, ઉસકી ઝરૂર મગફિરત હોગી. વહ ઝરૂર જન્નતમેં દાખિલ હોકર રહેગા. ઈસમેં ઝરા ભી તરદ્દુદ નહીં. યહ મુમકિન હે કે વહ અપને ગુનાહોંકી વજહસે કુછ દિનોં સઝા ભુગત કર દાખિલ હો, લેકિન ઝરૂરી નહીં. કિસી મુખલિસકા ઈખ્લાસ માલિકુલ મુલ્કકો પસંદ હો, ઉસકી કોઈ ખિદમત પસંદ આ જાએ તો વહ સારે હી ગુનાહોંકો મુઆફ ફરમા સકતે હૈં. ઐસી કરીમ ઝાત પર હમ ન મર મિટેં, કિતની સખ્ત મહરૂમી હે! બહર હાલ ઈન અહાદીષમેં કલિમ-એ તય્યિબહકે પળ્હને વાલેકે લિએ બહુત કુછ વા'દે હૈં, જિનમેં દોનોં ઈહ્તિમાલ હૈં. કવાઈદકે મુવાફિક ગુનાહોંકી સઝાકે બા'દ મુઆફી ઔર કરમ, લુત્ફ, ઈહ્સાન ઔર મરાહિમે ખુસ્રુવાનહમેં બિલા અઝાબ મુઆફી.

યહ્યા ઈબ્ને અક્ષમ (રહ.) એક મુહદ્દિષ હૈં. જબ ઉન્કા ઈન્તિકાલ હુવા તો એક શખ્સને ઉન્કો ખ્વાબમેં દેખા. ઉનસે પૂછા: ક્યા ગુઝરી? ફરમાને લગે કે મેરી પેશી હૂઈ. મુઝસે ફરમાયા: ઓ ગુનહગાર બૂળ્હે! તૂને ફુલાં કામ કિયા, ફુલાં કિયા. મેરે ગુનાહ ગિન્વાએ ગએ ઔર કહા ગયા, તૂને ઐસે ઐસે કામ કિએ હૈં. મૈંને અર્ઝ કિયા: યા અલ્લાહ! મુઝે આપકી તરફસે યહ હદીષ નહીં પહોંચી. ફરમાયા: ઔર ક્યા હદીષ પહોંચી? અર્ઝ કિયા: મુઝસે અબ્દુર્રઝ્ઝાક (રહ.)ને કહા, ઉનસે મુઅમ્મર (રહ.)ને કહા, ઉનસે ઝુહરી (રહ.)ને કહા, ઉસને ઉર્વહ (રહ.)ને કહા, ઉનસે હઝરત આઈશા (રદિ.)ને કહા, ઉનસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, ઉનસે હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને અર્ઝ કિયા, ઉનસે આપને ફરમાયા કે જો શખ્સ ઈસ્લામમેં બૂળ્હા હો ઔર મૈં ઉસકો (ઉસકે આ'માલકી વજહસે) અઝાબ દેનેકા ઈરાદા ભી કરૂં, લેકિન ઉસકે બુળ્હાપેસે શરમા કર મુઆફ કર દેતા હૂં ઔર યહ આપકો મા'લૂમ હે કે મૈં બૂળ્હા હૂં. ઈરશાદ હુવા કે અબ્દુર્રઝ્ઝાક (રહ.)ને સચ કહા ઔર મુઅમ્મર (રહ.)ને ભી સચ કહા, ઝુહરી (રહ.)ને ભી સચ કહા, ઉર્વહ (રદિ.)ને ભી સચ નક્લ કિયા, આઈશા (રદિ.)ને ભી સચ કહા ઔર નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ભી સચ કહા ઔર જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને ભી સચ કહા ઔર મૈંને ભી સચ્ચી બાત કહી. યહ્યા (રહ.) કેહતે હૈં કે ઉસકે બા'દ મુઝે જન્નતમેં દાખિલહકા ઈરશાદ ફરમા દિયા.

(૨૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હર અમલકે લિએ અલ્લાહકે

(٢٣) عَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ شَيْءٌ اِلَّا بَيْنَهُ

وَبَيْنَ اللّٰهِ حِجَابٌ إِلَّا قَوْلُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَدُعَاءُ الْوَالِدِ۔ اخرجہ ابن مردویہ كذا في الدر وفي الجامع الصغير برواية ابن النجار ورقم لہ بالضعف وفي الجامع الصغير برواية الترمذي عن ابن عمر ورقم لہ بالصحة اَلتَّسْبِيْحُ نِصْفُ الْمِيْزَانِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ تَمْلَؤُهٗ وَلَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ لَيْسَ لَهَا دُوْنَ اللّٰهِ حِجَابٌ حَتّٰى تَخْلُصَ إِلَيْهِ۔

યહાં પહોંચનેકે લિએ દરમિયાનમેં હિજાબ હોતા હે, મગર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ ઔર બાપકી દુઆ બેટેકે લિએ–ઈન દોનોંકે લિએ કોઈ હિજાબ નહીં.

ફાઈદા:

પરદા ન હોનેકા યહ મતલબ હે કે ઈન ચીઝોંકે કબૂલ હોનેમેં ઝરા સી ભી દેર નહીં લગતી. ઔર ઉમૂરકે દરમિયાનમેં કબૂલ તક ઔર ભી વાસ્તે હાઈલ હોતે હૈં, લેકિન યહ ચીઝેં બ-રાહે રાસ્ત બારગાહે ઈલાહી તક ફવ્રન્ પહોંચતી હૈં.

એક કાફિર બાદશાહકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે નિહાયત મુતશદ્દિદ, મુતઅસ્સિબ થા. ઈત્તિફાકસે મુસલમાનોંકી એક લળાઈમેં ગિરિફતાર હો ગયા. ચૂંકે મુસલમાનોંકો ઉસસે તકલીફેં બહુત પહોંચી થીં, ઈસ લિએ ઈન્તિકામકા જોશ ઉનમેં ભી બહુત થા.ઉસકો એક દેગમેં ડાલ કર આગ પર રખ દિયા. ઉસને અવ્વલ અપને બુતોંકો પુકારના શુરૂઅ્ કિયા ઔર મદદ ચાહી. જબ કુછ ન બન પળા તો વહીં મુસલમાન હુવા ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકા વિર્દ શુરૂઅ્ કિયા. લગાતાર પળ્હ રહા થા ઔર ઐસી હાલતમેં જિસ ખુલૂસ ઔર જોશસે પળ્હા જા સકતા હે, ઝાહિર હે. ફવ્રન્ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે મદદ હૂઈ ઔર ઈસ ઝોરસે બારિશ હૂઈ કે વહ સારી આગ બુઝ ગઈ ઔર દેગ ભી ઠંડી હો ગઈ. ઈસકે બા'દ ઝોરસે આંધી ચલી, જિસસે વહ દેગ ઉળી ઔર દૂર કિસી શહરમેં જહાં સબ હી કાફિર થે, જા કર ગિરી. યહ શખ્સ લગાતાર કલિમ-એ તય્યિબહ પળ્હ રહા થા. લોગ ઉસકે ગિર્દ જમા હો ગએ ઔર અઅ્જૂબહ દેખ કર મુતહય્યર થે. ઉસસે હાલ દરયાફ્ત કિયા. ઉસને અપની સરગુઝશ્ત સુનાઈ, જિસસે વહ લોગ ભી મુસલમાન હો ગએ.

(٢٤) عَنْ عِتْبَانِ بْنِ مَالِكٍ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَنْ يُّوَافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَقُوْلُ لَآ إِلٰهَ

(૨૪) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે: નહીં આએગા કોઈ શખ્સ કિયામતકે દિન કે લા ઈલા-હ

اِلَّا اللّٰهُ يَبْتَغِيْ بِذٰلِكَ وَجْهَ اللّٰهِ اِلَّا حَرَّمَ عَلَى النَّارِ اخرجه احمد والبخاری ومسلم وابن ماجة والبیهقی فی الاسماء والصفات كذا فی الدر-

ઈલ્લલ્લાહકો ઈસ તરહસે કેહતા હો કે અલ્લાહકી રઝાકે સિવા કોઈ મકસૂદ ન હો, મગર જહન્નમકી આગ ઉસ પર હરામ હોગી.

ફાઈદા:

જો શખ્સ ઈખ્લાસકે સાથ કલિમ-એ તય્યિબહકા વિર્દ કરતા રહા હો ઉસ પર જહન્નમકી આગકા હરામ હોના ઝાહિરી કવાઈદકે મુવાફિક તો મુકય્યદ હે. કબાઈર ગુનાહ ન હોનેકે સાથ યા જહન્નમકે હરામ હોનેસે ઉસમેં હમેશાકા રહના હરામ હે, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈસ પાક કલિમહકો ઈખ્લાસસે પઢહનેવાલેકો બા-વુજૂદ ગુનાહોંકે બિલ્કુલ હી જહન્નમસે મુઆફ ફરમા દેં તો કોન રોકનેવાલા હે? અહાદીષમેં ઐસે બંદોંકા ભી ઝિક્ર હે કે કિયામતકે દિન હકતઆલા શાનુહૂ બા'ઝ લોગોંકો ફરમાએંગે, તૂને ફુલાં ગુનાહ કિયા, ફુલાં કિયા. ઈસ તરહ જબ બહુતસે ગુનાહ ગિન્વાએ જા ચુકેંગે ઔર વહ સમઝેગા કે મેં હલાક હો ગયા ઔર ઈકરાર બગૈર ચારએ કાર ન હોગા તો ઈરશાદ હોગા કે હમને દુન્યામેં તેરી સત્તારી કી, આજ ભી સત્તારી કરતે હૈં. તુઝે મુઆફ કર દિયા. ઈસ નો'અકે બહુતસે વાકિઆત અહાદીષમેં મવજૂદ હૈં. ઈસ લિએ ઉન ઝાકિરીનકે લિએ ભી ઈસ કિસમકા મુઆમલા હો તો બઈદ નહીં હે. અલ્લાહપાકકે નામમેં બળી બરકત ઔર બહબૂદી હે. ઈસ લિએ જિતની ભી કષ્રત હો સકે દરેગ ન કરના ચાહિએ. કયા હી ખૂશનસીબ હૈં વહ મુબારક હસ્તિયાં, જિન્હોંને ઈસ પાક કલિમહકી બરકાતકો સમઝા ઔર ઉસકે વિર્દમેં ઉમરેં ખતમ કર દીં.

(٢٥) عَنْ يَحْيٰى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللّٰهِ قَالَ رُؤِيَ طَلْحَةُ حَزِيْنًا فَقِيْلَ لَهٗ مَا لَكَ قَالَ اِنِّيْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اِنِّيْ لَاَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُوْلُهَا عَبْدٌ عِنْدَ مَوْتِهٖ اِلَّا نَفَّسَ اللّٰهُ عَنْهُ كُرْبَتَهٗ وَاَشْرَقَ لَوْنُهٗ وَرَاٰى مَا يَسُرُّهٗ وَمَا مَنَعَنِيْ اَنْ اَسْاَلَهٗ عَنْهَا اِلَّا الْقُدْرَةُ عَلَيْهِ حَتّٰى مَاتَ فَقَالَ عُمَرُ اِنِّيْ لَاَعْلَمُهَا قَالَ فَمَا هِيَ قَالَ لَا نَعْلَمُ كَلِمَةً هِيَ اَعْظَمُ

(૨૫) હઝરત તલ્હા (રદિ.)કો લોગોંને દેખા કે નિહાયત ગમગીન બેઠે હૈં. કિસીને પૂછા, કયા બાત હે? ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહ સુના થા કે મુઝે એક ઐસા કલિમહ મા'લૂમ હે કે જો શખ્સ મરતે વક્ત ઉસકો કહે તો મૌતકી તકલીફ ઉસસે હટ જાએં ઔર રંગ ચમકને લગે ઔર ખૂશીકા મન્ઝર દેખે, મગર મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઉસ કલિમહકે

પૂછનેકી કુદરત ન હૂઈ. (ઉસકા રંજ હો રહા હે.) હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયાઃ મુઝે મા'લૂમ હે. તલ્હા (રદિ.) (ખૂશ હોકર) કેહને લગે, ક્યા હે? હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયાઃ હમેં મા'લૂમ હે કે કોઈ કલિમહ ઉસસે બળ્હા હુવા નહીં હે, જિસકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને ચચા (અબૂ તાલિબ) પર પેશ કિયા થા ઔર વહ હે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ. ફરમાયા, વલ્લાહ યહી હે, વલ્લાહ યહી હે.

مِنْ كَلِمَةٍ اَمَرَبِهَا عَمَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ قَالَ فَهِيَ وَاللّٰهِ هِيَ۔ اخرجه البيهقى فى الاسماء والصفات كذا فى الدر قلت اخرجه الحاكم وقال صحيح على شرط الشيخين واقره عليه الذهبى واخرجه احمد واخرج ايضًا من مسند عمر رض بمعناه بزيادة فيهما واخرجه ابن ماجة عن يحيى بن طلحة عن امه وفى شرح الصدور للسيوطى واخرج ابو يعلى والحاكم بسند صحيح عن طلحة وعمر قال سمعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول انى اعلم كلمة الحديث۔

ફાઈદાઃ

કલિમ-એ તય્યિબહકા સરાસર નૂરો-સુરૂર હોના બહુત સી રિવાયાતસે મા'લૂમ ઔર મફહૂમ હોતા હે. હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)ને 'મુનબ્બહાત'મેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક(રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે અંધેરે પાંચ હૈં ઔર પાંચ હી ઉન્કે લિએ ચિરાગ હૈં. ૧. દુન્યાકી મુહબ્બત અંધેરા હે, જિસકા ચિરાગ તક્વા હે. ઔર ૨. ગુનાહ અંધેરા હે, જિસકા ચિરાગ તવબા હે. ઔર ૩. કબર અંધેરા હે, જિસકા ચિરાગ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ હે. ઔર ૪. આખિરત અંધેરા હે, જિસકા ચિરાગ નેક અમલ હે. ઔર ૫. પુલસિરાત અંધેરા હે, જિસકા ચિરાગ યકીન હે.

રાબિઅહ અદ્વિય્યહ (રહ.) મશહૂર વલિય્યહ હૈં. રાતભર નમાઝમેં મશગૂલ રહતીં. સુબ્હે સાદિકકે બા'દ થોળી દેર સો રહતીં ઔર જબ સુબ્હકા ચાંદના અચ્છી તરહ હો જાતા તો ઘબરા કર ઉઠતીં ઔર નફ્સકો મલામત કરતીં કે કબ તક સોતા રહેગા. અન્કરીબ કબ્રકા ઝમાના આનેવાલા હે, જિસમેં સૂર ફૂંકને તક સોના હી હોગા. જબ ઈન્તિકાલકા વક્ત કરીબ હુવા તો એક ખાદિમહકો વસિય્યત ફરમાઈ કે યહ અદના ગુદળી, જિસકો વહ તહજ્જુદકે વક્ત પહના કરતી થીં, ઉસમેં મુઝે કફન દે દેના ઔર કિસીકો મેરે મરનેકી ખબર ન કરના. ચુનાંચે હસ્બે વસિય્યત તજ્હીઝ-તક્ફીન કર દી ગઈ. બા'દમેં ઉસ ખાદિમહને ખ્વાબમેં દેખા કે વહ નિહાયત ઉમ્દા લિબાસ પહને હૂએ હૈં. ઉસને દરયાફ્ત કિયા કે વહ આપકી ગુદળી ક્યા હૂઈ,

જિસમેં કફન દિયા ગયા થા? ફરમાયા કે લપેટ કર મેરે આ'માલકે સાથ રખ દી ગઈ. ઉન્હોંને દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે કોઈ નસીહત ફરમાએં. કહા કે અલ્લાહકા ઝિક્ર જિતના ભી કર સકો, કરતી રહો કે ઉસકી વજહસે તુમ કબ્રમેં કાબિલે રશ્ક બન જાઓગી.

(૨૬) عَنْ عُثْمَانَ رضـ قَالَ اِنَّ رِجَالًا مِّنْ اَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِيْنَ تُوُفِّيَ حَزِنُوْا عَلَيْهِ حَتّٰى كَادَ بَعْضُهُمْ يُوَسْوَسُ قَالَ عُثْمَانُ رضـ وَكُنْتُ مِنْهُمْ فَبَيْنَا اَنَا جَالِسٌ مَرَّ عَلَيَّ عُمَرُ رضـ وَسَلَّمَ فَلَمْ اَشْعُرْ بِهٖ فَاشْتَكٰى عُمَرُ رضـ اِلٰى اَبِيْ بَكْرٍ رضـ ثُمَّ اَقْبَلَا حَتّٰى سَلَّمَا عَلَيَّ جَمِيْعًا فَقَالَ اَبُوْبَكْرٍ رضـ مَا حَمَلَكَ عَلٰى اَنْ لَّا تَرُدَّ عَلٰى اَخِيْكَ عُمَرَ رضـ سَلَامَهٗ قُلْتُ مَا فَعَلْتُ فَقَالَ عُمَرُ رضـ بَلٰى وَاللّٰهِ لَقَدْ فَعَلْتَ قَالَ قُلْتُ وَاللّٰهِ مَا شَعُرْتُ اَنَّكَ مَرَرْتَ وَلَا سَلَّمْتَ قَالَ اَبُوْبَكْرٍ رضـ صَدَقَ عُثْمَانُ رضـ قَدْ شَغَلَكَ عَنْ ذٰلِكَ اَمْرٌ فَقُلْتُ اَجَلْ قَالَ مَا هُوَ قُلْتُ تَوَفَّى اللّٰهُ تَعَالٰى نَبِيَّهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ اَنْ نَّسْاَلَهٗ عَنْ نَجَاةِ هٰذَا الْاَمْرِ قَالَ اَبُوْبَكْرٍ رضـ قَدْ سَاَلْتُهٗ عَنْ ذٰلِكَ فَقُمْتُ اِلَيْهِ وَقُلْتُ لَهٗ بِاَبِيْ اَنْتَ وَاُمِّيْ اَنْتَ اَحَقُّ بِهَا قَالَ اَبُوْبَكْرٍ قُلْتُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ مَا نَجَاةُ هٰذَا الْاَمْرِ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَبِلَ مِنِّي الْكَلِمَةَ الَّتِيْ عَرَضْتُ عَلٰى عَمِّيْ فَرَدَّهَا فَهِيَ لَهٗ نَجَاةٌ - رواه احمد كذا فى المشكوٰة وفى مجمع الزوائد رواه احمد والطبرانى فى الاوسط باختصار

(૨૬) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ (રૂહી ફિદાહૂ)કે વિસાલકે વક્ત સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકો ઈસ કદર સખ્ત સદમા થા કે બહુતસે મુખ્તલિફ તોરકે વસાવિસમેં મુબ્તલા હો ગએ. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં ભી ઉન હી લોગોંમેં થા, જો વસાઈસમેં ઘિરે હૂએ થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) મેરે પાસ તશરીફ લાએ. મુઝે સલામ કિયા, મગર મુઝે મુત્લક પતા ન ચલા. ઉન્હોંને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)સે શિકાયત કી. (કે ઉષ્માન રદિ. ભી બ-ઝાહિર ખફા હૈં કે મૈંને સલામ કિયા, ઉન્હોંને જવાબ ભી ન દિયા.) ઉસકે બા'દ દોનોં હઝરાત ઈકઠે તશરીફ લાએ ઔર સલામ કિયા ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમને અપને ભાઈ ઉમર (રદિ.)કે સલામકા ભી જવાબ ન દિયા. (ક્યા બાત હે?) મૈંને અર્ઝ કિયા, મૈંને તો ઐસા નહીં કિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા, ઐસા હી હુવા. મૈંને અર્ઝ કિયા, મુઝે તો આપકે આનેકી ભી ખબર નહીં હૂઈ કે કબ આએ, ન સલામકા પતા ચલા. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને ફરમાયા, સચ હે, ઐસા

وابویعلے بتمامہ۔ والبزار بنحوہ وفیہ رجل لم یسم لکن الزہری وثقہ۔ واتہمہ اھ قلت وذکر فی مجمع الزوائد لہ متابعات بالفاظ متقاربۃ۔

હી હુવા હોગા. ગાલિબન્ તુમ કિસી સોચમેં બેઠે હોગે. મૈંને અર્ઝ કિયા, વાકિઈ મેં એક ગહરી સોચમેં થા. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને દરયાફ્ત ફરમાયાઃ ક્યા થા? મેંને અર્ઝ કિયાઃ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હો ગયા ઔર હમને યહ ભી ન પૂછ લિયા કે ઈસ કામકી નજાત કિસ ચીઝમેં હે? હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.)ને ફરમાયા કે મેં પૂછ ચુકા હૂં. મેં ઉઠા ઔર મેંને કહાઃ તુમ પર મેરે માં-બાપ કુર્બાન, વાકિઈ તુમ હી ઝિયાદા મુસ્તહિક થે ઈસકે દરયાફ્ત કરનેકે, (કે દીનકી હર ચીઝમેં આગે બળ્હનેવાલે હો). હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને ફરમાયાઃ મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરયાફ્ત કિયા થા કે ઈસ કામકી નજાત ક્યા હે? આપને ફરમાયા કે જો શખ્સ ઈસ કલિમહકો કબૂલ કર લે, જિસકો મેંને અપને ચચા (અબૂતાલિબ પર ઉન્કે ઈન્તિકાલકે વક્ત) પેશ કિયા થા. ઉન્હોંને રદ કર દિયા થા. વહી કલિમ-એ નજાત હે.

ફાઈદાઃ

વસાવિસમેં મુબ્તલા હોનેકા મતલબ યહ હે કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઉસ વક્ત રંજો-ગમકી શિદ્દતમેં ઐસે પરેશાન હો ગએ થે કે હઝરત ઉમર (રદિ.) જૈસે જલીલુલ કદ્ર બહાદુર તલવાર હાથમેં લે કર ખળે હો ગએ થે કે જો શખ્સ યહ કહેગા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હો ગયા, ઉસકી ગરદન ઉળા દૂંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તો અપને રબસે મિલને તશરીફ લે ગએ હૈં, જૈસા કે હઝરત મૂસા (અલૈ.) તૂર પર તશરીફ લે ગએ થે. બા'ઝ સહાબા (રદિ.)કો યહ ખ્યાલ પેદા હો ગયા થા

કે દીન અબ ખત્મ હો ચુકા. બા'ઝ ઈસ સોચમેં થે કે અબ દીનકે ફુરૂગકી કોઈ સૂરત નહીં હો સકતી. બા'ઝ બિલ્કુલ ગુમ થે કે ઉનસે બોલા હી નહીં જાતા થા. એક હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક(રદિ.)કા દમ થા, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ કમાલે ઈશ્ક, કમાલે મુહબ્બતકે બા-વુજૂદ ઉસ વક્ત ષાબિત-કદમ ઔર જમે હૂએ કદમસે ખળે થે. ઉન્હોંને લલકાર કર ખુત્બહ પળ્હા, જિસમેં વમા મુહમ્મદુન્ ઈલ્લા રસૂલુન્ વાલી આયત પળ્હી, જિસકા તર્જમા યહ હે કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નિરે રસૂલ હી તો હૈં, (ખુદા તો નહીં હૈં, જિસે મૌત આ હી ન સકે.) પસ, ક્યા અગર વહ મર જાએં યા શહીદ હો જાએં તો તુમ લોગ(દિનસે) ફિર જાઓગે? ઔર જો શખ્સ (દીનસે) ફિર જાએગા વહ ખુદાકા તો કોઈ નુકસાન નહીં કરેગા. (અપના હી કુછ ખોવેગા.) મુખ્તસર તોર પર ઈસ કિસ્સાકો મેં અપને રિસાલહ "હિકાયાતે સહાબા" (રદિ.)મેં લિખ ચુકા હૂં.

આગે જો ઈરશાદ હે કે ઈસ કામકી નજાત ક્યા હે? ઈસકે દો મતલબ હૈં.
એક યહ કે દીનકે કામ તો બહુતસે હૈં. ઉન સબ કામોંમેં મદાર કિસ ચીઝ પર
હે કે જિસકે બગૈર ચારએ કાર ન હો. ઈસ મતલબકે મુવાફિક જવાબ ઝાહિર
હે કે દીનકા સારા મદાર કલિમ-એ શહાદત પર હે ઔર ઈસ્લામકી જળ હી
કલિમ-એ તય્યિબહ હે. દૂસરા મતલબ યહ હે કે ઈસ કામ યા'ની દીનમેં
દિક્કતેં ભી પેશ આતી હૈં. વસાવિસ ભી ઘેરતે હૈં. શયતાનકી રખ્ના-
અન્દાઝી ભી મુસ્તકિલ એક મુસીબત હે. દુન્યાવી ઝરૂરિય્યાત ભી અપની
તરફ ખીંચતી હૈં. ઈસ સૂરતમેં મતલબ ઈરશાદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ
વ સલ્લમકા યહ હે કે કલિમ-એ તય્યિબહકી કષ્રત ઈન સબ ચીઝોંકા
ઈલાજ હે કે વહ ઈખ્લાસ પેદા કરનેવાલા હે, દિલોંકા સાફ કરનેવાલા હે,
શયતાનકી હલાકતકા સબબ હે. જૈસાકે ઈન સબ રિવાયાતમેં ઈસકે અષરાત
બહુતસે ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે લા ઈલા-હ
ઈલ્લલ્લાહકા કલિમહ અપને પળ્હને વાલેસે નન્નાન્વે (૯૯) કિસમકી બલાએં
દૂર કરતા હે, જિનમેં સબસે કમ ગમ હે, જો હર વક્ત આદમી પર સવાર
રહતા હે.

(૨૭) هـ عَنْ عُثْمَانَ رض قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اِنِّىْ لَاَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُوْلُهَا عَبْدٌ حَقًّا مِّنْ قَلْبِهٖ اِلَّا حُرِّمَ عَلَى النَّارِ فَقَالَ لَهٗ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ اَنَا اُحَدِّثُكَ مَا هِىَ هِىَ كَلِمَةُ

(૨૭) હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના થા કે મેં એક કલિમહ ઐસા જાનતા હૂં કે જો શખ્સ ઉસકો હક સમઝ કર ઈખ્લાસકે સાથ દિલસે (યકીન કરતે હૂએ) ઉસકો પળ્હે તો જહન્નમકી

الْإِخْلَاصِ الَّتِيْ اَعَزَّ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى
بِهَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَصْحَابَهٗ
وَهِيَ كَلِمَةُ التَّقْوٰى الَّتِيْ اَلَاصَ عَلَيْهَا
نَبِيُّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمَّهٗ
اَبَا طَالِبٍ عِنْدَ الْمَوْتِ شَهَادَةُ اَنْ لَّآ
اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ۔ رواہ احمد واخرجہ
الحاکم بھذا اللفظ وقال صحیح علی
شرطھما واقرہ علیہ الذھبی واخرجہ
الحاکم بروایۃ عثمانؓ عَنْ عُمَرَؓ مَرْفُوْعًا
اِنِّيْ لَاَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُوْلُهَا عَبْدٌ حَقًّا
مِّنْ قَلْبِهٖ فَيَمُوْتُ عَلٰى ذٰلِكَ اِلَّا حَرَّمَهُ
اللّٰهُ عَلَى النَّارِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ۔ وقال
ھذا صحیح علی شرطھما ثم ذکر لہ
شاھدین من حدیثھما۔

આગ ઉસ પર હરામ હે. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા કે મેં બતાઉં વહ કલિમહ ક્યા હે? વહ વહી કલિમહ હે જિસકે સાથ અલ્લાહને અપને રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઔર ઉસકે સહાબા (રદિ.)કો ઈઝઝત દી. વહ વહી તક્વાકા કલિમહ હે, જિસકી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને ચચા અબૂ તાલિબસે ઉન્કે ઈન્તિકાલકે વક્ત ખ્વાહિશ કી થી. વહ શહાદત હે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકી.

ફાઈદા:

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચચા અબૂતાલિબકા કિસ્સા હદીષ, તફસીર ઔર તારીખકી કિતાબોંમેં મશહૂર-મા'રૂફ હે કે જબ ઉન્કે ઈન્તિકાલકા વક્ત કરીબ હુવા તો ચૂંકે ઉન્કે ઈહ્સાનાત નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર મુસલમાનોં પર કષ્રતસે થે, ઈસ લિએ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે અય મેરે ચચા! લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ કેહ લીજિએ, તાકે મુઝે કિયામતકે દિન આપકી સિફારિશકા મવ્કા મિલ સકે ઔર મેં અલ્લાહકે યહાં આપકે ઈસ્લામકી ગવાહી દે સકૂં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે લોગ મુઝે યહ તઅ્ના દેંગે કે મૌતકે ડરસે ભતીજેકા દીન કબૂલ કર લિયા. અગર યહ ખ્યાલ ન હોતા તો મેં ઈસ વક્ત ઈસ કલિમહકે કેહનેસે તુમ્હારી આંખેં ઠંડી કર દેતા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રન્જીદહ વાપસ તશરીફ લાએ. ઈસી કિસ્સામેં કુર્આને પાકકી આયત ઈન્ન-ક લા તહ્દી મન્ અહ્બબ્ત.... (સૂરએ કસસ, રુકૂઅ ૬) નાઝિલ હૂઈ, જિસકા તર્જમા યહ હે કે આપ જિસકો ચાહેં હિદાયત નહીં ફરમા સકતે, બલ્કે અલ્લાહ જિસકો ચાહે હિદાયત કરતા હે. ઈસ કિસ્સાસે યહ ભી ઝાહિર હો ગયા કે જો લોગ

ફિસ્કો-ફુજૂરમેં મુબ્તલા રહતે હૈં, ખુદા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે બેગાનહ રહતે હૈં ઔર યહ સમઝતે હૈં કે કિસી અઝીઝે કરીબ બુઝુર્ગકી દુઆસે બેળા પાર હો જાએગા, ગલતીમેં મુબ્તલા હૈં. કામ ચલાનેવાલા સિર્ફ અલ્લાહ હી હે. ઉસીકી તરફ રુજૂઅ્ કરના ચાહિએ. ઉસીસે સચ્ચા તઅલ્લુક ક઼ાઈમ કરના ઝરૂરી હે. અલ્બત્તા અલ્લાહવાલોંકી સુહબત, ઉન્કી દુઆ, ઉન્કી તવજ્જુહ મુઈનો-મદદગાર બન સકતી હે.

(૨૮) عَنْ عُمَرَ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا اَذْنَبَ اٰدَمُ الذَّنْبَ الَّذِىْ اَذْنَبَهٗ رَفَعَ رَاْسَهٗ اِلَى السَّمَآءِ فَقَالَ اَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ اِلَّا غَفَرْتَ لِىْ فَاَوْحَى اللّٰهُ اِلَيْهِ مَنْ مُحَمَّدٌ فَقَالَ تَبَارَكَ اسْمُكَ لَمَّا خَلَقْتَنِىْ رَفَعْتُ رَاْسِىْ اِلٰى عَرْشِكَ فَاِذَا فِيْهِ مَكْتُوْبٌ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ فَعَلِمْتُ اَنَّهٗ لَيْسَ اَحَدٌ اَعْظَمَ عِنْدَكَ قَدْرًا عَمَّنْ جَعَلْتَ اِسْمَهٗ مَعَ اِسْمِكَ فَاَوْحَى اللّٰهُ اِلَيْهِ يَا اٰدَمُ اِنَّهٗ اٰخِرُ النَّبِيِّيْنَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ وَلَوْلَا هُوَ مَا خَلَقْتُكَ اخرجه الطبرانى فى الصغير والحاكم وابو نعيم والبيهقى كلاهما فى الدلائل وابن عساكر فى الدر وفى مجمع الزوائد رواه الطبرانى فى الاوسط والصغير وفيه من لم اعرفهم قلت ويؤيد الاخر الحديث المشهور لولاك لما خلقت الافلاك، قال القارى فى الموضوعات الكبير موضوع لكن معناه صحيح وفى التشرف معناه ثابت ويؤيد الاول ماورد فى غير رواية من انه مكتوب على العرش

(૨૮) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હઝરત આદમ (અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ)સે જબ વહ ગુનાહ સાદિર હો ગયા (જિસકી વજહસે જન્નતસે દુન્યામેં ભેજ દીએ ગએ તો હર વક્ત રોતે થે ઔર દુઆ વ ઈસ્તિગફ઼ાર કરતે રહતે થે. એક મરતબા) આસમાનકી તરફ મુંહ કિયા ઔર અર્ઝ કિયા: યા અલ્લાહ! મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કે વસીલાસે તુઝસે મગફિરત ચાહતા હૂં. વહી નાઝિલ હૂઈ કે મુહમ્મદ કૌન હૈં? (જિન્કે વાસ્તેસે તુમને ઈસ્તિગફ઼ાર કી.) અર્ઝ કિયા કે જબ આપને મુઝે પૈદા કિયા થા તો મૈંને અર્શ પર લિખ્ખા હુવા દેખા થા: લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્-રસૂલુલ્લાહ. તો મૈં સમઝ ગયા થા કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)સે ઊંચી હસ્તી કોઈ નહીં હે, જિન્કા નામ તુમને અપને નામકે સાથ રખ્ખા. વહી નાઝિલ હૂઈ કે વહ ખાતમુન્નબિય્યીન હૈં, તુમ્હારી અવલાદમેસે હૈં, લેકિન વહ ન હોતે તો તુમ ભી પૈદા ન કિએ જાતે.

واوراق الجنة لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ
رَّسُوْلُ اللّٰهِ كما بسط طرق۔ السيوطي في مناقب
اللآلى فى غير موضع وبسط ل۔ شواهد ايضًا
في تفسيره في سورة الم نشرح۔

ફાઈદા:

હઝરત આદમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામને ઉસ વક્ત ક્યા ક્યા દુઆએં કીં ઔર કિસ કિસ તરહસે ગિળગિળાએ, ઈસ બારેમેં બહુત સી રિવાયાત વારિદ હૂઈ હૈં ઔર ઉનમેં કોઈ તઆરુઝ ભી નહીં. જિસ પર માલિકકી નારાઝગી, આકાકી ખફગી હો વહી જાનતા હે. ઈન બેહકીકત આકાઓંકી નારાઝગીકી વજહસે નોકરોં ઔર ખાદિમોં પર ક્યા કુછ ગુઝર જાતા હે ઔર વહાં તો માલિકુલ મુલ્ક, રઝ્ઝાકે આલમ ઔર મુખ્તસર યહ કે ખુદાકા ઈતાબ થા ઔર ગુઝર કિસ પર રહી થી? ઉસ શખ્સ પર જિસકો ફરિશ્તોંસે સિજદા કરાયા, અપના મુકર્રબ બનાયા. જો શખ્સ જિતના મુકર્રબ હોતા હે, ઉતના હી ઈતાબકા ઉસ પર અષર હોતા હે, બ-શર્તે કે કમીના ન હો ઔર વહ તો નબી થે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ ઈસ કદર રોએ હૈં કે તમામ દુન્યાકે આદમિયોંકા રોના અગર જમા કિયા જાએ તો ઉન્કે બરાબર નહીં હો સકતા. ચાલીસ બરસ તક સર ઊપર નહીં ઉઠાયા. હઝરત બુરયદહ (રદિ.) ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે અગર હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામકે રોનેકા તમામ દુન્યાકે રોનેસે મુકાબલા કિયા જાવે તો ઉન્કા રોના બળ્હ જાએગા. એક હદીષમેં હે કે અગર ઉન્કે આંસૂઓંકો ઉન્કી તમામ અવલાદકે આંસૂઓંસે વઝન કિયા જાએ તો ઉન્કે આંસૂ બળ્હ જાએંગે. ઐસી હાલતમેં કિસ કિસ તરહ ઝારી ફરમાઈ હોગી, ઝાહિર હે.

યાં લબ પે લાખ લાખ સખુન ઈઝ્તિરાબમેં,
વાં એક ખામુશી મેરી સબકે જવાબમેં.

ઈસ લિએ જો રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિયા ગયા, ઉન સબકે મજ્મૂઅહમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. મિન્જુમ્લા ઉન્કે યહ ભી હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વસીલા ઈખ્તિયાર ફરમાયા. દૂસરા મઝમૂન અર્શ પર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ લિખ્ખા હુવા હોના. યહ ઔર ભી બહુત સી મુખ્તલિફ રિવાયતોંમેં આયા હે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં, મેં જન્નતમેં દાખિલ હુવા તો મેંને ઉસકી દોનોં જાનિબોંમેં તીન સત્રેં સોનેકે પાનીસે

લિખ્ખી હુઈ દેખીં. પેહલી સતરમેં લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ લિખ્ખા થા. દૂસરી સતરમેં મા કદ્દમ્ના વજદ્ના વમા અકલ્ના રબિહ્ના વમા ખલફ્ના ખસર્ના થા. (જો હમને આગે ભેજ દિયા યા'ની સદકા વગયરહ કર દિયા, વહ પા લિયા ઔર જો દુન્યામેં ખાયા વહ નફા'મેં રહા ઔર જો કુછ છોળ આએ વહ નુકસાન રહા.) ઔર તીસરી સતરમેં થા: ઉમ્મતુન્ મુઝ્નિબતુન્ વ રબ્બુન્ ગફૂરુન્ (ઉમ્મત ગુનાહગાર ઔર માલિક બખ્શનેવાલા.)

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મેં હિન્દૂસ્તાનકે એક શહરમેં પહોંચા તો મેંને વહાં એક દરખ્ત દેખા, જિસકે ફલ બાદામકે મુશાબહ હોતે હૈં. ઉસકે દો છિલ્કે હોતે હૈં. જબ ઉન્કો તોળા જાતા હે તો ઉન્કે અન્દરસે એક સબ્ઝ પત્તા લિપટા હુવા નિકલતા હે. જબ ઉસકો ખોલા જાતા હે તો સુર્ખીસે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ લિખ્ખા હુવા મિલતા હે, મેંને ઈસ કિસ્સાકો અબૂ યા'કૂબ શિકારી (રહ.)સે ઝિક્ર કિયા. ઉન્હોંને કહા, તઅજ્જુબકી બાત નહીં. મેંને ઈલામેં એક મછલી શિકાર કી થી. ઉસકે એક કાન પર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ ઔર દૂસરે પર મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ લિખ્ખા હુવા થા.

(૨૯) عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيْدَ بْنِ السَّكَنِ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهٗ قَالَ اِسْمُ اللّٰهِ الْاَعْظَمُ فِيْ هَاتَيْنِ الْاٰيَتَيْنِ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ وَالٓمّٓ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ. اخرجه ابن ابى شيبة واحمد والدارمى وابوداؤد والترمذى وصححه وابن ماجة وابومسلم الكجى فى السنن وابن الضريس وابن ابى حاتم والبيهقى فى الشعب كذا فى الدر.

(૨૯) હઝરત અસ્માઅ્ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતી હૈં કે અલ્લાહકા સબસે બળા નામ (જો ઈસ્મે આ'ઝમકે નામસે આમ તોર પર મશહૂર હે) ઈન દો આયતોંમેં હે. (બ-શર્તે કે ઈખ્લાસસે પળ્હી જાએં.):

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ (سورہ بقرہ، رکوع ۱۹)

ઔર

الٓمّٓ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ (سورۃ آل عمران، رکوع ۱)

ફાઈદા:

ઈસ્મે આ'ઝમકે મુતઅલ્લિક રિવાયાતે હદીષમેં કષ્રતસે યહ વારિદ હુવા હે કે જો દુઆ ભી ઉસકે બા'દ માંગી જાતી હે, વહ કબૂલ હોતી હે. અલબત્તા ઈસ્મે આ'ઝમકી તા'યીનમેં રિવાયાત મુખ્તલિફ વારિદ હુઈ હૈં ઔર યહ આદતુલ્લાહ હે કે હર ઐસી મુહ્તમ્ બિશ્શાન ચીઝમેં ઈખ્ફાઅ્કી વજહસે ઈખ્તિલાફ પેદા ફરમા દેતે હૈં. ચુનાન્ચે શબે કદ્રકી તા'યીનમેં, જુમ્અહકે દિનમેં

દુઆ કબૂલ હોનેકે ખાસ વક્તમેં ઈખ્તિલાફ હુવા. ઈસમેં બહુત સી મસાલિહ હૈં, જિન્કો મેં અપને રિસાલા 'ફઝાઈલે રમઝાન'મેં લિખ ચુકા હૂં. ઈસી તરહ ઈસ્મે આ'ઝમકી તા'યીનમેં ભી મુખ્તલિફ રિવાયાત વારિદ હૂઈ. મિન્જુમ્લા ઉન્કે યહ રિવાયત ભી હે, જો ઉપર ઝિક્ર કી ગઈ. ઔર ભી રિવાયતોંમેં ઈન આયતોંકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ વારિદ હુવા હે. હઝરત અનસ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે મુતમર્રિદ ઔર શરીં શયાતીન પર ઈન દો આયતોંસે ઝિયાદા સખ્ત કોઈ આયત નહીં. વહ દો આયતેં વ ઈલાહુકુમ ઈલાહુંવ વાહિદુનસે શુરૂઅ્ હૈં. ઈબ્રાહીમ ઈબ્ને દસ્મહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મજનૂનાનહ હાલત, નઝર વગયૂરહકે લિએ ઈન આયતોંકા પળ્હના મુફીદ હે. જો શખ્સ ઈન આયાતકે પળ્હનેકા ઈહ્તિમામ રખ્ખે, ઈસ કિસમકી ચીઝોંસે મહફૂઝ રહેઃ વ ઈલાહુકુમ ઈલાહુંવ્ વાહિદુન્ પૂરી આયત. (સૂરએ બકરહ, રુકૂઅ ૧૯) અલ્લાહુ લા ઈલા-હ ઈલ્લા હુવલ હય્યુલ કય્યૂમ-આયતુલ કુર્સી ઔર સૂરએ બકરહકી આખિરી આયત ઔર ઈન્ન રબ્બકુમુલ્લાહુલ્લઝી ખ-લ-ક સે મુહ્સિનીન તક (સૂરએ અઅ્રાફ, રુકૂઅ-૧૪) ઔર સૂરએ હશ્રકી આખિરી આયતેં (હુવલ્લાહુલ્લઝી લા ઈલા-હ ઈલ્લા હુ-વ સે). હમેં યહ બાત પહોંચી કે સબ આયાત (જિન્કો ગિન્વાયા) અર્શકે કોનોં પર લિખ્ખી હૂઈ હૈં ઔર ઈબ્રાહીમ (રહ.) યહ ભી કહા કરતે થે કે બચ્ચોંકો અગર ડર લગતા હો યા નઝરકા અન્દેશા હો તો યહ આયાત ઉન્કે લિએ લિખ દિયા કરો.

અલ્લામહ શામી (રહ.)ને હઝરત ઈમામે આ'ઝમ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે ઈસ્મે આ'ઝમ લફ્ઝે અલ્લાહ હે ઔર લિખ્ખા હે કે યહી કૌલ અલ્લામહ તહાવી (રહ.) ઔર બહુતસે ઉલમાસે નક્લ કિયા ગયા હે ઔર અક્ષર આંરિફીન (અકાબિરે સૂફિયા)કી યહી તહકીક હે. ઈસી વજહસે ઉન્કે નઝદીક ઝિક્ર ભી ઈસી પાક નામકા કષ્રતસે હોતા હે. સય્યિદુત્તાઈફહ હઝરત શૈખ અબ્દુલ કાદિર જીલાની નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂસે ભી યહી નક્લ કિયા ગયા. ફરમાતે હૈં કે ઈસ્મે આ'ઝમ 'અલ્લાહ' હે. બ-શર્તે કે જબ તૂ ઈસ પાક નામકો લે તો તેરે દિલમેં ઉસકે સિવા કુછ ન હો. ફરમાતે હૈં કે અવામકે લિએ ઈસ પાક નામકો ઈસ તરહ લેના ચાહિએ કે જબ યહ ઝબાન પર જારી હો તો અઝમત ઔર ખૌફકે સાથ હો ઔર ખવાસકે લિએ ઈસ તરહ હો કે ઉસ પાક નામ વાલેકી ઝાતો-સિફાતકા ભી ઈસ્તિહ્ઝાર હો ઔર અખસ્સુલ ખવાસકે લિએ યહ ઝરૂરી હે કે ઉસ પાક ઝાતકે સિવા દિલમેં કોઈ ચીઝ ભી ન હો. કેહતે હૈં કે કુર્આને પાકમેં ભી યહ મુબારક નામ ઈતની કષ્રતસે ઝિક્ર કિયા ગયા કે હદ નહીં. જિસકી મિક્દાર દો હઝાર તીન સો સાઠ બતાતે હૈં. શૈખ ઈસ્માઈલ ફરગાની (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે એક અરસાસે ઈસ્મે આ'ઝમ સીખનેકી તમન્ના થી. મુજાહદે બહુત કરતા થા. કઈ કઈ દિન ફાકે કરતા.

હત્તા કે ફાકોંકી વજહસે બેહોશ હો કર ઝમીન પર ગિર જાતા. એક રોઝ મેં દમિશ્કકી મસ્જિદમેં બેઠા થા કે દો આદમી મસ્જિદમેં દાખિલ હૂએ ઔર મેરે કરીબ ખળે હો ગએ. મુઝે ઉન્કો દેખ કર ખ્યાલ હુવા કે યહ ફરિશ્તે મા'લૂમ હોતે હૈં. ઉનમેંસે એકને દૂસરેસે પૂછાઃ ક્યા તૂ ઈસ્મે આ'ઝમ સીખના ચાહતા હે? ઉસને કહાઃ હાં, બતા દીજિએ. મેં યહ ગુફ્તગૂ સુન કર ગૌર કરને લગા. ઉસને કહા કે વહ લફ્ઝે અલ્લાહ હે. બ-શર્તેકે સિદ્કે લજાસે હો. શૈખ ઈસ્માઈલ (રહ.) કેહતે હૈં કે સિદ્કે લજાકા મતલબ યહ હે કે કેહનેવાલેકી હાલત ઉસ વક્ત ઐસી હો કે જૈસા કોઈ શખ્સ દર્યામેં ગર્ક હો રહા હો ઔર કોઈ ભી ઉસકા બચાનેવાલા ન હો, તો ઐસે વક્ત જિસ ખુલૂસસે નામ લિયા જાએગા, વહ હાલત મુરાદ હે.

ઈસ્મે આ'ઝમ મા'લૂમ હોનેકે લિએ બળી અહ્લિયત ઔર બળે ઝબ્તો-તહમ્મુલકી ઝરૂરત હે. એક બુઝુર્ગકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે ઉન્કો ઈસ્મે આ'ઝમ આતા થા. એક ફકીર ઉન્કી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર ઉનસે તમન્ના વ ઈસ્તિદ્આ કી કે મુઝે ભી સીખા દીજિએ. ઉન બુઝુર્ગને ફરમા દિયા કે તુમમેં અહ્લિયત નહીં હે. ફકીરને કહા કે મુઝમેં ઉસકી અહ્લિયત હૈ, તો બુઝુર્ગને ફરમાયાઃ અછ્છા, ફુલાં જગા જા કર બેઠ જાઓ ઔર જો વાકિઅહ વહાં પેશ આએ, ઉસકી મુઝે ખબર દો. ફકીર ઉસ જગા ગએ. દેખા કે એક બૂઢ્હા શખ્સ ગધે પર લકળિયાં લાદે હૂએ આ રહા હે. સામનેસે એક સિપાહી આયા, જિસને ઉસ બૂઢ્હેકો મારપીટ કી ઔર લકળિયાં છીન લીં. ફકીરકો ઉસ સિપાહી પર બહુત ગુસ્સા આયા. વાપસ આ કર બુઝુર્ગસે સારા કિસ્સા સુનાયા ઔર કહા કે મુઝે અગર ઈસ્મે આ'ઝમ આ જાતા તો ઉસ સિપાહીકે લિએ બદ્દુઆ કરતા. બુઝુર્ગને કહા કે ઈસ લકળીવાલે હીસે મેંને ઈસ્મે આ'ઝમ સીખા હે.

(૩૦) عَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى اَخْرِجُوْا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَفِىْ قَلْبِهٖ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِّنَ الْاِيْمَانِ. اَخْرِجُوْا مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اَوْ ذَكَرَنِىْ اَوْ خَافَنِىْ فِىْ مَقَامٍ. اخرجه الحاكم برواية المؤمل عن المبارك بن فضالة وقال صحيح الاسناد واقره عليه الذهبى وقال

(૩૦) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે (કિયામતકે દિન) હક તઆલા શાનુહૂ ઈરશાદ ફરમાએંગે કે જહન્નમસે હર ઉસ શખ્સકો નિકાલ લો, જિસને લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહા હો ઔર ઉસકે દિલમેં એક ઝર્રા બરાબર ભી ઈમાન હો ઔર હર ઉસ શખ્સકો નિકાલ લો, જિસને લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કહા હો યા મુઝે (કિસી તરહ ભી) યાદ કિયા

الحاكم قد تابع ابوداؤد مو ملاعلى روايتہ اختصرہ-

હો યા કિસી મવ્કા પર મુઝસે ડરા હો.

ફાઈદા:

ઈસ પાક કલિમહમેં હકતઆલા શાનુહૂને ક્યા ક્યા બરકાત રખ્ખી હૈં ઉસકા મા'મૂલી સા અંદાઝા ઈતની હી બાતસે હો જાતા હે કે સો બરસકા બૂળ્હા જિસકી તમામ ઉમર કુફ્રો-શિર્કમેં ગુઝરી હો, એક મરતબા ઈસ પાક કલિમહકો ઈમાનકે સાથ પળ્હનેસે મુસલમાન હો જાતા હે ઔર ઉમરભરકે સારે ગુનાહ ઝાઈલ હો જાતે હૈં ઔર ઈમાન લાનેકે બા'દ અગર ગુનાહ ભી કિએ હોં તબ ભી ઈસ કલિમહકી બરકતસે કિસી ન કિસી વક્ત જહન્નમસે ઝરૂર નિકલેગા. હઝરત હુઝયફહ (રદિ.) જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે રાઝદાર હૈં, ફરમાતે હૈં કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા હે (એક ઝમાના ઐસા આનેવાલા હે) કે ઈસ્લામ ઐસા ધુન્દલા રેહ જાએગા, જૈસે કપળેકે નક્શો-નિગાર (પુરાને હો જાનેસે) ધુન્દલે હો જાતે હૈં, કે ન કોઈ રોઝાકો જાનેગા, ન હજકો, ન ઝકાતકો. આખિર એક રાત ઐસી હોગી કે કુર્આને પાક ભી ઉઠા લિયા જાએગા. કોઈ આયત ઉસકી બાકી ન રહેગી. બૂળ્હે મર્દ ઔર બૂળ્હી અવરતેં યહ કહેંગી કે હમને અપને બળોંકો કલિમ-એ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પળ્હતે સુના થા. હમ ભી ઉસીકો પળ્હેંગે. હઝરત હુઝયફહ (રદિ.)કે એક શાગિર્દને અર્ઝ કિયા કે જબ ઝકાત, હજ, રોઝહ કોઈ રુક્ન ન હોગા તો યહ કલિમહ હી ક્યા કામ દેગા? હઝરત હુઝયફહ (રદિ.)ને સુકૂત ફરમાયા. ઉન્હોંને ફિર યહી અર્ઝ કિયા. તીસરી મરતબામેં હઝરત હુઝયફહ (રદિ.)ને ફરમાયા કે (કિસી ન કિસી વક્ત) જહન્નમસે નિકાલેગા, જહન્નમસે નિકાલેગા, જહન્નમસે નિકાલેગા. યા'ની અરકાને ઈસ્લામકે અદા ન કરનેકા અઝાબ ભુગતનેકે બા'દ કિસી ન કિસી વક્ત ઈસ કલિમહકી બરકતસે નજાત પાએગા. યહી મતલબ હે હદીષે બાલાકા કે અગર ઈમાનકા ઝરા સા હિસ્સા ભી હે તબ ભી જહન્નમસે કિસી ન કિસી વક્ત નિકાલા જાએગા. એક હદીષમેં હેઃ જો શખ્સ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પળ્હે વહ ઉસકો કિસ ન કિસી દિન ઝરૂર કામ દેગા. ગો ઉસકો કુછ ન કુછ સઝા ભુગતના પળે.

(٣١) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ اَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَعْرَابِيٌّ عَلَيْهِ جُبَّةٌ مِّنْ طَيَالِسَةٍ مَكْفُوْفَةٌ بِالدِّيْبَاجِ فَقَالَ اِنَّ صَاحِبَكُمْ هٰذَا يُرِيْدُ

(૩૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક શખ્સ ગાઉંકા રહનેવાલા આયા, જો રેશ્મી જુબ્બા પહન રહા થા ઔર ઉસકે કિનારોં પર દીબાકી ગોટ થી.

(સહાબા રદિ.સે ખિતાબ કરકે) કેહને લગા કે તુમ્હારે સાથી મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) યહ ચાહતે હૈં કે હર ચરવાહે (બકરી ચરાને વાલે) ઔર ચરવાહે-ઝાદેકો બળ્હા દેં ઔર શહ-સવાર ઔર શહ-સવારોંકી અવલાદકો ગિરા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ નારાઝગીસે ઉઠે ઔર ઉસકે કપળોંકો ગરેબાનસે પકળ કર ઝરા ખીંચા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે (તૂ હી બતા) તૂ બેવકૂફોંકે સે કપળે નહીં પહન રહા હે? ફિર અપની જગા વાપસ આ કર તશરીફ-ફરમા હૂએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે હઝરત નૂહ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો અપને દોનોં સાહિબઝાદોંકો બુલાયા ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં (આખિરી) વસિય્યત કરતા હૂં, જિસમેં દો ચીઝોંસે રોકતા હૂં ઔર દો ચીઝોંકા હુક્મ કરતા હૂં. જિનસે રોકતા હૂં: એક શિર્ક હે, દૂસરા તકબ્બુર ઔર જિન ચીઝોંકા હુક્મ કરતા હૂં: એક લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હે કે તમામ આસમાનો-ઝમીન ઔર જો કુછ ઉનમેં હે, અગર સબ એક પલળેમેં રખ દિયા જાએ ઔર દૂસરેમેં (ઈખ્લાસસે કહા હુવા) લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ રખ દિયા જાએ તો વહી પલળા ઝુક જાએગા ઔર અગર તમામ

يَرْفَعُ كُلَّ رَاعٍ وَابْنَ رَاعٍ وَيَضَعُ كُلَّ فَارِسٍ وَّابْنَ فَارِسٍ فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُغْضِبًا فَاَخَذَ بِمَجَامِعِ ثَوْبِهٖ فَاجْتَذَبَهٗ وَقَالَ اَلَآ اَرٰى عَلَيْكَ ثِيَابَ مَنْ لَّا يَعْقِلُ ثُمَّ رَجَعَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَلَسَ فَقَالَ اِنَّ نُوْحًا لَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ دَعَا ابْنَيْهِ فَقَالَ اِنِّىْ قَاصٌّ عَلَيْكُمَا الْوَصِيَّةَ اٰمُرُكُمَا بِاثْنَيْنِ وَاَنْهَاكُمَا عَنِ اثْنَيْنِ اَنْهٰكُمَا عَنِ الشِّرْكِ وَالْكِبْرِ وَاٰمُرُكُمَا بِلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ فَاِنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا فِيْهِمَا لَوْ وُضِعَتْ فِىْ كِفَّةِ الْمِيْزَانِ وَوُضِعَتْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ فِى الْكِفَّةِ الْاُخْرٰى كَانَتْ اَرْجَحَ مِنْهُمَا وَلَوْ اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا فِيْهِمَا كَانَتْ حَلْقَةً فَوُضِعَتْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ عَلَيْهَا لَقَصَمَتْهُمَا وَاٰمُرُكُمَا بِسُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهٖ فَاِنَّهُمَا صَلٰوةُ كُلِّ شَىْءٍ وَبِهِمَا يُرْزَقُ كُلُّ شَىْءٍ اخرجه الحاكم وقال صحيح الاسناد ولم يخرجه للصقعب ابن زهير فانه ثقة قليل الحديث اه واقره عليه الذهبى وقال الصقعب ثقة ورواه ابن عجلان عن زيد بن اسلم مرسلا اه قلت ورواه احمد فى مسنده بزيادة فيه بطرق وَفِىْ بَعْضِ مِّنْهَا فَاِنَّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعَ وَالْاَرَضِيْنَ السَّبْعَ كُنَّ حَلْقَةً مُّبْهَمَةً قَصَمَتْهُنَّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وذكره المنذرى فى الترغيب

આસમાનો-ઝમીન ઔર જો કુછ ઉનમેં હે, એક હલ્કા બના કર ઈસ પાક કલિમહકો ઉસ પર રખ દિયા જાવે તો વહ વઝનસે ટૂટ જાએ. ઔર દૂસરી ચીઝ જિસકા હુક્મ કરતા હૂં વહ સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી હે કે યહ દો લફ્ઝ હર મખ્લૂકકી નમાઝ હૈં ઔર ઈન્હીંકી બરકતસે હર ચીઝકો રિઝ્ક અતા ફરમાયા જાતા હે.

عن ابن عمر رض مختصراً وفیه لَوْكَانَتْ حَلْقَةً لَقَصَمْتُهُنَّ حَتّٰى تَخْلُصَ اِلَى اللّٰهِ- ثم قال رواه البزار ورواته محتج بهم فی الصحیح الا ابن اسحق وهو فی النسائی عن صالح بن سعید رفعه الی سلیمان بن یسار الی رجل من الانصار لم یسمه ورواه الحاکم عن عبد الله وقال صحیح الاسناد ثم ذکر لفظه قلت وحدیث سلیمان بن یسار یاتی فی بیان التسبیح و فی مجمع الزوائد رواه احمد ورواه الطبرانی بنحوه ورواه البزار من حدیث ابن عمر ورجال احمد ثقات وقال فی روایة البزار محمد بن اسحق وهو مدلس وهو ثقة-

ફાઈદા:

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કપળોંકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ ફરમાનેકા મતલબ યહ હે કે ઝાહિરસે બાતિન પર ઈસ્તિદ્લાલ કિયા જાતા હે. જિસ શખ્સકા ઝાહિર હાલ ખરાબ હે, ઉસકે બાતિનકા હાલ ભી બ-ઝાહિર વૈસા હી હે. ઈસ લિએ ઝાહિરકો બેહતર રખનેકી સઈ કી જાતી હે, કે બાતિન ઉસકે તાબિઅ્ હોતા હે. ઈસી લિએ સૂફિયાએ કિરામ ઝાહિરી તહારત-વુઝૂ વગયરહકા ઈહ્તિમામ કરાતે હૈં. અજી,બાતિન અછ્છા હોના ચાહિએ, ઝાહિર ચાહે કૈસા હી હો, સહીહ નહીં. બાતિનકા અછ્છા હોના મુસ્તકિલ મકસૂદ હે ઔર ઝાહિરકા બેહતર હોના મુસ્તકિલ.

નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી દુઆઓંમેં હે:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ سَرِيْرَتِيْ خَيْرًا مِّنْ عَلَانِيَتِيْ وَاجْعَلْ عَلَانِيَتِيْ صَالِحَةً

(અય અલ્લાહ! મેરે બાતિનકો મેરે ઝાહિરસે ઝિયાદા બેહતર બના ઔર મેરે ઝાહિરકો સાલિહ ઔર નેક બના દે.) હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ દુઆ તા'લીમ ફરમાઈ હે.

٣٢ عَنْ اَنَسٍ رضـ اَنَّ اَبَا بَكْرٍ رضـ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ كَئِيْبٌ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَالِىْ اَرَاكَ كَئِيْبًا قَالَ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَمٍّ لِّىَ الْبَارِحَةَ فُلَانٍ وَهُوَ يَكِيْدُ بِنَفْسِهٖ قَالَ فَهَلْ لَقَّنْتَهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ قَالَ قَدْ فَعَلْتُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ فَقَالَهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ قَالَ اَبُوْبَكْرٍ رضـ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ كَيْفَ هِىَ لِلْاَحْيَاءِ قَالَ هِىَ اَهْدَمُ لِذُنُوْبِهِمْ هِىَ اَهْدَمُ لِذُنُوْبِهِمْ. رواه ابويعلى والبزار وفيه زائدة بن ابى الرقاد وثقه القواريرى وضعفه البخارى وغيره كذا فى مجمع الزوائد واخرج بمعناه عن ابن عباس ايضا قلت وروى عَنْ عَلِىٍّ رضـ مَرْفُوْعًا مَنْ قَالَ اِذَا مَرَّ بِالْمَقَابِرِ اَلسَّلَامُ عَلٰى اَهْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مِنْ اَهْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ كَيْفَ وَجَدْتُمْ قَوْلَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَا لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اغْفِرْ لِمَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاحْشُرْنَا فِىْ زُمْرَةِ مَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ غُفِرَ لَهٗ ذُنُوْبُ خَمْسِيْنَ سَنَةً قِيْلَ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ مَنْ لَّمْ تَكُنْ لَّهٗ ذُنُوْبُ خَمْسِيْنَ سَنَةً قَالَ لِوَالِدَيْهِ وَلِقَرَابَتِهٖ وَلِعَامَّةِ الْمُسْلِمِيْنَ رواه الديلمى فى تاريخ همدان والرافعى وابن النجار كذا فى منتخب كنز العمال لكن روى نحوه السيوطى فى ذيل اللآلى وتكلم على سنده وقال الاسناد كله ظلمات

(૩૨) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં રન્જીદહ સે હો કર હાઝિર હૂએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં રન્જીદહ દેખ રહા હૂં, ક્યા બાત હે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે ગુઝશ્તહ શબ મેરે ચચાઝાદ ભાઈકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. મેં નઝઅકી હાલતમેં ઉન્કે પાસ બેઠા થા. (ઉસ મન્ઝરસે તબીઅત પર અષર હે.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ તુમને ઉસકો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહકી તલ્કીન ભી કી થી? અર્ઝ કિયા, કી થી. ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉસને યહ કલિમહ પળ્હ લિયા થા? અર્ઝ કિયા કે પળ્હ લિયા થા. ઈરશાદ ફરમાયા કે જન્નત ઉસકે લિએ વાજિબ હો ગઈ. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઝિન્દહ લોગ ઈસ કલિમહકો પળ્હે તો ક્યા હો? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દો મરતબા યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ કલિમહ ઉન્કે ગુનાહોંકો બહુત હી મુન્હદિમ કર દેનેવાલા હે. (યા'ની બિલ્કુલ હી મિટા દેનેવાલા હે.)

ورمی رجالہ بالکذب وفی تنبیہ
الغافلین وروی عَنْ بَعْضِ الصَّحَابَۃِ
من قال لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مِنْ قَلْبِہٖ خَالِصًا
وَمَدَّھَا بِالتَّعْظِیْمِ کَفَّرَ اللّٰہُ عَنْہُ اَرْبَعَۃَ
اٰلَافِ ذَنْبٍ مِّنَ الْکَبَآئِرِ قِیْلَ اِنْ لَّمْ
یَکُنْ لَّہٗ اَرْبَعَۃُ اٰلَافِ ذَنْبٍ قَالَ یُغْفَرُ
مِنْ ذُنُوْبِ اَھْلِہٖ وَجِیْرَانِہٖ اھ قلت وروی
بمعناہ مرفوعًا لکنھم حکموا علیہ بالوضع
کمافی ذیل اللاٰلی نعم یؤیدہ الامر
بدفن جوار الصالح وتاذیہ بجوار السؤ
ذکرہ السیوطی فی اللاٰلی بطرق وورد
السلام علٰی اھل القبور بالفاظ مختلفۃ
فی کنز العمال وغیرہ۔

ફાઈદા:

મકાબિરમેં ઔર મય્યિતકે કરીબ કલિમ-એ તય્યિબહ પળ્હનેકે મુતઅલ્લિક ભી કષ્રતસે અહાદીષમેં ઈરશાદ હુવા હે. એક હદીષમેં હે કે જનાઝહકે સાથ કષ્રતસે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ પળ્હા કરો. એક હદીષમેં આયા હે કે મેરી ઉમ્મતકા શિઆર (નિશાન) જબ વહ પુલસિરાત પર ચલેંગે તો લા ઈલા-હ ઈલ્લા અન્ત હોગા. દૂસરી હદીષમેં હે કે જબ વહ અપની કબ્રોંસે ઉઠેંગે તો ઉન્કા નિશાન લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વ અલલ્લાહિ ફલ્ય-તવક્કલિલ્ મુઅ્મિનૂન હોગા. તીસરી હદીષમેં હે કે કિયામતકે અંધેરોંમેં ઉન્કા નિશાન લા ઈલા-હ ઈલ્લા અન્ત હોગા. લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકો કષ્રતસે પળ્હનેકી બરકતેં મરનેસે પેહલે ભી બસા અવકાત નઝઅ્કે વક્તસે મહસૂસ હો જાતી હૈં ઔર બા'ઝ અલ્લાહકે બંદોંકો ઉસસે ભી પેહલે ઝાહિર હો જાતી હૈં.

અબુલ અબ્બાસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેં અપને શહર અશ્બીલહમેં બીમાર પળા હુવા થા. મૈંને દેખા કે બહુતસે પરિન્દ, બળે બળે ઔર મુખ્તલિફ રંગકે- સફેદ, સુર્ખ, સબ્ઝ હૈં, જો એક હી દફા' સબકે સબ પર સમેટ લેતે હૈં ઔર એક હી મરતબા ખોલ દેતે હૈં, ઔર બહુત સે આદમી હૈં, જિન્કે હાથમેં બળે બળે તબાક ધકે હૂએ હૈં, જિન્કે અન્દર કુછ રખ્ખા હુવા હે. મેં ઈસ સબકો દેખ કર યહ સમઝા કે યહ મૌતકે તોહ્ફે હૈં. મેં જલ્દી જલ્દી કલિમએ તય્યિબહ પળ્હને લગા. ઉનમેંસે એક શખ્સને મુઝસે કહા કે તુમ્હારા વક્ત

અભી નહીં આયા. યહ એક ઔર મુઅ્મિનકે લિએ તોહ્ફા હે, જિસકા વક્ત આ ગયા હે. હઝરત ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.)કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ફરમાયા મુઝે બિઠા દો. લોગોંને બિઠા દિયા. ફિર ફરમાયા: (યા અલ્લાહ!) તૂને મુઝે બહુતસે કામોંકા હુક્મ ફરમાયા, મુઝસે ઉસમેં કોતાહી હૂઈ. તૂને મુઝે બહુત સી બાતોંસે મના' ફરમાયા, મુઝસે ઉસમેં ના ફરમાની હૂઈ. તીન મરતબા યહી કેહતે રહે. ઉસકે બા'દ ફરમાયા: લેકિન લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, યહ ફરમા કર એક જાનિબ ગૌરસે દેખા. કિસીને પૂછા: ક્યા દેખતે હો? ફરમાયા: કુછ સબ્ઝ ચીઝેં હૈં કે ન વહ આદમી હૈં, ન જિન. ઉસકે બા'દ ઈન્તિકાલ ફરમાયા.

ઝુબયદહકો કિસીને ખ્વાબમેં દેખા. ઉસસે પૂછા: ક્યા ગુઝરી? ઉસને કહા કે ઈન ચાર કલિમોંકી બ-દોલત મેરી મગફિરત હો ગઈ:

૧-લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ અફ્ની બિહા ઉમ્રી.

૨-લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ અદ્ખુલુ બિહા કબ્રી.

૩-લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ અખ્લૂ બિહા વહ્દી.

૪-લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ અલ્કા બિહા રબ્બી.

(લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકે સાથ અપની ઉમરકો ખત્મ કરૂંગી ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હી કો કબ્રમેં લેકર જાઉંગી. લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ હીકે સાથ તન્હાઈકા વક્ત ગુઝારૂંગી ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હી કો લેકર અપને રબકે પાસ જાઉંગી.)

(૩૩) عَنْ اَبِیْ ذَرٍّ قَالَ قُلْتُ یَارَسُوْلَ اللّٰہِ اَوْصِنِیْ قَالَ اِذَا عَمِلْتَ سَیِّئَۃً فَاَتْبِعْهَا حَسَنَۃً تَمْحُهَا قُلْتُ یَارَسُوْلَ اللّٰہِ اَمِنَ الْحَسَنَاتِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰہُ قَالَ هِیَ اَفْضَلُ الْحَسَنَاتِ رواہ احمد وفی مجمع الزوائد رواہ احمد ورجالہ ثقات الا ان شمر بن عطیۃ حدث عن اشیاخ ولم یسم احدًا منهم قال السیوطی فی الدر اخرجہ ایضًا ابن مردویہ والبیهقی فی الاسماء والصفات قلت واخرجہ الحاکم بلفظ یَا اَبَا ذَرٍّ اِتَّقِ اللّٰہَ حَیْثُ کُنْتَ وَاَتْبِعِ السَّیِّئَۃَ الْحَسَنَۃَ

(૩૩) હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મુઝે કોઈ વસિય્યત ફરમા દીજિએ. ઈરશાદ હુવા કે જબ કોઈ બુરાઈ સરઝદ હો જાએ તો કફ્ફારહકે તોર પર ફવ્રન્ કોઈ નેક કામ કર લિયા કરો. (તાકે બુરાઈકી નહૂસત ધુલ જાએ.) મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પઢના ભી નેકિયોંમેં દાખિલ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે યહ તો સારી

تَمْحُهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ وقال صحيح على شرطهما واقره عليه الذهبى وذكره السيوطى فى الجامع مختصرًا ورقم له بالصحة-

નેકિયોંમેં અફઝલ હે.

ફાઈદા:

બુરાઈ અગર ગુનાહે સગીરહ હે તો નેકીસે ઉસકા મહ્વ હો જાના ઔર મિટ જાના ઝાહિર હે ઔર અગર કબીરહ હે તો કાઈદાકે મુવાફિક તવ્બાસે મહ્વ હો સકતી હે યા મહઝ અલ્લાહકે ફઝ્લસે. જૈસા પેહલે ભી ગુઝર ચુકા હે. બહર સૂરત મહ્વ હોનેકા મતલબ યહ હે કે ફિર વહ ગુનાહ આ'માલનામામેં રહતા હે, ન કહીં ઉસકા ઝિક્ર હોતા હે. ચુનાન્ચે એક હદીષમેં વારિદ હે કે જબ બંદા તવ્બા કરતા હે તો હકતઆલા શાનુહૂ વહ ગુનાહ કિરામન્ કાતિબીનકો ભુલા દેતે હૈં ઔર ઉસ ગુનાહગારકે હાથ-પાઉંકો ભી ભુલા દેતે હૈં ઔર ઝમીનકે ઉસ હિસ્સાકો ભી જિસ પર વહ ગુનાહ કિયા ગયા હે. હત્તાકે કોઈ ભી ઉસ ગુનાહકી ગવાહી દેનેવાલા નહીં રહતા.

ગવાહીકા મતલબ યહ હે કે કિયામતમેં આદમીકે હાથ-પાઉં ઔર બદનકે દૂસરે હિસ્સે નેક યા બદ આ'માલ જો ભી કિએ હોં, ઉન્કી ગવાહી દેંગે. જૈસા કે બાબે સૌમ, ફસ્લે દૌમ, હદીષ નમ્બર અઠારહકે તહતમેં આ રહા હે.

હદીષે બાલાકી તાઈદ ઉન રિવાયાતસે ભી હોતી હે, જિનમેં ઈરશાદ ફરમાયા ગયા હે કે ગુનાહસે તવ્બા કરનેવાલા ઐસા હે જૈસા કે ગુનાહ કિયા હી નહીં. યહ મઝમૂન કઈ હદીષોંમેં વારિદ હુવા હે. તવ્બા ઉસકો કેહતે હૈં કે જો ગુનાહ હો ચુકા ઉસ પર ઈન્તિહાઈ નદામત ઔર શર્મ હો ઔર આઈન્દહકે લિએ પક્કા ઈરાદા હો કે ફિર કભી ઉસ ગુનાહકો નહીં કરૂંગા. એક દૂસરી હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ વારિદ હુવા હે કે અલ્લાહકી ઈબાદત કર ઔર કિસીકો ઉસકા શરીક ન બના ઔર ઐસે ઈખ્લાસસે અમલ કિયા કર, જૈસાકે વહ પાકઝાત તેરે સામને હો ઔર અપને આપકો મુર્દોંમેં શુમાર કર ઔર અલ્લાહકી યાદ હર પથ્થર ઔર હર દરખ્તકે કરીબ કર (તાકે બહુતસે ગવાહ કિયામતકે દિન મિલેં.) ઔર જબ કોઈ બુરાઈ હો જાએ તો ઉસકે કફ્ફારહમેં કોઈ નેકી કિયા કર. અગર બુરાઈ મખ્ફી કી હે તો નેકી ભી મખ્ફી હો ઔર બુરાઈકો અલલ્ એ'લાન કિયા હે તો ઉસકે કફ્ફારહમેં નેકી ભી અલલ્ એ'લાન હો.

(٣٤) عَنْ تَمِيْمِ الدَّارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاحِدًا اَحَدًا صَمَدًا لَمْ

(૩૪) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ:

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاحِدًا اَحَدًا صَمَدًا لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً

وَلَا وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ

-કો દસ મરતબા પળ્હેગા ચાલીસ હઝાર નેકિયાં ઉસકે લિએ લિખ્ખી જાએંગી.

يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ۔ عَشْرَ مَرَّاتٍ كُتِبَتْ لَهٗ اَرْبَعُوْنَ اَلْفَ حَسَنَةٍ۔ اخرجہ احمد قلت اخرج الحاكم شواهد كل بالفاظ مختلفة۔

ફાઈદા:

કલિમ-એ તય્યિબહકી ખાસ ખાસ મિક્દાર પર ભી હદીષકી કિતાબોંમેં બળી ફઝીલતેં ઝિક ફરમાઈ ગઈ હૈં. એક હદીષમેં આયા હે: જબ તુમ ફર્ઝ નમાઝ પળ્હા કરો તો હર ફર્ઝકે બા'દ દસ મરતબા:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

- પળ્હા કરો. ઈસકા ષવાબ એસા હે, જૈસે એક ગુલામ આઝાદ કિયા.

(૩૫) દૂસરી હદીષમેં ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ اَحَدًا صَمَدًا لَّمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ

- પળ્હે ઉસકે લિએ બીસ લાખ નેકિયાં લિખ્ખી જાએંગી.

(٣٥) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ اَبِيْ اَوْفٰى قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ اَحَدًا صَمَدًا لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ۔ كَتَبَ اللّٰهُ لَهٗ اَلْفَيْ اَلْفِ حَسَنَةٍ رواه الطبراني كذا في الترغيب وفي مجمع الزوائد فيه فائد ابو الورقاء متروك۔

ફાઈદા:

કિસ કદર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાંસે ઈન્આમો-ઈહ્સાનકી બારિશ હે કે એક મા'મૂલી સી ચીઝકે પળ્હને પર -જિસમેં ન મશક્કત, ન વક્ત ખર્ચ હો-ફિર ભી હઝાર હઝાર, લાખ લાખ નેકિયાં અતા હોતી હૈં, લેકિન હમ લોગ ઈસ કદર ગફલત ઔર દુન્યાવી અગરાઝકે પીછે પળે હૂએ હૈં કે ઈન અલ્તાફકી બારિશોંસે કુછ ભી વસૂલ નહીં કરતે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં હર નેકીકે લિએ કમ અઝ કમ દસ ગુના ષવાબ તો મુતઅય્યન હી હે, બ-શર્તે કે ઈખ્લાસસે હો. ઉસકે બા'દ ઈખ્લાસ હીકે એ'તિબારસે ષવાબ બળ્હતા રહતા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ઈસ્લામ લાનેસે પેહલે જિતને ગુનાહ હાલતે કુફ્રમેં કિએ હૈં વહ મુઆફ હો જાતે હૈં. ઉસકે બા'દ ફિર હિસાબ હે. હર નેકી દસ ગુનેસે લેકર સાત સો તક ઔર જહાં તક અલ્લાહ ચાહે, લિખ્ખી જાતી હૈં ઔર બુરાઈ એક હી લિખ્ખી જાતી હે. ઔર અગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો મુઆફ ફરમાવેં તો વહ ભી નહીં લિખ્ખી જાતી. દૂસરી હદીષમેં હે: જબ બંદા નેકીકા ઈરાદા કરતા હે તો સિર્ફ

ઈરાદાસે એક નેકી લિખ્ખી જાતી હે ઔર જબ અમલ કરતા હે તો દસ નેકિયાં સાત સો તક ઔર ઉસકે બા'દ જહાં તક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ચાહેં, લિખ્ખી જાતી હૈં. ઈસ કિસમકી ઔર ભી અહાદીષ બ-કષ્રત હૈં, જિનસે મા'લૂમ હોતા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં દેનેમેં કમી નહીં, કોઈ લેને વાલા હો. યહી ચીઝ અલ્લાહ વાલોંકી નિગાહમેં હોતી હે, જિસકી વજહસે દુન્યાકી બળીસે બળી દોલત ભી ઉન્કો નહીં લુભા સકતી. અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ની મિન્હુમ.

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે આ'માલ છે (૬) તરીકેકે હૈં ઔર આદમી ચાર તરીકેકે. દો અમલ તો વાજિબ કરનેવાલે હૈં ઔર દો બરાબર સરાબર ઔર એક દસ ગુના ઔર એક સાત સો ગુના. દો અમલ જો વાજિબ કરનેવાલે હૈં, એક યહ કે જો શખ્સ ઈસ હાલમેં મરે કે શિર્ક ન કરતા હો, વહ ઝરૂર જન્નતમેં દાખિલ હોગા. દૂસરે જો શખ્સ શિર્કકી હાલતમેં મરે, ઝરૂર જહન્નમમેં જાએગા. ઔર જો અમલ બરાબર સરાબર હે, વહ નેકીકા ઈરાદા હે કે દિલ ઉસકે લિએ પુખ્તા હો ગયા હો (મગર ઉસ અમલકી નોબત ન આઈ હો.) ઔર દસ ગુના અજ્ર હે અગર અમલ ભી કર લે. ઔર અલ્લાહકે રાસ્તામેં (જિહાદ વગયરહમેં) ખર્ચ કરના સાત સો દરજાકા અજ્ર રખતા હે ઔર ગુનાહ અગર કરે તો એકકા બદલા એક હી હે ઔર ચાર કિસમકે આદમી યહ હૈં કે બા'ઝ લોગ ઐસે હૈં, જિન પર દુન્યામેં તંગી હે, આખિરતમેં વુસ્અત. બા'ઝ ઐસે હૈં, જિન પર દોનોં જગા તંગી હે. (કે દુન્યામેં ફક્ર, આખિરતમેં અઝાબ હે.) બા'ઝ ઐસે હૈં કે દોનોં જહાંમેં વુસ્અત હે.

એક શખ્સ હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયાઃ મૈંને સુના હે, આપ યહ નક્લ કરતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બા'ઝ નેકિયોંકા બદલા દસ લાખ ગુના અતા ફરમાતે હૈં. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)ને ફરમાયાઃ ઈસમેં તઅજ્જુબકી ક્યા બાત હે? મૈંને ખુદાકી કસમ, ઐસા હી સુના હે. દૂસરી હદીષમેં હે કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે બા'ઝ નેકિયોંકા ષવાબ બીસ લાખ તક મિલતા હે ઔર જબ હકતઆલા શાનુહૂઃ يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا

– ઈરશાદ ફરમાએં (ઉસકે ષવાબકો બળ્હાતે હૈં ઔર અપને પાસસે બહુત સા અજ્ર દેતે હૈં) જિસ ચીઝકો અલ્લાહ તઆલા અજ્રે અઝીમ ફરમાએં, ઉસકી મિક્દારકા અંદાઝા કોન કર સકતા હે? ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ષવાબકી ઈતની બળી મિક્દારેં જબ હી હો સકતી હૈં, જબ ઈન અલ્ફાઝકે મઆનીકા તસવ્વુર ઔર લિહાઝ કરકે પળ્હે કે યહ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી અહમ સિફાત હૈં.

(૩૬) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ વુઝૂ કરે ઔર અચ્છી તરહ કરે (યા'ની સુન્નતોં ઔર આદાબકી પૂરી રિઆયત કરે) ફિર યહ દુઆ પઢે:

اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ

ઉસકે લિએ જન્નતકે આઠોં દરવાઝે ખુલ જાતે હૈં. જિસ દરવાઝેસે દિલ ચાહે, દાખિલ હો.

(٣٦) عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ يَّتَوَضَّأُ فَيُبْلِغُ اَوْفَيُسْبِغُ الْوُضُوْءَ ثُمَّ يَقُوْلُ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اِلَّا فُتِحَتْ لَهٗ اَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ اَيِّهَا شَاءَ رواه مسلم وابو داود وابن ماجة وقال لا فَيُحْسِنُ الْوُضُوْءَ زاد ابو داود ثُمَّ يَرْفَعُ طَرْفَهٗ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ يَقُوْلُ فذكره ورواه الترمذي كابي داود وزاد اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنَ التَّوَّابِيْنَ وَاجْعَلْنِيْ مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ الحديث وتكلم فيه كذا في الترغيب زاد السيوطي في الدر ابن ابي شيبة والدارمي-

ફાઈદા:

જન્નતમેં દાખિલ હોનેકે લિએ એક દરવાઝા ભી કાફી હે. ફિર આઠોંકા ખુલ જાના યહ ગાયતે એ'ઝાઝો-ઈકરામકે તોર પર હે. એક હદીષમેં વારિદ હુવા હે કે જો શખ્સ ઈસ હાલમેં મરે કે અલ્લાહકે સાથ શિર્ક ન કરતા હો ઔર નાહક કિસીકા ખૂન ન કિયા હો, વહ જન્નતકે જિસ દરવાઝેસે ચાહે દાખિલ હો.

(૩૭) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ સો મરતબા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ પઢા કરે, હકતઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઉસકો ઐસા રોશન ચેહરાવાલા ઉઠાએંગે, જૈસે ચૌદહવીં રાતકા ચાંદ હોતા હે ઔર જિસ દિન યહ તસ્બીહ પઢે ઉસ દિન ઉસસે અફઝલ અમલવાલા વહી

(٣٧) عَنْ اَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقُوْلُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مِائَةَ مَرَّةٍ اِلَّا بَعَثَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَوَجْهُهٗ كَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ وَلَمْ يُرْفَعْ لِاَحَدٍ يَوْمَئِذٍ عَمَلٌ اَفْضَلُ مِنْ عَمَلِهٖ اِلَّا مَنْ قَالَ مِثْلَ قَوْلِهٖ اَوْ زَادَ رواه الطبراني وفيه

શખ્સ હો સકતા હે, જો ઉસસે ઝિયાદા પઢ્હે.

عبد الوهاب بن ضحاك متروك كذا في مجمع الزوائد قلت هو من رواة ابن ماجة ولا شك انهم ضعفوه جدًا الا ان معناه مؤيد بروايات منها ما تقدم من روايات يحيىٰ بن طلحة ولا شك انه افضل الذكر وله شاهد من حديث ام هانى الآتى۔

ફાઈદા:

મુતઅદ્દદ રિવાયાત ઔર આયાતસે યહ મઝમૂન ષાબિત હોતા હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ દિલકે લિએ ભી નૂર હે ઔર ચેહરેકે લિએ ભી નૂર હે. ઔર યહ તો મુશાહદહ ભી હે કે જિન અકાબિરકા ઈસ કલિમહકી કષ્રત મા'મૂલ હે, ઉન્કા ચેહરા દુન્યા હી મેં નૂરાની હોતા હે.

(૩૮) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બચ્ચાકો શુરૂઅમેં જબ વહ બોલના સીખને લગે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ યાદ કરાઓ ઔર જબ મરનેકા વક્ત આએ જબ ભી લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ તલ્કીન કરો. જિસ શખ્સકા અવ્વલ કલિમહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હો ઔર આખિરી કલિમહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હો, વહ હઝાર બરસ ભી ઝિન્દા રહે તો (ઈન્શાઅલ્લાહ) કિસી ગુનાહકા ઉસસે મુતાલબા નહીં હોગા. (યા ઈસ વજહસે કે ગુનાહ સાદિર હુવા તો તવ્બા વગય્રહસે મુઆફ હો જાએગા યા ઈસ વજહસે કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ અપને ફઝ્લસે મુઆફ ફરમાદેંગે.)

٣٨ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ افْتَحُوْا عَلٰى صِبْيَانِكُمْ اَوَّلَ كَلِمَةٍ بِلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ لَقِّنُوْهُمْ عِنْدَ الْمَوْتِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ فَاِنَّهٗ مَنْ كَانَ اَوَّلُ كَلَامِهٖ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اٰخِرُ كَلَامِهٖ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ثُمَّ عَاشَ اَلْفَ سَنَةٍ لَمْ يُسْئَلُ عَنْ ذَنْبٍ وَّاحِدٍ موضوع

ابن محمويه وابوه مجهولان وقد ضعف البخارى ابراهيم بن مهاجر حكاه السيوطى عن ابن الجوزى ثم تعقبه بقول الحديث فى المستدرك واخرجه البيهقى فى الشعب عن الحاكم وقال متن غريب لم نكتبه الا بهذا الاسناد واورده الحافظ ابن حجر فى اماليه ولم يقدح فيه بشئ الا انه قال ابراهيم فيه لين وقد اخرج له مسلم فى المتابعات كذا فى اللآلى و

ذكره السيوطي في شرح الصدور ولم
يقدح فيه بشئ قلت وقد ورد في التلقين
احاديث كثيرة ذكرها الحافظ في التلخيص
وقال في جملة من رواها وعن عروة
بن مسعود الثقفي رواه العقيلي باسناد
ضعيف ثم قال روى في الباب احاديث
صحاح عن غير واحد من الصحابة و
رواه ابن ابي الدنيا في كتاب المحتضرين
من طريق عروة بن مسعود عن ابيه
عَنْ حُذَيْفَةَ بِلَفْظِ لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لَا إِلٰهَ
إِلَّا اللّٰهُ فَإِنَّهَا تَهْدِمُ مَا قَبْلَهَا مِنَ الْخَطَايَا
وروى فيه ايضًا عن عمر وعثمان وابن
مسعود وانس وغيرهم اه وفي الجامع
الصغير لقنوا موتاكم لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ رواه
احمد ومسلم والاربعة عن ابي سعيد
ومسلم وابن ماجة عن ابي هريرة و
النسائي عن عائشة ورقم له بالصحة و

في الحصن إِذَا أَفْصَحَ الْوَلَدُ فَلْيُعَلِّمْهُ لَا
إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وفي الحرز رواه ابن السني
عن عمرو بن العاص اه قلت ولفظه
في عمل اليوم والليلة عَنْ عَمْرِو بْنِ
شُعَيْبٍ وَجَدْتُ فِي كِتَابِ جَدِّيَ الَّذِيْ
حَدَّثَهُ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ إِذَا أَفْصَحَ أَوْلَادُكُمْ فَعَلِّمُوْهُمْ لَا إِلٰهَ
إِلَّا اللّٰهُ ثُمَّ لَا تُبَالُوْا مَتٰى مَاتُوْا وَإِذَا اثْغَرُوْا
فَمُرُوْهُمْ بِالصَّلٰوةِ وفي الجامع الصغير
برواية احمد وابي داود والحاكم عَنْ
مُعَاذٍ رض مَنْ كَانَ اٰخِرُ كَلَامِهٖ لَا إِلٰهَ إِلَّا
اللّٰهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ ورقم له بالصحة وفي
مجمع الزوائد عَنْ عَلِيٍّ رض رفعه مَنْ كَانَ اٰخِرُ
كَلَامِهٖ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ لَمْ يَدْخُلِ النَّارَ و
في غير رواية مرفوعة مَنْ لُقِّنَ عِنْدَ
الْمَوْتِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ۔

ફાઈદા:

તલ્કીન ઈસકો કેહતે હૈં કે મરતે વક્ત આદમીકે પાસ બેઠ કર કલિમહ પળ્હા જાએ, તાકે ઉસકો સુન કર વહ ભી પળ્હને લગે. ઉસ પર ઉસ વક્ત જબ્ર યા તકાઝા નહીં કરના ચાહિએ કે વહ શિદ્દતે તકલીફમેં હોતા હે. અખીર વક્તમેં કલિમહ તલ્કીન કરનેકા હુકમ ઔર ભી બહુત સી અહાદીષે સહીહામેં વારિદ હુવા હે. મુતઅદ્દદ હદીષોંમેં યહ ભી ઈરશાદે નબવી વારિદ હુવા હે કે જિસ શખ્સકો મરતે વક્ત લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ નસીબ હો જાએ, ઉસસે ગુનાહ એસે ગિર જાતે હૈં જૈસે સયલાબકી વજહસે તા'મીર. બા'ઝ અહાદીષમેં યહ ભી આયા હે કે જિસ શખ્સકો મરતે વક્ત યહ મુબારક કલિમહ નસીબ હો જાતા હે તો પિછલી ખતાએં મુઆફ હો જાતી હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે મુનાફિકકો ઈસ કલિમહકી તવ્ફીક નહીં હોતી. એક હદીષમેં આયા હે: અપને મુર્દોકો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકા તોશા દિયા કરો. એક હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ કિસી બચ્ચાકી પરવરિશ કરે, યહાં તકકે વહ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કેહને લગે, ઉસસે હિસાબ મુઆફ હે. એક હદીષમેં

આયા હે કે જો શખ્સ નમાઝકી પાબન્દી કરતા હે, મરનેકે વક્ત એક ફરિશ્તા ઉસકે પાસ આતા હે, જો શયતાનકો દૂર કર દેતા હે ઔર મરને વાલેકો લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ તલ્કીન કરતા હે.

એક બાત કષ્રતસે તજરુબામેં આઈ હે કે અક્ષ્રરો-બેશતર તલ્કીનકા ફાઈદા જબ હી હોતા હે કે ઝિન્દગીમેં ભી ઈસ પાક કલિમહકી કષ્રત રખતા હો. એક શખ્સકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે વહ ભુસ ફરોખ્ત કિયા કરતા થા. જબ ઉસકે મરનેકા વક્ત આયા તો લોગ ઉસકો કલિમહકી તલ્કીન કરતે થે ઔર વહ કેહતા થા કે યહ ગઠા ઈતનેકા હે ઔર યહ ઈતનેકા હે. ઈસી તરહ ઔર ભી મુતઅદ્દદ વાકિઆત "નુઝ્હતુલ્ બસાતીન"મેં ભી લિખ્ખે હૈં ઔર મુશાહદહમેં ભી આતે હૈં. બસા અવકાત કિસી ગુનાહકા કરના ભી ઈસકા સબબ બન જાતા હે કે મરતે વક્ત કલિમએ તય્યિબહ નસીબ નહીં હોતા.

અફ્યૂનકે નુકસાનાત ઔર મિસ્વાકકે ફાઈદે

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે અફ્યૂન ખાનેમેં સત્તર (૭૦) નુકસાન હૈં, જિનમેંસે એક યહ હે કે મરતે વક્ત કલિમહ યાદ નહીં આતા. ઈસકે બિલ્ મુકાબિલ મિસ્વાકમેં સત્તર ફાઈદે હૈં, જિનમેંસે એક યહ હે કે મરતે વક્ત કલિમ-એ તય્યિબહ યાદ આતા હે. એક શખ્સકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે મરતે વક્ત ઉસકો કલિમ-એ શહાદત તલ્કીન કિયા ગયા. વહ કેહને લગા કે અલ્લાહસે દુઆ કરો, મેરી ઝુબાનસે નિકલતા નહીં. લોગોંને પૂછા, ક્યા બાત હે? ઉસને કહા, મેં તોલનેમેં બેઈહ્તિયાતી કરતા થા. એક દૂસરે શખ્સકા કિસ્સા હે કે જબ ઉસકો તલ્કીન કી ગઈ તો કેહને લગા કે મુઝસે કહા નહીં જાતા. લોગોંને પૂછા, ક્યા બાત હે? ઉસને કહા કે એક અવરત મુઝસે તવ્લિયહ ખરીદને આઈ થી. મુઝે વહ અછ્છી લગી. મેં ઉસકો દેખતા રહા. ઔર ભી બહુતસે વાકિઆત ઈસ નો'અકે હૈં, જિનમેંસે બા'ઝ "તઝ્કિર-એ કર્તબિય્યહ"મેં ભી લિખ્ખે હૈં. બંદાકા કામ હે કે ગુનાહોંસે તવબા કરતા રહે ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે તવ્ફીકકી દુઆ કરતા રહે.

(૩૯) عَنْ اُمِّ هَانِیٍ رض قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ لَا يَسْبِقُهَا عَمَلٌ وَلَا تَتْرُكُ ذَنْبًا. رواه ابن ماجة كذا في منتخب كنز العمال قلت واخرج الحاكم في حديث طويل وصححه ولفظه قول لا اله الا الله

(૩૯) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુસે ન તો કોઈ અમલ બળ્હ સકતા હે ઔર ન યહ કલિમહ કિસી ગુનાહકો છોળ સકતા હે.

لَا يَتْرُكُ ذَنْبًا وَلَا يَسْبِقُهَا عَمَلٌ اه ر
تعقب عليه الذهبي بان زكريا ضعيف
وسقط بين محمد وام هانى و ذكره
فى الجامع برواية ابن ماجة ورقم
له بالضعف-

ફાઈદા:

કિસી અમલકા ઈસસે ન બળ્હ સકના તો ઝાહિર હે કે કોઈ ભી અમલ ઐસા નહીં હે, જો બગૈર કલિમ-એ તય્યિબહ પળ્હે કાર-આમદ હો સકતા હો. નમાઝ, રોઝા, હજ, ઝકાત ગર્ઝ હર અમલ ઈમાનકા મોહતાજ હે. અગર ઈમાન હે તો વહ આ'માલ ભી મકબૂલ હો સકતે હૈં, વર્ના નહીં. ઔર કલિમ-એ તય્યિબહ જો ખૂદ ઈમાન લાના હી હે, વહ કિસી અમલકા ભી મોહતાજ નહીં. ઈસી વજહસે અગર કોઈ શખ્સ ફક્ત ઈમાન રખતા હો ઔર ઈમાનકે અલાવા કોઈ અમલે સાલિહ ન હો તો ભી વહ કિસી ન કિસી વક્ત ઈન્શાઅલ્લાહ જન્નતમેં ઝરૂર જાએગા ઔર જો શખ્સ ઈમાન ન રખતા હો-ખ્વાહ વહ કિતને હી પસન્દીદહ આ'માલ કરે - નજાતકે લિએ કાફી નહીં.

દૂસરા જુઝ્વ કિસી ગુનાહકો ન છોળના હે. અગર ઈસ એ'તિબારસે દેખા જાએ કે જો શખ્સ આખિરી વક્તમેં મુસલમાન હો ઔર કલિમ-એ તય્યિબહ પળ્હનેકે બા'દ ફવ્રન્ હી મર જાએ તો ઝાહિર હે કે ઈસ ઈમાન લાનેસે, કુફ્રકી હાલતમેં જિતને ગુનાહ કિએ થે વહ સબ બિલ્ઈજ્માઅ્ જાતે રહે ઔર અગર પેહલેસે પળ્હના મુરાદ હો તો હદીષ શરીફકા મતલબ યહ હે કે યહ કલિમહ દિલોંકી સફાઈ ઔર સયૂકલ હોનેકા ઝરીઆ હે. જબ ઈસ પાક કલિમહકી કષ્રત હોગી તો દિલકી સફાઈકી વજહસે તવ્બા કિએ બગૈર ચેન હી ન પળેગા ઔર આખિર કાર ગુનાહોંકી મુઆફીકા ઝરીઆ બન જાએગા. એક હદીષમેં આયા હે, જિસ શખ્સકો સોનેકે વક્ત ઔર જાગનેકે વક્ત લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકા ઈહ્તિમામ હો, ઉસકો દુન્યા ભી આખિરત પર મુસ્તઈદ કરેગી ઔર મુસીબતસે ઉસકી હિફાઝત કરેગી.

(૪૦) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْاِيْمَانُ بِضْعٌ وَّسَبْعُوْنَ شُعْبَةً فَاَفْضَلُهَا قَوْلُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَدْنَاهَا اِمَاطَةُ الْاَذٰى عَنِ

(૪૦) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ઈમાનકી સત્તર (૭૦)સે ઝિયાદા શાખેં હૈં. (બા'ઝ રિવાયાતમેં સતત્તર આઈ હૈં) ઉનમેં સબસે ઝિયાદા અફઝલ લા

الطَّرِيْقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِّنَ الْإِيْمَانِ
رواه الستة وغيرهم بالفاظ مختلفة
واختلاف يسير في العدد وغيره وهذا
اخر ما اردت ايراده في هذا الفصل
رعاية لعدد الاربعين والله الموفق
لما يحب ويرضى۔

ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકા પળ્હના હે ઔર સબસે કમ દર્જા રાસ્તાસે કિસી તકલીફ-દેહ ચીઝ (ઈંટ, કાંટે વગયરહ) કા હટા દેના હે ઔર હયા ભી (એક ખુસૂસી) શો'બા હે ઈમાનકા.

ફાઈદા:

હયાકો ખુસૂસી ઈહ્તિમામકી વજહસે ઝિક્ર ફરમાયા કે યહ બહુતસે ગુનાહોંઃઝિના, ચોરી, ફહશ-ગોઈ, નંગા હોના, ગાલીગલોજ વગયરહસે બચનેકા સબબ હે. ઈસી તરહ રુસ્વાઈકે ખ્યાલસે બહુતસે નેક કામ કરના ઝરૂરી હો જાતે હૈં, બલ્કે દુન્યા ઔર આખિરતકી શર્મ સારે હી નેક કામોં પર ઉભારતી હે. નમાઝ, ઝકાત, હજ વગયરહ તો ઝાહિર હૈં. ઈસી તરહસે ઔર ભી તમામ અહકામ બજા લાનેકા સબબ હે. ઈસી વજહસે મષલ મશહૂર હે: "તૂ બેહયા બાશ વ હર ચે ખ્વાહી કુન". (તૂ બેગયૂરત હો જા, ફિર જો ચાહે કર.) ઈસ મઅ્નામેં સહીહ હદીષ ભી વારિદ હે:

إِذَا لَمْ تَسْتَحِيْ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ

જબ તૂ હયાદાર ન રહે તો ફિર જો ચાહે કર, કે સારી ફિક્ર ગયૂરત ઔર શર્મ હી કી હે. અગર હયા હે તો યહ ખ્યાલ ભી ઝરૂરી હે કે નમાઝ ન પળ્હૂંગા તો આખિરતમેં કૂયા મુંહ દિખલાઉંગા ઔર શર્મ નહીં હે તો ફિર યહ ખ્યાલ પેદા હોતા હે કે કોઈ કેહ કર કૂયા કર લેગા?

તમ્બીહ:

ઈસ હદીષ શરીફમેં ઈમાનકી સત્તરસે ઝિયાદા શાખેં ઈરશાદ ફરમાઈ હૈં. ઈસ બારેમેં રિવાયાત મુખ્તલિફ વારિદ હૂઈ હૈં ઔર મુતઅદદ રિવાયાતમેં સતત્તરકા અદદ આયા હે. ઈસી લિએ તર્જમામેં ઈસ તરફ ઈશારા ભી કર દિયા થા. ઉન સતત્તરકી તફસીલમેં ઉલમાને બહુત સી મુસ્તકિલ તસાનીફ ફરમાઈ હૈં. ઈમામ અબૂ હાતિમ ઈબ્ને હિબ્બાન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મેં ઈસ હદીષકા મતલબ એક મુદ્દત તક સોચતા રહા. જબ ઈબાદતોંકો ગિનતા તો વહ સતત્તરસે બહુત ઝિયાદા હો જાતીં. અહાદીષકો તલાશ કરતા ઔર હદીષ શરીફમેં જિન ચીઝોંકો ખાસ તોરસે ઈમાનકી શાખોંકે ઝૈલમેં ઝિક્ર કિયા હે ઉન્કો શુમાર કરતા તો વહ ઈસ અદદસે કમ હો જાતીં. મેં કુર્આને પાકકી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા ઔર કુર્આન શરીફમેં જિન ચીઝોંકો ઈમાનકે ઝૈલમેં ઝિક્ર કિયા ઉન્કો શુમાર કિયા તો વહ ભી ઈસ અદદસે કમ થીં તો મેંને

કુર્આન શરીફ ઔર હદીષ શરીફ દોનોંકો જમા કિયા ઔર દોનોંમેં જિન ચીઝોંકો ઈમાનકા જુઝ્ કરાર દિયા, ઉન્કો શુમાર કરકે જો ચીઝેં દોનોંમેં મુશ્તરક થીં ઉન્કો એક એક અદદ શુમાર કરકે મીઝાન દેખી તો દોનોંકા મજ્મૂઆ મુકર્રરાતકો નિકાલ કર ઈસ અદદકે મુવાફિક હો ગયા તો મેં સમઝા કે હદીષ શરીફકા મફહૂમ યહી હે.

કાઝી અયાઝ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક જમાઅતને ઈન શાખોંકી તફસીલ બયાન કરનેકા ઈહ્તિમામ કિયા હે ઔર ઈજ્તિહાદસે ઈન તફસીલાતકે મુરાદ હોનેકા હુક્મ લગાયા હે. હાલાંકે ઈસ મિક્દારકી ખુસૂસી તફસીલ ન મા'લૂમ હોનેસે ઈમાનમેં કોઈ નુક્સ પેદા નહીં હોતા. જબકે ઈમાનકે ઉસૂલો-ફુરૂઅ્ સારે બિત્તફ્સીલ મા'લૂમો-મુહક્કક હૈં. ખત્તાબી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસ તઅ્દાદકી તફસીલ અલ્લાહકે ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈલ્મમેં હે ઔર શરીઅતે મુતહ્હરહમેં મવજૂદ હે. તો ઈસ તઅ્દાદકે સાથ તફસીલકા મા'લૂમ ન હોના કુછ મુઝિર નહીં.

ઈમામ નવવી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈન શાખોંમેં સબસે આ'લા તવહીદ યા'ની કલિમ-એ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકો કરાર દિયા હે, જિસસે મા'લૂમ હો ગયા કે ઈમાનમેં સબસે ઊપર ઉસકા દર્જા હે. ઉસસે ઊપર કોઈ ચીઝ ઈમાનકી શાખ નહીં હે. જિસસે યહ બાત મા'લૂમ હો ગઈ કે અસલ તવહીદ હે, જો હર મુકલ્લફ પર ઝરૂરી હે ઔર સબસે નીચે દફઅ્ કરના હે, ઉસ ચીઝકા જો કિસી મુસલમાનકો નુકસાન પહુંચાનેકા ઈહ્તિમાલ રખતી હો. બાકી સબ શાખેં ઉન્કે દરમિયાન હૈં, જિન્કી તફસીલ મા'લૂમ હોના ઝરૂરી નહીં. ઈજ્માલન્ ઉન પર ઈમાન લાના કાફી હે. જૈસા કે સબ ફરિશ્તોં પર ઈમાન લાના ઝરૂરી હે, લેકિન ઉન્કી તફસીલ ઔર ઉન્કે નામ હમ નહીં જાનતે, લેકિન એક જમાઅતે મુહદ્દિષીનને ઉન સબ શાખોંકી તફસીલમેં મુખ્તલિફ તસાનીફ ફરમાઈ હૈં. ચુનાન્ચે અબૂ અબ્દુલ્લાહ હલીમી (રહ.)ને એક કિતાબ ઈસી મઝમૂનમેં તસ્નીફ ફરમાઈ હે, જિસકા નામ 'ફવાઈદુલ મિન્હાજ' રખ્ખા હે ઔર ઈમામ બયહકી (રહ.)ને એક કિતાબ તસ્નીફ કી હે, જિસકા નામ હી 'શઅ્બુલ્ ઈમાન' રખ્ખા હે. ઈસી તરહ શૈખ અબ્દુલ જલીલ (રહ.)ને ભી એક કિતાબ લિખ્ખી હે. ઉસકા નામ ભી 'શઅ્બુલ ઈમાન' રખ્ખા હે ઔર ઈસ્હાક ઈબ્ને કર્તબી (રહ.)ને 'કિતાબુન નસાઈહ' ઈસી મઝમૂનમેં તસ્નીફ ફરમાઈ હે ઔર ઈમામ અબૂહાતિમ (રહ.)ને અપની કિતાબકા નામ 'વસ્ફુલ ઈમાન વ શુ-અબુહૂ' રખ્ખા હે. શુર્રાહે બુખારી (રહ.)ને ઈસ બાબમેં મુખ્તલિફ તસાનીફસે તલ્ખીસ કરતે હૂએ ઉન્કો મુખ્તસર તૌર પર જમા ફરમાયા હે, જિસકા હાસિલ યહ હે કે દર અસ્લ ઈમાને કામિલ તીન ચીઝોંકે મજ્મૂઆકા નામ હે.

અવ્વલ, તસ્દીક યા'ની દિલસે જુમ્લા ઉમૂરકા યકીન કરના. દૂસરે, ઝુબાનકા ઈક્‌રારો-અમલ. તીસરે, બદનકે આ'માલ યા'ની ઈમાનકી જુમ્લા શાખેં તીન હિસ્સોં પર મુન્કસિમ હૈં. અવ્વલ, વહ જિન્કા તઅલ્લુક નિય્યતો-એ'તિકાદ ઔર અમલે કલ્બીસે હે. દૂસરે, વહ જિન્કા તઅલ્લુક ઝુબાનસે હે. તીસરે, વહ જિન્કા તઅલ્લુક બાકી હિસ્સ-એ બદનસે હે. ઈમાનકી જુમ્લા ચીઝેં ઈન તીનમેં દાખિલ હૈં. ઉનમેંસે **પેહલી કિસમ** જો તમામ અકાઈદકો શામિલ હે, ઉસકા ખુલાસા તીસ ચીઝેં હૈં.

(૧) અલ્લાહ પર ઈમાન લાના, જિસમેં ઉસકી ઝાત, ઉસકી સિફ઼ાત પર ઈમાન લાના દાખિલ હે ઔર ઈસકા યકીન ભી કે વહ પાક ઝાત એક હે ઔર ઉસકા કોઈ શરીક નહીં ઔર ન ઉસકા કોઈ મિષ્લ હે. (૨) અલ્લાહકે મા-સિવા સબ ચીઝેં બા'દ્‌કી પેદાવાર હૈં. હમેશાસે વહી એક ઝાત હે. (૩) ફરિશ્તોં પર ઈમાન લાના. (૪) અલ્લાહકી ઉતારી હૂઈ કિતાબોં પર ઈમાન લાના. (૫) અલ્લાહકે રસૂલોં પર ઈમાન લાના. (૬) તકદીર પર ઈમાન લાના કે ભલી હો યા બુરી, સબ અલ્લાહકી તરફસે હે. (૭) કિયાંમતકે હક હોને પર ઈમાન લાના, જિસમેં કબ્રકા સવાલો-જવાબ, કબ્રકા અઝાબ, મરનેકે બા'દ દો બારહ ઝિન્દા હોના, હિસાબ હોના, આ'માલકા તુલના ઔર પુલસિરાત પર ગુઝરના સબ હી દાખિલ હે. (૮) જન્નતકા યકીન હોના ઔર યહ કે મુઅ્‌મિન ઈન્શાઅલ્લાહ હમેશા ઉસમેં રહેંગે. (૯) જહન્નમકા યકીન હોના ઔર યહ કે ઉસમેં સખ્તસે સખ્ત અઝાબ હૈં ઔર વહ ભી હમેશા હમેશા રહેગી. (૧૦) અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે મુહબ્બત રખના. (૧૧) અલ્લાહકે વાસ્તે દૂસરોંસે મુહબ્બત રખના ઔર અલ્લાહ હીકે વાસ્તે બુગ્ઝ રખના. (યા'ની અલ્લાહવાલોંસે મુહબ્બત રખના ઔર ઉસકી નાફરમાની કરનેવાલોંસે બુગ્ઝ રખના) ઔર ઈસીમેં દાખિલ હે સહાબએ કિરામ (રદિ.) બિલ્ખુસૂસ મુહાજિરીન ઔર અન્સારકી મુહબ્બત ઔર આલે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બત. (૧૨) હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મુહબ્બત રખના, જિસમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તા'ઝીમ ભી આ ગઈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ શરીફ પઢના ભી ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સુન્નતોંકા ઈત્તિબાઅ્ કરના ભી દાખિલ હે. (૧૩) ઈખ્લાસ, જિસમેં રિયા ન કરના ઔર નિફ઼ાકસે બચના ભી દાખિલ હે. (૧૪) તવ્‌બા યા'ની દિલસે ગુનાહોં પર નદામત ઔર આઈન્દહ ન કરનેકા અહ્‌દ. (૧૫) અલ્લાહકા ખૌફ઼. (૧૬) અલ્લાહકી રહમતકા ઉમ્મીદવાર હોના. (૧૭) અલ્લાહકી રહમતસે માયૂસ ન હોના. (૧૮) શુક્રગુઝારી. (૧૯) વફ઼ા. (૨૦) સબ્ર. (૨૧) તવાઝુઅ્, જિસમેં બળોંકી તા'ઝીમ ભી દાખિલ હે. (૨૨) શફ઼્કતો-રહમત, જિસમેં બચ્ચોં પર શફ઼્કત

કરના ભી દાખિલ હે.(૨૩) મુકદ્દર પર રાઝી રહના. (૨૪) તવક્કુલ. (૨૫) ખૂદ-બીની ઔર ખૂદ-સતાઈકા છોળના, જિસમેં ઈસ્લાહે નફ્સ ભી દાખિલ હે. (૨૬) કીના ઔર ખલિશ ન રખના, જિસમેં હસદ ભી દાખિલ હે. (૨૭) 'અયની'મેં યહ નમ્બર રહ ગયા હે. મેરે ખ્યાલમેં ઈસ જગા હયા કરના હે, જો કાતિબકી ગલતીસે રહ ગયા હે. (૨૮) ગુસ્સા ન કરના. (૨૯) ફરેબ ન દેના, જિસમેં બદગુમાની ન કરના ઔર કિસીકે સાથ મક્ર ન કરના ભી દાખિલ હે. (૩૦) દુન્યાકી મુહબ્બત દિલસે નિકાલ દેના, જિસમેં માલકી ઔર જાહકી મુહબ્બત ભી દાખિલ હે. અલ્લામહ અયની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઉમૂરે બાલામેં દિલકે તમામ આ'માલ દાખિલ હૈં. અગર કોઈ ચીઝ બ-ઝાહિર ખારિજ મા'લૂમ હો તો યહ ગૌરસે ઈન નમ્બરોંમેંસે કિસી ન કિસી નમ્બરમેં દાખિલ હોગી.

દૂસરી કિસમ:

ઝુબાનકા અમલ થા. ઉસકે સાત શો'બે હૈં: (૧) કલિમ-એ તય્યિબહકા પળહના. (૨) કુર્આને પાકકી તિલાવત કરના. (૩) ઈલ્મ સીખના. (૪) ઈલ્મ દૂસરોંકો સિખાના (૫) દુઆ કરના.(૬) અલ્લાહકા ઝિક્ર, જિસમેં ઈસ્તિગ્ફાર ભી દાખિલ હે. (૭) લગ્વ બાતોંસે બચના.

તીસરી કિસમ:

બાકી બદનકે આ'માલ હૈં. યહ કુલ ચાલીસ હૈં, જો તીન હિસ્સોં પર મુન્કસિમ હૈં.

પેહલા હિસ્સા:

અપની ઝાતોંસે તઅલ્લુક રખતા હે. યહ સોલહ શાખેં હૈં: (૧) પાકી હાસિલ કરના, જિસમેં બદનકી પાકી, કપળેકી પાકી, મકાનકી પાકી, સબ હી દાખિલ હે. ઔર બદનકી પાકીમેં વુઝૂ ભી દાખિલ હે ઔર હૈઝો-નિફાસ ઔર જનાબતકા ગુસલ ભી. (૨) નમાઝકી પાબંદી કરના. ઉસકો કાઈમ કરના, જિસમેં ફર્ઝ, નફલ, અદા, કઝા-સબ દાખિલ હે. (૩) સદ્કા, જિસમેં ઝકાત, સદ્કએ ફિત્ર વગયરહ ભી દાખિલ હે, ઔર બખ્શિશ કરના, લોગોંકો ખાના ખિલાના, મેહમાનકા ઈક્રામ કરના ઔર ગુલામોંકા આઝાદ કરના ભી દાખિલ હે. (૪) રોઝા, ફર્ઝ હો યા નફલ. (૫) હજ કરના, ફર્ઝ હો યા નફલ ઔર ઈસીમેં ઉમરહ ભી દાખિલ હે ઔર તવાફ ભી. (૬) એ'તિકાફ કરના, જિસમેં લયલતુલ્ કદ્રકો તલાશ કરના ભી દાખિલ હે. (૭) દીનકી હિફાઝતકે લિએ ઘર છોળના, જિસમેં હિજરત ભી દાખિલ હે. (૮) નઝરકા પૂરા કરના. (૯) કસમોંકી નિગહદાશ્ત કરના. (૧૦) કફ્ફારોંકા અદા કરના. (૧૧) સતરકા નમાઝમેં ઔર નમાઝકે અલાવા ઢાંકના.(૧૨) કુર્બાની કરના ઔર કુર્બાનીકે જાનવરોંકી ખબરગીરી ઔર ઉન્કા ઈહ્તિમામ કરના. (૧૩) જનાઝાકા

ઈહ્‌તિમામ કરના. ઉસકે જુમ્લા ઉમૂરકા ઈન્તિઝામ કરના. (૧૪) કર્ઝકા અદા કરના. (૧૫) મુઆમલાતકા દુરુસ્ત કરના. સૂદસે બચના. (૧૬) સચ્ચી બાતકી ગવાહી દેના, હકકો ન છુપાના.

દૂસરા હિસ્સા:

કિસી દૂસરેકે સાથ બર્તાઉકા હે. ઉસકી છે (૬) શાખેં હૈં: (૧) નિકાહકે ઝરીઆસે હરામકારીસે બચના. (૨) અહ્‌લો-અયાલકે હુકૂકકી રિઆયત કરના ઔર ઉન્કા અદા કરના. ઈસમેં નોકરોં ઔર ખાદિમોંકે હુકૂક ભી દાખિલ હૈં. (૩) વાલિદૈનકે સાથ સુલૂક કરના, નરમી બરતના, ફરમાંબરદારી કરના. (૪) અવલાદકી અછ્છી તરબિયત કરના. (૫) સિલા-રહ્‌મી કરના. (૬) બળોંકી ફરમાંબરદારી ઔર ઈતાઅત કરના.

તીસરા હિસ્સા:

હુકૂકે આમ્મહકા હે, જો અઠારહ શો'બોં પર મુન્કસિમ હે: (૧) અદ્‌લકે સાથ હુકૂમત કરના. (૨) હક્કાની જમાઅતકા સાથ દેના. (૩) હુક્કામકી ઈતાઅત કરના, (બ-શર્તેકે ખિલાફે શરઅ્ હુક્મ ન હો.) (૪) આપસકે મુઆમલાતકી ઈસ્લાહ કરના, જિસમેં મુફ્સિદોંકો સઝા દેના, બાગિયોંસે જિહાદ કરના ભી દાખિલ હે. (૫) નેક કામોંમેં દૂસરોંકી મદદ કરના. (૬) નેક કામોંકા હુક્મ કરના ઔર બુરી બાતોંસે રોકના, જિસમેં તબ્લીગો-વઅઝ ભી દાખિલ હે. (૭) હુદૂદકા કાઈમ કરના. (૮) જિહાદ કરના, જિસમેં મોરચોંકી હિફાઝત ભી દાખિલ હે. (૯) અમાનતકા અદા કરના, જિસમેં ખુમ્સ, જો ગનીમતકે માલોંમેં હોતા હે વહ ભી દાખિલ હે. (૧૦) કર્ઝકા દેના ઔર અદા કરના. (૧૧) પળોસિયોંકા હક અદા કરના, ઉન્કા ઈક્રામ કરના. (૧૨) મુઆમલા અછ્છા કરના, જિસમેં જાઈઝ તરીકાસે માલકા જમા કરના ભી દાખિલ હે. (૧૩) માલકા અપને મહલ (મવ્કા) પર ખર્ચ કરના. ઈસ્રાફ ઔર બુખ્લસે બચના ભી ઉસમેં દાખિલ હે. (૧૪) સલામ કરના ઔર સલામકા જવાબ દેના. (૧૫) છીંકને વાલેકો યરહમુકલ્લાહ કેહના. (૧૬) દુન્યાકો અપને નુકસાનસે, અપની તકલીફોંસે બચાના. (૧૭) લહ્‌વો-લઈબસે બચના (૧૮) રાસ્તાસે તકલીફ-દેહ ચીઝકો હટાના.

યહ સતત્તર શાખેં હૂઈં. ઉનમેં બા'ઝકો એક-દૂસરેમેં મુન્ઝમ ભી કિયા જા સકતા હે. જૈસાકે અછ્છે મુઆમલામેં માલકા જમા કરના ઔર ખર્ચ કરના, દોનોં દાખિલ હો સકતે હૈં. ઈસી તરહસે ગૌરસે ઔર ભી અઅ્દાદકો કમ કિયા જા સકતા હે ઔર ઈસ લિહાઝસે સત્તર વાલી રિવાયત યા સળસઠ (૬૭) વાલી રિવાયતકે તહતમેં ભી યહ તફસીલ આ સકતી હે. ઈસ તફસીલમેં બંદાને અલ્લામહ અયની (રહ.)કે કલામકો જો બુખારી શરીફકી શરહમેં હે, અસલ કરાર દિયા હે, કે ઉન્હોંને નમ્બરવાર ઈન ચીઝોંકો ઝિક્ર ફરમાયા હે ઔર

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)કી 'ફત્હુલ બારી' ઔર અલ્લામહ કારી (રહ.)કી 'મિરકાત'સે તવઝીહો-ઈઝાફા કિયા હે. ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઈમાનકે સારે શો'બે મુજ્મલન્ યહ હૈં, જો મઝકૂર હૂએ. આદમીકો ચાહિએ કે ઉનમેં ગૌરો-ફિક્ર કરે. જો અવસાફ ઉસમેં ઉનમેંસે પાએ જાતે હોં, ઉન પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા શુક્ર અદા કરે કે ઉસકી તવફીકો-લુત્ફસે હર ભલાઈ હાસિલ હો સકતી હે ઔર જિન અવસાફમેં કમી હો ઉન્કે હાસિલ કરનેકી સઈ કરે ઔર અલ્લાહ તઆલાસે ઉન્કે હુસૂલકી તવફીક માંગતા રહે. વમા તવફીકી ઈલ્લા બિલ્લાહ.

તીસરા બાબ

કલિમએ સોમકે ફઝાઈલમેં

યા'ની સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ વ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અક્બરુ ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં ઈન કલિમાતકે સાથ લા હવ્લ વલા કુવ્વ-ત ઈલ્લા બિલ્લાહિ ભી વારિદ હુવા હે. અહાદીષમેં ઈન કલિમાતકી બહુત ઝિયાદા ફઝીલત આઈ હે. યહ કલિમાત તસ્બીહાતે ફાતિમહકે નામસે ભી મશહૂર હૈં. ઈસ લિએ કે યહ કલિમાત હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપની સબસે ઝિયાદા લાડલી સાહિબઝાદી હઝરત સય્યિદહ ફાતિમહ રદિયલ્લાહુ અન્હાકો ભી તા'લીમ ફરમાએ હૈં. જૈસાકે આગે આ રહા હે. ઈસ બાબમેં ચૂંકે કલામે પાકકી આયાત ઔર અહાદીષ બ-કષ્રત વારિદ હૂઈ હૈં, ઈસ લિએ દો ફસ્લોં પર ઈસકો મુન્કસિમ કર દિયા. પહલી ફસ્લ આયાતે કુર્આનિય્યહમેં. દૂસરી અહાદીષે નબવિય્યહમેં.

ફસ્લે અવ્વલ

ઉન આયાતકે બયાનમેં જિનમેં સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ વલા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અક્બરુ-કા મઝમૂન ઝિક્ર ફરમાયા ગયા હે. યહ કાઈદહકી બાત હે કે જો ચીઝ જિતની મુહ્તમ્ બિશ્શાન હોતી હે, ઉતને હી ઈહ્તિમામસે ઝિક્ર કી જાતી હે ઔર મુખ્તલિફ તરીકાસે ઝહન-નશીન કી જાતી હે. ચુનાન્ચે ઈસ કલિમહકા મફ્હૂમ ભી કુર્આને પાકમેં મુખ્તલિફ તરીકોંસે ઝિક્ર ફરમાયા ગયા હે. ઉનમેં સબસે પેહલા કલિમહ સુબ્હાનલ્લાહ હે. સુબ્હાનલ્લાહકે મઅ્ના હૈં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હર ઐબ ઔર બુરાઈસે પાક હે, મેં ઉસકી પાકીકા પૂરા પૂરા ઈક્રાર કરતા હૂં. ઈસ મઝમૂનકો હુક્મસે ભી ઝિક્ર ફરમાયા હે કે અલ્લાહકી પાકી બયાન કરો. ખબરસે ભી ઈરશાદ ફરમાયા હે કે ફરિશ્તે ઔર દૂસરી મખ્લૂકાત અલ્લાહકી પાકીકા ઈક્રારો-બયાન કરતી રહતી હૈં, વગયૂરહ વગયૂરહ ઈસી તરહ દૂસરે અલ્ફાઝકા ભી યહી હાલ હે કે મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે કલામુલ્લાહ શરીફમેં ઉન મઝામીનકો ઝિક્ર ફરમાયા હે.

١ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۔ (سورۂ بقرہ، رکوع ۴)

(૧) (ફરિશ્તોંકા મક્રૂલા ઈન્સાનકી પેદાઈશકે વક્ત) ઔર હમ બિહમ્દિલ્લાહ આપકી તસ્બીહ કરતે રહતે હૈં ઔર આપકી પાકીકા દિલસે ઈક્રાર કરતે હૈં.

٢ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ۔ (سورۂ بقرہ، رکوع ۴)

(૨) (મલાઈકહકા જબ બ-મુકાબ્લએ ઈન્સાન ઈમ્તિહાન હુવા તો) કહા, આપ તો હર એબસે પાક હૈં, હમકો તો ઈસકે સિવા કુછ ભી ઈલ્મ નહીં, જિતના આપને બતા દિયા હે. બેશક, આપ બળે ઈલ્મવાલે હૈં, બળી હિકમતવાલે હૈં.

٣ وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ (سورۂ آلِ عمران، رکوع ۴)

(૩) ઔર અપને રબકો બ-કષ્રત યાદ કીજિઓ ઔર ઉસકી તસ્બીહ કીજિઓ, દિન ઢલે ભી ઔર સુબ્હકે વક્ત ભી.

٤ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا ۚ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۔ (سورۂ آل عمران، رکوع ۲۰)

(૪) (સમઝદાર લોગ જો અલ્લાહકે ઝિક્રમેં હર વક્ત મશગૂલ રહતે હૈં ઔર કુદરતકે કારનામોંમેં ગૌરો-ફિક્ર કરતે રહતે હૈં) યહ કેહતે હૈં : અય હમારે રબ! આપને યહ સબ બેફાઈદા પેદા નહીં કિયા હે. (બલ્કે બળી હિકમતેં ઉસમેં હૈં.) આપકી ઝાત હર એબસે પાક હે, હમ આપકી તસ્બીહ કરતે હૈં. આપ હમકો દોઝખકે અઝાબસે બચા દીજિએ.

٥ سُبْحَانَهٗ أَنْ يَكُونَ لَهٗ وَلَدٌ ۔ (سورۂ نساء، رکوع ۲۳)

(૫) વહ ઝાત ઈસસે પાક હે કે ઉસકે અવલાદ હો.

٦ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ ۚ (سورۂ مائدہ، رکوع ۱۶)

(૬) (કિયામતમેં જબ હઝરત ઈસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલામસે સવાલ હોગા કે અપની

ઉમ્મતકો તષ્લીષકી તા'લીમ ક્યા તુમને દી થી? તો) વહ કહેંગે (તવ્બા તવ્બા) મેં તો આપકો (શિર્કસે ઔર હર ઐબસે) પાક સમઝતા હૂં, મેં ઐસી બાત કૈસે કેહતા?! જિસકે કેહનેકા મુઝકો કોઈ હક ન થા.

(૭) سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُوْنَ - (سورۂ انعام، رکوع ۱۲)

(૭) અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ (ઉન સબ બાતોંસે) પાક હે, જિન્કો (યહ કાફિર લોગ) અલ્લાહકી શાનમેં કેહતે હૈં. (કે ઉસકે અવલાદ હે યા શરીક હે, વગયરહ વગયરહ.)

(૮) فَلَمَّآ اَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِيْنَ - (سورۂ اعراف ع ۱۷)

(૮) (જબ તૂર પર હકતઆલા શાનુહૂકી એક તજલ્લીસે હઝરત મૂસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલામ બેહોશ હો કર ગિર ગએ થે) ફિર જબ ઈફાકા હુવા તો અર્ઝ કિયા કે બેશક, આપકી ઝાત (ઈન આંખોંકે દેખનેસે ઔર હર ઐબસે) પાક હે. મેં (દીદારકી દરખ્વાસ્તસે) તવ્બા કરતા હૂં ઔર સબસે પેહલે ઈમાન લાનેવાલા હૂં.

(૯) اِنَّ الَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيُسَبِّحُوْنَهٗ وَلَهٗ يَسْجُدُوْنَ - (سورۂ اعراف، رکوع ۲۴)

(૯) બેશક, જો અલ્લાહકે મુકર્રબ હૈં (યા'ની ફરિશ્તે) વહ ઉસકી ઈબાદતસે તકબ્બુર નહીં કરતે ઔર ઉસકી તસ્બીહ કરતે રહતે હૈં ઔર ઉસીકો સિજ્દહ કરતે રહતે હૈં.

ફાઈદા:

સૂફિયાને લિખ્ખા હે કે આયતમેં તકબ્બુરકી નફીકો મુકદ્દમ કરનેમેં ઈસ તરફ ઈશારા હે કે તકબ્બુરકા ઈઝાલહ ઈબાદાત પર ઈહ્તિમામકા ઝરીઆ હે ઔર તકબ્બુરસે ઈબાદાતમેં કોતાહી વાકિઅ્ હોતી હે.

(૧૦) سُبْحٰنَهٗ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ - (سورۂ توبہ ع ۵)

(૧૦) ઉસકી ઝાત પાક હે ઉન ચીઝોંસે જિન્કો વહ (કાફિર ઉસકા)

શરીક બનાતે હૈં.

(١١) دَعْوٰهُمْ فِيْهَا سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۔ (سورہ یونس رکوع)

(૧૧) (ઉન જન્નતિયોંકે) મુંહસે યહ બાત નિકલેગી: સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ ઔર આપસકા ઉન્કા સલામ હોગા: અસ્સલામુ અલયકુમ ઔર (જબ દુન્યાકી દિક્કતોંકો યાદ કરેંગે ઔર ખ્યાલ કરેંગે કે અબ હમેશાકે લિએ ઉનસે ખલાસી હો ગઈ તો) આખિરમેં કહેંગે: અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન.

(١٢) سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ (سورہ یونس، رکوع ٢)

(૧૨) વહ ઝાત પાક ઔર બરતર હે ઉન ચીઝોંસે જિન્કો વહ કાફિર શરીક બનાતે હૈં.

(١٣) قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ هُوَ الْغَنِيُّ ۔ (سورہ یونس، رکوع ٧)

(૧૩) વહ લોગ કેહતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે અવલાદ હે. અલ્લાહ ઈસસે પાક હે, વહ કિસીકા મોહતાજ નહીં.

(١٤) وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۔ (سورہ یوسف، رکوع ١٢)

(૧૪) ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ (હર ઐબસે) પાક હે ઔર મેં મુશ્રિકીનમેંસે નહીં હૂં.

(١٥) وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيْفَتِهٖ ۔ (سورہ رعد، رکوع ٢)

(૧૫) ઔર રઅદ (ફરિશ્તા) ઉસકી હમ્દકે સાથ તસ્બીહ કરતા હે ઔર દૂસરે ફરિશ્તે ભી ઉસકે ડરસે (તસ્બીહ, તહમીદ કરતે હૈં.)

ફાઈદા:

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે જો શખ્સ બિજલીકે કળકનેકે વક્ત:

سُبْحٰنَ الَّذِىْ يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيْفَتِهٖ

પળ્હેગા ઉસકો બિજલીકે નુકસાનસે હિફાઝત હાસિલ હોગી. એક હદીષમેં ભી આયા હે કે જબ બિજલીકી કળક સુના કરો તો અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા કરો. બિજલી ઝિક્ર કરનેવાલે તક નહીં જા સકતી. દૂસરી હદીષમેં વારિદ હે કે બિજલીકી કળકકે વક્ત તસ્બીહ કિયા કરો, તકબીર ન કહા કરો.

١٦ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِّنَ السَّاجِدِينَ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ۔ (سورۂ حجر، رکوع ٦)

(૧૬) ઔર હમકો મા'લૂમ હે કે યહ લોગ (જો ના મુનાસિબ કલિમાત આપકી શાનમેં) કેહતે હૈં, ઉનસે આપકો દિલતંગી હોતી હે. પસ (ઉસકી પરવાહ ન કીજિએ) આપ અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્‌મીદ કરતે રહેં ઔર સિજ્દહ કરનેવાલોં (યા'ની નમાઝિયોં)મેં શામિલ રહેં ઔર અપને રબકી ઈબાદત કરતે રહેં. યહાં તક કે આપકી વફાતકા વક્ત આવે.

١٧ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۔ (سورۂ نحل، رکوع ١)

(૧૭) વહ ઝાત લોગોંકે શિર્કસે પાક ઔર બાલાતર હે.

١٨ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَّا يَشْتَهُونَ ۔ (سورہ نحل، رکوع ٧)

(૧૮) ઔર વહ અલ્લાહકે લિએ બેટિયાં તજવીઝ કરતે હૈં. વહ ઝાત ઈસસે પાક હે ઔર (તમાશા યહ હે કે) અપને લિએ ઐસી ચીઝ તજવીઝ કરતે હૈં, જિસકો ખૂદ પસંદ કરતે હૈં.

١٩ سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى (سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ١)

(૧૯) (હર ઐબસે) પાક હે વહ ઝાત જો અપને બંદે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો રાતકે વક્ત મસ્જિદે હરામ (યા'ની મસ્જિદે કા'બા)સે મસ્જિદે અક્સા તક લે ગઈ. (મે'રાજકા કિસ્સા).

٢٠ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ۔ (سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ٥)

(૨૦) યહ લોગ જો કુછ કેહતે હૈં, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઉસસે પાક ઔર બહુત ઝિયાદા બલંદ મરતબા હૈં.

٢١ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۔ (سورۂ بنی اسرائیل ع ٥)

(૨૧) તમામ સાતોં આસમાન ઔર ઝમીન ઔર જિતને (આદમી, ફરિશ્તે ઔર જિન્) ઉન્કે દરમિયાનમેં હૈં, સબકે સબ ઉસકી

તસ્બીહ કરતે હૈં.

(૨૨) وَاِنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ۔ (سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ۵)

(૨૨) (ઔર યહી નહીં, બલ્કે) કોઈ ચીઝ ભી (જાનદાર હો યા બેજાન) એૈસી નહીં જો ઉસકી તા'રીફકે સાથ તસ્બીહ ન કરતી હો, લેકિન તુમ લોગ ઉન્કી તસ્બીહકો સમઝતે નહીં હો.

(૨૩) قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيْ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا۔ (سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ۱۰)

(૨૩) (આપ ઉન લગ્વ મુતાલબોંકે જવાબમેં જો વહ કરતે હૈં) કેહ દીજિએ કે સુબ્હાનલ્લાહ મૈં તો એક આદમી હૂં, રસૂલ હૂં. (ખુદા નહીં હૂં કે જો ચાહે કરૂં.)

(૨૪) وَيَقُوْلُوْنَ سُبْحَانَ رَبِّنَا اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا۔ (سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ۱۲)

(૨૪) (ઈન ઉલમા પર જબ કુર્આન શરીફ પળ્હા જાતા હે તો વહ ઠોળિયોંકે બલ સિજ્દહમેં ગિર જાતે હૈં) ઔર કેહતે હૈં કે હમારા રબ પાક હે. બેશક, ઉસકા વા'દા ઝરૂર પૂરા હોનેવાલા હે.

(૨૫) فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا۔ (سورۂ مریم، رکوع ۱)

(૨૫) પસ (હઝરત ઝકરિય્યા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) હુજ્રામેંસે બાહર તશરીફ લાએ ઔર અપની કૌમકો ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમ લોગ સુબ્હ ઔર શામ ખુદાકી તસ્બીહ કિયા કરો.

(૨૬) مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ سُبْحٰنَهٗ۔ (سورۂ مریم، رکوع ۲)

(૨૬) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી યહ શાન (હી) નહીં કે વહ અવલાદ ઈખ્તિયાર કરે. વહ ઈન સબ કિસ્સોંસે પાક હે.

(૨૭) وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوْبِهَا وَمِنْ اٰنَآئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى۔ (سورۂ طٰہٰ، رکوع ۸)

(૨૭) (મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ ઉન લોગોંકી ના મુનાસિબ બાતોં પર સબ્ર કીજિએ) ઔર અપને રબકી હમ્દ (વ ષના)કે સાથ તસ્બીહ કરતે

રહા કીજિએ, આફતાબ નિકલનેસે પેહલે ઔર ગુરૂબસે પેહલે ઔર રાતકે અવ્કાતમેં તસ્બીહ કિયા કીજિએ ઔર દિનકે અવ્વલો-આખિરમેં. તાકે આપ (ઉસ ષવાબ ઔર બેઈન્તિહા બદલે પર, જો ઉન્કે મુકાબલામેં મિલનેવાલા હે) બેહદ ખૂશ હો જાએં.

(٢٨) يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ۔ (سورۂ انبیاء، رکوع ٢)

(૨૮) (અલ્લાહકે મકબૂલ બંદે ઉસકી ઈબાદતસે થકતે નહીં) શબો-રોઝ અલ્લાહકી તસ્બીહ કરતે રહતે હૈં. કિસી વક્ત ભી મવકૂફ નહીં કરતે.

(٢٩) فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ۔ (سورۂ انبیاء، رکوع ٢)

(૨૯) અલ્લાહ તઆલા- જો કે માલિક હે અર્શકા-ઉન સબ ઉમૂરસે પાક હે, જો યહ લોગ બયાન કરતે હૈં. (કે નઊઝુબિલ્લાહ ઉસકે શરીક હૈં યા ઉસકે અવલાદ હે.)

(٣٠) وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ۔ (سورۂ انبیاء، رکوع ٢)

(૩૦) યહ (કાફિર લોગ) યહ કેહતે હૈં કે (નઊઝુબિલ્લાહ) રહમાનને (યા'ની અલ્લાહતઆલાને ફરિશ્તોંકો) અવલાદ બનાયા હે. ઉસકી ઝાત ઈસસે પાક હે.

(٣١) وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ۔ (سورۂ انبیاء، رکوع ٦)

(૩૧) હમને પહાળોંકો દાવૂદ (અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કે તાબિઅ્ કર દિયા થા કે ઉન્કી તસ્બીહકે સાથ વહ ભી તસ્બીહ કિયા કરેં ઔર ઈસી તરહ પરિન્દોંકો તાબિઅ્ કર દિયા થા કે વહ ભી. (હઝરત દાવૂદ અલયહિસ્સલામકી તસ્બીહકે સાથ તસ્બીહ કિયા કરેં).

(٣٢) لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّيْ

(૩૨) (હઝરત યૂનુસ અલયહિ-

كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ - (سورہ انبیاء، رکوع ۶)

સ્સલામને તારીકિયોંમેં) પુકારા કે આપકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, આપ સબ ઉયૂબસે પાક હૈં. મેં બેશક કુસૂરવાર હૂં.

۳۳ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ (سورۂ نور، رکوع ۲)

(૩૩) અલ્લાહ તઆલા ઉન સબ ઉમૂરસે પાક હે, જો યહ બયાન કરતે હૈં.

۳۴ سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيْمٌ - (سورۂ نور، رکوع ۲)

(૩૪) સુબ્હાનલ્લાહ, યહ (લોગ જો કુછ હઝરત આઈશા રદિયલ્લાહુ અન્હાકી શાનમેં તોહમત લગાતે હૈં) બહુત બળા બુહતાન હે.

۳۵ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَآءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُوْنَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيْهِ الْقُلُوْبُ وَالْاَبْصَارُ - (سورۂ نور، رکوع ۵)

(૩૫) ઉન (મસ્જિદો)મેં એસે લોગ સુબ્હો-શામ અલ્લાહકી તસ્બીહ કરતે હૈં, જિન્કો અલ્લાહકી યાદસે ઓર નમાઝ પળ્હનેસે ઓર ઝકાત દેનેસે ન ખરીદના ગફલતમેં ડાલતા હે, ન ફરોખ્ત કરના. વહ એસે દિન (કે અઝાબ)સે ડરતે હૈં, જિસમેં બહુતસે દિલ ઓર બહુતસી આંખેં ઉલટ જાએંગી, (યા'ની કિયામતકે દિનસે.)

۳۶ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صٰٓفّٰتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ط وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِمَا يَفْعَلُوْنَ - (سورۂ نور، رکوع ۶)

(૩૬) (અય મુખાતબ!) ક્યા તુઝે (દલાઈલ ઓર મુશાહદહસે) યહ મા'લૂમ નહીં હુવા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તસ્બીહ કરતે હૈં વહ સબ જો આસમાનોં ઓર ઝમીનમેં હૈં ઓર (ખુસૂસન્) પરિન્દે ભી જો પર ફેલાએ હૂએ (ઉળતે ફિરતે) હૈં. સબકો અપની અપની દુઆ (નમાઝ) ઓર અપની અપની તસ્બીહ (કા તરીકા) મા'લૂમ હે ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો સબકા હાલ ઓર જો કુછ લોગ કરતે હૈં, વહ સબ મા'લૂમ હે.

٣٧ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْۢبَغِيْ لَنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ مِنْ دُوْنِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ مَّتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوْا قَوْمًا بُوْرًا۔ (سورۂ فرقان، رکوع ٢)

(૩૭) (કિયામતકે રોઝ જબ અલ્લાહ તઆલા ઉન કાફિરોંકો ઔર જિન્કો યહ પૂજતે થે, સબકો જમા કરકે ઉન મા'બૂદોંસે પૂછેગા: ક્યા તુમને ઉન્કો ગુમરાહ કિયા થા તો) વહ કહેંગે: સુબ્હાનલ્લાહ, હમારી ક્યા તાકત થી કે આપકે સિવા ઔર કિસીકો કારસાઝ તજવીઝ કરતે, બલ્કે યહ (અહમક ખૂદ હી બજાએ શુક્રિયહકે કુફ્રમેં મુબ્તલા હૂએ) કે આપને ઉન્કો ઔર ઉન્કે બળોંકો ખૂબ ષરૂવત અતા ફરમાઈ. યહાં તક કે યહ લોગ (દોલતકે નશામેં શહવતોંમેં મુબ્તલા હૂએ ઔર) આપકી યાદકો ભુલા દિયા ઔર ખૂદ હી બરબાદ હો ગએ.

٣٨ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِيْ لَا يَمُوْتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوْبِ عِبَادِهٖ خَبِيْرًا۔ (سورۂ فرقان، رکوع ٥)

(૩૮) ઔર ઉસ ઝાતે પાક પર તવક્કુલ રખિએ, જો ઝિન્દા હે ઔર કભી ઉસકો ફના નહીં ઔર ઉસીકી તા'રીફકે સાથ તસ્બીહ કરતે રહિએ. (યા'ની તસ્બીહો-તહ્મીદમેં મશગૂલ રહિએ. કિસીકી મુખાલફતકી પરવાહ ન કીજિએ.) ક્યૂંકે વહ પાક ઝાત અપને બંદોંકે ગુનાહોંસે કાફી ખબરદાર હે. (કિયામતમેં હર શખ્સકી મુખાલફતકા બદલા દિયા જાએગા.)

٣٩ وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ۔ (سورۂ نمل، رکوع ١)

(૩૯) અલ્લાહ રબ્બુલ આલમીન હર કિસમકી કદૂરતસે પાક હે.

٤٠ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ۔ (سورۂ قصص، رکوع ٧)

(૪૦) અલ્લાહ ઉન સબ ચીઝોંસે પાક હે, જિન્કો યહ મુશ્રિક બયાન કરતે હૈં ઔર ઉનસે બાલાતર હે.

(٤١) فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِيْنَ تُمْسُوْنَ وَ حِيْنَ تُصْبِحُوْنَ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَّحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ۔ (سورۂ روم، رکوع ۲)

(૪૧) પસ તુમ અલ્લાહકી તસ્બીહ કિયા કરો, શામકે વક્ત (યા'ની રાતમેં) ઔર સુબ્હકે વક્ત ઔર ઉસીકી હમ્દ (કી જાતી) હે, તમામ આસમાનોંમેં ઔર ઝમીનમેં ઔર ઉસીકી (તસ્બીહો-તહ્મીદ કિયા કરો) શામકે વક્ત ભી (યા'ની અસરકે વક્ત ભી) ઔર ઝોહરકે વક્ત ભી.

(٤٢) سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ۔ (سورۂ روم، رکوع ۴)

(૪૨) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઝાત પાક ઔર બાલાતર હે, ઉન ચીઝોંસે જિન્કો યહ લોગ ઉસકી તરફ (મન્સૂબ કરકે) બયાન કરતે હૈં.

(٤٣) اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ۔ (سورۂ سجدہ، رکوع ۲)

(૪૩) પસ, હમારી આયતોં પર તો વહ લોગ ઈમાન લાતે હૈં કે જબ ઉન્કો વહ આયતેં યાદ દિલાઈ જાતી હૈં તો વહ સિજ્દહમેં ગિર પળતે હૈં ઔર અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્મીદ કરને લગતે હૈં ઔર વહ લોગ તકબ્બુર નહીં કરતે.

(٤٤) يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا وَّسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا۔ (سورۂ احزاب، رکوع ۶)

(૪૪) અય ઈમાનવાલો! અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર ખૂબ કષ્રતસે કરો ઔર સુબ્હો-શામ ઉસકી તસ્બીહ કરતે રહો.

(٤٥) قَالُوْا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُوْنِهِمْ۔ (سورۂ سبا، رکوع ۵)

(૪૫) (જબ કિયામતમેં સારી મખ્લૂકકો જમા કરકે હકતઆલા શાનુહૂ ફરિશ્તોંસે પૂછેંગે: ક્યા યહ લોગ તુમ્હારી પરસ્તિશ કરતે થે?) તો વહ કહેંગે: આપ (શિર્ક વગયૂરહ ઉયૂબસે) પાક હૈં. હમારા તો મહઝ આપસે તઅલ્લુક હે, ન કે ઉનસે.

(٤٦) سُبْحَانَ الَّذِىْ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا۔ (سورۂ یٰسٓ، رکوع ۳)

(૪૬) વહ ઝાત પાક હે, જિસને તમામ જોળકી (યા'ની એક-દૂસરેકે

મુકાબિલ) ચીઝેં પેદા કીં.

۴۷ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۔
(سورۂ یٰس، رکوع ۵)

(૪૭) પસ પાક હે વહ ઝાત જિસકે કબ્ઝામેં હર ચીઝકા પૂરા પૂરા ઈખ્તિયાર હે ઔર ઉસીકી તરફ઼ લૌટાએ જાઓગે.

۴۸ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۔
(سورۂ صافات، رکوع ۵)

(૪૮) પસ અગર (યૂનુસ અલયહિ-સ્સલામ) તસ્બીહ કરનેવાલોંમેં ન હોતે તો કિયામત તક ઉસી (મછલી)કે પેટમેં રહતે.

۴۹ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ۔
(سورۂ صافات، رکوع ۵)

(૪૯) અલ્લાહકી ઝાત પાક હે, ઉન ચીઝોંસે જિન્કો યહ લોગ બયાન કરતે હૈં.

۵۰ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ۔ (سورۂ صافات، ع ۵)

(૫૦) (ફ઼રિશ્તે કેહતે હૈં કે હમ સબ અદબસે સફ઼-બસ્તહ ખળે રહતે હૈં) ઔર સબ ઉસકી તસ્બીહ કરતે રહતે હૈં.

۵۱ سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلٰمٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ ۔
(سورۂ صافات، رکوع ۵)

(૫૧) આપકા રબ જો ઈઝ્ઝત (વ અઝમત)વાલા હે, પાક હે ઉન ચીઝોંસે જિન્કો યહ બયાન કરતે હૈં ઔર સલામ હો પયગમ્બરોં પર ઔર તમામ તા'રીફ઼ અલ્લાહ હીકે વાસ્તે ષાબિત હે, જો તમામ આલમકા પરવરદિગાર હે.

۵۲ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ۔
(سورۂ ص، رکوع ۲)

(૫૨) હમને પહાળોંકો હુક્મ કર રખ્ખા થા કે ઉન્કે (હઝરત દાવૂદ અલયહિસ્સલામકે) સાથ શરીક હો કર સુબ્હો-શામ તસ્બીહ કિયા કરેં. ઈસી તરહ પરિન્દોંકો ભી હુક્મ કર રખ્ખા થા (જોકે તસ્બીહકે વક્ત) ઉન્કે પાસ જમા હો જાતે થે ઔર સબ (પહાળ ઔર પરિન્દે મિલ કર હઝરત દાવૂદ અલયહિસ્સલામકે સાથ) અલ્લાહકી તરફ઼ રુજૂઅ્ કરને

વાલે (ઔર તસ્બીહો-તહ્‌મીદમેં મશગૂલ હોનેવાલે) હોતે થે.

٥٣ سُبْحٰنَهٗ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ۔ (سورۂ زمر، رکوع ۱)

(૫૩) વહ ઉયૂબસે પાક હે, ઐસા અલ્લાહ હે, જો અકેલા હે, (કોઈ ઉસકા શરીક નહીં) ઝબરદસ્ત હે.

٥٤ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ۔ (سورۂ زمر، رکوع ۷)

(૫૪) વહ ઝાત પાક ઔર બરતર હે, ઉસ ચીઝસે જિસકો યહ લોગ શરીક કરતે હૈં.

٥٥ وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّيْنَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيْلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ۔ (سورۂ زمر، رکوع ۸)

(૫૫) આપ (કિયામતમેં) ફરિશ્તોંકો દેખેંગે કે અર્શકે ચારોં તરફ હલ્કા બાંધે ખડે હોંગે ઔર અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્‌મીદમેં મશગૂલ હોંગે ઔર ઉસ દિન તમામ બંદોંકા ઠીક ઠીક ફૈસલા કર દિયા જાએગા ઔર (હર તરફસે) કહા જાએગા: અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન. (તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હી કે લિએ હૈ, જો તમામ આલમકા પરવરદિગાર હે.)

٥٦ اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ۔

(૫૬) જો ફરિશ્તે અર્શકો ઉઠાએ હૂએ હૈં ઔર જો ફરિશ્તે ઉસકે ચારોં તરફ હૈં, વહ અપને રબકી તસ્બીહ કરતે રહતે હૈં ઔર હમ્દ કરતે રહતે હૈં ઔર ઉસ પર ઈમાન રખતે હૈં ઔર ઈમાનવાલોંકે લિએ ઈસ્તિગફાર કરતે હૈં (ઔર કેહતે હૈં) કે અય હમારે પરવરદિગાર! આપકી રહમત ઔર ઈલ્મ હર શયકો શામિલ હે. પસ ઉન લોગોંકો બખ્શ દીજિએ, જિન્હોંને તૌબા કર લી હે ઔર આપકે રાસ્તા પર ચલતે હૈં ઔર ઉન્કો જહન્નમકે અઝાબસે બચાઈએ.

۵۷ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ۔

(૫૭) સુબ્હ ઔર શામ (હમેશા) અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્‌મીદ કરતે રહિએ.

۵۸ فَالَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْئَمُوْنَ۔ (سورۂ حٰم سجدہ، رکوع ۵)

(૫૮) જો આપકે રબકે નઝદીક હૈં (યા'ની મુકર્રબ હૈં, મુરાદ ફરિશ્તે હૈં) વહ રાત-દિન ઉસકી તસ્બીહ કરતે રહતે હૈં, ઝરા ભી નહીં ઉક્તાતે.

۵۹ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ۔ (سورۂ شوریٰ، رکوع ۱)

(૫૯) ઔર ફરિશ્તે અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્‌મીદ કરતે રહતે હૈં ઔર ઉન લોગોંકે લિએ જો ઝમીનમેં રહતે હૈં, ઉન્કે લિએ ઈસ્તિગફાર કરતે હૈં.

۶۰ وَتَقُوْلُوْا سُبْحٰنَ الَّذِيْ سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ وَاِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ۔ (سورۂ زخرف، رکوع ۱)

(૬૦) (ઔર તુમ સવારિયોં પર બેઠ જાનેકે બા'દ અપને રબકી યાદ કરો.) ઔર કહો, પાક હે વહ ઝાત જિસને ઈન સવારિયોંકો હમારે તાબિઅ્ કિયા ઔર હમ તો ઐસે ન થે કે ઈન્કો તાબિઅ્ કર સકતે ઔર બેશક હમકો અપને રબકી તરફ લોટ કર જાના હે.

۶۱ سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ (سورۂ زخرف، رکوع ۷)

(૬૧) આસમાનોં ઔર ઝમીનકા પરવરદિગાર—જો માલિક હે અર્શકા ભી—પાક હે ઉન ચીઝોંસે જિન્કો યહ બયાન કરતે હૈં.

۶۲ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا۔ (سورۂ فتح، رکوع ۱)

(૬૨) ઔર તસ્બીહ કરતે રહો ઉસકી સુબ્હકે વક્ત ઔર શામકે વક્ત.

۶۳ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوْبِ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُوْدِ۔ (سورۂ ق، رکوع ۳)

(૬૩) પસ ઉન લોગોંકી (નામુનાસિબ બાતોં પર) જો કુછ વહ કહેં, સબ્ર કીજિએ ઔર અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્‌મીદ કરતે રહિએ, આફતાબ નિકલનેસે પેહલે

ઔર આફતાબકે ગુરૂબકે બા'દ ઔર રાતમેં ભી ઉસકી તસ્બીહો-તહ્મીદ કીજિએ ઔર (ફર્ઝ) નમાઝોંકે બા'દ ભી તસ્બીહો-તહ્મીદ કીજિએ.

(૬૪) سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ.
(سورۂ طور، رکوع ۲)

(૬૪) અલ્લાહકી ઝાત પાક હે, ઉન ચીઝોંસે જિન્કો વહ શરીક કરતે હૈં.

(૬૫) وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِيْنَ تَقُوْمُ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُوْمِ - (سورۂ طور، رکوع ۲)

(૬૫) ઔર અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્મીદ કિયા કીજિએ (મજલિસસે યા સોનેસે) ઉઠનેકે બા'દ (યા'ની તહજ્જુદકે વક્ત) ઔર રાતકે વક્ત ભી ઉસકી તસ્બીહ કિયા કીજિએ ઔર સિતારોંકે ગુરૂબ હોનેકે બા'દ ભી.

(૬૬) و (૬૭) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ.
(سورۂ واقعہ دو جگہ)

(૬૬-૬૭) પસ અપને ઉસ બળી અઝમતવાલે રબકે નામકી તસ્બીહ કીજિએ.

(૬૮) سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ.
(سورۂ حدید، رکوع ۱)

(૬૮) અલ્લાહકી તસ્બીહ કરતે હૈં વહ સબ કુછ જો આસમાનોંમેં હૈં ઔર ઝમીનમેં હૈં ઔર વહ ઝબરદસ્ત હે ઔર હિકમતવાલા હે.

(૬૯) سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ.
(سورۂ حشر، رکوع ۱)

(૬૯) અલ્લાહકી તસ્બીહ કરતી હૈં વહ સબ ચીઝેં જો આસમાનોંમેં હૈં ઔર વહ સબ ચીઝેં જો ઝમીનમેં હૈં. વહ ઝબરદસ્ત ઔર હિકમતવાલા હે.

(૭૦) سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ.
(سورۂ حشر، رکوع ۳)

(૭૦) અલ્લાહ તઆલાકી ઝાત પાક હે ઉસ ચીઝસે જિસકો યહ શરીક કરતે હૈં.

(૭૧) يُسَبِّحُ لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ. (سورۂ حشر، رکوع ۳)

(૭૧) અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તસ્બીહ કરતી રહતી હૈં, વહ સબ ચીઝેં જો આસમાનોં ઔર ઝમીનમેં

હૈં. વહ ઝબરદસ્ત હે ઔર હિકમતવાલા હે.

(٧٢) سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْحَکِیْمُ۔ (سورۂ صف، رکوع ۱)

(૭૨) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તસ્બીહ કરતી હૈં, વહ સબ ચીઝેં જો આસમાનોં ઔર ઝમીનમેં હૈં. વહ ઝબરદસ્ત હે ઔર હિકમતવાલા.

(٧٣) یُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِیْزِ الْحَکِیْمِ۔ (سورۂ جمعہ، رکوع ۱)

(૭૩) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તસ્બીહ કરતી હૈં, વહ સબ ચીઝેં જો આસમાનોંમેં હૈં ઔર જો ચીઝેં ઝમીનમેં હૈં. વહ બાદશાહ હે, (સબ ઐબોંસે) પાક હે, ઝબરદસ્ત હે, હિકમતવાલા હે.

(٧٤) یُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ۔ (سورۂ تغابن، رکوع ۱)

(૭૪) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તસ્બીહ કરતી હૈં, વહ સબ ચીઝેં જો આસમાનોંમેં હૈં ઔર જો કુછ ઝમીનમેં હે. ઉસીકે લિએ સારી સલ્તનત હે ઔર વહી તા'રીફકે કાબિલ હે ઔર વહ હર શય્ પર કાદિર હે.

(٧٥) و (٧٦) قَالَ اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ لَّکُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُوْنَ قَالُوْا سُبْحٰنَ رَبِّنَاۤ اِنَّا کُنَّا ظٰلِمِیْنَ۔ (سورۂ قلم، رکوع ۱)

(૭૫-૭૬) ઉનમેંસે જો અફઝલ થા વહ કેહને લગા કે મેંને તુમસે (પેહલે હી) કહા' ન થા, અલ્લાહકી તસ્બીહ ક્યૂં નહીં કરતે? વહ લોગ કેહને લગે, સુબ્હા-ન રબ્બિના (હમારા રબ પાક હે). બેશક, હમ ખતાવાર હૈં.

(٧٧) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِیْمِ۔ (سورہ الحاقۃ، رکوع ۲)

(૭૭) પસ અપને અઝમતવાલે પરવરદિગારકે નામકી તસ્બીહ કરતે રહિએ.

(٧٨) وَاذْکُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُکْرَةً وَّاَصِیْلًا ۔

(૭૮) અપને પરવરદિગારકા સુબ્હો-શામ નામ લિયા કીજિએ ઔર

مِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهٗ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيْلًا
(سورۂ دہر، رکوع ۲)

રાતકો ભી ઉસકે લિએ સિજ્દહ કીજિએ ઔર રાતકે બળે હિસ્સેમેં ઉસકી તસ્બીહ કિયા કીજિએ.

(٧٩) سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى
(سورۂ اعلیٰ، رکوع ۱)

(૭૯) આપ અપને આલીશાન પરવરદિગારકે નામકી તસ્બીહ કિયા કીજિએ.

(٨٠) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ اِنَّهٗ كَانَ تَوَّابًا۔ (سورۂ نصر، رکوع ۱)

(૮૦) પસ આપ અપને રબકી તસ્બીહો-તહ્મીદ કરતે રહિએ ઔર ઉસસે મગફિરત તલબ કરતે રહિએ. બેશક, વહ બળા તવબા કબૂલ કરનેવાલા હે.

ફાઈદા:

યહ અસ્સી (૮૦) આયાત હૈં, જિનમેં અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂકી તસ્બીહકા હુક્મ હે. ઉસકી પાકી બયાન કરને ઔર ઈક્રાર કરનેકા હુક્મ હે યા ઈસકી તરગીબ હે. જિસ મઝમૂનકો અલ્લાહ માલિકુલ્ મુલ્કને ઈસ ઈહ્તિમામસે અપને પાક કલામમેં બાર બાર ફરમાયા હો, ઉસકે મુહ્તમ્ બિશ્શાન હોનેમેં ક્યા તરદ્દુદ હો સકતા હે? ઈનમેંસે બહુત સી આયાતમેં તસ્બીહકે સાથ દૂસરે કલિમ-એ તહ્મીદ યા'ની અલ્લાહકી તા'રીફ કરના, ઉસકી હમ્દ બયાન કરના ઔર ઉસીમેં અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ કેહના ભી ઝિક્ર કિયા ગયા હે. જૈસા કે ઊપરકી આયાતસે મા'લૂમ હો ગયા. ઈન્કે અલાવા ખાસ તૌર પર અલ્લાહકી તા'રીફકા બયાન-જો મફ્હૂમ હે અલ્હમ્દુ લિલ્લાહકા—ઔર આયાતમેં ભી આયા હે ઔર સબસે અહમ યહ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાક કલામકા શુરૂઅ્ હી અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન સે હે. ઈસસે બળ્હ કર ઈસ પાક કલિમહકી ઔર ક્યા ફઝીલત હોગી કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને કુર્આને પાકકા શુરૂઅ્ ઈસસે ફરમાયા હે:

(١) اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ۔
(سورۂ فاتحہ)

(૧) સબ તા'રીફેં અલ્લાહકે લાઈક હૈં, જો તમામ જહાનોંકા પરવરદિગાર હે.

(٢) اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمٰتِ وَالنُّوْرَ ثُمَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُوْنَ۔

(૨) તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે લિએ હૈં, જિસને આસમાનોં ઔર ઝમીનકો પેદા ફરમાયા ઔર અંધેરોંકો ઔર નૂરકો બનાયા. ફિર

(سورۂ انعام، رکوع ۱)

ભી કાફિર લોગ (દૂસરોંકો) અપને રબકી બરાબર કરતે હૈં.

۳ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ۔

(سورۂ انعام، رکوع ۵)

(૩) ફિર (હમારી ગિરિફ્તસે) ઝાલિમ લોગોંકી જળ કટ ગઈ ઔર તમામ તા'રીફ અલ્લાહીકે લિએ હે. (ઉસકા શુક્ર હે) જો તમામ જહાનોંકા પરવરદિગાર હે.

۴ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ هَدٰىنَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَآ اَنْ هَدٰىنَا اللّٰهُ۔ (سورۂ اعراف، رکوع ۵)

(૪) (ઔર જન્નતમેં પહોંચનેકે બા'દ) વહ કેહને લગે: તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હી કે લિએ હે, જિસને હમકો ઈસ મકામ તક પહોંચા દિયા ઔર હમ કભી ભી યહાં તક ન પહોંચતે, અગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હમકો ન પહોંચાતે.

۵ اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِيْ يَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِيْلِ۔ (سورہ اعراف، رکوع ۱۹)

(૫) જો લોગ ઐસે રસૂલ નબીએ ઉમ્મી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ્ કરતે હૈં, જિન્કો વહ લોગ અપને પાસ તવરાત ઔર ઈન્જીલમેં લિખ્ખા હુવા પાતે હૈં.

ફાઈદા:

તવરેતમેં જો સિફાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નક્લ કી ગઈ હૈં, ઉનમેં યહ ભી ઝિક્ર કિયા ગયા હે કે ઉન્કી ઉમ્મત બહુત કષ્રતસે અલ્લાહકી હમ્દ કરનેવાલી હે. ચુનાન્ચે દૂર્રે મન્ષૂરમેં કઈ રિવાયાતસે યહ મઝમૂન નક્લ કિયા ગયા હે.

۶ اَلتَّآئِبُوْنَ الْعٰبِدُوْنَ الْحٰمِدُوْنَ السَّآئِحُوْنَ الرّٰكِعُوْنَ السّٰجِدُوْنَ الْاٰمِرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَالنَّاهُوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحٰفِظُوْنَ لِحُدُوْدِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ۔ (سورۂ توبہ، رکوع ۱۴)

(૬) (ઉન મુજાહિદીનકે અવસાફ જિન્કે નુફૂસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને જન્નતકે બદલામેં ખરીદ લિયા હે, યહ હૈં કે) વહ ગુનાહોંસે તવ્બા કરનેવાલે હૈં, અલ્લાહકી ઈબાદત કરનેવાલે હૈં, અલ્લાહકી હમ્દ કરનેવાલે હૈં, રોઝા રખનેવાલે

હૈં (યા અલ્લાહકી રઝાકે લિએ સફર કરનેવાલે હૈં), રુકૂઅ્ ઔર સિજ્દહ કરનેવાલે હૈં. (યા'ની નમાઝી હૈં) નેક બાતોંકા હુક્મ કરનેવાલે હૈં ઔર બુરી બાતોંસે રોકને વાલે હૈં (તબ્લીગ કરનેવાલે હૈં) ઔર અલ્લાહકી હુદૂદકી (યા'ની અહકામકી) હિફાઝત કરનેવાલે હૈં. (ઐસે) મુઅ્મિનોંકો આપ ખૂશખબરી સુના દીજિએ.

٧ وَاٰخِرُ دَعْوٰىهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ۔ (سورهٔ یونس، رکوع ۱)

(૭) ઔર આખિરી પુકાર ઉન્કી યહી હે: અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન. (તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હી કે લિએ હે, જો તમામ જહાનોંકા પરવરદિગાર હે.)

٨ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ وَهَبَ لِیْ عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ۔ (سورهٔ ابراہیم، رکوع ۶)

(૮) તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હી કે લિએ હે, જિસને બુળ્હાપેમેં મુઝકો (દો બેટે) ઈસ્માઈલ વ ઈસ્હાક (અલા નબિય્યિના વ અલયહિમ-સ્સલાતુ વ સ્સલામ) અતા ફરમાએ.

٩ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ۔ (سورهٔ نحل، رکوع ۱۰)

(૯) તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હી કે લિએ હે. (ફિર ભી વહ લોગ ઈસ તરફ મુતવજ્જેહ નહીં હોતે) બલ્કે અક્ષર ઉનમેંસે નાસમઝ હૈં.

١٠ يَوْمَ يَدْعُوْكُمْ فَتَسْتَجِيْبُوْنَ بِحَمْدِهٖ وَتَظُنُّوْنَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا۔ (سورهٔ بنی اسرائیل، رکوع ۵)

(૧૦) જિસ દિન (સૂર ફુંકેગા ઔર તુમકો ઝિન્દા કરકે) પુકારા જાએગા તો તુમ મજબૂરન્ ઉસકી હમ્દ (વ ષના) કરતે હૂએ હુક્મકી તા'મીલ કરોગે ઔર (ઉન હાલાતકો દેખ કર) ગુમાન કરોગે કે (હમ દુન્આમેં ઔર કબ્રમેં) બહુત હી કમ મુદ્દત ઠેરે થે.

(૧૧) وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ لَمْ یَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ یَكُنْ لَّهٗ شَرِیْكٌ فِی الْمُلْكِ وَلَمْ یَكُنْ لَّهٗ وَلِیٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِیْرًا۔
(سورۂ بنی اسرائیل، رکوع ۱۲)

(૧૧) ઔર આપ (અલલ્ એ'લાન) કેહ દીજિએ કે તમામ તા'રીફ ઉસી અલ્લાહ હી કે લિએ હે, જો ન અવલાદ રખતા હે ઔર ન ઉસકા કોઈ સલ્તનતમેં શરીક હે ઔર ન કમઝોરીકી વજહસે ઉસકા કોઈ મદદગાર હે ઔર ઉસકી ખૂબ તકબીર (બળાઈ બયાન) કિયા કીજિએ.

(૧૨) اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْٓ اَنْزَلَ عَلٰی عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ یَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا۔
(سورۂ کہف، رکوع ۱)

(૧૨) તમામ તા'રીફ ઉસ અલ્લાહકે લિએ હે, જિસને અપને બંદા (મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) પર કિતાબ નાઝિલ ફરમાઈ ઔર ઈસ કિતાબમેં કિસી કિસમકી ઝરા સી ભી કજી નહીં રખ્ખી.

(૧૩) فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ نَجّٰنَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ۔
(سورۂ مومنون، رکوع ۲)

(૧૩) (હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામકો ખિતાબ હે કે જબ તુમ કશ્તીમેં બેઠ જાઓ) તો કેહના કે તમામ તા'રીફ ઉસ અલ્લાહકે લિએ હે, જિસને હમેં ઝાલિમોંસે નજાત દી.

(૧૪) وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ فَضَّلَنَا عَلٰی كَثِیْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِیْنَ۔ (نمل ع)

(૧૪) ઔર (હઝરત સુલયમાન ઔર હઝરત દાવૂદ અલયહિમસ્સલામ)ને કહા, તમામ તા'રીફ ઉસ અલ્લાહકે લિએ હે, જિસને હમકો અપને બહુતસે ઈમાનવાલે બંદોં પર ફઝીલત દી.

(૧૫) قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلٰمٌ عَلٰی عِبَادِهِ الَّذِیْنَ اصْطَفٰی۔
(سورۂ نمل، رکوع ۵)

(૧૫) આપ (ખુત્બહકે તૌર પર) કહિએ, તમાંમ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે લિએ હૈં ઔર ઉસકે ઉન બંદોં પર સલામ હો, જિન્કો ઉસને મુન્તખબ ફરમાયા.

١٦ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيٰتِهٖ فَتَعْرِفُوْنَهَا۔
(سورۂ نمل، رکوع ۷)

(૧૬) ઔર આપ કેહ દીજિએ કે સબ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે વાસ્તે હૈં. વહ અન્કરીબ તુમકો અપની નિશાનિયાં દિખાવેગા. પસ તુમ ઉન્કો પેહચાન લોગે.

١٧ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ۔
(سورۂ قصص، رکوع ۷)

(૧૭) હમ્દો-ષનાકે લાઈક દુન્યા ઔર આખિરતમેં વહી હે ઔર હુકૂમત ભી ઉસીકે લિએ હે ઔર ઉસીકી તરફ લોટાએ જાઓગે.

١٨ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ۔
(سورۂ عنکبوت، رکوع ۶)

(૧૮) આપ કહિએ: તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હી કે વાસ્તે હે. (યહ લોગ માનતે નહીં) બલ્કે અક્ષર ઉનમેં સમઝતે ભી નહીં.

١٩ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ۔
(سورۂ لقمن، رکوع ۲)

(૧૯) ઔર જો શખ્સ કુફ્ર કરે (નાશુક્રી કરે) તો અલ્લાહ તઆલા તો બેનિયાઝ હે, તમામ ખૂબિયોં વાલા હે.

٢٠ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ۔ (سورۂ لقمن، رکوع ۳)

(૨૦) આપ કેહ દીજિએ: તમામ તા'રીફ અલ્લાહકે લિએ હે. (યહ લોગ માનતે નહીં) બલ્કે અક્ષર ઉનમેંકે જાહિલ હૈં.

٢١ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ
(سورۂ لقمن، رکوع ۳)

(૨૧) બેશક, અલ્લાહ તઆલા બેનિયાઝ હે, તમામ ખૂબિયોં વાલા હે.

٢٢ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِ۔
(سورۂ سبا، رکوع ۱)

(૨૨) તમામ તા'રીફ ઉસી અલ્લાહકે લિએ હે; જિસકી મિલ્ક હે જો કુછ આસમાનોંમેં હે ઔર જો કુછ ઝમીનમેં હે. ઉસીકી હમ્દ (વ ષના) હોગી આખિરતમેં. (કિસી દૂસરેકી પૂછ નહીં.)

٢٣ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ۔ (سورۂ فاطر، رکوع ۱)

(૨૩) તમામ તા'રીફ અલ્લાહકે લિએ હે, જો આસમાનોંકા પેદા

કરનેવાલા હે ઔર ઝમીનકા.

(۲۴) يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ. (سورہ فاطر، رکوع ۳)

(૨૪) અય લોગો! તુમ મોહતાજ હો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઔર વહ બેનિયાઝ હે ઔર તમામ ખૂબિયોંવાલા હે.

(۲۵) وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ. (سورۃ فاطر، رکوع ۴)

(૨૫) (જબ મુસલમાન જન્નતમેં દાખિલ હોંગે તો રેશ્મી લિબાસ પેહનાએ જાએંગે) ઔર કહેંગે: તમામ તા'રીફ ઉસ અલ્લાહકે લિએ હે, જિસને હમસે (હમેશાકે લિએ) રંજ દૂર કર દિયા. બેશક, હમારા રબ બળા બખ્શનેવાલા, બળા કદર કરનેવાલા હે, જિસને હમકો અપને ફઝ્લસે હમેશાકે રહનેકે મકામમેં પહોંચા દિયા. ન હમકો કોઈ કુલ્ફત પહોંચેગી ઔર ન હમકો કોઈ ખસ્તગી પહોંચેગી.

(۲۶) وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. (سورۃ صافات، رکوع ۵)

(૨૬) ઔર સલામ હો રસૂલોં પર ઔર તમામ તા'રીફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હી કે વાસ્તે હે, જો તમામ જહાનોંકા પરવરદિગાર હે.

(۲۷) الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (سورۃ زمر، رکوع ۳)

(૨૭) તમામ તા'રીફ અલ્લાહકે વાસ્તે હે, (મગર યહ લોગ સમઝતે નહીં) બલ્કે અક્ષર જાહિલ હૈં.

(۲۸) وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ. (سورۃ زمر، رکوع ۸)

(૨૮)(ઔર જબ મુસલમાન જન્નતમેં દાખિલ હોંગે તો) કહેંગે કે તમામ તા'રીફ ઉસ અલ્લાહકે વાસ્તે હે, જિસને હમસે અપના વાદા સચ્ચા કિયા ઔર હમકો ઉસ ઝમીનકા માલિક બના દિયા કે હમ જન્નતમેં જહાં ચાહેં મકામ કરેં. નેક અમલ કરનેવાલોંકા ક્યા હી અચ્છા બદલા હે.

٢٩ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ۔
(سورۂ جاثیہ، رکوع ۴)

(૨૯) પસ અલ્લાહ હી કે લિએ તમામ તા'રીફ હે, જો પરવરદિગાર હે આસમાનોં ઔર ઝમીનકા ઔર તમામ જહાનોંકા પરવરદિગાર હે.

٣٠ وَمَا نَقَمُوْا مِنْهُمْ اِلَّآ اَنْ يُّؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ الَّذِىْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ۔ (سورہ بروج، رکوع)

(૩૦) (એક કાફિર બાદશાહકે મુસલમાનોંકો સતાને ઔર તકલીફેં દેનેકા ઊપરસે ઝિક્ર હે) ઔર ઉન કાફિરોંને ઉન મુસલમાનોંમેં ઔર કોઈ ઐબ નહીં પાયા થા, બ-જુઝ઼ ઈસકે કે વહ ખુદા પર ઈમાન લે આએ થે, જો ઝબરદસ્ત હે ઔર તા'રીફકા મુસ્તહિક હે. ઉસીકે લિએ સલ્તનત હે આસમાનોં ઔર ઝમીનકી.

ફાઈદા:

ઈન આયાતમેં અલ્લાહકી હમ્દ ઔર ઉસકી તા'રીફકી તરગીબ, ઉસકા હુક્મ, ઉસકી ખબર હે. અહાદીષમેં ભી કષ્રતસે અલ્લાહકી તા'રીફ કરનેવાલોંકે ફઝાઈલ ખાસ તૌર પર ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે જન્નતકી તરફ સબસે પેહલે વહ લોગ બુલાએ જાએંગે, જો હર હાલમેં-રાહત હો યા તકલીફ હો–અલ્લાહકી તા'રીફ કરનેવાલે હોં. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો અપની તા'રીફ બહુત પસંદ હે ઔર હોના ભી ચાહિએ કે દર હકીકત તા'રીફકી મુસ્તહિક સિર્ફ અલ્લાહ હી કી પાક ઝાત હે, ગયરુલ્લાહકી તા'રીફ ક્યા, જિસકે કબ્ઝામેં કુછ ભી નહીં! હત્તા કે વહ ખૂદ ભી અપને કબ્ઝામેં નહીં. એક હદીષમેં આયા હે કે કિયામતકે દિન અફઝલ બંદે વહ હોંગે, જો કષ્રતસે અલ્લાહકી હમ્દો-ષના કરતે હોં. એક હદીષમેં વારિદ હે કે હમ્દ શુક્રકી અસલ ઔર બુન્યાદ હે. જિસને અલ્લાહકી હમ્દ નહીં કી, ઉસને અલ્લાહકા શુક્ર ભી અદા નહીં કિયા. એક હદીષમેં આયા હે, કિસી નેઅ્મત પર હમ્દ કરના ઉસ નેઅ્મતકે ઝાઈલ હો જાનેસે હિફાઝત હે. એક હદીષમેં હે કે અગર દુન્યા સારીકી સારી મેરી ઉમ્મતમેંસે કિસીકે હાથમેં હો ઔર વહ અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ કહે તો યહ કેહના ઉસ સબસે અફઝલ હે. એક હદીષમેં આયા હે કે જબ હકતઆલા શાનુહૂ કોઈ નેઅ્મત કિસી બંદાકો અતા ફરમાતે હૈં ઔર વહ ઉસ નેઅ્મત પર હમ્દ કરતા હે તો વહ હમ્દ બઢ જાતી હે, ખ્વાહ નેઅ્મત કિતની હી

બળી હો. એક સહાબી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ બેઠે થે. ઉન્હોંને આહિસ્તાસે- اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ كَثِيْرًا طَيِّبًا مُّبَارَكًا فِيْهِ

– કહા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે યહ દુઆ કિસને પળ્હી? વહ સહાબી (રદિ.) ઈસસે ડરે કે શાયદ કોઈ ના મુનાસિબ બાત હો ગઈ હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે કુછ મુઝાઈકહ નહીં હે. ઉસને બુરી બાત નહીં કહી. તબ ઉન સહાબી (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યહ દુઆ મેંને પળ્હી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મેંને તેરહ (૧૩) ફરિશ્તોંકો દેખા હે કે હર એક ઉનમેંસે ઈસકી કોશિશ કરતા થા કે ઈસ કલિમહકો સબસે પેહલે વહ લે જાએ ઔર યહ હદીષ તો મશહૂર હે કે જો મુહ્તમ્ બિશ્શાન કામ બગૈર અલ્લાહકી તા'રીફકે શુરૂઅ્ કિયા જાએગા વહ બેબરકત હોગા. ઈસી વજહસે આમ તૌર પર હર કિતાબ અલ્લાહકી તા'રીફકે સાથ શુરૂઅ્ કી જાતી હે.

એક હદીષમેં આયા હે કે જબ કિસીકા બચ્ચા મર જાતા હે તો હકતઆલા શાનુહૂ ફરિશ્તોંસે ફરમાતે હૈં કે મેરે બંદેકે બચ્ચાકી રૂહ નિકાલ લી? વહ અર્ઝ કરતે હૈં કે નિકાલ લી. ફિર ઈરશાદ હોતા હે કે ઉસકે દિલકે ટુકળેકો લે લિયા? વહ અર્ઝ કરતે હૈં, બેશક લે લિયા. ઈરશાદ હોતા હે કે ફિર મેરે બંદેને ઉસ પર ક્યા કહા? અર્ઝ કરતે હૈં, તેરી હમ્દ કી ઔર ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન પળ્હા. ઈરશાદ હોતા હે કે અછ્છા, ઉસકે બદલેમેં જન્નતમેં એક ઘર ઉસકે લિએ બના દો ઔર ઉસકા નામ બયતુલ હમ્દ (તા'રીફકા ઘર) રખ્ખો. એક હદીષમેં આયા હે કે હકતઆલા શાનુહૂ ઉસસે બેહદ રાઝી હોતે હૈં કે બંદા કોઈ લુક્મા ખાએ યા પાનીકા ઘોંટ પિએ ઔર ઉસ પર અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ કહે.

તીસરા કલિમહ તહ્લીલ થા યા'ની લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કેહના, જિસકા મુફસ્સલ બયાન ઈસસે પેહલે બાબમેં ગુઝર ચુકા હે. ચોથા કલિમહ તકબીર કેહલાતા હે. યા'ની અલ્લાહકી બળાઈ બયાન કરના, ઉસકી બલંદી ઔર અઝમતકા ઈકરાર કરના, જિસકા મિસ્દાક અલ્લાહુ અક્બર કેહના ભી હે. વહ ઉન આયાતમેં ભી ગુઝર ચુકા હે. ઉન્કે અલાવા સિર્ફ તકબીરકા યા'ની અલ્લાહકી અઝમત ઔર બળાઈકા બયાન ભી બહુત સી આયાતમેં વારિદ હુવા હે, જિનમેંસે ચંદ આયાત ઝિક્ર કી જાતી હૈં:

(૧) وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ (سورۂ بقرہ، رکوع ۲۳)

(૧) ઔર તાકે તુમ અલ્લાહકી બળાઈ બયાન કરો ઈસ બાત પર કે તુમકો હિદાયત ફરમાઈ ઔર તાકે

તુમ શુક્ર કરો અલ્લાહ તઆલાકા.

(૨) عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ (سورۂ رعد، رکوع ۲)

(૨) વહ તમામ પોશીદહ ઔર ઝાહિર ચીઝોંકા જાનનેવાલા હે, (સબસે) બળા હે ઔર આલીશાન રુત્બાવાલા હે.

(૩) كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ ۗ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ (سورۂ حج، رکوع ۵)

(૩) ઈસી તરહ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને (કુર્બાનીકે જાનવરોંકો) તુમ્હારે લિએ મુસખ્ખર કર દિયા, તાકે તુમ અલ્લાહકી બળાઈ બયાન કરો, ઈસ બાત પર કે ઉસને તુમકો હિદાયત કી (ઔર કુર્બાની કરનેકી તવફીક દી) ઔર (અય મુહમ્મદ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ઈખ્લાસવાલોંકો (અલ્લાહકી રઝાકી) ખૂશખબરી સુના દીજિએ.

(૪) (૫) وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ (سورۂ حج، رکوع ۸، سورۂ لقمٰن، رکوع ۳)

(૪-૫) ઔર બેશક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હી આલીશાન ઔર બળાઈવાલા હે.

(૬) حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا الْحَقَّ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ (سورۂ سبا، رکوع ۳)

(૬) (જબ ફરિશ્તોંકો અલ્લાહકી તરફસે કોઈ હુક્મ હોતા હે તો વહ ખૌફકે મારે ઘબરા જાતે હૈં) યહાં તકકે જબ ઉન્કે દિલોંસે ઘબરાહટ દૂર હો જાતી હે તો એક-દૂસરેસે પૂછતે હૈં કે પરવરદિગારકા ક્યા હુક્મ હે? વહ કેહતે હૈં: (કે ફુલાની) હક બાતકા હુક્મ હુવા. વાકિઈ વહ આલીશાન ઔર બળે મરતબાવાલા હે.

(૭) فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ (سورۂ مؤمن، رکوع ۲)

(૭) પસ, હુક્મ અલ્લાહ હી કે લિએ હે, જો આલીશાન હે, બળે રુત્બાવાલા હે.

(૮) وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَ

(૮) ઔર ઉસી (પાક ઝાત)કે લિએ બળાઈ હે, આસમાનોં ઔર

الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ۔
(سورۂ جاثیہ، رکوع ۴)

ઝમીનમેં ઔર વહી ઝબરદસ્ત હિકમતવાલા હે.

(૯) هُوَ اللّٰهُ الَّذِىْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوْسُ السَّلٰمُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ۔
(سورۂ حشر، رکوع ۳)

(૯) વહ ઐસા મા'બૂદ હે કે ઉસકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, વહ બાદશાહ હે, (સબ ઐબોંસે) પાક હે, (સબ નુકસાનાતસે) સાલિમ હે, અમન દેનેવાલા હે, નિગહબાની કરનેવાલા હે, (યા'ની આફતોંસે બચાનેવાલા હે.) ઝબરદસ્ત હે, ખરાબીકા દુરુસ્ત કરનેવાલા હે, બળાઈ વાલા હે.

ફાઈદા:

ઈન આયાતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી બળાઈ ઔર અઝમતકી તરગીબ ઔર ઉસકા હુક્મ ફરમાયા ગયા હે. અહાદીષમેં ભી ખુસૂસિય્યતકે સાથ અલ્લાહકી બળાઈકા હુક્મ, ઉસકી તરગીબ કષ્રતસે વારિદ હૂઈ હે. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે જબ યહ દેખો કે કહીં આગ લગ ગઈ તો તકબીર (યા'ની અલ્લાહુ અકબર કષ્રતસે) પળ્હા કરો. યહ ઉસકો બુઝા દેગી. દૂસરી હદીષમેં હે કે તક્બીર (યા'ની અલ્લાહુ અકબર કેહના) આગકો બુઝા દેતા હે. એક હદીષમેં આયા હે કે જબ બંદા તકબીર કેહતા હે તો ઉસકા નૂર ઝમીનસે આસમાન તક સબ ચીઝોંકો ઢાંક લેતા હે. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે મુઝે હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામને તકબીરકા હુક્મ કિયા. ઈન આયાતો-અહાદીષકે અલાવા અલ્લાહ તઆલાકી અઝ્મતો-રફ્અત, ઉસકી હમ્દો-ષના ઔર ઉલુવ્વે શાનકો મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે કલામુલ્લાહ શરીફમેં બહુતસે મુખ્તલિફ અલ્ફાઝસે ઝિક્ર ફરમાયા હે. ઈન્કે અલાવા બહુત સી આયાત ઐસી હૈં, જિનમેં ઉન તસ્બીહાતકે અલ્ફાઝ ઝિક્ર નહીં ફરમાએ, લેકિન મુરાદ યહ તસ્બીહાત હૈં. ચુનાન્ચે ચંદ આયાત હસ્બે ઝૈલ હૈં:

(૧) فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ۔
(سورۂ بقرہ، رکوع ۴)

(૧) પસ, હાસિલ કર લિએ હઝરત આદમ અલયંહિસ્સલામને અપને રબસે ચંદ કલિમે (ઉન્કે ઝરીઆસે તવ્બા કી.) પસ, અલ્લાહ તઆલાને રહમતકે સાથ ઉન પર તવજ્જુહ ફરમાઈ. બેશક, વહી હે બળી તવ્બા કબૂલ કરનેવાલા, બળા મહરબાન.

ફાઈદા:

ઈન કલિમાતકી તફસીરમેં મુખ્તલિફ અહાદીષ વારિદ હૂઈ હૈં. મિન્જુમ્લા ઈન્કે યહ હે કે વહ કલિમાત યહ થે:

لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ رَبِّ عَمِلْتُ سُوْٓءًا وَّظَلَمْتُ نَفْسِيْ فَاغْفِرْلِيْٓ اِنَّكَ اَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِيْنَ ۔ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ رَبِّ عَمِلْتُ سُوْٓءًا وَّظَلَمْتُ نَفْسِيْ فَارْحَمْنِيْٓ اِنَّكَ اَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ ۔ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ رَبِّ عَمِلْتُ سُوْٓءًا وَّظَلَمْتُ نَفْسِيْ فَتُبْ عَلَيَّ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ

ઈસ કિસમકે મઝમૂનકી ઔર ભી મુતઅદ્દદ અહાદીષ વારિદ હૂઈ હૈં, જિન્કો અલ્લામહ સિયૂતી (રહ.)ને દૂર્રે મન્ષૂરમેં લિખ્ખા હે ઔર ઉનમેં તસ્બીહો-તહ્મીદ મઝકૂર હે.

۲ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ۝

(انعام ع ۲۰)

(૨) જો શખ્સ એક નેકી લે કર આવેગા, ઉસકો દસ ગુના અજ્ર મિલેગા ઔર જો શખ્સ બુરાઈ લેકર આવેગા, ઉસકો ઉસકે બરાબર હી સઝા મિલેગી ઔર ઉન પર ઝુલ્મ ન હોગા.

ફાઈદા:

નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે દો ખસ્લતેં ઐસી હૈં કે જો મુસલમાન ઈન્કા ઈહ્તિમામ કર લે, જન્નતમેં દાખિલ હો ઔર વહ દોનોં બહુત મા'મૂલી ચીઝેં હૈં, મગર ઉન પર અમલ કરનેવાલે બહુત કમ હૈં. એક યહ કે સુબ્હાનલ્લાહિ અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ અલ્લાહુ અકબર. હર નમાઝકે બા'દ દસ દસ મરતબા પઢ઼ લિયા કરે તો રોઝાના એક સો પચાસ મરતબા (પાંચોં નમાઝોંકે બા'દકા મજ્મૂઆ) હો જાએગા ઔર દસ ગુના હો જાનેકી વજહસે પંદરહ સો નેકિયાં હિસાબમેં શુમાર કી જાએંગી. ઔર દૂસરી ચીઝ યહ કે સોતે વક્ત અલ્લાહુ અકબર ચોંતીસ મરતબા, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ તેંતીસ મરતબા, સુબ્હાનલ્લાહ તેંતીસ મરતબા પઢ઼ લિયા કરે તો સો કલિમે હો ગએ, જિન્કા ષવાબ એક હઝાર નેકિયાં હો ગઈ. અબ ઉન્કી ઔર દિનભરકી નમાઝોંકે બા'દકી મીઝાન કુલ દો હઝાર પાંચ સો નેકિયાં હો ગઈ. ભલા, આ'માલ તોલનેકે વક્ત ઢાઈ હઝાર બુરાઈયાં રોઝાનહકી કિસકી હોંગી, જો ઉન પર ગાલિબ આ જાએં. બંદએ નાચીઝ

કેહતા હે: સહાબએ કિરામ (રદિ.)મેં અગરચે ઐસા કોઈ ન હોગા, જિસકી ઢાઈ હઝાર બુરાઈયાં રોઝાનહ હોં, મગર ઈસ ઝમાનામેં હમ લોગોંકી બદ આ'માલિયાં રોઝાનહકી ઈસસે ભી બ-દર્જહા ઝાઈદ હૈં, લેકિન નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ (રૂહી ફિદાહુ)ને અપની શફ્કતસે બુરાઈયોં પર નેકિયોંકે ગાલિબ આ જાનેકા નુસ્ખા ઈરશાદ ફરમા દિયા. અમલ કરના - ન કરના બીમારકા કામ હે. એક હદીષમેં આયા હે કે સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ ક્યા બાત હે કે યહ દોનોં ચીઝેં ઐસી સહલ ઔર ઈન્કો કરનેવાલે બહુત કમ હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે સોનેકા વક્ત હોતા હે તો શયતાન ઉન્કે પળ્હનેસે પેહલે હી સુલા દેતા હે ઔર નમાઝકા વક્ત હોતા હે તો વહ કોઈ ઐસી બાત યાદ દિલાતા હે કે પળ્હનેસે પેહલે હી ઉઠ કર ચલા જાવે. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: ક્યા તુમ ઈસસે આજિઝ હો કે હઝાર નેકિયાં રોઝાનહ કમા લિયા કરો. કિસીને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હઝાર નેકિયાં રોઝાનહ કિસ તરહ કમાએં? ઈરશાદ ફરમાયા કે સુબ્હાનલ્લાહ સો (૧૦૦) મરતબા પળ્હો, હઝાર નેકિયાં હો જાએંગી.

۳ اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا۔

(سورۂ کہف، رکوع ۶)

(૩) માલ ઔર અવલાદ દુન્યાવી ઝિંદગીકી એક રોનક (ફક્ત) હે ઔર બાકિયાતે સાલિહાત (વહ નેક આ'માલ જો હમેશા રહનેવાલે હૈં) વહ તુમ્હારે રબકે નઝદીક ષવાબકે એ'તિબારસે ભી (બ-દર્જહા) બેહતર હૈં ઔર ઉમ્મીદકે એ'તિબારસે ભી બેહતર હૈં, (કે ઉન્કે સાથ ઉમ્મીદેં કાઈમ કી જાએં. બ-ખિલાફ માલ ઔર અવલાદકે ઉનસે ઉમ્મીદેં કાઈમ કરના બેકાર હૈં.)

۴ وَيَزِيْدُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اهْتَدَوْا هُدًى ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ مَّرَدًّا۔

(سورۂ مریم، رکوع ۵)

(૪) ઔર અલ્લાહ તઆલા હિદાયતવાલોંકી હિદાયત બળ્હાતા હે ઔર બાકિયાતે સાલિહાત તુમ્હારે રબકે નઝદીક ષવાબકે એ'તિબારસે ભી બેહતર હે ઔર અંજામકે એ'તિબારસે ભી.

ફાઈદા:

અગરચે બાકિયાતે સાલિહાત (વહ નેક અમલ જો હમેશા રહનેવાલે હૈં) મેં સારે હી ઐસે આ'માલ દાખિલ હૈં, જિન્કા ષવાબ હમેશા મિલતા રહતા હે, લેકિન બહુત સી અહાદીષમેં યહ ભી આયા હે કે ઉસકા મિસ્દાક યહી તસ્બીહેં હૈં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા હે કે બાકિયાતે સાલિહાતકો કષ્રતસે પળ્હા કરો. કિસીને દરયાફ્ત કિયા કે વહ ક્યા ચીઝેં હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તક્બીર (અલ્લાહુ અકબર કેહના), તહ્લીલ (લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કેહના), તસ્બીહ (સુબ્હાનલ્લાહ કેહના), તહ્મીદ (અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ કેહના) ઔર લા હવ્લ વલા કુવ્વ-ત ઈલ્લા બિલ્લાહ. દૂસરી હદીષમેં આયા હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે દેખો, ખબરદાર રહો. સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, અલ્લાહુ અકબર – બાકિયાતે સાલિહાતમેં હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે દેખો, અપની હિફાઝતકા ઈન્તિઝામ કર લો. કિસીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કિસી દુશ્મનકે હ્મ્લાસે જો દર પેશ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: નહીં, બલ્કે જહન્નમકી આગસે હિફાઝતકા ઈન્તિઝામ કરો ઔર વહ – સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, અલ્લાહુ અકબર – કા પળ્હના હે, કે યહ કિયામતકે દિન આગે બળ્હનેવાલે કલિમે હૈં (કે સિફારિશ કરેં યા આગે બળ્હાનેવાલે હૈં કે પળ્હને વાલેકો જન્નતકી તરફ બળ્હાતે હૈં.) ઔર પીછે રહને વાલે હૈં (કે હિફાઝત કરેં), ઈહસાન કરનેવાલે હૈં ઔર યહી બાકિયાતે સાલિહાત હૈં. ઔર ભી બહુત સી રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે, જિન્કો અલ્લામહ સિયૂતી (રહ.)ને દુર્રે મન્ષૂરમેં ઝિક્ર ફરમાયા હે.

❺ لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ۔

(سورۂ زمر، رکوع ٦) (سورۂ شوریٰ، رکوع ٢)

(૫) અલ્લાહ હી કે વાસ્તે હૈં કુન્જિયાં આસમાનોંકી ઔર ઝમીનકી.

ફાઈદા:

હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે મકાલીદુસ્સમાવાતિ વલ અર્દિ યા'ની આસમાનોં ઔર ઝમીનકી કુન્જિયોંકે બારેમેં દરયાફ્ત કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ سُبْحَانَ اللّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِیْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْاَوَّلُ

وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ يُحْيِىْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ حَىٌّ لَّا يَمُوْتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ.

દૂસરી હદીષમેં હે કે:

مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ سُبْحَانَ اللّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

— હૈં ઔર યહ અર્શકે ખઝાનાસે નાઝિલ હૂઈ. ઔર ભી રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે.

(૬) اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ. (سورة فاطر، رکوع ۲)

(૬) ઉસીકી તરફ અછ્છે કલિમે પહોંચતે હૈં ઔર નેક અમલ ઉન્કો પહુંચાતા હે.

ફાઈદા:

કલિમ-એ તય્યિબહકે બયાનમેં ભી ઈસ આયતકા ઝિક્ર ગુઝર ચુકા હે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ તુમ્હેં હમ કોઈ હદીષ સુનાતે હૈં તો કુર્આન શરીફસે ઉસકી સનદ ઔર તાઈદ બતા દેતે હૈં. મુસલમાન જબ સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી ઔર અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, તબારકલ્લાહુ પળ્હતા હે તો ફરિશ્તા અપને પરોંમેં નિહાયત ઈહ્તિયાતસે ઈન કલિમોંકો આસમાન પર લે જાતા હે ઔર જિસ આસમાન પર ગુઝરતા હે ઉસ આસમાનકે ફરિશ્તે ઉસ પળ્હને વાલેકે લિએ મગફિરતકી દુઆ કરતે હૈં ઔર ઉસકી તાઈદ યહ આયતે શરીફહ: ઈલયહિ યસ્અદુલ્ કલિમુત્તય્યિબ હે. હઝરત કઅ્બે અહબાર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, અલ્લાહુ અકબર-કે લિએ અર્શકે ગિર્દાગિર્દ એક ભિનૂભિનાહટ હે, જિસમેં અપને પળ્હનેવાલોંકા તઝ્કિરહ કરતે રહતે હૈં. બા'ઝ રિવાયાતમેં હઝરત કઅબ (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહ મઝમૂન નક્લ કિયા હે ઔર એક દૂસરે સહાબી હઝરત નુઅ્માન (રદિ.)ને ભી ઈસ કિસમકા મઝમૂન ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી સે નક્લ કિયા હે.

ફસ્લે દોમ

ઉન અહાદીષકે બયાનમેં જિનમેં ઈન કલિમાતકી ફઝીલત ઔર તરગીબ ઝિક્ર ફરમાઈ ગઈ હે.

(૧) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِىُّ

(૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلِمَتَانِ خَفِيْفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيْلَتَانِ فِي الْمِيْزَانِ حَبِيْبَتَانِ إِلَى الرَّحْمٰنِ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْمِ رواه البخاری ومسلم والترمذی والنسائی وابن ماجة كذا فی الترغيب۔

દો કલિમે ઐસે હૈં કે ઝુબાન પર બહુત હલ્કે ઔર તરાઝૂમેં બહુત વઝની ઔર અલ્લાહકે નઝદીક બહુત મહબૂબ હૈં, વહ સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી ઔર સુબ્હાનલ્લાહિલ અઝીમ હૈં.

ફાઈદા:

ઝુબાન પર હલ્કેકા મતલબ યહ હે કે પઢનેમેં ન વક્ત ખર્ચ હો કે બહુત મુખ્તસર હૈં, ન યાદ કરનેમેં કોઈ દિક્કત યા દેર લગે ઔર ઉસકે બા-વુજૂદ જબ આ'માલકે તોલનેકા વક્ત આએગા તો તરાઝૂમેં ઈન કલિમોંકી કષ્રતકી વજહસે બહુત ઝિયાદા વઝન હો જાએગા. ઔર અગર કોઈ ભી ફાઈદા ન હોતા તો ભી ઈસસે બઢ કર ક્યા ચીઝ થી કે અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક યહ દો કલિમે સબસે ઝિયાદા મહબૂબ હૈં. ઈમામ બુખારી (રદિ.)ને અપની કિતાબ સહીહ બુખારીકો ઈન હી દો કલિમોં પર ખત્મ ફરમાયા ઔર યહી હદીષ કિતાબકે ખત્મ પર ઝિક્ર ફરમાઈ હે.

એક હદીષમેં ઈરશાદે નબવી હે કે કોઈ શખ્સ તુમમેંસે ઈસ બાતકો ન છોડે કે હઝાર નેકિયાં રોઝાનહ કર લિયા કરે. સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી સો (૧૦૦) મરતબા પઢ લિયા કરે. હઝાર નેકિયાં હો જાએંગી. ઈતને ગુનાહ તો ઈન્શાઅલ્લાહ રોઝાનહકે હોંગે ભી નહીં. ઔર ઈસ તસ્બીહકે અલાવા જિતને નેક કામ કિએ હોંગે ઉન્કા ષવાબ અલાહિદા નફા'મેં રહા. એક હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ સુબ્હો-શામ એક એક તસ્બીહ સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહીકી પઢે ઉસકે ગુનાહ મુઆફ હો જાએંગે, ખ્વાહ સમન્દરકે ઝાગોંસે ભી ઝિયાદા હોં. એક હદીષમેં આયા હે કે સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, અલ્લાહુ અકબર-સે ગુનાહ ઐસે ઝળતે હૈં, જૈસે (સર્દીમેં) દરખ્તસે પત્તે ઝળતે હૈં.

❷ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللّٰهِ قُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ أَخْبِرْنِي بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللّٰهِ فَقَالَ إِنَّ أَحَبَّ الْكَلَامِ إِلَى اللّٰهِ سُبْحَانَ

(૨) હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં તુઝે બતાઉં, અલ્લાહકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા પસંદીદહ કલામ ક્યા હે? મેંને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર બતા દેં. ઈરશાદ

ફરમાયા: સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી. દૂસરી હદીષમેં હે: સુબ્હાન-ન રબ્બી વ બિહમ્દિહી. હદીષમેં યહ ભી હે કે અલ્લાહને જિસ ચીઝકો અપને ફરિશ્તોંકે લિએ ઈખ્તિયાર ફરમાયા વહી અફઝલ-તરીન હે ઔર વહ સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી હે.

اللّٰہِ وَبِحَمْدِہٖ - رواہ مسلم والنسائی والترمذی الا ان قال سُبْحَانَ رَبِّیْ وَبِحَمْدِہٖ - وقال حسن صحیح وعزاہ السیوطی فی الجامع الصغیر الی مسلم واحمد والترمذی ورقم لہ بالصحۃ وفی روایۃ لمسلم اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ سُئِلَ اَیُّ الْکَلَامِ اَفْضَلُ قَالَ مَا اصْطَفَی اللّٰہُ لِمَلٰئِکَتِہٖ اَوْ لِعِبَادِہٖ سُبْحَانَ اللّٰہِ وَبِحَمْدِہٖ کذا فی الترغیب قلت واخرج الاخیر الحاکم وصححہ علی شرط مسلم واقرہ علیہ الذھبی وذکرہ السیوطی فی الجامع بروایۃ احمد عن رجل مختصرا ورقم لہ بالصحۃ -

ફાઈદા:

પેહલી ફસ્લમેં કઈ આયતોંમેં યહ મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે કે મલાઈકહ જો અર્શકે કરીબ હેં ઔર ઉન્કે અલાવા સબ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી તસ્બીહો-તહ્મીદમેં મશગૂલ રહતે હેં. ઉન્કા મશ્ગલા યહી હે કે વહ અલ્લાહકી પાકી બયાન કરનેમેં ઔર હમ્દ કરનેમેં મશગૂલ રહેં. ઈસી વજહસે જબ આદમ અલયહિસ્સલામકો પેદા ફરમાનેકા વક્ત હુવા તો ઉન્હોંને યહી બારગાહે ઈલાહીમેં ઝિક્ર કિયા કે નહ્નુ નુસબ્બિહુ બિહમ્દિ-ક વ નુકદ્દિસુ લ-ક. જૈસા કે ઈસસે પેહલી ફસ્લકી પેહલી આયતમેં ગુઝર ચુકા હે. એક હદીષમેં વારિદ હે કે આસમાન (અઝ્મતે ઈલાહીકે બોઝસે) બોલતા હે, (ચિરચિરાતા હે, જૈસાકે ચારપાઈ વગયૂરહ વઝનસે બોલને લગતી હે) ઔર આસમાનકે લિએ હક હે કે વહ બોલે, (કે હયૂબતકા બોઝ સખ્ત હોતા હે.) કસમ હે ઉસ પાક ઝાતકી જિસકે કબ્ઝામેં મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી જાન હે કે આસમાનમેં એક બાલિશ્ત જગા ભી ઐસી નહીં, જહાં કોઈ ફરિશ્તા સિજ્દાકી હાલતમેં અલ્લાહકી તસ્બીહો-તહ્મીદમેં મશગૂલ ન હો.

(૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ

③ عَنْ اِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللّٰہِ بْنِ

أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَالَ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ أَوْ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةَ مَرَّةٍ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ مِائَةَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَّأَرْبَعًا وَّعِشْرِينَ أَلْفَ حَسَنَةٍ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِذًا لَّا يَهْلِكُ مِنَّا أَحَدٌ قَالَ بَلٰى إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَجِيءُ بِالْحَسَنَاتِ لَوْ وُضِعَتْ عَلٰى جَبَلٍ أَثْقَلَتْهُ ثُمَّ تَجِيءُ النِّعَمُ فَتَذْهَبُ بِتِلْكَ ثُمَّ يَتَطَاوَلُ الرَّبُّ بَعْدَ ذٰلِكَ بِرَحْمَتِهِ ـ رواه الحاكم وقال صحيح الاسناد كذا في الترغيب قلت واقره عليه الذهبي ـ

ફરમાયા કે જો શખ્સ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ કહે ઉસકે લિએ જન્નત વાજિબ હો જાએગી ઔર જો શખ્સ સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી સો (૧૦૦) મરતબા પઢેગા ઉસકે લિએ એક લાખ ચોબીસ હઝાર નેકિયાં લિખ્ખી જાએંગી. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એેસી હાલતમેં તો કોઈ ભી (કિયામતમેં) હલાક નહીં હો સકતા (કે નેકિયાં હી ગાલિબ રહેંગી.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: (બા'ઝ લોગ ફિર ભી હલાક હોંગે ઔર ક્યૂં ન હોં) બા'ઝ આદ્‌મી ઈતની નેકિયાં લેકર આએંગે કે અગર પહાળ પર રખ દી જાએં તો વહ દબ જાએ, લેકિન અલ્લાહકી નેઅ્મતોંકે મુકાબલામેં વહ કલ્‌ અદમ હો જાએંગી. અલબત્તા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ફિર અપની રહ્‌મત ઔર ફઝ્લસે દસ્તગીરી ફરમાએંગે.

ફાઈદા:

અલ્લાહકી નેઅમતોંકે મુકાબલામેં દબ જાને ઔર કલ્‌ અદમ હો જાનેકા મતલબ યહ હે કે કિયામતમેં જહાં નેકિયાં ઔર બુરાઈયાં તોલી જાએંગી, વહાં ઈસ ચીઝકા ભી મુતાલબા ઔર મુહાસબા હોગા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને જો નેઅ્મતેં અતા ફરમાઈ થીં, ઉન્કા ક્યા હક અદા કિયા ઔર ક્યા શુક્ર અદા કિયા. બંદાકે પાસ હર ચીઝ અલ્લાહ હી કી અતા કી હૂઈ હે. હર ચીઝકા એક હક હે. ઉસ હકકી અદાઈગીકા મુતાલબા હોના હે. ચુનાન્ચે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે:

يُصْبِحُ عَلٰى كُلِّ سُلَامٰى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ ـ الحديث في المشكوة برواية مسلم

قلت: رواه ابوداود وابن ماجة

– જિસકા મતલબ યહ હે કે હર સુબ્હકો હર આદમીકે હર જોળ ઔર હડ્ડી પર એક સદ્કા વાજિબ હોતા હે. દૂસરી હદીષમેં હે કે આદમીમેં તીન સો સાઠ (૩૬૦) જોળ હૈં, ઉસકે ઝિમ્મહ ઝરૂરી હે કે હર જોળકી તરફસે એક સદ્કા કરે. યા'ની ઈસ બાતકે શુક્રમેં કે હક તઆલા શાનુહૂને સોનેકે બા'દ જો મર જાનેકે મુશાબહ હાલત થી, ફિર અઝ સરે નવ ઝિન્દગી બખ્શી ઔર હર હર ઉઝ્વ સહીહો-સાલિમ રહા. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: ઈતને સદ્કા રોઝાનહ કરનેકી તાકત કોન રખતા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: હર તસ્બીહ સદ્કા હે, હર તક્બીર સદ્કા હે, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ એક મરતબા કેહના સદ્કા હે, અલ્લાહુ અકબર કેહના સદ્કા હે, રાસ્તાસે કિસી તકલીફ દેનેવાલી ચીઝકા હટા દેના સદ્કા હે. ગર્ઝ બહુતસે સદ્કાત શુમાર કરાએ. ઈસ કિસમકી ઔર ભી અહાદીષ હૈં, જિનસે આદમીકી અપની ઝાતમેં જો અલ્લાહકી નેઅ્મતેં હૈં, ઉન્કા બયાન હે. ઈસકે અલાવા ખાને-પીને, રાહતો-આરામકે મુતઅલ્લિક જિતની અલ્લાહકી નેઅ્મતેં હર વક્ત મયસ્સર હોતી હૈં, વહ મઝીદ બરાં.

કુર્આને પાકમેં સૂરએ અલ્હાકુમુત્તકાષુરમેં ભી ઈસકા ઝિક્ર હે કે કિયામતમેં અલ્લાહકી નેઅ્મતોંસે ભી સવાલ હોગા. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે બદનકી સિહ્હત, કાનોંકી સિહ્હત, આંખોંકી સિહ્હતસે સવાલ હોગા કે અલ્લાહને યહ નેઅ્મતેં અપને લુત્ફસે અતા ફરમાઈ, ઉન્કો અલ્લાહકે કિસ કામમેં ખર્ચ કિયા? (યા ચોપાઓંકી તરહ સિર્ફ પેટ પાલનેમેં ખર્ચ કિયા?) ચુનાન્ચે દૂસરી જગા સૂરએ બની ઈસરાઈલમેં ઈરશાદ હે:

اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُوْلًا.

(કાન, આંખ, દિલ-હર શખ્સસે ઈન સબકી કિયામતકે દિન પૂછ હોગી કે ઈન ચીઝોંકા ઈસ્તિઅ્માલ કહાં કિયા?) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જિન નેઅ્મતોંસે સવાલ હોગા, ઉનમેં બેફિક્રી જો અલ્લાહકી બળી દોલત હે ઔર સિહ્હતે બદન ભી હે. મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે દુન્યાકી હર લઝ્ઝત નેઅ્મતોંમેં દાખિલ હે, જિનસે સવાલ હોગા. હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસમેં આફિયત ભી દાખિલ હે. એક શખ્સને હઝરત અલી (રદિ.)સે પૂછા કે ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيْمِ

–(ફિર ઉસ દિન નેઅ્મતોંસે ભી સવાલ કિએ જાઓગે) કા મતલબ્ ક્યા હે? આપ (રદિ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા કે ગેહૂંકી રોટી ઔર ઠંડા પાની મુરાદ હે કે ઈસસે ભી સવાલ હોગા ઔર રહનેકે મકાનસે ભી. એક હદીષમેં આયા હે કે જબ યહ આયત નાઝિલ હૂઈ તો બા'ઝ સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કિન નેઅ્મતોંસે સવાલ હોગા?

આધી ભૂક રોટી મિલતી હે, વહ ભી જવકી! (પેટ ભરાઈ રોટી ભી મયસ્સર નહીં) વહી નાઝિલ હૂઈઃ ક્યા પાઉંમેં જૂતા નહીં પહનતે? ક્યા ઠંડા પાની નહીં પીતે? યહ ભી તો અલ્લાહકી નેઅ્મતેં હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે બા'ઝ સહાબા (રદિ.)ને ઈસ આયતે શરીફહકે નાઝિલ હોને પર અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કિન નેઅ્મતોંસે સવાલ હોગા? ખજૂર ઔર પાની – સિર્ફ યહ દો ચીઝેં ખાને-પીનેકો મિલતી હૈં ઔર હમારી તલવારેં (જિહાદકે લિએ) હર વક્ત કંધોં પર રહતી હૈં ઔર દુશ્મન (કાફિર કોઈ ન કોઈ) મુકાબિલ! (જિસકી વજહસે વહ દો ચીઝેં ભી ઈત્મીનાન ઔર બેફિક્રીસે નસીબ નહીં હોતીં.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અન્કરીબ નેઅ્મતેં મયસ્સર હોનેવાલી હૈં. એક હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિયામતમેં જિન નેઅ્મતોંસે સવાલ હોગા, ઉનમેં સબસે અવ્વલ યહ હોગા કે હમને તેરે બદનકો તન્દુરુસ્તી અતા ફરમાઈ (યા'ની ઉસ તન્દુરુસ્તીકા ક્યા હક અદા કિયા ઔર ઉસમેં અલ્લાહકી રઝાકી ક્યા કીમત અદા કી?) ઔર હમને ઠંડે પાનીસે તુઝકો સયૂરાબ કિયા. (દર હકીકત અલ્લાહકી બળી નેઅ્મત હે. જહાં ઠંડા પાની મયસ્સર નહીં હોતા, ઉનસે કોઈ ઈસકી કદ્ર પૂછે. યહ અલ્લાહકી ઈતની બળી નેઅમત હે કે હદ નહીં, મગર હમ લોગોંકો ઉસકે નેઅ્મતે અઝીમહ હોનેકી તરફ ઈલ્તિફાત ભી નહીં હોતા, ચે જાએ કે ઉસકા શુક્ર ઔર ઉસકી અદાઈગીએ હક.) એક હદીષમેં વારિદ હે કે જિન નેઅ્મતોંસે સવાલ હોગા, યહ હૈંઃ વહ રોટીકા ટુકળા જિસસે પેટ ભરા જાતા હે. વહ પાની જિસસે પ્યાસ બુઝાઈ જાતી હે. વહ કપળા જિસસે બદન ઢાંકા જાતા હે.

એક મરતબા દો-પહરકે વક્ત સખ્ત ધૂપમેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) પરેશાન હો કર ઘરસે ચલે. મસ્જિદમેં પહોંચે હી થે કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી ઈસ હાલતમેં તશરીફ લે આએ. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કો બેઠા હુવા દેખ કર દરયાફ્ત કિયા કે તુમ ઈસ વક્ત યહાં કહાં? ફરમાયા કે ભૂકકી બેતાબીને પરેશાન કિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા વલ્લાહ, ઈસી ચીઝને મુઝે ભી મજબૂર કિયા કે કહીં જાઉં. યહ દોનોં હઝરાત યહ ગુફ્તગૂ કર હી રહે થે કે સરદારે દો-આલમ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે આએ. ઉન્કો દેખ કર દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમ ઈસ વક્ત કહાં? અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ભૂકને પરેશાન કિયા, જિસસે મુઝ્તરિબ હો કર નિકલ પળે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ ઈસી મજ્બૂરીસે મેં ભી આયા હૂં! તીનોં હઝરાત ઈકઠ્ઠે હો કર હઝરત અબૂ અય્યૂબ અન્સારી (રદિ.)કે મકાન પર પહોંચે. વહ તશરીફ નહીં રખતે થે. બીવીને બળી મસર્રતો-ઈફ્તિખારસે ઉન હઝરાતકો

બિઠાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયાઃ અબૂ અય્યૂબ (રદિ.) કહાં ગએ હૈં? અર્ઝ કિયાઃ અભી હાઝિર હોતે હૈં, કિસી ઝરૂરતસે ગએ હૂએ હૈં. ઈતનેમેં અબૂ અય્યૂબ (રદિ.) ભી હાઝિરે ખિદમત હો ગએ ઔર ફર્તે ખૂશીમેં ખજૂરકા એક બળા સા ખોશા તોળ કર લાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે સારા ખોશા ક્યૂં તોળા? ઈસમેં કચ્ચી ઔર અધકચરી ભી ટૂટ ગઈ. છાંટ કર પકી હૂઈ તોળ લેતે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયાઃ ઈસ ખ્યાલસે તોળા કે હર કિસમકી સામને હોં. જો પસંદ હો વહ નોશ ફરમાવેં (કે બા'ઝ મરતબા પકી હૂઈસે અધકચરી ઝિયાદા પસંદ હોતી હે). ખોશા સામને રખ કર જલ્દીસે ગએ ઔર એક બકરીકા બચ્ચા ઝબહ કિયા ઔર જલ્દી જલ્દી કુછ તો વૈસે હી ભૂન લિયા, કુછ સાલન તય્યાર કર લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક રોટીમેં થોળા સા ગોશ્ત રખ કર અબૂ અય્યૂબ (રદિ.)કો દિયા કે યહ ફાતિમહ (રદિ.)કો પહોંચા દો. ઉસકો ભી કઈ દિનસે કુછ નહીં મિલ સકા. વહ ફવ્રન્ પહોંચા કર આએ. ઉન હઝરાતને ભી સૈર હો કર નોશ ફરમાયા. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે દેખો, યહ અલ્લાહકી નેઅ્મતેં હૈં. રોટી હે, ગોશ્ત હે. હર કિસમકી કચ્ચી ઔર પક્કી ખજૂરેં હૈં. યહ ફરમા કર નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પાક આંખોંસે આંસૂ બહને લગે ઔર ઈરશાદ ફરમાયાઃ ઉસ પાક ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે, યહી વહ નેઅ્મતેં હૈં, જિનસે કિયામતમેં સવાલ હોગા, (જિન હાલાતકે તહતમેં ઉસ વક્ત યહ ચીઝેં મયસ્સર હૂઈ થીં ઉન્કે લિહાઝસે). સહાબા (રદિ.)કો બળી ગિરાની ઔર ફિક્ર પેદા હો ગયા. (કે ઐસી મજબૂરી ઔર ઈઝ્તિરારકી હાલતમેં યહ ચીઝેં મયસ્સર આઈં ઔર ઉન પર ભી સવાલો-હિસાબ હો?!) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહકા શુક્ર અદા કરના તો ઝરૂરી હે હી, જબ ઈસ કિસમકી ચીઝોં પર હાથ ડાલો તો અવ્વલ બિસ્મિલ્લાહ પળ્હો ઔર જબ ખા ચુકો તો કહોઃ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هُوَ اَشْبَعَنَا وَاَنْعَمَ عَلَيْنَا وَاَفْضَلَ

(તમામ તા'રીફ અલ્લાહ હીકે લિએ હે, જિસને હમકો પેટ ભર કર ખિલાયા ઔર હમ પર ઈન્આમ ફરમાયા ઔર બહુત ઝિયાદા અતા કિયા.) ઈસ દુઆકા પળ્હના શુક્ર અદા કરનેમેં કાફી હે.

ઈસ કિસમકે વાકિઆત કઈ મરતબા પેશ આએ, જો મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં. ચુનાન્ચે એક મરતબા અબુલ હયષમ (રદિ.) માલિક ઈબ્ને તયહાનકે મકાન પર તશરીફ લે જાનેકી નોબત

આઈ. ઈસ કિસમકા એક વાકિઅહ એક ઔર સાહિબકે સાથ પેશ આયા, જિન્કો વાકિફી કહા જાતા થા. હઝરત ઉમર (રદિ.)કા ગુઝર એક શખ્સ પર હુવા, જો કોળ્હી (કોઢી) ભી થા ઔર અંધા, બેહરા, ગૂંગા ભી થા. આપને સાથિયોંસે દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમ લોગ અલ્લાહકી કુછ નેઅ્મતેં ઈસ શખ્સ પર ભી દેખતે હો? લોગોંને અર્ઝ કિયાઃ ઈસકે પાસ કોન સી નેઅ્મત હે? આપ (રદિ.)ને ઈરશાદ ફરમાયાઃ ક્યા પેશાબ સહૂલતસે નહીં કર સકતા? હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતમેં તીન દરબાર હૈંઃ એક દરબારમેં નેકિયોંકા હિસાબ હે. દૂસરેમેં અલ્લાહકી નેઅ્મતોંકા હિસાબ હે. તીસરેમેં ગુનાહોંકા મુતાલબા હે. નેકિયાં નેઅ્મતોંકે મુકાબલામેં હો જાએંગી ઔર બુરાઈયાં બાકી રહ જાએંગી, જો અલ્લાહકે ફઝ્લકે તહતમેં હોંગી. ઈન સબકા મતલબ યહ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી જિસ કદર નેઅ્મતેં હર આન ઔર હર દમ આદમી પર હોતી હૈં ઉન્કા શુક્ર કરના, ઉન્કા હક અદા કરના ભી આદમીકે ઝિમ્મહ હે. ઈસ લિએ જિતની મિક્દાર ભી નેકિયોંકી પેદા હો સકે ઉન્કો હાસિલ કરનેમેં કમી ન કરે ઔર કિસી મિક્દારકો ભી ઝિયાદા ન સમઝે કે વહાં પહુંચ કર મા'લૂમ હોગા, કિતને કિતને ગુનાહ હમને અપની આંખ, નાક, કાન ઔર દૂસરે બદનકે હિસ્સોંસે એૈસે કિએ હૈં, જિન્કો હમ ગુનાહ ભી ન સમઝે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તુમમેંસે કોઈ ભી એૈસા નહીં હે, જિસકી કિયામતમેં અલ્લાહકે યહાં પેશી ન હો કે ઉસ વક્ત ન કોઈ પર્દા દરમિયાનમેં હાઈલ હોગા, ન તર્જુમાન, (વકીલ વગયરહ.) દાઈં તરફ દેખેગા તો અપને આ'માલકા અમ્બાર હોગા, બાઈં તરફ દેખેગા તબ યહી મન્ઝર હોગા! જિસ કિસમકે ભી અછ્છે યા બુરે આ'માલ કિએ હૈં વહ સબ સાથ હોંગે. જહન્નમકી આગ સામને હોગી. ઈસ લિએ જહાં તક મુમ્કિન હો, સદ્કાસે જહન્નમકી આગકો દફઅ્ કરો, ખ્વાહ ખજૂરકા ટુકળા હી ક્યૂં ન હો. એક હદીષમેં આયા હે કે કિયામતમેં સબસે અવ્વલ યહ સવાલ હોગા કે હમને તુઝે બદનકી સિહ્હત અતા કી ઔર ઠંડા પાની પીનેકો દિયા (યા'ની ઈન ચીઝોંકા ક્યા હક અદા કિયા?). દૂસરી હદીષમેં હે કે ઉસ વક્ત તક આદમી હિસાબકે મયૂદાનસે ન હટેગા, જબ તક પાંચ ચીઝોંકા સવાલ ન હો જાએઃ (૧) ઉમર કિસ કામમેં ખર્ચ કી? (૨) જવાની (કી કુવ્વત) કિસ મશગલામેં સર્ફ કી? (૩) માલ કિસ તરીકાસે કમાયા ઔર (૪) કિસ તરીકાસે ખર્ચ કિયા? (યા'ની કમાઈકે ઔર ખર્ચકે તરીકે જાઈઝ થે યા નાજાઈઝ?) (૫) જો કુછ ઈલ્મ હાસિલ કિયા (ખ્વાહ કિસી દર્જાકા હો) ઉસમેં ક્યા અમલ કિયા. (યા'ની જો મસાઈલ મા'લૂમ થે ઉન પર અમલ કિયા યા નહીં?)

عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ ❹ (૪) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ

اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ لَقِیْتُ اِبْرَاھِیْمَ لَیْلَۃَ اُسْرِیَ بِیْ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ اِقْرَأْ اُمَّتَکَ مِنِّی السَّلَامَ وَاَخْبِرْھُمْ اَنَّ الْجَنَّۃَ طَیِّبَۃُ التُّرْبَۃِ عَذْبَۃُ الْمَآءِ وَاَنَّھَا قِیْعَانٌ وَّاَنَّ غِرَاسَھَا سُبْحَانَ اللّٰہِ وَالْحَمْدُ لِلّٰہِ وَلَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ اَکْبَرُ۔ رواہ الترمذی والطبرانی فی الصغیر والاوسط وزاد وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ وقال الترمذی حسن غریب من ھذا الوجہ ورواہ الطبرانی ایضًا باسناد واہ من حدیث سلمان الفارسی وَعَنِ ابْنِ عبّاس رض مرفوعًا مَّنْ قَالَ سُبْحَانَ اللّٰہِ وَالْحَمْدُ لِلّٰہِ وَلَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ اَکْبَرُ غُرِسَ لَہٗ بِکُلِّ وَاحِدَۃٍ مِّنْھُنَّ شَجَرَۃٌ فِی الْجَنَّۃِ رواہ الطبرانی واسنادہ حسن لا باس بہ فی المتابعات وَعَنْ جَابِرٍ مَّرْفُوْعًا مَّنْ قَالَ سُبْحَانَ اللّٰہِ الْعَظِیْمِ وَبِحَمْدِہٖ غُرِسَتْ لَہٗ نَخْلَۃٌ فِی الْجَنَّۃِ ۔ رواہ الترمذی وحسنہ والنسائی الا انہ قال شجرۃ وابن حبان فی صحیحہ والحاکم فی الموضعین باسنادین قال فی احدھما علی شرط مسلم وفی الآخر علی شرط البخاری وذکرہ فی الجامع الصغیر بروایۃ الترمذی وابن حبان والحاکم ورقم لہ بالصحۃ وَعَنْ اَبِیْ ھُرَیْرَۃَ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِہٖ وَھُوَ یَغْرِسُ الحدیث رواہ ابن ماجۃ باسنا

અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે શબે મે'રાજમેં જબ મેરી મુલાકાત હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ-સે હૂઈ તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે અપની ઉમ્મતકો મેરા સલામ કેહ દેના ઔર યહ કેહના કે જન્નતકી નિહાયત ઉમ્દા પાકીઝા મિટ્ટી હે ઔર બેહતરીન પાની, લેકિન વહ બિલ્કુલ ચટ્યલ મય્દાન હે ઔર ઉસકે પોદે (દરખ્ત) સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ વલા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અક્બર. (જિતને કિસીકા દિલ ચાહે દરખ્ત લગા લે.) એક હદીષમેં ઉસકે બા'દ લા હવ્લ વલા કુવ્વ-ત ઈલ્લા બિલ્લાહ ભી હે. દૂસરી હદીષમેં હે કે ઈન કલિમોંસે હર કલિમહકે બદલે એક દરખ્ત જન્નતમેં લગાયા જાતા હે. એક હદીષમેં હે કે જો શખ્સ સુબ્હાનલ્લાહિલ અઝીમ વ બિહમ્દિહી પઢેગા, એક દરખ્ત જન્નતમેં લગાયા જાવેગા. એક હદીષમેં હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે જા રહે થે. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કો દેખા કે એક પોદા લગા રહે હેં. દરયાફ્ત ફરમાયાઃ ક્યા કર રહે હો? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયાઃ દરખ્ત લગા રહા હૂં. ઈરશાદ ફરમાયાઃ મેં બતાઉં, બેહતરીન પોદે જો લગાએ જાવેં. સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ વલા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર-હર કલિમહસે એક દરખ્ત જન્નતમેં લગતા હે.

حسن، والحاكم وقال صحيح الاسناد كذا
فى الترغيب وعزاه فى الجامع الى ابن
ماجة والحاكم ورقم له بالصحة قلت وفى
الباب من حديث ابى ايوب مرفوعا
رواه احمد باسناد حسن وابن ابى الدنيا
وابن حبان فى صحيحه ورواه ابن ابى
الدنيا والطبرانى من حديث ابن عمر
ايضا مرفوعا مختصرا الا ان فى حديثهما
الحوقلة فقط كما فى الترغيب قلت وذكر
السيوطى فى الدر حديث ابن عباس رض
مرفوعا بلفظ حديث ابن مسعود رض و
قال اخرجه الترمذى وحسنه والطبرانى
وابن مردويه قلت وذكره فى الجامع
الصغير برواية الطبرانى ورقم له بالصحة
وذكر فى مجمع الزوائد عدة روايات فى
معنى هذا الحديث۔

ફાઈદા:

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝરીઆસે હઝરત ઈબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામને સલામ ભેજા હે. ઈસ લિએ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે જિસ શખ્સકે પાસ યહ હદીષ પહોંચે, ઉસકો ચાહિએ કે હઝરત ખલીલુલ્લાહ અલયહિસ્સલામકે સલામકે જવાબમેં વ અલયૂહિસ્સલામુ વ રહ્મતુલ્લાહિ વ બરકાતુહૂ કહે. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ હે કે જન્નતકી મિટ્ટી બેહતરીન હે ઔર પાની મીઠા. ઈસકે દો મતલબ હૈં. અવ્વલ યહ કે સિર્ફ ઉસ જગાકી હાલતકા બયાન કરના હે કે બેહતરીન જગા હે, જિસકી મિટ્ટીકે મુતઅલ્લિક અહાદીષમેં આયા હે કે મુશ્કો-ઝઅફરાનકી હે ઔર પાની નિહાયત લઝીઝ. એેસી જગા હર શખ્સ અપના મસ્કન બનાના ચાહતા હે ઔર તફરીહો-રાહતકે લિએ બાગ વગયૂરહ લગાનેકે અસ્બાબ મુહય્યા હોં તો કોન છોળ સકતા હે? દૂસરા મતલબ યહ હે કે જિસ જગા ઝમીન બેહતર ઔર પાની બેહતર હો, વહાં પેદાવાર બહુત અછ્છી હોતી હે. ઈસ સૂરતમેં મતલબ યહ હે કે એક મરતબા સુબ્હાનલ્લાહ કેહ દેનેસે એક દરખ્ત વહાં કાઈમ હો જાએગા ઔર ફિર વહ, જગા ઔર પાનીકી ઉમ્દગીકી વજહસે ખૂદ હી નશો-નુમા પાતા રહેગા. સિર્ફ એક બીજ ડાલ દેના હે. બાકી સબ કુછ ખૂદ હી હો જાએગા.

ઈસ હદીષમેં જન્નતકો ચટ્યલ મયૂદાન ફરમાયા હે ઔર જિન અહાદીષમેં જન્નતકા હાલ બયાન કિયા ગયા હે, ઉનમેં જન્નતમેં હર કિસમકે મેવે, બાગ, દરખ્તોં વગયૂરહકા મવજૂદ હોના બતાયા ગયા હે, બલ્કે જન્નતકે મઅ્ના હી બાગકે હૈં, ઈસ લિએ બ-ઝાહિર ઈશ્કાલ વાકિઅ્ હોતા હે. બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા હે કે અસલકે એ'તિબારસે વહ મયૂદાન હે, લેકિન જિસ હાલત પર વહ, નેક-અમલ લોગોંકો દી જાએગી, ઉન્કે આ'માલકે મુવાફિક

ઉસમેં બાગ ઔર દરખ્ત વગયૂરહ મવજૂદ હોંગે. દૂસરી તવજીહ બા'ઝ ઉલમાને યહ ફરમાઈ હે કે જન્નતકે વહ બાગ વગયૂરહ ઉન આ'માલકે મુવાફિક મિલેંગે. જબ ઉન આ'માલકી વજહસે ઔર ઉન્કે બરાબર મિલે તો ગોયા યહ આ'માલ હી દરખ્તોંકા સબબ હૂએ. તીસરી તવજીહ યહ ફરમાઈ ગઈ હે કે કમસે કમ મિક્દાર જો હર શખ્સકે હિસ્સામેં હે, વહ સારી દુન્યાસે કહીં ઝાઈદ હે. ઈસમેં બહુતસે હિસ્સામેં ખૂદ અપને અસલી બાગ મવજૂદ હૈં ઔર બહુત સા હિસ્સા ખાલી પળા હુવા હે. જિતના કોઈ ઝિક્રો-તસ્બીહ વગયૂરહ કરેગા, ઉતને હી દરખ્ત ઔર લગ જાએંગે. શયખુલ મશાઈખ હઝરત મવલાના ગંગોહી (રહ.)કા ઈરશાદ જો 'કવૂકબે દુર્રી'★મેં નક્લ કિયા ગયા હે, યહ હે કે ઉસકે સારે દરખ્ત ખમીરકી તરહસે એક જગા મુજ્તમઅ્ હૈં. હર શખ્સ જિસ કદર આ'માલે ખૈર કરતા રહતા હે, ઉસકે હિસ્સાકી ઝમીનમેં લગતે રહતે હૈં ઔર નશો-નુમા પાતે રહતે હૈં.

૫ عَنْ اَبِیْ اُمَامَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مَنْ هَالَہُ اللَّیْلُ اَنْ یُّکَابِدَہٗ اَوْ بَخِلَ بِالْمَالِ اَنْ یُّنْفِقَہٗ اَوْ جَبُنَ عَنِ الْعَدُوِّ اَنْ یُّقَاتِلَہٗ فَلْیُکْثِرْ مِنْ سُبْحَانَ اللّٰہِ وَبِحَمْدِہٖ فَاِنَّهَا اَحَبُّ اِلَی اللّٰہِ مِنْ جَبَلِ ذَهَبٍ یُّنْفِقُہٗ فِیْ سَبِیْلِ اللّٰہِ رواہ الفریابی والطبرانی واللفظ لہ وھو حدیث غریب ولاباس باسنادہ انشاء اللّٰہ کذا فی الترغیب وفی مجمع الزوائد رواہ الطبرانی وفیہ سلیمان بن احمد الواسطے وثقہ عبدان وضعفہ الجمہور والغالب علی بقیۃ رجالہ التوثیق وفی الباب عن ابی ھریرۃ رض مرفوعاً اخرجہ ابن مردویہ وابن عباس رض ایضاً عند ابن مردویہ کذا فی الدر۔

(૫) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ રાતકી મશક્કત ઝીલનેસે ડરતા હો (કે રાતોંકો જાગને ઔર ઈબાદતમેં મશગૂલ રહનેસે કાસિર હો) યા બુખ્લકી વજહસે માલ ખર્ચ કરના દુશ્વાર હો યા બુઝદિલીકી વજહસે જિહાદકી હિમ્મત ન પળતી હો, ઉસકો ચાહિએ કે સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી કષ્રતસે પળ્હા કરે કે અલ્લાહકે નઝદીક યહ કલામ પહાળકી બ-કદ્ર સોના ખર્ચ કરનેસે ભી ઝિયાદા મહબૂબ હે.

★ યહ અરબીમેં તિરમિઝી શરીફકી શરહ હે.

ફાઈદા:

કિસ કદર અલ્લાહકા ફઝ્લ હે કે હર કિસમકી મશક્કતસે બચનેવાલોંકે લિએ ભી ફઝાઈલ ઔર દરજાતકા દરવાઝા બંદ નહીં ફરમાયા. રાતોંકો નહીં જાગા જાતા, કંજૂસીસે પૈસા ખર્ચ નહીં હોતા, બુઝદિલી ઔર કમ-હિમ્મતીસે જિહાદ જૈસા મુબારક અમલ નહીં હોતા, ઉસકે બા'દ ભી અગર દીનકી કદર હે, આખિરતકા ફિક્ર હે તો ઉસકે લિએ ભી રાસ્તા ખુલા હુવા હે. ફિર ભી કુછ ન કમા સકે તો કમનસીબીકે સિવા ઔર ક્યા હે? પેહલે યહ મઝમૂન ઝરા તફસીલસે ગુઝર ચુકા હે.

٦ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَحَبُّ الْكَلَامِ اِلَى اللّٰهِ اَرْبَعٌ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ لَا يَضُرُّكَ بِاَيِّهِنَّ بَدَاْتَ۔ رواه مسلم وابن ماجة والنسائى وزاد وهن من القرآن ورواه النسائى ايضا وابن حبان فى صحيحه من حديث ابى هريرة رضـ كذا فى الترغيب وعزاه السيوطى حديث سمرة الى احمد ايضا ورقم له بالصحة وحديث ابى هريرة الى مسند الفردوس للديلمى ورقم له ايضا بالصحة۔

(૬) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા મહબૂબ કલામ ચાર કલિમે હૈં: સુબ્હાનલ્લાહ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ, વલા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, વલ્લાહુ અકબર. ઈનમેંસે જિસકો ચાહે પેહલે પઢે ઔર જિસકો ચાહે બા'દમેં,(કોઈ ખાસ તરતીબ નહીં). એક હદીષમેં હે કે યહ કલિમે કુર્આને પાકમેં ભી મવજૂદ હૈં.

ફાઈદા:

યા'ની કુર્આને પાકકે અલ્ફાઝમેં ભી યહ કલિમે કષ્રતસે વારિદ હૂએ હૈં ઔર કુર્આને પાકમેં ઈન્કા હુક્મ, ઈન્કી તરગીબ વારિદ હૂઈ હે. ચુનાન્ચે પેહલી ફસ્લમેં મુફસ્સલ બયાન હો ચુકા હે. એક હદીષમેં આયા હે કે ઈદોંકો ઈન કલિમોંકે સાથ મુઝય્યન કિયા કરો. યા'ની ઈદકી ઝીનત યહ હે કે ઈન કલિમોંકા કષ્રતસે વિર્દ કિયા જાએ.

٧ عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رضـ قَالَ اِنَّ فُقَرَاءَ الْمُهَاجِرِيْنَ اَتَوْا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوْا قَدْ ذَهَبَ اَهْلُ الدُّثُوْرِ

(૭) હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક મરતબા ફુકરાએ મુહાજિરીન જમા હો કર હાઝિર હૂએ ઔર

અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ માલદાર સારે દર્જે લે ઉડે ઔર હમેશાકે રહનેવાલી નેઅ્મત ઉન્હીંકે હિસ્સામેં આ ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: ક્યૂં? અર્ઝ કિયા કે નમાઝ-રોઝામેં તો યહ હમારે શરીક હૈં, હમ ભી કરતે હૈં, યહ ભી ઔર માલદાર હોનેકી વજહસે યહ લોગ સદ્કા કરતે હૈં, ગુલામ આઝાદ કરતે હૈં ઔર હમ ઈન ચીઝોંસે આજિઝ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં ઐસી ચીઝ બતાઉં કે તુમ ઉસ પર અમલ કરકે અપનેસે પેહલોંકો પકડ લો ઔર બા'દ વાલોંસે ભી આગે બઢે રહો ઔર કોઈ શખ્સ તુમસે ઉસ વક્ત તક અફઝલ ન હો, જબ તક ઈન્હીં આ'માલકો ન કરે. સહાબા (રદિ.)-ને અર્ઝ કિયા: ઝરૂર બતા દીજિએ. ઈરશાદ ફરમાયા કે હર નમાઝકે બા'દ સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબરુ તેંતીસ-તેંતીસ (૩૩-૩૩) મરતબા પઢ લિયા કરો. (ઉન હઝરાતને શુરૂઅ્ કર દિયા, મગર ઉસ ઝમાનાકે માલદાર ભી ઈસી નમૂનાકે થે. ઉન્હોંને ભી મા'લૂમ હોને પર શુરૂઅ્ કર દિયા) તો ફુકરાઅ્ દો બારહ હાઝિર હૂએ કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમારે માલદાર ભાઈયોંને

بالدرجات العلى والنعيم المقيم فقال وما ذاك قالوا يصلون كما نصلي ويصومون كما نصوم ويتصدقون ولا نتصدق ويعتقون ولا نعتق فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أفلا أعلمكم شيئا تدركون به من سبقكم وتسبقون به من بعدكم ولا يكون أحد أفضل منكم إلا من صنع مثل ما صنعتم قالوا بلى يا رسول الله قال تسبحون وتكبرون وتحمدون دبر كل صلوة ثلثا وثلثين مرة قال ابو صالح فرجع فقراء المهاجرين إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالوا سمع إخواننا أهل الأموال بما فعلنا ففعلوا مثله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء متفق عليه وليس قول ابی صالح الی آخره إلا عند مسلم وفي رواية للبخاری تسبحون في دبر كل صلوة عشرا وتحمدون عشرا وتكبرون عشرا بدل ثلثا وثلثين كذا في المشكوة وعن ابی ذر بنحو هذا الحديث وفيه إن بكل تسبيحة صدقة وبكل تحميدة صدقة وفي بضع أحدكم صدقة قالوا يا رسول الله يأتي أحدنا شهوته يكون له فيها أجر الحديث أخرجه أحمد في الباب عن ابی الدرداء عند احمد۔

ભી સુન લિયા ઔર વહ ભી યહી કરને લગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ યહ અલ્લાહકા ફઝ્લ હે, જિસકો ચાહે અતા ફરમાએ. ઉસકો કોન રોક સકતા હે? એક દૂસરી હદીષમેં ભી ઈસી તરહ યહ કિસ્સા ઝિક્ર કિયા ગયા. ઉસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે તુમ્હારે લિએ ભી અલ્લાહને સદ્કાકા કાઈમ-મુકામ બના રખ્ખા હે. સુબ્હાનલ્લાહ એક મરતબા કેહના સદ્કા હે, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ એક મરતબા કેહના સદ્કા હે, બીવીસે સોહ્બત કરના સદ્કા હે. સહાબા (રદિ.)ને તઅજ્જુબસે અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બીવીસે હમબિસ્તરીમેં અપની શહ્વત પૂરી કરે ઔર યહ સદ્કા હો જાએ?! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ અગર હરામમેં મુબ્તલા હો તો ગુનાહ હોગા યા નહીં? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ ઝરૂર હોગા. ઈરશાદ ફરમાયાઃ ઈસી તરહ હલાલમેં સદ્કા ઔર અજ્ર હે.

ફાઈદાઃ

મતલબ યહ હે કે ઈસ નિય્યતસે સોહ્બત કરના કે હરામકારીસે બચે, ષવાબ ઔર અજ્રકા સબબ હે. ઈસી કિસ્સાકી એક દૂસરી હદીષમેં ઈસ ઈશ્કાલકે જવાબમેં કે બીવીસે હમબિસ્તરી અપની શહ્વતકા પૂરા કરના હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ જવાબ નકલ કિયા ગયા હે, બતાઓ, અગર બચ્ચા પેદા હો જાએ, ફિર વહ જવાન હોને લગે ઔર તુમ ઉસકી ખૂબિયોંકી ઉમ્મીદ બાંધને લગો, ફિર વહ મર જાએ, ક્યા તુમ ષવાબકી

ઉમ્મીદ રખતે હો? અર્ઝ કિયા ગયાઃ બેશક, ઉમ્મીદ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ ક્યૂં તુમને ઉસકો પેદા કિયા? તુમને ઉસકો હિદાયત કી થી, તુમને ઉસકો રોઝી દી થી? બલ્કે અલ્લાહ હીને પેદા કિયા હે, ઉસીને હિદાયત દી હે, વહી રોઝી અતા કરતા થા. ઈસી તરહ સોહ્બતસે તુમ નુત્ફાકો હલાલ જગા રખતે હો, ફિર અલ્લાહકે કબ્ઝામેં હે કે ચાહે ઉસકો ઝિન્દા કરે કે ઉસસે અવલાદ પેદા કર દે યા મુર્દહ કરે કે અવલાદ પેદા ન હો. ઈસ હદીષકા મુક્તઝા યહ હે કે યહ અજ્રો-ષવાબ બચ્ચાકે પેદા હોનેકા સબબ હોનેકી વજહસે હે.

٨ عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مَنْ سَبَّحَ اللّٰهَ فِیْ دُبُرِ كُلِّ صَلٰوةٍ ثَلٰثًا وَّثَلٰثِیْنَ وَحَمِدَ اللّٰهَ ثَلٰثًا وَّثَلٰثِیْنَ وَكَبَّرَ اللّٰهَ ثَلٰثًا وَّثَلٰثِیْنَ فَتِلْكَ تِسْعَةٌ وَّتِسْعُوْنَ وَقَالَ تَمَامُ الْمِائَةِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِیْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ غُفِرَتْ خَطَایَاهُ وَاِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ۔ رواه مسلم كذا فی المشكوة وكذا فی مسند احمد۔

(૮) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ હર નમાઝકે બા'દ સુબ્હાનલ્લાહ તેંતીસ (૩૩) મરતબા, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ તેંતીસ (૩૩) મરતબા અલ્લાહુ અકબર તેંતીસ મરતબા ઔર એક મરતબા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વહ્દહૂ લા શરી-ક લહૂ, લહુલ મુલ્કુ વ લહુલ હમ્દુ વ હુ-વ અલા કુલ્લિ શયઈન્ કદીરુન્ પઢે, ઉસકે ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં, ખ્વાહ ઈતની કષ્રતસે હોં જિતને સમન્દરકે ઝાગ.

ફાઈદા:

ખતાયાકી મગ્ફિરતકે બારહમેં પેહલે કઈ હદીષોંકે તહતમેં બહષ ગુઝર ચુકી હે કે ઉન ખતાયાસે મુરાદ ઉલમાકે નઝદીક સગીરહ ગુનાહ હૈં. ઈસ હદીષમેં તીન કલિમે તેંતીસ-તેંતીસ (૩૩-૩૩) મરતબા ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ એક મરતબા વારિદ હુવા હે. ઈસસે અગલી હદીષમેં દો કલિમે તેંતીસ-તેંતીસ મરતબા ઔર અલ્લાહુ અકબર ચોંતીસ મરતબા આ રહા હે. હઝરત ઝેદ (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે હમકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબર – હર એકકો તેંતીસ મરતબા હર નમાઝકે બા'દ પઢનેકા હુક્મ ફરમાયા થા. એક અન્સારી (રદિ.)ને ખ્વાબમેં દેખા, કોઈ શખ્સ કેહતા હે કે હર એક કલિમહકો પચ્ચીસ મરતબા કર લો ઔર ઈન્કે સાથ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ પચ્ચીસ મરતબાકા ઈઝાફા કર લો. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા ગયા. હુઝૂરે સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કબૂલ

ફરમા લિયા ઔર ઈસકી ઈજાઝત ફરમા દી કે ઐસા હી કર લિયા જાએ. એક હદીષમેં સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબર – હર કલિમહકો હર નમાઝકે બા'દ ગિયારહ મરતબાકા હુક્મ હે ઔર એક હદીષમેં દસ દસ મર્તબા વારિદ હુવા હે. એક હદીષમેં લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ દસ મર્તબા, બાકી તીનોં કલિમે હર એક તેંતીસ મર્તબા. એક હદીષમેં હર નમાઝકે બા'દ ચારોં કલિમે સો-સો મરતબા વારિદ હૂએ હૈં. જૈસા કે "હિસ્ને હસીન"મેં ઉન રિવાયાતકો ઝિક્ર કિયા ગયા હે. યહ ઈખ્તિલાફ બ-ઝાહિર હાલાતકે ઈખ્તિલાફકી વજહસે હે કે આદમી ફરાગત ઔર મશાગિલકે એ'તિબારસે મુખ્તલિફ હૈં. જો લોગ દૂસરે ઝરૂરી કામોંમેં મશગૂલ હૈં, ઉન્કે લિએ કમ મિક્દાર તજવીઝ ફરમાઈ ઔર જો લોગ ફારિગ હૈં, ઉન્કે લિએ ઝિયાદા મિક્દાર. લેકિન મુહક્કિકીનકી રાઈ યહ હે કે જો અદદ અહાદીષમેં મઝકૂર હૈં, ઉન્કી રિઆયત ઝરૂરી હે કે જો ચીઝ દવાકે તૌર પર ઈસ્તિઅ્માલ કી જાતી હૈં, ઉસમેં મિક્દારકી રિઆયત ભી અહમ હે.

(૯) عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُعَقِّبَاتٌ لَا يَخِيْبُ قَائِلُهُنَّ اَوْ فَاعِلُهُنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلٰوةٍ مَّكْتُوْبَةٍ ثَلٰثٌ وَّثَلٰثُوْنَ تَسْبِيْحَةً وَّثَلٰثٌ وَّثَلٰثُوْنَ تَحْمِيْدَةً وَّاَرْبَعٌ وَّثَلٰثُوْنَ تَكْبِيْرَةً- رواه مسلم كذا فى المشكوة وعزاه السيوطى فى الجامع الى احمد ومسلم والترمذى والنسائى ورقم له بالضعف وفى الباب عن ابى الدرداء عند الطبرانى-

(૯) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ચંદ પીછે આનેવાલે (કલિમાત) ઐસે હૈં, જિન્કા કેહનેવાલા નામુરાદ નહીં હોતા. વહ યહ હૈં કે હર ફર્ઝ નમાઝકે બા'દ તેંતીસ મરતબા સુબ્હાનલ્લાહિ, તેંતીસ મરતબા અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, ચોંતીસ મરતબા અલ્લાહુ અક્બર.

ફાઈદા:

ઈન કલિમાતકો પીછે આનેવાલે યા તો ઈસ વજહસે ફરમાયા કે યહ નમાઝોંકે બા'દ પળ્હે જાતે હૈં યા ઈસ વજહસે કે ગુનાહોંકે બા'દ પળ્હનેસે ઉન્કો ધોને ઔર મિટા દેનેવાલે હૈં યા ઈસ વજહસે કે યહ કલિમાત એક-દૂસરેકે બા'દ પળ્હે જાતે હૈં. હઝરત અબૂ દર્દાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમેં નમાઝોંકે બા'દ સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ તેંતીસ -તેંતીસ (૩૩-૩૩) બાર ઔર અલ્લાહુ અકબર ચોંતીસ (૩૪) મરતબા પળ્હનેકા હુક્મ કિયા ગયા હે.

(૧૦) عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رض

(૧૦) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ

أَمَا يَسْتَطِيعُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَعْمَلَ كُلَّ يَوْمٍ مِّثْلَ أُحُدٍ عَمَلًا قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَنْ يَسْتَطِيعُ قَالَ كُلُّكُمْ يَسْتَطِيعُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَاذَا قَالَ سُبْحَانَ اللّٰهِ أَعْظَمُ مِنْ أُحُدٍ وَّلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ أَعْظَمُ مِنْ أُحُدٍ وَّالْحَمْدُ لِلّٰهِ أَعْظَمُ مِنْ أُحُدٍ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ أَعْظَمُ مِنْ أُحُدٍ للكبير و البزار كذا في جمع الفوائد واليهما عزاه في الحصن ومجمع الزوائد وقال رجالها رجال الصحيح-

અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા ઈરશાદ ફરમાયા: ક્યા તુમમેંસે કોઈ એસા નહીં હે કે રોઝાનહ ઉહદ (જો મદીના મુનવ્વરાકે એક પહાળકા નામ હે)કે બરાબર અમલ કર લિયા કરે? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસકી કોન તાકત રખતા હે?(કે ઈતને બળે પહાળકી બરાબર અમલ કરે.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: હર શખ્સ તાકત રખતા હે. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: ઈસકી ક્યા સૂરત હે? ઈરશાદ ફરમાયા કે સુબ્હાનલ્લાહિ કા ષવાબ ઉહદસે ઝિયાદા હે, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ કા ઉહદસે ઝિયાદા હે, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિકા ઉહદસે ઝિયાદા હે, અલ્લાહુ અકબરુકા ઉહદસે ઝિયાદા હે.

ફાઈદા:

યા'ની ઈન કલિમોંમેંસે હર કલિમહ ઐસા હે, જિસકા ષવાબ ઉહદ પહાળસે ઝિયાદા હે ઔર એક પહાળ ક્યા? ન મા'લૂમ કિતને ઐસે પહાળોંસે ઝિયાદા હે. હદીષમેં આયા હે કે સુબ્હાનલ્લાહ-અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ સારે આસમાનોં ઔર ઝમીનોંકો ષવાબસે ભર દેતે હેં. એક હદીષમેં આયા હે કે સુબ્હાનલ્લાહકા ષવાબ આધી તરાઝૂ હે ઔર અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ ઉસકો પુર કર દેતી હે ઔર અલ્લાહુ અકબર આસમાન-ઝમીનકે દરમિયાનકો પુર કર દેતી હે. એક હદીષમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે સુબ્હાનલ્લાહિ,અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ અલ્લાહુ અકબર – મુઝે હર ઉસ ચીઝસે ઝિયાદા મહબૂબ હે, જિસ પર આફતાબ નિકલે. મુલ્લા અલી (રહ.) ફરમાતે હેં કે મુરાદ યહ હે કે સારી હી દુન્યા અલ્લાહકે વાસ્તે ખર્ચ કર દૂં તો ઈસસે ભી યહ ઝિયાદા મહબૂબ હે. કેહતે હેં કે હઝરત સુલયમાન અલયહિસ્સલામ હવાઈ તખ્ત પર તશરીફ લે જા રહે થે. પરિન્દે આપ પર સાયા કિએ હૂએ થે ઔર જિન્નો-ઈન્સ

વગયૂરહ લશ્કર દો કતાર. એક આબિદ પર ગુઝર હુવા, જિસને હઝરત સુલયમાન અલયહિસ્સલામકે ઈસ વુસ્અતે મુલ્કી ઔર ઉમૂમે સલ્તનતકી તા'રીફ કી. આપ અલયહિસ્સલામને ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઅ્મિનકે આ'માલનામામેં એક તસ્બીહ સુલયમાન ઈબ્ને દાવૂદ (અલૈ.)કે સારે મુલ્કસે અછ્છી હે કે વહ મુલ્ક ફના હો જાએગા ઔર તસ્બીહ બાકી રહનેવાલી ચીઝ હે.

(૧૧) عَنْ اَبِیْ سَلَّامٍ مَوْلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَخٍّ بَخٍّ خَمْسٌ مَا اَثْقَلَهُنَّ فِی الْمِیْزَانِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَکْبَرُ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ۔

الحدیث اخرجہ احمد فی مسندہ ورجالہ ثقات کما فی مجمع الزوائد والحاکم وقال صحیح الاسناد واقرہ علیہ الذہبی وذکرہ فی الجامع الصغیر بروایۃ البزار عن ثوبان وبروایۃ النسائی وابن حبان والحاکم عن ابی سلمی وبروایۃ احمد عن ابی امامۃ ورقم لہ بالحسن۔ و ذکرہ فی مجمع الزوائد بروایۃ ثوبان وابی سلمی راعی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وسفینۃ وہو لی لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لم یسم وصحح بعض طرقہا۔

(૧૧) એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે વાહ વાહ પાંચ ચીઝેં (આ'માલનામા તુલનેકી) તરાઝૂમેં કિતની ઝિયાદા વઝની હૈં! (૧) લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ. (૨) અલ્લાહુ અક્બર. (૩) સુબ્હાનલ્લાહ. (૪) અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ ઔર (૫) વહ બચ્ચા જો મર જાએ ઔર બાપ (ઈસી તરહ માં ભી) ઉસ પર સબ્ર કરે.

ફાઈદા:

યહ મઝમૂન કઈ સહાબા (રદિ.)સે મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં નક્લ કિયા ગયા હે. "બખ્ખ બખ્ખ" બળે સુરૂર ઔર ફરૂહતકા કલિમહ હે. જિસ ચીઝકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ ખૂશી ઔર મસર્રતસે ઈરશાદ ફરમા રહે હોં, અતા ફરમા રહે હોં, ક્યા મુહબ્બતકા દા'વા કરનેવાલોંકે ઝિમ્મહ નહીં હે કે ઈન કલિમોં પર મર મિટેં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઈસ ખૂશીકી કદર-દાની ઔર ઉસકા ઈસ્તિક્બાલ યહી હે.

(١٢) عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ رَجُلٍ مِّنَ الْاَنْصَارِ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ نُوْحٌ لِابْنِهٖ اِنِّيْ مُوْصِيْكَ بِوَصِيَّةٍ وَّقَاصِرُهَا لِكَيْ لَا تَنْسَاهَا اُوْصِيْكَ بِاثْنَيْنِ وَاَنْهَاكَ عَنِ اثْنَيْنِ اَمَّا الَّتِيْ اُوْصِيْكَ بِهِمَا فَيَسْتَبْشِرُ اللّٰهُ بِهِمَا وَصَالِحُ خَلْقِهٖ وَهُمَا يُكْثِرَانِ الْوُلُوْجَ عَلَى اللّٰهِ اُوْصِيْكَ بِلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ فَاِنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَوْ كَانَتَا حَلْقَةً قَصَمَتْهُمَا وَلَوْ كَانَ فِيْ كِفَّةٍ وَزَنَتْهُمَا وَاُوْصِيْكَ بِسُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ فَاِنَّهُمَا صَلٰوةُ الْخَلْقِ وَبِهَا يُرْزَقُ الْخَلْقُ وَاِنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا وَاَمَّا اللَّتَانِ اَنْهَاكَ عَنْهُمَا فَيَحْتَجِبُ اللّٰهُ مِنْهُمَا وَصَالِحُ خَلْقِهٖ اَنْهَاكَ عَنِ الشِّرْكِ وَالْكِبْرِ رواه النسائى واللفظ له والبزار والحاكم من حديث عبد الله بن عمرو وقال صحيح الاسناد كذا فى الترغيب قلت وقد تقدم فى بيان التهليل حديث عبد الله بن عمرو مرفوعا وتقدم فيه ايضا ما فى الباب وتقدم فى الآيات قوله عز اسمه وان من شئ الا يسبح بحمده الآية وَاَخْرَجَ ابْنُ جَرِيْرٍ وَّابْنُ اَبِيْ حَاتِمٍ وَّاَبُو الشَّيْخِ فِي الْعَظَمَةِ عَنْ جَابِرٍ مَّرْفُوْعًا اَلَا اُخْبِرُكُمْ بِشَيْءٍ اَمَرَ بِهٖ نُوْحٌ اِبْنَهٗ اِنَّ

(૧૨) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામને અપને સાહિબઝાદેસે ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં વસિય્યત કરતા હૂં ઔર ઈસ ખ્યાલસે કે ભૂલ ન જાઓ, નિહાયત મુખ્તસર કેહતા હૂં ઔર વહ યહ હે કે દો કામ કરનેકી વસિય્યત કરતા હૂં ઔર દો કામોંસે રોકતા હૂં. જિન દો કામોંકે કરનેકી વસિય્યત કરતા હૂં, વહ દોનોં ઐસે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ ઈનસે નિહાયત ખૂશ હોતે હૈં ઔર અલ્લાહકી નેક મખ્લૂક ઈનસે ખૂશ હોતી હે. ઈન દોનોં કામોંકી અલ્લાહકે યહાં રસાઈ (ઔર મક્બૂલિયત) ભી બહુત ઝિયાદા હે. ઈન દો મેંસે એક લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ હે કે અગર તમામ આસમાન એક હલ્કા હો જાએ તો ભી યહ પાક કલિમહ ઉન્કો તોળ કર આસમાન પર જાએ બગૈર ન રહે ઔર અગર તમામ આસમાનો-ઝમીનકો એક પલળેમેં રખ દિયા જાએ ઔર દૂસરેમેં યહ પાક કલિમહ હો તબ ભી વહી પલળા ઝુક જાએગા. ઔર દૂસરા કામ જો કરના હે, વહ સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહીકા પળહના હે કે યહ સારી મખ્લૂકકી ઈબાદત હે ઔર ઉસીકી બરકતસે તમામ મખ્લૂકકો રોઝી દી જાતી હે. કોઈ ભી ચીઝ મખ્લૂકમેં ઐસી નહીં જો અલ્લાહકી તસ્બીહ ન કરતી

હો, મગર તુમ લોગ ઉન્કા કલામ સમઝતે નહીં હો. ઔર જિન દો ચીઝોંસે મના' કરતા હૂં વહ શિર્ક ઔર તકબ્બુર હે કે ઈન દોનોંકી વજહસે અલ્લાહસે હિજાબ હો જાતા હે. ઔર અલ્લાહકી નેક મખ્લૂકસે હિજાબ હો જાતા હે.

نُوحًا قَالَ لِابْنِهٖ يَا بُنَيَّ اٰمُرُكَ اَنْ
تَقُوْلَ سُبْحَانَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا صَلٰوةُ الْخَلْقِ
وَتَسْبِيْحُ الْخَلْقِ وَبِهَا يُرْزَقُ الْخَلْقُ و

اخرج احمد وابن مردويه عن ابن
عُمَرَ مَرْفُوْعًا اِنَّ نُوْحًا لَّمَّا حَضَرَتْهُ
الْوَفَاةُ قَالَ لِابْنَيْهِ اٰمُرُكُمَا بِسُبْحَانَ
اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ فَاِنَّهَا صَلٰوةُ كُلِّ شَيْءٍ
وَبِهَا يُرْزَقُ كُلُّ شَيْءٍ كذا فى الدر-

ફાઈદા:

લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુકે બયાનમેં ભી ઈસ હદીષકા મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે. તસ્બીહકે મુતઅલ્લિક જો ઈરશાદ ઈસ હદીષમેં હે, કુર્આને પાકકી આયાતમેં ભી ગુઝર ચુકા હે. વ ઈમ્ મિન્ શયઈન્ ઈલ્લા યુસબ્બિહૂ બિહમ્દિહી કુર્આને પાકકી આયત હે. નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ બહુત સી અહાદીષમેં વારિદ હુવા હે કે શબે મે'રાજમેં આસમાનોંકી તસ્બીહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખૂદ સુની. એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઐસી જમાઅત પર ગુઝર હુવા, જો અપને ઘોળોં ઔર ઊંટોં પર ખળી હૂઈ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જાનવરોંકો મિમ્બર ઔર કુર્સિયાં ન બનાઓ. બહુતસે જાનવર સવારોંસે બેહતર ઔર ઉનસે ઝિયાદા અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલે હોતે હૈં. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ખેતી ભી તસ્બીહ કરતી હે ઔર ખેતીવાલેકો ઉસકા ષવાબ મિલતા હે. એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક પ્યાલા પેશ કિયા ગયા, જિસમેં ષરીદ થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ ખાના તસ્બીહ કર રહા હે. કિસીને અર્ઝ કિયાઃ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકી તસ્બીહ સમઝતે હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ હાં, સમઝતા હૂં. ઉસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક શખ્સસે ફરમાયા કે ઉસકો ફુલાં શખ્સકે કરીબ કર દો. વહ પ્યાલા ઉન્કે કરીબ કિયા ગયા તો ઉન્હોંને ભી તસ્બીહ સુની. ઈસકે બા'દ ફિર એક તીસરે સાહિબકે કરીબ ઈસી તરહ કિયા ગયા. ઉન્હોંને ભી સુના. કિસીને દરખ્વાસ્ત કી કે મજ્માકે સબ હી લોગોંકો સુન્વાયા જાએ. હુઝૂર

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ અગર કિસીકો ઈનમેંસે સુનાઈ ન દે તો લોગ સમઝેંગે કે યહ ગુનહગાર હે.

ઈસ ચીઝકા તઅલ્લુક કશ્ફસે હે. હઝરાતે અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકો તો યહ ચીઝ બ-દર્જએ અતમ્ હાસિલ થી ઔર હોના ચાહિએ થી. હઝરાતે સહાબ-એ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકો ભી બસા અવકાત હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ફૈઝે સોહ્બત ઔર અન્વારે કુર્બકી બ-દોલત યહ ચીઝ હાસિલ હો જાતી થી. સેંકળોં વાકિઆત ઈસકે શાહિદ હૈં. સૂફિયાકો ભી અક્ષર યહ ચીઝ મુજાહદોંકી કષ્રતસે હાસિલ હો જાતી હે, જિસકી વજહસે વહ જમાદાત ઔર હયૂવાનાતકી તસ્બીહ, ઉન્કા કલામ, ઉન્કી ગુફ્તગૂ સમઝ લેતે હૈં, લેકિન મુહક્કિકીન મશાઈખકે નઝદીક ચૂંકે યહ ચીઝ ન દલીલે કમાલ હે, ન મૂજિબે કુર્બ કે જો ભી ઈસ કિસમકે મુજાહદે કરતા હે વહ હાસિલ કર લેતા હે. ખ્વાહ ઉસકો હકતઆલા શાનુહૂકે યહાં કુર્બ હાસિલ હો યા ન હો. ઈસ લિએ મુહક્કિકીન ઈસકો ગેર અહમ સમઝતે હૈં બલ્કે ઈસ લિહાઝસે મુઝિર સમઝતે હૈં કે જબ મુબ્તદી ઈસમેં લગ જાતા હે તો દુન્યાકી સૈરકા એક શૌક પેદા હો કર તરક્કીકે લિએ માનિઅ્ બન જાતા હે. મુઝે અપને હઝરત મવલાના ખલીલ અહમદ સાહિબ (રહ.)કે બા'ઝ ખુદ્દામકે મુતઅલ્લિક મા'લૂમ હે કે જબ ઉન્કો યહ સૂરતે કશ્ફ પેદા હોને લગી તો હઝરતને ચંદ રોઝકે લિએ ઈહ્તિમામસે સબ ઝિક્ર-શુગલ છુળા દિયા થા કે મબાદા યહ હાલત તરક્કી પકળ જાએ. ઈસકે અલાવા યહ હઝરાત ઈસ લિએ ભી બચતે થે કે ઈસ સૂરતમેં દૂસરોંકે ગુનાહોંકા ઈઝ્હાર હોતા હે, જો ઉન હઝરાતકે લિએ તકદ્દુરકા સબબ હોતા હે.

અલ્લામહ શુઅ્રાની (રહ.)ને 'મીઝાનુલ કુબ્રા'મેં લિખ્ખા હે કે હઝરત ઈમામે આ'ઝમ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ જબ કિસી શખ્સકો વુઝૂ કરતે હૂએ દેખતે તો ઉસ પાનીમેં જો ગુનાહ ધુલ્તા હુવા નઝર આતા, ઉસકો મા'લૂમ કર લેતે. યહ ભી મા'લૂમ હો જાતા કે કબીરહ ગુનાહ હે યા સગીરહ? મકરૂહ ફે'લ હે યા ખિલાફે અવ્લા? જૈસા કે હિસ્સી ચીઝેં નઝર આયા કરતી હૈં, ઈસી તરહ યહ ભી મા'લૂમ હો જાતા થા. ચુનાન્ચે એક મરતબા કૂફાકી જામિઅ્ મસ્જિદકે વુઝૂખાનામેં તશરીફ ફરમા થે. એક જવાન વુઝૂ કર રહા થા. ઉસકે વુઝૂકા પાની ગિરતે હૂએ આપને દેખા. ઉસકો ચુપકેસે નસીહત ફરમાઈ કે બેટા, વાલિદૈનકી નાફરમાનીસે તવબા કર લે. ઉસને તવ્બા કી. એક દૂસરે શખ્સકો દેખા તો ઉસકો નસીહત ફરમાઈ કે ઝિના ન કિયા કર. બહુત બુરા ઐબ હે. ઉસ વક્ત ઉસને ભી ઝિનાસે તવ્બા કી. એક ઔર શખ્સકો દેખા કે શરાબખોરી ઔર લહ્વો-લઈબકા પાની ગિર રહા હે. ઉસકો ભી નસીહત

ફરમાઈ. ઉસને ભી તવ્બા કી. અલ્ગર્ઝ ઉસકે બા'દ ઈમામ સાહિબ (રહ.)ને અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂસે દુઆ ફરમાઈ કે અય અલ્લાહ! ઈસ ચીઝકો મુઝસે દૂર ફરમા દે કે મેં લોગોંકી બુરાઈયોં પર મુત્તલિઅ્ હોના નહીં ચાહતા. હકતઆલા શાનુહૂને દુઆ કબૂલ ફરમા લી ઔર યહ ચીઝ ઝાઈલ હો ગઈ. કેહતે હૈં કે ઉસી ઝમાનામેં ઈમામ સાહિબ (રહ.)ને મુસ્તઅ્મલ પાનીકે નાપાક હોનેકા ફત્વા દિયા થા. ક્યૂંકે જબ વહ પાની ગંદા ઔર મુતઅફ્ફિન નઝર આતા થા તો કૈસે ઉસકો પાક ફરમાતે? મગર જબ યહ ચીઝ ઝાઈલ હો ગઈ, ઉસકો નાપાક ફરમાના ભી છોળ દિયા. હમારે હઝરત મવલાના શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહિબ રાઈપૂરી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે ખુદ્દામમેં એક સાહિબ થે, જો કઈ કઈ રોઝ ઈસ વજહસે ઈસ્તિન્જા નહીં જા સકતે થે કે હર જગા અન્વાર નઝર આતે થે. ઔર ભી સેંકળોં-હઝારોં વાકિઆત ઈસ કિસમકે હૈં, જિનમેં કિસી કિસમકે તરદુદકી ગુન્જાઈશ નહીં કે જિન લોગોંકો કશ્ફસે કોઈ હિસ્સા મિલતા હે, વહ ઉસ હિસ્સાકે બ-કદ્ર અહ્વાલકો મા'લૂમ કર લેતે હૈં.

(૧૩) عَنْ اُمِّ هَانِیٍ رضؓ قَالَتْ مَرَّبِیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ یَارَسُوْلَ اللّٰهِ قَدْ كَبِرَتْ سِنِّیْ اَوْضَعُفْتُ اَوْ كَمَاقَالَتْ فَمُرْنِیْ بِعَمَلٍ اَعْمَلُهٗ وَ اَنَا جَالِسَةٌ قَالَ سَبِّحِیْ اللّٰهَ مِائَةَ تَسْبِیْحَةٍ فَاِنَّهٗ تَعْدِلُ لَكِ مِائَةَ رَقَبَةٍ تُعْتِقِیْنَهَا مِنْ وُلْدِ اِسْمٰعِیْلَ وَاحْمَدِیْ اللّٰهَ مِائَةَ تَحْمِیْدَةٍ فَاِنَّهَا تَعْدِلُ لَكِ مِائَةَ فَرَسٍ مُسْرَجَةٍ مُلْجَمَةٍ تَحْمِلِیْنَ عَلَیْهَا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ وَكَبِّرِیْ اللّٰهَ مِائَةَ تَكْبِیْرَةٍ فَاِنَّهَا تَعْدِلُ لَكِ مِائَةَ بَدَنَةٍ مُقَلَّدَةٍ مُتَقَبَّلَةٍ وَهَلِّلِیْ اللّٰهَ مِائَةَ تَهْلِیْلَةٍ قَالَ اَبُوْخَلَفٍ اَحْسِبُ قَالَ تَمْلَاُ مَابَیْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلَایُرْفَعُ لِاَحَدٍ عَمَلٌ اَفْضَلُ مِمَّا یُرْفَعُ لَكِ اِلَّا اَنْ یَّاْتِیَ بِمِثْلِ مَا اَتَیْتِ۔

(૧૩) હઝરત ઉમ્મે હાની (રદિ.) ફરમાતી હૈં, એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ. મેંને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેં બૂળ્હી હો ગઈ હૂં ઔર ઝઈફ હૂં. કોઈ અમલ ઐસા બતા દીજિએ કે બેઠે બેઠે કરતી રહા કરૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: સુબ્હાનલ્લાહ સો મરતબા પળ્હા કરો. ઉસકા ષવાબ ઐસા હે, ગોયા તુમને સો ગુલામ અરબ આઝાદ કિએ. ઔર અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ સો મરતબા પળ્હા કરો. ઉસકા ષવાબ ઐસા હે, ગોયા તુમને સો ઘોળે મ-અ સામાન, લગામ વગયૂરહ જિહાદમેં સવારીકે લિએ દે દીએ ઔર અલ્લાહુ અકબર સો મરતબા પળ્હા કરો. યહ ઐસા હે, ગોયા

તુમને સો ઊંટ કુર્બાનીમેં ઝબહ કિએ. ઔર વહ કબૂલ હો ગએ ઔર લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ સો મરતબા પળ્હા કરો. ઉસકા ષવાબ તો તમામ આસમાનો-ઝમીનકે દરમિયાનકો ભર દેતા હે. ઈસસે બળ્હ કર કિસીકા કોઈ અમલ નહીં, જો મકબૂલ હો. હઝરત અબૂ રાફિઅ્ (રદિ.)કી બીવી હઝરત સલ્મા (રદિ.)ને ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા કે મુઝે કોઈ વઝીફા મુખ્તસર સા બતા દીજિએ, ઝિયાદા લમ્બા ન હો. (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહુ અકબર દસ મરતબા પળ્હા કરો. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે જવાબમેં ફરમાતે હૈં કે યહ મેરે લિએ હે. ફિર સુબ્હાનલ્લાહ દસ મરતબા કહા કરો. અલ્લાહ તઆલા ફિર યહી ફરમાતે હૈં કે યહ મેરે લિએ હે. ફિર અલ્લાહુમ્મગ્ફિર્ લી દસ મરતબા પળ્હા કરો. હકતઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે હાં, મૈંને મગ્ફિરત કર દી. દસ મરતબા તુમ અલ્લાહુમ્મગ્ફિર્ લી કહો. દસ મરતબા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે મૈંને મગ્ફિરત કર દી.)

الطبراني ورواته محتج بهم في الصحيح اه قلت وبمعناه عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ اَبِيْهِ عَنْ جَدِّهٖ مَرْفُوْعًا بِلَفْظِ مَنْ سَبَّحَ اللّٰهَ مِائَةً بِالْغَدَاةِ وَمِائَةً بِا

رواه احمد باسناد حسن واللفظ له والنسائي ولم يقل ولا يرفع الى آخره والبيهقي بتمامه وابن ابي الدنيا فجعل ثواب الرقاب في التحميد و الفرس في التسبيح وابن ماجة بمعناه باختصار والطبراني في الكبير بنحو احمد ولم يقل احسب وفي الاوسط باسناد حسن بمعناه كذا في الترغيب باختصار قلت رواه الحاكم بمعناه و صحح وعزاه في الجامع الصغير الى احمد والطبراني والحاكم ورقم له بالصحة وذكره في مجمع الزوائد بطرق وقال اسانيدها حسنة وفي الترغيب ايضا عن ابي امامة مرفوعا بنحو حديث الباب مختصرا وقال رواه الطبراني و رواته رواة الصحيح خلا سليم بن عثمان الفوزي يكشف حاله فانه لا يحضرني الآن فيه جرح ولا عدالة اه وفي الباب عن سلمى ام بني ابي رافع قالت يارسول الله اخبرني بكلمات ولا تكثر علي الحديث مختصرا وفيه التكبير والتسبيح عشرا عشرا واللهم اغفرلي عشرا قال المنذري رواه

لْعَشِيِّ كَانَ كَمَنْ حَجَّ مِائَةَ حَجَّةٍ الحديث وجعل فيه التحميد كمن حمل على مائة فرس والتهليل كمن اعتق مائة رقبة من ولد اسمعيل ذكره

فى المشكوة برواية الترمذى وقال حسن غريب-

ફાઈદા:

ઝુઅફા ઔર બૂળ્હોંકે લિએ બિલ ખુસૂસ અવરતોંકે લિએ કિસ કદર સહલ ઔર મુખ્તસર ચીઝ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તજવીઝ ફરમા દી હે. દેખિએ, ઐસી મુખ્તસર ચીઝોં પર જિનમેં ન ઝિયાદા મશક્કત હે, ન ચલના-ફિરના હે, કિતને બળે ષવાબોંકા વા'દા હે. કિતની કમનસીબી હોગી અગર ઉન્કો વુસૂલ ન કિયા જાએ! હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) કેહતી હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા: કોઈ ચીઝ મુઝે તા'લીમ ફરમા દીજિએ, જિસકે ઝરીઆસે નમાઝમેં દુઆ કિયા કરૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબર દસ-દસ મરતબા પળ્હ લિયા કરો ઔર જો ચાહે ઉસકે બા'દ દુઆ કિયા કરો. દૂસરી હદીષમેં ઉસકે બા'દ યહ ઈરશાદ હે કે જો ચાહે દુઆ કિયા કરો. હકતઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં, હાં હાં, (મૈંને કબૂલ કી). કિતને સહલ ઔર મા'મૂલી અલ્ફાઝ હૈં, જિન્કો ન યાદ કરના પળતા હે, ન ઉનમેં કોઈ મેહનત ઉઠાની પળતી હે. દિનભર હમ લોગ બકવાસમેં ગુઝાર દેતે હૈં. તિજારતકે સાથ દુકાન પર બેઠે બેઠે યા ખેતીકે સાથ ઝમીનકે ઈન્તિઝામાતમેં મશગૂલ રહતે હૂએ અગર ઝબાનસે ઈન તસ્બીહોંકો પળ્હતે રહેં તો દુન્યાકી કમાઈકે સાથ હી આખિરતકી કિતની બળી દોલત હાથ આ જાએ.

(١٤) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ لِلّٰهِ مَلٰئِكَةً يَطُوْفُوْنَ فِى الطُّرُقِ يَلْتَمِسُوْنَ اَهْلَ الذِّكْرِ فَاِذَا وَجَدُوْا قَوْمًا يَّذْكُرُوْنَ اللّٰهَ تَنَادَوْا هَلُمُّوْا اِلٰى حَاجَتِكُمْ فَيَحُفُّوْنَهَا بِاَجْنِحَتِهِمْ اِلَى السَّمَآءِ فَاِذَا تَفَرَّقُوْا عَرَجُوْا وَصَعِدُوْا فَيَسْاَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ يَعْلَمُ مِنْ اَيْنَ جِئْتُمْ فَيَقُوْلُوْنَ جِئْنَا مِنْ عِنْدِ عِبَادٍ لَكَ يُسَبِّحُوْنَكَ وَيُكَبِّرُوْنَكَ وَيُحَمِّدُوْنَكَ فَيَقُوْلُ هَلْ رَاَوْنِىْ فَيَقُوْلُوْنَ لَا فَيَقُوْلُ كَيْفَ لَوْ رَاَوْنِىْ فَيَقُوْلُوْنَ لَوْ رَاَوْكَ كَانُوْا

(૧૪) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ફરિશ્તોંકી એક જમાઅત હે, જો રાસ્તોં વગયરહમેં ગશ્ત કરતી રહતી હે ઔર જહાં કહીં ઉન્કો અલ્લાહકા ઝિક્ર કરનેવાલે મિલતે હૈં તો વહ આપસમેં એક-દૂસરેકો બુલા કર સબ જમા હોતે હૈં ઔર ઝિક્ર કરનેવાલોંકે ગિર્દ આસમાન તક જમા હોતે રહતે હૈં. જબ વહ મજલિસ ખતમ હો જાતી હે તો વહ આસમાન પર જાતે હૈં. અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ બા-વુજૂદ યહ કે હર ચીઝકો જાનતે હૈં, ફિર

أَشَدَّ لَكَ عِبَادَةً وَّأَشَدَّ لَكَ تَمْجِيْدًا وَّأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيْحًا فَيَقُوْلُ فَمَا يَسْأَلُوْنَ فَيَقُوْلُوْنَ يَسْأَلُوْنَكَ الْجَنَّةَ فَيَقُوْلُ وَهَلْ رَأَوْهَا فَيَقُوْلُوْنَ لَا فَيَقُوْلُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا فَيَقُوْلُوْنَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا كَانُوْا أَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا وَّأَشَدَّ لَهَا طَلَبًا وَّأَعْظَمَ فِيْهَا رَغْبَةً قَالَ فَمِمَّ يَتَعَوَّذُوْنَ فَيَقُوْلُوْنَ يَتَعَوَّذُوْنَ مِنَ النَّارِ فَيَقُوْلُ وَهَلْ رَأَوْهَا فَيَقُوْلُوْنَ لَا فَيَقُوْلُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا فَيَقُوْلُوْنَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا كَانُوْا أَشَدَّ مِنْهَا فِرَارًا وَّأَشَدَّ لَهَا مَخَافَةً فَيَقُوْلُ أُشْهِدُكُمْ إِنِّيْ قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ فَيَقُوْلُ مَلَكٌ مِّنَ الْمَلٰئِكَةِ فُلَانٌ لَيْسَ مِنْهُمْ إِنَّمَا جَاءَ لِحَاجَةٍ قَالَ هُمُ الْقَوْمُ لَا يَشْقٰى بِهِمْ جَلِيْسُهُمْ رواه البخاری ومسلم والبيهقی فی الاسماء والصفات كذا فی الدر والمشكوة۔

ભી દરયાફ્ત ફરમાતે હૈં કે તુમ કહાંસે આએ હો. વહ અર્ઝ કરતે હૈં કે તેરે બંદોંકી ફુલાં જમાઅતકે પાસસે આએ હૈં, જો તેરી તસ્બીહ ઔર તકબીર ઔર તહ્‌મીદ (બળાઈ બયાન કરને) ઔર તા'રીફ કરનેમેં મશગૂલ થે. ઈરશાદ હોતા હે: ક્યા ઉન લોગોંને મુઝે દેખા હે. અર્ઝ કરતે હૈં: યા અલ્લાહ! દેખા તો નહીં. ઈરશાદ હોતા હે કે અગર વહ મુઝે દેખ લેતે તો ક્યા હાલ હોતા? અર્ઝ કરતે હૈં કે ઔર ભી ઝિયાદા ઈબાદતમેં મશગૂલ હોતે ઔર ઈસસે ભી ઝિયાદા તેરી તા'રીફ ઔર તસ્બીહમેં મુન્હમિક હોતે. ઈરશાદ હોતા હે કે વહ ક્યા ચાહતે હૈં? અર્ઝ કરતે હૈં કે વહ જન્નત ચાહતે હૈં. ઈરશાદ હોતા હે: ક્યા ઉન્હોંને જન્નતકો દેખા હે? અર્ઝ કરતે હૈં કે દેખા તો નહીં. ઈરશાદ હોતા હે: અગર દેખ લેતે તો ક્યા હોતા? અર્ઝ કરતે હૈં કે ઈસસે ભી ઝિયાદા શૌક ઔર તમન્ના ઔર ઉસકી તલબમેં લગ જાતે. ફિર ઈરશાદ હોતા હે કે કિસ ચીઝસે પનાહ માંગ રહે થે? અર્ઝ કરતે હૈં કે જહન્નમસે પનાહ માંગ રહે થે. ઈરશાદ હોતા હે: ક્યા ઉન્હોંને જહન્નમકો દેખા હે? અર્ઝ કરતે હૈં કે દેખા તો હે નહીં. ઈરશાદ હોતા હે: અગર દેખતે તો ક્યા હોતા? અર્ઝ કરતે હૈં: ઔર ભી ઝિયાદા ઉસસે ભાગતે ઔર બચનેકી કોશિશ કરતે. ઈરશાદ

હોતા હે: અચ્છા, તુમ ગવાહ રહો કે મેંને ઈસ મજલિસવાલોંકો સબકો બખ્શ દિયા. એક ફરિશ્તા અર્ઝ કરતા હે: યા અલ્લાહ! ફુલાં શખ્સ ઈસ મજ્લિસમેં ઈત્તિફાકન્ અપની કિસી ઝરૂરતસે આયા થા. વહ ઈસ મજલિસકા શરીક નહીં થા. ઈરશાદ હોતા હે કે યહ જમાઅત ઐસી મુબારક હે કે ઉન્કે પાસ બેઠનેવાલા ભી મહરૂમ નહીં હોતા. (લિહાઝા ઉસકો ભી બખ્શ દિયા.)

ફાઈદા:

ઈસ કિસમકા મઝમૂન મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં વારિદ હુવા હે કે ફરિશ્તોંકી એક જમાઅત ઝિક્રકી મજાલિસ ઔર ઝિક્ર કરનેવાલી જમાઅતોં ઔર અફરાદકી તલાશમેં રહતી હે. ઔર જહાં મિલ જાતી હે, ઉન્કે પાસ યહ જમાઅત બેઠતી હે, ઉન્કા ઝિક્ર સુનતી હે. ચુનાન્ચે પેહલે બાબકી હદીષ નમ્બર આઠમેં યહ મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે ઔર ઉસમેં યહ ગુઝર ચુકા હે કે ફરિશ્તોંસે તફાખુરકે તોર પર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ ઉસકા ઝિક્ર ક્યૂં ફરમાતે હૈં?

ફરિશ્તાકા યહ અર્ઝ કરના કે એક શખ્સ મજ્લિસમેં ઐસા ભી થા કે જો અપની ઝરૂરતસે આયા થા, વાકિઅહકા ઈઝહાર હે કે ઉસ વક્ત યહ હઝરાત બ-મન્ઝિલહ ગવાહોંકે હૈં ઔર ઉન લોગોંકી ઈબાદત ઔર ઝિક્રુલ્લાહમેં મશગૂલીકી ગવાહી દે રહે હૈં. ઈસી વજહસે ઈસકે ઈઝહારકી ઝરૂરત પેશ આઈ કે મબાદા એ'તિરાઝ હો જાએ, લેકિન યહ અલ્લાહકા લુત્ફ હે કે ઝાકિરીનકી બરકતસે ઉન્કે પાસ અપની ઝરૂરતસે બેઠનેવાલેકો ભી મહરૂમ ન ફરમાયા. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ (سورہ توبہ، رکوع ۱۵) (અય ઈમાનવાલો! અલ્લાહસે ડરો ઔર સચ્ચોંકે સાથ રહો.) સૂફિયહકા ઈરશાદ હે કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકે સાથ રહો ઔર અગર યહ નહીં હો સકતા તો ફિર ઉન લોગોંકે સાથ રહો, જોકે અલ્લાહ તઆલાકે સાથ રહતે હૈં. અલ્લાહ તઆલાકે સાથ રહનેકા મતલબ યહ હે, જૈસાકે સહીહ બુખારીમેં ઈરશાદ હે, હકતઆલા ફરમાતે હૈં કે બંદા નવાફિલકે ઝરીઆ મેરે કુર્બમેં તરક્કી કરતા રહતા હે, યહાં તક કે મેં ઉસકો અપના મહબૂબ બના લેતા હૂં ઔર જબ મેં મહબૂબ બના લેતા હૂં તો મેં ઉસકા કાન બન જાતા હૂં, જિસસે વહ સુને. ઉસકી આંખ બન જાતા હૂં, જિસસે દેખે. ઉસકા હાથ બન જાતા હૂં,

જિસસે પકળે. ઉસકા પાઉં બન જાતા હૂં, જિસસે વહ ચલે. જો વહ મુઝસે માંગતા હે, મેં ઉસકો દેતા હૂં. હાથ-પાઉં બન જાનેકા મતલબ યહ હે કે ઉસકા હર કામ અલ્લાહકી રઝા ઔર મુહબ્બતકી ઝૈલમેં હોતા હે. ઉસકા કોઈ અમલ ભી અલ્લાહ તઆલાકી મર્ઝીકે ખિલાફ નહીં હોતા. સૂફિયહકે અહ્વાલ ઔર ઉન્કે વાકિઆત-જો કષ્રતસે તવારીખમેં મવજૂદ હૈં-વહ શાહિદે અદ્લ હૈં ઔર વહ ઈતની કષ્રતસે હૈં કે ઉન્કે ઈન્કારકી ભી ગુન્જાઈશ નહીં. એક રિસાલહ ઈસ બાબમેં 'નુઝ્હતુલ બસાતીન'કે નામસે મશહૂર હે, જિસસે ઈસ કિસમકે હાલાતકા પતા ચલતા હે.

શૈખ અબૂબક્ર કતાની (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા હજકે મવ્કા પર મક્કા મુકર્રમામેં ચંદ સૂફિયહકા ઈજ્તિમાઅ્ થા, જિનમેં સબસે કમ-ઉમર હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.) થે. ઉસ મજ્મામેં મુહબ્બતે ઈલાહી પર બહષ શુરૂઅ્ હૂઈ કે મુહિબ કોન હે? મુખ્તલિફ હઝરાત મુખ્તલિફ ઈરશાદાત ફરમાતે રહે. હઝરત જુનૈદ (રહ.) ચુપ રહે. ઉન હઝરાતને ઉનસે ફરમાયા, તુમ ભી કુછ કહો. ઈસ પર ઉન્હોંને સર ઝુકા કર રોતે હૂએ ફરમાયા કે આશિક વહ હે જો અપની ખૂદીસે જાતા રહે, ખુદાકે ઝિક્રકે સાથ વાબસ્તા હો ગયા હો ઔર ઉસકા હક અદા કરતા હો, દિલસે અલ્લાહકી તરફ દેખતા હો, ઉસકે દિલકો અન્વારે હયૂબતને જલા દિયા હો, ઉસકે લિએ ખુદાકા ઝિક્ર શરાબકા પ્યાલા હો, અગર કલામ કરતા હો તો અલ્લાહ હી કા કલામ હો, ગોયા હક તઆલા શાનુહૂ હી ઉસકી ઝુબાનસે કલામ ફરમાતા હે, અગર હરકત કરતા હો તો અલ્લાહ હી કે હુક્મસે. અગર તસ્કીન પાતા હો તો અલ્લાહ હી કે સાથ. ઔર જબ યહ હાલત હો જાતી હે તો ખાના, પીના, સોના, જાગના સબ કારોબાર અલ્લાહ હીકી રઝાકે વાસ્તે હો જાતે હૈં. ન દુન્યાકા રસ્મો-રિવાજ કાબિલે ઈલ્તિફાત રહતા હે, ન લોગોંકી તઅ્નો-તશ્નીઅ્ કાબિલે વકૂઅત.

હઝરત સઈદ ઈબ્નુલ મુસય્યિબ (રહ.) મશહૂર તાબિઈ હૈં. બળે મુહદ્દિષીનમેં (ઉન્કા) શુમાર હૈં. ઉન્કી ખિદમતમેં એક શખ્સ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને વદાઅહ (રહ.) કષ્રતસે હાઝિર હુવા કરતે થે. એક મરતબા ચંદ રોઝ હાઝિર ન હો સકે. કઈ રોઝ બા'દ જબ હાઝિર હૂએ તો હઝરત સઈદ (રદિ.)ને દર્યાફ્ત ફરમાયા, કહાં થે? અર્ઝ કિયા કે મેરી બીવીકા ઈન્તિકાલ હો ગયા હે, ઉસકી વજહસે મશાગિલમેં ફંસા રહા. ફરમાયા, હમકો ખબર ન કી? હમ ભી જનાઝામેં શરીક હોતે. થોળી દેરકે બા'દ મેં ઉઠ કર આને લગા. ફરમાયા, દૂસરા નિકાહ કર લિયા? મેંને અર્ઝ કિયા, હઝરત મુઝસે કોન નિકાહ કર દેગા? દો-તીન આનેકી મેરી હેષિયત હે. આપ (રહ.)ને ફરમાયા, હમ કર દેંગે ઔર યહ કેહ કર ખુત્બહ પળ્હા ઔર અપની બેટીકા નિકાહ

નિહાયત મા'મૂલી મહ્ર આઠ-દસ આને પર મુઝસે કર દિયા. (ઈતની મિક્દાર મહ્રકી ઉન્કે નઝદીક જાઈઝ હોગી. જૈસાકે બા'ઝ ઈમામોંકા મઝહબ હે. હનફિય્યહકે નઝદીક ઢાઈ રૂપેસે કમ જાઈઝ નહીં.) નિકાહકે બા'દ મેં ઉઠા ઔર અલ્લાહ હી કો મા'લૂમ હે કે મુઝે કિસ કદર મસર્રત થી. ખૂશીમેં સોચ રહા થા કે રુખ્સતીકે ઈન્તિઝામકે લિએ કિસસે કર્ઝ માંગૂં? ક્યા કરૂં? ઈસી ફ઼િક્રમેં શામ હો ગઈ. મેરા રોઝા થા. મગરિબકે વક્ત રોઝા ઈફ્તાર કિયા. નમાઝકે બા'દ ઘર આયા. ચિરાગ જલાયા. રોટી ઔર ઝય્તૂનકા તેલ મવજૂદ થા. ઉસકો ખાને લગા કે કિસી શખ્સને દરવાઝા ખિટ્ખિટાયા. મેંને પૂછા, કોન હે? કહા, સઈદ હે. મેં સોચને લગા કે કોન સઈદ હે? હઝરતકી તરફ મેરા ખ્યાલ ભી ન ગયા કે ચાલીસ બરસસે અપને ઘર યા મસ્જિદકે સિવા કહીં આના-જાના થા હી નહીં! બાહર આ કર દેખા કે સઈદ ઈબ્નુલ મુસય્યિબ (રહ.) હૈં. મેંને અર્ઝ કિયા, આપને મુઝે ન બુલા લિયા? ફરમાયા, મેરા હી આના મુનાસિબ થા. મેંને અર્ઝ કિયા, ક્યા ઈરશાદ હે? ફરમાયા, મુઝે યહ ખ્યાલ આયા કે અબ તુમ્હારા નિકાહ હો ચુકા હે. તન્હા રાતકો સોના મુનાસિબ નહીં. ઈસ લિએ તુમ્હારી બીવીકો લાયા હૂં. યહ ફરમા કર અપની લળકીકો દરવાઝાકે અંદર કર દિયા ઔર દરવાઝા બંદ કરકે ચલે ગએ. વહ લળકી શર્મકી વજહસે ગિર ગઈ. મેંને અંદરસે કિવાળ બંદ કિએ ઔર વહ રોટી ઔર તેલ જો ચિરાગકે સામને રખ્ખા થા, વહાંસે હટા દિયા કે ઉસકી નઝર ન પળે ઔર મકાનકી છત પર ચળ્હ કર પળોસિયોંકો આવાઝ દી. લોગ જમા હો ગએ તો મેંને કહા કે હઝરત સઈદ (રહ.)ને અપની લળકીસે મેરા નિકાહ કર દિયા હે ઔર ઈસ વક્ત વહ ઉસકો ખૂદ હી પહોંચા ગએ હૈં, સબકો તઅજ્જુબ હુવા. કેહને લગે, વાકિઈ વહ તુમ્હારે ઘરમેં હે?! મેંને કહા, હાં! ઈસકા ચર્ચા હુવા. મેરી વાલિદહકો ખબર હૂઈ. વહ ભી ઉસી વક્ત આ ગઈ ઔર કેહને લગીં કે અગર તીન દિન તક તૂને ઉસકો છેળા તો તેરા મુંહ ન દેખૂંગી. હમ તીન દિનમેં ઉસકી તય્યારી કર લેં. તીન દિનકે બા'દ જબ મેં ઉસ લળકીસે મિલા તો દેખા, નિહાયત ખૂબસૂરત, કુર્આન શરીફકી ભી હાફિઝ ઔર સુન્નતે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ભી બહુત ઝિયાદા વાકિફ. શવહરકે હુકૂકસે ભી બહુત ઝિયાદા બા-ખબર. એક મહીના તક ન તો હઝરત સઈદ (રહ.) મેરે પાસ આએ, ન મેં ઉન્કી ખિદમતમેં ગયા. એક માહકે બા'દ મેં હાઝિર હુવા તો વહાં મજ્મા થા. મેં સલામ કરકે બેઠ ગયા. જબ સબ ચલે ગએ તો ફરમાયા, ઉસ આદમીકો કૈસા પાયા? મેંને અર્ઝ કિયાઃ નિહાયત બેહતર હે કે દોસ્ત દેખ કર ખૂશ હોં, દુશ્મન જલેં. ફરમાયા, અગર કોઈ બાત ના-ગવાર હો તો લકળીસે ખબર લેના. મેં વાપસ આ ગયા તો એક આદમીકો ભેજા, જો બીસ હઝાર

દિરમ (તક્રીબન પાંચ હઝાર રૂપિયા) મુઝે દે ગયા. ઉસ લળકીકો અબ્દુલ મલિક ઈબ્ને મરવાન બાદશાહને અપને બેટે વલીદકે લિએ – જો વલી-એ-અહદ ભી થા – માંગા થા, મગર હઝરત સઈદ (રહ.)ને ઉઝ્ર કર દિયા થા, જિસકી વજહસે અબ્દુલ મલિક નારાઝ ભી હુવા ઔર એક હીલાસે હઝરત સઈદ (રહ.)કે સો (૧૦૦) કોળે સખ્ત સર્દીમેં લગ્વાએ ઔર પાનીકા ઘળા ઉન પર ગિરા દિયા.

(١٥) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ كُتِبَتْ لَهٗ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَمَنْ اَعَانَ عَلٰى خُصُوْمَةٍ بَاطِلٍ لَمْ يَزَلْ فِىْ سَخَطِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْزِعَ وَمَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهٗ دُوْنَ حَدٍّ مِّنْ حُدُوْدِ اللّٰهِ فَقَدْ ضَادَّ اللّٰهَ فِىْ اَمْرِهٖ وَمَنْ بَهَتَ مُؤْمِنًا اَوْ مُؤْمِنَةً حَبَسَهُ اللّٰهُ فِىْ رَدْغَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حَتّٰى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَ وَلَيْسَ بِخَارِجٍ. رواه الطبرانى فى الكبير والاوسط ورجالهما رجال الصحيح كذا فى مجمع الزوائد قلت اخرجه ابوداود بدون ذكر التسبيح فيه

(૧૫) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, અલ્લાહુ અકબર – પળ્હે, હર હર્ફકે બદલેમેં દસ નેકિયાં મિલેંગી ઔર જો શખ્સ કિસી ઝગળેમેં નાહકકી હિમાયત કરતા હે, વહ અલ્લાહકે ગુસ્સામેં રહતા હે, જબ તક કે ઉસસે તવ્બા ન કરે ઔર જો અલ્લાહકી કિસી સઝામેં સિફારિશ કરે (ઔર શરઈ સઝાકે મિલનેમેં હારિજ હો) વહ અલ્લાહકા મુકાબલા કરતા હે ઔર જો શખ્સ કિસી મુઅ્મિન મર્દ યા અવરત પર બુહ્તાન બાંધે, વહ કિયામતકે દિન રદ્ગતુલ ખબાલમેં કૈદ કિયા જાએગા. યહાં તક કે ઉસ બુહ્તાનસે નિકલે ઔર કિસ તરહ ઉસસે નિકલ સકતા હે?

ફાઈદા:

નાહકકી હિમાયત આજકલ હમારી તબીઅત બન ગઈ હે. એક ચીઝકો હમ સમઝતે હૈં કે હમ ગલતી પર હૈં, મગર રિશ્તાદારોંકી તરફદારી હે, પાર્ટીકા સવાલ હે! લાખ અલ્લાહકે ગુસ્સામેં દાખિલ હોં, અલ્લાહકી નારાઝગી હો, ઉસકા ઈતાબ હો, મગર કુમ્બા-બિરાદરીકી બાતકે મુકાબલામેં કુછ ભી નહીં. હમ ઉસ નાહક કરનેવાલેકો ટોક ન સકેં ઔર સુકૂત કરેં! યહ ભી નહીં, બલ્કે હર તરહસે ઉસકી હિમાયત કરેંગે. અગર ઉસ પર કોઈ દૂસરા મુતાલબા કરનેવાલા ખળા હો તો ઉસકા મુકાબલા કરેંગે. કિસી

દોસ્તને ચોરી કી, ઝુલ્મ કિયા, અય્યાશી કી - ઉસકે હોસ્લે બલંદ કરેંગે, ઉસકી હર તરહ મદદ કરેંગે. ક્યા યહી હે હમારે ઈમાનકા મુક્તઝા?! યહી હે દીનદારી?! ઈસી પર ઈસ્લામકે સાથ હમ ફખ્ર કરતે હૈં યા અપને ઈસ્લામકો દૂસરોંકી નિગાહમેં ભી બદનામ કરતે હૈં ઔર અલ્લાહકે યહાં ખૂદ ભી ઝલીલ હોતે હૈં. એક હદીષમેં હે કે જો શખ્સ કિસી અસ્બિય્યત પર કિસીકો બુલાએ યા અસ્બિય્યત પર લળે વહ હમમેંસે નહીં. દૂસરી હદીષમેં હે કે અસ્બિય્યતસે યહ મુરાદ હે કે ઝુલ્મ પર અપની કૌમકી મદદ કરે.

રદ્ગતુલ ખબાલ-વહ કીચળ હે, જો જહન્નમી લોગોંકે લહૂ-પીપ વગયૂરહસે જમા હો જાએ. કિસ કદર ગંદી ઔર અઝિય્યત દેનેવાલી જગા હે, જિસમેં ઐસે લોગોંકો કૈદ કર દિયા જાએગા, જો મુસલમાનોં પર બુહ્તાન બાંધતે હોં. આજ દુન્યામેં બહુત સર્સરી મા'લૂમ હોતા હે કે જિસ શખ્સકે મુતઅલ્લિક જો ચાહા મુંહ ભર કર કેહ દિયા. કલ જબ ઝુબાનસે કહી હૂઈ હર બાતકો ષાબિત કરના પળેગા ઔર ષુબૂત ભી વહી જો શર્અન્ મુઅ્તબર હો. દુન્યાકી તરહ નહીં કે ચર્બે લિસાની ઔર ઝૂટી બાતેં મિલા કર દૂસરેકો ચુપ કર દિયા જાએ, ઉસ વક્ત આંખેં ખુલેંગી, હમને ક્યા કહા થા ઔર ક્યા નિકલા?! નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે આદમી બા'ઝ કલામ ઝુબાનસે ઐસા નિકાલતા હે, જિસકી પરવાહ ભી નહીં કરતા, લેકિન ઉસકી વજહસે જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાતા હે. એક હદીષમેં હે કે આદમી બા'ઝે બાત સિર્ફ ઈસ વજહસે કેહતા હે કે લોગ ઝરા હંસ પળેંગે, લેકિન ઉસકી વજહસે ઈતની દૂર (જહન્નમમેં) ફેંક દિયા જાતા હે, જિતની દૂર આસમાનસે ઝમીન હે. ફિર ઈરશાદ ફરમાયા કે ઝુબાનકી લગ્ઝિશ પાઉંકી લગ્ઝિશસે ઝિયાદા સખ્ત હે. એક હદીષમેં હેઃ જો શખ્સ કિસીકો કિસી ગુનાહસે આર દિલાવે, વહ ખૂદ મરનેસે પેહલે ઉસ ગુનાહમેં મુબ્તલા હોતા હે. ઈમામ અહમદ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે વહ ગુનાહ મુરાદ હે, જિસસે ગુનાહગાર તવ્બા કર ચુકા હો. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) અપની ઝુબાને-મુબારકકો પકળ કર ખીંચતે થે કે તેરી બ-દોલત હમ હલાકતોંમેં પળતે હૈં. ઈબ્નુલ મુન્કદિર (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિષીનમેં હૈં ઔર તાબિઈ હૈં. ઈન્તિકાલકે વક્ત રોને લગે. કિસીને પૂછાઃ ક્યા બાત હે? ફરમાને લગે, મુઝે કોઈ ગુનાહ તો ઐસા મા'લૂમ નહીં, જો મૈંને કિયા હો. ઈસ પર રોતા હૂં, કોઈ બાત ઐસી હો ગઈ હો, જિસકો મૈંને સરસરી સમઝા હો ઔર વહ અલ્લાહકે નઝદીક સખ્ત હો.

(૧૬) عَنْ اَبِیْ بَرْزَۃَ الْاَسْلَمِیِّ رض قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

(૧૬) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મા'મૂલ અખીર ઝમાનએ ઉમર શરીફમેં યહ

يَقُوْلُ بِاٰخِرِهٖ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَّقُوْمَ مِنَ الْمَجْلِسِ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اِنَّكَ لَتَقُوْلُ قَوْلًا مَا كُنْتَ تَقُوْلُهٗ فِيْمَا مَضٰى قَالَ كَفَّارَةٌ لِّمَا يَكُوْنُ فِي الْمَجْلِسِ

رواه ابن ابی شیبة وابوداؤد والنسائی والحاکم وابن مردویه کذا فی الدر وفیه ایضا بروایة ابن ابی شیبة عن ابی العالیة بزیادة علمنیهن جبرئیل۔

થા કે જબ મજલિસસે ઉઠતે તો સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વ બિહમ્દિ-ક અશ્હદુ અન્ લા ઈલા-હ ઈલ્લા અન્ત, અસ્તગ્ફિરુ-ક વ અતૂબુ ઈલયક-પળ્હા કરતે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે આજકલ એક દુઆકા મા'મૂલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હે, પેહલે તો યહ મા'મૂલ નહીં થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ મજલિસકા કફ્ફારહ હે. દૂસરી રિવાયતમેં ભી યહ કિસ્સા મઝકૂર હે. ઉસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ મન્કૂલ હે કે યહ કલિમાત મજ્લિસકા કફ્ફારહ હૈં. હઝરત જિબ્રઈલ અલયૃહિસ્સલામને મુઝે બતાએ હૈં.

ફાઈદા:

હઝરત આઈશા (રદિ.)સે ભી નક્લ કિયા ગયા હે કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ ભી મજ્લિસસે ઉઠતે તો-

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ رَبِّيْ وَبِحَمْدِكَ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ

– પળ્હતે. મેંને અર્ઝ કિયા કે આપ ઈસ દુઆકો બળી કષ્રતસે પળ્હતે હૈં. ઈરશાદ ફરમાયા કે જો શખ્સ મજ્લિસકે ખત્મ પર ઈસકો પળ્હ લિયા કરે તો ઉસ મજ્લિસમેં જો લગ્ઝિશેં ઉસસે હૂઈ હોં, વહ સબ મુઆફ હો જાએંગી. મજાલિસમેં ઉમૂમન્ ફુઝૂલ બાતેં, બેકાર તઝ્કિરે હો હી જાતે હૈં. કિતની મુખ્તસર દુઆ હે. અગર કોઈ શખ્સ ઈન દુઆઓંમેંસે કોઈ સી એક દુઆ પળ્હ લે તો મજ્લિસકે વબાલસે ખલાસી પા સકતા હે. હક્કતઆલા શાનુહૂને કૈસી કૈસી સહૂલતેં મરહમત ફરમાઈ હૈં.

(١٠) عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيْرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

(૧૭) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો લોગ અલ્લાહ તઆલાકી બળાઈ

اَلَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ مِنْ جَلَالِ اللّٰهِ مِنْ تَسْبِيْحِهٖ وَتَحْمِيْدِهٖ وَتَكْبِيْرِهٖ وَتَهْلِيْلِهٖ يَتَعَاطَفْنَ حَوْلَ الْعَرْشِ لَهُنَّ دَوِيٌّ كَدَوِيِّ النَّحْلِ يَذْكُرْنَ بِصَاحِبِهِنَّ اَلَا يُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ لَّا يَزَالَ لَهٗ عِنْدَ اللّٰهِ شَيْئٌ يَّذْكُرُ بِهٖ۔ رواه احمد والحاكم وقال صحيح الاسناد قال الذهبي موسى بن سالم قال ابوحاتم منكر الحديث ولفظ الحاكم كدوى النحل يقلن لصاحبهن واخرجه بسند واخر وصححه على شرط مسلم واقر عليه الذهبي وفيه كدوى النحل يذكرن بصاحبهن۔

બયાન કરતે હૈં, યા'ની સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબરુ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ-પળ્હતે હૈં તો યહ કલિમાત અર્શકે ચારોં તરફ ગશ્ત લગાતે હૈં કે ઉન્કે લિએ હલ્કી સી આવાઝ (ભિનભિનાહટ) હોતી હે ઔર અપને પળ્હનેવાલેકા તઝ્કિરહ કરતે હૈં. ક્યા તુમ યહ નહીં ચાહતે કે કોઈ તુમ્હારા તઝ્કિરહ કરનેવાલા અલ્લાહકે પાસ મવજૂદ હો, જો તુમ્હારા ઝિક્રે ખૈર કરતા રહે?

ફાઈદા:

જો લોગ હુક્કામ-રસ હૈં, કુર્સીનશીન કેહલાતે હૈં, કોઈ ઉનસે પૂછે કે બાદશાહ નહીં, વઝીર નહીં, વાઈસરાઈકો ભી છોળ દીજિએ, કિસી ગવર્નરકે યહાં ઉન્કી તા'રીફ હો જાએ, ઉન્કા ઝિક્રે ખૈર આ જાએ, ફૂલે નહીં સમાતે, દિમાગ આસમાન પર પહુંચ જાતા હે. હાલાંકે ઈસ તઝ્કિરહસે ન તો દીનકા નફા', ન દુન્યાકા! દીનકા નફા' ન હોના તો ઝાહિર ઔર ખુલા હુવા હે ઔર દુન્યાકા નફા' ન હોના ઈસ વજહસે કે શાયદ જિતના નફા' ઈસ કિસમકે તઝ્કિરોંસે હોતા હો, ઉસસે ઝિયાદા નુકસાન ઈસ નો'અકે મર્તબે ઔર તઝ્કિરે હાસિલ કરનેમેં પહોંચ જાતા હે. જાઈદાદેં ફરોખ્ત કરકે સૂદી કર્ઝ લેકર ઐસે મર્તબે હાસિલ કરનેકી કોશિશ કી જાતી હે. મુફ્તકી અદાવતેં મોલ લી જાતી હૈં ઔર હર કિસમકી ઝિલ્લતેં બરદાશ્ત કી જાતી હૈં. ઈલક્શનોંકે મંઝર સબકે સામને હૈં કે ક્યા ક્યા કરના પળતા હે? ઈસકે બિલ્મુકાબિલ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકે અર્શ પર તઝ્કિરહ, માલિકુલ મુલ્કકે હુઝૂરમેં તઝ્કિરહ, ઉસ પાક ઝાતકે યહાં તઝ્કિરહ, જિસકે કબ્ઝામેં દીનો-દુન્યા ઔર સારે જહાનોંકી હર ચીઝ હે, ઉસ કુદરતવાલેકે યહાં તઝ્કિરહ જિસકે કબ્ઝામેં બાદશાહોંકે દિલ હૈં, હાકિમોંકે ઈખ્તિયારાત ઉસકે ઈખ્તિયારમેં હૈં, નફા' ઔર નુકસાનકા વાહિદ માલિક વહી હે. સારે જહાંકે તમામ આદમી, હાકિમો-મહકૂમ, બાદશાહો-રિઆયા કિસીકો નુકસાન પહોંચાના ચાહે

ઔર વહ માલિકુલ મુલ્ક ન ચાહે તો કોઈ બાલ ભી બીકા નહીં કર સકતા. સારી મખ્લૂક કિસીકો નફા' પહોંચાના ચાહે ઔર ઉસકી રઝા ન હો તો એક કત્રહ પાનીકા નહીં પિલા સકતી. ઐસી પાક ઝાતકે યહાં અપના ઝિક્રે ખૈર હો, કોઈ દોલત દુન્યાકી ઉસકા મુકાબલા કર સકતી હે? કોઈ ઈઝ્ઝત દુન્યાકી-ખ્વાહ કિતની હી બળી હો જાએ-ઉસકી બરાબરી કર સકતી હે? નહીં, હરગિઝ નહીં! ઔર ઉસકે મુકાબલામેં દુન્યાકી કિસી ઈઝ્ઝતકો અગર વકીઅ્ સમઝા જાએ તો ક્યા અપને ઊપર ઝુલ્મ નહીં?

(૧૮) عَنْ يُسَيْرَةَ وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ قَالَتْ قَالَ لَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُنَّ بِالتَّسْبِيْحِ وَالتَّهْلِيْلِ وَالتَّقْدِيْسِ وَاعْقِدْنَ بِالْاَنَامِلِ فَاِنَّهُنَّ مَسْئُوْلَاتٌ مُسْتَنْطَقَاتٌ وَلَا تَغْفُلْنَ فَتَنْسَيْنَ الرَّحْمَةَ۔ رواه الترمذی وابو داؤد كذا فی المشكوة وفی المنهل اخرجه ايضا احمد والحاكم اه وقال الذهبی فی تلخيصه صحيح وكذا رقم له بالصحة فی الجامع الصغير و بسط صاحب الاتحاف فی تخريجه وقال عبد الله بن عمرو رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يعقد التسبيح رواه ابو داؤد والنسائی والترمذی و حسنه والحاكم كذا فی الاتحاف و بسط فی تخريجه ثم قال قال الحافظ معنى العقد المذكور فی الحديث احصاء العدد وهو اصطلاح العرب بوضع بعض الانامل على بعض عقد انملة اخرى فالاحاد والعشرات باليمين والمئون والالاف باليسار اه

(૧૮) હઝરત યુસયૂરહ (રદિ.) જો હિજ્રત કરનેવાલી સહાબિય્યાતમેંસે હેં, ફરમાતી હેં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અપને ઊપર તસ્બીહ (સુબ્હાનલ્લાહ કેહના) ઔર તહ્લીલ (લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ પળ્હના) ઔર તક્દીસ (અલ્લાહકી પાકી બયાન કરના, મષલન્ સુબ્હાનલ્ મલિકિલ કુદ્દૂસ પળ્હના યા સુબ્બૂહુન્ કુદ્દૂસુન્ રબ્બુના વ રબ્બુલ મલાઈકતિ વર્રૂહ કેહના) લાઝિમ કર લો ઔર ઉન્ગલિયોં પર ગિના કરો. ઈસ લિએ કે ઉન્ગલિયોંસે કિયામતમેં સવાલ કિયા જાએગા ઔર ઉનસે જવાબ તલબ કિયા જાએગા કે ક્યા અમલ કિએ? ઔર જવાબમેં ગોયાઈ દી જાએગી. ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રસે ગફ્લત ન કરના, (અગર ઐસા કરોગી તો અલ્લાહકી) રહમતસે મહરૂમ કર દી જાએગી.

ફાઈદા:

કિયામતમેં આદમીકે બદનસે ઉસકે હાથ-પાઉંસે ભી સવાલ હોગા કે હર હર હિસ્સએ બદનને ક્યા ક્યા નેક કામ કિએ ઔર ક્યા ક્યા નાજાઈઝ ઔર બુરે કામ કિએ? કુર્આને પાકમેં મુતઅદ્દદ જગા ઈસકા ઝિક્ર હે. એક જગા ઈરશાદ હે: يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ-الآية

(જિસ રોઝ ઉન્કે ખિલાફ ગવાહી દેંગી ઉન્કી ઝુબાનેં ઔર ઉન્કે હાથ ઔર પાઉં, ઉન કામોંકી (યા'ની ગુનાહોંકી) જિન્કો યહ કરતે થે) દૂસરી જગા ઈરશાદ હે: وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللّٰهِ إِلَى النَّارِ الآيات (سورۂ حم سجدہ ۳)

ઈસ જગા કઈ આયતોંમેં ઈસકા ઝિક્ર હે, જિન્કા તર્જમા યહ હે કે જિસ દિન (હશ્રમેં) અલ્લાહકે દુશ્મન જહન્નમકી તરફ જમા કિએ જાએંગે, ફિર ઉન્કો એક જગા રોક દિયા જાએગા, ફિર સબકે સબ ઉસ જહન્નમકે કરીબ આ જાએંગે તો ઉન્કે કાન, ઉન્કી આંખેં, ઉન્કી ખાલેં ઉન પર ગવાહિયાં દેંગે, (ઔર બતાએંગે કે હમારે ઝરીઆસે ઉસ શખ્સને ક્યા ક્યા ગુનાહ કિએ? ઉસ વક્ત વહ લોગ (તઅજ્જુબસે) ઉનસે કહેંગે કે તુમને હમારે ખિલાફ ક્યૂં ગવાહી દી? હમ તો દુન્યામેં તુમ્હારી હી લઝ્ઝત ઔર રાહતકે વાસ્તે ગુનાહ કરતે થે!) વહ જવાબ દેંગે કે હમકો ઉસ પાક અલ્લાહને ગોયાઈ અતા કી, જિસને સબ ચીઝોંકો ગોયાઈ અતા ફરમાઈ. ઉસીને તુમકો ભી અવ્વલ પયદા કિયા થા ઔર ઉસીકે પાસ અબ તુમ લોટાએ ગએ હો.

અહાદીષમેં ઈસ ગવાહીકે મુતઅદ્દદ વાકિઆત ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં. એક હદીષમેં વારિદ હે કે કિયામતકે દિન કાફિર બા-વુજૂદેકે અપની બદ્દ આ'માલિયોંકો જાનતા હોગા, ફિર ભી ઈન્કાર કરેગા કે મેંને ગુનાહ નહીં કિએ! ઉસસે કહા જાએગા કે યહ તેરે પળોસી તુઝ પર ગવાહી દેતે હૈં. વહ કહેગા કે યહ લોગ દુશ્મનીસે ઝૂટ બોલતે હૈં. ફિર કહા જાએગા કે તેરે અઝીઝ-અકારિબ ગવાહી દેતે હૈં. વહ ઉન્કો ભી ઝુટલાએગા તો ઉસકે અઅ્ઝા'કો ગવાહ બનાયા જાએગા. એક હદીષમેં હે કે સબસે પેહલે રાન ગવાહી દેગી કે ક્યા ક્યા બદ્આ'માલિયાં ઉસસે કરાઈ ગઈ થીં. એક હદીષમેં હે કે પુલસિરાતસે આખિરી ગુઝરનેવાલા ઈસ તરહ ગિરતા-પળતા ગુઝરેગા, જૈસેકે બચ્ચા જબ ઉસકો બાપ માર રહા હો કે વહ કભી ઈધર ગિરતા હે, કભી ઉધર. ફરિશ્તે ઉસસે કહેંગે કે અચ્છા, અગર તૂ સીધા ચલ કર પુલસિરાતસે ગુઝર જાએ તો અપને સબ આ'માલ બતા દેગા? વહ ઈસકા વા'દા કરેગા કે મેં સચમુચ સબ બતા દૂંગા ઔર અલ્લાહકી ઈઝ્ઝતકી કસમ

ખા કર કહેગા કે કુછ નહીં છુપાઉંગા. વહ કહેંગે કે અછ્છા, સીધા ખળા હો જા ઔર ચલ. વહ સહૂલતસે પુલસિરાત પર ગુઝર જાએગા ઔર પાર હો જાનેકે બા'દ ઉસસે પૂછા જાએગા કે અછ્છા, અબ બતા! વહ સોચેગા કે અગર મૈંને ઈક્રાર કર લિયા તો ઐસા ન હો કે મુઝકો વાપસ કર દિયા જાએ. ઈસ લિએ સાફ ઈન્કાર કર દેગા કે મૈંને કોઈ બુરા અમલ નહીં કિયા. ફરિશ્તે કહેંગે કે અછ્છા, અગર હમને ગવાહ પેશ કર દીએ તો? વહ ઈધર-ઉધર દેખેગા કે કોઈ આદમી આસપાસ નહીં. ઉસકો ખ્યાલ હોગા કે અબ ગવાહ કહાંસે આએંગે? સબ અપને અપને ઠિકાને પહોંચ ગએ હૈં. ઈસ લિએ કહેંગે કે અછ્છા, લાઓ ગવાહ! તો ઉસકે અઅ્ઝા'કો હુક્મ કિયા જાએગા ઔર વહ કેહના શુરૂઅ્ કરેંગે તો મજ્બૂરન્ ઉસકો ઈક્રાર કરના પળેગા ઔર કહેગા કે બેશક, અભી ઔર ભી બહુતસે મુહ્લિક ગુનાહ બયાન કરના બાકી હૈં તો ઈરશાદ હોગા કે અછ્છા, હમને મગ્ફિરત કર દી. ગર્ઝ ઈન વુજૂહસે ઝરૂરત હે કે આદમીકે અઅ્ઝા'સે નેક કામ ભી બ-કષ્રત હોં, તાકે ગવાહ દોનોં કિસમકે મિલ સકેં. ઈસી લિએ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ હદીષે બાલામેં ઉન્ગલિયોં પર શુમાર કરનેકા હુક્મ ફરમાયા હે. ઈસી વજહસે દૂસરી અહાદીષમેં મસ્જિદમેં કષ્રતસે આને-જાનેકા હુક્મ હે કે નિશાનાતે કદમ ભી ગવાહી દેંગે ઔર ઉન્કા ષવાબ લિખ્ખા જાતા હે.

કિસ કદર ખૂશકિસ્મત હૈં વહ લોગ જિન્કે લિએ બુરાઈકા ગવાહ કોઈ ભી ન હો કે ગુનાહ કિએ હી નહીં યા તવ્બા વગય્રહસે મુઆફ હો ગએ ઔર ભલાઈ ઔર નેકીકે ગવાહ સેંકળોં-હઝારોં હોં. જિસકી સહલ-તરીન સૂરત યહ હે કે જબ કોઈ ગુનાહ સાદિર હો જાએ, ફવ્રન્ તવ્બાસે ઉસકો મહ્વ કર ડાલેં કે ફિર વહ કલ્અદમ હો જાતે હૈં. જૈસાકે બાબે દૌમ, ફસ્લે સૌમ, હદીષ નમ્બર તેંતીસ (૩૩)કે તહતમેં ગુઝર ચુકા હે ઔર નેકિયાં આ'માલનામોંમેં બાકી રહેં, જિસકે ગવાહ ભી મવજૂદ હોં ઔર જિન જિન અઅ્ઝા'સે યહ નેક આ'માલ કિએ હૈં વહ સબ ગવાહી દે. મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં ખૂદ નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઉન્ગલિયોં પર ગિનના મુખ્તલિફ અલ્ફાઝસે નક્લ કિયા ગયા હે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ (ઉન્ગલિયોં પર) તસ્બીહ ગિનતે થે.

ઉસકે બા'દ હદીષે બાલામેં અલ્લાહકે ઝિક્રસે ગફલત પર રહ્મતે ઈલાહિય્યહસે મહરૂમ કિએ જાનેકી વઈદ હે. ઈસસે મા'લૂમ હોતા હે કે જો લોગ અલ્લાહ તઆલાકે ઝિક્રસે મહરૂમ રહતે હૈં વહ અલ્લાહકી રહ્મતસે

ભી મહરૂમ રહતે હૈં. કુર્આને પાકમેં ઈરશાદ હે કે તુમ મુઝે યાદ કરો, મૈં (રહ્મતકે સાથ) તુમ્હારા ઝિક્ર કરૂંગા. હક તઆલા શાનુહૂને અપની યાદકો બંદાકી યાદ પર મુરત્તબ ફરમાયા. કુર્આને પાકમેં ઈરશાદ હે:

وَمَنْ يَّعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهٗ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهٗ قَرِيْنٌ وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّوْنَهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ۔ (سورۂ زخرف، رکوع ۴)

તર્જમા: ઔર જો શખ્સ અલ્લાહકે ઝિક્રસે (ખ્વાહ કિસી કિસમકા હો, કુર્આને પાક હો યા કિસી ઔર કિસમકા. જાન બૂઝ કર) અંધા બન જાએ, હમ ઉસ પર એક શયતાનકો મુસલ્લત કર દેતે હૈં. પસ વહ શયતાન હર વક્ત ઉસકે સાથ રહતા હે ઔર વહ શયતાન અપને સાથિયોંકે સાથ મિલ કર સબકે સબ ઉન લોગોંકો (જો અલ્લાહકે ઝિક્રસે અંધે બન ગએ હૈં, સીધે) રાસ્તાસે હટાતે રહતે હૈં ઔર યહ લોગ ખ્યાલ કરતે હૈં કે હમ હિદાયત પર હૈં.

હદીષમેં હે કે હર શખ્સકે સાથ એક શયતાન મુકર્રર હે. કાફિરકે સાથ તો વહ હર વક્ત શરીકે હાલ રહતા હે-ખાનેમેં ભી, સોનેમેં ભી, લેકિન મુઅ્મિનસે ઝરા દૂર રહતા હે ઔર હર વક્ત મુન્તઝિર રહતા હે. જબ ઉસકો ગાફિલ પાતા હે, ફવ્રન્ ઉસ પર હમ્લા કરતા હે. દૂસરી જગા ઈરશાદ હે:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَاۤ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ

الیٰ آخر السورۃ (سورۂ منافقون، رکوع ۲)

તર્જમા: અય ઈમાનવાલો! તુમકો તુમ્હારે માલ ઔર અવલાદ (ઔર ઈસી તરહ દૂસરી ચીઝેં) અલ્લાહકી યાદસે ગાફિલ ન કર દેં ઔર જો લોગ ઐસા કરેંગે, વહી ખસારે વાલે હૈં ઔર હમને જો કુછ (માલ-દોલત) અતા કર રખ્ખા હે, ઉસમેંસે (અલ્લાહકે રાસ્તામેં) ઈસસે પેહલે પેહલે ખર્ચ કર લો કે તુમમેંસે કિસીકી મૌત આ જાએ ઔર ફિર (હસ્રતો-અફસોસસે) કેહને લગે કે અય મેરે પરવરદિગાર! મુઝે કુછ દિનોં ઔર મુહ્લત ક્યૂં ન દી, તાકે મૈં ખયૂરાત કર લેતા ઔર નેક બંદોંમેં શામિલ હો જાતા ઔર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ કિસી શખ્સકો ભી મૌતકે વક્ત આ જાનેકે બા'દ મુહ્લત નહીં દેતે ઔર અલ્લાહકો તુમ્હારે સારે આ'માલકી પૂરી પૂરી ખબર હે. (જૈસા કરોગે – ભલા યા બુરા – વૈસા હી પાઓગે.)

અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઐસે ભી બંદે હૈં, જિન્કો કિસી વક્ત ભી ગફલત નહીં હોતી. હઝરત શિબ્લી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને એક જગા દેખા કે એક મજનૂન શખ્સ હે. લડકે ઉસકે ઢેલે માર રહે હૈં. મૈંને ઉન્કો ધમકાયા. વહ

લળકે કેહને લગે કે યહ શખ્સ યૂં કેહતા હે કે મેં ખુદાકો દેખતા હૂં. મેં ઉસકે કરીબ ગયા તો વહ કુછ કેહ રહા થા. મેંને ગૌરસે સુના તો વહ કેહ રહા થા કે તૂને બહુત હી અછ્છા કિયા કે ઈન લળકોંકો મુઝ પર મુસલ્લત કર દિયા. મેંને કહા કે યહ લળકે તુઝ પર એક તુહ્મત લગાતે હૈં. કેહને લગા, ક્યા કેહતે હૈં? મેંને કહા, યહ કેહતે હૈં કે તુમ ખુદાકો દેખનેકે મુદ્દઈ હો! યહ સુન કર ઉસને એક ચીખ મારી ઔર યહ કહા! શિબ્લી, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને અપની મુહબ્બતમેં મુઝકો શિકસ્તા હાલ બના રખ્ખા હે ઔર અપને કુર્બો-બુઅ્દમેં મુઝકો ભટકા રખ્ખા હે, અગર થોળી દૈર ભી વહ મુઝસે ગાઈબ હો જાએ (યા'ની હુઝૂરી હાસિલ ન રહે) તો મેં દર્દે ફિરાકસે ટુક્ળે ટુક્ળે હો જાઉં. યહ કેહ કર વહ મુઝસે મુંહ મોળ કર યહ શઅર પળતા હુવા ભાગ ગયાઃ

خَيَالُكَ فِيْ عَيْنِيْ وَذِكْرُكَ فِيْ فَمِيْ ۞ وَمَثْوَاكَ فِيْ قَلْبِيْ فَأَيْنَ تَغِيْبُ

(તેરી સૂરત મેરી નિગાહમેં જમી રહતી હે ઔર તેરા ઝિક્ર મેરી ઝુબાન પર હર વક્ત રહતા હે. તેરા ઠિકાના મેરા દિલ હે. પસ તૂ કહાં ગાઈબ હો સકતા હે?)

હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.)કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો કિસીને કલિમહઃ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ તલ્કીન કિયા. ફરમાને લગે, મેં કિસી વક્ત ભી ઉસકો નહીં ભૂલા. (યા'ની યાદ તો ઉસકો દિલાઓ, જિસકો કિસી વક્ત ભી ગફલત હૂઈ હો.) હઝરત મમ્શાદ દીનોરી (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં. જિસ વક્ત ઉન્કા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો કિસી પાસ બેઠનેવાલેને દુઆ કી કે હકતઆલા શાનુહૂ આપકો (જન્નતકી) ફુલાં ફુલાં દોલત અતા ફરમાએં તો હંસ પળે. ફરમાને લગે, તીસ બરસસે જન્નત અપને સારે સાઝો-સામાનકે સાથ મેરે સામને ઝાહિર હોતી રહી હે. એક દફા' ભી તો (અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે તવજ્જુહ હટા કર) ઉધર તવજ્જુહ નહીં કી. હઝરત રુવૈમ (રહ.)કો ઈન્તિકાલકે વક્ત કિસીને કલિમહ તલ્કીન કિયા તો ફરમાને લગેઃ મેં ઉસકે ગૈરકો અછ્છી તરહ જાનતા હી નહીં! અહમદ ઈબ્ને ખઝૂરવિય્યહ (રહ.)કા ઈન્તિકાલકા વક્ત થા. કિસી શખ્સને કોઈ બાત પૂછી. આંખોંસે આંસૂ નિકલ પળે. કેહને લગેઃ પચાન્વે (૯૫) બરસસે એક દરવાઝા ખિટ્ખિટા રહા હૂં. વહ ઈસ વક્ત ખુલનેવાલા હે. મુઝે મા'લૂમ નહીં કે વહ સઆદતકે સાથ ખુલતા હે યા બદ્બખ્તીકે સાથ! મુઝે ઈસ વક્ત બાતકી ફુરસત કહાં?

(૧૯) وَعَنْ جُوَيْرِيَةَ ؓ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا

(૧૯) ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત જુવયૂરિય્યહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સુબ્હકી નમાઝકે વક્ત ઉન્કે પાससे નમાઝકે લિએ તશરીફ લે ગએ ઔર યહ અપને મુસલ્લે પર બેઠી હૂઈ (તસ્બીહમેં મશગૂલ થીં.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ચાશ્તકી નમાઝકે બા'દ (દો પહરકે કરીબ) તશરીફ લાએ તો યહ ઉસી હાલમેં બેઠી હૂઈ થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દર્યાફ્ત ફરમાયાઃ તુમ ઉસી હાલ પર હો, જિસ પર મેંને છોળા થા? અર્ઝ કિયાઃ જી હાં! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ મેંને તુમસે (જુદા હોનેકે) બા'દ ચાર કલિમે તીન મરતબા પળ્હે. અગર ઉન્કો ઈસ સબકે મુકાબલામેં તોલા જાએ જો તુમને સુબ્હસે પળ્હા હે, તો વહ ગાલિબ હો જાએં. વહ કલિમે યહ હું:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ عَدَدَ
خَلْقِهٖ وَرِضَا نَفْسِهٖ وَزِنَةَ عَرْشِهٖ وَ
مِدَادَ كَلِمَاتِهٖ

(અલ્લાહકી તસ્બીહ કરતા હૂં ઔર ઉસકી તા'રીફ કરતા હૂં, બ-કદ્ર ઉસકી મખ્લૂકાતકે અદદકે ઔર બ-કદ્રે ઉસકી મર્ઝી ઔર ખૂશ્નૂદીકે ઔર બ-કદ્ર વઝન ઉસકે અર્શકે ઔર ઉસકે કલિમાતકી મિક્દારકે મુવાફિક. દૂસરી હદીષમેં હે કે હઝરત સઅદ (રદિ.) હુઝૂર

بُكْرَةً حِيْنَ صَلَّى الصُّبْحَ وَهِيَ فِيْ مَسْجِدِهَا
ثُمَّ رَجَعَ بَعْدَ اَنْ اَضْحٰى وَهِيَ جَالِسَةٌ
قَالَ مَازِلْتِ عَلَى الْحَالِ الَّتِيْ فَارَقْتُكِ
عَلَيْهَا قَالَتْ نَعَمْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ قُلْتُ بَعْدَكِ اَرْبَعَ
كَلِمَاتٍ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ لَوْ وُزِنَتْ بِمَا
قُلْتِ مُنْذُ الْيَوْمِ لَوَزَنَتْهُنَّ سُبْحَانَ اللّٰهِ
وَبِحَمْدِهٖ عَدَدَ خَلْقِهٖ وَرِضَا نَفْسِهٖ
وَزِنَةَ عَرْشِهٖ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهٖ - رواه
مسلم كذا في المشكوٰة قال القاري
وكذا اصحاب السنن الاربعة وفي
الباب عن صفية قالت دخل رسول
الله صلى الله عليه وسلم وبين يدي
اربعة الاف نواة اسبح بهن الحديث
اخرجه الحاكم وقال الذهبي صحيح ق
عَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِيْ وَقَّاصٍ اَنَّهٗ دَخَلَ مَعَ
النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى امْرَاَةٍ وَ
بَيْنَ يَدَيْهَا نَوًى اَوْ حَصًى تُسَبِّحُ بِهٖ فَقَالَ
اَلَا اُخْبِرُكِ بِمَا هُوَ اَيْسَرُ عَلَيْكِ مِنْ
هٰذَا اَوْ اَفْضَلُ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ
فِي السَّمَآءِ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ
فِي الْاَرْضِ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ
ذٰلِكَ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ
وَاللّٰهُ اَكْبَرُ مِثْلَ ذٰلِكَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِثْلَ
ذٰلِكَ - رواه ابوداؤد والترمذي و
قال الترمذي حديث غريب كذا في
المشكوٰة قال القاري وفي نسخة حسن

غريب اھ وفی المنهل اخرجہ ایضاً النسائی وابن ماجۃ وابن حبان الحاکم والترمذی وقال حسن غریب من ھذا الوجہ اھ قلت وصححہ الذہبی

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ એક સહાબી અવરત (રદિ.)કે પાસ તશરીફ લે ગએ. ઉન્કે સામને ખજૂરકી ગુઠલિયાં યા કન્કરિયાં રખ્ખી હૂઈ થીં, જિન પર વહ તસ્બીહ પળહ રહી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ મેં તુઝે ઐસી ચીઝ બતાઉં, જો ઈસસે સહલ હો? (યા'ની કન્કરિયોં પર ગિનનેસે સહલ હો) યા યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસસે અફ્ઝલ હો. સુબ્હાનલ્લાહિ અ-દ-દ મા ખલક.... અખીર તક. (અલ્લાહકી તા'રીફ કરતી હૂં બ-કદ્ર ઉસ મખ્લૂકકે જો આસમાનમેં પેદા કી ઔર બ-કદ્ર ઉસ મખ્લૂકકે જો ઝમીનમેં પેદા કી ઔર બ-કદ્ર ઉસ મખ્લૂકકે જો ઈન દોનોંકે દરમિયાન હે. યા'ની આસમાન-ઝમીનકે દરમિયાન હે ઔર અલ્લાહકી પાકી બયાન કરતી હૂં બ-કદ્ર ઉસકે જિસકો વહ પેદા કરનેવાલા હે ઔર ઉસ સબકે બરાબર અલ્લાહુ અકબર ઔર ઉસકે બરાબર હી અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ ઔર (ઉસીકે માનિન્દ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ.)

ફાઈદા:

મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે ઈન કેફિયાતકે સાથ તસ્બીહકે અફઝલ હોનેકા મતલબ યહ હે કે ઈન અલ્ફાઝકે ઝિક્ર કરનેસે ઉન કેફિયાત ઔર સિફાતકી તરફ ઝહન મુતવજ્જેહ હોગા ઔર યહ ઝાહિર હે કે જિતના ભી તદબ્બુર ઔર ગૌરો-ફિક્ર ઝિયાદા હોગા, ઉતના હી ઝિક્ર અફ્ઝલ હોગા. ઈસ લિએ કુર્આને પાક જો તદબ્બુરસે પળ્હા જાએ વહ થોળા સા ભી ઉસ તિલાવતસે બહુત ઝિયાદા અફ્ઝલ હે, જો બિલા તદબ્બુરકે હો ઔર બા'ઝ

ઉલમાને કહા હે કે અફ્ઝલિય્યત ઈસ હેષિયતસે હે કે ઈસમેં અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી હમ્દો-ષનાકે શુમારસે ઈજ્ઝકા ઈઝહાર હે, જો કમાલ હે અબ્દિય્યતકા. ઈસી વજહસે બા'ઝ સૂફિયાસે નક્લ કિયા ગયા હે, વહ કેહતે હૈં કે ગુનાહ તો બિલા હિસાબ ઔર બેશુમાર કરતે હો ઔર અલ્લાહકે પાક નામકો શુમાર ઔર ગિન કર કેહતે હો?! ઈસકા મતલબ યહ નહીં કે શુમાર ન કરના ચાહિએ. અગર ઐસા હોતા તો ફિર અહાદીષમેં કષ્રતસે ખાસ ખાસ અવ્કાતમેં શુમાર ક્યૂં બતાઈ જાતી? હાલાંકે બહુત સી અહાદીષમેં ખાસ ખાસ મિક્દારોં પર ખાસ ખાસ વા'દે ફરમાએ ગએ હૈં, બલ્કે ઈસકા મતલબ યહ હે કે સિર્ફ શુમાર પર કનાઅત ન કરના ચાહિએ, બલ્કે જો અવ્રાદ મખ્સૂસ અવ્કાતમેં મુતઅય્યન હૈં, ઉન્કો પૂરા કરનેકે અલાવા ખાલી અવ્કાતમેં જિતના મુમકિન હો, બેશુમાર અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશગૂલ રહના ચાહિએ કે યહ ઐસી બળી દોલત હે, જો શુમારકી પાબંદિયોં ઔર ઉસકે હુદૂદસે બાલાતર હે.

ઈન અહાદીષસે તસ્બીહે મુતઆરફ યા'ની ધાગામેં પિરોએ હૂએ દાનોંકા જવાઝ ષાબિત હોતા હે. બા'ઝ લોગોંને ઉસકો બિદ્અત કેહ દિયા હે, મગર યહ સહીહ નહીં હે. જબ ઉસકી અસ્લ ષાબિત હે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કન્કરિયોં ઔર ગુઠ્લિયોં પર ગિનતે હૂએ દેખા ઔર ઈસ પર ઈન્કાર નહીં ફરમાયા તો ફિર અસ્લ ષાબિત હો ગઈ. ધાગામેં પિરો દેનેમેં ઔર ન પિરોનેમેં કોઈ ફર્ક નહીં. ઈસી વજહસે જુમ્લા મશાઈખ ઔર ફુક્હાઅ્ ઈસકા ઈસ્તિઅ્માલ ફરમાતે રહે હૈં. મવલાના અબ્દુલ હય સાહિબ (રહ.)ને એક મુસ્તકિલ રિસાલા "નુઝ્હતુલ ફિક્ર" ઈસ બારેમેં તસ્નીફ ફરમાયા હે. મુલ્લા અલી કારી (રહ.) કેહતે હૈં, યહ હદીષ સહીહ દલીલ હે તસ્બીહે મુતઆરફકે જવાઝકી. ઈસ લિએ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન ગુઠ્લિયોં યા કન્કરિયોં પર ગિનતે હૂએ દેખા ઔર ઉસ પર ઈન્કાર નહીં ફરમાયા, જો શરઈ દલીલ હે ઔર ખુલે હૂએ દાને યા પિરોએ હૂએમેં કોઈ ફર્ક નહીં હે. ઈસ લિએ જો લોગ ઈસકો બિદ્અત કેહતે હૈં, ઉન્કા કોલ કાબિલે એ'તિમાદ નહીં હે. હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.)કે હાથમેં કિસીને ઐસે વક્તમેં ભી તસ્બીહ દેખી, જબ વહ મુન્તહાએ કમાલ પર પહોંચ ચુકે થે, તો ઉનસે ઈસ બારહમેં સવાલ કિયા. ફરમાયાઃ જિસ ચીઝકે ઝરીઆસે હમ અલ્લાહ તક પહોંચે હૈં ઉસકો કૈસે છોળ દેં? બહુતસે સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનસે યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે ઉન્કે પાસ ખજૂરકી ગુઠ્લિયાં યા કન્કરિયાં રહતી થીં ઔર વહ ઉન પર ગિન કર તસ્બીહ પળ્હા કરતે થે. ચુનાન્ચે હઝરત અબૂ સફિય્યહ સહાબી (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે વહ કન્કરિયોં પર ગિના કરતે થે. હઝરત સઅદ

ઈબ્ને અબી વક્કાસ (રદિ.)સે ગુઠલિયાં ઔર કન્કરિયાં દોનોં નક્લ કી ગઈ હૈં. હઝરત અબૂસઈદ ખુદ્રી (રદિ.)સે ભી કન્કરિયોં પર પળ્હના નક્લ કિયા ગયા હે. મિર્કાતમેં લિખ્ખા હે કે હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કે પાસ એક થેલી થી, જિંસમેં ખજૂરકી ગુઠલિયાં યા કન્કરિયાં ભરી રહતીં. ઉન પર તસ્બીહ પળ્હા કરતે ઔર જબ વહ ખાલી હો જાતી તો એક બાંદી થી, જો સબકો ફિર ઉસમેં ભર દેતી ઔર હઝરત અબૂહુરયરહ (રદિ.)કે પાસ રખ દેતી. ખાલી હોનેકા મતલબ યહ હે કે વહ થેલીમેંસે નિકાલતે રહતે ઔર બાહર ડાલતે રહતે થે ઔર જબ વહ ખાલી હો જાતી તો સારે દાને સમેટ કર વહ બાંદી ફિર ઉસ થેલીમેં ભર દેતી. હઝરત અબૂ દરદાઅ્ (રદિ.)સે ભી યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે ઉન્કે પાસ એક થેલીમેં અજ્વહ ખજૂરકી ગુઠલિયાં જમા રહતીં. સુબ્હકી નમાઝ પળ્હ કર ઉસ થેલીકો લેકર બેઠતે ઔર જબ તક વહ ખાલી હોતી બેઠે પળ્હતે રહતે. હઝરત અબૂ સફિય્યહ (રદિ.) જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ગુલામ થે, ઉન્કે સામને એક ચમળા બિછા રહતા, ઉસ પર કન્કરિયાં પળી રહતીં ઔર સુબ્હસે ઝવાલકે વક્ત તક ઉન્કો પળ્હતે રહતે. જબ ઝવાલકા વક્ત હોતા તો વહ ચમળા ઉઠા લિયા જાતા. વહ અપની ઝરૂરિય્યાતમેં મશગૂલ હો જાતે. ઝોહરકી નમાઝકે બા'દ ફિર વહ બિછા દિયા જાતા ઔર શામ તક ઉન્કો પળ્હતે રહતે. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કે પોતે નક્લ કરતે હૈં કે દાદે અબ્બાકે પાસ એક ધાગા થા, જિસમેં દો હઝાર ગિર્હેં લગી હૂઈ થીં. ઉસ વક્ત તક નહીં સોતે થે, જબ તક એક મરતબા ઉન પર તસ્બીહ ન પળ્હ લેતે થે. હઝરત ઈમામ હુસૈન (રદિ.) કી સાહિબઝાદી હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)સે ભી યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે ઉન્કે પાસ એક ધાગા થા, જિસમેં ગિર્હેં લગી હૂઈ થીં. ઉન પર તસ્બીહ પળ્હા કરતી થીં.

સૂફિયહકી ઈસ્તિલાહમેં તસ્બીહકા નામ મુઝક્કિરહ(યાદ દિલાનેવાલી) ભી હે. ઈસ વજહસે કે જબ યહ હાથમેં હોતી હે તો ખ્વાહ મ-ખ્વાહ પળ્હનેકો દિલ ચાહતા હી હે. ઈસ લિએ ગોયા અલ્લાહકે નામકો યાદ દિલાનેવાલી હે. ઈસ બારહમેં એક હદીષ ભી નક્લ કી જાતી હે, જો હઝરત અલી (રદિ.)સે નક્લ કી ગઈ હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તસ્બીહ ક્યા હી અછ્છી મુઝક્કિરહ (યા'ની યાદ દિલાનેવાલી) ચીઝ હે. ઈસ બાબમેં એક મુસલ્સલ હદીષ મવલાના અબ્દુલ હય સાહિબ (રહ.)ને નક્લ ફરમાઈ હે, જિસકા મતલબ યહ હે કે મવલાનાસે લે કર ઊપર તક હર ઉસ્તાદને અપને શાગિર્દકો એક તસ્બીહ અતા ફરમાઈ ઔર ઉસકે પળ્હનેકી ઈજાઝત ભી દી. અખીરમેં હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.)કે શાગિર્દ તક યહ સિલસિલા પહોંચતા હે. વહ કેહતે હૈં કે મૈંને અપને ઉસ્તાદ હઝરત જુનૈદ

(રહ.)કે હાથમેં તસ્બીહ દેખી તો મેંને ઉનસે કહા કે આપ ઈસ ઉલુવ્વે મરતબા પર ભી તસ્બીહ હાથમેં રખતે હૈં?! ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેંને અપને ઉસ્તાદ સિર્રી સક્તી (રહ.)કે હાથમેં તસ્બીહ દેખી તો ઉનસે યહી સવાલ કિયા થા, જો તુમને કિયા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેંને ભી અપને ઉસ્તાદ હઝરત મઅ્રૂફ કર્ખી (રહ.)કે હાથમેં તસ્બીહ દેખી થી તો યહી સવાલ કિયા થા. ઉન્હોંને ફરમાયા થા કે મેંને અપને ઉસ્તાદ બિશ્ર હાફી (રહ.)કે હાથમેં તસ્બીહ દેખી થી તો યહી સવાલ કિયા થા. ઉન્હોંને ફરમાયા થા કે મેંને અપને ઉસ્તાદ હઝરત ઉમર મક્કી (રહ.)કે હાથમેં તસ્બીહ દેખી થી તો યહી સવાલ કિયા થા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેંને અપને ઉસ્તાદ હઝરત હસન બસરી રહ. (જો સારે મશાઈખે ચિશ્તિય્યહકે સર-ગિરોહ હૈં)કે હાથમેં તસ્બીહ દેખી થી તો અર્ઝ કિયા થા કે આપકી ઈસ રફ્અતે શાન ઔર ઉલુવ્વે મરતબાકે બા-વુજૂદ ભી અબ તક તસ્બીહ આપકે હાથમેં હે! તો ઉન્હોંને ફરમાયા થા કે હમને તસવ્વુફકી ઈબ્તિદામેં ઈસસે કામ લિયા થા ઔર ઈસકે ઝરીઆસે તરક્કી હાસિલ કી થી તો ગવારા નહીં કે અબ અખીરમેં ઈસકો છોળ દેં. મેં ચાહતા હૂં કે અપને દિલસે, ઝુબાનસે, હાથસે હર તરહ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરૂં. મુહદ્દિષાનહ હેષિયતસે ઉનમેં કલામ ભી કિયા ગયા હે.

(٢٠) عَنِ ابْنِ اَعْبُدٍ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ اَلَا اُحَدِّثُكَ عَنِّيْ وَعَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَتْ مِنْ اَحَبِّ اَهْلِهٖ اِلَيْهِ قُلْتُ بَلٰى قَالَ اِنَّهَا جَرَتْ بِالرَّحٰى حَتّٰى اَثَّرَ فِيْ يَدِهَا وَاسْتَقَتْ بِالْقِرْبَةِ حَتّٰى اَثَّرَ فِيْ نَحْرِهَا وَكَنَسَتِ الْبَيْتَ حَتَّى اغْبَرَّتْ ثِيَابُهَا فَاَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَدَمٌ فَقُلْتُ لَوْ اَتَيْتِ اَبَاكِ فَسَاَلْتِيْهِ خَادِمًا فَاَتَتْهُ فَوَجَدَتْ عِنْدَهٗ حُدَّاثًا فَرَجَعَتْ فَاَتَاهَا مِنَ الْغَدِ فَقَالَ مَا كَانَ حَاجَتُكِ فَسَكَتَتْ فَقُلْتُ اَنَا اُحَدِّثُكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ جَرَتْ بِالرَّحٰى حَتّٰى اَثَّرَتْ فِيْ يَدِهَا وَحَمَلَتْ بِالْقِرْبَةِ حَتّٰى اَثَّرَتْ فِيْ نَحْرِهَا فَلَمَّا

(૨૦) હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ અન્હૂને અપને એક શાગિર્દસે ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં અપના ઔર અપની બીવી ફાતિમહ (રદિ.)કા જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સાબિહઝાદી ઔર સબ ઘરવાલોંમેં ઝિયાદા લાડલી થીં — કિસ્સા ન સુનાઉં? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા: ઝરૂર સુનાએં. ફરમાયા કે વહ ખૂદ ચક્કી પીસ્તી થીં, જિસસે હાથોંમેં ગટ્ટે પળ ગએ થે ઔર ખૂદ હી મશક ભર કર લાતી થીં, જિસસે સીના પર રસ્સીકે નિશાન પળ ગએ થે. ખૂદ હી ઝાળૂ દેતી થીં. જિસકી વજહસે કપ્ળે મેલે રહતે થે. એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં કુછ લોંડી-

أَنْ جَاءَكِ الْخَدَمُ أَمَرْتُهَا أَنْ تَأْتِيَكَ فَتَسْتَخْدِمَكِ خَادِمًا يَقِيْهَا حَرَّمَا هِيَ فِيْهِ قَالَ اتَّقِي اللّٰهَ يَا فَاطِمَةُ وَأَدِّيْ فَرِيْضَةَ رَبِّكِ وَاعْمَلِيْ عَمَلَ أَهْلِكِ فَإِذَا أَخَذْتِ مَضْجَعَكِ فَسَبِّحِيْ ثَلٰثًا وَّثَلٰثِيْنَ وَاحْمَدِيْ ثَلٰثًا وَّثَلٰثِيْنَ وَكَبِّرِيْ أَرْبَعًا وَّثَلٰثِيْنَ فَتِلْكَ مِائَةٌ فَهِيَ خَيْرٌ لَّكِ مِنْ خَادِمٍ قَالَتْ رَضِيْتُ عَنِ اللّٰهِ وَعَنْ رَسُوْلِهٖ اخرجہ ابوداود

وفی الباب عَنِ الْفَضْلِ بْنِ الْحَسَنِ الضَّمْرِيِّ أَنَّ أُمَّ الْحَكَمِ أَوْ ضُبَاعَةَ ابْنَتَيِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ حَدَّثَتْهُ عَنْ إِحْدَاهُمَا أَنَّهَا قَالَتْ أَصَابَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْيًا فَذَهَبْتُ أَنَا وَأُخْتِيْ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَكَوْنَا إِلَيْهِ مَا نَحْنُ فِيْهِ وَسَأَلْنَاهُ أَنْ يَّأْمُرَ لَنَا بِشَيْءٍ مِّنَ السَّبْيِ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَقَكُنَّ يَتَامٰى بَدْرٍ وَّلٰكِنْ سَأَدُلُّكُنَّ عَلٰى مَا هُوَ خَيْرٌ لَّكُنَّ مِنْ ذٰلِكَ تُكَبِّرْنَ اللّٰهَ عَلٰى إِثْرِ كُلِّ صَلٰوةٍ ثَلٰثًا وَّثَلٰثِيْنَ تَكْبِيْرَةً وَّثَلٰثًا وَّثَلٰثِيْنَ تَسْبِيْحَةً وَّثَلٰثًا وَّثَلٰثِيْنَ تَحْمِيْدَةً وَّلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ۔ رواہ ابوداود وفی الجامع الصغیر بروایۃ ابن مندۃ عن حابس کان یامر نسائہ اذا ارادت احداھن ان تنام

ગુલામ આએ. મૈંને હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)સે કહા કે તુમ અગર અપને વાલિદ સાહિબ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જા કર એક ખાદિમ માંગ લાઓ તો અચ્છા હે, સહૂલત રહેગી. વહ ગઈ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લોગોંકા મજ્મા' થા. ઈસ લિએ વાપસ ચલી આઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દૂસરે રોઝ ખૂદ હી મકાન પર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયાઃ તુમ કલ કિસ કામકો આઈ થીં? વહ ચુપ હો ગઈ. (શર્મકી વજહસે બોલ ભી ન સકીં.) મૈંને અર્ઝ કિયાઃ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ! ચક્કીસે હાથમેં નિશાન પળ ગએ. મશ્કીઝહ ભરનેકી વજહસે સીના પર ભી નિશાન પળ ગયા હે. ઝાળૂ દેનેકી વજહસે કપળે મેલે રહતે હૈં. કલ આપકે પાસ કુછ લોંડી-ગુલામ આએ થે. ઈસ લિએ મૈંને ઉનસે કહા થા કે એક ખાદિમ અગર માંગ લાએં તો ઈન મશક્કતોંમેં સહૂલત હો જાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ ફાતિમા! (રદિ.) અલ્લાહસે ડરતી રહો ઔર ઉસકે ફર્ઝ અદા કરતી રહો ઔર ઘરકે કારોબાર કરતી રહો ઔર જબ સોનેકે લિએ લેટો તો સુબ્હાનલ્લાહ તેંતીસ (૩૩) મર્તબા, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ તેંતીસ (૩૩) મરતબા,

ان تحمدالحديث ورقم لـ بالضعف۔

અલ્લાહુ અકબર ચોંતીસ (૩૪) મર્તબા પઢ લિયા કરો. યહ ખાદિમસે બેહતર હે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મેં અલ્લાહ (કી તક્દીર)-ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ (કી તજવીઝ) સે રાઝી હૂં. દૂસરી હદીષમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ફૂપી-ઝાદ બહનોંકા કિસ્સા ભી ઈસી કિસમકા આયા હે. વહ કેહતી હૈં કે હમ દો બહનેં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બેટી ફાતિમહ (રદિ.)-તીનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર અપની અપની મશક્કત ઔર દિક્કતેં ઝિક્ર કરકે એક ખાદિમકી તલબ કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ખાદિમ દેનેમેં તો બદ્રકે યતીમ તુમસે મુકદ્દમ હૈં. મેં તુમ્હેં ખાદિમસે ભી બેહતર ચીઝ બતાઉં. હર નમાઝકે બા'દ યહ તીનોં કલિમે યા'ની સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબર-તેંતીસ તેંતીસ (૩૩-૩૩) મર્તબા ઔર એક મરતબા લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ વહ્દહૂ, લા શરી-ક લહૂ, લહુલ મુલ્કુ વ લહુલ હમ્દુ વ હુ-વ અલા કુલ્લિ શય્ઈન્ કદીરુન-પઢ લિયા કરો. યહ ખાદિમસે બેહતર હે.

ફાઈદા:

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અપને ઘર વાલોં ઔર

અઝીઝોંકો ખાસ તૌરસે ઈન તસ્બીહાતકા હુકૂમ ફરમાયા કરતે થે. એક હદીષમેં આયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અપની બીવિયોંકો યહ હુકૂમ ફરમાયા કરતે થે કે જબ વહ સોનેકા ઈરાદા કરેં તો સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબર – હર એક તેંતીસ (૩૩) મરતબા પળ્હેં. હદીષે બાલામેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દુન્યવી મશક્કતોં ઔર તક્લીફોંકે મુકાબલામેં ઈન તસ્બીહાતકો તલ્કીન ફરમાયા. ઈસકી ઝાહિરી વજહ તો ઝાહિર હે કે મુસલમાનકે લિએ દુન્યવી મશક્કત ઔર તક્લીફ કાબિલે ઈલ્તિફાત નહીં હે. ઉસકો હર વક્ત આખિરત ઔર મરનેકે બા'દકી રાહતો-આરામકી ફિક્ર ઝરૂરી હે. ઈસ લિએ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ ચંદ રોઝા ઝિંદગીકી મશક્કત ઔર તક્લીફકી તરફસે તવજ્જુહકો હટા કર આખિરતકી રાહતકે સામાન બળ્હાનેકી તરફ મુતવજ્જેહ ફરમાયા ઔર ઈન તસ્બીહાતકા આખિરતમેં ઝિયાદાસે ઝિયાદા નાફિઅ્ હોના ઉન રિવાયાતસે જો ઈસ બાબમેં ઝિક્ર કી ગઈ, ઝાહિર હે.

ઈસકે અલાવા દૂસરી વજહ યહ ભી હો સકતી હે કે ઈન તસ્બીહાતકો હકતઆલા શાનુહૂને જહાં દીની મનાફિઅ્ ઔર ષમરાતસે શર્ફ બખ્શા હે, દુન્યવી મનાફિઅ્ ભી ઈનમેં રખ્ખે હૈં. અલ્લાહકે પાક કલામમેં, ઉસકે રસૂલે પાક સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કલામમેં બહુત સી ચીઝેં ઐસી હૈં, જિનમેં આખિરતકે સાથ સાથ દુન્યવી મનાફિઅ્ ભી હાસિલ હોતે હૈં. ચુનાન્ચે એક હદીષમેં આયા હે કે દજ્જાલકે ઝમાનામેં મુઅ્મિનોંકી ગિઝા ફરિશ્તોંકી ગિઝા હોગી. યા'ની તસ્બીહો-તક્દીસ, (સુબ્હાનલ્લાહિ વગયૂરહ અલ્ફાઝકા પળ્હના) કે જિસ શખ્સકા કલામ ઈન ચીઝોંકા પળ્હના હોગા, હકતઆલા શાનુહૂ ઉસસે ભૂકકી મશક્કતકો ઝાઈલ કર દેંગે. ઈસ હદીષસે યહ ભી મા'લૂમ હુવા કે ઈસ દુન્યામેં બગૈર ખાએ-પીએ સિર્ફ અલ્લાહકે ઝિક્ર પર ગુઝારા મુમકિન હો સકતા હે ઔર દજ્જાલકે ઝમાનામેં આમ મુઅ્મિનીનકો યહ દોલત હાસિલ હોગી તો ઈસ ઝમાનામેં ખવાસકો ઈસ હાલતકા મયસ્સર હો જાના કુછ મુશ્કિલ નહીં. ઈસ લિએ જિન બુઝુર્ગોંસે ઈસ કિસમકે વાકિઆત બ-કષ્રત મન્કૂલ હૈં કે મા'મૂલી ગિઝા પર યા બિલા ગિઝાકે વહ કઈ કઈ દિન ગુઝાર દેતે થે, ઈનમેં કોઈ વજહ ઈન્કાર યા તક્ઝીબકી નહીં. એક હદીષમેં આયા હે કે અગર કહીં આગ લગ જાએ તો તક્બીર (યા'ની અલ્લાહુ અકબર કષ્રતસે) પળ્હા કરો, યહ ઉસકો બુઝા દેતી હે. 'હિસ્ને હસીન'મેં નક્લ કિયા હે કે જબ કિસી શખ્સકો કિસી કામમેં તઅબ ઔર મશક્કત મા'લૂમ હો યા કુવ્વતકી ઝિયાદ્તી મતલૂબ હો તો સોતે વક્ત

સુબ્હાનલ્લાહ તેંતીસ મરતબા, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ તેંતીસ ઔર અલ્લાહુ અક્બર ચોંતીસ મર્તબા પળ્હે યા તીનોં કલિમે તેંતીસ, તેંતીસ મર્તબા પળ્હે. યા કોઈ સા એક ચોંતીસ મર્તબા પળ્હ લે. (ચૂંકે મુખ્તલિફ અહાદીષમેં મુખ્તલિફ અદદ આએ હૈં, ઈસ લિએ સબ હી કો નક્લ કર દિયા હે.)

હાફિઝ ઈબ્ને તયૂમિય્યહ (રહ.)ને ભી ઉન અહાદીષસે જિનમેં નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)કો ખાદિમકે બદલે યહ તસ્બીહાત તા'લીમ ફરમાઈ, યહ ઈસ્તિમ્બાત કિયા હે કે જો શખ્સ ઉન પર મુદાવમત કરે, ઉસકો મશક્કતકે કામોંમેં તકાન ઔર તઅબ નહીં હોગા. હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે અગર મા'મૂલી તઅબ હુવા તબ ભી મઝર્રત ન હોગી. મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે યહ અમલ મુજર્રબ હે. યા'ની તજરુબાસે યહ બાત ષાબિત હૂઈ હે કે ઈન તસ્બીહોંકા સોતે વક્ત પળ્હના ઈઝાલ-એ-તકાન ઔર ઝિયાદ્તી-એ-કુવ્વતકા સબબ હોતા હે. અલ્લામહ સિયૂતી (રહ.)ને 'મિર્કાતુસ્સુઊદ'મેં લિખ્ખા હે કે ઈન તસ્બીહોંકા ખાદિમસે બેહતર હોના આખિરતકે એ'તિબારસે ભી હો સકતા હે કે આખિરતમેં યહ તસ્બીહેં જિતની મુફીદ, કાર-આમદ ઔર નાફિઅ્ હોંગી, દુન્યામેં ખાદિમ ઉતના કાર-આમદ ઔર નાફિઅ્ નહીં હો સકતા ઔર દુન્યાકે એ'તિબારસે ભી હો સકતા હે કે ઈન તસ્બીહોંકી વજહસે કામ પર જિસ કદર કુવ્વત ઔર હિમ્મત હો સકતી હે, ખાદિમસે ઉતના કામ નહીં હો સકતા.

એક હદીષમેં આયા હે કે દો ખસ્લતેં ઐસી હૈં કે જો ઉન પર અમલ કરે, વહ જન્નતમેં દાખિલ હો. ઔર વહ દોનોં બહુત સહલ હૈં, લેકિન ઉન પર અમલ કરનેવાલે બહુત કમ હૈં. એક યહ કે ઈન તસ્બીહોંકો હર નમાઝકે બા'દ દસ દસ મર્તબા પળ્હે કે યહ પળ્હનેમેં તો એકસો પચાસ હૂઈ, લેકિન આ'માલકે તરાઝૂમેં પન્દરહ સો હોંગી. દૂસરે યહ કે સોતે વક્ત સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ તેંતીસ-તેંતીસ મર્તબા પળ્હે ઔર અલ્લાહુ અક્બર ચોંતીસ મર્તબા પળ્હે કે યહ પળ્હનેમેં સો મર્તબા હૂઈ ઔર ષવાબકે એ'તિબારસે એક હઝાર હૂઈ. કિસીને પૂછાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ યહ ક્યા બાત હે કે ઉન પર અમલ કરનેવાલે બહુત થોળે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે નમાઝકે વક્ત શયતાન આતા હે ઔર કેહતા હે કે ફુલાં ઝરૂરત હે ઔર ફુલાં કામ હે ઔર જબ સોનેકા વક્ત હોતા હે, વહ ઈધર ઉધરકી ઝરૂરતેં યાદ દિલાતા હે, જિનસે પળ્હના રહ જાતા હે.

ઈન અહાદીષમેં યહ બાત કાબિલે ગૌર હે કે હઝરત ફાતિમહ રદિયલ્લાહુ અન્હા જન્નતકી અવ્રતોંકી સરદાર ઔર દો-જહાંકે સરદારકી બેટી અપને હાથસે આટા પીસ્તીં, હત્તાકે હાથોંમેં ગટ્ટે પળ ગએ, ખૂદ હી પાની ભર કર લાતીં, હત્તાકે સીના પર મશકકી રસ્સીકે નિશાન હો ગએ, ખૂદ હી ઘરકી ઝાળૂ વગયરહ સારા કામ કરતીં, જિસસે હર વક્ત કપળે મેલે રહતે. આટા ગોંધના, રોટી પકાના – ગર્ઝ સબ હી કામ અપને હાથસે કરતી થીં. ક્યા હમારી બીબિયાં યહ સારે કામ તો ક્યા, ઉનમેંસે આધે ભી અપને હાથસે કરતી હૈં? ઔર અગર નહીં કરતીં તો કિતની ગય્રતકી બાત હે કે જિન્કે આકાઓંકી યહ ઝિન્દગી હો, ઉન્કે નામ-લેવા, ઉન્કે નામ પર ફખ્ર કરનેવાલોંકી ઝિન્દગી ઉસકે આસપાસ ભી ન હોં! ચાહિએ તો યહ થા કે ખાદિમોંકા અમલ, ઉન્કી મશક્કત આકાઓંસે કુછ આગે હોતી, મગર અફસોસ કે યહાં ઉસકે આસપાસ ભી નહીં! ફ-ઈલલ્લાહિલ મુશ્તકા વલ્લાહુલ મુસ્તઆનુ.

ખાતિમહ

ખાતિમહમેં એક નિહાયત મુહ્તમ્ બિશ્શાન ચીઝકો ઝિક્ર કરતા હૂં ઔર ઈસી પર ઈસ રિસાલહકો ખત્મ કરતા હૂં. યહ તસ્બીહાત-જિન્કા ઝિક્ર ઊપર કિયા ગયા-નિહાયત હી અહમ ઔર દીનો-દુન્યામેં કાર-આમદ ઔર મુફીદ હૈં, જૈસાકે અહાદીષે બાલાસે મા'લૂમ હુવા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કે ઈહ્તિમામ ઔર ફઝીલતકી વજહસે એક ખાસ નમાઝકી તરગીબ ભી ફરમાઈ હે, જો "સલાતુત્તસ્બીહ" (તસ્બીહકી નમાઝ)કે નામસે મશહૂર હે. ઔર ઈસી વજહસે ઉસકો સલાતુત્તસ્બીહ કહા જાતા હે કે યહ તસ્બીહાત ઉસમેં તીન સો (૩૦૦) મરતબા પઢી જાતી હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બહુત હી ઈહ્તિમામ ઔર તરગીબોંકે સાથ ઈસ નમાઝકો તા'લીમ ફરમાયા. ચુનાન્ચે હદીષમેં વારિદ હે:

(1) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ یَا عَبَّاسُ یَا عَمَّاہُ اَلَا اُعْطِیْکَ اَلَا اَمْنَحُکَ اَلَا اُخْبِرُکَ اَلَا اَفْعَلُ بِکَ عَشْرَ خِصَالٍ اِذَا اَنْتَ فَعَلْتَ ذٰلِکَ غَفَرَ اللّٰہُ لَکَ ذَنْبَکَ اَوَّلَہٗ وَاٰخِرَہٗ قَدِیْمَہٗ وَحَدِیْثَہٗ خَطَأَہٗ وَعَمَدَہٗ صَغِیْرَہٗ وَکَبِیْرَہٗ سِرَّہٗ وَعَلَانِیَتَہٗ اَنْ تُصَلِّیَ اَرْبَعَ رَکَعَاتٍ تَقْرَأُ فِیْ کُلِّ رَکْعَۃٍ فَاتِحَۃَ الْکِتَابِ وَسُوْرَۃً فَاِذَا فَرَغْتَ مِنَ الْقِرَاءَۃِ فِیْ اَوَّلِ رَکْعَۃٍ وَاَنْتَ قَائِمٌ قُلْتَ سُبْحَانَ اللّٰہِ وَالْحَمْدُ لِلّٰہِ وَلَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ اَکْبَرُ خَمْسَ

(૧) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા અપને ચચા હઝરત અબ્બાસ (રદિ.)સે ફરમાયા: અય અબ્બાસ (રદિ.)! અય મેરે ચચા! ક્યા મેં તુમ્હેં એક અતિય્યહ કરૂં? એક બખ્શિશ કરૂં? એક ચીઝ બતાઉં? તુમ્હેં દસ ચીઝોંકા માલિક બનાઉં? જબ તુમ ઈસ કામકો કરોગે તો હકતઆલા શાનુહૂ તુમ્હારે સબ ગુનાહ-પેહલે ઔર પિછલે, પુરાને ઔર નએ, ગલતીસે કિએ હૂએ ઔર જાન-બૂઝ કર કિએ હૂએ, છોટે ઔર બળે, છુપ કર કિએ હૂએ ઔર ખુલ્લમ ખુલ્લા કિએ હૂએ- સબ હી મુઆફ ફરમા દેંગે,

વહ કામ યહ હે કે ચાર રકા'ત નફલ – (સલાતુત્તસ્બીહકી નિય્યત બાંધ કર) પળ્હે. ઔર હર રકા'તમેં જબ અલ્હમ્દુ ઔર સૂરત પળ્હ ચુકો તો રુકૂઅસે પેહલે:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ

પંદરહ મર્તબા પળ્હો. ફિર જબ રુકૂઅ્ કરો તો દસ મર્તબા ઉસમેં પળ્હો. ફિર જબ રુકૂઅ્સે ખળે હો તો દસ મર્તબા પળ્હો. ફિર સિજ્દહ કરો તો દસ મર્તબા ઉસમેં પળ્હો. ફિર સિજ્દહસે ઉઠ કર બેઠો તો દસ મર્તબા પળ્હો. ફિર જબ દૂસરે સિજ્દહમેં જાઓ તો દસ મર્તબા ઉસમેં પળ્હો. ફિર જબ દૂસરે સિજ્દહસે ઉઠો તો (દૂસરી રકા'તમેં) ખળે હોનેસે પેહલે બેઠ કર દસ મર્તબા પળ્હો. ઈન સબકી મીઝાન પછત્તર (૭૫) હૂઈ. ઈસી તરહ હર રકા'તમેં પછત્તર દફા' હોગા. અગર મુમ્કિન હો સકે તો રોઝાનહ એક મરતબા ઈસ નમાઝકો પળ્હ લિયા કરો. યહ ન હો સકે તો હર જુમ્અહકો એક મરતબા પળ્હ લિયા કરો. યહ ભી ન હો સકે તો હર મહીનામેં એક મર્તબા પળ્હ લિયા કરો. યહ ભી ન હો સકે તો હર સાલમેં એક મર્તબા પળ્હ લિયા કરો. યહ ભી ન હો સકે તો ઉમર ભરમેં એક મર્તબા તો પળ્હ હી લો.

عَشْرَةَ مَرَّةً ثُمَّ تَرْكَعُ فَتَقُوْلُهَا وَاَنْتَ رَاكِعٌ عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَاْسَكَ مِنَ الرُّكُوْعِ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَهْوِىْ سَاجِدًا فَتَقُوْلُهَا وَاَنْتَ سَاجِدٌ عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَاْسَكَ مِنَ السُّجُوْدِ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَسْجُدُ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَاْسَكَ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا فَذٰلِكَ خَمْسٌ وَّسَبْعُوْنَ فِىْ كُلِّ رَكْعَةٍ تَفْعَلُ ذٰلِكَ فِىْ اَرْبَعِ رَكَعَاتٍ اِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تُصَلِّيَهَا فِىْ كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً فَافْعَلْ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَفِىْ كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَفِىْ كُلِّ شَهْرٍ مَرَّةً فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَفِىْ كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَفِىْ عُمُرِكَ مَرَّةً. رواہ ابوداؤد وابن ماجة والبيهقى فى الدعوات الكبير وروى الترمذى عن ابى رافع نحوه كذا فى المشكوٰة قلت واخرجه الحاكم وقال هذا حديث وصله موسى بن عبد العزيز عن الحكم بن ابان وقد اخرجه ابوبكر محمد بن اسحٰق وابوداؤد وابو عبد الرحمن احمد بن شعيب فى الصحيح ثم قال بعد ماذكر توثيق رواته واما ارسال ابراهيم بن الحكم عن ابيه فلا يوهن وصل الحديث فان الزيادة من الثقة اولىٰ من الارسال على ان امام عصره فى الحديث اسحٰق بن ابراهيم الحنظلى قد اقام هذا الاسناد عن ابراهيم بن

الحكم ووصله اهـ قال السيوطي في اللآلي هذا اسناد حسن وهما قال الحاكم اخرجه النسائي في كتاب الصحيح لم نره في شئ من نسخ السنن لا الصغرى ولا الكبرى۔

② وَعَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ عَنْ رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ يُرَوْنَ أَنَّهُ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ قَالَ لِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ائْتِنِي غَدًا أَحْبُوكَ وَأُثِيبُكَ وَأُعْطِيكَ حَتّٰى ظَنَنْتُ أَنَّهُ يُعْطِينِي عَطِيَّةً قَالَ إِذَا زَالَ النَّهَارُ فَقُمْ فَصَلِّ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فذكر نحوه وفيه وَقَالَ فَإِنَّكَ لَوْ كُنْتَ أَعْظَمَ أَهْلِ الْأَرْضِ ذَنْبًا غُفِرَ لَكَ بِذٰلِكَ قَالَ قُلْتُ فَإِنْ لَّمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أُصَلِّيَهَا تِلْكَ السَّاعَةَ قَالَ صَلِّهَا مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ رواه ابوداؤد۔

(૨) એક સહાબી (રદિ.) કેહતે હૈં, મુઝસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ કલ સુબ્હકો આના, તુમકો એક બખ્શિશ કરૂંગા. એક ચીઝ દૂંગા. એક અતિય્યહ કરૂંગા. વહ સહાબી (રદિ.) કેહતે હૈં: મૈં ઈન અલ્ફાઝસે યહ સમઝા કે કોઈ (માલ) અતા ફરમાએંગે. (જબ મૈં હાઝિર હુવા) તો ફરમાયા કે જબ દો-પહરકો આફતાબ ઢલ ચુકે તો ચાર રકા'ત નમાઝ પઢો. ઉસી તરીકાસે બતાયા, જો પેહલી હદીષમેં ગુઝરા હે ઔર યહ ભી ફરમાયા કે અગર તુમ સારી દુન્યાકે લોગોંસે ઝિયાદા ગુનહગાર હોગે તો તુમ્હારે ગુનાહ મુઆફ હો જાએંગે. મૈંને અર્ઝ કિયા કે અગર ઈસ વક્ત મેં કિસી વજહસે ન પઢ સકૂં તો? ઈરશાદ ફરમાયા કે જિસ વક્ત હો સકે દિનમેં યા રાતમેં પઢ લિયા કરો.

③ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ وَجَّهَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ إِلٰى بِلَادِ الْحَبَشَةِ فَلَمَّا قَدِمَ اعْتَنَقَهُ وَقَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ

(૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને ચચાઝાદભાઈ હઝરત જઅ્ફર (રદિ.)કો હબ્શા ભેજ દિયા થા. જબ વહ વહાંસે વાપસ મદીન-એ-

ثُمَّ قَالَ اَلَا اَهَبُ لَكَ اَلَا اُبَشِّرُكَ اَلَا اَمْنَحُكَ اَلَا اُتْحِفُكَ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ تُصَلِّيْ اَرْبَعَ رَكْعَاتٍ فذكر نحوه اخرجه الحاكم وقال اسناد صحيح لا غبار عليه وتعقبه الذهبي بان احمد بن داؤد كذبه الدارقطني كذا في النهل وكذا قال غيره تبعا للحافظ لكن في النسخة التي بايدينا من المستدرك وقد صحت الرواية عن ابن عمران رسول الله صلى الله عليه وسلم علم ابن عمه جعفراً ثم ذكر الحديث باسناده و قال في اخره هذا اسناد صحيح لا غبار عليه وهكذا قال الذهبي في اول الحديث و اخره ثم لا يذهب عليك ان في هذا الحديث زيادة لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ايضا على الكلمات الاربع۔

તયિબહ પહુંચે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો ગલે લગાયા ઔર પેશાની પર બોસા દિયા. ફિર ફરમાયા: મૈં તુઝે એક ચીઝ દૂં? એક ખૂશખબરી સુનાઉં? એક બખ્શિશ કરૂં? એક તોહફા દૂં? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા: ઝરૂર. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: ચાર રકા'ત નમાઝ પઢ. ફિર ઉસી તરીકાસે બતાઈ, જો ઊપર ગુઝરા. ઈસ હદીષમેં ઉન ચાર કલિમોંકે સાથ લા હવ્લ વલા કુવ્વ-ત ઈલ્લા બિલ્લાહિલ્ અલિય્યિલ્ અઝીમ ભી આયા હે.

(٤) وَعَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ قَالَ لِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلَا اَهَبُ لَكَ اَلَا اُعْطِيْكَ اَلَا اَمْنَحُكَ فَظَنَنْتُ اَنَّهٗ يُعْطِيْنِيْ مِنَ الدُّنْيَا شَيْئًا لَمْ يُعْطِهٖ اَحَدًا مِّنْ قَبْلِيْ قَالَ اَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فذكر الحديث وفي اخره غير انك اذا جلست للتشهد قلت ذلك عشر مرات قبل التشهد الحديث اخرجه الدارقطني في الافراد وابو نعيم في القربان وابن شاهين في الترغيب

(૪) હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં બખ્શિશ કરૂં? એક અતિય્યહ દૂં? એક ચીઝ અતા કરૂં? વહ કેહતે હૈં, મૈં યહ સમઝા કે કોઈ, દુન્યાકી ઐસી ચીઝ દેનેકા ઈરાદા હે, જો કિસીકો નહીં દી. (ઈસી વજહસે ઈસ કિસમકે અલ્ફાઝ બખ્શિશ-અતા વગયરહકો બાર બાર ફરમાતે હૈં.) ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને

ચાર રકા'ત નમાઝ સિખાઈ, જો ઊપર ગુઝરી. ઉસમેં યહ ભી ફરમાયા કે જબ અત્તહિય્યાતકે લિએ બેઠો તો પેહલે ઈન તસ્બીહાતકો પળ્હો. ફિર અત્તહિય્યાત પળ્હના.

كذا فى اتحاف السادة شرح الاحياء۔

(૫) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્નુલ મુબારક (રહ.) ઔર બહુતસે ઉલમાસે ઈસ નમાઝકી ફઝીલત નક્લ કી ગઈ હે ઔર ઉસકા યહ તરીકા નક્લ કિયા ગયા હે કે સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ પળ્હનેકે બા'દ અલ્હમ્દુ શરીફ પળ્હનેસે પેહલે પન્દરહ દફા' ઈન કલિમોંકો પળ્હે. ફિર અઊઝુ ઔર બિસ્મિલ્લાહ પળ્હકર અલ્હમ્દુ શરીફ ઔર ફિર કોઈ સૂરત પળ્હે. સૂરતકે બા'દ રુકૂઅ્સે પેહલે દસ મર્તબા પળ્હે. ફિર રુકૂઅ્મેં દસ મર્તબા, ફિર રુકૂઅ્સે ઉઠ કર, ફિર દોનોં સિજ્દોંમેં ઔર દોનોં સિજ્દોંકે દરમિયાનમેં બેઠ કર દસ દસ મર્તબા પળ્હે. યહ પછત્તર પૂરી હો ગઈ. (લિહાઝા દૂસરે સિજ્દહકે બા'દ બેઠ કર પળ્હનેકી ઝરૂરત નહીં રહી.) રુકૂઅ્મેં પેહલે સુબ્હા-ન રબ્બિયલ્ અઝીમ ઔર સિજ્દહમેં પેહલે સુબ્હા-ન રબ્બિયલ્ આ'લા પળ્હે. ફિર ઉન કલિમોંકો પળ્હે. (હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ભી ઈસ તરીકાસે નક્લ કિયા ગયા.

⑤ قال الترمذی وقد روی ابن المبارك وغیر واحد من اهل العلم صلوٰة التسبیح وذکروا الفضل فیه حدثنا احمد بن عبدة نا ابو وهب سألت عبد الله بن المبارك عن الصلوٰة التی یسبح فیها قال یکبر ثم یقول سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك وتعالی جدك ولا اله غیرك ثم یقول خمس عشرة مرة سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ثم یتعوذ ویقرأ بسم الله الرحمن الرحیم وفاتحة الکتاب وسورة ثم یقول عشر مرات سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ثم یرکع فیقولها عشرا ثم یرفع راسه فیقولها عشرا ثم یسجد فیقولها عشرا ثم یرفع راسه فیقولها عشرا ثم یسجد الثانیة فیقولها عشرا یصلی اربع رکعات علی هذا فذلك خمس وسبعون تسبیحة فی کل رکعة ثم قال قال ابو وهب اخبرنی عبد العزیز عن عبد الله انه قال یبدأ فی الرکوع بسبحان ربی العظیم وفی السجدة بسبحان ربی الاعلی ثلثا ثم یسبح التسبیحات قال عبد العزیز قلت لعبد الله بن المبارك ان سها فیها یسبح فی سجدتی السهو عشرا

عشرا قال لا انما هی ثلثمائة تسبيحة اھ مختصرا قلت وهكذا رواه الحاكم وقال رواته عن ابن المبارك كلهم ثقات اثبات ولا يتهم عبد الله ان يعلمه مالم يصح عنده سنده اھ وقال الغزالی فی الاحیاء بعد ما ذکر حدیث ابن عباس المذکور وفی رواية اخرى انه يقول فی اول الصلوٰة سبحانك اللهم ثم يسبح خمس عشرة تسبيحة قبل القراءة و عشرا بعد القراءة والباقی کما سبق عشرا عشرا ولا یسبح بعد السجود الاخير وهذا هو الاحسن وهو اختيار ابن المبارك اھ قال الزبیدی فی الاتحاف ولفظ القوت هذه الرواية احب الوجهين الی اھ قال الزبیدی ای لا یسبح فی الجلسة الاولیٰ بين الركعتين ولا فی جلسة التشهد شيئا کما فی القوت قال وکذلك روینا فی حدیث عبد الله ابن جعفر بن ابی طالب ان النبی صلی الله علیه وسلم علمه صلوٰة التسبیح فذکره اھ ثم قال الزبیدی واما حدیث عبد الله بن جعفر فاخرجه الدارقطنی من وجهين عن عبد الله بن زیاد بن سمعان قال فی احدهما عن معٰوية واسمٰعیل بن عبد الله ابنی جعفر عن ابیهما وقال فی الاخرى عن عون بدل اسمٰعیل عن ابیهما قال قال لی رسول الله صلی الله علیه وسلم الا اعطیك فذکر الحدیث وابن سمعان ضعیف وهذه الرواية هی التی اشار الیها صاحب القوت وهی الثانية عنده قال فيما يفتتح الصلوٰة فيكبر ثم يقول فذكر الكلمات وزاد فيها الحوقلة ولم يذكر هذه السجدة الثانية عند القيام ان يقولها قال وهو الذی اختاره ابن المبارك اھ قال المنذری فی الترغیب وروى البيهقی من حدیث ابی جناب الكلبی عن ابی الجوزاء عن ابن عمرو (بن العاص) فذكر الحديث بالصفة التی رواها الترمذی عن ابن المبارك ثم قال وهذا يوافق ما رويناه عن ابن المبارك ورواه قتيبة ابن سعيد عن يحيیٰ بن سليم عن عمران بن مسلم عن ابی الجوزاء قال نزل علی عبد الله ابن عمرو بن العاص فذكر الحديث وخالفه فی رفعه الی النبی صلی الله عليه وسلم ولم يذكر التسبيحات فی ابتداء القراءة انما ذكرها بعدها ثم ذكر جلسة الاستراحة كما ذكرها سائر الرواة اھ قلت حديث ابی الجناب مذكور فی السنن على هذا الطريق طريق ابن المبارك وما ذكر من كلام البيهقی ليس فی السنن بهذا اللفظ فلعله ذكره فی الدعوات الكبير وما فی السنن انه ذكر اولا حديث ابی جناب تعليقا مرفوعا ثم قال قال ابو داؤد رواه روح بن المسيب وجعفر بن سليمان عن عمرو بن مالك النكری عن ابی الجوزاء عن ابن عباس قوله وقال فی حديث روح فقال حديث النبی صلی الله عليه وسلم اھ وظاهر ان الاختلاف فی السند فقط لا

فی لفظ الحدیث وذکر شارح الاقناع من فروع الشافعیۃ صلوٰۃ التسبیح واقتصر علٰے صفۃ ابن المبارک فقط قال البجیرمی ھذہ روایۃ ابن مسعود والذی علیہ مشائخنا انہ لا یسبح قبل القراءۃ بل بعدھا خمسۃ عشر والعشرۃ فی جلسۃ الاستراحۃ وھذہ روایۃ ابن عباس اھ مختصراً وعلم منہ ان طریق ابن المبارک مروی عن ابن مسعود ایضاً لکن لم اجد حدیث ابن مسعود فیما عندی من الکتب بل لم نذکر فیہا علٰے ما بسط صاحب المنھل وشارح الاحیاء وغیرھما ان حدیث صلوٰۃ التسبیح مروی عن جماعۃ من الصحابۃ منہم عبد اللہ والفضل ابنا العباس وابوھما عباس بن عبد المطلب وعبد اللہ بن عمرو بن العاص وعبد اللہ بن عمر بن الخطاب وابو رافع مولٰی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وعلی بن ابی طالب واخوہ جعفر بن ابی طالب وابنہ عبد اللہ بن جعفر وام المؤمنین ام سلمۃ والانصاری غیر مسمی وقد قیل انہ جابر بن عبد اللہ قالہ الزبیدی وبسط فی تخریج احادیثہم وعلم مما سبق ان حدیث صلوٰۃ التسبیح مروی بطرق کثیرۃ وقد افرط ابن الجوزی ومن تبعہ فی ذکرہ فی الموضوعات ولذا تعقب علیہ غیر واحد من ائمۃ الحدیث کالحافظ ابن حجر والسیوطی والزرکشی قال ابن المدینی قد اساء ابن الجوزی بذکرہ ایاہ فی الموضوعات کذا فی اللآلی قال الحافظ وممن صححہ او حسنہ ابن مندۃ والف فیہ کتابا والآجری والخطیب وابو سعد السمعانی وابو موسٰی المدینی وابو الحسن بن المفضل والمنذری وابن الصلاح والنووی فی تہذیب الاسماء والسبکی وآخرون کذا فی الاتحاف وفی المرقاۃ عن ابن حجر صححہ الحاکم وابن خزیمۃ وحسنہ جماعۃ اھ قلت وبسط السیوطی فی اللآلی فی تحسینہ وحکی عن ابی منصور الدیلمی صلوٰۃ التسبیح اشہر الصلوات واصحہا اسناداً۔

ફાઈદા:

(૧) સલાતુત્તસ્બીહ બળી અહમ નમાઝ હે, જિસકા અંદાઝા કુછ અહાદીષે બાલાસે હો સકતા હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કિસ કદર શફ્કત ઓર ઈહ્તિમામસે ઉસકી તા'લીમ ફરમાઈ હે. ઉલમાએ ઉમ્મત, મુહદ્દિષીન, ફુક્હાઅ, સૂફિયહ હર ઝમાનામેં ઉસકા ઈહ્તિમામ ફરમાતે રહે હેં. ઈમામે હદીષ હાકિમ (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે ઈસ હદીષકે સહીહ હોને પર યહ ભી દલીલ હે કે તબ્એ તાબિઈનકે ઝમાનાસે હમારે ઝમાના તક મુક્તદા હઝરાત ઈસ પર મુદાવમત કરતે ઓર લોગોંકો તા'લીમ દેતે રહે હેં, જિનમેં અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (રહ.) ભી હેં. યહ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મુબારક (રહ.) ઈમામ બુખારી (રહ.)કે ઉસ્તાદોંકે ઉસ્તાદ હેં. બયહકી (રહ.) કેહતે હેં કે

ઈબ્ને મુબારક (રહ.)સે પેહલે અબુલ્ જવ્ઝાઅ્ (રહ.) – જો મુઅ્તમદ તાબિઈ હૈં – ઈસકા ઈહ્તિમામ કિયા કરતે થે. રોઝાનહ જબ ઝોહરકી અઝાન હોતી તો મસ્જિદમેં જાતે ઔર જમાઅતકે વક્ત તક ઈસકો પળહ લિયા કરતે. અબ્દુલ અઝીઝ ઈબ્ને અબી રવ્વાદ (રહ.) – જો ઈબ્ને મુબારક (રહ.)કે ઉસ્તાદ હૈં – બળે આબિદ, ઝાહિદ, મુત્તકી લોગોંમેં હૈં, કેહતે હૈં: જો જન્નતકા ઈરાદા કરે, ઉસકો ઝરૂરી હે કે સલાતુત્તસ્બીહકો મઝબૂત પકળે. અબૂ ઉષ્માન હીરી (રહ.) – જો બળે ઝાહિદ હૈં – કેહતે હૈં કે મેંને મુસીબતોં ઔર ગમોંકે ઈઝાલાકે લિએ સલાતુત્તસ્બીહ જૈસી કોઈ ચીઝ નહીં દેખી. અલ્લામહ તકી સુબુકી ફરમાતે હૈં કે યહ નમાઝ બળી અહમ હે. બા'ઝ લોગોંકે ઈન્કારકી વજહસે ધોકામેં ન પળ્ના ચાહિએ. જો શખ્સ ઈસ નમાઝકે ષવાબકો સુન કર ભી ગફ્લત કરે વહ દીનકે બારેમેં સુસ્તી કરનેવાલા હે, સુલહાઅ્કે કામોંસે દૂર હે. ઉસકો પક્કા આદમી ન સમઝના ચાહિએ. 'મિર્કાત'મેં લિખ્ખા હે કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હર જુમ્અહકો પળ્હા કરતે થે.

(૨) બા'ઝ ઉલમાને ઈસ વજહસે ઈસ હદીષકા ઈન્કાર કિયા હે કે ઈતના ઝિયાદા ષવાબ સિર્ફ ચાર રકા'ત પર મુશ્કિલ હે. બિલ્ખુસૂસ કબીરહ ગુનાહોંકા મુઆફ હોના, લેકિન જબ રિવાયત બહુતસે સહાબા (રદિ.)સે મન્કૂલ હે તો ઈન્કાર મુશ્કિલ હે. અલ્બત્તા દૂસરી આયાત ઔર અહાદીષકી વજહસે કબીરહ ગુનાહોંકી મુઆફીકે લિએ તવ્બાકી શર્ત હોગી.

(૩) અહાદીષે બાલામેં ઈસ નમાઝકે દો તરીકે બતાએ ગંએ હૈં. અવ્વલ યહ કે ખળે હો કર અલ્હમ્દુ શરીફ ઔર સૂરતકે બા'દ પન્દરહ મર્તબા ચારોં કલિમેઃ સુબ્હાનલ્લાહિ, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ, લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ, અલ્લાહુ અક્બર-પળ્હે. ફિર રુકૂઅ્મેં સુબ્હા-ન રબ્બિયલ્ અઝીમકે બા'દ દસ મર્તબા પળ્હે. ફિર રુકૂઅ્સે ખળે હો કર સમિઅલ્લાહુ લિમન્ હમિદહ, રબ્બના લકલ્ હમ્દકે બા'દ દસ મરતબા પળ્હે. ફિર દોનોં સિજ્દોંમેં સુબ્હા-ન રબ્બિયલ્ આ'લાકે બા'દ દસ-દસ મર્તબા પળ્હે ઔર દોનોં સિજ્દોંકે દરમિયાન જબ બેઠે, દસ મર્તબા પળ્હે ઔર જબ દૂસરે સિજ્દહસે ઉઠે તો અલ્લાહુ અક્બર કેહતા હુવા ઉઠે ઔર બ-જાએ ખળે હોનેકે બેઠ જાએ ઔર દસ મર્તબા પળ્હ કર બગૈર અલ્લાહુ અક્બરકે કેહનેકે ખળા હો જાએ ઔર દો રકા'તકે બા'દ, ઈસી તરહ ચોથી રકા'તકે બા'દ પેહલે ઈન કલિમોંકો દસ-દસ મર્તબા પળ્હે. ફિર અત્તહિય્યાત પળ્હે.

દૂસરા તરીકા યહ હે કે સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મકે બા'દ અલ્હમ્દુસે પેહલે પન્દરહ મર્તબા પળ્હે ઔર ફિર અલ્હમ્દુ ઔર સૂરતકે બા'દ દસ મર્તબા પળ્હે ઔર બાકી સબ તરીકા બ-દસ્તૂર. અલ્બત્તા ઈસ સૂરતમેં ન તો દૂસરે સિજ્દહકે

બા'દ બેઠનેકી ઝરૂરત હે ઔર ન અત્તહિય્યાતકે સાથ પળ્હનેકી. ઉલમાને લિખ્ખા હે કે બેહતર યહ હે કે કભી ઈસ તરહ પળ્હ લિયા કરે, કભી ઉસ તરહ.

(૪) ચૂંકે યહ નમાઝ આમ તૌરસે રાઈજ નહીં હે, ઈસ લિએ ઉસકે મુતઅલ્લિક ચન્દ મસાઈલ ભી લિખ્ખે જાતે હૈં, તાકે પળ્હનેવાલોંકો સહૂલત હો.

મસ્અલા (૧):

ઈસ નમાઝકે લિએ કોઈ સૂરત કુર્આનકી મુતઅય્યન નહીં. જૌન સી સૂરત દિલ ચાહે પળ્હે, લેકિન બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે સૂરએ હદીદ, સૂરએ હશ્ર, સૂરએ સફ, સૂરએ જુમ્અહ, સૂરએ તગાબુનમેંસે ચાર સૂરતેં પળ્હે. બા'ઝ હદીષોંમેં બીસ આયતોંકી બ-કદ્ર આયા હે. ઈસ લિએ ઐસી સૂરતેં પળ્હે જો બીસ આયતોંકે કરીબ કરીબ હોં. બા'ઝને ઈઝા ઝુલ્ઝિલત, વલ્ આદિયાત, તકાષુર, વલ્ અસ્ર, કાફિરૂન, નસ્ર, ઈખ્લાસ લિખ્ખા હે કે ઈનમેંસે પળ્હ લિયા કરે.

મસ્અલા (૨):

ઈન તસ્બીહોંકો ઝુબાનસે હરગિઝ ન ગિને કે ઝુબાનસે ગિનનેસે નમાઝ ટૂટ જાએગી, ઉંગલિયોંકો બન્દ કરકે ગિનનાં ઔર તસ્બીહ હાથમેં લેકર ઉસ પર ગિનના જાઈઝ હે, મગર મકરૂહ હે. બેહતર યહ હે કે ઉંગલિયાં જિસ તરહ અપની જગા પર રખ્ખી હૈં, વૈસી હી રહેં ઔર હર કલિમહ પર એક એક ઉંગલીકો ઉસી જગા દબાતા રહે.

મસ્અલા (૩):

અગર કિસી જગા તસ્બીહ પળ્હના ભૂલ જાએ તો દૂસરે રુક્નમેં ઉસકો પૂરા કરે. અલ્બત્તા ભૂલે હૂએકી કઝા રુકૂઅસે ઉઠ કર ઔર દો સિજ્દોંકે દરમિયાન ન કરે. ઈસી તરહ પેહલી ઔર તીસરી રકા'તકે બાં'દ અગર બેઠે તો ઉનમેં ભી ભૂલે હૂએકી કઝા ન કરે, બલ્કે સિર્ફ ઉન્કી હી તસ્બીહ પળ્હે ઔર ઉન્કે બા'દ જો રુક્ન હો ઉસમેં ભૂલી હૂઈ ભી પળ્હ લે. મષલન્ અગર રુકૂઅમેં પળ્હના ભૂલ ગયા તો ઉન્કો પેહલે સિજ્દહમેં પળ્હ લે. ઈસી તરહ પેહલે સિજ્દહકી દૂસરે સિજ્દહમેં ઔર દૂસરે સિજ્દહકી દૂસરી રકા'તમેં ખળા હો કર પળ્હ લે ઔર અગર રહ જાએ તો આખિરી કા'દામેં અત્તહિય્યાતસેં પેહલે પળ્હ લે.

મસ્અલા (૪):

અગર સિજ્દએ સહ્વ કિસી વજહસે પેશ આ જાએ તો ઉસમેં તસ્બીહ નહીં પળ્હના ચાહિએ. ઈસ લિએ કે મિક્દાર તીન સો (૩૦૦) હે, વહ પૂરી હો ચુકી. હાં, અગર કિસી વજહસે ઈસ મિક્દારમેં કમી રહી હો તો સિજ્દએ

સહ્વમેં પઢ લે.

મસ્અલા (૫):

બા'ઝ અહાદીષમેં આયા હે કે અત્તહિય્યાતકે બા'દ સલામસે પેહલે યહ દુઆ પઢે:

اللهم إني أسئلك توفيق أهل
الهدى وأعمال أهل اليقين ومناصحة
أهل التوبة وعزم أهل الصبر وجد
أهل الخشية وطلب أهل الرغبة و
تعبد أهل الورع وعرفان أهل
العلم حتى أخافك اللهم إني
أسئلك مخافة تحجزني بها عن
معاصيك وحتى أعمل بطاعتك
عملا أستحق به رضاك وحتى
أناصحك في التوبة خوفا منك و
حتى أخلص لك النصيحة حبا لك
وحتى أتوكل عليك في الأمور
حسن الظن بك سبحان خالق
النور ربنا أتمم لنا نورنا و
اغفر لنا إنك على كل شيء قدير
برحمتك يا أرحم الراحمين۔

(رواه ابو نعيم في الحلية من حديث
ابن عباس ولفظه اذا فرغت قلت بعد
التشهد قبل التسليم اللهم الخ كذا في
الاتحاف وقال اورده الطبراني
ايضا من حديث العباس وفي سنده
متروك اه قلت زاد في المرقاة في
آخر الدعاء بعض الالفاظ بعد قوله
خالق النور زدتها تكملا للفائدة۔

અય અલ્લાહ! મેં આપસે હિદાયતવાલોંકી સી તવફીક માંગતા હૂં ઔર યકીન કરનેવાલોંકે અમલ ઔર તવ્બા વાલોંકા ખુલૂસ માંગતા હૂં ઔર સાબિરીનકી પુખ્તગી ઔર આપસે ડરનેવાલોંકી સી કોશિશ (યા ઈહ્તિયાત) માંગતા હૂં ઔર રગ્બતવાલોંકી તલબ ઔર પરહેઝગારોંકી સી ઈબાદત ઔર ઉલમાકી સી મઅ્રિફત. તાકે મેં આપસે ડરને લગૂં. અય અલ્લાહ! ઐસા ડર જો મુઝે આપકી નાફરમાનીસે રોક દે ઔર તાકે મેં આપકી ઈતાઅતસે ઐસે અમલ કરને લગૂં, જિન્કી વજહસે આપકી રઝા વ ખૂશ્નૂદીકા મુસ્તહિક બન જાઉં ઔર તાકે ખુલૂસકી તવ્બા આપકે ડરસે કરને લગૂં ઔર તાકે સચ્ચા ઈખ્લાસ આપકી મુહબ્બતકી વજહસે કરને લગૂં ઔર તાકે આપકે સાથ હુસ્ને ઝનકી વજહસે આપ પર તવક્કુલ કરને લગૂં. અય નૂરકે પયદા કરનેવાલે! તેરી ઝાત પાક હે. અય હમારે રબ! હમેં કામિલ નૂર અતા ફરમા ઔર તૂ હમારી મગ્ફિરત ફરમા. બેશક, તૂ હર ચીઝ પર કાદિર હે. અય અર્હમુર્રાહિમીન! અપની રહ્મતસે દરખ્વાસ્તકો કબૂલ ફરમા.

મસ્અલા (૬):

ઈસ નમાઝકા, અવ્કાતે મકરૂહાકે અલાવા બાકી દિન-રાતકે તમામ અવ્કાતમેં પઢના જાઈઝ હે. અલ્બત્તા ઝવાલકે બા'દ પઢના ઝિયાદા બેહતર હે. ફિર દિનમેં કિસી વક્ત, ફિર રાતકો.

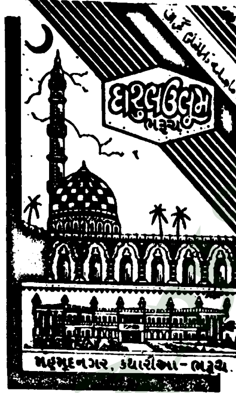
મસ્અલા (૭):

બા'ઝ હદીષોંમેં સૌમ (તીસરે) કલિમહકે સાથ લા હવ્લ.....કો ભી ઝિક્ર કિયા ગયા હે. જૈસા કે ઊપર તીસરી હદીષમેં ગુઝરા. ઈસ લિએ અગર કભી કભી ઈસકો બઢ્હા લે તો અછ્છા હે. વ આખિરુ દઅ્વાના અનિલ્ હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન.

ઝકરિય્યા કાંધલવી
શબે જુમ્અહ ૨૬, શવ્વાલ, સન હિજરી ૧૩૫૮

"દારુલ ઉલૂમ" માસિક

દાઈએ ઈસ્લામ (સલ.)ના જીવનચરિત્રના ઓજસ પાથરે છે.

રૂહાનિયતની સુગંધ-ખૂશ્બૂ ચોમેર પ્રસરાવે છે.

લહેજતદાર સાહિત્યિક વિવિધ વાનગીઓ પીરસે છે.

ઉલૂમે ઈસ્લામનો દીપ પ્રગટાવે અને બાતિલને પડકારે છે.

લુત્ફે ઈલાહી અને શાને કરીમીની અજીબ ઘટનાઓ રજૂ કરે છે.

મ'અરિફતે ઈલાહીનું ભાન કરાવે છે અને ગયરુલ્લાહથી વિમુખ કરે છે.

માનવતાના પાઠ ભણાવે છે અને પાશવતાને ધિક્કારે છે.

સિફાતે હમીદહ-સદ્‌ગુણો અને ઈસ્લામી સંસ્કાર ઓપે છે.

કલામુલ્લાહની તા'લીમ આમ અને તામ કરે છે.

"દારુલ ઉલૂમ" માસિક કાર્યાલય

દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ ભરૂચ
મહમૂદનગર મુ. પો. કંથારીઆ-૩૯૨ ૧૬૨
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત- INDIA)

خَيْرُكُمْ مَّنْ تَعَلَّمَ الْقُرْاٰنَ وَعَلَّمَهٗ

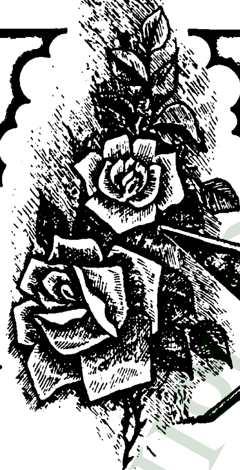
(હુઝૂર સલ.ને ફરમાયા) તુમમેં સબસે બેહતર વહ શખ્સ હે
જો કુર્આન સીખે ઔર સિખાએ.

●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

ફઝાઈલે કુર્આન મજીદ

કી ચહલ (૪૦) હદીષ

فضائلِ قرآن مجید کی
چہل حدیث

મુરત્તિબ : શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના હાફિઝ [illegible]લ્હાજ મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

જિસમેં

અવ્વલ કુર્આને પાકકે ફઝાઈલમેં ચાલીસ (૪૦) અહાદીષ મ-અ તર્જમા વ શરહ તહરીર ફરમાઈ હૈં. ઉસકે બા'દ સાત હદીષે કુર્આને પાકકે મુતફર્રિક અહકામમેં ઝિક્ર ફરમા કર તતિમ્મહમેં ઉન સબ મઝામીન પર ઈજ્માલી તમ્બીહ ફરમાઈ હે. અખીરમેં એક દૂસરી ચહલ હદીષકા મ-અ તર્જમા ઈઝાફા ફરમાયા હે, જો બેહદ ઈખ્તિસાર કે બાવજૂદ નિહાયત જામિઅ હે.

■■■■■■■■■■■ લિપ્યંતર : જનાબ ઈબ્રાહીમ "અનવર" (કંથારીઆ) ■■■■■■■■■■■

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ - ૩૯૨૧૬૨ તા.જિ. ભરૂચ (ગુજરાત) INDIA

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ خَلَقَ الْاِنْسَانَ
وَعَلَّمَهُ الْبَیَانَ وَاَنْزَلَ لَهُ الْقُرْاٰنَ وَ
جَعَلَهُ مَوْعِظَةً وَّشِفَاءً وَّهُدًی وَّرَحْمَةً
لِّذَوِی الْاِیْمَانِ لَا رَیْبَ فِیْهِ وَلَمْ یَجْعَلْ
لَّهُ عِوَجًا وَّاَنْزَلَهُ قَیِّمًا حُجَّةً نُوْرًا لِّذَوِی
الْاِیْقَانِ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ الْاَتَمَّانِ
الْاَکْمَلَانِ عَلٰی خَیْرِ الْخَلَآئِقِ مِنَ
الْاِنْسِ وَالْجَانِّ الَّذِیْ نَوَّرَ الْقُلُوْبَ وَ
الْقُبُوْرَ نُوْرُهُ وَرَحْمَةٌ لِّلْعٰلَمِیْنَ ظُهُوْرُهُ
وَعَلٰی اٰلِهٖ وَصَحْبِهِ الَّذِیْنَ هُمْ نُجُوْمُ
الْهِدَایَةِ وَنَاشِرُ الْفُرْقَانِ وَعَلٰی مَنْ
تَبِعَهُمْ بِالْاِیْمَانِ وَبَعْدُ فَیَقُوْلُ الْمُفْتَقِرُ
اِلٰی رَحْمَةِ رَبِّهِ الْجَلِیْلِ عَبْدُهُ الْمَدْعُوُّ
بِزَکَرِیَّا بْنِ یَحْیٰی بْنِ اِسْمٰعِیْلَ هٰذِهٖ عُجَالَةٌ
اَرْبَعُوْنِیَّةٌ فِیْ فَضَائِلِ الْقُرْاٰنِ لَفَّقْتُهَا
مُمْتَثِلًا لِاَمْرِ مَنْ اِشَارَتُهُ حُکْمٌ
وَطَاعَتُهُ غُنْمٌ۔

તમામ તા'રીફ ઉસ પાક ઝાતકે લિએ હે જિસને ઈન્સાનકો પયદા કિયા ઔર ઉસકો વઝાહત સિખાઈ, ઔર ઉસકે લિએ વહ કુર્આનેપાક નાઝિલ ફરમાયા જિસકો નસીહત ઔર શિફા ઔર હિદાયત ઔર રહમત ઈમાનવાલોંકે લિએ બનાયા. જિસમેં ન કોઈ શક હે ઔર ન કિસી કિસમકી કજી; બલ્કે વહ બિલ્કુલ મુસ્તકીમ હે. ઔર હુજ્જતો-નૂર હે યકીનવાલોંકે લિએ. ઔર કામિલો-મુકમ્મલ દુરૂદો સલામ ઉસ બેહતરીને ખલાઈક પર હો! જિસકે નૂરને ઝિંદગીમેં દિલોંકો ઔર મરનેકે બા'દ કબરોંકો મુનવ્વર ફરમા દિયા. ઔર જિસકા ઝુહૂર તમામ આલમકે લિએ રહમત હે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદો-અસ્હાબ પર, જો હિદાયતકે સિતારે હૈં ઔર કલામે પાકકે ફેલાને વાલે. નીઝ ઉન મુઅમિનીન પર ભી જો ઈમાનકે સાથ ઉન્કે પીછે લગને વાલે-ચલનેવાલે હૈં. હમ્દોસલાતકે બા'દ અલ્લાહકી રહમતકા મુહતાજ બંદહ ઝકરિય્યા ઈબ્ને યહયા ઈબ્ને ઈસ્માઈલ (રહમતુલ્લાહિ અલયહિમ) અર્ઝ કરતા હે કે યહ જલ્દીમેં લિખ્ખે હૂએ ચંદ અવ્રાક "ફઝાઈલે

કુર્આન''મેં એક 'ચહલ હદીષ' હે, જિસકો મૈંને ઐસે હઝરાતકે ઈમ્તિષાલે હુકમમેં જમા' કિયા હે જિનકા ઈશારહ ભી હુકમ હે ઔર ઉન્કી ઈતાઅત હર તરહ મુગ્તનમ હે.

હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસકે ઉન ઈન્આમાતે ખાસ્સહમેંસે જો મદ્રસહ આલિયહ, મઝાહિરે ઉલૂમ, સહારનપૂરકે સાથ હમેશા મખ્સૂસ રહે હૈં, મદ્રસહકા સાલાના જલ્સહ હે, જો હર સાલ મદ્રસહકે ઈજ્માલી હાલાત સુનાનેકે લિએ મુન્અકિદ હોતા હે. મદ્રસહકે ઈસ જલ્સેમેં મુકર્રિરીન, વાઈઝીન ઔર મશાહીરે અહલે હિંદકે જમા' કરનેકા ઈસ કદર ઈહતિમામ નહીં કિયા જાતા જિતના કે અલ્લાહવાલે, કુલૂબવાલે, ગુમનામીમેં રહનેવાલે મશાઈખકે ઈજતિમાઅકી સઈ કી જાતી હે. વહ ઝમાના અગરચે કુછ દૂર હો ગયા હે, જબકે હુજ્જતુલ ઈસ્લામ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ કાસિમ સાહિબ નાનોતવી કદસલ્લાહુ સિર્રહુલ અઝીઝ ઔર કુત્બુલ ઈરશાદ હઝરતે અક્દસ મવલાના રશીદઅહમદ સાહિબ ગંગોહી નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂકી તશ્રીફ આવરી હાઝિરીને જલ્સાકે કુલૂબકો મુનવ્વર ફરમાયા કરતી થી, મગર વહ મન્ઝર અભી આંખોંસે ઝિયાદહ દૂર નહીં હુવા, જબકે ઈન મુજદ્દિદીને ઈસ્લામ ઔર શમૂસે હિદાયતકે જાનશીન હઝરત શયખુલ હિંદ (રહમતુલ્લાહિ અલયહ), હઝરત શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહિબ (રહમતુલ્લાહિ અલયહ), હઝરત મવલાના ખલીલઅહમદ સાહિબ (રહમતુલ્લાહિ અલયહ) વ હઝરત મવલાના અશ્રફઅલી સાહિબ (નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂ) મદ્રસહકે સાલાના જલ્સેમેં મુજતમઅ હો કર મુર્દહ કુલૂબકે લિએ ઝિંદગી વ નૂરાનિય્યતકે લિએ ચશ્મે જારી ફરમાયા કરતે થે ઔર ઈશ્કકે પ્યાસોંકો સયરાબ ફરમાતે થે.

દવરે હાઝિરમેં મદ્રસહકા જલ્સહ ઉન બુદૂરે હિદાયતસે ભી ગો મહરૂમ હો ગયા, મગર ઉન્કે જાનશીન હુઝ્ઝાર જલ્સહકો અબ ભી અપને ફ્યૂઝોબરકાતસે માલામાલ ફરમાતે હૈં. જો લોગ ઈમ્સાલ જલ્સેમેં શરીક રહે હૈં, વહ ઈસકે લિએ શાહિદે અદ્લ હૈં. આંખોંવાલે બરકાત દેખતે હૈં, લેકિન હમ સેબે બસર ભી ઈતના ઝરૂર મહસૂસ કરતે હૈં કે કોઈ બાત ઝરૂર હે.

મદ્રસહકે સાલાના જલ્સેમેં અગર કોઈ શખ્સ શુસ્તહ તકારીર, ઝોરદાર લેકચરોંકા તાલિબ બન કર આએ તો શાયદ વહ ઈતના મસ્રૂર ન જાએ,

જિસ કદર કે દવાએ દિલકા તાલિબ કામગાર વ ફૈઝયાબ જાએગા. ફલિલ્લાહિલ હમ્દ, વલમિન્નહ.

ઈસી સિલસિલેમેં સાલે રવાં ૨૭ ઝીકઅ્દહ ૧૩૪૮ હિજરીકે જલ્સેમેં હઝરત શાહ હાફિઝ મુહમ્મદ યાસીન સાહિબ (રહમતુલ્લાહિ અલયહ) નગીનવીને કદમ-રંજા ફરમા કર ઈસ સિયહકાર પર જિસ કદર શફકતો-લુત્ફકા મેંહ બરસાયા યહ નાકારહ ઉસકે તશકકુરસે ભી કાસિર હે. મમદૂહકે મુતઅલ્લિક યહ મા'લૂમ હો જાનેકે બા'દ કે આપ હઝરત ગંગોહી રહમતુલ્લાહિ અલયહકે ખુલફામેંસે હૈં, ફિર આપ (રહ.)કે અવસાફે જલીલહ, યકસૂઈ, તકદુસ, મઝહરે અનવારો-બરકાત વગયરહકે ઝિક્રકી ઝરૂરત નહીં રહતી. જલ્સેસે ફરાગત પર મમદૂહ જબ મકાન વાપસ તશરીફ લે ગએ તો ગિરામીનામા, મકરુમત નામા, ઈઝઝતનામાસે મુઝે ઈસકા હુકમ ફરમાયા કે ફઝાઈલે કુર્આનમેં એક 'ચહલ હદીષ' જમા' કરકે ઉસકા તર્જમા ખિદમતમેં પેશ કરૂં. ઔર નીઝ યહ કે અગર મમદૂહકે હુકમસે મૈંને ઈનહિરાફ કિયા તો વહ મેરે જાનશીને શૈખ ઔર મષીલે વાલિદ, ચચાજાન મવલાના અલ્હાફિઝ અલ્હાજ મૌલવી મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સાહિબ (રહમતુલ્લાહિ અલયહ)સે અપને ઈસ હુકમકો મુઅકકદ કરાએંગે ઔર બહરહાલ યહ ખિદમત મમદૂહકો મુઝ જૈસે ના કારહ હી સે લેના હે, યહ ઈફતિખારનામા ઈત્તિફાકન ઐસી હાલતમેં પહૂંચા કે મૈં સફરમેં થા ઔર મેરે ચચાજાન યહાં તશરીફ ફરમા થે, ઉન્હોંને મેરી વાપ્સી પર યહ ગિરામીનામા અપને તાકીદી હુકમકે સાથ મેરે હવાલે ફરમાયા કે જિસકે બા'દ ન મુઝે મઅ્ઝિરતકી ગુંજાઈશ રહી ઔર ન અપની અદમે અહલિય્યતકે પેશ કરનેકા મવ્કા રહા. મેરે લિએ શર્હે મુઅત્તા ઈમામ માલિકકી મશ્ગૂલિય્યત ભી એક કવી ઉઝ્ર થા, મગર ઈરશાદાતે આલિયહકી અહમિય્યતકી વજહસે ઉસકો ચંદ રોઝકે લિએ મુલ્તવી કરકે મા-હઝર ખિદમાતે આલિયહમેં પેશ કરતા હૂં ઔર ઉન લગ્ઝિશોંસે જિનકા વુજૂદ મેરી નાઅહલિય્યતકે લિએ લાઝિમ હે, મુઆફીકા ખ્વાસ્તગાર હૂં.

رَجَآءَ الْحَشْرِ فِی سِلْكِ مَنْ قَالَ فِیْهِمُ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَفِظَ عَلٰٓی اُمَّتِیْ اَرْبَعِیْنَ حَدِیْثًا فِیْ اَمْرِ دِیْنِهَا بَعَثَهُ اللّٰهُ فَقِیْهًا وَّكُنْتُ لَهٗ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ شَافِعًا وَّشَهِیْدًا قَالَ الْعَلْقَمِیُّ اَلْحِفْظُ ضَبْطُ الشَّیْءِ وَمَنْعُهٗ مِنَ الضَّیَاعِ فَتَارَةً تَكُوْنُ

ઉસ જમાઅતકે સાથ હશ્ર હોનેકી ઉમ્મીદમેં જિનકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ મેરી ઉમ્મતકે લિએ ઉન્કે દીની ઉમૂરમેં ચાલીસ હદીષેં મહફૂઝ કરેગા, હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકો કિયામતમેં આલિમ ઉઠાએગા ઔર

મેં ઉસકે લિએ સિફારિશી ઔર ગવાહ બનૂંગા. અલ્કમી કહતે હૈં કે મહફૂઝ કરના શયકે મુન્ઝબિત કરને ઔર ઝાઈઅ હોનેસે હિફાઝતકા નામ હે. ચાહે બગૈર લિખ્ખે, બર ઝુબાન યાદ કર લે યા લિખ કર મહફૂઝ કર લે, અગરચે યાદ ન હો. પસ અગર કોઈ શખ્સ કિતાબમેં લિખ કર દૂસરોં તક પહુંચાવે વહ ભી હદીષકી બશારતમેં દાખિલ હોગા. મુનાવી કહતે હૈં કે મેરી ઉમ્મત પર મહફૂઝ કર લેનેસે મુરાદ ઉન્કી તરફ નકલ કરના હૈં, સનદકે હવાલેકે સાથ. ઔર બા'ઝને કહા હે કે મુસલમાનોં તક પહુંચાના હે, અગરચે વહ બર ઝુબાન યાદ ન હોં, ન ઉન્કે મઅ્ના મઅલૂમ હોં. ઈસી તરહ ચાલીસ (૪૦) હદીષેં ભી આમ હૈં કે સબ સહીહ હોં યા હસન યા મઅમૂલી દરજેકી ઝઈફ, જિન પર ફઝાઈલમેં અમલ જાઈઝ હો. અલ્લાહુ અકબર! ઈસ્લામમેં ભી ક્યા ક્યા સહૂલતેં હૈં ઔર તઅજ્જુબકી બાત હે કે ઉલમાને ભી કિસ કદર બારીકિયાં નિકાલી હૈં. હકતઆલા શાનુહૂ કમાલે ઈસ્લામ મુઝે ભી નસીબ ફરમાવેં ઔર તુમ્હેં ભી. ઈસ જગહ એક ઝરૂરી અમ્ર પર મુતનબ્બહ કરના ભી લાબુદ્દી હે. વહ યહ કે મૈંને અહાદીષકા હવાલા દેનેમેં મિશ્કાત, તન્કીહુર્રુવાત, મિર્કાત ઔર ઈહ્યાઉલ ઉલૂમકી

حِفْظُ الْعِلْمِ بِالْقَلْبِ وَاِنْ لَّمْ يَحْفَظْهُ بِقَلْبِهٖ فَلَوْ حَفِظَ فِيْ كِتَابٍ ثُمَّ نَقَلَ اِلَى النَّاسِ دَخَلَ فِيْ وَعْدِ الْحَدِيْثِ وَقَالَ الْمُنَاوِيُّ قَوْلُهٗ مَنْ حَفِظَ عَلٰٓى اُمَّتِيْٓ اَيْ نَقَلَ اِلَيْهِمْ بِطَرِيْقِ التَّخْرِيْجِ وَالْاِسْنَادِ وَقِيْلَ مَعْنٰى حِفْظِهَا اَنْ يَّنْقُلَهَا اِلَى الْمُسْلِمِيْنَ وَاِنْ لَّمْ يَحْفَظْهَا وَلَا عَرَفَ مَعْنَاهَا وَقَوْلُهٗ اَرْبَعِيْنَ حَدِيْثًا صِحَاحًا اَوْ حِسَانًا قِيْلَ اَوْ ضِعَافًا يُعْمَلُ بِهَا فِي الْفَضَائِلِ اه فَلِلّٰهِ دَرُّ الْاِسْلَامِ مَآ اَيْسَرَهٗ وَلِلّٰهِ دَرُّ اَهْلِهٖ مَآ اَجْوَدَ مَا اسْتَنْبَطُوْا رَزَقَنِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى وَاِيَّاكُمْ كَمَالَ الْاِسْلَامِ وَمِمَّا لَا بُدَّ مِنَ التَّنْبِيْهِ عَلَيْهِ اَنِّيْٓ اِعْتَمَدْتُّ فِي التَّخْرِيْجِ عَلَى الْمِشْكٰوةِ وَتَخْرِيْجِهٖ وَشَرْحِهِ الْمِرْقَاةِ وَشَرْحِ الْاِحْيَاءِ لِلسَّيِّدِ مُحَمَّدِ الْمُرْتَضٰى وَالتَّرْغِيْبِ لِلْمُنْذِرِيِّ وَمَا عَزَوْتُ اِلَيْهَا لِكَثْرَةِ الْاَخْذِ عَنْهَا وَمَآ اَخَذْتُ عَنْ غَيْرِهَا عَزَوْتُهٗ اِلٰى مَاْخَذِهٖ وَيَنْبَغِيْ لِلْقَارِيْ مُرَاعَاةُ اٰدَابِ التِّلَاوَةِ عِنْدَ الْقِرَاءَةِ۔

શરહ ઔર મુન્ઝરીકી તરગીબ પર એ'તિમાદ કિયા હે ઔર કષ્રતસે ઉન્કો લિયા હે. ઈસ લિએ ઉન્કે હવાલેકી ઝરૂરત નહીં સમઝી. અલ્બત્તા ઉન્કે અલાવા કહીંસે લિયા હે, તો ઉસકા હવાલા નક્લ કર દિયા. નીઝ કારીકે લિએ તિલાવતકે વક્ત ઉસકે આદાબકી રિઆયત ભી ઝરૂરી હે.

મકસૂદસે કબ્લ મુનાસિબ મઅલૂમ હોતા હે કે કલામેમજીદ પળ્હનેકે કુછ આંદાબ ભી લિખ દીએ જાએં કે –

બેઅદબ મહરૂમ ગશ્ત અઝ ફઝલે રબ!

મુખ્તસર તૌર પર આદાબકા ખુલાસહ યહ હે કે કલામુલ્લાહ શરીફ મઅ્બૂદકા કલામ હે, મહબૂબ વ મત્લૂબકે ફરમૂદહ અલ્ફાઝ હૈં.

જિન લોગોંકો મુહબ્બતસે કુછ વાસ્તા પળા હે વહ જાનતે હૈં કે મઅશૂકકે ખતકી, મહબૂબકી તકરીરો-તહરીરકી કિસી દિલ ખોએ હૂએકે યહાં ક્યા વક્અત હોતી હે, ઉસકે સાથ જો શેફતગી વ ફરેફતગીકા મુઆમલા હોના ચાહિએ ઔર હોતા હે વહ કવાઈદો-ઝવાબિતસે બાલાતર હે.

મુહબ્બત તુઝકો આદાબે મુહબ્બત ખૂદ સિખા દેગી

ઉસ વક્ત અગર જમાલે હકીકી ઔર ઈન્આમાતે ગેર મુતનાહીકા તસવ્વુર હો તો મુહબ્બત મોજઝન હોગી. ઈસકે સાથ હી વહ અહકમુલ હાકિમીનકા કલામ હે, સુલ્તાનુસ સલાતીનકા ફરમાન હે, ઉસ સત્વતો-જબરૂતવાલે બાદશાહકા કાનૂન હે કે જિસકી હમસરી ન કિસી બળેસે બળેસે હૂઈ ઔર ન હો સકતી હે. જિન લોગોંકો સલાતીનકે દરબારસે કુછ વાસ્તા પળ ચુકા હે, વહ તજરુબહસે ઔર જિનકો સાબિકા નહીં પળા વહ અંદાઝા કર સકતે હૈં કે સુલતાની ફરમાનકી હય્બત કુલૂબ પર ક્યા હો સકતી હે. કલામે ઈલાહી મહબૂબો-હાકિમકા કલામ હે, ઈસ લિએ દોનોં આદાબકા મજમૂઆ ઉસકે સાથ બરતના ઝરૂરી હે.

હઝરત ઈક્રિમા રદિયલ્લાહુ અન્હૂ જબ કલામે પાક પઢનેકે લિએ ખોલા કરતે થે તો બેહોશ હો કર ગિર જાતે થે. ઔર ઝુબાન પર જારી હો જાતા થા:

هٰذَا كَلَامُ رَبِّي هٰذَا كَلَامُ رَبِّي

(યહ મેરે રબકા કલામ હે! યહ મેરે રબકા કલામ હે!)

યહ ઉન આદાબકા ઈજમાલ હે ઔર ઉન તફસીલાતકા ઈખ્તિસાર હે જો મશાઈખને આદાબે તિલાવતમેં લિખ્ખે હૈં. જિનકી કિસી કદર તવઝીહ ભી નાઝિરીનકી ખિદમતમેં પેશ કરતા હૂં; જિનકા ખુલાસહ સિર્ફ યહ હે કે બંદા નૌકર બન કર નહીં, ચાકર બન કર નહીં, બલ્કે બંદા બન કર આકા વ માલિક, મુહ્સિનો-મુન્ઈમકા કલામ પઢે. સૂફિયાને લિખ્ખા હે કે જો શખ્સ અપનેકો કિરાઅતકે આદાબસે કાસિર સમઝતા રહેગા વહ કુર્બકે મરાતિબમેં તરક્કી કરતા રહેગા. ઔર જો અપનેકો રિઝા વ ઉજ્બકી નિગાહસે દેખેગા વહ તરક્કીસે દૂર હોગા.

આદાબે તિલાવત

મિસ્વાક ઔર વુઝૂકે બા'દ કિસી યકસૂઈકી જગહમેં નિહાયત વકાર ઔર તવાઝુઅકે સાથ રૂ બ-કિબ્લા બેઠે ઔર નિહાયત હી હુઝૂરે કલ્બ ઔર ખુશૂઅકે સાથ ઉસ લુત્ફસે જો ઈસ વકતકે મુનાસિબ હે, ઈસ તરહ પઢે કે ગોયા ખૂદ હકસુબ્હાનહૂ વ અઝ્ઝ ઈસ્મુહૂકો કલામેપાક સુના રહા હે. અગર વહ મઅ્ના સમઝતા હે તો તદબ્બુરો-તફક્કુરકે સાથ આયાતે વઅ્દહ વ રહ્મત પર દુઆએ મગફિરતો-રહ્મત માંગે ઔર આયાતે અઝાબો-વઈદ પર અલ્લાહસે પનાહ ચાહે કે ઉસકે સિવા કોઈ ભી ચારહસાઝ નહીં. આયાતે તનઝિયહ વ તકદીસ પર સુબ્હાનલ્લાહ કહે ઔર અઝ ખૂદ તિલાવતમેં રોના ન આવે તો બ-તકલ્લુફ રોનેકી સઈ કરે:

وَ اَلَذُّ مَا كَانَ الْغَرَامُ لِمُغْرَمٍ ‌ ‌ شَكْوَى الْهَوٰى بِالْمَدْمَعِ الْمُهْرَاقِ

તર્જમા:

કિસી આશિકકે લિએ સબસે ઝિયાદહ લઝ્ઝતકી હાલત યહ હે કે મહબૂબસે ઉસકા ગિલા હો રહા હો, ઈસ તરહ કે આંખોંસે બારિશ હો. પસ અગર યાદ કરના મકસૂદ ન હો તો પઢનેમેં જલ્દી ન કરે. કલામેપાકકો રિહલ યા તકિયહ યા કિસી ઊંચી જગહ પર રખ્ખે. તિલાવતકે દરમિયાનમેં કિસીસે કલામ ન કરે. અગર કોઈ ઝરૂરત પેશ હી આ જાવે તો કલામેપાકકો

બંદ કરકે બાત કરે ઔર ફિર ઉસકે બા'દ અઊઝુ પળ્હ કર દો બારહ શુરૂઅ્ કરે. અગર મજમઅમેં લોગ અપને કારોબારમેં મશ્ગૂલ હોં તો આહિસ્તા પળ્હના અફઝલ હે, વરના આવાઝસે પળ્હના અવલા હે. મશાઈખને તિલાવતકે છે (૬) આદાબ ઝાહિરી ઔર છે (૬) બાતિની ઈરશાદ ફરમાએ હૈં.

ઝાહિરી આદાબ

૧. ગાયતે ઈહ્તિરામસે બાવુઝૂ રૂ બ-કિબ્લહ બેઠે. ૨. પળ્હનેમેં જલ્દી ન કરે. તરતીલો-તજવીદસે પળ્હે. ૩. રોનેકી સઈ કરે. ચાહે બ-તકલ્લુફ હી ક્યૂં ન હો. ૪. આયાતે રહમત વ આયાતે અઝાબકા હક અદા કરે. જૈસા કે પેહલે ગુઝર ચુકા હે. ૫. અગર રિયાકા ઈહ્તિમાલ હો યા કિસી દૂસરે મુસલમાનકી તકલીફો-હજરકા અંદેશા હો તો આહિસ્તા પળ્હે, વરના આવાઝસે. ૬. ખૂશ ઈલ્હાનીસે પળ્હે, કે ખૂશ ઈલ્હાનીસે કલામેપાક પળ્હનેકી બહુત સી અહાદીષમેં તાકીદ આઈ હે.

બાતિની આદાબ

૧. કલામે પાકકી અઝ્મત દિલમેં રખ્ખે, કે કૈસા આલી મરતબા કલામ હે. ૨. હક સુબ્હાનહૂકી ઉલુવ્વે શાન ઔર રફ્અતો-કિબરિયાઈકો દિલમેં રખ્ખે, જિસકા કલામ હે. ૩. દિલકો વસાવિસો-ખતરાતસે પાક રખ્ખે. ૪. મઆનીકા તદબ્બુર કરે, ઔર લઝ્ઝતકે સાથ પળ્હે. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક શબ તમામ રાત ઈસ આયતકો પળ્હ કર ગુઝાર દી:

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

(તર્જમા: અય અલ્લાહ! અગર આપ ઉનકો અઝાબ દેં તો યહ આપકે બંદે હૈં ઔર અગર મગફિરત ફરમા દેં તો આપ ઈઝઝતો-હિકમતવાલે હૈં.)

હઝરત સઈદ ઈબ્ને જુબૈર રદિયલ્લાહુ અન્હૂને એક રાત ઈસ આયતકો પળ્હ કર સુબ્હ કર દી:

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

(ઓ મુજરિમો! આજ કિયામતકે દિન ફરમાંબરદારોંસે અલગ હો જાઓ!)

૫. જિન આયાતકી તિલાવત કર રહા હે, દિલકો ઉનકે તાબિઅ બના દે. મષલન્ અગર આયતે રહ્મત ઝુબાન પર હે, દિલ સુરૂરે મહઝ બન જાવે ઔર આયતે અઝાબ અગર આ ગઈ હે તો દિલ લરઝ જાએ. ૬. કાનોંકો ઈસ દરજ: મુતવજજેહ બના દે કે ગોયા ખૂદ હક સુબ્હાનહૂ કલામ ફરમા રહે હૈં

ઔર યહ સુન રહા હે. હકતઆલા શાનુહૂ મહઝ અપને લુત્ફો-કરમસે મુઝે ભી ઈન આદાબકે સાથ પળ્હનેકી તવફીક અતા ફરમાએ ઔર તુમ્હેં ભી.

મસ્અલાઃ ઈતને કુર્આનકા હિફ્ઝ કરના જિસસે નમાઝ અદા હો જાવે હર શખ્સ પર ફર્ઝ હે. ઔર તમામ કલામે પાકકા હિફ્ઝ કરના ફર્ઝે કિફાયહ હે. અગર કોઈ ભી અલ ઈયાઝુબિલ્લાહ હાફિઝ ન રહે તો તમામ મુસલમાન ગુનહગાર હૈં. બલ્કે ઝરકશીસે મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને નકલ કિયા હે કે જિસ શહર યા ગાઉંમેં કોઈ કુર્આનેપાક પળ્હનેવાલા ન હો તો સબ ગુનહગાર હૈં. ઈસ ઝમાનએ ઝલાલો- જહાલતમેં જહાં હમ મુસલમાનોંમેં ઔર બહુતસે દીની ઉમૂરમેં ગુમરાહી ફૈલ રહી હે, વહાં એક આમ આવાઝહ યહ ભી હે કે કુર્આને શરીફકે હિફ્ઝકો ફુઝૂલ સમઝા જા રહા હે. ઉસકે અલ્ફાઝ રટનેકો હિમાકત બતલાયા જાતા હે. ઉસકે અલ્ફાઝ યાદ કરનેકો દિમાગ–સોઝી ઔર તઝ્યીએ વક્ત કહા જાતા હે. અગર હમારી બદ્દીનીકી યહી એક વબા હોતી તો ઈસ પર કુછ તફસીલસે લિખ્ખા જાતા; મગર યહાં હર અદા મર્ઝ હે, ઔર હર ખ્યાલ બાતિલ હી કી તરફ ખીંચતા હે. ઈસ લિએ કિસ કિસ ચીઝકો રોકિએ ઔર કિસ કિસકા શિકવા કીજિએ. ફઈલલ્લાહિલ મુશ્તકા વલ્લાહુલ મુસ્તઆન.

(૧) عَنْ عُثْمَانَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ خَیْرُکُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْاٰنَ وَعَلَّمَہٗ (رواہ البخاری و ابوداؤد والترمذی والنسائی وابن ماجۃ ھکذا فی الترغیب وعزاہ الی مسلم ایضا لکن حکی الحافظ فی الفتح عن ابی العلاء ان مسلما سکت عنہ)

(૧) હઝરત ઉષ્માન રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ મન્કૂલ હે કે તુમમેં સબસે બેહતર વહ શખ્સ હે જો કુર્આન શરીફકો સીખે ઔર સિખાએ.

અક્ષર કુતુબમેં યહ રિવાયત વાવકે સાથ હે, જિસકા તર્જમા લિખ્ખા ગયા. ઈસ સૂરતમેં ફઝીલત ઉસ શખ્સકે લિએ હે જો કલામે મજીદ સીખે ઔર ઉસકે બા'દ દૂસરોંકો સિખાએ. લેકિન બા'ઝ કુતુબમેં યહ રિવાયત અલિફ વાવકે સાથ વારિદ હૂઈ હે, ઈસ સૂરતમેં બેહતરી ઔર ફઝીલત આમ હોગી કે ખૂદ સીખે યા દૂસરોંકો સિખાએ. દોનોંકે લિએ મુસ્તકિલ ખૈરો-બેહતરી હે.

કલામેપાક ચૂંકે અસલ દીન હે, ઈસકી બકા વ ઈશાઅત પર દીનકા મદાર હે, ઈસ લિએ ઈસકે સીખને ઔર સિખાનેકા અફઝલ હોના ઝાહિર હે, કિસી તવઝીહકા મુહતાજ નહીં. અલબત્તા ઉસકી અનવાઅ્ મુખ્તલિફ હૈં. કમાલ

ઉસકા યહ હે કે મતાલિબો-મકાસિદ સમેત સીખે ઔર અદના દરજહ ઈસકા યહ હે કે ફકત અલ્ફાઝ સીખે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા દૂસરા ઈરશાદ હદીષે મઝકૂરકી તાઈદ કરતા હે. જો સઈદ ઈબ્ને સુલૈમ (રહ.) સે મુર્સલન્ મન્કૂલ હે કે જો શખ્સ કુર્આને અઝીઝકો હાસિલ કરલે ઔર ફિર કિસી દૂસરે શખ્સકો જો કોઈ ઔર ચીઝ અતા કિયા ગયા હો, અપનેસે અફઝલ સમઝે તો ઉસને હકતઆલા શાનુહૂકે ઉસ ઈન્આમકી જો અપને કલામે પાકકી વજહસે ઉસ પર ફરમાયા હે, તહકીર કી હે ઔર ખુલી હૂઈ બાત હે કે જબ કલામે ઈલાહી સબ કલામોંસે અફઝલ હે, જૈસા કે મુસ્તકિલ અહાદીષમેં આનેવાલા હે, તો ઉસકા પઢના-પઢાના યકીનન્ સબ ચીઝોંસે અફઝલ હોના હી ચાહિએ. એક દૂસરી હદીષસે મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને નકલ કિયા હે કે જિસ શખ્સને કલામેપાકકો હાસિલ કર લિયા ઉસને ઉલૂમે નુબુવ્વતકો અપની પેશાનીમેં જમા' કર લિયા. હઝરત સહલ તસ્તરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હકતઆલાસે મુહબ્બતકી અલામત યહ હે કે ઉસકે કલામે પાકકી મુહબ્બત કલ્બમેં હો. શર્હે ઈહ્યામેં ઉન લોગોંકી ફેહરિસ્તમેં જો કિયામતકે હોલનાક દિનમેં અર્શકે સાયહકે નીચે રહેંગે, ઉન લોગોંકો ભી શુમાર કિયા હે, જો મુસલમાનોંકે બચ્ચોંકો કુર્આનેપાકકી તઅલીમ દેતે હૈં. નીઝ ઉન લોગોંકો ભી શુમાર કિયા હે જો બચપનમેં કુર્આનેપાક સીખતે હૈં ઔર બળે હોકર ઉસકી તિલાવતકા ઈહ્તિમામ કરતે હૈં.

(૨) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ یَقُوْلُ الرَّبُّ تَبَارَکَ وَتَعَالٰی مَنْ شَغَلَہُ الْقُرْاٰنُ عَنْ ذِکْرِیْ وَمَسْئَلَتِیْ اَعْطَیْتُہٗ اَفْضَلَ مَآ اُعْطِیَ السَّآئِلِیْنَ وَفَضْلُ کَلَامِ اللّٰہِ عَلٰی سَآئِرِ الْکَلَامِ کَفَضْلِ اللّٰہِ عَلٰی خَلْقِہٖ۔

(رواه الترمذی والدارمی والبیہقی فی الشعب)

(૨) હઝરત અબૂ સઈદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ મન્કૂલ હે કે હક તઆલાકા યહ ફરમાન હે કે જિસ શખ્સકો કુર્આનેશરીફકી મશ્ગૂલીકી વજહસે ઝિક્ર કરને ઔર દુઆએં માંગનેકી ફુરસત નહીં મિલતી, મેં ઉસકો સબ દુઆએં માંગનેવાલોંસે ઝિયાદહ અતા કરતા હૂં ઔર અલ્લાહતઆલા શાનુહૂકે કલામકો સબ કલામોં પર ઐસી ફઝીલત હે, જૈસી કે ખૂદ હકતઆલા શાનુહૂકો તમામ મખ્લૂક પર.

યા'ની જિસ શખ્સકો કુર્આનેપાકકે યાદ કરને યા જાનને ઔર સમઝનેમેં

ઈસ દરજહ મશ્ગૂલી હે કે કિસી દૂસરી દુઆ વગયરહકે માંગનેકા વક્ત નહીં મિલતા, મેં દુઆ માંગનેવાલોંકે માંગનેસે ભી અફ્ઝલ ચીઝ ઉસકો અતા કરૂંગા. દુન્યાકા મુશાહદહ હે કે જબ કોઈ શખ્સ શીરીની વગયરહ તક્સીમ કર રહા હો ઔર કોઈ મિઠાઈ લેનેવાલા ઉસકે હી કામમેં મશ્ગૂલ હો ઔર ઉસકી વજહસે ન આ સકતા હો, યકીનન્ ઉસકા હિસ્સા પેહલે હી નિકાલ લિયા જાતા હે. એક દૂસરી હદીષમેં ઈસી મવકા પર મઝકૂર હે કે મેં ઉસકો શુક્રગુઝાર બંદોંકે ષવાબસે અફઝલ ષવાબ અતા કરૂંગા.

(૩) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ خَرَجَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِى الصُّفَّةِ فَقَالَ اَيُّكُمْ يُحِبُّ اَنْ يَّغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ اِلٰى بُطْحَانَ اَوِ الْعَقِيْقِ فَيَاْتِىَ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِىْ غَيْرِ اِثْمٍ وَّلَا قَطِيْعَةِ رَحِمٍ فَقُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ كُلُّنَا نُحِبُّ ذٰلِكَ قَالَ اَفَلَا يَغْدُوْ اَحَدُكُمْ اِلَى الْمَسْجِدِ فَيَعْلَمَ اَوْ يَقْرَأَ اٰيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَّهٗ مِنْ نَاقَتَيْنِ وَثَلٰثٌ خَيْرٌ لَّهٗ مِنْ ثَلٰثٍ وَ اَرْبَعٌ خَيْرٌ لَّهٗ مِنْ اَرْبَعٍ وَمِنْ اَعْدَادِهِنَّ مِنَ الْاِبِلِ.

(رواه مسلم وابوداؤد)

(૩) હઝરત ઉકબહ ઈબ્ને આમિર રદિયલ્લાહુ અન્હૂ કહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ. હમ લોગ સુફ્ફહમેં બેઠે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તુમમેંસે કોન શખ્સ ઈસકો પસંદ કરતા હે કે અલસ્સબહ બાઝારે બુત્હાન યા અકીકમેં જાવે ઔર દો ઊંટનિયાં ઉમ્દાસે ઉમ્દા બિલા કિસી કિસ્મકે ગુનાહ ઔર કત્એ રહ્મીકે પકળ લાએ? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે ઉસકો તો હમમેંસે હર શખ્સ પસંદ કરેગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મસ્જિદમેં. જા કર દો આયતોંકા પળ્હના યા પળ્હા દેના દો ઊંટનિયોંસે ઔર તીન આયતકા તીન ઊંટનિયોંસે, ઇસી તરહ ચારકા ચારસે અફઝલ હે ઔર ઉન્કે બરાબર ઊંટોંસે અફઝલ હે.

સુફ્ફહ મસ્જિદે નબવીમેં એક ખાસ મુઅય્યન ચબૂતરાકા નામ હે, જો ફુક્રાએ મુહાજિરીનકી નશિસ્તગાહ થી. અસ્હાબે સુફ્ફહકી તઅ્દાદ મુખ્તલિફ અવકાતમેં કમો-બેશ હોતી રહતી થી. અલ્લામા સિયૂતી (રહ.)ને એક સો (૧૦૦) નામ ગિનવાએ હૈં ઔર મુસ્તકિલ રિસાલા ઉન્કે અસ્માએ ગિરામીમેં તસ્નીફ કિયા હે. બુત્હાન ઔર અકીક મદીના તય્યિબહકે પાસ દો જગહ હૈં,

જહાં ઊટોંકા બાઝાર લગતા થા. અરબકે નઝદીક ઊંટ નિહાયત પસંદીદહ ચીઝ થી,બિલ ખુસૂસ્ વહ ઊટની જિસકા કોહાન ફરબહ હો. બગૈર ગુનાહકા મતલબ યહ હે કે બેમેહનત ચીઝ અક્ષર યા છીન કર કિસીસે લી જાતી હે યા યહ કે મીરાષ વગયરહમેં કિસી રિશ્તાદારકે માલ પર કબ્ઝા કર લે યા કિસીકા માલ ચુરા લે. ઈસ લિએ હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈન સબકી નફી ફરમા દી કે બિલ્કુલ બિલા મશક્કત ઔર કિસી ગુનાહકે બગૈર હાસિલ કર લેના જિસ કદર પસંદીદહ હે, ઈસસે ઝિયાદા બેહતર વ અફઝલ હે ચંદ આયાતકા હાસિલ કરના ઔર યકીની અમ્ર હે કે એક-દો ઊંટ દરકિનાર, હફ્ત અકલીમકી સલ્તનત ભી અગર કિસી શખ્સકો મિલ જાવે તો કયા, આજ નહીં તો કલ મૌત ઉસસે જબરન્ જુદા કર દેગી. લેકિન એક આયતકા અજર હમેશાકે લિએ સાથ રહનેવાલી ચીઝ હે. દુન્યામેં હી દેખ લીજિએ કે આપ કિસી શખ્સકો એક રૂપિયહ અતા ફરમા દીજિએ. ઈસકી ઉસકો મસર્રત હોગી બ-મુકાબલા ઈસકે કે એક હઝાર રૂપિયહ ઉસકે હવાલે કર દેં કે ઉસકો અપને પાસ રખ લે, મેં અભી વાપસ આ કર લે લૂંગા-કે ઈસ સૂરતમેં બ-જુઝ ઈસ પર બારે અમાનતકે ઔર કોઈ ફાઈદા ઉસકો હાસિલ નહીં હોગા. દર હકીકત ઈસ હદીષ શરીફમેં ફાની વ બાકીકે તકાબુલ પર તમ્બીહ ભી મકસૂદ હે કે આદમી અપની હરકતો – સુકૂન પર ગૌર કરે કે કિસી ફાની ચીઝ પર ઉસકો ઝાઈઅ્ કર રહા હૂં, યા બાકી રહનેવાલી ચીઝ પર? ઔર ફિર હસરત હે ઉન અવકાત પર જો બાકી રહનેવાલા વબાલ કમાતે હોં. હદીષ શરીફકા આખિરી જુમ્લહ ઔર ઉન્કે બરાબર ઊંટોંસે અફઝલ હે, તીન મતાલિબકા મુહતમિલ હે: ૧. અવ્વલ યહ કે ચારકે અદદ તક બિત્તફસીલ ઈરશાદ ફરમા દિયા ઔર ઉસકે માફવ્કકો ઈજ્માલન્ ફરમા દિયા, કે જિસ કદર આયાત કોઈ શખ્સ હાસિલ કરેગા ઉસકે બ-કદર ઊંટોંસે અફઝલ હે. ઈસ સૂરતમેં ઊંટોંસે જિન્સ મુરાદ હે, ખ્વાહ ઊંટ હોં યા ઊંટનિયાં. ઔર બયાન હે ચાર (૪) સે ઝિયાદહકા. ઈસ લિએ કે ચાર તકકા ઝિક્ર ખૂદ તસ્રીહન્ મઝકૂર હો ચુકા. દૂસરા મતલબ યહ હે કે ઉન્હી અઅ્દાદકા ઝિક્ર હે, જો પેહલે મઝકૂર હો ચુકે. ઔર મતલબ યહ હે કે રગબાત મુખ્તલિફ હુવા કરતી હૈં; કિસીકો ઊંટની પસંદ હે તો કોઈ ઊંટકા ગરવીદહ હે. ઈસ લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ લફઝસે યહ ઈરશાદ ફરમા દિયા કે હર આયત એક ઊંટનીસે ભી અફઝલ હે. ઔર અગર કોઈ શખ્સ ઊંટસે મુહબ્બત રખતા હો તો એક આયત એક ઊંટસે ભી અફઝલ હે. તીસરા મતલબ યહ હે કે યહ બયાન ઉન્હી અઅ્દાદકા હે જો પેહલે ઝિક્ર કિએ ગએ, ચારસે ઝાઈદકા નહીં હે. મગર દૂસરે મતલબમેં જો તકરીર ગુઝરી કે એક ઊંટની યા એક ઊંટસે અફઝલ હે યહ નહીં, બલ્કે મજમૂઅહ મુરાદ હે કે એક આયત એક ઊંટ

ઔર એક ઊંટની-દોનોંકે મજમૂઆસે અફઝલ હે. ઈસી તરહ હર આયત અપને મુવાફિક અદદ ઊંટની ઔર ઊંટ દોનોંકે મજમૂઆસે અઝફલ હે તો ગોયા ફી આયતકા મુકાબલા એક જોળસે હુવા. મેરે વાલિદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂને ઈસી મતલબકો પસંદ ફરમાયા હે, કે ઈસમેં ફઝીલતકી ઝિયાદતી હે. અગરચે યહ મુરાદ નહીં કે એક આયતકા અજર એક ઊંટ યા દો ઊંટકા મુકાબલા કર સકતા હે. યહ સિર્ફ તમ્બીહ ઔર તમષીલ હે. મેં પેહલે લિખ ચુકા હૂં કે એક આયત જિસકા ષવાબ દાઈમી ઔર હમેશા રહનેવાલા હે, હફ્ત અકલીમકી બાદશાહતસે જો ફના હોનેવાલી હે, અફઝલ ઔર બેહતર હે.

મુલ્લા અલી કારી રહમતુલ્લાહિ અલયહને લિખ્ખા હે કે એક બુઝુર્ગકે બા'ઝ તિજારતપેશહ અહબાબને ઉન્સે દરખ્વાસ્ત કી કે જહાઝસે ઉતરનેકે વક્ત હઝરત જિદ્દહ તશ્રીફ ફરમા હોં, તાકે જનાબકી બરકતસે હમારે માલમેં નફા હો ઔર મકસૂદ યહ થા કે તિજારતકે મનાફિઅસે હઝરતકે બા'ઝ ખુદ્દામકો કુછ નફા હાસિલ હો. અવ્વલ તો હઝરતને ઉઝર ફરમાયા. મગર જબ ઉન્હોંને ઈસ્રાર કિયા તો હઝરતને દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમ્હેં ઝાઈદસે ઝાઈદ જો નફા માલે તિજારતમેં હોતા હે વહ ક્યા મિકદાર હે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મુખ્તલિફ હોતા હે. ઝાઈદસે ઝાઈદ એકકે દો હો જાતે હૈં. હઝરતને ફરમાયા કે, "ઈસ કલીલ નફાકે લિએ ઈસ કદર મશક્કત ઉઠાતે હો! ઈતની સી બાતકે લિએ હમ હરમે મુહતરમકી નમાઝ કૈસે છોળ દેં, જહાં એકકે લાખ મિલતે હોં!" દર હકીકત મુસલમાનોંકે ગૌર કરનેકી જગહ હે કે વહ ઝરા સી દુન્યવી મતાઅ્કે ખાતિર કિસ કદર દીની મનાફિઅ્કો કુરબાન કર દેતે હૈં.

(૪) عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمَاهِرُ بِالْقُرْاٰنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَالَّذِىْ يَقْرَأُ الْقُرْاٰنَ وَيَتَتَعْتَعُ فِيْهِ وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ لَهٗ اَجْرَانِ (رواه البخارى ومسلم وابو داؤد والترمذى والنسائى وابن ماجة)

(૪) હઝરત આઈશહ રદિયલ્લાહુ અન્હાને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે કુર્આનકા માહિર ઉન મલાઈકહકે સાથ હે જો મીર મુન્શી હૈં ઔર નેકકાર હૈં ઔર જો શખ્સ કુર્આન-શરીફકો અટકતા હુવા પળહતા હે ઔર ઉસમેં દિકકત ઉઠાતા હે ઉસકો દુહરા અજ્ર હે.

કુર્આને અઝીઝકા માહિર વહ કેહલાતા હે, જિસકો યાદ ભી ખૂબ હો ઔર પળ્હતા ભી ખૂબ હો ઔર અગર મઆની વ મુરાદ પર ભી કાદિર હો તો ફિર ક્યા. કેહના! મલાઈકહકે સાથ હોનેકા મતલબ યહ હે કે વહ ભી કુર્આનેશરીફકે લવ્હે મહફૂઝસે નક્લ કરનેવાલે હૈં, ઔર યહ ભી ઉસકા નક્લ કરનેવાલા ઔર પહુંચાનેવાલા હે તો ગોયા દોનોં એક હી મસ્લક પર હૈં, યા યહ કે હશ્રમેં ઉન્કે સાથ ઈજતિમાઅ હોગા. અટકનેવાલેકો દુહરા અજ્ર, એક ઉસકી કિરાઅતકા, દૂસરા ઉસકી મશક્કતકા, જો ઉસ બાર બારકે અટકનેકી વજહસે બરદાશ્ત કરતા હે. લેકિન ઈસકા મતલબ યહ નહીં કે યહ ઈસ માહિરસે બળ્હ જાવે. માહિરકે લિએ જો ફઝીલત ઈરશાદ ફરમાઈ ગઈ હે વહ ઈસસે બહુત બળ્હ કર હે કે મખસૂસ મલાઈકહકે સાથ ઈસકા ઈજતિમાઅ ફરમાયા હે, બલ્કે મકસૂદ યહ હે કે ઉસકે અટકનેકી વજહસે ઉસ મશક્કતકા અજ્ર મુસ્તકિલ મિલેગા. લિહાઝા ઈસ ઉઝ્રકી વજહસે કિસીકો છોળના નહીં ચાહિએ. મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને તબરાની ઔર બયહકીકી રિવાયતસે નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ કુર્આનેશરીફ પળ્હતા હે ઔર વહ યાદ નહીં હોતા તો ઉસકે લિએ દુહરા અજ્ર હે, ઔર જો ઉસકો યાદ કરનેકી તમન્ના કરતા રહે, લેકિન યાદ કરનેકી તાકત નહીં રખતા, મગર વહ પળ્હના ભી નહીં છોળતા તો હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકા હુફ્ફાઝ હી કે સાથ હશ્ર ફરમાએંગે.

કાબિલે રશ્ક ચીઝ

۵ قابلِ رشک چیز عَنِ ابْنِ عُمَرَؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ لَاحَسَدَ اِلَّا عَلٰی اثْنَیْنِ رَجُلٌ اٰتَاہُ اللّٰہُ الْقُرْاٰنَ فَھُوَ یَقُوْمُ بِہٖ اٰنَاءَ اللَّیْلِ وَاٰنَاءَ النَّھَارِ وَرَجُلٌ اٰتَاہُ اللّٰہُ مَالًا فَھُوَ یُنْفِقُ مِنْہُ اٰنَاءَ اللَّیْلِ وَ اٰنَاءَ النَّھَارِ

(رواہ البخاری والترمذی والنسائی)

(૫) હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ મન્કૂલ હે કે હસદ દો શખ્સોંકે સિવા કિસી પર જાઈઝ નહીં, એક વહ જિસકો હકતઆલા શાનુહૂને કુર્આને શરીફકી તિલાવત અતા ફરમાઈ ઔર વહ દિનરાત ઉસમેં મશ્ગૂલ રહતા હે. દૂસરે, વહ જિસકો હક સુબ્હાનહૂને માલકી કષ્રત અતા ફરમાઈ ઔર વહ દિનરાત ઉસકો ખર્ચ કરતા હે.

કુર્આને મજીદકી આયાત ઔર અહાદીષે કષીરહકે ઉમૂમસે હસદકી બુરાઈ

ઔર નાજાઈઝ હોના મુત્લકન્ મઅ્લૂમ હોતા હે. ઈસ હદીષશરીફસે દો આદમિયોંકે બારેમેં જવાઝ મઅ્લૂમ હોતા હે. ચૂંકે વહ રિવાયાત ઝિયાદહ મશ્હૂરો-કષીર હૈં, ઈસ લિએ ઉલમાને ઈસ હદીષકે દો મતલબ ઈરશાદ ફરમાએ હૈં. અવ્વલ યહ કે હસદ ઈસ હદીષ શરીફમેં રશ્કકે મઅનામેં હે, જિસકો અરબીમેં 'ગિબ્તહ' કેહતે હૈં. હસદ ઔર ગિબ્તહમેં યહ ફર્ક હે કે હસદમેં કિસીકે પાસ કોઈ નિઅમત દેખકર યહ આરઝૂ હોતી હે કે ઉસકે પાસ યહ નેઅમત ન રહે. ખ્વાહ અપને પાસ હાસિલ હો યા ન હો. ચૂંકે હસદ બિલ્ઈજમાઅ્ હરામ હે, ઈસ લિએ ઉલમાને ઈસ લફઝે હસદકો મજાઝન્ ગિબ્તહકે મઅનામેં ઈરશાદ ફરમાયા હે, જો દુન્યવી ઉમૂરમેં મુબાહ હે ઔર દીની ઉમૂરમેં મુસ્તહબ. દૂસરા મતલબ યહ ભી મુમકિન હે કે બસા અવકાત કલામ અલા સબીલિલ ફર્ઝ વત્તકદીર મુસ્તઅ્મલ હોતા હે, યઅ્ની અગર હસદ જાઈઝ હોતા તો યહ દો ચીઝ ઐસી થીં કે ઉનમેં જાઈઝ હોતા.

(૬) عَنْ اَبِيْ مُوْسٰىؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِيْ يَقْرَأُ الْقُرْاٰنَ مَثَلُ الْاُتْرُجَّةِ رِيْحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا طَيِّبٌ وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِيْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْاٰنَ مَثَلُ التَّمْرَةِ لَا رِيْحَ لَهَا وَطَعْمُهَا حُلْوٌ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِيْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْاٰنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ لَيْسَ لَهَا رِيْحٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِيْ يَقْرَأُ الْقُرْاٰنَ مَثَلُ الرَّيْحَانَةِ رِيْحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ. (رواه البخاری ومسلم والنسائی وابن ماجة)

(૬) હઝરત અબૂ મૂસા રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો મુસલમાન કુર્આને શરીફ પળ્હતા હે ઉસકી મિષાલ તુરન્જકી સી હે, કે ઉસકી ખૂશ્બૂ ભી ઉમ્દહ હોતી હે ઔર મઝા ભી લઝીઝ. ઔર જો મુઅ્મિન કુર્આને શરીફ ન પળ્હે ઉસકી મિષાલ ખજૂરકી સી હે કે ખૂશ્બૂ કુછ નહીં, મગર મઝા શીરીન હોતા હે ઔર જો મુનાફિક કુર્આનેશરીફ નહીં પળ્હતા ઉસકી મિષાલ હન્ઝલકે ફલકી સી હે કે મઝા કળવા ઔર ખૂશ્બૂ કુછ નહીં ઔર જો મુનાફિક કુર્આનેશરીફ પળ્હતા હે ઉસકી મિષાલ ખૂશ્બૂદાર ફુલકી સી હે કે ખૂશ્બૂ ઉમ્દહ ઔર મઝા કળવા.

મકસૂદ ઈસ હદીષ શરીફસે ગેરમહસૂસ શયકો મહસૂસકે સાથ તશ્બીહ દેના હે. તાકે ઝહનમેં ફર્ક કલામેપાકકે પળ્હને ઔર ન પળ્હનેમેં સહૂલતસે આ જાવે. વરના ઝાહિર હે કે કલામેપાકકી હલાવત ઔર મહકસે ક્યા

નિસ્બત તુરન્જ ઔર ખજૂરકો! અગરચે ઈન અશ્યાઅ્કે સાથં તશ્બીહમેં ખાસ નિકાત ભી હૈં, જો ઉલૂમે નબવિય્યહસે તઅલ્લુક રખતે હૈં ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઉલૂમકી વુસ્અતકી તરફ મુશીર હૈં. મષલન્ તુરન્જહીકો લે લીજિએ. મુંહમેં ખૂશ્બૂ પયૃદા કરતા હે, મેદાકો સાફ કરતા હે, હઝમમેં કુવ્વત દેતા હે, વગયરહ વગયરહ. યહ મનાફિઅ્ ઐસે હૈં કે કિરાઅતે કુર્આને શરીફકે સાથ ખાસ મુનાસબત રખતે હૈં. મષલન્ મુંહકા ખૂશ્બૂદાર હોના, બાતિનકા સાફ કરના, રૂહાનિય્યતમેં કુવ્વત પયૃદા કરના. યહ મનાફિઅ્ તિલાવતમેં હૈં, જો પહલે મનાફિઅ્કે સાથ બહુત હી મુશાબહત રખતે હૈં. એક ખાસ અષર તુરન્જમેં યહ ભી બતલાયા જાતા હે કે જિસ ઘરમેં તુરન્જ હો વહાં જિન નહીં જા સકતા. અગર યહ સહીહ હે તો ફિર કલામે પાકકે સાથ ખાસ મુશાબહત હે. બા'ઝ અતિબ્બાઅ્સે મેંને સુના હે કે - તુરન્જસે હાફિઝહ ભી કવી હોતા હે. ઔર હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે ઈહ્યામેં નકૂલ કિયા હે કે તીન ચીઝેં હાફિઝહકો બઢાતી હૈં: ૧. મિસ્વાક, ૨. રોઝહ, ૩. તિલાવત કલામુલ્લાહ શરીફકી.

અબૂ દાવૂદકી રિવાયતમેં ઈસ હદીષકે ખત્મ પર એક ઔર મઝમૂન નિહાયત હી મુફીદ હે કે બેહતર હમનશીંકી મિષાલ મુશ્કવાલે આદમીકી સી હે કે અગર તુઝે મુશ્ક ન મિલ સકા તો ઉસકી ખૂશ્બૂ તો કહીં ગઈ નહીં ઔર બદતર હમનશીંકી મિષાલ આગકી ભટ્ટીવાલેકી તરહસે હે કે અગર સિયાહી ન પહૂંચે તબ ભી ધુંવા તો કહીં ગયા હી નહીં. નિહાયત હી અહમ બાત હે, આદમીકો અપને હમનશીનોં પર ભી નઝર કરના ચાહિએ, કે કિસ કિસ્મકે લોગોંમેં હર વકૂત નશિસ્તો–બરખાસ્ત હે!

કવમોંકે ઉરૂજો-ઝવાલમેં કુર્આને મજીદકા અષર

٧ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللّٰهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتٰبِ اَقْوَامًا وَّيَضَعُ بِهٖ اٰخَرِيْنَ۔

(رواه مسلم)

(૭) હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હૂ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નકૂલ કરતે હૈં કે હકતઆલા શાનુહૂ ઈસ કિતાબ યઅ્ની કુર્આનેપાકકી વજહસે કિત્ને હી લોગોંકો બુલંદ કરતા હે ઔર કિત્ને હી લોગોંકો પસ્ત વ ઝલીલ કરતા હે.

યઅ્‌ની જો લોગ ઈસ પર ઈમાન લાતે હૈં, અમલ કરતે હૈં, હકતઆલા શાનુહૂ ઉન્કો દુન્યા વ આખિરતમેં રફ્અતો-ઈઝ્ઝત અતા ફરમાતે હૈં ઔર જો લોગ ઈસ પર અમલ નહીં કરતે, હકતઆલા સુબ્હાનહૂ ઉન્કો ઝલીલ કરતે હૈં. કલામુલ્લાહ શરીફકી આયાતસે ભી યહ મઝમૂન ષાબિત હોતા હે. એક જગા ઈરશાદ હે:

يُضِلُّ بِهٖ كَثِيْرًا وَّيَهْدِىْ بِهٖ كَثِيْرًا

(યઅ્‌ની હકતઆલા શાનુહૂ ઈસકી વજહસે બહુતસે લોગોંકો હિદાયત ફરમાતે હૈં ઔર બહુતસે લોગોંકો ગુમરાહ.)

દૂસરી જગહ ઈરશાદ હે- وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ وَلَا يَزِيْدُ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا خَسَارًا

હુઝૂર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ મન્કૂલ હે કે ઈસ ઉમ્મતકે બહુતસે મુનાફિક કારી હોંગે, બા'ઝ મશાઈખસે ઈહ્યામેં નકલ કિયા હે કે બંદહ એક સૂરત કલામે પાકકી શુરૂઅ કરતા હે તો મલાઈકહ ઉસકે લિએ રહમતકી દુઆ કરતે રહતે હૈં, યહાં તક કે વહ ફારિગ હો ઔર દૂસરા શખ્સ એક સૂરત શુરૂઅ કરતા હે તો મલાઈકહ ઉસકે ખત્મ તક ઉસ શખ્સ પર લઅ્‌નત કરતે હૈં. બા'ઝ ઉલમાસે મન્કૂલ હે કે આદમી તિલાવત કરતા હે ઔર ખૂદ અપને ઉપર લઅ્‌નત કરતા હે ઔર ઉસકો ખબર ભી નહીં હોતી. કુર્આન શરીફમેં પઢતા હે:

اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ

ઔર ખૂદ ઝાલિમ હોનેકી વજહસે ઈસ વઈદમેં દાખિલ હોતા હે. ઈસી તરહ પઢતા હે-

لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكٰذِبِيْنَ

ઔર ખૂદ ઝૂટા હોનેકી વજહસે ઉસકા મુસ્તહિક હોતા હે. હઝરત આમિર ઈબ્ને વાસિલહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હઝરત નાફિઅ ઈબ્ને અબ્દુલ હારિષકો મક્કહ મુકર્રમહકા હાકિમ બના રખ્ખા થા. ઉનસે એક મરતબા દરયાફ્ત ફરમાયા કે જંગલાતકા નાઝિમ કિસકો મુકર્રર કર રખ્ખા હે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, 'ઈબ્ને અબ્ઝીકો'. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને પૂછા, 'ઈબ્ને અબ્ઝી કૌન શખ્સ હે?' ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, 'હમારા એક ગુલામ હે.' હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઈઅ્‌તિરાઝન્ ફરમાયા, "ગુલામકો અમીર ક્યૂં

બના દિયા?" ઉન્હોંને કહા, "કિતાબુલ્લાહકા પઢનેવાલા હે." હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ઈસ હદીષકો નક્લ કિયા હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હકતઆલા શાનુહૂ ઈસ કલામકી બ-દોલત બહુતસે લોગોંકે રફ્એ દરજાત ફરમાતે હૈં ઔર બહુતસોંકો પસ્ત કરતે હૈં.

કુર્આને મજીદકી સિફારિશ

(૮) قرآن مجید کی سفارش عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلٰثٌ تَحْتَ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ الْقُرْاٰنُ يُحَاجُّ الْعِبَادَ لَهٗ ظَهْرٌ وَّبَطْنٌ وَّ الْاَمَانَةُ وَالرَّحِمُ تُنَادِيْ اَلَا مَنْ وَّصَلَنِيْ وَصَلَهُ اللّٰهُ وَمَنْ قَطَعَنِيْ قَطَعَهُ اللّٰهُ۔

(رواہ فی شرح السنۃ)

(૮) હઝરત અબ્દુર્રહમાન ઈબ્ને ઔફ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે તીન ચીઝેં કિયામતકે દિન અર્શકે નીચે હોંગી: એક કલામે પાક, કે ઝગળેગા બંદોંસે. કુર્આને પાકકે લિએ ઝાહિર હે ઔર બાતિન. દૂસરી ચીઝ અમાનત હે ઔર તીસરી રિશ્તાદારી, જો પુકારેગી કે જિસ શખ્સને મુઝકો જોળા, અલ્લાહ ઉસકો અપની રહમતસે મિલા દે. ઔર જિસને મુઝકો તોળા અલ્લાહ અપની રહમતસે ઉસકો જુદા કર દે.

ઈન ચીઝોંકે અર્શકે નીચે હોનેસે મકસૂદ ઈનકા કમાલે કુર્બ હે. યા'ની હક સુબ્હાનહૂકે આલી દરબારમેં બહુત હી કરીબ હોંગી. કલામુલ્લાહ શરીફકે ઝગળનેકા મતલબ યહ હે કે જિન લોગોંને ઈસકી રિઆયત કી, ઈસકા હક અદા કિયા, ઈસ પર અમલ કિયા, ઉનકી તરફસે દરબારે હક સુબ્હાનહૂમેં ઝગળેગા, ઔર શફાઅત કરેગા, ઉન્કે દરજે બુલંદ કરાએગા. મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને બ-રિવાયતે તિરમિઝી નક્લ કિયા હે કે કુર્આનેશરીફ બારગાહે ઈલાહીમેં અર્ઝ કરેગા કે ઈસકો જોળા મરહમત ફરમાએં તો હકતઆલા શાનુહૂ કરામતકા તાજ મરહમત ફરમા દેંગે, ફિર વહ ઝિયાદતીકી દરખ્વાસ્ત કરેગા તો હકતઆલા શાનુહૂ ઈકરામકા પૂરા જોળા મરહમત ફરમા દેંગે. ફિર વહ દરખ્વાસ્ત કરેગા કે યા અલ્લાહ! આપ ઈસ શખ્સસે રાઝી હો જાએં. તો હકતઆલા ઈસસે રઝાકા ઈઝહાર ફરમા દેંગે. ઔર જબ કે દુન્યામેં

મહબૂબકી રઝાસે બળ્હકર કોઈ ભી બળીસે બળી નેઅમત નહીં હોતી તો આખિરતમેં મહબૂબકી રઝાકા મુકાબલા કૌનસી નેઅમત કર સકતી હે. ઔર જિન લોગોંને ઈસકી હક-તલફી કી હે ઉનસે ઈસ બારેમેં મુતાલબહ કરેગા કે મેરી ક્યા રિઆયત કી, મેરા ક્યા હક અદા કિયા. શર્હે ઈહયામેં ઈમામ સાહિબ (રહ.) સે નક્લ કિયા હે કે સાલમેં દો મર્તબા ખત્મ કરના કુર્આને શરીફકા હક હે. અબ વહ હઝરાત જો કભી ભૂલ કર ભી તિલાવત નહીં કરતે, ઝરા ગૌર ફરમા લેં કે ઈસ કવી મુકાબિલકે સામને ક્યા જવાબદહી કરેંગે. મૌત બહરહાલ આનેવાલી ચીઝ હે. ઉસસે કિસી તરહ મફર નહીં. કુર્આનેશરીફકે ઝાહિર ઔર બાતિન હોનેકા મતલબ, ઝાહિર યહ હે કે એક ઝાહિરી મઅ્ના હૈં જિન્કો હર શખ્સ સમઝતા હે. ઔર એક બાતિની મઅ્ના હૈં જિન્કો હર શખ્સ નહીં સમઝતા, જિસકી તરફ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈસ ઈરશાદને ઈશારહ કિયા કે જો શખ્સ કુર્આને પાકમેં અપની રાઈસે કુછ કહે, અગર વહ સહીહ ભી હો તબ ભી ઉસ શખ્સને ખતા કી. બા'ઝ મશાઈખને ઝાહિરસે મુરાદ ઉસકે અલ્ફાઝ ફરમાએ હૈં કે જિન્કી તિલાવતમેં હર શખ્સ બરાબર હે ઔર બાતિનસે મુરાદ ઉસકે મઆની ઔર મતાલિબ હૈં, જો હસ્બે ઈસ્તિઅ્દાદ મુખ્તલિફ હોતે હૈં. હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે અગર ઈલ્મ ચાહતે હો તો કુર્આને પાકકે મઆનીમેં ગૌરો-ફિક્ર કરો કે ઈસમેં અવ્વલીનો-આખિરીનકા ઈલ્મ હે. મગર કલામેપાકકે મઅ્નાકે. જો શરાઈતો-આદાબ હૈં ઉન્કી રિઆયત ઝરૂરી હે. યહ નહીં કે હમારે ઈસ ઝમાનેકી તરહસે જો શખ્સ અરબીકે ચંદ અલ્ફાઝકે મઅ્ના જાન લે, બલ્કે ઈસસે ભી બળ્હ કર બગૈર કિસી લફ્ઝકે મઅના જાને ઉર્દૂ તરજમા દેખ કર અપની રાઈકો ઉસમેં દાખિલ કર દે. અહ્લે ફનને તફસીરકે લિએ પંદરહ ઉલૂમ પર મહારત ઝરૂરી બતલાઈ હે. વક્તી ઝરૂરતકી વજહસે મુખ્તસરન્ અર્ઝ કરતા હૂં, જિસસે મઅલૂમ હો જાવેગા કે બતને કલામે પાક તક રસાઈ હર શખ્સકો નહીં હો સકતી. ૧-અવ્વલ લુગત. જિસસે કલામેપાકકે મુફ્રદ અલ્ફાઝકે મઅ્ના મઅલૂમ હો જાવેં, મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ અલ્લાહ પર ઔર કિયામતકે દિન પર ઈમાન રખતા હે ઉસકો જાઈઝ નહીં કે બેદૂને મઅ્રિફતે લુગાતે અરબકે કલામેપાકમેં કુછ લબ કુશાઈ કરે. ઔર ચંદ લુગાતકા મઅલૂમ હો જાના કાફી નહીં. ઈસ લિએ કે બસા અવકાત લફ્ઝ ચંદ મઆનીમેં મુશ્તરક હોતા હે ઔર વહ ઉનમેંસે એક-દો મઅ્ના જાનતા હે. ઔર ફીલ વાકિઅ્ ઈસ જગહ કોઈ ઔર મઅ્ના મુરાદ હોતે હૈં. દૂસરે- નહ્વકા જાનના ઝરૂરી હે. ઈસ લિએ કે એ'રાબકે તગય્યુરો-તબદુલસે મઅ્ના બિલ્કુલ બદલ જાતે હૈં. ઔર એ'રાબકી મઅ્રિફત નહ્વ પર મવકૂફ હે. તીસરે-સર્ફકા જાનના ઝરૂરી હે.

ઈસ લિએ કે બિના ઔર સેગોંકે ઈખ્તિલાફસે મઆની બિલ્કુલ મુખ્તલિફ હો જાતે હૈં. ઈબ્ને ફારિસ (રહ.) કેહતે હૈં કે જિસ શખ્સસે ઈલ્મે સર્ફ ફૌત હો ગયા, ઉસસે બહુત કુછ ફૌત હો ગયા.

અલ્લામા ઝમખ્શરી (રહ.) અજૂબાતે તફસીરમેં નક્લ કરતે હૈં કે એક શખ્સને કલામેપાકકી આયત -

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍۭ بِاِمَامِهِمْ

(તરજમાઃ જિસ દિન કે પુકારેંગે હમ હર શખ્સકો ઉસકે મુકતદા ઔર પેશ્રવકે સાથ.)

ઈસકી તફસીર સર્ફકી નાવાકિફિય્યતકી વજહસે યહ કી કે જિસ દિન પુકારેંગે હર શખ્સકો ઉસકી માઓંકે સાથ! ઈમામકા લફ્ઝ જો મુફ્રદ થા ઉસકો ઉમ્કી જમા' સમઝ ગયા. અગર વહ સર્ફસે વાકિફ હોતા તો મઅ્લૂમ હો જાતા કે ઉમ્કી જમા' ઈમામ નહીં આતી. ચોથે-ઈશ્તિકાકકા જાનના ઝરૂરી હે, ઈસ લિએ કે લફ્ઝ જબકે દો માદ્દોંસે મુશ્તક હો તો ઉસકે મઅ્ના મુખ્તલિફ હોંગે. જૈસા કે મસીહકા લફ્ઝ હે કે ઉસકા ઈશ્તિકાક મસહસે ભી હે, જિસકે મઅ્ના છૂને ઔર તર હાથ કિસી ચીઝ પર ફેરનેકે હૈં ઔર મસાહતસે ભી હે, જિસકે મઅ્ના પયમાઈશકે હૈં. પાંચવેં-ઈલ્મે મઆનીકા જાનના ઝરૂરી હે, જિસસે કલામકી તરકીબેં મઅ્નાકે ઈઅ્તિબારસે મઅ્લૂમ હોતી હૈં. છટે-ઈલ્મે બયાનકા જાનના ઝરૂરી હે, જિસસે કલામકા ઝુહૂરો-ખિફા તશ્બીહો-કિનાયહ મઅ્લૂમ હોતા હે. સાતવેં-ઈલ્મે બદીઅ જિસસે કલામકી ખૂબિયાં તઅ્બીરકે ઈઅ્તિબારસે મઅ્લૂમ હોતી હૈં. યહ તીનોં ફન ઈલ્મે બલાગત કેહલાતે હૈં, મુફસ્સિરકે અહમ ઉલૂમમેંસે હૈં, ઈસ લિએ કે કલામે પાક જો સરાસર ઈઅ્જાઝ હે, ઈસીસે ઈસકા ઈઅ્જાઝ મઅ્લૂમ હોતા હે. આઠવેં-ઈલ્મે કિરાઅતકા જાનના ભી ઝરૂરી હે. ઈસ લિએ કે મુખ્તલિફ કિરાઅતોંકી વજહસે મુખ્તલિફ મઅ્ના મઅ્લૂમ હોતે હૈં, ઔર બા'ઝ મઅ્નાકી દૂસરે મઅ્નોં પર તરજીહ મઅ્લૂમ હો જાતી હે. નવેં-ઈલ્મે અકાઈદકા જાનના ભી ઝરૂરી હે. ઈસ લિએ કે કલામે પાકમેં બા'ઝ આયાત ઐસી ભી હૈં, જિન્કે ઝાહિરી મઅ્નાકા ઈત્લાક હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસ પર સહીહ નહીં. ઈસ લિએ ઉનમેં કિસી તાવીલકી ઝરૂરત પળેગી. જૈસી કે યદુલ્લાહિ ફવ્ક અયદીહિમ. દસવેં-ઉસૂલે ફિકહકા મઅ્લૂમ હોના ઝરૂરી હે કે જિસસે વુજૂહે ઈસ્તિદલાલો-ઈસ્તિમ્બાત મઅ્લૂમ હો સકેં, ગિયારહવેં-અસ્બાબે નુઝૂલકા મઅ્લૂમ હોના ભી ઝરૂરી હે કે શાને નુઝૂલસે આયતકે મઅ્ના ઝિયાદહ વાઝિહ હોંગે ઔર બસા અવકાત અસલ મઅ્નાકા મઅ્લૂમ હોના ભી શાને નુઝૂલ પર મવકૂફ હોતા હે. બારહવેં—નાસિખો-મન્સૂખકા મઅ્લૂમ હોના ભી

ઝરૂરી હે કે જુઝઈય્યાતકે ઈહાતહસે કુલ્લિય્યાત પેહચાને જાતે હૈં. ચૌદહ્વેં- ઉન અહાદીષકા જાનના ઝરૂરી હે જો કુર્આને પાકકી મુજમલ આયાતકી તફસીર વાકિઅ્ હૂઈ હૈં.

ઈન સબકે બા'દ પંદ્રહ્વાં વહ ઈલ્મે વહ્બી હે જો હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસકા અતિય્યએ ખાસ હે. અપને મખ્સૂસ બંદોંકો અતા ફરમાતા હે, જિસકી તરફ ઈસ હદીષ શરીફમેં ઈશારા હે:

مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ وَرَّثَهُ اللّٰهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

(તર્જમા: જબ કે બંદા ઉસ ચીઝ પર અમલ કરતા હે, જિસકો જાનતા હે તો હકતઆલા શાનુહૂ ઐસી ચીઝોંકા ઈલ્મ અતા ફરમાતે હૈં, જિન્કો વહ નહીં જાનતા.)

ઈસીકી તરફ હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂને ઈશારા' ફરમાયા, જબ કે ઉનસે લોગોંને પૂછા કે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને આપ (રદિ.)કો કુછ ખાસ ઉલૂમ અતા ફરમાએ હૈં યા ખાસ વસાયા, જો આમ લોગોંકે અલાવા આપકે સાથ મખ્સૂસ હૈં? ઉન્હોંને ફરમાયા કે કસમ હે ઉસ ઝાતેપાકકી જિસને જન્નત બનાઈ ઔર જાન પયદા કી, ઉસ ફહમકે અલાવા કુછ નહીં હે જિસકો હક તઆલા શાનુહૂ અપને કલામેપાકકે સમઝનેકે લિએ કિસીકો અતા ફરમાવેં. ઈબ્ને અબીદ્દ દુન્યાકા મકૂલહ હે કે ઉલૂમે કુર્આન ઔર જો ઉસસે હાસિલ હો વહ ઐસા સમંદર હે કે જિસકા કિનારા નહીં. યહ ઉલૂમ જો બયાન કિએ ગએ મુફસ્સિરકે લિએ બતૌરે આલહકે હૈં. અગર કોઈ શખ્સ ઈન ઉલૂમકી વાકિફિય્યત બગૈર તફસીર કરે તો વહ તફસીર બિર્રાયમેં દાખિલ હે, જિસકી મુમાનઅત આઈ હે. સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમકે લિએ ઉલૂમે અરબિય્યહ તબ્અન્ હાસિલ થે. ઔર બકિય્યહ ઉલૂમ મિશ્કાતે નુબુવ્વતસે મુસ્તફાદ થે. અલ્લામા સિયૂતી (રહ.) કહતે હૈં કે શાયદ તુઝે ખ્યાલ હો કે ઈલ્મે વહ્બીકા હાસિલ કરના બંદેકી કુદરતસે બાહર હે, લેકિન હકીકત ઐસી નહીં, બલ્કે ઉસકે હાસિલ કરનેકા તરીકા ઉન અસ્બાબકા હાસિલ કરના હે, જિસ પર હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો મુરત્તબ ફરમાતે હૈં. મષલન્ ઈલ્મ પર અમલ ઔર દુન્યાસે બેરગબતી, વગયરહ, વગયરહ.

કીમિયાએ સઆદતમેં લિખ્ખા હે કે કુર્આને શરીફકી તફસીર તીન શખ્સોં પર ઝાહિર નહીં હોતી. અવ્વલ વહ જો ઉલૂમે અરબિય્યહસે વાકિફ ન હો. દૂસરે વહ શખ્સ જો કિસી કબીરહ પર મુસિર હો યા બિદ્અતી હો કે ઉસ ગુનાહ ઔર બિદઅતકી વજહસે ઉસકા દિલ સિયાહ હો જાતા હે. જિસકી વજહસે મઅરિફતે કુર્આનસે કાસિર રહતા હે. તીસરા વહ શખ્સ કે કિસી ઈઅ્તિકાદી મસ્અલેમેં ઝાહિરકા કાઈલ હો ઔર કલામુલ્લાહ શરીફકી જો ઈબારત ઉસકે ખિલાફ હો ઉસસે તબીઅત ઉચટતી હો. ઉસ શખ્સકો ભી

ફહ્મે કુર્આનસે હિસ્સા નહીં મિલતા. અલ્લાહુમ્મહ્ફઝ્ના મિન્હુમ: (ઓ અલ્લાહ! ઈન બાતોંસે હમારી હિફાઝત ફરમાઈએ.)

પળ્હતે જાવ, ચળ્હતે જાવ!

(૯) પڑھتے جاؤ چڑھتے جاؤ عَنْ عَبْدِ اللّٰہِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ یُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْاٰنِ اِقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ کَمَا کُنْتَ تُرَتِّلُ فِی الدُّنْیَا فَاِنَّ مَنْزِلَکَ عِنْدَ اٰخِرِ اٰیَۃٍ تَقْرَأُھَا۔

(رواہ احمد والترمذی و ابوداؤد والنسائی وابن ماجۃ وابن حبان فی صحیحہ)

(૯) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકલ કિયા હે કે (કિયામતકે દિન) સાહિબે કુર્આનસે કહા જાવેગા કે કુર્આને શરીફ પળ્હતા જા ઔર બેહિશ્તકે દરજોં પર ચળ્હતા જા. ઔર ઠહર-ઠહર કર પળ્હ, જૈસા કે તૂ દુન્યામેં ઠહર-ઠહર કર પળ્હા કરતા થા. બસ, તેરા રુત્બહ વહી હે જહાં આખિરી આયત પર પહૂંચે.

સાહિબે કુર્આનસે બ-ઝાહિર હાફિઝ મુરાદ હે ઔર મુલ્લા અલી કારી રહમતુલ્લાહિ અલયહને બળી તફસીલસે ઈસકો વાઝિહ કિયા હે, કે યહ ફઝીલત હાફિઝ હી કે લિએ હે. નાઝિરહ-ખ્વાં ઈસમેં દાખિલ નહીં. અવ્વલ ઈસ વજહસે કે સાહિબે કુર્આનકા લફ્ઝ ભી ઈસી તરફ મુશીર હે. દૂસરે, ઈસ વજહસે કે મુસ્નદે અહમદકી રિવાયતમેં હે : હત્તા યક્રઅ શય્અમ્ મઅહૂ (યહાં તક કે પળ્હે જો કુછ કુર્આન શરીફ ઉસકે સાથ હે). યહ લફ્ઝ ઈસ અમ્રમેં ઝિયાદા ઝાહિર હે કે ઈસસે હાફિઝ મુરાદ હે. અગરચે મુહ્તમિલ વહ નાઝિરહ-ખ્વાં ભી હે જોકે કુર્આન શરીફ બહુત કષ્રતકે સાથ પળ્હતા હો. મિરકાતમેં લિખ્ખા હે કે વહ પળ્હનેવાલા મુરાદ નહીં, જિસકો કુર્આન લઅ્નત કરતા હો. યહ ઉસ હદીષકી તરફ ઈશારહ હે કે બહુતસે કુર્આન પળ્હનેવાલે ઐસે હૈં કે વહ કુર્આનકો પળ્હતે હૈં, ઔર કુર્આન ઉન્કો લઅ્નત કરતા હે. ઈસ લિએ અગર કિસી શખ્સકે અકાઈદ વગયરહ દુરુસ્ત ન હોં તો કુર્આન શરીફકે પળ્હનેસે ઉસકી મકબૂલિય્યત પર ઈસ્તિદલાલ નહીં હો સકતા. ખવારિજકે બારેમેં બ-કષ્રત ઈસ કિસ્મકી અહાદીષ વારિદ હૂઈ હૈં.

તરતીલસે તિલાવત કરના

તરતીલકે મુતઅલ્લિક શાહ અબ્દુલઅઝીઝ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને અપની તફસીરમેં તહરીર ફરમાયા હે કે તરતીલ લુગતમેં સાફ ઔર વાઝિહ તૌરસે પળ્હનેકો કેહતે હૈં. ઔર શરઅ્ શરીફમેં કઈ ચીઝકી રિઆયતકે સાથ

તિલાવત કરનેકો કેહતે હૈં. અવ્વલ-હરફોંકો સહીહ નિકાલના. યઅ્‌ની અપને મખ્રજસે પળ્હના. તાકે તૉકી જગહ તે ઔર દૉદકી જગહ ઝૉય ન નિકલે. દૂસરે-વુકૂફકી જગહ પર અચ્છી તરહસે ઠહરના. તાકે વસ્લ ઔર કત્અ કલામકા બેમહલ ન હો જાવે. તીસરે-હરકતોંમેં ઈશ્બાઅ્‌ કરના. યઅ્‌ની ઝબર-ઝેર-પેશકો અચ્છી તરહસે ઝાહિર કરના. ચૌથે-આવાઝકો થોળાસા બુલંદ કરના. તાકે કલામેપાકકે અલ્ફાઝ ઝુબાનસે નિકલ કર કાનોં તક પહૂંચે ઔર વહાંસે દિલ પર અષર કરેં. પાંચવેં-આવાઝકો એૈસી તરહસે દુરુસ્ત કરના કે ઉસમેં દર્દ પયદા હો જાવે, ઔર દિલ પર જલ્દી અષર કરે, કે દર્દવાલી આવાઝ દિલ પર જલ્દી અષર કરતી હે, ઔર ઉસસે રૂહકો કુવ્વત ઔર તઅષ્ષુર ઝિયાદહ હોતા હે. ઈસી વજહસે અતિબ્બાને કહા હે કે જિસ દવાકા અષર દિલ પર પહૂંચાના હો, ઉસકો ખૂશ્બૂમેં મિલાકર દિયા જાએ કે દિલ ઉસકો જલ્દી ખીંચતા હે. ઔર જિસ દવાકા અષર જિગરમેં પહૂંચાના હો ઉસકો શીરીનીમેં મિલાયા જાએ, કે જિગર મિઠાઈકા જાઝિબ હે, ઈસી વજહસે બંદહકે નઝદીક અગર તિલાવતકે વક્‌ત ખૂશ્બૂકા ખાસ ઈસ્તિઅ્‌માલ કિયા જાવે તો દિલ પર તાષીરમેં ઝિયાદહ તક્‌વિયત હોગી. છટે-તશ્દીદ ઔર મદકો અચ્છી તરહ ઝાહિર કિયા જાવે કે ઉસકે ઈઝહારસે કલામેપાકમેં અઝમત ઝાહિર હોતી હે ઔર તાષીરમેં ઈઆનત હોતી હે. સાતવેં-આયાતે રહ્‌મતો-અઝાબકા હક અદા કરેં. જૈસા કે તમ્હીદમેં ગુઝર ચુકા. યહ સાત ચીઝેં હૈં, જિન્કી રિઆયત તરતીલ કેહલાતી હે ઔર મકસૂદ ઈન સબસે સિર્ફ એક હે. યઅ્‌ની કલામેપાકકા ફહ્‌મો-તદબ્બુર. હઝરત ઉમ્મુલ મુઅમિનીન ઉમ્મે સલ્મહ રદિયલ્લાહુ અન્હાસેં કિસીને પૂછા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કલામુલ્લાહ શરીફ કિસ તરહ પળ્હતે થે? ઉન્હોંને કહા કે સબ હરકતોંકો બળ્હાતે થે. યઅ્‌ની ઝબર-ઝેર વગયરહકો પૂરા નિકાલતે થે. ઔર એક એક હર્ફ અલગ-અલગ ઝાહિર હોતા થા. તરતીલસે તિલાવત મુસ્તહબ હે, અગરચે મઅ્‌ના ન સમઝતા હો.

ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં તરતીલસે અલ્કારિઅહ ઔર ઈઝા ઝુલ્ઝિલત પળ્હૂં યહ બેહતર હે ઈસસે કે બિલા તરતીલ સૂરએ બકરહ ઔર આલિ ઈમ્રાન પળ્હૂં. શુર્રાહ ઔર મશાઈખકે નઝદીક હદીષે બાલાકા મતલબ યહ હે કે કુર્આનેપાકકી એક-એક આયત પળ્હતા જા ઔર એક-એક દરજહ ઊપર ચળ્હતા જા. ઈસ લિએ કે રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હે કે જન્નતકે દરજાત કલામુલ્લાહ શરીફકી આયાતકે બરાબર હૈં. લિહાઝા જો શખ્સ જિતની આયાતકા માહિર હોગા ઉતને હી દરજે ઊપર ઉસકા ઠિકાના હોગા. ઔર જો શખ્સ તમામ કલામેપાકકા માહિર હોગા વહ સબસે ઊપરકે દરજેમેં હોગા.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે હદીષમેં વારિદ હે કે કુર્આન પળ્હનેવાલેસે ઊપર કોઈ દરજહ નહીં. પસ કુર્રાઅ્ આયાતકી બ-કદ્ર તરક્કી કરેંગે. ઔર અલ્લામા દાની (રહ.)ને અહલે ફનકા ઈસ પર ઈત્તિફાક નક્લ કિયા હે કે કુર્આનં શરીફકી આયાત છે હઝાર હેં, લેકિન ઈસકે બા'દકી મિક્દારમેં ઈખ્તિલાફ હે, ઔર ઈતને અક્વાલ નક્લ કિએ હેં: ૨૦૪, ૧૪, ૧૯, ૨૫, ૨૬.

શર્હે ઈહ્યામેં લિખ્ખા હે કે હર આયત એક દરજહ હે જન્નતમેં. પસ કારીસે કહા જાવેગા કે જન્નતકે દરજાત પર અપની તિલાવતકે બ-કદ્ર ચળ્હતે જાઓ. જો શખ્સ કુર્આનેપાક તમામ પૂરા કર લેગા વહ જન્નતકે આ'લા દરજહ પર પહૂંચેગા. ઔર જો શખ્સ કુછ હિસ્સા પળ્હા હુવા હોગા વહ ઉસકી બ-કદ્ર દરજાત પર પહૂંચેગા. બિલ્જુમ્લહ મુન્તહાએ તરક્કી, મુન્તહાએ કિરાઅત હોગી. બંદહકે નઝદીક હદીષે બાલાકા મતલબ કુછ ઔર મઅ્લૂમ હોતા હે.

فَإِنْ كَانَ صَوَابًا فَمِنَ اللّٰهِ وَإِنْ كَانَ خَطَأً فَمِنِّيْ وَمِنَ الشَّيْطَانِ وَاللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ مِنْهُ بَرِيْئَانِ

(અગર દુરુસ્ત હો તો હકતઆલા શાનુહૂકી ઈઆનતસે હે, ઔર અગર ગલત હો તો મેરી અપની તકસીરસે હે.)

હાસિલ ઈસ મતલબકા યહ હે કે હદીષે બાલાસે દરજાતકી વહ તરક્કી મુરાદ નહીં જો આયાતકે લિહાઝસે ફી આયત એક દરજહ હે. ઈસ લિએ કે ઈસ તરક્કીમેં તરતીલસે પળ્હને-ન પળ્હનેકો બ-ઝાહિર કોઈ તઅલ્લુક નહીં મઅ્લૂમ હોતા. જબ એક આયત પળ્હી જાએ એક દરજહકી તરક્કી હોગી. આમ હે કે તરતીલસે હો યા બિલા તરતીલ. બલ્કે ઈસ હદીષમેં બ-ઝાહિર દૂસરી તરક્કી બ-ઈઅ્તિબારે કેફિયત મુરાદ હે, જિસમેં તરતીલસે પળ્હને-ન પળ્હનેકો દખલ હે. લિહાઝા જિસ તરતીલસે દુન્યામેં પળ્હતા થા ઉસી તરતીલસે આખિરતમેં પળ્હેગા. ઔર ઉસકે મુવાફિક દરજાતમેં તરક્કી હોતી રહેગી. મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને એક હદીષસે નક્લ કિયા હે કે અગર દુન્યામેં બ-કષ્રત તિલાવત કરતા રહા તબ તો ઉસ વક્ત ભી યાદ હોગા, વરના ભૂલ જાએગા. અલ્લાહ શાનુહૂ અપના ફઝ્લ ફરમાવેં કે હમમેં બહુતસે લોગ એસે હેં, જિન્કો વાલિદૈનને દીની શૌકમેં યાદ કરા દિયા થા, મગર વહ અપની લાપરવાહી ઔર બેતવજ્જુહીસે દુન્યાહીમેં ઝાઈઅ્ કર દેતે હેં. ઔર ઉસકે બિલ્મુકાબિલ બા'ઝ અહાદીષમેં વારિદ હુવા હે કે જો શખ્સ કુર્આનપાક યાદ કરતા હો ઔર ઉસમેં મેહનતો-મશક્કત બરદાશ્ત કરતા હુવા મર જાએ વહ હુફ્ફાઝકી જમાઅતમેં શુમાર હોગા. હક તઆલા શાનુહૂકે

યહાં અતામેં કમી નહીં; કોઈ લેનેવાલા હો–

ઉસ્કે અલ્તાફ તો હૈં આમ 'શહીદી' સબ પર,
તુઝસે ક્યા ઝિદથી, અગર તૂ કિસી કાબિલ હોતા!

હર હર્ફ પર દસ-દસ નેકિયાં

(૧૦) હરફ પર دس دس نیکیاں ⑩ ہر حرف پر دس دس نیکیاں

عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِّنْ كِتَابِ اللّٰهِ فَلَهٗ بِهٖ حَسَنَةٌ وَّالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ اَمْثَالِهَا لَا اَقُوْلُ الٓمٓ حَرْفٌ اَلِفٌ حَرْفٌ وَّلَامٌ حَرْفٌ وَّمِيْمٌ حَرْفٌ (رواه الترمذی وقال هذا حديث حسن صحيح غريب اسنادًا والدارمی)

(૧૦) હઝરત ઈબ્ને મસઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે જો શખ્સ એક હર્ફ કિતાબુલ્લાહકા પઢે ઉસકે લિએ ઈસ હર્ફકે ઈવઝ એક નેકી હે ઔર એક નેકીકા અજ્ર દસ નેકીકે બરાબર મિલતા હે. મૈં યહ નહીં કેહતા કે સારા અલિફ લામ મીમ એક હર્ફ હે; બલ્કે અલિફ એક હર્ફ, લામ એક હર્ફ, મીમ એક હર્ફ.

મકસૂદ યહ હે કે જૈસે ઔર જુમ્લા આ'માલમેં પૂરા અમલ એક શુમાર કિયા જાતા હે, કલામે પાકમેં ઐસે નહીં, બલ્કે અજ્ઝાએ અમલ ભી પૂરે અમલ શુમાર કિએ જાતે હૈં ઔર ઈસ લિએ તિલાવતે કલામે પાકમેં હર હર હર્ફ એક એક નેકી શુમાર કી જાતી હે ઔર હર નેકી પર હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે - مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا

જો શખ્સ એક નેકી લાવે ઉસકો દસ નેકીકે બ-કદ્ર અજ્ર મિલતા હે. દસ હિસ્સા અજ્રકા વઅ્દહ હે ઔર યહ અકલ્લે દરજહ હે. وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ لِمَنْ يَّشَآءُ હકતઆલા શાનુહૂ જિસકે લિએ ચાહતે હૈં અજ્ર ઝિયાદહ ફરમા દેતે હૈં, હર હર્ફકો મુસ્તકિલ નેકી શુમાર કરનેકી મિષાલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમા દી કે અલિફ લામ મીમ પૂરા એક હર્ફ શુમાર નહીં હોગા, બલ્કે અલિફ, લામ, મીમ અલાહિદહ અલાહિદહ હર્ફ શુમાર કિએ જાએંગે. ઔર ઈસ તરહ પર અલિફ લામ મીમકે મજમૂઅહ પર તીસ નેકિયાં હો ગઈ. ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે અલિફ લામ મીમસે સૂરએ બકરહકા શુરૂઅ મુરાદ હે યા અલમ્ ત-ર કયૂફ ફઅલ રબ્બુક બિઅસ્હાબિલ ફીલ મુરાદ હે. અગર સૂરએ બકરહકા શુરૂઅ મુરાદ હે તો બ-ઝાહિર મતલબ યહ હે કે લિખ્ખે હૂએ હુરૂફકા ઈઅ્તિબાર હે. ઔર લિખનેમેં ચૂં કે વહ ભી

તીન હી હુરૂફ લિખ્ખે જાતે હૈં ઈસ લિએ તીસ નેકિયાં હૂઈ. ઔર અગર ઈસસે સૂરએ ફીલકા શુરૂઅ મુરાદ હે તો ફિર સૂરએ બકરહકે શુરૂઅમેં જો અલિફ લામ મીમ હે, વહ નવ હુરૂફ હૈં, ઈસ લિએ ઉસકા અજ્ર નવ્વે નેકિયાં હો ગઈં. બયહકીકી રિવાયતમેં હે કે મેં યહ નહીં કેહતા કે બિસ્મિલ્લાહ એક હર્ફ હે, બલ્કે બા-સીન-મીમ યઅ્‌ની અલાહિદહ-અલાહિદહ હુરૂફ મુરાદ હૈં

અવલાદકો કુર્આનેમજીદ પળ્હાનેકી ફઝીલત

(૧૧) عَنْ مُعَاذِ الْجُهَنِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَرَأَ الْقُرْاٰنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيْهِ اُلْبِسَ وَالِدَاهُ تَاجًا يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ضَوْءُهٗ اَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِيْ بُيُوْتِ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ فِيْكُمْ فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِيْ عَمِلَ بِهٰذَا (رواه احمد وابوداؤد وصححه الحاكم)

(૧૧) હઝરત મુઆઝ જુહ્‌નીરદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ કુર્આન પળ્હે ઔર ઉસ પર અમલ કરે ઉસકે વાલિદૈનકો કિયામતકે દિન એક તાજ પહનાયા જાએગા. જિસકી રોશની આફતાબકી રોશનીસેં ભી ઝિયાદહ હોગી. અગર વહ આફતાબ તુમ્હારે ઘરોંમેં હો, પસ ક્યા ગુમાન હે તુમ્હારા ઉસ શખ્સકે મુતઅલ્લિક જો ખૂદ આમિલ હે!

યઅ્‌ની કુર્આનેપાકકે પળ્હને ઔર ઉસ પર અમલ કરનેકી બરકત યહ હે કે ઉસ પળ્હનેવાલેકે વાલિદૈનકો ઐસા તાજ પહનાયા જાવેગા જિસકી રોશની આફતાબકી રોશનીસે બહુત ઝિયાદહ હો. અગર વહ આફતાબ તુમ્હારે ઘરોંમેં હો, યઅ્‌ની આફતાબ ઈતની દૂરસે ઈસ કદર રોશની ફેલાતા હે અગર વહ ઘરકે અંદર આ જાએ તો યકીનન્ બહુત ઝિયાદહ રોશની ઔર ચમકકા સબબ હોગા. તો પળ્હનેવાલેકે વાલિદૈનકો જો તાજ પહનાયા જાવેગા ઉસકી રોશની ઈસ રોશનીસે ઝિયાદહ હોગી, જિસકો ઘરમેં તુલૂઅ હોનેવાલા આફતાબ ફેલા રહા હે. ઔર જબકે વાલિદૈનકે લિએ યહ ઝખીરહ હે તો ખૂદ પળ્હનેવાલેકે અજ્રકા ખૂદ અંદાઝહ કર લિયા જાવે, કે કિસ કદર હોગા કે જબ ઉસકે તુફેલિયોંકા યહ હાલ હે તો ખૂદ અસલકા હાલ બ-દર્જહા ઝિયાદહ હોગા કે વાલિદૈનકો યહ અજ્ર સિર્ફ ઈસ વજહસે હુવા કે વહ ઉસકે વુજૂદ યા તઅલીમકા સબબ હૂએ. આફતાબકે ઘરમેં હોનેસે જો તશ્બીહ દી ગઈ હે ઉસમેં અલાવહ અઝીં કે કુર્બમેં રોશની ઝિયાદહ મહસૂસ

હોતી હે, એક ઔર લતીફ અમ્રકી તરફ ભી ઈશારહ હે. વહ યહ કે જો ચીઝ હર વક્ત પાસ રહતી હે ઉસસે ઉન્સો-ઉલ્ફત ઝિયાદહ હોતી હે. ઈસ લિએ આફતાબકી દૂરીકી વજહસે જો ઉસસે બેગાનગી હે, વહ હર વક્તકે કુર્બકી વજહસે મુબદ્દલ બ-ઉન્સ હો જાવેગી. તો ઈસ સૂરતમેં રોશનીકે અલાવહ ઉસકે સાથ મુવાનસતકી તરફ ભી ઈશારહ હે ઔર ઈસ તરફ ભી કે વહ અપની હોગી કે આફતાબસે અગરચે હર શખ્સ નફા ઉઠાતા હે, લેકિન અગર વહ કિસીકો હિબહ કર દિયા જાવે તો ઉસકે લિએ કિસ કદર ઈફતિખારકી ચીઝ હો!

હાકિમને હઝરત બુરયૂદહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ કુર્આન શરીફ પળ્હે ઔર ઉસ પર અમલ કરે ઉસકો એક તાજ પહનાયા જાવેગા, જો નૂરસે બના હુવા હોગા ઔર ઉસકે વાલિદૈનકો એસે દો(૨) જોળે પહનાએ જાવેંગે કે તમામ દુન્યા ઉન્કા મુકાબલા નહીં કર સકતી. વહ અર્ઝ કરેંગે કે, યા અલ્લાહ! યહ જોળે કિસ સિલામેં હૈં? તો ઈરશાદ હોગા કે તુમ્હારે બચ્ચાકે કુર્આન શરીફ પળ્હનેકે ઈવઝમેં.

'જમ્ઉલ ફવાઈદ'મેં તબરાનીસે નક્લ કિયા હે કે હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ અપને બેટેકો નાઝિરહ કુર્આન શરીફ સિખલાવે ઉસકે સબ અગલે ઔર પિછલે ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં, ઔર જો શખ્સ હિફ્ઝ કરાએ ઉસકો કિયામતમેં ચૌદહ્વીં રાતકે ચાંદકે મુશાબહ ઉઠાયા જાવેગા. ઔર ઉસકે બેટેસે કહા જાવેગા કે પળ્હના શુરૂઅ કર. જબ બેટા એક આયત પળ્હેગા, બાપકા એક દરજહ બુલંદ કિયા જાવેગા. હત્તા કે ઈસી તરહ તમામ કુર્આન શરીફ પૂરા હો.

બચ્ચાકે કુર્આનશરીફ પળ્હને પર બાપકે લિએ યહ ફઝાઈલ હૈં ઔર ઈસી પર બસ નહીં, દૂસરી બાત ભી સુન લીજિએ કે અગર ખુદા ન-ખ્વાસ્તહ આપને અપને બચ્ચાકો ચાર પૈસેકે લાલચમેં દીનસે મહરૂમ રખ્ખા તો યહ હી નહીં કે આપ ઈસ લાયઝાલ ષવાબસે મહરૂમ રહેંગે, બલ્કે અલ્લાહકે યહાં આપકો જવાબદહી ભી કરની પળેગી. આપ ઈસ ડરસે કે યહ મૌલવી વ હાફિઝ પળ્હનેકે બા'દ સિર્ફ મસ્જિદકે મુલ્લાને ઔર ટુકળેકે મોહતાજ બન જાતે હૈં, ઈસ વજહસે આપ અપને લાડલે બચ્ચાકો ઈસસે બચાતે હૈં. યાદ રખ્ખેં કે ઈસસે આપ ઉસકો તો દાઈમી મુસીબતમેં ગિરિફતાર કર હી રહે હૈં, મગર સાથ હી અપને ઊપર ભી સખ્ત જવાબદહી લે રહે હૈં. હદીષકા ઈરશાદ હે:

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رَعِيَّتِهٖ الحديث

હર શખ્સસે ઉસકે મા-તહ્તોં ઔર દસ્ત નિગરોંકા ભી સવાલ હોગા કે ઉન્કો કિસ કદર દીન સિખાયા હે. હાં, યહ ઝરૂર હે કે ઈન ઉયૂબસે આપ બચને ઔર બચાનેકી કોશિશ કીજિએ. મગર જૂવોંકે ડરસે કપળા ન પહનના કોઈ અક્લકી બાત નહીં. અલ્બત્તા ઉસકે સાફ રખનેકી ઝરૂર કોશિશ ચાહિએ. બિલ્જુમ્લહ અગર આપ અપને બચ્ચાકો દીનદારી, સલાહિય્યત સિખલાએંગે, અપની જવાબદહીસે સુબુકદોશ હોંગે. ઔર ઉસ વક્ત તક, વહ ઝિન્દહ રહે જિસ કદર નેક આ'માલ કરેગા દુઆ વ ઈસ્તિગફાર આપકે લિએ કરેગા. આપકે લિએ રફ્એ દરજાતકા સબબ બનેગા, લેકિન દુન્યાકી ખાતિર ચાર પૈસેકે લાલચસે આપને ઉસકો દીનસે બે-બહરહ રખ્ખા તો યહી નહીં કે ખૂદ આપકો અપની હરકતકા વબાલ ભુગતના પળેગા, જિસ કદર બદ અત્વારિયાં, ફિસ્કો-ફુજૂર ઉસસે સરઝદ હોંગે આપકે નામએ આ'માલ ભી ઉસ ઝખીરહસે ખાલી ન રહેંગે. ખુદારા અપને હાલ પર રહમ ખાએં. દુન્યા બહરહાલ ગુઝર જાનેવાલી ચીઝ હે. ઔર મૌત હર બળીસે બળી તકલીફકા ખાતિમહ હે. લેકિન જિસ તકલીફકે બાદ મૌત ભી નહીં ઉસકા કોઈ મુન્તહા નહીં.

હાફિઝે કુર્આનકી એક ખાસ ફઝીલત

(૧૨) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ لَوْ جُعِلَ الْقُرْاٰنُ فِيْ اِهَابٍ ثُمَّ اُلْقِيَ فِي النَّارِ مَا احْتَرَقَ (رواه الدارمي)

(૧) હઝરત ઉક્બહ ઈબ્ને આમિર રદિયલ્લાહુ અન્હૂ કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ફરમાતે હૂએ સુના કે અગર રખ દિયા જાવે કુર્આન શરીફ કિસી ચમળેમેં, ફિર વહ આગમેં ડાલ દિયા જાવે તો ન જલે!

મશાઈખે હદીષ ઈસ રિવાયતકે મતલબમેં દો તરફ ગએ હૈં. બા'ઝકે નઝદીક ચમળેસે આમ મુરાદ હે, જિસ જાનવરકા હો ઔર આગસે દુન્યવી આગ મુરાદ હે. ઈસ સૂરતમેં યહ મખસૂસ મુઅજિઝહ હે જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેકે સાથ ખાસ થા. જૈસા કે ઔર અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલામકે મુઅજિઝે ઉન્કે ઝમાનેકે સાથ ખાસ હૂએ હૈં. દૂસરા મતલબ યહ હે કે ચમળેસે મુરાદ આદમીકા ચમળા હે, ઔર આગસે જહન્નમ. ઈસ સૂરતમેં યહ હુકમ આમ હોગા. કિસી ઝમાનાકે સાથ મખ્સૂસ ન હોગા. યઅ્ની જો શખ્સ કે હાફિઝે કુર્આન હો, અગર વહ કિસી જુર્મમેં જહન્નમમેં ડાલા ભી જાવેગા તો આગ ઉસ પર અષર ન કરેગી. એક

રિવાયતમેં 'મા મસ્સત્હુન્નારુ'-કા લફ્ઝ ભી આયા હે. યઅ્ની આગ ઉસકો છૂનેકી ભી નહીં. અબૂ ઉમામહ (રદિ.)કી રિવાયત જિસકો શર્હે સુન્નહસે મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને નક્લ કિયા હે, ઈસ દૂસરે મઅ્નાકી તાઈદ કરતી હે. જિસકા તર્જમા યહ હે કે કુર્આન શરીફકો હિફ્ઝ કિયા કરો, ઈસ લિએ કે હકતઆલા શાનુહૂ ઉસ કલ્બકો અઝાબ નહીં ફરમાતે, જિસમેં કલામેપાક મહફૂઝ હો. યહ હદીષ અપને મઝમૂનમેં સાફ ઔર નસ્સ હે. જો લોગ હિફ્ઝે કુર્આને શરીફકો ફુઝૂલ બતલાતે હૈં, વહ ખુદારા ઝરા ઈન ફઝાઈલ પર ભી ગૌર કરેં કે યહી એક ફઝીલત ઐસી હે, જિસકી વજહસે હર શખ્સકો હિફ્ઝે કુર્આન પર જાન દે દેના ચાહિએ. ઈસ લિએ કે કોન શખ્સ ઐસા હોગા જિસને ગુનાહ ન કિએ હોં ઔર આગકા મુસ્તહિક ન હો.

શર્હે ઈહ્યામેં ઉન લોગોંકી ફેહરિસ્તમેં જો કિયામતકે હોલનાક ઔર વહ્શતઅષર દિનમેં અલ્લાહકે સાયાકે નીચે રહેંગે, હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી- હદીષસે બ-રિવાયતે દયલ્મી નક્લ કિયા હે કે હામિલીને કુર્આન યઅ્ની હુફ્ફાઝ, અલ્લાહકે સાયાકે નીચે અમ્બિયા ઔર બરગુઝિદહ લોગોંકે સાથ હોંગે.

હાફિઝે કુર્આનકો અપને ખાનદાનકે દસ પક્કે જહન્નમિયોંકી સિફારિશકા હક હોના

(૧૩) عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مَنْ قَرَأَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَظْهَرَهٗ فَاَحَلَّ حَلَالَهٗ وَحَرَّمَ حَرَامَهٗ اَدْخَلَهُ اللّٰهُ الْجَنَّةَ وَشَفَّعَهٗ فِیْ عَشَرَةٍ مِّنْ اَهْلِ بَیْتِهٖ كُلُّهُمْ قَدْ وَجَبَتْ لَهُ النَّارُ (رواه احمد والترمذی وقال هذا حدیث غریب وحفص بن سلیمان الراوی لیس هو بالقوی یضعف فی الحدیث ورواه ابن ماجة والدارمی)

(૧૩) હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જિસ શખ્સને કુર્આન પઢહા, ફિર ઉસકો હિફ્ઝ યાદ કિયા ઔર ઉસકે હલાલકો હલાલ જાના ઔર હરામકો હરામ. હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ફરમાવેંગે ઔર ઉસકે ઘરાનેમેંસે ઐસે દસ (૧૦) આદમિયોંકે બારેમેં ઉસકી શફાઅત કુબૂલ ફરમાવેંગે, જિનકે લિએ જહન્નમ વાજિબ હો ચુકી હો.

દુખૂલે જન્નત વૈસે તો હર મુઅમિનકે લિએ ઈન્શાઅલ્લાહ હે હી. અગરચે

બદ આ'માલિયોંકી સઝા ભુગત કર હી ક્યૂં ન હો. લેકિન હુફ્ફાઝકે લિએ યહ ફઝીલત ઈબ્તિદાએ દુખૂલકે ઈઅ્તિબારસે હે. વહ દસ (૧૦) શખ્સ જિનકે બારેમેં શફાઅત કબૂલ ફરમાઈ ગઈ, વહ ફુસ્સાકો-ફુજ્જાર હૈં, જો મુર્તકિબ કબાઈરકે હૈં. ઈસ લિએ કે કુફ્ફારકે બારેમેં તો શફાઅત હે હી નહીં. હકતઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે–

اِنَّہٗ مَنْ یُّشْرِكْ بِاللّٰہِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰہُ عَلَیْہِ الْجَنَّۃَ وَمَاْوٰہُ النَّارُ وَمَا لِلظّٰلِمِیْنَ مِنْ اَنْصَارٍ

(મુશ્રિકીન પર અલ્લાહને જન્નતકો હરામ કર દિયા ઔર ઉન્કા ઠિકાના જહન્નમ હે ઔર ઝાલિમીનકા કોઈ મદદગાર નહીં.)

દૂસરી જગહ ઈરશાદ હે–

مَا کَانَ لِلنَّبِیِّ وَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ یَّسْتَغْفِرُوْا لِلْمُشْرِکِیْنَ الآیۃ

(નબી ઔર મુસલમાનોંકે લિએ ઈસકી ગુંજાઈશ નહીં કે વહ મુશ્રિકીનકે લિએ ઈસ્તિગફાર કરેં. અગરચે વહ રિશ્તાદાર હોં) વગયરહ વગયરહ. નુસૂસ ઈસ મઝમૂનમેં સાફ હૈં કે મુશ્રિકીનકી મગફિરત નહીં હે. ઈસ લિએ હુફ્ફાઝકી શફાઅતસે ઉન મુસલમાનોંકી શફાઅત મુરાદ હે, જિન્કે મઆસીકી વજહસે ઉન્કા જહન્નમમેં દાખિલ હોના ઝરૂરી બન ગયા થા. જો લોગ જહન્નમસે મહફૂઝ રહના ચાહતે હૈં ઉન્કે લિએ ઝરૂરી હે કે અગર વહ હાફિઝ નહીં ઔર ખૂદ હિફ્ઝ નહીં કર સકતે તો કમ અઝ કમ અપને કિસી કરીબી રિશ્તાદાર હીકો હાફિઝ બના દેં કે ઉસકે તુફૈલ યહ ભી અપની બદ આ'માલિયોંકી સઝાસે મહફૂઝ રહ સકેં. અલ્લાહકા કિસ કદર ઈન્આમ હે ઉસ શખ્સ પર જિસકે બાપ, ચચા, તાએ, દાદા, નાના, મામૂં સબ હી હાફિઝ હૈં. અલ્લાહુમ્મ ઝિદ ફઝિદ!

(۱۴) عَنْ اَبِیْ ھُرَیْرَۃَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ تَعَلَّمُوا الْقُرْاٰنَ فَاقْرَءُوْہُ فَاِنَّ مَثَلَ الْقُرْاٰنِ لِمَنْ تَعَلَّمَ فَقَرَاَ وَقَامَ بِہٖ کَمَثَلِ جِرَابٍ مَحْشُوٍّ مِسْکًا تَفُوْحُ رِیْحُہٗ کُلَّ مَکَانٍ وَّمَثَلُ مَنْ تَعَلَّمَہٗ فَرَقَدَ وَھُوَ فِیْ جَوْفِہٖ کَمَثَلِ جِرَابٍ اُوْکِیَ عَلٰی مِسْكٍ۔

(૧૪) હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકલ કિયા હે કે કુર્આન શરીફકો સીખો, ફિર ઉસકો પઢો. ઈસ લિએ કે જો શખ્સ કુર્આનશરીફ સીખતા હે ઔર પઢતા હે ઔર તહજ્જુદમેં ઉસકો પઢતા રહતા હે, ઉસકી મિષાલ ઉસ થેલીકી સી

હે જો મુશ્કસે ભરી હૂઈ હો કે ઉસકી ખૂશ્બૂ તમામ મકાનમેં ફેલતી હે ઔર જિસ શખ્સને સીખા ઔર ફિર સો ગયા, ઉસકી મિષાલ ઉસ મુશ્કકી થેલીકી સી હે, જિસકા મુંહ બંદ કર દિયા ગયા હો.

(رواه الترمذی والنسائی وابن ماجة وابن حبان)

યઅ્ની જિસ શખ્સને કુર્આનેપાક પળ્હા ઔર ઉસકી ખબરગીરી કી, રાતોંકો નમાઝમેં તિલાવત કી, ઉસકી મિષાલ ઉસ મુશ્ક-દાનકી સી હે, જો ખુલા હુવા હો કે ઉસકી ખૂશ્બૂસે તમામ મકાન મહકતા હે. ઈસી તરહ ઉસ હાફિઝકી તિલાવતસે તમામ મકાન અનવારો-બરકાતસે મઅ્મૂર રહતા હે. ઔર વહ હાફિઝ સો જાએ યા ગફલતકી વજહસે ન પળ્હ સકે તબ ભી ઉસકે કલ્બમેં જો કલામેપાક હે વહ તો બહરહાલ મુશ્ક હી હે. ઈસ ગફલતસે ઈતના નુકસાન હુવા કે દૂસરે લોગ ઉસકી બરકાતસે મહરૂમ રહે. લેકિન ઉસકા કલ્બ તો બહરહાલ ઈસ મુશ્કકો અપને અંદર લિએ હૂએ હે.

જો દિલ કુર્આનસે ખાલી હે ગોયા વીરાન ઘર હે

(૧૫) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકલ કિયા હે કે જિસ શખ્સકે કલ્બમેં કુર્આન શરીફકા કોઈ હિસ્સા ભી મહફૂઝ નહીં વહ બ-મંઝિલહ વીરાન ઘરકે હે.

(١٥) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ الَّذِىْ لَيْسَ فِىْ جَوْفِهٖ شَىْءٌ مِّنَ الْقُرْاٰنِ كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ. (رواه الترمذی وقال هذا حدیث صحیح ورواه الدارمی والحاکم وصححه)

વીરાન ઘરકે સાથ તશ્બીહ દેનેમેં એક ખાસ લતીફહ ભી હે. વહ યહ કે "ખાનએ ખાલી રા દેવ મી ગીરદ!" ઈસી તરહ જો કલ્બ કલામેપાકસે ખાલી હોતા હે શયાતીનકા ઉસ પર તસલ્લુત ઝિયાદહ હોતા હે. ઈસ હદીષમેં હિફ્ઝકી કિસ કદર તાકીદ ફરમાઈ હે કે ઉસ દિલકો વીરાન ઘર ઈરશાદ હુવા હે, જિસમેં કલામેપાક મહફૂઝ નહીં. હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે જિસ ઘરમેં કલામે મજીદ પળ્હા જાતા હે ઉસકે અહ્લો-અયાલ કષીર હો જાતે હૈં. ઉસમેં ખયરો-બરકત બળ્હ જાતી હે. મલાઈકહ ઉસમેં નાઝિલ હોતે હૈં ઔર શયાતીન ઉસ ઘરસે નિકલ જાતે હૈં ઔર જિસ

ઘરમેં તિલાવત નહીં હોતી ઉસમેં તંગી ઔર બેબરકતી હોતી હે. મલાઈકહ ઉસ ઘરસે ચલે જાતે હૈં. શયાતીન ઉસમેં ઘુસ જાતે હૈં. હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે મન્કૂલ હે ઔર બા'ઝ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે ખાલી ઘર વહી હે જિસમેં તિલાવતે કુર્આન શરીફ ન હોતી હો.

ઝિક્રો-તસ્બીહ વગયરહકે મુકાબલામેં તિલાવતે કલામુલ્લાહકી ફઝીલત

(١٦) عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قِرَاءَةُ الْقُرْاٰنِ فِي الصَّلٰوةِ اَفْضَلُ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْاٰنِ فِيْ غَيْرِ الصَّلٰوةِ وَقِرَاءَةُ الْقُرْاٰنِ فِيْ غَيْرِ الصَّلٰوةِ اَفْضَلُ مِنَ التَّسْبِيْحِ وَالتَّكْبِيْرِ وَالتَّسْبِيْحُ اَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَةِ وَالصَّدَقَةُ اَفْضَلُ مِنَ الصَّوْمِ وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ مِّنَ النَّارِ

(رواه البيهقي في شعب الايمان)

(૧૬) હઝરત આઈશા રદિયલ્લાહુ અન્હાને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે નમાઝમેં કુર્આને શરીફકી તિલાવત બગૈર નમાઝકી તિલાવતસે અફઝલ હે. ઔર બગૈર નમાઝકી તિલાવત, તસ્બીહો-તકબીર સે અફઝલ હે ઔર તસ્બીહ સદ્કહસે અફઝલ હે ઔર સદ્કહ રોઝહસે અફઝલ હે ઔર રોઝહ બચાવ હે આગસે.

તિલાવતકા અઝ્કારસે અફઝલ હોના ઝાહિર હે. ઈસ લિએ કે યહ કલામે ઈલાહી હે. ઔર પેહલે મા'લૂમ હો ચુકા કે અલ્લાહતઆલાકે કલામકો ઔરોંકે કલામ પર વહી ફઝીલત હે, જો અલ્લાહતઆલાકો ફઝીલત હે મખ્લૂક પર. ઝિક્રુલ્લાહકા અફઝલ હોના સદ્કહસે ઔર રિવાયાતમેં ભી વારિદ હે. ઔર સદ્કહકા રોઝહસે અફઝલ હોના જૈસા કે ઈસ રિવાયતસે મઅ્લૂમ હોતા હે, દૂસરી બા'ઝ રિવાયાતકે ખિલાફ હે જિનસે રોઝહકી ફઝીલત મઅલૂમ હોતી હે, લેકિન યહ અહ્વાલકે ઈઅ્તિબારસે મુખ્તલિફ હે. બા'ઝ હાલતોંમેં રોઝહ અફઝલ હે ઔર બા'ઝમેં સદ્કહ. ઈસી તરહ લોગોંકે ઈઅ્તિબારસે ભી મુખ્તલિફ હે. બા'ઝ લોગોંકે લિએ રોઝહ અફઝલ હે. ઔર જબ કે રોઝહ આગસે બચાવ હે, જિસકા દરજહ ઈસ રિવાયતમેં સબસે અખીરમેં હે તો ફિર તિલાવતે કલામુલ્લાહકા ક્યા કેહના, જો સબસે અવ્વલ હે !

સાહિબે ઈહ્યાને હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે નક્લ કિયા હે કે

જિસ શખ્સને નમાઝમેં ખળે હોકર કલામેપાક પળ્હા ઉસકો હર હર્ફ પર સો નેકિયાં મિલેંગી, ઔર જિસ શખ્સને નમાઝમેં બૈઠ કર પળ્હા ઉસકે લિએ પચાસ નેકિયાં ઔર જિસને બગૈર નમાઝકે વુઝૂકે સાથ પળ્હા ઉસકે લિએ પચ્ચીસ નેકિયાં. ઔર જિસને બિલા વુઝૂ પળ્હા ઉસકે લિએ દસ નેકિયાં. ઔર જો શખ્સ પળ્હે નહીં, બલ્કે સિર્ફ પળ્હનેવાલેકી તરફ કાન લગા કર સુને ઉસકે લિએ ભી હર હર્ફકે બદલે એક નેકી.

બેહતરીન દવલત

١٧ بہترین دولت عَنْ اَبِی هُرَیْرَةَ رضؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَیُحِبُّ اَحَدُکُمْ اِذَا رَجَعَ اِلٰی اَھْلِہٖ اَنْ یَّجِدَ فِیْہِ ثَلٰثَ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ قُلْنَا نَعَمْ قَالَ فَثَلٰثُ اٰیَاتٍ یَقْرَأُ بِھِنَّ اَحَدُکُمْ فِیْ صَلٰوتِہٖ خَیْرٌ لَّہٗ مِنْ ثَلٰثِ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ (رواہ مسلم)

(૧૭) હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ કેહતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમમેંસે કોઈ પસંદ કરતા હે કે ઘર વાપસ આએ તો તીન ઊંટનિયાં હામિલહ બળી ઔર મોટી ઉસકો મિલ જાવેં? હમને અર્ઝ કિયા, બેશક. (ઝરૂર પસંદ કરતે હૈં.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તીન આયતેં જિન્કો તુમમેંસે કોઈ નમાઝમેં પળ્હ લે, વહ તીન હામિલહ, બળી ઔર મોટી ઊંટનિયોંસે અફઝલ હે.

ઈસસે મિલતાજુલતા મઝમૂન હદીષ નંબર તીનમેં ગુઝર ચુકા હે. ઈસ હદીષ શરીફમેં ચૂં કે નમાઝમેં પળ્હનેકા ઝિક્ર હે ઔર વહ બગૈર નમાઝકે પળ્હનેસે અફઝલ હે, ઈસ લિએ તશ્બીહ હામિલહ ઊંટનિયોંસે દી ગઈ. ઈસ લિએ કે વહાં ભી દો ઈબારતેં હૈં. નમાઝ ઔર તિલાવત. ઐસે હી યહાં ભી દો ચીઝેં હૈં: ઊંટની ઔર ઉસકા હમલ. મૈં હદીષ નંબર દો (૨) કે ફાઈદામેં લિખ ચુકા હૂં કે ઈસ કિસ્મકી અહાદીષસે સિર્ફ તશ્બીહ મુરાદ હોતી હે, વરના એક આયતકા બાકી અજર હઝાર ફાની ઊંટનિયોંસે અફઝલ હે.

દેખ કર તિલાવત કરનેકી ફઝીલત

١٨ دیکھکر تلاوت کرنے کی فضیلت عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللّٰہِ بْنِ

(૧૮) હઝરત ઔસ સકફી રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે

اَوْسٍ الثَّقَفِيِّ عَنْ جَدِّهٖ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِرَاءَةُ الرَّجُلِ الْقُرْاٰنَ فِيْ غَيْرِ الْمُصْحَفِ اَلْفُ دَرَجَةٍ وَقِرَاءَتُهٗ فِي الْمُصْحَفِ تَضْعَفُ عَلٰى ذٰلِكَ اِلٰى اَلْفَيْ دَرَجَةٍ۔

(رواه البيهقي في شعب الايمان)

નક્લ કિયા હે કે કલામુલ્લાહ શરીફકા હિફ્ઝ પળ્હના હજાર દરજહ ષવાબ રખતા હે. ઔર કુર્આનેપાકમેં દેખ કર પળ્હના દો હઝાર તક બળ્હ જાતા હે.

હાફિઝે કુર્આનકે મુતઅદ્દદ ફઝાઈલ પેહલે ગુઝર ચુકે હૈં. ઈસ હદીષ શરીફમેં જો દેખ કર પળ્હનેકી ફઝીલત હે, વહ ઈસ વજહસે હે કે કુર્આનેપાકકે દેખકર પળ્હનેમેં તદબ્બુર ઔર ફિક્રકે ઝિયાદહ હોનેકે અલાવહ વહ કઈ ઈબાદતોંકો મતુઝમ્મિન હે. કુર્આનેપાકકો દેખના, ઉસકો છૂના, વગયરહ વગયરહ. ઈસ વજહસે યહ અફઝલ હુવા. ચૂંકે રિવાયાતકા મફહૂમ મુખ્તલિફ હે. ઈસી વજહસે ઉલમાને ઉસમેં ઈખ્તિલાફ ફરમાયા હે કે કલામેપાકકા હિફ્ઝ પળ્હના અફઝલ હે યા દેખ કર? એક જમાઅતકી રાઈ હે કે હદીષે બાલાકી વજહસે ઔર ઈસ વજહસે કે ઈસમેં ગલત પળ્હનેસે અમન રહતા હે, કુર્આનેપાક પર નઝર રહતી હે, કુર્આનશરીફકો દેખ કર પળ્હના અફઝલ હે. દૂસરી જમાઅત દૂસરી રિવાયાતકી વજહસે ઔર ઈસ વજહસે કે હિફ્ઝ પળ્હના ઝિયાદતીએ ખુશૂઅ્કા સબબ હોતા હે, રિયાસે દૂર હોતા હે ઔર નીઝ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફહ હિફ્ઝ પળ્હનેકી થી, હિફ્ઝકો તરજીહ દેતી હે. ઈમામ નવવી (રહ.)ને ઈસમેં યહ ફેસ્લા કિયા હે કે ફઝીલત આદમિયોંકે લિહાઝસે મુખ્તલિફ હે. બા'ઝકે લિએ દેખ કર પળ્હના અફઝલ હે. જિસકો ઈસમેં તદબ્બુરો-તફક્કુર ઝિયાદહ હાસિલ હોતા હો ઔર જિસકો હિફ્ઝમેં તદબ્બુર ઝિયાદહ હાસિલ હોતા હો ઉસકે લિએ હિફ્ઝ પળ્હના અફઝલ હે.

હાફિઝ (રહ.)ને ભી ફત્હુલ બારીમેં ઈસી તફસીલકો પસંદ કિયા હે. કહા જાતા હે કે હઝરત ઉષ્માન રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે પાસ કષ્રતે તિલાવતકી વજહસે દો કલામેમજીદ ફટે થે. અમ્ર ઈબ્ને મયમૂન (રહ.)ને શર્હે ઈહ્યામેં નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ સુબ્હકી નમાઝ પળ્હ કર કુર્આન શરીફ ખોલે ઔર બ-કદ્ર સો (૧૦૦) આયતકે પળ્હ લે, તમામ અહલે દુન્યાકી બ-કદ્ર ઉસકા ષવાબ લિખ્ખા જાતા હે. કુર્આન શરીફકા દેખ કર પળ્હના નિગાહકે લિએ મુફીદ બતલાયા જાતા હે. અબૂ ઉબૈદને હદીષે મુસલ્સલ નક્લ કી હે જિસમેં હર રાવીને કહા હે કે મુઝે આંખોંકી શિકાયત થી તો ઉસ્તાદને કુર્આન

શરીફ દેખકર પઢનેકો બતલાયા. હઝરત ઈમામ શાફિઈ સાહિબ (રહમતુલ્લાહિ અલયહ) બસા અવકાત ઈશાકે બા'દ કુર્આન શરીફ ખોલતે થે ઔર સુબ્હકી નમાઝકે વક્ત બંદ કરતે થે.

દિલોંકે ઝંગકી સફાઈ તિલાવતે કલામુલ્લાહસે

(૧૯) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે દિલોંકો ભી ઝંગ લગ જાતા હે, જૈસા કે લોહેકો પાની લગનેસે ઝંખ લગતા હે, પૂછા ગયા કે હુઝૂર! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉન્કી સફાઈકી ક્યા સૂરત હે? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મૌતકો અક્ષર યાદ કરના ઔર કુર્આનેપાકકી તિલાવત કરનાં.

١٩ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ هٰذِهِ الْقُلُوْبَ تَصْدَاُ كَمَا يَصْدَاُ الْحَدِيْدُ اِذَا اَصَابَهُ الْمَآءُ قِيْلَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَمَا جِلَاؤُهَا قَالَ كَثْرَةُ ذِكْرِ الْمَوْتِ وَتِلَاوَةُ الْقُرْاٰنِ (رواه البيهقى فى شعب الايمان)

યા'ની ગુનાહોંકી કષ્રત ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી યાદસે ગફ્લતકી વજહસે દિલોં પર ભી ઝંગ લગ જાતા હે. ઔર કલામેપાકકી તિલાવત ઔર મૌતકી યાદ ઉન્કે લિએ સયકલકા કામ દેતી હે. દિલકી મિષાલ એક આઈનાકી સી હે, જિસ કદર વહ ધુંદલા હોગા મઅ્રિફતકા ઈન્ઈકાસ ઉસમેં કમ હોગા. ઔર જિસ કદર સાફ ઔર શફ્ફાફ હોગા ઈસી કદર ઉસમેં મઅ્રિફતકા ઈન્ઈકાસ વાઝિહ હોગા. ઈસી લિએ આદમી જિસ કદર મઆસીએ શહવાનિય્યહ યા શયતાનિય્યહમેં મુબ્તલા હોગા ઈસી કદર મઅરિફતસે દૂર હોગા. ઔર ઈસી આઈનાકે સાફ કરનેકે લિએ મશાઈખે સુલૂક રિયાઝતો-મુજાહદાત, અઝકારો-અશ્ગાલ તલ્કીન ફરમાતે હૈં. અહાદીષમેં વારિદ હુવા હે કે જબ બંદા ગુનાહ કરતા હે તો એક સિયાહ નુકતા ઉસકે કલ્બમેં પળ જાતા હે. અગર વહ સચ્ચી તવબા કર લેતા હે તો વહ નુકતા ઝાઈલ હો જાતા હે. ઔર અગર દૂસરા ગુનાહ કર લેતા હે તો દૂસરા નુકતા પય્દા હો જાતા હે. ઈસી તરહસે અગર ગુનાહોંમેં બળહતા રહતા હે તો શુદહ શુદહ ઉન નુકતોંકી કષ્રતસે દિલ બિલ્કુલ સિયાહ હો જાતા હે. ફિર ઉસ કલ્બમેં ખૈરકી તરફ રગબત હી નહીં રહતી, બલ્કે શર હી કી તરફ માઈલ હોતા હે. અલ્લાહુમ્મહ્ફઝ્ના મિન્હૂ!

ઈસીકી તરફ કુર્આને પાકકી ઈસ આયતમેં ઈશારહ હે:

كَلَّا بَلْ سَكَتْ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ (બેશક, ઉન્કે કુલૂબ પર ઝંગ જમા દિયા ઉન્કી બદ આ'માલિયોંને.) એક હદીષમેં આતા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે દો વાઈઝ છોળતા હૂં: એક બોલને વાલા. દૂસરા ખામોશ. બોલનેવાલા કુર્આન શરીફ હે ઔર ખામોશ મૌતકી યાદ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ સર આંખોં પર, મગર વાઈઝ તો ઉસકે લિએ હો જો નસીહત કબૂલ કરે. નસીહતકી ઝરૂરત સમઝે. જહાં સિરેસે દીન હી બેકાર હો, તરક્કીકી રાહમેં માનિઅ હો, વહાં નસીહતકી ઝરૂરત કિસે ઔર નસીહત કરેગી કયા?! હઝરત હસન બસરી (રહ.) કેહતે હૈં કે પેહલે લોગ કુર્આન શરીફકો અલ્લાહકા ફરમાન સમઝતે થે, રાતભર ઉસમેં ગૌરો-તદબ્બુર કરતે થે ઔર દિનકો ઉસ પર અમલ કરતે થે. ઔર તુમ લોગ ઉસકે હુરૂફ ઔર ઝબર-ઝેર તો બહુત દુરુસ્ત કરતે હો, મગર ઉસકો ફરમાને શાહી નહીં સમઝતે. ઉસમેં ગૌરો-તદબ્બુર નહીં કરતે.

(૨૦) عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ شَرَفًا يَتَبَاهُوْنَ بِهٖ وَاِنَّ بَهَاءَ اُمَّتِىْ وَشَرَفَهَا الْقُرْاٰنُ۔ (رواه ابو نعيم فى الحلية)

(૨૦) હઝરત આઈશા રદિયલ્લાહુ અન્હા, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કરતી હૈં કે હર ચીઝકે લિએ કોઈ શરાફતો-ઈફ્તિખાર હુવા કરતા હે, જિસસે વહ તફાખુર કિયા કરતા હે. મેરી ઉમ્મતકી રોનક ઔર ઈફ્તિખાર કુર્આન શરીફ હે.

યા'ની લોગ અપને આબા વ અજદાદસે, ખાનદાનસે ઔર ઈસી તરહ બહુતસી ચીઝોંસે અપની શરાફતો-બળાઈ ઝાહિર કિયા કરતે હૈં. મેરી ઉમ્મતકે લિએ ઝરીઅએ ઈફ્તિખાર કલામુલ્લાહ શરીફ હે કે ઉસકે પળહનેસે, ઉસકે યાદ કરનેસે, ઉસકે પળ્હાનેસે, ઉસ પર અમલ કરનેસે, ગર્ઝ ઉસકી હર ચીઝ કાબિલે ઈફ્તિખાર હે ઔર ક્યૂં ન હો કે મહબૂબકા કલામ હે, આકાકા ફરમાન હે. દુન્યાકા કોઈ બળેસે બળા શર્ફ ભી ઉસકે બરાબર નહીં હો સકતા. નીઝ દુન્યાકે જિસ કદર કમાલાત હૈં, વહ આજ નહીં તો કલ ઝાઈલ હોનેવાલે હૈં. લેકિન કલામેપાકકા શર્ફો-કમાલ દાઈમી હે. કભી ખત્મ હોનેવાલા નહીં હે. કુર્આનશરીફકે છોટે છોટે અવસાફ ભી ઐસે હૈં કે ઈફ્તિખારકે લિએ ઉન્મેંકા હર એક કાફી હે, ચે જાએ કે ઉસમેં વહ સબ અવસાફ કામિલ તૌર પર પાએ જાતે હૈં. મષલન્ ઉસકી હુસ્ને તાલીફ, હુસ્ને સિયાક,

અલ્ફાઝકા તનાસુબ, કલામકા ઈરતિબાત, ગુઝશ્તહ ઔર આઈન્દહ વાકિઆતકી ઈત્તિલાઅ, લોગોંકે મુતઅલ્લિક ઐસે તઅન કે વહ અગર ઉસકી તકઝીબ ભી કરના ચાહેં તો ન કર સકેં, જૈસે કે યહૂદકા બાવુજૂદ ઈદ્દિઆએ મુહબ્બતકે મૌતકી તમન્ના ન કર સકના. નીઝ સુનને વાલેકા ઉસસે મુતઅષ્પિર હોના, પળ્હનેવાલેકા કભી ન ઉકતાના. હાલાંકે હર કલામ ખ્વાહ વહ કિતના હી દિલકો પ્યારા મઅલૂમ હોતા હો, મજનૂન બના દેનેવાલે મહબૂબકા ખત હી ક્યૂં ન હો, દિનમેં દસ દફા પળ્હનેસે દિલ ન ઉકતાએ તો બીસ દફાસે ઉકતા જાએગા. બીસસે ન સહી, ચાલીસસે ઉકતાવેગા બહર હાલ ઉકતાવેગા, ફિર ઉકતાવેગા. મગર કલામે પાકકા રુકૂઅ યાદ્ કીજિએ.દોસો મરતબા પળ્હિએ. ચાર સો મરતબા પળ્હિએ. ઉમરભર પળ્હતે રહિએ, કભી ન ઉકતાવેગા. અગર કોઈ આરિઝ પેશ આ જાએ તો વહ ખૂદ આરઝી હોગા ઔર જલ્દ ઝાઈલ હો જાને વાલા. જિતની કષ્રત કીજિએ ઉતની હી તરાવત ઔર લઝ્ઝતમેં ઈઝાફહ હોગા, વગયરહ વગયરહ.

યહ ઉમૂર ઐસે હૈં કે અગર કિસીકે કલામમેં ઉનમેંસે એક ભી પાયા જાવે, ખ્વાહ પૂરે તૌરસે ન હો તો ઉસ પર ઈફ્તિખાર કિયા જાતા હે. ફિર જબ કે કિસી કલામમેં યહ સબકે સબ ઉમૂર અલા વજ્હિલ્ કમાલ પાએ જાતે હોં તો ઉસસે કિતના ઈફ્તિખાર હોગા! ઉસકે બા'દ એક લમ્હા હમેં અપની હાલત પર ભી ગૌર કરના હે. હમમેંસે કિતને લોગ હૈં જિન્કો અપને હાફિઝે કુર્આન હોને પર ફખ્ર હે યા હમારી નિગાહમેં કિસીકા હાફિઝે કુર્આન હોના બાઈષે શર્ફ હે? હમારી શરાફત, હમારા ઈફ્તિખાર ઊંચી ઊંચી ડિગ્રીયોંસે, બળે બળે ઈલ્કાબસે, દુન્યવી જાહોજલાલ ઔર મરનેકે બા'દ છૂટ જાનેવાલે માલ વ મતાઅ્સે હે. -ફઈલલ્લાહિલ મુશ્તકા!

(૨૧) عَنْ اَبِیْ ذَرٍّ رض قَالَ قُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ اَوْصِنِیْ قَالَ عَلَیْكَ بِتَقْوَى اللّٰہِ فَاِنَّہٗ رَاْسُ الْاَمْرِ كُلِّہٖ قُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ زِدْنِیْ قَالَ عَلَیْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ فَاِنَّہٗ نُوْرٌ لَّكَ فِی الْاَرْضِ وَ ذُخْرٌ لَّكَ فِی السَّمَاءِ ۔ (رواہ ابن حبان فی صحیحہ فی حدیث طویل ۔)

(૨૧) હઝરત અબૂઝર રદિયલ્લાહુ અન્હુ કેહતે હૈં કે મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા; તકવાકા ઈહ્તિમામ કરો કે તમામ ઉમૂરકી જળ હે. મેંને અર્ઝ કિયા કે ઉસકે સાથ કુછ ઔર ભી ઈરશાદ ફરમાએં, તો

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તિલાવતે કુર્આનકા ઈહ્‌તિમામ કરો કે દુન્યામેં યહ નૂર હે ઔર આખિરતમેં ઝખીરહ!

તક્વા હકીકતન્ તમામ ઉમૂરકી જળ હે. જિસ દિલમેં અલ્લાહપાકકા ડર પેદા હો જાવે ઉસસે ફિર કોઈ ભી મઅસિયત નહીં હોતી. ઔર ન ફિર ઉસકો કિસી કિસ્મકી તંગી પેશ આતી હે:

وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا وَّيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

(જો શખ્સ તકવા હાસિલ કરે તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે લિએ હર દિકમેં કોઈ રાસ્તા નિકાલ દેતે હૈં ઔર ઈસ તરહ ઉસકો રોઝી પહૂંચાતે હૈં, જિસકા ઉસકો ગુમાન ભી નહીં હોતા.)

તિલાવતકા નૂર હોના પહલી રિવાયતસે ભી મા'લૂમ હો ચુકા. શર્હે ઈહ્‌યામેં મઅ્‌રિફતે અબૂ નઈમસે નક્‌લ કિયા હે કે હઝરત બાસિતને હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ ઝિક્ર કિયા કે જિન ઘરોંમેં કલામેપાકકી તિલાવત કી જાતી હે, વહ મકાનાત આસમાનવાલોંકે લિએ ઐસે ચમકતે હૈં, જૈસા કે ઝમીનવાલોંકે લિએ આસમાન પર સિતારે. યહ હદીષ તરગીબ વગયરહમેં ઈતની હી નક્‌લ કી ગઈ, યહ મુખ્તસર હે. અસલ રિવાયત બહુત તવીલ હે, જિસકો ઈબ્ને હિબ્બાન (રહ.) વગયરહસે મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને મુફસ્સલ ઔર સિયૂતી (રહ.)ને કુછ મુખ્તસર નક્‌લ કિયા હે. અગરચે હમારે રિસાલેકે મુનાસિબ ઈતના હી જુઝ્‌વ હે, જો ઊપર ગુઝર ચુકા, મગર યૂં કે પૂરી હદીષ બહુતસે ઝરૂરી ઔર મુફીદ મઝામીન પર મુશ્તમિલ હે, ઈસ લિએ તમામ હદીષકા મતલબ નક્‌લ કિયા જાતા હે, જો હસ્બે ઝૈલ હે:

અબૂઝર (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે હકતઆલા શાનુહૂને કુલ કિતાબેં કિસ કદર નાઝિલ ફરમાઈ હૈં? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે સો સહાઈફ ઔર ચાર કિતાબેં. પચાસ સહીફે હઝરત શીષ અલયહિસ્સલામ પર. ઔર તીસ સહીફે હઝરત ઈદરીસ અલયહિસ્લામ પર ઔર દસ સહીફે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ પર ઔર દસ સહીફે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ પર તવરાતસે પહલે ઔર ઉન્કે અલાવહ ચાર કિતાબેં તવરાત, ઈન્જીલ, ઝબૂર ઔર કુર્આનશરીફ નાઝિલ ફરમાઈ હૈં. મૈંને પૂછા કે હઝરત ઈબ્રાહીમ

અલયહિસ્સલામકે સહીફોંમેં ક્યા ચીઝ થી? ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ સબ ઝર્બુલે મષલેં થીં. મષલન, ઓ મુતસલ્લત ઔર મગરૂર બાદશાહ! મૈંને તુઝકો ઈસ લિએ નહીં ભેજા થા કે તૂ પૈસા પર પૈસા જમા કરતા રહે. મૈંને તુઝે ઈસ લિએ ભેજા થા કે મુઝ તક મઝલૂમકી ફર્યાદ ન પહૂંચને દે. તૂ પેહલે હી ઈસકા-ઈન્તિઝામ કર દે, ઈસ લિએ કે મેં મઝલૂમકી ફર્યાદકો રદ નહીં કરતા, અગરચે ફર્યાદી કાફિર હી ક્યૂં ન હો. બંદએ નાચીઝ કેહતા હે કે હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ અપને સહાબાકો અમીરો-હાકિમ બના કર ભેજા કરતે થે તો મિનજુમ્લા ઔર નસાઈહકે ઈસકો ભી ઈહ્તિમામસે ફરમાયા કરતે થે:

وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُوْمِ فَاِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللّٰهِ حِجَابٌ

- કે મઝલૂમકી બદદુઆસે બચના, ઈસ લિએ કે ઉસકે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે દરમિયાનમેં હિજાબ ઔર વાસ્તા નહીં.

બતર્સ અઝ આહે મઝલૂમાં કે હંગામે દુઆ કર્દન,
ઈજાબત અઝ દરે હક બેહરે ઈસ્તિકબાલ મી આયદ!

નીઝ ઉન સહીફોંમેં યહ ભી થા કે આકિલકે લિએ ઝરૂરી હે, જબ તક કે વહ મગલૂબુલ અક્લ ન હો જાએ કે અપને તમામ અવકાતકો તીન હિસ્સોં પર મુનકસિમ કરે. એક હિસ્સામેં અપને રબકી ઈબાદત કરે. ઔર એક હિસ્સામેં અપને નફસકા મુહાસબા કરે ઔર સોચે કે કિતને કામ અછ્છે કિએ ઔર કિતને બુરે. ઔર એક હિસ્સાકો કસ્બે હલાલમેં ખર્ચ કરે. આકિલ પર યહ ભી ઝરૂરી હે કે અપને અવકાતકી નિગહબાની કરે. અપને હાલાતકી દુરુસ્તગીકી ફિક્રમેં રહે. અપની ઝબાનકી ફુઝૂલગોઈ ઔર બેનફા ગુફ્તગૂસે હિફાઝત કરે. જો શખ્સ અપને કલામકા મુહાસબા કરતા રહેગા, ઉસકી ઝબાન બેફાઈદા કલામમેં કમ ચલેગી. આકિલકે લિએ ઝરૂરી હે કે તીન ચીઝોંકે અલાવહ સફર ન કરે, યા આખિરતકે લિએ તોશા મકસૂદ હો યા કુછ ફિકે મઆશ હો યા તફરીહ. બશર્તે કે મુબાહ હો. મૈંને પૂછા; યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ! હઝરત મૂસા (અલય.)કે સહીફોંમેં ક્યા ચીઝ થી? ઈરશાદ ફરમાયા કે સબકી સબ ઈબ્રતકી બાતેં થીં. મષલન્, મેં તઅજ્જુબ કરતા હૂં ઉસ શખ્સ પર કે જિસકો મૌતકા યકીન હો, ફિર કિસી બાત પર ખુશ હો. (ઈસ લિએ કે જબ કિસી શખ્સકો મષલન્ યહ યકીન હો જાવે કે મુઝે ફાંસીકા હુકમ હો ચુકા, અન્કરીબ સૂલી પર ચહ્ના હે, ફિર વહ કિસી ચીઝસે ખૂશ નહીં હો સકતા.) મેં તઅજ્જુબ કરતા હૂં ઉસ શખ્સ પર કે ઉસકો મૌતકા યકીન હે, ફિર વહ હંસતા હે! મેં તઅજ્જુબ કરતા હૂં ઉસ શખ્સ પર, જો દુન્યાકે હવાદિષ, તગય્યુરાત, ઈન્કિલાબાત હર

વક્ત દેખતા હે, ફિર દુન્યા પર ઈત્મીનાન કર લેતા હે. મેં તઅજ્જુબ કરતા હૂં ઉસ શખ્સ પર કે જિસકો તકદીરકા યકીન હે, ફિર રંજો-મશક્કતમેં મુબ્તલા હોતા હે. મેં તઅજ્જુબ કરતા હૂં ઉસ શખ્સ પર કે જિસકો અનકરીબ હિસાબકા યકીન હે, ફિર નેક આ'માલ નહીં કરતા. મેંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ! મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સબસે અવ્વલ તકવાકી વસિય્યત ફરમાઈ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ તમામ ઉમૂરકી બુન્યાદ ઔર જળ હે. મેંને અર્ઝ કિયા કે કુછ ઔર ભી ઈઝાફા ફરમા દીજિએ. ઈરશાદ હુવા કે તિલાવતે કુર્આન ઔર ઝિક્રુલ્લાહકા ઈહ્તિમામ કર, કે યહ દુન્યામેં નૂર હે, ઔર આસ્માનમેં ઝખીરહ હે. મેંને ઔર ઈઝાફા ચાહા તો ઈરશાદ હુવા કે ઝિયાદા હંસીસે ઈહ્તિરાઝ કરો કે ઈસસે દિલ મર જાતા હે ઔર ચેહરેકી રોનક જાતી રહતી હે.(યા'ની ઝાહિર ઔર બાતિન દોનોંકો નુકસાન પહૂંચા દેનેવાલી ચીઝ હે.) મેંને ઔર ઈઝાફાકી દરખ્વાસ્ત કી તો ઈરશાદ હુવા કે જિહાદકા ઈહ્તિમામ કર, કે મેરી ઉમ્મતકે લિએ યહી રુહ્બાનિય્યત હે. (રાહિબ પહલી ઉમ્મતોંમેં વહ લોગ કેહલાતે થે કે જો દુન્યાકે સબ તઅલ્લુકાત મુન્કતિઅ કરકે અલ્લાહવાલે બન જાવેં). મેંને ઔર ઈઝાફા ચાહા તો ઈરશાદ હુવા કે ફુકરા-મસાકીનકે સાથ મેલજુલ રખ, ઉન્કો દોસ્ત બના, ઉન્કે પાસ બેઠા કર. મેંને ઔર ઈઝાફા ચાહા તો ઈરશાદ હુવા કે અપનેસે કમ દરજેવાલે પર નિગાહ રખ્ખા કર. (તાકે શુક્રકી આદત હો.) અપનેસે ઉપરકે દરજેવાલોંકો મત દેખ.મબાદા અલ્લાહકી નેઅમતોંકી જો તુઝ પર હૈં, તહકીર કરને લગે. મેંને ઔર ઈઝાફા ચાહા તો ઈરશાદ હુવા કે તુઝે અપને ઉયૂબ લોગોં પર હર્ફગીરીસે રોક દે ઔર ઉન્કે ઉયૂબ પર ઈત્તિલાઅકી કોશિશ મત કર કે તૂ ઉનમેં ખૂદ મુબ્તલા હે. તુઝે ઐબ લગાનેકે લિએ કાફી હે કે તૂ લોગોંમેં ઐસે ઐબ પહચાને જો તુઝમેં ખૂદ મજવૂદ હૈં. ઔર તૂ ઉનસે બેખબર હે. ઔર ઐસી બાતેં ઉનમેં પકળે જિનકો તૂ ખૂદ કરતા હે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપના દસ્તે શફ્કત મેરે સીને પર માર કર ઈરશાદ ફરમાયા કે અબૂ ઝર! તદબીરકી બરાબર કોઈ અકલમંદી નહીં, ઔર નાજાઈઝ ઉમૂરસે બચનેકી બરાબર તકવા નહીં. ઔર ખૂશખુલ્કીસે બળ્હ કર કોઈ શરાફત નહીં. (આખિર તક) ઈસમેં ખુલાસા ઔર મતલબકા ઝિયાદહ લિહાઝ કિયા ગયા. તમામ અલ્ફાઝકે તર્જમહકા લિહાઝ નહીં કિયા ગયા.

(૨૨) હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હુને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે

۲۲ عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِىْ بَيْتٍ مِّنْ بُيُوْتِ اللّٰهِ

يَتْلُوْنَ كِتَابَ اللّٰهِ وَيَتَدَارَسُوْنَهٗ بَيْنَهُمْ اِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِيْنَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللّٰهُ فِيْمَنْ عِنْدَهٗ۔

(رواه مسلم وابوداؤد)

કોઈ કૌમ અલ્લાહકે ઘરોંમેંસે કિસી ઘરમેં મુજતમિઅ હોકર તિલાવતે કલામેપાક ઔર ઉસકા દૌર નહીં કરતી, મગર ઉન પર સકીનહ નાઝિલ હોતી હે ઔર રહમત ઉન્કો ઢાંપ લેતી હે. મલાઈકએ રહમત ઉન્કો ઘેર લેતે હૈં ઔર હકતઆલા શાનુહૂ ઉન્કા ઝિક્ર મલાઈકહકી મજલિસમેં ફરમાતે હૈં.

ઈસ હદીષ શરીફમેં મકાતિબ ઔર મદરસોંકી ખાસ ફઝીલત ઝિક્ર ફરમાઈ ગઈ, કે જો બહુતસી અન્વાએ ઈકરામકો શામિલ હે. ઈનમેંસે હર હર ઈકરામ ઐસા હે કે જિસકે હાસિલ કરનેમેં અગર કોઈ શખ્સ અપની તમામ ઉમર ખર્ચ કર દે તબ ભી અર્ઝાં હે. ફિર યે જાએ કે ઐસે ઐસે મુતઅદ્દદ ઈન્આમાત ફરમાએ જાએં. બિલ્ખુસૂસ આખિરી ફઝીલત આકાકે દરબારમેં ઝિક્ર, મહબૂબકી મજલિસમેં યાદ એક ઐસી નેઅમત હે, જિસકા મુકાબલા કોઈ ચીઝ ભી નહીં કર સકતી.

સકીનહકા નાઝિલ હોના મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં વારિદ હુવા હે. ઈસકે મિસ્દાકમેં મશાઈખે હદીષકે ચંદ કૌલ હૈં, લેકિન ઉનમેં કોઈ ઐસા ઈખ્તિલાફ નહીં કે જિસસે આપસમેં કુછ તઆરુઝ હો, બલ્કે સબકા મજમૂઆ ભી મુરાદ હો સકતા હે. હઝરત અલી (રદિ.)સે સકીનહકી તફસીર યહ નક્લ કી ગઈ કે વહ એક ખાસ હવા હે, જિસકા ચેહરા ઈન્સાનકે ચેહરે જૈસા હોતા હે. અલ્લામા સુદ્દી (રહ.)સે નક્લ કિયા ગયા કે વહ જન્નતકે એક તશ્તકા નામ હે, જો સોનેકા હોતા હે, ઉસમેં અમ્બિયાકે કુલૂબકો ગુસલ દિયા જાતા હે. બા'ઝને કહા હે કે યહ ખાસ રહમત હે. તબરીને ઈસકો પસંદ કિયા હે કે ઉસસે સુકૂને કલ્બ મુરાદ હે. બા'ઝને કહા હે કે તમાનિય્યત મુરાદ હે. બા'ઝને ઉસકી તફસીર વકારસે કી હે, તો કિસીને મલાઈકહસે. બા'ઝને ઔર ભી અક્વાલ કહે હૈં. હાફિઝ (રહ.)કી રાઈ ફત્હુલ બારીમેં યહ હે કે સકીનહકા ઈત્લાક સબ પર આતા હે. નવવી (રહ.)કી રાઈ હે કે યહ કોઈ ઐસી ચીઝ હે જો જામિઅ હે, તમાનિય્યત-રહમત વગયરહકો ઔર મલાઈકહકે સાથ નાઝિલ હોતી હે. કલામુલ્લાહ શરીફમેં ઈરશાદ હે,

فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلَيْهِ ________ દૂસરી જગહ ઈરશાદ હે,

هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ ________ એક જગહ ઈરશાદ હે,

فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ગર્ઝ મુતઅદ્દદ આયાતમેં ઉસકા ઝિક્ર હે ઔર અહાદીષમેં મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં ઉસકી બશારત ફરમાઈ ગઈ હે. ઈહ્યામેં નક્લ કિયા હે કે ઈબ્ને ષવબાન (રદિ.)ને અપને કિસી અઝીઝસે ઉસકે સાથ ઈફતારકા વા'દા કિયા, મગર દૂસરે રોઝ સુબહકે વક્ત પહૂંચે. ઉન્હોંને શિકાયત કી તો કહા કે અગર મેરા તુમસે વા'દા ન હોતા તો હરગિઝ ન બતાતા કે ક્યા માનિઅ્ પેશ આયા. મુઝે ઈત્તિફાકન્ દેર હો ગઈ થી. હત્તા કે ઈશાકી નમાઝકા વક્ત આ ગયા. ખ્યાલ હુવા કે વિત્ર ભી સાથ હી પળ્હ લૂં કે મૌતકા ઈત્મીનાન નહીં. કભી રાતમેં મર જાઉં. ઔર વહ ઝિમ્મહ પર બાકી રહ જાવેં. મેં દુઆએ કુનૂત પળ્હ રહા થા કે મુઝે જન્નતકા એક સબ્ઝ બાગ નઝર આયા. જિસમેં હર નો'અ્કે ફૂલ વગયરહ થે. ઉસકે દેખનેમેં ઐસા મશ્ગૂલ હુવા કે સુબ્હ હો ગઈ! ઈસ કિસ્મકે સેંકળોં વાકિઆત હૈં, જો બુઝુર્ગોંકે હાલાતમેં દર્જ હૈં, લેકિન ઉન્કા ઈઝહાર ઉસ વકત હોતા હે, જબ મા સિવાસે ઈન્કિતાઅ હો જાવે ઔર ઉસી જાનિબ તવજ્જુહ કામિલ હો જાવે.

મલાઈકહકા ઢાંકના ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં વારિદ હુવા હે. ઉસૈદ ઈબ્ને હુઝૈર (રદિ.)કા મુફસ્સલ કિસ્સા કુતુબે હદીષમેં આતા હે કે ઉન્હોંને તિલાવતે કુર્આન કરતે હૂએ અપને ઉપર એક અબ્ર સા છાયા હુવા મહસૂસ કિયા. હુઝૂર (સલ)ને ફરમાયા કે યહ મલાઈકહ થે, જો કુર્આન શરીફ સુનનેકે લિએ આએ થે. મલાઈકહ ઈઝ્દિહામકી વજહસે અબ્ર સા મા'લૂમ હોતે થે. એક સહાબીકો એક મરતબા અબ્ર સા મહસૂસ હુવા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે યહ સકીનહ થા. યા'ની રહમત, જો કુર્આન શરીફકી વજહસે નાઝિલ હૂઈ થી. મુસ્લિમ શરીફમેં યહ હદીષ ઝિયાદહ મુફસ્સલ આઈ હે, જિસમેં ઔર ભી મઝામીન હૈં. અખીરમેં એક જુમ્લહ યહ ભી ઝિયાદહ હે:

مَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ.

(જિસ શખ્સકો ઉસકે બુરે આ'માલ રહમતસે દૂર કરે ઉસકા આલી નસબ હોના, ઊંચે ખાનદાનકા હોના રહમતસે કરીબ નહીં કર સકતા.) એક શખ્સ જો પુશ્તાની શરીફુન નસબ હે, મગર ફિસ્કો-ફુજૂરમેં મુબ્તલા હે, વહ અલ્લાહકે નઝદીક ઉસ રઝીલ ઔર કમઝાત મુસલમાનકી બરાબરી કિસી તરહ ભી નહીં કર સકતા, જો મુત્તકી – પરહેઝગાર હે:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ.

ખુદાકે કરીબ હોનેકા બેહતરીન ઝરીઆ કુર્આને મજીદ હે !

۲۳ خُداکے قریب ہونے کا بہترین ذریعہ قرآن مجید ہے

عَنْ اَبِی ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّكُمْ لَا تَرْجِعُوْنَ اِلَى اللهِ بِشَیْءٍ اَفْضَلَ مِمَّا خَرَجَ مِنْهُ يَعْنِی الْقُرْاٰنَ (رواه الحاکم وصححه ابوداؤد فی مراسیل عن جبیر بن نفیر والترمذی عن ابی امامة بمعناه)

(૨૩) હઝરત અબૂ ઝર રદિયલ્લાહુ અન્હૂ, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે તુમ લોગ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ રુજૂઅ ઔર ઉસકે યહાં તકર્રુબ ઉસ ચીઝસે બળ્હ કર કિસી ઔર ચીઝસે હાસિલ નહીં કર સકતે, જો ખૂદ હક સુબ્હાનહૂસે નિકલી હે, યા'ની કલામે પાક.

મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે યહ મઝમૂન ષાબિત હે કે હકતઆલા શાનુહૂકે દરબારમેં કલામે પાકસે બળ્હ કર તકર્રુબ કિસી ચીઝસે હાસિલ નહીં હોતા. ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને હકતઆલા શાનુહૂકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી તો પૂછા કે સબસે બેહતર ચીઝ જિસસે આપકે દરબારમેં તકર્રુબ હો, ક્યા ચીઝ હે? ઈરશાદ હુવા કે "અહમદ! મેરા કલામ હે." મેંને અર્ઝ કિયા કે સમઝ કર યા બિલા સમઝે? ઈરશાદ હુવા કે "સમઝ કર પળ્હે યા બિલા સમઝે. દોનોં તરહ મૂજિબે તકર્રુબ હે." ઈસ હદીષ શરીફકી તવ્ઝીહ ઔર તિલાવતે કલામે પાકકા સબસે બેહતર તરીકા, તકર્રુબ હોનેકી તશ્રીહ હઝરતે અક્દસ બકિય્યતુસ સલફ હુજ્જતુલ ખલફ મવલાના શાહ અબ્દુલઅઝીઝ સાહિબ દહેલ્વી રહમતુલ્લાહિ અલૈહકી તફસીરસે મુસ્તમ્બત હોતી હે, જિસકા હાસિલ યહ હે કે સુલૂક ઈલલ્લાહ યા'ની મર્તબએ ઈહ્સાન હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસકી હુઝૂરીકા નામ હે, જો તીન તરીકોંસે હાસિલ હો સકતી હે. ૧. તસવ્વુર. જિસકો ઉર્ફે શરઅમેં તફક્કુરો-તદબ્બુરસે તા'બીર કરતે હૈં. ઔર સૂફિયહકે યહાં મુરાકબહ હે. દૂસરા ઝિક્રે લિસાની. ઔર તીસરા તિલાવતે કલામે પાક. સબસે અવ્વલ તરીકા ભી ચૂંકે ઝિક્રે કલ્બી હે, ઈસ લિએ દર અસલ તરીકે દો હી હૈં. અવ્વલ ઝિક્ર. આમ હે કે ઝબાની હો યા કલ્બી. દૂસરે તિલાવત. સો જિસ લફ્ઝકા ઈત્લાક હક સુબ્હાનહૂ વ તકદુસ પર હોગા ઔર ઉસકો બાર બાર દુહરાયા જાવેગા, જો ઝિક્રકા હાસિલ હે તો મુદ્દરિકહકે ઉસ ઝાતકી તરફ તવજ્જુહ ઔર ઈલ્તિફાતકા સબબ હોગા ઔર ગોયા વહ ઝાત મુસ્તહ્ઝર હોગી, ઔર ઈસ્તિહ્ઝારકે દવામકા

નામ મઈય્યત હે. જિસકો ઈસ હદીષ શરીફમેં ઈરશાદ ફરમાયા હે:

لَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتّٰى أَحْبَبْتُهُ فَكُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهٖ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهٖ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا (الحديث)

તર્જમા: હકતઆલાકા ઈરશાદ હે કે બંદા નફલ ઈબાદતોંકે સાથ, મેરે સાથ તકર્રુબ હાસિલ કરતા રહતા હે, યહાં તકકે મેં ભી ઉસકો મહબૂબ બના લેતા હૂં. હત્તા કે મેં ઉસકા કાન બન જાતા હૂં, જિસસે વહ સુનતા હે ઔર આંખ બન જાતા હૂં જિસસે વહ દેખતા હે ઔર હાથ જિસસે વહ કિસી ચીઝકો પકળતા હે ઔર પાઉં જિસસે વહ ચલતા હે. યા'ની જબકેં બંદહ કષ્રતે ઈબાદતસે હકતઆલા શાનુહૂકા મુકર્રબ બન જાતા હે તો હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકે અઅ્ઝાકે મુહાફિઝ બન જાતે હૈં. ઔર આંખ-કાન વગયરહ સબ મરઝીએ આકાકે તાબિઅ્ હો જાતે હૈં, ઔર નફલ ઈબાદાતકી કષ્રત ઈસ લિએ ઈરશાદ ફરમાઈ કે ફરાઈઝ મુતઅય્યનહ હૈં, જિનમેં કષ્રત નહીં હોતી. ઔર ઉસકે લિએ ઝરૂરત હે દવામે ઈસ્તિહ્ઝારકી. જૈસા કે પહલે મા'લૂમ હો ચુકા. લેકિન તકર્રુબકા યહ તરીકા સિર્ફ ઉસી મહબૂબકી પાકઝાતકે લિએ હે. અગર કોઈ ચાહે કે કિસી દૂસરેકે નામકી તસ્બીહ પળ્હ કર ઉસસે તકર્રુબ હાસિલ કર લે તો યહ મુમકિન નહીં. ઈસી વજહસે ઈસ કિસ્મકે તકર્રુબમેં જિસકી તરફ તકર્રુબ હો ઉસમેં દો બાતકા પાયા જાના ઝરૂરી હે. અવ્વલ યહ કે ઉસકા ઈલ્મ મુહીત હો ઝાકિરીનકે કલ્બી ઔર ઝબાની અઝ્કારકો. અગરચે વહ મુખ્તલિફ ઝમાનોં ઔર મુખ્તલિફ અવકાતમેં ઝિક્ર કરેં. દૂસરે યહ કે ઝિક્ર કરનેવાલેકે મુદરિકહમેં તજલ્લી ઔર ઉસકે પૂર કર દેનેકી કુદરત હો, જિસકો ઉર્ફમેં દુનૂ ઔર તદલ્લીએ નુઝૂલ ઔર કુર્બસે તા'બીર કરતે હૈં. યહ દોનોં બાતેં ચૂં કે ઈસી મત્લૂબમેં પાઈ જાતી હૈં, ઈસ લિએ તરીકએ બાલાસે તકર્રુબ ભી ઈસી પાકઝાતસે હાસિલ હો સકતા હે. ઔર ઈસીકી તરફ યહ હદીષે કુદ્સીમેં ઈશારા હે, જિસમેં ઈરશાદ હે:

مَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا (الحديث)

તર્જમા:

જો શખ્સ મેરી તરફ એક બાલિશ્ત નઝદીક હોતા હે તો મેં ઉસકી તરફ એક હાથ કરીબ હોતા હૂં, ઔર જો શખ્સ મેરી તરફ એક હાથ આતા હે, મેં ઉસકી તરફ એક બાઅ્ આતા હૂં. યા'ની દોનોં હાથોંકી લંબાઈકે બ-કદ્ર, ઔર જો શખ્સ મેરી તરફ મા'મૂલી રફતારસે આતા હે મેં ઉસકી તરફ દોળ કર ચલતા હૂં. યહ સબ તશબીહાત સમઝાનેકે લિએ હૈં, વરના હકતઆલા ચલના-ફિરના સબસે મુબર્રા હૈં. મકસૂદ યહ હે કે હકતઆલા અપને યાદ

કરને ઔર ઢૂંડને વાલોંકી તરફ ઉન્કી તલબ ઔર સઈસે ઝિયાદહ તવજ્જુહ ઔર નુઝૂલ ફરમાતે હૈં ઔર ક્યૂં ન ફરમાવેં કે કરીમકે કરમકા મુક્તઝા યહી હે. પસ જબકે યાદ કરનેવાલોંકી તરફસે યાદ કરનેમેં દવામ હોતા હે, તો પાક આકાકી તરફસે તવજ્જુહ ઔર નુઝૂલમેં દવામ હોતા હે. કલામે ઈલાહી ચૂંકે સરાસર ઝિક્ર હે, ઔર ઉસકી કોઈ આયત ઝિક્રો-તવજ્જુહ ઈલલ્લાહસે ખાલી નહીં ઈસ લિએ યહી બાત ઈસમેં ભી પાઈ જાતી હે. મગર ઈસમેં એક ખુસૂસિય્યત ઝિયાદહ હે જો ઝિયાદતીએ તકર્રુબકા સબબ હે. વહ યહ કે હર કલામ મુતકલ્લિમકી સિફાતો-અષરાત અપને અંદર લિએ હૂએ હુવા કરતા હે ઔર યહ ખુલી હૂઈ બાત હે કે ફુસ્સાકો- ફુજ્જારકે અશ્આરકા વિર્દ રખનેસે ઉસકે અષરાત પાએ જાતે હૈં. ઔર અત્કિયાકે અશ્આરસે ઉન્કે ષમરાત પય્દા હોતે હૈં. ઈસી વજહસે મન્તિક-ફલ્સફામેં ગુલૂસે નિખ્વતો-તકબ્બુર પય્દા હોતા હે. ઔર હદીષકી કષ્રતે મુઝાવલતસે તવાઝુઅ્ પય્દા હોતી હે. યહી વજહ હે કે ફારસી ઔર અંગ્રેઝી નફ્સે ઝબાન હોનેમેં દોનોં બરાબર હૈં, લેકિન મુસન્નિફીન જિનકી કુતુબ પળ્હાઈ જાતી હૈં ઉન્કે ઈખ્તિલાફે અષરાતસે ષમરાતમેં ભી ઈખ્તિલાફ હોતા હે. બિલ્જુમ્લહ ચૂંકે કલામમેં હમેશા મુતકલ્લિમકે તઅષ્ષુરાત પાએ જાતે હૈં, ઈસ લિએ કલામે ઈલાહીકે તકરારે વિર્દ કરનેસે ઉસકે મુતકલ્લિમકે અષરાત ભી પય્દા હોના ઔર ઉનસે તબ્અન્ મુનાસબત પય્દા હો જાના યકીની હે. નીઝ હર મુસન્નિફકા કાઈદા હે કે જબ કોઈ શખ્સ ઉસકી તા'લીફકા ઈહ્તિમામ કિયા કરતા હે તો ફિત્રતન્ ઉસકી તરફ ઈલ્તિફાત ઔર તવજ્જુહ હુવા કરતી હે. ઈસ લિએ હકતઆલા શાનુહૂકે કલામકા વિર્દ રખને વાલેકી તરફ હક તઆલાકી ઝિયાદતીએ તવજ્જુહ ભી બદીહી ઔર યકીની હે, જો ઝિયાદતીએ કુર્બકા સબબ હોતી હે. આકાએ કરીમ અપને કરમસે મુઝે ભી ઈસ લુત્ફસે નવાઝેં ઔર તુમ્હેં ભી!

તિલાવતે કુર્આન કરનેવાલે અલ્લાહકે ખાસ લોગ હૈં!

(૨૪) તિلاوتِ قرآن کرنے والے اللہ کے خاص لوگ ھیں،

عَنْ اَنَسٍؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اِنَّ لِلّٰہِ اَھْلِیْنَ مِنَ

(૨૪) હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને, હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકૂલ કિયા હે કે હકતઆલા શાનુહૂકે લિએ લોગોંમેંસે બા'ઝ લોગ ખાસ ઘરકે લોગ હૈં. સહાબા (રદિ.)ને

النَّاسِ قَالُوْا مَنْ هُمْ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ اَهْلُ الْقُرْاٰنِ هُمْ اَهْلُ اللّٰهِ وَ خَاصَّتُهٗ (رواه النسائى وابن ماجة والحاكم واحمد)

અર્ઝ કિયા કે વહ કૌન લોગ હૈં? ફરમાયા કે કુર્આનશરીફ વાલે, કે વહ અલ્લાહકે અહ્લ હૈં ઔર ખવાસ!

કુર્આનવાલે વહ લોગ હૈં જો હર વક્ત કલામેપાકમેં મશ્ગૂલ રહતે હોં. ઉસકે સાથ ખુસૂસિય્યત રખતે હોં. ઉન્કા અલ્લાહકે અહ્લો-અવાસ હોના ઝાહિર હે. ઔર ગુઝશ્તહ મઝમૂનસે વાઝિહ હો ગયા કે જબ યહ હર વક્ત કલામેપાકમેં મશ્ગૂલ રહતે હૈં તો અલ્લાફે બારી ભી હર વક્ત ઉન્કી તરફ મુતવજ્જેહ રહતે હૈં. ઔર જો લોગ હર વક્તકે પાસ રહનેવાલે હોતે હૈં વહ અહ્લ ઔર ખવાસ હોતે હી હૈં. કિસ કદર બળી ફઝીલત હે કે ઝરા સી મેહનતો-મશક્કતસે અલ્લાહવાલે બનતે હૈં, અલ્લાહકે અહ્લ શુમાર કિએ જાતે હૈં ઔર ઉસકે ખવાસ હોનેકા શર્ફ હાસિલ હો જાતા હે.

દુન્યવી દરબારમેં સિર્ફ દાખિલહકી ઈજાઝતકે લિએ, મિમ્બરોંમેં સિર્ફ શુમૂલકે લિએ કિસ કદર જાની વ માલી કુર્બાની કી જાતી હે. વૉટરોંકે સામને ખૂશામદ કરની પળતી હે. ઝિલ્લતેં બરદાશ્ત કરની પળતી હૈં ઔર ઉસ સબકો કામ સમઝા જાતા હે, લેકિન કુર્આનશરીફકી મેહનતકો બેકાર સમઝા જાતા હે.

બેબીં તફાવુતે રાહ અઝ કુજાસ્ત તા બ કુજા!

અચ્છી આવાઝમેં તિલાવત

(۲۵) اچھی آواز میں تلاوت عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا اَذِنَ اللّٰهُ لِشَيْءٍ مَا اَذِنَ لِنَبِيٍّ يَتَغَنّٰى بِالْقُرْاٰنِ۔ (رواه البخارى ومسلم)

(૨૫) હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે હક સુબ્હાનહૂ ઈતના કિસીકી તરફ તવજ્જુહ નહીં ફરમાતે જિતના કે ઉસ નબીકી આવાઝકો તવજ્જુહસે સુનતે હૈં જો કલામે ઈલાહી ખૂશ ઈલ્હાનીસે પળ્હતા હો.

પેહલે મા'લૂમ હો ચુકા કે હકતઆલા શાનુહૂ અપને કલામકી તરફ ખુસૂસિય્યતસે તવજ્જુહ ફરમાતે હૈં. પળ્હનેવાલોંમેં અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલામ ચૂં કે આદાબે તિલાવતકો બિકમાલિહી અદા કરતે હૈં ઈસ લિએ ઉન્કી તરફ ઔર ઝિયાદહ તવજ્જુહ હોના ભી ઝાહિર હે. ફિર જબ કે હુસ્ને આવાઝ ઉસકે સાથ મિલ જાવે તો સોને પર સુહાગા હે. જિતની ભી તવજ્જુહ હો

ઝાહિર હે ઔર અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલામકે બા'દ અફઝલ ફિલ અફઝલ હસ્બે હેષિયત પળ્હનેવાલેકી તરફ તવજ્જુહ હોતી હે.

અલ્લાહ તઆલાકા કાન લગાકર તિલાવત સુનના

عَنْ فُضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَللّٰهُ اَشَدُّ اُذُنًا اِلٰى قَارِى الْقُرْاٰنِ مِنْ صَاحِبِ الْقَيْنَةِ اِلٰى قَيْنَتِهٖ (رواه ابن ماجة وابن حبان والحاكم كذا فى شرح الاحياء قلت وقال الحاكم صحيح على شرطهما وقال الذهبى منقطع)

(૨૬) ફુઝાલહ ઈબ્ને ઉબૈદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે હક તઆલા શાનુહૂ કારીકી આવાઝકી તરફ ઉસ શખ્સસે ઝિયાદા કાન લગાતે હૈં, જો અપની ગાનેવાલી બાંદીકા ગાના સુન રહા હો.

ગાનેકી આવાઝકી તરફ ફિત્રતન્ ઔર તબ્અન્ તવજ્જુહ હોતી હે, મગર શરઈ રોકકી વજહસે દીનદાર લોગ ઉધર મુતવજ્જેહ નહીં હોતે. લેકિન ગાનેવાલી અપની મમલૂકા હો તો ઉસકા ગાના સુનનેમેં કોઈ શરઈ નુકસ ભી નહીં. ઈસ લિએ ઉસ તરફ કામિલ તવજ્જુહ હોતી હે. અલ્બત્તા કલામેપાકમેં યહ ઝરૂરી હે કે ગાનેકી આવાઝમેં ન પળ્હા જાએ. અહાદીષમેં ઉસકી મુમાનઅત આઈ હે. એક હદીષમેં હે: ઈય્યાકુમ વ લુહૂ-ન અહલિલ ઈશ્ક. (હદીષ) યા'ની ઈસસે બચો કે જિસ તરહ આશિક ગઝલોંકો આવાઝ બના બના કર મૂસીકી કવાનીન પર પળ્હતે હૈં, ઈસ તરહ મત પળ્હો. મશાઈખને લિખ્ખા હે કે ઈસ તરહકા પળ્હનેવાલા ફાસિક ઔર સુનનેવાલા ગુનહગાર હે, મગર ગાનેકે કવાઈદકી રિઆયત કિએ બગૈર ખૂશ આવાઝી મત્લૂબ હે. હદીષમેં મુતઅદ્દદ જગા ઈસકી તરગીબ આઈ હે. એક જગા ઈરશાદ હે કે અછ્છી આવાઝસે કુર્આન શરીફકો મુઝય્યન કરો. એક જગા ઈરશાદ હે કે અછ્છી આવાઝસે કલામુલ્લાહ શરીફકા હુસ્ન દોબાલા હો જાતા હે. હઝરત શૈખ અબ્દુલકાદિર જીલાની રહમતુલ્લાહિ અલયહ અપની કિતાબ ગુન્યહમેં ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ એક મરતબા કૂફાકે નવાહમેં જા રહે થે, કે એક જગા ફુસ્સાકકા મજમઅ એક ઘરમેં જમા થા. એક ગવય્યા જિસકા નામ ઝાઝાન થા, ગા રહા થા ઔર સારંગી બજા રહા થા. ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.)ને ઉસકી આવાઝ સુન કર ઈરશાદ ફરમાયા, ક્યા હી અછ્છી આવાઝ થી અગર કુર્આનશરીફકી તિલાવતમેં હોતી

ઔર અપને સર પર કપળા ડાલકર ગુઝરે હૂએ ચલે ગએ. ઝાઝાનને ઉન્કો બોલતે હૂએ દેખા. લોગોંસે પૂછને પર મા'લૂમ હુવા, અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) સહાબી હૈં ઔર યહ ઈરશાદ ફરમા ગએ. ઉસ પર ઈસ મકોલાકી કુછ ઐસી હયૂબત તારી હૂઈ કે હદ નહીં. ઔર કિસ્સા મુખ્તસર કે વહ અપને સબ આલાત તોળકર ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કે પીછે લગ ગએ ઔર અલ્લામએ વક્ત હૂએ. ગર્ઝ મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં અછ્છી આવાઝસે તિલાવતકી મદ્હ આઈ હે, મગર ઉસકે સાથ હી ગાનેકી આવાઝમેં પળ્હનેકી મુમાનઅત આઈ હે. જૈસા કે ઉપર ગુઝર ચુકા. હુઝયફહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે કુર્આન શરીફકો અરબકી આવાઝમેં પળ્હો. ઈશ્કબાઝોં ઔર યહૂદો-નસારાકી આવાઝમેં મત પળ્હો. અન્કરીબ એક કૌમ આનેવાલી હે જો ગાને ઔર નવ્હા કરને વાલોંકી તરહસે કુર્આન શરીફકો બના બના કર પળ્હેગી. વહ તિલાવત ઝરા ભી ઉન્કે લિએ નાફિઅ્ ન હોગી. ખૂદ ભી વહ લોગ ફિત્નહમેં પળેંગે ઔર જિન્કો વહ પળ્હના અછ્છા મા'લૂમ હોગા ઉન્કો ભી ફિત્નહમેં ડાલેંગે. તાઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે કિસીને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે અછ્છી આવાઝસે પળ્હનેવાલા કોન શખ્સ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ શખ્સ કે જબ તૂ ઉસકો તિલાવત કરતે દેખે તો મહસૂસ કરે કે ઉસ પર અલ્લાહપાકકા ખૌફ હે. યા'ની ઉસકી આવાઝસે મરઊબ હોના મહસૂસ હોતા હો. ઈસ સબકે સાથ અલ્લાહ જલ્લ વ અલાકા બળા ઈન્આમ યહ હે કે આદમી અપની હેષિયતો-તાકતકે મુવાફિક ઉસકા મુકલ્લફ હે. હદીષમેં હે કે હકતઆલાકી તરફસે ફરિશ્તા ઈસ કામ પર મુકર્રર હે કે જો શખ્સ કલામેપાક પળ્હે ઔર કમા હક્કહૂ ઉસકો દુરુસ્ત ન પળ્હ સકે તો વહ ફરિશ્તા ઉસકો દુરુસ્ત કરનેકે બા'દ ઉપર લે જાતા હે. અલ્લાહુમ્મ લા ઉહ્સી ષનાઅન્ અલયક.

(૨૭) عَنْ عُبَيْدَةَ الْمُلَيْكِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا اَهْلَ الْقُرْاٰنِ لَا تَتَوَسَّدُوا الْقُرْاٰنَ وَاتْلُوْهُ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ مِنْ اٰنَاءِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَاَفْشُوْهُ وَتَغَنَّوْهُ وَتَدَبَّرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ وَلَا تَعْجَلُوْا ثَوَابَهٗ فَاِنَّ لَهٗ ثَوَابًا رواه البيهقى فى شعب الايمان)

(૨૭) હઝરત ઉબયદહ મુલયકી રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે, કુર્આનવાલો! કુર્આન શરીફસે તકિયા ન લગાઓ ઔર ઉસકી તિલાવત શબો-રોઝ ઐસી કરો જૈસા કે ઉસકા હક હે. કલામેપાકકી ઈશાઅત કરો ઔર ઉસકો અછ્છી આવાઝસે પળ્હો. ઔર ઉસકે મઆનીમેં તદબ્બુર કરો.

તાકે તુમ ફલાહકો પહૂંચો. ઔર ઉસકા બદલા (દુન્યામેં) તલબ ન કરો કે (આખિરતમેં) ઉસકે લિએ બળા અજૂરો-બદલા હે.

હદીષે બાલામેં ચંદ ઉમૂર ઈરશાદ ફરમાએ હૈં : ૧ કુર્આન શરીફસે તકિયા ન લગાઓ. કુર્આન શરીફસે તકિયા ન લગાનેકે દો મફહૂમ હૈં. અવ્વલ યહ કે ઉસ પર તકિયા ન લગાઓ કે યહ ખિલાફે અદબ હે. ઈબ્ને હજરને લિખ્ખા હે કે કુર્આને પાક પર તકિયા લગાના, ઉસકી તરફ પાઉં ફેલાના, ઉસકી તરફ પુશ્ત કરના, ઉસકો રોંદના વગયરહ હરામ હે. દૂસરે યહ કે કિનાયહ હે ગફલતસે કે કલામેપાક બરકતકે વાસ્તે તકિયા હી પર રખ્ખા રહે. જૈસા કે બા'ઝ મઝારાત પર દેખા ગયા કે કબરકે સિરહાને બરકતકે વાસ્તે રિહ્લ પર રખ્ખા રહતા હે. યહ કલામેપાકકી હક તલફી હે. ઉસકા હક યહ હે કે ઉસકી તિલાવત કી જાવે. ૨. ઔર ઉસકી તિલાવત કરો, જૈસા કે ઉસકા હક હે. યા'ની કષ્રતસે આદાબકી રિઆયત રખતે હૂએ. ખૂદ કલામેપાકમેં ભી ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ ફરમાયા ગયા. ઈરશાદ હે :

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَتْلُوْنَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ

તર્જમાઃ જિન લોગોંકો હમને કિતાબ દી હે, વહ ઉસકી તિલાવત કરતે હૈં, જૈસા કે ઉસકી તિલાવતકા હક હે.

યા'ની જિસ ઈઝઝતસે બાદશાહકા ફરમાન ઔર જિસ શૌકસે મહબૂબકા કલામ પળ્હા જાતા હે ઈસી તરહ પળ્હના ચાહિએ. ૩. ઔર ઉસકી ઈશાઅત કરો. યા'ની તકરીરસે, તહરીરસે, તરગીબસે, અમલી શિર્કતસે-જિસ તરહ હો સકે ઉસકી ઈશાઅત જિતની હો સકે-કરો. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કલામે પાકકી ઈશાઅત ઔર ઉસકે ફેલાનેકા હુકમ ફરમાતે હૈં. લેકિન હમારે રોશન દિમાગ ઉસકે પળ્હનેકો ફુઝૂલ બતલાતે હૈં ઔર સાથ હી હુબ્બે રસૂલ ઔર હુબ્બે ઈસ્લામકે લંબેચોળે દા'વે ભી હાથસે નહીં જાતે:

તરસમ્ ન રસી બ-કઅબહ અય અઅ્રાબી,
કીં રહ કે તૂ મી રવી બ તુર્કસ્તાનસ્ત!

આકા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હુકમ હે કે કુર્આને પાકકો ફેલાઓ! મગર હમારા અમલ હે કે જો કોશિશ ઉસકી રુકાવટમેં હો સકે, દરેગ ન કરેંગે. જબ્રિય્યહ તા'લીમકે કવાનીન બનવાએંગે, તાકે બચ્ચે કુર્આને પાકકે બ-જાએ પ્રાઈમરી પળ્હેં! હમેં ઈસ પર ગુસ્સા હે કે મકતબકે મિયાંજી બચ્ચોંકી ઉમ્ર ઝાઈઅ્ કર દેતે હૈં, ઈસ લિએ હમ વહાં નહીં પળ્હાના ચાહતે!

મુસલ્લમ, વહ યકીનન્ કોતાહી કરતેં હૈં, મગર ઉન્કી કોતાહીસે આપ સુબુકદોશ હો જાતે હૈં યા આપ પરસે કુર્આનેપાકકી ઈશાઅતકા ફરીઝહ હટ જાતા હે?! ઈસ 'સૂરતમેં તો યહ ફરીઝહ આપ પર આઈદ હોતા હે, વહ અપની કોતાહિયોંકે જવાબદેહ હૈં! મગર ઉન્કી કોતાહીસે આપ બચ્ચોંકો જબરન્ કુર્આનેપાકકે મકાતિબસે હટા દેં ઔર ઉન્કે વાલિદૈન પર નોટિસ જારી કરાએં કે વહ કુર્આનેપાક હિફ્ઝ યા નાઝિરહ પળ્હાનેસે મજબૂર હોં ઔર ઉસકા વબાલ આપકી ગર્દન પર રહે. યહ હુમ્મા દિકકા ઈલાજ સંખિયાસે નહીં તો ઔર ક્યા હે? અદાલતે આલિયહમેં અપને ઈસ જવાબકો "ઈસ લિએ જબરન્ તા'લીમે કુર્આનસે હટા દિયા કે મકતબકે મિયાંજી બહુત બુરી તરહ પળ્હાતે થે."-આપ ખૂદ હી સોચ લીજિએ કે કિતના વઝન રખતા હે?! બનીયેકી દૂકાન પર જાનેકે વાસ્તે યા અંગ્રેઝોંકી ચાકરીકે વાસ્તે ૩/૪ કી તા'લીમ અહ્મિયત રખતી હો, મગર અલ્લાહકે યહાં તા'લીમે કુર્આન સબસે અહમ હે. ૪. ખૂશઆવાઝીસે પળ્હો જૈસા કે ઈસસે પેહલી હદીષમેં ગુઝર ચુકા. ૫. ઔર ઉસકે મઅ્નામેં ગૌર કરો. તવરાતસે ઈહ્યામેં નક્લ કિયા હે, હકતઆલા ઈરશાદ ફરમાતે હૈં, અય મેરે બંદે! તુઝે મુઝસે શરમ નહીં આતી? તેરે પાસ રાસ્તેમેં કિસી દોસ્તકા ખત આ જાતા હે તો તૂ ચલતે ચલતે રાસ્તામેં ઠહર જાતા હે. અલગસે બેઠ કર ગૌરસે પળ્હતા હે. એક એક લફ્ઝ પર ગૌર કરતા હે. મેરી કિતાબ તુઝ પર ગુઝરતી હે. મૈંને ઉસમેં સબ કુછ વાઝિહ કર દિયા હે. બા'ઝ અહમ ઉમૂરકા બાર બાર તકરાર કિયા હે. તા'કે તૂ ઉસ પર ગૌર કરે. ઔર તૂ બેપરવાહીસે ઊળા દેતા હે. ક્યા મૈં તેરે નઝદીક તેરે દોસ્તોંસે ભી ઝલીલ હૂં?! અય મેરે બંદે! તેરે બા'ઝ દોસ્ત તેરે પાસ બેઠકર બાતેં કરતે હૈં. તૂ હમા-તન ઉધર મુતવજ્જેહ હો જાતા હે, કાન લગાતા હે. ગૌર કરતા હે. કોઈ બીચમેં તુઝસે બાત કરને લગતા હે તો તૂ ઈશારહસે ઉસકો રોકતા હે, મના કરતા હે. મૈં તુઝસે અપને કલામકે ઝરીઆસે બાતેં કરતા હૂં. ઔર તૂ ઝરા ભી મુતવજ્જેહ નહીં હોતા. ક્યા મૈં તેરે નઝદીક તેરે દોસ્તોંસે ભી ઝિયાદહ ઝલીલ હૂં? ... (આખિર તક) તદબ્બુર ઔર ગૌરકે મુતઅલ્લિક કુછ મુકદ્દમેમેં ઔર કુછ હદીષ નંબર આઠકે ઝૈલમેં મઝકૂર હો ચુકા હે. (૬) ઔર ઉસકા બદલા દુન્યામેં ન ચાહો, યા'ની તિલાવત પર કોઈ મુઆવઝા ન લો કે આખિરતમેં ઉસકા બહુત બળા મુઆવઝા મિલનેવાલા હે. દુન્યામેં અગર ઉસકા મુઆવઝા લે લિયા જાવેગા તો ઐસા હે કે રૂપયોંકે બદલે કોઈ શખ્સ કોળિયોં પર રાઝી હો જાવે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જબ મેરી ઉમ્મત દીનારો-દિરહમકો બળી ચીઝ સમઝને લગેગી, ઈસ્લામકી હયબત ઉસસે જાતી રહેગી. ઔર જબ અમ્ર બિલ મઅરૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર છોળ દેગી

તો બરકતે વહીસે યા'ની ફહ્‌મે કુર્આનસે મહરૂમ હો જાવેગી. કઝા ફીલ ઈહ્‌યા. અલ્લાહુમ્મહ ફઝના મિન્હૂ.

ગુઝરતા તમામ કિતાબોંકા બદલ કુર્આને મજીદ હે કુછ ઝિયાદતિયોંકે સાથ

(૨૮) عَنْ وَاثِلَةَ رض رَفَعَهُ اُعْطِيْتُ مَكَانَ التَّوْرٰةِ السَّبْعَ وَاُعْطِيْتُ مَكَانَ الزَّبُوْرِ الْمِئِيْنَ وَاُعْطِيْتُ مَكَانَ الْاِنْجِيْلِ الْمَثَانِيْ وَفُضِّلْتُ بِالْمُفَصَّلِ. (لاحمد والكبير كذا فى جمع الفوائد)

(૨૮) હઝરત વાસિલહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નકલ કિયા હે કે મુઝે તવરાતકે બદલામેં સબ્એ તિવાલ મિલી હૈં ઔર ઝબૂરકે બદલામેં મિઈન ઔર ઈન્જીલકે બદલામેં મષાની. ઔર મુફસ્સલ મખસૂસ હૈં મેરે સાથ.

કલામે પાકકી અવ્વલ સાત (૭) સૂરતેં તુવલ કેહલાતી હૈં. ઉસકે બા'દકી ગિયારહ (૧૧) સૂરતેં મિઈન કેહલાતી હૈં. ઉસકે બા'દકી બીસ (૨૦) સૂરતેં મષાની. ઉસકે બાદ ખત્મે કુર્આન તક મુફસ્સલ. યહ મશહૂર કૌલ હે. બા'ઝ બા'ઝ સૂરતોંમેં ઈખ્તિલાફ ભી હે કે યહ તુવલમેં દાખિલ હૈં યા મિઈનમેં. ઈસી તરહ મષાનીમેં દાખિલ હૈં યા મુફસ્સલમેં. મગર હદીષ શરીફકે મતલબો-મકસૂદમેં ઈસ ઈખ્તિલાફસે કોઈ ફર્ક નહીં આતા. મકસદ યહ હે કે જિસ કદર કુતુબે મશ્હૂરહ સમાવિય્યહ પેહલે નાઝિલ હૂઈ હૈં, ઉન સબકી નઝીર કુર્આને શરીફમેં મવજૂદ હે. ઔર ઉન્કે અલાવા મુફસ્સલ ઈસ કલામે પાકમેં મખ્સૂસ હે, જિસકી મિષાલ પેહલી કિતાબોંમેં નહીં મિલતી.

(૨૯) عَنْ اَبِىْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ جَلَسْتُ فِىْ عِصَابَةٍ مِّنْ ضُعَفَاءِ الْمُهَاجِرِيْنَ وَاِنَّ بَعْضَهُمْ لَيَسْتَتِرُ بِبَعْضٍ مِّنَ الْعُرْيِ وَقَارِئٌ يَقْرَأُ عَلَيْنَا اِذْ جَاءَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ عَلَيْنَا فَلَمَّا قَامَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَكَتَ الْقَارِئُ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ مَا كُنْتُمْ تَصْنَعُوْنَ قُلْنَا نَسْتَمِعُ اِلٰى كِتَابِ اللّٰهِ تَعَالٰى فَقَالَ اَلْحَمْدُ

(૨૯) હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી રદિયલ્લાહુ અન્હૂ કેહતે હૈં કે મેં ઝુઅફાએ મુહાજિરીનકી જમાઅતમેં એક મરતબા બેઠા હુવા થા. ઉન લોગોંકે પાસ કપળા ભી ઈતના ન થા કે જિસસે પૂરા બદન ઢાંપ લેં. બા'ઝ લોગ બા'ઝકી ઓટ કરતે થે. ઔર એક શખ્સ કુર્આનેશરીફ પળહ રહા થા કે ઈતનેમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા હૂએ ઔર બિલ્કુલ હમારે કરીબ ખળે હો ગએ.

لِلّٰهِ الَّذِیْ جَعَلَ مِنْ اُمَّتِیْ مَنْ اُمِرْتُ اَنْ اَصْبِرَ نَفْسِیْ مَعَهُمْ قَالَ فَجَلَسَ وَسْطَنَا لِیَعْدِلَ بِنَفْسِهٖ فِیْنَا ثُمَّ قَالَ بِیَدِهٖ هٰكَذَا فَتَحَلَّقُوْا وَبَرَزَتْ وُجُوْهُهُمْ لَهٗ فَقَالَ اَبْشِرُوْا یَا مَعْشَرَ صَعَالِیْكَ الْمُهَاجِرِیْنَ بِالنُّوْرِ التَّامِّ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ تَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ قَبْلَ اَغْنِیَاءِ النَّاسِ بِنِصْفِ یَوْمٍ وَّذٰلِكَ خَمْسُمِائَةِ سَنَةٍ (رواہ ابوداؤد)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે આને પર કારી ચુપ હો ગયા, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સલામ કિયા ઔર ફિર દરયાફ્ત ફરમાયા કે તુમ લોગ ક્યા કર રહે થે? હમને અર્ઝ કિયા કે કલામુલ્લાહ સુન રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તમામ તા'રીફ ઉસ અલ્લાહકે લિએ હે, જિસને મેરી ઉમ્મતમેં એસે લોગ પય્દા ફરમાએ કે મુઝે ઉનમેં ઠહરનેકા હુક્મ કિયા ગયા. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમારે બીચમેં બેઠ ગએ. તાકે સબકે સબ બરાબર રહેં, (કિસીકે કરીબ, કિસીસે દૂર ન હોં). ઉસકે બા'દ સબકો હલ્કા કરકે બેઠનેકા હુક્મ ફરમાયા. સબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફ મુંહ કરકે બેઠ ગએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા, કે અય ફુકરાએ મુહાજિરીન! તુમ્હેં મુજદહ હો, કિયામતકે દિન નૂરે કામિલકા, ઔર ઈસ બાતકા કે તુમ અગ્નિયાઅ્સે આધે દિન પેહલે જન્નતમેં દાખિલ હોંગે ઔર યહ આધા દિન પાંચસો બરસકી બરાબર હોગા.

નંગે બદનસે બ-ઝાહિર મહલ્લે સતરકે અલાવા મુરાદ હે. મજમઅ્મેં સતરકે અલાવા ઔર બદનકે ખુલનેસે ભી હિજાબ મા'લૂમ હુવા કરતા હે. ઈસ લિએ એક દૂસરેકે પીછે બેઠ ગએ થે, કે બદન નઝર ન આવે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તશરીફ લાનેકી અવ્વલ તો ઉન લોગોંકો અપની મશ્ગૂલીકી વજહસે ખબર ન હૂઈ, લેકિન જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમ બિલ્કુલ સર પર તશરીફ લે આએ તો મા'લૂમ હુવા ઔર કારી અદબકી વજહસે ખામોશ હો ગએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા દરયાફ્ત ફરમાના બ-ઝાહિર ઈઝહારે મસર્રતકે લિએ થા. વર્ના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કારીકો પઢતે હૂએ દેખ હી ચુકે થે. આખિરતકા એક દિન દુન્યાકે હઝાર બરસકી બરાબર હોતા હે:

وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّوْنَ

ઔર ઈસી વજહસે બ-ઝાહિર જહાં કિયામતકા ઝિક્ર આતા હે ગદનકે સાથ આતા હે. જિસકે મઅ્ના કલ. આઈન્દહકે હૈં, લેકિન યહ સબ બ-એ'તિબારે અગલબ ઔર આમ મુઅ્મિનીનકે હે, વર્ના કાફિરીનકે લિએ વારિદ હુવા હે:

فِىْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِيْنَ اَلْفَ سَنَةٍ

ઐસા દિન જો પચાસ હઝાર બરસકા હોગા ઔર ખવાસે મુઅ્મિનીનકે લિએ હસ્બે હેષિયત કમ મા'લૂમ હોગા. ચુનાંચે વારિદ હુવા હે કે બા'ઝ મુઅ્મિનીનકે લિએ બ-મંઝિલએ દો રકા'ત ફજરકે હોગા. કુર્આન શરીફકે પઢનેકે ફઝાઈલ જૈસા કે બહુતસી રિવાયાતમેં વારિદ હૂએ હૈં, બેહદ હૈં. ઉસકે સુનનેકે ફઝાઈલ ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં આએ હૈં. ઈસસે બઢકર ઔર ક્યા ફઝીલત હોગી કે સય્યિદુલ મુર્સલીન સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઐસી મજલિસમેં શિર્કતકા હુક્મ હુવા હે. જૈસા કે ઈસ રિવાયતસે મા'લૂમ હુવા. બા'ઝ ઉલમાકા ફત્વા હે કે કુર્આનેપાકકા સુનના પઢનેસે ભી ઝિયાદા અફઝલ હે. ઈસ લિએ કે કુર્આનેપાકકા પઢના નફલ હે ઔર સુનના ફર્ઝ. ઔર ફર્ઝકા દર્જા નફલસે બઢા હુવા હોતા હે. ઈસ હદીષસે એક ઔર મસ્અલા ભી મુસ્તમ્બત હોતા હે, જિસમેં ઉલમાકા ઈખ્તિલાફ હે કે વહ નાદાર જો સબ્ર કરનેવાલા હો, અપને ફક્રો-ફાકહકો કિસી પર ઝાહિર ન કરતા હો વહ અફઝલ હે યા વહ માલદાર જો શુક્ર કરનેવાલા હો, હુકૂક અદા કરનેવાલા હો? ઈસ હદીષસે સાબિર હાજતમંદકી અફ્ઝલિય્યત પર ઈસ્તિદલાલ કિયા જાતા હે.

કુર્આને મજીદ સુનને ઔર પઢનેકી અલગ અલગ ફઝીલત

(૩૦) હઝરત અબૂ હુરયરહ ۳۰ عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنِ اسْتَمَعَ اِلٰى اٰيَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللّٰهِ كُتِبَتْ لَهٗ حَسَنَةٌ مُّضَاعَفَةٌ وَمَنْ تَلَاهَا كَانَتْ لَهٗ نُوْرًا يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ۔ (رواه احمد عن عبادة بن ميسرة واختلف في توثيقه عن الحسن عن ابي هريرة والجمهور على ان الحسن لم يسمع عن ابي هريرة۔)

રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નકૂલ કિયા હે કે જો શખ્સ એક આયત કલામુલ્લાહ શરીફકી સુને ઉસકે લિએ દો-ચંદ નેકી લિખ્ખી જાતી હે ઔર જો તિલાવત કરે ઉસકે લિએ કિયામતકે દિન નૂર હોગા.

મુહદ્દિષીનને સનદકે ઈઅ્તિબારસે અગરચે ઈસમેં કલામ કિયા હે, મગર મઝમૂન બહુતસી રિવાયાતસે મુઅય્યદ હે કે કલામેપાકકા સુનના ભી બહુત અજર રખતા હે. હત્તાકે બા'ઝ લોગોંને ઈસકો પળહનેસે ભી અફઝલ બતલાયા હે. ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મિમ્બર પર તશ્રીફ ફરમા થે. ઈરશાદ ફરમાયા કે મુઝે કુર્આને શરીફ. સુનાઓ! મેંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર તો ખૂદ નાઝિલ હી હુવા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ક્યા સુનાઉં?! ઈરશાદ હુવા કે મેરા દિલ ચાહતા હે કે સુનૂં. ઉસકે બા'દ ઉન્હોંને સુનાયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આંખોંસે આંસૂ જારી હો ગએ. એક મરતબા સાલિમ, મવ્લાએ હુઝયફહ કલામે મજીદ પળહ રહે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દેર તક ખળે હૂએ સુનતે રહે. અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.)કા કુર્આન સુના તો તા'રીફ ફરમાઈ.

તિલાવત બલંદ આવાઝસે ઔર આહિસ્તા

(٣١) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْجَاهِرُ بِالْقُرْاٰنِ كَالْجَاهِرِ بِالصَّدَقَةِ وَالْمُسِرُّ بِالْقُرْاٰنِ كَالْمُسِرِّ بِالصَّدَقَةِ (رواه الترمذي وابو داؤد والنسائي والحاكم وقال على شرط البخاري)

(૩૧) હઝરત ઉકબહ ઈબ્ને આમિર રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નકૂલ કિયા હે કે કલામુલ્લાહકા આવાઝસે પળહનેવાલા, અલાનિય્યહ સદ્કા કરનેવાલેકે મુશાબહ હે ઔર આહિસ્તા પળહનેવાલા ખુફ્યહ સદ્કા કરનેવાલેકી માનિન્દ!

સદ્કા બા'ઝ અવ્કાત અલાનિય્યહ અફઝલ હોતા હે, જિસ વક્ત દૂસરોંકી તરગીબકા સબબ હો યા ઔર કોઈ મસ્લિહત હો. ઔર બા'ઝ અવ્કાત મખ્ફી અફઝલ હોતા હે, જહાં રિયાકા શુબા હો યા દૂસરોંકી તઝલીલ હોતી હો, વગયરહ વગયરહ. ઈસી તરહ કલામુલ્લાહ શરીફકા બા'ઝ અવ્કાતમેં આવાઝસે પળ્હના અફઝલ હે, જહાં દૂસરોંકી તરગીબકા સબબ હો ઔર ઈસમેં દૂસરેકે સુનનેકા ષવાબ ભી હોતા હે ઔર બા'ઝ અવ્કાત આહિસ્તા પળ્હના અફઝલ હોતા હે, જહાં દૂસરોંકો તકલીફ હો યા રિયાકા ઈહ્તિમાલ હો, વગયરહ, વગયરહ. ઈસી વજહસે ઝોરસે ઔર આહિસ્તા દોનોં તરહ પળ્હનેકી મુસ્તકિલ ફઝીલતેં ભી આઈ હૈં કે બા'ઝ અવ્કાત યહ મુનાસિબ થા ઔર બા'ઝ વક્ત વહ અફઝલ થા. આહિસ્તા પળ્હનેકી ફઝીલત પર બહુતસે લોગોંને ખૂદ ઈસ સદ્કાવાલી હદીષસે ભી ઈસ્તિદ્લાલ કિયા હે. બયહકી (રહ.)ને કિતાબુસ્શુઅબમેં (મગર યહ રિવાયત બ-કવાઈદે મુહદ્દિષીન ઝઈફ હે) હઝરત આઈશા (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે આહિસ્તાકા અમલ અલાનિય્યહકે અમલસે સત્તર (૭૦) હિસ્સા ઝિયાદા બળ્હ જાતા હે. હઝરત જાબિર (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે પુકાર કર ઈસ તરહસે મત પળ્હો કે એકકી આવાઝ દૂસરેકે સાથ ખલત હો જાએ. ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલઅઝીઝ (રહ.)ને મસ્જિદે નબવીમેં એક શખ્સકો આવાઝસે તિલાવત કરતે સુના તો ઉસકો મના કરા દિયા. પળ્હને વાલેને કુછ હુજ્જત કી તો ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલઅઝીઝ (રહ.)ને ફરમાયા કે અગર અલ્લાહકે વાસ્તે પળ્હતા હે તો આહિસ્તા પળ્હ ઔર લોગોંકી ખાતિર પળ્હતા હે તો પળ્હના બેકાર હે. ઈસી તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પુકાર કર પળ્હનેકા ઈરશાદ ભી નક્લ કિયા ગયા. શર્હે ઈહ્યામેં દોનોં તરહકી રિવાયાતો-આષાર ઝિક્ર કિએ ગએ.

٣٢ عَنْ جَابِرٍؓ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْقُرْاٰنُ شَافِعٌ مُّشَفَّعٌ وَّمَاحِلٌ مُّصَدَّقٌ مَنْ جَعَلَهٗ اَمَامَهٗ قَادَهٗ اِلَى الْجَنَّةِ وَمَنْ جَعَلَهٗ خَلْفَ ظَهْرِهٖ سَاقَطَهٗ اِلَى النَّارِ-

(رواه ابن حبان والحاكم مطولا وصححه)

(૩૨) હઝરત જાબિર (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા કે કુર્આનેપાક એક ઐસા શફીઅ હે, જિસકી શફાઅત કુબૂલ કી ગઈ ઔર ઐસા ઝઘળાલુ હે કે જિસકા ઝઘળા તસ્લીમ કર લિયા ગયા. જો શખ્સ ઉસકો અપને આગે રખ્ખે, ઉસકો યહ જન્નતકી તરફ ખીંચતા હે. ઔર જો ઉસકો પસે પુશ્ત ડાલ દે, ઉસકો જહન્નમમેં ગિરા દેતા હે.

યા'ની જિસકી યહ શફાઅત કરતા હે ઉસકી શફાઅત હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં મકબૂલ હે ઔર જિસકે બારેમેં ઝઘળા કરતા હે ઔર ઝઘળેકી તફસીલ હદીષ નંબર ૮ કે ઝૈલમેં ગુઝર ચુકી હે, કે અપની રિઆયત રખનેવાલોંકે લિએ દરજાતકે બળ્હાનેમેં અલ્લાહકે દરબારમેં ઝઘળતા હે ઔર અપની હક તલફી કરનેવાલોંસે મુતાલબા કરતા હે કે મેરા હક ક્યૂં નહીં અદા કિયા? જો શખ્સ ઉસકો અપને પાસ રખ લે, યા'ની ઉસકા ઈત્તિબાઅ્ ઔર ઉસકી પેરવી અપના દસ્તૂરુલ અમલ બના લે, ઉસકો જન્નતમેં પહૂંચા દેતા હે ઔર જો ઉસકો પુશ્તકે પીછે ડાલ દે યા'ની ઉસકા ઈત્તિબાઅ્ ન કરે, ઉસકા જહન્નમમેં ગિરના ઝાહિર હે. બંદાકે નઝદીક કલામેપાકકે સાથ લા પરવાઈ બરતના ભી ઉસકે મફહૂમમેં દાખિલ હો સકતા હે. મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં કલામુલ્લાહ શરીફકે સાથ બેપરવાઈ પર વઈદેં વારિદ હૂઈ હૈં.

બુખારી શરીફકી ઉસ તવીલ હદીષમેં જિસમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો (મિઅરાજમેં) બા'ઝ સઝાઓંકી સૈર કરાઈ ગઈ, એક શખ્સકા હાલ દિખલાયા ગયા, જિસકે સર પર એક પથ્થર ઈસ ઝોરસે મારા જાતા થા કે ઉસકા સર કુચલ જાતા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દરયાફ્ત ફરમાને પર બતલાયા ગયા કે ઈસ શખ્સકો હક તઆલા શાનુહૂને અપના કલામેપાક સિખલાયા થા, મગર ઉસને ન શબકો ઉસકી તિલાવત કી, ન દિનમેં ઉસ પર અમલ કિયા. લિહાઝા કિયામત તક ઉસકે સાથ યહી મુઆમલા રહેગા. હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફકે સાથ અપને અઝાબસે મહફૂઝ રખ્ખેં કે દર હકીકત કલામુલ્લાહ શરીફ ઈતની બળી નેમઅત હે કે ઉસકે સાથ બેતવજ્જુહી પર જો સઝા દી જાએ, મુનાસિબ હે.

કિયામતકા દિન રોઝે ઔર કુર્આને કરીમકી સિફારિશ

(٢٢) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلصِّيَامُ وَالْقُرْاٰنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَقُوْلُ الصِّيَامُ رَبِّ اِنِّىْ مَنَعْتُهُ الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ فِى النَّهَارِ فَشَفِّعْنِىْ فِيْهِ وَيَقُوْلُ الْقُرْاٰنُ رَبِّ مَنَعْتُهُ النَّوْمَ

(૩૩) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર રદિયલ્લાહુ અન્હૂ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે રોઝહ ઔર કુર્આન શરીફ દોનોં બંદાકે લિએ શફાઅત કરતે હૈં. રોઝહ અર્ઝ કરતા હે કે યા અલ્લાહ! મૈંને ઉસકો દિનમેં ખાનેપીનેસે રોકે

بِاللَّيْلِ فَشَفِّعْنِي فِيهِ فَيُشَفَّعَانِ (رواه احمد وابن ابی الدنیا والطبرانی فی الکبیر والحاکم وقال صحیح علی شرط مسلم)

રખ્ખા, મેરી શફાઅત કૂબૂલ કીજિએ ઔર કુર્આન શરીફ કેહતા હે કે યા અલ્લાહ! મેંને રાતકો ઉસકો સોનેસે રોકા. મેરી શફાઅત કબૂલ કીજિએ. પસ દોનોંકી શફાઅત કબૂલ કી જાતી હે.

તરગીબમેં અત્તઆમ વશ્શરાબકા લફ્ઝ હે, જિસકા તર્જમા કિયા ગયા. હાકિમમેં શરાબકી જગા શહ્વાતકા લફ્ઝ હે. યા'ની મેંને રોઝહદારકો દિનમેં ખાને ઔર ખ્વાહિશાતે નફસાનિય્યહસે રોકા. ઈસમેં ઈશારા હે કે રોઝહદારકો ખ્વાહિશાતે નફસાનિય્યહસે જુદા રહના ચાહિએ. અગરચે વહ જાઈઝ હોં. જૈસા કે પ્યાર કરના, લિપટના. બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હે કે કલામે મજીદ જવાંમર્દકી શકલમેં આએગા ઔર કહેગા કે મેં હી હૂં જિસને તુઝે રાતોંકો જગાયા ઔર દિનકો પ્યાસા રખ્ખા. નીઝ ઈસ હદીષમેં ઈશારા હે ઈસ તરફ કે કલામુલ્લાહ શરીફકે હિફ્ઝકા મુક્તઝા યહ હે કે રાતકો નવાફિલમેં ઉસકી તિલાવત ભી કરે. હદીષ નંબર ૨૭ મેં ઈસકી તસ્રીહ ભી ગુઝર ચુકી. ખૂદ કલામેપાકમેં મુતઅદ્દદ જગા ઈસકી તરગીબ નાઝિલ હૂઈ. એક જગા ઈરશાદ હે:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ

દૂસરી જગા ઈરશાદ હે:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

એક જગા ઈરશાદ હે:

يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ

એક જગા ઈરશાદ હે:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا

ચુનાંચે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરાતે સહાબા રિદ્વાનુલ્લાહિ અલયહિમ અજમઈનકો બા'ઝ મરતબા તિલાવત કરતે હૂએ તમામ રાત ગુઝર જાતી થી. હઝરત ઉષ્માન રદિયલ્લાહુ અન્હૂસે મરવી હે કે બા'ઝ મરતબા વિત્રકી એક રકા'તમેં વહ તમામ કુર્આન શરીફ પળ્હા કરતે થે. ઈસી તરહ હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ભી એક રાતમેં તમામ કુર્આન શરીફ પૂરા ફરમા લિયા કરતે થે. હઝરત સઈદ ઈબ્ને ઝુબૈર રદિયલ્લાહુ અન્હૂને દો રકા'તમેં કા'બાકે અંદર તમામ કુર્આન શરીફ પળ્હા. ષાબિત

બનાની (રહ.) દિનરાતમેં એક કુર્આન શરીફ ખત્મ કરતે થે. ઔર ઈસી તરહ અબૂહર્રહ ભી. અબૂ શૈખ હિનાઈ કેહતે હૈં કે મેંને એક રાતમેં દો કલામે મજીદ પૂરે ઔર તીસરેમેંસે દસ પારે પળ્હે. અગર ચાહતા તો તીસરા ભી પૂરા કર લેતા. સાલિહ ઈબ્ને કયસાન જબ હજકો ગએ તો રાસ્તામેં અક્ષર એક રાતમેં દો કલામે મજીદ પૂરે કરતે થે. મન્સૂર ઈબ્ને ઝાઝાન સલાતુઝ્ઝુહામેં એક કલામે મજીદ ઔર દૂસરા ઝોહરસે અસર તક પૂરા કરતે થે ઔર તમામ રાત નવાફિલમેં ગુઝારતે થે ઔર ઈતના રોતે થે કે અમામહકા શમ્લહ તર હો જાતા થા. ઈસી તરહ ઔર હઝરાત ભી જૈસા કે મુહમ્મદ ઈબ્ને નસ્રને કિયામુલ લૈલમેં તખ્રીજ કિયા હે. શર્હે ઈહ્યામેં લિખ્ખા હે કે સલફકી આદાત ખત્મે કુર્આનમેં મુખ્તલિફ રહી હૈં. બા'ઝ હઝરાત એક ખત્મ રોઝાના કરતે થે. જૈસા કે ઈમામ શાફિઈ (રહ.) ગેર રમઝાનુલ મુબારકમેં ઔર બા'ઝ દો ખત્મ રોઝાના કરતે થે. જૈસા કે ખૂદ ઈમામ શાફિઈ સાહિબ (રહ.)કા મઅ્મૂલ રમઝાન મુબારકમેં થા. ઔર યહી મઅ્મૂલ અસ્વદ ઔર સાલિહ ઈબ્ને કયસાન, સઈદ ઈબ્ને ઝુબૈર ઔર એક જમાઅતકા થા. બા'ઝકા મઅ્મૂલ તીન ખત્મ રોઝાના કા થા. ચુનાંચે સલીમ ઈબ્ને ઈત્ર જો બળે તાબિઈનમેં શુમાર કિએ જાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.)કે ઝમાનામેં ફત્હે મિસ્રમેં શરીક થે ઔર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.)ને કિસસકા અમીર ઉન્કો બનાયા થા. ઉન્કા મઅ્મૂલ થા કે હર શબમેં તીન ખત્મ કુર્આન શરીફકા કરતે થે. નવવી કિતાબુલ અઝ્કારમેં નક્લ કરતે હૈં કે ઝિયાદહસે ઝિયાદહ મિક્દાર જો તિલાવતકે બાબમેં હમકો પહૂંચી હે વહ ઈબ્નુલ કાતિબકા મઅ્મૂલ થા, કે દિનરાતમેં આઠ કુર્આનશરીફ રોઝાના પળ્હતે થે. ઈબ્ને કુદામહને ઈમામ અહમદ (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે ઈસકી કોઈ તહદીદ નહીં, પળ્હનેવાલેકે નિશાત પર મવકૂફ હે. અહલે તા'રીખને ઈમામે આ'ઝમ (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે રમઝાન શરીફમેં ૬૧ કુર્આનશરીફ પળ્હતે થે. એક દિનકા-એક રાતકા ઔર એક તમામ રમઝાન શરીફમેં તરાવીહકા. મગર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તીન દિનસે કમમેં ખત્મ કરનેવાલા તદબ્બુર નહીં કર સકતા. ઈસી વજહસે ઈબ્ને હઝ્મ વગયરહને તીન દિનસે કમમેં ખત્મકો હરામ બતલાયા હે. બંદાકે નઝદીક યહ હદીષ શરીફ બ-ઈઅ્તિબાર અકષર અફરાદકે હે. ઈસ લિએ કે સહાબા (રદિ.)કી એક જમાઅતસે ઈસસે કમમેં પળ્હના ભી ષાબિત હે. ઈસી તરહ ઝિયાદતીમેં ભી જમ્હૂરકે નઝદીક તહદીદ નહીં. જિતને અય્યામમેં બ-સહૂલત હો સકે કલામેમજીદ ખત્મ કરે. મગર બા'ઝ ઉલમાકા મઝહબ હે કે ચાલીસ દિનસે ઝાઈદ એક કુર્આન શરીફમેં ખર્ચ ન હોં. જિસકા હાસિલ યહ હે કે કમ અઝ કમ તીન પાવ રોઝાના પળ્હના ઝરૂરી હે. અગર કિસી

વજહસે કિસી દિન ન પળ્હ સકે તો દૂસરે દિન ઉસકી કઝા કર લે. ગર્ઝ ચાલીસ દિનકે અંદર એક મરતબા કલામે મજીદ પૂરા હો જાવે. જમ્હૂરકે નઝદીક અગરચે યહ ઝરૂરી નહીં, મગર જબ બા'ઝ ઉલમાકા મઝહબ હે, તો ઈહ્તિયાત ઈસીમેં હે કે ઈસસે કમ ન હો. નીઝ બા'ઝ અહાદીષસે ઈસકી તાઈદ ભી હોતી હે. સાહિબે મજમઅ્ને એક હદીષ નક્લ કી હે:

مَنْ قَرَأَ الْقُرْاٰنَ فِیْ اَرْبَعِیْنَ لَیْلَۃً فَقَدْ عَذَّبَ

જિસ શખ્સને કુર્આનશરીફ ચાલીસ રાતમેં ખત્મ કિયા ઉસને બહુત દેરકી. બા'ઝ ઉલમાકા ફત્વા હે કે હર મહીનેમેં એક ખત્મ કરના ચાહિએ. ઔર બેહતર યહ હે કે સાત રોઝમેં એક કલામે મજીદ ખત્મ કરે, કે સહાબા (રદિ.)કા મઅ્મૂલ આમ્મતન્ યહી નક્લ કિયા જાતા હે. જુમ્અહકે રોઝ શુરૂઅ્ કરે ઔર સાત રોઝમેં એક મંઝિલ રોઝાના કરકે પંચશંબહકે રોઝ ખત્મ કરે. ઈમામ સાહિબ (રહ.)કા મકોલા પેહલે ગુઝર ચુકા કે સાલમેં દો મરતબા ખત્મ કરના કુર્આનશરીફકા હક હે. લિહાઝા ઈસસે કમ કિસી તરહ ન હોના ચાહિએ. એક હદીષ વારિદ હે કે કલામેપાકકા ખત્મ અગર દિનકે શુરૂઅ્મેં હો તો તમામ દિન, ઔર રાતકે શુરૂઅ્મેં હો તો તમામ રાત મલાઈકહ ઉસકે લિએ રહમતકી દુઆ કરતે હૈં. ઈસસે બા'ઝ મશાઈખને ઈસ્તિમ્બાત ફરમાયા હે કે ગરમીકે અય્યામમેં દિનકે ઈબ્તિદામેં ખત્મ કરે ઔર મૌસમે સરમામેં ઈબ્તિદાઈ શબમેં, તાકે બહુત સા વક્ત મલાઈકહકી દુઆકા મયસ્સર હો.

હર સિફારિશીસે બળા સિફારિશી કુર્આન મજીદ હે!

٣٤ عَنْ سَعِیْدِ بْنِ سُلَیْمٍ مُرْسَلًا قَالَ
قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ
مَا مِنْ شَفِیْعٍ اَعْظَمَ مَنْزِلَۃً عِنْدَ
اللّٰہِ یَوْمَ الْقِیٰمَۃِ مِنَ الْقُرْاٰنِ لَا نَبِیٌّ
وَّلَا مَلَکٌ وَّلَا غَیْرُہٗ ۔ (قال العراقی
رواہ عبد الملک بن حبیب کذا فی
شرح الاحیاء)

(૩૪) હઝરત સઈદ ઈબ્ને સુલૈમ રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે કિયામતકે દિન અલ્લાહકે નઝદીક કલામેપાકસે બળ્હ કર કોઈ સિફારિશ કરનેવાલા ન હોગા. ન કોઈ નબી, ન ફરિશ્તા વગયરહ.

કલામુલ્લાહ શરીફકા શફીઅ ઔર ઈસ દર્જા શફીઅ હોના જિસકી

શફાઅત મકબૂલ હે ઔર ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે મા'લૂમ હો ચુકા. હકતઆલા શાનુહૂ અપને ફઝલસે મેરે ઔર તુમ્હારે લિએ ઈસકો શફીઅ બના દે, ન કે ફરીકે મુખાલિફ ઔર મુદ્દઈ. લઆલીએ મસ્નૂઅહ'મેં બઝારકી રિવાયતસે નક્લ કિયા હે ઔર વઝઅકા હુક્મ ભી ઈસ પર નહીં લગાયા કે જબ આદમી મરતા હે તો ઉસકે ઘરકે લોગ તજહીઝ-તકફીનમેં મશ્ગૂલ હોતે હૈં ઔર ઉસકે સિરહાને નિહાયત હસીન-જમીલ સૂરતમેં એક શખ્સ હોતા હે. જબ કફન દિયા જાતા હે તો વહ શખ્સ કફનકે ઔર સીનેકે દરમિયાન હોતા હે, જબ દફન કરનેકે બા'દ લોગ લૌટતે હૈં ઔર મુન્કર-નકીર આતે હૈં તો વહ શખ્સકો અલાહિદહ કરના ચાહતે હૈં કે સવાલ યકસૂઈમેં કરે, મગર યહ કેહતા હે કે યહ મેરા સાથી હે, મેરા દોસ્ત હે. મેં કિસી હાલમેં ભી ઈસકો તન્હા નહીં છોળ સકતા. તુમ સવાલાતકે લિએ અગર મા'મૂર હો તો અપના કામ કરો. મેં ઉસ વક્ત તક ઈસસે જુદા નહીં હો સકતા કે જન્નતમેં દાખિલ કરાઉં. ઉસકે બા'દ વહ અપને સાથીકી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર કેહતા હે કે મેં હી વહ કુર્આન હૂં, જિસકો તૂ કભી બુલંદ પળહતા થા ઔર કભી આહિસ્તા. તૂ બેફિક્ર રેહ. મુન્કર-નકીરકે સવાલાતકે બા'દ તુઝે કોઈ ગમ નહીં. ઉસકે બા'દ જબ વહ અપને સવાલાતસે ફારિગ હો જાતે હૈં તો યહ મલ-એ આ'લાસે બિસ્તર વગયરહકા ઈન્તિઝામ કરતા હે, જો રેશમકા હોતા હે ઔર ઉસકે દરમિયાન મુશ્ક ભરા હુવા હોતા હે. હકતઆલા અપને ફઝલસે મુઝે ભી નસીબ ફરમાવેં, ઔર તુમ્હેં ભી. યહ હદીષ બળે ફઝાઈલ પર શામિલ હે. જિસકો તત્વીલકે ખૌફસે મુખ્તસર કર દિયા.

(૩૫) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَرَأَ الْقُرْاٰنَ فَقَدِ اسْتَدْرَجَ النُّبُوَّةَ بَيْنَ جَنْبَيْهِ غَيْرَ اَنَّهٗ لَا يُوْحٰى اِلَيْهِ لَا يَنْبَغِيْ لِصَاحِبِ الْقُرْاٰنِ اَنْ يَّجِدَ مَعَ مَنْ وَّجَدَ وَلَا يَجْهَلَ مَعَ مَنْ جَهِلَ وَفِيْ جَوْفِهٖ كَلَامُ اللّٰهِ۔ (رواه الحاكم وقال صحيح الاسناد)

(૩૫) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જિસ શખ્સને કલામુલ્લાહ શરીફ પળ્હા, ઉસને ઉલૂમે નુબુવ્વતકો અપની પસ્લીયોંકે દરમિયાન લે લિયા. ગો ઉસકી તરફ વહી નહીં ભેજી જાતી, હામિલે કુર્આનકે લિએ મુનાસિબ નહીં કે ગુસ્સાવાલોંકે સાથ ગુસ્સા કરે યા જાહિલોંકે સાથ જહાલત કરે. હાલાંકે ઉસકે પેટમેં અલ્લાહકા કલામ હે.

ચૂંકે વહીકા સિલસિલા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે

બા'દ ખત્મ હો ગયા, ઈસ લિએ વહી તો અબ નહીં આ સકતી, લેકિન ચૂંકે યહ હક તઆલાકા પાક કલામ હે, ઈસ લિએ ઈલ્મે નુબુવ્વતમેં કયા તઅમ્મુલ હે? ઔર જબ કોઈ શખ્સ ઉલૂમે નુબુવ્વતસે નવાઝા જાએ તો નિહાયત હી ઝરૂરી હે કે ઉસકે મુનાસિબ બેહતરીન અખ્લાક પય્દા કરે ઔર બુરે અખ્લાકસે ઈહ્તિરાઝ કરે. ફુઝૈલ ઈબ્ને અયાઝ (રહ.) કેહતે હૈં, હાફિઝે કુર્આન ઈસ્લામકા ઝંડા ઉઠાનેવાલા હે. ઉસકે લિએ મુનાસિબ નહીં કે લહ્વો-લઈબમેં લગનેવાલોંમેં લગ જાવે. યા ગાફિલીનમેં શરીક હો જાવે, યા બેકાર લોગોંમેં દાખિલ હો જાવે.

વહ તીન ખૂશનસીબ, જો હિસાબકિતાબસે આઝાદ હોંગે

(٣٦) عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلٰثَةٌ لَا يَهُوْلُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَلَا يَنَالُهُمُ الْحِسَابُ هُمْ عَلٰى كَثِيْبٍ مِّنْ مِّسْكٍ حَتّٰى يُفْرَغَ مِنْ حِسَابِ الْخَلَائِقِ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْاٰنَ اِبْتِغَاءَ وَجْهِ اللّٰهِ وَاَمَّ بِهٖ قَوْمًا وَّهُمْ بِهٖ رَاضُوْنَ وَدَاعٍ يَدْعُوْا اِلَى الصَّلٰوتِ اِبْتِغَاءَ وَجْهِ اللّٰهِ وَرَجُلٌ اَحْسَنَ فِيْمَا بَيْنَهٗ وَبَيْنَ رَبِّهٖ وَفِيْمَا بَيْنَهٗ وَبَيْنَ مَوَالِيْهِ (رواه الطبرانى فى المعجم الثلثة)

(૩૬) ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકલ કરતે હૈં કે તીન આદમી ઐસે હૈં, જિન્કો કિયામતકા ખૌફ દામનગીર ન હોગા. ન ઉન્કો હિસાબકિતાબ દેના પળેગા. ઈતને મખ્લૂક અપને હિસાબકિતાબસે ફારિગ હો વહ મુશ્કકે ટીલોં પર તફરીહ કરેંગે. એક વહ શખ્સ જિસને અલ્લાહકે વાસ્તે કુર્આનશરીફ પળ્હા ઔર ઈમામત કી, ઈસ તરહ પર કે મુક્તદી ઉસસે રાઝી રહે. દૂસરા વહ શખ્સ જો લોગોંકો નમાઝકે લિએ બુલાતા હો, સિર્ફ અલ્લાહકે વાસ્તે. તીસરા વહ શખ્સ જો અપને માલિકસે ભી અચ્છા મુઆમલા રખ્ખે ઔર અપને મા-તહતોંસે ભી.

કિયામતકી સખ્તી, ઉસકી દહ્શત, ઉસકા ખૌફ, ઉસકી મુસીબતેં ઔર તકલીફ ઐસી નહીં કે કિસી મુસલમાનકા દિલ ઉસસે ખાલી હો યા બેખબર હો. ઈસ દિનમેં કિસી બાતકી વજહસે બેફિકરી નસીબ હો જાવે યહ ભી લાખોં નેઅમતોંસે બળ્હ કર ઔર કરોળોં રાહતોંસે મુગ્તનમ હે. ફિર ઉસકે સાથ અગર તફરીહો-તનઅઉમ ભી નસીબ હો જાવે તો ખૂશાનસીબ ઉસ શખ્સકે

જિસકો યહ મયસ્સર હો. ઔર બરબાદિયો-ખુસ્રાન હે ઉન બેહિસ્સોંકે લિએ જો ઉસકો લગ્વ, બેકાર ઔર ઈઝાઅતે વક્ત સમઝતે હૈં. મુઅજમે કબીરમેં ઈસ હદીષ શરીફકે શુરૂઅમેં રિવાયત કરનેવાલે સહાબી અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે અગર મેંને ઈસ હદીષકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક મરતબા ઔર એક મરતબા ઔર એક મરતબા. ગર્ઝ સાત દફા યહ લફઝ કહા. યા'ની અગર સાત મરતબા ન સુના હોતા તો કભી નક્લ ન કરતા.

આયતેં ઔર રકા'તેં

٣٧ عَنْ اَبِىْ ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا اَبَاذَرٍّ لَاَنْ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ اٰيَةً مِّنْ كِتَابِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَّكَ مِنْ اَنْ تُصَلِّيَ مِائَةَ رَكْعَةٍ وَلَاَنْ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ بَابًا مِّنَ الْعِلْمِ عُمِلَ بِهٖ اَوْلَمْ يُعْمَلْ بِهٖ خَيْرٌ مِّنْ اَنْ تُصَلِّيَ اَلْفَ رَكْعَةٍ - (رواه ابن ماجة باسناد حسن)

(૩૭) હઝરત અબૂઝર રદિયલ્લાહુ અન્હૂ કેહતે હૈં કે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અય અબૂઝર! અગર તૂ સુબહકો જા કર એક આયત કલામુલ્લાહ શરીફકી સીખ લે તો નવાફિલકી સો રકા'તસે અફઝલ હે. ઔર અગર એક બાબ ઈલ્મકા સીખ લે, ખ્વાહ ઉસ વક્ત વહ મઅ્મૂલ બિહી હો યા ન હો, તો હઝાર રકા'ત નફલ પઢનેસે બેહતર હે.

બહુતસી અહાદીષ ઈસ મઝમૂનમેં વારિદ હૈં કે ઈલ્મકા સીખના ઈબાદતસે અફઝલ હે. ફઝાઈલે ઈલ્મમેં જિસ કદર રિવાયાત વારિદ હૂઈ હૈં ઉન્કા ઈહાતા બિલ્ખુસૂસ ઈસ મુખ્તસરમેં દુશ્વાર હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે આલિમકી આબિદ પર ફઝીલત ઐસી હે, જૈસા કે મેરી ફઝીલત તુમમેંસે અદના શખ્સ પર હે. એક જગા ઈરશાદ હે કે શયતાન પર એક ફકીહ હઝાર આબિદોંસે ઝિયાદહ સખ્ત હે.

કમસે કમ દસ આયત પઢનેકા અજ્ર

٣٨ عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَرَأَ عَشْرَ اٰيَاتٍ فِىْ لَيْلَةٍ لَّمْ يُكْتَبْ

(૩૮) હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ દસ

مِنَ الْغَافِلِيْنَ (رواه الحاكم وقال صحيح على شرط مسلم)

આયતોંકી તિલાવત કિસી રાતમેં કરે વહ ઉસ રાતમેં ગાફિલીનસે શુમાર નહીં હોગા.

દસ આયતકી તિલાવતસે જિસકે પઢનેમેં ચંદ મિનટ સર્ફ હોતે હૈં, તમામ રાતકી ગફલતસે નિકલ જાતા હે. ઈસસે બઢકર ઔર ક્યા ફઝીલત હોગી!

કમસે કમ એક હી આયત પઢ લેનેકા અજરો-ષવાબ

(٣٩) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَافَظَ عَلٰى هٰؤُلَاءِ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوْبَاتِ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغٰفِلِيْنَ وَمَنْ قَرَأَ فِىْ لَيْلَةٍ مِائَةَ اٰيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقٰنِتِيْنَ (رواه ابن خزيمة فى صحيحه والحاكم وقال صحيح على شرطهما)

(૩૯) હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ ઈન પાંચોં ફર્ઝ નમાઝોં પર મુદાવમત કરે વહ ગાફિલીનસે નહીં લિખ્ખા જાવેગા. જો શખ્સ સો (૧૦૦) આયાતકી તિલાવત કિસી રાતમેં કરે વહ ઉસ રાતમેં કાનિતીનસે લિખ્ખા જાવેગા.

હઝરત હસન બસરી (રહ.)ને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ સો આયતેં રાતકો પઢે, કલામુલ્લાહ શરીફકે મુતાલબાસે બચ જાવેગા. ઔર જો દો સો પઢ લે તો ઉસકો રાતભરકી ઈબાદતકા ષવાબ મિલેગા. ઔર જો પાંચ સોસે હઝાર તક પઢ લે ઉસકે લિએ એક કિન્તાર હે. સહાબા (રદિ.)ને પૂછા કે કિન્તાર ક્યા હોતા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે બારહ હઝારકે બરાબર. (દિરહમ મુરાદ હોં યા દીનાર.)

તમામ ફિત્નોંસે નજાત કુર્આનમેં હે

(٤٠) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَزَلَ جِبْرَئِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاَخْبَرَهٗ اَنَّهٗ سَتَكُوْنُ

(૪૦) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ કેહતે હૈં કે હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિ-સ્સલામને હુઝૂરે અક્દસ

فِتَنٌ قَالَ فَمَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا يَا جِبْرَئِيلُ قَالَ كِتَابُ اللّٰهِ- رواه رزين كذا فى (الرحمة المهداة)

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈત્તિલાઅ્ દી કે બહુતસે ફિત્ને ઝાહિર હોંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે ઉનસે ખલાસીકી ક્યા સૂરત હે? ઉન્હોંને કહા કે કુર્આન શરીફ.

કિતાબુલ્લાહ પર અમલ ભી ફિત્નોંસે બચનેકા કફીલ હે ઔર ઉસકી તિલાવતકી બરકત ભી ફિત્નોંસે ખલાસીકા સબબ હે. હદીષ નમ્બર બાઈસમેં ગુઝર ચુકા કે જિસ ઘરમેં કલામેપાકકી તિલાવત કી જાતી હે, સકીનહ ઔર રહમત ઉસમેં નાઝિલ હોતી હે ઔર શયાતીન ઉસ ઘરસે નિકલ જાતે હૈં. ફિત્નોંસે મુરાદ ખુરૂજે દજ્જાલ, ફિત્નએ તાતાર વગયરહ ઉલમાને બતલાએ હૈં. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે ભી એક તવીલ રિવાયતમેં હદીષે બાલાકા મઝમૂન વારિદ હુવા હે કે હઝરત અલી (રદિ.)કી રિવાયતમેં વારિદ હે કે હઝરત યહ્યા અલયહિસ્સલામને બની ઈસ્રાઈલસે કહા કે હકતઆલા શાનુહૂ તુમકો અપને કલામકે પઢનેકા હુકમ ફરમાતા હે ઔર ઉસકી મિષાલ ઐસી હે કે જૈસે કોઈ કૌમ અપને કિલ્અહમેં મહફૂઝ હો. ઔર ઉસકી તરફ કોઈ દુશ્મન મુતવજ્જેહ હો કે જિસ જાનિબસે ભી વહ હમ્લા કરના ચાહે ઉસી જાનિબમેં અલ્લાહકે કલામકો ઉસકા મુહાફિઝ પાવેગા ઔર વહ ઉસ દુશ્મનકો દફઅ્ કર દેગા.

ખાતિમહ

فِی عِدَّةِ رِوَایَاتٍ زَائِدَةٍ عَلَی الْاَرْبَعِیْنَ لَابُدَّ مِنْ ذِکْرِهَا لِاَغْرَاضٍ تُنَاسِبُ الْمَقَامَ

١ عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ عُمَیْرٍ مُرْسَلًا قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ فِیْ فَاتِحَةِ الْکِتَابِ شِفَاءٌ مِّنْ کُلِّ دَاءٍ (رواه الدارمی والبیهقی فی شعب الایمان)

(૧) હઝરત અબ્દુલમલિક ઈબ્ને ઉમૈર રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે સૂરએ ફાતિહામેં હર બીમારીસે શિફા હે.

ખાતિમહમેં બા'ઝ ઐસી સૂરતોંકે ફઝાઈલ હૈં, જો પળ્હનેમેં બહુત મુખ્તસર, લેકિન ફઝાઈલમેં બહુત બળ્ડી હૂઈ હૈં ઔર ઈસી તરહ દો-એક ઐસે ખાસ અમ્ર હૈં, જિન પર તમ્બીહ કુર્આન પળ્હનેવાલેકે લિએ ઝરૂરી હે.

સૂરએ ફાતિહાકે ફઝાઈલ બહુતસી રિવાયાતમેં વારિદ હૂએ હૈં. એક હદીષમેં આયા હે કે એક સહાબી નમાઝ પળ્હતે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો બુલાયા. વહ નમાઝકી વજહસે જવાબ ન દે સકે. જબ ફારિગ હો કર હાઝિર હૂએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મેરે પુકારને પર જવાબ ક્યૂં નહીં દિયા? ઉન્હોંને નમાઝકા ઉઝર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે કુર્આન શરીફકી આયતમેં નહીં પળ્હા?:

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اسْتَجِیْبُوْا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ اِذَا دَعَاکُمْ

(અય ઈમાનવાલો! અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલકી પુકારકા જવાબ દો. જબ ભી વહ તુમકો બુલાવેં.)

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તુઝે કુર્આન શરીફકી સબસે બળી સૂરત યા'ની સબસે અફઝલ બતલાઉંગા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે, વહ અલ્હમ્દુકી સાત આયતેં હૈં. યહ સબ્અ મષાની હૈં ઔર કુર્આને અઝીમ. બા'ઝ સૂફિયાસે મન્કૂલ હે કે જો કુછ પેહલી કિતાબોંમેં થા વહ સબ કલામેપાકમેં આ ગયા. ઔર જો કલામેપાકમેં હે, વહ સબ સૂરએ ફાતિહામેં આ ગયા. ઔર જો કુછ ફાતિહામેં હે વહ બિસ્મિલ્લાહમેં આ ગયા. ઔર જો બિસ્મિલ્લાહમેં હે વહ ઉસકી 'બે' મેં આ ગયા. ઉસકી શરહ બતલાતે હૈં કે 'બે' કે મઅ્ના ઈસ જગા મિલાનેકે હૈં ઔર મકસૂદ સબ ચીઝસે બંદાકા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ મિલા દેના હે, બા'ઝને ઉસકે આગે ઈઝાફા કિયા હે કે 'બે' મેં જો કુછ

હે વહ ઉસકે નુકતેમેં આ ગયા. યા'ની વહદાનિય્યત, કે નુકતહ ઈસ્તિલાહમેં કેહતે હૈં ઉસ ચીઝકો જિસકી તકસીમ ન હો સકતી હો. બા'ઝ મશાઈખસે મનકૂલ હે કે ઈય્યાક નઅ્બુદુ વ ઈય્યાક નસ્તઈન મેં તમામ મકસદ દીની વ દુન્યવી આ ગએ. એક દૂસરી રિવાયતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ વારિદ હુવા હે કે ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે કે ઉસ જૈસી સૂરત નાઝિલ નહીં હૂઈ, ન તવરાતમેં, ન ઈન્જીલમેં, ન ઝબૂરમેં, ન બકિય્યહ કુર્આનમેં. મશાઈખને લિખ્ખા હે કે અગર સૂરએ ફાતિહાકો ઈમાનો-યકીનકે સાથ પળ્હે તો હર બીમારીસે શિફા હોતી હે, દીની હો યા દુન્યવી, ઝાહિરી હો યા બાતિની. લિખ કર લટકાના ઔર ચાટના ભી અમરાઝકે લિએ નાફિઅ હે. સિહાહકી કિતાબોંમેં વારિદ હે કે સહાબા (રદિ.) ને સાંપ બિચ્છૂકે કાટે હૂઓં પર ઔર મિરગીવાલોં પર ઔર દીવાનોં પર સૂરએ ફાતિહા પળ્હ કર દમ કિયા. ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસકો જાઈઝ ભી રખ્ખા. નીઝ એક રિવાયતમેં આયા હે કે સાઈબ ઈબ્ને યઝીદ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ સૂરતકો દમ ફરમાયા ઔર યહ સૂરત પળ્હ કર લુઆબે દહન દર્દકી જગા લગાયા. ઔર એક રિવાયતમેં આયા હે કે જો શખ્સ સોનેકે ઈરાદે સે લેટે ઔર સૂરએ ફાતિહા ઔર કુલ હુવલ્લાહુ અહદ પળ્હ કર અપને ઉપર દમ કર લે, મોતકે સિવા હર બલાસે અમન પાવે. એક રિવાયતમેં આયા હે કે સૂરએ ફાતિહા ષવાબમેં દોતિહાઈ કુર્આનકે બરાબર હે. એક રિવાયતમેં આયા હે કે અર્શકે ખાસ ખઝાનેસે મુઝકો ચાર ચીઝેં મિલી હૈં, કે ઔર કોઈ ચીઝ ઉસ ખઝાનેસે કિસીકો નહીં મિલી. ૧. સૂરએ ફાતિહા. ૨. આયતુલ કુર્સી, ઔર ૩. સૂરએ બકરહકી અખીર આયાત ઔર ૪. સૂરએ કવષર. એક રિવાયતમેં આયા હે કે હસન બસરી (રહ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે જિસને સૂરએ ફાતિહાકો પળ્હા ઉસને ગોયા તવરાત, ઈન્જીલ, ઝબૂર ઔર કુર્આન શરીફકો પળ્હા. એક રિવાયતમેં આયા હે કે ઈબ્લીસકો અપને ઊપર નવ્હા ઔર ઝારી ઔર સર પર ખાક ડાલનેકી ચાર મરતબા નોબત આઈઃ અવ્વલ જબ કે ઉસ પર લા'નત હૂઈ. દૂસરે જબ કે ઉસકો આસમાનસે ઝમીન પર ડાલા ગયા. તીસરે જબકે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો નુબુવ્વત મિલી. ચોથે જબકે સૂરએ ફાતિહા નાઝિલ હૂઈ. શઅ્બી (રહ.)સે રિવાયત હે કે એક શખ્સ ઉન્કે પાસ આયા ઔર દર્દે ગુર્દહકી શિકાયત કી. શઅ્બી (રહ.)ને કહા કે અસાસુલ કુર્આન પળ્હ કર દર્દકી જગા દમ કર. ઉસને પૂછા કે અસાસુલ કુર્આન ક્યા હે? શઅ્બી (રહ.)ને કહા કે સૂરએ ફાતિહા.

મશાઈખકે આમાલે મુજર્રબમેં લિખ્ખા હે કે સૂરએ ફાતિહા ઈસ્મે આ'ઝમ હે. હર મતલબકે લિએ પળ્હની ચાહિએ. ઔર ઉસકે દો તરીકે હૈં. એક યહ

કે સુબ્હકી સુન્નત ઔર ફર્ઝકે દરમિયાન બિસ્મિલ્લાહિ ર્રહમાનિ ર્રહીમકે મીમકે સાથ અલ્હમ્દુ લિલ્લાહકા લામ મિલા, કર ૪૧ બાર, ચાલીસ (૪૦) દિન તક પળ્હે. જો મતલબ હોગા ઈન્શાઅલ્લાહુ તઆલા હાસિલ હોગા. ઔર અગર કિસી મરીઝ યા જાદૂ કિએ હૂએકે લિએ ઝરૂરત હો તો પાની પર દમ કરકે ઉસકો પિલાવે. દૂસરે યહ કે નવચંદી ઈતવારકો સુબ્હકી સુન્નત ઔર ફર્ઝકે દરમિયાન બિલા કયૂદે મીમ મિલાનેકે સત્તર (૭૦) બાર પળ્હે ઔર ઉસકે બા'દ હર રોઝ ઉસી વક્ત પળ્હે ઔર દસ-દસ બાર કમ કરતા જાવે. યહાં તક કે હફતા ખત્મ હો જાવે. અવ્વલ મહીનેમેં અગર મતલબ પૂરા હો જાવે ફબિહા, વરના દૂસરે-તીસરે મહીનેમેં ઈસી તરહ કરે. નીઝ ઈસ સૂરતકા ચીનીકે બરતન પર ગુલાબ ઔર મુશ્કો-ઝઅફરાનસે લિખ કર ઔર ધો કર પિલાના ચાલીસ (૪૦) રોઝ તક, અમરાઝે મુઝમિનહકે લિએ મુજર્રબ હે.નીઝ દાંતોંકે દર્દ ઔર સરકે દર્દ, પેટકે દર્દકે લિએ સાત બાર પળ્હ કર દમ કરના મુજર્રબ હે.(યહ સબ મઝમૂન મઝાહિરે હકસે મુખ્તસર તોરસે નક્લ કિયા ગયા.)

મુસ્લિમ શરીફકી એક હદીષમેં ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે રિવાયત હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મરતબા તશરીફ ફરમા થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે આસમાનકા એક દરવાઝા આજ ખુલા હે, જો આજસે કબ્લ કભી નહીં ખુલા થા. ફિર ઉસમેંસે એક ફરિશ્તા નાઝિલ હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે યહ એક ફરિશ્તા નાઝિલ હુવા જો આજસે કબ્લ કભી નાઝિલ નહીં હુવા થા. ફિર ઉસ ફરિશ્તેને અર્ઝ કિયા કે દો નૂરોંકી બશારત લીજિએ, જો આપસે કબ્લ કિસીકો નહીં દિએ ગએ. એક સૂરએ ફાતિહા. દૂસરા-ખાતિમએ સૂરએ બકરહ. યા'ની સૂરએ બકરહકા અખીર રુકૂઅ. ઈન્કો નૂર ઈસ લિએ ફરમાયા કે કિયામતકે દિન અપને પળ્હનેવાલેકે આગે આગે ચલેંગે.

(٢) عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَرَأَ يٰسٓ فِي صَدْرِ النَّهَارِ قُضِيَتْ حَوَائِجُهُ (رواه الدارمي)

(૨) હઝરત અતાઅ્ ઈબ્ને અબી રિબાહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મુઝે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ પહૂંચા હે કે જો શખ્સ સૂરએ યાસીનકો શુરૂઅ્ દિનમેં પળ્હે ઉસકી તમામ દિનકી હવાઈજ પૂરી હો જાવેં.

અહાદીષમેં સૂરએ યાસીનકે ભી બહુતસે ફઝાઈલ વારિદ હૂએ હૈં. એક રિવાયતમેં વારિદ હુવા હે કે હર ચીઝકે લિએ એક દિલ હુવા કરતા હે. કુર્આનશરીફકા દિલ સૂરએ યાસીન હે. જો શખ્સ સૂરએ યાસીન પળ્હતા હે, હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકે લિએ દસ (૧૦) કુર્આનોંકા ષવાબ લિખતા હે.

એક રિવાયતમેં આતા હે કે હક તઆલા શાનુહૂને સૂરએ તા-હા ઔર સૂરએ યાસીનકો આસમાનો-ઝમીનકે પય્દા કરનેસે હઝાર બરસ પેહલે પળ્હા. જબ ફરિશ્તોંને સુના તો કેહને લગે કે ખૂશ્હાલી હે ઉસ ઉમ્મતકે લિએ જિન પર યહ કુર્આન ઉતારા જાએગા. ઔર ખૂશ્હાલી હે ઉન દિલોંકે લિએ જો ઉસકો ઉઠાએંગે, યા'ની યાદ કરેંગે, ઔર ખૂશ્હાલી હે ઉન ઝબાનોંકે લિએ જો ઈસકો તિલાવત કરેંગી. એક હદીષમેં હે કે જો શખ્સ સૂરએ યાસીનકો સિર્ફ અલ્લાહકી રઝાકે વાસ્તે પળ્હે ઉસકે પેહલે સબ ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં. પસ ઈસ સૂરતકો અપને મુરદોં પર પળ્હા કરો. એક રિવાયતમેં આયા હે કે સૂરએ યાસીનકા નામ તવરાતમેં મુઅમ્મહ હે કે અપને પળ્હનેવાલેકે લિએ દુન્યા વ આખિરતકી ભલાઈઓં પર મુશ્તમિલ હે. ઔર ઉસસે દુન્યા વ આખિરતકી મુસીબતકો દૂર કરતી હે. ઔર આખિરતકી હૌલકો દૂર કરતી હે. ઈસ સૂરતકા નામ રાફિઅહ, ખાફિઝહ ભી હે, યા'ની મુઅમિનોંકે રુત્બે બુલંદ કરનેવાલી ઔર કાફિરોંકો પસ્ત કરનેવાલી. એક રિવાયતમેં હે કે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેરા દિલ ચાહતા હે કે સૂરએ યાસીન મેરે હર ઉમ્મતીકે દિલમેં હો. એક રિવાયતમેં હે કે જિસને સૂરએ યાસીનકો હર રાતમેં પળ્હા, ફિર મર ગયા તો શહીદ મરા. એક રિવાયતમેં હે કે જો યાસીનકો પળ્હતા હે ઉસકી મગ્ફિરત કી જાતી હે ઔર જો ભૂકકી હાલતમેં પળ્હતા હે, વહ સૈર હો જાતા હે ઔર જો રાસ્તા ગુમ હો જાનેકી વજહસે પળ્હતા હે વહ રાસ્તા પા લેતા હે. ઔર જો શખ્સ જાનવરકે ગુમ હો જાનેકી વજહસે પળ્હતા હે, વહ પા લેતા હે. ઔર જો એસી હાલતમેં પળ્હે કે ખાના કમ હો જાનેકા ખૌફ હો તો વહ ખાના કાફી હો જાતા હે ઔર જો એૈસે શખ્સકે પાસ પળ્હે જો નઝઅમેં હો તો ઉસ પર નઝઅમેં આસાની હો જાતી હે ઔર જો ઐસી અવરત પર પળ્હે જિસકે બચ્ચા હોનેમેં દુશ્વારી હો રહી હો ઉસકે લિએ બચ્ચા જનનેમેં સહૂલત હોતી હે. મિકરા કેહતે હૈં કે જબ બાદશાહ યા દુશ્મનકા ખૌફ હો ઔર ઉસકે લિએ સૂરએ યાસીન પળ્હે તો વહ ખૌફ જાતા રહતા હે. એક રિવાયતમેં આતા હે કે જિસને સૂરએ યાસીન ઔર વસ્સાફ્ફાત જુમ્અહકે દિન પળ્હા ઔર ફિર અલ્લાહતઆલાસે દુઆ કી, ઉસકી દુઆ પૂરી હોતી હે. (ઈસકા ભી અક્ષર મઝાહિરે હકસે મન્કૂલ હે; મગર મશાઈખે હદીષકો બા'ઝ રિવાયાતકી સિહ્હતમેં કલામ હે.)

(૩) عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَرَأَ سُوْرَةَ الْوَاقِعَةِ فِيْ كُلِّ لَيْلَةٍ لَمْ

(૩) ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ હર રાતકો

تُصِبْهُ فَاقَةٌ اَبَدًا وَكَانَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ يَامُرُ بَنَاتِهٖ يَقْرَأْنَ بِهَا كُلَّ لَيْلَةٍ۔ (رواه البيهقى فى الشعب۔)

સૂરએ વાકિઅહ પળ્હે ઉસકો કભી ફાકહ નહીં હોગા. ઔર ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિયલ્લાહુ અપની બેટિયોંકો હુકૂમ ફરમાયા કરતે થે કે હર શબમેં ઈસ સૂરતકો પળ્હે.

સૂરએ વાકિઅહકે ફઝાઈલ ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં વારિદ હૂએ હૈં. એક રિવાયતમેં આયા હે કે જો શખ્સ સૂરએ હદીદ ઔર સૂરએ વાકિઅહ ઔર સૂરએ રહમાન પળ્હતા હે, વહ જન્નતુલ ફિરદૌસકે રહનેવાલોંમેં પુકારા જાતા હે. એક રિવાયતમેં હે કે સૂરએ વાકિઅહ સૂરતુલ ગની હે, ઉસકો પળ્હો ઔર અપની અવલાદકો સિખાઓ. એક રિવાયતમેં હે કે ઉસકો અપની બીબિયોંકો સિખાઓ. હઝરત આઈશા રદિયલ્લાહુ અન્હાસે ભી ઈસકે પળ્હનેકી તાકીદ મન્કૂલ હે; મગર બહુત હી પસ્ત ખ્યાલી હે કે ચાર પૈસેકે લિએ ઉસકો પળ્હા જાએ. અલબત્તા અગર ગિનાએ કલબ ઔર આખિરતકી નિય્યતસે પળ્હે તો દુન્યા ખૂદ બ-ખૂદ હાથ જોળકર હાઝિર હોગી.

(٤) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ سُوْرَةً فِى الْقُرْاٰنِ ثَلٰثُوْنَ اٰيَةً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتّٰى غُفِرَ لَهٗ وَهِىَ تَبَارَكَ الَّذِىْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ۔ (رواه ابوداؤد والنسائى وابن ماجة والحاكم وصححه وابن حبان فى صحيحه)

(૪) હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે કુર્આન શરીફમેં એક સૂરત તીસ આયતકી હે. વહ અપને પળ્હનેવાલેકી શફાઅત કરતી રહતી હે. યહાં તક કે ઉસકી મગ્ફિરત કરાવે. વહ સૂરએ તબારકલ્લઝી હે.

સૂરએ તબારકલ્લઝીકે મુતઅલ્લિક ભી એક રિવાયતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ આયા હે કે મેરા દિલ ચાહતા હે કે યહ સૂરત હર મુઅમિનકે દિલમેં હો. એક રિવાયતમેં હે કે જિસને સૂરએ તબારકલ્લઝી ઔર અલિફ-લામ-મીમ-સિજદહકો મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમિયાન પળ્હા, ગોયા ઉસને લયલતુલ કદ્રમેં કિયામ કિયા. એક રિવાયતમેં હે કે જિસને ઈન દોનોં સૂરતોંકો પળ્હા, ઉસકે લિએ સત્તર (૭૦) નેકિયાં લિખ્ખી જાતી હૈં ઔર સત્તર (૭૦) બુરાઈયાં દૂર કી જાતી હૈં. એક રિવાયતમેં હે કે જિસને ઈન દોનોં સૂરતોંકો પળ્હા, ઉસકે લિએ ઈબાદતે લયલતુલ કદ્રકી બરાબર ષવાબ લિખ્ખા જાતા હે. (કઝા ફીલ મઝાહિર.)

તિરમિઝી (રહ.)ને ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે બા'ઝ સહાબાને એક જગા ખય્મા લગાયા. ઉન્કો ઈલ્મ ન થા કે વહાં કબ્ર હે. અચાનક ઉન ખય્મા લગાનેવાલોંને ઉસ જગા કિસીકો સૂરએ તબારકલ્લઝી પળ્હતે હૂએ સુના તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે આ કર અર્ઝ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, 'યહ અલ્લાહકે અઝાબસે રોકનેવાલી હે ઔર નજાત દેનેવાલી હે. હઝરત જાબિર (રદિ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસ વક્ત તક ન સોતે થે જબ તક અલિફ-લામ-મીમ-સિજદહ ઔર સૂરએ તબારકલ્લઝી ન પળ્હ લેતે થે. ખાલિદ ઈબ્ને મઅ્દાન કેહતે હૈં, મુઝે યહ રિવાયત પહુંચી હે કે એક શખ્સ બળા ગુનહગાર થા ઔર સૂરએ સિજદહ પળ્હા કરતા થા. ઉસકે અલાવા ઔર કુછ નહીં પળ્હતા થા. ઈસ સૂરતને અપને પર ઉસ શખ્સ પર ફેલા દીએ કે અય રબ! યહ શખ્સ મેરી બહુત તિલાવત કરતા થા, ઉસકી શફાઅત કબૂલ કી ગઈ ઔર હુક્મ હો ગયા કે હર ખતાકે બદલે એક નેકી દી જાએ. ખાલિદ ઈબ્ને મઅ્દાન યહ ભી કેહતે હૈં કે યહ સૂરત અપને પળ્હનેવાલેકી તરફસે કબરમેં ઝગળતી હે ઔર કેહતી હે કે અગર મેં તેરી કિતાબમેંસે હૂં તો મેરી શફાઅત કબૂલ કર, વરના મુઝે અપની કિતાબસે મિટા દે ઔર બ-મંઝિલ-એ પરિન્દાકે બન જાતી હે ઔર અપને પર મય્યિત પર ફેલા દેતી હે ઔર ઉસ પર અઝાબે કબર હોનેસે માનિઅ હોતી હે, ઔર યહી સારા મઝમૂન વહ તબારકલ્લઝીકે બારેમેં ભી કેહતે હૈં. ખાલિદ ઈબ્ને મઅ્દાન ઉસ વક્ત તક ન સોતે થે જબ તક દોનોં સૂરતેં ન પળ્હ લેતે. તાઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે યહ દોનોં સૂરતેં તમામ કુર્આનકી હર સૂરત પર સાઠ (૬૦) નેકિયાં ઝિયાદા રખતી હૈં. અઝાબે કબ્ર કોઈ મઅમૂલી ચીઝ નહીં, હર શખ્સકો મરનેકે બા'દ સબસે પેહલે કબરસે સાબિકા પળતા હે. હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) જબ કિસી કબ્ર પર ખળે હોતે તો ઈસ કદર રોતે કે રીશ મુબારક તર હો જાતી. કિસીને પૂછા કે આપ જન્નતો-જહન્નમકે તઝકિરહસે ભી ઈતના નહીં રોતે, જિતના કે કબ્રસે. આપને ફરમાયા કે મેંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે કબ્ર મનાઝિલે આખિરતમેં સબસે પેહલી મંઝિલ હે. જો શખ્સ ઉસકે અઝાબસે નજાત પા લે આઈન્દહકે વાકિઆત ઉસકે લિએ સહલ હોતે હૈં ઔર અગર ઉસસે નજાત ન પાએ તો આને વાલે હવાદિષ ઈસસે સખ્ત હોતે હૈં. નીઝ મેંને સુના હે કે કબ્રસે ઝિયાદા મુતવહ્હિશ કોઈ મન્ઝર નહીં. (જમઉલ ફવાઈદ)

اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا مِنْ بَعْضِكَ وَمِنْكَ

૫ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اَىُّ الْاَعْمَالِ اَفْضَلُ قَالَ الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَا الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قَالَ صَاحِبُ الْقُرْاٰنِ يَضْرِبُ مِنْ اَوَّلِهٖ حَتّٰى يَبْلُغَ اٰخِرَهٗ وَمِنْ اٰخِرِهٖ حَتّٰى يَبْلُغَ اَوَّلَهٗ كُلَّمَا حَلَّ اِرْتَحَلَ۔ (رواه الترمذى كما فى الرحمة والحاكم وقال تفرد به صالح المرى وهو من زهاد اهل البصرة الا ان الشيخين لم يخرجاه وقال الذهبى صالح متروك قلت هو من رواة ابى داؤد والترمذى۔)

(૫) ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસીને પૂછા કે બેહતરીન, આ'માલમેંસે કૌન સા અમલ હે? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હાલ્લુલ મુર્તહિલ. લોગોંને પૂછા કે હાલ્લુલ મુર્તહિલ ક્યા ચીઝ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ સાહિબે કુર્આન હે, જો અવ્વલસે ચલે, હત્તા કે અખીર તક પહુંચે ઔર અખીરકે બા'દ ફિર અવ્વલ પર પહુંચે જહાં ઠેહરે. ફિર આગે ચલ દે.

હાલ્લ કેહતે હૈં મંઝિલ પર આનેવાલેકો ઔર મુર્તહિલ કૂચ કરને વાલેકો. યા'ની યહ કે જબ કલામેપાક ખત્મ હો જાએ તો ફિર અઝ સરે નવ શુરૂઅ્ કર લે. યહ નહીં કે બસ અબ ખત્મ હો ગયા. દો બારહ ફિર દેખા જાએગા. કન્ઝુલ ઉમ્માલકી એક રિવાયતમેં ઈસકી શરહ વારિદ હૂંઈ. અલ્ખાતિમુલ મુફ્તિહુ: ખત્મ કરનેવાલા ઔર સાથ હી શુરૂઅ્ કરનેવાલા. યા'ની એક કુર્આન ખત્મ કરનેકે સાથ હી દૂસરા શુરૂઅ્ કર લે.

ઈસીસે ગાલિબન્ વહ આદત મા'ખૂઝ હે જો હમારે દિયારમેં મુતઆરફ હે કે ખત્મે કુર્આન શરીફકે બા'દ મુફ્લિહૂન તક પઢ્હા જાતા હે, મગર અબ લોગ ઈસીકો મુસ્તકિલ અદબ સમઝતે હૈં ઔર ફિર પૂરા કરનેકા ઈહ્તિમામ નહીં કરતે. હાલાંકે એસા નહીં, બલ્કે દર અસ્લ મઅન્ દૂસરા કુર્આન શરીફ શુરૂઅ્ કરના બ-ઝાહિર મકસૂદ હે, જિસકો પૂરા ભી કરના ચાહિએ. શર્હે ઈહ્યામેં ઔર અલ્લામા સિયૂતી (રહ.)ને ઈત્કાનમેં બ-રિવાયતે દારમી નક્લ કિયા હે કે હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ કુલ અઊઝુ બિ રબ્બિન નાસ પઢ્હા કરતે તો સૂરએ બકરહસે મુફ્લિહૂન તક સાથ હી પઢ્હતે ઔર ઉસકે બા'દ ખત્મે કુર્આનકી દુઆ ફરમાતે થે.

(૬) હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી રદિયલ્લાહુ અન્હૂને હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે કુર્આન શરીફકી ખબરગીરી કિયા કરો. કસમ હે ઉસ ઝાતેપાકકી જિસકે કબ્ઝામેં મેરી જાન હે કે કુર્આનેપાક જલ્દ નિકલ જાનેવાલા હે. સીનોંસે, બ-નિસ્બત ઊંટકે અપની રસ્સીયોંસે.

٦ عَنْ اَبِیْ مُوْسٰی الْاَشْعَرِیِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ تَعَاھَدُوا الْقُرْاٰنَ فَوَالَّذِیْ نَفْسِیْ بِیَدِہٖ لَھُوَ اَشَدُّ تَفَصِّیًا مِّنَ الْاِبِلِ فِیْ عُقُلِھَا۔

(رواہ البخاری ومسلم)

યા'ની આદમી અગર જાનવરકી હિફાઝતસે ગાફિલ હો જાવે ઔર વહ રસ્સીસે નિકલ જાવે તો ભાગ જાવેગા. ઈસી તરહ કલામેપાકકી અગર હિફાઝત ન કી જાવે તો વહ ભી યાદ નહીં રહેગા ઔર ભૂલ જાવેગા. ઔર અસ્લ બાત યહ હે કે કલામુલ્લાહ શરીફકા હિફ્ઝ યાદ હો જાના દર હકીકત યહ ખૂદ કુર્આન શરીફકા એક ખુલા હુવા મુઅજિઝહ હે. વરના ઉસસે આધી તિહાઈ મિકદારકી કિતાબ ભી યાદ હોના મુશ્કિલ હી નહીં, બલ્કે કરીબ બ-મહાલ હે. ઈસી વજહસે હકતઆલા શાનુહૂને ઉસકે યાદ હો જાનેકા સૂરએ કમરમેં બ-તોરે ઈહસાનકે ઝિક્ર ફરમાયા ઔર બાર બાર ઈસ પર તમ્બીહ ફરમાઈ:

وَلَقَدْ یَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّکْرِ فَھَلْ مِنْ مُّدَّکِرٍ

—કે હમને કલામેપાકકો હિફ્ઝ કરનેકે લિએ સહલ કર રખ્ખા હે, કોઈ હે હિફ્ઝ કરનેવાલા. સાહિબે જલાલૈનને લિખ્ખા હે કે ઈસતિફ્હામ ઈસ આયતમેં અમ્રકે મઅ્નામેં હે. તો જિસ ચીઝકો હકતઆલા શાનુહૂ બાર-બાર તાકીદસે ફરમા રહે હોં ઉસકો હમ મુસલમાન લગ્વ ઔર હિમાકત ઔર બેકાર, ઈઝાઅતે વક્તસે તઅ્બીર કરતે હોં. ઈસ હિમાકતકે બા'દ ફિર ભી હમારી તબાહીકે લિએ કિસી ઔર ચીઝકે ઈન્તિઝારકી ઝરૂરત બાકી હે? તઅજ્જુબકી બાત હે કે હઝરત ઉઝૈર (અલય.) અગર અપની યાદસે તવરાત લિખા દેં તો ઉસકી વજહસે અલ્લાહકે બેટે પુકારે જાવેં. ઔર મુસલમાનોંકે લિએ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસ લુત્ફો-ઈહસાનકો આમ ફરમા રખ્ખા હે, તો ઉસકી યહ કદરદાની કી જાવે:

فَسَیَعْلَمُ الَّذِیْنَ ظَلَمُوْٓا اَیَّ مُنْقَلَبٍ یَّنْقَلِبُوْنَ

બિલ્ઉમ્લાહ યહ મહઝ હક તઆલા શાનુહૂકા લુત્ફો-ઈન્આમ હે કે યહ

યાદ હો જાતા હે. ઉસકે બા'દ અગર કિસી શખ્સકી તરફસે બેતવજ્જુહી પાઈ જાતી હે તો ઉસસે ભૂલા દિયા જાતા હે. કુર્આન શરીફ પળ્હ કર ભૂલા દેનેમેં બળી સખ્ત વઈદેં આઈ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મુઝ પર ઉમ્મતકે ગુનાહ પેશ કિએ ગએ. મૈંને ઈસસે બળ્હકર કોઈ ગુનાહ નહીં પાયા કે કોઈ શખ્સ કુર્આન શરીફ પળ્હ કર ભૂલા દે. દૂસરી જગા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ કુર્આન શરીફ પળ્હ કર ભૂલા દે કિયામતકે દિન અલ્લાહકે દરબારમેં કોળ્હી (કોઢી) હાઝિર હોગા. જમ્ઉલ ફવાઈદમેં રઝીનકી રિવાયતસે આયતે ઝૈલકો દલીલ બનાયા હે:

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِیْٓ اَعْمٰی وَقَدْ کُنْتُ بَصِیْرًا ....

(જો શખ્સ હમારે ઝિક્રસે ઈઅ્રાઝ કરતા હે, ઉસકી ઝિંદગી તંગ કર દેતે હૈં ઔર કિયામતકે રોઝ ઉસકો અંધા ઉઠાએંગે. વહ અર્ઝ કરેગા કે યા અલ્લાહ! મેં તો આંખોંવાલા થા. મુઝે અંધા ક્યૂં કર દિયા?! ઈરશાદ હોગા, ઈસ લિએ કે તેરે પાસ હમારી આયતેં આઈ ઔર તૂને ઉન્કો ભૂલા દિયા. પસ આજ તૂ ભી ઈસી તરહ ભૂલા દિયા જાવેગા, યા'ની તેરી કોઈ ઈઆનત નહીં.)

٧ عَنْ بُرَیْدَۃَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مَنْ قَرَأَ الْقُرْاٰنَ یَتَاَکَّلُ بِہِ النَّاسَ جَاءَ یَوْمَ الْقِیٰمَۃِ وَوَجْھُہٗ عَظْمٌ لَیْسَ عَلَیْہِ لَحْمٌ (رواہ البیہقی فی شعب الایمان)

(૭) હઝરત બુરયદહ (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ કુર્આન પળ્હે, તાકે ઉસકી વજહસે ખાવે લોગોંસે, કિયામતકે દિન વહ એસી હાલતમેં આએગા કે ઉસકા ચેહરા મહઝ હડ્ડી હોગા, જિસ પર ગોશ્ત ન હોગા.

યા'ની જો લોગ કુર્આન શરીફકો તલબે દુન્યાકી ગર્ઝસે પળ્હતે હૈં, ઉન્કા આખિરતમેં કોઈ હિસ્સા નહીં. હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હમ કુર્આન શરીફ પળ્હતે હૈં ઔર હમમેં અજમી વ અરબી હર તરહકે લોગ હૈં, જિસ તરહ પળ્હતે હો, પળ્હતે રહો. અન્કરીબ એક જમાઅત આનેવાલી હે જો કુર્આન શરીફસે હુરૂફકો ઈસ તરહ સીધા કરેંગે, જિસ તરહ તીર સીધા કિયા જાતા હે. યા'ની ખૂબ સંવારેંગે. એક એક હર્ફકો ઘંટોં દુરુસ્ત કરેંગે ઔર મખારિજકી રિઆયતમેં ખૂબ તકલ્લુફ કરેંગે ઔર યહ સબ દુન્યાકે વાસ્તે હોગા. આખિરતસે ઉન લોગોંકો કુછ ભી સરોકાર ન હોગા. મકસદ યહ હે કે મહઝ ખૂશ આવાઝી બેકાર હે, જબ કે

ઉસમેં ઈખ્લાસ ન હો, મહઝ દુન્યા કમાનેકે વાસ્તે કિયા જાવે. ચેહરે પર ગોશ્ત ન હોનેકા મતલબ યહ હે કે જબ ઉસને અશ્રફુલ અશ્યાઅ્કો ઝલીલ ચીઝ કમાનેકા ઝરીઆ કિયા તો અશ્રફુલ અઅ્ઝાઃ ચેહરેકો રોનકસે મહરૂમ કર દિયા જાએગા. હઝરત ઈમરાન ઈબ્ને હુસૈન (રદિ.)કા એક વાઈઝ પર ગુઝર હુવા, જો તિલાવતકે બા'દ લોગોંસે કુછ તલબ કર રહા થા. યહ દેખ કર ઉન્હોંને ઈન્ના લિલ્લાહ પઢા ઔર ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે કે જો શખ્સ તિલાવત કરે, ઉસકો જો માંગના હો અલ્લાહસે માંગે. અન્કરીબ ઐસે લોગ આએંગે, જો પઢનેકે બા'દ લોગોંસે ભીક માગેંગે. મશાઈખસે મન્કૂલ હે કે જો શખ્સ ઈલ્મકે ઝરીએસે દુન્યા કમાવે ઉસકી મિષાલ ઐસી હે કે જૂતેકો અપને રુખ્સારસે સાફ કરે. ઈસમેં શક નહીં કે જૂતા તો સાફ હો જાવેગા, મગર ચેહરેસે સાફ કરના હિમાકતકી મુન્તહા હે. ઐસે હી લોગોંકે બારેમેં નાઝિલ હુવા હેઃ

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ الآية

(યહી લોગ હૈં, જિન્હોંને હિદાયતકે બદલામેં ગુમરાહી ખરીદી હે, પસ ન ઉન્કી તિજારત કુછ નફાવાલી હે ઔર ન યહ લોગ હિદાયત-યાફતા હૈં.)

હઝરત ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને એક શખ્સકો કુર્આન શરીફકી એક સૂરત પઢાઈ થી. ઉસને એક કમાન મુઝે હદ્યહકે તોરસે દી. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઈસકા તઝ્કિરહ કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જહન્નમકી એક કમાન તૂને લે લી. ઈસી તરહકા વાકિઆ ઉબાદહ ઈબ્ને સામિત (રદિ.)ને અપને મુતઅલ્લિક નક્લ કિયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ જવાબ નક્લ કિયા કે જહન્નમકી એક ચિન્ગારી અપને મૂંઢોંકે દરમિયાન લટકા દી. દૂસરી રિવાયતમેં હે કે અગર તૂ ચાહે કે જહન્નમકા એક તોક ગલેમેં ડાલે તો ઉસકો કબૂલ કર લે.

યહાં પહુંચ કર મૈં ઉન હુફ્ફાઝકી ખિદમતમેં જિન્કા મકસૂદ કુર્આન શરીફકે મકતબોંસે ફક્ત પૈસા હી કમાના હે, બળે અદબસે અર્ઝ કરૂંગા કે લિલ્લાહ, અપને મનસબ ઔર અપની ઝિમ્મેદારીકા લિહાઝ કીજિએ. જો લોગ આપકી બદ્નિય્યતોંકે હમ્લાકી વજહસે કલામેમજીદ પઢાના યા હિફ્ઝ કરાના બંદ કરતે હૈં, ઉસકે વબાલમેં વહ તન્હા ગિરિફતાર નહીં, ખૂદ આપ લોગ ભી ઉસકે જવાબદેહ ઔર કુર્આનેપાકકે બંદ કરનેવાલોંમેં શરીક હૈં. આપ લોગ સમઝતે હૈં કે હમ ઈશાઅત કરનેવાલે હૈં, લૅકિન દર હકીકત ઉસ ઈશાઅતકે રોકનેવાલે હમ હી લોગ હૈં જિન્કી બદ અત્વારિયાં ઔર બદનિય્યતિયાં દુન્યાકો મજબૂર કર રહી હૈં કે વહ કુર્આનેપાક હી છોળ બેઠેં. ઉલમાને

તા'લીમકી તન્ખ્વાહકો ઈસ લિએ જાઈઝ નહીં ફરમાયા કે હમ લોગ ઈસીકો મક્સૂદ બના લેં, બલ્કે હકીકતન્ મુદર્રિસીનકી અસ્લ ગર્ઝ સિર્ફ તા'લીમ ઔર ઈશાઅતે ઈલ્મો-કુર્આને શરીફ હોનેકી ઝરૂરત હે ઔર તન્ખ્વાહ ઈસકા મુઆવઝા નહીં, બલ્કે રફ્એ ઝરૂરતકી એક સૂરત હે, જિસકો મજબૂરન્ ઔર ઈઝ્તિરારકી વજહસે ઈખ્તિયાર કિયા ગયા.

તતિમ્મહ: કલામેપાકકે ઉન સબ ફઝાઈલ ઔર ખૂબિયોંકે ઝિક્ર કરનેસે મકસૂદ ઉસકે સાથ મુહબ્બત પયદા કરના હે. ઈસ લિએ કલામુલ્લાહ શરીફકી મુહબ્બત, હકતઆલા શાનુહૂકી મુહબ્બતકે લિએ લાઝિમો-મલ્ઝૂમ હે, ઔર એકકી મુહબ્બત દૂસરેકી મુહબ્બતકા સબબ હોતી હે. દુન્યામેં આદમી કી ખિલ્કત સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મઅરિફતકે લિએ હૂઈ હે ઔર આદમીકે અલાવા સબ ચીઝકી ખિલ્કત આદમીકે લિએ:

અબ્રો બાદ વ મહોખુર્શીદો-ફલક દર કારંદ,
તા તૂ નાને બકફ આરી વ ગફલત ન ખૂરી.
હમા અઝ બહરે તૂ સરગશતહ વ ફરમાંબરદાર,
શર્તે ઈન્સાફ ન બાશદ કે તૂ ફરમાં ન બરી.

કેહતે હૈં બાદલ વ હવા, ચાંદ-સૂરજ, આસ્માન વ ઝમીન-ગર્ઝ હરચીઝ તેરી ખાતિર કામમેં મશ્ગૂલ હે. તાકે તૂ અપની હવાઈજ ઉન્કે ઝરીઆસે પૂરી કરે ઔર ઈબ્રતકી નિગાહસે દેખે કે આદમીકી ઝરૂરિય્યાતકે લિએ યહ સબ ચીઝેં કિસ કદર ફરમાંબરદાર વ મુતીઅ ઔર વક્ત પર કામ કરનેવાલી હૈં ઔર તમ્બીહકે લિએ કભી કભી ઉનમેં તખલ્લુફ ભી થોળી દેરકે લિએ કર દિયા જાતા હે. બારિશકે વક્ત બારિશ ન હોના, હવાકે વક્ત હવા ન ચલના. ઈસી તરહ ગરહનકે ઝરીઆસે ચાંદ, સૂરજ ગર્ઝ હર ચીઝમેં કોઈ તગય્યુર ભી પયદા કિયા જાતા હે. તાકે એક ગાફિલકે લિએ તમ્બીહકા તાઝિયાના ભી લગે. ઈસ સબકે બા'દ હય્રતકી બાત હે કે તેરી વજહસે યહ સબ ચીઝેં તેરી ઝરૂરિય્યાતકે તાબિઅ્ કી જાવેં ઔર ઉન્કી ફરમાંબરદારી ભી તેરી ઈતાઅત ઔર ફરમાંબરદારીકા સબબ ન બને ઔર ઈતાઅતો- ફરમાંબરદારીકે લિએ બેહતરીન મુઈન મુહબ્બત હે : إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيعٌ જબ કિસી શખ્સસે મુહબ્બત હો જાતી હે, ઈશ્કો-ફરેફ્તગી પયદા હો જાતી હે તો ઉસકી ઈતાઅતો-ફરમાંબરદારી તબીઅત ઔર આદત બન જાતી હે ઔર ઉસકી નાફરમાની ઐસી હી ગિરાં ઔર શાક હોતી હે જૈસા કે બગૈર મુહબ્બતકે કિસીકી ઈતાઅત ખિલાફે આદતો-તબઅ હોનેકી વજહસે બાર હોતી હે. કિસી ચીઝસે મુહબ્બત પયદા કરનેકી સૂરત ઉસકે કમાલાતો-જમાલકા મુશાહદહ હે, હવાસે ઝાહિરહસે હો યા હવાસે બાતિનહમેં

ઈસ્તિહઝારસે. અગર કિસીકે ચેહરેકો દેખકર બેઈખ્તિયાર ઉસસે વાબસ્તગી હો જાતી હે તો કિસીકી દિલઆવેઝ આવાઝ ભી બસા અવકાત મિફ્નાતીસકા અષર રખતી હે:

ન તન્હા ઈશ્ક અઝ દીદાર ખેઝદ, બસા કીં દવલત અઝ ગુફ્તાર ખેઝદ!

ઈશ્ક હમેશા સૂરતહીસે પયૂદા નહીં હોતા, બસા અવ્કાત યહ મુબારક દવલત બાતસે ભી પયૂદા હો જાતી હે, કાનમેં આવાઝ પળ જાના અગર કિસીકી તરફ બેઈખ્તિયાર ખીંચતા હે તો કિસીકે કલામકી ખૂબિયાં, ઉસકે જવહર, ઉસકે સાથ ઉલ્ફતકા સબબ બન જાતી હૈં. કિસીકે સાથ ઈશ્ક પેદા કરનેકી તદબીર અહ્‌લે ફનને યહ ભી લિખ્ખી હે કે ઉસકી ખૂબિયોંકા ઈસ્તિહ્‌ઝાર કિયા જાવે ઉસકે ગૈરકો દિલમેં જગા ન દી જાવે. જૈસાકે ઈશ્કે તબ્ઈમેં યહ સબ બાતેં બેઈખ્તિયાર હોતી હૈં. કિસીકા હસીન ચેહરા યા હાથ નઝર પળ જાતા હે તો આદમી સઈ કરતા હે, કોશિશ કરતા હે કે બકિય્યહ અઅ્‌ઝાકો દેખે, તાકે મુહબ્બતમેં ઈઝાફહ હો. કલ્બકો તસ્કીન હો. હાલાંકે તસ્કીન હોતી નહીં:

મર્ઝ બળ્હતા ગયા, જૂં જૂં દવા કી!

કિસી ખેતમેં બીજ ડાલનેકે બા'દ અગર ઉસકી આબપાશીકી ખબર ન લી ગઈ તો પયૂદાવાર નહીં હોતી. અગર કિસીકી મુહબ્બત દિલમેં બેઈખ્તિયાર આ જાનેકે બા'દ ઉસકી તરફ ઈલ્તિફાત ન કિયા જાવે તો આજ નહીં તો કલ દિલસે મહ્‌વ હો જાવેગી. લેકિન ઉસકે ખત્તો-ખાલ સરાપા ઔર રફતારો-ગુફ્તારકે તસવ્વુરસે ઉસ કલ્બી બીજકો સીંચતા રહે તો ઈસમેં હર લમ્હા ઈઝાફા હોગા:

મકતબે ઈશ્કકે અંદાઝ નિરાલે દેખે,
ઉસકો છુટ્ટી ન મિલી, જિસને સબક યાદ કિયા!

ઈસ સબકકો ભુલાદોગે ફવ્રન્ છુટ્ટી મિલ જાવેગી. જિતના જિતના યાદ કરોગે ઉતના હી જકળે જાઓગે. ઈસી તરહ કિસી કાબિલે ઈશ્કસે મુહબ્બત પયૂદા કરની હો તો ઉસકે કમાલાત, ઉસકી દિલઆવેઝિયોંકા તતબ્બુઅ કરે. જવ્હરોંકો તલાશ કરે ઔર જિસ કદર મઅ્‌લૂમ હો જાવેં ઉસ પર બસ ન કરે, બલ્કે ઉસકે ઝાઈદકા મુતલાશી હો કે ફના હોનેવાલે મહબૂબકે કિસી એક ઉઝ્‌વકે દેખને પર કનાઅત નહીં કી જાતી, ઈસસે ઝિયાદહકી હવસ જહાં તક કે ઈમકાનમેં હો, બાકી રહતી હે. હકતઆલા જો હકીકતન્ હર જમાલો-હુસ્નકા મમ્બઅ્ હૈં ઔર હકીકતન્ દુન્યામેં કોઈ ભી જમાલ ઉન્કે અલાવા નહીં હે, યકીનન્ ઐસે મહબૂબ હૈં કે જિન્કે કિસી જમાલો-કમાલ પર બસ નહીં, ન ઉસકી કોઈ ગાયત. ઈન હી બેનિહાયત કમાલાતમેંસે ઉન્કા

કલામ ભી હે, જિસકે મુતઅલ્લિક મેં પહલે ઈજ્માલન્ કેહ ચુકા હું, કે ઈસ ઈન્તિસાબકે બા'દ ફિર કિસી કમાલકી ઝરૂરત નહીં, ઉશ્શાકકે લિએ ઈસ ઈન્તિસાબકે બરાબર ઔર ક્યા ચીઝ હોગીઃ

અય ગુલ! બ તૂ ખુરસનદમ તૂ બૂએ કસે દારી

કત્એ નઝર ઈસસે કે ઈન્તિસાબકો અગર છોળ ભી દિયા જાએ કે ઉસકા મૂજિદ કૌન હે ઔર વહ કિસકી સિફત હે તો ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ ઉસકો જો નિસ્બતેં હૈં, એક મુસલમાનકી ફરેફ્તગીકે લિએ વહ ક્યા કમ હૈં?! અગર ઉસસે ભી કત્એ નઝર કી જાવે તો ખૂદ કલામે પાકહીમેં ગૌર કીજિએ કે કૌનસી ખૂબી દુન્યામેં ઐસી હે જો કિસી ચીઝમેં પાઈ જાતી હે ઔર કલામે પાકમેં ન હો?!

દામાને નિગાહ તંગ વ ગુલે હુસ્ને તુ બિસ્યાર
ગુલચીં બહારે તૂ ઝે દામાં ગિલા દારદ!

ફિદા હો આપકી કિસ કિસ અદા પર,
અદાએં લાખ ઔર બેતાબ દિલ એક!

અહાદીષે સાબિકહકો ગૌરસે પળ્હનેવાલોં પર મખ્ફી નહીં કે કોઈ ભી ચીઝ દુન્યામેં ઐસી નહીં જિસકી તરફ અહાદીષે બાલાંમેં મુતવજ્જેહ ન કર દિયા હો ઔર અન્વાએ મુહબ્બતો-ઈફ્તિખારમેં કિસી નો'અકા દિલદાદહ ભી ઐસા ન હોગા કે ઉસી રંગમેં કલામુલ્લાહ શરીફકી અફ્ઝલિય્યતો-બરતરી ઉસ નો'અમેં કમાલ દરજહકી ન બતલા દી ગઈ હો. મષલન્ કુલ્લી વ ઈજ્માલી બેહતરાઈ જો દુન્યાભરકી ચીઝોંકો શામિલ હે, હર જમાલો-કમાલ ઉસમેં દાખિલ હે. સબસે પેહલી હદીષઃ (૧) ને કુલ્લી તૌર પર હર ચીઝસે ઉસકી અફઝલિય્યત ઔર બરતરી બતલા દી. મુહબ્બતકી કોઈસી નો'અ લે લીજિએ. કિસી શખ્સકો અસ્બાબે ગૈર મુતનાહિય્યહમેંસે કિસી વજહસે કોઈ પસંદ આએ, કુર્આન શરીફ ઉસી કુલ્લી અફઝલિય્યતમેં સબસે અફઝલ હે, ઉસકે બા'દ બિલઉમૂમ જો અસ્બાબે તઅલ્લુકો-મુહબ્બત હોતે હૈં જુઝઈય્યાતો-તમ્ષીલકે તૌરસે ઉન સબ પર કુર્આન શરીફકી અફઝલિય્યત બતલા દી ગઈ. અગર કિસીકો ષમરાત ઔર મનાફિઅકી વજહસે કિસીસે મુહબ્બત હોતી હે, તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા વઅ્દા હે કે હર માંગને વાલેસે ઝિયાદહ અતા કરૂંગા. હદીષ (૨) અગર કિસીકો ઝાતી ફઝીલત, ઝાતી જવહર, ઝાતી કમાલસે કોઈ ભાતા હે તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને બતલા દિયા કે દુન્યાકી હર બાત પર કુર્આન શરીફકો ઈતની ફઝીલત હે જિતની ખાલિકકો મખ્લૂક પર, આકાકો બંદોં પર, માલિકકો મમ્લૂક પર.

હદીષ (૩) અગર કોઈ માલો-મતાઅ, હશમો-ખદમ ઔર જાનવરોંકા ગરવીદહ હે ઔર કિસી નો'અકે જાનવર પાલને પર દિલ ખોએ હૂએ હે તો જાનવરોંકે બેમુશક્કત હાસિલ કરનેસે તહસીલે કલામેપાકકી અફઝલિય્યત પર મુતનબ્બહ કર દિયા.

હદીષ (૪) અગર કોઈ સૂફી મન્શ તકદુસો-તક્વાકા ભૂકા હે, ઉસકે લિએ સરગર્દાં હે તો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બતલા દિયા હે કુર્આનકે માહિરકા મલાઈકહકે સાથ શુમાર હે, જિનકી બરાબર તક્વાકા હોના મુશ્કિલ હે કે એક આન ભી ખિલાફે ઈતાઅત નહીં ગુઝાર સકતે.

હદીષ (૫) અગર કોઈ શખ્સ દોહરા હિસ્સા મિલને પર ઈફ્તિખાર કરતા હે યા અપની બળાઈ ઈસીમેં સમઝતા હે, કે ઉસકી રાય દો રાઓંકી બરાબર શુમાર કી જાવે તો અટકનેવાલેકે લિએ દોહરા અજર હે!

હદીષ (૬) અગર કોઈ હાસિદ બદ અખ્લાકિયોંકા મતવાલા હે, દુન્યામેં હસદહીકા ખૂગર હો ગયા હો, ઉસકી ઝિંદગી હસદસે નહીં હટ સકતી તો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બતલા દિયા કે ઉસ કાબિલ જિસકે કમાલ પર વાકિઈ હસદ હો સકતા હે, વહ હાફિઝે કુર્આન હે.

હદીષ (૭) અગર કોઈ ફવાકિહ (મેવે) કા મતવાલા હે, ઉસ પર જાન દેતા હે, ફલ બગૈર ઉસકો ચૈન નહીં પળતા તો કુર્આન શરીફ તુરંજકી મુશાબહત રખતા હે.

હદીષ (૮) અગર કોઈ મીઠેકા°આશિક હે, મિઠાઈ બગૈર ઉસકા ગુઝર નહીં તો કુર્આન શરીફ ખજૂરસે ઝિયાદહ મીઠા હે. અગર કોઈ શખ્સ ઈઝ્ઝતો-વકારકા દિલદાદહ હે, મિમ્બરી ઔર કૌન્સલ બગૈર ઉસસે નહીં રહા જાતા તો કુર્આન શરીફ દુન્યા ઔર આખિરતમેં રફ્એ દરજાતકા ઝરીઆ હે.

હદીષ (૯) અગર કોઈ શખ્સ મુઈનો-મદદગાર ચાહતા હે. ઐસા જાંનિષાર ચાહતા હે કે હર ઝગળેમેં અપને સાથીકી તરફસે લળનેકો તૈયાર હે તો કુર્આને શરીફ સુલ્તાનુસ સલાતીન, મલિકુલ મુલૂક શહનશાહસે આપને સાથીકી તરફસે ઝગળનેકો તૈયાર હે.

હદીષ (૧૦) અગર કોઈ નુકતા-રસ બારીક-બીનિયોંમેં ઉમ્ર ખર્ચ કરના ચાહતા હે, ઉસકે નઝદીક એક નુકતા હાસિલ કર લેના દુન્યાભરકે લઝ્ઝાતસે ઈઅ્રાઝકો કાફી હે, તો બત્ને કુર્આન શરીફ દકાઈકકા ખઝાના હે.

હદીષ (૧૧) ઈસી તરહ અગર કોઈ શખ્સ મખ્ફી રાઝોંકા પતા લગાના કમાલ સમઝતા હે, મહકમએ સીઆઈડીમેં તજરુબેકો હુનર સમઝતા હે, ઉમ્ર

ખપાતા હે તો બત્ને કુર્આન શરીફ ઉન અસરારે મખ્ફિય્યહ પર મુતનબ્બેહ કરતા હે, જિનકી ઈન્તિહા નહીં. અગર કોઈ શખ્સ ઊંચે મંકાનાત બનાને પર મર રહા હે, સાતવીં મંઝિલ પર અપના ખાસ કમરા બનાના ચાહતા હે તો કુર્આન શરીફ સાતવીં હઝાર મંઝિલ પર પહૂંચાતા હે.

હદીષ (૧૨) અગર કોઈ ઈસકા ગરવીદહ હે કે એસી સહલ તિજારત કરૂં જિસમેં મેહનત કુછ ન હો ઔર નફા' બહુત સા હો જાવે તો કુર્આન શરીફ એક હર્ફ પર દસ નેકિયાં દિલાતા હે.

હદીષ (૧૩) અગર કોઈ તાજો-તખ્તકા ભૂકા હે, ઉસકી ખાતિર દુન્યાસે લળતા હે તો કુર્આન શરીફ અપને રફીકકે વાલિદૈનકો ભી વહ તાજ દેતા હે, જિસકી ચમકો-દમકકી દુન્યામેં કોઈ નઝીર હી નહીં.

હદીષ (૧૪) અગર કોઈ શુઅૂબદાબાઝીમેં કમાલ પયદા કરતા હે, આગ હાથ પર રખતા હે, જલતી દિયાસલાઈ મુંહમેં રખ લેતા હે તો કુર્આન શરીફ જહન્નમ તકકી આગકો અષર કરનેસે માનિઅ્ હે.

હદીષ (૧૫) અગર કોઈ હુક્કામ-રસી પર મરતા હે, ઉસ પર નાઝ હે કે હમારે એક ખતસે ફુલાં હાકિમને ઉસ મુલ્ઝિમકો છોળ દિયા, હમને ફુલાં શખ્સકો સઝા નહીં હોને દી, ઈતની સી બાત હાસિલ કરનેકે લિએ જજ વ કલકટરકી દઅવતોં ઔર ખૂશામદોંમેં જાનો-માલ ઝાઈઅ્ કરતા હે, હર રોઝ કિસી ન કિસી હાકિમકી દઅ્વતમેં સરગર્દા રેહતા હે તો કુર્આનશરીફ અપને હર રફીકકે ઝરીએ એસે દસ શખ્સોંકો ખલાસી દિલાતા હે, જિન્કો જહન્નમકા હુક્મ મિલ ચુકા હે.

હદીષ (૧૬) અગર કોઈ ખૂશ્બૂઓં પર મરતા હે, ચમન ઔર ફૂલોંકા દિલદાદહ હે તો કુર્આન શરીફ બાલછળ હે.

હદીષ (૧૭) અગર કોઈ ઉતૂરકા ફરેફ્તા હે, હિનાએ મુશ્કીમેં ગુસલ ચાહતા હો તો કલામે મજીદ સરાપા મુશ્ક હે ઔર ગૌર કરોગે તો મા'લૂમ હો જાવેગા કે ઉસ મુશ્કસે, ઈસ મુશ્કકો કુછ ભી નિસ્બત નહીં. યેહ નિસ્બત ખાકરા બા આલમે પાક:

કારે ઝુલ્ફે તુસ્ત મુશ્ક અફશાની અમ્મા આશિકાં
મસ્લિહતરા તુહમતે બર આહૂએ ચીં બસ્તાઅંદ.

હદીષ (૧૮) અગર કોઈ જૂતાકા આશના ડરસે કોઈ કામ કર સકતા હે, તરગીબ ઉસકે લિએ કારઆમદ નહીં તો કુર્આન શરીફસે ખાલી હોના ઘરકી બરબાદીકે બરાબર હે.

હદીષ (૧૯) અગર કોઈ આબિદ અફઝલુલ ઈબાદાતકી તહકીકમેં રેહતા હે ઔર હર કામમેં ઈસકા મુતમન્ની હે કે જિસ ચીઝમેં ઝિયાદહ ષવાબ હો

ઉસીમેં મશગૂલ રહૂં તો કિરાઅતે કુર્આન અફઝલુલ ઈબાદાત હે ઔર તસ્રીહસે બતલા દિયા કે નફલ નમાઝ, રોઝા, તસ્બીહો-તહ્લીલ વગયરહ સબસે અફઝલ હે.

હદીષ (૨૦) બહુતસે લોગોંકો હામિલા જાનવરોંસે દિલચસ્પી હોતી હે. હામિલા જાનવર કીમતી દામોંમેં ખરીદે જાતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુતનબ્બેહ ફરમા દિયા ઔર ખુસૂસિય્યતસે ઈસ જુઝ્વકો ભી મિષાલમેં ઝિક્ર ફરમાયા કે કુર્આન શરીફ ઈસસે ભી અફઝલ હે.

હદીષ (૨૧) અક્ષર લોગોંકો સિહ્હતકી ફિક્ર દામનગીર રહતી હે. વરઝિશ કરતે હૈં, રોઝાના ગુસલ કરતે હૈં, દોળતે હૈં, અલસ્સુબહ તફરીહ કરતે હૈં, ઈસી તરહસે બા'ઝ લોગોંકો રંજ વ ગમ, ફિક્ર વ તશ્વીશ દામનંગીર રહતી હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમા દિયા કે સૂરએ ફાતિહા હર બીમારીસે શિફા હે. ઔર કુર્આન શરીફ દિલોંકી બીમારીકો દૂર કરનેવાલા હે.

હદીષ (૨૨) લોગોંકો ઈફ્તિખારકે અસબાબ ગુઝિશ્તહ ઈફ્તિખારાતકે અલાવા ઔર ભી બહુતસે હોતે હૈં, જિનકા ઈહાતહ મુશ્કિલ હે. અકષર અપને નસબ પર ઈફ્તિખાર હોતા હે. કિસીકો અપની આદતોં પર, કિસીકો અપની હરદિલ-અઝીઝી પર, કિસીકો અપને હુસ્ને તદબીર પર. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમા દિયા કે હકીકતન્ કાબિલે ઈફ્તિખાર જો ચીઝ હે વહ કુર્આન શરીફ હે ઔર ક્યૂં ન હો કે દર હકીકત હર જમાલો-કમાલકો જામિઅ હે:

આં ચે ખૂબાં હમા દારંદ તૂ તન્હા દારી

હદીષ (૨૩) અકષર લોગોંકો ખઝાના જમા કરનેકા શૌક હોતા હે. ખાને ઔર પહનનેમેં તંગી કરતે હૈં, તકાલીફ બરદાશ્ત કરતે હૈં ઔર નનાનવેકે ફેરમેં ઐસે ફંસ જાતે હૈં, જિસસે નિકલના દુશ્વાર હોતા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમા દિયા કે ઝખીરહકે કાબિલ કલામે પાક હે. જિત્ના દિલ ચાહે આદમી જમા કરે કે ઈસસે બેહતર કોઈ ખઝીના નહીં.

હદીષ (૨૪) ઈસી તરહ અગર બરકી-રોશનિયોંકા આપકો શૌક હે, આપ અપને કમરેમેં દસ કુમકુમે બિજલીકે ઈસ લિએ નસબ કરતે હૈં કે કમરા જગમગા ઉઠે તો કુર્આન શરીફસે બળ્હકર નૂરાનિય્યત કિસ ચીઝમેં હો સકતી હે.

હદીષ (૨૫) અગર આપ ઈસ પર જાન દેતે હૈં કે આપકે પાસ હદાયા આયા કરેં, દોસ્ત રોઝાના કુછ ન કુછ ભેજતે રહા કરેં. આપ તવ્સીએ તઅલ્લુકાત ઈસીકે ખાતિર કરતે હૈં. જો દોસ્તે આશ્ના અપને બાગકે ફલોંમેં

આપકા હિસ્સા ન લગાએ તો આપ ઉસકી શિકાયત કરતે હૈં તો કુર્આન શરીફસે બેહતર તહાઈફ દેનેવાલા કોન હે કે સકીનહ ઉસકે પાસ ભેજી જાતી હે. પસ આપકે કિસી પર મરનેકી અગર યહી વજહ હે કે વહ આપકે પાસ રોઝાના કુછ ન કુછ નઝરાના લાતા હે તો કુર્આન શરીફમેં ઉસકા ભી બદલ હે.

હદીષ (૨૬) અગર આપ કિસી વઝીરકે ઈસ લિએ હર વક્ત કદમ ચૂમતે હૈં કે વહ દરબારમેં આપકા ઝિક્ર કર દેગા, કિસી પેશકારકી ઈસ લિએ ખૂશામદ કરતે હૈં કે વહ કલકટરકે યહાં આપકી કુછ તા'રીફ કર દેગા યા કિસીકી આપ ઈસ લિએ ચાપલૂસી કરતે હૈં કે મહબૂબકી મજલિસમેં આપકા ઝિક્ર કર દે તો કુર્આન શરીફ અહકમુલ હાકિમીન મહબૂબે હકીકીકે દરબારમેં આપકા ઝિક્ર ખૂદ મહબૂબો-આકાકી ઝુબાનસે કરાતા હે.

હદીષ (૨૭) અગર આપ ઈસકે જોયાં રહતે હૈં કે મહબૂબકો સબસે ઝિયાદહ મરગૂબ ક્યા ચીઝ હે કે ઉસકે મુહય્યા કરનેમેં પહાળોંસે દૂધકી નહર નિકાલી જાએ તો કુર્આન શરીફકી બરાબર આકાકો કોઈ ચીઝ ભી મરગૂબ નહીં.

હદીષ (૨૮) અગર આપ દરબારી બનનેમેં ઉમર ખપા રહે હૈં. સુલ્તાનકે મુસાહિબ બનનેકે લિએ હઝાર તદબીર ઈખ્તિયાર કરતે હૈં તો કલામુલ્લાહ શરીફકે ઝરીએ આપ ઉસ બાદશાહકે મુસાહિબ શુમાર હોતે હૈં, જિસકે સામને કિસી બળેસે બળેકી બાદશાહત કુછ હકીકત નહીં રખતી.

હદીષ (૨૯) તઅજ્જુબકી બાત હે કે લોગ કોન્સલકી મિમ્બરીકે લિએ ઔર ઈતની સી બાતકે લિએ, કલકટર સાહિબ શિકારમેં જાવેં તો આપકો ભી સાથમેં લે લેં, આપ કિસ કદર કુરબાનિયાં કરતે, રાહતો-આરામ, જાનો-માલ નિષાર કરતે હૈં. લોગોંસે કોશિશ કરાતે હૈં, દીન ઔર દુન્યા દોનોંકો બરબાદ કરતે હૈં. સિર્ફ ઈસ લિએ કે આપકી નિગાહમેં ઈસસે આપકા ઈઅ્ઝાઝ હોતા હે, તો ફિર ક્યા હકીકી ઈઅ્ઝાઝકે લિએ, હકીકી હાકિમો-બાદશાહકી મુસાહબતકે લિએ, વાકિઈ દરબારી બનનેકે લિએ આપકો ઝરા સી તવજ્જુહકી ભી ઝરૂરત નહીં? આપ ઈસ નુમાઈશી ઈઅ્ઝાઝ પર ઉમર ખર્ચ કીજિએ, મગર ખુદારા ઈસ ઉમરકા થોળાસા હિસ્સા ઉમર દેનેવાલેકી ખૂશ્નૂદીકે લિએ ભી તો ખર્ચ કીજિએ. ઈસી તરહ અગર આપમેં ચિશ્તિય્યત ફૂંક દી ગઈ હે ઔર મજાલિસ બગૈર આપકો કરાર નહીં તો મજાલિસે તિલાવત ઈસસે કહીં ઝિયાદહ દિલકો પકળને વાલી હૈં ઔર બળેસે બળે મુસ્તગનીકે કાન અપની તરફ મુતવજ્જેહ કર લેતી હૈં.

હદીષ (૩૦) વ (૩૧) ઈસી તરહ અગર આપ આકાકો અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરના ચાહતે હૈં તો તિલાવત કીજિએ.

હદીષ (૩૨) ઔર આપ ઈસ્લામકે મુદ્દઈ હૈં, મુસ્લિમ હોનેકા દા'વા હે તો હુકૂમ હે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કે કુર્આન શરીફકી ઐસી તિલાવત કરો, જૈસા કે ઉસકા હક હે. અગર આપકે નઝદીક ઈસ્લામ સિર્ફ ઝુબાની જમા-ખર્ચ નહીં હે ઔર અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલકી ફરમાંબરદારીસે ભી આપકે ઈસ્લામકો કોઈ સરોકાર હે તો યહ અલ્લાહકા ફરમાન હે ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફસે ઉસકી તિલાવતકા હુકમ હે.

હદીષ (૩૩) અગર આપમેં કૌમી જોશ બહુત ઝોર કરતા હે, તુર્કી ટોપીકે આપ સિર્ફ ઈસ લિએ દિલદાદહ હૈં કે વહ આપકે નઝદીક ખાલિસ ઈસ્લામી લિબાસ હે. કૌમી શિઆરમેં આપ બહુત ખાસ દિલચસ્પી રખતે હૈં. હર તરહ ઉસકે ફેલાનેકી આપ તદબીરેં ઈખ્તિયાર કરતે હૈં. અખ્બારાતમેં મઝામીન શાઈઅ કરતે હૈં, જલ્સોંમેં રીઝોલ્યૂશન પાસ કરતે હૈં તો અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપકો હુકૂમ દેતે હૈં કે જિસ કદર મુમકિન હો કુર્આન શરીફકો ફેલાઓ.

બેજા ન હોગા અગર મેં યહાં પહૂંચ કર સર બર આવુર્દગાને કૌમકી શિકાયત કરૂં કે કુર્આને પાકકી ઈશાઅતમેં આપકી તરફસે ક્યા ઈઆનત હોતી હે ઔર યહી નહીં, બલ્કે ખુદારા ઝરા ગૌરસે જવાબ દીજિએ કે ઈસકે સિલસિલેકો બંદ કરનેમેં આપકા કિસ કદર હિસ્સા હે? આજ ઈસકી તા'લીમકો બેકાર બતલાયા જાતા હે. ઈઝાઅતે ઉમ્ર સમઝા જાતા હે. ઈસકો બેકાર દિમાગ-સોઝી ઔર બેનતીજા અર્ક-રેઝી કહા જાતા હે. મુમકિન હે કે આપ ઉસકે મુવાફિક ન હોં, લેકિન એક જમાઅત જબ હમા-તન ઈસમેં કોશાં હે તો ક્યા આપકા સુકૂત ઉસકી ઈઆનત નહીં હે? માના કે આપ ઈસ ખ્યાલસે બેઝાર હૈં, મગર આપકી ઈસ બેઝારીને ક્યા ફાઈદા કિયા?:

હમને માના કે તગાફુલ ન કરોગે લેકિન
ખાક હો જાએંગે હમ, તુમકો ખબર હોને તક!

આજ ઈસકી તા'લીમ પર બળે ઝોરસે ઈસ લિએ ઈન્કાર કિયા જાતા હે કે મસ્જિદકે મુલ્લાનોંને અપને ટુકળોંકે લિએ ધંદા કરરખ્ખા હે. ગોયા, આમ્મતન્ નિય્યતોં પર હમ્લા હે, જો બળી સખ્ત ઝિમ્મહદારી હે ઔર અપને વક્ત પર ઈસકા ષૂબૂત દેના હોગા, મગર મેં નિહાયત હી અદબસે પૂછતા હૂં કે ખુદારા ઝરા ઈસકો તો ગૌર કીજિએ કે ઈન ખૂદગર્ઝ મુલ્લાનોંકી ઈન ખૂદગર્ઝિયોંકે ષમરાત આપ દુન્યામેં ક્યા દેખ રહે હૈં ઔર આપકી ઈન બેગર્ઝાના તજાવીઝકે ષમરાત ક્યા હોંગે ઔર નશરો-ઈશાઅતે કલામે પાકમેં આપકી ઈન મુફીદ તજાવીઝસે કિસ કદર મદદ મિલેગી. બહરહાલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ આપકે લિએ કુર્આન શરીફકે ફેલાનેકા હે. ઈસમેં આપ ખૂદ હી ફેસ્લા કર લીજિએ કે ઈસ ઈરશાદે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કિસ દરજા ઈમ્તિષાલ આપકી ઝાતસે હુવા ઔર હો રહા હે. દેખિએ, એક દૂસરી બાતકા ભી ખ્યાલ રખ્ખેં. બહુતસે લોગોંકા યહ ખ્યાલ હોતા હે કે હમ ઈસ ખ્યાલમેં શરીક નહીં તો હમકો ક્યા; મગર ઈસસે આપ અલ્લાહકી પકળસે નહીં બચ સકતે. સહાબા (રદિ.)ને હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા થાઃ

اَنُهلِكُ وَفِيْنَا الصّٰلِحُوْنَ قَالَ نَعَمْ اِذَا كَثُرَ الْخُبْثُ ક્યા હમ ઐસી હાલતમેં હલાક હો જાવેંગે કે હમમેં સુલહા મવજૂદ હોં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હાં, જબ ખબાષત ગાલિબ હો જાવે. ઈસ તરહ એક રિવાયતમેં આયા હે કે હકતઆલા શાનુહૂને એક ગાઉંકે ઉલટ દેનેકા હુક્મ ફરમાયા. હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામને અર્ઝ કિયા કે ઈસમેં ફુલાં બંદા ઐસા હે કે જિસને કભી ગુનાહ નહીં કિયા. ઈરશાદ હુવા, સહીહ હે, મગર યહ મેરી નાફરમાની હોતે હૂએ દેખતા રહા ઔર કભી ઉસકી પેશાની પર બલ નહીં પળા. દર હકીકત ઉલમાકો યહી ઉમૂર મજબૂર કરતે હૈં કે વહ નાજાઈઝ ઉમૂરકો દેખ કર ના-ગવારીકા ઈઝહાર કરેં, જિસકો હમારે રોશનખ્યાલ, તંગ નઝરીસે તા'બીર કરતે હૈં. આપ હઝરાત અપની ઈસ વુસ્અતે ખ્યાલી ઔર વુસ્અતે અખ્લાક પર મુત્મઈન ન રહેં કે યહ ફરીઝા સિર્ફ ઉલમાહીકે ઝિમ્મે નહીં, હર ઉસ શખ્સકે ઝિમ્મે હે જો કિસી નાજાઈઝ બાતકા વુકૂઅ દેખે ઔર ઉસ પર ટોકનેકી કુદરત રખતા હો, ફિર ન ટોકે. બિલાલ ઈબ્ને સઅદ (રદિ.)સે મરવી હે કે મઅ્સિયત જબ મખ્ફી તૌરસે કી જાતી હે તો ઉસકા વબાલ સિર્ફ કરનેવાલે પર હોતા હે, લેકિન જબ ખુલ્લમ ખુલ્લા કી જાવે ઔર ઉસ પર ઈન્કાર ન કિયા જાવે તો ઉસકા વબાલ આમ હોતા હે. ઈસી તરહ અગર આપ તારીખકે દિલદાદહ હૈં, જહાં કહીં મુઅ્તબર તારીખ, પુરાની તારીખ આપકો મિલતી હે, આપ ઉસકે લિએ સફર કરતે હૈં તો કુર્આનશરીફમેં તમામ ઐસી કુતુબકા બદલ મવજૂદ હે, જો કુતુબે સાબિકહમેં હુજ્જતો-મુઅ્તબર માની ગઈ હૈં.

હદીષ (૩૪) અગર આપ ઈસ કદરં ઊંચે મરતબેકે મુતમન્ની હૈં કે અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકો આપકી મજલિસમેં બેઠને ઔર શરીક હોનેકા હુક્મ હો તો યહ બાત ભી સિર્ફ કલામુલ્લાહ શરીફમેં હી મિલેગી.

હદીષ (૩૫) અગર આપ ઈસ કદર કાહિલ હૈં કે કુછ કર હી નહીં સકતે

તો બેમેહ્નત, બેમશક્કત ઈકરામ ભી આપકો સિર્ફ કલામુલ્લાહ શરીફમેં મિલેગા કે ચુપચાપ કિસી મકતબમેં બેઠે બચ્ચોંકા કલામે મજીદ સુને જાઈએ ઔર મુફ્તકા ષવાબ લીજિએ!

હદીષ (૩૬) અગર આપ મુખ્તલિફ અલ્વાનકે ગરવીદહ હૈં, એક નોઅસે ઉક્તા જાતે હૈં તો કુર્આન શરીફકે મઆનીમેં મુખ્તલિફ અલ્વાન, મુખ્તલિફ મઝામીન હાસિલ કીજિએ. કહીં રહમત, કહીં અઝાબ, કહીં કિસ્સે, કહીં અહકામ ઔર કયૂફિય્યતે તિલાવતમેં કભી પુકાર કર પઢહેં ઔર કભી આહિસ્તા.

હદીષ (૩૭) અગર આપકી સિયહ્કારિયાં હદસે મુતજાવિઝ હૈં ઔર મરનેકા આપકો યકીન ભી હે તો ફિર તિલાવતે કલામે પાકમેં ઝરા ભી કોતાહી ન કીજિએ કે ઈસ દરજાકા સિફારિશી ન મિલેગા. ઔર ફિર ઐસા કે જિસકી સિફારિશકે કબૂલ હોનેકા યકીન ભી હો.

હદીષ (૩૮) ઈસી તરહ અગર આપ ઈસ કદર બા-વકાર વાકિઅ હૂએ હૈં કે ઝગળાલૂસે ઘબરાતે હૈં, લોગોંકે ઝઘળેકે ડરસે આપ બહુતસી કુરબાનિયાં કર જાતે હૈં, તો કુર્આન શરીફકે મુતાલબહસે ડરીએ કે ઈસ જૈસા ઝગળાલૂ આપકો ન મિલેગા. ક્યોંકિ ઝગળેમેં હર શખ્સકા કોઈ ન કોઈ તરફદાર હોતા હે, મગર ઈસકે ઝગળનેમેં ઈસકી તસ્દીક કી જાતી હે ઔર હર શખ્સ ઈસીકો સચ્ચા બતલાએગા ઔર આપકા કોઈ તરફદાર ન હોગા.

હદીષ (૩૯) અગર આપકો ઐસા રહબર દરકાર હે ઔર ઉસ પર આપ કુરબાન હૈં જો મહબૂબકે ઘર તક પહૂંચા દે તો તિલાવત કીજિએ ઔર અગર આપ ઈસસે ડરતે હૈં કે કહીં જેલખાના ન હો જાએ તો હર હાલતમેં કુર્આન શરીફકી તિલાવત બગૈર ચારહ નહીં.

હદીષ (૪૦) અગર આપ ઉલૂમે અમ્બિયા (અલયહિમુસ્સલામ) હાસિલ કરના ચાહતે હૈં ઔર ઉસકે ગરવીદહ વ શયદાઈ હૈં તો કુર્આન શરીફ પઢીએ ઔર જિતના ચાહે કમાલ પયદા કીજિએ. ઈસી તરહ અગર આપ બેહતરીન અખ્લાક પર જાન દેનેકો તૈયાર હૈં તો ભી તિલાવતકી કષ્રત કીજિએ.

હદીષ (૪૧) અગર આપકા મચલા હુવા દિલ, હમેશા શિમલા ઔર મસૂરીકી ચોટિયોં હી પર તફરીહમેં બહલતા હે ઔર સો જાનસે આપ એક પહાળકે સફર પર કુરબાન હૈં તો કુર્આને પાક મુશ્કકે પહાળોં પર ઐસે વક્તમેં તફરીહ કરાતા હે કે તમામ આલમમેં નફસા-નફસીકા ઝોર હો.

હદીષ (૪૨) અગર આપ ઝાહિદોંકી આ'લા ફેહરિસ્તમેં શુમાર ચાહતે હૈં ઔર રાતદિન નવાફિલસે આપકો ફુરસત નહીં તો કલામે પાક સીખના,

સિખાના ઉસસે પેશ પેશ હે.

હદીષ (૪૩) વ (૪૪) અગર દુન્યાકે હર ઝગળેસે આપ નજાત ચાહતે હૈં, હર મખ્મસહસે આપ અલાહિદહ રહનેકે દિલદાદહ હૈં તો સિર્ફ કુર્આને પાકહીમેં ઉનસે મુખ્લસી હે.

હદીષ (૪૫) અગર આપ કિસી તબીબકે સાથ વાબસ્તગી ચાહતે હૈં તો સૂરએ ફાતિહામેં હર બીમારીકી શિફા હે.

હદીષે ખાતિમહ: ૧. અગર આપકી બે નિહાયત ગરઝેં પૂરી નહીં હોતીં તો ક્યૂં રોઝાના સૂરએ યાસીનકી તિલાવત આપ નહીં કરતે?! હદીષ: ૨. અગર આપકો પૈસેકી મુહબ્બત ઐસી હે કે ઉસકે બગૈર આપ કિસીકે ભી નહીં તો ક્યૂં રોઝાના સૂરએ વાકિઅહકી તિલાવત નહીં કરતે?! હદીષ: ૩. અગર આપકો અઝાબે કબ્રકા ખૌફ દામનગીર હે ઔર આપ ઉસકે મુતહમ્મિલ નહીં તો ઉસકે લિએ કલામે પાકમેં નજાત હે. હદીષ: ૪ અગર આપકો કોઈ દાઈમી મશગલા દરકાર હે કે જિસમેં આપકે મુબારક અવકાત હમેશા મસ્રૂફ રહેં તો કુર્આને પાકસે બળ્હ કર ન મિલેગા. હદીષ: ૫. મગર ઐસા ન હો કે યહ દવલત હાસિલ હોનેકે બા'દ છિન જાવે કે સલ્તનત હાથ આનેકે બા'દ ફિર હાથસે નિકલ જાના ઝિયાદહ હસરતો-ખુસરાનકા સબબ હોતા હે. ઔર કોઈ હરકત ઐસી ભી ન કર જાઈએ કે નેકી બરબાદ, ગુનાહ લાઝિમ! હદીષ: ૬ વ ૭. વમા અલયના ઈલ્લલ બલાગ!

મુઝ સા નાકારહ કુર્આનેપાકકી ખુબિયોં પર ક્યા મુતનબ્બહ હો સકતા હે? નાકિસ સમઝકે મુવાફિક જો ઝાહિરી તૌર પર સમઝમેં આયા, ઝાહિર કર દિયા, મગર અહ્‌લે ફહ્‌મકે લિએ ગૌરકા રાસ્તા ઝરૂર ખુલ ગયા. ઈસ લિએ કે અસ્બાબે મુહબ્બત જિન્કો અહ્‌લે ફનને કિસીકે સાથ મુહબ્બતકા ઝરીઆ બતલાયા હે, પાંચ ચીઝમેં મુન્હસિર હૈં:

૧. અવ્વલ અપના વુજૂદ કે તબ્અન્ આદમી ઉસકો મહબૂબ રખતા હે, કુર્આન શરીફમેં હવાદિષસે અમન હે ઈસ લિએ વહ અપની હયાત વ બકાકા સબબ હે. ૨. દૂસરે તબઈ મુનાસબત. જિસકે મુતઅલ્લિક ઈસસે ઝિયાદહ વઝાહત ક્યા કર સકતા હૂં કે કલામ સિફતે ઈલાહી હે ઔર માલિકો-મમલૂક-આકા વ બંદહમેં જો મુનાસબત હે વહ વાકિફોંસે મખ્ફી નહીં:

હસ્ત રબ્બુન નાસ રા બા જાને નાસ,
ઈત્તિસાલે બે તકય્યુફો-બે કયાસ!

સબસે રબ્તે આશનાઈ હે ઉસે,
દિલમેં હર ઈકકે રસાઈ હે ઉસે.

૩. તીસરે જમાલ. ૪. ચૌથે કમાલ. ૫. પાંચવે ઈહસાન. ઈન હર સેહ ઉમૂરકે મુતઅલ્લિક અહાદીષે બાલામેં અગર ગૌર ફરમાએંગે તો ન સિર્ફ ઉસ જમાલો-કમાલ પર જિસકી તરફ એક નાકિસુલ ફહ્મને ઈશારહ કિયા હે, ઈકતિસાર કરેંગે, બલ્કે વહ ખૂદ બેતરદ્દુદ ઈસ અમ્ર તક પહૂંચેંગે કે ઈઝ્ઝતો-ઈફ્તિખાર, શવ્કો-સુકૂન, જમાલો-કમાલ, ઈકરામો-ઈહસાન, લઝ્ઝતો-રાહત, માલો-મતાઅ ગર્ઝ કોઈ ભી ઐસી ચીઝ ન પાવેંગે જો મુહબ્બતકે અસ્બાબમેં હો સકતી હે ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસ પર તમ્બીહ ફરમા કર કુર્આન શરીફકો ઉસી નો'અમેં ઉસસે અફઝલ ન ઈરશાદ ફરમાયા હો. અલબત્તા હિજાબમેં મસ્તૂર હોના દુન્યાકે લવાઝિમાતમેંસે હે, લેકિન અકલમંદ શખ્સ ઈસ વજહસે કે લીચીકા છિલ્કા ખારદાર હે ઉસકે ગૂદહસે ઈઅ્રાઝ નહીં કરતા. ઔર કોઈ દિલ ખોયા હુવા અપની મહબૂબાસે ઈસ લિએ નફરત નહીં કરતા કે વહ ઈસ વક્ત બુરકહમેં હે. પર્દહકે હટાનેકી હર મુમકિનસે મુમકિન કોશિશ કરેગા ઔર કામયાબ ન ભી હો સકા તો ઉસ પર્દેકે ઉપરહીસે આંખેં ઠંડી કરેગા. ઈસકા યકીન હો જાવે કે જિસકી ખાતિર બરસોંસે સરગર્દાં હૂં વહ ઈસી ચાદરમેં હે, મુમકિન નહીં કે ફિર ઈસ ચાદરસે નિગાહ હટ સકે. ઈસી તરહ કલામે પાકકે ઉન ફઝાઈલો-મનાકિબ ઔર કમાલાતકે બા'દ અગર વહ કિસી હિજાબકી વજહસે મહસૂસ નહીં હોતે તો આકિલકા કામ નહીં કે ઈસસે બેતવજ્જુહી ઔર લાપરવાહી કરે, બલ્કે અપની તક્સીર ઔર નુકસાન પર અફસોસ કરે ઔર કમાલાતમેં ગૌર.

હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) ઔર હઝરત હુઝયફહ (રદિ.)સે મરવી હે કે અગર કુલૂબ નજાસતસે પાક હો જાવેં, તો તિલાવતે કલામુલ્લાહસે કભી ભી સયૂરી ન હો. ષાબિત બનાની (રહ.) કેહતે હૈં કે બીસ બરસ મેંને કલામે પાકકો મશક્કતસે પઢા ઔર બીસ બરસસે મુઝે ઉસકી ઠંડક પહૂંચ રહી હે. પસ જો શખ્સ ભી મઆસીસે તવબાકે બાદ ગૌર કરેગા, કલામે પાકકો "આંચે ખૂબાં હમા દારંદ તૂ તન્હા દારી"કા મિસ્દાક પાએગા. અય કાશ કે ઈન અલ્ફાઝકે મઆની મુઝ પર ભી સાદિક આતે! મેં નાઝિરીનસે યહ ભી દરખ્વાસ્ત કરૂંગા કે કેહનેવાલેકી તરફ ઈલ્તિફાત ન ફરમાએં કે મેરી નાકારગી આપકો અહમ મકસૂદસે ન રોકે. બલ્કે બાતકી તરફ તંવજ્જુહ ફરમાએં ઔર જહાંસે યહ ઉમૂર મા'ખૂઝ હૈં, ઉસકી તરફ ઈલ્તિફાત કીજિએ કે મેં દરમિયાનમેં સિર્ફ નક્લકા વાસ્તા હૂં. યહાં તક પહૂંચનેકે બા'દ અલ્લાહકી ઝાતસે બઈદ નહીં કે વહ કિસી દિલમેં હિફઝે કુર્આને પાકકા વલ્વલા પયદા કર દે. પસ અગર બચ્ચેકો હિફ્ઝ કરાના હે તો ઉસકે લિએ કિસી અમલકી ઝરૂરત નહીં કે બચપનકી ઉમ્ર ખૂદ હિફ્ઝકે લિએ મુઈનો-

મુજર્રબ હે. અલ્બત્તા અગર કોઈ શખ્સ બળી ઉમરમેં હિફ્ઝકા ઈરાદહ કરે તો ઉસકે લિએ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ ફરમાયા હુવા એક મુજર્રબ અમલ લિખતા હૂં, જિસકો તિરમિઝી (રહ.), હાકિમ (રહ.) વગયરહને રિવાયત કિયા હે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર થા કે હઝરત અલી (રદિ.) હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ! મેરે માંબાપ આપ પર કુરબાન હો જાવેં, કુર્આને પાક મેરે સીનેસે નિકલ જાતા હે, જો યાદ કરતા હૂં વહ મહફૂઝ નહીં રહતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં તુઝે ઐસી તરકીબ બતલાઉં કે જો તુઝે ભી નફા દે ઔર જિસકો તૂ બતલાવે ઉસકે લિએ ભી નાફિઅ હો. ઔર જો કુછ તૂ સીખે વહ મહફૂઝ રહે. હઝરત અલી (રદિ.)કે દરયાફ્ત કરને પર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ જુમ્અહકી શબ આવે તો અગર યહ હો સકતા હે કે રાતકે અખીર તિહાઈ હિસ્સેમેં ઉઠે તો યહ બહુત હી અછ્છા હે, કે યહ વક્ત મલાઈકહકે નાઝિલ હોનેકા હે ઔર દુઆ ઈસ વક્તમેં ખાસ તૌરસે કબૂલ હોતી હે. ઈસી વક્તકે ઈન્તિઝારમેં હઝરત યા'કૂબ (અલય.)ને અપને બેટોંસે કહા થા, સવ્ફ અસ્તગ્ફિરુ લકુમ રબ્બી. અન્કરીબ મેં તુમ્હારે લિએ અપને રબસે મગ્ફિરત તલબ કરૂંગા. (યા'ની જુમ્અહકી રાતકો) પસ અગર ઉસ વક્તમેં જાગના દુશ્વાર હો તો આધી રાતકે વક્ત, ઔર યહ ભી ન હો સકે તો ફિર શુરૂઅ્ હી રાતમેં ખળા હો જા, ઔર ચાર રકા'ત નફલ ઈસ તરહ પળ્હ કે પહલી રકા'તમેં સૂરએ ફાતિહાકે બા'દ યાસીન શરીફ પળ્હે ઔર દૂસરી રકા'તમેં ફાતિહાકે બા'દ સૂરએ દુખાન ઔર તીસરી રકા'તમેં ફાતિહાકે બા'દ સૂરએ અલિફ-લામ-મીમ સિજદહ★ઔર ચોથી રકા'તમેં ફાતિહાકે બા'દ સૂરએ મુલ્ક પળ્હે ઔર જબ અત્તહિય્યાતસે ફારિગ હો જાવે તો અવ્વલ હકતઆલા શાનુહૂકી ખૂબ હમ્દ-પના કર, ઉસકે બા'દ અમ્બિયા (અલયહિમુસ્સલામ) પર દુરૂદ ભેજ. ઉસકે બા'દ તમામ મુઅ્મિનીનકે લિએ ઔર ઉન મુસલમાન ભાઈયોંકે લિએ જો તુઝસે પહલે મર ચુકે હૈં, ઈસ્તિગફાર કર ઔર ઉસકે બા'દ યહ દુઆ પળ્હો:

★ તરતીબે કુર્આનીમેં યહ સૂરત પહલી દોનોં સૂરતોંસે મુકદ્દમ હે. મગર અવ્વલ તો નવાફિલમેં ફુકહાને ઈસ કિસ્મકી ગુંજાઈશ ફરમાઈ હે, દૂસરે નવાફિલકા હર શુફઅહ મુસ્તકિલ નમાઝકા હુકમ રખતા હે ઔર ઈસ શુફઅહકી દોનોં સૂરતેં આપસમેં મુરત્તબ હૈં, ઈસ લિએ કોઈ કરાહત નહીં.

– કઝા કીલ ફકકબિદુરિંવ્વ હામિશહ

ફાઈદા: દુઆ આગે આ રહી હે. ઉસકે ઝિક્રસે કબ્લ મુનાસિબ હે કે હમ્દો-૫ના વગયરહ જિન્કા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હુકૂમ ફરમાયા હે, દૂસરી રિવાયાતસે જિન્કો શુરૂહે હિસ્ન ઔર મુનાજાતે મકબૂલ વગયરહમેં નકૂલ કિયા હે, મુખ્તસર તૌર પર એક એક દુઆ નકૂલ કર દી જાવે, તાકે જો લોગ અપને તૌરસે નહીં પળ્હ સકતે વહ ઈસકો પળ્હેં ઔર જો હઝરાત ખૂદ પળ્હ સકતે હોં વહ ઈસ પર કનાઅત ન કરેં, બલ્કે હમ્દ-સલાતકો બહુત અછ્છી તરહસે મુબાલગહસે પળ્હેં, દુઆ યહ હે:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ عَدَدَ خَلْقِهٖ وَرِضٰى نَفْسِهٖ وَزِنَةَ عَرْشِهٖ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهٖ اَللّٰهُمَّ لَآ اُحْصِىْ ثَنَآءً عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَآ اَثْنَيْتَ عَلٰى نَفْسِكَ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدِ ِالنَّبِىِّ الْاُمِّىِّ الْهَاشِمِىِّ وَعَلٰٓى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهِ الْبَرَرَةِ الْكِرَامِ وَعَلٰى سَآئِرِ الْاَنْبِيَآءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ وَالْمَلٰٓئِكَةِ الْمُقَرَّبِيْنَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِىْ قُلُوْبِنَا غِلًّا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَآ اِنَّكَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِىْ وَلِوَالِدَىَّ وَلِجَمِيْعِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ اِنَّكَ سَمِيْعٌ مُّجِيْبُ الدَّعَوَاتِ ط

તર્જમા: "તમામ તા'રીફ જહાનોંકે પરવરદિગારકે લિએ હે. ઐસી તા'રીફ જો ઉસકી મખ્લૂકાતકે અઅ્દાદકે બરાબર હો, ઉસકી મરઝીકે મુવાફિક હો, ઉસકે અર્શકે વઝનકે બરાબર હો, ઉસકે કલિમાતકી સિયાહીયોંકે બરાબર હો, અય અલ્લાહ! મેં, તેરી તઅ્રીફકા ઈહાતહ નહીં કર સકતા. તૂ ઐસા હી હે, જૈસા કે તૂને અપની તા'રીફ ખૂદ બયાન કી. અય અલ્લાહ! હમારે સરદાર નબીએ ઉમ્મી ઔર હાશિમી પર દુરૂદો-સલામ ઔર બરકાત નાઝિલ ફરમા. ઔર તમામ નબિયોં ઔર રસૂલોં ઔર મલાઈકએ મુકર્રબીન પર ભી. અય હમારે રબ! હમારી ઔર હમસે પહલે મુસલમાનોંકી મગ્ફિરત ફરમા ઔર હમારે દિલોંમેં મુઅ્મિનીનકી તરફસે કીના પયદા ન કર! અય હમારે રબ! તૂ મહરબાન ઔર રહીમ હે. અય ઈલાહુલ આલમીન! મેરી ઔર મેરે

વાલિદૈનકી ઔર તમામ મુઅ્મિનીન ઔર મુસલમાનોંકી મગ્ફિરત ફરમા. બેશક, તૂ દુઆઓંકો સુનનેવાલા ઔર કબૂલ કરનેવાલા હે!

ઉસકે બા'દ વહ દુઆ પઢે, જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હદીષે બાલામેં હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ અન્હૂકો તા'લીમ ફરમાઈ ઔર વહ યહ હે–

اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِيْ بِتَرْكِ الْمَعَاصِيْ اَبَدًا مَّا اَبْقَيْتَنِيْ وَ
ارْحَمْنِيْ اَنْ اَتَكَلَّفَ مَا لَا يَعْنِيْنِيْ وَارْزُقْنِيْ حُسْنَ
النَّظَرِ فِيْمَا يُرْضِيْكَ عَنِّيْ اَللّٰهُمَّ بَدِيْعَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ
ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِيْ لَا تُرَامُ اَسْئَلُكَ يَا
اَللّٰهُ يَا رَحْمٰنُ بِجَلَالِكَ وَنُوْرِ وَجْهِكَ اَنْ تُلْزِمَ قَلْبِيْ
حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِيْ وَارْزُقْنِيْ اَنْ اَقْرَاَهٗ عَلَى
النَّحْوِ الَّذِيْ يُرْضِيْكَ عَنِّيْ اَللّٰهُمَّ بَدِيْعَ السَّمٰوٰتِ وَ
الْاَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِيْ لَا
تُرَامُ اَسْئَلُكَ يَا اَللّٰهُ يَا رَحْمٰنُ بِجَلَالِكَ وَ
نُوْرِ وَجْهِكَ اَنْ تُنَوِّرَ بِكِتَابِكَ بَصَرِيْ وَاَنْ
تُطْلِقَ بِهٖ لِسَانِيْ وَاَنْ تُفَرِّجَ بِهٖ عَنْ قَلْبِيْ وَاَنْ تَشْرَحَ
بِهٖ صَدْرِيْ وَاَنْ تَغْسِلَ بِهٖ بَدَنِيْ فَاِنَّهٗ لَا يُعِيْنُنِيْ
عَلَى الْحَقِّ غَيْرُكَ وَلَا يُؤْتِيْهِ اِلَّا اَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا
قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

તર્જમા: અય ઈલાહુલ આલમીન! મુઝ પર રહમ ફરમા, કે જબ તક મેં ઝિન્દહ રહૂં ગુનાહોંસે બચતા રહૂં. ઔર મુઝ પર રહમ ફરમા કે મેં બેકાર ચીઝોંમેં કુલ્ફત ન ઉઠાઉં ઔર અપની મર્ઝિય્યાતમેં ખૂશનઝ્રી મરહમત ફરમા. અય અલ્લાહ! અય ઝમીન ઔર આસમાનોંકે બેનમૂના પયદા કરનેવાલે, અય અઝમત ઔર બુઝુર્ગીવાલે, ઔર ઉસ ગલ્બે યા ઈઝ્ઝતકે

માલિક, જિસકે હુસૂલકા ઈરાદહ ભી નામુમકિન હે. અય અલ્લાહ! અય રહમાન! મેં તેરી બુઝુર્ગી ઔર તેરી ઝાતકે નૂરકે તુફૈલ તુઝસે માંગતા હૂં કે જિસ તરહ તૂને અપની કલામે પાક મુઝે સિખા દી, ઈસી તરહ ઉસકી યાદ ભી મેરે દિલમેં ચસ્પાં કર દે. ઔર મુઝે તવફીક અતા ફરમા કે મેં ઉસકો ઈસ તરહ પઢૂં જિસસે તૂ રાઝી હો જાવે. અય અલ્લાહ! ઝમીન ઔર આસમાનોંકે બેનમૂના પયદા કરનેવાલે! અય અઝમત ઔર બુઝુર્ગીવાલે! ઔર ઉસ ગલ્બે યા ઈઝઝતકે માલિક! જિસકે હુસૂલકા ઈરાદા ભી નામુમકિન. અય અલ્લાહ! અય રહમાન! મેં તેરી બુઝુર્ગી ઔર તેરી ઝાતકે નૂરકે તુફૈલ તુઝસે માંગતા હૂં કે તૂ મેરી નઝરકો અપની કિતાબકે નૂરસે મુનવ્વર કર દે ઔર મેરી ઝુબાનકો ઉસ પર જારી કર દે ઔર ઉસકી બરકતસે મેરે જિસ્મકે ગુનાહોંકા મૈલ ધો દે કે હક પર તેરે સિવા મેરા કોઈ મદદગાર નહીં ઔર તેરે સિવા મેરી યહ આરઝૂ કોઈ પૂરી નહીં કર સકતા ઔર ગુનાહોંસે બચના યા ઈબાદત પર કુદરત નહીં હો સકતી, મગર અલ્લાહ બરતર વ બુઝુર્ગીવાલેકી મદદસે."

ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અય અલી! (રદિ.) ઈસ અમલકો તીન જુમ્અહ યા પાંચ જુમ્અહ યા સાત જુમ્અહ કર, ઈન્શાઅલ્લાહ, દુઆ ઝરૂર કબૂલ કી જાએગી. કસમ હે, ઉસ ઝાતે પાકકી જિસને મુઝે નબી બનાકર ભેજા હે, કિસી મુઅ્મિનસે ભી કબૂલિયતે દુઆ ન ચુકેગી.

ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે અલી (રદિ.)કો પાંચ યા સાત હી જુમ્એ ગુઝરે હોંગે કે વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં હાઝિર હૂએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પેહલે મેં તક્રીબન્ ચાર આયતેં પઢતા થા ઔર વહ ભી મુઝે યાદ ન હોતી થીં, ઔર અબ તક્રીબન્ ચાલીસ આયતેં પઢતા હૂં, ઔર ઐસી અઝબર હો જાતી હૈં કે ગોયા કુર્આન શરીફ મેરે સામને ખુલા હુવા રખ્ખા હે. ઔર પેહલે મેં હદીષ સુનતા થા ઔર જબ ઉસકો દોબારહ કેહતા થા તો ઝહનમેં નહીં રહતી થી ઔર અબ અહાદીષ સુનતા હૂં ઔર જબ દૂસરોંસે નકૂલ કરતા હૂં તો એક લફ્ઝ ભી નહીં છૂટતા.

હકતઆલા શાનુહૂ, અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી રહમતકે તુફૈલ મુઝે ભી કુર્આનો-હદીષકે હિફ્ઝકી તવફીક અતા ફરમાવેં ઔર તુમ્હેં ભી.

وَصَلَّى اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ

وَسَلَّمَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

તકમિલહ

ઊપર જો ચહલ હદીષ લિખ્ખી ગઈ હે, વહ એક ખાસ મઝમૂનકે સાથ મખ્સૂસ હોનેકી વજહસે ઈસમેં ઈખ્તિસારકી રિઆયત નહીં હો સકી. ઈસ ઝમાનેમેં ચૂંકે હિમ્મતેં નિહાયત હી પસ્ત હો ગઈ હૈં, દીનકે લિએ કિસી મઅમૂલી સી મશક્કતકા ભી બરદાશ્ત કરના ગિરાં હે, ઈસ લિએ ઈસ જગહ એક દૂસરી ચહલ હદીષ નક્લ કરતા હૂં, જો નિહાયત હી મુખ્તસર હે ઔર નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક હી જગહ મન્કૂલ હે. ઈસકે સાથ હી બડી ખૂબી ઈસમેં યહ હે કે મુહિમ્માતે દીનિય્યહકો ઐસી જામિઅ્ હે કે ઉસકી નઝીર મિલના મુશ્કિલ હે. કન્ઝુલ ઉમ્માલમેં કુદ્માએ મુહદ્દિષીનકી એક જમાઅતકી તરફ ઈસકા ઈન્તિસાબ કિયા હે. ઔર મુતઅખ્ખિરીનમેંસે મવલાના કુત્બુદ્દીન સાહિબ (રહ.) મુહાજિરે મક્કીને ભી ઈસકો ઝિક્ર ફરમાયા હે. ક્યા હી અચ્છા હો કે દીનકે સાથ વાબસ્તગી રખનેવાલે હઝરાત કમ અઝ કમ ઈસકો ઝરૂર હિફ્ઝ કરલેં કે કોળિયોંમેં લઅલ મિલતે હૈં. વહ હદીષ યહ હે—

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ سَأَلْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَنِ الْاَرْبَعِيْنَ حَدِيْثًا الَّتِيْ قَالَ مَنْ حَفِظَهَا مِنْ اُمَّتِيْ
دَخَلَ الْجَنَّةَ قُلْتُ وَمَا هِيَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ اَنْ تُؤْمِنَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكُتُبِ وَالنَّبِيِّيْنَ وَ
الْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْقَدَرِ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى
وَاَنْ تَشْهَدَ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ وَ
تُقِيْمَ الصَّلٰوةَ بِوُضُوْءٍ سَابِغٍ كَامِلٍ لِوَقْتِهَا وَتُؤْتِيَ الزَّكٰوةَ
وَتَصُوْمَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ الْبَيْتَ اِنْ كَانَ لَكَ مَالٌ وَ
تُصَلِّيَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً فِيْ كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ وَالْوِتْرَ
لَا تَتْرُكُهٗ فِيْ كُلِّ لَيْلَةٍ وَلَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ شَيْئًا وَلَا تَعُقَّ

وَالِدَيْكَ وَلَا تَاكُلْ[17] مَالَ الْيَتِيْمِ ظُلْمًا وَلَا تَشْرَبِ[18] الْخَمْرَ
وَلَا تَزْنِ[19] وَلَا تَحْلِفْ[20] بِاللّٰهِ كَاذِبًا وَلَا تَشْهَدْ[21] شَهَادَةَ زُوْرٍ
وَلَا تَعْمَلْ[22] بِالْهَوٰى وَلَا[23] تَغْتَبْ اَخَاكَ الْمُسْلِمَ وَلَا تَقْذِفِ[24]
الْمُحْصَنَةَ وَلَا تَغُلَّ[25] اَخَاكَ الْمُسْلِمَ وَلَا تَلْعَبْ[26] وَلَا تَلْهُ[27]
مَعَ اللَّاهِيْنَ وَلَا[28] تَقُلْ لِلْقَصِيْرِ يَا قَصِيْرُ تُرِيْدُ بِذٰلِكَ
عَيْبَهٗ وَلَا تَسْخَرْ[29] بِاَحَدٍ مِّنَ النَّاسِ وَلَا تَمْشِ[30] بِالنَّمِيْمَةِ
بَيْنَ الْاَخَوَيْنِ وَاشْكُرِ[31] اللّٰهَ تَعَالٰى عَلٰى نِعْمَتِهٖ وَتَصْبِرُ[32] عَلَى
الْبَلَاءِ وَالْمُصِيْبَةِ وَلَا[33] تَاْمَنْ مِنْ عِقَابِ اللّٰهِ وَلَا تَقْطَعْ[34]
اَقْرِبَائِكَ وَصِلْهُمْ[35] وَلَا تَلْعَنْ[36] اَحَدًا مِّنْ خَلْقِ اللّٰهِ وَ
اَكْثِرْ[37] مِنَ التَّسْبِيْحِ وَالتَّكْبِيْرِ[39] وَالتَّهْلِيْلِ وَلَا تَدَعْ[38] حُضُوْرَ
الْجُمُعَةِ وَالْعِيْدَيْنِ وَاعْلَمْ اَنَّ مَا اَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ
لِيُخْطِئَكَ وَمَا اَخْطَاَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيْبَكَ وَلَا تَدَعْ[40]
قِرَاءَةَ الْقُرْاٰنِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ۔

(رواہ الحافظ ابو القاسم بن عبد الرحمٰن بن محمد بن اسحاق بن مندۃ والحافظ ابو الحسن علی بن ابی القاسم بن بابویہ الرازی فی الاربعین وابن عساکر والرافعی عن سلمان۔)

તર્જમા: સલ્માન (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે વહ ચાલીસ હદીષેં જિન્કે બારેમેં યહ કહા હે કે જો ઉન્કો યાદ કર લે, જન્નતમેં દાખિલ હોગા, વહ ક્યા હૈં? તો હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા:

૧. અલ્લાહ પર ઈમાન લાવે, યા'ની ઉસકી ઝાત વ સિફાત પર. ૨. ઔર આખિરતકે દિન પર. ૩. ઔર ફરિશ્તોંકે વુજૂદ પર. ૪. ઔર પેહલી કિતાબોં પર. ૫. ઔર તમામ અમ્બિયા (અલયહિમુસ્સલામ) પર. ૬. ઔર મરનેકે

બા'દ દો બારહ ઝિન્દગી પર.૭. ઔર તકદીર પર કે ભલા ઔર બુરા જો કુછ હોતા હે, સબ અલ્લાહકી તરફસે હે. ૮. ઔર ગવાહી દે તૂ ઈસ અમ્રકી કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકે સચ્ચે રસૂલ હૈં. ૯. ઔર હર નમાઝકે વક્ત કામિલ વુઝૂ કરકે નમાઝકો કાઈમ કરે. (કામિલ વુઝૂ વહ કેહલાતી હે, જિસમેં આદાબો-મુસ્તહબ્બાતકી રિઆયત રખ્ખી ગઈ હો ઔર હર નમાઝકે વક્ત ઈશારા હે ઈસ બાતકી તરફકે નઈ વુઝૂ હર નમાઝકે લિએ કરે, અગરચે પેહલેસે વુઝૂ હો કે યહ મુસ્તહબ હે ઔર નમાઝકે કાઈમ કરનેસે ઉસ્કે તમામ સુનન ઔર મુસ્તહબ્બાતકા ઈહ્તિમામ કરના મુરાદ હે.) ચુનાંચે દૂસરી રિવાયતમેં વારિદ હે, ઈન્ન તસ્વિયતસ સુફૂફિ મિન ઈકામતિસ સલાત (યા'ની જમાઅતમેં સફોંકા હમવાર કરના કે કિસી કિસ્મકી કજી યા દરમિયાનમેં ખલા ન રહે) યહ ભી નમાઝ કાઈમ કરનેકે મફહૂમમેં દાખિલ હે. ૧૦. ઝકાત અદા કરે. ૧૧. ઔર રમઝાનકે રોઝે રખ્ખે. ૧૨. અગર માલ હો તો હજ કરે. યા'ની અગર જાનેકી કુદરત રખતા હો તો હજ ભી કરે. ચૂંકે અક્ષર માલ માનિઅ્ હી હોતા હે, ઈસ લિએ ઈસીકો ઝિક્ર ફરમા દિયા. વરના મકસૂદ યહ હે કે હજકે શરાઈત પાએ જાતે હોં તો હજ કરે. ૧૩. બારહ રકા'ત સુન્નતે મુઅક્કદહ રોઝાના અદા કરે. ઈસકી તફસીલ દૂસરી રિવાયાતમેં ઈસ તરહ આઈ હે કે સુબ્હસે પેહલે દો રકા'ત. ઝોહરસે કબ્લ ચાર. ઝોહરકે બા'દ દો રકા'ત. મગરિબકે બા'દ દો રકા'ત. ઈશાકે બા'દ દો રકા'ત ૧૪. ઔર વિત્રકો કિસી રાતમેં ન છોડે. (ચૂં કે વહ વાજિબ હે ઔર ઈસકા ઈહ્તિમામ સુન્નતોંસે ઝિયાદહ હે. ઈસ લિએ ઈસકો તાકીદી લફ્ઝસે ઝિક્ર ફરમાયા.) ૧૫. ઔર અલ્લાહકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક ન કરે. ૧૬. ઔર વાલિદૈનકી નાફરમાની ન કરે. ૧૭. ઔર ઝુલ્મસે યતીમકા માલ ન ખાવે. યા'ની અગર કિસી વજહસે યતીમકા માલ ખાના જાઈઝ હો, જૈસા કે બા'ઝ સૂરતોંમેં હોતા હે તો મુઝાઈકહ નહીં. ૧૮. ઔર શરાબ ન પીએ. ૧૯. ઝિના ન કરે. ૨૦. ઝૂટી કસમ ન ખાવે. ૨૧. ઝૂટી ગવાહી ન દે. ૨૨. ખ્વાહિશાતે નફસાનિય્યહ પર અમલ ન કરે. ૨૩. મુસલમાન ભાઈકી ગીબત ન કરે. ૨૪. અફીફહ અવરતકો તુહમત ન લગાએ. (ઈસી તરહ અફીફ મર્દ કો.) ૨૫. અપને મુસલમાન ભાઈસે કીના ન રખ્ખે. ૨૬. લહ્વો-લઈબમેં મશ્ગૂલ ન હો. ૨૭. તમાશાઈયોંમેં શરીક ન હો. ૨૮. કિસી પસ્તહ કદકો ઐબકી નિય્યતસે ઠિંગના મત કહો. યા'ની અગર કોઈ ઐબદાર લફ્ઝ ઐસા મશ્હૂર હો ગયા હો કે ઉસકે કેહનેસે ન ઐબ સમઝા જાતા હો, ન ઐબકી નિય્યતસે કહા જાતા હો, જૈસા કે કિસીકા નામ બુધ્ધૂ પળ જાવે તો મુઝાઈકહ નહીં. લેકિન તઅનકી ગર્ઝસે કિસીકો ઐસા કેહના જાઈઝ નહીં. ૨૯.

કિસીકા મઝાક મત ઉળા. ૩૦. ન મુસલમાનોંકે દરમિયાન ચુગલખોરી કર. ૩૧. ઔર હર હાલમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી નિઅ્મતોં પર ઉસકા શુક્ર કર. ૩૨. બલા ઔર મુસીબત પર સબ્ર કર. ૩૩. ઔર અલ્લાહકે અઝાબસે બે ખૌફ મત હો. ૩૪. અઈઝ્ઝહસે કત્એ તઅલ્લુક મત કર. ૩૫. બલ્કે ઉન્કે સાથ સિલા રહ્‌મી કર. ૩૬. અલ્લાહકી કિસી મખ્લૂકકો લા'નત મત કર. ૩૭. સુબ્હાનલ્લાહિ અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ લાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ અલ્લાહુ અકબર-ઈન અલ્ફાઝકા અક્ષર વિર્દ રખ્ખા કર. ૩૮. જુમ્અહ ઔર ઈદૈનમેં હાઝિરી મત છોળ ૩૯. ઔર ઈસ બાતકા યકીન રખ કે જો કુછ તકલીફો-રાહત તુઝે પહૂંચી વહ મુકદ્દરમેં થી,જો ટલનેવાલી ન થી, ઔર જો કુછ નહીં પહૂંચા, વહ કિસી તરહ ભી પહૂંચનેવાલા ન થા. ૪૦.ઔર કલામુલ્લાહ શરીફકી તિલાવત કિસી હાલમેં ભી મત છોળ.

સલ્માન (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેંને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે જો શખ્સ ઈસકો યાદ કર લે ઉસકો ક્યા અજ્ર મિલેગા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હક સુબ્હાનહૂ ઉસકા અમ્બિયા ઔર ઉલમાકે સાથ હશ્ર ફરમાવેંગે.

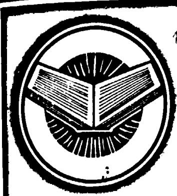
હક સુબ્હાનહૂ તઆલા હમારી સય્યિઆતસે દરગુઝર ફરમા કર અપને નેક બંદોંમેં મહઝ અપને લુત્ફસે શામિલ ફરમા લેં, તો ઉસકી કરીમી શાનસે કુછ ભી બઈદ નહીં. પળ્હનેવાલે હઝરાતસે બળી લજાજતકે સાથ ઈસ્તિદ્આ હે કે દુઆએ ખૈરમેં ઈસ સિયહકારકી ભી દસ્તગીરી ફરમાવેં.

વમા તવફીકી ઈલ્લા બિલ્લાહિ અલયહિ તવક્કલ્તુ વ ઈલયહિ ઉનીબ.

—મુહમ્મદ ઝકરિય્યા ઉફિ-ય અન્હૂ, કાંધલવી
૨૯ ઝિલ હજ્જહ ૧૩૪૮ હિ. પંચશંબહ.

(قال اللہ تعالیٰ) شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِیْٓ اُنْزِلَ فِیْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًی لِّلنَّاسِ وَبَیِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰی وَالْفُرْقَانِ

فضائلِ رمضان

શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

ફઝાઈલે રમઝાન

ઈસકી ફસ્લે અવ્વલમેં દસ હદીષેં રમઝાન શરીફકે ફઝાઈલમેં, દૂસરી ફસ્લમેં સાત અહાદીષ લયલતુલ કદ્રકે બારેમેં ઔર સૂરએ કદ્રકી તફસીરમેં, તીસરી ફસ્લમેં તીન હદીષેં એ'તિકાફકે ફઝાઈલમેં, ખાતિમહમેં એક તવીલ હદીષ જો બહુતસે બેહતરીન મઝામીન પર મુશ્તમિલ હે, ગર્ઝે કે યહ મા'લૂમ કરનેકે લિએ કે રમઝાનુલ મુબારક કિતની બળી નેઅ્મત હે, અનવારે ઈલાહી ઈસ માહમેં કિસ કષ્રતસે નાઝિલ હોતે હૈં ઔર ઉન્કે હાસિલ કરનેકા કયા તરીકા હે, ઈસમેં મુલાહઝા ફરમાએં.

લિપ્યંતર : માસ્તર મુહમ્મદ (હિંગલોટ)

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ - ૩૯૨૧૬૨
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત) INDIA

بسم الله الرحمن الرحيم

નહ્‌મદુહૂ વનુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ્ કરીમ. હામિદંવ્ વ મુસલ્લિયંવ્ વ મુસલ્લિમા.

હમ્દોસલાતકે બા'દ યહ ચંદ અહાદીષકા તર્જમહ હે, જો રમઝાનુલ્ મુબારકકે બારેમેં વારિદ હૂઈ હૈં. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી રહ્‌મતુલ લિલઆલમીન ઝાતને મુસલમાનોંકે લિએ હર બાબમેં જિસ કદર ફઝાઈલ ઔર તરગીબાત ઈરશાદ ફરમાઈ હૈં, ઉન્કા અસ્લ શુક્રિયહ ઔર કદરદાની તો યહ થી કે હમ ઉન પર મર મિટતે, મગર હમારી કોતાહિયાં ઔર દીની બેરગબતિયાં ઈસ કદર રોઝ-અફ્ઝૂં હૈં કે ઉન પર અમલ તો દરકિનાર, ઉન્કી તરફ ઈલ્તિફાત ઔર તવજ્જુહ ભી નહીં રહી. હત્તા કે અબ લોગોંકો ઉન્કા ઈલ્મ ભી બહુત કમ હો ગયા હે.

ઈન અવ્રાકકા મકસદ યહ હે કે અગર મસાજિદકે અઈમ્મહ, તરાવીહકે હુફ્ફાઝ ઔર વહ પળ્હે લિખે હઝરાત જિન્કો દીનકી કિસી દરજહમેં ભી રગ્બત હે, અવાઈલે રમઝાનમેં ઈસ રિસાલહકો મસાજિદ ઔર મજામિઅ્મેં સુના દિયા કરેં તો અલ્લાહકી રહ્‌મતસે ક્યા બઈદ હે કે અપને મહબૂબકે કલામકી બરકતસે હમ લોગોંકો મુબારક મહીનેકી કુછ કદર ઔર ઉસકી બરકાતકી તરફ કુછ તવજ્જુહ હો જાયા કરે ઔર નેક આ'માલકી ઝિયાદતી ઔર બદઆ'માલિયોંકી કમીકા ઝરીઅહ બન જાયા કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે અગર હક તઆલા શાનુહૂ તેરી વજહસે એક શખ્સકો ભી હિદાયત ફરમા દેં તો તેરે લિએ સુર્ખ ઊંટોંસે (જો ઉમ્દહ માલ શુમાર હોતા હે) બેહતર ઔર અફ્ઝલ હે.

રમઝાનુલ્ મુબારકકા મહીના મુસલમાનોંકે લિએ હક તઆલા શાનુહૂકા બહુત હી બળા ઈન્આમ હે, મગર જબ હી કે ઈસ ઈન્આમકી કદર ભી કી જાએ. વરના હમ સે મહ્રૂમોંકે લિએ એક મહીના તક રમઝાન રમઝાન ચિલ્લાએ જાનેકે સિવા કુછ ભી નહીં.

એક હદીષમેં હે કે અગર લોગોંકો યહ મા'લૂમ હો જાએ કે રમઝાન ક્યા

ચીઝ હે તો મેરી ઉમ્મત યહ તમન્ના કરે કે સારા સાલ રમઝાન હી હો જાએ. હર શખ્સ સમઝતા હે કે સાલ ભરકે રોઝે રખને કારે દારદ મગર રમઝાનુલ્ મુબારકકે ષવાબકે મુકાબલામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે લોગ ઈસકી તમન્ના કરને લગેં.

એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે રમઝાનુલ્ મુબારકકે રોઝે ઔર હર મહીનેમેં તીન રોઝે રખ્ના દિલકી ખોટ ઔર વસાવિસકો દૂર કરતા હે. આખિર કોઈ તો બાત હે કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) રમઝાનકે મહીનેમેં જિહાદકે સફરમેં બા-વુજૂદ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બાર બારકી ઈફ્તારકી ઈજાઝત ફરમા દેનેકે રોઝહકા ઈહ્તિમામ ફરમાતે. હત્તાકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હુક્મન્ મના' ફરમાના પળા.

મુસ્લિમ શરીફકી એક હદીષમેં હે કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) એક ગઝ્વાકે સફરમેં એક મંઝિલ પર ઉતરે. ગરમી નિહાયત સખ્ત થી. ઔર ગુરબતકી વજહસે ઈસ કદર કપળા ભી સબકે પાસ ન થા કે ધૂપકી ગરમીસે બચાવ કર લેં. બહુતસે લોગ અપને હાથસે આફતાબકી શુઆઅ્સે બચતે થે. ઈસ હાલતમેં ભી બહુતસે રોઝહદાર થે, જિનસે ખળે હો સકનેકા તહમ્મુલ ન હુવા ઔર ગિર ગએ. સહાબએ કિરામ (રદિ.)કી એક જમાઅત ગોયા હમેશા તમામ સાલ રોઝહદાર હી રહતી થી.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સેંકળોં રિવાયાતમેં મુખ્તલિફ અન્વાઅ્કે ફઝાઈલ નકલ કિએ ગએ. જિન્કા ઈહાતા તો મુઝ જૈસે નાકારહકે ઈમ્કાનસે ખારિજ હે હી, લેકિન મેરા યહ ભી ખ્યાલ હે કે અગર ઉન્કો કુછ તફસીલસે લિખ્ખૂં તો દેખનેવાલે ઉક્તા જાએંગે કે ઈસ ઝમાનામેં દીની ઉમૂરમેં જિસ કદર બેઈલ્તિફાતી કી જા રહી હે, વહ મુહતાજે બયાન નહીં. ઈલ્મો-અમલ દોનોંમેં જિસ કદર બેપરવાહી દીનકે બારેમેં બળહતી જા રહી હે, વહ હર શખ્સ અપની હી હાલતમેં ગોર કરનેસે માલૂમ કર સકતા હે. ઈસ લિએ ઈકકીસ (૨૧) અહાદીષ પર ઈક્તિફા કરતા હૂં ઔર ઉન્કો તીન (૩) ફસ્લોં પર મુન્કસિમ કરતા હૂં.

ફસ્લે અવ્વલ: રમઝાનુલ્ મુબારકકે ફઝાઈલમેં, જિસમેં દસ અહાદીષ મઝકૂર હૈં. દૂસરી ફસ્લ: શબે કદ્રકે બયાનમેં, જિસમેં સાત (૭) હદીષેં હૈં. તીસરી ફસ્લમેં એ'તિકાફકા ઝિક્ર હે, જિસમેં તીન હદીષેં હૈં. ઈસકે બા'દ ખાતિમહમેં એક તવીલ હદીષ પર ઈસ રિસાલહકો ખત્મ કર દિયા.

હકતઆલા શાનુહૂ અપની કરીમ ઝાત ઔર અપને મહબૂબ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તુફૈલ ઈસકો કબૂલ ફરમાવેં ઔર મુઝ સિયાહકારકો ભી ઈસકી બરકાતસે ઈન્તિફાઅ્કી તવ્ફીક અતા ફરમાવેં. ફઈન્નહૂ બર્રુન્ જવ્વાદુન્ કરીમુન્.

ફસ્લે અવ્વલ

રમઝાનુલ્ મુબારકકે ફઝાઈલમેં

(૧) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તકરીર :-

١ حضور صلی اللہ علیہ وسلم کی تقریر

عن سلمانؓ قال

خطبنا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فِی اٰخِرِ یَوْمٍ مِّنْ شَعْبَانَ فَقَالَ یٰاَیُّھَا النَّاسُ قَدْ اَظَلَّکُمْ شَھْرٌ عَظِیْمٌ مُّبَارَکٌ شَھْرٌ فِیْہِ لَیْلَۃٌ خَیْرٌ مِّنْ اَلْفِ شَھْرٍ شَھْرٌ جَعَلَ اللّٰہُ صِیَامَہٗ فَرِیْضَۃً وَّ قِیَامَ لَیْلِہٖ تَطَوُّعًا مَنْ تَقَرَّبَ فِیْہِ بِخَصْلَۃٍ کَانَ کَمَنْ اَدّٰی فَرِیْضَۃً فِیْ مَاسِوَاہُ وَمَنْ اَدّٰی فَرِیْضَۃً فِیْہِ کَانَ کَمَنْ اَدّٰی سَبْعِیْنَ فَرِیْضَۃً فِیْمَا سِوَاہُ وَھُوَ شَھْرُ الصَّبْرِ وَالصَّبْرُ ثَوَابُہُ الْجَنَّۃُ وَشَھْرُ الْمُوَاسَاۃِ وَشَھْرٌ یُزَادُ فِیْ رِزْقِ الْمُؤْمِنِ فِیْہِ مَنْ فَطَّرَ فِیْہِ صَائِمًا کَانَ مَغْفِرَۃً لِّذُنُوْبِہٖ وَ عِتْقَ رَقَبَتِہٖ مِنَ النَّارِ وَکَانَ لَہٗ مِثْلُ اَجْرِہٖ مِنْ غَیْرِ اَنْ یَّنْقُصَ مِنْ اَجْرِہٖ شَیْءٌ قَالُوْا یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ

(૧) હઝરત સલમાન (રદિ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને શા'બાનકી આખિર તારીખમેં હમ લોગોંકો વઅઝ ફરમાયા કે તુમ્હારે ઊપર એક મહીના આ રહા હે, જો બહુત બળા મહીના હે, બહુત મુબારક મહીના હે, ઈસમેં એક રાત હે, (શબે કદ્ર) જો હઝારોં મહીનોંસે બળ્હકર હે. અલ્લાહ તઆલાને ઉસકે રોઝાકો ફર્ઝ ફરમાયા ઔર ઉસકે રાતકે કિયામ (યા'ની તરાવીહ) કો ષવાબકી ચીઝ બનાયા હે. જો શખ્સ ઈસ મહીનામેં કિસી નેકીકે સાથ અલ્લાહકા કુર્બ હાસિલ કરે, ઐસા હૈ, જૈસા કે ગેર રમઝાનમેં ફર્ઝ અદા કિયા ઔર જો શખ્સ ઈસ મહીનામેં કિસી ફર્ઝકો અદા કરે, વહ ઐસા હે, જૈસા કે ગેર રમઝાનમેં સત્તર (૭૦) ફર્ઝ અદા કરે. યહ મહીના સબ્રકા હે ઔર સબ્રકા બદ્લા જન્નત હે, ઔર યહ મહીના લોગોંકે સાથ ગમ્ખ્વારી કરનેકા હે. ઈસ મહીનામેં મુઅ્મિનકા રિઝ્ક

لَيْسَ كُلُّنَا يَجِدُ مَا يُفَطِّرُ الصَّائِمَ
فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يُعْطِي اللّٰهُ هٰذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ
صَائِمًا عَلٰى تَمْرَةٍ اَوْ شَرْبَةِ مَاءٍ اَوْ
مَذْقَةِ لَبَنٍ وَهُوَ شَهْرٌ اَوَّلُهٗ رَحْمَةٌ
وَاَوْسَطُهٗ مَغْفِرَةٌ وَاٰخِرُهٗ عِتْقٌ مِّنَ
النَّارِ مَنْ خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوْكِهٖ فِيْهِ
غَفَرَ اللّٰهُ لَهٗ وَاَعْتَقَهٗ مِنَ النَّارِ وَ
اسْتَكْثِرُوْا فِيْهِ مِنْ اَرْبَعِ خِصَالٍ
خَصْلَتَيْنِ تُرْضُوْنَ بِهِمَا رَبَّكُمْ وَخَصْلَتَيْنِ
لَا غِنَاءَ بِكُمْ عَنْهُمَا فَاَمَّا الْخَصْلَتَانِ
اللَّتَانِ تُرْضُوْنَ بِهِمَا رَبَّكُمْ فَشَهَادَةُ
اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَتَسْتَغْفِرُوْنَهٗ
وَاَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ لَا غِنَاءَ بِكُمْ
عَنْهُمَا فَتَسْاَلُوْنَ اللّٰهَ الْجَنَّةَ وَ
تَعَوَّذُوْنَ بِهٖ مِنَ النَّارِ وَمَنْ اَسْقٰى
صَائِمًا سَقَاهُ اللّٰهُ مِنْ حَوْضِيْ شَرْبَةً
لَا يَظْمَاُ حَتّٰى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ۔

(رواه ابن خزيمة في صحيحه
وقال ان صح الخبر ورواه البيهقي و
رواه ابو الشيخ بن حيان في الثواب
باختصار عنهما وفي اسانيدهم علي
بن زيد بن جدعان ورواه ابن
خزيمة ايضا والبيهقي باختصار عنه
من حديث ابي هريرة وفي اسناده
كثير بن زيد كذا في الترغيب ص۲۰۳

બખ્શ દિયા જાતા હે. જો શખ્સ કિસી રોઝહદારકા રોઝહ ઈફ્તાર કરાએ, ઉસકે લિએ ગુનાહોંકે મુઆફ હોને ઔર આગસે ખલાસીકા સબબ હોગા. ઔર રોઝહદારકે ષવાબકી માનિન્દ ઉસકો ષવાબ હોગા, મગર ઉસ રોઝહદારકે ષવાબમેં કુછ કમ નહીં કિયા જાએગા. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમમેંસે હર શખ્સ તો ઈતની વુસ્અત નહીં રખતા કે રોઝહદાર-કો ઈફ્તાર કરાએ. તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે (પેટ ભર ખિલાને પર મવ્કૂફ નહીં) યહ ષવાબ તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ એક ખજૂરસે કોઈ ઈફ્તાર કરા દે યા એક ઘોંટ પાની પિલા દે યા એક ઘોંટ લસ્સી પિલા દે, ઈસ પર ભી મર્હમત ફરમા દેતે હૈં. યહ એસા મહિના હે કે ઈસકા અવ્વલ હિસ્સા અલ્લાહકી રહ્મત હે ઔર દરમિયાની હિસ્સા મગ્ફિરત હે ઔર આખિરી હિસ્સા આગસે આઝાદી હે. જો શખ્સ ઈસ મહીનામેં હલ્કા કર દે અપને ગુલામ (વ ખાદિમ) કે બોઝ કો, હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકી મગ્ફિરત ફરમાતે હૈં ઔર આગસે આઝાદી ફરમાતે હૈં ઔર ચાર ચીઝોંકી ઈસમેં કષ્રત રખ્ખા કરો, જિનમેંસે દો ચીઝેં અલ્લાહ-તઆલાકી રઝાકે વાસ્તે ઔર દો

قلت على بن زيد ضعف جماعة وقال الترمذي صدوق وصحح له حديثا في السلام وحسن له غير ماحديث وكذا كثير ضعف النسائي وغيره وقال ابن عدي لم ار بحديثه باسا واخرج بحديثه ابن خزيمة في صحيحه كذا في رجال المنذري لكن قال العيني الخبر منكر فتامل۔

ચીઝેં એસી હૈં કે જિનસે તુમ્હેં ચારએ કાર નહીં. પેહલી દો ચીઝેં જિનસે તુમ અપને રબકો રાઝી કરો, વહ કલિમએ તય્યિબહ ઔર ઈસ્તિગફારકી કષ્રત હે ઔર દૂસરી દો ચીઝેં યહ હૈં કે જન્નતકી તલબ કરો ઔર આગસે પનાહ માંગો. જો શખ્સ કિસી રોઝહદારકો પાની પિલાએ, – હકતઆલા (કિયામતકે દિન) મેરી હૌઝસે ઉસકો એસા પાની પિલાએંગે, જિસકે બા'દ જન્નતમેં દાખિલ હાને તક પ્યાસ નહીં લગેગી.

ફાઈદા:

મુહદ્દિષીનકો ઉસકે બા'ઝ રુવાતમેં કલામ હે, લેકિન અવ્વલ તો ફઝાઈલમેં ઈસ કદર કલામ કાબિલે તહમ્મુલ હે. દૂસરે, ઈસકે અક્ષર મઝામીનકી દૂસરી રિવાયાત મુઅય્યિદ હૈં. ઈસ હદીષસે ચંદ ઉમૂર મા'લૂમ હોતે હૈં. અવ્વલ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈહ્તિમામ કે શઅ્બાનકી અખીર તારીખમેં ખાસ તોરસે ઈસકા વઅઝ ફરમાયા ઔર લોગોંકો તમ્બીહ ફરમાઈ, તાકે રમઝાનુલ્ મુબારકકા એક સેકન્ડ ભી ગફ્લતસે ન ગુઝર જાએ, ફિર ઈસ વઅઝમેં તમામ મહીનાકી ફઝીલત બયાન ફરમાનેકે બા'દ ચંદ ઉમૂરકી તરફ ખાસ તોરસે મુતવજ્જેહ ફરમાયા. સબસે અવ્વલ શબે કદ્ર કે, વહ હકીકતમેં બહુત હી અહમ્ રાત હે. ઈન અવરાકમેં ઈસકા બયાન દૂસરી ફસ્લમેં મુસ્તકિલ આએગા. ઈસકે બા'દ ઈરશાદ હે કે અલ્લાહને ઈસકે રોઝહકો ફર્ઝ કિયા ઔર ઈસકે કિયામ યા'ની તરાવીહકો સુન્નત કિયા. ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે તરાવીહકા ઈરશાદ ભી ખૂદ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસકી તરફસે હે. ફિર જિન રિવાયાતમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકો અપની તરફ મન્સૂબ ફરમાયા કે મેંને સુન્નત કિયા, ઉનસે મુરાદ તાકીદ હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકી તાકીદ બહુત ફરમાતે થે. ઈસી વજહસે સબ અઈમ્મહ ઈસકે સુન્નત હોને પર મુત્તફિક હૈં. બુરહાનમેં લિખ્ખા હે કે મુસલમાનોંમેંસે રવાફિઝકે સિવા કોઈ શખ્સ ઈસકા મુન્કિર નહીં.

હઝરત મૌલાના શાહ અબ્દુલહક સાહિબ મુહદ્દિષ દેહલ્વી (રહ.)ને "મા ષ-બત બિસ્સુન્નહ" મેં બા'ઝ કુતુબે ફિકહસે નકલ કિયા હે કે કિસી શહરકે

લોગ અગર તરાવીહ છોળ દેં, તો ઉસકે છોળને પર ઈમામ ઉનસે મુકાતલા કરેં. ઈસ જગંહ ખુસૂસિયતસે એક બાતકા લિહાઝ રખનેકી ઝરૂરત હે, વહ યહ કે બહુતસે લોગોંકા ખ્યાલ હોતા હે, કે જલ્દીસે કિસી મસ્જિદમેં આઠ દસ દિનમેં કલામે મજીદ સુન લેં, ફિર છૂટ્ટી. યહ ખ્યાલ રખનેકી બાત હે કે યહ દો સુન્નતેં અલગ અલગ હૈં. તમામ કલામુલ્લાહ શરીફકા તરાવીહમેં પળ્હના યા સુનના યહ મુસ્તકિલ સુન્નત હે. પસ, ઈસ સૂરતમેં એક સુન્નત પર અમલ હુવા ઔર દૂસરી રહ ગઈ. અલ્બત્તા, જિન લોગોંકો રમઝાનુલ્ મુબારકમેં સફર વગયૂરહ યા ઔર કિસી વજહસે એક જગા તરાવીહ પળ્હની મુશ્કિલ હો, ઉનકે લિએ મુનાસિબ હે કે અવ્વલ કુર્આન શરીફ ચંદ રોઝમેં સુન લેં, તાકે કુર્આન શરીફ નાકિસ ન રહે. ફિર જહાં વક્ત મિલા ઔર મવ્કા' હુવા વહાં તરાવીહ પળ્હ લી, કે કુર્આન શરીફ ભી ઈસ સૂરતમેં નાકિસ નહીં હોગા ઔર અપને કામકા ભી હરજ ન હોગા.

ઈબાદાતે નાફિલહ:

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રોઝહ ઔર તરાવીહકા ઝિક્ર ફરમાનેકે બા'દ આમ ફર્ઝ ઔર નફલ ઈબાદાતકે ઈહ્તિમામકી તરફ મુતવજ્જેહ ફરમાયા કે ઈસમેં એક નફલકા ષવાબ દૂસરે મહીનોંકે સત્તર ફરાઈઝકે બરાબર હે. ઈસ જગા હમ લોગોંકો અપની અપની ઈબાદાતકી તરફ ભી ઝરા ગોર કરનેકી ઝરૂરત હે કે ઈસ મુબારક મહીનામેં ફરાઈઝકા હમસે કિસ કદર ઈહ્તિમામ હોતા હે ઔર નવાફિલમેં કિતના ઈઝાફા હોતા હે. ફરાઈઝમેં તો હમારે ઈહ્તિમામકી યહ હાલત હે કે સહર ખાનેકે બા'દ જો સોતે હૈં તો અક્ષર સુબ્હકી નમાઝ કઝા હો ગઈ ઔર કમ અઝ કમ જમાઅત તો અકષરોંકી ફૌત હો હી જાતી હે. ગોયા સહર ખાનેકા શુક્રિયહ અદા કિયા કે અલ્લાહકે સબસે ઝિયાદહ મુહ્તમ બિશ્શાન ફર્ઝકો યા બિલ્કુલ કઝા કર દિયા યા કમ અઝ કમ નાકિસ કર દિયા કે બગેર જમાઅતકે નમાઝ પળ્હનેકો અહ્લે ઉસૂલને અદાએ નાકિસ ફરમાયા હે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તો એક જગા ઈરશાદ હે કે મસ્જિદકે કરીબ રહનેવાલોંકી તો (ગોયા) નમાઝ બગેર મસ્જિદકે હોતી હી નહીં.

'મઝાહિરે હક'મેં લિખ્ખા હે કે જો શખ્સ બગેર ઉઝ્રકે બેદૂને જમાઅત નમાઝ પળ્હતા હે, ઉસકે ઝિમ્મહસે ફર્ઝ તો સાકિત હો જાતા હે, મગર ઉસકો નમાઝકા ષવાબ નહીં મિલતા. ઈસી તરહ દૂસરી નમાઝ મગરિબકી ભી જમાઅત અક્ષરોંકી ઈફ્તારકી નઝર હો જાતી હે ઔર રકા'તે ઊલા યા તકબીરે ઊલાકા તો ઝિક્ર કી ક્યા હે ઔર બહુતસે લોગ તો ઈશાકી નમાઝ ભી તરાવીહકે ઈહ્સાનકે બદલેમેં વક્તસે પેહલે હી પળ્હ લેતે હેં. યહ તો

રમઝાનુલ મુબારકમેં હમારી નમાઝકા હાલ હે, જો અહમ્ તરીન ફરાઈઝમેં હે કે એક ફર્ઝકે બદલેમેં તીનકો ઝાઈઅ્ કિયા. યહ તીન તો અક્ષર હૈં. વરના ઝોહરકી નમાઝ કયૂલૂલહકી નઝર ઔર અસરકી જમાઅત ઈફતારીકા સામાન ખરીદનેકી નઝર હોતે હૂએ આંખોંસે દેખા ગયા હે. ઈસી તરહ ઔર ફરાઈઝ પર આપ ખૂદ ગોર ફરમા લેં કે કિતના ઈહ્તિમામ રમઝાનુલ – મુબારકમેં ઈનકા કિયા જાતા હે ઔર જબ ફરાઈઝકા યહ હાલ હે તો નવાફિલકા ક્યા પૂછના? ઈશ્રાક ઔર ચાશ્ત તો રમઝાનુલ મુબારકમેં સોનેકી નઝર હો હી જાતે હૈં ઔર અવ્વાબીનકા કૈસે ઈહ્તિમામ હો સકતા હે, જબકે અભી રોઝહ ખોલા હે ઔર આઈન્દહ તરાવીહકા સહમ્ હે, ઔર તહજ્જુદકા વક્ત તો હે હી ઐને સહર ખાનેકા વક્ત, ફિર નવાફિલકી ગુંજાઈશ કહાં? લેકિન યહ સબ બાતેં બેતવજ્જુહી ઔર ન કરનેકી હૈં કે:

તૂ હી અગર ન ચાહે તો બાતેં હઝાર હૈં.

કિતને અલ્લાહકે બંદે હૈં કે જિન્કે લિએ ઈન્હી અવ્કાતમેં સબ ચીઝોંકી ગુંજાઈશ નિકલ આતી હે.

રમઝાનુલ્ મુબારકમે મવલાના ખલીલ અહમદ સાહિબ (રહ.) કા મા'મૂલ

મેંને અપને આકા હઝરત મવલાના ખલીલ અહમદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂકો મુતઅદ્દદ રમઝાનોંમેં દેખા હે કે બા-વુજૂદ ઝો'ફ ઔર પીરાનહ સાલીકે મગરિબકે બા'દ નવાફિલમેં સવા પારહ પઢના યા સુનાના ઔર ઉસકે બા'દ આધ ઘંટા ખાના વગયરહ ઝરૂરિય્યાતકે બા'દ હિન્દુસ્તાનકે કિયામમેં તક્રીબન્ દો-સવા દો ઘંટે તરાવીહમેં ખર્ચ હોતે થે ઔર મદીનહ પાકકે કિયામમેં તક્રીબન્ તીન ઘંટેમેં ઈશા ઔર તરાવીહસે ફરાગત હોતી. ઉસકે બા'દ આપ હસ્બે ઈખ્તિલાફે મોસમ દો-તીન ઘંટે આરામ ફરમાનેકે બા'દ તહજ્જુદમેં તિલાવત ફરમાતે ઔર સુબ્હસે નિસ્ફ ઘંટે કબ્લ સહર તનાવુલ ફરમાતે. ઈસકે બા'દસે સુબ્હકી નમાઝ તક કભી હિફ્ઝ તિલાવત ફરમાતે ઔર કભી અવરાદો-વઝાઈફમેં મશગૂલ રહતે. ઈસફાર યા'ની ચાંદનીમેં સુબ્હકી નમાઝ પઢ કર ઈશ્રાક તક મુરાકિબ રહતે ઔર ઈશ્રાકકે બા'દ તક્રીબન એક ઘંટા આરામ ફરમાતે. ઉસકે બા'દસે તક્રીબન્ બારહ બજે તક ઔર ગરમિયોંમેં એક બજે તક "બઝ્લુલ્ મજ્હૂદ" ★ તહરીર ફરમાતે ઔર ડાક વગયરહ મુલાહઝહ ફરમા કર જવાબ લિખાતે.

★ બઝ્લુલ્ મજ્હૂદ પાંચ જિલ્દોંમેં મુકમ્મલ શરહ અબૂ દાવૂદકી હે.

ઉસકે બા'દ ઝોહરકી નમાઝ તક આરામ ફરમાતે ઔર ઝોહરસે અસર તક તિલાવત ફરમાતે. અસરસે મગરિબ તક તસ્બીહમેં મશગૂલ રહતે ઔર હાઝિરીનસે બાતચીત ભી ફરમાતે. બઝ્લુલ્ મજ્હૂદ ખત્મ હો જાનેકે બા'દ સુબ્હકા કુછ હિસ્સા તિલાવતમેં ઔર કુછ કુતુબ-બીનીમેં. બઝ્લુલ્ મજ્હૂદ ઔર વફાઉલ્ વફાઅ્ ઝિયાદહતર ઉસ વક્ત ઝેરે નઝર રહતી થી. યહ ઈસ પર થા, કે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં મા'મૂલાતમેં કોઈ ખાસ તગય્યુર ન થા, કે નવાફિલકા યહ મા'મૂલ દાઈમી થા ઔર નવાફિલે મઝ્કૂરહકા તમામ સાલ ભી ઈહ્તિમામ રહતા થા. અલબત્તા રક્અાતકે તૂલમેં રમઝાનુલ્ મુબારકમેં ઈઝાફા હો જાતા થા, વર્ના જિન અકાબિરકે યહાં રમઝાનુલ્ મુબારકકે ખાસ મા'મૂલાત મુસ્તકિલ થે, ઉન્કા ઈત્તિબાઅ્ તો હર શખ્સસે નિભના ભી મુશ્કિલ હે.

હઝરત શયખુલ્ હિન્દ (રહ.) કા મા'મૂલ

હઝરતે અક્દસ મવલાના શયખુલ હિન્દ (રહ.) તરાવીહકે બા'દસે સુબ્હકી નમાઝ તક નવાફિલમેં મશગૂલ રહતે થે ઔર યકે બા'દ દીગરે મુતફર્રિક હુફ્ફાઝસે કલાંમે મજીદ હી સુનતે રહતે થે ઔર હઝરત મવલાના શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહિબ રાયપૂરી કુદ્દિ-સ સિર્રુહૂકે યહાં તો રમઝાનુલ્ મુબારકકા મહીના દિનો-રાત તિલાવત હી કા હોતા થા કે ઈસમેં ડાક ભી બંદ ઔર મુલાકાત ભી ઝરા ગવારા ન થી. બા'ઝ મખ્સૂસ ખુદ્દામકો સિર્ફ ઈતની ઈજાઝત હોતી થી કે તરાવીહકે બા'દ જિતની દેર હઝરત સાદી ચાઈકે એક-દો ફિન્જાન નોશ ફરમાએં, ઈત્ની દેર હાઝિરે ખિદમત હો જાયા કરેં. બુઝુર્ગોંકે યહ મા'મૂલાત ઈસ વજહસે નહીં લિખ્ખે જાતે કે સરસરી નિગાહસે ઉન્કો પઢ લિયા જાએ યા કોઈ તફરીહી ફક્રહ ઉન પર કેહ દિયા જાએ, બલ્કે ઈસ લિએ હૈં કે અપની હિમ્મતકે મુવાફિક ઉન્કા ઈત્તિબાઅ્ કિયા જાએ ઔર હત્તલ્ વુસ્અ પૂરા કરનેકા ઈહ્તિમામ કિયા જાવે કે હર લાઈન અપને મખ્સૂસ ઈમ્તિયાઝાતમેં દૂસરે પર ફાઈક હે. જો લોગ દુન્યવી મશાગિલસે મજબૂર નહીં હૈં, ક્યા હી અછ્છા હો કે ગિયારહ મહીના ઝાઈઅ્ કર દેનેકે બા'દ એક મહીના મર મિટ્નેકી કોશિશ કર લેં. મુલાઝિમ-પેશહ હઝરાત જો દસ બજેસે ચાર બજે તક દફ્તરમેં રહનેકે પાબંદ હૈં, અગર સુબ્હસે દસ બજે તક કમ અઝ કમ રમઝાનુલ્ મુબારકકા મુબારક મહીના તિલાવતમેં ખર્ચ કર દેં તો ક્યા દિક્કત હે. આખિર દુન્યવી ઝરૂરિય્યાતકે લિએ દફ્તરકે અલાવહ અવ્કાતમેંસે વક્ત નિકાલા હી જાતા હે ઔર ખેતી કરનેવાલે તો ન કિસીકે નોકર, ન અવ્કાતકે તગય્યુરમેં ઉન્કો એેસી પાબંદી કે ઉસકો બદલ

ન સકેં યા ખેતી પર બેઠે બેઠે તિલાવત ન કર સકેં ઔર તાજિરોંકે લિએ તો ઈસમેં કોઈ દિક્કત હી નહીં કે ઈસ મુબારક મહીનામેં દૂકાનકા વક્ત થોળાસા કમ કર દેં યા કમ અઝ કમ દૂકાન હી પર તિજારતકે સાથ તિલાવત ભી કરતે રહા કરેં કે ઈસ મુબારક મહીનાકો કલામે ઈલાહીકે સાંથ બહુત હી ખાસ મુનાસબત હે.

આસ્માની કિતાબેં રમઝાનુલ્ મુબારકમેં નાઝિલ હૂઈ

ઈસી વજહસે ઉમૂમન્ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તમામ કિતાબેં ઈસી માહમેં નાઝિલ હૂઈ હૈં. ચુનાન્ચે કુર્આને પાક લવ્હે મહફૂઝસે આસ્માને દુન્યા પર તમામકા તમામ ઈસી માહમેં નાઝિલ હુવા ઔર વહાંસે હસ્બે મવ્કા' થોળા થોળા તેઈસ સાલકે અરસામેં નાઝિલ હુવા. ઈસકે અલાવહ હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબિય્યિના વઅલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકે સહીફે ઈસી માહકી યકુમ યા તીન તારીખકો અતા હૂએ ઔર હઝરત દાવૂદ અલયહિસ્સલામકો ઝબૂર અઠારહ યા બારહ્ રમઝાનકો મિલી ઔર હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામકો તવરેત છે રમઝાનુલ્ મુબારકકો અતા હૂઈ ઔર હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામકો ઈન્જીલ બારહ યા તેરહ રમઝાનુલ્ મુબારકકો મિલી. જિસસે મા'લૂમ હોતા હે કે ઈસ માહકો કલામે ઈલાહીકે સાથ ખાસ મુનાસબત્ હે. ઈસી વજહસે તિલાવતકી કષ્રત ઈસ મહીનામેં મન્કૂલ હે ઔર મશાઈખકા મા'મૂલ. હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ હર સાલ રમઝાનમેં તમામ કુર્આન શરીફ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સુનાતે થે ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુનતે થે. ઉલમાને ઈન દોનોં હદીષોંકે મિલાનેસે કુર્આને પાકકે દોર કરનેકા જો આમ તોરસે રાઈજ હે, ઈસ્તિહ્બાબ નિકાલા હે. બિલ્ જુમ્લા તિલાવતકા ખાસ ઈહ્તિમામ જિતના ભી મુમ્કિન હો સકે, કરે ઔર જો વક્ત તિલાવતસે બચે ઉસકો ભી ઝાઈઅ્ કરના મુનાસિબ નહીં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસી હદીષકે આખિરમેં ચાર ચીઝોંકી તરફ ખાસ તોરસે મુતવજ્જેહ ફરમાયા ઔર ઈસ મહીનામેં ઈનકી કષ્રતકા હુક્મ ફરમાયા. કલિમએ તય્યિબહ ઔર ઈસ્તિગ્ફાર ઔર જન્નતકે હુસૂલ ઔર દોઝખસે બચનેકી દુઆ. ઈસ લિએ જિતના વક્ત ભી મિલ સકે, ઈન ચીઝોંમેં સર્ફ કરના સઆદત સમઝે ઔર યહી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદે મુબારકકી કદર

હે. ક્યા દિક્કત હે કે અપને દુન્યવી કારોબારમેં મશગૂલ રહતે હૂએ ઝબાનસે – દુરૂદ શરીફ યા કલિમએ તય્યિબહકા ભી વિર્દ રહે ઔર કલકો યહ કેહનેકા મુંહ બાકી રહે:

મેં ગો રહા રહીને સિતમ્હાએ રોઝગાર,
લેકિન તુમ્હારી યાદસે ગાફિલ નહીં રહા.

ઈસ મહીનાકી ચંદ ખુસૂસિય્યાત

ઈસકે બા'દ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ મહીનાકી કુછ ખુસૂસિય્યતેં ઔર આદાબ ઈરશાદ ફરમાએ. અવ્વલન્ યહ કે યહ સબ્રકા મહીના હે, યા'ની અગર રોઝહ વગયરહમેં કુછ તકલીફ હો તો ઉસે ઝૌક-શૌકસે બર્દાશ્ત કરના ચાહિએ. યહ નહીં કે મારધાળ, હોલપુકાર, જૈસા કે અક્ષર લોગોંકી ગરમીકે રમઝાનમેં આદત હોતી હે. ઈસી તરહ અગર ઈત્તિફાકસે સહ્ર ન ખાઈ ગઈ તો સુબ્હસે હી રોઝહકા સોગ શુરૂઅ્ હો ગયા. ઈસી તરહ રાતકી તરાવીહમેં અગર દિક્કત હો તો ઉસકો બળી બશાશતસે બર્દાશ્ત કરના ચાહિએ. ઉસકો મુસીબત ઔર આફત ન સમઝેં, કે યહ બળી સખ્ત મહ્રૂમીકી બાત હે. હમ લોગ દુન્યવી મા'મૂલી અગ્રાઝકી બ-દોલત ખાના-પીના, રાહતો-આરામ સબ છોળ દેતે હેં તો ક્યા રઝાએ ઈલાહીકે મુકાબલામેં ઈન ચીઝોંકી કોઈ વક્અત હોં સકતી હે?

ફિર ઈરશાદ હે કે યહ ગમખ્વારીકા મહીના હે. યા'ની ગુરબાઅ્-મસાકીનકે સાથ મુદારાતકા બરતાઉ કરના. અગર દસ ચીઝેં અપની ઈફ્તારીકે લિએ તય્યાર કી હેં તો દો-ચાર ગુરબાઅ્કે લિએ ભી કમ અઝ કમ હોની ચાહિએ. વર્ના અસ્લ તો યહ થા કે ઉન્કે લિએ અપનેસે અફ્ઝલ ન હોતા તો મુસાવાત હી હોતી. ગર્ઝ જિસ કદર ભી હિમ્મત હો સકે અપને ઈફ્તારો-સહ્રકે ખાનેમેં ગુરબાઅ્કા હિસ્સા ભી ઝરૂર લગાના ચાહિએ. સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઉમ્મતકે લિએ અમલી નમૂના ઔર દીનકે હર જુઝ્વકો ઈસ કદર વાઝિહ તોર પર અમલ ફરમા કર દિખલા ગએ કે અબ હર નેક કામકે લિએ ઉન્કી શાહ રાહે અમલ ખુલી હૂઈ હે. ઈષારો-ગમ્ખ્વારીકે બાબમેં ઈન હઝરાતકા ઈત્તિબાઅ્ ભી દિલ-ગુર્દહ વાલેકા કામ હે. સેંકળોં–હઝારોં વાકિઆત હેં, જિન્કો દેખકર બ-જુઝ્ હયરતકે કુછ નહીં કહા જાતા!

એક વાકિઅહ મષલન્ લિખતા હૂં. અબૂ જહ્મ (રદિ.) કેહતે હેં કે યરમૂકકી લળાઈમેં મેં અપને ચચાઝાદ ભાઈકો તલાશ કરને ચલા ઔર ઈસ

ખ્યાલસે પાનીકા મશ્કીઝહ ભી લે લિયા કે અગર ઈસમેં કુછ રમક બાકી હૂઈ તો પાની પિલા દૂંગા ઔર હાથ-મુંહ ધો દૂંગા. વહ ઈત્તિફાકસે પળે હૂએ મિલે. મૈંને ઉનસે પાનીકો પૂછા. ઉન્હોંને ઈશારાસે માંગા કે ઈતનેમેં બરાબરસે દૂસરે ઝખ્મીને આહ કી. ચચાઝાદ ભાઈને પાની પીનેસે પેહલે ઉસકે પાસ જાનેકા ઈશારા કિયા. ઉસકે પાસ ગયા ઔર પૂછા તો મા'લૂમ હુવા કે વહ ભી પ્યાસે હૈં ઔર પાની માંગતે હૈં કે ઈતનેમેં ઉન્કે પાસવાલેને ઈશારા કર દિયા. ઉન્હોંને ભી ખૂદ પાની પીનેસે કબ્લ ઉસકે પાસ જાનેકા ઈશારા કિયા. ઈતનેમેં વહાં તક પહૂંચા તો ઉન્કી રૂહ પરવાઝ કર ચૂકી થી. વાપસ દૂસરે સાહિબકે પાસ પહુંચા તો વહ ભી ખત્મ હો ચૂકે થે, તો લૌટ કર ચચાઝાદ ભાઈકે પાસ આયા તો દેખા કે ઈન્કા ભી વિસાલ હો ગયા. યહ હે તુમ્હારે અસ્લાફકે ઈષાર કે ખૂદ પ્યાસે જાન દે દી ઔર અજ્નબી ભાઈસે પહેલે પાની પીના ગવારા ન કિયા. રદિયલ્લાહુ અન્હુમ વ અર્‌દાહુમ વરૂઝુક્‌ના ઈત્તિબાઅહુમ, આમીન !

રૂહુલ બયાનમેં સિયૂતી (રહ.)કી જામિઉસ્સગીર ઔર સખાવી (રહ.)કી મકાસિદસે બ-રિવાયતે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મેરી ઉમ્મતમેં હર વક્ત પાંચ સો બરગુઝીદહ બંદે ઔર ચાલીસ અબ્દાલ રહતે હૈં. જબ કોઈ શખ્સ ઉનમેંસે મર જાતા હે, ફવ્રન્ દૂસરા ઉસકી જગા' લે લેતા હે. સહાબા (રદિ.)-ને અર્ઝ કિયા કે ઉન લોગોંકે ખુસૂસી આ'માલ ક્યા હૈં? તો આપને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઝુલ્મ કરનેવાલોંસે દરગુઝર કરતે હૈં ઔર બુરાઈકા મુઆમલહ કરનેવાલોંસે (ભી) ઈહ્‌સાનકા બર્‌તાઉ કરતે હૈં ઔર અલ્લાહકે અતા ફરમાએ હૂએ રિઝ્કમેં લોગોંકે સાથ હમ્દર્દી ઔર ગમ્‌ખ્વારીકા બર્‌તાઉ કરતે હૈં. એક દૂસરી હદીષસે નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ ભૂકેકો રોટી ખિલાએ યા નંગેકો કપળા પેહ્‌નાએ યા મુસાફિરકો શબ-બાશીકી જગા' દે, હકતઆલા શાનુહૂ કિયામતકે હોલોંસે ઉસકો પનાહ દેતે હૈં. યહ્‌યા બરમકી (રહ.) હઝરત સુફયાન ષવ્‌રી (રહ.) પર હર માહ એક હઝાર (૧૦૦૦) દિરહમ ખર્ચ કરતે થે, તો હઝરત સુફયાન (રહ.) સિજ્દેમેં ઉન્કે લિએ દુઆ કરતે થે, કે યા અલ્લાહ ! યહ્‌યાને મેરી દુન્યાકી કિફાયત કી, તૂ અપને લુત્ફસે ઉસકી આખિરતકી કિફાયત ફરમા. જબ યહ્‌યાકા ઈન્તિકાલ હુવા તો લોગોંને – ખ્વાબમેં ઉનસે પૂછા કે ક્યા ગુઝરી? ઉન્હોંને કહા કે સુફયાન (રહ.)કી દુઆકી બ-દોલત મગ્‌ફિરત હૂઈ. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રોઝહ ઈફ્તાર કરાનેકી ફઝીલત ઈરશાદ ફરમાઈ. એક ઔર રિવાયતમેં આયા હે કે જો શખ્સ હલાલ કમાઈસે રમઝાનમેં રોઝહ ઈફ્તાર કરાએ, ઉસ પર રમઝાનકી રાતોંમેં ફરિશ્તે રહમત ભેજતે હૈં ઔર શબે કદ્રમેં

જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ ઉસસે મુસાફહ કરતે હૈં. (ઉસકી અલામત યહ હે કે) ઉસકે દિલમેં રિક્કત પેદા હોતી હે, ઔર આંખોંસે આંસૂ બહતે હૈં. હમ્માદ ઈબ્ને સલમા (રહ.) એક મશ્હૂર મુહદ્દિષ હૈં, રોઝાનહ પચાસ (૫૦) આદમિયોંકે રોઝહ ઈફ્તાર કરાનેકા ઈહ્તિમામ કરતે થે. (રૂહુલ બયાન)

ઈસ મહીનાકે તીન હિસ્સે ઔર ઉન્કી તફસીલ

ઈફ્તારકી ફઝીલત ઈરશાદ ફરમાનેકે બા'દ ફરમાયા હે કે ઈસ મહીનાકા અવ્વલ હિસ્સા રહ્મત હે, યા'ની હક તઆલા શાનુહૂકા ઈન્આમ મુતવજ્જેહ હોતા હે ઔર યહ રહ્મતે આમ્મહ સબ મુસલમાનોંકે લિએ હોતી હે. ઈસકે બા'દ જો લોગ ઈસકે શુક્ર અદા કરતે હૈં, ઉન્કે લિએ ઈસ રહ્મતમેં ઈઝાફહ હોતા હે: લઈન્ શકર્તુમ લ-અઝીદન્નકુમ ઔર ઉસકે દરમિયાની હિસ્સાસે મગ્ફિરત શુરૂઅ્ હો જાતી હે, ઈસ લિએ કે રોઝોંકા કુછ હિસ્સા ગુઝર ચુકા હે. ઈસકા મુઆવઝા ઔર ઈક્રામ મગ્ફિરતકે સાથ શુરૂઅ્ હો જાતા હે. ઔર આખિરી હિસ્સા તો બિલ્કુલ આગસે ખલાસી હે હી.

ઔર ભી બહુતસી રિવાયાતમેં ખત્મે રમઝાન પર આગસે ખલાસીકી બશારતેં વારિદ હૂઈ હૈં. રમઝાનકે તીન હિસ્સે કિએ ગએ, જૈસાકે મઝ્મૂને બાલાસે મા'લૂમ હુવા. બંદએ નાચીઝકે ખ્યાલમેં તીન હિસ્સે રહ્મત ઔર મગ્ફિરત ઔર આગસે ખલાસીકે દરમિયાનમેં ફર્ક યહ હે કે આદમી તીન તરહકે હૈં. એક વહ લોગ જિન્કે ઊપર ગુનાહોંકા બોઝ નહીં, ઉન્કે લિએ શુરૂઅ્હીસે રહ્મત ઔર ઈન્આમકી બારિશ હો જાતી હે. દૂસરે વહ લોગ જો મા'મૂલી ગુનહગાર હૈં, ઉન્કે લિએ કુછ હિસ્સા રોઝહ રખનેકે બા'દ ઉન રોઝોંકી બરકત ઔર બદલામેં મગ્ફિરત ઔર ગુનાહોંકી મુઆફી હોતી હે. તીસરે વહ જો ઝિયાદા ગુનહગાર હૈં, ઉન્કે લિએ ઝિયાદા હિસ્સા રોઝા રખનેકે બા'દ આગસે ખલાસી હોતી હે ઔર જિન લોગોંકે લિએ ઈબ્તિદા હી સે રહ્મત થી ઔર ઉન્કે ગુનાહ બખ્શે બખ્શાએ થે, ઉન્કા તો પૂછના હી ક્યા કે ઉન્કે લિએ રહ્મતોંકે કિસ કદર અંબાર હોંગે. (વલ્લાહુ અઅ્લમુ વ ઈલ્મુહૂ અતમ્મ.)

મુલાઝિમોંકે સાથ નરમી

ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક ઔર ચીઝકી તરફ રગ્બત દિલાઈ હે કે આકા લોગ અપને મુલાઝિમોં પર ઈસ મહીનહમેં

તખ્ફીફ રખ્ખેં, ઈસ લિએ કે આખિર વહ ભી રોઝહદાર હૈં. કામકી ઝિયાદતીસે ઉન્કો રોઝહમેં દિક્કત હોગી. અલ્બત્તા અગર કામ ઝિયાદહ હો તો ઈસમેં મુઝાઈકહ નહીં કે રમઝાનકે લિએ હંગામી મુલાઝિમ એક આધ બળ્હા લે, મગર જબ હી કે મુલાઝિમ રોઝહદાર ભી હો, વર્ના ઉસકે લિએ રમઝાન બે-રમઝાન બરાબર! ઔર ઈસ ઝુલ્મો-બેગયૂરતીકા તો ઝિક્ર હી ક્યા કે ખૂદ રોઝહખોર હોકર બે-હયા મુંહસે રોઝહદાર મુલાઝિમોંસે કામ લે ઔર નમાઝ-રોઝહકી વજહસે અગર તા'મીલમેં કુછ તસાહુલ હો તો બરસને લગે:

وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ

તર્જમા: ઔર અન્કરીબ ઝાલિમ લોગોંકો મા'લૂમ હો જાએગા કે વહ કૈસી (મુસીબત)કી જગા' લોટ કર જાએંગે, (મુરાદ જહન્નમ હે). ઉસકે બા'દ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રમઝાનુલ્ મુબારકમેં ચાર ચીઝોંકી કષ્રતકા હુક્મ ફરમાયાઃ અવ્વલ કલિમએ શહાદત, અહાદીષમેં ઈસકો અફ્ઝલુઝ્ ઝિક્ર ઈરશાદ ફરમાયા હે. મિશ્કાતમેં બ-રિવાયતે અબૂસઈદ ખુદ્રી (રદિ.) નક્લ કિયા હે, હઝરત મૂસા અલયૂહિસ્સલામને એક મરતબા અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી બારગાહમેં અર્ઝ કિયા કે યા અલ્લાહ! તૂ મુઝે કોઈ એસી દુઆ બતલા દે કે ઈસકે સાથ મેં તુઝે યાદ કિયા કરૂં ઔર દુઆ કિયા કરૂં, વહાંસે લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ ઈરશાદ હુવા. હઝરત મૂસા અલયૂહિસ્સલામને અર્ઝ કિયા:યહ કલિમહ તો તેરે સારે હી બંદે કેહતે હૈં. મેં તો કોઈ દુઆ યા ઝિક્ર મખ્સૂસ ચાહતા હૂં. વહાંસે ઈરશાદ હુવા કે અય મૂસા! અલયૂહિસ્સલામ અગર સાતો આસ્માન ઔર ઉન્કે આબાદ કરનેવાલે મેરે સિવા યા'ની મલાઈકહ ઔર સાતોં ઝમીન એક પલ્ળામેં રખ દીએ જાવેં, ઔર દૂસરેમેં કલિમએ તય્યિબહ રખ દિયા જાવે તો વહી ઝુક જાએગા. (રવાહુલ બગ્વી ફી શર્હિસ્સુન્નતિ કમા ફિલ મિશ્કાત : ૨૦૧)

એક હદીષમેં વારિદ હુવા હે કે જો શખ્સ ઈખ્લાસસે ઈસ કલિમહકો કહે, આસ્માનકે દરવાઝે ઉસકે લિએ ફવ્રન્ ખુલ જાતે હૈં, ઔર અર્શ તક પહુંચનેમેં કિસી કિસ્મકી રોક નહીં હોતી, બ-શર્તે કે કેહનેવાલા કબાઈરસે બચે. આદતુલ્લાહ ઈસી તરહ જારી હે કે ઝરૂરતે આમ્મહકી ચીઝકો કષ્રતસે મરૂહમત ફરમાતે હૈં. દુન્યામેં ગૌર કરનેસે મા'લૂમ હોતા હે કે જો ચીઝ જિસ કદર ઝરૂરતકી હોતી હે, ઉતની હી આમ હોતી હે. મષલન્ પાની હે કે આમ ઝરૂરતકી ચીઝ હે, હક તઆલા શાનુહૂકી બે-પાયાં રહ્મતને ઈસકો કિસ કદર આમ કર રખ્ખા હે, ઔર કીમિયા જૈસી લગ્વ ઔર બેકાર ચીઝકો ઉન્કા કર દિયા. ઈસી તરહ કલિમએ તય્યિબહ અફ્ઝલુઝ્ ઝિક્ર હે. મુતઅદ્દદ અહાદીષસે ઈસકી તમામ અઝકાર પર અફ્ઝલિય્યત મા'લૂમ હોતી હે. ઈસકો સબસે

આમ કર રખ્ખા હે કે કોઈ મહરૂમ ન રહે. ફિર ભી અગર કોઈ મહરૂમ રહે તો ઉસકી બદ્‌બખ્તી હે. બિલ્જુમ્લહ બહુતસી અહાદીષ ઉસકી ફઝીલતમેં વારિદ હૂઈ હૈં, જિન્કો ઈખ્તિસારન્ તર્ક કિયા જાતા હે. દૂસરી ચીઝ જિસકી કષ્રત કરનેકો હદીષે બાલામેં ઈરશાદ ફરમાયા ગયા, વહ ઈસ્તિગ્ફાર હે. અહાદીષમેં ઈસ્તિગ્ફારકી ભી બહુત હી ફઝીલત વારિદ હૂઈ હે. એક હદીષમેં વારિદ હુવા હે કે જો શખ્સ ઈસ્તિગ્ફારકી કષ્રત રખતા હે, હક તઆલા શાનુહૂ હર તંગીમેં ઉસકે લિએ રાસ્તા નિકાલ દેતે હૈં ઔર હર ગમસે ખલાસી નસીબ ફરમાતે હૈં ઔર ઐસી તરહ રોઝી પહુંચાતે હૈં કે ઉસકો ગુમાન ભી નહીં હોતા. એક હદીષમેં આયા હે કે આદમી ગુનહગાર તો હોતા હી હે, બેહતરીન ગુનહગાર વહ હે, જો તવ્બા કરતા રહે. એક હદીષ કરીબ આનેવાલી હે કે જબ આદમી ગુનાહ કરતા હે, તો એક કાલા નુક્તા ઉસકે દિલ પર લગ જાતા હે. અગર તવ્બા કરતા હે તો વહ ધુલ જાતા હે, વર્ના બાકી રહતા હે. ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દો ચીઝકે માંગનેકા અમ્ર ફરમાયા હે, જિન્કે બગૈર ચારા હી નહીં. જન્નતકા હુસૂલ ઔર દોઝખસે અમન. અલ્લાહ અપને ફઝ્લસે મુઝે ભી મર્હમત ફરમાએ ઔર તુમ્હેં ભી.

ઉમ્મતકે લિએ તોહ્ફે

(૨) اُمّت کیلئے پانچ تحفے

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُعْطِيَتْ أُمَّتِي خَمْسَ خِصَالٍ فِي رَمَضَانَ لَمْ تُعْطَهُنَّ أُمَّةٌ قَبْلَهُمْ خُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ وَتَسْتَغْفِرُ لَهُمُ الْحِيتَانُ حَتَّى يُفْطِرُوا وَيُزَيِّنُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ كُلَّ يَوْمٍ جَنَّتَهُ ثُمَّ يَقُولُ يُوشِكُ عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ أَنْ يُلْقُوا عَنْهُمُ الْمَؤُنَةَ وَيَصِيرُوا إِلَيْكِ وَتُصَفَّدُ فِيهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِينِ فَلَا يَخْلُصُوا فِيهِ إِلَى مَا كَانُوا يَخْلُصُونَ إِلَيْهِ فِي غَيْرِهِ وَيُغْفَرُ لَهُمْ

(૨) અબૂ હુરય્રહ (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કિયા હે કે મેરી ઉમ્મતકો રમઝાન શરીફકે બારેમેં પાંચ ચીઝેં મખ્સૂસ તૌર પર દી ગઈ હૈં, જો પેહલી ઉમ્મતોંકો નહીં મિલી હૈં: (૧) યહ કે ઉન્કે મુંહકી બદબૂ અલ્લાહકે નઝદીક મુશ્કસે ઝિયાદહ પસંદીદહ હે. (૨) યહ કે ઉન્કે લિએ દર્યાકી મછલિયાં તક દુઆ કરતી હૈં, ઔર ઈફ્તારકે વક્ત તક કરતી રહતી હૈં. (૩) જન્નત હર રોઝ ઉન્કે લિએ આરાસ્તા કી જાતી હે. ફિર હકતઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં, કે

فِی اٰخِرِ لَیْلَۃٍ قِیْلَ یَارَسُوْلَ اللّٰہِ اَھِیَ لَیْلَۃُ الْقَدْرِ قَالَ لَا وَلٰکِنَّ الْعَامِلَ اِنَّمَا یُوَفّٰی اَجْرَہٗ اِذَا قَضٰی عَمَلَہٗ (رواہ احمد والبزار والبیھقی ورواہ ابو الشیخ ابن حبان فی کتاب الثواب الا ان عندہ وتستغفر لھم الملئکۃ بدل الحیتان۔ کذا فی الترغیب)

કરીબ હે કે મેરે નેક બંદે (દુન્યાકી) મશક્કતેં અપને ઊપરસે ફેંક કર તેરી તરફ આવેં. (૪) ઈસમેં સરકશ શયાતીન કૈદ કર દીએ જાતે હૈં, કે વહ રમઝાનમેં ઉન બુરાઈયોંકી તરફ નહીં પહુંચ સકતે, જિન્કી તરફ ગૈર રમઝાનમેં પહુંચ સકતે હૈં. (૫) રમઝાનકી આખિરી રાતમેં રોઝહદારોંકે લિએ મગ્ફિરત કી જાતી હે. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યહ શબે મગ્ફિરત શબે કદ્ર હે? ફરમાયા, નહીં, બલ્કે દસ્તૂર યહ હે કે મઝદૂરકો કામ ખત્મ હોનેકે વક્ત મઝદૂરી દે દી જાતી હે.

(કઝા ફિત્તરગીબ)

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ હદીષે પાકમેં પાંચ ખુસૂસિય્યતેં ઈરશાદ ફરમાઈ હૈં. જો ઈસ ઉમ્મતકે લિએ હકતઆલા શાનુહૂકી તરફસે મખ્સૂસ ઈન્આમ હૂઈ, ઔર પેહલી ઉમ્મતકે રોઝહદારોંકો મર્હમત નહીં હૂઈ. કાશ, હમેં ઈસ નેઅ્મતકી કદ્ર હોતી, ઔર ઈન ખુસૂસી અતાયાકે હુસૂલકી કોશિશ કરતે!

મુંહકી બૂકા મતલબ

અવ્વલ યહ કે રોઝહદારકે મુંહકી બદબૂ જો ભૂકકી હાલતમેં હો જાતી હે, હક તઆલા શાનુહૂકે નઝદીક મુશ્કસે ભી ઝિયાદા પસંદીદહ હે. શુર્રાહે હદીષકે, ઈસ લફ્ઝકે મતલબમેં આઠ કોલ હૈં, જિન્કો મુઅત્તાકી શરહમેં*બંદા મુફસ્સલ નક્લ કર ચુકા હે, મગર બંદાકે નઝદીક ઈનમેંસે તીન કોલ રાજિહ હૈં: (૧) અવ્વલ યહ કે હકતઆલા શાનુહૂ આખિરતમેં ઈસ બદબૂકા બદલા ઔર ષવાબ ખૂશ્બૂસે અતા ફરમાએંગે, જો મુશ્કસે ઝિયાદહ ઉમ્દા ઔર દિમાગ-પરવર હોગી. યહ મતલબ તો ઝાહિર હે, ઔર ઈસમેં કુછ બુઅ્દ ભી નહીં. નીઝ દુર્રે મન્ષૂરકી એક રિવાયતમેં ઈસકી તશરીહ ભી હે, ઈસ લિએ

★ મુઅત્તા ઈમામ માલિક (રહ.)કી અરબી ઝબાનમેં બહુત બેહતરીન શરહ મવલૂફને કી હે, જો 'અવ્જઝુલ મસાલિક'કે નામસે મશહૂર હે. ૬ જિલ્દોંમેં હે.

યહ બ-મંઝિલહ મુતઅય્યનકે હૈં. (૨) દૂસરા કોલ યહ હે કે કિયામતમેં જબ કબ્રોંસે ઉઠેંગે તો યહ અલામત હોગી કે રોઝહદારોંકે મુંહસે એક ખૂશ્બૂ જો મુશ્કસે ભી બેહતર હોગી, વહ આએગી. (૩) તીસરા મતલબ જો બંદાકી નાકિસ રાઈમેં ઈન દોનોંસે અછ્છા હે, વહ યહ કે દુન્યાહીમેં અલ્લાહકે નઝદીક ઈસ બૂકી કદર મુશ્કકી ખૂશ્બૂસે ઝિયાદહ પસંદીદહ હે ઔર યહ અમ્ર બાબુલ મુહબ્બતસે હે, જિસકો કિસીસે મુહબ્બત વ તઅલ્લુક હોતા હે ઉસકી બદબૂ ભી ફરેફ્તહકે લિએ હઝાર ખૂશ્બૂઓંસે બેહતર હુવા કરતી હેઃ

અય હાફિઝે મિસ્કીન ચે કુની મુશ્કે ખતનરા
અઝ ગીસૂએ અહમદ બસ્તાન ઈત્રે અદનૂરા

મકસૂદ રોઝહદારકા કમાલે તકર્રુબ હે કે બમંઝિલહ મહબૂબકે બન જાતા હે. રોઝહ હકતઆલા જલ્લ શાનુહૂકી મહ્બૂબતરીન ઈબાદતોંમેંસે હે. ઈસી વજહસે ઈરશાદ હે કે હર નેક અમલકા બદલા મલાઈકહ દેતે હૈં, મગર રોઝહકા બદલા મેં ખૂદ અતા કરતા હૂં. ઈસ લિએ કે વહ ખાલિસ મેરે લિ[illegible] હે. બા'ઝ મશાઈખસે મન્કૂલ હે કે યહ લફ્ઝઃ ઉજ્ઝા બિહી હે. યા'ની ય[illegible] કે ઈસકે બદલામેં મેં ખૂદ અપનેકો દેતા હૂં, ઔર મહબૂબકે મિલનેસે ઝિયાદહ ઊંચા બદલા ઔર ક્યા હો સકતા હે? એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે સારી ઈબાદતોંકા દરવાઝા રોઝહ હે, યા'ની રોઝહકી વજહસે કલ્બ મુનવ્વર હો જાતા હે. જિસકી વજહસે હર ઈબાદતકી રગ્બત પેદા હોતી હે, મગર જબ હી કે રોઝહ ભી રોઝહ હો. સિર્ફ ભૂકા રહના મુરાદ નહીં, બલ્કે આદાબકી રિઆયત રખકર જિન્કા બયાન હદીષ (નમ્બર) નવકે ઝૈલમેં મુફસ્સલ આએગા.

રોઝેમેં મિસ્વાક

ઈસ જગા' એક ઝરૂરી મસ્અલા કાબિલે તમ્બીહ યહ હે કે ઈસ મુંહકી બદબૂવાલી હદીષોંકી બિના પર બા'ઝ અઈમ્મહ રોઝહદારકો શામકે વક્ત મિસ્વાક કરનેકો મના' ફરમાતે હૈં. હનૂફિય્યહકે નઝદીક મિસ્વાક હર વક્ત મુસ્તહબ હે, ઈસ લિએ કે મિસ્વાકસે દાંતોંકી બૂ ઝાઈલ હોતી હે ઔર હદીષમેં જિસ બૂ કા ઝિક્ર હે, વહ મે'દાકે ખાલી હોનેકી હે, ન કે દાંતોંકી. હનૂફિય્યહકે દલાઈલ અપને મવ્કા' પર કુતુબે ફિકહ વ હદીષમેં મવજૂદ હૈં.

મછ્લિયોંકા ઈસ્તિગ્ફાર

દૂસરી ખુસૂસિય્યત મછ્લિયોંકે ઈસ્તિગ્ફાર કરનેકી હે. ઈસસે મક્સૂદ

કષ્રતસે દુઆ કરનેવાલોંકા બયાન હે. મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન વારિદ હુવા હે. બા'ઝ રિવાયાતમેં હે કે મલાઈકહ ઉસકે લિએ ઈસ્તિગ્ફાર કરતે હૈં. મેરે ચચાજાનકા ★ ઈરશાદ હે કે મછ્લિયોંકી ખુસૂસિય્યત બ-ઝાહિર ઈસ વજહસે હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હેઃ

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا

તર્જમાઃ જો લોગ ઈમાન લાએ, ઔર અચ્છે આ'માલ કિએ, હકતઆલા શાનુહૂ ઉન્કે લિએ (દુન્યાહીમેં) મહબૂબિય્યત ફરમા દેંગે. ઔર હદીષે પાકમેં ઈરશાદ હે, જબ હકતઆલા શાનુહૂ કિસી બંદેસે મુહબ્બત ફરમાતે હૈં તો જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામસે ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે મુઝે ફુલાં શખ્સ પસંદ હે, તુમ ભી ઉસસે મુહબ્બત કરો. વહ ખૂદ મુહબ્બત કરને લગતે હૈં ઔર આસમાન પર આવાઝ દેતે હૈં કે ફુલાં બંદા અલ્લાહકા પસંદીદહ હે, તુમ સબ ઉસસે મુહબ્બત કરો. પસ, ઈસ આસમાનવાલે ઉસસે મુહબ્બત કરતે હૈં ઔર ફિર ઉસકે લિએ ઝમીન પર કબૂલિય્યત રખ દી જાતી હે ઔર આમ કાઈદહકી બાત હે કે હર શખ્સકી મુહબ્બત ઉસકે પાસ રહનેવાલોંકો હોતી હે. લેકિન ઈસકી મુહબ્બત ઈતની આમ હોતી હે કે આસપાસ રહનેવાલોંહીકો નહીં, બલ્કે દર્યાકે રહનેવાલે જાનવરોંકો ભી ઉસસે મુહબ્બત હોતી હે કે વહ ભી દુઆ કરતે હૈં ઔર ગોયા બહ્રસે મુતજાવઝ હોકર બહ્ર તક પહૂંચના મહબૂબિય્યતકી ઈન્તિહા હે. નીઝ જંગલકે જાનવરોંકા દુઆ કરના બ-તરીકે અવ્લા મા'લૂમ હો ગયા.

જન્નતકા સજાયા જાના

તીસરી ખુસૂસિય્યત જન્નતકા મુઝય્યન હોનાહે. યહ ભી બહુતસી રિવાયાતમેં વારિદ હુવા હે. બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હે કે સાલકે શુરૂઅ્હીસે રમઝાનકે લિએ જન્નતકો આરાસ્તહ કરના શુરૂઅ્ હો જાતા હે ઔર કાઈદહકી બાત હે કે જિસ શખ્સકે આનેકા જિસ કદર ઈહ્તિમામ હોતા હે, ઉતના હી પેહલેસે ઉસકા ઈન્તિઝામ કિયા જાતા હે. શાદીકા ઈહ્તિમામ મહીનોંસે પેહલે કિયા જાતા હે.

શયાતીનકા કેદ હોના

ચોથી ખુસૂસિય્યત સરકશ શયાતીનકા કેદ હો જાના હે કે જિસકી વજહસે મઆસીકા ઝોર કમ હો જાતા હે. રમઝાનુલ્ મુબારકમેં રહમતકે જોશ ઔર

★ યા'ની હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ બાનિએ તહરીકે તબ્લીગ.

ઈબાદતકી કષ્રતકા મુક્તઝા યહ થા કે શયાતીન બહ્કાનેમેં બહુતહી અનથક કોશિશ કરતે ઔર પાઉં-ચોટીકા ઝોર ખત્મ કર દેતે ઔર ઈસ વજહસે મઆસીકી કષ્રત ઈસ મહીનહમેં ઈતની હો જાતી કે હદસે ઝિયાદહ. લેકિન બા-વુજૂદ ઈસકે યહ મુશાહદહ હે ઔર મુહક્કક કે મજમૂઈ તૌરસે ગુનાહોંમેં બહુત કમી હો જાતી હે. કિતને શરાબી-કબાબી ઐસે હૈં કે રમઝાનમેં ખુસૂસિય્યતસે નહીં પીતે ઔર ઈસી તરહ ઔર ભી ગુનાહોંમેં ખુલી કમી હો જાતી હે, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ ગુનાહ હોતે ઝરૂર હૈં, મગર ઈન્કે સરઝદ હોનેસે ઈસ હદીષે પાકમેં તો કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. ઈસ લિએ કે ઈસકા મઝમૂન હી યહ હે કે સરકશ શયાતીન કેદ કર દીએ જાતે હૈં. ઈસ બિના પર અગર વહ ગુનાહ ગેર સરકશોંકા અષર હો તો કુછ ખલ્જાન નહીં. અલબત્તા દૂસરી રિવાયાતમેં સરકશકી કેદ બગૈર,મુત્લકન્ શયાતીનકે મુકય્યદ હોનેકા ઈરશાદ ભી મવજૂદ હે. પસ અગર ઈન રિવાયાતસે ભી સરકશ શયાતીનકા હી કેદ હોના મુરાદ હે કે બસા અવ્કાત લફ્ઝ મુત્લક બોલા જાતા હે, મગર દૂસરી જગાસે ઉસકી કુયૂદાત મા'લૂમ હો જાતી હૈં, તબ ભી કોઈ ઈશ્કાલ નહીં રહા. અલ્બત્તા અગર ઈન રિવાયાતસે સબ શયાતીનકા મહબૂસ હોના મુરાદ હો, તબ ભી ઈન મઆસીકે સાદિર હોનેસે કુછ ખલ્જાન ન હોના ચાહિએ. ઈસ લિએ કે અગરચે મઆસી ઉમૂમન્ શયાતીનકે અષરસે હોતે હૈં, મગર સાલભર તક ઉન્કે તલબ્બુસ ઔર ઈખ્તિલાત ઔર ઝહ્રીલે અષરકે જમાવકી વજહસે નફ્સ ઉન્કે સાથ ઈસ દર્જા માનૂસ ઔર મુતઅષ્ષિર હો જાતા હે કે થોળી બહુત ગૈબત મહસૂસ નહીં હોતી, બલ્કે વહી ખ્યાલાત અપની તબીઅત બન જાતી હે ઔર યહી વજહ હે કે બગૈર રમઝાનકે જિન લોગોંસે ગુનાહ ઝિયાદા સરઝદ હોતે હૈં, રમઝાનમેં ભી ઈન્હીંસે ઝિયાદાતર સુદૂર હોતા હે ઔર આદમીકા નફ્સ ચૂંકે સાથ રહતા હે, ઈસી લિએ ઈસકા અષર હે. દૂસરી બાત એક ઔર ભી હે, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જબ આદમી કોઈ ગુનાહ કરતા હે તો ઉસકે કલ્બમેં એક કાલા નુક્તા લગ જાતા હે, હત્તા કે ઉસકા કલ્બ બિલ્કુલ સિયાહ હો જાતા હે. ફિર ખૈરકી બાત ઉસકે કલ્બ તક નહીં પહુંચતી. ઈસીકો હકતઆલા શાનુહૂને અપને કલામે પાકમેં:કલ્લા બલ્ રા-ન અલા કુલૂબિહિમ સે ઈર્શાદ ફરમાયા હે કે ઉન્કે કુલૂબ ઝંગ-આલૂદહ હો ગએ. ઐસી સૂરતમેં વહ કુલૂબ ઈન ગુનાહોંકી તરફ ખૂદ મુતવજ્જેહ હોતે હૈં. યહી વજહ હે કે બહુતસે લોગ એક નો'અકે ગુનાહકો બે તકલ્લુફ કર લેતે હૈં, લેકિન ઉસી જૈસા જબ કોઈ દૂસરા ગુનાહ સામને હોતા હે તો કલ્બકો ઉસસે ઈન્કાર હોતા હે. મષલન્ જો લોગ શરાબ પીતે હૈં, ઉન્કો અગર સુવર ખાનેકો કહા જાએ તો ઉન્કી તબીઅતકો નફ્રત હોતી હે. હાલાંકે મઅ્સિય્યતમેં દોનોં

બરાબર હૈં, તો ઈસી તરહ જબકે ગેર રમઝાનમેં વહ ઈન ગુનાહોંકો કરતે રહતે હૈં તો દિલ ઉન્કે સાથ રંગ જાતે હૈં. જિસકી વજહસે રમઝાનુલ મુબારકમેં ભી ઉન્કે સરઝદ હોનેકે લિએ શયાતીનકી ઝરૂરત નહીં રહતી. બિલ્જુમ્લા અગર હદીષે પાકસે સબ શયાતીનકા મુકય્યદ હો જાના મુરાદ હે, તબ ભી રમઝાનુલ્ મુબારકમેં ગુનાહોંકે સરઝદ હોનેસે કુછ ઈશ્કાલ નહીં ઔર અગર મુતમર્રિદ ઔર ખબીષ શયાતીનકા મુકય્યદ હોના મુરાદ હો તબ તો કોઈ ઈશ્કાલ હે હી નહીં ઔર બન્દએ નાચીઝકે નઝદીક યહી તવ્જીહ અવ્લા હે ઔર હર શખ્સ ઉસકો ગોર કર સકતા હે ઔર તજ્રબા કર સક્તા હે કે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં નેકી કરનેકે લિએ યા કિસી મઅ્સિય્યતસે બચનેકે લિએ ઈતને ઝોર લગાને નહીં પળતે, જિતને કે ગેર રમઝાનમેં પળતે હૈં.થોળી સી હિમ્મત ઔર તવજ્જુહ કાફી હોતી હે.

હઝરત મવલાના શાહ મુહમ્મદ ઈસ્હાક સાહિબ (રહ.)કી રાઈ યહ હે કે યહ દોનોં હદીષેં મુખ્તલિફ લોગોંકે એ'તિબારસે હૈં. યા'ની ફુસ્સાકકે હકમેં સિર્ફ મુતકબ્બિર શયાતીન કેદ હોતે હૈં, ઔર સુલ્હાઅ્કે હકમેં મુત્લકન્ હર કિસ્મકે શયાતીન મહ્બૂસ હો જાતે હૈં.

રોઝહદારોંકી મગ્ફિરત

પાંચવીં ખુસૂસિય્યત યહ હે કે રમઝાનુલ્ મુબારકકી આખિરી રાતમેં સબ રોઝહદારોંકી મગ્ફિરત કર દી જાતી હે. યહ મઝ્મૂન પેહલી રિવાયતમેં ભી ગુઝર ચુકા હે, ચૂંકે રમઝાનુલ્ મુબારકકી રાતોંમેં શબે કદ્ર સબસે અફ્ઝલ રાત હે, ઈસ લિએ સહાબએ કિરામ (રદિ.)ને ખ્યાલ ફરમાયા કે ઈતની બળી ફઝીલત ઈસી રાતકે લિએ હો સકતી હે, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસકે ફઝાઈલ મુસ્તકિલ અલાહિદહ ચીઝ હે. યહ ઈન્આમ તો ખત્મે રમઝાનકા હે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમકી બદ્દુઆ

۳ حضورؐکی بد دعا عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اُحْضُرُوا الْمِنْبَرَ فَحَضَرْنَا فَلَمَّا ارْتَقٰى دَرَجَةً قَالَ اٰمِيْنَ۔ فَلَمَّا ارْتَقٰى

(૩) કઅ્બ ઈબ્ને .ઉજ્રહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મિમ્બરકે કરીબ હો જાઓ હમ લોગ હાઝિર હો

ગએ. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમને મિમ્બરકે પેહલે દર્જા પર કદમ મુબારક રખ્ખા તો ફરમાયા, આમીન! જબ દૂસરે પર કદમ રખ્ખા તો ફિર ફરમાયા, આમીન! જબ તીસરે પર કદમ રખ્ખા તો ફિર ફરમાયા, આમીન! જબ આપ ખુત્બહસે ફારિગ હોકર નીચે ઉતરે તો હમને અર્ઝ કિયા કે હમને આજ આપસે (મિમ્બર પર ચળહતે હૂએ) ઐસી બાત સુની, જો પેહલે કભી નહીં સુની થી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસ વક્ત જિબ્રઈલ–અલયહિસ્સલામ મેરે સામને આએ થે. (જબ પેહલે દર્જા પર મૈંને કદમ રખ્ખા તો) ઉન્હોંને કહા કે હલાક હોજિયો વહ શખ્સ, જિસને રમઝાનકા મુબારક મહીનહ પાયા, ફિર ભી ઉસકી મગફિરત ન હૂઈ. મૈંને કહા, આમીન! ફિર જબ મૈં દૂસરે દર્જા પર ચળહા તો ઉન્હોંને કહા, હલાક હોજિયો વહ શખ્સ જિસકે સામને આપકા ઝિક્ર મુબારક હો ઔર વહ દુરૂદ ન ભેજે. મૈંને કહા, આમીન! જબમૈં તીસરે દર્જા પર ચળહા તો ઉન્હોંને કહા, હલાક હોજિયો વહ શખ્સ જિસકે સામને ઉસકે વાલિદૈન યા ઈનમેંસે કોઈ એક બુળહાપેકો પાવેં ઔર વહ ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ન કરાએં. મૈંને કહા, આમીન!

الدَّرَجَةَ الثَّانِيَةَ قَالَ اٰمِيْنَ۔ فَلَمَّا رَقِيَ الدَّرَجَةَ الثَّالِثَةَ قَالَ اٰمِيْنَ۔ فَلَمَّا نَزَلَ قُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ لَقَدْ سَمِعْنَا مِنْكَ الْيَوْمَ شَيْئًا مَا كُنَّا نَسْمَعُهٗ قَالَ اِنَّ جِبْرَئِيْلَ عَرَضَ لِيْ فَقَالَ بَعُدَ[1] مَنْ اَدْرَكَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهٗ قُلْتُ اٰمِيْنَ۔ فَلَمَّا رَقِيْتُ الثَّانِيَةَ قَالَ بَعُدَ مَنْ ذُكِرْتَ عِنْدَهٗ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْكَ قُلْتُ اٰمِيْنَ۔ فَلَمَّا رَقِيْتُ الثَّالِثَةَ قَالَ بَعُدَ مَنْ اَدْرَكَ اَبَوَيْهِ الْكِبَرُ اَوْ اَحَدَهُمَا فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ قُلْتُ اٰمِيْنَ۔ (رواه الحاكم و قال صحيح الاسناد كذا فى الترغيب وقال السخاوى رواه ابن حبان فى ثقاته وصحيحه والطبرانى فى الكبير والبخارى فى بر الوالدين له و البيهقى فى الشعب وغيرهم ورجاله ثقات وبسط طرقه۔ وروى الترمذى عن ابى هريرة بمعناه وقال ابن حجر طرقه كثيرة[2] كما فى المرقاة۔)

[1] بضم العين اى عن الخير وبكسرها اى هلك قاله السخاوى ۱۲ منه

ફાઈદાઃ

ઈસ હદીષમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામને તીન બદ્દુઆએં દી હૈં, ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમને ઈન તીનોં પર આમીન ફરમાઈ. અવ્વલ તો હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામ જૈસે મુકર્રબ ફરિશ્તેકી બદ્દુઆ હી ક્યા કમ થી ઔર ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમકી આમીનને તો જિતની સખ્ત બદ્દુઆ બના દી, વહ ઝાહિર હે. અલ્લાહ હી અપને ફઝ્લસે હમ લોગોંકો ઈન તીનોં ચીઝોંસે બચનેકી તવ્ફીક અતા ફરમાવેં ઔર ઈન બુરાઈયોંસે મહ્ફૂઝ રખ્ખેં, વર્ના હલાકતમેં ક્યા તરદ્દુદ હે? દુર્રે મન્ષૂરકી બા'ઝ રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હે કે ખૂદ હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમસે કહા કે આમીન કહો, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આમીન! જિસસે ઔર ભી ઝિયાદા ઈહ્તિમામ મા'લૂમ હોતા હે.

અવ્વલ વહ શખ્સ કે જિસ પર રમઝાનુલ્ મુબારક ગુઝર જાએ ઔર ઉસકી બખ્શિશ ન હો, યા'ની રમઝાનુલ્ મુબારક જૈસા ખૈરો–બરકતકા ઝમાના ભી ગફ્લત ઔર મઆસીમેં ગુઝર જાએ કે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં મગ્ફિરત ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહ્મત બારિશકી તરહ બરસ્તી હે. પસ, જિસ શખ્સ પર રમઝાનુલ્ મુબારકકા મહીનહ ભી ઈસ તરહ ગુઝર જાએ કે ઉસકી બદ્ આ'માલિયોં ઔર કોતાહિયોંકી વજહસે વહ મગ્ફિરતસે મહરૂમ રહે તો ઉસકી મગ્ફિરતકે લિએ ઔર કોનસા વક્ત હોગા ઔર ઉસકી હલાકતમેં ક્યા તઅમ્મુલ હે? ઔર મગ્ફિરતકી સૂરત યહ હે કે રમઝાનુલ્ મુબારકકે જો કામ હૈં, યા'ની રોઝા-તરાવીહ, ઈન્કો નિહાયત ઈહ્તિમામસે અદા કરનેકે બા'દ હર વક્ત કષ્રતકે સાથ અપને ગુનાહોંસે તવ્બા વ ઈસ્તિગફાર કરે.

દૂસરા શખ્સ જિસકે લિએ બદ્દુઆ કી ગઈ, વહ હે જિસકે સામને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્ર મુબારક હો ઔર વહ દુરૂદ ન પઢે. ઔર ભી બહુતસી રિવાયાતમેં યહ મઝ્મૂન વારિદ હુવા હે. ઈસી વજહસે બા'ઝ ઉલમાકે નઝદીક જબ ભી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્ર મુબારક હો તો સુનનેવાલોં પર દુરૂદ શરીફકા પઢના વાજિબ હે. હદીષે બાલાકે અલાવા ઔર ભી બહુતસી વઈદેં ઉસ શખ્સકે બારેમેં વારિદ હૂઈ હૈં, જિસકે સામને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા તઝ્કિરહ હો ઔર વહ દુરૂદ ન ભેજે. બા'ઝ અહાદીષમેં ઉસકો શકી ઔર બખીલતર લોગોંમેં શુમાર કિયા ગયા હે. નીઝ જફાકાર ઔર જન્નતકા રાસ્તા ભૂલનેવાલા, હત્તા કે જહન્નમમેં દાખિલ હોનેવાલા ઔર બદ્દીન તક ફરમાયા હે. યહ ભી વારિદ હુવા હે કે વહ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ચેહરએ અન્વર ન દેખેગા. મુહક્કિકીન

ઉલમાને એેસી રિવાયાતકી તાવીલ ફરમાઈ હો, મગર ઈસસે કોન ઈન્કાર કર સકતા હે કે દુરૂદ શરીફ ન પળ્હનેવાલેકે લિએ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝાહિર ઈર્શાદાત ઈસ કદર સખ્ત હૈં કે ઉન્કા તહમ્મુલ દુશ્વાર હે. ઔર ક્યૂં ન હો કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈહ્સાનાત ઉમ્મત પર ઈસસે કહીં ઝિયાદા હૈં કે તહરીર વ તકરીર ઉન્કા ઈહ્સા કર સકે. ઉસકે અલાવા આપકે હુકૂક ઉમ્મત પર ઈસ કદર ઝિયાદા હે કે ઈન્કો દેખતે હૂએ દુરૂદ શરીફ ન પળ્હને વાલોંકે હકમેં હર વઈદ ઔર તમ્બીહ બજા ઔર મવ્ઝૂં મા'લૂમ હોતી હે. ખૂદ દુરૂદ શરીફકે ફઝાઈલ ઈસ કદર હૈં કે ઉનસે મહ્રૂમી મુસ્તકિલ બદનસીબી હે. ઈસસે બળ્હકર ક્યા ફઝીલત હોગી કે જો શખ્સ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર એક મર્તબા દુરૂદ ભેજે, હકતઆલા જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ મર્તબા રહમત ભેજતે હૈં. નીઝ મલાઈકહકા ઉસકે લિએ દુઆ કરના, ગુનાહોંકા મુઆફ હોના, દરજાતકા બલંદ હોના, ઉહદ પહાળકે બરાબર ષવાબકા મિલના, શફાઅતકા ઉસકે લિએ વાજિબ હોના વગય્રહ વગય્રહ ઉમૂર મઝીદ બરાં. નીઝ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી રઝા, ઉસકી રહમત, ઉસકે ગુસ્સાસે અમાન, કિયામતકે હૌલસે નજાત, મરનેસે કબ્લ જન્નતમેં અપને ઠિકાનેકા દેખ લેના વગય્રહ બહુતસે વઅ્દે દુરૂદ શરીફકી ખાસ ખાસ મિક્દારોં પર મુકર્રર ફરમાએ ગએ હૈં. ઈન સબકે અલાવા દુરૂદ શરીફસે તંગીએ મઈશત ઔર ફક્ર દૂર હોતા હે. અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દરબારમેં તકર્રુબ નસીબ હોતા હે, દુશ્મનોં પર મદદ નસીબ હોતી હે ઔર કલ્બકી નિફાક ઔર ઝંગસે સફાઈ હોતી હે, લોગોંકો ઈસસે મુહબ્બત હોતી હે. ઔર બહુતસી બશારતેં હૈં, જો દુરૂદ શરીફકી કષ્રત પર અહાદીષમેં વારિદ હૂઈ હૈં. ફુકહાને ઈસકી તશ્રીહ કી હે કે એક મર્તબા ઉમરભરમેં દુરૂદ શરીફકા પળ્હના અમલન્ ફર્ઝ હે ઔર ઈસ પર ઉલમાએ મઝહબકા ઈત્તિફાક હે, અલબત્તા ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્રે મુબારક હો, હર મર્તબા દુરૂદ શરીફકા પળ્હના વાજિબ હે યા નહીં? બા'ઝ ઉલમાકેં નઝદીક હર મર્તબા દુરૂદ શરીફકા પળ્હના વાજિબ હે ઔર દૂસરે બા'ઝકે નઝદીક મુસ્તહબ.

તીસરે વહ શખ્સ કે જિસકે બૂળ્હે વાલિદૈનમેંસે દોનોં યા એક મવજૂદ હોં ઔર વહ ઉન્કી ઈસ કદર ખિદમત ન કરે, જિસકી વજહસે જન્નતકા મુસ્તહિક હો જાએ. વાલિદૈનકે હુકૂકકી ભી બહુતસી અહાદીષમેં તાકીદ આઈ હે. ઉલમાને ઈન્કે હુકૂકમેં લિખ્ખા હે કે મુબાહ ઉમૂરમેં ઉન્કી ઈતાઅત ઝરૂરી હે. નીઝ યહ ભી લિખ્ખા હે કે ઉન્કી બેઅદબી ન કરે, તકબ્બુરસે પેશ ન આએ, અગર્ચે વહ મુશ્રિક હોં, અપની આવાઝકો ઉન્કી આવાઝસે ઊંચી ન

કરે, ઉન્કા નામ લેકર ન પુકારે, કિસી કામમેં ઈનસે પેશકદમી ન કરે. અમ્ર બિલ મા'રૂફ ઔર નહ્‌ય અનિલ્મુન્કરમેં નરમી કરે, અગર કબૂલ ન કરેં તો સુલૂક કરતા રહે ઔર હિદાયતકી દુઆ કરતા રહે, ગર્ઝ હર બાતમેં ઈન્કા બહુત ઈહ્‌તિરામ મલ્હૂઝ રખ્ખે. એક રિવાયતમેં આયા હે કે જન્નતકે દરવાઝોંમેંસે બેહ્‌તરીન દરવાઝા બાપ હે. તેરા જી ચાહે ઉસકી હિફાઝત કર યા ઉસકો ઝાઈઅ્ કર દે. એક સહાબી (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરયાફ્‌ત કિયા કે વાલિદૈનકા ક્યા હક હે? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે વહ તેરી જન્નત હૈં યા જહન્નમ. યા'ની ઉન્કી રઝા જન્નત હે ઔર નારાઝગી જહન્નમ હે. એક હદીષમેં આયા હે કે મુતીઅ્ બેટેકી, મુહબ્બત ઔર શફ્‌કતસે એક નિગાહ વાલિદકી તરફ એક મકબૂલ હજકા ષવાબ રખતી હે. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે શિર્કકે સિવા તમામ ગુ .નાહોંકો જિસ કદર દિલ ચાહે અલ્લાહ મુઆફ ફરમા દેતે હૈં, મગર વાલિદૈનકી નાફરમાનીકા મરનેસે કબ્લ દુન્યામેં ભી વબાલ પહુંચાતે હૈં.એક સહાબી (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે મૈં જિહાદમેં જાનેકા ઈરાદા કરતા હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તેરી માં ભી ઝિન્દા હે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઉન્કી ખિદમત કર કે ઉન્કે કદમોંકે નીચે તેરે લિએ જન્નત હે. એક હદીષમેં આયા હે કે અલ્લાહકી રઝા બાપકી રઝામેં હે ઔર અલ્લાહકી નારાઝગી બાપકી નારાઝગીમેં હે. ઔર ભી બહુતસી રિવાયાતમેં ઈસકા ઈહ્‌તિમામ ઔર ફઝ્‌લ વારિદ હુવા હે. જો લોગ કિસી ગફ્‌લતસે ઈસમેં કોતાહી કર ચુકે હૈં ઔર અબ ઉન્કે વાલિદૈન મવ્‌જૂદ નહીં, શરીઅતે મુતહ્‌હરહમેં ઉસકી તલાફી ભી મવ્‌જૂદ હે. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે જિસકે વાલિદૈન ઈસ હાલતમેં મર ગએ હોં કે વહ ઉન્કી નાફરમાની કરતા હો તો ઉન્કે લિએ કષ્રતસે દુઆ ઔર ઈસ્તિગ્‌ફાર કરનેસે મુતીઅ્ શુમાર હો જાતા હે. એક દૂસરી હદીષમેં વારિદ હે કે બેહતરીન ભલાઈ બાપકે બા'દ ઉસકે મિલનેવાલોંસે હુસ્ને સુલૂક હે.

(૪) عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رض أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمًا وَحَضَرَنَا رَمَضَانُ أَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرُ بَرَكَةٍ يَغْشَاكُمُ اللّٰهُ فِيْهِ فَيُنْزِلُ الرَّحْمَةَ وَيَحُطُّ الْخَطَايَا وَيَسْتَجِيْبُ فِيْهِ الدُّعَاءَ يَنْظُرُ اللّٰهُ تَعَالٰى

(૪) હઝરત ઉબાદહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મર્‌તબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રમઝાનુલ્ મુબારકકે કરીબ ઈરશાદ ફરમાયા કે રમઝાનકા મહીના આ ગયા હે, જો બળી બરકતવાલા હે. હકતઆલા શાનુહૂ ઈસમેં તુમ્હારી તરફ મુતવજ્જેહ

إِلَى تَنَافُسِكُمْ فِيهِ وَيُبَاهِي بِكُمْ مَلٰئِكَتَهُ فَأَرُوا اللّٰهَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ خَيْرًا فَإِنَّ الشَّقِيَّ مَنْ حُرِمَ فِيهِ رَحْمَةَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ۔ (رواه الطبراني ورواته ثقات إلا أن محمد ابن قيس لا يحضرني فيه جرح ولا تعديل كذا في الترغيب)

હોતે હૈં ઔર અપની રહમતે ખાસ્સહ નાઝિલ ફરમાતે હૈં, ખતાઓંકો મુઆફ ફરમાતે હૈં, દુઆઓંકો કબૂલ કરતે હૈં. તુમ્હારે તનાફુસકો દેખતે હૈં ઔર મલાઈકહસે ફખ્ર કરતે હૈં. પસ, અલ્લાહકો અપની નેકી દિખલાઓ, બદનસીબ હે વહ શખ્સ જો ઈસ મહીનામેં ભી અલ્લાહકી રહમતસે મહરૂમ રહ જાવે.

ફાઈદા:

તનાફુસ ઈસકો કેહતે હૈં કે દૂસરેકી હિર્સમેં કામ કિયા જાએ ઔર મુકાબ્લા પર દૂસરેસે બળ્હ ચળ્હ કર કામ કિયા જાવે. તફાખુર ઔર તકાબુલવાલે આવેં ઔર યહાં અપને અપને જવ્હર દિખ્લાવેં. ફખ્રકી બાત નહીં. તહ્દીષ બિન્ નિઅ્મતકે તૌર પર લિખતા હૂં, અપની ના-અહ્લિય્યતસે ખૂદ અગર્ચે કુછ નહીં કર સકતા,મગર અપને ઘરાનહકી અવરતોંકો દેખકર ખૂશ હોતા હૂં કે અક્ષરોંકો ઈસકા ઈહ્તિમામ રહતા હે કે દૂસરીસે તિલાવતમેં બળ્હ જાવે. ખાનગી કારોબારકે સાથ પંદરહ બીસ પારે રોઝાનહ બેતકલ્લુફ પૂરી કર લેતી હૈં. હકતઆલા શાનુહૂ અપની રહમતસે કબૂલ ફરમાવેં ઔર ઝિયાદતીકી તવફીક અતા ફરમાવેં.

٥ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ لِلّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى عُتَقَاءَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ يَعْنِي فِي رَمَضَانَ وَإِنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً (رواه البزار كذا في الترغيب)

(૫) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે રમઝાનુલ્ મુબારકકી હર શબો-રોઝમેં અલ્લાહકે યહાંસે (જહન્નમકે) કેદી છોળે જાતે હૈં ઔર હર મુસલમાનકે લિએ હર શબો-રોઝમેં એક દુઆ ઝરૂર કબૂલ હોતી હે.

ફાઈદા:

બહુતસી રિવાયાતમેં રોઝેદારકા દુઆકા કબૂલ હોના વારિદ હુવા હે. બા'ઝ રિવાયાતમેં આતા હે કે ઈફ્તારકે વક્ત દુઆ કબૂલ હોતી હે, મગર હમ લોગ ઉસ વક્ત ખાને પર ઈસ તરહ ગિરતે હૈં કે દુઆ માંગનેકી તો કહાં ફુર્સત,

ખૂદ ઈફ્તારકી દુઆ ભી યાદ નહીં રહતી. ઈફ્તારકી મશ્હૂર દુઆ યહ હે:

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ

તર્જમા: અય અલ્લાહ! તેરે હી લિએ રોઝા રખ્ખા ઔર તુઝી પર ઈમાન લાયા હૂં ઔર તુઝી પર ભરોસા હે, તેરે હી રિઝ્કસે ઈફ્તાર કરતા હૂં.

હદીષકી કિતાબોંમેં યહ દુઆ મુખ્તસર મિલતી હે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર ઈબ્ને આસ (રદિ.) ઈફ્તારકે વક્ત યહ દુઆ કરતે થે:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْٓ اَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ الَّتِیْ وَسِعَتْ كُلَّ شَیْءٍ اَنْ تَغْفِرَ لِیْ۔

તર્જમા: "અય અલ્લાહ! તેરી ઉસ રહમતકે સદ્કે, જો હર ચીઝકો શામિલ હે, યહ માંગતા હૂં કે તૂ મેરી મગ્ફિરત ફરમા દે." બા'ઝ કુતુબમેં ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહ દુઆ મન્કૂલ હે يَا وَاسِعَ الْفَضْلِ اِغْفِرْ لِیْ "અય વસીઅ્ અતાવાલે! મેરી મગ્ફિરત ફરમા." ઔર ભી મુતઅદ્દદ દુઆએં રિવાયાતમેં વારિદ હૂઈ હૈં, મગર કિસી દુઆકી તખ્સીસ નહીં, ઈજાબતે દુઆકા વક્ત હે, અપની અપની ઝરૂરતકે લિએ દુઆ ફરમાવેં. યાદ આ જાવેં તો ઈસ સિયાહકારકો ભી શામિલ ફરમા લેં કે સાઈલ હૂં ઔર સાઈલકા હક હોતા હે!

ચશ્મએ ફૈઝસે ગર એક ઈશારા હો જાએ
લુત્ફ હો આપકા ઔર કામ હમારા હો જાએ

عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلٰثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمُ الصَّائِمُ حَتّٰى يُفْطِرَ وَالْاِمَامُ الْعَادِلُ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُوْمِ يَرْفَعُهَا اللّٰهُ فَوْقَ الْغَمَامِ وَيَفْتَحُ لَهَا اَبْوَابَ السَّمَاءِ وَيَقُوْلُ الرَّبُّ وَعِزَّتِیْ لَاَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِيْنٍ۔ رواه احمد فی حديث والترمذی وحسنه وابن خزيمة وابن حبان فی صحيحيهما كذا فی الترغيب ١ (٦)

(૬) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે. કે તીન આદમિયોંકી દુઆ રદ નહીં હોતી: એક રોઝહદારકી ઈફ્તારકે વક્ત, દૂસરે આદિલ બાદશાહકી દુઆ, તીસરે મઝલૂમકી, જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બાદલોંસે ઉપર ઉઠા લેતે હૈં, ઔર આસ્માનકે દરવાઝે ઉસકે લિએ ખોલ દિએ જાતે હૈં, ઔર ઈરશાદ હોતા હે કે મેં તેરી ઝરૂર મદદ કરૂંગા, ગો (કિસી મસ્લિહતકી વજહસે) કુછ દેર હો જાએ.

ફાઈદા:

દુર્રે મન્થૂરમેં હઝરત આઈશા (રદિ.)સે નકલ કિયા હે, જબ રમઝાન આતા થા તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા રંગ બદલ જાતા થા ઔર નમાઝમેં ઈઝાફા હો જાતા થા ઔર દુઆમેં બહુત આજિઝી ફરમાતે થે ઔર ખૌફ ગાલિબ હો જાતા થા. દૂસરી રિવાયતમેં ફરમાતી હૈં કે રમઝાનકે ખત્મ તક બિસ્તર પર તશરીફ નહીં લાતે થે.

એક રિવાયતમેં હે કે હકતઆલા શાનુહૂ રમઝાનમેં અર્શકે ઉઠાનેવાલે ફરિશ્તોંકો હુક્મ ફરમા દેતે હૈં કે અપની અપની ઈબાદત છોળ દો ઔર રોઝહદારોંકી દુઆ પર આમીન કહા કરો. બહુતસી રિવાયાતસે રમઝાનકી દુઆકા ખુસૂસિય્યતસે કબૂલ હોના મા'લૂમ હોતા હે ઔર યહ બેતરદુદ બાત હે કે જબ અલ્લાહકા વા'દા હે ઔર સચ્ચે રસૂલકા નકલ કિયા હુવા હે તો ઉસકે પૂરા હોનેમેં કુછ તરદુદ નહીં. લેકિન ઉસકે બા'દ ભી બા'ઝ લોગ કિસી ગર્ઝકે લિએ દુઆ કરતે હૈં, મગર વહ કામ નહીં હોતા, તો ઈસસે યહ નહીં સમઝ લેના ચાહિએ કે વહ દુઆ કબૂલ નહીં હૂઈ, બલ્કે દુઆકે કબૂલ હોનેકે મઅ્ના સમઝ લેના ચાહિએ.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જબ મુસલમાન દુઆ કરતા હે, બ-શર્તેકે કતઅ્ રહ્મી યા કિસી ગુનાહકી દુઆ ન કરે તો હકતઆલા શાનુહૂકે યહાંસે તીન ચીઝોંમેંસે એક ચીઝ ઝરૂર મિલતી હે: યા-ત્અૂદ વહી ચીઝ મિલતી હે. જિસકી દુઆ કી યા ઉસકે બદલેમેં કોઈ બુરાઈ-મુસીબત ઉસસે હટા દી જાતી હે યા આખિરતમેં ઈસી કદર થવાબ ઉસકે હિસ્સામેં લગા દિયા જાતા હે. એક હદીથમેં આયા હે કે કિયામતકે દિન હકતઆલા શાનુહૂ બંદાકો બુલા કર ઈરશાદ ફરમાએંગે કે અય મેરે બંદે! મેંને તુઝે દુઆ કરનેકા હુક્મ દિયા થા ઔર ઉસકે કબૂલ કરનેકા વા'દા કિયા થા, તૂને મુઝસે દુઆ માંગી થી? વહ અર્ઝ કરેગા, માંગી થી. ઈસ પર ઈરશાદ હોગા કે તૂને કોઈ દુઆ ઐસી નહીં કી, જિસકો મેંને કબૂલ ન કિયા હો? તૂને ફુલાં દુઆ માંગી થી કે ફુલાં તકલીફ હટા દી જાએ, મેંને ઉસકો દુન્યામેં પૂરા કર દિયા થા ઔર ફુલાં ગમકે દફઅ્ હોનેકે લિએ દુઆ કી થી, મગર ઉસકા અથર કુછ તુઝે મા'લૂમ નહીં હુવા. મેંને ઉસકે બદલેમેં ફુલાં અજ્રો-થવાબ તેરે લિએ મુતઅય્યન કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે ઉસકો હર હર દુઆ યાદ કરાઈ જાવેગી ઔર ઉસકા દુન્યામેં પૂરા હોના યા આખિરતમેં ઉસકા ઈવઝ બતલાયા જાવેગા. ઈસ અજ્રો-થવાબકી કથ્રતકો દેખકર વહ બંદા ઉસકી તમન્ના કરેગા કે કાશ, દુન્યામેં ઉસકી કોઈ ભી દુઆ પૂરી ન હૂઈ હોતી, કે યહાં ઉસકા ઈસ

કદર અજ્ર મિલતા. ગર્ઝ, દુઆ નિહાયત હી અહમ્ ચીઝ હે. ઉસકી તરફસે ગફ્લત બળે સખ્ત નુકસાન ઔર ખસારહકી બાત હે ઔર ઝાહિરમેં અગર કબૂલકે આષાર ન દેખેં તો બદ્દિલ ન હોના ચાહિએ.

ઈસ રિસાલહકે ખત્મ પર જો લમ્બી હદીષ આ રહી હે, ઉસસે યહ ભી મા'લૂમ હોતા હે કે ઈસમેં ભી હક તઆલા શાનુહૂ બંદા હીકે મસાલિહ પર નઝર ફરમાતે હૈં. અગર ઉસકે લિએ ઈસ ચીઝકા અતા ફરમાના મસ્લિહત હોતા હે તો મર્હમત ફરમાતે હૈં, વર્ના નહીં. યહ ભી અલ્લાહકા બળા ઈહ્સાન હે કે હમ લોગ બસા અવ્કાત અપની ના-ફહ્મીસે ઐસી ચીઝ માંગતે હૈં, જો હમારે મુનાસિબ નહીં હોતી. ઈસકે સાથ દૂસરી ઝરૂરી ઔર અહમ્ બાત કાબિલે લિહાઝ યહ હે કે બહુતસે મર્દ ઔર અવરતેં તો ખાસ તૌરસે ઈસ મર્ઝમેં મુબ્તલા હૈં કે બસા અવ્કાત ગુસ્સે ઔર રંજમેં અવલાદ વગયૂરકહો બદ્દ દુઆ દેતે હૈં. યાદ રખ્ખેં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે આલી દરબારમેં બા'ઝ અવ્કાત ઐસે ખાસ કબૂલિય્યતકે હોતે હૈં કે જો માંગો, મિલ જાતા હે. યહ અહ્મક ગુસ્સામેં અવ્વલ તો અવલાદકો કોસ્તી હૈં ઔર જબ વહ મર જાતી હે યા કિસી મુસીબતમેં મુબ્તલા હો જાતી હે તો ફિર રોતી ફિરતી હૈં ઔર ઈસકા ખ્યાલ ભી નહીં આતા કે યહ મુસીબત ખૂદ હી અપની બદ્દ દુઆસે માંગી હે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈર્શાદ હે કે અપની જાનોં ઔર અવલાદકો, નીઝ માલ ઔર ખાદિમોંકો બદ્દ દુઆ ન દિયા કરો. મુબાદા અલ્લાહકે કિસી ઐસે ખાસ વક્તમેં વાકેઅ્ હો જાએ, જો કબૂલિય્યતકા હે. બિલ્ખુસૂસ રમઝાન મુબારકકા તમામ મહીના તો બહુત હી ખાસ વક્ત હે. ઈસમેં ઈહ્તિમામસે બચનેકી કોશિશ અશદ્દ ઝરૂરી હે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં અલ્લાહકો યાદ કરનેવાલા બખ્શા બખ્શાયા હે ઔર અલ્લાહસે માંગનેવાલા નામુરાદ નહીં રહતા.

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કી એક રિવાયતસે તરગીબમેં નક્લ કિયા હે કે રમઝાનકી હર રાતમેં એક મુનાદી પુકારતા હે કે અય ખૈરકે તલાશ કરનેવાલે! મુતવજ્જેહ હો ઔર આગે બળ્હ. ઔર અય બુરાઈકે તલબગાર! બસ કર ઔર આંખેં ખોલ. ઈસકે બા'દ વહ ફરિશ્તા કેહતા હે, કોઈ મગ્ફિરતકા ચાહનેવાલા હે કે ઉસકી મગ્ફિરત કી જાએ? કોઈ તવ્બા કરનેવાલા હે કે ઉસકી તવ્બા કબૂલ કી જાએ? કોઈ માંગનેવાલા હે કે ઉસકા સવાલ પૂરા કિયા જાએ? ઈસ સબકે બા'દ યહ અમ્ર ભી નિહાયત ઝરૂરી ઔર કાબિલે લિહાઝ હે કે દુઆકે કબૂલ હોનેકે લિએ કુછ શરાઈત ભી

વારિદ હૂઈ હૈં કે ઈન્કે ફૌત હોનેસે બસા અવ્કાત દુઆ રદ કર દી જાતી હે. મિન્જુમ્લા ઈન્કે હરામ ગિઝા હે કે ઈસકી વજહસે ભી દુઆ રદ હો જાતી હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બહુતસે પરેશાન-હાલ આસમાનકી તરફ હાથ ખીંચકર દુઆ માંગતે હૈં ઔર યા રબ યા રબ કરતે હૈં, મગર ખાના હરામ, પીના હરામ, લિબાસ હરામ, એસી હાલતમેં કહાં દુઆ કબૂલ હો સકતી હે?

મુઅર્રિખીનને લિખ્ખા હે કે કૂફામેં મુસ્તજાબુદુઆ લોગોંકી એક જમાઅત થી. જબ કોઈ હાકિમ ઈન પર મુસલ્લત હોતા, ઉસકે લિએ બદ્ દુઆ કરતે. વહ હલાક હો જાતા. હજ્જાજ ઝાલિમકા જબ વહાં તસલ્લુત હુવા તો ઉસને એક દા'વત કી. જિસમેં ઈન હઝરાતકો ખાસ તૌરસે શરીક કિયા ઔર જબ ખાનેસે ફારિગ હો ચુકે, તો ઉસને કહા કે મેં ઈન લોગોંકી બદ્ દુઆસે મહફૂઝ હો ગયા, કે હરામકી રોઝી ઉન્કે પેટમેં દાખિલ હો ગઈ. ઈસકે સાથ હમારે ઝમાનાકી હલાલ રોઝી પર ભી એક નિગાહ ડાલી જાએ, જહાં હર વક્ત સૂદ તકકે જવાઝકી કોશિશ જારી હોં. મુલાઝિમીન રિશવતકો, ઔર તાજિર ધોકા દેનેકો બેહતર સમઝતે હોં.

(૭) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِيْنَ۔ (رواه الطبرانى فى الاوسط وابن حبان فى صحيحه كذا فى الترغيب)

(૭) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ખૂદ હક તઆલા શાનુહૂ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે સહ્રી ખાનેવાલોં પર રહમત નાઝિલ ફરમાતે હૈં.

ફાઈદા:

કિસ કદર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈન્આમો-ઈહ્સાન હે કે રોઝહકી બરકતસે ઉસસે પેહલે ખાનેકો જિસકો સહ્રી કેહતે હૈં, ઉમ્મતકે લિએ ષવાબકી ચીઝ બના દિયા ઔર ઈસમેં ભી મુસલમાનોંકો અજ્ર દિયા જાતા હે. બહુતસી અહાદીષમેં સહ્ર ખાનેકી ફઝીલત ઔર અજ્રકા ઝિક્ર હે. અલ્લામહ અય્ની (રહ.)ને સતરહ સહાબા (રદિ.)સે ઈસકી ફઝીલતકી અહાદીષ નક્લ કી હૈં, ઔર ઉસકે મુસ્તહબ હોને પર ઈજ્માઅ નક્લ કિયા હે. બહુતસે લોગ કાહિલીકી વજહસે ઈસ ફઝીલતસે મહ્રૂમ રહ જાતે હૈં ઔર બા'ઝ લોગ તરાવીહ પઢ કર ખાના ખા કર સો જાતે હૈં ઔર વહ ઈસકે ષવાબસે મહ્રૂમ રહતે હૈં. ઈસ લિએ કે લુગતમેં સહ્ર ઉસ ખાનેકો કેહતે હૈં, જો સુબ્હકે કરીબ ખાયા જાએ, જૈસા કે કામૂસને લિખ્ખા હે. બા'ઝને કહા હે કે આધી રાતસે ઉસકા વક્ત શુરૂઅ્ હો જાતા હે. (મિરકાત)

સાહિબે કશ્શાફ (રહ.)ને અખીરકે છટે હિસ્સાકો બતલાયા હે, યા'ની તમામ રાતકો છે હિસ્સોં પર તક્સીમ કરકે અખીરકા હિસ્સા મષલન્ અગર ગુરૂબે આફતાબસે તુલૂએ સુબ્હે સાદિક તક બારહ ઘંટે હોં તો અખીરકે દો ઘંટે સહ્રકા વક્ત હે ઔર ઈનમેં ભી તાખીર અવ્લા હે, બ-શર્તેકે ઈતની તાખીર ન હો કે રોઝહમેં શક હોને લગે. સહ્રીકા ફઝીલત બહુતસી અહાદીષમેં આઈ હે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હમારે ઔર અહ્લે કિતાબ (યહૂદી વ નસારા) કે રોઝહમેં સહ્રી ખાનેસે ફર્ક હોતા હે કે વહ સહ્રી નહીં ખાતે. એક જગા ઈરશાદ હે કે સહ્રી ખાયા કરો કે ઈસમેં બરકત હે. એક જગા ઈરશાદ હે કે તીન ચીઝોંમેં બરકત હે: જમાઅતમેં ઔર ષરીદમેં ઔર સહ્રી ખાનેમેં. ઈસ હદીષમેં જમાઅતસે આમ મુરાદ હે, નમાઝકી જમાઅત ઔર હર વહ કામ જિસકો મુસલમાનોંકી જમાઅત મિલકર કરે, કે અલ્લાહકી મદદ ઉસકે સાથ ફરમાઈ ગઈ હે ઔર ષરીદ ગોશ્તમેં પકી હૂઈ રોટી કેહલાતી હે, જો નિહાયત લઝીઝ ખાના હે. તીસરે સહરી. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ કિસી સહાબી (રદિ.)કો અપને સાથ સહ્રી ખિલાનેકે લિએ બુલાતે તો ઈરશાદ ફરમાતે કે આઓ, બરકતકા ખાના ખા લો. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે સહ્રી ખા કર રોઝહ પર કુવ્વત હાસિલ કરો ઔર દો પહરકો સો કર અખીર શબકે ઉઠને પર મદદ ચાહા કરો.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને હારિષ (રદિ.) એક સહાબી (રદિ.)સે નક્લ કરતે હૈં કે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એસે વક્ત હાઝિર હુવા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સહ્રી નોશ ફરમા રહે થે. આપને ફરમાયા કે યહ એક બરકતકી ચીઝ હે, જો અલ્લાહને તુમકો અતા ફરમાઈ હે. ઈસકો મત છોળના. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં સુહૂરકી તરગીબ ફરમાઈ હે. હત્તાકે ઈરશાદ હે કે ઔર કુછ ન હો તો એક છુવારા હી ખા લે યા એક ઘૂંટ પાની હી પી લે. ઈસ લિએ રોઝહ્દારોંકો ઈસ "હમ ખુરમા વ હમ ષવાબ" કા ખાસ તૌરસે ઈહ્તિમામ કરના ચાહિએ કે અપની રાહત, અપના નફા' ઔર મુફ્તકા ષવાબ. મગર ઈતના ઝરૂરી હે કે ઈફ્રાતો-તફ્રીત હર ચીઝમેં મુઝિર હે. ઈસ લિએ ન ઈતના કમ ખાવે કે ઈબાદાતમેં ઝો'ફ મહસૂસ હોને લગે ઔર ન ઈતના ઝિયાદા ખાવે કે દિનભર ખટ્ટી ડકારેં આતી રહેં. ખૂદ ઈન અહાદીષમેં ભી ઈસ તરફ ઈશારા હે કે ચાહે એક છુવારા હો યા એક ઘૂંટ પાની. નીઝ

મુસ્તકિલ અહાદીષમેં ભી બહુત ખાનેકી મુમાનઅત આઈ હે. હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) બુખારીકી શરહમેં તહરીર ફરમાતેં હૈં કે સહ્રીકી બરકાત મુખ્તલિફ વુજૂહસે હૈં. ઈત્તિબાએ સુન્નત, અહ્લે કિતાબકી મુખાલફત કે વહ સહ્રી નહીં ખાતે ઔર હમ લોગ હત્તલ્ વુસ્અ ઉન્કી મુખાલફતકે મા'મૂર હૈં.

નીઝ ઈબાદત પર કુવ્વત, ઈબાદતમેં દિલ-બસ્તગીકી ઝિયાદતી, નીઝ શિદ્દતે ભૂકસે અક્ષર બદખુલ્કી પેદા હો જાતી હે, ઉસકી મુદાફઅત. ઈસ વક્ત કોઈ ઝરૂરતમંદ સાઈલ આ જાએ તો ઉસકી ઈઆનત, કોઈ પળોસમેં ગરીબ ફકીર હો ઉસકી મદદ, યહ વક્ત ખુસૂસિય્યતસે કબૂલિય્યતે દુઆકા હે. સહ્રીકી બ-દવલત દુઆકી તવ્ફીક હો જાતી હે, ઈસ વક્તમેં ઝિકકી તવ્ફીક હો જાતી હે, વગયૂરહ, વગયૂરહ.

ઈબ્ને દકીકુલ ઈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે સૂફિયાકો સુહૂરકે મસ્અલહમેં કલામ હે કે વહ મકસદે રોઝહકે ખિલાફ હે, ઈસ લિએ કે મકસદે રોઝહ પેટ ઔર શરમગાહકી શહ્વતકા તોળના હે ઔર સહ્રી ખાના ઈસ મકસદકે ખિલાફ હે, લેકિન સહીહ યહ હે કે મિકદારમેં ઈતના ખાના કે યહ મસ્લિહત બિલ્કુલ્લિય્યહ ફૌત હો જાએ યહ તો બેહતર નહીં. ઈસકે અલાવા હસ્બે હેષિયતો-ઝરૂરત મુખ્તલિફ હોતા રહતા હે. બંદાકે નાકિસ ખ્યાલમેં ઈસ બારેમેં કવ્લે ફયસલ ભી યહી હે કે અસ્લ સુહૂર વ ઈફ્તારમેં તક્લીલ હે, મગર હસ્બે ઝરૂરત ઈસમેં તગય્યુર હો જાતા હે. મષલન્ તલબાકી જમાઅત કે ઈન્કે લિએ તક્લીલે તઆમ મનાફિએ સૌમકે હાસિલ હોનેકે સાથ તહસીલે ઈલ્મકી મઝર્રતકો શામિલ હે, ઈસ લિએ ઉન્કે લિએ બેહતર યહ હે કે તક્લીલ ન કરેં, કે ઈલ્મે દીનકી અહ્મિય્યત શરીઅતમેં બહુત ઝિયાદા હે. ઈસી તરહ ઝાકિરીનકી જમાઅત. અલા હાઝ઼ા દૂસરી જમાઅતેં જો તક્લીલે તઆમકી વજહસે કિસી દીની કામમેં અહ્મિય્યતકે સાથ મશ્ગૂલ ન હો સકેં. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મરતબા જિહાદકો તશરીફ લે જાતે હૂએ એલાન ફરમા દિયા કે સફરમેં રોઝહ નેકી નહીં, હાલાંકે રમઝાન મુબારકકા રોઝહ થા, મગર ઈસ જગા' જિહાદકા તકાબુલ આ પળા થા. અલબત્તા જિસ જગહ કિસી એસે દીની કામમેં જો રોઝેસે ઝિયાદા અહમ હો, ઝો'ફ ઔર કસ્લ પેદા ન હો, વહાં તક્લીલે તઆમ હી મુનાસિબ હે. શર્હે અક્નાઅ્મેં અલ્લામહ શુઅ્રાની (રહ.)સે નક્લ કિયા હે, કે હમસે ઈસ પર અહ્દ લિએ ગએ, કે પેટ ભર ખાના ન ખાએં. બિલ્ખુસૂસ રમઝાન મુબારકકી રાતોંમેં બેહતર યહ હે કે રમઝાનકે ખાનેમેં ગેર રમઝાનસે કુછ તક્લીલ કરેં. ઈસ લિએ કે ઈફ્તાર વ સહ્રમેં જો શખ્સ

પેટભર કર ખાએ, ઉસકા રોઝા હી ક્યા હે? મશાઈખને કહા હે કે જો શખ્સ રમઝાનમેં ભૂકા રહે, આઈન્દહ રમઝાન તક તમામ સાલ શયતાનકે ઝોરસે મહફૂઝ રહતા હે. ઔર ભી બહુતસે મશાઈખસે ઈસ બાબમેં શિદ્દત મન્કૂલ હે.

શર્હે ઈહ્યામેં અવારિફસે નક્લ કિયા હે કે સહલ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રહ.) તસ્તરી પંદરહ રોઝમેં એક મર્તબા ખાના તનાવુલ ફરમાતે થે ઔર રમઝાનુલ્ મુબારકમેં એક લુકમહ. અલબત્તા રોઝાનહ ઈત્તિબાએ સુન્નતકી વજહસે મહઝ પાનીસે રોઝહ ઈફ્તાર ફરમાતે થે. હઝરત જુનૈદ (રહ.) હમેશા રોઝહ રખતે. લેકિન (અલ્લાહવાલે) દોસ્તોંમેંસે કોઈ આતા તો ઉસકી વજહસે રોઝહ ઈફ્તાર ફરમાતે ઔર ફરમાયા કરતે થે કે (ઐસે) દોસ્તોંકે સાથ ખાનેકી ફઝીલત કુછ રોઝહકી ફઝીલતસે કમ નહીં. ઔર ભી સલફકે હઝારોં વાકિઆત ઉસકી શહાદત દેતે હૈં કે વહ ખાનેકી કમીકે સાથ નફ્સકી તાદીબ કરતે થે, મગર શર્ત વહી હે કે ઉસકી વજહસે ઔર દીની અહમ ઉમૂરમેં નુકસાન ન હો.

(٨) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهٗ مِنْ صِيَامِهٖ اِلَّا الْجُوْعُ وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهٗ مِنْ قِيَامِهٖ اِلَّا السَّهْرُ (رواه ابن ماجة واللفظ له والنسائى وابن خزيمة فى صحيحه والحاكم وقال على شرط البخارى ذكر لفظها المنذرى فى الترغيب بمعناه)

(૮) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બહુતસે રોઝહ રખનેવાલે ઐસે હૈં કે ઉન્કો રોઝહકે ષમરાતમેં બ-જુઝ્ ભૂકા રહનેકે કુછ ભી હાસિલ નહીં ઔર બહુતસે શબ-બેદાર ઐસે હૈં કે ઉન્કો રાતકે જાગને (કી મશક્કત)કે સિવા કુછ ભી ન મિલા.

ફાઈદા:

ઉલમાકે ઈસ હદીષકી શરહમેં ચંદ અક્વાલ હૈં. અવ્વલ યહ કે ઈસસે વહ શખ્સ મુરાદ હે, જો દિનભર રોઝહ રખકર માલે હરામસે ઈફ્તાર કરતા હે કે જિતના ષવાબ રોઝહકા હુવા થા, ઈસસે ઝિયાદા ગુનાહ હરામ માલ ખાનેકા હો ગયા ઔર દિનભર ભૂકા રહેનેકે સિવા ઔર કુછ ન મિલા. દૂસરે યહ હે કે વહ શખ્સ મુરાદ હે, જો રોઝહ રખતા હે, લેકિન ગીબતમેં ભી મુબ્તલા રહતા હે. જિસકા બયાન આગે આ રહા હે. તીસરા કોલ યહ હે કે રોઝહકે અંદર ગુનાહ વગયૂરહસે ઈહ્તિરાઝ નહીં કરતા. નબીએ અક્રમ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાત જામિઅ્ હોતે હૈં. યહ સબ સૂરતેં ઈસમેં દાખિલ હૈં ઔર ઈન્કે અલાવા ભી ઈસ તરહ જાગનેકા હાલ હે કે રાતભર શબ-બેદારી કી, મગર તફ્રીહન્ થોળી સી ગીબત યા કોઈ ઔર હમાકત ભી કર લી, તો વહ સારા જાગના બેકાર હો ગયા. મષલન્ સુબ્હકી નમાઝ હી કઝા કર દી યા મહઝ રિયા ઔર શોહ્રતકે લિએ જાગા તો વહ બેકાર હે.

(૯) عَنْ اَبِیْ عُبَیْدَةَ رض قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یَقُوْلُ اَلصِّیَامُ جُنَّةٌ مَّا لَمْ یَخْرِقْهَا (رواه النسائی وابن ماجة وابن خزیمة والحاکم وصححه علی شرط البخاری والفاظهم مختلفة حکاها المنذری فی الترغیب)

(૯) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે રોઝહ આદમીકે લિએ ઢાલ હે, જબ તક ઉસકો ફાળ ન ડાલે.

ફાઈદા:

ઢાલ હોનેકા મતલબ યહ હે કે જૈસે આદમી ઢાલસે અપની હિફાઝત કરતા હે, ઈસી તરહ રોઝહસે ભી અપને દુશ્મન યા'ની શયતાનસે હિફાઝત હોતી હે. એક રિવાયતમેં આયા હે કે રોઝહ હિફાઝત હે અલ્લાહકે અઝાબસે. દૂસરી રિવાયતમેં હે કે રોઝહ જહન્નમસે હિફાઝત હે.

એક રિવાયતમેં વારિદ હુવા હે કે કિસીને અર્ઝ કિયા, કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રોઝહ કિસ ચીઝસે ફટ જાતા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઝૂટ ઔર ગીબતસે. ઈન દોનોં રિવાયતોંમેં ઔર ઈસી તરહ ઔર ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાતમેં રોઝહમેં ઈસ કિસ્મકે ઉમૂરસે બચનેકી તાકીદ આઈ હે. ઔર રોઝહકા ગોયા ઝાએ' કર દેના ઈસકો કરાર દિયા હે. હમારે ઈસ ઝમાનેમેં રોઝહકે કાટનેકે લિએ મશ્ગલહ ઈસકો કરાર દિયા જાતા હે કે વાહી-તબાહી, તેરી-મેરી બાતેં શુરૂઅ્ કર દી જાએં. બા'ઝ ઉલમાકે નઝદીક ઝૂટ ઔર ગીબતસે રોઝહ ટૂટ જાતા હે. યહ દોનોં ચીઝેં ઉન હઝરાતકે નઝદીક ઐસી હે, જૈસે કે ખાના-પીના વગયરહ સબ રોઝહકો તોળનેવાલી અશ્યાઅ્ હૈં. જમ્હૂરકે નઝદીક અગર્ચે રોઝહ નહીં ટૂટતા, મગર રોઝહકે બરકાત જાતે રહનેસે તો કિસીકો ભી ઈન્કાર નહીં.

મશાઈખને રોઝહકે આદાબમેં છે ઉમૂર તહરીર ફરમાએ હૈં કે રોઝહદારકો ઈન્કા ઈહ્તિમામ ઝરૂરી હે. અવ્વલ નિગાહકી હિફાઝત કે કિસી બેમહલ

જગા પર ન પળે. હત્તા કે બીવી પર ભી શહ્‌વતકી નિગાહ ન પળે. ફિર અજનબીકા ક્યા ઝિક્ર? ઔર ઈસી તરહ કિસી લહ્‌વો-લઈબ વગયૂરહ નાજાઈઝ જગા ન પળે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે નિગાહ ઈબ્લીસકે તીરોંમેંસે એક તીર હે. જો શખ્સ ઈસસે અલ્લાહકે ખૌફકી વજહસે બચા રહે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો એસા નૂરે ઈમાની નસીબ ફરમાતે હેં, જિસકી હલાવત ઔર લઝ્ઝત કલ્બમેં મહસૂસ કરતા હે. સૂફિયાને બેમહલકી તફસીર યહ કી હે કે હર એસી ચીઝકા દેખના ઈસમેં દાખિલ હે, જો દિલકો હકતઆલા શાનુહૂસે હટા કર કિસી દૂસરી તરફ મુતવજ્જેહ કર દે. દૂસરી ચીઝ ઝબાનકી હિફાઝત હે. ઝૂટ, ચુગલખોરી, લગ્વ બકવાસ, ગીબત, બદ્‌ગોઈ, બદ્‌કલામી, ઝગળા વગયૂરહ સબ ચીઝેં ઈસમેં દાખિલ હેં. બુખારી શરીફકી રિવાયતમેં હે કે રોઝહ આદમીકે લિએ ઢાલ હે. ઈસ લિએ રોઝહદારકો ચાહિએ કે ઝબાનસે કોઈ ફહશ બાત યા જહાલતકી બાત મષલન્ તમસ્ખુર, ઝગળા વગયૂરહ ન કરે. અગર કોઈ દૂસરા ઝગળને લગે તો કેહ દે કે મેરા રોઝહ હે. ઔર અગર વહ બેવકૂફ નાસમઝ હો તો અપને દિલકો સમઝા દે કે તેરા રોઝહ હે, તૂઝે એસી - લગ્વિય્યાતકા જવાબ મુનાસિબ નહીં. બિલ્ખુસૂસ ગીબત ઔર ઝૂટસે તો બહુત હી ઈહ્‌તિરાઝ ઝરૂરી હે કે બા'ઝ ઉલમાકે નઝદીક ઈસસે રોઝહ ટૂટ જાતા હે. જૈસા કે પેહલે ગુઝર ચુકા હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં દો અવરતોંને રોઝહ રખ્ખા. રોઝહમેં ઈસ શિદ્દતસે ભૂક લગી કે નાકાબિલે બરદાશ્ત બન ગઈ, હલાકતકે કરીબ પહુંચ ગઈ. સહાબએ કિરામ (રદિ.)ને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરયાફ્ત કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક પ્યાલા ઈન્કે પાસ ભેજા ઔર ઉન્કો કય્ કરનેકા હુક્મ ફરમાયા. દોનોંને કય્ કી તો ઉસમેં ગોશ્તકે ટુકળે ઔર તાઝા ખાયા હુવા ખૂન નિકલા. લોગોંકો હયૂરત હૂઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉન્હોંને હકતઆલા શાનુહૂકી હલાલ રોઝીસે તો રોઝહ રખ્ખા ઔર હરામ ચીઝોંકો ખાયા કે દોનોં અવરતેં લોગોંકી ગીબત કરતી રહીં. ઈસ હદીષસે એક મઝમૂન ઔર ભી મુતરશ્શેહ હોતા હે કે ગીબત કરનેકી વજહસે રોઝહ બહુત ઝિયાદા મા'લૂમ હોતા હે, હત્તાકે વહ દોનોં અવરતેં રોઝહકી વજહસે મરનેકે કરીબ હો ગઈ. ઈસી તરહ ઔર ભી ગુનાહોંકા હાલ હે. ઔર તજરબા ઉસકી તાઈદ કરતા હે કે રોઝહમેં અક્ષર બુરી હાલત હોતી હે. ઈસ લિએ અગર યહ ચાહેં કે રોઝહ ન લગે, તબ ભી ઈસકી બેહતર સૂરત યહ હે કે ગુનાહોંસે ઈસ હાલતમેં ઈહ્‌તિરાઝ કરેં. બિલ્ખુસૂસ ગીબતસે જિસકો લોગોંને રોઝહ કાટનેકા મશ્ગલહ તજ્વીઝ કર રખ્ખા હે. હકતઆલા શાનુહૂને અપને

કલામે પાકમેં ગીબતકો અપને ભાઈકે મુરદાર ગોશ્તસે તા'બીર ફરમાયા હૈ ઔર અહાદીષમેં ભી બ-કષ્રત ઈસ કિસ્મકે વાકિઆત ઈરશાદ ફરમાએ ગએ હૈં, જિનસે સાફ મા'લૂમ હોતા હે કે જિસ શખ્સકી ગીબત કી ગઈ, ઉસકા હકીકતન્ ગોશ્ત ખાયા જાતા હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક મર્તબા ચંદ લોગોંકો દેખકર ઈરશાદ ફરમાયા કે દાંતોંમેં ખિલાલ કરો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હમને તો આજ ગોશ્ત ચખ્ખા ભી નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ફુલાં શખ્સકા ગોશ્ત તુમ્હારે દાંતોંકો લગ રહા હે. મા'લૂમ હુવા કે ઉન્કી ગીબત કી થી. અલ્લાહ તઆલા અપને હિફ્ઝમેં રખ્ખે કે હમ લોગ ઈસસે બહુત હી ગાફિલ હૈં. અવામકા ઝિક્ર નહીં, ખવાસ મુબ્તલા હૈં, ઉન લોગોંકો છોળકર જો દુન્યાદાર કેહલાતે હૈં. દીનદારોંકી મજાલિસ ભી બિલ્ઉમૂમ ઈસસે કમ ખાલી હોતી હૈં, ઉસસે બળ્હકર યહ હે કે અક્ષર ઉસકો ગીબત ભી નહીં સમઝા જાતા. અગર અપને યા કિસીકે દિલમેં કુછ ખટકા ભી પેદા હો તો ઉસ પર ઈઝહારે વાકિઅહકા પરદા ડાલ દિયા જાતા હે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કિસીને દરયાફ્ત કિયા કે ગીબત ક્યા ચીઝ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે કિસીકી પસે પુશ્ત ઐસી બાત કરની જો ઉસે ના-ગવાર હો. સાઈલને પૂછા કે અગર ઉસમેં વાકિઅતન્ વહ બાત મવજૂદ હો, જો કહી ગઈ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ હી તો ગીબત હે. અગર વાકિઅતન્ મવજૂદ ન હો તબ તો બુહતાન હે. એક મર્તબા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા દો કબ્રોં પર ગુઝર હુવા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈન દોનોંકો અઝાબે કબ્ર હો રહા હે. એકકો લોગોંકી ગીબત કરનેકી વજહસે, દૂસરેકો પેશાબસે ઈહ્તિયાત ન કરનેકી વજહસે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે સૂદકે સત્તર (૭૦)સે ઝિયાદા બાબ હૈં. સબસે સહલ ઔર હલ્કા દર્જા અપની માંસે ઝિના કરનેકે બરાબર હે ઔર એક દિર્હમ સૂદકા, પૈંતીસ ઝિનાસે ઝિયાદા સખ્ત હે. ઔર બદતરીન સૂદ ઔર સબસે ઝિયાદા ખબીષતરીન સૂદ મુસલમાનકી આબરૂ-રેઝી હે. અહાદીષમેં ગીબત ઔર મુસલમાનકી આબરૂ-રેઝી પર સખ્તસે સખ્ત વઈદેં આઈ હૈં. મેરા દિલ ચાહતા થા કે ઈનમેંસે કુછ મુઅ્તદ્દ બિહી જમા' કરૂં, ઈસ લિએ કે હમારી મજલિસેં ઈસસે બહુત હી ઝિયાદા પુર રહતી હૈં, મગર મઝમૂન દૂસરા હે, ઈસ લિએ ઈસી કદર પર ઈક્તિફા કરતા હૂં. અલ્લાહ તઆલા હમ લોગોંકો ઈસ બલાસે મહફૂઝ ફરમાએં ઔર બુઝુર્ગોં ઔર દોસ્તોંકી દુઆસે મુઝ

સિયહકારકો ભી મહફૂઝ ફરમાએં કે બાતિની અમ્રાઝમેં કષ્રતસે મુબ્તલા હૂં:

કિબ્રો - નખ્વત, જહ્લો - ગફલત, હક્દો - કીના, બદઝની
કિઝ્બો - બદ્ અહ્દી, રિયા વ બુગ્ઝ વ ગીબત, દુશ્મની
કોન બીમારી હે યા રબ જો નહીં મુઝમેં હૂઈ
આફિની મિન કુલ્લિ દાઈન્ વક્ઝિ અન્ની હાજતી
ઈન્ન લી કલ્બન્ સકીમન્ અન્ત શાફિન્ લિલ્અલીલ

તીસરી ચીઝ જિસકા રોઝહ્દારકો ઈહ્તિમામ ઝરૂરી હે, વહ કાનકી હિફાઝત હે, હર મકરૂહ ચીઝસે જિસકા કેહના ઔર ઝબાનસે નિકાલના નાજાઈઝ હે. ઉસકી તરફ કાન લગાના ઔર સુનના ભી નાજાઈઝ હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે ગીબતકા કરનેવાલા ઔર સુનનેવાલા દોનોં ગુનાહમેં શરીક હૈં. ચોથી ચીઝ બાકી અઅ્ઝાએ બદન, મષલન્ હાથકા નાજાઈઝ ચીઝકે પકળનેસે, પાઉંકા નાજાઈઝ ચીઝકી તરફ ચલનેસે રોકના, ઔર ઈસી તરહ ઔર બાકી અઅ્ઝાએ બદનકા. ઈસી તરહ પેટકા ઈફ્તારકે વક્ત મુશ્તબહ ચીઝસે મહફૂઝ રખના. જો શખ્સ રોઝહ રખ કર હરામ માલસે ઈફ્તાર કરતા હે, ઉસકા હાલ ઉસ શખ્સકા સા હે કે કિસી મર્ઝકે લિએ દવા કરતા હે, મગર ઉસમેં થોળાસા સંખ્યા ભી મિલા લેતા હે કે ઈસ મર્ઝકે લિએ તો વહ દવા મુફીદ હો જાએગી, મગર યહ ઝહર સાથ હી હલાક ભી કર દેગા.

પાંચવીં ચીઝ ઈફ્તારકે વક્ત હલાલ માલસે ભી ઈતના ઝિયાદા ન ખાના કે શિકમ સેર હો જાએ. ઈસ લિએ કે રોઝહકી ગર્ઝ ઈસસે ફૌત હો જાતી હે. મકસૂદ રોઝહસે કુવ્વતે શહ્વાનિય્યહ ઔર બહીમિય્યહકા કમ કરના હે ઔર કુવ્વતે નૂરાનિય્યહ ઔર મલકિય્યહકા બળ્હાના હે. ગિયારહ મહીના તક બહુત કુછ ખાયા હે, અગર એક મહીના ઉસમેં કુછ કમી હો જાએગી તો ક્યા જાન નિકલ જાતી હે? મગર હમ લોગોંકા હાલ હે કે ઈફ્તારકે વક્ત તલાફીએ મા ફાતમેં ઔર સહ્રકે વક્ત હિફ્ઝે મા તકદ્દમમેં ઈતની ઝિયાદા મિક્દાર ખા લેતે હૈં કે બગૈર રમઝાનકે ઔર બગૈર રોઝહકી હાલતકે ઈતની મિક્દાર ખાનેકી નોબત ભી નહીં આતી. રમઝાનુલ્ મુબારક ભી હમ લોગોંકે લિએ ખુવૈદકા કામ દેતા હે. અલ્લામહ ગઝાલી (રહ.) લિખતે હૈં કે રોઝહકી ગર્ઝ યા'ની કહ્રે ઈબ્લીસ ઔર શહ્વતે નફ્સાનિય્યહકા તોળના કૈસે હાસિલ હો સકતા હે, અગર આદમી ઈફ્તારકે વક્ત ઉસ મિક્દારકી તલાફી કર લે જો

ફૌત હૂઈ. હકીકતન્ હમ લોગ બ-જુઝ્ ઉસકે કે અપને ખાનેકે અવ્કાત બદલ દેતે હૈં, ઈસકે સિવા કુછ ભી કમી નહીં કરતે. બલ્કે ઔર ઝિયાદતી મુખ્તલિફ અન્વાઅ્કી કર જાતે હૈં. જો બગૈર રમઝાનકે મયસ્સર નહીં હોતી. 'લોગોંકી આદત કુછ ઐસી હો ગઈ હે કે ઉમ્દા ઉમ્દા અશ્યાઅ્ રમઝાનકે લિએ રખતે હૈં ઔર નફ્સ દિનભરકે ફાકા'કે બા'દ જબ ઉન પર પળતા હે તો ખૂબ ઝિયાદા સેર હોકર ખાતા હે, તો બ-જાએ કુવ્વતે શહ્વાનિય્યહકે ઝઈફ હોનેકે ઔર ભળક ઉઠતી હે ઔર જોશમેં આ જાતી હે ઔર મક્સદકે ખિલાફ હો જાતા હે. રોઝહકે અંદર મુખ્તલિફ અગ્રાઝ ઔર ફવાઈદ ઔર ઉસકે મશ્રૂઅ્ હોનેસે મુખ્તલિફ મનાફિઅ્ મક્સૂદ હૈં. વહ સબ જબ હી હાસિલ હો સકતે હૈં, જબ કુછ ભૂકા રહે. બળા નફા' તો યહી હે જો મા'લૂમ હો ચુકા, યા'ની શહ્વતોંકા તોળના યહ ભી ઈસી પર મવકૂફ હે કે કુછ વક્ત ભૂકકી હાલતમેં ગુઝરે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે શયતાન આદમીકે બદનમેં ખૂનકી તરહ ચલતા હે. ઉસકે રાસ્તોંકો ભૂકસે બંદ કરો. તમામ અઅ્ઝાઅ્કા સેર હોના નફ્સકે ભૂકા રહને પર મવ્કૂફ હે. જબ નફ્સ ભૂકા રહતા હે તો તમામ અઅ્ઝાઅ્ સેર રહતે હૈં ઔર જબ નફ્સ સેર હોતા હે તો તમામ અઅ્ઝાઅ્ ભૂકે રહતે હૈં. દૂસરી ગર્ઝ રોઝહસે ફુક્રાઅ્કે સાથ તશબ્બુહ ઔર ઉન્કે હાલ પર નઝર હે. વહ ભી જબ હી હાસિલ હો સકતી હે જબ સહ્રમેં મે'દાકો દૂધ-જલેબીસે ઈતના ન ભર લે કે શામ તક ભૂક હી ન લગે. ફુક્રાઅ્કે સાથ મુશાબહત જબ હી હો સકતી હે, જબ કુછ વક્ત ભૂકકી બે તાબીકા ભી ગુઝરે. બિશ્ર હાફી (રહ.)કે પાસ એક શખ્સ ગએ, વહ સરદીમેં કાંપ રહે થે ઔર કપળે પાસ રખ્ખે હૂએ થે. ઉન્હોંને પૂછા કે યહ વક્ત કપળે નિકાલનેકા હે. ફરમાયા કે ફુક્રાઅ્ બહુત હૈં ઔર મુઝમેં ઉન્કી હમદર્દીકી તાકત નહીં, ઈતની હમદર્દી કર લૂં કે મેં ભી ઉન જૈસા હો જાઉં. મશાઈખે સૂફિયાને આમ્મતન્ ઈસ પર તમ્બીહ ફરમાઈ હે ઔર ફુક્હા'ને ભી ઈસકી તશ્રીહ કી હે. સાહિબે મરાકિલફલાહ (રહ.) લિખતે હૈં કે સુહૂરમેં ઝિયાદતી ન કરે, જૈસા કે મુતનઅ્ઈમ લોગોંકી આદત હે કે યહ ગર્ઝકો ફૌત કર દેતા હે. અલ્લામહ તહ્તાવી (રહ.) ઈસકી શરહમેં તહ્રીર ફરમાતે હૈં કે ગર્ઝકા મકસૂદ યહ હે કે ભૂકકી તલ્ખી કુછ મહસૂસ હો, તાકે ઝિયાદતીએ સવાબકા સબબ હો ઔર મસાકીન વ ફુક્રાઅ્ પર તરસ આ સકે. ખૂદ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે હકતઆલા જલ્લ શાનુહૂકો કિસી બરતનકા ભરના ઈસ કદર નાપસંદ નહીં હે, જિતના કે પેટકા પૂર હોના ના પસંદ હે. એક જગા' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે આદમીકે લિએ ચંદ લુક્મે કાફી હૈં, જિનસે કમર સીધી રહે. અગર કોઈ શખ્સ બિલ્કુલ ખાને પર તુલ જાએ તો

ઉસસે ઝિયાદા નહીં કે એક તિહાઈ પેટ ખાનેકે લિએ રખ્ખે ઔર એક તિહાઈ પીનેકે લિએ ઔર એક તિહાઈ ખાલી. આખિર કોઈ તો બાત થી કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કઈ કઈ રોઝ તક મુસલસલ લગાતાર રોઝહ રખતે થે કે દરમિયાનમેં કુછ ભી નોશ નહીં ફરમાતે થે. મેંને અપને આકા હઝરત મવલાના ખલીલ અહમદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકો પૂરે રમઝાનુલ્ મુબારક દેખા હે કે ઈફ્તાર વ સહ્ર દોનોં વક્તકી મિક્દાર તકરીબન્ ડેળ્હ (દેઢ) ચપાટીસે ઝિયાદા નહીં હોતી થી. કોઈ ખાદિમ અર્ઝ ભી કરતા તો ફરમાતે કે ભૂક નહીં હોતી. દોસ્તોંકે ખ્યાલસે સાથ બેઠ જાતા હૂં ઔર ઈસસે બળ્હકર હઝરત મવલાના શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહિબ રાયપૂરી (રહ.)કે મુતઅલ્લિક સુના હે કે કઈ કઈ દિન મુસલ્સલ ઐસે ગુઝર જાતે થે કે તમામ શબકી મિક્દાર સહ્ર વ ઈફતાર બે-દૂધકી ચાઈકે ચંદ ફિન્જાનકે સિવા કુછ ન હોતી થી. એક મર્તબા હઝરતકે મુખ્લિસ ખાદિમ હઝરત મવલાના શાહ અબ્દુલકાદિર સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને લજાજતસે અર્ઝ કિયા કે ઝો'ફ બહુત હો જાએગા. હઝરત કુછ તનાવુલ હી નહીં ફરમાતે! તો હઝરતને ફરમાયા કે અલ્હમ્દુલિલ્લાહ! જન્નતકા લુત્ફ હાસિલ હો રહા હે. હકતઆલા હમ સિયહકારોંકો ભી ઈન પાક હસ્તિયોંકા ઈત્તિબાઅ્ નસીબ ફરમાવેં તો ઝહે નસીબ! મવલાના સઅ્દી (રહ.) કેહતે હેં:

નદારન્દ તન પરવરાં આગહી
કે પુર મિઅ્દહ બાશદ ઝ-હિક્મત તહી *

છટી ચીઝ જિસકા લિહાઝ રોઝહ્દારકે લિએ ઝરૂરી ફરમાતે હૈં, યહ હે કે રોઝહકે બા'દ ઈસસે ડરતે રહના ભી ઝરૂરી હે કે ન મા'લૂમ યહ રોઝહ કાબિલે કબૂલ હે યા નહીં? ઔર ઈસી તરહ હર ઈબાદતકે ખત્મ પર કે ન મા'લૂમ કોઈ લગ્ઝિશ જિસકી તરફ ઈલ્તિફાત ભી નહીં હોતા, ઐસી તો નહીં હો ગઈ, જિસકી વજહસે યહ મુંહ પર માર દિયા જાએ. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બહુતસે કુર્આન પળ્હને વાલે હૈં કે કુર્આનેપાક ઈન્કો લા'નત કરતા રહતા હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે કિયામતમેં જિન લોગોંકા અવ્વલીન વહ્લહમેં ફેસલા હોગા, ઉન્કે મિનૂજુમ્લા એક શહીદ હોગા, જિસકો બુલાયા જાએગા ઔર અલ્લાહકે જો ઈન્આમ દુન્યામેં ઉસ પર હૂએ થે, વહ ઉસ્કો જતાએ જાએંગે. વહ ઉન સબ નેઅમતોંકા ઈકરાર કરેગા. ઉસકે બા'દ ઉસસે પૂછા જાએગા કે ઈન નેઅમતોંમેં ક્યાં હક અદાઈગી કી. વહ અર્ઝ કરેગા કે

---

* હમેશા પેટહીકી ધુનમેં ફંસે રહનેવાલે લોગ (ઉમૂમન) અક્લો-શુઊરસે ખાલી હોતે હૈં. ઈસ લિએ કે જો મિઅ્દેકે લિહાઝસે ભરા હુવા હોગા, વહ હિક્મતો-દાનાઈસે ખાલી હોગા.

તેરે રાસ્તેમેં કિતાલ કિયા. હત્તાકે શહીદ હો ગયા. ઈરશાદ હોગા કે ઝૂટ હે. બલ્કે કિતાલ ઈસ લિએ કિયા થા કે લોગ બહાદુર કહેં, સો કહા જા ચુકા. ઉસકે બા'દ હુક્મ હોગા ઔર મુંહકે બલ ખીંચ કર જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. ઐસે હી એક આલિમ બુલાયા જાએગા, ઉસકો ભી ઈસી તરહસે અલ્લાહકે ઈન્આમાત જતલા કર પૂછા જાએગા કે ઉન ઈન્આમાતકે બદલેમેં ક્યા કારગુઝારી હે? વહ અર્ઝ કરેગા કે ઈલ્મ સીખા ઔર દૂસરોંકો સિખાયા ઔર તેરી રઝાકી ખાતિર તિલાવત કી. ઈરશાદ હોગા કે ઝૂટ હે. યહ ઈસ લિએ કિયા ગયા થા કે લોગ અલ્લામહ કહેં. સો કહા જા ચુકા. ઉસકો ભી હુક્મ હોગા ઔર મુંહકે બલ ખીંચકર જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. ઈસી તરહ એક દોલતમંદ બુલાયા જાએગા. ઉસસે ઈન્આમાતે ઈલાહી શુમાર કરાને ઔર ઈકરાર લેનેકે બા'દ પૂછા જાએગા કે અલ્લાહકી ઈન નેઅમતોંમેં ક્યા અમલ કિયા? વહ કહેગા કે કોઈ ખૈરકા રાસ્તા ઐસા નહીં છોળા, જિસમેં મૈંને કુછ ખર્ચ ન કિયા હો. ઈરશાદ હોગા કે ઝૂટ હે. યહ ઈસ લિએ કિયા ગયા થા કે લોગ સખી કહેં. સો કહા જા ચુકા. ઈસકો ભી હુક્મ હોગા ઔર મુંહકે બલ ખીંચકર જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. અલ્લાહ મહફૂઝ ફરમાએં કે યહ સબ બદ્ નિય્યતીકે ષમરાત હૈં. ઈસ કિસ્મકે બહુતસે વાકિઆત અહાદીષમેં મઝકૂર હૈં. ઈસ લિએ રોઝહ્દારકો અપની નિય્યતકી હિફાઝતકે સાથ ઈસસે ખાઈફ ભી રહના ચાહિએ ઔર દુઆ ભી કરતે રહના ચાહિએ કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઈસકો અપની રઝાકા સબબ બના લેં, મગર સાથ હી યહ અમ્ર ભી કાબિલે લિહાઝ હે કે અપને અમલકો કાબિલે કબૂલ ન સમઝના, અમ્રે આખિર ઔર કરીમ આકાકે લુત્ફ પર નિગાહ અમ્રે આખિર હે. ઈસકે લુત્ફકે અંદાઝ બિલ્કુલ નિરાલે હૈં. મઅ્સિય્યત પર ભી કભી ષવાબ દે દેતે હૈં તો ફિર કોતાહિએ અમલકા ક્યા ઝિક્ર?

ખૂબી હમીં કરિશ્મા વ નાઝો-ખિરામ નેસ્ત
બિસ્યાર શેવૂહા અસ્ત બુતાંરા કે નામ નેસ્ત *

યહ છે ચીઝેં આમ સુલહાકે લિએ ઝરૂરી બતલાઈ જાતી હૈં. ખવાસ ઔર મુકર્રબીનકે લિએ ઈન્કે સાથ એક સાતવીં ચીઝકા ભી ઈઝાફા ફરમાતે હૈં કે દિલકો અલ્લાહકે સિવા કિસી ચીઝકી તરફ ભી મુતવજ્જેહ ન હોને દે, હત્તાકે રોઝહકી હાલતમેં ઈસકા ખ્યાલ ઔર તદબીર કે ઈફ્તારકે લિએ કોઈ ચીઝ હે યા નહીં, યહ ભી ખતા ફરમાતે હૈં. બા'ઝ મશાઈખને લિખ્ખા હે કે

* મહબૂબકી ખૂબિયાં બસ યહી દો-ચાર નાઝો-અંદાઝ નહીં હૈં, બલ્કે ઉસકે બહુતસે વહ અવ્સાફો-કમાલાત ભી હૈં, જિન્કા આમ બોલ ચાલમેં કોઈ નામ નહીં હે ઔર ઉન્કો અલ્ફાઝો-બયાનમેં તા'બીર નહીં કિયા જા સકતા.

રોઝહમેં શામકો ઈફ્તારકે લિએ કિસી ચીઝકા હાસિલ કરનેકા કસ્દ ભી ખતા હે, ઈસ લિએ કે યહ અલ્લાહકા વઅ્દએ રિઝ્ક પર એ'તિમાદકી કમી હે. શર્હે ઈહ્યામેં બા'ઝ મશાઈખકા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે અગર ઈફ્તારકે વક્તસે પેહલે કોઈ ચીઝ કહીંસે આ જાતી થી તો ઉસકો કિસી દૂસરેકો દે દેતે થે. મુબાદા, દિલકો ઉસકી તરફ ઈલ્તિફાત હો જાએ ઔર તવક્કુલમેં કિસી કિસ્મકી કમી હો જાએ! મગર યહ ઉમૂર બળે લોગોંકે લિએ હૈ. હમ લોગોંકો ઈન ઉમૂરકી હવસ કરના ભી બેમહલ હે ઔર ઈસ હાલત પર પહુંચે બગૈર ઈસકો ઈખ્તિયાર કરના અપનેકો હલાકતમેં ડાલના હે. મુફસ્સિરીનને લિખ્ખા હે કે કુતિ-બ અલયકુમુસ્સિયામમેં આદમીકે હર જુઝ્વ પર રોઝહ ફર્ઝ કિયા ગયા હે. પસ ઝબાનકા રોઝહ ઝૂટ વગયરહસે બચના હે ઔર કાનકા રોઝહ નાજાઈઝ ચીઝોંકે સુનનેસે ઈહ્તિરાઝ, આંખકા રોઝહ લહ્વો-લઈબકી ચીઝોંસે ઈહ્તિરાઝ હે ઔર ઐસે હી બાકી અઅ્ઝા હત્તા કે નફ્સકા રોઝહ હિર્સ વ શહ્વતોંસે બચના, દિલકા રોઝહ હુબ્બે દુન્યાસે ખાલી રખના, રૂહકા રોઝહ આખિરતકી લઝ્ઝતોંસે ભી ઈહ્તિરાઝ ઔર સિર્રે ખાસકા રોઝહ ગયરુલ્લાહકે વુજૂદસે ભી ઈહ્તિરાઝ હે.

(١٠) عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رض اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ اَفْطَرَ يَوْمًا مِّنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَّلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِهٖ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهٖ وَاِنْ صَامَهٗ.

(رواه احمد والترمذى وابوداؤد وابن ماجة والدارمى والبخارى فى ترجمة باب كذا فى المشكوٰة قلت وبسط الكلام على طرقه العينى فى شرح البخارى)

(૧૦) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ (કસ્દન્) બિલા કિસી શરઈ ઉઝ્રકે એક દિન ભી રમઝાનકે રોઝહકો ઈફ્તાર કર દે, ગેર રમઝાનકા રોઝહ ચાહે તમામ ઉમ્રકે રોઝે રખ્ખે, ઈસકા બદલ નહીં હો સકતા.

ફાઈદા:

બા'ઝ ઉલમાકા મઝહબ જિનમેં હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ વગયરહ હઝરાત ભી હૈં, ઈસ હદીષકી બિના પર યહ હે કે જિસને રમઝાનુલ્ મુબારકકે રોઝહકો બિલા વજહ ખો દિયા ઉસકી કઝા હો હી નહીં સકતી. ચાહે ઉમ્રભર રોઝે રખતા રહે, મગર જમહૂર ફુકહાકે નઝદીક અગર રમઝાનકા રોઝહ રખ્ખા હી નહીં તો એક રોઝહકે બદલે એક રોઝહસે કઝા

હો જાએગી ઔર અગર રોઝહ રખ કર તોળ દિયા તો કઝાકે એક રોઝહકે અલાવા દો મહીનાકે રોઝહ કફ્ફારહકે અદા કરનેસે ફર્ઝ ઝિમ્મહ સાકિત હો જાતા હે. અલબત્તા વહ બરકત ઔર ફઝીલત જો રમઝાનુલ્ મુબારકકી હે, હાથ નહીં આ સકતી ઔર ઈસ હદીષે પાકકા મતલબ યહી હે કે વહ બરકત હાથ નહીં આ સકતી કે જો રમઝાન શરીફમેં રોઝહ રખનેસે હાસિલ હોતી. યહ સબ કુછ ઈસ હાલતમેં હે કે બા'દમેં કઝા ભી કરે. ઔર અગર સિરેસે રખ્ખે હી નહીં, જૈસા કે ઈસ ઝમાનેકે બા'ઝ ફુસ્સાકકી હાલત હે તો ઉસકી ગુમ્રાહીકા ક્યા પૂછના? રોઝહ અરકાને ઈસ્લામસે એક રુક્ન હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ્લામકી બુન્યાદ પાંચ ચીઝોં પર ઈરશાદ ફરમાઈ હે. સબસે અવ્વલ તવ્હીદો – રિસાલતકા ઈકરાર, ઉસકે બા'દ ઈસ્લામકે ચારોં મશહૂર રુક્નઃ નમાઝ, રોઝહ, ઝકાત, હજ. કિતને મુસલમાન હૈં, જો મર્દુમ શુમારીમેં મુસલમાન શુમાર હોતે હૈં, લેકિન ઈન પાંચોંમેંસે એકકે ભી કરનેવાલે નહીં. સરકારી કાગઝાતમેં વહ મુસલમાન લિખ્ખે જાએં, મગર અલ્લાહકી ફેહરિસ્તમેં વહ મુસલમાન શુમાર નહીં હો સકતે! હત્તા કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી રિવાયતમેં હે કે ઈસ્લામકી બુન્યાદ તીન ચીઝ પર હે. કલિમએ શહાદત ઔર નમાઝ, રોઝહ. જો શખ્સ ઈનમેંસે એક ભી છોળ દે વહ કાફિર હે. ઉસકા ખૂન કર દેના હલાલ હે. ઉલમાને ઈન જૈસી રિવાયાતકો ઈન્કારકે સાથ મુકય્યદ કિયા હો યા કોઈ તા'વીલ ફરમાઈ હો, મગર ઈસસે ઈન્કાર નહીં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાત ઐસે લોગોંકે બારેમેં સખ્તસે સખ્ત વારિદ હૂએ હૈં. ફરાઈઝકે અદા કરનેમેં કોતાહી કરનેવાલોંકો અલ્લાહકે કહ્રસે બહુત હી ઝિયાદા ડરનેકી ઝરૂરત હે કે મૌતસે કિસીકો ચારહ નહીં, દુન્યાકી ઐશો-ઈશ્રત બહુત જલ્દ છૂટનેવાલી ચીઝ હે. કારઆમદ ચીઝ સિર્ફ અલ્લાહકી ઈતાઅત હે. બહુતસે જાહિલ તો ઈતનેહી પર કિફાયત કરતે હૈં કે રોઝહ નહીં રખતે, લેકિન બહુતસે બદ્દીન ઝબાનસે ભી ઈસ કિસ્મકે અલ્ફાઝ બક દેતે હૈં કે જો કુફ્ર તક પહૂંચા દેતે હૈં. મષલન્ રોઝહ વહ રખ્ખે જિસકે ઘર ખાનેકો ન હો, યા હમેં ભૂકા મારનેસે અલ્લાહકો ક્યા મિલ જાતા હે? વગય્રહ વગય્રહ. ઈસ કિસમકે અલ્ફાઝસે બહુત હી ઝિયાદા ઈહ્તિયાતકી ઝરૂરત હે. ઔર બહુત ગૌર વ ઈહ્તિમામસે એક મસ્અલહ સમઝ લેના ચાહિએ કે દીનકી છોટીસે છોટી બાતકા તમસ્ખુર ઔર મઝાક ઉળાના ભી કુફ્રકા સબબ હોતા હે. અગર કોઈ શખ્સ ઉમ્રભર નમાઝ ન પળ્હે, કભી ભી રોઝહ ન રખ્ખે, ઈસી તરહ ઔર કોઈ ફર્ઝ અદા ન કરે બ-શર્તેકે ઉસકા મુન્કિર ન હો, વહ કાફિર નહીં. જિસ ફર્ઝકો અદા નહીં કરતા, ઉસકા ગુનાહ હોતા હે ઔર જો આ'માલ અદા કરતા હે ઉન્કા અજ્ર મિલતા હે,

લેકિન દીનકી કિસી અદનાસે અદના બાતકા તમસ્ખુર ભી કુફ્ર હે. જિસસે ઔર ભી તમામ ઉમ્રકે નમાઝ, રોઝહ, નેક આ'માલ ઝાએ' હો જાતે હૈં, બહુત ઝિયાદા કાબિલે લિહાઝ અમ્ર હે. ઈસ લિએ રોઝહકે મુતઅલ્લિક ભી કોઈ લફ્ઝ હરગિઝ ઐસા ન કહે ઔર અગર તમસ્ખુર વગય્રહ ન કરે, તબ ભી બગૈર ઉઝ્ર ઈફ્તાર કરનેવાલા ફાસિક હે. હત્તા કે ફુકહાને તસ્રીહ કી હે કે જો શખ્સ રમઝાનમેં અલલ્ એ'લાન બગૈર ઉઝ્રકે ખાવે ઉસકો કત્લ કિયા જાવે, લેકિન કત્લ પર અગર ઈસ્લામી હુકૂમત ન હોનેકી વજહસે કુદરત ન હો કે યહ કામ અમીરુલ મુઅ્મિનીનકા હે તો ઈસ ફર્ઝસે કોઈ ભી સુબુક-દોશ નહીં કે ઉસકી ઈસ નાપાક હરકત પર ઈઝ્હારે નફ્રત કરે. ઔર ઈસસે કમ તો ઈમાનકા કોઈ દરજા હી નહીં કે ઈસકો દિલસે બુરા સમઝે. હકતઆલા શાનુહૂ અપને મુતીઅ્ બંદોંકે તુફૈલ મુઝે ભી નેક આ'માલકી તવ્ફીક નસીબ ફરમાવેં, કે સબસે ઝિયાદા કોતાહી કરનેવાલોંમેં હૂં. ફસ્લે અવ્વલમેં દસ હદીષેં કાફી સમઝતા હૂં કે માનનેવાલેકે લિએ એક ભી કાફી હે. ચે જાએ કે તિલ્ક અશરતુન્ કામિલહ. ઔર ન માનનેવાલેકે લિએ જિતના ભી લિખ્ખા જાએ બેકાર હે. હકતઆલા શાનુહૂ સબ મુસલમાનોંકો અમલકી તવ્ફીક નસીબ ફરમાવેં.

ફસ્લે દૌમ

શબે કદ્રકે બયાનમેં

રમઝાનુલ્ મુબારકકી રાતોંમેંસે એક રાત શબે કદ્ર કેહલાતી હે, જો બહુત હી બરકત ઔર ખૈરકી રાત હે. કલામેપાકમેં ઉસકો હઝાર મહીનોંસે અફઝલ બતલાયા હે. હઝાર મહીનેકે તેરાસી (૮૩) બરસ ચાર (૪) માહ હોતે હૈં. ખૂશનસીબ હે વહ શખ્સ જિસકો ઈસ રાતકી ઈબાદત નસીબ હો જાએ કે જો શખ્સ ઈસ એક રાતકો ઈબાદતમેં ગુઝાર દે ઉસને ગોયા તેરાસી (૮૩) બરસ ચાર (૪) માહસે ઝિયાદા ઝમાનાકો ઈબાદતમેં ગુઝાર દિયા ઔર ઈસ ઝિયાદતીકા ભી હાલ મા'લૂમ નહીં કે હઝાર મહીનેસે કિતને માહ ઝિયાદા અફઝલ હે? અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા હકીકતન્ બહુત હી બળા ઈન્આમ હે કે કદર-દાનોંકે લિએ યહ એક બેનિહાયત નેઅ્મત મરહમત ફરમાઈ. દુર્રે મન્થૂરમેં હઝરત અનસ (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે શબે કદ્ર હકતઆલા જલ્લ શાનુહૂને મેરી ઉમ્મતકો મરહમત ફરમાઈ હે, પેહલી ઉમ્મતોંકો નહીં મિલી. ઈસ બારેમેં મુખ્તલિફ રિવાયાત હૈં કે ઈસ ઈન્આમકા સબબ ક્યા હુવા? બા'ઝ અહાદીષમેં વારિદ હુવા કેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમને પેહલી ઉમ્મતોંકી ઉમ્રોંકો દેખા કે બહુત બહુત હૂઈ હૈં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકી ઉમ્રેં બહુત થોળી હૈં. અગર વહ નેક આ'માલમેં ઉન્કી બરાબરી ભી કરના ચાહેં તો નામુમકિન! ઈસસે અલ્લાહકે લાડલે નબીકો રંજ હુવા. ઈસકી તલાફીમેં યહ રાત મરહમત હૂઈ, કે અગર કિસી ખૂશનસીબકો દસ રાતેં ભી નસીબ હો જાવેં ઔર ઈન્કો ઈબાદતમેં ગુઝાર દે તો ગોયા આઠસો તેંતીસ(૮૩૩) બરસ ચાર માહસે ભી ઝિયાદા ઝમાના કામિલ ઈબાદતમેં ગુઝાર દિયા. બા'ઝ રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમને બની ઈસ્રાઈલકે એક શખ્સકા ઝિક્ર ફરમાયા કે એક હઝાર મહીને તક અલ્લાહકે રાસ્તામેં જિહાદ કરતા રહા. સહાબા (રદિ.)કો ઈસ પર રશ્ક આયા તો અલ્લાહ તઆલાને ઉસકી તલાફીકે લિએ ઈસ રાતકો નુઝૂલ ફરમાયા. એક રિવાયતમેં હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમને બની ઈસ્રાઈલકે ચાર હઝરાતકા ઝિક્ર

ફરમાયાઃ હઝરત અય્યૂબ અલયહિસ્સલામ, હઝરત ઝકરિય્યા અલયહિસ્સલામ, હઝરત હિઝ્કીલ અલયહિસ્સલામ, હઝરત યૂશઅ્ અલયહિસ્સલામ કે અસ્સી-અસ્સી બરસ તક અલ્લાહકી ઈબાદતમેં મશગૂલ રહે ઔર પલ ઝપકનેકે બરાબર ભી અલ્લાહકી નાફરમાની નહીં કી. ઈસ પર સહાબએ કિરામ (રદિ.)-કો હયરત હૂઈ તો હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ હાઝિરે ખિદમત હૂએ ઔર સૂરતુલ્ કદ્ર સુનાઈ. ઈસકે અલાવા ઔર ભી રિવાયાત હૈં. ઈસ કિસમકે ઈખ્તિલાફે રિવાયાતકી અક્‌ષર વજહ યહ હોતી હે કે એક હી ઝમાનામેં જબ મુખ્તલિફ વાકિઆતકે બા'દ કોઈ આયત નાઝિલ હોતી હે તો હર વાકિઅહકી તરફ નિસ્બત હો સકતી હે. બહરહાલ સબબે નુઝૂલ જો ભી કુછ હુવા હો, લેકિન ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહકે લિએ યહ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા બહુત હી બળા ઈન્આમ હે. યહ રાત ભી અલ્લાહ હી કા અતિય્યહ હે ઔર ઈસમેં અમલ ભી ઈસીકી તવ્ફીકસે મયસ્સર હોતા હે, વર્નાઃ

તહી દસ્તાને કિસ્મત રા ચે સૂદ અઝ રહબરે કામિલ,
કે ખિઝર અઝ આબે હયવાં તિશ્ના મી આરદ સિકંદરરા.

કિસ કદર કાબિલે રશ્ક હૈં વહ મશાઈખ જો ફરમાતે હૈં કે બુલૂગકે બા'દસે મુઝસે શબે કદ્રકી ઈબાદત કભી ફૌત નહીં હૂઈ! અલ્બત્તા ઈસ રાતકી તા'યીનમેં ઉલમાએ ઉમ્મતકે દરમિયાનમેં બહુત હી કુછ ઈખ્તિલાફ હે. તક્‌રીબન્ પચાસકે કરીબ અક્‌વાલ હૈં. સબકા ઈહાતા દુશ્વાર હે. અલ્બત્તા મશહૂર અક્‌વાલકા ઝિક્ર અન્‌કરીબ આનેવાલા હે. કુતુબે અહાદીષમેં ઈસ રાતકી ફઝીલત મુખ્તલિફ અન્વાઅ્ ઔર મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે વારિદ હૂઈ હે, જિનમેંસે બા'ઝકા ઝિક્ર આતા હે, મગર ચૂંકે ઈસ રાતકી ફઝીલત ખૂદ કુરઆને પાકમેં ભી મઝકૂર હે ઔર મુસ્તકિલ એક સૂરત ઈસકે બારેમેં નાઝિલ હૂઈ હે, ઈસ લિએ મુનાસિબ હે કે અવ્વલ ઈસ સૂરએ શરીફહકી તફસીર લિખ દી જાએ. તર્જમા હઝરતે અક્‌દસ હકીમુલ્ ઉમ્મત હઝરત મવલાના અશરફઅલી સાહિબ થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મરક્‌દહૂકી તફસીર બયાનુલ્ કુરઆનસે મા'ખૂઝ હે ઔર ફવાઈદ દૂસરી કુતુબસેઃ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ

બેશક, હમને કુર્આને પાકકો શબે કદ્રમેં ઉતારા હે. યહી એક બાત ઈસ રાતકી ફઝીલતકે લિએ કાફી થી કે કુર્આન જૈસી અઝમતવાલી ચીઝ ઈસમેં નાઝિલ હૂઈ, ચે જાએ કે ઉસમેં ઔર ભી બહુતસે બરકાત વ ફઝાઈલ શામિલ હો ગએ હોં. આગે ઝિયાદતીએ શૌકકે લિએ ઈરશાદ ફરમાતે હૈંઃ

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ

આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કુછ મા'લૂમ ભી હે, શબે કદ્ર કૈસી બળી ચીઝ હે? યા'ની ઈસ રાતકી બળાઈ ઔર ફઝીલતકા આપકો ઈલ્મ ભી હે કે કિતની ખૂબિયાં ઔર કિસ કદર ફઝાઈલ ઈસમેં હૈં. ઈસકે બા'દ ચંદ ફઝાઈલકા ઝિક્ર ફરમાતે હે :

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ

શબે કદ્ર હઝાર મહીનોંસે બેહતર હે. યા'ની હઝાર મહીના તક ઈબાદત કરનેકા જિસ કદર ષવાબ હે. ઈસસે ઝિયાદા શબે કદ્રમેં ઈબાદત કરનેકા ષવાબ હે ઔર ઈસ ઝિયાદતીકા ઈલ્મ ભી નહીં કે કિતની ઝિયાદા હે:

تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ

ઈસ રાતમેં ફરિશ્તે ઉતરતે હૈં. અલ્લામહ રાઝી (રહ.) લિખતે હૈં કે મલાઈકહને જબ ઈબ્તિદામેં તુઝે દેખા થા તો તુઝસે નફ્રત ઝાહિર કી થી ઔર બારગાહે આલીમેં અર્ઝ કિયા થા કે ઐસી ચીઝકો આપ પૈદા ફરમાતે હૈં, જો દુન્યામેં ફસાદ કરે ઔર ખૂન બહાવે?! ઉસકે બા'દ વાલિદૈનને જબ તુઝે અવ્વલ દેખા થા, જબ કે તૂ મનીકા કત્રહ થા તો તુઝસે નફ્રત કી થી. હત્તા કે કપળેકો અગર લગ જાતા તો કપળે ધોનેકી નોબત આતી! લેકિન જબ હકતઆલા શાનુંહૂને ઉસ કત્રહકો બેહતર સૂરત મર્હમત ફરમા દી તો વાલિદૈનકો ભી શફ્કત ઔર પ્યારકી નોબત આઈ ઔર આજ જબ કે તૂ તવ્ફીકે ઈલાહીસે શબે કદ્રમેં મઅ્રિફતે ઈલાહી ઔર તાઅતે રબ્બાનીમેં મશગૂલ હે તો મલાઈકહ ભી અપને ઈસ ફક્રહકી મઅ્ઝિરત કરનેકે લિએ ઉતરતે હૈં :

وَالرُّوحُ فِيهَا

ઔર ઈસ રાતમેં રૂહુલ્ કુદ્દસ યા'ની હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ ભી નાઝિલ હોતે હૈં. રૂહકે મઅ્નામેં મુફસ્સિરીનકે ચંદ કોલ હૈં. જમહૂરકા યહી કોલ હે, જો ઊપર લિખ્ખા ગયા કે ઈસસે હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ મુરાદ હૈં. અલ્લામહ રાઝી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે યહી કોલ ઝિયાદા સહીહ હે ઔર હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકી અફ્ઝલિય્યતકી વજહસે મલાઈકહકે ઝિક્રકે બા'દ ખાસ તૌરસે ઈન્કા ઝિક્ર ફરમાયા. બા'ઝકા કોલ હે કે રૂહસે મુરાદ એક બહુત બળા ફરિશ્તા હે કે તમામ આસ્માનો-ઝમીન ઉસકે સામને એક લુક્માકે બ-કદ્ર હૈં. બા'ઝોંકા કોલ હે કે ઈસસે મુરાદ ફરિશ્તોંકી એક મખ્સૂસ જમાઅત હે, જો ઔર ફરિશ્તોંકો ભી સિર્ફ લયલતુલ્ કદ્ર હી મેં નઝર આતે હૈં. ચોથા કોલ યહ હે કે યહ અલ્લાહકી કોઈ ખાસ મખ્લૂક હે, જો ખાતે-પીતે હૈં, મગર ન ફરિશ્તે હૈં, ન ઈન્સાન. પાંચવાં યહ કે હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ મુરાદ હૈં, જો ઉમ્મતે

મુહમ્મદિય્યહકે કારનામે દેખનેકે લિએ મલાઈકહકે સાથ ઉતરતે હૈં. છટા કોલ યહ હે કે યહ અલ્લાહ તઆલાકી ખાસ રહમત હે, યા'ની ઈસ રાતમેં મલાઈકહ નાઝિલ હોતે હૈં ઔર ઈન્કે બા'દ મેરી રહ્મતે ખાસ નાઝિલ હોતી હે. ઈન્કે અલાવા ઔર ભી ચંદ અક્વાલ હૈં, મગર મશ્હૂર કોલ પેહલા હી હે. સુનને બયહકીમેં હઝરત અનસ (રદિ.)કે વાસ્તેસે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ મન્કૂલ હે કે શબે કદ્રમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામ ફરિશ્તોંકે એક ગિરોહકે સાથ ઉતરતે હૈં ઔર જિસ શખ્સકો ઝિક્ર વગયૂરહમેં મશગૂલ દેખતે હૈં, ઉસકે લિએ રહ્મતકી દુઆ કરતે હૈં :

بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ اَمْرٍ

અપને પરવરદિગારકે હુક્મસે હર અમ્રે ખૈરકો લેકર ઝમીનકી તરફ ઉતરતે હૈં. મઝાહિરે હકમેં લિખ્ખા હે કે ઈસી રાતમેં મલાઈકહકી પેદાઈશ હૂઈ ઔર ઈસી રાતમેં આદમ અલયૂહિસ્સલામકા માદ્દહ જમા હોના શુરૂઅ્ હુવા. ઈસી રાતમેં જન્નતમેં દરખ્ત લગાએ ગએ ઔર દુઆ વગયૂરહકા કબૂલ હોના તો બ-કષ્રત રિવાયાતમેં વારિદ હે. દુર્રે મન્ષૂરકી એક રિવાયતમેં હે કે ઈસી રાતમેં હઝરત ઈસા અલયૂહિસ્સલામ આસ્માન પર ઉઠાએ ગએ ઔર ઈસી રાતમેં બની ઈસ્રાઈલકી તવ્બા કબૂલ હૂઈ: سَلَامٌ

વહ રાત સરાપા સલામ હે, યા'ની તમામ રાત મલાઈકહકી તરફસે મુઅ્મિનીન પર સલામ હોતા રહતા હે કે એક ફૌજ આતી હે ઔર દૂસરી જાતી હે. જૈસા કે બા'ઝ રિવાયાતમેં ઉસકી તશ્રીહ હે, યા યહ મુરાદ હે કે યહ રાત સરાપા સલામતી હે. શર્રો-ફસાદ વગયૂરહસે અમન હે:

هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

વહ રાત (ઈનહી બરકાતકે સાથ) તમામ રાત તુલૂએ ફજ્ર તક રહતી હે. યહ નહીં કે રાતકે કિસી ખાસ હિસ્સામેં યહ બરકત હો ઔર કિસીમેં ન હો, બલ્કે સુબ્હ હોને તક ઈન બરકાતકા ઝુહૂર રહતા હે. ઈસ સૂરએ શરીફહકે ઝિક્રકે બા'દ કે ખૂદ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકે કલામે પાકમેં ઈસ રાતકી કઈ નો'અ્કી ફઝીલતેં ઈરશાદ ફરમાઈ ગઈ હૈં. અહાદીષકે ઝિક્રકી ઝરૂરત નહીં રહતી, લેકિન અહાદીષમેં ભી ઈસકી ફઝીલત બ-કષ્રત વારિદ હૂઈ હે, ઉનમેંસે ચંદ અહાદીષ ઝિક્ર કી જાતી હૈં :

(١) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ اِيْمَانًا وَّاِحْتِسَابًا غُفِرَ لَهٗ

(૧) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયૂહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ લયૂલતુલ્ કદ્રમેં ઈમાનકે સાથ ઔર ષવાબકી

مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ (كذا في الترغيب عن البخاري ومسلم)

નિય્યતસે (ઈબાદતકે લિએ) ખળા હો, ઉસકે પિછલે તમામ ગુનાહ મુઆફ કર દીએ જાતે હૈં.

ફાઈદા:

ખળા હોનેકા મતલબ યહ હે કે નમાઝ પળ્હે ઔર ઈસી હુક્મમેં યહ ભી હે કે કિસી ઔર ઈબાદત, તિલાવત ઔર ઝિક્ર વગય્રહમેં મશગૂલ હો. ઔર ષવાબકી ઉમ્મીદ રખનેકા મતલબ યહ હે કે રિયા વગય્રહ કિસી બદ્‌ નિય્યતીસે ખળા ન હો, બલ્કે ઈખ્લાસકે સાથ મહઝ અલ્લાહકી રઝા ઔર ષવાબકે હુસૂલકી નિય્યતસે ખળા હો. ખત્તાબી (રહ.) કેહતે હૈં, ઈસકા મતલબ યહ હે કે ષવાબકા યકીન કરકે બશાશતે કલ્બસે ખળા હો. બોઝ સમઝ કર બદ્‌-દિલીસે નહીં ઔર ખુલી બાત હે કે જિસ કદર ષવાબકા યકીન ઔર એ'તિકાદ ઝિયાદા હોગા ઉતના હી ઈબાદતમેં મશક્કતકા બરદાશ્ત કરના સહલ હોગા. યહી વજહ હે કે જો શખ્સ કુર્બે ઈલાહીમેં જિસ કદર તરક્કી કરતા જાતા હે, ઈબાદતમેં ઈન્હિમાક ઝિયાદા હોતા રહતા હે. નીઝ, યહ મા'લૂમ હો જાના ભી ઝરૂરી હે કે હદીષે બાલા ઔર ઈસ જૈસી અહાદીષમેં ગુનાહોંસે મુરાદ ઉલમાકે નઝદીક સગીરહ ગુનાહ હોતે હૈં, ઈસ લિએ કે કુરઆને પાકમેં જહાં કબીરહ ગુનાહોંકા ઝિક્ર આતા હે, ઉન્કો **'ઈલ્લા મન તાબ'** કે સાથ ઝિક્ર કિયા હે. ઈસી બિના પર ઉલમાકા ઈજ્માઅ્‌ હે કે કબીરહ ગુનાહ બગૈર તવ્બાકે મુઆફ નહીં હોતા. પસ, જહાં અહાદીષમેં ગુનાહોંકે મુઆફ હોનેકા ઝિક્ર આતા હે, ઉલમા ઉસકો સગાઈરકે સાથ મુકય્યદ ફરમાયા કરતે હૈં. મેરે વાલિદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ વ બર્રદ મઝ્જઅહૂકા ઈરશાદ હે કે અહાદીષમેં સગાઈરકી કૈદ દો વજહસે મઝકૂર નહીં હોતી. અવ્વલ તો યહ કે મુસલમાનકી શાન યહ હે હી નહીં કે ઉસકે ઝિમ્મહ કબીરહ ગુનાહ હો, ક્યૂંકે જબ કબીરહ ગુનાહ ઉસસે સાદિર હો જાતા હે તો મુસલમાનકી અસ્લ શાન યહ હે કે ઈસકો ઉસ વક્ત તક ચૈન હી ન આવે, જબ તક કે ઉસ ગુનાહસે તવ્બા ન કરે. દૂસરી વજહ યહ હે કે જબ ઈસ કિસ્મકે મવ્કા' હોતે હૈં, મષલન્‌ લય્લતુલ્‌ કદ્ર હી મેં જબ કોઈ શખ્સ બ-ઉમ્મીદે ષવાબ ઈબાદત કરતા હે તો અપની બદ્‌ આ'માલિયોં પર નદામત ઉસકે લિએ ગોયા લાઝિમ હે ઔર હો હી જાતી હે. ઈસ લિએ તવ્બાકા તહક્કુક ખૂદ બ-ખૂદ હો જાતા હે કે તવ્બાકી હકીકત ગુઝશ્તા પર નદામત ઔર આઈન્દહકો ન કરનેકા અઝ્મ હે, લિહાઝા અગર કોઈ શખ્સ કબાઈરકા મુરતકિબ ભી હો તો ઉસકે લિએ ઝરૂરી હે કે લય્લતુલ્‌ કદ્ર હો યા કોઈ ઔર ઈજાબતકા મવ્કા' હો, અપની બદ્‌આ'માલિયોંસે સચ્ચે દિલસે

પુખ્તગીકે સાથ દિલો-ઝબાનસે તવ્બા ભી કર લે, તાકે અલ્લાહકી રહ્મતે કામિલહ મુતવજ્જેહ હો ઔર સગીરહ-કબીરહ સબ તરહકે ગુનાહ મુઆફ હો જાવેં ઔર યાદ આ જાએ તો ઈસ સિયહકારકો ભી અપની મુખલિસાનહ દુઆઓંમેં યાદ ફરમા લેં.

(૨) عَنْ اَنَسٍ قَالَ دَخَلَ رَمَضَانُ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ هٰذَا الشَّهْرَ قَدْ حَضَرَكُمْ وَفِيْهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِّنْ اَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حُرِمَهَا فَقَدْ حُرِمَ الْخَيْرَ كُلَّهٗ وَلَا يُحْرَمُ خَيْرَهَا اِلَّا مَحْرُوْمٌ (رواه ابن ماجة و اسناده حسن ان شاء الله كذا فى الترغيب وفى المشكوة عنه الا كل محروم)

(૨) હઝરત અનસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મર્તબા રમઝાન મુબારકકા મહીના આયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે તુમ્હારે ઊપર એક મહીના આયા હે, જિસમેં એક રાત હે, જો હઝાર મહીનોંસે અફ્ઝલ હે. જો શખ્સ ઈસ રાતસે મહ્રૂમ રહ ગયા, ગોયા સારી હી ખૈરસે મહ્રૂમ રહ ગયા ઔર ઉસકી ભલાઈસે મહ્રૂમ નહીં રહતા, મગર વહ શખ્સ જો હકીકતન્ મહ્રૂમ હી હે.

ફાઈદા:

હકીકતન્ ઈસકી મહ્રૂમીમેં ક્યા તઅમ્મુલ હે, જો ઈસ કદર બળી નેઅ્મતકો હાથસે ખો દે. રેલ્વે મુલાઝિમ ચંદ કોળિયોંકી ખાતિર રાત રાતભર જાગતે હૈં. અગર અસ્સી બરસકી ઈબાદતકી ખાતર કોઈ, એક મહીના તક રાતમેં જાગ લે તો ક્યા દિક્કત હે? અસ્લ યહ હે કે દિલમેં તળપ હી નહીં, અગર ઝરા સા ચસ્કા પળ જાએ તો ફિર એક રાત ક્યા, સેંકળોં રાતેં જાગી જા સકતી હૈં:

ઉલ્ફતમેં બરાબર હે વફા હો કે જફા હો
હર ચીઝમેં લઝ્ઝત હે અગર દિલમેં મઝા હો

આખિર કોઈ તો બાત થી કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બા-વુજૂદ સારી બશારતોં ઔર વા'દોંકો જિન્કા આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યકીન થા, ફિર ઈતની લમ્બી નમાઝ પળ્હતે થે કે પાઉં વરમ કર જાતે થે. ઉન્હીકે નામ લેવા ઔર ઉમ્મતી આખિર હમ ભી કેહલાતે હૈં. હાં, જિન લોગોંને ઈન ઉમૂરકી કદર કી, વહ સબ કુછ કર ગએ ઔર નમૂના બનકર ઉમ્મતકો દિખલા ગએ. કેહનેવાલોંકો યહ મવ્કા' ભી નહીં રહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હિર્સ કોન કર સકતા હે

ઔર કિસસે હો સકતી હે? દિલમેં સમા જાનેકી બાત હે કે ચાહનેવાલેકે લિએ દૂધકી નહર પહાળસે ખોદની ભી મુશ્કિલ નહીં હોતી, મગર યહ બાત કિસીકી જૂતિયાં સીધી કિએ બગૈર મુશ્કિલસે હાસિલ હોતી હે:

તમન્ના દર્દે દિલકી હે તો કર ખિદમત ફકીરોંકી
નહીં મિલતા યહ ગવ્હર બાદશાહોંકે ખઝીનહમેં.

આખિર ક્યા બાત થી કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ઈશાકી નમાઝકે બા'દ ઘરમેં તશરીફ લે જાતે ઔર સુબ્હ તક નમાઝમેં ગુઝાર દેતે થે? હઝરત ઉષ્માન (રદિ.) દિનભર રોઝહ રખતે ઔર રાતભર નમાઝમેં ગુઝાર દેતે? સિર્ફ રાતકે અવ્વલ હિસ્સામેં થોળા સા સોતે થે? રાતકી એક એક રકા'તમેં પૂરા કુર્આન પળ્હ લેતે થે. શર્હે ઈહ્યામેં અબૂતાલિબ મક્કી (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે ચાલીસ તાબિઈનસે બ-તરીકે તવાતુર યહ બાત ષાબિત હે કે વહ ઈશાકે વુઝૂસે નમાઝે સુબ્હ પળ્હતે થે. હઝરત શદ્દાદ (રદિ.) રાતકો લેટતે ઔર તમામ રાત કરવટેં બદલ કર સુબ્હ કર દેતે ઔર કેહતે, યા અલ્લાહ! આગકે ડરને મેરી નીંદ ઉળા દી. અસ્વદ ઈબ્ને યઝીદ (રહ.) રમઝાનમેં મગ્રિબ-ઈશાકે દરમિયાન થોળી દેર સોતે ઔર બસ. સઈદ ઈબ્ને મુસય્યિબ (રહ.)કે મુતઅલ્લિક મન્કૂલ હે કે પચાસ બરસ તક ઈશાકે વુઝૂસે સુબ્હકી નમાઝ પળ્હી. સિલહ ઈબ્ને અશીમ (રહ.) રાતભર નમાઝ પળ્હતે ઔર સુબ્હકો યહ દુઆ કરતે કે યા અલ્લાહ! મેં ઈસ કાબિલ તો નહીં હૂં કે જન્નત માંગૂં, સિર્ફ ઈતની દરખ્વાસ્ત હે કે આગસે બચા દીજિયો. હઝરત કતાદહ (રદિ.) તમામ રમઝાન તો હર તીન રાતમેં એક ખત્મ ફરમાતે, મગર અશ્રએ અખીરહમેં હર રાતમેં એક કુર્આન શરીફ ખત્મ કરતે. ઈમામ અબૂ હનીફહ (રહ.)કા ચાલીસ સાલ તક ઈશાકે વુઝૂસે સુબ્હકી નમાઝ પળ્હના ઈતના મશહૂર વ મા'રૂફ હે કે ઈસસે ઈન્કાર તારીખકે એ'તિમાદકો હટાતા હે. જબ ઉનસે પૂછા ગયા કે આપકો યહ કુવ્વત કિસ તરહ હાસિલ હૂઈ? તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેંને અલ્લાહકે નામોંકે તુફૈલ એક મખ્સૂસ તરીક પર દુઆ કી થી. સિર્ફ દો પહરકો થોળી દેર સોતે ઔર ફરમાતે કે હદીષમેં કયલૂલહકા ઈરશાદ હે, ગોયા દો પહરકે સોનેમેં ભી ઈત્તિબાએ સુન્નતકા ઈરાદા હોતા. કુર્આન શરીફ પળ્હતે હૂએ ઈતના રોતે કે પળોસિયોંકો તર્સ આને લગતા થા. એક મરતબા સારી રાત ઈસ આયતકો પળ્હતે ઔર રોતે ગુઝાર દી:

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ ﴿سورہ قمر رکوع ۳﴾

ઈબ્રાહીમ ઈબ્ને અદહમ (રહ.) રમઝાનુલ્ મુબારકમેં ન તો દિનકો સોતે, ન રાતકો. ઈમામ શાફિઈ (રહ.) રમઝાનુલ્ મુબારકમેં દિન-રાતકી નમાઝોંમેં સાઠ કુર્આન શરીફ ખત્મ કરતે ઔર ઈન્કે અલાવા સેંકળોંકે વાકિઆત હૈં, જિન્હોંને -

وَمَاخَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنَ

-પર અમલ કરકે બતલા દિયા કે કરનેવાલેકે લિએ કુછ મુશ્કિલ નહીં. યહ સલફકે વાકિઆત હૈં. અબ ભી કરનેવાલે મવજૂદ હૈં. ઈસ દરજાકા મુજાહદહ ન સહી, મગર અપને ઝમાનાકે મુવાફિક અપની તાકત વ કુદરતકે મુવાફિક નમૂનએ સલફ અબ ભી મવજૂદ હૈં ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા સચ્ચા ઈક્તિદા કરનેવાલે ઈસ દૌરે ફસાદમેં ભી મવજૂદ હૈં. ન રાહતો-આરામ ઈન્હિમાકે ઈબાદતસે માનિઅ્ હોતા હે, ન દુન્યવી મશાગિલ સદ્દે રાહ હોતે હૈં. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈરશાદ હે: અય ઈબ્ને આદમ! તૂ મેરી ઈબાદતકે લિએ ફારિગ હોજા, મૈં તેરે સીનેકો ગિનાસે ભર દૂંગા ઔર તેરે ફક્રકો બંદ કર દૂંગા. વર્‌ના તેરે સીનેકો મશાગિલસે ભર દૂંગા ઓર ફક્ર ઝાઈલ નહીં હોગા. રોઝ-મર્રહકે મુશાહદાત ઈસ સચ્ચે ઈરશાદકે શાહિદે અદ્લ હૈં.

(૩) عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ نَزَلَ جِبْرَئِيْلُ فِيْ كَبْكَبَةٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ يُصَلُّوْنَ عَلٰى كُلِّ عَبْدٍ قَائِمٍ أَوْ قَاعِدٍ يَذْكُرُ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ عِيْدِهِمْ يَعْنِيْ يَوْمُ فِطْرِهِمْ بَاهٰى بِهِمْ مَلَائِكَتَهٗ فَقَالَ يَا مَلَائِكَتِيْ مَا جَزَاءُ أَجِيْرٍ وَفّٰى عَمَلَهٗ قَالُوْا رَبَّنَا جَزَاؤُهٗ أَنْ يُّوَفّٰى أَجْرَهٗ قَالَ مَلَائِكَتِيْ عَبِيْدِيْ وَإِمَائِيْ قَضَوْا فَرِيْضَتِيْ عَلَيْهِمْ ثُمَّ خَرَجُوْا يَعُجُّوْنَ إِلَى الدُّعَاءِ وَعِزَّتِيْ وَجَلَالِيْ وَكَرَمِيْ وَعُلُوِّيْ وَارْتِفَاعِ مَكَانِيْ لَأُجِيْبَنَّهُمْ فَيَقُوْلُ ارْجِعُوْا فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ وَبَدَّلْتُ سَيِّئَاتِكُمْ حَسَنَاتٍ قَالَ فَيَرْجِعُوْنَ مَغْفُوْرًا لَّهُمْ۔

(૩) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે શબે કદ્રમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ મલાઈકહકી એક જમાઅતકે સાથ આતે હૈં ઔર ઉસ શખ્સકે લિએ, જો ખળે યા બેઠે અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહા હે ઔર ઈબાદતમેં મશગૂલ હે, દુઆએ રહ્મત કરતે હૈં ઔર જબ ઈદુલ્ ફિત્રકા દિન હોતા હે તો હકતઆલા જલ્લ શાનુહૂ અપને ફરિશ્તોંકે સામને બંદોંકી ઈબાદત પર ફખ્ર ફરમાતે હૈં (ઈસ લિએ કે ઉન્હોંને આદમિયોં પર તઅન્ કિયા થા) ઔર ઉનસે દરયાફ્ત ફરમાતે હૈં કે અય ફરિશ્તો! ઉસ મઝદૂરકા જો અપની ખિદમત પૂરી પૂરી અદા કર દે, ક્યા બદલા હે? વહ અર્ઝ કરતે હૈં કે અય હમારે રબ! ઉસકા બદલા યહી હે કે ઉસકી ઉજ્રત પૂરી દે દી જાવે. તો ઈરશાદ હોતા હે

(رواه البيهقي في شعب الإيمان
كذا في المشكوة)-

કે ફરિશ્તો! મેરે ગુલામોંને ઔર બાંદિયોંને મેરે ફરીઝાકો પૂરા કર દિયા, ફિર દુઆકે સાથ ચિલ્લાતે હૂએ (ઈદગાહકી તરફ) નિકલે હૈં, મેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ, મેરે જલાલકી કસમ, મેરી બખ્શિશકી કસમ, મેરે ઉલુવ્વે શાનકી કસમ, મેરે બલંદીએ મરતબાકી કસમ, મેં ઈન લોગોંકી દુઆ ઝરૂર કબૂલ કરૂંગા. ફિર ઈન લોગોંકો ખિતાબ ફરમાકર ઈરશાદ હોતા હે કે જાઓ, તુમ્હારે ગુનાહ મુઆફ કર દીએ હૈં ઔર તુમ્હારી બુરાઈયોંકો નેકિયોંસે બદલ દિયા હે. પસ, યહ લોગ ઈદગાહસે ઐસે હાલમેં લોટતે હૈં કે ઉન્કે ગુનાહ મુઆફ હો ચુકે હોતે હૈં.

ફાઈદા:

હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામકા મલાઈકહકે સાથ આના, ખૂદ કુર્આનેપાકમેં ભી મઝકૂર હે, જૈસા કે પેહલે ગુઝર ચુકા ઔર બહુત સી અહાદીષમેં ભી ઈસકી તસ્રીહ હે. રિસાલહકી સબસે અખીર હદીષમેં ઈસકા મુફસ્સલ ઝિક્ર આ રહા હે કે હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ તમામ ફરિશ્તોંકો તકાઝા ફરમાતે હૈં કે હર ઝાકિર વ શાગિલકે ઘર જાવેં ઔર ઉનસે મુસાફા' કરેં. 'ગાલિયતુલ મવાઈઝ'મેં હઝરતે અક્દસ શૈખ અબ્દુલકાદિર જીલાની (રહ.)કી 'ગુન્યહ'સે નક્લ કિયા હે કે ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી હદીષમેં હે કે ફરિશ્તે હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામકે કેહનેસે મુતફર્રિક હો જાતે હૈં ઔર કોઈ ઘર છોટા-બળા, જંગલ યા કશ્તી ઐસી નહીં હોતી જિસમેં કોઈ મુઅ્મિન હો ઔર વહ ફરિશ્તે મુસાફા' કરનેકે લિએ વહાં ન જાતે હોં, લેકિન ઉસ ઘરમેં દાખિલ નહીં હોતે, જિસમેં કુત્તા યા સુવર હો યા હરામકારીકી વજહસે જુનુબી યા તસવીર હો. મુસલમાનોંકે કિતને ઘર ઐસે હૈં, જિનમેં ખ્યાલી ઝીનતકી ખાતિર તસવીરેં લટકાઈ જાતી હૈં ઔર અલ્લાહકી ઈતની બળી નેઅમતે રહ્મતસે અપને હાથોં અપનેકો મહ્રૂમ કરતે હૈં. તસવીર લટકાનેવાલા એક આધ હોતા હે, મગર ઈસ ઘરમેં રહ્મતકે ફરિશ્તોંકે દાખિલ હોનેસે રોકનેકા સબબ બનકર સારે હી ઘરકો

અપને સાથ મહ્રૂમ રખતા હે.

④ عَنْ عَائِشَةَ رضـ قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوِتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ.

(مشكوة عن البخاري)

(૪) હઝરત આઈશહ (રદિ.) નબીએ અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નકલ ફરમાતી હૈં કે લયલતુલ કદ્રકો રમઝાનકે અખીર અશ્રહકી તાક રાતોંમેં તલાશ કિયા કરો.

ફાઈદા:

જમહૂર ઉલમાકે નઝદીક અખીર અશ્રહ ઈક્કસવીં રાતસે શુરૂઅ્ હોતા હે. આમ હે કે મહીના ઉન્તીસ કા હો યા તીસ કા. ઈસ હિસાબસે હદીષે બાલાકે મુતાબિક શબે કદ્રકી તલાશ ૨૧, ૨૩, ૨૫, ૨૭, ૨૯ રાતોંમેં કરના ચાહિએ. અગર મહીના ઉન્તીસકા હો તબ ભી અખીર અશ્રહ યહી કેહ્લાતા હે, મગર ઈબ્ને હઝ્મ (રહ.)કી રાઈ હે કે અશ્રહકે મઅ્ના દસકે હૈં. લિહાઝા અગર તીસકા ચાંદ રમઝાનુલ મુબારકકા હો, તબ તો યહ હે, લેકિન અગર ઉન્તીસકા ચાંદ હો તો ઈસ સૂરતમેં અખીર અશ્રહ બીસવીં શબસે શુરૂઅ્ હોતા હે ઔર ઈસ સૂરતમેં વિત્ર રાતેં યહ હોંગી: ૨૦, ૨૨, ૨૪, ૨૬, ૨૮, લેકિન નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લયલતુલ્ કદ્ર હી કી તલાશમેં રમઝાનુલ્ મુબારકકા એ'તિકાફ ફરમાયા કરતે થે ઔર વહ બિલ્ઈત્તિફાક ઈક્કીસવીં શબસે શુરૂઅ્ હોતા થા. ઈસ લિએ ભી જમહૂરકા કોલ ઈક્કીસવીં રાતસે તાક રાતોંમેં કવી ઈહ્તિમાલ હે, ઝિયાદા રાજિહ હે. અગર્ચે ઈહ્તિમાલ ઔર રાતોંમેં ભી હે. ઔર દોનોં કોલોં પર તલાશ જબ મુમ્કિન હે કે બીસવીં શબસે લેકર ઈદકી રાત તક હર રાતમેં જાગતા રહે ઔર શબે કદ્રકી ફિક્રમેં લગા રહે. દસ-ગિયારહ રાતેં કોઈ એસી અહમ યા મુશ્કિલ ચીઝ નહીં, જિન્કો જાગકર ગુઝાર દેના ઉસ શખ્સકે લિએ કુછ મુશ્કિલ હો, જો ષવાબકી ઉમ્મીદ રખતા હો:

'ઉર્ફી' અગર બ-ગિર્યહ મયસ્સર શુદે વિસાલ,
સદ સાલ મી તવાં બ-તમન્ના ગિરીસ્તન. *

---

* ફારસીકા મશ્હૂર શાઈર 'ઉર્ફી' અપનેસે ખિતાબ કરકે કેહતા હે કે "ઉર્ફી અગર રોને ઔર આંસૂ બહાનેસે વિસાલે યાર મુમ્કિન હો તો ઉસકી તમન્નામેં સો (૧૦૦) સાલ તક ભી રોયા જા સકતા હે."

(૫) હઝરત ઉબાદહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ લિએ બાહર તશરીફ લાએ, તાકે હમેં શબે કદ્રકી ઈત્તિલાઅ ફરમાવેં, મગર દો મુસલમાનોંમેં ઝગળા હો રહા થા. હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મૈં ઈસ લિએ આયા થા કે તુમ્હેં શબે કદ્રકી ખબર દૂં, મગર ફુલાં ફુલાં શખ્સોંમેં ઝગળા હો રહા થા કે જિસકી વજહસે ઉસકી તા'યીન ઉઠા લી ગઈ. ક્યા બઈદ હૈ કે યહ ઉઠા લેના અલ્લાહકે ઈલ્મમેં બેહતર હો. લિહાઝા અબ ઈસ રાતકો નવવીં ઔર સાતવીં ઔર પાંચવીં રાતમેં તલાશ કરો.

٥ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُخْبِرَنَا بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلَاحٰى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ فَقَالَ خَرَجْتُ لِاُخْبِرَكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلَاحٰى فُلَانٌ وَفُلَانٌ فَرُفِعَتْ وَعَسٰى اَنْ يَّكُوْنَ خَيْرًا لَّكُمْ فَالْتَمِسُوْهَا فِى التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ۔ (مشكوة عن البخاري).

ફાઈદા:

ઈસ હદીષમેં તીન મઝમૂન કાબિલે ગૌર હૈં: (૧) અમ્રે અવ્વલ જો સબસે અહમ હૈ વહ ઝગળા હૈ, જો ઈસ કદર સખ્ત બુરી ચીઝ હૈ કે ઉસકી વજહસે હમેશાકે લિએ શબે કદ્રકી તા'યીન ઉઠા લી ગઈ ઔર સિર્ફ યહી નહીં, બલ્કે ઝગળા હમેશા બરકાતસે મહરૂમીકા સબબ હુવા કરતા હૈ. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હૈ કે તુમ્હેં નમાઝ, રોઝહ, સદકહ વગયૂરહ સબસે અફઝલ ચીઝ બતલાઉં? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: ઝરૂર. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે આપસકા સુલૂક સબસે અફઝલ હૈ ઔર આપસકી લળાઈ દિનકો મૂંડનેવાલી હૈ. યા'ની જૈસે ઉસ્તરહસે સરકે બાલ એકદમ સાફ હો જાતે હૈં, આપસકી લળાઈસે દીન ભી ઈસી તરહ સાફ હો જાતા હૈ. દુન્યાદાર દીનસે બેખબર લોગોંકા ક્યા ઝિક્ર, જબ કે બહુત સી લમ્બી લમ્બી તસ્બીહેં પળ્હનેવાલે દીનકે દા'વેદાર ભી હર વક્ત આપસકી લળાઈમેં મુબ્તલા રહતે હૈં. અવ્વલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદકો ગૌરસે દેખેં ઔર ફિર અપને ઈસ દીનકી ફિક્ર કરેં, જિસકે ઘમંડમેં સુલહકે લિએ ઝુકનેકી તવ્ફીક નહીં હોતી. ફસ્લે અવ્વલમેં રોઝહકે આદાબમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુસલમાનોંકી આબરૂ-રેઝીકો બદ્તરીન સૂદ ઔર ખબીષ-તરીન સૂદ ઈરશાદ ફરમાયા હૈ, લેકિન હમ લોગ લળાઈકે ઝોરમેં ન

મુસલમાનકી આબરૂકી પરવાહ કરતે હૈં, ન અલ્લાહ ઔર ઉસકે સચ્ચે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદાતકા ખ્યાલ. ખૂદ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈરશાદ હેઃ વલા તનાઝઊ ફતફ્શલૂ..... "ઔર નઝાઅ્ મત કરો, વર્ના કમ હિમ્મત હો જાઓગે ઔર તુમ્હારી હવા ઉખળ જાએગી." આજ વહ લોગ જો હર વક્ત દૂસરોંકા વકાર ઘટાનેકી ફિક્રમેં રહતે હૈં, તન્હાઈમેં બેઠકર ગૌર કરેં કે ખૂદ વહ અપને વકારકો કિતના સદ્મા પહુંચા રહે હૈં ઔર અપની ઈન નાપાક ઔર કમીનહ હરકતોંસે અલ્લાહ તઆલાકી નિગાહમેં કિતને ઝલીલ હો રહે હૈં ઔર ફિર દુન્યાકી ઝિલ્લત બદીહી. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે, જો શખ્સ અપને મુસલમાન ભાઈસે તીન દિનસે ઝિયાદા છૂટ-છટાવ રખ્ખે, અગર ઈસ હાલતમેં મર ગયા તો સીધા જહન્નમમેં જાવેગા. એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે હર પીર વ જુમે'રાતકે દિન અલ્લાહકી હુઝૂરીમેં બંદોંકે આ'માલ પેશ હોતે હૈં. ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહ્મતસે (નેક આ'માલકી બ-દોલત) મુશ્રિકોંકે અલાવા ઔરોંકી મગ્ફિરત હોતી રહતી હે, મગર જિન દો (૨)મેં ઝગળા હોતા હે, ઉન્કી મગ્ફિરતકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ હોતા હે કે ઉન્કો છોળે રખ્ખો, જબ તક સુલહ ન હો. એક હદીષે પાકમેં ઈરશાદ હે કે હર પીર-જુમે'રાતકો આ'માલકી પેશી હોતી હે, ઈસમેં તવ્બા કરનેવાલોંકી તવ્બા કબૂલ હોતી હે ઔર ઈસ્તિગ્ફાર કરનેવાલોંકી ઈસ્તિગ્ફાર કબૂલ કી જાતી હે, મગર આપસમેં લળનેવાલોંકો ઈન્કે હાલ પર છોળ દિયા જાતા હે. એક જગા' ઈરશાદ હે કે શબે બરા'તમેં અલ્લાહકી રહમતે આમ્મહ ખલ્કતકી તરફ મુતવજ્જેહ હોતી હે (ઔર ઝરા ઝરાસે બહાનાસે) મખ્લૂકકી મગ્ફિરત ફરમાઈ જાતી હે, મગર દો શખ્સકી મગ્ફિરત નહીં હોતીઃ (૧) કાફિર (૨) વહ જો કિસીસે કીના રખ્ખે. એક જગા' ઈરશાદ હે કે તીન શખ્સ હૈં જિન્કી નમાઝ કબૂલિય્યતકે લિએ ઈન્કે સરસે એક બાલિશ્ત ભી ઊપર નહીં જાતી, જિનમેં આપસકે લળનેવાલે ભી ફરમાએ હૈં. યહ જગા ઈન રિવાયાતકે ઈહાતાકી નહીં, મગર ચંદ રિવાયાત ઈસ લિએ લિખ દી હૈં કે હમ લોગોંમેં અવામકા ઝિક્ર નહીં, ખવાસમેં ઔર ઉન લોગોંમેં જો શુરફાઅ્ કેહલાતે હૈં, દીનદાર સમઝે જાતે હૈં, ઉન્કી મજાલિસ, ઉન્કે મજામિઅ્, ઉન્કી તક્રીબાત – ઈસ કમીનહ હરકતસે લબરેઝ હૈંઃ ફ-ઈલલ્લાહિલ મુશ્તકા વલ્લાહુલ મુસ્તઆન. લેકિન ઈન સબકે બા'દ યહ ભી મા'લૂમ હોના ઝરૂરી હે કે યહ સબ દુન્યવી દુશ્મની ઔર અદાવત પર હે. અગર કિસી શખ્સકે ફિસ્કકી વજહસે યા કિસી દીની અમ્રકી હિમાયતકી વજહસે તર્કે તઅલ્લુક કરે તો જાઈઝ હે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)ને એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકલ ફરમાયા તો ઉન્કે બેટેને ઈસ પર ઐસા

લફ્ઝ કેહ દિયા કે જો સૂરતન્ હદીષ પર એ'તિરાઝ થા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) મરને તક ઉનસે નહીં બોલે. ઔર ભી ઈસ કિસ્મકે વાકિઆત સહાબએ કિરામ (રદિ.)કે ષાબિત હૈં, લેકિન અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ દાના વ બીના હૈં, કુલૂબકે હાલકો અછ્છી તરહ જાનનેવાલા હે. ઈસસે ખૂબ વાકિફ હૈં કે કોનસા તર્કે તઅલ્લુક દીનકી ખાતિર હે ઔર કોનસા અપની વજાહત ઔર કસ્રે શાન ઔર બળાઈકી વજ્હસે હે. વૈસે તો હર શખ્સ અપને કીના ઔર બુગ્ઝકો દીનકી તરફ મન્સૂબ કર હી સકતા હે.

દૂસરા અમ્ર જો હદીષે બાલામેં મા'લૂમ હોતા હે, વહ હિક્મતે ઈલાહીકે સામને રઝા ઔર કબૂલ વ તસ્લીમ હે કે બા-વુજૂદ ઈસકે કે શબે કદ્રકી તા'યીનકા ઉઠ જાના સૂરતન્ બહુત હી બળી ખૈરકા ઉઠ જાના થા, લેકિન ચૂંકે અલ્લાહકી તરફસે હે, ઈસ લિએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે શાયદ હમારે લિએ યહી બેહતર હો. નિહાયત ઈબ્રત ઔર ગૌરકા મકામ હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહીમો-કરીમ ઝાત બંદા પર હર વક્ત મહરબાન હે. અગર બંદા અપની બદ્ આ'માલીસે કિસી મુસીબતમેં મુબ્તલા હો જાતા હે, તબ ભી અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી તરફસે થોળીસી તવજ્જુહ ઔર ઈકરારે ઈજ્ઝકે બા'દ અલ્લાહકા કરમ શામિલે હાલ હો જાતા હે ઔર વહ મુસીબત ભી કિસી બળી ખૈરકા સબબ બના દી જાતી હે ઔર અલ્લાહકે લિએ કોઈ ચીઝ મુશ્કિલ નહીં. ચુનાન્ચે ઉલમાને ઈસકે ઈખ્ફાઅ્મેં ભી ચંદ મસાલિહ ઈરશાદ ફરમાંએ હૈં. અવ્વલ યહ કે અગર તા'યીન બાકી રહતી તો બહુત સી કોતાહ તબાઈઅ્ એસી હોતી કે ઔર રાતોંકા ઈહ્તિમામ બિલ્કુલ તર્ક કર દેતીં ઔર ઈસ સૂરતે મવજૂદહમેં ઈસ ઈહ્તિમાલ પર કે આજ હી શાયદ શબે કદ્ર હો, મુતઅદદ રાતોંમેં ઈબાદતકી તવફીક તલબવાલોંકો નસીબ હો જાતી હે. દૂસરી યહ કે બહુતસે લોગ હૈં કે મઆસી કિએ બગૈર ઉનસે રહા હી નહીં જાતા. તા'યીનકી સૂરતમેં અગર બા-વુજૂદ મા'લૂમ હોનેકે ઈસ રાતમેં મઅ્સિય્યતમેં જુર્અત કી જાતી તો સખ્ત અંદેશા થા. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મર્તબા મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ કે એક સહાબી (રદિ.) સો રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હઝરત અલી (રદિ.)સે ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈન્કો જગા દો, તાકે વુઝૂ કર લેં. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂને જગા તો દિયા, મગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે આપ તો ખૈરકી તરફ બહુત તેઝીસે ચલને વાલે હૈં, આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખૂદ ક્યૂં ન જગા દિયા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુબાદા ઈન્કાર કર બેઠતા ઔર મેરે કેહને પર ઈન્કાર કુફ્ર હો જાતા. તેરે કેહનેસે ઈન્કાર પર કુફ્ર નહીં હોગા. તો ઈસી તરહ હક

સુબ્હાનહૂ વ તકદુસકી રહમતને ગવારા ન ફરમાયા કે ઈસ અઝ્મત વાલી રાતકે મા'લૂમ હોનેકે બા'દ કોઈ ગુનાહ પર જુર્અત કરે. તીસરી યહ કે તા'યીનકી સૂરતમેં અગર કિસી શખ્સસે વહ રાત ઈત્તિફાકન્ છૂટ જાતી તો આઈન્દહ રાતોંમેં અફસુર્દગી વગયૂરહકી વજહસે ફિર કિસી રાતકા ભી જાગના નસીબ ન હોતા ઔર અબ રમઝાનકી એક-દો રાત તો કમ અઝ કમ હર શખ્સકો મયસ્સર હો હી જાતી હૈં. ચોથી યહ કે જિતની રાતેં તલબમેં ખર્ચ હોતી હૈં, ઈન સબકા મુસ્તકિલ ષવાબ અલાહિદા મિલેગા. પાંચવીં યહ કે રમઝાનકી ઈબાદતમેં હકતઆલા જલ્લ શાનુહૂ મલાઈકહ પર તફાખુર ફરમાતે હૈં, જૈસા કે પેહલી રિવાયાતમેં મા'લૂમ હો ચુકા. ઈસ સૂરતમેં તફાખુરકા ઝિયાદા મવ્કા હે કે બંદે બા-વુજૂદ મા'લૂમ ન હોનેકે મહઝ ઈહ્તિમાલ ઔર ખ્યાલ પર રાત રાત ભર જાગતે હૈં ઔર ઈબાદતમેં મશગૂલ રહતે હૈં કે જંબ ઈહ્તિમાલ પર ઈસ કદર કોશિશ કર રહે હૈં, અગર બતલા દિયા જાતા કે યહી રાત શબે કદ્ર હે તો ફિર ઈન્કી કોશિશોંકા ક્યા હાલ હોતા. ઈન્કે અલાવા ઔર ભી મસાલિહ હો સકતી હૈં. ઐસે હી ઉમૂરકી વજહસે આદતુલ્લાહ યહ જારી હે કે ઈસ નો'અકી અહમ ચીઝોંકો મખ્ફી ફરમા દેતે હૈં. ચુનાન્ચે ઈસ્મે આ'ઝમકો મખ્ફી ફરમા દિયા. ઈસી તરહ જુમ્અહકે દિન એક વક્તે ખાસ મકબૂલિય્યતે દુઆકા હે, ઈસકો ભી મખ્ફી ફરમા દિયા. ઐસે હી ઔર ભી બહુતસી ચીઝેં ઈસમેં શામિલ હૈં. યહ ભી મુમ્કિન હે કે ઝગળેકી વજહસે ઈસ ખાસ રમઝાનુલ્ મુબારકમેં તા'યીન ભુલા દી ગઈ હો ઔર ઉસકે બા'દ દીગર મસાલિહે મઝકૂરહકી વજહસે હમેશાકે લિએ તા'યીન હટા દી હો.

તીસરી બાત જો ઈસ હદીષે પાકમેં વારિદ હે વહ શબે કદ્રકી તલાશકે લિએ તીન રાતેં ઈરશાદ ફરમાઈ હૈં: નવવીં, સાતવીં, પાંચવીં. દૂસરી રિવાયાતકે મિલાનેસે ઈતના તો મુહક્કક્ હે કે યહ તીનોં રાતેં અખીર અશ્રહકી હૈં, લેકિન ઈસકે બા'દ ફિર ચંદ ઈહ્તિમાલ હૈં કે અખીર અશ્રહમેં અગર અવ્વલસે શુમાર કિયા જાવે તો હદીષકા મહ્મલ ૨૯, ૨૭, ૨૫ રાત હોતી હે ઔર અગર અખીરસે શુમાર કિયા જાએ જૈસા કે બા'ઝ અલ્ફાઝસે મુતરશ્શેહ હે તો ફિર ઉન્તીસકે ચાંદકી સૂરતમેં ૨૧, ૨૩, ૨૫. ઔર તીસકે ચાંદકી સૂરતમેં ૨૨, ૨૪, ૨૬ હે. ઈસકે અલાવા ભી તા'યીનમેં રિવાયાત બહુત મુખ્તલિફ હૈં ઔર ઈસી વજહસે ઉલમાકે દરમિયાનમેં ઈસકે બારેમેં બહુત કુછ ઈખ્તિલાફ હે, જૈસા કે પેહલે ઝિક્ર હુવા કે પચાસકે કરીબ, ઉલમાકે અક્વાલ હૈં. રિવાયાતકે બ-કષ્રત ઈખ્તિલાફકી વજહ મુહક્કિકીનકે નઝદીક યહ હે કે યહ રાત કિસી તારીખકે સાથ મખ્સૂસ નહીં, બલ્કે મુખ્તલિફ સાલોંમેં, મુખ્તલિફ રાતોંમેં હોતી હે. જિસકી વજહસે રિવાયાત મુખ્તલિફ હૈં કે હર સાલ નબીએ કરીમ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસ સાલકે મુતઅલ્લિક મુખ્તલિફ રાતોંમેં તલાશકા હુકમ. ફરમાયા ઔર બા'ઝ સાલોંમેં મુતઅય્યન તૌરસે ભી ઈરશાદ ફરમાયા. ચુનાન્ચે અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી એક રિવાયતમેં હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં એક મર્તબા શબે કદ્રકા ઝિક્ર આયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે આજ કોન સી તારીખ હે? અર્ઝ કિયા ગયા કે બાઈસ હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે આજ હી કી રાતમેં તલાશ કરો. હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા કે શબે કદ્ર નબીકે ઝમાનાકે સાથ ખાસ રહતી હે યા બા'દમેં ભી હોતી હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે કિયામત તક રહેગી. મૈંને અર્ઝ કિયા કે રમઝાનકે કિસ હિસ્સામેં હોતી હે? આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અશ્રએ અવ્વલ ઔર અશ્રએ અખીરમેં તલાશ કરો. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અશ્રએ અવ્વલ ઔર અશ્રએ અખીરમેં તલાશ કરો. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર બાતોંમેં મશગૂલ હો ગએ. મૈંને મવ્કા પાકર અર્ઝ કિયાઃ અજી, યહ તો બતલા હી દીજિએ કે અશ્રહકે કોનસે હિસ્સામેં હોતી હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈતને નારાઝ હૂએ કે ન ઈસસે કબ્લ મુઝ પર ઈતને ખફા હૂએ થે, ન બા'દમેં. ઔર ફરમાયા કે અગર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા યહ મકસૂદ હોતા તો બતલા ન દેતે? આખિરકી સાત રાતમેં તલાશ કરો. બસ, ઈસકે બા'દ ઔર કુછ ન પૂછિયો. એક સહાબી (રદિ.)કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તેઈસવીં શબ મુતઅય્યન તૌર પર ઈરશાદ ફરમાઈ. ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈં સો રહા થા, મુઝે ખ્વાબમેં કિસીને કહા કે ઉઠ, આજ શબે કદ્ર હે. મૈં જલ્દીસે ઉઠકર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી નમાઝકી નિય્યત બંધ રહી થી. ઔર યહ રાત તેઈસવીં શબ થી. બા'ઝ રિવાયાતમેં મુતઅય્યન તૌરસે ચોબીસવીં શબકા હોના ભી મા'લૂમ હોતા હે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ તમામ સાલ રાતકો જાગે, વહ શબે કદ્રકો પા સકતા હે. (યા'ની શબે કદ્ર તમામ સાલમેં દાઈર રહતી હે.) કિસીને ઈબ્ને કઅબ (રદિ.)સે ઉસકો નક્લ કિયા તો વહ ફરમાને લગે કે ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કી ગર્ઝ યહ હે કે લોગ એક રાત પર કનાઅત કરકે ન બેઠ જાએં. ફિર કસમ ખાકર યહ બતલાયા કે વહ સત્તાઈસ રમઝાનકો હોતી હે, ઔર ઈસી તરહસે બહુતસે સહાબા (રદિ.) ઔર તાબિઈન (રહ.)કી રાઈ હે કે વહ સત્તાઈસ શબમેં હોતી હે. ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.)કી તહકીક યહી હે, વર્ના ઈબ્ને

મસઊદ (રદિ.)કી તહકીક વહી હે કે જો શખ્સ તમામ સાલ જાગે, વહ ઉસકો મા'લૂમ કર સકતા હે ઔર દુર્રે મન્સૂરકી એક રિવાયતસે મા'લૂમ હોતા હે કે વહ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહી નક્લ કરતે હૈં. અઈમ્મહમેંસે ભી ઈમામ અબૂ હનીફહ (રહ.)કા મશહૂર કૌલ યહ હે કે યહ તમામ સાલમેં દાઈર રહતી હે. સાહિબીનકા કોલ હે કે તમામ રમઝાનકી કિસી એક રાતમેં હે, જો મુતઅય્યન હે, મગર મા'લૂમ નહીં. શાફિઈય્યહકા રાજિહ કોલ યહ હે કે ઈક્કીસવીં શબમેં હોના અક્રબ હે. ઈમામ માલિક (રહ.) ઔર ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ (રહ.)કા કૌલ યહ હે કે રમઝાનકે આખિર અશ્રહકી તાક રાતોંમેં દાઈર રહતી હે. કિસી સાલ કિસી રાતમેં ઔર કિસી સાલ કિસી દૂસરી રાતમેં. જમહૂર ઉલમાકી રાઈ યહ હે કે સત્તાઈસવીં રાતમેં ઝિયાદા ઉમ્મીદ હે. શય્ખુલ્ આરિફીન મુહ્યુદ્દીન ઈબ્ને અરબી (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે નઝદીક ઉન લોગોંકા કોલ ઝિયાદા સહીહ હે, જો કેહતે હૈં કે તમામ સાલમેં દાઈર રહતી હે. ઈસ લિએ કે મૈંને દો મરતબા ઈસકો શા'બાનમેં દેખા હે. એક મરતબા પંદરહકો ઔર એક મરતબા ઉન્નીસકો ઔર દો દો મરતબા રમઝાનકે દરમિયાની અશ્રહમેં તેરહકો ઔર અઠારહકો ઔર દો મરતબા રમઝાનકે આખિર અશ્રહકી હર તાક રાતમેં દેખા હે. ઈસ લિએ મુઝે ઈસકા યકીન હે કે વહ સાલકી રાતોંમેં ફિરતી રહતી હે, લેકિન રમઝાનુલ્ મુબારકમેં બ-કષ્રત પાઈ જાતી હે. હમારે હઝરત શાહ વલિય્યુલ્લાહ સાહિબ રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે શબે કદ્ર સાલમેં દો મરતબા હોતી હે. એક વહ રાત હે, જિસમેં અહકામે ખુદાવંદી નાઝિલ હોતે હૈં ઔર ઈસી રાતમેં કુર્આન શરીફ લવ્હે મહફૂઝસે ઉતરા હે. યહ રાત રમઝાનકે સાથ મખ્સૂસ નહીં. તમામ સાલમેં દાઈર રહતી હે, લેકિન જિસ સાલ કુર્આને પાક નાઝિલ હુવા, ઉસ સાલ રમઝાનુલ્ મુબારકમેં થી. ઔર અક્ષર રમઝાનુલ્ મુબારક હી મેં હોતી હે ઔર દૂસરી શબે કદ્ર વહ કે જિસમેં રૂહાનિય્યતકા એક ખાસ ઈન્તિશાર હોતા હે ઔર મલાઈકહ બ-કષ્રત ઝમીન પર ઉતરતે હૈં ઔર શયાતીન દૂર રહતે હૈં. દુઆએં ઔર ઈબાદતેં કબૂલ હોતી હૈં. યહ હર રમઝાનમેં હોતી હે ઔર અખીર અશ્રહકી વિત્ર રાતોંમેં હોતી હે ઔર બદલતી રહતી હે. મેરે વાલિદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ વ બર્-દ મઝ્જઅહૂ ઈસી કોલકો રાજિહ ફરમાતે થે.

બહરહાલ શબે કદ્ર એક હો યા દો, હર શખ્સકો અપની હિમ્મત વ વુસ્અતકે મુવાફિક તમામ સાલ ઈસકી તલાશમેં સઈ કરના ચાહિએ. ન હો સકે તો રમઝાનભર જુસ્તજૂ ચાહિએ. અગર યહ ભી મુશ્કિલ હો તો અશ્રએ અખીરહકો ગનીમત સમઝના ચાહિએ. ઈતના ભી ન હો સકે તો અશ્રએ અખીરહકી તાક રાતોંકો હાથસે ન જાને દેના ચાહિએ. ઔર અગર

ખુદા ન-ખ્વાસ્તા યહ ભી ન હો સકે તો સત્તાઈસ્વીં (૨૭) શબકો તો બહરહાલ ગનીમતે બારિદહ સમઝના હી ચાહિએ કે અગર તાઈદે અયૂઝદી શામિલે હાલ હે ઔર કિસી ખૂશનસીબકો મયસ્સર હો જાએ તો ફિર તમામ દુન્યાકી નેઅ્મતેં ઔર રાહતેં ઉસકે મુકાબલામેં હેચ હૈં, લેકિન અગર મયસ્સર ન ભી હો તબ ભી અજ્રસે ખાલી નહીં. બિલ્ખુસૂસ મગરિબ-ઈશાકી નમાઝ જમાઅતસે મસ્જિદમેં અદા કરનેકા ઈહ્તિમામ તો હર શખ્સકો તમામ સાલ બહુત હી ઝરૂર હોના ચાહિએ કે અગર ખૂશ-કિસ્મતીસે શબે કદ્રકી રાતમેં યહ દો નમાઝેં જમાઅતસે મયસ્સર હો જાએં તો કિસ કદર બા-જમાઅત નમાઝોંકા ષવાબ મિલે. અલ્લાહકા કિસ કદર બળા ઈન્આમ હે કે કિસી દીની કામમેં અગર કોશિશ કી જાવે તો કામ્યાબી ન હોનેકી સૂરતમેં ભી ઈસ કોશિશકા અજ્ર ઝરૂર મિલતા હે, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ કિતને હિમ્મતવાલે હૈં, જો દીનકે દરપે હૈં, દીનકે લિએ મરતે હૈં, કોશિશ કરતે હૈં ઔર ઈસકે બિલ્ મુકાબિલ અગ્રાઝે દુન્યવિય્યહમેં કોશિશકે બા'દ અગર નતીજા મુરત્તબ ન હો તો વહ કોશિશ બેકાર ઔર ઝાઈઅ્. લેકિન ઈસ પર ભી કિતને લોગ હૈં કે દુન્યવી અગ્રાઝ ઔર બેકાર વ લગ્વ ઉમૂરકે હાસિલ કરનેકે લિએ જાનો-માલ દોનોંકો બરબાદ કરતે હૈં:

બેબીં તફાવુતે રહ અઝ કુજા અસ્ત તા બકુજા

(૬) عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ اَنَّهٗ سَأَلَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فَقَالَ فِىْ رَمَضَانَ فِى الْعَشْرِ الْاَوَاخِرِ فَاِنَّهَا فِىْ لَيْلَةٍ وِتْرٍ فِىْ اِحْدٰى وَعِشْرِيْنَ اَوْ ثَلٰثٍ وَّعِشْرِيْنَ اَوْ خَمْسٍ وَّعِشْرِيْنَ اَوْ سَبْعٍ وَّعِشْرِيْنَ اَوْ تِسْعٍ وَّعِشْرِيْنَ اَوْ اٰخِرِ لَيْلَةٍ مِّنْ رَمَضَانَ مَنْ قَامَهَا اِيْمَانًا وَّاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ وَمِنْ اَمَارَاتِهَا اَنَّهَا لَيْلَةٌ بَلْجَةٌ صَافِيَةٌ سَاكِنَةٌ سَاجِيَةٌ لَا حَارَّةٌ وَّلَا بَارِدَةٌ كَاَنَّ فِيْهَا قَمَرًا سَاطِعًا وَّلَا يَحِلُّ

(૬) હઝરત ઉબાદહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે શબે કદ્રકે બારેમેં દરયાફ્ત કિયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે રમઝાનકે અખીર અશ્રહકી તાક રાતોંમેં હે: ૨૧, ૨૩ ૨૫ ૨૭, ૨૯ યા રમઝાનકી આખિર રાતમેં. જો શખ્સ ઈમાનકે સાથ ષવાબકી નિય્યતસે ઈસ રાતમેં ઈબાદત કરે, ઉસકે પિછલે સબ ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં. ઈસ રાતકી મિન્જુમલા ઔર અલામતોંકે યહ હે કે વહ રાત ખુલી હૂઈ ચમકદાર હોતી હે. સાફ-શફ્ફાફ, ન ઝિયાદા ગરમ, ન

لِنَجْمٍ اَنْ يُّرْمٰى بِهٖ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتّٰى الصَّبَاحِ وَمِنْ اَمَارَاتِهَا اَنَّ الشَّمْسَ تَطْلُعُ صَبِيْحَتَهَا لَا شُعَاعَ لَهَا مُسْتَوِيَةً كَاَنَّهَا الْقَمَرُ لَيْلَةَ الْبَدْرِ وَحَرَّمَ اللّٰهُ عَلَى الشَّيْطَانِ اَنْ يَّخْرُجَ مَعَهَا يَوْمَئِذٍ.

(در منثور عن احمد والبیہقی ومحمد بن نصر وغیرھم)

ઝિયાદા ઠંડી, બલ્કે મુઅ્તદિલ. ગોયા કે ઈસમેં (અન્વારકી કષ્રતકી વજહસે) ચાંદ ખુલા હુવા હે. ઈસ રાતમેં સુબ્હ તક આસ્માનકે સિતારે શયાતીનકો નહીં મારે જાતે. નીઝ, ઉસકી અલામતોંમેંસે યહ ભી હે કે ઉસકે બા'દકી સુબ્હકો આફતાબ બગૈર શુઆઅ્કે તુલૂઅ્ હોતા હે, ઐસા બિલ્કુલ હમવાર ટિક્યાકી તરહ હોતા હે, જૈસા કે ચૌદહ્વીં (૧૪) રાતકા ચાંદ. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસ દિનકે આફતાબકે તુલૂઅ્કે વક્ત શયતાનકો ઉસકે સાથ નિકલનેસે રોક દિયા. (બ-ખિલાફ ઔર દિનોંકે કે તુલૂએ આફતાબકે વક્ત શયતાનકા ઈસ જગા ઝુહૂર હોતા હે.)

ફાઈદા:

ઈસ હદીષકા અવ્વલ મઝમૂન તો સાબિકહ રિવાયતમેં ઝિક્ર હો ચુકા હે, આખિરમેં શબે કદ્રકી ચંદ અલામાત ઝિક્ર કી હૈં. જિન્કા મતલબ સાફ હે, કિસી તવ્ઝીહકા મોહતાજ નહીં. ઈન્કે અલાવા ઔર ભી બા'ઝ અલામાત રિવાયાતમેં ઔર ઉન લોગોંકે કલામમેં ઝિક્ર કી ગઈ હૈં, જિન્કો ઈસ રાતકી દૌલત નસીબ હૂઈ હે, બિલ્ખુસૂસ્ ઈસ રાતકે બા'દ જબ સુબ્હકો આફતાબ નિકલતા હે તો બગૈર શુઆઅ્કે નિકલતા હે. યહ અલામત બહુતસી રિવાયાતે હદીષમેં વારિદ હૂઈ હે ઔર હમેશા પાઈ જાતી હે. ઈસકે અલાવા ઔર અલામતેં લાઝિમી ઔર લા બુદ્દી નહીં હૈં. અબ્દહ ઈબ્ને અબી લુબાબહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને રમઝાનુલ્ મુબારકકી સત્તાઈસવીં (૨૭) શબકો સમંદરકા પાની ચખા તો બિલ્કુલ મીઠા થા. અય્યૂબ ઈબ્ને ખાલિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે નહાનેકી ઝરૂરત હો ગઈ, મૈંને સમંદરકે પાનીસે ગુસ્લ કિયા તો બિલ્કુલ મીઠા થા ઔર યહ તેઈસ (૨૩) શબકા કિસ્સા હે.

મશાઈખને લિખ્ખા હે કે શબે કદ્રમેં હર ચીઝ સિજ્દહ કરતી હે. હત્તા કે દરખ્ત ઝમીન પર ગિર જાતે હૈં ઔર ફિર અપની જગા' ખળે હો જાતે હૈં, મગર ઐસી ચીઝોંકા તઅલ્લુક ઉમૂરે કશફિય્યહસે હે, જો હર શખ્સકો મહસૂસ નહીં હોતે.

(૭) عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اَرَاَيْتَ اِنْ عَلِمْتُ اَىَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَا اَقُوْلُ فِيْهَا قَالَ قُوْلِىْ اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّىْ۔ (رواه احمد وابن ماجة والترمذى وصححه كذا فى المشكوٰة)

(૭) હઝરત આઈશહ (રદિ.)ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અગર મુઝે શબે કદ્રકા પતા ચલ જાએ તો ક્યા દુઆ માંગૂં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અલ્લાહુમ્મ....સે અખીર તક દુઆ બતલાઈ, જિસકા તર્જમા યહ હે: – અય અલ્લાહ! તૂ બેશક, મુઆફ કરનેવાલા હે ઔર પસંદ કરતા હે મુઆફ કરનેકો. પસ, મુઆફ ફરમા દે મુઝસે ભી.

ફાઈદા:

નિહાયત જામિઅ્ દુઆ હે કે હકતઆલા અપને લુત્ફો-કરમસે આખિરતકે મુતાલબાસે મુઆફ ફરમા દેં તો ઈસસે બઢ્હકર ઔર કયા ચાહિએ?:

મન ન ગોયમ કે તાઅતમ બ-પઝીર,
કલમે અફ્વ બર ગુનાહમ કશ. ★

હઝરત સુફ્યાન ષવ્રી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ રાતમેં દુઆકે સાથ મશગૂલ હોના ઝિયાદા બેહતર હે, બ-નિસ્બત દૂસરી ઈબાદાતકે. ઈબ્ને રજબ (રહ.) કેહતે હૈં કે સિર્ફ દુઆ નહીં, બલ્કે મુખ્તલિફ ઈબાદાતમેં જમા' કરના અફઝલ હે, મષલન્ તિલાવત, નમાઝ, દુઆ ઔર મુરાકબહ વગયૂરહ. ઈસ લિએ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યહ સબ ઉમૂર મન્કૂલ હૈં. યહી કૌલ ઝિયાદા અક્રબ હે કે સાબિકહ અહાદીષમેં નમાઝ, ઝિક્ર વગયૂરહ કઈ ચીઝોંકી ફઝીલત ગુઝર ચુકી હે.

★ યા'ની મૈં યહ નહીં કેહતા કે મેરી નેકિયાં કબૂલ કર લે, બલ્કે સિર્ફ ઈતના કર દે કે મેરે ગુનાહોં પર કલમ ફેર કર મુઝે બખ્શ દે.

ફસ્લે સૌમ

એ'તિકાફકે બયાનમેં

એ'તિકાફ કેહતે હૈં મસ્જિદમેં એ'તિકાફકી નિય્યત કરકે ઠહરનેકો. હનૂફિય્યહકે નઝદીક ઈસકી તીન કિસ્મેં હૈં. એક વાજિબ, જો મન્નત ઔર નઝરકી વજહસે હો. જૈસે યહ કહે કે અગર મેરા ફુલાં કામ હો ગયા તો ઈતને દિનોંકા એ'તિકાફ કરૂંગા યા બગૈર કિસી કામ પર મવ્કૂફ કરનેકે યૂં હી કેહ લે કે મૈંને ઈતને દિનોંકા એ'તિકાફ અપને ઊપર લાઝિમ કર લિયા. યહ વાજિબ હોતા હે. ઔર જિતને દિનોંકી નિય્યત કી હે ઉસકા પૂરા કરના ઝરૂરી હે. દૂસરી કિસ્મ સુન્નત હે, જો રમઝાનુલ્ મુબારકકે અખીર અશ્રહકા હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફહ ઈન અય્યામકે એ'તિકાફ ફરમાનેકી થી. તીસરા એ'તિકાફ નફલ હે, જિસકે લિએ ન કોઈ વક્ત, ન અય્યામકી મિક્દાર. જિતને દિનકા જી ચાહે કર લે. હત્તા કે અગર કોઈ શખ્સ તમામ ઉમ્રકે એ'તિકાફકી નિય્યત કર લે તબ ભી જાઈઝ હે. અલબત્તા કમીમેં ઈખ્તિલાફ હે કે ઈમામ સાહિબ (રહ.)કે નઝદીક એક દિનસે કમકા જાઈઝ નહીં, લેકિન ઈમામ મુહમ્મદ (રહ.)કે નઝદીક થોળી દેરકા ભી જાઈઝ હે. ઔર ઈસી પર ફતવા હે. ઈસ લિએ હર શખ્સકે લિએ મુનાસિબ હે કે જબ મસ્જિદમેં દાખિલ હો, એ'તિકાફકી નિય્યત કર લિયા કરે કે ઈતને નમાઝ વગયૂરહમેં મશગૂલ રહે, એ'તિકાફકા ષવાબ ભી રહે. મૈંને અપને વાલિદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કહદૂ વ બર્-દ મઝ્જઅહૂકો હમેશા ઈસકા ઈહ્તિમામ કરતે દેખા કે જબ મસ્જિદમેં તશ્રીફ લે જાતે તો દાયાં પાઉં અંદર દાખિલ કરતે હી એ'તિકાફકી નિય્યત ફરમાતે થે. ઔર બસા અવ્કાત ખુદ્દામકી તા'લીમકી ગર્ઝસે આવાઝસે ભી નિય્યત ફરમાતે થે. એ'તિકાફકા બહુત ઝિયાદા ષવાબ હે ઔર ઈસકી ફઝીલત ઈસસે ઝિયાદા ક્યા હોગી કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમેશા ઈસકા ઈહ્તિમામ ફરમાતે થે. મુઅ્તકિફકી મિષાલ ઉસ શખ્સકી સી હે કે કિસીકે દર પર જા પળે કે ઈતને મેરી દરખ્વાસ્ત કબૂલ ન હો, ટલનેકા નહીં:

નિકલ જાએ દમ તેરે કદમોંકે નીચે
યહી દિલકી હસરત, યહી આરઝૂ હે.

અગર હકીકતન્ યહી હાલ હો તો સખ્તસે સખ્ત દિલ વાલા ભી પસીજતા હે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી કરીમ ઝાત તો બખ્શિશકે લિએ બહાના ઢૂંડતી હે, બલ્કે બે-બહાના મરહમત ફરમાતે હૈં:

તૂ વહ દાતા હે કે દેનેકે લિએ,
દર તેરી રહ્મતકે હૈં હરદમ ખુલે.

ખુદાકી દૈનકા મૂસા (અલ.)સે પૂછિએ અહ્વાલ,
કે આગ લેનેકો જાએં, પયમ્બરી મિલ જાએ.

ઈસ લિએ જબ કોઈ શખ્સ અલ્લાહકે દરવાઝે પર દુન્યાસે મુન્કતિઅ્ હો કર જા પળે તો ઉસકે નવાઝે જાનેમેં ક્યા તઅમ્મુલ હો સકતા હે? ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જિસકો ઈક્રામ ફરમા દેં ઉસકે ભરપૂર ખઝાનોંકા બયાન કોન કર સકતા હે? ઈસકે આગે કેહનેસે કાસિર હૂં કે નામર્દ બુલૂગકી કેફિયત ક્યા બયાન કર સકતા હે, મગર હાં યહ ઠાન લે કે:

જિસ ગુલકો દિલ દિયા હે, જિસ ફૂલ પર ફિદા હૂં,
યા વહ બગલમેં આએ યા જાં કફસસે છૂટે.

ઈબ્ને કય્યિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે એ'તિકાફકા મકસૂદ ઔર ઉસકી રૂહ દિલકો અલ્લાહકી પાકઝાતકે સાથ વાબસ્તહ કર લેના હે કે સબ તરફસે હટકર ઉસીકે સાથ મુજ્તમિઅ્ હો જાએ ઔર સારી મશ્ગૂલિયોંકે બદલામેં ઉસીકી પાકઝાતસે મશગૂલ હો જાએ ઔર ઉસકે ગેરકી તરફસે મુન્કતિઅ્ હોકર ઐસી તરહ ઉસમેં લગ જાવે કે ખ્યાલાત, તફક્કુરાત સબકી જગા ઉસકા પાક ઝિક્ર, ઉસકી મુહબ્બત સમા જાવે. હત્તા કે મખ્લૂકકે સાથ ઉન્સકે બદલે અલ્લાહકે સાથ ઉન્સ પેદા હો જાવે કે યહ ઉન્સ કબ્રકી વહ્શતમેં કામ દે કે ઉસ દિન અલ્લાહકી પાકઝાતકે સિવા ન કોઈ મૂનિસ, ન દિલ બેહલાનેવાલા. અગર દિલ ઉસકે સાથ માનૂસ હો ચુકા હોગા તો કિસ કદર લઝ્ઝતસે વક્ત ગુઝરેગા:

જી ઢૂંડતા હે ફિર વહી ફુરસતકે રાત દિન,
બેઠા રહૂં તસવ્વુરે જાનાં કિએ હૂએ.

સાહિબે મરાકિલ ફલાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે એ'તિકાફ અગર ઈખ્લાસકે સાથ હો તો અફઝલતરીન આ'માલમેંસે હે. ઈસકી ખુસૂસિય્યતેં હદ્દે ઈહ્સાસસે ખારિજ હૈં કે ઈસમેં કલ્બકો દુન્યા વમા ફીહાસે યક્-સૂ કર લેના હે ઔર નફ્સકો મવલાકે સુપુર્દ કર દેના ઔર આકાકી ચોખટ પર પળ જાના હે:

ફિર જીમેં હે કે દર પે કિસીકે પળા રહૂં,
સર ઝેરે બારે મન્નતે દરબાં કિએ હૂએ.

નીઝ ઈસમેં હર વક્ત ઈબાદતમેં મશગૂલી હે કે આદમી સોતે-જાગતે હર વક્ત ઈબાદતમેં શુમાર હોતા હે ઔર અલ્લાહકે સાથ તકર્રુબ હે. હદીષમેં આયા હે કે જો શખ્સ મેરી તરફ એક હાથ કરીબ હોતા હે, મેં ઉસસે દો હાથ કરીબ હોતા હૂં ઔર જો મેરી તરફ (આહિસ્તા ભી) ચલતા હે, મેં ઉસકી તરફ દોળ કર આતા હૂં. નીઝ ઈસમેં અલ્લાહકે ઘર પળ જાના હે ઔર કરીમ મીઝબાન હમેશા ઘર આને વાલેકા ઈક્રામ કરતા હે. નીઝ અલ્લાહકે કિલ્અહમેં મહ્ફૂઝ હોતા હે કે દુશ્મનકી રસાઈ વહાં તક નહીં, વગયૂરહ વગયૂરહ બહુતસે ફઝાઈલ ઔર ખવાસ ઈસ અહમ ઈબાદતકે હૈં.

મસ્અલા:

મર્દકે લિએ સબસે અફ્ઝલ જગા મસ્જિદે મક્કા' હે, ફિર મસ્જિદે મદીનએ મુનવ્વરહ, ફિર મસ્જિદે બયતુલ્ મુકદ્દસ, ઉન્કે બા'દ મસ્જિદે જામિઅ્, ફિર અપની મસ્જિદ. ઈમામ સાહિબ (રહ.)કે નઝદીક યહ ભી શર્ત હે કે જિસ મસ્જિદમેં એ'તિકાફ કરે, ઉસમેં પાંચોં વક્તકી જમાઅત હોતી હો. સાહિબૈનકે નઝદીક શરઈ મસ્જિદ હોના કાફી હે, અગર્ચે જમાઅત ન હોતી હો. અવરતકે લિએ અપની ઘરકી મસ્જિદમેં એ'તિકાફ કરના ચાહિએ. અગર ઘરમેં કોઈ જગા મસ્જિદકે નામસે મુતઅય્યન ન હો તો કિસી કોનાકો ઈસકે લિએ મખ્સૂસ કર લે. અવરતોંકે લિએ એ'તિકાફ બ-નિસ્બત મર્દોંકે ઝિયાદા સહલ હે કે ઘરમેં બેઠે બેઠે કારોબાર ભી ઘરકી લળકિયોં વગયૂરહસે લેતી રહેં ઔર મુફ્તકા ષવાબ ભી હાસિલ કરતી રહેં, મગર ઈસકે બા-વુજૂદ અવરતેં ઈસ સુન્નતસે ગોયા બિલ્કુલ હી મહ્રૂમ રહતી હૈં.

(١) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْاَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ ثُمَّ اعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْاَوْسَطَ فِیْ قُبَّةٍ تُرْكِيَّةٍ ثُمَّ اَطْلَعَ رَاْسَهٗ فَقَالَ اِنِّیْ اَعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْاَوَّلَ اَلْتَمِسُ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْاَوْسَطَ ثُمَّ اُتِيْتُ فَقِيْلَ لِیْ اِنَّهَا فِی الْعَشْرِ الْاَوَاخِرِ فَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعِیَ فَلْيَعْتَكِفِ الْعَشْرَ الْاَوَاخِرَ فَقَدْ اُرِيْتُ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ اُنْسِيْتُهَا وَ

(૧) અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને રમઝાનુલ્ મુબારકકે પેહલે અશ્રહમેં એ'તિકાફ ફરમાયા ઔર ફિર દૂસરે અશ્રહમેં ભી. ફિર તુર્કી ખયૂમહસે જિસમેં એ'તિકાફ ફરમા રહે થે, બાહર સર નિકાલકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈંને પેહલે અશ્રહકા એ'તિકાફ શબે કદ્રકી તલાશ ઔર ઈહ્તિમામકી વજહસે કિયા થા. ફિર ઈસીકી વજહસે દૂસરે અશ્રહમેં કિયા, ફિર મુઝે કિસી બતલાનેવાલે

قَدْ رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِيْنٍ مِّنْ صَبِيْحَتِهَا فَالْتَمِسُوْهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ وَالْتَمِسُوْا فِي كُلِّ وِتْرٍ قَالَ فَمَطَرَتِ السَّمَاءُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَكَانَ الْمَسْجِدُ عَلٰى عَرِيْشٍ فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ فَبَصُرَتْ عَيْنَايَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلٰى جَبْهَتِهٖ اَثَرُ الْمَاءِ وَالطِّيْنِ مِنْ صَبِيْحَةِ إِحْدٰى وَعِشْرِيْنَ۔

(مشکوٰۃ عن المتفق علیہ باختلاف اللفظ)

(યા'ની ફરિશ્તા)ને બતલાયા કે વહ રાત અખીર અશ્રહમેં હે, લિહાઝા જો લોગ મેરે સાથ એ'તિકાફ કર રહે હૈં, વહ અખીર અશ્રહકા ભી એ'તિકાફ કરેં. મુઝે યહ રાત દિખલાઈ ગઈ થી, ફિર ભુલા દી ગઈ. (ઈસકી અલામત યહ હે) કે મેંને અપને આપકો ઈસ રાતકે બા'દકી સુબ્હમેં કીચળમેં સિજ્દહ કરતે દેખા. લિહાઝા અબ ઈસકો અખીર અશ્રહકી તાક રાતોંમેં તલાશ કરો. રાવી કેહતે હૈં કે ઈસ રાતમેં બારિશ હૂઈ ઔર મસ્જિદ છપ્પરકી થી, વહ ટપકી ઔર મેંને અપની આંખોંસે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પેશાની મુબારક પર કીચળકા અષર ઈક્કીસકી સુબ્હકો દેખા.

ફાઈદા:

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આદતે શરીફહ એ'તિકાફકી હમેશા રહી હે. ઈસ મહીનામેં તમામ મહીના એ'તિકાફ ફરમાયા ઔર જિસ સાલ વિસાલ હુવા હે, ઈસ સાલ બીસ રોઝકા એ'તિકાફ ફરમાયા થા, લેકિન અક્ષર આદતે શરીફહ ચૂંકે અખીર અશ્રહ હીકે એ'તિકાફકી રહી હે, ઈસ લિએ ઉલમાકે નઝદીક સુન્નતે મુઅક્કદહ વહી હે. હદીષે બાલાસે યહ ભી મા'લૂમ હો ગયા કે ઈસ એ'તિકાફકી બળી ગર્ઝ શબે કદ્રકી તલાશ હે ઔર હકીકતમેં એ'તિકાફ ઈસકે લિએ બહુત હી મુનાસિબ હે કે એ'તિકાફકી હાલતમેં અગર આદમી સોતા હુવા ભી હો તબ ભી ઈબાદતમેં શુમાર હોતા હે.

નીઝ એ'તિકાફમેં ચૂંકે આના-જાના ઔર ઈધર-ઉધરકે કામ ભી કુછ નહીં રહતે, ઈસ લિએ ઈબાદત ઔર કરીમ આકાકી યાદકે અલાવા ઔર કોઈ મશ્ગલા ભી ન રહેગા. લિહાઝા શબે કદ્રકે કદરદાનોંકે લિએ એ'તિકાફસે બેહતર સૂરત નહીં. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અવ્વલ તો સારે હી રમઝાનમેં ઈબાદતકા બહુત ઝિયાદા ઈહતિમામ ઔર કષ્રત ફરમાતે થે, લેકિન અખીર અશ્રહમેં કુછ હદ હી નહીં રહતી થી, રાતકો ખૂદ ભી

જાગતે ઔર ઘરકે લોગોંકો ભી જગાનેકા ઈહ્તિમામ ફરમાતે થે. જૈસા કે સહીહૈનકી મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હે. બુખારી વ મુસ્લિમકી એક રિવાયતમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે અખીર અશ્રહમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લુંગીકો મઝબૂત બાંધ લેતે ઔર રાતોંકા ઈહ્યાઅ્ ફરમાતે ઔર અપને ઘરકે લોગોંકો ભી જગાતે. લુંગી મઝબૂત બાંધનેસે કોશિશમેં ઈહ્તિમામકી ઝિયાદતી ભી મુરાદ હો સકતી હે ઔર બીવિયોંસે બિલ્ કુલ્લિય્યહ ઈહ્તિરાઝ ભી મુરાદ હો સકતા હે.

(૨) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ فِی الْمُعْتَکِفِ ھُوَ یَعْتَکِفُ الذُّنُوْبَ وَیَجْرِیْ لَہٗ مِنَ الْحَسَنَاتِ کَعَامِلِ الْحَسَنَاتِ کُلِّھَا (مشکوٰۃ عن ابن ماجۃ)

(૨) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મુઅ્તકિફ ગુનાહોંસે મહ્ફૂઝ રહતા હે ઔર ઉસકે લિએ નેકિયાં ઈતની હી લિખ્ખી જાતી હૈં જિતની કે કરનેવાલેકે લિએ.

ફાઈદા:

દો મખ્સૂસ નફ્એ એ'તિકાફકે ઈસ હદીષમેં ઈરશાદ ફરમાએ ગએ હૈં. એક યહ કે એ'તિકાફકી વજહસે ગુનાહોંસે હિફાઝત હોતી હે, વર્ના બસા અવ્કાત કોતાહી ઔર લગ્ઝિશસે કુછ ઐસે અસ્બાબ પેદા હો જાતે હૈં કે ઉસમેં આદમી ગુનાહમેં મુબ્તલા હો હી જાતા હે ઔર ઐસે મુતબર્રક વક્તમેં મઅ્સિય્યતકા હો જાના કિસ કદર ઝુલ્મે અઝીમ હે. એ'તિકાફકી વજહસે ઉનસે અમન ઔર હિફાઝત રહતી હે. દૂસરે યહ કે બહુતસે નેક આ'માલ – જૈસા કે જનાઝહકી શિર્કત, મરીઝકી ઈયાદત વગયરહ ઐસે ઉમૂર હૈં કે એ'તિકાફમેં બેઠ જાનેકી વજહસે મુઅ્તકિફ ઈન્કો નહીં કર સકતા. ઈસ લિએ એ'તિકાફકી વજહસે જિન ઈબાદતોંસે રુકા રહા, ઉન્કા અજ્ર બગૈર કિએ ભી મિલતા રહેગા. અલ્લાહુ અકબર, કિસ કદર રહ્મત ઔર ફય્યાઝી હે કે એક ઈબાદત આદમી કરે ઔર દસ ઈબાદતોંકા ષવાબ મિલ જાએ. દર હકીકત અલ્લાહકી રહ્મત બહાના ઢૂંડતી હે ઔર થોડીસી તવજ્જુહ ઔર માંગસે ધુવાંધાર બરસ્તી હે:

બ-બહાના મી દહદ, બ-બહા ન મી દહદ

મગર હમ લોગોંકો સિરેસે ઈસકી કદર હી નહીં ! તવજ્જુહ કોન કરે ઔર ક્યૂં કરે કે દીનકી વક્અત હી હમારે કુલૂબમેં નહીં !

ઉસકે અલ્તાફ તો હૈં આમ શહીદી સબ પર,
તુઝસે ક્યા ઝિદ થી ગર તૂ કિસી કાબિલ હોતા.

(٣) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضـ اَنَّهٗ كَانَ مُعْتَكِفًا فِىْ مَسْجِدِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاَتَاهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ لَهٗ ابْنُ عَبَّاسٍ رضـ يَا فُلَانُ اَرَاكَ مُكْتَئِبًا حَزِيْنًا قَالَ نَعَمْ يَا ابْنَ عَمِّ رَسُوْلِ اللّٰهِ لِفُلَانٍ عَلَىَّ حَقٌّ وَّلَا وَحُرْمَةِ صَاحِبِ هٰذَا الْقَبْرِ مَا اَقْدِرُ عَلَيْهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ اَفَلَا اُكَلِّمُهٗ فِيْكَ قَالَ اِنْ اَحْبَبْتَ قَالَ فَانْتَعَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضـ ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ اَنَسِيْتَ مَا كُنْتَ فِيْهِ قَالَ لَا وَلٰكِنِّىْ سَمِعْتُ صَاحِبَ هٰذَا الْقَبْرِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْعَهْدُ بِهٖ قَرِيْبٌ فَدَمَعَتْ عَيْنَاهُ وَهُوَ يَقُوْلُ مَنْ مَّشٰى فِىْ حَاجَةِ اَخِيْهِ وَبَلَغَ فِيْهَا كَانَ خَيْرًا لَّهٗ مِنِ اعْتِكَافِ عَشْرِ سِنِيْنَ وَمَنِ اعْتَكَفَ يَوْمًا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللّٰهِ جَعَلَ اللّٰهُ بَيْنَهٗ وَبَيْنَ النَّارِ ثَلٰثَ خَنَادِقَ اَبْعَدَ مِمَّا بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ

(رواه الطبرانى فى الاوسط والبيهقى واللفظ له والحاكم مختصرا وقال صحيح الاسناد كذا فى الترغيب وقال السيوطى فى الدر صححه الحاكم وضعفه البيهقى)

(૩) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) એક મરતબા મસ્જિદે નબવી અલા સાહિબિહસ્સલાતુ વસ્સલામમેં મુઅ્તકિફ થે. આપ (રદિ.)કે પાસ એક શખ્સ આયા ઔર સલામ કરકે (ચુપચાપ) બેઠ ગયા. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને ઉસસે ફરમાયા કે મેં તુમ્હેં ગમ-ઝદહ ઔર પરેશાન દેખ રહા હૂં, ક્યા બાત હે? ઉસને કહા કે અય રસૂલુલ્લાહકે ચચાકે બેટે! મેં બેશક પરેશાન હૂં કે ફુલાંકા મુઝ પર હક હે ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કબ્રે અત્હરકી તરફ ઈશારા કરકે કહા કે ઈસ કબ્રવાલેકી ઈઝ્ઝતકી કસમ, મેં ઈસ હકકે અદા કરને પર કાદિર નહીં. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને ફરમાયા કે અછ્છા, ક્યા મેં ઈસસે તેરી સિફારશ કરૂં? ઉસને અર્ઝ કિયા કે જૈસે આપ (રદિ.) મુનાસિબ સમઝેં. ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) યહ સુનકર જૂતા પહનકર મસ્જિદસે બાહર તશરીફ લાએ. ઉસ શખ્સને અર્ઝ કિયા કે આપ (રદિ.) અપના એ'તિકાફ ભૂલ ગએ? ફરમાયા: ભૂલા નહીં હૂં, બલ્કે મેંને ઈસ કબ્રવાલે (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)સે સુના હે ઔર અભી ઝમાના કુછ ઝિયાદા નહીં ગુઝરા, (યહ લફ્ઝ કેહતે

---

[1] هكذا فى النسخة التى بايدينا بلفظ حرف النهى وهو الثواب عندى لوجوه ووقع فى بعض نسخ بلفظ ولاء بالهمزة فى اخره وهو تصحيف عندى من الكاتب وعليه قرائن ظاهرة ١٢

હૂએ) ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી આંખોંસે આંસૂ બહને લગે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફરમા રહે થે કે જો શખ્સ અપને ભાઈકે કિસી કામમેં ચલે-ફિરે ઔર કોશિશ કરે, ઉસકે લિએ દસ બરસકે એ'તિકાફસે અફઝલ હે ઔર જો શખ્સ એક દિનકા એ'તિકાફ ભી અલ્લાહકી રઝાકે વાસ્તે કરતા હે તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે ઔર જહન્નમકે દરમિયાન તીન ખન્દકેં આળ ફરમા દેતે હૈં, જિન્કી મસાફત આસ્માનો-ઝમીનકી દરમિયાની મસાફતસે ભી ઝિયાદા ચોળી હે. (ઔર જબ એક દિનકી એ'તિકાફકી યહ ફઝીલત હે તો દસ બરસકી એ'તિકાફકી ક્યા કુછ મિક્દાર હોગી?)

ફાઈદા:

ઈસ હદીષસે દો મઝમૂન મા'લૂમ હૂએ. અવ્વલ યહ કે એક દિનકે એ'તિકાફકા ષવાબ યહ હે કે હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકે ઔર જહન્નમકે દરમિયાનમેં તીન ખન્દકેં હાઈલ ફરમા દેતે હૈં ઔર હર ખન્દક ઈતની બળી હે કે જિતના સારા જહાન ઔર એક દિનસે જિસ કદર ઝિયાદા દિનોંકા એ'તિકાફ હોગા, ઉતના હી અજ્ર ઝિયાદા હોગા. અલ્લામહ શુઅ્રાની (રહ.)-ને 'કશ્ફુલ ગુમ્મહ' મેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ અશ્રએ રમઝાનકા એ'તિકાફ કરતા હે, ઉસકો દો હજ ઔર દો ઉમરોંકા અજ્ર હે ઔર જો શખ્સ મસ્જિદે જમાઅતમેં મગરિબસે ઈશા તકકા એ'તિકાફ કરે કે નમાઝ-કુરઆનકે અલાવા કિસીસે બાત ન કરે, હકતઆલા શાનુહૂ જન્નતમેં એક મહલ બનાતે હૈં.

દૂસરા મઝમૂન જો ઈસસે ભી ઝિયાદા અહમ હે, વહ મુસલમાનોંકી હાજત-રવાઈ, કે દસ બરસકે એ'તિકાફસે અફ્ઝલ ઈરશાદ ફરમાયા હે. ઈસી વજહસે ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને અપને એ'તિકાફકી પરવાહ નહીં ફરમાઈ કે ઉસકી તલાફી ફિર ભી હો સકતી હે ઔર ઉસકી કઝા મુમકિન હે. ઈસી

વજહસે સૂફિયાકા મકોલહ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ટૂટે હૂએ દિલકી જિતની કદર હે ઉતની કિસી ચીઝકી નહીં. યહી વજહ હે કે મઝલૂમકી બદ્દુઆસે અહાદીષમેં બહુત ડરાયા ગયા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ કિસી શખ્સકો હાકિમ બનાકર ભેજતે થે, ઔર નસાઈહકે સાથ વત્તકિ દઅ્વતલ્ મઝલૂમિ ભી ઈરશાદ ફરમાતે થે કે મઝલૂમકી બદ્દુઆસે બચિયો:

બે તર્સ અઝ આહે મઝલૂમાં કે હંગામે દુઆ કરદન,
ઈજાબત અઝ દરે હક બહ્રે ઈસ્તિક્બાલ મી આયદ.★

ઈસ જગા એક મસ્અલાકા ખ્યાલ રખના ઝરૂરી હે કે કિસી મુસલમાનકી હાજત-રવાઈકે લિએ ભી મસ્જિદસે નિકલનેસે એ'તિકાફ ટૂટ જાતા હે ઔર અગર એ'તિકાફ વાજિબ હો તો ઉસકી કઝા વાજિબ હો જાતી હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઝરૂરતે બશરીકે અલાવા કિસી ઝરૂરતસે ભી મસ્જિદસે બાહર તશરીફ નહીં લાતે થે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કા યહ ઈષાર કે દૂસરેકી વજહસે અપને એ'તિકાફ તોળ દિયા, ઐસે હી લોગોંકે મુનાસિબ હે કે દૂસરોંકે ખાતિર ખૂદ પ્યાસે તળપ તળપ કર મર જાવેં, મગર પાનીકા આખિરી કત્રહ ઈસ લિએ ન પીએં કે દૂસરા ઝખ્મી-જો પાસ લેટા હુવા હે – વહ અપનેસે મુકદ્દમ હે. યહ ભી મુમકિન હે કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કા યહ એ'તિકાફ નફલી એ'તિકાફ હો. ઈસ સૂરતમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. ખાતિમહમેં એક તવીલ હદીષ જિસમેં કઈ નો'અ્કે ફઝાઈલ-ઈરશાદ ફરમાએ હૈં, ઝિક્ર કરકે ઈસ રિસાલહકો ખત્મ કિયા જાતા હે.

(૪) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اَنَّهٗ سَمِعَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اِنَّ الْجَنَّةَ لَتُبَخَّرُ وَتُزَيَّنُ مِنَ الْحَوْلِ اِلَى الْحَوْلِ لِدُخُوْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ فَاِذَا كَانَتْ اَوَّلُ لَيْلَةٍ مِّنْ شَهْرِ رَمَضَانَ هَبَّتْ رِيْحٌ مِّنْ تَحْتِ الْعَرْشِ يُقَالُ لَهَا الْمُثِيْرَةُ فَتَصْفِقُ وَرَقَاتِ اَشْجَارِ

(૪) ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી રિવાયત હે કે ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો યહ ઈરશાદ ફરમાતે હૂએ સુના કે જન્નતકો રમઝાન શરીફકે લિએ ખૂશ્બૂઓંકી ધૂની દી જાતી હે ઔર શુરૂઅ્ સાલસે આખિર સાલ તક રમઝાનકી ખાતિર આરાસ્તા કિયા જાતા હે. પસ, જબ રમઝાનુલ્

★ યા'ની મઝલૂમકી આહસે બચતે રહો, ક્યૂંકે ઉસકી દુઆકે વક્ત બારગાહે રબ્બુલ આલમીનસે ખૂદ કબૂલિય્યત ઉસ દુઆકે ઈસ્તિક્બાલકે લિએ આતી હે.

الْجِنَانِ وَحَلَقَ الْمَصَارِيعِ فَيَسْمَعُ لِذٰلِكَ
طَنِيْنٌ لَمْ يَسْمَعِ السَّامِعُوْنَ اَحْسَنَ
مِنْهُ فَتَبْرُزُ الْحُوْرُ الْعِيْنُ حَتّٰى يَقِفْنَ
بَيْنَ شُرَفِ الْجَنَّةِ فَيُنَادِيْنَ هَلْ
مِنْ خَاطِبٍ اِلَى اللّٰهِ فَيُزَوِّجَهُ ثُمَّ
يَقُلْنَ الْحُوْرُ الْعِيْنُ يَا رِضْوَانُ الْجَنَّةِ
مَا هٰذِهِ اللَّيْلَةُ فَيُجِيْبُهُنَّ بِالتَّلْبِيَةِ
ثُمَّ يَقُوْلُ هٰذِهٖ اَوَّلُ لَيْلَةٍ مِّنْ شَهْرِ
رَمَضَانَ فُتِحَتْ اَبْوَابُ الْجَنَّةِ عَلَى
الصَّائِمِيْنَ مِنْ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَيَقُوْلُ اللّٰهُ
عَزَّ وَجَلَّ يَا رِضْوَانُ افْتَحْ اَبْوَابَ
الْجِنَانِ وَيَا مَالِكُ اَغْلِقْ اَبْوَابَ
الْجَحِيْمِ عَلَى الصَّائِمِيْنَ مِنْ اُمَّةِ
اَحْمَدَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ يَا
جِبْرَئِيْلُ اهْبِطْ اِلَى الْاَرْضِ
فَاصْفِدْ مَرَدَةَ الشَّيَاطِيْنِ وَغُلَّهُمْ
بِالْاَغْلَالِ ثُمَّ اقْذِفْهُمْ فِي الْبِحَارِ
حَتّٰى لَا يُفْسِدُوْا عَلٰى اُمَّةِ مُحَمَّدٍ
حَبِيْبِيْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صِيَامَهُمْ
قَالَ وَيَقُوْلُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيْ كُلِّ
لَيْلَةٍ مِّنْ شَهْرِ رَمَضَانَ لِمُنَادٍ يُّنَادِيْ
ثَلٰثَ مَرَّاتٍ هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَاُعْطِيَهُ
سُؤْلَهُ هَلْ مِنْ تَائِبٍ فَاَتُوْبَ عَلَيْهِ
هَلْ مِنْ مُّسْتَغْفِرٍ فَاَغْفِرَ لَهُ مَنْ
يُّقْرِضُ الْمَلِيَّ غَيْرَ الْعَدُوْمِ وَالْوَفِيَّ
غَيْرَ الظَّلُوْمِ قَالَ وَلِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيْ

મુબારકકી પેહલી રાત હોતી હે તો અર્શકે નીચેસે એક હવા ચલતી હે, જિસકા નામ મષીરહ હે. (જિસકે ઝોંકોંકી વજહસે) જન્નતકે દરખ્તોંકે પત્તે ઔર કિવાળોંકે હલ્કે બજને લગતે હૈં, જિસસે એૈસી દિલાવેઝ સુરીલી આવાઝ નિકલતી હે કે સુનનેવાલોંને ઈસસે અચ્છી આવાઝ કભી નહીં સુની. પસ, ખૂશનુમા આંખોંવાલી હૂરેં અપને મકાનોંસે નિકલકર જન્નતકે બાલાખાનોંકે દરમિયાન ખળે હોકર આવાઝ દેતી હૈં કે કોઈ હે અલ્લાહ તઆલાકી બારગાહમેં હમસે મંગની કરનેવાલા, તાકે હકતઆલા શાનુહૂ ઉસકો હમસે જોળ દેં. ફિર વહી હૂરેં જન્નતકે દારોગા રિઝવાનસે પૂછતી હૈં કે યહ કૈસી રાત હે? વહ લબ્બૈક કેહકર જવાબ દેતે હૈં કે રમઝાનુલ્ મુબારકકી પેહલી રાત હે. જન્નતકે દરવાઝે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકે લિએ (આજ) ખોલ દીએ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે હકતઆલા શાનુહૂ રિઝવાનસે ફરમા દેતે હૈં કે જન્નતકે દરવાઝે ખોલ દે ઔર માલિક (જહન્નમકે દારોગા)સે ફરમા દેતે હૈં કે અહમદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકે રોઝહદારોં પર જહન્નમકે દરવાઝે બંદ કર દે ઔર જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામકો હુક્મ હોતા હે કે ઝમીન પર જાઓ ઔર સરકશ

શયાતીનકો કેદ કરો ઔર ગલેમેં તૌક ડાલકર દરયામેં ફેંક દો કે મેરે મહબૂબ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકે રોઝોંકો ખરાબ ન કરેં. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ ભી ઈરશાદ ફરમાયા કે હકતઆલા શાનુહૂ રમઝાનકી હર રાતમેં એક મુનાદીકો હુકમ ફરમાતે હૈં કે તીન મરતબા યહ આવાઝ દે કે હે કોઈ માંગનેવાલા, જિસકો મેં અતા કરૂં? હે કોઈ તવ્બા કરને વાલા કે મેં ઉસકી તવ્બા કબૂલ કરૂં? કોઈ હે મગ્ફિરત ચાહનેવાલા, કે મેં ઉસકી મગ્ફિરત કરૂં? કોન હે, જો ગનીકો કર્ઝ દે, એસા ગની જો નાદાર નહીં, એસા પૂરા પૂરા અદા કરનેવાલા, જો ઝરા ભી કમી નહીં કરતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે હકતઆલા શાનુહૂ રમઝાન શરીફમેં રોઝાનહ ઈફ્તારકે વક્ત એસે દસ લાખ આદમિયોંકો જહન્નમસે ખલાસી મરહમત ફરમાતે હૈં, જો જહન્નમકે મુસ્તહિક હો ચુકે થે ઔર જબ રમઝાનકા આખિરી દિન હોતા હે તો યકુમ રમઝાનસે આજ તક જિસ કદર લોગ જહન્નમસે આઝાદ કિએ ગએ થે, ઉન્કે બરાબર ઈસ એક દિનમેં આઝાદ ફરમાતે હૈં ઔર જિસ રાત શબે કદ્ર હોતી હે તો હકતઆલા શાનુહૂ હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામકો હુકમ ફરમાતે

كُلِّ يَوْمٍ مِّنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عِنْدَ الْإِفْطَارِ أَلْفُ أَلْفِ عَتِيْقٍ مِّنَ النَّارِ كُلُّهُمْ قَدِ اسْتَوْجَبُوا النَّارَ فَإِذَا كَانَ اٰخِرُ يَوْمٍ مِّنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَعْتَقَ اللّٰهُ فِيْ ذٰلِكَ الْيَوْمِ بِقَدْرِ مَا أَعْتَقَ مِنْ أَوَّلِ الشَّهْرِ إِلٰى اٰخِرِهٖ وَإِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ الْقَدْرِ يَأْمُرُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ جِبْرَئِيْلَ فَيَهْبِطُ فِيْ كَبْكَبَةٍ مِّنَ الْمَلٰئِكَةِ وَمَعَهُمْ لِوَاءٌ أَخْضَرُ فَيَرْكُزُ اللِّوَاءَ عَلٰى ظَهْرِ الْكَعْبَةِ وَلَهٗ مِأَةُ جَنَاحٍ مِنْهَا جَنَاحَانِ لَا يَنْشُرُهُمَا إِلَّا فِيْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ فَيَنْشُرُهُمَا فِيْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ فَيُجَاوِزُ الْمَشْرِقَ إِلَى الْمَغْرِبِ فَيَحُثُّ جِبْرَئِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْمَلٰئِكَةَ فِيْ هٰذِهِ اللَّيْلَةِ فَيُسَلِّمُوْنَ عَلٰى كُلِّ قَائِمٍ وَّقَاعِدٍ وَّمُصَلٍّ وَّذَاكِرٍ وَّيُصَافِحُوْنَهُمْ وَيُؤَمِّنُوْنَ عَلٰى دُعَائِهِمْ حَتّٰى يَطْلُعَ الْفَجْرُ فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ يُنَادِيْ جِبْرَئِيْلُ مَعَاشِرَ الْمَلٰئِكَةِ اَلرَّحِيْلَ الرَّحِيْلَ فَيَقُوْلُوْنَ يَا جِبْرَئِيْلُ فَمَا صَنَعَ اللّٰهُ فِيْ حَوَائِجِ الْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ أُمَّةِ أَحْمَدَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُوْلُ نَظَرَ اللّٰهُ إِلَيْهِمْ فِيْ هٰذِهِ اللَّيْلَةِ فَعَفَا عَنْهُمْ إِلَّا أَرْبَعَةً فَقُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَنْ هُمْ قَالَ رَجُلٌ مُدْمِنُ خَمْرٍ وَعَاقٌّ لِوَالِدَيْهِ وَقَاطِعُ رَحِمٍ وَمُشَاحِنٌ قُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَا الْمُشَاحِنُ

قَالَ هُوَ الْمُصَارِمُ فَإِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ
الْفِطْرِ سُمِّيَتْ تِلْكَ اللَّيْلَةُ لَيْلَةَ
الْجَائِزَةِ فَإِذَا كَانَتْ غَدَاةُ الْفِطْرِ
بَعَثَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمَلٰئِكَةَ فِيْ كُلِّ
بِلَادٍ فَيَهْبِطُوْنَ إِلَى الْأَرْضِ فَيَقُوْمُوْنَ
عَلٰى أَفْوَاهِ السِّكَكِ فَيُنَادُوْنَ بِصَوْتٍ
يَّسْمَعُ مَنْ خَلَقَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا الْجِنَّ
وَالْإِنْسُ فَيَقُوْلُوْنَ يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ اخْرُجُوْا
إِلٰى رَبٍّ كَرِيْمٍ يُّعْطِي الْجَزِيْلَ وَيَعْفُوْا
عَنِ الْعَظِيْمِ فَإِذَا بَرَزُوْا إِلٰى مُصَلَّاهُمْ
فَيَقُوْلُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمَلٰئِكَةِ مَا
جَزَاءُ الْأَجِيْرِ إِذَا عَمِلَ عَمَلَهٗ قَالَ
فَتَقُوْلُ الْمَلٰئِكَةُ إِلٰهَنَا وَسَيِّدَنَا جَزَاؤُهٗ
أَنْ تُوَفِّيَهٗ أَجْرَهٗ قَالَ فَيَقُوْلُ فَإِنِّيْ
أُشْهِدُكُمْ يَا مَلَائِكَتِيْ إِنِّيْ قَدْ جَعَلْتُ
ثَوَابَهُمْ مِّنْ صِيَامِهِمْ شَهْرَ رَمَضَانَ
وَقِيَامِهِمْ رِضَائِيْ وَمَغْفِرَتِيْ وَ
يَقُوْلُ يَا عِبَادِيْ سَلُوْنِيْ فَوَعِزَّتِيْ
وَجَلَالِيْ لَا تَسْئَلُوْنِي الْيَوْمَ شَيْئًا فِيْ
جَمْعِكُمْ لِاٰخِرَتِكُمْ إِلَّا أَعْطَيْتُكُمْ وَلَا
لِدُنْيَاكُمْ إِلَّا نَظَرْتُ لَكُمْ فَوَعِزَّتِيْ
لَأَسْتُرَنَّ عَلَيْكُمْ عَثَرَاتِكُمْ مَا
رَاقَبْتُمُوْنِيْ وَعِزَّتِيْ وَجَلَالِيْ لَا أُخْزِيْكُمْ
وَلَا أَفْضَحُكُمْ بَيْنَ أَصْحَابِ الْحُدُوْدِ
إِنْصَرِفُوْا مَغْفُوْرًا لَّكُمْ قَدْ أَرْضَيْتُمُوْنِيْ
وَرَضِيْتُ عَنْكُمْ فَتَفْرَحُ الْمَلٰئِكَةُ وَ
تَسْتَبْشِرُ بِمَا يُعْطِي اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ

હૈં, વહ ફરિશ્તોંકે એક બળે લશ્કરકે સાથ ઝમીન પર ઉતરતે હૈં. ઈન્કે સાથ એક સબ્ઝ ઝંડા હોતા હે, જિસકો કા'બાકે ઊપર ખળા કરતે હૈં ઔર હઝરત જિબ્રઈલ અલય્હિસ્સલાતુ વસ્સલામકે સો બાઝૂ હૈં, જિનમેંસે દો બાઝૂકો સિર્ફ ઈસી રાતમેં ખોલતે હૈં, જિન્કો મશ્રિકસે મગ્રિબ તક ફેલા દેતે હૈં. ફિર હઝરત જિબ્રઈલ અલય્હિસ્સલામ ફરિશ્તોંકો તકાઝા ફરમાતે હૈં કે જો મુસલમાન આજકી રાતમેં ખળા હો યા બેઠા હો, નમાઝ પળ્હ રહા હો યા ઝિક્ર કર રહા હો, ઉસકો સલામ કરેં ઔર મુસાફા' કરેં ઔર ઉન્કી દુઆઓં પર આમીન કહેં. સુબ્હ તક યહી હાલત રહતી હે. જબ સુબ્હ હો જાતી હે તો જિબ્રઈલ અલય્હિસ્સલામ આવાઝ દેતે હૈં કે અય ફરિશ્તોંકી જમાઅત! અબ કૂચ કરો ઔર ચલો. ફરિશ્તે હઝરત જિબ્રઈલ અલય્હિસ્સલામકો પૂછતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલાને અહમદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકે મુઅ્મિનોંકી હાજતોં ઔર ઝરૂરતોંમેં ક્યા મુઆમલહ ફરમાયા? વહ કેહતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલાને ઈન પર તવજ્જુહ ફરમાઈ ઔર ચાર શખ્સોંકે અલાવા સબકો મુઆફ ફરમા દિયા. સહાબા (રદિ.)ને પૂછા કે યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ વહ ચાર શખ્સ કોન હૈં? ઈરશાદ હુવા કે એક

વહ શખ્સ જો શરાબકા આદી હો. દૂસરા વહ શખ્સ જો વાલિદૈનકી નાફરમાની કરનેવાલા હો ઔર તીસરા વહ શખ્સ જો કતઅ્ રહમી કરનેવાલા ઔર નાતહ તોળનેવાલા હો. ચોથા વહ શખ્સ જો કીના રખનેવાલા હો ઔર આપસમેં કતઅ્ તઅલ્લુક કરનેવાલા હો. ફિર જબ ઈદુલ ફિત્રકી રાત હોતી હે તો ઉસકા નામ આસ્માનોં પર લયૂલતુલ જાઈઝહ (ઈન્આમકી રાત)સે લિયા જાતા હે ઔર જબ ઈદકી સુબ્હ હોતી હે તો હકતઆલા શાનુહૂ ફરિશ્તોંકો તમામ શહરોંમેં ભેજતે હૈં. વહ ઝમીન પર ઉતરકર તમામ ગલિયોં, રાસ્તોંકે સિરોં પર ખળે હો જાતે હૈં ઔર ઐસી આવાઝસે જિસકો જિન્નાત ઔર ઈન્સાનકે સિવા હર મખ્લૂક સુનતી હે, પુકારતે હૈં કે અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મત! ઉસ કરીમ રબકી દરગાહકી તરફ ચલો, જો બહુત ઝિયાદા અતા ફરમાનેવાલા હે ઔર બળેસે બળે કુસૂરકો મુઆફ કરનેવાલા હે. ફિર જબ લોગ ઈદગાહકી તરફ નીકલતે હૈં તો હકતઆલા શાનુહૂ ફરિશ્તોંસે દરયાફ્ત ફરમાતે હૈં: ક્યા બદલા હે ઉસ મઝદૂરકા, જો અપના કામ પૂરા કર ચુકા હો. વહ અર્ઝ કરતે હૈં કે હમારે મા'બૂદ ઔર હમારે માલિક! ઉસકા બદલા યહી હે કે ઉસકી મઝદૂરી પૂરી પૂરી દે દી જાએ, તો હકતઆલા શાનુહૂ ઈરશાદ

هٰذِهٖ الْاُمَّةَ اِذَا اَفْطَرُوْا مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ۔

(كذا فى الترغيب وقال رواه ابو الشيخ بن حيان فى كتاب الثواب والبيهقى واللفظ له وليس فى اسناده من اجمع على ضعفه قلت قال السيوطى فى التدريب قد التزم البيهقى ان لا يخرج فى تصانيفه حديثا يعلمه موضوعا الخ وذكر القارى فى المرقاة بعض طرق الحديث ثم قال فاختلاف طرق الحديث يدل على ان له اصلا اه)

ફરમાતે હૈં કે અય ફરિશ્તો! મૈં તુમ્હેં ગવાહ બનાતા હૂં, મૈંને ઉન્કો રમઝાનકે રોઝોં ઔર તરાવીહકે બદલામેં અપની રઝા ઔર મગ્ફિરત અતા કર દી ઔર બંદોંસે ખિતાબ ફરમા કર ઈરશાદ હોતા હે કે અય મેરે બંદો! મુઝસે માંગો, મેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ, મેરે જલાલકી કસમ, આજકે દિન અપને ઈસ ઈજ્તિમાઅ્મેં મુઝસે અપની આખિરતકે બારેમેં જો સવાલ કરોગે, અતા કરૂંગા ઔર દુન્યાકે બારેમેં જો સવાલ કરોગે, ઉસમેં તુમ્હારી મસ્લિહત પર નઝર કરૂંગા. મેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ, જબ તક તુમ મેરા ખ્યાલ રખોગે, મૈં તુમ્હારી લગ્ઝિશોં પર સત્તારી કરતા રહૂંગા (ઔર ઉન્કો છુપાતા રહૂંગા) મેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ ઔર મેરે જલાલકી કસમ, મૈં તુમ્હેં મુજરિમોં (ઔર કાફિરોં)કે સામને રુસ્વા ઔર ફઝીહત ન કરૂંગા. બસ, અબ બખ્શે બખ્શાએ અપને ઘરોંકો લોટ જાઓ, તુમને મુઝે રાઝી કર દિયા ઔર મૈં તુમસે રાઝી હો ગયા. પસ ફરિશ્તે ઉસ અજ્રો-ષવાબકો દેખકર – જો ઈસ ઉમ્મતકો ઈફ્તારકે દિન મિલતા હે – ખૂશિયાં મનાતે હૈં ઔર ખિલ જાતે હૈં: અલ્લાહુમ્મ-જ્અલ્ના મિન્હુમ.

ફાઈદા:

ઈસ હદીષકે અક્ષર મઝામીન રિસાલહકે ગુઝશ્તહ અવ્રાકમેં બયાન હો ચુકે હૈં. અલબત્તા ચંદ ઉમૂર કાબિલે ગૌર હૈં, જિનમેં સબસે અવ્વલ ઔર અહમ તો યહ હે કે બહુતસે મહ્રૂમ રમઝાનકી મગ્ફિરતે આમ્મહસે ભી મુસ્તષ્ના થે, જૈસા કે પેહલી રિવાયાતમેં મા'લૂમ હો ચુકા હે ઔર વહ ઈદકી ઈસ મગ્ફિરતે આમ્મહસે ભી મુસ્તષ્ના કર દિએ ગએ. જિનમેંસે આપસકે લળનેવાલે ઔર વાલિદૈનકી નાફરમાની કરનેવાલે ભી હૈં. ઈનસે કોઈ પૂછે કે તુમને અલ્લાહકો નારાઝ કરકે અપને લિએ કોનસા ઠિકાના ઢૂંઢ રખ્ખા હે? અફસોસ તુમ પર ભી ઔર તુમ્હારી ઉસ ઈઝ્ઝત પર ભી જિસકે હાસિલ કરનેકે ગલત ખ્યાલમેં તુમ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બદ્દ દુઆએં બરદાશ્ત કર રહે હો, જિબ્રઈલ અલય્હિસ્સલામકી બદ્દ દુઆએં ઉઠા રહે હો ઔર અલ્લાહકી રહ્મતો-મગ્ફિરતે આમ્મહસે ભી નિકાલે જા રહે હો! મૈં પૂછતા હૂં કે આજ તુમને અપને મુકાબિલકો ઝક્ દે હી દી, અપની મૂંછ ઊંચી કર હી લી, વહ કિતને દિન તુમ્હારે સાથ રહ સકતી હે? જબકે અલ્લાહકા પ્યારા રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તુમ્હારે ઊપર લા'નત કર રહા હે, અલ્લાહકા મુકર્રબ ફરિશ્તા તુમ્હારી હલાકતકી બદ્દ દુઆ દે રહા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હેં અપની મગ્ફિરતો-રહ્મતસે નિકાલ રહે હૈં!

અલ્લાહકે વાસ્તે સોચો ઔર બસ કરો! સુબ્હકા ભટકા શામકો ઘર આ જાએ તો કુછ નહીં ગયા. આજ વક્ત હે ઔર તલાફી મુમ્કિન. ઔર કલ જબ એસે હાકિમકી પેશીમેં જાના હે, જહાં ન ઈઝ્ઝતો-વજાહતકી પૂછ, ન માલો-મતાઅ્ કાર-આમદ, વહાં સિર્ફ તુમ્હારે આ'માલકી પૂછ હે ઔર હર હરકત લિખ્ખી લિખાઈ હે. હકતઆલા શાનુહૂ અપને હુકૂકમેં દરગુઝર ફરમાતે હેં, મગર બંદોંકે આપસકે હુકૂકમેં બગૈર બદલા દિએ નહીં છોળતે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે મુફ્લિસ મેરી ઉમ્મતમેં વહ શખ્સ હે કે કિયામતકે દિન નેક આ'માલકે સાથ આવે ઔર નમાઝ, રોઝહ, સદ્કહ સબ હી કુછ લાવે, લેકિન કિસીકો ગાલી દી, કિસીકો તોહ્મત લગા દી થી, કિસીકો મારપીટ કી થી. પસ, યહ સબ દા'વેદાર આવેંગે ઔર ઉસકે નેક આમાલમેંસે ઈન હરકતોંકા બદલા વુસૂલ કર દેંગે ઔર જબ ઉસકે પાસ નેક આ'માલ ખત્મ હો જાવેંગે તો અપની બુરાઈયાં ઈન હરકતોંકે બદલામેં ઉસ પર ડાલતે રહેંગે ઔર ફિર ઈસ અંબારકી બ-દોલત વહ જહન્નમ રસીદ હો જાએગા ઔર અપની કષ્રતે આ'માલકે બા-વુજૂદ જો હસ્રતો-યા'સકા આલમ હોગા, વહ મુહતાજે બયાન નહીં:

વહ માયૂસે તમન્ના ક્યૂં ન સૂએ આસ્માં દેખે,
કે જો મંઝિલ બ-મંઝિલ અપની મેહનત રાઈગાં દેખે.

દૂસરા અમ્ર કાબિલે ગૌર યહ હે કે ઈસ રિસાલહમેં ચંદ મવાકિઅ્ મગ્ફિરતકે ઝિક્ર કિએ ગએ હેં ઔર ઈન્કે અલાવા ભી બહુતસે ઉમૂર એસે હેં કે વહ મગ્ફિરતકા સબબ હોતે હેં ઔર ગુનાહ ઉનસે મુઆફ હો જાતે હેં. ઈસ પર એક ઈશ્કાલ હોતા હે, વહ યહ હે, જબ એક મરતબા ગુનાહ મુઆફ હો ચુકે તો ઉસકે બા'દ દૂસરી મરતબા મુઆફીકે ક્યા મઅ્ના? ઈસકા જવાબ યહ હે કે મગ્ફિરતકા ફાઈદહ યહ હે કે જબ વહ બંદાકી તરફ મુતવજ્જેહ હોતી હે, અગર ઉસ પર કોઈ ગુનાહ હોતા હે તો ઉસકો મિટાતી હે ઔર અગર ઉસકે ઊપર કોઈ ગુનાહ નહીં હોતા તો ઉસકે બ-કદ્ર ઉસ પર રહ્મત ઔર ઈન્આમકા ઈઝાફા હો જાતા હે.

તીસરા અમ્ર યહ હે કે સાબિકહ અહાદીષમેં ભી બા'ઝ જગા' ઔર ઈસ હદીષમેં ભી હકતઆલા શાનુહૂને અપની મગ્ફિરત ફરમાને પર ફરિશ્તોંકો ગવાહ બનાયા હે. ઈસકી વજહ યહ હે કે કિયામતકી અદાલતકે મુઆમલાત ઝાબિતહ પર રખ્ખે ગએ હેં. અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામસે ઉન્કી તબ્લીગકે બારેમેં ભી ગવાહ તલબ કિએ જાએંગે. ચુનાંચે અહાદીષકી કિતાબોંમેં બહુતસે મવાકિઅ્ પર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા હે કે તુમસે મેરે બારેમેં સવાલ હોગા, લિહાઝા

તુમ ગવાહ રહો કે મેં પહુંચા ચુકા હૂં.

બુખારી વગયૂરહમેં રિવાયત હે કે હઝરત નૂહ અલયૂહિસ્સલામ કિયામતકે દિન બુલાએ જાએંગે. ઉનસે દરયાફ્ત કિયા જાએગા કે તુમને રિસાલતકા હક અદા કિયા? હમારે અહકામ પહોંચાએ? વહ અર્ઝ કરેંગે કે પહોંચાએ થે. ફિર ઉન્કી ઉમ્મતસે પૂછા જાએગા કે તુમ્હેં અહકામ પહોંચાએ થે? વહ કહેંગે: મા જા-અના મિમ્ બશીરિંવ્વલા નઝીર-"હમારે પાસ ન કોઈ બશારત દેનેવાલા આયા, ન ડરાનેવાલા." તો હઝરત નૂહ અલયૂહિસ્સલામસે પૂછા જાએગા કે અપને ગવાહ પેશ કરો. વહ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર ઉન્કી ઉમ્મતકો પેશ કરેંગે. ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ બુલાઈ જાએગી ઔર ગવાહી દેગી. બા'ઝ રિવાયાતમેં આતા હે કે ઉનસે જરહ કી જાએગી કે તુમકો ક્યા ખબર કે નૂહ અલયૂહિસ્સલામને અપની ઉમ્મતકો અહકામ પહોંચાએ? યહ અર્ઝ કરેંગે કે હમારે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખબર દી. હમારે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર જો સચ્ચી કિતાબ ઉતરી, ઉસમેં ખબર દી ગઈ. ઈસી તરહ ઔર અમ્બિયાઅ્કી ઉમ્મતકે સાથ યહી પેશ આએગા. ઈસીકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદે ખુદાવંદી હે:

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ۔

ઈમામ ફખ્રુદ્દીન રાઝી (રહ.) લિખતે હૈં કે કિયામતમેં ગવાહિયાં ચાર તરહકી હોંગી: એક મલાઈકહકી, જિસકે મુતઅલ્લિક આયાતે ઝૈલમેં તઝ્કિરહ હે:

وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَّشَهِيْدٌ۔ وَمَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ۔ وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحٰفِظِيْنَ كِرَامًا كَاتِبِيْنَ يَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ۔

દૂસરી ગવાહી અમ્બિયાઅ્ અલયૂહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકી હોગી, જિસકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ હે:

وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا مَّا دُمْتُ فِيْهِمْ ۚ فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍۭ بِشَهِيْدٍ وَّجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ شَهِيْدًا۔

તીસરી ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહકી ગવાહી હોગી, જિસકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ હે:

وَجِآئْءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَآءِ۔

ચોથી આદમીકે અપને અઅ્ઝાકી ગવાહી હોગી, જિસકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ હે:

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ الاٰية اور اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ

وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ الاٰية۔

ઈખ્તિસારકે ખ્યાલસે ઈન આયાતકા તર્જમા નહીં લિખ્ખા. સબ આયાતકા હાસિલ કિયામતકે દિન ઈન ચીઝોંકી ગવાહી દેનેકા ઝિક્ર હે. જિન્કા બયાન આયતકે શુરૂઅ્મેં લિખ દિયા ગયા.

ચોથા અમ્ર હદીષે બાલામેં યહ ઈરશાદે મુબારક હે કે મેં તુમકો કુફ્ફારકે સામને રુસ્વા ઔર ફઝીહત ન કરૂંગા. યહ હકતઆલા શાનુહૂકા ગાયત દરજાકા લુત્ફો-કરમ ઔર મુસલમાનોંકે હાલ પર ગયૂરત હે કે અલ્લાહકી રઝાકે ઢૂંડને વાલોંકે લિએ યહ ભી લુત્ફો-ઈન્આમ હે કે ઉન્કી લગ્ઝિશોં ઔર સય્યિઆતસે વહાં ભી દરગુઝર ઔર પરદા – પોશી કી જાતી હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુમા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે નક્લ કરતે હૈં કે કિયામતકે દિન હકતઆલા શાનુહૂ એક મુઅ્મિનકો અપને કરીબ બુલાકર, ઉસ પર પરદા ડાલકર કે કોઈ દૂસરા ન દેખે, ઉસકી લગ્ઝિશોં ઔર સય્યિઆત યાદ દિલાકર ઉસસે હર હર ગુનાહકા ઈકરાર કરાએંગે ઔર વહ અપને ગુનાહોંકી કષ્રત ઔર ઈક્રાર પર યહ સમઝેગા કે અબ હલાકતકા વક્ત કરીબ આ ગયા, તો ઈરશાદ હોગા કે મેંને દુન્યામેં તુઝ પર સત્તારી ફરમાઈ હે, તો આજ ભી ઉન પર પરદા હે ઔર મુઆફ હૈં. ઉસકે બા'દ ઉસકે નેક આ'માલકા દફ્તર ઉસકે હવાલા કર દિયા જાએગા.

ઔર ભી સેંકળોં રિવાયાતસે યહ મઝમૂન મુસ્તમ્બત હોતા હે કે અલ્લાહકી રઝાકે ઢૂંઢનેવાલોં, ઉસકે અહકામકી પાબંદી કરનેવાલોંકી લગ્ઝિશોંસે દરગુઝર કર દિયા જાતા હે. ઈસ લિએ નિહાયત અહ્મિય્યતકે સાથ એક મઝમૂન સમઝ લેના ચાહિએ કે જો લોગ અલ્લાહવાલોંકી કોતાહિયોં પર ઉન્કી ગીબતમેં મુબ્તલા રહતે હૈં, વહ ઈસકા લિહાઝ રખ્ખેં કે મુબાદા કિયામતમેં ઉન્કે નેક આ'માલકી બરકતસે ઉન્કી લગ્ઝિશેં તો મુઆફ કર દી જાએં ઔર પર્દા-પોશી ફરમાઈ જાએ, લેકિન તુમ લોગોંકે આ'માલનામે ગીબતકા દફ્તર બનકર હલાકતકા સબબ બનેં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફસે હમ સબસે દરગુઝર ફરમાવેં.

પાંચવાં અમ્ર ઝરૂરી યહ હે કે હદીષે બાલામેં ઈદકી રાતકો ઈન્આમકી રાતસે પુકારા ગયા. ઈસ રાતમેં હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે અપને બંદોંકો ઈન્આમ દિયા જાતા હે, ઈસ લિએ બંદોંકો ભી ઈસ રાતકી બે-હદ કદર

કરના ચાહિએ.

બહુતસે લોગ – અવામકા તો પૂછના હી ક્યા, ખવાસ ભી-રમઝાનકે થકે માંદે ઈસ રાતમેં મીઠી નીંદ સોતે હૈં, હાલાંકે યહ રાત ભી ખુસૂસિય્યતસે ઈબાદતમેં મશગૂલ રહનેકી હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ ષવાબકી નિય્યત કરકે દોનોં ઈદોંમેં જાગે (ઔર ઈબાદતમેં મશગૂલ રહે) ઉસકા દિલ ઉસ દિન ન મરેગા, જિસ દિન સબકે દિલ મર જાવેંગે. (યા'ની ફિત્ના વ ફસાદકે વક્ત જબ લોગોંકે કુલૂબ પર મુર્દની છાતી હે, ઉસકા દિલ ઝિંદા રહેગા ઔર મુમ્કિન હે કે સૂર ફૂંકે જાનેકા દિન મુરાદ હો કે ઉસકી રૂહ બેહોશ ન હોગી.)

એક હદીષમેં ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ પાંચ રાતોંમેં (ઈબાદતકે લિએ) જાગે, ઉસકે વાસ્તે જન્નત વાજિબ હો જાવેગી: (૧) લયલતુત્તરવિયહ (આઠ ઝિલ્હજ્જહકી રાત). (૨) લયલતુલ્ અરફહ (નવ ઝિલ્હજ્જહકી રાત). (૩) લયલતુન્નહ્ર (દસ ઝિલ્હજ્જહકી રાત). (૪) ઔર ઈદુલ ફિત્રકી રાત. ઔર (૫) શબે બરાત યા'ની પંદરહ શા'બાનકી રાત.

ફુકહાને ભી ઈદૈનકી રાતમેં જાગના મુસ્તહબ લિખ્ખા હે. 'મા ષ-બ-ત બિસ્સુન્નહ'મેં ઈમામ શાફિઈ સાહિબ (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે પાંચ રાતેં દુઆકી કબૂલિય્યતકી હૈં:(૧)જુમ્અહકી રાત. (૨-૩) ઈદૈનકી રાતેં. (૪) ગુર્રએ રજબકી રાત ઔર (૫) નિસ્ફે શા'બાનકી રાત.

તમ્બીહ

બા'ઝ બુઝુર્ગોંકા ઈરશાદ હે કે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં જુમ્અહકી રાતકા ભી ખુસૂસિય્યતસે ઈહ્તિમામ ચાહિએ કે જુમ્અહ ઔર ઉસકી રાત બહુત મુતબર્રક અવ્કાત હૈં. અહાદીષમેં ઈન્કી બહુત ફઝીલત આઈ હે, મગર ચૂંકે બા'ઝ રિવાયાતમેં જુમ્અહકી રાતકો કિયામકે સાથ મખ્સૂસ કરનેકી મુમાનઅત ભી વારિદ હૂઈ હે, ઈસ લિએ બેહતર હે કે એક-દો રાતકો ઉસકે સાથ ઔર ભી શામિલ કર લે. આખિરમેં નાઝિરીનસે લજાજતસે દરખ્વાસ્ત હે કે રમઝાનુલ્ મુબારકકે મખ્સૂસ અવ્કાતમેં જબ આપ અપને લિએ દુઆ ફરમાએં તો એક સિયહકાર★ કો ભી શામિલ ફરમાએં. ક્યા બઈદ હે કે કરીમ આકા તુમ્હારી મુખ્લિસાનહ દુઆસે ઉસકો ભી અપની રઝા વ મુહબ્બતસે નવાઝ દેં.

★ યા'ની હઝરત શયખુલ હદીષ સા. રહ.

મુનાજાત

ગર્ચે મેં બદકાર વ ના લાઈક હૂં અય શાહે જહાં
પર તેરે દરકો બતા, અબ છોળ કર જાઉં કહાં
કોન હે તેરે સિવા મુઝ બે નવાકે વાસ્તે

કશ મ-કશસે ના—ઉમ્મીદીકી હુવા હૂં મેં તબાહ
દેખ મત મેરે અમલ, કર લુત્ફ પર અપને નિગાહ
યા રબ અપને રહમો-ઈહ્‌સાન વ અતાકે વાસ્તે

ચર્ખે ઈસ્યાં સર પે હે, ઝેરે કદમ બહ્‌રે અલમ
ચાર સૂ હે ફૌજે ગમ, કર જલ્દ અબ બહ્‌રે કરમ
કુછ રહાઈકા સબબ ઈસ મુબ્તલાકે વાસ્તે

હે ઈબાદતકા સહારા આબિદોંકે વાસ્તે
ઔર તકિયા ઝુહ્‌દકા હે ઝાહિદોંકે વાસ્તે
હે અસાએ આહ મુઝ બે દસ્તો-પાકે વાસ્તે

ને★ ફકીરી ચાહતા હૂં, ને અમીરીકી તલબ
ને ઈબાદત ને વરઅ, ને ખ્વાહિશે ઈલ્મો-અદબ
દર્દે દિલ, પર ○ ચાહિએ મુઝકો ખુદાકે વાસ્તે

અક્‌લો-હોશ વ ફિક્ર ઔર નઅ્‌માએ દુન્યા બેશુમાર
કી અતા તૂને મુઝે, પર અબ તો અય પરવરદિગાર !
બખ્શ, વહ નેઅ્‌મત જો કામ આએ સદાકે વાસ્તે

★ 'ને' 'ના-નહિ' ના અર્થમાં છે.
○ 'પર' અલબત્તા, પરંતુના અર્થમાં છે.

હદસે અબ તર હો ગયા હે હાલ મુઝ ના શાદકા
કર મેરી ઈમદાદ અલ્લાહ! વક્ત હે ઈમદાદકા
અપને લુત્ફો-રહ્મતે બે ઈન્તિહાકે વાસ્તે

ગો મેં હૂં એક બંદએ આસી, ગુલામે પુર-કુસૂર
જુર્મ મેરા હોસ્લા હે, નામ હે તેરા ગફૂર
તેરા કેહલાતા હૂં મેં, જૈસા હૂં અય રબ્બે શકૂર અન્ત
શાફિન્ અન્ત કાફિન્ ફી મુહિમ્માતિલ્ ઉમૂર
અન્ત હસ્બી અન્ત રબ્બી અન્ત લી નિઅ્મલ વકીલ

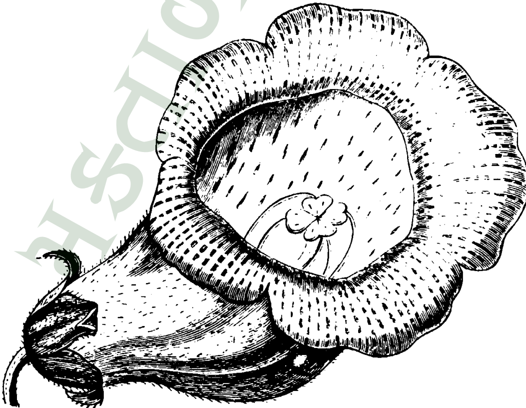
મુહમ્મદ ઝકરિય્યા કાંધલવી.

મુકીમ: મઝાહિરે ઉલૂમ, સહારનપૂર

વારિદ: બસ્તી હઝરત નિઝામુદ્દીન રહ.

નઈ દેહ્લી.

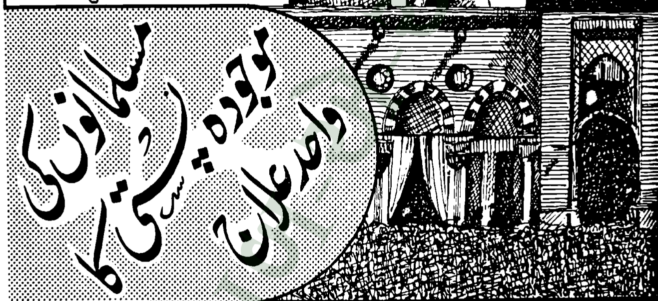
૨૭, શબે રમઝાનુલ્ મુબારક સન હિજરી ૧૩૪૯.

(قال الله تعالى) وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا
ઔર સબ મિલ કર અલ્લાહકે દીનકો મઝબૂત પકડ લો.

મુસલમાનોં કી મવજૂદહ પસ્તીકા વાહિદ ઈલાજ

— શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

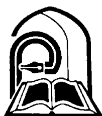
: તજવીઝ ફરમૂદહ :

હઝરત મવલાના શાહ મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સા. કુદ્દિ-સ સિર્રુહૂ

:મુરત્તિબ :

હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈહ્તિશામુલ હસન સા. કાંધલવી (દા.બ.)

લિપ્યંતર : હસન ભડકોદ્રવી

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ-૩૯૨૧૬૨
તા.જિ.ભરૂચ (ગુજરાત) INDIA

ઈઝહારે હકીકત

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ

સય્યિદી વ મવ્લાઈ ઝુબ્દતુલ્ ફુઝલાઅ્, કુદ્વતુલ ઉલમા હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સાહિબ દામ મજ્દુહૂકે ખાસ શગફ ઔર ઈન્હિમાક ઔર દીગર બુઝુર્ગાને મિલ્લત ઔર ઉલમાએ ઉમ્મતકી તવજ્જુહ ઔર બરકત ઔર અમલી જદ્દો-જહદસે એક અર્સાસે મખ્સૂસ અંદાઝમેં તબ્લીગે દીન ઔર ઈશાઅતે ઈસ્લામકા સિલસિલા જારી હે, જિસસે બા-ખબર તબ્કહ બ-ખૂબી વાકિફ હે.

મુઝ બેઈલ્મ ઔર સિયાહકારકો ઉન મુકદ્દસ હસ્તિયોંકા હુક્મ હુવા કે ઈસ તર્ઝે તબ્લીગ ઔર ઈસકી ઝરૂરત ઔર અહમિય્યતકો કલમ-બન્દ કિયા જાએ, તાકે સમઝને ઔર સમઝાનેમેં આસાની હો ઔર નફા' આમ હો જાએ.

તા'મીલે ઈરશાદમેં યહ ચંદ કલિમાત નઝ્રે કિર્તાસ કિએ જાતે હૈં, જો ઉન મુકદ્દસ હસ્તિયોંકે દર્યાએ ઉલૂમો-મઆરિફકે ચંદ કત્રે ઔર ઈસ બાગીચએ દીને મુહમ્મદીકે ચંદ ખોશે હૈં, જો ઈન્તિહાઈ ઉજ્લતમેં જમા' કિએ ગએ હૈં. અગર ઉનમેં કોઈ ગલતી યા કોતાહી નઝરસે ગુઝરે તો મેરી લગ્ઝિશે કલમ ઔર બેઈલ્મીકા નતીજા હે. નઝ્રે લુત્ફો-કરમસે ઉસકી ઈસ્લાહ ફરમા દેં તો મૂજિબે શુક્રો-મન્નત હોગા.

હક તઆલા શાનુહૂ અપને ફઝ્લો-કરમસે મેરી બદ-આ'માલિયોં ઔર સિયાહ-કારિયોંકી પર્દા-પોશી ફરમાવેં ઔર મુઝે ઔર આપકો ઉન મુકદ્દસ હસ્તિયોંકે તુફૈલસે અછ્છે આ'માલ ઔર અછ્છે કિરદાર નસીબ ફરમાવેં ઔર અપની રઝા વ મુહબ્બત ઔર અપને પસન્દીદહ દીનકી ઈશાઅત ઔર અપને બરગુઝીદહ રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કી ઈતાઅત ઔર ફરમાંબરદારીકી દોલતસે સરફરાઝ ફરમાવે.

મદ્રસા કાશિફુલ ઉલૂમ
બસ્તી હઝરત નિઝામુદ્દીન અવલિયા રહ.
નઈ દેહ્લી

ખાક પાએ બુઝુર્ગાં:
મુહમ્મદ ઈહ્તિશામુલ હસન
૧૮, રબીઉષ્ષાની ૧૩૫૮ હિજરી

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ خَاتَمِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهِ الطَّيِّبِيْنَ الطَّاهِرِيْنَ

આજસે તક્રીબન્ સાળ્હે તેરહ સો (૧૩૫૦) સાલ કબ્લ જબ દુન્યા કુફ્રો-ઝલાલત, જહાલતો-સફાહતકી તારીકિયોંમેં ઘિરી હૂઈ થી, બત્હાકી સંગ-લાખ પહાળિયોંસે રુશ્દો-હિદાયતકા માહ્તાબ નમૂદાર હુવા ઔર મશ્રિકો-મગ્રિબ, શિમાલો-જુનૂબ ગર્ઝ દુન્યાકે હર હર ગોશાકો અપને નૂરસે મુનવ્વર કિયા ઔર તેઈસ સાલકે કલીલ અર્સામેં બની નો'એ ઈન્સાનકો ઈસ મે'રાજે તરક્કી પર પહુંચાયા કે તારીખે આલમ ઉસકી નઝીર પેશ કરનેસે કાસિર હે ઔર રુશ્દો-હિદાયત, સલાહો-ફલાહકી વહ મશ્અલ મુસલમાનોંકે હાથમેં દી, જિસકી રોશનીમેં હમેશા શાહ-રાહે તરક્કી પર ગામઝન રહે ઔર સદિયોં ઈસ શાનો-શવ્કતસે દુન્યા પર હુકૂમત કી કે હર મુખાલિફ કુવ્વતકો ટકરા કર પાશ પાશ હોના પળા. યહ એક હકીકત હે, જો ના-કાબિલે ઈન્કાર હે, લેકિન ફિર ભી એક પારીનહ દાસ્તાન હે, જિસકા બાર બાર દુહરાના, ન તસલ્લી-બખ્શ હે ઔર ન કારઆમદ ઔર મુફીદ, જબકે મવજૂદહ મુશાહદાત ઔર વાકિઆત ખૂદ હમારી સાબિકહ ઝિંદગી ઔર હમારે અસ્લાફકે કારનામોં પર બદનુમા દાગ લગા રહે હૈં.

મુસલમાનોંકી તેરહ સો સાલા ઝિંદગીકો જબ તારીખકે અવ્રાકમેં દેખા જાતા હે તો મા'લૂમ હોતા હે કે હમ ઈઝ્ઝતો-અઝમત, શાનો-શવ્કત, દબદબા વ હશ્મતકે તન્હા માલિક ઔર ઈજારાદાર હૈં, લેકિન જબ ઉન અવ્રાકસે નઝર હટા કર મવજૂદહ હાલાતકા મુશાહદહ કિયા જાતા હે તો હમ ઈન્તિહાઈ ઝિલ્લતો-ખ્વારી, ઈફલાસો-નાદારીમેં મુબ્તલા નઝર આતે હૈં. ન ઝોરો-કુવ્વત હે, ન ઝરો-દોલત હે, ન શાનો-શવ્કત હે, ન બા-હમી ઉખુવ્વતો-ઉલ્ફત. ન આદાત અછ્છી, ન અખ્લાક અછ્છે, ન આ'માલ અછ્છે, ન કિરદાર અછ્છે. હર બુરાઈ હમમેં મવજૂદ ઔર હર ભલાઈસે કોસોં દૂર. અગ્યાર હમારી ઈસ ઝબૂં-હાલી પર ખૂશ હૈં ઔર બરમલા હમારી કમઝોરીકો ઉછાલા જાતા હે ઔર હમારા મઝ્હકા ઉળાયા જાતા હે. ઈસી પર બસ નહીં, બલ્કે ખૂદ હમારે જિગર-ગોશે, નઈ તહઝીબકે દિલ-દાદહ નવજવાન, ઈસ્લામકે મુકદ્દસ ઉસૂલોંકા મઝાક ઉળાતે હૈં, બાત બાત પર તન્કીદી નઝર ડાલતે હૈં ઔર શરીઅતે મુકદ્દસહકો ના-કાબિલે અમલ, લગ્વ ઔર બેકાર ગરદાનતે હૈં. અક્લ હેરાન હે કે જિસ કૌમને દુન્યાકો સયૂરાબ કિયા વહ આજ ક્યૂં તિશ્ના હે, જિસ કૌમને દુન્યાકો તહ્ઝીબો-તમદ્દુનકા

સબક પઢ઼ાયા વહ ક્યૂં ગેર મુહઝ્ઝબ ઔર ગેર મુતમદ્દન હે!

રહ્નુમાયાને કૌમને આજસે બહુત પેહલે હમારી ઈસ હાલતે ઝારકા અંદાઝા લગાયા ઔર મુખ્તલિફ તરીકોં પર હમારી ઈસ્લાહકે લિએ જદ્દો-જહદ કી, મગર:

મર્ઝ બઢ઼તા ગયા જૂં જૂં દવા કી

આજ જબ કે હાલત બદસે બદતર હો ચુકી ઔર આનેવાલા ઝમાના સાબિકસે ભી ઝિયાદા પુર-ખતર ઔર તારીક નઝર આ રહા હે, હમારા ખામોશ બેઠના ઔર અમલી જદ્દો-જહદ ન કરના એક ના-કાબિલે તલાફી જુર્મ હે, લેકિન ઈસસે પેહલે કે હમ કોઈ અમલી કદમ ઉઠાએં, ઝરૂરી હે કે ઉન અસ્બાબ પર ગૌર કરેં જિન્કે બાઈષ હમ ઈસ ઝિલ્લતો-ખ્વારીકે અઝાબમેં મુબ્તલા કિએ ગએ હૈં. હમારી ઈસ પસ્તી ઔર ઈન્હિતાતકે મુખ્તલિફ અસ્બાબ બયાન કિએ જાતે હૈં ઔર ઉન્કે ઈઝાલહકી મુતઅદ્દદ તદાબીર ઈખ્તિયાર કી ગઈ, લેકિન હર તદબીર ના-મુવાફિક વ નાકામ ષાબિત હૂઈ, જિસકે બાઈષ હમારે રહબર ભી યા'સો-હિરાસમેં ઘિરે હૂએ નઝર આતે હૈં.

અસલ હકીકત યહ હે કે અબ તક હમારે મર્ઝકી તશ્ખીસ હી પૂરે તૌર પર નહીં હૂઈ. યહ જો કુછ અસ્બાબ બયાન કિએ જાતે હૈં, અસલ મર્ઝ નહીં, બલ્કે ઉસકે અવારિઝ હૈં. પસ તા વક્તે કે અસલ મર્ઝકી જાનિબ તવજ્જુહ ન હોગી ઔર માદ્દએ હકીકી ઈસ્લાહ ન હોગી, અવારિઝકી ઈસ્લાહ ના મુમ્કિન ઔર મહાલ હે. પસ જબ તક કે હમ અસલ મર્ઝકી ઠીક તશ્ખીસ ઔર ઉસકા સહીહ ઈલાજ મા'લૂમ ન કર લેં, હમારા ઈસ્લાહકે બારેમેં લબ-કુશાઈ કરના સખ્ત-તરીન ગલતી હે.

હમારા યહ દા'વા કે હમારી શરીઅત એક મુકમ્મલ કાનૂને ઈલાહી હે, જો હમારી દીની ઔર દુન્યવી ફલાહો-બહ્બૂદકા તા કિયામે કિયામત ઝામિન હે, ફિર કોઈ વજહ નહીં કે હમ ખૂદ હી અપના મર્ઝ તશ્ખીસ કરેં ઔર ખૂદ હી ઉસકા ઈલાજ શુરૂઅ્ કર દેં, બલ્કે હમારે લિએ ઝરૂરી હે કે હમ કુર્આને હકીમસે અપના અસલ મર્ઝ મા'લૂમ કરેં ઔર ઈસી મર્કઝે રુશ્દો-હિદાયતસે તરીકએ ઈલાજ મા'લૂમ કરકે ઉસ પર કારબન્દ હોં. જબ કુર્આને હકીમ કિયામત તકકે લિએ મુકમ્મલ દસ્તૂરુલ અમલ હે તો કોઈ વજહ નહીં કે વહ ઈસ નાઝુક હાલતમેં હમારી રહબરીસે કાસિર રહે.

માલિકે અર્ઝો-સમા જલ્લ વ અલાકા સચ્ચા વા'દા હે કે રૂએ ઝમીનકી બાદશાહતો-ખિલાફત મુઅ્મિનકે લિએ હે:

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ ﴿نور-ع ٧﴾

અલ્લાહ તઆલાને વા'દા કિયા હે ઉન લોગોંસે જો તુમમેંસે ઈમાન લાએ ઔર ઉન્હોંને અમલે સાલિહ કિએ કે ઉન્કો ઝરૂર રૂએ ઝમીનકા ખલીફા બનાએગા.

ઔર યહ ભી ઈત્મીનાન દિલાયા હે કે મુઅ્મિન હમેશા કુફ્ફાર પર ગાલિબ રહેંગે ઔર કાફિરોંકા કોઈ યારો-મદદગાર ન હોગા:

وَلَوْ قٰتَلَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُوْنَ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿فتح-ع٣﴾

ઔર અગર તુમસે યહ કાફિર લળતે તો ઝરૂર પીઠ ફેર કર ભાગતે. ફિર ન પાતે કોઈ યારો-મદદગાર.

ઔર મુઅ્મિનોંકી નુસ્રત ઔર મદદ અલ્લાહ તઆલાકે ઝિમ્મહ હે ઔર વહી હમેશા સરબુલંદ ઔર સરફરાઝ રહેંગે:

وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿الروم-ع٥﴾

ઔર હક હે હમ પર મદદ ઈમાનવાલોંકી.

وَلَا تَهِنُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿آل عمران-ع١٤﴾

ઔર તુમ હિમ્મત મત હારો ઔર રંજ મત કરો ઔર ગાલિબ તુમ હી રહોગે, અગર તુમ પૂરે મુઅ્મિન રહે.

وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿﴾

ઔર અલ્લાહ હી કી ઈઝઝત ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઔર મુસલમાનોંકી.

મઝકૂરહ બાલા ઈરશાદાત પર ગૌર કરનેસે મા'લૂમ હોતા હે કે મુસલમાનોંકી ઈઝ્ઝત, શાનો-શવ્કત, સરબુલંદિયો-સરફરાઝી ઔર હર બર્તરિયો-ખૂબી ઉન્કી સિફતે ઈમાનકે સાથ વાબસ્તહ હે. અગર ઉન્કા તઅલ્લુક ખુદા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુસ્તહ્કમ હે (જો ઈમાનકા મકસૂદ હે) તો સબ કુછ ઉન્કા હે ઔર અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તહ ઈસ રાબિતએ તઅલ્લુકમેં કમી ઔર કમઝોરી પેદા હો ગઈ હે તો ફિર સરાસર ખુસ્રાન ઔર ઝિલ્લતો-ખ્વારી હે. જૈસા કે વાઝિહ તૌર પર બતલા દિયા ગયા હે:

وَالْعَصْرِ ۙ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِيْ خُسْرٍ ۙ اِلَّا الَّذِيْنَ

કસમ હે ઝમાનાકી, ઈન્સાન બળે

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ۙ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝

ખસારેમેં હે, મગર જો લોગ ઈમાન લાએ ઔર ઉન્હોંને અછ્છે કામ કિએ ઔર એક દૂસરેકો હકકી ફહ્માઈશ કરતે રહે ઔર એક દૂસરેકો પાબંદીકી ફહ્માઈશ કરતે રહે.

હમારે અસ્લાફ ઈઝ્ઝતકે મુન્તહાકો પહુંચે હૂએ થે ઔર હમ ઈન્તિહાઈ ઝિલ્લતો-ખ્વારીમેં મુબ્તલા હૈં. પસ મા'લૂમ હુવા કે વહ કમાલે ઈમાનસે મુત્તસિફ થે ઔર હમ ઈસ નેઅ્મતે ઉઝ્માસે મહરૂમ હૈં. જૈસાકે મુખ્બિરે સાદિક સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખબર દી હે:

سَيَأْتِيْ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقٰى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهٗ وَلَا مِنَ الْقُرْاٰنِ إِلَّا رَسْمُهٗ -

યા'ની કરીબ હી એસા ઝમાના આનેવાલા હે કે ઈસ્લામકા સિર્ફ નામ બાકી રહ જાએગા ઔર કુર્આનકે સિર્ફ નુકૂશ રહ જાએંગે.

અબ ગૌર-તલબ અમ્ર યહ હે કે અગર વાકિઈ હમ ઈસ હકીકી ઈસ્લામસે મહરૂમ હૈં જો ખુદા ઔર રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કે યહાં મતલૂબ હે ઔર જિસકે સાથ હમારી દીનો-દુન્યાકી ફલાહો-બહ્બૂદ વાંબસ્તહ હે તો ક્યા ઝરીઆ હે, જિસસે વહ ખોઈ હૂઈ નેઅમત વાપસ આએ ઔર વહ ક્યા અસ્બાબ હૈં જિન્કી વજહસે રૂહે ઈસ્લામ હમમેંસે નિકાલ લી ગઈ ઔર હમ જસદે બે-જાન રહ ગએ.

જબ મુસ્હફે આસમાનીકી તિલાવત કી જાતી હે ઔર ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ફઝીલત ઔર બરતરીકી ઈલ્લતો-ગાયત ઢૂંઢી જાતી હે તો મા'લૂમ હોતા હે કે ઈસ ઉમ્મતકો એક આ'લા ઔર બરતર કામ સુપુર્દ કિયા ગયા થા, જિસકી વજહસે ખયૂરુલ ઉમમકા ખિતાબ ઉસકો અતા કિયા ગયા.

દુન્યાકી પયદાઈશકા મક્સદે અસલી ખુદા વહ્દહૂ લા શરીક લહૂકી ઝાતો-સિફાતકી મઅ્રિફત હે ઔર યહ ઉસ વક્ત તક ના મુમ્કિન હે કે જબ તક બની નો'એ ઈન્સાનકો બુરાઈયોં ઔર ગંદગિયોંસે પાક કરકે ભલાઈયોં ઔર ખૂબિયોંકે સાથ આરાસ્તહ ન કિયા જાએ. ઈસી મકસદકે લિએ હઝારોં રસૂલ ઔર નબી ભેજે ગએ ઔર આખિરમેં ઈસ મકસદકી તક્મીલકે લિએ સય્યિદુલ અમ્બિયાઅ્ વલ મુરસલીન સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મબઊષ ફરમાયા ઔર:

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ

— કા મુઝદહ સુનાયા ગયા.

અબ ચૂંકે મકસદકી તક્મીલ હો ચુકી થી, હર ભલાઈ ઔર બુરાઈકો ખોલ ખોલ કર બયાન કર દિયા ગયા થા, એક મુકમ્મલ નિઝામે અમલ દિયા જા ચુકા થા, ઈસ લિએ રિસાલતો-નુબુવ્વતકે સિલસિલાકો ખતમ કર દિયા ગયા ઔર જો કામ પેહલે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે લિયા જાતા થા, વહ કિયામત તક ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સુપુર્દ કર દિયા ગયા:

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ

(آل عمران-ع ١٢)

અય ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ! તુમ અફઝલ ઉમ્મત હો, તુમકો લોગોંકે નફા'કે લિએ ભેજા ગયા હે, તુમ ભલી બાતોંકો લોગોંમેં ફેલાતે હો ઔર બુરી બાતોંસે ઉન્કો રોકતે હો ઔર અલ્લાહ પર ઈમાન રખતે હો.

وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ اُمَّةٌ يَّدْعُوْنَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝

(آل عمران-ع ١١)

ઔર ચાહિએ કે તુમમેં એસી જમાઅત હો કે લોગોંકો ખેરકી તરફ બુલાએ ઔર ભલી બાતોંકા હુકમ કરે ઔર બુરી બાતોંસે મના' કરે ઔર સિર્ફ વહી લોગ ફલાહવાલે હૈં, જો ઈસ કામકો કરતે હૈં.

પેહલી આયતમેં "ખય્રે ઉમમ" હોનેકી વજહ યહ બતલાઈ કે તુમ ભલાઈકો ફેલાતે હો ઔર બુરાઈસે રોકતે હો. દૂસરી આયતમેં હસ્રકે સાથ ફરમા દિયા કે ફલાહો-બહ્બૂદ સિર્ફ ઉન્હી લોગોંકે લિએ હે, જો ઈસ કામકો અંજામ દે રહે હૈં. ઈસી પર બસ નહીં, બલ્કે દૂસરી જગા' સાફ તૌર પર બયાન કર દિયા ગયા કે ઈસ કામકો અંજામ ન દેના લા'નત ઔર ફિટકારકા મૂજિબ હે:

لُعِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ وَعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ۝ كَانُوْا لَا يَتَنَاهَوْنَ

બની ઈસરાઈલમેં જો લોગ કાફિર થે, ઉન પર લા'નત કી ગઈ થી. દાવૂદ ઔર ઈસા ઈબ્ને મરયમ અલયહિમસ્સલામકી ઝબાનસે. યહ

عَنْ مُّنْكَرٍ فَعَلُوْهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ (مائدة)

લા'નત ઈસ સબબસે હૂઈ કે ઉન્હોંને હુકમકી મુખાલફત કી ઔર હદસે નિકલ ગએ. જો બુરા કામ ઉન્હોંને કર રખ્ખા થા ઉસસે બાઝ ન આતે થે. વાકિઈ ઉન્કા યહ ફે'લ બેશક બુરા થા.

ઈસ આખિરી આયતકી મઝીદ વઝાહત અહાદીષે ઝૈલસે હોતી હે:

❶ وفی السنن والمسند من حديث عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانَ إِذَا عَمِلَ الْعَامِلُ فِيْهِمْ بِالْخَطِيْئَةِ جَاءَهُ النَّاهِيْ تَعْزِيْرًا فَقَالَ يَا هٰذَا اتَّقِ اللهَ فَإِذَا كَانَ مِنَ الْغَدِ جَالَسَهُ وَاٰكَلَهُ وَشَارَبَهُ كَاَنَّهُ لَمْ يَرَهُ عَلٰى خَطِيْئَةٍ بِالْاَمْسِ فَلَمَّا رَاٰى عَزَّ وَجَلَّ ذٰلِكَ مِنْهُمْ ضَرَبَ بِقُلُوْبِ بَعْضِهِمْ عَلٰى بَعْضٍ ثُمَّ لَعَنَهُمْ عَلٰى لِسَانِ نَبِيِّهِمْ دَاوٗدَ وَعِيْسَى بْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهٖ لَتَاْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَتَاْخُذُنَّ عَلٰى يَدِ السَّفِيْهِ وَلَتَاْطُرُنَّ عَلَى الْحَقِّ اَطْرًا اَوْ لَيَضْرِبَنَّ اللهُ بِقُلُوْبِ بَعْضِكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ثُمَّ يَلْعَنُكُمْ كَمَا لَعَنَهُمْ۔

(૧) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)સે રિવાયત હે કે રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તુમસે પેહલી ઉમ્મતોંમેં જબ કોઈ ખતા કરતા તો રોકનેવાલા ઉસકો ધમકાતા ઔર કેહતા: ખુદાસે ડર. ફિર અગલે હી દિન ઉસકે સાથ ઉઠતા-બેઠતા, ખાતા-પીતા. ગોયા કલ ઉસકો ગુનાહ કરતે હૂએ દેખા હી નહીં. જબ હક અઝ્ઝ વ જલ્લને ઉન્કા યહ બરતાઉ દેખા તો બા'ઝકે કુલૂબકો બા'ઝકે સાથ ખલત કર દિયા ઔર ઉન્કે નબી દાવૂદ ઔર ઈસા ઈબ્ને મરયમ અલયહિમસ્સલામકી ઝબાની ઉન પર લા'નત કી ઔર યહ ઈસ લિએ કે ઉન્હોંને ખુદાકી નાફરમાની કી ઔર હદસે તજાવુઝ કિયા. કસમ હે ઉસ ઝાતે પાકકી જિસકે કબ્ઝામેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી જાન હે, તુમ ઝરૂર અછ્છી બાતોંકા હુકમ કરો ઔર બુરી બાતોંસે મના' કરો ઔર ચાહિએ કે બેવકૂફ નાદાનકા હાથ પકળો, ઉસકો હક બાત પર મજબૂર

કરો, વર્ના હક તઆલા તુમ્હારે કુલૂબકો ભી ખલત-મલત કર દેંગે ઔર ફિર તુમ પર ભી લા'નત હોગી, જૈસા કે પેહલી ઉમ્મતોં પર લા'નત હૂઈ.

٢ وفی سنن ابی داؤد وابن ماجه
عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُوْنُ فِیْ قَوْمٍ يُّعْمَلُ فِيْهِمْ بِالْمَعَاصِیْ يَقْدِرُوْنَ عَلٰى اَنْ يُّغَيِّرُوْا عَلَيْهِ وَلَا يُغَيِّرُوْنَ اِلَّا اَصَابَهُمُ اللهُ بِعِقَابٍ قَبْلَ اَنْ يَّمُوْتُوْا۔

(૨) હઝરત જાબિર (રદિ.)સે રિવાયત હે કે રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર કિસી જમાઅત ઔર કૌમમેં કોઈ શખ્સ ગુનાહ કરતા હે ઔર વહ કૌમ બા-વુજૂદ • કુદરતકે ઉસકો નહીં રોકતી તો ઉન પર મરનેસે પેહલે હી હક તઆલા અપના અઝાબ ભેજ દેતે હૈં, યા'ની દુન્યા હી મેં ઉન્કો તરહ તરહકે મસાઈબમેં મુબ્તલા કર દિયા જાતા હે.

٣ وروی الاصبهانی عَنْ اَنَسٍ اَنَّ
رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَزَالُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ تَنْفَعُ مَنْ قَالَهَا وَتَرُدُّ عَنْهُمُ الْعَذَابَ وَالنِّقْمَةَ مَا لَمْ يَسْتَخِفُّوْا بِحَقِّهَا قَالُوْا يَا رَسُوْلَ اللهِ وَمَا الْاِسْتِخْفَافُ بِحَقِّهَا قَالَ يُظْهَرُ الْعَمَلُ بِمَعَاصِی اللهِ فَلَا يُنْكَرُ وَلَا يُغَيَّرُ (ترغیب)

(૩) હઝરત અનસ (રદિ.)સે રિવાયત હે કે રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હમેશા કલિમએ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહ અપને પઢનેવાલેકો નફા' દેતા હે ઔર ઉસસે અઝાબો-બલા દૂર કરતા હે. જબ તક કે ઉસકે હુકૂકસે બેપરવાઈ ન બરતી જાએ. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: ઉસકે હુકૂકકી બેપરવાઈ ક્યા હે? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે હક તઆલાકી નાફરમાની ખુલે તૌર પર કી જાએ. ફિર ન ઉન્કા ઈન્કાર કિયા જાએ

આર ન ઉન્કે બંદ કરનેકી કોશિશ કી જાએ.

(૪) હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરે પાંસ તશરીફ લાએ તો મૈંને ચેહરએ અનવર પર એક ખાસ અષર દેખ કર મહસૂસ કિયા કે કોઈ અહમ બાત પૈશ આઈ હે. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કિસીસે કોઈ બાત નહીં કી ઔર વુઝૂ ફરમા કર મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ. મૈં મસ્જિદકી દીવારસે લગ ગઈ, તાકે કોઈ ઈરશાદ હો ઉસકો સુનૂં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મિમ્બર પર જલ્વહ અફરોઝ હૂએ ઔર હમ્દો-ષનાકે બા'દ ફરમાયા: લોગો! અલ્લાહ તઆલાકા હુક્મ હે કે ભલી બાતોંકા હુક્મ કરો ઔર બુરી બાતોંસે મના' કરો. મબાદા વહ વક્ત આ જાએ કે તુમ દુઆ માંગો ઔર મૈં ઉસકો કબૂલ ન કરૂં ઔર તુમ મુઝસે સવાલ કરો ઔર મૈં ઉસકો પૂરા ન કરૂં ઔર તુમ મુઝસે મદદ ચાહો ઔર મૈં તુમ્હારી મદદ ન કરૂં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સિર્ફ યહ કલિમાત ઈરશાદ ફરમાએ ઔર મિમ્બરસે ઉતર ગએ.

(૪) عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ دَخَلَ عَلَیَّ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ فَعَرَفْتُ فِیْ وَجْهِهٖ اَنْ قَدْ حَضَرَهٗ شَیْءٌ فَتَوَضَّاَ وَمَا كَلَّمَ اَحَدًا فَلَصِقْتُ بِالْحُجْرَةِ اَسْتَمِعُ مَا یَقُوْلُ فَقَعَدَ عَلَی الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللّٰهَ وَاَثْنٰی عَلَیْهِ وَقَالَ یَا اَیُّهَا النَّاسُ اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی یَقُوْلُ لَكُمْ مُرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ قَبْلَ اَنْ تَدْعُوْا فَلَا اُجِیْبَ لَكُمْ وَتَسْاَلُوْنِیْ فَلَا اُعْطِیَكُمْ وَتَسْتَنْصِرُوْنِیْ فَلَا اَنْصُرَكُمْ فَمَا زَادَ عَلَیْهِنَّ حَتّٰی نَزَلَ.

(ترغیب)

(૫) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)-સે રિવાયત હે કે રસૂલે ખુદા

(૫) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَظَّمَتْ أُمَّتِي الدُّنْيَا نُزِعَتْ مِنْهَا هَيْبَةُ الْإِسْلَامِ وَإِذَا تَرَكَتِ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ حُرِمَتْ بَرَكَةَ الْوَحْيِ وَإِذَا تَسَابَّتْ أُمَّتِي سَقَطَتْ مِنْ عَيْنِ اللهِ۔

(كذا في الدر عن الحكيم الترمذى)

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ મેરી ઉમ્મત દુન્યાકો કાબિલે વક્અતો-અઝમત સમઝને લગેગી તો ઈસ્લામકી વક્અતો-હયૂબત ઉસકે કુલૂબસે નિકલ જાએગી ઔર જબ અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કરકો છોળ દેગી તો વહીકી બરકાતસે મહરૂમ હો જાએગી ઔર જબ આપસમેં એક દૂસરેકો સબ્બો-શિતમ કરના ઈખ્તિયાર કરેગી તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી નિગાહસે ગિર જાએગી.

અહાદીષે મઝકૂરહ પર ગૌર કરનેસે યહ બાત મા'લૂમ હૂઈ કે અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ વ નહ્ય અનિલ મુન્કરકો છોળના ખુદા વહદહૂ લા શરીકકી લા'નત ઔર ગઝબકા બાઈષ હે ઔર જબ ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈસ કામકો છોળ દેગી તો સખ્ત મસાઈબો-આલામ ઔર ઝિલ્લતો-ખ્વારીમેં મુબ્તલા કર દી જાએગી ઔર હર કિસમકી ગૈબી નુસ્રતો-મદદસે મહરૂમ હો જાએગી. ઔર યહ સબ કુછ ઈસ લિએ હોગા કે ઉસને અપને ફર્ઝે મન્સબીકો નહીં પેહચાના ઔર જિસ કામકી અંજામ-દહીકી ઝિમ્મહદારી થી ઉસસે ગાફિલ રહી. યહી વજહ હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ વ નહ્ય અનિલ મુન્કરકો ઈમાનકા ખાસ્સહ ઔર જુઝ્વે લાઝિમી કરાર દિયા ઔર ઉસકે છોળનેકો ઈમાનકે ઝુઅ્ફો-ઈઝ્મિહ્લાલકી અલામત બતલાયા. હદીષે અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.)મેં હે :

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذٰلِكَ أَضْعَفُ الْإِيْمَانِ۔

યા'ની તુમમેંસે જબ કોઈ શખ્સ બુરાઈકો દેખે તો ચાહિએ કે અપને હાથોંસે કામ લે કર ઉસકો દૂર કરે ઔર અગર ઉસકી તાકત ન પાએ તો ઝબાનસે ઔર અગર ઉસકી ભી તાકત ન પાએ તો દિલસે ઔર યહ આખિરી સૂરત ઈમાનકી બળી કમઝોરીકા દર્જા હે. પસ જિસ તરહ આખિરી દર્જા અઝ્અફે ઈમાનકા હુવા, ઈસી તરહ પેહલા દર્જા કમાલે દા'વત ઔર

કમાલે ઈમાનકા હુવા.

ઈસસે ભી વાઝિહતર હદીષ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)કી હે:

مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللهُ

قَبْلِي اِلَّا كَانَ لَهٗ فِي اُمَّتِهٖ حَوَارِيُّوْنَ وَاَصْحَابٌ يَاْخُذُوْنَ بِسُنَّتِهٖ وَيَقْتَدُوْنَ بِاَمْرِهٖ ثُمَّ اِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوْفٌ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ وَيَفْعَلُوْنَ مَا لَا يُؤْمَرُوْنَ فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهٖ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهٖ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهٖ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَيْسَ وَرَاءَ ذٰلِكَ مِنَ الْاِيْمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ

(مسلم)

યા'ની સુન્નતે ઈલાહી યહ હે કે હર નબી અપને સાથિયોં ઔર તરબિયત-યાફ્તહ યારોંકી એક જમાઅત છોળ જાતા હે. યહ જમાઅત નબીકી સુન્નતકો કાઈમ રખતી હે ઔર ઠીક ઠીક ઉસકી પેરવી કરતી હે. યા'ની શરીઅતે ઈલાહીકો જિસ હાલ ઔર જિસ શક્લમેં નબી છોળ ગયા હે ઉસકો બિઅય્નિહી મહફૂઝ રખતે હૈં ઔર ઉસમેં ઝરા ભી ફર્ક નહીં આને દેતે, લેકિન ઉસકે બા'દ શર્રો-ફિતનકા દૌર આતા હે ઔર ઐસે લોગ પેદા હો જાતે હૈં જો તરીકએ નબીસે હટ જાતે હૈં. ઉન્કા ફે'લ ઉન્કે દા'વેકે ખિલાફ હોતા હે ઔર ઉન્કે કામ ઐસે હોતે હૈં, જિન્કે લિએ શરીઅતને હુક્મ નહીં દિયા. સો ઐસે લોગોંકે ખિલાફ જિસ શખ્સને કિયામે હક વ સુન્નતકી રાહમેં અપને હાથસે કામ લિયા વહ મુઅ્મિન હે ઔર જો ઐસા ન કર સકા, મગર ઝબાનસે કામ લિયા વહ ભી મુઅ્મિન હે ઔર જિસસે યહ ભી ન હો સકા ઔર દિલકે એ'તિકાદ ઔર નિય્યતકે ષબાતકો ઉન્કે ખિલાફ કામમેં લાયા વહ ભી મુઅ્મિન હે, લેકિન ઈસ આખિરી દર્જાકે બા'દ ઈમાનકા કોઈ દર્જા નહીં, ઈસ પર ઈમાનકી સરહદ ખત્મ હો જાતી હે. હત્તા કે અબ રાઈકે દાને બરાબર ભી ઈમાન નહીં હો સકતા.

ઈસ કામકી અહમિય્યત ઔર ઝરૂરતકો ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને ઈસ તરહ ઝાહિર ફરમાયા હે:

"ઈસમેં કુછ શક નહીં કે અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ વ નહ્ય અનિલ મુન્કર દીનકા ઐસા ઝબરદસ્ત રુક્ન હે, જિસસે દીનકી તમામ ચીઝેં વાબસ્તહ હૈં. ઉસકો અંજામ દેનેકે લિએ હક તઆલાને તમામ અમ્બિયાએ કિરામ અલયહિમુસ્સલામકો મબઊષ ફરમાયા. અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તહ ઉસકો બાલાએ તાક રખ દિયા જાએ ઔર ઉસકે ઈલ્મો-અમલકો તર્ક કર દિયા જાએ તો અલ્ ઈયાઝુ બિલ્લાહ નુબુવ્વતકા બેકાર હોના લાઝિમ આએગા. દયાનત

જો શરાફતે ઈન્સાનીકા ખાસ્સહ હે, મુઝ્મહલ ઔર અફ્સુર્દહ હો જાએગી. કાહિલી ઔર સુસ્તી આમ હો જાએગી. ગુમરાહી ઔર ઝલાલતકી શાહ-રાહેં ખુલ જાએંગી. જહાલત આલમગીર હો જાએગી. તમામ કામોંમેં ખરાબી આ જાએગી. આપસમેં ફૂટ પળ જાએગી. આબાદિયાં ખરાબ હો જાએંગી. મખ્લૂક તબાહો-બરબાદ હો જાએગી ઔર ઉસ તબાહી ઔર બરબાદીકી ઉસ વક્ત ખબર હોગી જબ રોઝે મેહ્શર ખુદાએ બાલા વ બરતરકે સામને પેશી ઔર બાઝ-પુર્સ હોગી.

અફસોસ સદ અફસોસ જો ખતરા થા વહ સામને આ ગયા. જો ખટકા થા આંખોંને દેખ લિયાઃ

كَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَّقْدُوْرًا   فَاِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ۝

ઈસ સરસબ્ઝ સુતૂનકે ઈલ્મો-અમલકે નિશાનાત મિટ ચુકે. ઈસકી હકીકતો-રુસૂમકી બરકતેં નેસ્તો-નાબૂદ હો ગઈ. લોગોંકી તહ્કીરો-તઝ્લીલકા સિક્કા કુલૂબ પર જમ ગયા. ખુદાએ પાકકે સાથકા કલ્બી તઅલ્લુક મિટ ચુકા ઔર નફ્સાની ખ્વાહિશાતકે ઈત્તિબાઅ્મેં જાનવરોંકી તરહ બેબાક હો ગએ. રૂએ ઝમીન પર ઐસે સાદિક મુઅ્મિનકા મિલના દુશ્વારો-કમયાબ હી નહીં, બલ્કે મઅ્દૂમ હો ગયા, જો ઈઝહારે હકકી વજહસે કિસીકી મલામત ગવારા કરે.

અગર કોઈ મર્દે મુઅ્મિન ઈસ તબાહી ઔર બરબાદીકે ઈઝાલહમેં સઈ કરે ઔર ઈસ સુન્નતકે ઈહ્યામેં કોશિશ કરે ઔર ઈસ મુબારક બોઝકો લેકર ખળા હો ઔર આસ્તીનેં ચળહા કર ઈસ સુન્નતકે ઝિંદા કરનેકે લિએ મયદાનમેં આએ તો યકીનન્ વહ શખ્સ તમામ મખ્લૂકમેં એક મુમતાઝ ઔર નુમાયાં હસ્તીકા માલિક હોગા."

ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને જિન અલ્ફાઝમેં ઈસ કામકી અહ્મિય્યત ઔર ઝરૂરતકો બયાન કિયા હે, વહ હમારી તમ્બીહ ઔર બેદારીકે લિએ કાફી હેં.

હમારે ઈસ કદર અહમ ફરીઝાસે ગાફિલ હોનેકી ચંદ વુજૂહ મા'લૂમ હોતી હેં:

પેહલી વજહ યહ હે કે હમને ઈસ ફરીઝાકો ઉલમાકે સાથ ખાસ કર લિયા, હાલાંકે ખિતાબાતે કુર્આની આમ હેં, જો ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હર હર ફર્દકો શામિલ હેં ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઔર ખયરુલ કુરૂનકી ઝિંદગી ઈસકે લિએ શાહિદે અદ્લ હેં.

ફરીઝએ તબ્લીગ ઔર અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ વ નહ્ય અનિલ મુન્કરકો ઉલમાકે સાથ ખાસ કર લેના ઔર ફિર ઉન્કે ભરોસા પર ઈસ અહમ કામકો

છોળ દેના હમારી સખ્ત નાદાની હે. ઉલમાકા કામ રાહે હક બતલાના ઔર સીધા રાસ્તા દિખલાના હે. ફિર ઉસકે મુવાફિક અમલ કરાના ઔર મખ્લૂકે ખુદાકો ઉસ પર ચલાના – યહ દૂસરે લોગોંકા કામ હે. ઈસકી જાનિબ ઈસ હદીષમેં તમ્બીહ કી ગઈ હે:

اَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَّكُلُّكُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رَّعِيَّتِهٖ فَالْاَمِيْرُ الَّذِىْ عَلَى النَّاسِ رَاعٍ عَلَيْهِمْ وَهُوَ مَسْئُوْلٌ عَنْهُمْ وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتِهٖ وَهُوَ مَسْئُوْلٌ عَنْهُمْ وَالْمَرْاَةُ رَاعِيَةٌ عَلٰى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهٖ وَهِىَ مَسْئُوْلَةٌ عَنْهُمْ وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلٰى مَالِ سَيِّدِهٖ وَهُوَ مَسْئُوْلٌ عَنْهُ فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَّكُلُّكُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رَّعِيَّتِهٖ۔

બેશક તુમ સબકે સબ નિગહબાન હો ઔર તુમ સબ અપની રઈય્યતકે બારેમેં સવાલ કિએ જાઓગે. પસ બાદશાહ લોગોં પર નિગહબાન હે. વહ અપની રઈય્યતકે બારેમેં સવાલ કિયા જાવેગા ઔર મર્દ અપને ઘરવાલોં પર નિગહબાન હે ઔર ઉસસે ઉન્કે બારેમેં સવાલ કિયા જાવેગા ઔર અવરત અપને ખાવિન્દકે ઘર ઔર અવલાદ પર નિગહબાન હે. વહ ઉન્કે બારેમેં સવાલ કી જાવેગી ઔર ગુલામ અપને માલિકકે માલ પર નિગહબાન હે. ઉસસે ઉસકે બારેમેં સવાલ કિયા જાવેગા. પસ તુમ સબ નિગહબાન હો ઔર તુમ સબસે અપની રઈય્યતકે બારેમેં સવાલ કિયા જાવેગા.

ઔર ઈસીકો વાઝિહ તૌર પર ઈસ તરહ બયાન ફરમાયા હે:

قَالَ اَلدِّيْنُ النَّصِيْحَةُ قُلْنَا لِمَنْ قَالَ لِلّٰهِ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِاَئِمَّةِ الْمُسْلِمِيْنَ وَعَامَّتِهِمْ۔

(مسلم)

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: દીન સરાસર નસીહત હે. (સહાબા રદિ.ને) અર્ઝ કિયા: કિસકે લિએ? ફરમાયા: અલ્લાહકે લિએ ઔર અલ્લાહકે રસૂલકે લિએ ઔર મુસલમાનોંકે મુક્તદાઓંકે લિએ ઔર આમ મુસલમાનોંકે લિએ.

અગર બ-ફર્ઝે મહાલ માન ભી લિયા જાએ કે યહ ઉલમાકા કામ હે તબ ભી ઈસ વક્ત ફિઝાએ ઝમાનાકા મુક્તઝા યહી હે કે હર શખ્સ ઈસ કામમેં લગ જાએ ઔર એ'લાએ કલિમતુલ્લાહ ઔર હિફાઝતે દીને મતીનકે લિએ કમર બસ્તહ હો જાએ.

દૂસરી વજહ યહ હે કે હમ યહ સમઝ રહે હૈં કે અગર હમ ખૂદ અપને ઈમાનમેં પુખ્તા હૈં તો દૂસરોંકી ગુમરાહી હમારે લિએ નુકસાન-દહ નહીં. જૈસા કે ઈસ આયતે શરીફહકા મફ્હૂમ હે:

يَآيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ ج
لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ (مائدہ)

અય ઈમાનવાલો! અપની ફિક્ર કરો. જબ તુમ રાહ પર ચલ રહે હો તો જો શખ્સ ગુમરાહ હે ઉસસે તુમ્હારા કોઈ નુકસાન નહીં. (બયાનુલ કુર્આન)

લેકિન દર હકીકત આયતસે યહ મકસૂદ નહીં જો ઝાહિરમેં સમઝા જા રહા હે. ઈસ લિએ કે યહ મઅ્ના હિકમતે ખુદાવંદિય્યહ ઔર તા'લીમાતે શરઈય્યહકે બિલકુલ ખિલાફ હૈં. શરીઅતે ઈસ્લામીને ઈજ્તિમાઈ ઝિંદગી ઔર ઈજ્તિમાઈ ઈસ્લાહ ઔર ઈજ્તિમાઈ તરક્કીકો અસ્લ બતલાયા હે ઔર ઉમ્મતે મુસ્લિમહકો બ-મંઝિલહ એક જિસ્મકે કરાર દિયા હે કે અગર એક ઉઝ્વમેં દર્દ હો જાએ તો તમામ જિસ્મ બેચેન હો જાતા હે.

બાત દર અસ્લ યહ હે કે બની નો'એ ઈન્સાન ખ્વાહ કિતની હી તરક્કી કર જાએ ઔર કમાલકો પહુંચ જાવે, ઉસમેં ઐસે લોગોંકા હોના ભી ઝરૂરી હે, જો સીધે રાસ્તેકો છોળ કર ગુમરાહીમેં મુબ્તલા હોં. તો આયતમેં મુઅ્મિનોંકે લિએ તસલ્લી હે કે જબ તુમ હિદાયત ઔર સિરાતે મુસ્તકીમ પર કાઈમ હો તો તુમકો ઉન લોગોંસે મઝર્રતકા અંદેશા નહીં જિન્હોંને ભટક કર સીધા રાસ્તા છોળ દિયા.

નીઝ અસ્લ હિદાયત યહ હે કે ઈન્સાન શરીઅતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મ-અ તમામ અહ્કામકે કબૂલ કરે ઔર મિન્જુમ્લહ અહ્કામે ખુદાવંદીકે એક અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર ભી હે.

હમારે ઈસ કોલકી તાઈદ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે ઈરશાદસે હોતી હે:

عَنْ اَبِىْ بَكْرِ الصِّدِّيْقِ قَالَ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّكُمْ
تَقْرَءُوْنَ هٰذِهِ الْاٰيَةَ يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلَيْكُمْ

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂને ફરમાયા: અય લોગો! તુમ

યહ આયત:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ ج لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ

પેશ કરતે હો ઔર મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈરશાદ ફરમાતે હૂએ સુના હે કે જબ લોગ ખિલાફે શરઅ્ કિસી ચીઝકો દેખેં ઔર ઉસમેં તગય્યુર ન કરેં તો કરીબ હે કે હક તઆલા ઉન લોગોંકો અપને ઉમૂમી અઝાબમેં મુબ્તલા ફરમાવે.

أَنْفُسَكُمْ ج لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوُا الْمُنْكَرَ فَلَمْ يُغَيِّرُوهُ أَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللّٰهُ بِعِقَابِهِ -

ઉલમાએ મુહક્કિકીનને ભી આયતકે યહી મઅ્ના લિએ હૈં. ઈમામ નવવી (રહ.) શર્હે મુસ્લિમમેં ફરમાતે હૈં:

"ઉલમાએ મુહક્કિકીનકા સહીહ મઝહબ ઈસ આયતકે મઅ્નામેં યહ હે કે જબ તુમ ઉસ ચીઝકો અદા કર દો જિસકા તુમ્હેં હુક્મ દિયા ગયા હે તો તુમ્હારે ગૈરકી કોતાહી તુમ્હેં મઝર્રત ન પહુંચાએગી. જૈસા કે હક તઆલાકા ઈરશાદ હે: વલા તઝિરુ વાઝિરતુંવ્વિઝ્ર ઉખ્રા ઔર જબ ઐસા હે તો મિન્જુમ્લહ ઉન અશ્યાઅ્કે જિન્કા હુક્મ દિયા ગયા, અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ વ નહ્ય અનિલ્ મુન્કર હે. પસ જબ કિસી શખ્સને ઈસ હુક્મકો પૂરા કર દિયા ઔર મુખાતબને ઉસકી તા'મીલ ન કી તો અબ નાસિહ પર કોઈ ઈતાબ ઔર સરઝનિશ નહીં. ઈસ લિએ કે જો કુછ ઉસકે ઝિમ્મે વાજિબ થા ઔર વહ અમ્રો-નહી હે, ઉસને ઉસકો અદા કર દિયા. દૂસરેકા કબૂલ કરના ઉસકે ઝિમ્મે નહીં. વલ્લાહુ અઅ્લમ."

તીસરી વજહ યહ હે કે અવામો-ખવાસ, આલિમો-જાહિલ હર શખ્સ ઈસ્લાહસે માયૂસ હો ગયા ઔર ઉન્હેં યકીન હો ગયા કે અબ મુસલમાનોંકી તરક્કી ઔર ઉન્કા ઉરૂજ ના મુમ્કિન ઔર દુશ્વાર હે. જબ કિસી શખ્સકે સામને કોઈ ઈસ્લાહી નિઝામ પેશ કિયા જાતા હે તો જવાબ યહી મિલતા હે કે મુસલમાનોંકી ઈસ્લાહ અબ કૈસે હો સકતી હે? જબ કે ઉન્કે પાસ ન સલ્તનતો-હુકૂમત હે, ન માલો-ઝર ઔર ન સામાને હર્બ ઔર ન મરકઝી હેષિયત, ન કુવ્વતે બાઝૂ ઔર ન બા-હમી ઈત્તિફાકો-ઈત્તિહાદ.

બિલ્ખુસૂસ દીનદાર તબ્કા તો બ-ઝઅ્મે ખુદ યહ તય્ કર ચુકા હે કે અબ

ચૌદહવીં સદી હે, ઝમાન-એ-રિસાલતકો બુઅ્દ હો ચુકા. અબ ઈસ્લામ ઔર મુસલમાનોંકા ઈન્હિતાત એક લાઝિમી શય્ હે. પસ ઈસકે લિએ જદ્દો-જહદ કરના અબષ ઔર બેકાર હે. યહ સહીહ હે કે જિસ કદર મિશ્કાતે નુબુવ્વતસે બુઅ્દ હોતા જાએગા, હકીકી ઈસ્લામકી શુઆએં માંદ પળતી જાએંગી, લેકિન ઈસકા યહ મતલબ હરગિઝ નહીં કે બકાએ શરીઅત ઔર હિફાઝતે દીને મુહમ્મદીકે લિએ જદ્દો-જહદ ઔર સઈ ન કી જાએ. ઈસ લિએ કે અગર ઐસા હોતા ઔર હમારે અસ્લાફ ભી ખુદા ન ખ્વાસ્તહ યહી સમઝ લેતે તો આજ હમ તક ઈસ દીનકે પહુંચનેકી કોઈ સબીલ ન થી. અલબત્તા જબકે ઝમાના ના-મુવાફિક હે તો રફતારે ઝમાનાકો દેખતે હૂએ ઝિયાદા હિમ્મત ઔર ઈસ્તિકૂલાલકે સાથ ઈસ કામકો લે કર ખળે હોનેકી ઝરૂરત હે.

તઅજ્જુબ હે કે જો મઝહબ સરાસર અમલ ઔર જહ્દ પર મબ્ની થા, આજ ઉસકે પેરૂ અમલસે યક્સર ખાલી હૈં. હાલાંકે કુર્આને મજીદ ઔર હદીષે શરીફમેં જગા જગા અમલ ઔર જહ્દકા સબક પળ્હાયા ઔર બતલાયા હે કે એક ઈબાદત-ગુઝાર, તમામ રાત નફ્લ પળ્હનેવાલા, દિનભર રોઝા રખનેવાલા, અલ્લાહ અલ્લાહ કરનેવાલા હરગિઝ ઉસ શખ્સકી બરાબર નહીં હો સકતા, જો દૂસરોંકી ઈસ્લાહ ઔર હિદાયતકી ફિક્રમેં બેચેન હો.

કુર્આને કરીમને જગા જગા જિહાદ ફી સબીલિલ્લાહકી તાકીદ કી ઔર મુજાહિદકી ફઝીલત ઔર બરતરીકો નુમાયાં કિયાઃ

لَايَسْتَوِى الْقَاعِدُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرُاُولِى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُوْنَ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ط فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِيْنَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِيْنَ دَرَجَةً ط وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ط وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِيْنَ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝ دَرَجٰتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَّرَحْمَةً ط وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝

(نساء-ع ١٣)

બરાબર નહીં વહ મુસલમાન જો બિલા કિસી ઉઝ્રકે ઘરમેં બેઠે હૈં ઔર વહ લોગ જો અલ્લાહકી રાહમેં અપને માલો-જાનસે જિહાદ કરેં. અલ્લાહ તઆલાને ઉન લોગોંકા દર્જા બહુત ઝિયાદા બલંદ કિયા હે, જો અપને માલો-જાનસે જિહાદ કરતે હૈં, બ-નિસ્બત ઘર બેઠનેવાલોંકે. ઔર સબસે અલ્લાહ તઆલાને અછ્છે ઘરકા વા'દા કર રખ્ખા હે ઔર અલ્લાહ તઆલાને મુજાહિદીનકો બ-મુકાબલહ ઘરમેં બેઠનેવાલોંકે બળા અજ્રે અઝીમ દિયા હે. યા'ની બહુતસે દર્જે જો

ખુદાકી તરફસે મિલેંગે ઔર મગફિરત ઔર રહમત, ઔર અલ્લાહ બળી મગફિરત, રહમતવાલે હૈં.

અગર્ચે આયતમેં જિહાદસે મુરાદ કુફ્ફારકે મુકાબલામેં સીના સિપર હોના હે, તાકે ઈસ્લામકા બોલ બાલા હો ઔર કુફ્રો-શિર્ક મગ્લૂબો-મકહૂર હો, લેકિન અગર બદકિસ્મતીસે આજ હમ ઈસ સઆદતે ઉઝ્માસે મહરૂમ હૈં તો ઈસ મકસદકે લિએ જિસ કદર જદ્દો-જહદ હમારી મક્દરત ઔર ઈસ્તિતાઅતમેં હે ઉસમેં તો હરગિઝ કોતાહી ન કરની ચાહિએ. ફિર હમારી યહી મા'મૂલી હરકતે અમલ ઔર જદ્દો-જહદ હમેં કહાં કહાં આગે બળ્હાએગી:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

– યા'ની જો લોગ હમારે દીનકે લિએ કોશિશ કરતે હૈં હમ ઉન્કે લિએ અપને રાસ્તે ખોલ દેતે હૈં.

ઈસમેં શક નહીં કે દીને મુહમ્મદી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બકા ઔર તહફ્ફુઝકા હકતઆલાને વા'દા કિયા હે, લેકિન ઈસકે ઉરૂજો-તરક્કીકે લિએ હમારા અમલ ઔર સઈ મત્લૂબ હે. સહાબએ કિરામ (રદિ.)ને ઈસકે લિએ જિસ કદર અનથક કોશિશ કી, ઉસી કદર ષમરાત ભી મુશાહદહ કિએ ઔર ગૈબી નુસ્રતસે સરફરાઝ હૂએ. હમ ભી ઉન્કે નામ-લેવા હૈં. અગર અબ ભી હમ ઉન્કે નક્શે કદમ પર ચલનેકી કોશિશ કરેં ઔર એ'લાએ કલિમતુલ્લાહ ઔર ઈશાઅતે ઈસ્લામકે લિએ કમર બસ્તહ હો જાએં તો યકીનન્ હમ ભી નુસ્રતે ખુદાવંદી ઔર ઈમદાદે ગૈબીસે સરફરાઝ હોંગે:

إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

– યા'ની અગર તુમ ખુદાકે દીનકી મદદકે લિએ ખળે હો જાઓગે તો ખુદા તુમ્હારી મદદ કરેગા ઔર તુમ્હેં ષાબિત-કદમ રખ્ખેગા.

ચોથી વજહ યહ હે કે હમ યહ સમઝતે હૈં કે જબ હમ ખૂદ ઈન બાતોંકે પાબંદ નહીં ઔર ઈસ મન્સબકે અહલ નહીં તો દૂસરોંકો કિસ મુંહસે નસીહત કરેં, લેકિન યહ નફ્સકા સરીહ ધોકા હે. જબ એક કામ કરનેકા હે ઔર હકતઆલાકી જાનિબસે હમ ઈસકે લિએ મા'મૂર હૈં તો ફિર હમેં ઈસમેં પસો-પેશકી ગુન્જાઈશ નહીં. હમેં ખુદાકા હુક્મ સમઝ કર કામ શુરૂઅ્ કર દેના ચાહિએ. ફિર ઈન્શાઅલ્લાહ યહી જદ્દો-જહદ હમારી પુખ્તગિએ ઈસ્તિહકામ ઔર ઈસ્તિકામતકા બાઈષ હોગી ઔર ઈસી તરહ કરતે કરતે એક

દિન તકર્રુબે ખુદાવંદીકી સઆદત નસીબ હો જાએગી. યહ નામુમકિન ઔર મહાલ હે કે હમ હકતઆલાકે કામમેં જદ્દો-જહદ કરેં ઔર વહ રહમાનો-રહીમ હમારી તરફ નઝરે કરમ ન ફરમાએ, મેરે ઈસ કોલકી તાઈદ ઈસ હદીષસે હોતી હે:

عَنْ اَنَسٍ قَالَ قُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ لَا نَأْمُرُ بِالْمَعْرُوْفِ حَتّٰى نَعْمَلَ بِهٖ كُلِّهٖ وَلَا نَنْهٰى عَنِ الْمُنْكَرِ حَتّٰى نَجْتَنِبَهٗ كُلَّهٗ فَقَالَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَلْ مُرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَاِنْ لَّمْ تَعْمَلُوْا بِهٖ كُلِّهٖ وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاِنْ لَّمْ تَجْتَنِبُوْهُ كُلَّهٗ ـ

(رواه الطبراني في الصغير والاوسط)

હઝરત અનસ (રદિ.)સે રિવાયત હે કે હમને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હમ ભલાઈયોંકા હુક્મ ન કરેં, જબ તક ખૂદ તમામ પર અમલ ન કરેં? ઔર બુરાઈયોંસે મના' ન કરેં, જબ તક ખૂદ તમામ બુરાઈયોંસે ન બચેં? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: નહીં, બલ્કે તુમ ભલી બાતોંકા હુક્મ કરો, અગર્ચે તુમ ખૂદ ઉન સબકે પાબંદ ન હો ઔર બુરાઈયોંસે મના' કરો, અગર્ચે તુમ ખૂદ ઉન સબસે ન બચ રહે હો.

પાંચવીં વજહ યહ હે કે હમ સમઝ રહે હૈં કે જગા જગા મદારિસે દીનિય્યહકા કિયામ હોના, ઉલમાકા વઅ્ઝો-નસીહત કરના, ખાનકાહોંકા આબાદ હોના, મઝહબી કિતાબોંકા તસ્નીફ હોના, રિસાલોંકા જારી હોના-યહ સબ અમ્ર બિલ્મઅરૂફ વ નહ્ય અનિલ મુન્કરકે શોઅ્બે હૈં ઔર ઉન્કે ઝરીઆ ઈસ ફરીઝેકી અદાઈગી હો રહી હે. ઈસમેં શક નહીં કે ઈન સબ ઈદારોંકા કિયામ ઔર બકા બહુત ઝરૂરી હે ઔર ઉન્કી જાનિબ ઈઅ્તિના અહમ ઉમૂરસે હે. ઈસ લિએ કે દીનકી જો કુછ થોડી બહુત ઝલક દિખાઈ દે રહી હે વહ ઈન્હીં ઈદારોંકે મુબારક આષાર હૈં, લેકિન ફિર ભી અગર ગૌરસે દેખા જાએ તો હમારી મવજૂદહ ઝરૂરતકે લિએ યહ ઈદારે કાફી નહીં ઔર ઉન પર ઈક્તિફા કરના હમારી ખુલી ગલતી હે. ઈસ લિએ કે ઈન ઈદારોંસે હમ ઉસ વક્ત મુન્તફિઅ્ હો સકતે હૈં જબ હમમેં દીનકા શૌક ઔર તલબ હો ઔર મઝહબકી વક્અત ઔર અઝમત હો. અબસે પચાસ સાલ પેહલે હમમેં શૌક વ તલબ મવજૂદ થા ઔર ઈમાની ઝલક દિખાઈ દેતી થી, ઈસ લિએ ઈન ઈદારોંકા કિયામ હમારે લિએ કાફી થા, લેકિન આજ ગેર

અફ્વામકી અનથક કોશિશોંને હમારે ઈસ્લામી જઝ્બાત બિલ્કુલ ફના કર દીએ ઔર તલબો-રગબતકી બ-જાએ આજ હમ મઝહબસે મુતનફ્ફિર ઔર બેઝાર નઝર આતે હૈં. ઐસી હાલતમેં હમારે લિએ ઝરૂરી હે કે હમ મુસ્તકિલ કોઈ તહ્રીક ઐસી શુરૂઅ્ કરેં, જિસસે અવામમેં દીનકે સાથ તઅલ્લુક ઔર શૌક વ રગ્બત પેદા હો ઔર ઉન્કે સોએ હૂએ જઝ્બાત બેદાર હોં. ફિર હમ ઈન ઈદારોંસે ઉન્કે શાનકે મુતાબિક મુન્તફિઅ્ હો સકતે હૈં, વર્ના અગર ઈસી તરહ દીનસે બેરગ્બતી ઔર બે ઈઅ્તિનાઈ બળ્હતી ગઈ તો ઈન ઈદારોંસે ઈન્તિફાઅ્ તો દર કિનાર, ઉન્કા બકા ભી દુશ્વાર નઝર આતા હે.

છટી વજહ યહ હે કે જબ હમ ઈસ કામકો લેકર દૂસરોંકે પાસ જાતે હૈં તો વહ બુરી તરહ પેશ આતે હૈં ઔર સખ્તીસે જવાબ દેતે હૈં ઔર હમારી તવ્હીનો-તઝ્લીલ કરતે હૈં, લેકિન હમેં મા'લૂમ હોના ચાહિએ કે યહ કામ અમ્બિયાએ કિરામ અલયહિમુસ્સલામકી નયાબત હે ઔર ઈન મસાઈબ ઔર મશક્કતોંમેં મુબ્તલા હોના ઈસ કામકા ખાસ્સહ હે ઔર યહ સબ મસાઈબો-તકાલીફ, બલ્કે ઈસસે ભી ઝાઈદ અમ્બિયાએ કિરામ અલયહિમુસ્સલામને ઈસ રાહમેં બરદાશ્ત કીં. હક તઆલાકા ઈરશાદ હે:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ
وَمَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ
(حجر-١٥)

હમ ભેજ ચુકે હૈં રસૂલ તુમસે પેહલે અગલે લોગોંકે ગિરોહોંમેં ઔર ઉન્કે પાસ કોઈ રસૂલ નહીં આયા થા, મગર યહ ઉસકી હંસી ઉળાતે રહે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે, દા'વતે હકકી રાહમેં જિસ કદર મુઝકો અઝિય્યત ઔર તકલીફમેં મુબ્તલા કિયા ગયા હે, કિસી નબી ઔર રસૂલકો નહીં કિયા ગયા.

પસ જબ હમ સરદારે દો આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર હમારે આકા વ મવ્લાને ઉન મસાઈબ ઔર મશક્કતોંકો તહમ્મુલ ઔર બુર્દબારીકે સાથ બરદાશ્ત કિયા તો હમ ભી ઉન્કે પૈરૂ હૈં ઔર ઉન્હીકા કામ લે કર ખળે હૂએ હૈં, હમેં ભી ઉન મસાઈબસે પરેશાન ન હોના ચાહિએ. ઔર તહમ્મુલ ઔર બુર્દબારીકે સાથ ઉન્કો બરદાશ્ત કરના ચાહિએ.

મા-સબકસે યહ બાત બ-ખૂબી મા'લૂમ હો ગઈ હે કે હમારા અસલ મર્ઝ રૂહે ઈસ્લામી ઔર હકીકતે ઈમાનીકા ઝો'ફ ઔર ઈઝ્મિહ્લાલ હે. હમારે ઈસ્લામી જઝ્બાત ફના હો ચુકે ઔર હમારી ઈમાની કુવ્વત ઝાઈલ હો ચુકી

ઔર જબ અસલ શયૂમેં ઈન્હિતાત આ ગયા તો ઉસકે સાથ જિતની ખૂબિયાં ઔર ભલાઈયાં વાબસ્તહ થીં ઉન્કા ઈન્હિતાત-પઝીર હોના ભી લા બુદ્દી ઔર ઝરૂરી થા ઔર ઈસ ઝો'ફ વ ઈન્હિતાતકા સબબ ઈસ અસલ શયૂકા છોળ દેના હે, જિસ પર તમામ દીનકા બકા ઔર દારો-મદાર હે ઔર વહ હે અમ્ર બિલ્મઅ્રૂફ ઔર નહ્‌ય અનિલ મુન્કર. ઝાહિર હે કે કોઈ કૌમ ઉસ વક્‌ત તક તરક્કી નહીં કર સકતી જબ તક કે ઉસકે અફરાદ ખૂબિયોં ઔર કમાલાતસે આરાસ્તા ન હોં.

પસ હમારા ઈલાજ સિર્ફ યહ હે કે હમ ફરીઝએ તબ્લીગકો ઐસી તરહ લેકર ખળે હોં, જિસસે હમમેં કુવ્વતે ઈમાની બળ્હે ઔર ઈસ્લામી જઝ્‌બાત ઉભરેં, હમ ખુદા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો પેહચાનેં ઔર અહ્‌કામે ખુદાવંદીકે સામને સર નિગૂં હોં ઔર ઈસ લિએ હમેં વહી તરીકા ઈખ્તિયાર કરના હોગા, જો સય્યિદુલ અમ્બિયાઅ્ વલ મુરસલીન સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુશ્રિકીને અરબકી ઈસ્લાહકે લિએ ઈખ્તિયાર ફરમાયા:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

બેશક તુમ્હારે લિએ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમમેં અછ્છી પેરવી હે.

ઉસીકી જાનિબ ઈમામ માલિક રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ઈશારા ફરમાતે હૈં:

لَنْ يُصْلِحَ آخِرَ هٰذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا مَا أَصْلَحَ أَوَّلَهَا

—યા'ની ઈસ ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે આખિરમેં આનેવાલે લોગોંકી હરગિઝ ઈસ્લાહ નહીં હો સકતી, જબ તક કે વહી તરીકા ઈખ્તિયાર ન કિયા જાએ જિસને ઈબ્તિદામેં ઈસ્લાહ કી હે.

જિસ વક્‌ત નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દા'વતે હક લે કર ખળે હૂએ, આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તન્હા થે. કોઈ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા સાથી ઔર હમ-ખ્યાલ ન થા. દુન્યવી કોઈ તાકત આપકો હાસિલ ન થી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કૌમમેં ખૂદ-સરી ઔર ખૂદ-રાઈ ઈન્તિહા દર્જાકો પહુંચી હૂઈ થી. ઉનમેંસે કોઈ હક બાત સુનને ઔર ઈતાઅત કરને પર આમાદહ ન થા. બિલ્ખુસૂસ જિસ કલિમએ હકકી આપ તબ્લીગ કરને ખળે હૂએ થે, ઉસસે તમામ કૌમકે કુલૂબ મુતનફ્ફિર ઔર બેઝાર થે. ઈન હાલાતમેં કોન સી તાકત થી, જિસસે એક મુફ્‌લિસો-નાદાર, બે યારો-મદદગાર ઈન્સાનને તમામ કૌમકો અપની તરફ ખીંચા. અબ ગૌર કીજિએ કે આખિર વહ ક્યા ચીઝ થી જિસકી તરફ

આપને મખ્લૂકકો બુલાયા ઔર જિસ શખ્સને ઈસ ચીઝકો પા લિયા, વહ ફિર હમેશાકે લિએ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હો રહા. દુન્યા જાનતી હે કે વહ સિર્ફ એક સબક થા જો આપકા મત્મહે નઝર ઔર મકસૂદે અસલી થા, જિસકો આપને લોગોંકે સામને પેશ કિયા:

اَنْ لَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـئًا وَّلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ

(اٰل عمران - ع ۷)

બ-જુઝ્ અલ્લાહ તઆલાકે હમ કિસી ઔરકી ઈબાદત ન કરેં ઔર અલ્લાહ તઆલાકે સાથ કિસીકો શરીક ન ઠહ્રાએં ઔર હમમેંસે કોઈ દૂસરેકો રબ ન કરાર દે, ખુદા તઆલાકો છોળ કર.

અલ્લાહ વહ્દહૂ લા શરીક લહૂકે સિવા હર શયકી ઈબાદત ઔર ઈતાઅત ઔર ફરમાંબરદારીકી મુમાનઅત કી ઔર અગ્યારકે તમામ બંધનોં ઔર ઈલાકોંકો તોળ કર એક નિઝામે અમલ મુકર્રર કર દિયા ઔર બતલા દિયા કે ઈસસે હટ કર કિસી દૂસરી તરફ રુખ ન કરના:

اِتَّبِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ؕ

(اعراف - ع ۱) ۱

તુમ લોગ ઉસકા ઈત્તિબાઅ્ કરો, જો તુમ્હારે પાસ તુમ્હારે રબકી તરફસે આઈ હે ઔર ખુદા તઆલાકો છોળ કર દૂસરે લોગોંકા ઈત્તિબાઅ્ મત કરો.

યહી વહ અસ્લ તા'લીમ થી જિસકી ઈશાઅતકા આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હુક્મ દિયા ગયા:

اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِىْ هِىَ اَحْسَنُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ۝ (نحل - ع ۱۶)

અય મુહમ્મદ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બુલાઓ લોગોંકો અપને રબકે રાસ્તેકી તરફ હિકમત ઔર નેક નસીહતસે ઔર ઉન્કે સાથ બહષ કરો જિસ તરહ બેહતર હો. બેશક તુમ્હારા રબ હી ખૂબ જાનતા હે ઉસ શખ્સકો જો ગુમરાહ હુવા ઉસકી રાહસે ઔર વહી ખૂબ જાનતા હે રાહ ચલનેવાલોંકો.

ઔર યહી વહ શાહ-રાહ થી જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હર પેરૂકે લિએ મુકર્રર કી ગઈ:

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِيْٓ اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيْرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِيْ ۭ وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۝ (یوسف - ۱۰۸)

કેહ દો, યહ હે મેરા રાસ્તા. બુલાતા હૂં અલ્લાહકી તરફ સમઝબૂઝ કર, મેં ઔર જિતને મેરે તાબિઅ્ હૈં વહ ભી. ઔર અલ્લાહ પાક હે ઔર મેં શરીક કરનેવાલોંમેંસે નહીં હૂં.

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۝ (حم سجدہ - ۳۳)

• ઔર ઉસસે બેહતર કિસકી બાત હો સકતી હે, જો ખુદાકી તરફ બુલાએ ઔર નેક અમલ કરે ઔર કહે, મેં ફરમાંબરદારોંમેંસે હૂં.

પસ અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે ઉસકી મખ્લૂકકો બુલાના, ભટકે હુઓંકો રાહે હક દિખલાના, ગુમરાહોંકો હિદાયતકા રાસ્તા દિખલાના નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા વઝીફએ હયાત ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મક્સદે અસ્લી થા ઔર ઈસી મકસદકી નશો-નુમા ઔર આબ-યારીકે લિએ હઝારોં નબી ઔર રસૂલ ભેજે ગએ:

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُوْنِ ۝ (الانبیاء - ۲۵)

ઔર હમને નહીં ભેજા તુમસે પેહલે કોઈ રસૂલ, મગર ઉસકી જાનિબ યહી વહી ભેજતે થે કે કોઈ મા'બૂદ નહીં બ-જુઝ્ મેરે, પસ મેરી બંદગી કરો.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હયાતે તય્યિબહ ઔર દીગર અમ્બિયાએ કિરામ અલયહિમુસ્સલામકે મુકદ્દસ લમ્હાતે ઝિંદગી પર જબ નઝર ડાલી જાતી હે તો મા'લૂમ હોતા હે કે સબકા મકસદ ઔર નસ્બુલ એન સિર્ફ એક હે ઔર વહ અલ્લાહ રબ્બુલ આલમીન વહ્દહૂ લા શરી-ક લહૂકી ઝાતો-સિફાતકા યકીન કરના. યહી ઈમાન ઔર ઈસ્લામકા મફહૂમ હે ઔર ઈસી લિએ ઈન્સાનકો દુન્યામેં ભેજા ગયા:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ۝

— યા'ની હમને જિન્નાત ઔર ઈન્સાનકો સિર્ફ ઈસ લિએ પેદા કિયા હે કે બંદા બન કર ઝિંદગી બસર કરેં.

અબ જબ કે મક્સદે ઝિંદગી વાઝિહ હો ગયા ઔર અસ્લ મર્ઝ ઔર ઉસકે મુઆલજહકી નો'ઈય્યત મા'લૂમ હો ગઈ તો તરીકે ઈલાજકી તજવીઝમેં

ઝિયાદા દુશ્વારી પેશ ન આએગી ઔર ઈસ નઝ્રિય્યેકે મા-તહત જો ભી ઈલાજકા તરીકા ઈખ્તિયાર કિયા જાએગા, ઈન્શા અલ્લાહ નાફિઅ્ વ સૂદમંદ હોગા.

હમને અપની ના-રસા ફહ્મકે મુતાબિક મુસલમાનોંકી ફલાહો-બહ્બૂદકે લિએ એક નિઝામે અમલ તજવીઝ કિયા હે, જિસકો ફિલ્હકીકત ઈસ્લામી ઝિંદગી યા અસ્લાફકી ઝિંદગીકા નમૂના કહા જા સકતા હે, જિસકા ઈજ્માલી નક્શા આપકી ખિદમતમેં પેશ હે.

સબસે અહમ ઔર પેહલી ચીઝ યહ હે કે હર મુસલમાન તમામ અગ્રાઝો-મકાસિદે દુન્યવીસે કત્એ નઝર કરકે એ'લાએ કલિમતુલ્લાહ ઔર ઈશાઅતે ઈસ્લામ ઔર અહકામે ખુદાવંદીકે રિવાજ ઔર સરસબ્ઝીકો અપના નસ્બુલ ઐન બનાવે ઔર ઈસ બાતકા પુખ્તા અહ્દ કરે કે હક તઆલાકે હર હુક્મકો માનૂંગા ઔર ઉસ પર અમલ કરનેકી કોશિશ કરૂંગા ઔર કભી ખુદાવંદે કરીમકી નાફરમાની ન કરૂંગા ઔર ઈસ નસ્બુલ ઐનકી તક્મીલકે લિએ ઈસ દસ્તૂરુલ અમલ પર કારબંદ હો:

(૧) કલિમએ લા ઈલા-હ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ-કા સિહ્હતે અલ્ફાઝકે સાથ યાદ કરના ઔર ઉસકે મઅ્ના ઔર મફ્હૂમકો સમઝના ઔર ઝહન-નશીન કરનેકી કોશિશ કરના ઔર અપની પૂરી ઝિંદગીકો ઉસકે મુવાફિક બનાનેકી ફિક્ર કરના.

(૨) નમાઝકા પાબંદ હોના. ઉસકે આદાબો-શરાઈતકા લિહાઝ રખતે હૂએ ખુશૂઅ્ ઔર ખુઝૂઅ્કે સાથ અદા કરના ઔર હર હર રુક્નમેં ખુદાવંદે કરીમકી અઝ્મતો-બુઝુર્ગી ઔર અપની બંદગી ઔર બેચારગીકા ધ્યાન કરના. ગર્ઝ ઈસ કોશિશમેં લગે રહના કે નમાઝ ઈસ તરહ અદા હો, જો ઉસ રબ્બુલ ઈઝ્ઝતકી બારગાહકી હાઝિરીકે શાયાને શાન હો. ઐસી નમાઝકી કોશિશ કરતા રહે ઔર હકતઆલાસે ઈસકી તવ્ફીક તલબ કરે. અગર નમાઝકા તરીકા મા'લૂમ ન હો તો ઉસકો સીખે ઔર નમાઝમેં પઢનેકી તમામ ચીઝોંકો યાદ કરે.

(૩) કુર્આને કરીમકે સાથ વાબસ્તગી ઔર દિલ-બસ્તગી પેદા કરના, જિસકે દો તરીકે હૈં:

(૧) કુછ વક્ત રોઝાનહ અદબો-ઈહ્તિરામકે સાથ મઅ્ના વ મફ્હૂમકા ધ્યાન કરતે હૂએ તિલાવત કરના. અગર આલિમ ન હો ઔર મઅ્ના વ મફ્હૂમકો સમઝનેસે કાસિર હો તબ ભી બગૈર મઅ્ના સમઝે કલામે રબ્બાનીકી તિલાવત કરે ઔર સમઝે કે મેરી ફલાહો-બહ્બૂદ ઈસીમેં

મુઝમર હે. મહઝ અલ્ફાઝકા પળ્હના ભી સઆદતે ઉઝ્મા હે ઔર મૂજિબે ખૈરો-બરકત હે ઔર અગર અલ્ફાઝ ભી નહીં પળ્હ સકતા તો થોળા વક્ત રોઝાનહ કુર્આને મજીદકી તા'લીમમેં સર્ફ કરના.

(૩) અપને બચ્ચોં ઔર અપને મુહલ્લા ઔર ગાઉંકે લળકોં ઔર લળકિયોંકી, કુર્આને મજીદ ઔર મઝહબી તા'લીમકી ફિક્ર કરના ઔર હર કામ પર ઉસકો મુકદ્દમ રખના.

(૪) કુછ વક્ત યાદે ઈલાહી ઔર ઝિક્રો-ફિક્રમેં ગુઝારના. પળ્હનેકે લિએ કોઈ ચીઝ કિસી શૈખે તરીકત, મુત્તબિએ સુન્નતસે દરયાફ્ત કરે, વર્ના કલિમ-એ-સૌમ:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

— ઔર દુરૂદો-ઈસ્તિગફારકી તસ્બીહ સુબ્હ ઔર શામ મઅ્નાકા ધ્યાન કરતે હૂએ, જી લગા કર ઈત્મીનાને કલ્બકે સાથ પળ્હે. હદીષમેં ઈસકી બળી ફઝીલત આઈ હે.

(૫) હર મુસલમાનકો અપના ભાઈ સમઝના, ઉસકે સાથ હંમદર્દી ઔર ગમગુસારીકા બરતાઉ કરના. સિફતે ઈસ્લામકી વજહસે ઉસકા અદબો-ઈહ્તિરામ કરના. ઐસી બાતોંસે બચના જો કિસી મુસલમાન ભાઈકી તકલીફો-અઝિય્યતકા બાઈષ હોં.

ઈન બાતોંકા ખૂદ ભી પાબંદ બને ઔર કોશિશ કરે કે હર મુસલમાન ઈન્કા પાબંદ બન જાએ. જિસકા તરીકા યહ હે કે ખૂદ ભી અપના કુછ વક્ત દીનકી ખિદમતકે લિએ ફારિગ કરે ઔર દૂસરોંકો ભી તરગીબ દેકર દીનકી ખિદમત ઔર ઈશાઅતે ઈસ્લામકે લિએ આમાદહ કરે.

જિસ દીનકી ઈશાઅતકે લિએ અમ્બિયાએ કિરામ અલયહિમુસ્સલામને મશક્કતેં બરદાશ્ત કીં, તરહ તરહકે મસાઈબમેં અપની જાનોંકો કુરબાન કિયા, ઈસ દીનકી તરવીજ ઔર બકાકે લિએ થોળા વક્ત ન નિકાલના બળી બદનસીબી ઔર ખુસ્રાન હે. ઔર યહી વહ અહમ ફરીઝા હે જિસકો છોળ દેનેકી વજહસે આજ હમ તબાહો-બરબાદ હો રહે હૈં.

પેહલે મુસલમાન હોનેકા મફ્હૂમ યહ સમઝા જાતા થા કે અપના જાનો-માલ, ઈઝ્ઝતો-આબરૂ ઈશાઅતે ઈસ્લામ ઔર એ'લાએ કલિમતુલ્લાહકી રાહમેં સર્ફ કરે ઔર જો શખ્સ ઈસમેં કોતાહી કરતા થા વહ બળા નાદાન સમઝા જાતા થા, લેકિન અફસોસ કે આજ હમ મુસલમાન કેહલાતે હૈં ઔર દીનકી બાતોંકો અપની આંખોંસે મિટતા હુવા દેખ રહે હૈં, ફિર ભી ઈસ

દીનકી તરવીજ ઔર બકાકે લિએ કોશિશ કરનેસે ગુરેઝ કરતે હૈં. ગર્ઝ એ'લાએ કલિમતુલ્લાહ ઔર ઈશાઅતે દીને મતીન જો મુસલમાનકા મકસદે ઝિંદગી ઔર અસ્લી કામ થા ઔર જિસકે સાથ હમારી દોનોં જહાંકી ફલાહો-તરક્કી વાબસ્તહ થી ઔર જિસકો છોળ કર આજ હમ ઝલીલો-ખ્વાર હો રહે હૈં, અબ ફિર હમેં અપને અસ્લી મકસદકો ઈખ્તિયાર કરના ચાહિએ ઔર ઈસ કામકો અપના જુઝ્વે ઝિંદગી ઔર હકીકી મશ્ગલા બનાના ચાહિએ, તાકે ફિર રહમતે ખુદાવંદી જોશમેં આવે ઔર હમેં દુન્યા ઔર આખિરતકી સુર્ખ-રૂઈ ઔર શાદાબી નસીબ હો. ઈસકા યહ મતલબ હરગિઝ નહીં કે અપના તમામ કારોબાર છોળ કર બિલ્કુલ ઈસ કામમેં લગ જાએ, બલ્કે મકસદ યહ હે કે જૈસા ઔર દુન્યવી ઝરૂરિય્યાત ઈન્સાનકે સાથ લગી હૂઈ હૈં ઔર ઉન્કો અંજામ દિયા જાતા હે, ઈસ કામકો ભી ઝરૂરી ઔર અહમ સમઝ કર ઈસકે વાસ્તે વક્ત નિકાલા જાએ. જબ ચંદ આદમી ઈસ મકસદકે લિએ તય્યાર હો જાએં તો હફ્તામેં ચંદ ઘંટે અપને મુહલ્લે ઔર મહીનામેં તીન દિન કુર્બો-જવારકે મુવાઝઆતમેં ઔર સાલમેં એક ચિલ્લા દૂરકે મુવાઝઆતમેં ઈસ કામકો કરેં ઔર કોશિશ કરેં કે હર મુસલમાન – અમીર હો યા ગરીબ, તાજિર હો યા મુલાઝિમ, ઝમીનદાર હો યા કાશ્તકાર, આલિમ હો યા જાહિલ, ઈસ કામમેં શરીક હો જાએ ઔર ઈન ઉમૂરકા પાબંદ બન જાએ.

કામ કરનેકા તરીકા

કમ અઝ કમ દસ આદમિયોંકી જમાઅત તબ્લીગકે લિએ નિકલે. અવ્વલ અપનેમેંસે એક શખ્સકો અમીર બનાવેં ઔર ફિર સબ મસ્જિદમેં જમા' હોં ઔર વુઝૂ કરકે દો રકા'ત નફલ અદા કરેં (બ-શર્તેકે વક્તે મકરૂહ ન હો). બા'દે નમાઝ મિલ કર હક તઆલાકી બારગાહમેં ઈલ્તિજા કરેં ઔર નુસ્રતો-કામ્યાબી ઔર તાઈદે ખુદાવંદી ઔર તવ્ફીકે ઈલાહીકો તલબ કરેં ઔર અપને ષબાતો-ઈસ્તિક્લાલકી દુઆ માંગેં. દુઆકે બા'દ સુકૂનો-વકારકે સાથ આહિસ્તા આહિસ્તા હક તઆલાકા ઝિક્ર કરતે હૂએ રવાના હોં ઔર ફુઝૂલ બાત ન કરેં. જબ ઉસ જગા પહુંચેં, જહાં તબ્લીગ કરની હે તો ફિર સબ મિલ કર હક તઆલાસે દુઆ માંગેં ઔર તમામ મુહલ્લા યા ગાઉંમેં ગશ્ત

કરકે લોગોંકો જમા' કરેં. અવ્વલ ઉન્કો નમાઝ પઢવાએં ઔર ફિર ઈન ઉમૂરકી પાબંદીકા અહ્દ ઔર ઈસ તરીકા પર કામ કરનેકે લિએ આમાદહ કરેં ઔર ઉન લોગોંકે હમરાહ ઘરોંકે દરવાઝોં પર જા કર અવરતોંસે ભી નમાઝ પઢવાએં ઔર ઉન્કી પાબંદીકી તાકીદ કરેં.

જો લોગ ઈસ કામકો કરનેકે લિએ તય્યાર હો જાએં ઉન્કી એક જમાઅત બના દી જાએ ઔર ઉનમેંસે એક શખ્સકો ઉન્કા અમીર મુકર્રર કર દિયા જાએ ઔર અપની નિગરાનીમેં ઉનસે કામ શુરૂઅ્ કરા દિયા જાએ ઔર ફિર ઉન્કે કામકી નિગરાની કી જાએ. હર તબ્લીગ કરને વાલેકો ચાહિએ કે અપને અમીરકી ઈતાઅત કરે ઔર અમીરકો ચાહિએ કે અપને સાથિયોંકી ખિદમત-ગુઝારી ઔર રાહત-રસાની, હિમ્મત-અફઝાઈ ઔર હમદર્દીમેં કમી ન કરે ઔર કાબિલે મશ્વરા બાતોંમેં સબસે મશ્વરા લેકર ઉસકે મુવાફિક અમલ કરે.

તબ્લીગકે આદાબ

યહ કામ હક તઆલાકી એક અહમ ઈબાદત ઔર સઆદતે ઉઝ્મા હે ઔર અમ્બિયાએ કિરામ અલયહિમુસ્સલામકી નયાબત હે. કામ જિસ કદર બળા હોતા હે ઉસી કદર આદાબકો ચાહતા હે. ઈસ કામસે મકસદ દૂસરોંકી હિદાયત નહીં, બલ્કે ખૂદ અપની ઈસ્લાહ ઔર અબ્દિય્યતકા ઈઝહાર ઔર હુક્મે ખુદાવંદીકી બજા-આવ્રી ઔર હકતઆલાકી રઝા-જોઈ હે. પસ ચાહિએ કે ઉમૂરે મુન્દરજહકો અછ્છી તરહ ઝહન-નશીન કરે ઔર ઉન્કી પાબંદી કરે:

(૧) અપના તમામ ખર્ચ ખાને-પીને, કિરાયા વગયરહકા હત્તલ્ વુસ્અ ખૂદ બરદાશ્ત કરે ઔર અગર ગુન્જાઈશ ઔર વુસ્અત હો તો અપને નાદાર સાથિયોં પર ભી ખર્ચ કરે.

(૨) અપને સાથિયોં ઔર ઈસ મુકદ્દસ કામ કરનેવાલોંકી ખિદમત-ગુઝારી ઔર હિમ્મત-અફઝાઈકો અપની સઆદત સમઝે ઔર ઉન્કે અદબો-ઈહ્તિરામમેં કમી ન કરે.

(૩) આમ મુસલમાનોંકે સાથ નિહાયત તવાઝુઅ્ ઔર ઈન્કિસારીકા બરતાઉ રખ્ખે. બાત કરનેમેં નરમ લહ્જા ઔર ખૂશામદકા પેહલૂ ઈખ્તિયાર કરે. કિસી મુસલમાનકો હકારત ઔર નફરતકી નઝરસે ન દેખે. બિલ્ખુસૂસ ઉલમાએ દીનકી ઈઝ્ઝતો-અઝ્મતમેં કોતાહી ન કરે. જિસ તરહ હમ પર

કુર્આનો-હદીષકી ઈઝ્ઝતો-અઝ્મત, અદબો-ઈહ્તિરામ વાજિબ ઔર ઝરૂરી હે, ઈસી તરહ ઈન મુકદ્દસ હસ્તિયોંકી ઈઝ્ઝતો-અઝ્મત, અદબો-ઈહ્તિરામ ભી ઝરૂરી હે, જિન્કો ખુદાતઆલાને અપની ઈસ નેઅ્મતે ઉઝ્માસે સરફરાઝ ફરમાયા. ઉલમાએ હકકી તવહીન દીનકી તવહીનકે મુરાદિફ હે, જો ખુદાકે ગયૂઝો-ગઝબકા મૂજિબ હે.

(૪) ફુરસતકે ખાલી વક્તોંકો બ-જાએ ઝૂટ, ગીબત, લળાઈ, ફસાદ, ખેલ-તમાશેકે મઝહબી કિતાબોંકે પળ્હને ઔર મઝહબકે પાબંદ લોગોંકે પાસ બેઠનેમેં ગુઝારે, જિસસે ખુદા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બાતેં મા'લૂમ હોં. ખુસૂસન્ અય્યામે તબ્લીગમેં ફુઝૂલ બાતોં ઔર ફુઝૂલ કામોંસે બચે ઔર અપને ફારિગ અવ્કાતકો યાદે ઈલાહી ઔર ઝિક્રો-ફિક્ર ઔર દુરૂદો-ઈસ્તિગફાર ઔર તા'લીમો-તઅલ્લુમમેં ગુઝારે.

(૫) જાઈઝ તરીકોંસે હલાલ રોઝી હાસિલ કરે ઔર કિફાયત-શિઆરીકે સાથ ઉસકો ખર્ચ કરે ઔર અપને અહ્લો-અયાલ ઔર દીગર અક્રિબાઅ્કે શરઈ હુકૂકકો અદા કરે.

(૬) કિસી નઝાઈ મસ્અલા ઔર ફુરૂઈ બાતકો ન છેળે, બલ્કે સિર્ફ અસ્લે તવહીદકી તરફ દા'વત દે ઔર અરકાને ઈસ્લામકી તબ્લીગ કરે.

(૭) અપને તમામ અફ્આલો-અક્વાલકો ખુલૂસે નિય્યતકે સાથ મુઝય્યન ઔર આરાસ્તા કરે, કે ઈખ્લાસકે સાથ થોળા અમલ ભી મૂજિબે ખૈરો-બરકત ઔર બાઈષે ષમરાતે હસનહ હોતા હે ઔર બગૈર ઈખ્લાસકે ન દુન્યા હીમેં કોઈ ષમરહ નિકલતા હે,ન આખિરતમેં અજ્રો-ષવાબ મિલતા હે. હઝરત મુઆઝ (રદિ.)કો જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યમનકા હાકિમ બના કર ભેજા તો ઉન્હોંને દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે નસીહત કીજિએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે દીનકે કામોંમેં ઈખ્લાસકા ઈહ્તિમામ રખના, કે ઈખ્લાસકે સાથ (થોળા) અમલ ભી કાફી હે.

એક ઔર હદીષમેં ઈરશાદ હે કે હકતઆલા શાનુહૂ આ'માલમેં સિર્ફ ઉસી અમલકો કબૂલ ફરમાતે હૈં, જો ખાલિસ ઉન્હીકે લિએ કિયા ગયા હો. દૂસરી જગા ઈરશાદ હે, હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી સૂરતોં ઔર તુમ્હારે માલકો નહીં દેખતે, બલ્કે તુમ્હારે કુલૂબ ઔર તુમ્હારે આ'માલકો દેખતે હૈં. પસ સબસે અહમ ઔર અસલ શય્ યહ હે કે ઈસકો ખુલૂસકે સાથ કિયા જાએ. રિયા વ નમૂદકો ઈસમેં દખલ ન હો. જિસ કદર ઈખ્લાસ હોગા ઉસી કદર કામમેં તરક્કી ઔર સરસબ્ઝી હોગી. ઈસ દસ્તૂરુલ અમલકા મુખ્તસર

ખાકા આપકે સામને આ ગયા ઔર ઉસકી ઝરૂરત ઔર અહમિય્યત પર ભી કાફી રોશની પળ ગઈ, લેકિન દેખના યહ હે કે મવજૂદહ કશ-મ-કશ ઔર ઈઝતિરાબો-બેચેનીમેં યહ તરીકે કાર કિસ હદ તક હમારી રહબરી કર સકતા હે ઔર કહાં તક હમારી મુશ્કિલાતકો દૂર કર સકતા હે. ઈસકે લિએ ફિર હમેં કુર્આને કરીમકી તરફ રુજૂઅ્ કરના હોગા. કુર્આને કરીમને હમારી ઈસ જદ્દો-જહદકો એક સૂદમંદ તિજારતસે તા'બીર કિયા હે ઔર ઉસકી જાનિબ ઈસ તરહ રગબત દિલાઈ હે:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنجِيكُم
مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ
ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ يَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ۖ نَصْرٌ مِّنَ
اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝

(صف-ع ٢)

અય ઈમાનવાલો! ક્યા મેં તુમકો ઐસી સોદાગરી બતાઉં, જો તુમકો એક દર્દનાક અઝાબસે બચાએ, તુમ લોગ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ પર ઈમાન લાઓ ઔર અલ્લાહકી રાહમેં તુમ અપને માલો-જાનસે જિહાદ કરો. યહ તુમ્હારે લિએ બહુત હી બેહતર હે, અગર તુમ કુછ સમઝ રખતે હો. અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે ગુનાહ મુઆફ કર દેગા ઔર તુમકો ઐસે બાગોંમેં દાખિલ કરેગા, જિન્કે નીચે નહરેં જારી હોંગી ઔર ઉમ્દા મકાનોંમેં જો હમેશા રહનેકે બાગોંમેં હોંગે. યહ બળી કામ્યાબી હે ઔર એક ઔર ભી હે કે તુમ ઉસકો પસંદ કરતે હો. અલ્લાહકી તરફસે મદદ ઔર જલ્દ ફતહયાબી ઔર આપ મુઅ્મિનીનકો બશારત દે દીજિએ.

ઈસ આયતમેં એક તિજારતકા તઝ્કિરહ હે, જિસકા પેહલા ષમરહ યહ હે કે વહ અઝાબે અલીમસે નજાત દિલાનેવાલી હે. વહ તિજારત યહ હે કે હમ ખુદા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લાવેં ઔર ખુદાકી રાહમેં અપને જાનો-માલકે સાથ જિહાદ કરેં. યહ વહ કામ હે જો હમારે લિએ સરાસર ખૈર હે, અગર હમમેં કુછ ભી અક્લો-ફહ્મ હો. ઈસ મા'મૂલી કામ પર હમેં ક્યા મનાફિઅ્ મિલેગા? હમારી તમામ લગ્ઝિશોં

ઔર કોતાહિયોંકો એકદમ મુઆફ કર દિયા જાએગા ઔર આખિરતમેં બળી બળી નેઅ્મતોંસે સરફરાઝ કિયા જાએગા. યહી બહુત બળી કામ્યાબી ઔર સરફરાઝી હે, મગર ઈસ પર બસ નહીં, બલ્કે હમારી ચાહિતી ચીઝ ભી હમેં દી જાએગી ઔર વહ દુન્યાકી સરસબ્ઝી ઔર નુસ્રતો-કામ્યાબી ઔર દુશ્મનોં પર ગલ્બએ હુકૂમ-રાની હે.

હકતઆલાને હમસે દો ચીઝોંકા મુતાલબા કિયા. અવ્વલ યહ કે હમ ખુદા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લાવેં. દૂસરે યહ કે અપને જાનો-માલસે ખુદાકી રાહમેં જિહાદ કરેં ઔર ઉસકે બદલેમેં દો ચીઝોંકી હમસે ઝમાનત કીઃ આખિરતમેં જન્નત ઔર અબદી ચેન ઔર રાહત ઔર દુન્યામેં નુસ્રતો-કામ્યાબી. પહલી ચીઝ જો હમસે મત્લૂબ હે વહ ઈમાન હે. ઝાહિર હે કે હમારે ઈસ તરીકકા મન્શા ભી યહી હે કે હમેં હકીકી ઈમાનકી દોલત નસીબ હો. દૂસરી ચીઝ જો હમસે મત્લૂબ હે વહ જિહાદ હે. જિહાદકી અસલ અગર્ચે કુફ્ફારકે સાથ જંગ ઔર મુકાબલા હે, મગર દર હકીકત જિહાદકા મન્શા ભી એ'લાએ કલિમતુલ્લાહ ઔર અહ્કામે ખુદાવંદીકા નિફાઝ ઔર ઈજ્રા હે ઔર યહી હમારી તહ્રીકકા મકસદે અસલી હે.

પસ મા'લૂમ હુવા કે જૈસા કે મરનેકે બા'દકી ઝિંદગીકા ખૂશ-ગવાર હોના ઔર જન્નતકી નેઅ્મતોંસે સરફરાઝ હોના ખુદા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લાને ઔર ઈસ રાહમેં જદ્દો-જહદ કરને પર મવકૂફ હે. ઐસા હી દુન્યવી ઝિંદગીકી ખૂશ-ગવારી ઔર દુન્યાકી નેઅ્મતોંસે મુન્તફિઅ્ હોના ભી ઈસ પર મવકૂફ હે, કે હમ ખુદા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લાવેં ઔર અપની તમામ જદ્દો-જહદકો ઈસ રાહમેં સર્ફ કરેં.

ઔર જબ હમ ઈસ કામકો અંજામ દે લેંગે યા'ની ખુદા ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લે આવેંગે ઔર ઉસકી રાહમેં જદ્દો-જહદ કરકે અપને આપકો આ'માલે સાલિહાસે આરાસ્તા બના લેંગે તો ફિર હમ રૂએ ઝમીનકી બાદશાહત ઔર ખિલાફતકે મુસ્તહિક હો જાએંગે ઔર સલ્તનતો-હુકૂમત હમેં દે દી જાએગીઃ

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۪ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِّنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا

તુમમેં જો લોગ ઈમાન લાવેં ઔર નેક અમલ કરેં ઉનસે અલ્લાહ તઆલા વા'દા ફરમાતા હે કે ઉન્કો ઝમીનમેં હુકૂમત અતા ફરમાએગા. જૈસા કે ઉનસે પેહલે લોગોંકો હુકૂમત દી થી ઔર જિસ દીનકો

يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ط (نور-ع ٧)

ઉન્કે લિએ પસંદ કિયા હે ઉસકો ઉન્કે લિએ કુવ્વત દેગા ઔર ઉન્કે ઈસ ખૌફકે બા'દ ઉસકો અમનસે બદલ દેગા, બ-શર્તે કે મેરી બંદગી કરતે રહેં ઔર મેરે સાથ કિસીકો શરીક ન કરેં.

ઈસ આયતમેં તમામ ઉમ્મતસે વા'દા હે ઈમાનો-અમલે સાલિહ પર હુકૂમત દેનેકા, જિસકા ઝુહૂર અહ્દે નબવીસે શુરૂઅ્ હો કર ખિલાફતે રાશિદહ તક મુત્તસિલન્ મુમ્તદ રહા. ચુનાંચે જઝીરએ અરબ આપકે ઝમાનેમેં ઔર દીગર મમાલિક ઝમાનએ ખુલફાએ રાશિદીનમેં ફતહ હો ગએ ઔર બા'દમેં ભી વક્તન્ ફ-વક્તન્ ગો ઈત્તિસાલ ન હો, દૂસરે સુલહાએ મુલૂક વ ખુલફાકે હકમેં ઈસ વા'દાકા ઝુહૂર હોતા રહા ઔર આઈન્દહ ભી હોતા રહેગા. જૈસા કે દૂસરી આયતમેં હે:

إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ٥ ونحوه (بيان القرآن)

પસ મા'લૂમ હુવા કે ઈસ દુન્યામેં ચેનો-રાહત ઔર ઈત્મીનાનો-સુકૂન ઔર ઈઝ્ઝતો-આબરૂકી ઝિંદગી બસર કરનેકી ઈસકે અલાવહ કોઈ સૂરત નહીં કે હમ ઈસ તરીક પર મઝબૂતીકે સાથ કારબંદ હોં ઔર અપની ઈજ્તિમાઈ ઔર ઈન્ફિરાદી હર કિસમકી કુવ્વત ઈસ મકસદકી તક્મીલકે લિએ વક્ફ કરેં:

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَّلَا تَفَرَّقُوا ط

તુમ સબ દીનકો મઝબૂત પકળો ઔર ટુકળે ટૂકળે મત બનો.

યહ એક મુખ્તસર "નિઝામે અમલ" હે, જો દર હકીકત ઈસ્લામી ઝિંદગી ઔર અસ્લાફકી ઝિંદગીકા નમૂના હે.

મુલ્કે મેવાતમેં એક અર્સાસે ઈસ તર્ઝ પર કામ કરનેકી કોશિશ કી જા રહી હે ઔર ઈસ ના-તમામ કોશિશકા નતીજા યહ હે કે વહ કૌમ રોઝ બ-રોઝ તરક્કી કરતી જા રહી હે. ઈસ કામકે વહ બરકાતો-ષમરાત ઈસ કૌમમેં મુશાહદહ કિએ ગએ, જો દેખનેસે તઅલ્લુક રખતે હૈં. અગર તમામ મુસલમાન ઈજ્તિમાઈ તૌર પર ઈસ તરીકે ઝિંદગીકો ઈખ્તિયાર કર લેં તો હક તઆલાકી ઝાતસે ઉમ્મીદ હે કે ઉન્કી તમામ મસાઈબ ઔર મુશ્કિલાત દૂર હો જાએંગી ઔર વહ ઈઝ્ઝતો-આબરૂ ઔર ઈત્મીનાનો-સુકૂનકી ઝિંદગી પા લેંગે ઔર અપને ખોએ હૂએ દબદબે ઔર વકારકો ફિર હાસિલ કર લેંગે:

وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ

હર ચંદ મેંને અપને મકસદકો સુલઝાનેકી કોશિશ કી, લેકિન યહ ચંદ તજાવીઝકા મજમૂઅહ નહીં, બલ્કે એક અમલી નિઝામકા ખાકા હે, જિસકો અલ્લાહકા એક બરગુઝીદહ બંદા (સય્યિદી વ મવ્લાઈ, મખ્દૂમી વ મખ્દૂમુલ આલમ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સાહિબ રહ્મતુલ્લાહિ અલયહ) લે કર ખળા હુવા ઔર અપની ઝિંદગીકો ઈસ મુકદ્દસ કામકે લિએ વક્ફ કિયા. ઈસ લિએ આપકે લિએ ઝરૂરી હે કે આપ ઈન બે-રબ્ત સુતૂરકે પળ્હને ઔર સમઝને પર હરગિઝ ઈક્તિફા ન કરેં, બલ્કે ઈસ કામકો સીખેં ઔર ઈસ નિઝામકા અમલી નમૂના દેખ કર ઈસસે સબક હાસિલ કરેં ઔર અપની ઝિંદગીકો ઈસ સાંચેમેં ઢાલનેકી કોશિશ કરેં, ઈસી જાનિબ મુતવજ્જેહ કરના મેરા મક્સૂદ હે ઔર બસ.

મેરી કિસ્મતસે ઈલાહી પાએં યહ રંગે કબૂલ,
ફૂલ કુછ મેંને ચુને હૈં ઉન્કે દામનકે લિએ.

وَاٰخِرُ دَعْوٰنَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى
رَسُوْلِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ ۝
بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرّٰحِمِيْنَ ۝

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

અય ઈમાનવાલો !
(હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)
પર દુરૂદ ઔર ખૂબ સલામ ભેજો.

ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ

શયખુલ હદીષ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. રહ.

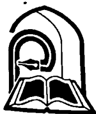
લિપ્યંતર : હસન ભડકોદ્રવી

: મુઅલ્લિફ :

રા'સુલ મુહદ્દિષીન હઝરત હાફિઝ અલ્હાજ મવલાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સા. (રહ.)

જિસમેં

દુરૂદ શરીફકે ફઝાઈલ ઔર ન પળ્હને પર વઈદેં ઔર ખાસ ખાસ દુરૂદોં કે ફઝાઈલ ઔર આદાબો-મસાઈલ ઔર રવ્ઝએ અક્દસ પર સલાતો-સલામ પળ્હનેકા તરીકા ઔર દુરૂદ શરીફકે મુતઅલ્લિક પચાસ (૫૦) કિસ્સે ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં.

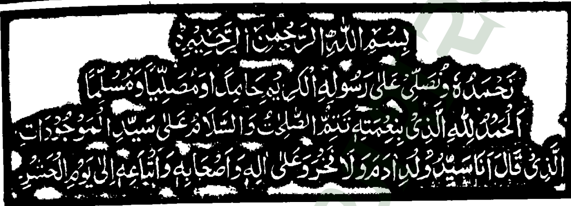

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ
દારુલ ઉલૂમ અરબિય્યહ ઈસ્લામિય્યહ, ભરૂચ
મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીઆ-૩૯૨૧૬૨
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત) INDIA

• ફેહરિસ્તે મઝામીન ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ

ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ

અમ્મા બા'દ, અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ, અમ્મ નવાલુહૂકે લુત્ફો-ઈન્આમ ઔર મહઝ ઉસકે ફઝ્લો-ઈહ્સાન ઔર ઉસકે નક બંદોંકી શફ્કત ઔર તવજ્જુહાતસે ઈસ નાકારહ વ નાબકાર, સિયાહકારકે કલમસે ફઝાઈલકે સિલસિલામેં મુતઅદ્દદ રસાઈલ લિખ્ખે ગએ, જો નિઝામુદ્દીનકે તબ્લીગી સિલસિલાકે નિસાબમેં ભી દાખિલ હૈં ઔર અહ્બાબકે સેંકળોં ખુતૂતસે ઉન્કા બહુત ઝિયાદા નાફિઅ્ હોના મા'લૂમ હોતા રહા. ઈસ નાકારહકા ઈસમેં કોઈ દખલ નહીં. અવ્વલન્ મહઝ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈન્આમ, ષાનિયન્ ઉસ પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કલામકી બરકત, જિસકે તરાજિમ ઉન રસાઈલમેં પેશ કિએ ગએ. ષાલિષન્ ઉન અલ્લાહવાલોંકી બરકતેં, જિન્કે ઈરશાદાતસે યહ રસાઈલ લિખ્ખે ગએ હૈં. યહ અલ્લાહકા મહઝ લુત્ફો-કરમ હે કે ઈન સારી બરકાતમેં ઈસ નાપાકકી ગંદગી હાઈલ ન હૂઈ:

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كُلُّهٗ وَلَكَ الشُّكْرُ كُلُّهٗ اَللّٰهُمَّ لَاۤ اُحْصِيْ ثَنَآءً عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَاۤ اَثْنَيْتَ عَلٰى نَفْسِكَ۔

ઈસ સિલસિલાકા સબસે પેહલા રિસાલહ સન હિજરી તેરહ સો અળતાલીસમેં ફઝાઈલે કુર્આનકે નામસે હઝરતે અક્દસ શાહ મુહમ્મદ

• હઝરત શાહ સાહિબકી વિલાદત રબીઉલ અવ્વલ સનહિજરી બારહસો પચાસી (૧૨૮૫)મેં હૂઈ, ઈસ લિહાઝસે પછત્તર સાલકી ઉમ્રમેં વિસાલ હુવા. નિહાયત બુઝુર્ગ, નિહાયત મુતવાઝિઅ્, નિહાયત કમ-ગો, સાહિબે કશ્ફ ઔર સાહિબે તસર્રુફાત બુઝુર્ગ થે. ઈસ નાકારહ પર બહુત હી શફ્કત ફરમાતે થે. હઝરતે

યાસીન સાહિબ નગીનવી ખલીફએ કુત્બે આલમ શયખુલ મશાઈખ હઝરત ગંગોહી કુદ્દિસ સિર્રુહુલ્ અઝીઝકી તા'મીલે હુક્મમેં લિખ્ખા ગયા થા, જૈસા કે ઉસ રિસાલહકે શુરૂઅ્મેં તફ્સીલસે લિખ્ખા ગયા હે. હઝરત શાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકા વિસાલ તીસ શવ્વાલ સન હિજરી ૬૦ (સાઠ) શબે પંજશંબહમેં હુવા થા. નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ વ અઅ્લલ્લાહુ મરાતિબહૂ.

હઝરત રહ્મતુલ્લાહિ અલયૂહને અપને વિસાલકે વક્ત અપને અજલ્લે ખલીફા મવલાના અલ્હાજ્ અબ્દુલ અઝીઝ દુઆ-જોકે ઝરીઆ યહ પયામ ઔર વસિય્યત ભેજી. કે જિસ તરહ ફઝાઈલે કુર્આન લિખ્ખા ગયા હે, મેરી ખ્વાહિશ હે કે ઉસી તરહ ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ ભી લિખ દે. હઝરત શાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે વિસાલકે બા'દ મવલાના અબ્દુલ અઝીઝ સાહિબ બાર બાર ઈસ વસિય્યતકી યાદ-દહાની ઔર તક્મીલ પર ઈસ્રાર કરતે રહે ઔર યહ નાકારહ ભી અપની ના-અહ્લિય્યતકે બા-વુજૂદ દિલસે ખ્વાહિશ કરતા રહા કે યહ સઆદત મયસ્સર હો જાએ. શાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે અલાવહ ઔર ભી બહુતસે હઝરાતકા ઈસ્રાર હોતા રહા, મગર ઈસ નાકારહ પર સય્યિદુલ કવ્નૈન ફખ્રુર્રુસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી જલાલતે શાનકા કુછ ઐસા રો'બ તારી રહા કે જબ ભી ઈસકા ઈરાદા કિયા, યહ ખૌફ તારી હુવા કે મબાદા કોઈ ચીઝ શાને આલીકે ખિલાફ ન લિખ્ખી જાએ.

ઈસી લયૂતો-લઅલમેં ગુઝશ્તા સાલ અઝીઝી મવલાના મુહમ્મદ યૂસુફ સાહિબ રહમતુલ્લાહિ અલયૂહકે ઈસ્રાર પર તીસરી ★ મરતબા હિજાઝકી હાઝિરી મયસ્સર હૂઈ ઔર અલ્લાહકે ફઝ્લસે ચોથે હજકી સઆદત હાસિલ હૂઈ. હજસે ફરાગ પર જબ મદીનહ પાક હાઝિરી હૂઈ તો વહાં પહુંચ કર બાર બાર દિલમેં યહ સવાલ પેદા હોતા થા કે "ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ" ન લિખનેકા ક્યા જવાબ હે? હર ચંદ કે મેં અપને અઅ્ઝાર સોચતા થા, લેકિન બાર બાર ઈસ કલ્બી સવાલ પર યહ નાકારહ પુખ્તા ઈરાદા કરકે આયા થા

મમ્દૂહ મદ્રસહકે સાલાનહ જલ્સોંમેં નિહાયત ઈહ્તિમામસે તશરીફ લાયા કરતે ઔર જલ્સહસે ફરાગત પર કઈ કઈ દિન ઈસ નાકારહકે પાસ કિયામ ફરમાતે. ઈહ્તિમામસે ઈસ નાકારહકે હદીષકે સબકમેં ભી તશરીફ ફરમા હોતે. ઈસ નાબ્કારકી આદત અસ્બાકમેં ડિબ્યા-બટ્વા સાથ લે જાનેકી ભી થી. એક મરતબા મર્હૂમને યૂં ફરમાયા કે મેં 'પાન ખાનેકો તો મના' નહીં કરતા, લેકિન હદીષે પાકકે સબકમેં ન ખાયા કરેં. ઉસ વક્તસે આજ તક તક્રીબન્ પેંતીસ સાલ હો ચુકે હૈં, બા'ઝ મરતબા પાંચ-છે ઘંટે મુસલ્સલ ભી સબક હુવા, લેકિન સબકમેં કભી પાનકા ખ્યાલ ભી નહીં આયા. યહ હઝરત હી કા તસર્રુફ થા. ઈસકે અલાવહ ઔર બહુતસે વાકિઆત હઝરતકી કરામતોંકે સુનનેમેં આએ હૈં. રફઅલ્લાહુ દ-રજાતિહી.

★ ૬, ઝી કા'દહ સન હિજરી ૧૩૮૩કો સહારનપૂરસે રવાનગી હૂઈ.

કે સફરસે વાપ્સી પર ઈન્શા અલ્લાહ ઈસ મુબારક રિસાલહકી તક્મીલકી કોશિશ કરૂંગા, મગર "ખૂએ બદરા બહાના બિસ્યાર". • યહાં વાપ્સી પર ભી ઈશ્રોઝો-ફરદા હોતા રહા. ઈસ માહે મુબારકમેં ઈસ દાઈય્યહને ફિર ઔદ કિયા તો આજ પચ્ચીસ રમઝાનુલ મુબારક સન હિજરી તેરહ સો ચોરાસી (૧૩૮૪) આખિરી જુમ્અહકો જુમ્અહકી નમાઝકે બા'દ અલ્લાહકે નામસે ઈબ્તિદાઅ્ તો કર હી દી. અલ્લાહ તઆલા અપને ફઝ્લો-કરમસે તક્મીલકી તવ્ફીક અતા ફરમાએ ઔર ઈસ રિસાલહમેં ઔર ઈસસે પેહલે જિતને રસાઈલ લિખ્ખે ગએ હૈં યા અરબીકી કિતાબેં લિખ્ખી ગઈ હૈં, ઉનમેં જો લગ્ઝિશેં હૂઈ હોં, મહઝ અપને લુત્ફો-કરમસે ઉન્કો મુઆફ ફરમાએ.

ઈસ રિસાલહકો ચંદ ફુસૂલ ઔર એક ખાતિમહ પર લિખનેકા ખ્યાલ હે. પેહલી ફસ્લમેં ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ, દૂસરી ફસ્લમેં ખાસ ખાસ દુરૂદ શરીફકે ખાસ ફઝાઈલ, તીસરી ફસ્લમેં દુરૂદ શરીફ ન પળ્હનેકી વઈદેં, ચોથી ફસ્લ ફવાઈદે મુતફર્રિકહમેં, પાંચવીં ફસ્લ હિકાયાતમેં. હકતઆલા શાનુહૂ લોગોંકો ઝિયાદહસે ઝિયાદહ દુરૂદ શરીફ પળ્હનેકી તવ્ફીક અતા ફરમાએ. ઈસ રિસાલહકે દેખનેસે હર શખ્સ ખૂદ હી મહસૂસ કર લેગા કે દુરૂદ શરીફ કિતની બળી દવલત હે ઔર ઈસમેં કોતાહી કરનેવાલે કિતની બળી સઆદતસે મહરૂમ હૈં.

ફસ્લે અવ્વલ

• દુરૂદ શરીફકે ફઝાઈલમેં

ઈસમેં સબસે અહમ ઔર સબસે મુકદ્દમ તો ખૂદ હક તઆલા શાનુહૂ, જલ્લ જલાલુહૂ, અમ્મ નવાલુહૂકા પાક ઈરશાદ ઔર હુક્મ હે. ચુનાંચે કુર્આને પાકમેં ઈરશાદ હે:

(١) إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ ؕ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا۔
(پارہ ۲۲، رکوع ۳)

(૧) બેશક, અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકે ફરિશ્તે રહ્મત ભેજતે હૈં ઈન પયગમ્બર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, અય ઈમાનવાલો! તુમ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

• બુરી આદતવાલેકે લિએ બહુતસે બહાને.

વ સલ્લમ પર રહ્મત ભેજા કરો
ઔર ખૂબ સલામ ભેજા કરો.
(બયાનુલ કુર્આન)

ફાઈદા:

હક તઆલા શાનુહૂને કુર્આને પાકમેં બહુતસે અહ્કામાત ઈરશાદ ફરમાએઃ નમાઝ, રોઝહ, હજ વગયરહ ઔર બહુતસે અમ્બિયાએ કિરામકી તવ્સીફેં ઔર તા'રીફેં ભી ફરમાઈ, ઉન્કે બહુતસે એ'ઝાઝો-ઈક્રામ ભી ફરમાએ. હઝરત આદમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકો પેદા ફરમાયા તો ફરિશ્તોંકો હુક્મ ફરમાયા કે ઈન્કો સિજ્દા કિયા જાએ, લેકિન કિસી હુક્મ યા કિસી એ'ઝાઝો-ઈકરામમેં યહ નહીં ફરમાયા કે મેં ભી યહ કામ કરતા હૂં, તુમ ભી કરો. યહ એ'ઝાઝ સિર્ફ સય્યિદુલ કવ્નૈન, ફખ્રે આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી કે લિએ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને સલાતકી નિસ્બત અવ્વલન્ અપની તરફ, ઈસકે બા'દ અપને પાક ફરિશ્તોંકી તરફ કરનેકે બા'દ મુસલમાનોંકો હુક્મ ફરમાયા કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે દુરૂદ ભેજતે હૈં, અય મુઅ્મિનો! તુમ ભી દુરૂદ ભેજો.

ઈસસે બળ્હ કર ઔર ક્યા ફઝીલત હોગી કે ઈસ અમલમેં અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તોંકે સાથ મુઅ્મિનોંકી શિર્કત હે. ફિર અરબી-દાં હઝરાત જાનતે હૈં કે આયતે શરીફહકો લફ્ઝે "ઈન્ન"કે સાથ શુરૂઅ્ ફરમાયા. જો નિહાયત તાકીદ પર દલાલત કરતા હે ઔર સયૂગએ મુઝારિઅ્કે સાથ ઝિક્ર ફરમાયા, જો ઈસ્તિમ્રાર ઔર દવામ પર દલાલત કરતા હે. યા'ની યહ કત્ઈ ચીઝ હે કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે હમેશા દુરૂદ ભેજતે રહતે હૈં નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર.

અલ્લામહ સખાવી રહમતુલ્લાહિ અલયહ લિખતે હૈં કેઃ

"આયતે શરીફહ મુઝારિઅ્કે સયૂગાકે સાથ-જો દલાલત કરનેવાલા હે ઈસ્તિમ્રાર ઔર દવામ પર, દલાલત કરતી હે ઈસ બાત પર કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે હમેશા દુરૂદ ભેજતે રહતે હૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર."

સાહિબે રૂહુલ બયાન લિખતે હૈં:

"બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે અલ્લાહકે દુરૂદ ભેજનેકા મતલબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મકામે મહમૂદ તક પહુંચાના હે ઔર વહ મકામે શફાઅત હે ઔર મલાઈકહકે દુરૂદકા મતલબ ઉન્કી દુઆ કરના હે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયાદ્તીએ મરતબાકે લિએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકે લિએ

ઈસ્તિગ્ફાર. ઔર મુઅ્મિનીનકે દુરૂદકા મતલબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ્ ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ મુહબ્બત ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અવ્સાફે જમીલહકા તઝ્કિરહ ઔર તા'રીફ. યહ ભી લિખ્ખા હે કે યહ એ'ઝાઝો-ઈક્રામ જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અતા ફરમાયા હે, ઉસ એ'ઝાઝસે બહુત બઢા હુવા હે, જો હઝરતે આદમ અલયહિસ્સલાતુ વ સ્સલામકો ફરિશ્તોંસે સિજ્દા કરા કર અતા ફરમાયા થા. ઈસ લિએ કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈસ એ'ઝાઝો-ઈક્રામમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ખૂદ ભી શરીક હૈં, બ-ખિલાફ હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામકે એ'ઝાઝકે કે વહાં સિર્ફ ફરિશ્તોંકો હુક્મ ફરમાયા:

અક્લે દૂરઅંદેશ મી દાનદ કે તશરીફે ચુનીં,
હૈચ દીં પરવર ન દીદ વ હૈચ પયગમ્બર ન યાફ્ત.

●

યુસલ્લી અલયહિલ્લાહુ જલ્લ જલાલુહૂ
બિહાઝા બદા લિલ્ આલમી-ન કમાલુહૂ

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે આયતે શરીફહમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો "નબી"કે લફ્ઝકે સાથ તા'બીર કિયા, "મુહમ્મદ" સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લફ્ઝસે તા'બીર નહીં કિયા, જૈસા કે ઔર અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામકો ઉન્કે અસ્માઅ્કે સાથ ઝિક્ર ફરમાયા હે. યહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ગાયતે અઝ્મત ઔર ગાયતે શરાફતકી વજહસે હે ઔર એક જગા જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્ર હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકે સાથ આયા તો ઉન્કો તો નામકે સાથ ઝિક્ર કિયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો નબીકે લફ્ઝસે,જૈસા કે-

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ

મેં હે ઔર જહાં કહીં નામ લિયા ગયા હે, વહ ખુસૂસી મસ્લિહતકી વજહસે લિયા ગયા હે. અલ્લામહ સખાવીને ઈસ મઝમૂનકો તફસીલસે લિખ્ખા હે.

યહાં એક બાત કાબિલે ગૌર યહ હે કે સલાતકા લફ્ઝ જો આયતે શરીફહમેં વારિદ હુવા હે ઔર ઉસકી નિસ્બત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ ઔર ઉસકે ફરિશ્તોંકી તરફ ઔર મુઅ્મિનીનકી તરફ કી ગઈ હે, વહ એક મુશ્તરક લફ્ઝ હે, જો કઈ મઅ્નામેં મુસ્તઅ્મલ હોતા હે ઔર કઈ મકાસિદ

ઉસસે હાસિલ હોતે હૈં, જૈસા કે સાહિબે રૂહુલ બયાનકે કલામમેં ભી ગુઝર ચુકા.

ઉલમાને ઈસ જગા સલાતકે બહુતસે મઅ્ના લિખ્ખે હૈં. હર જગા જો મઅ્ના અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઔર ફરિશ્તોં ઔર મુઅ્મિનીનકે હાલકે મુનાસિબ હોંગે, વહ મુરાદ હોંગે. બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે સલાત અલન્નબીકા મતલબ નબીકી ષનાઓ-તા'ઝીમ રહ્મતો-અતૂફતકે સાથ હે. ફિર જિસકી તરફ યહ સલાત મન્સૂબ હોગી ઉસીકી શાનો-મરતબાકે લાઈક ષનાઓ-તા'ઝીમ મુરાદ લી જાએગી. જૈસા કે કેહતે હૈં કે બાપ બેટે પર, બેટા બાપ પર, ભાઈ ભાઈ પર મહરબાન હે તો ઝાહિર હે કે જિસ તરહકી મહરબાની બાપકી બેટે પર હે, ઉસ નો'અ્કી બેટેકી બાપ પર નહીં ઔર ભાઈકી ભાઈ પર દોનોંસે જુદા હે. ઈસી તરહ યહાં ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ભી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલાત ભેજતા હે, યા'ની રહ્મતો-શફ્કતકે સાથ આપકી ષનાઓ-એ'ઝાઝો-ઈક્રામ કરતા હે ઔર ફરિશ્તે ભી ભેજતે હૈં, મગર હર એકકી સલાત ઔર રહ્મતો-તક્રીમ અપની શાનો-મરતબાકે મુવાફિક હોગી. આગે મુઅ્મિનીનકો હુક્મ હે કે તુમ ભી સલાતો-રહ્મત ભેજો. ઈમામ બુખારીને અબુલ આલિયહસે નક્લ કિયા હે કે અલ્લાહકે દુરૂદકા મતલબ ઉસકા આપકી તા'રીફ કરના હે ફરિશ્તોંકે સામને ઔર ફરિશ્તોંકા દુરૂદ ઉન્કા દુઆ કરના હે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસસે 'યુસલ્લૂ-ન'કી તફસીર 'યુબર્રિકૂ-ન' નક્લ કી ગઈ હે, યા'ની બરકતકી દુઆ કરતે હૈં.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર રહમતુલ્લાહિ અલયહ કેહતે હૈં:

"યહ કૌલ અબુલ આલિયહકે મુવાફિક હે. અલબત્તા ઈસસે ખાસ હે. હાફિઝને દૂસરી જગા સલાતકે કઈ મઅ્ના લિખ કર લિખ્ખા હે કે અબુલ આલિયહકા કૌલ મેરે નઝદીક ઝિયાદા અવ્લા હે કે અલ્લાહકી સલાતસે મુરાદ અલ્લાહકી તા'રીફ હે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર મલાઈકહ વગયરહકી સલાત ઉસકી અલ્લાહસે તલબ હે ઔર તલબસે મુરાદ ઝિયાદતીકી તલબ હે, ન કે અસ્લકી તલબ."

હદીષમેં હે કે જબ યહ આયત નાઝિલ હૂઈ તો સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલામકા તરીકા તો હમેં મા'લૂમ હો ચુકા, યા'ની અત્તહિય્યાતમેં જો પઢ્હા જાતા હે:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَ بَرَكَاتُهٗ

સલાતકા તરીકા ભી ઈરશાદ ફરમા દીજિએ. આપને યહ દુરૂદ શરીફ ઈરશાદ

ફરમાયા: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ

ફસ્લે ષાનીકી હદીષ નમ્બર એક (૧) પર યહ દુરૂદ મુફસ્સલ આ રહા હે. યા'ની અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુઅ્મિનીનકો હુકૂમ દિયા થા કે તુમ ભી નબી પર સલાત ભેજો. નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકા તરીકા બતા દિયા કે તુમ્હારા ભેજના યહી હે કે તુમ અલ્લાહ હીસે દરખ્વાસ્ત કરો કે વહ અપની બેશ અઝ બેશ રહ્મતેં અબદુલ આબાદ તક નબી પર નાઝિલ ફરમાતા રહે, ક્યૂંકે ઉસકી રહમતોંકી કોઈ હદ્દો-નિહાયત નહીં. યહ ભી અલ્લાહકી રહ્મત હે કે ઈસ દરખ્વાસ્ત પર જો મઝીદ રહ્મતેં નાઝિલ ફરમાએ, વહ હમ આજિઝો-નાચીઝ બંદોંકી તરફ મન્સૂબ કર દી જાએં, ગોયા હમને ભેજી હૈં. હાલાંકે હર હાલમેં રહ્મત ભેજનેવાલા વહી અકેલા હે. કિસી બંદેકી ક્યા તાકત થી કે સય્યિદુલ અમ્બિયાઅ્કી બારગાહમેં ઉન્કે રુત્બાકે લાઈક તોહફા પેશ કર સકતા.

હઝરત શાહ અબ્દુલ કાદિર સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂ લિખતે હૈં:

"અલ્લાહસે રહ્મત માંગની અપને પયગમ્બર પર ઔર ઉન્કે સાથ ઉન્કે ઘરાના પર બળી કબૂલિયત રખતી હે. ઉન પર ઉન્કે લાઈક રહ્મત ઉતરતી હે ઔર એક દફા' માંગનેસે દસ રહ્મતેં ઉતરતી હૈં માંગનેવાલે પર. અબ જિસકા જિતના ભી જી ચાહે ઉતના હાસિલ કર લે."

યહ હદીષ જિસકી તરફ શાહ સાહિબને ઈશારા ફરમાયા, અનકરીબ નમ્બર તીન પર આ રહી હે. ઈસ મઝમૂનસે યહ ભી મા'લૂમ હો ગયા કે બા'ઝ જાહિલોંકા યહ એ'તિરાઝ કે આયતે શરીફહમેં મુસલમાનોંકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલાત ભેજનેકા હુકૂમ હે ઔર ઉસ પર મુસલમાનોંકા -અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદ: અય અલ્લાહ! તૂ દુરૂદ ભેજ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, મઝ્હકા-ખેઝ હે. યા'ની જિસ ચીઝકા હુકૂમ દિયા થા અલ્લાહને બંદોંકો, વહી ચીઝ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફ લોટા દી બંદોંને. ચૂંકે અવ્વલ તો ખૂદ હુઝૂરે અકૂદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને આયતે શરીફહકે નાઝિલ હોને પર જબ સહાબા (રદિ.)ને ઈસકી તા'મીલકી સૂરત દરયાફ્ત કી તો હુઝૂરે અકૂદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહી તા'લીમ ફરમાયા, જૈસા કે ઊપર ગુઝરા. નીઝ જૈસા કે ફસ્લે ષાનીકી હદીષ નમ્બર એક પર મુફસ્સલ આ રહા હે. દૂસરે ઈસ વજહસે કે હમારા યહ દરખ્વાસ્ત કરના અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે કે તૂ અપની રહ્મતે ખાસ નાઝિલ કર, યહ ઈસસે બહુત હી ઝિયાદહ ઊંચા હે કે હમ અપની તરફસે કોઈ હદ્યા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદ્મતમેં ભેજેં.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કવ્લે બદીઅ્મેં તહ્રીર ફરમાતે હૈં:

ફાઈદએ મુહિમ્મહ:

"અમીર મુસ્તફા તુર્કમાની હન્ફીકી કિતાબમેં લિખ્ખા હે કે અગર યહ કહા જાએ કે ઈસમેં ક્યા હિકમત હે કે અલ્લાહને હમેં દુરૂદકા હુક્મ ફરમાયા હે ઔર હમ યૂં કેહ કર કે અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિન્ ખૂદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ઉલટા સવાલ કરેં કે વહ દુરૂદ ભેજે, યા'ની નમાઝમેં હમ ઉસલ્લી અલા મુહમ્મદકી જગા અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિન્ પળ્હેં. ઈસકા જવાબ યહ હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પાક ઝાતમેં કોઈ ઐબ નહીં ઔર હમ સરાપા ઉયૂબો-નકાઈસ હૈં. પસ, જિસ શખ્સમેં બહુત ઐબ હોં, વહ ઐસે શખ્સકી ક્યા ષના કરે, જો પાક હે. ઈસ લિએ હમ અલ્લાહ હી સે દરખ્વાસ્ત કરતે હૈં કે વહી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલાત ભેજે, તાકે રબ્બે તાહિરકી તરફસે નબિય્યે તાહિર પર સલાત હો."

ઐસે હી અલ્લામહ નેશાપૂરીસે નક્લ કિયા હે કે ઉન્કી કિતાબ લતાઈફો-હિકમમેં લિખ્ખા હે કે આદમીકો નમાઝમેં સલ્લય્તુ અલા મુહમ્મદિન્ ન પળ્હના ચાહિએ. ઈસ વાસ્તેકે બંદાકા મરતબા ઈસસે કાસિર હે. ઈસ લિએ અપને રબ હી સે સવાલ કરે કે વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલાત ભેજે તો ઈસ સૂરતમેં રહ્મત ભેજનેવાલા તો હકીકતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હી હે ઔર હમારી તરફ ઈસકી નિસ્બત મજાઝન્ બ-હેષિયતે દુઆકે હે.

ઈબ્ને અબી હજ્લહને ભી ઈસી કિસમકી બાત ફરમાઈ હે. વહ કેહતે હૈં કે જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હમેં દુરૂદકા હુક્મ ફરમાયા ઔર હમારા દુરૂદ હકકે વાજિબ તક નહીં પહુંચ સકતા થા, ઈસ લિએ હમને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હી સે દરખ્વાસ્ત કી હે. વહી ઝિયાદા વાકિફ હે ઈસ બાતસે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દર્જાકે મુવાફિક ક્યા ચીઝ હે? યહ ઐસા હી હે જૈસા કે દૂસરી જગા -

لَآ اُحْصِىْ ثَنَاءً عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَآ اَثْنَيْتَ عَلٰى نَفْسِكَ

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે યા અલ્લાહ! મેં આપકી તા'રીફ કરનેસે કાસિર હૂં, આપ ઐસે હી હૈં, જૈસા કે આપને અપની ખૂદ ષના ફરમાઈ હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે, "જબ યહ બાત મા'લૂમ હો ગઈ તો જિસ તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તલ્કીન ફરમાયા હે,

ઈસી તરહ તેરા દુરૂદ હોના ચાહિએ કે ઈસીસે તેરા મરતબા બલંદ હોગા ઔર નિહાયત કષ્રતસે દુરૂદ શરીફ પળ્હના ચાહિએ ઔર ઈસકા બહુત ઈહ્તિમામ ઔર ઈસ પર મુદાવમત ચાહિએ. ઈસ લિએ કે કષ્રતસે દુરૂદ મુહબ્બતકી અલામાતમેંસે હે. ફમન્ અહબ્બ શયઅન્ અક્ષ-ર મિન્ ઝિક્રિહી: જિસકો કિસીસે મુહબ્બત હોતી હે, ઉસકા ઝિક્ર બહુત કષ્રતસે કિયા કરતા હે."

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને ઈમામ ઝયનુલ આબિદીનસે નક્લ કિયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજના અહલે સુન્નત હોનેકી અલામત હે. (યા'ની સુન્ની હોનેકી.)

અલ્લામહ ઝુર્કાની શર્હે મવાહિબમેં નક્લ કરતે હૈં કે મકસૂદ દુરૂદ શરીફસે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં ઉસકે ઈમ્તિષાલે હુક્મસે તકર્રુબ હાસિલ કરના હે ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હુકૂક-જો હમ પર હૈં—ઉસમેંસે કુછકી અદાઈગી હે.

હાફિઝ ઈઝ્ઝુદીન ઈબ્ને અબ્દુસ્સલામ કેહતે હૈં કે, "હમારા દુરૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ સિફારિશ નહીં હે. ઈસ લિએ કે હમ જૈસા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ સિફારિશ ક્યા કર સકતા હે? લેકિન બાત યહ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હમેં મુહ્સિનકે ઈહ્સાનકા બદલા દેનેકા હુક્મ દિયા હે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે બળ્હ કર કોઈ મુહ્સિને આ'ઝમ નહીં. હમ ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈહ્સાનાતકે બદલાસે આજિઝ થે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હમારા ઈજ્ઝ દેખ કર હમકો ઉસકી મુકાફાતકા તરીકા બતાયા હે કે દુરૂદ પળ્હા જાએ ઔર ચૂંકે હમ ઈસસે ભી આજિઝ થે, ઈસ લિએ હમને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે દરખ્વાસ્ત કી કે તૂ અપની શાનકે મુવાફિક મુકાફાત ફરમા."

ચૂંકે કુર્આને પાકકી આયતે બાલામેં દુરૂદ શરીફકા હુક્મ હે, ઈસ લિએ ઉલમાને દુરૂદ શરીફ પળ્હનેકો વાજિબ લિખ્ખા હે, જિસકી તફસીલ ચોથી ફસ્લમેં ફાઈદા (નમ્બર) એક પર આએગી.

યહાં એક ઈશ્કાલ પેશ આતા હે, જિસકો અલ્લામહ રાઝીને તફસીરે કબીરમેં લિખ્ખા હે કે-

"જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઔર ઉસકે મલાઈકહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજતે હૈં તો ફિર હમારે દુરૂદકી ક્યા ઝરૂરત રહી? ઈસકા જવાબ યહ હે કે હમારા,હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઈહ્તિયાજકી વજહસે

નહીં. અગર એૈસા હોતા તો અલ્લાહ તઆલાકે દુરૂદકે બા'દ ફરિશ્તોંકે દુરૂદકી ભી ઝરૂરત ન રહતી, બલકે હમારા દુરૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઈઝ્હારે અઝ્મતકે વાસ્તે હે, જૈસા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને પાક ઝિક્રકા બંદોંકો હુક્મ કિયા. હાલાંકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો ઉસકે પાક ઝિક્રકી બિલકુલ ઝરૂરત નહીં."

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) લિખતે હૈં કે મુઝસે બા'ઝ લોગોંને યહ ઈશ્કાલ કિયા કે આયતે શરીફહમેં સલાતકી નિસ્બત તો અલ્લાહ તઆલાકી તરફ કી ગઈ હે, સલામકી નહીં કી ગઈ. મેંને ઈસકી વજહ બતાઈ કે શાયદ ઈસ વજહસે કે સલામ દો મઅ્નામેં મુસ્તઅ્મલ હોતા હે: એક દુઆમેં, દૂસરે ઈન્કિયાદો-ઈત્તિબાઅ્મેં. મુઅ્મિનીનકે હકમેં દોનોં મઅ્ના સહીહ હો સકતે થે, ઈસ લિએ ઉન્કો ઈસકા હુક્મ કિયા ગયા ઔર અલ્લાહ ઔર ફરિશ્તોંકે લિહાઝસે તાબે'દારીકે મઅ્ના સહીહ નહીં હો સકતે થે, ઈસ લિએ ઉસકી નિસ્બત નહીં કી ગઈ.

ઈસ આયતે શરીફહકે મુતઅલ્લિક અલ્લામહ સખાવીને એક બહુત હી ઈબ્રતનાક કિસ્સા લિખ્ખા હે. વહ અહમદ યમાનીસે નક્લ કરતે હૈં કે મેં સન્આઅ્મેં થા. મેંને દેખા કે એક શખ્સકે ગિર્દ બળા મજ્મા' હો રહા હે. મેંને પૂછા, યહ ક્યા બાત હે? લોગોંને બતાયા, યહ શખ્સ બળી અછ્છી આવાઝસે કુર્આન પળ્હનેવાલા થા. કુર્આન પળ્હતે હૂએ જબ ઈસ આયત પર પહુંચા તો યુસલ્લૂ-ન અલન્નબિય્યિકે બ-જાએ યુસલ્લૂ-ન અલા અલિય્યિ-નિન્નબિય્ય પળ્હ દિયા, જિસકા તર્જમા યહ હુવા કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે હઝરત અલી (રદિ.) પર દુરૂદ ભેજતે હૈં, જો નબી હૈં (ગાલિબન્ પળ્હનેવાલા રાફ્ઝી હોગા). ઉસકે પળ્હતે હી ગૂંગા હો ગયા. બર્સ ઔર જુઝ્રામ યા'ની કોળ્હકી બીમારીમેં મુબ્તલા હો ગયા ઔર અંધા ઔર અપાહજ હો ગયા.

બળી ઈબ્રતકા મકામ હે. અલ્લાહ હી મહફૂઝ રખ્ખે અપની પાક બારગાહમેં ઔર અપને પાક કલામ ઔર પાક રસૂલોંકી શાનમેં બેઅદબીસે. હમ લોગ અપની જહાલત ઔર લાપરવાઈસે ઈસકી બિલકુલ પરવાહ નહીં કરતે કે હમારી ઝબાનસે ક્યા નિકલ રહા હે? અલ્લાહ તઆલા હી અપની પકળસે મહફૂઝ રખ્ખે.

(૨) قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلٰمٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى۔

(پ۲۰ ع۱)

(૨) આપ કહિએ કે તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે લિએ સઝાવાર હૈં ઔર ઉસકે ઉન બંદોં પર સલામ હો, જિસકો ઉસને મુન્તખબ ફરમાયા હે. (બયાનુલ કુર્આન)

ફાઈદા:

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે યહ આયતે શરીફહ અગલે મઝમૂનકે લિએ બ-તોર ખુત્બહકે ઈરશાદ હે. ઈસ આયતે શરીફહમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અલ્લાહકી તા'રીફ ઔર અલ્લાહકે મુન્તખબ બંદોં પર સલામકા હુક્મ કિયા ગયા હે.

હાફિઝ ઈબ્ને કષીર અપની તફસીરમેં તહ્‌રીર ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહને અપને રસૂલકો હુક્મ ફરમાયા હે કે સલામ ભેજેં અલ્લાહકે મુખ્તાર બંદોં પર ઔર વહ ઉસકે રસૂલ ઔર અમ્બિયાએ કિરામ હૈં. જૈસા કે અબ્દુર્રહમાન ઈબ્ને ઝૈદ ઈબ્ને અસ્લમસે નક્લ કિયા ગયા હે કે ઈબાદિહિલ્લઝીનસ્તફા-સે મુરાદ અમ્બિયાઅ્ હૈં, જૈસા કે દૂસરી જગા અલ્લાહકે પાક ઈરશાદ:

سُبۡحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ وَسَلٰمٌ عَلَى الۡمُرۡسَلِيۡنَ وَالۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ۔

– મેં ઈરશાદ હે. ઔર ઈમામ ષવ્‌રી વ સુદ્દી વગયરહસે યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે ઈસસે મુરાદ સહાબએ કિરામ (રદિ.) હૈં ઔર ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે ભી યહ કૌલ નક્લ કિયા ગયા હે ઔર ઈન દોનોંમેં કોઈ મુનાફાત નહીં કે અગર સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઈસકે મિસ્દાક હૈં તો અમ્બિયાએ કિરામ (અલૈ.) ઈસમેં બ-તરીકે અવ્‌લા દાખિલ હૈં.

(૩) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رض أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ صَلٰوةً وَّاحِدَةً صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ عَشْرًا۔ (رواه مسلم وابوداؤد وابن حبان فی صحيحه وغيرهم كذا فی الترغيب)

(૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે, જો શખ્સ મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ પઢ્હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ દફા' સલાત ભેજતે હૈં.

ફાઈદા:

અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે તો એક હી દુરૂદ ઔર એક હી રહ્‌મત સારી દુન્યાકે લિએ કાફી હે, ચે જાએ કે એક દફા' દુરૂદ પઢ્હને પર અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે દસ રહ્‌મતેં નાઝિલ હોં. ઈસસે બઢ્હ કર ઔર

ક્યા ફઝીલત દુરૂદ શરીફકી હોગી કે ઉસકે એક દફા' દુરૂદ પઢને પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે દસ દફા' રહમતેં નાઝિલ હોં. ફિર કિતને ખૂશકિસ્મત હૈં વહ અકાબિર, જિન્કે મા'મૂલાતમેં રોઝાનહ સવા લાખ દુરૂદ શરીફ મા'મૂલ હો! જૈસા કે મૈંને અપને બા'ઝ ખાનદાની અકાબિરકે મુતઅલ્લિક સુના હે.

અલ્લામહ સખાવીને આમિર ઈબ્ને રબીઅહસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજતા હે. તુમ્હેં ઈખ્તિયાર હે, જિતના ચાહે કમ ભેજો, જિતના ચાહે ઝિયાદા. ઔર યહી મઝમૂન અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.)સે ભી નક્લ કિયા ગયા ઔર ઉસમેં યહ ઈઝાફા હે કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે દસ દફા' દુરૂદ ભેજતે હૈં. ઔર ભી મુતઅદ્દદ સહાબાસે અલ્લામહ સખાવીને યહ મઝમૂન નક્લ કિયા હે ઔર એક જગા લિખતે હૈં કે:

"જૈસા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામકો અપને પાક નામકે સાથ કલિમએ શહાદતમેં શરીક કિયા ઔર આપકી ઈતાઅતકો અપની ઈતાઅત, આપકી મુહબ્બતકો અપની મુહબ્બત કરાર દિયા, ઐસે હી આપ પર દુરૂદકો અપને દુરૂદકે સાથ શરીક ફરમાયા. પસ જૈસા કે અપને ઝિક્રકે મુતઅલ્લિક ફરમાયા: ઉઝ્કુરૂની અઝ્કુરકુમ, ઐસે હી દુરૂદકે બારેમેં ઈરશાદ ફરમાયા-જો આપ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજતા હે, અલ્લાહ ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજતા હે"

તરગીબકી એક રિવાયતમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજે, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે ઉસ પર સત્તર (૭૦) દફા' દુરૂદ (રહ્મત) ભેજતે હૈં.

યહાં એક બાત સમઝ લેના ચાહિએ કે કિસી અમલકે મુતઅલ્લિક, અગર ષવાબકે મુતઅલ્લિક કમી-ઝિયાદતી હો, જૈસા યહાં એક હદીષમેં દસ ઔર એકમેં સત્તર આયા હે તો ઉસકે મુતઅલ્લિક બા'ઝ ઉલમાકી રાઈ યહ હે કે ચૂંકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઈહ્સાનાત ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ પર રોઝ-અફ્ઝૂં હૂએ હૈં, ઈસ લિએ જિન રિવાયતોંમેં ષવાબકી ઝિયાદતી હે વહ બા'દકી હૈં, ગોયા અવ્વલન્ હકતઆલા શાનુહૂને દસકા વા'દા ફરમાયા, બા'દમેં સત્તરકા ઔર બા'ઝ ઉલમાને ઈસકો અશખાસ ઔર અહ્વાલ ઔર અવ્કાતકે એ'તિબારસે કમો-બેશ બતાયા હે. ફઝાઈલે નમાઝમેં જમાઅતકી નમાઝમેં પચ્ચીસ ગુને ઔર સત્તાઈસ ગુનેકે ઈખ્તિલાફકે બારેમેં યહ મઝ્મૂન

ગુઝર ચુકા હે. મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને સત્તરવાલી રિવાયતકે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હે કે શાયદ યહ જુમ્અહકે દિનકે સાથ મખ્સૂસ હે. ઈસ લિએ કે દૂસરી હદીષમેં આયા હે કે નેકિયોંકા ષવાબ જુમ્અહકે દિન સત્તર ગુના હોતા હે.

٤ وَعَنْ اَنَسٍ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ ذُکِرْتُ عِنْدَہٗ فَلْیُصَلِّ عَلَیَّ وَمَنْ صَلّٰی عَلَیَّ مَرَّۃً صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ عَشْرًا وَفِیْ رِوَایَۃٍ مَنْ صَلّٰی عَلَیَّ صَلٰوۃً وَّاحِدَۃً صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ وَّحَطَّ عَنْہُ عَشْرَ سَیِّئَاتٍ وَّرَفَعَہٗ بِہَا عَشْرَ دَرَجَاتٍ۔

(رواہ احمد والنسائی واللفظ لہ وابن حبان فی صحیحہ کذا فی الترغیب)

(૪) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જિસકે સામને મેરા તઝ્કિરહ આવે, ઉસકો ચાહિએ કે મુઝ પર દુરૂદ ભેજે ઔર જો મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજેગા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજેગા ઔર ઉસકી દસ ખતાએં મુઆફ કરેગા ઔર ઉસકે દસ દરજે બુલંદ કરેગા.

ફાઈદા:

અલ્લામહ મુન્ઝિરી (રહ.)ને તરગીબમેં હઝરત બરાઅ્ (રદિ.)કી રિવાયતસે ભી યહી મઝ્મૂન નક્લ કિયા હે ઔર ઉસમેં ઈતના ઈઝાફા હે કે યહ ઉસકે લિએ દસ ગુલામ આઝાદ કરનેકે બ-કદ્ર હોગા ઔર તબરાનીકી રિવાયતસે યહ હદીષ નક્લ કી હે કે જો મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજતા હે, અલ્લાહ તઆલા ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજતા હે ઔર જો મુઝ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર સો મરતબા દુરૂદ ભેજતા હે. ઔર જો મુઝ પર સો દફા' દુરૂદ ભેજતા હે, અલ્લાહ તઆલા ઉસકી પેશાની પર બરાઅતુમ્ મિનન્નિફાકિ વ બરાઅતુમ્ મિનન્નારિ લિખ દેતે હૈં, યા'ની યહ શખ્સ નિફાકસે ભી બરી હે ઔર જહન્નમસે ભી બરી હે ઔર કિયામતકે દિન શહીદોંકે સાથ ઉસકા હશ્ર ફરમાએંગે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હઝરત અબૂહુરયરહ (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો મુઝ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસ પર સો દફા' દુરૂદ ભેજેંગે ઔર જો મુઝ પર સો દફા' દુરૂદ ભેજેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસ પર હઝાર દફા' દુરૂદ ભેજેંગે ઔર જો ઈશ્કો-શૌકમેં ઈસ પર ઝિયાદતી કરેગા, મેં ઉસકે લિએ કિયામતકે દિન સિફારિશી હૂંગા ઔર ગવાહ.

હઝરત અબ્દુર્રહમાન ઈબ્ને ઔફ (રદિ.)સે મુખ્તલિફ અલ્ફાઝકે સાથ યહ મઝમૂન નકલ કિયા ગયા હે કે હમ ચાર-પાંચ આદમિયોંમેંસે કોઈ ન કોઈ શખ્સ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ રહતા થા. તાકે કોઈ ઝરૂરત અગર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો પેશ આએ તો ઉસકી તા'મીલ કી જાએ. એક દફા' હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કિસી બાગમેં તશરીફ લે ગએ. મેં ભી પીછે પીછે હાઝિર હો ગયા. હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને વહાં જા કર નમાઝ પઢી ઔર ઈતના તવીલ સિજદા કિયા કે મુઝે યહ અંદેશા હુવા કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી રૂહ પરવાઝ કર ગઈ. મેં ઈસ તસવ્વુરસે રોને લગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ જા કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો દેખા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સિજદાસે ફારિગ હોકર દરયાફ્ત ફરમાયા, અબ્દુર્રહમાન ક્યા બાત હે? મેંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! આપને ઈતના તવીલ સિજદા કિયા કે મુઝે અંદેશા હુવા કે કહીં (ખુદા ન-ખ્વાસ્તહ) આપકી રૂહ તો પરવાઝ નહીં કર ગઈ! હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મેરી ઉમ્મતકે બારેમેં મુઝ પર એક ઈન્આમ ફરમાયા હે, ઉસકે શુક્રાનહમેં ઈતના તવીલ સિજદા કિયા. વહ ઈન્આમ યહ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને યૂં ફરમાયા કે જો મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે લિએ દસ નેકિયાં લિખ્ખેંગે ઔર દસ ગુનાહ મુઆફ ફરમાએંગે.

એક રિવાયતમેં ઈસી કિસ્સામેં હે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરયાફ્ત ફરમાયા કે અબ્દુર્રહમાન ક્યા બાત હે? મેંને અપના અંદેશા ઝાહિર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અભી જિબ્રઈલ મેરે પાસ આએ થે ઔર મુઝસે યૂં કહા કે ક્યા તુમ્હેં ઈસસે ખૂશી નહીં હોગી કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને યહ ઈરશાદ ફરમાયા હે, જો તુમ પર દુરૂદ ભેજેગા, મેં ઉસ પર દુરૂદ ભેજૂંગા ઔર જો તુમ પર સલામ ભેજેગા, મેં ઉસ પર સલામ ભેજૂંગા.

(કઝા ફીત્તરગીબ)

હઝરત અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હઝરત ઉમર (રદિ.)સે ભી ઈસી કિસ્મકા મઝમૂન નકલ કિયા હે.

હઝરત અબૂ તલ્હા અન્સારી રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ કેહતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બહુત હી બશ્શાશ તશરીફ લાએ. ચેહરએ અંનવર પર બશાશતકે અષરાત થે. લોગોંને અર્ઝ

કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! આપકે ચેહરએ અનવર પર આજ બહુત હી બશાશત ઝાહિર હો રહી હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સહીહ હે. મેરે પાસ મેરે રબકા પયામ આયા હે, જિસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને યૂં ફરમાયા હે કે તેરી ઉમ્મતમેંસે જો શખ્સ એક દફા' દુરૂદ ભેજેગા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે લિએ દસ નેકિયાં લિખ્ખેગા ઔર દસ સય્યિઆત ઉસસે મિટાએંગે ઔર દસ દરજે ઉસકે બુલંદ કરેંગે.

એક રિવાયતમેં ઈસી કિસ્સામેં હે કે તેરી ઉમ્મતમેંસે જો શખ્સ એક દફા' દુરૂદ ભેજેગા, મેં ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજૂંગા ઔર જો મુઝ પર એક દફા' સલામ ભેજેગા, મેં ઉસ પર દસ દફા' સલામ ભેજૂંગા.

એક ઔર રિવાયતમેં ઈસી કિસ્સામેં હે કે એક દિન નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ચેહરએ અનવર ખૂશીસે બહુત હી ચમક રહા થા ઔર ખૂશીકે અન્વાર ચેહરએ અનવર પર બહુત હી મહસૂસ હો રહે થે. સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! જિતની ખૂશી આજ ચેહરએ અનવર પર મહસૂસ હો રહી હે, ઈતની તો પેહલે મહસૂસ નહીં હોતી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે ક્યૂં ન ખૂશી હો! અભી જિબ્રઈલ (અલય.) મેરે પાસસે ગએ હૈં ઔર વહ યૂં કેહતે થે કે આપકી ઉમ્મતમેંસે જો શખ્સ એક દફા' ભી દુરૂદ પળ્હેગા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી વજહસે દસ નેકિયાં ઉસકે નામએ આ'માલમેં લિખ્ખેંગે ઔર દસ ગુનાહ મુઆફ ફરમાએંગે ઔર દસ દર્જે બુલંદ કરેંગે ઔર એક ફરિશ્તા ઉસસે વહી કહેગા જો ઉસને કહા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈં, મેંને જિબ્રઈલ (અલય.)સે પૂછા, યહ ફરિશ્તા કૈસા? તો જિબ્રઈલ (અલય.)ને કહા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને એક ફરિશ્તાકો કિયામત તકકે લિએ મુકર્રર કર દિયા હે કે જો આપ પર દુરૂદ ભેજે, વહ ઉસકે લિએ વ અન્ત સલ્લલ્લાહુ અલયક-કી દુઆ કરે. (કઝા ફીત્તરગીબ)

"અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને એક ઈશ્કાલ કિયા હે કે જબ કુર્આને પાકકી આયત-

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا

– કી બિના પર હર નેકીકા ષવાબ દસ ગુને મિલતા હે તો ફિર દુરૂદ શરીફકી ક્યા ખુસૂસિયત રહી? બંદાકે નઝદીક તો ઈસકા જવાબ આસાન હે ઔર વહ યહ કે હસ્બે ઝાબિતહ ઈસકી દસ નેકિયાં અલાહિદહ હૈં ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા દસ દફા' દુરૂદ ભેજના મુસ્તકિલ મઝીદ ઈન્આમ હે ઔર ખૂદ અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને ઈસકા જવાબ યહ નકલ કિયા હે કે અવ્વલ તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા દસ દફા' દુરૂદ ભેજના ઉસકી અપની

નેકીકે દસ ગુને ષવાબસે કહીં ઝિયાદહ હે. ઈસકે અલાવહ દસ મરતબા દુરૂદકે સાથ દસ દરૂજોંકા બુલંદ કરના, દસ ગુનાહોંકા મુઆફ કરના, દસ નેકિયોંકા ઉસકે નામ-એ આ'માલમેં લિખના ઔર દસ ગુલામોંકે આઝાદ કરનેકે બ-કદ્ર ષવાબ મિલના મઝીદ બરાં હે."

હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને ઝાદુસ્સઈદમેં તહરીર ફરમાયા હે કે:

"જિસ તરહ હદીષ શરીફકી તસ્રીહસે મા'લૂમ હોતા હે કે એક બાર દુરૂદ પઢનેસે દસ રહ્મતેં નાઝિલ હોતી હૈં, ઈસી તરહસે કુર્આન શરીફકે ઈશારહસે મા'લૂમ હોતા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શાને અરફઅ્મેં એક ગુસ્તાખી કરનેસે નઊઝુબિલ્લાહિ મિન્હા ઉસ શખ્સ પર મિન જાનિબિલ્લાહ દસ લા'નતેં નાઝિલ હોતી હૈં. ચુનાંચે વલીદ ઈબ્ને મુગયરહકે હકમેં અલ્લાહ તઆલાને બ-સઝાએ ઈસ્તિહ્ઝાઅ ★ યહ દસ કલિમાત ઈરશાદ ફરમાએ: હલ્લાફ, મહીન, હમ્માઝ, મશ્શાઉમ્ બિનમીમ, મન્નાઉલ્ લિલ ખયર, મુઅ્તદ, અષીમ, ઉતુલ્લ, ઝનીમ, મુકઝ્ઝિબુન લિલ આયાત બિદલાલતિ કવ્લિહી તઆલા:

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ

યહ અલ્ફાઝ જો હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને તહરીર ફરમાએ હૈં, યહ સબકે સબ ઉન્તીસવેં પારેમેં સૂરએ નૂનકી ઈસ આયતમેં વારિદ હૂએ હૈં:

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِيْنٍ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍ بِنَمِيْمٍ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيْمٍ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيْمٍ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَّبَنِيْنَ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ

તર્જમા: ઔર આપ કિસી ઐસે શખ્સકા કેહના ન માનેં, જો બહુત કસ્મેં ખાનેવાલા હો, બે-વક્અત હો, તઅ્ના દેનેવાલા હો, ચુગ્લીયાં લગાતા ફિરતા હો, નેક કામસે રોકનેવાલા હો, હદસે ગુઝરને વાલા હો, ગુનાહોંકા કરનેવાલા હો, સખ્ત મિઝાજ હો, ઈસકે અલાવા હરામઝાદા ● હો, ઈસ સબબસે કે વહ માલો-અવલાદવાલા હો, જબ હમારી આયતેં ઉસકે સામને પઢ કર સુનાઈ જાતી હૈં તો વહ કેહતા હે કે યહ બેસનદ બાતે હૈં, જો અગલોંસે મન્કૂલ

★ હંસી ઉડાનેકી સઝામેં.

● વલીદ ઈબ્ને મુગયરહ-જિસકે મુતઅલ્લિક ઈન આયાતકા નુઝૂલ હુવા હે - યહ ઝિનાકી અવલાદ થા.

ચલી આતી હૈં.

(બયાનુલ કુર્આન)

❺ عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰہُ عَلَيْہِ وَسَلَّمَ اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِيْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلٰوةً- (رواه الترمذی وابن حبّان فی صحیحہ کلاهما من روایۃ موسے بن یعقوب کذا فی الترغیب وبسط السخاوی فی القول البدیع الکلام علے تخریجہ-

(૫) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે બિલા શક કિયામતમેં લોગોંમેંસે સબસે ઝિયાદા મુઝસે કરીબ વહ શખ્સ હોગા, જો સબસે ઝિયાદા મુઝ પર દુરૂદ ભેજે.

ફાઈદા:

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને કવ્લે બદીઅ્મેં અદ્દુર્રુલ મુનઝ્ઝમસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે તુમમેંસે કષ્રતસે દુરૂદ પળ્હનેવાલા કલ કિયામતકે દિન મુઝસે સબસે ઝિયાદા કરીબ હોગા.

હઝરત અનસ (રદિ.)કી હદીષસે ભી યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે કિયામતમેં હર મવ્કા પર મુઝસે ઝિયાદા કરીબ વહ શખ્સ હોગા, જો મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ પળ્હનેવાલા હોગા. ફસ્લે દૌમકી હદીષ નમ્બર તીનમેં ભી યહ મઝમૂન આ રહા હે. નીઝ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો. ઈસ લિએ કે કબ્રમેં ઈબ્તિદાઅન્ તુમસે મેરે બારેમેં સવાલ કિયા જાએગા.

એક દૂસરી હદીષમેં નક્લ કિયા હે કે મુઝ પર દુરૂદ ભેજના કિયામતકે દિન પુલે સિરાતકે અંધેરેમેં નૂર હે ઔર જો યહ ચાહે કે ઉસકે આ'માલ બહુત બળી તરાઝૂમેં તુલેં, ઉસકો ચાહિએ કે મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરે.

એક ઔર હદીષમેં હઝરત અનસ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે, સબસે ઝિયાદા નજાતવાલા કિયામતકે દિન ઉસકે હવ્લોંસે ઔર ઉસકે મકામાતસે, વહ શખ્સ હે, જો દુન્યામેં સબસે ઝિયાદા મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હો.

ઝાદુસ્સઈદમેં હઝરત અનસ (રદિ.)સે રિવાયત નક્લ કી હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જો મુઝ પર દુરૂદકી કષ્રત

કરેગા, વહ અર્શકે સાયામેં હોગા.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને એક હદીષમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે તીન આદમી કિયામતકે દિન અલ્લાહકે અર્શકે સાયામેં હોંગે, જિસ દિન ઉસકે સાયાકે અલાવા કિસી ચીઝકા સાયા ન હોગા. એક વહ શખ્સ જો કિસી મુસીબત-ઝદહકી મુસીબત હટાએ. દૂસરા વહ જો મેરી સુન્નતકો ઝિંદા કરે. તીસરે વહ જો મેરે ઊપર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજે.

એક ઔર હદીષમેં અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)-કે વાસ્તાસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે અપની મજાલિસકો દુરૂદ શરીફકે સાથ મુઝય્યન કિયા કરો. ઈસ લિએ કે મુઝ પર દુરૂદ પળ્હના તુમ્હારે લિએ કિયામતમેં નૂર હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને કૂતુલ્ કુલૂબસે નક્લ કિયા હે કે કષ્રતકી કમસે કમ મિક્દાર તીન સો મરતબા હે ઔર હઝરતે અક્દસ ગંગોહી કુદ્દિસ સિર્રુહૂ અપને મુતવસ્સિલીનકો તીન સો મરતબા બતાયા કરતે થે. જૈસા કે આઈન્દહ ફસ્લે સૌમ હદીષ નમ્બર તીન પર આ રહા હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હદીષે બાલા ઈન્ન અવ્લન્નાસિ-કે ઝૈલમેં લિખ્ખા હે કે ઈબ્ને હિબ્બાનને અપની સહીહમેં હદીષે બાલાકે બા'દ લિખ્ખા હે કે ઈસ હદીષમેં વાઝિહ દલીલ હે, ઈસ બાત પર કે કિયામતકે દિન નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કરીબ સબસે ઝિયાદા હઝરાતે મુહદ્દિષીન હોંગે. ઈસ લિએ કે યહ હઝરાત સબસે ઝિયાદા દુરૂદ પળ્હનેવાલે હૈં. ઈસી તરહ હઝરત અબૂ ઉબયદહ (રહ.)ને ભી કહા હે કે ઈસ ફઝીલતકે સાથ હઝરાતે મુહદ્દિષીન મખ્સૂસ હૈં. ઈસ લિએ કે જબ વહ હદીષ નક્લ કરતે હૈં યા લિખતે હૈં તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામકે સાથ દુરૂદ શરીફ ઝરૂર હોતા હે. ઈસી તરહસે ખતીબને અબૂ નઈમસે ભી નક્લ કિયા હે કે યહ ફઝીલત મુહદ્દિષીનકે સાથ મખ્સૂસ હે. ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઈસકી વજહ યહ હે કે જબ વહ અહાદીષ પળ્હતે હૈં યા નક્લ કરતે હૈં યા લિખતે હૈં તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામકે સાથ કષ્રતસેં દુરૂદ લિખને યા પળ્હનેકી નોબત આતી હે. મુહદ્દિષીનસે મુરાદ ઈસ મવકા'મેં અઈમ્મએ હદીષ નહીં હૈં, બલકે વહ સબ હઝરાત ઈસમેં દાખિલ હૈં, જો હદીષે પાકકી કિતાબેં પળ્હતે યા પળ્હાતે હોં, ચાહે અરબીમેં હોં યા ઉર્દૂમેં.

ઝાદુસ્સઈદમેં તબરાનીસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા

યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ મુઝ પર દુરૂદ ભેજે કિસી કિતાબમેં (યા'ની લિખ્ખે) હમેશા ફરિશ્તે ઉસ પર દુરૂદ ભેજતે રહેંગે, જબ તક મેરા નામ ઉસ કિતાબમેં રહેગા ઔર તબરાની હી સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ સુબ્હકો મુઝ પર દસ બાર દુરૂદ ભેજે ઔર શામકો દસ બાર, કિયામતકે દિન ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત હોગી.

ઔર ઈમામ મુસ્તગ્ફરી (રહ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો કોઈ હર રોઝ સો બાર મુઝ પર દુરૂદ ભેજે, ઉસકી સો હાજતેં પૂરી કી જાએં, તીસ દુન્યાકી, બાકી આખિરતકી.

(૬) عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اِنَّ لِلّٰهِ مَلٰٓئِكَةً سَيَّاحِيْنَ يُبَلِّغُوْنِيْ عَنْ اُمَّتِي السَّلَامَ (رواه النسائي وابن حبان في صحيحه كذا في الترغيب زاد في القول البديع احمد والحاكم وغيرهما وقال الحاكم صحيح الاسناد)

(૬) ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે બહુતસે ફરિશ્તે ઐસે હૈં, જો (ઝમીનમેં) ફિરતે રહતે હૈં ઔર મેરી ઉમ્મતકી તરફસે મુઝે સલામ પહુંચાતે હૈં.

ફાઈદા:

ઔર ભી મુતઅદ્દદ સહાબએ કિરામ (રદિ.)સે યહ મઝમૂન નક્લ કિયા ગયા હે. અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકી રિવાયતસે ભી યહી મઝમૂન નક્લ કિયા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે કુછ ફરિશ્તે ઝમીનમેં ફિરતે રહતે હૈં, જો મેરી ઉમ્મતકા દુરૂદ મુઝ તક પહુંચાતે રહતે હૈં.

તરગીબમેં ઈમામ હસન (રદિ.)સે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે તુમ જહાં કહીં હો, મુઝ પર દુરૂદ પળ્તે રહા કરો. બેશક, તુમ્હારા દુરૂદ મેરે પાસ પહુંચતા રહતા હે. ઔર હઝરત અનસ (રદિ.)કી હદીષસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે, જો કોઈ મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હે, વહ દુરૂદ મુઝ તક પહુંચ જાતા હે ઔર મેં ઉસકે બદલામેં ઉસ પર દુરૂદ ભેજતા હૂં ઔર ઈસકે અલાવા ઉસકે લિએ દસ નેકિયાં લિખ્ખી જાતી હૈં.

મિશ્કાતમેં હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી હદીષસે ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મુઝ પર

દુરૂદ પળ્હા કરો, ઈસ લિએ કે તુમ્હારા દુરૂદ મુઝ તક પહુંચતા હે.

(૭) عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللّٰهَ وَكَّلَ بِقَبْرِيْ مَلَكًا اَعْطَاهُ اَسْمَاعَ الْخَلَائِقِ فَلَا يُصَلِّيْ عَلَيَّ اَحَدٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اِلَّا اَبْلَغَنِيْ بِاسْمِهٖ وَ اِسْمِ اَبِيْهِ هٰذَا فُلَانُ ابْنُ فُلَانٍ قَدْ صَلّٰى عَلَيْكَ. (رواه البزار كذا فى الترغيب وذكر تخريجه السخاوى فى القول البديع.)

(૭) હઝરત અમ્માર ઈબ્ને યાસિર (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને એક ફરિશ્તા મેરી કબ્ર પર મુકર્રર કર રખ્ખા હે, જિસકો સારી મખ્લૂકકી બાતેં સુનનેકી કુદરત અતા ફરમા રખ્ખી હે. પસ જો શખ્સ ભી મુઝ પર કિયામત તક દુરૂદ ભેજતા રહેગા, વહ ફરિશ્તા મુઝકો ઉસકા ઔર ઉસકે બાપકા નામ લે કર દુરૂદ પહુંચાતા હે કે ફુલાં શખ્સ જો ફુલાંકા બેટા હે, ઉસને આપ પર દુરૂદ ભેજા હે.

ફાઈદા:

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને કવ્લે બદીઅ્‌મેં ભી ઈસ હદીષકો નક્લ કિયા હે ઔર ઉસમેં ઈતના ઈઝાફા હે કે ફુલાં શખ્સ જો ફુલાંકા બેટા હે, ઉસને આપ પર દુરૂદ ભેજા હે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ફિર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે હર દુરૂદકે બદલામેં ઉસ પર દસ મરતબા દુરૂદ (રહ્‌મત) ભેજતે હૈં.

એક ઔર હદીષસે યહ મઝમૂન નક્લ કિયા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ફરિશ્તોંમેંસે એક ફરિશ્તાકો સારી મખ્લૂકકી બાત સુનનેકી કુવ્વત અતા ફરમાઈ હે. વહ કિયામત તક મેરી કબ્ર પર મુતઅય્યન રહેગા. જબ કોઈ શખ્સ મુઝ પર દુરૂદ ભેજેગા તો ફરિશ્તા ઉસ શખ્સકા ઔર ઉસકે બાપકા નામ લેકર મુઝસે કેહતા હે કે ફુલાંને જો ફુલાંકા બેટા હે, આપ પર દુરૂદ ભેજા હે ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને મુઝસે યહ ઝિમ્મહ લિયા હે કે જો મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજેગા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજેંગે.

એક ઔર હદીષમેં ભી યહી ફરિશ્તાવાલા મઝમૂન નક્લ કિયા હે ઔર ઉસકે આખિરમેં મઝમૂન હે કે મૈંને અપને રબસે યહ દરખ્વાસ્ત કી થી કે જો મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજે. હક તઆલા શાનુહૂને મેરી યહ દરખ્વાસ્ત કબૂલ ફરમા લી.

હઝરત અબૂ ઉમામહ (રદિ.)કે વાસ્તાસે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ (રહ્મત) ભેજતે હૈં ઔર એક ફરિશ્તા ઉસ પર મુકર્રર હોતા હે, જો ઉસ દુરૂદકો મુઝ તક પહુંચાતા હે.

એક જગા હઝરત અનસ (રદિ.)કી હદીષસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ મેરે ઊપર જુમ્અહકે દિન યા જુમ્અહકી શબમેં દુરૂદ ભેજે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી સો હાજતેં પૂરી કરતે હૈં ઔર ઉસ પર એક ફરિશ્તા મુકર્રર કર દેતે હૈં, જો ઉસકો મેરી કબ્રમેં મુઝ તક ઐસી તરહ પહુંચાતા હે, જૈસે તુમ લોગોંકે પાસ હદાયા ભેજે જાતે હૈં.

"ઈસ હદીષ પર યહ ઈશ્કાલ ન કિયા જાએ કે ઈસ હદીષસે મા'લૂમ હોતા હે કે વહ એક ફરિશ્તા હે, જો કબ્રે અત્હર પર મુતઅય્યન હે, જો સારી દુન્યાકે સલાતો-સલામ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક પહુંચાતા રહે ઔર ઈસસે પેહલી હદીષમેં આયા થા કે અલ્લાહકે બહુતસે ફરિશ્તે ઝમીનમેં ફિરતે રહતે હૈં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક ઉમ્મતકા સલામ પહુંચાતે રહતે હૈં. ઈસ લિએ કે જો ફરિશ્તા કબ્રે અત્હર પર મુતઅય્યન હે ઉસકા કામ સિર્ફ યહી હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક ઉમ્મતકા સલામ પહુંચાતા રહે ઔર યહ ફરિશ્તે જો સય્યાહીન હૈં, યહ ઝિક્રકે હલ્કોંમેં તલાશ કરતે રહતે હૈં ઔર જહાં કહીં દુરૂદ મિલતા હે, ઉસકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક પહુંચાતે હૈં ઔર યહ આમ મુશાહદહ હે કે કિસી બળેકી ખિદમતમેં અગર કોઈ પયાંમ ભેજા જાતા હે ઔર મજ્મા'મેં ઉસકો ઝિક્ર કિયા જાતા હે તો હર શખ્સ ઉસમેં ફખ્ર ઔર તકર્રુબ સમઝતા હે કે વહ પયામ પહુંચાએ. અપને અકાબિર ઔર બુઝુર્ગોંકે યહાં યહ મન્ઝર બારહા દેખનેકી નોબત આઈ. ફિર સય્યિદુલ કવ્નૈન ફખ્રુર્રુસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પાક બારગાહકા તો પૂછના હી ક્યા. ઈસ લિએ જિતને ભી ફરિશ્તે પહુંચાએં, બર મહલ હે."

(૮) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ عِنْدَ قَبْرِيْ سَمِعْتُهُ وَمَنْ

(૮) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે જો શખ્સ મેરે ઊપર મેરી

صَلّٰى عَلَىَّ نَائِيًا اُبْلِغْتُهٗ۔ رواه البيهقى فى شعب الايمان كذا فى المشكوة و بسط السخاوى فى تخريجه۔

કબ્રકે કરીબ દુરૂદ ભેજતા હે, મેં ઉસકો ખૂદ સુનતા હૂં ઔર જો દૂરસે મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હે, વહ મુઝકો પહુંચા દિયા જાતા હે.

ફાઈદા:

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને કવ્લે બદીઅ્‌મેં મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે યહ મઝમૂન નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ દૂરસે દુરૂદ ભેજે, ફરિશ્તા ઉસ પર મુતઅય્યન હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક પહુંચાએ ઔર જો શખ્સ કરીબસે પળ્હતા હે, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકો ખૂદ સુનતે હૈં. જો શખ્સ દૂરસે દુરૂદ ભેજે, ઉસકે મુતઅલ્લિક તો પેહલી રિવાયાતમેં તફસીલસે ગુઝર હી ચુકા હે કે ફરિશ્તે ઉસ પર મુતઅય્યન હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર જો શખ્સ દુરૂદ ભેજે, ઉસકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તક પહુંચા દેં. ઈસ હદીષે પાકમેં દૂસરા મઝમૂન કે જો કબ્રે અત્હરકે કરીબ દુરૂદ પળ્હે, ઉસકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બ-નફ્સે નફીસ ખૂદ સુનતે હૈં. બહુત હી કાબિલે ફખ્ર, કાબિલે ઈઝ્ઝત, કાબિલે લઝ્ઝત ચીઝ હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ)ને કવ્લે બદીઅ્‌મેં સુલયમાન ઈબ્ને સહીમ (રહ.)-સે નક્લ કિયા હે કે મેંને ખ્વાબમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કી. મેંને દરયાફ્ત કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! યહ જો લોગ હાઝિર હોતે હૈં ઔર આપ પર સલામ કરતે હૈં, આપ ઉસકો સમઝતે હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: હાં, સમઝતા હૂં ઔર ઉન્કે સલામકા જવાબ ભી દેતા હૂં.

ઈબ્રાહીમ ઈબ્ને શયબાન (રહ.) કેહતે હૈં કે મેં હજસે ફરાગ પર મદીનહ મુનવ્વરહ હાઝિર હુવા ઔર મેંને કબર શરીફકે પાસ જા કર સલામ અર્ઝ કિયા તો મેંને હુજ્રએ શરીફકે અંદરસે 'વ અલયકસ્સલામુ'કી આવાઝ સુની.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસમેં શક નહીં કે દુરૂદ શરીફ કબ્રે અત્હરકે કરીબ પળ્હના અફ્ઝલ હે દૂરસે પળ્હનેસે. ઈસ લિએ કે કુર્બમેં જો ખુશૂઅ્‌-ખુઝૂઅ્‌ ઔર હુઝૂરે કલ્બ હાસિલ હોતા હે વહ દૂરમેં નહીં હોતા.

સાહિબે મઝાહિરે હક ઈસ હદીષ પર લિખતે હૈં:

"યા'ની પાસ વાલેકા દુરૂદ ખૂદ સુનતા હૂં બિલા વાસ્તા ઔર દૂર વાલેકા દુરૂદ મલાઈકએ સય્યાહીન પહુંચાતે હૈં ઔર જવાબ સલામકા બ-હર સૂરત દેતા હૂં. ઈસસે મા'લૂમ કિયા ચાહિએ કે હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

સલ્લમ પર સલામ ભેજનેકી ક્યા બુઝુર્ગી હે ઔર હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલામ ભેજનેવાલેકો, ખુસૂસન્ બહુત ભેજનેવાલેકો ક્યા શર્ફ હાસિલ હોતા હે? અગર તમામ ઉમરકે સલામોંકા એક જવાબ આવે, સઆદત હે, ચે જાએકે હર સલામકા જવાબ આવે". –

બ-હર સલામ મ-કુન રન્જહ દર જવાબે આં લબ,
કે સદ સલામ મુરા બસ યકે જવાબ અઝ્ તૂ.

ઈસ મઝમૂનકો અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને ઈસ તરહ ઝિક્ર કિયા હે કે:

"કિસી બંદેકી શરાફતકે લિએ યહ કાફી હે કે ઉસકા નામ ખૈરકે સાથ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મજલિસમેં આ જાએ."

ઈસી ઝૈલમેં યહ શઅર ભી કહા ગયા હે:

વ મન્ ખ-તરત્ મિન્હૂ બિબાલિ-ક ખત્રતુન,
હકીકુન્ બિઅન્ યસ્મૂ વ અંય્યતકદ્દમા

તર્જમા:

જિસ ખૂશકિસ્મતકા ખ્યાલ ભી તેરે દિલમેં ગુઝર જાએ, વહ ઈસકા મુસ્તહિક હે કે જિતના ભી ચાહે ફખ્ર કરે ઔર પેશ-કદ્મી કરે. (ઉછલે-કૂદે):

ઝિક્ર મેરા મુઝસે બેહતર હે કે ઉસ મેહફિલમેં હે

ઈસ રિવાયતમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ખૂદ સુનનેમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. ઈસ લિએ કે અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલાતુ વ સ્સલામ અપની કુબૂરમેં ઝિંદા હૈં.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને કવ્લે બદીઅ્મેં લિખ્ખા હે કે હમ ઈસ પર ઈમાન લાતે હૈં ઔર ઈસકી તસ્દીક કરતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઝિંદા હૈં અપની કબ્રે શરીફમેં ઔર આપ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કે બદને અત્હરકો ઝમીન નહીં ખા સકતી ઔર ઈસ પર ઈજમાઅ્ હે.

ઈમામ બયહકી (રહ.)ને અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામકી હયાતમેં એક મુસ્તકિલ રિસાલા તસ્નીફ ફરમાયા હે ઔર હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂકી હદીષ:

اَلْاَنْبِيَاءُ اَحْيَاءٌ فِىْ قُبُوْرِهِمْ يُصَلُّوْنَ

કે અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામ અપની કબ્રોંમેં ઝિંદા હોતે હૈં ઔર નમાઝ

પળ્હતે હૈં, અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને ઈસકી મુખ્તાલિફ તુરુકસે તખ્રીજ કી હે ઔર ઈમામ મુસ્લિમ (રહ.)ને હઝરત અનસ (રહ.) હી કી રિવાયતસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મૈં શબે મે'રાજમેં હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામકે પાસસે ગુઝરા. વહ અપની કબરમેં ખળે હૂએ નમાઝ પળ્હ રહે થે. નીઝ મુસ્લિમ હી કી રિવાયતસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મૈંને હઝરાતે અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામકી એક જમાઅતકે સાથ અપને આપકો દેખા તો મૈંને હઝરત ઈસા ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિમસ્સલાતુ વસ્સલામકો ખળે હૂએ નમાઝ પળ્હતે હૂએ દેખા.

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ જબ નઅ્શે મુબારકકે કરીબ હાઝિર હૂએ તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચેહરએ અનવરકો-જો ચાદરસે ઢકા હુવા થા – ખોલા ઔર ઉસકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ખિતાબ કરતે હૂએ અર્ઝ કિયા, મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન અય અલ્લાહકે નબી! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપ પર દો મૌતેં જમા' ન કરેં: એક મૌત જો આપકે લિએ મુકદ્દર થી, વહ આપ પૂરી કર ચુકે. (બુખારી)

અલ્લામહ સિયૂતી (રહ.)ને હયાતે અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામમેં મુસ્તકિલ એક રિસાલહ તસ્નીફ ફરમાયા હે ઔર ફસ્લે ષાનીકી હદીષ નમ્બર તીન પર ભી મુસ્તકિલ યહ મઝમૂન આ રહા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઝમીન પર યહ ચીઝ હરામ કર રખ્ખી હે કે વહ અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામકે બદનોંકો ખાએ.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કવ્લે બદીઅ્મેં તહરીર ફરમાતે હૈં કે મુસ્તહબ યહ હે કે જબ મદીનએ મુનવ્વરહકે મકાનાત ઔર દરખ્તોં વગયરહ પર નઝર પળે તો દુરૂદ શરીફ કષ્રતસે પળ્હે ઔર જિતના કરીબ હોતા જાએ, ઉતના હી દુરૂદ શરીફમેં ઈઝાફા કરતા જાએ, ઈસ લિએ કે યહ મવાકિઅ્ વહી ઔર કુર્આને પાકકે નુઝૂલસે મા'મૂર હૈં. હઝરત જિબ્રઈલ અલૈ., હઝરત મીકાઈલ અલૈ.કી બાર બાર યહાં આમદ હૂઈ હે ઔર ઉસકી મિટ્ટી સય્યિદુલ બશર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર મુશ્તમિલ હે. ઈસી જગાસે અલ્લાહકે દીન ઔર ઉસકે પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સુન્નતોંકી ઈશાઅત હૂઈ હે. યહ ફઝાઈલ ઔર ખયૃરાતકે મનાઝિર હૈં. યહાં પહુંચ કર અપને કલ્બકો નિહાયત હયૃબત ઔર તા'ઝીમસે ભરપૂર કર લે, ગોયા કે વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કર રહા હે

ઔર યહ તો મુહક્કક હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકા સલામ સુન રહે હેં. આપસકે ઝગળે ઔર ફુઝૂલ બાતોંસે ઈહ્તિરાઝ કરે. ઉસકે બા'દ કિબ્લાકી જાનિબસે કબ્રે શરીફ પર હાઝિર હો ઔર બ-કદ્રે ચાર હાથ ફાસ્લાસે ખળા હો ઔર નીચી નિગાહ રખતે હૂએ નિહાયત ખુશૂઅ્ ખુઝૂઅ્ ઔર અદબો-ઈહ્તિરામકે સાથ યહ પળ્હે:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَانَبِيَّ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خِيَرَةَ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاخَيْرَ خَلْقِ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاحَبِيْبَ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاسَيِّدَ الْمُرْسَلِيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاخَاتَمَ النَّبِيِّيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاقَائِدَ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَشِيْرُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَانَذِيْرُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اَهْلِ بَيْتِكَ الطَّاهِرِيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اَزْوَاجِكَ الطَّاهِرَاتِ اُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اَصْحَابِكَ اَجْمَعِيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى سَائِرِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ وَسَائِرِ عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ جَزَاكَ اللّٰهُ عَنَّا يَارَسُوْلَ اللّٰهِ اَفْضَلَ مَاجَزٰى نَبِيًّا عَنْ قَوْمِهٖ وَرَسُوْلًا عَنْ اُمَّتِهٖ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَيْكَ كُلَّمَا ذَكَرَكَ الذَّاكِرُوْنَ وَكُلَّمَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِكَ الْغَافِلُوْنَ وَصَلّٰى عَلَيْكَ فِى الْاَوَّلِيْنَ وَصَلّٰى عَلَيْكَ فِى الْاٰخِرِيْنَ اَفْضَلَ وَاَكْمَلَ وَاَطْيَبَ مَاصَلّٰى عَلٰٓى اَحَدٍ مِّنَ الْخَلْقِ

આપ પર સલામ અય અલ્લાહકે રસૂલ! આપ પર સલામ અય અલ્લાહકે નબી! આપ પર સલામ અય અલ્લાહકી બર્ગુઝીદહ હસ્તી! આપ પર સલામ અય અલ્લાહકી મખ્લૂકમેં સબસે બેહતર! આપ પર સલામ અય અલ્લાહકે હબીબ! આપ પર સલામ અય રસૂલોંકે સરદાર! આપ પર સલામ અય ખાતમુન્નબિય્યીન! આપ પર સલામ અય રબ્બુલ આલમીનકે રસૂલ! આપ પર સલામ અય સરદાર ઉન લોગોંકે જો કિયામતમેં રોશન ચેહરેવાલે ઔર રોશન હાથ-પાઉં વાલે હોંગે! (યહ મુસલમાનોંકી ખાસ અલામત હે કે દુન્યામેં જિન અઅ્ઝાઅ્કો વહ વુઝૂમેં ધોતે રહે હેં, વહ કિયામતકે દિન નિહાયત રોશન હોંગે.) આપ પર સલામ અય જન્નતકી બશારત દેનેવાલે! આપ પર સલામ અય જહન્નમસે ડરાનેવાલે! આપ પર ઔર આપકે અહ્લે બય્ત (રદિ.) પર સલામ, જો તાહિર હેં, સલામ આપ પર ઔર આપકી અઝ્વાજે મુતહ્હરાત (રદિ.) પર, જો સારે મુઅ્મિનોંકી માએં હેં. સલામ આપ પર ઔર આપકે તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.) પર ! સલામ આપ પર

أَجْمَعِيْنَ كَمَا اسْتَنْقَذَنَا بِكَ مِنَ الضَّلَالَةِ وَبَصَّرَنَا بِكَ مِنَ الْعَمٰى وَالْجَهَالَةِ أَشْهَدُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ وَأَمِيْنُهٗ وَخِيَرَتُهٗ مِنْ خَلْقِهٖ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ الرِّسَالَةَ وَأَدَّيْتَ الْأَمَانَةَ وَنَصَحْتَ الْأُمَّةَ وَجَاهَدْتَ فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ۔

اَللّٰهُمَّ اٰتِهٖ نِهَايَةَ مَا يَنْبَغِيْ أَنْ يَّأْمُلَهُ الْآمِلُوْنَ۔

قلت وذكره النووى فى مناسكه باكثر منه۔

ઔર તમામ અમ્બિયાએ (અલૈ.) પર ઔર તમામ રસૂલોં (અલૈ.) પર ઔર તમામ અલ્લાહકે નેક બંદોં પર ! યા રસૂલલ્લાહ ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપકો હમ લોગોંકી તરફસે ઉન સબસે બઢ્હ કર જઝાએ ખૈર અતા ફરમાએ, જિતની કે કિસી નબીકો ઉસકી કૌમકી તરફસે ઔર કિસી રસૂલકો ઉસકી ઉમ્મતકી તરફસે અતા ફરમાઈ હો ઔર અલ્લાહ તઆલા આપ પર દુરૂદ ભેજે, જબ ભી ઝિક્ર કરનેવાલે આપકા ઝિક્ર કરેં ઔર જબ ભી કે ગાફિલ લોગ આપકે ઝિક્રસે ગાફિલ હોં. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ આપ પર અવ્વલીનમેં દુરૂદ ભેજે. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ આપ પર આખિરીનમેં દુરૂદ ભેજે, ઉસ સબસે અફઝલ ઔર અક્મલ ઔર પાકીઝહ, જો અલ્લાહને અપની સારી મખ્લૂકમેંસે કિસી પર ભી ભેજા હો, જૈસા કે ઉસને નજાત દી હમકો આપકી બરકતસે ગુમારાહીસે ઔર આપકી વજહસે જહાલત ઔર અંધેપનસે બસીરત અતા ફરમાઈ. મેં ગવાહી દેતા હૂં કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર ગવાહી દેતા હૂં ઈસ બાતકી કે આપ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં ઔર ઉસકે અમીન હૈં ઔર સારી મખ્લૂકમેંસે ઉસકી બરગુઝીદહ ઝાત હૈં ઔર ઈસકી ગવાહી દેતા હૂં કે આપને અલ્લાહકી રિસાલતકો પહુંચા દિયા,

ઉસકી અમાનતકો અદા કર દિયા. ઉમ્મતકે સાથ પૂરી પૂરી ખૈરખ્વાહી ફરમાઈ ઔર અલ્લાહકે બારેમેં કોશિશકા હક અદા ફરમા દિયા. યા અલ્લાહ! આપકો ઉસસે ઝિયાદાસે ઝિયાદા અતા ફરમા, જિસકી ઉમ્મીદ કરનેવાલે ઉમ્મીદ કર સકતે હૈં.

ઉસકે બા'દ અપને નફ્સકે લિએ ઔર સારે મુઅ્મિનીન ઔર મુઅ્મિનાતકે લિએ દુઆ કરે. ઉસકે બા'દ હઝરાતે શય્ખૈન-હઝરત અબૂબક્ર, હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુમા પર સલામ પળ્હે ઔર ઉન્કે લિએ ભી દુઆ કરે ઔર અલ્લાહસે ઈસકી ભી દુઆ કરે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈન દોનોં હઝરાતકો ભી ઉન્કી મસાઈએ જમીલહ-જો ઉન્હોંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી મદદમેં ખર્ચ કી હૈં ઔર જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હકકી અદાઈગીમેં ખર્ચ કી હૈં, ઉન પર બેહતરસે બેહતર જઝાએ ખૈર અતા ફરમાએ. ઔર યહ સમઝ લેના ચાહિએ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કબ્રે અત્હરકે પાસ ખળે હો કર સલામ પળ્હના દુરૂદ પળ્હનેસે ઝિયાદા અફ્ઝલ હે. (યા'ની અસ્સલામુ અલય્ક યા રસૂલલ્લાહ અફ્ઝલ હે અસ્સલાતુ અલય્ક યા રસૂલલ્લાહ સે.)

અલ્લામહ બાજી રહમતુલ્લાહિ અલય્હકી રાઈ યહ હે કે દુરૂદ અફ્ઝલ હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે પેહલા હી કૌલ ઝિયાદા સહીહ હે. જૈસા કે અલ્લામહ મજ્દુદ્દીન સાહિબે કામૂસ (રહ.)કી રાઈ હે. ઈસ લિએ કે હદીષમેં મા મિમ્ મુસ્લિમિંય્યુસલ્લિમુ અલય્ય ઈન્દ કબ્રી આયા હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)કા ઈશારા ઉસ હદીષે પાકકી તરફ હે, જો અબૂદાવૂદ શરીફ વગયરહમેં હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે નક્લ કી ગઈ હે, કે જબ કોઈ શખ્સ મુઝ પર સલામ કરતા હે તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મુઝ પર મેરી રૂહ લોટા દેતે હૈં, યહાં તક કે મેં ઉસકે સલામકા જવાબ દેતા હૂં, લેકિન ઈસ ના-કારહકે નઝદીક સલાતકા લફ્ઝ (યા'ની દુરૂદ) ભી કષ્રતસે રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિયા ગયા હે. ચુનાંચે ઈસી રિવાયતમેં જો ઊપર અભી નમ્બર આઠ (૮) પર ગુઝરી હે, ઉસમેં યહ હે કે જો શખ્સ મેરી કબ્રકે

કરીબ દુરૂદ પળ્હતા હે, મેં ઉસકો સુનતા હૂં. ઈસી તરહ બહુત સી રિવાયાતમેં યહ મઝમૂન આયા હે. ઈસ લિએ બંદાકે ખ્યાલમેં અગર હર જગા' દુરૂદો-સલામ દોનોંકો જમા' કિયા જાએ તો ઝિયાદા બેહતર હે. યા'ની બ-જાએ અસ્સલામુ અલયક યા રસૂલલ્લાહ, અસ્સલામુ અલયક યા નબિય્યલ્લાહ વગયરહકે અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલયક યા રસૂલલ્લાહ, અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલયક યા નબિય્યલ્લાહ. ઈસી તરહ અખીર તક અસ્સલામુકે સાથ અસ્સલાતુકા લફ્ઝ ભી બળ્હા દે તો ઝિયાદા અચ્છા હે. ઈસ સૂરતમેં અલ્લામહ બાજી (રહ.) ઔર અલ્લામહ સખાવી (રહ.) દોનોંકે કૌલ પર અમલ હો જાએગા.

'વફાઉલ વફા'મેં લિખ્ખા હે કે અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ ઈબ્નુલ હુસૈન સામિરી હમ્બલી (રહ.) અપની કિતાબ 'મુસ્તવ્ઈબ'મેં ઝિયારતુ કબ્રિન્નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે બાબમેં આદાબે ઝિયારત ઝિક્ર કરનેકે બા'દ લિખતે હૈં: "ફિર કબ્રે શરીફકે કરીબ આએ ઔર કબ્રે શરીફકી તરફ મુંહ કરકે ઔર મિમ્બરકો અપની બાઈં તરફ કરકે ખળા હો." ઔર ઈસકે બા'દ અલ્લામહ સામિરી હમ્બલી (રહ.)ને સલામ ઔર દુઆકી કેફિયત લિખ્ખી હે ઔર મિન જુમ્લા ઉસકે યહ ભી લિખ્ખા હે કે યહ પળ્હે:

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ قُلْتَ فِىْ كِتَابِكَ لِنَبِيِّكَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا- وَاِنِّىْ قَدْ اَتَيْتُ نَبِيَّكَ مُسْتَغْفِرًا فَاَسْئَلُكَ اَنْ تُوْجِبَ لِىَ الْمَغْفِرَةَ كَمَا اَوْجَبْتَهَا لِمَنْ اَتَاهُ فِىْ حَيَاتِهٖ اَللّٰهُمَّ اِنِّىْٓ اَتَوَجَّهُ اِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

તર્જમા: અય અલ્લાહ! તૂને અપને કલામે પાકમેં અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે યૂં ઈરશાદ ફરમાયા કે અગર વહ લોગ જબ ઉન્હોંને અપની જાનોં પર ઝુલ્મ કિયા થા, આપકી ખિદમતમેં હાઝિર હો જાતે ઔર ફિર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે મુઆફી ચાહતે ઔર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી ઉન્કે લિએ અલ્લાહ તઆલાસે મુઆફી ચાહતે તો ઝરૂર અલ્લાહ તઆલાકો તવબાકા કબૂલ કરનેવાલા, રહમત કરનેવાલા પાતે. ઔર મેં તેરે નબીકે પાસ હાઝિર હુવા હૂં, ઈસ હાલમેં કે ઈસ્તિગ્ફાર કરનેવાલા હૂં, તુઝસે યહ માંગતા હૂં કે તૂ મેરે લિએ મગ્ફિરતકો વાજિબ કર દે. જૈસા કે તૂને મગ્ફિરત વાજિબ કી થી, ઉસ શખ્સકે લિએ જો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ઉન્કી ઝિન્દગીમેં આયા હો. અય

અલ્લાહ! મેં તેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોતા હૂં. તેરે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વસીલાસે. (ઉસકે બા'દ ઔર લમ્બી-ચોળી દુઆએં ઝિક્ર કીં.)

(૯) હઝરત ઉબય ઈબ્ને કઅબ (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! મેં આપ પર દુરૂદ કષ્રતસે ભેજના ચાહતા હૂં તો ઉસકી મિક્દાર અપને અવ્કાતે દુઆમેંસે કિતની મુકર્રર કરૂં? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ જિતના તેરા જી ચાહે. મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! એક ચોથાઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ તુઝે ઈખ્તિયાર હે ઔર અગર ઈસ પર બળ્હાવે તો તેરે લિએ બેહતર હે. તો મેંને અર્ઝ કિયા કે નિસ્ફ કર દૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ તુઝે ઈખ્તિયાર હે ઔર અગર બળ્હા દે તો તેરે લિએ ઝિયાદા બેહતર હે. મેંને અર્ઝ કિયાઃ તો દો તિહાઈ કર દૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ તુઝે ઈખ્તિયાર હે ઔર અગર ઈસ પર બળ્હા દે તો તેરે લિએ ઝિયાદા બેહતર હે. મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! ફિર મેં અપને સારે વક્તકો આપકે દુરૂદકે લિએ મુકર્રર કરતા હૂં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ તો ઈસ સૂરતમેં તેરે સારે ફિક્રોંકી કિફાયત કી

(٩) عَنْ اُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اِنِّيْ اُكْثِرُ الصَّلٰوةَ عَلَيْكَ فَكَمْ اَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلٰوتِيْ فَقَالَ مَاشِئْتَ قُلْتُ الرُّبُعَ قَالَ مَا شِئْتَ فَاِنْ زِدْتَّ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكَ قُلْتُ النِّصْفَ قَالَ مَاشِئْتَ فَاِنْ زِدْتَّ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكَ قُلْتُ فَالثُّلُثَيْنِ قَالَ مَاشِئْتَ فَاِنْ زِدْتَّ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكَ قُلْتُ اَجْعَلُ لَكَ صَلٰوتِيْ كُلَّهَا قَالَ اِذًا تُكْفٰى هَمُّكَ وَيُكَفَّرُ لَكَ ذَنْبُكَ.

(رواه الترمذى زاد المنذرى فى الترغيب احمد والحاكم وقال صححه وبسط السخاوى فى تخريجه)

જાએગી ઔર તેરે ગુનાહ ભી
મુઆફ કર દીએ જાએંગે.

ફાઈદા:

મતલબ તો વાઝિદ હે. વહ યહ કે મૈંને કુછ વક્ત અપને લિએ દુઆઓંકા મુકર્રર કર રખ્ખા હે ઔર ચાહતા યહ હૂં કે દુરૂદ શરીફ કષ્રતસે પઢ્હા કરૂં તો અપને ઈસ મુઅય્યન વક્તમેંસે દુરૂદ શરીફકે લિએ કિતના વક્ત તજ્વીઝ કરૂં? મષલન્ મૈંને અપને અવ્રાદો-વઝાઈફકે લિએ દો ઘંટે મુકર્રર કર રખ્ખે હૈં તો ઈસમેંસે કિતના વક્ત દુરૂદ શરીફકે લિએ તજ્વીઝ કરૂં?

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને ઈમામ અહમદ (રહ.)કી એક રિવાયતસે યહ નક્લ કિયા હે કે એક આદમીને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! અગર મૈં અપને સારે વક્તકો આપ પર દુરૂદકે લિએ મુકર્રર કર દૂં તો કૈસા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: "ઐસી સૂરતમેં હકતઆલા શાનુહૂ તેરે દુન્યા ઔર આખિરતકે સારે ફિક્રોંકી કિફાયત ફરમાએગા." અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને મુતઅદ્દદ સહાબા (રદિ.)સે ઈસી કિસમકા મઝમૂન નક્લ કિયા હે. ઈસમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં કે મુતઅદ્દદ સહાબએ કિરામ (રદિ.)ને ઈસ કિસમકી દરખ્વાસ્તેં કી હોં.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે દુરૂદ શરીફ ચૂંકે અલ્લાહકે ઝિક્ર પર ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તા'ઝીમ પર મુશ્તમિલ હે તો હકીકતમેં યહ ઐસા હી હે, જૈસા દૂસરી હદીષમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જિસકો મેરા ઝિક્ર મુઝસે દુઆ માંગનેમેં માનિઅ્ હો (યા'ની કષ્રતે ઝિક્રકી વજહસે દુઆકા વક્ત ન મિલે) તો મૈં ઉસકો દુઆ માંગનેવાલોંસે ઝિયાદા દૂંગા.

સાહિબે મઝાહિરે હકને લિખ્ખા હે કે:

"સબબ ઈસકા યહ હે કે જબ બંદા અપની તલબો-રગ્બતકો અલ્લાહ તઆલાકી પસંદીદહ ચીઝમેં કરતા હે ઔર અલ્લાહ તઆલાકી રઝાકો મુકદ્દમ રખતા હે અપને મતાલિબ પર તો વહ કિફાયત કરતા હે ઉસકે સબ મુહિમ્માતકી. મન કા-ન લિલ્લાહિ, કાનલ્લાહુ લહૂ. યા'ની જો અલ્લાહકા હો રહતા હે વહ કિફાયત કરતા હે ઉસકો. જબ શૈખે બુઝુર્ગવાર અબ્દુલ વહ્હાબ મુત્તકી રહિમહુલ્લાહુ તઆલાને ઈસ મિસ્કીનકો યા'ની શૈખ અબ્દુલ હકકો વાસ્તે ઝિયારતે મદીનએ મુનવ્વરહકી રુખ્સત કિયા, ફરમાયા કે જાનો

ઔર આગાહ હો કે નહીં હે ઈસ રાહમેં કોઈ ઈબાદત બા'દ અદાએ ફર્ઝકે માનિન્દ દુરૂદકે ઊપર સય્યિદે કાઈનાત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે. ચાહિએ કે તમામ અવ્કાત અપનેકો ઈસમેં સર્ફ કરના, ઔર ચીઝમેં મશગૂલ ન હોના. અર્ઝ કિયા ગયા કે ઈસકે લિએ કુછ અદદ મુઅય્યન હો. ફરમાયા: યહાં મુઅય્યન કરના અદદકા શર્ત નહીં. ઈતના પળ્હો કે સાથ ઉસકે રત્બુલ લિસાન હો ઔર ઉસકે રંગમેં રંગીન હો ઔર મુસ્તગ્રક હો ઉસમેં."

ઈસ પર યહ ઈશ્કાલ ન કિયા જાએ કે ઈસ હદીષે પાકસે યહ મા'લૂમ હુવા કે દુરૂદ શરીફ સબ અવ્રાદો-વઝાઈફકે બ-જાએ પળ્હના ઝિયાદા મુફીદ હે. ઈસ લિએ કે અવ્વલ તો ખૂદ ઈસ હદીષે પાકકે દરમિયાનમેં ઈશારા હે કે ઉન્હોંને યહ વક્ત અપની ઝાતકે લિએ દુઆઓંકા મુકર્રર કર રખ્ખા થા. ઉસમેંસે દુરૂદ શરીફકે લિએ મુકર્રર કરનેકા ઈરાદા ફરમા રહે થે. દૂસરી બાત યહ હે કે યહ ચીઝ લોગોંકે અહ્વાલકે એ'તિબારસે મુખ્તલિફ હુવા કરતી હે. જૈસા કે ફઝાઈલે ઝિક્રકે બાબ દૌમ, હદીષ નમ્બર બીસકે ઝૈલમેં ગુઝરા હે કે બા'ઝ રિવાયાતમેં અલ્હમ્દુ લિલ્લાહકો અફઝલુદુઆ કહા ગયા હે ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં ઈસ્તિગ્ફારકો અફઝલુદુઆ કહા ગયા હે. ઈસી તરહસે ઔર આ'માલકે દરમિયાનમેં ભી મુખ્તલિફ અહાદીષમેં મુખ્તલિફ આ'માલકો સબસે અફઝલ કરાર દિયા ગયા હે. યહ ઈખ્તિલાફ લોગોંકે હાલાતકે ઈખ્તિલાફકે એ'તિબારસે ઔર અવકાતકે એ'તિબારસે હુવા કરતા હે. જૈસા કે અભી 'મઝાહિરે હક'સે નક્લ કિયા ગયા હે કે શૈખ અબ્દુલ હક મુહદ્દિષ દહેલ્વી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકો ઉન્કે શૈખને મદીનએ પાકકે સફરમેં યહ વસિય્યત કી કે તમામ અવકાત દુરૂદ શરીફ હી મેં ખર્ચ કરેં. અપને અકાબિરકા ભી યહી મા'મૂલ હે કે વહ મદીનએ પાકકે સફરમેં દુરૂદ શરીફકી બહુત તાકીદ કરતે હૈં.

અલ્લામહ મુન્ઝિરીને 'તરગીબ'મેં હઝરત ઉબય (રદિ.)કી હદીષે બાલામેં ઉન્કે સવાલસે પેહલે એક મઝમૂન ઔર ભી નક્લ કિયા હે. વહ કેહતે હૈં કે જબ ચોથાઈ રાત ગુઝર જાતી તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખળે હો જાતે ઔર ઈરશાદ ફરમાતે: "અય લોગો ! અલ્લાહકા ઝિક્ર કરો. અય લોગો ! અલ્લાહકા ઝિક્ર કરો. (યા'ની બાર બાર ફરમાતે.) રાજિફહ આ ગઈ ઔર રાદિફહ આ રહી હે. મૌત ઉન સબ ચીઝોંકે સાથ જો ઉસકે સાથ લાહિક હૈં, આ રહી હે. મૌત ઉન સબ ચીઝોંકે સાથ જો ઉસકે સાથ લાહિક હૈં, આ રહી હે" ઈસકો ભી દો મરતબા ફરમાતે. રાજિફહ ઔર રાદિફહ કુર્આને પાકકી આયત જો સૂરએ વન્નાઝિઆતમેં હે, કી તરફ ઈશારા હે, જિસમેં અલ્લાહ પાકકા ઈરશાદ હે:

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ قُلُوبٌ يَّوْمَئِذٍ وَّاجِفَةٌ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ -

જિસકા તર્જમા ઔર મતલબ યહ હે કે ઊપર ચંદ ચીઝોંકી કસમ ખા કર અલ્લાહ તઆલાકા ઈરશાદ હે: "કિયામત ઝરૂર આએગી, જિસ દિન હિલા દેનેવાલી ચીઝ સબકો હિલા ડાલેગી. ઈસસે મુરાદ પેહલા સૂર હે. ઉસકે બા'દ એક પીછે આનેવાલી ચીઝ આએગી. ઈસસે મુરાદ દૂસરા સૂર હે. બહુતસે દિલ ઉસ રોઝકે ખૌફકે મારે ધળક રહે હોંગે. શર્મકી વજહસે ઉન્કી આંખેં ઝુક રહી હોંગી."

(બયાનુલ કુર્આન મ-અ ઝિયાદતિન)

(૧૦) હઝરત અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.)-ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ સુબ્હ ઔર શામ મુઝ પર દસ દસ મરતબા દુરૂદ શરીફ પળ્હે, ઉસકો કિયામતકે દિન મેરી શફાઅત પહુંચ કર રહેગી.

١٠ عَنْ اَبِى الدَّرْدَاءِ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَلّٰى عَلَىَّ حِيْنَ يُصْبِحُ عَشْرًا وَّحِيْنَ يُمْسِى عَشْرًا اَدْرَكَتْهُ شَفَاعَتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ (رواه الطبرانى باسنادين احدهما جيد لكن فيه انقطاع كذا فى القول البديع)

ફાઈદા:

અલ્લામહ સખાવીને મુતઅદ્દદ અહાદીષસે દુરૂદ શરીફ પળ્હનેવાલેકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શફાઅત હાસિલ હોનેકા મુઝ્દહ નક્લ કિયા હે.

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂકી હદીષસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે: જો મુઝ પર દુરૂદ પળ્હે, કિયામતકે દિન મેં ઉસકા સિફારિશી બનૂંગા. ઈસ હદીષે પાકમેં કિસી મિક્દારકી ભી કૈદ નહીં.

હઝરત અબૂ હુરયરહ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂકી એક ઔર હદીષસે દુરૂદે નમાઝકે બા'દ ભી યહ લફ્ઝ નક્લ કિયા હે કે મેં કિયામતકે દિન ઉસકી ગવાહી દૂંગા ઔર ઉસકે લિએ સિફારિશ કરૂંગા.

હઝરત રુવયફઅ્ ઈબ્ને ષાબિત (રદિ.)કી રિવાયતસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ યહ દુરૂદ શરીફ પળ્હે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّاَنْزِلْهُ الْمَقْعَدَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત વાજિબ હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી રિવાયતસે નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ મેરી કબ્રકે પાસ દુરૂદ પઢતા હે, મેં ઉસકો સુનતા હૂં ઔર જો શખ્સ દૂરસે મુઝ પર દુરૂદ પઢતા હે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે લિએ એક ફરિશ્તા મુકર્રર કર દેતે હૈં, જો મુઝ તક દુરૂદકો પહુંચાએ ઔર ઉસકે દુન્યા વ આખિરતકે કામોંકી કિફાયત કર દી જાતી હે ઔર મેં કિયામતકે દિન ઉસકા ગવાહ યા સિફારિશી બનૂંગા. "યા"કા મતલબ યહ હે કે બા'ઝકે લિએ સિફારિશી ઔર બા'ઝકે લિએ ગવાહ. મષલન્ અહલે મદીનહકે લિએ ગવાહ ઔર દૂસરોંકે લિએ સિફારિશી યા ફરમાંબરદારોંકે લિએ ગવાહ ઔર ગુનાહગારોંકે લિએ સિફારિશી. વગયરુ ઝાલિ-ક કમા કાલહુસ્સખાવી. (વગયરહ, વગયરહ, જૈસાકે સખાવી રહ.ને કહા હે.)

(૧૧) عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ عَبْدٍ صَلّٰى عَلَيَّ صَلٰوةً اِلَّا عَرَجَ بِهَا مَلَكٌ حَتّٰى يُحَيِّيْ بِهَا وَجْهَ الرَّحْمٰنِ عَزَّ وَجَلَّ فَيَقُوْلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالٰى اِذْهَبُوْا بِهَا اِلٰى قَبْرِ عَبْدِيْ تَسْتَغْفِرُ لِقَائِلِهَا وَتَقَرُّ بِهَا عَيْنُهُ۔ (اخرجه ابو على بن البناء والديلمى فى مسند الفردوس وفى سنده عمر بن حبيب ضعفه النسائى وغيره كذا فى القول البديع-

(૧૧) હઝરત આઈશહ (રદિ.)ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હે તો એક ફરિશ્તા ઉસ દુરૂદકો લે જા કર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી પાક બારગાહમેં પેશ કરતા હે. વહાંસે ઈરશાદે આલી હોતા હે કે ઈસ દુરૂદકો મેરે બંદાકી કબ્રકે પાસ લે જાઓ. યહ ઉસકે લિએ ઈસ્તિગ્ફાર કરેગા ઔર ઈસકી વજહસે ઉસકી આંખ ઠંડી હોગી.

ફાઈદા:

ઝાદુસ્સઈદમેં મવાહિબે લદુન્નિય્યહસે નક્લ કિયા હે કે કિયામતમેં કિસી મુઅ્મિનકી નેકિયાં કમ હો જાએંગી તો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક પર્ચા સરે અંગુશ્તકી બરાબર નિકાલ કર મીઝાનમેં રખ દેંગે, જિસસે નેકિયોંકા પલ્લા વઝની હો જાએગા. વહ મુઅ્મિન કહેગા, મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન હો જાએં, આપ કોન હૈં? આપકી સૂરતો-સીરત કૈસી અછ્છી હે! આપ ફરમાએંગે: મેં તેરા નબી હૂં ઔર યહ દુરૂદ હે, જો તૂને

મુઝ પર પળ્હા થા. તેરી હાજતકે વક્ત મૈંને ઉસકો અદા કર દિયા.

ઈસ પર યહ ઈશ્કાલ ન કિયા જાએ કે એક પર્ચા સરે અંગુશ્તકી બરાબર મીઝાનકે પલ્ળેકો કૈસે ઝુકા દેગા? ઈસ લિએ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ઈખ્લાસકી કદર હે ઔર જિતના ભી ઈખ્લાસ ઝિયાદા હોગા ઉતના હી વઝન ઝિયાદા હોગા. હદીષુલ બિતાકહ યા'ની એક ટુકળા કાગઝકા જિસ પર કલિમ-એ-શહાદત લિખ્ખા હુવા થા, વહ નન્નાન્વે દફતરોંકે મુકાબલામેં- ઔર હર દફતર ઈતના બળા કે મુન્તહાએ નઝર તક ઢેર લગા હુવા થા - ગાલિબ આ ગયા.

યહ હદીષ મુફસ્સલ ઈસ નાકારહકે રિસાલા "ફઝાઈલે ઝિક્ર" બાબે દૌમ, ફસ્લે સૌમકી ચૌદહ (નમ્બરકી હદીષ) પર ગુઝર ચુકી હે. જિસકા જી ચાહે મુફસ્સલ વહાં દેખે. ઔર ઉસમેં યહ ભી હે કે અલ્લાહકે નામકે મુકાબલામેં કોઈ ચીઝ ભારી નહીં હો સકતી. ઔર ભી ઉસ રિસાલહમેં મુતઅદ્દદ રિવાયાત ઈસી મઝમૂનકી ગુઝરી હે કે જિનસે મા'લૂમ હોતા હે કે અલ્લાહકે યહાં વઝન ઈખ્લાસકા હે. ફસ્લે પન્જુમ હિકાયાતકે ઝૈલમેં હિકાયત નમ્બર બીસ પર ભી ઈસકે મુતઅલ્લિક મુખ્તસર સા મઝમૂન આ રહા હે.

(૧૨) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَنَّہٗ قَالَ اَیُّمَا رَجُلٍ مُّسْلِمٍ لَّمْ یَکُنْ عِنْدَہٗ صَدَقَۃٌ فَلْیَقُلْ فِیْ دُعَآئِہٖ اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ عَبْدِکَ وَرَسُوْلِکَ وَصَلِّ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ وَالْمُسْلِمِیْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ فَاِنَّھَا زَکٰوۃٌ وَقَالَ لَا یَشْبَعُ الْمُؤْمِنُ خَیْرًا حَتّٰی یَکُوْنَ مُنْتَھَاہُ الْجَنَّۃُ رواہ ابن حبان فی صحیحہ کذا فی الترغیب وبسط السخاوی فی تخریجہ وعزاہ السیوطی فی الدر الی الادب المفرد للبخاری

(૧૨) હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે જિસકે પાસ સદ્કા કરનેકો કુછ ન હો વહ યૂં દુઆ માંગા કરે. (અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ-સે અખીર તક) અય અલ્લાહ! દુરૂદ ભેજ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર જો તેરે બંદે હૈં ઔર તેરે રસૂલ હૈં ઔર રહ્મત ભેજ મુઅ્મિન મર્દ ઔર મુઅ્મિન અવરતોં પર ઔર મુસલમાન મર્દ ઔર મુસલમાન અવરતોં પર. પસ, યહ દુઆ ઉસકે લિએ ઝકાત યા'ની સદ્કા હોનેકે કાઈમ મુકામ હે ઔર મુઅ્મિનકા પેટ કિસી ખૈરસે કભી નહીં ભરતા, યહાં તક કે વહ જન્નતમેં પહુંચ જાએ.

ફાઈદા:

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે હાફિઝ ઈબ્ને હિબ્બાનને ઈસ હદીષ પર યહ ફસ્લ બાંધી હે: "ઈસ ચીઝકા બયાન કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ પઢના સદ્કા ન હોનેકી સૂરતમેં સદ્કાકે કાઈમ મુકામ હો જાતા હે."

ઉલમામેં ઈસ બાતમેં ઈખ્તિલાફ હે કે સદ્કા અફઝલ હે યા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ? બા'ઝ ઉલમાને કહા હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ સદ્કાસે ભી અફઝલ હે, ઈસ લિએ કે સદ્કા સિર્ફ એક ઐસા ફરીઝા હે જો બંદોં પર હે ઔર દુરૂદ શરીફ ઐસા ફરીઝા હે જો બંદોં પર ફર્ઝ હોનેકે અલાવહ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે ભી ઈસ અમલકો કરતે હૈં. અગર્ચે અલ્લામહ સખાવી ખૂદ ઈસકે મુવાફિક નહીં હૈં.

અલ્લામહ સખાવીને હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મુઝ પર દુરૂદ ભેજા કરો, ઈસ લિએ કે મુઝ પર દુરૂદ ભેજના તુમ્હારે લિએ ઝકાત (સદ્કા)કે હુક્મમેં હે. એક ઔર હદીષસે નક્લ કિયા હે કે મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો કે વહ તુમ્હારે લિએ ઝકાત (સદ્કા) હે.

નીઝ હઝરત અલી (રદિ.)કી રિવાયતસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મુઝ પર તુમ્હારા દુરૂદ ભેજના તુમ્હારી દુઆઓંકો મહ્ફૂઝ કરનેવાલા હે, તુમ્હારે રબકી રઝાકા સબબ હે ઔર તુમ્હારે આ'માલકી ઝકાત હે (યા'ની ઉન્કો બઢાનેવાલા ઔર પાક કરનેવાલા હે). હઝરત અનસ (રદિ.)કી હદીષસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મુઝ પર દુરૂદ ભેજા કરો, ઈસ લિએ કે મુઝ પર દુરૂદ તુમ્હારે લિએ (ગુનાહોંકા) કફ્ફારહ હે ઔર ઝકાત (યા'ની સદ્કા)હે. ઔર હદીષે પાકકા આખિરી ટુકડા કે મુઅ્મિનકા પેટ નહીં ભરતા, ઉસકો સાહિબે મિશ્કાતને ફઝાઈલે ઈલ્મમેં નક્લ કિયા હે ઔર સાહિબે મિશ્કાત વગયરહને ખૈરસે ઈલ્મ મુરાદ લિયા હે. અગરચે ખૈરકા લફ્ઝ આમ હે ઔર હર ખૈરકી ચીઝ ઔર હર નેકીકો શામિલ હે ઔર મતલબ ઝાહિર હે કે મુઅ્મિને કામિલકા પેટ નેકિયાં કમાનેસે કભી નહીં ભરતા. વહ હર વક્ત ઈસ કોશિશમેં રહતા હે કે જો નેકી ભી જિસ તરહ ઉસકો મિલ જાએ, વહ હાસિલ હો જાએ. અગર ઉસકે પાસ માલી સદ્કા નહીં હે તો દુરૂદ શરીફ હીસે સદ્કાકી ફઝીલત હાસિલ કરે.

ઈસ નાકારહકે નઝદીક ખૈરકા લફ્ઝ અલલ્ ઉમૂમ હી ઝિયાદા બેહતર હે કે વહ ઈલ્મ ઔર દૂસરી ચીઝોંકો શામિલ હે, લેકિન સાહિબે મઝાહિરે હકને

ભી સાહિબે મિરકાત. વગયરહકે ઈત્તિબાઅ્મેં ખૈરસે ઈલ્મ હી મુરાદ લિયા હે. ઈસ લિએ વહ તહરીર ફરમાતે હૈં કે :

"હરગિઝ નહીં સૈર હોતા મુઅ્મિન ખૈરસે યા'ની ઈલ્મસે. યા'ની અખીર ઉમર તક તલબે ઈલ્મમેં રહતા હે ઔર ઈસકી બરકતસે બેહિશ્તમેં જાતા હે. ઈસ હદીષમેં ખૂશખબરી હે તાલિબે ઈલ્મકો કે દુન્યાસે બા-ઈમાન જાતા હે, ઈન્શાઅલ્લાહુ તઆલા. ઔર ઈસ દર્‌જાકો હાસિલ કરનેકે લિએ બા'ઝ અહ્‌લુલ્લાહ અખીર ઉમ્ર તક તહ્‌સીલે ઈલ્મમેં મશગૂલ રહે હૈં બા-વુજૂદ હાસિલ કરને બહુતસે ઈલ્મકે, ઔર દાઈરહ ઈલ્મકા વસીઅ્ હે જો કે મશગૂલ હો સાથ ઈલ્મકે. અગરચે સાથ તા'લીમો-તસ્નીફકે હો. હકીકતમેં ષવાબ તલબે ઈલ્મ ઔર તક્‌મીલ ઉસકીકા હી હે ઉસકો." (હક)

તક્‌મિલહ

ઈસ ફસ્લકો કુર્આને પાકકી દો આયતોં ઔર દસ અહાદીષે શરીફહ પર ઈખ્તિસારન્ ખત્મ કરતા હૂં કે ફઝાઈલકી રિવાયાત બહુત કષ્રતસે હૈં. ઉન્કા ઈહ્‌સાઅ્ ભી ઈસ મુખ્તસર રિસાલહમેં દુશ્વાર હે ઔર સઆદતકી બાત યહ હે કે અગર એક ભી ફઝીલત ન હોતી તબ ભી હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ તઆલા અલયહિ વ આલિહી વ સહ્‌બિહી વ અત્બાઈહી વ બાર-ક વ સલ્લમકે ઉમ્મત પર ઈસ કદર ઈહ્‌સાનાત હૈં કે ન ઉન્કા શુમાર હો સકતા હે ઔર ન ઉન્કી હક–અદાઈગી હો સકતી હે. ઈસ બિના પર જિતના ભી ઝિયાદાસે ઝિયાદા આદમી દુરૂદે પાકમેં રત્બુલ્ લિસાન રહતા, વહ કમ થા. ચે જાએકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને લુત્ફો-કરમસે ઈસ હક-અદાઈગીકે ઊપર ભી સેંકળોં અજ્‌રો-ષવાબ ઔર ઈહ્‌સાનાત ફરમા દીએ.

અલ્લામહ સખાવીને અવ્વલ મુજ્‌મલન્ ઉન ઈન્આમાતકી તરફ ઈશારા કિયા હે, જો દુરૂદ શરીફ પર મુરત્તબ હૂએ હૈં. ચુનાન્ચે વહ લિખતે હૈં :

"**બાબે ષાની દુરૂદ શરીફકે ષવાબમેં:** અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા બંદા પર દુરૂદ ભેજના, ઉસકે ફરિશ્તોંકા દુરૂદ ભેજના ઔર હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ખૂદ ઉસ પર દુરૂદ ભેજના ઔર દુરૂદ પળ્હનેવાલોંકી ખતાઓંકા કફ્‌ફારહ હોના ઔર ઉન્કે આ'માલકો પાકીઝહ બના દેના ઔર ઉન્કે દર્‌જાતકા બુલંદ હોના ઔર ગુનાહોંકા મુઆફ હોના ઔર ખૂદ દુરૂદકા મગ્‌ફિરત તલબ કરના દુરૂદ પળ્હને વાલેકે લિએ ઔર ઉસકે નામ-એ-આ'માલમેં એક કીરાતકી બરાબર ષવાબકા લિખ્ખા જાના ઔર કીરાત ભી

વહ જો ઉહદ પહાળકે બરાબર હો ઔર ઉસકે આ'માલકા બહુત બળી તરાઝૂમેં તુલના, ઔર જો શખ્સ અપની સારી દુઆઓંકો દુરૂદ બના દે ઉસકે દુન્યા વ આખિરતકે સારે કામોંકી કિફાયત (જૈસા કે કરીબ હી નમ્બર નવ પર હઝરત ઉબય (રદિ.)કી હદીષમેં ગુઝર ચુકા) ઔર ખતાઓંકો મિટા દેના ઔર ઉસકે ષવાબકા ગુલામોંકે આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા હોના ઔર ઉસકી વજહસે ખતરાતસે નજાત પાના ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કિયામતકે દિન ઉસકે લિએ શાહિદો-ગવાહ બનના ઔર આપકી શફાઅતકા વાજિબ હોના ઔર અલ્લાહકી રઝા ઔર ઉસકી રહ્‌મતકા નાઝિલ હોના ઔર ઉસકી નારાઝગીસે અમનકા હાસિલ હોના ઔર કિયામતકે દિન અર્શકે સાયામેં દાખિલ હોના ઔર આ'માલકે તુલનેકે વક્‌ત નેક આ'માલકે પલળેકા ઝુકના ઔર હવ્ઝે કવ્ષર પર હાઝિરીકા નસીબ હોના ઔર કિયામતકે દિનકી પ્યાસસે અમન નસીબ હોના ઔર જંહન્નમકી આગસે ખલાસીકા નસીબ હોના ઔર પુલ સિરાત પર સહૂલતસે ગુઝર જાના ઔર મરનેસે પેહલે અપના મુકર્રબ ઠિકાના જન્નતમેં દેખ લેના ઔર જન્નતમેં બહુત સારી બીબિયોંકા મિલના ઔર ઉસકે ષવાબકા બીસ જિહાદોંસે ઝિયાદા હોના ઔર નાદારકે લિએ સદ્‌કાકે કાઈમ-મુકામ હોના. ઔર દુરૂદ શરીફ ઝકાત હે ઔર તહારત હે ઔર ઉસકી વજહસે માલમેં બરકત હોતી હે ઔર ઉસકી વજહસે સો હાજતેં બલ્કે ઈસસે ભી ઝિયાદા પૂરી હોતી હૈં. ઔર ઈબાદત તો હે હી ઔર આ'માલમેં અલ્લાહકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા મહબૂબ હે ઔર મજાલિસકે લિએ ઝીનત હે. ઔર ફક્ર ઔર તંગીએ મઈશતકો દૂર કરતા હે ઔર ઉસકે ઝરીઆસે અસ્બાબે ખૈર તલાશ કિએ જાતે હૈં યહ કે દુરૂદ પળ્હનેવાલા કિયામતકે દિન હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સબસે ઝિયાદા કરીબ હોગા ઔર ઉસકી બરકતસે ખૂદ દુરૂદ પળ્હનેવાલા ઔર ઉસકે બેટે ઔર પોતે મુન્તફિઅ્ હોતે હૈં ઔર વહ ભી મુન્તફિઅ્ હોતા હે કે જિસકો દુરૂદ શરીફકા ઈસાલે ષવાબ કિયા જાએ. ઔર અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બારગાહમેં તકર્રુબ હાસિલ હોતા હે ઔર વહ બેશક નૂર હે ઔર દુશ્મનોં પર ગલ્બા હાસિલ હોનેકા ઝરીઆ હે ઔર દિલોંકો નિફાકસે ઔર ઝંગસે પાક કરતા હે ઔર લોગોંકે દિલોંમેં મુહબ્બત પેદા હોનેકા ઝરીઆ હે ઔર ખ્વાબમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારતકા ઝરીઆ હે ઔર ઉસકા પળ્હનેવાલા ઈસસે મહફૂઝ રહતા હે કે લોગ ઉસકી ગીબત કરેં. દુરૂદ શરીફ બહુત બા-બરકત આ'માલમેંસે હે ઔર અફઝલ-તરીન આ'માલમેંસે હે ઔર દીનો-દુન્યા દોનોંમેં સબસે ઝિયાદા નફા' દેનેવાલા અમલ હે ઔર ઈસકે અલાવા બહુતસે ષવાબ, જો સમઝદારકે લિએ

ઉસમેં રગ્બત પેદા કરનેવાલે હૈં. ઐસા સમઝદાર જો આ'માલકે ઝખીરોંકે જમા' કરને પર હરીસ હો ઔર ઝખાઈરે આ'માલકે ષમરાત હાસિલ કરના ચાહતા હો."

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને બાબકે શુરૂઅમેં યહ ઈજ્માલી મઝમૂન ઝિક્ર કરનેકે બા'દ ફિર ઈન મઝામીનકી રિવાયાતકો તફસીલસે ઝિક્ર કિયા, જિનમેંસે બા'ઝ ફસ્લે અવ્વલમેં ગુઝર ચુકી હૈં ઔર બા'ઝ ફસ્લે ષાનીમેં આ રહી હૈં ઔર ઈન રિવાયાતકો ઝિક્ર કરનેકે બા'દ લિખતે હૈં કે:

"ઈન અહાદીષમેં ઈસ ઈબાદતકી શરાફત પર બય્યિન દલીલ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા દુરૂદ, દુરૂદ પળ્હનેવાલે પર અલ મુઝાઅફ (યા'ની દસ ગુના) હોતા હે ઔર ઉસકી નેકિયોંમેં ઈઝાફા હોતા હે, ગુનાહોંકા કફ્ફારહ હોતા હે, દર્જાત બુલંદ હોતે હૈં પસ જિતના ભી હો સકતા હો સય્યિદુસ્સાદાત ઔર મઅ્દનુસ્ સઆદાત પર દુરૂદકી કષ્રત કિયા કર, ઈસ લિએ કે વહ વસીલહ હે મઝર્રાતકે હુસૂલકા ઔર ઝરીઆ હે બેહતરીન અતાઓંકા ઔર ઝરીઆ હે મસર્રાતકે હિફાઝતકા. ઔર તેરે લિએ હર ઉસ દુરૂદકે બદલામેં જો તૂ પળ્હે-દસ દુરૂદ હૈં, જબ્બારુલ અર્દીન વસ્સમાવાતકી તરફસે ઔર દુરૂદ હે ઉસકે મલાઈક-એ-કિરામકી તરફસે." વગયરહ વગયરહ.

એક ઔર જગા' અફલીશીકા યહ કૌલ નક્લ કરતે હૈં કે:

"કોન સા વસીલહ ઝિયાદા શફાઅતવાલા હો સકતા હે ઔર કોનસા અમલ ઝિયાદા નફા'વાલા હો સકતા હે, ઉસ ઝાતે અક્દસ પર દુરૂદકે મુકાબલામેં જિસ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ દુરૂદ ભેજતે હૈં ઔર ઉસકે ફરિશ્તે દુરૂદ ભેજતે હૈં ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસકો દુન્યા વ આખિરતમેં અપની કુર્બતકે સાથ મખ્સૂસ ફરમાયા હે. યહ બહુત બળા નૂર હે ઔર ઐસી તિજારત હે જિસમેં ઘાટા નહીં. યહ અવલિયાએ કિરામકા સુબ્હો-શામકા મુસ્તકિલ મા'મૂલ રહા હે. પસ જહાં તક હો સકે દુરૂદ શરીફ પર જમા રહા કર, ઈસસે અપની ગુમરાહીસે નિકલ આએગા ઔર તેરે આ'માલ સાફસુથરે હો જાએંગે, તેરી ઉમ્મીદેં બર આએંગી, તેરા કલ્બ મુનવ્વર હો જાએગા, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી રઝા હાસિલ હોગી, કિયામતકે સખ્ત-તરીન, દહશતનાક દિનમેં અમન નસીબ હોગા."

દૂસરી ફસ્લ

ખાસ ખાસ દુરૂદકે ખાસ ખાસ ફઝાઈલકે બયાનમેં

(૧) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ اَبِیْ لَیْلٰی قَالَ لَقِیَنِیْ کَعْبُ بْنُ عُجْرَۃَ فَقَالَ اَلَا اُھْدِیْ لَکَ ھَدِیَّۃً سَمِعْتُھَا مِنَ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ بَلٰی فَاَھْدِھَا لِیْ فَقَالَ سَاَلْنَا رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ کَیْفَ الصَّلٰوۃُ عَلَیْکُمْ اَھْلَ الْبَیْتِ فَاِنَّ اللّٰہَ قَدْ عَلَّمَنَا کَیْفَ نُسَلِّمُ عَلَیْکَ قَالَ قُوْلُوْا اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰٓی اِبْرَاھِیْمَ وَعَلٰٓی اٰلِ اِبْرَاھِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ اَللّٰھُمَّ بَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰٓی اِبْرَاھِیْمَ وَعَلٰٓی اٰلِ اِبْرَاھِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ۔

رواہ البخاری وبسط السخاوی فی تخریجہ واختلاف الفاظہ وقال ھکذا لفظ البخاری علی ابراھیم وعلی اٰل ابراھیم

(૧) હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝસે હઝરત કઅબ (રદિ.)કી મુલાકાત હૂઈ. વહ ફરમાને લગે કે મૈં તુઝે એક ઐસા હદ્યા દૂં, જો મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે? મૈંને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર મરહમત ફરમાઈએ. ઉન્હોંને ફરમાયા કે હમને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! આપ પર દુરૂદ કિન અલ્ફાઝસે પળ્હા જાએ? યહ તો અલ્લાહ તઆલાને હમેં બતલા દિયા કે આપ પર સલામ કિસ તરહ ભેજેં? હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસ તરહ દુરૂદ પળ્હા કરો. (અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ-સે અખીર તક. યા'ની) અય અલ્લાહ! દુરૂદ ભેજ મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) પર ઔર ઉન્કી આલ પર, જૈસા કે આપને દુરૂદ ભેજા હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર ઔર ઉન્કી આલ (અવલાદ) પર.

فِى الْمَوْضِعَيْنِ)

અય અલ્લાહ! બેશક, આપ સતૂદહ-સિફાત ઔર બુઝુર્ગ હૈં. અય અલ્લાહ! બરકત નાઝિલ ફરમા મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) પર ઔર ઉન્કી આલ (અવલાદ) પર, જૈસા કે બરકત નાઝિલ ફરમાઈ આપને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર ઔર ઉન્કી આલ (અવલાદ) પર. બેશક, આપ સતૂદહ-સિફાત, બુઝુર્ગ હૈં.

ફાઈદા:

હદ્યા દેનેકા મતલબ યહ હે કે ઉન હઝરાતકે હાં (રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ અજ્મઈન) મેહ્માનોં ઔર દોસ્તોંકે લિએ બ-જાએ ખાને-પીનેકી ચીઝોંકે બેહતરીન તહાઈફ ઔર બેહતરીન હદ્યે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્રે શરીફ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અહાદીષ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે હાલાત થે. ઈન ચીઝોંકી કદ્ર ઉન હઝરાતકે હાં માદ્દી ચીઝોંસે કહીં ઝિયાદા થી. જૈસાકે ઉન્કે હાલાત ઈસકે શાહિદે અદ્લ હૈં. ઈસી બિના પર હઝરત કઅબ (રદિ.)ને ઈસકો હદ્યાસે તા'બીર કિયા. યહ હદીષ શરીફ બહુત મશહૂર હદીષ હે ઔર હદીષકી સબ કિતાબોંમેં બહુત કષ્રતસે ઝિક્ર કી ગઈ હે ઔર બહુતસે સહાબએ કિરામ (રદિ.)સે મુખ્તસર ઔર મુફસ્સલ અલ્ફાઝમેં નક્લ કી ગઈ હે.

અલ્લામહ સખાવીને કવ્લે બદીઅ્મેં ઈસકે બહુત તુરુક ઔર મુખ્તલિફ અલ્ફાઝ નક્લ કિએ હૈં. વહ એક હદીષસે હઝરત હસન (રદિ.)સે મુર્સલન્ નક્લ કરતે હૈં કે જબ આયતે શરીફહ:

اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ

— નાઝિલ હૂઈ તો સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) સલામ તો હમ જાનતે હૈં કે વહ કિસ તરહ હોતા હે, આપ હમેં દુરૂદ શરીફ પળ્હનેકા કિસ તરહ હુક્મ ફરમાતે હૈં? તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે: અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ સ-લવાતિ-ક વ બ-રકાતિ-ક....... પળ્હા કરો.

દૂસરી હદીષમેં અબૂ મસ્ઊદ બદ્રી (રદિ.)સે નકૂલ કિયા હે કે હમ હઝરત સઅદ ઈબ્ને ઉબાદહ (રદિ.)કી મજ્લિસમેં થે કે વહાં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ. હઝરત બુશૈર (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હમેં દુરૂદ પળ્હનેકા હુક્મ દિયા હે. પસ, ઈરશાદ ફરમાઈએ કે કિસ તરહ. આપ પર દુરૂદ પળ્હા કરેં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સુકૂત ફરમાયા. યહાં તક કે હમ તમન્ના કરને લગે કે વહ શખ્સ સવાલ હી ન કરતા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યૂં કહા કરોઃ અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્ વ અલા આલિ મુહમ્મદિન્...... યહ રિવાયત મુસ્લિમ, અબૂ દાવૂદ વગયરહમેં હે. ઈસકા મતલબ કે "હમ ઈસકી તમન્ના કરને લગે" યહ હે કે ઉન હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ અજમઈનકો ગાયતે મુહબ્બત ઔર ગાયતે ઈહ્તિરામકી વજહસે જિસ બાતકે જવાબમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો તઅમ્મુલ હોતા યા સુકૂત ફરમાતે તો ઉન્કો યહ ખૌફ હોતા કે યહ સવાલ કહીં મન્શાએ મુબારકકે ખિલાફ તો નહીં હો ગયા? યા યહ કે ઉસકા જવાબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મા'લૂમ નહીં થા? જિસકી વજહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો તઅમ્મુલ ફરમાના પળા. બા'ઝ રિવાયાતસે ઈસકી તાઈદ ભી હોતી હે. હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)ને તબરીકી રિવાયતસે નક્લ કિયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સુકૂત ફરમાયા, યહાં તક કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર વહી નાઝિલ હૂઈ.

મુસ્નદે અહમદ વ ઈબ્ને હિબ્બાન વગયરહમેં એક ઔર રિવાયતસે નક્લ કિયા હે કે એક સહાબી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હૂએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સામને બેઠ ગએ. હમ લોગ મજલિસમેં હાઝિર થે. ઉન સાહિબને સવાલ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) સલામકા તરીકા તો હમેં મા'લૂમ હો ગયા. જબ હમ નમાઝ પળ્હા કરેં તો ઉસમેં આપ પર દુરૂદ કૈસે પળ્હા કરેં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈતના સુકૂત ફરમાયા કે હમ લોગોંકી યહ ખ્વાહિશ હોને લગી કે યહ શખ્સ સવાલ હી ન કરતા! ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જબ નમાઝ પળ્હા કરો તો યહ દુરૂદ પળ્હા કરોઃ અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્........

એક ઔર રિવાયતમેં અબ્દુર્રહમાન ઈબ્ને બુશૈર (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે, કિસીને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)

અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હમેં સલાતો-સલામકા હુક્મ દિયા હે. સલામ તો હમેં મા'લૂમ હો ગયા, આપ પર દુરૂદ કૈસે પળ્હા કરેં? તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યૂં પળ્હા કરોઃ અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્........

મુસ્નદે અહમદ, તિરમિઝી વ બયહકી વગયરહકી રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિયા ગયા હે કે જબ આયતે શરીફહઃ

إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ الآية

– નાઝિલ હૂઈ તો એક સાહિબને આ કર અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સલામ તો હમેં મા'લૂમ હે, આપ પર દુરૂદ કૈસે પળ્હા કરેં? તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન્કો દુરૂદ તલ્કીન ફરમાયા.

ઔર ભી બહુત સી રિવાયાતમેં ઈસ કિસમકે મઝમૂન ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં ઔર દુરૂદોંકે અલ્ફાઝમેં ઈખ્તિલાફ ભી હે, જો ઈખ્તિલાફ રિવાયાતમેં હુવા હી કરતા હે, જિસકી મુખ્તલિફ વુજૂહ હોતી હૈં. ઈસ જગા ઝાહિર યહ હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુખ્તલિફ સહાબાકો મુખ્તલિફ અલ્ફાઝ ઈરશાદ ફરમાએ, તાકે કોઈ લફ્ઝ ખાસ તૌરસે વાજિબ ન બન જાએ. નફ્સે દુરૂદ શરીફકા વુજૂબ અલાહિદા ચીઝ હે, જૈસા કે ફસ્લે રાબિઅ્મેં આ રહા હે ઔર દુરૂદ શરીફકે કિસી ખાસ લફ્ઝકા વુજૂબ અલાહિદા ચીઝ હે, કોઈ ખાસ લફ્ઝ વાજિબ નહીં. યહ દુરૂદ શરીફ જો ઈસ ફસ્લકે શુરૂઅ્મેં નમ્બર એક પર લિખ્ખા ગયા હે, યહ બુખારી શરીફકી રિવાયત હે, જો સબસે ઝિયાદા સહીહ હે ઔર હન્ફિય્યહકે નઝદીક ઈસીકા પળ્હના અવ્લા હે. જૈસા કે અલ્લામહ શામીને લિખ્ખા હે કે હઝરત ઈમામ મુહમ્મદ (રહ.)સે સવાલ કિયા ગયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ કિન અલ્ફાઝસે પળ્હે? તો ઉન્હોંને યહી દુરૂદ શરીફ ઈરશાદ ફરમાયા, જો ફસ્લકે શુરૂઅ્મેં લિખ્ખા ગયા ઔર યહ દુરૂદ મુવાફિક હે ઉસકે, જો સહીહૈન (બુખારી વ મુસ્લિમ) વગયરહમેં હે. અલ્લામહ શામીને યહ ઈબારત શર્હે મુન્યહસે નક્લ કી હે. શર્હે મુન્યહકી ઈબારત યહ હે કે યહ દુરૂદ મુવાફિક હે ઉસકે, જો સહીહૈનમેં કઅબ ઈબ્ને ઉજ્રહ (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે. (ઈન્તહા) ઔર કઅબ ઈબ્ને ઉજ્રહ (રદિ.)કી યહી રિવાયત હે, જો ઊપર ગુઝરી.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત કઅબ (રદિ.) વગયરહકી હદીષસે ઉન અલ્ફાઝકી તા'યીન હોતી હે, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને સહાબા (રદિ.)કો આયતે શરીફહકે ઈમ્તિષાલે અમ્રમેં સિખલાએ. ઔર ભી બહુતસે અકાબિરસે ઈસકા અફ્ઝલ હોના નક્લ કિયા

ગયા હે. એક જગા અલ્લામહ સખાવી (રહ.) લિખતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)કે ઈસ સવાલ પર કે યહ લોગોંકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને સલાતો-સલામકા હુક્મ દિયા હે તો કોન સા દુરૂદ પળ્હેં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ તા'લીમ ફરમાયા. ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે યહ સબસે અફ્ઝલ હે. ઈમામ નવવીને અપની કિતાબ 'રવ્ઝહ'મેં તો યહાં તક લિખ દિયા હે કે અગર કોઈ શખ્સ યહ કસમ ખા બેઠે કે મેં સબસે અફ્ઝલ દુરૂદ પળ્હૂંગા તો ઈસ દુરૂદકે પળ્હનેસે કસમ પૂરી હો જાએગી.

"હિસ્ને હસીન"કે હાશિયહ પર "હિર્ઝે ષમીન"સે નક્લ કિયા હે કે યહ દુરૂદ શરીફ સબસે ઝિયાદા સહીહ હે ઔર સબસે ઝિયાદા અફ્ઝલ હે નમાઝમેં ઔર બગૈર નમાઝકે ઈસીકા ઈહ્તિમામ કરના ચાહિએ.

યહાં એક બાત કાબિલે તમ્બીહ યહ હે કે "ઝાદુસ્સઈદ"કે બા'ઝ નુસ્ખોંમેં કાતિબકી ગલતીસે "હિર્ઝે ષમીન"કી યહ ઈબારત બ-જાએ ઈસ દુરૂદ શરીફકે એક દૂસરે દુરૂદકે નમ્બર પર લિખ દી ગઈ. ઈસકા લિહાઝ રહે.

ઈસકે બા'દ ઈસ હદીષ શરીફમેં ચંદ ફવાઈદ કાબિલે ઝિક્ર હૈં:

અવ્વલ યહ કે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમકા યહ અર્ઝ કરના કે સલામ હમ જાન ચુકે હૈં, ઈસસે મુરાદ અત્તહિય્યાતકે અંદર:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ

– હે. અલ્લામહ સખાવી કેહતે હૈં કે હમારે શૈખ યા'ની હાફિઝ ઈબ્ને હજરકે નઝદીક યહી મતલબ ઝિયાદા ઝાહિર હે. 'અવ્જઝ'મેં ઈમામ બયહકીસે ભી યહી નક્લ કિયા ગયા હે ઔર ઈસમેં ભી મુતઅદ્દદ ઉલમાસે યહી મતલબ નક્લ કિયા ગયા હે.

૨. એક મશહૂર સવાલ કિયા જાતા હે કે જબ કિસી ચીઝકે સાથ તશ્બીહ દી જાતી હે, મષલન્ યૂં કહા જાએ કે ફુલાં શખ્સ હાતિમતાઈ જૈસા સખી હે તો સખાવતમેં હાતિમકા ઝિયાદા સખી હોના મા'લૂમ હોતા હે, ઈસ વજહસે ઈસ હદીષે પાકમેં હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકે દુરૂદકા અફ્ઝલ હોના મા'લૂમ હોતા હે. ઈસકે ભી "અવ્જઝ"મેં કઈ જવાબ દીએ ગએ હૈં ઔર હાફિઝ ઈબ્ને હજરને "ફત્હુલ બારી"મેં દસ જવાબ દીએ હૈં. કોઈ આલિમ હો તો ખૂદ દેખ લેં. ગેર આલિમ હો તો કિસી આલિમસે દિલ ચાહે તો દરયાફ્ત કર લે. સબસે આસાન જવાબ યહ હે કે કાઈદએ અક્ષરિય્યહ તો વહી હે જો ઊપર ગુઝરા, લેકિન બસા અવકાત બા'ઝ મસાલિહસે ઉસકા ઉલ્ટા હોતા હે. જૈસે કુર્આને પાકકે દરમિયાનમેં

અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે નૂરકે મુતઅલ્લિક ઈરશાદ હેઃ

مَثَلُ نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ ٭ الاٰية

તર્જમાઃ ઉસકે નૂરકી મિષાલ ઉસ તાકકી સી હે, જિસમેં ચિરાગ હો. અખીર આયત તક. હાલાંકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે નૂરકો ચિરાગોંકે નૂરકે સાથ ક્યા મુનાસબત?

૩. યહ ભી મશહૂર ઈશ્કાલ હે કે સારે અમ્બિયાએ કિરામ અલા નબિય્યિના વ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામમેં હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામકે દુરૂદકો ક્યૂં ઝિક્ર કિયા? ઈસકે ભી "અવ્જઝ"મેં કઈ જવાબ દીએ ગએ હૈં.

હઝરતે અક્દસ થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને ભી "ઝાદુસ્સઈદ"મેં કઈ જવાબ ઈરશાદ ફરમાએ હૈં. બંદેકે નઝદીક તો ઝિયાદા પસંદ યહ જવાબ હે કે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપના ખલીલ કરાર દિયા. ચુનાંચે ઈરશાદ હેઃ

وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلًا

— લિહાઝા જો દુરૂદ અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ પર હોગા વહ મુહબ્બતકી લાઈનકા હોગા ઔર મુહબ્બતકી લાઈનકી સારી ચીઝેં સબસે ઊંચી હોતી હૈં. લિહાઝા જો દુરૂદ મુહબ્બતકી લાઈનકા હોગા વહ યકીનન્ સબસે ઝિયાદા લઝીઝ ઔર ઊંચા હોગા. ચુનાન્ચે હમારે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપના હબીબ કરાર દિયા ઔર હબીબુલ્લાહ બનાયા ઔર ઈસી લિએ દોનોંકા દુરૂદ એક દૂસરેકે મુશાબહ હુવા.

મિશ્કાતમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી રિવાયતસે કિસ્સા નકલ કિયા ગયા હે કે સહાબા (રદિ.)કી એક જમાઅત અમ્બિયાએ કિરામ અલયહિમુસ્સલામકા તઝકિરહ કર રહી થી કે અલ્લાહને હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામકો ખલીલ બનાયા ઔર હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામસે કલામ કી ઔર હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ અલ્લાહકા કલિમહ ઔર રૂહ હૈં ઔર હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામકો અલ્લાહને અપના સફી કરાર દિયા. ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ મેંને તુમ્હારી ગુફ્તગૂ સુની. બેશક, ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ ખલીલુલ્લાહ હૈં ઔર મૂસા નજિય્યુલ્લાહ હૈં (યા'ની કલીમુલ્લાહ હૈં) ઔર એસે હી ઈસા અલયહિસ્સલામ અલ્લાહકા કલિમહ ઔર રૂહ હૈં ઔર આદમ અલયહિસ્સલામ અલ્લાહકે

સફી હૈં, લેકિન બાત યૂં હે, ગૌરસે સુનો કે મેં અલ્લાહકા હબીબ હૂં ઔર ઉસ પર કોઈ ફખ્ર નહીં કરતા ઔર કિયામતકે દિન હમ્દકા ઝંડા મેરે હાથમેં હોગા ઔર ઉસ ઝંડેકે નીચે આદમ અલયહિસ્સલામ ઔર સારે અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામ હોંગે ઔર ઈસ પર ફખ્ર નહીં કરતા ઔર કિયામતકે દિન સબસે પેહલે મેં શફાઅત કરનેવાલા હૂંગા ઔર સબસે પેહલે જિસકી શફાઅત કબૂલ કી જાએગી, વહ મેં હૂંગા ઔર ઈસ પર ભી મેં કોઈ ફખ્ર નહીં કરતા ઔર સબસે પેહલે જન્નતકા દરવાઝા ખુલ્વાને વાલા મેં હૂંગા ઔર સબસે પેહલે જન્નતમેં મેં ઔર મેરી ઉમ્મતકે ફુકરાઅ્ દાખિલ હોંગે ઔર ઈસ પર ભી કોઈ ફખ્ર નહીં કરતા ઔર મેં અલ્લાહકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા મુકર્રમ હૂં અવ્વલીન ઔર આખિરીનમેં, ઔર કોઈ ફખ્ર નહીં કરતા.

ઔર ભી મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હબીબુલ્લાહ હોના મા'લૂમ હોતા હે. મુહબ્બત ઔર ખિલ્લતમેં જો મુનાસબત હે વહ ઝાહિર હે. ઈસી લિએ એકકે દુરૂદકો દૂસરેકે દુરૂદકે સાથ તશ્બીહ દી ઔર ચૂંકે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે આબાઅ્મેં હૈં, ઈસ લિએ ભી મન અશ્બ-હ અબાહૂ ફમા ઝલ-મ આબાઅ્ વ અજ્દાદકે સાથ મુશાબહત બહુત મમ્દૂહ હે.

મિશ્કાતકે હાશિયહ પર 'લમ્આત'સે ઈસમેં એક નુક્તહ ભી લિખ્ખા હે, વહ યહ કે હબીબુલ્લાહકા લકબ સબસે ઊંચા હે. ચુનાન્ચે ફરમાતે હૈં કે:

"હબીબુલ્લાહકા લફ્ઝ જામિઅ હે ખિલ્લતકો ભી ઔર કલીમુલ્લાહ હોનેકો ભી ઔર સફિય્યુલ્લાહ હોનેકો ભી, બલ્કે ઈનસે ઝાઈદ ચીઝોંકો ભી, જો દીગર અમ્બિયાઅ્કે લિએ ષાબિત નહીં ઔર વહ અલ્લાહકા મહબૂબ હોના હે, એક ખાસ મુહબ્બતકે સાથમેં જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી કે સાથ મખ્સૂસ હે.

(٢) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضؓ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ سَرَّهٗ اَنْ یُّکْتَالَ بِالْمِکْیَالِ الْاَوْفٰی اِذَا صَلّٰی عَلَیْنَا اَهْلَ الْبَیْتِ فَلْیَقُلْ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدِ نِ النَّبِیِّ الْاُمِّیِّ وَ اَزْوَاجِهٖ اُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِیْنَ وَ ذُرِّیَّتِهٖ وَاَهْلِ بَیْتِهٖ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ۔

(૨) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)-ને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જિસ શખ્સકો યહ બાત પસંદ હો કે જબ વહ દુરૂદ પળ્હા કરે હમારે ઘરાને પર તો ઉસકા ષવાબ બહુત બળે પયમાનહમેં નાપા જાએ તો વહ ઈન અલ્ફાઝસે દુરૂદ પળ્હા કરે. (અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા

(رواه ابوداؤد وذكره
السخاوی بطرق عدیدة)

મુહમ્મદિન્‌-સે અખીર તક) તર્જમહઃ અય અલ્લાહ! દુરૂદ ભેજ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર જો નબીએ ઉમ્મી હૈં ઔર આપકી બીવિયોં પર જો સારે મુસલમાનોંકી માએં હૈં ઔર આપકી આલ-અવલાદ પર ઔર આપકે ઘરાને પર, જૈસાકે દુરૂદ ભેજા આપને ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક આપ હી સઝાવારે હમ્દ હૈં, બુઝુર્ગ હૈં.

ફાઈદાઃ

નબીએ ઉમ્મી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ખાસ લકબ હે ઔર યહ લકબ આપકા તવ્‌રાત, ઈન્જીલ ઔર તમામ કિતાબોંમેં – જો આસમાનસે ઉતરીં – ઝિક્ર કિયા ગયા હે. (કઝા ફીલ મઝાહિર)

આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો નબીએ ઉમ્મી ક્યૂં કહા જાતા હે? ઈસમેં ઉલમાકે બહુતસે અક્વાલ હૈં, જિન્કો શુરૂહે હદીષ મિરકાત વગયરહમેં તફસીલસે ઝિક્ર કિયા ગયા હે. મશહૂર કોલ યહ હે કે ઉમ્મી અન-પળ્હકો કેહતે હૈં કે જો લિખના-પળ્હના ન જાનતા હો ઔર યહ ચૂંકે અહમ-તરીન મુઅ્જિઝહ હે કે જો શખ્સ લિખના-પળ્હના ન જાનતા હો વહ ઐસા ફસીહો-બલીગ કુર્આને પાક લોગોંકો પળ્હાએ. ગાલિબન્‌ ઈસી મુઅ્જિઝહકી વજહસે કુતુબે સાબિકહમેં ઈસ લકબકો ઝિક્ર કિયા ગયાઃ

યતીમે કે ના કર્દહ કુર્આન દુરુસ્ત
કુતુબખાનએ ચન્દ મિલ્લત બશુસ્ત

(જો યતીમ કે ઉસને પળ્હના ભી ન સીખા હો, ઉસને કિતને હી મઝહબોંકે કુતુબખાને ધો દીએ યા'ની મન્સૂખ કર દીએ.)

નિગારે મન કે બ-મકતબ ન રફ્ત વ ખત ન નવિશ્ત,
બ-ગમ્ઝહ મસ્અલા-આમોઝે સદ મુદર્રિસ શુદ.

(મેરા મહબૂબ જો કભી મકતબમેં ભી નહીં ગયા, લિખના ભી નહીં સીખા, વહ અપને ઈશારોંસે સેંકળોં મુદર્રિસોંકા મુઅલ્લિમ બન ગયા.)

હઝરતે અક્દસ શયૂખુલ મશાઈખ હઝરત શાહ વલિય્યુલ્લાહ સાહિબ "હિર્ઝે ષમીન" સફા' તેરહ પર તહ્‌રીર ફરમાતે હૈં કે મુઝે મેરે વાલિદને ઈન અલ્ફાઝકે સાથ દુરૂદ પળ્હનેકા હુક્મ ફરમાયા થાઃ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَاٰلِهٖ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ

મૈંને ખ્વાબમેં ઈસ દુરૂદ શરીફકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પળ્હા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસકો પસંદ ફરમાયા.

ઈસકા મતલબ કે બહુત બળે પય્માનહમેં નાપા જાએ, યહ હે કે અરબમેં ખજૂરેં, ગલ્લહ વગયરહ પય્માનોંમેં નાપ કર બેચા જાતા થા. જૈસાકે હમારે શહ્રોંમેં યહ ચીઝેં વઝનસે બિકતી હૈં. તો બહુત બળે પય્માનહકા મતલબ ગોયા બહુત બળી તરાઝૂ હુવા ઔર ગોયા હદીષે પાકકા મતલબ યહ હુવા કે જો શખ્સ યહ ચાહતા હો કે ઉસકે દુરૂદકા ષવાબ બહુત બળી તરાઝૂમેં તોલા જાએ ઔર ઝાહિર હે કે બહુત બળી તરાઝૂમેં વહી ચીઝ તોલી જાએગી, જિસકી મિક્દાર બહુત ઝિયાદા હોગી, થોળી મિક્દાર બળી તરાઝૂમેં તોલી ભી નહીં જા સકતી. જિન તરાઝૂઓંમેં હમ્મામકે લકકળ તોલે જાતે હોં ઉનમેં થોળી ચીઝ વઝનમેં ભી નહીં આ સકતી, પાસંગમેં રહ જાએગી.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને ઔર ઉસસે કબ્લ અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને યહ લિખ્ખા હે કે જો ચીઝેં થોળી મિક્દારમેં હુવા કરતી હૈં, વહ તરાઝૂમેં તુલા કરતી હૈં ઔર જો બળી મિક્દારોંમેં હુવા કરતી હૈં, વહ આમ તૌરસે પય્માનોં હીમેં નાપી જાતી હૈં. તરાઝૂઓંમેં ઉન્કા આના મુશ્કિલ હોતા હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હઝરત અબૂ મસઊદ (રદિ.)સે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહી ઈરશાદ નક્લ કિયા હે ઔર હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂકી હદીષસે ભી યહી નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ યહ ચાહતા હો કે ઉસકા દુરૂદ બહુત બળે પય્માનહસે નાપા જાએ, જબ વહ હમ અહ્લે બૈત પર દુરૂદ ભેજે તો યૂં પળ્હા કરે:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلَوٰتِكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ وَاَزْوَاجِهٖ اُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَذُرِّيَّتِهٖ وَاَهْلِ بَيْتِهٖ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ

ઔર હસન બસરી (રહ.)સે યહ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ યહ ચાહે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હૌઝસે ભરપૂર પ્યાલા પીવે, વહ યહ દુરૂદ પળ્હા કરે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَوْلَادِهٖ وَاَزْوَاجِهٖ وَذُرِّيَّتِهٖ وَاَهْلِ بَيْتِهٖ وَاَصْهَارِهٖ وَاَنْصَارِهٖ وَاَشْيَاعِهٖ وَمُحِبِّيْهٖ وَاُمَّتِهٖ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ اَجْمَعِيْنَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

ઈસ હદીષકો કાઝી અયાઝને ભી "શિફા"મેં નકલ કિયા હે:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ﴿ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمٖ

(૩) ❸ عَنْ اَبِي الدَّرْدَآءِ رضـ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ اَكْثِرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَاِنَّهٗ يَوْمٌ مَّشْهُوْدٌ تَشْهَدُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَاِنَّ اَحَدًا لَّنْ يُّصَلِّيَ عَلَيَّ اِلَّا عُرِضَتْ عَلَيَّ صَلٰوتُهٗ حَتّٰى يَفْرُغَ مِنْهَا قَالَ قُلْتُ وَبَعْدَ الْمَوْتِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ عَلَى الْاَرْضِ اَنْ تَاْكُلَ اَجْسَادَ الْاَنْبِيَآءِ عَلَيْهِمُ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ۔

(رواه ابن ماجة باسناد جيّد كذا في الترغيب زاد السخاوى فى اٰخر الحديث فنبى الله حى يرزق وبسط في تخريجه واخرج معناه عن عدة من الصحابة وقال القارى وله طرق كثيرة بالفاظ مختلفة)

(૩) હઝરત અબુદ્દરદાઅ્ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે મેરી ઊપર જુમ્અહકે દિન કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો, ઈસ લિએ કે યહ એક ઐસા મુબારક દિન હે કે મલાઈકહ ઉસમેં હાઝિર હોતે હૈં ઔર જબ કોઈ શખ્સ મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હે તો વહ દુરૂદ ઉસકે ફારિગ હોતે હી મુઝ પર પેશ કિયા જાતા હે. મૈંને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) આપકે ઈન્તિકાલકે બા'દ ભી? હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)ને ઈરશાદ ફરમાયા: હાં, ઈન્તિકાલકે બા'દ ભી. અલ્લાહ તઆલા જલ્લ શાનુહૂને ઝમીન પર યહ બાત હરામ કર દી હે કે વહ અમ્બિયાઅ્કે બદનોંકો ખાએ. પસ, અલ્લાહકા નબી ઝિન્દા હોતા હે, રિઝ્ક દિયા જાતા હે.

ફાઈદા:

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) કેહતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામકે અજ્સાદકો ઝમીન પર હરામ કર દિયા. પસ, કોઈ ફર્ક નહીં હે ઉન્કે લિએ દોનોં હાલતોંમેં યા'ની ઝિન્દગી ઔર મૌતમેં. ઔર ઈસ હદીષે પાકમેં ઈસ તરફ ભી ઈશારા હે કે દુરૂદ રૂહે મુબારક ઔર બદને મુબારક દોનોં પર પેશ હોતા હે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ કે "અલ્લાહકા નબી ઝિન્દા હે, રિઝ્ક દિયા જાતા હે"સે મુરાદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પાક ઝાત હો

સકતી હે ઔર ઝાહિર યહ હે કે ઉસસે મુરાદ હર નબી હે. ઈસ લિએ કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામકો અપની કબરમેં ખળે હૂએ નમાઝ પળ્હતે દેખા ઔર ઈસી તરહ હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકો ભી દેખા. જૈસા કે મુસ્લિમ શરીફકી હદીષમેં હે ઔર યહ હદીષ કે અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામ અપની કબ્રોંમેં ઝિન્દા હૈં, નમાઝ પળ્હતે હૈં – સહીહ હે. ઔર રિઝ્કસે મુરાદ રિઝ્કે મઅન્વી ભી હો સકતા હે ઔર ઈસમેં ભી કોઈ માનિઅ્ નહીં કે રિઝ્કે હિસ્સી મુરાદ હો ઔર વહી ઝાહિર હે ઔર મુતબાદિર.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને યહ હદીષ બહુતસે તુરુકસે નક્લ કી હે. હઝરત ઉવૈસ (રદિ.)કે વાસ્તાસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા હેઃ તુમ્હારે અફઝલ-તરીન અય્યામમેંસે જુમ્અહકા દિન હે. ઈસી દિનમેં હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામકી પેદાઈશ હૂઈ. ઈસીમેં ઉન્કી વફાત હૂઈ. ઈસી દિનમેં 'નફ્ખહ' (પેહલા સૂર) ઔર ઈસીમેં સઅ્કહ' (દૂસરા સૂર) હોગા. પસ ઈસ દિનમેં મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો, ઈસ લિએ કે તુમ્હારા દુરૂદ મુઝ પર પેશ કિયા જાતા હે. સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! હમારા દુરૂદ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કૈસે પેશ કિયા જાએગા? આપ તો (કબ્રમેં) બોસીદહ હો ચુકે હોંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઝમીન પર યહ બાત હરામ કર દી હે કે વહ અમ્બિયાઅ્ અલયહિમુસ્સલામકે બદનોંકો ખાવે.

હઝરત અબૂ ઉમામહ (રદિ.)કી હદીષસે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે મેરે ઊપર હર જુમ્અહકે દિન કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો, ઈસ લિએ કે મેરી ઉમ્મતકા દુરૂદ હર જુમ્અહકો પેશ કિયા જાતા હે. પસ જો શખ્સ મેરે ઊપર દુરૂદ પળ્હનેમેં સબસે ઝિયાદા હોગા, વહ મુઝસે (કિયામતકે દિન) સબસે ઝિયાદા કરીબ હોગા. યહ મઝમૂન કે કષ્રતસે દુરૂદ પળ્હનેવાલા કિયામતકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સબસે ઝિયાદા કરીબ હોગા. ફસ્લે અવ્વલકે (નમ્બર) પાંચમેં ગુઝર ચુકા હે.

હઝરત અબૂ મસ્ઊદ અન્સારી (રદિ.)કી હદીષસે ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જુમ્અહકે દિન મેરે ઊપર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો, ઈસ લિએ કે જો શખ્સ ભી જુમ્અહકે દિન મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હે વહ મુઝ પર ફવ્રન્ પેશ હોતા હે.

હઝરત ઉમર (રદિ.)સે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે મેરે ઊપર રોશન રાત (યા'ની જુમ્અહકી રાત) ઔર રોશન દિન (યા'ની જુમ્અહકે દિન)મેં કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો, ઈસ લિએ કે તુમ્હારા દુરૂદ મુઝ પર પેશ હોતા હે તો મેં તુમ્હારે લિએ દુઆ ઔર ઈસ્તિગફાર કરતા હૂં. ઈસી તરહ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.), હઝરત હસન બસરી (રહ.), હઝરત ખાલિદ ઈબ્ને મઅ્દાન (રહ.) વગયરહસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જુમ્અહકે દિન મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજા કરો.

સુલયમાન ઈબ્ને સહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને ખ્વાબમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કી. મેંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! જો લોગ આપકી ખિદમતમેં હાઝિર હોતે હૈં ઔર આપકી ખિદમતમેં સલામ કરતે હૈં, ક્યા આપકો ઉસકા પતા ચલતા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: હાં, ઔર મેં ઉન્કે સલામકા જવાબ દેતા હૂં.

ઈબ્રાહીમ ઈબ્ને શયબાન (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને જબ હજ કિયા ઔર મદીના પાક હાઝિરી હૂઈ ઔર મેંને કબ્રે અત્હરકી તરફ બળ્હ કર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં સલામ અર્ઝ કિયા તો મેંને રવ્ઝએ અત્હરસે વ અલયકસ્સલામ-કી આવાઝ સુની.

'બુલૂગુલ મુસર્રાત'મેં હાફિઝ ઈબ્ને કય્યિમ (રહ.)સે યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે જુમ્અહકે દિન દુરૂદ શરીફકી ઝિયાદા ફઝીલતકી વજહ યહ હે કે જુમ્અહકા દિન તમામ દિનોંકા સરદાર હે ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝાતે અત્હર સારી મખ્લૂકકી સરદાર હે, ઈસ લિએ ઈસ દિનકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદકે સાથ એક ઐસી ખુસૂસિય્યત હે જો ઔર દિનોંકો નહીં. ઔર બા'ઝ લોગોંને યહ ભી કહા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બાપકી પુશ્તસે અપની માંકે પેટમેં ઈસી દિન તશરીફ લાએ થે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે જુમ્અહકે દિન દુરૂદ શરીફકી ફઝીલત હઝરત અબૂ હુરયરહ, હઝરત અનસ, ઔસ ઈબ્ને ઔસ, અબૂ ઉમામહ, અબૂદ્દરદાઅ્, અબૂ મસ્ઊદ, હઝરત ઉમર, ઉન્કે સાહિબઝાદે અબ્દુલ્લાહ વગયરહ હઝરાત રદિયલ્લાહુ અન્હુમસે નક્લ કી ગઈ હે, જિન્કી રિવાયાત અલ્લામહ સખાવીને નક્લ કી હૈં:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪) وَعَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَلصَّلٰوةُ عَلَیَّ نُوْرٌ عَلَی الصِّرَاطِ وَمَنْ صَلّٰی عَلَیَّ یَوْمَ الْجُمُعَةِ ثَمَانِیْنَ مَرَّةً غُفِرَتْ لَهٗ ذُنُوْبُ ثَمَانِیْنَ عَامًا۔

(ذکرہ السخاوی من عدۃ روایات ضعیفۃ بالفاظ مختلفۃ)

(૪) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે મુઝ પર દુરૂદ પળ્હના પુલે સિરાત પર ગુઝરનેકે વક્ત નૂર હે ઔર જો શખ્સ જુમ્અહકે દિન અસ્સી (૮૦) દફા' મુઝ પર દુરૂદ ભેજે ઉસકે અસ્સી સાલકે ગુનાહ મુઆફ કર દીએ જાએંગે.

ફાઈદા:

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને 'કવ્લે બદીઅ્'મેં ઈસ હદીષકો મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે – જિન પર ઝુઅ્ફકા હુક્મ ભી લગાયા હે – નક્લ કિયા હે. ઔર સાહિબે ઈત્તિહાફને ભી 'શર્હે ઈહ્યાઅ્'મેં ઈસ હદીષકો મુખ્તલિફ તુરુકસે નક્લ કિયા હે. ઔર મુહદ્દિષીનકા કાઈદહ હે કે ઝઈફ રિવાયત બિલ્ખુસૂસ જબ કે વહ મુતઅદ્દદ તુરુકસે નક્લ કી જાએ, ફઝાઈલમેં મુઅ્તબર હોતી હે. ગાલિબન્ ઈસી વજહસે 'જામિઉસ્સગીર'મેં અબૂ હુરયરહ (રદિ.) કી ઈસ હદીષ પર હસનકી અલામત લગાઈ હે. મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને 'શર્હે શિફા'મેં 'જામિઉસ્સગીર'કે હવાલાસે બ-રિવાયતે તબરાની વ દાર કુત્ની ઈસ હદીષકો નક્લ કિયા હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે યહ હદીષ હઝરત અનસ (રદિ.)કી રિવાયતસે ભી નક્લ કી જાતી હે ઔર હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી એક હદીષમેં યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ જુમ્અહકે દિન અસરકી નમાઝકે બા'દ અપની જગાસે ઉઠનેસે પેહલે અસ્સી (૮૦) મરતબા યહ દુરૂદ શરીફ પળ્હે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدِ نِ النَّبِیِّ الْاُمِّیِّ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَسَلِّمْ تَسْلِیْمًا.

– ઉસકે અસ્સી સાલકે ગુનાહ મુઆફ હોંગે ઔર અસ્સી સાલકી ઈબાદતકા ષવાબ ઉસકે લિએ લિખ્ખા જાએગા.

દાર કુત્નીકી એક રિવાયતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ જુમ્અહકે દિન મુઝ પર અસ્સી મરતબા દુરૂદ શરીફ પળ્હે, ઉસકે અસ્સી સાલકે ગુનાહ મુઆફ કિએ જાએંગે. કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! દુરૂદ કિસ તરહ પળ્હા જાએ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَرَسُوْلِكَ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ

ઔર યહ પઢ કર ઉંગલી બંદ કર લે. ઉંગલી બંદ કરનેકા મતલબ યહ હે કે ઉંગલિયોં પર શુમાર કિયા જાએ.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઉંગલિયોં પર ગિનનેકી તરગીબ વારિદ હૂઈ હે ઔર ઈરશાદ હુવા કે ઉંગલિયોં પર ગિના કરો. ઈસ લિએ કે કિયામતમેં ઉન્કો ગોયાઈ દી જાએગી ઔર ઉનસે પૂછા જાએગા. જૈસાકે ફઝાઈલે ઝિક્રકી ફસ્લે દૌમકી હદીષ (નમ્બર) અઠારહમેં યહ મઝમૂન તફસીલસે ઝિક્ર કિયા જા ચુકા.

હમ લોગ અપને હાથોંસે સેંકળોં ગુનાહ કરતે હૈં. જબ કિયામતકે દિન પેશીકે વક્તમેં હાથ ઔર ઉંગલિયાં વહ હઝારોં ગુનાહ ગિન્વાએં, જો ઉનસે ઝિંદગીમેં કિએ ગએ હૈં, તો ઉન્કે સાથ કુછ નેકિયાં ભી ગિન્વાએં જો ઉનસે કી ગઈ હૈં યા ઉનસે ગિની ગઈ હૈં. દાર કુત્નીકી ઈસ રિવાયતકો હાફિઝ ઈરાકી (રહ.)ને હસન બતલાયા હે.

હઝરત અલી (રદિ.)સે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ જુમ્અહકે દિન સો મરતબા દુરૂદ પઢે, ઉસકે સાથ કિયામતકે દિન એક ઐસી રોશની આએગી કે અગર ઉસ રોશનીકો સારી મખ્લૂક પર તક્સીમ કિયા જાએ તો સબકો કાફી હો જાએ.

હઝરત સહલ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહસે નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ જુમ્અહકે દિન અસરકી નમાઝકે બા'દ:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَسَلِّمْ

— અસ્સી દફા' પઢે, ઉસકે અસ્સી સાલકે ગુનાહ મુઆફ હોં.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને એક દૂસરી જગા હઝરત અનસ (રદિ.)કી હદીષસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજે ઔર વહ કબૂલ હો જાએ તો ઉસકે અસ્સી સાલકે ગુનાહ મુઆફ હોતે હૈં.

હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને 'ઝાદુસ્સઈદ'મેં બ-હવાલએ દુર્રે મુખ્તાર ઈસ્બહાનીસે ભી હઝરત અનસ (રદિ.)કી ઈસ હદીષકો નક્લ ફરમાયા હે. અલ્લામહ શામી (રહ.)ને ઈસમેં તવીલ બહષ કી હે કે દુરૂદ શરીફમેં ભી મક્બૂલ ઔર ગેર મક્બૂલ હોતે હૈં યા નહીં? શૈખ અબૂ સુલયમાન દારાની (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે સારી ઈબાદતોંમેં મક્બૂલ ઔર મરદૂદ હોનેકા

ઈહ્તિમાલ હે, લેકિન હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર તો દુરૂદ કબૂલ હી હોતા હે. ઔર ભી બા'ઝ સૂફિયહસે યહી નક્લ કિયા હે:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૫) હઝરત રુવયફઅ્ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં, જો શખ્સ ઈસ તરહ કહે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اَنْزِلْهُ الْمَقْعَدَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

— ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત વાજિબ હો જાતી હે.

⑤ عَنْ رُوَيْفِعِ بْنِ ثَابِتٍ الْاَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَالَ اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّاَنْزِلْهُ الْمَقْعَدَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَجَبَتْ لَهٗ شَفَاعَتِيْ. (رواه البزار والطبراني في الاوسط وبعض اسانيدهم حسن كذا في الترغيب)

ફાઈદા:

દુરૂદ શરીફકે અલ્ફાઝકા તર્જમા યહ હે:

"અય અલ્લાહ! આપ મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) પર દુરૂદ ભેજિએ ઔર ઉન્કો કિયામતકે દિન એસે મુબારક ઠિકાને પર પહુંચાઈએ, જો આપકે નઝદીક મુકર્રબ હો."

ઉલમાકે, 'મક્અદે મુકર્રબ' યા'ની મુકર્રબ ઠિકાનેમેં મુખ્તલિફ અક્વાલ હૈં. અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે મુહ્તમલ હે કે ઈસસે વસીલહ મુરાદ હો યા મકામે મહમૂદ, યા આપકા અર્શ પર તશરીફ રખના યા આપકા વહ મકામે આલી જો સબસે આ'લા વ અરફઅ્ હે. 'હિર્ઝે ષમીન'મેં લિખ્ખા હે કે મક્અદકો મુકર્રબકે સાથ ઈસ લિએ મવસૂફ કિયા હે કે જો શખ્સ ઈસમેં હોતા હે વહ મુકર્રબ હોતા હે. ઈસ વજહસે ગોયા ઈસ મકાન હી કો મુકર્રબ કરાર દિયા ઔર ઈસકે મિસ્દાકમેં અલાવહ ઉન અક્વાલકે જો સખાવી (રહ.)-સે ગુઝરે હૈં, કુર્સી પર તશરીફ ફરમા હોનેકા ઈઝાફા કિયા હે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) કેહતે હૈં કે મક્અદે મુકર્રબસે મુરાદ મકામે મહમૂદ હે. ઈસ લિએ કે રિવાયતમેં 'યવ્મુલ કિયામહ'કા લફ્ઝ ઝિક્ર કિયા ગયા હે ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં 'અલ્ મુકર્-બ ઈન્દ-ક ફિલ્ જન્નતિ'કા લફ્ઝ આયા હે. યા'ની વહ ઠિકાના જો જન્નતમેં મુકર્રબ હો. ઈસ બિના પર ઈસસે મુરાદ વસીલહ હોગા, જો જન્નતકે દર્જાતમેં સબસે આ'લા દર્જા હે.

બા'ઝ ઉલમાને કહા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ દો મકામ અલાહિદા અલાહિદા હૈં. એક મકામ તો વહ હે જબકે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ શફાઅતકે મયદાનમેં અર્શે મુઅલ્લાકે દાઈં જાનિબ હોંગે, જિસ પર અવ્વલીન વ આખિરીન સબકો રશ્ક હોગા ઔર દૂસરા આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મકામ જન્નતમેં જિસકે ઊપર કોઈ દર્જા નહીં.

બુખારી શરીફકી એક બહુત તવીલ હદીષમેં – જિસમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા બહુત તવીલ ખ્વાબ, જિસમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દોઝખ-જન્નત વગયરહ ઔર ઝિનાકાર, સૂદખ્વાર વગયરહ લોગોંકે ઠિકાને દેખે – ઉસકે અખીરમેં હે કે ફિર વહ દોનોં ફરિશ્તે મુઝે એક ઘરમેં લે ગએ, જિસસે ઝિયાદા હસીન ઔર બેહતર મકાન મૈંને નહીં દેખા થા. ઉસમેં બહુતસે બૂળ્હે (બૂઢે) ઔર જવાન અવરતેં ઔર બચ્ચે થે. ઉસકે બા'દ વહાંસે નિકાલ કર મુઝે વહ એક દરખ્ત પર લે ગએ. વહાં એક મકાન પેહલે સે ભી બળ્હયા (બઢિયા) થા. મેરે પૂછને પર ઉન્હોંને બતાયા કે પેહલા મકાન આમ મુસલમાનોંકા હે ઔર યહ શુહ્દાઅ્કા. ઉસકે બા'દ ઉન્હોંને કહાઃ ઝરા ઊપર સર ઉઠાઈએ તો મૈંને સર ઉઠા કર દેખા તો એક અબર સા નઝર આયા. મૈંને કહાઃ મૈં ઉસકો દેખ લૂં. ઉન દોનોં ફરિશ્તોંને કહાઃ અભી આપકી ઉમર બાકી હે. જબ પૂરી હો જાએગી, જબ આપ ઈસમેં તશરીફ લે જાએંગે.

દુરૂદ શરીફકી મુખ્તલિફ અહાદીષમેં મુખ્તલિફ અલ્ફાઝ પર શફાઅત વાજિબ હોનેકા વા'દા પેહલે ભી ગુઝર ચુકા. આઈન્દહ ભી આ રહા હે. કિસી કેદી યા મુજ્રિમકો અગર યહ મા'લૂમ હો જાએ કે હાકિમકે યહાં ફુલાં શખ્સકા અષર હે ઔર ઉસકી સિફારિશ હાકિમકે યહાં બળી વકીઅ્ હોતી હે તો ઉસ સિફારિશીકી ખૂશામદમેં કિતની દોળધૂપ કી જાતી હે, હમમેંસે કોનસા ઐસા હે જો બળેસે બળે ગુનાહકા મુજ્રિમ નહીં ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જૈસા સિફારિશી જો અલ્લાહકા હબીબ, સારે રસૂલોં ઔર તમામ મખ્લૂકકા સરદાર વહ કૈસી આસાન ચીઝ પર અપની સિફારિશકા વા'દા ઔર વા'દા ભી ઐસા મુઅક્કદ કે ફરમાતે હૈં કે મુઝ પર ઉસકી સિફારિશ વાજિબ હે, ફિર ભી અગર કોઈ શખ્સ ઉસસે ફાઈદા ન ઉઠાએ તો કિસ કદર ખસારહકી બાત હે. લગ્વિય્યાતમેં અવ્કાત ઝાઈઅ્ કરતે હૈં. ફુઝૂલ બાતોં, બલ્કે ગીબત વગયરહ ગુનાહોંમેં કીમતી અવ્કાતકો બરબાદ કરતે હૈં. ઈન અવ્કાતકો દુરૂદ શરીફમેં અગર ખર્ચ કિયા જાએ તો કિતને ફ્વાઈદ હાસિલ હોં.

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૬) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે જો શખ્સ યહ દુઆ કરે:

جَزَى اللّٰهُ عَنَّا مُحَمَّدًا مَّا هُوَ اَهْلُهٗ۔

(તર્જુમા): અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જઝા દે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કો હમ લોગોંકી તરફસે જિસ બદલેકે વહ મુસ્તહિક હૈં, તો ઉસકા ષવાબ સત્તર (૭૦) ફરિશ્તોંકો એક હઝાર દિન તક મશક્કતમેં ડાલેગા.

❻ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَالَ جَزَى اللّٰهُ عَنَّا مُحَمَّدًا مَّا هُوَ اَهْلُهٗ اَتْعَبَ سَبْعِيْنَ كَاتِبًا اَلْفَ صَبَاحٍ۔

(رواه الطبرانی فی الكبير و الاوسط كذا فی الترغيب وبسط السخاوی فی تخريجه ولفظ اتعب سبعين ملكا الف صباح)

ફાઈદા:

'નુઝહતુલ્ મજાલિસ'મેં બ-રિવાયતે તબરાની હઝરત જાબિર (રદિ.)કી હદીષસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જો શખ્સ સુબ્હો-શામ યહ દુરૂદ પઢ્હા કરે:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ مُحَمَّدٍ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّاجْزِ مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا هُوَ اَهْلُهٗ

– વહ ઉસકા ષવાબ લિખનેવાલોંકો એક હઝાર દિન તક મશક્કતમેં ડાલે રખ્ખેગા. 'મશક્કતમેં ડાલેગા'કા મતલબ યહ હે કે વહ હઝાર દિન તક ઉસકા ષવાબ લિખતે લિખતે થક જાએંગે. બા'ઝ ઉલમાને "જિસ બદલેકે વહ મુસ્તહિક હૈં"કી જગા "જો બદલા અલ્લાહકી શાનકે મુનાસિબ હે" લિખ્ખા હે. યા'ની જિતના બદલા અતા કરના તેરી શાયાને શાન હો, વહ અતા ફરમા. ઔર અલ્લાહ તઆલાકી શાનકે મુનાસિબ બિલ્ખુસૂસ અપને મહબૂબકે લિએ ઝાહિર હે કે બે ઈન્તિહા હોગા.

હઝરત હસન બસરી (રહ.)સે એક તવીલ દુરૂદ શરીફકે ઝૈલમેં નક્લ કિયા ગયા હે કે વહ અપને દુરૂદ શરીફમેં યહ અલ્ફાઝ ભી પઢ્હા કરતે થે:

وَاجْزِهٖ عَنَّا خَيْرَ مَا جَزَيْتَ نَبِيًّا عَنْ اُمَّتِهٖ

(અય અલ્લાહ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હમારી તરફસે ઈસસે ઝિયાદા બેહતર બદલા અતા ફરમાઈએ, જિતના કિસી નબીકો ઉસકી

(ઉમ્મતકી તરફસે આપને અતા ફરમાયા.)

એક ઔર હદીષમેં નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ યહ અલ્ફાઝ પળ્હે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ
عَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ صَلٰوةً تَكُوْنُ لَكَ رِضًا وَّ لِحَقِّهٖ اَدَاءً وَّ اَعْطِهِ الْوَسِيْلَةَ
وَالْمَقَامَ الْمَحْمُوْدَ الَّذِىْ وَعَدْتَّهٗ وَاجْزِهٖ عَنَّا مَا هُوَ اَهْلُهٗ وَاجْزِهٖ عَنَّا
مِنْ اَفْضَلِ مَا جَزَيْتَ نَبِيًّا عَنْ اُمَّتِهٖ وَصَلِّ عَلٰى جَمِيْعِ اِخْوَانِهٖ مِنَ النَّبِيِّيْنَ
وَالصّٰلِحِيْنَ يَا اَرْحَمَ الرّٰحِمِيْنَ

જો શખ્સ સાત જુમ્આેં તક હર જુમ્અહકો સાત મરતબા ઈસ દુરૂદકો પળ્હે, ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત વાજિબ હે.

એક અલ્લામહ જો ઈબ્નુલ મુશ્તહરકે નામસે મશહૂર હૈં, યૂં કેહતે હૈં કે જો શખ્સ યહ ચાહતા હો કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઐસી હમ્દ કરે જો ઉસ સબસે ઝિયાદા અફઝલ હો, જો અબ તક ઉસકી મખ્લૂકમેંસે કિસીને કી હો, અવ્વલીનો-આખિરીન ઔર મલાઈકએ મુકર્રબીન, આસમાનવાલોં ઔર ઝમીનવાલોંસે ભી અફઝલ હો ઔર ઈસી તરહ યહ ચાહે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઐસા દુરૂદ શરીફ પળ્હે જો ઉસ સબસે અફઝલ હો, જિતને દુરૂદ કિસીને પળ્હે હૈં ઔર ઈસી તરહ યહ ભી ચાહતા હો કે વહ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે કોઈ ઐસી ચીઝ માંગે જો ઉસ સબસે અફઝલ હો જો કિસીને માંગી હો તો વહ યહ પળ્હા કરે:

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا
اَنْتَ اَهْلُهٗ فَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كَمَا اَنْتَ اَهْلُهٗ وَافْعَلْ بِنَا مَا اَنْتَ اَهْلُهٗ
فَاِنَّكَ اَنْتَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ

તર્જમા યહ હે:

"અય અલ્લાહ ! તેરે હી લિએ હમ્દ હે, જો તેરી શાનકે મુનાસિબ હે. પસ તૂ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજ, જો તેરી શાનકે મુનાસિબ હે ઔર હમારે સાથ ભી વહ મુઆમલા કર જો તેરી શાયાને શાન હો. બેશક તૂ હી ઈસકા મુસ્તહિક હે કે તુઝસે ડરા જાએ ઔર મગ્ફિરત કરનેવાલાં હે."

અબુલ ફઝ્લ કવમાની કેહતે હૈં કે એક શખ્સ ખુરાસાનસે મેરે પાસ આયા ઔર ઉસને યહ બયાન કિયા કે મેં મદીના પાકમેં થા. મૈંને હુઝૂરે

અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝસે યહ ઈરશાદ ફરમાયાઃ જબ તૂ હમદાન જાએ તો અબુલ ફઝ્લ ઈબ્ને ઝયરકકો મેરી તરફસે સલામ કેહ દેના. મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! યહ ક્યા બાત? તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ મુઝ પર રોઝાનહ સો મરતબા યા ઈસસે ભી ઝિયાદા યહ દુરૂદ પળ્હા કરતા થાઃ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ جَزَى اللّٰهُ مُحَمَّدًا
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنَّا مَا هُوَ اَهْلُهٗ

અબુલ ફઝ્લ કેહતે હૈં કે ઉસ શખ્સને કસમ ખાઈ કે વહ મુઝે યા મેરે નામકો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ખ્વાબમેં બતાનેસે પેહલે નહીં જાનતા થા. અબુલ ફઝ્લ કેહતે હૈં કે મેંને ઉસકો કુછ ગલ્લહ દેના ચાહા તો ઉસને યહ કેહ કર ઈન્કાર કર દિયા કે મેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પયામકો બેચતા નહીં (યા'ની ઉસકા કોઈ મુઆવઝા નહીં લેતા). અબુલ ફઝ્લ કેહતે હૈં કે ઉસકે બા'દ ફિર મેંને ઉસ શખ્સકો નહીં દેખા. (બદીઅ્)

ઈસ નો'અકા એક દૂસરા કિસ્સા હિકાયાતમેં (નમ્બર) ૩૯ (ઉન્ચાલીસ) પર આ રહા હેઃ

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا   عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૭) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં, જબ તુમ અઝાન સુના કરો તો જો અલ્ફાઝ મુઅઝ્ઝિન કહે વહી તુમ કહા કરો. ઉસકે બા'દ મુઝ પર દુરૂદ ભેજા કરો. ઈસ લિએ કે જો શખ્સ મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજતા હે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ ભેજતે હૈં. ફિર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે મેરે લિએ વસીલહકી દુઆ કિયા કરો. વસીલહ જન્નતકા એક

(٧) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ اَنَّهٗ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ فَقُوْلُوْا مِثْلَ مَا يَقُوْلُ ثُمَّ صَلُّوْا عَلَيَّ فَاِنَّهٗ مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ صَلٰوةً صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ عَشْرًا ثُمَّ سَلُوا اللّٰهَ لِيَ الْوَسِيْلَةَ فَاِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِيْ اِلَّا لِعَبْدٍ مِّنْ عِبَادِ اللّٰهِ وَاَرْجُوْ اَنْ اَكُوْنَ اَنَا هُوَ فَمَنْ سَاَلَ لِيَ الْوَسِيْلَةَ حَلَّتْ

عَلَيْهِ الشَّفَاعَةُ (رواه مسلم و ابوداؤد والترمذی کذا فی الترغیب)

દરજા હે જો સિર્ફ એક હી શખ્સકો મિલેગા, ઔર મુઝે ઉમ્મીદ હે કે વહ એક શખ્સ મેં હી હું. પસ જો શખ્સ મેરે લિએ અલ્લાહસે વસીલહકી દુઆ કરેગા ઉસ પર મેરી શફાઅત ઉતર પળેગી.

ફાઈદા:

"ઉતર પળેગી"કા મતલબ યહ હે કે મુહક્કક હો જાએગી. ઈસ લિએ કે બા'ઝ રિવાયાતમેં ઈસકી જગા યહ ઈરશાદ હે કે ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત વાજિબ હો જાએગી.

બુખારી શરીફકી એક હદીષમેં યહ હે કે જો શખ્સ અઝાન સુને ઔર યહ દુઆ પળહે:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّآمَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَآئِمَةِ

اٰتِ مُحَمَّدَنِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُوْدَنِ الَّذِىْ وَعَدْتَّهٗ

– ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત ઉતર જાતી હે.

હઝરત અબુદ્દર્દાઅ્ (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અઝાન સુનતે તો ખૂદ ભી યહ દુઆ પળહતે:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّآمَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَآئِمَةِ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ

وَّاٰتِهٖ سُؤْلَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

– ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઈતની આવાઝસે પળહા કરતે થે કે પાસ વાલે ઉસકો સુનતે થે.

ઔર ભી મુતઅદ્દદ અહાદીષસે અલ્લામહ સખાવીને યહ મઝમૂન નક્લ કિયા હે. ઔર હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જબ તુમ મુઝ પર દુરૂદ પળહા કરો તો મેરે લિએ વસીલહ ભી માંગા કરો. કિસીને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! વસીલહ ક્યા ચીઝ હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જન્નતકા આ'લા દરજા હે, જો સિર્ફ એક હી શખ્સકો મિલેગા ઔર મુઝે યહ ઉમ્મીદ હે કે વહ શખ્સ મેં હી હૂંગા.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે વસીલહકે અસ્લ મઅ્ના લુગતમેં તો વહ ચીઝ હે કે જિસકી વજહસે કિસી બાદશાહ યા કિસી બળે આદમીકી બારગાહમેં તકર્રુબ હાસિલ કિયા જાએ, લેકિન ઈસ જગા એક આલી દર્જા મુરાદ હે. જૈસા કે ખૂદ હદીષમેં વારિદ હે કે વહ જન્નતકા એક દર્જા હે ઔર કુર્આને પાકકી આયત-વબ્તગૂ ઈલયહિલ વસીલહ-મેં અઈમ્મએ તફસીરકે દો કોલ હૈં. એક તો યહ કે ઈસસે વહી તકર્રુબ મુરાદ હે જો ઊપર ગુઝરા. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.), મુજાહિદ, અતાઅ્ વગયરહસે યહી કોલ નકૂલ કિયા ગયા હે. કતાદહ (રહ.) કેહતે હૈં, અલ્લાહકી તરફ.... તકર્રુબ હાસિલ કરો ઉસ ચીઝકે સાથ જો ઉસકો રાઝી કર દે.

વાહિદી, બગ્વી, ઝમખ્શરીસે યહી નકૂલ કિયા ગયા હે કે વસીલહ હર વહ ચીઝ હે જિસસે તકર્રુબ હાસિલ કિયા જાતા હો.– કરાબત હો યા કોઈ અમલ ઔર ઈસ કોલમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝરીઆસે તવસ્સુલ હાસિલ કરના ભી દાખિલ હે.

અલ્લામહ જઝ્રી (રહ.)ને 'હિસ્ને હસીન'મેં આદાબે દુઆમેં લિખ્ખા હે:

وَاَنْ يَّتَوَسَّلَ اِلَى اللّٰهِ تَعَالٰى بِاَنْبِيَآئِهٖ (خ وص) وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِهٖ (خ)

"યા'ની તવસ્સુલ હાસિલ કરે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ ઉસકે અમ્બિયાઅ્કે સાથ." જૈસાકે બુખારી, મુસ્નદે બઝાર ઔર હાકિમકી રિવાયતસે મા'લૂમ હોતા હે. ઔર "અલ્લાહકે નેક બંદોંકે સાથ." જૈસા કે બુખારીસે મા'લૂમ હોતા હે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં : ઔર દૂસરા કોલ આયતે શરીફહમેં યહ હે કે ઈસસે મુરાદ મુહબ્બત હે, યા'ની અલ્લાહકે મહબૂબ બનો. જૈસાકે માવર્દી વગયરહને અબૂ ઝૈદસે નકૂલ કિયા હે. ઔર હદીષે પાકમેં ફઝીલતસે મુરાદ વહ મર્તબ-એ-આલિયહ હે, જો સારી મખ્લૂકસે ઊંચા હો ઔર ઈહ્તિમાલ હે કોઈ ઔર મરતબા મુરાદ હો યા વસીલહકી તફસીર હો ઔર મકામે મહમૂદ વહી હે, જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને કલામે પાકમેં સૂરએ બની ઈસ્રાઈલમેં ઈરશાદ ફરમાયા:

عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا

(તર્જમા) ઉમ્મીદ હે કે પહુંચાએંગે આપકો આપકે રબ મકામે મહમૂદમેં.

મકામે મહમૂદકી તફસીરમેં ઉલમાકે ચંદ અકૂવાલ હૈં. યહ કે વહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા અપની ઉમ્મતકે ઊપર ગવાહી દેના હે ઔર કહા ગયા હે કે હંમ્દકા ઝંડા જો કિયામતકે દિન આપકો દિયા જાએગા, મુરાદ હે ઔર બા'ઝને કહા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને આપકો કિયામતકે દિન અર્શ પર ઔર બા'ઝને કહા, કુર્સી પર બિઠાનેકો કહા હે. ઈબ્ને જવ્ઝીને ઈન દોનોં કૌલોંકો બળી જમાઅતસે નક્લ કિયા હે. ઔર બા'ઝોંને કહા કે ઈસસે મુરાદ શફાઅત હે. ઈસ લિએ કે વહ એસા મકામ હે કે ઉસમેં અવ્વલીન વ આખિરીન સબ હી આપકી તા'રીફ કરેંગે.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) અપને ઉસ્તાઝ હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)કે ઈત્તિબાઅમેં કેહતે હૈં:

"ઈન અક્વાલમેં કોઈ મુનાફાત નહીં. ઈસ વાસ્તે કે ઈહ્તિમાલ હે કે અર્શો-કુર્સી પર બિઠાના શફાઅતકી ઈજાઝતકી અલામત હો. ઔર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ વહાં તશરીફ ફરમા હો જાએં તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉન્કો હમ્દકા ઝંડા અતા ફરમાએ ઔર ઉસકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અપની ઉમ્મત પર ગવાહી દેં."

ઈબ્ને હિબ્બાનકી એક હદીષમેં હઝરત કઅબ ઈબ્ને માલિક (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિયામતકે દિન લોગોંકો ઉઠાએંગે. ફિર મુઝે એક સબ્ઝ જોળા પહ્નાએંગે. ફિર મેં વહ કહૂંગા, જો અલ્લાહ ચાહેં. પસ યહી મકામે મહમૂદ હે.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) કેહતે હૈં કે "ફિર મેં કહૂંગા" સે મુરાદ વહ હમ્દો-ષના હે, જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ શફાઅતસે પેહલે કહેંગે ઔર મકામે મહમૂદ ઉન સબ ચીઝોંકે મજ્મૂઅહકા નામ હે, જો ઉસ વક્તમેં પેશ આએંગી. ઈન્તહા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈસ ઈરશાદકા મતલબ કે "મેં વહ કહૂંગા જો અલ્લાહ તઆલા ચાહેંગે" હદીષકી કિતાબોં-બુખારી, મુસ્લિમ શરીફ વગયરહમેં શફાઅતકી તવીલ હદીષમેં હઝરત અનસ (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે, જિસમેં યહ મઝકૂર હે કે જબ મેં અલ્લાહ તઆલાકી ઝિયારત કરૂંગા તો સિજ્દહમેં ગિર જાઉંગા. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મુઝે સિજ્દહમેં જબ તક ચાહેંગે પળા રહને દેંગે. ઉસકે બા'દ અલ્લાહ જલ્લ

શાનુહૂકા ઈરશાદ હોગાઃ મુહમ્મદ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) સર ઉઠાઓ ઔર કહો, તુમ્હારી બાત સુની જાએગી. સિફારિશ કરો, કબૂલ કી જાએગી. માંગો, તુમ્હારા સવાલ પૂરા કિયા જાએગા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈં, ઈસ પર મૈં સિજ્દહસે સર ઉઠાઉંગા. ફિર અપને રબકી વહ હમ્દો-ષના કરૂંગા, જો ઉસ વક્ત મેરા રબ મુઝે ઈલ્હામ કરેગા. ફિર મૈં ઉમ્મતકે લિએ સિફારિશ કરૂંગા. બહુત લમ્બી હદીષ સિફારિશકી હે, જો મિશ્કાતમેં ભી મઝકૂર હેઃ

હાં હાં ઈજાઝત હે તુઝે — આ,આજ ઈઝઝત હે તુઝે
ઝયૂબા શફાઅત હે તુઝે — બેશક યહ હે હિસ્સા તેરા.

યહાં એક બાત કાબિલે લિહાઝ હે કે ઊપરકી દુઆમેં 'અલ્ વસીલહ વલ્ ફઝીલહ'કે બા'દ 'વદ્-રજતર્રફીઅહ'કા લફ્ઝ ભી મશહૂર હે. મુહદ્દિષીન ફરમાતે હૈં કે યહ લફ્ઝ ઈસ હદીષમેં ષાબિત નહીં. અલબત્તા બા'ઝ રિવાયાતમેં જૈસાકે 'હિસ્ને હસીન'મેં ભી હે, ઈસકે અખીરમેં ઈન્ન-ક લા તુખ્લિફુલ્ મીઆદકા ઈઝાફા હેઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૮) عَنْ اَبِیْ حُمَیْدٍ اَوْ اَبِیْ اُسَیْدِ السَّاعِدِیِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اِذَا دَخَلَ اَحَدُکُمْ فِی الْمَسْجِدِ فَلْیُسَلِّمْ عَلَی النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ثُمَّ لِیَقُلْ اَللّٰھُمَّ افْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاِذَا خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَلْیُسَلِّمْ عَلَی النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ثُمَّ لِیَقُلْ اَللّٰھُمَّ افْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ فَضْلِكَ (اخرجہ ابو عوانہ فی صحیحہ وابوداؤد والنسائی وابن خزیمۃ وابن حبان فی صحیحیھما کذا فی البدیع)

(૮) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જબ તુમમેંસે કોઈ શખ્સ મસ્જિદમેં દાખિલ હુવા કરે તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલામ ભેજા કરે. ફિર યૂં કહા કરેઃ અલ્લાહુમ્મફ્તહ્ લી અબ્વા-બ રહ્મતિકઃ અય અલ્લાહ! મેરે લિએ અપની રહમતકે દરવાઝે ખોલ દે ઔર જબ મસ્જિદસે નિકલા કરે તબ ભી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલામ ભેજા કરે ઔર યૂં કહા કરેઃ અલ્લાહુમ્મફ્તહ્ લી અબ્વા-બ ફદ્લિકઃ અય અલ્લાહ! મેરે લિએ અપને ફઝલ (યા'ની રોઝી)કે દરવાઝે ખોલ દે.

ફાઈદા:

મસ્જિદમેં જાનેકે વક્ત રહ્‌મતકે દરવાઝે ખુલનેકી વજહ યહ હે કે જો મસ્જિદમેં જાતા હે વહ અલ્લાહકી ઈબાદતમેં મશગૂલ હોનેકે લિએ જાતા હે. વહ અલ્લાહકી રહમતકા ઝિયાદા મુહતાજ હે કે વહ અપની રહમતસે ઈબાદતકી તવફીક અતા ફરમાએ, ફિર ઉસકો કબૂલ ફરમાએ.

'મઝાહિરે હક'મેં લિખ્ખા હે:

"દરવાઝે રહમતકે ખોલ બ-સબબ બરકત ઈસ મકાને શરીફકે યા બ-સબબ તવફીક દેને નમાઝકી ઈસમેં યા બ-સબબ ખોલને હકાઈકે નમાઝકે ઔર મુરાદ ફઝ્‌લસે રિઝ્‌કે હલાલ હે કે બા'દ નિકલનેકે નમાઝસે ઉસકી તલબકો જાતા હે."

ઈસમેં કુર્આને પાકકી ઈસ આયતકી તરફ ઈશારા હે, જો સૂરએ જુમ્અહમેં વારિદ હે:

فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِى الْاَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ۔

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને હઝરત અલી (રદિ.)કી હદીષસે નક્લ કિયા હે કે જબ મસ્જિદમેં દાખિલ હુવા કરો તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા કરો. ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સાહિબઝાદી હઝરત ફાતિમહ (રદિ.)સે નક્લ કિયા હે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ મસ્જિદમેં દાખિલ હોતે તો દુરૂદો-સલામ ભેજતે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર (યા'ની ખૂદ અપને ઊપર) ઔર ફિર યૂં ફરમાતે:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِىْ ذُنُوْبِىْ وَافْتَحْ لِىْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

— ઔર જબ મસ્જિદસે નિકલતે તબ ભી અપને ઊપર દુરૂદો-સલામ ભેજતે ઔર ફરમાતે:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِىْ ذُنُوْبِىْ وَ افْتَحْ لِىْ اَبْوَابَ فَضْلِكَ

હઝરત અનસ (રદિ.) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જબ મસ્જિદમેં દાખિલ હોતે તો પઢ્હા કરતે:

بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ

— ઔર જબ બાહર તશરીફ લાતે તબ ભી યહ પઢ્હા કરતે:

بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે હુઝુરે અક્દસ. સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને નવાસે હઝરત હસન (રદિ.)કો યહ

દુઆ સિખલાઈ થી કે જબ વહ મસ્જિદમેં દાખિલ હુવા કરેં તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા કરેં ઔર યહ દુઆ પળ્હા કરેં:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلَنَا ذُنُوْبَنَا وَافْتَحْ لَنَا اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

–ઔર જબ નિકલા કરેં જબ ભી યહી દુઆ પળ્હા કરેં ઔર અબ્વા-બ રહ્મતિ-ક કી જગા અબ્વા-બ ફદ્લિ-ક પળ્હા કરેં.

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જબ કોઈ શખ્સ તુમમેંસે મસ્જિદમેં જાયા કરે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલામ પળ્હા કરે ઔર યૂં કહા કરે:

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

– ઔર જબ મસ્જિદસે નિકલા કરે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલામ પળ્હા કરે ઔર યૂં કહા કરે:

اَللّٰهُمَّ اعْصِمْنِیْ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ

હઝરત કઅબ (રદિ.)ને હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે કહા: મેં તુઝે દો બાતેં બતાતા હૂં, ઈન્હેં ભૂલના મત. એક યહ કે જબ મસ્જિદમેં જાએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજે ઔર યહ દુઆ પળ્હે:

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

– ઔર જબ બાહર નિકલે (મસ્જિદસે) તો યહ દુઆ પળ્હા કરે:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِیْ وَاحْفَظْنِیْ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ

ઔર ભી બહુતસે સહાબા (રદિ.) ઔર તાબિઈન (રહ.)સે યહ દુઆએં નક્લ કી ગઈ હૈં.

સાહિબે હિસ્ને હસીનને મસ્જિદમેં જાનેકી ઔર મસ્જિદસે નિકલનેકી મુતઅદ્દદ દુઆએં મુખ્તલિફ અહાદીષસે નક્લ કી હૈં. અબૂ દાવૂદ શરીફકી રિવાયતસે મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેકે વક્ત યહ દુઆ નક્લ કી હે:

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيْمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيْمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ

(મેં પનાહ માંગતા હૂં ઉસ અલ્લાહકે ઝરીઆસે જો બળી અઝમતવાલા હે ઔર ઉસકી કરીમ ઝાતકે ઝરીઆસે ઔર ઉસકી કદીમ બાદશાહતકે ઝરીઆસે શયતાને મરદૂદકે હમ્લાસે.)

'હિસ્ને હસીન'મેં તો ઈતના હી હે, લેકિન અબૂ દાવૂદને ઉસકે બા'દ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ પાક ઈરશાદ ભી નક્લ કિયા હે કે જબ આદમી યહ દુઆ પળ્હતા હે તો શયતાન યૂં કેહતા હે કે મુઝસે તો યહ શખ્સ શામ તકકે લિએ મહફૂઝ હો ગયા. ઈસકે બા'દ સાહિબે હિસ્ન.... મુખ્તલિફ અહાદીષસે નક્લ કરતે હૈં કે જબ મસ્જિદમેં દાખિલ હો તો બિસ્મિલ્લાહિ વસ્સલામુ અલા રસૂલિલ્લાહ કહે. એક ઔર હદીષમેં વ અલાં સુન્નતિ રસૂલિલ્લાહ હે ઔર એક હદીષમેં:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ،

– હે. ઔર મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેકે બા'દ પળ્હે:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ

ઔર જબ મસ્જિદસે નિકલને લગે જબ ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર સલામ પળ્હે: બિસ્મિલ્લાહિ વસ્સલ્લાહુ અલા રસૂલિલ્લાહ. ઔર એક હદીષમેં હે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ اعْصِمْنِىْ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ،

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૯) ખ્વાબમેં રસૂલે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કરનેકે આ'માલ

(૯) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારતકી તમન્ના કોન સા મુસલમાન ઐસા હોગા, જિસકો ન હો, લેકિન ઈશ્કો-મુહબ્બતકી બ-કદ્ર ઉસકી તમન્નાએં બળ્હતી રહતી હૈં ઔર અકાબિરો-મશાઈખને બહુતસે આ'માલ ઔર બહુતસે દુરૂદોંકે મુતઅલ્લિક અપને તજ્રુબાત તહરીર કિએ હૈં કે ઉન પર અમલસે સય્યિદુલ્ કવ્નૈન સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત નસીબ હુઈ.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને 'કવ્લે બદીઅ્'મેં ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ભી એક ઈરશાદ નક્લ કિયા હે:

مَنْ صَلّٰى عَلٰى رُوْحِ مُحَمَّدٍ فِى الْاَرْوَاحِ وَعَلٰى جَسَدِهٖ فِى الْاَجْسَادِ وَعَلٰى قَبْرِهٖ فِى الْقُبُوْرِ

વહ યહ હે: "સલ્લલ્લાહુ અલન્નબિય્યિલ્ ઉમ્મિય્યિ". દીગર, નીઝ શૈખે મવસૂફને લિખ્ખા હે કે સોતે વક્ત સત્તર (૭૦) બાર ઈસ દુરૂદકો પળ્હનેસે ઝિયારત નસીબ હો:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ بَحْرِ اَنْوَارِكَ وَمَعْدَنِ اَسْرَارِكَ وَلِسَانِ حُجَّتِكَ وَعَرُوْسِ مَمْلَكَتِكَ وَاِمَامِ حَضْرَتِكَ وَطِرَازِ مُلْكِكَ وَخَزَائِنِ رَحْمَتِكَ وَطَرِيْقِ شَرِيْعَتِكَ الْمُتَلَذِّذِ بِتَوْحِيْدِكَ اِنْسَانِ عَيْنِ الْوُجُوْدِ وَالسَّبَبِ فِيْ كُلِّ مَوْجُوْدٍ عَيْنِ اَعْيَانِ خَلْقِكَ الْمُتَقَدِّمِ مِنْ نُوْرِ ضِيَائِكَ صَلٰوةً تَدُوْمُ بِدَوَامِكَ وَتَبْقٰى بِبَقَائِكَ لَا مُنْتَهٰى لَهَا دُوْنَ عِلْمِكَ صَلٰوةً تُرْضِيْكَ وَتُرْضِيْهِ وَتَرْضٰى بِهَا عَنَّا يَا رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ۔

દીગર ઈસકો ભી સોતે વક્ત ચંદ બાર પળ્હના ઝિયારતકે લિએ શૈખને લિખ્ખા હે:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ الْحِلِّ وَالْحَرَامِ وَرَبَّ الْبَيْتِ الْحَرَامِ وَرَبَّ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ اَبْلِغْ لِرُوْحِ سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ مِّنَّا السَّلَامَ۔

– મગર બળા શર્ત ઈસ દોલતકે હુસૂલમેં કલ્બકા શૌકસે પુર હોના ઔર ઝાહિરી વ બાતિની મઅ્સિયતોંસે બચના હે.

હમારે હઝરત શય્ખુલ મશાઈખ કુત્બુલ ઈરશાદ શાહ વલિય્યુલ્લાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને અપની કિતાબ 'નવાદિર'મેં બહુતસે મશાઈખે તસવ્વુફ ઔર અબ્દાલકે ઝરીઆસે હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામસે મુતઅદ્દદ આ'માલ નક્લ કિએ હૈં. અગર્ચે મુહદ્દિષાનહ હેષિયતસે ઉન પર કલામ હે, લેકિન કોઈ ફિક્હી મસ્અલા નહીં, જિસમેં દલીલ ઔર હુજ્જતકી ઝરૂરત હો. મુબશ્શરાત ઔર મનામાત હૈં. મિન્જુમ્લહ ઉન્કે લિખ્ખા હે કે અબ્દાલમેંસે એક બુઝુર્ગને હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામસે દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે કોઈ અમલ બતાઈએ, જો મેં રાતમેં કિયા કરૂં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મગ્રિબસે ઈશા તક નફ્લોંમેં મશ્ગૂલ રહા કર, કિસી શખ્સસે બાત ન કર. નફ્લોંકી દો દો રકા'ત પર સલામ ફેરતા રહા કર ઔર હર રકા'તમેં એક મરતબા સૂરએ ફાતિહા ઔર તીન મરતબા કુલ્ હુવલ્લાહ પળ્હતા રહા કર. ઈશાકે બા'દ ભી બગૈર બાત કિએ અપને ઘર ચલા જા ઔર વહાં જા કર દો રકા'ત નફલ પળ્હ. હર રકા'તમેં એક દફા' સૂરએ ફાતિહા ઔર સાત મરતબા કુલ્ હુવલ્લાહ. નમાઝકા સલામ ફેરનેકે બા'દ એક સિજદહ કર, જિસમેં સાત દફા' ઈસ્તિગ્ફાર, સાત મરતબા દુરૂદ શરીફ ઔર સાત દફા':

– જો શખ્સ રૂહે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) પર અરવાહમેં ઔર આપકે જસદે અત્હર પર બદનોંમેં ઔર આપકી કબ્રે મુબારક પર કુબૂરમેં દુરૂદ ભેજેગા, વહ મુઝે ખ્વાબમેં દેખેગા ઔર જો મુઝે ખ્વાબમેં દેખેગા વહ કિયામતમેં દેખેગા ઔર જો મુઝે કિયામતમેં દેખેગા, મેં ઉસકી સિફારિશ કરૂંગા ઔર જિસકી મેં સિફારિશ કરૂંગા વહ મેરે હૌઝસે પાની પિએગા ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે બદનકો જહન્નમ પર હરામ ફરમા દેંગે. અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે અબુલ કાસિમ બસ્તીને અપની કિતાબમેં યહ હદીષ નક્લ કી હે, મગર મુઝે અબ તક ઉસકી અસલ નહીં મિલી. દૂસરી જગા લિખતે હૈં, જો શખ્સ યહ ઈરાદા કરે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ખ્વાબમેં દેખે,વહ યહ દુરૂદ પળ્હે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كَمَا اَمَرْتَنَا اَنْ نُّصَلِّيَ عَلَيْهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كَمَا هُوَ اَهْلُهٗ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كَمَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى

– જો શખ્સ ઈસ દુરૂદ શરીફકો તાક અદદકે મુવાફિક પળ્હેગા, વહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કરેગા ઔર ઉસ પર ઈસકા ઈઝાફા ભી કરના ચાહિએ:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى رُوْحِ مُحَمَّدٍ فِى الْاَرْوَاحِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى جَسَدِ مُحَمَّدٍ فِى الْاَجْسَادِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى قَبْرِ مُحَمَّدٍ فِى الْقُبُوْرِ

હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂ 'ઝાદુસ્સઈદ'મેં તહરીર ફરમાતે હૈં કે સબસે ઝિયાદહ લઝીઝ-તર ઔર શીરીં-તર ખાસિયત દુરૂદ શરીફકી યહ હે કે ઈસકી બ-દોલત ઉશ્શાકકો ખ્વાબમેં હુઝૂરે પુરનૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી દોલતે ઝિયારત મયસ્સર હૂઈ હે. બા'ઝ દુરૂદોંકો બિલ્ખુસૂસ બુઝુર્ગોંને આઝમાયા હે.

શૈખ અબ્દુલ હક મુહદ્દિષ દહેલ્વી (રહ.)ને કિતાબે 'તરગીબુ અહ્લિસ્સઆદાત'મેં લિખ્ખા હે કે શબે જુમ્અહમેં દો રકા'ત નમાઝે નફલ પળ્હે ઔર હર રકા'તમેં ગિયારહ બાર આયતુલ કુર્સી ઔર ગિયારહ બાર કુલ્ હુવલ્લાહ.... ઔર બા'દે સલામ સો (૧૦૦) બાર યહ દુરૂદ શરીફ પળ્હે. ઈન્શાઅલ્લાહ તીન જુમ્એ ગુઝરને ન પાએંગે કે ઝિયારત નસીબ હોગી. વહ દુરૂદ શરીફ યહ હે:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلِّمْ

– દીગર શૈખે મવસૂફને લિખ્ખા હે કે જો શખ્સ દો રકા'ત નમાઝ પળ્હે ઔર હર રકા'તમેં બા'દ અલ્હમ્દુકે પચ્ચીસ બાર કુલ્ હુવલ્લાહ ઔર બા'દ સલામકે યહ દુરૂદ શરીફ હઝાર મરતબા પળ્હે, દોલતે ઝિયારત નસીબ હો.

سُبْحَانَ اللّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

– ફિર સિજદહસે સર ઉઠા કર દુઆકે લિએ હાથ ઉઠા ઔર યહ દુઆ પળહ:

يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ يَا اِلٰهَ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ يَا رَحْمٰنَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَرَحِيْمَهُمَا يَا رَبِّ يَا رَبِّ يَا رَبِّ اَللّٰهُ اَللّٰهُ يَا اَللّٰهُ

–ફિર ઈસી હાલમેં હાથ ઉઠાએ હૂએ ખળા હો ઔર ખળે હો કર ફિર યહી દુઆ પળહ. ફિર સિજદહમેં જા કર યહી દુઆ પળહ. ફિર દાઈં કરવટ પર કિબ્લાકી તરફ મુંહ કરકે લેટ જા ઔર સોને તક દુરૂદ શરીફ પળહતા રહ. જો શખ્સ યકીન ઔર નેક નિય્યતીકે સાથ ઈસ અમલ પર મુદાવમત કરેગા મરનેસે પેહલે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઝરૂર ખ્વાબમેં દેખેગા. બા'ઝ લોગોંને ઈસકા તજરુબા કિયા. ઉન્હોંને દેખા કે વહ જન્નતમેં ગએ. વહાં અમ્બિયાએ કિરામ ઔર સય્યિદુલ કવ્નૈન સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત હૂઈ ઔર ઉનસે બાત કરનેકા શર્ફ હાસિલ હુવા. ઈસ અમલકે બહુતસે ફઝાઈલ હૈં, જિન્કો હમને ઈખ્તિસારન્ છોળ દિયા. ઔર ભી મુતઅદ્દદ અમલ ઈસ નો'અકે હઝરત પીરાને પીર રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હસે નક્લ કિએ હૈં

અલ્લામહ દમીરીને હયાતુલ હયવાનમેં લિખ્ખા હે કે જો શખ્સ જુમ્અહકે દિન જુમ્અહકી નમાઝકે બા'દ બા-વુઝૂ એક પરચા પર મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ અહમદુ રસૂલુલ્લાહ પેંતીસ મરતબા લિખ્ખે ઔર ઉસકો અપને સાથ રખ્ખે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો તાઅત પર કુવ્વત અતા ફરમાતા હે ઔર ઉસકી બરકતમેં મદદ ફરમાતા હે ઔર શયાતીનકે વસાવિસસે હિફાઝત ફરમાતા હે. અગર ઈસ પરચાકો રોઝાનહ તુલૂએ આફતાબકે વક્ત દુરૂદ શરીફ પળહતે હૂએ ગૌરસે દેખતા રહે તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત ખ્વાબમેં કષ્રતસે હુવા કરે.

તમ્બીહ:

ખ્વાબમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત હો જાના બળી સઆદત હે, લેકિન દો અમ્ર કાબિલે લિહાઝ હૈં. અવ્વલ વહ જિસકો હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂને 'નશ્રુત્તીબ'મેં તહરીર ફરમાયા હે. હઝરત તહરીર ફરમાતે હૈં:

"જાનના ચાહિએ કે જિસકો બેદારીમેં યહ શર્ફ નસીબ નહીં હુવા, ઉસકે લિએ બ-જાએ ઈસકે ખ્વાબમેં ઝિયારતસે મુશર્રફ હો જાના સરમાયએ તસલ્લી ઔર ફી નફ્સિહી એક નેઅ્મતે ઉઝ્મા, દોલતે કુબ્રા હે ઔર ઈસ સઆદતમેં ઈક્તિસાબકો અસ્લન્ દખલ નહીં, મહઝ મવ્હૂબ હે. વલ-નિઅ્મ મા કીલ:

ઈં સઆદત બ-ઝૌરે બાઝૂ નેસ્ત
તા ન બખ્શદ ખુદાએ બખ્શિન્દહ.

(તર્જમા:"કિસીને ક્યા હી અચ્છા કહા હે: યહ સઆદત કુવ્વતે બાઝૂસે હાસિલ નહીં હોતી હે, જબ તક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે અતા ઔર બખ્શિશ ન હો.")

હઝારોંકી ઉમરેં ઈસ હસ્રતમેં ખત્મ હો ગઈં. અલબત્તા ગાલિબ યહ હે કે કષ્રતે દુરૂદ શરીફ વ કમાલે ઈત્તિબાએ સુન્નત વ ગલબએ મુહબ્બત પર ઈસકા તરત્તુબ હો જાતા હે, લેકિન ચૂંકે લાઝિમી ઔર કુલ્લી નહીં, ઈસ લિએ ઈસકે ન હોનેસે મગ્મૂમો-મહ્ઝૂન ન હોના ચાહિએ કે બા'ઝકે લિએ ઈસીમેં હિક્મતો-રહ્મત હે. આશિકકો રઝાએ મહબૂબસે કામ, ખ્વાહ વસ્લ હો તબ, હિજ્ર હો તબ. વલિલ્લાહિ દર્રુ મન કાલ:

اُرِیْدُ وِصَالَہٗ وَیُرِیْدُ ھَجْرِیْ فَاَتْرُکُ مَا اُرِیْدُ لِمَا یُرِیْدُ

(ઔર અલ્લાહ હીકે લિએ ખૂબી હે ઈસ કેહને વાલેકી જિસને કહા કે મેં ઉસકા વિસાલ ચાહતા હૂં ઔર વહ મુઝસે ફિરાક ચાહતા હે. મેં અપની ખૂશીકો ઉસકી ખૂશીકે મુકાબલામેં છોળતા હૂં.)

કાલલ્ આરિફુશ્ શીરાઝી:

ફિરાકો-વસ્લ ચે બાશદ રઝાએ દોસ્ત તલબ્
કે હૈફ બાશદ અઝો ઓ ગૈરે તમન્નાએ.

(તર્જમા: આરિફ શીરાઝી ફરમાતે હૈં: "ફિરાકો-વસ્લ ક્યા હોતા હે.મહબૂબકી રઝા ઢૂંડ કે મહબૂબસે ઉસકી રઝાકે સિવા તમન્ના કરના ઝુલ્મ હે.")

ઈસીસે યહ ભી સમઝ લિયા જાવે કે અગર ઝિયારત હો ગઈ, મગર તાઅતસે રઝા હાસિલ ન કી તો વહ કાફી ન હોગી. ક્યા ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અહ્દે મુબારકમેં બહુતસે સૂરતન્ ઝાઈર મઅ્નન્ મહ્જૂર ઔર બા'ઝે સૂરતન્ મહ્જૂર જૈસે ઉવૈસ કર્ની. ઉવૈસ કર્ની મઅ્નન્ કુર્બસે મસ્રૂર થે. યા'ની હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક ઝમાનામેં કિતને લોગ ઐસે થે કે જિન્કો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હર વક્ત ઝિયારત હોતી થી, લેકિન અપને કુફ્રો-નિફાકકી વજહસે જહન્નમી રહે ઔર હઝરત ઉવૈસ કર્ની રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ મશહૂર તાબિઈ હૈં, અકાબિર સૂફિયહમેં હૈં, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં મુસલમાન હો ચુકે થે, લેકિન અપની વાલિદહકી ખિદમતકી વજહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર ન હો સકે, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબાસે ઉન્કા ઝિક્ર ફરમાયા ઔર યહ ભી ઈરશાદ ફરમાયા કે જો તુમમેંસે ઉનસે મિલે, વહ ઉનસે અપને લિએ દુઆએ મગ્ફિરત કરાએ.

એક રિવાયતમેં હઝરત ઉમર (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉનસે હઝરત ઉવૈસકે મુતઅલ્લિક ફરમાયા કે અગર વહ કિસી બાત પર કસમ ખા બેઠેં તો અલ્લાહ ઉસકો ઝરૂર પૂરા કરે. તુમ ઉનસે દુઆએ મગ્ફિરત કરાના. (ઈસાબહ):

ગો થે ઉવૈસ દૂર, મગર હો ગએ કરીબ
બૂ જહલ થા કરીબ, મગર દૂર હો ગયા

દૂસરા અમ્ર કાબિલે તમ્બીહ યહ હે કે જિસ શખ્સને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ખ્વાબમેં દેખા ઉસને યકીનન્ ઔર કત્અન્ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હીકી ઝિયારત કી. રિવાયાતે સહીહાસે યહ બાત ષાબિત હે ઔર મુહક્કક હે કે શયતાનકો અલ્લાહ તઆલાને યહ કુદરત અતા નહીં ફરમાઈ કે વહ ખ્વાબમેં આ કર કિસી તરહ અપને આપકો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હોના ઝાહિર કરે. મષલન્ યહ કહે કે મેં નબી હૂં યા ખ્વાબ દેખનેવાલા શયતાનકો નઊઝુબિલ્લાહ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સમઝ બેઠે. ઈસ લિએ યહ તો હો હી નહીં સકતા, લેકિન ઈસકે બા-વુજૂદ અગર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અપની અસ્લી હય્અતમેં ન દેખે, યા'ની હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઐસી હય્અત ઔર હુલ્યામેં દેખે જો શાને અક્દસકે મુનાસિબ ન હો તો વહ દેખનેવાલેકા કુસૂર હોગા. જૈસા કે કિસી શખ્સકી આંખ પર સુર્ખ યા સબ્ઝ યા સિયાહ અય્નક લગા દી જાએ તો જિસ રંગકી, આંખ પર અય્નક હોગી ઉસી રંગકી સબ ચીઝેં નઝર આએંગી. ઈસી તરહ ભેંગેકો એકકે દો નઝર આતે હૈં. અગર નએ ટાઈમ પીસકી લમ્બાઈમેં કોઈ શખ્સ અપના ચેહરા દેખે તો ઈતના લમ્બા નઝર આએગા કે હદ નહીં ઔર અગર ઉસકી ચોળાઈમેં અપના ચેહરા દેખે તો ઐસા ચોળા નઝર આએગા કે ખૂદ દેખને વાલેકો અપને ચેહરા પર હંસી આ જાએગી. ઈસી તરહસે અગર ખ્વાબમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કોઈ ઈરશાદ શરીઅતે મુતહ્હરહકે ખિલાફ સુને તો વહ મુહતાજે તા'બીર હે. શરીઅતકે ખિલાફ ઉસ પર અમલ કરના જાઈઝ નહીં. ચાહે કિતને હી બળે શૈખ ઔર મુક્તદાકા ખ્વાબ હો.

મષલન્ કોઈ શખ્સ દેખે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કિસી નાજાઈઝ કામકે કરનેકી ઈજાઝત યા હુક્મ દિયા તો વહ દર હકીકત હુક્મ નહીં, બલ્કે દાંટ હે, જૈસા કે કોઈ શખ્સ અપની અવલાદકો કિસી બુરે કામસે રોકે ઔર વહ માનતા ન હો તો ઉસકો તમ્બીહકે તૌર પર કહા જાતા હે કે "કર ઔર કર." યા'ની ઈસકા મઝા ચખાઉંગા. ઔર ઈસી તરહસે કલામકે મતલબકા સમઝના જિસકો તા'બીર કહા જાતા હે, યહ ભી એક દકીક ફન હે.

"તઅ્તીરુલ અનામ ફી તઅ્બીરિલ્ મનામ"મેં લિખ્ખા હે કે એક શખ્સને ખ્વાબ યહ દેખા કે ઉસસે એક ફરિશ્તાને કહા કે તેરી બીવી તેરે ફુલાં દોસ્તકે ઝરીઆ તુઝે ઝહર પિલાના ચાહતી હે. એક સાહિબને ઉસકી તા'બીર યહ દી ઔર વહ સહીહ થી કે તેરી બીવી ઉસ ફુલાંસે ઝિના કરતી હે. ઈસી તરહ ઔર બહુતસે વાકિઆત ઈસ કિસમકે ફન્ને તા'બીરકી કિતાબોંમેં લિખ્ખે હૈં."

'મઝાહિરે હક'મેં લિખ્ખા હે કે ઈમામ નવવીને કહા હે કે સહીહ યહી હે કે જિસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ખ્વાબમેં દેખા ઉસને આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી કો દેખા. ખ્વાહ આપકી સિફતે મઅ્રૂફહ પર દેખા હો યા ઉસકે અલાવહ. ઔર ઈખ્તિલાફ ઔર તફાવુત સૂરતોંકા બ-એ'તિબારે કમાલો-નુકસાન દેખનેવાલેકે હે. જિસને હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો અછૂછી સૂરતમેં દેખા બ-સબબ કમાલે દીન અપનેકે દેખા ઔર જિસને બરખિલાફ ઈસકે દેખા બ-સબબ નુકસાન અપને દીનકે દેખા. ઈસી તરહ એકને બુઢા દેખા, એકને જવાન, એકને રાઝી ઔર એકને ખફા. યહ તમામ મબ્ની હે ઊપર ઈખ્તિલાફે હાલ દેખનેવાલેકે. પસ દેખના આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ગોયા કસોટી હે મઅ્રિફતે અહ્વાલ દેખનેવાલેકે. ઔર ઈસમેં ઝાબ્તએ મુફીદહ હે સાલિકોંકે લિએ કે ઈસસે અહ્વાલ અપને બાતિનકા મા'લૂમ કરકે ઈલાજ ઈસકા કરેં ઔર ઈસી કિયાસ પર બા'ઝ અરબાબે તમ્કીનને કહા હે કે જો કલામ આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ખ્વાબમેં સુને તો ઉસકો સુન્નતે કવીમહ પર અર્ઝ કરે. અગર મુવાફિક હે તો હક હે ઔર અગર મુખાલિફ હે તો બ-સબબે ખલલે સામિઅહ ઉસકી કે હે. પસ રુઅ્યાએ ઝાતે કરીમહ ઔર ઈસ ચીઝકા કે દેખી યા સુની જાતી હે, હક હે ઔર જો તફાવુત ઔર ઈખ્તિલાફસે હે, તુઝસે હે.

હઝરત શૈખ અલી મુત્તકી નક્લ કરતે થે કે એક ફકીરને ફુક્રાએ મગરિબસે આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ખ્વાબમેં દેખા કે ઉસકો શરાબ પીનેકે લિએ ફરમાતે હૈં. ઉસને વાસ્તે રફઅ્ ઈસ ઈશ્કાલકે

ઉલમાસે ઈસ્તિફ્તા કિયા કે હકીકતે હાલ ક્યા હે? હર એક આલિમને મહ્મલ ઔર તા'વીલ ઉસકી બયાન કી. એક આલિમ થે મદીનામેં, નિહાયત મુતબિએ સુન્નત. ઉન્કા નામ શૈખ મુહમ્મદ ઉરાત થા. જબ વહ ઈસ્તિફ્તા ઉન્કી નઝરસે ગુઝરા, ફરમાયાઃ યૂં નહીં જિસ તરહ ઉસને સુના હે. આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકો ફરમાયા કે લા તશ્રબિલ્ ખમ્ર યા'ની શરાબ ન પિયા કર. ઉસને લા તશ્રબ્કો ઈશ્રબ સુના. હઝરત શૈખ (અબ્દુલ હક)ને ઈસ મકામકો તફસીલસે લિખ્ખા હે ઔર મૈંને મુખ્તસરન્ (ઈન્તહા મુખ્તસરમ્ બિતગય્યુરિન્).

જૈસા કે હઝરત શૈખને ફરમાયા કે લા તશ્રબ્કો ઈશ્રબ્ સુન લિયા, મુહ્તમલ હે, લેકિન જૈસા ઈસ ના-કારહને ઊપર લિખ્ખા, અગર ઈશ્રબિલ્ ખમ્ર હી ફરમાયા હો યા'ની પી શરાબ, તો યહ ધમકી ભી હો સકતી હે. જૈસાકે લહ્જેકે ફર્કસે ઈસ કિસમકી ચીઝોંમેં ફર્ક હો જાયા કરતા હે. સહારનપૂરસે દેહલી જાનેવાલી લાઈન પર આઠવાં ઈસ્ટેશન ખાતોલી હે. મુઝે ખૂબ યાદ હે કે બચપનમેં જબ મેં ઈબ્તિદાઈ સર્ફ વ નહ્વ પઢ્હતા થા ઔર ઈસ્ટેશન પર ગુઝર હોતા થા તો ઉસકે મુખ્તલિફ મઅ્ના બહુત દેર તક દિલમેં ઘૂમા કરતે થે. યહ મઝમૂન મુખ્તસર તૌર પર રિસાલહ ફઝાઈલે હજ ઔર શમાઈલે તિરમિઝીકે તર્જમા ખસાઈલમેં ભી ગુઝર ચુકા હેઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૧૦) હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક઼દહૂને 'ઝાદુસ્સઈદ'મેં દુરૂદો-સલામકી એક ચહલ હદીષ તહરીર ફરમાઈ હે ઔર ઈસીસે 'નશ્રુત્તીબ'મેં ભી સલામકી એક ચહલ હદીષ... હવાલોંકે હઝ્ફકે સાથ નકલ ફરમાઈ હે. ઉસકો ઈસ રિસાલહમેં તર્જમાકે ઈઝાફાકે સાથ નકલ કિયા જાતા હે. તાકે વહ બરકત હાસિલ હો જો હઝરતને તહરીર ફરમાઈ હે.

'ઝાદુસ્સઈદ'મેં હઝરતને તહરીર ફરમાયા હે કે યૂં તો મશાઈખે કિરામસે સદ્હા સયૃગે સલાતો-સલામકે, અહાદીષે મરફૂઅહ હકીકિય્યહ યા હુક્મિય્યહમેં વારિદ હૈં. ઉનમેંસે ચાલીસ સયૃગે મર્કૂમ હોતે હૈં, જિસમેં પચ્ચીસ સલાત ઔર પંદરહ સલામકે હૈં. ગોયા યહ મજ્મૂઅહ દુરૂદ શરીફકી ચહલ હદીષ હે, જિસકે બાબમેં બશારત આઈ હે કે જો શખ્સ અમ્રે દીનકે મુતઅલ્લિક ચાલીસ હદીષેં મેરી ઉમ્મતકો પહુંચાવે, ઉસકો અલ્લાહ તઆલા ઝુમ્રએ ઉલમામેં મહ્શૂર ફરમાએંગે ઔર મેં ઉસકા શફીઅ હૂંગા. દુરૂદ શરીફકા અમ્રે દીનસે હોના બ-વજહ ઉસકા મા'મૂર બિહી હોનેકે ઝાહિર હે તો ઈન અહાદીષે શરીફહકે જમા' કરનેસે મુઝાઅફ ષવાબ (અજ્રે દુરૂદ વ અજ્રે

તબ્લીગે ચહલ હદીષ)કી તવકકુઅ્ હે. ઈન અહાદીષસે કબ્લ દો સયૂગે કુર્આને મજીદસે તબર્રુકન્ લિખ્ખે જાતે હૈં, જો અપને ઉમૂમે લફ્ઝીસે સલાતે નબ્વિય્યહકો ભી શામિલ હૈં. અગર કોઈ શખ્સ ઈન સબ સયૂગોંકો રોઝાનહ પઢ્હ લિયા કરે તો તમામ ફઝાઈલો-બરકાત જો જુદા જુદા હર સયૂગેકે મુતઅલ્લિક હૈં,બિ-તમામિહા ઉસ શખ્સકો હાસિલ હો જાએં.

સયૂગએ કુર્આની

૧ سَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى۔

(૧) (તર્જમા) સલામ નાઝિલ હો અલ્લાહકે બર્ગુઝીદહ બંદોં પર.

۲ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ۔

(૨) સલામ હો રસૂલોં પર

ચહલ હદીષ, મુશ્તમિલ બર સલાતો-સલામ (બ-ઈઝાફએ તર્જમા)

સિયગે સલાત

۱ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰۤى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّاَنْزِلْهُ الْمَقْعَدَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ۔

(૧) અય અલ્લાહ! સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમા ઔર આપકો ઐસે ઠિકાને પર પહુંચા જો તેરે નઝદીક મુકર્રબ હો.

۲ اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ الْقَآئِمَةِ وَالصَّلٰوةِ النَّافِعَةِ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّارْضَ عَنِّىْ رِضًا لَّا تَسْخَطُ بَعْدَهٗ اَبَدًا

(૨) અય અલ્લાહ! (કિયામત તક) કાઈમ રહનેવાલી ઈસ પુકાર ઔર નાફિઅ્ નમાઝકે માલિક! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર મુઝસે ઈસ તરહ રાઝી હો જા

કે ઈસકે બા'દ કભી નારાઝ ન હો.

٣ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ وَصَلِّ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ۔

(૩) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર જો તેરે બંદે ઔર રસૂલ હૈં ઔર દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સારે મુઅ્મિનીન ઔર મુઅ્મિનાત ઔર મુસ્લિમીન ઔર મુસ્લિમાત પર.

٤ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّارْحَمْ مُحَمَّدًا وَّاٰلَ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ وَبَارَكْتَ وَرَحِمْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૪) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, ઔર રહમત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જૈસા કે તૂને દુરૂદો-બરકતો-રહમત સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) વ આલે સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર નાઝિલ ફરમાયા. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

٥ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ

(૫) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ

عَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ
عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ
حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા આલે સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ ! બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

٦ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ
وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ
مَّجِيْدٌ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ
وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ
عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ
حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૬) અય અલ્લાહ ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જૈસાકે તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા આલે સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જૈસા કે તૂને બરકત નાઝિલ ફરમાઈ સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર. બેશક તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

٧ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ
عَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ
مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى

(૭) અય અલ્લાહ ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ

مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

٨ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૮) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જૈસાકે તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર આલે સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જૈસાકે તૂને બરકત નાઝિલ ફરમાઈ સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક, તૂ હમીદહ સિફાતવાલા બુઝુર્ગ હે.

٩ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ

(૯) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ

كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

(١٠) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૧૦) અય અલ્લાહ ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જૈસા કે તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ ! બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જૈસાકે તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)-કી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

(١١) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ فِى الْعٰلَمِيْنَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૧૧) અય અલ્લાહ ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને આલે સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા

સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ સારે જહાનોંમેં. બેશક તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

١٢ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اَزْوَاجِهٖ وَ ذُرِّيَّتِهٖ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اَزْوَاجِهٖ وَ ذُرِّيَّتِهٖ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૧૨) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આપકી અઝ્વાજે મુતહ્હરાત (રદિ.) ઔર ઝુર્રિય્યાત (રદિ.) પર, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આપકી અઝ્વાજે મુતહ્હરાત (રદિ.) ઔર ઝુર્રિય્યાત (રદિ.) પર, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ હમીદહ સિફાતવાલા બુઝુર્ગ હે.

١٣ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰٓى اَزْوَاجِهٖ وَ ذُرِّيَّتِهٖ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ وَ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰٓى اَزْوَاجِهٖ وَ ذُرِّيَّتِهٖ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૧૩) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આપકી અઝ્વાજે મુતહ્હરાત (રદિ.) ઔર આપકી ઝુર્રિય્યાત (રદિ.) પર, જૈસા તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા આલે ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર, ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર

આપકી અઝ્‌વાજે મુતહ્‌હરાત (રદિ.) ઔર આપકી ઝુર્રિય્યાત (રદિ.) પર, જૈસા કે તૂને આલે ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

(૧૪) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ وَاَزْوَاجِهٖ اُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَذُرِّيَّتِهٖ وَاَهْلِ بَيْتِهٖ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૧૪) અય અલ્લાહ ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા નબીએ અકરમ સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આપકી અઝ્‌વાજે મુતહ્‌હરાત પર, જો સારે મુસલમાનોંકી માએં હૈં ઔર આપકી ઝુર્રિય્યાત ઔર આપકે અહલે બૈત પર, જૈસા તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

(૧૫) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَتَرَحَّمْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَرَحَّمْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ۔

(૧૫) અય અલ્લાહ ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર આલે સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર, ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને બરકત નાઝિલ ફરમાઈ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર, ઔર રહમત ભેજ સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને રહમત ભેજી સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર.

(૧૬) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ تَرَحَّمْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَرَحَّمْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ تَحَنَّنْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَحَنَّنْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ سَلِّمْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا سَلَّمْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૧૬) અય અલ્લાહ! સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમા, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા.બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમા, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! રહમત ભેજ સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર રહમત ભેજી. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર મુહબ્બત– આમેઝ શફ્કત ફરમા, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર મુહબ્બત-આમેઝ શફ્કત ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! સલામ ભેજ સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર સલામ ભેજા. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

١٧ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّبَارِكْ وَسَلِّمْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّارْحَمْ مُحَمَّدًا وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ وَبَارَكْتَ وَتَرَحَّمْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ فِى الْعٰلَمِيْنَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ-

(૧૭) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આલ પર ઔર બરકતો-સલામ ભેજ સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર ઔર રહમત ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર, જૈસા તૂને દુરૂદો-બરકત ઔર રહ્મત નાઝિલ ફરમાઈ સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર આલે સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર સારે જહાનોંમેં. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

١٨ اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰٓی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰٓی اِبْرَاھِیْمَ وَعَلٰٓی اٰلِ اِبْرَاھِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ اَللّٰھُمَّ بَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰٓی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰٓی اِبْرَاھِیْمَ وَعَلٰٓی اٰلِ اِبْرَاھِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ۔

(૧૮) અય અલ્લાહ! સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમા, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમા, જિસ તરહ તૂને સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર સય્યિદના ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

યહ નમાઝવાલા મશહૂર દુરૂદ હે. ફસ્લે ષાનીકી હદીષ (નમ્બર) એક પર ઈસ પર મુફસ્સલ કલામ ગુઝર ચુકા હે. 'ઝાદુસ્સઈદ'મેં લિખ્ખા હે કે યહ સબ સયૂગોંસે બહ્‌ષ કર સહીહ હે. એક ઝરૂરી બાત કાબિલે તમ્બીહ યહ હે કે 'ઝાદુસ્સઈદ'કે હવાલોંમેં કાતિબકી ગલતીસે તકદુમ-તઅખ્ખુર હો ગયા, ઈસકા લિહાઝ રહે.

١٩ اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ عَبْدِکَ وَرَسُوْلِکَ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰٓی اٰلِ اِبْرَاھِیْمَ وَبَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰٓی اٰلِ اِبْرَاھِیْمَ۔

(૧૯) અય અલ્લાહ! અપને બંદે ઔર રસૂલ સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમા, જૈસાકે તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર આલે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સલ્લમ પર બરકત નાઝિલ ફરમા, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ.

(٢٠) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِ
النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ
كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَ
بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ
الْاُمِّيِّ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ
اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૨૦) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા નબીએ ઉમ્મી સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા નબીએ ઉમ્મી સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર બરકત નાઝિલ ફરમાઈ. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

(٢١) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ
عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ النَّبِيِّ
الْاُمِّيِّ وَعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ
صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ
مُحَمَّدٍ صَلٰوةً تَكُوْنُ لَكَ
رِضًى وَّلَهٗ جَزَآءً وَّ
لِحَقِّهٖ اَدَآءً وَّاَعْطِهِ الْوَسِيْلَةَ
وَالْفَضِيْلَةَ وَالْمَقَامَ الْمَحْمُوْدَ
الَّذِيْ وَعَدْتَّهٗ وَاجْزِهٖ
عَنَّا مَا هُوَ اَهْلُهٗ وَ
اجْزِهٖ اَفْضَلَ مَا جَازَيْتَ
نَبِيًّا عَنْ قَوْمِهٖ وَ
رَسُوْلًا عَنْ اُمَّتِهٖ وَ

(૨૧) અય અલ્લાહ! અપને (બર્ગુઝીદહ) બંદે ઔર અપને રસૂલ નબીએ ઉમ્મી સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમા. અય અલ્લાહ! સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર ઐસા દુરૂદ નાઝિલ ફરમા, જો તેરી રઝાકા ઝરીઆ હો ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે લિએ પૂરા બદલા હો ઔર આપકે હકકી અદાઈગી હો ઔર આપકો વસીલહ

صَلِّ عَلٰى جَمِيْعِ اِخْوَانِهٖ مِنَ النَّبِيِّيْنَ وَالصّٰلِحِيْنَ يَآ اَرْحَمَ الرّٰحِمِيْنَ

ઔર ફઝીલત ઔર મકામે મહમૂદ - જિસકા તૂને વા'દા કિયા હે - અતા ફરમા. (ઈન તીનોંકા બયાન ફસ્લે ષાનીકી હદીષ સાત પર ગુઝર ગયા.) ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો હમારી તરફસે એેસી જઝા અતા ફરમા, જો આપકી શાને આલીકે લાઈક હો ઔર આપકો ઉન સબસે અફઝલ બદલા અતા ફરમા, જો તૂને કિસી નબીકો ઉસકી કૌમકી તરફસે ઔર કિસી રસૂલકો ઉસકી ઉમ્મતકી તરફસે અતા ફરમાયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે તમામ બિરાદરાને અમ્બિયા વ સાલિહીન પર અય અર્હમુર્રાહિમીન! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા.

(૨૨) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(૨૨) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા નબીએ ઉમ્મી સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર, જૈસા તૂને દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર ઔર બરકત નાઝિલ ફરમા નબીએ ઉમ્મી સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર, જૈસા તૂને બરકત નાઝિલ ફરમાઈ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ

પર. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

(૨૩) اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ
وَّعَلٰٓى اَهْلِ بَيْتِهٖ كَمَا
صَلَّيْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ
اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ
صَلِّ عَلَيْنَا مَعَهُمْ اَللّٰهُمَّ
بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ
عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتِهٖ كَمَا
بَارَكْتَ عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ
اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ
بَارِكْ عَلَيْنَا مَعَهُمْ صَلَوٰتُ
اللّٰهِ وَصَلَوَاتُ الْمُؤْمِنِيْنَ
عَلٰى مُحَمَّدِ النَّبِيِّ
الْاُمِّيِّ.

(૨૩) અય અલ્લાહ! દુરૂદ નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર આપકે ઘરવાલોં પર, જૈસા તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર દુરૂદ નાઝિલ ફરમાયા. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! હમારે ઊપર ઉન્કે સાથ દુરૂદ નાઝિલ ફરમા. અય અલ્લાહ! બરકત નાઝિલ ફરમા સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઔર આપકે ઘરવાલોં પર, જૈસા તૂને બરકત નાઝિલ ફરમાઈ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) પર. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. અય અલ્લાહ! હમારે ઊપર ઉન્કે સાથ બરકત નાઝિલ ફરમા. અલ્લાહ તઆલાકે બ-કષ્રત દુરૂદ ઔર મુઅ્મિનીનકે બ-કષ્રત દુરૂદ નબીએ ઉમ્મી સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ હોં.

(૨૪) اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ
وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلٰى
مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا
جَعَلْتَهَا عَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ
اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ وَبَارِكْ
عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا
بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى

(૨૪) અય અલ્લાહ! અપને દુરૂદ ઔર અપની રહમત ઔર અપની બરકતેં સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર નાઝિલ ફરમા, જૈસા તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર ફરમાયા. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે. ઔર બરકત ફરમા

اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઔર સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી અવલાદ પર, જૈસા તૂને બરકત નાઝિલ ફરમાઈ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કી અવલાદ પર. બેશક, તૂ સતૂદહ સિફાત બુઝુર્ગ હે.

(٢٥) وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ۔

(૨૫) ઔર અલ્લાહ તઆલા દુરૂદ નાઝિલ ફરમાએં નબીએ ઉમ્મી પર.

સિયગુસ્સલામ

(٢٦) اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوٰتُ وَالطَّيِّبَاتُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(૨૬) સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ ઔર ઈબાદાતે બદનિય્યહ ઔર ઈબાદાતે માલિય્યહ અલ્લાહ તઆલાકે લિએ હૈં. સલામ હો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં આપ પર નાઝિલ હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. મૈં ઈસ બાતકી શહાદત દેતા હૂં કે બેશક, અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર શહાદત દેતા હૂં કે બેશક, સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં.

(٢٧) اَلتَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ

(૨૭) સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ, ઈબાદાતે બદનિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. અય નબી! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللهِ الصّٰلِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

સલ્લમ આપ પર સલામ ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં નાઝિલ હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. મેં ગવાહી દેતા હૂં ઈસ બાતકી કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં હે ઔર ગવાહી દેતા હૂં કે બેશક, મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં.

۲۸ اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوٰتُ لِلّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللهِ الصّٰلِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(૨૮) તમામ ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, માલિય્યહ, બદનિય્યહ અલ્લાહ હીકે લિએ હૈં. અય નબી! સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ આપ પર સલામ ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં નાઝિલ હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. મેં શહાદત દેતા હૂં કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, વહ તન્હા હે, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં હે ઔર શહાદત દેતા હૂં કે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં.

۲۹ اَلتَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوٰتُ الطَّيِّبَاتُ لِلّٰهِ سَلَامٌ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهٗ سَلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللهِ الصّٰلِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(૨૯) સારી બા-બરકત ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે બદનિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. મેં ગવાહી દેતા હૂં કે બેશક, અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર ગવાહી દેતા હૂં કે બેશક,

સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં.

(૩૦) بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوٰتُ وَالطَّيِّبَاتُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصّٰلِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اَسْاَلُ اللّٰهَ الْجَنَّةَ وَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ النَّارِ۔

(૩૦) અલ્લાહકે નામસે શુરૂઅ્ કરતા હૂં ઔર અલ્લાહકી તવ્ફીકસે શુરૂઅ્ કરતા હૂં. સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે બદનિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર (ભી) સલામ હો. મૈં શહાદત દેતા હૂં કે બેશક, અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર શહાદત દેતા હૂં કે બેશક, સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં. અલ્લાહ તઆલાસે મૈં જન્નતકી દરખ્વાસ્ત કરતા હૂં ઔર જહન્નમસે અલ્લાહકી પનાહ ચાહતા હૂં.

(૩૧) اَلتَّحِيَّاتُ الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوٰتُ لِلّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصّٰلِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(૩૧) પાકીઝહ ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ, ઈબાદાતે બદનિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર (ભી) સલામ હો. મૈં શહાદત દેતા હૂં કે બેશક, અલ્લાહ તઆલાકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર શહાદત દેતા હૂં કે બેશક, સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ

અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં.

٣٢ بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوٰتُ لِلّٰهِ أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّأَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصّٰلِحِيْنَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَاهْدِنِيْ۔

(૩૨) અલ્લાહકે નામસે શુરૂઅ્ કરતા હૂં ઔર અલ્લાહકી હી તવફીકસે જો સારે નામોંમેં સબસે બેહતર નામ હે. સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ, ઈબાદાતે બદનિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. મેં ગવાહી દેતા હૂં કે બિલા શક અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, વહ તન્હા હે, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં ઔર ગવાહી દેતા હૂં કે બિલા શક સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં. આપકો હકકે સાથ (ફરમાંબરદારોંકે લિએ) ખૂશખબરી દેનેવાલા, (ના ફરમાનોંકે લિએ) ડરાનેવાલા બના કર ભેજા. ઔર ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હૂં કે કિયામત આનેવાલી હે, ઈસમેં કોઈ શક નહીં હે. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. અય અલ્લાહ! મેરી મગ્ફિરત ફરમા ઔર મુઝકો હિદાયત દે.

٣٣ اَلتَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ وَالصَّلَوٰتُ لِلّٰهِ وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ۔

(૩૩) સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ ઔર ઈબાદાતે બદનિય્યહ ઔર મુલ્ક અલ્લાહકે લિએ હે. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં.

(૩૪) بِسْمِ اللّٰهِ التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ الصَّلَوٰتُ لِلّٰهِ الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصّٰلِحِيْنَ شَهِدْتُّ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ شَهِدْتُّ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ۔

(૩૪) અલ્લાહકે નામસે શુરૂઅ્ કરતા હું, સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સારી ઈબાદાતે બદનિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સારી પાકીઝહ ઈબાદાત અલ્લાહકે લિએ હૈં. સલામ હો નબી પર ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. મૈંને ઈસ બાતકી ગવાહી દી કે બિલા શક અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર મૈંને ગવાહી દી કે બિલા શક સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં.

(૩૫) اَلتَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصّٰلِحِيْنَ۔

(૩૫) સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ, ઈબાદાતે બદનિય્યહ (ઔર) સારી પાકીઝગિયાં અલ્લાહકે લિએ હૈં. મૈં શહાદત દેતા હું કે બેશક, અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, વહ તન્હા હે, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં ઔર બેશક, સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર.

(૩૬) اَلتَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوٰتُ الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ

(૩૬) સારી ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, માલિય્યહ ઔર ઈબાદાતે બદનિય્યહ ઔર સારી પાકીઝગિયાં અલ્લાહકે લિએ હૈં. મૈં શહાદત દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં

اللّٰهِ وَرَسُوْلُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ
اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ
اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ
اللّٰهِ الصّٰلِحِيْنَ۔

ઔર ગવાહી દેતા હૂં કે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર.

۳۷ اَلتَّحِيَّاتُ الصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ
اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَ
رَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا
وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ۔

(૩૭) તમામ ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, બદનિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર.

۳۸ اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ الصَّلَوَاتُ
الطَّيِّبَاتُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا
النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ
عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادَ اللّٰهِ
الصَّالِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا
اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(૩૮) તમામ ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, બદનિય્યહ, માલિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત હો. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. મૈં ગવાહી દેતા હૂં કે બિલા શક અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર ગવાહી દેતા હૂં કે સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બે શુબા' અલ્લાહકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં.

۳۹ اَلتَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ
الصَّلَوٰتُ الطَّيِّبَاتُ لِلّٰهِ
اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا
النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ
اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ
اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ

(૩૯) સારી બા-બરકત ઈબાદાતે કવ્લિય્યહ, ઈબાદાતે બદનિય્યહ, ઈબાદાતે માલિય્યહ અલ્લાહકે લિએ હૈં. સલામ હો આપ પર અય નબી! ઔર અલ્લાહકી રહમત ઔર ઉસકી બરકતેં હોં. સલામ હો હમ પર ઔર અલ્લાહકે નેક બંદોં પર. મૈં શહાદત દેતા હૂં કે બે શુબા'

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ-

અલ્લાહકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર શહાદત દેતા હૂં કે બેશક, સય્યિદના મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં.

(૪૦) بِسْمِ اللّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ-

(૪૦) અલ્લાહકે નામસે શુરૂઅ્ કરતા હૂં ઔર સલામ હો અલ્લાહકે રસૂલ પર.

તક્મિલહ

કિન કિન મૌકોં પર દુરૂદ શરીફ પળ્હના ચાહિએ?

અલ્લામહ સખાવીને 'કવ્લે બદીઅ્'મેં મુસ્તકિલ એક બાબ ઈન દુરૂદોંકે બારેમેં તહરીર ફરમાયા હે, જો અવકાતે મખ્સૂસહમેં પળ્હે જાતે હૈં ઔર ઉસમેં યહ મવાકિઅ્ ગિન્વાએ હૈં :

"વુઝૂ ઔર તયમ્મુમસે ફરાગત પર ઔર ગુસ્લે જનાબત ઔર ગુસ્લે હૈઝસે ફરાગત પર, નીઝ નમાઝકે અંદર ઔર નમાઝસે ફરાગ પર ઔર નમાઝ કાઈમ હોનેકે વક્ત. ઔર ઉસકા મુઅક્કદ હોના સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ ઔર મગરિબકે બા'દ ઔર અત્તહિય્યાતકે બા'દ ઔર કુનૂતમેં ઔર તહજ્જુદકે લિએ ખળે હોનેકે વક્ત ઔર ઉસકે બા'દ. ઔર મસાજિદ પર ગુઝરનેકે વક્ત ઔર મસાજિદકો દેખ કર ઔર મસાજિદમેં દાખિલ હોનેકે વક્ત ઔર મસાજિદસે બાહર આનેકે વક્ત ઔર અઝાનકે જવાબકે બા'દ ઔર જુમ્અહકે દિનમેં ઔર જુમ્અહકી રાતમેં ઔર શમ્બહકો, ઈત્વારકો, પીરકો, મંગલકો. ઔર ખુત્બહમેં જુમ્અહકે ઔર દોનોં ઈદોંકે ખુત્બહમેં ઔર ઈસ્તિસ્કાકી નમાઝકે ઔર કુસૂફકે ઔર ખુસૂફકે ખુત્બોંમેં. ઔર ઈદૈન ઔર જનાઝાકી તક્બીરાતકે દરમિયાનમેં ઔર મય્યિતકે કબ્રમેં દાખિલ કરનેકે વક્ત ઔર શા'બાનકે મહીનામેં ઔર કા'બા શરીફ પર નઝર પળનેકે વક્ત ઔર હજમેં સફા-મરવા પર ચળ્હનેકે વક્ત ઔર લબ્બૈકસે ફરાગત પર ઔર હજૂરે અસ્વદકે બોસાકે વક્ત ઔર મુલ્તઝમસે ચિમટનેકે વક્ત ઔર અરફાકી

શામકો ઔર મિનાકી મસ્જિદમેં ઔર મદીનહ મુનવ્વરહ પર નિગાહ પળનેકે વક્ત ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કબ્રે અત્હરકી ઝિયારતકે વક્ત ઔર રુખ્સતકે વક્ત ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે આષારે શરીફહ ઔર ગુઝરગાહોં ઔર કિયામ-ગાહોં જૈસે બદ્ર વગયરહ પર ગુઝરનેકે વક્ત ઔર જાનવરકો ઝબહ કરનેકે વક્ત ઔર તિજારતકે વક્ત ઔર વસિય્યતકે લિખનેકે વક્ત, નિકાહકે ખુત્બહમેં, દિનકે અવ્વલ-આખિરમેં, સોનેકે વક્ત ઔર સફરકે વક્ત ઔર સવારી પર સવાર હોનેકે વક્ત ઔર જિસકો નીંદ કમ આતી હો ઉસકે લિએ ઔર બાઝાર જાનેકે વક્ત, દા'વતમેં જાનેકે વક્ત ઔર ઘરમેં દાખિલ હોનેકે વક્ત ઔર રિસાલે શુરૂઅ્ કરનેકે વક્ત ઔર બિસ્મિલ્લાહકે બા'દ ઔર ગમકે વક્ત, બેચેનીકે વક્ત, સખ્તિયોંકે વક્ત ઔર ફક્રકી હાલતમેં ઔર ડૂબનેકે મોકા' પર ઔર તાઊનકે ઝમાનામેં ઔર દુઆકે અવ્વલ ઔર આખિર ઔર દરમિયાનમેં, કાન બજનેકે વક્ત, પાઉં સોનેકે વક્ત, છીંક આનેકે વક્ત ઔર કિસી ચીઝકો રખ કર ભૂલ જાનેકે વક્ત ઔર કિસી ચીઝકે અછ્છા લગનેકે વક્ત ઔર મૂલી ખાનેકે વક્ત ઔર ગધેકે બોલનેકે વક્ત ઔર ગુનાહસે તવ્બાકે વક્ત ઔર જબ ઝરૂરતેં પેશ આવેં ઔર હર હાલમેં ઔર ઉસ શખ્સકે લિએ જિસકો કુછ તુહમત લગાઈ ગઈ હો ઔર વહ ઉસસે બરી હો ઔર દોસ્તોંસે મુલાકાતકે વક્ત ઔર મજ્માકે ઈજ્તિમાઅ્કે વક્ત ઔર ઉન્કે અલાહિદા હોનેકે વક્ત ઔર કુર્આને પાકકે ખત્મકે વક્ત ઔર કુર્આને પાકકે હિફ્ઝ કરનેકી દુઆમેં ઔર મજલિસસે ઉઠનેકે વક્ત ઔર હર ઉસ જગામેં જહાં અલ્લાહકે ઝિક્રકે લિએ ઈજ્તિમાઅ્ કિયા જાતા હો ઔર હર કલામકે ઈફ્તિતાહમેં ઔર જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્રે મુબારક હો, ઈલ્મકી ઈશાઅતકે વક્ત, હદીષે પાકકી કિરાઅતકે વક્ત, ફત્વા ઔર વઅઝકે વક્ત ઔર જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નામે મુબારક લિખ્ખા જાએ."

અલ્લામહ સખાવીને અવકાતે મખ્સૂસહકે બાબમેં યહ મવાકિઅ્ ઝિક્ર કિએ હૈં ઔર ફિર ઉન્કી તાઈદમેં રિવાયાત ઔર આષાર ઝિક્ર કિએ હૈં. ઈખ્તિસારન્ સિર્ફ મવાકિઅ્કે ઝિક્ર પર ઈક્તિફા કિયા ગયા. અલ્બત્તા ઉનમેંસે બા'ઝકી રિવાયાત ઈસ ફસ્લમેં ઝિક્ર કી જા ચુકી હૈં. અલ્બત્તા એક બાત કાબિલે તમ્બીહ યહ હે કે અલ્લામહ સખાવી શાફિઈયુલ્ મઝહબ હૈં ઔર યહ સબ મવાકિઅ્ શાફિઈય્યહકે યહાં મુસ્તહબ હૈં. હનફિય્યહકે નઝદીક ચંદ મવાકિઅ્મેં મુસ્તહબ નહીં, બલ્કે મકરૂહ હે.

અલ્લામહ શામી લિખતે હૈં કે દુરૂદ શરીફ નમાઝકે કા'દએ અખીરહમેં

મુત્લકન્ ઔર સુન્નતોંકે અલાવહ બકિય્યહ નવાફિલકે કા'દએ ઊલામેં ભી ઔર નમાઝે જનાઝહમેં ભી સુન્નત હે. ઔર જિન અવકાતમેં ભી પળ્હ સકતા હો પળ્હના મુસ્તહબ હે, બ-શર્તેકે કોઈ માનિઅ્ ન હો. ઔર ઉલમાને તસ્રીહ કી હે ઉસકે ઈસ્તિહ્બાબકી જુમ્અહકે દિનમેં ઔર ઉસકી રાતમેં ઔર શમ્બાકો ઔર ઈત્વારકો, જુમે'રાતકો ઔર સુબ્હ-શામ ઔર મસ્જિદકે દાખિલ હોનેમેં ઔર નિકલનેમેં ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કબ્રે અત્હરકી ઝિયારતકે વક્ત ઔર સફા-મરવા પર, જુમ્અહ વગયરહકે ખુત્બહમેં, અઝાનકે જવાબકે બા'દ ઔર તક્બીરકે વક્ત ઔર દુઆ માંગનેકે શુરૂઅ્મેં, બીચમેં ઔર અખીરમેં ઔર દુઆએ કુનૂતકે બા'દ ઔર લબ્બૈકસે ફરાગતકે બા'દ ઔર ઈજ્તિમાઅ્ ઔર ઈફ્તિરાકકે વક્ત, વુઝૂકે વક્ત, કાનકે બજનેકે વક્ત ઔર કિસી ચીઝકે ભૂલ જાનેકે વક્ત, વઅઝકે વક્ત,ઉલૂમકી ઈશાઅતકે વક્ત, હદીષકી કિરાઅતકે ઈબ્તિદામેં ઔર ઈન્તિહામેં, ઈસ્તિફ્તા ઔર ફત્વાકી કિતાબતકે વક્ત ઔર હર મુસન્નિફ ઔર પળ્હને-પળ્હાનેવાલેકે લિએ ઔર ખતીબકે લિએ ઔર મંગની કરનેવાલેકે લિએ, અપના નિકાહ કરનેવાલેકે લિએ, દૂસરેકે નિકાહ કરાનેવાલેકે લિએ ઔર રિસાલોંમેં ઔર અહમ ઉમૂરકે શુરૂઅ્કે વક્ત ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ લેને યા સુનને યા લિખનેકે વક્ત. ઔર સાત અવ્કાતમેં દુરૂદ શરીફ પળ્હના મકરૂહ હેઃ સુહ્બતકે વક્ત, પેશાબ યા પાખાનાકે વક્ત, બેચનેકી ચીઝકી તશ્હીરકે લિએ, ઠોકર ખાનેકે વક્ત, તઅજ્જુબકે વક્ત, જાનવરકે ઝબહ કરનેકે વક્ત, છીંકકે વક્ત. ઈસી તરહ કુર્આને પાકકી કિરાઅતકે દરમિયાનમેં અગર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ આએ તો દરમિયાનમેં દુરૂદ શરીફ ન પળ્હે.

ચોથી ફસ્લકે આદાબે મુતફર્રિકહકે (નમ્બર) પાંચ પર ભી ઈસકે મુતઅલ્લિક બા'ઝ મસાઈલ આ રહે હેં.

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

તીસરી ફસ્લ

ઉન અહાદીષકે બયાનમેં જિનમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન પળ્હનેકી વઈદેં વારિદ હૂઈ હૈં

١ عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اُحْضُرُوا الْمِنْبَرَ وَحَضَرْنَا فَلَمَّا ارْتَقٰى دَرَجَةً قَالَ اٰمِيْنَ ثُمَّ ارْتَقَى الثَّانِيَةَ فَقَالَ اٰمِيْنَ ثُمَّ ارْتَقَى الثَّالِثَةَ فَقَالَ اٰمِيْنَ فَلَمَّا نَزَلَ قُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ قَدْ سَمِعْنَا مِنْكَ الْيَوْمَ شَيْئًا مَّا كُنَّا نَسْمَعُهٗ فَقَالَ اِنَّ جِبْرِيْلَ عَرَضَ لِيْ فَقَالَ بَعُدَ مَنْ اَدْرَكَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهٗ قُلْتُ اٰمِيْنَ فَلَمَّا رَقِيْتُ الثَّانِيَةَ قَالَ بَعُدَ مَنْ ذُكِرْتَ عِنْدَهٗ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْكَ فَقُلْتُ اٰمِيْنَ فَلَمَّا رَقِيْتُ الثَّالِثَةَ قَالَ بَعُدَ مَنْ اَدْرَكَ اَبَوَيْهِ الْكِبَرُ عِنْدَهٗ اَوْ اَحَدَهُمَا فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ قُلْتُ اٰمِيْنَ۔

(૧) હઝરત કઅબ ઈબ્ને ઉજ્રહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મિમ્બરકે કરીબ હો જાઓ. હમ લોગ હાઝિર હો ગએ. જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મિમ્બરકે પેહલે દર્જા પર કદમે મુબારક રખ્ખા તો ફરમાયા, આમીન! જબ દૂસરે પર કદમ રખ્ખા તો ફિર ફરમાયા, આમીન! જબ તીસરે પર કદમ રખ્ખા તો ફિર ફરમાયા, આમીન! જબ આપ ખુત્બહસે ફારિગ હો કર નીચે ઉતરે તો હમને અર્ઝ કિયા કે હમને આજ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે (મિમ્બર પર ચળ્હતે હૂએ) ઐસી બાત સુની જો પેહલે કભી નહીં સુની. આપને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસ વક્ત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ મેરે સામને આએ થે. (જબ પેહલે દર્જા પર મૈંને કદમ રખ્ખા તો) ઉન્હોંને કહા:

હલાક હોજિયો વહ શખ્સ જિસને રમઝાનકા મુબારક મહીના પાયા, ફિર ભી ઉસકી મગ્ફિરત ન હૂઈ. મેંને કહા, આમીન! ફિર જબ મેં દૂસરે દર્જા પર ચળ્હા તો ઉન્હોંને કહાઃ હલાક હોજિયો વહ શૂખ્સ જિસકે સામને આપકા ઝિક્ર મુબારક હો ઔર વહ દુરૂદ ન ભેજે. મેંને કહા, આમીન! જબ મેં તીસરે દર્જા પર ચળ્હા તો ઉન્હોંને કહાઃ હલાક હો વહ શખ્સ જિસકે સામને ઉસકે વાલિદૈન યા ઉનમેંસે કોઈ એક બુળ્હાપેકો પાવેં ઔર વહ ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ન કરાએં. મેંને કહા, આમીન!

رواه الحاكم وقال صحيح الاسناد والبخاری فی بر الوالدین وابن حبان فی صحیحه وغیرهم ذکرهم السخاوی۔

ફાઈદાઃ

યહ રિવાયત 'ફઝાઈલે રમઝાન'મેં ગુઝર ચુકી હે. ઉસમેં યહ લિખ્ખા થા કે ઈસ હદીષમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામને તીન બદ્દુઆએં દી હૈં ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈન તીનોં પર આમીન ફરમાઈ. અવ્વલ હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામ જૈસે મુકર્રબ ફરિશ્તાકી બદ્દુઆ હી ક્યા કમ થી ઔર ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી આમીનને તો જિતની સખ્ત બદ્દુઆ બના દી વહ ઝાહિર હે. અલ્લાહ તઆલા હી અપને ફઝ્લસે હમ લોગોંકો ઈન તીનોં ચીઝોંસે બચનેકી તવફીક અતા ફરમાવેં ઔર ઈન બુરાઈયોંસે મહફૂઝ રખ્ખેં, વર્ના હલાકતમેં ક્યા તરદુદ હે? 'દુર્રે મન્ષૂર'કી બા'ઝ રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હે કે ખૂદ હઝરત જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કહા કે આમીન કહો તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને આમીન ફરમાયા, જિસસે ઔર ભી ઝિયાદહ ઈહ્તિમામ મા'લૂમ હોતા હે.

અલ્લામહ સખાવીને ઈસ મઝમૂનકી મુતઅદદ રિવાયતેં ઝિક્ર કી હૈં. હઝરત માલિક ઈબ્ને હુવયરિષ (રદિ.)સે ભી એક રિવાયત નક્લ કી હે. વહ ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક મર્તબા મિમ્બર પર ચળ્હે. જબ પેહલે દર્જા પર કદમ રખ્ખા તો ફરમાયા, આમીન!

ફિર દૂસરે દર્જા પર કદમ રખ્ખા તો ફરમાયા, આમીન! ફિર તીસરે પર કદમ રખ્ખા તો ફરમાયા, આમીન! ફિર ઈરશાદ ફરમાયા કે મેરે પાસ જિબ્રઈલ (અલૈ.) આએ થે. ઉન્હોંને કહાઃ અય મુહમ્મદ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) જો શખ્સ રમઝાનકો પાવે ઔર ઉસકી મગ્ફિરત ન કી જાએ, અલ્લાહ ઉસકો હલાક કરે. મેંને કહા, આમીન! ઔર વહ શખ્સ કે જિસને માં-બાપ યા ઉનમેંસે એકકા ઝમાના પાયા હો, ફિર ભી જહન્નમમેં દાખિલ હો ગયા હો (યા'ની ઉન્કી નારાઝીકી વજહસે) અલ્લાહ ઉસકો હલાક કરે. મેંને કહા, આમીન! ઔર જિસકે સામને આપકા ઝિક્રે મુબારક આવે ઔર વહ દુરૂદ ન પઢે, અલ્લાહ ઉસકો હલાક કરે. મેંને કહા, આમીન!

હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂસે ભી યહ મઝમૂન નક્લ કિયા ગયા હે. વહ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મિમ્બરકે એક દર્જા પર ચઢે ઔર ફરમાયા, આમીન! ફિર દૂસરે દર્જા પર ચઢ કર ફરમાયા, આમીન! ફિર તીસરે દર્જા પર ચઢ કર ફરમાયા, આમીન! સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) આપને આમીન કિસ બાત પર ફરમાઈ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મેરે પાસ જિબ્રઈલ (અલૈ.) આએ થે ઔર ઉન્હોંને કહાઃ (ઝમીન પર) નાક રગડે વહ શખ્સ જિસને અપને વાલિદૈન યા ઉનમેંસે એકકા ઝમાના પાયા હો ઔર ઉન્હોંને ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ન કરાયા હો. મેંને કહા, આમીન! ઔર નાક રગડે વહ શખ્સ (યા'ની ઝલીલ હો) જિસને રમઝાનકા મહીના પાયા ઔર ઉસકી મગ્ફિરત ન કી ગઈ હો. મેંને કહા, આમીન! ઔર નાક રગડે વહ શખ્સ જિસકે સામને આપકા ઝિક્ર કિયા જાએ ઔર વહ આપ પર દુરૂદ ન ભેજે. મેંને કહા, આમીન!

હઝરત જાબિર (રદિ.)સે ભી યહ કિસ્સા નક્લ કિયા ગયા હે ઔર ઉસમેં ભી મિમ્બર પર તીન મર્તબા આમીનકે બા'દ સહાબા (રદિ.)કે સવાલ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ મેં પેહલે દર્જા પર ચઢા તો મેરે પાસ જિબ્રઈલ આએ ઔર ઉન્હોંને કહાઃ બદબખ્ત હોજિયો વહ શખ્સ જિસને રમઝાનકા મહીના પાયા ઔર વહ મુબારક મહીના ખત્મ હો ગયા ઔર ઉસકી મગ્ફિરત ન હૂઈ. મેંને કહા, આમીન! ફિર ઉન્હોંને કહાઃ બદબખ્ત હોજિયો વહ શખ્સ જિસને અપને વાલિદૈનકો યા ઉનમેંસે કિસી એકકો પાયા હો ઔર ઉન્હોંને ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ન કરાયા હો. મેંને કહા, આમીન! ફિર કહાઃ બદબખ્ત હોજિયો વહ શખ્સ જિસકે સામને આપકા ઝિક્રે મુબારક હો ઔર ઉસને આપ પર દુરૂદ ન

ભેજા હો. મેંને કહા, આમીન!

હઝરત અમ્માર ઈબ્ને યાસિર (રદિ.)સે ભી યહ કિસ્સા નક્લ કિયા ગયા હે ઔર ઉસમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલયૂહિસ્સલામકી હર બદ્દુઆકે બા'દ યહ ઈઝાફા હે કે જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામને મુઝસે કહાઃ આમીન કહો. હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)સે ભી યહ હદીષ નક્લ કી ગઈ હે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે ભી યહ મિમ્બરવાલા કિસ્સા નક્લ કિયા ગયા હે. ઔર ઉસમેં ઔર સખ્ત અલ્ફાઝ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ જિબ્રઈલ મેરે પાસ આએ થે ઔર ઉન્હોંને યૂં કહા કે જિસ શખ્સકે સામને આપકા ઝિક્ર કિયા જાએ ઔર વહ આપ પર દુરૂદ ન ભેજે વહ જહન્નમમેં દાખિલ હોગા. અલ્લાહ તઆલા ઉસકો હલાક કરે ઔર ઉસકા મલ્યામેટ કરદે. મેંને કહા, આમીન! ઈસી તરહ વાલિદૈન ઔર રમઝાનકે કિસ્સામેં ભી નક્લ કિયા.હઝરત અબૂઝર વ હઝરત બુરયૂદહ ઔર હઝરત અબૂ હુરયૂરહ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમસે ભી ઈન મઝામીનકી રિવાયતેં ઝિક્ર કી ગઈ હૈં. હઝરત અબૂ હુરયૂરહ(રદિ.)કી રિવાયતમેં ભી યહ ઈઝાફા હે કે હર મર્તબામેં મુઝસે હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને કહા કે કહો, આમીન! જિસ પર મેંને આમીન કહા. હઝરત જાબિર ઈબ્ને સમુરહ (રદિ.)સે ભી યહ મઝમૂન નક્લ કિયા ગયા હે. નીઝ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્નુલ હારિષસે ભી યહ હદીષ નક્લ કી ગઈ હે. ઉસમેં બદ્દુઆ દો દફા' હે. ઉસમેં ઈરશાદ હે કે જિસકે સામને આપકા ઝિક્ર કિયા ગયા હો ઔર ઉસને દુરૂદ ન પળ્હા હો, અલ્લાહ તઆલા ઉસકો હલાક કરે, ફિર હલાક કરે. હઝરત જાબિર (રદિ.)ને એક દૂસરી હદીષમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે જિસકે સામને મેરા ઝિક્ર કિયા જાએ ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે વહ બદબખ્ત હે. ઔર ભી ઈસ કિસ્મકી વઈદેં કષ્રતસે ઝિક્ર કી ગઈ હૈં.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને ઉન વઈદોંકો જો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝિક્રે મુબારકકે વક્ત દુરૂદ શરીફ ન પળ્હને પર વારિદ હૂઈ હૈં, મુખ્તસર અલ્ફાઝમેં જમા' કિયા હે. વહ કેહતે હૈં કે ઐસે શખ્સ પર હલાકતકી બદ્દુઆ હે ઔર શકાવતકે હાસિલ હોનેકી ખબર હે. નીઝ જન્નતકા રાસ્તા ભૂલ જાનેકી ઔર જહન્નમમેં દાખિલ હોનેકી ઔર યહ કે વહ શખ્સ ઝાલિમ હે ઔર યહ કે વહ સબસે ઝિયાદા બખીલ હે. ઔર કિસી મજ્લિસમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ શરીફ ન પળ્હા જાએ ઉસકે બારેમેં કઈ તરહકી વઈદેં ઝિક્ર કી હૈં. ઔર યહ કે જો શખ્સ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન પળ્હે ઉસકા

દીન (સાલિમ) નહીં ઔર યહ કે વહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ચેહ્રએ અનવરકી ઝિયારત ન કર સકેગા. ઉસકે બા'દ અલ્લામહ સખાવીને ઈન સબ મઝામીનકી રિવાયાત ઝિક્ર કી હૈં:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨) હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે બખીલ હે વહ શખ્સ જિસકે સામને મેરા ઝિક્ર કિયા જાવે ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે.

② عَنْ عَلِيٍّ رضـ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْبَخِيْلُ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهٗ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَىَّ رواه النسائي والبخاري فى تاريخه والترمذى وغيرهم بسط طرقه السخاوى-

ફાઈદા:

અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને ક્યા અચ્છા શઅર નક્લ કિયા હે:

مَنْ لَّمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ اِنْ ذُكِرَ اسْمُهٗ ۞ فَهُوَ الْبَخِيْلُ وَزِدْهُ وَصْفَ جَبَانٍ

તર્જમા: જો શખ્સ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન ભેજે, જિસ વક્તકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ ઝિક્ર કિયા જા રહા હો, પસ વહ પક્કા બખીલ હે ઔર ઈતના ઈઝાફા કર ઉસ પર કે વહ બુઝદિલ, ના-મર્દ ભી હે.

હદીષે બાલાકા મઝમૂન ભી બહુત સી અહાદીષમેં બહુતસે સહાબા(રદિ.)-સે નક્લ કિયા ગયા હે. અલ્લામહ સખાવીને હઝરત ઈમામ હસન (રદિ.)કી રિવાયતસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે આદમીકે બુખ્લકે લિએ યહ કાફી હે કે મેરા ઝિક્ર ઉસકે સામને કિયા જાએ ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે. હઝરત ઈમામ હુસૈન (રદિ.)સે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે બખીલ વહ શખ્સ હે કે જિસકે સામને મેરા ઝિક્ર હો ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી હદીષસે યહ મઝમૂન નક્લ કિયા ગયા હે કે બખીલ ઔર પૂરા બખીલ હે વહ શખ્સ જિસકે સામને મેરા ઝિક્ર કિયા જાવે ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે. હઝરત અનસ (રદિ.)સે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે વહ શખ્સ બખીલ હે કે જિસકે સામને મેરા ઝિક્ર કિયા જાવે ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે. ઔર એક હદીષમેં યહ અલ્ફાઝ નક્લ કિએ ગએ હૈં કે મેં તુમકો સબ બખીલોંસે ઝિયાદા બખીલ બતાઉં? મેં તુમ્હેં લોગોંમેં સબસે

ઝિયાદા આજિઝ બતાઉં? વહ શખ્સ હે જિસકે સામને મેરા ઝિક્ર કિયા ગયા હો, ફિર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે.

હઝરત આઈશા (રદિ.)સે એક કિસ્સા નક્લ કિયા ગયા હે, જિસકે અખીરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ હે કે હલાકત હે ઉસ શખ્સકે લિએ જો મુઝે કિયામતમેં ન દેખે. હઝરત આઈશા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે વહ કોન શખ્સ હે, જો આપકી ઝિયારત ન કરે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બખીલ! હઝરત આઈશા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા: બખીલ કોન? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: જો મેરા નામ સુને ઔર દુરૂદ ન ભેજે.

હઝરત જાબિર (રદિ.)સે ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે આદમીકે બુખ્લકે લિએ યહ કાફી હે કે જબ મેરા ઝિક્ર ઉસકે પાસ કિયા જાએ ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે.

હઝરત હસન બસરી (રહ.)કી રિવાયતસે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે આદમીકે બુખ્લકે લિએ યહ કાફી હે કે મેં ઉસકે સામને ઝિક્ર કિયા જાઉં ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે.

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) કેહતે હૈં કે મેં એક મર્તબા હુઝૂર અલય્હિસ્સલાતુ વસ્સલામકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)સે ફરમાયા: તુમકો સબસે ઝિયાદા બખીલ આદમી બતાઉં? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા. ઝરૂર! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જિસ શખ્સકે સામને મેરા ઝિક્ર કિયા જાવે ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે વહ શખ્સ સબસે ઝિયાદા બખીલ હે:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩) عَنْ قَتَادَةَ مُرْسَلًا قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْجَفَاءِ اَنْ اُذْكَرَ عِنْدَ رَجُلٍ فَلَا يُصَلِّ عَلَيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (اخرجه النميري ورواته ثقات قاله السخاوى-)

(૩) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે યહ બાત ઝુલ્મસે હે કે કિસી આદમીકે સામને મેરા ઝિક્ર કિયા જાએ ઔર વહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે.

ફાઈદા:

યકીનન્ ઉસ શખ્સકે ઝુલ્મમેં ક્યા તરદુદ હે, જો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈતને ઈહ્સાનાત પર ભી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન પળ્હે. હઝરત ગંગોહી કુદ્દિ-સ સિર્રુહૂકી સવાનિહે ઉમ્રી "તઝ્કિરતુર્રશીદ"મેં લિખ્ખા હે કે હઝરત ઉમૂમન્ મુતવસ્સિલીનકો દુરૂદ શરીફ પળ્હનેકી તા'લીમ ફરમાયા કરતે થે કે કમસે કમ તીન સો મર્તબા રોઝાનહ પળ્હા જાએ ઔર ઈતના ન હો સકે તો એક તસ્બીહમેં તો કમી ન હોની ચાહિએ. આપ ફરમાયા કરતે થે કે જનાબ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા બહુત બળા ઈહસાન હે, ફિર આપ પર દુરૂદ ભેજનેમેં ભી બુખ્લ હો તો બળી બેમુરુવ્વતીકી બાત હે. દુરૂદ શરીફમેં ઝિયાદહ-તર પસંદ વહ થા, જો નમાઝમેં પળ્હા જાતા હે ઔર ઉસકે બા'દ વહ અલ્ફાઝે સલાતો-સલામ જો અહાદીષમેં મન્કૂલ હૈં. બાકી દૂસરોંકે મુઅલ્લફહ દુરૂદે તાજ, લખ્ખી વગયરહ ઉમૂમન્ આપકો પસંદ ન થે, બલ્કે બા'ઝ અલ્ફાઝકો દૂસરે મઅ્નાકા મવ્હમ હોનેકે સબબ ખિલાફે શરઅ્ ફરમા દેતે થે. અલ્લામહ સખાવી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જફા'સે મુરાદ બિર્રો-સિલા'કા છોળના હે, ઔર તબીઅતકી સખ્તી ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દૂરી પર ભી ઈત્લાક કિયા જાતા હે:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رض عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسًا لَمْ يَذْكُرُوا اللّٰهَ تَعَالٰى فِيْهِ وَلَمْ يُصَلُّوْا عَلٰى نَبِيِّهِمْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ مِّنَ اللّٰهِ تِرَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاِنْ شَآءَ عَذَّبَهُمْ وَاِنْ شَآءَ غَفَرَ لَهُمْ.

(رواه احمد وابوداؤد وغير هما بسط السخاوي)

(૪) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં: જો કૌમ કિસી મજ્લિસમેં બેઠે ઔર ઉસ મજ્લિસમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર ઔર ઉસકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન હો તો યહ મજ્લિસ ઉન પર કિયામતકે દિન એક વબાલ હોગી. ફિર અલ્લાહકો ઈખ્તિયાર હે કે ઉન્કો મુઆફ કર દે યા અઝાબ દે.

ફાઈદા:

એક ઔર હદીષમેં હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.) હી સે યહ અલ્ફાઝ નક્લ કિએ ગએ હૈં કે જો કૌમ કિસી મજ્લિસમેં બેઠતી હે, ફિર વહ

અલ્લાહકે ઝિક્ર ઔર નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદસે પેહલે મજ્લિસ બરખાસ્ત કર દેં, તો ઉન પર કિયામત તક હસ્રત રહેગી.

એક ઔર હદીષમેં ઈન અલ્ફાઝસે નક્લ કિયા ગયા હે કે જો કૌમ કિસી મજ્લિસમેં બેઠતી હે ઔર ઉસ મજ્લિસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન હો તો વહ મજ્લિસ ઉન પર વબાલ હોતી હે.

હઝરત અબૂ ઉમામહ (રદિ.)સે ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જો લોગ કિસી મજ્લિસમેં બેઠેં, ફિર અલ્લાહકે ઝિક્ર ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદસે પેહલે ઉઠ ખળે હોં તો વહ મજ્લિસ કિયામતકે દિન વબાલ હે.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી (રદિ.)સે ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જો લોગ કિસી મજ્લિસમેં બેઠેં ઔર વહ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદસે પેહલે મજ્લિસ બરખાસ્ત કરેં તો ઉન્કો હસ્રત હોગી, ચાહે વહ જન્નત હી મેં (અપને આ'માલકી વજહસે) દાખિલ હો જાએં, બ-વજ્હ ઉસ ષવાબકે જિસકો વહ દેખેંગે. યા'ની અગર વહ અપને દૂસરે આ'માલકી વજહસે જન્નતમેં દાખિલ હો ભી જાએં તબ ભી ઉન્કો દુરૂદ શરીફકા ષવાબ દેખ કર ઈસકી હસ્રત હોગી કે હમને ઉસ મજ્લિસમેં દુરૂદ ક્યૂં ન પળ્હા થા?

હઝરત જાબિર (રદિ.)સે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જબ લોગ કિસી મજ્લિસસે બગૈર અલ્લાહકે ઝિક્ર ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદકે ઉઠેં તો ઐસા હે જૈસે કિસી સળે હૂએ મુર્દાર જાનવર પરસે ઉઠે હોં, યા'ની ઐસી ગંદગી મહસૂસ હોગી જૈસે કિસી સળે હૂએ જાનવરકે પાસ બેઠ કર દિમાગ સળ જાતા હે:

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૫) عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ رض قَالَ بَيْنَمَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدًا اِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَصَلّٰى فَقَالَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَارْحَمْنِيْ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَجِلْتَ اَيُّهَا الْمُصَلِّيْ فَاِذَا

(૫) હઝરત ફઝાલહ (રદિ.) ફરમાતે હેં, એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા થે, એક સાહિબ દાખિલ હૂએ ઔર નમાઝ પળ્હી. ફિર અલ્લાહુમ્મગ્ફિર્ લી વર્હમ્ની-કે સાથ દુઆ કી. હુઝૂરે અક્દસ

صَلَّيْتَ فَقَعَدْتَّ فَاحْمَدِ اللّٰهَ بِمَا
هُوَاَهْلُهٗ وَصَلِّ عَلَيَّ ثُمَّ ادْعُهٗ قَالَ
ثُمَّ صَلّٰى رَجُلٌ اٰخَرُ بَعْدَ ذٰلِكَ فَحَمِدَ
اللّٰهَ وَصَلّٰى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَيُّهَا الْمُصَلِّيْ اُدْعُ
تُجَبْ۔

(رواه الترمذی وروی ابوداؤد
والنسائی نحوه کذا فی المشکوٰۃ)

સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ ઓ નમાઝી! જલ્દી કર દી. જબ તૂ નમાઝ પઢે તો અવ્વલ તૂ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હમ્દ કર, જૈસાકે ઉસકી શાનકે મુનાસિબ હે. ફિર મુઝ પર દુરૂદ પઢ. ફિર દુઆ માંગ. હઝરત ફઝાલહ (રદિ.) કેહતે હૈં, ફિર એક ઔર સાહિબ આએ. ઉન્હોંને અવ્વલ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હમ્દ કી ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉન સાહિબસે યહ ઈરશાદ ફરમાયાઃ અય નમાઝી! અબ દુઆ કર, તેરી દુઆ કબૂલ કી જાએગી.

ફાઈદા:

યહ મઝમૂન ભી બ-કષ્રત રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિયા ગયા હે. અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે દુરૂદ શરીફ દુઆકે અવ્વલમેં, દરમિયાનમેં ઔર અખીરમેં હોના ચાહિએ. ઉલમાને ઈસકે ઈસ્તિહ્બાબ પર ઈત્તિફાક નક્લ કિયા હે કે દુઆકી ઈબ્તિદા અલ્લાહ તઆલાકી શાનકી હમ્દો-ષના, ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદસે હોની ચાહિએ ઔર ઈસી તરહ ઉસી પર ખત્મ હોના ચાહિએ.

અક્લેશી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ તૂ અલ્લાહસે દુઆ કરે તો પેહલે હમ્દકે સાથ ઈબ્તિદા કર, ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજ ઔર દુરૂદ શરીફકો દુઆકે અવ્વલમેં, દુઆકે બીચમેં, દુઆકે અખીરમેં કર. ઔર દુરૂદકે વક્તમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે આ'લા ફઝાઈલકો ઝિક્ર કિયા કર. ઈસકી વજહસે તૂ મુસ્તજાબુદ્અવાત બનેગા. ઔર તેરે ઔર ઉસકે દરમિયાનસે હિજાબ ઉઠ જાએગા. સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તસ્લીમન્ કષીરન્ કષીરા.

હઝરત જાબિર (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં કે મુઝકો સવારકે પ્યાલેકી તરહસે ન બનાવો.

સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) સવારકે પ્યાલેસે ક્યા મતલબ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે મુસાફિર અપની હાજતસે ફરાગત પર બરતનમેં પાની ડાલતા હે. ઉસકે બા'દ ઉસકો અગર પીનેકી યા વુઝૂકી ઝરૂરત હોતી હે તો પીતા હે યા વુઝૂ કરતા હે, વરના ફેંક દેતા હે. મુઝે અપની દુઆકે અવ્વલમેં ભી યાદ કિયા કરો, વસ્તમેં ભી, આખિરમેં ભી.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે મુસાફિરકે પ્યાલેસે મુરાદ યહ હે કે મુસાફિર અપના પ્યાલા સવારીકે પીછે લટકાયા કરતા હે. મતલબ યહ હે કે મુઝે દુઆમેં સબસે અખીરમેં ન રખ્ખો. યહી મતલબ સાહિબે ઈત્તિહાફને શર્હે ઈહ્યામેં ભી લિખ્ખા હે કે સવાર અપને પ્યાલાકો પીછે લટકા દેતા હે, યા'ની મુઝે અપની દુઆમેં સબસે અખીરમેં ન ડાલ દો.

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે જબ કોઈ શખ્સ અલ્લાહસે કોઈ ચીઝ માંગનેકા ઈરાદા કરે તો ઉસકો ચાહિએ કે અવ્વલન્ અલ્લાહ તઆલાકી હમ્દો-ષનાકે સાથ ઈબ્તિદા કરે. ઐસી હમ્દો-ષના જો ઉસકી શાયાને શાન હો. ફિર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજે ઔર ઉસકે બા'દ દુઆ માંગે. પસ અક્રબ યહ હે કે વહ કામ્યાબ હોગા ઔર મકસદકો પહુંચેગા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને યુસ્રસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે દુઆએં સારીકી સારી રુકી રહતી હૈં. યહાં તક કે ઉસકી ઈબ્તિદા અલ્લાહકી તા'રીફ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદસે ન હો. અગર ઈન દોનોંકે બા'દ દુઆ કરેગા તો ઉસકી દુઆ કબૂલ કી જાએગી.

હઝરત અનસ (રદિ.)સે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે હર દુઆ રુકી રહતી હે, યહાં તક કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજે.

હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે તુમ્હારા મુઝ પર દુરૂદ પઢના તુમ્હારી દુઆઓંકી હિફાઝત કરનેવાલા હે, તુમ્હારે રબકી રઝાકા સબબ હે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે યહ બતાયા ગયા હે કે દુઆ આસમાન ઔર ઝમીનકે દરમિયાન મુઅલ્લક રહતી હે, ઊપર નહીં ચઢતી, યહાં તક કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ પઢે. એક દૂસરી હદીષમેં યહ મઝમૂન ઈન અલ્ફાઝસે ઝિક્ર કિયા ગયા હે કે દુઆ આસમાન પર પહુંચનેસે રુકી રહતી હે ઔર કોઈ દુઆ આસમાન તક ઉસ વક્ત તક નહીં પહુંચતી, જબ તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર

દુરૂદ ન ભેજા જાએ. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા જાતા હે તબ વહ આસમાન પર પહુંચતી હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે નકૂલ કિયા ગયા હે, જબ તૂ દુઆ માંગા કરે તો અપની દુઆમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભી શામિલ કિયા કર, ઈસ લિએ કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ તો મક્બૂલ હે હી ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે કરમસે યહ બઈદ હે કે વહ કુછકો કબૂલ કરે ઔર કુછકો રદ કર દે.

હઝરત અલી (રદિ.) હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કરતે હૈં, કોઈ દુઆ એૈસી નહીં હે કે જિસમેં ઔર અલ્લાહકે દરમિયાન હિજાબ ન હો, યહાં તક કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજે. પસ જબ વહ એૈસા કરતા હે તો વહ પર્દા ફટ જાતા હે ઔર વહ દુઆ મહલ્લે ઈજાબતમેં દાખિલ હો જાતી હે, વર્ના લોટા દી જાતી હે.

ઈબ્ને અતાઅ્ (રહ.) કેહતે હૈં કે દુઆકે લિએ કુછ અરકાન હૈં ઔર કુછ પર હૈં ઔર કુછ અસ્બાબ હૈં ઔર કુછ અવ્કાત હૈં. અગર અરકાનકે મુવાફિક હોતી હે તો દુઆ કવી હોતી હે ઔર પરોંકે મુવાફિક હોતી હે તો આસમાન પર ઉળ જાતી હે ઔર અગર અપને અવ્કાતકે મુવાફિક હોતી હે તો ફાઈઝ હોતી હે ઔર અસ્બાબકે મુવાફિક હોતી હે તો કામ્યાબ હોતી હે. દુઆકે અરકાન હુઝૂરે કલ્બ, રિક્કત, આજિઝી, ખુશૂઅ્ ઔર અલ્લાહકે સાથ કલ્બી તઅલ્લુક ઔર ઉસકે પર સિદ્ક હે, ઔર ઉસકે અવ્કાત રાતકા આખિરી હિસ્સા, ઔર ઉસકે અસ્બાબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજના. ઔર ભી મુતઅદ્દદ અહાદીષમેં યહ મઝમૂન આયા હે કે દુઆ રુકી રહતી હે, જબ તક કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ન ભેજે.

સલાતુલ્ હાજત

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબી અવ્ફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લાએ ઔર યૂં ઈરશાદ ફરમાયા કે જિસ શખ્સકો કોઈ હાજત અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે યા કિસી બંદેસે પેશ આ જાએ તો ઉસકો ચાહિએ કે અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે ઔર દો રકા'ત નમાઝ પળ્હે. ફિર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર હમ્દો-ષના કરે ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજે. ફિર યહ દુઆ પળ્હે:

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ وَالْحَمْدُ

નહીં કોઈ મા'બૂદ બ-જુઝ અલ્લાહકે, જો બળે હિલ્મવાલા હે,

لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ اَسْئَلُکَ مُوْجِبَاتِ
رَحْمَتِکَ وَعَزَآئِمَ مَغْفِرَتِکَ وَ
وَالْغَنِیْمَۃَ مِنْ کُلِّ بِرٍّ وَّ
السَّلَامَۃَ مِنْ کُلِّ ذَنْبٍ لَا
تَدَعْ لِیْ ذَنْبًا اِلَّا غَفَرْتَہٗ وَلَا
ھَمًّا اِلَّا فَرَّجْتَہٗ وَلَا حَاجَۃً
ھِیَ لَکَ رِضًا اِلَّا
قَضَیْتَھَا یَآ اَرْحَمَ
الرَّاحِمِیْنَ۔

હર ઐબસે પાક હે, અલ્લાહ જો રબ હે અર્શે અઝીમકા, તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે લિએ હૈં, જો રબ હે સારે જહાનોંકા. અય અલ્લાહ! મૈં તુઝસે સવાલ કરતા હૂં ઉન ચીઝોંકા, જો તેરી રહમતકો વાજિબ કરનેવાલી હોં ઔર માંગતા હૂં તેરી મગ્ફિરતકી મુઅક્કિદાતકો (યા'ની ઐસે આ'માલ કે જિનસે તેરી મગ્ફિરત ઝરૂરી હો જાએ.) ઔર માંગતા હૂં હિસ્સા હર નેકીસે ઔર સલામતી હર ગુનાહસે. મેરે લિએ કોઈ ઐસા ગુનાહ ન છોળિએ, જિસકી આપ મગ્ફિરત ન કર દેં ઔર ન કોઈ ઐસા ફિક્રો-ગમ જિસકો તૂ ઝાઈલ ન કર દે ઔર ન કોઈ ઐસી હાજત જો તેરી મર્ઝીકે મુવાફિક હો ઔર તૂ ઉસકો પૂરા ન કર દે, અય અર્હમુર્રાહિમીન!

یَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰی حَبِیْبِکَ خَیْرِ الْخَلْقِ کُلِّھِمِ

ચોથી ફસ્લ

ફવાઈદે મુતફર્રિકહકે બયાનમેં

(અવ્વલ) ફસ્લે અવ્વલમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા હુક્મ દુરૂદકે બારેમેં ગુઝર ચુકા ઔર હુક્મકા તકાઝા વુજૂબ હે, ઈસ લિએ જમ્હૂર ઉલમાકે નઝદીક દુરૂદ શરીફકા કમસે કમ ઉમરભરમેં એક મર્તબા પળ્હના ફર્ઝ હે. બા'ઝ ઉલમાને ઈસ પર ઈજ્માઅ ભી નકલ કિયા હે, લેકિન તીસરી ફસ્લમેં જો વઈદેં ઈસ મઝમૂનકી ગુઝરી હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામ આને પર દુરૂદ ન પળ્હનેવાલા બખીલ હે, ઝાલિમ હે, બદબખ્ત હે. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઔર હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)કી તરફસે હલાકતકી બદ્દુઆએં હૈં, વગયરહ વગયરહ. ઈન્કી બિના પર બા'ઝ ઉલમાકા મઝહબ યહ હે કે જબ ભી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નામે નામી આએ ઉસ વક્ત હર મર્તબા દુરૂદ પળ્હના વાજિબ હે.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)ને 'ફત્હુલ્ બારી'મેં ઈસમેં દસ મઝહબ નક્લ કિએ હૈં ઔર 'અવ્જઝૂલ્ મસાલિક'મેં ઝિયાદા બહષ તફસીલી ઈસ પર કી ગઈ હે. ઈસમેં લિખ્ખા હે કે બા'ઝ ઉલમાને ઈસ પર ઈજ્માઅ નક્લ કિયા હે કે હર મુસલમાન પર ઉમરભરમેં કમસે કમ એક મર્તબા પળ્હના ફર્ઝ હે ઔર ઉસકે બા'દમેં ઈખ્તિલાફ હે. ખૂદ હનફિય્યહકે હાં ભી ઈસમેં દો કોલ હૈં. ઈમામ તહાવી વગયરહકી રાઈ યહ હે કે જબ ભી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નામે નામી આએ તો દુરૂદ શરીફ પળ્હના વાજિબ હે. ઉન રિવાયાતકી બિના પર જો તીસરી ફસ્લમેં ગુઝરીં, ઈમામ કર્ખી વગયરહકી રાઈ યહ હે કે ફર્ઝકા દર્જા એક હી મર્તબા હે ઔર હર મર્તબા ઈસ્તિહ્બાબકા દર્જા હે.

(દોમ) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નામે નામીકે સાથ શુરૂઅમેં 'સય્યિદના'કા લફ્ઝ બળ્હા દેના મુસ્તહબ હે. 'દુર્રે મુખ્તાર'મેં લિખ્ખા હે કે સય્યિદનાકા બળ્હા દેના મુસ્તહબ હે. ઈસ લિએ કે ઐસી ચીઝકી

ઝિયાદતી-જો વાકિઅહમેં હો-વહ ઐને અદબ હે જૈસા કે રમલી (રહ.), શાફિઈ (રહ.) વગયૂરહને કહા હે.

યા'ની નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા સય્યિદ હોના એક અમ્રે વાકિઈ હે, લિહાઝા ઈસકે બળ્હાનેમેં કોઈ ઈશ્કાલકી બાત નહીં, બલ્કે અદબ યહી હે, લેકિન બા'ઝ લોગ ઈસસે મના' કરતે હૈં. ગાલિબન્ ઉન્કો અબૂ દાવૂદ શરીફકી એક હદીષસે ઈશ્તિબાહ હો રહા હે. અબૂ દાવૂદ શરીફમેં એક સહાબી અબૂ મુતર્રિફસે યહ નક્લ કિયા ગયા હે કે મેં એક વફ્દકે સાથ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયાઃ અન્ત સય્યિદુના-આપ હમારે સરદાર હૈં. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ અસ્સય્યિદુલ્લાહુ-યા'ની હકીકી સય્યિદ તો અલ્લાહ હી હે. ઔર યહ ઈરશાદે આલી બિલ્કુલ સહીહ હે. યકીનન્ હકીકી સિયાદત ઔર કમાલે સિયાદત અલ્લાહ હી કે લિએ હે, લેકિન ઈસકા મતલબ યહ નહીં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નામ પર સય્યિદનાકા બળ્હાના નાજાઈઝ હે. બિલ્ખુસૂસ જબકે ખૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ, જૈસા કે મિશ્કાતમેં બ-રિવાયતે શય્ખૈન (બુખારી વ મુસ્લિમ) હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે નક્લ કિયા ગયા હે કે અ-ન સય્યિદુન્નાસિ યવ્મલ્ કિયામતિ (અલ હદીષ) કે મેં લોગોંકા સરદાર હૂંગા કિયામતકે દિન. ઔર દૂસરી હદીષમેં મુસ્લિમકી રિવાયતસે નક્લ કિયા હેઃ અ-ન સય્યિદુ વુલ્દિ આદ-મ યવ્મલ્ કિયામતિ, કે મેં કિયામતકે દિન અવલાદે આદમકા સરદાર હૂંગા. નીઝ બ-રિવાયતે તિરમિઝી હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી (રદિ.)કી હદીષસે ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હેઃ અ-ન સય્યિદુ વુલ્દિ આદ-મ યવ્મલ્ કિયામતિ વલા ફખ્ર, કે મેં કિયામતકે દિન અવલાદે આદમકા સરદાર હૂંગા ઔર કોઈ ફખ્રકી બાત નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઉસ પાક ઈરશાદકા મતલબ જો અબૂ દાવૂદ શરીફકી રિવાયતમેં ગુઝરા, વહ કમાલે સિયાદત મુરાદ હે, જૈસાકે બુખારી શરીફમેં હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે મિસ્કીન વહ નહીં હે, જિસકો એક એક દો દો લુક્મે દર બ-દર ફિરાતે હોં, બલ્કે મિસ્કીન વહ હે, જિસકે પાસ ન વુસ્અત હો, ન લોગોંસે સવાલ કરે.

ઈસી તરહ મુંસ્લિમ શરીફમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.)કી રિવાયતસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા હે કે તુમ પછાળ્ને વાલા કિસકો સમઝતે હો? (યા'ની વહ પહલવાન જો

દૂસરેકો ઝેર કર દે). સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! ઉસકો સમઝતે હૈં જિસકો કોઈ દૂસરા પછાળ ન સકે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ યહ પહલવાન નહીં, બલ્કે પછાળનેવાલા (યા'ની પહલવાન) વહ હે જો ગુસ્સાકે વક્તમેં અપને નફ્સ પર કાબૂ પાએ.

ઈસી હદીષે પાકમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ સવાલ ભી નક્લ કિયા ગયા કે તુમ રકૂબ (યા'ની લા વલદ) કિસકો કેહતે હો? સહાબા (રદિ.)ને અર્ઝ કિયા કે જિસકે અવલાદ ન હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ યહ લા વલદ નહીં, બલ્કે લા વલદ વહ હે જિસને કિસી છોટી અવલાદકો ઝખીરએ આખિરત ન બનાયા હો. (યા'ની ઉસકે કિસી મા'સૂમ બચ્ચાકી મૌત ન હૂઈ હો.)

અબ ઝાહિર હે કે જો મિસ્કીન ભીક માંગતા હો ઉસકો મિસ્કીન કેહના કોન નાજાઈઝ કેહ દેગા? ઈસી તરહ જો પહલવાન લોગોંકો પછાળ દેતા હો, લેકિન અપને ગુસ્સા પર ઉસકો કાબૂ ન હો, વહ તો બહર હાલ પહલવાન હી કેહલાએગા. ઈસી તરહસે અબૂ દાવૂદ શરીફમેં એક સહાબીકા કિસ્સા નક્લ કિયા હે કે ઉન્હોંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી પુશ્તે મુબારક પર મુહ્રે નુબુવ્વત દેખ કર યહ દરખ્વાસ્ત કી થી કે આપકી પુશ્તે મુબારક પર (જો ઉભરા હુવા ગોશ્ત હે) મુઝે દિખલાઈએ કે મેં ઉસકા ઈલાજ કરૂં, ક્યૂંકે મેં તબીબ હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ તબીબ તો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ હી હૈં, જિસને ઉસકો પયદા કિયા. (ઈલા આખિરિલ્ કિસ્સહ-અંત સુધી) અબ ઝાહિર હે કે ઈસ હદીષે પાકસે મુઆલિજોંકો તબીબ કેહના કોન હરામ કેહ દેગા? બલ્કે સાહિબે મજ્મઅ્ને તો યહ કહા હે કે અલ્લાહકે નામોંમેંસે તબીબ નહીં હે ઔર ઈસી તરહસે અહાદીષમેં બહુત કષ્રતસે યહ મઝમૂન મિલેગા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઐસે મવાકિઅ્મેં કમાલકે એ'તિબારસે નફી ફરમાઈ હે, હકીકતકી નફી નહીં.

અલ્લામહ સખાવી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લામહ મજ્દુદ્દીન (સાહિબે કામૂસ)ને લિખ્ખા હે, જિસકા ખુલાસા યહ હે કે બહુતસે લોગ અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા સય્યિદિના મુહમ્મદિન્ કેહતે હૈં ઔર ઈસમેં બહષ હે. વહ યૂં કેહતે હૈં કે નમાઝમેં તો ઝાહિર હે કે ન કેહના ચાહિએ. નમાઝકે અલાવહમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસ શખ્સ પર ઈન્કાર કિયા થા, જિસને આપકો સય્યિદનાસે ખિતાબ કિયા થા. જૈસાકે હદીષે મશહૂરમેં હે (વહી હદીષે અબૂ દાવૂદ જો ઊપર ગુઝરી). લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈન્કાર ઈહ્તિમાલ રખતા હે કે તવાઝુઅ્ હો યા મુંહ પર તા'રીફ કરનેકો પસંદ ન કિયા હો યા ઈસ વજહસે કે યહ ઝમાનએ જાહિલિય્યતકા

દસ્તૂર થા યા ઈસ વજહસે કે ઉન્હોંને મુબાલગહ બહુત કિયા. ચુનાંચે ઉન્હોંને કહા થા કે આપ હમારે સરદાર હૈં, આપ હમારે બાપ હૈં, આપ હમસે ફઝીલતમેં બહુત ઝિયાદહ બળ્હે હૂએ હૈં, આપ હમ પર બખૂશિશ કરનેમેં સબસે બળ્હે હૂએ હૈં ઔર આપ જફ્નતુલ્ ગરાઅ્ હૈં યહ ભી ઝમાનએ જાહિલિય્યતકા એક મશહૂર મકૂલા હે કે વહ અપને ઉસ સરદારકો જો બળા ખિલાને વાલા હો ઔર બળે બળે પ્યાલોંમેં લોગોંકો દુમ્બોંકી ચફ્તી ઔર ઘી સે લબ્રેઝ પ્યાલોંમેં ખિલાતા હો. ઔર આપ ઐસે હૈં ઔર આપ ઐસે હૈં તો ઈન સબ બાતોંકે મજ્મૂઅહ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈન્કાર ફરમાયા થા ઔર ફરમાયા થા કે શય્તાન તુમકો મુબાલગા'મેં ન ડાલ દે, હાલાંકે સહીહ હદીષમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ ષાબિત હેઃ "અ-ન સય્યિદુ વુલ્દિ આદમ," કે મેં અવલાદે આદમકા સરદાર હૂં. નીઝ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કૌલ ષાબિત હે, અપને નવાસા હસન (રદિ.)કે લિએઃ "ઈબ્ની હાઝા સય્યિદુન્", મેરા યહ બેટા સરદાર હે. ઈસી તરહસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા હઝરત સઅદ (રદિ.)કે બારેમેં ઉન્કી કૌમકો યહ કેહનાઃ "કૂમૂ ઈલા સય્યિદિકુમ", કે ખળે હો જાઓ અપને સરદારકે લિએ. ઔર ઈમામ નસાઈકી કિતાબ "અમલુલ્ યવ્મ વલ્લય્લહ્"મેં હઝરત સહલ ઈબ્ને હનીફકા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો "યા સય્યિદી"કે સાથ ખિતાબ કરના વારિદ હે. ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.)કે દુરૂદમેં "અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા સય્યિદિલ્ મુર્સલીન"કા લફ્ઝ વારિદ હે. ઈન સબ ઉમૂરમેં દલાલતે વાઝિહા હે ઔર રોશન દલાઈલ હૈં ઈસ લફ્ઝકે જવાઝમેં ઔર જો ઈસકા ઈન્કાર કરે વહ મુહતાજ હે ઈસ બાતકા કે કોઈ દલીલ કાઈમ કરે, અલાવહ ઉસ હદીષકે જો ઊપર ગુઝરી. ઉસમેં ઈહ્તિમાલાતે મઝકૂરહ હોનેકી વજહસે ઉસકો દલીલ નહીં બનાયા જા સકતા. ઈલા આખિરિ મા ઝુકિર. યહ તો ઝાહિર હે, જૈસાકે ઊપર ભી ઝિક્ર કિયા ગયા કે કમાલે સિયાદત અલ્લાહ હીકે લિએ હે, લેકિન કોઈ દલીલ ઐસી નહીં, જિસકી વજહસે ઉસકા ઈત્લાક ગય્રુલ્લાહ પર નાજાઈઝ મા'લૂમ હોતા હો. કુર્આને પાકમેં હઝરત યહ્યા અલા નબિય્યિના વ અલય્હિસ્સલાતુ વસ્સલામકે બારેમેં "સય્યિદંવ્ વ હુસૂરા"કા લફ્ઝ વારિદ હે.

બુખારી શરીફમેં હઝરત ઉમર (રદિ.)કા ઈરશાદ મન્કૂલ હે, વહ ફરમાયા કરતે થેઃ

ابُوْبَكْرٍ سَيِّدُنَا وَاَعْتَقَ سَيِّدَنَا يَعْنِيْ بِلَالًا

– "અબૂ બક્ર (રદિ.) હમારે સરદાર હૈં ઔર હમારે સરદાર યા'ની બિલાલ (રદિ.)કો આઝાદ કિયા."

અલ્લામહ અયૂની શર્હે બુખારીમેં લિખતે હૈં કે હુઝૂરે અકૂદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જબ અન્સારકો હઝરત સઅદ (રદિ.)કે બારેમેં કૂમૂ ઈલા સય્યિદિકુમ, યા'ની "અપને સરદારકે લિએ ખળે હો જાઓ" કહા તો ઈસસે ઈસ્તિદ્લાલ કિયા જાતા હે ઈસ બાત પર કે અગર કોઈ શખ્સ સય્યિદી વ મવ્લાઈ કહે તો ઉસકો નહીં રોકા જાએગા, ઈસ લિએ કે સિયાદતકા મર્જઅ્ ઔર મઆલ અપને મા-તહ્તોં પર બળાઈ હે ઔર ઉન્કે લિએ હુસ્ને તદબીર. ઈસી લિએ ખાવિન્દકો સય્યિદ કહા જાતા હે. જબ કુર્આને પાકમેં વ અલ્ફયા સય્યિદહા ફરમાયા. હઝરત ઈમામ માલિક રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂસે કિસી શખ્સને પૂછા થા કે કૂયા કોઈ શખ્સ મદીનહ મુનવ્વરહમેં ઈસકો મકરૂહ સમઝતા હે કે અપને સરદારકો યા સય્યિદી કહે. ઉન્હોંને ફરમાયાઃ કોઈ નહીં.... ઈમામ બુખારી (રહ.)ને ઈસકે જવાઝ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઈરશાદ મન્ સય્યિદુકુમ્?સે ભી ઈસ્તિદ્લાલ કિયા હે. જો એક હદીષકા ટુકળા હે, જિસકો ખૂદ ઈમામ બુખારી (રહ.)ને 'અદબુલ મુફરદ'મેં ઝિક્ર કિયા હે કે હુઝૂરે અકૂદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બનૂ સલ્માસે પૂછાઃ મન સય્યિદુકુમ, કે તુમ્હારા સરદાર કોન હે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયાઃ જદુબ્નુકૈસ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયાઃ બલ્ સય્યિદુકુમ્ અમ્રુબ્નુ જમૂહ, બલ્કે તુમ્હારા સરદાર અમ્ર ઈબ્ને જમૂહ હે. નીઝ ઈઝા નસહલ્ અબ્દુ સય્યિ-દહૂ મશહૂર હદીષ હે,જો મુતઅદ્દદ સહાબએ કિરામ (રદિ.)સે હદીષકી અક્ષર કિતાબોં-બુખારી શરીફ વગયરહમેં મઝકૂર હે. નીઝ હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી હદીષસે બુખારી શરીફમેં હુઝૂરે અકૂદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ નકૂલ કિયા હે કે કોઈ શખ્સ "અત્ઈમ રબ્બ-ક વઝ્ઝિઅ્ રબ્બ-ક' ન કહે, યા'ની અપને આકાકો રબકે લફ્ઝસે તા'બીર ન કરે, "વલ્યકુલ્ સય્યિદી વ મવ્લા-ય" બલ્કે યૂ કહે કે મેરા સય્યિદ ઔર મેરા મવ્લા. યહ તો સય્યિદ ઔર મવ્લા કેહનેકા હુક્મ સાફ હે.

(સૌમ) ઈસી તરહસે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામ પર મવ્લાનાકા લફ્ઝ ભી બા'ઝ લોગ પસંદ નહીં કરતે. મુમાનઅતકી કોઈ દલીલ બા-વુજૂદ તલાશકે ઈસ ના-કારહકો અબ તક નહીં મિલી. અલબત્તા ગઝ્વએ ઉહદકે કિસ્સામેં અબૂ સુફ્યાનકો જવાબ દેતે હૂએ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ "અલ્લાહુ મવ્લાના વલા મવ્લા લકુમ" વારિદ હે. ઔર કુર્આને પાકમેં સૂરએ મુહમ્મદમેંઃ

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَاَنَّ الْكٰفِرِيْنَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ

— વારિદ હુવા હે, લેકિન ઈસસે ગયરુલ્લાહ પર લફ્ઝે મવ્લાકે ઈત્લાકકી

મુમાનઅત મા'લૂમ નહીં હોતી. યહાં ભી કમાલે વિલાયત મુરાદ હે કે હકીકી મવ્લા વહી પાક ઝાત હે, જૈસા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈરશાદ ફરમાયા:

مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ

– કે તુમ્હારે લિએ અલ્લાહકે સિવા ન કોઈ વલી હે, ન કોઈ મદદગાર.

ઔર દૂસરી જગા ઈરશાદ હે: " વલ્લાહુ વલિય્યુલ્ મુઅ્મિનીન" ઔર બુખારી શરીફમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે: "મન્ ત-ર-ક કલ્લન્ અવ્ ઝિયાઅન્ ફ-અ-ન વલિય્યુહૂ". યહાં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને આપકો વલી બતાયા હે. અભી બુખારી શરીફકી હદીષસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ:" વલ્યકુલ્ સય્યિદી વ મવ્લા-ય" ગુઝર હી ચુકા હે, કે અપને આકાકો સય્યિદી વ મવ્લાઈ કહા કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ "મવ્લલ્ કવ્મિ મિન્ અન્ફુસિહિમ" મશહૂર હે. કુર્આને પાકમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા ઈરશાદ હે:

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ الآية

– ઔર હદીષો-ફિકહકી કિતાબુન્નિકાહ તો કિતાબુલ્ અવ્લિયાઅ્સે પુર હે. ઔર મિશ્કાત શરીફમેં બ-રિવાયતે શય્ખૈન હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને હારિષહ (રદિ.)કે મુતઅલ્લિક "અન્ત અખૂના વ મવ્લાના" વારિદ હે. નીઝ બ-રિવાયતે મુસ્નદે અહમદ વ તિરમિઝી હઝરત ઝૈદ ઈબ્ને અર્કમ (રદિ.)સે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે: "મન્ કુન્તુ મવ્લાહૂ ફ-અલિય્યુન્ મવ્લાહૂ", યા'ની જિસકા મેં મવ્લા હૂં અલી ઉસકે મવ્લા હૈં. યહ હદીષ મશહૂર હે.★ મુતઅદ્દદ સહાબએ કિરામ (રદિ.)સે નક્લ કી ગઈ હે. મુલ્લા અલી કારી ઈસ હદીષકી શરહમેં "નિહાયહ"સે લિખતે હૈં કે મવ્લાકા ઈત્લાક બહુતસે મઅ્ના પર આતા હે. જૈસે રબ ઔર માલિક ઔર સય્યિદ ઔર મુન્ઈમ યા'ની ઈહ્સાન કરનેવાલા ઔર મુઅ્તિક યા'ની ગુલામ આઝાદ કરનેવાલા ઔર નાસિર (મદદગાર) ઔર મુહિબ ઔર તાબિઅ્ ઔર પળોસી ઔર ચચાઝાદ ભાઈ ઔર હલીફ, વગય્રહ વગય્રહ. બહુતસે મઅ્ના ગિન્વાએ હૈં. ઈસ લિએ હર એકકે મુનાસિબ મઅ્ના મુરાદ હોંગે.

★ قال صاحب تحفة الاحوذى لحديث الترمذى اخرجه احمد والنسائى والضياء وفى الباب عن بريدة رض اخرجه احمد وعن البراء بن عازب اخرجه احمد وابن ماجة وعن سعد بن ابى وقاص اخرجه ابن ماجة وعن على اخرجه احمد اه۔ وقال القارى بعد ذكر تخريجه والحاصل ان هذا حديث صحيح لا مرية فيه بل بعض الحفاظ عده متواترا اذ فى رواية لاحمد انه سمعه من النبى صلى الله عليه وسلم ثلاثون صحابيا وشهدوا به لعلى لما توزع فى خلافته اه۔

જહાં "અલ્લાહુ મવ્‌લાના વલા મવ્‌લા લકુમ" વારિદ હુવા હે વહાં રબકે મઅ્‌નામેં હે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નામે મુબારક પર આયા હે, જૈસા કે "મન્ કુન્તુ મવ્‌લાહૂ ફ-અલિય્યુન્ મવ્‌લાહૂ" વહાં નાસિર ઔર મદદગારકે મઅ્‌નામેં હે.

મુલ્લા અલી કારીને ઈસ હદીષકા શાને વુરૂદ યહ લિખ્ખા હે કે હઝરત ઉસામહ ઈબ્ને ઝૈદ (રદિ.)ને હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂસે યહ કેહ દિયા થા કે તુમ મેરા મવ્‌લા નહીં હો, મેરે મવ્‌લા હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હૈં. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે મેં જિસકા મવ્‌લા હૂં અલી ઉસકે મવ્‌લા હૈં.

અલ્લામહ સખાવીને 'કવ્લે બદીઅ્'મેં ઔર અલ્લામહ કસ્તલાનીને 'મવાહિબે લદુન્નિય્યહ'મેં હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અસ્માએ મુબારકહમેં ભી લફ્ઝે મવ્‌લાકા શુમાર કરાયા હે.

અલ્લામહ ઝુર્‌કાની (રહ.) લિખતે હૈં, મવ્‌લા યા'ની સય્યિદ, મુન્ઈમ, મદદગાર, મુહિબ. ઔર યહ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે નામોંમેંસે હે. ઔર અન્કરીબ મુસન્નિફ યા'ની અલ્લામહ કસ્તલાની (રહ.)કા ઈસ્તિદ્‌લાલ ઈસ નામ પર 'અ-ન અવ્લા બિકુલ્લિ મુઅ્‌મિનિન્'સે આ રહા હે. ઉસકે બા'દ અલ્લામહ ઝુર્‌કાની (રહ.), અલ્લામહ કસ્તલાની (રહ.)કે કલામકી શરહ કરતે હૂએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નામોંકી શરહમેં કેહતે હૈં કે વલી ઔર મવ્‌લા યહ દોનોં અલ્લાહકે નામોંમેંસે હૈં ઔર ઈન દોનોંકે મઅ્‌ના મદદગારકે હૈં ઔર હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે, જૈસાકે બુખારીને હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે નક્‌લ કિયા હે: "અ-ન વલિય્યુ કુલ્લિ મુઅ્‌મિનિન્" ઔર બુખારી હી મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્‌લ કિયા ગયા હે કે કોઈ મુઅ્‌મિન ઐસા નહીં કે મેં ઉસકે સાથ દુન્યા વ આખિરતમેં અવ્‌લા ન હૂં. પસ જિસને માલ છોળા હો વહ ઉસકે વુર્‌ષાઅ્‌કો દિયા જાએ ઔર જિસને કર્ઝા યા ઝાએ' (ઝાઈઅ્) હોનેવાલી ચીઝેં છોળી હોં વહ મેરે પાસ આએ. મેં ઉસકા મવ્‌લા હૂં. નીઝ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા હે કે જિસકા મેં મવ્‌લા હૂં અલી ઉસકા મવ્‌લા હે. ઈમામ તિરમિઝી (રહ.)ને ઈસકો રિવાયત કિયા હે ઔર ઈસકો હસન બતાયા હે.

અલ્લામહ રાઝી સૂરએ મુહમ્મદકી આયતે શરીફહ:"વ અન્નલ્ કાફિરી-ન લા મવ્લા લહુમ"કે ઝૈલમેં તહરીર ફરમાતે હૈં કે અગર યહ ઈશ્કાલ કિયા જાએ કે આયતે બાલા ઔર દૂસરી આયતે શરીફહ: "ષુમ્મ રુદ્દૂ ઈલલ્લાહિ મવ્લાહુમુલ્ હક્ક"મેં કિસ તરહ જમા' કિયા જાએ તો યહ કહા

જાએગા કે મવ્લાકે કઈ મઅ્ના આતે હૈં – સરદારકે, રબકે, મદદગારકે. પસ જિસ જગા યહ કહા ગયા હે કે કોઈ મવ્લા નહીં હે વહાં યહ મુરાદ હે કે કોઈ મદદગાર નહીં ઔર જિસ જગા 'મવ્લાહુમુલ્ હક' કહા ગયા હે, વહાં ઉન્કા રબ ઔર માલિક મુરાદ હે.

સાહિબે જલાલૈનને સૂરએ અન્આમકી આયત 'મવ્લાહુમુલ્ હકક'કી તફસીર માલિકકે સાથ કી હે. ઈસ પર સાહિબે જમલ લિખતે હૈં કે માલિકકે સાથ તફસીર ઈસ વાસ્તે કી ગઈ હે કે આયતે શરીફહ મુઅ્મિન ઔર કાફિર દોનોંકે બારેમેં વારિદ હૂઈ હે ઔર દૂસરી આયત યા'ની સૂરએ મુહમ્મદમેં "અન્નલ્ કાફિરી-ન લા મવ્લા લહુમ" વારિદ હુવા હે. ઈન દોનોંમેં જમા ઈસ તરહ પર હે કે મવ્લાસે મુરાદ પેહલી આયતમેં માલિક, ખાલિક ઔર મા'બૂદ હે ઔર દૂસરી આયતમેં મદદગાર, લિહાઝા કોઈ તઆરુઝ નહીં રહા. ઈસકે અલાવહ બહુત સી વુજૂહ ઈસ બાત પર દાલ્ હૈં કે મવ્લા જબકે રબ ઔર માલિકકે મઅ્નામેં ઈસ્તિઅ્માલ હો તો વહ મખ્સૂસ હે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ, લેકિન જબ સરદાર ઔર ઈસ જૈસે દૂસરે મઅ્નામેં મુસ્તઅ્મલ હો તો ઉસકા ન સિર્ફ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર, બલ્કે હર બળે પર ઈસ્તિઅ્માલ કિયા જા સકતા હે. ઈસસે પેહલે નમ્બરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ ગુલામોંકે બારેમેં ગુઝર ચુકા હે કે વહ અપને આકાકો સય્યિદી વ મવ્લાઈકે લફ્ઝસે પુકારા કરેં.

મુલ્લા અલી કારીને બ-રિવાયતે અહમદ હઝરત રબાહસે નક્લ કિયા હે કે એક જમાઅત હઝરત અલી (રદિ.)કે પાસ કૂફામેં આઈ. ઉન્હોંને આ કર અર્ઝ કિયાઃ "અસ્સલામુ અલયક યા મવ્લાના." હઝરત અલી (રદિ.)ને ફરમાયાઃ "મેં તુમ્હારા મવ્લા કૈસે હૂં? તુમ અરબ હો." ઉન્હોંને અર્ઝ કિયાઃ "હમને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે સુના હે, મન્ કુન્તુ મવ્લાહૂ ફ-અલિય્યુન્ મવ્લાહૂઃ મેં જિસકા મવ્લા હૂં અલી ઉસકે મવ્લા હૈં." જબ વહ જમાઅત જાને લગી તો મેં ઉન્કે પીછે લગા ઔર મેંને પૂછા, યહ કોન લોગ હૈં? તો મુઝે બતાયા ગયા કે યહ અન્સારકી જમાઅત હે, જિસમેં હઝરત અબૂ અય્યૂબ અન્સારી (રદિ.) ભી હૈં.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) 'ફત્હુલ બારી'મેં ઈસ સિલસિલામેં બહષ કરતે હૂએ ફરમાતે હૈં કે મવ્લાકા ઈત્લાક સય્યિદકે બ-નિસ્બત અક્રબ ઈલા અદમિલ્ કરાહહ્ હે. ઈસ લિએ કે સય્યિદકા લફ્ઝ તો આ'લા હી પર બોલા જાતા હે, લેકિન લફ્ઝે મવ્લા તો આ'લા ઔર અસ્ફલ દોનોં પર બોલા જાતા હેઃ

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ﴿ عَلَىٰ حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(ચહારુમ) આદાબમેંસે યહ હે કે અગર કિસી તહરીરમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ ગુઝરે તો વહાં ભી દુરૂદ શરીફ લિખના ચાહિએ. મુહદ્દિષીન રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ અજમઈનકે યહાં ઈસ મસ્અલામેં ઈન્તિહાઈ તશદુદ હે કે હદીષે પાક લિખતે હૂએ કોઈ એૈસા લફ્ઝ ન લિખ્ખા જાએ જો ઉસ્તાઝસે ન સુના હો, હત્તાકે કોઈ લફ્ઝ ઉસ્તાઝસે ગલત સુના હો તો ઉસકો ભી યહ હઝરાત નક્લમેં બિઅયૂનિહી ઉસી તરહ લિખના ઝરૂરી સમઝતે હૈં, જિસ તરહ ઉસ્તાઝસે સુના હે. ઉસકો સહીહ કરકે લિખનેકી ઈજાઝત નહીં દેતે. ઈસી તરહ અગર તવ્ઝીહકે તૌર પર કિસી લફ્ઝકે ઈઝાફહકી ઝરૂરત સમઝતે હૈં તો ઉસકો ઉસ્તાદકે કલામસે મુમતાઝ કરકે લિખના ઝરૂરી સમઝતે હૈં, તાકે યહ શુબા' ન હો કે યહ લફ્ઝ ભી ઉસ્તાઝને કહા થા, ઈસ સબકે બા-વુજૂદ જુમ્લા' હઝરાતે મુહદ્દિષીન ઈસકી તસ્રીહ ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નામે નામી આએ તો દુરૂદ શરીફ લિખના ચાહિએ, અગર્ચે ઉસ્તાઝકી કિતાબમેં ન હો. જૈસા કે ઈમામ નવવીને શર્હે મુસ્લિમ શરીફકે મુકદ્દમામેં ઈસકી તસ્રીહ કી હે. ઈસી તરહ ઈમામ નવવી 'તક્રીબ'મેં ઔર અલ્લામહ સિયૂતી (રહ.) ઉસકી શરહમેં લિખતે હૈં :

"ઝરૂરી હે યહ બાત કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝિક્રે મુબારકકે વક્ત ઝબાનકો ઔર ઉંગલિયોંકો દુરૂદ શરીફકે સાથ જમા' કરે, યા'ની ઝબાનસે દુરૂદ શરીફ પળ્હે ઔર ઉંગલિયોંસે લિખ્ખે ભી. ઔર ઈસમેં અસ્લ કિતાબકા ઈત્તિબાઅ્ ન કરે, અગર્ચે બા'ઝ ઉલમાને યહ કહા હે કે અસ્લકા ઈત્તિબાઅ્ કરે...."

બહુત સી રિવાયાતે હદીષ ભી ઈસમેં વારિદ હૂઈં, અગર્ચે વહ મુતકલ્લમ ફીહ્, બલ્કે બા'ઝકે ઊપર મવ્ઝૂઅ્ હોનેકા ભી હુક્મ લગાયા ગયા હે, લેકિન કઈ રિવાયાત ઈસ કિસમકે મઝમૂનકી વારિદ હોને પર ઔર જુમ્લા ઉલમાકા ઈસ પર ઈત્તિફાક ઔર ઈસ પર અમલ ઈસ બાતકી દલીલ હે કે ઈન અહાદીષકી કુછ અસ્લ ઝરૂર હે.

અલ્લામહ સખાવી 'કવ્લે બદીઅ્'મેં લિખતે હૈં કે જૈસા કે તૂ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નામે નામી લેતે હૂએ ઝબાનસે દુરૂદ પળ્હતા હે, ઈસી તરહ નામે મુબારક લિખતે હૂએ અપની ઉંગલિયોંસે ભી દુરૂદ શરીફ લિખ્ખા કર કે તેરે લિએ ઉસમેં બહુત બળા ષવાબ હે ઔર યહ એક એૈસી ફઝીલત હે જિસકે સાથ ઈલ્મે હદીષ લિખનેવાલે કામ્યાબ હોતે હૈં. ઉલમાને ઈસ બાતકો મુસ્તહબ બતાયા હે કે અગર તહરીરમેં બાર બાર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ આએ તો બાર બાર દુરૂદ શરીફ લિખ્ખે ઔર પૂરા દુરૂદ લિખ્ખે ઔર કાહિલોં ઔર

જાહિલોંકી તરહસે 'સલ્અમ' વગયૂરહ અલ્ફાઝકે સાથ ઈશારા પર કનાઅત ન કરે. ઈસકે બા'દ અલ્લામહ સખાવીને ઈસ સિલસિલામેં ચંદ હદીષેં ભી નક્લ કી હૈં. વહ લિખતે હૈં કે હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)સે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા કે જો શખ્સ કિસી કિતાબમેં મેરા નામ લિખ્ખે, ફરિશ્તે ઉસ વક્ત તક લિખનેવાલે પર દુરૂદ ભેજતે રહતે હૈં જબ તક મેરા નામ ઉસ કિતાબમેં રહે.

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂસે ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ મુઝસે કોઈ ઈલ્મી ચીઝ લિખ્ખે ઔર ઉસકે સાથ દુરૂદ શરીફ ભી લિખ્ખે ઉસકા ષવાબ ઉસ વક્ત તક મિલતા રહેગા, જબ તક વહ કિતાબ પઢી જાએ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ નક્લ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ મુઝ પર કિસી કિતાબમેં દુરૂદ લિખ્ખે, ઉસ વક્ત તક ઉસકો ષવાબ મિલતા રહેગા, જબ તક મેરા નામ ઉસ કિતાબમેં રહે.

અલ્લામહ સખાવીને મુતઅદ્દદ રિવાયાતસે યહ મઝમૂન ભી નક્લ કિયા હે કે કિયામતકે દિન ઉલમાએ હદીષ હાઝિર હોંગે ઔર ઉન્કે હાથોંમેં દવાતેં હોંગી (જિનસે વહ હદીષ લિખતે થે). અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હઝરત જિબ્રીલ (અલૈ.)સે ફરમાએંગે કે ઉનસે પૂછો, યહ કોન હૈં ઔર ક્યા ચાહતે હૈં? વહ અર્ઝ કરેંગે કે હમ હદીષ લિખને-પઢનેવાલે હૈં. વહાંસે ઈરશાદ હોગા કે જાઓ, જન્નતમેં દાખિલ હો જાઓ, તુમ મેરે નબી પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજતે થે.

અલ્લામહ નવવી 'તકરીબ'મેં ઔર અલ્લામહ સિયૂતી ઉસકી શરહમેં લિખતે હૈં કે યહ ઝરૂરી હે કે દુરૂદ શરીફકી કિતાબતકા ભી ઈહ્તિમામ કિયા જાએ, જબ ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ ગુઝરે ઔર ઉસકે બાર બાર લિખનેસે ઉક્તાવે નહીં. ઈસ વાસ્તે કે ઈસમેં બહુત હી ઝિયાદા ફવાઈદ હૈં ઔર જિસને ઈસમેં તસાહુલ કિયા બહુત બળી ખૈરસે મહરૂમ રહ ગયા.

ઉલમા કેહતે હૈં કે હદીષે પાક ઈન્ન અવ્લન્નાસિ બી યવ્મલ કિયામતિ (નમ્બર પાંચ ફસ્લે અવ્વલમેં ગુઝરી હે) ઈસકે મિસ્દાક મુહદ્દિષીન હી હૈં કે વહ બહુત કષ્રતસે દુરૂદ શરીફ પઢનેવાલે હૈં. ઔર ઉલમાને ઈસ સિલસિલામેં ઉસ હદીષકો ભી ઝિક્ર કિયા હે, જિસમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ વારિદ હુવા હે કે જો શખ્સ મેરે ઊપર કિસી કિતાબમેં દુરૂદ ભેજે, મલાઈકહ ઉસકે લિએ ઉસ વક્ત તક ઈસ્તિગફાર કરતે રહતે હૈં, જબ તક મેરા નામ ઉસ કિતાબમેં રહે.

યહ હદીષ અગર્ચે ઝઈફ હે, લેકિન ઈસ જગા ઈસકા ઝિક્ર કરના મુનાસિબ હે. ઔર ઈસકી તરફ ઈલ્તિફાત ન કિયા જાએ કે ઈબ્ને જવ્ઝીને ઈસકો મવ્ઝૂઆતમેં ઝિક્ર કર દિયા હે. ઈસ લિએ કે ઈસકે બહુતસે તુરુક હૈં, જો ઈસકો મવ્ઝૂઅ્ હોનેસે ખારિજ કર દેતે હૈં ઔર ઈસકે મુફ્તઝી હૈં કે ઈસ હદીષકી અસ્લ ઝરૂર હે, ઈસ લિએ કે તબરાનીને ઈસકો અબૂ હુરયરહ (રદિ.)કી હદીષસે નક્લ કિયા હે ઔર ઈબ્ને અદીને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)કી હદીષસે ઔર ઈસ્બહાનીને ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કી હદીષસે ઔર અબૂ નઈમને હઝરત આઈશા (રદિ.)કી હદીષસે નક્લ કિયા હે.

સાહિબે ઈત્તિહાફને શર્હે ઈહ્યામેં ભી ઈસકે તુરુક પર કલામ કિયા હે. વહ કેહતે હૈં કે હાફિઝ સખાવી (રહ.)ને કહા હે કે યહ હદીષ જા'ફરે સાદિક (રહ.)કે કલામસે મવ્કૂફન્ નક્લ કી ગઈ હે. ઈબ્ને કય્યિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે યહ ઝિયાદા અક્રબ હે. સાહિબે ઈત્તિહાફ (રહ.) કેહતે હૈં કે તલબએ હદીષકો ઉજ્લત ઔર જલ્દબાઝીકી વજહસે દુરૂદ શરીફકો છોળના ન ચાહિએ. હમને ઈસમેં બહુત મુબારક ખ્વાબ દેખે હૈં. ઉસકે બા'દ ફિર ઉન્હોંને કઈ ખ્વાબ ઈસકે બારેમેં નક્લ કિએ હૈં.

હઝરત સુફયાન ઈબ્ને ઉયયૂનહ (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે મેરા એક દોસ્ત થા. વહ મર ગયા તો મૈંને ઉસકો ખ્વાબમેં દેખા. મૈંને ઉસસે પૂછા કે ક્યા મુઆમલા ગુઝરા? ઉસને કહા કે અલ્લાહ તઆલાને મગ્ફિરત ફરમા દી. મૈંને કહા કે કિસ અમલ પર? ઉસને કહા કે મૈં હદીષે પાક લિખ્ખા કરતા થા ઔર જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ આતા થા તો મૈં ઉસ પર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લિખ્ખા કરતા થા, ઉસી પર મેરી મગ્ફિરત હો ગઈ.

અબુલ હસન મયમૂની (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને અપને ઉસ્તાઝ અબૂ અલીકો ખ્વાબમેં દેખા. ઉન્કી ઉંગલિયોંકે ઊપર કોઈ ચીઝ સોને યા ઝઅફરાનકે રંગસે લિખ્ખી હુઈ થી. મૈંને ઉનસે પૂછા, યહ ક્યા હે? ઉન્હોંને કહા કે મૈં હદીષે પાકકે ઊપર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લિખ્ખા કરતા થા.

હસન ઈબ્ને મુહમ્મદ કેહતે હૈં કે મૈંને ઈમામ અહમદ ઈબ્ને હમ્બલ રહિમહુલ્લાહકો ખ્વાબમેં દેખા. ઉન્હોંને મુઝસે ફરમાયા કે કાશ, તૂ યહ દેખતા કે હમારા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કિતાબોંમેં દુરૂદ લિખના કૈસા હમારે સામને રોશન ઔર મુનવ્વર હો રહા હે. (બદીઅ)

ઔર ભી મુતઅદ્દદ ખ્વાબાત ઈસ કિસમકે ઝિક્ર કિએ હૈં. ફસ્લે હિકાયાતમેં ઈસ કિસમકી ચીઝેં કષ્રતસે આએંગી:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(પંજુમ) હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક઼-દહૂને 'ઝાદુસ્સઈદ'મેં એક મુસ્તકિલ ફસ્લ આદાબે મુતફર્રિકહમેં લિખ્ખી હે. અગર્ચે ઉસકે મુતફર્રિક મઝામીન પેહલે ગુઝર ચુકે હૈં. અહ્મિય્યતકી વજહસે ઉન્કો યક્-જા હી ઝિક્ર કિયા જાતા હે. વહ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં :

(૧) જબ ઈસ્મે મુબારક લિખ્ખે, સલાતો-સલામ ભી લિખ્ખે. યા'ની સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પૂરા લિખ્ખે. ઈસમેં કોતાહી ન કરે. સિર્ફ 'સ' યા 'સલ્અમ' પર ઈક્તિફા ન કરે.

(૨) એક શખ્સ હદીષ શરીફ લિખતા થા ઔર બ-સબબે બુખ્લ નામે મુબારકકે સાથ દુરૂદ શરીફ ન લિખતા થા. ઉસકે સીધે હાથકો મર્ઝે આકિલહ આરિઝ હુવા, યા'ની ઉસકા હાથ ગલ ગયા.

(૩) શૈખ ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.)ને નક્લ કિયા હે કે એક શખ્સ સિર્ફ 'સલ્લલ્લાહુ અલયહિ' પર ઈક્તિફા કરતા થા 'વ સલ્લમ' ન લિખતા થા. હુઝૂરે અનવર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકો ખ્વાબમેં ઈરશાદ ફરમાયા, તૂ અપનેકો ચાલીસ નેકિયોંસે ક્યૂં મહરૂમ રખતા હે? યા'ની 'વ સલ્લમ'મેં ચાર હર્ફ હૈં, હર હર્ફ પર એક નેકી ઔર હર નેકી પર દસ ગુના ષવાબ. લિહાઝા 'વ સલ્લમ'મેં ચાલીસ નેકિયાં હૂઈ. મુફસ્સલ હિકાયાતમેં (નમ્બર) છબ્બીસ (૨૬) પર ભી ઈસ નો'અ્કા એક કિસ્સા આ રહા હે.

(૪) દુરૂદ શરીફ પળ્હનેવાલેકો મુનાસિબ હે કે બદન વ કપળે પાકો-સાફ રખ્ખે.

(૫) આપકે નામે મુબારકસે પેહલે લફ્ઝે સય્યિદના બળ્હા દેના મુસ્તહબ ઔર અફઝલ હે.

'ઈસ આકિલહ વાલે કિસ્સાકો ઔર ચાલીસ નેકિયોંવાલે કિસ્સાકો અલ્લામહ સખાવીને ભી 'કવ્લે બદીઅ્'મેં ઝિક્ર કિયા હે. ઈસી તરહ હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક઼-દહૂને દુરૂદ શરીફકે મુતઅલ્લિક એક મુસ્તકિલ ફસ્લ મસાઈલકે બારેમેં તહ્રીર ફરમાઈ હે. ઉસકા ઈઝાફા ભી ઈસ જગા મુનાસિબ હે. હઝરત તહરીર ફરમાતે હૈં :

મસ્અલાઃ (૧) ઉમરભરમેં એક બાર દુરૂદ શરીફ પળ્હના ફર્ઝ હે, બ-વજ્હ હુક્મે 'સલ્લૂ'કે, જો શા'બાન સન દો હિજરીમેં નાઝિલ હુવા.

(૨) અગર એક મજ્લિસમેં કઈ બાર આપકા નામે પાકઝિક્ર કિયા જાએ તો તહાવી રહ્મતુલ્લાહિ તઆલા અલયહિકા મઝહબ યહ હે કે હર બારમેં ઝિક્ર કરનેવાલે ઔર સુનનેવાલે પર દુરૂદ પળ્હના વાજિબ હે, મગર મુફ્તા

બિહી યહ હે કે એક બાર પળ્હના વાજિબ હે, ફિર મુસ્તહબ હે.

(૩) નમાઝમેં બ-જુઝ્ તશહ્હુદે અખીરકે દૂસરે અરકાનમેં દુરૂદ શરીફ પળ્હના મકરૂહ હે. (દુર્રે મુખ્તાર)

(૪) જબ ખુત્બહમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નામે મુબારક આવે યા ખતીબ યહ આયત પળ્હે:

يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَ سَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا

— અપને દિલમેં બિલા જુમ્બિશે ઝબાનકે સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કેહ લે. (દુર્રે મુખ્તાર)

(૫) બે-વુઝૂ દુરૂદ શરીફ પળ્હના જાઈઝ હે ઔર બા-વુઝૂ નૂરુન્ અલા નૂર હે.

(૬) બ-જુઝ્ હઝરાતે અમ્બિયાઅ્, હઝરાતે મલાઈકહ અલા જમીઈહિમુસ્સલામકે કિસી ઔર પર ઈસ્તિક્લાલન્ દુરૂદ શરીફ ન પળ્હે. અલબત્તા તબ્અન્ મુઝાઈકહ નહીં. મષલન્ યૂં ન કહે: અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા આલિ મુહમ્મદિન્ બલ્કે યૂં કહે: અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્ અલા આલિ મુહમ્મદિન્. (દુર્રે મુખ્તાર)

(૭) દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે અસ્બાબે તિજારત ખોલનેકે વક્ત યા ઐસે હી કિસી મો'કા પર યા'ની જહાં દુરૂદ શરીફ પળ્હના મકસૂદ ન હો, બલ્કે કિસી દુન્યવી ગર્ઝકા ઉસકો ઝરીઆ બનાયા જાએ — દુરૂદ શરીફ પળ્હના મમ્નૂઅ્ હે.

(૮) દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે દુરૂદ શરીફ પળ્હતે વક્ત અઅ્ઝા'કો હરકત દેના ઔર બલંદ આવાઝ કરના જહ્લ હે. ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે બા'ઝ જગા જો રસ્મ હે કે નમાઝોંકે બા'દ હલ્કા બાંધ કર બહુત ચિલ્લા ચિલ્લા કર દુરૂદ શરીફ પળ્હતે હૈં, કાબિલે તર્ક હે:

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

પાંચવી ફસ્લ

દુરૂદ શરીફકે મુતઅલ્લિક હિકાયાતમેં

દુરૂદ શરીફકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાકે હુક્મ ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક ઈરશાદાતકે બા'દ હિકાયાતકી કુછ ઝિયાદા અહ્મિય્યત નહીં રહતી, લેકિન લોગોંકી આદત કુછ ઐસી હે કે બુઝુર્ગોંકે હાલાતસે તરગીબ ઝિયાદા હોતી હે, ઈસી લિએ અકાબિરકા દસ્તૂર ઈસ ઝૈલમેં કુછ હિકાયાત લિખનેકા ભી ચલા આ રહા હે. હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂને એક ફસ્લ 'ઝાદુસ્સઈદ'મેં મુસ્તકિલ હિકાયાતમેં લિખ્ખી હે, જિસકો બિઅય્નિહી લિખતા હૂં. ઉસકે બા'દ ચંદ દૂસરી હિકાયાત ભી નક્લ કી જાએંગી ઔર ઈસ સિલસિલાકી બહુત સી હિકાયાત ઈસ ના-કારહ-કે રિસાલહ 'ફઝાઈલે હજ'મેં ભી ગુઝર ચુકી હૈં. હઝરત તહરીર ફરમાતે હૈં :

ફસ્લે પંજુમ હિકાયાતો-અખબારે મુતઅલ્લિકહ દુરૂદ શરીફકે બયાનમેં

(૧) 'મવાહિબે લદુન્નિય્યહ'મેં તફસીરે કુશૈરીસે નક્લ કિયા હે કે કિયામતમેં કિસી મુઅ્મિનકી નેકિયાં કમ-વઝન હો જાએંગી તો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક પર્ચા સરે અંગુશ્તકે બરાબર નિકાલ કર મીઝાનમેં રખ દેંગે, જિસસે નેકિયોંકા પલ્લા વઝની હો જાએગા. વહ મુઅ્મિન કહેગાઃ મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન હો જાએં, આપ કોન હૈં? આપકી સૂરત ઔર સીરત કૈસી અછ્છી હે? આપ ફરમાએંગેઃ મેં તેરા નબી હૂં ઔર યહ દુરૂદ શરીફ હે જો તૂને મુઝ પર પળ્હા થા. મેંને તેરી હાજતકે વક્ત ઉસકો અદા કર દિયા. (હાશિયએ હિસ્ન) યહ કિસ્સા ફસ્લે અવ્વલકી હદીષ નમ્બર ગિયારહ પર ભી ગુઝરા ઔર ઉસ જગા ઈસકે મુતઅલ્લિક એક કલામ ઔર ભી ગુઝરા.

(૨) હઝરત ઉમર ઈબ્ને અબ્દુલ અઝીઝ રહિમહુલ્લાહુ તઆલા, કે જલીલુલ્ કદ્ર તાબિઈ હૈં ઔર ખલીફએ રાશિદ હૈં, શામસે મદીનહ

મુનવ્વરહકો ખાસ કાસિદ ભેજતે થે કે ઉન્કી તરફસે રવ્ઝએ શરીફ પર હાઝિર હો કર સલામ અર્ઝ કરે. (હાશિયએ હિસ્ન, અઝ ફત્હુલ કદીર)

(૩) 'રવ્ઝતુલ્ અહ્બાબ'મેં ઈમામ ઈસ્માઈલ ઈબ્ને ઈબ્રાહીમ મઝની (રહ.)સે જો ઈમામ શાફિઈ રહિમહુલ્લાહકે બળે શાગિર્દોમેં હેં, નક્લ કિયા હે કે મેંને ઈમામ શાફિઈકો બા'દ ઈન્તિકાલકે ખ્વાબમેં દેખા ઔર પૂછાઃ અલ્લાહ તઆલાને આપસે ક્યા મુઆમલા ફરમાયા? વહ બોલેઃ મુઝે બખ્શ દિયા ઔર હુક્મ ફરમાયા કે મુઝકો તા'ઝીમો-ઈહ્તિરામકે સાથ બેહિશ્તમેં લે જાએં ઔર યહ સબ બરકત એક દુરૂદકી હે, જિસકો મેં પળ્હા કરતા થા. મેંને પૂછા, વહ કોન સા દુરૂદ હે? ફરમાયા, યહ હેઃ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُوْنَ وَكُلَّمَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُوْنَ (حاشیہ حصن)

(૪) 'મનાહિજુલ હસનાત'મેં ઈબ્ને ફાકહાનીકી કિતાબ 'ફજ્રે મુનીર'સે નક્લ કિયા હે કે એક બુઝુર્ગ નેક સાલિહ મૂસા ઝરીર ભી થે. ઉન્હોંને અપના ગુઝરા હુવા કિસ્સા મુઝસે નક્લ કિયા કે એક જહાઝ ડૂબને લગા ઔર મેં ઉસમેં મવજૂદ થા. ઉસ વક્ત મુઝકો ગનૂદગી સી હૂઈ. ઈસ હાલતમેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝકો યહ દુરૂદ તા'લીમ ફરમા કર ઈરશાદ ફરમાયા કે જહાઝવાલે ઈસકો હઝાર બાર પળ્હેં. હનોઝ તીન સો બાર નોબત પહુંચી થી કે જહાઝને નજાત પાઈ. ઔર "બઅ્દલ્ મમાત"કે બા'દ "ઈન્ન-ક અલા કુલ્લિ શય્ઈન્ કદીરુન્" ભી ઈસમેં પળ્હના મા'મૂલ હે ઔર ખૂબ હે. વહ દુરૂદ યહ હેઃ ★

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلٰوةً تُنْجِيْنَا بِهَا مِنْ جَمِيْعِ الْاَهْوَالِ وَالْاٰفَاتِ وَتَقْضِيْ لَنَا بِهَا جَمِيْعَ الْحَاجَاتِ وَتُطَهِّرُنَا بِهَا مِنْ جَمِيْعِ السَّيِّئَاتِ وَتَرْفَعُنَا بِهَا اَعْلَى الدَّرَجَاتِ وَتُبَلِّغُنَا بِهَا اَقْصَى الْغَايَاتِ مِنْ جَمِيْعِ الْخَيْرَاتِ فِي الْحَيٰوةِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ

ઔર શૈખ મજ્દુદ્દીન (રહ.) સાહિબે કામૂસને ભી ઈસ હિકાયતકો બ-સનદે ખૂદ ઝિક્ર કિયા હે. (ફઝાઈલે દુરૂદો-સલામ)

★ ઈસ દુરૂદ શરીફકા બ-કષ્રત પળ્હના ઔર મકાનમેં લિખ કર ચસ્પાં કરના તમામ અમ્રાઝે વબાઈય્યહ, હય્ઝહ વ તાઊન વગય્રહસે હિફાઝતકે લિએ મુફીદ ઔર મુજર્રબ હે ઔર કલ્બકો અજીબો-ગરીબ ઈત્મીનાન બખ્શતા હે ઔર 'તફઉના બિહા'કે બા'દ બા'ઝ જગા લફ્ઝે 'ઈન્દક' ભી પળ્હતે હેં. હઝરત મવલાના (રહ.)ને એક વાલાનામામેં અહકરકો ઈસી તરહ તહરીર ફરમાયા થા. હર્ર-રહૂ મુહમ્મદ ઈન્આમુલ્લાહ ગફ-ર લહુલ્લાહ

(૫) બા'ઝ રસાઈલમેં ● ઉબયદુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર કવારીરી (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે એક કાતિબ મેરા હમ્સાયા થા. વહ મર ગયા. મૈંને ઉસકો ખ્વાબમેં દેખા ઔર પૂછાઃ અલ્લાહ તઆલાને તેરે સાથ ક્યા મુઆમલા કિયા? કહાઃ મુઝે બખ્શ દિયા. મૈંને સબબ પૂછા. કહાઃ મેરી આદત થી, જબ નામે પાક રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા કિતાબમેં લિખતા તો સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ભી બઢાતા. ખુદાએ તઆલાને મુઝકો ઐસા કુછ દિયા કે ન કિસી આંખને દેખા ઔર ન કિસી કાનને સુના. ન કિસી દિલ પર ગુઝરા.

(ગુલ્શને જન્નત)

(૬) 'દલાઈલુલ્ ખયરાત'કી વજ્હે તા'લીફ મશહૂર હે કે મુઅલ્લિફકો સફરમેં વુઝૂકે લિએ પાનીકી ઝરૂરત થી ઔર ડોલ-રસ્સી ન હોનેસે પરેશાન થે. એક લડકીને યહ હાલ દેખ કર દરયાફ્ત કિયા ઔર કુંવેંકે અંદર થૂક દિયા. પાની કિનારે તક ઉબલ આયા. મુઅલ્લિફને હયરાન હો કર વજહ પૂછી. ઉસને કહાઃ યહ બરકત હે દુરૂદ શરીફકી, જિસકે બા'દ ઉન્હોંને યહ કિતાબ 'દલાઈલુલ્ ખયરાત' તા'લીફ કી.

(૭) શૈખ ઝરૂક રહિમહુલ્લાહુ તઆલાને લિખ્ખા હે કે મુઅલ્લિફે "દલાઈલુલ્ ખયરાત"કી કબ્રસે ખૂશ્બૂ મુશ્ક વ અમ્બરકી આતી હે ઔર યહ સબ બરકત દુરૂદ શરીફકી હે.

(૮) એક મુઅ્તમદ દોસ્તને રાકિમસે એક ખુશનવીસે લખનઉકી હિકાયત બયાન કી. ઉન્કી આદત થી કે જબ સુબ્હકે વક્ત કિતાબત શુરૂઅ્ કરતે તો અવ્વલ એક બાર દુરૂદ શરીફ એક બયાઝ પર-જો ઈસી ગર્ઝસે બનાઈ થી – લિખ લેતે. ઉસકે બા'દ કામ શુરૂઅ્ કરતે. જબ ઉન્કે ઈન્તિકાલકા વક્ત આયા તો ગલ્બએ ફિક્રે આખિરતસે ખૌફઝદહ હો કર કેહને લગે કે દેખિએ, વહાં જા કર ક્યા હોતા હે. એક મજ્ઝૂબ આ નિકલે ઔર કેહને લગેઃ બાબા, ક્યૂં ઘબરાતા હે? વહ બયાઝ સરકાર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમમેં પેશ હે ઔર ઉસ પર સૉદ (ص) બન રહે હૈં. ★

(૯) મવલાના ફયઝુલ હસન સાહિબ સહારનપૂરી મર્હૂમકે દામાદને મુઝસે બયાન કિયા કે જિસ મકાનમેં મૌલવી સાહિબકા ઈન્તિકાલ હુવા વહાં એક મહીના તક ખૂશ્બૂ ઈત્રકી આતી રહી. હઝરત મવલાના મુહમ્મદ કાસિમ સાહિબ રહ્મતુલ્લાહિ અલયહસે ઈસકો બયાન કિયા. ફરમાયા, યહ બરકત દુરૂદ શરીફકી હે. મૌલવી સાહિબકા મા'મૂલ થા કે હર શબે જુમ્અહકો બેદાર

● ઝ-કરસુસ્સખાવી મુખ્તસરન્ઃ ૧૯૧

★ મુરાદ યહ હે કે વહ પસંદ કિએ જા રહે હૈં.

રહ કર દુરૂદ શરીફકા શુગ્લ ફરમાતે.

(૧૦) અબૂ ઝર્અહ રહિમહુલ્લાહુ તઆલાને એક શખ્સકો ખ્વાબમેં દેખા કે આસ્માનમેં ફરિશ્તોંકે સાથ નમાઝ પળ્હ રહા હે. ઉસસે સબબે હુસૂલ ઈસ દર્જાકા પૂછા. ઉસને કહા, મેંને દસ લાખ હદીષેં લિખ્ખી હેં. જબ નામે મુબારક આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા આતા, મેં દુરૂદ લિખતા થા. ઈસ સબબસે મુઝે યહ દર્જા મિલા. (ફઝાઈલે દુરૂદો-સલામ) "ઝાદુસ્સઈદ"મેં યહ કિસ્સા ઈસી તરહ નક્લ કિયા હે. બંદાકે ખ્યાલમેં કાતિબસે ગલતી હૂઈ. સહીહ યહ હે કે અબૂ ઝર્અહકો એક શખ્સને ખ્વાબમેં દેખા, જૈસાકે હિકાયાતમેં (નમ્બર) ઉન્તીસ પર આ રહા હે.

(૧૧) ઈમામ શાફિઈ રહિમહુલ્લાહુ અલયહકી એક ઔર હિકાયત હે કે ઉન્કો બા'દ ઈન્તિકાલકે કિસીને ખ્વાબમેં દેખા ઔર મગ્ફિરતકી વજહ પૂછી. ઉન્હોંને ફરમાયા: યહ પાંચ દુરૂદ શરીફ જુમ્અહકી રાતકો મેં પળ્હા કરતા થા:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ مَنْ صَلّٰى
عَلَيْهِ وَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ مَنْ لَّمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ وَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ
كَمَآ اَمَرْتَ بِالصَّلٰوةِ عَلَيْهِ وَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كَمَا تُحِبُّ اَنْ يُّصَلّٰى عَلَيْهِ
وَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كَمَا يَنْبَغِيْ اَنْ يُّصَلّٰى عَلَيْهِ

ઈસ દુરૂદકો દુરૂદે ખમ્સહ કેહતે હેં. (ફઝાઈલે દુરૂદો-સલામ) ઈમામ શાફિઈકે મુતઅલ્લિક ઔર ભી હિકાયાત નક્લ કી ગઈ હેં, જો (નમ્બર) તીસ પર આ રહી હેં.

(૧૨) શૈખ ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.)ને નક્લ કિયા હે કે એક સાલિહકો કિસીને ખ્વાબમેં દેખા. ઉસસે હાલ પૂછા. ઉસને કહા: અલ્લાહ તઆલાને મુઝ પર રહમ કિયા ઔર મુઝે બખ્શ દિયા ઔર જન્નતમેં દાખિલ કિયા. સબબ પૂછા ગયા તો ઉસને કહા: ફરિશ્તોંને મેરે ગુનાહ ઔર મેરે દુરૂદકો શુમાર કિયા. સો દુરૂદકા શુમાર ઝિયાદા નિકલા. હક તઆલાને ફરમાયા: ઈતના બસ હે. ઉસકા હિસાબ મત કરો ઔર ઉસકો બેહિશ્તમેં લે જાઓ. (ફઝાઈલે દુરૂદો-સલામ) યહ કિસ્સા (નમ્બર) ઉન્નીસ (૧૯) પર 'કવ્લે બદીઅ્'સે ભી આ રહા હે.

(૧૩) શૈખ ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે એક મર્દે સાલિહને મા'મૂલ મુકર્રર કિયા થા કે હર રાતકો સોતે વક્ત દુરૂદ બ-અદદે મુઅય્યન પળ્હા કરતા થા. એક રાત ખ્વાબમેં દેખા કે જનાબે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઉસકે પાસ તશરીફ લાએ ઔર તમામ ઘર ઉસકા રોશન

હો ગયા. આપને ફરમાયાઃ વહ મુંહ લાઓ જો દુરૂદ પળ્હતા હે કે બોસા દૂં. ઉસ શખ્સને શર્મકી વજહસે રુખ્સારહ સામને કર દિયા. આપને ઉસ રુખ્સારહ પર બોસા દિયા. બા'દ ઉસકે વહ બેદાર હો ગયા તો સારે ઘરમેં મુશ્કકી ખૂશ્બૂ બાકી રહી. (ફઝાઈલે દુરૂદો-સલામ) યહ વાકિઅહ (નમ્બર) અળતીસ (૩૮) પર તફસીલસે આ રહા હે.

(૧૪) શૈખ અબ્દુલ હક મુહદ્દિષ દેહ્લવી (રહ.)ને 'મદારિજુન્નુબુવ્વહ'મેં લિખ્ખા હે કે જબ હઝરત હવ્વા અલયહિસ્સલામ પેદા હૂઈ, હઝરત આદમ (અલૈ.)ને ઉન પર હાથ બળ્હાના ચાહા. મલાઈકહને કહાઃ સબ્ર કરો, જબ તક નિકાહ ન હો જાએ ઔર મહર અદા ન કર દો. ઉન્હોંને પૂછાઃ મહર ક્યા હે? ફરિશ્તોંને કહા કે રસૂલે મક્બૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર તીન બાર દુરૂદ શરીફ પળ્હના ઔર એક રિવાયતમેં બીસ બાર આયા હે. ફકત.

યહ વાકિઆત 'ઝાદુસ્સઈદ'મેં નક્લ કિએ હૈં. ઉનમેંસે બા'ઝકો દૂસરે હઝરાતને ભી નક્લ કિયા હે ઔર ઈન્કે અલાવહ ભી બહુતસે વાકિઆત ઔર બુઝુર્ગોંસે ખ્વાબ દુરૂદ શરીફકે સિલસિલામેં મશાઈખને લિખ્ખે હૈં, જિનમેંસે બા'ઝકા ઝિક્ર ઈસ રિસાલહમેં કિયા જાતા હે, જો 'ઝાદુસ્સઈદ'કે કિસ્સોં પૂરે ઈઝાફા હેઃ

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૧૫) અલ્લામહ સખાવી લિખતે હૈં કે રશીદ અત્તારને બયાન કિયા કે હમારે યહાં મિસ્રમેં એક બુઝુર્ગ થે, જિન્કા નામ અબૂ સઈદ ખય્યાત થા. વહ બહુત યક્સૂ રહતે થે. લોગોંસે મેલજૂલ બિલ્કુલ નહીં રખતે થે. ઈસકે બા'દ ઉન્હોંને ઈબ્ને રશીક (રહ.)કી મજ્લિસમેં બહુત કષ્રતસે જાના શુરૂઅ્ કર દિયા ઔર બહુત ઈહ્તિમામસે જાયા કરતે. લોગોંકો ઈસ પર બહુત તઅજ્જુબ હુવા. લોગોંને ઉનસે દરયાફ્ત કિયા તો ઉન્હોંને બતાયા કે ઉન્હોંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી ઔર કહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝસે ખ્વાબમેં ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉન્કી મજ્લિસમેં જાયા કર. ઈસ લિએ કે યહ અપની મજ્લિસમેં મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ પળ્હતા હેઃ

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૧૬) અબુલ અબ્બાસ અહમદ ઈબ્ને મન્સૂરકા જબ ઈન્તિકાલ હો ગયા તો અહ્લે શીરાઝમેંસે એક શખ્સને ઉસકો ખ્વાબમેં દેખા કે વહ શીરાઝકી જામિઅ્ મસ્જિદમેં મિહ્રાબમેં ખળે હૈં ઔર ઉન પર એક જોળા હે. ઔર

સર પર એક તાજ હે, જો જવાહિર ઔર મોતિયોંસે લદા હુવા હે. ખ્વાબ દેખને વાલેને ઉનસે પૂછા. ઉન્હોંને કહાઃ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મેરી મગ્ફિરત ફરમા દી ઔર મેરા બહુત ઈક્રામ ફરમાયા ઔર મુઝે તાજ અતા ફરમાયા ઔર યહ સબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કષ્રતે દુરૂદકી વજહસે. (કવ્લે બદીઅ્)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૧૭) સૂફિયામેંસે એક બુઝુર્ગ નક્લ કરતે હૈં કે મેંને એક શખ્સકો, કે જિસકા નામ મિસ્તહ થા ઔર વહ અપની ઝિંદગીમેં દીનકે એ'તિબારસે બહુત હી બેપરવાહ ઔર બેબાક થા (યા'ની ગુનાહોંકી કુછ પરવાહ નહીં કરતા થા) મરનેકે બા'દ ખ્વાબમેં દેખા. મેંને ઉસસે પૂછા કે અલ્લાહ તઆલાને ક્યા મુઆમલા કિયા? ઉસને કહા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને મેરી મગ્ફિરત ફરમા દી. મેંને પૂછાઃ યહ કિસ અમલસે હૂઈ? ઉસને કહા કે મેં એક મુહદ્દિષકી ખિદમતમેં હદીષ નક્લ કર રહા થા. ઉસ્તાઝને દુરૂદ શરીફ પળ્હા. મેંને ભી ઉન્કે સાથ બહુત આવાઝસે દુરૂદ પળ્હા. મેરી આવાઝ સુન કર સબ મજ્લિસવાલોંને દુરૂદ પળ્હા. હક તઆલા શાનુહૂને ઉસ વક્ત સારી મજ્લિસવાલોંકી મગ્ફિરત ફરમા દી. (કવ્લે બદીઅ્)

'નુઝ્હતુલ મજાલિસ'મેં ભી ઈસી કિસ્મકા એક ઔર કિસ્સા નક્લ કિયા હે કે એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મેરા એક પળોસી થા. બહુત ગુનાહગાર થા. મેં ઉસકો બાર બાર તવ્બાકી તાકીદ કરતા થા, મગર વહ નહીં કરતા થા. જબ વહ મર ગયા તો મેંને ઉસકો જન્નતમેં દેખા. મેંને ઉસસે પૂછા કે તૂ ઈસ મર્તબા પર કૈસે પહોંચ ગયા? ઉસને કહા, મેં એક મુહદ્દિષકી મજ્લિસમેં થા. ઉન્હોંને યહ કહા કે જો શખ્સ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઝોર ઝોરસે દુરૂદ પળ્હે, ઉસકે લિએ જન્નત વાજિબ હે. મેંને આવાઝસે દુરૂદ પળ્હા ઔર ઈસ પર ઔર લોગોંને ભી પળ્હા ઔર ઈસ પર હમ સબકી મગ્ફિરત હો ગઈ.

ઈસ કિસ્સાકો 'રવ્ઝુલ ફાઈક'મેં ભી ઝરા તફસીલસે ઝિક્ર કિયા હે. વહ કેહતે હૈં કે સૂફિયામેંસે એક બુઝુર્ગને કહા કે મેરા એક પળોસી થા, બહુત ગુનાહગાર. હર વક્ત શરાબકે નશામેં મદહોશ રહતા થા. ઉસકો દિન-રાતકી ભી ખબર ન રહતી થી. મેં ઉસકો નસીહત કરતા તો સુનતા નહીં થા. મેં તવ્બાકો કેહતા તો વહ માનતા નહીં થા. જબ વહ મર ગયા તો મેંને ઉસકો ખ્વાબમેં બહુત ઊંચે મકામ પર ઔર જન્નતકે લિબાસે ફાખિરહમેં દેખા. બળે એ'ઝાઝો-ઈક્રામમેં થા. મેંને ઉસકા સબબ પૂછા તો ઉસને ઊપરવાલા

કિસ્સા મુહદ્દિષકા ઝિક્ર કિયા: ●

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૧૮) અબુલ હસન બગદાદી દારમી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઉન્હોંને અબૂ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને હામિદકો મરનેકે બા'દ કઈ દફા' ખ્વાબમેં દેખા. ઉનસે પૂછા કે ક્યા ગુઝરી? ઉન્હોંને કહા કે અલ્લાહ તઆલાને મેરી મગ્ફિરત ફરમા દી ઔર મુઝ પર રહમ ફરમાયા. ઉન્હોંને ઉનસે યહ પૂછા કે મુઝે કોઈ ઐસા અમલ બતાઓ, જિસસે મેં સીધા જન્નતમેં દાખિલ હો જાઉં. ઉન્હોંને બતાયા કે એક હઝાર રકા'ત નફલ પઢ઼ ઔર હર રકા'તમેં એક હઝાર મરતબા કુલ્ હુવલ્લાહ. ઉન્હોંને કહા કે યહ તો બહુત મુશ્કિલ અમલ હે. તો ઉન્હોંને કહા કે ફિર તો હર શબમેં એક હઝાર મર્તબા દુરૂદ શરીફ પઢ઼ા કર. દારમી (રહ.) કેહતે હૈં કે યહ મૈંને અપના મા'મૂલ બના લિયા. (બદીઅ્)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૧૯) એક સાહિબને અબૂ હફ્સ કાગઝી (રહ.)કો ઉન્કે મરનેકે બા'દ ખ્વાબમેં દેખા. ઉનસે પૂછા કે ક્યા મુઆમલા ગુઝરા? ઉન્હોંને કહા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને મુઝ પર રહમ ફરમાયા, મેરી મગ્ફિરત ફરમા દી, મુઝે જન્નતમેં દાખિલ કરનેકા હુક્મ દે દિયા. ઉન્હોંને કહા, યહ ક્યા હુવા? ઉન્હોંને બતાયા કે જબ મેરી પેશી હૂઈ તો મલાઈકહકો હુક્મ દિયા ગયા. ઉન્હોંને મેરે ગુનાહ ઔર મેરે દુરૂદ શરીફકો શુમાર કિયા તો મેરા દુરૂદ શરીફ ગુનાહોં પર બઢ઼ ગયા તો મેરે મવ્લા જલ્લ જલાલુહૂને ઈરશાદ ફરમાયા કે અય ફરિશ્તો! બસ, બસ, આગે હિસાબ ન કરો ઔર ઉસકો મેરી જન્નતમેં લે જાઓ. (બદીઅ્) યહ કિસ્સા (નમ્બર) બારહ (૧૨) પર ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.)સે મુખ્તસર ગુઝર ચુકા:

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૦) અલ્લામહ સખાવી (રહ.) બા'ઝ તવારીખસે નક્લ કરતે હૈં કે બની ઈસરાઈલમેં એક શખ્સ બહુત ગુનાહગાર થા. જબ વહ મર ગયા તો લોગોંને ઉસકો વૈસે હી ઝમીન પર ફેંક દિયા. અલ્લાહ તઆલાને હઝરત મૂસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ પર વહી ભેજી કે ઉસકો ગુસલ દેકર

● ઉસૂલ યહ હે કે જો ચીઝ ફર્ઝ હે ઉસકે અદા કિએ બગૈર સઝાસે બચનેકી કોઈ સૂરત નહીં. ઈસી તરહ હરામ કામ કરનેકે બા'દ અગર બગૈર તવ્બાકે મર ગયા તો સઝા લાઝિમી હે. જૈસાકે કુર્આનો-હદીષમેં બેશુમાર નુસૂસસે યહ ઝાહિર હે. યહાં ઈસ કિસ્સાસે હઝરત શૈખ (રહ.)કા મન્શા દુરૂદ શરીફકી તરગીબ હે. ઈસકા યહ મકસદ હરગિઝ ન લિયા જાએ કે તમામ આ'માલકે બ-જાએ સિર્ફ દુરૂદ શરીફ કાફી હે. વલ્લાહુ અઅ્લમ.

ઉસ પર જનાઝહકી નમાઝ પળ્હેં. મેંને ઉસ શખ્સકી મગ્ફિરત કર દી. હઝરત મૂસા (અલૈ.)ને અર્ઝ કિયાઃ યા અલ્લાહ! યહ કૈસે હો ગયા? અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ફરમાયા કે ઉસને એક દફા' તવ્રાતકો ખોલા થા. ઉસમેં મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કા નામ દેખા થા. ઉસને ઉન પર દુરૂદ પળ્હા થા, તો મેંને ઈસકી વજહસે ઉસકી મગ્ફિરત કર દી. (બદીઅ)

ઈસ કિસ્મકે વાકિઆતમેં કોઈ ઈશ્કાલકી બાત નહીં. ન તો ઉન્કા યહ મતલબ હે કે એક દફા' દુરૂદ શરીફ પળ્હ લેનેસે સારે ગુનાહે કબીરહ ઔર હુકૂકુલ્ ઈબાદ સબ મુઆફ હો જાતે હૈં ઔર ન ઈસ કિસ્મકે વાકિઆતમેં કોઈ મુબાલગહ યા ઝૂટ વગય્રહ હે. યહ માલિકકે કબૂલ કર લેને પર હે. વહ કિસી શખ્સકી મા'મૂલી સી ઈબાદત એક દફા'કા કલિમએ તય્યિબહ કબૂલ કર લે, જૈસા કે ફસ્લે અવ્વલકી હદીષ (નમ્બર) ગિયારહ (૧૧)મેં હદીષુલ્ બિતાકહમેં ગુઝર ચુકા હે તો ઈસકી બરકતસે સારે ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ

અલ્લાહ તઆલાકા કુર્આને પાકમેં ઈરશાદ હે, તર્જમાઃ બેશક અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઈસકી તો મગ્ફિરત નહીં ફરમાતે કે ઉન્કે સાથ કિસીકો શરીક કિયા જાએ (યા'ની મુશ્રિકો-કાફિરકી તો મગ્ફિરત હે નહીં) ઈસકે અલાવહ જિસકો ચાહેંગે બખ્શ દેંગે. ઈસ લિએ ઈન કિસ્સોંમેં ઔર ઈસ કિસ્મકે દૂસરે કિસ્સોંમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં હે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકો કિસીકા એક દફા'કા દુરૂદ પળ્હના પસંદ આ જાએ. વહ ઈસકી વજહસે સારે ગુનાહ મુઆફ કર દે, બા-ઈખ્તિયાર હે. એક શખ્સકે કિસીકે ઝિમ્મહ હઝારોં રૂપે કર્ઝ હૈં, વહ કર્ઝદારકી કિસી બાત પર – જો કર્ઝ દેનેવાલેકો પસંદ આ ગઈ હો – યા બગેર હી કિસી બાતકે અપના સારા કર્ઝા મુઆફ કર દે તો કિસીકો ક્યા એ'તિરાઝ હો સકતા હે? ઈસી તરહ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અગર કિસીકો મહઝ અપને લુત્ફો-કરમસે બખ્શ દે તો ઉસમેં ક્યા ઈશ્કાલકી બાત હે? ઈન કિસ્સોંસે ઈતના ઝરૂર મા'લૂમ હોતા હે કે દુરૂદ શરીફકો માલિકકી ખુશ્નૂદીમેં બહુત ઝિયાદા દખલ હે. ઈસ લિએ બહુત હી કષ્રતસે પળ્હતે રહના ચાહિએ. ન મા'લૂમ કિસ વક્તકા પળ્હા હુવા ઔર કિસ મુહબ્બતકા પળ્હા હુવા પસંદ આ જાએ. એક દફા'કા ભી પસંદ આ જાએ તો બેળા પાર હેઃ

બસ હે અપના એક હી નાલહ અગર પહુંચે વહાં
ગર્ચે કરતે હૈં બહુતસે નાલહ વ ફરયાદ હમ.

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ❁ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૧) એક બુઝુર્ગને ખ્વાબમેં એક બહુત હી બુરી બદ્ હયૂઅત સૂરત દેખી. ઉન્હોંને ઉસસે પૂછાઃ તૂ ક્યા બલા હે? ઉસને કહાઃ મેં તેરે બુરે અમલ હૂં. ઉન્હોંને પૂછાઃ તુઝસે નજાતકી ક્યા સૂરત હે? ઉસને કહાઃ હઝરત મુહમ્મદ મુસ્તફા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ શરીફકી કષ્રત (બદીઅ્)

હમમેંસે કોનસા શખ્સ ઐસા હે, જો દિન-રાત બદ્ આ'માલિયોંમેં મુબ્તલા નહીં હે. ઉસકે બદ્રકહકે લિએ દુરૂદ શરીફ બેહતરીન ચીઝ હે. ચલતે-ફિરતે, ઉઠતે-બેઠતે જિતના ભી પળ્હા જા સકે, દરેગ ન કિયા જાએ કે ઈક્સીરે આ'ઝમ હેઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૨) શયૂખુલ મશાઈખ હઝરત શિબ્લી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂસે નક્લ કિયા ગયા હે કે મેરે પળોસમેં એક આદમી મર ગયા. મેંને ઉસકો ખ્વાબમેં દેખા. મેંને ઉસસે પૂછાઃ ક્યા ગુઝરી? ઉસને કહાઃ શિબ્લી, બહુત હી સખ્ત, સખ્ત પરેશાનિયાં ગુઝરીં ઔર મુઝ પર મુન્કર-નકીરકે સવાલકે વક્ત ગળબળ હોને લગી. મેંને અપને દિલમેં સોચા કે યા અલ્લાહ! યહ મુસીબત કહાંસે આ રહી? ક્યા મેં ઈસ્લામ પર નહીં મરા? મુઝે એક આવાઝ આઈ કે યહ દુન્યામેં તેરી ઝબાનકી બે-ઈહ્તિયાતીકી સઝા હે. જબ ઉન દોનોં ફરિશ્તોંને મેરે અઝાબકા ઈરાદા કિયા તો ફવ્રન્ એક નિહાયત હસીન શખ્સ મેરે ઔર ઉન્કે દરમિયાન હાઈલ હો ગયા. ઉસમેંસે નિહાયત હી બેહતર ખૂશ્બૂ આ રહી થી. ઉસને મુઝકો ફરિશ્તોંકે જવાબાત બતા દીએ. મેંને ફવ્રન્ કેહ દીએ. મેંને ઉનસે પૂછા કે અલ્લાહ તઆલા આપ પર રહમ કરે, આપ કોન સાહિબ હેં? ઉન્હોંને કહાઃ મેં એક આદમી હૂં, જો તેરે કષ્રતે દુરૂદસે પેદા કિયા ગયા હૂં. મુઝે યહ હુક્મ દિયા ગયા હે કે મેં હર મુસીબતમેં તેરી મદદ કરૂં. (બદીઅ્)

નેક આ'માલ બેહતરીન સૂરતોંમેં ઔર બુરે આ'માલ કબીહ્ સૂરતોંમેં આખિરતમેં મુમષ્ષલ હોતે હેં. 'ફઝાઈલે સદકાત' હિસ્સા દોમેં મુર્દહકે જો અહ્વાલ તફ્સીલસે ઝિક્ર કિએ ગએ હેં, ઉસમેં તફ્સીલસે યહ ઝિક્ર કિયા ગયા હે કે મય્યિતકી નઅશ જબ કબરમેં રખ્ખી જાતી હે તો નમાઝ ઉસકી દાઈં તરફ, રોઝા બાઈં તરફ ઔર કુર્આને પાકકી તિલાવત ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર સરકી તરફ વગયૂરહ વગયૂરહ ખળે હો જાતે હેં ઔર જિસ જાનિબસે અઝાબ આતા હે વહ મુદાફઅત કરતે હેં. ઈસી તરહસે બુરે આ'માલ ખબીષ સૂરતોંમેં. ઝકાતકા માલ અદા ન કરનેકી સૂરતમેં તો કુર્આને પાક ઔર

અહાદીષમેં કષ્રતસે યહ ઝિક્ર કિયા ગયા હે કે વહ માલ અઝદહા બન કર ઉસકે ગલેકા તોક હો જાતા હે. અલ્લાહુમ્મહ્‌ફઝ્‌ના મિન્હૂ.

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૩) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને સમુરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લાએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે મૈંને રાત એક અજીબ મંઝર દેખા કે એક શખ્સ હે. વહ પુલે સિરાતકે ઊપર કભી તો ઘિસટ કર જાતા હે, કભી ઘુટનોંકે બલ ચલતા હે, કભી કિસી ચીઝમેં અટક જાતા હે. ઈતનેમેં મુઝ પર દુરૂદ પળ્હના ઉસ શખ્સકા પહોંચા ઔર ઉસને ઉસ શખ્સકો ખળા કર દિયા. યહાં તકકે વહ પુલે સિરાતસે ગુઝર ગયા. (બદીઅ્‌ અનિત્તબરાની વગયૂરહ)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૪) હઝરત સુફયાન ઈબ્ને ઉયયનહ (રદિ.) હઝરત ખલફસે નક્લ કરતે હૈં કે મેરા એક દોસ્ત થા, જો મેરે સાથ હદીષ પળ્હા કરતા થા. ઉસકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. મૈંને ઉસકો ખ્વાબમૈં દેખા કે વહ નએ સબ્ઝ કપળોંમેં દોળતા ફિર રહા હે. મૈંને ઉસસે કહા કે તૂ હદીષ પળ્હનેમેં તો હમારે સાથ થા. ફિર યહ એ'ઝાઝો-ઈક્રામ તેરા કિસ બાત પર હો રહા હે? ઉસને કહાઃ હદીષેં તો મૈં તુમ્હારે સાથ હી લિખ્ખા કરતા થા, લેકિન જબ ભી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ હદીષમેં આતા, મૈં ઉસકે નીચે સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લિખ દેતા થા. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસકે બદલામેં મેરા યહ ઈક્રામ ફરમાયા, જો તુમ દેખ રહે હો.
(બદીઅ્‌)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૫) અબૂ સુલયમાન મુહમ્મદ ઈબ્નુલ્‌ હુસૈન હરાની (રહ.) કેહતે હૈં કે હમારે પળોસમેં એક સાહિબ થે કે જિન્કા નામ ફઝ્‌લ થા. બહુત કષ્રતસે નમાઝ વ રોઝામેં મશગૂલ રહતે થે. ઉન્હોંને બયાન કિયા કે મૈં હદીષ લિખ્ખા કરતા થા, લેકિન ઉસમેં દુરૂદ શરીફ નહીં લિખતા થા. વહ કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ખ્વાબમેં દેખા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ તૂ મેરા નામ લિખતા હે યા લેતા હે તો દુરૂદ શરીફ ક્યૂં નહીં પળ્હતા? (ઉસકે બા'દ ઉન્હોંને દુરૂદકા ઈહ્‌તિમામ શુરૂઅ્‌ કર દિયા). ઉસકે કુછ દિનોં બાદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. હુઝૂર-સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ

સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તેરા દુરૂદ મેરે પાસ પહુંચ રહા હે. જબ મેરા નામ લિયા કરે તો સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કહા કર. (બદીઅ)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૬) ઈન્હીં અબૂ સુલયમાન હરાની (રહ.)કા ખૂદ અપના એક કિસ્સા નક્લ કિયા ગયા હે. વહ કેહતે હૈં કે મૈંને એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ અબૂ સુલયમાન! જબ તૂ હદીષમેં મેરા નામ લેતા હે ઔર ઉસ પર દુરૂદ ભી પળ્હતા હે તો ફિર 'વ સલ્લમ' ક્યૂં નહીં કહા કરતા? યહ ચાર હુરૂફ હૈં ઔર હર હર્ફ પર દસ નેકિયાં મિલતી હૈં તો તૂ ચાલીસ નેકિયાં છોળ દેતા હે. (બદીઅ)

ફસ્લે ચહારુમકે અખીરમેં આદાબકે સિલસિલામેં 'ઝાદુસ્સઈદ'સે ભી ઈસ નો'અકા એક કિસ્સા ગુઝર ચુકાઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૭) ઈબ્રાહીમ નસફી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી તો મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કુછ અપનેસે મુન્કબિઝ પાયા તો મૈંને જલ્દીસે હાથ બળ્હા કર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે દસ્તે મુબારકકો બોસા દિયા ઔર અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેં તો હદીષકે ખિદમતગારોંમેં હૂં, અહ્લે સુન્નતસે હૂં, મુસાફિર હૂં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તબસ્સુમ ફરમાયા ઔર યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ તૂ મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હે તો સલામ ક્યૂં નહીં પળ્હતા? ઉસકે બા'દસે મેરા મા'મૂલ હો ગયા કે મેં સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ લિખને લગા. (બદીઅ)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૮) ઈબ્ને અબી સુલયમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને અપને વાલિદકો ઈન્તિકાલકે બા'દ ખ્વાબમેં દેખા. મૈંને ઉનસે પૂછા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને આપકે સાથ ક્યા મુઆમલા ફરમાયા? ઉન્હોંને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલાને મેરી મગ્ફિરત ફરમા દી. મૈંને પૂછાઃ કિસ અમલ પર? ઉન્હોંને ફરમાયા કે હર હદીષમેં મેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ લિખ્ખા કરતા થા. (બદીઅ)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૨૯) જઅ્ફર ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને (મશ્હૂર મુહદ્દિષ) હઝરત અબૂ ઝુર્અહ (રહ.)કો ખ્વાબમેં દેખા કે વહ આસ્માન પર હૈં ઔર ફરિશ્તોંકી ઈમામત નમાઝમેં કર રહે હૈં. મૈંને પૂછા કે યહ આલી મર્તબા કિસ ચીઝસે મિલા? ઉન્હોંને કહા કે મૈંને અપને ઈસ હાથસે દસ લાખ હદીષેં લિખ્ખી હૈં ઔર જબ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા નામે મુબારક લિખતા તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે નામે નામી પર સલાતો-સલામ લિખતા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદ હે કે જો શખ્સ મુઝ પર એક દફા' દુરૂદ ભેજે, અલ્લાહ તઆલા ઉસ પર દસ દફા' દુરૂદ (રહ્મત) ભેજતે હૈં. (બદીઅ્) ઈસ હિસાબસે હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે એક કરોળ દુરૂદ હો ગયા. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તો એક હી રહ્મત સબ કુછ હે, ફિર યે જાએકે એક કરોળ!

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૦) હઝરત ઈમામ શાફિઈ રહ્મતુલ્લાહિ અલયૂહકે મુતઅલ્લિક એક-દો કિસ્સે 'ઝાદુસ્સઈદ'સે ભી ગુઝર ચુકે હૈં. હઝરતે મવ્સૂફકે મુતઅલ્લિક ઈસ નો'અ્કે કઈ ખ્વાબ મન્કૂલ હૈં. અલ્લામહ સખાવી (રહ.) 'કવ્લે બદીઅ્'મેં અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્દુલ હકમ (રહ.)સે નક્લ કરતે હૈં, મૈંને હઝરત ઈમામ શાફિઈ (રહ.)કો ખ્વાબમેં દેખા. મૈંને ઉનસે પૂછા કે અલ્લાહને આપકે સાથ ક્યા મુઆમલા કિયા? ઉન્હોંને કહાઃ અલ્લાહને મુઝ પર રહમ ફરમાયા, મેરી મગ્ફિરત ફરમા દી ઔર મેરે લિએ જન્નત ઐસી મુઝય્યન કી ગઈ, જૈસાકે દૂલ્હનકો મુઝય્યન કિયા જાતા હે ઔર મેરે ઊપર ઐસી બિખેર કી ગઈ, જૈસા દૂલ્હન પર બિખેર કી જાતી હે. (શાદીમેં દૂલ્હા ઔર દૂલ્હનોં પર રૂપે-પૈસે વગયૂરહ નિછાવર કિએ જાતે હૈં) મૈંને પૂછા કે યહ મર્તબા કૈસે પહુંચા? મુઝસે કિસી કેહનેવાલેને યૂં કહા કે કિતાબ 'અર્રિસાલહ'મેં જો દુરૂદ લિખ્ખા હે, ઉસકી વજહસે. મૈંને પૂછાઃ વહ ક્યા હે? મુઝસે બતાયા ગયા કે વહઃ

صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَدَدَ مَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُوْنَ وَعَدَدَ مَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُوْنَ

– હે. જબ મૈં સુબ્હકો ઉઠા તો મૈંને ઈમામ સાહિબ (રહ.)કી કિતાબ 'અર્રિસાલહ'મેં યહ દુરૂદ ઈસી તરહ પાયા.

નમીરી વગયૂરહને ઈમામ મઝની (રહ.)કી રિવાયતસે ઉન્કે ખ્વાબકા કિસ્સા ઈસ તરહ નક્લ કિયા હે કે મૈંને હઝરત ઈમામ શાફિઈ રહિમહુલ્લાહકો ખ્વાબમેં દેખા. મૈંને પૂછા કે આપકે સાથ અલ્લાહને ક્યા

મુઆમલા કિયા? ઉન્હોંને કહાઃ મેરી મગ્ફિરત ફરમા દી, એક દુરૂદકી વજહસે જો મેંને અપની કિતાબ 'રિસાલહ'મેં લિખ્ખા થા. વહ યહ હેઃ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُوْنَ وَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُوْنَ

બયૂહકીને અબુલ હસન શાફિઈ (રહ.)સે ઉન્કા અપના ખ્વાબ નક્લ કિયા હે. વહ કેહતે હૈં કે મેંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. મેંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે દરયાફ્ત કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ઈમામ શાફિઈ (રહ.)ને જો અપને 'રિસાલહ'મેં દુરૂદ લિખ્ખા હેઃ

صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُوْنَ وَغَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُوْنَ

— આપકી તરફસે ઉન્કો ઈસકા ક્યા બદલા દિયા ગયા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે મેરી તરફસે યહ બદલા દિયા ગયા હે કે વહ હિસાબકે લિએ નહીં રોકે જાએંગે.

ઈબ્ને બનાન ઈસ્બહાની (રહ.) કેહતે હૈં કે મેંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. મેંને પૂછાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મુહમ્મદ ઈબ્ને ઈદ્રીસ (રહ.) યા'ની ઈમામ શાફિઈ (રહ.) આપકે ચચાકી અવલાદ હૈં. (ચચાકી અવલાદ ઈસ વજહસે કહા કે આપકે દાદે હાશિમ પર જાકર ઉન્કા નસબ મિલ જાતા હે. વહ અબ્દે યઝીદ ઈબ્ને હાશિમકી અવલાદમેં હૈં) આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને કોઈ ખુસૂસી ઈક્રામ ઉન્કે લિએ ફરમાયા હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ હાં, મેંને અલ્લાહ તઆલાસે યહ દુઆ કી હે કે કિયામતમેં ઉન્કા હિસાબ ન લિયા જાએ. મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) યહ ઈક્રામ ઉન પર કિસ અમલકી વજહસે હુવા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ મેરે ઊપર દુરૂદ એસે અલ્ફાઝકે સાથ પળ્હા કરતા થા કે જિન અલ્ફાઝકે સાથ કિસી ઔરને નહીં પળ્હા. મેંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) વહ ક્યા અલ્ફાઝ હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُوْنَ وَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُوْنَ (بدیع)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૧) અબુલ કાસિમ મિર્‌વઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ઔર મેરે વાલિદ રહિમહુલ્લાહુ તઆલા રાતમેં હદીષકી કિતાબકા મુકાબલા કિયા કરતે થે. ખ્વાબમેં યહ દેખા ગયા કે જિસ જગા હમ મુકાબલા કિયા કરતે થે ઉસ જગા એક નૂરકા સુતૂન હે, જો ઈતના ઊંચા હે કે આસ્માન તક પહોંચ ગયા. કિસીને પૂછાઃ યહ સુતૂન કૈસા હે તો યહ બતાયા ગયા કે વહ દુરૂદ શરીફ હે, જિસકો યહ દોનોં, કિતાબકે મુકાબલાકે વક્‌ત પળ્હા કરતે થેઃ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَشَرَّفَ وَكَرَّمَ (بديع)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૨) અબૂ ઈસ્હાક નહ્‌શલ કેહતે હૈં કે મૈં હદીષકી કિતાબ લિખ્ખા કરતા થા ઔર ઉસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ ઈસ તરહ લિખ્ખા કરતા થાઃ કાલન્નબિય્યુ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તસ્લીમા. મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મેરી લિખ્ખી હૂઈ કિતાબ મુલાહઝા ફરમાઈ ઔર મુલાહઝા ફરમા કર ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ ઉમ્દા હે. (બ-ઝાહિર લફ્‌ઝે 'તસ્લીમા'કે ઈઝાફાકી તરફ ઈશારા હે.)

અલ્લામહ સખાવીને ઔર ભી બહુતસે હઝરાતકે ખ્વાબ ઈસ કિસ્‌મકે લિખ્ખે હૈં કે ઉન્કો મરનેકે બા'દ જબ બહુત અછ્‌છી હાલતમેં દેખા ગયા ઔર ઉનસે પૂછા ગયા કે યહ એ'ઝાઝ કિસ વજહસે હે તો ઉન્હોંને બતાયા કે હર હદીષમેં હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામ પર દુરૂદ શરીફ લિખનેકી વજહસે. (બદીઅ્‌)ઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૩) હસન ઈબ્ને મૂસા હઝ્‌રમી (રહ.) જો ઉજયૂનહકે નામસે મશહૂર હૈં- કેહતે હૈં કે મૈં હદીષે પાક નક્‌લ કિયા કરતા થા ઔર જલ્દીકે ખ્યાલસે હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામ પર દુરૂદ લિખનેમેં ચૂક હો જાતી થી. મૈંને હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જબ તૂ હદીષ લિખતા હે તો મુઝ પર દુરૂદ ક્યૂં નહીં લિખતા, જૈસા કે અબૂ ઉમર વ તબરી લિખતે હૈં? મેરી આંખ ખુલી તો મુઝ પર બળી ઘબરાહટ સવાર થી. મૈંને ઉસી વક્‌ત અહ્‌દ કર લિયા કે અબસે જબ કોઈ હદીષ લિખ્ખૂંગા તો સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઝરૂર લિખ્ખૂંગા. (બદીઅ્‌)ઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૪) અબૂ અલી હસન ઈબ્ને અલી અત્તાર કેહતે હૈં કે મુઝે અબૂ તાહિરને હદીષે પાકકે ચંદ અજ્ઝાઅ્ લિખ કર દીએ. મૈંને ઉનમેં દેખા કે જહાં ભી કહીં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ આયા, વહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામકે બા'દ:

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا كَثِيْرًا كَثِيْرًا

– લિખ્ખા કરતે થે. મૈંને પૂછા કે ઈસ તરહ ક્યૂં લિખતે હો? ઉન્હોંને કહા કે મૈં અપની નવ્ઉમ્રીમેં હદીષે પાક લિખ્ખા કરતા થા ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાક નામ પર દુરૂદ નહીં લિખ્ખા કરતા થા. મૈંને એક મરતબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. મૈં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઔર મૈંને સલામ અર્ઝ કિયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુંહ ફેર લિયા. મૈંને દૂસરી જાનિબ હાઝિર હો કર સલામ અર્ઝ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉધરસે ભી મુંહ ફેર લિયા. મૈં તીસરી દફા' ચેહ્રએ અનવરકી તરફ હાઝિર હુવા. મૈંને અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) આપ મુઝસે રૂ-ગર્દાની ક્યૂં ફરમા રહે હૈં? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈસ લિએ કે જબ તૂ અપની કિતાબમેં મેરા નામ લિખતા હે તો મુઝ પર દુરૂદ નહીં ભેજતા. ઉસ વક્તસે મેરા યહ દસ્તૂર હો ગયા કે જબ મૈં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા પાક નામ લિખતા હૂં તો:

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا كَثِيْرًا كَثِيْرًا

-લિખતા હૂં. (બદીઅ):

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ❁ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૫) અબૂ હફ્સ સમરકંદી (રહ.) અપની કિતાબ 'રવ્નકુલ મજાલિસ'મેં લિખતે હૈં કે બલ્ખમેં એક તાજિર થા, જો બહુત ઝિયાદા માલદાર થા. ઉસકા ઈન્તિકાલ હુવા. ઉસકે દો બેટે થે. મીરાષમેં ઉસકા માલ આધા આધા તક્સીમ હો ગયા, લેકિન તર્કહમેં તીન બાલ ભી હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મવજૂદ થે. એક એક દોનોંને લે લિયા. તીસરે બાલકે મુતઅલ્લિક બળે ભાઈને કહા કે ઈસકો આધા આધા કર લેં. છોટે ભાઈને કહા: હરગિઝ નહીં. ખુદાકી કસમ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મૂએ મુબારક નહીં કાટા જા સકતા. બળે ભાઈને કહા: ક્યા તૂ ઈસ પર રાઝી હે કે યહ તીનોં બાલ તૂ લે લે ઔર યહ માલ સારા મેરે હિસ્સામેં લગા દે. છોટાભાઈ

ખૂશીસે રાઝી હો ગયા. બળે ભાઈને સારા માલ લે લિયા ઔર છોટે ભાઈને તીનોં મૂએ મુબારક લે લિએ. વહ ઉન્કો અપની જેબમેં હર વક્ત રખતા ઔર બાર બાર નિકાલતા, ઉન્કી ઝિયારત કરતા ઔર દુરૂદ શરીફ પળ્હતા. થોળા હી ઝમાના ગુઝરા થા કે બળે ભાઈકા સારા માલ ખત્મ હો ગયા ઔર છોટાભાઈ બહુત ઝિયાદા માલદાર હો ગયા. જબ ઉસ છોટેભાઈકી વફાત હૂઈ તો સુલહાઅ્મેંસે બા'ઝને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે જિસ કિસીકો કોઈ ઝરૂરત હો, ઉસકી કબરકે પાસ બેઠ કર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે દુઆ કિયા કરે: (બદીઅ્)

'નુઝ્હતુલ મજાલિસ'મેં ભી યહ કિસ્સા મુખ્તસર નક્લ કિયા હે, લેકિન ઈતના ઈસમેં ઈઝાફા હે કે બળા ભાઈ – જિસને સારા માલ લે લિયા થા – બા'દમેં ફકીર હો ગયા તો ઉસને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે અપને ફક્રો-ફાકાકી શિકાયત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખ્વાબમેં ફરમાયા: ઓ મહરૂમ! તૂને મેરે બાલોંમેં બેરગ્બતી કી ઔર તેરે ભાઈને ઉન્કો લે લિયા ઔર વહ જબ ઉન્કો દેખતા હે, મુઝ પર દુરૂદ ભેજતા હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસકો દુન્યા ઔર આખિરતમેં સઈદ બના દિયા. જબ ઉસકી આંખ ખુલી તો આ કર છોટે ભાઈકે ખાદિમોંમેં દાખિલ હો ગયા. ફકત.

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૬) એક અવરત હઝરત હસન બસરી રહિમહુલ્લાહુ તઆલાકે પાસ આઈ ઔર અર્ઝ કિયા કે મેરી લળકીકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. મેરી યહ તમન્ના હે કે મેં ઉસકો ખ્વાબમેં દેખૂં. હઝરત હસન બસરી (રહ.)ને ફરમાયા કે ઈશાકી નમાઝ પળ્હ કર ચાર રકા'ત નફલ નમાઝ પળ્હ ઔર હર રકા'તમેં અલ્હમ્દુ શરીફકે બા'દ અલ્હાકુમુત્તકાષુર પળ્હ ઔર ઉસકે બા'દ લેટ જા ઔર સોને તક નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ પળ્હતી રેહ. ઉસને ઐસા હી કિયા. ઉસને લળકીકો ખ્વાબમેં દેખા કે નિહાયત હી સખ્ત અઝાબમેં હે. તારકોલકા લિબાસ ઉસ પર હે. દોનોં હાથ ઉસકે જકળે હૂએ હૈં ઔર ઉસકે પાઉં આગકી ઝંજીરોંમેં બંધે હૂએ હૈં. મેં સુબ્હકો ઉઠકર ફિર હસન બસરી (રહ.)કે પાસ ગઈ. હઝરત હસન બસરી (રહ.)ને ફરમાયા કે ઉસકી તરફસે સદ્કા કર, શાયદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી વજહસે તેરી લળકીકો મુઆફ ફરમા દે. અગલે દિન હઝરત હસન (રહ.)ને ખ્વાબમેં દેખા કે જન્નતકા એક બાગ હે ઔર ઉસમેં એક બહુત ઊંચા તખ્ત હે ઔર

ઉસ પર એક બહુત નિહાયત હસીન, જમીલ, ખૂબસૂરત લળકી બેઠી હૂઈ હે. ઉસકે સર પર નૂરકા તાજ હે. વહ કેહને લગીઃ હસન! તુમને મુઝે ભી પેહચાના? મેંને કહાઃ નહીં, મેંને તો નહીં પેહચાના. કેહને લગીઃ મેં વહી લળકી હૂં, જિસકી માંકો તુમને દુરૂદ શરીફ પળ્હનેકા હુક્મ દિયા થા (યા'ની ઈશાકે બા'દ સોને તક). હઝરત હસન (રહ.)ને ફરમાયા કે તેરી માંને તો તેરા હાલ ઈસકે બિલ્કુલ બર્અક્સ બતાયા થા, જો મેં દેખ રહા હૂં. ઉસને કહા કે મેરી હાલત વહી થી, જો માંને બયાન કી થી. મેંને પૂછાઃ ફિર યહ મર્તબા કૈસે હાસિલ હો ગયા? ઉસને કહા કે હમ સત્તર (૭૦) હઝાર આદમી ઉસી અઝાબમેં મુબ્તલા થે, જો મેરી માંને આપસે બયાન કિયા. સુલહાઅ્મેંસે એક બુઝુર્ગકા ગુઝર હમારે કબ્રસ્તાન પર હુવા. ઉન્હોંને એક દફા' દુરૂદ શરીફ પળ્હકર ઉસકા ષવાબ હમ સબકો પહુંચા દિયા. ઉન્કા દુરૂદ અલ્લાહ તઆલાકે યહાં ઐસા કબૂલ હુવા કે ઉસકી બરકતસે હમ સબ ઈસ અઝાબસે આઝાદ કર દીએ ગએ ઔર ઉન બુઝુર્ગકી બરકતસે યહ રુત્બા નસીબ હુવા. (બદીઅ્)

'રવ્ઝુલ્ ફાઈક'મેં ઈસી નો'અ્કા એક દૂસરા કિસ્સા લિખ્ખા હે કે એક અવરત થી. ઉસકા લળકા બહુત હી ગુનાહગાર થા. ઉસકી માં ઉસકો બાર બાર નસીહત કરતી, મગર વહ બિલ્કુલ નહીં માનતા થા. ઈસી હાલમેં વહ મર ગયા. ઉસકી માંકો બહુત હી રંજ થા કે વહ બગૈર તવ્બાકે મરા. ઉસકો બળી તમન્ના થી કે કિસી તરહ ઉસકો ખ્વાબમેં દેખે. ઉસકો ખ્વાબમેં દેખા તો વહ અઝાબમેં મુબ્તલા થા. ઈસકી વજહસે ઉસકી માંકો ઔર ભી ઝિયાદા સદ્મા હુવા. એક ઝમાનાકે બા'દ ઉસને દો બારહ ખ્વાબમેં દેખા તો બહુત અછ્છી હાલતમેં થા, નિહાયત ખૂશો-ખુર્રમ. માંને પૂછા કે યહ ક્યા હો ગયા? ઉસને કહા કે એક બહુત બળા ગુનાહગાર શખ્સ ઈસ કબ્રસ્તાન પરકો ગુઝરા. કબ્રોંકો દેખ કર ઉસકો કુછ ઈબ્રત હૂઈ. વહ અપની હાલત પર રોને લગા ઔર સચ્ચે દિલસે તવ્બા કી ઔર કુછ કુર્આન શરીફ ઔર બીસ મર્તબા દુરૂદ શરીફ પળ્હ કર ઈસ કબ્રસ્તાન વાલોંકો બખ્શા, જિસમેં મેં થા. ઉસમેંસે જો હિસ્સા મુઝે મિલા ઉસકા યહ અષર હે, જો તુમ દેખ રહે હો. મેરી અમ્માં! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ દિલોંકા નૂર હે, ગુનાહોંકા કફ્ફારહ હે ઔર ઝિંદા ઔર મુર્દહ દોનોંકે લિએ રહમત હેઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૭) હઝરત કઅ્બે અહ્બાર (રદિ.) જો તવ્રાતકે બહુત બળે આલિમ હૈં, વહ કેહતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હઝરત મૂસા અલા નબિય્યિના વ અલય્હિસ્સલાતુ વસ્સલામકે પાસ વહી ભેજી કે અય મૂસા! અગર દુન્યામેં

ઐસે લોગ ન હોં, જો મેરી હમ્દો-ષના કરતે રહતે હૈં તો આસ્માનસે એક કત્રા પાનીકા ન ટપકાઉં ઔર ઝમીનસે એક દાના ન ઉગાઉં. ઔર ભી બહુત સી ચીઝોંકા ઝિક્ર કિયા. ઉસકે બા'દ ઈરશાદ ફરમાયાઃ અય મૂસા! અગર તૂ યહ ચાહતા હે કે મેં તુઝસે ઈસસે ભી ઝિયાદા કરીબ હો જાઉં, જિતના તેરી ઝબાનસે તેરા કલામ ઔર જિતને તેરે દિલસે ઉસકે ખતરાત ઔર તેરે બદનસે ઉસકી રૂહ ઔર તેરી આંખસે ઉસકી રોશની. હઝરત મૂસા અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામને અર્ઝ કિયાઃ યા અલ્લાહ! ઝરૂર બતાએં. ઈરશાદ હુવા કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કષ્રતસે દુરૂદ પળ્હા કર. (બદીઅ્):

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૮) મુહમ્મદ ઈબ્ને સઈદ ઈબ્ને મુતર્રિફ (રહ.) – જો નેક લોગોંમેંસે એક બુઝુર્ગ થે – કેહતે હૈં કે મેંને અપના યહ મા'મૂલ બના રખ્ખા થા કે રાતકો જબ સોનેકે વાસ્તે લેટતા તો એક મિક્દારે મુઅય્યન દુરૂદ શરીફકી પળ્હા કરતા થા. એક રાતકો મેં બાલાખાના પર અપના મા'મૂલ પૂરા કરકે સો ગયા તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત હૂઈ. મેંને દેખા કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બાલાખાનાકે દરવાઝાસે અંદર તશરીફ લાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તશરીફ-આવરીસે બાલાખાના સારા એકદમ રોશન હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેરી તરફકો તશરીફ લાએ ઔર ઈરશાદ ફરમાયા કે લા, ઉસ મુંહકો લા, જિસસે તૂ કષ્રતસે મુઝ પર દુરૂદ પળ્હતા હે. મેં ઉસકો ચૂમૂંગા. મુઝે ઈસસે શર્મ આઈ કે મેં દહને મુબારકકી તરફ મુંહ કરૂં, તો મેંને ઉધરસે અપને મુંહકો ફેર લિયા તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મેરે રુખ્સારે પર પ્યાર કિયા. મેરી, ઘબરા કર એકદમ આંખ ખુલ ગઈ. મેરી ઘબરાહટસે મેરી બીવી જો મેરે પાસ પળી હૂઈ થી, ઉસકી ભી એકદમ આંખ ખુલ ગઈ તો સારા બાલાખાના મુશ્કકી ખૂશ્બૂસે મહક રહા થા ઔર મુશ્કકી ખૂશ્બૂ મેરે રુખ્સારમેં આઠ દિન તક આતી રહી. (બદીઅ્):

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૩૯) મુહમ્મદ ઈબ્ને માલિક (રહ.) કેહતે હૈં કે મેં બગદાદ ગયા, તાકે કારી અબૂબક્ર ઈબ્ને મુજાહિદ (રહ.)કે પાસ કુછ પળ્હૂં. હમ લોગોંકી એક જમાઅત ઉન્કી ખિદમતમેં હાઝિર થી ઔર કિરાઅત હો રહી થી, ઈતનેમેં એક બળે મિયાં ઉન્કી મજલિસમેં આએ, જિન્કે સર પર બહુત હી પુરાના અમામહ થા, એક પુરાના કુરતા થા, એક પુરાની સી ચાદર થી. અબૂ બક્ર (રહ.)

ઉન્કો દેખ કર ખળે હો ગએ ઔર ઉન્કો અપની જગા બિઠાયા ઔર ઉનસે ઉન્કે ઘરવાલોંકી, અહ્લો-અયાલકી ખયૃરિય્યત પૂછી. ઉન બળે મિયાંને કહાઃ રાત મેરે એક લળકા પયૃદા હુવા. ઘરવાલોંને મુઝસે ઘી ઔર શહદકી ફરમાઈશ કી. શૈખ અબૂબક્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ઉન્કા હાલ સુનકર બહુત હી રંજીદહ હુવા ઔર ઉસી રંજો-ગમકી હાલતમેં મેરી આંખ લગ ગઈ તો મેંને ખ્વાબમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કી. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ ઈતના રંજ ક્યૂં હે? અલી ઈબ્ને ઈસા વઝીરકે પાસ જા ઔર ઉસકો મેરી તરફસે સલામ કેહના ઔર યહ અલામત બતાના કે તૂ હર જુમ્અહકી રાતકો ઉસ વક્ત તક નહીં સોતા, જબ તક કે મુઝ પર એક હઝાર મરતબા દુરૂદ ન પળ્હ લે ઔર ઈસ જુમ્અહકી રાતમેં તૂને સાત સો મરતબા પળ્હા થા કે તેરે પાસ બાદશાહકા આદમી બુલાને આ ગયા તો વહાં ચલા ગયા ઔર વહાંસે આનેકે બા'દ તૂને ઈસ મિક્દારકો પૂરા કિયા. યહ અલામત બતાનેકે બા'દ ઉસસે કેહના કે ઈસ નવ્ મવ્લૂદકે વાલિદકો સો દીનાર (અશ્રફિયાં) દે દે, તાકે યહ અપની ઝરૂરિય્યાતમેં ખર્ચ કર લે. કારી અબૂબક્ર (રહ.) ઉઠે ઔર ઉન બળે મિયાં, નવ્ મવ્લૂદકે વાલિદકો સાથ લિયા ઔર દોનોં વઝીરકે પાસ પહુંચે. કારી અબૂબક્ર (રહ.)ને વઝીરસે કહાઃ ઈન બળે મિયાંકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તુમ્હારે પાસ ભેજા હે. વઝીર ખળે હો ગએ ઔર ઉન્કો અપની જગા બિઠાયા ઔર ઉનસે કિસ્સા પૂછા. શૈખ અબૂબક્ર (રહ.)ને સારા કિસ્સા સુનાયા, જિસસે વઝીરકો બહુત હી ખૂશી હૂઈ ઔર અપને ગુલામકો હુક્મ કિયા કે એક તોળા નિકાલ કર લાએ. (તોળા હય્માની થેલી, જિસમેં દસ હઝારકી મિક્દાર હોતી હે.) ઉસમેંસે સો (૧૦૦) દીનાર ઉસ નવ્ મવ્લૂદકે વાલિદકો દીએ. ઉસકે બા'દ સો (૧૦૦) ઔર નિકાલે, તાકે શૈખ અબૂ બક્રકો દેં. શૈખને ઉન્કે લેનેસે ઈન્કાર કિયા. વઝીરને ઈસ્રાર કિયા કે ઈન્કો લે લીજિએ, ઈસ લિએ કે યહ ઉસ બશારતકી વજહસે હે, જો આપને મુઝે ઈસ વાકિઅહકે મુતઅલ્લિક સુનાઈ, ઈસ લિએ કે યહ વાકિઅહ યા'ની એક હઝાર દુરૂદવાલા એક રાઝ હે, જિસકો મેરે ઔર અલ્લાહ તઆલાકે સિવા કોઈ નહીં જાનતા. ફિર સો દીનાર ઔર નિકાલે ઔર યહ કહા કે યહ ઉસ ખૂશખબરીકે બદલામેં હૈં કે તુમને મુઝે ઈસકી બશારત સુનાઈ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો મેરે દુરૂદ શરીફ પળ્હનેકી ઈત્તિલાઅ્ હે. ઔર ફિર સો (૧૦૦) અશ્રફિયાં ઔર નિકાલીં ઔર યહ કહા કે યહ ઉસ મશક્કતકે બદલામેં હે, જો તુમકો યહાં આનેમેં હૂઈ. ઔર ઈસી તરહ સો-સો (૧૦૦-૧૦૦) અશ્રફિયાં નિકાલતે રહે, યહાં તક કે એક હઝાર અશ્રફિયાં નિકાલીં, મગર ઉન્હોંને યહ કેહ કર ઈન્કાર કર દિયા કે હમ ઉસ મિક્દાર

યા'ની સો (૧૦૦) દીનારસે ઝાઈદ નહીં લેંગે, જિન્કા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હુક્મ ફરમાયા. (બદીઅ):

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૦) અબ્દુર્રહીમ ઈબ્ને અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દફા' ગુસલખાનામેં ગિરનેકી વજહસે મેરે હાથમેં બહુત હી સખ્ત ચોટ લગ ગઈ. ઉસકી વજહસે હાથ પર વરમ આ ગયા. મેંને રાત બહુત બેચેનીમેં ગુઝારી. મેરી આંખ લગ ગઈ તો મેંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. મેંને ઈતના હી અર્ઝ કિયા થા કે યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે તેરે કષ્રતે દુરૂદને મુઝે ઘબરા દિયા. મેરી આંખ ખુલી તો તકલીફ બિલ્કુલ જાતી રહી થી ઔર વરમ ભી જાતા રહા થા. (બદીઅ)

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૧) અલ્લામહ સખાવી રહિમહુલ્લાહુ તઆલા ફરમાતે હૈં કે મુઝસે શૈખ અહમદ ઈબ્ને રસલાન (રહ.)કે શાગિર્દોમેંસે એક મુઅ્તમદને કહા કે ઉન્કો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત હૂઈ ઔર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં યહ કિતાબઃ અલ્ કવ્લુલ્ બદીઅ્ ફિસ્સલાતિ અલલ્ હબીબિશ્શફીઅ્ (જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ હીકે બયાનમેં અલ્લામહ સખાવી (રહ.)કી મશહૂર તા'લીફ હે ઔર ઈસ રિસાલહકે અક્ષર મઝામીન ઈસીસે લિએ ગએ હૈં) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં યહ કિતાબ પેશ કી ગઈ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈસકો કબૂલ ફરમાયા. બહુત તવીલ ખ્વાબ હે. જિસકી વજહસે મુઝે ઈન્તિહાઈ મસર્રત હૂઈ ઔર મેં અલ્લાહકે ઔર ઉસકે પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફસે ઈસકી કબૂલિય્યતકી ઉમ્મીદ રખતા હૂં. ઔર ઈન્શાઅલ્લાહ દારૈનમેં ઝિયાદાસે ઝિયાદા ષવાબકા ઉમ્મીદવાર હૂં. પસ, તૂ ભી ઓ મુખાતબ! અપને પાક નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઝિક્ર ખૂબિયોંકે સાથ કરતા રહા કર ઔર દિલો-ઝબાનસે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજતા રહા કર, ઈસ લિએ કે તેરા દુરૂદ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે પાસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી કબ્રે અત્હરમેં પહુંચતા હે ઔર તેરા નામ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પેશ કિયા જાતા હે. (બદીઅ):

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَأَتْبَاعِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا كَثِيرًا
كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُونَ وَكُلَّمَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُونَ.

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا عَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૨) અલ્લામહ સખાવી (રહ.) અબૂબક્ર ઈબ્ને મુહમ્મદ (રહ.)સે નક્લ કરતે હૈં કે મૈં હઝરત અબૂબક્ર ઈબ્ને મુજાહિદ (રહ.)કે પાસ થા કે ઈતનેમેં શયખુલ મશાઈખ હઝરત શિબ્લી રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હ આએ. ઉન્કો દેખકર અબૂબક્ર ઈબ્ને મુજાહિદ (રહ.) ખળે હો ગએ. ઉનસે મુઆનકહ કિયા. ઉન્કી પેશાનીકો બોસા દિયા. મૈંને ઉનસે અર્ઝ કિયા કે મેરે સરદાર! આપ શિબ્લીકે સાથ યહ મુઆમલા કરતે હૈં? હાલાંકે આપ ઔર સારે ઉલમાએ બગદાદ યહ ખ્યાલ કરતે હૈં કે યહ પાગલ હૈં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મૈંને વહી કિયા, જો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો કરતે દેખા, ફિર ઉન્હોંને અપના ખ્વાબ બતાયા કે મુઝે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત હૂઈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં શિબ્લી હાઝિર હૂએ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખળે હો ગએ ઔર ઉન્કી પેશાનીકો બોસા દિયા ઔર મેરે ઈસ્તિફ્સાર પર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ હર નમાઝકે બા'દ લકદ્ જાઅકુમ્ રસૂલુમ્ મિન અન્ફુસિકુમ..... આખિરે સૂરત તક પળ્હતા હે ઔર ઈસકે બા'દ મુઝ પર દુરૂદ પળ્હતા હે. એક ઔર રિવાયતમેં હે કે જબ ભી ફર્ઝ નમાઝ પળ્હતા હે ઉસકે બા'દ યહ આયતે શરીફહ: લકદ્ જાઅકુમ્ રસૂલુમ્ મિન અન્ફુસિકુમ પળ્હતા હે ઔર ઉસકે બા'દ તીન મરતબા:

صَلَّى اللهُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ صَلَّى اللهُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ صَلَّى اللهُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ.

– પળ્હતા હે. અબૂબક્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ ખ્વાબકે બા'દ જબ શિબ્લી આએ તો મૈંને ઉનસે પૂછા કે નમાઝકે બા'દ ક્યા દુરૂદ પળ્હતે હો? તો ઉન્હોંને યહી બતાયા.

એક ઔર સાહિબસે ઈસી નો'અ્કા એક કિસ્સા નક્લ કિયા ગયા હે. અબુલ કાસિમ ખફ્ફાફ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા હઝરત શિબ્લી (રહ.) અબૂબક્ર ઈબ્ને મુજાહિદ (રહ.)કી ખિદમતમેં ગએ. અબૂ બક્ર (રહ.) ઉન્કો દેખકર ખળે હો ગએ. અબૂબક્ર (રહ.)કે શાગિર્દોંમેં ઈસકા ચર્ચા હુવા. ઉન્હોંને ઉસ્તાદસે અર્ઝ કિયા કે આપકી ખિદમતમેં વઝીરે આ'ઝમ આએ ઉન્કે લિએ તો આપ ખળે હૂએ નહીં! શિબ્લી (રહ.)કે લિએ આપ ખળે હો ગએ! ઉન્હોંને ફરમાયા કે મૈં ઐસે શખ્સકે લિએ ક્યૂં ન ખળા હૂં, જિસકી તા'ઝીમ

હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ખૂદ કરતે હોં. ઉસકે બા'દ ઉસ્તાદને અપના એક ખ્વાબ બયાન કિયા ઔર યહ કહા કે રાત મૈંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી થી. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખ્વાબમેં ઈરશાદ ફરમાયા થા કે કલકો તેરે પાસ એક જન્નતી શખ્સ આએગા. જબ વહ આએ તો ઉસકા ઈક્રામ કરના. અબૂબક્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ વાકિઅહકે દો-એક દિનકે બા'દ ફિર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત હૂઈ. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખ્વાબમેં ઈરશાદ ફરમાયા કે અય અબૂબક્ર! (રહ.) અલ્લાહ તુમ્હારા ભી એૈસા હી ઈક્રામ ફરમાએ જૈસાકે તુમને એક જન્નતી આદમીકા ઈક્રામ કિયા. મૈંને અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) શિબ્લી (રહ.)કા યહ એ'ઝાઝ આપકે યહાં કિસ વજહસે હે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે યહ પાંચોં નમાઝોંકે બા'દ યહ આયત પળ્હતા હેઃ લકદ્ જાઅકુમ રસૂલુમ્...... ઔર અસ્સી બરસસે ઉસકા યહ મા'મૂલ હે. (બદીઅ્):

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૩) ઈમામ ગઝાલી રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હને 'ઈહ્યાએ ઉલૂમ'મેં અબ્દુલ વાહિદ ઈબ્ને ઝૈદ બસરી (રહ.)સે નક્લ કિયા હે કે મેં હજકો જા રહા થા. એક શખ્સ મેરા રફીકે સફર હો ગયા. વહ હર વક્ત ચલતે-ફિરતે, ઉઠતે-બેઠતે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા કરતા થા. મૈંને ઉસકે ઈસ કષ્રતે દુરૂદકા સબબ પૂછા. ઉસને કહા કે જબ મેં સબસે પેહલે હજકે લિએ હાઝિર હુવા તો મેરે બાપ ભી સાથ થે. જબ હમ લોટને લગે તો હમ એક મંઝિલ પર સો ગએ. મૈંને ખ્વાબમેં દેખા, મુઝસે કોઈ શખ્સ કેહ રહા હે કે ઉઠ, તેરા બાપ મર ગયા ઔર ઉસકા મુંહ કાલા હો ગયા. મેં ઘબરાયા હુવા ઉઠા તો અપને બાપકે મુંહ પરસે કપળા ઉઠા કર દેખા તો વાકિઈ મેરે બાપકા ઈન્તિકાલ હો ચુકા થા ઔર ઉસકા મુંહ કાલા હો રહા થા. મુઝ પર ઈસ વાકિઅહસે ઈતના ગમ સવાર હુવા કે મેં ઈસકી વજહસે બહુત હી મર્ઊબ હો રહા થા. ઈતનેમેં મેરી આંખ લગ ગઈ. મૈંને દોબારહ ખ્વાબમેં દેખા કે મેરે બાપકે સર પર ચાર હબ્શી કાલે ચેહરે વાલે જિન્કે હાથમેં લોહેકે બળે ડંડે થે, મુસલ્લત હૈં. ઈતનેમેં એક બુઝુર્ગ નિહાયત હસીન ચેહરા, દો સબ્ઝ કપળે પેહને હૂએ તશરીફ લાએ ઔર ઉન્હોંને ઉન હબ્શીયોંકો હટા દિયા ઔર અપને દસ્તે મુબારકકો મેરે બાપકે મુંહ પર ફેરા ઔર મુઝસે ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉઠ, અલ્લાહ તઆલાને તેરે બાપકે ચેહરાકો સફેદ કર દિયા. મૈંને કહાઃ મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, આપ કોન હૈં?

આપને ફરમાયાઃ મેરા નામ મુહમ્મદ હે (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ). ઉસકે બા'દસે મેંને હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ કભી નહીં છોળા.

'નુઝહતુલ્ મજાલિસ'મેં એક ઔર કિસ્સા ઈસી નો'અ્કા અબૂ હામિદ કઝ્વીની (રહ.)કે હવાલાસે નક્લ કિયા હે કે એક શખ્સ ઔર ઉસકા બેટા દોનોં સફર કર રહે થે. રાસ્તામેં બાપકા ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર ઉસકા સર (મુંહ વગયૂરહ) સુવર જૈસા હો ગયા. વહ બેટા બહુત રોયા ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી બારગાહમેં દુઆ ઔર આજિઝી કી. ઈતનેમેં ઉસકી આંખ લગ ગઈ તો ખ્વાબમેં દેખાઃ કોઈ શખ્સ કેહ રહા હે કે તેરા બાપ સૂદ ખાયા કરતા થા, ઈસ લિએ યહ સૂરત બદલ ગઈ, લેકિન હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઉસકે બારેમેં સિફારિશ કી હે, ઈસ લિએ કે જબ યહ આપકા ઝિક્રે મુબારક સુનતા તો દુરૂદ ભેજા કરતા થા. આપકી સિફારિશસે ઉસકો ઉસકી અપની અસ્લી સૂરત પર લોટા દિયા ગયા.

'રવ્ઝુલ્ ફાઈક'મેં ઈસી નો'અ્કા એક ઔર કિસ્સા નક્લ કિયા હે. વહ હઝરત સુફયાન ષવ્રી (રહ.)સે નક્લ કરતે હૈં કે મેં તવાફ કર રહા થા. મેંને એક શખ્સકો દેખા કે વહ હર કદમ પર દુરૂદ હી પળ્હતા હે ઔર કોઈ ચીઝ તસ્બીહો-તહ્લીલ વગયૂરહ નહીં પળ્હતા. મેંને ઉસસે પૂછાઃ ઈસકી ક્યા વજહ? ઉસને પૂછાઃ તૂ કોન હે? મેંને કહા કે મેં સુફયાન ષવ્રી હૂં. ઉસને કહા કે અગર તૂ અપને ઝમાનેકા યક્તા ન હોતા તો મેં ન બતાતા ઔર અપના રાઝ ન ખોલતા. ફિર ઉસને કહા કે મેં ઔર મેરે વાલિદ હજકો જા રહે થે. એક જગા પહોંચ કર મેરા બાપ બીમાર હો ગયા. મેં ઈલાજકા ઈહ્તિમામ કરતા રહા કે એકદમ ઉન્કા ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર મુંહ કાલા હો ગયા. મેં દેખકર બહુત હી રંજીદહ હુવા ઔર ઈન્ના લિલ્લાહ પળ્હી ઔર કપળેસે ઉન્કા મુંહ ઢક દિયા. ઈતનેમેં મેરી આંખ લગ ગઈ. મેંને ખ્વાબમેં દેખા કે એક સાહિબ જિનસે ઝિયાદા હસીન મેંને કિસીકો નહીં દેખા ઔર ઉનસે ઝિયાદા સાફ-સુથરા લિબાસ કિસીકા નહીં દેખા ઔર ઉનસે ઝિયાદા બેહતરીન ખૂશ્બૂ મેંને કહીં નહીં દેખી, તેઝીસે કદમ બળ્હાએ ચલે આ રહે હૈં. ઉન્હોંને મેરે બાપકે મુંહ પરસે કપળા હટાયા ઔર ઉસકે ચેહરા પર હાથ ફેરા તો ઉસકા ચેહરા સફેદ હો ગયા. વહ વાપસ જાને લગે તો મેંને જલ્દીસે ઉન્કા કપળા પકળ લિયા ઔર મેંને કહાઃ અલ્લાહ તઆલા આપ પર રહમ કરે, આપ કોન હૈં કે આપકી વજહસે અલ્લાહ તઆલાને મેરે બાપ પર મુસાફરતમેં ઈહ્સાન ફરમાયા. વહ કેહને લગે કે તૂ મુઝે નહીં પેહચાનતા? મેં મુહમ્મદ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ સાહિબે કુર્આન હૂં (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ). યહ તેરા બાપ બળા ગુનાહગાર થા, લેકિન મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ

ભેજતા થા. જબ ઈસ પર યહ મુસીબત નાઝિલ હૂઈ તો મેં ઉસકી ફર્યાદકો પહોંચા ઔર મેં હર ઉસ શખ્સકી ફર્યાદકો પહોંચતા હૂં, જો મુઝ પર કષ્રતસે દુરૂદ ભેજે :

يَا مَنْ يُجِيبُ دُعَاءَ الْمُضْطَرِّ فِي الظُّلَمِ ① يَا كَاشِفَ الضُّرِّ وَالْبَلْوٰى مَعَ السَّقَمِ
شَفِّعْ نَبِيَّكَ فِي ذُلِّي وَمَسْكَنَتِي ② وَاسْتُرْ فَإِنَّكَ ذُو فَضْلٍ وَّذُو كَرَمِ
وَاغْفِرْ ذُنُوبِي وَسَامِحْنِي بِهَا كَرَمًا ③ تَفَضُّلًا مِّنْكَ يَا ذَا الْفَضْلِ وَالنِّعَمِ
إِنْ لَّمْ تُغِثْنِي بِعَفْوٍ مِّنْكَ يَا أَمَلِي ④ وَاخَجْلَتِي وَحَيَائِي مِنْكَ وَانَدَمِي
يَارَبِّ صَلِّ عَلَى الْهَادِي الْبَشِيرِ وَمَنْ ⑤ لَهُ الشَّفَاعَةُ فِي الْعَاصِي أَخِي النَّدَمِ
يَارَبِّ صَلِّ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ مُّضَرٍ ⑥ أَزْكَى الْخَلَائِقِ مِنْ عَرَبٍ وَّمِنْ عَجَمِ
يَارَبِّ صَلِّ عَلَى خَيْرِ الْأَنَامِ وَمَنْ ⑦ سَادَ الْقَبَائِلَ فِي الْأَنْسَابِ وَالشِّيَمِ
صَلَّى عَلَيْهِ الَّذِي أَعْطَاهُ مَنْزِلَةً ⑧ عُلْيَاءَ إِذْ كَانَ حَقًّا أَفْضَلَ الْأُمَمِ
صَلَّى عَلَيْهِ الَّذِي أَعْلَاهُ مَرْتَبَةً ⑨ ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِئُ النَّسَمِ
صَلَّى عَلَيْهِ صَلٰوةً لَا انْقِطَاعَ لَهَا ⑩ مَوْلَاهُ ثُمَّ عَلٰى صَحْبٍ وَّذِي رَحِمِ

★ તર્જુમા ★

(૧) અય વહ પાક ઝાત જો મુઝ્તરકી અંધેરિયોંકી દુઆએં કબૂલ કરતા હે. અય વહ પાક ઝાત જો મઝર્રતોંકો, બલાઓંકો, બીમારિયોંકો ઝાઈલ કરનેવાલા હે.

(૨) અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી શફાઅત મેરી ઝિલ્લત ઔર આજિઝીમેં કબૂલ ફરમા લે ઔર મેરે ગુનાહોંકી પર્દાપોશી ફરમા. બેશક, તૂ ઈહસાન ઔર કરમવાલા હે.

(૩) મેરે ગુનાહોંકો મુઆફ ફરમા ઔર ઉનસે મુસામહત ફરમા. અપને કરમ ઔર ઈહ્સાનકી વજહસે અય ઈહ્સાનવાલે ઔર અય નેઅ્મતોંવાલે !

(૪) અય મેરી ઉમ્મીદગાહ ! અગર તૂ અપને અફ્વસે મેરી મદદ નહીં ફરમાએગા તો મુઝે કિતની ખજાલત હોગી, કિતની તુઝસે શર્મ આએગી ઔર કિતની નદામત હોગી.

(૫) અય મેરે રબ ! દુરૂદ ભેજ હાદિએ બશીર પર ઔર ઉસ ઝાત પર જિસકે લિએ શફાઅતકા હક હે ગુનાહગાર ઔર નદામતવાલેકે હકમેં.

(૬)અય રબ ! દુરૂદ ભેજ ઉસ શખ્સ પર જો કબીલએ મુઝરમેં સબસે ઝિયાદા બરગુઝીદહ હે ઔર જો સારી મખ્લૂકમેં – અરબકી હો યા અજમકી – સબસે અફઝલ હે.

(૭) અય રબ! દુરૂદ ભેજિએ ઉસ શખ્સ પર જો સારી દુન્યાસે અફઝલ હે ઔર ઉસ શખ્સ પર જો તમામ કબાઈલકા સરદાર બન ગયા હે: નસબકે એ'તિબારસે ભી ઔર અખ્લાકકે એ'તિબારસે ભી.

(૮) જિસ પાક ઝાતને ઉસકો આ'લા મરતબા અતા ફરમાયા હે, વહી ઉસ પર દુરૂદ ભી ભેજે. બેશક, વહ ઈસ દર્જેકા મુસ્તહિક ભી હે ઔર સારી મખ્લૂકસે અફઝલ.

(૯) વહી પાક ઝાત ઉસ પર દુરૂદ ભેજે, જિસને ઉસકો આ'લા મરતબા અતા ફરમાયા. ફિર ઉસકો અપના મહબૂબ બનાનેકે લિએ છાંટા. વહ પાક ઝાત જો મખ્લૂકકો પયદા કરનેવાલી હે.

(૧૦) ઉસકા મવ્લા ઉસ પર ઐસા દુરૂદ ભેજે, જો કભી ખત્મ હોનેવાલા ન હો. ઉસકે બા'દ ઉસકે સહાબા (રદિ.) પર દુરૂદ ભેજે ઔર ઉસકે રિશ્તાદારોં પર. (રવ્ઝુલ્ ફાઈક):

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૪) 'નુઝ્હતુલ્ મજાલિસ'મેં લિખ્ખા હે કે એક સાહિબ કિસી બીમારકે પાસ ગએ. (ઉન્કી નઝઅકી હાલત થી) ઉનસે પૂછા કે મૌતકી કળ્વાહટ કૈસી મિલ રહી હે? ઉન્હોંને કહા: મુઝે કુછ નહીં મા'લૂમ હો રહા હે, ઈસ લિએ કે મૈંને ઉલમાસે સુના હે કે જો શખ્સ કષ્રતસે દુરૂદ શરીફ પળ્હતા હે, વહ મૌતકી તલ્ખીસે મહફૂઝ રહતા હે:

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૫) 'નુઝ્હતુલ મજાલિસ'મેં લિખ્ખા હે કે બા'ઝ સુલહાઅમેંસે એક સાહિબકો હબ્સે બૌલ હો ગયા. ઉન્હોંને ખ્વાબમેં આરિફ બિલ્લાહ હઝરત શૈખ શિહાબુદ્દીન ઈબ્ને રસલાન (રહ.)કો–જો બળે ઝાહિદ ઔર આલિમ થે–દેખા ઔર ઉનસે અપને મર્ઝકી શિકાયત વ તકલીફ કહી. ઉન્હોંને ફરમાયા: તૂ તિર્યાકે મુજર્રબસે કહાં ગાફિલ હે? યહ દુરૂદ પળ્હા કર:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلٰى
رُوْحِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ فِى الْاَرْوَاحِ وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى قَلْبِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ فِى الْقُلُوْبِ وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى جَسَدِ مُحَمَّدٍ فِى الْاَجْسَادِ وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى قَبْرِ
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ فِى الْقُبُوْرِ

– ખ્વાબસે ઉઠનેકે બા'દ ઉન સાહિબને ઈસ દુરૂદકો કષ્રતસે પળ્હા ઔર ઉન્કા મર્ઝ ઝાઈલ હો ગયાઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૬) હાફિઝ અબૂ નઈમ(રહ.)હઝરત સુફયાન ષવ્રી રહ્મતુલ્લાહિ અલયહસે નક્લ કરતે હૈં કે મેં એક દફા' બાહર જા રહા થા. મેંને એક જવાનકો દેખા કે જબ વહ કદમ ઉઠાતા હે યા રખતા હે તો યૂં કેહતા હેઃ અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્ વ અલા આલિ મુહમ્મદિન્. મેંને ઉસસે પૂછાઃ ક્યા કિસી ઈલ્મી દલીલસે તેરા યહ અમલ હે? (યા મહઝ અપની રાઈસે?). ઉસને પૂછાઃ તુમ કોન હો? મેંને કહાઃ સુફયાન ષવ્રી. ઉસને કહાઃ ક્યા ઈરાકવાલે સુફયાન? મેંને કહાઃ હાં. કેહને લગાઃ તુઝે અલ્લાહકી મઅ્રિફત હાસિલ હે. મેંને કહાઃ હાં, હે. ઉસને પૂછાઃ કિસ તરહ મઅ્રિફત હાસિલ હે? મેંને કહાઃ રાતસે દિન નિકાલતા હે, દિનસે રાત નિકાલતા હે, માંકે પેટમેં બચ્ચેકી સૂરત પય્દા કરતા હે. ઉસને કહા કે કુછ નહીં પેહચાના. મેંને કહાઃ ફિર તૂ કિસ તરહ પેહચાનતા હે? ઉસને કહાઃ કિસી કામકા પુખ્તા ઈરાદા કરતા હૂં, ઉસકો ફસ્ખ કરના પળતા હે ઔર કિસી કામકે કરનેકી ઠાન લેતા હૂં, મગર નહીં કર સકતા. ઈસસે મેંને પેહચાન લિયા કે કોઈ દૂસરી હસ્તી હે, જો મેરે કામોંકો અંજામ દેતા હે. મેંને પૂછાઃ યહ તેરા દુરૂદ ક્યા ચીઝ હે? ઉસને કહાઃ મેં અપની માંકે સાથ હજકો ગયા થા. મેરી માં વહીં રહ ગઈ (યા'ની મર ગઈ). ઉસકા મુંહ કાલા હો ગયા ઔર ઉસકા પેટ ફૂલ ગયા, જિસસે મુઝે યહ અંદાઝા હુવા કે કોઈ બહુત બળા સખ્ત ગુનાહ હુવા હે ઉસસે. મેંને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ દુઆકે લિએ હાથ ઉઠાએ તો મેંને દેખા કે તિહામહ (હિજાઝ)સે એક અબર આયા. ઉસસે એક આદમી ઝાહિર હુવા. ઉસને અપના મુબારક હાથ મેરી માંકે મુંહ પર ફેરા, જિસસે વહ બિલ્કુલ રોશન હો ગયા ઔર પેટ પર હાથ ફેરા તો વરમ બિલ્કુલ જાતા રહા. મેંને ઉનસે અર્ઝ કિયા કે આપ કોન હૈં કે મેરી ઔર મેરી માંકી મુસીબતકો દૂર કિયા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેં તેરા નબી મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) હૂં. મેંને અર્ઝ કિયાઃ મુઝે કોઈ વસિય્યત કીજિએ, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જબ કોઈ કદમ રખ્ખા કરે યા ઉઠાયા કરે તો અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્ વ અલા આલિ મુહમ્મદિન્ પળ્હા કર. (નુઝ્હતુલ મજાલિસ):

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَآئِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૭) સાહિબે ઈહ્‌યાને લિખ્ખા હે કે હુઝૂરે અક્‌દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે વિસાલકે બા'દ હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ રો રહે થે ઔર યૂં કેહ રહે થે કે યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, એક ખજૂરકા તના જિસ પર સહારા લેકર આપ મિમ્બર બનનેસે પેહલે ખુત્‌બહ પળ્હા કરતે થે. ફિર જબ મિમ્બર બન ગયા ઔર આપ ઉસ પર તશરીફ લે ગએ તો વહ ખજૂરકા તના આપકે ફિરાકસે રોને લગા. યહાં તક કે આપને અપના દસ્તે મુબારક ઉસ પર રખ્ખા, જિસસે ઉસકો સુકૂન હુવા (યહ હદીષકા મશહૂર કિસ્સા હે). યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) આપકી ઉમ્મત આપકે ફિરાકસે રોનેકી ઝિયાદા મુસ્તહિક હે, બ-નિસ્બત ઉસ તનેકે, (યા'ની ઉમ્મત અપને સુકૂનકે લિએ તવજ્જુહકી ઝિયાદા મુહતાજ હે). યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, આપકા આલી મરતબા અલ્લાહકે નઝદીક ઈસ કદર ઊંચા હુવા કે ઉસને આપકી ઈતાઅતકો અપની ઈતાઅત કરાર દિયા. ચુનાંચે ઈરશાદ ફરમાયાઃ મંય્યુતિઈર્રસૂ-લ ફકદ્ અતાઅલ્લાહઃ "જિસને રસૂલકી ઈતાઅત કી, ઉસને અલ્લાહકી ઈતાઅત કી." યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, આપકી ફઝીલત અલ્લાહકે નઝદીક ઈતની ઊંચી હૂઈ કે આપસે મુતાલબાસે પેહલે મુઆફીકી ઈત્તિલાઅ્ ફરમા દી. ચુનાંચે ઈરશાદ ફરમાયા, અફલ્લાહુ અન્ક લિ-મ અઝિન્ત લહુમઃ "અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં મુઆફ કરે, તુમને ઉન મુનાફિકોંકો જાનેકી ઈજાઝત દી હી ક્યૂં?" યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, આપકા ઉલુવ્વે શાન અલ્લાહકે નઝદીક ઐસા હે કે આપ અગર્ચે ઝમાનાકે એ'તિબારસે આખિરમેં આએ, લેકિન અમ્બિયાકી મીષાકમેં આપકો સબસે પેહલે ઝિક્ર કિયા ગયા. ચુનાંચે ઈરશાદ હેઃ

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ (الآية)

યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, આપકી ફઝીલતકા અલ્લાહકે યહાં યહ હાલ હે કે કાફિર જહન્નમમેં પળે હૂએ ઈસકી તમન્ના કરેંગે કે કાશ, આપકી ઈતાઅત કરતે ઔર કહેંગેઃ યા લયતના અતઅ્‌નલ્લા-હ વ અતઅ્‌નર્રસૂલા, યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, અગર હઝરત મૂસા (અલા નબિય્યિના વ અલય્‌હિસ્સલાતુ વ સ્સલામ)કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને યહ મુઅ્‌જિઝહ અતા ફરમાયા હે કે પથ્થરસે નહરેં નિકાલ દેં તો યહ ઈસસે ઝિયાદા અજીબ નહીં હે કે અલ્લાહ તઆલાને આપકી ઉંગલિયોંસે પાની

જારી કર દિયા (કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ મુઅ્જિઝહ મશહૂર હે). યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, અગર હઝરત સુલયમાન (અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કે હવા ઉન્કો સુબ્હકે વક્તમેં એક મહીનાકા રાસ્તા તય્ કરા દે ઔર શામકે વક્તમેં એક મહીનાકા તય્ કરાદે તો યહ ઈસસે ઝિયાદા અજીબ નહીં હે કે આપકા બુરાક રાતકે વક્તમેં આપકો સાતવેં આસમાનસે ભી પરે લે જાએ ઔર સુબ્હકે વક્ત આપ મકકએ મુકર્રમહ વાપસ આ જાએં: સલ્લલ્લાહુ અલયક – અલ્લાહ તઆલા હી આપ પર દુરૂદ ભેજે. યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, અગર હઝરત ઈસા (અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ)કો અલ્લાહ તઆલાને યહ મુઅ્જિઝહ અતા ફરમાયા કે વહ મુર્દોંકો ઝિંદા ફરમાવેં તો યહ ઉસસે ઝિયાદા અજીબ નહીં કે એક બકરી જિસકે ગોશતકે ટુકળે આગમેં ભૂન દીએ ગએ હોં, વહ આપસે યહ દરખ્વાસ્ત કરે કે આપ મુઝે ન ખાએં, ઈસ લિએ કે મુઝમેં ઝહર મિલાયા ગયા હે. યા રસૂલલ્લાહ(સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, હઝરત નૂહ (અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ)ને અપની કૌમકે લિએ યહ ઈરશાદ ફરમાયા:

لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا

– "અય રબ! કાફિરોંમેંસે ઝમીન પર બસનેવાલા કોઈ ન છોળ." અગર આપ ભી હમારે લિએ બદ્ દુઆ કર દેતે તો હમમેંસે એક ભી બાકી ન રહતા. બેશક, કાફિરોંને આપકી પુશ્તે મુબારકકો રોંદા (કે જબ આપ નમાઝમેં સિજ્દહમેં થે આપકી પુશ્તે મુબારક પર ઊંટકા બચ્ચાદાન રખ દિયા થા) ઔર ગઝ્વએ ઉહદમેં આપકે ચેહ્રએ મુબારકકો ખૂન આલૂદહ કિયા, આપકે દન્દાને મુબારકકો શહીદ કિયા ઔર આપને બ-જાએ બદ્ દુઆકે યૂં ઈરશાદ ફરમાયા:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِيْ فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ

– "અય અલ્લાહ! મેરી કૌમકો મુઆફ ફરમા કે યહ લોગ જાનતે નહીં (જાહિલ હૈં). યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, આપકી ઉમરકે બહુત થોળેસે હિસ્સેમેં (કે નુબુવ્વતકે બા'દ તેઈસ (૨૩) હી સાલ મિલે) ઈતના બળા મજ્મા' આપ પર ઈમાન લાયા કે હઝરત નૂહ અલા નબિય્યિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામકી તવીલ ઉમર (એક હઝાર બરસ)મેં ઈતને આદમી મુસલમાન ન હૂએ, (કે હજ્જતુલ્ વદાઅ્મેં એક લાખ ચોબીસ હઝાર તો સહાબા (રદિ.) થે ઔર જો લોગ

ગાઈબાનહ મુસલમાન હૂએ, હાઝિર ન હો સકે ઉન્કી તઅ્દાદ તો અલ્લાહ હી કો મા'લૂમ હે). આપ પર ઈમાન લાનેવાલોંકી તઅ્દાદ બહુત ઝિયાદાસે ઝિયાદા હે (બુખારીકી મશહૂર હદીષ 'ઉરિઝત્ અલય્યલ્ ઉમમ'મેં હેઃ "રઅયૂતુ સવાદન્ કષીરન્ સદ્લ્ ઉફુક" કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપની ઉમ્મતકો ઈતની કષીર મિક્દારમેં દેખા કે જિસને સારે જહાંકો ઘેર રખ્ખા થા) ઔર હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામ પર ઈમાન લાનેવાલે બહુત થોળે હૈં (કુર્આને પાકમેં હેઃ વમા આમ-ન મઅહૂ ઈલા કલીલુન્). યા રસૂલલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, અગર આપ અપને હમ-જિન્સોં હીકે સાથ નશિસ્તો-બરખાસ્ત ફરમાતે તો આપ હમારે પાસ કભી ન બેઠતે ઔર અગર આપ નિકાહ ન કરતે, મગર અપને હી હમ-મર્તબાસે તો હમારેમેંસે કિસીકે સાથ ભી આપકા નિકાહ ન હો સકતા થા. ઔર અગર આપ અપને સાથ ખાના ન ખિલાતે, મગર અપને હી હમ-સરોંકો તો હમમેંસે કિસીકો અપને સાથ ખાના ન ખિલાતે. બેશક, આપને હમેં અપને પાસ બિઠાયા, હમારી અવ્રતોંસે નિકાહ કિયા, હમેં અપને સાથ ખાના ખિલાયા, બાલોંકે કપળે પેહને, (અરબી) ગધે પર સવારી ફરમાઈ ઔર અપને પીછે દૂસરેકો બિઠાયા ઔર ઝમીન પર (દસ્તરખ્વાન બિછા કર) ખાના ખાયા ઔર ખાનેકે બા'દ અપની ઉંગલિયોંકો (ઝબાનસે) ચાટા ઔર યહ સબ ઉમૂર આપને તવાઝુઅ્કે તૌર પર ઈખ્તિયાર ફરમાએઃ સલ્લલ્લાહુ અલયૂક વ સલ્લમ – અલ્લાહ તઆલા હી આપ પર દુરૂદો-સલામ ભેજેઃ

يَارَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૮) 'નુઝ્હતુલ બસાતીન'મેં હઝરત ઈબ્રાહીમ ખવાસ (રહ.)સે નક્લ કિયા હે, વહ ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા મુઝકો સફરમેં પ્યાસ મા'લૂમ હૂઈ ઔર શિદ્દતે પ્યાસસે બેહોશ હો કર ગિર પળા. કિસીને મેરે મુંહ પર પાની છિળકા. મેંને આંખેં ખોલીં તો એક મર્દે હસીન, ખૂબ-રૂકો ઘોળે પર સવાર દેખા. ઉસને મુઝકો પાની પિલાયા ઔર કહાઃ મેરે સાથ રહો. થોળી હી દેર ગુઝરી થી કે ઉસ જવાનને મુઝસે કહાઃ તુમ ક્યા દેખતે હો? મેંને કહાઃ યહ મદીના હે. ઉસને કહાઃ ઉતર જાઓ. મેરા સલામ હઝરત રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કેહના ઔર અર્ઝ કરના, આપકા ભાઈ ખિઝર આપકો સલામ કેહતા હે.

શૈખ અબુલ ખૈર અક્તઅ્ ફરમાતે હૈં, મેં મદીનએ મુનવ્વરહમેં આયા. પાંચ દિન વહાં કિયામ કિયા. કુછ મુઝકો ઝવ્કો-લુત્ફ હાસિલ ન હુવા. મેં કબ્રે શરીફકે પાસ હાઝિર હુવા ઔર હઝરત રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.)કો સલામ કિયા ઔર અર્ઝ કિયાઃ અય રસૂલુલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) આજ મેં આપકા મેહ્માન હૂં. ફિર વહાંસે હટકર મિમ્બરકે પીછે સો રહા. ખ્વાબમેં હુઝૂર સરવરે આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો દેખા. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) આપકી દાહ્ની ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) આપકી બાઈં જાનિબ થે. ઔર હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ તઆલા વજ્હહૂ આપકે આગે થે. હઝરત અલી (રદિ.)ને મુઝકો હિલાયા ઔર ફરમાયા કે ઉઠ, હુઝૂર રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ હૈં. મેં ઉઠા ઔર હઝરતકે દોનોં આંખોંકે દરમિયાન ચૂમા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક રોટી મુઝકો ઈનાયત ફરમાઈ. મેંને આધી ખાઈ ઔર જાગા તો આધી મેરે હાથમેં થી.

યહ શૈખ અબુલ ખૈર (રહ.)કા કિસ્સા અલ્લામહ સખાવી (રહ.)ને 'કવ્લે બદીઅ્'મેં ભી નક્લ કિયા હે, જિસસે મા'લૂમ હોતા હે કે નુઝ્હહ્કે તર્જમામેં કુછ તસામુહ હુવા. 'કવ્લે બદીઅ્'કે અલ્ફાઝ યહ હૈંઃ અકમ્તુ ખમ્સ-ત અય્યામિન્ મા ઝુકતુ ઝવાકન્, જિસકા તર્જમા યહ હે કે "મેં પાંચ દિન રહા ઔર મુઝે ઈન દિનોંમેં કોઈ ચીઝ ચખનેકો ભી નહીં મિલી." ઝૌક વ શૌક હાસિલ ન હોના તર્જમાકા તસામુહ હે. ઈસ ના-કારહકે રિસાલહ 'ફઝાઈલે હજ'કે ઝિયારતે મદીનહકે કિસ્સોંમેં (નમ્બર) આઠ પર ભી યહ કિસ્સા ગુઝર ચુકા હે ઔર ઉસમેં ઈસી નો'અ્કા એક કિસ્સા (નમ્બર) તેઈસ પર ઈબ્નુલ્ જલાકા ભી 'વફાઉલ્ વફાઅ્'સે ગુઝર ચુકા હે ઔર ઈસ નો'અ્કે ઔર ભી મુતઅદ્દદ કિસ્સે અકાબિરકે સાથ પેશ આ ચુકે હૈં, જો 'વફાઉલ્ વફાઅ્'મેં કષ્રતસે ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં.

હમારે હઝરતે અક્દસ શય્ખુલ્ મશાઈખ, મુસ્નદે હિન્દ, અમીરુલ્ મુઅ્મિનીન ફીલ્હદીષ હઝરત શાહ વલિય્યુલ્લાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદ-હૂ અપને રિસાલહ 'અદ્દુર્રુષ્ષમીન ★ ફી મુબશ્શરાતિન્ નબિય્યિલ્ અમીન' જિસમેં ઉન્હોંને ચાલીસ ખ્વાબ યા મુકાશફાત અપને યા અપને વાલિદે માજિદકે, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારતકે સિલસિલામેં તહ્રીર ફરમાએ હૈં, ઉસમેં બારહ (નમ્બર) પર તહ્રીર ફરમાતે હૈં કે એક રોઝ મુઝે બહુત હી ભૂક લગી. (ન મા'લૂમ કિતને દિનકા ફાકા' હોગા) મેંને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે દુઆ કી તો મેંને દેખા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી રૂહે મુકદ્દસ આસમાનસે ઉતરી ઔર હુઝૂરે

★ તમામ નુસ્ખોંમેં યહાં 'હિર્ઝે ષમીન' થા. હઝરત શૈખ (રહ.)કે હુક્મકે મુતાબિક 'અદ્દુર્રુષ્ષમીન' કર દિયા ગયા.

અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ એક રોટી થી. ગોયા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈરશાદ ફરમાયા થા કે યહ રોટી મુઝે મર્હમત ફરમાએં.

તેરહ (નમ્બર) પર તહ્રીર ફરમાતે હૈં કે એક દિન મુઝે રાતકો ખાનેકો કુછ નહીં મિલા તો મેરે દોસ્તોંમેંસે એક શખ્સ દૂધકા પ્યાલા લાયા, જિસકો મૈંને પિયા ઔર સો ગયા, ખ્વાબમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત હૂઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ દૂધ મૈંને હી ભેજા થા. યા'ની મૈંને તવજ્જુહસે ઉસકે દિલમેં યહ બાત ડાલી થી કે વહ દૂધ લે કર જાએ.

ઔર જબ અકાબિરે સૂફિયહકી તવજ્જુહાત મઅ્રૂફ વ મુતવાતિર હૈં તો ફિર સય્યિદુલ્ અવ્વલીન વલ્ આખિરીન સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તવજ્જુહકા કયા પૂછના?

હઝરત શાહ સાહિબ (રહ.) પંદરહ (નમ્બર) પર તહ્રીર ફરમાતે હૈં કે મેરે વાલિદને મુઝસે બતાયા કે વહ એક દફા' બીમાર હૂએ તો ખ્વાબમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત હૂઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયાઃ મેરે બેટે, કૈસી તબીઅત હે? ઉસકે બા'દ શિફાકી બશારત અતા ફરમાઈ ઔર અપની ડાળ્હી (દાઢી) મુબારકમેંસે દો બાલ મર્હમત ફરમાએ. મુઝે ઉસી વક્ત સિહ્હત હો ગઈ ઔર જબ મેરી આંખ ખુલી તો વહ દોનોં બાલ મેરે હાથમેં થે. હઝરત શાહ સાહિબ ફરમાતે હૈં કે વાલિદ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂને ઈન દો બાલોંમેંસે એક મુઝે મર્હમત ફરમાયા થા.

ઈસી તરહ શાહ સાહિબ (રહ.) અઠારહ (નમ્બર) પર તહ્રીર ફરમાતે હૈં કે મુઝસે મેરે વાલિદ સાહિબ (રહ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા કે ઈબ્તિદાએ તાલિબે ઈલ્મીમેં મુઝે યહ ખ્યાલ પય્દા હુવા કે મેં હમેશા રોઝા રખ્ખા કરૂં, મગર મુઝે ઈસમેં ઉલમાકે ઈખ્તિલાફકી વજહસે તરદુદ થા કે ઐસા કરૂં યા ન કરૂં? મૈંને ખ્વાબમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કી. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને મુઝે ખ્વાબમેં એક રોટી મર્હમત ફરમાઈ. હઝરાતે શય્ખૈન વગય્રહ તશરીફ ફરમા થે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હૂને ફરમાયાઃ અલ્ હદાયા મુશ્તરકતુન્. મૈંને વહ રોટી ઉન્કે સામને કર દી. ઉન્હોંને એક ટુકળા તોળ લિયા. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયાઃ અલ્ હદાયા મુશ્તરકતુન્. મૈંને વહ રોટી ઉન્કે સામને કર દી. ઉન્હોંને ભી એક ટુકળા તોળ લિયા. ફિર હઝરત ઉષ્માન (રદિ.)ને

ફરમાયાઃ 'અલ્ હદાયા મુશ્તરકતુન્. મેંને અર્ઝ કિયા કે અગર યહી અલ્ હદાયા મુશ્તરકતુન્ રહા, યહ રોટી તો ઈસી તરહ તક્સીમ હો જાએગી! મુઝ ફકીરકે પાસ ક્યા બચેગા?

'અદુર્રુષ્ષમીન' ● મેં તો યહ કિસ્સા ઈતના હી લિખ્ખા હે, લેકિન હઝરતકી દૂસરી કિતાબ 'અન્ફાસુલ્ આરિફીન'મેં કુછ ઔર ભી તફસીલ હે. વહ યહ હે કે મેંને સોનેસે ઉઠનેકે બા'દ ઈસ પર ગૌર કિયા કે ઈસકી ક્યા વજહ કે હઝરાતે શય્ખૈનકે કેહને પર તો મેંને રોટી ઉન્કે સામને કર દી ઔર હઝરત ઉષ્માન રદિયલ્લાહુ અન્હૂકે ફરમાને પર ઈન્કાર કર દિયા? મેરે ઝહનમેં ઈસકી વજહ યહ આઈ કે મેરી નિસ્બતે નક્શબંદિય્યહ હઝરત સિદ્દીકે અકબર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂસે મિલતી હે ઔર મેરા સિલ્સિલએ નસબ હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂસે મિલતા હે. ઈસ લિએ ઈન દોનોં હઝરાતકે સામને તો મુઝે ઈન્કારકી જુર્અત નહીં હૂઈ ઔર હઝરત ઉષ્માન રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂસે મેરા ન તો સિલ્સિલએ સુલૂક મિલતા થા, ન સિલ્સિલએ નસબ, ઈસ લિએ વહાં બોલનેકી જુર્અત હો ગઈ, ફકત.

યહ હદીષ 'અલ્હદાયા મુશ્તરકતુન્'વાલી મુહદ્દિષીનકે નઝદીક તો મુતકલ્લમ ફીહ * હે ઔર ઉસકે મુતઅલ્લિક અપને રિસાલહ 'ફઝાઈલે હજ'કે ખત્મ પર ભી દો કિસ્સે-એક કિસ્સા એક બુઝુર્ગકા ઔર દૂસરા કિસ્સા હઝરત ઈમામ અબૂ યૂસુફ ફકીહુલ્ ઉમ્મત (રહ.)કા લિખ ચુકા હૂં. ઈસ જગા ઈસ હદીષસે તઅર્રુઝ નહીં કરના થા. ઈસ જગા તો યહ બયાન કરના થા કેઃ

أَجْوَدُ النَّاسِ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلٰوةِ وَالتَّسْلِيْمِ

– કી ઉમ્મત પર માદ્દી બરકાત ભી રોઝ-અફ્ઝૂં હૈં.

હઝરત શાહ સાહિબ (રહ.) અપને રિસાલહ 'અદુર્રુષ્ષમીન'મેં ★ ઉન્નીસ (નમ્બર) પર તહ્રીર ફરમાતે હૈં કે મુઝસે મેરે વાલિદને ઈરશાદ ફરમાયા કે વહ રમઝાનુલ મુબારકમેં સફર કર રહે થે. નિહાયત શદીદ ગરમી થી, જિસકી વજહસે બહુત હી મશક્કત ઉઠાની પળી. ઉસી હાલતમેં મુઝે ઊંઘ આ ગઈ તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખ્વાબમેં ઝિયારત હૂઈ.

● યહાં તમામ નુસ્ખોંમેં 'હિર્ઝે ષમીન' થા. હઝરત શૈખ (રહ.)સે રુજૂઅ્ કરનેકે બા'દ દુરુસ્ત કર દિયા ગયા.

* યહ હદીષ અકીલી ઔર ઈબ્ને હિબાનને કિતાબુઝ્ઝુઅફાઅ્મેં, તબરાનીને અવસતમેં, બયહકીને શુઅ્બુલ્ ઈમાનમેં ઔર અબ્દ ઈબ્ને હમીદ – સબને ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કે હવાલેસે મર્ફૂઅન્ રિવાયત કી હે, લેકિન અકીલીને કહા હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ઈસ સિલસિલામેં કોઈ રિવાયત ષાબિત નહીં હે. હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યહ મવકૂફ હે, યા'ની કિસી સહાબીકા કોલ હે. (તખ્રીજુ ઈહ્યાઈલ ઉલૂમ, લિલ્ઈરાકીઃ ૨૦૪, મવઝૂઆતુ કબીર, લિલ્કારીઃ ૬૮)

★ યહાં 'હિર્ઝે ષમીન'કી જગા હઝરત શૈખસે રુજૂઅ્ કરનેકે બા'દ 'અદુર્રુષ્ષમીન' કર દિયા ગયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બહુત હી લઝીઝ ખાના જિસમેં ચાવલ ઔર મીઠા ઔર ઝઅફરાન ઔર ઘી ખૂબ થા, (નિહાયત લઝીઝ ઝર્દા) મરૂહમત ફરમાયા, જિસકો ખૂબ સૈર હોકર ખાયા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને પાની મરૂહમત ફરમાયા, જિસકો ખૂબ સૈર હોકર પિયા, જિસસે ભૂક-પ્યાસ સબ જાતી રહી ઔર જબ આંખ ખુલી તો મેરે હાથોંમેંસે ઝઅફરાનકી ખૂશ્બૂ આ રહી થી....

ઈન કિસ્સોંમેં કુછ તરદ્દુદ ન કરના ચાહિએ, ઈસ લિએ કે અહાદીષે સૌમે વિસાલમેં "ઈન્ની યુત્ઈમુંની રબ્બી વ યસ્કીની" (મુઝે મેરા રબ ખિલાતા ઔર પિલાતા હે)મેં ઈન ચીઝોંકા મઅ્ખઝ ઔર અસ્લ મવજૂદ હે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા યહ ઈરશાદ "ઈન્ની લસ્તુ કહયૂઅતિકુમ" (કે મેં તુમ જૈસા નહીં હૂં) અવામકે એ'તિબારસે હે. અગર કિસી ખૂશનસીબકો યહ કરામત હાસિલ હો જાએ તો કોઈ માનિઅ્ નહીં. અહ્લે સુન્નત વલ જમાઅતકા અકીદહ હે કે કરામાતે અવ્લિયા હક હૈં. કુર્આને પાકમેં હઝરત મર્યમ અલયહિસ્સલામકે કિસ્સામેં:

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا الآية

– વારિદ હે. યા'ની જબ ભી હઝરત ઝકરિય્યા (અલૈ.) ઉન્કે પાસ તશરીફ લે જાતે તો ઉન્કે પાસ ખાને-પીનેકી ચીઝેં પાતે ઔર ઉનસે દરયાફ્ત ફરમાતે કે અય મરયમ! યહ ચીઝેં તુમ્હારે પાસ કહાંસે આઈ? વહ કેહતીં કે અલ્લાહ તઆલાકે પાસસે આઈ હૈં. બેશક અલ્લાહ તઆલા જિસકો ચાહતે હૈં, બેઈસ્તિહ્કાક રિઝ્ક અતા ફરમાતે હૈં. દુર્રે મન્ષૂરકી રિવાયાતમેં ઈસ રિઝ્કકી તફાસીર વારિદ હૂઈ હૈં કે બગૈર મોસમકે અંગૂરોંકી ઝંબીલ ભરી હૂઈ હોતી થી ઔર ગરમીકે ઝમાનામેં સર્દીકે ફલ ઔર સર્દીકે ઝમાનામેં ગરમીકે ફલ:

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૪૯) 'નુઝ્હતુલ મજાલિસ'મેં એક અજીબ કિસ્સા લિખ્ખા હે કે રાત ઔર દિનમેં આપસમેં મુનાઝરહ હુવા કે હમમેંસે કોન સા અફ્ઝલ હે? દિનને અપની અફ્ઝલિય્યતકે લિએ કહા કે મેરેમેં તીન ફર્ઝ નમાઝેં હૈં ઔર તેરેમેં દો. ઔર મુઝમેં જુમ્અહકે દિન એક સાઅતે ઈજાબત હે, જિસમેં આદમી જો માંગે વહ મિલતા હે (યહ સહીહ ઔર મશહૂર હદીષ હે) ઔર મેરે અંદર રમઝાનુલ મુબારકકે રોઝે રખ્ખે જાતે હૈં. તૂ લોગોંકે લિએ સોને ઔર ગફ્લતકા ઝરીઆ હે ઔર મેરે સાથ તયક્કુઝ ઔર ચોકન્ના-પન હે ઔર મુઝમેં હરકત હે ઔર હરકતમેં બરકત હે ઔર મેરેમેં આફતાબ નિકલતા હે, જો સારી દુન્યાકો રોશન કર દેતા હે. રાતને કહા કે અગર તૂ અપને આફતાબ પર ફખ્ર કરતા હે તો મેરે આફતાબ અલ્લાહવાલોંકે કુલૂબ હૈં,

અહ્લે તહજ્જુદ ઔર અલ્લાહકી હિક્મતોંમેં ગૌર કરનેવાલોંકે કુલૂબ હૈં. તૂ ઉન આશિકોંકે શરાબ તક કહાં પહુંચ સકતા હે, જો ખલ્વતકે વક્તમેં મેરે સાથ હોતે હૈં. તૂ મે'રાજકી રાતકા ક્યા મુકાબલા કર સકતા હે? તૂ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાક ઈરશાદકા ક્યા જવાબ દેગા, જો ઉસને અપને પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ફરમાયા:

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ

– "કે રાતકો તહજ્જુદ પઢિએ. (પઢીએ), જો બ-તૌર નાફિલહકે હે આપકે લિએ." અલ્લાહને મુઝે તુઝસે પેહલે પયદા કિયા. મેરે અંદર લયલતુલ્ કદ્ર હે, જિસમેં માલિકકી ના મા'લૂમ ક્યા ક્યા અતાએં હોતી હૈં. અલ્લાહકા પાક ઈરશાદ હે કે વહ હર રાતકે આખિરી હિસ્સામેં યૂં ઈરશાદ ફરમાતા હે: કોઈ હે માંગનેવાલા, જિસકો દૂં? કોઈ હે તવ્બા કરનેવાલા, જિસકી તવ્બા કબૂલ કરૂં? ક્યા તુઝે અલ્લાહકે ઈસ પાક ઈરશાદકી ખબર નહીં?:

يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا

– ક્યા તુઝે અલ્લાહકે ઈસ ઈરશાદકી ખબર નહીં કે જિસમેં અલ્લાહને ઈરશાદ ફરમાયા?:

سُبْحٰنَ الَّذِیْٓ اَسْرٰی بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَی الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا

– પાક હે વહ ઝાત જો રાતકો લે ગયા અપને બંદેકો મસ્જિદે હરામસે મસ્જિદે અક્સા તક.

યકીનન્ હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે મુઅ્જિઝાતમેં મે'રાજકા કિસ્સા ભી એક બળી અહ્મિય્યત ઔર બળી ખુસૂસિય્યત રખતા હે. કાઝી ઈયાઝ (રહ.) 'શિફા'મેં ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ફઝાઈલમેં મે'રાજકી કરામત બહુત હી અહ્મિય્યત રખતી હે ઔર બહુત હી ફઝાઈલકો મુતઝમ્મિન હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે સરગોશી, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ઝિયારત, અમ્બિયાએ કિરામકી ઈમામત ઔર સિદ્રતુલ્ મુન્તહા તક તશરીફ-બરી:

لَقَدْ رَاٰی مِنْ اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰی

– કે ઈસ જગા અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી બળી બળી નિશાનિયોંકી સૈર કી. યહ મે'રાજકા કિસ્સા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખુસૂસિય્યાતમેંસે હે ઔર ઈસ કિસ્સામેં જિતને દરજાતે રફીઅહ- જિન પર કુર્આને પાક ઔર અહાદીષે સહીહામેં રોશની ડાલી ગઈ હે– યહ સબ હુઝૂરે

અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ખુસૂસિય્યાત હૈં. ઈસ કિસ્સાકો સાહિબે 'કસીદએ બુર્દહ'ને મુખ્તસરન્ લિખ્ખા હે ઔર જિસકો હઝરત થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂને મ-અ તર્જમાકે 'નશ્રુત્તબી'મેં ઝિક્ર કિયા હે. ઉસીસે યહાં નક્લ કિયા જાતા હે.

મિનલ્ કસીદહ

١

سَرَيْتَ مِنْ حَرَمٍ لَيْلًا إِلَىٰ حَرَمٍ كَمَا سَرَى الْبَدْرُ فِيْ دَاجٍ مِّنَ الظُّلَمِ

(તર્જમા) આપ એક શબમેં હરમ શરીફઃ મક્કહસે હરમે મુહ્તરમઃ મસ્જિદે અક્સા તક (બા-વુજૂદે કે ઉનમેં ફાસ્લા ચાલીસ રોઝકે સફરકા હે) ઐસે (ઝાહિરો-બાહિર તેઝરવ્ કમાલે નૂરાનિય્યત વ ઈર્તિફાએ કદ્રતકે સાથ) તશરીફ લે ગએ, જૈસાકે બદ્ર તારીકીકે પર્દામેં નિહાયત દરખ્શાનીકે સાથ જાતા હે.

٢

وَبِتَّ تَرْقَىٰ إِلَىٰ أَنْ نِلْتَ مَنْزِلَةً مِّنْ قَابِ قَوْسَيْنِ لَمْ تُدْرَكْ وَلَمْ تُرَمِ

ઔર આપને બ-હાલતે તરક્કી રાત ગુઝારી ઔર યહાં તક તરક્કી ફરમાઈ હે, ઐસા કુર્બે ઈલાહી હાસિલ કિયા કે જિસ પર મુકર્રબાને દરગાહે ખુદાવંદીસે કોઈ નહીં પહુંચાયા ગયા થા, બલ્કે ઈસ મરતબાકા બ-સબબે ગાયતે રફ્અત કિસીને કસ્દ ભી નહીં કિયા થા.

٣

وَقَدَّمَتْكَ جَمِيْعُ الْأَنْبِيَاءِ بِهَا وَالرُّسُلِ تَقْدِيْمَ مَخْدُوْمٍ عَلَىٰ خَدَمِ

ઔર આપકો મસ્જિદે બયતુલ મુકદ્દસમેં તમામ અમ્બિયાઅ્ વ રુસુલને અપના ઈમામો-પેશવા બનાયા, જૈસા મખ્દૂમ ખાદિમોંકા ઈમામો-પેશવા હોતા હે.

૪

وَاَنْتَ تَخْتَرِقُ السَّبْعَ الطِّبَاقَ بِهِمْ فِيْ مَوْكِبٍ كُنْتَ فِيْهِ صَاحِبَ الْعَلَمِ

ઔર (મિન્જુમ્લા આપકી તરક્કિયાતકે યહ અમ્ર હે કે) આપ સાત આસમાનોંકો તય્ કરતે જાતે થે, જો એક-દૂસરે પર હે, ઐસે લશ્કરે મલાઈકહમેં (જો બ-લિહાઝ આપકી અઝમતો-શાન વ તા'લીફે કલ્બે મુબારક આપકે હમ-રાહ થા ઔર) જિસકે સરદાર ઔર સાહિબે અલમ આપ હી થે.

૫

حَتّٰى اِذَا لَمْ تَدَعْ شَأْوًا لِّمُسْتَبِقٍ مِّنَ الدُّنُوِّ وَلَا مَرْقًا لِّمُسْتَنِمٍ

(આપ રુત્બએ આલીકી તરફ બરાબર તરક્કી કરતે રહે ઔર આસમાનોંકો બરાબર તય્ કરતે રહે) યહાં તક કે જબ આગે બઢને વાલેકી કુર્બો-મન્ઝિલતકી નિહાયત ન રહી ઔર કિસી તાલિબે રફ્અતકે વાસ્તે કોઈ મવ્કા' તરક્કીકા ન રહા તોઃ

૬

خَفَضْتَ كُلَّ مَكَانٍ بِالْاِضَافَةِ اِذْ نُوْدِيْتَ بِالرَّفْعِ مِثْلَ الْمُفْرَدِ الْعَلَمِ

(જિસ વક્ત આપકી તરક્કિયાત નિહાયત દર્જાકો પહુંચ ગઈ તો આપને હર મકામે અમ્બિયાકો યા હર સાહિબે મકામકો) બ-નિસ્બત અપને મરતબાકે-જો ખુદાવંદે તઆલાસે ઈનાયત હુવા — પસ્ત કર દિયા. જબકે આપ ઉદ્નુ (યા'ની કરીબ આ જા) કેહ કર વાસ્તે તરક્કિએ મરતબાકે, મિષ્લ યક્તા વ નામવર શખ્સકે પુકારે ગએ.

૭

كَيْمَا تَفُوْزَ بِوَصْلٍ اَيِّ مُسْتَتِرٍ عَنِ الْعُيُوْنِ وَسِرٍّ اَيِّ مُكْتَتَمٍ

(યહ નિદાઅ્ યા મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઈસ લિએ થી) તાકે આપકો વહ વસ્લ હાસિલ હો, જો નિહાયત દર્જા આંખોંસે પોશીદહ થા (ઔર કોઈ મખ્લૂક ઉસકો દેખ નહીં સકતી) ઔર તાકે આપ કામ્યાબ હોં, ઉસ અછૂછે ભેદસે જો ગાયત દર્જા પોશીદહ હે.

(ઈત્રુલ્ વુર્દહ)

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

યહાં તક તો હઝરતને 'કસીદએ બુર્દહ'સે મે'રાજકા કિસ્સા નક્લ ફરમાયા ઔર 'ઈત્રુલ વુર્દહ' જો કસીદએ બુર્દહકી ઉર્દૂ શરહ હઝરત શયખુલ્ હિન્દ મવલાના અલ્હાજ્ મહ્મૂદુલ્ હસન સાહિબ દેવબંદી કુદ્દિ-સ સિર્રુહૂકે વાલિદે માજિદ હઝરત મવલાના ઝુલ્ફિકાર અલી રહ્મતુલ્લાહિ અલયહકી હે, ઉસસે તર્જમા નક્લ કિયા. ઉસકે બા'દ આખિરી શઅર: યા રબ્બિ સલ્લિ વ સલ્લિમ.... તહ્રીર ફરમાકર અપની તરફસે ઈબારતે ઝૈલકા ઈઝાફા કિયા હે:

وَلْنَخْتِمِ الْكَلَامَ عَلٰى وَقْعَةِ الْاِسْرَاءِ بِالصَّلٰوةِ عَلٰى سَيِّدِ اَهْلِ الْاِصْطِفَاءِ، وَاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَهْلِ الْاِجْتِبَاءِ، مَادَامَتِ الْاَرْضُ وَالسَّمَاءُ

જિસકા તર્જમા યહ હે, હમ ખત્મ કરતે હૈં મે'રાજવાલે કિસ્સા પર કલામકો, દુરૂદ શરીફકે સાથ, ઉસ ઝાત પર જો સરદાર હે સારે બર્ગુઝીદહ લોગોંકી ઔર ઉન્કે આલો-અસ્હાબ પર, જો મુન્તખબ હસ્તિયાં હૈં, જબ તક કે ઝમીન ઔર આસમાન કાઈમ રહેં:

يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا ۞ عَلٰى حَبِيْبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمِ

(૫૦) ઈસ સિયાહકારકો ઈન ફઝાઈલકે રસાઈલ લિખનેકે ઝમાનામેં બા'ઝ મરતબા ખૂદકો ઔર બા'ઝ મરતબા બા'ઝ દૂસરે અહ્બાબકો કુછ મનામાત ઔર મુબશ્શરાત ભી આએ. ઈસ રિસાલહ 'ફઝાઈલે દુરૂદ'કે લિખનેકે ઝમાનામેં એક રાત ખ્વાબમેં યહ દેખા કે મુઝે યહ હુક્મ દિયા જા રહા હે કે ઈસ રિસાલહમેં કસીદહ ઝરૂર લિખિયો, લેકિન કસીદહકી તા'યીન નહીં મા'લૂમ હો સકી. અલ્બત્તા ખૂદ ઈસ ના-કારહકે ઝહનમેં ખ્વાબ હી મેં યા જાગતે વક્ત દો ખ્વાબોંકે દરમિયાનમેં — ઈસ લિએ કે ઉસી વક્ત દો-બારહ ભી ઈસી કિસ્મકા ખ્વાબ દેખા થા — યહ ખ્યાલ આયા કે ઈસકા મિસ્દાક મવલાના જામી★ નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂકી વહ મશહૂર નઅત હે, જો 'યૂસુફ-ઝુલેખા'કે શુરૂઅ્મેં હે. જબ ઈસ ના-કારહકી ઉમર તક્રીબન્ દસ-ગિયારહ સાલકી થી, ગંગોહમેં ● અપને વાલિદ સાહિબ રહ્મતુલ્લાહિ અલયહસે યહ કિતાબ પઢી થી. ઉસી વક્ત ઉન્કી ઝબાની ઈસકે મુતઅલ્લિક એક કિસ્સા ભી સુના થા ઔર વહ કિસ્સા હી ખ્વાબમેં ઈસકી તરફ ઝહનકે મુન્તકિલ હોનેકા દાઈય્યહ બના. કિસ્સા યહ સુના થા કે મવલાના જામી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂ વ અઅ્લલ્લાહુ મરાતિ-બહૂ યહ નઅત કેહનેકે બા'દ જબ એક મરતબા હજકે લિએ તશરીફ લે ગએ તો ઉન્કા ઈરાદા યહ થા કે

★ નૂરુદ્દીન અબ્દુર્રહ્માન ઈબ્ને અહમદ અલ જામી, વફાત સન હિજરી ૮૯૮.

● હઝરત શૈખ (રહ.)કા બચપન ગંગોહમેં ગુઝરા હે. ઉન્કે વાલિદ મવલાના મુહમ્મદ યહ્યા સાહિબ (રહ.) હઝરત મવલાના રશીદ અહમદ ગંગોહી (રહ.)કી ખિદમતમેં મુસ્તકિલ ગંગોહ હીમેં રહતે થે.

રવ્ઝએ અક્દસકે પાસ ખળે હોકર ઈસ નઝ્મકો પળ્હેંગે. જબ હજકે બા'દ મદીનએ મુનવ્વરહકી હાઝિરીકા ઈરાદા કિયા તો અમીરે મકકાને ખ્વાબમેં હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત કી. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ખ્વાબમેં ઉન્કો યહ ઈરશાદ ફરમાયા કે ઉસકો (જામીકો) મદીના ન આને દેં. અમીરે મક્કાને મુમાનઅત કર દી, મગર ઉન પર જઝ્બ વ શૌક ઈસ કદર ગાલિબ થા કે યહ છુપ કર મદીનએ મુનવ્વરહકી તરફ ચલ દીએ. અમીરે મક્કાને દો બારહ ખ્વાબ દેખા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા: વહ આ રહા હે, ઉસકો યહાં ન આને દો. અમીરને આદમી દોળાએ ઔર ઉન્કો રાસ્તાસે પકળવા કર બુલાયા. ઉન પર સખ્તી કી ઔર જેલખાનામેં ડાલ દિયા. ઈસ પર અમીરકો તીસરી મર્તબા હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત હૂઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈરશાદ ફરમાયા: યહ કોઈ મુજ્રિમ નહીં, બલ્કે ઉસને કુછ અશ્આર કહે હૈં, જિન્કો યહાં આ કર મેરી કબ્ર પર ખળે હોકર પળ્હનેકા ઈરાદા કર રહા હે. અગર ઐસા હુવા તો કબ્રસે મુસાફહાકે લિએ હાથ નિકલેગા, જિસમેં ફિત્ના હોગા. ઈસ પર ઉન્કો જેલસે નિકાલા ગયા ઔર બહુત એ'ઝાઝો-ઈક્રામ કિયા ગયા.

ઈસ કિસ્સાકે સુનનેમેં યા યાદમેં તો ઈસ ના-કારહકો તરદ્દુદ નહીં, લેકિન ઈસ વક્ત અપને ઝો'ફે બીનાઈ ઔર અમ્રાઝકી વજહસે મુરાજઅતે કુતુબસે મા'ઝૂરી હે. નાઝિરીનમેંસે કિસીકો કિસી કિતાબમેં ઈસકા હવાલા ઈસ ના-કારહકી ઝિંદગીમેં મિલે તો ઈસ ના-કારહકો ભી મુત્તલિઅ્ ફરમા કર મમ્નૂન ફરમાએં ઔર મરનેકે બા'દ અગર મિલે તો હાશિયહ ઈઝાફા ફરમાદેં. ઈસ કિસ્સા હી કી વજહસે ઈસ ના-કારહકા ખ્યાલ ઈસ નઅતકી તરફ ગયા થા ઔર અબ તક યહી ઝહનમેં હે ઔર ઈસમેં કોઈ ઈસ્તિબ્આદ નહીં.

સય્યિદ અહમદ રિફાઈ મશહૂર બુઝુર્ગ અકાબિર સૂફિયહમેંસે હૈં. ઉન્કા કિસ્સા મશહૂર હે કે જબ પાંચ સો પચપન (૫૫૫) સન હિજરીમેં વહ ઝિયારતકે લિએ હાઝિર હૂએ ઔર કબ્રે અત્હરકે કરીબ ખળે હોકર દો શઅર પળ્હે તો દસ્તે મુબારક બાહર નિકલા ઔર ઉન્હોંને ઉસકો ચૂમા.

ઈસ ના-કારહકે રિસાલહ 'ફઝાઈલે હજ'કે હિકાયાતે ઝિયારતે મદીનહકે સિલસિલામેં નમ્બર તેરહ (૧૩) પર યહ કિસ્સા મુફસ્સલ અલ્લામહ સિયૂતી (રહ.)કી કિતાબ 'અલ્ હાવી'સે ગુઝર ચુકા હે. ઔર ભી મુતઅદ્દદ કિસ્સે ઈસમેં રવ્ઝએ અક્દસસે સલામકા જવાબ મિલનેકે ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં. બા'ઝ દોસ્તોંકા ખ્યાલ યહ હે કે મેરે ખ્વાબકા મિસ્દાક કસીદહ બુર્દહ હે. ઈસી લિએ ઈસસે પેહલે નમ્બર પર ચંદ અશ્આર ઉસસે બ-સિલ્સિલએ મે'રાજ

નક્લ કર દીએ ઔર બા'ઝ દોસ્તોંકી રાય યહ હે કે હઝરત નાનોત્વી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂકે કસાઈદમેંસે કોઈ કસીદહ મુરાદ હે. ઈસ લિએ ખ્યાલ હે કે મવલાના જામી (રહ.)કી નઅતકે બા'દ હઝરતે અક્દસ મવલાના નાનોત્વી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂકે કસાઈદે કાસિમીમેંસે ભી કુછ અશ્આર નક્લ કર દૂં ઔર ઈન્હીં પર ઈસ રિસાલહકો ખત્મ કર દૂં. વમા તવ્ફીકી ઈલ્લા બિલ્લાહ.

મવલાના જામીકા કસીદહ ફારસીમેં હે ઔર હમારે મદ્રસહકે નાઝિમ મવલાના અલ્હાજ્ અસ્અદુલ્લાહ સાહિબ ફારસીસે ખુસૂસિય્યતકે સાથ સાથ અશ્આરસે ભી ખુસૂસી મુનાસબત રખતે હૈં ઔર હઝરતે અક્દસ હકીમુલ્ ઉમ્મત મવલાના અશરફઅલી સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂકે જલીલુલ્ કદ્ર ખુલફાઅ્મેં હૈં, જિસકી વજહસે ઈશ્કે નબવીકા જઝ્બા ભી જિતના હો, બર મહલ હે. ઈસ લિએ મેંને મવલાના મવ્સૂફસે દરખ્વાસ્ત કી થી કે વહ ઈસકા તર્જમા ફરમા દેં, જો ઈસ નઅતકી શાનકે મુનાસિબ હો. મવલાનાને ઈસકો કબૂલ ફરમા લિયા. ઈસ લિએ ઈન અશ્આરકે બા'દ ઈન્કા તર્જમા ભી પેશ કર દિયા જાએગા ઔર ઉસકે બા'દ કસાઈદે કાસિમીકે ચંદ અશ્આર લિખ દીએ જાએંગે.

મસ્નવી મવલાના જામી રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હ

(૧)

ઝ-મહ્જૂરી બર આમદ જાને આલમ
તરહ્હમ્ યા નબિય્યલ્લાહ તરહ્હમ્

(૨)

ન આખિર રહ્મતુલ્ લિલ્ આલમીની
ઝ-મહ્રૂમાં ચિરા ગાફિલ નશીની

(૩)

ઝ-ખાક અય લાલ-એ-સય્રાબ બરખેઝ
ચૂ નરગિસ ખ્વાબે ચંદ અઝ ખ્વાબ બરખેઝ

(૪)

બરૂં આવર્ સર અઝ બર્દે યમાની
કે રૂએ તુસ્ત સુબ્હે ઝિંદગાની

(૫)

શબે અન્દૂહે મારા રોઝ ગર્દા
ઝ-રૂયત રોઝે મા ફીરોઝ ગર્દા

(૬)

બ-તન દર પોશ અંબર બૂએ જામહ
બ-સર બર બંદ કાફૂરી ઈમામહ

(૭)

ફિરોદ આવૈઝ અઝ સર ગેસુવાં રા
ફગન્ સાયહ બ-પા સર્વે રવાંરા

(૮)

અદીમે તાઈફે નઅ્લૈને પા કુન
શિરાક અઝ રિશ્તએ જાનહાએ મા કુન

(૯)

જહાને દીદહ કર્દહ ફર્શે રાહ અન્દ
ચૂ ફર્શ ઈકબાલ પા-બોસે તૂ ખ્વાહન્દ

(૧૦)

ઝ-હુજ્રહ પાએ દર સહ્ને હરમ નેહ
બ-ફર્કે ખાકે રહ-બોસાં કદમ નેહ

(૧૧)

બિ-દેહ દસ્તી ઝ-પા ઉફ્તાદગાં રા
બુકુન્ દિલદારિએ દિલ દાદગાં રા

(૧૨)

ગર્ચે ગર્કે દર્યાએ ગુનાહમ્
ફતાદહ ખુશ્ક-લબ બર ખાક રા હમ

(૧૩)

તૂ અબ્રે રહ્મતી આં બેહ કે ગાહે
કુની બર હાલે લબ-ખુશ્કાં નિગાહે

(૧૪)
ખૂશા કિઝ ગર્દે રહ સૂયત રસીદૈમ
બ-દીદહ ગર્દ અઝ કૂયત કશીદૈમ
(૧૫)
બ-મસ્જિદ સિજ્દએ શુક્રાનહ કરદૈમ
ચિરાગત રા ઝ-જાં પરવાનહ કરદૈમ
(૧૬)
બ-ગિર્દે રવ્ઝાઅત્ ગશ્તૈમ ગુસ્તાખ
દિલમ ચૂં પંજ્રએ સૂરાખ સૂરાખ
(૧૭)
ઝદૈમ અઝ અશ્ક અબ્રે ચશ્મે બેખ્વાબ
હરીમે આસ્તાને રવ્ઝાઅત્ આબ
(૧૮)
ગહે રુફ્તૈમ ઝાં સાહત ગુબારે
ગહે ચીદૈમ ઝો ખાશાકો-ખારે
(૧૯)
અઝાં નૂરેં સવાદે દીદહ દાદૈમ
વઝીં બર રેશે દિલ મરહમ નિહાદૈમ
(૨૦)
બ-સૂએ મિમ્બરત રહ બર ગિરિફ્તૈમ
ઝ-ચહરા પાયહ્અશ્ દર ઝર ગિરિફ્તૈમ
(૨૧)
ઝ-મિહ્રાબત્ બ-સિજ્દહ કામ જુસ્તૈમ
કદમગાહ્ત બ-ખૂને દીદહ શુસ્તૈમ
(૨૨)
બ-પાયએ હર સુતૂં કદ રાસ્ત કરદૈમ
મકામે રાસ્તાં દરખ્વાસ્ત કરદૈમ
(૨૩)
ઝ-દાગે આરઝૂયત્ બા-દિલે ખૂશ
ઝદૈમ અઝ દિલ બહર કન્દીલ આતિશ

(૨૪)
કુનૂં ગર તન ન ખાકે આં હરીમ અસ્ત
બિહમ્દિલ્લાહ કે જાં આં જા મુકીમ અસ્ત
(૨૫)
બ-ખૂદ દર માન્દહ અમ અઝ નફ્સે ખૂદરાય
બે બીં દર માન્દએ ચંદીં બે બખ્શાય
(૨૬)
અગર ન-બુવદ ચૂ લુત્ફત દસ્ત-યારે
ઝ-દસ્તે મા ન-યાયદ હૈચ કારે
(૨૭)
કઝા મી અફ્ગન્દ અઝ રાહ મારા
ખુદા રા અઝ ખુદા દર ખ્વાહ મારા
(૨૮)
કે બખ્શદ અઝ યકીં અવ્વલ હયાતે
દહદ આંગહ બ-કારે દીં ષબાતે
(૨૯)
ચૂ હવ્લે રોઝે રુસ્તા-ખૈઝ ખૈઝદ
બ-આતિશ આબ્રૂએ મા ન રેઝદ
(૩૦)
કુનદ બા-ઈં હમા ગુમ્રાહિએ મા
તુરા ઈઝ્ને શફાઅત ખ્વાહિએ મા
(૩૧)
ચૂ ચૂગાં સર ફગન્દહ આવ્રી રૂ
બ-મયૂદાને શફાઅત ઉમ્મતી ગો
(૩૨)
બ-હુસ્ને ઈહ્તિમામત્ કારે જામી
તુફૈલે દીગરાં યાબદ તમામી

તર્જમહ

અઝ: હઝરત મવલાના અસ્અદુલ્લાહ સાહિબ

નાઝિમ: મદ્રસા મઝાહિરે ઉલૂમ (સહારનપૂર, યૂ.પી.)

ખલીફહ – મજાઝે બયઅત અઝ હકીમુલ ઉમ્મત હઝરત મવલાના અલ્હાજ અશરફ અલી સા. થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂ.

(૧) આપકે ફિરાકસે કાઈનાતે આલમકા ઝર્રહ ઝર્રહ જાં બ-લબ હે ઔર દમ તોળ રહા હે. અય રસૂલે ખુદા! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) નિગાહે કરમ ફરમાઈએ. અય ખત્મુલ મુર્સલીન! (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) રહમ ફરમાઈએ.

(૨) આપ યકીનન્ રહ્મતુલ્ લિલ્ આલમીન હૈં, હમ હિર્માં-નસીબોં ઔર ના કામાને કિસ્મતસે આપ કૈસે તગાફુલ ફરમા સકતે હૈં?

(૩) અય લાલ-એ-ખૂશરંગ અપની શાદાબી ઔર સયૂરાબીસે આલમકો મુસ્તફીદ ફરમાઈએ ઔર ખ્વાબે નરગિસસે બેદાર હોકર હમ મુહ્તાજોને હિદાયતકે કુલૂબકો મુનવ્વર ફરમાઈએ:

અય બસ્રા પર્દએ યષ્રરબ બ-ખ્વાબ
ખૈઝ કે શુદ મશ્રિકો-મગરિબ ખરાબ ★

(૪) અપને સરે મુબારકકો યમની ચાદરોંકે કફનસે બાહર નિકાલિએ, ક્યૂંકે આપકા રૂએ અનવર સુબ્હે ઝિંદગાની હે.

(૫) હમારી ગમનાક રાતકો દિન બના દીજિએ ઔર અપને જમાલે જહાં-આરાસે હમારે દિનકો ફીરોઝમંદી વ કામ્યાબી અતા કર દીજિએ.

(૬) જિસ્મે અત્હર પર હસ્બે આદત અંબર-બૈઝ લિબાસ આરાસ્તા ફરમાઈએ ઔર સફેદ કાફૂરી અમામહ ઝૈબે સર ફરમાઈએ.

(૭) અપની અંબર-બાર વ મુશ્કીં ઝુલ્ફોંકો સરે મુબારકસે લટકા દીજિએ, તાકે ઉન્કા સાયા આપકે બા-બરકત કદમોં પર પળે. (ક્યૂંકે મશહૂર હે કે કામતે અત્હર વ જિસ્મે અનવરકા સાયા ન થા, લિહાઝા ગૈસૂએ શબ-ગૂંકા સાયા ડાલિએ.)

(૮) હસ્બે દસ્તૂર તાઈફકે મશહૂર ચમળેકી મુબારક નઅ્લૈન (પા-પોશ) પહનિએ ઔર ઉન્કે તસ્મે ઔર પટ્ટિયાં હમારે રિશ્તએ જાંસે બનાઈએ.

★ અય ખાકે યષ્રરબકે પર્દા-નશીં ! ઉઠિએ કે મશ્રિક તા મગરિબ સબ તબાહ હો ચુકા હે.

(૯) તમામ આલમ અપને દીદહ વ દિલકો ફર્શે રાહ કિએ હૂએ ઔર બિછાએ હૂએ હે ઔર ફર્શે ઝમીનકી તરહ આપકી કદમ-બોસીકા ફખ્ર હાસિલ કરના ચાહતા હે.

(૧૦) હુજૂરએ શરીફ યા'ની ગુમ્બદે ખિઝરાઅ્સે બાહર આ કર સહ્ને હરમમેં તશરીફ રખિએ, રાહે મુબારકકે ખાક-બોસોંકે સર પર કદમ રખિએ.

(૧૧) આજિઝોંકી દસ્તગીરી, બે-કસોંકી મદદ ફરમાઈએ ઔર મુખ્લિસ ઉશ્શાકકી દિલ-જોઈ વ દિલદારી કીજિએ.

(૧૨) અગર્ચે હમ ગુનાહોંકે દર્યામેં અઝ સર તા પા ગર્ક હૈં, લેકિન આપકી રાહે મુબારક પર તિશ્ના વ ખુશ્ક-લબ પળે હૈં.

(૧૩) આપ અબ્રે રહમત હૈં, શાયાને શાને ગિરામી હે કે પ્યાસોં ઔર તિશ્ના-લબોં પર એક નિગાહે કરમ બાર ડાલી જાએ.

અબ અગલે અશ્આરકે તર્જમાસે પેહલે યહ અર્ઝ કર દેના ઝરૂરી મા'લૂમ હોતા હે કે અક્ષર હઝરાતકા તો ખ્યાલ હે કે હઝરત જામી (રહ.) યહાંસે ઝમાનએ ગુઝશ્તાકી ઝિયારતે મુકદ્દસાકા હાલ બયાન ફરમાતે હૈં ઔર બા'ઝકે કલામસે મફ્હૂમ હોતા હે કે આઈન્દહકે લિએ તમન્ના ફરમા રહે હૈં. હઝરતે અક્દસ શયૂખુલ હદીષ સાહિબ (રહ.)કા રુજ્હાન ઈસી તરફ હે, ઈસી લિએ અબ તર્જમામેં ઉસકી રિઆયત કી જાએગી.

(૧૪) હમારે લિએ કૈસા અચ્છા વક્ત હોતા કે હમ ગર્દે રાહસે આપકી ખિદમતે ગિરામીમેં પહુંચ જાતે ઔર આંખોંમેં આપકે કૂચ-એ-મુબારકકી ખાકકા સુર્મા લગાતે:

વહ દિન ખુદા કરે કે મદીનાકો જાએં હમ
ખાકે દરે રસૂલકા સુર્મા લગાએં હમ

(૧૫) મસ્જિદે નબવીમેં દો ગાનએ શુક્ર અદા કરતે, સિજ્દએ શુક્ર બજા લાતે, રવ્ઝએ અક્દસકી શમ્એ રોશનકા અપની જાને હઝીંકો પરવાના બનાતે.

(૧૬) આપકે રવ્ઝએ અત્હર ઔર ગુમ્બદે ખિઝરાઅ્કે ઈસ હાલમેં મસ્તાનહ ઔર બે-તાબાનહ ચક્કર લગાતે કે દિલ સદ્મહાએ ઈશ્ક ઔર વુફૂરે શૌકસે પાશ પાશ ઔર છલની હો જાતા.

(૧૭) હરીમે કુદ્દસ ઔર રવ્ઝએ પુરનૂરકે આસ્તાનએ મુહ્તરમ પર અપની બેખ્વાબ આંખોંકે બાદલોંસે આંસૂ બરસાતે ઔર છિળ્કાઉ કરતે.

(૧૮) કભી સહ્‌ને હરમમેં ઝાળૂ દેકર ગર્દો-ગુબારકો સાફ કરનેકા ફખ્ર ઔર કભી વહાંકે ખસો-ખાશાકકો દૂર કરનેકી સઆદત હાસિલ કરતે.

(૧૯) ગો ગર્દો-ગુબારસે આંખોંકો નુકસાન પહુંચતા હે, મગર હમ ઉસસે મર્દુમકે ચશ્મકે લિએ સામાને રોશની મુહય્યા કરતે ઔર ગો ખસો-ખાશાક ઝખ્મોંકે લિએ મુઝિર હે, મગર હમ ઉસકો જરાહતે દિલકે લિએ મર્‌હમ બનાતે.

(૨૦) આપકે મિમ્બર શરીફકે પાસ જાતે ઔર ઉસકે પાયએ મુબારકકો અપને આશિકાનહ ઝર્દ ચહરેસે મલ મલ કર ઝર્રીન વ તલાઈ બનાતે.

(૨૧) આપકે મુસલ્લાએ મુબારક વ મિહ્‌રાબ શરીફમેં નમાઝ પળ્હ પળ્હ કર તમન્નાએં પૂરી કરતે ઔર હકીકી મકાસિદમેં કામ્યાબ હોતે ઔર મુસલ્લેમેં જિસ જાએ મુકદ્દસ પર આપકે કદમે મુબારક હોતે થે ઉસકો શૌકકે અશ્કે ખૂનીંસે ધોતે.

(૨૨) આપકી મસ્જિદે અત્હરકે હર સુતૂનકે પાસ અદબસે સીધે ખળે હોતે ઔર સિદ્દીકીનકે મર્‌તબાકી દરખ્વાસ્ત વ દુઆ કરતે.

(૨૩) આપકી દિલ-આવેઝ તમન્નાઓંકે ઝખ્મોં ઔર દિલનશીં આરઝૂઓંકે દાગોંસે (જો હમારે દિલમેં હૈં...) ઈન્તિહાઈ મસર્રતકે સાથ હર કંદીલકો રોશન કરતે.

(૨૪) અબ અગર્ચે મેરા જિસ્મ ઈસ હરીમે અનવર વ શબિસ્તાને અત્હરમેં નહીં હે, લેકિન ખુદાકા લાખ લાખ શુક્ર હે કે રૂહ વહીં હે.

(૨૫) મેં અપને ખૂદબીં વ ખૂદરાય નફ્સે અમ્મારહસે સખ્ત આજિઝ આ ચુકા હૂં. ઐસે આજિઝ વ બે-કસકી જાનિબ ઈલ્તિફાત ફરમાઈએ ઔર બખ્‌શિશકી નઝર ડાલિએ.

(૨૬) અગર આપકે અલ્તાફે કરીમાનહકી મદદ શામિલે હાલ ન હોગી તો હમ ઉઝ્‌વે મુઅત્તલ વ મફ્લૂજ હો જાએંગે ઔર હમસે કોઈ કામ અંજામ ન પા સકેગા.

(૨૭) હમારી બદબખ્તી હમેં સિરાતે મુસ્તકીમ વ રાહે ખુદાસે ભટકા રહી હે. ખુદારા હમારે લિએ ખુદાવંદે કુદ્દૂસસે દુઆ ફરમાઈએ.

(૨૮) (યહ દુઆ ફરમાઈએ) કે ખુદાવંદે કુદ્દૂસ અવ્વલન્ હમકો પુખ્તા યકીન ઔર કામિલ એ'તિકાદકી અઝીમુશ્શાન ઝિંદગી બખ્શે ઔર ફિર અહ્‌કામે દીનમેં મુકમ્મલ ઈસ્તિક્‌લાલ ઔર પૂરી ષાબિત કદમી અતા ફરમાએ.

(૨૯) જબ કિયામતકી હશ્ર-ખેઝિયાં ઔર ઉસકી ઝબરદસ્ત હોલનાકિયાં પેશ આએં તો માલિકે યવ્મુદ્દીન, રહ્માનો-રહીમ હમકો દોઝખસે બચા કર હમારી ઈઝ્ઝત બચાએ.

(૩૦) ઔર હમારી ગલત-રવી ઔર સગીરહ વ કબીરહ ગુનાહોંકે બાવુજૂદ આપકો હમારી શફાઅતકે લિએ ઈજાઝત મરહમત ફરમાએ, ક્યૂંકે બગૈર ઉસકી ઈજાઝત, શફાઅત નહીં હો સકતી.

(૩૧) હમારે ગુનાહોંકી શર્મસે આપ સર-ખમીદહ ચૂગાંકી તરહ મયૂદાને શફાઅતમેં સર ઝુકા કર (નફ્સી નફ્સી નહીં, બલ્કે) યા રબ્બિ ઉમ્મતી ઉમ્મતી ફરમાતે હૂએ તશરીફ લાએં.

(૩૨) આપકે હુસ્ને ઈહ્તિમામ ઔર સઈ-એ- જમીલસે દૂસરે મક્બૂલ બંદગાને ખુદાકે સદ્કામેં ગરીબ 'જામી'કા ભી કામ બન જાએગા:

શનીદમ કે દર રોઝે ઉમ્મીદો-બીમ
બદાંરા બ-નેકાં બ-બખ્શદ કરીમ *

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ, હઝરત શૈખકી તવજ્જુહો-બરકતસે ઉલ્ટા-સીધા તર્જમા ખત્મ હો ગયા. સુબ્હ ૨૬, ઝીકા'દ સન હિજરી ૧૩૮૪

(ઈન્તહા અઝ મવલાના અસ્અદુલ્લાહ સાહિબ, ઝાદ મજ્દુહૂ)

ઉસકે બા'દ કસાઈદે કાસિમીમેંસે હઝરતે અક્દસ હુજ્જતુલ ઈસ્લામ મવલાના મુહમ્મદ કાસિમ સાહિબ બાનિએ દારુલ ઉલૂમ દેવબંદ, નવ્વરલ્લાહુ મર્ક-દહૂકે મશહૂર કસીદએ બહારિય્યહમેંસે ચંદ અશ્આર પેશ કરતા હૂં, જૈસાકે ઊપર લિખ્ખા જા ચુકા હે, યહ કસીદહ બહુત તવીલ હે. ડેઢ (દેઢ) સો (૧૫૦)સે ઝાઈદ અશ્આર ઈસ કસીદહકે હૈં, ઈસ લિએ સબકા લિખના તો મૂજિબે તૂલ થા. જો સાહિબ પૂરા દેખના ચાહેં, અસ્લ કસીદહકો મુલાહઝા ફરમાએં. ઉસમેંસે સાઠ (૬૦) અશ્આરસે કુછ ઝાઈદ પર ઈક્તિફા કિયા જા રહા હે, જિસસે હઝરત કુદ્દિ-સ સિર્રુહૂકી વાલિહાનહ મુહબ્બત ઔર ઈશ્કે નબવીકા અંદાઝા હોતા હે:

ન હોવે નગ્મા-સરા કિસ તરહસે બુલબુલે ઝાર
કે આઈ હે નએસરસે ચમન ચમનમેં બહાર

હર ઈકકો હસ્બે લિયાકત બહાર દેતી હે
કિસીકો બર્ગ, કિસીકો ગુલ ઔર કિસીકો બાર

* હમને સુના હે કે ઉમ્માંદ વ નાઉમ્મીદીકી કશ-મકશકે દિન ખુદાએ કરીમ ભલોંકે સાથ બુરોંકો ભી બખ્શ દેગા.

ખૂશીસે મુર્ગે ચમન નાચ નાચ ગાતે હૈં
કફે વર્કસે બજાતે હૈં તાલિયાં અશ્જાર

બુઝાઈ હે દિલે આતિશકી ભી તપિશ યા રબ
કરમમેં આપકો દુશ્મનસે ભી નહીં ઈન્કાર

યહ કદરે ખાક હે, હૈં બાગ બાગ વહ આશિક
કભી રહે થા સદા જિન્કે દિલકે બીચ ગુબાર

યહ સબ્ઝા-ઝારકા રુત્બા હે શજ્રરએ મૂસા (અલૈ.)
બના હે ખાસ તજલ્લીકા મત્લએ અનવાર

ઈસી લિએ ચમનિસ્તાનમેં રંગે મહેંદીને
કિયા ઝુહૂર વરકૂહાએ સબ્ઝહમેં નાચાર

પહુંચ સકે શજરે તૂરકો કહીં તૂબા
મકામે યારકો કબ પહુંચે મસ્કને અગ્યાર

ઝમીનો-ચર્ખમેં હો ક્યૂં ન ફર્કે ચર્ખો-ઝમીં
યહ સબકા બાર ઉઠાએ, વહ સબકે સર પર બાર

કરે હે ઝર્રએ કૂએ મુહમ્મદીસે ખજિલ
ફલકકે શમ્સો-કમરકો ઝમીને લયલો-નહાર

ફલક પે ઈસા વ ઈદ્રીસ હૈં તો ખૈર સહી
ઝમીં પે જલ્વા-નુમા હૈં મુહમ્મદે મુખ્તાર

ફલક પે સબ સહી, પર હે ન ષાનિએ અહમદ
ઝમીં પે કુછ ન હો, પર હે મુહમ્મદી સરકાર

ષના કર ઉસકી ફક્ત કાસિમ ઔર સબકો છોળ
કહાંકા સબ્ઝા, કહાંકા ચમન, કહાંકી બહાર

ઈલાહી કિસસે બયાં હો સકે ષના ઉસકી
કે જિસ પે ઐસા તેરી ઝાતે ખાસકા હો પ્યારા

જો તૂ ઉસે ન બનાતા તો સારે આલમકો
નસીબ હોતી ન દોલત વુજૂદકી ઝિન્હાર

કહાં વહ રુત્બા, કહાં અક્લે ના-રસા અપની
કહાં વહ નૂરે ખુદા ઔર કહાં યહ દીદએ ઝાર

ચિરાગે અક્લ હે ગુલ ઉસકે નૂરકે આગે
ઝબાંકા મુંહ નહીં જો મદહમેં કરે ગુફ્તાર

જહાં કે જલતે હોં પર અક્લે કુલકે ભી ફિર ક્યા
લગી હે જાન જો પહુંચેં વહાં મેરે અફ્કાર

મગર કરે મેરી રૂહુલ્ કુદ્સ મદદગારી
તો ઉસકી મદ્દહમેં મેં ભી કરૂં રકમ અશ્આર

જો જિબ્રઈલ મદદ પર હો ફિક્રકી મેરે
તો આગે બળ્હકે કહૂં અય જહાનકે સરદાર

તૂ ફખ્રે કવ્નો-મકાં ઝુબ્દએ ઝમીનો-ઝમાં
અમીરે લશ્કરે પયગમ્બરાં શહે અબ્રાર

તૂ બૂએ ગુલ હે, અગર મિષ્લે ગુલ હૈં ઔર નબી
તૂ નૂરે શમ્સ, ગર ઔર અમ્બિયા હૈં શમ્સો-નહાર

હયાતે જાન હે, તૂ હૈં અગર વહ જાને વહાં
તૂ નૂરે દીદહ હે, ગર હૈં વહ દીદએ બેદાર

તુફૈલ આપકે હે કાઈનાતકી હસ્તી
બજા હે કહિએ અગર તુમકો મબ્દઉલ્ આષાર

જલવ્મેં તેરે સબ આએ અદમસે તા બ-વુજૂદ
કિયામત આપકી થી દેખિએ તો ઈક રફ્તાર

જહાંકે સારે કમાલાત એક તુઝમેં હૈં
તેરે કમાલ કિસીમેં નહીં, મગર દો-ચાર

પહુંચ સકા તેરે રુત્બા તલક ન કોઈ નબી
હૂએ હૈં મુઅૂજિઝહ વાલે ભી ઉસ જગા નાચાર

જો અમ્બિયા હૈં વહ આગે તેરી નુબુવ્વતકે
કરે હૈં ઉમ્મતી હોનેકા યા નબી ઈકરાર

લગાતા હાથ ન પુત્લેકો બૂલ્ બશરકે ખુદા
અગર ઝુહૂર ન હોતા તુમ્હારા આખિરે કાર

ખુદાકે તાલિબે દીદાર હઝરત મૂસા (અલૈ.)
તુમ્હારા લીજિએ, ખુદા આપ તાલિબે દીદાર

કહાં બલંદિએ તૂર ઔર કહાં તેરી મે'રાજ
કહીં હૂએ હૈં ઝમીન-આસમાન ભી હમ્વાર

જમાલકો તેરે કબ પહુંચે હુસ્ન યૂસુફકા
વહ દિલ રુબાએ ઝુલય્ખા તૂ શાહિદે સત્તાર

રહા જમાલ પે તેરે હિજાબે બશરિય્યત
ન જાના કોન હે કુછ ભી કિસીને જુઝ સત્તાર

સમા સકે તેરી ખલ્વતમેં કબ નબી વ મલક
ખુદા ગય્યૂર તૂ ઉસકા હબીબ ઔર અગ્યાર

ન બન પળા વહ જમાલ આપકા સા ઈક શબ ભી
કમરને ગો કે કરોળોં કિએ ચળ્હાઉ – ઉતાર

ખૂશા નસીબ યહ નિસ્બત કહાં નસીબ મેરે
તૂ જિસ કદર હે ભલા, મેં બુરા ઉસી મિક્દાર
ન પહુંચીં ગિન્તીમેં હરગિઝ તેરે કમાલોંકી
મેરે ભી ઐબ શહે દો-સરા શહે અબ્રાર
અજબ નહીં તેરી ખાતરસે તેરી ઉમ્મતકે
ગુનાહ હોવેં કિયામતકો તાઅતોંમેં શુમાર
બિકેંગે આપકી ઉમ્મતકે જુર્મ ઐસે ગિરાં
કે લાખોં મગ્ફિરતેં કમસે કમ પે હોંગી નિષાર
તેરે ભરોસા પે રખતા હે ગુર્રએ તાઅત
ગુનાહે કાસિમે બરગશ્તા-બખ્ત, બદ અત્વાર
તુમ્હારે હર્ફે શફાઅત પે અફ્વ હે આશિક
અગર ગુનાહકો હે ખૌફે ગુસ્સએ કહ્હાર
યહ સુનકે આપ શફીએ ગુનાહગારાં હૈં
કિએ હૈં મેંને ઈકઠે ગુનાહકે અંબાર
તેરે લિહાઝસે ઈતની તો હો ગઈ તખ્ફીફ
બશર ગુનાહ કરેં ઔર મલાઈક ઈસ્તિગ્ફાર
યહ હે ઈજાબતે હકકો તેરી દુઆકા લિહાઝ
કઝાએ મુબ્રમ વ મશ્રૂતકી સુનેં ન પુકાર
બુરા હૂં, બદ હૂં, ગુનહગાર હૂં, પે તેરા હૂં
તેરા કહેં હૈં મુઝે, ગો કે હૂં મેં ના-હન્જાર
લગે હે તેરે સગકો ગો મેરે નામસે ઐબ
પે તેરે નામકા લગના મુઝે હે ઈઝ્ઝો-વકાર
તૂ બેહતરીને ખલાઈક, મેં બદતરીને જહાં
તૂ સરવરે દો-જહાં, મેં કમીનએ ખિદમતગાર
બહુત દિનોંસે તમન્ના હે કીજિએ અર્ઝે હાલ
અગર હો અપના કિસી તરહ તેરે દર તક બાર
મગર જહાં હો ફલક આસ્તાંસે ભી નીચા
વહાં હો કાસિમે બે બાલો-પરકા ક્યૂંકે ગુઝાર
દિયા હે હકને તુઝે સબસે મર્તબા આલી
કિયા હે સારે બળે-છોટોંકા તુઝે સરદાર
જો તૂ હી હમકો ન પૂછે તો કોન પૂછેગા
બનેગા કોન હમારા તેરે સિવા ગમખ્વાર
કિયા હે સગે નફ્સે ઈબ્લીસને મેરા પીછા
હુવા હે નફ્સે મુવા સાંપ સા ગલેકા હાર

રિજા વ ખૌફકી મવ્જોંમેં હે ઉમ્મીદકી નાવ
કે હો સગાને મદીનામેં મેરા નામ શુમાર

જિયૂં તો સાથ સગાને હરમકે તેરે ફિરૂં
મરૂં તો ખાએં મદીનાકે મુઝકો મૂરો-માર

ઉડાકે બાદ મેરી મુશ્તે ખાકકો પસે મર્ગ
કરે હુઝૂર (સ.)કે રવ્ઝાકે આસપાસ નિષાર

વલે યહ રુત્બા કહાં મુશ્તે ખાકે કાસિમકા
કે જાએ કૂચએ અત્હરમેં તેરે બનકે ગુબાર

ગર્ઝ નહીં મુઝે ઈસસે ભી કુછ રહી, લેકિન
ખુદાકી ઔર તેરી ઉલ્ફતસે મેરા સીના ફગાર

લગે વહ તીર ગમે ઈશ્કકા મેરે દિલમેં
હઝાર પારહ હોં દિલ, ખૂને દિલમેં હોં સરશાર

લગે વહ આતિશે ઈશ્ક અપની જાનમેં જિસકી
જલા દે ચર્ખે સિતમગરકો એક હી ઝોંકાર

તુમ્હારે ઈશ્કમેં રો રોકે હૂં નહીફ ઈતના
કે આંખેં ચશ્મએ આબીસે હોં દરૂને ગુબાર

રહે ન મન્સબે શય્ખુલ મશાઈખીકી તલબ
ન જીકો ભાએ યહ દુન્યાકા કુછ બનાવ-સંગાર

હુવા ઈશારામેં દો ટુકડે જૂં કમરકા જિગર
કોઈ ઈશારા હમારે ભી દિલકે હો જા પાર

તૂ થામ અપને તઈં, હદસે પા ન ધર બાહર
સંભાલ અપને તઈં ઔર સંભલકે કર ગુફતાર

અદબકી જા હે યહ, ચુપ હો તૂ ઔર ઝબાન બંદ કર
વહ જાને, છોડ ઉસે, પરં ન કર તૂ કુછ ઈસ્રાર

બસ, અબ દુરૂદ પઢ઼ ઉસ પર ઔર ઉસકી આલ પે તૂ
જો ખૂશ હો તુઝસે વહ ઔર ઉસકી ઈત્રતે અત્હાર

ઈલાહી ઉસ પર ઔર ઉસકી તમામ આલ પે ભેજ
વહ રહ્મતેં કે અદદ કર સકે ન ઉન્કો શુમાર

યહ રિસાલહ જૈસાકે શુરૂઅ્મેં લિખ્ખા ગયા ૨૫, રમઝાનુલ મુબારકકો શુરૂઅ્ કિયા ગયા થા. માહે મુબારકકે મશાગિલકી વજહસે ઉસ વક્ત તો બિસ્મિલ્લાહ ઔર ચંદ સુતૂરકે અલાવા લિખવાનેકા વક્ત હી નહીં મિલા. ઉસકે બા'દ ભી મેહમાનોંકે હુજૂમ ઔર મદ્રસાકે ઈબ્તિદાએ સાલકે મશાગિલકી વજહસે બહુત હી થોડા વક્ત મિલતા રહા. તા હમ થોડા-બહુત

સિલસિલા ચલતા હી રહા, કે ગુઝશ્તા જુમ્આકો અઝીઝે મુહ્તરમ મવલાના અલ્હાજ્ મુહમ્મદ યૂસુફ સાહિબ કાંધલવી (રહ.) અમીરે જમાઅતે તબ્લીગકે હાદિષએ ઈન્તિકાલસે યહ તખય્યુલ પય્દા હુવા કે અગર યહ ના-કારહ ભી ઈસી તરહ બેઠે બેઠે ચલ દિયા તો યહ અવ્રાક જો અબ તક લિખ્ખે હૈં, યહ ભી ઝાએ' (ઝાઈઅ્) હો જાએંગે, ઈસ લિએ જિતના હો ચુકા હે ઉસી પર ઈક્તિફા કરૂં ઔર આજ ૬, ઝિલ્હજ્જહ સન હિજરી ૧૩૮૪ (તેરહ સો ચોરાસી) જુમ્અહકી સુબ્હકો ઈસ રિસાલહકો ખત્મ કરતા હૂં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફો-કરમસે અપને પાક રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કે તુફૈલસે જો લગ્ઝિશેં ઈસમેં હૂઈ હોં ઉન્કો મુઆફ ફરમાએ.

મુહમ્મદ ઝકરિય્યા ઉફિ-ય અન્હૂ કાંધલવી

મુકીમઃ મદ્રસા મઝાહિરે ઉલૂમ

રિસાલહ 'ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ'કે મુઅલ્લિફ

યહાં હઝરતે મુસન્નિફકા તઆરુફ નહીં કરાના, બલ્કે મદહોશી દૂર કરાનેકે લિએ સિર્ફ ચંદ ઉમૂરકો જતલાના હે. જામિએ શરીઅતો-તરીકત ઈમામે વક્ત કુત્બુલ્ અક્તાબ શય્ખુલ્ હદીષ અલ્લામહ મુહમ્મદ ઝકરિય્યા કુદ્દિ-સ સિર્રુહૂ—જિન્હોંને જામિઅહ મઝાહિરે ઉલૂમમેં નિસ્ફ સદીસે ઝાઈદ અર્સા હદીષે પાકકા દર્સ દિયા ઔર ઈસી અર્સામેં "અવ્જઝુલ્ મસાલિક શર્હે મુઅત્તા ઈમામ માલિક રહ." ૧૫ જિલ્દોંમેં, "લામિઉદ્દરારી" શર્હે બુખારી ૧૦ જિલ્દોંમેં, "કવ્કબુદુર્રી' શર્હે તિરમિઝી ૪ જિલ્દોંમેં ઔર "અબ્વાબો-તરાજિમે બુખારી" જૈસી અઝીમ કુતુબ મુરત્તબ ફરમાઈ. ઉલમા ફરમાતે હૈં કે 'અવજઝ' ઔર 'લામિઅ'ને મુતકદ્દિમીનકી યાદ તાઝહ કર દી. હિજાઝે મુકદ્દસ ઔર દીગર અરબ મમાલિકકે માલિકી, હમ્બલી, શાફિઈ ઉલમાને ઈસ હન્ફી આલિમકી વુસ્અતે ઈલ્મકા ખુલ કર એ'તિરાફ કિયા. ઉર્દૂમેં તબ્લીગી નિસાબકે રસાઈલ અવામકે લિએ ઔર ઈલ્મી રસાઈલ ઉલમાકે લિએ તસ્નીફ ફરમાએ, જિન્કી મજ્મૂઈ તઅ્દાદ સો (૧૦૦)સે કરીબ હે.

રિસાલહ 'ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ' ઉમરકે કિસ દૌરમેં લિખ્ખા ગયા?

તા'લીફકે વક્ત હઝરતે મુઅલ્લિફકી ઉમરે શરીફ ૬૯ (ઉન્હત્તર) બરસકી થી, જબકે હદીષે પાકકી તદ્રીસ અભી તક જારી થી ઔર બઝ્લુલ મજ્હૂદ શર્હે અબૂ દાવૂદ પર હવાશી ભી લિખ્ખે જા રહે થે. રિસાલહ ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફકા મુસ્વદ્દહ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ આકિલ સાહિબ સદર મુદર્રિસ મઝાહિરે ઉલૂમકે હાથસે લિખવાતે થે કે ખૂદ નુઝૂલે આબકી વજહસે લિખ નહીં સકતે થે. ઈસસે પેહલે હઝરતકે અકાબિર, ઉમરમેં બળે ઔર હમ-અસ્રે ઈલ્મો-ફઝ્લ સબ હી હઝરાત હઝરતકે રુસૂખ ફિલ્ઈલ્મ વત્તરીકતકી શહાદતેં, નિસ્બતેં ઔર મુહબ્બતેં દેકર રુખ્સત હો ગએ થે ઔર હઝરતકો "ઈઝા અહબ્બ અબ્દન્ નાદા જિબ્રીલ" (અલ્હદીષ)કા સચ્ચા મિસ્દાક બના ગએ ઔર ફિર ઉસ વક્ત હઝરત ઝાહિરી વ બાતિની કમાલાતકી જામિઈય્યતમેં ઐસા મુન્ફરિદ મકામ હાસિલ કર ચુકે થે કે હઝરતકો હદીષ "કુન્તુ સમ્અહુલ્લઝી યસ્મઉ બિહી વ બસરહુલ્લઝી યબ્સુરુ બિહી" (અલ્હદીષ)કા મિસ્દાક કરાર દેનેકે લિએ કિસી ભી ગોર વ તઅમ્મુલકી ઝરૂરત નહીં પળતી થી. ઔર જિન નામવર ઉલમા વ મશાઈખકા તઅલ્લુક હઝરતકે ઈલ્મી વ સુલૂકી સલાસિલસે ન થા, ઉન હઝરાતને બ-તોરે બરકત હઝરતસે સનદે હદીષ હાસિલ કી ઔર બય્અતકી દરખ્વાસ્ત કી.

ઉસ વક્ત હઝરત હી કે શાગિર્દોંમેં બળે બળે મુહદ્દિષ, મુફ્તી ઐસે મવજૂદ થે જિન્કો હઝરતકી તરફસે હઝરતકી હર તહ્રીર પર બેતકલ્લુફ તન્કીદ કરનેકી હિદાયત થી ઔર ઉન્કી ઈસ ખિદમતસે ઉન પર હઝરતકી શફકત બળ્હતી થી. રિસાલહ ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફકી તબાઅતકે બા'દ ૧૮ બરસ તક હઝરત હયાત રહે ઔર રિસાલહ તબ્લીગી નિસાબમેં શામિલ હોકર અત્રાફે આલમમેં ફેલ ગયા.

રિસાલહકા હજ્મ ઔર તા'લીફી મવાદ

ઈસ મુબારક રિસાલહકા હજ્મ કિતાબી સાઈઝકે સિર્ફ સત્તર (૭૦) અવ્રાક હૈં, જિસમેં હઝરત હકીમુલ્ ઉમ્મત થાનવી કુદ્દિ-સ સિર્રુહૂકી તસ્નીફ શુદહ ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફકી કિતાબ "ઝાદુસ્સઈદ"કી તીન ફસ્લેં તો તક્રીબન પૂરી શામિલ હૈં ઔર ઉન પર હઝરતકી અપની દીગર ફઝાઈલકી કુતુબકે તર્ઝ પર ચંદ હદીષોં ઔર ચંદ હિકાયાત ઔર દો તીન મશહૂર

કસાઈદકે અશ્આરકા ઈઝાફા' હે. ઉસીમેં હયાતુન્નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો સહીહ અહાદીષસે ઔર બા'ઝ દૂસરે મસાઈલકો બહુત હિક્મતસે મુઅષ્ષિર અંદાઝમેં બયાન ફરમાયા ઔર મુવાજહા શરીફહ પર સલાતો-સલામ અર્ઝ કરનેકા તરીકા ભી તહ્રીર ફરમાયા.

મુદતે તા'લીફ

મઝકૂરહ બાલા શખ્સિય્યતકે લિએ યહ કામ ચંદ ઘંટોંસે ઝિયાદાકા ન થા ઔર બહુત આસાન થા કે જિસને રિસાલહ "હિકાયાતે સહાબા" ઉન દિનોંમેં લિખ્ખા થા, જબકે ઉન્કો કિસી મર્ઝકી વજહસે ચંદ રોઝકે લિએ દિમાગી કામસે રોક દિયા ગયા થા. ઈસી તરહસે બા'ઝ અહમ રસાઈલ દેહલી-સહારનપૂરકે સફરોંકે દવ્રાન મુરત્તબ કર લિએ ઔર રિસાલહ "હજ્જતુલ વદાઅ" (અરબી) જિસ પર અલ્લામહ હઝરત બિન્નોરી (રહ.)કા મુકદ્દમા હે ઔર યહ રિસાલહ હઝરતકી વુસ્અતે નઝર ઔર મુહક્કિકાનહ અંદાઝકા એક નમૂના હે, યહ એક દિન ૧-૧/૨ રાતમેં લિખ્ખા ગયા, મગર રિસાલહ "ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ" દો માહમેં લિખ્ખા, જિસકે લિખનેકા ઈરાદા તાલીફસે ૨૪ બરસ પેહલે ફરમાયા થા. ફિર ઈતને બરસ બુઝુર્ગોંકે તકાઝોં ઔર અપની દિલી ખ્વાહિશકે બા-વુજૂદ રિસાલહકો શુરૂઅ્ કરનેકી જુર્અત નહીં હૂઈ.

તા'લીફે રિસાલહકે મુતઅલ્લિક હઝરતે મુસન્નિફકા બયાન

રિસાલહ "ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ"મેં બા'દ હમ્દો-સલાતકે તહ્રીર ફરમાતે હૈં કે:

"અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ અમ્મ નવાલુહૂકે લુત્ફો-ઈન્આમ ઔર મહઝ ઉસકે ફઝ્લો-ઈહ્સાન ઔર ઉસકે નેક બંદોંકી શફ્કત ઔર તવજ્જુહાતસે ઈસ નાકારહ વ નાબ્કાર, સિયાહકારકે કલમસે ફઝાઈલકે સિલસિલામેં મુતઅદ્દદ રસાઈલ લિખ્ખે ગએ, જો નિઝામુદ્દીનકે તબ્લીગી સિલસિલાકે નિસાબમેં ભી દાખિલ હૈં ઔર અહ્બાબકે સેંકડોં ખુતૂતસે ઉન્કા બહુત ઝિયાદા નાફિઅ્ હોના મા'લૂમ હોતા રહા. ઈસ નાકારહકા ઈસમેં કોઈ દખલ નહીં. અવ્વલન્ મહઝ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈન્આમ, ષાનિયન્ ઉસ પાક રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે કલામકી બરકત, જિસકે તરાજિમ

ઈન રસાઈલમેં પેશ કિએ ગએ. ખાલિષન્ ઉન અલ્લાહવાલોંકી બરકતેં, જિન્કે ઈરશાદાતસે યહ રસાઈલ લિખ્ખે ગએ હૈં. યહ અલ્લાહકા મહઝ લુત્ફો-કરમ હે કે ઈન સારી બરકાતમેં ઈસ નાપાકકી ગંદગી હાઈલ ન હૂઈ.

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كُلُّهٗ وَلَكَ الشُّكْرُ كُلُّهٗ اَللّٰهُمَّ لَآ اُحْصِيْ ثَنَآءً عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَا اَثْنَيْتَ عَلٰى نَفْسِكَ-

ઈસ સિલસિલાકા સબસે પેહલા રિસાલહ સન હિજરી ૧૩૪૮મેં 'ફઝાઈલે કુર્આન'કે નામસે હઝરતે અક્દસ શાહ મુહમ્મદ યાસીન સાહિબ નગીનવી ખલીફએ કુત્બે આલમ, શયૂખુલ મશાઈખ હઝરત ગન્ગોહી કુદ્દિ-સ સિર્રુહુલ અઝીઝકી તા'મીલે હુક્મમેં લિખ્ખા ગયા થા, જૈસા કે ઉસ રિસાલહકે શુરૂઅ્મેં તફ્સીલસે લિખ્ખા ગયા હે. હઝરત શાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકા વિસાલ તીસ શવ્વાલ સન હિજરી ૬૦ શબે પંજશંબહમેં હુવા થા. નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ વ અઅ્લલ્લાહુ મરાતિબહૂ.

હઝરત (રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હ)ને અપને વિસાલકે વક્ત અપને અજલ્લે ખલીફા મવલાના અલ્હાજ્ અબ્દુલ અઝીઝ દુઆ-જોકે ઝરીઆ યહ પયામ ઔર વસિય્યત ભેજી કે જિસ તરહ ફઝાઈલે કુર્આન લિખ્ખા ગયા હે, મેરી ખ્વાહિશ હે કે ઉસી તરહ ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ ભી લિખ દે. હઝરત શાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે વિસાલકે બા'દ મવલાના અબ્દુલ અઝીઝ સાહિબ બાર બાર ઈસ વસિય્યતકી યાદ-દહાની ઔર તક્મીલ પર ઈસ્રાર કરતે રહે ઔર યહ નાકારહ ભી અપની ના-અહ્લિય્યતકે બા-વુજૂદ દિલસે ખ્વાહિશ કરતા રહા કે યહ સઆદત મયસ્સર હો જાએ. શાહ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે અલાવહ ઔર ભી બહુતસે હઝરાતકા ઈસ્રાર હોતા રહા, **મગર ઈસ નાકારહ પર સય્યિદુલ કવ્નૈન ફખ્રુર્રુસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી જલાલતે શાનકા કુછ ઐસા રો'બ તારી રહા** કે જબ ભી ઈસકા ઈરાદા કિયા, યહ ખૌફ તારી હુવા કે **મુબાદા કોઈ ચીઝ શાને આલીકે ખિલાફ ન લિખ્ખી જાએ.**

ઈસી લય્તો-લઅલમેં ગુઝશ્તા સાલ અઝીઝી મવલાના મુહમ્મદ યૂસુફ સાહિબ રહ્મતુલ્લાહિ અલય્હકે ઈસ્રાર પર તીસરી મરતબા હિજાઝકી હાઝિરી મયસ્સર હૂઈ ઔર અલ્લાહકે ફઝ્લસે ચોથે હજકી સઆદત હાસિલ હૂઈ. હજસે ફરાગ પર જબ મદીનહ પાક હાઝિરી હૂઈ તો વહાં પહુંચ કર બાર બાર દિલમેં યહ સવાલ પેદા હોતા થા કે "ફઝાઈલે દુરૂદ શરીફ" ન લિખનેકા ક્યા જવાબ હે? હર ચંદ કે મેં અપને અઅ્ઝાર સોચતા થા, લેકિન બાર બાર ઈસ કલ્બી સવાલ પર યહ નાકારહ પુખ્તા ઈરાદા કરકે આયા થા

કે સફરસે વાપૂસી પર ઈન્શા અલ્લાહ ઈસ મુબારક રિસાલહકી તક્મીલકી કોશિશ કરૂંગા, મગર "ખૂએ બદરા બહાના બિસ્યાર". યહાં વાપસી પર ભી ઈમરોઝો-ફરદા હોતા રહા. ઈસ માહે મુબારકમેં ઈસ દાઈય્યહને ફિર ઔદ કિયા તો આજ ૨૫, રમઝાનુલ મુબારક સન હિજરી ૧૩૮૪ આખિરી જુમ્અહકો જુમ્અહકી નમાઝકે બા'દ અલ્લાહકે નામસે ઈબ્તિદાઅ્ તો કર હી દી. અલ્લાહ તઆલા અપને ફઝ્લો-કરમસે તક્મીલકી તવફીક અતા ફરમાએ ઔર ઈસ રિસાલહમેં ઔર ઈસસે પેહલે જિતને રસાઈલ લિખ્ખે ગએ હૈં યા અરબીકી કિતાબેં લિખ્ખી ગઈ હૈં, ઉનમેં જો લગ્ઝિશેં હૂઈ હોં, મહઝ અપને લુત્ફો-કરમસે ઉન્કો મુઆફ ફરમાએ."

(ફાઈદહ) અઝ અહકર ઈકબાલ

ઈસ ખૌફો-ઈહ્તિયાતકી વજહ ઝાહિર હે કે ખૌફ બ-કદ્રે મઅ્રિફત હુવા કરતા હે ઔર હઝરતકા અપને વક્તકા સય્યિદુલ્ આરિફીન હોના અઝ્હર મિનશ્શમ્સ હે. તા'લીફમેં દેર લગનેકી દૂસરી વજહ યહ ભી હો સકતી હે કે દુરૂદ શરીફકા મવ્ઝૂઅ્ સરાસર ઈશ્કો-મુહબ્બતસે તઅલ્લુક રખતા હે. જબ ભી લિખનેકા ઈરાદા ફરમાતે હોંગે ઉસી વક્ત ઈશ્કે નબવી હઝરતકે ઈલ્મકે સમંદરમેં તલાતુમ પય્દા કર દેતા હોગા ઔર મઝામીનકા ગેર મા'મૂલી વુરૂદ ઝબાનો-કલમકો રોક દેતા હોગા. શાયદ ઈસી લિએ મજબૂર હોકર લિખ્ખી લિખાઈ 'ઝાદુસ્સઈદ'કો સામને રખ કર કુછ ઈઝાફા કર દિયા.

નતીજા

હઝરત મુસન્નિફકે ઈખ્લાસ, ઈશ્કો-મુહબ્બતકી નિસ્બત રિસાલહકી સતર સતર, હર્ફ હર્ફમેં જઝ્બ હો ગઈ, જિસસે પળ્હનેવાલોંકે અકાઈદો-ખ્યાલાત મુખ્તલિફ જિહતોંસે દુરુસ્ત હૂએ ઔર દીની જઝ્બાત બને, બાતિની તરક્કિયાત નસીબ હૂઈ ઔર ઉમૂમી તૌર પર દુરૂદ શરીફકો કષ્રતસે પળ્હનેકી તરગીબ હૂઈ ઔર અમલકી તવફીક હૂઈ. રિસાલહ ઔર મુસન્નિફકે બારેમેં મશાઈખો-સુલહાકો કબૂલિય્યતકી બશારતેં હૂઈ. નમૂનાકે તોર પર ઉનમેંસે સિર્ફ એક બશારત મવલાના ડાક્ટર માજિદ અલી સાહિબ અલીગળ્હીકી રુઅ્યાએ સાલિહાસે નક્લ કરતે હૈં, જિસે ખૂદ હઝરતે શૈખ કુદ્દિસ સિર્રુહૂને અપની આપબીતીમેં ઝિક્ર ફરમાયા હે.

હઝરત તહ્રીર ફરમાતે હૈં:

"મખ્દૂમી વ મુઅઝ્ઝમી હઝરતે અક્દસ દામત્ બરકાતુકુમ્ વ મત્ત-અનલ્લાહુ વલ્ મુસ્લિમી-ન બિતૂલિ બકાઈ-ક વ બરકાતિ અન્ફાસિ-ક,

અસ્સલામુ અલયકુમ વ રહ્મતુલ્લાહિ વ બરકાતુહૂ.

ઉમ્મીદ હે કે મિઝાજે ગિરામી બ-ખેર હોંગે. દીગર અહ્વાલ યહ હૈં કે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં એ'તિકાફકે દરમિયાન હુઝૂરે અક્રમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને એક બશારત દી થી, જિસકો વહાં બયાન ન કર સકા થા. વહ બશારત યહ હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે, "ઝકરિય્યા (યા'ની હઝરતે વાલા) રિસાલહ 'ફઝાઈલે દુરૂદ'કી વજહસે અપને મુઆસિરીન પર સબ્કત લે ગયા.' ઈસ ના-કારહકો ઈસ પર તઅજ્જુબ ભી હુવા કે હઝરતે વાલાકી અહાદીષકી ઔર દીનકી મેહનતકી ઔર ભી ખિદમાત હૈં, જો બહુત ઊંચી હૈં, લેકિન બા'દકો ઈશ્કાલ રફઅ્ હુવા કે દિલમેં યહ બાત આઈ કે રિસાલહ ફઝાઈલે દુરૂદ હઝરતે વાલાકે ઈશ્કે નબવીકી દલીલ હે ઔર ઈસ એ'તિબારસે ભી હઝરતે વાલા દૂસરોં પર સબ્કત લે ગએ હૈં. નીઝ કાફી અર્સા હુવા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે હી ઈસ ના-કારહકો યહ બશારત ભી મિલી થી કે જુમ્અહકે રોઝ આપ કોઈ મખ્સૂસ દુરૂદ યા કસીદહ પળહતે હૈં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો બહુત પસંદ હે. અગર ઐસા હે તો વહ દુરૂદ યા કસીદહ ઈસ ના-કારહકો ભી બતા દીજિએ, મમ્નૂન હોગા. .... ઈલા આખિરિહી.

(મવ્સૂલુહૂ વ ઉજી-બ અન્હૂ ૨૮ શવ્વાલ) અલ્લાહ તઆલા ખ્વાબકો મેરે ઔર તુમ્હારે લિએ મુબારક કરે. પસંદ આનેકે વાસ્તે ઊંચી ચીઝ હોના ઝરૂરી નહીં. કિસી રંડીકા કુત્તેકો પાની પિલાના ભી પસંદ આ જાતા હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ખ્વાબમેં દેખના ઔર ઉસકા મુઅ્તબર હોના તો અહાદીષે સહીહાસે ષાબિત હે............ બંદાકા મા'મૂલ જુમ્અહકે દિન બા'દે અસ્ર:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدِنِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَسَلِّمْ تَسْلِيْمًا

– અસ્સી (૮૦) મર્તબા પળહનેકા ૨૫-૩૦ સાલસે હે. ફઝાંઈલે દુરૂદકી તા'લીફકે બા'દસે ઉસકે અખીરકે દો કસીદે મુલ્લા જામી ઔર હઝરત નાનોત્વીકા,કભી કભી સુનનેકી નોબત આ જાતી હે."

અલ્લાહ તઆલા અપની ઈસ મુહબ્બતકે શાયાને શાન જો ઉન્કો અપને હબીબો-મહ્બૂબ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)સે હે, હઝરત મુસન્નિફકો જઝાએ ખૈર દે ઔર ઉન્કે મરાતિબકો હમેશા બુલંદસે બુલંદ કરતા હી રહે:

ગો નાલહ ના-રસા હો, ન હો આહમેં અષર
મૈંને તો દરગુઝર ન કી, જો મુઝસે હો સકા

એક નજર આ તરફ.....

આપણો આ દારુલ ઉલૂમ ભરૂચ-કંથારીઆ (ગુજરાત-ઈન્ડિયા) અલ્લાહ તઆલાના ફઝલોકરમ અને આપના સહકારથી બિહમ્દિલ્લાહ, ૨૨ વર્ષની અતિ ટૂંકી મુદતમાં ઈલ્મી-દીની ક્ષેત્રે આશ્ચર્યજનક પ્રગતિ કરી શકયો છે. એની આ હરણફાળ પ્રગતિ આપના જ સહકારને આભારી છે! એટલે જ અલ્લાહ પછી એની મીટ સદા આપની જ તરફ મંડાયેલી રહે એ સ્વાભાવિક છે! આ આપની પોતાની જ સંસ્થા છે અને આપ આ સંસ્થાના જ છો. આપ એના અંગો-ઉપાંગો છો. આપના વિના એનું ચિત્ર અને સ્વપ્ન અધૂરું રહેશે. આપની ઉપર એનો હક છે. વળી, આપના સહકારની એ મુસ્તહિક પણ ખરી! એથી જ તો એ પોતાનું વાર્ષિક જંગી બજેટ પૂરું કરવા આપને નમ્રભાવે, આગ્રહપૂર્વક વિનવે છે.

– (મવ.) ઈસ્માઈલ અહમદ મનુબરી
(મુહતમિમ: દારુલ ઉલૂમ ભરૂચ - કંથારીઆ)

* HUMBLE APPEAL *

Be Fazlihi Ta'ala! The famous and well-known "Deeni Darsgah" progresses day and night to achieve its goal. Its multifarious services to the muslim community are world-famous.

Al-Hamdu-Lillah ! Its field of services expands day to day. So naturally its needs and expenditure increases. There is no source of permanent income. It only depends upon the co-operation and donation of the community.Therefore,we humbly request and appeal to the generous donors of the community to expand their helping hand to meet its expenditure.

— (Maulana) Ismail Ahmed Manubari
(Mohtamim : Darul Uloom Bharuch-KANTHARIA)